

भगवानु ठेकाणु
 श्री २५ ला श्वे स्थानधनारी
 नैनशाओद्धार, सभित
 ठे गरेडिया कुवा रोड, श्रीन लाग पाणे
 राजकोट, (सौराष्ट्र)

Published by
 Shri Akhila Bharat S S
 Jain Shastrodhdhara Samiti,
 Garedia Kuva Road, RAJKOT
 (Saurashtra), W Ry India

ये नाम केचिदिह न. प्रथयन्त्यवज्ञां
 जानन्ति ते किमपि तान्प्रति नैव यत्न
 उत्पत्स्यतेऽस्ति मम कोऽपि समानधर्मा
 कालोद्दय निरवधिर्विपुला च पृथ्वी ॥१॥

(हरीगीतिकाछंद)

करते अवज्ञा जो हमारी यत्न ना उनके लिये
 जो जानते है तत्त्व कुछ फिर यत्न ना उनके लिये ।
 जनमेगा मुझसा व्यक्ति कोई तत्त्व इससे पायगा
 है काल निरवधि विपुल पृथ्वी ध्यानमें यह लायगा ॥१॥

प्रथम आवृत्ति अत १२००
 दोर सवत : २४८६
 चिह्न सवत १०२०
 धिसवीसन १९९३

मुद्रक
 भा. व. ल. मोहनलाल शाह
 नीनकभन प्रिन्टरी
 भीकटा रोड, अमरावाट

ज्ञाताधर्मकथाङ्ग सूत्र भा. पहले की

विषयनुक्रमणिका

अनुक्रमाङ्क

विषय

पृष्ठाङ्क

प्रथम अध्ययन

१	मङ्गलाचरण	१-२
२	अवतरणिका	३-४
३	चम्पानगरी आदिका निरूपण	५-६
४	सुधर्मास्वामी का चम्पानगरी में समवसरण	७-५१
५	जम्बूस्वामी और सुधर्मास्वामी के प्रश्नोत्तर	५२-७२
६	अभयकुमार के चरित्र का निरूपण	७३-७७
७	धारिणीदेवीका वर्णन	७८-८२
८	धारिणीदेवीके स्वप्नो का वर्णन	८३-९४
९	धारिणीदेवी के स्वप्न के फलका निरूपण	९५-१०९
१०	स्वप्न के फलके रक्षणके उपाय का निरूपण	११०-११६
११	उपस्थानशाला के सज्ज करने का निरूपण	११७-१३५
१२	स्वप्नविषयक प्रश्नोत्तर का निरूपण	१३६-१५५
१३	अकालमेघके दोहद का निरूपण	१५६-२३७
१४	मेघकुमार के जन्मका निरूपण	२३७-२५३
१५	मेघकुमार के पालन आदिका निरूपण	२५४-३०२
१६	श्रमण भगवान् महावीरके समवसरण का वर्णन	३०३-३१७
१७	मेघकुमार के भगवद्दर्शन आदिका निरूपण	३१६-३३५
१८	मातापिताके साथ मेघकुमार का सवाद	३३५-३७७
१९	मेघकुमार के दीक्षोत्सव का निरूपण	३७८-४४२
२०	मेघकुमार के आर्तध्यान का वर्णन	४४२-४५२
२१	मेघमुनि के हस्तिभक्तका वर्णन	४५२-५०९
२२	मेघमुनि के प्रति भगवान् का उपदेश	५०९-५१९
२३	मेघमृत्तिका	५१९

अनुक्रमाङ्क	विषय	पृष्ठाङ्क
२४	मेघमुनि के तपः शरीर का वर्णन	५३१-५३७
२५	मेघमुनि के सलेखना के विचार का वर्णन	५३७-५४४
२६	मेघमुनि के सलेखना धारण करने का वर्णन	५४४-५५४
२७	मेघमुनि की गतिका निरूपण	५५४-५६१
२८	उपालम्भ का कथन	५६२-५६५

दूसरा अध्ययन

२९	राजगृहके जीर्णोद्धान का वर्णन	५६६-५७०
३०	भद्राभार्या का वर्णन	५७१-५७५
३१	विजयतस्कर का वर्णन	५७६-५८७
३२	भद्रासार्धवाही के विचार का वर्णन	५८८-६०२
३३	भद्रासार्धवाही के दोहद का वर्णन	६०२-६०९
३४	देवदत्त दासचेटरु का वर्णन	६१०-६३०
३५	धन्यसेठ का विजय चौर के साथ हडिबन्धनादिका वर्णन	६३१-६५९
३६	धन्यसेठ के मोक्षगमन का वर्णन	६६०-६६४
३७	श्रमणों के प्रति भगवान का उपदेश	६६४-६७०

तीसरा अध्ययन

३८	तीसरे अध्ययन का उपक्रम	६७१-
३९	मयूर के अण्डे का वर्णन	६७२-६७४
४०	विजयदत्त और सागरदत्त के चरित्रका वर्णन	६७५-७२०

चौथा अध्ययन

४१	गुप्तेन्द्रिय के विषयमे कच्छप और शृगालोंका द्रष्टात्व	७२१-७४९
----	---	---------

ખંભાત નિવાસી શેઠ શ્રી. હરિલાલ અનુપચંદ્ર શાહ

નો દુકે જીવન પરિચય

ખંભાતના આગેવાન નાગરિક અને ઉદ્યોગપતિ શેઠ શ્રી હરિલાલ અનુપચંદ્ર માડીવાળા નો જન્મ મ ૧૯૫૭ તા ૪-૬-૧૯૬૬ ના રોજ થયો હતો. તેઓ સાધારણ મિતિમાથી આપ બળે આગળ વધ્યા હતા તેઓ કુનેકુળાજ વેપારી હોવા ઉપરાંત વિદ્યાગ્વાન મામાજિક કાર્યકર પણ હતા સમાજ સેવાના આદર્શ પાછળ એમનું જીવન સતત કાર્યક્ષમ ગહેતુ સને ૧૯૪૭ મા આઝાદી વખતે ખંભાત શહેરની કટોકટી વખતે તેઓની હિંમત-ધગથ-અને ઉદારતાએ પ્રાંતને પ્રેરણા આપી હતી

ખંભાતના બાહર જીવનમા તેઓ પહેલેથી જ રમ લેતા આ-આ હતા તેઓ ખંભાત સેવા સંઘના મંચ હતા અને પ્રજા મંડળની કારોબારીના તેઓ મેમ્બર હતા અને ગાંધીજીની અસહકારની ચળવળમા તેમણે મુશ્કેલી રસ લીધા હતા

આ ઉપરાંત ખંભાતના-મેટરનીટી હોમ અને ધી કેમ્પે જનરલ હોસ્પિટલના ઉત્પાદક હતા આ હોસ્પિટલને તેમણે મોટી રકમની મળાવત કરી હતી આ મસ્થામા આરબથી જ વગેરે સુધી તેમણે મ ની તરીકેની સેવા આપી હતી—પોતાની રકમ ઉપરાંત અને શ્રીમતો પાસેથી નાણા મેળવી આ મ-થાને ખૂબજ વિકસાવવામા તેમનો તન-મન અને ધન નો ફાળો દેવાથી આજે આ મસ્થા સુધર પ્રગતિને પથે આવી રહ્યો છે મ ૧૯૪૭ મા તેમના ઉપર લકવાનો હુમલો થયેલ અને તેઓ પથારી વશ બન્યા છતાં આમાજિક ધાર્મિક આર્થિક સેવા કાર્યોમા તેમની મલાહ સત્યન માર્ગદર્શક પ્રેરણા થી હતા

અનેક વિદ્ય ક્ષેત્રની આમાજિક સેવાઓ ઉપરાંત તેમની ધાર્મિક સેવાઓ અને જ્ઞાન વૃત્તિ પણ એટલી જ પ્રશંસનીય અને પોષક પાત્ર છે

આ જૈન માધુ માધ્વીજીઓની સેવા કરવા એ તેમનો જીવન મત્ર હતો ખંભાતમા દર વરસે ચાતુર્માસ થાય એ માટે તેમનો પ્રયત્ન રહેતો અને ચાતુર્માસ કરાવી—ધાર્મિક ક્રિયાઓને ઉત્તેજન આપવામા દ્રવ્યનો મદુપયોગ કરતા

એકવાર આ જૈન સમાજના યા ય વિદુષી મહાસતીજી લીલાવતીબાઈ સ્વામી ખંભાતમા પધારેલા થોડા જ દીવસમા વિહાર કરવાનો નિર્ણય મહાસતીજી એ શ્રી સંઘને જણાવ્યો શ્રી મધે થોડા દિવસ વધુ રોકાઈ જવા (સંઘને તેમની અમૃત વાણીનો વધુ લાભ મળે તે હેતુથી) વિનંતી કરી પૂ મહાસતીજીએ એક શરત મૂકી કે કોઈપણ દપતી આજીવન બ્રહ્મચર્ય જત સ્વીકારે તો તમારો એટલે શ્રી મધની વિનંતી માન્ય ગહે

ખભાતમા આ પ્રસંગ પહેલો જ હતો એટલે શ્રી મધ વિચારમા પડ્યો શ્રી હરીભાઈ અને તેમના ધર્મપત્ની હીરાબેન રાત્રે જ વિનિમય કરીને આશુવન પ્રક્ષયર્થે વૃત સ્વીકારવાનો નિર્ણય કરી લીધો અને મવાટે જ મતીશ્રુતે ખમર આપ્યા શ્રીસધમા આનંદનું પૂર આપ્યું અને બીજે દિવસે પ્રતિનાઓ લેવાઈ અને પૂ મહાસતીશ્રુ થોડા વધુ દિવસ રોકાઈ શ્રી મધને વાળીનો લાભ આપ્યો.

ધધાકીય કાર્યક્ષેત્રે તેઓ પ્રમાણિક પણે વર્તિ ક્રમશઃ આગળ વધ્યા હતા તેમણે ખભાતમા લોકમન્ય વિવિગ ફેક્ટરી ઉભી કરી હતી તેમજ મુળક્રમા પણ મારી વેચાણુ વિભાગની શાખા જોવી મારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી હતી.

આમ વ્યાપારિક-સામાજિક-આર્થિક-રાજકીય અને ધાર્મિક મેત્રોમા તેમણે પોતાની મુન્નાસ ફેલાવી હતી—

આ ઉપરાંત તેઓશ્રી અ ભા શ્વ સ્થા જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમીતીના (રાજકોટ-અમદાવાદ) તેઓશ્રી મત્રી હતા અને તેમણે આ સન્માના વિકાસમા ખૂબજ ઉત્સાહ દર્શાવી રૂ. ૫૦૦૦/આપી પેટ્રન બન્યા હતા તેમજ પોતાની નાદુરસ્તી તળીયત હોવા છતાં સુરક્ષેલી વેડીને પણ તેવો સમીતીની દરેક મીટીંગમા ફાજરી આપતા અને અન્ય સભ્યોમા ઉત્સાહ પ્રેરતા—

સ્થા જૈન સધ ખભાતના પ્રખુખ પટે તેમણે વર્ષો મુઢી તન-મન-ધનથી શ્રી મધની સેવા બજાવી છે

ખભાતમા કેળવણી ક્ષેત્રે પણ તેમણે કોલેજ હાઈસ્કુલ અને ધાર્મિક પાઠશાળાઓમા મારી રકમ ખરચીને તેમજ ખભાતની સ્થા જૈન જ્ઞાતિની હાઈસ્કુલમા ભણતા વિદ્યાર્થીઓને પેતાના તથા તેમના નાના ભાઈ સ્વ શ્રી વાડીલાલ ભાઇના નામથી ફાઇનને માટે પુન્તકો ફ્રી અપવા માટે વિચાર દર્શાવેલો પણ તે બાબત વાગવાટો થઈ અનલમા આવે તે પહેલા તેઓ શ્રી મદ્દગત થયા અને તેમના વિચાર મુજબ તેમના મુખ્યોએ રૂ. ૧૧૫૫૩૭ તે માટે આપી મહુમના વિચારને અમલમા મૂકેલો છે

આવા હોશ ગભીર ઉત્સાહી અને ધાર્મિક ભાવના શીખ ગૃહસ્થનું હુખ અવમાન તા ૧૫-૪-૬૩ મ ૨૦૧૬ ના રૂગણ પક્ષી ૫ ને ગ્રનિવારે રાત્રે કલા-૧૨-૧૫ મીનીટ ૬૫ મિનિટ વચે લડવાની લાખી બીમારી લોગબ્યા બાદ થયું છે તેમના સ્વાર્વામયી આનંદનામી સપજ અને ખમાન-સ્થા જૈન મધને ભાટે ખોટ પડી છે

તેઓશ્રી પોતાની પાછળ ત્રણ પુત્રો અને એક પુત્રી અને મહોણુ કુટુમ મૂકી ગયા છે તેમના પુત્રોમા સદ્ગતના ધાર્મિક સમ્કારોનું બીજારોપણ થયું હોય તેઓ પણ પિતાને પગલે આવવા ચત્કિચિત્ પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે

સદ્ગતના આત્માને પ્રભુ ચિર શાંતિ બપેં એ જ પ્રાથના—

શ્રી ચીતરાગાય નમઃ ॥
 શ્રી જૈનાચાર્ય જૈનધર્મદિરાકર-પૂજ્યશ્રી ઘાસીઆલ-
 પ્રતિચિરચિત્તયા અનગારધર્મામૃતવર્ષિણાચાર્યયા
 ચ્યાચાર્યયા સમન્વૃત્ત

શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞસૂત્રમ્

પ્રથમો ભાગઃ

॥ અથ મહાલાચરણમ્ ॥

(ઉપજાતિભેદ ઘુદ્ધિચ્છન્દઃ.)

શ્રી સિદ્ધરાજ સ્થિરસિદ્ધિરાજ્ય'—

મદ ગત સિદ્ધિગતિ વિશુદ્ધમ્ ।

નિરઠજનં શાશ્વતસૌધમખ્યે,—

વિરાજમાન સતત નમામિ ॥ ૧ ॥

જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞસૂત્રકા હિન્દી અનુવાદ

મન્ય જીવોં કો જિનકી સત્ત્વે મનસે આરાધના કરને સે સિદ્ધિ-
 રૂપ અવિચલ રાજ્યકી પ્રાપ્તિ ધ્રુવરૂપ મેં હો જાતી હૈ । તથા જો સ્વયં અ-
 ઇર્ષ્મરૂપ બહિરગ મનસે સર્વથા વિનિર્મુક્ત હોને કે કારણ વિશુદ્ધ થન
 ચુકે હૈ । ઓર હસીમિયે રાગદ્વેષરૂપ અંતરગ મલ જિનકા પિલકુલ નષ્ટ
 હો ગયા હૈ તથા અંતરગ ઓર બહિરગ મેં વિશુદ્ધ હોને કી વજહ સે હી
 જિનકોને સિદ્ધિ ગતિ કો પા લિયા હૈ ઓર ઇત્ની કારણ જો શાશ્વત ધામ
 મુક્તિરૂપ મહાલ મેં વિરાજ રહે હૈ તેસે મિદ્ધરૂપ રાજા કો મેં સદા
 નમસ્કાર કરતા હૂં ॥ ૧-૧ ॥

જ્ઞાતાધર્મકથાગસૂત્રનો ગુજરાતી અનુવાદ

જેમની સાચા મનથી આરાધના કરવાથી લાભ્યલ્લવો ને સિદ્ધિરૂપ અવિચલ
 રાજ્યની પ્રાપ્તિ નિશ્ચિતરૂપે થાય છે, અને તેઓ પોતે અષ્ટકર્મરૂપ મલથી બધી રીતે
 વિનિર્મુક્ત થવાને લીધે વિશુદ્ધ બન્યા છે, અને એટલા માટે રાગદ્વેષરૂપ અંતરગમલ
 જેઓનો સર્વપ્રકારે નાશ પામ્યો છે, તથા અંતરગ (અંદર) અને બહિરગ (બહાર)માં
 વિશુદ્ધ થવાના કારણથી જ જેઓએ સિદ્ધિગતિ મેળવી છે, અને એટલા માટે જેઓ
 શાશ્વતધામ મુક્તિરૂપ મહેલમાં બિરાજે છે, અને એવા સિદ્ધરૂપ રાજા (સિદ્ધ લગનાનને
 ને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૧ ॥

(ઉપજાતિ મેદ કીર્તિહન્દઃ)
 વ્યધાયિ યૈર્મગ્યજનાય યોધિઃ
 કર્માપનોદાય દદે વિશોધિઃ ।
 ધ્યાત્વા નનાસ્તીર્થકૃતો મયા તે,
 જ્ઞાનાર્થવોધે પ્રદિશન્તુ સિદ્ધિમ્ ॥ ૨ ॥
 (ઉપજાતિ મેદ રામાહન્દઃ)

યો વાયુકાયાદિ દુરક્ષણાર્થ,
 ધત્તે સદોગે મુલવચ્ચિકા તમ્ ।
 ગુરુ પ્રણમ્ય ક્રિયતે મુવોધા-
 ઽનગારધર્મામૃતવર્ષિણીયમ્ ॥ ૩ ॥

જિન્હોને અપની દિવ્યધ્વનિદ્વારો મગ્ય જીવોં કો સમારૂપ સમુદ્ર
 સે પાર હોને કે લિયે યોધિ સમ્યક્ત્વ ધારણ કરને કા ઉપદેશ દિયા,
 ત્વ અષ્ટ કર્મોંનો નષ્ટ કરને કે લિયે વિશોધિરૂપ શસ્ત્ર પ્રદાન કિયા એસે
 ઉનચતુર્વિંશતિ તીર્થકર મહાપ્રભુઓં કા મેં અપને અન્તઃકરણ મ ધ્યાન
 કરતા હુઆ ઉન્હેં કરચદ્દ હોરુ નમન કરતા હૂં । વે મુક્ષે હસ જ્ઞાતા
 ધર્મકયાજ્ઞસૂત્ર કી ટીકા કરને મેં અપૂર્વ શક્તિરૂપ સિદ્ધિ પ્રદાન કરે ॥ ૨ ॥

જો વાયુકાય આદિ જીવોં કી સમુચિત રક્ષા કરને કે લિયે મુલ
 પર સદા સદોગમુલવચ્ચિકા વાંધે રહતે હૂં, એસે ઉન મહાપુરુષ ગુરુદેવ
 કો મનવચન કાય સે નમસ્કાર કરતા હુઆ મેં યહ અનગાર ધર્મામૃત
 વર્ષિણી નામ કી ટીકા કી જિસસે જીવોં કો સમ્યગ્ જ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ
 હોતી હે ધનાતા હૂં ॥ ૩ ॥

જેમણે પોતાના દિવ્યધ્વનિ વડે ભવ્યજીવોને સસારરૂપ સમુદ્ર તારવા માટે
 યોધિ સમ્યક્ત્વ ધારણ કરવાનો યોધ આપ્યો, અને આઠકર્મોને નષ્ટ કરવા માટે વિશોધિ
 રૂપ શસ્ત્ર આપ્યું એવા ચોવીસ તીર્થકર મહાપ્રભુઓને નમરણ કરતો હું બન્ને હાથ
 જોડીને નમસ્કાર કરૂ છું તેઓ મને આ 'જાતાધર્મધર્માચાર્ય સૂત્ર' ની ટીકા કરવા માટે
 અપૂર્વ શક્તિરૂપ સિદ્ધિ આપે ॥ ૨ ॥

જે વાયુકાય વગેરે જીવોટ સારી રીતે રક્ષણ કરવા માટે મો ઉપર દરેકજ
 મુખવચ્ચિકા બાધે છે એવા ને મહાપુરુષ ગુરુદેવને મન, વચન અને કાયથી નમન
 કરતો હું જેના વડે જીવોને સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે એવી આ 'અનગાર
 ધર્મામૃતવર્ષિણી' ટીકા લખુ છું ॥ ૩ ॥

અયાત્રાસ્મિન્નગાધપયોનિધિરુપે જૈનાગમે તરણિરૂપાથત્વારોઽનુયોગાઃ સન્તિ,
તથાહિ (૧) ચરણકરણાનુયોગઃ, (૨) ધર્મકથાનુયોગઃ, (૩) ગણિતાનુયોગ (૪)
દ્રવ્યાનુયોગઃ। ૧૫૫ ધર્મકથાનુયોગમાશ્રિન્ય મટૃતમિદ જ્ઞાતાધર્મકથાક્રનામક મૂલ્કમ્।
ધાત્યાર્થયોધે પદાર્થયોધસ્ય કારણતયા મિતૈ, પદૈર્ધર્મકથાનુયોગસ્ય પદાર્થ-
કથયમિ-દુર્ગતૌ મપતન્તં પ્રાણિમઘાત ધારયતિ શુભે સ્થાને ચ ઘત્તેઽમૌ ધર્મ પ્રવચ્ય

યહ જૈનગમ અગાધ સમુદ્ર જૈમા છે। ઇસે પાર કરને કે લિયે
ગણધરાદિ દેવોને નૌકારૂપ ચાર અનુયોગ કહે છે। ઉનમેં પહિલા ચરણ
કરણાનુયોગ છે, દૂસરા ધર્મકથાનુયોગ છે, છે, તીસરા ગણિતાનુયોગ છે ઔર
ચૌથા દ્રવ્યાનુયોગ છે। ઉન મેં સે દૂસરે ધર્મકથાનુયોગ કો છેકર ઉમ જ્ઞાતા
ધર્મકથાક્ર મૂલ્કકો મરૂપણા હુઈ છે।

એસા નિયમ છે કે વાક્ય કે અર્થકો સમજાને કે લિયે ઉસ વાક્યગત
પદો કા અર્થાવયોધ હોના આવશ્યક છે। અન્નઃ “જ્ઞાતા ધર્મકથાનુયોગ”
ઉન પદોં કા સર્વ પ્રથમ કથા અર્થ છે યહ ઘાત પરિમિત પદોં દ્વારા
સ્પષ્ટ કર દેના ઇચ્છતે છે દુર્ગતિ-મેં જીવોં કો જાને સે જો રોકતા છે ઔર
મુગતિ કો ઔર જુકાતા છે ઉપના નામ ધર્મ છે। યહ ધર્મ અહિંસા આદિ
રૂપ છે। ઉસ ધર્મ કો જો કથા કો જાતી છે-અર્થાત્ પ્રવચ્નરૂપ સે જો ઉસકા
કથન ક્રિયા જાતા છે ઉસજ્ઞા નામ કથા છે। ઉસ કથા મેં અહિંસા આદિ-
રૂપ ધર્મ કા પ્રરૂપણ હોતા છે, ઔર સાથ મેં યહ સ્પષ્ટ વિવેચન રહતા છે કે
ઈસલોક ઔર પરલોક મેં આત્મા અપને દ્વારા કૃત શુભાશુભ કર્મોંના

જૈનગમ અગાધ સમુદ્ર જેવો છે એને પાર પામવા માટે ગણધર વગેરે દેવોએ
નોકારૂપ ચાર અનુયોગ કહ્યા છે તેઓમા પહેલો ચરણ કરણાનુયોગ છે બીજો ધર્મકથા-
નુયોગ છે ત્રીજો ગણિતાનુયોગ છે, અને ચોથો દ્રવ્યાનુયોગ છે તેઓમાથી બીજા
એટલે કે ધર્મકથાનુયોગને અનુલક્ષીને જ્ઞાતાધર્મકથાગ સૂત્રની પ્રરૂપણા થઇ છે

નિયમ આ પ્રમાણે છે કે વાક્યના અર્થને જાણવા માટે તે વાક્યમા વાપરેલ
પદોનો અર્થાવયોધ થવો જરૂરી છે એટલા માટે ‘જ્ઞાતાધર્મકથાનુયોગ’ તે પદોનો
મોથી પહેલા જો અર્થ છે, એ વાત ‘પરિમિત પદોવડે સ્પષ્ટ કરવા ઇચ્છે છે
હુર્ગતિમા છુટોને જવાથી જે રોકે છે અને મુગતિની તરફ વાળે છે, તે ‘ધર્મ’ છે
આ ધર્મ અહિંસા વગેરે રૂપમા છે તે ધર્મની કથા કહેવામા આવે છે-અર્થાત્ પ્રવચ્ન
રૂપે જે તેમનુ કથન કરવામા આવે છે તે ‘કથા’ છે તે કથામા અહિંસા આદિરૂપમા
ધર્મની પ્રરૂપણ થાય છે, અને સાથે સાથે સ્પષ્ટ રીતે વિવેચન કરવામા આવે
છે ઇહલોક અને પરલોકમા આત્મા પોતાની એળે કરેલા શુભાશુભ કર્મોનો વિપાક

કથન કથા, ધર્મસ્ય કથા ધર્મકથા=અર્હિસાદિધર્મપ્રસ્તુત્તરકા રૂપ પરબ્રાત્મનશ્ચ કર્મ વિપાકપ્રદર્શનરૂપા ચ કથા ધર્મોપદેશરૂપવાચસમૂહસવિધાનરૂપેત્યર્થઃ, ઉક્તશ્ચ-“દયાદાનક્ષમાથેષુ ધર્માન્નેષુ પ્રતિષ્ઠિતા ।

ધર્મોપાદેયતાગર્ભા ચુષૈર્ધર્મકથોચ્યતે ॥૧૧॥”

ધર્મરૂપાયા અનુયોગઃ અનુદેશત્વમ્ભાવેન ભગવદુક્તાર્થપ્રકારેણ યોગઃ કથનમનુયોગો ધર્મકથાનુયોગઃ । એકાદશાન્નેષુ-(૧) જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞાન (૨) ઉપાસકદશાજ્ઞાન, (૩) અન્તકૃદશાજ્ઞાન, (૪) અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞાન (૫) વિપાકમૂત્રમ્ એમાનિ ધર્મકથાપ્રતિપાદકાનિ પદ્ધતાનિ । અત્ર જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞાને પ્રાચુર્યેનાઽઽરૂપાયાદિકાદિ વર્ણન વિધતે । રૂપ દિ ધર્મોપધમમિલપતોમલ્પધિયા ધર્મસ્વરૂપપ્રાત્નપાદકતયાઽનલ્પમુપ,

વિપાક કિસ કિમ તગ્હ સે ભોગતા હૈ । ઉસ અથુમ સે નિવૃત્તિ ઔર શુમ મે પ્રવૃત્તિ કરાને રૂપ જો ધર્મ કા ઉપદેશ હૈ વહ ધર્મકથા હૈ યહી ઉસકા નિષ્કર્પાર્થ હૈ । યહી વાત “દયાદાન”આદિ ઉસ ૨ લોક દ્વારા પ્રકટ કી ગઈ હૈ । દયા, દાન ઔર ક્ષમા આદિ યે ધર્મ કે અગ હૈ । ઉન અગો કો લેકર ધર્મકથા ચલતી હૈ । ધર્મકથા મે ધર્મ કા હી ઉપાદેય રૂપ સે વર્ણન ક્રિયા જાતા હૈ । ભગવાનને જિસ અર્થ કા જિસ રૂપસે કથન ક્રિયા હૈ, ઉસ અર્થકા ઉસી રૂપસે પ્રતિપાદન કરના ઉસકા નામ અનુયોગ હૈ (૧) જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞાન (૨) ઉપાસકદશાજ્ઞાન (૩) અન્તકૃદશાજ્ઞાન (૪) અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞાન (૫) વિપાકમૂત્ર યે પાંચ અગ ગ્યારહ અગો મે સે ધર્મકથા કે પ્રતિપાદક માને ગયે હૈ । ઉહ જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞાન મે આરૂપાયાદિકા આદિકા વર્ણન અધિક રૂપ મે ક્રિયા મયા હૈ । જો મન્દ બુદ્ધિવાલે હૈ-ઔર-ધર્મ સ્વરૂપકો જાનનેકી ઇચ્છાવાલે હૈ ઉનકે લિયે યહ સૂત્ર ધર્મ કે સ્વરૂપ કા પ્રતિપાદન કરને, વાલા હોબે

કેવી રીતે લોગવે છે તેમજ અશુભથી નિવૃત્તિ અને શુભમાં પ્રવૃત્તિ કરાવવા રૂપ જે ધર્મોપદેશ છે, એ ‘ધર્મકથા’ છે એજ તેનો સાર છે એજ વાત ‘દયાદાન’ આદિ શ્લોકપઠે સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે દયા દાન અને ક્ષમા વગેરે ધર્મના અંગો છે આ અંગોના આધારે ધર્મકથા ચાલે છે ધર્મકથામાં ધર્મને જ ઉપાદેયરૂપથી વર્ણન કરવામાં આવે છે ભગવાને જે અર્થને જે રીતે વર્ણવ્યો છે, તે અર્થનું તેજ પ્રમાણે પ્રતિપાદન કરવું તે અનુયોગ કહેવાય છે (૧) જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞાન (૨) ઉપાસકદશાજ્ઞાન, (૩) અન્તકૃદશાજ્ઞાન, (૪) અનુત્તરોપપાતિકદશાજ્ઞાન (૫) વિપાકમૂત્ર આ પાંચ અંગોને અગિયાર અંગોમાંથી ધર્મકથાના પ્રતિપાદક માનવામાં આવ્યા છે જ્ઞાતાધર્મકથાજ્ઞાનમાં આખ્યાયિકા વગેરેનું વર્ણન વધારેમાં વધારે કરવામાં આવ્યું છે જે મન્દ બુદ્ધિવાળા છે, અને ધર્મના સ્વરૂપની જાણસા રાખે છે, તેમના માટે આ સૂત્ર ધર્મસ્વરૂપનું

करोति, अत एव साध्यायाभिरेतस्मृत्रानुगमनेनात्मन अण गोपकारं तदनु न
नुममतीनामागमभावावरोधविधुराणा सौलभ्यं चोद्दिश्य तदेतस्मिन् वृत्त्यापरिष्कृतं
मन्त्रं । तत्रेदमादिमं सूत्रम्—‘तेण कालेण’ इत्यादि ।

मूलम्—तेण कालेण तेण समएण चपा नाम नयरी होत्था
वण्णओ । तीसे ण चपाए नयरीए वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए
पुण्णभदे नामं चेइए होत्था । वण्णओ० । तत्थ चंपाए नयरीए
कोणिए नाम राया होत्था वण्णओ ॥ सू० १ ॥

टीका—अत्र सप्तम्यर्थे तृतीया प्राकृतत्वात् । तस्मिन् काले तस्मिन् समये चम्पा
नाम नगरी असीत् । ननु काल-समययोरत्र को भेदः ? उच्यते—काल इति मामान्य
से महान् उपकारी है । अतः स्वा गत आदिद्वारा उभय सूत्र का अनुशीलन
कर उसका अनुसार चलनेवालों आत्माओं का अपार उपकार होता है
तथा जो अल्पबुद्धि वाले हैं, और उसी से आगम के भाव को समझने
के लिये जो असमर्थ बने हुए हैं उनको भी गति उभय सूत्र में हो सकती
है इस सब बातों का ग्यालकर मैं इस सूत्र पर टीका रच रहा हूँ ।
इम सूत्र का सर्व प्रथम सूत्र यह हैः—कालेण तेण समएण इत्यादि ।

टीकार्थ—तेण कालेण तेण समएण-चपा नाम नयरी होत्था
वण्णओ) उसकाल में और उस समयमें चम्पा नामको नगरीथी ।
काल शब्द से असर्पिणीकाल का चौथा आरा यहा ग्रहीत हुआ
है कारण इसी काल में तीर्थकर आदि महापुरुषों का जन्म होता
प्रतिपादन करना ही अत्यन्त उपकारक छि ओटला भाटे स्वाध्याय वगेरैथी ते
सूत्रनु अनुशीलन करीने तथा तेने अनुमनीने आलनारा आत्माओनेो णहु उपकार
थाय छि तेमज्जेओ अल्पबुद्धिवाणा छि, तेमनी ओटवे के आगमना भावने वाशुनाभा
असमर्थ छि तेनी पव्व गति ते सूत्रमा थय थके छि आलधी वानेने ध्यानभा राणीने
हु आ सूत्र उपर टीका लणी रह्यो छु आ सूत्रनु सौथी पडेहु सूत्र आ छि—
‘तेण कालेण तेण समएण इत्यादि

टीकार्थ—(तेण कालेण तेण समएण चपा नाम नयरी होत्था व
ण्णओ) ते काले अने ते समये चम्पा नामे नगरी हुती काल शब्द वडे अप
सर्पिणी-कालनेो ओथि आरे। अही अहुए कपाभा आये। छि केमके ओज काले
तीर्थकर वगेरे महापुरुषोनेो जन्म थाय छि ‘समय’ शब्द वडे ते कालनेो विलाग

કાલઃ=અવર્ણિતશત્રુતરિકલક્ષણ, સમયસ્તુ યત્ર સા નગરો સા રાજા સુધર્માસ્વામી
 યાસન્। 'વર્ણઓ' વર્ણકઃ=વર્ણનસન્દર્ભોઽગ્રાવસરે રક્તવ્યોઽપિ વિશ્વરમયાદિરમ્યતે,
 જિજ્ઞાસુભિરોપપાતિકમુત્રે વિલોચનીયઃ। તસ્યાઃ સ્વલુ ચમ્પાયા નગર્યા ચરિક્તર
 યૌરસ્ત્યે દિગ્ભાગે પૂર્ણમદ્ર નામ ચૈત્યમાસીત્। વર્ણકઃ। તત્ર ચમ્પાયા નગર્યા કાગિકો
 નામ રાજાઽસીત્। ॥મુ. ૧॥

હૈ। સમય શબ્દ સે વહ કાલાંશ લિયા ગયા હૈ કિ જિસ મેં નહ
 ચમ્પાનગરી તથા વહ રાજા ણ્વ સુધર્મા સ્વામી વિદ્યમાન ચે।
 જિસ પ્રમાણ રહિયોં મેં સર્વ ઔર મિતિ ઢાંચી જાતી હૈ ઉસી પ્રમાણ
 યહા મી કાલ ઔર સમય મે કથનકી અપેક્ષા મિનિતા જાનની ચાહિયે।
 સર્વ કે સ્થાનાપન કાલ ઔર મિતિ કે સ્થાનાપન સમયકો કહા ગયા
 હૈ। મુત્ર મેં જો "વર્ણઓ" વહ પદ રહ્યા હૈ ઉમકા ભાવ યહ હૈ કિ
 ચમ્પાનગરી કે વિષય મે અન્ય શાસ્ત્રોં મેં વિશેષ વર્ણન કિયા ગયા હૈ।
 વહ વર્ણન ઉન શાસ્ત્રોં સે યહાં પર મી જાન લેના ચાહિયે। યહા ઉમ
 વિષય કી કેવલ સૂચના હી દી ગઈ હૈ વર્ણન જો મુત્રકાર ને ચમ્પાનગરી
 કા યહાં નહીં કિયા હૈ ઉમકા કારણ વિસ્તાર હો જાને કા પ્રય હૈ।
 જિજ્ઞાસુ વ્યક્તિ ઔપપાતિક મુત્ર સે ઉસ વાત કો સ્મદ્ધા સરતે હૈં।

(ત્રીસેણ ચવાળ નયરીળ બહિયા ઉત્તરપુરતિયમે દિસીમાળ-પુણ-
 મદ્રે નામ ચેડળ હોત્યા વર્ણઓ) ઉસ નગરી કે બાહર ઉત્તર પૂર્વ તી ઔર
 અર્થાત્ દેશાનકોણમે પૂર્ણમદ્ર નામ કા ચૈત્ય યા અર્થાત્ વ્યન્તરાયનન થા।

લેવામા આવે છે જેમા તે ચવાતથા તે નગરી રાજા અને સુધર્મા સ્વામીહયાત હતા
 જે રીતે ચવાપડાઓમા સર્વત્ર અને તિથિ લખાય છે તે જ પ્રમાણે અહીં પણ કાળ
 અને સમયમા કરનની દૃષ્ટિએ મિનિતા સમજી લેવી સર્વત્રના સ્થાને કાળ અને
 તિથિના સ્થાને સમયનો નિર્દેશ કરવામા આવ્યો છે સૂત્રમા જે 'વર્ણઓ' વહ
 આવ્યું છે તેનો અર્થ છે કે ચમ્પાનગરીની બાબતમા બીજા શાસ્ત્રોમા વિશેષ
 વર્ણન કરવામા આવ્યું છે તે શાસ્ત્રોમાથી અહીં પણ તે પ્રમાણેનું વર્ણન સમજવું
 જોઈએ અહીં તે બાબતની ક્ષત સૂચના જ આપવામા આવી છે સૂત્રકારે જે ચમ્પા
 નગરીનું અહીં વર્ણન થયું નથી વિસ્તાર લય જ તેનું કારણ છે ઔપપાતિક સૂત્રમાથી
 જિજ્ઞાસુઓ તે વાતને જાણી શકે છે

(ત્રીસેણ ચવાળ નયરીળ બહિયા ઉત્તરપુરતિયમે દિસીમાળ પુણ
 મદ્રે નામ ચેડળ હોત્યા વર્ણઓ) તે નગરીની બહાર ઉત્તર પૂર્વનીતરફ અર્થાત્
 દેશાનકોણમા પૂર્ણમદ્ર નામે ચૈત્ય હતું, અર્થાત્ વ્યન્તરાયનન હતું તેનું વર્ણન

मूलम्—तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स अतेवासी अज्ज सुहम्मे नाम थेरे जाइसपन्ने वलरूवविणयणाण दसण चरित्तलाघवसपन्ने ओयसी जसंमी जियकोहे जियमाणे जियमाए जिय इदिए जियनिदो जियपग्गिहे जीवियासमरणभयविप्पमुक्के तवप्पहाणे, गुणप्पहाणे, एवं करणचरण—निग्गहणिच्छय—अज्जव—मद्वव—लाघव—खति—मुत्ति १० विज्जामत—वभ—वेय—नय—नियम—सच्च—सोय—णा—णदसण२० चारित्त ओराले -घोरे घोरव्वए घोरतवस्सी घोरवभचेर वासी उच्छूढ—सरीरे सखित्तविउलतेयलेस्से चोइसपुव्वी चउणाणो-वगए पचहिं अणगारसएहिं सद्धिं सपरिवुडे पुव्वानुपुड्वि चरे माणे गामाणुगाम दूइज्जमाणे सुह सुहेणं विहरमाणे जेणेव चपानयरीजेणेव पुण्णभद्वे चेइए तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता अहापडिरूव ओग्गह ओगिण्हित्ता सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ ॥सू० २॥

टीका—‘तेण कालेण’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य अन्तेवामी=शिष्यः आर्यमुधर्मा, आर्य—आरात्=सर्वहेय उसका वर्णन भी अन्य शास्त्रों में (औपपातिक सूत्रमें) विशेषरूप से किया गया है, वहा से जान लेना चाहिये । (तत्थ चपाण नयरीण कोणिण नाम राया—होत्था वण्णओ) उस चम्पानगरीका कोणिक इम नामका राजा था । उसका वर्णन भी विशेषरूप से अन्य शास्त्रों में किया गया है । ॥पु० १॥

‘तेण कालेण तेण समएण समणस्स भगवओ’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तेण कालेण तेण समएण भगवओ महावीरस्स अनेवासी अज्ज सुहम्मे नाम थेरे) उस काल और उस समय में श्रमण भगवान महावीरके पञ्च पीन शास्त्रभा (औपपातिक सूत्रभा) विशेषज्ञभा करवाभा आब्यु छे त्थायी जाली डेपु (तत्थ चपाए नयरीए कोणिण नाम राया होत्था वण्णओ) षोडशिक नामे ते यम्भा नगरीना राजा हुतो तेहु तेहुन पञ्च विशेषज्ञथी पीन शास्त्रभा करवाभा आब्यु छे ॥ सू० १ ॥

‘तेण कालेण तेण समएण समणस्स भगवओ’ इत्यादि

टीकार्थ—(तेण कालेण तेण समणस्स भगवओ महावीरस्स अनेवासी अज्ज सुहम्मे नाम थेरे) ते काले अने ते समये श्रमण भगवान महा-

ધર્મ-આ દૂર યાત-ગત' સકલોપાદેયગુણમધિગતઃ સ આર્યઃ, ઉક્તઃ

“પ્રમાદમિથ્યાત્વરૂપાયદોષા, -દારાદગતઃ સદ્ગુણરાશિમાત્રઃ ।

બુદ્ધ. પરેષા પ્રતિરોધકો ય, -સ્તમાદુરાયં વિવુદ્ધા ગુણજ્ઞાઃ ॥૧૧॥”

‘સુધર્મા’ હિતિ નામકઃ સ્થવિર-તપ સયમાદિષુ સીદતઃ સાધૂન્ દૃઢલોકપરલો
કાપાયમદર્શનપૂર્વક સારણાવારણાભ્યા સ્થિરીકરોતીતિ સ તથોક્તઃ, સ્થવિરગુણ
સપન્નહત્યર્થ, ઉક્તઃ--

રત્નત્રયે વર્તયતોઽનગારાન્, સ્થિરીકરોત્યત્ર ત્રિવીરતઃ ।

સૂત્રાર્થયુક્તો ગણનાયકઃ, સચ્ઞત્તિમાન સ સ્થવિરો વિભાતિ ॥૧૧॥

શિષ્ય આર્ય સુધર્મા સ્વામી નામકે સ્થાવિર થે । સમસ્ત હેય ધર્મોસે, દૂર
રહના ઓર સકલ ઉપાદેય ગુણો સે ભરપૂર હોના ઉસકા નામ આર્ય હૈ ।
કહા મી હૈ પ્રમાદ મિથ્યાત્વ અવિરતિ કપાય ચે સપ દોષ હૈ-દેયધર્મ હૈ-
ઉનસે રહિત હોના તથા સદ્ગુણ રાશિસે યુક્ત હોના સયમબુદ્ધ હોના પર કો
પ્રતિરોધિત કરના-યે ધર્મ આર્ય કે લક્ષણ હૈ । યે લક્ષણ સુધર્માસ્વામી
મેં થા । ફસલિયે ઉન્હેં આર્ય કહા હૈ । ત્તા તથા સયમ આદિ ગુણોસે જો
'માધુજન શિથિલ હો રહે હૈં ઉન્હેં ફસલોક તથા પરલોક સવન્વી બય
'મદર્શનપૂર્વક સારણાવારણોદ્વારા તપ સયમ મેં સ્થિર કરનેવાલા જો હોતા હૈ
ઉસકા નામ સ્થવિર હૈ । અર્ય સુધર્માસ્વામી સ્થવિર કે ફન ગુણો સે સમ્પન્ન
થે ફસીલિયે સૂત્રકારને ઉન્હેં સ્થવિર નામ સે કહા હૈ । કહા મી હૈ-રત્નત્રય
મેં વર્તમાન જો અનગાર ઉસસે ચ્યુત હો રહે હૈં ઉસમે દૃઢકરનેવાલા
સૂત્ર ઓર ઉમકે અર્થમા વિશેષવોધ રલ્લને વાલા ગણકા નેતા તથા ત્રિવિ

વીરના શિષ્ય આર્ય સુધર્મા સ્વામી નામે સ્થવિર હતા બધા હેય ધર્મોથી દૂર રહેવું
અને સપૂર્ણ ઉપદેય શુણ્ધી યુક્ત થવું તેવું નામ 'આર્ય' છે કહ્યું પણ છે કે
પ્રમાદ, મિથ્યાત્વ આવિ તિ, અને કપાય આ બધા દોષો છે, હોય-ત્યાગવા યોગ્ય
એનાથી રહિત થવું સદ્ગુણ-રાશિથી યુક્ત થવું સ્વય બુદ્ધ થવું, બીજાને પ્રતિ
બોધિત કરવો આ ધર્મો આર્યના લક્ષણો છે સુધર્માસ્વામીમા આ તમામ લક્ષણો હતા
એથી જ તેઓ આર્ય કહેવામા આવ્યા છે તપ અને સયમ વગેરે શુણ્ધી જે
માધુઓ શિથિલ થઈ રહ્યા છે, તેઓ ને હકલોક અને પરલોકનો બય બતાવીને
સારણા-વારણા વડે તપ અને સયમમા સ્થિર કરનાર જે હોય છે, તેનું નામ
સ્થવિર છે સ્થવિરના આ બધા શુણ્ધી આર્ય સુધર્મા સ્વામી સપન્ન હતા,
એથી જ સૂત્રકારે તેઓને 'સ્થવિર' કહ્યા છે કહ્યું પણ છે કે તત્રયમા જે
અનગાર વિધમાન છે તેનાથી ચ્યુત થયેલ ને તેમા દૃઢ કરનાર 'સૂત્ર' અને તેના
અર્થને વિશેષ બોધ રાખનાર ગણનો નેતા તેમજ જે સવિશેષ શક્તિ સપન્ન હોય

पुनः स कीदृशः ? इत्याह—‘जाडसपन्ने’ इति—जातिसम्पन्नः=स विशुद्धमातृवशपुक्त ।
 ‘कुलसपन्ने’ कुलसम्पन्नः=पितृ वशविशुद्धः, मातृ वशो जातिः, पितृवशः कुल इत्य-
 नयोर्भेदः । बल-रूप-विनय-ज्ञान-दर्शन-चारित्र-लाभसम्पन्नः तत्र बल=शरीर
 सहननविशेषजन्यः पराक्रम, रूप=प्रभूतशरीरसौन्दर्यम् विनय=भ्रष्टुत्थानादि
 गुरुसेवाभक्षण, ज्ञान=वस्तुपरिच्छेदलक्षणम्, दर्शन=जिनवचनाभिरुचिररूपम्, चारित्र
 =विरतिव्रतगणम्, लाभ=द्रव्यतोऽल्पोपस्थित्व, भावतो गौरवप्रयत्यागः, तैःसम्पन्न
 पृथक्ता वाग जो होता है उसे स्वविर शास्त्रकारोंने कहा है। (जाति
 सपन्ने कुल सपन्ने बलस्वविनयगणदमणचरितलाभसपन्ने) इनके मातृपक्ष
 और पितृपक्ष दोनों कुल परम विशुद्ध थे इसलिये इन्हें मन्त्रकारने जाति
 सपन्न और कुलसपन्न प्रकट किया है। माता के वश से जाति और
 पिता के वश से कुल कहा जाना है। सहनन विशेष के उदय से इनके
 शरीर में अद्भुत शक्ति का भंडार सा भरा हुआ था इसलिये बलशाली
 थे। प्रभूत सौंदर्य का मरोवर इनमें सदा लहराया करता था इसलिये
 रूपशाली थे। अपने गुरुजनों की सेवाभक्ति उपासना आदि करने में ये
 सर्वदा कटिबद्ध रहा करते थे—इस लिये ये विनयशील थे। जिस वस्तु का
 जैसा स्वरूप होता था उस वस्तु को उसी स्वरूप से ये जानने वाले थे इसलिये
 ये—ज्ञानसपन्न थे। जिन वचनों में इनकी पूर्ण अभिरुचि थी इसलिये ये
 दर्शन सपन्न थे। हिंसादिक पापों से विरक्तिरूप चारित्र इनमें अपनी पूर्ण
 कलाओं से प्रमाणित होना रहता था इसलिये ये चारित्रसपन्न थे। अल्प
 छे तेने शास्त्रकारोंने ‘अथवि’ कहा छे जातिसपन्ने कुलसपन्ने बलस्व
 विनयगणदमणचरितलाभसपन्ने) ऐभना मातृपक्ष अने पितृपक्ष पन्ने कुल
 परम विशुद्ध हुता अटला भटे मन्त्रकारे ऐभने जाति सपन्न अने कुलसपन्न कहा छे
 मातानो वश जाति अने पितानो वश कुल उठेवाय छे सहनन विशेषना उदयशी
 ऐभना शरीरमा अद्भुत शक्तिनो लक्षण लखैल हुतो अथी न बलशाली हुता
 प्रभूत सौंदर्यना भाग्य ऐभनामा लखैल हुतो, अथी न रूपवान हुता पोताना
 गुरुओंकी सेवा, शक्ति, उपासना वगेरे द्रव्यमा तेओ महा तत्पर रहेता हुता, अथी न
 ओ विनयशील हुता ओ वस्तुनु ओउ स्वयं हुतु, ते वस्तुने ते न स्वयं नालुना
 ओ हुता, अथी न ओ ज्ञान सपन्न हुता जिनलगवानना वचनोमा ऐभनी स पूर्ण
 पछे अलिरुचि हुती, अथी न ओ दर्शन सपन्न हुता हिंसा वगेरे पापोधी वि-
 क्तिरूप आश्रित्य ऐभनामा पोतानी स पूर्ण कलाओथी प्रमाणमान रहेतु हुतु, अथी न
 ओ आश्रित्य सपन्न हुता स्वयं उपाधि राणवु, आ द्रव्यनी दृष्टिओ लाधव छे,

=सयुक्तः । 'ओजस्वी' ओजस्वी=ओज =तपः प्रभृतिप्रभासमयुक्तं तद्वान् ।
'तेजसी' तेजस्वी=तेजः=अन्तर्बहिर्देदीप्यमानस्य, तेजोलोभ्यानि वा तद्वान् ।
वृचसी वर्चस्वी-वर्चः=लब्धिजन्यप्रभावः तदस्यास्तीतिवर्चस्वी । 'ययमी' इति पक्ष
वचस्वीतिच्छाया, तत्र यथो वचनम्=आदेयवचन सकलप्राणिगणहितावश्च निरवद्य च,
तदस्यास्तीति वचस्वी । 'जससी' यशस्वी-यशः=तप सयमाराधनस्यातिस्तद्वान् ।
'जियकोहे' 'जितक्रोध' उदयप्रासक्रोधविक्रीकारकः । "जियमाण" जितमाण

उपाधि रत्नना यह द्रव्य की अपेक्षा लाघव है तथा गौरवय का त्याग करना
यह भाव भी अपेक्षा लाघव है । ये दोनों प्रकार का लाघव इनमें वर्तमान था
इसलिये ये लाघवसंपन्न थे । (ओजसी तेजसी वृचसी जससी जियकोहे
जियमाणे जियमाणे जियलोहे जियइदिण जियनिहे जियपरिमहे) तपस्या
आदिके प्रभाव से इनके शरीर पर एक विशेष प्रकार का तेज था
इसलिये ये ओजस्वी थे । भीतर में तथा बाहिरमें इनमें एक तरह की
चमक थी इसलिये ये तेजस्वी थे । अथवा ये तेजोलोभ्या से विराजित थे
इसलिये भी ये तेजस्वी थे । लब्धिजन्य प्रभाव से ये युक्त थे इसलिये वर्चस्वी
थे । "वयसी" इस प्रकार के पाठ में सकल प्राणिगोत्रा जिनसे हित
होसके ऐसे निरवद्य वचन ये बोलते थे इसलिये आदेयवचनवाले होने
से ये वर्चस्वी थे । तप और सयम की आराधना में एकग्रचित्त होने के
कारण इनका यश चारों ओर फैल रहा था-इसलिये ये यशस्वी थे ।
क्रोधकपाय के उदय को इन्होंने सर्वथा विफल बना दिया था इसलिये ये
जितक्रोध थे । उदय प्रास कपटकार्य के विजेता होने के कारण ये जित

अने गौरव-त्रयने त्यज्यु, आ लावनी इष्टिअ लाधव छे आ अन्ने नतनी लघुता
अमनामा विद्यमान हुती, ओटला भाटे अे लाधव संपन्न हुता (ओजसी तेजसी
वृचसी जससी जियकोहे जियमाणे जियलोहे जियमाणे जियइदिण जियनिहे जिय
परिमहे) तप वगेरना प्रलावधी अमना शरीर उपर अेक विशेष नतने प्रभाव
हुतो, अेथी न अे ओजस्वी हुता अह अने जहार अमनामा अेक नतनी यमक
हुती, अेथी न अे तेजस्वी हुता अथवा तेजो तेजोलोभ्याथो युक्त हुता, ओटला भाटे
पण अे तेजस्वी हुता लब्धिजन्य प्रलावधी अे युक्त हुता, ओटले न अे वर्चस्वी
हुता वयसी" आ पाठमा अे नमन्त प्राणियोतु जेताथी हुत मलोने अेवा
निरवद्य वचन अे जालता हुता ओटला भाटे आदेय वचनवाणा होवाथी अे वर्चस्वी
हुता तप अने सयमने आराधनामा तन्त्रीन होवाने बीधे अमनी धीति आअे
अनदी रानी हुती, ओटला भाटे न अे यशस्वी हुता क्रोध कपायना उदयने अेभाटे
सपूछे दीते निष्पन्न जनाव्यो हुतो अेथी न अे जितक्रोध हुता उदयवेला कपट

अनगारधर्मांमृतवर्णिनी टीका पृ. २ सुप्रमंस्वामिन चम्पानगर्यां समवसरणम् १

= उदयमातृरूपटर्मप्रिजेता । 'जियमाणे' जितमान- दराकृतादृक्काः ।
'जियलोहे' जितलोभ=जिताभिगपः । जियइदिए' जितेन्द्रियः=जितानि
=स्व स्व विषयमटुत्तिनिपेयेन यकीकृतानि इन्द्रियाणि येन सः, यद्वा जितानि=
स्वरूपोपयोगीकृतानि पौद्गलिकगर्णादिपगमनाद् इन्द्रियाणि येन स तथोक्तः ।
'जितनिद्रा-जिता=वशीकृता निद्रा येन स तथोक्तः--अल्पनिद्रावान् अमो रात्रौ
सुप्रमथं परिचिन्तयन् निद्रया न रात्र्यतेहति भावः । 'जियपरिसहे' जिपरीपहा =
सुप्रदिपरिरह्रिजेता । 'जीवियासमरणभयविप्पमुक्के' जीवितासामरणभयविप्प-
मुक्ताः-जीविताशा=जीवनस्याभिलाषः 'चिरमह जीवेयम्' इत्येतद्रूपा इय जीवी
ताशा प्राणिना गुरुतरा निसर्गतो भवति, तथा मरणस्य भय मरणभयम्, एतदपि

माय ये । अपने अपने विषय में इन्द्रियों की प्रवृत्ति पर इन्होंने रोक लगा
दी थी इसलिये ये जितेन्द्रिय थे । अथवा पौद्गलिक रूपादि में इन्द्रियों
की प्रवृत्ति का निषेध करने से और उन्हें अपने अपने स्वरूप में ही उप-
योगी बनाने से भी ये जितेन्द्रिय थे । इनका समय निद्रा में अविरत व्य-
तीत न हो कर केवल थोड़ासा व्यतीत होताथा इसलिये अथवा ये अल्प
निद्रा लेते थे कारण रात्रि में भी सूत्र और उसके अर्थ का गहन चिन्तन
क्रिया करते थे अतः इन्हें निद्रा रात्रि नहीं करती थी इसलिये भी ये जिते-
न्द्रिय थे । क्षुधा आदि परीपहों पर इन्होंने विजय कर रखा था-उन्हें
इन्होंने जीन लिया था-इसलिये ये जित परीपह थे । (जीवियासमरणभय-
विप्पमुक्के तवप्पहाणे गुणप्पहाणे) जीवन की आशा से और मरण के भय
से ये रहित थे । प्राणिनों में 'मैं' बहुत दिन तक जीऊँ" इस प्रकारकी
जीवन की आशा गुरुतर हुआ करती है तथा मरण का भय भी होना है ।

अथोपा विजेता होवाथी ओ जितभाय हता धन्दिथोनी पोतपोतानी प्रवृत्ति उपर ओभणे
अकुथ रात्र्यो हतो, ओथी न ओ एतेन्द्रिय हता अथवा पौद्गलिक रूप वगेरेमा
धन्दिथोनी प्रवृत्तिनो निषेध करवाथी अने तेओने पोतपोताना स्वप्नमा न उपयोगी
अनाववाथी ओ जितेन्द्रिय हता ओभेनो वणत निद्रामा वधाये पडतो पसां नहोतो थतो
इकत ७-७ पसार थतो हतो, ओटवा भाटे ७ ओ अल्पनिद्रा वाणा हता जण्णु डे रात्रिमा
पणु ओ मत्र अने तेना अर्थ उपर गहन चिन्तन करता रहेता हता ओटले ओभने
निद्रा आधित करती न हती, ओटवा भाटे पणु ओ जितेन्द्रिय हता लूण वगेरे
परीपहो उपर ओभणे क्षणू मेणवेहो हतो, तेभने ओभणे एती दीधाहता, ओटले
ओ जित परीपह हता (जीवियासमरणभयविप्पमुक्के तवप्पहाणे गुणप्पहाणे)
एवमनी आशाथी अने मृत्युना लयथी ओ रहित हता आधिओमा "हु थिर एवी
थाड" आ जतनी एववाणी आशा तीव्र रूपमा थती रहे ि तेभ- भरलुनो लय

મયપૂચ્ચતરમ્ એતદુભયાંયેપમુક્તઃ=જીવીતાનામરણમયરજિતા. । 'તપ્પટ્ટાણે'
તપઃપ્રધાનઃ-તપસ્ય પ્રધાન કર્મ यस્ય સતથા, શેષમુનિજનાપેક્ષયા શ્રેષ્ઠતપઃશાલી
'ગુણપ્પટ્ટાણે' ગુણપ્રધાનઃ-ગુણા =સયમગુણાસ્તે'પ્રધાન' । એતેન વિશેષણદ્વયેનાય-
મર્થોઽભિવ્યજ્યતે તપસા પૂર્વે સશ્ચિત્તવર્મણો નિર્જરણ, સયમેન ચ નૃતનકર્મત્ત-ધનિરોધો
ભવત્યતપ્સૃતૌ મોક્ષાભિલાષીર્ણા મોક્ષસાધનેઽતીરોપાદેયો રચિર્તો । ઇવ કરણ-ચરણ-
નિગ્રહ-નિશ્ચયા-ઽઽર્જવ-માર્દવ-લાઘવ-ક્ષાન્તિ-શુભિ-શુક્તિ- વિદ્યા-મન્ત્ર-ત્ર્ય-
વેદ-નય-નિયમ-સત્ત્વ-શૌચ-જ્ઞાન ચારિત્રપ્રધાન' ।

અત્રમૂત્રે 'એવ' શબ્દેન કરણચરણાદી સર્વત્ર 'પ્રધાન' શબ્દ
સયોજનીય, તથાહિ-કરણપ્રધાન-કરણ=પિંડવિશુદ્ધિપ્રાપ્તચરણગુણરૂપ, તત્પ્રધાન

પરંતુ યે હસ પ્રકાર કી આશા ઓર મય સે સર્વથા રહિત થે । 'મન્યમુનિ
જનો'કી અપેક્ષા યે તપશ્ચરણ કરને મે વિશેષકર યે હસલિયે યે તપપ્રધાન યે
સયમગુણો સે યે પ્રધાન માને જાતે થે । હસલિયે-મયમપ્રધાન થે । ઇન
દોનો વિશેષણો સે સૂત્રકાર કા યહ પ્રકટ કરને યા આશય હે કિ સંચિત
કર્મો'કી નિર્જરા તપ સે હોતી હૈ ઓર નૃતન કર્મો'કે વધ કા અભાવ સયમ
સે હોતા હૈ હસલિયે જો મોક્ષાભિલાષી જન હૈ ઉન્હે યે દોનો હી ઘાતે
ઉપાદેય હૈ ।-ચારણ ઇન સે હી શુક્તિ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ । (એવ કરણચરણ
નિગ્રહ-નિશ્ચય અર્જવ-માર્દવ-લાઘવ-શ્વતિ શુભિ-શુક્તિ ૧૦, વિજ્ઞામત,
યમવેય-નય-નિયમ-સત્ત્વ સોય ણાણદસણ ૨૦ ચારિત્ત ઓરાલે)
યહ જો "એવ" શબ્દ કા પ્રયોગ આયા હૈ ઉસસે યહ જાના જાતા
કિ-પૂર્વોક્તપ્રધાન શબ્દ કા પ્રયોગ ઇન કરણ-ચરણ આદિ પદો
મેં લગાલેના ચાહિયે । પિંડવિશુદ્ધિ આદિ ઉત્તર ગુણ રૂપ જો કરણ

પણ હોય તો પણ એ આ જાતના આશા અને ભયથી ન પૂર્ણ રીતે રહિત હતા
બીજા મુનિઓ કરતા એ તપશ્ચરણ કરવામાં વિશેષ શૂર હતા એટલા માટે એ તપ
પ્રધાન હતા સયમગુણોથી એઓ પ્રધાન માનવામાં આવતા હતા એથી જ એઓ સયમ
પ્રધાન હતા આ બન્ને વિશેષણોથી સૂત્રકારનો એ આશય છે કે તપથી જ સચિત
કર્મોની નિર્જરા થાય છે અને નવીન કર્મોના બંધનો અભાવ સયમથી જ થાય છે
એટલા માટે જ તેઓ મોક્ષાભિલાષી છે તેમના માટે આ બન્ને વાતો ઉપાદેય છે કારણ
કે એમનાથી જ શુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે (એવ કરણચરણનિગ્રહનિશ્ચય
અર્જવ-માર્દવ-લાઘવ-શ્વતિ શુભિ મુનિ ૧૦, વિજ્ઞામત, યમવેયનયનિયમ,
મચ્છસોયણાણદસણ, ૨૦, ચરિત્તઓરાલે) અહીં જે "એવ" શબ્દનો પ્રયોગ આવેલ
છે તેનાથી એ બહુાય છે કે પૂર્વોક્ત પ્રધાન શબ્દનો પ્રયોગ આ બંને ચરણુ' વગેરે
પદોમાં લગાડવો બોધથી પિંડવિશુદ્ધિ વગેરે ઉત્તર ગુણ રૂપ જે કરણ સિત્તો

કારણમસતિયુક્ત इत्यर्थः । चरणप्रधान', चरण=महाप्रताद मूलगुणरूप, तत्प्रधान, चरणमसतियुक्त इत्यर्थः । निग्रह'=इन्द्रिय नो इन्द्रियनिरोधकरणेन स्वा-
न्मनोऽपूर्वरीर्यपरिष्फोटन, तत्प्रधान । निश्चयप्रधानः-निश्चय.=जीवाजीवादि
तत्त्वाना निर्णय -ट्टीनाभिग्रहापूर्त्ता दाढ'वा, तत्प्रधान.। आर्जवप्रधान.-

ऋदोर्भाव आर्जव=मायाराहित्य, तत्प्रधानः स्फटिकवन्निर्मल
हृदय इत्यर्थः । मार्दवप्रधान,-ऋदोर्भावो मार्दव=निरुद्धकारता, तत्प्रधान' जात्या
हृदयिभमदरहित-इत्यर्थः । लावणप्रधान'=ल'योर्भावो लावण=द्रव्यत. म्वल्पोपधित्व

મસતિ શાસ્ત્રો મે પ્રકટ કરી ગઈ છે વહ ઇનમ પ્રધાન થી-અર્થાત્ કરણ મસતિ
સે એ યુક્ત એ અના એ કરણ પ્રધાન એ મહા પ્રતાદિરૂપ જો ચરણમસતિ છે વ
મી ઇનમે પ્રધાન થી અતઃ'ચરણ પ્રધાન થો ઇન્દ્રિય ઓર નો ઇન્દ્રિય રૂપ જો મન
દે ડનકા ઇન્દ્રોને નિરોધકર દિયા થા ઇસસે તાલ્ય વિચ્યો મે ઇનકી પ્રવૃત્તિ
ન હો સરને કે કારણ ઇનરી આત્મા મે અપૂર્વ વીર્યોલાસ પ્રકટ હો ચુગ
થા ઇમસે એ પ્રધાનરૂપ સે વિરાજિત હો રહે એ અતઃનિગ્રહપ્રધાન યે । જીરા
દિ તરંગો કા નિર્ણય કરના-અથવા જો અભિગ્રહ લેલિયા છે ડસનાદૃઢતા
કે સાથ પાલન કરના-યહ નિશ્ચય શબ્દકા વાચ્યર્થ છે । યહ નિશ્ચયમી ઇનમે
પ્રધાન રૂપ સે રહતા થા અતઃ એ નિશ્ચય પ્રધાન થો । માયાચારી સે રહિત
હોના ઇમકા નામ આર્જવ છે । એ ઇસ ગુણ સે યુક્ત એ । અર્થાત્ જિસ પ્રકાર
સ્ફટિક નિર્મલ હોતા છે ડમી પ્રકાર ઇનકા હૃદય મી નિર્મલ થા । અતઃ
આર્જવ પ્રધાન થો । જાતિ આદિકા જો અહકાર ભાવ હોતા છે વહ મદ
કહલાતા છે-એ ઇમ તરફ કે મદ વિનિર્મુક્તિ એ-ઇમલિયે માર્દવ ભાવ

શાસ્ત્રોમા પ્રકટ કરેલ છે તેના એ ધર્મનાર હતા અર્થાત્ તે એમનામા પ્રધાન હતી
અર્થાત્ ડગ્ધ મિત્તરીથી યુક્ત હતા તેથી તેઓ ડગ્ધપ્રધાન હતા મહાનતાદિરૂપ જે ચરણ
મસતિ ડેતે પાણ તેઓ એમુખ્યરૂપે હતી માટે ચગ્ધ પ્રધાન હતા એ બસે શુણ્ધી યુક્ત હતા
ઇન્દ્રિય અને નો ઇન્દ્રિયરૂપ જે મન છે, તેના એમણે નિરોધ ડ્યો હોતો એથી બાહ્ય
રિપયોમા એમની પ્રવૃત્તિ નહિ થવાને લીધે એમના આત્મામા અપૂર્વ વિર્યોલાસ પ્રકટ
થયો હતો એથી એ પ્રધાનરૂપથી શોભિત થતા હતા, એટલા માટે એ નિગ્રહ પ્રધાન
હતા એવ વગેરે તત્વોનો નિર્ણય કરવો અથવા જે અભિગ્રહ લીધો છે, તેનું નિશ્ચિતપણે
પાલન ડરવું, આ નિશ્ચય શબ્દનો વાચ્યાર્થ છે, આ નિશ્ચય પણ એમનામા મુખ્ય રૂપે
રહેતો હતો તેથી એ નિશ્ચયપ્રધાન હતા માયાચારીથી ગહિત થવું તેનું નામ આર્જવ
છે આ શુણ્ધી યુક્ત હતા અર્થાત્ જેમ ન્દ્રિટિ ન્વ'છ હોય છે, તેમજ એમનું હેયુ
નિર્મળ હતું એટલા માટે એ આર્જવપ્રધાન હતા જાતિ વગેરેનો જે અહકાર ભાવ
હોય છે, તેને મદ ડહેવામા આવે છે, એ આ પ્રકારના મદથી ગહિત હતા, એટલે ડ
જાતિમદ કુળમદ વગેરેથી એ ગહિત હતા એથી જ માર્દવ પ્રધાન હતા ડવ્ય

ભાવતો ગૌરવત્રયર્જન, તત્પ્રધાનઃ જ્ઞાન્તિપ્રધાનઃ-જ્ઞાન્તિઃ=પરુષભાવણાદિગદનમ્,
 ઉદયાવલિકામવિષ્ટક્રોધનિરોધ इत्यर्थः, તત્પ્રધાનઃ । ગુપ્તિપ્રધાનઃ । ગોપનં ગુપ્તિઃ=
 અકુશલમનોવાક્યાના નિર્વર્તન, તત્પ્રધાનઃ । મુક્તિપ્રધાન-મુક્તિ-નિર્લોભતા
 વાઘાભ્યંતરવસ્તુમમત્વપરિન્યાગ इत्यर्थः, તત્પ્રધાનઃ । ત્રિગોપ્રધાન-‘ત્રિગો’=દેવી
 સમધિષ્ઠિતાઃ સમાધના વર્ણાનુપૂર્વ્ય=ગૌરી’ ગાન્ધારી રોહિણી-મજ્જિસ્યાદિલક્ષણા-
 સ્તત્પ્રધાન, તપઃ સયમપ્રભાવયશીકૃતગૌર્યાદિત્રિય इत्यर्थः । મન્ત્રપ્રધાન-મન્ત્રા-
 દેવાધિષ્ઠિતા જપમાત્ર-સિદ્ધા વર્ણપદ્મતયસ્તત્પ્રધાનઃ । બ્રહ્મપ્રધાનઃ-‘ત્રહ્ય’=ત્રયચર્યન્,
 આત્મજ્ઞાનવાતરપ્રધાનઃ । વેદપ્રધાન-વેદ,=વેદયતે=જ્ઞાયતે જીગા=જીગાદિસ્ત્રરૂપને

પ્રધાન થે ॥ લાઘવ દ્રવ્ય ઔર ભાવ કી । અપેક્ષા દો પ્રસાર કો કહા
 ગયા હૈ । અલ્પ ઉપધિ રચના યહ દ્રવ્ય કી અપેક્ષા લાઘવ હૈ-તથા ગૌરવત્રય
 કા ત્યાગ કરના યહ ભાવ કી અપેક્ષા લાઘવ હૈ, વહ લાઘવ ગુણ મી ઇન મેં
 પ્રધાન રૂપ સે યા । જો કોઈ ઇન સે કઠોર વચન કહતા થા, વહ સચ
 યે સહન કર લેતે થે इसलिये ये ज्ञान्ति प्रधान थे । અર્થાત્ ઉદયાવલિ મે
 મવિષ્ટ હુણ્ડસ ક્રોધ કા યે નિરોધ કર દેતે થે યે ગુપ્તિ પ્રધાન મી થે ।
 કારણ અકુશલ મન વચન ઔર કાવ્ય કી નિવૃત્તિ ઇનમે થી । વાઘ ઔર
 આભ્યંતર રૂપ મે ફિસી મી વસ્તુ કે પ્રાપ્તિ મે મમત્વ પરિણામ નહી
 થા-અર્થાત્ નિર્લોભવૃત્તિ થી-इसलिये ये मुक्ति प्रधान भी थे । દેવી સમા
 ધિષ્ઠિત ગૌરી, ગાન્ધારી, રોહિણી, મજ્જિસિ આદિ વિદ્યાઈ કહલાની હૈ, તપ’ કે
 પ્રભાવ સે યે વિદ્યાઈ સ્વય ઇનકે વશીભૂત બન ગઈ થી इसलिये ये विद्या
 प्रधान भी थे । દેવાધિષ્ઠિત જો હો વે મત્ર કહે ગયે હૈ । યે મત્ર મો સુધર્મા
 સ્વામી કો સિદ્ધ થે-अतः-इन्हें मन्त्र प्रधान भी माना गया है । ब्रह्म शब्द

અને ભાવની દૃષ્ટિએ લાઘવ એ જાતનું ખતાવવામા આવ્યું છે અત્પ ઉપધિ રાખવી
 આ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ લાઘવ છે, તથા ગૌરવત્રય (શ્રદ્ધિ, રમ અને જ્ઞાતગોગ્વ)નો ત્યાગ
 કરવો આ ભાવની અપેક્ષાએ લાઘવપણું પણ એમનામા મુખ્ય રૂપે હતો । જમે તે
 એમને કઠોર વચન કહેતુ, તે બધું એ સહન કરતા હતા એથી જ એ જ્ઞાન્તિ પ્રધાન
 હતા । અર્થાત્ ઉદયાવલિમા પ્રવિષ્ટ થયેલ ક્રોધનો એ નિરોધ કરતા હતા, એ ગુપ્તિપ્રધાન
 પણ હતા કેમકે અકુશલ મન વચન અને કાવ્યની નિવૃત્તિ એમનામા હતી બાહ્ય અને
 આભ્યંતર રૂપમા જમે તે પદાર્થ માટે એમનામા મમત્વ પશ્ચિમ નહોતુ । અર્થાત્
 એમની નિર્લોભવૃત્તિ હતી, એટલા માટે એ મુક્તિપ્રધાન પણ હતા । દેવી સમાધિષ્ઠિત
 ગૌરી ગાન્ધારી, રોહિણી, મજ્જિસિ વગેરે વિદ્યાઓ કહેવાય છે તપના પ્રભાવે એ વિદ્યાઓ
 પોતે એમને વશ થયેલ હતી, એટલા માટે એ ‘વિદ્યાપ્રધાન’ પણ હતા । જે દેવાધિષ્ઠિત હોય
 છે, તે મત્ર કહેવાય છે એ મત્ર પણ સુધર્મા-સ્વામીને, સિદ્ધ હતા એટલે એમને ‘મત્રપ્રધાન’

નેતિ સ તથોક્ત આગમઃ, સ્વસમય-પરસમય-જ્ઞાન યા, તત્પ્રધાન । નયપ્રધાન.-
નયાઃ=નયન્તિ=ગોધ પ્રાપ્ન્યન્તિ અનેક ધર્માત્મકસ્વસ્તુન પ્રકાશમિતિ તે તથોક્તા.-
અનેકધર્માત્મકસ્વસ્તુન પ્રકાશપરિચ્છેદાર, તે નૈગમાદય સમ, તત્પ્રધાન । નિયમ
પ્રધાન-નિયમા =દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવેન ત્રિવિધાભિગ્રહગ્રહણ, તત્પ્રધાન । મત્ય
પ્રધાન-મત્ય=જીવાજીવાદિપદાર્થોના યથારથિતસ્વરૂપ=કથન, તત્પ્રધાનઃ । શૌચ
પ્રધાન-શૌચેર્માત્રઃ શૌચમ્=અન્તરુણશુદ્ધિરૂપ, તત્પ્રધાનઃ । જ્ઞાનપ્રધાનઃ-જ્ઞાન=
જિનોક્તતત્ત્વેષુ યથાર્થગોધર્મ, તત્પ્રધાન । દર્શનપ્રધાનઃ-દર્શન=જિનોક્ત તત્ત્વા

કા અર્થ હૈ બ્રહ્મચર્ય અથવા આત્મજ્ઞાન । इनमे ये दोनो गानें थी इसलिये
ये ब्रह्म प्रदान भी थे । इन्हें स्वसमय और पर समय का पूर्ण ज्ञान था-
इस अपेक्षा ये वेद 'प्रधान भी थे । नैगम सग्रह आदि सात नय शास्त्र-
गणोंने रुढ़े हुए हैं । नयका तात्पर्य उस ज्ञान से है जो अनतर्धैर्यात्मक
उत्तु के एक धर्म को ग्रहण करता है । ये इस नयात्मक ज्ञान में विराजित
थे-इसलिये नय प्रधान भी थे । द्रव्यक्षेत्र काल और मात्रकी अपेक्षा ये
अनेक प्रकार के नियमों का ग्रहण करते थे । और उनका निर्वाह भी करते
थे इसलिये ये नियम प्रधान भी थे । जीव अजीव आदि पदार्थों के स्वरूप का
ये यथार्थ प्रतिपादन करने वाले थे इसलिये ये मत्यप्रधान भी थे अन्तः
करण की शुद्धि का नाम शौच है-यह शुद्धि इनमें थी-इसलिये ये शौच
प्रधान भी थे । जिनेन्द्र द्वारा प्रतिपादित तत्त्वों का सशय आदि से रहित जो
यथार्थ बोध होता है उसका नाम ज्ञान है । यह ज्ञान इनमें था इसलिये

પણ માનવામાં આવ્યા છે પ્રહર્યાબ્દ તુ તાત્પર્ય પ્રહર્યર્થ અથવા આત્મજ્ઞાન છે એમનામાં
એ બન્ને વિશેષતાઓ હતી, એટલા માટે એ પ્રહરપ્રધાન પણ હતા એમને સ્વસમય
(સ્વગામ્ય) અને પરમમય (અન્યગામ્ય) તુ અપૂર્ણપણે જ્ઞાન હતું, એ અપેક્ષાએ એ
વેદપ્રધાન પણ હતા નૈગમ અથવા વગેરે આતમય શાસ્ત્રકોશએ કહેલા છે નયનો અર્થ
તે જ્ઞાનથી છે, જે અનત ધૈર્યાત્મક વસ્તુના એક ધર્મને ગ્રહણ કરે છે એ આ નયા
ત્મક જ્ઞાનથી શોભિત હતા, એટલા માટે નયપ્રધાન પણ હતા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને
જ્ઞાનની અપેક્ષા એ અનેકવિધ નિયમો તુ ગ્રહણ કરતા હતા, અને તેમનો નિર્વાહ પણ કરતા હતા
એટલા માટે એ નિયમપ્રધાન પણ હતા જીવ અજીવ વગેરે પદાર્થોના સ્વરૂપ તુ એ
યથાર્થ પ્રતિપાદન કરના હતા, એટલા માટે એ સત્ય પ્રધાન પણ હતા અન્તરુણની
શુદ્ધિ તુ નામ શૌચ છે, આ શુદ્ધિ એમનામાં હતી, એટલા માટે એ શૌચપ્રધાન પણ
હતા જિનેન્દ્ર વડે પ્રતિપાદિત તત્ત્વોનો અશય વગેરેથી રહિત જે યથાર્થ બોધ થાય
છે, તેમનું નામ જ્ઞાન છે આ જ્ઞાન એમનામાં હતું, એટલે તેઓ જ્ઞાનપ્રધાન પણ

ભિરુચિલક્ષણ, તત્પ્રધાનઃ—ચારિત્રં=સર્વસાધયોગપરિહારપૂર્વક નિરવધાનુષ્ઠાનમ્ ।

અતઃSSર્જનાદીના કરણાન્તર્ગતત્વેऽપિ તેષા પ્રાધાન્યવ્યાપનાય પુનઃ કામ્ ।
અતઃ કશ્ચિત્ શક્તૃં—યત્ જિતક્રોધત્વાદિભ્ય આર્જવપ્રધાનત્વાદીના કો ભેદઃ ? અત્રો
ચયતે—જિતક્રોધાદિભિર્નિર્ગેષણૈરુદયાત્મીપ્રગિષ્ટસ્ય ક્રોધાદેર્નિફલીકરણ મુક્ત મતિ
આર્જવપ્રધાનાદિભિરુદયનિરાચ ઉચ્યતે । અથવા યતપ્ત જિતક્રોધાદિરત પત્ત
આર્જવપ્રધાન', એવ કાર્યકારણભાગદ્વિશેષઃ । એવ 'જ્ઞાનસપ્ત' ઇત્યાદી જ્ઞાના
જ્ઞાનાદિયુક્તત્વમાત્ર ચોચતે, 'જ્ઞાનપ્રધાન' ઇત્યાદીતુ જ્ઞાનાદિમત્સ્ય પ્રાધાન્ય
મિતિ, એવમન્યત્રાપ્યપૌનરુત્થ ચોચ્યમ્ । 'ઓગલે' ઉદાર =જિતક્રોધાદિવિશેષણ
એ જ્ઞાન પ્રધાન મી ચે । દર્શન પ્રધાન મી ચે । સર્વસાધયોગો કા પરિત્યાગ કર
તેને વાળે હોને સે તથા નિરવધ અનુષ્ઠાન કરને વાળે હોને સે ચારિત્ર પ્રધાન મી ચે
યહ ઇન આર્જવ આદિ ભાવોં ના કરણ ચરણ સત્તરી મે અતર્ભાવ
હાને પર મી જો અલગ કથન મિયા હૈ વહ ઇનકી પ્રધાનતા સ્થાપિત
કરને કે અભિપ્રાય સે હી કિયા હૈ ।

શકા—સૂત્ર મે પહિલે 'જિયકોહે જિયમાણ' આદિપદ સૂત્રકારને લિખે
હૈ ધ્રૌર ફિર આર્જવ માર્દવ આદિ પદ લિખે હૈં સો જો ઉનકા ભાવ
હોતા હૈ વહી ઇનના હોતા હૈ સો ઇસ તરહ ઇન્મે જવ મોઈ અર્થ ભેદ
નહી હૈ તો ફિર પુનરુક્તિ કરને કા કયા કારણ હૈ ।

ઉત્તર—જિતક્રોધાદિક પદોં દ્વારા યહ સમજના ચાહિયે કિ વે સુધર્મા
સ્વામી મહારાજ ઉદયાવલી મે પ્રવિષ્ટ હૂણ ક્રોધકો વિફલ કર દેતે બે—
કારણ ક્રોધ કા તાત્પર્ય યહી હૈ—કિ ઉદય મે આવે હૂણ ક્રોધ કા વિફલ
ગનાના તવ આર્જવ આદિ શબ્દોં સે યહ વાત નહી કહી જાતી હૈ—
ઇન્સે તો યહ વાત સ્થિતિ હોતી હૈ મિ વે ક્રોધ કે ઉદય કા મી નિરોધ કર

જતા દર્શન પ્રધાન પણ હતા મર્વ માવત્રયોગોના પરિત્યાગ કરનાર હોવાથી તેમજ
નિરવધ અનુષ્ઠાન કરનાર હોવાથી એ આગ્નિય પ્રધાન પણ હતા

અહિં આર્જવ વગેરે ભાવોનો કરણચરણ સત્તરીમા અન્તર્ભાવ હોવાછતા જે બુદ્ધ
ધ્યન કર્યું છે, તે એમની પ્રધાનતા સ્થાપવાના પ્રયોગનથી જ કરવામા આવ્યું છે

શકા—સૂત્રમા પહેલા 'જિયકોહે જિયમાણ' વગેરે પદ સૂત્રકારે લખ્યા છે
અને પછી આર્જવ માર્દવ વગેરે પદ લખ્યા છે, પણ જે અર્થ તેમનો થાય છે તે
જ એમનો પણ થાય છે હવે આ પ્રમાણે એમનામા બ્યારે કોઈપણ ભાવનો અર્થમા
તફાવત નથી તો ફરી પુનઃજિત કરવાનો અભિપ્રાય શુ છે ?

ઉત્તર—જિતક્રોધ વગેરે પદો વડે એ સમજવું જોઈએ કે તે સુધર્માસ્વામી
મહાનૈવ ઉદયાવલીમા પ્રવિષ્ટ થયેલ ક્રોધને નિષ્ફળ કરતા હતા કારણ કે જિતક્રોધનો
અર્થ એવો છે કે ઉદયમા આવેલ ક્રોધ ને અકુળ બનાવવો ત્યારે આર્જવ વગેરે
શબ્દો વડે આ વાત કહેવામા નથી આવતી એમનાથી તો એ વાત સ્પષ્ટિ થાય
છે કે તેઓ ક્રોધ વગેરેના ઉદયનો પણ નિરોધ કરતા હતા

વરિષ્ઠ્વાત્સર્વથા શ્રેષ્ઠ. । ધારે' ધોરઃ=દુષ્કરતપશ્ચરણશીલત્વાત્ । 'ધોરવ્વ' ધોરત્ત'=ધોરાણિ=ઠઠિનાનિ અલ્પસત્ત્વૈર્દુરનુઠેયાનિ ત્રતાનિ=સર્વપાણાતિપાતાદિ વિરતિલક્ષણાનિ મહાત્રતાનિ યમ્ય સ તથોક્ત. । 'ધોરતવસ્મી' ધોરતપસ્વી=દુષ્કર તપશ્ચરણશીલઃ, પારણાદૌ નાનાવિધાભિગ્રહધારકત્વાત્ । 'ધોરવમચેરવાસી' ધોર વ્રહ્મચર્યવાસી-વ્રહ્મ=કામપરિપેયણત્યાગસ્તત્ર ચરણ વ્રહ્મચર્ય, ધોર ચ તદ્ વ્રહ્મચર્ય ચ ધોરવ્રહ્મચર્ય તત્ર વસ્તુ શીલમસ્યેતિ તથોક્તઃ=નવવાટિકાયુક્તવ્રહ્મચર્યપાલક इत्यर्थ । 'उच्छृङ्खली' ઉત્ક્ષિપ્તશરીરઃ-ઉત્ક્ષિપ્તમિત્યપરિત્યક્તમિત્ય, ઉત્ક્ષિપ્ત સસ્કાર પરિત્યાગાન્છરીર યેન સ તથોક્તઃ-સર્વથા શરીરસસ્કાર વર્જિત इत्यर्थ । 'सखिच-चिउलतेउलेस्से' સર્વ ક્ષિપ્તઃ વિપુલઃ તેજોલેશ્ય -સક્ષિપ્તા=સદ્કોચિતા વિપુલા=વિશાલા-અનેકયોજનગતયસ્તુસમૂહ મસ્મીકરણસમર્થાઽપિ તેજોલેશ્યા=તેજ શરીરપરિણતિ-રૂપા પ્રત્યક્તપ્રમાવનનિતઞ્ચિવિશેષપ્રમાવા મહાજ્વાલાસદૃશા આત્મતેજોલક્ષણા

દેતે ચે । ક્રોધ આદિ રૂપાયોં કે ઉદય કા નિરોધ કરના ચે આર્જવાદિ ભાવ હૈ ।

અથવા યહ વાત મી હમસે લક્ષિત હોતી હૈ કિ જિસ કારણ ચે જિતક્રોધ ચે હસલિચે આર્જવાદિભાવોં સે પ્રધાન થે । હસ તરહ કાર્ય કારણ ભાવ કી અપેક્ષા સે હનમેં અન્તર આજાતા હૈ । હસી તરહ "જ્ઞાન સપન્ન ઓર જ્ઞાનપ્રધાન" હન દો વિશેષણોં મે મી અન્તર મમદ્ર લેના ચાહિચે કારણ જ્ઞાન પ્રધાન શબ્દ કેવલ જ્ઞાન યુક્તતા કા વહોં ઘોષ કરતા હૈ તત્ર કિ જ્ઞાનપ્રધાન શબ્દ જ્ઞાનાદિગુણ વાલોં મે હન કી પ્રધાનતા કહતા હૈ । ઓરાલ શબ્દ કા અર્થ ઉદાર હોતા હૈ ।-જો હસ વાત કો કહતા હૈ ચે સુધર્માસ્વામી જિત ક્રોધ આદિ વિશેષણોં સે વિશિષ્ટ હોને કે કારણ સર્વથા શ્રેષ્ઠ થે । (ધોરે ધોરવ્વ ધોરતવસ્સી ધોરવ મચેરવાસી-ઉચ્છ્રદસરીરે સખિચચિઉલતેયલેસ્સે ચોદસપુઘ્વી ચઝણાળો

ઉદયનો નિરોધ કરવો એ આર્જવ વગેરે લાવો છે અથવા આ વાત એનાથી પણ સૂચિત થાય છે કે જે ક્રોધથી એ જિતક્રોધ હતા, એટલા માટે આર્જવ વગેરે લાવો વડે એ પ્રધાન હતા આ પ્રમાણે અર્થ-કારણ લાવની અપેક્ષાએ એમનામા તકાવત આવી જાય છે એ ગીતે 'જ્ઞાનમપન્ન અને જ્ઞાનપ્રધાન' આ એ વિશેષણોને તકાવત પણ જાણવો જોઈએ કારણકે જ્ઞાન મપન્ન ચળદથી ફક્ત જ્ઞાન યુક્તતાને ઘોષ થાય છે, ત્યારે જ્ઞાનપ્રધાન ચળદ જ્ઞાનાદિગુણવનોમા એમની પ્રધાનતા હોઈ છે ઓરાલ શબ્દનો અર્થ ઉદાર થાય છે જે આ વાત હોઈ છે એ સુધર્માસ્વામી જિતક્રોધ વગેરે વિશેષણોથી યુક્ત હોવાને લીધે મપૂર્ણ ગીતે શ્રેષ્ઠ હતા (ધોરે ધોરવ્વ ધોરત વસ્સી ધોરવમચેરવાસી ઉચ્છ્રદ-સરીરે સખિચ ચિઉલતેયલેસ્સે ચોદસ પુઘ્વી

वगए पचहिं अणगारसएहिं मडिं सपरिवुडे पुवाणुपुवि चरेमाणे
 गामानुगाम दूइज्जमाणे सुह सुहेण विहरमाणे) दुप्परतपो को तपने वाले
 होने से ये स्वयं दुप्पर-घोर-यने हुए थे। अन्यभक्ष घाळे पाणिजन जिन
 प्राणातिपात आदि विरति रूप व्रतों का अनुष्ठान करने से सर्वथा अश्रम
 (असमर्थ) रहा करते हैं उन व्रतों का पालन ये किया करते थे इसलिये
 ये घोरव्रत थे। पारणाआदि म नाना प्रकार के अभिग्रहों का ये पालनकरते
 थे इसलिये ये घोर तपस्वी थे। कामभोग के परिमेवन करने का त्याग करना
 इसका नाम ब्रह्म है। इस ब्रह्म का आचरण करना इसका नाम ब्रह्मचर्य है।
 ब्रह्मचर्य का नव वाड से परिपालन करना यह घोर ब्रह्मचर्य है। इस घोर ब्रह्म
 चर्य में निमग्न रहने का जिसका स्वभाव होता है वह घोर ब्रह्मचर्यवासी कह
 लाया है। श्री सुधर्माश्रामी इस ब्रह्मचर्य के आराधन थे अत वे घोर
 ब्रह्मचर्यवासी थे। उन में शारीरिक सुस्कार का नामोनिशान तक भी नहीं
 था। इसलिये वे उत्तम शरीर थे। उनमें यद्यपि कई योजन गत वस्तु को
 मम्म करने की शक्ति थी तौ भी यह शक्तिरूप विपुल तेजोलेइया उन्होंने
 सक्षिप्त करली थी-सकुचित कर ली थी इसलिये ये सक्षिप्त विपुललेइया

चउ णाणोवगए पचहिं अणगारसएहिं सडिं सपरिवुडे पुवाणुपुवि चरेमाणे
 गामानुगाम दूइज्जमाणे सुहसुहेण विहरमाणे) उहा तप आचन्ना उहाथी ओ
 पोते दुप्पर-याने अनेह हुता ओ ओ प्राणातिपात वगेरे विरतिउप व्रतोलु अनुष्ठान
 वनामा स्वपशजिताना आलियो अधी गीते अक्षम (अनमर्थ) न्या कडे छे, ते
 ते व्रतोलु ओ आचरण करता हुता, ओटला माटे ओ धोअत हुता पारणा वगेरेमा
 अनेविध अभिग्रहोलु ओ पालन न्या हुता ओटला माटे ओ धो तपस्वी हुता
 धन्द्रियमुष (कामभोग)ना मेवननो त्याग उवो तेनु नाम ब्रह्म ओ आ ब्रह्मनु आच
 न्ना उरु तेनु नाम ब्रह्मचर्य छे आ ब्रह्मचर्यनु नववाद वगे पालन उरु ओ
 घोर ब्रह्मचर्य छे आ उहा ब्रह्मचर्यमा निवाय कन्नानी तेओने देव होय ओ, ते
 धो ब्रह्मचर्यवासी उहोवय ओ श्री सुधर्माश्रामी आ घोर ब्रह्मचर्यना आराधन
 हुता, ओटला माटे तेओ धो ब्रह्मचर्यवासी हुता ओमनामा शारीरिक सुस्कारो
 मपूर्णपो अभाव हुता ओटला माटे तेओ विरति यगीत हुता ओमनामा ओ
 अनेध योजन दूरनी वस्तुने भन्म करवानी तागत हुती, उता यण आ शक्तिउप
 विपुल तेनेवेअओ ओमओ सक्षिप्त (५ की) कगी वीधी हुती ओटला माटे ओ सक्षिप्त

અમ્પ સ ત રોક્ત -તદ્દોગિતિપુઠાત્મતેજાઙ્ગથ, અન્યથા પ્રગ્વરમાત્તેષ્ટમણ્ડલ
મિત્તુર્દર્શ સ્પાદિતિ ભાવઃ । ચૌદમપુઠ્ઠો' ચતુર્દશપૂર્વો=ચતુર્દશપૂર્વર । 'ચૌઠા
ળોગમ' ચતુર્ત્રાનોપગત કેરઠાર્જિતમત્યાન્નિચતુર્જ્ઞાનવાન પશ્ચમિરનગારશતે સાદે
સપરિવૃત્ત પૂર્વાનુપૂર્વો=ક્રમણ તીર્થદ્વારપરમ્પરાપરિપાટયા યા ચરન્=પાદવિહારેણ
ચરન ગ્રામાનુગ્રામ ટ્રાન=પ્રગ્રામાદનન્તરમન્ય વિહારક્રમાગત ગ્રામમનુહર્ય ત
સમ્પર્શન ગુપ્તગુલેન=નિરાયાધસયમયાગાનિર્ગૂળપૂર્વક ગ્રામનગરાદિ શોભાનિરી-

વાલે યે। યદ્ તેજોલેશ્યા ણીર પરિણતિરૂપ હોતી હે તથા પ્રગ્વરતપ કે
પ્રમાર સે ઉદ્ભુત જો લગ્નિ દોતી હે ડસસે યદ્ ઉત્પન્ન હોતી હે ઓર
મહાજ્વાલા જમી હોતી હે। ંક પ્રકાર સે યદ્ આત્મા કા હી તેજ હોતા
હે જો સગોપિત રહા કરના હે। યદિ યદ્ સગોપિત ન હો તો જિસ પ્રકાર
પ્રગ્વર તેજ સે ઘર્ષ દુર્દર્શનીય હોતા હે ડસી પ્રકાર હસકે ફેલાવ મેં
ઘઠ વ્યક્તિ ભી દુર્દર્શ હો જાતા હે। ચતુર્દશપૂર્વ કે યે પાઠી યે હસલિય
યે ચતુર્દશપૂર્વો યે। મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાન ંવ મનઃપર્યયજ્ઞાન ંન
ચાર જ્ઞાનો કે ધારક હોને સે યે ચતુઃ જ્ઞાનોપગત યે। ંનકે ૫૦૦) પાંચસો
શિષ્ય પરિવાર યા હસલિયે "પચ્ચમિ. અનગારશતૈ સાધં સપરિવૃત્તઃ" પાંચસો
અનગારોસે યુક્ત યે। હસ પ્રકાર ંન સમસ્તપૂર્વાક્ત વિશેષળો સેવિશિષ્ટ યે સુધર્મા
સ્વામી અપની ૫૦૦ પાંચસો અનગાર શિષ્ય મહલી કે સાય સાય ક્રમશઃ
અથવા તીર્થકરોં કી પરપરા સે ચલો ઘાઈ દુર્દર્શ પરિપાટી કી પરિગાલનાયે અનુસાર
અન ગ્રામ સે ડસરે ગ્રામ મે નિરાયાધ સયમ યાત્રા કા નિર્ગૂળ કરતે હુ ં પૈદલ

વિપુલ તેજોલેશ્યાવાળા હતા આ તેજોલેશ્યા શરીર પગ્નિતિ (પુષ્ટિ) ૩૫ હોય છે,
તેમજ ડોર તપના પ્રભાવથી ંલવેલ જે લગ્નિ (મિદિ) હોય છે, તેનાથી આ
ઉત્પન્ન થાય છે, અને મહાજ્વાલા જેવી હોય છે એક રીતે આ આત્માનું જ તેજ
હોય છે જે સગોપિત (ગુપ્ત) રહ્યા ડરે છે જે એ સગોપિત ન હોય તો જેમ
પ્રળર તેજને લીધે સૂર્ય દુર્દર્શનીય થાય છે, તેમજ એના પ્રસાગમા તે વ્યક્તિ પશુ
દુર્દર્શ થઈ જાય છે ચતુર્દશ પૂર્વના એ પાઠી હતા એટલા માટે એ ચતુર્દશ પૂર્વો
હતા મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને મન પર્યયજ્ઞાન આ ચાન જાનો ને એ
ધારણ ડરનાર હતા એટલા માટે એ ચતુઃજ્ઞાનોપગત હતા તેમનો પાંચસો (૫૦૦)
શિષ્યોનો પગિવાર હતો એટલા માટે "પચ્ચમિ. અનગારશતૈ સાધં સપરિવૃત્તઃ"
પાંચસો અનગારોથી એ યુક્ત હતા આ રીતે આ બધા પૂર્વોક્ત ત્રિગેષ્ણોથી યુક્ત તે સુધર્માન્વામી
પોતાનીપાંચસો (૫૦૦) અનગાર શિષ્ય મહલીની નાયે નાયે એક પાટી એક આમ કમથી
અથવા તીર્થ કરોની પરપગત પ્રથાની પગિવાલના મુગ્ધ એક જામથી બીજી જામમા

વગણ પચ્છિં અણગારસણિં સદિં સપરિવુઢે પુન્વાણુપુલ્લિ ચરેમાણે
 ગામાનુગામ દૂઝ્જમાણે સુહ સુહેણ વિહરમાણે) દુષ્કરતપોં કો તપને થાલે
 પોને સે યે સ્વયં દુષ્કર-ધોર-વને હુણ થે। અલ્પસત્ત્વ થાલે માણિજન જિન
 પ્રાણાતિપાત આદિ વિરતિ રૂપ વ્રતોં કા અનુષ્ઠાન કરને સે સર્વથા અક્ષમ
 (અસમર્થ) રહ્યા કરતે હૈં ઉન વ્રતોં કા પાલન યે ક્રિયા કરતે થેં હસલિયે
 યે ધોરવ્રત થેં। પારણાઆદિ મેં નાના પ્રમાર કે અભિગ્રહોં કા યે પાલનકરતે
 થેં હસલિયે યે ધોર તપસ્વી થેં। કામભોગ કે પરિસેવન કરને કાત્યાગ કરના
 હસ કા નામ વ્રહ્મ હૈં। હસ વ્રહ્મ કા આચરણ કરના હસકાનામ વ્રહ્મચર્ય હૈં।
 વ્રહ્મચર્ય કા નવ વાઢ સે પરિપાલન કરના યહ ધોર વ્રહ્મચર્ય હૈં। હસ ધોર વ્રહ્મ
 ચર્ય મ નિમગ્ન રહને કા જિસમા સ્વભાવ હોતા હૈં વહ ધોર વ્રહ્મચર્યવાસી કહ
 લાતા હૈં। શ્રી સુધર્માચારી હસ વ્રહ્મચર્ય કે આરામર થેં અત વે ધોર
 વ્રહ્મચર્યવાસી થેં। ઉન મેં શારીરિક સસ્કાર મા નામોનિશાન તક મીં નહીં
 થાં। હસલિયે વેં ઉત્તિષ્ઠ શરીર થેં। ઉનમેં યથાપિ કઈ યોજન ગત વસ્તુ કો
 મમ્મ કરને કી શક્તિ થી તોં મીં યહ શક્તિરૂપ વિપુલ તેજોલેહ્યા ઉઠોને
 સક્ષિપ્ત કરલી થી-સકુચિત મર લી થીં હસલિયે યે સક્ષિપ્ત વિપુલલેહ્યા

ચઠ ણાણોવગણ પચ્છિં અણગારસણિં સદિં સપરિવુઢે પુન્વાણુપુલ્લિ ચરેમાણે
 ગામાનુગામ દૂઝ્જમાણે સુહસુહેણ વિહરમાણે) ઠોર તપ આચરના હોનાથી એ
 પોતે દુષ્કર-ધોર બનેલ હતા કે જે પ્રાણાતિપાત વગેરે વિરતિરૂપ વ્રતોંનું અનુષ્ઠાન
 કરનામાં સ્વપથશક્તિનાળા પ્રાણિઓ બધી રીતે અક્ષમ (અસમર્થ) રહ્યા હોય છે, તે
 તે વ્રતોંનું એ આચરણ કરતા હતા, એટલા માટે એ ધોરવ્રત હતા પારણા વગેરેમાં
 અનેકવિધ અભિગ્રહોંનું એ પાલન કરતા હતા એટલા માટે એ ધોર તપસ્વી હતા
 ધન્વિચમુખ (કામભોગ)ના સેવનનો ત્યાગ કરના તેનું નામ વ્રહ્મ છે આ વ્રહ્મનું આચર-
 ના કરવું તેનું નામ વ્રહ્મચર્ય છે આ વ્રહ્મચર્યનું નવવાડ વેં પાલન કરવું આ
 ધોર વ્રહ્મચર્ય છે આ ઠોર વ્રહ્મચર્યમાં નિનામ કરનાની જેઓને તેવ હોય છે, તે
 ધોર વ્રહ્મચર્યવાસી કહેવાય છે શ્રી સુધર્માચારી આ ધોર વ્રહ્મચર્યના આગધર
 હતા, એટલા માટે તેઓ ધોર વ્રહ્મચર્યવાસી હતા એમનામાં શારીરિક સસ્કારોનો
 અપૂર્ણપણે અભાવ હતો એટલા માટે તેઓ ઉત્તિષ્ઠ થઈને હતા એમનામાં કો
 અનેક યોજન દૂરની વસ્તુને લાભ કરવાની તાકાત હતી, જતા પણ આ ધ્વનિરૂપ
 વિપુલ તેજોલેહ્યા એમણે સક્ષિપ્ત (૫ કી) કરી લીધી હતી એટલા માટે એ સક્ષિપ્ત

सुधर्मस्वामिपरिचयश्चेत्थम्-वाणिजकग्रामसमीपे कोट्टाकसन्निवेशो उभूव । तत्र धम्मिज्जनामको विप्रः, तस्य भार्या भन्तिा, तयोः पुत्रश्चतुर्दशविद्यापारगत सुधर्मानामासीत् । वीरनिर्वाणाद् द्वादशवर्षान्ते, जन्मतश्च द्विनवतिवर्षान्ते केवली जातः । ततोऽष्टौ-वर्षाणि केवलपर्याय परिपाल्य जम्बूस्वामिन स्वपदे सस्थाप्य वीरनिर्वाणाद् विंशतिवर्षे शतवर्षपरिमित पूर्णमायु समाप्य मोक्षप्राप्तवान् ॥सू०२॥

और मरण का भय इन्होंने सर्वदा के लिये दूर कर दिया था । तपस्या में ही इनके जीवन के दिन आनन्द के साथ व्यतीत हो रहे थे । करण चरण सत्तरी आदि सदगुणोंने इन्हे अपना निवासस्थान बना लिया था । तेनोलेइया के ये अधिपति थे । चौदहवर्ष के पाठी थे । चार ज्ञान के धारों थे । पूर्णभद्र चैत्य में मुनिजनोचित वनपालसे वसति की आज्ञा प्राप्त कर ये अपने परिवार के साथ ठहर गये ।

श्री सुधर्मस्वामी का परिचय इस प्रकार है-वाणिजक ग्राम के पास कोट्टाक नामका सन्निवेश-नगर के बाहर रहने का प्रदेश था । वहाँ धम्मिज्ज नाम का ब्राह्मण रहता था । उसकी भार्याका नाम भन्तिा था । पुत्र का नाम सुधर्मा था । यह चौदह विद्याओं का पारगामि था । जब वीर भगवान मोक्ष पथार चुके थे । तब १२वारह वर्षके बाद जन्मतिथि से ९२ वानवे वर्ष के बाद श्री सुधर्मस्वामी को केवलज्ञान की प्राप्ति हुई । ८ आठवर्ष तक केवली पर्याय में रहकर बाद जबूस्वामी को अब ने पाट पर स्थापित कर वीर निर्वाण से २०वें वर्ष में १०० वर्ष की आयु भोगकर ये मोक्ष में चले गये । ॥सू२॥

मृत्युना लभेना अभिजे कथम ने भाटे त्याग कथो हुतो तपस्याधीन अभिना लुव नना द्विमे आनन्दमा पसार थर्ध गहा हुता यरखुसत्तरी वगेरे मारा गुल्लोअे अभिनामा निवासस्थान अनाव्यु हुतु तेनोलेइया सक्षिप्त करवावाणा हुता चौदहपूर्वना पाठी हुता याग जानने धारखु करना हुता पूर्णलद चैत्यमा मुनिजनोचित आत्ता भेगवीने अे पोताना परिवार साथे त्या दैकाया

श्री सुधर्मस्वामीनी ओणणाखु आ प्रभाखे छि-वणिज्जक ग्रामनी पासै कोट्टाक नामे अे सन्निवेश-नगरनी अहार रहेवानु स्थान-हुतु त्या धम्मिज्ज नामे अे प्राक्षणु निवास करता हुता तेनी साथीनु नाम लदिला हुतु पुत्रनु नाम सुधर्मा हुतु अे चौदह विद्याओमा पारगत हुता न्यादे वीर लजवान मोक्ष पाभ्या, तेना जाननी प्राप्ति थर्ध आ० (८) वर्ष सुधी ज्वणीयथमा रह्हीने ते पछी जम्बूस्वामीने पाताना पाट उपर स्थापित करीने वीरनिर्वाणुना वीरमा वर्ष मेा वर्षनु आयुष्य भोगवी ने अे मोक्ष पाभ्या ॥सूत्र २॥

क्षणाद्यौत्सुक्यराहित्येनेत्यर्थ, विहरमाणः सन् यत्रैव चम्पा नाम नगरी आसीत् यत्रैव पूर्णभद्र चैत्य तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य यथा प्रतिरूप=मुनिजनोचितम् अथ ग्रह=वसतेराज्ञान अवगृह्य=गृहीत्वा समयमेव तपसा चात्मानं भावयन्=विहरति=अवतिष्ठते।

विहार करते करते (जेणेव चपानगरीजेणेव पुणभदे चेदण तेणेव उवागच्छइ) जहा वह चम्पानगरी थी और जहाँ यह पूर्णभद्र नामका चैत्य था वहाँ आये (उवागच्छिस्ता अहापडिरुव ओगग ओगिण्हिता सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ) आकर उन्होंने वहाँ मुनिजनों के अनुरूप वसति की आज्ञा प्राप्त की बाद में समय और तप से आत्माको वासित करते हुए वे वहाँ ठहर गये।

भावार्थ—उस चपानगरी में ग्रामानुग्राम विहार करते हुए श्री सुधर्मास्वामी अपनी ५०० शिष्य अनगार मडली के साथ साथ जहाँ वह पूर्णभद्र नाम का चैत्य था वहाँ आये। ये भगवान महावीर के अत्तेवासी थे। जाति एव वश से विशुद्ध थे। बल एवरूपादि से सपन्न थे। ओजस्वी तेजस्वी वर्चस्वी तथा यशस्वी थे। चारों रूपायों को इन्होंने अपने वश में कर लिया था। इन्द्रिया इन की वश में थी। निद्रा इन्हें सता नहीं सकती थी परीपहों की यह शक्ति नहीं थी जो इन्हें अपने ध्येय से विचलित कर सकें। जीवन की आज्ञा

निराबाध समय यात्राको निर्वाह करता पगपाणा विहार करता (जेणेव चपानगरीजेणेव पुणभदे चेदण तेणेव उवागच्छइ) न्या य पानगरी हुती अने न्या पूर्ण भद्र नामे ते अत्य हुतु त्या पधायी (उवागच्छिस्ता अहापडिरुव ओगग ओगिण्हिता सजमेण तवसा अप्पाण भावे माणे विहरइ) त्या आवीने तेओओ मुनीओनी जेम वनपाणनी आज्ञा लधने त्या वन्तीमा रोकाया पछी समय अने तप वडे आत्माने लावित करता थका ते त्या विचरवा लाओ

भावार्थ—ते य पानगरीमा केके गाभथी जीके गाभ पगपाणा विहार करता हुन्ता पातानी पायनो (५००) अनगार शिष्य मडलीनी आये श्री सुधर्मास्वामी न्या ते पूर्णभद्र नामे सैय हुतु त्या पधायी ओ भगवान महावीर स्वामीना अतेनानी (शिष्य) हुता जति अने वशथी ओ विशुद्ध हुता जण अने उप वगेरथी ओ न पन्न हुता ओ ओजन्वी, तेजन्वी, वर्चन्वी अने यशन्वी हुता आरे आर कपाये ने ओभतो पोताना वशमा डगी लीधा हुता इन्द्रियो ओमनी वशवर्ती हुती उँध ओमने सतावी नहोती शकती अर्थात् अप्पनिद्रा वेता हुता परीपहोनी ओ ताकात नहोती के ओ ओमने पोताना ध्येयथी विनवित डगी शके एववाणी आथा अने

सिवमयलमस्यमणंतमक्खयमव्वावाहमपुणरावित्ति य सासय टाण-
मुवगएण पचमस्स अगस्स विवाहपण्णत्तीए अयमट्टे पण्णत्ते, उट्ठ-
स्स ण भत्ते ! अगस्स णायाधम्मकहाण के अट्टे पण्णत्ते ? । जंबू-त्ति
तएण अज्जमुहम्मे थेरे अज्जजंबूणाम अणगारं एव वयासी-
एव खलु जम्बू । समणेणं भगवया महावीरेणं जाव सप-
त्तेणं छट्ठस्स अंगस्स दो सुयक्खधा पण्णत्ता, त जहा-णायाणि य
धम्मकहाओ य । जइण भत्ते ! समणेण भगवया महावीरेण जाव-
संपत्तेणं छट्ठस्स दो सुयक्खधा पण्णत्ता-तं जहा-णायाणि य धम्म-
कहाओ य । पढमस्स णं भत्ते ! सुयक्खधस्स समणेण जाव संपत्तेण
णायाण कइ अज्झयणा पण्णत्ता ? एव खलु जव । समणेणं जाव
संपत्तेणं णायाणं एगूणवीस अज्झयणा पण्णत्ता त जहा-उक्खित्त-
णाए १ सघाडे २ अडे ३ कुम्मे य ४ सेलगे ५ । तुवे ६ य रोहिणी ७ मल्ली ८
मायदी ९ चट्ठिणा इय १० ॥१॥ दावद्वे ११ उदगणाए १२, मडुके १३
तेयली १४ विय । नदीफले १५ अवरकका १६ आइन्ने १७ सुसुमा १८
इय ॥२॥ अवरे य पुडरीयणाए १९ एगूणवीसडमे ॥सू० ३॥

टीका—‘तएण’ इत्यादि। ततः=श्रीसुधर्मास्वामिसमप्रसरणानन्तर चम्पाया
नगर्या परिपद=पौरजनसमूहरूपा सभा निर्गता=श्रीसुधर्मस्वामिवन्दनार्थ निरुहता।
ऋणिः=ऋणिःराजोऽपि निर्गत । र्मःरुधित=श्रीसुधर्मस्वामिना धर्मोपदेशो

‘तएण चपाण नयरीए’ इत्यादि सूत्र ॥३॥

टीकार्थ—जय श्री सुधर्मास्वामी चपानगरी मे पगारे तव (चपाण नयरीए)
चपानगरी से (परिमा निगया) पौरजन समूहरूप सभा श्री सुधर्मास्वामी
से वन्दन करने के लिये निरुहे । (ऋणिओ णिग्गओ) ऋणिः राजा

‘तएण चपाण नयरीए’ इत्यादि सूत्र ॥३॥

मीमर्थ—इत्यारे सुधर्मास्वामी चपानगरीमा पधायो त्यारे (चपाण नयरीए) चपानगरीथी
(परिमा निगया) नागजिन श्री सुधर्मास्वामीने वन्दन करवा नी-ज्या (ऋणिओ

मूढम्—तएण चपाए नयरिए परिसा निग्गया, कोणिओ निग्गओ,
धम्मो कहिओ, परिसा जामेव दिस पाउच्चम्या तामेव दिस पडि
गया । तेण कालेण तेण समएणं अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स जेट्ठे
अत्तेवासी अज्ज जवूणाम अणगारे कासवगोत्तेण सत्तुस्सेहे जाव अज्ज
सुहम्मस्स थेरस्स अदूरसामत्ते उड्डंजाणू अहोसिरे झाणकोट्टोवगए
सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ । तएण से अज्जजवूणामे
अणगारे जायसड्डे जायससए जायकोउहल्ले, सजायसड्डे सजायस-
सए सजायकोउहल्ले, उप्पन्नसड्डे उप्पन्नससए उप्पन्नकोउहल्ले, समु-
प्पन्नसड्डे, समुप्पन्नससए समुप्पन्नकोउहल्ले उट्टाए उट्टेड, उट्टाए
उट्टित्ता जेणामेव अज्जसुहम्मे थेरे तेणामेव उवागच्छइ, उवाग
च्छित्तो अज्जसुहम्म थेर तिव्वुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ, करित्ता
वदइ नमसइ, वदित्ता नमसित्ता अज्जसुहम्मस्स थेरस्स णच्चासन्ने
णाइदूरे सुस्सूसमाणे णमसमाणे अभिमुह पजलिउडे विणएण पज्जु
वासमाणे एव वयासी—जइण भत्ते समणेण भगवया महावीरेण
आइगरेण तित्थगरेण सय सबुद्धेण पुरिसुत्तमेण पुरिससीहेण पुरिसव-
रपुडरीएण पुरिसवरगधहत्थिणा लोगुत्तमेण लोगनाहेण लोगहिण
लोगपईवेण लोगपज्जोयगरेण अभयदएण चक्खुदएण मग्गदएण
सरणदएण वोहिदएण धम्मदएण धम्मदेसगेण धम्मनायगेण धम्म-
सारहिणा धम्मवरचाउरतचक्खवट्ठिणा दीवो ताण सरणगइपइट्ठाण
अप्पडिहयवरनाणदसणंधरेण वियट्ठउमेण जिणेण जावएण तिन्नेण
तारएण बुद्धेण वोहएणं मुत्तेण मोयगेण सब्वण्णुणा सब्वदरिसिणा

सिवमयलमरुयमणंतमक्खयमन्वावाहमपुणरावित्ति य सासय टाण-
मुवगएण पंचमस्स अगस्स विवाहपण्णत्तीए अयमट्ठे पण्णत्ते, उट्ठु-
स्स णं भत्ते। अंगस्स णायाधम्मकहाणं के अट्ठे पण्णत्ते ? । जवृ-त्ति
तएणं अज्जमुहम्मे थेरे अज्जजंवूणाम अणगारं एव वयासी-
एवं खलु जम्बू । समणेणं भगवया महावीरेणं जाव सप-
त्तेणं छट्ठस्स अगस्स दो सुयम्बधा पण्णत्ता, त जहा-णायाणि य
धम्मकहाओ य । जडण भत्ते । समणेण भगवया महावीरेण जाव-
संपत्तेण छट्ठस्स दो सुयम्बधा पण्णत्ता-तं जहा-णायाणि य धम्म-
कहाओ य । पढमस्स णं भत्ते । सुयम्बधस्स समणेण जाव संपत्तेण
णायाण कड अज्झयणा पण्णत्ता ? एव खलु जवृ । समणेणं जाव
सपत्तेण णायाण एगूणवीसं अज्झयणा पण्णत्ता त जहा-उक्खित्त-
णाए ? सघाडे२ अडे३ कुम्मे य४ सेलगे५। तुंबे६ य रोहिणी७ मल्ली८
मायदी९ चट्ठिणा डय१० ॥१॥ दावदवे११ उदगणाए१२, मंडुके१३
तेयली१४ विय । नदीफले१५ अवरकका१६ आडन्ने१७ सुंसुमा१८
डय ॥२॥ अवरे य पुडगीयणायए१९ एगूणवीसडमे ॥सू० ३॥

टीका—‘तएण’ इत्यादि। ततः=श्रीसुधर्मास्वामिसमवसरणानन्तर चम्पाया
नगर्यां परिषद्=पौरजनसमूहरूपा सभा निर्गता=श्रीसुधर्मस्वामिवन्दनार्थं निःसृता।
एणिक् = एणिक् राजाऽपि निर्गत । र्म रुधित = श्रीमुर्धस्वामिना र्मोपदेशो

तएण चपाण नयरीए इत्यादि सूत्र ॥३॥

टीका—जत्र श्री सुधर्मास्वामी चपानगरी मे पगारे तव (चपाण नयरीए)
चपानगरी से (परिमा निगया) पौरजन समूहरूप सभा श्री सुधर्मास्वामी
से वन्दन करने के लिये निकले । (कोणिओ निगगओ) कोणिक राजा

‘तएण चपाण नयरीए’ इत्यादि सूत्र ॥३॥

टीका—ज्याडे सुधर्मास्वामी य चपानगरीमा पधार्थो त्याडे (चपाण नयरीए) य चपानगरीथी
(परिमा निगया) नागजिजन श्री सुधर्मास्वामीने वन्दन करवा नीकल्या (कोणिओ

दत्तः। धर्मकथा श्रुत्या परिपद् यस्या दिशः 'पाउब्भूया' प्रादुर्भूता=यस्मादिग्वि
भागात्समागता तामेव दिश 'पडिगया' प्रतिगता=पराट्यगता। परिपदो-
राज्ञश्चागमनिर्गमौ यथाक्रम ज्ञातव्यौ। 'तेण' इत्यादि। तस्मिन् काले तस्मिन्
समये कृणिकुभूपादिगमनानन्तरकाले आर्यसुधर्मणोऽनगारम्य 'जेट्ठे अतेवासी'
ज्येष्ठोऽन्तेवासी=पर्यायज्येष्ठः शिष्य आर्य जम्बूनामाऽनगारः 'कासवगोत्ते'
काश्यपगोत्र जातः 'सत्तुस्सेहे' सप्तोत्सेध=सप्तहस्तोन्नतः, कनकपुलकनिपकपद्म
गौरः, उग्रतपाः, तप्ततपा, दीप्ततपा, उदारः, घोरः, घोरव्रतः, सक्षिप्तविपुल
तेजोलेशयः, असौ जम्बूस्वामी आर्य सुधर्मणः स्थविरस्य अदूरसामन्ते=नातिदूरे

भी निकले। (धम्मोक्कहिओ) भगवान् सुधर्मास्वामीने आई हुई परिपद्
को धर्म का उपदेश दिया। धर्मदेशना सुनकर (परिसा) समस्त जनता
(जामेव दिस पाउब्भूया तामेव दिस पडिगया) जिस दिशा की तरफ से आई
थी उसी दिशा की ओर वापिस चली गई। (तेण कालेण तेण समण
अज्ज सुहम्मस्स अणगारस्स जेट्ठे अतेवासी अज्ज जवूणाम अणगारे कासव
गोत्तेण सत्तुस्सेहे जाव) उस काल में और उस समय में जब श्री कृणिक
राजा और समस्त पुरवासी जन जा चुके थे आर्य सुधर्मा स्वामी के दीक्षा
पर्याय की अपेक्षा प्रधान शिष्य आर्य जम्बूस्वामी अनगार जो काश्यप
गोत्र के थे और जिनका शरीर सात हाथ ऊँचा था (यहाँ यावत् शब्द
से "समचतुरस्स सस्यानसस्थित वज्रर्षभनाराचसहनन" कनकपुलक निरूप

णिग्गओ) के शिष्य राजा पण्डु आये। (धम्मोक्कहिओ) भगवान् सुधर्मास्वामीने
परिपद्ने उपदेश आये। धर्मदेशना सावणीने (परिसा) यथा मल्लान्ने। (जामेव
दिस पाउब्भूया तामेवदिस पडिगया) वे दिशा तरङ्गिणी आवेल हुता, तेज दिशा
तरङ्ग पाछा पल्या (तेणकालेण तेण समण अज्ज सुहम्मस्स अणगारस्स जेट्ठे
अतेवासी अज्ज जवूणाम अणगारे कासवगोत्तेण सत्तुस्सेहे जाव) ते काले अने
ते समये न्यारे के शिष्य राजा अने यथा पुरवासी भाषुने जाता रह्या, त्याने
आर्य सुधर्मास्वामीना दीक्षा अनुकमनी अपेक्षाये प्रधानशिष्य आर्य जम्बूस्वामी
अनगार-जेओ काश्यप गोत्रना हुता अने जेभने देह मात हाथ जिया हुता,-
(अहाँ यावत् शब्द वडे "समचतुरस्ससस्यानसस्थित वज्रर्षभनाराच
सहनन कनकपुलकनिरूपपद्मगौर उग्रतपा तप्ततपा दीप्ततपा उदार घोर
घोरव्रत सक्षिप्तविपुलतेजोलेशय" के टला पाएतु अहतायु छे आ यथा शब्दे।

दत्तः। धर्मकथा श्रुत्वा परिपद यस्या दिशः 'पाउब्भूया' प्रादुर्भूता=यस्मादिग्वि
भागात्समागता तामेव दिश 'पडिगया' प्रतिगता=पराट्यगता। परिपदो-
राज्ञश्चागमनिर्गमी यथाक्रमं ह्यातव्यां। 'तेण' इत्यादि। तस्मिन् काले तस्मिन्
समये कूणिकभूपादिगमनानन्तरकाले आर्यसुधर्मणोऽनगारस्य 'जेट्ठे अतेवासी'
ज्येष्ठोऽन्तेवासी=पर्यायज्येष्ठ शिष्य आर्य जम्बूनामाऽनगारः 'कासवगोत्ते'
काश्यपगोत्र जातः 'सत्तुस्सेहे' सप्तोत्सेध=सप्तहस्तोन्नतः, कनकपुलकनिपकपद्म
गौरः, उग्रतपाः, तप्तवपा, दीप्ततपाः, उदारः, घोरः, घोरत्रतः, सक्षिप्तविपुल
तेजोलेइयः, असौ जम्बूस्वामी आर्य सुधर्मणः स्थविरस्य अदूरसामन्ते=नातिदूरे

भी निकले। (धम्मो कहिओ) भगवान् सुधर्मास्वामीने आई हुई परिषद्
को धर्म का उपदेश दिया। धर्मदेशना सुनकर (परिसा) समस्त जनता
(जामेव दिस पाउब्भूया तामेव दिस पडिगया) जिस दिशा की तरफ से आई
थी उसी दिशा की ओर वापिस चली गई। (तेण कालेण तेण समण
अज्ज सुहम्मस्स अणगारस्स जेट्ठे अतेवासी अज्ज जम्बूनाम अणगारे कासव
गोत्तेण सत्तुस्सेहे जाव) उस काल में और उस समय में जब की कोणिक
राजा और समस्त पुरवासी जन जा चुके थे आर्य सुधर्मा स्वामी के दीक्षा
पर्याय की अपेक्षा प्रधान शिष्य आर्य जम्बू स्वामी अनगार जो काश्यप
गोत्र के थे और जिनका शरीर सात हाथ ऊँचा था (यहाँ यावत् शब्द
से "समवतुरस्स सस्थानसंस्थित" वज्रपंभनाराचसहनन" कनकपुलक निरुप

णिग्गओ) ऋषि के राज पक्ष आया (धम्मो कहिओ) भगवान् सुधर्मास्वामीने
परिषदने उपदेश आये। धर्मदेशना साधुजीने (परिसा) पक्ष मलाजने (जामेव
जिस पाउब्भूया तामेव दिस पडिगया) ने दिशा तरफ़ थी आवेल होता, तब दिशा
तब पाछा पल्या (तेण कालेण तेण समण अज्ज सुहम्मस्स अणगारस्स जेट्ठे
अतेवासी अज्ज जम्बूनाम अणगारे कासवगोत्तेण सत्तुस्सेहे जाव) ते जाणे अने
ते समये न्यारे ऋषि के राज अने पक्ष पुरवासी भावने जाता रहा, त्या
आर्य सुधर्मास्वामीना दीक्षा अनुक्रमणी अपेक्षाके प्रधानशिष्य आर्य जम्बू स्वामी
अनगार-जेओ काश्यप गोत्रना होता अने जेभने देह सात हाथ लंबा होता,-
(अर्थात् 'यावत्' शब्द वडे "समवतुरस्स सस्थानसंस्थित" वज्रपंभनाराच
सहनन कनकपुलकनिपकपद्मगौर उग्रतपा तप्तवपा दीप्ततपा उदार घोर
घोरत्रत सक्षिप्तविपुलतेजोलेइय" केटला पांशु अलपथु के आ पक्ष मला

ચક્ર, કિન્તુ ઔત્સુક્યવાચકઃ। એ સજાતશ્રદ્ધઃ, સજાતસંશય, સજાતકુતૂહલ, અત્ર 'સ' શબ્દો વિશેષાર્થપ્રોતકસ્તેન સ વિશેષેણ ભિન્નભિન્નવસ્તુસ્વરૂપનિર્ણયે ચ્છારૂપેણ જાતા=પ્રવૃત્તા શ્રદ્ધા યસ્ય સ તથોક્તઃ એમગ્રેડપિ। ઉત્પન્નશ્રદ્ધ-ઉત્પન્ના ઉત્કૃષ્ટેન સજાતા-શ્રદ્ધા યસ્ય સ તથોક્તઃ। એમ-ઉત્પન્નસંશય, ઉત્પન્નકુતૂહલ ઇતિ? સમુત્પન્નશ્રદ્ધઃ-સ=સમ્યક્ સ્ફુટતયા કાલાન્તરાધિમૃતિરૂપય।

ભાવ ઉત્કઠા કા વાચક છે। "સજાતશ્રદ્ધઃ સજાતસંશયઃ સજાતકુતૂહલઃ" इन पदों में जो "स" शब्द आया हुआ है वह इस बात को प्रकट करता है कि उन्हें जो सामान्यरूप से तत्त्वों को निर्णय करनेकी जो इच्छा उत्पन्न हुई थी वह भिन्न भिन्न वस्तुओं के विशेष स्वरूप के निर्णय के लिये-हुई थी। इसी तरह सजात संशय में भी जान लेना चाहिये-अर्थात् जो उन्हें संशय उत्पन्न हुआ वह यद्यपि एक ही वस्तु विषयक नहीं था अनेक वस्तु विषयक ही था फिर भी पहिले ही अपेक्षा विशेष कहनेवाला था। सजात कुतूहल में भी यही बात समझना चाहिये।-इस तरह जात श्रद्धादि पदों द्वारा सामान्यरूप से तत्त्वनिर्णय करनेकी इच्छा आदि उनके चित्त में उद्भूत हुई यह बात प्रकटकी गई है-तब सजानश्रद्धा आदि द्वारा यह कहा गया है कि जो उन्हें श्रद्धा आदि भाव उदभूत हुए वे पहिले भावों की अपेक्षा विशेषता लिये हुए थे। (उत्पन्नसङ्घे उत्पन्नससए उत्पन्नकोउहल्ले) इसी तरह उत्पन्न श्रद्धा, उत्पन्न संशय और उत्पन्न कुतूहल इन पदों में भी भिन्नता आती है। कारण जो सजात

પદ 'કુતૂહલ' અર્થનો વાચક નથી પણ ઔત્સુક્ય લાવનો વાચક છે સજાતશ્રદ્ધઃ સજાતસંશયઃ સજાતકુતૂહલ ' આ પદોમાં જે 'સ' ઉપસર્ગ મૂકવામાં આવ્યો છે, તે એ બતાવે છે કે તેઓને જે સામાન્યરૂપમાં તત્વાનો નિર્ણય કરવાની ઈચ્છા ઉદ્ભવી તે જુનીજુની વસ્તુઓના વિશિષ્ટ સ્વરૂપના નિર્ણય માટે થઈ હતી એજ પ્રમાણે સજાત સંશયમાં પણ સમજવું જોઈએ, અર્થાત્ જે તેમને યદા ઉત્પન્ન થઈ તે જો કે એક વસ્તુને લઈને જ નહોતી, અનેક વિષયક હતી, જતા તે પહેલાની અપેક્ષાએ વિશેષતા બતાવનારી હતી સજાત કુતૂહલમાં પણ આ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ એ રીતે જાતશ્રદ્ધા વગેરે પદો વડે સામાન્યરૂપથી તત્ત્વ નિર્ણય કરવાની ઈચ્છા વગેરે તેમના ચિત્તમાં ઉત્પન્ન થઈ, આ વાત પ્રકટ કરવામાં આવી છે ત્યારે સજાત શ્રદ્ધા વગેરે પદો વડે એમ બતાવવામાં આવ્યું છે કે જે તેમનામાં શ્રદ્ધા વગેરે લાવ ઉત્પન્ન થયા તે પહેલાં લાવોની અપેક્ષાએ વિશેષતા લઈને જનમ્યા (ઉત્પન્નસંગ્રહે ઉત્પન્નસસए ઉત્પન્નકોઉહલ્લે) આ રીતે ઉત્પન્નશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન સંશય અને ઉત્પન્ન કુતૂહલ એ પદોમાં પણ ભિન્નતા આવે છે કેમકે જે મનત

નન્તર ધ્યાનાનન્તર સ આર્ય જમ્બૂનામાડનગાર 'ઉત્થયોત્તિષ્ઠી' તિક્રિયયાડન્વેતિ।
 કિમ્ભૂત આર્યજમ્બૂનામાડનગારઃ? ઇત્યાહ-'જાયસટ્ટે' ઇત્યાદિ, જાતશ્રદ્ધ-જાતા=
 પ્રવૃત્તા સામાન્યેન તત્ત્વ-નિર્ણયરૂપા વાઙ્મયસ્યેતિ સ તથોક્તઃ=અવ્યક્તમાણવિષયક-
 તત્ત્વપરિજ્ઞાનેચ્છાવાનિષ્ઠર્થ । 'જાયસસણ' જાતસસણઃ-જાતઃ=પ્રવૃત્તસસણઃ-'યથા
 ભગવતા લોકાલોકાવલોકિકેવલાલોકેન દૃષ્ટ્વા પચ્ચમાદ્ધે વ્યાખ્યાપણસીંધુ યે ભાવા
 પ્રરૂપિતાસ્તથૈવાત્ર પઠાદ્ધેઽપિ કથિતા ઉતાનપયા યા' ઇત્યેવરૂપ.સન્દેહો યસ્ય
 સ તથોક્ત 'જાયકોઉહલ્લે' જાતકુતૂહલઃ જાતઃ=પ્રવૃત્ત કુતૂહલ-'પચ્ચમાદ્ધે સમસ્તતમ્બુ
 જાતસ્વરૂપસ્ય પ્રતિપાદિતત્ત્વાત્કોડ્ઁન્યાડપૂર્વોડ્યોડ્વશિષ્ટોડસ્તિ યદ્ ભગવતા પઠાદ્ધે
 કથયિષ્યતે' ઇત્યેવ રૂપમૌત્સુક્ય યસ્ય સ તથોક્ત'। નાત્ર કુતૂહલશબ્દ.કૌતૂહલવા

સપન્ન બને રહેતે થે। આર્ય મુધર્માસ્વામી કે પાસ ગૈટે હુણ હોને પર ખી યે તપ
 ઔર સયમ કે આચારણ સે રહિત નહીં થે-(તણ સે અજ્ઞજમ્બૂનામે અણગારે
 જાયસહ્દે જાયસસણ જાયકોઉહલ્લે સજાયસહ્દે સજાયસસણ, સજાયકો-
 ઉહલ્લે) જબ યે ધ્યાન સે નિવૃત્ત હુણ તથા ઉનકે ચિત્ત મેં તત્ત્વનિર્ણય કરને કી
 ઇચ્છા સામાન્યરૂપ સે જગી-કારણ ઉનકે મનમે એસા સદેહરૂપ વિચાર આયા
 કિ જેસે પ્રમુને કેવલજ્ઞાનરૂપી આલોક(પ્રકાશ)દ્વારા લોક ઔર અલોક કો
 દેખ કર પચ્ચમાદ્ધ વ્યાખ્યા પ્રણસિ (ભગવતી) મે જો ભાવ પ્રરૂપિત કિયે
 હે કયા ઉસી તરફ વેભાવ ઉન્હેને છઠ્ઠે અગ મે ખી પ્રરૂપિત કિયે હૈં યા
 અન્યરૂપ સે કિયે હે? તથા ઇસ પ્રકારકા ઉન્હે કુતૂહલ ખી હુઆ-કિ પ્રમુ
 ને પચ્ચમાદ્ધ મે સમસ્ત વસ્તુઓના સ્વરૂપ તો કહ હી દિયા હે-અથ એસા
 ઔર કૌન સા અપૂર્વ અર્થ યાકી થવ રહા હે કિ જિસે વે છઠ્ઠે અગ મે
 કહેંગે। યહા કુતૂહલપદ કૌતૂહલ અર્થકા વાચક નહીં હે કિન્તુ ઔત્સુક્ય

માટે સપન્ન રહેતા હતા મુધર્માસ્વામીની પાસે બેઠેલા હોવા છતાં એ તપ અને
 સયમના આચારણથી રહિત નહોતા (તણ સે અજ્ઞજમ્બૂનામે અણગારે જાયસહ્દે
 જાયસસણ જાયકોઉહલ્લે સજાયમહ્દે સજાયમસણ, સજાયકોઉહલ્લે) બ્યારે એ ધ્યાન
 નિવૃત્ત થયા ત્યારે તેમના ચિત્તમા તત્ત્વ નિર્ણય કરવાની ઇચ્છા સાધારણ રીતે
 ઉત્પન્ન થઈ તરણકે એમના મનમા શરૂઆતે વિચાર આવ્યો કે જેમ પ્રમુખે ધર્મ
 જ્ઞાનરૂપી આલોકરૂપે લોક અને અલોકને બોધને પચ્ચમાગ વ્યાખ્યા પ્રણસિ (ભગવતી)
 મા જે ભાવ પ્રરૂપિત થયા છે, શુ તેજ પ્રમાણે તે ભાવ તેમજે ઠીક અગમા પણ
 નિરૂપિત થયા છે, અથવા બીજી રીતે થયા છે અને આ બંધન એમને કુતૂહલ
 પદા થયું કે પ્રમુખે પચ્ચમાગમા બધી વસ્તુઓના સ્વરૂપ તો કહ્યા છે, હવે એનો
 કયો અપૂર્વ અર્થ ગોપ રહ્યો છે કે જેને તેઓ કહ્યા અગમા કહેશે અહીં 'કુતૂહલ'

ઉત્પન્નશ્રદ્ધત્વસ્યાયારૂપત્વાત્, સમુત્પન્નશ્રદ્ધત્વસ્ય ચ ધારણારૂપત્વાત્, એવમગ્રેડે
પીતિ ભાવઃ. અગ્રેદમુક્ત મરતિ—

અવગ્રહઃ—નામ સ્વરૂપાદિવિશેષણરૂપનારહિતસામાન્યાર્થાવગ્રહણમ્ । યથા—
'પશ્ચમાદ્વાનન્તર પઠ્ઠમપ્પદ્મમસ્તીતિ સામાન્યાપ્રસોધ.।

કી શ્રદ્ધાની અપેક્ષા હમ્ શ્રદ્ધા મે નિશ્ચયરૂપતા હૈ । સમુત્પન્નશ્રદ્ધા યહ
પદ ધારણા જ્ઞાન કે સ્થાનાપન્ન રખા ગયા હૈ । કારણ તૈસરે નગર કી
શ્રદ્ધા કી અપેક્ષા યહ શ્રદ્ધા કાલાન્તર મે મી વિસ્મરણ નહીં હો સકતી
હૈ । હસી તરહ કા ભાવ જાતસશય સજાતસશય ઉત્પન્નસશયએ સમુ
ત્પન્નસંશય આદિ પદોં મે મી જાનના ચાહિયે ।

જિસ જ્ઞાન મેં નામ સ્વરૂપ આદિ વિશેષણ વિશિષ્ટ કલ્પના નહીં
હોતી કેવલ પદાર્થકા સામાન્યરૂપ હી યોધ રહતા હૈ—હસ જ્ઞાનકા નામ
અવગ્રહજ્ઞાન હૈજેસે જેસા યોધ હોના કી પચમ અગ કે યાદ છદ્ધા મી અગ હૈ ।

અવગ્રહ દ્વારા જો પદાર્થ સામાન્યરૂપ સે ગૃહીત હુઆ હૈ । ઉસ વિષય
કો વિશેષ નિર્ણય કરને કી ઓર યદતા હુઆ જો વિચાર હોતા હૈ ઉતકા
નામ હૈજા હૈ । જેસે છદ્ધે અગકી સત્તારૂપ સામાન્યજ્ઞાન કે યાદ ઉસમે
રહે હુગ અર્થ વિશેષ કા વિચાર કરના । વહ હસ પ્રકાર સે કિ હસ અગ
મેં મી નગર ઝગ્યાન સમવસરણ ધર્મકથા, ક્રુદ્ધિ વિશેષ, ભોગપરિત્યાગ,
પ્રત્યયા, પર્ચાય, શ્રુતપરિગ્રહ—તપશ્ચરણ, સહેલના મક્તમત્યાલ્યાન પાદપોપ
ગમન, દેવલોકગમન, સુકુલમત્યાયાત, પુનર્ચોધિલાભ અન્તઃ ક્રિયા આદિ

નિશ્ચયાત્મકતા છે સમુત્પન્ન શ્રદ્ધા આ પદ ધારણા જ્ઞાનને સ્થાને મૂકવામા આવ્યું
છે તારણે ત્રીજા નગરની શ્રદ્ધાની અપેક્ષાએ આ શ્રદ્ધા કાલાન્તરમા પણ ભૂલી
શકાશે નહિ આ પ્રકારનો જ ભાવ જાત સશય, મન્ત સશય, ઉત્પન્ન સશય
અને સમુત્પન્ન સશય વગેરે પદોમા પણ બાજુવો ભેદ છે

જે જ્ઞાનમા નામ સ્વરૂપ વગેરે વિશેષણ-વિશિષ્ટ કલ્પના નથી થતી, હવે
પદાર્થના સામાન્યરૂપનું જ જ્ઞાન રહે છે, તે જ્ઞાનનું નામ અવગ્રહ જ્ઞાન છે જેમકે
આત્મજ્ઞાન થવું કે પાત્રમા અગ પછી છૂટું અગ પણ છે.

અવગ્રહ વડે જે પદાર્થ સામાન્યરૂપથી ગ્રહીત હોય છે તે વિષયના માટે
વિશેષ નિર્ણય કરવાની તન્દ્ર વૃદ્ધિ પામેલો જે વિચાર છે, તેનું નામ ગદ્ધા છે જેમકે
ગદ્ધા અગના સત્તારૂપ સામાન્ય જ્ઞાન પછી તેમા ગદ્ધેલ અર્થ વિશેષનો વિચાર આવે
તે આ પ્રમાણે કે આ અગમા પણ નગર, ઉદ્યાન, નમવસરણ, વર્મકથા ક્રુદ્ધિ
વિશેષ, ભોગપરિત્યાગ, પ્રત્યયા, પર્ચાય, શ્રુત પરિગ્રહ તપશ્ચરણ, સહેલના ભગ્ન
પ્રત્યાખ્યાન, પાદપોપગમન, દેવલોકગમન, સુકુલ પ્રત્યાયાત, પુનર્ચોધિલાભ અન્ત ક્રિયા

ઉત્પન્ના શ્રદ્ધા यस્ય સ તથોક્તઃ। એ સમુત્પન્નસસયઃ, સમુત્પન્નકુતૂહલ ઇતિ।
ન ચાત્ર જાત શ્રદ્ધાદય શબ્દા સમાનાર્થા ઇતિ યાચ્યમ્, તેપામવગ્રહે-દાઽવાય
ધારણાભેદમિન્નત્વાત્, તથાહિ-જાતશ્રદ્ધત્વસ્યાયગ્રહરૂપત્વાત્ સજાતશ્રદ્ધત્વરયેહારૂપત્વાત્

શ્રદ્ધા આદિ ભાવ દૂસરે નવર પર હુણ થે વે હી કાલક્રમાનુસાર આગે
ઔર અધિકરૂપ મેં પુષ્ટ હોતે ગયે । ડસ તરહ ડનકે ચિત્ત મેં અથ ઉત્કૃષ્ટ
રૂપ સે અનેક તત્ત્વોં કો નિર્ણય કરને કી શ્રદ્ધા રૂપ ભાવના આદિ ભાવ જાગ્રત
હુણ । (સમુપ્પન્નસહ્દે સમુપ્પન્નસસય સમુપ્પન્નકોઁહલ્લે) ઇન સમુત્પન્ન શ્રદ્ધા
આદિ પદોં દ્વારા યહ ભાવ યોધિત હોતા હૈ કિ યે ભાવ ડનમે ડસરૂપ મેં જમે
કિ જયતક ડનકા પૂર્ણ નિર્ણય નહીં ક્રિયા જા સકેગા-તયતક કાલાન્તર
મે ઓ ડન યાતોં કી વિસ્મૃતિ નહીં હો સકેગી । અતઃત્રીસરે નવર કે ભાવોં
કી અપેક્ષા ઇન ભાવોં મે ઔર અધિક સ્થાયિતા કહી ગઈ હૈ । ઇન જાત
શ્રદ્ધા આદિ પદોં મેં સમર્થના હૈ એસી આશકા નહીં હોની ચાલિયે કારણ
યે જો પદ યહા ચાર જગહ રક્ષે ગયે હૈ વે અવગ્રહ જ્ઞાન કે રૂપ મેં પ્રયુક્ત
હુવે હૈ । કારણ યહાં પર સામાન્યરૂપ સે હી શ્રદ્ધા કા ઉદ્ભવ હુઆ હૈ ।

સજાત શ્રદ્ધા યહ પદ હૈ જ્ઞાન કે રૂપ મે પ્રયુક્ત હુઆ હૈ-વર્ગોં કિ-
પહિલે શ્રદ્ધા કી અપેક્ષા ડસ શ્રદ્ધા મે કુઝ વિશેષતા-આઈ હૈ । ઉત્પન્ન
શ્રદ્ધા યહ પદ અવાયજ્ઞાન કે રૂપ મેં પ્રયુક્ત હુઆ હૈ-કારણ દૂસરે નવર

શ્રદ્ધા વગેરે ભાવો ઓળ નળરે થયા હતા તેજ ગણકમાનુસાર આગળ એના ડરતા
વધારે રૂપમા પુષ્ટ થતા ગયા આ રીતે તેમના ચિત્તમા હવે ઉત્કૃષ્ટરૂપથી અનેક
તત્ત્વોના નિર્ણય કરવાની શ્રદ્ધા રૂપ ભાવના વગેરે ભાવ બન્યા (સમુપ્પન્નસહ્દે
સમુપ્પન્નસસય સમુપ્પન્નકોઁહલ્લે) આ સમુત્પન્ન શ્રદ્ધા વગેરે પદો વડે એ
ભાવ અમળતય છે કે એ ભાવ તેમનામા આ રૂપમા ઉત્પન્ન થયા કે ન્યા લગી
તએનો ન પૂર્ણપણે નિર્ણય કરવામા નહિ આવે ત્યા લગી ગણાન્તરમા પણ તે
વાતોની વિસ્મૃતિ નહિ થઈ શકે એટલા માટે ઓળ નળરેના ભાવોની અપેક્ષાએ
આ ભાવોમા એના કન્તા વધારે સ્થાયિત્વ જાતાવવામા અન્યુ છે આ જાતશ્રદ્ધા
વગેરે પદોમા અર્થની અપેક્ષાએ સમાનતા છે, આ જાતની શ્રદ્ધા ન વધી નેહર એ
કેમકે એ પદ આની ચાર સ્થાને મૂકવામા આઆ છે, તે અવગ્રહજ્ઞાનના રૂપમા
પ્રયુક્ત થયેલ છે ગાનજુઝ અહીં આમાન્યરૂપથી જ શ્રદ્ધાનો ભાવ ઉદય થાય છે
અન્તતશ્રદ્ધા આ પદ ઇહાજ્ઞાનના રૂપમા પ્રયુક્ત થયેલ છે, કેમકે પહેલાની શ્રદ્ધાની
અપેક્ષાએ આ શ્રદ્ધામા કઈક વિશેષતા આની છે ઉત્પન્ન શ્રદ્ધા આ પદ અનાય
જ્ઞાનના રૂપમા પ્રયુક્ત થયેલ છે કેમકે ઓળ નળરેની શ્રદ્ધાની અપેક્ષા આ શ્રદ્ધામા

एतादृश आर्यजन्मनामाऽनगारः 'उद्वाए' उत्थया=उत्थानम् उत्था, तथा ऊर्वाभरणेन ऊर्वाभूयेत्यर्थः, 'उद्देइ' उच्छिष्टति उत्थितो भवति, उत्थाय यत्रवा-
ऽऽर्यं सुधर्मास्थविरो विराजते तत्रैरोपागच्छति, उपागत्य आर्यसुधर्मणः स्थविरस्य
'मूत्रे पठ्यर्थे द्वितीया प्राकृतशैलीप्रशात, 'तिग्गुत्तो' ति.कृत्यः=त्रिगारम् आदक्षि-
णप्रदक्षिणम्-अञ्जलिपुटं सदक्षिणमर्णादारभ्य दक्षिणावर्तगोलाकारेण भ्रामयन्
पुनर्दक्षिणमर्णं यावदानीय तस्य ललाटप्रदेशे स्थापनं करोति, कृत्वा 'वदइ' वन्दते=

उठा कि छेदे अग में वर्णित समस्त पदार्थों को श्रीसुधर्मास्वामी महाराज के सुग्वारविन्द से सुनकर मैं उनका ऐसा अवधारण करूँगा कि जिससे ये पदार्थ कालान्तर में भी नहीं भुलाये जा सकें।

(उद्वाए उद्देइ) इस तरह श्री सुधर्मास्वामी से कुछ दूर पर बैठे हुए वे जन्मसूत्रामी वहाँ से जय उठे तो झुककर के ही उठे। "उद्वाए" इस पद से सूत्रकार उनमें अतिशय विनय सपन्नता प्रकट करते हैं। (उद्वित्ता जेणामेव अज्जसुहम्मे तेणामेव उवागच्छइ) उठकर वे जहाँ श्री आर्यसुधर्मास्वामी विराजमान थे वहाँ आये। (उवागच्छित्ता अज्जसुहम्म येरे तिरगुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ) आकर उन्होंने आगे सुधर्मा स्थविर को तीन बार अञ्जलिपुट-घनाकर चदन किया। "आदक्षिणप्रदक्षिण" का तात्पर्य यह है कि दोनों हाथों को अञ्जलि रूप में करके अपने दक्षिण मर्ण से लेकर उस अञ्जलि को गोलाकार घुमाते हुए पुनः दक्षिणमर्ण तक ले जाना और उसे फिर मस्तरु पर लगाना। (करित्ता चदइ नमसइ)

એમની એવી ગીતે અવધાનશ્યાકરીયા કે તેવી તે પદાર્થનું યોગાન્તરમા પણ વિચરણ ન થઈ શકે

(उद्वाए उद्देइ) આ પ્રમાણે શ્રી સુધર્માસ્વામીથી થોડે દૂર બેઠેલા તે જન્મ-
સ્વામી ત્યાંથી ત્યાંજે બિભા થયા ત્યાંજે નમીને જ બિભા થયા 'उद्वाए' આ પદ વડે
અત્રનર તેમનામા અત્યન્ત વિનય અપન્નતા બતાવે છે (उद्वित्ता जेणामेव अज्ज-
सुहम्मे तेणामेव उवागच्छइ) બિભા કરીને તેઓ શ્રી સુધર્માસ્વામી ત્યાં વિગ
જમાન હતા ત્યાં આ ત્યાં (उवागच्छित्ता अज्ज सुहम्म येरे तिरगुत्तो आया-
हिणपयाहिण करेइ) તેઓએ આવીને આર્ય સુધર્મા સ્થવિરને ત્રણ વખત અજ્ઞ-
પૂજા પ્રણામ કર્યા 'आदक्षिण प्रदक्षिणम्'નો અર્થ એ થાય છે કે બન્ને હાથોને અજ-
લિ આગળે બનાવીને પોતાના જમણા હાથને તે અજલિને જોળાડારે દેવતા ફરીથી
જમણા હાથ સુધી લાવવું અને ફરી તેને માથા ઉપર લગાડવું (करित्ता चदइ नमसइ)
વદના કરી ત પછી વાણીથી ન્તુતિ કરી ફરી પાંચે અજ નમાવીને વદન કરી

ઈહા—અવગૃહીતવિષયનિર્ણયતર્જના, પૃષ્ઠાદ્વસત્તારૂપ સામાન્યજ્ઞાનનન્તરતદ્ગ
સદ્ભૂતાર્થવિશેષવિચારણેત્યર્થ, યથા—‘અત્રાપિ નગરીઘાનસમસરણ-ધર્મકથા-
ઋદ્ધિવિશેષ-ભોગપરિત્યાગમત્રજ્યા-પર્યાય શ્રુતપરિગ્રહ-તપશ્ચરણ-સલેરના મક્તપ
ત્યાગ્યાનપાદપોષમ-દેવલોકગમન મુકુલમત્યાયાતપુનરોધિલામાડન્ત ક્રિયાદયો
વિવચા’ આરૂપાતાઃ સન્તિ’ તથાડત્ર=ઉદ્દેશનકાલાઃ, સમુદ્દેશનકાલાઃ, પદાનિ,
અક્ષરાણિ, ગમાઃ, પર્યાયાઃ, ત્રસાઃ, સ્થાવરાઃ, જિનપ્રજ્ઞસાઃ મારાઃ, આત્મા, ચરણ
કરણપરૂપણા વા કેવા કીદશાઃ કયા રીત્યા ઋણિતાઃ સાન્તિ?’’ ઇત્યાદિ વિકલ્પનમ્ ।

અવાયઃ—ઈહિતવિષયનિર્ણયાત્મક જ્ઞાનમ્, યથા—‘અત્ર નગરપ્રમુતીના ચરણ
કરણપરૂપણાપર્યન્તાના સર્વેષા સમાવેશોડચય વર્તેતે’ ઇતિ નિશ્ચયકરણમ્ ।

ધારણા—નિશ્ચિતાર્થસ્ય કાલાન્તરેડપ્યત્રિસ્મરણમ્ યથા—‘પૃષ્ઠાદ્વર્ગિત સર્વ
પદાર્થજાત પરમદયાલુ શ્રીમુધર્મસ્વામિમુગ્ધાન્તૂત્વા કાલાન્તડરાવિસ્મરણેન
ધારયિષ્યામીતિ ।

વિષયોંકા વર્ણન હૈ યા નહી-? તથા ઉદ્દેશનકાલ સમુદ્દેશનકાલ
પદ અક્ષર, ગમ, પર્યાય, ત્રસ સ્થાવર જિન પ્રજ્ઞસભાવ, આત્મા, કરણ
સત્તરી એવ ચરણસત્તરી જન સત્તરી પરૂપણામેં સે કિન કિન કી પરૂપણા
હુઈ હૈ કિસ રીતિ સે હુઈ હૈ । હસ પ્રમાર સે હસ તરહ કા જો આત્મા
મેં વિકલ્પ ઉઠતા હૈ વહ ઈહા જ્ઞાન હૈ ।

ઈહા જ્ઞાન કે વિષયભૂત વને હુએ પદાર્થ કા નિર્ણય રૂપ જો બોધ
હોતા હૈ ઉસકા નામ અવાય જ્ઞાન હૈ-જેસે યહ નિશ્ચિતરૂપ વિચાર દૃઢ હોતા હૈ-
કિ હસ અગ મેં નગર આદિ સમસ્ત પદાર્થોં કા નિર્ણય અવશ્ય ૨ કિયા ગયા હૈ ।

અવાયજ્ઞાન સે નિશ્ચિત્ કિયે ગયે પદાર્થ કો કાલાન્તર મેં મી નહી
ભૂલના હસકા નામ ધારણા હૈ જેસે જમ્નુસ્વામી કે હૃદય મ એસા વિચાર

વગેરે વિષયોંતુ વર્ણન હૈ ? કે નહિ ? તેમજ ઉદ્દેશનકાળ, સમુદ્દેશનકાળપદ, અક્ષર,
ગમ, પર્યાય, ત્રસ, સ્થાવર, જિન પ્રજ્ઞસભાવ, આત્મા, કરણસત્તરી અને ચરણ સત્તરી
આ બધાની પ્રરૂપણા થઈ છે, ડેરી થઈ છે, કયા પ્રકારે થઈ છે આ પ્રમાણે આત્મામા
જે વિકલ્પ ઉદ્ભવે છે, તે ધૃષ્ટા જ્ઞાન છે,

ધૃષ્ટા જ્ઞાનના વિષયભૂત બનેલ પદાર્થોંતુ નિર્ણયરૂપ જે જ્ઞાન થાય છે, તેતુ
નામ અવાય જ્ઞાન છે જેમ નિશ્ચિત પણે આ વિચાર મુક્તમ હોય છે ૩ આ અગમા
નગર વગેરે બધા પદાર્થોંના નિર્ણય શોધકમ ઝગ્યામા આગ્યો છે

અવાયજ્ઞાનથી નક્કી કરેલા પદાર્થને કાળાન્તરમા પણ ન ભૂટી જવુ એતુ નામ
ધારણા છે જેમકે જમ્નુ સ્વામીના હૃદયમા એવો વિચારથયો કે ધૃષ્ટા અગમા વર્ણવેલા
બધા પદાર્થોંને શ્રી મુખર્મા સ્વામી મહારાજના મુખ-મહામાથી શ્રવણ કરીને હું

વતા=સમગ્રૈશ્વર્યવતા મહાવીરણ, કીટકેન' इत्यत्राह—‘आइगरेण’ इत्यादि, ‘आइ-
गरेण’ आदिकरेण—आदौ=प्रथमतः स्वशासनापेक्षया श्रुतचारित्रधर्मप्ररूपण कार्य
करोतीति आदिकरस्तेन। ‘तित्थगरेण’ तीर्थकरेण—तीर्थते=पार्यते संसारमोहमहो
दधिर्येन तत्तीर्थ=चतुर्विधः सङ्घः तत्सम्पापस्त्वात्तीर्थकरस्तेन। ‘सयसमुद्देणं’ स्वय
समुद्देन—स्वय=परोपदेशमन्तरेण समुद्भूत =सम्यक् तथा बोध प्राप्तस्तेन। ‘पुरि
सुत्तमेण’ पुरोत्तमेन—पुरोत्तमः= श्रेष्ठ—ज्ञानाद्यनन्तगुणवत्त्वात्, तेन’ पुरिस-

ધર્મવ્યાગકા વયા અર્થ વળા હૈ । હસ પ્રકાર જન્મસ્વામીને આર્ય સુધર્મા
સ્વામી સે પ્રશ્ન રિયા । ઇનમા સધન્ધ “ઠાણમુવગણ” ઘઈં તક હૈ ।
ઇનવિશેષણોંકા અર્થ હસ પ્રકાર હૈ—સમગ્ર ઐશ્વર્યસપન્નવ્યક્તિકો ભગવાન
કહતે હૈ । મહાવીર હસ તરહ કે—“ભગવાન” થે । ભગવાન મહાવીરને
અપને જાસનકી અપેક્ષા સર્વ પ્રથમ શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ સી પ્રરૂપણાકી હૈ
હસલિયે ડન્હે મૂલકારને “આહગરેણ” હસ વિશેષણ સે યુક્ત રિયા હૈ ।
સસારરૂપ મહોદધિ જિસકે દ્વારા પારકિયા જાતા હૈ વહ તીર્થ હૈ—એસા
વહ તીર્થ ચતુર્વિધસઘ હૈ । હસકી સ્થાપના પ્રભુને કી અતઃ વે “તીર્થકર”
કહલાયે । પરોપદેશ સે જો બુદ્ધ હોતા હૈ વહ સ્વય સમુદ્ભ નહી હોતા
હૈ । પ્રભુ જો બુદ્ધ હુણ વે પર કે ઉપદેશ સે નહી હુણ કિન્તુ સ્વત
હુણ હસીલિયે વે સ્વય સમુદ્ભકહલાયે । પ્રભુ મે જ્ઞાનાદિક
અનન્ત ગુણોંને અપના સ્થાન પનાયા યા હસલિયે વે “પુરુષોત્તમ” હસ

કથાગ”ના શેા અર્થ ડહો છે આ પ્રમાણે સુધર્મા-વામીને જખૂ-વામીએ પ્રશ્ન કયો
આ વિશેષણોના મળધ ‘ઠાણમુવાગણ’ અહીં સુધી છે આ વિશેષણોના અર્થ
આ પ્રમાણે છે—કેમમગ્ર ઐશ્વર્ય સપન્ન વ્યક્તિને ‘ભગવાન’ કહેવામા આવે છે મહાવીર
પ્રભુ આ પ્રશ્નના ‘ભગવાન’ હતા ભગવાન મહાવીર પોતાના જ્ઞાનન (આજ્ઞા)ની અપેક્ષાએ
સૌથી પહેલા શ્રુત આગ્નિરૂપ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું, એટલા માટે તેમને સત્રગારે
‘આહગરેણ’ આ વિશેષણથી વિચિત્ર બનાવ્યા છે એમારૂપ મહાસાગર જેના વડે
પાર ડગય છે, તે તીર્થ છે એવું તે તીર્થ ચતુર્વિધ નધ છે એની પ્રભુએ સ્થાપના
કરી એથી જ તેઓ ‘તીર્થકર’ કહેવાયા પાગડના ઉપદેશથી જે બુદ્ધ (જ્ઞાનસપન્ન)
હોય છે, તે સ્વયનબુદ્ધ નથી હોતા પ્રભુ જે બુદ્ધ થયા તે પાગડના ઉપદેશથી
નહોતા યથા, પણ પોતાની મેળે થયા તેવી જ તેઓને સ્વયમબુદ્ધ કહેવામા આવ્યા
છે જ્ઞાન વગેરે અનેક ગુણોએ પ્રભુમા પોતાનું સ્થાન બનાવ્યું હતું એવી તેઓ
પુરુષોત્તમ’ વિશેષણથી અલકૃત થયા રાગદ્વેષ વગેરે અન્તરંગ ચાતુઓને હગવવામા
પ્રભુએ પોતાનું અવનવું પરાક્રમ પ્રકટ કર્યું છે એટલા માટે જ તેમને પુરુષોમા

वाचा रतीति, 'नमस्त' नमस्यति=पञ्चाङ्गनमनपूर्वक प्रणमति, रतिदत्ता नमसिपत्वा
 आर्य-सुधर्मणः स्थिरस्य नात्यासन्ने नातिदरे-समुचितदेशे 'सुस्तसमाणे' शुश्रूष
 माणः=विनयसमाचरणादिरूपा सेवा कुर्यात् 'णमममाणे' नमस्यन्=नम्रीभवन्
 'अभिमुह' अभिमुख सम्मुख 'पजलिउडे' पाञ्जलिपुटः=कृताञ्जलिः सन् विनयेन=
 विनम्रभावेन 'पञ्जुवासमाणे' पर्युपासीन=सविधिपर्युपासना कुर्यात् एव=वक्ष्य-
 माणप्रकारमवादीत् । यदवादीत्तदाह-'जइ' इत्यादि । यदि भदन्त! श्रमणेन भग

वदनकर फिर उचन से स्तुतिकी । पुनः पाँच अगों को झुकाकर वदना
 की (वदित्ता नमसित्ता अज्जसुहम्मस्स थेरस्स णच्चासन्ने णाइदरे सुस्तसमाणे
 णमंसमाणे अभिमुह पजलिउडे विणएण पञ्जुवासमाणे एव वयासी) वदना
 एव नमस्कार करके वे फिर आर्य सुधर्मास्वामीके पास इसतरह से
 बैठे कि जिससे वे न उनसे अतिदूर बैठे और न अति समीप
 ही अर्थात् उचित स्थानपर बैठे वहाँ बैठ कर उनकी विनय समाचरणा
 दिरूप सेवा करते हुए नम्रीभूत होकर समुख हाथ जोड़कर बड़े ही
 नम्रभाव से उन्होंने सविधिपर्युपासना कर उनसे इसतरह कहा । (जइण भते
 समणेण भगवया महावीरेण आइगरेण तित्थगरेण सय सजुद्धेण पुरिसुत्तमेण
 पुरिससीहेण पुरिसवरपुडरीएण पुरिसवरगधहत्थिणा लोगुत्तमेण लोगनाहेण
 लोगहिएण लोगपईवेण लोगपज्जोयगरेण अभयदण्ण चक्रखुदएण मग्गदण्ण
 सरणदएण) इत्यादि भदन्त । यदि श्रमण भगवान् महावीरने क्या-क्या प्रज्ञप्ति
 नामक पाचवें अग का अर्थ इस प्रकार कहा है तो इस उठवें अग ज्ञाता

(वदित्ता नमसित्ता अज्जसुहम्मस्स थेरस्स णच्चासन्ने णाइदरे सुस्तसमाणे णमंस
 माणे अभिमुह पजलिउडे विणएण पञ्जुवासमाणे एव वयासी) वदना अने
 नमस्कार करीने तेओ करी आर्य सुधर्मान्वासीनी नलुक आ प्रभाए जेमी गया डे
 लेधी तेओ जेमनाधी वधारे इउ पल नही अने वधारे नलुक पल नही अर्थात्
 तेओ उचित स्थाने जेमी गया त्या जेमीने तेमनी विनय नम्राय-जुद्धिता इधमा
 सेवा कृता तेओ अति विनम्र थईने आगे हाथ जेडीने अत्यन्त नम्रभावे तेमले
 विधिपूर्वक पर्युपासना करता थका तेमने आ प्रभाए उछु-(जइण भते समणेण
 भगवया महावीरेण आइगरेण तित्थगरेण सय सजुद्धेण पुरिसुत्तमेण पुरिस
 सीहेण पुरिसवरपुडरीएण पुरिसवरगधहत्थिणा लोगुत्तमेण लोगनाहेण
 लोगहिएण लोगपईवेण लोगपज्जोयगरेण अभयदण्ण चक्रखुदएण मग्गदण्ण
 सरणदएण इत्यादि) । हे भगवन् श्रमण भगवान् महावीर-वासीओ व्याख्या प्रणिप्ति
 नामना पाचवा अगने अर्थ ले आ गीते उछो डे, आ उछो अग 'ज्ञाताधर्म'

અથવા પુણ્ડરીક=શ્વેતાતપત્ર, પુરુષાણા વરપુણ્ડરીકમિત્ર=શ્રવશ્વેતાતપત્રમિત્ર પુરુ-
ષવરપુણ્ડરીક, તેન । યથાદિ લોકે છત્રમાતાપમપનયતિ તથા ભગવાનપિ-અનન્ત
જન્મજરામરણાદિ દુઃસ્વદાયક કર્મજનિતસન્તાપ નિવારયતીતિ । ‘પુરિસ્વરગ-
દત્થિણા પુરુષવરગન્ધહસ્તિના ગન્ધયુક્તો દમ્તી ગન્ધદસ્તી, વરશ્ચાસી ગન્ધહસ્તી
વરગન્ધહસ્તી, પુરુષો વરગન્ધહસ્તી વ પુરુષવરગન્ધહસ્તી, તેન । ગન્ધદમ્તિલક્ષણ યથા
“યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય, પલાયન્તે પરે ગજાઃ ।

ત ગન્ધદમ્તિન વિધાન્વૃષ્ટે વિજયાવહમ્ ॥૧૥” ઇતિ।

અથવા—પુણ્ડરીક શબ્દ ના અર્થ શ્વેત ડ્રાઝ બી હોતા હૈ । જિસ પ્રકાર
છત્ર આતપ કો દૂર કરતા હૈ ડસીતરહ ભગવાન બી ભવ્યજનોં કૈ અનન્ત
જન્મ જરા એવ મરણાદિ દુઃસ્વદાયક કર્મ કૈ સતાપ કો દૂર કાર દૈતે—હૈ
હસલિયે વૈ પુરુષોં મૈં વરપુણ્ડરીક જૈસે કહલાતે હૈ । ગધ હસ્તી કૈ ગધ
કો સ્પર્શકર અન્ય હસ્તી હસ તરહસે ભાગકર અન્ય સ્થાન મૈં છિપ જાતે
હૈ કિ ડનકા પતા તક નહીં પડતા ડસીતરહ ભગવાન કા જહા જહા વિહાર
હોતા હૈ વહા કા વાયુ મઢલ ડનકૈ અચિન્ત્ય અતિશય પ્રભાવ સૈ વાસિત
વનકર જહાં પહુંચ જાતા હૈ યહા ૨ કા ઈતિ—હમર ઉપદ્રવ—મરકી આદિ
કા ભય શાન હો જાતા હૈ ગધહસ્તી કા લક્ષણ હસ તરહ કહા ગયા
હૈ—કિ જિસકી ગધ સૈ અન્ય હાથી દૂર ભાગ જાતે હૈ તથા જો
અપને રાજા કૈ વિજય કા કારણ બનતા હૈ । હસીલિયે “ભગવાન
સ્વી પુરુષ વરગધ હસ્તી” કી ઉપમા સૈ ઉપમિત કિયે ગયે હૈ । ક્યોંકિ

અથવા—પુણ્ડરીક શબ્દનો અર્થ ધોણુ છત્ર એમ પણ થાય છે જેમ છત્ર
તાપને દૂર કરે છે, તેમજ ભગવાન પણ ભવ્યજનોના અને જન્મ જરા અને મૃત્યુ
વગેરે દુષ્પ્ર આપના કર્મના મતાપને દૂર કરે છે, એથી જ તેઓ પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ
પુણ્ડરીની જેમ વખણાય છે ગધ હસ્તીના ગધને સ્પર્શીને બીજા હાથીઓ નામીને
કોઈ બીજા સ્થાને મતાઈ બળ્ય છે કે તેમનો પત્તો પણ નથી લાગતો, તેમજ ભગવાનનો
જ્યાં જ્યાં વિહાર હોય છે, ત્યાં વાયુમળ્ય તેમના અચિન્ત્ય અને અત્યંત પ્રભાવ
થી સુખામિત થઈને જ્યાં જ્યાં પહોંચે છે ત્યાં ત્યાંના ‘ઈતિ હમર મગ્ધ’ વગેરે
ઉપદ્રવો એ રીતે શાત થઈ બળ્ય છે કે તેમનું કોઈ ચિહ્ન પણ નથી રહેતું ગધ
હસ્તીનું લક્ષણ આ પ્રમાણે કહેવામા આવ્યું છે કે જેના ગધથી બીજા હાથીઓ દૂર
નાના બળ્ય, અને જે પોતાના રાજના વિજયનું કારણ બને છે એટલા માટે
જ ભગવાનને ‘પુરુષવર ગધ હસ્તી’ની ઉપમા વડે ઉપમિત ક્રવામા આયા છે કેમકે

સીદ્ધેણ' પુરુષસિદ્ધેન પુરુષેષુ સિદ્ધ ઇવ રાગદ્વેષાદિશત્રુપરાજયે દદાદ્ધુતપરાક્રમત્વાત્, તેન 'પુરિસવરપુઢરીણ' પુરુષવરપુઢરીકેણ=પુઢરીક કમલ, વર ચ તત્પુઢરીક વરપુઢરીક પ્રધાનકમલ, પુરુષો વરપુઢરીકમિવેત્યુપમિતસમાસે પુરુષવરપુઢરીક તેન। ભગવતો વરપુઢરીકોપમા ચ પ્રિનિર્ગતાચિલાશુભમલીમસત્વાત્, સર્વેઃ શુભાનુભાવૈઃ પરિશુદ્ધત્વાચ્ચ। યદ્વા-યથા કમલ પદ્માજ્ઞાતમપિ સલિલે વર્દિતમપિ-ચોભયસમ્બન્ધમપહાય નિર્લેપઃસદા જગોપરિ વર્ત્તેતે, નિજાનુપમગુણગણપલેન સુરાસુરનરનિકરશિરોધારણીભૂતયાઽતિમહનીયપરમસુત્વાસ્પદ ચ ભવતિ તથા-ઽય ભગવાન્ કર્મપદ્માજ્ઞાતો ભોગામ્ભોવર્દિતોઽપિ નિર્લેપસ્તદુભયમતિવર્ત્તેતે, ગુણ-સમ્પદાસ્પદતયા ચ કેવલજ્ઞાનાદિગુણમાત્રાદચ્ચિલભગ્વજનશિરોધારણીયો ભવતીતિ।

વિશેષણ સે યુક્ત હુણ હૈં। રાગદ્વેષ આદિ અન્તરગ શત્રુઓં કો પરાજિત કરને મેં પ્રમુને અપના અદ્ધુત પરાક્રમ પ્રકટ ક્રિયા હૈં ઇસલિયે ઉન્ પુરુષોં મેં સિદ્ધ જૈસા કહા ગયા હૈં। ભગવાન "ઉત્તમ પુઢરીક (કમલ) જૈસે પુરુષ થે, કારણ ઉનકી આત્મા સે અચિલ અશુભરૂપ મલી નતા સર્વથા નિકલ ચુકી થી-તથા સમસ્ત શુભાનુભાવરૂપ નિર્મલતાપૂર્ણરૂપ સે વડ ચુકી થી। અથવા-જિસ પ્રકાર કમલ પક્ષે ઉત્પન્ન હોતા હૈં ઔર જલ સે વડતા હૈં ફિર ખી વડ ઇન દોનોં સે અસબન્ધિત હોતા હુઆ ચિલકુલ નિર્લિસવનકર સદા જલ કે હી ઉપર રહતા હૈં-

તથા અપને અનુપમગુણગણ કે બલ સે સુર, અસુર ણ્વ નર નિકરોં દ્વારા શિરોધાર્ય હોકર અતિમાનનીય ગિના જાતા હૈં ઔર પરમસુખ ના સ્થાન માના જાતા હૈં, ઉસી તરફ ભગવાન ખી કર્મરૂપ પક્ષે ઉત્પન્ન હુણ ઔર ભોગરૂપ જલ સે વડે-ફિર ખી ઇન સે નિર્લિસ હોકર વે ઇનસે સદા દૂર હી રહે। ઔર અન્ત મેં કેવલ જ્ઞાનાદિ ગુણોં કે આધિભાવ સે વે સકલ ભગ્વજનોં કે શિરોધાર્ય થન ગયે।

મિત્ર જેવા કહેવામા આવ્યા હે ભગવાન 'ઉત્તમ પુઢરીક' (શ્વેત ઈમળ) જેવા પુરુષ હતા ઉમઠે તેમના આત્મામાથી અપૂર્ણ અગુણરૂપ માલિન્ય નર્વથા નીડળી ગયું હતું, તેમજ મઠલ ગુણાનુભાવરૂપ નિર્મળતા અપૂર્ણરૂપમા વૃદ્ધિ પામી હતી અથવા જેમ ઈમળ ગદવમાથી ઉડ્ડાને છે, જળથી વગે છે, છતાં તે આ બન્નેથી અમળધિત થઈને સર્વથા નિર્લિસ બનીને હમેશા પાણીની ઉપર જ રહ્યા હોય છે તેમજ પોતાના શ્રેષ્ઠ ગુણોના બળવડે સુર, અસુર અને નર અમૂહાવડે શિશિવાર્થ થઈને બહુજ અમાનનીય ગણવામા આવે છે, અને અતિ સુખનું સ્થાન મનાય છે, એ જ રીતે ભગવાન પણ ઉમરૂપ કાવ્યમાથી અવતર્યા, અને ભોગરૂપ પાણીથી વૃદ્ધિ પામ્યા, છતાં પણ તેઓ એમનાથી નિર્લિસ થઈને એમનાથી હમેશા દૂર જ રહ્યા અને એ તે કેવળજ્ઞાન વગેરે ગુણોના આધિભાવથી તેઓ બધા ભયજનોના શિરોધાર્ય બન્યા

અથવા પુણ્ડરીક=શ્વેતાતપત્ર, પુરુષાણા વરપુણ્ડરીકમિત્ર=અષ્ટશ્વેતાતપત્રમિત્ર પુરુ-
ષવરપુણ્ડરીક, તેન । યથાહિ લોકે છત્રમાતાપમપનયતિ તથા ભગવાનપિ-અનન્ત
જન્મજરામરણાદિ દુઃસ્વદાયક કર્મજનિતસન્તાપ નિવારયતીતિ । ‘પુરિમ્વરગ-
દ્ધિયના પુરુષવરગન્ધહસ્તિના ગન્ધયુક્તો દસ્તો ગન્ધદસ્તી, વરશ્ચાસૌગન્ધદસ્તી
વરગન્ધદસ્તી પુરુષો વરગન્ધદસ્તીચ પુરુષવરગન્ધદસ્તી, તેન । ગન્ધદસ્તિલ્લક્ષણ યથા

“યસ્ય ગન્ધ સમાગ્રાય, પલાયન્તે પરે ગજા. ।

ત ગન્ધદસ્તિન વિદ્યાન્વપતે વિજયાવહમ્ ॥૧૧॥” ઇતિ ।

અથવા—પુણ્ડરીક શબ્દ ના અર્થ શ્વેત છત્ર મેં હોતા હૈ । જિસ પ્રકાર
છત્ર આનપ મો દૂર કરતા હૈ ડસીતરહ ભગવાન મેં અન્યજનોં કૈ અનન્ત
જન્મ જરા એવ મરણાદિ દુઃસ્વદાયક કર્મ કૈ સંતાપ મો દૂર કર દેતે—હૈ
હમલિયે વે પુરુષોં મેં વરપુણ્ડરીક જૈસે કહલાતે હૈ । ગંધ દસ્તી કૈ ગંધ
કો સૂંપકર અન્ય દસ્તી હસ તરહસે માગકર અન્ય સ્થાન મેં છિપ જાતે
હૈ કિ ઉનકા પતા તક નહીં પડતા ડસીતરહ ભગવાન કા જહા જહા વિહાર
હોતા હૈ વહા કા વાયુ મડલ ઉનકે અચિન્ત્ય અતિશય પ્રભાવ સે વાસિત
બનકર જહાં પહુંચ જાતા હૈ તહા ૨ કા ઈતિ—હમર ઉપદ્રવ—મરકી આદિ
કા ભય જ્ઞાન હો જાતા હૈ ગંધદસ્તી કા લક્ષણ હસ તરહ કહા ગયા
હૈ—કિ જિસકી ગંધ સે અન્ય હાથી દૂર માગ જાતે હૈ તથા જો
અપને રાજા કૈ વિજય કા કારણ બનતા હૈ । હસીલિયે “ભગવાન
રૂપી પુરુષ વરગંધ દસ્તી” કી ઉપમા સે ઉપમિત કિયે ગયે હૈ । ક્યોંકિ

અથવા—પુણ્ડરીક શબ્દનો અર્થ ધોણુ છત્ર એમ પણ થાય છે જેમ છત્ર
તાપને દૂર કરે છે, તેમજ ભગવાન પણ ભયજનોના અનેક જન્મ જરા અને મૃત્યુ
વગેરે દુઃખ આપનાર કર્મના મતાપને દૂર કરે છે, એથી જ તેઓ પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ
પુણ્ડરીકની જેમ વખણાય છે ગંધ હસ્તીના ગંધને સૂંધીને બીજા હાથીઓ નામીને
કોઈ બીજા સ્થાને મતાઈ બાધ છે કે તેમના પત્તો પણ નથી લાગતો, તેમજ ભગવાનનો
ત્યા ત્યા વિહાર હોય છે, ત્યાં વાયુમડળ તેમના અચિન્ત્ય અને અત્યંત પ્રભાવ
થી સુવાસિત વધીને ત્યા ત્યા પહોંચે છે ત્યા ત્યાના ‘ઈતિ હમર મન્દ’ વગેરે
ઉપદ્રવો એ રીતે શાત થઈ બાધ છે કે તેમનું કોઈ ચિહ્ન પણ નથી રહેતું ગંધ
હસ્તીનું લક્ષણ આ પ્રમાણે કહેવામા આવ્યું છે કે જેના ગંધથી બીજા હાથીઓ દૂર
નામી બાધ, અને જે પોતાના રાજાના વિજયનું કાળુ બને છે એટલા માટે
જ ભગવાનને ‘પુરુષવર ગંધ હસ્તી’ની ઉપમા વડે ઉપમિત કવામા આવ્યા છે કેમકે

અતઃ એવં યથા ગન્ધ હાસ્તના ગન્ધમાગ્રાયાન્યે ગજાઃ ચગ્રાપિ પ્રપલાયન્તે તથા ભગવદ્
ચિન્ત્યાતિશયપ્રભાવવશાત્તદ્વિહરણસમીરણગન્ધસમન્વગન્ધતોઽપિ ઈતિ હમર મરનાદય
ઉપદ્રવાસ્તન્ન ન તિષ્ઠન્તીતિ, ગન્ધગજાશ્રિતરાજવદ્ ભગવદાશ્રિતો મન્વ્યગણઃ સર્વદા
વિજયવાન્ ભવતીતિ ચ ભવત્યુભયોર્યુક્ત સાદૃશ્યમ્ । ‘લોકોત્તમેણ’ લોકોત્તમેન-
લોકેષુ=ઝૂર્વાધસ્તિત્યર્થપેષુ ઉત્તમઃ=શ્રેષ્ઠઃ, યદ્વા-લોકસ્ય=મન્વ્યલોકસ્ય કલ્યાણ
કારિત્વાદુત્તમસ્તેન । ‘લોગનાદેણ’ લોકનાથેન-લોકસ્ય=મન્વ્યસમૂહસ્ય નાથ,=યોગક્ષેમ
કારિત્વાત્પ્રમુસ્તેન । ‘લોગહિણ’ લોકહિતેન-લોકસ્ય=પટ્જીવનિકાયરૂપસ્ય હિત,=
સર્વથા તદ્રક્ષણપ્રરૂપણેન સ્વયં રક્ષણેન હિતકરસ્તેન । ‘લોગપદીવેણ’ લોકપ્રદીપેન લોકસ્ય
=મન્વ્યરૂપવિશિષ્ટલોકસ્ય આન્તરમિથ્યાત્વતિમિરનિકરનિરાકરણપુરસ્સર જીવાજીવાદિ
પદાર્થસ્વરૂપપ્રકાશકત્વાત્પ્રદીપસ્તેન, નહિ જન્માન્ધઃ પ્રદીપે સત્યપિ વસ્તુ પદયતિ,

ગય ગજારૂઢ નરેશ્વર કી તરહ ભગવદાશ્રિત, “મન્વ્ય ગણ” બી સર્વદા વિજયી
હોતા હૈ । “લોકોત્તમ” પ્રમુ કો ઇસલિયે કહા ગયા હૈ કિ ઉર્ધ્વ
અથો એવ મધ્યલોક મે ઉન જૈસા ઉત્તમ શ્રેષ્ઠ ઓર કોઈ નહીં હૈ-ન હુમા
હૈ-ઓર ન હોગા । અથવા-લોક શબ્દ કા અર્થ મન્વ્યજન બી હોતા હૈ-
उनका कल्याण प्रभुद्वारा ही होता है-इसलिये भी उन्हें “लोकोत्तम” कहा है ।

મન્વ્યસમૂહ કે યે યોગક્ષેમકારી હોને સે નાથ હૈ ઇસલિયે “લોક-
નાથ” રૂંદે કહા ગયા હૈ । પટ્જીવનિકાયરૂપ ઇસલોક કે રક્ષણ કરને કે
પ્રરૂપક હોને સે યે “લોકહિત” ઇસ શબ્દ કે વાચ્ય હુએ હૈ । લોક પ્રદીપ-
મન્વ્યરૂપ-વિશિષ્ટ લોકોં કો યે, ઉનકે આ તર મિથ્યાત્વરૂપ તિમિર નિકર
અન્ધકારસમૂહ) કે નિરાકરણ કરનેવાલે હોને સે ઓર સાથ સાથ મેં ઉન્હેં
જીવ અજીવ આદિપદાર્થોં કે યથાર્થ સ્વરૂપ કા પ્રકાશ દેને વાલે હોને સે
પ્રદીપ જૈસે કહે ગયે હૈ ।

ગય હાથી ઉપર એમનાર રાજાની જેમ ‘ભગવદાશ્રિત’ ‘લવ્યગણ’ પણ ગાયમને માટે
વિજયી થાય છે પ્રભુને ‘લોકોત્તમ’ એટલા માટે કહેવામાં આવ્યા છે કે ઊર્ધ્વ, અધી
અને મધ્યલોકમાં એમના જેવો ઉત્તમ અને શ્રેષ્ઠ ખીલે કોઈ છે નહિ, થયો નથી
અને થશે નહિ અથવા-લોક શબ્દનો અર્થ લવ્યજન પણ થાય છે-તેમણે શ્રેય પ્રભુ
પર જ થાય છે, એટલા માટે પણ તેમને ‘લોકોત્તમ’ કહ્યા છે લવ્યઅમહના એ
યોગક્ષેમ કરનાર હોવાથી ‘નાથ’ એ, એટલા માટે જ એમને ‘લોકનાથ’ કહ્યા છે
પટ્જીવનિકાયરૂપ આલોકના રક્ષણ કરનારા નિરૂપક હોવાથી એઓને ‘લોકહિત’ આ
શબ્દથી મનોધાનમાં આવ્યા છે લોકપ્રદીપ-લવ્યરૂપથી વિશિષ્ટ લોકને એ તેમના
અન્તઃગતા મિથ્યાત્વરૂપ તિમિર નિકટ (અન્ધકાર) નામૂને દૂર કરનારા હોવાથી અને
નાથે નાથે તેમને જીવ-અજીવ વગેરે પદાર્થોના માયારૂપનો પ્રકાશ આપનાર (માયા
રૂપને બતાવનાર) હોવાથી પ્રદીપના જેમ તેઓને ‘પ્રદીપ’ કહેવામાં આવ્યા છે

ફિન્તુ તસ્મૈ પ્રદીપોઽપ્રદીપ એવ, તથેવ ભગવાનપ્યભવ્યાયેતિ લોકગ્રહ્વદેન મન્ય લોકગ્રહણમ્ । ‘લોગપજોયગરેણ’ લોકપ્રધોતકરેણ-લોક્યત ઇતિ લોક, ઇતિ વ્યુત્પત્યા લોકાલોકરૂપસ્ય સમસ્તવસ્તુજાતસ્ય માત્રસ્યાલ્વઢમાર્ત્ત્ત્વમ્ ઢમ્ ઢમિત્ર પ્રયોત પ્રકાશ કરોતીત્યેવ શીલો લોકપ્રધોતકરઃ, તેન । ‘અભયદણ’ અભયદયેન-અભયમ્=આત્મનો વિશિષ્ટસ્વાસ્થ્ય દયતે=દદાતીત્યભયદ.=વિકટકર્મકોટિકોટિ-મોચન-નિ’શ્રેયસમાધનભૂતસમ્યગ્દર્શનાદિ લક્ષણપરમધૃતિ દાયકા ઇત્યર્થઃ, તેન । ‘વન્મુ

યદા જો લોક પદ સે મન્યરૂપ વિશિષ્ટ લોકના ગ્રહણ ક્રિયા ગયા હૈ-ઉસકા કારણ યદ હૈ કિ જિસ પ્રકાર દીપક કે જોને પર ખી જન્માન્ય વસ્તુના અવલોકન નહીં કર સક્તા હૈ-ઉસી તરહ ભગવાન કે સદ્માત્ર મેં ખી અમન્યજન યથાર્થ વસ્તુ કે સ્વરૂપ અવલોકન સે રહિત હી બને રહતે હૈ-ઉનકે દ્વારા ઉસકા કુઝ ખી કલ્યાણ નહીં હો સકના હૈ-જિમ પ્રકાર દીપક જન્માન્ય કે લિયે અદીપક હૈ-ઉસી પ્રકાર અમન્યજન ભગવાન સે લાભ નહીં પ્રાપ્ત કર સક્તે હૈ । લોકપ્રયોતકર-જો દેવને મેં આતા હૈ ઉસકા નામ લોક હૈ-હસ વ્યુત્પત્તિ કે અનુસાર લોક ઓર અલોકરૂપ સમસ્ત વસ્તુ સમગ્ર કે અલ્વઢ રવિમાર્ત્ત્ત્વમ્ ઢમ્ ઢમિત્ર તરીકે પ્રકાશ કરને વાલે હૈ ઇસલિયે લોકપ્રયોતકર હૈ । અભયદય-આત્મા કે વિશિષ્ટ સ્વાસ્થ્ય કા નામ અભય હૈ । ઇસ અભય કો જો દેતા હૈ જદ અભયદય-ફલાતા હૈ । એસે અભયદય પ્રભુ હી હૈ-કારણ ઉન્હોને મન્ય જીવો કો વિકટ કર્મો કે કોટિકોટિ સમુદ્રો સે છુટાયા હૈ ઓર ઉન્હે નિ’શ્રેયસ કે સાધનભૂત એસે-સમ્યગ્દર્શનાદિસ્થ પરમ ધૈર્ય કો પ્રદાન ક્રિયા હૈ ।

અહીં જે લોક પદ વડે અભયદય વિશિષ્ટ લોકનું શ્રદ્ધા ડગવામા આવ્યું છે તેમનું કાળુ આ છે જેમ દીપક દેના વાળુ જન્માધ, વન્મુને જોડે થકતો નથી, તમ ભગવાનના નિરૂભાવમા પણ (ભગવાનની મોજૂદગીમા પણ) અભયજન યવાર્થ નન્મુના ન્યરૂપને તેમામા અક્ષમ જ બની ગ્હે છે જેમ દીપક જન્માધ માટે અદીપક છે, તમ અભય ભગવાન પાનેથી લાભ મેળવી થકતો નથી ‘લોક-પ્રયોતકર’-જે તેવામા આવે છે તેમનું નામ લોક છે આ વ્યુત્પત્તિ મુજબ લોક અને અલોકરૂપ નપૂા-અમૃદના અખડ નર્થ મહાનની જેમ એ પ્રકાશ કરનાર છે, એટલા માટે એ લોક પ્રયોતકર છે અભય-આત્માના વિશિષ્ટ સ્વાસ્થ્યનું નામ અભય છે એ અભયને જે આપે છે, તે ‘અભયદય’ કહેવાય છે એવા અભયદય પ્રભુ જ છે તેમજ તેમણે અભયજોને (પાતાના) વિકટ (ધોગ) કર્મોના કોટિ કોટિ મહોમાવી મુક્ત કર્યા છે, અને તેમને નિ’શ્રેયસના (કલ્યાણના) નાવનભૂત એવા સમ્યગ્દર્શન વગેરે રૂપ પરમ ધૈર્ય આપ્યું છે

દર્શન' ચક્ષુર્દયેન પश्यतीति चक्षुः', हेयोपादेयवस्तुविभागकारित्वेन चक्षुरिव चक्षुः = श्रुतज्ञान तस्य दयोदायकश्चक्षुर्दयस्तेन । 'भगवदण' मार्गदयेन-मृगयते=अन्विष्यते स्वाभीष्टस्थानमनेनेतिमार्गः=निश्चयव्यवहारलक्षण शिवपुरपथस्तस्य दयेन । 'शरणदण' शरणदयेन-शरण=ससारदुःखसन्तप्तप्राणिगणस्य रक्षास्थान तत्त्वतो निर्वर्णपद दयतइति शरणदयस्तेन, ससारकान्तारे परिभ्रमता रागपञ्चानन-देषव्याघ्र

ચક્ષુર્દય-“પશ્યતીતિચક્ષુ” હસ વ્યુત્પત્તિ કે અનુસાર યહાં ચક્ષુ શબ્દ કા અર્થ શ્રુતજ્ઞાન હે ક્યોંકિ ઘરી હેય ઔર ઉપાદેય વસ્તુકા વિભાગ કારી માના ગયા હે ।—

હસ ચક્ષુ કી પ્રાપ્તિ મન્યજીવોં કો પ્રભુ સે હી હોતી હે-અતઃ વે ચક્ષુર્દય હે । મગદય-માર્ગદય-“મૃગયતે સ્વામીષ્ઠસ્થાન-અનેન ઇતિ માર્ગ.” હસ વ્યુત્પત્તિ કે અનુસાર માર્ગ કો અર્થ-મોક્ષગુરુ ના રાસ્તા હોતા હે । ક્યોં કિ માર્ગ સે હી પથિક અપને અમીષ્ઠ સ્થાન કી સ્વોજ કરતે હૈં । યહ રાસ્તા નિશ્ચય ઔર વ્યવહારકી અપેક્ષા દો નરહ કા કહા હુઆ હે । મોક્ષરૂપ અમીષ્ઠ-સ્થાનકી પ્રાપ્તિ કરાનેવાલે હસ માર્ગ કી પ્રાપ્તિ મોક્ષા મિલાપીજનોં કો પ્રભુ કે ઉપદેશ સે હી હુઈ હે । અતઃ ઉન્હેં “માર્ગદય” સૂત્રકારને પ્રકટ કિયા હે । શરણદય- સાસારિકુ દુઃખોં સે સન્તપ્ત હુણ પ્રાણિયોં કે લિયે રક્ષા કા જો સર્વોત્તમ સ્થાન હે ડસકા નામ શરણ હે । એસા સ્થાન-કેવલ એક મોક્ષ હી હે । હસ પદ કે પ્રદાતા પ્રભુ હે અતઃ વે શરણદય હે । યહ સસાર એક મયકર કાન્તાર હે । હસમે પરિભ્રમણ કરનેવાલે પ્રાણી રાગરૂપી પચાનન (સિંહ)

અનુદય-“પશ્યતીતિચક્ષુ” આ વ્યુત્પત્તિ મુજબ અહીં ચક્ષુ શબ્દનો અર્થ શ્રુતજ્ઞાન છે કેમકે તેજ હેય ઉપાદેય (અસ્વીકાર કરવા યોગ્ય અને સ્વીકાર કરવા યોગ્ય) પદાર્થને વિવક્ત કરનાર માનવામા આવ્યો છે ભવ્યભુવોને આ ચતુર્ની પ્રાપ્તિ પ્રભુથી જ થાય છે, એટલા માટે તેઓ અનુદય છે મગદય-માર્ગદય-“મૃગયતે અન્વિષ્યતે સ્વામીષ્ઠસ્થાન અનેન ઇતિ માર્ગ” આ વ્યુત્પત્તિ મુજબ માર્ગનો અર્થ મોક્ષપુરનો માર્ગ એ પ્રમાણે થાય છે કેમકે માર્ગથી જ મુસાફર પોતાના ઇચ્છિત સ્થાનની શોધ કરે છે આ માર્ગ નિશ્ચય અને વ્યવહારની અપેક્ષાએ બે જાતનો બતાવવામા આ યો છે મોક્ષરૂપ ઇચ્છિત સ્થાનની પ્રાપ્તિ મોક્ષામિલાપીઓને પ્રભુના ઉપદેશથી જ થઈ છે એટલા માટે તેમને ‘માર્ગદય’ સૂત્રકારે કહ્યા છે

‘શરણદય’ જગતના દુઃખોથી સન્તપ્ત થયેલ પ્રાણીઓને માટે ન્યાયનુ જે મોક્ષી નામ સ્થાન છે, તેનું નામ શરણ છે એવું સ્થાન ક્રૂરત એક મોક્ષ જ છે આ (મોક્ષ) પાને આપનારા પ્રભુ જ છે, એટલા માટે તેઓ શરણદય છે આ નાના એક મયકર ‘કાન્તાર’ (અટવી) છે આમા વિચરનારા પ્રાણીઓ મગડથી પચાનન

क्रोधदावानल-मानमहागिरि-मायापिशाची-लोभमहाजगर-विषयावलीविषवल्ली-
 क्रुगुरुतस्करकर्म प्रकृतिरक्षाली-मिथ्यात्वमहान्धकारचतुर्गतिदीर्घाध्वतृष्णामहासरि
 दास्रवजल-कुश्रद्धाप्रवाह कुत्सितप्ररूपणा-तरङ्ग-कुशीलतट-न्द्रियगणमर-सयोग
 वियोगकण्टक नरकनिगोद महावर्चाभिमुख यह नानाविधदु खपरम्परासक्लेशसम्पत्ता
 ना प्राणिना निरुपद्रवमचलमरुजमन्याग्राधमपुनरावृत्तिक सुरक्षास्थान ददातीति भाव ।

अत्र-‘अभयदयेन,-चक्षुर्दयेन,-मार्गदयेन,-शरणदयेन’ इत्येतत्पदचतुष्ट
 स्यायमभिप्राय-—

यथा कोऽपि कारुणिक पुष्पोऽनेकविधभाषापादादिकीर्णं महारण्ये तरवरनिज

से, द्वेप रूपी व्याघ्र से क्रोध रूपी दावानल से मानरूपी महागिरि से,
 मायारूपी महापिशाची से, लोभ रूपी महा अजगर से, विषयावली रूपी
 विषवल्ली से, क्रुगुरु रूपी तस्कर से कर्मप्रवृत्तिरूपी रक्ष पक्ति से, मिथ्यात्व
 रूपी महाअन्धकार से चतुर्गति रूपी विरुट रम्बे मार्ग से, तृष्णा रूपी
 महानदी से आस्रव रूपी जल से व्रस्त कुश्रद्धा रूपी प्रवाह से कुत्सित प्ररूपणा
 तरङ्गो से कुशील रूपी तटसे इन्द्रियगण रूपी मर से सयोग वियोगरूपी
 कटको से नरक एवं निगोद रूपी महा आवर्तो मे परिभ्रमण जन्य अनेक
 विध दुःख परम्परा के सल्केषों से हो रहे हैं। उन्हें इस ससार कान्तार-
 के दुःखों से छुड़ाकर निरुपद्रव, अचल, अरुज, अन्याग्राध एवं अपुन
 रावृत्तिक सिद्धिनाम का सुरक्षित स्थान देने वाले यदि कोई है तो वे
 एक भगवान् ही हैं। इमीलिये वे “शरणदय” कहलाये हैं। अभयदय चक्षु
 र्दय मार्गदय तथा शरणदय इन चार पदों का यह अभिप्राय है कि-जिम

(मि०)थी, द्वेप०थी बाधवी, क्रोध०थी दावानलथी, मान०थी भडा पर्वतथी, माया०थी
 भडापिशाचीथी, लोभ०थी भडा अजगरथी विषयावली०थी विषनी वेलथी, क्रुशुरु (अराध
 थु) ०थी बाधथी, कर्म०थी प्रवृत्ति०थी आडनी पानीथी, मिथ्यात्व (मिथ्यापथु)०थी
 धा अन्धानथी, चतुर्गति०थी विरुट लागा रत्ताथी, तृष्णा०थी भडा नदीथी, आस्रव
 (कर्म० आत्मासा दाणल थु तो)०थी पाणीथी, कुश्रद्धा०थी प्रवाहथी, कुत्सित प्र रणा
 ०थी मानओथी, कुशील०थी जिनाथी, इन्द्रियोना अमरु०थी भगरथी, अयोग वियोग
 ०थी गटाओथी तट अने निगोद०थी भडा आवर्तो (अडरी अथवा पाणीनी कमरी)
 मा पञ्चिमाशुथी उत्पन अनेकविध दु णनी परपगना सत्त्वशोरी व्रत थर ह्या
 ० तेमने आ नया नाना (निर्जन गल)ना दु ओथी मुक्त ज्ञानीने निरुपद्रव,
 अचल, अरुज, अन्याग्राध अने अपुनरावृत्ति-निर्विनामनु मुक्षित स्थान आपनार
 ने दोर ० तो ते ओड भगवान् ० ० ओटला भाटे तयो ‘सन्मुख’ कहलासा आया है
 अभय-०, अक्षुर्दय मार्ग-० तथा शरण दय आ आ पडोना ओ अय है -—ओवी गीते ओड

રાપહૃતસર્વસ્વ ભયસ્થાનપતિત પટ્ટિકાદદ મદ્ધચક્ષુષ પુરુષ નિરીક્ષ્ય તમમયરૂપમધુરાત્મા પાદિના સતોપ્ય પટ્ટિકાપનોદેન ચક્ષુર્દત્ત્યા માર્ગપ્રદર્શનપૂર્વક નિરુપદ્રવ સ્થાન પ્રાપયતિ, તથૈવ ભગવાનપિ નાનાવિધવલેશસન્તાપસર્કુલે ત્રિપુલે ભવારણ્યે કર્મતસ્કરાપદ્વતાત્મગુણ સર્વસ્વ મોહાન્ઝાદિતનેષ્ઠ મવ્યજન 'મો મવ્ય ! મા મૈપીઃ, બુ યસ્વ નિજાત્મ સ્વરૂપમ્' ઇતિ સમ્બોધનપુરસ્તર સન્તોપ્ય જ્ઞાનચક્ષુર્દાનેન સમ્યગ્દર્શનાદિલક્ષણ મોક્ષમાર્ગ પ્રદર્શ્ય નિર્વાણરૂપ શરણ દદાતીતિ ।

મકાર કોઈ કારુણિક (દયાળુ) પુરુષ અનેક વિધ દિસજન્ટુઓં સે આકીર્ણ હુપ મહારણ્ય મેં ચોરોં દ્વારા જિસકા સર્વસ્વ હરણ કર લિયા ગયા હૈ ઓર જિસે ભયસ્થાન મે ટાલ દિયા ગયા હૈ-તથા દોનોં ઑઁજે જિસકી દૃઢ પટ્ટી સે વાંધ કર જકડ દી ગઈ હૈં એસે પુરુષ કો દેખકર વરુણાભાવ સે ઉસે અભયપ્રદ મધુર મધુર સ્નેહોત્પાદક આલાપોં સે ધૈર્ય બધાતા હૈ-આલ્હોં સે પટ્ટી ઁલકર ઉસે ચક્ષુ પ્રદાન કરતા હૈ ઓર અન્ત મેં માર્ગ દિલાકર ઉસે નિરુપદ્રવસ્થાન મેં પહુંચા દેતા હૈ, ઉસી તરહ પ્રજુ મી નાનાવિધ વલેશ ઓર સન્તાપ સે સકુલ (ધિરે) હુપ હસ વિસ્તૃત ભવારણ્ય મે કર્મ રૂપી લુદેરોં દ્વારા જિસકા આત્મગુણ સર્વસ્વરૂપ લૂટ લિયા ગયા હૈ તથા જિસકે આતર જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુઓં પર મોહરૂપી પટ્ટી બાધ દી ગઈ હૈ એસે મવ્યજન કો હૈ મવ્યો તુમ મત ઢરો, અપને આત્મ સ્વરૂપ કો સમજો "હન વચનો દ્વારા સતોપિત કર ઉસે જ્ઞાન રૂપી વક્ષુ પ્રદાનકર સમ્યગ્દર્શનાદિપ મોક્ષમાર્ગ કો દિવા કર નિર્વાણરૂપ અભય સ્થાન મે પહુંચા દેતે હૈ।

જાનણિક (દયાળુ) પુરુષ અનેક જાતના હિંમત પશુઓથી આકાત મોટા જગલમાં ચોશિએ જેતુ મર્ચવ હરી લીધુ છે, અને જેને ભયસ્થાનમાં દેકવામાં આ ચો છે, તેમજ તેની ખન્ને આખો મજબૂત પટ્ટીથી બાંધીને ડસવામાં આવી છે, એવા પુરુષને કરુણભાવથી તેને નિર્ભય બનાવનાર મીઠા મીઠા વચનોથી વીરજ આપે છે, આખોની પટ્ટી ખોલીને તેને દૃષ્ટિ અર્પે છે અને અતે તેને રસ્તો બતાવીને નિરુપદ્રવ સ્થાનમાં પહોચાડે છે, તેમજ પ્રજુ પણ અનેક જાતના ક્લેશ અને સન્તાપથી રેગચેલા આ વિશાલ ભવારણ્યમાં ડર્મરૂપી લુટાગઓવડે જેતુ મર્ચવડપ આત્મગુણ લુટાઈ ગયુ છે, તેમજ જેમના આન્તજ્ઞાનરૂપ ચતુરો ઉપર મોહ (અજ્ઞાન)રૂપી પટ્ટી બાધવામાં આવી છે, એવા ભયજનને "હિ ભવ્યો તમે મા બીશો, પોતાના આત્મમ્ચરૂપને સમજો," આ પ્રકારના વચનો વડે મતુષ્ટ કડીને તેમને જ્ઞાનરૂપી ચતુ અર્પીને સમ્યગ્દર્શનાદિરૂપ મોક્ષમાર્ગને બતાવીને નિર્વાણરૂપ અભયસ્થાનમાં પહોચાડે છે

जीवदयेन-जीवेषु दयते इति जीवदयः, यद्वा-जीवन्ति मृनयो येन स जीवः= सयमजीवित, त दयत इति जीवदयस्तेन । 'बोधिदण' बोधिदयेन-बोधन बोधि= जिनधर्मप्राप्ति, प्रशमसवेगनिर्वेदानुसम्पादस्तिक्यानां पश्चानुपूर्व्यां प्रादुर्भावोवा, त दयते इतिबोधिदयस्तेन । 'धम्मदण' धर्मदयेन-धर्मः=श्रुतचारित्रलक्षणस्तस्य दयेन 'धम्मदेसण' धर्मदेशकेन धर्मः=अगारानगाररूपस्तस्य देशक=प्ररूपकस्तेन । 'धम्मनायणेण' धर्मनायकेण धर्मः=क्षायिकज्ञानदर्शनचारित्रात्मकस्तस्य । नायकः= स्वामी-यथावत्परिपालनेन तत्फलपरिभोगात्, यद्वा-धर्मः=श्रुतचारित्रलक्षणस्तस्य नायकः स्वशासनापेक्षया तत्प्ररूपकत्वात्, तेन । 'धम्मसारहिणा' धर्मसार-

‘जीवदय’ जीवों पर दया करने वाले होने से अथवा सयमरूप जीवन प्रदान करने वाले होने से प्रभु में जीवदय यह विशेषण सार्थक है । बोधिदय-जिनधर्म की प्राप्ति होने का नाम बोधि है-अथवा पश्चानुपूर्वी से प्रशम सवेग निर्वेद अनुकम्पा तथा अस्तिक्य इन भावों का प्रादुर्भाव होना इसका नाम भी बोधि है, यह बोधि प्रभु द्वारा ही जीवों को प्राप्त होती है। इसलिये उन्हें बोधिदय कहा गया है। श्रुतचारित्ररूप धर्म का उपदेश जीवों को प्रभु से मिलता है-इसलिये उन्हें धर्मदय, तथा अगार आवक और अनगारमुनि रूप धर्म की प्ररूपणा प्रभु द्वारा ही हुई है इसलिये उन्हें धर्मदेशक कहा गया है। तथा वे क्षायिक ज्ञान क्षायिक दर्शन, और क्षायिक चारित्र रूप धर्म के स्वामी हैं क्योंकि वे इनका यथावत् पालन करते हैं और उनके सुखों का परिभोग करते हैं इसलिये वे धर्मनायक हैं। अथवा श्रुतचारित्ररूप धर्म की उन्होंने प्ररूपणा अपने शासन की अपेक्षा

‘एवदय’ एवो ઉપર દયા કરનાર હોવાથી અથવા સયમરૂપ એવન આપના હોવાથી પ્રભુ માટે ‘એવદય’ આ વિશેષણ સાર્થક છે ‘બોધિદય’ જિનધર્મ મેળવવો તેનું નામ બોધિ છે, અથવા પશ્ચાનુપૂર્વો વડે પ્રશમ, સવેગ, નિર્વેદ, અનુકમ્પા અને આસ્તિક્ય લાવેના જન્મ થવો એનું નામ પણ બોધિ છે આ બોધિ પ્રભુને જ એવાને મળે છે એટલા માટે તેમને બોધિદય કહેવામા આવ્યા છે એવાને શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મના ઉપદેશ પ્રભુથી જ મળે છે, એથી જ તેઓ ધર્મદય નામે પ્રતિદિ પામ્યા છે તેમજ અગાર આવક અને અનગાર મુનિરૂપ ધર્મની પ્રરૂપણા પ્રભુવડે જ થઈ છે, એથી જ તેમને ધર્મદેયક કહેલ છે તેમજ તેઓ ક્ષાયિકજ્ઞાન, ક્ષાયિકદર્શન અને ક્ષાયિક ચારિત્રરૂપ ધર્મના સ્વામી છે, કેમકે તેઓ તેને માગી રીતે પોષે છે, અને તેઓના ફળોને તેઓ માગી રીતે ભોગવે છે, એટલા માટે જ તેઓ ધર્મનાયક છે અથવા પોતાના શાસનની અપેક્ષાથી જ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મની તેઓએ પ્રરૂપણા કરી છે, એટલા માટે પણ તે તેના (ધર્મના) નાયક છે ‘ધર્મનાયકી’ માર્ગથીની એકજ

થિના-ધર્મસ્ય સારથિઃ=સચ્ચાલકઃ-ધર્મસારથિસ્તેન ! યથા સારથિઃપ્રમાર્ગે ગચ્છન્ત
 રથ સન્માર્ગમાનયતિ તથા ભગવાનપિ શ્રુતચારિત્રધર્મસ્થલિતાન્ તદ્ગુણોપદેશેન
 પુનર્ધર્મમાર્ગે સ્થાપયતીતિ । 'ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્ટિના' ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિ
 ના=દાનશીલતપોભાવૈશ્વતમૃણા નરકાદિગતીના ચતુર્ણાં યા કપાયાણામન્તો નાશો
 યસ્માત્ સ ચતુરન્તઃ, ચતુરન્ત એવ ચાતુરન્ત, ચક્રમિવચક્રમ્, ચાતુરન્ત એવ
 ચક્રમ્=ચાતુરન્તચક્રમ્ જન્મજરામરણોચ્છેદકત્વેન ચક્રતુલ્યત્વાત્, વરચ તચાતુરન્ત
 ચક્રમ્=વરચાતુરન્તચક્રમ્, વરપદેન રાજચક્રાપેક્ષયાઽસ્ય શ્રેષ્ઠત્વ વ્યવ્યતે લોકદ્વય
 સાધકત્વાત્ ધર્મએવ વરચાતુરન્તચક્ર=ધર્મવરચાતુરન્તચક્રમ્, તેન વર્તિતુ શીલમસ્યેતિ

કી હૈ હસલિયે મી વે ઉસ્કે નાંચક હૈ। ધર્મસારથી-મારથી કા ય
 કર્તવ્ય હોતા હૈ કિ વહ રથકા સચાલન ઠીકરૂ રૂપ સે કરેં યદિ વહ
 ઉન્માર્ગ પર જા રહા હૈ-તો ઉસે સન્માર્ગ પર લે આવે। અતઃ હસ અપને
 કર્તવ્ય કા પાલક જૈસે સારથી હોતા હૈ, ઉસી પ્રકાર પ્રભુને મી ધર્મરૂપી
 રથ કા અચ્છી તરફ સે સચાલન કિયા હૈ। યદિ કોઈ પ્રાણી ધર્મરૂપી રથ
 કો ઉન્માર્ગ મેં લે જાતા હૈ-અર્થાત્ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ સ્થલિત હોતા હૈ
 તો પ્રભુ ઉસકી રક્ષા કરને કે ઉપદેશ સે પુનઃ ઉસ ધર્મ મે સસ્થાપિત કર
 દેતે હૈ। ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી દાન શીલ તપ એવ ભાવોં દ્વારા નરકાદિ
 ચાર ગતિયોં કા અથવા ક્રોધાદિ ચાર કપાયોં કા વહ ધર્મ નાશક હોતા
 હૈ હસ લિયે વહ ચતુરન્ત હૈ। જન્મ, જરા એવ મરણ કા ઉચ્છેદક હોને
 સે ધર્મકો ચક્ર કે સમાન પ્રકટ કિયા ગયા હૈ। વર શબ્દ કા
 અર્થ શ્રેષ્ઠ હૈ હસસે વહ બોધ હોતા હૈ કિ રાજ ચક્ર કી અપેક્ષા
 મી યહ ધર્મરૂપી ચક્ર શ્રેષ્ઠ હૈ। કયોં કિ હસસે જીવ કે દોનોં લોક

હોય છે કે તે સાગી પેઠે રથને હાડે, બે તે ઉન્માર્ગે (ખોટા રસ્તે) જતો હોય તો
 તને સન્માર્ગ (સારા રસ્તા) તરફ વાળે માટે જેમ આ સારથી પોતાની ફરજને પાળનાર
 હોય છે તે પ્રભુએ જ પ્રભુએ પણ ધર્મરૂપી રથને નારી પેઠે હાકયો છે બે ગમે તે
 પ્રાણી ધર્મરૂપી રથને ઉન્માર્ગ (ખોટા રસ્તા) તરફ લઈ જવાને પ્રયત્ન કરે અર્થાત્ શ્રુતચારિ
 ત્રયપ ધર્મનુ અનલથાય એ રીતનુ વતન કરે તો પ્રભુ તેના રક્ષક થાય, એટલે કે ધર્મના
 ઉપદેશથી તેને ફરી ધર્મમાં સ્થાપિત કરે છે ધર્મવરચાતુરન્ત ચક્રવર્તી દાન, શીલ,
 તપ અને ભાવો વડે નરક વગેરે ચાર ગતિયોને અથવા ક્રોધ વગેરે ચાર કપાયોને આ ધર્મ
 નાશ કરનારો હોય છે, એટલા માટે તે 'ચતુરન્ત' છે જન્મ, જરા [વૃદ્ધાવસ્થા] અને મૃત્યુને
 નાશ કરનાર હોવાથી ધર્મને ચક્રના આકારે બતાવ્યો છે વર શબ્દનો અર્થ શ્રેષ્ઠ છે
 એનાથી એમ જણાય છે કે 'રાજચક્ર' કરતા પણ ધર્મચક્ર અધિયાતુ છે કેમકે

धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्ती=लोकोत्तर धर्मप्रवर्तकस्तेन धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्तिना ।
 'दीवो' द्वीप ससारसमुद्रे निमज्जता द्वीप 'तुल्यः', 'त्राण' त्राण=धर्मकदर्थिताना
 भव्याना रक्षणसक्षणः, अतएव तेषा 'सरणगई' शरणगति.=आश्रयस्थानम्,
 'पड्डाण' प्रतिष्ठान=कालत्रयेऽप्यविनाशित्वेन स्थितः, तेन, अत्र तृतीयार्थे प्रथमा ।
 'अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनरूपेण' अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनरूपेण-प्रतिहत-भित्त्याद्या
 चरणस्वलित न प्रतिहतम् अप्रतिहत, ज्ञानश्चदर्शनश्चेति ज्ञानदर्शने, अप्रतिहते
 वरज्ञानदर्शने अप्रतिहतवरज्ञानदर्शने, धरतीति धर-अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनयोर्धरः,

सुखावह घनते है। धर्मरूपी श्रेष्ठ चातुरन्त चक्र से वर्तन करने का प्रभु का
 स्वभाव है अतः वे धर्मवरचातुरन्त चक्रवर्ती है। इस का निष्कर्षार्थ यह
 है कि प्रभुने जिस धर्म की प्ररूपणा की है वह लोकोत्तर है। ऐसे लोकोत्तर
 धर्म के प्रवर्तक प्रभु के सिवाय और दूसरा कोई नहीं हो सकता है।
 प्रभु द्वीप तुल्य इसलिये प्रकट किये गये हैं कि वे ससाररूपी समुद्र में
 डूबते हुए प्राणियों को एक द्वीप के समान सहारा प्रदान करने वाले
 हैं। "त्राण" प्रभु कर्मों से कदर्थित हुए भव्य जीवों को रक्षण करने में
 समर्थ है इसलिये त्राणरूप है। इसलिये "शरणगति." उन्हें आश्रयस्थान
 है। कालत्रय में भी अविनाशीरूप से स्थित रहने के कारण
 प्रभु प्रतिष्ठान स्वरूप हैं अप्रतिहत वरज्ञानदर्शन धर-प्रभु के अनन्तज्ञान
 और अनन्त दर्शन त्रिकाल में भी किसी भी पदार्थ द्वारा प्रतिहत नहीं
 हो सकते हैं-इसलिये उन्हें अप्रतिहत कहा गया है। अप्रतिहतज्ञान और
 दर्शन को धारण करने वाले केवल एक प्रभु है इसलिये वे उस विशे

ओनायी एवना जन्ने लोक [छल्लोक अने पल्लोक] सुणी अने छ धर्मिणी श्रेष्ठ
 चातुरन्त चक्रवर्ती वर्तवानी प्रभुनी देव छ ओटला भाटे तेओ धर्मवर चातुरन्त
 चक्रवर्ती छ ओना निष्कर्षार्थ आ अर्थ छ ड प्रभुओ ने धर्मनी प्ररूपणा
 करी छ, ते [धर्म] लोकोत्तर [अलौकिक अथवा अमाधान] छ ओवा लोकोत्तर धर्मने
 प्रवर्तनार प्रभु विना अन्य भीजे कोछ पल न थर थके प्रभुने द्वीप (भट)ना नेवा
 ओटला भाटे गताववाभा आव्या छ ड तेओ न आ उपी समुद्रभा इगनाग प्राणियोने
 ओक द्वीपनी नेम सहारे आपनार छ 'त्राण' उमो पडे कदर्थित [दुभित] थयेल
 एवोनु रक्षण कवाभा प्रभु समर्थ छ, ओटला भाटे त्राणरूप छ ओवी न 'शरण
 गति' तेओनु आश्रय आपनाउ स्थान छ त्रले जणभा पल अविनाशीउपे [ओक
 उपे] स्थित गडेवान वीधि प्रभु प्रतिष्ठान-स्वरूप छ 'अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनधर'
 प्रभुनु अनन्तज्ञान अने अनन्तदर्शन त्रले जणभा पल जमे ते पदार्थ पडे प्रतिहत
 [प्रतिगध पाभेडु] थर थकतु नथी, ओथी न तेमने अप्रतिहत गडेवाभा आव्या
 छ डत ओक प्रभु न अप्रतिहतज्ञान अने दर्शनने वाणु इगनाग छ ओटला भाटे तेओने आ

થિના-ધર્મસ્ય સારથિઃ=સન્ધાલકઃ-ધર્મસારથિસ્તેન ! યથા સારથિરમાર્ગે ગચ્છન્ત
 રથ સન્માર્ગમાનયતિ તથા ભગવાનપિ શ્રુતચારિત્રધર્મસ્થલિતાન્ તદ્રક્ષણોપદેશેન
 પુનર્ધર્મમાર્ગે સ્થાપયતીતિ । 'ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિના' ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિ
 ના=દાનશીલતપોભાવૈશ્વતર્પ્પણા નરકાદિગતીના ચતુર્ણાં વા કપાયાણામન્તો નાશો
 યસ્માત્ સ ચતુરન્ત', ચતુરન્ત એવ ચાતુરન્ત, ચક્રમિવ ચક્રમ્, ચાતુરન્ત એવ
 ચક્રમ્=ચાતુરન્તચક્રમ્ જન્મજરામરણોચ્છેદસ્ત્વેન ચક્રતુલ્યત્વાત્, વરચ તચાતુરન્ત
 ચક્રમ્=વરચાતુરન્તચક્રમ્, વરપદેન રાજચક્રાપેક્ષયાઽસ્ય શ્રેષ્ઠત્વ વ્યજ્યતે લોકદ્વય
 સાધકત્વાત્ ધર્મએવ વરચાતુરન્તચક્ર=ધર્મવરચાતુરન્તચક્રમ્, તેન વર્તિતુ શીલમસ્યેતિ

મી હૈ इसलिये भी वे उसके नायक हैं। धर्मसारथी-मारथी का यह
 कर्तव्य होता है कि वह रथका संचालन ठीकर रूप से करें यदि वह
 उन्मार्ग पर जा रहा है-तो उसे सन्मार्ग पर ले आवे। अतः इस अपने
 कर्तव्य का पालक जैसे सारथी होता है, उसी प्रकार प्रभुने भी धर्मरूपी
 रथ का अच्छी तरह से संचालन किया है। यदि कोई प्राणी धर्मरूपी रथ
 को उन्मार्ग में ले जाता है-अर्थात् श्रुतचारित्र्यरूप धर्म स्खलित होता है
 तो प्रभु उसकी रक्षा करने के उपदेश से पुनः उस धर्म में सस्थापित कर
 देते हैं। धर्मवराचतुरन्तचक्रवर्ती दान शील तप एव भावों द्वारा नरकादि
 चार गतियों का अथवा क्रोधादि चार कपार्यों का यह धर्मनाशक होता
 है इस लिये वह चतुरन्त है। जन्म, जरा एव मरण का उच्छेदक होने
 से धर्मको चक्र के समान प्रकट किया गया है। वर शब्द का
 अर्थ श्रेष्ठ है इससे यह बोध होता है कि राज चक्र की अपेक्षा
 भी यह धर्मरूपी चक्र श्रेष्ठ है। क्योंकि इससे जीव के दोनों लोक

હાય છે કે તે સાગી પેઠે રથને હાકે, જો તે ઉન્માર્ગે (ખોટા રસ્તે) જતો હોય તો
 તેને મન્માર્ગ (મારા રસ્તા) તરફ વાળે માટે જેમ આ સારથી પોતાની ફરજને પાળના
 હોય છે તે પ્રમાણે જ પ્રભુએ પણ ધર્મરૂપી રથને મારી પેઠે હાક્યો છે જો ગમે તે
 પ્રાણી ધર્મરૂપી રથને ઉન્માર્ગ (ખોટા રસ્તા) તરફ લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરે અર્થાત્ શ્રુતચારિ
 ત્ર્યુપ ધર્મનું નિવર્તન થાય એ રીતનું વર્તન કરે તો પ્રભુ તેના રક્ષક થાય, એટલે કે ધર્મના
 ઉપદેશથી તેને ફરી ધર્મમાં સ્થાપિત કરે છે ધર્મવરચાતુરન્ત ચક્રવર્તી દાન, શીલ,
 તપ અને ભાવો વગેરે નરક વગેરે ચાર ગતિયોને અથવા ક્રોધ વગેરે ચાર કપાયોને આ ધર્મ
 નાશ કરનારો હોય છે, એટલા માટે તે 'ચતુરન્ત' છે જન્મ, જરા [વૃદ્ધાવસ્થા] અને મૃત્યુને
 નાશ કરનાર હોવાથી ધર્મને ચક્રના આકારે બતાવ્યો છે વગર શબ્દનો અર્થ શ્રેષ્ઠ છે
 એનાથી એમ જણાય છે કે 'રાજચક્ર' કરતા પણ ધર્મચક્ર અધિયાતુ છે એમ કે

प्राप्तेन । 'बोधेण' बोधकेन-बुध्यमानान् अन्यान् भव्यजीवान् प्रेरयतीति बोधकस्तेन । 'मुक्तेण' मुक्तेन-अमोचि स्वयं कर्मपञ्जरादिति मुक्तस्तेन । 'मोयगेण' मोचकेन-मुन्यमानान्-भव्यजीवान् प्रेरयतीति मोचकस्तेन । 'सव्वणुणा' सर्वज्ञेन-सर्वमरुद्द्रव्यगुणपर्यायलक्षणं वस्तुजातं यायात्त्येन जानातीति सर्वज्ञ, तेन । 'मव्वदरिसिणा' सर्वदर्शिना-सर्व-समस्त पदार्थस्वरूप सामान्येन द्रष्टुं शीलं मस्याऽमौ सर्वदर्शी तेन । 'सिव' शिव-निखिलोपद्रवरहितत्वात्, शिव इत्याणमय, 'स्थान' इत्यस्य विशेषणमिदम्, शिवादीनां सर्वेषां द्वितीयान्तानामग्रेतेनेन 'उपगतनेन'-इत्यनेनाऽन्वयः । 'अचल' अचल-स्वाभाविक-प्रायोगिक-चलनक्रि

जीवों को प्रभुने बोध प्राप्त करने की प्रेरणा प्रदान की इसलिये वे बोधक हैं, कर्म पजर से प्रभु स्वयं छूटे इसलिये मुक्त, तथा अन्य भव्य जीवों को कर्म पजर से छूटने की प्रेरणा की इसलिये मोचक हैं। समस्त द्रव्य और उनके गुण पर्यायों के यथार्थ ज्ञाता होने से प्रभु सर्वज्ञ हैं तथा समस्त पदार्थों का स्वरूप वे सामान्य रूप से जानते हैं इसलिये सर्वदर्शी हैं (निवमयलमरुयमणतममवयमन्वावाहमपुनरचित्तिय सामसठाण उवागएण पचमस्स अगस्स विवाहपणत्तीय अयमट्ठे पणत्ते उट्ठस्स ण मते अगस्स णायोधम्मरुहाण के अट्ठे पणत्ते) शिव अचल अरुज जणन अक्षय, अव्यायाव एव अपुनरावृत्तिरूप ऐसे शाश्वत स्थान को प्रभुने प्राप्त किया है। यह स्थान समस्त उपद्रवों में रहित होने के कारण कल्याण मय कहा गया है-इसलिये शिवरूप हैं, इसमें स्वभाविक तथा प्रायोगिक किसी भी तरह की चलन क्रिया नहीं है इसलिये अचलरूप हैं, इसमें

भाव प्राप्त करवाने की प्रेरणा आपी ओटला भाटे तेओ बोधक छे उर्भना पाजराभाथी प्रभु मते मुक्त थया, ओटला भाटे मुक्त तेमज जीव लव्य एवेने उर्भना पाजरा भाथी मुक्ति भेजानवानी प्रेरणा आपी ओटले तेओ बोधक छे अधा द्रव्य अने तमना गुणपर्यायो (पदार्थना गुण अधवा धर्मो)ना नाथा ज्ञाता होवायी प्रभु सर्वज्ञ छे तेमज अधा पदार्थाना स्वप्ने तेओ आमान्यउपमा ममजे छे ओटला भाटे अपवर्ण छे (सिव मलय मरुय मणत मवयमन्वावाहमपुनरचित्तिय सामसठाण उवागएण पचमस्स अगस्स विवाहपणत्तीय अयमट्ठे पणत्ते) शिव, अक्षय, अरुज, अजत, अक्षय, अव्यायाव अने अपुनरावृत्तिउप ओमा शाश्वत स्थानने प्रभुओ भेज यु छे आ स्थान अधा उपद्रवो वजर होवाने जखे उट्ठाणुमय भताननामा आव्यु छे ओटला भाटे शिवउप छे आमा स्वाभाविक तेमज प्रायोगिक ओध पण् वतनी भव्यानी क्रिया [अक्षित धवानी क्रिया] नहीं, ओटला भाटे न अव्यगउप छे

તેન આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનધારણા । ‘નિષ્કૃત્તમણ’ વ્યાવૃત્ત
 ચ્છદના-છાદ્યતે-આપ્રિયતે કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનાઘાત્મનોડનેનેતિ-ઉગ્ર-પ્રાતિક
 ર્મવૃન્દ જ્ઞાનાડવરણીયાદિરૂપ વા કર્મજાતમ વ્યાવૃત્ત-નિવૃત્ત-ઉગ્ર યસ્માત્ ત
 વ્યાવૃત્ત-ચ્છદ, તેન વ્યાવૃત્તચ્છદના । ‘જિણેણ’ જિનેન-રાગદ્વેષાદિશત્રુવિજય
 શીલેન । ‘જાવણ’ જાપકેન-રાગદ્વેષરિપુ જયન્ત ભવ્યજીવગણ પ્રતિધર્મદેશના
 દિના પ્રેરકેણ, ‘જિ જયે’ રૂપિધાતોર્ણિચિ-‘ઝીઝ્ઝીના ણી’ રૂપિધાત્વે પુરિ પ્શુલ્ ।
 ‘તિણેણ’ તીર્ણેન-સ્વય સસારીયાદ ઉત્તીર્ણેન । ‘તારણ’ તારકેણ-તારયતિ-
 -તરતોડન્યાન્ ભવ્યજીવાન્ પ્રેરયતીતિ તારકસ્તેન । ‘બુદ્ધેણ’ બુદ્ધેન-સ્વયચોધ

વળા સે રહે ગયે હૈં તાત્પર્ય આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન ઓર કેવલ
 દર્શન કો પ્રભુ ધારણ કરતે હૈં । ઇસલિયે વે અપ્રતિજ્ઞિત વરજ્ઞાનદર્શન વાલે
 હૈં । વ્યાવૃત્તચ્છદ-ચ્છદ શબ્દ કા અર્થ આવરણ કરના હોતા હૈ-કેવલજ્ઞાન
 કેવલદર્શન આદિરૂપ આત્મા જિન કે દ્વારા આપ્રિય કી જાતી હૈ એમે
 જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય તથા અન્તરાય રૂપ ઘાતકર્મ યા
 આઠોં કર્મ યહાં છદ્દ શબ્દ સે કથિત હૂય હૈં । યહ ઉગ્ર પ્રભુ કી આત્મા
 સે નિવૃત્ત હો ચુકા હૈ અત વે વ્યાવૃત્ત છદ્દ હૈં । રાગદ્વેષ આદિ શત્રુઓં
 કે વિજેતા હોને સે પ્રભુ જિન હૈં તથા ઇન રાગદ્વેષ રૂપી શત્રુઓં કો
 જીતને કી પ્રેરણા ભવ્ય જીવો કો પ્રભુને અપની ધર્મદેશના દ્વારા પ્રદાન
 કી અત પ્રભુ જાપક હૈં સ્વય સસાર સમુદ્ર સે પ્રભુ પાર તિર ચુકે હૈં
 ઇસલિયે તીર્ણ હૈં, તથા અન્ય જીવોં કો તરને કી ઉન્હોંને પ્રેરણા કી-અત
 તારક હૈ, સ્વયચોધ કો પ્રાપ્ત હો જાને કે કારણ પ્રભુ બુદ્ધ હૈ તથા અન્ય

વિશેષભૂતી યુક્તકહેવામા આવ્યા છે તાત્પર્ય એ છે કે આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન અને
 વનજ્ઞાનને પ્રભુ ધારણ કરે છે એટલા માટે તેઓ અપ્રતિકુલવરજ્ઞાનદર્શનવાળા છે
 ‘યાનતદ્દશ’ છદ્દ શબ્દનો અર્થ આવરણ, કરણ હોય છે વનજ્ઞાન કેવલદર્શન વગેરેરૂપ
 આત્મા તેઓ વડે આવૃત્ત (આવૃત્તિ) કરવામા આવે છે, એવા જ્ઞાનાવરણ, દર્શના
 વળા મોહનીય તેમજ વિનંતર ઘોર ઘાતકર્મ અથવા આઠે કર્મ અર્ધા છદ્દ શબ્દ
 વડે કહેવામા આવ્યા છે આ ઉગ્ર પ્રભુના આત્માથી નિવૃત્ત થઈ ગયું છે, એટલા
 માટે તેઓ વ્યાવૃત્ત ઉગ્ર છે નગદે । રંગે યત્તે ઉપર વિચર્ય મેળવનાર હોવાથી
 પ્રભુ જિન છે, તેમજ આ ગદ્ગદરૂપી યત્તેઓને છત્તની પ્રેરણા જાળી છત્તને
 પોતાની ધર્મ દેશના ને પ્રભુએ જ આપી છે, એટલા માટે પ્રભુ જાપક ને પ્રભુ
 પાતે આ નનારમયુદ્ધને પાન તરી ગયા છે, એટલા માટે તેઓ તીર્ણ છે, તેમજ
 ખીજા છત્તને તત્તની તેમજ પ્રેરણા આપી એટલા માટે તેઓ તારક છે જાને
 જાપ (જ્ઞાન) મેળવનાર છત્તને કીધે પ્રભુ બુદ્ધ છે, તેમજ ખીજા છત્તને પ્રભુએ

અસ્ય જ્ઞાતાધર્મકથાદ્વસ્ય કોડ્યઃ પ્રજ્ઞમઃ ? इति प्रश्नवाक्यम् । अथ उत्तरदानम् ।
 शिष्य सम्बोधयति-हे जम्बू । इति-इत्थ प्रकारेणाऽऽमन्त्रणवाक्येनाऽऽमन्त्र्य
 आर्य सुधर्मा स्थविरः-आर्यजम्बूनामानमनगारमेवमवादीत्-अरुधयत्-हे जम्बू ।
 त्वलु निश्चयेन-एवम्-अमुना प्रकारेण श्रमणेन भगवता महावीरेण जावत् सप्ता-
 प्तेन सिद्धिगतिस्थानमुपगतेन पण्डित्याऽद्वस्य-ज्ञाताधर्मकथाद्वस्य द्वौ श्रुतस्कन्धौ
 प्रज्ञप्तौ, तद्यथाज्ञानानिच धर्मकथाश्च, एतद्वृषौ द्वौ श्रुतस्कन्धौ कथितौ इत्युत्तरम्
 पुनर्जम्बूनामाऽनगारः पण्डु मस्तीति 'जहण भते' इत्यादि-हे भगवन् ! यदि
 श्रमणेन भगवता महावीरेण पण्डित्याऽद्वस्य द्वौ श्रुतस्कन्धौ प्रज्ञप्तौ-ज्ञातानि च

કહ્યા હૈ તો જ્ઞાતા ધર્મકથાદ્વ નામક છદ્દે અગ કા કયા ભાવ કહ્યા હૈ ?
 इस तरह अपने शिष्य जम्बूस्वामी के प्रश्न को सुनकर सुधर्मास्वामी
 इस प्रश्न का उत्तर देते हुए कहते हैं कि-(जम्बूत्तितएण अज्ज सुहम्ममे थेरे
 अज्ज जम्बूणाम अणगार एव वयासी) हे जम्बू इस प्रकार मन्त्रोधन वाक्य
 द्वारा सम्बोधितकर आर्य सुधर्मा स्वामीने आर्य जम्बूनामक अनगार से
 इस प्रकार कहा-(एव त्वलु जंबू समणेणं भगवया महावीरेण जाव सप्
 तेण छद्वस्स अगस्स दो सुयस्सवधा पण्णत्ता) हे जंबू! श्रमण भगवान्
 महावीर ने जो कि पूर्वोक्त आदिकरादि विशेषणों से विशिष्ट हैं एव
 शिवरूप आदि विशेषण सपन्न सिद्धिगति नामक स्थान को प्राप्त हो चुके
 हैं उन्होंने छद्वे ज्ञाताधर्मकथाद्व के दो श्रुतस्कन्ध प्ररूपित किये है
 (त जहा णायणिण्य धम्मकहाओय) वे ये है-१ ज्ञाता और दूसरा धर्म
 कथा । (जहण भते समणेण भगवया महावीरेण जाव सप्तेण छद्वस्स

इय पाथमा अगने अर्थ उद्यो છે તો જ્ઞાતાધર્મકથાગ નામના છદ્દા અગને ગો
 અર્થ ઉદ્યો છે પોતાના પ્રધાન શિષ્ય જમ્બૂસ્વામીના આ પ્રશ્નને સાબળીને સુવર્માં
 આમી આ પ્રશ્નને જવાબ આપતા કહે છે (જમ્બૂતિતણ અજ્જસુહમ્મેથેરે અજ્જ
 જમ્બૂણામ અણગાર એવ વયાસી) હે જમ્બૂ ! આ જ્ઞાતાના સંબોધન વચન વડે સંબો-
 ધતા આર્ય સુવર્માંસ્વામીએ આર્ય જમ્બૂ નામક અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું- (એવ
 ત્વલુ જમ્બૂ સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સપ્તેણ છદ્વસ્સ અગસ્સ દો સુય
 સ્વધા પણ્ણત્તા) હે જમ્બૂ ! બ્રમણુ ભગવાન મહાવીર વડે-જેઓ પૂર્વે કહેલા આદિ-
 શાદિ વિશેષણથી યુક્ત છે અને શિવરૂપ વિશેષે વિશેષણ સપન્ન સિદ્ધિગતિ નામના
 સ્થાનને પ્રાપ્ત થઈ ગયા તેમણે-જે જ્ઞાતાધર્મકથાગના બે શ્રુતસ્કન્ધ નિરૂપિત કર્યા છે
 (ત જહા ણાયણિય ધમ્મકહાઓય) તે આ પ્રમાણે છે પહેલા-જ્ઞાતા [૧] અને
 બીજો ધર્મકથા [૨] (જહણ ભતે સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ જાવ સપ્તેણ

યારહિતમ્ । 'અરુચ' અરુજમ્-અવિધમાના રુજા યસ્ય તત્, અવિધમાનશરીર
 મનસ્સ્વત્વાત્, આધિવ્યાધિરહિતમિત્યર્થઃ । 'અણત' અનન્તમ્-અવિધમાનોઽન્તો=
 નાશો યસ્ય તત્, અતપ્ત 'અસ્ત્ય' અક્ષય-નાસ્તિ લેશતોઽપિ ક્ષયો યસ્ય તત્, અવિ
 નાશિ-ઇત્યર્થઃ, 'અવ્યાગ્રહ' 'અવ્યાગ્રાધમ્-ન વિદ્યતે વ્યાગ્રાધા-પીડા દ્રવ્યતો
 ભાવતથ્થ યત્ તત્ । 'અપુનરાવિત્તિય' અપુનરાવૃત્તિકમ્-અવિધમાના પુનરાવૃત્તિઃ=
 સસારે પુનરાવર્તન યસ્માત્ તત્, યત્ ગત્યા ન કદાચિદપ્યાત્મા વિનિવર્તતે । इत्थ
 યુક્તશિવત્વાદિ વિશેષણત્રિશિષ્ટ 'સાસય' શાશ્વત-નિત્ય 'ઠાણ' સ્થાનમ્-
 સ્થાયીયતેઽસ્મિન્-ઇતિ સ્થાન લોકાઽગ્રલક્ષણમ્, 'ઉવગણ' ઉપગતેન-પ્રાપ્તેન શ્રમણેન
 ભગવતા મહાવીરેણ પञ्चमस्याहस्य=व्याख्याप्रज्ञप्तिरूपस्य अयमर्थः,-अनन्त
 રોદિતત્વેન બુદ્ધ્યા સન્નિધાવાનીત-ગાત્રપ્રત્યક્ષ મજ્જસઃ-કથિતઃ, તતઃ પઠસ્યાહસ્ય-

પહુંચે હુણ જીવોં કો શરીર ઔર मन से रहित होने के कारण आधि
 व्याधिरूप दु खो को भोगना नहीं पड़ता इसलिये यह अरुजरूप है त्रिकाल
 में भी इस स्थान का नाश नहीं होना है इसलिये यह अनन्तरूप है
 और इसलिये अविनाशी होने से अक्षयरूप है द्रव्यपीडा तथा भावपीडा
 का इसमें लेशत भी सम्बन्ध नहीं है, इसलिये व्याग्राधा-पीडा से
 रहित होने के कारण यह अव्याग्राध रूप है इस स्थान पर पहુંचें हूण
 जीवों का पुन संसार में कभी भी आगमन नहीं होता है इसलिये यह अपु
 नरावृत्तिरूप है शाश्वत होने के कारण यह स्थान नित्य है और लोक
 के अग्र भाग में यह स्थित है ऐसे स्थान को भगवान महावीर ने प्राप्त
 किया है अत जम्बूस्वामीने सुधर्मास्वामी से ऐसा पूछा कि ऐसे स्थान
 को प्राप्त हूण तथा आदिकर आदि विशेषणों से युक्त हूण श्रमण भग
 वान् महावीर प्रभुने व्याख्याप्रज्ञप्तिरूप पञ्चम अंग का अर्थ इस प्रकार

અહીં પહોંચેલ હુવોને શરીર અને મનથી રહિત હોવાને લીધે આધિવ્યાધિરૂપ દુ ખો
 ભોગવવાના રહેતા નથી, એટલા માટે એ અરુજરૂપ છે ત્રણે ઝગોમા પણ આ સ્થાન
 નો નાશ થતો નથી, એટલા માટે આ અનન્તરૂપ છે અને એથી અવિનાશી હોના બદલ
 અક્ષયરૂપ છે, ડ્ર વ પીડા અને ભાવપીડાને એનાથી થોડો પણ નબળ નથી, એટલા
 માટે વ્યાગ્રાધા પીડાથી રહિત હોવાને કારણે આ અ વ્યાગ્રાધ રૂપ છે આ સ્થાને
 પહોંચેલ હુવોને ક્ષીણી મસાન્મા ક્યારેય પણ પાછા ફરવાનું થતું નથી, એટલા
 માટે એ આ અપુનરાવૃત્તિરૂપ છે શાશ્વત હોવાને લીધે આ ન્યાન નિત્ય છે, અને
 હોવાના અગ્રભાગમા આ અવસ્થિત છે એવા સ્થાનને ભગવાન મહાવીરે મેળવ્યું છે
 માટે જમ્બૂસ્વામીએ સુધર્માસ્વામીને એવું પૂછ્યું કે એવા ન્યાનને પ્રાપ્ત થયેલ તેમને
 આદિકર પગેરે વિશેષણથી યુક્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુએ વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ

(૧) ઉત્તિસજ્ઞાતમ્-મેત્રકુમારજીવેન મ્વ હસ્તિભવે દાવદલમાનશશક
જીવરક્ષાયૈ પાદ ઉત્તિસ = ઝર્ધીકૃત એવ ધૃત ઈતિ તદુપલક્ષિતમિદ મમમખ્યયન
મુત્તિસજ્ઞાતમ્ । જાતમિત્યુદાહરમ્-તદેવાનીયમાનત્વાદધ્યયનમ્ । એમગ્રેડપિ ।

(૨) સઘાટકઃ-અન્યથેષ્ટિ-વિજયતસ્વરયોરેકઅન્ધન ષઢ્ઢત્વાર્થાભિધાયક
જ્ઞાત સઘાટકજ્ઞાતમ્ ।

૧૧ અગૂણવીસઢમે ॥

જલ્પ કે હમ પ્રશ્નકા ઉત્તર દેતે હુણ શ્રીસુધર્માસ્વામી કહતેહે-જલ્પ ?
શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જો મિ આદિકર આદિ વિગેષણોં સે યુક્ત હૈં ઓર
શિવ આદિ રૂપ સિદ્ધિગતિ નામક સ્થાન પર વિરાજમાન હો જુકેહેં ઉન્હોંને
જાતા નામક પ્રથમ શ્રુતસ્વધ કે હમ પ્રકાર ૧૧ અધ્યયન પ્રરૂપિત નિચે હૈ-
વે વેહે-ઉત્તિસજ્ઞાત ૧, સઘાટક ૨, અઢ ૩, કુર્મ ૪, જૈલક ૫, તુલ ૬, રોહિણી ૭,
મહિલ ૮, માકદી ૯, ચાન્દ્રિકા ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧, ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મહૂક ૧૩, તેતલિ
૧૪, નદિકલ ૧૫, અપરકકા ૧૬ આકીર્ણ ૧૭ સુસમા ૧૮, પુઢરીકજ્ઞાત ૧૯।
જાત શબ્દ કા અર્થ ઉદાહરણ હૈં ઉત્તિસજ્ઞાત મેં ચલ રહા ગયા હૈ
કિ મેત્રકુમાર કે જીવને જવ કિ ચલ હસ્તી કે મ્વ મેં વા દાવાગ્નિ સે
દલમાન (જલતા હુઆ) ઈક શશક કો રક્ષા કરને કે લિચે અપને ચરણ
કો ઝૂંચા કિયા થા-સો યહ ઉસે ઝૂંચો હી કિચે રહા ।

હસ ઉત્તિસ ઉદાહરણ સે યુક્ત હોને કે પ્રકાર હસ અધ્યયન કા નામ
સી ઉત્તિસ જ્ઞાત પડ ગયા હૈં । સઘાટકજ્ઞાત મેં ધન્ય શ્રેષ્ઠિ ઓર વિજય

અગૂણવીસઢમે ।

અગૂણ આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતા શ્રીસુધર્માસ્વામી કહે છે-જલ્પ । શ્રમણ ભગવાન
મહાવીર-કે જેઓ આદિકર વગેરે વિગેષણોંથી વિગિષ્ટ છે, અને શિવ વગેરેકપ સિદ્ધિ ગતિ
નામના સ્થાને નિ ૧૨માન થયા છે તેઓએ જ્ઞાતા નામના પ્રવચનકૃતના આ ગીતે યોગણીસ
[૧૬] અન્યથોના પ્રરૂપિત થયાં છે, તે આ પ્રમાણે છે-ઉત્તિસજ્ઞાત ૧, સઘાટક ૨, અઢ
૩ કુર્મ ૪, જૈલક ૫, તુલ ૬, જૈહિણી ૭, મહિલ ૮, માકદી ૯, ચાન્દ્રિકા ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧,
ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મહૂક ૧૩, તેતલિ ૧૪, નદિકલ ૧૫, અપરકકા ૧૬, આકીર્ણ ૧૭,
સુસમા ૧૮, પુઢરીકજ્ઞાત ૧૯, જ્ઞાત અગૂણનો અર્થ ઉદાહરણ છે ઉત્તિસજ્ઞાતમાં
એ બતાવવ મા અ વ્યુ છે કે મેઘકુમળનો છવ જ્યારે તે હાથીના ભવ (સ્વરૂપ) મા હોતે,
ત્યારે દવાગ્નિથી બળતા મનલ ની રક્ષા કરવા માટે પેતાના પગને અદ્વૈત ઝર્યો હોતે,
તે તેને અદ્વૈત જ બળતા રહ્યા

આ ઉત્તિસ ઉદાહરણથી યુક્ત હોવાને કારણે આ અધ્યયનનું નામ પણ
ઉત્તિસ જ્ઞાત પડ્યું છે ૧, સઘાટકજ્ઞાતમાં ધન્ય શ્રેષ્ઠી અને વિજય યોગને લગતી કથા છે,

ધર્મકથાથ, અન્યોઃ શ્રુતસ્કન્ધયોર્ધ્વે યે પ્રથમસ્ય-જ્ઞાતારૂપસ્ય સ્વલુ ભગવન્ । શ્રુત
સ્કન્ધસ્ય શ્રમણેન યાત્ર-સમ્પાપ્તેન-શાશ્વતસ્યાનમ્પ્રગતેન ભગવતા મહાવીરેણ
જ્ઞાતાના કતિ અધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞમાનિ-રુચિતાનિ, એવ મશ્ને કૃતે સુધર્માસ્વામી-
ઉત્તરમાદ-એવ સ્વલુ જન્મઃ । સ્વલુ-નિશ્ચયેન એવમ્-એતન્નામકપ્રથમાશ્રુતસ્કન્ધસ્ય
એકોનવિંશતિરધ્યયનાનિ પ્રજ્ઞમાનિ. તથા તાનિ સાર્દ્ધશ્લોકદ્વયેન દર્શયતિ-‘ઉક્તિ
ત્તણાપ’ ઇત્યાદિ ।

અગસ્સ દો સુયસ્વલ્લધા પળ્લન્તા તંજહા ણાયાણીય ધમ્મકહાઓ ય । પઢમસ્સ ણ
મતે ! સુયસ્વલ્લધસ્સ સમણેણ જાવ સપત્તેણ ણાયાણ કહ્ અજ્ઞયણા પળ્લન્તા ?
પુન જમ્મ પૂજ્જતે હેં મદન્ત ? ચદિ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને કિ જો આદિ
કરાદિ વિશેષણોંવાલે એવ શિવ આદિ વિશેષણ સપન્ન સિદ્ધિગતિ નામક
સ્થાન પર પહુંચ ચુકે હેં છઠ્ઠે અગકે યે દો શ્રુતસ્કન્ધ પ્રરૂપિત કિયે હે-
? જ્ઞાતા ઓર દૂસરા ધર્મકથા-તો મદત ! પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ જ્ઞાતા કે ઉત્ત
શ્રમણભગવાન મહાવીરને કિ જો પૂર્વોક્ત વિશેષણ વાલે હે એવ શિવ આદિ
વિશેષણ યુક્ત સ્થાન પર વિરાજમાન હો ચુકે હે ઉન્હોંને કિતને અધ્ય
યનપ્રરૂપિત કિયે હે ? (એવ સ્વલુ જન્મ ? સમણેણ જાવ સપત્તેણ ણાયાણ
પગૂળવીસ અજ્ઞયણા પળ્લન્તા ત જહા ઉક્તિત્તણાપ ૧ સન્વાહે ૨, અહે ૩,
કુમ્મે ૪, સેલગે ૫, તુવે ૬, યરોહિણી ૭ મલ્લી ૮ માયદી ૯, ચદિમાહય ૧૦
॥૧॥ દાવદ્ધવે ૧૧, ઉદગણા ૧૨ મહુસ્કે ૧૩, તેયલી ૧૪, વિપ । નદી ફલે
૧૫, અવરકંકા ૧૬, આહન્ને ૧૭, સુસમા ૧૮ હય । અવરે ય પુહરીય ણાયત

છઠ્ઠસ અગસ દો સુયસ્વલ્લધા પળ્લન્તા ત જહા ણાયાણીય ધમ્મકહાઓ ય । પઢ
મસ ણ મતે ! સુયસ્વલ્લધસ્સ સમણેણ જાવ સપત્તેણ ણાયાણ કહ્ અજ્ઞયણા
પળ્લન્તા ? ફરી જમ્મ પૂજ્જે છે કે હે ભદન્ત ? જો શ્રમણ ભગવાન મહાવીર-
જેઓ આદિવિશેષણોંથી યુક્ત અને શિવ વગેરે વિશેષણોંથી ન પન્ન સિદ્ધ ગતિ
નામના સ્થાને પહોંચ્યા છે-તેઓએ છઠ્ઠા અગના આ બે શ્રુતસ્કન્ધ નિરૂપિત કયા છે-[૧] જ્ઞાન
અને બીજો ધર્મકથા તો હે ભદન્ત ! પ્રથમ શ્રુતસ્કન્ધ જ્ઞાતાના તે ધર્મ ભગવાન
મહાવીર-જેઓ પૂર્વે કહેવાના આવેલા બધા વિશેષણોંથી યુક્ત અને શિવ વગેરે
વિશેષણ યુક્તસ્થાને વિરાજમાન થયેલ છે, તેમણે કેટલા અધ્યયનો નિરૂપિત કયા ?
(૧) સ્વલુ જન્મ ? સમણેણ જાવ સપત્તેણ પગૂળવીસ અજ્ઞયણા પળ્લન્તા ત
જહા ઉક્તિત્તણાપ ૧, સન્વાહે ૨, અહે ૩ કુમ્મે ૪, સેલગે ૫, તુવે ૬,
યરોહિણી ૭, મલ્લી ૮, માયદી ૯ ચદિમાહય ૧૦ ॥૧॥ દાવદ્ધવે ૧,
ઉદગણા ૧૨, મહુસ્કે ૧૩ તેયલી ૧૪, વિપ । નદી ફલે ૧૫ અવર
કંકા ૧૬, આહન્ને ૧૭ સુસમા ૧૮, હય ।

(૧) ઉત્તિસજ્ઞાતમ્-મેઘકુમારજીવેન મ્મ હસ્તિમને દાયદલમાનગ્નક
જીવરક્ષાયૈ પાદ ઉત્તિસજ્ઞાતમ્-ઋર્ગીકૃત એ વૃત્ત ઇતિ તદુપલ્લિખિતમિદ પ્રથમમધ્યયન
મુત્તિસજ્ઞાતમ્ । જ્ઞાતમિત્યુદાહરમ્-તદેગાધીયમાનત્વાદધ્યયનમ્ । એવમગ્રેડપિ ।

(૨) સદ્ધાટકઃ-અન્યશ્રેષ્ઠિ-વિજયતસ્ફરયોરેકઅન્ધન ષડ્ધર્માર્થાભિધાયક
જ્ઞાત સદ્ધાટકજ્ઞાતમ્ ।

૧૧ અગુણવીસદ્ધમે ॥

જટૂ કે હસ પ્રશ્નકા ઉત્તર દેતે જુગ શ્રીસુર્માગ્યામી કહતેહે-જબૂ ?
શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જો કિ આદિકર આદિ વિઠોપર્ણો સે યુક્ત હૈં ઓર
શિવ આદિ રૂપ સિદ્ધિગતિ નામક સ્થાન પર યિરાજમાન હો જુકેહે ઉન્હોને
જ્ઞાતા નામક પ્રથમ શ્રુતસ્પદ કે દમ્મકાર ૧૦ અધ્યયન પ્રરૂપિત નિચે હૈ-
વે ચેહે-ઉત્તિસજ્ઞાત ૧, સદ્ધાટક ૨, અટ ૩, કૂર્મ ૪, શૈલક ૫, તુગ ૬, રોહિની ૭,
મહિલ ૮, માકરી ૯, ચાન્દ્રિક ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧, ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મહૂક ૧૩, તેતલિ
૧૪, નદિકલ ૧૫, અપરકકા ૧૬ આકીર્ણ ૧૭ સુંસમા ૧૮, પુહરીકજ્ઞાત ૧૯।
જ્ઞાત શબ્દ કા અર્થ ઉદોદ્ધરણ હૈં ઉત્તિસજ્ઞાત મેં યહ કહા ગયા હૈં
કિ મેઘકુમાર કે જીવને જબ કિ યહ હસ્તી કે ભવ મેં યા દાવાગ્નિ સે
વલ્લમાન (જલતા જુગ) ઈક શશક કી રક્ષા કરને કે લિચે અપને ચરણ
પો ઝેંચા કિયા થા-સો યહ ઉસે ઝેંચા હો કિયે રહા ।

હસ ઉત્તિસજ્ઞાત ઉદાહરણ સે યુક્ત હોને કે કારણ હસ અધ્યયન કા નામ
મી ઉત્તિસજ્ઞાત પડ ગયા હૈં । સદ્ધાટકજ્ઞાત મેં અન્ય શ્રેષ્ઠિ ઓર વિજય
અગુણવીસદ્ધમે ।

અગુણા આ પ્રશ્નનો અવાળ આપતા શ્રી મુખર્મસ્વ મીએ કહ્યું હૈ-જબૂ ? શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરે-હે જોએ આદિકર વગેરે વિશેષણોવી વિશિષ્ટ હૈ, અને શિવ વગેરે રૂપ સિદ્ધિ ગતિ
નામના ન્યાને નિ । જમાન યથા હૈ તેઓએ જ્ઞાતા નામના પ્રથમશ્રુતના આ ગીતે એગાણીન
[૧૬] અન્યથોના પ્રરૂપિત ક્યો હૈ, તે આ ગ્રમાણે હૈ-ઉત્તિસજ્ઞાત ૧, અઘાટક ૨, અ ટ
૩ કમ ૪, શૈલક ૫, તુગ ૬, મહિલી ૭, મલિલ ૮, માકરી ૯, ચાન્દ્રિક ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧,
ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મહૂક ૧૩, તેતલિ ૧૪, નદિકલ ૧૫, અપરકકા ૧૬, આકીર્ણ ૧૭
સુંસમા ૧૮, પુહરીકજ્ઞાત ૧૯, જ્ઞાત યાદનો અર્થ ઉદાહરણ હૈ ઉત્તિસજ્ઞાત તમા
એ બતાવવ મા અ બ્યુ હૈ કે મેઘકુમ નો છવ બ્યારે તે હાવીના ભવ (સ્વરૂપ) મા હોતે,
ત્યારે દવાગ્નિવી બળતા મનલ ની રક્ષા કરવા માટે પેતાના પગને અદ્ધર ક્યો હોતે,
ત તેને અદ્ધર જ રાખતા રહ્યા

આ ઉત્તિસજ્ઞાત ઉદાહરણથી શુદ્ધ હોવાને કારણે આ અધ્યયનનું નામ પણ
ઉત્તિસજ્ઞાત પડ્યું હૈ ૧, અઘાટકજ્ઞાતમા અન્ય શ્રેષ્ઠી અને વિજય ચોરને લગતી કથા હૈ,

धर्मकथाश्च, अनयोः श्रुतस्कन्धयोर्मै ये प्रथमस्य-ज्ञातारूपस्य खलु भगवन् ! श्रुत-
स्कन्धस्य श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन-शाश्वतस्थानमुपगतेन भगवता महावीरेण
ज्ञातानां कति अध्ययनानि प्रज्ञप्तानि-रूयितानि, एव मन्त्रे कृते सुधर्मास्वामी-
उत्तरमाह-एव खलु जवूः ! खलु-निश्चयेन एवम्-एतन्नामकप्रथमाश्रुतस्कन्धस्य
एकोनविंशतिरध्ययनानि प्रज्ञप्तानि. तद्यथा तानि सार्द्धश्लोकद्वयेन दर्शयति-‘उक्त्वि
रणाए’ इत्यादि ।

अगस्स दो सुयक्खवा पणत्ता तजहा णायानीय धम्मकहाओ य । पढमस्स ण
भत्ते ! सुयक्खधम्मस्स समणेण जाव सपत्तेण णायान कइ अज्झयणा पणत्ता?)
पुन जवू पूउते है भटन्त ? यदि श्रमण भगवान महावीरने कि जो आदि
करादि विशेषणोंवाले एव शिव आदि विशेषण सपन्न सिद्धिगति नामक
स्थान पर पहुँच चुके हैं छोटे अगके ये दो श्रुतस्कन्ध प्ररूपित किये है-
१ ज्ञाता और दूसरा धर्मकथा-तो मदत! प्रथम श्रुतस्कन्ध ज्ञाता के उन
श्रमणभगवान महावीरने कि जो पूर्वोक्त विशेषण वाले है एव शिव आदि
विशेषण युक्त स्थान पर विराजमान हो चुके है उन्होंने कितने अध्य-
यनप्ररूपित किये है? (एव खलु जवू? समणेण जाव सपत्तेण णायान
एगूणवीस अज्झयणा पणत्ता त जहा उक्त्विस्सणाए१ सन्नाडे२, अडे३,
कुम्मे४, सेल्लगे५, तुवे६, य रोहिण ७ मल्ली८ मायदी९, चदीमाइय१०
॥१॥ दावइवे११, उदगणाए१२ मडुक्के१३, तेयली१४, विय । नदीफले
१५, अवररंका१६, आइन्ने१७, सुसमा१८ इय । अवरे य पुडरीय णायान

छट्ठम अगस्स दो सुयक्खवा पणत्ता त जहा णायानीय धम्मकहाओ य । पढ
मस्स ण भत्ते ! सुयक्खधम्मस्स समणेण जाव सपत्तेण णायान कइ अज्झयणा
पणत्ता?) इरी जवू पूछे छे के छे लहन्त ? जे श्रमण भगवान महावीर-
नेओ आदिकरादि विशेषणोंवा युक्त अने शिव वगेरे विशेषणोंवा स पन्न सिद्ध गति
नामना स्थाने पहुँचाये-तेओओ लक्ष्म अ गना आ जे श्रुतस्कन्ध निरूपित कथा छे-[१] ज्ञान
अने जीने धर्मकथा तो छे लहन्त । प्रथम श्रुतस्कन्ध ज्ञाताना ते श्रमण भगवान
महावीर-नेओ पूर्व कहेवाओ आवेला जथा विशेषणोंवा युक्त छे अने शिव वगेरे
विशेषण युक्तस्थाने विराजमान थयेव छे, तेभण्डे उटला अथयने निरूपित कथा छे?
(एव खलु जवू? समणेण जाव सपत्तेण एगूणवीस अज्झयणा पणत्ता त
जहा उक्त्विस्सणाए १, सन्नाडे २, अडे ३ कुम्मे ४, सेल्लगे ५, तुवे ६,
य रोहिणी ७, मल्ली ८, मायदी ९ चदीमाइय १० ॥१॥ दावइवे ११
उदगणाए १२, मुडुक्के १३, तेयली १४, विय । नदी फले १५, अवर
रंका १६, आइन्ने १७ सुसमा १८, इय । अवरे य पुडरीयणायान १०

(૧૨) ઉદકજ્ઞાતમ્-ઉદક=નગરપરિસ્થાજલ, તદુદાહરણેન પુદ્ગલસ્વભાવ

મતિપાદકત્વાદ્વાતમ્ ઉદકજ્ઞાતમ્ ।

(૧૩) મળ્દકઃ-મેઠઃ-નન્દમણિકાર શ્રેષ્ઠિજીવ., તચ્ચરિત્રોપલક્ષિત મળ્દકજ્ઞાતમ્ ।

(૧૪) તેતલિ -તેતલિરિતિ તેતલિપુત્ર* મૂચામાત્રત્યાત્મસ્ય, મ કનકરથરાજા માત્ય, તદુપચક્ષિત તેતલિજ્ઞાત તેતલિપુત્રજ્ઞાતમિત્યર્થ ।

(૧૫) નન્દિફલમ્-નન્દિફલાભિધાના આપાતભદ્રાઃ પરિણામદારુણાટકાઃ, તદુદાહરણમતિપાદકમધ્યયન નન્દિફલજ્ઞાતમ્ ।

(૧૬) અપરકઢ્ઢા-ધાતકીલ્પ-મરતક્ષેત્ર રાજધાની, તત્ર પરિહૃતદ્રૌપદ્યા નયનાર્થ કૃષ્ણ વાસુદેવ ગમનરૂપાશ્ચર્યાદિ પ્રરૂપક જ્ઞાતમ્ અપરકઢ્ઢાજ્ઞાતમ્ ।

(૧૭) આકીર્ણ -આકીર્ણા. -કાલિકઢ્ઢીપવર્તિનો જાત્યાશ્વાઃ, તદુદાહરણો-પલક્ષિતમ્ આકીર્ણજ્ઞાતમ્ ।

(૧૮) સુસુમા-સુસુમાનામ્ની ધન્યશ્રેષ્ઠિદુહિતા, તચ્ચરિત્રવિષયકમ યયન સુસુમાજ્ઞાતમ્ ।

(ગાઇ) કે જલ કે દૃષ્ટાન્ત દ્વારા પુદ્ગલ કે સ્વભાવ કા પ્રતિપાદન ક્રિયા ગયાં હૈ ૧૨, મહકજ્ઞાત મે નદિમણિકારસેઠ કા જીવ જો મહક હુઆ થાઉસકા જીવનચરિત્ર રૂઢા ગયા હૈ ૧૩। તેતલિજ્ઞાત મેં કનકસ્થરાજા કે શ્રમાત્ય તેતલિ કા જીવન ચારિત્ર લિખા ગયા હૈ ૧૪। નદીફલજ્ઞાત મે નદિફલ જો ઢેલ્લને મે તો પડા સુન્દર હોતા હૈ પરન્તુ ઉસના પરિણામ વડા હી દારુણ હોતા હૈ- ચ-ગાત સ્પષ્ટ કી ગઈ હૈ ૧૫। અપરકઢ્ઢાજ્ઞાત મે ગાતકી ગ્વહસ્થ મરતક્ષેત્ર કી રાજધાની અપરકઢ્ઢા મે પરિહૃત દ્રૌપદી કો લાને કે લિયે ગયે હુए કૃષ્ણ વાસુદેવ કા વર્ણન ક્રિયા હૈ ૧૬। આકીર્ણજ્ઞાત મેં કાલિક ઢીપ મે રહે હુए જાત્યાશ્વો (જાતિમાન અશ્વો) કા ઉદાહરણ પ્રદર્શિત ક્રિયા ગયા હૈ ૧૭। સુસુમાજ્ઞાત મેં ધન્ય શ્રેષ્ઠી કી પુત્રી કા ચરિત્ર લિખા ગયા

૧૧, ઉદકજ્ઞાતમા પરિણા (ખાડ)ના પાણીના ઉદાહરણ વડે પુદ્ગલના સ્વભાવનું નિરૂપણ કરવામા આવ્યું છે ૧૨ મહકજ્ઞાતમા નદિ મણિકાર સેઠનો જીવ જે મેહક (દેડકો) થયો, તેના જીવનની કથા ઉદેવામા આવી છે ૧૩, તેતલીજ્ઞાતમા કનકસ્થ રાજાના મંત્રી તેતલીનું જીવન અગ્નિ લખામા આયું છે ૧૪, નદીફળજ્ઞાતમા નદીફળ જે જોવામા બહુ જ આડું હોય છે, પણ તેનું પાણીમા બહુ જ ખરાબ હોય છે, આ વાત સ્પષ્ટ કરવામા આવી છે અપરકઢ્ઢાજ્ઞાતમા ધાતકી ખડ ક્ષેત્રની ગતવાની અપરકઢ્ઢામા પરિહૃત દ્રૌપદીને લાવવા માટે ગયેલ દૃષ્ટ-વાસુદેવનું વર્ણન કર્યું છે ૧૬ આકીર્ણ જ્ઞાતમા કાલિકઢ્ઢીપમા રહેતા જાત્યાશ્વો (જાતિમાન અશ્વો)નું દૃષ્ટાત બતાવવામા આવ્યું છે ૧૭ સુસુમાજ્ઞાતમા ધન્ય શ્રેષ્ઠીની પુત્રીનું અગ્નિ લખાયું છે ૧૮ પુત્રીજ્ઞાતમા

सर्वभूमियासु लङ्घयन् विडणवियारे रजधुरचित्त ए यावि होत्था,
सेणियस्स रन्तो रज्ज च रट्ठ च कोस च कोट्टागार वल च वाहण च
पुरं च अतेउर च सयमेव समुवेस्सवमाणे समुवेस्सवमाणे विहरडासू, ४।

टीका—‘जडण भते !’ इत्यादि । जम्भूस्वामी भगवन्तमार्यमुधर्मस्वामिन
पृच्छति—यदि खलु भगवन् ! श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन ज्ञाताना=ज्ञाताभ्य
स्य प्रथमश्रुतस्सन्धस्यैकोनविंशतिरभ्ययनानि=प्रज्ञप्तानि, तद्य ग=उत्क्षिप्तजातादीनि
यावत्=पुण्डरीकज्ञातान्तानि च, एतेषु प्रथमस्य खलु भगवन् ! अ-भ्ययनस्य=
उत्क्षिप्तज्ञातार्यस्य कोऽयं प्रज्ञप्तः ? इति प्रश्ने कृते सति—आर्यमुधर्मास्वामी प्राह—
एवम्=अमुना प्रकारेण खलु=निश्चयेन हे जम्भू ! तस्मिन् काले तस्मिन्
समये इहैव=निवासाधारतया प्रत्यक्षाऽऽमन्ने न तु जम्भूद्वीपानामसहस्रतयाऽन्य

❀ जडण भते ! समणेण जाव इत्यादि ❀

जम्भूस्वामी—आर्य मुधर्मास्वामी से पुनः यह प्रश्नते हैं कि (जात्र
सपत्तेण समणेण) आदि करआदि विशेषणों से लेकर—सिद्धिगति को प्राप्त ।
हुए विशेषणों वाले श्रमण भगवान्—महावीरने (जायाण गगुणवीसा अज्झ-
यणा पणत्ता) जाता नामक—प्रथम श्रुतस्स के ये १०, उन्नीस अभ्ययन रहे
हैं (त जहा) जैसे (उत्क्षिप्तजाण जात्र पुडरीणत्तिय) उत्क्षिप्तजात से लगाकर-
पुडरीकजात तक । तो इनमें (पदमस्स ण भते ! अज्झयणस्स के—अट्टे पणत्ते)
प्रथम अभ्ययन जो उत्क्षिप्तजात है उसका क्या अर्थ उन्होंने प्रतिपादित
किया है । इसप्रकार जम्भूस्वामी का वक्तव्य सुनकर श्री सुयर्मास्वामी उत्तर
रूप में यह कहते हैं कि—(एव खलु जम्भू ! तेण काठेण तेण समणेण इहैव

“जडण भते ! समणेण जाव इत्यादि”

॥ जम्भूस्वामी आर्य मुधर्मास्वामीने उगी आ प्रभावे पूछे छे (जात्र सपत्तेण समणेण)
आदिउठ आदि विशेषणोवी लठने सिद्धिगतिने प्राप्त उरेल विशेषणोवाणा श्रमण
भगवान् महावीरे (जायाण गगुणवीसा अज्झयणा पणत्ता) जाता नामना प्रथम
श्रुतस्सधना ओ ओजाणीय (१६) अभ्ययना उह्या छे (त जहा) जेभ डे
(उत्क्षिप्तजाण जात्र पुडरीणत्तिय) उत्क्षिप्तजातथी लठने पुडरीज्जात मुधी तो
वे मनामा (पदमस्स ण भते ! अज्झयणस्स क अट्टे पणत्ते) प्रथम अभ्ययन जे
उत्क्षिप्तजात छे, तेनो ओ आर्य तेओओ जताओओ ? आ नीते ॥ जम्भूस्वामीना
अन्येना नाबणीने श्री मुधर्मास्वामी उत्तरमा आ प्रभावे उहे छे छे छे—(एव खलु
जम्भू ! तेण कालेण तेण समणेण जत्र दीवे दीवे भारहे गासे दाहिणड्डे म हे

अपर च अन्यत्-एकोनविंशतितम—

(१९) पुण्डरीकजातम्-पुण्डरीकः=पुष्पलायतीविजयम् यवर्तिपुण्डरीकिणी
नगर्यामेतन्नामको राजा, तद्वक्तव्यता प्रतिपद्यतादिद् पुण्डरीकजातम् ।

इत्थ सङ्कलनया प्रथमश्रुतस्वरूपे जातानामके एकोनविंशतिसंख्यानि
जातानि-उत्क्षिप्तादीनि सन्ति ॥सू० ३॥

मूलम्--जड़ण भते समणेण जाव संपत्तेणं एगूणवीसा अज्झ
पणा पणत्ता त जहो-उत्खित्तणाए जाव पुडरीए त्ति य, पढमस्स ण
भते अज्झयणस्स के अट्ठे पन्नत्ते ? एव खल्लु जवृ । तेणं कालेण
तेण समएण इहेव जवुदीवे दीवे भारहे वासे दाहिणढ्ढे भरहे राय-
गिहे णाम नयरे होत्था वण्णओ, गुणसिलए चेइए वन्नओ । तत्थण
रायगिहे नयरे सेणिए नाम राया होत्था, महयाहिमवंतं वण्णओ ।
तस्स ण सेणियस्स रन्नो नदा नाम देवी होत्था सुकुमालपाणिपाया
वण्णओ ।

तस्स ण सेणियस्स रन्नो पुत्ते नदाए देवीए अत्तए
अभए नाम कुमारे होत्था, अहीण जाव सुरूवे साम-दढ-भेय-
उवप्पयाणणीति-सुप्पउत्तणयविहिन्नू ईहा-वूह-सग्गण-गवेसण-
अत्थसत्थ-मइविसारए उप्पत्तियाए वेणइयाए कम्मियाए पारिणा
मियाए चउव्विहाए बुद्धिए उववेए सेणियस्स रण्णो बहुसु कज्जेसु
य कुडुवेसु य मत्तेसु य गुज्जेसु य रहस्सेसु य निच्छएसु य आपु-
च्छणिज्जे पडिपुच्छणिज्जे मेढीपमाण आहारे आलवण चम्बू मेढी
भूए पमाणभूए आहारभूए आलवणभूए चम्बूभूए सव्वकज्जेसु

है १८। पुण्डरीकजात में पुष्पलायती विजय के म य मे रही हुई पुण्डरी
किणी नाम की नगरी में पुण्डरीकराजा की कथा दिग्गलार्ह गई है १९ ॥३॥

पुष्पलायती विजयता मयभा आवेली पुञ्जीज्जिणी नामनी नगरीभा पुञ्जीउ सन्तनी
त्वा जतायामा आनी छे १८ ॥३॥

પર્વત. શુદ્ધિમયપર્વતાપેક્ષયા—ઉચ્ચતાયામોદ્દેય (ગામ્ભીર્ય) વિષ્ણુમપરિક્ષેપાદિના
 રત્નમયપદ્મપરવેદિકા નાનામણિરત્નમયઋટ=સ્વચત્તરેણિપ્રભૃતિના ક્ષેત્રમર્યાદાદા
 રિત્ત્વેન ચ મહાન તથા શ્રેણિકમ્ભૂષોઽપિ શેષરાજાપેક્ષયા જાતિકુલનીતિન્યાયાદિના
 વિપુલધનરુનરત્નમણિમૌક્તિકશદ્ધિગિલાપચાગ—રાજ્યરાષ્ટ્રપલયાહનકોશકોષ્ટાગા
 રાદિના જાતિકુલ ઈર્મમર્યાદાકારિત્ત્વેન ચ મહાન્ વરીવર્તિ, તથા સર્વજનમનોમોદક-
 તયા વિસ્તૃતયશઃ કીર્તિરૂપમુગન્ધતયા ચ મહામલયવત્, ઔદાર્યધૈર્ય-ગામ્ભી
 ર્યાદિગુણૈર્મન્દરવત્, ધૂપટન્દે દિવ્યર્દિ દિવ્યપુતિ—દિવ્યપ્રભાવાદિભિર્મહેન્દ્રવત્

કે—જેસા શ્રેષ્ઠ યા । જેસે મહા હિમવાન પર્વત અન્ય ઝોટે ૨ પર્વતોંકી
 અપેક્ષા ઉચ્ચતા આચામ (દીર્ઘતા) ણ્વ ઉદ્દેય (ગામ્ભીર્ય) તથા વિષ્ણુમ
 ઔર પરિક્ષેપ આદિ દ્વારા રત્નમય પદ્મ કી પરવેદિકાદ્વારા નાનામણિ મય
 ણ્વ રત્નમય ઋટોં દ્વારા તથા કલ્પટુક્ષોંકી પક્તિયોંદ્વારા ક્ષેત્ર કી મર્યાદા-
 કારી હોને સે મહાન્ માના જાતા હૈં ડમી પ્રકાર શ્રેણિ રાજા મી અન્ય
 રાજાશ્રોં કી—અપેક્ષા, જાતિ, કુલ નીતિ, ન્યાય આદિદ્વારા વિપુલ ધન,
 રુનક, રત્ન, મણિમૌક્તિક, કાવ શિલા—પ્રવાલ દ્વારા, રાજ્ય, રાષ્ટ્રપલ,
 યાહન કોશ, કોષ્ટાગાર આદિ દ્વારા, જાતિ કુલ, ધર્મ કી મર્યાદા કરનેવાલા
 હોને સે મહા હિમવાન જેસા મ્હા ગયા હૈં । સમસ્તજનતા કે મન કો પ્રમદ્ધ
 કરનેવાલા હોનેસે તથા વિસ્તૃત યશ ણ્વ કીર્તિરૂપ મુગધિવાલા હોનેસે
 મહામલયકી તરહ વહ શ્રેષ્ઠ માના ગયા હૈં ।—ઔદાર્ય યૈર્ય તથા ગામ્ભીર્ય
 આદિ ગુણોં સે યુક્ત હોને કે કારણ વહ—રાજામન્દર કી તરહ ઉત્તમ રુદ્ધા

જેવા શ્રેષ્ઠ હતા જેમ મહાન્ હિમવાન પર્વત ખીન્ન નાના પર્વતોની અપેક્ષા ઉચ્ચતા
 આચામ (દીર્ઘતા) ઉદ્દેય (ગભીરતા) તેમજ વિષ્ણુ અને પરિક્ષેપ વડે રત્નમય પદ્મની
 ઉત્તમ વેદિકાવડે અનેક મણિમય અને રત્નમય ઋટો (શિખરો) વડે, તેમજ કલ્પટુક્ષની
 હાન્માળાઓ વડે ક્ષેત્રની મર્યાદા કરનાર હોવાથી મહાન્ માનવામા આવે છે, તેમજ
 શ્રાગિડ ગત્ત પપા ખીન્ન ગત્તઓ કરતા જાતિ, કુળ, નીતિ ન્યાય વગેરે વડે પુષ્કળ
 ધન, રુનક, રત્ન, મણિ, મૌક્તિક, શખ, શિલા પ્રવાલવડે રાજ્ય, રાષ્ટ્ર, ણળ, વાહન,
 કોશ, કોષ્ટાગાર વડે જાતિકુળ અને ધર્મની મર્યાદા કરનાર હોવાથી મહા હિમવાન
 જેવા ઉદ્દેવામા આવ્યા હે નપૂર્ણ જન્યમાજના મનને પ્રમદ્ધ કરનાર હોવાથી
 તેમજ વિસ્તૃત યશ અને કીર્તિરૂપ મુગધવાળા હોવાથી મહા મલયની જેમ તેમને
 શ્રેષ્ઠ માનવામા આવ્યા છે ઉદ્દાન્તા પીરજ, તેમજ ગભીરતા વગેરે ગુણોથી નપન્ન
 હોવાને લીધે તે ગત્તને મેન્ધપર્વતની જેમ ઉત્તમ ઉદ્દેવામા આવ્યા છે રાજ્યોના

મિન્ જમ્બૂદ્વીપે, જમ્બૂદ્વીપનામકે દ્વીપે ભારતે=ભારતનામકે ર્ણ=ક્ષેત્રે દક્ષિણા
 દ્વંભરતે ભરતક્ષેત્રસ્ય દક્ષિણાર્દે રાજગૃહ નામક નગરમાસીત્, 'વણ્ણઓ' વર્ણકઃ=વર્ણન
 ગ્રન્થોઽત્ર વસ્તવ્ય, સ ચ ચમ્પાર્ણનાત્મકઔપપાતિકમૂત્ર વર્તેતે, સોઽત્ર નપુસકલિ
 ઙ્ગનિર્દેશેન દ્રષ્ટવ્યઃ, વ્યારુયાતોઽપ્યસૌ તસ્ય પીયૂષવર્ષિણ્યા ટીકાયા મર્યાત। ગુણ
 શિલક ચૈત્યમ્ વર્ણક =ઔપપાતિકમૂત્રકૃતવર્ણનપદેયત્રજ્ઞાતવ્ય.। તથ ચ્ચલુ રાજગૃહે
 નગરે શ્રેણિકો નામ રાજાઽસીત્। સ કીદશ. ? ઇત્યત્રાહ—'મહયાહિમવત' ઇત્યનેન
 'મહયાહિમવતમદ્દત્તમલયમદરમદ્દિદસારે' ઇત્યેવ ત્રિજ્ઞેયમ્ મહાહિમવન્મહામલય
 મન્દરમદ્દેન્દ્રસાર' =તત્ર મહાહિમવાનિત્ =વૃત્તન્નામકવર્ણવરણતઙ્ક, યથા મહાહિમવાન્

જબુદીવે દીવે-ભારહે વાસે દાહિણદ્વંભરહે રાયગિહે નામ નયરે હોત્યા) જબૂ।
 તુમ્હારે પ્રશ્ન કા ઉત્તર ઇસ પ્રકાર હૈ-ઉસકાલ મ્મ ઓર ઉમ સમય મેં ઇસી
 જબૂ દ્વીપ નામકે દ્વીપ મેં ભરત નામ કા ક્ષેત્ર હૈ। ઇસ ભરત ક્ષેત્ર કે દક્ષિ
 ણાર્દે મે રાજગૃહ નામકા નગર થા। યહૈં જો (વણ્ણઓ) યહ પદ આયા હૈ
 ઉસકા તાત્પર્ય યહ હૈ કિ ઔપપાતિક મૂત્ર મે ચમ્પાનગરી કા જૈસા વર્ણન
 કિયા ગયા હૈ વૈસા હી વર્ણન ઇસ રાજગૃહ નગર કા મી જાનના ચાહિયે।

ઉસ વર્ણનના અનુવાદ ઔપપાતિક મૂત્રકી પીયૂષવર્ષિણી નામકી ટીકા મે
 કર દિયા હૈ। જિજ્ઞાસુઓં કો વહા સે યહ વિષય સમજ્જ લેનાં ચાહિયે। (ગુણ
 સિલ્લણ ચેટ્ટવ વણ્ણઓ) ઉસ નગર મે ગુણ શિલક નામકા-ચૈત્ય થા। ઇસકા
 વર્ણન મી ઔપપાતિક મૂત્ર મે કિયા ગયા હૈ વહા સે જાન લેના ચાહિયે।
 (તત્થ ણ રાયગિહે નયરે સેણિ નામ રાયા હોત્યા મહયા હિમવત વણ્ણઓ) ઉસ
 રાજગૃહ નામ નગર મે શ્રેણિક હસ નામ કા રાજા રાજ્ય કરતા થા। યહ મહા
 હિમવાન પર્વત-જૈસા મહામલય પર્વત જૈસા, મદરાવલ જૈસા, ઓર મદેન્દ્ર

રાયગિહે નામ નયરે હોત્યા) જબૂ। તમાન પ્રશ્નનો જવાબ આ પ્રમાણે છે-તે
 જોખે અને તે વળતે એજ જ જમ્બૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં ભરત નામે ક્ષેત્ર હતું આ
 ક્ષેત્રના દક્ષિણાર્દમાં રાજગૃહ નામે નગર હતું અહીં જે (વણ્ણઓ) આ પદ આવ્યું
 છે તેનો અભિપ્રાય આ પ્રમાણે છે કે ઔપપાતિક મૂત્રમાં ચમ્પાનગરીનું જેવું વર્ણન
 કરવામાં આવ્યું છે, તેવું જ વર્ણન આ રાજગૃહ નગરનું પણ સમજવું જોઈએ

તે વર્ણનનો અનુવાદ પીયૂષવર્ષિણી નામની ટીકામાં કરવામાં આવ્યો છે જિજ્ઞા
 સુઓએ ત્યાથી આ વિષયને સમજીને જોઈએ (ગુણસિલ્લણ ચેટ્ટવ વણ્ણઓ) તે નગરમાં
 ગુણશિલક નામે ચૈત્ય હતું આનું વર્ણન પણ ઔપપાતિક મૂત્રમાં કરવામાં આવ્યું છે
 ત્યાથી જાણવું જોઈએ (તત્થ ણ રાયગિહે નયરે સેણિ નામ રાયા હોત્યા મહયા
 હિમવત વણ્ણઓ) તે રાજગૃહ નગરમાં શ્રેણિ- નામે રાત રાત્ર્ય કરતા હતા તે
 મહા હિમાલય પર્વતના જેવા મહામલય પર્વત જેવા, મદરાવલ જેવા અને મદેન્દ્રના

લક્ષણ-વ્રજણગુણોત્તરેષ, માણુમ્માણપ્યમાણપટિપુણમુજાયસવ્યગમુદ્રમે, સસિ
સોમાકારે, કતે, પિયદસણે મુરુચે' ઈતિ સગ્રહઃ । વ્યારયા-અદીનપ્રતિપૂર્ણપદ્ધે
ન્દ્રિયશરીર- 'અદીનાનિ=લક્ષણતોડન્યુનાનિ પ્રતિપૂર્ણાનિ=સ્વરૂપતોડવર્ણિતાનિ
પદ્ધાપીન્દ્રિયાણિ યસ્મિન્ તત્તથાપિથ શરીર યસ્ય સ તવોક્ત' । લક્ષણવ્યજ્ઞનગુણો-
પપેતઃ-લક્ષણાનિ=સ્વસ્તિચક્રયવમત્સ્યાદીનિ, વ્યજ્ઞનાનિ=મપતિલાદીનિ,
તેષા ગુણ=પ્રશસ્તત્વરૂપાસ્તૈઃ ઉપપેતઃ=યુક્તઃ । અત્ર-'ઉપ' 'અપ' અનયોરુપ
સર્ગયો શકન-પ્રાદિત્વાત્પરરૂપે 'ઉપપડતઃ' અનયોર્ગુણે 'ઉપપેતઃ' ઇતિ સિદ્ધમ્ ।
માનોન્માનપ્રમાણપ્રતિપૂર્ણમુજાતસર્વાદ્રમુન્દરાદ્ર-અત્ર માન=જલેન પરિપૂર્ણે કુણ્ડે
યસ્મિન્ પુરુષે પ્રતિષ્ઠે સતિ યજ્ઞન્ કુણ્ડાદ્રવદિર્નિસ્સરતિ તજ્જલ યદિ દ્રોણપરિ
માણ ભવતિ તદા તસ્ય શરીરાવગાહના માનમુચ્યતે । તુલાદ્રવ્દેન સન્તુલિત
પુરુષો યદ્યર્ધભારપરિમાણો ભવતિ તદા તસ્ય અર્ધભારપરિમાણમ્ ઉન્માનમુચ્યતે ।
સ્વાર્જુલેનાપ્ટોત્તરશતોન્નતતા પ્રમાણ વ્યવર્તે તતઃ-માન ચ ઉન્માન ચ પ્રમાણ
ચ માનોન્માનપ્રમાણાનિ, તૈઃ પ્રતિપૂર્ણાનિ મુજાતાનિ સર્વાદ્રાણિ, તૈઃ
મુન્દરાદ્રઃ-સર્વથા પ્રમાણપ્રતિપૂર્ણમુજાતતયા સર્વાદ્રીણ મુન્દર ઇતિ ભાવઃ । 'સસિ-

તથા સ્વરૂપ સે પરિપૂર્ણ પાત્રો હન્દ્રિયો સે યુક્ત થા ।' લક્ષણો-સ્વસ્તિરુ-ચક્ર
યથ ણ્વ મત્સ્ય આદિ કે ચિહ્નો-સે-તથા મપા તિલ-આદિરૂપ વ્યજ્ઞનો સે
મરપૂર થા । 'માન ઉન્માન, તથા 'પ્રમાણ સે શરીર કા પ્રત્યેક અવયવ

આવ્યો છે કે એમનુ શરીર લક્ષણોથી અન્યૂન (સપૂર્ણ) તેમજ અવયવ (સૌદર્ય)થી
પરિપૂર્ણ પાત્રે હન્દ્રિયોથી યુક્ત હતુ લક્ષણો-સ્વસ્તિરુ ચક્ર, યથ અને મત્સ્ય વગેરે
ચિહ્નો-થી તેમજ મપાતિલ વગેરે વ્યવર્તોથી સપૂર્ણ રીતે ભરેલુ હતુ માન, (૧)
ઉન્માન, (૨) તેમજ પ્રમાણવડે (૩) શરીરનો દરેકે દરેક અવયવ પરિપૂર્ણ હતો

(૧) જલ સે પરિપૂર્ણ ભરે દુષ કુણ્ડ મેં મનુષ્ય કો બેઠાને પર ઉસ
કુણ્ડ સે જિતના પાની ગાહર-નિકળ આવા હૈ વહ પાની તોલને પર પદિ
એક દ્રોણ પ્રમાણ હોતા હૈ તો વહ જલ ઉસ પુરુષ કી શરીરાવગાહના કા
માનમાના જાતા હૈ । (૨) તરાજૂ પર સન્તુલિત હોને પર પુરુષ કા જો અર્ધ
માર હોગા વહ ઉન્માન માના જાવેગા । (૩) ૧૦૮ અંગુલ કી જો ઝંકાઈ હોતી

વિશેષ — (૧) પાણીથી પૂર્ણ ભરેલ કુડમા માણસને બેસાડ્યા પછી તે કુડમાથી
બેઠલુ પાણી બહાર નિકળી આવે છે, તે પાણીને બે તોલવામા આવે, અને તે એક
દ્રોણ પ્રમાણ તોલમા ઉતરે તો તે પાણીને તે પુરુષની શરીરાવગાહનાનુ 'માન' માન
વામા આવે છે

(૨) ત્રાજવા ઉપર તોલવામા પુરુષનુ જે અર્ધુ વજન થાય તેને 'ઉન્માન' માનવામા આવે છે

(૩) એકસો આઠ (૧૦૮) આંગળની જે બિચાઈ હોય છે તેને 'પ્રમાણ' કહેવામા આવે છે

सार=श्रेष्ठ, इत्यादि। 'वण्णओ' वर्णक=भूषणनमः, रणमौपपातिम्प्राद्विज्ञेयम्, तस्य खलु श्रेणिकस्य राज्ञः नन्दानाम्नी देव्यासीत्। सा कीदृशी ? इत्यत्राह—'सुकुमालपाणिपाया' सुकुमारपाणिपादा=पाणी च पादौ च पाणिपाद=करचरण, सुकुमारम्=अतिकोमल पाणिपाद यस्या सा तथोक्ता=अतिकोमलकरचरणयतीत्यर्थः, 'वण्णओ' वर्णक=राजीवर्णेन औपपातिम्प्राद्वस्येयम्।

तस्य खलु श्रेणिकस्य पुत्रः 'नदाए देवीए अत्तए' नन्दाया देव्या आत्मजः=तद्गर्भज इत्यर्थः अभयनामा कुमारऽआसीत्। स कीदृशः ? इत्याह—'अहीण जाव मुरुवे' अहीन यावत्सुरूपः, अत्रत्ययावच्छब्देन—'अहीणपडिपुण्णपविंदियसरीरे,

गया है। राजाओं के समूह में दिव्यरुद्धि, दिव्यद्युति तथा दिव्यप्रभाव आदिद्वारा वह महेन्द्रजी तरह उत्तम प्रकट किया गया है। यहाँ पर भी जो यह "वण्णओ" शब्द आया है वह यह प्रकट करता है कि इस राजा के विषय में और भी अधिक वर्णन अन्य ग्रन्थों में किया गया है, सो वह वर्णन औपपातिक सूत्र से जाना जा सकता है।

(तस्स ण सेणियस्स रन्नो नदा नाम देवी होत्था सुकुमार पाणिपाया वण्णओ) उस श्रेणिक राजा की रानी का नाम नदा था। इसके हाथ पाँव बहुत ही सुकुमार थे। यह कितनी-अधिक सुन्दर थी-और जिस स्वभाव आदि की थी यह सब विषय का वर्णन औपपातिक सूत्र में दिया गया है। (तस्स ण सेणियस्सरन्नो पुत्ते नदाए अत्तए अभयनाम कुमारे होत्था) उस श्रेणिक राजा के एक पुत्र था जिसका नाम अभयकुमार था। यह नन्दा देवी की कुक्षि से अवतरित हुआ था। (अहीण जाव मुरुवे) यहाँ यावत् शब्द से यह पाठ-ग्रहीत हुआ है-इसका शरीर लक्षण से अन्यून

ममूढभा दिव्यरुद्धि, दिव्यद्युति तेमज्ज दिव्यप्रभाव वगेरेथी तेने महेन्द्रनी जेम उत्तम जातावनामा आया छे अही पण्णे 'वण्णओ' शब्द आये छे, ते आभ जातावे छे ते आ राजाना विषे ओना उरता थीणु वधु वधुन थीण शास्त्रोमा करवाभा आये छे भाटे ते वधुन औपपातिक सूत्रउ सभल्ल शक्य छे

तस्स ण सेणियस्स रन्नो नदा नाम देवी होत्था सुकुमार पाणिपाया वण्णओ) ते श्रेणिक गन्धनी गणीनु नाम नदा छु तेना हाथमग पण्डु न सुके भण छता ते उटली पधी इपनती छती तेना न्वाव वगेरे उने छतो, आ नतना पधा पिपेणु वधुन औपपातिक मूरमा आपवाभा आये छे (तस्स ण सेणियस्स रन्नो पुत्ते नदाए देवीए अत्तए अभयनाम कुमारे होत्था) ते श्रेणिक गन्धनी ओ पुत्र छता तेनु नाम अभयकुमार छु ते नदादेवीनी इणमाथी आया तथा छता (अहीण जाव मुरुवे) अहा यावत् मरुथी ओ पाठ मरुण उवाभा

કોપાદ્યપદ્ધતેન વા શત્રોરનુગાસનમ્ । મેદ'—શત્રુપક્ષે સ્નેહાપનયનપુરસ્મર સ્વામિ
સેવકયોચિત્ત્વેદકરણ, સ ત્રિવિધઃ, ।

ઉક્તશ્ચ—“પરોપ્પર ણેહભગો, કલહૃપ્પાયણ તદ્વા ।

તજ્જણ સત્તુપપ્પલેસુ, મેયણીઈ પકિત્તિયા ॥૧” ડતિ ।

અથ છાયા-પરસ્પર સ્નેહમદ્ધ, કલહોત્પાદન તથા ।

તર્જન શત્રુપક્ષે, મેદનીતિ, પ્રકીર્તિતા ॥૧॥ ડતિ ।

ઉપમદાનમ્=પૂર્વગૃહીતવસ્તુપ્રતિપદાનમ્, અભિમતાર્થદાન વા, એતદ્વૃષ્ટા ચતુર્વિધા
નીતિઃ—નીયતે=સ્થાનુકૂલ્ય પ્રાપ્યતે રિપુરનયેતિ સા તયોક્તા તથા સામાદિ ચતુ
ર્વિધયા નીત્યા મુ=મુદ્ધ મયુક્ત=પયોગો વ્યાપારો યત્ર સમુપયુક્ત', એતાદૃશો નયઃ=
ન્યાયસ્તસ્ય વિધિ'—વિધાન, ત જાનાતીતિ સ તયોક્તઃ—યથાયોગ્યનીતિન્યાય
કુશલ ઇત્યર્થઃ । નીતિ પ્રયોગો યથા—‘ઉત્તમ પ્રણિપાતેન, ઝર મેદેન યોજયેત્ત ।

‘પરોપ્પર ણેહભગો, કલહૃપ્પાયણ તદ્વા ।’

૧ તજ્જણ સત્તુપપ્પલેસુ ‘મેયણીઈ પકિત્તિયા ॥૧॥

શત્રુ પક્ષમે સ્વામી સેવકમે સ્નેહ કા મગ કરવાના ઉનમે આપસમે
લડાઈ જગઢા કરવા, દેના-અથ પરસ્પર મેં તર્જન-હાટ-હપટ-આદિ
કરવાના । પૂર્વમ ગૃહીત કી હૃઈ વસ્તુ કા દેના અથવા અભિમત
અર્થકા દેના હસંકા નામે ઉપમદાન હૈ સામ, દષ્ટ મેદ એવં ઉપમદાન
હસં તરુહ ૪ ચાર પ્રકાર કી નીતિ કે પ્રયોગરૂપ ન્યાય કે વિધાનમે યહ અમય
કુમાર નિષ્ણાન થા-યથા યોગ્યનીતિ ન્યાય મે કુશલ થા-નીતિ કા
પ્રયોગ હસ પ્રકાર કહા ગયા હૈ—(ઉત્તમ પ્રણિપાતેન) ઉત્તમ જનકો યદિ

એહલાવ હોય છે, તેમા કૂટ પાડવી, તેમના મનમા એવી વાત ઠમાવવી કે જેથી બન્ને
એક બીજાને વિશ્વાસ ન કરે, તેનુ નામ લેહ-નિતી છે આ લેહ નીતિ ત્રણ પ્રકારની
ખતાવવામા આવી છે

પરોપ્પર ણેહભગો, કલહૃપ્પાયણ તદ્વા ।

તજ્જણ સત્તુપપ્પલેસુ મેયણીઈ પકિત્તિયા ॥૧॥”

શત્રુપક્ષમા સ્વામી સેવકમા એહમા કૂટ પાડવી, તેમનામા પરસ્પર કલહ જગવેલો અને
પરસ્પર તર્જન (તિગ્જર) દમદાટી વગેરે કરાવવા પૂર્વે કોઈ પામેથી લીધેલ પદાર્થને
આપવો અથવા અભિમત (ઈષ્ટ) અર્થને આપવો તેનુ નામ ઉપમદાન છે સામ દષ્ટ,
લેહ અને ઉપમદાન આ પ્રમાણે આ પ્રકારની નીતિના પ્રયોગ જતા ન્યાય આપવામા
અમયકુમાર નિષ્ણાત હતા નીતિના નમુચિત માર્ગને અનુમતા ન્યાય આપવામા તે
જગ હતા નીતિનો યથાયોગ્ય વ્યવહાર આ રીતે ખતાવવામા આવ્યો છે—‘ઉત્તમ
પ્રણિપાતેન, સારા માણસને વશ કરવો હોય તો તેની સામે નમ્ર થઈને વર્તન

સોમાગારે' શશિસામ્યાકાર:-શશી=ચન્દ્રસ્તદ્વત્ સૌમ્ય=રમણીયઃ, આકાર.=
સ્વરૂપ યસ્ય સ તથોક્તઃ । 'ક્રુતે' કાન્તઃ=રમણીયઃ । 'પિયદસણે' પ્રિયદર્શન-
પ્રિય=દર્શકજનમનોહલાદક દર્શનમ્=અવલોક્ત યસ્ય સા તથોક્ત. । 'સુરુવે'
સુરૂપઃ=સર્વાતિશાયિરૂપલાગ્ન્યાન । 'સામદદ્ભેદોવવપ્પયાણની'દ્રુપ્પઉત્તણ
યવિહિણ્ણૂ' સામદદ્ભેદોપપદાનનીતિ સુપ્પયુક્તનયવિધિજ્ઞઃ-તત્ર સામ=વય યુપ્પા
ક યૂયમસ્માક કો ભેદોઽસ્માકમ્' इत्यादि मधुरागमैः शत्रुपक्षवशीकरणम्, दण्डः
दण्डयते-धनाभ्यपहरणेन निस्सारी क्रियते जनो येन स तथोक्तः=क्लेशोत्पादेन

પરિપૂર્ણ થા । ચંદ્રમાકે જેસા હસકા સૌમ્ય આકાર થા । દેખવેને વાલોં કો
યહ પ્રહુત અધિક પ્રિય લગતા થા । રમણીય થા । રૂપ લાગળ્ય
હસકે પ્રત્યેક અગ સે ટપકસા રહા થા ।

યહાં “અહીંજાવસુરુવે” મેં જો યાવત્ પદ રહ્યા છે-ઉસ સે હસ
પાઠ કા યહાં ગ્રહણ મિયા ગયા હૈ-અહીંજાવસુરુવે-પચેન્દ્રિયસરીરે
લક્ષણવજનગુણોવવેષ, માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુણ-સુજાયસવ્વગસુદરગે,
સસિસોમાગારે, ક્રુતે, પ્રિયદસણે સુરુવે । (સામદદ્ભેદોવવપ્પયાણની
તિસુપ્પઉત્તણયવિહિણ્ણૂ હૈ-બૂદ્ધમગ્ગણગવેસણઅત્થમત્થમદ્વિસામપ) હમ
આપકે હૈ આપ હમારેહૈ હમ મેં ઓર આપ મેં સોઈ ભેદ નહીં હૈ इत्यादिमधुर वचनां
द्वाराशत्रुपक्ष को वश में करना यह साम उपाय है, क्लेश उत्पन्न करके अथवा
कोष आदि का अपहरण करके शत्रु को वश में करना-या उसे विलकुल कम
जोर बना देना यह दण्डनीति है, शत्रु पक्ष के स्वामी-तथा सेवक में जो
परस्पर में स्नेह होता है उसमें भेद करना-उनके चित्त में ऐसी बात
जमा देना कि जिससे दोनों आपसमें एक दूसरे का विश्वास न कर
सकें इसका नाम भेदनीति है । यह भेदनीति ३ तीन प्रकार की कही गई है-

અન્દ્રના જેવો એમનો સૌમ્ય આકાર હતો એનારને એ બહુજ વધારે ગમતો હતો
એ કમનીય હતો રૂપ અને લાવણ્ય એમના દરેકે દરેકે અગમ્યાથી નીતરતો હતો

અહીં ‘અહીંજાવ સુરુવે’ માં જે યાવત્ પદ મુક્યામાં આવ્યું છે, તેનાથી
આ પાઠનું અર્થો અર્થ કરવામાં આવ્યો છે-અહીંજાવસુરુવે-પચેન્દ્રિયસરીરે

લક્ષણવજનગુણોવવેષ માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુણસુજાયસવ્વગસુદરગે
સસિસોમાગારે, ક્રુતે પ્રિયદસણે સુરુવે ।” સામદદ્ભેદોવવપ્પયાણ

નીતિસુપ્પઉત્તણયવિહિ નૂ હૈ-બૂદ્ધમગ્ગણગવેસણઅત્થમત્થમદ્વિસામપ)

અમે તમારા ઝીએ, તમે અમારા છે, આપણામાં કોઈ પણ ભાવના ભેદ નથી, વગેરે
મીઠા વચનોથી શત્રુપક્ષને વશ કરવો આ સામ ઉપાય છે પીડિત કરીને અથવા તે
ધન-ભગ્નુ કરાવીને દુશ્મન ઉપર ગળુ મેળવવો અગરતો તેને આપ નિખા
બનાવવો આ દણ્ડનીતિ છે શત્રુપક્ષના આત્મી તેમજ નેવકમાં જે એક બીજા તરફ

હે વહ પ્રમાણ કહીગઈ છે ।

અપોહ - અપોહતે = નિર્વાર્યતે સ્વાકારાદ્વિપરીત આકારોઽનેનેતિ સ તથોક્તઃ = નિજા કારનિર્ણયજ્ઞાન યથા - 'સ્થાણુરેવાય' મિતિ માર્ગજ - માર્ગ્યતે = અનિર્ણયતે વસ્તુ-નેનેતિ તત્તથોક્તમ્ = અપોહાગ્રે સદ્ભૂતાર્થવિશેષજ્ઞાનાભિમુખમેવ 'તત્તમત્ત્વે તત્ત-ત્તમન્વય.' इत्यन्वयधर्मान्वेषण, યથા વહ્નીલતાધારોહણ સ્થાણુધર્મ ઇવાત્ર પટને ઇતિ। સ્થાણુમેવાશ્રિત્ય વહ્નીલતાધારોહણ ભવતિ, અતઃ સ્થાણુ ધર્મત્વેન વહ્નીલતા ધારોહણ વ્યવદિદ્યતે। ગવેષણ - ગવેષ્યતે = વિશેષતો નિશ્ચીયતે વસ્તુનેનેતિ તત્ત

“इसी का नाम सशय है। इस सशयके होने पर यह स्थाणु होना चाहिये अथवा पुरुष होना चाहिये इसतरह किसी एक तरफ झुकती हुई जो उद्वि की चेष्टा होती है यही ईच्छा है।

ईच्छા કે પાદ જો વિશેષ જ્ઞાન હોના છે તેના નામ અવાય છે - અપોહ છે -। અપને આકાર સે વિપરીત આકાર જહા દૂર કિયા જાતા છે વહ 'અપોહ' છે એસી અપોહ શબ્દ કી વ્યુત્પત્તિ છે । જૈસે જવ યહ ઘોષ હુઆ કિ યહ સ્થાણુ હોના ચાહિયે તર એસા જો યોગ હોતા છે કિ યહ સ્થાણુ હી છે ઇસી કા નામ અપોહ છે માર્ગજ શબ્દ ના અર્થ હોતા છે - અન્વેષણ - યહ સ્થાણુ હી છે એસા જો અપોહ નામક ઘોષ હો રહા છે વહ ઇસ વાત કો છેકર હો રહા છે કિ યહાં પર વલ્લી આરોહણ આદિ જો સ્થાણુગત ઝર્મ છે વેહી ઘટિત હો રહે છે। ઇસી કા નામ અન્વય છે 'તત્તમત્ત્વે તત્તમન્વય.' યહ અન્વય કા લક્ષણ છે। સ્થાણુ કો અશ્રિત કરકે હી વલ્લી લતા આદિ કા વહાં આરોહણ હોતા છે - ઇસલિયે યે સ્થાણુ કે ધર્મ તરી કે પ્રકટ કિયે જાતે હૈં માર્ગજામે અન્વય ઝર્મ કી પર્યાલોચના હોતી છે। ગવેષણા મેં વ્યતિરેક ઝર્મ કા વિચાર ચલતા

આ પ્રમાણે કોઈ એક તરફ વળતી છુદ્દિની ચેષ્ટા થાય છે, તેનું નામ ઇંહા છે

જહા પત્રી જે વિશેષજ્ઞાન હોય તેનું નામ અવાય છે - અપોહ - છે પોતાના આકારથી ભિન્ન આકારને ત્યાં દૂર ડરવામા આવે તેને અપોહ કહે છે એ રીતે અપોહ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ છે હા ત ત્યાંજે એ જ્ઞાન થયું કે આ સ્થાણુ (હું) હોયુ તેમજે ત્યાંજે એવું નિશ્ચયરૂપે જે જ્ઞાન થાય છે કે આ સ્થાણુ (હું) જ છે, આનું જ નામ અપોહ છે માર્ગજ શબ્દનો અર્થ 'અન્વેષણ' થાય છે આ સ્થાણુ જ છે, આ પ્રકારનું અપોહ નામે જે જ્ઞાન થઈ ચુક્યું છે, તે આને લઈને જ થઈ ચુક્યું છે કે અહીં વહ્ની (વેલ) આરોહણ વગેરે જે સ્થાણુમા હોનારા ધર્મો છે, તે જ ઘટિત થઈ રહ્યા છે આનું નામ અન્વય છે "તત્તમત્ત્વે તત્તમન્વય" આ અન્વયનું લક્ષણ છે 'સ્થાણુ (હું) ના આધારે જ લતા વગેરેનું આરોહણ થાય છે માટે જ એ સ્થાણુના ધર્મ જાતાવવામા આ-આ છે માર્ગજામા 'અન્વય' ધર્મની પર્યાલોચના થાય છે ગવેષણામા કે વ્યતિરેક

નીચમલ્પપ્રદાનેન, સમ તુલ્યપરાક્રમૈઃ॥૧૧॥” ઇતિ, અન્યથા—“લુબ્ધમર્થેન ગૃહ્ણીયાત્, સાધુમઞ્જલિર્મર્યાદાઃ। મૂર્ખઃ છન્દાનુરોપેન, તત્ત્વાર્થેન ચ પઞ્ડિતમ્ ॥” ઇતિ। ‘ઈદાવોદ મગગણગવેસણચત્થમસત્થમદ્વિસારણ’ ‘ઈદાવોદમાગ્ગણગવેપણાર્થશાસ્ત્રમતિવિશારદ— તત્ત્વ ઈદા=સસ્યાપિયસત્તુનોડનાલાચિત્તિલોકનજન્યસશયનિરાશાય તુદ્ધિચેષ્ટા, યથા દૂરત ઉચ્ચેસ્ત્વયુક્તસ્ય કસ્યચિદ્દર્શને ‘સ્થાણુ યાં પુરુષો યા ઇતિ ત્રિપેકાય તુદ્ધિચેષ્ટનમ્’।

વજ્ર મે કરના હોવે તો उसके સાથ નમ્રતા થા વ્યવહાર રાખના ચાહિયે। (શૂર ભેદેન યોજયેત્) કિસી શૂરવીરકો યદિ વજ્ર મે કરના હૈ તો उसके સાથ ભેદનીતિ કા પ્રયોગ કરના ચાહિયે। (નીચમલ્પપ્રદાનેન) યદિ કિસી નીચજનકો વજ્ર મે કરના હૈ, તો ઉસે કુછ ન કુછ યોદા બહુત અવશ્ય દે દેના ચાહિયે।

(સમ તુલ્યપરાક્રમૈઃ) વરાવરી ચાલે શત્રુ કો યદિ વજ્ર મે કરના હૈ તો ઉસકે તો ઉસકે સાથ વરાવરી કા પરાક્રમ કરના ચાહિયે। યદી યાત અન્યત્ર ઇસ પ્રકાર સે ગઈ હૈ—

‘લુબ્ધમર્થેન ગૃહ્ણીયાત્ સાધુમઞ્જલિર્મર્યાદાઃ,
‘મૂર્ખઃ છન્દાનુરોપેન તત્ત્વાર્થેન ચ પઞ્ડિતમ્’।

સામાન્ય રૂપ સે વસ્તુ કે વાદ જો ઉસમે સવશ હોતા હૈ ઉસ સશય કોં દૂર કરને કી જો ઈક પ્રકાર કી વુદ્ધિ ચેષ્ટા હોતી હૈ ઉસકા નામ ઈદા હૈ। જૈસે દૂર સે કિસી કંઘી વસ્તુ કા જય હમે દર્શન હોતા હૈ તથા યહ કુછ હૈ એમા સામાન્ય વોધ હોતા હૈ અથા ઇસ સામાન્ય વોધ કે વાદ ફિર એસા જો વિચાર આતા હૈ કિ યહ સ્થાણુ હૈ યા પુરુષ હૈ

કરવુ નેઈએ ‘શૂર ભેદેન યોજયેત્’ વીર પુરુષને વશ કરવો હોય તો તેની આથે ભેદનીતિનો પ્રયોગ કરવો નેઈએ ‘નીચમલ્પપ્રદાનેન’ નીચ માણસને વશ કરવો હોય તો કંઈકને કંઈક થોડું થોડુંસ આપવું નેઈએ ‘સમ તુલ્યપરાક્રમૈઃ’ નરખી શક્તિવાળા હુશ્મનને વશ કરવો હોય તો તેની આથે બરાબરીનું શૂરતાન બતાવવું નેઈએ એવું યાત બીજે સ્થાને આ રીતે બતાવવામા આવી છે —

લુબ્ધમર્થેન ગૃહ્ણીયાત્ સાધુમઞ્જલિર્મર્યાદાઃ।

મૂર્ખઃ છન્દાનુરોપેન તત્ત્વાર્થેન ચ પઞ્ડિતમ્ ॥૧૧॥,

સામાન્ય રૂપમા વસ્તુના ભોધ પછીજે તેમા અશય ઉદ્ભવે છે તેને કંઈ કંઈવાની એક પ્રકારની બુદ્ધિનીચેષ્ટા હોય છે, તેનું નામ ‘કંઈ’ છે હા તા દૂરથી કોઈ જી ચી વસ્તુનું ન્યારે દર્શન થાય છે, ત્યારે આ કંઈક છે, એવું સામાન્ય જ્ઞાન આપણને વાય છે આ સામાન્ય જ્ઞાન પછી ફરી એમ વિચાર વાય કે આ આખું (કુડું) છે કે પુરુષ છે, આનું નામ અશય છે આ અશય પછી આ આખું હોવું નેઈએ અથા પુરુષ હોવો નેઈએ.

वैनयिक्या-विनयेन जाता वैनयिकी=गुरोर्विनयमाप्तशास्त्रार्थ सस्कारजन्या, तथा,
अत्र नैमित्तिकशिष्यद्वयोदाहरण सक्षेपतः प्रदर्श्यते—

एकस्मिन्ननगरे समकक्षत्रयस्का द्वौ शिष्यौ निमित्तशास्त्र पठितुं कस्यापि
नैमित्तिकस्य समीपे गतवन्तौ। तयोरेको विनयशीलो यद् यथा गुरुरूपदिशति तत्तथैव
बहुमानपुरस्सर विनयावनतमस्तकोऽधीते, गुरुपाठितं मुहुर्मुहुर्विमृशति, शङ्काम्पदं यत्
गुरुसमीपमुपेत्य सविनयं निर्णयति च। अपरस्तु न तथा विनयेन पठति, न पृच्छति,
नापि विमृशति च। अधीतशास्त्राभ्यां कालान्तरे जीवितार्थं देशान्तरं गतौ वयचि

है। गुरु आदि के विनय से प्राप्त हुए शास्त्री अर्थ के सम्भार से जो
बुद्धि प्राप्त होती है वह वैनयिकी बुद्धि है।

इस विषय में दो नैमित्तिक शिष्यों का उदाहरण इस प्रकार है—
किसी नगर में समान अवस्था वाले दो शिष्य किसी निमित्तज्ञ के पास
निमित्त शास्त्र को पढ़ने के लिये गये। उनमें एक शिष्य विनयशील
था। गुरुमहाराज उसे जिस प्रकार जिस बात को पढ़ाते थे वह उस
बात को बहुमान पुरस्सर पड़े भारी विनय के साथ पढ़ता था। विद्या
गुरु जिस विषय को उसे समझाया करते थे वह उस विषय को बार
बार विचार में आया करता था। जिन विषय में उसे किसी भी तरह
का संदेह होता तो वह गुरु के पास जा कर विनय के साथ उसका
निर्णय करता। दूसरा शिष्य ऐसा कुछ अविनयी था कि वह न तो कुछ
पढ़ता न कुछ लिखता और न गुरु से कुछ पूछता और न कुछ विचार
ही करता। अब उन दोनों के लिये ऐसा अवसर आया कि उन्हें आज्ञा

गुरु वगेरेना विनयशील प्राप्त उद्देश शास्त्रीय अर्थना मन्दार वगेरे बुद्धि प्राप्त थाय
ये, तेनेनाधित्री बुद्धि ये आ विषयने लगता ये नमित्तिक शिष्योना द्वायान्त आ प्रमाणे ये—

कोई नगरमा अगशी उमगना ये विद्यार्थिओ कोई नमित्तज्ञनी पाने नमित्त
शास्त्रना अभ्यासार्थे गया तेओमा ओउ शिष्य विनय हुतो गुरु तेने वे वान
शीघ्रता ते ते बातने अहुन मानपूर्वक धर्या विनय भाथे ते शीघ्रतो हुतो विद्या
आपनान गुरु ये विषय तेने समझता ते ते विषय उपर वागवाग मनन गतो
हुतो ते विषयमा तेने कोउ पक्ष जलनी राज होय तो ते गुरुनी पाने नते
नविनय तेन समझान गतो जेनो जीने शिष्य उर्ध्व अविनयी हुतो न
तो ते उर्ध्व नायतो अने न ते उर्ध्व लयतो तेमन न गुरुने ते उर्ध्व पूछतो अने
न ते कोउपक्ष जलता विचार जेने ते विचार जेना नी नायतो तेने

યોક્ત-માર્ગણાદયે સદ્ભૂતાર્યવિશેષ નિર્ણયામિષ્ટુત્તમેવાન્યધર્મપરિત્યાગેન 'તદસત્ત્વે તદસત્ત્વ વ્યતિરેક.' इति व्यतिरेक धर्माभ्यास समाप्नोचन यथा- 'अस्मिन्नगिरः शरीर कण्डयनादय पुरुषधर्मा न दृश्यन्ते' इति। एतेषा समाहारे ईडापोहमार्गणगवेप णानि, 'तैरर्थशास्त्रे=अर्थोपार्जननिमित्त शास्त्रमर्थशास्त्र, तत्र या मतिः=मनन तथा विशारदः=निपुणः स तथोक्तः। तथा 'उत्पत्तियाए वेणइयाए कम्मयाए पारि- णामियाए चउव्विहाए बुद्धीए उव्वेए' औत्पत्तिकया, 'वैनयि'या, 'कर्मज'या, 'पारिणाम'िकया, 'चतुर्विध'या बुद्ध्या उपपेत', तत्र-औत्पत्तिकया-उत्पत्तिरेव-शास्त्राभ्यासकर्मपरिशीलनादिक विहाय प्रयोजनयस्या सा औत्पत्तिकी-पूर्वमदृष्टाश्रुता ननुभूतविषयतयाप्यकस्मादुद्भवशीला, तथा, अत्र रोहकदृष्टान्त प्रसिद्ध एव।

है जैसे ऐसा विचार होना-कि यह स्याणु ही है- पुरुष नहीं-कारण पुरुषगत जो शिर कण्डूयन आदि धर्म हैं वे यहा प्रतीत नहीं हो रहे हैं। 'तदसत्त्वे तदसत्त्वम्' यह व्यतिरेक का लक्षण है। अभयकुमार जिस तरह सामादि नीति के प्रयोग करने में विशेष पदु'ये उसी प्रकार वे ईडा अपोह मार्गण, गवेपण द्वारा अर्थशास्त्र के विचार करने में भी विशेष विचारद थे। (उत्पत्तियाए वेणइयाए कम्मयाए पारिणामियाए चउव्विहाए बुद्धीए उव्वेए) औत्पत्ति की, 'वैनयि'की कर्म जा तथा, 'पारिणाम'िकी, इस तरह चार प्रकार की बुद्धि से वे अभयकुमार युक्त थे। जो बुद्धि स्वत' इस जीव को बिना किसी शास्त्राभ्यास आदि के उत्पन्न होती है वह औत्पत्ति की बुद्धि है। यह बुद्धि पूर्व में अदृष्ट अश्रुत तथा अननुभूत हुए विषय को अकस्मात् जान लेती है। इस विषय में रोहक के का दृष्टान्त प्रसिद्ध ही

[અભાવ] ધર્મ ઉપર વિચાર કરવામાં આવે છે તો તે એમ વિચાર થયો કે આ સ્થાણુ જ છે, પુરુષ નથી જરણુ કે પુરુષગત જે શિર કણ્ડયન વગેરે ધર્મો છે તેઓની અહીં પ્રતીતિ થતી નથી 'તદસત્ત્વે તદસત્ત્વમ્' આ વ્યતિરેકનું લક્ષણ છે જેમ અભયકુમાર સામ વગેરે નીતિના પ્રયોગ કરવામાં વિશેષ કુશળ હતા; તેમજ ઈડા, અપોહ માર્ગણ, ગવેપણ વડે અર્થશાસ્ત્ર ઉપર વિચાર કરવામાં પણ વિશેષ હોશિયાળ હતા (ઉત્પત્તિયાએ વેણइयाए कम्मयाए पारिणामियाए चउव्विहाए बुद्धीए उव्वेए) औत्पत्तिकी, 'वैनयि'की 'कर्म'જ અને પરિણામિકી આ રીતે ચાર પ્રકારની બુદ્ધિથી અભયકુમાર મ પન્ન હતા એવને પોતાની જોળે ડોડ પણ જાતના શાસ્ત્રાભ્યાસ વગર ને બુદ્ધિ ઉત્ભવે છે તે ઓત્પત્તિકી બુદ્ધિ છે આ બુદ્ધીપદ્ધતિ દોષપણ વળત તેનામાં નહિ આવેલા, માલગવામાં નહીં આવેલા તેમજ અનુભૂતિના વિષયમાં નહિ આવેલા વિષયને અનાયાસ સમજી લે છે આ જાણતમાં એકનું દૃષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ થયેલું જ છે

नैनयिण्या-विनयेन जाता नैनयिकी=गुरादिविनयप्राप्तशास्त्रार्थ सस्कारजन्या, तथा,
अत्र नैमित्तिकगिण्यद्वयोदाहरण संक्षेपतः प्रदर्श्यते—

एकस्मिन्नगरे समकक्षत्रयस्कौ द्वौ शिष्यौ निमित्तशास्त्र पठितुं कम्पायि
नैमित्तिकस्य समीपे गतवन्तौ। तयोरेको विनयशीलो यद् यथा गुरुरूपदिशति तत्तथैव
बहुमानपुरस्सर विनयावनतमस्तकोऽधीते, गुरुपाठितं मुहुर्मुहुर्विमृशति, शङ्कास्पदं स्यत्
गुरुसमीपमुपेत्य सविनयं निर्णयति च। अपरस्तु न तथा विनयेन पठति, न पृच्छति,
नापि विमृशति च। अधीतशास्त्राणामौ कालान्तरे जीविमार्थं देशान्तरं गतौ। ववचि

है। गुरु आदि के विनय से प्राप्त हुए शास्त्री अर्थ के सम्कार से जो
बुद्धि प्राप्त होती है वह नैनयिकी बुद्धि है।

इस विषय में दो नैमित्तिक शिष्यों का उदाहरण इस प्रकार है—
किसी नगर में समान अवस्था वाले दो शिष्य किसी निमित्तज्ञ के पास
निमित्त शास्त्र को पढ़ने के लिये गये। उनमें एक शिष्य विनयशील
था। गुरुमहाराज उसे जिस प्रकार जिस बात को पढ़ाते थे वह उस
बात को बहुमान पुरस्सर पढ़े भारी विनय के साथ पढ़ता था। विद्या
गुरु जिस विषय को उसे समझाया करते थे वह उस विषय को बार
बार विचार में आया करता था। जिस विषय में उसे किसी भी तरह
का संदेह होता तो वह गुरु के पास जा कर विनय के साथ उसका
निर्णय करता। दूसरा शिष्य ऐसा कुछ अविनयी या कि वह न तो कुछ
पढ़ता न कुछ लिखता और न गुरु से कुछ पूछता और न कुछ विचार
ही करता। अब उन दोनों के लिये ऐसा अवसर आया कि उन्हें आजी

गुरु वगेणेन विनययी प्राप्त उदेव शास्त्रीय अर्थना सम्कार वने ने बुद्धि प्राप्त वाच्य
ने, तेनानयित्री बुद्धि द्वे आ विषयने लगता थे नैमित्तिक गिण्योना ह्यन्त आ प्रमाणे द्वे—

दो नगरेषा नगरी उभयना ये विद्यार्थिभ्यो दोष निमित्तज्ञानी पाने निमित्त
शास्त्रना अस्याभ्यासे जथा तेभ्योभा ओड शिष्य विनय हुतो गुरु तेने ने वात
शीघ्रता ते ते वातने अहुज मानपूर्वक वणा विनय आथे ते शीघ्रते हुतो विद्या
आपनाज गुरु ने विषय तेने समझता ते ते विषय उपर बारबार मनन हुतो
हुतो ते विषयभा तेने दोष पणु ज्ञातनी राज होय तो ते गुरुनी पाने नहिने
अविनय तेनु नभावात हुतो हुतो भीने शिष्य उर्ध्व अविनयी हुतो न
तो ते उर्ध वाचते आने न ते उर्ध लभते तेभ्य न गुरुने ते उर्ध पूछते आने
ते दोषपणु ज्ञातना विद्या हुवे विद्याअस्यान उगी ह्या पत्री आ भन्नेने

नगरनिम्ने सरस्तीरे विश्वमतुः । 'एतावुमी विद्यासी' इतिज्ञात्वा मस्तकन्यस्त-
जलभृतघटा वाचिदग्द्धा विदेशगतस्वसुतकुशलिनीं वार्तां पप्रन्त । मश्रममशालमेव
तन्मस्तकाद् घटो न्यपतत्, तददृष्ट्वा सोऽविगृह्यकारी झटितिमाह—'टटे ।=मृतस्तत्र
पुत्र,' इत्यादि । कर्णकठोर प्राणापहारम् यज्ञमियाऽऽपतत् पुत्रमरणरूप तद्वचन
श्रुत्वा यावत्सा मूर्छा प्राप्नोति तावदपरो विमर्शशीलो नैमित्तको न्यगदत् भोभ्रात
मैवं ब्रूहि, अस्याः पुत्रः साम्प्रतमेव स्वगृहमागतो रक्षते मात । गन्तुं शीघ्रं गृह
पुत्रमुखावलोकनजनितममन्दपरमानन्दमनुभवेत्यादि । तन्नुत्वा मृत्युजीवितेव

विका सपादन के लिये परदेश मे जाना पडा । जब ये बाहर जा रहे थे तो
किसी एक नगर के पास के सरोवर के किनारे ये दोनों ठहर गये । इतने में
एक हृद्धाने कि जिसका पुत्र बहुत समय से परदेश गया हुआ था और अभी तक
वापिस नहीं आया था उन्हें देखा-वह मस्तक पर घड़ा रखकर वहाँ
जल भरने को आई थी । उसने विद्वान समझ कर इनसे अपने पुत्र की
कुशल वार्ता पूछी तो अविनीत शिष्यने यह देखकर कि उसके मस्तक
से मश्र पूटने के साथ साथ घड़ा गिर गया है जल्दी से ऐसा रहा
कि हृद्दे ? तेरा पुत्र तो परदेश मे ही मर गया है-तू अब किस की
कुशल वार्ता पूछ रही है। ऐसा उसका कर्णकठोर वज्र के प्रहार जैसा
तीक्ष्ण मर्मभेदक पुत्र का मरण रूप वचन सुनकर वह मर्चिष्ठ होने
वाली ही थी इतने मे दूसरे विनयशील शिष्यने विचार कर कहा भाई
ऐसा मतहो-इसका पुत्र तो इस समय घर पर ही आ पहुँचा है ऐसा
कहकर फिर उसने उस हृद्दा से कहा । तुम जल्दी से जल्दी घर जाओ ।

पोतानी आलुविका अलाववा भाटे परदेश जवानु यथु न्यारे तेओ गहार जहरहा
हुता त्यारे भार्गभाः।धनगर पासे सरोवरना कोठे आ गन्ने रोकाया ओटलाभा ओक ठाशीओ
के जेना पुत्र धला समय पडेला विदेश गये हुतो अने हल पोताने घे पाछे क्यो
न हुतो-तेओने बोया, ते धडा माथा उपर भूजीने पाणी करवा आनी हत्ती ते
ठाशीओ तेओने विद्वान समलने ओमने पोताना पुत्रकु कुशला पूछथु प्रश्न पूतानी
गाथे न वृद्धाना माथा उपरथीपाणीने उडा पडी गयोछे,-ओ जे नि अग्निनीन शिष्ये अजय ?
जहु के हे वृद्दे ! तारे पुत्र तो विदेशमा भरषु पाग्यो छे, तु उच कोना
कुशला नी वात पूछे छे, आ प्रभाषे तेनु पञ्जप्रहार जेपु दाख्यहु, तीक्ष्ण, अन्त उरलने
वीधनाइ, पुत्रभरषु इयवचन नालणीने ते जेलान वरानी न हत्ती तेटलाभा जीव विनयशील
शिष्ये विनारीने जहु के लाछआपु न बोला ओना पुत्र तो अत्यारे घे आनी पछेओ
आम जूडीने पछी तेछे ते ठाशीने कहु के मा । तमे सत्परे घेर नओ तमासे पुत्र

ना गता गृह, मिलितो लब्धः पुत्र, हर्षप्रसन्नमयागता । तदनु ना बहुमूल्य
पारितोषिकमादाय सरस्तीरमागत्य तौ पृष्ठयतीक्य ज्ञातमेतदुत्तमिति । अविमृश्य
सारी द्यूते प्रश्नसमये तत्र मस्तकान्निपत्य कुम्भः स्फुटितस्तेन मया ज्ञात-‘मृतस्तव
पुत्रः’ इति । तत्पश्चाद् विमृश्यसारी प्रयक्ति-प्रश्नसमकालमेव तत्र घटाऽथो भूमौ
निपतितस्तज्जलं च सरोजलेन साकं मिलितं तेन मया ज्ञात-‘यस्य यजन् तत्तेन

तुम्हारा पुत्र पर पर आ गया है। उसके मुख्वावलोमन से तुम परम हर्ष का
अनुभव करो। इस प्रकार उस विनयशील विचारक शिष्य के वचन सुन
कर उसे मानो नई चेतना मी प्राप्त हो गई हो इस तरह उनपर वह
अपने घर पहुँची। पहुँचते ही पड़ा उसने एक लाल रूपया को समा
र साय में लाने हुए अपने पुत्र को देखा-देखते ही उसे परम आनन्द
का अनुभव हुआ हर्ष प्रकर्ष से युक्त हो कर वह बहुमूल्य पारि
तोषिक लेकर पुनः उस तालाब के किनारे पर वह जाई आते ही उन
दोनों से उसने प्रश्न-भाई तबलाओ तुमने यह सब कैसे जाना। सुनकर
अविमृश्यकारी शिष्यने उससे कहा-मा! प्रश्न पूछने के साथ ही जब
तुम्हारे मस्तक से घड़ा गिर कर फूट गया-तो मैंने विचार किया कि
जिस प्रकार यह घड़ा अचानक गिरकर फूट गया है उसी प्रकार तुम्हारा
पुत्र भी मर गया है। विमृश्यकारीने अपनी बात के समर्थन में उसे कहा
-कि मातः ? प्रश्न करने के समकाल में ही जब आप का घड़ा
जमीन पर गिर पड़ा और उसमें से जल सरोवर के साथ मिल गया

घर आवी गयो छ तेनु भो लेधने तमे भूषण आनन्द अनुभवो आ गीते विनयी
अने विद्यागडे शिष्यना वचन मालणीने तेणे लखे देनवी शेतनान मेणनी छाय, तेम ते
तगत पोताने वेग गड अने वेग पडोयता न त्या तेणे ओठ लाप उपिया दमाई आवेल पोता
ना पुत्रने लेथो लेतानी माये न तेनु डैथु आनन्दथी तणोण थरि गथु प्रमन्न थती
ते गडु डीमती लेट लधने ते न तणावने ढाठे इटी आवी आवीने तेथो गन्नने
तेणे पूछथु ‘लाई तमे आ गथु डेनी गीते लणथु ?’ ओ मालणीने अविमृश्यकारी
[अविद्याजी] शिष्ये उछु-‘मा ! प्रश्न उरतानी माथे न तमाग माथा उपन्यी वडो
पडीने कूटी गयो, त्यादे भने थथु डे वे गीते आ घडो ओयितो पडीने कूटी
गयो, ते गीते तमागे पुत्र पणु मण पाग्यो छथे “विमृश्यकारीओ [विद्यागडे]
पोतानी वातना मभर्यनमा उछु डे ‘मा ! प्रश्न उरती वणते तमागे घडो नमीन
पण पड्यो अने तेनु पाणी नरोवणा पाणीनी माथे मणी गथु ते ओ
उपरयी मे लणथु डे वे प्रभाणे आ वडानु पाणी आ नरोवणा पाणीनी साथे
मणी गथु छ, ते न प्रभाणे तमागे पुत्र पणु तमने नट्टी मणवे लेउओ आ

મિલિતમિત તતોઽધ્યા.પુત્રેઽપ્યનયા સહદ્રુતમય મિલિન્યતી' ત્યાદિ । તન્નુત્ત્વા
તમવિમુશ્યકારિણ દુર્વચનૈર્નિર્મલસ્ય વિમુશ્યકારિણે પ્રદુપૂલ્ય પારિતોપિક સમર્પ્યા
શીર્વાદશતાનિ દદૌ । અયાસાવિમુશ્યકારી શ્વેદવિનો મૃત્યા સ્વચેતસિ ચિન્તયા
માસ-‘મયા ગુરુજન વિનયાભાવેન શાસ્ત્રમભ્યસ્ત તસ્માન્મે વિદ્યા ન ફલવતી જાતે’
ત્યાદિના મનઃસતાપ સમાપ । વિનયશીલો વિમુશ્યકારી તુ ગુરોરુપમાર મુદુર્મદુ
સ્તુસ્મરન્ વિગ્રામચાર કુપ્રશ્નાસ્મિન્ લોકે જનરમૃતમિય પૂજિતઃ-ક્રમઃ આત્મ
વિદ્યા સમાપ્ય કલ્યાણમાર્ગ સાધિતવાન્ । સદ્વાચયને ક્રતેઽપિ વિનીતે ય

તો હસ પર સે મૈને જાના કિ જિસ પ્રકાર યહ જલ હસ જલ કે સાથ
મિલ જુલ ગયા હૈ-ઉસી પ્રકાર આપકા પુત્ર મી આપકે સાથ શીઘ્ર હી
મિલ જાના ચાહિયો । હસ પ્રકાર ઉસ વિમુશ્યકારી કે ભૂરિ ભૂરિ પ્રશસા
કરતી હુઈ ઉસ દૃઢાને ઉસ અવિમુશ્યકારી વ્યક્તિ સો બુરા મલા રહ કર
તયા ઉમ વિચારશીલ વ્યક્તિ સો વહુમૂલ્ય પારિતોપિક પ્રદાન કર અન્ત
મે સૈરઢે આશીર્વાદ વચનોં સે પ્રવાયા । અપને સાચી નાં હસ પ્રકાર દેવ
દુર્લભ સન્માન દેલકર અવિમુશ્યકારી વહુત અધિક શ્વેદ લિખ્ત હુઆ ।
ઉસને અપને ચિત્ત મે સોચા મૈને વિદ્યાગુરુકે પાસ વિદ્યા કા અધ્યયન તો
કિયા હૈ-પરન્તુ વિનયાભાવ કે કારણ વહ મુક્ષ મે ફલવતી નહી હુઈ
હૈ । વિનયશીલ વિમુશ્યકારીને ‘વિનયાદિ સપન્ન પુનર જો મી વિદ્યા
મૈને વિદ્યા ગુરુ સે પઢી વહ મુક્ષ મે વિશેષ રીતિ સે પ્રસ્ફુટિત હુઈ હૈ અત
મેરે ઉપર વિદ્યાગુરુ કા વડા ભારી ઉપકાર હુઆ હૈ-‘હસ પ્રકાર વાર
વાર વિદ્યા ગુરુ કે ઉપકાર કા સ્મરણ કરતે હુએ વિગ્રા ના પ્રચાર અઢઠી
તરહ સે કિયા હસ પ્રચારસે લોગો મે ઉસકી અમૃત જૈસી માન્યતા વઢી ।
ક્રમશઃ જવ વહ આત્મવિદ્યા ની સાધના કરતેર કલ્યાણમાર્ગ કા પધિક ઘન

પ્રમાણે વાતળણી તે ઝડીએ અવિમુશ્યકારીના જ્ઞાનની ખૂબ આટકણી કાઢી અને તે પછી
વિચારશીલને ખૂબ કીમતી હેટ અને ને કેડે આવીર્ષ્યને આપ્યા પોતાના સાથીનું આ
રીતે દેવ દુર્લભ સન્માન બોધને અવિમુશ્યકારી ખૂબ જ દુ ખી થયો અને તેણે
પોતાના મનમા વિચાર કર્યો કે ‘એ વિદ્યાગુરુ પામેથી વિદ્યાભ્યાસ તો કર્યો છે પણ
વિનય રહિત હોવાને લીધે વિદ્યા સારી પેઠે મારામા ફળવતી થઈ નથી’ વિનય
શીલ વિમુશ્યકારી પ્રિયે વિદ્યા કર્યો કે ‘વિનયાદિથી જે વિદ્યા ગુરુ પામેથી મેળવી
છે, તે મારામા સવિશેષ વિકાસ પામી છે ખરેખર મારા ઉપર વિદ્યાગુરુનો ખૂબ લાઠે
ઉપકાર થયો છે’ આ રીતે વારવાર વિદ્યાગુરુના ઉપકારનું સ્મરણ કરતા મારી પેઠે
વિદ્યાપ્રચાર કર્યો આ પ્રયાગથી લોકોમા અમૃત જેવી તેની ખ્યાતી વધી અનુક્રમે ત્યારે
તે આત્મવિદ્યાની સાધના કરતા કરતા કલ્યાણપથનો પધિક બન્યો ત્યારે અનન્ત

विद्या मकलशास्त्ररहस्य प्रकटयति। मुनिनीतस्तद् विद्या प्रभावेणास्मिन् लोके
स्व रचनया शास्त्रादिरहस्य प्रकटयन् आत्मविद्या समयाप्य स्वपर कल्याणाय प्रभवति।
निश्चैनयित्री बुद्धि दृष्टान्तः। अत्रानेकगो दृष्टान्ता. सन्तीति विस्तरभयाद्
विरम्यते।

कार्मिक्या=कर्मण.=कृपिवाणिज्यादि व्यवसायात् जाता कार्मिकी=तत्तत्क
मो-यामप्रमर्पजनितेत्यर्थः तथा। अत्र तस्मिन्कृपीवल्गोदाहरणम्-

रक्षितम्करो वाणिजग्रामे रस्यचिद्वणिजो गृहे रमशास्त्रात् खनितवान्।
प्रभाते जना एरत्रीभूतारतस्वात दृष्ट्वा भूयो भूयः प्रशसा कृतवन्त-अहो ! चौरस्य

गया तो अनन्त ससार का भी अत उमने रर दिया। इस दृष्टान्त लिखने का
तात्पर्य यह है कि सा १० अध्ययन करने पर भी विनीत जनमे ही विद्या
फलवती बनती है तथा मकर शास्त्रों का रहस्य भी आत्मा में प्रकट होता है
जो आत्मा विनीत होता है। विनीत जन ही विद्या के प्रभाव से इस
लोक में अपनी रचना द्वारा शास्त्रादि के रहस्य को प्रकट करते हैं-और
आत्मविद्या को प्राप्त कर अन्त में वे स्व और पर के स्वयं करने में
समर्थ बन जाते हैं। इस बुद्धि के ऊपर और भी अनेक प्रकार दृष्टान्त
ह जो यहा ग्रन्थ विस्तृत हो जाने के भय से नहीं लिखे गये हैं। कृपि वाणि
ज्य आदि व्यवसायरूप कर्म से जो बुद्धि उत्पन्न होती है वह कार्मिकी बुद्धि है।

इसके ऊपर कृपिवल (क्रिजान) और चोर का उदाहरण इस प्रकार है—

एक चोर ने वाणिज गाँव में किसी एक वणिक् के घर में रात्रि
के समय कमल के आकार जैसा खात-ओडा किया।-प्रभातकाल जब
हुआ तो लोगोने इसे देख कर चोर की बड़ी भारी प्रशंसा की। कहने

મણુને પણ તેણે અત ક્યો આ દષ્ટાન્ત લખવાનુ પ્રયોજન એ છે કે એકી માથે
અભ્યામ કળા દત્તા પણ વિનીત માણુમમા ૪ વિદ્યા મદ્દન થાય છે, અને બધા શાસ્ત્રોનુ
શુદ્ધ્ય પણ તે ૪ આત્મામા પ્રકટે છે, કે જે આત્મા વિનમ્ર હોય છે નમ્ર માણુમ જ
વિદ્યાના પ્રભાવની આ લોહમા પોતાની ગ્યના વડે શાસ્ત્ર વગેરેનુ શુદ્ધ્ય બતાવે છે, અને
આત્મવિદ્યાને મેળીને અતે સ્વ [પોતાનુ] અને પર [પાગડાનુ] કલ્યાણ માધવામા મમર્થ
થાય છે આ બુદ્ધિ વિષે બીજાપણુ એનેક દષ્ટાન્તો છે જે અહીં ગ્રન્થ વિસ્તાગના
ભયની લાખ્યા નથી કૃષિ, વાણિજ્ય વગેરે વ્યવસાયના કર્મોથી જે બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય
છે તે કાર્મિકી બુદ્ધિ છે

એના માટે કૃપીવલ [જેશુત] અને ચોરનુ ઉદાહરણ આ પ્રમાણે છે—

વાણિજ ગામમા ડોઇ એક વાણિયાના ઘેર રાતના વખતે એક ચોરે કમળના
આકાર જેવુ બાગેડ [ખાતર] પાડ્યુ મવાડે લોડેએ એ બેઠને ચોરના બહુ ભારે

અસ્યામવસર્પિण्या જાતસ્ય ચતુર્વિંશસ્ય ચરમતીર્થકરસ્ય ભગવતઃ શ્રીવર્ધમાન-
સ્વામિનશ્ચરમચાતુર્માસ્ય પાવાપુર્યામાસીત્ । તત્ર કૃતપથ્થભક્તેષુ નવમહ્લકિ-નવ-
લેચ્છકિ-કાશી-કૌશલકેષુ અષ્ટાદશમુ ગણરાજેષુ સમુપસ્થિતેષુ તસ્ય ચરમદેશના
પદ્ત્રિંશદ અધ્યયનાત્મિકા ઉત્તરા અધ્યયનનામતઃ પ્રસિદ્ધા, વિંશત્ય અધ્યયનાત્મિકા તુ
વિપાકશ્રુતારબ્યા । તત્રોત્તરા અધ્યયનસ્ય શબ્દાર્થસ્ત્વેઅમ્-ઉત્તરાણિ=મોક્ષસાધકત્વાત્
પ્રધાનાનિ અધ્યયનાનિ યત્ર તદુત્તરા અધ્યયનમ્ ।

નન્નિદમેવ શાસ્ત્ર પ્રધાન ચેત્ આચારાઙ્ગાદિદ્વાદશાઙ્ગી ભગવત્પ્રજ્ઞાઽપિ
પ્રધાનતયાઽનુકૃત્યાદિતોઽપકૃષ્ટતયા પ્રેક્ષાપદ્ધિરનુપાદેયા સ્યાદિતિ ચેદ્ ? અગ્રો-
ભગવાન ગૌતમ ગણધર કો (નત્વા) નમસ્કાર કર મેં (ઉત્તરાધ્યયને)
હસ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર કે ઉપર (પ્રિયદર્શિની વૃત્તિ) પ્રિયદર્શિની નામક
વૃત્તિ કી (કુર્વે) રચના કરતા હું ॥ ૪ ॥

ટીકાર્થ-હસ અવસર્પિણી કાલમે ઉત્પન્ન ચૌવીસવે અન્તિમ તીર્થકર
ભગવાન શ્રીવર્ધમાન સ્વામી કા અન્તિમ ચાતુર્માસ પાવાપુરી મે હુઆ ।
વહા પર ભગવાન કી સેવા મે, નવમહ્લકિ નવલેચ્છકિ જો કાશી અવ
કૌશલદેશ કે અઠારજ ગણરાજા યે વે ઉપસ્થિત રુપ । ડન સગ્રોને પથ્થભક્ત
કિયા । ડસ સમય ડન શ્રી ભગવાન મહાવીર સ્વામી કી અન્તિમ દેશના
હુઈ, જો દેશના ડત્તીસ અધ્યયનરૂપ ‘ઉત્તરાધ્યયન’ હસ નામ સે પ્રસિદ્ધ
હુઈ, તયા વીસ અધ્યયનરૂપ વિપાકશ્રુત, ડસ નામ સે ભી પ્રસિદ્ધ હુઈ ।
ડનમે ‘ઉત્તરાધ્યયન’ શબ્દ કા અર્થ હસ પ્રકાર હૈ-મોક્ષ સાધક હોને
સે ઉત્તર-પ્રધાન હૈ અધ્યયન જિસમે વહ ઉત્તરાધ્યયન હૈ ।

ગણધરને (નત્વા) નમસ્કાર કરી હુ (ઉત્તરાધ્યયને) ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ઉપર
(પ્રિયદર્શિનીમ્ વૃત્તિ) પ્રિયદર્શિની નામની વૃત્તિની (કુર્વે) રચના કરૂ હુ ॥૪॥

ટીકા-આ અવસર્પિણી કાળમા ઉત્પન્ન થયેલા ચૌવીસમા છેલ્લા તીર્થ કર ભગ
વાન શ્રી વર્ધમાન સ્વામીનો છેલ્લો ચાતુર્માસ પાવાપુરીમા થયો ત્યા આગળ
ભગવાનની સેવામા નવમહ્લકિ નવલેચ્છકિ જે કાશી અને કૌશલ દેશના અઠાર
ગણરાજ આવેલ હતા એ બધાએ પથ્થભક્ત રહેલ આ સમયે ભગવાન શ્રી
મહાવીર સ્વામીની અતિમ દેશના થઈ, જે દેશના છત્રીસ અધ્યયનરૂપ
‘ઉત્તરાધ્યયન’ આ નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ, તથા વીસ અધ્યયનરૂપમા વિપાકશ્રુત
નામથી પણ પ્રસિદ્ધ થઈ, આમા ‘ઉત્તરાધ્યયન’ શબ્દનો અર્થ આ પ્રકારે છે-
મોક્ષસાધક હોવાથી ઉત્તર-પ્રધાન એ અધ્યયન જેમા તે ઉત્તરાધ્યયન છે

(સગુણસમિતિં સમા વિરતિમાદધાન સદા) જો પાંચ સમિતિ
 ઔર ત્રીન ગુણિયોં ક્રે ધારક હૈ, તથા સર્વદા સર્વવિરતિ ક્રો પાલને વાલે
 હૈ, (ક્ષમાવદલિલક્ષમ) પૃથિવી ક્રે સમાન જો સર્વ પ્રકાર ક્રે અનુકૂલ
 પ્રતિકૂલ પરીપહાદિક ક્રો સહન કરતે હૈ, (કલિતમન્જુચારિત્રકમ્)
 જો નિરતિચાર ચારિત્ર અરાધન મે સદા તત્પર રહતે હૈ, તથા—(સદોર-
 મુલ્લવલ્લિકાવિલસિતાનનેન્દુ) વાયુકાયાદિ ક્રી યતના ક્રે લિયે જિનકા
 મુલ્લરૂપી ચન્દ્રમણ્ડલ સદા સદોરક મુલ્લવલ્લિકા સે સુશોભિત હૈ, તથા—
 (અપૂર્વવોધપ્રદ) જો અપૂર્વ સમકિતરૂપી વોધ-વીજ ક્રે ઢાતા હૈ ઔર
 (મલ્લવારિધિપ્લવમ્) ઇસ સસારસમુદ્ર સે મન્ય જીવોં ક્રે પાર હોને ક્રે
 લિયે નૌકા સમાન હૈ, ળેસે (ગુરુ) નિર્ગન્ય ગુરુ મહારાજ ક્રો (પ્રણોમિ)
 મૈં નમસ્કાર કરતા હૂં ॥ ૩ ॥

અલ્ ટીકાકાર મલ્લવાનક્રી વાણી આદિક્રો નમસ્કાર કરક્રે અપની
 વ્યક્તવ્યતા પ્રકટ કરતે હૈ—‘જૈનો’ ઇત્યાદિ ।

(જૈનો સરસ્વતીં) જિનેન્દ્ર ક્રે મુલ્લકમલ સે નિર્ગત દ્વાદશાંગીરૂપ
 સરસ્વતી દેવી ક્રો, ંવ (ગણનાયક ગૌતમ) ગણનાયક-ગચ્છ ક્રે નાયક

(સગુણસમિતિ સમા વિરતિમાદધાન સદા)—ંવે પાંચ સમિતિ અને
 ત્રણ ગુણિયોના ધારક છે, તથા સર્વદા સર્વવિરતિને પાળવાવાળા છે, (ક્ષમા
 વદલિલક્ષમ) પૃથ્વીના સમાન જે સર્વ પ્રકારના અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરિપહોને સહન
 કરે છે, (કલિતમન્જુચારિત્રકમ્)—ંવે નિરતિચાર ચારિત્રના આરાધનમા
 સદા તત્પર રહે છે તથા (સદોરમુલ્લવલ્લિકાવિલસિતાનનેન્દુ) વાયુકાય આદિની
 યતનાને માટે જેમનુ મુખરૂપી ચન્દ્રમણ્ડળ મહા દોરામણ્ડિતની મુહપતીથી
 મુશોભિત છે, તથા (અપૂર્વવોધપ્રદ) અપૂર્વ સમકિતરૂપી વોધ-ખીજના
 ઢાતા છે અને (મલ્લવારિધિપ્લવમ્) આ સસારસમુદ્રથી લબ્ધ હોવાને પાર
 કરવામા નૌકાસમાન છે, ંવા (ગુરુ) નિર્ગન્ય ગુરુ મહારાજને (પ્રણોમિ)
 હુ નમસ્કાર કરૂ છુ

હવે ટીકાકાર ંન લગવાનની વાણી આદિને નમસ્કાર કરી સ્વલક્ષ
 વ્યતા પ્રકટ કરે છે—‘જૈનો’ ઇત્યાદિ

(જૈનો સરસ્વતીં) જિનેન્દ્રના મુખકમળથી નિર્ગત દ્વાદશાંગીરૂપ સરસ્વતી
 દેવીને, અને (ગણનાયકમ્ ગૌતમ) ગણનાયક-ગચ્છના નાયક લગવાન ગૌતમ

तत्र पदत्रिंशदभ्ययनानां नामानि प्रदर्शयन्ते—

१-विनयश्रुतम्, २-परीपहः, ३-चतुरङ्गीयम्, ४-असंस्कृतम्, ५-अ-
क्रामसक्राममरणीयम्, ६-धुल्लुक्निर्ग्रन्थीय, ७-एलकीयम् (उरभीयम्), ८-
कापिलकम्, ९-नमिप्रव्रज्या, १०-द्रुमपत्रकम्, ११-बहुश्रुतम्, १२-हरिकेशीयम्,
१३-चित्तसम्भूतीयम्, १४-द्रुपुकारायम्, १५-सन्निधु, १६-ब्रह्मचर्यसमाधिः,
१७-पापश्रमणीयम्, १८-सयतीयम्, १९-मृगापुत्रीयम्, २०-महानिर्ग्रन्थीयम्,
२१-समुद्रपालीयम्, २२-रथनेमीयम्, २३-केशिगौतमीयम्, २४-समितीयम्,
२५-यज्ञीयम्, २६-सामाचारी, २७-खलुकीयम्, २८-मोक्षमार्गगतिः, २९-सम्य-
क्त्वपराक्रमः, ३०-तपोमार्गः, ३१-चरणश्रिधिः, ३२-प्रमादस्थानम्, ३३-कर्म-

जगह-जगह वर्णित हुआ है, अतः प्रसिद्धिवश इसे प्रधान कहना
कोई अनुचित नहीं है। इसलिए इस मूलसूत्र का नाम उत्तराध्ययन
कहा गया है। उत्तराध्ययन के ३६ अध्ययन ये हैं—

(१) विनयश्रुत, (२) परीपह, (३) चतुरङ्गीय, (४) असंस्कृत,
(५) अक्रामसक्राममरण, (६) धुल्लुक्निर्ग्रन्थीय, (७) एलकीय, (८) कापि-
लक, (९) नमिप्रव्रज्या, (१०) द्रुमपत्रक, (११) बहुश्रुत, (१२) हरिकेशीय,
(१३) चित्तसम्भूतीय, (१४) द्रुपुकारीय, (१५) सन्निधु, (१६) ब्रह्मचर्य-
समाधि, (१७) पापश्रमणीय, (१८) सयतीय, (१९) मृगापुत्रीय,
(२०) महानिर्ग्रन्थीय, (२१) समुद्रपालीय, (२२) रथनेमीय, (२३) केशि-
गौतमीय, (२४) समितीय, (२५) यज्ञीय, (२६) सामाचारी, (२७) खलु-
कीय, (२८) मोक्षमार्गगति, (२९) सम्यक्त्वपराक्रम, (३०) तपोमार्ग,

ये सब प्रसिद्धिवश आने प्रधान उद्देश्यमा जाई अनुचित ठेवु नथी आ
भाटे आ मूलसूत्रनु नाम उत्तराध्ययन उद्देश्येले छे उत्तराध्ययनना छत्रीस
अध्ययन आ प्रगरे छे—

(१) विनयश्रुत, (२) परिपह, (३) चतुरङ्गीय, (४) असंस्कृत, (५) अक्राम-
सक्राममरण, (६) धुल्लुक्निर्ग्रन्थीय, (७) एलकीय, (८) कापिलक, (९) नमि-
प्रव्रज्या, (१०) द्रुमपत्रक, (११) बहुश्रुत, (१२) हरिकेशीय, (१३) चित्तसंभूतीय
(१४) द्रुपुकारीय, (१५) सन्निधु, (१६) ब्रह्मचर्यसमाधि, (१७) पापश्रमणीय,
(१८) सयतीय, (१९) मृगापुत्रीय, (२०) महानिर्ग्रन्थीय, (२१) समुद्रपालीय,
(२२) रथनेमीय, (२३) केशिगौतमीय, (२४) समितीय, (२५) यज्ञीय,
(२६) सामाचारी, (२७) खलुकीय, (२८) मोक्ष मार्गगति, (२९) सम्यक्त्वपराक्रम,
उ-२

ચયતે—યદ્યપિ સર્વ પ્રવચન પ્રધાનમેવ, તથાપ્યેતાનિ વિનયશ્રુતાદીનિ પદ્મિશદ-
ધ્યયનાનિ રુદ્ધિશાત્ પ્રધાનાનિ । ભગવચ્ચરમદેશનાસ્વરૂપતયાઽસ્મિન્ શાસ્ત્રે દ્વાદશાદ્વી
પ્રતિપાદિતાર્થમુપસહરતા ભગવતા પ્રાધાન્ય રુદ્ધ્યા પ્રદર્શિતમ્, સવિસ્તર તુ તત્ત્વ તત્ત્વ
તત્ત્વ સૂત્રે ઘર્ણિતમિતિ ન ક્ષાઽપ્યનુપપત્તિઃ ।

પ્રશ્ન—યદિ ઋત્તીસ અધ્યયનાત્મક યદ્દ શાસ્ત્ર હી પ્રધાન માના
જાવેગા તો આચારાગ આદિ દ્વાદશાગ કિ જિનકા પ્રરૂપણ મી સ્વય
ભગવાન્ ને હી ક્રિયા હૈ, પ્રધાનરૂપ સે નહો કહે જાને કે કારણ ઇમકી
અપેક્ષા અપકૃષ્ટ-અપ્રધાન હો જાયેગે, ઓર ડસ કારણ વે પ્રેક્ષાવાન્-
બુદ્ધિમાનો-કી દૃષ્ટિ મેં ઉપાદેય નહી રહ સકેંગે, સો ડસ પ્રકાર યદિ
કોઈ પ્રશ્ન કરે તો ડસકા સમાધાન ઇસ પ્રકાર હૈ—

ભગવત્પ્રતિપાદિત હોને કે કારણ યદ્યપિ સમી દ્વાદશાગાત્મક
પ્રવચનપ્રધાન હૈ ફિર મી યદ્દાજો ઇન્ વિનયશ્રુતાદિક ઋત્તીસ અધ્યયનોં
મેં પ્રધાનતા પ્રદર્શિત કી ગઈ હૈ યદ્દ કેવલ પ્રસિદ્ધિ કે વશ સમજના
ચાહિયે । ભગવાન કી અન્તિમદેશનાસ્વરૂપ હોને સે ડસ શાસ્ત્ર મેં
દ્વાદશાગપ્રતિપાદિત અર્થ કા સક્ષેપ સે સમાવેશ ક્રિયા ગયા હૈ, અતઃ
સૂત્રકાર ને પ્રસિદ્ધિ સે હી ઇસમે પ્રધાનતા પ્રકટ કી હૈ । દ્વાદશાગ કા
વિસ્તારસહિત વાસ્તવિક તત્ત્વ, આચારાગ, સૂત્રકૃતાગ આદિ આગમોમે

પ્રશ્ન—જો છત્રીસ અધ્યયનાત્મક આ શાસ્ત્ર જ પ્રધાન મનાશે તો આચારા
રાગ વગેરે દ્વાદશાગ કે જેનુ પ્રરૂપણ પણ સ્વય ભગવાને જ કરેલ છે, તે
પ્રધાનરૂપના ન કહેવાવાને કારણે આની અપેક્ષા અપકૃષ્ટ-અપ્રધાન બની જશે,
અને આ કારણથી તે પ્રેક્ષાવાન્-બુદ્ધિમાનો-ની દૃષ્ટિએ ઉપાદેય નહી રહે જો
આ પ્રકારનો કદાચ કોઈ પ્રશ્ન કરે તો એનુ સમાધાન આ પ્રકારથી છે—

સ્વય ભગવાનથી પ્રતિપાદિત હોવાના કારણે જોકે યદ્દા દ્વાદશાગાત્મક
પ્રવચન પ્રધાન છે છતા પણ આહિં આ વિનયશ્રુતાદિક છત્રીસ અધ્યયનોમા
પ્રધાનતા પ્રદર્શિત કરાયેલ છે, તે કેવળ પ્રસિદ્ધિને વશ હોવાનુ સમજવુ
જોઈએ ભગવાનની છેલ્લીદેશનાસ્વરૂપ હોવાથી આ શાસ્ત્રમા દ્વાદશાગપ્રતિ
પાદિત અર્થનો સક્ષેપમા સમાવેશ કરવામા આવેલ છે, એટલે સૂત્રકારે
પ્રસિદ્ધિથી જ આમા પ્રધાનતા પ્રકટ કરી છે દ્વાદશાગનુ વિસ્તારસહિત
વાસ્તવિક તત્ત્વ, આચારાગ, સૂત્રકૃતાગ વગેરે આગમોમા ડેડડેકાણે વર્ણન થયેલ

સહ સમ્યન્ધઃ । માયસયોગઃ-અગ્રુભમાયૈઃ સદાત્મનઃ સમ્યન્ધઃ, તસ્માત્ સર્વવિય-
સયોગાદ્ વિપ્રમુક્તસ્ય=વિપ્રયુક્તસ્ય, અનિત્યાશરણાદિદ્વાદશભાવનાભિઃ સયોગસ્ય
ફલ સસારપરિભ્રમણાદિરૂપ વિજ્ઞાય સયોગ પરિત્યક્તત્વમ્મિત્યર્થઃ । સયોગો હિ મૃગ-
વૃણાપદ્ ભ્રમોત્પાદકઃ, કુગતિસાધકઃ, પ્રિવેકતસ્તૂમૂલને મત્તગજરાજોપમઃ, અમ-
ન્દાત્માનન્દરસશોષણે પ્રચંડમાર્તઙ્ડસમઃ, શ્રુતચારિત્રધર્મારામદાવાનલઃ, સદ્ધ્યાન-
વારિદિરિક્ષેપણે શૈલશિખરાનિલઃ । સયોગસ્ય પ્રિયવિયોગજનકત્વેન દારુણદુઃખોત્પાદ-
કતયાપિ પરિહાર્યતા,

ક્તસ્ય) સર્વથા રહિત (અણગારસ્સ-અનગારસ્ય) અનગાર (મિત્સુખુણો-
મિક્ષોઃ)-સાધુ કે (વિણય-વિનય) વિનય કો મૈ (આણુપુલ્લિ-આ-
નુપૂર્વી) શાસ્ત્રોક્તપદ્ધતિ કે અનુસાર (પાઠકરિસ્સામિ-પ્રાદુષ્કરિણ્યામિ)
પ્રગટ-ક ગા । અતઃ, હે જન્મૂ ! તુમ સવ ઉસે (મે-મત્તાઃ) મુક્ત સે
(સુણેહ-શુણુત) સુનો ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—સયોગ શબ્દ કા અર્થ સવધ હૈ । દ્રવ્યસયોગ ઔર
ભાવસયોગ કે ભેદ સે યહ સયોગ દો પ્રકાર કા હૈ । પૂર્વસયોગ ઔર
પશ્ચાત્સયોગ કે ભેદ સે દ્રવ્યસયોગ ભી દો તરહ કા બતલાયા ગયા હૈ ।
માતા પિતા આદિ કે સાથ જો જન્મ સે સવધ હૈ વહ પૂર્વસયોગ હૈ ।
શ્વશુર અદિ કે સાથ પીઢે સે હુઆ સવધ પશ્ચાત્સયોગ હૈ । અશુભ
ભાવો કે સાથ આત્મા કા સવધ રહતા હૈ વહ ભાવસયોગ હૈ । હસ
સયોગ કા સર્વથા પરિત્યાગ વહી આત્મા કર સક્તા હૈ જો અનિત્ય

રહિત (અણગારસ્સ-અનગારસ્ય) અણગાર (મિત્સુખુણો-મિક્ષો) સાધુના (વિણય-
વિનય) વિનયને હુ (આણુપુલ્લિ-આનુપૂર્વી) શાસ્ત્રોક્ત પદ્ધતિ અનુસાર (પાઠક
રિસ્સા મિ-પ્રાદુષ્કરિણ્યામિ) પ્રગટ કરીગ એટલે હે જન્મૂ ! તમે બધા એને
(મે-મત્તા) મારી પાનેથી (સુણેહ-શુણુત) સાલજો ।

ભાવાર્થ—સયોગ શબ્દનો અર્થ સબધ છે દ્રવ્યસયોગ અને ભાવસયોગના
ભેદથી આ સયોગ બે પ્રકારે છે પૂર્વસયોગ અને પશ્ચાત્સયોગના ભેદથી દ્રવ્ય
સયોગ પણ બે રીતનો બતાવેલ છે માતા પિતા વગેરેની સાથેનો જે જન્મનો
સબધ છે, તે પૂર્વસયોગ છે શ્વશુર વગેરેની સાથે પડીથી થયેલ સબધ
એ પશ્ચાત્સયોગ છે અશુભ ભાવોની સાથે આત્માનો જે સબધ રહે છે એ
ભાવસયોગ છે આ સયોગનો સર્વથા પરિત્યાગ એજ આત્મા કરી શકે છે,

પ્રકૃતિઃ, ૩૪-લેશ્યા, ૩૫-અનગાર માર્ગગતિઃ, ૩૬-જીવાજીવ-વિભક્તિઃ, इति ।
તત્ર-શ્રીસુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્વામિનમન્યાનપિ શિષ્યાનુત્તરાધ્યયનસૂત્રાર્થ પ્રતિબોધ-
યિતુ પ્રવૃત્તઃ સન્ ધર્મસ્ય વિનયમૂલકત્વાત્પ્રથમ વિનયશ્રુતાગમયયન પ્રસ્તુસ્ત-
સ્યાચ સૂત્રમાહ—

મૂલમ્—

સજોગો વિપ્પમુક્કસ્સ, અણંગારસ્સ ભિવ્વણો ।

વિણય પાઉંકરિસ્સામિ, આણુપુંવિ સુણેહ મે ॥ ૧ ॥

ઝાયા—

સયોગાદ વિપ્રયુક્તસ્ય, અનગારસ્ય ભિક્ષોઃ ।

વિનય પ્રાદુષ્કરિણ્યામિ, આનુપૂર્વો શૃણુત મે ॥ ૧ ॥

ટીકા—

‘સજોગા.’ इत्यादि । सयोगादिति, सयोगः=सम्बन्धः, स द्विविधः—
द्रव्यसयोगः भावसयोगश्च । तत्र द्रव्यसयोगो द्विविधः—पूर्वसयोगः पश्चात्सयोगश्च ।
तत्र पूर्वसयोगो मातापित्रादिभिः सार्धं सम्बन्धः । पश्चात्सयोगस्तु श्वशुरादिभिः

(૩૧) ચરણાવિધિ, (૩૨) પ્રમાદસ્થાન, (૩૩) કર્મપ્રકૃતિ, (૩૪) લેશ્યા,
(૩૫) અનગારમાર્ગગતિ, (૩૬) જીવાજીવવિભક્તિ ।

इन मे श्री सुधर्मास्वामीने सर्व प्रथम जम्बूस्वामी एव और भी
दूसरे शिष्योको इस उत्तराध्ययन सूत्र के अर्थको समझाने के लिये
“विनय है मूल कारण जिसका ऐसा धर्म है” ऐसा समझकर पहले
इस विनयश्रुत नाम अध्ययनका प्ररूपण करते हुए प्रथम सूत्र कहते
हैं—‘सजोगा’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(સજોગા-સયોગાત્) સયોગ સે (વિપ્પમુક્કસ્સ-વિપ્રમુ-

(૩૦) તપોમાર્ગ, (૩૧) ચરણવિધિ, (૩૨) પ્રમાદસ્થાન, (૩૩) કર્મપ્રકૃતિ,
(૩૪) લેશ્યા, (૩૫) અનગારમાર્ગગતિ, (૩૬) જીવાજીવવિભક્તિ

આમા શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ સર્વ પ્રથમ જમ્બૂસ્વામી અને બીજા ઘણા
શિષ્યોને આ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનો અર્થ સમજાવવા માટે “વિનય છે મૂળ
કારણ જેવો ધર્મ છે” એવું સમજાવેલું આ વિનયશ્રુત નામના
અધ્યયનનું પ્રરૂપણ કરતા પ્રથમ સૂત્ર કહે છે—‘સજોગા વિપ્પમુક્કસ્સ’ इत्यादि

અન્વયાર્થ —(સજોગા-સયોગાત્) સયોગથી (વિપ્પમુક્કસ્સ-વિપ્રમુક્તસ્ય) સર્વથા

સહ સમ્બન્ધઃ । માત્રસયોગઃ—અશુભમાયૈઃ સદ્વાત્મનઃ સમ્બન્ધઃ, તસ્માત્ સર્વવિપ-
સયોગાદ્ વિપ્રમુક્તસ્ય=વિપ્રયુક્તસ્ય, અનિત્યાશરણાદિદ્વાદશમાવનાભિઃ સયોગસ્ય
ફલ સસારપરિભ્રમણાદિરૂપ વિજ્ઞાય સયોગ પરિત્યક્તત્વત્વેત્યર્થઃ । સયોગો દિ મૃગ-
વૃષ્ણાવદ્ ભ્રમોત્પાદકઃ, કુમતિસાધકઃ, વિવેકતસ્મૂલને મત્તગજરાજોપમઃ, અમ-
ન્દાત્માનન્દરસશોષણે પ્રચण्डमार्तण्डसमः, શ્રુતચારિત્રમારामदावानलઃ, સદ્ધ્યાન-
વારિદિવિક્ષેપણે શૈલશિખરાનિલઃ । સયોગમ્ય પ્રિયવિયોગજનકૃત્વેન દારુણદુઃખોત્પાદ-
કતયાઽપિ પરિહાર્યતા,

ક્તસ્ય) સર્વથા રહિત (અણગારસ્સ-અનગારસ્ય) અનગાર (મિત્ત્રુણો
-મિત્ત્રોઃ)-સાધુ કે (વિણય-વિનય) વિનય કો મૈ (આણુપુર્વિ-આ-
નુપૂર્વી) શાસ્ત્રોક્તપદ્ધતિ કે અનુસાર (પાઠકરિસ્સામિ-પ્રાદુષ્કરિણ્યામિ)
પ્રકટ-ક ગા । અતઃ, હે જમ્બૂ ! તુમ સઽ ઉસે (મે-મત્તાઃ) મુક્ત સે
(સુણેહ-શ્રુણુત) સુનો ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—સયોગ શબ્દ કા અર્થ સવધ હૈ । દ્રવ્યસયોગ ઔર
ભાવસયોગ કે ભેદ સે यह सयोग दो प्रकार का है । पूर्वसयोग ઔર
પશ્ચાત્સયોગ કે ભેદ સે દ્રવ્યસયોગ મી દો તરહ કા બતલાયા ગયા હૈ ।
માતા પિતા આદિ કે સાથ જો જન્મ સે સવધ હૈ વહ પૂર્વસયોગ હૈ ।
શ્વશુર અદિ કે સાથ પીઢે સે હુઆ સબધ પશ્ચાત્સયોગ હૈ । અશુભ
ભાવો કે સાથ આત્મા કા સવધ રહતા હૈ વહ ભાવસયોગ હૈ । ડસ
સયોગ કા સર્વથા પરિત્યાગ વહી આત્મા કર સકતા હૈ જો અનિત્ય

રહિત (અણગારસ્સ-અનગારસ્ય) અણગાર (મિત્ત્રુણો-મિત્ત્રોઃ) સાધુના (વિણય-
વિનય) વિનયને હુ (આણુપુર્વિ-આનુપૂર્વી) શાસ્ત્રોક્ત પદ્ધતિ અનુસાર (પાઠક
રિસ્સા મિ-પ્રાદુષ્કરિણ્યામિ) પ્રકટ કરીશ એટલે હે જમ્બૂ ! તમે બધા એને
(મે-મત્તા) માઁ પાનેથી (સુણેહ-શ્રુણુત) માલણે ।

ભાવાર્થ—સયોગ શબ્દનો અર્થ સબધ છે દ્રવ્યસયોગ અને ભાવસયોગના
ભેદથી આ સયોગ બે પ્રકારે છે પૂર્વસયોગ અને પશ્ચાત્સયોગના ભેદથી દ્રવ્ય
સયોગ પણ બે રીતનો બતાવેલ છે માતા પિતા વગેરેની સાથેનો જે જન્મનો
સબધ છે, તે પૂર્વસયોગ છે શ્વશુર વગેરેની સાથે પડીથી થયેલ સબધ
એ પશ્ચાત્સયોગ છે અશુભ ભાવોની સાથે આત્માનો જે સબધ રહે છે એ
ભાવસયોગ છે આ સયોગનો સર્વથા પરિત્યાગ એજ આત્મા કરી શકે છે,

અન્યથા—

ન સ્વલુ વિઘટિતાઃ પુનર્ઘટન્તે,

ન ચ ઘટિતાઃ સ્થિરસગત શ્રયન્તે ।

પિપતિપુમવશ રુજન્તિ વશ્યા,—

સ્તટતરુમાપ ઇવાપગાગણસ્ય ॥ ૩ ॥

અત્ર પ્રિયે દૃષ્ટાત રુથયતિ—

કથિદ્ વણિકપુત્રઃ સયોગસ્ય રુદુરુફલ પ્રિણાય પ્રિરજ્ય સયોગ પરિત્યક્ત-
વાન્ । તથાદિ—મથુરાનગર્યાં સુભગ-સુનન્દનામાનો દ્વૌ ગણિજો સ્તઃ, સુભગસ્ત્ર

ઔર ખી—ન સ્વલુ વિઘટિતા પુનર્ઘટન્તે, ન ચ ઘટિતા, સ્થિરસગત શ્રયન્તે ।

પિપતિપુમવશ રુજન્તિ વશ્યાસ્તટતરુમાપ ઇવાપગાગણસ્ય ॥ ૩ ॥

જો મિલકર ફિર અલગ હો જાતે હૈં ડનકા ડસી પર્યાય મે ડસી
રૂપ સે ફિર મિલના હોગા, યહ સર્વથા અસમ્ભવ હૈં । જો મિલે હેં બે
હમારે સાથ સદા સ્થિર હી રહેગે-યહ ખી કોઈ નહીં કહ સકતા । જિસ
પ્રકાર નદિયો કા પાની અપને તટ પર રહે હુઈ વૃક્ષોકો દુઃખ દેતા હૈં,
ડસી પ્રકાર વશ્ય-પ્રિય સ્ત્રીપુત્રાદિ મરતે સમય મનુષ્ય કો દુઃખી કરતે હૈં,
અર્થાત્ યે સ્ત્રી પુત્રાદિક ઇસ જીવ કો અનેક પ્રકાર સે વ્યથિત કરતે
રહતે હૈં । ઇસ લિયે માતા પિતા આદિ કા સયોગ સર્વથા ત્યાગને યોગ્ય હૈં ।

ઇસ પર સુધન નામક વણિકપુત્ર કા દૃષ્ટાન્ત ડસ પ્રકાર હૈં—

સુધન નામક ઇક વણિકપુત્ર ને કિસ તરહ ઇસ સયોગ કા ફલ
કહુક જ્ઞાના ઔર કિસ તરહ વિરક્ત હોકર ડસકા પરિત્યાગ કિયા? યહ

વળી પણ ન સ્વલુ વિઘટિતા પુનર્ઘટન્તે, ન ચ ઘટિતા સ્થિરસગત શ્રયન્તે ।

પિપતિપુમવશ રુજન્તિ વશ્યાસ્તટતરુમાપ ઇવાપગાગણસ્ય ॥ ૩ ॥

જે મળીને ફરી બુદ્ધ થઈ જાય છે એમનુ એજ પર્યાયમા એજ રૂપમા
ફરી મળવાનુ થાયે, એ નર્વથા અસભવ છે જે મળ્યા છે તે અમારી સાથે
સદા અધર જ રહેશે—આ પણ ડોઈ કહી શકતુ નથી જે રીતે નદિયોનુ પાણી
પોતાના તટ ઉપરના વૃક્ષોને ફળ આપે છે, એજ પ્રકારે વશ્ય-પ્રિય સ્ત્રી પુત્રાદિ
મરતી સમયે મનુષ્યને ફળી ડરે છે, અર્થાત્ એ સ્ત્રીપુત્રાદિક આ જીવને
અનેક પ્રકારથી ફળી કરતા રહે છે આ માટે માતાપિતા આદિનો સયોગ
સર્વથા ત્યાગવા યોગ્ય છે

આ અંગે સુધન નામના વણિકપુત્રનુ દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનુ છે—

સુધન નામના એક વણિકપુત્રને કેવી રીતે આ નયોગનુ ફળ ડડુ
માલુમ પડ્યુ ? અને કેવી રીતે વિગ્રહ જનીને તેનો પરિત્યાગ ડયો ? એ વાત

दक्षिणतः, सुनन्दश्चोत्तरतो निरसन्नासीत् । तत्रैकोऽपरस्य गृहे प्राघुणिकोऽभवत्, तदोभो मिथश्चिन्तितवन्तौ-आवयो. प्रीतिर्द्वतरा कथं भविष्यति ?, यथावयोर्मध्ये एकस्य पुत्रः स्यादेकस्य च पुत्री, तदा तयोर्वैवाहिकसम्बन्धेनावयोः सयोगस्तज्जनिता प्रीतिश्च स्थिरतरा भविष्यति । अथैकदा दक्षिणदिग्गतिनः श्रेष्ठिनः सुधननामकः पुत्रो जातः, उत्तरदिग्गासिनः श्रेष्ठिश्च पुत्री, कुसुमवती-नाम्नी समजनि । तयोः परस्परं प्राम्दानं सजातम् । तदनन्तरं दक्षिणदिग्गासीं गणिं गृहः । तस्मिन् मृते-सति तत्पुत्रः सुधनः पितृधनधिकारी सजातः । प्रचुरं पितृधनं प्राप्य स प्रमुदितो-चात् उसींके आख्यानं द्वारा प्रकटितं की जाती है—मथुरा नगरीमें सुभग और सुनन्द नाम के दो वणिक् निवास करते थे । सुभग का घर दक्षिण दिशा में था और सुनन्द का घर उत्तर दिशा में । एक दिनकी बात है कि इन दोनों में से एक दूसरे के घर में हमान हुआ था, यहाँ इन दोनों ने परस्पर यह विचार किया कि-अपने दोनों का यह स्नेह सर्वदा इसी तरह से बना रहे, इस हेतु अपने दोनों में से यदि एक को पुत्र हो और दूसरे को पुत्री हो तो दोनों का विवाह कर दे । भाग्यवशात् ऐसा ही हुआ कि-सुभग के यहा पुत्र का जन्म हुआ । लड़केका नाम सुधन रखा गया । उत्तरदिशा में निवास करनेवाले उस सुनन्दके यहा एक पुत्री हुई । उसका नाम कुसुमवती रखा गया, पूर्वनिश्चित के अनुसार इनकी सगाई-वाग्दान पक्की कर दी गई । सगाई पक्की करके सुभग का तो देहात हो गया । पिता के धनका अधिकारी पुत्र होता है, इस नियम

तेना आख्यायनं ठाग प्रकट करवाभा आवे छे-मथुरा नगरीमा सुभग अने सुनन्द नामना जे वणिक् निवास करता छता सुभगनु घर दक्षिण दिशाभा छतु अने सुनन्दनु घर उत्तर दिशाभा ओक द्विपसनी बात छे के ओ भन्नेमाथी ओक भीजने घर भडेमान भनेल, त्या आ भन्नेओ परस्पर विचार उर्यो डे-आपणा भन्नेना आ स्नेह जायम टकी रहे ते हेतुयी आपणा भन्नेमाथी उदाय ओउने पुत्र होय अने भीजने पुत्री होय तो भन्नेना विवाह करी देवा भाग्यवशात् ओहु ज भन्थु डे, सुभगने त्या पुत्रना जन्म थयो, छोउगनु नाम सुधन राखवाभा आव्यु उत्तर दिशाभा निवास उरवावाणा ते सुनन्दने त्या पुत्री अवतरी, तेनु नाम कुसुमवती राखवाभा आव्यु अगाउना निश्चय अनुसार तेमनी सगाई उरवाभा आवी सगाई पाकी उर्यो पकी सुभगनु भत्यु यथु पिताना धनना अधिकारी पुत्र होय छे, आ नियम अनुसार पिताना पिताना धनना सुधन अधिकारी भन्थे उध ओउ समथे सुधने स्नान

ऽभवत् । अथैकदा तेन स्नानार्थं पार्श्वतः प्रपुनः पुरतश्चतुर्दिशु चत्वारः स्वर्ण-कलशा-
श्चत्वारो रौप्यकलशाश्चत्वारस्ताम्रकलशाश्चत्वारो मृन्मयकलशा जलपूर्णाः स्थापिताः,
अन्यान्यपि स्नानोपकरणानि तत्रोपस्थापितानि । अत्रान्तरे तत्पूर्वभगमित्रदेवस्त
प्रतिबोधयितुं समागतः । स वणिक्पुत्रः सुधनः स्नानार्थं स्वर्णकलशमुत्थापयति,
स स्वर्णकलशस्तदानीमेव मित्रदेवप्रभागात्प्रणष्टः, एव चतुर्दिशु सर्वे कलशाः
प्रणष्टाः । ततोऽसौ स्नानपीठादुत्तिष्ठति । तस्मिन्नुत्थिते सति स्नानपीठमपि नष्टम् ।
ततस्तस्य धृतिर्नष्टा । यामद् गृहं प्रविष्टः, भृत्यैर्भोजनविधिरुपस्थापितः, स्वर्णरौप्य-

के अनुसार सुधन अपने पिताके धनका अधिकारी बना । किसी एक
समय सुधनने स्नान के अवसर पर भृत्यों से चार सोने के कलश, चार
चादी के कलश, चार ताँबे के कलश और चार ही मिट्टी के कलश पानी
से भरवाकर अपनी चारों ओर आजू याजू और समक्ष एवं पीछे की
ओर, इस प्रकार चारों दिशाओं में रखवा लिये । इसके बाद इसका
पूर्वभवका मित्र जो देवपर्याय में था इसकी इस तरह सयोगी पदार्थों के
सेवन में अधिक लालसा का निरीक्षण कर उसको प्रतिबोध देने के लिये
वहाँ आया । वणिक्पुत्र उस सुधन ने ज्योही नहाने के लिये सुवर्ण के
कलश को ऊपर उठाया कि उसी समय वह कलश उस अदृश्य हुए देव
के प्रभाव से शीघ्र ही अदृश्य हो गया । इसी तरह अवशिष्ट तीन
कलशों की भी यही हालत हुई । वह एकदम स्नान पीठ से उठ कर खड़ा
हो गया और ज्यों ही उससे नीचे उतरा तो वह स्नान पीठ भी इसकी
नजरों के समक्ष ही नष्ट-अदृश्य हो गया । उसने आश्चर्यचकित होकर
इधर उधर देखा पर कुछ समझ में नहीं आया । यह क्या बात है इससे

करवाना समझे नोउद्देशीय और सोनाना कलश, और चादीना कलश, और ताँबाना
कलश, और चार मिट्टीना कलश पाणीयों लरावीने पोतानी और तरङ्ग-आलु
आलु और दिशाओंमा रखाव्या आ पछी ओना पूर्व लवने मित्र ने देव
पर्यायमा डतो तेछे आ रीते सयोगी पदार्थना सेवनमा अधिक लालसानु
निरीक्षण करी तेने प्रतिबोध आपवा माटे त्या आव्यो वणिक्पुत्र सुधने नडावा
माटे न्या सुवर्ण कलशने उपाड्यो त्या अदृश्य रहेला देवना प्रभावथी
ते कलश तुरन्त न अदृश्य थड गया आन रीते पीछे त्रलु कलशानी
पछु ओन डावत थड वणिक्पुत्र स्नाननी नव्याओथी ओउदम डलो थड
गयो अने पाटला उप पोते भेडो डतो तेनाथी नीचे उतर्यो त्या ओ पाटलो
पछु अदृश्य थड गयो ओछे आश्चर्यचकित जनी और तरङ्ग लेवा भाड्यु

मयभोजनपात्राणि समानीतानि, तत्रैकैकभाजन क्रमेण नष्टमभवत् । यदाऽसौ स्वर्णमयस्यान्मग्रतो धावमान व्योम्नि पश्यति, तदा तत् स्थाल हस्तेन गृह्णाति, गृहीते सति तद्ग्रभागतः खण्डयेत् तस्य करत् खनमासीत्, अपरभागतः स्वर्णमय-स्थाल सर्वं प्रणष्टम् । ततः तुष्टितस्थालैरुत्खण्डहस्तः सुधनः सर्वं नश्यद् विलोपयन् मूलधनं द्रष्टुमागच्छति, तावत् सर्वं मूलधनमपि नष्टम् । एव सर्वाऽपि तस्य श्री विनष्टा । यत्र निर्धिं द्रष्टुमागच्छति तदा सर्वं निधानमपि नष्टम् । एव दासीवर्गः, परिवारवर्गोऽपि तस्य नष्टः ।

इसका धैर्य नष्ट हो गया । घर में जाकर यह ज्यो ही भोजन करने के लिये भोजनालय में गया तो रसोईयने पहिलेसे सजाकर रखे हुए सुवर्ण एव चादी के भोजनपात्रों में इसके बैठने पर भोजन परोस दिया परन्तु इसके समक्ष ही वे सब के सब भोजनपात्र क्रम २ से नष्ट हो गये- पता नहीं पडा कता चले गये। जब एक सुवर्ण का बाल जो इसके समक्ष ही आगे से उठकर आकाश में उड़ने लगा तो इसने उसे धाम कर पकड़ लिया । पकड़ते ही उस बाल की किनार टूटकर इसके हाथ में रह गयी। बाकी का बाल नष्ट हो गया । यह फिर उस टुकड़े को हाथ में लिये हुए ही अपने मूल धन को देखने के लिये वहा से दूसरी तरफ चला तो क्या देखता है कि इसका मूल धन भी सब नष्ट हो चुका है । इस तरह समक्ष ही देखते २ इसकी समस्त लक्ष्मी नष्ट हो गई । निधान नष्ट हो गया । दासी-दास आदि और परिवार वर्ग भी नष्ट हो गये । अब यह उस

परन्तु वर्य समज्जवाभा न आबुध् अनाभा धिरज न रही आधी अकणाध नावानु छोडी दध धरभा गये अने भोजन करवा भोजनालयभा पडोअथे। ज्या रमोअथाअे सोना आदिना वासछोभा अना भेडा पडी भोजन पीरस्थु भोजन पिरसाया पडी तेनी नजर सामे नेत नेताभा कम कमथी भोजनपात्रो अदस्थ थवा लाज्या भणर न पडी ज्या आल्या गया अेठ सुवर्ण थाण ने तेनी सामेथी उडवा भाडेले तेने हाथथी पडउता अे थाणनी डिनार तुटीने तेना हाथभा रही गध अने भाडीने थाण अदस्थ भनी गये। थाणना तुटेला दुडडाने हाथभा राभीने पोताना मुण धनने नेवा भाटे त्याची गीळ तरड गये। त्या जता शु देजे छे के पोतानु मुण धन पणु अदस्थ भनी गयु छतु आ गीते पोतानी नजर सामे तेनी सधणी लक्ष्मी अदस्थ भनी गध, निधान नष्ट थध गये। दासी दाम वगेरे परिवार पणु

अयासौ स्वर्णमयस्थालैरुत्तण्डहस्तः सन्नितस्ततो भ्राम्यन्नरुस्मादुत्तरभाग-
वासिनः पितृमित्रस्य सुनन्दनामकस्य गणिजो गृहं जगाम । तं दृष्ट्वा सुनन्दस्त
सादरं भोजयामास । भोजनसमये सुधनस्तानि तानि रत्नानि, ताथ स्वर्णमण्डानि,
तानि स्वर्णमयस्थालानि सर्वाणि स्वस्तीयानि वस्तूनि तत्र ददर्श । तत्तद् वस्तुजात
प्रेक्षमाणं गणिकपुत्रं सुधनं सुनन्दो वणिक् पृच्छति—किं मम पुत्रीं पश्यसि ?
सुधनेनोक्तम्—नाहं तत्र पुत्रीं पश्यामि, किं तु त्वद्गृहस्थितान्येतानि रत्नमयानि
वस्तूनि मदीयानि सन्तीति विलोकयामि । सुनन्देन गणिजा प्रोक्तम्—किमत्र
सोने के थाल के टुकड़े को हाथ में लिये हुए इधर-उधर घूमने फिरने
लगा । फिरते-२ इसकी दृष्टि उस उत्तर दिशा में रहने वाले सुनन्द के
मकान ऊपर पड़ी, जो इसके पिता का मित्र था । यह उसके घर पर
गया । सुनन्द ने उसको आदर के साथ भोजन करने के लिये बैठाया ।
वहाँ पर सुधन ने अपनी समस्त नष्ट हुई वस्तुएँ देखा—वे ही सोने के
थाल, वे ही सुवर्णादि के कलश और वे ही रत्न आदि । जब उसकी दृष्टि
उन अपनी चीजोंके निरीक्षण करने में आसक्त हो रही थी, तब अचानक
ही बीचमें टोकते हुए सुनन्द ने कहा—सुधन ! यह क्या करते हो ?
तुम्हारी दृष्टि इस समय कहाँ है, क्या हमारी पुत्री को देख रहे हो ?
सुनन्द के वचन सुन कर सुधन ने कहा—महाशय ! मैं आपकी पुत्री को
नहीं देख रहा हूँ, किन्तु यह विचार कर रहा हूँ कि “तुम्हारे यहाँ रही
हुई ये सबही रत्नादिक वस्तुएँ मेरी हैं, यहाँ ये कैसे आ गईं” इस बात
का विचार कर रहा हूँ । सुनन्द ने कहा—तुम्हारी होने का क्या प्रमाण है ?

नष्ट થઇ ગયા, આ પછી મોનાના થાલના ટુકડાને હાથમાં રાખીને તે અહિં
તહિં ધ્રુમવા લાગ્યો. ફરતા ફરતા તેની દૃષ્ટિ ઉત્તર દિશામાં રહેવાવાળા સુનદના
મકાન ઉપર પડી, જે તેના પિતાનો મિત્ર હતો. તે એના ઘર ગયો. સુનદે
તેને આવકારી પ્રેમપૂર્વક ભોજન કરવા બેસાડ્યો. ત્યાં સુધને પોતાની નષ્ટ
થયેલી સઘળી વસ્તુઓ બોધ-તેજ સોનાનો થાળ, એજ સોનાના કળશ અને
એજ રત્ન આદિ જ્યારે તેની દૃષ્ટિ એ પોતાની ચીજોનું નિરીક્ષણ કરવામાં
આસક્ત થઇ રહી હતી, ત્યારે અચાનક જ તેને ટોકતા સુનદે કહ્યું—સુધન !
આ શું કરો છો ? તમારી દૃષ્ટિ આ સમયે ક્યાં છે, શું મારી પુત્રીને બોધ
રહ્યા છે ? સુનદના વચન સાંભળીને સુધને કહ્યું—મહાશય ! હું આપની
પુત્રી તરફ જોતો નથી, પરંતુ એ વિચાર ગઈ છું કે “તમારે ત્યાં રહેલી આ
સઘળી રત્નાદિક વસ્તુઓ મારી છે, અહિં એ કઈ રીતે આવી” આ વાતનો
વિચાર કરી રહ્યો છું. સુનદે કહ્યું—તમારી હોવાનું શું પ્રમાણ છે હા, પ્રમાણ છે

प्रमाणम् ? । सुधनः प्रत्याह—त्वद्गृहावस्थितस्यैतस्य उदितस्पर्णमयस्यान्स्य सण्ड-
मेकं मम हस्ते तिष्ठते, पश्य सयोजयामीत्युक्त्या सयोजयति, सयोजिते सति तत्
सण्डं तत्र सम्यक् सग्नम् । अथ सुनन्दः पृच्छति—कस्त्वम्, सुनन्देन पृष्टोऽसौ
वणिक्पुत्रः सुधनः स्थापितुर्नाम कथयित्वा परिचयं दत्तवान् । तस्मिन् वणिक्-
पुत्रे परिचिते सति सुनन्दः पुनराह—त्वत्तु मम जामाताऽसि, इति । इत्थं सर्वं

हा, प्रमाण है तभी तो ऐसा कह रहा हूँ, नम्रता से सुधन ने
जमाव दिया । साबित करनेकी चेष्टा करते हुए सुधन ने वह एक
सोने के बाल की किनार जो उसके हाथ में पहिलेसे थी उसको
दिखलाया, और यह भी बतलाया कि देवो यह सुवर्ण का बाल
जो भग्न अवस्था में आप के यहां है उसी की यह किनार है ।
मैं आप के ही समक्ष उसे इसमें जोड़ता हूँ, यदि यह उस बाल में
जुट जाये तो आपको मेरी बात सत्य माननी पड़ेगी । सुनद ने
यह सब स्वीकार कर लिया । सुधन ने सुनद के समक्ष ही उस किनार
को उस बाल में ज्यों ही योजित किया तो वह उस में अच्छी तरह जुट
गया । यह देखकर सुनद ने कहा—ठीक है । अब तुम यह तो बतलाओ
कि तुम हो कौन ? इस प्रकार सुनद के पूछ ने पर सुधन ने उसे अपना
परिचय दे दिया । परिचय पाकर सुनद बहुत हर्षित हुआ और कहने
लगा कि धन्य है आज का दिन जो आपके दर्शन हुए । आपके पिताने
मेरी पुत्री के साथ आप का पहिले से वाग्दान निश्चित कर दिया था,
अतः आप मेरे सवध में जामाता हैं । अब आप योग्य हो चुके हैं, इस

त्यारे तो अबु उही रह्यो छु तेवो नम्रताथी जवाण सुधने आप्थो साणीत
ग्वानी चेष्टा करता पोताना डायभा ग्हेली मोनाना थाणनी दिनार तेने
गतावी, अने ओ पखु जणाव्यु डे बुज्यो मोनानो वाण जे तुटेली अवग्वाभा
तमारो त्या डे तेनी आ दिनार डे आपनी नमक्ष ज हु तेने आ साथे नेडु
छु, उदाय ते आ वाण साथे नेडाध बय तो आपने मारी बात सत्य मानवी
पड्यो सुनदे ओ बातने न्वीजार ज्यो सुधने सुनदनी साथे ज ओ दिनार
तुटेला थाण साथे नेडता तेनी साथे जराण मणी गठ आ नेध सुनदे
वहु-डीड डे, डेवे तमे ओ तो गतावो डे तमे ओ डोणु ? आ प्रजारे सुनदना
पूछवाथी सुधने तेने पोतानो परिचय आप्थो परिचय माषणता ज पूष ज
डर्ध पाग्यो अने डडेवा लाग्यो डे धन्य डे आजनेो दिवम, डे आपना दर्शन
थया तमारो पिताने मागी पुत्री साथे तमाड वेविशाण अगाड नक्की डरेलु
ओटले तमे मारा जमाध डो, अने तमे योग्य उभरना थया छे, ओ माटे मागी

पूर्ववृत्तं वर्णयित्वा सुनन्दो वणिक् पुनरगोचत्-गृहाण मम पुत्री, मदीयं सर्वं च ।
एतद्वचनं श्रुत्वा सुधनोऽब्रवीत्-पुरुषः पूर्वं कामभोगान् परित्यजति, कामभोगा
वा पुरुषम्, मा तु कामभोगा एव पूर्वं परित्यक्तान्तस्तेनाह तान् परित्यजामि,
नास्ति मे किञ्चित् प्रयोजनं तत्र पुत्र्या सर्वस्येन चेति । एवमवेगसंगलितं सुधन-
वचनं श्रुत्वा सुनन्दो वणिक् सवेगं प्राप्तवान् ।

अथ वणिक्पुत्रस्य सुधनस्य वैराग्यं दृष्ट्वा तत्पूर्वभगमिनदेव, प्रत्यक्षीभूय
तमब्रवीत्-त्वा प्रतिबोधयितुं मया सर्वमेतत् समाचरितम्, द्रष्टुं तस्मै सदोरक्त-
मुखवस्त्रिकारजोहरणपात्रादीनि साधूपकरणानि समर्पितानि । तदा सुधनः सुनन्देन
सह मन्त्रजित इति ।

लिये मेरी पुत्री को और मेरे सर्वस्व को अपनाकर मुझे कृतार्थ करें ।
सुनद के वचनोको सुनकर सुधन ने कहा-ससार की विचित्रता को
देखो । प्रायः पुरुष ही पहिले काम-भोगोका परित्याग किया करता है
परन्तु आश्चर्य है कि जब काम-भोगो ने ही मुझे पहिले से छोड़ दिया
है, तब अब सुन्दर मार्ग यही है कि मैं भी अब इन्हें सर्वथा छोड़ दूँ,
अतः मुझे अब न आपकी पुत्री से मतलब है और न आपके सर्वस्व से ।
इस प्रकार वैराग्य से युक्त सुधन के वचन को सुनकर सुनद भी वैराग्य
को प्राप्त हुआ । वणिक्पुत्र सुधनके वैराग्य को देखकर उसका पूर्वभवीय
वह मित्र जो देव या प्रत्यक्ष होकर उससे कहने लगा-मित्र सुधन !
तुम्हें प्रतिबोधित करने के लिये ही मैंने यह सब खेल रचा है, अच्छा
हुआ तुम प्रतिबोधित हो गये । इस प्रकार कहते हुए उसने उसके लिये

पुत्रीने अने मारा सर्वस्वने पोतानु मानी मने कृतार्थ करे। सुनदना वचनो
मालणी सुधने अब्धु-न सारनी विचित्रताने बुझो, जगि जीते पुरुष न काम
भोगोने परित्याग करता आवेल छे, परंतु आश्चर्य छे के ब्यारे काम-भोगोने
न छोड़ेथी मने छोडी छीधेल छे, त्यारे साराना सारे मार्ग ओ छे के हु
पणु आने सर्वथा छोडी दछि, ओटले मने हुवे नथी आपनी पुत्रीथा मतलब
के न आपना सर्वस्वथी आ प्रकारना वैराग्यथी युक्त ओवा सुधनना वचनो
सालणीने सुनदने पणु वैराग्य प्राप्त थयो। हुवे वणिक्पुत्र सुधनना वैराग्यने
बोधेतेना पूर्वभवने मित्र के ने देव छे ते प्रत्यक्ष जनी तेने उडेवा लाग्यो-
-मित्र सुधन ! तने प्रतिबोधित करवा माटे न भे आ मधयो जेल रखेल छे
छीक थयु के तभे प्रतिबोध पाव्या आ प्रकारे कहेता तेले तेना माटे

અનગારસ્ય=ન વિદ્યતેઽગાર = ગૃહ યસ્ય સોઽનગારઃ=દ્રવ્યભાવગૃહ-
રહિતઃ, તત્ર દ્રવ્યાગાર-નિયતયાસસ્થાનમ્, માયાગાર ક્ષપાયમોહનીય કર્મ, તસ્ય
સ્થિત્યાદિભૂયસ્ત્યે નાસ્તિ વિરતિસમયસ્તસ્માદલ્પક્ષપાયમોહનીયો ભાવતોઽનગાર-
સ્તસ્ય મિત્તો=હનનયાતનાદિનવકોટિપરિચ્છદ્મિત્તાગ્રાહિણઃ વિનયમ્=વિશિષ્ટો

સાધુ કે ઉપકરણરૂપ સદોરક મુગ્ધવચ્ચિકા રજોદરણ ણ્વ પાત્ર આદિ
સમર્પિત કિયે । ઇસ પ્રકાર સયોગ કા કટુક ફલજાનકર સુધનકે સાથ
સુનન્દ મી પ્રવ્રજિત હો ગયા ।

અવ ‘અણગારસ્સ મિત્તુણો’ કા અર્થ કહતે હૈં—અનગાર શબ્દ
કા અર્થ ઘર કા પરિત્યાગ કરના હૈ । દ્રવ્ય ઓર ભાવકે ભેદસે અગાર
કે દો ભેદ હ । નિયત જો નિવાસ કા સ્થાન હૈ—વહ દ્રવ્ય—અગાર હૈ ।
ક્ષપાય—મોહનીય કર્મ ભાવ—અગાર હૈ । ઇસકી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આદિ મે
જીવ કો વિરતિકા લાભ નહો હોતા હૈ । વિરતિ કા લાભ હોને કે લિયે
ઇસકી સ્થિતિ આદિ અલ્પ અપેક્ષિત હોતી હૈ, ઇસલિયે અત્પક્ષપાય-
મોહનીયવાલા ભાવાનગારરૂપ સે વિવક્ષિત હુઆ હૈ । અવ ‘મિત્તુ’
શબ્દ કા અર્થ કહતે હૈ—મિત્તુ વહી હો સકતા હૈ જો હનન યાતન આદિ
ક્રિયાઓ કા નવકોટિ સે પરિત્યાગી હોતા હૈ, અર્થાત્ હનના, હનવાના,
ઉસકા અનુમોદન કરના, પકાના, પકવાના, ઉસકા અનુમોદન કરના,
ઘરીદના, ઘરીદવાના, ઉસકા અનુમોદન કરના, ઇન નવકોટિ દોષોસે

સાધુના ઉપકરણરૂપ દોરાસાયેમુખવચ્ચિકા, રજોદરણ અને પાત્રો આદિ
સમર્પિત થયા આ પ્રકારે સયોગના કટુક ફળને લાભીને સુધનની સાથેમાથ
સુનન્દે પણ પ્રવ્રજ્યા અગીકાર કરી

હવે “અણગારસ્સ મિત્તુણો” નો અર્થ કહે છે—અનગાર શબ્દનો
અર્થ ઘરનો પરિત્યાગ કરવો તે દ્રવ્ય અને લાવના ભેદથી અગારના બે ભેદ છે
નિયત જે નિવાસનું સ્થાન તે દ્રવ્ય—અગાર છે ક્ષપાય મોહનીય
કર્મ લાવ—અગાર છે તેના ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આદિમા જીવને વિરતિનો લાભ થતો
નથી વિરતિનો લાભ થવા માટે એની નિયતિ આદિ અલ્પ અપેક્ષિત વાચ
છે, આ માટે અત્પક્ષપાયમોહનીયવાળા લાવાનગારરૂપથી વિવક્ષિત વચેલ છે
હવે “મિત્તુ” શબ્દનો અર્થ કહે છે—મિત્તુ એજ ધર્મ શકે છે જે હનન યાતન
આદિ ક્રિયાઓનો નવકોટીથી પરિત્યાગ કરે છે અર્થાત્ હણવું, હણાવવું અને તેનું
અનુમોદન કરવું પકાવવું, ખીજાથી તૈયાર કરાવવું, તેનું અનુમોદન કરવું,
ખરીદવું, ખરીદાવવું, અને તેનું અનુમોદન કરવું, આ નવકોટી દોષોથી રહિત

नयो नीतिर्नियः=साधुसमादृतः समाचारस्तम्, यद्वा-नियति=नाशयति सकल-
क्लेशजनकमष्टविधं कर्म स नियस्तम्, गुरु प्रति नीचैर्तृत्तिलक्षणा नम्रता द्रव्यतो
नियः, साध्याचार प्रति प्रवणत्वं भागतो नियस्तमित्यर्थः, प्रादुष्करिष्यामि=
प्रकटयिष्यामि । केन प्रकारेण प्रादुष्करिष्यामीत्याकाङ्क्षायामाह-‘आणुपूर्वि’
इति । आनुपूर्वीमिति, अत्र-सौत्र्यात् तृतीयार्थे द्वितीया, आनुपूर्व्यां=रूपेण
शास्त्रोक्तपरिपाठ्येत्यर्थः, हे शिष्या. ‘मे=मम मत्सकाशादित्यर्थः, यद्वा-‘ मे ’ इति
विभक्त्यन्तप्रतिरूपरुमव्ययम् मे=मत्तः, शृणुत=यूयमारुणयत श्रवण प्रति सावधाना
भवतेत्यर्थः । स्वशिष्याभिमुखीकरणार्थमिदम् ॥ १ ॥

‘निय प्रादुष्करिष्यामी’त्युक्तं, तत्र विनीतलक्षणे विज्ञाते सति निय-
स्वरूपं विदितं स्यादिति विनीतलक्षणमाह—

रहितं भिक्षा का ग्रहण करनेवाला भिक्षु कहा गया है । विनय का अर्थ
है—विशिष्ट नय, इसलिये यहाँ ‘विनय’ शब्द से साधुओका आचार
समझना चाहिये । अथवा—जो अष्टविध कर्मोंका नाश करे सो ‘विनय’
है । वह विनय द्रव्य-विनय और भाव-विनय के भेद से दो प्रकार का
है । गुरु के प्रति, तथा पर्यायज्येष्ठोके प्रति नम्र होना, तथा उनकी सेवा
करना यह द्रव्य-विनय है । साध्याचार में तत्पर रहना यह भाव-विनय
है । उस विनय को भै शास्त्रोक्त पद्धति के अनुसार प्रकट करूँगा,
अतः हे जबू ! तुम सब भुक्त से इस बात को अच्छीतरह सुनो ॥ १ ॥

विनीत के लक्षण का जयतः ज्ञान न हो जाय तब तक विनय का
स्वरूप जाना नहीं जा सकता है, इसलिये सूत्रकार विनीत का लक्षण
कहते हैं—‘आणाणिदेसकरे’ इत्यादि ।

विद्वाने प्रहस्य उवाच साधुः ‘भिक्षु’ उवाच ये विनयनो अर्थ उ-विशिष्ट नय,
आ भाटे अहि ‘विनय’ शब्दस्य साधुजनो आचार समञ्जसो ज्ञेयश्चे अथवा-
ये अष्टविध कर्मोना नाश करे ते ‘विनय’ उ ते विनय द्रव्य-विनय अने भाव-
विनयना लक्ष्यो ये प्रकारे ये शृङ्गा प्रति तथा पर्यायस्यो गडास्यो प्रति नम्र
यत्तु, तथा तेनी सेवा करी ते द्रव्य विनय छे साधुना आचारमा तत्पर रहेतु
ये भाव-विनय छे ते विनयने हु शास्त्रोक्त पद्धति अनुसार प्रकट करीश,
भाटे छे ‘जम्भू’ तमे भास्यो आ मघणी वातने सारी गीते साक्ष्यो (१)

विनीतना लक्षणतु न्या सुधी ज्ञान न थाय त्या सुधी विनयतु स्वयंप्रवर्तणी
शङ्कतु नथी आ भाटे सूत्रकार विनीतना लक्षण उहे छे—‘आणाणिदेसकरे’ इत्यादि

मूलम्—आणाणिदेसकरे, गुरुणमुववायकारण ।

इगियारारसपण्णे, से विणीए त्ति वुच्चई ॥ २ ॥

अथा—

आज्ञानिर्देशकरः गुरुणामुपपातकारकः ।

इङ्गिताकारसम्पन्नः स प्रीतिरित्युच्यते ॥ २ ॥

टीका—

‘आणाणिदेसकरे’ इत्यादि । आज्ञानिर्देशकरः=आज्ञा=विधिरूप प्रतिषेधरूप वा गुरुवचन, यथा—‘इदं कुरु’ ‘इदं मा कुरु’ इति, तस्या निर्देशः—भवद्बचनानुसारेण करिष्यामीति कथन, तस्य करः=कर्ता, यद्वा—आज्ञायाः=तीर्थ-कराण्या निर्देशः=उत्सर्गापवादकथन, तस्य कारकः, तथा-गुरुणाम्=आचार्यादीनाम्, उपपातकारक=उपपातः=समीपेऽवस्थान, तस्य कारकः, आचार्यादिसनिहितस्थान-वर्ती, न तु तन्नियोगवचनभयाद् द्रावस्थायीत्यर्थः, तथा-इङ्गिताकारसम्पन्नः, इङ्गित=निष्पुणमतिगम्य स्वाभिप्रायवचनमपदभ्रूचालनादिकम्, आकारः=स्थूल-मतिगम्य, प्रस्थानादिसूचको दिग्बलोकनादि, ताभ्या सपन्नः=युक्तः, गुरुमनो-वृत्तिज्ञानवानित्यर्थः, एवभूतो यः शिष्यः सः प्रीतिरित्युच्यते, इत्युच्यते तीर्थकरगणधरादिभिरिति शेषः ।

अन्वयार्थ—(गुरुण-गुरुणा) आचार्य आदिकी (आणाणिदेसकरे-आज्ञानिर्देशकर) आज्ञा को मानने वाला (उववायकारण-उपपातकारकः) उनके निकट सदा रहने वाला (इगियारारसपण्णे-इङ्गिताकारसपन्नः) इङ्गित-सूक्ष्म बुद्धि वालो से जानने योग्य गुरु आदि की भ्रूचालन आदि चेष्टा । आकार-स्थूल बुद्धि वालों से भी समझने योग्य गुरु आदि की गमनादिसूचक दिशाका अवलोकनादि चेष्टा । गुरु आदि की इन दोनों चेष्टाओं को अच्छी तरह जानने वाला जो शिष्य होता है (से विणीए

अन्वयार्थ—(गुरुण-गुरुणा) आचार्य वगेऽनी (आणाणिदेसकरे-आज्ञा-निर्देशकर) आज्ञाने मानवावाणा (उववायकारण-उपपातकारक) अभिनी पाने भदा रडेवावाणा (इगियारारसपण्णे-इङ्गिताकारसपन्न) धङ्गित-सूक्ष्म बुद्धिवाणाथी न्णुवा योग्य गुःनी भ्रूचालन-(आभनो धशारे) आदिनी चेष्टा, आकार-स्थूल बुद्धिवाणाथी पणु नभनवा योग्य गुः आदिनी गमनादिसूचक दिशानु अवलोडन आदि चेष्टा, गुः आदिनी आ भन्ने चेष्टाओने सारी रीते न्णुवावाणा

ત્તિ વુચ્છ-સઃ વિનીત ઇતિ ઉચ્યતે) વહ તીર્થંકર ગણપર આદિ કે દ્વારા વિનીત કહા ગયા હૈ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“આજ્ઞાનિર્દેશકરઃ” “યદ્ કરો, યદ્ ન કરો” ઇસ પ્રકાર વિધિરૂપ ઓર નિષેધરૂપ જો ગુરુ કે વચન હૈ વે ‘આજ્ઞા’ શબ્દ સે ગ્રહણ કિયે ગયે હૈ । “આપ કે વચન કે અનુસાર હી પ્રવૃત્તિ કરને કા ભાવ હૈ, અન્યથા નહી,” ઇસ પ્રકાર શિષ્ય કા કથન નિર્દેશ હૈ । ઇસ નિર્દેશ કા અચ્છી તરહ સે પાલન કરને વાલા આજ્ઞાનિર્દેશકર હૈ । અથવા—આજ્ઞા-તીર્થંકર પ્રભુ કી વાણી કેદ્વારા જો ઉત્સર્ગ ણ્વ અપવાદ માર્ગ કા નિર્દેશ અર્થાત્ વિધાન કિયા ગયા હૈ ઉસકે અનુસાર કરને વાલા આજ્ઞાનિર્દેશકર કહા જાતા હૈ । ઉપપાત શબ્દ કા અર્થ હૈ—સમીપ બૈઠના । શિષ્ય કા કર્તવ્ય હૈ કિ વદ્ સદા અપને ગુરુ કે સમીપ બૈઠે । ડનકી આજ્ઞા કે પાલન કરને કે મય સે ડનસે દૂર ન પૈઠે । ગુરુ કા અભિપ્રાય પરખના યદ્ સાધારણ વાત નહી હૈ । યદ્ વાત તવ હી સીખી જા સકની હૈ કિ જબ શિષ્ય ડન કે પાસ મે બૈઠે, અન્યથા નહી । વિનીત શિષ્ય ગુરુ કી સેવા કરને સે આત્મકલ્યાણ કરતા હૈ, ।

જે શિષ્ય હોય છે, (સે વિનીત-ત્તિ વુચ્છ-સ વિનીત ઇતિ ઉચ્યતે) તે તીર્થંકર ગણપર આદિ દ્વારા વિનીત કહેવાયેલ છે (૨)

ભાવાર્થ—“આજ્ઞાનિર્દેશકર” “આ કરો અને આ ન કરો” આ પ્રકારે વિધિરૂપ અને નિષેધરૂપ જે ગુરૂના વચન છે તે ‘આજ્ઞા’ શબ્દથી પ્રહણ કરવામા આવેલ છે “આપના વચન અનુસાર જ પ્રવૃત્તિ કરવાના ભાવ છે ખીજા નથી” આ પ્રકારનું શિષ્યનું કથન નિર્દેશ છે નિર્દેશનું સારી રીતે પાલન કરવા વાળા આજ્ઞાનિર્દેશકર છે અથવા—આજ્ઞા-તીર્થંકર પ્રભુની વાણીદ્વારા જે ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગનો નિર્દેશ અર્થાત્ વિધાન કરવામા આવેલ છે તે અનુસાર કરવાવાળા આજ્ઞાનિર્દેશકર કહેવાય છે ઉપપાત શબ્દનો અર્થ છે સમીપ બેસવું શિષ્યનું કર્તવ્ય છે કે તે સદા પોતાના ગુરૂની સમીપ બેને ગુરૂની આજ્ઞાનું પાલન કરવાના ભયથી તેનાથી દૂર ન બેસે ગુરૂનો અભિપ્રાય બાણુવો તે સાધારણ વાત નથી એ વાત ત્યારે જ શીખી શકાય કે જ્યારે શિષ્ય તેની પાને બેને, એ શિષ્ય નહીં વિનીત શિષ્ય ગરૂની સેવા કરવાની આત્મકલ્યાણ કરે છે

अत्र गुणनिधिश्रमणस्य दृष्टान्तः—

तथाहि—धर्मसिंहाचार्यस्य गुणनिधिनामकः सुधीः शिष्यः प्रकृतिभद्रः प्रकृतिविनीतः प्रतिदिवस गुरुनिकटवासी गुरुवचनानुकूलकार्यकारी गुरुमनोवृत्त्यनुसारी गुरुविचारश्रेणिमरगिसचरणशीलः प्रकृतिसरलः सुशील आसीत् । यदा गुरुरागच्छति तदाऽऽसनादुत्थाय तस्मै सविनयमासन प्रयच्छति, यदा गच्छति तदाऽऽसनमुपादाय तदुपवेशनस्थाने विस्तारयति, गुरोराज्ञा कदा कीदृशी भविष्यतीत्येव प्रतिक्षण प्रतीक्षमाणस्तिष्ठति । यस्मिन् यस्मिन् ऋतौ यद् यद् गुरुप्रकृत्यनुकूलमशनादिक, तत्तत् समानीय गुरवे समर्पयति । गुरुर्हि जननीजनकाभ्यामप्यधिकः, तत्र कारण-जन्मदाता जन्मनि जन्मनि भवति, मुक्तिदाता गुरुस्तु दुर्लभः,

इस पर गुणनिधिश्रमण का दृष्टान्त कहते हैं—

धर्मसिंह आचार्य का गुणनिधि नामका एक शिष्य था। यह सुबुद्धि एवं प्रकृतिभद्र था। विनीत था। गुरु महाराज के पास बैठना उनके वचन के अनुसार चलना, उनकी मनोवृत्ति के अनुकूल काम करना, इत्यादि समस्त सद्गुणों से युक्त था। बड़ा ही सुशील था। जब गुरु महाराज पधारते तब आसन से उठ कर वह उनके लिये विनयपूर्वक आसन देता, तथा जब गुरु महाराज वहाँ से उठ कर जाते तब वह आसन लेकर उनके पीछे २ चलता और जहाँ गुरु महाराज बैठना चाहते वहाँ आसन बिठा देता। गुरु महाराज की आज्ञा कब कैसी होगी, इसकी प्रतिक्षण प्रतीक्षा करता था। जिस २ ऋतु में जो जो आहार पानी आदि गुरु महाराज के प्रकृति के अनुकूल होता उस उस ऋतु में वही वही पदार्थ लाकर गुरु महाराज को अर्पण करता। गुरु ने जो कुछ कहा वही

आ अ गे गुणनिधि श्रमणनु द्ष्टात कहे छे—

धर्मसिंह आचार्यने गुणनिधि नामने अक शिष्य छेतो ते सुबुद्धि वाणो अने प्रकृतिभद्र छेतो विनीत छेतो अउ महाराज पासे भेसवु, तेमना वचन अनुसार आबवु, तेमनी मनोवृत्ति अनुकूल काम उरवु इत्यादि सभन्त सद्गुणेशी युक्त छेतो धण्डा सुशील छेतो न्यारे अउ महाराज पधारे त्यारे आसनथी छेडीने ते तेमने माटे विनयपूर्वक आसन आपते, तथा न्यारे अउ महाराज त्याथी छेडीने जता त्यारे ते आसन लवने तेमनी पाछण पाछण जेतो अने न्या अउ महाराज भेसवा ध्येछे त्या आसन पीछावी (पाथरी) छेतो अउ महाराजनी आज्ञा क्यारे केवी छथे, तेनी प्रतिक्षण प्रतीक्षा उरतो छेतो जे जे इतुमा जे जे आहार पाणी आदि अउ महाराजनी प्रकृतिने अनुकूल होयते ते इतुमाते ते पदार्थ लावीने अउ महाराजने

ગુરુ વિના કાલત્રયેઽપિ જ્ઞાન દુર્લભમ્, યથા સિદ્ધાઞ્જન વિના ભૂતલાન્તર્ગત નિધાન નયનપથ નાપ્તરતિ, તયૈવ ગુરુમન્તરેણાત્મસ્વરૂપ ન પશ્યતિ । યથા દુઃખાન્નવનીત તદ્વિલોડન વિના ન પ્રાપ્યતે, एव ગુરુસેવન વિના રત્નત્રય નોપઋચ્યતે । સ ગુણ- કરના, યદ્દ સમઞ્જ કર કિ ગુરુ મહારાજ કમ્બી મ્બી અન્યથા પ્રવૃત્તિ નહીં કરા સકતે હ, અહિત મે પ્રવર્તન કરાને કા અભિપ્રાય ઇનકે અન્ત-કરણ મે કમ્બી મ્બી જાગ્રત નહી હો સકતા હે, ક્યોં કિ યે મેરે હિતકારી હૈ, ઇસ અભિપ્રાય સે-ઇસ દૃઢ આસ્થા સે-વદ્દ સદા ગુરુ કી આજ્ઞા કા આરાધન કિયા કરતા થા । સાથ મે ઉસકા યદ્દ પક્ષા વિશ્વામ યા કિ ગુરુમહારાજ માતા પિતા સે મ્બી અધિક ઉપકારી હોતે હૈ, ક્યોં કિ જન્મ દાતા તો ઇસ જીવ કો પ્રત્યેક ભવ મે પ્રાપ્ત હોતે રહતે હૈ, પરન્તુ મુક્તિદાતા ગુરુ તો ઘડે ભાગ્ય સે હી મિલતે હ, નિર્ધન કો નિધિ કે સમાન આત્મા કો ઇનકા સમાગમ ઘટ્ટ દુર્લભ હૈ । આત્મજ્ઞાનકી પ્રાપ્તિ ઇનસે હી હુઆ કરતી હૈ । ગુરુ કે વિના તો કાલત્રય મે મ્બી સમ્યગ્જ્ઞાન કા લાભ નહી હો સકતા હૈ. યે તો સિદ્ધ-અજન સમાન હૈ-જિસ પ્રકાર સિદ્ધ-અજન આશ્વો મેં આજને કે પ્રભાવ સે જીવોં કી ભૂમિગત નિધાન કો લક્ષિત કરનેવાલી દૃષ્ટિ ખુલ જાતી હૈ ઉસી પ્રકાર ગુરુ કી કૃપા સે આત્મજ્ઞાન કા અનુભવ જીવકો હોને લગતા હૈ । દુઃખ કે વિલોડન કિયે વિના જૈસે મન્નવન કા

અર્પણ કરતો ગુરુએ જે ઠઈ ઠહું એજ ડરવુ, એવુ મમજીને ડે ગુરુ મહારાજ ઠહી પણ અન્યથા પ્રવૃત્તિ ન જ કરાવે અહિતમા પ્રવર્તન કરાવવાનો અભિપ્રાય તેમના અત ડરણમા ડોઈ વખત પણ બાંધત થાય જ નહી, ડેમડે તેઓ મારા હિતકારી છે આ અભિપ્રાયથી-આવી દ્રઢ આસ્તાથી-તે સદા ગુરુની આજ્ઞાનુ આરાધન કર્યા કરતો સાથેસાથ તેને એ પાકો વિશ્વાસ હતો ડે ગુરુ મહારાજ માતા પિતાથી પણ અધિક ઉપકારી હોય છે ડેમડે જન્મદાતા તો આ જીવને પ્રત્યેક ભવમા પ્રાપ્ત થતા જ રહે છે પરન્તુ મુક્તિદાતા ગુરુ તો સારા સદ્ભાગ્યથી જ મળે છે નિર્ધનને નિધિ સમાન તેની રીતે આત્માને ગુરુનો સમાગમ ઘણો જ દુર્લભ છે આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ તેમનાથી જ થાય છે ગુરુ વિના તો કાલત્રયમા પણ સમ્યગ્જ્ઞાનનો લાભ થઈ શકતો નથી એઓ તો સિદ્ધ-અજન સમાન છે જે પ્રકારે સિદ્ધ-અજન આપોમા આજ વાના પ્રભાવથી જીવોની ભૂમિગત નિધાનને લક્ષિત કરાવવાળી દૃષ્ટિ ખુલી જાય છે એવી રીતે ગુરુની કૃપાથી આત્મજ્ઞાનનો અનુભવ જીવને થવા લાગે છે દુઃખને વલોળ્યા શીવાય જેમ માખણનું મળવું અસંભવ છે તેમ

निधिर्गुरुस्तुतिं करोति—हे गुरो ! भवान् गरिष्ठ इव करुणारसदृष्ट्यामामकीन चित्त-
चातक प्रमोदयति, शमदमादिगुणोद्यानं हरितीकरोति । हे करुणासागर ! भव-
त्करुणा विना सम्यक्त्वप्राप्तिर्न भवति, सम्यक्त्व विना तत्त्वातत्त्वविवेकरूपाऽमृत-
भावना न जायते, अमृतभावना विना विशुद्ध ध्यानं न भवति । विशुद्ध ध्यानं विना
क्षपकश्रेणिर्न प्रादुर्भवति । क्षपकश्रेणिं विना गुरु ध्यानस्य द्वितीयपादः प्राप्तो न
भवति । गुरु ध्यानस्य द्वितीयपादं विना केवलज्ञानं न सम्भवति । केवलज्ञान—

मिलना असंभव है उसी प्रकार गुरु की सेवा किये विना भी रत्नत्रयकी
प्राप्ति होना महा दुर्लभ है, धन्य है, गुरुमहाराज !। गुणनिधि ने इस प्रकार
मन में विचार कर गुरु महाराज की स्तुति की, जो इस प्रकार है—
हेगुरुमहाराज ! आप मेघ की तरह मेरे चित्तरूपी चातक को करुणारस
के वर्षण से प्रमुदित करनेवाले हैं । शम दम आदि गुणस्वरूप उद्यान
को हरा भरा बनाने वाले हैं । हे करुणासागर ! जबतक आपकी करुणा-
रसाद्र दृष्टि जीवों पर नहीं पड़ती, तबतक उन्हें सम्यक्त्व का लाभ नहीं
होता है । सम्यक्त्व प्राप्त किये विना जीव कभी भी तत्त्वातत्त्वविवेकरूप
अमृत से भरी हुई भावना को अपने में नहीं भर सकता । अमृत भा-
वना भरे विना विशुद्ध ध्यान कभी भी नहीं जग सकता । विशुद्ध
ध्यान की जागृति विना जीव को क्षपकश्रेणिकी प्राप्ति नहीं हो सकती,
क्षपकश्रेणि की प्राप्ति हुए विना शुद्ध ध्यान का द्वितीयपाद (दूसरा

शुद्धी सेना उर्था विषय रत्नत्रयनी प्राप्ति थवी भडाडुर्लभ छे धन्य छे
शुद्ध भडाराज । गुणनिधिने आ प्रडारने भनभा विचार करी शुद्धभडाराजनी
स्तुति करी, जे आ प्रडारनी छे—हे शुद्धभडाराज आप मेघनी भाइठ
भारा चित्तशुधी चातकने उड्डारसना वर्षणवी प्रमुदित करवावाणा छे जम
दम आदि गुणस्वरूप उद्यानने जालतो डूबतो भनाववावाणा छे, हे उड्डारनागर !
ब्या सुधी आपनी उड्डा रसाद्र (हयाथी लीनी) दृष्टि एवो पड नवी पडती
त्या सुधी तेने सम्यक्त्वने लाल यतो नथी सम्यक्त्व प्राप्त उर्था वगर
एव क्यारेय पपु तत्त्वातत्त्वविवेकशुद्ध अमृतथा लरेली लावनाने पोतानाभा
भरी शडतो नथी अमृत लावना लर्या वगर विशुद्ध व्यान उडी पणु जअत
थनु नथी विशुद्धव्याननी जअति विना एवने क्षपकश्रेणीनी प्राप्ति थनी
नथी क्षपकश्रेणीनी प्राप्ति थया विना शुद्धध्यानने भीजे पाये प्राप्त थतो

प्राप्तिं विना शैलेश्यस्या न जायते । ता विना सकृत्कर्मक्षयो न भवति । सकृत्कर्मक्षय विना मुक्तिर्न सम्भवति । मुक्तिप्राप्तिं विनाऽयमात्माऽमरपदं न लभते । अमरपदप्राप्तिं विनाऽऽत्मनः सिद्धावस्था न जायते, अतो भवानेव सकृत्कल्याणकारणमिति प्रतिक्षण भवचरणसमाराधनमेव मम सयमाराधनम् । एव गुरुमाराधयन् गुणनिधिः सयमयात्रा निर्वहन् स्वात्मकल्याणमचिरेण साधितवान् । एव मन्येनापि शिष्येण विनयपरेण भवितव्यम् ॥ २ ॥

अविनीतत्ववर्जनेन विनीतो भवतीत्यतो विनीतविपरीतमविनीत-
स्वरूपमाह—

पाया) प्राप्त नहीं हो सकता । शुद्धध्यान के दूसरे पाये की प्राप्ति विना केवलज्ञान की प्राप्ति नहीं हो सकती । केवलज्ञान की प्राप्ति विना शैलेशी अवस्था प्राप्त नहीं हो सकती है । शैलेशी अवस्था की प्राप्ति विना सकल कर्मोंका क्षय नहीं हो सकता है और सकल कर्मोंके क्षय विना मुक्ति की प्राप्ति नहीं हो सकती, और मुक्तिकी प्राप्ति विना अमरपद नहीं मिल सकता । अमर पद पाये विना आत्मा सिद्धावस्थासम्पन्न नहीं बन सकता । इस लिये हे नाथ ! आप ही सकल कल्याण के कारण हैं, अतः प्रतिक्षण आपके चरणोंका आराधन ही मेरा सयमाराधन है । इस प्रकार अपने गुरुकी आराधना करते हुए गुणनिधि ने तप सयम की आराधना की, और थोड़े ही काल में आत्मकल्याण किया । इसी तरह अन्य शिष्यों को भी अपने गुरुके प्रति विनयशील रहना चाहिये ॥ २ ॥

नहीं शुद्धध्यानना जीव पायानी प्राप्ति विना देवज्ञाननी प्राप्ति थती नथी देवज्ञाननी प्राप्ति विना शैलेशी अवस्था प्राप्त थती नथी शैलेशी अवस्थानी प्राप्ति विना सकल कर्मोना क्षय थतो नथी अने सकल कर्मोना क्षय विना मुक्तिनी प्राप्ति थती नथी अने मुक्तिनी प्राप्ति विना अमरपद भणी शकतु नथी अमरपद भेजव्या वगर आत्मा सिद्धावस्थासपन्न भनी शकतो नथी भाटे हे नाथ ! आपज सकल कल्याणना कारण छे ओटले प्रतिक्षण आपना चरणोनु आराधनज भाइ सयम आराधन छे आ प्रजारथी पोताना गुइनी आराधना करता करता गुणनिधिओ तप सयमनी आराधना करी अने थोडाज ढाणमा आत्मकल्याण कथुं आवी सीते अन्य शिष्योओ पण पोताना गुइ प्रत्ये विनयशील रहेवु जेधओ ॥२॥

आणाऽणिदेसकरे, गुरुणमणुववायकारण ।

पडिणीए असबुद्धे, अविनीतं—त्तिं वुच्चइ ॥ ३ ॥

अथा—

आज्ञाऽनिर्देशकरो गुरुणामनुपपातकारकः ।

प्रत्यनीकोऽसबुद्ध, अविनीत इत्युच्यते ॥ ३ ॥

टीका—

‘आणाऽणिदेसकरे’ इत्यादि । आणाऽनिर्देशकरः=आज्ञाया गुरुवचन-
स्यानिर्देशकर, अनादरकारकः, तथा गुरुणाम्=आचार्यादीनाम्, अनुपपातकारकः=
समीपानुसयायी, गुरुणा सनिशो तिष्ठामि चेद् गुरवो मा स्वकार्यायमाज्ञापयिष्य-
न्तीति विज्ञाय दूरे तिष्ठतीत्यर्थः । तथा—प्रत्यनीकः=प्रतिकूल, गुरुदोषान्वेषणपर
इत्यर्थः । तथा—असम्बुद्ध, जीवाजीवादितत्त्वानभिज्ञः, एवभूतो यः शिष्यः स
खल्वविनीत इत्युच्यते ।

शिष्य मे विनीतता, अविनीतता के परित्याग से ही आती है
इसलिये विनीत से विपरीत अविनीत का स्वरूप सूत्रकार कहते हैं—
‘आणाऽणिदेसकरे०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(गुरुण आणाऽणिदेसकरे—गुरुणा आज्ञाऽनिर्देशकर.) गुरु
की आज्ञा का अनादर करने वाला, (अणुववायकारण) उनके समीप
नही बैठने वाला (पडिणीए) उनसे सदा प्रतिकूल बर्ताव करनेवाला
(असबुद्धे) जीव एव अजीव आदि के स्वरूप को नहीं जाननेवाला ऐसा
शिष्य (अविनीत वुच्चइ—अविनीत—उच्यते) अविनीत कहा जाता है ।

भावार्थ—इस गाथा द्वारा सूत्रकार ने विनीत से विपरीत अविनीत
का स्वरूप प्रदर्शित किया है । यद्यपि यह बात अर्थापत्ति से स्वयं सिद्ध

शिष्यमा विनीतता अविनीतताना परित्यागथा न आवेते आभाटे
विनीतयो विपरीत अविनीतानु स्वयं सूत्रकार उहेते—‘आणाऽणिदेसकरे’ इत्यादि
अन्वयार्थ—(गुरुण आणाऽणिदेसकरे गुरुणा आज्ञाऽनिर्देशकर) गुरुनी आज्ञाने
अनादर करवावाणा (अणुववायकारण) ऐभनी भाभे न भेसवावाणा (पडिणीए)
ऐभनायी सदा प्रतिकूल बर्ताव करवावाणा (असबुद्धे) एव अने अणुव आदिना
स्वज्ञाने नही लक्ष्यवावाणा ऐवा शिष्य (अविनीत—वुच्चइ—अविनीत उच्यते)
अविनीत उहेवायते ।

भावार्थ—आ गाथाद्वारा सूत्रकार ने विनीतयो विपरीत अविनीतानु स्वयं
प्रदर्शित करेले छे जेके आ बात अर्थापत्तिथी स्वयंसिद्ध थछे नती हुती

आणाऽणिदेसकरे, गुरुणमणुववायकारण ।

पडिणीए असबुद्धे, अविणीए—त्तिं वुच्चइ ॥ ३ ॥

आया—

आज्ञाऽनिर्देशकरो गुरुणामनुपपातकारकः ।

प्रत्यनीकोऽसबुद्धः अविनीत इत्युच्यते ॥ ३ ॥

टीका—

‘आणाऽणिदेसकरे’ इत्यादि । आज्ञाऽनिर्देशकरः=आज्ञाया गुरुवचन-
स्यानिर्देशकरः—अनादरकारकः, तथा गुरुणाम्=आचार्यादीनाम्, अनुपपातकारकः=
समीपान्तरगायी, गुरुणा सनिशो तिष्ठामि चेद् गुरवो मा स्वकार्यार्थमाज्ञापयिष्य-
न्तीति विज्ञाय दूरे तिष्ठतीत्यर्थः । तथा—प्रत्यनीकः=प्रतिकूलः, गुरुदोषान्वेषणपर
इत्यर्थः । तथा—असम्बुद्धः जीवाजीवादितत्त्वानभिज्ञः, एवभूतो यः शिष्यः स
खल्वविनीत इत्युच्यते ।

शिष्य मे विनीतता, अविनीतता के परित्याग से ही आती है
इसलिये विनीत से विपरीत अविनीत का स्वरूप सूत्रकार कहते हैं—
‘आणाऽणिदेसकरे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(गुरुण आणाऽणिदेसकरे—गुरुणा आज्ञाऽनिर्देशकरः) गुरु
की आज्ञा का अनादर करने वाला, (अणुववायकारण) उनके समीप
नहीं बैठने वाला (पडिणीए) उनसे सदा प्रतिकूल बर्ताव करनेवाला
(असबुद्धे) जीव गव अजीव आदि के स्वरूप को नहीं जाननेवाला ऐसा
शिष्य (अविणीए वुच्चइ—अविनीत—उच्यते) अविनीत कहा जाता है ।

भावार्थ—इस गाथा द्वारा सूत्रकार ने विनीत से विपरीत अविनीत
का स्वरूप प्रदर्शित किया है । यद्यपि यह बात अर्थापत्ति से स्वयं सिद्ध

शिष्यमा विनीतता अविनीतताना परित्यागथी न आवे छे आ भाटे
विनीतथी विपरीत अविनीतनु स्वप्नभूतजर उहे छे—‘आणाऽणिदेसकरे’ इत्यादि
अन्वयार्थ—(गुरुण आणाऽणिदेसकरे गुरुणा आज्ञाऽनिर्देशकर) गुरुनी आज्ञाने।
अनादर करवावाणा (अणुववायकारण) ऐभनी भाभे न भेसवावाणा (पडिणीए)
ऐभनाथी महा प्रतिकूल बर्ताव करवावाणा (असबुद्धे) एव अने अणुव आदिना
स्वप्नने नही जाणवावाणा ऐवा शिष्य (अविणीए—वुच्चइ—अविनीत उच्यते)
अविनीत उहेवाथ छे

भावार्थ—आ गाथाद्वारा सूत्रजारे विनीतथी विपरीत अविनीतनु स्वप्न
प्रदर्शित करेले छे ओके आ बात अर्थापत्तिथी स्वयं सिद्ध थल नती हती

प्राप्तिं विना शैलेश्यस्या न जायते । ता विना सकलकर्मक्षयो न भवति । सकल-
कर्मक्षय विना मुक्तिर्न भवति । मुक्तिप्राप्तिं विनाऽयमात्माऽमरपदं न लभते ।
अमरपदप्राप्तिं विनाऽऽत्मनः सिद्धावस्था न जायते, अतो भवानेव सकलकल्याण-
कारणमिति प्रतिक्षण भवचरणसमाराधनमेव मम सयमाराधनम् । एव गुरुमारा-
धयन् गुणनिधिः सयमयात्रा निर्वहन् स्वात्मकल्याणमचिरेण साधितवान् । एव
मन्येनापि शिष्येण विनयपरेण भवितव्यम् ॥ २ ॥

अविनीतत्ववर्जनेन विनीतो भवतीत्यतो विनीतमिपरीतमविनीत-
स्वरूपमाह—

पाया) प्राप्त नहीं हो सकता । शुद्धध्यान के दूसरे पाये की प्राप्ति विना
केवलज्ञान की प्राप्ति नहीं हो सकती । केवलज्ञान की प्राप्ति विना शैलेशी
अवस्था प्राप्त नहीं हो सकती है । शैलेशी अवस्था की प्राप्ति विना सकल
कर्मोंका क्षय नहीं हो सकता है और सकल कर्मोंके क्षय विना मुक्ति
की प्राप्ति नहीं हो सकती, और मुक्ति की प्राप्ति विना अमरपद नहीं
मिल सकता । अमर पद पाये विना आत्मा सिद्धावस्थासम्पन्न नहीं
बन सकता । इस लिये हे नाथ ! आप ही सकल कल्याण के कारण
हैं, अतः प्रतिक्षण आपके चरणोंका आराधन ही मेरा सयमाराधन है ।
इस प्रकार अपने गुरुकी आराधना करते हुए गुणनिधि ने तप सयम
की आराधना की, और थोड़े ही काल में आत्मकल्याण किया । इसी
तरह अन्य शिष्योंको भी अपने गुरुके प्रति विनयशील रहना चाहिये ॥ २ ॥

नथी शुद्धध्यानना पीब पायानी प्राप्ति विना देवज्ञाननी प्राप्ति थती
नथी देवज्ञाननी प्राप्ति विना शैलेशी अवस्था प्राप्त थती नथी शैलेशी
अवस्थानी प्राप्ति विना सकल कर्मोना क्षय थतो नथां अने सकल कर्मोना
क्षय विना मुक्तिनी प्राप्ति थती नथी अने मुक्तिनी प्राप्ति विना अमरपद
भणी शठतु नथी अमरपद भेणव्या वगर आत्मा सिद्धावस्थासपन्न
थनी शठतो नथी भाटे हे नाथ ! आपण सकल कल्याणना कारण छे अटले
प्रतिक्षण आपना चरणानु आराधनण भाडू सयम आराधन छे आ प्रदार्थी
पोताना शुद्धनी आराधना करता करता गुणनिधिअे तप सयमनी आराधना
करी अने थोडाळ काणमा आत्मकल्याण कथुं आवी रीते अन्य शिष्योअे
पण पोताना शुद्ध प्रत्ये विनयशील रहेवु जेधअे ॥२॥

अत्र क्षुद्रबुद्धिशिष्यस्य दृष्टान्तः—

यथा एकस्य भद्रबुद्धिनामकाचार्यस्याऽचिनीतः क्षुद्रबुद्धिनामकः शिष्य आसीत् । यदा गुरुः शिष्यार्थं प्रेरयति, तदा शिक्षा महिम्नालेव तस्य प्रतिभाति, नत विपत्, तपस्या स्वधारेव, स्यायायः कर्णमूचीव, समयो यम इव । अयमाहारं विहारे व्यवहारे च सर्वदाऽऽचार्यं पीडयति । सरस भद्रक मुखादमाहारं सयमश्नाति विष्णुं विरसमभद्रकं रुक्षमाचार्याय प्रयच्छति । अथ कदाचिदसौ श्रावकश्राविकाणां पुरतो ब्रूते—अद्य मम गुरोरुपवासः,

पास वह इसलिये नहीं रहना चाहता है कि वह प्रत्यनीक—अर्थात्—गुरु-द्वेषी—गुरु के त्रिद्वान्वेषण में तत्पर है, गुन्धेपी वह इसलिये है कि वह असम्बुद्ध अर्थात् हिताहित के विचारों से रहित है ।

अचिनीत शिष्य कैसा होता है इस बात को क्षुद्रबुद्धि शिष्य के दृष्टान्त से स्पष्ट किया जाता है—

भद्रबुद्धि नामके एक आचार्य थे । उनका क्षुद्रबुद्धि नामक शिष्य था जो बड़ा अचिनीत था । यह यथानाम तथागुण था । गुरु महाराज जब इसे शिक्षा देने बैठते तब उसका मन उदास हो जाता था । शिक्षा उसे ऐसी मालूम होती थी कि जैसे अग्नि की ज्वाला है । विपतुल्य इसे ब्रत ज्ञात होने लगते । तलवार की तार के समान यह तपस्या को मानता, कर्ण को भेदनेवाली शलाई के तुल्य यह स्वाध्याय को समझता । अधिक क्या कहा जाय—समय को तो यह यमके समान निहारता । आहार में विहार में एवं व्यवहार में यह सदा गुरु—महाराज को दुःखित ही किया

नथी, तेमनी पास रहेतो नथी, पाने रहेवानु ते ओटला भाटे नथी आहुतो के ते प्रत्यनीक—अर्थात् शुद्धेपी—शुद्धा छीद्रा जेवामा तत्पर छे शुद्धेपी ते ओ भाटे छे के ते डिताडितना विचारोथी रहित छे

अचिनीत शिष्य देवो डोय छे आ वातने क्षुद्रबुद्धि शिष्यना दृष्टान्तथी स्पष्ट करवामा आवे छे—

क्षुद्रबुद्धि नामना ओठ आचार्य हुता तेमने क्षुद्रबुद्धि नामनो ओठ शिष्य हुतो जे अचिनीत हुतो, तेनामा नाम प्रभाषे शुषु हुता शुद्ध भडा राज न्यारे तेने शिक्षा आपवा भेगता त्यारे तेनु मन उदास थछे नतु शिक्षा जेने अग्निनी ज्वाला जेवी लाजती हुती नत तेने अँडेर जेवा उडवा लाजता, तपस्याने ते तपवाश्नी धार समान गणुतो, स्वाध्यायने ते जानने विधानारा सोया भाङ्क बलुतो हुतो वधु शु उडेवामा आवे सयमने तो ते यमनी भाङ्क न जेतो, आहारमा, विहारमा, ने वडेवारमा ओ शुद्धभङ्गाराजने

હો જાતી યી કિ જો વિનીત કે કથિત સ્વરૂપસે રહિત હૈ વહ અવિનીત હૈ
 ફિર મી જો યહ સૂત્રકાર ને ઉસે સ્પષ્ટ શબ્દો દ્વારા અલગ ઉલ્લેખ
 કિયા હૈ ઉસકા કારણ વિશેષરીતિ સે વિવેચન કરના હૈ, તાકિ મદ-
 બુદ્ધિ જન મી હસ વાત કો અચ્છી તરહ સમજ સકે। ગુરુ કે સમીપ વહ
 અવિનીત શિષ્ય હસલિયે નહીં રહના ચાહતા હૈ કિ વહ વિચારતા હૈ કિ
 યદિ ગુરુ કે પાસ વૈટૂંગા તો ઉનકા પ્રત્યેક કાર્ય મુક્તે કરના પડેગા
 હસલિયે અચ્છા હૈ કિ મૈ ઉનસે દૂર હી વૈટૂ। ણેસા કરને વાલા શિષ્ય
 સ્વેચ્છાચારી હો જાતા હૈ। ગુરુ કે પાસ વૈઠને કા મુખ્ય યહી ઉદ્દેશ્ય હોતા
 હૈ કિ શિષ્યજન વિનય આદિ ગુણો કો પ્રાપ્ત કરતે દુષ્ણ તપ સયમ કી
 આરાધના સુખ સે કર સકે। મુઝ સે ગુરુ કુઝ મી કહ ન સકે, ગુરુ
 પર મી મેરા રૌન રહે, હસ ધ્યાલ સે વહ અપને પૂજ્ય ગુરુજનો મે મી
 દોષો કો દૂઢને મે લગા રહતા હૈ। યહ કામ ઉસી શિષ્ય સે હો સકતા
 હૈ જો અસબુદ્ધ-અર્થાત્ હિતાહિત કે વિચારો સે રહિત હૈ। અભિજ્ઞ
 શિષ્ય ણેસા નહીં હોતા। ગાથા મે યે સબ વિશેષણ હેતુહેતુમદ્ભાવ વાલે હૈ,
 જિનકા અભિપ્રાય હસ પ્રકાર હૈ-વહ ગુરુ કી આજ્ઞા કા પાલક હસલિયે
 નહીં હૈ કિ વહ ઉનકે પાસ નહીં વૈઠતા હૈ-ઉનકે પાસ નહીં રહતા હૈ,

કે જે વિનીતના ણિત સ્વરૂપવા ગહિત છે, તે અવિનીત છે, તો પણ આહિ
 સૂત્રગારે એનો સ્પષ્ટ સમ્બો દ્વારા અલગ ઉલ્લેખ કરેલ છે, તેનું કારણ વિશેષ
 રીતિથી વિવેચન કરવું એજ છે, કારણ કે મદબુદ્ધિવાળો માણસ પણ આ
 વાતને મારી ગતે મમજી ગકે ગુરુની મમીપ તે અવિનીત શિષ્ય એટલા
 માટે રહેવા નથી આહતો કે તે વિચારે છે કે જ્ઞાન્ય ગુરુની પાસે એમું તો
 તેનું પ્રત્યેક કાર્ય મારે કરવું પડશે આ માટે મારૂં એ છે કે હું તેમનાથી
 દૂર એમું આવું કરનાર શિષ્ય સ્વેચ્છાચારી બને છે ગુરુની પાસે બેસવાનો
 ખાસ ઉદ્દેશ તો એ છે કે શિષ્યજન વિનય આદિ ગુણોને પ્રાપ્ત કરતા કરતા
 તપ સયમની આરાધના સુખથી ડરી શકે ગુરુ મને કાંઈ પણ જહીં ન શકે,
 ગુરુ ઉપર મારો દાબ રહે, આ ધ્યાલથી તે પોતાના પૂજ્ય ગુરુજનોમા પણ
 દોષોને શોધવા લાગી રહે છે આ કામ તેવા શિષ્ય કરે છે કે જે અસબુદ્ધ
 અર્થાત્ હિતાહિતના વિચારથી રહિત છે, અભિજ્ઞ શિષ્ય આવા નથી હોતા
 ગાથામા આ બધા વિશેષણ હેતુહેતુમદ્ભાવવાળા છે, જેનો અભિપ્રાય આ પ્રકારે
 છે તે ગુરુની આજ્ઞાનો પાલક એ ખાતર નથી કે તે ગુરુની પાસે બેસતો

करोति, यदि कमपि दानादिक प्रियमवलम्ब्य गुरुर्मन्यानुपदिशति, तदा तत्स-
भायागेन गुरोरेनभिज्ञता उदन् त विषय स्वयमुपदिशन् गुरुमपमानयति । कदाचिद्
वदति-‘अद्य मम गुरुमौनव्रतमनुतिष्ठन्नास्ते’ इत्युक्त्वा स्वयमेव व्याख्यान करोति ।
एव क्षुद्रबुद्धिचरित विज्ञेय वृद्धाचार्यः स्वचेतसि चिन्तयति-अयमभीक्ष्ण ‘सनि-
मित्त-मनिमित्तया क्रोधकारकः, कल्हप्रियः, अभिमानी, अज्ञानी, मर्ममृषायादी च,
तदिदं ममैव कर्मणः फलमिति मन्यान्ते वृद्धाचार्यः सर्वं सहमान आसीत् । कदा-

से विहीन हो गया । गुरुजी वृद्ध थे, इस लिये विहारकाल में चलते
समय उन्हें उड़ा कण्ट होने लगा, परन्तु क्या किया जाय फिर भी
शिष्य की प्रेरणा से उन्हें अनिच्छा होने पर भी विहार करना ही पड़ता
था । शिष्य का यह हाल था कि वह साधुसामाचारी को भी विपरीत
करते हुए नहीं लजाता था । गुरु-महाराज जब कभी किसी दानादिक
विषय को लेकर प्रवचन परिपद के भीतर बैठकर करते तब यह उनके
प्रवचन को अन्यथारूप में जाहिर करने के लिये, अथवा उस विषय में
उनकी अनभिज्ञता प्रकट करने के लिये बीच ही में बोल उठता और
कहता कि यह ऐसे नहीं ऐसे है, गुरुजी वृद्ध होने के कारण भूल गये
हैं । जब कभी इसे बोलना होता तो लोगोसे कहने लगता कि आज
गुरुजी को मौनव्रत है, वे व्याख्यान नहीं देंगे, मैं ही व्याख्यान दूँगा, इस
प्रकार कह कर व्याख्यान देने लग जाता । क्षुद्रबुद्धि का इस प्रकार
स्वच्छदाचरण देख कर गुरु-महाराज स्वयं इसमें अपने कर्मोका फल

गनी गयु शुद्ध वृद्ध होता अथी विहारमा आसती वणते तेमने धाधु उष्ट
धवा लागयु परतु शु थर् शके ? शिष्यनी प्रेरणायी तेमणे धृष्टि न
होवा छता पण विहार उरवा पडतो शिष्य साधुसामाचारीथी विपरीत
आसवाभा पण लगतो नडतो शुद्ध महाराज न्यारे डोर् दानादिक विषयने
लर्ने तेना उपर प्रवचन परिपदमा उरता त्यारे ते शिष्य तेमना प्रवचनने
अन्यथापमा लडेर करवा भाटे अथवा अे विषयमा तेमनी अनभिज्ञता
पताववा भाटे वयमा न जोली उठतो अने उडेतो के आ आभ नथी पण
आभ ठे, शुद्ध वृद्ध होवाथी लूली गया छे न्यारे तेने जोलवानु मन थतु
त्यारे ते जोजोने उडेतो के आने शुद्धने मौनव्रत ठे ते व्याख्यान आपशी
नडी, हु न लापणु करीश आ रीते कहीने लापणु उरवा लागतो क्षुद्रबुद्धिनु
आपु स्वच्छद आचरणु लर्ने शुद्ध महाराज योताना कर्मोनु क्ष

इति, ततोऽसौ स्वयमश्नाति, गुरुश्च क्षुधार्तः सन् दिवसं यापयति । कदाचिद् वदति-
अथ मम गुरुणा पष्ठभक्तं कृतम्, कदाचिच्च वदति-अथ मम गुरुणाऽष्टभक्तमनु-
ष्ठितमिति, एव क्रमेण गुरुः क्षुधया विवर्णः कृशः शक्तिरहितः सजातः । विहार-
काले वृद्धत्वेन शीघ्रगमनसामर्थ्यवर्जितोऽपि गुरुः शिष्यप्रेरणया सकलेश
विहरति । साधुसामाचार्यां शुद्रनुद्धिर्गिरीतमाचरति, मतिलेखनादिकं सम्यग् न

करता था । आहार के समय सरस सुस्वादु एवं रुचिकारक आहार यह
स्वयं पहिले खाता और जो रुक्ष विरस एवं अतः प्रान्त आहार होता
वह गुरु-महाराज को देता । जब इसे गुरु-महाराज को आहार देनेकी
इच्छा नहीं होती तो श्रावक और श्राविकाओं के समक्ष कहने लगता
कि आज तो मेरे गुरु-महाराज ने उपवास किया है, इस प्रकार यह गुरु
महाराज को भूखा रखकर स्वयं खूब खाने पीनेकी मजामौज उड़ाता
रहता । विचारे गुरुजी क्षुधा को शांतिभाव से सहन करते हुए
शमभाव में समय को न्यतीत करते । कभी २ कहता है कि आज
हमारे गुरु महाराज ने पष्ठभक्त किया है, आज अष्ट-भक्त किया है ।
इस प्रकार गुरु को अत्यन्त कष्ट पहुँचाता । गुरु जी भी सम-
ताभाव से क्षुधा की वेदना इसे अविनीत समझ कर सहन करने लगे,
परन्तु आखिर औदारिक शरीर ही तो ठहरा वह बिना आहार के कहा
तक टिके । अन्त में वह शरीर विवर्ण-म्लान, कृश-कमजोर, और शक्ति

સહા હુ ખીત જ ઈર્થા કરતો, આહારના સમયે સરસ સ્વાદવાળા એટલે રૂચી
કારક આહાર તે પોતે પહેલા ખાઈ લેતો અને જે રૂક્ષ, વિરસ એવો અન્ત
પ્રાન્ત આહાર હોય તે ગુરૂ મહારાજને આપતો જ્યારે તેની ગુરૂમહારાજને
આહાર કેવાની ઈચ્છા ન થતી ત્યારે શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓની સમક્ષ કહેવા
લાગતો કે આજ તો મારા ગુરૂમહારાજે ઉપવાસ કરેલ છે આ પ્રકારે તે
ગુરૂ મહારાજને ભૂખ્યા રાખીને પોતે ખૂબ ખાવાપીવાની મોજમજાડ ઉડાવતો
રહેતો, ખીચારા ગુરૂજી ક્ષુધાને શાન્ત ભાવથી સહન કરીને સમભાવમાં સમયને
વ્યતીત કરતા કોઈ કોઈ વખત કહેતો કે આજે અમારા ગુરૂ મહારાજે છઠું કરેલ
કે આજે અઠ્ઠમ કરેલી છે આની રીતે ગુરૂને અત્યંત કષ્ટ પહોંચાડતો ગુરૂ
પણ સમતાભાવથી ક્ષુધાની વેદના તેને અવિનીત સમજી સહન કરવા લાગ્યા
પરંતુ આખરે ઔદારિક શરીર તો છે જ તે આહાર વિના કયા સુધી ટકી
શકે ? અતમા તો શરીર વિવર્ણ મ્લાન, કૃશ-કમજોર, અને શક્તિ વગરનું

જરાજ્જેરિતે ક્રુશે નિઃસત્ત્વે સત્યપિ શરીરે ક્ષાતરજનદુષ્કર કઠિનતર તીવ્ર
મનશન સ્વીકૃતમ્ । એવ ચતુર્વિધસત્યવચન શ્રુત્યા ગુરુગા ચિન્તિતમ્—યદિ સ્વગતા
બુધુશા પ્રકાશયામિ શિષ્યપ્રપચ્ચ ચાવેદયામિ, તર્હિ જિનશાસનસ્ય ફીલના
નિન્દના લઘુતા ભયતીતિ । તદન્તર વૃદ્ધાચાર્યેણ ચિન્તિતમ્—મમ સાહજિકઃ સકલ-
કર્મક્ષયસમયઃ સમાયાત ઇતિ । એમસો મનસિ ગાયન સમાધિભાવમુપગત્ય પ્રવૃદ્ધ-
પરિણામેન ક્ષપકરેણિ પ્રાપ્ય સકલકર્મ ક્ષપયિતા કેવલી મૂળા સિદ્ધિર્ગતિ પ્રાપ્તવાન્ ।

કો સુનકર સમસ્ત ચતુર્વિધ સત્ય ઉસી સમય આચાર્ય કે સમીપ આયા
ઔર કહને લગા હે મહાત્મા ! આપકો અનેકશ. ધન્યવાદ હૈ, આપ વાસ્તવ
મે વહે ભાગ્યશાલી હૈ, આપ જૈસે જિનશાસન કો પ્રકાશિત કરનેવાલે
સૂર્ય સે ધર્મકી પ્રભાવના હોતી હૈ । કરુણાસાગર ! હમ આપકા ગુણગાન
કહા તરુ ગાવે, હમ સવકો તો યહ સુનકર અપાર ર્પ હો રહા હૈ કિ
આપને જરા સે જર્જરિત, ક્રુશ ગ્વ નિ.સત્ત્વ શરીર કે હોને પર મી
કાયર જનો દ્વારા દુષ્કર ગ્વ કઠિનતર તીવ્ર અનશન કો જો સ્વીકૃત
કિયા હે । ડસ પ્રકાર ચતુર્વિધ સત્ય કે વચન સુનકર ગુરુમહારાજ ને
ચિત્ત મે વિચાર કિયા કિ યદિ મે અપની મૂલ્ય પ્રકટ કરતા હુ ઔર ‘યહ
સવ કુઠ શિષ્યકા પ્રપચ હૈ’ એસા જો કહતા હુ તો જિનશામન કી અવ-
હેલના હોતી હ, નિન્દા હોતી હે લઘુતા જાહિર હોતી હૈ અત અત્ર શ્રેય
હસી મે હે કિ અનશન વ્રત અગીકાર કર લૂ, યહ સહજ હી કર્મક્ષય-
કા સમય ઉપસ્થિત હુઆ હૈ, હસે છોડના બુદ્ધિમાની કી વાત નહી

નોને સાલણા નમસ્ત ચતુર્વિધ મધ તે નમચે આચાર્યની પાસે આવી અને
વિનતી ડગી ડહેવા લાગ્યા કે હે મહાત્મા ! આપને અનેકાનેક ધન્યવાદ છે,
આપ વાસ્તવમાં મહાન ભાગ્યશાળી હો આપ જેવા જીનશામનને પ્રકાશિત
કરવાવાળા સૂર્યવી ધર્મની પ્રભાવના થાય છે ડરુણાભાગ અને આપના
શુભોને ત્યા મુઠ્ઠી વર્ણવી શકીયે અમને બધાને તો એ તાણીને એવો હર્ષ
થયો છે કે આપે વૃદ્ધાવસ્થાથી જીર્ણ ડગ અને નિસત્ત્વ શરીર હોવા છતા
પણ કાયરજનો દ્વારા દુષ્કર એવા આ કઠિનતર તીવ્ર અનશનનો અગીકાર
કરેલ છે ચતુર્વિધ મધના આ પ્રકારના વચન સાલણીને શુરુ મહારાજે ચિત્તમાં
વિચાર કર્યો કે જો હુ મારી બુધ પ્રગટ કર અને ‘આ મધજો શિષ્યનો
પ્રપચ છે’ એમ જો રહું તો જીનશામનની અવહેલના થાય છે, નિન્દા થાય
છે, લઘુતા બહિર થાય છે, માટે હવે તો શ્રેય એમાં છે કે અનશન વ્રત
અગીકાર કરી લઉ કર્મક્ષયનો આ મહેજે સમય પ્રાપ્ત થયો છે એને
છોડવો એ બુદ્ધિવાળી વાત નથી આ પ્રકારે વિચાર કરી શુરુ મહારાજે

ચિદતિશુધયા પીડિતો ગુરુચિન્તયતિ આહારાનયનાર્થં ભુદ્રુદ્ધિ પ્રેપયामीતિ,
તાવદસો ભુદ્રુદ્ધિઃ સ્વગુરોઃ પ્રાણવ્યપરોપણાર્થં ચતુર્વિંશત્તથસમભયમગ્રાદીત્-ગુરુણા
શરીરમતિકૃશ શક્તિરહિત પિલોક્ય યાવજ્જીવમનશન સ્વીકૃતમ્, ભુદ્રુદ્ધિગમ્ય
શ્રુત્વા ચતુર્વિંશત્તથસ્તદૈવાચાર્યસ્ય સમીપમાગત્યાબ્રવીત્-ધન્યોઽસિ કૃતપુણ્યોઽસિ
મહાત્મન્ ! મયાન્ જિનશાસનભાસ્કરઃ કુરુણાસાગરઃ, યત્ સ્વલુ ભવતા

વિચારતે થે ઔર મનહી મન કહતે થે-દેસ્વો તો સહી ડસકી કિનની
બઢી ભારી અજ્ઞાનતા હૈ જો વિના નિમિત્ત કે હી ક્રોધ ક્રિયા કરતા હૈ,
ચાહે જિસસે જ્ઞગડા કરતા હૈ, સમજાને પર ભી નહી માનતા હૈ, અભિ-
માન કા પુતલા બના હુઆ હૈ, મર્મચ્છેદી મૃપાવચન ગોલને મે ડસે
સકોચ તક નહી હોતા, અબ ડસકા ઇલાજ મ્યા ક્રિયા જાવે, કુછ ભી
ઉપાય નહી, અનુપાયવસ્તુ મેં સહનશીલતા ધારણ કરના હી ઉચિત હૈ ।
હસ પ્રકાર કે વિચાર સે ગુરુમહારાજ શાન્ત હોકર ડસ કે ઢારા પ્રદત્ત
કષ્ટોંકો સહતે રહતે । ઁક સમય કી વાત હૈ જબ કિ ગુરુ-મહારાજ
ક્ષુધા સે પીડિત હોકર આહાર લાને કે લિયે ક્ષુદ્રબુદ્ધિકો ભેજનેકા વિચાર
કર રહે થે કિ ઇતને મે ક્ષુદ્રબુદ્ધિ ને ગુરુમહારાજ કો મારને કે અભિપ્રાય
સે ચતુર્વિંશ સઘ કે સમક્ષ ઁસા પ્રકટ કર દિયા કિ વૃદ્ધાવસ્થા કે
કારણ ગુરુમહારાજને શરીર કી સ્થિતિ કમજોર જાનકર યાવજ્જીવ અન-
શનવ્રત-સથારા ધારણ કર લિયા હૈ । ક્ષુદ્રબુદ્ધિ કે ઇસ પ્રકાર વચનો

હોવાનુ પોતે વિચારતા અને મનમાજ કહેતા કે બુદ્ધિ તો ખરા આની
ડેટલા બધી અજ્ઞાનતા છે કે જે વિના નિમિત્ત ક્રોધ કર્યા કરે છે, ચાહે
તેનાથી અગડે છે, સમજાવવા છતાં પણ માનતો નથી, અભિમાનનુ પુતળ
બની ગયો કે મર્મવેધક મૃપા વચન બોલવામા તેને સકોચ થતો નથી,
હવે એનો ઈલાજ શુ થઈ શકે, કોઈ ઉપાય નથી અનુપાય વસ્તુમા મહન
શીલતા ધારણ કરવી તે જ ઉચિત છે એવા પ્રકારના વિચારથી ગુરુમહારાજ
શાન્ત બનીને તેનાથી અપાતા કષ્ટોને સહા કરતા એક સમયની વાત છે
જ્યારે ગુરુ મહારાજ બુદ્ધિ પીડિત બનીને આહાર લાવવાને ક્ષુદ્રબુદ્ધિને
મોકલવાનો વિચાર કરતા હતા એટલામા ક્ષુદ્રબુદ્ધિએ ગુરુમહારાજને મારવાના
અભિપ્રાયથી ચતુર્વિંશ મઘની સમક્ષ એવુ પ્રગટ કર્યુ કે વૃદ્ધાવસ્થાને ડરણે
ગુરુ મહારાજના શરીરની સ્થિતિ સારી રહેતી ન હોવાથી તેમણે જ્યાં સુધી
હવે ત્યાં સુધી અનશન વ્રત ધારણ કરેલ છે ક્ષુદ્રબુદ્ધિના આ પ્રકારના વચ-

तरा दशत्रिधक्षत्रवेदनामनुभूय स गर्भाद् गर्भं, जन्मतो जन्म, मरणाद् मरण, दुःखाद् दुःख, पुनः पुनश्चतुर्गतिदुःखं प्राप्नुमन् दुर्लभोपिता दीर्घससारिता च प्राप्तवान् ॥ ३ ॥

अविनीतस्य सदृष्टान्तमवस्थामाह—

मूलम्—जहाँ सुणी पूड़कण्णी, निक्कसिज्जइ सर्व्वसो ।

एवं दुस्सील पडिणीए, मुहंरी निक्कसिज्जइ ॥ ४ ॥

छाया—

यथा शुनी प्रतिकर्णी निष्कास्यते सर्व्वतः ।

एव दुःशीलः प्रत्यनीकः मुखारिर्निष्कास्यते ॥ ४ ॥

‘जहा०’ इत्यादि—यथा—प्रतिकर्णी=पूती=दुर्गन्तवन्तो कृणा यस्याः सा

तथोक्ता, कर्णगतानेरुषिपमत्रणपरिपाकजनितदुस्सहदुर्गन्धपूयविकृतरक्तसावस्थि-
तकृमिमक्षिकानिगरदशनोद्भूततीव्रतरवेदनाव्याकुलतया प्रतिक्षणमितस्ततो भ्रम-
न्तीत्यर्थः, शुनी=कुम्कुरी, सर्गशः=सर्गमकरेण प्रतिस्थानात् निष्कास्यते=निःसार्यते,

और घोर नरक में जाकर नारकी की पर्याय से उत्पन्न हुआ । वहा उसने दश प्रकार की तीव्रतर क्षेत्रसबधी वेदना को पाया । वहा की स्थिति को समाप्त कर जब वह वहा से निकला तो भी इस के दुःखों का अन्त नहीं आया । एक गर्भ से दूसरे गर्भ में पहुँचना और वहा के कष्टों को भोगना, फिर वहा से मर कर पुनः जन्म धारण करना और कष्टों को भोगना, इस प्रकार अनन्तससारी बने हुए इस क्षुद्रबुद्धि की आत्मा को योधिका लाभ दुर्लभ हो गया ॥ ३ ॥

अविनीत की अवस्था को दृष्टान्त द्वारा सूत्रकार प्रदर्शित करते हैं—
‘जहा सुणी०’ इत्यादि ।

हम प्रजाग्नी तीव्रतर क्षेत्र सबधी वेदनाओं सहोपी पड़ी ऐ न्विति लोगवी
ऐ न्व्यारे त्याधी निकल्यो छता पणु तेना दु जेनो अत न आये। ओक
गर्भमाधी भीत गर्भमा जघु अने त्याना ठष्ट लोगववा ओक स्वजेधी मगी
भीजे स्थजे दरी जन्म धाणु ठवे। अने ठष्टो लोगववा आ प्रदारे अनन्त
ससार। अनेल ते क्षुद्रबुद्धिना आत्माने ओधिनो लाल दुर्लभ अनि गये।

अविनीतनी अवस्थाने दृष्टान्त द्वारा सूत्रकार प्रदर्शित करे ठे—‘जहा सुणी’ इत्यादि

તદા ગગનમण्डले देवैर्दुन्दुभिर्गन्धर्वभिर्जयजयध्वनिः कृतः । भुद्रबुद्धि कृत सर्वमत्याचार च ते देवा विदितवन्तः । ततस्ते तद्भुतमुद्रोपितवन्तः । तच्छ्रुत्वा चतुर्विधसद्यस्त सघान्निष्कासितवान् । तस्मिन्नेव समये आचार्यांशातनाजनितपापेन क्षुद्रबुद्धेर्वपुषि षोडश रोगाः समुत्पन्नाः । गच्छान्निष्कासितः, तीव्रवेदना सर्वजनतिरस्कार च प्राप्नुवन् स क्षुद्रबुद्धिर्मृतः । तदन्तरं स नरके निपतितः । तत्र तीव्र-

હોગી । इस प्रकार विचार कर गुरु-महाराज ने समाधिभाव को धारण कर लिया, और परिणामो की अतिशय विशुद्धि एवं वृद्धि से क्षपक श्रेणि पर आरुढ़ होकर घातिया कर्मों के नाश से केवली-अवस्था प्राप्त करली, पश्चात् अघातिया कर्मोंके नाश से सिद्धिगति के अधिपति बन गये । देवों ने भद्रबुद्धि आचार्य के केवलज्ञानप्राप्तिका उत्सव मनाया । आकाश में जयरघोषपूर्वक दुंदुभिया प्रजायी । उन देवों ने साथ २ यह भी जान लिया कि इन आचार्य के साथ इस क्षुद्रबुद्धि ने अच्छा व्यवहार नहीं किया, उन्हें इसने अधिक से अधिक दुःख दिये और खूब मनमाना उनके साथ अविनीतता का व्यवहार किया है । देवताओं ने इस बात को सघ में जाहिर की । सघ ने क्षुद्रबुद्धि को सघबाहर किया, क्षुद्रबुद्धि भी कुछ समय बाद गुरुद्वेषी होने के कारण अर्जित पापकर्म के उदय से बहुत दुःखी हुआ, उसके शरीर में १६ प्रकार के रोगों ने अपना प्रभाव जमाया । सघ से बहिष्कृत वह इस प्रकार तीव्र वेदना एवं तिरस्कारजन्य दुःखों का अनुभव करता हुआ मर गया,

મમાધિભાવ વારણ કયો અને પરિણામોની અતિશય વિશુદ્ધિ અને વૃદ્ધિથી ક્ષપકશ્રેણી પર આરુઢ થતી ઘાતિયા કર્મોના નાશથી સિદ્ધગતિના અધિપતિ થતી ગયા દેવોએ ભદ્રબુદ્ધિ આચાર્યને પ્રાપ્ત થયેલ ડેવજ્ઞાનનો ઉત્સવ મનાવ્યો. આકાશમાં જયજયકાર માથે હુલુલિયો વગાડવામાં આવી, અને દેવોએ માથોસાથ એ પણ બાણી લીધું કે આ આચાર્યની સાથે ક્ષુદ્રબુદ્ધિએ સારો વહેવાર કરેલ નથી, તેણે એમને વધુમાં વધુ દુઃખ આપેલ છે, અને મનમાંનો અવિનીતનો વહેવાર એમની સાથે ચલાવ્યો છે. દેવતાઓએ આ વાતને સઘમાં બહાર ડરી સઘે ક્ષુદ્રબુદ્ધિને સઘ બહાર કયો ક્ષુદ્રબુદ્ધિ ગુરુદ્વેષી હોવાના કારણે થોડા સમય બાદ અર્જીત પાપકર્મના ઉદયથી ઘણું દુઃખીત થયો, તેના શરીરમાં સોળ ૧૬ પ્રકારના રોગોએ પોતાનો પ્રભાવ જમાવ્યો. સઘથી બહિષ્કૃત એવા એ શિષ્યે આ પ્રકારની તીવ્ર વેદના અને તિરસ્કાર જન્ય દુઃખોનો અનુભવ કર્યો, અને છેવટે તેનો દેહાંત થયો. મરણબાદ તેને

સમાજોચયતિ, મુખં હિ આસેવના ક્રિયતે, દુઃખ ચેત્યમાલોચયિતુમ્, તસ્માદય
શાસ્ત્રહીનઃ શુદ્ધ ઇતિ । એવં ત ગુરુણા પ્રશસ્યમાન દૃષ્ટ્વાઽન્યેઽપિ અગીતાર્થશ્રમણા,
પ્રશસન્તિ ચિન્તયન્તિ ચ-દોષાસેવનાયામસક્રુદાપતિતાયામપિ ન કચ્ચિદોષઃ,
જાગ્રોચનયૈવ સક્રુદોષપરિહારસમગ્રાત્ । અન્યદા તત્ર સચિન્નગીતાર્થઃ કચ્ચિદા-
ચાર્યઃ શિષ્યગણપરિવૃત્તઃ સમાગતઃ । સ ચ પ્રતિદિનં તમેવ વ્યતિકરં વિલોક્યા-
ચાર્યમવગ્રીત્-હે મહાભાગ ! શાસનપ્રભાવક ! સ્વ્યભાસ્કર ! અયમવિનીતઃ સલુશિષ્યો

કરતા હૈ । જો મુનિ કેમ પ્રકાર સે અપને અતિચારોં કી આલોચના કરતા
હૈં उसी की आलोचना करना ठीक है । ऐसी आलोचना से ही दुःखों का
विनाश होता है । उस प्रकार अन्य शिष्यों ने जब गच्छाचार्य को उसकी
प्रशंसा करने में रत देखा तो अगीतार्थ शिष्य भी उसकी प्रशंसा करने
लगे । तथा साय २ में यह भी वारणा उनके चित्त में जम गई कि वार २
दोषों की आसेवना करने पर भी हरकत नहीं है, क्योंकि दोष करने
पर भी उन दोषोंकी शुद्धि आलोचना से हो जाती है, नहीं तो इस
मुनिकी प्रशंसा हमारे आचार्य क्यों करते, और क्यों यह दोषों
का आसेवन करता हुआ भी उनकी आलोचना करता है । एक दिन की
वात है कि वहा सचिन्न गीतार्थ-(क्रियापात्र) कोई आचार्य महाराज
अपनी शिष्यमंडलीसहित आये । उन्होंने ने जब वहा इस अविनीत
शिष्य के इस प्रकार के प्रतिदिन के व्यवहार को देखा तो वे आश्चर्य
पाये और गच्छाचार्य से कहने लगे कि-हे महाभाग ! शासनप्रभावक ।

લાગેલા અતિચારોની શુદ્ધ આલોચના કરે છે જે મુનિ આ ગીતે પોતાના
અતિચારોની આલોચના કરે છે તેવી આલોચના કરવી ઠીક છે આવી આલો-
ચનાથીજ હુ ખોનો વિનાશ વાય છે આ પ્રકારે અન્ય શિષ્યોએ જ્યારે શુક
મહારાજને તેની પ્રશંસા કરવામાં રત જોયા ત્યારે બીજા શિષ્યો પણ તેની
પ્રશંસા કરવા લાગ્યા અને માથોમાથ એવી ધાણા એમના ચિત્તમાં ઠસી
ગઈ કે વાગવા દોષોનું એવન કરવામાં પણ હુકત નથી કેમકે દોષ કરવા
છતા પણ તેવા દોષોની શુદ્ધિ આલોચનાથી થઈ જાય છે નહીં તે આ
મુનિની પ્રશંસા અમાગ આચાર્ય કયા કાળે કરત તેમ આવા દોષોનું
આનેવન કરવા છતા પણ તે તેની આલોચના કરે છે એક દિવસની વાત છે
કે ત્યાં ડોઈ અન્ય આચાર્ય મહારાજ પોતાની શિષ્યમંડળી માથે આવ્યા
તેઓએ જ્યારે ત્યાં તે અવિનીત શિષ્યના આ પ્રકારના દર્શનના વહેવારને
જોયો તો તેમને આશ્ચર્ય થયું અને આચાર્ય મહારાજને કહેવા લાગ્યા કે

અવ દૃષ્ટાન્તસ્તથાહિ—

કર્મિશ્ચિદ્ ગચ્છે एकः श्रमणगुणमुक्तः सर्वथा भावनिवर्जितः
सा-वाभासः शिष्य आसीत् । स च प्रतिदिन पुरःकर्मादिदोषदूषितमनेपणीय
भक्तादिकं गृहीत्वा महता सवेगेन प्रतिक्रमणकाले आलोचयति । तस्य गच्छाचार्यः
प्रायश्चित प्रयच्छन् वदति—अहो पश्यत रुधमसौ भावमगोपयन् शाठ्यहीनः सर्व

इस अविनीततारूपी घाव के होने पर शिष्यजनो मे स्वाभाविक
चञ्चलता आजाती है, परन्तु जब उस घाव मे गुरुओं से भी प्रत्यनीक
होनेरूप सडा आने लगता है तब उसकी दुर्गंध को गुरुजन भी सहन
नही कर सकते हैं, अतः वह सघ से अथवा गच्छ से बाहर कर दिया
जाता है। यदि इस प्रकार की परिस्थितिवाले शिष्य को सघ से बाहर न
करे तो कुल गण एव सघ मे महान् अनर्थ होता है। इसी विषय को
एक उदाहरण द्वारा स्पष्ट किया जाता है—

किसी गच्छ मे साधुओ के भीतरी आचार विचार से रक्षित परन्तु
उपर से साधु जैसा ज्ञात होने वाला एक साध्वाभास शिष्य रहता था।
वह प्रतिदिन पुरःकर्मादिदोषो से दूषित अनेपणीय—आहारादिक ग्रहण
करता और ऊपर से दिखावटी सवेगभाव से बडे जोर-शोर से प्रति-
क्रमण के समय आलोचना किया करता था। गच्छाचार्य प्रायश्चित देते
समय कहा करते कि देखो यह कितना भद्रपरिणामी जीव है जो अपने
हार्दिक भावो को नही छुपाकर लगे हुवे अतिचारो की शुद्ध आलोचना

કારણે અવિનીતતારૂપ ઘા ને લઈ તેના મનમા ભારે અચળતા આવી જાય છે
પરંતુ ગુરુ—આજ્ઞાના અનાદરરૂપી સડો એના હિલમા લાગી જાય છે ત્યારે એની
દુર્ગંધીને ગુરુજન પણ સહન કરી શકતા નથી એટલે એને સઘથી અથવા
ગચ્છથી બહાર કઢી દેવામા આવે છે જો આ પ્રકારની પરિસ્થિતિવાળા શિષ્યને
સઘથી બહાર કરવામા ન આવે તો કુલ ગણ અને સઘમા મહાન અનર્થ
બને છે આ વિષયને એક ઉદાહરણ દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે —

કોઈ ગચ્છમા સાધુઓના અદરના આચાર વિચારથી રહિત પરંતુ
ઉપરથી સાધુ જેવો દેખાવ રાખતો એક સાધ્વાભાસ શિષ્ય રહેતો હતો તે દિન
દહાડે આધા ઈર્માદિ દોષોથી દૂષિત અનેપણીય આહારાદિક ગ્રહણ કરતો અને
ઉપરના દેખાવમા સવેગભાવથી ઘણા ભેરશોરથી પ્રતિક્રમણના સમયે આલો-
ચના કર્યા કરતો ગુરુ મહારાજ એને પ્રાયશ્ચિત્ત દેતી વખતે કહેતા કે બુઓ
આ ડેટલો ભદ્રપરિણામી જીવ છે જે પોતાના હાર્દિક ભાવોને નહીં છુપાવતા

આગતેનાચાર્યેણ કથિતમ્—

ગિરિનગરનિવાસી કથિદગ્નિમત્કો ણિન્ પદ્મરાગરત્નૈર્ભવન પૂરયિત્વા પ્રતિવર્ષં વહ્નિના પ્રદીપયતિ । તત્પત્તમન્દબુદ્ધિનૃપતિસભાયા સ વણિન્ પ્રશસિતઃ—અહો ધન્યોઽય ણિન્ યદનેન વહ્નિદેયઃ પદ્મરાગરત્નૈ સતર્પ્યતે । તદનન્તરમેરુદા પ્રચલ્પનપટ્યપ્રેરિતસ્તત્પ્રદીપિતદહન. સરાજપ્રાસાદ સમસ્તમપિ તન્નગર દહતિસ્મ । તતોઽસૌ વણિન્ રાજા ઢ્ઞિડતો નગરાન્નિષ્કાસિતઃ, તદેવ રાજા કો વાધને મે મિહ્ય કે જૈસા સિદ્ધહસ્ત હોતા હૈ । ધર્મરૂપી ઉધાન કો નષ્ટ કરને કે લિયે યહ તરુકોટરાન્તર્ગત વહ્નિકી ડવાલા કે સમાન દારુણ ઔર વિનાશકારી માના ગયા હૈ । આપ જૈસે ગચ્છાધિપતિ કો ઇસ અવિનીત કી પ્રશસા કરતે હુળ દેવ કર મુઝે ઉસ રાજા કી કથા યાદ આતી હૈ—

ગિરિનગરનામક એક શહર મે અગ્નિમત્ત કોઈ એક ણિનિયા રહતા યા, જો પ્રતિવર્ષ અપને ભવન કો પદ્મરાગ મણિયો સે ભર કર જલા દિયા કરતા યા । ઉસકે ઇસ કાર્યકી પ્રશસા વજા કે મન્દબુદ્ધિ નામક રાજા તયા પ્રજા સમી મુક્તકઠ સે કરતે થે । વે કહતે થે—ધન્ય હે યહ અગ્નિમત્ત જો અગ્નિ કી પ્રતિવર્ષ ઇસ પ્રકાર સે પૂજા કિયા કરતા હૈ । એક દિન કી ગત હૈ કિ ઉસ વણિન્ ને જ્યો હી અપના મકાન જલાયા કિ ઇતને મે વઢી મારી આધી કા એક પ્રવલ વેગ આયા, ઔર ઉસસે પ્રજ્વલિત હો ઉસ અગ્નિજ્વાલા ને ઉસ નગર કો ભસ્મ કર દિયા ।

ભાળા ભન્ય ભવત્પી મૃગોને બાધવામા ભિલના માફડ સિદ્ધહસ્ત હોય ડે ધર્મરૂપી બાળનો નાશ કરવા માટે આ તરુકોટરાન્તર્ગત અગ્નિની જવાલા સમાન દારુણ અને વિનાશકારી માનવામા આવેલ ડે આપ જેવા ગચ્છાધિપતિને આવા અવિનીતની પ્રશસા કરતા બોધ મને એક રાજાની વાત યાદ આવે છે—

ગિરિનગર નામના એક શહેરમા અશિલકૃત એવો એક વણીડ રહેતો હતો જે દર વરસે પોતાના મકાનને પદ્મરાગ મણીઓવી ભરી બાળી નાખતો તેના આ કાર્યની પ્રશસા રાજા અને પ્રજા બધા મુક્તક ડે કરતા હતા અને ડહેતા હતા કે—ધન્ય ડે આ અશિલકૃતને ડે જે દરવરસે અગ્નિની આ પ્રદારથી પૂલ ડર્યા ડરે છે એક દિવસની વાત છે ડે એ વણીડે પોતાનુ મકાન મળગાબુ એ સમયે ભારે ભેરશોરથી પવનની આધી ચઢી આવી વેગવાળી પવનની આધીને લઈ અગ્નિ ભેરશોર પ્રજ્વલિત બન્યો અને તેના અગારા શહેરભાગમા ફરી વળતા આખુ શહેર અને રાજાના મહેલમા પણ અગ્નિશાખાઓ ફરી વળી અને સાડે એ શહેર તથા ગજમહેલ પણ નાશ પામ્યો રાજાએ આથી અસતુષ્ટ બની એ વણીડને

જન્મજરામરણગર્તપાતનાય પચ્ચરિયાસરૂપઃ, ક્ષાન્ત્યાદિગુણકમલનિકરનાશનાય
 મયકરતુપારનિકરસરૂપઃ, ચારિત્રગિધ્યસને ધૂમકેતુઃ, સરૂલાસરહેતુઃ, મુનિ-
 મણ્ડલાલ્પણ્ડશશિમણ્ડલે રાહુરિવ, માયાજાલેન મન્યમૃગઅન્થને મિહ્ન રવ,
 ધર્મોદ્યાનદહને તરુકોટરચક્ષિરિય ગચ્છે યતેતે । મયાનિત્યમસ્ય પ્રશસા કુર્વન્
 ક્ષિતીશ ર્ઙ લક્ષ્યતે । આચાર્યેણોક્તમ્—કોઽસૌ ક્ષિતીશઃ ? કીદૃશી તસ્ય વાર્તા ?

આપ મન્ય જીવોંકે વિકસિત કરને મેં યદ્યપિ સૂર્ય કે તુલ્ય હં તો મી
 આપકી ઉત્તરછાયા મેં રહકર મી જો કુમુદ હી બના રહે, અર્થાત્—આચાર
 વિચાર સે સદા શિથિલ રહે ઉસ મન્દમાગી કે લિયે ત્યા કહા જાય ।
 આપ કે ઇસ ગચ્છ મેં એક અવિનીત શિષ્ય હૈ, જો ઇસ ગચ્છ કા કલક
 સ્વરૂપ હૈ, ત્યો કિ અવિનીત શિષ્ય જન્મ જરા એવ મરણરૂપી રહે મે
 પાડને કે લિયે પચ્ચરિયા આસ્રવરૂપ માના ગયા હૈ, જિસ પ્રકાર તુપાર-રિમ
 કા પુજ કમલો કે વન કો વિન્ધસ્ત કરને મેં કસર નહીં રાખતા હૈં ઉસી
 પ્રકાર અવિનીત શિષ્ય મી ક્ષાન્ત્યાદિ ગુણોં કો નષ્ટ બ્રષ્ટ કરને મેં જરા
 મી આગે પીછે કા વિચાર નહીં કરતા હૈં । અવિનીત શિષ્ય ચારિત્ર કે
 વિનાશ કરને કે લિયે ધૂમકેતુ કે જૈસા માના ગયા હૈં । સમ્પૂર્ણ આસ્રવો
 કા યહ કારણ બતલાયા ગયા હૈં । મુનિમંડલરૂપ અલ્પચંદ્રમણ્ડલ કો
 ગ્રસન કરને કે લિયે વિદ્વાનો ને ઇસ કો રાહુ કે જૈસા કહા હૈં । યહ
 અપની માયા-જાલસે અન્ય વિચારે મોલે ભાલે મન્યજીવરૂપી મૃગો

હે શાસન પ્રભાવઃ । આ લબ્ધ્ય જીવોને વિદસિત કરવામા જો કે સૂર્યના તુલ્ય
 છો તો પણ આપની છત્રછાયામા રહીને પણ જે કુમુદ જ બની રહે—અર્થાત્
 આચાર વિચારથી મદા શિથિલ રહે તેવા મદલાગી માટે શુ કહેવામા આવે
 આપના આ ગચ્છમા એક અવિનીત શિષ્ય છે—જે આ ગચ્છમા ડલ ડસ્વરૂપ છે
 કેમકે અવિનીતજન જન્મ, જરા, અને મરણરૂપી પાડામા પાડવાવાળા
 પચ્ચરિયા આશ્રવરૂપ માનવામા આવેલ છે જે પ્રકારે તુપાર અર્થાત (બરફ)
 હીમનો પુજ કમળના વનનો નાશ કરવામા કસર રાખતો નથી તેમ અવિનીત
 ગિધ્ય પણ ક્ષાન્ત્યાદિ ગુણોને નષ્ટ બ્રષ્ટ કરવામા આગળ પાછળનો વિચાર
 કરતો નથી અવિનીત શિષ્ય ચારિત્રનો વિનાશ કરવા માટે ધૂમકેતુ જેવો
 માનવામા આવેલ છે સંપૂર્ણ આશ્રવતુ એ ડારણ બતાવવામા આવ્યું છે
 મુનિમંડળરૂપ અલ્પચંદ્રમણ્ડલને ગ્રહણ કરનારા રાહુ જેવો વિદ્વાનોએ
 કહેલ છે તે પોતાની આ અવિનીતતા રૂપી બળથી અન્ય બીચારા લોળા

ननु दुःशील सकलानर्थमूल चेत् अविनीतेन कथं तर्हि तत्रानुरज्यते ?
इत्याकाङ्क्षाया दुःशीलरतिकारण सदृष्टान्त प्रतिगोधयितुमाह—

मूलम्—कणकुण्डग चैदत्तां ण, विट् सुजई सूररो ।

एव सील चैदत्तां णं, दुस्सीले रमई मिण ॥ ५ ॥

छाया—

कणकुण्डक त्यक्त्वा खलु, मिष्टा भुङ्क्ते सूकरः ।

एव शील त्यक्त्वा खलु, दुःशीले रमते मृगः ॥ ५ ॥

टीका—

‘कणकुण्डग’ इत्यादि । सूकरः खलु कणकुण्डकम्—तण्डुलपूर्णभाजनम्—
इदमुपलक्षणम्—रुचिर मधुर सुस्वाद सुगन्धयुक्त तदमासादिषुष्टिभिर दितकर
यत् तण्डुलादिक, तेन पूर्ण यद्भाजनमुपस्थित तदिति भावः, त्यक्त्वा मिष्टा
भुङ्क्ते, अत्र विष्टामित्यनेन अपत्रिणा घृणोत्पादिका रुजाकरा हेया दुर्गन्धा कृमिमक्षि-
कादिपरिपूर्णामित्यर्थो अनितः । एवम्=अमुना प्रकारेण मृगः=मृग इव मृगः अज्ञः—
हिताहितविवेकवर्जित इत्यर्थः, शील=मूलोत्तरगुणलक्षण साध्याचार, यद्वा—विनय-
समाधिलक्षण त्यक्त्वा दुःशीले=दुराचारे अविनयलक्षणे रमते=आसज्यते । अय
भावः—यथा सूकरः प्रशस्तमाहार विहाय नितान्तमभुञ्चि सादर भुङ्क्ते, जज्ञत्वात् ,

यदि दुःशील सकल अनर्थों की जड़ है तो फिर क्यों अविनीत उसमें
अनुरक्त होता है? इस प्रकार की शका के समाधान निमित्त दुःशील में
रतिका कारण दृष्टान्त देकर सूत्रकार समझाते हैं—कणकुण्डग इत्यादि ।

अन्वयार्थ—जैसे—(सूररो—शूकरः) सूकर (कणकुण्डग—कणकुण्डक)
तण्डुल—आदि उत्तम भोजनीय पदार्थों से भरे हुए भाजन को (चैदत्ता)
परित्याग कर (ण—खलु) निश्चय से आनंद के साथ (विट्—विष्टा)
विष्टा—अशुचिको (सुजई—भुङ्क्ते) खाता है (एव) इसी तरह (मिण—

जो दुःशील मनुष्य अनर्थोंकी जड़ है तो पशु अविनीत भोज्य में
अनुरक्त पाय है आ प्रकारकी शकानु समाधान उरवा निमित्त दुःशीलभा-
वतिनु दृष्टान्त आपी सूत्रकार समझावे है—‘कणकुण्डग’ इत्यादि

अन्वयार्थ—जैसे (सूररो—शूकर) सुकर (भूउ) (कणकुण्डग—कणकुण्डक)
भोज्य वगैरे उत्तम भोजनना पदार्थोंकी लरेला भोजन पात्रनो (चैदत्ता) त्याग करी
(ण—खलु) निश्चयकी आनंद साथे (विट्—विष्टा) विष्टा अशुचिने (सुजई—

તસ્ય પ્રશસા કુર્મતા આત્મા નગર લોકથ નાશિતઃ । તથા મગ્નપિ ખસ્યાચિધિ-
પ્રવૃત્તસ્ય પ્રશસા કુર્મન્ આત્માન સમસ્તગચ્છ ચોચ્છેદયતિ । તતસ્તદ્વચન શ્રુત્વા સ
આચાર્યઃ સાન્નાભાસમચિનીત શિષ્ય સ્વગચ્છતો નિષ્કાસિતયાન્ । તસ્માદ્ દુઃશી-
લસ્ય નિષ્કાસન ત્રેયસ્કરમ્ ॥ ૪ ॥

દેખતે ૨ વહ સમસ્ત નગર ઉસ રાજા કે મહલસહિત ઈકદમ જલ કર
નષ્ટ હો ગયા । રાજાને ઇસસે અસતુષ્ટ હો ઉસ વણિક્ કો દણ્ડિત
કરકે અપને નગર સે વાહર નિકાલ દિયા । રાજા જો પેહિલે સે ઉસ
વણિક્ કે ઇસ કાર્ય કી પ્રશસા ન કરતા તો ઉસકા હોસલા આગે ભી
ઇસ કાર્ય કો કરને કે લિયે નહી વઢતા । સમસ્ત નગર ઈવ રાજમહલ
જો નામશેષ હુવ્ ઉસકા પ્રધાન કારણ ઉસ રાજા કી હી નાસમઝી હૈ ।
ઇસી તરહ સાધુ કે અકલ્પનીય કાર્ય મેં પ્રવૃત્ત ઇસ અચિનીત શિષ્ય કી
જો આપ પ્રશસા કરતે હૈં ઉસસે ઇસકા હોસલા વઢતા હૈ, આગે ભી
અકલ્પનીય કાર્ય કરને મેં સોત્સાહ વનતા હૈ । જિસકા અન્તિમ ફલ
હોગા ગચ્છકા ઉચ્છેદ, ઓર ઇસ ઉચ્છેદજન્ય દોષો કે ભાગી હોના
પડેગા આપ કો, અતઃ આપકા અપની ઓર ગચ્છકી રક્ષાનિમિત્ત ઇસ
અચિનીત કો ગચ્છ સે વાહર કર દેને મેં હી શ્રેય હૈ । ઇસ પ્રકાર આયે
હુવે આચાર્ય મહારાજ કે કમન પર અચ્છી તરહ ધ્યાન દેકર ગચ્છા-
ચાર્યજીને ઉસ અચિનીત શિષ્ય કો અપને ગચ્છ સે વાહર કર દિયા ।
વ્યો કિ દુ શીલ શિષ્ય કા ગચ્છ સે સવ ગચ્છેદ કરના શ્રેયસ્કર હી
માના ગયા હૈ ॥ ૪ ॥

સારી રીતે ૬૬ કરવા ઉપરાત તેને પોતાના શહેરમાથા ડાહી મૂઝ્યા રાજા
જો વણીકના એ ડાર્યની પ્રશસા ન કરત તો એ વણીકની તાગત નહોતી
તે દર વરસે આ પ્રમાણે અગ્નિજ્વાલા પ્રગટાવી રાકે સમન્ત શહેર અને
રાજમહેલ ખળી ગયા તેનુ પ્રધાન ડારણ એ રાજાના ધીનસમજાસરી જ છે
એ રીતે માધુના અકલ્પનીય કાર્યમા પ્રથમ આ અચિનીત શિષ્યની આપ
પ્રશસા કરો છો, એથી એ પોતાના મનમા કુલાઈને આગળ ઉપર આથી
પણ વિશેષ અકલ્પનીય કાર્યમા આગળ વધશે જેનુ અતિમ ફળ ગચ્છના
ઉચ્છેદમા આવવાનુ અને એ ઉચ્છેદજન્ય દોષોના ભાગી આપને બનવુ પડશે
આથી આપની અને ગચ્છની રક્ષા માટે આ અચિનીતને ગચ્છમાથી બહાર
કરી દેવામાજ શ્રેય છે આ પ્રકારે આવેલા આચાર્ય મહારાજના કહેવા ઉપર
સારી રીતે ધ્યાન દઈ ગચ્છાચાર્યજીએ એ અચિનીત શિષ્યને પોતાના ગચ્છમાં
બહાર કરી દીધો એમકે દુ શીલ શિષ્યનો ગચ્છથી વિચ્છેદ કરવો એ શ્રેયસ્કર
માનવામા આવેલ છે (૪)

જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મરજઃસમુત્પાદક જ્ઞાન્ત્યાદિગુણધાતક મૂલોત્તરગુણકલ્પપાદ-
પોન્મૂલક શુભભાવનાસ્મ્ભોજનિકરનીઠારપટલ સકલાનર્થમૂલ ધર્મમર્યાદાચિ પસન-
શીલ દુઃશીલ સેવતે । અજ્ઞાન દિ સર્ગાનર્થકર વિવેકહર કુષ્ટકુષ્ટકાનુવિદ્ધ સકલ-
દુર્ગુણસમિદ્ધ તપઃસયમવિનાશક પ્રમાદજનક સ્વર્ગાપર્ગમુપહારકમ્ ।

દેને વાલે જેસે શીલ-અર્થાત મુનિ કે આચાર કા પરિત્યાગ કર દેતા હૈ ।
યહ શીલ સકલ ગુણો મે પ્રધાન માના ગયા હૈ । જીવ કે સાથ અનાદિ-
કાલ સે લગે દ્રુષ્ટ અષ્ટવિધ જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મો કે વધ કા ઉચ્છેદ
કરને વાલા પતલાયા ગયા હૈ । મિથ્યાત્વરૂપી પ્રવલગ્રન્થિ-(ગાઠ) કા યહ
ભેદ કરને વાલા હૈ । મમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી અમૃત કી વૃષ્ટિ કરના હસકા
સ્વભાવ હૈ । જેસે પ્રશસ્ત ઉપકારક હસ શીલ કા વહ અવિનીત શિષ્ય
પરિત્યાગ કરકે દુઃશીલકા સેવન કિયા કરના હૈ । યહ દુઃશીલ શિષ્ય
જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મરૂપી ધૂલીનો અપની આત્મા મે ચિપકાને વાલા હૈ ।
જ્ઞાન્તિ આદિ સદ્ગુણો કા ધ્વસક હૈ । મૂલગુણ ણવ ઉત્તરગુણરૂપ
કલ્પવૃક્ષ કા ઉન્મલક હૈ । શુભભાવનારૂપી કમલો કો નષ્ટ-બ્રષ્ટ કરને
કે લિયે તુપારપાત-અર્થાત્-હિમવર્ષા જૈસા હૈ । સકલ અનર્થો કા યહ
મૂલ હૈ । જેસે ધાર્મિક મર્યાદા કો ઉઘાડને કે સ્વભાવવાલે હસ દુઃશીલ
કા વહ અવિનીતશિષ્ય સેવનકર હિતાહિત કો નહી સમજતા હૈ । યહ
કિતને આશ્ચર્ય કી વાત હૈ કિ જિસ વિનયમૂલ ધર્મ સે અપની આત્મા
કા ઉદ્ધાર હોતા હૈ હસકા વહ અવિનીત ત્યાગ કર અપકારક દુઃશીલ

માચારનો પરિત્યાગ કરી દે છે આ શીલ સકલ ગુણોમા પ્રધાન મનાયેલ છે
છવની માથે અનાદિઠાળથો લાગેલા આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મના
બધનોનો ઉચ્છેદ કરવા વાળા બતાવેલ છે મિથ્યાત્વરૂપી પ્રબળ અધીનો આ
લેદ કરવાવાળો છે, સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી અમૃતની વૃષ્ટિ કરવી તેનો સ્વભાવ છે,
એવા પ્રશસ્ત ઉપકારક આ શીલનો તે અવિનીત શિષ્ય પરિત્યાગ કરીને દુઃશીલનું
સેવન કરે છે આવો દુઃશીલ ગિધ્ય જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મરૂપ ધૂળને પોતાના
આત્મામા ચોટાડનાર છે જ્ઞાન્તિ આદિ સદ્ગુણોનો નાશ કરનાર છે મૂળગુણ
ઉત્તરગુણરૂપ કલ્પવૃક્ષનો ઉન્મૂલક-નાશ કરનાર છે શુભ ભાવનારૂપી કમલોને
નષ્ટ બ્રષ્ટ કરવા માટે તુપારપાત-અર્થાત્ હિમવર્ષા જેવા છે સકલ અનર્થોનું
એ મુળ છે એવા ધાર્મિક મર્યાદાને ઉખાડવાની વૃત્તિવાળા આવો દુઃશીલનું
તે અવિનાતજન સેવન કરી હિતાહિતને સમજતા નથી આ એવા આશ્ચર્યની
વાત છે કે જે વિનય મુળ ધર્મથી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર થાય છે તેનો

યથા તા હિતાહિતવિવેકરહિતત્વાન્મૃગઃ સ્વાપાયમપદ્યન્ ગાનતાનશ્રવણમોહિતઃ
 સન્ વ્યાધમભિસરતિ, एम्—અજ્ઞાનતિમિરસતૃતાત્મા મ્હલુ સસારચારિધિમહાતરણિ
 શિવપદસરલસરણિ સિદ્ધિપદદાયક સમ્પૂર્ણગુણનાયકમ્, અનાદિમયસચિતાદૃશિય-
 કર્મબન્ધનોચ્છેદક મિથ્યાત્વગ્રથિભેદક સમ્યગ્જ્ઞાનમુધાર્પણશીલ શીલ પ્રતિહાય
 મૃગ.) વિવેક રહિત હોને કે કારણ મૃગ જૈસા યહ અવિનીત શિષ્ય મી
 (સીલ-શીલ) મૂલોત્તરગુણરૂપ અથવા વિનયસમાધિરૂપ સાધુસબધી
 આચાર કો (ચક્ષુ-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કર (જ-મ્હલુ) નિશ્ચય સે
 (દુસ્સીલે-દુઃશીલે) અવિનયરૂપ દુરાચાર કા (રમઢ-રમતે) સેવન
 કરતા હૈ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—બોધવિકલ હોને કે કારણ જૈસે સૂકર પ્રશસ્ત આહાર
 કા પરિત્યાગ કર નિતાન્ત અશુચિ પદાર્થકા વડે આનદકે સાથ સેવન
 કરતા હૈ, તથા હિતાહિત વિવેક સે રહિત હોનેકી વજત્ત સે જૈસે
 મૃગ અવિનય મે હોને વાલી આપત્તિ કો નહી જાનતા હુઆ ગાન કે
 સુનને મે ઇકતાન હોકર અપને આપ વ્યાધ કી જાલ મે ફસ જાતા હૈ,
 ઉસી તરહ અજ્ઞાનરૂપી અધકાર સે આચ્છાદિત હુઆ અવિનીત શિષ્ય મી
 સસારરૂપી સમુદ્ર સે પાર લગાને કે લિયે વડે સુરક્ષિત જહાજ જૈસે, તથા
 શિવપદ મે લેજાને કે લિયે સુન્દર સીધે માર્ગ જૈસે, ઇવ સિદ્ધિપદ કો

મુક્તે) ખાય છે (ઈવ) આ પ્રમાણે (મિત્-મૃગ) વિવેકરહિત થવાને કારણે મૃગ
 જેવા આ અવનીત શિષ્ય પણ (સીલ-શીલ) મૂલોત્તર ગુણરૂપ અથવા વિનય-
 સમાધિરૂપ સાધુસબધી આચારનો (ચક્ષુ-ત્યક્ત્વા) પરિત્યાગ કરી (જ-મ્હલુ)
 નિશ્ચયથી (દુસ્સીલે-દુઃશીલે) અવિનયરૂપ દુરાચારનો (રમઢ-રમતે) સેવન કરે છે

ભાવાર્થ— બોધવિકલ હોવાને કારણે જેમ સૂકર (૭૬) પ્રશસ્ત
 આહારનો પરિત્યાગ કરી નિતાન્ત અશુચિ પદાર્થનું ભારે આનંદથી સેવન કરે
 છે અને હિતાહિત વિવેકથી રહીત હોવાના કારણે જેમ મૃગ અવિનયમા
 આવનારી આપત્તિને બાણતો નથી, કારણકે સર્ગાતના સુરેમા એકતાન બનીને
 પોતે પોતાના હાથે શીકારીની જાળમાં ફસાઈ જાય છે એવી રીતે અજ્ઞાનરૂપી
 અધકારથી આચ્છાદિત બનેલા અવિનીતશિષ્ય પણ સસારરૂપી સમુદ્રથી પાર
 ઠરવાવાળા મોટામા મોટા સુરક્ષિત જહાજ જેવા તથા શિવપદમાં લઈ જવાવાળો
 સુન્દર સીધા માર્ગ જેવા અને સિદ્ધિપદને આપનાર એવા શીલ-અર્થાત્ મુનિના

दासी सूकरीसन्निधौ गत्वा तदीयशिशु समानीय राजपुत्र्यै समर्पयामास । सा च राजपुत्री वात्सल्येन सूकरशिशु पालयन्ती रुदाचित्तमङ्गे स्थापयति, स्नापयति, तदन्न करेण प्रोच्छयति, रुदाचित् तदन्नसल्गना धूलिमपसारयितु मार्जयति, विविध मिष्टान्न भोजयति, मृदुलशय्याया स्वसमीपे स्नापयति । सा राजपुत्री तस्य सूकरशिशोर्गले चरणेषु च सङ्किङ्किणीरु स्पर्णाभरण रचयति, पृष्ठोपरि बहुमूल्यरु विविधवर्णरञ्जित 'अरु' इति प्रसिद्ध स्पर्णजटितस्त्र च वितरति । एव सा राजपुत्री पुत्रवत् सूकरशिशु लालयतिस्म ।

एक दिनकी रात है कि जब यह अपने महलके झरोखे में बैठी हुई बाहर की ओर निहार रही थी कि सहसा इसकी दृष्टि एक सूकरी पर पड़ी, जो अपने बच्चोंको सगमे लिये हुए वहीं पर डधर-डधर फिर रही थी । उसे देखकर उसने मन में विचार किया कि यह सूकरी मेरी अपेक्षा अधिक श्रेष्ठ है, जो कम से कम अपने बच्चों के साथ घूमा करती है । इस अवस्था में इसे जो आनन्द मिलता है वह यही जान सकती है । एक में अभागिनी है जो राजमहल में रहती हुई भी इस प्रकार के सुख से वंचित बनी हुई है । इस प्रकार का विचार कर उसने अपनी एक दासी को बुलाया और कहा कि जाओ और इन सूकरी के बच्चों में से एक बच्चे को ले आओ । आज्ञा पाते ही दासी सूकरी के पास पहुँची और वहाँ से एक बच्चे को उसने उस राजपुत्री के लिये लाकर दे दिया । राजपुत्री ने भी बड़े आनन्द के साथ उसका पालन पोषण करना प्रारम्भ कर दिया । इस सिलसिले में कभी वह उसे अपनी गोद में बैठा लेती,

न्याये ये पोताना भडेलना अउभाभा जेडी जेडी भडार लेई गही हुती, ते मडभा तेनी दृष्टी जेउ बूडणु उपर पडी जे पोताना भय्याओने माथभा लधने आभतेम धुमी रही हुती तेने जेधने राजभय्याये मनभा विचार कर्यो ते आ सूकरी मारा करता धण्डी सुणी छे, जे पोताना भय्याओ माये लधने करे छे, आ अवस्थाभा जेने जे आनन्द भणतो दुथे ते जेन नपुती दुथे जेक हुं न जेवी अलागणी छु के राजभडेलभा रडेवा छता पणु आ प्रजारना सुभवी वञ्चित भनेल छु आ प्रजारनी विचार करी तेहे पोतानी जेउ दासीने जोलावी अने उछु के नज्यो अने जे सूकरीना भय्याभावी जेउ भय्यु लध आवो आजा भणता न दासी सूकरीनी पाने पडोची अने त्यावी जेउ भय्यु लध राजपुत्री पासे आवी तेने सुप्रद कर्यु राजपुत्रीजे तेनु सारी रीते पालन पोषणु करवानु गइ कर्यु आ उलाहभा ते डोई वभत सूकरीना भय्याने प्रेमवी पोताना जोलाभा जेसारी देती, क्यारेक तेने नवडावती

અસ્મિન્નર્થે સૂકરદૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

વદ્વદેશેક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિતનગરેઽરિમર્દનનામા નૃપો વખૂર । તસ્ય સપ્ત કન્યકા
આસન્ । સ ભૂપતિસ્તાસા કન્યકાના યૌવને યયસિ પ્રાપ્તે તા એકૈક્રમેણ પ્રિયા-
હિતાઃ । તત્રૈકા કન્યકા કર્મયોગતો પ્રિયાદાનન્તરમચિરેણૈવ કાલેન પતિહીના
જાતા । એકદા સા ગવાક્ષે સ્થિતા કુતશ્ચિત્ સમાગતા સમુતા મૂરૂરી દૃષ્ટ્વા ચિન્ત-
યામાસ-અહો ! ધન્યમસ્મા જન્મ, યદિય વદ્ભિરપત્યૈઃ સાર્થં વિચરન્તી મુગ્ધમનુ-
ભવતિ । इति विचिन्त्य सा स्वदासीमघ्नी-अत्रैक मूरुरशिशु समानय । तदा तया
કો સેવતા હૈ । અજ્ઞાન કી મહિમા અપાર હૈ । સમસ્ત અનર્થો કી જડ
એક અજ્ઞાન હી તો હૈ । અજ્ઞાન આતે હી પછિલે વહ વિવેક પર હી કુઠારા
ઘાત કરતા હૈ । જિસ આત્મા સે વિવેક કા લોપ હો જાતા હૈ ઉસ
આત્મા મે વિવિધ કષ્ટરૂપી કાટે ત્વડે હો જાતે હૈ । યહ અજ્ઞાન અનેક
પ્રકાર કે દુર્ગુણો કો ઉત્પન્ન કરતા હૈ । તથા તપ ઓર સયમ કા વિના-
શક હૈ, યહ પ્રમાદ કો ઉત્પન્ન કરનેવાલા હૈ, તથા સ્વર્ગ ઓર મોક્ષ કે
સુખોંકા વિઘાતક હૈ ॥ ઇસ પર સૂકર કા દૃષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર હૈ—

વગદેશ મે ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નામકા એક સુન્દર નગર થા । અરિમર્દન
નામકા રાજા ઉસકા શાસક થા । ડસકે સાત કન્યાએ થી । રાજા ને
ઇનકા ક્રમશઃ જ્ય વે તરુણ અવસ્થાવાલી હો ચુકી વિવાહ કર દિયા ।
કર્મકી વિચિત્રતાવશ એક લડકી વિવાહ કે બાદ હી વિધવા હો ગઈ ।

તે અવિનાશ ત્યાગ ડરી અપહારક હુ શીલને સેવે છે અજ્ઞાનની મહિમા અપાર
છે સમસ્ત અનર્થોની જડ એડ અજ્ઞાન જ છે અજ્ઞાન આવતાની સાથે જ
તે સહુ પ્રથમ વિવેક ઉપર જ ઘા કરે છે જે આત્મામાથી વિવેકનો લોપ થઈ
જાય છે એ આત્મામા નાના પ્રકારના કષ્ટરૂપી કાટાઓ ખીછાવાઈ જાય છે
એ અજ્ઞાન અનેક પ્રકારના દુર્ગુણોને ઉત્પન્ન કરે છે તથા તપ અને સયમનો
વિનાશ કરે છે એ પ્રમાદને ઉત્પન્ન કરનાર છે તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષના
સુખોનો નાશ કરનાર છે

આ ઉપર સૂકરનું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારે છે

વગદેશમા ક્ષિતિ પ્રતિષ્ઠિત નામનું એક સુન્દર નગર હતું અરિમર્દન
નામના રાજાનું શાસન હતું, તેને સાત કન્યાઓ હતી રાજાએ તેના ક્રમ પ્રમાણે ।
જેમ જેમ ઉમર લાયક થતી ગઈ તેમ તેમ તેના વિવાહ ડરી આપ્યા ડર્મની
વિચિત્રતાવશ એક પુત્રી વિવાહ પછી વિધવા બની એક દિવસની વાત છે કે

सह भुक्तवत्यः । सा दुर्भगाऽपि सूकरशिशुना सह भोक्तुं प्रवृत्ता स्वर्णस्थाले रत्न-
कटोरकेषु च स्थापितं प्रशस्तं पथ्यं रुचिकरं वातपित्तकफहरं विविधमशनं पानं
खाद्यं स्वाद्यं च चतुर्विधमाहारमभ्यवहरन्ती प्रेम्णा प्रथमग्रासं सूकरशिशुमुखे दत्त्वा
तदनु सानन्दं स्वयमभ्राति, तदाऽऽस्मादेकस्या भगिन्याः शिशुना आसन्नप्रदेशे
पुरीषोत्सर्गः कृतः, तमालोम्य तेन सूकरशिशुना प्रशस्तमशनं परित्यज्य पुरीष-
भक्षणं कृतम् । पुरीषमशनन्तं सूकरशिशुं तिलोम्य सर्वा भगिन्यः सपरिहासमब्रुवन्-
विधवा राजपुत्रीने कथा किं यदि आप सत्रजनीं मेरे इस सूकर शिशु के
साथ जो भोजन करने के लिये तैयार हो तो ही मैं आपके साथ भोजन
करने में सम्मिलित हो सकती हूँ अन्यथा नहीं । उसकी इस बात को
सुनकर उसकी अन्य बहिनोंने मजूर नहीं किया । अतः उन सबने
अपने-अपने बच्चोंके साथ पृथक्-पृथक् रूप में ही भोजन करना प्रारम्भ
किया । और पति बिना की राजपुत्री भी अपने सूकर शिशु के साथ
भोजन करने में प्रवृत्त हुई । खाने के पहिले उसने जो भोजन सुवर्णके
बालों में परोसा हुआ था और सुवर्णकी कटोरियों में अलग-अलग
रूपमें रखा गया था और जो प्रशस्त, पथ्य, रुचिप्रद तथा वात पित्त
एव कफ हारक था ऐसे उस विविध भ्राति के अशन-हलुआ पुरी आदि,
पान-दुध शरबत आदि, खाद्य-द्राक्षा आदि, खाद्य-चूरण आदि, एव
चार प्रकार के भोजन में से एक-एक ग्रास अपने प्रिय उस सूकर
शिशु के मुखमें देती हुई आनन्द के साथ भोजन करने लगी । जब यह
भोजन करने में प्रवृत्त थी कि इतने में ही एक अपनी बहिन के बच्चे

भारा सूडरना भन्धानी साथे भोजन करवा तैयार हो, तो जे हुँ आपनी
साथे भोजन करवाभा सामील थई यहुँ ओ निवाय नही तेनी आ वातने
भील भडेनाओ भन्धुर न डरी ओटले ते भधीयोओ पोतपोताना भाणडे।
साथे भुनी भुनी रीते भोजन करवानो आरल ठ्यों अने विधवा राजपुत्री
पथु पोताना सूडर भन्धानी साथे भोजन करवा लागी भावा भेसता थडेला
ओले जे भोजन मोनाना थाणमा पीरमेले डतु, जे नानी वाटकीओमा अलग
अलग रीते गोडववाभा आवेले डतु जे भोजन प्रशस्त, पथ्य, रुचीप्रद तथा
वातपित्त अने उक्क डरनार डतु ओवा विविध प्रजरना भोजनमा डलवा
पुरी आदि, पान-दुध शरबत विगेओ भाद्य-द्राक्ष वगेरे, स्वाद्य-चूर्ण वगेरे
आवा चार प्रजरना भोजनमाथी अडेड डोणायो पोताना प्रिय सूडरना भन्धाना
भोढाभा देती देती विधवा राजपुत्री भुरी साथे भोजन करवा लागी न्यारे
ओ भोजन करवाभा प्रवृत्त डती त्यारे तेनी ओक भडेनना भाणके थोडे छेडे

एकदाऽरिमर्दनस्य भवने कचिदुत्सव निमित्तीकृत्य सर्गाः कन्यकाः समायाताः । प्रेम्णा परस्पर ता ऊचुः—अद्यास्माभिः सर्गाभिः सदैव भोजनं कर्तव्यम्, तदाऽसौ दुर्भगा राजपुत्री जगाद—यद्यनेन मम प्रियशिथुना सह यूयं भोजनं कुरुत, तर्हि युष्माभिः साकं मया भोक्तव्यं नान्यथा, ततोऽन्याभिस्तस्याः सर्वभगिनीभिस्तद्वचनं नाद्रीकृतम् । तदा पृथक् पृथगेव सर्गाः स्व-स्व-शिथुभिः

कभी उसको स्नान कराती । और स्नान कराकर फिर उसका शरीर भी पोंछती । कभी कभी यह उसके शरीर पर लगी हुई वूलीका मार्जन करती । विविध मिष्टान्न खिलाती । नरम-मृदुल-शय्या पर उसे अपने ही पास सुलाती । इतने मात्र से ही वह राजपुत्री सतुष्ट नहीं रहती किन्तु वह उस बच्चे के गले में और पैरों में सुवर्ण रचित बहुमूल्य आभरणों को भी पहिराती । जिनमें छोटी-छोटी बजती हुई घंटियां लगी रहती थीं । उसकी पीठ पर वह झूल भी ओढ़ाती जो बहुत कीमती होती तथा अनेक प्रकार के रंगविरंगे रंगों से रजित रहा करती । और जिस झूलमें सुनहरी काम बना रहता । इस प्रकार वह राजपुत्री उस सूकर के बच्चे का लालन पालन करने में तत्पर रहने लगी । एक समय की बात है कि राजा अरिमर्दनने अपनी समस्त कन्याओं को किसी उत्सव के समय आमंत्रित किया और कन्याये आर्यीं, बहुत समय के बाद उन सबको परस्पर मिलने से बहुत ही आनंद हुआ । सबने विचार किया कि आज हम सब मिलकर एक ही साथ भोजन करें । यह सुनकर उस

अने नवदासी तेना शरीरने साक्षं उरती, क्यारेड क्यारेड तेना शरीर उपर उडेली धुणने साक्षं उरती, विविध मिष्टान्न भवडावती अने सुवाणी ओवी शैया उपर पोतानी पासे मुवाडती आटलाथी ज राजपुत्रीने सतोष न थोते परंतु ते भय्याना गणामा अने पगोमा सोनाना अहु मुल्य अलकाशे पणु भडेरवती जेमा नानी नानी टोकरीओ-धुधरीओ लगाडवामा आवती ओनी पीठ उपर जुध पणु ओढाडती जे धणु किमती हुती तेमज अनेउ प्रकारना रगभेरगी रगोवाणी हुती जेमा सोनेरी तारनी कसण कणा पणु करवामा आवेद हुती आ प्रकारे राजपुत्री ओ सुकरना भय्यानु लालन पालन करवामा तत्पर रहेती ओक समये राजा अरिमर्दनने पोतानी भभस्त कन्याओने केह उत्सवना प्रसजे आमत्रणु आपी गोलावी, कन्याओ आवी धणु समय पछी ओक जीलुओने परस्पर भणता धणु ज आनंद थये । अधी भडेनोओ भणी विचार कर्यो के आने अधी भडेनो साथे जेसीने लोअन करीओ आ साक्षणी ओ विधवा राजपुत्रीओ कछु के जे तमे अधी भडेनो

उक्तार्थमुपसहरन् कर्तव्यमुपदिशति—

मूलम्—सुणियांऽभावं साणस्स सूयरस्स नरस्स यं ।

विण्णं ठविज्जं अप्पणं इच्छंतो हियमप्पणो ॥६॥

जया—

श्रुत्याऽभाय श्रुत्याः सूकरस्य नरस्य च ।

विनये स्थापयति आत्मानम् इच्छन् हितमात्मनः ॥ ६ ॥

टीका—

‘सुणिया’ इत्यादि—श्रुत्याः=पूतिकर्णश्रुत्याः सूकरस्य च एतदुभय-
दृष्टान्तस्य, तथा च=पुनः नरस्य=पुरुषस्य-दार्ष्टान्तिकतया कथितस्य दुःशीलशिष्य-
अग्नि जलाकर उसको अग्नि में भून दिया । इस कुमौत से उसको
मारा । इस लिये सूत्रकार कहते हैं कि-दुःशील का त्यागकर शील
सदाचार का सेवन करना चाहिये ॥ ५ ॥

इसी कथित अर्थका उपसहार करते हुए सूत्रकार कर्तव्य का उप-
देश अगली गाथा द्वारा करते हैं—‘सुणिया इत्यादि’

अन्वयार्थ—(साणस्स-श्रुत्याः) पूतिकर्णी कुत्ती के (सूयरस्स
नरस्स य-सूकरस्य नरस्य च) सूकर के और दार्ष्टान्तिक रूप में प्रदर्शित
किये गये दुःशील शिष्य के (अभाव-अनादर) अर्थात् दुर्दशारूप
अवस्था को (सुणिया-श्रुत्वा) सुनकर (अप्पणो हिय इच्छंतो-आत्मनः
हितम् इच्छन्) आत्मा के हित के अभिलाषी शिष्य (अप्पण-
आत्मान) अपनी आत्माको (विण्णं ठविज्जं-विनये स्थापयेत्) विनय

सजगाव्यो अने तेमा तेने भूछु नाप्पु आ गीते उभोतथी तेने भार्यु
आ भाटे सूत्रकार ठे छे उ इ शीलनो त्याग उगी शील-सदाचारु मेवन
उरु भेउअ (५)

आ ठेवायेला अर्थनो उपसहार उरीने सूत्रकार कर्तव्यनो उपदेश
आ गाथा द्वारा उरे छे—‘सुणिया भाव’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(साणस्स-श्रुत्या) पूतिकर्णी कुत्तीना (सूयरस्स नरस्स य-
सूकरस्य नरस्य च) सूकरना अने दृष्टान्तिक रूपमा प्रदर्शित उरायेल दुःशील शिष्यना
(अभाव-अनादर) अर्थात् दुर्दशा रूप अवस्थाने (सुणिया-श्रुत्वा) आलणीने
(अप्पणो हिय इच्छंतो-आत्मनः हितम् इच्छन्) आत्माना हितना अभिलाषी
शिष्य (अप्पण-आत्मान) पोताना आत्माने (विण्णं ठविज्जं-विनये स्थापयेत्)

મગિનિ ! પશ્ય તવાય શિશુઃ કિં કુરોતિ ! મિષ્ટા મધયતિ । અનેનૈવ સારુમસ્માન
 મોજયિતુ સમીહસે, एव सर्वमगिनीना वचन श्रुत्या लज्जिता सा राजपुत्री सूकर-
 શિશુ તત્યાજ । તદનન્તરમિતસ્તતો ભ્રમન્ત દૃષ્ટુષ્ટાન્ન ત સૂકરશિશુ વિલોક્ય
 चाण्डालः स्मरुह नीत्वा चरणेषु वदन्त्या उहौ प्रक्षिप्य कुत्सित मृत्युना हतवान् ।
 તસ્માત્ દુઃશીલ પરિત્યજ્ય શીલમાસેયનીયમ્ ॥ ૫ ॥

ને થોડી દૂર પર જાકર અશુચિ કર દી । यह देखकर उस सूकर शिशु
 ने उस प्रशस्त मधुर सुस्वादु सुगन्धि पथ्य भोजन का परित्याग करके
 कन्या के मना करते भी शीघ्र ही दौड़कर अशुचि के पास जाकर
 उसका भक्षण करने लगा । सूकर शिशु को अशुचि खाते देखकर वे
 सभी बहिनें मजाक करती हुई अपने बहिन से बोली कि हे बहिन !
 देखो तो सही आपका यह प्यारा पुत्र क्या कर रहा है । कितने आनदसे
 अशुचि खाने में मग्न हो रहा है । इसी के साथ आप हम सबको
 भोजन करने के लिये प्रेरित करती हैं ? इस प्रकार बहिन को उन सब
 बहिनो ने उलाहना दिया । उलाहनेके वचन सुनकर वह उनके समक्ष
 अधिक लज्जित हुई और उस सूकर शिशु को घर से बाहर निकाल
 दिया । घरसे बाहर होजाने पर यह डधर उधर फिरने लगा । इतने में
 चाण्डाल ने इसे पकड़ लिया और घर ले जाकर चारों पैर बाधकर जमीन
 पर डाल दिया और उस पर घास डालकर फिर अग्नि जलाई और

જઘને અશુચિ ઠરી, આ જોઈ તે સૂકર બચ્ચાએ પ્રશસ્ત, મધુ, સુસ્વાદિષ્ઠ, સુગંધી
 ભોજનનો પરિત્યાગ કરીને વિધવા રાજકન્યાના રોડવા છતાં ન રોડાતા
 ઝડપથી દોડી જઈ અશુચિ ખાસે પહોંચી તેનું ભક્ષણ કરવું શરૂ કર્યું । સૂકર
 બચ્ચાને અશુચિ ખાતું જોઈ બધી બહેનો મશ્કરી કરતા પેલી વિધવા બહે
 નને કહેવા લાગી કે હે બહેન ! બુચ્ચો તો ખરા તમારો એ બચ્ચો પુત્ર
 શુ ઠરી રહેલ છે કેટલા આનંદથી અશુચિ ખાવામાં મગ્ન બની ગયેલ છે
 આની સાથે તમે અગોને ભોજન કરવાનું કહેતા હતા આ પ્રકારે પેલી બધી
 બહેનોએ તેને મહેણું દેતા મહેણાનું વચન સાંભળીને તે એમની સમક્ષ
 ખુબ શરમાઈ ગઈ અને એ સૂકર બચ્ચાને ઘરમાંથી બહાર ડાઢી મૂક્યું
 ઘરથી બહાર થઈ જતા તે બચ્ચા ત્યાં ભટકવા લાગ્યું એટલામાં ચાંડાળને હાથ
 તે પડી ગયું જેને પકડી તે પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને ત્યાં લઈ જઈ ચારે
 પગ બાધી જમીન ઉપર પછાડ્યું, અને તેના ઉપર ઘાસ નાખીને પછી અગ્નિ

उक्तार्थमुपसहरन् कर्तव्यमुपदिशति—

मूलम्—सुणियाऽभावं साणस्स सूयरस्स नरस्स यं ।

विण्णं ठविज्जं अप्पाणं इच्छंतो हियमप्पणो ॥६॥

छाया—

श्रुत्याऽभावं श्रुत्याः सूकरस्य नरस्य च ।

विनये स्थापयति आत्मानम् इच्छन् हितमात्मनः ॥ ६ ॥

टीका—

‘सुणिया’ इत्यादि—श्रुत्याः=पूतिकर्णश्रुत्याः सूकरस्य च एतदुभय-
दृष्टान्तस्य, तथा च=पुनः नरस्य=पुरुषस्य-दार्ष्टान्तिकतया कथितस्य दुःशीलशिष्य-
अग्नि जलाकर उसको अग्नि मे भून दिया । इस कुमौत से उसको
मारा । इस लिये सूत्रकार कहते हैं कि-दुःशील का त्यागकर शील
सदाचार का सेवन करना चाहिये ॥ ५ ॥

इसी कथित अर्थका उपसहार करते हुए सूत्रकार कर्तव्य का उप-
देश अगली गाथा द्वारा करते हैं—‘सुणिया इत्यादि’

अन्वयार्थ—(साणस्स-श्रुत्याः) पूतकर्णी कुत्ती के (सूयरस्स
नरस्स य-सूकरस्य नरस्य च) सूकर के और दार्ष्टान्तिक रूप मे प्रदर्शित
किये गये दुःशील शिष्य के (अभाव-अनादर) अर्थात् दुर्दशारूप
अवस्था को (सुणिया-श्रुत्वा) सुनकर (अप्पणो हिय इच्छंतो-आत्मनः
हितम् इच्छन्) आत्मा के हित के अभिलाषी शिष्य (अप्पाण-
आत्मान) अपनी आत्माको (विण्णं ठविज्जं-विनये स्थापयेत्) विनय

सुणगाथे आने तेभा तेने भूछ नाप्पु आ गीते उभातथी तेने भायुं
आ भाटे सूत्रकार उहे छे डे दु शीलनो त्याग करी शील-सदाचारनु सेवन
करु जेधये (५)

आ उडेवायेला अर्थनो उपसहार करीने सूत्रकार कर्तव्यनो उपदेश
आ गाथा द्वारा करे छे—‘सुणिया भाव’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(साणस्स-श्रुत्या) पूतकर्णी कुत्तरीना (सूयरस्स नरस्स य-
सूकरस्य नरस्य च) सूकरना आने दृष्टान्तिक रूपमे प्रदर्शित करायेल दु शील शिष्यना
(अभाव-अनादर) अर्थात् दुर्दशाक्ष अवस्थाने (सुणिया-श्रुत्वा) साधणीने
(अप्पणो हिय इच्छंतो-आत्मन हितम् इच्छन्) आत्माना हितना अभिलाषी
शिष्य (अप्पाण-आत्मान) पोताना आत्माने (विण्णं ठविज्जं-विनये स्थापयेत्)

સ્યેત્યર્થઃ, અભાવ-કુત્સિતો ભાવઃ અભાવઃ દુર્દશાન્વજ્ઞઃ, સ ચેહ ભવે સર્વતો નિષ્કાસનાદિરુપઃ, પરભવે ગુરોરાશાતનયા અયોધિઃ, યયોસ્તપઃસયમાસભવઃ, સયમભાવેન મોક્ષમાર્ગાનારાધનમ્, તેનાનન્તસસારપરિશ્રમણમ્ ત તથાવિધમભાવ તપઃ શ્રુત્વા=ગુરુસનિયૌ નિશમ્ય આત્મનઃ=સ્વસ્ય, હિત=ચલ્યાણમ્ ઇચ્છન્ આત્માન ધર્મ મે સ્થાપિત કરતા હૈં । અથવા-ભાવ યદ્દ હૈં કિ કુત્તી સૂકર ઔર અવિનીત શિષ્યકા સ્વરૂપ સૂનકર આત્મહિતૈપી વિનય શીલ પંને ।

ભાવાર્થ—હસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર યદ્દ ઉપદેશ દે રહે હૈં કિ જો શિષ્ય આત્મકલ્યાણ કા અભિલાષી હૈં ઉસકા કર્તવ્ય હૈં કિ વદ્દ હસ વિનયધર્મકે આચરણ કરને મે થોડા ભી પ્રમાદ ન કરે । કારણ કિ અવિનીત શિષ્ય કી વદ્દ દુર્દશા હોતી હૈં જો પૂતિકર્ણી શુની કી તથા સૂકર શિશુ કી હુઈ હૈં । અવિનીત કે ઉપર કિસી કા ભી વિશ્વાસ નહીં રહતા વદ્દ હસ ભવમે ગુરુ કી અકૃપાકા ભાજન વનતા હુઆ જગદ્-જગદ્ અપમાન આદિ દુઃસ્થિતિ કો સહન કરતા હૈં—ઔર ગચ્છ સે બાહર ભી કર દિયા જાતા હૈં તથા પરભવ મે ગુરુ કી આશાતના સે યોધિ કે લાભ સે ભી વચિત રહતા હૈં યોધિલાભ કે વિના કમી ભી શ્રેયસ્કર મુક્તિ કા માર્ગ ઉસે પ્રાપ્ત નહીં હો સકતા હૈં । ક્યો કિ યોધિ કે અભાવ મે સમ્યક્ તપ ઔર સયમ નહીં હોતા હૈં । સમ્યક્ તપ સયમ કે અભાવ સે મોક્ષમાર્ગ કી આરાધના નહીં હોતી હૈં ઔર મોક્ષ-

વિનય ધર્મમા સ્થાપિત કરે છે અથવા ભાવાર્થ એ છે કે—કુત્તરી, સૂકર અને અવિનીત શિષ્યનુ સ્વરૂપ સાલણી આત્મહિતૈપી વિનયશીલ અને

ભાવાર્થ—આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર એવો ઉપદેશ આપે છે કે જે શિષ્ય આત્મ ઉત્થાણને અભિલાષી છે, એનું કર્તવ્ય છે કે તે આ વિનય ધર્મનું આચરણ કરવામાં થોડો પણ પ્રમાદ ન કરે કારણ કે અવિનીત શિષ્યની આવી દુર્દશા થાય છે જે પૂતકર્ણી શુનીની તથા સૂકર (ભૂડણના બચ્ચાની) બાળકની થઈ છે, અવિનીતને કોઈ પણ વિશ્વાસ કરતું નથી તે આ ભવમા શુરૂની અકૃપાને ભાજન બની દરેક સ્થળે અપમાન આદિ દુસ્થિતિને સહન કરે છે અને ગચ્છથી બહાર કરી દેવામાં આવે છે અને પરભવમાં શુરૂની આશાતનાથી બોધિના લાભથી પણ વચિત રહ્યા કરે છે બોધિ લાભ વિના કદી પણ શ્રેયસ્કર મુક્તિનો માર્ગ એને પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી કેમકે બોધિના અભાવમાં સમ્યક્ તપ અને સયમ હોતું નથી સમ્યક્ તપ સયમના અભાવથી મોક્ષ માર્ગની આરાધના બની શકતી નથી અને મોક્ષમાર્ગની

વિનયે=અભ્યુત્થાનાદિગુરુશ્રૂપાલ્મણે સ્થાપયતિ । ઉક્ત ચ—

વિણયા હોઈ ય ણાણ, ણાણાઓ દસણ તઓ ચરણ ।

ચરણાર્હિતો મોક્ષો મોક્ષે, સોક્ષ્મ નિરાવાહ ॥ ૧ ॥

ગ્રાયા—

વિનયાદ્ ભવતિ ચ જ્ઞાન, જ્ઞાનાદ્ દર્શન તતથરણમ્ ।

ચરણાદ્ મોક્ષો, મોક્ષે સૌખ્ય નિરાપાધમ્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ ૬ ॥

અથોપસહરન્નાહ—

મૂલમ્—તમ્હાં વિર્ણયમેસિંજ્જા સીલે પઢિલંભેજ્જંઓ ।

બુદ્ધપુત્તે નિયાગંટ્ઠો ને નિવ્વકસિંજ્જંઙ્ગ કણ્હું ॥ ૭ ॥

ગ્રાયા—

તસ્માદ્ વિનયમેપયેત્ શીલ પ્રતિલભેત્ યતઃ ।

બુદ્ધપુત્રો નિયાગાર્થી ન નિષ્કાસ્યતે કુતથિત્ ॥ ૭ ॥

ટીકા—

‘તમ્હા. ઇત્યાદિ ।—તસ્માત્=દુઃશીલસ્ય સર્વતો નિષ્કાસનાદિરૂપા દુર્ગતિ

ભવતીત્યુક્તરૂપાત્ કારણાત્ સાધુર્વિનયમ્ એપયેત્=કુર્યાત્ ધાતૂનામનેકાર્થત્વાત્ ।

માર્ગ કે આરાધના કે અભાવ મેં અનત સસાર પરિભ્રમણ કરના પડતા
હૈ, ઇસલિયે શિષ્ય કો અપને પરમોપકારી ગુરુ મહારાજ કા વિનય સદા
કરના ચાહિયે । વે જવ કહી સે અપને સ્થાન પર આવેં તો શિષ્ય કા
કર્તવ્ય હૈ કિ વહ ઉનકે સમક્ષ જાવે—ઉન્હેં દેખકર અપને આસનસે ઉઠ
ઘડા હોવે । ઉનકી શુશ્રૂષા આદિ કરતા રહે । ઇસસે વિનય ધર્મકી
આરાધના હોતી હૈ । કહા મી હૈ—વિનય સે જ્ઞાન હોતા હૈ । જ્ઞાન સે
દર્શન ઔર દર્શન સે ચારિત્રકા લાભ હોતા હૈ ચારિત્ર સે મોક્ષ ઔર
મુક્તિ હોને સે ઇસ જીવ કો અવ્યાવાધ સુગ્ધ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ॥ ૬ ॥

આરાધનાના અભાવથી અનત સસાર પરિભ્રમણ કરવું પડે છે આ માટે
શિષ્યે પોતાના પદોપકારી ગુરુ મહારાજનો મહા વિનય કરવો જોઈએ તેઓ
ત્યાગે ક્યાયથી પોતાના ધ્યાન ઉપર આવે ત્યાગે શિષ્યનું એ કર્તવ્ય છે કે તે
તેમની સામે જાય—એમને જોઈ પોતાના આગ્રહ ઉપરથી ઉઠી ઉભા રહે અને
એમની એવા ઉગ્વામા લાગી જાય, આથી વિનય ધર્મની આગધના થાય છે
વિનયથી જ્ઞાન થાય છે, જ્ઞાનથી દર્શન અને દર્શનથી આગ્રિનો લાભ
થાય છે આગ્રિથી મોક્ષ અને મુક્તિ થવાથી આ જીવને અવ્યાવાધ સુખની
પ્રાપ્તિ થાય છે ॥૬॥

સ્યેત્યર્થઃ, અભાવ-કુત્સિતો ભાવઃ અભાવ. દુર્દશાલક્ષણઃ, સ ચેદ્ ભવે સર્વતો નિષ્કાસનાદિરૂપઃ, પરભવે ગુરોરાશાતનયા યોધિઃ, યોઽસ્તેતપ. સયમાસભવઃ, સયમભાવેન મોક્ષમાર્ગનારાધનમ્, તેનાનન્તસસારપરિશ્રમણમ્ ત તથાધિમભાવ તપઃ શ્રુત્વા=ગુરુસનિધો નિશમ્ય આત્મનઃ=સ્યસ્ય, હિત=કલ્યાણમ્ ઇચ્છન્ આત્માન ધર્મ મે સ્થાપિત કરતા હૈં । અથવા-ભાવ યહ હૈં કિ કુત્તી સૂકર ઔર અવિનીત શિષ્યકા સ્વરૂપ સૂનકર આત્મહિતૈષી વિનય શીલ યને ।

ભાવાર્થ—હસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર યહ ઉપદેશ દે રહે હૈં કિ જો શિષ્ય આત્મકલ્યાણ કા અભિલાષી હૈં ઉસકા કર્તવ્ય હૈં કિ વહ ઇસ વિનયધર્મકે આચરણ કરને મે થોડા ભી પ્રમાદ ન કરે । કારણ કિ અવિનીત શિષ્ય કી વહ દુર્દશા હોતી હૈં જો પૂતિકર્ણી શુની કી તથા સૂકર શિશુ કી હુઈ હૈં । અવિનીત કે ડપર કિસી કા ભી વિશ્વાસ નહીં રહતા વહ ઇસ ભવમે ગુરુ કી અકૃપાકા માજન યનતા હુઆ જગહ-જગહ અપમાન આદિ દુઃસ્થિતિ કો સહન કરતા હૈં—ઔર ગચ્છ સે બાહર ભી કર દિયા જાતા હૈં તથા પરભવ મે ગુરુ કી આશાતના સે યોધિ કે લાભ સે ભી વચિત રહતા હૈં યોધિલાભ કે વિના કમી ભી શ્રેયસ્કર મુક્તિ કા માર્ગ ઉસે પ્રાપ્ત નહીં હો સકતા હૈં । ક્યોં કિ યોધિ કે અભાવ મે સમ્યક્ તપ ઔર સયમ નહીં હોતા હૈં । સમ્યક્ તપ સયમ કે અભાવ સે મોક્ષમાર્ગ કી આરાધના નહીં હોતી હૈં ઔર મોક્ષ-

વિનય ધર્મમા સ્થાપિત કરે છે અને અથવા ભાવાર્થ એ છે કે—કુતરી, સૂકર અને અવિનીત શિષ્યનું સ્વરૂપ આલણી આત્મહિતૈષી વિનયશીલ અને

ભાવાર્થ—આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર એવો ઉપદેશ આપે છે કે જે શિષ્ય આત્મ કલ્યાણને અભિલાષી છે, એનું કર્તવ્ય છે કે તે આ વિનય ધર્મનું આચરણ કરવામાં થોડો પણ પ્રમાદ ન કરે કારણ કે અવિનીત શિષ્યની આવી દુર્દશા થાય છે જે પૂતકર્ણી શુનીની તથા સૂકર (હૃડણના બચ્ચાની) બાળકની થઈ છે, અવિનીતને કોઈ પણ વિશ્વાસ કરતું નથી તે આ ભવમાં શુરૂની અકૃપાને ભાજન બની દરેક ન્યજે અપમાન આદિ દુસ્થિતિને સહન કરે છે અને ગચ્છથી બહાર ડરી દેવામાં આવે છે અને પરભવમાં શુરૂની આશાતનાથી બોધિના લાભથી પણ વચિત રહ્યા કરે છે બોધિ લાભ વિના કદી પણ શ્રેયસ્કર મુક્તિને માર્ગ એને પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી કેમકે બોધિના અભાવમાં સમ્યક્ તપ અને સયમ હોતું નથી સમ્યક્ તપ સયમના અભાવથી મોક્ષ માર્ગની આરાધના બની શકતી નથી અને મોક્ષમાર્ગની

मालम्बनम् । यथा श्रीखण्डचन्दनतरुः समस्तमलयाचलकाननगतान् वृक्षान् सुर-
भयति, यथा वा अमृतमयशीतलचन्द्रकिरणससर्गतो विकसत् कुमुदवन मनोज्ञमुगन्ध
शीतग्वनमनोहरचन्द्रिकाभिर्जनमनःप्रसादक भवति, यथा वा क्षीरसागरनिर्झरी
स्वासन्नवर्तिनो वृक्षगुच्छगुल्मलतावल्लीप्रभृतीन् नानाविधान् वनस्पतीन् रसप्रदानेन
वर्धयन्ती मोदयति, एव विनयविभूषितः खलु शीलेन कुलगणगच्छान् मोदयन्
लोके चिन्तामणिरिव समन्यते, कल्पतरुरिव सेव्यते, निधिरिव समाद्रियते, सुधेव
परिपूज्यते ॥ ७ ॥

कर लेती है कि मुझे अपना कल्याण करना है—अतः वह नियागार्थी—
मोक्षाभिलाषी बन जाता है । और इस स्थिति में उसकी प्रत्येक क्रिया
में मोक्षप्राप्ति की ओर ही उसे ले जाने वाली होती रहती हैं, अतः वह
किसी भी कुल, गणगव-गच्छ से नहीं निकाला जाता है ।

भावार्थ—जिस प्रकार श्रीखण्डचन्दन का वृक्ष समस्त मलयाचल
के जंगल में रहे हुए वृक्षों को अपनी अपार सुगन्धि से सुरभित करता
रहता है । अथवा जिस प्रकार अमृतमय शीतलचन्द्र की किरणों के
ससर्ग से विकसित कुमुदवन, मनोज्ञ, शीतल एवं सुगन्धित वायु एवं
मनोहर चादनी के द्वारा प्रत्येक जन के मन को आल्लादित करता है ।
अथवा—जिस प्रकार क्षीर सागर की निर्झरी अपने निकट रहे हुए वृक्षों
को उनके गुच्छों को गुल्मों एवं लतावल्ली आदि को रसप्रदान से वृद्धि-
गत अर्थात् बढ़ाती हुई उन्हें विकसित करती है इसी तरह विनय से

भारे पोतानु उद्धाणु करु छे—आधी ते नियागार्थी—मोक्ष अभिलाषी जनी
जय छे अने ओ स्थितिमा ओनी प्रत्येक क्रियाओ मोक्ष प्राप्तिनी तग्व
ओने लक्ष जवावाणी थती रहे छे ओटवे ते कोष्ठपणु कुण, गुणु अने गच्छथी
हर करवामा आवता नवी मतलण आने ओ छे के के प्रकारे श्रीप ३
अदनतु वृक्ष समस्त मलयाचलना जगलमा रहेला जधा वृक्षोने पोतानी
अपार सुगन्धी सुगन्धित उरतु रहे छे अथवा के प्रकारे अमृतमय शीतल
किरणोना ममर्गथी विकसित कुमुदवन, मनोज्ञ, शीतल अने सुगन्धित वायु
ओवी मनोहर चादनी द्वारा प्रत्येक जनना मनने आल्लादित करे छे अथवा—
के प्रकारे क्षीर सागरनी निर्झरी (जगुआ) पोतानी निकट रहेला वृक्षोने
ओनी जगो विगेरेने तथा कुलङ्गादि, पादडा वगेरेने रसप्रदानथी वृद्धिगत
अर्थात् बढ़ावे छे अने विकसित करे छे आ रीते विनयथी विभूषित जनेल

વિનયસ્ય ફલમાહ—સીલમિત્યાદિ । યતઃ વિનયાત્, શીલ=મૂલોત્તરગુણલક્ષણ પ્રતિલભેત=પ્રાપ્નુયાત્ । અનેન વિનસ્ય ફલ શીલપ્રાપ્તિરિત્યુક્તમ્ । શીલસ્યાપિ ફલ પ્રદર્શયન્નાહ—‘બુદ્ધપુત્રે.’ ઇત્યાદિ । બુદ્ધપુત્રઃ—બુદ્ધસ્ય=આચાર્યસ્ય પુત્ર इव પુત્રઃ—શીલધારી શિષ્યઃ, પુત્રશિષ્યયોઃશિક્ષણીયતયા સામ્યાત્, અતएय નિયાગાર્થી—નિયાગો=મોક્ષસ્તમર્ચયતીતિ નિયાગાર્થી—મોક્ષાભિલાષી કુતચિત્=કુલગણગચ્છતઃ ન નિષ્કાસ્યતે=ન વહિષ્ક્રિયતે । અય માત્રઃ—વિનીતઃ કુલગણગચ્છાના સર્વેપા—

અથ ઉપસહાર કરતે હૈ—‘તમ્હા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—અતઃ (તમ્હા-તસ્માત્) અવિનીત શિષ્ય કી સર્વ જગદ્ દુર્દશા હોતી હૈ સાધુ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ (વિનય-વિનયમ્) વિનયરૂપ ધર્મકા (ઁસિજ્ઞા-ઁપયેત્) પાલન કરે । ડસ વિનય ધર્મ કે પાલન કરનેકા ક્યા ફલ હૈ—ઈસ વાતકો (સીલ પઢિલભેજ્જઓ—શીલ પ્રતિ લભેત યતઃ) ઇસ પદ ઢારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરતે હુગ કહતે હૈ કિ યહ વિનયધર્મ, આચરિત હોને સે આચરણ કરને વાલે સાધુ કે લિયે મૂલગુણ ઓર ઉત્તરગુણોંકી પ્રાપ્તિ કરાતા હૈ । શીલ કી પ્રાપ્તિ હોને સે વહ શીલધારી શિષ્ય (બુદ્ધપુત્રે નિયાગદ્વી—બુદ્ધપુત્રઃ નિયાગાર્થી) ગુરુજનોં કી દ્રષ્ટિ મે અપના પુત્ર જૈસા હો જાતા હૈ । ક્યો કિ પુત્ર શિક્ષણીય હોતા હૈ ઓર વૈસે શિષ્ય મી શિક્ષણીય હોતા હૈ । ઇસી વિચાર સે શિષ્ય કો યહા પુત્ર જૈસા વતલાયા ગયા હૈ જવ વહ ગુરુ કૃપા કા પાત્ર હર તરહ સે હો જાતા હૈ તથ યહ વાત મી સ્વત ઉસકે હૃદય મે સ્થાન

હવે ઉપસહાર કરે હે—‘તમ્હા’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એટલા માટે (તમ્હા-તસ્માત્) અવિનીત શિષ્યની સર્વ સ્થળે દુર્દશા થાય છે માધુનુ કર્તવ્ય છે કે તે (વિનય-વિનયમ્) વિનયરૂપ ધર્મનુ (ઁસિજ્ઞા-ઁપયેત્) પાલન કરે આ વિનય ધર્મનુ પાલન કરવાનુ શુ ક્ષણ છે આ વાતને (સીલ પઢિલભેજ્જઓ—શીલ પ્રતિ લભેત યત) આ પદ દ્વારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરતા હો છે કે આ વિનય ધર્મ આચરિત હોવાથી આચરણ કરવાવાળા સાધુને માટે મુળશુભ અને ઉત્તર શુભોની પ્રાપ્તિ કરાવે છે શીલની પ્રાપ્તિ થવાથી એ શીલધારી શિષ્ય (બુદ્ધપુત્રે નિયાગદ્વી—બુદ્ધપુત્ર નિયાગાર્થી) ગુરુજનોની દ્રષ્ટીમા પોતાના પુત્ર જેવો બની બંધ છે કેમકે પુત્ર શિક્ષણીય હોય છે અને આવા શિષ્ય પણ શિક્ષણીય હોય છે આ વિચારથી શિષ્યને આહિ પુત્ર જેવો બતાવવામા આવેલ છે બ્યારે તે ગુરુકૃપાને પાત્ર હરેડ રીતે બને છે ત્યારે આ વાત પણ સ્વત એના દિલમા સ્થાન કરી બંધ છે કે

યુક્તાનિ-અર્ચ્યતે=પ્રાર્ચ્યતે મુમુષુભિર્ય.સોડ્યઃ અવ્યાવાધસુખરૂપો મોક્ષસ્તેન
યુક્તાનિ તત્પ્રતિપોધકાનિ । યદ્વા-અર્થો=હેયોપાદેયરૂપસ્તેન યુક્તાનિ-તત્પ્રતિપાદ
કાનિ વીતરાગશાસ્ત્રાણિ શિક્ષેત=અભ્યસ્યેત્ । અય માર્ગઃ-મોક્ષમાર્ગપ્રદર્શકાનિ
શાસ્ત્રાણ્યેય ઉપાદેયાનિ પારમાર્થિકસ્વરૂપપ્રતિપાદકતાત્, યથા સિન્ધુસ્તરઙ્ગૈર્વિલસતિ
તથા સ્યાદ્વાદૈર્વિલસિતાનિ રાગદ્વેપદોપપરિચિંતાનિ અવ્યાવાધસુખજનકાનિ
ઉત્પાદવ્યયગ્રોવ્યસ્વરૂપનિરૂપકાણિ ભગવદ્વચનાનિ, તસ્માત્ તાન્યેવાભ્યસેદિતિ ।

કે સમીપ (સયા-સદા) સદા-કાલ (અઠ્ઠજુક્તાનિ-અર્ચ્યયુક્તાનિ) મોક્ષ-
પ્રતિપોધક-અથવા હેયોપાદેય તત્ત્વ પ્રતિપાદક-એસે વીતરાગો-પદિષ્ટ
શાસ્ત્રોકા (સિલ્લિજ્ઞા-શિક્ષેત) અભ્યાસ કરે । તથા (નિરઙ્ગાણિ ડ
વજ્જણ-નિરર્થાનિ તુ વર્જયેત્) ઇનસે વિપરીત અન્ય શાસ્ત્રોકા વર્જન કરે ।

માવાર્થ—વસ્તુકા પારમાર્થિક સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કરને વાલે હોને
સે મોક્ષમાર્ગકે પ્રદર્શક શાસ્ત્ર હી ઉપાદેય હે । જિસ પ્રકાર સમુદ્ર અપની
તરઙ્ગમાલાઓસે શાભિત હોતા હૈ ઁસી તરહ પ્રભુ કે વચન સ્વરૂપ
આગમશાસ્ત્ર ભી સ્યાદ્વાદ-શૈલી સે સુશોભિત હોતે હૈ । ઇનમે રાગ ઁવં
દ્વેષકો વઢાને વાલી-કથાઈ વીલકુલ નહી હૈ । ઁનસે ઁ સદા વર્જિત હૈ ।
અવ્યાવાધ સુખ કે ઁ જનક હ । ઉત્પાદ વ્યય ઁવ પ્રોવ્ય કે ઁથાર્થ
સ્વરૂપ કા ઁ નિરૂપક હૈ । ઇસલિયે મોક્ષાભિલાષિઓ કો વીતરાગ
પ્રણીત શાસ્ત્રકા હી અભ્યાસ કરના ચાહિયે । જિન મે ઇસ પ્રકાર કી
વાતે નહી હૈ જો સર્વથા ઁકાન્તવાદ કે પોષક અસર્વજ્ઞોપદિષ્ટ શાસ્ત્ર હૈ

(અઠ્ઠજુક્તાનિ-અર્ચ્યયુક્તાનિ) મોક્ષ પ્રતિપોધક-અથવા હેયોપાદેય તત્ત્વ પ્રતિપાદક
એવા વીતરાગોપદિષ્ટ શાસ્ત્રોનો (સિલ્લિજ્ઞા-શિક્ષેત) અભ્યાસ કરે તથા
(નિરઙ્ગાણિ ડ વજ્જણ-નિરર્થાનિ તુ વર્જયેત્) એનાથી વિપરીત અન્ય શાસ્ત્રોનો
ત્યાગ કરે

ભાવાર્થ—વસ્તુનુ પારમાર્થિક સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કરવાવાળા હોવાથી
મોક્ષમાર્ગના પ્રદર્શક શાસ્ત્ર જ ઉપાદેય છે જે પ્રકાર સમુદ્ર પોતાની તરંગ
માળાઓથી શોભિત દેખાય છે એ જ રીતે પ્રભુના વચન સ્વરૂપ આગમ-
શાસ્ત્ર પણ સ્યાદ્વાદશૈલીથી સુશોભિત હોય છે તેમા રાગ અને દ્વેષને વધા
રનારી ઁથાઓ બીલકુલ હોતી નથી એનાથી એ સદા વર્જિત છે અવ્યાવાધ
સુખના એ જનક છે ઉત્પાદ વ્યય, અને પ્રોવ્યના ઁથાર્થ સ્વરૂપના એ નિરૂપક છે
આ માટે મોક્ષાભિલાષિઓએ વીતરાગ પ્રણીત શાસ્ત્રનો જ અભ્યાસ કરવો
જોઈએ જેમા આ પ્રકારની વાતો નથી, જે સર્વથા ઁકાન્તવાદને પોષનાર

વિનયઃ કથમેપણીય ઇત્યાદિ—

મૂલમ્—નિસંતે સિંયાઽમુહરી વુદ્ધાણ અતિષ્ઠં સયાં ।

અદ્વજુંતાણિ સિખિવર્જજા, નિરદ્વાણિ ડે વજ્જંણં ॥૮ ॥

છાયા—

નિશાન્તઃ સ્યાત્ અમુલારિઃ વુદ્ધાનામ્ અન્તિકે સદા ।

અર્થયુક્તાનિ શિક્ષેત નિર્યાનિ તુ ર્જયેત્ ॥ ૮ ॥

ટીકા—

‘નિસંતે ઇત્યાદિ’—નિશાન્તઃ=નિતરા શાન્તઃ—ઉપશમયુક્તઃ—અન્તઃ ક્રોધ-

પરિવર્જનેન વહિશ્ચ સૌમ્યાકારેણ પ્રશાન્તઃ સ્યાદ્=ભવેત્, અમુલારિઃ=અવિરુદ્ધભાષી પ્રિયભાષી સન્ વુદ્ધાનામ્=આચાર્યાણામ્, અન્તિકે=સમીપે, સદા=સર્વકાલમ્ અર્થ-

વિમૂષિત ઘના શિષ્ય મી શીલ સે કુલ, ગણ ણવ ગચ્છ કો પ્રમુદિત કરતા હુઆ લોક મે ચિન્તામણિ રત્ન કે સમાન માના જાતા હૈ કલ્પ-વૃક્ષકે સમાન સેવિત કિયા જાતા હૈ, નિધિકે સમાન આદરીણય હોતા રહતા હૈ ઓર સુધા (અમૃત) કે સમાન પૂજા જાતા હૈ ॥ ૭ ॥

વિનય પાલન કૈસે કરના ચાહિયે ઇસે સૂત્રકાર ઇસ નિમ્નલિ-લિખિત ગાથા સે સ્પષ્ટ કરતે હૈ—‘નિસંતે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(નિસંતે-નિશાન્ત) જો ઉપશમ ભાવ સે યુક્ત હૈ—મીતર મેં જિસકે ક્રોધ કા ઉદ્રેક નહીં હોતા હૈ—તથા બાહિર સે જિસકા સદા સૌમ્ય આકાર ઘના રહતા હૈ ણેસા શિષ્ય (અમુલારિ) અવિરુદ્ધ-ભાષી—પ્રિયભાષી-હોતા હુઆ (વુદ્ધાણ અતિષ્ઠ-વુદ્ધાના અન્તિકે) આચાર્યો

શિષ્ય પણુ શીલથી કુળ, ગણુ એટલે ગચ્છને પ્રમુદિત કરીને લોકમા ચિન્તા મણી રત્ન સમાન માનવામા આવે છે કલ્પવૃક્ષના સમાન સેવિત કરવામા આવે છે નિધિની માફક આહત થતા રહે છે અને સુધાની (અમૃત) માફક પૂજાય છે ॥૭॥

વિનય પાલન કેવી રીતે કરવુ બોધ્યે તેને સૂત્રકાર આ નિચે બતાવેલ ગાથાથી સ્પષ્ટ કરે છે નિસંતે ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(નિસંતે-નિશાન્ત) જે ઉપશમ લાવથી યુક્ત છે—જેને અદર ક્રોધનો ઉપદ્રવ થતો નથી તથા બાહરથી જેનો સદા સૌમ્ય આકાર બન્યો રહે છે એવા શિષ્ય (અમુલારી) અવિરુદ્ધભાષી—પ્રિયભાષી બનીને (વુદ્ધાણ અતિષ્ઠ-વુદ્ધાના અન્તિકે) આચાર્યોની સમિપ (સયા-સદા) હ મેશા

પ્રશમસરઃશોષણે પ્રચંડમાર્તઙ્ડકિરણરૂપાણિ, ભ્રમોત્પાદને મૃગતૃષ્ણાસ્વરૂપાણિ,

શ્રદ્ધા જાગ્રત હુણ વિના જીવકો આત્મ કલ્યાણ કા માર્ગ દિશ્વલાઈ નહીં દેતા હૈ । અતઃ વહ પતિત હોકર અનત સસારી હો જાતા હૈ । હસીલિયે લૌકિક શાસ્ત્રોકા અધ્યયન વર્જનીય પતલાયા ગયા હૈ યદિ હસ ભાવના સે ડનકા અધ્યયન કિયા જાય કિ દેશુ કિ વીતરાગ પ્રસૂપિત શાસ્ત્રો મે ઓર ઇનકે ઉપદેશ મે કિતના ભેદ હૈ તો હસ સ્થિતિ મે જ્ઞાની કો અનેકાન્ત શાસન પર ઓર અધિક દૃઢ શ્રદ્ધા વઢ જાતી હૈ । કયો કિ સત્ત્વે મણિકી કીમત તો જૂઠે મણિ કે દેશ્વને સે હી હોતી હૈ । સત્ત્વે મણિકા પરિચાયક જૂઠામણિ હી હુઆ કરતા હૈ । હસીલિયે ટીકાકાર ને ઇન્હે મહાવ્રત રૂપ પર્વત કે ભેદન કરને મે વજ્રકી ઉપમા દી હૈ । દાવાનલ જિસ પ્રકાર વન કો ભસ્મ કરને મે ઢીલ નહીં કરતા હસી પ્રકાર નિરર્થક શાસ્ત્રો કા અધ્યયન મી મોક્ષાભિલાષિઓ કે તપ ઓર સયમરૂપ ઉદ્યાન કો નાશ કરતા હૈ । જિસ પ્રકાર ગ્રીષ્મકાલ કા પ્રશ્વર આતપ-ધૂપ સરોવર કો શોષણ કરતા હૈ હસી પ્રકાર યે મોક્ષમાર્ગ કે ઉપદેશ સે વિહીન શાસ્ત્ર મી મોક્ષાભિલાષી કે પ્રશમભાવકો શુષ્ક કરને મે જરા સી મી કસર નહી રન્વતે હૈ । મૃગતૃષ્ણા જિસ પ્રકાર મૃગો કો

વિના છુડને આત્મકલ્યાણુનો માર્ગ મળતો નથી એટલે તે પતિત ખની અનત સસારી થઈ જાય છે આ માટે લૌકિક શાસ્ત્રોનું અધ્યયન વર્જનીય ખતાવવામા આવેલ છે જો એ ભાવનાથી તેનું અધ્યયન કરવામા આવે કે જોઉં વિતરાગ પ્રસૂપિત શાસ્ત્રોમા અને એમના ઉપદેશમા ઢેટલો ભેદ છે તો આ સ્થિતિમા જ્ઞાનીને અનેકાન્ત શાસન પર વધુ દ્રઢ શ્રદ્ધા એવી જાય છે કેમકે સાચા મણિની કિમત તો જુઠા મણિને જોવાથી જ થાય છે સાચા મણિને ઝોળખાવનાર ખોટો મણિ જ હોય છે આ માટે ટીકાકારે તેને મહાવ્રતરૂપ પર્વતનું ભેદન કરનારા વજ્રની ઉપમા આપી છે દાવાનળ જે રીતે વનને ભસ્મ કરવામા ઢીલ કરતો નથી, તેવી જ રીતે નિરર્થક શાસ્ત્રોનું અધ્યયન પણ મોક્ષાભિલાષિઓના તપ અને સયમરૂપ ઉદ્યાનનો નાશ કરે છે જે પ્રકાર ગ્રીષ્મકાળનો પ્રશ્વર આતપ સરોવરનું સોરાણું કરે છે તેવા પ્રકારે મોક્ષમાર્ગના ઉપદેશથી વિહીન શાસ્ત્ર પણ મોક્ષ અભિલાષિના પ્રશમભાવને શુષ્ક કરવામા કસર રાખતો નથી મૃગજળ જેવા પ્રકારે મૃગોને

નિર્રથકાનિ મોક્ષાર્થર્જિતાનિ, યદ્વા-હેયોપાદેયરૂપાર્થાનભિધાયકાનિ વૈશેષિકાર્થાનિ
વાત્સ્યાયનપ્રણીતકામશાસ્ત્રાણિ તુ ર્જયેત્-પરિહરેત્ । અય માર્ગ-લૌકિકશાસ્ત્રાણિ
તુ-મહાવ્રતપર્યંતભેદને ર્જોપમાનિ, તપઃસમ્યક્કાનનપ્રિનાશને દાસાનલસમાનિ,
વે નિર્રથક શાસ્ત્ર હૈ । उनका अभ्यास नहीं करना चाहिये । क्योंकि वे
अपने अभ्यासियोंके लिये मोक्षमार्ग के यथार्थ स्वरूप से वचित एवं
अपरिचित हैं । अथवा-निर्रथक वे शास्त्र हैं कि जिनके अध्ययन करने
से जीवोको हेय और उपादेय रूप अर्थका भान न हो सके, जो इस
प्रकार के मोक्ष अर्थ के अभिधायक नहीं हैं ऐसे वैशेषिक आदि-आदि
द्वारा प्रणीत शास्त्र तथा वात्स्यायनद्वारा प्रणीतकाम शास्त्रों का अध्ययन
कभी भी मोक्षामिलापिओ को नहीं करना चाहिये । लौकिक-असर्वज्ञ-
द्वारा उपदिष्ट लौकिक शास्त्र ससार बढ़ाने वाली ही शिक्षाओं से परि-
पूर्ण ह । इनसे साधुओं को अपने महाव्रतों को पालन कर-
नेकी शिक्षा यथार्थतया प्राप्त नहीं होती है । अतः उनका अध्ययन
अर्थात्-अध्ययन करने वाला भद्रपरिणामी साधुजन अपने व्रतों से
भी च्युत हो जाता है । इसलिये ऐसे शास्त्रों का अध्ययन महाव्रतरूप
पर्वत को नष्ट करने के लिये वज्रका काम करता है । सम्यग्दर्शन की
पुष्टि जबतक जीव की नहीं होती हैं-तबतक उसे समस्त द्रव्यों से
भिन्न आत्मद्रव्य में दृढ श्रद्धा जाग्रत नहीं होती है । इस प्रकार के

અસર્વજ્ઞોપદિષ્ટ શાસ્ત્ર છે તે નિર્રથક શાસ્ત્ર છે, તેનો અભ્યાસ નહીં કરવો
જોઈએ કેમકે તે આપણા અભ્યાસિયો માટે મોક્ષમાર્ગના યથાર્થ સ્વરૂપથી
વચિત અને અપરિચિત છે અથવા-નિર્રથક તે શાસ્ત્ર છે કે જેનું અધ્યયન
કરવાથી જીવોને હેય અને ઉપાદેયરૂપ અર્થનું ભાન થઈ શકતું નથી જે
આ પ્રકારના મોક્ષ અર્થના અભિધાયક નથી એવા વૈશેષિક આદિ આદિ
દ્વારા પ્રણીત શાસ્ત્ર તથા વાત્સ્યાયન દ્વારા પ્રણીત કામશાસ્ત્રોનું અધ્યયન કદી
પણ મોક્ષના અભિલાષીયોએ કરવું ન જોઈએ લૌકિક-અસર્વજ્ઞ-દ્વારા ઉપદિષ્ટ
લૌકિક શાસ્ત્ર સસાર વધારનારી શિક્ષાઓથી પરિપૂર્ણ હોય છે તેનાથી
સાધુઓને પોતાના મહાવ્રતોનું પાલન કરવાની શિક્ષા યથાર્થ તથા પ્રાપ્ત થતી
નથી, એટલે એનું અધ્યયન કરવાવાળા ભદ્રપરિણામી સાધુજન પોતાના
વ્રતોથી પણ ચ્યુત બની જાય છે આ માટે એવા શાસ્ત્રોનું અધ્યયન મહા
વ્રતરૂપ પર્વતને નષ્ટ કરનાર વજ્રનું કામ કરે છે સમ્યગ્દર્શનની પુષ્ટિ
ન્યા સુધી જીવને થતી નથી, ત્યાં સુધી તેને સમસ્ત દ્રવ્યોથી ભિન્ન આત્મ
દ્રવ્યમાં દ્રઢ શ્રદ્ધા જાગ્રત થતી નથી આ પ્રકારની શ્રદ્ધા જાગ્રત થયા

गुरु परुषवचनानि ग्रीष्मर्तुसहस्रकिरणकिरणावलीसमानि तथापि स्वल्पेनैव समयेन सजला जलद्रावलीसमुत्थितसमीरसहचारिनीरकणिका इव परिणमन्तीति गुरुणा परुषवचनानि अनन्तहितविधायकानि मोक्षपथप्रदर्शकानि सावधकर्म-निवर्तकानि अमृतमयानि आसेरनाग्रद्वण शिक्षारूपाणि भवन्तीति मन्यमानः सन् सहेत । उक्त च—

शास्त्र किस तरह से सीखे सो बतलाते हैं—‘अणुसासिओ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—शिष्यजन यदि कदाचित् गुरुओ द्वारा कठोर वचनों से भी (अणुसासिओ-अनुशासितः) अनुशासित-शिक्षापाते हों तो भी उन्हें चाहिये कि वे (न कुप्पिज्जा-न कुप्येत्) अपने शिक्षाप्रदाता गुरुजन पर कभी भी कुपित न हों । प्रत्युत ऐसी अवस्था में सत् और असत् के विवेक करने में (पण्डित-पण्डित) कुशलमति वह शिष्य (स्वर्ति सेविज्ज क्षान्ति सेवेत) परुषभाषणको सहन करने रूप शांतिभावका ही सेवन करे । तथा (खुड्डेहिं सह ससग्ग हास क्रीड च वज्जण-क्षुद्रैः सह ससर्ग हास क्रीड च वर्जयेत्) क्षुद्रजनों-बाल अथवा पार्श्वस्थ अवसन्न-कुशील ससक्त-स्वेच्छाचारी साधुओं का संग वर्जन करें । तथा-हास्य क्रीडा का भी वर्जन करें ।

भावार्थ—यद्यपि गुरु महाराजके वचन उस समय शिष्य को ग्रीष्मऋतुके प्रखर सूर्यकी किरणों के समान मालूम पड़ते हैं परन्तु

शास्त्र उध गीते गीष्मवा ते भतावे छे—अणुसासिओ इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्यजन जो उदात्त गुरुओ द्वारा उठोर वचनोधी पणु

(अणुसासिओ-अनुशासित) अनुशासित-शिक्षा भेगवता होय तो पणु तेमणु विचारणु ओधओ उ ते (न कुप्पिज्जा-न कुप्येत्) पोताना शिक्षा प्रदाता गुरुजन उपर उही पणु कोध न उरे परतु ओवी अवस्थाभा नत् अने असत्तेनो विवेक उरवाभा (पण्डित-पण्डित) कुशलमति ते शिष्य (स्वर्ति सेविज्ज-क्षान्ति सेवेत) (उठोर) परुष भाषणुने सहन उवाउप शांतिभावणु न सेवन उरे तथा (खुड्डेहिं सह ससग्ग हास क्रीड च वज्जण-क्षुद्रैः सह ससर्ग हास क्रीडा च वर्जयेत्) क्षुद्रजनों, १ बाल अथवा २ पार्श्वस्थ, ३ अवसन्न, ४ कुशील, ५ ससक्त-स्वेच्छाचारी साधुओनो संग वर्जन उरे तथा होय किडानु पणु वर्जन उरे

मतलब तेनो ओ छे के उदात्त गुरु महाराजनु वचन, ते समये शिष्यने उनाणाना प्रखर सूर्यना किण्णो अमान मालुम पडे उ परतु परिणामभा

સકલાપત્તિદાયકપિપયમિલાસપર્યત્કાનિદીર્ઘાં ચતુર્ગતિરુસસારપરિભ્રમણકારણાનિ
સન્તિ, તસ્માદ્ વિપમપિપધરમુજગ્નય્ તાનિ દૂરતઃ પરિર્જનીયાનિ ॥૮॥

અર્થયુક્તાનિ કય શિક્ષેત ? इत्याह—

મૂલમ્—અણુસાંસિઓ નં કુપ્પિજ્જાં, સ્વર્તિં સેવિજ્જ પંડિણં ।

खुँड्हेहि सह ससर्गं, हांस क्रीड' चं वज्जएँ ॥ ९ ॥

ઝાયા—

अनुशासितः न कुप्येत्, क्षान्तिं सेवेत् पण्डितः ।

धुद्रैः सह ससर्गं, हांस क्रीडा च र्जयेत् ॥ ९ ॥

ટીકા—

‘અણુસાંસિઓ.’ इत्यादि—अनुशासितः—गुरुभिः कठोरवचनैस्तर्जि-

तोऽपि न कुप्येत्=कोप न कुर्यात् । किं तर्हि ? इत्याह—‘स्वर्ति.’ इत्यादि । पण्डितः=
सदसद्विवेकवान् सन् क्षान्तिं=परुषभाषणसहनरूपा सेवेत् । अथ भावः—यद्यपि

जलका भ्रम उत्पन्न करती है उसी तरह मिथ्या शास्त्र भी मोक्षाभिला-
षिओके लिये यथार्थस्वरूप का ज्ञान न कराकर केवल वस्तु के स्वरूप
में भ्रमोत्पादक होते हैं । समस्त आपत्ति-एव विपत्तियों को देने वाले
विषय कथायोंकी ही इनसे केवल वृद्धि होती रहती है अतः इनसे
ससार का अन्त न आकर जीवों के अनन्त ससार के मार्ग की ही पुष्टि
होती है और इसी वजह से यह जीव इस चतुर्गति स्वरूप ससार में
इतस्ततः परिभ्रमण किया करता है । इस लिये जिस प्रकार जहरीले
सर्पका दूर से ही परिहार कर दिया जाता है उसी प्रकार मोक्षाभिला-
षिओं को इन निरर्थक शास्त्रोका परिहार कर देना चाहिये ॥ ८ ॥

જળનો ભ્રમ ઉત્પન્ન કરે છે, તેવી રીતે મિથ્યાશાસ્ત્ર પણ મોક્ષ અભિલાષીઓ
માટે યથાર્થ સ્વરૂપનું જ્ઞાન ન ઠરાવતા કેવળ વસ્તુના સ્વરૂપમાં ભ્રમોત્પાદક
બને છે સમસ્ત આપત્તિ અને વિપત્તિને દેવાવાળા વિષય કથાઓની જ તેનાથી
ફક્ત વૃદ્ધિ થતી રહે છે જેથી તે વડે સસારનો અંત ન આવતા જીવોને
અનંત સસારના માર્ગમાં લઇ જાય છે, અને એ ઢારણે આ જીવ આ ચતુ
ર્ગતિરૂપ સસારમાં અહિં તહિં ભટકતો રહે છે આ માટે જે પ્રકારે જહેરીલા
સાપનો દુરથી જ ત્યાગ કરવામાં આવે છે, તેવી રીતે મોક્ષના અભિલાષીઓએ
આવા નિરર્થક શાસ્ત્રનો ત્યાગ કરવો જોઇએ ॥૮॥

ननु बालपार्थस्थादिससर्गे सत्यपि साधोः का हानिः ? दृश्यते हि वैदूर्यमणिः काचसहयोगेऽपि काचधर्मं नाप्नोति, एवमात्मार्थिनो मुनेर्बालपार्थस्थादिससर्गे सत्यपि स्वाचारपरिवर्तनं न स्यात् ? अत्रोच्यते—जीमो हि ससर्गदोषानुभावतो बालपार्थस्थाद्याचरितप्रमादादिभावनाभावितत्वात् द्रुतमेव तद्भावमाप्नोति, यथा—निम्बोदरुवासिताया भूमौ क्वचिदाम्रदृक्षः समुत्पन्नः, पुनस्तत्राम्रस्य निम्बस्य च द्वयोरपि मूले मिलिते, ततश्च ससर्गदोषादाम्रो निम्बत्वमाप्य

कठोर अक्षरों से युक्त गुरुजनों के वचनों से तिरस्कृत हुए शिष्यजन महत्त्व को प्राप्त करते हैं। जबतक मणी शाण पर नहीं चढ़ाया जाता है तबतक वह अपने उत्कर्ष को प्राप्त नहीं कर सकता है और न राजाओं के मुकुटों में भी जड़ा जाता है। साधु यदि बाल एवं पार्थस्य आदि की सगति करे तो उसकी इससे क्या हानि है। क्यों कि देखा जाता है कि वैदूर्यमणि काचमणि के साथ रहते हुए भी उसके धर्मको अर्थात् काच के गुण को ग्रहण नहीं करता है इसी प्रकार पार्थस्य आदि की सगति में रहा हुआ आत्मार्यो साधु भी अपने आचार विचार से परिचलित नहीं हो सकता ? प्रश्न ठीक है—परन्तु यह ध्यान रखना चाहिये कि भद्रपरिणामी आत्मा निमित्ताधीन होता है। निमित्त मिलने पर निमित्त के अनुसार शीघ्र ही उसका परिणामन हो जाता है। जिस प्रकार जिस भूमि में नीमके वृक्ष लगे हुए होते हैं और उसी भूमिमें यदि आम का भी वृक्ष लगा दिया जावे तो वह नीमके मूल के

ठंडेर अक्षरार्थी लरेला शुश्रूणोना वयनोथी तिरस्कृत धयेल शिष्यजन महत्त्वने पावे छे न्या सुधी भण्णीने सराणु उपर चडाववाभा आवतो नथी त्या सुधी ते पोताना उत्कर्षने प्राप्त करी शकतो नथी अने न तो ओ राजाओंना मुगटोभा जडाय छे साधु जे बाल अने पार्थस्य आदिनी सगति करे तो ओथी अने उधर नुजशान थतु नथी डेमडे जेध शडाय छे डे वैदूर्यमणी डाय भण्णीनी साथे रहेवा छता पणु ओ डायना शुषु अहणु करतो नथी आ रीते पार्थस्य आदिनी सगतिभा रहेला आत्मार्यो साधु पणु पोताना आचार विचारथी परिचलित थता नथी ? प्रश्न ठीक छे—परन्तु ओ ध्यानभा राखलु जेधजे डे भद्रपरिणामी आत्मा निमित्त आधिन अने छे निमित्त भणवाथी निमित्तना अनुसार जट्टीथी तेनु परिणामन थध जाय छे जे प्रकारे जे भूमिभा बीमडाना वृक्षो लागेला होय छे अने ओ ज भूमिभा जे आणानु वृक्ष बाववाभा आवे तो बीमडाना भूण जाये तेना भूण भणवाथी

ગીર્મિર્ગુરુણા પરુપાક્ષરાભિ,-

સ્તિરસ્કૃતા યાન્તિ નરા મહત્તમ્ ।

અલબ્ધશાનોત્કપ્પણા નૃપાણા,

ન જાતુ મૌલૈ મળયો યસન્તિ ॥ ૧ ॥

ચ=પુનઃ ક્ષુદ્રૈઃ=વાલૈઃ, અથવા પાર્શ્વસ્થાવસન્નકુશીલસસક્તયથાચ્છન્દૈઃ

સહ સસર્ગ=સજ્ઞ વર્જયેત્ ।

પરિણામ મેં વે જલ સે ભરે હુળ મેઘ કે સમય ઉત્પન્ન વાયુ કે સાથ જલ કણિકા કે સમાન હિતવિધાયક હોતે હૈં । જિમ પ્રકાર વર્ષાકાલ મેં જબ આકાશ મેં ઘટાળ ઘિર આતી હૈં તો ઉસસમય વાયુ કા ભી સચાર હોને લગતા હૈં-આંધી ઉઠને લગતી હૈં ઓર ઉસકે ઉઠતે હી વે ઘટાળ વરસને લગતી હૈં । ઇસસે આતપત્ત-ગરમીસે પીડિત આત્માઓં કો શીતલતા કા અનુભવ હોને લગતા હૈં । ઇસી પ્રકાર ઉસ સમય ગુરુજનોં કે વચન કઠોર પ્રતીત હોતે હૈં પરન્તુ ભવિષ્ય મેં વે શિષ્યોં કે લિયે આત્મકલ્યાણ કે સાધક હોને સે અનત શીતલતા પ્રદાન કરને વાલે હો જાતે હૈં । શિષ્યજન કો ગુરુ કે વચન અનતરિત વિધાયક, મોક્ષપથ પ્રદર્શક, સાવધકર્મ નિવર્તક અમૃતસ્વરૂપ જાનકર સહતે રહના ચાહિયે । ક્યોં કિ ઇનસે શિષ્યોં કો આસેવનશિક્ષા ંવ ગ્રહણ શિક્ષા પ્રાપ્ત હોતી હૈં વ્રતોં કો ગ્રહણ કરના ંવ ઉનકા સમ્યગ્ચરીતિ સે પાલન કરના યહ શિક્ષા ગુરુ કે વચનોંસે હી શિષ્યોં કો મિલતી હૈં । કહા ભી હૈં-ગીર્મિર્ગુરુણાં ઇત્યાદિ-

તે જળથી ભરેલા મેઘના સમયે ઉત્પન્ન થતા વાયુની સાથે જળકણિકાના જેવા હિત વિધાયક હોય છે જે પ્રકારે વર્ષાકાળમાં જ્યારે આકાશમાં ઘટાઓ ઘેરાય છે એ સમયે વાયુનો પણ સચાર થાય છે અને આંધી ઉઠવા લાગે છે અને આંધીના આગમનથી તે ઘટાઓ વરસવા લાગે છે એનાથી (તડ કાથી તપેલ) આતપત્ત આત્માઓને શીતળતાનો અનુભવ થવા લાગે છે આ પ્રકારે એ સમયે ગુરુજનેનું વચન કઠોર જણાય છે પરંતુ ભવિષ્યમાં તે શિષ્યોને માટે આત્મ કલ્યાણનું સાધક હોવાથી અનત શીતળતા આપનાર બને છે શિષ્યજને ગુરુના વચન અનત હિત વિધાયક, મોક્ષપથ પ્રદર્શક, સાવધ કર્મ નિવર્તક અમૃત સ્વરૂપ બાણીને સહી લેવા બેઠાએ ડેમકે તેનાથી શિષ્યોને આસેવન શિક્ષા અને ગ્રહણશિક્ષા પ્રાપ્ત થાય છે વ્રતોનું ગ્રહણ કરવું અને તેને સમ્યગ્ચરીતિથી પાલન કરવું આ શિક્ષા ગુરુના વચનોથી જ શિષ્યોને મળે છે કહ્યું પણ છે-ગીર્મિર્ગુરુણાં ઇત્યાદિ-

તયા-હાસ=હસન, ક્રીડા=રુન્દુકાદિકા ચ વર્જયેત્, જ્ઞાનાવરણીયાદ્યવિધ-
કર્મવન્નજનકતાદિતિ ભાવઃ ।

ઉક્તચ—“જીવે ણ ભતે ! હસમાણે વાઉસ્સુયમાણે વા કહ્ કમ્મપગડીઓ
વધઈ ? ગોયમા ! સત્તવિહ્વધે વા અદ્ધવિહ્વધે વા ”

ઝાયા-જીવઃ સ્વલુ મદન્ત ! હસન્ વા ઉત્સુરુન્ વા કતિ કર્મપ્રકૃતીર્વ-
ન્નાતિ, ગૌતમ ! સપ્તવિધમ્મકો વા અષ્ટવિધમ્મકો યા ઇત્યાદિ । ક્રીડાવિપયે-
ડપ્પેવમેયાગમોડ્ડુસન્નેયઃ ॥ ૯ ॥

કે મહત્વ કો બી ચિનષ્ટ કર દેતા હૈ એવ દશવિધ ધર્મકો ધ્યસ્ત કર દેતા
હૈ । ડસલિયે ક્ષુદ્રોં કા તયા ચાલકો કા સસર્ગ સદા પરિહાર્ય થતલાયા
ગયા હૈ । તયા ચાલઆદિજનોકી સગતિ સે નિંદા હોતી હૈ એવ પાપકાર્યો
મે અનુમતિ દેને કી બી આદત પડ જાતી હૈ । ડસી તરહ જ્ઞાનાવરણીય
આદિ અષ્ટવિધ કર્મોંકે વધ કે જનકહોને સે સાધુજન કો ચાલોંકે સાથ
હૈસી કરના, ક્રીડા કરના આદિ અકર્તવ્યોકા બી પરિહાસ કર દેના
ચાહિયે । પ્રભુકા સ્વય બી એસા હી ઉપદેશ હૈ—“જીવે ણ ભતે ! હસમાણે
ઉસ્સુયમાણે વા કહ્ કમ્મપગડીઓ વધઈ ? ગોયમા ! સત્તવિહ્વધે વા
અદ્ધવિહ્વધે વા ” ઇત્યાદિ—પ્રભુ સે ગૌતમને પ્રશ્ન કિયા હૈ ભદન્ત !
યહ જીવ જન હૈસી કરતા હૈ અથવા ઉત્સુક હોતા હૈ તય કિતને કર્મકી
પ્રકૃતિયો કા વધ કરતા હૈ ? તય પ્રભુ ને ઉત્તર દિયા કિ હૈ ગૌતમ ! હસ
અવસ્થા મે યહ જીવ સાત પ્રકાર કે યા આઠ પ્રકાર કે કર્મોંકા વધ કરતા

મયમના મહત્વનો પણ નાશ કરી નાખે છે એમ જ દશવિધ ધર્મનો
પણ ધ્વન્ત કરી નાખે છે આ માટે ક્ષુદ્રાનો તથા બાલકોનો મસર્ગ સદા
પરિહાર્ય બતાવવામા આવેલ છે તથા બાળ આદિ જનોની સગતિથી નિંદા
થાય છે તેમજ પાપકાર્યોમા અનુમતિ દેવાની પણ આદત પડી બધ છે
આ રીતે જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મના બધનોના જનક હોવાથી સાધુજનોએ
હાસી કરવી, ક્રીડા કરવી આદિ અકર્તવ્યોનો પરિહાર કરી દેવો બોધએ
પ્રભુનો સ્વય આવો જ ઉપદેશ છે “જિવે ણ ભતે ! હસમાણે વા ઉસ્સુયમાણે વા
કહ્ કમ્મપગડીઓ વધઈ ? ગોયમા ! સત્તવિહ્વ વધે વા અદ્ધવિહ્વ વધે વા”
ઈત્યાદિ—પ્રભુથી ગૌતમે પ્રશ્ન કર્યો હો ભદન્ત ! આ જીવ જ્યારે હસે છે
ત્યારે કેટલા કર્મની પ્રકૃતિઓનો બધ કરે છે ? પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો કે હો
ગૌતમ ! આ અવસ્થામા આ જીવ સાત પ્રકારના અથવા આઠ પ્રકારના કર્મોંનો

કદુફલો ભવતિ । અપર ચ ગાલ્પાર્થસ્થાદિસસર્ગો લોકે ગર્હો જનયતિ, સર્વ
 એવૈતે સાધય એમ્ભૂતા ઇતિ, તથા પાપેઽનુમતિમુત્પાદયતિ । અય માયઃ-યથા-
 રજઃપુદ્ગો મણિગણ મલ્લિનયતિ, રાહુચન્દ્રમંડલપ્રભામપરકર્પયતિ, લોભઃ સર્વગુણ-
 ગણ વિનાશયતિ, હેમન્તઃ કમલવન પ્રલીનયતિ, તથા-શુદ્રસર્ગઃ શાન્ત્યાદિગુણગણ
 મલ્લિનયતિ, લઙ્ગ્યાદિપ્રભામપરકર્પયતિ, તપઃસયમજનિતમદચ્ચ વિનાશયતિ, દશ-
 વિધધર્મ પ્રલીનયતિ, તસ્માત્ શુદ્રસર્ગઃ પરિર્જનીય ઇતિ ।

સાથ અપને મૂલ સે મિલા રહને પર કદુફલ દેને લગતા હૈ । યહ વાત
 પ્રસિદ્ધ હૈ । ઇસલિયે સસર્ગ કે દોષ સે જૈસે આમ્ર નિમ્બભાવ કો પ્રાપ્ત
 હોકર કદુવે ફલ દેને લગતા હૈ ઊસી પ્રકાર આત્માર્થી સાધુજન ભી
 ચાલ પાર્શ્વસ્થાદિ કે સગતિ સે સ્વાચાર અપ્દ હો જાતે હૈ । આમ્ર પર
 નીમકા હી પ્રભાવ પડતા હૈ-નીમ પર આમ્ર કા નહી-કારણ કિ બુરી
 વસ્તુ કા હી અધિક પ્રભાવ પડા કરતા હૈ ઓર વહી વસ્તુ દુસરો કો
 જલ્દી અપને અનુરૂપ પરિણામ લેતી હૈ-યહ એક સ્વાભાવિક વાત હૈ ।
 યહ તો આલોદેહી વાતે હૈ કિ ધૂલિ કા પુજ મણિગણકો ભી મલિન
 બના દેતા હૈ । રાહુચન્દ્રમંડલ કી પ્રભા કા અપરકર્પક હોતા હૈ, લોભ
 સમસ્ત સદ્ગુણોકા લોપક હોતા હૈ । હેમન્ત ઋતુ કમલવન કો દગ્ધ કર
 દેતા હૈ । ઇસી તરહ યહ ભી માનને મે કોઈ આપત્તિ નહી હૈ કિ શુદ્ર-
 જનો કા સસર્ગ ભી સાધુજનો કે શાંતિ આદિ ગુણગણો કો મલિન
 બના દેતા હૈ । ઊનકે પ્રાપ્ત-પ્રભાવ કો કમ કર દેતા હૈ । તપ એવ સયમ

કડવા ફળ આપવા લાગે છે આ વાત પ્રસિદ્ધ છે આ માટે સસર્ગના
 દોષથી જેમ આખો લીમડાના લાવને પાત્રી કડવા ફળ આપનાર બને છે
 એ જ રીતે આત્માર્થી સાધુજન પણ ખાળ પાર્શ્વસ્થાદિના સગથી સ્વાચારબ્રહ્મ
 બની જાય છે આખા ઉપર લીમડાનો જ પ્રભાવ પડે છે, લીમડા ઉપર
 આખાનો નહી કારણ કે ખરાબ વસ્તુનો અધિક પ્રભાવ પડે છે અને વસ્તુ
 ખીજાઓને જલ્દી પોતાના જેવી બનાવે છે આ એક સ્વાભાવિક વાત છે આ
 તો આખે જોયેલી વાત છે કે ધુળનો વટોળ મણીઓને પણ મલીન બનાવી
 દે છે રાહુ ચંદ્ર મંડળ તેજને ઢાકી દે છે લોભ સમસ્ત સદ્ગુણોને લોપનાર
 હોય છે હેમન્ત કમળ વનને બાળી નાખે છે આ રીતે એ માનવામા કોઈ
 અચુક્તિ નથી કે શુદ્રજનોના સસર્ગ પણ સાધુજનોના શાન્તી આદિ ગુણોને
 મલીન બનાવી દે છે એના પ્રાપ્ત પ્રભાવને ઓછો કરે છે, તપ અને

ક્રોધ કે આવેશ સે મૃપાભાષણ મત કરો । (વહુય માય આલવે-વહુક માચ આલપેત્) વ્યર્થ આલજાલરૂપ વચનોંકા ઉચ્ચારણ મત કરો-અનર્થ પ્રલાપ મત કરો-અધિક મત બોલો । (કાલેણ ય અહિજ્જિત્તા-કાલેન ચાધીત્ય) પ્રથમ પૌરૂપી મે સ્વાધ્યાય કરકે (તઓ ણગઓ જ્ઞાઇજ્ઞ-તતઃ એકાકી ધ્યાયેત્) દ્વિતીય પૌરૂપી મે એકાકી હોકર સૂત્રાર્થકા ચિન્તવન કરો । ઉપલક્ષણ સે તૃતીય પૌરૂપી મે ભિક્ષાચર્યા, એવ ચતુર્થી પૌરૂપી મે ભંડોપકારણ કી પ્રતિલેખના કે વાદ પુનઃ સ્વાધ્યાય કરો । યહ વાત સ્વય સૂત્રકાર છાઈસ વે અધ્યયન મેં કહેગે ।

ભાવાર્થ—ઈસ સૂત્ર દ્વારા પ્રકારાન્તર સે વિનય ધર્મકા શિષ્ય-જનો કો ઉપદેશ દેતે ટુળ સૂત્રકાર કહતે હે કિ હે શિષ્યો યદિ તુમ ઈસ વિનય ધર્મકો પાલન કરને કે અભિલાષી હો તો તુમ્હારા યહ કર્તવ્ય હૈ કિ તુમ ક્રોધ કે આવેશમે આકર કબી ભી મૃપાભાષણ મત કરો । ક્યોં કિ ઈસ પ્રકાર કરનેસે વિનયધર્મકી પાલના નહીં હોતી હૈ મૃપા-ભાષણ કે નિવેધ સે ઉત્તરે સ્વાય-સ્વાય માન, માયા, લોભ, એવ હાસ્યાદિ કોં કા ભી વિનયવાન કો ત્યાગ કર દેના ચાહિયે । મૃપાવાદાદિ કો ત્યાગ કરને કા કારણ યહ હૈ કિ ઈસ પ્રકાર કી પ્રવૃત્તિ કરને વાલા

મૃપાભાષણ ન કરે (વહુય માય આલવે-વહુક માચ આલપેત્) આળપ પાળ રૂપ વચનોંકા વ્યર્થ ઉચ્ચારણ ન કરે-અનર્થ પ્રલાપ ન કરે-વધારે ન બોલે । (કાલેણ ય અહિજ્જિત્તા-કાલેન ચાધીત્ય) પ્રથમ પૌરૂપીમા સ્વાધ્યાય કરી (તઓ ણગઓ જ્ઞાઇજ્ઞ-તતઃ એકાકી ધ્યાયેત્) બીજા પૌરૂપીમા એકાકી થઇને સૂત્રાર્થનુ ચિંતવન કરે । ઉપલક્ષણથી ત્રીજા પૌરૂપીમા ભિક્ષા ચર્યા અને ચોથા પૌરૂપીમા ભંડોપકરણની પ્રતિલેખના પછી ફરી સ્વાધ્યાય કરે । આ વાત સૂત્રકાર પોતે ૨૬ મા અધ્યયનમા કહેશે

ભાવાર્થ—આ સૂત્ર દ્વારા પ્રકારાન્તરથી વિનય ધર્મનો શિષ્યજનોને ઉપદેશ આપતા સૂત્રકાર કહે છે કે હે શિષ્યો ! જો તમે આ વિનયધર્મનું પાલન કરવાના અભિલાષી હો તો તમારૂં એ કર્તવ્ય છે કે તમે ક્રોધના આવેશમા આવી ઠપી પણ મૃપાભાષણ કરો નહીં કેમકે આ પ્રકારે કરવાથી વિનય ધર્મની પાલના થતી નથી મૃપાભાષણના નિવેધથી એની સાથે માન, માયા, લોભ અને હાસ્યાદિનો પણ વિનયવાને ત્યાગ કરી દેવો જોઇએ મૃપાવાદાદિનો ત્યાગ કરવાનું કારણ આ છે કે આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિ કરવા

पुनरपि प्रकारान्तरेण विनयमुपदिशन्नाह—

मूलम्—मां ये चण्डालिय कासी, बहुय मां ये आलवे ।

कालेपं ये अहिर्जिता, तंओ झाइजं एगंओ ॥ १० ॥

छाया—

मा च चण्डालीक कार्पीद, बहु मा च आलपेत् ।

कालेन चाधीत्य, ततो ध्यायेत् एकरुः ॥ १० ॥

टीका—

‘मा य’ इत्यादि—च शब्दः समुच्चयार्थकः । चण्डालीक—चण्डः=क्रोध-
स्तद्वशादलीक=मृषाभाषण मा कार्पीत्=मा कुर्यात्, इदमुपलक्षण मानमायालोभ-
भयहास्यादीनाम् । उक्तच—

मुसावाओ उ लोगम्मि, सव्वसाहूहि गरिहिओ ।

अविस्सासो य भूयाण, तम्हा मोस विवज्जए ॥ (दशवै. ६ अ. १३ गा.)

छाया—

मृषावादस्तु लोके, सर्वसाधुभिर्गर्हितः ।

अविश्वासश्च भूताना, तस्मादमृषा विवर्जयेत् ॥

च=पुनः बहुक-बहुव बहुम्-अतिशयम् आलजालरूप मा आलपेत्=मा
वदेत् । बहुभाषणे बहवो दोषा भवन्ति । उक्त च—

है । इसी तरह क्रीडाके विषय मे भी समझ लेना चाहिये ॥ ९ ॥

दूसरे प्रकार से भी इसी विनयधर्मका सूत्रकार उपदेश करते
हैं—‘ माय. ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—शिष्यजनो को संबोधित करते हुए सूत्रकार कहते
है कि हे शिष्यो ! तुम (चण्डालिय माम कासी—चण्डालीक मा चकार्पीत्

अथ उरे ठे आ रीते क्रीडाओना विषयमा पणु समञ्ज वेवु नेधये ॥ ६ ॥

भीष्म प्रसारथी पणु आ विनय धर्मोना सूत्रकार उपदेश करे छे—
माय० इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्यजनोने संबोधन करत सूत्रकार कहे छे के छे
शिष्यो ! तमे चण्डालिय माम कासी—चण्डालीक मा चकार्पीत्) क्रोधना आवेशथी

પાલને કા આદેશ હૈ । વહુભાપણ મે અથવા વિના વિચાર કિયે ભાપણ મેં ન તો સાધુ કે મૂલગુણરૂપ ઇસ સમિતિ કા હી પાલન હોતા હૈ ઓર ન ગુણિ કા હી । ડસીલિયે વહુભાપણ મે “વહુત દોષ હૈ” અન્યત્ર ભી પેસા હી કહા હૈ—

વહુભાપણમુન્માદ સ્વાધ્યાયધ્યાનભજન કુરતે ।

અહિતમનર્થકર તત્, ભવતિ ચ પીડાકર નિતરામ્ ॥ ૧ ॥

વહુભાપણાત્ દ્વિતીય નશ્યતિ, તાવન્મહાવ્રત તસ્માત્ ।

સ્યાદેવ કર્મવધસ્તસ્માદ્ દીર્ઘાધ્વસસારઃ ॥ ૨ ॥

વહુત આલજાલરૂપ વકવાદ કરને વાલોંકે ઉન્માદ રોગ હો જાતા હૈ । સાધુ કે સ્વાધ્યાય ગ્વ ધ્યાન મેં વિઘ્ન પડતા હૈ—સ્વાધ્યાય ધ્યાન નષ્ટ હો જાતે હૈ । વહુભાપણ સે અનેક અનર્થ હોતે હૈ । જ્યાદા ઇસ વિષય મે ઓર ક્યા કહા જાય સાધુ કા ઇસ હાલત મેં દ્વિતીય સત્ય-મહાવ્રત ભી સ્થિતિ હો જાતા હૈ અતઃ વહુભાપીકે કર્મ વહુત વન્ધતે હૈ ઓર વહુ દીર્ઘ સસારી હોકર સસાર મે પરિભ્રમણ કરતા હૈ ।

“કાલેણ” ઇસ પદ સે સૂત્રકાર સાધુ કા ક્યા કર્તવ્ય હૈ યહ વાત દિશ્વલાતે હૈ । વે કહતે હ કિ સાધુ કો પ્રથમ પૌરુષી મે સ્વાધ્યાય

સમિતિ અને વચનશુદ્ધિ પાળવાનો આદેશ છે બહુ ભાષણુમા અથવા વિચાર ઈર્થા વગરના ભાષણુમા ન તો સાધુના મુળશુદ્ધિ ઉપ એ નમિતિનુ પાલન થાય છે અને ન શુદ્ધિનુ પણ આ માટે બહુ ભાષણુમા “ઘણો દોષ છે” બીજામા પણ તેમજ જુદુ છે

વહુભાપણમુન્માદ સ્વાધ્યાયધ્યાનભજન કુરતે ।

અહિતમનર્થકર તત્ ભવતિ ચ પીડાકર નિતરામ્ ॥૧॥

વહુભાપણાત્ દ્વિતીય નશ્યતિ તાવન્મહાવ્રત તસ્માત્ ।

સ્યાદેવ કર્મવધસ્તસ્માત્ દીર્ઘાધ્વસસાર ॥૨॥

આલ બલરૂપ વધુ બડવાદ કરવાવાળાને ઉન્માદ રોગ વધ આવે છે સાધુના સ્વાધ્યાય અને ધ્યાનમા વિઘ્ન પડે છે—સ્વાધ્યાય ધ્યાન નષ્ટ થઈ બંધ છે બહુ ભાષણુથી અનેક અનર્થ થાય છે આ વિષયમા વધુ શુ ડહેવાય સાધુનુ આ હાલતમા બીજુ સત્ય મહાવ્રત પણ ખડિત થઈ બંધ છે એટલે બહુભાષીના કર્મ વધુ બધાય છે અને તે દીર્ઘ સસારી બની સસારમા પરિભ્રમણ કરે છે

“કાલેણ” આ પદથી સૂત્રકાર સાધુનુ શુ કર્તવ્ય છે આ વાત બતાવે છે, તેઓ ડહે છે કે સાધુને પ્રથમ પૌરુષીમા સ્વાધ્યાય કરવો જોઈએ પછી

ગુહ્યભાષણમુન્માદ, સ્વાધ્યાય'યાનમઙ્ગન કુરુતે ।

અહિતમનર્થકર તદ્, ભયતિ ચ પીડાકર નિતરામ્ ॥૧॥

ગુહ્યભાષણાદ્ દ્વિતીય, નશ્યતિ તાત્પર્યમહાત્તર તસ્માત્ ।

સ્યાદેવ કર્મમન્થ, -સ્તસ્માદ્ દીર્ઘાં યસસારઃ ॥ ૨ ॥

તર્હિ કિં કુર્યાત્ ? इत्याह—‘कालेण.’ इत्यादि । ‘कालेण’-इत्यत्र सप्तम्यर्थे

તૃતીયા, કાલે=પ્રથમપૌરુષ્યા તુ, ચકારસ્ત્વર્થમાચકઃ, અગ્રીત્ય=સ્વાધ્યાય કૃત્વા
તતઃ=તદનુ દ્વિતીયપૌરુષ્યામ્ એકઃ-એકાકી સન્ ભાગ્યો રાગાદિરહિતઃ, દ્રવ્યતો
વિધિક્તશયનાસનાદિસથઃ ધ્યાયેત્-શ્રુત્યર્થ ચિન્તયેત્ । ઉપલક્ષણમેતત્ તૃતીયચતુર્થ-
પૌરુષ્યોરપિ, તથા ચ-તૃતીયપૌરુષ્યા મિત્તાચર્ય ચતુર્થ્યા પુનઃ સ્વાધ્યાય કુર્યા-
દિત્યર્થઃ । વક્ષ્યતિ પદ્ધિવિશેષ યયને-

સાધુ સાધુ નથી હૈં વહ સાધ્વાભાસ હૈં । કરા મી હૈં કિ—

મુસાવાઓ ડલોગમ્મિ સવ્વાસાહુર્હિં ગરિહિઓ ।

અવિસ્સાસો ય મૂયાણ તમ્હા મોસ વિવજ્જણ । (દશવૈ૦ ૬ અ. ૧૩ ગાથા)

યહ મૃષાવાદ સર્વ-સાધુઓં અર્થાત્ તીર્થંકર આદિ મહાપુરુષોં
દ્વારા ગર્હિત-નિન્દિત હૈં, દૂસરે મૃષાવાદી પર જગત્ કા કોઈ મી પ્રાણી
વિશ્વાસ નહીં કરતા હૈં, અર્થાત્ વહ સવ્ કે લિયે અવિશ્વાસ્ય હોતા હૈં ।
इसी प्रकार बहुत बोलने से भी विनय धर्म यथावत् पालित नहीं हो
સકતા હૈં । ક્યો કિ હસ અવસ્થા મે એસે મી કઈ શબ્દ નિકલ જાતે હૈં
જો વ્યર્થ હોતે હૈં એવ સુનને વાલે કે લિયે મી કષ્ટપ્રદ હોતે હૈં । જો મન
મે આયા સો બોલ દેના-યહ પ્રવૃત્તિ સાધુ માર્ગ કી નહીં હૈં । હસમે તો
થઢી સાવધાની રખની પડતી હૈં । હસી લિયે ભાષાસમિતિ એવ વચનગુણિ

વાળા સાધુ સાધુ નથી તે સાધ્વાભાસ છે કહ્યું પણ છે કે—

મુસાવઓ સ લોગમ્મિ સવ્વાસાહુર્હિં ગરિહિઓ ।

અવિસ્સાસો ય મૂયાણ તમ્હા માસ વિવજ્જણ । દશવૈ૦ ૬ અ ૧૩ ગાથા

આ મૃષાવાદ સર્વ સાધુઓ અર્થાત્ તીર્થંકર આદિ મહાપુરુષોદ્વારા
અહિત છે ખીજા મૃષાવાદી ઉપજ જગતના કોઈપણ પ્રાણી વિશ્વાસ કરતા
નથી તે બધાને માટે અવિશ્વાસ હોય છે આ પ્રકારે બહુ બોલવાથી પણ
વિનયધર્મ યથાવત્ પાલિત નથી થઈ શકતો કેમકે એ અવસ્થામાં એવા પણ
કોઈ શબ્દ નિઠળી બાય છે, જે વ્યર્થ હોય છે, અને સાલજવાવાળાને માટે
પણ દુઃખદાયક હોય છે જે મનમાં આવ્યું તે બોલી નાખ્યું—આ કામ
સાધુનું નથી. એણે તો ખૂબજ સાવધાની રાખવી પડે છે. આ માટે ભાષા

च-पुनः, अकृतम्=अनाचरित चण्डालीकादिक, नो कृतमिति=मृषाभाषण मया न कृतमित्येव भाषेत । अयं भाषः-गुरुशुश्रूषाकारिणोऽपि शिष्यस्य कश्चिदतीचार-समवे गुरुसनिधौ तदालोचना करणीया । आलोचना हि-मोक्षमार्गविज्ञातकानाम-नन्तससारार्थकानां भाषा-निदान-मिथ्यादर्शनशल्यानां निष्कर्षणी, ज्ञानावरणीया-घट्टविपर्ययमलापरुषणी, शुद्धात्मस्वरूपदर्शनी, तत्त्वातत्त्वमिर्शनी, अव्याप्राध-मुग्धवर्षिणीति ॥ ११ ॥

(आह-कदाचित्) यदि अकस्मात् (चडालिय कट्टु-चडालीक कृत्वा । क्रोध के आवेश से अकस्मात् जूठ पोला गया हो तो भी उसे (कयावि न निन्दुविज्ज-कदापि न निन्दुवीत) कभी भी किसी भी परिस्थिति में छिपाना नहीं चाहिये । (कड कडेत्ति भासेज्जा-कृत कृतमिति भाषेत) ऐसा नहीं कहना चाहिये कि मैंने क्रोधादिक के आवेश से असत्य भाषण नहीं किया है-किन्तु ऐसा ही कहना चाहिये कि मेरे द्वारा क्रोधादिक के आवेश से असत्य भाषण अवश्य-अवश्य हुआ है, (अकड नो कडेत्ति य-अकृत नो कृतमिति च) और जो क्रोधावेशसे असत्य नहीं बोला गया हो तो ऐसा भी नहीं कहना चाहिये कि मैंने असत्य भाषण किया है ।

भावार्थ-यदि क्रोधादिक रूपायो के आवेश से असत्य भाषण हो भी जाय तो उसे यह नहीं कहना चाहिये कि मैंने असत्य भाषण नहीं किया है । जैसे रक्त से दूषित वस्त्र रक्तसे बोने

आह-कदाचित्-इति यदि-अकस्मात् चडालिय कट्टु-चडालीककृत्वा बोधना आवेशात् अकस्मात् एव बोली जाय तो पण तेने कयावि न निन्दु-विज्ज-कदापि न निन्दुवीत इति पण देव पण परिस्थितिमा छुपावणु नही लेधये कड कडेत्ति भासेज्जा-कृत कृतमिति भाषेत अयं न उडेणु लेउये डे मे क्रोधादिना आवेशमा असत्य-भाषणु करेव नथी-परंतु अयं उडेणु लेउये डे मानवी बोधना आवेशमा असत्य भाषणु जरार-जर ययु डे अकड नो कडेत्ति य-अकृतनो कृतमिति च अने ले क्रोधावेशना लीधे असत्य न बोलायु होय तो अयं पण न उडेणु लेउये डे मे असत्य भाषणु उरुं छे

मतलब आने अ डे डे ले क्रोधादि उपायोना आवेशात् भडमा असत्य-भाषणु करेव नथी तो अयं न उडेणु लेउये डे मे असत्य-भाषणु नथी उरुं ले रीते बोलीवी जरअयेव दूषित वस्त्र बोलीवी बोवावी शुद्ध यतु

“ પદમ પોરિસિ સજ્ઞાય વીય જ્ઞાણ જિયાયઈ ।

તદ્યાપ મિક્ત્વાયરિય પુણો ચડત્થીડ સજ્ઞાય ” ઇતિ ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

યદિ કયશ્ચિદસત્યભાષણ ભવેત્તદા તન્ન ગોપયેદિત્યાહ-‘આહચ્ચ.’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—આહચ્ચં ચડાલિય કદ્દુ, ન નિન્નુવિજ્ઞ કયાંઈવિ ।

કંડં કંડેત્તિં માસેજ્જો, અકંડે નો કંડેત્તિં યં ॥૧૧॥

છાયા—

કદાચિત્ ચણ્ડાલીક કૃત્વા, ન નિહ્નુવીત કદાચિદપિ ।

કૃત કૃતમિતિ ભાષેત, અકૃતં નોકૃતમિતિ ચ ॥ ૧૧ ॥

ટીકા—

‘ આહચ્ચ ’ ઇત્યાદિ—કદાચિત્=અરુસ્માદ ચણ્ડાલીક=ક્રોધાદિવશાદ—

વૃત્તભાષણ કૃત્વા કદાચિદપિ—યદા પરેણ જ્ઞાત નોજ્ઞાત યા તદાપિ ન નિહ્નુવીત=ન ગોપયેત્—અવૃત્તભાષણ મયા ન કૃતમિત્યપલાપ ન કુર્યાત્ । કિં તર્હિ ? ઇત્યાહ—કૃત ચણ્ડાલીકાદિ, કૃતમિતિ=ક્રોધાદિવશાદવૃત્તભાષણ મયા કૃતમિત્યેવ ભાષેત, તથા

કરના ચાહિયે । પશ્ચાત્ દ્વિતીય પૌરુષી મે રાગાદિક ભાવોં સે રહિત્ત હોકર સૂત્રાર્થકા ચિન્તવન કરના ચાહિયે । ઉપલક્ષણ સે તૃતીય ‘ એવ ચતુર્થ પૌરુષી કા ગ્રહણ હુઆ હૈ જિસકા ભાવ હસ પ્રકાર હૈ કિ તૃતીય પૌરુષી મે વહ ભિક્ષાચર્યા કરે ઔર ચતુર્થ પૌરુષી મેં પુનઃ સ્વાધ્યાય કરે હસીયાત કો હસી સૂત્ર કે છાઈસ ૨૬ વેં અધ્યયન મેં ભગવાનને કહા હૈ—

પદમ પોરિસિ સજ્ઞાય વીય જ્ઞાણ જિયાયઈ ।

તદ્યાપમિક્ત્વા યરિય પુણો ચડત્થીઈ સજ્ઞાય ॥ ઇતિ ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

અગર કિસી કારણ વશ અસત્ય બોલાજાય તો ઉસે છિપાવે નહીં, હસી વાતકો કહતે હૈ—‘ આહચ્ચ. ’ ઇત્યાદિ ।

બીજા પૌરુષીમા રાગાદિક ભાવોથી રહિત બની સૂત્રાર્થનુ ચિતવન કરવું જોઈએ ઉપલક્ષથી ત્રીજા અને ચોથા પૌરુષીનુ ગ્રહણ થયેલ છે જેનો ભાવ આ પ્રકારે છે કે ત્રીજા પૌરુષીમા તે ભિક્ષા ચર્યા કરે અને ચોથા પૌરુષીમા ફરી સ્વાધ્યાય કરે આ વાત આજ સૂત્રના ૨૬મા અધ્યયનમા ભગવાને કહી છે—

પદમ પોરિસિ સજ્ઞાય વીય જ્ઞાણ જિયાયઈ ।

તદ્યાપ મિક્ત્વાયરિય પુણો ચડત્થીય સજ્ઞાય ઇતિ ॥ સૂ૦ ૧૦ ॥

આ વાતને આ સૂત્રના ૨૬ મા અધ્યયનમા ભગવાને કહ્યું છે

જો કેઈ ડારણવશ અસત્ય બોલાઈ જાય તો એને છૂપાવવું નહિ એજ

વાત ને કહે છે આહચ્ચ૦ ઇત્યાદિ

વાલે અષ્ટવિધ કર્મોંકા ઇસ આલોચના કે પ્રભાવ સે વિનાશ હોતા હૈ । આત્મિક શુદ્ધ સ્વરૂપ કે દર્શન કરાનેવાલી યહ આલોચના હૈ ઓર તત્ત્વ ણ્વ અતત્ત્વ કે વિવેક કો જાગ્રત કરતી હુઈ અવ્યાયાધ સુખ કો પ્રદાન કરનેવાલી યહી આલોચના હૈ ॥ ૧૧ ॥

શિષ્યકો સમીકામ ગુરુમહારાજકે અભિપ્રાયસે હી કરના ચાહિયે, સો દિખલાતે હ—‘ મા ગલિયસ્સેવ૦’ ઇત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—(ગલિયસ્સેવ કસ-ગલિતાશ્ચ ઇવ કશા) જિસ પ્રકાર અવિનીત ઘોડા વારવાર કશા (ચાતુક) કે પ્રહાર કી ડચ્છા કરતા હૈ, ઉસી પ્રકાર (પુણો પુણો મા વચનમિચ્છે-પુનઃ પુનઃ મા વચન ડચ્છેત્) પુનઃ પુનઃ પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિરૂપ ગુરુકે આજ્ઞા કી શિષ્ય કો વાછા નહી કરની ચાહિયે, અર્થાત્-ઉપદિષ્ટ અર્થકો હી વારવાર કહલવાને કે લિયે ગુરુ મહારાજ કો કષ્ટ નહી દેના ચાહિયે । કિન્તુ (આહન્ને કસ વ દદ્દુ-આકીર્ણ, કશામ્ ઇવ દદ્દ્વા) જિસ પ્રકાર આકીર્ણ અર્થાત્ જાતિ-માન્ સુશિક્ષિત વિનીત ઘોડા ચાતુક કો દેખકર અપની અવિનીતતા કા પરિહાર કર દેતા હૈ, ઉસી તરહ વિનીત શિષ્ય મી (પાવગ પરિવજ્જણ-પાપક પ્રતિવર્જયેત્) ગુરુ કે ઇગિત આકાર કો જાનકર પાપમય અનુ-ષ્ઠાન કા પરિત્યાગ કરે ।

ઇસ શ્લોકકા ભાવાર્થ શત્રુમર્દન રાજા કે દૃષ્ટાન્ત સે કહતે હૈ—
વહ ઇસ પ્રકાર હૈ—

અવૃત્તપુનુ દર્શન કગવનાઁ આ આલોચના છે અને તત્ત્વ તેમજ અતત્ત્વના વિવેકને જાગ્રત કરીને અવ્યાયાધ સુખ આપનારી આ જ આલોચના છે ॥૧૧॥

જિથ્યે બધા કામ શુરુમહાગજના અભિપ્રાયથી જ કરવા બેઠ્યે, તે બતાવવામા આવે છે ‘ માગલિયસ્સેવ૦’ ઇત્યાદિ

ગલિયસ્સેવ કસ-ગલિતાશ્ચ ઇવ કશા જે પ્રકારે ઘોડો વાર વાર ચાતુકના પ્રહારની ઇચ્છા કરે છે એ પ્રકારે પુણો પુણો મા વચનમિચ્છે-પુનઃ પુનઃ મા વચન ડચ્છેત્ કરી ફરી પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિરૂપ ગુરુની આજ્ઞાની શિષ્યે ઇચ્છા ન કરવી બેઠ્યે-અર્થાત્ ઉપદિષ્ટ અર્થને વાર વાર ડહેવડાવવા માટે શુરુમહારાજને કષ્ટ ન આપવું બેઠ્યે પરંતુ આહન્ને કસ વ દદ્દુ-આકીર્ણ કશામ્ ઇવ દદ્દ્વા જે પ્રકારે આકીર્ણ અર્થાત્ જાતિમાન ડેખવાયેલ ઘોડો ચાતુકને બેઠ પોતાની અવિનીતતાનો ત્યાગ કરે છે એજ રીતે વિનીત જિથ્ય પણ પાવગ પરિવજ્જણ-પાપક પ્રતિવર્જયેત્ શુરુના ઇગિત-આકારને બહુ પાપમય અનુષ્ઠાનનો પરિત્યાગ કરે

આ શ્લોકનો ભાવાર્થ શત્રુમર્દનના દષ્ટાન્તથી મમબલવામા આવે છે, જે આ પ્રકારે છે

ગુરોરભિપ્રાયેણૈવ સર્વં કર્તવ્યમિત્યાદ્—

મૂલમ્—માં ગલિયસ્સેવે કેસ. વંચનામિચ્છે પુણો પુણો ।

કેસં વં દેદ્દુમાહન્ને', પાવેગં પરિવેજ્જણ ॥૧॥

છાયા—

મા ગલિતાશ્વ ઇય કુશા, વચનમ્ ઇચ્છેત્ પુનઃ પુનઃ ।

કશામ્ ઇય દ્વદ્વા આકીર્ણઃ, પાપક પરિવર્જયેત્ ॥ ૧૨ ॥

ટીકા—

‘મા ગલિયસ્સેવ.’ इत्यादि—इव=यथा, गलिताश्वः=अग्निनीततुरङ्गः,

પુનઃ પુનઃ કુશા=કુશાપ્રહાર વાગ્ગતિ, તથા પુનઃ પુનઃ વચન=પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિપર ગુરોરુપદેશ મા ઇચ્છેત્ । ઉપદિષ્ટાર્થમેવ પુનઃ પુનર્નક્તુ ગુરવે પરિશ્રમો ન દેય ઇતિ ભાવઃ ।

પર શુદ્ધ નહીં હોતા, उसी प्रकार झूठ की शुद्धि पुनः झूठ बोलने से नहीं होती है यह विश्वास रखना चाहिये । फलितार्थ यह है कि वास्तविक स्थिति को साधु के लिये छुपाना नहीं चाहिये, और अवास्तविक स्थिति को कल्पना के तुलिका से सजाकर प्रकट नहीं करना चाहिये । शिष्य चाहे गुरुजन की शुश्रूषा करनेवाला भी क्यों न हो तो भी उसे कथञ्चित् अतीचार लगने पर गुरु के समीप आलोचना अवश्य करनी चाहिये । कारण कि आलोचना से आत्मा की शुद्धि होती है एव मोक्ष-मार्ग के विघातक तथा अनन्त ससार के वर्धक ऐसे माया, मिथ्या एव-निदान इन तीन शक्तियों का अभाव होता है । आत्मा को मलिन करने-

નથી એજ રીતે ભુઠની શુદ્ધિ ફરી ભુઠ બોલવાથી થતી નથી, આ વિશ્વાસ રાખવો બેઠએ આનો અર્થ એ છે કે વાસ્તવિક સ્થિતિને સાધુએ કદી પશુ છુપાવવી ન બેઠએ, અને અવાસ્તવિક સ્થિતિને કલ્પનાથી સજાવીને પ્રકટ ન કરવી બેઠએ શિષ્ય ગુરુજનની શુશ્રૂષા કરવાવાળો પશુ કેમ ન હોય તો પશુ તેને કથચિત્ અતીચાર લાગવાથી ગુરૂની પાને તેણે આલોચના જરૂર કરવી બેઠએ કારણ કે આલોચનાથી આત્માની શુદ્ધિ થાય છે અને મોક્ષ માર્ગના વિઘાતક તથા અનન્ત સાગરને વધારનાર એવા માયા, મિથ્યા અને નિદાન આ ત્રણ શક્તિઓને અભાવ હોય છે આત્માને મલિન કરવાવાળા અષ્ટ વિધ કર્મોનો આ આલોચનાના પ્રભાવથી વિનાશ થાય છે આત્મિક શુદ્ધિ

स च तुरङ्गमः कृशया पुनः पुनस्ताडितोऽपि नेच्छति शत्रुमभिगन्तुम् । अत्रान्तरे शत्रु-
सैनिका अस्य सन्त्यानपि सैनिकान् अनाथानि अशरणानि मन्थाना अचिरेणैव
विजित्य निजयात्र यादयामासुः, शत्रुमर्दनः स्वबाहनेन गलिताश्वेन पराजितः श्री-
हतो यावत्पलायितुं शक्नोति, तावत् “गृह्यता गृह्यताम्”—इति उदन्तः शत्रुसैनिकास्त
निग्रहीतुं पश्चाद्वावमानाः शत्रुमर्दनं निगृह्य लोहपिञ्जरे स्थापितवन्तः । एव गलिता-
श्मसदृशः शिष्यो महतेऽनर्थाय भवति । किं तर्हि कुर्यादित्याह—कृशा—‘चावूक’
इति भाषाप्रसिद्धा दृष्ट्वा, अकीर्णः=जात्याश्वः, विनीताश्व इव शिष्यो गुरोरिद्वि-
तमाकारं दृष्ट्वा पापकृ=पापानुष्ठानम्—अविनीततामित्यर्थः, परिउर्जयेत्=सर्वथा परि-
हरेत् । अयं मानः—यथा जात्याश्वः कृशा दृष्ट्वाश्वास्तदस्यागय विज्ञाय कृशाताडन

घोड़े को चानुक्रुसे ताडना करता था वह घोड़ा त्यों त्यों पीछे हटता
जाता था और शत्रु के सन्मुख जाने में अचक्रचाता था । इसके बाद शत्रु
सैनिकों ने इस राजा के सैनिकोंको अशरण एवं अनाथ जैसा मानकर
बहुत जल्दी पराजित कर दिया । और अपनी विजयकी बुद्धि भी बजा दी ।
शत्रुमर्दन नरेश ज्यों ही अपने को उस अडियल घोड़े की बजह से
पराजित समझकर एवं श्रीविहीन होकर युद्धभूमि से पलायन करने को
तैयार हुआ कि इतने में ही “ इसको पकड़ लो पकड़ लो ” इस प्रकार
बोलते हुए शत्रुसैनिकों ने उसका पीछा किया और उसको पकड़कर
उन्होंने लौहनिर्मित एक पीजर के अन्दर बन्द कर दिया ।

इस कथा से यह साराश निकलता है कि गलिताश्व—अडियल
घोड़े की तरह अविनीत शिष्य भी महान् अनर्थकारी होता है । तथा
जिस प्रकार विनीत घोड़ा अपने स्वामी के अभिप्रायानुसार चलता

बार तेने इटगरवानुं शङ्क उर्युं परतु गमे तेटला थाणुड पडवा छता पणु
बोडो पाछणज् हुंतो गयो, शत्रुनी सामे बवामा ते अयजतो हुतो आ
परिस्थितिने लाल लछ शत्रु सेनाये शत्रुमर्दन राजना सैन्यमा डाडाडार वर्तावी
नीधो अने गत्रुओये छत मेणवी पोताना विजयना वाळ वगाडया शत्रुमर्दन
राजये, आ पोताना अडियल बोडाने डारणु पराजित थवु पडयु छे ते नाणु
युद्धलूमिथी पलायन उरवानी तैयारी उरी ओटलामा “आने पडडी ट्यो, पडडी
ट्यो ” आ प्रडरे बोलता शत्रुसैनिको तेनी पासे आवी पडोअ्या अने तेने
पडडी बोडाना मज्जुत सणीयावाणा पाजराभा पुरी दीधो

आ वार्ताथी ओ साराश निङणे छे डे गलिताश्व—अडियल घोडानी
भाङ्के अविनीत शिष्य पणु महान् अनर्थकारी होय छे ओ प्रकारे विनीत

અન્ન શત્રુમર્દનટ્ટાન્તઃ, તથાદિ—

આસીદ્વદ્વેશે ચમ્પાપુરી નામ નગરી, તત્ર નરવીરઃ સમરધીરઃ શૂરઃ શત્રુ-
મર્દનો નામ નૃપતિર્મૂઢ્ય । સ ચૈકદા યુદ્ધપ્રસન્નેન તુરગમાલ્ય ઠસ્ત્યશ્વરથપદાતિભિઃ
પરિવૃત્તઃ સગ્રામભૂમૌ ગતઃ । તત્પ્રતિપક્ષનૃપસૈનિકા દુર્બલા યપિ સસૈન્ય શત્રુમર્દન
શસ્ત્રાસ્ત્રપંખૈઃ પીડયન્તિ । અથ શત્રુમર્દનઃ સોત્સાહ શત્રુસૈનિકાન્ મર્દયિતુ સ્વગાહન
વૈરિસેનાયા પ્રવેશયન્ પ્રેસ્યતિ સ્મ । તેન તુરગમેન યિલોમતઃ પશ્વાત્ ગમન સમાર-
બ્ધમ્ । તતઃ શત્રુમર્દનઃ કશયા સ્વગાહન તાડયન્ પુનઃ પુનર્યે ગમયિતુમિચ્છતિ,

અગદેશ મે ચપાપુરી નામકી એક નગરી થી । ઉત્સકા શાસક
શત્રુમર્દન નામકા એક રાજા થા । વહ મનુષ્યો મે શ્રેષ્ઠ, યુદ્ધકલા મે
નિપુણ એવ શૂરો મે વીર થા । એક દિન કી વાત હૈ કિ વહ નરેશ યુદ્ધ
કે પ્રસંગ સે ઘોડે પર સવાર હોકર હસ્તિ, અન્વ, રથ એવ પદાતિયો સે
પરિવૃત્ત હોકર સગ્રામ ભૂમિ મે ગયા । ઉત્સકે પ્રતિપક્ષભૂત રાજા કી
સેનાને જો કિ એક પ્રકાર સે દુર્બલ થી તો મી સસૈન્ય ઉત્સ શત્રુમર્દન
નરેશ કો શસ્ત્ર એવ અસ્ત્રો કે પ્રહારો સે જર્જરિત કર દિયા । શત્રુમર્દન
ને જ્યેક પ્રકાર કી અપની સ્થિતિ દેખી તો ઉત્સને ઉત્સાહિત હોકર
શત્રુ કે સૈનિકો કો મર્દન કરને કે લિયે અપને ઘોડે કો શત્રુકી સેનાકે
મીતર પ્રવિષ્ટ હોને કે લિયે આગે પ્રેરિત ક્રિયા । પરન્તુ વહ ઘોડા ઉત્સ
સેના કે મીતર ન ઘુસકર ઉલ્ટા પીછે હી હટને લગા । તથા શત્રુમર્દન ને
ઘોડે સે બારબાર અપને ઉત્સ ઘોડે કી તાડના કરના પ્રારંભ કી જિસસે
કિ ઉત્સ ઘોડે દ્વારા વહ શત્રુસેના હટ સકે । પરન્તુ ડ્યો-ડ્યો નરેશ ઉત્સ

અગદેશમા ચપાપુરી નામની એક નગરી હતી ત્યાં શત્રુમર્દન નામના
રાજા રાજ્ય કરતા હતા તે મનુષ્યમા શ્રેષ્ઠ, યુદ્ધકળામા નિપુણ અને શૂરવીર
હતા એક દિવસની વાત છે કે રાજા શત્રુમર્દન યુદ્ધમા પ્રસંગે ઘોડા ઉપર
સ્વાર થઈ હાથી, ઘોડા, રથ અને સૈનિકોના સમુદાય સાથે સગ્રામ ભૂમિ
ઉપર ગયા એના પ્રતિપક્ષી રાજાની સેના એક પ્રકારથી ઘણી ઓછી હતી,
હતા પણ શત્રુમર્દન રાજાના સૈન્યને તથા યુદ્ધ શત્રુમર્દનને પણ શસ્ત્ર અસ્ત્રના
પ્રહારોથી વિહ્વળ બનાવી દીધા શત્રુમર્દને પોતાની આ પ્રકારની સ્થિતિ
જોઈ ત્યારે એક સાચા વીર પુરુષને શોભે એ ગીતે શત્રુસૈન્યને શિડસ્ત
આપવા અને પોતાના સૈન્યનો નિકળતો અગ્નિચક્રો બચાવવા પોતાના ઘોડાને
શત્રુસૈન્યની વચ્ચેવચ્ચે લઈ જવા પ્રયત્નશીલ બન્યા, પરંતુ તે ઘોડો શત્રુ-
સેનાની વચ્ચે ન જતા પાછો હટવા લાગ્યો ત્યારે શત્રુમર્દને ડોરડાથી વાર

भो ! मन्त्रिणः ! किमधुना करणीय, प्रचलवैरिणश्चतुर्गिणी सेना चतुर्षु खलु भागेषु
नगरी-मावेष्ट्य तिष्ठति। मन्त्रिण ऊचुः-प्रभो ! अलमनया चिन्तया, वयमल्पसख्यका
अपि भवदीयतेजः समुपलभ्य शात्रवन्मित्रये प्रखरतरशक्तिशालिनो भवामः ।
भवत्प्रतापादेव सर्वं रिपुल प्रणष्ट भविष्यति । देव ! जात्याश्वमारुह भवान्
सन्नद्धः सन्नग्रतः शत्रुमभिसरतु, वयमपि सन्नद्धाः सन्तो भवन्तमनुगच्छामः । एव
विचार्य स्वकीयसेनापरिवृतः स मणिनाथो योद्धु निःसृतः । अल्पप्रल मणिनाथ-
मवलोक्य शत्रुसैनिकाः केचिदसिचर्महस्ताः केचिद्बल्लहस्ताः केचिदनुर्वाणधराः

साथ विचार किया, बोला-हे मंत्री महाशयो ! कहो अब क्या करना
चाहिये । देखो, प्रचलशत्रुकी चतुरगिणी सेना नगरी को चारों ओर से
घेर कर पड़ी हुई है । सुनकर मंत्रियोंने कहा प्रभो ! चिन्ता मत करो ।
हम सब लोग आपके प्रचल तेज से उदीस होकर शत्रुसेना को पराजय
करने में प्रखर शक्तिशाली होंगे । आपके प्रताप से ही समस्त रिपुदल
प्रणष्ट होगा । स्वामिन् ! सजधज कर आप जात्याश्व पर सवार होकर
पहिले से ही शत्रु के सन्मुख जाड्ये । हम लोग भी सन्नद्ध होकर आपके
पीछे-पीछे आते हैं । इस प्रकार विचार कर मणिनाथ नरेश सेना से
परिवृत होकर युद्ध करने के लिये निकल पडे । अल्पचलवाले नरेश को
देखकर शत्रु के सैनिकोंने उसे घेर लिया । सैनिकों मे किन्ही-किन्ही
के हाथो मे तलवारें थी । किन्ही-किन्ही के हाथो मे भाले थे । किन्हीं-
किन्ही के हाथों मे धनुष एव बाण थे । किन्ही-किन्ही के हाथों मे

आ नाली मंत्रीओ भाये विचार उर्थो, मंत्रीओने उदेशीने तेखे उहु-डे मन्त्रि-
महाशयो । उहो डवे शु कश्चु नेधये प्रणण शत्रुनी अतुरगिणी सेना
नगरने थारे तरश्ची घेरा घालीने पडेल छे आ प्रदरनु रान्तनु उडेखु सालणी
मंत्रियोखे उहु, प्रलो । चिंता न उरे अमो णधा आपना प्रणण तेजधी
उदीप्त थर शत्रु नेनानो पगण्य उरवामा प्रखर शक्तिशाली थधशु आपना
प्रतापथी शत्रुनु सैन्य डानी जथे स्वामिन् । आप तैयार थर नाल्याश्व पर
सवार थध पडेलान शत्रुओनी सन्मुख पडोयो, अमे पणु तैयार थध
आपनी पाछण पाछण आवीखे छीये आ प्रदारे विचार उरी मणिनाथ गन्त
सेनाथी परिवृत थध युद्ध उरवा भाटे निजणी पडया थोडा णणवाणा रान्तने
नेध शत्रुनेनाखे तेमने घेरी लीधा सैनियोमा दोध दोधना डायमा तरवार
डती, दोधना डायमा लावा डता दोधनी पाने धनुष्य णाणु डता दोधना

ત્રિનૈવ તદભિપ્રાયાનુસાર ચેદ્યતે, તથા મુશિષ્યોઽપિ ગુરોરિદ્વિતાકાર દૃષ્ટ્વા તદાશય વિજ્ઞાય “ગુરોર્ચનાયાસો માબૂદિતિ”-ચનેનામેરિતિ एव તદભિપ્રાયાનુસાર કુર્યાત્ ।

અત્ર મણિનાથદૃષ્ટાન્તઃ-તથાહિ—

આસીદજિતનાથજિનશાસને વદ્વદેશે રત્નપુર નામ નગરમ્ । તત્ર પ્રજા-પાલનતત્પરઃ સ્વજનપદહિતકરઃ પ્રશાન્તમાનસઃ સુજનહસમાનસઃ સમાશ્રિતનીતિ-સરણિઃ સકલસદ્ગુણસરોજતરર્ણિર્મણિનાથનામકો વૃષ્ટિઃ । સ ચૈકુદા દુરાત્મભિઃ પ્રવલરિપુભિઃ પરિતો વેદિતા સ્વનગરીમાલોભ્ય મન્ત્રિભિઃ સહ વિચારિતવાન્-ભો હૈ ઝસી પ્રકાર સુશિષ્ય ઓ ગુરુ કે ઇગિત આકાર કો સમજ્ઞ કર ઝનકી આજ્ઞા કે અનુસાર ચલતા રહતા હૈ ।

હસ વિષય મે મણિનાથરાજા કા દૃષ્ટાન્તહૈ ઓર વહ હસપ્રકાર હૈ—

દ્વિતીય તીર્થંકર શ્રી અજિતનાથ સ્વામી કે સમય મે વગાલ દેશ કે અન્દર રગપુર નામકા ઁક નગર યા । વહા કે નરેશ કા નામ મણિનાથ યા । યહ પ્રજાપાલન કરને મે સદા તત્પર રહા કરતા યા । હસસે દેશ ઁર મે આનન્દ મગલ છા રહા યા । રાજ્યકાર્ય સે હસકા મન કઁમી ઁમી કાયર નહી વનતા યા । સુજનરૂપી હસો કો રમને કે લિયે યહ માનસરોવર જૈસા માના જાતા યા । રાજનીતિ કે પાલન કરને મે યહ સર્વદા દત્તચિત્ત રહા કરતા યા । સદ્ગુણરૂપી કમલો કો વિકસિત કરને કે લિયે યહ સૂર્ય જૈસા યા । ઁક દિન કી વાત હૈ કિ હસકી નગરી કો હસકે પ્રવલ શત્રુ નેઆકર ઘેર લિયા । રાજાને યહ દેઝકર મન્ત્રિયોકે

ઘોડા પોતાના માલીકના કહેવા મુજબ યાલે છે, ઁ જ રીતે સુશિષ્ય યણુ ગુરુના ઇગિત આકારને સમજી ઁમની આજ્ઞા પ્રમાણે યાલતો રહે છે

આ અંગે મણિનાથ રાજાનુ દષ્ટાન્ત છે જે આ પ્રકારનુ છે

ખીજા તીર્થંકર શ્રી અજિતનાથ સ્વામીના સમયમા બગાળ દેશમા રગપુર નામના ઁક નગરમા મણિનાથ નામના રાજા રાજ્ય કરતા હતા જે પ્રજા પાલન કરવામા સદા તત્પર રહેનાર હતા આથી દેશભરમા આનન્દ મગલ વરતાઈ રહેલા હતા રાજ્યકાર્યથી ઁનુ મન ઝલી યણુ કાયર બનતુ નહી મુજનરૂપી હસોને રમવા માટે તે માનસરોવર જેવા ગણાતા હતા રાજા નીતિનુ પાલન કરવામા તે સર્વદા દત્તચિત્ત રહેતા હતા, અદ્વુણુરૂપી કમ જોાને વિકસિત કરવા માટે તે સૂર્ય જેવા હતા ઁક દિવસની વાત છે કે ઁના નગરને ઁના પ્રબળ શત્રુએ, સૈન્યસાથે આવી ઘેરી લીધ રાજાએ

ટીકા—

‘અણાસવા’ ઇત્યાદિ—અનાશ્રવાઃ=અનાજ્ઞાકારિણઃ, ઉન્મૂલ્ખલત્વાત્, સ્થૂલચસઃ=અધિચારિતભાષિણઃ, અભિમાનિત્વાત્, કુશીલાઃ=કુલ્લિતાચારવન્તઃ, દુષ્ટસ્વભાવા ઉભયલોકઅપરહિતતાદિત્યર્થઃ । શિષ્યાઃ મૃદુમપિ=કોમલહૃદયમપિ ગુરુ, ચન્ડ=સત્કોપ પ્રકુર્વન્તિ । પૂર્વાર્ધેનાવિનીતશિષ્યાચરણ પ્રદર્શિતમ્ ।

કા આરાધન કરતા હુઆ સ્વ ઓર પર કા કલ્યાણ કરનેવાલા હોતા હૈ ॥ ૧૨ ॥

ફિર બી સૂત્રકાર અવિનીત ંવ વિનીત કે સ્વરૂપ કો કહતે હૈ—
‘અણાસવાઃ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(અણાસવા-અનાશ્રવાઃ) અવિનીત હોને સે આજ્ઞાનુસાર નહીં ચલને વાલે (યૂલવયા-સ્થૂલચસઃ) અભિમાની હોને સે વિના વિચારે મોલનેવાલે, (કુસીલા-કુશીલાઃ) ફલ્લોક ંવ પરલોક કે મય સે રહિત હોને કે કારણ દુષ્ટ સ્વભાવવાલે એસે (સીસા-શિષ્યાઃ) શિષ્ય (મિઝપિ-મૃદુમપિ) કોમલ હૃદયવાલેગુરુ કો બી (ચન્ડ પકરતિ-ચન્ડ પ્રકુર્વન્તિ) કોપયુક્ત કરતે હ । ંવ જો શિષ્ય (ચિત્તાણુયા-ચિત્તાનુયા) આચાર્ય મહારાજકી આરાધના તપ ંવ સયમ કી હેતુ હોતી હૈ એસા જાનકર આચાર્ય મહારાજ કી મનોવૃત્તિકા અનુસરણ કરનેવાલે હોતે હૈ અર્થાત્ ંનકે આજ્ઞા કે આરાધક હોતે હૈ, તથા (દક્ષોવવેયા-દાક્ષ્યોપપેતાઃ) ગુરુ મહારાજ કી સુખ શાતા કે અભિલાષી હોને સે

કરતાવી આ પ્રકારે મુશિધ્ય પણ ગુરુ મહારાજની આજ્ઞાનુ આરાધન કરતા પોતાનુ ંને બીલનુ કલ્યાણ કરવાવાળા હોય છે ॥૧૨॥

સૂત્રકાર વધુમા અવિનીત ંને વિનિતતા સ્વરૂપને કહે છે અણાસવાઃ ઇત્યાદિ અન્વયાર્થ—અણાસવા-અનાશ્રવા અવિનીત અન્વયાર્થી આજ્ઞાનુમાર નથાલ

વાવાળા યૂલવયા-યૂલચસ અભિમાની હોવાથી વગર વિચાર્યું મોલવાવાળા કુસીલા-કુશીલા આલોક ંને પરલોકના ભયથી રહિત હોવાના ંજાણે દુષ્ટ સ્વભાવવાળા એવા શિષ્ય ંમળ હૃદયવાળા ગુરુને પણ ંપ યુક્ત કરે છે અથવા જે સીસા-શિષ્યા શિષ્ય મિઝપિ-મૃદુમપિ । ંમળ હૃદયવાળા ગુરુને પણ ચન્ડ પકરતિ-ચન્ડ પ્રકુર્વન્તિ ંપ યુક્ત કરે છે આચાર્ય મહારાજની આરાધના તપ ંને મયમના હેતુથી હોય છે એલુ બાણી આચાર્ય મહારાજની મનોવૃત્તિનુ અનુસરણ કરવાવાળા હોય છે, અર્થાત્ એમની આજ્ઞાના આગધ હોય છે તથા દક્ષોવવેયા-દાક્ષ્યોપપેતા ગુરુ મહારાજની સુખશાતાના અભિલાષી

કેચિદ્ યદિધારિણઃ કેચિત્તોમરકરા અનેકાનેકજસ્રાસ્રધારિણઃ પરિતો મણિનાથ
વેદિતવન્તઃ । एय त्रिभिधसकृतेषु समुपस्थितेषु स मणिनाथस्तेन जात्याश्रयाहनेन
शत्रुसैनिकरचितत्रिभिधव्यूहेषु मृगेषु सिंह इव निःशङ्कः प्रविश्य सर्पान्नुचरैः सहाग्रतो
धावमानः शत्रुसैनिकेषु विजय प्राप्तवान् । एय मुशिष्यः स्वगुरुमाराधयन् स्वपर-
कल्याणाय भवति ॥ १२ ॥

પુનરવિનીતત્રિનીતયોરાચરણમાદ—

મૂલ્મ—અળાસેવા થૂલવયાં કુસીલા, મિંડાપિ ચંડ પકૈરતિ સીંસા ।

चित्ताणुया लंहु दक्खोववेया, पसार्ये ते' हुं दुरासंयपि ॥ १३ ॥

છાયા—

अनाश्रवाः स्थूलवचसः कुशीलाः, मृदुमपि चण्ड प्रकुर्वन्ति शिष्याः ।

चित्तानुगा लघु दाक्ष्योपपेताः, मसादयन्ति ते हु दुराशयमपि ॥ १३ ॥

લકડિયા થી । કિન્हीं—કિન્हीं કે શાથો મે તોમર જાતિ કે શસ્ત્ર થે । इस
प्रकार अस्त्र एव शस्त्रो से सुसज्जित उस शत्रुसेना ने चारों ओर से
मुझे घेर लिया है, यह देखकर नरेश ने अपने उस घोड़ेको उस सेना के
रचित विविध प्रकार के व्यूह में आगे बढ़ाया । जिस प्रकार मृगों के
टोले में नि'शक होकर सिंह घुस जाता है उसी प्रकार मणिनाथनरेश
भी उस घोड़े पर बैठे हुए उस शत्रु की सेना में घुस पड़े और अपनी
एव अपने अनुचरों की उनसे रक्षा करते हुए आगे बढ़ते गये । शत्रु-
सेना भी इनसे ज्यो—ज्यो घे आगे बढ़ते जाते ये परास्त होती जाती
थी । इस प्रकार शत्रुसेना को पराजित कर मणिनाथ ने अपनी विजय-
पताका वहाँ फहराई । इसी प्रकार मुशिष्य भी गुरु महाराज की आज्ञा

હાથમા લાકડીઓ હતી, ડોઢના હાથમા તોમર નામના શસ્ત્ર હતા આ
પ્રકારના શસ્ત્ર—મસ્તથી સુસજ્જ ઓવી શત્રુસેનાએ મને ઘેરી લીધેલ છે, એક
બેઠ મણીનાથ રાજાએ પોતાના ઘોડાને એ સેનાએ રચેલા વ્યૂહની વચ્ચે
આગળ વધાર્યો જે રીતે મૃગોના ટોળામા નિશક બની સિંહ ધૂમતો હોય,
આ રીતે શત્રુસેનાની વચ્ચે ઘુસી જઈ પોતાના અને પોતાના સૈનિકોનુ રક્ષણ
કરતા કરતા આગળ વધવા માડ્યુ આથી શત્રુસેનામા લગાણ પડ્યુ આ
પ્રકારે શત્રુસેનાને પરાજિત કરી રાજા મણિનાથે પોતાની વિજયપતાકા

ચણ્ડનામકઃ શિષ્યો મિલિતઃ । અધૈક્રદા મિત્રાચર્યા ગચ્છતસ્તસ્યાચાર્યસ્ય માર્ગે-
કસ્માદજ્ઞાનતો મૃતમણ્ડૂકલેવરોપરિ ચરણતલ સલગ્નમ્ । તદનુગતોઽસૌ ચણ્ડસ્તદાની-
ગુરુમવ્રવીત્-જહદ્ ! ભવતા ચરણાઘાતેન મણ્ડૂકો મારિતઃ, તદા ગુરુઃ શિષ્યવચન શ્રુત્વા
દુઃશીલોઽયમિતિ મત્વા સમતામવલ્ખ્ય મૌનમાસ્થાય સ્વસ્થાનમાગત્ય સ્વાધ્યાય-
ધ્યાનસલ્ગ્નો જાતઃ । તદાનોં ચણ્ડેન મનસિ વિચારિતમ્-મામય પ્રતિદિન પ્રતિક્ષણ
ગ્રહણાસેવનાશિક્ષાયા પ્રેરયતિ-મા પ્રમાદતામ્, મા પ્રમાદતામ્ । ઇતિ કાર્યભાર

છિદ્રોકા અન્વેષણ કરના હી ણક્ર ઉસકા કામ યા । ડસી સે ગુરુમહારાજ
જૈસે પરમોપકારી કે સાથ મીં યહ સદા અપની છેષ મરી દૃષ્ટિ રલા
કરતા યા । ણક્ર દિન કી વાત હૈં કિ જવ ગુરુ મહારાજ સ્વય ગોચરી કે
લિયે જા રહે થે-તય માર્ગ મેં ડનકા પૈર ણક્ર મૃતક મણ્ડૂક કે કલેવર
કે ડપર અનજાન સે પડ ગયા । સાથ મેં યહ ક્રોધી શિષ્ય મીં યા ।
જો ગુરુમહારાજ કે પીછે-પીછે ચલ રહા યા । ડસને ડ્યો હી યહ દેલા,
સહસા યોલ ડઠા કિ ગુરુ મહારાજ આપ કે પૈર કે આઘાત સે મણ્ડૂક કી
વિરાધના હુઈ હૈં । ડસ પ્રકાર શિષ્ય કા વચન સુનકર ઓર યહ દુઃશીલ
હેં ણેસા જાનકર સમતા કા અવલગન કરકે ચુપચાપ ગુરુ મહારાજ અપને
સ્થાન પર વાપિસ લૌટ આયે ઓર વહા આકર સ્વાધ્યાય ણવ ધ્યાન મેં
લીન હો ગયે । ણેસા દેલકર ડસ સમય ચડ-(ક્રોધી શિષ્ય) ને મનમે
વિચાર કિયા-દેલ્લો ગુરુ મહારાજ તો મુઝે પ્રતિદિન ણવ-પ્રતિક્ષણ
“પ્રમાદ મત કરો, પ્રમાદ મત કરો” ડસ પ્રકાર સે ગ્રહણ શિક્ષા ઓર

મહારાજના છિદ્રોતુ અન્વેષણ કરુ એ જ એનુ ડામ હતુ એથી ગુરુ
મહારાજ જેવા પરમોપકારીના સાથે પણ મદા પોતાની દેશભરી દૃષ્ટી રાખ્યા
કરતો હતો એક દિવસની વાત છે કે, જ્યારે ગુરુમહારાજ પોતે ગોચરી
માટે જઈ રહ્યા હતા, ત્યારે માર્ગમા તેમનો પગ એક મરેલા દેડકાના
કલેવર ઉપર અનણ્યવી પડી ગયો તે ક્રોધી શિષ્ય પણ સાથે હતો જે ગુરુ
મહારાજની પાછળ પાછળ ચાલતો હતો જ્યારે તેણે આ જોયું તો તુર્તજ
ખોલી ઉઠ્યો કે ગુરુ મહારાજ આપના પગના આઘાતથી દેડકાનું મૃત્યુ થયું
છે આ પ્રકારના શિષ્યના વચન સાંભળીને અને તે દુઃશીલ છે, તેવું જાણીને
સમતાનું અવલગન કરીને ગુરુ મહારાજ ચુપચાપ પોતાના મ્થાન ઉપર પાછા
ફરી ગયા અને ત્યાં આવીને સ્વાધ્યાય તેમજ ધ્યાનમા લીન બની ગયા આવું
જોઈ ચડે (તે ક્રોધી શિષ્યે) મનમા વિચાર કર્યો જુઓ ગુરુ મહારાજ તો
મને પ્રતિદિન તેમજ પ્રતિક્ષણ “પ્રમાદ ન કરો, પ્રમાદ ન કરો” આ પ્રકાર

અત્ર ચણ્ડશિષ્યદૃષ્ટાન્તઃ, તથાહિ—

एकः सरलहृदयः सद्यस्तपस्वी तेजस्वी रत्नत्रयसम्पन्नः कोमलान्तः
करणः सुभद्रनामको वृद्धाचार्य आसीत् । तस्यातिप्रिद्वेपी गुरुच्छिद्रान्वेपी प्रचण्ड-
चतुरार्द्ध से युक्त होते हैं वे शिष्य (दुरासयपि-दुराशय अपि) क्रुपित
भी अपने गुरुमहाराज को (हु) निश्चय से (लटु-लघु) शीघ्र ही
(पसायण-प्रसीदयन्ति) प्रसन्न करते हैं ।

अविनीत शिष्य का आचरण चण्ड अर्थात् क्रोधी शिष्य के
दृष्टान्त से वर्णन किया जाता है—

एक वृद्ध आचार्य थे । जिनका नाम सुभद्र था । हृदय इनका
कषाय निर्मुक्त होने से बहुत ही सरल था । और दयालु थे । वे बहुत
ही अधिक तपस्या किया करते थे, अतः “ तपस्वी ” इस नाम से
प्रसिद्ध थे । जैसे ये तपस्वी थे वैसे ही ये तेजस्वी भी थे । इसी से
रत्नत्रय से सुशोभित इनका अन्तःकरण बना हुआ था । आर्जव
(सरलता) धर्मकी प्राप्ति हो जाने से जो मनसे एक प्रकार की नरमाई
आजाती है उसका नाम कोमलता है । यह कोमलता इनके अन्तःकरण
से पूर्णतया भरी हुई थी । इनका एक शिष्य था । इसका नाम चण्ड था ।
यह यथा नाम तथा गुणवाला था । जितने गुरु महाराज कोमल
परिणामी थे उतना ही अधिक यह कठोर था । अपने गुरु महाराज के

હોવાથી ચતુરાધી યુક્ત હોય છે તે શિષ્ય દુરાસયપિ-દુરાશયઅપિ ક્રોધાયમાન
થયેલા પોતાના ગુરુ મહારાજને હુ નિશ્ચયથી લટુ-લઘુ જલદી પસાયણ-
પ્રસીદયન્તિ પ્રમન્ન કરે છે

અવિનીત શિષ્યનું આચરણ અઠ અર્થાત્ ક્રોધી શિષ્યના દૃષ્ટાન્તથી વર્ણન
કરવામા આવે છે

એક વૃદ્ધ આચાર્ય હતા, જેમનું નામ સુભદ્ર હતું એમનું હૃદય
કષાય નિર્મુક્ત હોવાથી બહુજ સરળ હતું અને દયાળુ હતા તેઓ ખુબ
અધિક તપસ્યા કર્યા કરતા હતા જેથી તપસ્વી નામથી પ્રસિદ્ધ હતા જેવા
એ તપસ્વી હતા એવા એ તેજસ્વી પણ હતા તેજસ્વીપણાને લીધે રત્ન
ત્રયથી સુશોભિત એમનું અંતઃકરણ હતું આર્જવ (સરલતા) ધર્મની પ્રાપ્તિ થઇ
જવાથી જે મનમા એક પ્રકારની નરમાઈ આવી જાય છે, એનું નામ કોમળતા
છે આ કોમળતા એમના અંતઃકરણમા પૂર્ણતયા ભરી હતી એમને એક શિષ્ય
હતો જેનું નામ ચણ્ડ હતું તે યથા નામ તથા ગુણવાળો હતો જેટલા ગુરુ
મહારાજ કોમળ પરિણામી હતા એટલા જ એ કઠોર હતા પોતાના ગુરુ

વશગતોઽસૌ વૃદ્ધાચાર્યઃ શરીર ત્યક્ત્વા સર્પદેહ પ્રાપ્તવાન્ । સ ચ વિપમવિપધરો
નામ્ના ચણ્ડકૌશિકઃ સર્પો જાતઃ । એવ ચણ્ડશિષ્યવદવિનીતશિષ્યા મૃદુમપિ ગુરુ
પ્રકોપયન્તિ, દુર્ગતિમપિ પ્રાપયન્તિ ।

અથ વિનીતશિષ્યાચરણ પ્રદર્શયતિ—‘ચિતાણુગા’. ઇત્યાદિ । ચિતાણુગા.=
આચાર્યમનોદૃત્યનુસરણશીલા., આચાર્યારાધનસ્ય તપઃસયમહેતુત્વાત્, દાક્ષ્યોપેતાઃ
—દાક્ષ્ય=ચાતુર્ય તેનોપેતા.=યુક્તાઃ, ગુરુશતાભિલાષિત્વાત્, તે શિષ્યાઃ હુ=
નિશ્ચયેન, દુરાગયમપિ=સકોપમપિ ગુરુ, લઘુ=શીઘ્ર પ્રસાદયન્તિ=પ્રસન્ન કુર્વન્તિ ।
અ ૫ ચણ્ડરુદ્રાચાર્યશિષ્યોદાહરણમ્—તથાહિ—

રુદ્રાચિદુજ્જયિનીનગર્યા શિષ્યપરિવારસહિતઃ સ્વભારતચણ્ડ ચણ્ડરુદ્રનામક
આચાર્યઃ સમવસ્યતઃ । સ ચ સાધૂના ગ્રહણાસેવનાશિક્ષાયા ન્યૂનાતિરિક્તાદિદોષ-
જો અન્ધકાર હોને કી વજરૂં સે દિલ્લાઈ નહીં પડ રહા યા । ઉસસે
ઉનકા માયા ટકરાયા ઓર ફૂટ ગયા વિશિષ્ટ આઘાત હોને સે ઉનકે
ચિત્ત મેં આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન હુઆ । ઉસસે વે વૃદ્ધ આચાર્ય આર્તધ્યાન મેં
મરકર વિપમ-વિપધર ચણ્ડકૌશિક સર્પકી પર્યાય મે ઉત્પન્ન હુઆ । ઉસ
પ્રકાર ચણ્ડશિષ્યકી તરહ અવિનીત શિષ્ય કોમલ હૃદયવાલે ભી અપને
ગુરુ મહારાજ કો ક્રુપિત કરતે હૈં ઓર દુર્ગતિ તક પહુંચાતે હૈં—

વિનીત શિષ્યકા આચરણ કૈસા હોતા હૈ, યહ યાત ચણ્ડરુદ્રા-
ચાર્યકે શિષ્ય કે ઉદાહરણ સે સ્પષ્ટ કી જાતી હૈ—

કિસી સમય ઉજ્જયિની નગરી મે શિષ્ય પરિવાર સહિત ચણ્ડરુદ્ર
નામક ઇક આચાર્ય જો સ્વભાવત ક્રોધી થે આયે । વે ઇકાન્ત સ્થાન મેં
બેઠકર સ્વાધ્યાય ઇવ ધ્યાન ઇસ અભિપ્રાય સે કિયા કરતે થે કિ કહી

તેમનુ માથુ ટકરાયુ અને કુટી ગયુ વિશિષ્ટ આઘાત હોવાથી તેમના ચિત્તમા
આર્તધ્યાન ઉત્પન્ન વયુ, જેનાથી તે વૃદ્ધ આચાર્ય આર્તધ્યાનમા મરીને વિપમ
વિપધર ચણ્ડકૌશિક સર્પની પર્યાયમા ઉત્પન્ન વયા આ પ્રકારે ચણ્ડશિષ્યની
મારૂં અવિનીત શિષ્ય કોમળ હૃદયવાળા પોતાના ગુરુને પણ ક્રોધીત બનાવે
છે, અને દુર્ગતિમા પહોંચાડે છે

વિનીત શિષ્યનુ આચરણ કેવુ હોય છે તેવાત ચણ્ડરુદ્રાચાર્યના શિષ્યના
ઉદાહરણથી સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે

કોઈ એક સમય ઉજ્જયિની નગરીમા શિષ્ય પરિવાર સહિત ચણ્ડરુદ્ર
નામના એક આચાર્ય જે સ્વાભાવે ક્રોધી હતા તે પધાર્યા તે એકાન્ત સ્થાનમા
બેઠીને સ્વાધ્યાય તેમજ ધ્યાન એવા અભિપ્રાયથી કરતા હતા કે યારેક

દત્તાઽનેન વિશ્રામાય મહા સમયો ન પ્રદીયતે, અથ તુ સ્વયમેવ પ્રમાદશઃ ગતઃ ।
 પ્રતિક્રમણસમયે સાયકાલે સર્વૈરનિર્ણાતન કારિષ્યામિ । તદનુ સાયકાલે દૈવસિક્ર
 પ્રતિક્રમણે કૃતે સતિ સ ચણ્ડો વન્દન સમયે શ્રાવકસપ્તમક્ષે વ્રતીતિ-ગુરો !
 મણ્ડૂકવિરાધનાયાઃ પ્રાયશ્ચિત્ત કથ ન ગૃહ્યતે, एव पुनः पुनः शिष्येणोक्तः सन्
 गुरुः क्रोधमशेन त शिष्य ताडयितु सवेगमुत्थितो यायत् तदभिमुख गच्छति ताव-
 दुपाश्रये तमसि पापणमयस्तम्भे सघटित तस्य शिर. स्फुटितम् । तदाऽऽर्तयान

આસેવન શિક્ષા દેતે રહતે હું । તથા મેરે ऊपर इतना अधिक कार्यभार
 रख दिया हे कि जिससे मुझे विश्राम करने का भी समय नहीं मिलता
 है । और आप स्वयं प्रमाद का सेवन करते हैं । आज सायकाल के
 समय प्रतिक्रमण करने के अवसर पर मैं उनसे समस्त वैर भाव का
 बदला लूंगा । इस प्रकार विचार कर उसने सायकाल के समय प्रति-
 क्रमण कर चुकने पर वन्दना के समय श्रावकसघ के समक्ष गुरुमहाराज
 से कहा कि हे गुरो ! आज आपने मडूक की विराधना का प्रायश्चित्त
 क्यों नहीं लिया । शिष्य की इस बात को गुरु महाराज ने लक्ष्य में नहीं
 दिया । अतः शिष्य को बुरा मालूम दिया और ईर्ष्यावश उसने फिर से
 वही बात बारबार कही । गुरुमहाराज को सुनकर क्रोध का आवेश हो
 आया । इससे वे उस शिष्य को मारने के लिये खड़े हुए और उसकी
 तरफ आगे बढ़े । बीच में उस उपाश्रय में एक पापाण का स्तम्भ था

રથી મહણુ શિક્ષા અને આસેવન શિક્ષા આપે છે અને માગ ઉપર એટલો
 અધિક ગર્વભાર રાખ્યો છે કે જેથી મને વિશ્રામ કરવાનો સમય મળતો
 નથી, અને પોતે પ્રમાદનુ સેવન કરે છે આજ સાજના વખતે પ્રતિક્રમણ
 કરવાના અવસર ઉપર હું તેમનાથી સમસ્ત વેરભાવનો બદલો લઈશ આ
 પ્રકારે વિચાર કરી તેણે સાયકાળનું પ્રતિક્રમણ કરી લીધા પછી વદનાના
 સમયે શ્રાવક સઘની સમક્ષ ગુરુ મહારાજને ડહુ કે હે ગુરુ ! આજ આપે
 દેડડાની વિરાધનાનું પ્રાયશ્ચિત્ત કેમ ન લીધું ? શિષ્યની આ વાતને ગુરુ
 મહારાજે લક્ષમાં લીધી નહીં આથી શિષ્યને યરાજ લાગ્યું અને ઈર્ષ્યાવશ
 ફરીથી તેને તે વાત વારવાર કહી ગુરુ મહારાજે સાલણીને તેમના મનમાં
 ક્રોધનો આવેશ આવી ગયો જેથી તે પોતાના શિષ્યને મારવા ઉભા થયા
 અને તેની તરફ આગળ વધ્યા, વચમાં તે ઉપાશ્રયમાં એક પથ્થરનો સ્તંભ
 હતો જે અધઠાર હોવાના કારણે દેખવામાં આવતો ન હતો તે સ્તંભ સાથે

निर्विण्णोऽय गृहवासेन, भार्ययाऽप्यय परित्यक्तः अतः प्रसीदत, ससारदुत्तारयत, साधुभिरुक्तम्-अग्रास्माक गुरुस्ति स प्रजायिष्यति, यमनधिकारिणोदीक्षा-दानस्य, तस्मात् तत्समीप गच्छत, तदनु मित्रवर्गस्तमिभ्यपुत्र चण्डरुद्राचार्यस्य समीप नीत्वा त प्रणम्य सपरिहासमुक्तवान्-भदन्त ! दीयतामस्मै दीक्षा । ततस्तत्परिहासवचन श्रुत्वा सजातक्रोपेन चण्डरुद्राचार्येण रुधितम्-भस्मानयेति, तदानी-मेकेन मित्रेण हास्यादेव भस्मानीत, ततश्चण्डरुद्राचार्यो भस्म गृहीत्वा बलादेव तत्केशलुञ्चन चकार, तदा तद्वयस्याः सर्वे प्रव्रज्याभयात्पलायिता ।

उन्होंने हँसी में कहा कि महाराज ! इस नव परिणीत श्रेष्ठ पुत्र को आप दीक्षा दीजिये । क्यों कि यह गृहस्थावास से उदासीन हो रहा है । इस की धर्मपत्नी ने भी इसका परित्याग कर दिया है । अतः प्रसन्न होकर इसे ससार से पार उतारिये । मुनिराजों ने सुनकर उनसे कहा कि जहाँ हमारे गुरुमहाराज विराजमान हैं-वे ही दीक्षा देगे-हम लोग उनके समक्ष दीक्षा देने के अधिकारी नहीं हैं । इसलिये आप लोग इन्हें उनके ही पास ले जाइये । साधुओंके इस प्रकार के रुहे गये वचनों को सुनकर वे लोग अपने उस मित्र को चण्डरुद्र आचार्य के समीप ले गये । आचार्य महाराज को वन्दना कर वे उनसे भी परिहासपूर्वक यही कहने लगे कि हे भदन्त ! इसको आप दीक्षा दीजिये । उनकी हँसी के वचन सुनकर कुपित होते हुए चण्डरुद्र आचार्य बोले-ठीक है-भस्म लाओ मैं इसे दीक्षा देता हूँ । इतना सुनते ही किसी एक मित्र ने हसी-हसी में शीघ्र ही भस्म लाकर वहाँ उपस्थित कर दी । चण्डरुद्राचार्य ने उस भस्म

तेमले उल्लु डे भडाराज । आ नवपरिणीत श्रेष्ठ पुत्रने आप दीक्षा आपो डेमडे ओ गृहस्थावासीही उदासीन भनी रहेल छे आनी धर्मपत्निओ पणु तेनो त्याग कर्यो छे आथी प्रसन्न भधने आने ससार सागरथी पार उतारे । मुनिराजोओ ओ साधुजीने तेमने उल्लु डे अडि अमारा गुरु भडाराज भिराजे छे ते दीक्षा आपणे ओ तेमनी माये दीक्षा आपवाना अधिडागी नथी माटे आप लोग तेने गुरु भडाराज पास लई भव साधुओना आ प्रकारे कडेवाभा आवेल वचनोथी तेओ तेमना मित्रने अउर आचार्य पास लई गया आचार्य भडाराजने वदना करी तेओ तेमने पणु परिहासपूर्वक ओपु न रहेवा लाओ डे हे भदन्त ! आने आप दीक्षा आपो तेमना दासीना वचन साधुजीने कधीत थता अउर आचार्य बोल्या ही छे-भस्म लावो, हु तेने दीक्षा आपु छु आ साधुता डोछ ओक मित्रे डसता डसता तुरतज भस्म लावीने डाज करी अउर आचार्य ओ भस्मने दाथभा

દર્શનાત્ ક્રોધોત્પત્તિર્માબૂદિતિ મનસિ કૃત્યા રહસિ સ્વાધ્યાયયાન કુર્વન્નન્યસાધુભ્યઃ
પૃથગગતિષ્ઠતે । અગ્રાન્તરે ઉજ્જયિનીગ્રાસ્તવ્ય ઇન્ધ્રપુત્રઃ કોઽપિ નયપરિણીતઃ
સુહૃત્પરિગૃતઃ કૃતકુદુમરાગઃ પ્રચરનેષભ્યઃ સાધૂના ચન્દનાર્થં તત્રાગતઃ, સાધૂના
સવિધિ ચન્દન કૃત્યા તત્ર સ્થિતઃ । અથ તન્મિત્રૈઃ કૈથિત્ સોપહાસમુક્તમ્ મો સાગ્રયઃ ।
ધર્મં વ્રૂત । તે સાધવસ્તેપામુપહાસચ્ચન વિદિત્યા કિમપિ નોક્તવ્યં, કિંતુ સ્વા-
ધ્યાય કુર્વન્ત યાસન્ । પુનસ્તૈઃ સપરિહાસમુક્તમ્—હે ભગવન્તઃ ! દીયતામસ્મૈ દીક્ષા,

સાધુઓ કી ગ્રહણ શિક્ષા ણ્વ આસેવન શિક્ષા મે ન્યૂનાતિરિક્ત દોષોં કે
દેખને સે અનેકે પ્રતિ મેરે ચિત્ત મેં ક્રોધ કી ઉત્પત્તિ ન હો જાય, । અતઃ
વે સાધુઓ સે સદા અલહદા હી ણ્કાન્ત મે રહા કરતે વે । ઓર વહા
સ્વાધ્યાય ણ્વ ધ્યાન કરતે—કરતે અપના સમય વ્યતીત કરતે । ણ્ક
સમય કી વાત હૈ કિ ઉસી ઉજ્જયિની નગરી કા રહેને વાલા કોઈ ણ્ક
સેઠ કા પુત્ર કિ જિસકા ઉસી સમય વિવાહ હુઆ યા અપની મિત્રમઢલી
સહિત સજયજ કે સાધુઓકો વન્દના કરનેકે લિયે આયા ! ઉસકે
પૈરોં કા માહુર અમી ઢીલા મી નહો પડા યા ઓર હાયોંકી મેહદી મી
અમી પૂરી તરહ સે સુખી નહો થી । વહ સવિધિવન્દના કર ણ્ક ઓર
બેઠ ગયા । ઇતને મે ઉસકે મિત્રો ને મુનિરાજ સે ઉપહાસ કરકે કહા કિ
હે મહારાજ ! આપ લોગ ધર્મકા ઉપદેશ દીજિયે । સાધુઓંને અનેકે હાસ્ય
મિશ્રિત વચન સુનકર ઉન્હે ધર્મકા ઉપદેશ નહીં દિયા ઓર ન કુઝ કહા
મી કિન્તુ અપને સ્વાધ્યાય કરને મે હી તલીન રહે । પશ્ચાત્ ફિર મી

સાધુઓની ગ્રહણ શિક્ષા અને આસેવન શિક્ષામાં ન્યૂનાતિરિક્ત દોષોને બેવાથી
તેમના પ્રતિ મારા ચિત્તમાં ક્રોધની ઉત્પત્તિ ન થઈ જાય, આથી તેઓ સાધુ
ઓથી સદા અલાયદા એકાન્તમાં જ રહ્યા કરતા હતા અને ત્યાં સ્વાધ્યાય
અને ધ્યાન કરતા કરતા પોતાનો સમય વ્યતીત કરતા એક સમયની વાત
છે કે, એ ઉજ્જયની નગરીમાં રહેનાર એક શેઠનો પુત્ર કે જેનો તુરતમાજ
વિવાહ થયો હતો તે પોતાના મિત્ર મહાજ સાથે બની ઠનીને સાધુઓને
વદના કરવા આવ્યો એના પગલુ માહુર (મહાવર) પગના તળીયાનો લાલ
રંગ) હળુ ઢીલુ થયેલ ન હતો તેમ હાથમાંની મેદી પણ સુકાઈ ન હતી
તે સવિધિ વદના કરી એક બાબુ બેઠો એ વળતે તેના મિત્રોએ મુનિરાજનો
ઉપહાસ કરી કહ્યું કે મહારાજ ! આપ ધર્મનો ઉપદેશ આપો સાધુઓએ
તેમનું હાસ્ય મિશ્રીત વચન સાંભળીને ઉપદેશ ન આપ્યો અને ન કાંઈ
પણ કહ્યું, પોતાનો સ્વાધ્યાય કરવામાં તડલીન રહ્યા ફરીથી, હસતા હસતા

वान्प्रया उपद्रव करिष्यन्ति । गुरुणोक्तम्-अहो शिष्य ! सप्रति रात्रिर्जाता, अहं रात्रो न पश्यामि । ततस्तेन शिष्येण स्वकीयस्कन्धे गुरुरारोपितः, मार्गे उच्च-नीचप्रदेशे गहनेन गुरुचेतसि खेदः समुत्पन्नः, तेन चण्डकूट्टाचार्येण शिष्यशिरसि रजोहरणदण्डप्रहारो दत्तः, असौ शिष्यो मनस्येव विचारयति-अहो ! ममाराधनीयो गुरुं मयैवगीमनस्था प्रापितः इति । एव सम्यग्भावनया तस्य शिष्यस्य केवल-

वन्बुजन यह आकर उपद्रव करेंगे । शिष्यकी यह बात सुनकर आचार्य महाराज ने कहा-ठीक है परन्तु उस समय तो अब रात्रि हो चुकी है तथा मुझे रात्रि में दिखता भी नहीं है-अतः जाना ठीक नहीं है । आचार्य महाराज की बात सुनकर शिष्य ने कहा कि आप इसकी चिन्ता नहीं करें । मैं आप को अपने कंधे पर बैठा लूंगा । ऐसा कह कर उस शिष्य ने गुरु महाराज को अपने कंधे पर बैठा लिये और उस स्थानसे दूसरे स्थान पर पहुँचने के लिये प्रयाण प्रारम्भ कर दिया । मार्ग सम विपम था । अतः गुरु महाराज को अचानक हिलने डुलने की बजह से कष्ट हुआ और इससे उनके चित्तमें अशांति उत्पन्न हो गई । उन्होंने बैठे-बैठे ही अपना रजोहरण दण्ड उसके मस्तक पर दे मारा । चोट लगते ही शिष्य ने चित्त में चिन्तन किया कि हे मन जिनकी मुझे सेवा करनी चाहिये उन गुरु महाराज को इस समय मेरे द्वारा कितना कष्ट पहुँच रहा है । गुरुमहाराज की इस कष्टावस्था का कारण मैं ही बन रहा हूँ । इस प्रकार की भक्तिरूप हार्दिकभावना के प्रभाव से क्षपक श्रेणी

जन अडिया आवीने उपद्रव करे शिष्यनी आ बात साक्षणीने आचार्य भडागने उहु, ठीक छे परंतु आ भभये रात्रीनु आगमन थधं युक्थु छे तेम भने रात्रीमा सुजतु पाथु नहीं, आवी जवु ठीक नहीं आचार्य भडा रात्रीनी बात साक्षणी शिष्ये उहु, आप जेनी चिता न करे हुँ आपने मारा भला उपर जेमाडी लधगि जेवु उही ते शिष्ये गुरु भडाराजने पोताना भला उपर जेमाडी लीधा जने जे स्थानवी थीन स्थान तरई प्रयाण कर वाने प्रागल ज्यो मार्ग भम विपम हुतो आथी गुरु भडाराजने अथानड डलवा डालवाने जरखे उष्ट थयु जने तेथी जेमना चित्तमा अशान्ती उत्पन्न थधं तेजोजे जेव जेहा ज पोताने रनेडखे दड जेना भाथा उपर भार्यो, चोट लागताज शिष्ये मनमा विचार्युं डे छे मन ! जेनी भारे मेवा करवी जेउजे जे गुरु भडागजने आ भभय मारा तरकथी डेटलु उष्ट थधं रहलु छे गुरु भडाराजनी उष्ट अवस्थानु जरखे हुँ ज अनि रडेव छु आ प्रदरनी लक्षितइ डार्दिक भावनाना प्रभावथी क्षपक श्रेणी प्राप्त करी घातड उर्भोना

ततः स इभ्यपुत्रो भाग्यशेन लघुकर्मणा च भाग्यश्रमणो जातः, तदानीं तस्येभ्यपुत्रस्य लोके कृते सति "मम प्रज्यैमास्तु" इति परिणामः सम्पन्नः, ततो रजोहरणसदोरकमुखवस्त्रिकादिभिः साधुवेष धृत्या द्रव्यभागतः सयतो जातः । ततोऽसौ गृहीतप्रज्यः शिष्यो गुरुमग्रीत्-भदन्त ! अन्यत्र प्रजामः, अत्र मम को हाथ मे लेकर जवर्दस्ती उसके केशों का लुचन कर दिया । मित्रों ने यह देखकर समझा कि कहीं हमारी भी यही हालत न हो जाय-हमें भी जवर्दस्ती से दीक्षित न बना दिया जाय-इस डरसे वे सब के सब वहां से शीघ्र भाग गये ।

उस समय वह श्रेष्ठपुत्र भाग्य के उदय से एव लघुकर्म के प्रभाव से भावश्रमण बन गया था । क्यों कि जिस समय आचार्य-महाराजने उसके केशोंका लुचन किया था उस समय उसके चित्त में यही परिणाम हो गया था कि मेरी दीक्षा ही हो जाय तो सर्व सुन्दर है । " इस परिणाम विशिष्ट-भाव श्रमण अवस्था संपन्न-उस इभ्यपुत्र के लिये आचार्य महाराज ने केशलुचन करने के बाद ही रजोहरण एव सदोरक मुखवस्त्रिका प्रदान करदी-इससे वह यथार्थ में द्रव्यरूप से भी साधु वेषसे सुशोभित होने लगा । इस प्रकार द्रव्य एव भाव से सयत अवस्था को धारण किये हुए-उस नवीन शिष्य ने गुरुमहाराज से कहा कि हे भदन्त ! चलो अब यहा से दूसरी जगह चलें । नहीं तो मेरे

लड़ने जजरजस्तीथी तेना वाणने दोय क्यो मित्रो आनेधने ओयु समन्था के अमारी पणु आवी डालत न थध जय अभने पणु जजरजस्तीथी दीक्षित न अनावाय आवा डरथी तेओ सधणा त्याथी तुरतज लागी गया

ते समय श्रेष्ठी पुत्र लाज्यना उदयथी तेभज लघु कर्मना प्रलावथी लावश्रमणु जनी गयो हुतो केभके जे समय आचार्य महाराजने तेना वाणने दोय क्यो त्यारे ते समये तेना चित्तमा ओज परिणाम थध गयु हुतु जे भने दीक्षा अपाय तो ते सर्व सुन्दर छे आ परिणाम विशिष्ट-लावश्रमणु अवस्था स पन्न-ते धव्य पुत्र भाटे आचार्य महाराजने केशने दोय क्यो पछी रनेडरखु अने दोरा साथेनी मुखवस्त्रिका आपी आथी यथार्थमा द्रव्य रुपथी पणु साधु वेशथी सुशोभित जनी रह्यो आ प्रकारे द्रव्य अने लावथी सयत अवस्थाने धारणु करीने ओ नवीन शिष्ये गुरुमहाराजने कहु जे हे लदन्त ! आवी हुवे अडिथी जीब स्थणे जधओ नही तो भारा जधु

वान्मया उपद्रव करिष्यन्ति । गुरुगोक्तम्—अहो शिष्य ! सप्रति रात्रिर्जाता, अहं रात्रो न पश्यामि । ततस्तेन शिष्येण स्वकीयस्कन्धे गुरुरारोपितः, मार्गे उच्च-नीचप्रदेशे वहनेन गुरुचेतसि खेदः समुत्पन्नः, तेन चण्डरुद्राचार्येण शिष्यशिरसि रजोहरणदण्डप्रहारो दत्तः, असौ शिष्यो मनस्येव विचारयति—अहो ! ममाराधनीयो गुरुं मयैदृशीमयस्या प्रापितः इति । एव सम्यग्भावनाया तस्य शिष्यस्य केवल-

बन्धुजन यहा आकर उपद्रव करेंगे । शिष्यकी यह बात सुनकर आचार्य महाराज ने कहा—ठीक है परन्तु इस समय तो अब रात्रि हो चुकी है तथा मुझे रात्रि में दिखता भी नहीं है—अतः जाना ठीक नहीं है । आचार्य महाराज की बात सुनकर शिष्य ने कहा कि आप इसकी चिन्ता नहीं करें । मैं आप को अपने कंधे पर बैठा लूंगा । ऐसा कह कर उस शिष्य ने गुरु महाराज को अपने कंधे पर बैठा लिये और उस स्थानसे दूसरे स्थान पर पहुँचने के लिये प्रयाण प्रारम्भ कर दिया । मार्ग सम विषम था । अतः गुरु महाराज को अचानक हिलने डुलने की वजह से कष्ट हुआ और इससे उनके चित्तमें अशांति उत्पन्न हो गई । उन्होंने धैर्य-धैर्य ही अपना रजोहरण दण्ड उसके मस्तक पर दे मारा । चोट लगते ही शिष्य ने चित्त में चिन्तन किया कि हे मन जिनकी मुझे सेवा करनी चाहिये उन गुरु महाराज को इस समय मेरे द्वारा कितना कष्ट पहुँच रहा है । गुरु महाराज की इस कष्टावस्था का कारण मैं ही बन रहा हूँ । इस प्रकार की भक्तिरूप हार्दिकभावना के प्रभाव से क्षपक श्रेणी

जन आह्विया आवीने उपद्रव करेये शिष्यनी आ वात मालणीने आचार्य भडागले कहु, ठीक छे परंतु आ सभये रात्रीनु आगमन थछ युक्तु छे तेम भने रात्रीमा सुजतु पणु नथी, आवी जवु ठीक नथी आचार्य भडा रात्रीनी वात मालणी शिष्ये उहु, आप जेनी चिता न उगे हुँ आपने भाग भला उपर जेमाडी लछि जेवु उही ते शिष्ये गुरु भडागजने पोताना भला उपर जेमाडी लीधा अने जे स्थानवी भीन स्थान तक प्रयाण करवाने प्रारम्भ ज्यो मार्ग सम विषम छतो आथी गुरु भडागजने अथान उल्लवा डालवाने जरखे उछ थयु अने तेथी जेमना चित्तमा अशांती उत्पन्न थछ तेजो जे भला भला पोतानो रनेछु दड जेना माथा उपर भार्यो, थोट लागता शिष्ये मनमा विचार्युं छे छे मन ! जेनी माजे जेवा जरवी जेज्ये जे गुरु भडागजने आ समय भाग तरकथी डेटवु उछ थछ रहु छे गुरु भडाराजनी उछ अवस्थानु जरखे हुँ न जनी रहेव छु आ प्रजाणी लक्षितइय हार्दिक लावनाना प्रभावथी क्षपक श्रेणी प्राप्त जगी घात उर्गेने

તતઃ સ ઇન્ધ્રપુત્રો ભાગ્યપ્તેન લઘુકર્મણા ચ ભાવશ્રમણો જાતઃ, તદાનીં તસ્યેન્ધ્રપુત્રસ્ય લોચે કૃતે સતિ “મમ પ્રજ્યૈવાસ્તુ” ઇતિ પરિણામઃ સમ્પન્નઃ, તતો રજોહરણસદોરકમુલ્લસલ્લિકાદિભિઃ સાધુવેષ ધૃત્યા દ્રવ્યભાસતઃ સયતો જાતઃ । તતોઽસૌ ગૃહીતપ્રજ્યઃ શિષ્યો ગુરુમન્ત્રગીત-ભદન્ત ! અન્યત્ર પ્રજામઃ, અત્ર મમ

કો હાથ મે લેકર જવર્દસ્તી ઉસકે કેશોં કા લુચન કર દિયા । મિત્રોં ને યહ દેખકર સમજા કિ કહીં દમારીં મીં યહીં હાલત ન હો જાય-ઈમેં મીં જવર્દસ્તી સે દીક્ષિત ન બના દિયા જાય-ઈસ ડરસે વે સય કે સથ વહા સે શીઘ્ર ભાગ ગયે ।

ઉસ સમય વહ ઐષ્ટિપુત્ર ભાગ્ય કે ઉદય સે ઇવ લઘુકર્મ કે પ્રભાવ સે ભાવશ્રમણ બન ગયા યા । ક્યોં કિ જિસ સમય આચાર્ય-મહારાજને ઉસકે કેશોકા લુચન કિયા થા ઉસ સમય ઉસકે ચિત્ત મે યહીં પરિણામ હો ગયા થા કિ મેરીં દીક્ષા હીં હો જાય તો સર્વ સુન્દર હૈં । ” ઇસ પરિણામ વિશિષ્ટ-ભાવ શ્રમણ અવસ્થા સપન્ન-ઉસ ઇન્ધ્રપુત્ર કે લિયે આચાર્ય મહારાજ ને કેશલુચન કરને કે વાદ હીં રજોહરણ ઇવ સદોરક મુલ્લસલ્લિકા પ્રદાન કરદી-ઈસસે વહ યથાર્થ મેં દ્રવ્યરૂપ સે મીં સાધુ વેષસે સુશોભિત હોને લગા । ઇસ પ્રકાર દ્રવ્ય ઇવ ભાવ સે સયત અવસ્થા કો ધારણ કિયે હુઈ-ઉસ નવીન શિષ્ય ને ગુરુમહારાજ સે કહા કિ હે ભદન્ત ! ચલો અબ યહા સે દૂસરીં જગહ ચલેં । નહીં તો મેરે

હાઈને જખરજસ્તીથી તેના વાળનો લોચ કર્યો મિત્રો આજેઈને એવુ સમજ્યા કે અમારીં પણ આવી હાલત ન થઈ બચ અમને પણ જખરજસ્તીથી દીક્ષીત ન બનાવાય આવા ડરથી તેઓ સધળા ત્યાથી તુરંતજ ભાગી ગયા

તે સમય શ્રેષ્ઠી પુત્ર ભાગ્યના ઉદયથી તેમજ લઘુ કર્મના પ્રભાવથી ભાવશ્રમણ બની ગયો હતો કેમકે જે સમય આચાર્ય મહારાજે તેના વાળનો લોચ કર્યો ત્યારે તે સમયે તેના ચિત્તમા એજ પરિણામ થઈ ગયુ હતુ કે મને દીક્ષા અપાય તો તે સર્વ સુન્દર છે આ પરિણામ વિશિષ્ટ-ભાવશ્રમણ અવસ્થા સપન્ન-તે ઇન્ધ્ર પુત્ર માટે આચાર્ય મહારાજે કેશનો લોચ કર્યા પછી રજોહરણ અને દોરા સાથેની મુખવસ્ત્રિકા આપી આથી યથાર્થમા દ્રવ્ય રૂપથી પણ સાધુ વેશથી સુશોભિત બની રહ્યો આ પ્રકારે દ્રવ્ય અને ભાવથી સયત અવસ્થાને ધારણ કરીને એ નવીન શિષ્યે ગુરુમહારાજને કહ્યુ કે હે ભદન્ત ! ચાલો હવે અહિંથી બીજા સ્થળે જઈએ નહીં તો મારા બધુ

पुनस्तत्सामण कुर्यात् सोऽपि केवलज्ञान प्राप्तवान् । एतन्नितीतशिष्यैर्भवितव्यम् ॥१३॥

कथं गुरुचित्तानुगामी भवेदित्याह—

मूलम्—‘नापुटो’ वागरे किंचि, पुटो वा नालियं वए ।

कोहं असत्त्वं कुंविज्जा, धारिज्जो पियंमाप्पियं ॥१४॥

अथा—

नापुटो कुर्यात् किंचित्, पुटो वा नालीरुवदेत् ।

क्रोधम् असत्यं कुर्यात्, धारयेत् प्रियमप्रियम् ॥ १४ ॥

टीका—‘नापुटो’ इत्यादि—

अपुटः=गुरुणाऽनुक्तः किंचित् न व्याकुर्यात्=न वदेत् पुटो वा=गुरुणा कास्मि-
त्विद् विषये पृष्ट, सन् अलीरुम्=अनृतं न वदेत्, क्रोधः=केनापि कारणेन समुत्पन्न
कोपम् असत्यं=निष्फल कुर्यात् ।

कर बार बार अतिशय पश्चात्ताप करने लगे। पश्चात् उनसे अपने दोष
खमाने लगे। इस प्रकार पश्चात्ताप करते करते विशुद्ध भावना से गुरु
ने भी केवलज्ञान प्राप्त किया। इसदृष्टान्त का सार यही है कि विनीत
शिष्य अपनी विशुद्धि के साथ-साथ गुरु महाराज की भी विशुद्धि का
कारण बनता है। अतः शिष्य को इसी तरह विनीत होना चाहिये ॥१३॥

गुरु-चित्तानुगामी शिष्य के चिन्हों को इस गाथा द्वारा सूत्रकार
बतलाते हैं—‘नापुटो’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अपुटो किंचि न वागरे-अपुटः किञ्चित् न व्या-
कुर्यात्) गुरुमहाराज जब तक कोई बात नहीं पूछे तब तक शिष्य का
कर्तव्य है कि वह किसी भी विषय में कुछ न कहे। (पुटो वा

अतिशय पश्चात्ताप करवा लाग्या फट्टी तेनाथी पोतानो होपअभाववा लाग्या
आ प्रजारे पश्चात्ताप करता करता विशुद्ध भावनाथी गुरुने पणु देवदी ज्ञान
प्राप्त थयु

आ दृष्टान्तो सार ओ छे डे विनीत शिष्य पोतानी विशुद्धिनी साथे
साथे गुरु महाराजनी पणु विशुद्धिनु कारणे भने छे ओटवे शिष्योओ आ
रीते विनीत थयु लोभओ ॥१३॥

गुरु-चित्तानुगामी शिष्यना चिन्होने आ गाथा द्वारा सूत्रकार बतावे
छे नापुटो इत्यादि,

अन्वयार्थ—अपुटो किंचि न वागरे-अपुटः किञ्चित् न व्याकुर्यात् गुरु
महाराज न्या सुधी डोई बात न पूछे त्या सुधी शिष्यनु कर्तव्य छे डे ते
डोई पणु विषयमा काई न उछे पुटो वा नालिय वए-पुटोवा अलीकनवदेत्

જ્ઞાનમુત્પન્નમ્, તતઃ કેવલજ્ઞાનપ્રભાવસૌ સમપ્રદેશ इय इहन् गुरुणा प्रोक्तः—
માર એ સારઃ, અધુના કીદશઃ સમપ્રદેશે इय इहन्नासि ? શિષ્યેણોક્ત-યુષ્મત્પ્ર-
સાદાન્મમ इहन सम भवति । પુનર્ગુરુણોક્તમ્—કિં રે! જ્ઞાન સમુત્પન્ન તત્ । શિષ્યે-
ણોક્તમ્—एयम् । પુનર્ગુરુણા પ્રોક્તમ્—પ્રતિપાતિ, અપ્રતિપાતિ યા જ્ઞાનમુત્પન્નમ્ ? ।
તેનોક્તમ્—અપ્રતિપાતિ । તતો ગુરુઃ પથાત્પાપ કુર્મન્ इदति—હા ! મયા કેવલી આશા-
તિતઃ—इत्युक्त्वा शिष्यशिरसि रजोहरणदण्डप्रहारजनित रुधिर प्रवाह पश्यन् पुनः

પ્રાસકર ઘાતક કર્મોંકા નાશકર ઉસ શિષ્ય ને કેવલજ્ઞાન કો પ્રાસ
ક્રિયા । કેવલ જ્ઞાન કે પ્રભાવ સે યહ ગુરુકો ઉસ પ્રકાર અચ લેજાને લગા
કિ માનો સમ પ્રદેશમે હી વહ ચલ રહા હો । ગુરુજીને કહા કિ માર હી
સાર હૈ, ઇતના માર ને પર અચ ત્ સીધા ચલને લગા હૈ । શિષ્યને કહા
મહારાજ આપકે પ્રભાવસે હી યહ સત્ કુઝ હો રહા હૈ—અર્થાત્ પહિલે ચલતે
સમય ઉંચી નીચી જગહ મે મેરા પૈર પડતા યા સો આપકો કષ્ટ હોતા થા ।
પર અચ નહી પડતા હૈ અતઃ સમભૂમિ મે ચલને કી તરહ મેં ચલ રહા
હૂ । ગુરુ મહારાજ ને કહા તો ક્યા તુજે જ્ઞાન ઉત્પન્ન હો ગયા હૈ ? શિષ્યને
કહા હા ! પુનઃ ગુરુ મહારાજ ને કહા વહ જ્ઞાન પ્રતિપાતિ ઉત્પન્ન હુઆ હૈ
યા અપ્રતિપાતિ ઉત્પન્ન હુઆ હૈ । શિષ્યને ઉત્તર દિયા મહારાજ ! અપ્રતિ-
પાતિ જ્ઞાન ઉત્પન્ન હુઆ હૈ । બાદ ગુરુ ને કહા ! હાય ! મેં ને કેવલી કી
ઇસ સમય આશાતના કી હૈ । ઇસ પ્રકાર કહ કર ગુરુ જી શિષ્ય કે
શિર પર રજોહરણ કે દણ્ડ કે પ્રહાર સે વરતે હુણ રુધિર કો દેખ-દેખ

નાશ કરી તે શિષ્યે કેવલ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યું કેવલજ્ઞાનના પ્રભાવથી તે
ગુરુને એવા પ્રહારે લઈ જવા લાગ્યો કે બાજુ તે સમપ્રદેશમા ચાલી રહ્યા
હોય ગુરુજીએ કહ્યું કે “માર જ સાર છે” આટલું મારવાથી હવે તું
સીધો ચાલવા લાગ્યો છે, શિષ્યે જી મહારાજ ! આપના પ્રભાવથી જ આ
સઘળું બની રહ્યું છે અર્થાત્ પહેલા ચાલતી વખતે ઉંચી નીચી જગ્યામા
મારા પગ પડતા હતા જેનાથી આપને કષ્ટ થતું હતું પણ હવે પડતા નથી
એટલે સમભૂમિમા ચાલવાની માફક હું ચાલુ છું ગુરુ મહારાજે કહ્યું કે
શુ તને જ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ ગયું છે ? શિષ્યે જી હા ! ફરી ગુરુ મહારાજે
કહ્યું, તે જ્ઞાન પ્રતિપાતિ ઉત્પન્ન થયું છે કે અપ્રતિપાતિ શિષ્યે કહ્યું
મહારાજ ! અપ્રતિપાતિ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે આથી ગુરુજીએ કહ્યું, અહાહા !
મેં કેવલીની આ સમયે આસાતના કરી છે આ પ્રહારે કહીને ગુરુજીએ
શિષ્યના શીર ઉપર રજોહરણના દડના પ્રહારથી વહેતા રુધીરને બેઠું વારવાર

ઉક્તચ—લોભી પડ્યેદ્ધનપ્રાપ્તિ, કામિની કામુકસ્તથા ।

ભ્રાન્ત પડ્યેદ્યોન્મત્તો ન કિંચિચ ક્રુધાકુલઃ ॥૧॥

અન્વચ—અપકારિણિ ચેત્ ક્રોધઃ ક્રોધે ક્રોધઃ કથ ન તે ।

ધર્માર્થકામમોક્ષાણા ચતુર્ણા પરિપન્થિનિ ॥ ૨ ॥

ક્રોધસ્યાસત્યકરણે ઉદાહરણમ્ । યથા—કસ્યચિત્ કુલપુત્રસ્યભ્રાતાવૈરિણા દતઃ ।

“લોભી આત્મા ધનની પ્રાપ્તિની ચિન્તા મેં હી મસ્ત બનાવેલું છે । કામુક કામિની મેં મસ્ત છે । ઉન્મત્ત સર્વત્ર ભ્રાન્તિ યુક્ત બનાવેલું છે । પરન્તુ ક્રોધ સે આકુલ હુઆ આત્મા દેખતા હુઆ ભી અન્ધા બનાવેલું છે ॥૧॥”

ઠસ ક્રોધ કો નિવારણ કરના હો તો ઠસ પ્રકાર કી ભાવના માનની ચાહિયે જૈસે—

“હે આત્મન્ ! તુ અપને અપકાર કરનેવાલે પર જિસ પ્રકાર ક્રોધ કરતા હૈં ઉસી પ્રકાર ઇસ અપકાર કરનેવાલે ક્રોધ પર ક્રોધ ક્યોં નહીં કરતા । ક્યોં કિં યહ તેરા વડા ભારી અપકારી હૈં । કારણ કિં ઇસકે સદ્ભાવ મેં ધર્મ, અર્થ, કામ ંવ મોક્ષ કા સર્વથા વિનાશ હો જાતા હૈં । અતઃ ચતુર્વર્ગકા વિનાશ કરનેવાલા હોને સે યહ તેરા સવસે અધિક અપકારી હૈં । ક્રોધ પર ક્રોધ કરના ઇસકા મતલબ હૈં કિં ક્રોધ કમી નહીં કરના ચાહિયે ॥ ૨ ॥”

ક્રોધ કો અસત્ય કરને મેં દવા દેનેમે—દૃષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર હૈં—

કિસી કુલપુત્ર કે ભાઈ કો ઉસકે વૈરી ને માર ડાલા । વહ કુલ-

લોભી આત્મા ધનની પ્રાપ્તિની ચિન્તામાં બ મન્ત બની રહે છે, કામુક કામિનીમાં મન્ત છે, ઉન્મત્ત સર્વત્ર ભ્રાતિયુક્ત બની રહે છે પરંતુ ક્રોધથી વ્યાકુલ બનેલ આત્મા જોવા છતાં પણ આધર્મી બની રહે છે ॥૧॥

આ ક્રોધનું નિવારણ કરવું હોય તો આ પ્રજારની લાવના કરવી જોઈએ કે જે આત્મા । તુ તાગ ઉપર અપજાર કરવાવાળા ઉપર જે પ્રજારે ક્રોધ કરે છે એ પ્રજારે તે અપજાર કરવાવાળા ક્રોધ ઉપર ક્રોધ કેમ નથી કરતો કેમકે એ તારો પુણ મોટો અપજારી છે કારણ કે તેના મફલાવમાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષનો નર્વથા વિનાશ થાય છે એથી ચતુર્વર્ગનો વિનાશ કરવાવાળો હોવાથી એ તારો બધાથી વધુ અપજારી છે ક્રોધ પર ક્રોધ કરવો એનો મતલબ છે કે ક્રોધ ઠી ન કરવો જોઈએ

ક્રોધને દબાવી દેવામાં દષ્ટાન્ત આ પ્રજારે છે—

કોઈ કુળપુત્રના લાઇને તેના વૈરીએ ભારી નાખ્યો તે કુળપુત્ર મરણ

અય માર્યઃ-ગુરુગા નિર્ભર્ત્સને કૃતે સતિ રુદ્ધાચિત્ ક્રોધોત્પત્તો સત્યા તસ્ય કદુરુવિપાકમનુચિન્ત્ય ક્ષમયા ત પરિહરેત્, ક્રોધો હિ સર્વાનર્થકરઃ સફલશુભહરઃ તપઃ સયમોદ્યાનદારજ્વલનં સમમાજ્વલદપટલીપિક્ષિરણપ્રચંડપવનઃ શાન્તિસુખાકરતમઃ' સફલસદ્ગુણસરોજનહિમઃ ચિત્તોદ્વેજકઃ શત્રુતામર્ધકઃ સફલવિપદામાસ્યદ્ જનપદ વિપ્લવયતિ ।

૧-તમઃ=રાહુઃ ।

નાલિયવળ-ચૂટો યા અલીક ન વદેત્) યદિ પ્રસંગ વશ કિસી વિષય મે ગુરુ મહારાજ પૂછે મી તો ઉસ મે જૂઠ નહીં વોલના ચાહિયે । (કોહ અસત્ત્વ કુલ્લિજ્ઞા-ક્રોધ અસત્ય કુર્યાત્) કિસી નિમિત્ત સે ઉત્પન્ન હુવ ક્રોધ કો શીઘ્ર હી દવા દેના ચાહિયે ।

ભાવાર્થ—કિસી કારણ વશ યદિ રુદ્ધાચિત્ ગુરુ મહારાજ શિષ્ય કો કઠિન વચન સે શિક્ષા દે તો ઉસ સમય ક્રોધ કા રુદ્ધા ફલ સમજ્ઞકર ઉત્પન્ન હુવે ક્રોધ કો ક્ષમા સે દવા દેવે । કારણ કિ ક્રોધ સમસ્ત અનર્થો કી એક મજબૂત જડ હૈ । સકલ કલ્યાણો કા વિનાશક હૈ । સયમરૂપી ઉદ્યાન કો ભસ્મ કરને કે લિયે યહ દાવાનલ કી જ્વાલા જૈસા ભયકર હૈ । સમતારૂપી મેઘઘટાઓં કો વિક્ષિપ્ત કરને કે લિયે યહ ક્રોધ પ્રચંડ પવન કે જૈસા હૈ । શાન્તિરૂપી ચન્દ્રમંડલ કે પ્રસને કે લિયે રાહુ જૈસા, સકલ સદ્ગુણરૂપી કમલવન કો દગ્ધ કરને કે લિયે હિમપાત જૈસા કહા હૈ । ક્રોધ સે ચિત્ત મે ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન હોતા હૈ ઓર ક્રોધ સે રી શત્રુતા કી વૃદ્ધિ હોતી હૈ । જિસ જનપદ (દેશ) મે ઇસ ક્રોધ કા આવાસ હો જાતા હૈ વહ સકલ વિપત્તિયો કા સ્થાન બનકર દેશ આદિ કો નષ્ટ કર દેતા હૈ । કહા મી હૈ—

એ પ્રસંગવશ ડોઢ વિષયમા ગુરુ મહારાજ પૂછે તો પણ એમા જુઠું નહીં જોલવુ એઈએ કોહ અસજ્જકુલિજ્ઞા-ક્રોધ અસત્ય કુર્યાત્ ડોઢ નિમિત્તથી ઉત્પન્ન થયેલા ક્રોધને જલદીથી દબાવી દેવો એઈએ

ભાવાર્થ—કોઈ કારણવશ એ કદાચ ગુરુ મહારાજ શિષ્યને કઠીન વચનથી શિક્ષા આપે તો તે સમયે ક્રોધનું ડડવું ફળ સમજી ઉત્પન્ન થયેલ ક્રોધને ક્ષમાથી દબાવી દે કારણ કે ક્રોધ સમસ્ત અનર્થોની એક મજબૂત જડ છે બધા કલ્યાણોનો વિનાશક છે સયમરૂપી ઉદ્યાનને ભસ્મ કરવા માટે દાવાનળની જ્વાળા જેવો ભયંકર છે સમતારૂપી મેઘ ઘટાઓને વેરવિખેર કરવા માટે આ ક્રોધ પ્રચંડ પવન જેવો છે શાન્તિરૂપી ચન્દ્રમંડળને ઘસવા માટે રાહુ જેવા મંડળ મહાશુભરૂપી કમળવનને દગ્ધ કરવા માટે હિમપાત જેવો ડહેલ છે ક્રોધથી ચિત્તમા ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન થાય છે અને ક્રોધથીજ શત્રુતાની વૃદ્ધિ થાય છે જે જનપદ (દેશમા) આ ક્રોધનો આવાસ થાય છે તે સકલ વિપત્તિઓનું સ્થાન બની દેશ આદિનો નાશ કરે છે હજુ પણ છે—

તતસ્તેન કુલપુત્રેણ કથિતમ્-તર્હિ કથ સ્વરોપ સફલીકરોમિ ? જનન્યા પ્રોક્તમ્
-વત્સ ! સર્વત્ર ન રોપઃ સફલીક્રિયતે । માતૃવાક્યાત્ કુલમિત્રેણ સ વન્ધુયાતકો
મુક્તઃ । તતોઽસૌ તયોશ્વરણેષુ નિપત્ય સ્વાપરાધ ક્ષામયિત્વા ગતઃ । એવ કુલ-
પુત્રવત્ ક્રોધમસત્ય કુર્યાત્ ।

તથા-અપ્રિય=શિક્ષાર્થ ગુરોઃ ઋદુવચન, પ્રિય=પ્રિયમિત્વ-દિતમિત્યર્થઃ, ધારયેત્=

માતા કે રસ પ્રકાર વચન સુનકર કુલપુત્ર ને કહા-ટીકા હૈ યહ
અવધ્ય હૈ પરન્તુ હે જનનિ ! યહ રોપ જો મુદ્દે ઉત્પન્ન હુઆ હૈ ઉસે કૈસે
અત્ર સફલ કરૂં ? માતા ચોલી પ્રિય પુત્ર ! ઉત્પન્ન રોપ સર્વત્ર સફલ હી
કિયા જાય જેસા કોડ નિયમ નહીં હૈ । માતા કે રન વચનોસે સન્તુષ્ટ
હોકર કુલપુત્ર ને રોપ કો શાત કરતે હુણ ઉસ અપને વન્ધુ કે ઘાત
કરને વાલે વૈરી કો વિના કિસી તકલીફ દિયે છોડ દિયા । ઉસ વૈરી
ને ભી રન દોનોંકે ચરણોં મે ગિરકર અપને અપરાધ કી ક્ષમા માગી
ઔર રુશ હોતે હુણ અન્ત મે વહ અપને ઘર ચલા ગયા । પ્રત્યેક મુનિ
કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ કુલપુત્ર કી તરહ અપને ઉત્પન્ન હુણ ક્રોધ કો
વિફલ વનાને મે સચેષ્ટ રહે ।

(અપ્રિય પ્રિય ધારિજ્ઞા-અપ્રિય પ્રિય ધારયેત્) શિષ્ય કા યહ
કર્તવ્ય હૈ કિ વહ ગુરુ મહારાજ કે દ્વારા કહે ગયે અપ્રિય વચનોં કો ભી
પ્રિયવચન હી માનકર હૃદય મે ધારણ કરે । ગુરુ મહારાજ કે વચન

એમના ઉપર મહાપુરુષ પ્રહાર કરતા નથી, પરંતુ તેની રક્ષા કરે છે

માતાના આ પ્રહારના વચન સાંભળીને કુળપુત્રે ઈહુ ઈહુ છે આ અવધ્ય
છે પરંતુ હે માતા ! આ રોપ જે મારામા ઉત્પન્ન થયો છે તેને હું કઈ
રીતે શાન્ત કરું ?

માતાએ ઈહુ પ્રિય પુત્ર ! ઉત્પન્ન થયેલ રોપ બધી રીતે મદ્દજ કરવામા
આવે એવો ડોઢ નિયમ નથી, માતાના આવા વચનોથી સતુષ્ટ બની કુળપુત્રે
રોપને શાન્ત કરીને તેણે પોતાના બધુનો ઘાત કરનાર વૈરીને ડોઢ તડલીક
આપ્યા વગર ડોડી દીધો મારનાર વૈરીએ પણ બન્નેના ચરણોમા પડીને
પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગી અને ખુશ થતો તે પોતાના ઘર તરફ ચાલી
ગયો પ્રત્યેક મુનિનું કર્તવ્ય છે કે કુળપુત્રની માફક પોતાનામા ઉત્પન્ન
થયેલ ક્રોધને દબાવવામા મચેષ્ટ રહે

(અપ્રિય પ્રિય ધારિજ્ઞા-અપ્રિય પ્રિય ધારયેત્) શિષ્યનું કર્તવ્ય છે કે
તે ગુરુ મહારાજ દ્વારા કહેવામા આવેલ અપ્રિય વચનોને પણ પ્રિય વચન
માની હૃદયમા ધારણ કરે ગુરુ મહારાજના વચન પરિણામમા સતાપને

પુત્રમરણાર્ત્તધ્યાનયુક્તા જનની વિલોમ્ય ત કુલપુત્રસ્ત વૈરિણં મૃદીત્વા માતુઃ
સમિપમાનીયાત્રીત્-અરે ! વન્ધુઘાતક ! અનેનાસિના ત્વા કુત્ર હન્યામ્, તેનાતિમી-
તેન કથિતમ્ યત્ર શરણાગતા ન હન્યન્તે તત્ર । एतद्वचन श्रुत्वा कुलपुत्रेण जननीमुख
વિલોમિતમ્ । जनन्या च मध्यस्थभायमलम्ब्य सजात-रूपाया निगदितम्-हे
પુત્ર ! શરણાગતા ન હન્યન્તે । યતઃ—

સરણાગયા ય વીસ,-ત્યા પળયા વસણપત્તા ય ।

રોગી અજગમા ય, સપ્પુરિસા ણેવ પહરતિ ॥

છાયા—શરણાગતાશ્ચ વિશ્વસ્તાન્ પ્રણતાન્ વ્યસનપ્રાપ્તાશ્ચ ।

રોગિણઃ અજઙ્ગમાશ્ચ સત્પુરુષા નૈવ પ્રહરન્તિ ॥

પુત્ર પુત્રમરણ જનિત દુઃખ સે આર્તધ્યાન કરતી હુઈ માતા કો દેખકર
શીઘ્ર હી અપને માઈ કે ઉસ ઘાતક કો પકડ કર માતા કે સન્મુલ
ઉપસ્થિત કર કહા અરે વન્ધુ ઘાતક ! ચોલ તુજે હસ તલવાર કે દ્વારા
કહાં પર મારું । ઉસને ડરતે હુણ કહા-જહા શરણ મે આયે હુણ પ્રાણી
નહી મારે જાતે હૈ વહી પર આવ મુજે મારે । વન્ધુ ઘાતક કે હસ પ્રકાર
વચન સુનકર કુલપુત્ર ને માતા કે મુલમી ઓર દેલા । માતા ને ધૈર્ય
ધારણ કર દયાયુક્ત હોતે હુણ કહા કિ હે વેદા ! શરણ મે આયે હુણ કો
વીર પુરુષ મારા નહી કરતે હૈ । કયો કિ હતને પ્રાણી અવધ્ય હોતે હે—

સરણાગયા ય વીસ,-ત્યા પળયા વસણ પત્તાય ॥

રોગી અજગમા ય, સપ્પુરિસા ણેવ પહરતિ ॥ ૧ ॥

ગાથાર્થ—શરણાગત, વિશ્વાસપાત્ર, કબ્જ મે પડા હુઆ, રોગી
ઔર અપગ, હનકે ડપર મહા પુરુષ પ્રહાર નહી કરતે હૈ અર્થાત્ હનકી
રક્ષા કરતે હૈ ॥

જનીત હુ ખથી આર્તધ્યાન કરતી માતાને જોઈ તુરતજ પોતાના ભાઈના એ
ઘાતકને પડીને માતાની સન્મુખ ઉભો રાખી ડહુ, અરે બધુ ઘાતક !
જોલ તને આ તરવાર કયે સ્થળે મારૂ તેણે ડરીને કહ્યું-જ્યા શરણુમા
આવેલા પ્રાણીને મારવામા નથી આવતા એ ત્રણે આવ મને મારો બધુને
મારનારના આ પ્રકારના વચનને સાલળી કુળપુત્રે માતાના મુખની સામે
જોયુ માતાએ ધૈર્ય ધારણ કરી દયાયુક્ત બની કહ્યું કે હે વેદા ! શરણુમા
આવેલાને વીરપુરુષો કદી મારતા નથી કેમકે આટલા પ્રાણી અવધ્ય હોય છે

સરણાગયા ય વીસ,-ત્યા પળયા વસણપત્તા ય ।

રોગી અજગમા ય, સપ્પુરિસા ણેવ પહરતિ ॥ ૧ ॥

ગાથાર્થ—શરણાગત, વિશ્વાસપાત્ર, કબ્જા મે પડેલા, રોગી અને અપગ,

इदमत्र बोध्यम्—यथा गुरोराज्ञया भिक्षाचर्या गतः शिष्यः श्रावकगृह
प्रविष्टः, तत्र भद्रभासपन्नो धार्मिको धर्मानुगो वर्मसेवी वर्मिष्ठो धर्मख्यातिर्मा-
नुरागी धर्मप्रलोकी धर्मजीवी धर्मप्ररञ्जनो धर्मशीलः श्रावको मुनिं दृष्ट्वा सप्ताष्टपदानि
तदभिमुखमागच्छन् हृष्टस्तुष्टः प्रसन्नचित्तः प्रीतमना परमसौमनस्ययुक्तो मुनिद-
र्शनजनितहर्षयगसिर्षगमानसस्त वन्दित्वा नमस्कृत्य पुनः पुनः स्तुवन् वदति—

લાભ મે, ખલાભ મે, સુખ મે, દુઃખ મે, જીને મેં મરણે મે, માન
મેં, અપમાન મેં તથા નિંદા જૌર પ્રશસા મે એક સાધુ હી એસા હૈ જો
સમાન રહતા હૈ । યદા ડસ પ્રકાર સમજના ચાત્રિયે-ગુરુ કી આજ્ઞા પ્રાપ્ત
કર હી તો શિષ્ય ભિક્ષાચર્યા કે લિયે ગૃહસ્થો કે ઘર જાતા હૈ । ગૃહસ્થ
મી અપને પર પર પધારે હુણ સાધુ કે દર્શન કર અપને આપકો વહુત
હી પુણ્યશાલી માનતા હૈ । ક્યો કિ એસે ગૃહસ્થજન પ્રકૃતિ સે મદ્રપરિ-
ણામી એવ ધર્માનુગ-વર્મકા અનુસરણ કરને વાલે હોતે હૈ । ધર્મ સેવી
હોતે હૈ ઓર વર્મિષ્ટ હોતે હૈ । વર્મખ્યાતિ-ધર્મકા ઉપદેશ દેનેવાલે એવ
ધર્માનુરાગી-ધર્મ મે અનુરાગ રખને વાલે હોતે હૈ । ધર્મપ્રલોભી ઓર
વર્મજીવી હોતે હૈ । ધર્મપ્રરજ્જન ઓર ધર્મશીલ હોતે હૈ । યે મુનિ કો
ઘર પર આતે હુણ દેખકર સર્વ પ્રથમ ડનકા વિનય કરને કે નિમિત્ત
સાત આઠ પગ ડનકે સમક્ષ જાતે હૈ । હર્ષ સે સતુષ્ટ ચિત્ત હોકર એસે
ફલ જાતે હૈ કિ માનો કોઈ અપર્વ નિધિ કા હી ઇન્હે લાભ હુઆ હૈ ।

લાભમા, અલાભમા, સુખમા, દુખમા, જીવવામા, મરણમા, માનમા,
અપમાનમા, તથા નિંદા અને પ્રશસામા એક સાધુજ એવા છે જે સમાન
રહે છે અહિ એ પ્રકારે મનજીવ બોધિએ-ગુરુની આજ્ઞા મેળવીને પછીજ
શિષ્ય ભિક્ષાચર્યા માટે ગૃહસ્થોને ઘેર જાય છે ગૃહસ્થ પણ પોતાના ઘેર
પધારેલા સાધુના દર્શન કરી પોતાને બહુજ પુણ્યશાળી માને છે કેમકે
એવા ગૃહસ્થજન પ્રકૃતિથી ભદ્ર પરિણામાં તેમજ ધર્મનું અનુસરણ કરવાવાળા
હોય છે, ધર્મ સેવી હોય છે અને ધર્માષ્ટિ હોય છે ધર્મખ્યાતિ-ધર્મના ઉપદેશ
દેવાવાલા એટલે ધર્માનુરાગી-ધર્મમા અનુરાગ રાખવાવાળા હોય છે ધર્મપ્રલોભી
અને ધર્મજીવી હોય છે ધર્મ પ્રરજ્જન અને ધર્મશીલ હોય છે મુનિને ઘેર
આવતા બોધને સર્વ પ્રથમ તેનો વિનય કરવા નિમિત્ત સાત આઠ પગલા એમની
સામે જાય છે હર્ષથી તુષ્ટ ચિત્ત બનીને એવા કુલાતા હોય છે કે બહુ
કોઈ અપૂર્વ નિધિનો એમને લાભ થયો હોય, ચહેરો પ્રમજ્જ થઈ જાય છે, મનમા

મનસા ભાવયેત્ । ગુરોર્વચન દિ પરિણામે તાપોપશ્ચમક રત્નત્રયપરિશોધક શાન્તિસુખા-
સંપ્રદાય પરમહિતમ્, આમ્રફલમિત્યાદી કદુક, મધ્યેઽમ્લરસયુતમ્, અન્તે ચાપૂર્વાસ્વાદ-
જનકં ભવતીતિ મત્વા પ્રિયમેવ મન્યેતેતિ ભાવ ।

યદ્વા-પ્રિય=પ્રીતિજનક સ્તુત્યાદિ, અપ્રિયમ્=અપ્રીતિકારક નિન્દાદિ, ધારયેત્=
સમ જાનીયાત્ । ભિક્ષાચર્યાદૌ પ્રિયમપ્રિય યા વચન શ્રુત્વા સમભાવનયા તત્ તિતિક્ષત,
તત્ર રાગ દ્વેષ વા ન કુર્યાદિત્યર્થઃ । ઉક્ત ચ ભગવતા—

લાભાલાભે સુદે દુઃખે, જીવિષ મરણે તદ્વા ।

સમો નિંદાપસસાસુ, તદ્વા માણાવમાણઓ ॥ (ઉત્ત૦ ૧૯અ)

પરિણામ મે સતાપ કો મિટાને વાલે રત્નત્રય કો પરિ શુદ્ધ કરને વાલે,
શાન્તિરૂપી અમૃત કે સમુદ્ર પરમ હિતકારી તથા આમ્રફલ કે સમાન
આદિ મે કદુક, મધ્ય મે આમ્લરસયુક્ત ણ્વ અન્ત મે અપૂર્વ રસ કા
આસ્વાદ કરાને વાલે હોતે હૈ । ફસલિયે ગુરુ મહારાજ કે વચન કો પ્રિય
માનકર હી ઉનકા સેવન કરતે રહના ચાહિયે યહી વિનીત શિષ્ય કા
કર્તવ્ય હૈ । અથવા—“ ધારિજ્ઞા પિયમપ્પિય ” ફસકા અભિપ્રાય યહ્ મી
હૈ કિ સાધુ જબ ભિક્ષાચર્યા આદિ કે લિયે જાવે તબ ઉસ સમય યદિ
કોઈ ઓટ્ટે મીઠે વચન મી કહે—નિંદા ણ્વ સ્તુતિ મી કરે તો મી ઉસમે
ફસે પક્ષપાતી નહી હોના ચાહિયે—દોનો પર સાધુ કા સમાન ભાવ હી
હોના ચાહિયે । ઉસ પર રાગ ણ્વ દ્વેષ કરના સાધુકા કર્તવ્ય નહી હૈ ।

લાભાલાભે સુદે દુઃખે । જીવિષ મરણે તદ્વા ॥

સમો નિંદા પસસાસુ । તદ્વા માણા વ માણઓ ॥ (ઉ ૧૯અ)

મટાડવાવાળા રત્નમયને પરિશુદ્ધ ડરવાવાળા શાન્તિરૂપી અમૃતના સમુદ્ર પરમ
હિતકારી તથા આમ્રફળ જેવા શરૂઆતમા તુરા, મધ્યમા આમ્લરસ યુક્ત
તથા અતમા અપૂર્વ રસનો આસ્વાદ કરવાવાળા હોય છે આ માટે ગુરુ
મહારાજના વચનને પ્રિય માનીને તેનું સેવન કરતા રહેવું જોઈએ તે વિનીત
શિષ્યનું કર્તવ્ય છે અથવા—“ ધારિજ્ઞા પિયમપ્પિય ” આનો અભિપ્રાય એવો
પણ છે કે સાધુ બ્યારે ભિક્ષા ચર્યા વગેરે માટે જાય ત્યારે તે સમયે કોઈ
ગ્રાંથ સાંઝ નરસુ વચન કહે—નિંદા અગર સ્તુતિ પણ કરે તો પણ એમા
તેમજી પક્ષપાતિ ન જનવું જોઈએ બન્ને પર સાધુનો સમાનભાવ હોવો જોઈએ
એના પર રાગ અગર દ્વેષ ડરવો એ સાધુનું કર્તવ્ય નથી

લાભાલાભે સુદે દુઃખે, જીવિષ મરણે તદ્વા ।

સમો નિંદાપસસાસુ, તદ્વા માણાવમાણઓ ॥ (ઉત્ત૦ ૧૯ અ)

તથા—કેચિદધાર્મિકા અનાયાં મ્લેચ્છા અધર્મજીવિનોઽધર્માનુરાગિણોઽધર્મ-
શીલા વિવેકવિકલા સાધુ દૃષ્ટા નિન્દન્તિ હીલન્તિ લિસન્તિ—‘અય યરાકો
નિ.સત્ત્વઃ કાતરો દામ્ભિકો ભિક્ષામાત્રોપજીવી કુક્ષિભરિર્ભૂમિભારસ્વરૂપો ગૃહે ગૃહે
ગૃહપાલ इव भ्रमति’ इत्यादि वचन श्रुत्वा मुनि. स्वात्मान नापरुषयेत् ।

અનોદાહરણમ્—કથિદ્ દૃદ્ધો મહાત્મા ભિક્ષાર્યમેકસ્મિન્ ગૃહે ગત્વા તદ્ગૃહસ્ત્રા-
મિનીં પ્રતિ કિં સચિત્તજલાદિસ્પર્શરહિતાઽસિ ન વેત્યાગયેન પૃષ્ટ્યાન્-મગિનિ !

તથા કિતનેક એસે મી અધાર્મિક, મ્લેચ્છ, અનાર્યજન હેં કિ
જિનકા જીવન સત્ય ધર્મ કી વાસના સે ચિલકુલ વિહીન બના હુઆ
હે, અધર્મ મે હી જિન્હેં વડાભારી અનુરાગ હે, પ્રકૃતિ મી જિનકી
અધર્મશીલ હે, વિવેક સે જો સર્વથા પરાઈમુખ હેં વે સાધુજન કો દેખતે
હી અપની નાક મોહે સિકોડને લગતે હેં ઓર જો મન મે આતા હેં વહી
વકને લગ જાતે હેં—નિન્દા કરતે હ, હીલના કરતે હેં—લિસાતે હેં—કહતે
હેં કિ દેખો તો સહી યહ વિચારા કિતના અપને આપકો મૂલતા હેં તથા
કિતના કાચર બના હુઆ ફિર રહા હેં કૈસે—કૈસે દમ રચ રહા હેં જો
યહ વહા સે ભિક્ષા માગકર અપના નિર્વાહ કરતા હેં । અપના હી પેટ
ભરના હસને સીખા હેં । એસે જનો સે સસાર કી ક્યા મલાઈ હો સકતી
હેં । યે તો કેવલ હસ પૃથિવી કે મારમૂત હેં જો કુત્તેકી તરહ ઘર ઘર મેં
પ્રતિદિન ભ્રમણ કરતે રહતે હેં । હસ પ્રકાર કે વચન સુનકર સાધુ કો
ચાહિયે કિ વહ અપની આત્મા કો હલ્કી ન સમજે । હસી વિષય કો
એક ઉદાહરણ દ્વારા સ્પષ્ટ કિયા જાતા હેં—

તથા કેટલાક એવા પણ અધાર્મિક મ્લેચ્છ, અનાર્યજન છે કે જેમનું
જીવન સત્ય ધર્મની વાસનાથી ખીલકુલ વિહીન બનેલ હોય છે અધર્મોમાજ
જેને ભારે અનુરાગ છે, પ્રકૃતિ પણ જેની અધર્મશીલ છે, વિવેકથી જે સર્વથા
પરાઈમુખ છે તે સાધુજનને જોઈને પોતાના નાક તથા મોઢાને મગાડે છે
અને મનમાં આવે તેવું બકવા લાગી જાય છે નિંદા કરે છે, હીલના કરે છે—
ખિસાય છે, કહે છે કે જુઓ તો ખરા આ ખીચારો કેટલો પોતાની જાતને
ભુલે છે તથા કેવો કાચર બનીને ફરી રહ્યા છે, કેવા કેવા દલ રચી રહેલ છે,
જે અહિં તહિંથી ભિક્ષા માગીને પોતાનો નિર્વાહ કરે છે પોતાનું જ પેટ
ભરવાનું એ શીખેલ છે આવા સાધુથી સસારની શું ભલાઈ થઈ શકવાની
છે આ તો કેવળ આ પૃથ્વી ઉપર ભાર જેવા છે જે કુતરાની માફક ઘેર
ઘેર દરરોજ ભમતા રહે છે આ પ્રકારના વચન સાંભળી સાધુએ પોતાના
આત્માને હલકો માનતા ન બનવું જોઈએ આ વિષયને એક ઉદાહરણ દ્વારા
સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે—

‘ધન્યોઽસ્મિ, કૃતપુણ્યોઽસ્મિ, કૃતલક્ષણોઽસ્મિ મયદર્શનેન, મયદાગમન દરિદ્રસ્ય ગૃહે સ્વર્ણવૃષ્ટિરિતિ કામધેનુરિતિ મમ સર્વસૌભાગ્યજનનમ્”’ ઇત્યુક્ત્વા સ્વગૃહ સાદર માનીય વિપુલમશન પાન શ્વાધ સ્વાધ દદાતિ, દત્ત્વા ચ પુનઃ પુનઃ સ્તૌતિ, તત્ર મુનિઃ સ્વાત્માન નોત્કર્પયેત્ ।

ચેહરા પ્રસન્ન હો જાતા હૈ । મન મે एक प्रकार का विलक्षण सतोष आ जाता है, उस समय उसे बड़ा भारी आनन्द आता है । उस आनन्द में तल्लीन होता हुआ वह श्रावक उस समय एक प्रकार से अपने आपको भी भूल सा जाता है और चन्दना एवं नमस्कार कर भक्ति के आवेश से स्वयं अपने गुरु महाराज की स्तुति करता हुआ कहता है हे नाथ ! आज मैं धन्य हुआ हूँ कृतपुण्य हुआ हूँ और मेरी यह पर्याय सफल हुई है जो आपके दर्शन पाये । दरिद्र के घर में सुवर्ण की वर्षा के समान एवं कामधेनु के समान आप का मेरे घर पधारना मेरे परम सौभाग्य का उत्पन्न करने वाला एवं वृद्धि करनेवाला है । इसलिये पधारिये और घर को पावन कीजिये—इस प्रकार कह कर वह महात्मा को अपने घर लाता है और सादर उन्हें विपुल अशन, पान, श्वाध एवं स्वाध चार प्रकार का आहार देता है । फिर बारम्बार उनकी स्तुति करता है । ऐसी प्रशंसा सुनकर गृहस्थकी ऐसी विनय भक्ति देखकर साधु को फूल नहीं जाना चाहिये ।

એક પ્રકારનો વિલક્ષણ સતોષ આવી જાય છે એ સમયે એને ધણેજ આનંદ થાય છે એ આનંદમાં તત્લીન થતા થતા તે શ્રાવક એ સમયે એક પ્રકારથી પોતે પોતાને પણ ભૂલી જાય છે અને વદના એવ નમસ્કાર કરી ભક્તિના આવેશથી સ્વયં પોતાના ગુરુ મહારાજની સ્તુતિ કરતા કહે છે કે હે નાથ ! આજ હું ધન્ય બન્યો છું, કૃત પુણ્ય બન્યો છું, અને મારી આ પર્યાય સફળ બની છે જે આપના દર્શન થયા દરિદ્રના ઘરમાં સોનાના વરસાદ સમાન તેમ કામ ધેનુ સમાન આપનું મારે ઘર પધારવું મારા પરમ સૌભાગ્યને ઉત્પન્ન કરવાવાળું અને વૃદ્ધિ કરનાર છે આ માટે પધારો અને ઘરને પાવન કરો આ પ્રકારે કહી તે મહાત્માને પોતાને ઘર લાવે છે અને આદર માનથી તેમને વિપુલ અશન, પાન, શ્વાધ અને સ્વાધ એમ ચાર પ્રકારનો આહાર આપે છે પછી વારવાર તેની સ્તુતિ કરે છે એવી પ્રશંસા સાલળી, ગૃહસ્થની એવી વિનય ભક્તિ બોધ, સાધુએ કુલાઈ જવું ન બોધએ

यति-स्थूलस्य दृष्टपुष्टाङ्गस्य तत्र कथमल्पेनोदर भरिष्यति ? इत्यादि परिभ्रमचन
श्रुत्वाऽपि स महात्मा समभाव समालम्ब्य स्वात्मान हीन न मन्यते स्म, तदा स
उचितभिक्षा गृहीत्वा प्रतिनिवृत्तः । एष सर्वैर्गुणिभिर्भाव्यम् ॥ १४ ॥

आत्मनो दमने मत्प्रेय क्रोधैफल्यं कर्तुं शक्यते तस्मात् तदुपदेश तत्काल चाह—
मूलम्—अर्प्पा चेवं दमेयं चो अर्प्पा हुं खलु दुर्दमो ।

अर्प्पा दतो सुंही होई अस्सि लोए परत्थ ये ॥ १५ ॥

अर्पा—आत्मा एव दमितव्यः आत्मा हु खलु दुर्दमः ।

आत्मान दाम्यन् सुखी भवति, अस्मिन् लोके परत्र च ॥ १५ ॥

स्वामिनि ने कहा—वाह खूब कहा इतने सड़मुसड़ तो हो रहे हो फिर भी
बोडा आहार देने के लिये कह रहे हो बोडे से दिये गये आहार से
भला इस दृष्टपुष्ट शरीर की तृप्ति कैसे हो सकेगी । इत्यादि उसके
अपमान जनक वचन सुनकर भी वे महात्मा समभावशाली ही बने रहे
और उन्होंने उसके वचन से अपने आपको हीन नहीं समझा । वहा से
उचित भिक्षा लेकर फिर वे अपने स्थान पर वापिस आगये । इसी
प्रकार कहने का मतलब यह है कि समस्त मुनिजनोंको अपने आपको
प्रतिकूल संयोग में हीन नहीं मानना चाहिये ॥ १४ ॥

जो आत्मा का दमन करता है वही क्रोध को निष्फल कर सकता
है इस लिये सूत्रकार आत्मा—अर्थात्—मन को दमन करने का उपदेश
देते हैं एवं उसका फल भी कहते हैं—‘अर्पाचेव०’ इत्यादि ।

वाड भूय उधु, आटला अलभस्त देवा तो जनी रडेल छे छता पणु
थोडा आहार देवानु उडी रह्या छे थोडा आहारथी लवा आ अलभस्त
शरीरनी तृप्ति उध रीते थर्ध शउथे धत्यादि जेना अपमान जनक वचन
सालणीने पणु ते महात्मा समभावशाली ज जनी रह्या अने तेना तेवा वचनोथी
पोतानी जतने हीन नहि समज्या त्याथी उचित भिक्षा लवने पछी ते पोताना
स्थान उपर आवी गया आ प्रदर कडेवानो मतलब जे छे के समस्त मुनि
जनो जे पोत पोताने प्रतिकूल संयोगमा पणु दिन भानवु न जेध जे ॥ १४ ॥

जे आत्मानु दमन करे छे ते क्रोधने निष्फल करी शउ छे आ माटे
सूत्रकार आत्मा—अर्थात्—मनने दमन करवानो उपदेश आपे छे अने तेनु क्षण
पणु कडे छे—अर्पाचेव० इत्यादि

स्वस्याऽसि, तथा रुधितम्-त्वमेवासि रोगी, अहं तु स्वस्थैवामि भिक्षादानार्थं महात्मना प्रोक्ता सा गृहस्वामिनी उदति-किमत्र तव पित्रोपार्जनं कृत्वा स्थापितं, तद् गृहीतुमत्रागतोऽसि, एतद् उच्यते श्रुत्वा स महात्मा परावृत्तः । ततो गृहस्वामिनी उदति-ओहो ! भिक्षार्थिनोऽपि त्वैतावान् मदः, एहि, एहि, ददामि भिक्षाम्, एव तथाऽभिहितः सन् स महात्मा पुनस्तद्गृहे भिक्षां गृहीतुमागतः । स्मृत्वाः स्थूलाश्च-तस्मै रोदिकास्तथा समानीताः, महात्मना प्रोक्तम्-स्तोकं देहि, गृहस्वामिनी कथ-

कोई एक वृद्ध महात्मा भिक्षा के लिये किसी एक घर पर पहुँचे। वहाँ जाकर गृहस्वामिनि से “सच्चित्त जलादिक के स्पर्श से रुधित हो कि नहीं” इस अभिप्राय से पूछा कि वह न। स्वस्थ तो हो? महात्मा जी की बात सुनकर गृहस्वामिनी कहने लगी कि मैं तो स्वस्थ ही हूँ-रोगी तो तुम ही हो। महात्माजी ने फिर उससे भिक्षा देने के लिये कहा तो वह बोली कि यहाँ क्या तुम्हारा नाप कमाकर रख गया है जो लेने के लिये दौड़े आये हो? इन वचनों को सुनकर महात्माजी वहाँ से पीछे लौटे। महात्माजी को पीछा लौटा हुआ देखकर गृहस्वामिनि बड़बड़ाती हुई कहने लगी-ओहो ! भिक्षार्थी होकर के भीड़तना अभिमान। अच्छा आओ आओ और भिक्षा ले जाओ। मैं भिक्षा देती हूँ। इस प्रकार जब उस गृहस्वामिनि ने कहा तो महात्मा उसके घर भिक्षा लेने के लिये पीछे आये। वह जब उन्हें मोटी-मोटी चार रोटी देने लगी तो महात्माजी ने पुनः कहा वहिन योड़ा आहार दो-यह तो अधिक है। तब गृह

कोई एक वृद्ध महात्मा भिक्षा माटे कोई एक घर पहुँचा तथा वह गृहस्थनी आने “सच्चित्त जलादिकना स्पर्शशी रुधित हो के नहीं” आ अभिप्रायशी पूछ्यु के, अहंन ! स्वस्थ हो ने? महात्माजीने बात साधनीने गृहस्थनी श्री उहवा लागी के हु तो स्वस्थ न छु-रोगी तो तमेन छे महात्माजीने पछी तेने भिक्षा आपवा कछु तो अे बोली के, अहो तथा तमादे आप उमाधने राणी गयेल छे, न देवा माटे होडी आव्या छे? आ वयनेने साधनीने महात्माजी त्याशी पाछा क्यो, महात्माजीने पाछा इरेला नोर्ध गृहस्थनी श्री अउणडाट करता कहेवा लागी, ओहो ! भिक्षार्थी होवा छता पछु आटवु अभिमान ! आवो भिक्षा लध नव हु भिक्षा आपु छु आ प्रदारे अे गृहस्थनी श्रीअे कछु तो महात्मा अेने घर भिक्षा देवा पाछा गया ते न्यारे तेने मोटी मोटी चार रोटी देवा लागी तो महात्माजीने कछु अहंन थोडा आहार आपो-आ तो धलु छे त्यारे गृहस्थनी श्रीअे -

ઉક્તચ—જઓ જઓ સંચરઈ, મળો ચચલમત્થિર ॥

તઓ તઓ નિયમિય, કુજ્જા અપ્પમિ ત ધિર ॥૧॥

છાયા—યતો યતઃ સચરતિ મનઃ ચચલમસ્થિરમ્ ।

તતસ્તતો નિયમ્ય કુર્યાત્ આત્મનિ તત્ સ્થિરમ્ ।

સૂર્યોદયે સતિ શીતવેદના નિવૃત્તવન્મનોવિજયે સતિ સ્વલદુઃખાનામાત્યન્તિક નિવૃત્તિર્ભવતિ । અવિજિત મનસ્તત્ત્વજ્ઞાન વિનાશયતિ તપઃ સયમશિલ્પરાદાત્માન

જાગ્રત હો સકતી હૈ । આત્મા શબ્દ કા અર્થ યહાં પર મન હૈ । ક્યોં કિ ઇસીકા દમન કિયા જાતા હૈ । જીવ આત્મા ઇસકા દમન કરને વાલા હૈ । દમન કરને સે આત્મા કો સવ સે વડા ભારી લાભ યહ હોતા હૈ કિ જિસ પ્રકાર સૂર્યકે ઉદય હોને પર શીતવેદના કી નિવૃત્તિ હો જાતી હૈ ડસી પ્રકાર મનકો જીત લેને પર આત્મા સે સ્વલ દુઃખો કી આત્યન્તિક નિવૃત્તિ હો જાતી હૈ । ઇસીલિયે શાસ્ત્રકારોં કા યહ ઉપદેશ હૈ કિ “જઓ જઓ સચરઈ મળો ચચલમત્થિર । તઓ—તઓ નિયમિય કુજ્જા અપ્પમિ ત ધિર ॥ યહ અસ્થિર ચચલ મન જિન—જિન પદાર્થોંકી ઓર જુકે—ઊનમે ચલે—ઊસે વહાં સે ચેંચકર મોક્ષાભિલાષી કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ ઊસે અપની આત્મા મે સલગ્ન કરે । જવતક મન સ્થિર નહી હોગા ડસકા નિગ્રહ નહી હોગા—તવ તક તત્ત્વજ્ઞાન આત્મા મે ઉત્પન્ન નહી હો સકતા હૈ । તત્ત્વજ્ઞાન કી જાગૃતિ દુષ્ટ વિના આત્મા કો હેય ઇવ ઉપાદેય પદાર્થોંકા વાસ્તવિક ભાન નહી હો સકતા । મનકી હી તો યહ ચચલતા

જ આત્મામા શાતી જાગી શકે છે આત્મા શબ્દનો અર્થ અહી મન છે કેમ કે આત્માનુ જ દમન કરવામા આવે છે જીવ આત્મા એનુ દમન કરવાવાળા છે દમન કરવાથી આત્માને મોટામા મોટો લાભ તો એ થાય છે કે જે પ્રકારે સૂર્યને ઉદય થવાથી ઠંડીની વેદનાની નિવૃત્તિ થાય છે એજ રીતે મનને જીતી લેવાથી આત્માના સંકળ દુષ્ટોની નિવૃત્તિ થઈ જાય છે આ માટે શાસ્ત્રકારોના આ ઉપદેશ છે કે —

“જઓ જઓ સચરઈ, મળો ચચલમત્થિર ।

તઓ તઓ નિયમિય, કુજ્જા અપ્પમિ ત ધિર ॥”

આ અસ્થિર ચચલ મન જે જે પદાર્થોની તરફ ઢળે—એમા ચાલે—એને ત્યાથી એચીને મોક્ષાભિલાષીએ પોતાના આત્મામા સલગ્ન કરી દેવુ જોઈ એ જ્યા સુધી મન સ્થિર નહી હોય—ત્યા સુધી એનો નિગ્રહ થનાર નથી—ત્યા સુધી તત્ત્વજ્ઞાન આત્મામા ઉત્પન્ન થઈ શકતુ નથી તત્ત્વજ્ઞાનની જાગૃતિ થયા વગર આત્માને હેય અને ઉપાદેય પદાર્થોનુ વાસ્તવિક ભાન થઈ શકતુ નથી

ટીકા—‘અપ્પા ચેવ૦’ ઇત્યાદિ—

આત્મૈવ=મન એવ, દમિતવ્યઃ=વશી કર્તવ્યો જેતવ્ય ઇત્યર્થઃ, ઇહાત્મશબ્દેન મનો ગૃહ્યતે તસ્યૈવ દમનીયત્વાત્ । આત્મા તુ દમકો યોગ્યઃ । શબ્દાદિ વિષયેષુ પ્રવર્તમાન મનસ્તતઃ પ્રત્યાહત્ય સ્વાત્મનિ સ્થાપનીયમિતિ ભાવઃ ।

અન્વયાર્થ—(અપ્પાચેવ દમેયવ્યો-આત્મા એવ દમિતવ્યઃ) મન હી દમન કરને યોગ્ય હૈ । (અપ્પા હુ રલ્લુ દુદ્ધમો-આત્મા હુ રલ્લુ દુદ્ધમઃ) ક્યોં કિ મન હી દુદ્ધમ હૈ । (અપ્પા દત્તો અસ્સિ લોળ પરત્થ ય સુહી હોઈ-આત્માન દામ્યન્ ઇહ લોકે પરત્ર ચ સુખી ભવતિ) મનકો દમન કરને વાલા જીવ નિયમ સે ઇસ લોક મે તથા પરલોક મે સુખી હોતા હૈ ।

ભાવાર્થ—સૂત્રકાર ઇસ ગાથા દ્વારા ઇન્દ્રિયોં કે વિષયો મે પ્રવર્તમાન મન કે નિગ્રહ કરનેકા ઉપદેશ દે રહે હૈ । વે કહતે હૈં કિ ઇસલોક એવ પરલોક મે યદિ સુખી હોના ચાહતે હો-તો મનકા નિગ્રહ કરો ઉસે અપને વશ મે કરો । જન તરુ ઇસકો વશ મે નહીં કિયા જાયગા તબ તક ઇસકા અધીન બના હુઆ આત્મા કમી મી કિસી મી ભવ મે સુખ શાંતિ નહી પાયેગા । આત્મા હી મન કા દમન કર સકતા હૈ । દમન કરનેકા મતલબ યહ હૈ કિ જો મન ઇન્દ્રિયોંકે વિષયોં મે ગૃહ્થ બના હુઆ હૈ ઉસકો ઉનમે ગૃહ્થ નહી બનને દેતા । યહી મનકા દમન કરના હૈ । મનકો વિષયોસે દટાકર આત્મામે સ્થાપિત કરના ચાહિયે । તમી આત્મા મે શાંતિ

અન્વયાર્થઃ—અપ્પા ચેવ દમેયવ્યો-આત્મા એવ દમિતવ્યઃ—,

મનજ દમન કરવા યોગ્ય છે

અપ્પા હુ રલ્લુ દુદ્ધમો-આત્મા હુ રલ્લુ દુદ્ધમઃ—,

કેમકે મનજ દુર્લભ છે

અપ્પા દત્તો અસ્સિ લોળ પરત્થ ય સુહી હોઈ ।

આત્માન દામ્યન્ ઇહ લોકે પરત્ર ચ સુખી ભવતિ ।

મનનુ દમન કરનાર એવ આલોક અને પરલોકમા સુખી થાય છે

ભાવાર્થ—સૂત્રકાર આ ગાથા દ્વારા ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા પ્રવર્તમાન મનનો નિગ્રહ કરવાનો ઉપદેશ આપી રહ્યા છે તેઓ કહે છે કે, આ લોક અને પરલોકમા જો સુખી થવા ચાહતા હો તો-મનનો નિગ્રહ કરો, અને પોતાના વશમા રાખો જ્યાં સુધી મનને વશ કરવામા ન આવત્યા સુધી એના આધીન બનેલો આત્મા કયારેય પણ-કોઈ પણ ભવમા સુખ શાંતિથી રહી શકવાનો નથી આત્મા જ મનનુ દમન કરી શકે છે દમન કરવાનો હેતુ એ છે કે મન ઇન્દ્રિયોના વિષયમા વ્યાપ્ત બન્યું છે એને એમાથી દુર કરવું એજ મનનુ દમન કરવું છે મનને વિષયોથી હટાડી આત્મામા સ્થાપિત કરવું જોઈ એ ત્યારે

वृक्षतले उपनिष्ट आसीत् तदा तेन महात्मना ध्यानावस्थायामेक श्वापदसकुल व्याजकुल विशाल महारण्य दृष्टम् । तत्रैको पुरुषस्तेन दृष्टः, स च सहस्रभुजो विस्तृतकायः सहस्रहस्तधृतैः सहस्रमुशलैः स्वदेह ताडयन् भीतभीत इव चीत्कार कुर्मन्नितस्ततः पलायमानः शतयोनानि धाममानः श्रमेण शिथिलायवः परवशः सन् पातालवद्गम्भीरे गगान्धकारे महान्धकूपे निपतितः । पुनरसौ तस्मादन्धकूपाद् बहिर्निःसृत पूर्ववत् सहस्रमुशलैः स्वदेह ताडयति तदनु महत्यामग्निज्वालाया शलभ इवासौ प्रविष्टः । पुनरसौ ततोऽपि बहिर्निःसृत्य कण्टकाकीर्णे महारण्ये इतस्ततो धावति, तदनु पुनः स्वदेहोपरि पूर्ववत्सहस्रमुशलमहार कुर्मन्स दृष्टः ।

बैठे हुए थे । मुख पर सदोरक मुखवस्त्रिका बँधी हुई थी, उन्हें उस ध्यान में एक विशाल जंगल दिखलाई पड़ा । जो श्वापदोर्हिसक प्राणीयों से सकीर्ण एवं व्याप्त था । उस में उन्होंने एक महाकाय व्यक्ति जिसके हजार हाथ थे देखा । उसके सब ही हाथों में मुसल थे । वह इधर उधर भागता हुआ मुसलको शरीर पर मारता हुआ भयकर चीत्कार शब्द करता था । वह भगता भी इतना अधिक कि सौ योजन तक निकल जाता । जब वह एक जाता और उसका शरीर जब ढीला हो जाता तब वह पाताल के समान गम्भीर एक महान्धकूप में कि जिसमें गाढ़ अधिकार ही अधिकार था उसमें गिर जाता था । पीछे वहासे निकलना और इसी तरह अपने शरीर को हजारों मुसलोसे पीटता, रात में शलभ-(पतंग) की तरह एक महती अग्निज्वाला में प्रविष्ट हो जाता । पश्चात् वहा से भी निकल कर वह एक कण्टकाकीर्ण अरण्य में घुस जाता और वहा इधर उधर दौड़ता हुआ अपने शरीर को सहस्र मुसलो से पूर्वकी तरह

झेड़ डता मोठा डपर डोरासाथे भुजवस्त्रिका बाधेड डती ऐभने ऐ ध्यानभा
ऐक विशाल जंगल डेभायु, ऐ अनेक प्रकारना हिंसक प्राणीयोथी लरेडु
डतु, तेभा ऐभले ऐड महाकाय व्यक्ति ऐने डलर डाय छे तेवी नोड, ऐना
अधा डायेभा मुशण डता, ते अडिथी तडी डोडता डोडता मुसलोने पोताना
शरीर पर मारतो डतो अने लयडर चित्कार शब्द डरतो डतो, ऐ ऐटला
नेरथी डोडतो डतो डे सो योजन मुधी निकणी जतो थाड लागतो अने शरीर
न्यारे डीडु थड जतु त्यारे ते भुजज डडा अने गाढ अधडारथी छवायेड
कुवाभा कुडी पडतो, पाठो त्याथी निडणतो अने ऐज रीते डलरे। मुसलोथी
पोताना शरीरने टीपतो आडभा शलभ (पतंग)नी भाड्ड ऐक महती अग्नि
ज्वालाभा पडतो अने त्याथी पणु नीकणीने ते महान डोटाओवाणा
जंगलभा घुसी जतो त्या पणु आभ तेभ डोडतो अने पडेवानी ऐभ पोताना
ॐ १४

પાતયતિ ઉન્માર્ગં પ્રાપયતિ ચતુર્ગતિઃસસારચક્રે ભ્રામયતિ નરકનિગોદાઘનન્તદુઃખ
ગતે નિપાતયતિ રત્નત્રય લુણ્ઠયતિ આત્મગુણાન્ પાતયતિ જ્ઞાનાવરણીયાઘપ્લવિધં
કર્મોપાર્જયતિ । તસ્માન્મનો નિગ્રહ કુર્યાત્ ।

અગ્રોદાહરણમ્—

તથાહિ—एको लब्धिसपन्नो महात्मा उद्दसदोरकमुखमखिकः ध्याननिष्ठः सन्

હૈં જો અચ્છે-અચ્છે જ્ઞાનીજન મી સયમરૂપી શિખર સે ડકદમ પતિત
હો જાતે હૈં ઔર નહીં સેવન કરને યોગ્ય માર્ગ મેં મી પ્રવૃત્ત હો જાતે હૈં ।
इससे उनकी चतुर्गतिरूप ससार मे परिभ्रमणरूप दुर्दशा ही होती रहती
है । नरक एव निगोद के अनन्त दुःखों को वे भोगते हैं । इन समस्त
दुःखों से आत्मा का संरक्षण करनेवाला जो रत्नत्रय धर्म है—वह उनका
लुटा जाता है । वे बिलकुल निर्धन बन जाते हैं । इन निर्धनता में और
भी अनेक जो आत्मा के सद्गुण हैं उनका विकास नहीं होते पाता है
इस स्थिति में इस आत्मा की इतनी दयनीय स्थिति हो जाती है, कि
ज्ञानावरणादिक अष्ट प्रकार के कर्म इस पर रात दिन अपना प्रहार
करते रहते हैं । इसको उस समय बचानेवाला कोई नहीं होता है । इस
लिये मोक्षाभिलाषी का कर्तव्य है कि वह मन का निग्रह करे ।

इस विषय को एक उदाहरण द्वारा स्पष्ट किया जाता है—

कोई एक महात्मा जो लब्धिसपन्न थे, एक वृक्ष के नीचे ध्यानमें

મન એવું ચચળ છે કે ભલભલા જ્ઞાનીજનને પણ સયમરૂપી શિખર ઉપરથી
એકદમ નીચે ગબડાવી મુકે છે, અને સેવન ન કરવા યોગ્ય માર્ગમાં પ્રવૃત્ત
બનાવી દે છે આથી તેમની ચતુર્ગતિરૂપ સસારમાં પરિભ્રમણ રૂપ દુર્દશા જ
થતી રહે છે નરક અને નિગોદના અનન્ત દુઃખો તે ભોગવે છે આ સમસ્ત
દુઃખોથી આત્માનું રક્ષણ કરનાર જે રત્નત્રય ધર્મ છે—તે એની પાસેથી
લુટાઈ બાય છે, આથી બિલકુલ નિર્ધન બની બાય છે આ નિર્ધનતામાં
આત્માના જે બીજા સદ્ગુણ હોય છે એનો પણ વિકાસ થતો નથી આ
પરિસ્થિતિમાં આત્માની એટલી દયામય હાલત થઈ બાય છે, કે જ્ઞાનાવરણાદિક
આઠ પ્રકારના કર્મ રાત અને દિવસ એના પર પ્રહાર કરતા રહે છે આ સમયે
એને આમાંથી કેઈ બચાવનાર હોતું નથી આ માટે મોક્ષાભિલાષીનું કર્તવ્ય
છે કે, તે મનનો નિગ્રહ કરે

આ વિષયને એક ઉદાહરણ દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે—

કોઈ એક મહાત્મા જે લબ્ધિસપન્ન હતા, એક વૃક્ષની નીચે ધ્યાનમાં

અહમન્યો નાસ્મિ કિં તુ મનોનામ્ના પ્રસિદ્ધોઽસ્મિ ઇષ્ટાનિષ્ટશબ્દાદિવિષયે પ્રવર્ત
માનોઽહ તૃષ્ણારજ્જ્વા પ્રાણિન યજ્ઞામિ, તતસ્તમારમ્ભપરિગ્રહાઽસક્ત સંસારચક્રે
ભ્રામયન્ કદાચિદેવજાતૌ કદાચિન્નજાતૌ કદાચિત્તિર્યગ્જાતૌ કદાચિત્ પૃથિ-
વ્યાદિસ્થાવરયોનિષુ દ્વીન્દ્રિયાદિ-ત્રસયોનિષુ અનન્તદુઃખ પ્રાપયામિ । યદા તુ
ભગદર્શને મહાત્મના નિગૃહીતો ભવામિ તદા રત્નત્રયારાધન કારયામિ, મોક્ષમાર્ગે
સ્થાપયામિ, ક્ષપકત્રેણિમારોહયામિ । શનૈઃ શનૈર્નિગ્રહાભ્યાસપ્રકર્યે સતિ શાસ્ત્રસદર્શિ-

નહી હૂ-મેરા નામ મન હૈ । ઇષ્ટ અનિષ્ટ શબ્દાદિક વિષયોં મે પ્રવૃત્તિ
કરના ઓર તૃષ્ણારૂપી રસી સે પ્રાણિયો કો જકડના યહી મુજે પ્રિય
હૈ । મુજે આનંદ મી હસી મે આતા હૈ કિ જવ પ્રાણી આરમ્ભ પરિગ્રહ મે
આસક્ત હોકર સસાર ચક્રમે ઘૂમતા હૈ । મૈ હી તો ડનકી હસ સ્થિતિ
કા મૂલ કારણ બનતા હૂ । કમી મૈ જીવો કો દેવજાતિ મે, કમી મનુષ્ય
યોનિ મે કમી તિર્યગ્જાતિ મે, કમી પૃથ્વીયાદિક સ્થાવર યોનિ મે, કમી
દ્વીન્દ્રિયાદિક ત્રસ પર્યાયોં મે ઘુમાતા રહતા હૂ ઓર વહાકે અનંત કષ્ટો
કા ડન્હે પાત્ર બનાતા હૂઆ વડા ખુશી હોતા રહતા હૂ । આપ જૈસે
મહાત્માઓં પર દુઃખ હૈ કિ મેરા વશ નહી ચલતા । કારણ કિ આપકે
સામર્થ્ય કે આગે મેરી શક્તિ સર્વથા સકુચિત હો જાતી હૈ । વહ
હસ દિશા મે ન વહ કર દૂસરી દિશા તરફ વહને લગ જાતી હૈ ।
હસલિયે મૈ નિગૃહીત હોકર આપ જૈસો સે રત્નત્રય કી આરાધના
કરવાતા હૂ । મુક્તિ કે માર્ગ મે લગા દેતા હૂ તથા ક્ષપકત્રેણિ
પર મી વડા દેતા હૂ । જવ સાધુજનો કા મુજે નિગ્રહ કરને

હુ બીજે કોઈ નથી-મારૂં નામ મન છે ઇષ્ટ અનિષ્ટ શબ્દાદિક વિષયોમા
પ્રવૃત્તિ કરવી અને તૃષ્ણારૂપી રસીથી પ્રાણીઓને બાધવા એ મને પસંદ છે
મને આનંદ પણ એ વાતમા આવે છે કે બ્યારે પ્રાણી આરભ પરિગ્રહમા
આશક્ત બની સસાર ચક્રમા ઘૂમે છે હુ પોતેજ તેની આ સ્થિતિનુ મૂળ
કારણ બનુ છુ, કોઈ વખત હુ જીવોને દેવ જાતીમા, ક્યારેક મનુષ્ય યોનીમા,
ક્યારેક તિર્યંચ ગતિમા, ક્યારેક પૃથ્વી આદિ સ્થાવર યોનીમા, ક્યારેક બે
દ્વિન્દ્રિયવાળા ત્રસ પર્યાયોમા ઘૂમતો રહુ છુ અને ત્યાના અનેક કષ્ટોનો પાત્ર
બનાવી હુ ખુશી થતો રહુ છુ આપ જેવા મહાત્માઓ ઉપર મારો પ્રભાવ પડી
શકતો નથી એ વાતનુ મને હુ બે કારણ કે આ આપના સામર્થ્ય આગળ
મારી શક્તિ સર્વથા સકુચિત બની જાય છે તે આ દિશામા ન વહેતા બીજી
દિશા તરફ વહેતી હોય છે આ માટે હુ નિગૃહીત બનીને આપ જેવાઓથી
રત્નત્રયની આરાધના કરાવુ છુ મુક્તિના માર્ગમા લગાડી દઉં છુ, અને ક્ષપક

અથાસૌ દૂરં ગત્વાઽઘ્રાહાસ કુર્વન્ ધાવમાનચન્દ્રકિરણશીતલ કદલીવન પ્રવિષ્ટ ।
 ક્ષણાદેવ તતોઽપિ વહિર્નિઃસૃત્ય પુનઃ સ્વદેહોપરિ સહસ્રમુશલૈઃ પ્રહારં કુર્વન્ ધાવમાન
 ઇતસ્તતો ભ્રામ્યતિ । પુનઃ શ્રમેણ શિથિલામયયઃ સન્ મહાન્ધક્રૂપે નિપતિતઃ । તત-
 શ્ચિરેણ નિઃમૃત્ય પુનઃ કદલીવન પ્રવિષ્ટઃ, તતોઽપિ નિર્ગત્ય લેતાવન ગતઃ, લતા
 વનાદ્ વહિર્ભૂત્યાઽન્ધક્રૂપે પતિતઃ, તદનુ રૂપાન્નિઃસૃત્ય કુસુમયન ગતસ્તત્રેવસ્તતો
 ધાવમાનઃ સ્વદેહોપરિ મુશલૈઃ પ્રહાર કરોતિ તતોઽપિ નિઃમૃત્ય ફલયનં પ્રવિષ્ટઃ,
 તત્રાપિ ધાવમાનઃ સ્વદેહોપરિ પૂર્વવત્ સહસ્રમુશલૈઃ પ્રહાર કરોતિ । એવંવિધ પુરુષ
 સ મહાત્મા જ્ઞાન દૃષ્ટ્યા વિલોક્ય સ્વલબ્ધિ વલેન તસ્ય પ્રતિરોધ કૃત્વા પૃષ્ટવાન્-
 કસ્ત્વમ્ ? કિમર્થમેવ ક્રિયતે ? તવ કિં પ્રિયમસ્તિ ? એવં શૃણોઽસૌ પુરુષોઽબ્રવીત્-

હી પ્રહારિત કરતા । ફિર દૂર જાકર વઢે જોર સે હંસતા ઔર ચદ્રકિરણ
 કે સમાન શીતલ કદલીવન મે પ્રવેશ કર વહા વિશ્રામ કરને લગતા ।
 ક્ષણ એક વિશ્રામિત હોકર વહાસે બાહર આતે હી ફિર વહી અપની ચાલ
 શુરુ કરતા, જય વહુ ઇસ ચાલ સે યક જાતા થા તો ગાઢ અધકાર વાલે
 કૂળે મે ગિર જાતા થા, વહાં સે નિકલ કર ફિર કદલી વનમે જાતા, વહાં
 સે બાહર હોતે હી લતાવન મે વહા સે ફિર અધકૂપમે વહાં સે કુસુમિત
 વન મે, વહા સે ફલ વાલે વન મે ઇસ પ્રકાર ભ્રમણ કરતા-કરતા વહુ
 અપને શરીર કો મૂસલોં કે પ્રહારોસે કૂટતા રહતા । મહાત્મા ને જય ઇસ
 પ્રકાર કી ઇસકી સ્થિતિ દેસ્વી તો ઉન્હે વઢા હી અચરજ હુઆ । ઉસકી
 ઇસ સ્થિતિ કો ઉન્હેને અપને લબ્ધિવલસે સ્થભિત કર દિયા ઔર ઉસસે
 પૂછા-તું કૌન હૈ ઔર ક્યો ઇસ પ્રકાર કી ચેષ્ટાઈ કરતા હૈ ? તુજે ક્યા
 પ્રિય હૈ ? મહાત્માકી ઇસ બાત કો સુનકર ઉસને કહા કિ મૈ ઔર કોઈ

શરીર ઉપર મુશલોના ફટકા લાગાવતો પછી થોડા આગળ વધી બેર બેરથી
 હસતો અને ચંદ્રકિરણ સમાન શીતળ કેળોના વનમાં પ્રવેશ કરી ત્યાં આરામ
 કરવા લાગતો થોડો સમય વિશ્રાંતિ લઈ-શ્રમ રહિત બની ત્યાંથી બહાર
 નીકળી પૂર્વવત્ થોડા થોડ અને શરીર ઉપર મુશલના પ્રહારની પ્રવૃત્તિ અધ
 કારવાળા કુવામાં પડવું, ફરી પાછો કેળોના વનમાં પ્રવેશ, ત્યાંથી લતા વનમાં,
 ત્યાંથી ફરી કુવામાં, ત્યાંથી નીકળી ફરી કેળોના વનમાં, આ પ્રકારે બ્રમણ કરતો
 અને પોતાના શરીરને મુસલોથી મારતો આ સ્થિતિ બ્યારે મહાત્માએ બેઠ
 ત્યારે તેમને બારે અચરજ થઈ, એની એ સ્થિતિને પોતાના લબ્ધિબળથી સ્થભિત
 બનાવી લઈ મહાત્માએ તેને પૂછ્યું-તું કોણ છે અને આ પ્રકારની ચેષ્ટાઓ
 શા માટે કરે છે ? તને શું પ્રિય છે ? મહાત્માની વાત સાંભળી તેણે કે

યદ્વા—આત્મા=ગોચરિન્દ્રિય દમિતવ્ય એવ ગોચરિન્દ્રિય પશ્ચવિંશ શ્રોત્રચક્ષુર્ગ્રાણ
રસનસ્પર્શનભેદાત્ । ગોચરિન્દ્રિયાણા દમનાક્રાણે આત્મનો વિનાશઃ સ્યાત્ । ઉક્તચ—

જિસ પ્રકાર સૂર્ય કે ઉદય હોને કે પહિલે ઉસકા આલોક-પ્રકાશ
પ્રસૂત હો જાતા હૈં ઉસી પ્રકાર સમસ્ત રૂપાદિક પદાર્થોકો વિષય કરને
વાલા યહ પ્રતિ મજાન, કેવલજ્ઞાનરૂપ સૂર્ય કે ઉદિત હોને કે પહિલે ઉસકી
પ્રમા સરીગ્વા પ્રકટ હો જાતા હૈં । જિસસે યહ વાત નિશ્ચિત હો જાતી
હૈં કિ અત્ર ઇસ આત્મા મે કેવલજ્ઞાન કા ઉદય હોનેવાલા હૈં । જત્ર મનો-
નિગ્રહ કા અભ્યાસ સર્વોત્કૃષ્ટ અવસ્થા સપન્ન હો જાતા હૈં તત્ર ઉસ સમય
આત્મા મે કેવલજ્ઞાન કી ઉદ્ભૂતિ હો જાતી હૈં । ઇસકે સમસ્ત પદાર્થોકા
સ્પષ્ટ પ્રતિભાસ હોને લગ જાતા હૈં । કોઈ મી રૂપી અથવા અરૂપી પદાર્થ
એસા નહીં પચતા જો કેવલજ્ઞાન કા વિષય નહીં બનતા હો । યહ જ્ઞાન
અનુપમ હૈં-એસા કોઈ ઓર જ્ઞાન નહીં હૈં-કિ જિસસે ઇસે ઉપમિત ક્રિયા
જા સકે । ઇસકે દ્વારા પ્રકાશિત પદાર્થો મે કિસી મી પ્રકાર સે તાધા
નહીં આતી હૈં । ઇસ પ્રકાર મહાત્માસે કહકર વહ મન નામકા પુરુષ
અન્તર્હિત હો ગયા ॥

આત્મા શબ્દ કા અર્થ વાલો ઇન્દ્રિયા મી હૈં । વે સ્પર્શન, રસના,
ગ્રાણ, ચક્ષુ ઓર કર્ણ કે ભેદ સે ૫ પ્રકાર કી હૈં । મોક્ષાભિલાષી આત્મા

જ્ઞાનની અપેક્ષા રહેતી નથી જેમ સૂર્યનો ઉદય થયા પહેલા તેનો આવવાનો
પ્રકાશ પ્રસાર પામે છે, ભાસ પ્રસ્તુત બને છે તે પ્રકારે સમસ્ત રૂપાદિક પદાર્થોનો
વિષય ઠરવાવાળો આ પ્રતિભા જ્ઞાન કેવળ જ્ઞાનરૂપ સૂર્યના ઉદય થતા
પહેલા તેની પ્રભારૂપે પ્રગટ થાય છે જેથી એ વાત નિશ્ચય બને છે કે
હવે આ આત્માના કેવલજ્ઞાનનો ઉદય થવાનો છે બ્યારે મનોનિગ્રહનો અભ્યાસ
સર્વોત્કૃષ્ટ અવસ્થા સ પત્ર બની બય છે, ત્યારે તે સમય આત્માના કેવલજ્ઞાનની
ઉદ્ભૂતિ થઈ બય છે આથી સમસ્ત પદાર્થોનો સ્પષ્ટ પ્રતિભાસ થવા લાગી બય
છે કોઈ પણ રૂપી અથવા અરૂપી પદાર્થ એવો નથી બયતો જે કેવલજ્ઞાનનો
વિષય ન બનતો હોય, આ જ્ઞાન અનુપમ છે એવું ખીણું કોઈ જ્ઞાન નથી કે
જેનાથી આને ઉપમિત કરી શકે તેના દ્વારા પ્રકાશિત પદાર્થોમા કોઈ પણ
પ્રકારની બાધા આવતી નથી આ પ્રકારે મહાત્માને કહીને તે મન નામનો
પુરુષ અતર્ધાન થઈ ગયો

આત્મા શબ્દનો અર્થ બાહ્ય ઇન્દ્રિયો પણ છે, જે સ્પર્શન, રસના, ગ્રાણ,
ચક્ષુ, અને જ્ઞાનના ભેદથી પાંચ પ્રકારની ૫ મોક્ષાભિલાષી આત્મા એવું હમન

તોપાયાઃ વચનગોચરાતીતાઃ, નિગ્રહાભ્યાસપ્રકરપરિહિતમાણિગણસવેદનયાગમ્યાઃ
સિદ્ધિપદસંપજ્જનકાઃ સૂક્ષ્મસૂક્ષ્મતરાર્થમિપયા મનાર્ સમુલ્લસત્સ્ફુટપ્રતિભાસા
જ્ઞાનવિશેષા ઉત્પદ્યન્તે। તતઃ કિંચિદ્નાત્યન્તપ્રકર્યનિરપેક્ષમત્યાદિજ્ઞાન પ્રકર્યપર્યન્તો-
ત્તરકાલભાગિકેચ્છલજ્ઞાનાદર્વાક્તન સચિતુરુદયાત્ પ્રાર્ તદાત્મેકમ્લપમ્ અશેષ-
રૂપાદિવસ્તુવિશેષ પ્રાતિભ જ્ઞાનમુદયતે, પશ્ચાત્ સર્વોત્કૃષ્ટપ્રકર્યં સતિ સુસ્પષ્ટપ્રતિ-
ભાસસકલલોકાલોકમિપયમનુપમમગા ય કેચ્છલજ્ઞાનમુત્પન્તં। એવમુત્વાપ્તો વિરો-
હિવો જાતઃ। તસ્માદાત્મેવ દમનીયઃ।

કા અભ્યાસ ધીરે-ધીરે પ્રકર્ય અવસ્થા કો પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ તય ઇસ
અભ્યાસ કી પ્રકર્યતા કી કૃપા સે ઉન્હે જ્ઞાનવિશેષોંકી પ્રાપ્તિ હો જાતી
હૈ। ઇનસે વે શાસ્ત્ર પ્રતિપાદિત ઉપાયો કા નિરીક્ષણ ક્રિયા કરતે હૈ।
ઉન જ્ઞાનવિશેષોં કા કથન મેસા તો નહીં હૈ જો આપકે સમક્ષ વચનોં
દ્વારા કથિત હો સકે। યદ્ વાત તો વે હી જાન સકતે હૈ જો ઇસ અવ-
સ્થા પર પહુંચ ચુકે હોતે હૈ। જિનકી આત્મા ઇસ નિગ્રહ કે અભ્યાસ કે
પ્રકર્ય સે વિહીન હૈ મલા વે ઇનકે સ્વાદ કો ચ્ચા જાનેં। વે જ્ઞાન વિશેષ
સિદ્ધિપદરૂપી સપતિ કે જનક હોતે હૈ। સૂક્ષ્મ, સૂક્ષ્મતર મી પદાર્થોંકે વે
નિર્ણાયક હોતે હૈ। ઇનસે જીવોંકા કુઝ-કુઝ પદાર્થોંકા સ્પષ્ટ પ્રતિભાસ
હોને લગ જાતા હૈ। જય મનોનિગ્રહ કરનેકા અભ્યાસ કિંચિત્ ન્યૂન
અત્યત્ પ્રકર્ય અવસ્થા તક પહુંચ જાતા હૈ તય ઉસ સમય આત્મા મેં
પ્રાતિભ નામકા એક જ્ઞાનવિશેષ ઉત્પન્ન હોતા હૈ। યદ્ જ્ઞાન કેવલજ્ઞાનસે
પહિલે હોતા હૈ। ઇસમે મત્યાદિક પરોક્ષ જ્ઞાનકી અપેક્ષા નહીં રહતી હૈ।

શ્રેણી પર પણ ચડાવી દઉ છુ બ્યારે સાધુજનનો નિગ્રહ કરવાનો મને અભ્યાસ
ધીરે ધીરે પ્રદર્શ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે આ અભ્યાસની પ્રકર્યતાની
કૃપાથી તેને જ્ઞાન વિશેષોની પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે, તેનાથી તે શાસ્ત્ર પ્રતિપાદિત
ઉપાયોનું નિરીક્ષણ કર્યા કરે છે એ જ્ઞાન વિશેષોનું કથન એવું તો નથી જે
આપની સામે વચનથી કહી શકાય, તે વાત તો તેજ બાણી શકે છે જે આ અવ-
સ્થાને પહોંચેલ છે જેની આત્મા આ નિગ્રહના અભ્યાસના પ્રકર્યથી વિહીન
છે આવા જીવ એ સ્વાદને કચાથી બાણે આ જ્ઞાન વિશેષ સિદ્ધિ પદરૂપી
સ પત્તિના જનક હોય છે સૂક્ષ્મથી સૂક્ષ્મ પદાર્થોના પણ એ બાણકાર હોય છે
એમનાથી જીવોને ડોઈ કોઈ પદાર્થોનો સ્પષ્ટ પ્રતિભાસ થવા લાગે છે
મનો નિગ્રહ કરવાનો અભ્યાસ બ્યારે થોડા અશે અત્યત્ પ્રકર્ય અવસ્થા સુધિ
પહોંચી જાય છે ત્યારે એ સમયે આત્મામા પ્રાતિભ નામનું એક જ્ઞાનવિશેષ
ઉત્પન્ન થાય છે. આ જ્ઞાન કેવલ જ્ઞાનથી પહેલા થાય છે તેમા મત્યાદિક

અય ભાવ:—મનોનિગ્રહેણ વાહોન્દ્રિયનિગ્રહેણ ચાત્મા ઉપશમભાવે નેતવ્ય
ઈતિ ભાવ: ।

હુ=નિશ્ચયેન, खलु-यतः आत्मा दुर्दमः=दुर्जयः ।

अत्रोदाहरणम्—

‘अप्पा हु खलु दुद्दमो’ इति भगवद्वचन भद्राचार्यसन्निधौ श्रुत्वाऽऽत्मक-
ल्याणसाधक उग्रवशોत्पन्न उग्रनामा नृपः प्रज्या गृहीतवान् । स्वकल्याणार्थं मनो
निग्रहीतुं प्रवृत्तः । किन्तु मनः पारदवत् परमचञ्चलम्, तेन तत्स्वायत्तं न जातम्,
असौ मुनिव्रतधारी नृपश्चिन्तयति—अहो ! एकेनापि कोपकुटाक्षमात्रेण सर्वे जना
ममाङ्गा शिरसि धृत्वा ममायत्ताः सन्तो मम चरण शरणीकृत्य तिष्ठन्ति स्म । परन्तु

विषયોં કી ઓર અર્થાત્ અસયમ માર્ગ મે પ્રવૃત્તિ કરતે હૈં । સયમરૂપી
લગામ સે સયમિત કરે જિસસે ડનકી અસયમ મેં પ્રવૃત્તિ રુક જાય । કહને
કા ભાવ યહી હૈ કિ પાચ ડન્દ્રિય ંવ મન ડન છહ કો નિગૃહીત કરને સે
આત્મા અપને ઉપશમ ભાવમે સ્થિત હોતા હૈ । અતઃ ડનકે નિગ્રહ કરનેકા
પ્રયત્ન પ્રત્યેક મોક્ષાભિલાષી આત્મા કો કરના ચાહિયે । “અપ્પા હુ
खलु दुद्दमो ” ડસ પ્રશુ કથિત વચન કો ભદ્રાચાર્ય કે પાસ સુનકર ઉગ્ર-
વશીય ઉગ્ર નામકા રાજા દીક્ષિત હુણ । ડન્હોને હર તરહ સે અપને મન
કો નિગ્રહ કરને કા સૂચ પ્રયત્ન કિયા, પરન્તુ પારે ંવ પવન કે સમાન
અતિ ચચલ હોને સે ડસકા વહ નિગ્રહ નહીં કર સકે । ડસી મુનિવ્રત-
ધારી રાજા ને વિચાર કિયા—વહે આશ્ચર્યકી વાત હૈ કિ ંક કોપકુટિલ
અકુટીમાત્ર સે ખી સમસ્ત મેરે પ્રજાજન મેરી આજ્ઞાકો શિર પર ધારણ
કર લિયા કરતે થે ંર ચરણ કી શરણ મે આ જાતે થે—પરન્તુ—યહ

માર્ગમા પ્રવૃત્તિ કરે છે એને સયમરૂપી લગામથી સયમિત બનાવે જેનાથી
તેની અસયમની પ્રવૃત્તિ રોકાઈ બંધ મતલબ કહેવાનો એ છે કે, પાચ ડન્દ્રિય
અને મન, આ છ ને નિગૃહીત કરવાથી આત્મા પોતાના ઉપશમ ભાવમા સ્થિત
થાય છે આથી એનો નિગ્રહ કરવાનો પ્રયત્ન કરેક મોક્ષાભિલાષી આત્માએ
કરવો જોઈ એ “અપ્પાહુ खलु दुद्दमो” આ પ્રશુએ કહેલા વચનને ભદ્રાચાર્યની
પાસેથી સાભળીને ઉગ્રવશીય ઉગ્ર નામના રાજા દીક્ષિત થયા તેઓએ કરેક
પ્રકારે પોતાના મનનો નિગ્રહ કરવાનો યુગ પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ પવનના સમાન
અતિ ચચળ હોવાથી તેનાથી નિગ્રહ કરી શકાયો નહીં એ મુનિવ્રતધારી રાજાએ
વિચાર કર્યો—ધણા આશ્ચર્યની વાત છે કે, એક કોપ કુટિલ અકુટી માત્રથી મારા
સમસ્ત પ્રજાજનો મારી આજ્ઞાને માથા ઉપર ધારણ કરતા હતા અને ચરણના
શરણમા આવી જતા હતા પરંતુ આ મન કેટલું બળવાળું છે જે મારા વશમા

कुरङ्गमातङ्गपतङ्गभृङ्ग,-

मीना हताः पञ्चभिरेव पञ्च ।

एकः प्रमादीस न हन्यते किं,

यः सेवते पञ्चभिरेव पञ्च ॥ १ ॥

अन्यच्च—इन्द्रियाणां हि चरता, विषयेष्वपहारिणु ।

संयमे यत्नमातिष्ठेद्, विद्वान् यन्तेव वाजिनाम् ॥ १ ॥

अयमर्थ—विद्वान्=तत्त्वज्ञः अपहारिणु=भारुर्धकेषु=तत्तदिन्द्रियविषयेषु चरता=गच्छताम् इन्द्रियाणां संयमे=संयमने यत्नम् आतिष्ठेत्=कुर्यात्, क इव ? इत्याह-वाजिनाम्=अश्वानां यन्तेव=सारथिरिवेति ।

यदि इनका दमन नहीं करता है तो वह मुक्तिमार्ग में प्रवृत्त नहीं हो सकता है और न साधक ही बन सकता है । इन्द्रियो का यदि दमन न किया जाय तो शास्त्रकारों ने यहाँ तक कह दिया है कि आत्मा का भी विनाश हो जाता है । कहा भी है—देखो—जब क्रमशः एक एक इन्द्रिय के विषय में लोलुप होने से कुरंग-हिरण, मातंग-हस्ती, पतंग, भ्रमर एवं मीन-मछली, ये प्राणी अपने प्राणों से रहित होते हैं तब जो मनुष्य पाचो इन्द्रियोके विषय में लोलुप बनेगा क्या वह विनष्ट नहीं होगा ? परंतु अवश्य विनष्ट होगा—दुर्गति को प्राप्त करेगा । अतः जिस प्रकार यन्ता-अश्वरोही-घुडसवार-इच्छित मार्ग पर चलाने के लिये घोड़े को लगाम द्वारा अपने आधीन बना लेता है उसी प्रकार आत्महितैषी का कर्तव्य है कि वह भी इन इन्द्रियरूपी घोड़ों को कि जो अपने-अपने

न धरे तो ते मुक्ति मार्गमा प्रवर्त नहीं सकते नहीं तेमज साधक पशु नहीं सकते नहीं इन्द्रियोनु जे दमन न करवाभा आवे तो शास्त्रकारोये त्या सुधी ठहरे छे के, आत्मानो पशु विनाश थई जाय कहु पशु छे—जुओ-ज्यादे कमथी ओक ओक इन्द्रियना विषयमा लोलुप होवाथी कुरंग-हिरण, मातंग-हस्ती, पतंग, भ्रमर, तेमज मछली, आ प्राणी पोताना प्राणोथी रहित भने छे तो पछी माणुस ज्यारे पायेथ इन्द्रियोना विषयमा लोलुप भनी रहै तो तेनो नाश न थाय ? अरेअर नाश थवानो—दुर्गतिने प्राप्त करशे ओथी जे रीते घोडेस्वार इच्छित मार्ग उपर चलाववा भाटे घोडाने लगाम द्वारा पोताना आधीन भनावी छे छे ओज प्रकारे आत्महितैषीनु कर्तव्य छे के, ते पशु आ इन्द्रियरूपी घोडाओने के जे पोत पोताना विषयोनी तरङ्ग अर्थात् असंयम

नियमयति, ततोऽपि निःसृतं पुनरुपशमभावे समारोहयति, ततोऽपि निःसृतं दृष्ट्वा स चिन्तयति—अहो ! मनो हि दुर्दमम् तदपि ज्ञानक्रियाभ्या वशीकरिष्यामि, इति विचिन्त्य क्षपकश्रेण्यामास्त्व मनो निगृह्य शुद्धध्यानद्वितीयपाद संप्राप्य केवलज्ञान प्राप्तवान् । आत्मानं दाम्यन् अस्मिन् लोके परत्र च सुखी भवति ।

अत्रोदाहरणम्—

एको धर्मघोपनामाऽऽचार्यः शिष्यसहितो ग्रामानुग्राम विहरन् विस्मृतमार्गः पञ्चशतचौराधिष्ठिताया चौरपल्लया गतः । मार्गविस्मरणादेव चातुर्मास्यकरुणार्थं

जब यह बड़ा भी नहीं ठहरा तो सूत्रार्थचिन्तनरूप ध्यान में लगा दिया । तब यह बड़ा सूत्रार्थ के चिन्तन करने में लग गया । परन्तु यह बहुत काल तक स्थित नहीं रह सका । तो फिर उसको उपशम भाव में लगाया । जिससे उसको शांति मिले, फिर भी यह स्थिर नहीं रहा और निकला तो मुनि विचारने लगे अहो ! मन बड़ा ही दुर्दम है उसको ज्ञान एवं क्रिया में लगा दिया । ज्ञान क्रिया से इसको बश में करूँगा ऐसा निश्चित विचारकर क्षपक श्रेणी का आश्रयण किया, फिर मन स्थिर हो गया, और शुद्ध ध्यान के द्वितीय पाद के अवलम्बन से केवलज्ञान को प्राप्त कर लिया और सिद्धिपद पाये, तात्पर्य कहनेका यह है कि आत्मा को दमन करने वाला साधु इस लोक एवं परलोक में सुखी होता है ।

धर्मघोष नाम के कोई एक आचार्य थे । वे शिष्यों सहित विहार करते हुए किसी दूसरे ग्राम को पधार रहे थे । चलते-चलते वे मार्ग

तछि जवानो प्रयत्न कर्यो के, राज्ञिपिओ तुरतज स्वाध्यायमा निरत करी द्विधु न्यारे ते त्या पणु न टड्यु त्यारे सूत्रार्थं चितनइप ध्यानमा लगावी द्विधु अने ते सूत्रार्थना चितनमा त्या लागी गया परन्तु त्या पणु ते लागो समय स्थिर न रही शक्या आ पछी उपशम लावमा लगाववामा आवता नेमाथी शांति भये छता पणु ओ स्थिर न रह्यु त्यारे मुनि विचारवा लाग्या के, मन भडुज थयण छे तेने ज्ञान वगेरेनी क्रियामा लगाउवामा आण्यु, ज्ञानक्रियाथी तेने वश करीश ओवो निश्चित विचार करी क्षपक श्रेणीने आश्रय लीधो, पछी मन स्थिर थयु अने शुद्ध ध्यानना जीव पढ़ना अवलम्बनथी केवलज्ञानने प्राप्त कर्यु अने सिद्धीपद पाभ्या तात्पर्यं कहेवानु ओ छे के, आत्माने दमन करवावाणा साधु आ लोक अने परलोकमा सुखी थाय छे आने उदाहरण द्वारा समर्थन करवामा आवे छे—

धर्मघोष नामना कोई एक आचार्य छता, ते शिष्यो सहित विहार करीने कोई ग्रामे जई रह्यो छता, आवता आवता ते मार्ग भुली गया अने

इदमेकमेव मनः शतधा मां नर्तयति, अहं जातिगम्पन्नः कुलसम्पन्न उग्रवशीयः क्षत्रियोऽस्मि, येन केनापि प्रकारेणातिचञ्चलमिदं मनः स्वायत्तीकरिष्यामि तपसा सयमेन वा स्वाध्यायध्यानादिना वा यथातथा मनः सुस्थिरं करिष्यामि, इति मनसि निश्चित्य समितिषु मनः संयोजयति, ततो निःसरति तदनु गुप्तिषु नियोजयति ततोऽपि निःसृतं स्वाध्याये, ततोऽपि निःसृतं मृगार्थचिन्तनलक्षणे ध्याने

मन कितना बलिष्ठ है जो मेरे वशमें नहीं आता है—उल्टा मुझे ही अनेक तरह से नचाता है। मैं जाति संपन्न हूँ, कुल संपन्न हूँ और उग्रवशीय क्षत्रिय हूँ, अतः मेरा कर्तव्य है कि इसका विजय करने के लिये मैं अपनी शक्ति का परिचय दूँ। मैं कोई ऐसा वैसा व्यक्ति तो हूँ नहीं जो इसके वश में पड़ जाऊँ। अतः जैसे भी हो सकेगा हर एक उपाय से चाहे यह कितना भी चंचल क्यों न हो इसे अपने अधीन बनाकर ही रहूँगा। यदि यह तप से वश में होना चाहेगा—तो तप करूँगा—सयम से वश में होना चाहेगा—तो सयम मार्ग अराधुंगा, यदि स्वाध्याय एवं ध्यान से वश में होना चाहेगा—तो स्वाध्याय, ध्यान करूँगा, परंतु इसे अब ग्रेडूंगा नहीं। इस प्रकार दृढ़ प्रतिज्ञा होकर सर्वप्रथम उसने पाँच समितियों के पालन करने में मनको नियुक्त किया, परन्तु यह तो बड़ा ही चंचल था, इसलिये ज्यों ही वहाँ से निकला की गुप्तियों में नियुक्त किया, फिर भी यह वहाँ कुछ ही देर ठहर कर जब इसने इधर उधर जानेका प्रयत्न किया कि राजकपि ने शीघ्र ही स्वाध्याय में निरत कर दिया।

आवतु नथी उदटु भनेज अनेक रीते नथावे छे हु जति सपन्न छु, कुल सपन्न छु, अने उग्र वशीय क्षत्रिय छु आथी भाइ कर्तव्य छे के, जेना उपर विजय करवा भाटे हु भारी शक्तिनो परिस्थि करायु हु केहि जेवा नयणा मननो भावसु नथी के जेना वशमा पडी जठ आथी जेम जने तेम दरेउ उपायथी याडे ते केटलु पखु यथव केम न डोय तेने भारा आधिनि जनावीने ज जपीश जे ते तपथी वश जनशे तो हु तप करीश—मथमथी वश थशे तो सयम मार्गनु आराधन करीश, जे स्वाध्याय अने ध्यानथी वशमा आवशे तो स्वाध्याय, ध्यान करीश परंतु आने हु छोडनार नथी आ प्रकारनी द्रढ प्रतिज्ञा लई सर्व प्रथम तेखे पाय समितिजोनु पालन करवामा मन परोख्य परंतु मन तो लारे यथव डंतु आ जारखे जेम त्याथी निकेख्यु के गुप्तिजोमा निशुक्र थयु छता पखु ते त्या थोडीवार रडी न्यारे तेखे अडि

મેઘા પિપીલિકા હતિ, યુઠા કુર્યાજ્જલોદરમ્ ॥

કુરુતે મક્ષિકા વાન્તિ, કુષ્ઠરોગ ચ કોલિકઃ ॥ ૧ ॥

કણ્ઠકો દારુલ્લખ્ડં ચ, ચિત્તનોતિ ગલગ્ન્યથામ્ ।

વ્યજ્જનાન્તર્નિપતિત, -સ્તાલુ વિધ્યતિ વૃથિકઃ ॥ ૨ ॥

વિલગ્નસ્તુ ગલે વાલઃ, સ્વરમગાય જાયતે ।

ઇત્યાદયો દૃષ્ટદોષાઃ, સર્વેષા નિશિભોજને ॥ ૩ ॥

તથૈવ પરલોકેઽપિ, દુર્ગતિર્જાયતે ધ્રુવમ્ ।

તસ્માત્ રાત્રી ન મુચ્ચીત પ્રોક્ત મગ્નતા સદા ॥ ૪ ॥

લિયે ડનકે પોછે ૨ ગયે । વહા આચાર્ય ને ડન્હે રાત્રિભોજન ન કરને કા ઉપદેશ દિયા । ડસ સમય મે ડન્હે ને ડતલાયા કિ રાત્રિભોજન મેં ડનેક ડોષ હે, કયોં કિ સૂર્યાસ્ત હો જાને સે ડસ સમય ડનેક સૂક્ષ્મ જીવોં કા પ્રચાર ઔર ઉત્પત્તિ હોતી હૈ તથા યદિ ભોજન મેં પિપીલિકા-કીઢી ખાને મેં આ જાવે તો ખાને વાલે કી બુદ્ધિ નષ્ટ હો જાતી હૈ । જૂયદિ ભોજનમે ખાને મે આ જાવે તો જલોદર નામકા રોગ હો જાતા હૈ । ભોજનમે મક્ષિકા આ જાનેસે વમન હોતા હૈ, ભોજનમે કૌલિક કરોલ્લિયા કે ખાને સે કુષ્ઠરોગ હોતા હૈ, કાઢા તથા લકઢી કી ફાંસ સે ગલે મેં ઘોર દુઃખ હોતા હૈ, વિહુ ખાને મે આ જાય તો તાલુ કા મેદન હોતા હૈ, કેશ-ખાને મેં આ જાવે તો સ્વર કા મગ્ન હોતા હૈ ઇત્યાદિ ડનેક ડોષ રાત્રિભોજન મે હૈ । તથા પરલોક મે રાત્રિભોજન કરને વાલે કો દુર્ગતિ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ । ઇસલિયે કિસી કો રાત્રિભોજન નહી કરના ચાહિયે ।

મહારાજને પહોચાડવા તેમની પાછળ પાછળ ગયા ત્યા આચાર્યે તેમને રાત્રી ભોજન ન કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો, તે વખતે તેમણે જણાવ્યું કે રાત્રી ભોજનમાં અનેક દોષ છે કેમકે, સૂર્યાસ્ત થઈ જવાથી અનેક સૂક્ષ્મ જીવોનો પ્રચાર અને ઉત્પત્તિ થાય છે અને ભોજનમાં જે પીપીલીકા-કીડી ખાવામાં આવી જાય તો બુદ્ધિનો નાશ થાય છે જુ વગેરે જે ખાવામાં આવી જાય તો જળોદર નામનો રોગ થાય છે, માખી આવી જવાથી ઉલટી થાય છે, જે કરોળીયો ખાવામાં આવી જાય તો કાઢ થાય છે, કાઠા તેમજ લાકડાની ફાંસ જેવું ખાવામાં આવી જાય તો ગળામાં અટકાઈ જાય છે અને તાલુ દુઃખ થાય છે, વિંઢી જે ખાવામાં આવી જાય તો તાળવું તોડી નાખે છે, મોવાળો ખાવામાં આવી જાય તો સ્વરનો મગ્ન થાય છે ઇત્યાદિ અનેક દોષ રાત્રી ભોજનમાં છે અને રાત્રી ભોજન કરનારને દુર્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ માટે કોઈએ રાત્રી ભોજન ન કરવું.

निश्चितस्थान गन्तुमक्षमो भूत्वा चौरपल्लयामेव चातुर्मास्येऽवस्थातु चौर-
पल्लीनायकमुपाश्रयं याचितवान् चौरपल्लीनायकेन प्रोक्तम्—अत्र भगता देशना न
कर्तव्या, सर्वे वयं तस्करवृत्तिजीविनः । मुनिना तद्वचनं स्वीकृत्य स्वाध्यायध्याना-
दिना चातुर्मास्यं यापितम् । चातुर्मास्याप्ताने विहारसमये सर्वे तस्कराः किञ्चिद्दूरं
मुनिमनुगताः तदा मुनिना तेष्वो रात्रिमोजनप्रतिषेधरूपा देशना दत्ता । तथा चोक्तम्—

भूल गये और चोरोँकी पल्ली में जा पहुँचे । वहाँ ५०० चौर रहते थे,
चौमासे का समय बिलकुल नजदीक आ पहुँचा था । इतना समय था
नहीं कि किसी और दूसरे स्थान पर वहाँ से चलकर चौमासे में रहने
का निश्चय किया जा सके । अतः आचार्यने वहाँ पर चतुर्मास व्यतीत
करने के अभिप्राय से चोरो के नायकसे चतुर्मास में ठहरने के लिये
उपाश्रयकी याचना की । आचार्यकी बात सुनकर पल्लीपति ने उनसे कहा
कि आप यहाँ ठहरें—हमें इसमें कुछ हरकत नहीं है परन्तु आप यहाँ
धार्मिक उपदेश देने का कष्ट न करें । कारण कि हम सब यहाँ के
निवासी चोरी करके अपना निर्वाह करते हैं कहीं ऐसा न हो कि
आपकी देशना से हमारा व्यापार ध्वावद हो जाय । आचार्य ने उसकी
बात मान ली और स्वाध्याय एवं ध्यान से वहाँ पर रहते हुए अपना
चौमासे का समय व्यतीत किया । जब विहार करने का समय आया
तो उस वक़्त सब चौर मिलकर आचार्य को पहुँचाने के लिए इकट्ठे
हुए और कुछ दूर तक सब के सब आचार्य महाराज को पहुँचाने के

चोराना नेसडाभा ऋधपडोअथा त्या ५०० चौर रहते डाता, चोमासाने समय
नशुक आवी रहो डतो, ओटलो समय न डतो के त्याथी भील स्थाने पडोअथीने
त्या चोमासाभा रहवानो निश्चय करी शकय आथी आचार्ये ओ स्थान उपर
चतुर्मास व्यतीत करवाना अलिप्रायथी चोराना नायकथी चतुर्मास रोकावा भाटे
आश्रय स्थाननी याचना करी आचार्यनी बात साबणी चोराना नायके कछु के
बले आप अडि रहो अभने ओमा काध वाधो नथी परतु आप अडि
धामीक उपदेश आपवानो विचार न रागशो ढारख के अभे सधणा अडि ना
निवासी चोरी करीने पोतानो निर्वाह करीओ छीये उदाय ओवु न भने के
आपना उपदेशथी अमारो धधो णध थध नय, आचार्ये तेनी बात मानी
दीधी अने स्वाध्याय अने ध्यानथी त्या रहीने पोतानो चोमासानो समय व्यतीत
करीओ न्यारे विहार करवानो समय आव्यो ते वणते णधा चोरओ मणी आया
थने पडोआडवा भाटे ओठडा थया अने थोडे दूर सुधी आ णधा

निर्विपा । पाकप्रवृत्ता अपि एवमेव विचार्य स्वभोजनार्थमर्थ मासं पृथक् निधाय
अर्थ मास विपमिश्रित कृतवन्तः । सर्वे भोजनार्थमुपस्थिताः पल्लीनायक प्रोक्तवन्तः ।
पल्लीपतिनोक्तम्—इदानीं रात्रिः सजाता, मया रात्रिभोजनस्य प्रत्याख्यानं कृतम्,
सर्वैर्भुज्यताम्, ततः पल्लीनायकाज्ञया सर्वे चौरा भोक्तुमुपविष्टाः । तत्र सार्धद्वय-
सख्यकाश्चोराः सविपमदिरापानेन मृताः, अन्ये सार्धद्वयसख्यकाः सविप
मासभक्षणेन मृताः । एतत् सर्वं दृष्ट्वा पल्लीनायकेन मनसि चिन्तितम्—

से आधी मदिरा मे विप मिला दिया जाय । ऐसा विचार कर उन्होंने
आधी मदिरा मे विप मिला दिया और आधी मदिरा अपने लिये बिना
विप की अलग रख ली । उधर जो मास आदि पकाने मे लगे हुए थे
उन्होंने भी यही विचार किया और जैसा काम इन लोगोने किया वैसा
ही उन्होंने ने किया—अर्थात् उन लोगो ने भी आधे भोजन मे विप मिला
दिया और आधा भोजन अपने लिये बिना विप का अलग रख लिया ।
जब सब भोजन के लिये बैठने लगे तब सब ने पल्लीपति को भोजन
करने के लिये बुलाया । परतु पल्लीपति ने उस समय भोजन करने से
यह कह कर मना कर दिया कि देखो भाईयो इस समय रात्रि हो चुकी है—
मैं ने रात्रिभोजन का त्याग किया है, अतः आप लोग ही इस समय
भोजन करें ! पल्लीपति की इस प्रकार आज्ञा प्राप्त कर वे सब के सब
भोजन करने के लिये बैठ गये । उनमे आधे तो विप मिश्रित मदिरा
के पान करने से मर गये और आधे विपमिश्रित मास के खाने से
मर गये । इस प्रकार सर्व विनाश देखकर पल्लीपति ने मन मे विचार

आवे એવો વિચાર ઠરી તેઓએ અરધા દાડમા વિપ મેળવી દીધુ અને અરધો
દાડ પોતાના માટે અલગ રાખ્યો આહિ, પણ જે માસ વગેરે પઢાવવામાં
લાગેલ હતો તેમણે પણ એવો વિચાર કર્યો જેવું જામ આ લોકોએ કયું
અર્થાત્ એ લોકોએ પણ અરધા લોજનમાં વિપ મેળવી દીધુ અને અરધુ પોતાના
માટે અલગ રાખી લીધું જ્યારે બધા જમવા માટે બેસવા માડ્યા ત્યારે બધાએ
તેના આગેવાનને જમવા માટે બોલાવ્યા પરતુ આગેવાને એમ કહી ના કહી
કે જુઓ ભાઈઓ આ સમયે રાત્રીને સમય થઈ ચુક્યો છે મે રાત્રી લોજ
નના ત્યાગ કરેલ છે આથી આપ લોકોજ જમી લ્યો આગેવાનની આ પ્રકારે
આજ્ઞા મળતા તે બધા જમવા માટે બેસી ગયા, અને અરધા તો વિપ મેળવેલ
દાડ તુ પાન કરવાથી મરી ગયા અને અરધા વિપ મિશ્રીત માસના ખાવાથી
મરી ગયા આ પ્રકારે સર્વ વિનાશ બોધને આગેવાને મનમાં વિચાર કર્યો કે

देशना श्रुत्वा तेषु केवलमेकेन पल्लीपतिना रात्रिभोजनप्रत्याग्यानं कृतम् । एकदा पञ्चशतसंख्यैश्चौरैः सह पल्लीपतिः स्तंभं गतः । एकस्या नगर्या बहुतर धनचौर्येण प्राप्तं, तदुपादाय ते सर्वे महारण्ये समागत्य तत्र सर्वं सस्रियताः । तत्र तन्नायकेन रुधितम्-अत्र भुज्यता सर्वैः, तदा सार्धद्वयसंख्यकाः पाकरुणार्थं प्रवृत्ताः, सार्धद्वयसंख्यकाश्च सुरादिक्रमानेतु समीपस्थं ग्रामं गताः । मदिरादिक्रमानेतु प्रवृत्तैस्तैश्चिन्तितम्-चौर्येणोपाजितं सर्वं धनमस्माकं भविष्यति, यद्यर्धमदिरा विपमिश्रिता नीयते । एष चिन्त्यार्धमदिरा विपमिश्रिता तैरानीता, अर्धा तु स्वार्थं

आचार्य महाराज की इस प्रकार की धर्मदेशना सुनकर उनमें से केवल एक पल्लीपति ने रात्रिभोजन का त्याग कर दिया । एक समय की बात है कि यह पल्लीपति उन पाचसौ चोरों के साथ चोरी करने के लिये बाहर गया । किसी एक नगर में चोरी करने से उन्हें बहुत सा द्रव्य मिला । उसे लेकर वे सब के सब वहाँ से चल दिये और किसी एक जंगल में आकर ठहर गये । पल्लीपति ने सब से कहा कि अब सब लोग भोजन की तैयारी करो । पल्लीपति के इस आदेश को पाकर उनमें से आधे अर्थात् अढ़ाईसौ चौर तो भोजन करने की तैयारी में लग गये और अढ़ाईसौ चौर सुरा मदिरा आदि को लेने के लिये पास के गावों में गये । मदिरादिक लानेके लिये गये हुए इन व्यक्तियों ने मनमें विचार किया कि चोरी में जितना भी द्रव्य हाथ लगा है वह सब का सब हम सब लोगों को ही मिल जावे तो बहुत ही उत्तम बात है, इसलिये ऐसा प्रयत्न करना चाहिये कि जो लोग भोजन बना रहे हैं वे सब के सब मर जायें-अतः उन्हें मारने की तरकीब एक यही है कि इस मदिरा में

आचार्य महाराज की इस प्रकार की धर्म देशना साक्षणीने तेभाथी इक्ष्ता अेक थोरना आगेवाने रात्री लोअनने त्याग कर्यो अेक वषते ते थोरने आगेवान अे पाथसे थोरानी साथे थोरी करवा भाटे अेअर गये, केअ अेक नगरभा थोरी करवाथी तेने धल्लु द्रव्य भण्यु अेने वरु ते अेअ त्याथी आलता थया अने, केअ अेक अ गलभा पडोअी त्या रोअाया थोरना आगेवाने अेअने लोअननी तैयारी करवानु धल्लु तेना आदेशने साक्षणी अरध अेटला थोर तो लोअननी तैया रीभा लागी गया अने अरध धाड विगेरे लेवा भाटे पासेना गामभा गया, धाड विगेरे लेवा गयेला अे थोरोअे मनभा विचार कर्यो के, थोरीभा भणेलु सधणु द्रव्य अणु अनेने भणी नय तो धल्लु साड थाय आ भाटे अेवे प्रयत्न करवे लोअे के अे लोके लोअन अनावे छे ते अेअ भरी नय तेमने भारवानी तरकीअ केवण अेक अ छे के आ धाडभाना अरध धाडभा विष

લક્ષણેન સત્તદશચિત્રેન, તપસા અનશનાદિદ્વાદશચિત્રેન ચ દાન્તઃ=અશીકૃતઃ સ્યાત્
તર્હિ વરં=ત્રેયઃ શોભન ભવેદિત્યર્થઃ, સયમો હિ આસ્રવનિરોધ જનયતિ, ક્ષપકત્રેણિ
સમારોહયતિ, કર્મ નિર્જરયતિ કેવલજ્ઞાનમુત્પાદયતિ, શૈલેશ્યવસ્થા પ્રાપયતિ સિદ્ધા-
વસ્થા પ્રકટયતિ । તપશ્ચ રાગદ્વેષાદિદોષમલિનાત્મસશોધક, તેજોલેશ્યાદિવિવિ-
ધલઙ્ઘિજનક પૂર્વસચિતસકલકર્મદાહક નવકર્માનુત્પાદકમ્ । પુનર્મનસ્યેવ ચિન્ત-
યેત્-અહં પરૈઃ=અન્યૈઃ વન્ધનૈઃ શૃંગલાદિભિઃ, વધૈઃ=લગુડચપેટાદિભિઃ, દમિતઃ=
નિગૃહીતઃ-અદ્ધ્યા તાડયિત્યા ચ સ્વાધીનીકૃતિત્યર્થઃ, મા ભવેયમ્ ।

અયં ભાગઃ-યદાઽન્યે મમ અન્ધન તાડનૈર્દમન કરિષ્યન્તિ તદા મમ ત્રેયો નાસ્તિ,
પરવશત્વાત્, તથાહિ-વધઅન્ધનૈઃ પરશસ્ય મમ ચિત્તસમાધિ ન સમ્ભવતિ તદભાવે
કર્મનિર્જરાભાગઃ, તદભાવે દીર્ઘાધ્વસસારપરિભ્રમણ ભવિષ્યતીતિ ।

एव मन का दमन करूँ यह सर्वोत्तम है । अगर ऐसा नहीं करूँ तो
कदाचित् मुझे (वधणेहिं वहेहिं परेहिं दम्भ तो अह मा वर-वधनैः
वधैः परैः दमितः अह मा वर) वधनों-शृङ्खला आदि के द्वारा बाधना
रूप क्रियाओं से तथा वध-चपेटा आदि प्रहारों से जो मैं दूसरों के
द्वारा दमित होऊँ । अथवा यदि मैं इन्द्रियो एव मनका जो तप तथा सयम
द्वारा दमन कर लूँगा तो यह इसलिये उत्तम है कि मैं भविष्य मे अन्य
व्यक्तियों द्वारा वधन एव वध से निगृहीत नहीं हो सकूँगा । कहने का
तात्पर्य यह है कि जब मुझे अन्यजन वधन एव ताडन आदि द्वारा
निगृहीत करेंगे तो इसमें मेरी कोई भी भलाई नहीं है कारण कि यह
अवस्थाएँ अनिच्छापूर्वक वश होने की वजह से सहन करनी पड़ती हैं ।
इसमे चित्त की समाधि तो होती नहीं है । चित्त मे समता भावरूप

સયમ અને તપ દ્વારા જે હું આત્માનો-ઇન્દ્રિયો અને મનનું દમન કરૂં એ
સર્વોત્તમ છે જે તેમ ન કરૂં તો કદાચિત મને વધણેહિં વહેહિં પેરેહિં દમ્ભ તો
અહ મા વર-વધનૈ વધૈ પરૈ દમિત અહ મા વર બધનો શ્રખલા આદિ દ્વારા
બાધવારૂપ ક્રિયાઓથી તથા વધ-ચપેટા આદિ પ્રહારોથી જે હું બીજાઓથી
દમિત બનું અથવા-જે હું ઇન્દ્રિયો અને મનનું તપ તથા સયમ દ્વારા દમન
કરી લઉં તો તે એ માટે ઉત્તમ છે કે હું ભવિષ્યમા અન્ય વ્યક્તિઓ દ્વારા
બધન અને વધથી નિગૃહીત નહીં થઈ શકું કહેવાનો મતલબ એ છે કે બ્યારે
મને બીજા માણસો બધન અથવા તાડન આદિ દ્વારા નિગૃહીત કરે તો આમા
મારી કોઈ પણ ભલાઈ નથી કારણ કે, આ અવસ્થાઓ અનિચ્છાએ પરવશ
થવાને કારણે સહન કરવી પડે છે તેમા ચિત્તની સમાધી થતી નથી ચિત્તમા

રાત્રિભોજનપ્રત્યાઘ્યાનેન રસનેન્દ્રિયમાત્રદમનસ્ય ફલમેતદ્ યન્મયા જીવન લબ્ધમ્, યદિ પુનઃ સર્વથાઽઽત્મદમન કુર્યાં તર્હિ કથ ન ધ્રુવ નિત્યમચલમવ્યાબાધે શિવસોઘ્ય લભેયમ્ । એવ વિચિન્ત્ય ચૌરપછીનાયકેન મુનિસમીપે ગત્વા પ્રવ્રજ્યાં યદ્દીત્યા સ્વાત્મકલ્યાણ સાધિતમ્ ॥ ૧૫ ॥

આત્મદમનાર્થમેવ ચિન્તયેદિત્યાહ—

મૂલમ્—વર મે અપ્પાં દત્તો. સજમેણ તવેણ ચે ।

મોઽહં પરેહિ દમ્મતો, વધેણેહિ વેહેહિ ચે ॥ ૧૬ ॥

છાયા—વર મે આત્મા દાન્તઃ સયમેન તપસા ચ ।

માઽહં પરેદમિત. યન્ધનૈરધૈશ્વ ॥ ૧૬ ॥

ટીકા—‘વર મે’ ’ઇત્યાદિ ।

મે=મયા, આત્મા-મનોરૂપઃ પચ્ચેન્દ્રિયરૂપશ્ચ સયમેન=સામઘાનુષ્ઠાનવિરતિ

કિયા કિ રાત્રિભોજન ત્યાગ કરને કા, જિસમેં એક માત્ર રસનેન્દ્રિય કા દમન કિયા જાતા હૈ, યદ્ ફલ હૈ જો મૈં અકેલા જીવિત વચ સકા હુ । યદિ સર્વે પ્રકાર સે મૈં આત્મા-ઇન્દ્રિયોં એવ મન કા દમન કરૂં તો કયોં નહીં ધ્રુવ, નિત્ય, અચલ ઓર અવ્યાબાધ મુક્તિ સુખ કા અધિકારી બનુ । ઇસ પ્રકાર વિચાર કર ઉસ પછીપતિ ને ડસી સમય મુનિકી પાસ જા કર દીક્ષા ધારણ કર આત્મકલ્યાણ કે માર્ગ કા સાધન કરના પ્રારંભ કર દિયા ॥૧૫॥

આત્મા કો દમન કરને કે લિયે મોક્ષાભિલાષી કો ઇસ પ્રકાર વિચાર કરના ચાહિયે—‘વરમે’ ’ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(મે અપ્પા સજમેણ તવેણ ચ દત્તો વર-સયમેન તપસા મયા દાન્તઃ વર) સયમ એવ તપ કે દ્વારા જો મૈ આત્મા કા-ઇન્દ્રિયોં

રાત્રી ભોજન ત્યાગ કરવાથી માત્ર એક રસનેન્દ્રિયનુ દમન કરવામા આવે છે તેનુ આ કળ છે જે હું એકલો છુવતો રહી શકયો ને હું સર્વ પ્રકારથી આત્મા-ઇન્દ્રિયો અને મનનુ દમન કરૂં તો ધ્રુવ, નિત્ય, અચલ અને અવ્યાબાધ મુક્તિ સુખનો અધિકાર કેમ ન બનુ ? આ પ્રકારનો વિચાર કરી તે ચોરના આગેવાને એજ વખતે મુનિ પાસે જઈને દીક્ષા ધારણ કરી આત્મ કલ્યાણના માર્ગનુ સાધન કરવાનો પ્રારંભ કરી દીધો ॥ ૧૫ ॥

મોક્ષના અભિલાષીએ આ પ્રકારે આત્માનુ દમન કરવાનો વિચાર કરવો નોંધએ—વરમે’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મે અપ્પા સજમેણ તવેણ ચ દત્તો વર-સયમેન તપસા મયા દાન્ત વર

ચિન્તયતિ, યદા કથમપિ મે પાલકો ભવિષ્યતિ તદાજ્ઞેન દર્શિન્યતે । તતઃ
સા હસ્તિની યુધાદપસરતિ, ક્રમેણ પ્રહર પ્રહરદ્વયમન્તરિતં કૃત્વા યુધમધ્યે મિલનિ,
ક્રમશઃ સા દ્વિતીયે દિવસે યુધમધ્યે ગત્વા મિલતિ એવ કુર્વત્યા તયા પ્રસવસમયે
સમાગતે સતિ તાપસાશ્રમો દૃષ્ટઃ, સા તત્રાડલીના ગુપ્તસ્થાને પ્રસૂતા, વાલકઃ
સજાતઃ । સ વાલકસ્તત્ર યથા તાપસકુમારા ઘટાદિભિરુદ્યાનગતાન્ વૃક્ષાન્ સિશ્ચન્તિ,
તથા જલાશય ગત્વા સ્વશુન્ડાયા જલં શૃત્વા વૃક્ષાન્ સિશ્ચતિ । તતસ્તાપસૈસ્તસ્ય

નિવાસ કરતા થા । વહા જિતને મી નવીન યચ્ચે પૈદા હોતે થે સવ કો
માર ઢાલતા થા । ઇક સમય કી વાત હૈ કિ ઇક હસ્તિની ગર્ભવતી હુઈ ।
ગર્ભાવસ્થા મે હસ્તિની ને વિચાર કિયા કિ જવ મેરી કુક્ષિ સે
યચ્ચા પૈદા હોગા તો યહ નિશ્ચય હૈ કિ યહ દુરાત્મા ગજ ઉસે વિના
મારે નહી રહેગા, અતઃ અચ્છી અવ યહી હૈ કિ મૈં ઇસ યુધ સે અલગ
હી હોકર રહ્ । ઇસા વિચાર કર યુધ સે અલગ રહને લગી-પરન્તુ યહ
અલગ રહને કા ભેદ પ્રગટ ન હો જાય ઇસ ઊ્યાલ સે પહિલે તો વહ
યુધ મૈં ઇક ૨ દો ૨ પ્રહર કે વાદ આતી જાતી રહી, ફિર ૧-૧-૨-૨ દિન
કે વાદ મિલતી રહી । ઇસ પ્રકાર કરતે ૨ જવ ઉસકે પ્રસવ કા સમય
નજદીક આ ગયા તો વહ કિસી તાપસ કે આશ્રમ મૈં જા પહુંચી । વહાં
પર ગુપ્તસ્થાન મે પ્રચ્છન્ન હોકર ઉસને યચ્ચે કો જન્મ દિયા । યચ્ચા
ક્રમશઃ વઢને લગા । વજા પર જિસ તરહ તાપસ કુમાર ઘડો મૈં પાની
ભરકર ઉદ્યાન કે વૃક્ષો કો સીંચા કરતે થે ઉસી પ્રકાર યહ હાથી કા
યચ્ચા મી જલાશય સે અપની છૂડ મે પાની ભર કર ઉદ્યાન કે વૃક્ષો

(હાથી) નિવાસ કરતો હતો ત્યા બેઠલા નવા બચ્ચા જન્મતા હતા તે
બધાને તે ભારી નાખતો એક સમયની વાત છે એક હાથણી ગર્ભવતી થઈ,
ગર્ભાવસ્થામા હાથણીએ વિચાર કર્યો કે બચ્ચા મને બચ્ચુ અવતરશે ત્યારે એ
વાત નિશ્ચિત છે કે આ દુરાત્મા હાથી તેને ભારી નાખ્યા વગર રહેશે નહીં
આથી સારૂ તે એ છે કે, આ બુધથી બુદ્ધા પડીને રહુ આવો વિચાર કરી
તે બુધથી બુદ્ધી રહેવા લાગી પરન્તુ અલગ રહેવાનો ભેદ પ્રગટ ન થઈ જાય એ
માટે તે બુધમા અવાર નવાર આવતી જતી અને ધીરે ધીરે એકેક દિવસ અને
બખ્ખે દિવસના અતરે આવતી જતી આ પ્રકારે કરતા કરતા બચ્ચા તેને પ્રસવ
સમય નજીક આવ્યો ત્યારે તે ડોઈ તપસ્વીના આશ્રમમા જઈ પહોંચી અને
ત્યા ગુપ્ત સ્થાનમા પ્રચ્છન્ન-છુપાઈ ને બચ્ચાને જન્મ આપ્યો બચ્ચુ મોટું થવા
માડ્યું, ત્યા જે રીતે તાપસ કુમાર ઘડામા પાણી ભરીને ઉદ્યાનના વૃક્ષોને પાતા
હતા તે રીતે આ હાથીનું બચ્ચુ પણ જળાશયથી પોતાની સુઢમા પાણી ભરીને

અતઃ દૃષ્ટાન્તઃ સેચનકહસ્તી યથા—

एकस्यामटव्या बहुतरहस्तिनीभिः सह महागजो नियसन्नासीत् । स च जातं जातं करिष्यामि विनाशयति । एरुदा तत्रैका हस्तिनी सगर्भा जाता, सा चैवं समाधि की प्राप्ति नहीं होगी—यह भी निश्चित है कि कर्म की निर्जरा नहीं होगी । कर्म की निर्जरा के अभाव में इस अनन्तससार का परिभ्रमण भी नहीं रुक सकता है । १७ प्रकार के समय से एव १२ प्रकार के अनशन आदि तप से जो मैं आत्मा का दमन कर लूंगा उससे मेरा एकान्त हित होगा । कारण कि समय से ही आश्रय का निरोध होता है । इसकी सहायता से ही आत्मा क्षपकश्रेणी पर आरुढ़ होता है । अनन्तगुणी कर्मों की निर्जरा इसके ही सद्भाव से होती है । केवलज्ञान की प्राप्ति जीव को इसी के चल पर होती है । शैलेक्षी अवस्था का लाभ एव सिद्धावस्था की प्रकटता इसी तप समय से मिलती है । रागद्वेष आदि से मलिन आत्मा का शोधन तप से होता है । तेजोलेश्या आदि विविध लब्धियों का जनक तथा पूर्व में संचित समस्त कर्मों का नाशक एव नवीन कर्मों का आगमन का निरोधक तप होता है । अतः इस अवस्था में एकान्ततः आत्मा का हित भरा हुआ है ।

अथ सेचनकहस्ती के दृष्टान्त से इस विषय को स्पष्ट करते हैं—
किस्मી एक अटवीमें अनेक हस्तिनीके साथ एक मदोन्मत्त महागज

સમતાભાવરૂપ સમાધીની પ્રાપ્તિ થશે નહીં આ પણ નિશ્ચીત છે કે, કર્મની નિર્જરા પણ થશે નહીં કર્મની નિર્જરાના અભાવમા આ અનંત સસારનું પરિભ્રમણ પણ રોકી શકાવાનું નથી ૧૭ પ્રકારના સયમથી અને ૧૨ પ્રકારના અનશન આદિ તપથી જો હું આત્માનું ડમન કરી લઉં તો તેનાથી માફ એકાન્ત હિત થશે કારણ કે, સયમથી જ આશ્રવનો નિરોધ થાય છે, તેની સહાયતાથી જ આત્મા ક્ષપક શ્રેણીએ પહોંચે છે અનંતગુણી કર્મોની નિર્જરા એનાજ સદ્ભાવથી થાય છે કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ છુવને એના જ બળથી મળે છે શૈલેશી અવસ્થાનો લાભ તેમજ સિદ્ધાવસ્થાની પ્રગટતા એજ તપ સયમથી મળે છે રાગદ્વેષ આદિથી મલીન આત્માનું શોધન તપથી થાય છે તેજે લેશ્યા આદિ વિવિધ લબ્ધિઓના જનક તથા પૂર્વના સચિત સમસ્ત કર્મોનો નાશ કરનાર અને નવીન કર્મોને રોકનાર તપ હોય છે આથી આ અવસ્થામા એકાન્તતઃ આત્માનું હિત સમાયેલું છે

(સેચનક હાથીના દૃષ્ટાંતથી સૂત્રકાર આ વિષયને સ્પષ્ટ કરે છે)
કોઈ એક વનમા અનેક હાથણીઓની સાથે એક મદોન્મત્ત

આલાનસ્તમ્ભે લૌહશૃંગલાભિઃ સ નિગ્રહઃ । તાપસાસ્તગત્ય સેચનક મર્ત્મયન્તિ-
અરે ગજરાજ ! અધુના ક્વ તે પરાક્રમઃ, અવિનયસ્ય ફલમિદાર્ની લઘ્વમ્ । એતદ્વચન
શ્રુત્વા સેચનકઃ ક્રુદ્ધઃ સ્તમ્ભં મક્ત્વા પુનર્ગત પ્રપિષ્ઠસ્તેપામાવાસભૂમૌ ટક્ષાન્ વિધ્વ-
સિતવાન્ । પુનઃ ત્રેણિકઃ સેચનક ગજ નિષ્ઠીતુ તદ્વન ગતઃ । અગ્રાન્તરે પૂર્વભવ
મિત્રદેવેન સેચનકસમીપમાગત્ય પ્રોક્તમ્-હે વત્સ ! પરેમ્યો દમનાત્ સ્વયં દમન
વરમ્, તતસ્તદ્વચઃ શ્રુત્વાસૌ સ્વયમાગત્યાલાનસ્તમ્ભનિક્રુટે સ્થિતઃ ।

રહા છે । હમારે આશ્રમ કા સમસ્ત વન ઉસને નષ્ટ બ્રષ્ટ કર દિયા છે ।
તાપસોં કી હસ પ્રકાર વાત સુનકર ત્રેણિક ને વડી સેના કે સાથ વન
મેં જાકર ઉસ સેચનક હાથી કો પકડ લિયા । ઓર ઉસે લાકર આલાન-
સ્તમ્ભ મેં લોહે કી સારુલોં સે વાધ દિયા । તાપસ આકર અવ ઉસે
ભર્ત્સિત કરને લગે । કહને લગે-અરે ! સેચનક ગજરાજ ! કહ અવ વહ
તેરા પરાક્રમ કહા ચલા ગયા, દેશ્વ તેરી કૈસી દુર્દશા હુઈ છે । સમજ્ઞા
યહ અવિનય કરને કા ફલ છે, જિસે તૂ ભોગ રહા છે । તાપસો કે
હસ પ્રકાર ભર્ત્સના ભરે વચનોં કો સુનકર સેચનક કો વહુત હી ક્રોધ
આયા ઓર ઉસ આવેશ મે આલાનસ્તમ્ભ કો તોડ મરોડ કર વહ સીધા
વન મે જા પહુંચા । વહા પહુંચકર ઉસને પહિલે કી તરહ હી ઉનકી
આવાસભૂમિ કે વૃક્ષોં કા વિશ્વસ કરના પ્રારંભ કર દિયા । રાજા ત્રેણિક
પુનઃ ઉસે પકડને કે લિયે વન મે આયે । હતને મેં પૂર્વભવ કે મિત્ર દેવને
આકર સેચનક સે કહા-જો તુમ વાર ૨ દૂસરોં કે દ્વારા દમિત કિયે
જાતે હો-ઉસકી અપેક્ષા તો યહી અચ્છા છે કિ તુમ અપને આપકો

આશ્રમના સઘળા વૃક્ષોના એણે નાશ કરી નાખ્યો છે તાપસોની વાત સાંભળી
ત્રેણિક રાજાએ હારે સેના સાથે વનમાં જઈ એ સેચનક હાથીને પકડી લીધો
અને તેને રાજધાનીમાં લાવી એક ખૂબ મજબૂત સ્તંભ સાથે બોંદાની સાકળોથી
બાંધી દીધો તાપસોએ આ સમયે તેની સામે જઈ તેની મરકરી શરૂ કરી અને
કહેવા લાગ્યા-અહો ! સેચનક ગજરાજ કહો હવે તમારૂં પરાક્રમ કયા ચાહ્યુ
ગયુ ? જો તારી ટેવી દુર્દશા થઈ ? અવિનયનુ આ ક્ષણ છે, જે તુ બોગવી રહેલ છે
તાપસોનુ આ કહેવાનુ સાંભળી સેચનકને ખૂબ જ ક્રોધ આવ્યો અને તે
જળરજસુ એવા સ્તંભને તોડી નાખી બોંદાની સાકળોને ક્ષણેથી દઈ વનમાં
જઈ પહોંચ્યો ત્યાં પહોંચીને ચારે બાજુથી વનના વૃક્ષોનો વિચ્છેદ કરવાનુ
શરૂ કરી દીધુ રાજા ત્રેણિક ફરી તેને પકડવા માટે વનમાં પહોંચ્યા આ સમયે
સેચનકના પૂર્વભવના મિત્ર દેવે આવી સેચનકને કહ્યું-તમે બીજા દ્વારા ઘડી
ઘડી હેરાન થાવ છો-આથી સારૂ તો એ છે કે તમે તમારી જાતે પોતાનુ દમન કરો

‘સેચનક’ इति नाम कृतम् । स सेचनकृतापसवालकाना वयस्यो जातः । कदाचिद् भ्रमन्त यूथाधिपतिं दृष्ट्वा सेचनकस्त मारितवान् । स्वय यूथाधिपतिर्जातः । स च तापसाश्रमे वृक्षाणा चिध्वसन कृतवान् , काष्प्यन्या मन्मातेन प्रचठन्ना मा तिष्ठतु इति विचारितवाथ । ततस्ते तापसा रुष्टाः पुष्पफलपूर्णदस्ताः त्रेणिकनृपस्य समीप गत्वा तमनुग्रह-एक सेचनकनामादस्ती एने तिष्ठति, स चास्माक वासस्थाने वन विनाशयति । ततः त्रेणिकेन महत्या सेनया सह एन गत्वा सेचनक निगृह्य

को सींचने का काम करने लगा। सिंचनरूप कार्य को करने से तापसों ने इसका नाम “सेचनक” रख दिया। तापस बालक इस पर घड़े प्रसन्न रहा करते, अतः उन सबके साथ यह खूब हिलमिल कर रहने लगा, यहा तक कि उनके साथ इसकी पूर्ण मित्रता हो गई। जब यह खूब बलिष्ठ हो चुका-तो एक समय की यात है कि उसने अवसर पाकर यूथाधिपति हाथी को घूमते समय जान से मार दिया और स्वय यूथ का अधिपति हो गया। इसने ऐसा विचार किया कि मेरी माता के समान कोई भी हथिनी छुप कर न बच्चा उत्पन्न करे और न छुप कर ही रहे, इस अभिप्राय से इसने आश्रम के समस्त वृक्ष उखाड़ डाले। इसके इस प्रकार के कार्य से तापस लोग रुष्ट हो गये। वे सब के सब पुष्प फलादिकरूप भेंट लेकर राजा त्रेणिक के पास पहुँचे। वहा पहुँचकर उन्हो ने राजा को अपनी सारी कथा सुनाई। कहा महाराज ! एक सेचनक नामक हस्ती वनमे रहता है वह बहुत ही उपद्रव कर

ઉધાનના વૃક્ષોને પાણી પાવાનું કામ કરવા લાગ્યું, તાપસોએ આ પ્રકારનું કામ કરવાથી તે હાથી બાળકનું નામ ‘સેચનક’ રાખ્યું તાપસ બાળક તેના પર ખૂબ પ્રસન્ન રહ્યા કરતા, એથી તે એમની સાથે ખૂબ હળી મળીને રહેવા લાગ્યું, તે ત્યાં સુધી કે એમની સાથે તેની ખૂબ મિત્રતા થઈ ગઈ બ્યારે તે હાથી બચ્ચું ખૂબ બળવાન બન્યું ત્યારે એક સમયે તે સશક્ત અને બળવાન બનેલા હાથી બાળે મહાબળવાન અને ઘાતક એવા હાથી ઝુંડપતિને અવસર મેળવી જીવથી મારી નાખ્યો અને પોતે ઝુંડપતિ બન્યો તેણે વિચાર ઠર્યો કે મારી માતાની માફક કેઈ પણ હાથણી છુપાઈને બચ્ચાને જન્મ ન આપે અને ન તો છુપાઈને રહે આ અભિપ્રાયથી તેણે આશ્રમના બધા વૃક્ષોને જડમુળથી ઉખેડી નાખ્યા હાથીના આ પ્રકારના કાર્યથી તપસ્વીઓના દિલમાં ભારે દુઃખ થયું અને તેઓ પુષ્પ ફળ વગેરે લેટ લઈ રાજા ત્રેણિકની પાસે પહોંચ્યા અને ત્યાં જઈ રાજાને બધી વાત કહી સંભળાવી અને કહ્યું, મહારાજ ! સેચનક નામનો એક હાથી વનમાં રહે છે તે ખૂબ ઉપદ્રવ કરે છે, અમારા

સમાગતાઃ પ્રજા સમિલન્તિ । તસ્ય પ્રાજ્યરાજ્યસુખ, પ્રતિદિવસ નવ નવમિવ યૌવનમ્,
નવનીતમિવ શિરીપકુસુમમિવ મુકુમારશરીરમ્, નયનલોભકરુપલાવણ્યમ્, સર્વગ્રા
વ્યાહતગતિક યાનમ્, દિદમણ્ડલવિજયિની ચતુરશ્ચિગી સેના, શીતલમૃગન્ધ-
મન્દમારુતમનોવિનોદન, નન્દનવનમિવ સર્વર્તુસુખદ રમણીયમુદ્યાનમ્, ચન્દ્રમણ્ડલા-
વધીરણગગનસ્પર્શિધન્વલપ્રામાદાઃ, સર્વે કામભોગા અનુકૂલા આસન્ । અસી દૌઘન્દુ-
કદેવ ઇવ સર્વે સુખમનુભવન્નાસ્તે । તત્કેઠદા ધર્મચન્દ્રનામક આચાર્યઃ શિષ્યગણપરિ-

રાજ્ય કા ઉસે અધિક સે અધિક સુખ યા । યૌવન મીં ઇસકા પ્રતિ
દિન નવીન નવીન રૂપ મેં ટિલતા રહતા યા । શરીર ઇસકા નવનીત
એવ શિરીપ પુષ્પ સે મીં અધિક મુકુમાર યા । રૂપ લાવણ્ય નયનોં કો
લુભાવે એસે થે ઇસે કહી પર મીં ચલે જાને મેં કોઈ રુકાવટ નહીં હોતી
થી । ઇસકી ચતુરગિણી સેના દિદમણ્ડલ કો વિજય કરને ચાલી થી ।
ઇસકે ઇક રમણીય ઉદ્યાન યા જો નન્દનવન કે સમાન સમસ્ત ઋતુઓ
મેં સુખદાયક યા । જિસમેં શીતલ, મદ એવ સુગંધિત પવન વહા
કરતા યા ઉસસે મન કા અચ્છા વિનોદ હોતા યા । જિસ મહલ મે
રાજા કા નિવાસ યા વહ ચદ્રમણ્ડલ સે મીં રમણીય યા તથા ઇતના ઉંચા
યા કિ આકાશ કો જૈસે સ્પર્શ કરતા હો । સમસ્ત કામભોગ ઇસકે
અનુકૂલ થે । દૌઘન્દક દેવ કી તરહ યહ સમસ્ત પ્રકાર કે સુખોં કો
ભોગતા હુઆ અપના સમય નિશ્ચિતરૂપ સે વ્યતીત કરતે થે । ઇતને મે
એક દિન કી વાત હે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતે હુએ ધર્મચન્દ્ર નામકે આચાર્ય

દિશાઓમાથી લોકો દોડીને આવતા હતા રાજ્યનું એમને સારું એવું સુખ હતું,
યૌવન પણ એમનું પ્રતિદિન અવનવીન રીતે ખીલતું રહેતું હતું, શરીર એમનું
નવનીત (માખણ) અને શિરીપ પુષ્પથી પણ અધિક મુકુમાર હતું, રૂપ લાવણ્ય
નયનોને લોભાવે તેવું હતું, કોઈ પણ સ્થળે જવામા એને કોઈ રુકાવટ ન
હતી, એમની ચતુરગિણી સેના દિગ્મુખ હોને વિજય કરનાર હતી, એમનું એક
સુંદર એવું ઉદ્યાન હતું જે નન્દનવન સમાન દરેક રીતુમા સુખ આપનાર
હતું જેમા શીતળ, મદ, અને સુગંધિત પવન વહ્યા કરતો હતો, જેથી મનને
સારો આનંદ મળતો જે મહેલમા રાજાનો નિવાસ હતો તે ચદ્રમણ્ડલથી
પણ રમણિય હતો અને તે એટલો ઉચો હતો કે જે આકાશને અડીને ઉભો
હોય એમ લાગતું બધા કામભોગ એને અનુકૂળ હતા દૌઘન્દક દેવની માફક
એ સમસ્ત પ્રકારના સુખોને લોગવતા પોતાનો સમય નિશ્ચિત રીતે વ્યતિત
કરતા હતા આમા એક દિવસની વાત છે કે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા ધર્મચન્દ્ર

સ્વયમાગત સ્તમ્ભસમીપે ત્રિચરણેનાવસ્થિત સેચનક દ્વાદ્વા શ્રેણિકૃત્વસ્તં મિષ્ટાદારૈઃ સ્વર્ણભૂષણૈઃ કરસ્પર્શાદિમિથ નિતરા લાલયતિ સ્મ । એ સેચનકદ્-સ્થિત્વ સ્વયમાત્મનો દમનેન લોકે સર્વપ્રાદર લભમાનઃ સુખી ભવતિ । તથૈવ પરલોકેઽપિ સુખી ભવતિ ’ તત્રોદાહરણમ્—

અષ્ટમતીર્થકરસ્ય શ્રીચન્દ્રપ્રભસ્ય શાસને ચન્દ્રપુરીનગર્યા તદ્વશપરપરાયા સુદર્શનો નામ નરપતિરાસીત્ । સ ચૈવ પૂર્વોપાર્જિતપુણ્યરાશિરાસીત્-યેન તસ્ય દર્શનાત્ પ્રજાનામિષ્ટલાભો ભવતિ, અતસ્તદ્દર્શનાર્થમનુદિગ્મ તત્ર ચતસ્રમ્ભ્યો દિગ્મુખ્યઃ

દમન કરો । દેવ કે હસ પ્રકાર ચચન સુનકર સેચનક આલાનસ્તમ્ભ કે પાસ સ્વય આ કર યજ્ઞા હો ગયા । રાજા સેચનકનો આલાનસ્તમ્ભકે પાસ યજ્ઞા દેવકર યજ્ઞા પ્રસન્ન હુઆ । યજ્ઞને મિષ્ટ આહાર સે તથા સ્વર્ણ કે આભૂષણો સે યજ્ઞકા સૂચ સત્કાર કિયા । મારવાર યજ્ઞકે યજ્ઞ પર હાથ ફેરા ઓર પુચકારા । મતલબ કરને કા યજ્ઞી હૈ કિ જો વ્યક્તિ સેચનક હાથી કી તરહ અપના સ્વય દમન કરતા હૈ વહ સર્વત્ર આદરણીય બન કર હસ લોક મેં સૂચ સુખી હો જાતા હૈ । તથા પરલોક મેં આનંદકા ભોક્તા બનતા હૈ, હસ વિષય મે યજ્ઞાહરણ હસ પ્રકાર હૈ—

અષ્ટમતીર્થકર શ્રી ચન્દ્રપ્રભુ સ્વામી કે શાસન મેં ચન્દ્રપુરી નામ કી નગરી મેં સુદર્શન નામકા એક રાજા થે । યજ્ઞ ચન્દ્રપ્રભુસ્વામી કી વશપર-પરા મે હી યજ્ઞ પ્રાપ્ત થે । યજ્ઞકી પૂર્વોપાર્જિતપુણ્યરાશિ હતની પ્રબલ થી કિ જો કોઈ પ્રજાજન હસકા દર્શન કરતે થે યજ્ઞે અવશ્ય હી ઈષ્ટ કા લાભ હોતા થા । હસી સે યજ્ઞકે દર્શન કે લિયે હરએક દિશા સે દોડ ર આતે થે ।

દેવના આ પ્રકારના વચન સાંભળી સેચનક પોતાની જાતે જ રાજધાનીમા પહોચ્યે અને પ્રથમ જે સ્થળે તેને બાધવામા આવેલ હોતે તે સ્થળે જઈ ઉભો રહી ગયે । સેચનકને આ રીતે પાછો આવેલો જોઈ રાજા શ્રેણિકૃત્વ ખુશી થયા અને તેને સાડુ એવુ મીઠુ લોજન આપી સોનાના અલકારે પહેરાવી તેના શરીર ઉપર પ્રેમથી હાથ ફેરવવા લાગ્યા કહેવાનો મતલબ એ છે કે જે વ્યક્તિ સેચનક હાથીની માફક સ્વય પોતાનુ દમન કરે છે તે સર્વત્ર આદરને પાત્ર બની આ લોકમા ખૂબ સુખી થઈ પરલોકમા પણ આનંદના લોગવનાર બને છે આ વિષયમા ઉદાહરણ આ પ્રકારનુ છે—

આઠમા તીર્થકર શ્રી ચન્દ્રપ્રભુસ્વામીના શાસનમા ચન્દ્રપુરી નામના નગરમા સુદર્શન નામના રાજા હતા તે ચન્દ્રપ્રભુ સ્વામીના વશના જ હતા એની પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યરાશિ એટલી પ્રબળ હતી કે જે કોઈ પ્રબળજન એમના દર્શન કરતો તેને ઈષ્ટનો લાભ અવશ્ય મળી જતો, આથી એમના દર્શન માટે દરેક

अनशनान्मौदरिकभ्या तपोभ्या रूपलावण्य सपन्न सुकुमार शरीर कृशयति,
 तथाहि—चतुर्भक्त कृत्वा तत्पारणायाम तपान्तरुक्ष, तदपिसाभिग्रह, तदपि स्वल्प,
 तदप्यवमौदरिकानुकूल गृह्णाति । तदनन्तर पष्ठभक्तमष्टमभक्त दशमभक्त द्वादशभक्त
 यावन्मासक्षण तपः कृत्वा सर्वपारणासु अवमौदरिक तपः कुर्वन्नेव शरीर कृशतर
 कृतवान् । एव तीव्रतरतपश्चणाद घन्यनामानगारवत् शुष्कमासशोणितः सन् परि-
 चिन्तयति—आचार्यदेशनानुसारेण मया सर्वथाऽऽत्मा दमितः, धर्मध्यानेनात्मजल
 प्राप्य पुष्टोऽस्मि, अतः पर शूरुध्यानाय संप्रथा यतिष्ये, एवं सोत्साह विशुद्धभाव-
 नया क्षपश्च्रेणि समास्त्यान्तर्मुहूर्तमात्रेण केवलज्ञान प्राप्तवान्, एव वर्षैकमात्रेण तीव्र-
 तपसा स्वात्मान दमयन् सिद्धो जातः । तस्मात् स्वयमेव स्वात्मा दमनीय इति ॥१६॥

होकर दीक्षित हो गये । उन्होंने ने अपने रूपलावण्ययुक्त सुन्दर सुकुमार
 शरीर को अनशन एव अवमौदरिक तप द्वारा कृश करना प्रारम्भ कर
 दिया । कभी वह चतुर्भक्त उपवास करते और पारणा के समय अन्त,
 प्रान्त एव रुक्ष आहार लेते, उसमें भी अभिग्रह, अभिग्रह में भी स्वल्प,
 उसमें भी अवमौदरिकानुकूल लेते । बाद में पष्ठ भक्त, अष्टमभक्त,
 द्वादशभक्त, से लेकर एक मासक्षण तक भी तपश्चर्या करते । और
 इन सब तपस्याओं के पारणा के दिन यह अवमौदरिक तप करते ।
 इससे इनका शरीर अतिशय दुर्बल हो गया । इस प्रकार तीव्र तपश्चर्या
 के करने से इनका शरीर धन्य नामक अनगार के शरीर की तरह शुष्क
 मास शोणित वाला होकर केवल अस्थिपजर मात्र अवशिष्ट रहा ।
 उस समय उन्होंने विचार किया—कि मैं ने आचार्य महाराज की देशना
 अनुसार सर्व प्रकार से अपनी आत्मा का दमन किया तथा इस अवस्था

सुकुमार शरीरने अनशन अने अवमौदरिक तपधी केश उरवाने प्रारम्भ करी
 दीधे उयारेक तेओ चतुर्भक्त अपवास करता अने पारणाना सभये अन्त,
 प्रान्त अने रुक्ष आहार लेता हुता ओमा पणु अलिग्रह, अलिग्रहमा पणु
 स्वल्प, ओमा पणु उमौदरिक तप करता आदमा पष्ठभक्त, अष्टमभक्त, दश-
 मभक्त, द्वादशभक्त, थी लई ओक मासक्षणपणु सुधीनी पणु तपश्चर्या करता अने
 ओ पधी तपश्चर्याना पारणाना दिवसे उल्लोदरिक तप करता आधी ओमनु शरीर
 अतिशय दुर्बल पनी गयु, आ प्रकारनी तीव्र तपश्चर्या करवाधी तेमनु शरीर
 धन्य नामना अनगारना शरीरनी माक्षक लोड़ी मास वगरतु धई गयु, अने
 इक्षत डाउकाने माणणे न पाकी रह्यो ओ सभये तेमणे विचार कर्यो के—ओ
 आचार्य महाराजनी देशना अनुसार सर्व प्रकारधी मारा आत्मानु दमन क्यु

एतो ग्रामानुग्राम विहरन् चन्द्रपुरीनगर्षा ऽहिरुद्याने सहस्राऽऽश्रयने समवसतः ।
तद्वन्दनार्थं सुदर्शनो नृपः सपरिवारः समायातः । आचार्येण सुदर्शननृपस्य नामा-
नुरूप रूपलावण्यादिकं त्रिलोक्य धर्मदेशनादत्ता-सुदर्शननृपो निशम्य मुनिदशना
मनसि चिन्तयति-अहो ! यः स्वात्मान स्वयं न दमयति, स परे वधन्यनादिभि
र्दमितः सन् स्वात्मनः कर्म निर्जरयितुं न प्रभवति अपितु ज्ञानावरणीयाद्यष्टविध-
कर्मरजोभिः स्वात्मानं गुरुतरीकृत्य चतुर्गतिकससारगर्ते निपतति जन्ममरण-
रणाद्यनन्तदुःखं प्राप्नोति । इति चिन्तयन् सर्वभ्यः कामभोगेभ्यो विरज्य प्रव्रजितः ।

महाराज अपने शिष्यगण सहित उस चन्द्रपुरी नगरी के बाहिर बगीचे
में सहस्राश्रयन में पधारे । उनको वन्दन करने के लिये वे सुदर्शननरेश
परिवारसहित वहा गये । आचार्य महाराज ने नाम के अनुरूप उनके
रूपलावण्य को देखकर धर्म देशना प्रारम्भ की । सुनकर नरेश बहुत
ही आनन्दित हुए और विचारने लगे-जो व्यक्ति अपनी आत्मा को स्वयं
दमन नहीं करता है वह दूसरों द्वारा वध वधनादिक से दमित होकर
अपने कर्मों की निर्जरा करने में शक्ति शाली नहीं होता है किन्तु दुर्ध्यान
होने से उस समय वह आत्मा चतुर्गतिक ससाररूप गर्त में निपातन
हेतु जो ज्ञानावरणीयादिक अष्टविध कर्म का वध है उसे दृढ़ करता है ।
उस कर्मरूपी रज से मलिन बना वह आत्मा इतना भारी हो जाता है
कि उसका पतन ससाररूपी गर्त में अवश्यभावी होता है । और वहा
पड़ा हुआ वह जन्ममरण आदिके अनन्त दुःखों को भोगता रहता है ।
इस प्रकार विचार कर वह नरेश समस्त कामभोगों से विरक्त

नामना आचार्य पोताना शिष्यगण सहित ओ चन्द्रपुरी नगरना भडारना भगी
आमा पधायो राज सुदर्शन तेमने वदन करवा परिवार साथे त्या गया आचार्य
भडाराओ नामना जेवाज तेना रूप लावण्यने ओध धर्म देशना प्रारम्भ करी
साबणी राज भूषण भुशी थया अने मनमा बियाखवा लाग्या के जे व्यक्ति
पोताना आत्मानु स्वयं दमन नहीं करतो ते जीव द्वारा वध वधनादिकथी
दमित थध पोताना कर्मोनी निजरा करवाभा शक्तिशाली बनी शकतो नहीं
परंतु दुर्ध्यान होवाथी ओ समय ते आत्मा चतुर्गतिक ससाररूप पाडामा
अवश्य पडे छे अने ओमाज पडथे रही ते जन्म मरण आदिना अनन्त
दुःखो लोगवतो रहे छे आ प्रकारना बियाख ठरी राज सुदर्शन समस्त काम
लोगोथी विरक्त बनी दीक्षित थध गया तेमणे पोताना रूपलावण्य युक्त सुदर

कर्मयोग्यानाम् आचार्यादीनामित्यर्थः, पक्षतः=पार्श्वतः, न उपविशेदिति शेषः । पार्श्वभागोपवेशने गुर्वादिपक्षौ समावेशात् तत्साम्यं स्यात्, किंच शिष्यं प्रति वक्रावलोकने गुरोः स्फुट्यादिनाधासम्भवः तथा चाविनयः प्रसज्येत, तस्मादाचार्यादिनाहुना सह ग्राह्यं कृत्वा शिष्यो नोपविशेदिति भावः । पुरतो न=गुर्वादीनामग्रतोऽपि नोपविशेत्, तथापवेशने उन्मार्गमागताना जनानां गुर्वादिमुखावलोकनेऽन्तरायः स्यात्, पृष्ठतोऽपि नैवोपविशेत्, गुरुशिष्ययोरुभयोरपि मुखादर्शने वाचनादीनामानन्दो न स्यादिति भावः । ऊरुणा=जङ्घया ऊरु=जङ्घा न युञ्ज्यात्=न सघट्टयेत्, अत्यासन्नोपवेशनादिभिः शिष्यः स्पर्शयेनोरुणा गुरोरुरु न स्पृशेदित्यर्थः । तथाकरणे सति गुर्वादीनामविनयः स्यात् । तथा-शयने=शय्यायां शयित आसीनो वा न प्रतिगृण्येत् । अयं भावः-शय्यागतः शिष्यो यदि गुरुणाऽऽहूतः

आसन विनय को सूत्रकार कहते हैं—‘न पश्चओ०’ इत्यादि ॥

अन्वयार्थ (किंचाण पश्चओ-कृत्याना पक्षतः “न उपविशेत्” कृतिकर्म-अर्थात् वदनादि के योग्य-आचार्य तथा अपने से बड़े के पास में सघट्टा करते हुए बराबर नहीं बैठे । (पुरओ न पिष्ठओ न-पुरतः न पृष्ठतः न) गुरु महाराज के आगे नहीं बैठे । पीछे सघट्टा करता हुआ नहीं बैठे । (ऊरुणा ऊरु न जुजे-ऊरुणा ऊरु न युञ्ज्यात्) उनके ऊरु-घुटना से घुटना लगाकर नहीं बैठे । (सयणे नो पडिस्सुणे) तथा जिस समय आचार्य आदि किसी काम करने के लिये बुलावे अथवा कहें उस समय अपने आसन पर बैठे ही बैठे उत्तर नहीं दे ।

कृतिकर्म का अर्थ वन्दन विशेष है । इसका वर्णन मेरे द्वारा रचित आवश्यक सूत्र की टीका में किया गया है । अतः यह विषय बड़ा से जान लेना चाहिये । इस कृतिकर्म के योग्य आचार्य आदि होते हैं ।

आसन-विनय विषे सूत्रकार कहे छे—न पश्चओ० इत्यादि

अन्वयार्थ—किंचाण पश्चओ-कृत्याना पक्षत “न उपविशेत्” कृतिकर्म अर्थात् वदनादिने योग्य आचार्य तथा पोतानाथी भोटाओनी पास तेमनी अडोअड थर्धने भेसवु नई, पुरओ न पिष्ठओ न-पुरत न पृष्ठत न गुरु भडाराजनी आगण भेसवु नई, पाछण अडोअड थर्ध न भेसे ऊरुणा ऊरु न जुजे-ऊरुणा ऊरु न युञ्ज्यात् तेमना घुटणुथी घुटणु लगाडीने न भेसे सयणे नो पडिस्सुणे तथा जे समये आचार्य आदि केई काम करवा भाटे ओलावे अथवा कहे ते समये पोताना आसन उपर भेठा भेठा जवाय न आवे

भावार्थ—कृति उर्भने अर्थ वन्दन विशेष छे । जेनुं वरुन माराथी शयित आवश्यक सूत्रनी टीकाभा करवाभा आवेल छे, आथी आ विषय त्वाथी

આસનનિયમાદ—

મૂલમ્—નં પંક્તવઓ નં પુરંઓ, નેવં ફિચ્ચાંણ પિટ્ઠંઓ ।

નં જુજે” ઝરુણા ઝરું, સયંણે નો” પડિસ્સુણે ॥૧૮॥

છાયા—ન પક્ષતો ન પુરતો, નૈવ કૃત્યાનાં શૃણુતઃ ।

ન યુઙ્ગ્યાદ્ ઝરુણા ઝરુ, શયને નો પ્રતિશ્રણુયાત્ ॥ ૧૮ ॥

ટીકા—‘ ન પંક્તવઓ ’ इत्यादि ।

કૃત્યાનામ્=કૃતિયોગ્યાઃ કૃત્યાઃ, અત્ર કૃતિશબ્દેન કૃતિકર્મ્મ શૃણુતે, કૃતિકર્મ્મ-વન્દનવિશેષઃ, તદ્વર્ણનમાત્રશ્યક્ત્ત્વસ્ય મત્કૃતમુનિતોષિનીટીકાયા દ્રષ્ટવ્યમ્, કૃતિ-

સુન્દર લતા કો પ્રત્યનીકભાવ નષ્ટ કર દેતા છે । ફસલિયે મોક્ષાભિલાષી વિનયવાન શિષ્ય કા કર્તવ્ય છે ફિ વદ સ્વપ્ન મેં ભી અપને ગુરુ મહારાજ કા પ્રત્યનીક ન્ ચને ।

શ્લોક મેં “ વાચા કર્મણા ” જો પદ દિયે ગયે હેં ઉસકા મતલબ યહ છે ફિ ગુરુ કે પ્રતિ શિષ્ય ઁસા ન કહે ફિ “ આપ ભી કયા કુછ જાનતે હેં ” । ફસ પ્રકાર કા વ્યવહાર વાચનિક પ્રતિકૂલ આચરણ મેં ગર્ભિત હોતા છે । ફસી તરહ વે જિસ સસ્તારક પર બેઠતે હેં ઉસકા કમી ભી શિષ્ય કો ઉલ્લઘન નહીં કરના ચાહિયે । ઉસસે પૈર કા સઘર્ષણ યા સઘટ્ટન ન હો ફસકી સદા સાવધાની રખની ચાહિયે । તયા આચાર્ય મહારાજ કે સમક્ષ કમી ભી શિષ્ય કો ઉચ્ચ આસન પર નહીં બેઠના ચાહિયે ઔર ઉનકે આને પર અપને આસન સે ઉઠકર ગુરુ મહારાજ કો વદન આદિ કરના ઉચિત છે ॥ ૧૭ ॥

લતાનો પ્રત્યનિકભાવ નાશ કરી નાખે છે આ માટે મોક્ષાભિલાષી વિનયવાન શિષ્યનુ કર્તવ્ય છે કે તે સ્વપ્નામા પણ પોતાના ગુરુ મહારાજનો પ્રત્યનિક ન બને

શ્લોકમા (વાચા કર્મણા) જે પદ આપવામા આવેલ છે તેનો મતલબ એ છે કે ગુરુના પ્રતિ શિષ્ય એવુ ન કહે કે “ તમે પણ શુ કાઈ બાણો છો ” આ પ્રકારનો વહેવાર વાચનિક પ્રતિકૂલ આચરણમા ગર્ભિત થાય છે આ રીતે તે જે આસન ઉપર બેસતા હોય તેણે શિષ્યે કહિ પણ ઉલ્લઘન કરવુ ન જોઈએ, એ આસનને તેનો પગ ન લાગે તેની તેણે સાવચેતી રાખવી જોઈએ તથા આચાર્ય મહારાજની સામે કદી પણ શિષ્યે ઉચ્ચ આસન પર બેસવુ ન જોઈએ અને તેમના આવવાથી પોતાના આસન ઉપરથી ઉભા થઈ ગુરુ મહારાજને વદન વગેરે કરવુ ઉચિત છે ॥ ૧૭ ॥

મૂલમ્—નેવં પલ્હત્થિય કુજ્જા, પક્કલ્પિડ ચ સજ્જે ।

પાણં પંસારિણ વાવિં નં ચિદ્દે' ગુરુણતિણં ॥ ૧૯ ॥

ઝાયા—નેવ પર્યસ્તિકા કુર્યાત્ , પક્ષપિંડ ચ સયત ।

પાદો પ્રસાર્ય ગપિ, ન તિષ્ઠેદ્ ગુરુણામન્તિકે ॥ ૧૯ ॥

ટીકા—‘ નેવ પલ્હત્થિય ’ इत्यादि ।

સયત:—મુનિ:, પર્યસ્તિકામ્—દ્વે જાનુની ઉત્થાપ્ય વસ્ત્રેણ પૃષ્ઠ. સમારમ્ય પાર્શ્વદ્વય જાનુદ્વય ચ સંવેષ્ટચોપવેશન પર્યસ્તિકા, યદ્વા—જદ્વાદ્વય વસ્ત્રેણ સંવેષ્ટચો-

ઉન્હે પ્રાપ્ત નહીં હો સકેગા । તથા ગુરુ મહારાજ કી જગા સે જગા અઢાકર મ્હી શિષ્ય કો ફસલિયે નહીં વૈઠના ચાહિયે ફિ ઇસ પ્રકાર કી ક્રિયા સે ગુરુ મહારાજ કા અવિનય હોતા હૈ । ગુરુ મહારાજ જબ કિસી કાર્ય કરને કે લિયે શિષ્ય કો બુલાવે તો ઉસ સમય ઉસકા કર્તવ્ય હૈ ફિ વહ ‘તહેતિ તહેતિ’ કહકર આસનસે ઉસી વસ્ત્ર સમ્રાન્તચિત્ત હોકર આસન કા પરિ-ત્યાગકર દેવેં ઓર ઘડી ભક્તિસે વિનયકે સાથ ગુરુકે સમક્ષ જાકર હાથ જોડ વન્દના કરકે પૂછે ફિ હેભદત ! આજ્ઞા દીજિયે—કિસ કાર્ય કે લિયે આપને મુજે યાદ કિયા હૈ । ઇસ પ્રકાર કા વ્યવહાર મ્હી વિનયધર્મ મેં પરિગૃહીત હુઆ હૈ ॥ ૧૮ ॥

‘ નેવ પલ્હત્થિય૦ ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(સજ્જે સયત:) મુનિ શિષ્ય કો (ગુરુણતિણ—ગુરુણા-મન્તિકે) અપને ગુરુજનોં કે સમક્ષ (પલ્હત્થિય નેવ કુજ્જા—પર્યાસ્તિકા નૈવ કુર્યાત્) પૈરોં પર પૈર રાખકર—પાલરવી મારકર—પદ્માસન માઢકર—કમ્હી નહીં વૈઠના ચાહિયે । ઇસ પ્રકાર વૈઠને સે આજ્ઞાતના દોષ લગતા હૈ ।

એને પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી તેમ ગુરુ મહારાજના ગોઠણથી ગોઠણ ભીડાવીને શિષ્યે એટલા માટે ન બેસવું જોઈએ, કારણ કે આ પ્રકારની ક્રિયાથી ગુરુ મહારાજનો અવિનય થાય છે, ગુરુ મહારાજ કોઈ ઢામ માટે શિષ્યને બોલાવે તો તે સમયે એનું કર્તવ્ય છે કે પોતાના આસન ઉપરથી એજ વળતે સ્વસ્થ ચિત્ત બની ગુરુ બોલાવે ત્યારે તહેત ડહી આસનનો ત્યાગ કરી ભક્તિપૂર્વક વિનય સાથે ગુરુની સામે જઈ હાથ જોડી વદના કરી પૂછે કે હે ભદ્રન્ત ! આજ્ઞા આપો ડયા ઢામ માટે આપે મને યાદ કરેલ છે આ પ્રકારનો વહેવાર પણ વિનય ધર્મનું અઢણું કરવામા આવેલ છે ॥ ૧૮ ॥

નેવ પલ્હત્થિય ઇત્યાદિ,

અન્વયાર્થ—સજ્જે—સયત મુનિ શિષ્યે ગુરુણતિણ—ગુરુણામન્તિકે પોતાના ગુરુજનોની સામે પલ્હત્થિય નેવકુજ્જા—પર્યાસ્તિકા નૈવ કુર્યાત્ પણ ઉપર પણ રાખી—પલેાડી લગાવી—પદ્માસન લગાડી, કહિ પણ બેસવું ન જોઈએ આ

કિંચિત્કાર્યકરણાય પ્રોક્તો યા સ્યાત્, તદા શિષ્યેણ શમ્યાયા સ્થિતેનેવ ન શ્રોતવ્યમ્, કિં તુ ગુરુચનથચણસમનન્તરમેય સમ્રાન્તવેતાઃ સરિનયઃ કૃતાઞ્જલિઃ સન્ ગુરોઃ સમીપમાગત્ય ચરણારવિન્દ વન્દમાનઃ 'જનુગૃહીતોઽહમ્' इति मनसि मन्यमानો यदेत्- 'भदन्त ! आज्ञापयतु किं विवेय मया' इति ॥ ૧૮ ॥

મોક્ષાભિલાષી શિષ્ય કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ આચાર્યાદિક કો દાયે વાયે ન વૈઠે । કારણ કિ હસ પ્રકાર વૈઠને સે ગુર્વાદિક કી પત્તિ મેં ઉસકા સમાવેશ હોતા હૈ । દર્શનાર્થી લોગ શિષ્ય કો સમજેગે કિ યહી ગુરુ મહારાજ હૈ । તથા શિષ્ય કે પ્રતિ જય ગુરુ કો દેખને કી ઇચ્છા હોગી તો વે અપની ગર્દન કો મોઢકર ઉસકો દેવેંગે, હસસે ઉનકી ગર્દન મેં તથા સ્કન્ધ આદિ ફિરાને મેં તકલીફ હોગી, તથા ગુરુ મહારાજ કા સઘટ્ટા આદિ હોને સે શિષ્ય કો આશાનના આદિ દોષ લગને કા સમ્ભવ હૈ । હસલિયે ગુરુ મહારાજ કી વરાવરી મેં નહીં વૈઠના ચાહિયે । ગુરુ મહારાજ કે આગે બીં હસીં તરહ સે નહીં વૈઠના ચાહિયે । કારણ કિ હસ પ્રકાર સે વૈઠને મેં ગુરુ મહારાજ કો વન્દના નિમિત્ત આને વાલો કો ઉનકે દર્શનો મેં અન્તરાય હોતી હૈ । હસીં પ્રકાર ગુરુ કે પીછે બીં શિષ્ય કો નહીં વૈઠના ચાહિયે-ક્યોં કિ હસ પ્રકાર સે વૈઠને પર ગુરુ કો શિષ્ય કા મુખ નહીં દીઠ સકેગા ઓર શિષ્ય કો ગુરુ કા મુખ નહીં દીઠ સકેગા, હસસે વાચના પૃચ્છના આદિ મેં અન્તરાય હોને સે ઉન કા આનંદ

જાણી લેવો જોઈએ, આ કૃતિકર્મના થોડા આચાર્ય આદિ હોય છે મોક્ષાભિલાષી શિષ્યનું કર્તવ્ય છે કે તે આચાર્ય આદિથી ડાબા-જમણા ન બેને કારણ કે, આ પ્રકારે બેસવાથી ગુરુ આદિની વદિતમાં તેનો સમાવેશ થાય છે દર્શનાર્થી હોઈ શિષ્યને જ ગુરુ મહારાજ માની લે શિષ્ય તરફ જ્યારે ગુરુ મહારાજને જોવાની ઈચ્છા થાય ત્યારે તે પોતાની ગરદન મરડીને તેના તરફ જોશે આથી એમની ગરદનમાં તથા ખભા વગેરે ફેરવવામાં તકલીફ થશે તથા ગુરુ મહારાજનું સઘટ્ટું આદિ થવાથી શિષ્યને અશાંતના આદિ દોષ લાગવાનો સંભવ છે આ માટે ગુરુ મહારાજની બરોબરીમાં બેસવું ન જોઈએ તેમ ગુરુ મહારાજની આગળ પણ આ રીતે બેસવું ન જોઈએ કારણ કે આ પ્રકારના બેસવાથી ગુરુ મહારાજની વદના માટે આવનારને તેમના દર્શનમાં અતરાય થાય છે આ પ્રકારે ગુરુની પાછળ પણ શિષ્યે બેસવું ન જોઈએ કેમ કે આ રીતે બેસવાથી ગુરુ શિષ્યનું મુખ જોઈ શકતા નથી અને શિષ્ય, ગુરુનું મુખ જોઈ શકતા નથી અને ગુરુ શિષ્યનું મુખ જોઈ શકે નહીં આથી વાચના પૃચ્છના આદિમાં અતરાય થવાથી એનો ૬

प्रेक्षितु शीलमस्येति तथा, जसौ गुरुणा प्रसादः—यदन्येषा शिष्याणा सद्भावेऽपि गुरवो मामाज्ञापयन्तीति विचारशील इत्यर्थः । यद्वा—केन विधिना गुरुः प्रसन्नो भवेदिति भावनाभाषितः, गुरुप्रसादलाभार्थी इति यावत् । उक्तञ्च—

जो नत्थि भग्गसाली, नो सो गुरुदेसण इह लभए ।

धारामियस्स निउडइ, जगेणो पुत्तहीणाण ॥ १ ॥

छाया—यो नास्ति भाग्यशाली, नासौ गुरुदेशनामिहालभते ।

धाराऽमृतस्य निपतति, अङ्गे नो पुण्यहीनानाम् ॥ १ ॥

तथा नियागार्थी=मोक्षार्थी शिष्यः गुरु=धर्माचार्यादिक, सदा उपतिष्ठेत्= 'मत्पण उदामि' इत्यादि वदन् सन्निय गुरुसमीपे तिष्ठेदित्यर्थः ॥ १० ॥

जावे, अथवा किसी कार्य करने के लिये कहा जावे—तब वह (कयाइवि-कदाचिदपि) कभी भी (तूसणीओ न-तूणीक न भवेत्) उत्तर दिये बिना नहीं रहे चाहे बीमार भी होवे तौ भी चुपचाप न रहे । (पसाय-पेही-प्रसादप्रेक्षी) यह समझे कि मेरा बड़ा भारी सौभाग्य का उदय है, जो अन्य शिष्यों के होने पर भी गुरु महाराज मुझे ही आज्ञाप्रदान-कर रहे हैं । अथवा—यह विचार करे कि गुरु महाराज जिस उपाय से मेरे पर प्रसन्न हों वही उपाय मुझे करते रहना चाहिये । इस प्रकार की भावना से भावित होकर गुरु के प्रसाद का लाभार्थी बने । क्यों कि कहा भी है—जिस प्रकार हीन पुण्यवालों के शरीर ऊपर अमृत रस की धारा नहीं पड़ती है—उसी प्रकार जो शिष्य भाग्यशाली नहीं होता है वह गुरु की देशना का पात्र नहीं होता है । इसी तरह (नियागट्टी) मोक्षा-मिलापी शिष्य का कर्तव्य है कि वह (सया गुरु उवचिट्ठे—सदा गुरु

न्यारे तेने जेलाववामा आवे अथवा क्काई ठाम भाटे कडेवामा आवे त्यारे कयाइवि-कदाचिदपि ते उदि पणु तूसणीओ न-तूणीक न भवेत् उत्तर आख्या वगर न रहे चाहे ते भीमार डोय तो पणु चुपचाप न रहे पसायपेही-प्रसादप्रेक्षी ते जेवुं सभजे के, भारा सौभाग्यनेा मोटो उदय छे के, भीजा शिष्यो डोवा छता पणु गुरु महाराज भने ज आजा आपे छे अथवा जेवो विचार करे के गुरु महाराज के उपायथी भारा उपर प्रसन्न रहे तेवो ज उपाय भारे करता रहेपु जेधजे आ प्रकारनी भावनाथी लाविठ अनिने गुरुना प्रसादनेा लाभार्थी जने केभके, कछु छे के—जे प्रकारे दुर्भागिना शरीर उपर अमृतसरसनी धार पडती नथी, जे प्रकारथी जे शिष्य भाग्यशाली नथी छेतो ते गुरुनी देशनाने पात्र जनतो नथी आ रीते नियागट्टी-मोक्षाभि लापी शिष्यनु कर्तव्य छे के ते सया गुरु उवचिट्ठे—सदा गुरु उपतिष्ठेत् उभेशा

પવેશન, પર્યસ્ત્રી, તામ્, પક્ષપિંડ-ગાદુદ્રવેન કાયવેદન ચ નૈવ કુર્યાત્ । અપિ
વા=અપિ ચ ગુરુણામ્ અન્તિકે=સનિધૌ પાદૌ=ચરણૌ પ્રસારિતૌ કૃત્વા ન તિષ્ઠેત્ ।
ઇદમુપલક્ષણમ્—અરુજહોપરિ અપરચરણ નિધાયાપિ ન તિષ્ઠેત્ । તથાસત્યનિનયઃ
સ્યાદિતિ ભાવઃ ॥ ૧૯ ॥

મૂલમ્—આચરિણિં વાહિત્તો, તુસિંળીઓ નં કયાઈ વિ ।

પંસાયપેહી નિયાંગટ્ટી, ઉંવચિદ્દે ગુરુ સયા ॥૨૦॥

છાયા—આચાર્યવ્યાહતઃ તૂળીકો, ન કદાચિદપિ ।

પ્રસાદપ્રેક્ષી નિયાગાર્યો, ઉપતિષ્ઠેત્ ગુરુ સદા ॥ ૨૦ ॥

ટીકા—‘આચરિણિં’ ઇત્યાદિ ।

આચાર્યઃ=ગુરુભિઃ, વ્યાહતઃ—આહૂતઃ, યદ્વા-ઉક્તઃ સન્ તૂળીકઃ=મૌનાગ્લમ્બી,
કદાચિદપિ=ગ્લાનાદયસ્થાયીમપિ ન ભવેદિતિ શેષઃ । મ્તિતુ પ્રસાદપ્રેક્ષી=પ્રસાદ

(પક્ષપિંડ ચ નૈવ કુઝ્જા-પક્ષપિંડ ચ નૈવ કુર્યાત્) હસી પ્રકાર દોનો
હાથો સે ઘુટને વાધકર તથા પીઠ ભાગ સે છેકર દોનો ઘુટનો કો વલ્લ
વાધકર મી વૈઠના ગુરુ મહારાજ કી આશાતના હૈ । (પાણ પસારિણ વાવિ
ન ચિદ્દે-પાદૌ પ્રસાર્ય વાપિ ન તિષ્ઠેત્) અર્થાત્ ગુરુ મહારાજ કે સામને
પૈરો કો પસાર કર મી શિષ્ય કો વૈઠના ઉચિત નહી હૈ । હસી તરહ
અર્ધ પદ્માસન કે રૂપ મે મો અનેકે સમક્ષ નહીં વૈઠના ચાહિયે । એસા
કરને સે અવિનય દોષ લગતા હૈ ॥ ૧૯ ॥

‘આચરિણિં’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—શિષ્ય કો ચાહિયે કિ વહ (આચરિણિં વાહિત્તો-
આચાર્ય, વ્યાહત, સન્) આચાર્ય તથા અપને સે વડો દ્વારા જય બુલાયા

પ્રકારે બેસવાથી અશાતનાને દોષ લાગે છે પક્ષપિંડ ચ નૈવ કુઝ્જા-પક્ષપિંડ
ચ નૈવ કુર્યાત્ આ પ્રકારે બંને હાથોને ગોઠણ ઉપર લગાવી તથા
વાસાના ભાગથી લઈ બંને ઘુટણને વલ્લથી બાધી બેસવાથી પણ ગુરુ
મહારાજની અશાતના થાય છે પાણ પસારિણ વાવિ ન ચિદ્દે-પાદૌ પ્રસાર્યવાપિ ન
તિષ્ઠેત્ અર્થાત્ ગુરુ મહારાજની સામે પગ લાબા કરીને પણ શિષ્યે બેસવું
ઉચિત નથી આ રીતે અર્ધ પદ્માસનના રૂપથી પણ એમની સામે બેસવું ન
બેઈ એ એમ કરવાથી અવિનય દોષ લાગે છે ॥ ૧૯ ॥

‘આચરિણિં’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વિવેકી શિષ્ય માટે એ જરૂરી છે કે તે આચરિણિં વાહિત્તો-
આચાર્ય વ્યાહતઃ સન્ આચાર્ય તથા પોતાનાથી મોટાઓ

आसनावस्थित शिष्य वदति, तदा शिष्यो व्याख्यानादिकालेपि पट्टाधासने नोप-
विष्टः स्याद्, किंतु आसनं त्यक्त्वा धीरः=बुद्धिमान्, शिष्यः यत्=यत्नवान् एका-
ग्रचित्तः सन् यत्=यत् कार्यं, गुरुणोक्तं सुरुं दुष्करं वा, तत्तत् प्रतिशृणुयात्,
'अवश्यकरणभावोऽस्ति' इत्युक्त्वा स्वीकुर्यात् । अत्र-धीर इति विशेषणं व्याख्या-
नादिकाले, तथा स्वशरीरादिकार्यवशाद् व्यग्रस्यापि शिष्यस्य गुरुविनयाराधनार्थं
क्षमत्वं सावधानत्वं च सूचयति । 'यतः' इति विशेषणेन समितिगुप्तिसमाराधन-
पूर्वकं गुरोः सरलकार्यसंपादनाभिरुचिः सूचिता । प्रतिशृणुयादिति पदेन गुरु-
चनव्रणसमनन्तरमविलम्बेन तत्कार्यसंपादनार्थं स्वीकृतिवचनमुक्त्वाऽन्यत् सर्वं
स्वकीयकार्यं विहाय प्रथमं सर्वथा गुरुकार्यसाधने सादरा प्रवृत्तिः सूचिता ॥२१॥

बैठा हो तौ भी उस समय शीघ्र उठकर उसे गुरु महाराज की आज्ञा
का पालन करना चाहिये । ऐसा नहीं करना चाहिये कि गुरु महाराज
की बात सुनकर भी पुनः आसन पर बैठ जावें । अर्थात् उस समय
व्याख्यान आदि का समय हो तौ भी गुरु महाराज की आज्ञा का
आराधन करना चाहिये । इसी बात को उत्तरार्ध में सूत्रकार ने स्पष्ट
किया है—(चङ्गुण आसण धीरो जओ जत्त पडिस्सुणे—त्यक्त्वा आसन
धीर' यत्तत् प्रतिशृणुयात्) चाहे वह कार्य सरल हो चाहे कठिन हो तौ
भी सर्वप्रकार के सकल्प विकल्प से रहित होकर गुरु महाराज कथित
कार्य को “ अवश्य करने का भाव है ” ऐसा कहकर शिष्य को स्वीकार
करना चाहिये । सूत्र में जो धीर विशेषण दिया गया है उससे सूत्रकार
का यह अभिप्राय सूचित होता है कि जिस समय गुरु महाराज कार्य
करने के लिये शिष्य से कहें उस समय वह शिष्य चाहे व्याख्यान देने

आसन उपर भेसेल होय तो पण त्याही तुरत न उठीने तेणे गुरु महाराजनी
आज्ञातु पालन करवुं न्हय अथु नही करवुं न्हय के, गुरु महाराजनी
वात साधनीने पण आसन उपर पाछो भेसी नय अथोत अथे वणते व्याख्यान
आदिने। समय होय तो पण गुरु महाराजनी आज्ञातु आराधन करवुं
न्हय अथे आ वातने उत्तरार्धधी सूत्रकारे स्पष्ट करेल छे

चङ्गुण आसण धीरो जओ जत्त पडिस्सुणे—त्यक्त्वा आसन धीर यतो यत्तत् प्रति
शृणुयात् याहे ते काम सरण होय, याहे कहीन होय तो पण सर्व प्रकारना
सकल विकल्पही रहित यधने गुरु महाराजे कहेला कामने “ अवश्य करवुं
न्हय अथे तेवा भाव छे ” अथु उठीने शिष्ये तेना स्वीकार करवो न्हय अथे
सूत्रमा ने धीर विशेषण अपायेव छे तेनाही सूत्रकारना अथे अलिप्राय न्हय
छे के, ने समये गुरु महाराज काम करवा भाटे शिष्यने कहे ते समये शिष्य

આસનસ્થિતસ્ય શિષ્યસ્ય વિનયમાદ—

મૂલમ્—આલેવંતે લેવતે વા, નં નિસિજ્જં કર્યાઙ્ગિવિ ।

‘ચઙ્ગુજ્જણ આસણ ધીરો, જેઓ જેત્ત’ પઢિદેસુણે ॥૨૧॥

ઝાયા—આલપતિ લપતિ વા, ન નિપીદેત્ કદાચિદપિ ।

ત્પમ્ત્વા આસન ધીરો, યતો યત્ત્વ પ્રતિશૃણુયાત્ ॥ ૨૧ ॥

ટીકા—‘આલવતે’ ઇત્યાદિ ।

ગુરૌ આલપતિ=સકૃદ્ વદતિ સતિ, કાર્યસ્ય લઘુત્વાત્સકૃત્કથનમિતિ ભાવઃ,

યથા-આસનમાનીયતામ્, પારણ ક્રિયતામ્, ઇત્યાદિ, વા=અથવા ગુરૌ લપતિ=

પુનઃ પુનઃ કથયતિ સતિ ગ્રહણાસેવનાશિક્ષાયા સ્પર્શયેયાટ્યકાર્યે ચ, કાર્યસ્ય વૃદ્ધિ-

ચાદત્યાવશ્યકત્વાચ્ચ પુનઃ પુનઃ કથનમિતિ ભાવઃ, શિષ્યઃ કદાચિદપિ ન નિપીદેત્=

આસનાઽસીનો ન ભવેત્ । અથ ભાવઃ-યદિ ગુરુઃ કિંચિત્ કાર્યં સકૃદ્ વા, પુનઃ પુનર્વા,

ઉપતિષ્ઠેત્) “મત્થે ણ વદામિ” ઇસ પ્રકાર વિનયદ્યોતક શબ્દ કા

ન્યવહાર કરતા હુઆ સદા અપને ગુરુ કે સમક્ષ ઉપસ્થિત હોવે ।

ભાવાર્થ—ગુરુમહારાજ જિસ તરફ અપને ઉપર પ્રસન્ન હો ઉત્તમ શિષ્ય

કા કર્તવ્ય છે કે વહ ઉસ પ્રકાર પ્રયત્નશીલ રહે ॥ ૨૦ ॥

‘આલવતે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(આલવતે લવતે વા કયાઙ્ગિવિ ન નિસિજ્જા-આલપતિ

લપતિ વા કદાચિદપિ ન નિપીદેત્) ઉત્તમશિષ્ય-વિનયશીલશિષ્ય

કા કર્તવ્ય છે કે જબ ગુરુ મહારાજ કિસી કાર્ય કો કરને કે

લિયે એક હી વાર મે કહેં યા વાર ૨ મી કહેં તૌ ઉસ સમય

ઉસે કમી ઉસ કાર્ય કો કરને કે લિયે આના કાની નહી કરની

ચાહિયે । અર્થાત્-ઉસ સમય વહ શિષ્ય ચાહે અપને આસન પર મી

પોતાના ગુરુની સમક્ષ જતી વખતે મત્થે ણ વદામિ આ પ્રકારનો વિનય દ્યોતક શબ્દનો વહેવાર કરતો રહે

ભાવાર્થ—ગુરુદેવ જે રીતે પોતાના ઉપર પ્રસન્ન થાય એવો પ્રયત્ન કરવાનું ઉત્તમ શિષ્યનું કર્તવ્ય છે, અને એ પ્રકારે તે પ્રયત્નશીલ રહે ॥ ૨૦ ॥

આલવતે’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આલવતે લવતે વા કયાઙ્ગિવિ ન નિસિજ્જા-આલપતિ

લપતિ વા કદાચિદપિ ન નિપીદેત્ ઉત્તમ શિષ્ય-વિનયશીલ શિષ્યનું કર્તવ્ય

છે કે જ્યારે ગુરુ મહારાજ કોઈ કામ કરવા માટે એક જ વખતે કહી

દે અથવા વારવાર કહે તે સમયે તેણે કહી પછી એ કાર્યને કરવા માટે આનાકાની કરવી ન જોઈએ અર્થાત્-એ વખતે એ શિષ્ય ભલે પોતાના

કૃત્વા સ્થિતઃ સન્ પ્રાઙ્ગલિપુટ = ઠતાઙ્ગલિ., સૂત્રાદિક પૃચ્છેત્ । યદ્વા-કદાચિદપિ
= બહુશ્રુતત્વેઽપિ આસનગતઃ શય્યાગતો વા ન પૃચ્છેત્ સૂત્રાદિકમિત્યર્થઃ ।

‘આસનગઓ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ઉત્તમ શિષ્ય કો, ચાહિયે કિ વહ (આસનગઓ
-આસનગતઃ) આસન પર બેઠે ૨ અથવા (સેઝગાગઓ-શય્યાગતઃ)
સસ્તારક પર બેઠે ૨ યા સોયે ૨ (રોગાદિક અવસ્થા કો છોડ-
કર) (કયાઙ્ગલિ-કદાચિદપિ) કમી મી (ન પુચ્છિઝ્ઞા-ન પૃચ્છેત્)
શુરુ મહારાજ સે સૂત્ર કા અર્થ અથવા ડનકી કુશલતા ન પૂછે । કિન્તુ
(આગમ્મુકકુડુઓ સતો પજલી ડહો પુચ્છિઝ્ઞા-આગમ્ય ઉત્કુડુકઃ સન્
પ્રાઙ્ગલિપુટઃ પૃચ્છેત્) ડનકે સમીપ આકર ઓર ઉત્કુડુકાસન-ડકકુ
આસનસે બેઠકર ડોનોં હાથજોડ ફિર ડનસે સૂત્ર આદિ કા અર્થ પૂછે ।
શિષ્ય કિતના હી વહુશ્રુતી કયો ન હો તો મી અપને શુરુ સે
સૂત્રાર્થ કી પ્રચ્છના અથવા સુખ શાતા કી પૃચ્છના આસન પર
બેઠે ૨ યા વિસ્તર પર લેટે ૨ નહીં કરની ચાહિયે । યદપિ સૂત્રાર્થ કી
પૃચ્છના સશય હોને પર હી કી જાતો હૈ । વહુશ્રુત હોને પર મી સશય
હો સકતા હૈ । અવ ઁસી સ્થિતિ મે શિષ્ય કા ધર્મ હૈ કિ ડસ સશય કી

આસનગઓ इत्यादि

અન્વયાર્થ—ઉત્તમ શિષ્યની એ ફરજ છે કે તે આસનગઓ-આસનગ
આસન ઉપર બેઠા બેઠા અથવા સેઝગાગઓ-શય્યાગત શય્યામા બેઠા બેઠા
કે સુતા સુતા (શિગાદિઠ અવસ્થાને છોડીને) કયાઙ્ગલિ-કદાચિદપિ કદી પણ
શુરુ મહારાજથી સૂત્રનો અર્થ અથવા એમની કુશળતા ન પુચ્છિઝ્ઞા-ન પૃચ્છેત્
ન પુછે પરંતુ આગમ્મુકકુડુઓ સતો પજલિ ડહો પુચ્છિઝ્ઞા-આગમ્ય
ઉત્કુડુક સન્ પ્રાઙ્ગલિપુટ પૃચ્છેત્ તેમની આમે આવી અને ઉત્કુડાસનથી
બેસી બન્ને હાથ બેઠા ત્યારપછી એમને સૂત્ર આદિના અર્થ પુછે અને સુખ
શાતાના સમાચાર પુછે શિષ્ય ગમે તેવો બહુશ્રુત કેમ ન હોય તો પણ પોતાના
શુરુથી સૂત્રાર્થના અર્થ અથવા સુખશાતાના સમાચાર આસન પર બેઠા બેઠા
અથવા તો પથારી પર સુતા સુતા ન પુછવા બેઠએ બે કે સૂત્રાર્થ આદિના
અર્થ સશય થવાથી જ પુછાય છે બહુશ્રુત હોવા છતાં પણ સશય
થાય છે આથી આવી સ્થિતિમા શિષ્યનો ધર્મ છે કે, એ સશયની નિવૃત્તિ
માટે તે શુરુની સમક્ષ બાય અને ખુબ વિનયની સાથે એ સશયની નિવૃત્તિ

मूलम्—आसणगओ न पुच्छिज्जा, नैव सेज्जागओ कयाइ वि ।

आगम्मुकुडुओ सतो, पुच्छिज्जा पजेलीउडो ॥२२॥

छाया—आसनगतो न पृच्छेत्, नैव शय्यागतः कदाचिदपि ।

आगम्योत्कुदुकः सन्, पृच्छेत् प्राञ्जलिपुटः ॥ २२ ॥

टीका—‘आसणगओ’ इत्यादि । आसनगतः=आसनोपविष्टः सन् न पृच्छेत्
सुप्रार्थं कुशळादिकं वा स्मिपि न पृच्छेदित्यर्थः । तथा—कदाचिदपि कस्मिन्नपि
काले शय्यागतः सस्तारकस्थितः नैव पृच्छेत् रोगाद्यस्या विना शयानः सन् किमपि
नैव पृच्छेदित्यर्थः । किंतु आगम्य=गुरोः समीपे आगत्य, उत्कुदुकः=उत्कुदुकासन

के लिये भी तैयार रहा हो—वह काल उसके व्याख्यान करने का भी
हो अथवा अपने शारीरिक कार्य के वश से वह शिष्य व्यग्रचित्त बाला
भी हो तौ भी विनय धर्म की आराधना निमित्त उसे गुरु महाराज
कथित कार्य करने की क्षमता एवं उस कार्य करने में विशेष सावधानी
रखनी चाहिये । “जओ-यत” यह पद यह प्रकट करता है कि शिष्य
को समिति गुप्ति के आराधनपूर्वक ही गुरु महाराज के समस्त कार्यों
के सम्पादन में रुचि शील होना चाहिये । “प्रतिश्रृणुयात्” यह क्रिया-
पद इस विशेषता का सूचक है कि गुरु वचन के श्रवण के अनन्तर ही
विना किसी विलम्ब के उनके कार्य को करने के लिये प्रतिज्ञा वचन
कहकर और अपने निज कार्य को भी छोड़कर शिष्य का कर्तव्य है कि
वह सर्व प्रकार से उनके कार्य के माधन करने में सादर प्रवृत्ति करे ॥२१॥

बड़े व्याख्यान आपवा भाटेनी तैयारीमा डोय-ते समय तेने व्याख्यान
करवाने डोय, अथवा पोताना शारीरिक कार्यना वशथी ते शिष्य व्यग्र चित्त
वाणो डोय तो पणु विनय धर्मनी आराधना निमित्त तेनामा गुरु महाराज
कहेला कामने करवानी क्षमता अने ओ काम करववामा विशेष सावधानी
राखवी जेधंओ जओ-यत ओ पद ओवु प्रकट करे छे के, शिष्ये समिति
गुप्तिना आराधन पूर्वक ओ गुरु महाराजना द्वरेक कामोनु संपादन करवामा
रुची डेणववी जेधंओ प्रतिश्रृणुयात् ओ क्रियापद ओ विशेषतानु सूचक छे के
शुरुवचनने सावधानता ओ केधं प्रकारना विलम्ब विना ओमना कामने करवा
भाटे प्रतिज्ञा वचन उछीने अने पोतानु काम डोय तेने छोडीने शिष्यनु कर्तव्य
छे के, ते सर्व प्रकारथी गुरु महाराजना कामने पूरु करवामा पोतानी सादर
प्रवृत्ति करे ॥ २१ ॥

કૃત્યા સ્થિતઃ સન્ પ્રાજ્ઞલિપુટ = હતાજ્ઞલિઃ, સૂત્રાદિક પૃચ્છેત્ । યદ્વા-કદાચિદપિ
= બહુશ્રુતત્વેઽપિ આસનગતઃ શય્યાગતો યા ન પૃચ્છેત્ સૂત્રાદિકમિત્યર્થઃ ।

‘આસનગઓ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—ઉત્તમ શિષ્ય કો, ચાહિયે કિ વહ (આસનગઓ-આસનગતઃ) આસન પર બેઠે ૨ અથવા (સેજાગઓ-શય્યાગતઃ) સસ્તારક પર બેઠે ૨ યા સોયે ૨ (રોગાદિક અવસ્થા કો છોડ-કર) (કયાદિ-કદાચિદપિ) કभी भी (ન પુચ્છિજ્ઞા-ન પૃચ્છેત્) ગુરુ મહારાજ સે સૂત્ર ત્રા અર્થ અથવા ડનકી કુશલતા ન પૂછે । કિન્તુ (આગમ્મુક્કુડુઓ સતો પજલી ડહો પુચ્છિજ્ઞા-આગમ્ય ઉત્કુટુકઃ સન્ પ્રાજ્ઞલિપુટઃ પૃચ્છેત્) ડનકે સમીપ આકર ઓર ઉત્કુટુકાસન-ઉકહુ આસનસે બેઠકર ડોનોં હાથજોડ ફિર ડનસે સૂત્ર આદિ કા અર્થ પૂછે । શિષ્ય કિતના હી બહુશ્રુતી ક્યોં ન હો તો भी અપને ગુરુ સે સૂત્રાર્થ કી પ્રચ્છના અથવા સુખ શાતા કી પૃચ્છના આસન પર બેઠે ૨ યા વિસ્તર પર લેટે ૨ નહીં કરની ચાહિયે । યદ્યપિ સૂત્રાર્થ કી પૃચ્છના સશય હોને પર હી કી જાતી હૈ । બહુશ્રુત હોને પર भी સશય હો સકતા હૈ । અવ ઁસી સ્થિતિ મેં શિષ્ય ત્રા ધર્મ હૈ કિ ડસ સશય કી

આસનગઓ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ઉત્તમ શિષ્યની એ ક્ષેત્ર છે કે તે આસનગઓ-આસનત આસન ઉપર બેઠા બેઠા અથવા સેજાગઓ-શય્યાગત શય્યામા બેઠા બેઠા કે સુતા સુતા (રોગાદિક અવસ્થાને છોડીને) કયાદિ-કદાચિદપિ કદી પણ ગુરુ મહારાજથી સૂત્રનો અર્થ અથવા એમની કુશળતા ન પુચ્છિજ્ઞા-ન પૃચ્છેત્ ન પુછે પરંતુ આગમ્મુક્કુડુઓ સતો પજલિ ડહો પુચ્છિજ્ઞા-આગમ્ય ઉત્કુટુક સન્ પ્રાજ્ઞલિપુટ પૃચ્છેત્ તેમનિ સામે આવી અને ઉત્કુટાસનથી બેસી બન્ને હાથ બેઠા ત્યારપછી એમને સૂત્ર આદિના અર્થ પુછે અને સુખ શાતાના સમાચાર પુછે શિષ્ય ગમે તેવો બહુશ્રુત એમ ન હોય તો પણ પોતાના ગુરુથી સૂત્રાર્થના અર્થ અથવા સુખશાતાના સમાચાર આસન પર બેઠા બેઠા અથવા તો પથારી પર સુતા સુતા ન પુછવા બેઠએ બે કે સૂત્રાર્થ આદિના અર્થ સશય થવાથી જ પુછાય છે બહુશ્રુત હોવા છતાં પણ સશય થાય છે આથી આવી સ્થિતિમા શિષ્યનો ધર્મ છે કે, એ સશયની નિવૃત્તિ માટે તે ગુરુની સમક્ષ બાય અને ખુબ વિનયની સાથે એ સશયની નિવૃત્તિ

અય ભાગઃ—મહુશ્રુતોઽપિ શિષ્ય સશયે સતિ ગુરુ પૃચ્છતિ સૂત્રાર્થમ્, તત્ર વિનયપૂર્વિકૈવ પ્રચ્છના કરણીયા યથા ગુરોરાશાતના ન મહેદિતિ । ઉત્કુટુક ઇતિ વિશેષણેન-
 ઇન્દ્રિયદમનશીલત્વ વિનીતત્વ ચ સૂચિતમ્, પ્રાઞ્જલિપુટ ઇત્યનેન સર્વમિધવિનયવત્ત
 જાતિકુલસમ્પન્નત્વ ચ સૂચિતમ્ ॥ ૨૨ ॥

મૂલમ્—એવ વિણયજુત્તસ્સ, સુત્ત અર્થ ચં તદુભયં ।

પુચ્છમાંણસ્સ સીસસ્સ, વાગંરિજ્જ જહાસુય ॥૨૩॥

છાયા—એવ વિનયયુક્તસ્ય, સૂત્રમ્ અર્થ ચ તદુભયમ્ ।

પૃચ્છતઃ શિષ્યસ્ય, વ્યાકુર્યાદ્ યથાશ્રુતમ્ ॥ ૨૩ ॥

ટીકા—‘ એવ વિણયજુત્તસ્સ ’ ઇત્યાદિ । એવ=ઉક્તપ્રકારેણ વિનયયુક્તસ્ય-
 વિનયવતઃ, સૂત્રમ્-કાલિકોત્કાલિકાદિ, અર્થ-તદ્ગોઘ્ય, સૂત્રાભિપ્રાયમિત્યર્થઃ ।

નિવૃત્તિકે લિયે ગુરુકે સન્મુલ્લ જાવેઔર વહે વિનયકે સાય ઉસ સશય
 કી નિવૃત્તિ કરે । ગુરુ મહારાજ કા વિનય ભક્તિ મે યદિ જરા સી મી
 ત્રુટિ હો જાયગી તો શિષ્ય આશાતના દોષ કા ભાગી હોગા । “ઉત્કુટુક”
 હસ વિશેષણ સે સૂત્રકાર યહ સૂચિત કરતે હૈ કિ જો હસ આસન સે
 બેઠતા હૈ વહ સાધુ ઇન્દ્રિય દમન શીલ તથા વિનીત હોતા હૈ । “પ્રાઞ્જ-
 લિપુટ ” હસ વિશેષણ સે શિષ્ય મેં સમી પ્રકાર કે વિનયગુણ તથા
 જાતિસમ્પન્નતા એવ કુલ સમ્પન્નતા સૂચિત હોતી હૈ ॥ગા ૨૨॥

‘ એવ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(એવ-એવ) પૂર્વોક્ત પ્રકાર સે (વિણયજુત્તસ્સ-
 વિનયયુક્તસ્ય) વિનયધર્મ સે યુક્ત હોકર (સુત્ત અર્થ ચ તદુ-
 ભય પુચ્છમાણસ્સ-સૂત્ર અર્થ તદુભય પૃચ્છત) સૂત્ર-અર્થ ઔર સૂત્ર
 અર્થ દોનોં કો પૂછને વાલે (સીસસ્સ-શિષ્યસ્ય) શિષ્ય કો (જહાસુય

કરી દ્યે ગુરુ મહારાજની વિનય ભક્તિમા જરા પણ ભૂલ થાય તો શિષ્ય
 આસાતના દોષનો ભાગી બને છે “ઉત્કુટુક” આ વિશેષણથી સૂત્રકાર એ
 એ સૂચિત કરે છે કે, જે આ આસનથી બેને છે તે સાધુ ઇન્દ્રિયનુ દમન
 કરનાર તથા વિનિત હોય છે “પ્રાઞ્જલિપુટ” આ વિશેષણથી શિષ્યમા સર્વ
 પ્રકારના વિનયશુભ તથા જાતિસ પન્નતા અને કુળસ પન્નતા દેખાઈ આવે છે ॥૨૨॥
 એવ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ — એવ-એવ પૂર્વોક્ત પ્રકારથી વિણયજુત્તસ્સ - વિનયયુક્તસ્ય
 વિનય ધર્મથી યુક્ત બની સુત્ત અર્થ ચ તદુભય પુચ્છમાણસ્સ-સૂત્ર અર્થ
 તદુભય પૃચ્છત સૂત્ર-અર્થ અને સૂત્ર અર્થ બન્નેને ગણનામાં લેવામાં આવે છે ।

ઉક્તञ्च—

જો સુત્તાભિપ્પાઓ, સો અત્યો અજ્જણં ય જમ્હા । (સ્થા. ૨ ઠા ૧ ઉ૦)

ઝાયા—યઃ સૂત્રાભિપ્રાયઃ સોઽર્થઃ, અર્થતે ચ યસ્માત્ ।

વ્યાખ્યા—યઃ સૂત્રસ્ય અભિપ્રાયઃ સ એવ જર્થઃ । યસ્માત્=યતઃ કરુણાદસા-
ર્થઃ સૂત્રાત્ અર્થતે ગમ્યતે । તદુભય=સૂત્રાર્થદ્વય ચ પૃચ્છતઃ=પૃચ્છા કુર્મતઃ શિષ્યસ્ય
ગુરુઃ યથાશ્રુત-ગુરુપરપરાતો યથા જ્ઞાત તથા સૂત્રમ્, જર્થ તદુભય ચ વ્યાકુર્યાત્
=રુચયેત્, ન તુ સ્વપુદ્ગથા કલ્પિત કૃત્વા મોઘયેદિતિ ભાવઃ । ઇહ તાત્ત સૂત્રજ્ઞા-
નાય સૂત્રસ્ય શબ્દાર્થ તલ્લક્ષણ તદ્ભેદ તદ્વાચનાદિક ચ નિર્દિશામઃ, તથાહિ—

વાગરિજ્જા-યથાશ્રુત વ્યાકુર્યાત્) ગુરુ મહારાજ ડન સત્ર કા શાસ્ત્રવિહિત
વિધિ કે અનુસાર પ્રતિપાદન કરે ।

કાલિક ઉત્કાલિક આદિ સૂત્ર હૈ । સૂત્ર કા જો અભિપ્રાય હૈ વહી
અર્થ હૈ । કહા મી હૈ—જો સુત્તાભિપ્પાઓ સો અત્યો અજ્જણં ય જમ્હા—
સૂત્ર કે અભિપ્રાય કો અર્થ કહા ગયા હૈ । જ્યો કિ યહ અર્થ સૂત્ર સે હી
નિશ્ચિત કિયા જાતા હૈ । હસ તરહ કેવલ સૂત્ર કો અથવા ઉસકે અર્થ
કો એવ હન દોનોં કો જબ શિષ્ય અપને આચાર્ય મહારાજ સે પૂછે તો
આચાર્ય મહારાજ કો ચાહિયે કિ વે ઉસકો ગુરુ પરપરા સે યથાજ્ઞાત
સૂત્ર-અર્થ એવ દોનોં કો અચ્છી તરહ સમજાવેં । તેસા ન કરેં કિ અપની
નિજી કલ્પના સે મિશ્રિત કર ઉન્હે સમજાવેં । સૂત્રજ્ઞાન કે લિયે ઉપયોગી
સમજાવર સૂત્ર કા શબ્દાર્થ, ઉસકા લક્ષણ, ઉસકે ભેદ, એવ ઉસકી
વાચના આદિ કે વિષય મેં કુછ સ્પષ્ટીકરણ કિયા જાતા હૈ ।—

શિષ્યને જહાસુય વાગરિજ્જા-યથાશ્રુત વ્યાકુર્યાત્ ગુરુ મહારાજ એ બધાનો શાસ્ત્ર
વિહિત વિધિ અનુસાર પ્રતિપાદન કરે

કાલિક ઉત્કાલિક આદિ સૂત્ર છે, સૂત્રનો જે અભિપ્રાય છે તે જ અર્થ
છે કહ્યું પણ છે,—જો સુત્તાભિપ્પાઓ સો અત્યો અજ્જણં ય જમ્હા—સૂત્રના અભિપ્રાયને
અર્થ કહેવામા આવેલ છે કેમ કે, આ અર્થ સૂત્રથી નિશ્ચીત કરવામા આવે
છે આ રીતે કેવળ સૂત્રને અથવા તેના અર્થને અથવા એ બન્નેને જયારે
શિષ્ય પોતાના આચાર્ય મહારાજને પૂછે તો આચાર્ય મહારાજે તેને ગુરુ
પરપરાથી યથાજ્ઞાત સૂત્ર-અર્થ અને બન્નેને સારી રીતે સમજાવે એવું ન
કરે કે પોતાની જ કલ્પનાથી મિશ્રિત કરી તેને સમજાવે સૂત્ર જ્ઞાનને માટે
ઉપયોગી સમજાવે સૂત્રનો શબ્દાર્થ, તેનું લક્ષણ, તેનો ભેદ, અને તેની વાચના
આદિના વિષયમા કાંઈક સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવે છે—સૂત્રવતીતિ સૂત્રમ્—

અય ભાવઃ—ગદુશ્રુતોઽપિ શિષ્ય સશયે સતિ ગુરુ પૃચ્છતિ સૂત્રાર્યમ્, તત્ર વિનયપૂર્વિકૈવ પ્રચ્છના કરણીયા યથા ગુરોરાશાતના ન ભવેદિતિ । ઉત્કુદુક ઇતિ વિશેષણેન-
ઇન્દ્રિયદમનશીલત્વ વિનીતત્વ ચ સૂચિતમ્, પ્રાઞ્જલિપુટ ઇત્યનેન સર્વમિધવિનયવત્ત્વ જાતિકુલસમ્પન્નત્વ ચ સૂચિતમ્ ॥ ૨૨ ॥

મૂલમ્—એવ વિણયજુત્તસ્સ, સુત્ત અર્થ ચં તદુભય ।

પુચ્છમાણસ્સ સીસસ્સ, વાગંરિજ્જ જહાસુય ॥૨૩॥

છાયા—એવ વિનયયુક્તસ્ય, સૂત્રમ્ અર્થ ચ તદુભયમ્ ।

પૃચ્છતઃ શિષ્યસ્ય, વ્યાકુર્યાદ્ યથાશ્રુતમ્ ॥ ૨૩ ॥

ટીકા—‘ એવ વિણયજુત્તસ્સ ’ ઇત્યાદિ । એવ=ઉક્તપ્રકારેણ વિનયયુક્તસ્ય-
વિનયવતઃ, સૂત્રમ્-કાલિકોત્કાલિકાદિ, અર્થ-તદ્ગોઘ્ય, સૂત્રાભિપ્રાયમિત્યર્થઃ ।

નિવૃત્તિકે લિયે ગુરુકે સન્મુખ જાવેઔર વહે વિનયકે સાથ ઉસ સશય
કી નિવૃત્તિ કરે । ગુરુ મહારાજ કા વિનય ભક્તિ મે યદિ જરા સી મી
ઝુટિ હો જાયમી તો શિષ્ય આશાતના દોષ કા ભાગી હોગા । “ ઉત્કુદુક ”
હસ વિશેષણ સે સૂત્રકાર યદ્ સૂચિત કરતે હૈં કિ જો હસ આસન સે
વેઠતા હૈં વહ સાધુ ઇન્દ્રિય દમન શીલ તથા વિનીત હોતા હૈં । “ પ્રાઞ્જ-
લિપુટ ” હસ વિશેષણ સે શિષ્ય મે સમી પ્રકાર કે વિનયગુણ તથા
જાતિસમ્પન્નતા એવ કુલ સમ્પન્નતા સૂચિત હોતી હૈં ॥ગા ૨૨॥

‘ એવ ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(એવ-એવ) પૂર્વોક્ત પ્રકાર સે (વિણયજુત્તસ્સ-
વિનયયુક્તસ્ય) વિનયધર્મ સે યુક્ત હોકર (સુત્ત અર્થ ચ તદુ-
ભય પુચ્છમાણસ્સ-સૂત્ર અર્થ તદુભય પૃચ્છત.) સૂત્ર-અર્થ ઔર સૂત્ર
અર્થ દોનોં કો પૂછને વાલે (સીસસ્સ-શિષ્યસ્ય) શિષ્ય કો (જહાસુય

કરી લ્યે ગુરુ મહારાજની વિનય ભક્તિમા જરા પણ ભૂલ થાય તો શિષ્ય
આસાતના દોષને ભાગી અને છે “ ઉત્કુદુક ” આ વિશેષણથી સૂત્રકાર એ
એ સૂચિત કરે છે કે, જે આ આસનથી બેસે છે તે સાધુ ઇન્દ્રિયનું દમન
કરનાર તથા વિનિત હોય છે “ પ્રાઞ્જલિપુટ ” આ વિશેષણથી શિષ્યમા સર્વ
પ્રકારના વિનયગુણ તથા જાતિસમ્પન્નતા અને કુળસમ્પન્નતા દેખાઈ આવે છે ॥૨૨॥
એવ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એવ-એવ પૂર્વોક્ત પ્રકારથી વિણયજુત્તસ્સ - વિનયયુક્તસ્ય
વિનય ધર્મથી યુક્ત બની સુત્ત અર્થ ચ તદુભય પુચ્છમાણસ્સ-સૂત્ર અર્થ
તદુભય પૃચ્છત સૂત્ર-અર્થ અને સૂત્ર અર્થ બન્નેને પાલન કરનાર

ઉક્તઃ—

જો સુત્તાભિપ્પાઓ, સો અત્યો અજ્ઞાણ ય જન્મ્હા । (સ્થા. ૨ ઠા ૧ ૩૦)

છાયા—યઃ સૂત્રાભિપ્રાયઃ સોઽર્થઃ, અર્થતે ચ યસ્માત્ ।

વ્યાખ્યા—યઃ સૂત્રસ્ય અભિપ્રાયઃ સ એવ અર્થઃ । યસ્માત્=યતઃ કરુણાદસા-
ર્થઃ સૂત્રાત્ અર્થતે ગમ્યતે । તદુભયં=સૂત્રાર્થદ્વય ચ પૃચ્છતઃ=પૃચ્છા કરુતઃ શિષ્યસ્ય
ગુરુઃ યથાશ્રુત-ગુરુપરપરાતો યથા જ્ઞાત તથા સૂત્રમ્, અર્થ તદુભય ચ વ્યાકુર્યાત્
=રુથયેત્, ન તુ સ્વયુદ્ધયા રુલ્પિત કૃત્વા ગોષયેદિતિ ભાવઃ । इह तात् सूत्रज्ञा-
नाय सूत्रस्य शब्दार्थं तल्लक्षण तद्भेद तद्वाचनादिकं च निर्दिशामः, तथाहि—

વાગરિજ્ઞા-યથાશ્રુત વ્યાકુર્યાત્) ગુરુ મહારાજ ડન સવ કા શાસ્ત્રવિહિત
વિધિ કે અનુસાર પ્રતિપાદન કરે ।

કાલિક ઉત્કાલિક આદિ સૂત્ર હૈ । સૂત્ર કા જો અભિપ્રાય હૈ વહી
અર્થ હૈ । કહા બી હૈ—જો સુત્તાભિપ્પાઓ સો અત્યો અજ્ઞાણ ય જન્મ્હા—
સૂત્ર કે અભિપ્રાય કો અર્થ કહા ગયા હૈ । કયો કિ યહ અર્થ સૂત્ર સે હી
નિશ્ચિત કિયા જાતા હૈ । ઇસ તરહ કેવલ સૂત્ર કો અથવા ઉસકે અર્થ
કો એવ ઇન દોનોં કો જવ શિષ્ય અપને આચાર્ય મહારાજ સે પૂછે તો
આચાર્ય મહારાજ કો ચાહિયે કિ વે ઉસકો ગુરુ પરપરા સે યથાજ્ઞાત
સૂત્ર-અર્થ એવ દોનોં કો અચ્છી તરહ સમજાવે । એસા ન કરે કિ અપની
નિજી કલ્પના સે મિશ્રિત કર ઉન્હે સમજાવે । સૂત્રજ્ઞાન કે લિયે ઉપયોગી
સમજકર સૂત્ર કા શબ્દાર્થ, ઉસકા લક્ષણ, ઉસકે ભેદ, એવ ઉસકી
વાચના આદિ કે વિષય મેં કુછ સ્પષ્ટીકરણ કિયા જાતા હૈ ।—

શિષ્યને જહાસુય વાગરિજ્ઞા-યથાશ્રુત વ્યાકુર્યાત્ ગુરુ મહારાજ એ બધાનો શાસ્ત્ર
વિહિત વિધિ અનુસાર પ્રતિપાદન કરે

કાલિક ઉત્કાલિક આદિ સૂત્ર છે, સૂત્રનો જે અભિપ્રાય છે તેજ અર્થ
છે તહુ પણ છે, —જો સુત્તાભિપ્પાઓ સો અત્યો અજ્ઞાણ ય જન્મ્હા—સૂત્રના અભિપ્રાયને
અર્થ કહેવામા આવેલ છે કેમ કે, આ અર્થ સૂત્રથી નિશ્ચીત કરવામા આવે
છે આ રીતે કેવળ સૂત્રને અથવા તેના અર્થને અથવા એ બન્નેને જ્યારે
શિષ્ય પોતાના આચાર્ય મહારાજને પૂછે તો આચાર્ય મહારાજે તેને ગુરુ
પરપરાથી યથાજ્ઞાત સૂત્ર-અર્થ અને બન્નેને સારી રીતે સમજાવે એવું ન
કરે કે પોતાની જ કલ્પનાથી મિશ્રિત કરી તેને સમજાવે સૂત્ર જ્ઞાનને માટે
ઉપયોગી સમજીને સૂત્રનો શબ્દાર્થ, તેનું લક્ષણ, તેનો ભેદ, અને તેની વાચના
આદિના વિષયમા કાંઈક સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવે છે—સૂચયતીતિ સૂત્રમ્—

અય ભાવઃ—અદુશ્રુતોઽપિ શિષ્ય સશયે સતિ ગુરુ પૃચ્છતિ સૂત્રાર્થમ્, તત્ર વિનયપૂર્વિકૈવ પ્રચ્છના કરણીયા યથા ગુરોરાશાતના ન ભવેદિતિ । ઉત્કુદુક ઇતિ વિશેષણેન-
 ઇન્દ્રિયદમનશીલત્વ વિનીતત્ત્વ ચ સૂચિતમ્, પ્રાજ્ઞલિપુટ ઇત્યનેન સર્વવિધવિનયવત્ત્વ
 જાતિકુલસમ્પન્નત્વ ચ સૂચિતમ્ ॥ ૨૨ ॥

મૂલમ્—એવ વિણયજુત્તસ્સ, સુત્ત અર્થ ચ તદુભય ।

પુચ્છમાણસ્સ સીસસ્સ, વાગરિજ્જ જહાસુય ॥ ૨૩ ॥

છાયા—એવ વિનયયુક્તસ્ય, સૂત્રમ્ અર્થ ચ તદુભયમ્ ।

પૃચ્છતઃ શિષ્યસ્ય, વ્યાકુર્યાદ્ યથાશ્રુતમ્ ॥ ૨૩ ॥

ટીકા—‘એવ વિણયજુત્તસ્સ’ ઇત્યાદિ । એવ=ઉક્તપ્રકારેણ વિનયયુક્તસ્ય-
 વિનયવતઃ, સૂત્રમ્-કાલિકોત્કાલિકાદિ, અર્થ-તદુબ્ધય, સૂત્રાભિપ્રાયમિત્યર્થઃ ।

નિવૃત્તિકે લિયે ગુરુકે સન્મુખ જાવેઔર વહે વિનયકે સાથ ઉસ સશય
 કી નિવૃત્તિ કરે । ગુરુ મહારાજ કા વિનય ભક્તિ મે યદિ જરા સી બી
 ત્રુટિ હો જાયગી તો શિષ્ય આશાતના દોષ કા ભાગી હોગા । “ઉત્કુદુક”
 હસ વિશેષણ સે સૂત્રકાર યદ્ સૂચિત કરતે હૈં કિ જો હસ આસન સે
 વૈઠતા હૈં વહ સાધુ ઇન્દ્રિય દમન શોલ તથા વિનીત હોતા હૈં । “પ્રાજ્ઞ-
 લિપુટ” હસ વિશેષણ સે શિષ્ય મે સબી પ્રકાર કે વિનયગુણ તથા
 જાતિસમ્પન્નતા એવ કુલ સમ્પન્નતા સૂચિત હોતી હૈં ॥ગા ૨૨॥

‘એવ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(એવ-એવ) પૂર્વોક્ત પ્રકાર સે (વિણયજુત્તસ્સ-
 વિનયયુક્તસ્ય) વિનયધર્મ સે યુક્ત હોકર (સુત્ત અર્થ ચ તદુ-
 ભય પુચ્છમાણસ્સ-સૂત્ર અર્થ તદુભય પૃચ્છત) સૂત્ર-અર્થ ઔર સૂત્ર
 અર્થ દોનોં કો પૂછને વાલે (સીસસ્સ-શિષ્યસ્ય) શિષ્ય કો (જહાસુય

કરી ટ્યે શુરુ મહારાજની વિનય ભક્તિમા જરા પણ ભૂલ થાય તો શિષ્ય
 આસાતના દોષનો ભાગી બને છે “ઉત્કુદુક” આ વિશેષણથી સૂત્રકાર એ
 એ સૂચિત કરે છે કે, જે આ આસનથી બેને છે તે સાધુ ઇન્દ્રિયનું દમન
 કરનાર તથા વિનિત હોય છે “પ્રાજ્ઞલિપુટ” આ વિશેષણથી શિષ્યમા સર્વ
 પ્રકારના વિનયગુણ તથા જાતિસમ્પન્નતા અને કુળસમ્પન્નતા દેખાઈ આવે છે ॥૨૨॥
 એવ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એવ-એવ પૂર્વોક્ત પ્રકારથી વિણયજુત્તસ્સ - વિનયયુક્તસ્ય
 વિનય ધર્મથી યુક્ત બની સુત્ત અર્થ ચ તદુભય પુચ્છમાણસ્સ-સૂત્ર અર્થ
 તદુભય પૃચ્છત સૂત્ર-અર્થ અને સૂત્ર અર્થ બન્નેને પાછવાવાળા મીસામ-~

સૂત્રપદનિર્લેપનામક દ્વિતીય દ્વારમ્—

અથ—સૂત્રપદનિર્લેપઃ । દ્રવ્યસૂત્ર-કાર્પાસાદિકમ્ । ભાવસૂત્ર તુ-અસ્મિન્ જ્ઞાના-
ધિકારે સૂચક જ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાનમ્, તસ્યૈવ સ્વપરાર્થસૂચકત્વાત્, શ્રૂયતે યત્ તત્ શ્રુત
જ્ઞાપતેઽનેનેતિ જ્ઞાન, શ્રુત ચ તદ્ જ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાનમ્ । તચ-૧૬ાદશાજ્ઞાનિ, પ્રકીર્ણકાનિ,
દૃષ્ટિવાદશ્ચ । તદુક્તમ્—

“ ૧૬ારસમગાઈ, પઢ્નગ દિદ્વિગાઓ ય ” ઇતિ । (૩ ૨૮ ૫ ૨૩ ગા.)

॥ ઇતિ દ્વિતીય સૂત્રપદનિર્લેપદ્વારમ્ ॥

અથ તૃતીય સૂત્રલક્ષણદ્વારમ્—

યત્ સૂત્ર સૂત્રલક્ષણોપેત તદેવોચારણીયમ્, લક્ષણરહિત હિ સૂત્ર વિવક્ષિતમર્થ
ન સાધયતિ, તસ્માદ્લક્ષણયુક્તમેવ સૂત્રમિષ્યતે, અતઃ સૂત્રલક્ષણ વાચ્યમ્ । તદ્ યથા-
અપ્પચર મહત્ત્વ, પત્તીસદોસગિરહિયં જ ચ ।

લક્ષણજુત મૃત્ત, અદ્વિદિ ય ગુણેદિ ઉપવેય ॥

જિસકે સેચન સે-ઉપાસના કરને સે-ઉસકે દ્વારા પ્રતિપાદિત માર્ગ કા
અનુસરણ કરને સે-અષ્ટવિધ કર્મો કા આત્મા સે નિર્ગમન હો જાય
ઉસકા નામ સૂત્ર હૈ । ૧ ।

સૂત્ર પદ નિર્લેપ નામક દ્સરા દ્વાર કહતે હૈ—

સૂત્ર કે દો ભેદ હૈ—૧ દ્રવ્યસૂત્ર, ૨ ભાવસૂત્ર । કપાસ આદિ સે વના
હુઆ દ્રવ્યસૂત્ર હૈ । ભાવશ્રુત કા નામ ભાવસૂત્ર હૈ । ઇસસે હી સ્વરૂપ
ઔર પરસ્વરૂપ કા સૂચન-અર્થાત્ મોધ હોતા હૈ । જો સુના જાય વહ
શ્રુત ણ્વ જિસકે દ્વારા જાના જાય વહ જ્ઞાન હૈ । શ્રુતરૂપ જો જ્ઞાન હૈ ઉસ
કા નામ શ્રુતજ્ઞાન હૈ । ૧૧ અગ પ્રકીર્ણક (પઢ્નગ) ણ્વ દૃષ્ટિવાદ યે સ્વ
શ્રુતજ્ઞાન સ્વરૂપ હૈ । કહા મી હૈ—“ ૧૬ારસમગાઈ પઢ્નગ દિદ્વિગાઓય ” । ૩ ।

ઠરવાથી તેના દ્વારા પ્રતિપાદિત માર્ગનું અનુસરણ ઠરવાથી આ૦ પ્રકારના
કર્મોનું આત્માથી નિર્ગમન થઈ જાય તેનું નામ સૂત્ર છે ॥ ૧ ॥

સૂત્રપદ નિર્લેપ નામનું બીજું દ્વાર કહે છે—

સૂત્રના બે ભેદ છે—૧ દ્રવ્યસૂત્ર, ૨ ભાવસૂત્ર કપાસ વગેરેથી બનેલ
દ્રવ્યસૂત્ર છે, ભાવશ્રુતનું નામ ભાવસૂત્ર છે આનાથી જ સ્વ સ્વરૂપ અને પર
સ્વરૂપનું સૂચન-અર્થાત્ મોધ થાય છે જે સામગ્રી શકાય તે શ્રુત અને બેનાથી
બાધી શકાય તે જ્ઞાન છે શ્રુતરૂપ જે જ્ઞાન છે એનું નામ શ્રુતજ્ઞાન છે ૧૧
અગ પ્રકીર્ણક (પઢ્નગ) અને દૃષ્ટિવાદ એ બધા શ્રુતજ્ઞાન સ્વરૂપ છે કહ્યું પણ
છે કે-૧૬ારસમગાઈ પઢ્નગ દિદ્વિગાઓ ય

નનુ કઃ સૂત્રશબ્દાર્થઃ ?-ઉચ્યતે-સૂચયતીતિ સૂત્રમ્, યથા સૂચી સૂત્રેણ સૂચ્યતે, સૂચીસલગ્ન યત્ સૂત્ર તદેવ સૂચ્યાઃ સૂચક પ્રબોધકં ભવતિ, તથાઽર્થસમૃદ્ધ સૂત્ર, વાચ્યવાચકભાવસમ્યન્ત્રેણ યાવાનર્થઃ સૂત્રે ત્રિધમાનસ્તસ્ય તસ્યાર્થસ્ય સૂચક સૂત્રમ્! એવમર્થસ્ય સૂચનાત્ સૂત્રમ્ ॥ ૧ ॥ અથવા-સીવ્યતીતિ સૂત્રમ્ । યથા-સૂત્ર-તન્તુઃ અદરક્ષિકાદીનિ સીવ્યતિ, એવમર્થ ચ પદ સીવ્યતિ=યોજયતિ-એવ ચ સીવનાત્ સૂત્રમિતિ ॥ ૨ ॥ અથવા-સ્રવતીતિ સૂત્રમ્ યથા-ચન્દ્રમાન્તમણિ. ચન્દ્રકિરણસન્નિધાનાઞ્જલં સ્રવતિ-પ્રાદુર્ભાવયતિ । એવ સૂત્રમપ્યાચાર્યસન્નિધાનાદર્થ પ્રસ્રવતિ તથા ચ સ્રવણાત્ સૂત્રમિતિ ॥ ૩ ॥ અથવા-સરતીતિ સૂત્રમ્, અઘ્રવિધ કર્મ સરતિ-નિર્ગચ્છતિ યેન તત્ સૂત્રમ્ ॥ ૪ ॥

॥ ઇતિ પ્રથમ સૂત્રશબ્દાર્થદ્વારમ્ ॥ ૧ ॥

સૂચયતીતિ સૂત્રમ્—

સૂત્ર શબ્દ કા અર્થ-જિસ પ્રકાર સૂર્ય સલગ્ન સૂત્ર સૂર્ય કા પ્રબોધક હોતા હૈ ઉસી તરહ અર્થ સમૃદ્ધ સૂત્ર વાચ્ય વાચકભાવ સવધ સે જિતના ૨ અર્થ અપને મેં વિદ્યમાન હોતા હૈ ઉતને ૨ અર્થ કા સૂચક હોતા હૈ, ઇસ તરહ “સૂચયતીતિ સૂત્રમ્” અર્થ કા સૂચક હોને સે સૂત્ર કહા ગયા હૈ । યહ વ્યુત્પત્તિભ્ય અર્થ હૈ । અથવા-“સીવ્યતીતિ સૂત્રમ્”-જિસ પ્રકાર ઢોરા અગરક્ષિકા-કુર્તા-આદિ વસ્ત્રોં કો સીતા હૈ પરસ્પર મે જોડ દેતા હૈ-ઉસી તરહ સૂત્ર મી અર્થ કો યોજિત કર દેના હૈ । અથવા-“સ્રવતીતિ સૂત્રમ્”-જિસ પ્રકાર ચદ્રકાન્તમણિ ચદ્ર કિરણોં કે સપર્ક સે દ્રવિત હો જાતા હૈ-પાની છોડતા હૈ-ઉસી પ્રકાર સૂત્ર મી આચાર્ય કે સન્નિધાન સે અર્થ કો અપનેમે પ્રકટ કર દેતા હૈ । અથવા-“સરતીતિ સૂત્રમ્”-

સૂત્ર શબ્દનો અર્થ-જે રીતે સોય સલગ્ન સૂત્ર સોયનો પ્રબોધક અને છે તેવી રીતે અર્થ સમૃદ્ધ સૂત્ર વાચ્ય વાચક ભાવ સમબધ્થી બેટલા બેટલા અર્થ તેનામા વિદ્યમાન હોય છે, એટલા એટલા અર્થનો સૂચક હોય છે “સૂચયતીતિ સૂત્રમ્” અર્થનો સૂચક હોવાથી જ સૂત્ર કહેવામા આવેલ છે આ વ્યુત્પત્તિભ્ય અર્થ છે અથવા-સીવ્યતીતિ સૂત્રમ્ જે રીતે દોરા અગતુ રક્ષણ કરનાર કુર્તા આદિ વસ્ત્રોને સીવે છે, પરસ્પરથી બેડી દે છે એવી જ રીતે સૂત્ર પણ અર્થને યોજનાર હોય છે અથવા સ્રવતીતિસૂત્રમ્ જે રીતે ચદ્રકાન્ત મણી ચદ્રકિરણોના સપર્કથી દ્રવિત અને છે પાણી છોડે છે-તે પ્રકારે સૂત્ર પણ આચાર્યના સન્નિધાનથી અર્થને કે જે પોતાનામા સમાયેલ છે તે પ્રકટ કરી દે છે અથવા સરતીતિ સૂત્રમ્ જેના સેવનથી-

‘महाक्षर महाय’ यथा-दृष्टिवादः ॥ ४ ॥ यच्च द्वात्रिंशदोषविरहित= अलीकादिभिर्द्वात्रिंशदोषैर्निर्जित तथाऽष्टभिर्गुणैरुपेत सूत्र तल्लक्षणयुक्त सूत्र भवति तत् सूत्र पठनीयमित्यर्थः ।

अथ-सूत्रदोषा —

अथ सूत्राणां द्वात्रिंशदोषा उच्यन्ते—

अलियमुग्रघायजणय, णिरत्थगमवत्थय छलं दुहिल ।

निस्तारमहियमृण, पुणरुत्त वाइयमजुत्त ॥ १ ॥

क्रमभिन्न-वयणभिन्ने, विभक्तिभिन्न च लिंगभिन्न च ।

अणमिहियमपयमेव य, सभावहीण ववहिय च ॥ २ ॥

काल-जति-उत्ति-दोसो, समयविरुद्ध च वयणमित्त च ।

अत्थावत्ती दोसो, हवइ य असमासदोसो य ॥ ३ ॥

उवमा रूवगदोसो, निहेसपयत्थसधिदोसो य ।

एए य सुत्तदोसा, वत्तीस हुति नायन्ना ॥ ४ ॥

छाया—अलीकम् १, उपघातजनक २, निरर्थक ३, अपार्थक ४, छल ५, दुहिलम् ६, निःसारम् ७, अधिकम् ८, ऊनम् ९, पुनरुक्त १०, व्याहत ११, अयुक्तम् १२, ॥ १ ॥

क्रमभिन्न १३, वचनभिन्ने १४, विभक्तिभिन्न च १५, लिङ्गभिन्न च १६, अनभिहित १७, अपदमेव च १८, स्वभावहीन १९, व्यवहितं च २० ॥ २ ॥

तथा वृहत्कल्पादि सूत्र २ । महा अक्षर वाला हो पर अर्थ अल्प हो जैसे- ज्ञाताध्ययन आदि ३ । महाक्षर वाला हो और अर्थ भी जिसका महान् हो जैसे दृष्टिवाद ४ । ३२ वत्तीस दोष सूत्र के ये हैं—

३२ दोष सूत्र के—अलीक १, उपघातजनक २, निरर्थक ३, अपार्थक ४, छल ५, दुहिल ६, निःसार ७, अधिक ८, ऊन ९, पुनरुक्त १०, व्याहत ११, अयुक्त १२, क्रमभिन्न १३, वचनभिन्न १४, विभक्तिभिन्न १५, लिङ्गभिन्न १६, अनभिहित १७, अपद १८, स्वभावहीन १९, व्यवहित

ट्पाठि सूत्र २ वधु अक्षरवाणा होय पणु अर्थ नानो होय जेवा ज्ञाताध्ययन आदि ३ वधु अक्षरवाणा होय अने अर्थ पणु जेनो महान होय जेवा दृष्टीवाद ४ सूत्रना भत्रीस दोष आ छे

अलीक १, उपघातजनक २, निरर्थक ३, अपार्थक ४, छल ५, दुहिल ६, निःसार ७, अधिक ८, ऊन ९, पुनरुक्त १०, व्याहत ११, अयुक्त १२, क्रमभिन्न १३, वचनभिन्न १४, विभक्तिभिन्न १५, लिङ्गभिन्न १६, अनभिहित १७, अपद १८, स्वभावहीन १९, व्यवहित २०, कालदोष २१, यति-

યદ્ અલ્પાક્ષર, તથા-મહાર્થ ચ ભવતિ, અત્ર “અલ્પાક્ષર મહાર્થમ્” ઇતિ વિશેષણદ્વયે ચત્વારો ભદ્રા ભવન્તિ, યથા—અલ્પાક્ષરમલ્પાર્થમ્’ યથા કાર્પાસા-દિકમ્ ॥ ૧ ॥ ‘અલ્પાક્ષર-મહાર્થમ્’ યથા-સામાયિક વૃહત્કલ્પાદિ ચ ॥ ૨ ॥ ‘મહાક્ષરમલ્પાર્થમ્’ । યથા—જ્ઞાતાધ્યયનાનિ, અન્યચ યદસ્યા કોટો વ્યવસ્થિતમ્ ।

અવ સૂત્રલક્ષણ નામ કા ત્રીસરા દ્વાર કહતે હૈ—જો સૂત્ર સૂત્રલક્ષણ સે યુક્ત હૈ વહી ઉચ્ચારણ કરને કે યોગ્ય હોતા હૈ । ઓર ઉસીસે અપને વાસ્તવિક અર્થ કા યોધ હોતા હૈ । ઇસસે વિપરીત સૂત્ર દ્વારા વિવક્ષિત અર્થ કી પ્રતિપત્તિ-જ્ઞાન નહી હો સકતી હૈ ક્યોં કિ ઉસસે યથાર્થ અર્થ કા પ્રકાશન નહી હોતા હૈ । ઇસ લિયે “સૂત્ર કા કયા લક્ષણ હૈ” ઇસ પ્રકાર કે પ્રશ્ન કે સમાધાન નિમિત્ત ઉસકા લક્ષણ કહા જાતા હૈ ।

“અપ્પક્ષર મહત્ય, વત્તીસદોસ, વિરહિય જ ચ ।

લક્ષણજુત્ત સુત્ત, અદ્દહિય ગુણેહિ ઉવવેય” ॥ ૧ ॥

જિસમે અલ્પ અક્ષર હોતે હૈં ઓર મહાન્ જિસકા અર્થ હોતા હૈ એવ વત્તીસ દોષો સે જો રહિત હોતા હૈ તથા આઠગુણોં સે જો યુક્ત હોતા હૈ વહ સૂત્ર હૈ “અલ્પ અક્ષર વાલા હો એવ અર્થ જિસકા મહાન્ હો” ઇસ પ્રકાર કે સૂત્ર કે વિશેષણ સે યે ૪ ભગ હોતે હૈં—અલ્પ અક્ષર વાલા હો એવ અલ્પ અર્થ વાલા હો જૈસે કપાસ આદિ કા બના હુઆ સૂત ૧ । અલ્પ અક્ષર વાલા હો, પર જિસકા મહાન્ અર્થ હો જૈસે સામાયિક સૂત્ર,

હવે સૂત્ર લક્ષણ નામનુ ત્રીણુ દ્વાર કહે છે—

જે સૂત્ર સૂત્રલક્ષણથી યુક્ત છે તે જ ઉચ્ચારણ કરવા માટે યોગ્ય છે, અને એનાથી પોતાના વાસ્તવિક અર્થનો ઓધ થાય છે એનાથી વિપરીત સૂત્રથી વિવક્ષિત અર્થની પ્રતિપત્તિ-જ્ઞાન થઈ શકતું નથી, કારણ કે, એનાથી યથાર્થ અર્થનું પ્રકાશન થતું નથી

અલ્પક્ષર મહત્ય વત્તીસ દોસવિરહિય જ ચ ।

લક્ષણજુત્ત સુત્ત અદ્દહિયેણેહિ ઉવવેય જેમા અક્ષર ઓછા હોય છે અને અર્થ મહાન હોય છે જે બીજીસ દોષોથી રહિત હોય છે તથા આઠ ગુણોથી જે યુક્ત હોય છે તે સૂત્ર છે “થોડા અક્ષરવાળા હોય અને અર્થ જેનો મહાન હોય”

આ પ્રકારના સૂત્રના વિશેષણથી આ ચાર લગ થાય છે થોડા અક્ષર વાળા હોય અથવા અલ્પ અર્થવાળા હોય જેમ કે કપાસ આદિથી બનેલ સુતર ૧ થોડા અક્ષરવાળા હોય પણ જેનો અર્થ મહાન હોય, જેવા સામાયિક

યયા- 'જ, આ, ઇ, ઈ,' ઇત્યાદિ । ડિત્યાદિવદ્વા ॥ ૩ ॥ અપાર્થકમ્-અસવદ્વા-
ર્થકમ્, યયા- "દશ દાહિમાનિ પડપૂપાઃ, સપ્ત ગર્દભપુચ્છાઃ, ઇત્યાદિ ॥ ૪ ॥

છલ-યયાનિષ્ટસ્યાર્થાન્તરસ્ય સંભવાદ્ વિવક્ષિતાર્થોપધાત્ કર્તુ શમ્યતે
તચ્છલમ્, યયા- 'નવકમ્બલો દેવદત્તઃ' ઇત્યાદિ, અન-નૂતનકમ્બલસ્ય વિવ-
ક્ષિતાર્થસ્ય નવસરયકકમ્બલનિપયકમોધસમવાદુપધાતઃ કર્તુ શમ્યતે ॥ ૫ ॥

દુહિલ-જન્તુનામદિતોપદેશકત્વેન પાપવ્યાપારપોષકમ્, યયા-

અનુષ્ટુપ્ઞન્દઃ-—એતાવાનેષ્ લોકોઽય, યામાનિન્દ્રિયગોચરઃ ।

મદ્રે! ટુરુપદ પશ્ય, યદ્ વદન્ત્યનહુશ્રુતાઃ ॥ ૧ ॥

ત્રિયોગિની છન્દઃ-પિતૃત્વાદ ચ ચારુલોચને, યદતીત વરગાત્રિ ! તન્ન તે ।

નહિ મીરુ ! ગત નિર્ગતે, સમુદયમાત્રમિદ કલેવરમ્ ॥ ૨ ॥

નહી પડતા, જૈસે-અ આ હ ઈ ઈ ઇત્યાદિ ॥ ૩ ॥ અસવદ્ અર્થ જિસ સૂત્ર
દ્વારા કહા જાતા હૈ વહ અપાર્થક દોષ ચાલા સૂત્ર માના જાતા હૈ-જૈસે
દશદાહિમ, છહ માલપુળ, સાત ગધે કી પૂછે ઇત્યાદિ ॥ ૪ ॥ યે સવ સૂત્ર
અસવદ્ અર્થ કે પ્રતિપાદક હ । જહા અનિષ્ટ અર્થાન્તર કી સંભાવના સે
વિવક્ષિત અર્થ કા અપલાપ કિયા જા સકતા હૈ વહ ઊલદોષ હૈ જૈસે કિસી
ને કહા કિ " નવ કમ્બલોઽય દેવદત્તઃ " દેવદત્ત નવકમ્બલ ચાલા હૈ-યહાં
નવ શબ્દ કા અર્થ નૂતન હૈ, ઓર હસી અર્થ મે નવ શબ્દ વિવક્ષિત હુઆ
હૈ, પરતુ હસ અર્થ કો ઉપધાત કરને ચાલા યહ કહ દેતા હૈ કિ ૧ સંખ્યા
યુક્ત કમ્બલ હસકે પાસ કહા હૈ એક હી કમ્બલ તો હૈ । હસ પ્રકાર કે
અર્થ કી સંભાવના નવ શબ્દ સે હુઈ હૈ । અતઃ વિવક્ષિત અર્થ કા ઉપધાત
જિસ શબ્દ સે યુક્ત સૂત્ર કા હોના, ઉપધાત દોષાવશિષ્ટ માના જાતા હૈ

જ મળતો નથી, જેમ અ આ ઇ ઈ ઇત્યાદિ (૩) અસવદ્ અર્થ જે સૂત્ર દ્વારા
કહેવામાં આવે છે તે અપાર્થક દોષવાળા સૂત્ર માનવામાં આવે છે જેમ હસ
દાહમ, છ પુઆ, સાત ગધેડાની પૂછ ઇત્યાદિ (૪) આ બધા સૂત્ર અસવદ્
અર્થના પ્રતિપાદક છે બધા અનિષ્ટ અર્થાન્તરની સંભાવનાથી વિવક્ષિત અર્થનો
અપલાપ કરવામાં આવે છે તે છલદોષ છે જેમ ડોઈએ કહ્યું કે, "નવ
કમ્બલોઽય દેવદત્ત" આ દેવદત્ત નવ કમ્બલવાળા છે-અહિં નવ શબ્દનો અર્થ
નૂતન છે અને આજ અર્થમાં નવ શબ્દ વિવક્ષિત થયેલ છે પરતુ આ અર્થને
ઉપધાત કરવાવાળા એવું કહી દે છે કે, નવ સંખ્યા યુક્ત કમ્બલ એમની પાસે
કના છે એક જ કમ્બલ છે આ પ્રકારે અર્થની સંભાવના નવ શબ્દથી થઈ છે
વિવક્ષિત અર્થનો ઉપધાત જે સૂત્રમાં થાય છે એ શબ્દથી યુક્ત સૂત્રનું હોવું
ઉપધાત દોષાવશિષ્ટ માનવામાં આવે છે (૫)

કાલ-યતિ-ઞ્ઞિદોષઃ (કાલદોષઃ ૨૧, યતિદોષઃ ૨૨, ઞ્ઞિદોષઃ ૨૩) સમયવિરુદ્ધ ચ ૨૪, વચનમાત્ર ચ ૨૫, । અર્થાપત્તિર્દોષો ૨૬, ભગતિ ચ અસમાસ દોષશ્ચ ૨૭ ॥ ૩ ॥

ઉપમા ૨૮, -રૂપરુદોષો ૨૯, નિર્દેશ ૩૦, -પદાર્થ ૩૧, -સધિદોષશ્ચ ૩૨, એતે તુ સૂત્રદોષા દ્વાત્રિશદ્ ભવન્તિ જ્ઞાતવ્યાઃ ॥ ૪ ॥

વ્યાખ્યા—અલીકમ્-અનૃતમ્ તચ દ્વિધા-અભૂતોદ્ભાવન ભૂતનિહવશ્ચ । યથા- ‘ઈશ્વરકર્તૃક જગત્’ इत्यादि-અભૂતોદ્ભાવનમ્ । ‘નાસ્તિ આત્મા’ इत्यादिरुस्तુ ભૂતનિહવશ્ચ ॥ ૧ ॥ ઉપઘાતઃ—સત્યઘાતાદિઃ, તજ્જનક યથા—‘વેદવિહિતા હિંસા-ધર્માય’ इत्यादि ॥ ૨ ॥ નિરર્થક-યત્ર વર્ણના ક્રમનિર્દેશમાત્રમુપલબ્યતે ન ત્વર્યો

૨૦, કાલદોષ ૨૧, યતિદોષ ૨૨, ઞ્ઞિદોષ ૨૩, સમયવિરુદ્ધ ૨૪, વચનમાત્ર ૨૫, અર્થાપત્તિ ૨૬, અસમાસદોષ ૨૭, ઉપમા ૨૮, રૂપક ૨૯, નિર્દેશ ૩૦, પદાર્થ ૩૧, એવ સધિદોષ ૩૨ । કહા મી હૈ—

‘અલિય મુવઘાયજળય’ इत्यादि—

इन ३२ दोषों का स्वरूप इस प्रकार है—अलीक नाम असत्य का है यह दो प्रकार का होता है—अभूतोद्भावन १ । भूतनिहव है २ । जैसे—“ईश्वर कर्तृक जगत् इत्यादि” जगत् को ईश्वर ने बनाया है—इस प्रकार का प्रतिपादक सूत्र अभूतोद्भावक है नास्ति आत्मा—आत्मा नहीं इस प्रकार जमाली द्वारा कथित सूत्र भूतनिहव स्वरूप है ॥ १ ॥ उपघात शब्द का अर्थ है प्राणियों की हिंसा आदिका प्ररूपण करना । इस घात के प्ररूपक सूत्र उपघात दोषवाले माने जाते हैं—जैसे कहना कि वेदविहिता हिंसा धर्माय ” वेदविहित हिंसा धर्म के लिये है ” ॥ २ ॥ जिसमें सिर्फ वर्णों का क्रम ही निर्दिष्ट हो वह निरर्थक दोष है—इसमें अर्थ का पता

દોષ ૨૨, ઞ્ઞિદોષ ૨૩, સમયવિરુદ્ધ ૨૪, વચનમાત્ર ૨૫, અર્થાપત્તિ ૨૬, અસમાસ દોષ ૨૭, ઉપમા ૨૮, ૩૫૪ ૨૬, નિર્દેશ ૩૦, પદાર્થ ૩૧ અને સધીદોષ ૩૨, તદુક્ત—“આલિયમુવઘાય જળય” इत्यादि ।

આ બત્રીસ દોષોનું સ્વરૂપ આ પ્રકારે છે—અલીક નામ અસત્યનું છે આ બે પ્રકારે છે, ૧ અભૂતોદ્ભાવન, ૨ ભૂતનિહવ, જેમ—‘ઈશ્વર કર્તૃક જગત્ ઇત્યાદિ’ જગતને ઈશ્વરે બનાવ્યું છે—આ પ્રકારે પ્રતિપાદિત સૂત્ર અભૂતોદ્ભાવક છે, નાસ્તિ આત્મ-આત્મા નથી, આ પ્રકારના જમાલી દ્વારા કહેવાયેલ સૂત્ર ભૂતનિહવ સ્વરૂપ છે ઉપઘાત શબ્દનો અર્થ છે પ્રાણીઓની હિંસા આદિનું પ્રરૂપણ કરવું, આ વાતને પ્રરૂપક સૂત્ર ઉપઘાત દોષવાળા માનવામાં આવે છે—જેમ કહેવું કે, વેદવિહિતા હિંસા ધર્માય (૨)” વેદ વિહિત હિંસા ધર્મના માટે છે ” જેમાં ફક્ત વર્ણોના ક્રમનો જ નિર્દેશ હોય તે નિરર્થક દોષ છે,—આમાં અર્થ

ऊनम्—अक्षरपदादिभिर्हीनम् । अथवा—हेतुदृष्टान्ताभ्यामेव हीनम् ऊनम् । यथा—अनित्यः शब्दो घटवदिति । अत्र हेतुर्नास्ति, यथा वा ‘अनित्यः शब्दः कृतकत्वाद्’ इत्यादि, अत्र-घटादिरूपो दृष्टान्तो नास्ति ॥ ९ ॥

पुनरुक्त त्रिधा—शब्दतोऽर्थतश्च । तथा—अर्थादापन्नस्य पुनर्वचन—पुनरुक्त । तत्र शब्दतः पुनरुक्तं यथा—घट, घट, इत्यादि । अर्थतः पुनरुक्तं यथा—घटः, कुटः, कुम्भ इत्यादि । अर्थादापन्नस्य पुनर्वचनं यथा—पीनोऽयं देवदत्तो, दिवा न भुङ्क्ते इत्युक्ते अर्थादापन्न—‘रात्रौ भुङ्क्ते’ इति, तत्रार्थादापन्नमपि ‘रात्रौ भुङ्क्ते’ इति यो नूयात् तस्य पुनरुक्तता ॥ १० ॥

व्याहत—यत्र पूर्वेण परं विद्म्यते । यथा—

“कर्म चास्ति फलं चास्ति कर्ता न त्वस्ति कर्मणाम्” इत्यादि ।

અક્ષર એવ પદ આદિ સે હીન હોતા હૈં વહા ડન નામક દોષ માના જાતા હૈં । અથવા હેતુ એવ દૃષ્ટાન્ત સે જો હીન હોતા હૈં વહા ભી યહ દોષ માના જાતા હૈં । જૈસે “અનિત્યઃ શબ્દઃ ઘટવત્” યહ વાચ્ય હેતુ સે હીન હૈં ॥૯॥ પુનરુક્ત દોષ શબ્દ, અર્થ એવ પ્રસંગાદિ સે પ્રાપ્ત અર્થ કે પુનઃ કથન સે હોતા હૈં । ઘટ ઘટ યહા શબ્દ કી અપેક્ષા, ઘટ કુમ્ભ કુટ યહાં અર્થ કી અપેક્ષા તથા “પીનોઽય દેવદત્તઃ દિવા ન ભુક્તે” યહા અર્થાત્ પ્રસક્ત અર્થ રાત્રિ મેં ભોજન કરના હૈં ફિર ભી “રાત્રૌ ભુક્તે” રાત્રિ મેં ખાતા હૈં યહ કહના પુનરુક્તિ દોષ સે દૂષિત માના જાતા હૈં ॥ ૧૦ ॥ પૂર્વ સે પર જહાં વિરોધ હોતા હૈં, વહા વ્યાહત દોષ માના જાતા હૈં—જૈસે—કિસી ને કહા કિ કર્મ હૈં ફલ હૈં પરન્તુ કર્મોં કા કર્તા કોઈ નહીં હૈં । યહ વાચ્ય પૂર્વાપર મેં

અને જે દૃષ્ટાન્ત નહીં (૮) જે અક્ષર અને પદ આદિથી હીન હોય છે ત્યાં ડન નામનો દોષ માનવામાં આવે છે અથવા હેતુ અને દૃષ્ટાન્તથી જ હીન હોય છે, ત્યાં પણ એ દોષ માનવામાં આવે છે જેવી રીતે અનિત્ય શબ્દ ઘટવત્ આ વાચ્ય હેતુથી હીન છે અનિત્ય શબ્દ કૃતકત્વાત્ અહિં દૃષ્ટાન્તથી વિહિનતા છે (૯) પુનરુક્ત દોષ શબ્દ, અર્થ અને પ્રસંગ આદિથી પ્રાપ્ત અર્થના પુનઃ કથનથી થાય છે ઘટ ઘટ અહિં શબ્દની અપેક્ષા ઘટ કુમ્ભ કુટ અહિં અર્થની અપેક્ષા તથા “પીનોઽય દેવદત્ત દિવા ન ભુક્તે” અહિં અર્થાત્ પ્રસક્ત અર્થ રાત્રિમાં ભોજન કરવું એ છે છતાં પણ એ કહેવું છે કે રાત્રી ભુક્તે એ રાત્રિમાં ખાય છે, આમ કહેવું પુનરુક્તિ દોષથી દૂષિત માનવામાં આવે છે (૧૦) પૂર્વથી પરનો બંધ વિરોધ છે, ત્યાં વ્યાહત દોષ માનવામાં આવે છે, જેમ કે, કોઈ એ કહ્યું કે, કર્મ છે, ક્ષણ છે, પરંતુ કર્મોના કર્તા કોઈ નથી આ વાચ્ય

इत्यादि ॥ ६ ॥

निःसार=तथाविधयुक्तिरहितं परिफल्गु, यथा-सौगतादिशास्त्रम् ॥ ७ ॥

अधिरूम्-अक्षरपदादिभिरतिमात्रम् । अथवा हेतुदृष्टान्तस्य वाऽऽधिक्ये सति अधिरू, यथा-अनित्यः शब्दः, कृतकत्वप्रयत्नानन्तरीयकत्वाभ्या घटपटवदित्यादि। एकस्मिन् साध्ये एक एव हेतुदृष्टान्तश्च उक्तव्यः । अत्र च प्रत्येक द्वयाभिधानादाधिक्यमिति भावः ॥ ८ ॥

॥ ૬ ॥ જન્તુઓં કો અરિત કા ઉપદેશક હોને સે જો પાપવ્યાપાર કા પોષક સૂત્ર હોતા હૈ વહ દુહિલ દોષવાલા સૂત્ર માના જાતા હૈ । જૈસે-ચાર્વાક કા યહ કહના કિ-યહ લોક જિતના પ્રત્યક્ષ સે દિશ્વતા હૈ ઉતના હી હૈ ઇસસે આગે નહી । પુણ્ય પાપ એવ સ્વર્ગ નરક યહ ભી નહી હૈ । ઇસ લિયે લાઓ પીઓ મસ્ત રહો ઓર આનંદ સે અપને સમય કો નિકાલો ॥ ૬ ॥ યુક્તિ રહિત જો સૂત્ર હોતા હૈ વહ નિસ્સાર દોષ વાલા માના જાતા હૈ, જૈસે સૌગત આદિ કા શાસ્ત્ર ॥ ૭ ॥ જિસમેં અક્ષર પદ આદિ આવશ્યકતા સે અધિક હોતે હૈં વહ સૂત્ર અધિક દોષ સંયુક્ત જાનના ચાહિયે, અથવા-જિસમે એક હેતુ ઓર દૃષ્ટાન્ત કે અતિરિક્ત હેતુ ઓર દૃષ્ટાન્ત હોં વહ ભી અધિક દોષવાલા સૂત્ર માનના ચાહિયે-જૈસે-“અનિત્યઃ શબ્દઃ કૃતકત્વપ્રયત્નનન્તરીયકત્વાત્ ઘટપટવદિતિ” શબ્દ અનિત્ય હૈ ક્યોં કિ વહ કૃતક હૈ એવ પ્રયત્નપૂર્વક હોતા હૈ જૈસે ઘટ ઓર પટ ॥ ૭ ॥ ઇસ અનુમાન મેં એક હેતુ ઓર ૧ દૃષ્ટાન્ત અધિક હૈ । એક સાધ્ય મે ૧ હી હેતુ ઓર ૧ હી દૃષ્ટાન્ત હોતા હૈ । દો હેતુ ઓર દો દૃષ્ટાન્ત નહી ॥ ૮ ॥ જો

જન્તુઓના અહિતના ઉપદેશક હોવાથી જે પાપ વ્યાપારને પોષક સૂત્ર હોય છે, તે દુહિલ દોષવાળા સૂત્ર માનવામા આવે છે જેમ ચાર્વાક કહે છે કે—આ લોક જે રીતે પ્રત્યક્ષથી દેખાય છે એટલું જ છે એનાથી આગળ નથી, પુણ્ય, પાપ અને સ્વર્ગ નરક એ પણ નથી, આ માટે ખાઓ પીઓ અને મસ્ત રહો તથા આનંદથી સમયને પસાર કરો, (૬) યુક્તિ રહિત જે સૂત્ર હોય છે તે નિસ્સાર દોષવાળા મનાય છે જેમ સૌગત આદિ શાસ્ત્ર, (૭) જેમા અક્ષર પદ આદિ આવશ્યકતાથી અધિક હોય છે તે સૂત્ર અધિક દોષ સંયુક્ત બાણુ બોઈએ અથવા જેમા એક હેતુ અને દૃષ્ટાન્તના અતિરિક્ત હેતુ અને દૃષ્ટાન્ત હોય તેને પણ અધિક દોષવાળા સૂત્ર માનવા બોઈએ જેમ—“અનિત્ય શબ્દ કૃતકત્વપ્રયત્નનન્તરીયકત્વાત્ ઘટપટવદિતિ” શબ્દ અનિત્ય છે, કેમ કે, તે કૃતક છે અને પ્રયત્નપૂર્વક થાય છે, જેમ ઘટ અને પટ આ અનુમાનમા એક હેતુ અને એક દૃષ્ટાન્ત અધિક છે એક સાધ્યમા એક જ હેતુ અને એક જ દૃષ્ટાન્ત હોય છે એ

શબ્દરૂપગન્ધરસસ્પર્શાં ઇતિ વક્તવ્યે રૂપગન્ધશબ્દસ્પર્શરસાં ઇતિ ત્રૂયાદૃ' ઇત્યાદિ ॥૧૩॥

વચનભિન્ન—યત્ર વચનવ્યત્યયઃ, યથા—'વૃક્ષાઃ ઋતૌ પુષ્પિતઃ' ઇત્યાદિ ॥૧૪॥

વિભક્તિભિન્ન—યત્ર વિભક્તિવ્યત્યયઃ, યથા—'વૃક્ષ પદ્ય' ઇતિ વક્તવ્યે

'વૃક્ષઃ પદ્ય' ઇતિ ત્રૂયાદૃ' ઇત્યાદિ ॥ ૧૫ ॥

લિઙ્ગભિન્ન—યત્ર લિઙ્ગવ્યત્યયઃ, યથા—'ઇય સ્ત્રી' ઇતિ વક્તવ્યે 'અય સ્ત્રી'

ઇતિ ત્રૂયાદૃ' ઇત્યાદિ ॥ ૧૬ ॥

અનભિહિત—સ્વસિદ્ધાન્તોપદિષ્ટાધિકરુચનમ્ । યથા—રાશિદ્વયમિતિ વક્તવ્યે

રાશિત્રયરુચનમ્, ઇત્યાદિ ॥ ૧૭ ॥

કા દોષ આતા હૈ । ક્યો કિ સૂત્ર મે જિસ ક્રમ સે ઇન્દ્રિયોં કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ ઉસી ક્રમ સે ઉનકે વિષય કા ભી વર્ણન કરના ચાહિયે ॥ ૧૩ ॥ જહા વચન કા વ્યત્યય હોતા હૈ વહા વચનભિન્ન નામકા દોષ હોતા હૈ જૈસે "વૃક્ષાઃ ઋતૌ પુષ્પિતઃ" યહા વચન વ્યત્યય હૈ । ક્યોં કિ "પુષ્પિતઃ" કી જગહ "પુષ્પિતાઃ" એસા બહુવચન હોના ચાહિયે ॥૧૪॥ જહા વિભક્તિ કા વ્યત્યય હોતા હૈ વહાં વિભક્તિભિન્ન દોષ માના જાતા હૈ જૈસે "વૃક્ષઃ પદ્ય" યહાં પર વિભક્તિ ભિન્ન દોષ હૈ યહાં, 'વૃક્ષઃ' કી જગહ 'વૃક્ષ' એસા હોના ચાહિયે ॥ ૧૫ ॥ જહાં સ્ત્રીલિઙ્ગ આદિ કા વ્યત્યય હોતા હૈ વહ લિઙ્ગભિન્ન દોષ હૈ જૈસે, "અય સ્ત્રી" યહા હુઆ હૈ । 'અય' કી જગહ 'ઇય' હોની ચાહિયે સો 'ઇય' કી જગહ 'અય' કર દિયા યહ લિઙ્ગવ્યત્યય હૈ ॥ ૧૬ ॥ જો વાત સિદ્ધાન્ત મેં પ્રતિપાદિત નહીં હૈ ઉસે ભી માનના અર્થાત્ સિદ્ધાન્તકથિત વાત સે ભી

ભિન્ન નામનો દોષ આવે છે કેમ કે, સૂત્રમા જે ક્રમથી ઇન્દ્રિયોના વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે એજ ક્રમથી એના વિષયનુ પછુ વર્ણન કરવું ભેદાયે (૧૩) ન્યા વચનનો ઉલટ-સુલટ વ્યત્યય થાય છે ત્યા વચનભિન્ન નામનો દોષ લાગે છે જેમ વૃક્ષા ઋતૌ પુષ્પિત-અહીં વચનવ્યત્યય છે, કેમકે પુષ્પિત ની જગ્યાએ "પુષ્પિતા" એમ બહુવચન હોવુ ભેદાયે (૧૪) ન્યા વિભક્તિનો વ્યત્યય હોય છે તે વિભક્તિ ભિન્ન દોષ માનવામા આવે છે જેમ "વૃક્ષ પદ્ય" અહિં પદ્ય છે "વૃક્ષ પદ્ય" એ હીઠ છે વૃક્ષ નીજગ્યાએ વૃક્ષ આ વિભક્તિનો વ્યત્યય છે (૧૫) ન્યા સ્ત્રીલિંગ આદિનો વ્યત્યય બને છે તે લિંગ ભિન્ન દોષ છે, જેમ અય સ્ત્રી અહીં અય ની જગ્યાએ ઇય હોવુ ભેદાયે તે ઇય ની જગ્યાએ અય કરી દીધુ એ લિંગવ્યત્યય છે, (૧૬) જે વાત સિદ્ધાન્તમા પ્રતિપાદિત નથી તેને માનવી, અર્થાત્ સિદ્ધાન્ત કથિત વાતથી પછુ અધિક જે યુક્તિ

पूर्व-‘ कर्म चास्ति ’ इत्युक्तम्, तेन-कर्मणा कर्तानास्तीत्यस्य विधातो भवति ।
यथा वा—अयं बालको बन्ध्याप्रसूतः, इत्यादि ॥ ११ ॥

अयुक्तम्—उद्धृत्वा चिन्त्यमानम्—अनुपपत्तिक्षमम् । यथा—

“ तेषां कटतटभ्रष्टैः—गर्जानां मदविन्दुभिः ।

प्रार्तत नदी घोरा, हस्त्यश्चरथमाहिनी ॥ १ ॥

यथा वा—श्रावकस्य मुनिदर्शनहर्षाश्रुभिरुपाश्रयः समृतः ॥ १२ ॥

क्रमभिन्न—यत्र क्रमो नाराध्यते । यथा—‘ શ્રોત્રચક્ષુર્ગ્રાણરસનસ્પર્શનાના વિષયાઃ

વિરોધી હૈ कारण कि जब कर्म है तों कोई न कोई इनका कर्त्ता भी हैं—फिर यह कहना कि इनका कोई कर्त्ता नहीं है यह व्याहत दोष है । इसी तरह “अयं बालको बन्ध्याप्रसूतः” अर्थात् यह बालक बन्ध्यापुत्र है यह भी समझना चाहिये ॥ ११ ॥ जो युक्ति सह नहीं होता है वहा अयुक्त दोष आता है जैसे—हाथियों का वर्णन करते समय ऐसा कहा जाय कि उनके हाथियो के गण्डस्थल से व्युत्त मदजल का इतना अधिक प्रवाह वहा कि वहां एक घोर नदी हो गई जिसमें हाथी, अश्व एव रथ सब के सब बह गये । यह बुद्धिकल्पित चीज युक्ति सह नहीं है । इस लिये ये अयुक्त नामका दोष है । इसी तरह यह कथन भी “ कि मुनियों के दर्शन से श्रावकों की आखों से इतने आनदाश्रु निकले कि उपाश्रय भर गया ” ॥ १२ ॥ जहा क्रम वर्णन पर ध्यान नहीं रखा जाता है वहा क्रमभिन्न नामका दोष है—जैसे—શ્રોત્રચક્ષુર્ગ્રાણરસનસ્પર્શનાના વિષયાઃ રૂપગંધશબ્દસ્પર્શરસાઃ, ऐसा कोई सूत्र बनावें तो उसमे क्रमभिन्न नाम

પૂર્વોપરમા વિરોધી છે કારણ કે, બ્યારે કર્મ છે તો કોઈને કોઈતેનો કર્તા પણ હોવો જોઈએ પછી એ કહેવું કે એનો કોઈ કર્તા નથી એ ‘વ્યાહત’ દોષ છે આ રીતે “ અયં બાલકો બન્ધ્યાપ્રસૂત ” અર્થાત્ “આ બાળક બન્ધ્યા પુત્ર છે” એમ કહેવું તે પણ સમજવું જોઈએ (૧૧) જે સુક્તિ પુર સર નથી ત્યાં અયુક્ત દોષ આવે છે જેમ હાથીયોનું વર્ણન કરતી વખતે એમ કહેવામાં આવે કે તે હાથીયોના ગડસ્થલથી વ્યુત મદજળનો એટલો વધુ પ્રવાહ નિકળ્યો કે, ત્યાં એક ઘોર નદી થઈ ગઈ જેમાં હાથી, અશ્વ અને રથ આ બધા તણાઈ ગયા, આ બુદ્ધિ કલ્પિત ચિજ સુક્તિ સહ નથી આ માટે અયુક્ત નામનો દોષ છે એવી રીતે “ મુનિયાના દર્શનથી શ્રાવકોની આંખોમાંથી એટલા આસુ વહ્યા કે તેનાથી ઉપાશ્રય ભરાઈ ગયો આ ધ્યન પણ અયુક્ત દોષવાળું છે (૧૨) બ્યા ક્રમવર્ણન ઉપર ધ્યાન નથી રખાતું ત્યાં ક્રમભિન્ન નામનો દોષ છે—જેમ શ્રોત્રચક્ષુર્ગ્રાણરસનસ્પર્શનાના વિષયા—રૂપ—ગંધ—શબ્દ—સ્પર્શ—રસા એવું કોઈ સૂત્ર બનાવે તો એમાં ક્રમ-

કાલદોષો યત્રાતીતાદિકાલવ્યત્યય, યથા 'રામો વનં પ્રવિવેશ' ઇતિ વક્તવ્યે 'રામો વન પ્રવિશતિ' ઇત્યાદિ ॥ ૨૧ ॥

યતિદોષોઽસ્થાનવિરતિઃ, સર્વથાઽવિરતિર્વા । યથા-‘ધમ્મો મંગલમુક્કિટ્ટ’ ઇત્યાદૌ ‘ધમ્મો’ ઇત્યત્ર વિરામઃ । યદ્વા-ગાથાયા અન્તે વિરામરુણમ્ ॥ ૨૨ ॥

છવિઃ-અલંકારઃ, તેન શૂન્ય છવિદોષઃ । યથા-‘વાલો ધાવતિ’ ઇત્યાદિ ॥ ૨૩ ॥

સમયવિરુદ્ધ-સ્વસિદ્ધાન્તવિરુદ્ધ, યથા-સ્પાદાદસિદ્ધાન્તે તદ્વિરુદ્ધકથનમ્ ॥ ૨૪ ॥

મેં સુવન્ત તિડન્તાત્મક પદ કા સ્વરૂપ વિસ્તાર સે વિવેચિત કરકે અથવા અર્થશાસ્ત્ર કા કથન કરકે પુનઃ હેતુ કા કથન કરને લગ જાના । હસી તરહ દયા કે વર્ણવ કરતે સમય શીલ કા વિસ્તૃત વર્ણન કરના ઔર પુનઃ દયા કા વર્ણન કરના । હસ પ્રકાર કા વર્ણન હસ દોષ વાલા જાનના ચાહિયે ॥ ૨૦ ॥ જહાં અતિતાદિકાલ કા વ્યત્યય હોતા હૈ વહાં કાલ-દોષ માના જાતા હૈ-જૈસે-રામ વન મે પ્રવિષ્ટ હુએ કી જગહ એસા કહના કિ રામ વન મેં પ્રવેશ કરતે હૈ ॥ ૨૧ ॥ અસ્થાન મેં વિરતિ-‘અર્થાત્-વિરામ-રુકના’ હોના અથવા સર્વથા અવિરતિ-‘નહી રુકના’ હોના ઉસકા નામ યતિ દોષ હૈ । જૈસે-ધમ્મોમંગલ મુક્કિટ્ટ ” ઇત્યાદિ મેં ધમ્મો યહાં વિરામ કરના અથવા ગાથા કા અન્તમેં વિરામ કરના ॥ ૨૨ ॥ અલંકાર શૂન્યતા મેં છવિદોષ હોતા હૈ-જૈસે-“વાલો ધાવતિ ” ઇત્યાદિ ॥ ૨૩ ॥ જહા સ્વસિદ્ધાન્ત સે વિરુદ્ધ કહા જાતા હૈ વહાં સમય વિરુદ્ધ દોષ લગતા હૈ-જૈસે-સ્પાદાદસિદ્ધાન્ત મે ઉસકે વિરુદ્ધ પ્રતિપાદન કરના

સુબન્ત તિડન્તાત્મક પદનુ સ્વરૂપ વિસ્તારથી વિવેચિત કરીને અથવા અર્થ શાસ્ત્રનુ કથન કરીને પુન હેતુનુ કથન કરવા લાગી જવુ આ રીતે કથાનુ વર્ણન કરતી વખતે શિલનુ વિસ્તૃત વર્ણન કરવુ અને ફરીથી કથાનુ વર્ણન કરવુ આ પ્રકારનુ વર્ણન વ્યવહિત દોષવાળુ બાણુ બોધ્યે (૨૦) ન્યા અતીતાદિ કાળનેા વ્યત્યય થાય છે ત્યા કાળ દોષ મનાય છે-જેમ રામ વનમા પ્રવિષ્ટ થયાની જગ્યાએ એવુ કહેવુ કે, રામ વનમા પ્રવેશ કરે છે (૨૧) અસ્થાનમા વિરતિ-અર્થાત્-વિરામ-રોકાવુ, થવુ અથવા સર્વથા અવિરતિ -“ ન રોકાવુ ” થવુ, તેનુ નામ યતિદોષ છે જેમ-“ ધમ્મો મંગલમુક્કિટ્ટ ” ઇત્યાદિમા ધમ્મો એ જગ્યાએ વિરામ કરવો અથવા ગાથાના અતમા વિરામ કરવો (૨૨) અલંકાર શૂન્યતામા છવિ દોષ થાય છે જેમ “ વાલો ધાવતિ ” છેઠરો દોડે છે (૨૩) ઇત્યાદિ ન્યા સ્વસિદ્ધાન્તથી વિરુદ્ધ કહેવામા આવે છે ત્યા સમયવિરુદ્ધ દોષ લાગે છે જેમ સ્પાદવાદ સિદ્ધાન્તમા તેની વિરુદ્ધ પ્રતિપાદન કરવુ (૨૪) સુક્તિશૂન્ય કથન કરવામા વચન માત્ર નામનુ દુષણ આવે છે

અપદ—નિર્વિભક્તિકશબ્દોચારણરૂપમ્ । યથા—મુનિર્વિહરતીતિ વક્તવ્યે મુનિ
વિહરતીતિ કથનમ્ ॥ ૧૮ ॥

સ્વભાવહીન—યત્ર વસ્તુસ્વભાવોઽન્યથા સ્થિતોઽન્યથાઽભિધીયતે તત્ । યથા
' શીતો વહ્નિઃ ' ' રૂપમદાકાશમ્ ' इत्यादि ॥ ૧૯ ॥

વ્યવહિત—યત્ર પ્રકૃતમુત્તવાઽપ્રકૃત વિસ્તરતોઽભિધાય પુનઃ પ્રકૃતમુચ્યતે તદ્ ।
યથા—હેતુકથામધિકૃત્ય સુસિદ્ધન્તપદલક્ષણપ્રપञ्चमर्थशास्त्र वा अभिधाय पुनर्हेतुवच-
नम् । यथा वा—दया प्रस्तुत्य शीलस्य विस्तरवर्णनं मिधाय पुनर्दयावर्णनम् ॥ ૨૦ ॥

અધિક જો યુક્તિયુક્ત નથી હૈ—ઉસ કો માનના જૈસે—જીવરાશિ અજીવ-
રાશિ યે દા હી રાશિયા હૈ । પર એસા કહના કિ “ નો જીવ નો અજીવ ”
હસ પ્રકાર તૈસરા રાશિ કા વર્ણન કરના અનભિહિત દોષ હૈ ॥ ૧૭ ॥
વિભક્તિ રહિત શબ્દ વાલા સૂત્ર અપદ દોષ વાલા માના જાતા હૈ જૈસે
“ મુનિવિહરતિ ” યહા હુઆ હૈ । કયોં કિ સુચન્ત એવ તિહન્ત કી પદ
સજ્ઞા હોતી હૈ । નિર્વિભક્તિક શબ્દ પદ સજ્ઞક નહીં હોતા । અતઃ હસ
પ્રકાર કા શબ્દ વાલા સૂત્ર હસ દોષ સે વિશિષ્ઠ માના જાતા હૈ ।
“ મુનિવિહરતિ ” યહ શુદ્ધ હૈ ॥ ૧૮ ॥ જિસ સૂત્ર દ્વારા વસ્તુ કા યથા-
વસ્તિ સ્વરૂપ નિરૂપિત ન હોકર અન્યથારૂપ મે નિરૂપિત કિયા જાતા
હૈ વહા સ્વભાવહીન દોષ હોતા હૈ । જૈસે—અગ્નિ કો શીત એવ આકાશ
કો રૂપી કહના ॥ ૧૯ ॥ જહાં પ્રકૃત અર્થ કો ઝોડકર અપ્રકૃત કા
વિસ્તાર સે વર્ણન કરકે પુનઃ પ્રકૃત અર્થ કા વર્ણન કિયા જાતા હૈ વહા
વ્યવહિત નામ કા દોષ હોતા હૈ—જૈસે—હેતુ કે લક્ષણ કે કથન અવસર

યુક્ત નથી તેને માનવી જેમ—જીવરાશી અજીવરાશી એ જે રાશી છે, પણ
જેમ કહેવું કે નો જીવ—નો અજીવ આ પ્રકારે ત્રીજી રાશીનું વર્ણન કરવું
અનભિહિત દોષ છે (૧૭) વિભક્તિરહિત શબ્દવાળા સૂત્ર અર્થે દોષવાળા
મનાય છે જેમ “ મુનિવિહરતિ ” અહિં થયેલ છે કેમકે, સુચન્ત અને તિહન્તની
પદ સજ્ઞા થાય છે નિર્વિભક્તિક શબ્દ પદ સજ્ઞક થતો નથી એટલે આ
પ્રકારના શબ્દવાળા સૂત્ર આ દોષથી વિશિષ્ઠ માનવામા આવે છે ‘મુનિર્વિહરતિ’
આ શુદ્ધ છે (૧૮) જે સૂત્રથી વસ્તુનું યથાવસ્થિત સ્વરૂપ નિરૂપિત ન થતા
બીજા રૂપમા નિરૂપિત કરવામા આવે છે ત્યાં સ્વભાવહિન દોષ હોય છે જેમ
અગ્નિને શીત અને આકાશને રૂપી કહેવું (૧૯) જ્યાં પ્રકૃત અર્થને છોડીને
અપ્રકૃતનું વિસ્તારથી વર્ણન કરીને પુનઃ પ્રકૃત અર્થનું વર્ણન કરવામા આવે છે
ત્યાં વ્યવહિત નામનો દોષ લાગે છે—જેમ હેતુ લક્ષણના કથન

रूपरूपदोषः—अवयविन्यारोपयितव्येऽवयवारोपणम् । यथा—पर्वतादौ रूपयितव्ये शिखरादीस्तदवयवान् रूपयति । गज प्रति उच्चत्वादि धर्म निरीक्ष्य पर्वताभेदमारोप्य पर्वतोऽयमिति उक्तव्ये शिखरोऽयमिति कथनम् ॥ २९ ॥

निर्देशदोषस्तत्र, यत्र निर्दिष्टपदानामेकवाक्यता न क्रियते, यथा—इह श्रावक उपाश्रये प्रतिक्रामतीत्यभिधातव्ये प्रतिक्रामति शब्द नाभिधत्ते ॥ ३० ॥

पदार्थदोषः—यत्र वस्तुनि पर्यायोऽपि सन् पदार्थान्तरत्वेन कल्प्यते, यथा—‘सतो भाव सत्ता’ इति कृत्वा वस्तुपर्याय एव सत्ता, सा च वैशेषिकैः पदसु पदार्थेषु मध्ये पदार्थान्तरत्वेन स्वीकृता, तच्चायुक्तम्—वस्तूनामनन्तपर्यायत्वेन पदार्थानन्त्य—प्रसगादिति ॥ ३१ ॥

उपमा करने में आती है वहा उपमा दोष माना जाता है जैसे कहना कि मेरु सर्प के समान है अथवा सर्प मेरुके समान है ॥२८॥ अवयवी का जहा आरोपण करना चाहिये वहा अवयव का आरोपण करना, जैसे—पर्वतके निरूपयितव्य होने पर उस के अवयवभूत शिखरादिको का निरूपण करना । गज में उच्चत्व आदि धर्म का निरीक्षण कर के उस मे पर्वत का रूपक बांधकर फिर ऐसा कहना कि यह शिखर है ॥ २९ ॥ जहा निर्दिष्ट पदो मे एक वाक्यता नही की जाती है वहा निर्दिष्ट दोष माना जाता है । जैसे—इस उपाश्रय में श्रावक प्रतिक्रमण करता है ऐसे कहने की जगह सिर्फ इतना ही कहना । “ इह उपाश्रये श्रावकः ” अर्थात् एक वाक्यता प्रदर्शक क्रियापद का प्रयोग नही करना ॥ ३० ॥ जिस वस्तुमे पर्याय भी दूसरे पदार्थरूप मे कल्पित की जावे वहा पदार्थदोष माना जाता है । जैसे—सत् का भाव ही सत्ता है और यह सत्ता वस्तु की ही

त्या उपमादोष मानवामा आवे छे जेम ठडेपु के, मेइ सर्पवना जेयो छे अथवा सर्प मेइना समान छे (२८) अपयवीनु ब्या आरोपणु करपु जेछे त्या अवयवनु आरोपणु करपु, जेम पर्वतना निरूपयितव्य उथन करपु जेछे त्या जेमना शिखरादिठोनु निरूपणु करपु, गजभा उच्चत्व आदि धर्मनु निरीक्षणु करी जेमा पर्वतनु रूपक बांधीने पछी जेपु ठडेपु के जे शिखर छे (२९) ब्या निर्दिष्ट पदोमा जेकवाक्यता करवामा नथी आवती त्या निर्दिष्ट दोष मानवामा आवे छे जेम आ उपाश्रयमा श्रावक प्रतिक्रमणु करे छे जेम ठडेवाने जहडे इत्त जेटलु ज ठडेपु के, “ इह उपाश्रये श्रावक ” अर्थात् जेक वाक्यता प्रदर्शक क्रियापदना प्रयोग करवो नही (३०) जे वस्तुमा पर्याय पणु भीन पदार्थरूपमा कल्पित करवामा आवे त्या पदार्थ दोष मनाय छे, जेम सत्तो भाव ज सत्ता छे अने जे सत्ता वस्तुनी ज जेक पर्याय छे—

વચનમાત્ર-નિર્હેતુક કેમલવચનમ્, યથા કથિદ્ યથેચ્છયા ક્વચિત્ પ્રદેશ લોક-મધ્યતયા જનેભ્યઃ પ્રરૂપયતિ ॥ ૨૫ ॥

અર્થાપત્તિદોષઃ—યથાર્થાપત્ત્યાનિષ્ટમાપતતિ તત્ર, યથા—પ્રામકુકુટો ન હિન્તવ્યઃ, ઇત્યુક્તેઽર્થાપત્ત્યા શેષઘાતોડદુષ્ટ ઇત્યાપતતિ ॥ ૨૬ ॥

અસમાસદોષઃ—યત્ર સમાસવિધિમાત્મી સમાસ ન કરોતિ, વ્યત્યયેન વા કરોતિ તત્ર । યથા—ભગવતો નામનિર્દેશે ‘મહાવીરઃ’ ઇતિ વક્તવ્યે ‘મહાન્ વીર’ ઇતિ કથનમ્ । યદ્વા-સમાનાધિકરણ્યેન સમાસે કર્તવ્યે વ્યધિકરણેન તત્કરણમ્ । યથા—મહતો વીરો મહદ્વીર ઇતિ ॥ ૨૭ ॥

ઉપમાદોષો યત્ર હીનોપમા ક્રિયતે । યથા—મેરુઃ સર્પપોપમાઃ । ઝધિકોપમા વા ક્રિયતે, યથા—સર્પપો મેરુસન્નિમઃ । અનુપમા યા યથા મેરુ. સમુદ્રોપમાઃ, ઇત્યાદિ ॥ ૨૮ ॥

॥ ૨૪ ॥ યુક્તિ શૂન્ય કથન કરને મેં વચનમાત્ર નામકા દૂષણ આતા હૈ । જૈસે-અપની ઇચ્છા સે કલ્પના કરકે કહના કિ અમુક પ્રદેશ લોક કે મધ્ય મેં હૈ ॥ ૨૫ ॥ જહા પર અર્થાપત્તિ સે અનિષ્ટ કી પ્રસક્તિ હોતી, વહા અર્થાપત્તિદોષ માના જાતા હૈ । જૈસે-કિસી ને કહા કિ ગ્રામ કા કુક્કુટ (મુર્ગા) નહી મારના ચાહિયે, તો ઇસસે ઇસ અનિષ્ટ કા આપા-દન હોતા હૈ કિ શેષ જીવોં કા ઘાત કરના દોષાવહ નહી હૈ ॥ ૨૬ ॥ જહા સમાસવિધિ પ્રાપ્ત હો ભી તૌ ભી વહા સમાસ નહી કરના, ઇસમેં અસમાસદોષ માના જાતા હૈ અથવા વ્યત્યય સે સમાસ કરના ઇસમેં ભી સમાસદોષ માના જાતા હૈ । જૈસે કિસી ને પૂછા કિ અન્તિમ તીર્થકર કા નામ કયા હૈ ? વહા મહાવીર ન કહ કર મહાન્ વીર એસા કહ દેના । અથવા-સમાનાધિકરણ્ય સે સમાસ કર્તવ્ય હોને પર વ્યધિકરણ સે સમાસ કરના-જૈસે-મહતો વીરઃ મહદ્વીરઃ ॥ ૨૭ ॥ જહા હીન ઉપમા અથવા અધિક

જેમ પોતાની ઇચ્છાથી કલ્પના કરીને કહેવું કે, અમુક પ્રદેશ લોકના મધ્યમાં છે (૨૫) ત્યાં અર્થાપત્તિથી અનિષ્ટની પ્રસક્તિ થાય છે ત્યાં અર્થાપત્તિ દોષ માનવામાં આવે છે જેમ કોઈએ કહ્યું કે, ગામનો કુકુટો મારવો ન જોઈએ, તો આથી એ અનિષ્ટનું કથન આપાદન થાય છે કે, શેષ જીવોનો ઘાત કરવો તે દોષાવહ નથી (૨૬) ત્યાં સમાસવિધિ પ્રાપ્ત થાય તો પણ ત્યાં સમાસ ન કરવો એમાં અસમાસ દોષ માનવામાં આવે છે, અથવા વ્યત્યયથી સમાસ કરવો એમાં પણ સમાસ દોષ માનવામાં આવે છે, જેમ કોઈએ પૂછ્યું કે અન્તિમ તીર્થ કરવું નામ શું છે ? ત્યાં મહાવીર ન કહેતા મહાન્ વીર એમ કહી દેવું અથવા સામાનાધિકરણથી સમાસ કર્તવ્ય હોવા છતાં વ્યધિકરણથી સમાસ કરવો, જેમ ‘મહતોવીર મહાવીર’ (૨૭) ત્યાં હીન ઉપમા અથવા અધિક ઉપમા કરવામાં આવે છે

વ્યાख्या—નિર્દોષમ્—અલીકાદિદોષવર્જિતમ્ ॥ ૧ ॥ સારવત્—ભૂમિશબ્દવદ્
 बहुपर्याययुक्तम् ॥ ૨ ॥ हेतुयुक्तं—हेतव—अन्वयव्यतिरेकलक्षणास्तैर्युक्तम् ॥ ૩ ॥
 अलङ्कृतम्—उपमोत्प्रेक्षाद्यलङ्कारैर्युक्तम् ॥ ૪ ॥ उपनीतम्—उपनयोपसहृतम् ॥ ૫ ॥
 सोपचार—ग्राम्यभणितिरहितम् ॥ ૬ ॥ मित=मर्णादिनियतपरिमाणम् ॥ ૭ ॥
 मधुर—श्रवणमनोहरम् ॥ ૮ ॥

અવ સૂત્રકે ૮ ગુણ કૌન ૨ સે હં સો કહતે હૈં—નિર્દોષ ૧, સારવત
 ૨, હેતુયુક્ત ૩, અલકૃત ૪, ઉપનીત ૫, સોપચાર ૬, મિત ૭, ણ્વ મધુર
 ૮, કહા મી હૈં—

“નિર્દોષ સારવત ચ, હેતુયુક્ત મલકિય ।

ઉચ્ચનીય સોવાચાર ચ, મિય મધુરમેવ ચ ॥૧॥

જો સૂત્ર અલીકાદિ દોષોં સે વર્જિત હોતા હૈં વહા નિર્દોષ યહ ગુણ
 માના જાતા હૈં ॥ ૧ ॥ જિસ પ્રકાર ભૂમિ શબ્દ કે અનેક પર્યાયવાચી
 શબ્દ હૈં, ઉસી પ્રકાર અનેક પર્યાયોં સે યુક્ત જો સૂત્ર હોતા હૈં વહ
 “સારવત્” હસ ગુણ સે વિશિષ્ટ માના જાતા હૈં ॥ ૨ ॥ અન્વય
 વ્યતિરેક લક્ષણ હેતુ સે યુક્ત હો વહ હેતુયુક્ત નામક તીસરા ગુણ હૈં
 ॥ ૩ ॥ ઉપમા ઉત્પ્રેક્ષા આદિ અલકારોં સે સપત્ર સૂત્ર કો અલકૃત ગુણ
 વાલા કહા ગયા હૈં ॥ ૪ ॥ ઉપનય પૂર્વક સે ઉપસહત—સમાસિ જો સૂત્ર
 હોતા હૈં વહ ઉપવીતગુણવાલા કહા ગયા હૈં ॥ ૫ ॥ ગ્રામ્યભણિતિ સે
 રહિત જો સૂત્ર હોતા હૈં અર્થાત્ જિસ સૂત્ર કી ભાષા સાધારણજનોં કી
 ભાષા જૈસી નહીં હોતી હૈં વહ સૂત્ર સોપચારગુણ સે વિશિષ્ટ માના ગયા હૈં.

હવે સૂત્રના આઠ ગુણ કયા કયા છે તે કહે છે—નિર્દોષ, સારવત્, હેતુયુક્ત,
 અલકૃત, ઉપનીત, સોપચાર, મિત, અને મધુર ઠહુ પછુ છે—

નિર્દોષ સારવત્ ચ, હેતુયુક્ત મલકિય ।

ઉચ્ચનીય સોવાચાર ચ, મિય મધુરમેવ ॥ ૧ ॥

જે સૂત્ર અસત્ય અલીકાદિ દોષોથી વર્જિત હોય છે ત્યાં નિર્દોષ આ ગુણ
 માનવામા આવે છે (૧) જે પ્રકારે ભૂમિ શબ્દ જે અનેક પર્યાયવાચી શબ્દ છે
 એ જ રીતે અનેક પર્યાયોથી યુક્ત જે સૂત્ર હોય છે તે “સારવત્” આ ગુણથી
 વિશિષ્ટ માનવામા આવે છે (૨) અન્વય વ્યતિરેક લક્ષણ હેતુથી યુક્ત હોય તે
 હેતુયુક્ત નામનો ત્રીજો ગુણ છે (૩) ઉપમા ઉત્પ્રેક્ષા આદિ અલકારોથી સપત્ર
 સૂત્રને અલકૃત ગુણવાળા કહેવામા આવેલ છે (૪) ઉપનય પૂર્વકથી ઉપસહત
 સમાસિ જે સૂત્ર હોય છે તે ઉપવિત ગુણવાળા કહેવાયેલ છે (૫) ગ્રામ્યભણિ
 તિથી રહિત જે સૂત્ર હોય છે અર્થાત્ જે સૂત્રની ભાષા સાધારણ જનોની ભાષા
 જેવી હોતી નથી તે સૂત્ર સોપચાર ગુણથી વિશિષ્ટ માનવામા આવેલ છે. (૬)

સન્ધિદોષઃ—યત્ર સન્ધિમાત્રી તં ન કરોતિ, દુષ્ટ વા કરોતિ તત્ર, યથા
 —“ સયમારાધનમ્ ” ઇતિ વક્તવ્યે ‘ સયમ, આરાધનમ્ ’ ઇતિ કથનમ્ । યથા વા
 ‘ મુનિ ઇતૌ ’ ઇતિ વક્તવ્યે ‘ મુન્યેતૌ ’ ઇતિ કથનમ્ ॥૩૨॥ એતે દ્વાત્રિંશત્ સૂત્રદોષાઃ ।

અથ સૂત્રગુણાઃ—

સૂત્રાણામષ્ટૌ ગુણાસ્ત્વેયમ્—

નિદોસ સારવત ચ, દેહજુત્ત મલકિયં ।

ઉવળીય સોઘ્યાર ચ, મિર્ય મહુરમેવ ય ॥ ૧ ॥

एक पर्याय है—फिर भी वैशेषिक सिद्धान्तकार इसे द्रव्यगुण आदि-पदार्थ
 से भिन्न पदार्थरूप से स्वीकार करते हैं । अतः उनके सूत्रों में यह दोष
 आता है । कारण कि इस प्रकार से पर्याय को यदि भिन्न पदार्थ तरीके
 माना जायगा तो प्रत्येक पदार्थ की अनन्त पर्याये हैं उन सयमें अनन्त
 पदार्थता की प्रसक्ति माननी पड़ेगी, इस प्रकार छह ही भावात्मक पदार्थ
 हैं, यह कथनविरुद्ध मानना पड़ेगा ॥ ३१ ॥ जहां संधि की प्राप्ति होने पर
 भी संधि नहीं की जाय वहां सन्धिदोष होता है जैसे—“ यह सयम का
 आराधन करता है ” इस स्थानमें सयमाराधन न कह कर “ सयम
 आराधन ” ऐसा कहना । इसी प्रकार “ मुनी एतौ ” इस जगह
 “ मुन्येतौ ” कहना । “ मुनी एतौ ” यहा व्याकरण सिद्धान्त के अनुसार
 द्विवचनान्त ईदन्त शब्दकी प्रगृह्य सज्ञा होती है और उससे सन्धिकार्य
 का अभाव हो जाता है ॥ ३२ ॥ इस प्रकार सूत्रके ये बत्तीस (३२) दोष हैं ।

વૈશેષિક સિદ્ધાન્તકાર તેના દ્રવ્યગુણ આદિ પદાર્થથી ભિન્ન પદાર્થ રૂપથી સ્વીકાર
 કરે છે આથી તેમના સૂત્રોમાં એ દોષ આવે છે કારણ કે, આ પ્રકારથી પર્યાયને
 કદિ ભિન્ન પદાર્થ તરીકે માનવામાં આવે તો પ્રત્યેક પદાર્થની અનન્ત પર્યાયો છે
 એ બધામાં અનન્ત પદાર્થતાની પ્રસક્તિ માનવી બોધશે આ પ્રકારે છ ભાવાત્મક
 પદાર્થ છે, એ કહેવું વિરુદ્ધ માનવું પડશે (૩૧) જ્યાં સંધિની પ્રાપ્તિ હોવા છતાં
 પણ સંધી ન કરવામાં આવે તો સંધી દોષ બને છે જેમ—“ આ સયમનું
 આરાધન કરે છે ” આ સ્થાનમાં સયમઆરાધન ન કહીને “ સયમ આરાધન ”
 એમ કહેવું આ પ્રકારે “ મુનિ ઇતૌ ” આ સ્થળે મુન્યેતૌ કહેવું વ્યાકરણ
 સિદ્ધાન્ત અનુસાર દ્વિવચનનાન્ત ઈદન્ત શબ્દની પ્રગૃહ્ય સજ્ઞા થાય છે—અને એથી
 સંધી કાર્યનો અભાવ થઈ જાય છે (૩૨) આ પ્રકારે સૂત્રના ૩૨ દોષ છે

चत्वारोऽप्यनुयोगा व्याख्यायन्ते॥४॥ ‘अस्तोभकम्, -स्तोभकाः-निरर्थकतया प्रयुक्ताः,
चकार-वा-शब्दादयो निपाताः, तैरियुक्तम् ॥५॥ ‘अनवद्य’-कामादिपापव्यापारा-
प्ररूपकम् ॥६॥ एवभूतं सूत्र सर्वज्ञभाषितम् । इमे पद गुणाः पूर्वोक्तेष्वष्टसु गुणे-
ष्वन्तर्भूताः सन्ति, तथाहि-अल्पाक्षरस्य विश्वतोमुखस्य च मिते समावेशः, अस-
न्दिग्धानवद्यास्तोभाना च निर्दोषेऽन्तर्भावः ।

एव सूत्रानुगमे समस्तदोषवर्जिते लक्षणयुक्ते सूत्रे उच्चारिते सति स्वसमयगत-
जीवार्थप्रतिपादकस्य स्वसमयपदस्य ज्ञान भवति तथा परसमयगत-प्रकृतीश्व-
राद्यर्थप्रतिपादकस्य परसमयपदस्य ज्ञान भवति । अनयोरेव मध्ये परसमयपद

जैसे “ धम्मोमगलमुक्किट्ठ ” यह सूत्र है । इस सूत्र में चारों ही अनुयोग
का व्याख्यान है ॥ ४ ॥ जिस सूत्र में चकार, वकार आदि निरर्थक शब्दों
का प्रयोग नहीं किया जाता है वह सूत्र “अस्तोभ” गुण वाला माना गया
है ॥ ५ ॥ जिस सूत्र द्वारा कामादिक व्यापारों की प्ररूपणा नहीं की जाती
है वह सूत्र “अनवद्य” गुण संपन्न है ॥६॥ सूत्र इसी प्रकार का होना चाहिये,
इससे विपरीत नहीं, ऐसा प्रभु का आदेश है । ये छह गुण पूर्वोक्त
अष्टगुणों में अन्तर्भूत समझना चाहिये । अल्पाक्षर एव विश्वतोमुख,
इन दो गुणों का अन्तर्भाव “ मित ” इस गुण में तथा असन्दिग्ध, अनवद्य
एव अस्तोभ इन गुणों का अन्तर्भाव “ निर्दोष ” इस गुण में हुआ है ।

इस प्रकार समस्तदोषवर्जित, एव लक्षणयुक्त सूत्र के उच्चारित
होने पर जीवादिक अर्थ के प्रतिपादक स्वसमय-पद का ज्ञान तथा पर
समयानुसार प्रकृति ईश्वर आदिक अर्थ के प्रतिपादक परसमय-पद का

ज्ञान-“ धम्मो मगलमुक्किट्ठ ” आ सूत्र में आभा आरे अनुयोग ने
व्याख्यान छे चकार, वकार आदि व्याख्यान छे आदि निरर्थक शब्दोंने प्रयोग
नहीं करवाभा आये। ते सूत्र अस्तोभ गुणवाणा भनायेल छे (५) जे सूत्रद्वारा
कामादिक व्यापारोनी प्ररूपणा करवाभा नहीं आवती ते सूत्र अनवद्य गुणसंयन्त
छे (६) सूत्र आवा प्रकारनु होवु जे छे जेनाथी विपरीत नहीं जेवो प्रभुने आदेश
छे आ छे गुण पूर्वोक्त आठ गुणमा अन्तर्भूत समझवा जे छे अल्पाक्षर
तेमज विश्वतोमुख आ जे गुणोने अन्तर्भाव “ मित ” आ गुणमा तथा असन्दिग्ध,
अनवद्य अने अस्तोभ गुणोने अन्तर्भाव “ निर्दोष ” आ गुणमा थयेल छे

आ प्रकार समस्त दोष वर्जित, अने लक्षणयुक्त सूत्रना उच्चारित
होवाथी जीवादिक अर्थना प्रतिपादक स्वसमय पदनु ज्ञान तथा पर समयानु-
सार प्रकृति, ईश्वर आदिक अर्थना प्रतिपादक परसमयपदनु ज्ञान थाय छे

કેચિત્તુ સૂત્રસ્ય પદ ગુણાન્ વદન્તિ । તદ્ યથા—

અપ્પક્વલગ્નમસદિઘ્, સારવ વિસ્સમોમુહ ।

અત્યોભમણગ્જ ચ, સુત્ત સ્વગ્ણુભાસિય ॥ ૧ ॥

છાયા—અલ્પાક્ષરમસદિઘ્, સારવદ્ ત્રિશ્વતોમુલ્લમ્ ।

અસ્તોભમનવચ ચ, સૂત્ર સર્વભાષિતમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા—‘અલ્પાક્ષરમ્’ મિતાક્ષર, યથા સામાયિકમૂત્રમ્ ॥ ૧ ॥

અસદિઘ્—સૈન્ધવશબ્દવદ્ યલ્લગ્ન-વસન-તુરગાદ્યનેકાર્યસશયકારિ ન ભવતિ, યથા-અહિંસા ॥૨॥ સારવચ્ચ ચ પૂર્વમ્ ॥૩॥ ‘ત્રિશ્વતોમુલ્લ’ પ્રતિમૂત્ર ચરણાનુયોગાદ્યનુયોગચતુષ્ટયવ્યાખ્યાક્ષમમ્, યથા-‘ધમ્મોમગલ મુક્કિટ્ટ’ इत्यादि શ્લોકે

॥ ૬ ॥ વર્ણાદિક કા જિસમે નિયત પરિમાણ હોતા હૈ વહ મિત ગુણ હૈ ॥ ૭ ॥ એવ કર્ણમનોહર જો હોતા હૈ વહ મધુર ગુણ સયુક્ત સૂત્ર માના જાતા હૈ ॥ ૮ ॥ કિન્હી ૨ કે મતાનુસાર સૂત્ર કે ૬ ગુણ ખી માને ગયે હૈ—વે યે હૈ—

અલ્પાક્ષર ૧, અસદિઘ્ ૨, સારયુક્ત ૩, વિશ્વતોમુલ્લ ૪, અસ્તોભ ૫, અનવચ ૬ । इनमे मित अक्षर जिसमे हो वह अल्पाक्षर गुण है, यह “अल्पाक्षर” प्रथम गुण है । जैसे सामायिक सूत्र ॥ १ ॥ सैन्धव शब्द की तरह जो लवण, वसन, तुरग आदि अनेक अर्थों के बोध का सशय-जनक नहीं हो वह “असदिघ” गुण है । जैसे अहिंसा शब्द ॥ २ ॥ भूमि शब्द के समान अनेक पर्यायों से युक्त जो सूत्र वह “सारवत्” तीसरा गुण वाला है ॥ ३ ॥ प्रत्येक सूत्र चरणानुयोगादिक अनुयोग-चतुष्टय से युक्त है वह “विश्वतोमुख” गुणवाला सूत्र माना जाता है ।

વર્ણાદિકતુ જેમા નિયત પરિમાણ હોય છે તે મિતગુણ છે (૭) જે કર્ણ મનોહર હોય છે તે મધુરગુણ સયુક્ત સૂત્ર માનવામા આવે છે (૮) કોઈ કોઈના મત અનુસાર સૂત્રના છ ગુણ પણ માનવામા આવ્યા છે તે પ્રમાણ છે—

અલ્પાક્ષર ૧ અસદિઘ્ ૨ સારયુક્ત ૩

વિશ્વતોમુલ્લ ૪ અસ્તોભ ૫ અનવચ ૬

આમા મિત અક્ષર જેમા હોય તે અલ્પાક્ષર ગુણ છે, આ “અલ્પાક્ષર” પ્રથમ ગુણ છે, જેમ સામાયિક સૂત્ર (૧) સૈન્ધવ શબ્દની માફક લવણ, વસન, તુરગ આદિ અનેક અર્થોના બોધ જેમા સશયજનક ન હોય તે “અસદિઘ્” ગુણ છે જેમ અહિંસા શબ્દ (૨) ભૂમિ શબ્દની માફક અનેક પર્યાયોથી યુક્ત જે સૂત્ર હોય તે “સારવત્” ત્રીજા ગુણવાળા છે (૩) પ્રત્યેક સૂત્ર ચરણાનુયોગાદિક અનુયોગ ચતુષ્ટયથી યુક્ત છે તે “વિશ્વતોમુલ્લ” ગુણવાળા સૂત્ર માનવામા છે

“સુયનાળે દુવિદ્ધે પળ્લન્તે, ત જહા-અગપવિદ્ધે ચેવ, અગવાહિરે ચેવ” ।
સ્થાં ૨ ઠાં ૧

અદ્વપ્રવિષ્ટ દ્વાદશભેદમ્-આચારાદિભેદાત્, તત્ દૃષ્ટિવાદવર્જ સર્વ કાલિકમ્, દૃષ્ટિવાદસ્ય તૂત્કાલિકમ્ । તત્ યદ્ દિવસસ્ય પ્રથમપશ્ચિમપૌરુષીદ્વયે રાત્રેશ્ચ પ્રથમપશ્ચિમપૌરુષીદ્વય એવ પઠ્યતે, તત્ કાલિકમ્ । યત્ કાલવેલાનર્જ પઠ્યતે તદુત્કાલિકમ્ । અદ્વવાહ્ય દ્વિવિધમ્, આવશ્યક, તદ્ વ્યતિરિક્ત ચ । તત્રાવશ્યક મુત્કાલિક, તચ્-પદ્ધિવિધમ્-સામાયિક ૧, ચતુર્વિંશતિસ્તવઃ ૨, વન્દનક ૩, પ્રતિક્રમણ ૪, કાયોત્સર્ગ ૫, પ્રત્યાખ્યાન ૬ ચ ।

અવ સૂત્ર ભેદનામ કે પાચવા દ્વાર કહતે હૈ—

યહ કહા હી જા ચુકા હૈ કિ સૂત્ર કા દૂસરા નામ શ્રુતજ્ઞાન ભી હૈ, અતઃ યહ મૂલભેદ કી અપેક્ષા સે દો ભેદવાલા હૈ—૧ અદ્વપ્રવિષ્ટ ૨ અગવાહ્ય । કહા ભી હૈ—“સુયનાળે દુવિદ્ધે પળ્લન્તે ત જહા-અગપવિદ્ધે ચેવ અગવાહિરે ચેવ” ઇનમે અગપ્રવિષ્ટ શ્રુતજ્ઞાન કે ૧૨ ભેદ હૈ—આચારાગ સે લેકર દૃષ્ટિવાદ તક । ઇનમે દૃષ્ટિવાદ કો છોડકર વાકી સય કાલિક હૈ । દૃષ્ટિવાદ ઉત્કાલિક હૈ । જો સૂત્ર દિવસ કે પ્રથમ પશ્ચિમ પૌરુષીદ્વય મેં તથા રાત્રિ કે પ્રથમ પશ્ચિમ પૌરુષીદ્વય મેં હી પઢા જાતા હૈ વહ સૂત્ર કાલિક જાનના ચાહિયે । જો સૂત્ર અકાલ કે સમય કો છોડ કર પઢા જાતા હૈ વહ ઉત્કાલિક હૈ । અગવાહ્ય શ્રુતજ્ઞાન ભી આવશ્યક એવ તદ્વ્યતિરિક્ત કે ભેદ સે દો પ્રકાર કા હૈ । ઇનમે આવશ્યક સૂત્ર ઉત્કાલિક હૈ, ઓર વહ ૬ પ્રકાર કા હૈ જૈસે—સામાયિક ૧, ચતુર્વિંશતિસ્તવ ૨, વન્દનક ૩, પ્રતિક્રમણ ૪, કાયોત્સર્ગ ૫, એવ પ્રત્યાખ્યાન ૬ । કાલિક, ઉત્કાલિક કે ભેદ

હવે સૂત્રભેદ નામનુ પાચમુ દ્વાર કહે છે:—

એ કહેવાઈ ગયુ છે કે, સૂત્રનુ બીજુ નામ શ્રુતજ્ઞાન પણ છે આથી તે મૂળ ભેદની અપેક્ષાએ બે ભેદવાળુ છે અગ પ્રવિષ્ટ ને ૧ અગવાહ્ય ૨ ઠહું પણ છે કે સુયનાળે દુવિદ્ધે પળ્લન્તે ત જહા-અગપવિદ્ધે ચેવ અગવાહિરે ચેવ તેમા અગ પ્રવિષ્ટ શ્રુતજ્ઞાનના ૧૨ ભેદ છે આચારાગથી લઈને દૃષ્ટિવાદ સુધી એમા દૃષ્ટિવાદને છોડીને બાકી બધા કાલીક છે દૃષ્ટિવાદ ઉત્કાલિક છે, બે સૂત્ર દિવસના પ્રથમ અને પશ્ચિમ બે પૌરુષીમા તથા રાત્રીના પ્રથમ અને પશ્ચિમ બે પૌરુષીમાજ વાચી શકાય છે, તે સૂત્રને કાલીક બાણવા બોઈએ બે સૂત્રને અકાલના સમયને છોડી વાચી શકાય છે તે ઉત્કાલિક છે અગવાહ્ય શ્રુતજ્ઞાન પણ આવશ્યક અને તદ્વ્યતિરિક્તના ભેદથી બે પ્રકારે છે એમા આવશ્યક સૂત્ર ઉત્કાલિક છે, અને તે છ પ્રકારનુ છે, જેમ સામાયિક ૧, ચતુર્વિંશતિસ્તવ ૨, વદનક ૩, પ્રતિક્રમણ ૪,

કુવાસનાજનકત્વાદ્ બન્ધપદમ્, સ્વસમયપદ તુ-સદ્બોધકારણત્વાન્મોક્ષપદ-
મિતિ બોધ્યમ્ ।

इति तृतीय द्वारम् ।

अथ सूत्रपर्यायनामक चतुर्थ द्वारम् :—

सुयसुत्तगथसिद्ध-त, सासणे आण वयण उवएसो ।

पण्णवणा मा गमइय, एगद्धा पज्जवा सुत्ते ॥ १ ॥

શ્રુતમ્, સૂત્રમ્, ગ્રન્થઃ, સિદ્ધાન્તઃ, શાસનમ્, આજ્ઞા, વચનમ્, ઉપદેશ,
પ્રજ્ઞાપના, આગમઃ, इति दश पर्यायाः एकार्याः ।

॥ इति चतुर्थ द्वारम् ॥

अथ सूत्र भेद नामक पञ्चम द्वारम्—

સૂત્ર નામ શ્રુતજ્ઞાનમિત્યુક્તમ્, તત્ સ્વલ્લ મૂલભેદાપેક્ષયા દ્વિભેદમ્, અન્નપ્રવિ-
ષ્ટમ્, અન્નવાદ્ય ચ । તથા ચોક્તમ્—

જ્ઞાન હોતા હૈ । કુવાસના કા જનક હોને સે પરસમયપદ બન્ધપદ હૈ
એવ સદ્બોધ કા કારણ હોને સે સ્વસમય-પદ મોક્ષપદ હૈ ॥

॥ इस प्रकार तीसरा द्वार सम्पूर्ण हुआ ॥ ३ ॥

अब चौथा द्वार कहते हैं—

શ્રુત, સૂત્ર, ગ્રન્થ, સિદ્ધાન્ત, શાસન, આજ્ઞા, વચન, ઉપદેશ, પ્રજ્ઞાપના
આગમ, ये सब सूत्र के पर्यायवाची शब्द-नामान्तर हैं—

કહા મી હૈ—“સુયસુત્તગથસિદ્ધત સાસણે આણ વયણ ઉવેસો ।

પણ્ણવણા-માગમ ઇય, એગદ્ધા પજ્જવા સુત્તે ॥ ૧ ॥

॥ चौथा द्वार सपूर्ण ॥ ४ ॥

કુવાસનાના જનક હોવાથી પરસમયપદ બન્ધ પદ છે અને સદ્બોધના કારણ
રૂપ હોવાથી સ્વસમયપદ મોક્ષપદ છે

આ પ્રકારથી ત્રીજી દ્વાર સંપૂર્ણ થયું .

હવે સૂત્રભેદ નામનું ચોથું દ્વાર કહે છે —

શ્રુત, સૂત્ર, ગ્રન્થ, સિદ્ધાન્ત, શાસન, આજ્ઞા, વચન, ઉપદેશ, પ્રજ્ઞાપના,
આગમ, આ બધા સૂત્રના પર્યાયવાચી શબ્દ-નામાન્તર છે, કહ્યું પણ છે—

સુયસુત્તગથસિદ્ધત સાસણે આણ વયણ ઉવેસો ।

પણ્ણવણા-માગમ ઇય એગદ્ધા પજ્જવા સુત્તે ॥ ૧ ॥

॥ ચોથું દ્વાર સંપૂર્ણ ॥

કિંચિદર્થપ્રિશેષ જાનાતિ, યદા તુ ગુરુણાઽર્થેન સહ સૂત્ર પ્રવોધિત ભવતિ, તદા શિષ્યસ્તદન્તર્ગતાના સર્વેષા ભાવાના જ્ઞાતા ભવતિ, યથા સ એવ કલાઽમિત્તઃ પુરુષઃ પ્રવોધિતઃ સન્ સર્વાસા કલાના જ્ઞાતા ભવતિ, અતઃ સૂત્ર ગુરુસન્નિધાન વિના પ્રસુત્ત-સમં ભવતિ, તસ્માત્ સૂત્ર ગુરુસન્નિધૌ શ્રુત્વા પઠનીયમ્ ।

કિંચ-ગુરુસન્નિધાનાભાવે સૂત્રોચ્ચારણ સ્વલિતાદિદોષદુષ્ટં સ્યાત્ । તથા સતિ પ્રાયશ્ચિત્તમ્, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, આત્મવિરાધના, સયમવિરાધનાદયો દોષા ભવન્તિ તસ્માદ્ ગુરુસન્નિધૌ સૂત્રગુચ્ચારણીયમ્ ।

સૂત્ર કા અર્થ યદિ જ્ઞાત ન હો તો પઢને વાલા વ્યક્તિ ઉસકે મહત્ત્વ કો નહી જાન સકતા હૈ । જિસ સમય શિષ્ય ગુરુ મહારાજ કે પાસ અર્થ-સહિત સૂત્ર કા અધ્યયન કરતા હૈ, અથવા ગુરુ મહારાજ શિષ્ય કો અર્થ-સહિત સૂત્ર પઢા દેતે હૈ ઉસ સમય શિષ્ય ઉસકે અન્તર્ગત સમસ્ત ભાવોં કા જ્ઞાતા હો જાતા હૈ । જિસ પ્રકાર ૭૨ કલા કે જાનને વાલા પુરુષ જગને પર સમસ્ત કલાઓ કા જ્ઞાતા હોતા હૈ । ઇસલિયે સૂત્ર ગુરુ મહારાજ કે સમીપ સુનકર હી પઢના ચાહિયે, ક્યો કિ વિના ગુરુ મહારાજ કે પઠિત સૂત્ર કલાનિપુણ સોચા હુઆ પુરુષ જેસા માના જાતા હૈ, પઢને વાલે કો ઉસસે અર્થવિશેષ કી પ્રાપ્તિ નહી હો સકતી હૈ ।

કિંચ-ગુરુમુખસે યદિ સૂત્ર કા અધ્યયન ન ક્રિયા જાય તો સૂત્ર કે યથાવત્ ઉચ્ચારણ કરને મે સ્વલના આદિ દોષો કા સદ્ભાવ હો સકતા હૈ । ઇસસે અધ્યયન કરને વાલોં કો લાભ કે સ્થાન મે પ્રાયશ્ચિત્ત કા ભાગી હોના પડતા હૈ । અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, આત્મવિરાધના એવ સયમ કી વિરાધના આદિ દોષોં કા ભાજન મી બનના પડતા હૈ । ઇસલિયે ગુરુ મહારાજ કે

વ્યક્તિ તેના મહત્ત્વને બહુ શબ્દો નથી જે સમયે શિષ્ય ગુરુમહારાજની ખાસે અર્થ સહિત સૂત્રનું અધ્યયન કરે છે અથવા ગુરુ મહારાજ શિષ્યને અર્થ સહિત સૂત્ર બહુવારી દે છે, તે સમયે શિષ્ય તેના અતર્ગત સમસ્ત ભાવોના જ્ઞાતા બની બાક છે જે પ્રકારે ૭૨ કલાને બહુવાવાળા પુરુષ બાગવાથી સમસ્ત કલાઓના જ્ઞાતા બને છે આ માટે સૂત્ર ગુરુમહારાજની સમીપ સાંભળીને બહુ બેઠે એ કેમ કે ગુરુમહારાજ વગર બહુવામાં આવેલ સૂત્ર કલા નિપૂર્ણ સુતેલા પુરુષ જેવું માનવામાં આવે છે બહુવાવાળાને એનાથી અર્થ વિશેષની પ્રાપ્તિ થતી નથી

કિંચ ક્રૂરી-ગુરુ મુખથી સૂત્રનું અધ્યયન કદાચ ન કરવામાં આવે તો, સૂત્રનું યથાવત્ ઉચ્ચારણ કરવામાં સ્વલના આદિ દોષોના સદ્ભાવ બને છે એથી અધ્યયન કરવાવાળાએ લાભના સ્થાનમાં પ્રાયશ્ચિત્તના ભાગી બનવું પડે છે, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, આત્મવિરાધના અને સયમની વિરાધના આદિ દોષોના ભાજન

આવશ્યકવ્યતિરિક્ત દ્વિવિધમ્-કાલિનમ્, ઉત્કાલિક ચ । તત્ર-જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિ
ચન્દ્રપ્રજ્ઞસિનિરયાવલિકાદીનિ ચ પન્ન સૂત્રાણીતિ સત્તોપાદ્ધાનિ, વ્યવહારાદીનિ ચત્વારિ
છેદસૂત્રાણિ, મૂલસૂત્રેષુ-ઉત્તરાધ્યયન, સમુત્થાનસૂત્ર ચ । એતત્ સર્વં કાલિકમ્ ।
ઉત્કાલિક તુ દશવૈકાલિકમૂત્ર નન્દીસૂત્રમ્, અનુયોગદ્વારસૂત્ર ચ-એતત્ત્રય મૂલસૂત્રમ્,
ઔપપાતિક રાજપ્રશ્નીય જીવાભિગમઃ પ્રજ્ઞાપના સૂર્યપ્રજ્ઞસિરિતિ પન્નોપાદ્ધાનિ ચ ।

॥ ઇતિ પન્નમદ્વારમ્ ॥

અથ સૂત્રોચ્ચારણવિધિનામક પઠ્ય દ્વારમ્—

સુવિનીતેન શિષ્યેણ સૂત્ર ગુરુસનિધૌ ગ્રહીતવ્યમ્ । યથા-દ્વાસપ્તતિકલાપષ્ટિતો
મનુષ્યઃ પ્રસુપ્તઃ સન્ તાસા કલાના ન કિંચિત્ જાનાતિ, એવમર્થેનાગોધિતે સૂત્રે ન
સે તદ્વ્યતિરિક્ત દો પ્રકાર કા હૈ । જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિ, ચન્દ્રપ્રજ્ઞસિ ઓર નિર-
યાવલિકા આદિ પાંચ સૂત્ર-એ સાતો ઉપાગ, ન્યવહાર આદિક ચાર છેદ
સૂત્ર, મૂલસૂત્રોં મે ઉત્તરાધ્યયન, ઓર સમુત્થાનસૂત્ર, એ સર્વ કાલિક હૈ ।
દશવૈકાલિક, નન્દીસૂત્ર ઓર અનુયોગદ્વાર એ ત્રીનોં મૂલસૂત્ર, તથા-
ઔપપાતિક, રાજપ્રશ્નીય, જીવાભિગમ, પ્રજ્ઞાપના ઓર સૂર્યપ્રજ્ઞસિ એ
પાંચો ઉપાગ ઉત્કાલિક હૈ ।

॥ પાચવા દ્વાર સપૂર્ણ ॥

અર્થ છઠ્ઠે દ્વાર મે સૂત્ર કે ઉચ્ચારણ કી વિધિ કહતે હૈ—

સુવિનીત શિષ્ય કો સૂત્ર કા અધ્યયન ગુરુ મહારાજ કે સમીપ
કરના ચાહિયે । જિસ પ્રકાર ૭૨ કલાઓ કા જ્ઞાતા મનુષ્ય પ્રસુપ્ત
અવસ્થા મે ઉન કલાઓ કે અર્થવિશેષ કો નહી જાનતા હૈ, ઉસી પ્રકાર

કાથોત્સર્ગ ૫, અને પ્રત્યાખ્યાન ૬ કાલિક, ઉત્કાલિકના લેહથી તદ્વ્યતિરિક્ત એ
પ્રકારે છે જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિ, ચન્દ્રપ્રજ્ઞસિ અને નિરયાવલિકા આદિ પાંચ તથા
વ્યવહારઆદિક ચાર સૂત્ર-એ સાતે ઉપાગ, વ્યવહાર આદિક ચાર છેદ સૂત્ર,
મૂળસૂત્રોંમા ઉત્તરાધ્યયન અને સમુત્થાન સૂત્ર એ બધા કાલિક છે દશવૈકાલિક,
નદિસૂત્ર અને અનુયોગદ્વાર આ ત્રણે મૂળસૂત્ર તથા-ઔપપાતિક રાજપ્રશ્નીય,
જીવાભિગમ, પ્રજ્ઞાપના અને સૂર્યપ્રજ્ઞસિ આ પાંચે ઉપાગ ઉત્કાલિક છે

॥ પાચમુ દ્વાર સપૂર્ણ ॥

હવે છઠ્ઠા દ્વારમા સૂત્રના ઉચ્ચારણની વિધિ કહે છે—

સુવિનીત શિષ્યે સૂત્રનુ અધ્યયન શુરુ મહારાજની સમીપ કરવુ બેઠએ,
એ પ્રકાર ૭૨ કલાઓનો જ્ઞાતા મનુષ્ય પ્રસુપ્ત અવસ્થામા એ કલાઓના અર્થ
વિશેષને નથી બજુતો એ જ રીતે સૂત્રનો અર્થ બે બજુત ન હોય તો વાચનાર

અત્ર ન જ્ઞાયતે સકલસાધારણશ્રોતૃભિઃ, યદિદ કાલિકમુત્કાલિક વા । યથા વા-સામાયિકપદે દશવૈકાલિકોત્તરાધ્યયનમશ્રૂતીનામનેકાનિ પદાનિ મીલયતિ ।

૩ વ્યાવિદ્ધાક્ષરમ્—વ્યાવિદ્ધાક્ષર, વિપર્યસ્તરત્નમાલાગતરત્નાનીચ વિદ્ધાનિ વિપર્યસ્તાન્યક્ષરાણિ યત્ર તત્ । યથા—‘ધમ્મો મગલ’ ઇત્યત્ર ‘લગમમ્મોધ’ ઇત્યુચ્ચારણમ્ ।

૪ હીનાક્ષરમ્—અક્ષરેહીનમ્ । યથા—‘નમો અરિહતાણ’ ઇત્યત્ર ‘નમો અરિહતા’ ઇત્યુચ્ચારણમ્ ।

૫ અધિકાક્ષર—સ્વતુદ્યાધિકાક્ષરયોજન યત્ર તત્ । યથા—‘ધમ્મો મગલ મુક્કિટ્ઠ’ અત્ર—‘ધમ્મો મગલમુક્કિટ્ઠ નરગ’ ઇત્યુચ્ચારણમ્ । હીનાક્ષરે અધિકાક્ષરે વા

સર્વસાધારણ શ્રોતાજન યદ્ નહીં સમજ સકતે કિ યદ્ કાલિક હૈ અથવા ઉત્કાલિક હૈ । અથવા—જો ઉચ્ચારણ સામાયિક પદ મેં દશવૈકાલિક ઉત્તરાધ્યયન આદિકે અનેક પદો કો મિલા દેતા હૈ વહાં પર ખી યદ્ દોષ હોતા હૈ ॥ ૨ ॥ વ્યાવિદ્ધાક્ષરમ્—જિસ ઉચ્ચારણ મે ઉલ્ટે ઉલ્ટે કર અક્ષર બોલે જાવેં વહા વ્યાવિદ્ધાક્ષર નામકા દોષ હોતા હૈ—જૈસે—ધમ્મો મગલ એસા ન બોલકર “લગમમ્મોધ” એસા ઉચ્ચારણ કરના ॥૩॥ હીનાક્ષરમ્—જૈસા સૂત્ર હો વૈસા ઉચ્ચારણ ન કરના—હીનાક્ષર દોષ હૈ । જૈસે—“નમો અરિહતાણ” કી જગદ્ “નમો અરિહતા” એસા બોલના ॥૪॥ અધિકાક્ષર—જિસ ઉચ્ચારણ મે અધિક અક્ષર ઉચ્ચરિત હોં વહા અધિકાક્ષર નામકા દોષ જાનના ચાહિયે, જૈસે—ધમ્મો મગલમુક્કિટ્ઠ ” બોલતે સમય ધમ્મો મગલમુક્કિટ્ઠ નરગ ” એસા અધિક “નરગ ” અક્ષર કા ઉચ્ચારણ કરના । હીનાક્ષર એવ અધિકાક્ષર, યે દોનોં દોષ ઉચ્ચારણ કે

સર્વ સાધારણ શ્રોતાજન એ નથી સમજ શકતા કે, આ કાલિક છે કે ઉત્કાલિક છે જે ઉચ્ચારણ સામાયિક પદમા દસ વૈકાલિક ઉત્તરાધ્યયન આદિના અનેક પદોને મેળવી દે છે ત્યાં પણ આ દોષ થાય છે (૨)

(૨) વ્યાવિદ્ધાક્ષરમ્—જે ઉચ્ચારણમા ઉલટાવી ઉલટાવીને અક્ષર બોલવામા આવે ત્યાં ‘વ્યાવિદ્ધાક્ષર’ નામનો દોષ અને છે જેમ ધમ્મોમગલ એવુ ન બોલીને લગમમ્મોધ એવુ ઉચ્ચારણ કરવુ

(૩) હીનાક્ષરમ્—જેવા સૂત્ર હોય તે પ્રમાણે ઉચ્ચારણ ન કરવુ અર્થાત્ એાહા અક્ષરેથી ઉચ્ચારણ કરવુ—‘હીનાક્ષર’ દોષ છે, જેમ—“નમો અરિહતાણ” ની જગ્યાએ “નમો અરિહતા” એવુ બોલવુ

(૪) અધિકાક્ષર—જે ઉચ્ચારણમા વધુ અક્ષર ઉચ્ચારવામા આવે ત્યાં અધિકાક્ષર નામનો દોષ બાણુવો જોઈએ જેમ “ધમ્મો મગલ મુક્કિટ્ઠ” બોલતી વખતે “ધમ્મો મગલ મુક્કિટ્ઠ નરગ” જેમ “નરગ” આ વધારાના અક્ષરવુ ઉચ્ચારણ કરવુ હીનાક્ષર અને અધિકાક્ષર આ બન્ને દોષ ઉચ્ચારણમા

અથોચ્ચારણદોષા સ્વલિતાદયો દશ મોચ્યન્તે—સ્વલિતમ્ ૧, મિલિતમ્ ૨, વ્યાવિદ્વાક્ષરમ્ ૩, હીનાક્ષરમ્ ૪, અધિકાક્ષરમ્ ૫, વ્યત્યાગ્નેદિતમ્ ૬, અપરિપૂર્ણમ્ ૭, અપરિપૂર્ણઘોષમ્ ૮, અઠ્ઠોઘ્વિપ્રમુક્ત ૯, અગુરુવાચનોપગતમ્ ૧૦, इति । तत्र—

૧ સ્વલિતમ્—યદ્ અન્તરાઽન્તરા આલાપકાન્ મુન્નતિ, યથા—“અહિંસા” “દેવા વિ ત નમસતિ” ।

૨ મિલિતમ્—યદ્ અન્યસ્યાન્યસ્યોદ્દેશકસ્યાધ્યયનસ્ય વા આલાપકાન્ એકત્ર મીલયતિ ‘સર્વે જિનવચનમ્’ इति कृत्वा, યથા—“સન્વે પાણા પિયાડયા” (સર્વે પ્રાણા પ્રિયાયુષ્કાઃ) (આચા. ૧ શ્રુ. ૨ ઝ. ૩ ડ.) “સન્વે જીવા વિ ઇચ્છતિ જીવિડં ન મરિજ્જિડ” (સર્વે જીવા અપિ ઇચ્છન્તિ જીવિતુ ન મર્તુમ્) દશ વૈ ૬ અ. ।

સમીપ હી સૂત્ર કા અધ્યયન યા ઉસકા ઉચ્ચારણ કરના સીખના ચાહિયે । ઉચ્ચારણ કે કિતને દોષ હૈં યહ અવ પ્રકટ કિયા જાતા હૈ—સ્વલિત ૧, મિલિત ૨, વ્યાવિદ્વાક્ષર ૩, હીનાક્ષર ૪, અધિકાક્ષર ૫, વ્યત્યાગ્નેદિત ૬, અપરિપૂર્ણ ૭, અપરિપૂર્ણઘોષ ૮, અઠ્ઠોઘ્વિપ્રમુક્ત ૯, એવ અગુરુવાચનોપગત ૧૦, યે ૧૦ દોષ ઉચ્ચારણ સવધી હૈં । સ્વલિત—વીચ ૨ મે સ્ક ૨ કર સૂત્ર કા બોલના યહ સ્વલિત દોષ હૈ, જૈસે—અ હિં સા, દેવા વિ ત નમ સતિ ઇત્યાદિ ॥૧॥ મિલિત—જહા અન્ય ૨ ઉદ્દેશક અથવા અધ્યયન કે આલાપકોં કો એકત્ર મિલા દિયા જાતા હૈ વહા મિલિત દોષ હોતા હૈ, જૈસે—“સર્વે જિનવચન” એસા રુચાલકર “સન્વે પાણા પિયાડયા” “સન્વે જીવા વિ ઇચ્છતિ જીવિડ ન મરિજ્જિડ” ઇન સવ કો એક સાથ હી બોલ દેના । ઇન સવ કે એક સાથ બોલને મૈં મિલિત દોષ ઇસલિયે આતા હૈ કિ

પણુ બનવુ પડે છે માટે શુરુ મહારાજ સમીપજ સૂત્રનુ અધ્યયન અગર તેવુ ઉચ્ચારણ કરવુ—સીખવુ એમએ ઉચ્ચારના કેટલા દોષ છે તે હવે પ્રગટ કરવામા આવે છે (૧) સ્ખલિત, (૨) મિલિત, (૩) વ્યાવિદ્વાક્ષર, (૪) હીનાક્ષર, (૫) અધિકાક્ષર, (૬) વ્યત્યાગ્નેદિત, (૭) અપરિપૂર્ણ, (૮) અપરિપૂર્ણઘોષ, (૯) અઠ્ઠોઘ્વિપ્રમુક્ત, અને (૧૦) અગુરુવાચનોપગત આ દસ દોષો ઉચ્ચારણ સખધી છે

સ્ખલિત—વચમા વચમા રોકાઈને સૂત્રનુ બોલવુ તે સ્ખલિત દોષ છે જેમ—અહિંસા દેવા વિ ત નમ સતિ ઇત્યાદિ ! (૧) મિલિત—અન્ય અન્ય અન્ય ઉદ્દેશક અથવા અધ્યયનના આલાપોને એકત્ર મેળવી અપાય છે ત્યા મિલિત દોષ થાય છે જેમ “સર્વે જિનવચન” એવો ખ્યાલ કરી “સન્વે પાણા પિયાડયા સન્વે જીવા વિ ઇચ્છતિ જીવિડ ન મરિજ્જિડ આ બધાને એક સાથે જ બોલવુ આ બધાને એક સાથે બોલવામા મિલિત દોષ એ માટે આવે છે કે,

દ્રવ્યભાવતો વ્યત્યાગ્રેહિત સૂત્રે કુર્વતોર્થસ્ય વિસવાદઃ ઇત્યાદિ વિવક્ષા પ્રાગિવ, યથા દીક્ષા નિરર્થિકા ।

૭ અપરિપૂર્ણ-માત્રાભિઃ, પદૈ શ્રણૈ વિન્દુભિર્વર્ણથ । માત્રાભિરપરિપૂર્ણ ' ધમ્મ મગલમુક્ષિટ્ઠ ' । પદૈરપરિપૂર્ણ-યથા-“ ધમ્મ ઉક્ષિટ્ઠ ” । ચરણૈરપરિપૂર્ણ-યથા-‘ ધમ્મો મગલમુક્ષિટ્ઠ ’ ઇત્યાદિ ગાથાયા ક્ષમપિ ચરણ પરિત્યજ્ય પઠનમ્ । વિન્દુ-ભિરપરિપૂર્ણ-યથા ‘ ધમ્મો મગલમુક્ષિટ્ઠ ’ ઇતિ । વર્ણરપરિપૂર્ણ યથા-‘ ધમ્મો લ ઉક્ષિટ્ઠ ’ ઇત્યાદિ । માત્રાભિઃ પદૈશ્રણૈર્વિન્દુભિર્વર્ણરપરિપૂર્ણે ઉચ્ચારિતે તદેવ પ્રાયશ્ચિત્ત ત એવ દોષાશ્ચ ભવન્તિ ।

મેં વ્યત્યાગ્રેહિત કર દેતા હૈ તત્ર उसके અર્થ મે સ્વભાવતઃ વિસવાદ હોને લગતા હૈ ઓર ઇસસે જો હાનિ હોતી હૈ યહ અધિકાક્ષર તથા હીનાક્ષર કે દોષ કે સ્વરૂપનિરૂપણ મે ચતા ચુકે હૈ ॥ ૬ ॥ અપરિપૂર્ણ-જહાં માત્રાઓ સે, પદોં સે, ચરણોં સે, વિન્દુઓં સે, વર્ણોં સે અપરિપૂર્ણતા હોતી હૈ વહાં અપરિપૂર્ણ દોષ માના જાતા હૈ, જૈસે “ ધમ્મો મગલમુક્ષિટ્ઠ ” કી જગહ “ ધમ્મમગલમુક્ષિટ્ઠ ” ઇસ પ્રકાર “ ઓકાર ” કી માત્રા હીન કર પઢના । “ ધમ્મ ઉક્ષિટ્ઠ ” એસા મગલપદ હીન કર પઢના । કિસી ચરણ કો-પાદ કો-હીન કર પઢના, કિસી વિન્દુ કો હીન કર પઢના, કિસી વર્ણ કો હીન કર પઢના સો ક્રમશઃ માત્રા આદિકોં સે અપરિપૂર્ણ દોષ માના ગયા હૈ । ઇસ પ્રકાર કે ઉચ્ચારણ કરને પર એકતો આગમ કી આશાતના હોને સે પ્રાયશ્ચિત્ત કા ભાગી હોના પડતા હૈ દૂસરે વિસવાદાદિ અનેક અનર્થ ઉત્પન્ન હો જાતે હૈ । ઇસસે જીવ કો મુક્તિ કા લાભ નહીં હો સકતા હૈ । તથા દીક્ષા મે નિરર્થકતા કી પ્રસક્તિ કા પ્રસંગ પ્રાપ્ત હોતા હૈ ॥ ૭ ॥

વિમવાદ થવા લાગે છે અને એથી જે હાની થાય છે તે અધિકાક્ષર તથા હિનાક્ષરના દોષના નિરૂપણમા બતાવવામા આવેલ છે

(૬) અપરિપૂર્ણતા માત્રાઓથી પદોથી, ચરણોથી, વિન્દુઓથી, વર્ણોથી, અપરિપૂર્ણતા હોય છે તથા ‘ અપરિપૂર્ણ ’ દોષ માનવામા આવે છે “ ધમ્મો મગલ મુક્ષિટ્ઠ ” ની જગ્યાએ ધમ્મમગલમુક્ષિટ્ઠ આ રીતે, ઓકાર ” ની માત્રા હીન કરી વાંચવું, “ ધમ્મ ઉક્ષિટ્ઠ ” એમ મગલ પદ હીન કરી વાંચવું, કેઈ વર્ણને હીન કરી વાંચવું તે ક્રમશઃ માત્રા આદિથી અપરિપૂર્ણ દોષ માનવામા આવેલ છે આ પ્રકારનું ઉચ્ચારણ કરવાથી એક તો આગમની આશાતના થવાથી પ્રાયશ્ચિત્તના ભાગી થવું પડે છે બીજું વિસવાદાદિ ઘણા અનર્થ ઉત્પન્ન થાય છે, આથી જીવને મુક્તિનો લાભ મળી શકતો નથી આથી દીક્ષામા નિરર્થકતાની પ્રસક્તિનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે

ઉચ્ચારિતે સતિ-અર્થસ્ય વિસવાદઃ, અર્થસ્ય વિસવાદે ચરણસ્ય વિસવાદઃ, ચરણ-વિસવાદાન્ન મોક્ષઃ, મોક્ષાભાવે સર્ગા દીક્ષા નિરર્થિકા ।

૬ વ્યત્યાગ્રેહિત—નામ ઝન્યાન્યશાસ્ત્રપલ્લવમિશ્રણ, યથા—“ સઽવભૂયષ્પ-ભૂયસ્સ સમ્મ ભૂયાઙ્ પાસઞો । પિહિયાસવસ્સ દત્તસ્સ, પાવકમ્મ ન વધઈ ॥ ”
અત્રેદમપિ-ઘટતે ઇતિ કૃત્વા સ્થિપતિ—અન્યશાસ્ત્રવચનમ્—

શ્રૂયતા ધર્મસર્વસ્વ, શ્રુત્વા ચૈવાવધાર્યતામ્ ।

આત્મનઃ પ્રતિકૂલાનિ, પરેપા ન સમાચરેત્ ॥

હસલિયે માને જાતે હૈં કિ સૂત્ર મેં હીનાક્ષર અથવા અધિકાક્ષર ઉચ્ચરિત હોને પર ઉસકે અર્થ મેં વિસવાદ (વિપરીતતા) હોતા હૈં । અર્થ મેં વિસવાદ જહા હુઆ કિ ચરણ-આચાર-ચારિત્ર મેં ની વિસવાદ હોને લગતા હૈં । હસસે મોક્ષ કા લાભ નહીં હો સકતા । મોક્ષ કે અભાવ મેં સમસ્ત દીક્ષા નિરર્થક હો જાતી હૈં ॥ ૬ ॥ વ્યત્યાગ્રેહિત-મિત્ર ૨ શાસ્ત્રોં કે પલ્લવ (અંશ) કા જિસ ઉચ્ચારણ મેં મિશ્રણ હોતા હૈં વહા વ્યત્યાગ્રેહિત દોષ માના જાતા હૈં । જૈસે—“ સઽવભૂયષ્પભૂયસ્સ સમ્મ ભૂયાઙ્ પાસઞો । પિહિયાસવસ્સ દત્તસ્સ પાવકમ્મ ન વધઈ ”—યહા યહ બી ઘટિત હોતા હૈં એસા સમક્ષકર અન્ય શાસ્ત્ર કા વચન મિલાના, જૈસે—

“ શ્રૂયતા ધર્મસર્વસ્વ, શ્રુત્વા ચૈવાવધાર્યતામ્ ॥

આત્મનઃ પ્રતિકૂલાનિ, પરેપા ન સમાચરેત્ ॥૧૧॥ ”

મહાભારત કે હસ વાક્ય કો મિશ્રિત કરના । યદ્ય વ્યત્યાગ્રેહિત દોષ હસ લિયે માના ગયા હૈં કિ ઉચ્ચારણ કરને વાલા દ્રવ્ય એવ ભાવ સે જવ સૂત્ર

એ માટે માનવામા આવેલ છે કે સૂત્રમા હીનાક્ષર અથવા અધિકાક્ષર ઉચ્ચારવાથી એના અર્થમા વિસવાદ થાય છે વિપરીત અર્થમા વિસવાદ ન્યા થયો કે, ચરણ-આચાર ચારિત્રમા પણ વિસવાદ થવા લાગે છે એથી મોક્ષનો લાભ થઈ શકતો નથી મોક્ષના અભાવથી સમસ્ત દીક્ષા નિરર્થક થઈ જાય છે

(૫) વ્યત્યાગ્રેહિત બુદ્ધા બુદ્ધા શાસ્ત્રોના પલ્લવનુ જે ઉચ્ચારણમા મિશ્રણ થાય છે ત્યાં “ વ્યત્યાગ્રેહિત ” દોષ માનવામા આવે છે જેમ સઽવભૂયષ્પભૂયસ્સ સમ્મ ભૂયાઙ્ પાસઞો ” “ પિહિયાસવસ્સ દત્તસ્સ પાવકમ્મ ન વધઈ ” અહિં એ પણ ઘટિત થાય છે એમ સમજી બીજા શાસ્ત્રનું વચન મેળવવું જેમ—

“ શ્રૂયતા ધર્મસર્વસ્વ શ્રુત્વા ચૈવાવધાર્યતામ્ ॥

આત્મનઃ પ્રતિકૂલાનિ પરેપા ન સમાચરેત્ ॥૧૧॥

મહાભારતના આ વાક્યને મેળવવું, આ “ વ્યત્યાગ્રેહિત ” દોષ એ માટે માનવામા આવેલ છે કે, ઉચ્ચારણ કરવાવાળા દ્રવ્ય અને લાવથી ન્યાદે સૂત્રમા વ્યત્યાગ્રેહિત થવાથી એના અર્થમા સ્વભાવત

અથ વાચનાનામક સપ્તમ દ્વારમ્—

અથ વાચનાવિધિરુચ્યતે—તત્રૈવ વાચનાશબ્દાર્થઃ—વાચયતીતિ વાચના—પાઠના, શિષ્યાય સૂત્રાદિદાન । નનુ વાચનાયાઃ કિં ફલમ્ ? વાચનયા જીવો નિર્જરા જનયતિ શ્રુતસ્ય ચાનાશાતનાયા પ્રવર્તતે, તત્ર ચ પ્રવર્તમાનો જીવઃ શ્રુતપ્રદાનરૂપ તીર્થધર્મમવલમ્બતે, એવ તીર્થધર્મમાશ્રયન્ કૃત્સ્નકર્મક્ષપણેન મહાનિર્જરાવાન્ ભવતિ । તતો મુક્તિપ્રાપ્ત્યા તસ્ય સર્વથા ભગ્નપર્યવસાન ભવતિ । વાચનાદાનગ્રહણવિધિસ્ત્વેવમ્—

ઉવગ્સિદ્ઢ ઉવજ્ઞાઓ, સીસા વિજરતિ વદણ તસ્સ ।

સો તેસિં સબ્બસમય, વાયડ સામણ્યપ્પમુહ ॥ ૧ ॥

વાચના સે જો વિહીન હોતા હૈ, અર્થાત્-ગુરુપ્રદત્ત વાચના સે જો પ્રાપ્ત નહીં હોતા હૈ વહ અગુરુવાચનોપગત દોષ હૈ ॥ ૧૦ ॥

॥ યહ છદ્ધા દ્વાર હુઆ ॥ ૬ ॥

સાતવા વાચનાદ્વાર કહતે હૈ—

અથ વાચના કી વિધિ વતલાતે હૈ—શિષ્ય કો સૂત્રાદિક કા દેના-પઢાના યહ વાચના હૈ । સૂત્ર કો વાચના સે કર્મો કી નિર્જરા હોતી હૈ તથા ઉસકી અનાશાતના મેં પ્રવૃત્તિ હોતી હૈ । ઉસ વાચના મેં લગા હુઆ જીવ શ્રુતપ્રદાનરૂપ તીર્થધર્મ કા આધાર હોતા હૈ । તીર્થધર્મ કા આધાર હોને સે વહ જીવ સમસ્ત કર્મો કે ક્ષપણ સે મહાનિર્જરાવાલા હોતા હૈ । મહાનિર્જરાવાલા હોને સે મુક્તિ કી પ્રાપ્તિ દ્વારા ઉસકે સર્વથા ભવ કા ક્ષય હો જાતા હૈ । વાચના કે દેને કી એવ ઉસકે ગ્રહણ કરને કી વિધિ હસ પ્રકાર હૈ—

નાથી જે વિહિન હોય છે, અર્થાત્-ગુરુપ્રદત્ત વાચનાથી જે પ્રાપ્ત થયેલ નથી હોતુ તે અગુરુ વાચનોપગત દોષ છે (૧૦)

આ છદ્ધુ દ્વાર થયુ

સાતમુ વાચનાદ્વાર કહેવામા આવે છે—

હવે વાચનાની વિધિ બતાવવામા આવે છે—શિષ્યને સૂત્રાદિક લણાવવા-સમજાવવા એ વાચના છે સૂત્રની વાચનાથી કોનોની નિર્જરા થાય છે, તથા તેના અનાશાતનાની પ્રવૃત્તિ થાય છે એ વાચનામા લાગેલ જીવ શ્રુતપ્રદાનરૂપ તીર્થ ધર્મના આધાર બને છે, તીર્થ ધર્મના આધાર થવાથી તે જીવ સમસ્ત કર્મોના ક્ષપણથી મહાનિર્જરાવાળા થાય છે મહાનિર્જરાવાળા થવાથી મૂકિતની પ્રાપ્તિ દ્વારા એને જીવન મરણના ફેરાનો ભય મટી જાય છે

૮ અપરિપૂર્ણઘોષમ્—ઘોષૈરેવાપરિપૂર્ણ નાક્ષરાદિભિઃ, ઘોષા-ઉદાત્તાદય । તન્ન-ઉચ્ચૈરુદાત્તઃ, નીચૈરનુદાત્તઃ, સમાહારઃ સ્વરિતઃ । ઉચ્ચૈઃશબ્દેન યથા—“ઉપ્પન્નેઈ વા વિગમેઈ વા, ધ્રુવેઈ વા ” ઇત્યાદિ । નીચૈઃશબ્દેન યથા—“જે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ” ઇત્યાદિ । અત્ર ઘોષૈરયુક્તમુચ્ચારણ કુર્વતસ્તદેવ પ્રાયશ્ચિત્ત ત ઇવ ચ દોષાઃ ।

૯ અકણ્ઠૌષ્ઠવિપ્રમુક્તમ્—કણ્ઠૌષ્ઠેન વિપ્રમુક્ત-વ્યક્ત-સુસ્પષ્ટ યન્ન ભવતિ, બાલમૂકભાષિતત્રદવ્યક્તમિત્યર્થઃ ।

૧૦ અગુરુવાચનોપગતમ્, ગુરુપ્રદત્તયા વાચનયા યન્ન પ્રાપ્ત તત્ ॥

॥ ઇતિ પઠ્ય દ્વારમ્ ॥

અપરિપૂર્ણઘોષ-ઘોષોં સે અર્થાત્-ઉદાત્તાદિક સ્વરોં સે-જો અપરિપૂર્ણ હોતા હૈ વહા અપરિપૂર્ણઘોષ નામ કા દોષ આતા હૈ । જો ઊંચે સ્વર સે બોલા જાય ઉસકા નામ ઉદાત્ત, નીચે સ્વર સે જો બોલા જાય ઉસકા નામ અનુદાત્ત, તથા જો ન અધિક ઊંચે સ્વર ઓર ન અધિક નીચે સ્વર સે કિન્તુ મધ્યમ સ્વર સે બોલા જાય ઉસકા નામ સ્વરિત હૈ । જૈસે—“ઉપ્પન્નેઈ વા, વિગમેઈ વા, ધ્રુવેઈ વા,” ઇત્યાદિ ઊંચે સ્વર સે બોલે જાતે હૈ । નીચે સ્વર સે જૈસે—“જે ભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ” ઇત્યાદિ સૂત્ર નીચે સ્વર સે બોલા જાતા હૈ । હસ કો દોષ હસલિયે માના હૈ કિ ઘોષોં સે અયુક્ત ઉચ્ચારણ કરને વાલે કો આગમ કી આશાતનાજન્ય દોષ કા ભાગી હોને સે પ્રાયશ્ચિત્ત કા ભાગી હોના પડતા હૈ ॥ ૮ ॥ અકણ્ઠૌષ્ઠવિપ્રમુક્ત-બાલમૂકાદિક કે બોલને કી તરહ જો ઉચ્ચારણ વ્યક્ત-સ્પષ્ટ નહી હોતા હૈ વહ અકણ્ઠૌષ્ઠવિપ્રમુક્ત દોષ હૈ ॥ ૯ ॥ અગુરુવાચનોપગતદોષ-ગુરુપ્રદત્ત

(૭) અપરિપૂર્ણઘોષ—ઘોષોથી-અર્થાત્ ઉદાત્તાદિક સ્વરોથી-જે અપરિ પૂર્ણ હોય છે, ત્યાં ‘અપરિપૂર્ણઘોષ’ નામનો દોષ લાગે છે, જે ઉચ્ચ સ્વરથી બોલાય તેનું નામ ઉદાત્ત, નીચા સ્વરથી બોલાય એનું નામ અનુદાત્ત તથા જે ન તો ઘણા ઉચ્ચ સ્વરથી કે ન તો ઘણા નીચા સ્વરથી પરંતુ મધ્યમ સ્વરથી બોલાય એનું નામ સ્વરિત છે જેમ—“ઉપ્પન્નેઈ વા, વિગમેઈ વા, ધ્રુવેઈ વા,” ઇત્યાદિ ઉચ્ચ સ્વરથી બોલાય છે નીચા શબ્દથી જેમ—“જેભિક્ષૂ વા ભિક્ષુણી વા ” ઇત્યાદિ સૂત્ર નીચા સ્વરથી બોલાય છે આનો દોષ એ માટે માનવામાં આવેલ છે કે, ઘોષોથી અયુક્ત ઉચ્ચારણ ડરવાવાળાએ આગમની આશાતના જન્ય દોષના ભાગી બનવાથી પ્રાયશ્ચિતના ભાગી બનવું પડે છે (૮) અકણ્ઠૌષ્ઠ વિપ્ર મુક્ત-બાલ મૂકાદિકના બોલવાની રીતે જે ઉચ્ચારણ સ્પષ્ટ વ્યક્ત થતું નથી તે અકણ્ઠૌષ્ઠ વિપ્રમુક્ત દોષ છે (૯) અગુરુ વાચનોપગત દોષ-અગુરુ વાચ

નિદ્રારૂપે પ્રમાદે, અપતિલેખને દુષ્પતિલેખનાદૌ ચ સકૃત્ સ્વલિતસ્ય સ્મા
રણા કર્તવ્યા ભવતિ । યથા—“ ભો આયુષ્મન્ ! પ્રમાદો વર્જનીયઃ ” ઇતિ પૂર્વમેવા-
સ્માભિ કથિતમ્, અતઃ પ્રમાદં મા કુરુ તપઃસયમ ચ સમારાધય, ઇત્યેષા સ્મારણા ।

અવ પ્રતિસ્મારણા—

પુનઃ પુનઃ સામાચાર્યા પ્રમાદ કુર્વન્ શિષ્યઃ પુનર્ગુરુણા વૌધનીયઃ—“ વત્સ ! મા
પ્રમાદતામ્, તપઃસયમારાધન ક્રિયતામ્ ” । ઇત્યેષા પ્રતિસ્મારણા ।

ઇત્યમુક્તોઽપિ યદિ પ્રમાદયતિ, તદા દણ્ડના—લઘુપ્રાયશ્ચિત્તરૂપા કર્તવ્યા ।

પ્રતિલેખના નહીં કરે અથવા દુષ્પ્રતિલેખના આદિ કરતા હૈં ઉસ સમય
ઉસે સ્મારણા વાચના દેની ચાહિયે, હસમે ઉસે યહ સમજ્ઞાના ચાહિયે
કિ હૈં આયુષ્મન્ ! તુમ્હેં યહ પહિલે ઘતલા દિયા ગયા હૈં કિ પ્રમાદ
વર્જનીય હૈં । હસલિયે હસ વાત કા હ્યાલ કરો, ઔર પ્રમાદ કા આસે-
ચન મત કરો તથા તપ એવ સયમ કી અઠ્ઠી તરહ આરાધના કરો,
હસકા નામ સ્મારણા હૈં । પ્રતિસ્મારણા વાચના શિષ્ય કો ઉસ સમય દી
જાતી હૈં જવ શિષ્ય અપની સમાચારી મેં વાર ૨ પ્રમાદ કરતા હૈં । ઉસ
સમય ઉસે યહી સમજ્ઞાયા જાતા હૈં કિ હે વત્સ ! દેહો યહ પ્રમાદ
ઠીક નહીં હૈં, હસસે તપ એવ સયમ કી આરાધના ઠીક ૨ નહીં હોતી હૈં ।
તુમ્હેં વાર વાર યહ સમજ્ઞા દિયા ગયા હૈં અતઃ હસકા પરિત્યાગ કર તપ
એવ સયમ કી આરાધના કરો । હસી મે આત્મા કી ભલાઈ હૈં, હસકા
નામ પ્રતિસ્મારણા હૈં । અવ દણ્ડના કહતે હૈં—હસ પ્રકાર ઉપદેશ, સ્મારણા,

ઉપદેશ છે નિદ્રારૂપ પ્રમાદમા પડેલ શિષ્ય જો પ્રતિલેખના ન કરે અથવા દુષ્પ્ર-
તિલેખના આદિ કરતો હોયતો એ સમયે એને સ્મારણા વાચના આપવી જોઈએ
એમા એને એ સમજાવવું જોઈએ કે આયુષ્યમન્ ! તમને એ પહેલું ખતાવ
વામા આવેલ છે કે, પ્રમાદ છોડવા યોગ્ય છે, જેથી એ વાતનો ખ્યાલ કરે ને
પ્રમાદનો ખ્યાલ ન કરે, તથા તપ અને સયમની આરી રીતે આરાધના કરે
આનું નામ સ્મારણા છે પ્રતિસ્મારણા વાચના શિષ્યને તે સમયે આપવામા આવે
છે ન્યારે શિષ્ય પોતાની સામાચારીમા વારવાર પ્રમાદ કરે છે તે સમયે
તેને એવું સમજાવાય છે કે હે વત્સ જુઓ આ પ્રમાદ ઠરવો ઠીક નથી તેનાથી
તપ અને સયમની આરાધના સારી રીતે થતી નથી તમને વખતો વખત એ
સમજાવવામા આવેલ છે, માટે તેનો પરિત્યાગ કરી સયમ અને તપની આરા-
ધના કરો તેમા આત્માની ભલાઈ છે, તેનું નામ પ્રતિ સ્મારણા છે હવે
હું હું કહે છે—આ પ્રકારનો ઉપદેશ સ્મારણા, પ્રતિસ્મારણા રૂપ ત્રણ પ્રકાર

છાયા—ઉપવિશતિ ઉપાધ્યાયઃ, શિષ્યા વિતરન્તિ વન્દન તસ્મૈ ।

સ તેમ્યઃ સર્વસમય, ગચયતિ સામાયિકપ્રમુલ્લમ્ ॥ ૧ ॥

વાચના—ત્રિવિધા ભવતિ—ઉપદેશઃ, સ્મારણા, પ્રતિસ્મારણા ચ । યે સ્વલુ ગૃહીત-સામાચારીકાઃ શિષ્યાસ્તેમ્ય સૂત્રાર્થવાચના દાતવ્યા । તેષા સામાચારીકરણે પ્રમાદં કુર્વતા ક્રમેણ ઉપદેશઃ, સ્મારણા, પ્રતિસ્મારણા ચ કરણીયા । તત્ર ગુરુસ્તાન્ પ્રતિ વદતિ—“ મુનીનામેષા સામાચારી યન્નિદ્રાવિકથાદયઃ પ્રમાદાઃ પરિહર્તવ્યાઃ ” એવ ઉપદેશઃ ।

“ ઉવવિસદ્ ઉવજ્ઞાઓ, સીસા વિચરતિ વદણ તસ્સ ।

સો તેસિં સન્વસમય, વાયદ્ સામાદ્યપ્પમુહ ॥ વાચના દેને વાલા ઉપાધ્યાય અપને આસન પર ચિરાજમાન જવ હો જાય તવ વાચના લેને વાલા શિષ્ય સર્વપ્રથમ ઉન્હેં વદના કરે । ફિર વાદ મેં ઉનસે સામાયિક આદિ સર્વ સૂત્રોં કી વાચના લેવે । ઉપદેશ ૧, સ્મરણા ૨ એવ પ્રતિ-સ્મારણા ૩ કે ભેદ સે વાચના ૩ પ્રકાર કી હૈ । જિન શિષ્યોં ને સામા-ચારી કો ગ્રહણ કર લિયા હૈ ઉન શિષ્યોં કો સૂત્રાર્થ કી વાચના દેના વ્હાહિયે । વે યદિ સામાચારી કે આચરણ કરને મેં પ્રમાદ કરે તો ગુરુ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વે ઉન્હેં ક્રમ સે ઉપદેશ, સ્મારણા એવ પ્રતિસ્મારણા રૂપ વાચના દેં । ઉસમેં વે ઉસે યહ સમજાવે કિ દેસો યહી મુનિયોં કી સામાચારી-આચાર હૈ કિ વે સર્વપ્રથમ નિદ્રા વિકથા આદિ પ્રમાદોં કો દૂર કરે । યહ ઉપદેશ હૈ । નિદ્રારૂપ પ્રમાદ મે પડા હુઆ શિષ્ય યદિ

વાચના દેવાની અને તેને ગ્રહણ કરવાની વિધિ આ પ્રકારે છે—

ઉવવિસદ્ ઉવજ્ઞાઓ, સીસા વિચરતિ વદણ તસ્સ ।

સો તેસિં સન્વસમય વાયદ્ સામાદ્યપ્પમુહ ॥

વાચના આપવાવાળા ઉપાધ્યાય જ્યારે પોતાના આસન ઉપર બિરાજમાન થઈ જાય ત્યારે વાચના દેવાવાળા શિષ્ય સર્વ પ્રથમ એમને વદના કરે અને પછી તેમની પાસેથી સામાયિક આદિ સર્વ સૂત્રોની વાચના લે ઉપદેશ, સ્મારણા અને પ્રતિ સ્મારણા ના ત્રણે ભેદથી વાચના ત્રણ પ્રકારની છે જે શિષ્યોએ સમાચારીને ગ્રહણ કરી લીધેલ હોય તે શિષ્યોને સૂત્રાર્થની વાચના દેવી નેઈએ તે કદી સામાચારીનું આચરણ કરવામા પ્રમાદ નરે તો ગુરુ કર્તવ્ય છે કે તે એને કુમથી ઉપદેશ, સ્મારણા, અને પ્રતિ સ્મારણા રૂપ વાચના આપે એમા તેઓ શિષ્યને એ સમજાવે કે, જુઓ આજ મુનિયોની સમાચારી આચાર છે કે જે સર્વ પ્રથમ નિદ્રા, વિકથા આદિ પ્રમાદોને દૂર રે આ

નિદ્રારૂપે પ્રમાદે, અપતિલેખને દુષ્પતિલેખનાદૌ ચ સકૃત્ સ્વલિતસ્ય સ્મારણા કર્તવ્યા મયતિ । યથા—“ મો આયુષ્મન્ ! પ્રમાદો વર્જનીયઃ ” ઇતિ પૂર્વમેવાસ્મામિ કથિતમ્, અતઃ પ્રમાદ મા કુરુ તપઃસયમ ચ સમારાધય, ઇત્યેષા સ્મારણા ।

અથ પ્રતિસ્મારણા—

પુનઃ પુનઃ સામાચાર્યા પ્રમાદ કુર્વન્ શિષ્યઃ પુનર્ગુરુણા વોધનીયઃ—“ વત્સ ! મા પ્રમાદતામ્, તપઃસયમારાધન ક્રિયતામ્ ” । ઇત્યેષા પ્રતિસ્મારણા ।

ઇત્યમુક્તોઽપિ યદિ પ્રમાદ્યતિ, તદા દણ્ડના—લઘુપ્રાયશ્ચિત્તરૂપા કર્તવ્યા ।

પ્રતિલેખના નહીં કરે અથવા દુષ્પ્રતિલેખના આદિ કરતા હૈં ઉસ સમય ઉસે સ્મારણા વાચના દેનીં ચાહિયે, હસમે ઉસે યહ સમજ્ઞાના ચાહિયે કિ હૈં આયુષ્મન્ ! તુમ્હેં યહ પહિલે ચતલા દિયા ગયા હૈં કિ પ્રમાદ વર્જનીય હૈં । હસલિયે હસ વાત કા ફ્યાલ કરો, ઔર પ્રમાદ કા આસે-વન મત કરો. તથા તપ એવ સયમ કી અચ્છીં તરહ આરાધના કરો, હસકા નામ સ્મારણા હૈં । પ્રતિસ્મરણા વાચના શિષ્ય કો ઉસ સમય દી જાતી હૈં જવ શિષ્ય અપની સમાચારી મેં વાર ૨ પ્રમાદ કરતા હૈં । ઉસ સમય ઉસે યહી સમજ્ઞાયા જાતા હૈં કિ હે વત્સ ! દેખો યહ પ્રમાદ ઠીક નહીં હૈં, હસસે તપ એવ સયમ કી આરાધના ઠીક ૨ નહીં હોતી હૈં । તુમ્હેં વાર વાર યહ સમજ્ઞા દિયા ગયા હૈં અતઃ હસકા પરિત્યાગ કર તપ એવ સયમ કી આરાધના કરો । હસીં મે આત્મા કી ભલાઈ હૈં, હસકા નામ પ્રતિસ્મારણા હૈં । અથ દણ્ડના કહતે હૈં—હસ પ્રકાર ઉપદેશ, સ્મારણા,

ઉપદેશ છે નિદ્રારૂપ પ્રમાદમા પડેલ શિષ્ય જો પ્રતિલેખના ન કરે અથવા દુષ્પ્રતિલેખના આદિ કરતો હોયતો એ સમયે એને સ્મારણા વાચના આપવી જોઈએ એમા એને એ સમજાવવું જોઈએ કે આયુષ્યમન્ ! તમને એ પડેલું ખતાવવામા આવેલ છે કે, પ્રમાદ છોડવા યોગ્ય છે, જેથી એ વાતને ખ્યાલ કરે ને પ્રમાદનો ખ્યાલ ન કરે, તથા તપ અને સયમની સારી રીતે આરાધના કરે । આનું નામ સ્મારણા છે । પ્રતિસ્મારણા વાચના શિષ્યને તે સમયે આપવામા આવે છે જ્યારે શિષ્ય પોતાની સામાચારીમા વારવાર પ્રમાદ કરે છે તે સમયે તેને એવું સમજાવાય છે કે હે વત્સ જુઓ આ પ્રમાદ કરવો ઠીક નથી તેનાથી તપ અને સયમની આરાધના સારી રીતે થતી નથી તમને વખતો વખત એ સમજાવવામા આવેલ છે, માટે તેનો પરિત્યાગ કરી સયમ અને તપની આરાધના કરે તેમા આત્માની ભલાઈ છે, તેનું નામ પ્રતિ સ્મારણા છે હવે હવે કહે છે—આ પ્રકારનો ઉપદેશ સ્મારણા, પ્રતિસ્મારણા રૂપ ત્રણ પ્રકાર

તતોઽપિ યદિ પ્રમાદ્યતિ તર્હિ માસલઘુપ્રાયશ્ચિત્તરૂપા દણ્ડના કર્તવ્યા ।
 इत्थ दण्डितोऽपि यदि प्रमादान्न विरमते तदा कुटुमदृष्टान्तो उक्तव्यः । यथा-अतीव
 પિષ્ટં કુટુમં 'કેસર' इति भाषाप्रसिद्ध पापाणमिव कठोर न भवति, भवान्
 મહતા પ્રયાસેન પ્રતિનોદ્યમાનઃ કથ પ્રમત્તઃ સટ્ટતઃ । અત્ર માસલઘુ દીપતે ।

વાસ્તવાદૂર્ઘ્યં યદિ પ્રમાદત્તો ન નિર્મત્તે તદા નિષ્કાસના કર્તવ્યા । અથાસૌ
 स्वय परेण वा प्रज्ञापितः सन् पुनरागत्य प्रमादात् प्रतिनिवृत्तो वदति-भगवन् ! क्षमस्व
 મદીયમપરાધનિકુરમ્બમ્, ન પુનરેઽ કરિષ્યામીતિ । તદા ગુરુરેવં વદેત-યથા

પ્રતિસ્મારણારૂપ ત્રીન પ્રકાર કી વાચના કે દેને પર ખી યદિ શિષ્ય
 પ્રમાદપતિત હોતા હૈ, તો ઉસે એક માસ કા લઘુ પ્રાયશ્ચિત્ત દેના ચાહિયે ।
 उस समय उससे यह कहना चाहिये कि देखो केशर जब बार २ रगड़
 કર પીસી જાતી હૈ તો વહ ખી પાપાણ જૈસી કઠોર નહીં રહતી હૈ કિન્તુ
 ફકદમ નરમ પડ જાતી હૈ પરન્તુ વહે આશ્ચર્ય કી વાત હૈ કિ તુમ્હેં બાર २
 સમજાયા જાતા હૈ ફિર ખી તુમ પ્રમાદ કો નહીં છોડતે હો । કયા વાત
 હૈ પતા નહી પડતા કિ તુમ પ્રમાદી કયોં વન રહે હો ॥

આચાર્ય તથા અન્ય મુનિ દ્વારા ત્રીન વાર સમજાને પર ખી યદિ
 શિષ્ય પ્રમાદ સે પીછે નહી હટતા હૈ, ઉસ સમય ઉસે સઘ સે બાહર
 કરને રૂપ દણ્ડ દેના ચાહિયે । ઉસ સમય યદિ દૂસરોં કે દ્વારા સમજાવે
 જાને પર અથવા અપની ગલ્તી અપને આપ સ્વીકાર કરને પર યહ એસા
 ગુરુ મહારાજ કે સમક્ષ કહે કિ હૈ ગુરુ મહારાજ ! મેરે અભીતક કે
 સમસ્ત અપરાધ આપ ક્ષમા કરે, અબ આગે એસા નહી કરને કા ખાબ

રની વાચના દેવા છતાં પણ જો શિષ્ય પ્રમાદ વશ બને, તો તેને એક માસનું
 લઘુ પ્રાયશ્ચિત્ત દેવું જોઈએ તે સમય તેને એવું કહેવું જોઈએ કે, કેશર
 ને વારવાર ઘુટાઈ ઘુટાઈને પીસવામા આવે છે, તો પણ પથ્થરની
 માફક કઠોર નહિ બનતા વધુ ને વધુ નરમ બને છે ઘણા જ આશ્ચર્યની
 વાત છે કે, તમને વારવાર સમજાવવા છતાં પણ તમે પ્રમાદને છોડતા નથી
 કયું કારણ છે તે સમજાવું નથી કે તમે તમારો પ્રમાદ છોડતા નથી આચાર્ય
 તથા અન્ય મુનિદ્વારા ત્રણવાર સમજાવ્યા છતાં પણ જો શિષ્ય પ્રમાદથી પાછો
 ન હટે તો તેને તે સમયે સઘની બહાર કરવારૂપ દડ દેવો જોઈએ તે સમય
 કદાચ બીજાઓ દ્વારા સમજાવવાથી અથવા પોતાની ભૂલ પોતે જ સ્વીકારીને તે
 ગુરુ મહારાજ સમક્ષ એવું કહે કે, હે ગુરુ મહારાજ ! મારા આજ સુધીના
 બધા અપરાધ આપ માફ કરો, હવે આગળ હું આવું નહિ કરું તે સમયે

તામ્બૂલપત્ર કુથિત ન પરિત્યજ્યતે ચેત્, તર્હિ શેપાણ્યપિ પત્રાણિ તત્ ક્રોધયતિ ।
 एवं ત્વમપિ સ્વયં વિનષ્ટો મમ અન્યાનપિ સાધૂન્ વિનાશયિष्यસીતિ કૃત્વા
 નિષ્ક્રાસિતોઽસ્માભિઃ । સપ્રતિ પુનરપ્રમત્તેન ભવિતવ્યમ્, માસગુરુ ચ તે પ્રાયશ્ચિત્તમ્ ।

અત્ર રાજદષ્ટાન્તો વર્ણનીયઃ ।

કસ્યચિદ્ રાજોઽક્ષિરોગઃ સજાતઃ । તત્પત્યૈશાસ્ત્રચિકિત્સા કૃતુમશક્તા
 અબૂવન્ । અન્યથ કશ્ચિદાગત્તુકો વૈદ્યસ્તત્રાગત્યાહ—મમાક્ષિગુટિકાસ્તુ અક્ષિરોગપ્રશ-
 મન્યઃ । તાભિરજ્જિતેષુ અક્ષિપુ તીવ્રતરા દુઃસહા વેદના ભવતિ । સા તુ મુહૂર્તમાત્રમ્ ।

હૈ, ઉસ સમય ગુરુ મહારાજ ઉસસે એસા કહેં કિ દેલ્હો, પાન સઢ જાને
 પર યદિ બાહર નિકાલ કર ન ફેંક દિયા જાય તો વહ જૈસે અન્ય પાનો
 કો સઢા કર વિગાડ દેતા હૈ, ઉસી પ્રકાર તુમ બી સ્વયં વિનષ્ટ હોકર
 મેરે સઘ કે અન્ય સાધુઓં કો વિનષ્ટ કર દોગે હસ રૂયાલ સે હમ
 તુમ્હેં સઘ સે બાહર કર રહે હૈં । યદિ આગે એસા નહીં કરોગે તો સઘ મેં
 રલ્લ લિયે જાતે હૈં । હસલિયે જાઓ ૧ માસ કા યહ તુમ્હેં ગુરુ પ્રાયશ્ચિત્ત
 દિયા જાતા હૈં । હસ વિષય મેં એક રાજા કા દષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

કિસી એક રાજા કો આંલો મેં રોગ હો ગયા । નગર બર મેં જિતને
 વૈદ્ય થે ઉન સય ને સૂચ યત્નપૂર્વક ઇલાજ કિયા, પરતુ ઉનકે ઇલાજ સે
 રાજા કી આંલો કા રોગ શમિત નહીં હુઆ । એક સમય વહાં બાહર
 ગાવ કા એક વૈદ્ય આયા । ઉસને નરેશ કે પાસ જાકર કહા કિ મહારાજ !
 હમારે પાસ એસી ગોલિયા હૈં જો આંલો મેં આજને પર ચિલકુલ રોગ
 કો નષ્ટ કર દેતી હૈં । પરન્તુ ઉનકે આજને પર ૧ મુહૂર્ત તક બડી દુઃસહ

શુભહારાજ તેને એવુ કહે કે બુઓ પાન સડી જવાથી બહાર કાઢી ફેંકી
 દેવામા ન આવે તો તે જેમ બીજા પાનને સડાવી બગાડી દે છે તે જ રીતે
 તમે પણ સ્વયં વિનષ્ટ બની મારા સઘના બીજા સાધુઓને પણ વિનષ્ટ
 બનાવી દેશે । આ જ્યાલથી તમને સઘથી બહાર કરવામા આવે છે કદાચ
 આગળ એવુ નહીં કરો તો સઘમા રાખવામા આવશે આ માટે તમને એક
 મહિનાનુ શુરૂ પ્રાયશ્ચિત્ત આપવામા આવે છે

આ વિષયમા એક રાજાનો દાખલો આ પ્રકારે છે —

કોઈ એક રાજાની આખમા રોગ થયો, શહેરમા જેટલા વૈદ્ય હતા તે
 સઘળાથી ખૂબ પ્રયત્ન પુરુંક ઈલાજ કરવામા આવ્યો પરતુ તેઓના ઈલાજથી
 રાજાની આખાનો રોગ મટયો નહીં એક સમયે ત્યા બહાર ગામનો એક વૈદ્ય
 આવ્યો તેણે રાજાની પાસે પહોચી કહ્યુ કે, મહારાજ ! મારી પાસે એવી ગોળીઓ
 છે, જે આખામા આજવાથી રોગને બીજકુલ મટાડે છે પરતુ તેને આજવાથી

યદિ વેદનાયા સત્યા મા પ્રાણદણ્ડ કર્તુ કર્મચારિભ્ય આજ્ઞા ન દદાસિ, તર્હિ તવા-
ક્ષિણી અજ્ઞયામિ । રાજ્ઞા કથિતમ્—નાહ તવ પ્રાણદણ્ડ કર્તુમાજ્ઞાપયિષ્યામિ । તદા
રાજ્ઞોઽક્ષ્ણોરન્ન વૈદ્યઃ કૃતવાન્ । અજ્ઞિતયોરક્ષ્ણોસ્તીત્રતરા વેદના જાતા । તદા
રાજ્ઞા નિગદિતમ્—‘અનેનાક્ષિણી મમ પીડિતે, અત એન મારય ’ ઇત્યાબ્રા સ્વકર્મ-
ચારિણઃ પ્રતિ દત્તવાન્ । તૈઃ કર્મચારિભિસ્તસ્ય રાજ્ઞો હિતકર વિજ્ઞાય વૈદ્યઃ પ્રચ્છન્નઃ
સ્થાપિતઃ । યુહૃતાન્તરેણ રાજ્ઞો વેદના ઉપશાન્તાઃ, અક્ષિણી રોગરહિતે દિવ્યે દિવ્ય-
જ્યોતિષ્મતી સજાતે । તદા રાજ્ઞા વૈદ્યઃ સ્મૃતઃ । રાજકર્મચારિભિરાનીય સમર્પિતો
વૈદ્યઃ સત્કારિત સમાનિતથ । યથા તસ્ય રાજસ્તત્કાલદુઃસહમપિ ગુટિકાન્ન ક્રમેણ
ચક્ષુષો નૈરુજ્યકરણાત્ પરિણામસુન્દર સમજનિ, એવ ભવતામપિ સ્મારણાદિક સ્વ-
પીડા હોતી હૈ । યદિ આપ વેદના હોને પર અપને કર્મચારિયોં કો મુક્ષે
પ્રાણદણ્ડ દેને કી આજ્ઞા ન કરે તો મેં આપકી આંખોં મેં ઉન ગોલિયોં
કો આજ સકતા હ । રાજાને વૈદ્ય કી વાત સુન કર ઉસે અભય કરને
કા વચન દે દિયા । વૈદ્ય ને બી ગોલિયો કો ઘિસ કર રાજા કી આંખોં
મેં આજ દિયા । આજતે હી રાજા કી આંખોં મેં તીવ્રતર દુઃસહ વેદના
હોને લગી । ઉસ વેદના સે પીડિત હોકર રાજા ને ઉસે મારને કી
આજ્ઞા દે દી । કર્મ ચારિયોં ને ઉસે રાજા કા હિતકારી માન કર એક
જગહ છિપા દિયા ઓર મારા નહોં । કુછ સમય કે વાદ વેદના શાત હો
ગઈ ઓર આંખે રોગ રહિત હો ગઈ । રાજા ને પ્રસન્ન હોકર ઉસ વૈદ્ય
કો વાદ કિયા તથ કર્મચારિયોં ને ઉસ વૈદ્ય કો લાકર હાજર કિયા ।
રાજા ને ઉસકો સ્વ આદર સત્કાર કરકે વિસર્જિત કિયા । મતલબ
હસ દૃષ્ટાન્ત કા યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર ઉસ રાજા કે લિયે દુઃસહ બી

એક ઘડી સુધી ઘણી જ અસહ્ય વેદના થાય છે વેદના થવાથી આપ આપના
કર્મચારીઓ દ્વારા મને પ્રાણદંડ દેવાની આજ્ઞા ન કરે તો હું આપની આંખોમા
એ ગોળીઓ આજવા ઇચ્છુ છુ રાજાએ વેદની વાત સાંભળીને તેને અભય
કરવાનુ વચન આપ્યુ વૈદ્યે પણ ગોળીઓને ઘસીને રાજાની આંખમા આજ
દીધી આજતા જ રાજાની આંખોમા તીવ્રતર દુ સહ વેદના થવા લાગી, આ
વેદનાથી વ્યાકુળ બની રાજાએ તેને મારવાની આજ્ઞા આપી કર્મચારીઓએ
તેને રાજાને હિતકારી માની એક જગ્યાએ છુપાવી દીધો અને માયો નહી
થોડા સમય પછી વેદના શાન્ત થઈ અને આંખો રોગ રહિત બની રાજાએ
પ્રસન્ન થઈને તે વૈદ્યને વાદ ક્યોં ત્યારે કર્મચારીઓએ તે વૈદ્યને લાવીને હાજર
ક્યોં રાજાએ તેના ખૂબ આદરસત્કાર કરીને વિદાય આપી આ દૃષ્ટાન્તનો સાર એ
છેકે, રાજા માટે દુ સહ એવી આજ્ઞાની મીઠાઈ અગિયાર અગિયારી શાન્ત થય

પરુપ્તવાત્ યત્રપ્યાપાતમાત્રદુઃસ્વજનક તથાપિ પરિણામસુન્દરમેવ દ્રષ્ટવ્યમ્, ઇહ પરત્ર ચ સકલકલ્યાણપરપરાકારણત્વાદિતિ ।

॥ ઇતિ સપ્તમ વાચનાદ્વારમ્ ॥

સૂત્રાર્યોઃ પૌર્વાર્પ્યનિરૂપણનામકમણ્મદ્વારમ્—

અથ પૂર્વ સૂત્રમ્ અર્થો વા ? ઇતિ નિરૂપ્યતે—ઉત્પાદવ્યયઐવ્યલક્ષણોર્ઞસ્તીર્થ-
કૈઃ પૂર્વમુક્તઃ, પથાત્ તમેવાર્થ હૃદયે નિધાય ગણધરાઃ સૂત્રં રચયન્તિ, તસ્માદર્થતઃ
પથાદ્ભાવિ સૂત્રમ્, ઇતિ સિદ્ધાન્તઃ । અતઃ એવ સૂત્રમ્ અણુ-લઘુ ભવતિ, અર્થસ્તુ મહાન્,
ગુટિકાજન આલો કી પીડા કા શમક હુઆ-પીડાજનક હોને પર ભી
પરિણામ મેં હિતવિધાયક હુઆ, ઉસી પ્રકાર શિષ્યોં કો ભી ગુરુ
મહારાજ દ્વારા પ્રદત્ત સ્મારણાદિક તીવ્ર કઠોર હોને પર ભી આયતિ-
(ઉત્તરકાલ) સુખ કારક હોને સે એકાન્ત હિતવિધાયક હી હોતે હૈં ।
ક્યોં કિ હનસે હસ લોક મેં તથા પરલોક મેં આત્મા કા હિત હી હોતા
હૈ અહિત નહીં ।

॥ સાતવાં દ્વાર સમાપ્ત હુઆ ॥ ૭ ॥

અવ આઠવાં દ્વાર કહતે હૈં—

સૂત્ર એવ અર્થ કે પૌર્વાર્પ્ય દ્વાર કા નિરૂપણ કરતે હૈં—

અવ યહાં યહ વતલાયા જાતા હૈ કિ પહિલે સૂત્ર હોતા હૈ કિ અર્થ
હોતા હૈ । ઉત્પાદ, વ્યય, એવ ધ્રૌવ્ય હસ લક્ષણ સે યુક્ત અર્થ-પદાર્થ
હોતા હૈ । અર્થ કા યહ લક્ષણ તીર્થકર પ્રભુને કહા હૈ । ઇસી અર્થ
કો હૃદય મેં અવધૂત કર ગણધર દેવોં ને સૂત્રોં કી રચના કી હૈ । હસ-

પીડા આપનાર હોવા છતાં પણ પરિણામમાં હિતકારક પરિણામ આવ્યું
આ પ્રકાર શિષ્યોએ પણ શુભહારાજ દ્વારા પ્રદત્ત સ્મારણાદિત્વ તીવ્ર-કઠોર હોવા
છતાં પણ અતે શુભ ઠરનાર સુખકારક હોવાથી એકાન્ત હિતવિધાયક જ હોય
છે કેમકે એનાથી આલોઠ તથા પરલોઠમાં આત્માનું હિત થાય છે, અહિત નહીં

॥ સાતમું દ્વાર સમાપ્ત થયું ॥૭॥

હવે આઠમું દ્વાર કહેવામાં આવે છે—

સૂત્ર તથા અર્થના પૌર્વાર્પ્યદ્વારનું નિરૂપણ કરવામાં આવે છે —

હવે અહિં એ બતાવવામાં આવે છે કે, પહેલાં સૂત્ર હોય છે કે અર્થ
હોય છે ઉત્પાદ, વ્યય, અને ધ્રૌવ્ય આ લક્ષણથી યુક્ત અર્થ પદાર્થ બને છે
અર્થનું એ લક્ષણ તીર્થ કર પ્રભુએ ઠહેલ છે તે અર્થને હૃદયમાં ધારણ કરીને
ગણધર દેવોએ સૂત્રની રચના કરી છે, માટે અર્થની પાછળ સૂત્ર છે, એ સિદ્ધાન્ત

યદિ વેદનાયા સત્યા મા પ્રાણદણ્ડ કર્તુ કર્મચારિભ્ય આજ્ઞા ન દદાસિ, તર્હિ ત્વા-
ક્ષિણી અજ્ઞયામિ । રાજા કથિતમ્-નાહ તત પ્રાણદણ્ડ કર્તુમાજ્ઞાપયિષ્યામિ । તદા
રાજોઽક્ષ્ણોરજ્ઞન વૈદ્યઃ કૃતવાન્ । અજ્ઞિતયોરક્ષ્ણોસ્તીત્રતરા વેદના જાતા । તદા
રાજા નિગદિતમ્-‘અનેનાક્ષિણી મમ પીઢિતે, અત એન મારય ’ ઇત્યાજ્ઞા સ્વકર્મ-
ચારિણઃ પ્રતિ દત્તવાન્ । તૈઃ કર્મચારિભિસ્તસ્ય રાજો હિતકર વિજ્ઞાય વૈદ્યઃ પ્રચ્છન્નઃ
સ્થાપિતઃ । મુહૂર્તાન્તરેણ રાજો વેદના ઉપશન્તાઃ, અક્ષિણી રોગરહિતે દિવ્યે દિવ્ય-
જ્યોતિષ્મતી સજાતે । તદા રાજા વૈદ્યઃ સ્મૃતઃ । રાજકર્મચારિભિરાનીય સમર્પિતો
વૈદ્યઃ સત્કારિત સમાનિતથ્ । યથા તસ્ય રાજસ્તત્કાલદુઃસહમપિ ગુટિકાજ્ઞન ક્રમેણ
ચક્ષુષો નૈરુજ્યકરણાત્ પરિણામસુન્દર સમજનિ, એવ ભવતામપિ સ્મારણાદિક સ્વ-
પીઢા હોતી હૈ । યદિ આપ વેદના હોને પર અપને કર્મચારિયોં કો મુક્કે

પ્રાણદણ્ડ દેને કી આજ્ઞા ન કરે તો મૈં આપકી આંખોં મૈં ઉન ગોલિયોં
કો આજ સકતા હ । રાજાને વૈદ્ય કી વાત સુન કર ઉસે અભય કરને
કા વચન દે દિયા । વૈદ્ય ને બી ગોલિયોં કો ઘિસ કર રાજા કી આંખોં
મૈં આજ દિયા । આંજતે હી રાજા કી આંખોં મૈં તીવ્રતર દુઃસહ વેદના
હોને લગી । ઉસ વેદના સે પીઢિત હોકર રાજા ને ઉસે મારને કી
આજ્ઞા દે દી । કર્મ ચારિયોં ને ઉસે રાજા કા હિતકારી માન કર એક
જગહ છિપા દિયા ઓર મારા નહોં । કુછ સમય કે વાદ વેદના શાત હો
ગઈ ઓર આંખેં રોગ રહિત હો ગઈ । રાજા ને પ્રસન્ન હોકર ઉસ વૈદ્ય
કો યાદ કિયા તથ કર્મચારિયોં ને ઉસ વૈદ્ય કો લાકર હાજર કિયા ।
રાજા ને ઉસકો સૂચ આદર સત્કાર કરકે વિસર્જિત કિયા । મતલબ
હસ દષ્ટાન્ત કા યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર ઉસ રાજા કે લિયે દુઃસહ બી

એક ઘડી મુઘી ઘણી જ અસહ્ય વેદના થાય છે વેદના થવાથી આપ આપના
કર્મચારીઓ દ્વારા મને પ્રાણદંડ દેવાની આજ્ઞા ન કરે તો હું આપની આખોમાં
એ ગોળીઓ આજવા ઇચ્છુ છું રાજાએ વેદની વાત સાંભળીને તેને અભય
કરવાનું વચન આપ્યું વૈદ્યે પણ ગોળીઓને ઘસીને રાજાની આખમાં આજ
દીધી આજતા જ રાજાની આખોમાં તીવ્રતર દુઃસહ વેદના થવા લાગી, આ
વેદનાથી વ્યાકુળ બની રાજાએ તેને મારવાની આજ્ઞા આપી કર્મચારીઓએ
તેને રાજાનો હિતકારી માની એક જગ્યાએ છુપાવી દીધો અને માથે નહી
થોડા સમય પછી વેદના શાન્ત થઈ અને આખો રોગ રહિત બની રાજાએ
પ્રસન્ન થઈને તે વેદને યાદ કર્યો ત્યારે કર્મચારીઓએ તે વેદને લાવીને હાજર
કર્યો રાજાએ તેનો ખૂબ આદરસત્કાર કરીને વિદાય આપી આ દષ્ટાન્તનો સાર એ
છેકે, રાજા માટે દુઃસહ એવી આખોની પીડાનું ગુટિકાના અજનથી શમન થયું

તત્ર માન્તિ સ્મ । એવ પેટિકાસ્થાનીયે સૂત્રે વહૂન્યર્થપદાનિ વર્તન્તે, તત્ર સૂત્રમેવ ગાદર ભવિતુમર્હતિ નાર્યં ઇતિ । કિંચાર્યસ્ય મહત્ત્વમેકાન્તતો નાસ્તિ, પ્રથમે ઉત્તિસજ્ઞાતે હિ ‘અનુક્રમ્પા કર્તવ્યા’ ઇત્યર્થો વહુભિઃ સૂત્રૈર્વર્ણિતઃ । તથા-અષ્ટાદશે સુસમાદારિકાજ્ઞાતે વર્ણરૂપપલાદિદ્વ્યર્થ નાહારયિતવ્યમ્, ઇત્યર્થો વહુભિઃ સૂત્રૈર્વર્ણિતઃ, તસ્માદર્થો ન મહાન્ કિન્તુ સૂત્રમેવ મહદિતિ ચેત્—?

અગ્રોચ્યતે—પૂર્વ સૂત્ર પદ્યાર્થઃ, ઇતિ ન સમવતિ । અર્થસ્ય હિ સૂત્રતઃ પશ્ચાદ્ભાવિત્વ ન યુજ્યતે, અર્થં વિના સૂત્ર નિશ્ચારહિત સત્ કીદૃશ સ્યાત્ ? અસવદ્દ મેં અનેક વસ્ત્ર રચ દિયે જાતે હેં ણ્તાવતા પેટી મેં હી વાદરતા આલી હૈ વસ્ત્રોં મે નહી । કયો કિ ઉસકે આધાર સે હી ગહન વસ્ત્ર ઉસમે સમા જાતે હેં । ઇસી તરહ પેટી કે સ્થાનીય સૂત્ર મેં ખી વહુત સે અર્થપદ રહા કરતે હૈ ઇસલિયે સૂત્ર કો હી વાદર હોને કા પ્રસંગ પ્રાપ્ત હોતા હૈ અર્થ કો નહીં । તથા-અર્થ મેં મહત્તા ખી એકાન્ત સે સ્થાપિત નહીં હોતી હૈ । “પ્રથમે ઉત્તિસજ્ઞાતે” જ્ઞાતાસૂત્ર કે પ્રથમ ઉત્તિસજ્ઞાત નામક અધ્યયન મેં ભગવાન ને ફરમાયા હૈ કિ અનુક્રમ્પા કરનીં ચાહિયે ઇસ પ્રકાર કા અર્થ વહુત સૂત્ર સે વર્ણિત કિયા હૈ । તથા “અષ્ટાદશે સુસમાદારિકાજ્ઞાતે” અર્થાત્ ઇસી જ્ઞાતા સૂત્ર કે અઠારવેં સુસમાદારિકાનામક અધ્યયન મેં વર્ણ, રૂપ, વલ આદિ કો વૃદ્ધિ નિમિત્ત મુનિયો કો આહાર નહીં કરના ચાહિયે યહ અર્થ વહુત સૂત્રો સે વર્ણિત કિયા હૈ । ઇસલિયે અર્થ મહાન્ નહીં હૈ કિન્તુ સૂત્ર હી મહાન્ હૈ યહી વાત જ્ઞાત હોતી હૈ ।

ઉત્તર-પહિલે સૂત્ર હોતા હૈ પશ્ચાત્ અર્થ યહ કથન યુક્તિયુક્ત નહીં હૈ,

આવે છે, વસ્ત્રોમા નહી, કેમ કે પેટીના આધારથી જ ઘણા વસ્ત્રો તેમા સમાઈ શકે, એવી રીતે સ્થાનીય સૂત્રમા પણ ઘણા અર્થ પદ રહ્યા હોય છે માટે જ સૂત્રને બાહર હોવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થને નહી તેમ અર્થમા મહત્તા પણ એકાન્તથી સ્થાપિત થતી નથી, જ્ઞાતા સૂત્રના પ્રથમ ઉત્તિસજ્ઞાત નામના અધ્યયનમા ભગવાને ફરમાવ્યું છે કે, અનુક્રમ્પા કરવી જોઈએ આ પ્રકારનો અર્થ ઘણા સૂત્રોથી વર્ણવવામા આવેલ છે તથા “અષ્ટાદશે સુસમાદારિકા જ્ઞાતે” અર્થાત્ આ જ્ઞાતા સૂત્રના અઠારમા “સુસમાદારિકા” નામના અધ્યયનમા વર્ણ, રૂપ, બળ વગેરેની વૃદ્ધિ નિમિત્તે મુનિયોએ આહાર ન કરવો જોઈએ આ અર્થ ઘણા સૂત્રોમા વર્ણવવામા આવેલ છે આ માટે અર્થ મહાન નથી પણ સૂત્ર જ મહાન છે આ વાત જ્ઞાત થાય છે

ઉત્તર-પહેલા સૂત્ર હોય છે પછી અર્થ આ કહેવું યુક્તિ યુક્ત નથી, કારણ

एकैरस्य सूत्रस्यार्थोऽनन्तः । स्तोत्रत्वात् पश्चादभिहितत्वाच्च सूत्रम् 'अणु' इत्युच्यते, तेन चाणुना सूत्रेण सद्दार्थस्य यः सम्बन्धो योगः स चानुयोग इत्युच्यते ।

ननु पूर्वमर्थः पश्चात् सूत्रमिति कथनमयुक्तम्, पूर्वं हि सूत्रपश्चादर्थः, सूत्राभावे तु अर्थः कस्य स्यात् । लौकिका जप्येमेव वदन्ति-आधारे सत्येवाधेय तिष्ठतीति ।

यच्च सूत्रमणु, अर्थस्तु मित्तव इति, तदप्ययुक्तम् ? एकस्या हि पेटिकायां बहूनि वस्त्राणि सन्ति, तत्र पेटिकाया एव गदरत्वं युज्यते, तद्वशाद् बहूनि वस्त्राणि

લિયે અર્થ કે પશ્ચાદ્ સૂત્ર હેં યહ સિદ્ધાન્ત નિર્ધારિત હો જાતા હૈ । સૂત્ર અણુ-લઘુ હોતા હૈ । તથા-અર્થ સૂત્ર કી અપેક્ષા મહાન્ હોતા હૈ । એક ૨ સૂત્ર કે અનન્ત અર્થ હોતે હૈ । સૂત્ર કો અણુ હસી અભિપ્રાય સે કહા ગયા હૈ કિ એક તો વહ અર્થ કે પશ્ચાદ્ નાવી હૈ ઓર દૂસરે વહ સ્તોક અર્થાત્ છોટા હોતા હૈ । ઉસ અણુ સૂત્ર કે સાથ અર્થ કા જો યોગ હૈ-સબધ હૈ ઉસી કા નામ અનુયોગ હૈ ।

પ્રશ્ન-પરિલે અર્થ હોતા હૈ વાદ મેં ઉસકે સૂત્ર હોતા હૈ યહ કથન અયુક્ત હૈ । કારણ કિ સૂત્ર કે વિના અર્થ નહીં હો સકતા હૈ । હસલિયે એસા માનના ચાહિયે કિ પહિલે સૂત્ર હોતા હૈ ઓર વાદ મેં અર્થ હોતા હૈ । લૌકિક જન ભી યહી કહતે હુએ પાયે જાતે હૈ । સૂત્ર આધાર હૈ ઓર અર્થ આધેય હૈ । સૂત્ર મેં અર્થ રહતા હૈ અર્થ મેં સૂત્ર નહીં । આધાર કે હોને પર હી આધેય રહ સકતા હૈ અન્યથા નહીં । દૂસરે-અર્થ કી અપેક્ષા જો સૂત્ર કો અણુ કહા ગયા હૈ વહ ભી ઠીક નહીં માલૂમ પડતા । કારણ કિ દેખા જાતા હૈ કિ એક હી સન્દૂક

નિર્ધારિત ખની જાય છે સૂત્ર અણુ-લઘુ હોય છે તથા અર્થ સૂત્રની અપેક્ષાથી મહાન હોય છે, એક એક સૂત્રના અનન્ત અર્થ થાય છે સૂત્રને અણુ એ અભિ પ્રાયથી કહેવામા આવેલ છે કે, એક તો તે અર્થના પશ્ચાદ્ભાવિ છે, (પાછળ થનાર) અને બીજી તે લઘુ હોય છે, એ અણુ સૂત્રની સાથે અર્થના જે યોગ છે-સબધ છે તેનું નામ અનુયોગ છે

પ્રશ્ન-પહેલો અર્થ થાય છે અને એ પછી સૂત્ર થાય છે, તે કહેવું અયુક્ત છે કારણ કે સૂત્ર વગર અર્થ થઈ શકે નહીં આ માટે સમજવું જોઈએ કે પહેલા સૂત્ર હોય છે અને પછી અર્થ થાય છે સૂત્ર આધાર છે અને અર્થ આધેય છે સૂત્રમા અર્થ રહે છે અર્થમા સૂત્ર નહીં આધારના હોવાથી જ આધેય રહી શકે છે તેના વગર નહીં બીજી અર્થની અપેક્ષા જે સૂત્રને અણુ કહેવામા આવેલ છે તે પણ ઠીક નથી કારણ કે, જોવામા આવે છે કે, એક જ પેટીમા ઘણા વસ્ત્ર રાખવામા આવે છે આથી તે પેટીમા ગદરતા

રચ્યન્તે । એવ વસ્ત્રસ્થાનીયસ્યાર્થસ્ય હચ્ચમ્, પેટિકાસ્થાનીયસ્ય તુ સૂત્રસ્થાનુ-
ત્વમેવ । યદપ્યુક્તમ્-અર્થો મહાનિત્યસ્યૈકાન્તતા નાસ્તીતિ તદપ્યવિચારિતિભાષિતમ્
-ઉત્ક્રિષ્ટજ્ઞાતાદિપુ સત્વાનુકમ્પાદિરોડ્ધસ્તત્તદધ્યયનમાત્રસ્ય, અશેષસ્ય તુ સૂત્રસ્ય
તદતિરિક્તા અપિ ગ્રહવોડ્ધર્થા. સન્તિ ।

॥ ઇતિ અષ્ટમ દ્વારમ્ ॥

અર્થ કે વિના સૂત્ર નિત્યારહિત હોતા હુઆ દશદાહિમ આદિ વાક્ય
કી તરફ કેવલ અસબદ્ધ ઓર નિર્ગથક હી માના જાતા હૈ । ૨ । જો યહ
કહા હૈ કિ પેટી કી તરફ સૂત્ર વાદર હોતા હૈ તથા વસ્ત્રાદિક કી તરફ
અર્થ અણુ હોતા હૈ સો યહ કહના મી ઠીક નહી હૈ । કયો કિ જિસ
પ્રકાર ડસી પેટી કે કિસી ંક વસ્ત્ર દ્વારા ડસી પેટી જૈસી અનેક પેટિયા
લપેટી જા સકની હ ડસી પ્રકાર ંક અર્થ સે અનેક સૂત્ર રચે જા સકતે હે ।
ઇસ તરફ વસ્ત્રસ્થાનીય અર્થ મે મહત્વ જાતા હૈ ઓર પેટી સ્થાનીય
સૂત્ર મે અણુત્વ હો । ંકાન્તસે અર્થ મે મહત્વ નહી હૈ કયો કિ ઉત્ક્રિષ્ટ
આદિ અધ્યયનો મે જો કહા ગયા હૈ વહ સત્વાનુકપાદિક રૂપ અર્થ
ડસ અધ્યયનમાત્ર કા હી હૈ, અર્થાત્ ડનમે અનુકપાદિ અર્થો કી હી
પ્રધાનતા હૈ । ઓર અનુકપાદિ અર્થો કો હી સિદ્ધ કિયા હૈ । ન કિ
અવશિષ્ટ સમસ્ત સૂત્ર કા । ડસકે તો ડસસે અતિરિક્ત ઓર મી
અનેક અર્થ હૈ ।

॥ યહ આઠવા દ્વાર સપૂર્ણ હુઆ ॥ ૮ ॥

દશદાહીમ આદિ વાક્યની માફક કેવળ અસબદ્ધિત અને નિર્ગથક જ માનવામા
આવે છે એમ કહેવામા આવે કે પેટીની માફક સૂત્ર બાહર હોય છે, તથા
વસ્ત્રાદિકની માફક અર્થ આણુ હોય છે તો તે કહેવું પણ ઠીક નથી કેમ કે, એ
પેટીના કોઈ એક વસ્ત્રમા આવી અનેક પેટીઓ બાધી શકાય છે એજ રીતે
એક અર્થથી અનેક સૂત્ર રચી શકાય છે આ રીતે વસ્ત્રનુ સ્થાનીય અર્થમા
મહત્વ આવે છે અને પેટી સ્થાનીય સૂત્રમા આણુત્વ જ એકાન્તથી અર્થમા મહત્વ
નથી એવું બે કહેવામા આવેલ છે તે પણ ઠીક નથી કેમકે, ઉત્ક્રિષ્ટ વગેરે
અધ્યયનમા બે કહેવાયેલ છે તે સત્વાનુકપાદિરૂપ અર્થ તે તે અધ્યયન
માત્રાના જ છે અર્થાત્ તેમા અનુકમ્પાદિ અર્થોની જ પ્રધાનતા છે અને અનુ
કમ્પાદિ અર્થોને જ સિદ્ધ કરેલ છે ન કે અવશિષ્ટ બધા સૂત્રોને એના તો એનાથી
બીજા ઘણા અર્થો છે

॥ આ આઠમું દ્વાર સપૂર્ણ થયું. ॥ ૮ ॥

નિરર્થક સ્વાત્, યથા નવ પૂપા દશદાહિમાનીત્યાદિવાક્ય સમ્બન્ધરહિત નિરર્થક ભવતિ । અપિ ચ-લૌકિકા અપિ શાસ્ત્રાઃ પ્રથમતોડ્યં દૃષ્ટ્વા મૂન કુર્વન્તિ, અર્થમન્ત-
રેણ સૂત્રસ્થાનિષ્પત્તેઃ । તથા ચોક્તમ્--

“અત્ય ભાસઈ અરિહા, તમેવ સુત્તીકરેતિ ગણધારી ।

અત્ય વિના ચ સુત્ત, અણિસ્સિય કેરિસ હોઈ ॥ ૧ ॥

છાયા--અર્થ માપતેડઈન્, તમેવ સુત્તીકુર્વન્તિ ગણધારિણઃ ।

અર્થ વિના ચ સૂત્રમ્, અનિચિત કીદશ સ્વાત્ ॥ ૧ ॥

કિન્ન--“અત્ય ભાસઈ અરિહા, સુત્ત ગુફતિ ગણહરા નિડણા ।”

અપરચ્ચ--સાસણસ્સ હિયદ્વાણ, તતો સુત્ત પવત્તઈ ॥

યદપ્યુક્ત--પેટિકાવદ્ વાદર સૂત્રમ્, અર્થસ્તુ અણુરિતિ તદપ્યસત્, યતસ્તસ્યા પેટિકાયા એક વસ્ત્રમાદાય તેનાનેકાઃ પેટિકા વધ્યન્તે, તથૈકેનાર્થેન બહુનિ સૂત્રાણિ

કારણ કિ અર્થ કે વિના નિશ્ચારહિત સૂત્ર હો હી નહીં સકતા હૈ । યદિ વદ્ હોતા હૈ તો “નવપૂપા દશદાહિમા” આદિ વાક્ય કી તરહ નિરર્થક ઓર અસબદ્ધ હી હોગા । લૌકિક શાસ્ત્ર કે જાનને વાલે ભી તો પ્રથમ અર્થ કો દેખકર હી સૂત્ર કી રચના કિયા કરતે હૈ । ક્યોં કિ અર્થ કે વિના સૂત્ર કી નિષ્પત્તિ નહીં હોતી હૈ । કહા ભી હૈ--

અત્ય ભાસઈ અરિહા, તમેવ સુત્તી કરેતિ ગણધારી ।

અત્ય વિના ચ સુત્ત, અણિસ્સિય કેરિસ હોઈ ॥ ૧ ॥

અત્ય ભાસઈ અરિહા, સુત્ત ગુફતિ ગણહરા નિડણા ।

સાસણસ્સ હિયદ્વાણ, તતો સુત્ત પવત્તઈ ॥ ૨ ॥

તીર્થંકર ભગવાન પહિલે અર્થ કી પ્રરૂપણા કરતે હૈ ઓર ડસી અર્થ કો ગણધર ભગવાન સૂત્રરૂપ મેં ગુથતે હૈ । ૧ ।

કે અર્થના વિના નિશ્ચા રહિત સૂત્ર થઈજ શકતુ નથી ડહાચ તે હોય છે, તો “નવપૂપા દશદાહિમા” આદિ વાક્યની માફક નિરર્થક અને સબધ વગરતુ હોય લૌકિક શાસ્ત્રના બાણવાવાળા પણ પ્રથમ અર્થને જોઈને સૂત્રની રચના કર્યા કરે છે કેમ કે અર્થના વગર સૂત્રની ઉત્પત્તિ થતી નથી કહુ પણ છે કે--

અત્ય ભાસઈ અરિહા, તમેવ સુત્તીકરેતિ ગણધારી ।

અત્ય વિના ચ સુત્ત, અણિસ્સિય કેરિસ હોઈ ॥ ૧ ॥

અત્ય ભાસઈ અરિહા, સુત્ત ગુફતિ ગણહરા નિડણા ।

સમણસ્સ હિયદ્વાણ, તતો સુત્ત પવત્તઈ ॥ ૨ ॥

તીર્થંકર ભગવાન પહેલા અર્થની પ્રરૂપણા કરે છે, અને જોજ અર્થને ગણધર ભગવાન સૂત્રના રૂપમા ગૂથે છે અર્થના વગર સૂત્ર નિશ્ચા

રચ્યન્તે । એવ યદ્વસ્થાનીયસ્યાર્થસ્ય હ્યમ્, પેટિકાસ્થાનીયસ્ય તુ સૂત્રસ્થાન-
ત્વમેવ । યદપ્યુક્તમ્-અર્થો મહાનિત્યસ્યેકાન્તતા નાસ્તીતિ તદપ્યવિચારિતિમાપિતમ્
-ઉત્ક્રિષ્ટજ્ઞાતાદિષુ સત્વાનુકમ્પાદિષોઽસ્તત્તદઅધ્યયનમાત્રસ્ય, અશેષસ્ય તુ સૂત્રસ્ય
તદતિરિક્તા અપિ મહોઽર્થાઃ સન્તિ ।

॥ इति अष्टम द्वास् ॥

અર્થ કે વિના સૂત્ર નિશ્ચારિત હોતા હુઆ દશદાહિમ આદિ વાક્ય
કી તરફ કેવલ અસવદ્ધ ઓર નિર્ચક હી માના જાતા હૈ । ૨ । જો યદ્
કહા હૈ કિ પેટી કી તરફ સૂત્ર વાદર હોતા હૈ તથા વસ્ત્રાદિક કી તરફ
અર્થ અણુ હોતા હૈ સો યદ્ કહના મી ઠીક નહીં હૈ । ક્યો કિ જિસ
પ્રકાર ઉસી પેટી કે કિસી ઁક વસ્ત્ર દ્વારા ઉસી પેટી જૈસી અનેક પેટિયા
લપેટી જા સકની હ ઉસી પ્રકાર ઁક અર્થ સે અનેક સૂત્ર રચે જા સકતે હે ।
હિસ તરફ વસ્ત્રસ્થાનીય અર્થ મેં મહત્વ જાતા હૈ ઓર પેટી સ્થાનીય
સૂત્ર મે અણુત્વ હો । ઁકાન્તસે અર્થ મે મહત્વ નહીં હૈ ક્યો કિ ઉત્ક્રિષ્ટ
આદિ અધ્યયનોં મે જો કહા ગયા હૈ વહ સત્વાનુકપાદિક રૂપ અર્થ
ઉસ અધ્યયનમાત્ર કા હી હૈ, અર્થાત્ ઉનમે અનુકપાદિ અર્થો કી હી
પ્રધાનતા હૈ । ઓર અનુકપાદિ અર્થો કો હી સિદ્ધ ક્રિયા હૈ । ન કિ
અવશિષ્ટ સમસ્ત સૂત્ર કા । ઉસકે તો ઉસસે અતિરિક્ત ઓર મી
અનેક અર્થ હૈ ।

॥ यह आठवां द्वार संपूर्ण हुआ ॥ ८ ॥

દશદાહીમ આદિ વાક્યની માફક કેવળ અસવદ્ધિત અને નિરચક જ માનવામા
આવે છે એમ ઠહેવામા આવે કે પેટીની માફક સૂત્ર બાહર હોય છે, તથા
વસ્ત્રાદિની માફક અર્થ આપુ હોય છે તો તે કહેવુ પણ ઠીક નથી કેમ કે, એ
પેટીના કોઈ એક વસ્ત્રમા આવી અનેક પેટીઓ બાધી શકાય છે એજ રીતે
એક અર્થથી અનેક સૂત્ર રચી શકાય છે આ રીતે વસ્ત્રનુ સ્થાનીય અર્થમા
મહત્વ આવે છે અને પેટી સ્થાનીય સૂત્રમા અણુત્વ જ એકાન્તથી અર્થમા મહત્વ
નથી એવુ જે કહેવામા આવેલ છે તે પણ ઠીક નથી કેમકે, ઉત્ક્રિષ્ટ વગેરે
અધ્યયનમા જે ઠહેવાયેલ છે તે સત્વાનુકપાદિરૂપ અર્થ તે તે અધ્યયન
માત્રાના જ છે અર્થાત્ તેમા અનુકમ્પાદિ અર્થોની જ પ્રધાનતા છે અને અનુ
કમ્પાદિ અર્થોને જ સિદ્ધ કરેલ છે ન કે અવશિષ્ટ બધા સૂત્રોને એના તો એનાથી
બીજા ઘણા અર્થો છે

॥ આ આઠમું દ્વાર સંપૂર્ણ થયું . ॥ ૮ ॥

અથ નવમ દ્વારમ્-સૂત્રાર્થતદ્ભયેષુ યથોત્તર પ્રાપ્ત્યમ્—

દ્વાદશાન્નમધીયનાના વૈયાટ્યે ક્રિયમાણે તેપા વૈયાટ્યકરાણા મહતી નિર્જરા ભવતિ તદાવરણીયસ્ય કર્મણઃ ક્ષયકરણાત્, તેપાં મહાપર્યગ્માન ચ ભવતિ-પુનરન્ય નવકર્મનધાભાવાત્ । નનુ કસ્ય કીદૃશી નિર્જરા ભવતિ ?

અગ્રોચ્યતે—સૂત્રેઽર્થ ચ યથોત્તર પ્રલવતી નિર્જરા । આવશ્યકાદિયાવચ્ચતુર્દશ પૂર્વાણિ મત્ર, તદ્દ્વારા યથોત્તર મહતી મહત્તરા નિર્જરા ભવતિ । ઇયમત્ર ભાવના-એક આવશ્યકસૂત્રધરસ્ય વૈયાટ્ય કરોતિ, અપરો દશવૈકાલિકસૂત્રધરસ્ય વૈયાટ્યક

સૂત્ર, અર્થ એવ સૂત્રાર્થ મેં યથોત્તર પ્રલવતા કા કથન નવમે ઠાર મે કરતે હૈ—

દ્વારશાગ કો પડતે હું ઓર વે વૈયાટ્ય કરતે હું (અર્થાત્ આચાર્ય ઉપાધ્યાય કી સેવા કરતે હું) ડનકો શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય કર્મો કી મહા-નિર્જરા હોતી હૈ તથા અન્ય નવીન કર્મ કા વન્ધ મી નહી હોતા હૈ । કિસકે કૈસી નિર્જરા હોતી હૈ ? ડસ જાત કો સ્પષ્ટ ક્રિયા જાતા હૈ-સૂત્ર એવ અર્થ કો પઢને વાલોં કી યથોત્તર મહાનિર્જરા હોતી હૈ । આવશ્યક સૂત્ર સે લેકર ૧૪ પૂર્વતક કે આગમ સૂત્ર હૈ । ડનકે દ્વારા ઉત્તરોત્તર મહાનિર્જરા હોતી હૈ મો તાત્પર્ય ડસકા ડસ પ્રકાર હૈ કિ કોઈ મુનિ આવશ્યક સૂત્ર કો જાનને વાલે કી વૈયાટ્ય (સેવા) કરતા હૈ ઓર કોઈ દૂસરા દશવૈકાલિક સૂત્ર કો જાનને વાલે કી વૈયાટ્ય (સેવા) કરતા હૈ । તો ડનમે આવશ્યક સૂત્ર કો જાનને વાલે કી વૈયાટ્ય કરને વાલે કી નિર્જરા કી અપેક્ષા જો દશવૈકાલિક કો પઢાને વાલે કી વૈયા

સૂત્ર, અથ એવ સૂત્રાર્થમા યથોત્તર પ્રલવતાનુ કથન નવમા દ્વારમા ડરે છે —

દ્વાદશાગ ભણે છે અને જે વૈયાટ્ય કરે છે (આચાર્ય-ઉપાધ્યયની સેવા કરે છે) એને શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય ડર્મોની મહાનિર્જરા થાય છે તથા નવા બીજા કર્મોના બધ પણ થતો નથી કોને કેવી નિર્જરા થાય છે ? આ વાતને સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે —

સૂત્ર અને અર્થને ભણવાવાળાને યથોત્તર મહાનિર્જરા થાય છે આવશ્યક સૂત્રથી લઈ ૧૪ પૂર્વ સુધીના આગમ સૂત્ર છે, એના દ્વારા ઉત્તરોત્તર મહાનિર્જરા થાય છે મતલબ કોઈ મુનિ આવશ્યક સૂત્રને ભણવાવાળાની વૈયાટ્ય (સેવા) કરે છે અને કોઈ બીજા દશવૈકાલિક સૂત્રને ભણવાવાળાની વૈયાટ્ય (સેવા) ડરે છે તો એમા આવશ્યકસૂત્રને ભણવાવાળાની વૈયાટ્ય કરવાવાળાની નિર્જરાને બદલે જે દશવૈકાલિકના ભણાવનારની વૈયાટ્ય કરવાવાળા છે,

स्तस्यावश्यकमूनधरवैयावृत्त्यकरापेक्षया महती निर्जरा, आवश्यकमूनधरस्यैव दश
वैकालिकाध्ययनेऽधिकारात् । एषाम् अस्तनाधस्तनतरश्रुतपरवैयावृत्त्यकरापेक्षया
उपर्युपस्थितश्रुतधरवैयावृत्त्यकरो यथोत्तर महानिर्जरावान् भवति । एव त्रयोदश-
पूर्वपरवैयावृत्त्यकरापेक्षया चतुर्दशपूर्वपरवैयावृत्त्यकरो महानिर्जराकारी भवति ।
एवमर्थ-नि भावनीयम् । आवश्यकार्थधरस्य यो वैयावृत्त्य करोति, तदपेक्षया दश
वैकालिकार्थधरस्य यो वैयावृत्त्यकरस्तस्य महती निर्जरा भवति, एव पूर्ववद्गोध्यम्
यथा सूत्रे यथोत्तर वलिष्टता एवमर्थेऽपि भावनीया । तत्र विशेषस्तु-अधरवैया

वृत्ति करने वाला है उसके महानिर्जरा होती है । क्यों कि आवश्यक
सूत्र को पढ़ चुकने वाले का ही अधिकार दशवैकालिक सूत्र के अध्ययन
में होता है । इस प्रकार नीचे २ श्रुत को पारण करने वालों की वैया-
वृत्ति करने वालों की निर्जरा की अपेक्षा जो ऊपर २ के श्रुत को पारण
करने वाले हैं उनकी वैयावृत्ति करने वालों की निर्जरा यथोत्तर अधिक
अधिकतर होती है । इसी तरह जो तेरहपूर्व के वारी हैं उनकी जो वैयावृत्ति
करने वाला है उसके जितनी निर्जरा होगी उसकी अपेक्षा जो १४ पूर्व
के पाठियों की वैयावृत्ति करने वाला होगा उसकी महानिर्जरा होगी ।
इसी तरह इनके अर्थ विषय में भी समझ लेना चाहिये । जैसे-जो आव-
श्यक सूत्र के अर्थ का पाठो है उसका जो वैयावृत्त्य करने वाला है उसके
जितनी निर्जरा होगी उसकी अपेक्षा जो दशवैकालिक सूत्र के अर्थ का
पाठो है उनकी वैयावृत्ति करने वाले की निर्जरा अधिकतर होगी । इस
तरह पहिले की तरह अर्थ के विषय में लगा लेना चाहिये । जिन तरह

એને મહાનિર્જરા થાય છે એમકે, આવશ્યક સૂત્ર પુરી રીતે શીખી લેનારનો જ
અધિકાર દશવૈકલિકસૂત્રના અભ્યાસનો હાય છે આ રીતે નીચે નીચેના શ્રુતને
ધારણ કરવાવાળાની વैयाવૃત્તિ કરનારને નિર્જરાની અપેક્ષા જે ઉપર ઉપરના
શ્રુતને વારણ કરવાવાળા છે એની વैयाવૃત્તિ કરનારની નિર્જરા યથોત્તર અધિક
અધિકતર થાય છે આ રીતે જે તેરપૂર્વના ધારક છે એમની જે વैयाવૃત્તિ કરે
છે, એને જેટલી નિર્જરા થાય એની અપેક્ષા જે ચૌદપૂર્વના ધારક છે એની વैयाવૃત્તિ
કરવાવાળાને મહાનિર્જરા થાય છે આવી જ રીતે અર્થમા પણ સમજવું જોઈ એ
જે આવશ્યક સૂત્રના અર્થના પાઠો છે, એની વैयाવૃત્તિ કરનારની જેટલી નિર્જરા
વાય એની અપેક્ષા જે દશવૈકલિક સૂત્રના અર્થના પાઠો છે એમની વैयाવૃત્તિ
કરવાવાળાની નિર્જરા અધિકતર થાય છે એજ રીતે પહેલાની માફક અર્થના વિષ-
યમા સમજી લેવું જોઈએ જે રીતે સૂત્રમા ઉત્તરોત્તર મહાનિર્જરા ઝડી છે એજ

વૃત્યકરેષુ નિશીથ-ગૃહસ્થ-વ્યવહારાર્થધરાણા વૈયાઘૃત્યકરો મહાનિર્જરામાત્ર
ભવતિ । તથા દ્વાદશાગ્નીધરસ્ય વૈયાઘૃત્યકરઃ । શેપાર્થેભ્યઃકેદઃ સૂત્રાર્થસ્ય વલ્વત્ત્વે
ફિં કારણમિતિ ચેત્-ઉચ્યતે-સ્વલિતચારિત્રસ્ય કેદઃસૂત્રાર્થેન શોધિર્ભવતિ, તસ્માત્
શેપાત્ સર્વસ્માદપ્યર્થાત્ કેદઃસૂત્રાર્થો વલગાન્ ।

સૂત્રેર્થે તથા યુગપત્ તદુભયાર્થમિચ્છિન્ત્યમાને યથોત્તર નિર્જરા વલગતી ભવતિ ।
સૂત્રાપેક્ષ્યાડયો મહદ્ધિક્ક, ઝર્વાપેક્ષ્યા તદુભયો મહદ્ધિક્ક, તત્ત્વ ફિં કારણમિતિ
ચેત્ ? અત્રોચ્યતે-ગૃહનિષ્પત્તી યત્ સાધન-કાષ્ઠ પાપાણાદિ, તત્સગ્રહે કૃતે સત્યેવ

સૂત્ર મેં ઉત્તરોત્તર મહાનિર્જરા કહી છે उसी तरह अर्थ मे उत्तरोत्तर
महानिर्जरा समझनी चाहिये । अर्थधरों की वैयावृत्ति करने वालों में
निशीथ, सूत्र, गृहस्तरूपसूत्र, एवं व्यवहार सूत्र के अर्थधरों की वैयावृत्ति
करने वालों के महानिर्जरा होतो हैं तथा-द्वादशाग्नी के पाठी की वैया-
वृत्ति करनेवाला महानिर्जरा करता है । शेष अर्थ की अपेक्षा केदः सूत्रों
के अर्थों में अधिकता क्यों कही गई हैं, उसका समाधान इस प्रकार
है । यदि कोई साधु अपने गृहोत्त चारित्र्य से स्प्रलित हो जाता है तो
उसकी शुद्धि केदश्रुत के अर्थ से होती है । इसलिये अवशिष्ट-समस्त
अर्थों की अपेक्षा केदश्रुतों का अर्थ अधिक कहा गया है ।

સૂત્ર કા, અર્થ કા તથા યુગપત્ સૂત્રાર્થ કા અધ્યયન કરાને પર યથો-
ત્તર અધિક ૨ નિર્જરા હોતી હૈ । સૂત્ર કી અપેક્ષા અર્થ મહાન્ હોતા હૈ
ઔર અર્થ કી અપેક્ષા તદુભય-સૂત્ર એવ અર્થ-યે દોનોં મહાન્ હોતે હૈ ।
इसमे कारण यह है कि जिस प्रकार घर बनाने में जो काष्ठपाषाण
आदि साधन हैं जब उनका सग्रह हो जाता है तब घर बनता है । उसी

રીતે અર્થમાં ઉત્તરોત્તર મહાનિર્જરા સમજવી જોઈએ અર્થધરોની વૈયાવૃત્તિ
કરવાવાળામાં નિશીથસૂત્ર, ગૃહસ્થસૂત્ર અને વ્યવહારસૂત્રના અર્થધરોની
વૈયાવૃત્તિ કરવાવાળાને મહાનિર્જરા થાય છે તથા દ્વાદશાગ્નીના પાઠીની વૈયાવૃત્તિ
કરનાર મહાનિર્જરા હરે છે શેષ અર્થની અપેક્ષા છેદ સૂત્રોના અર્થોમાં અધિ-
કતા કેમ કહેવામાં આવી છે, એનું સમાધાન આ પ્રકારનું છે -જો કોઈ સાધુ
પોતે ગ્રહણ કરેલા ચારિત્રથી સ્પ્રલિત થઈ બંધ છે તો એની શુદ્ધિ કેદશ્રુતના
અર્થથી થાય છે આ માટે અવશિષ્ટ-સમસ્ત અર્થોની અપેક્ષા છેદશ્રુતોના અર્થ
અધિક કહેવાયેલ છે

સૂત્રનું, અર્થનું તથા યુગપત્ સૂત્રાર્થનું અધ્યયન કરવાથી યથોત્તર અધિક
અધિક નિર્જરા થાય છે સૂત્રની અપેક્ષા અર્થ મહાન હોય છે આમાં એ કારણ
છે કે, જે રીતે ઘર બનાવવામાં પાષાણ લાકડા વગેરે સાધન છે, અને તેનો સગ્રહ

ગૃહ નિષ્પદ્યતે, તથાઽર્વાનુસન્ધાને મત્યેવ સૂત્ર નિષ્પદ્યતે, અતઃ સૂત્રાપેક્ષયાઽર્થસ્ય પ્રાધાન્ય મત્તિ । કિં ચ-સૂત્રગણધર પ્રોક્તમ્, અર્થસ્તુ મગવદ્ગોધિતસ્તસ્માત્ સૂત્રાપેક્ષયાઽર્થસ્ય પ્રાધાન્ય મત્તિ । તથાચોક્તમ્—

તિત્થગરદ્વાણો સ્વલુ, અત્યો સુત્ત તુ ગણધરદ્વાણ ।

અત્યેણ ય વજિજ્જઈ સુત્ત, તમ્હા ઉ સો વલ્લ ॥ ૧ ॥

છાયા-તીર્થરુરસ્થાનઃ સ્વલુ અર્થઃ, સૂત્ર તુ ગણધરસ્થાનમ્ ।

અર્થેન ચ વ્યજ્યતે સૂત્ર, તસ્માતુ સ ગલ્લાન્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા—અર્થઃ સ્વલુ તીર્થરુરસ્થાનઃ, તસ્ય તેનાભિહિતત્વાત્ । સૂત્ર તુ ગણધરસ્થાન તસ્ય તૈર્ગ્રયિતત્વાત્ । અર્થેન ચ યસ્માત્ સૂત્ર વ્યજ્યતે=પ્રકટીક્રિયતે, તસ્માત્ સોઽર્થઃ સૂત્રાદ્ વલ્લાન્ ॥ ૧ ॥

સૂત્રાપેક્ષયાઽર્થાપેક્ષયા ચ સૂત્રાર્થોભયસ્ય પ્રાગ્લ્યે દૃષ્ટાન્ત* પ્રદર્શ્યતે । યથા જાતમાત્રં દધિ મધુર, તદપેક્ષયા શર્કરા મધુરતરા, એક સમિલિતે દધિશર્કરે શ્રીલ-

તરહ અર્થ કા અનુસધાન જન હોતા હૈ તમી ગણધર મગવાન સૂત્રોં કી રચના કરતે હૈ । અતઃ સૂત્ર કી અપેક્ષા અર્થ મે પ્રધાનતા આતી હૈ । તથા-સૂત્ર ગણધરોં ને કહે હૈં ઓર અર્થ પ્રભુ દ્વારા પ્રરૂપિત હુઆ હૈં હસલિયે મી સૂત્રકી અપેક્ષા અર્થ મે પ્રધાનતા આજાતી હૈં । કહા મી હૈં-અર્થ તીર્થરુર કે સ્થાનાપત્ર હૈં ક્યોં કિ તીર્થરુર હી અર્થ કી પ્રરૂપણા કરતે હૈં । સૂત્ર ગણધર કે સ્થાનાપત્ર હૈં ક્યોં કિ વહ ઉનકે દ્વારા ગ્રથિત હોતા હૈં । અર્થ સે હી સૂત્ર ઉત્પન્ન હોતા હૈં અતઃ અર્થ હી પ્રધાન હૈં । સૂત્ર કી અપેક્ષા એવ અર્થ કી અપેક્ષા સૂત્રાર્થ કિસ પ્રકાર પ્રધાન હોતા હૈં યહ વાત દૃષ્ટાન્ત દ્વારા સ્પષ્ટ કી જાતી હૈં-જૈસે-તાજા દહી મીઠા હોતા હૈં । દહી કી અપેક્ષા શર્કર મીઠી હોતી હૈં । જય હન દોનોં કા પરસ્પર

વરવામા આવે છે ત્યારે જ ધર અને છે એ જ રીતે અર્થનુ અનુસધાન થાય છે, ત્યારે ગણધર ભગવાન સૂત્રાની રચના કરે છે આવી સૂત્રની અપેક્ષાએ અર્થના પ્રધાનતા આવે છે તથા-સૂત્ર ગણધરોએ કહેલ છે, અને અર્થ પ્રભુ દ્વારા પ્રરૂપિત થયેલ છે આ કારણે પણ અર્થના પ્રધાનતા આવે છે કહ્યું પણ છે-અર્થ તીર્થરુર પ્રભુના સ્થાનાપત્ર છે કેમકે, તીર્થરુર જ અર્થની પ્રરૂપણા કરે છે સૂત્ર ગણધરના સ્થાનાપત્ર છે કેમકે, તે એમના દ્વારા ગ્રથિત થાય છે અર્થથી જ સૂત્ર ઉત્પન્ન થાય છે આથી અર્થ જ પ્રધાન છે સૂત્રની અપેક્ષા અને અર્થની અપેક્ષા સૂત્રાર્થ કઈ રીતે પ્રધાન હોય છે, તે વાત દ્રષ્ટાન્ત દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે—જેમ-તાજા દહી મીઠું હોય છે, અને દહી થી સાકર મીઠી હોય છે, ત્યારે એ બન્ને ને એક બીજા સાથે મેળવવામા આવે છે ત્યારે

પડનામક દ્રવ્ય ભરતિ, તત્ સ્વરૂપ ઉમામ્યા પૃથગાસ્થિતામ્યા દધિર્શર્કરામ્યામધિકં
ત્રિશિષ્ટાસ્વાદજનક યથા ભરતિ, તથા સુભાર્થોભયમ્ય સર્વભાવાધિગમકારણત્વેન
ત્રિશિષ્ટભાવશુદ્ધિજનકત્વાત્ સર્વતઃ પ્રાધાન્યમ્ । અતસ્તદુભયધરસ્ય મહતી નિર્જરા
ભરતિ ॥ ૨૩ ॥

॥ इति नम द्वारम् ॥

પુનઃ શિષ્યસ્ય પ્રાગ્વિનયમાહ—

मूलम्—मुंस परिहरे भिम्बू, न र्य ओहंरणि वए ।

भासादोस परिहरे, मीय च वजेण सय्यां ॥ २४ ॥

મે સમિશ્રણ હો જાતા હૈ તો ઉસસે શ્રીગ્વટનામ કા એક અપૂર્વ મધુર
પદાર્થ બનતા હૈ । ઉસકા સ્વાદ ન દહી જૈસા હોતા હૈ ઓર ન શર્કર
જૈસા હોતા હૈ । કિન્તુ ડન દોનોં સે વિલક્ષણ સ્વાદ હોતા હૈ । હસી
તરહ સૂત્ર અર્થ યે દોનોં જય સમ્મિલિત હોતે હૈં તત્ર ઇનસે સમસ્ત ભાવોં
કા-પદાર્થોં કે સ્વરૂપ કા જ્ઞાન હોને લગતા હૈ જો ન કેવલ સૂત્ર સે સા ય
હૈ ઓર ન કેવલ અર્થ સે । હસસે ત્રિશિષ્ટ ભાવોં કી અર્થાત્-અધ્યવસાયોં
કી ત્રિશિષ્ટ શુદ્ધિ હોતી હૈ । હસલિયે સૂત્ર ઓર અર્થ ડન દોનોં કી
અપેક્ષા તદુભય પ્રધાન કહા ગયા હૈ ઓર હસીલિયે કેવલ સૂત્રધારી
અથવા કેવલ અર્થધારી કી અપેક્ષા તદુભયધારી કી સેવા કરને વાલે
કે મહાનિર્જરા હોતી હૈ । હસ તરહ તેવીસવી ગાથા કા અર્થ સંક્ષેપ સે
સપૂર્ણ હુઆ વિસ્તાર સે અર્થ અન્ય શાસ્ત્રો સે સમજના ચાહિયે ॥ ૨૩ ॥

नवमा द्वार सम्पूर्ण

એનાથી શ્રીગ્વટ નામનો એક અપૂર્વ મધુર પદાર્થ બને છે જેનો સ્વાદ ન દહી
જેનો હોય છે અને ન તો સાદર જેવો પરંતુ આ બન્નેથી શુદ્ધ જ બાતને।
સ્વાદ હોય છે આવીજ રીતે સૂત્ર અને અર્થ એ બન્ને બ્યારે સમ્મિલિત હોય
છે ત્યારે એનાથી 'સમસ્ત ભાવોતુ-પદાર્થોના સ્વરૂપતુ જ્ઞાન થવા લાગે છે જે
ન કેવળ સૂત્રથી સાધ્ય છે અને ન કેવળ અર્થથી એનાથી ત્રિશિષ્ટ ભાવોની
અર્થાત્-અધ્યવસાયોની ત્રિશિષ્ટ શુદ્ધિ થાય છે આ માટે સૂત્ર અને અર્થ આ
બન્નેની અપેક્ષા તદુભય પ્રધાન કહેવામા આવેલ છે અને એજ માટે કેવળ સૂત્ર
ધારી અથવા કેવળ અર્થધારીની અપેક્ષા તદુભયધારીની સેવા કરવાવાળાની મહા
નિર્જરા થાય છે આ રીતે તેવીસમી ગાથાનો અર્થ સંક્ષેપથી સપૂર્ણ થયે।
વિસ્તારથી અર્થ અન્ય શાસ્ત્રોથી સમજવો જોઈએ ॥ ૨૩ ॥

नवमु द्वार संपूर्ण

ઝાયા—મૃપા પરિહરેદ્ મિથુ, ન ચાવધારણી વદેત્ ।

ભાષાદોષ પરિહરેત્, માયા ચ વર્જયેત્ સદા ॥ ૨૪ ॥

ટીકા—‘મુમે પરિહરે’ ઇત્યાદિ ।

મિથુ=સાધુ, મૃપા=મૃપાનાદમ્-અસત્યવચન પરિહરેત્=વર્જયેત્ । મૃપાનાદઃ સક્ષેપેણ દ્વિવિધ -લૌકિકો લોકોત્તરચ્ચ । તત્ર પ્રત્યેક દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવ-ભેદા-ચતુર્થા । દ્રવ્યતો લૌકિકમૃપાનાદ -વિપરીતદ્રવ્યઋચનમ્, યથા-ગામ્ અથ ઋચયતિ । ક્ષેત્રત-યથા-અન્યદીયક્ષેત્ર પ્રતિ મર્દાયમિદ ક્ષેત્રમ્, ઇતિ ઋચનમ્ । એવમેત્ર કાલેઽપિ ભૂત ભવિષ્યદ્ વર્તમાનવિષયે વિપરીતઋચનમ્, યથા—પૂર્વાહ પ્રતિ-મધ્યાહ્નકાલો-ઽપમિતિ ઋચનમ્ ઇત્યાદિ ।

ભાવતો લૌકિકમૃપાનાદ -ક્રોધાદિકપાયનિમિત્તક, તત્ર ક્રોધતો યથા-રુષ્ટ પુત્રો વદતિ નૅપ મમ પિતા, રુષ્ટઃ પિતા ચા વદતિ-નૅપ મમ પુત્ર ઇતિ । માનતો

શિષ્ય કે વચનચિનય કે વિષય મે મૂત્રકાર સમજાતે હુળ કહતે હૅં કિ—‘મુસં’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(મિથુ મુસ પરિહરે-મિથુઃમૃપા પરિહરેત્) મિથુ-સાધુ કા કર્તવ્ય હૅં કિ વહ મૃપાવાદ કા પરિત્યાગ કર દેવે । મૃપાવાદ સક્ષેપ સે દો પ્રકાર કા હૅં-એક લૌકિક ઓર ઢસરા લોકોત્તર । યે દોનોં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ંવ ભાવ સે ચાર ૨ પ્રકાર કે હૅં । વિપરીત દ્રવ્ય કા કહના યહ દ્રવ્ય સે લૌકિક મૃપાવાદ હૅં જૅસે ગાય કો ઘોડા કહના ॥ ૧ ॥ ઢસરે કે ક્ષેત્રકો અપના ક્ષેત્ર બનાના યહ ક્ષેત્ર કી અપેક્ષા મૃપાવાદ હૅં ॥ ૨ ॥ પૂર્વાહ કો મધ્યાહ્નકાલ તતલાના યહ કાલ કી અપેક્ષા મૃપાવાદ હૅં ॥ ૩ ॥ જો ક્રોધાદિ કપાય નિમિત્તક હોતા હૅં વહ ભાવ કી અપેક્ષા મૃપાવાદ કહલાતા હૅં ૪ ॥ વહ ભી ચાર પ્રકાર કા હૅં-જૅસે ક્રોધ કે આવેશ મે

શિષ્યના વચનચિનયના વિષયમા મૂત્રકાર સમજાવતા કહે છે કે—મુસં ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મિથુમુસ પરિહરે-મિથુ મૃપાપરિહરેત્ મિથુ-સાધુનુ કર્તવ્ય છે કે તે મૃપાવાદનો પરિત્યાગ કરી દે મૃપાવાદ સક્ષેપથી બે પ્રકારે છે એક લૌકિક અને બીજો લોકોત્તર આ બન્ને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી ચાર પ્રકારના છે વિપરીત દ્રવ્યનુ કહેવુ એ દ્રવ્યથી લૌકિક મૃપાવાદ છે, જેમ ગાયને ઘોડો કહેવો, ॥૧॥ બીજાના ક્ષેત્રને પોતાનુ ક્ષેત્ર બનાવવુ તે ક્ષેત્રની અપેક્ષા મૃપાવાદ છે ॥૨॥ સવારને મધ્યાહન કાળ કહેવો એ કાળની અપેક્ષા મૃપાવાદ છે ॥૩॥ જે ક્રોધાદિક કપાય નિમિત્ત બને છે, તે ભાવની અપેક્ષા મૃપાવાદ કહેવાય છે ॥૪॥ તે પણ ચાર પ્રકારથી છે જેમ ક્રોધના આવેશમા આવીને પુત્ર કહે છે કે આ મારો પિતા નથી અથવા જે સમય

પડનામક ટ્રબ્ય ભવતિ, તત્ સ્વરુ ઉમાખ્યા પૃથગાસ્થિતાખ્યા દધિર્શર્કરાખ્યામથિક
વિશિષ્ટાસ્વાદજનક યથા ભવતિ, તથા સૂત્રાર્થોભયમ્ય સર્વભાવાધિગમકારણત્વેન
વિશિષ્ટમાનયુદ્ધિજનકત્વાત્ સર્વતઃ પ્રાધાન્યમ્ । યતસ્તદ્ભયધરસ્ય મહતી નિર્જરા
ભવતિ ॥ ૨૩ ॥

॥ ઇતિ નમં દ્વારમ્ ॥

પુનઃ શિષ્યસ્ય ગમિનપમાદ—

મૂલમ્—મુસં પરિહેરે ભિમ્ભૂ, ન ચં ઓહારણિ વણ ।

ભાસાદોસ પરિહેરે, મોય ચં વર્જેણ સયો ॥ ૨૪ ॥

મે સમિશ્રણ હો જાતા હૈ તો ઉસસે શ્રીગ્વટનામ કા એક અપૂર્વ મધુર
પદાર્થ બનતા હૈ । ઉસકા સ્વાદ ન દહી જૈસા હોતા હૈ ઓર ન શક્કર
જૈસા હોતા હૈ । કિન્તુ ઇન દોનોં સે ચિલક્ષણ સ્વાદ હોતા હૈ । હસી
તરહ સૂત્ર અર્થ યે દોનોં જય સમ્મિલિત હોતે હૈ તય ઇનસે સમસ્ત ભાવો
કા-પદાર્થો કેસ્વરૂપ કા જ્ઞાન હોનેલગતા હૈ જો ન કેવલ સૂત્ર સે સા ય
હૈ ઓર ન કેવલ અર્થ સે । હસસે વિશિષ્ટ ભાવો કી અર્થાન્-અખ્યવસાયો
કી વિશિષ્ટ શુદ્ધિ હોતી હૈ । હસલિયે સૂત્ર ઓર અર્થ ઇન દોનોં કી
અપેક્ષા તદુભય પ્રધાન કહા ગયા હૈ ઓર હસીલિયે કેવલ સૂત્રધારી
અથવા કેવલ અર્થધારી કી અપેક્ષા તદુભયધારી કી સેવા કરને બાલે
કે મહાનિર્જરા હોતી હૈ । હસ તરહ તેવીસવી ગાથા કા અર્થ સંક્ષેપ સે
સપૂર્ણ જુઆ વિસ્તાર સે અર્થ અન્ય શાસ્ત્રો સે સમજના ચાહિયે ॥ ૨૩ ॥

નવમા દ્વાર સમ્પૂર્ણ

એનાથી શ્રીખડ નામનો એક અપૂર્વ મધુર પદાર્થ બને છે જેનો સ્વાદ ન દહી
જેવો હોય તે અને ન તો સાકર જેવો પરંતુ આ બન્નેથી બુદ્ધિ જ બાતને।
સ્નાદ હોય તે આવીજ રીતે સૂત્ર અને અર્થ એ બન્ને બ્યારે સમ્મિલિત હોય
છે, ત્યારે એનાથી સમસ્ત ભાવોનું—પદાર્થોના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થવા લાગે તે જે
ન કેવળ સૂત્રથી માધ્ય છે અને ન કેવળ અર્થથી એનાથી વિશિષ્ટ ભાવોની
અર્થાત્-અખ્યવમાયોની વિશિષ્ટ શુદ્ધિ થાય છે આ માટે સૂત્ર અને અર્થ આ
બન્નેની અપેક્ષા તદુભય પ્રધાન કહેવામા આવેલ છે અને એજ માટે કેવળ સૂત્ર
ધારી અથવા કેવળ અર્થધારીની અપેક્ષા તદુભયધારીની સેવા કરવાવાગાની મહા
નિર્જરા થાય છે આ રીતે તેવીસવી ગાથાનો અર્થ સંક્ષેપથી સપૂર્ણ થયે।
વિસ્તારથી અર્થ અન્ય શાસ્ત્રોથી સમજવો બેઈ એ ॥ ૨૩ ॥

નવમુ દ્વાર સંપૂર્ણ

ઝાયા—મૃપા પરિહરેત્ મિશ્નુઃ, ન ચાવધારણી વદેત્ ।

ભાષાદોષ પરિહરેત્, માયા ચ વર્જયેત્ સદા ॥ ૨૪ ॥

ટીકા—‘મુસ પરિહરે’ ઇત્યાદિ ।

મિશ્નુ=સાધુઃ, મૃપા=મૃપાવાદમ્-અસત્યચન પરિહરેત્=વર્જયેત્ । મૃપાગાદ-સક્ષેપેણ દ્વિત્રિધઃ-લૌકિકો લોકોત્તરચ્ચ । તત્ર પ્રત્યેક દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવ-ભેદા-દ્યુતર્થા । દ્રવ્યતો લૌકિકમૃપાગાદ-વિપરીતદ્રવ્યરૂઢનમ્, યથા-ગામ્ અથ કથયતિ । ક્ષેત્રત-યથા-અન્યદીયક્ષેત્ર પ્રતિ મદીયમિદ ક્ષેત્રમ્, ઇતિ કથનમ્ । એમત્ર કાલેઽપિ ભૂત ભવિષ્યદ્ ર્તમાનવિષયે વિપરીતરૂઢનમ્, યથા—પૂર્વાહ પ્રતિ-મધ્યાહ્નકાલો-ઽપમિતિ કથનમ્ ઇત્યાદિ ।

ભાવતો લૌકિકમૃપાગાદઃ-ક્રોધાદિકપાયનિમિત્તકઃ, તત્ર ક્રોધતો યથા-રુષ્ટ પુત્રો વદતિ નૈવ મમ પિતા, રુષ્ટઃ પિતા ગા વદતિ-નૈવ મમ પુત્ર ઇતિ । માનતો

શિષ્ય કે વચનવિનય કે વિષય મે સૂત્રકાર સમજાતે દુષ્ટ કહતે હૈ કિ—‘મુસં’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(મિશ્નુ મુસ પરિહરે-મિશ્નુઃમૃપા પરિહરેત્) મિશ્નુ-સાધુ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ મૃપાવાદ કા પરિત્યાગ કર દેવે । મૃપાવાદ સક્ષેપ સે દો પ્રકાર કા હૈ-એક લૌકિક ઓર દુસરા લોકોત્તર । યે દોનોં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, એવ ભાવ સે ચાર ૨ પ્રકાર કે હૈ । વિપરીત દ્રવ્ય કા કહના વહ દ્રવ્ય સે લૌકિક મૃપાવાદ હૈ જૈસે ગાય કો ઘોડા કહના ॥ ૧ ॥ દુસરે કે ક્ષેત્રકો અપના ક્ષેત્ર બનાના વહ ક્ષેત્ર કી અપેક્ષા મૃપાવાદ હૈ ॥ ૨ ॥ પૂર્વાહ કો મધ્યાહ્નકાલ વતલના વહ કાલ કી અપેક્ષા મૃપાવાદ હૈ ॥ ૩ ॥ જો ક્રોધાદિ કપાય નિમિત્તક હોતા હૈ વહ ભાવ કી અપેક્ષા મૃપાવાદ કહલાતા હૈ ૪ ॥ વહ ભી ચાર પ્રકાર કા હૈ-જૈસે ક્રોધ કે આવેશ મે

શિષ્યના વચનવિનયના વિષયમા સૂત્રકાર સમજાવતા કહે છે કે—મુસં ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મિશ્નુમુસ પરિહરે-મિશ્નુ મૃપાપરિહરેત્ મિશ્નુ-સાધુ કર્તવ્ય છે કે તે મૃપાવાદનો પરિત્યાગ કરી દે મૃપાવાદ સક્ષેપથી બે પ્રકારે છે એક લૌકિક અને બીજો લોકોત્તર આ બન્ને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી ચાર પ્રકારના છે વિપરીત દ્રવ્યનું કહેવું એ દ્રવ્યથી લૌકિક મૃપાવાદ છે, જેમ ગાયને ઘોડો કહેવો, ॥૧॥ બીજાના ક્ષેત્રને પોતાનું ક્ષેત્ર બનાવવું તે ક્ષેત્રની અપેક્ષા મૃપાવાદ છે ॥૨॥ સવારને મધ્યાહન કાળ કહેવો એ કાળની અપેક્ષા મૃપાવાદ છે ॥૩॥ જે ક્રોધાદિક કપાય નિમિત્ત બને છે, તે ભાવની અપેક્ષા મૃપાવાદ કહેવાય છે ॥૪॥ તે પણ ચાર પ્રકારથી છે જેમ ક્રોધના આવેશમા આવીને પુત્ર કહે છે કે આ મારો પિતા નથી અથવા જે સમય

યથા-અસ્ય કુદુમ્પસ્ય ભરણપોષણાદિકાર્યં કર્તું કો મા મિહાય સમર્થ ? । માયાતો
 યથા-રાજકરગ્રાહકઃ કચિદ્ વ્યાપારિણ મિક્રયયસ્તુ સમાદાય સ્વસ્થાનમાગત પ્રતિ
 પૃચ્છતિ-‘ કસ્યેદ વસ્તુજાતમ્ ’ ઇતિ, એવ ઘટ્ટોડસી વ્યાપારી માયયા કથયતિ-
 ‘ નાસ્તિ મમેદ વસ્તુજાતમ્, અન્યદીયમેતત્ સર્ગમ્ ’ ઇતિ ।

લોભતો યથા-વ્યાપારી લોભપશાન્ વદતિ ગ્રાહક પ્રતિ ‘ યાસ્તા મૂલ્યેન મયા
 ક્રીત, તાયતૈવ તવ હસ્તે મિક્રીણામિ કિંચિદપ્યધિક મૂલ્ય ન વૃદ્ધામી-’તિ ।

લોકોત્તરમુપાવાદ. પ્રદર્શયતે-તત દ્રવ્યતો ય યા-જીવમ્ અજીવ વદતિ, અજીવ

આકર પુત્ર કહતા કિ યહ મેરા પિતા નહી હૈ । અથવા જિસ સમય
 પિતા રુષ્ટ હોતા હૈ, ઉસ સમય વહ કહતા હૈ કિ યહ મેરા પુત્ર નહીં હૈ,
 યહ સવ કથન ક્રોધ રૂપ ભાવ કી અપેક્ષા મૃપાવાદ હૈ (૧) મન કષાય
 કે વશવર્તી હોકર ણેસા કહના કિ યદિ મૈં ન હોઁ તો ડસ કુદુમ્પ કા
 ભરણ પોષણ કૌન કરે (૨) માયા કે વશ મે હોકર જો ણેસા કહતા
 હૈ કિ યહ વસ્તુ મેરી નહી હૈ યહ તો દૂસરો કી હૈ, તાત્પર્ય ઇસ્કા
 યહ હૈ જવ કોઈ વ્યાપારી કિસી રાજા કા કર લેને વાલે કે પૂછને પર
 કિ યહ વિક્રેય વસ્તુ કિસકી હૈ તત વહ માયા વશ કહતા હૈ કિ યહ
 તો દૂસરો કી હૈ મેરી નહી હૈ (૩) લોભ કે વશ હોકર જો ઝૂઠ વચન
 બોલા જાતા હૈ વહ લોભ રૂપાય કી અપેક્ષા મૃપાવાદ હૈ-જૈસે વ્યાપારી
 લોગ ગ્રાહકો જો ણેસા કરતે હૈ કિ ભાઈ હમને જિતને મૂલ્ય મૈં યહ
 ચીજ ખરીદી હૈ ઉતને હી મૂલ્ય મે હમ તુન્હે યહ દે રહે હૈ । કુછ બી
 અધિક નહી લે રહે હૈ ॥ ૪ ॥ યહ સવ લૌકિક મૃપાવાદ હૈ । ચાર પ્રકાર
 કા લોકોત્તર મૃપાવાદ ઇસ પ્રકાર હૈ-જીવ કો અજીવ કહના, અજીવ

પિતા કો ધત બને છે તે વખતે તે કહે છે કે, આ ભાઈ પુત્ર નથી, આ સઘળા
 કથન ભાવની અપેક્ષા મૃપાવાદ છે (૧) મન કષાયના વશવર્તિ બનીને એવું કહેવું
 કે બેહુ નહોતો તો આ કુદુમ્પ ભરણ પોષણ કોણ કરે (૨) માયાના વશમાં
 આવીને જે એમ કહે છે કે આ વસ્તુ મારી નથી પણ બીજાની છે મતલબ આની
 એ છે કે, જ્યારે કોઈ શબ્દનો કર્મચારી, કર વસુલ માટે આવે અને તેના પુછ
 વાથી કોઈ વેપારી પોતાની વસ્તુ હોવા છતાં માયા વશ બની પોતાની ન હોવાનું
 કહી બીજાની હોવાનું બતાવે (૩) લોભના વશ બનીને જે બહુ વચન બોલવામાં
 આવે છે તે લોભ કષાયની અપેક્ષા મૃપાવાદ છે જેમ-વેપારી લોક ગ્રાહકોને
 એમ કહે છે કે, ભાઈ બેટલી ડિમતે આ વસ્તુ મારા ઘરમાં પડેલ છે તેજ
 કિમને હું તમોને આપુ છું, કાંઈ પણ નફો લેતો નથી. (૪) આ બધા
 લૌકિક મૃપાવાદ છે ચાર પ્રકારના લોકોત્તર મૃપાવાદ આ પ્રકારે બને

या जीवम्, इत्यादि । क्षेत्रतो यथा—भग्नक्षेत्रम् पेरतक्षेत्रम् वदति, पेरतत या भग्नमिति । कान्ततो यथा—उत्सर्पिणीम् अवसर्पिणीम् वदति, तथा—अवसर्पिणीम् उत्सर्पिणीम् वदति । भावतो लोकोत्तरमृषावादः । क्रोधादिरूपायजनितः, तत्र क्रोधतो यथा—सत्यपि गुरुशिष्यसम्बन्धे स्यो गुरुर्वदति—न त्वमसि मम शिष्यः, क्रोधादिप्रः शिष्योऽपि वदति—‘नाम मम गुरुः’ इत्यादि । मानतो यथा—अहमेव गच्छुराचारणे समर्थोऽस्मि, यद्वा—अहमेव साधुनिर्वाहकोऽस्मि । मायातो यथा—कृतातिचार शिष्य प्रति गुरुः पृच्छति—त्वयाऽतिचारः कृतः किम् ? तदा शिष्यो मायया वदति न मयातिचारः कृतः, इत्यादि ।

को जीव कृत्ता । यह द्रव्य की अपेक्षा मृषावाद है १ । भरतक्षेत्र को पेरान क्षेत्र कहना अथवा पेरान क्षेत्र को भरत क्षेत्र कहना यह क्षेत्र की अपेक्षा लोकोत्तर मृषावाद है २ । उत्सर्पिणी काल को अवसर्पिणी काल कहना अथवा अवसर्पिणी काल को उत्सर्पिणी काल कहना यह काल की अपेक्षा लोकोत्तर मृषावाद है ३ । भाव से लोकोत्तर मृषावाद क्रोधादिरूपाय को लेकर चार प्रकार का है । गुरु शिष्य सम्बन्ध होने पर भी जिस समय गुरु किसी निमित्त को लेकर जब शिष्य के प्रति रुष्ट हो जाते हैं तब वे कहने लगते हैं कि तुम मेरे शिष्य नहीं हो । शिष्य भी जब क्रोध के आवेश में आ जाता है तो वह भी इस तरह से गुरु के प्रति कहने लगता है कि आप हमारे गुरु नहीं हैं । यह क्रोध की अपेक्षा लोकोत्तर भाव मृषावाद है (१) । मैं ही गच्छ की पुरा वारण करने में समर्थ हूँ अथवा मैं ही साधुओं का निर्वाहक हूँ इस प्रकार कहना यह मान रूपाय की अपेक्षा लोकोत्तर भाव मृषावाद है (२) ।

अथवा ठड्डेयु, अथवा ठेठेयु ठेठेयु, ये द्रव्यकी अपेक्षा मृषावाद है (१) भरत क्षेत्रने औरानक्षेत्रने ठड्डेयु अथवा औरानक्षेत्रने भरतक्षेत्रने ठड्डेयु ते क्षेत्रकी अपेक्षा लोकोत्तर मृषावाद है (२) उत्सर्पिणी कालने अवसर्पिणी काल ठेठेयु अथवा अवसर्पिणी कालने उत्सर्पिणी काल ठेठेयु अथवा क्षेत्रकी अपेक्षा लोकोत्तर मृषावाद है (३) मानकी लोकोत्तर मृषावाद क्रोधादिरूपायने लक्ष्य आर प्रशंसना ठे गुरु को निमित्त न्याये शिष्य प्रत्ये अधिन जाने ठे त्यारे ते ठेठेयु लागे ठे ठे तु मारा शिष्य नथी, शिष्य पक्ष कोधना आनेगमा आवी नय छे, त्यारे ते पक्ष पोताना गुरुने ठेठेयु लागे ठे ठे आप मारा गुरु नथी आ कोधनी अपेक्षा लोकोत्तर भाव मृषावाद छे (१) हुँ न गच्छनी पुरा धारण ठे वामा समर्थ हूँ अथवा हुँ न साधुओंको निर्वाहक हूँ आ प्रशंसे ठेठेयु अथवा मान रूपायकी अपेक्षा लोकोत्तर भाव मृषावाद छे (२) ये समय शिष्य न्याये

લોભતો યથા—અરુણ્યેઽપિ વદ્ધપાત્રાદી, ‘મમેદ રસ્ય મલ્પતે’ ઇત્યાદિ કથનમ્ ।

યદ્વા-મૃપાત્રાદથર્તુર્નિધ-સદ્ભાવપ્રતિષેધઃ ૧, અસદ્ભાવોદ્ભાવનમ્ ૨, અર્થાનન્તરમ્ ૩, ગર્હા ચ ૪, । તત્ર સદ્ભાવપ્રતિષેધો યથા—નાસ્ત્યાત્મા, નાસ્તિ પુણ્ય, નાસ્તિ પાપમ્, ઇત્યાદિ । આદ્ભાવોદ્ભાવન યથા—અસ્ત્યાત્મા સર્વગત, આત્મા સ્યામાક-ત્તણ્ડુલમાત્ર, ઇત્યાદિ । અર્થાન્તર યથા—ગોવિપયે—‘અથોઽયમ્’ ઇતિ । ગર્હા તુ ત્રિધા—૧ આ સામઘન્યાપારપ્રવર્તની, યથા ‘ક્ષેત્ર રૂપ’ ઇત્યાદિ । દ્વિતીયા—અપ્રિયા,

જિસ સમય શિષ્ય જય કોઈ અતિચાર લગા લેતા હૈ તો ગુરુ મહારાજ ઉસસે પૂછતે હૈં કિ ક્યા તુમને અતિચાર લગાયા હૈ તત્ર શિષ્ય માયા કપાય કા અવલમ્બન કર કહતા હૈં કિ મૈને કોઈ અતિચાર નહીં લગાયા, ઇસ પ્રકાર શિષ્ય કા યદ્ કથન માયા કપાય કી અપેક્ષા લોકોત્તર ભાવમૃપાત્રાદિ હૈ (૩) । જો વદ્ધ પાત્રાદિક અરુણ્યનીય હૈં ઉનમે યે મેરે લિયે કલ્પનીય હૈં ઇસ પ્રકાર કહના યદ્ લોભરૂપાય કી અપેક્ષા લોકોત્તર મૃપાત્રાદિ હૈં । અથવા—મૃપાત્રાદિ ઇન અન્ય પ્રકારો સે બી ચાર ભેદ વાલા હૈ—૧ સદ્ભાવ કા પ્રતિષેધ, ૨ અસદ્ભાવ કા ઉદ્ભાવન, ૩ અર્થાન્તર, ૪ ગર્હા । આત્મા નહીં હૈ પુણ્ય ઓર પાપ નહીં હૈ ઇસ પ્રકાર સત્ અર્થ કા અપલાપક વચન સદ્ભાવ પ્રતિષેધ મૃપાત્રાદિ હૈ ૧ । આત્મા સર્વવ્યાપક હૈ અથવા શ્યામાક તન્ડુલ કે સમાન આત્મા હૈ ઇસ પ્રકાર અસત્ અર્થ કા ઉદ્ભાવક વચન અસદ્ભાવ કા ઉદ્ભાવરૂપ દ્વિતીય મૃપાત્રાદિ હૈ ૨ । ગો કે વિષય મે ખેસા કહના કિ યદ્ અશ્વ હૈ ઇસ પ્રકાર અર્થાન્તર કા કથક વચન તૃતીય અર્થાન્તર નામક મૃપાત્રાદિ હૈ ૩ । ગર્હા ત્રીન પ્રકાર કી હૈ સાવશ્ય

કોઈ અતિચાર લગાડી લે છે તો ગુરુ મહારાજ એને પૂછે છે કે, શું તને અતિચાર લાગેલ છે, ત્યારે શિષ્ય માયા કપાયનું અવલંબન કરી કહે છે કે મે કોઈ અતિચાર લગાડેલ નથી આ પ્રકારનું એ શિષ્યનું કથન માયા કપાયની અપેક્ષા લોકોત્તર ભાવ મૃપાત્રાદિ (૩) જે વદ્ધ પાત્રાદિક અરુણ્યનીય છે એમા એ મારા માટે કલ્પનીય છે એમ કહેવું તે લોક કપાયની અપેક્ષા લોકોત્તર મૃપાત્રાદિ છે અથવા—મૃપાત્રાદિ એ અન્ય પ્રકારથી પણ ચાર ભેદ વાળા છે ૧ સદ્ભાવનો પ્રતિષેધ, ૨ અસદ્ભાવનું ઉદ્ભાવન, ૩ અર્થાન્તર, ૪ ગર્હા આત્મા નથી પુણ્ય અને પાપ નથી, આ પ્રકારનું સાચા અર્થનું અપલાપક વચન સદ્ભાવ પ્રતિષેધ મૃપાત્રાદિ છે ૧ આત્મા સર્વ વ્યાપક છે, અથવા શ્યામાક ચોખાના જેવો આત્મા છે, આ પ્રકારનું અસત્ અર્થનું ઉદ્ભાવક વચન અસદ્ભાવનું ઉદ્ભાવન રૂપ બીજું મૃપાત્રાદિ છે ૨ ગાયના વિષયમા એવું કહેવું કે તે ઘોડો છે આ પ્રકારે અર્થાન્તરનું કથન વચન ત્રીજો અર્થાન્તર નામનો મૃપાત્રાદિ છે ૩ ગર્હા

યથા-કાળ પ્રતિ 'અય કાળ' ઇત્યાદિ । તૃતીયા-આક્રોશરૂપા યથા-‘અરે ગાન્ધારિન્યેય દાસીપુત્ર.’’ ઇત્યાદિ । પુનરય ક્રોધાદિભાવોપલક્ષિતશ્ચતુર્થિઃ । ઝેરદ મોઘ્યમ્-મૃપાવાદઃ ક્રોધમાનમાયાલોભહાસ્યભયત્રીઢાક્રીડારત્યરતિદાક્ષિણ્યમાત્સર્યવિપાદાદિભિઃ સમ્ભવતિ । પીડાજનકઃ સત્યવાદોઽપિ મૃપાવાદ ઇતિ । મૃપાભાષણે દોષા ડકાઃ—

ધર્મહાનિરવિશ્વાસો, દેહાર્થવ્યસન તથા ।

અસત્યમાપિણા નિન્દા, દુર્ગતિશ્ચોપજાયતે ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

વ્યાપાર પ્રવર્તિની, અપ્રિયા, ઔર આક્રોશરૂપા । ક્ષેત્ર કો જોતો ઇત્યાદિક સાવચ્છવ્યાપાર મે પ્રવર્તન કરાને વાલા વચન ગર્હાં કા પ્રથમ ભેદ હૈ । કાને કો કાના કહના યહ ગર્હાં કા દ્વિતીય પ્રકાર હૈ । ‘અરે કુલટા કે પુત્ર’ ઇત્યાદિ વચન ગર્હાં કા તૃતીય પ્રકાર હૈ । ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, ભય, ત્રીઢા-(લજ્જા) ક્રીડા, રતિ, અરતિ, દાક્ષિણ્ય, માત્સર્ય ણ્વ વિપાદ આદિ નિમિત્તો કો લેકર મૃપાવાદ મે મનુષ્યોં કી પ્રવૃત્તિ હોતી હૈ । જિસ સત્યવચન સે દૂસરોં કી પીડા ઉપજે એસા સત્યવચન મી મૃપાવાદ મેં અન્તર્હિત જાનનાં ચાહ્યે । મૃપાવાદ મેં અનેક દોષ હૈ—જૈસે કહા હૈ—

“ધર્મહાનિરવિશ્વાસો, દેહાર્થવ્યસન તથા ॥

અસત્યમાપિણા નિન્દા, દુર્ગતિશ્ચોપજાયતે ॥ ૧ ॥”

મૃપાવાદ સે ધર્મ કી ક્ષતિ હોતી હૈ લોગોં મે વિશ્વાસ ઉઠ જાતા હૈ દેહ ઔર ઝન કા નાશ હોતા હૈ । જો અસત્યમાપી હોતે હ ઝનકી અનેક

ત્રણ પ્રકારની છે સાવધ વ્યાપાર પ્રવર્તિની, અપ્રિયા અને આક્રોશ રૂપા ક્ષેત્રને ભેદને ઇત્યાદિક સાવધ વ્યાપારમા પ્રવર્તન કરાવનાર વચન ગર્હાંના પ્રથમ ભેદ છે ત્રણને ત્રણ કહેવો એ ગર્હાંના બીજા પ્રકાર છે ‘અરે કુલટાના પુત્ર’ ઇત્યાદિ વચન ગર્હાંના ત્રીજા પ્રકાર છે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, ભય, લજ્જા ક્રીડા, રતિ, અરતિ, દાક્ષિણ્ય, માત્સર્ય અને વિપાદ આદિ નિમિત્તોને મૃપાવાદમા મનુષ્યોની પ્રવૃત્તિ થાય છે જે સત્ય વચનથી બીજાઓને પીડા ઉપજે એવું સત્ય વચન પણ મૃપાવાદમા અતર્હિત બાણુ બેઈ એ મૃપાવાદમા એનેડ દોષ છે જેવી રીતે કહ્યું છે કે—

“ધર્મહાનિરવિશ્વાસો દેહાર્થવ્યસન તથા ।

અસત્યમાપિણા નિન્દા દુર્ગતિશ્ચોપજાયતે ॥ ૧ ॥”

મૃપાવાદથી ધર્મની ક્ષતિ થાય છે, લોકોનો વિશ્વાસ ઉઠી જાય છે, દેહ અને ધનનો નાશ થાય છે, જે અસત્ય ભાષી હોય છે તેની અનેક પ્રકારથી

ચ-પુનઃ, અવધારણીમ્-નિશ્ચયાત્મિકા ભાષા ન વદત્-‘ગમિષ્યામ્યેવ’
‘કરિષ્યામ્યેવ’ ઇત્યાદિકા ભાષા ન તૂયાદિત્યર્થઃ । યત.—

“અન્નહ પરિચિતિઞ્જઙ્ઙ, કઞ્જ પરિણમઙ્ઙ અન્નહા ચેવ ।

વિદિવસયાણ જિયાણ, મુદ્દુત્તમેત્ત પિ વદ્દુગિધ્થ ॥ ૧ ॥

છાયા-અન્યથા પરિચિન્ત્યતે, કાર્ય પરિણમત્યન્યથા ચૈવ ।

વિધિવશાના જીવાના મુદ્દર્તમાત્રમપિ વદુનિદ્ધનમ્ ॥ ૧ ॥

યદ્વા—અવધાર્યતે જાયતેર્ધ્વોઽનયેત્યવધારણી અવબોધજનિકા ભાષા, સા
ચતુર્વિધા-સત્યા, મૃષા, સત્યામૃષા, અસત્યામૃષા ચ ।

પ્રકાર સે ઇમ લોક મે નિન્દા હોની હૈ ઓર પરલોક મેં ઉન્હેં દુર્ગતિ કી
પ્રાપ્તિ હોની હૈ । અવધારણાત્મક (નિશ્ચયકારી) ભાષા કો યોલના યહ
મી ઈક અસત્ય કા પ્રકાર હૈ-જૈસે-‘જાઝંગા હી,’ ‘કહંગા હી’ ।
અથવા-‘જાઝંગા’ ‘કહંગા’ ઇસ પ્રકાર કો ભાષા ગણાવદ મેં ઇમલિયે
સમ્મિલિત હો જાતી હૈ કિ—

“અન્નહ પરિચિતિઞ્જઙ્ઙ, કઞ્જ પરિણમઙ્ઙ અન્નહા ચેવ ।

વિદિવસાણ જિયાણ મુદ્દુત્તમેત્ત પિ વદ્દુગિધ્થ” ॥૧॥

યોલને વાલા વિચારતા કુઝ હૈ ઓર હોતા કુછ હૈ । મન મે અવ
ધારિત વાત કી પ્રતિ નહીં હોતી હૈ । કયો કિ કર્મ વશવર્તી જીવો કે
ઈક મુદ્દર્ત મે મી અનેક વિદ્ધન ઉત્પન્ન હો જાતે હ । અથવા-“અવધારણ”
શબ્દ કા અર્થ અવબોધ જનક મી હૈ । યહ અવબોધજનક ભાષા
સત્યા ૧, મૃષા ૨, સત્યામૃષા ૩, અવ અસત્યામૃષા ૪, કે ભેદ સે

આ લોકમા નિદા થાય છે, અને પરલોકમા તેને દુર્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે
અવધારણાત્મક નિશ્ચયકારી ભાષા બોલવી એ પણ એક અસત્યનો પ્રકાર છે
જેમ-‘જઈશજ, કરીશજ’ અથવા-‘જઈશ-કરીશ’ આ પ્રકારની ભાષા મૃષાવાદમાં
એ માટે સમાય જાય છે,—

અન્નહ પરિચિતિઞ્જઙ્ઙ, કઞ્જ પરિણમઙ્ઙ અન્નહા ચેવ ।

વિદિવસયાણ જીયાણ મુદ્દુત્તમેત્ત વદ્દુગિધ્થ ॥ ૧ ॥

બોલવાવાળો વિચારે છે કાંઈ અને જાને છે કાંઈ, મનમાં અવધારિત
વાતની પૂર્તિ થતી નથી કેમકે, ઈર્ષવશ વર્તી જીવોને એક ઘડીમાં પણ અનેક
વિદ્ધન ઉત્પન્ન થાય છે અથવા-“અવધારણ” શબ્દનો અર્થ અવ બોધજનક પણ છે
અવ બોધજનક ભાષા ૧ સત્યા, ૨ મૃષા, ૩ સત્યામૃષા અને ૪ અસત્યા
મૃષાના લેદધી ચાર પ્રકારની છે દેશકાલાદિકની અપેક્ષા જેમાં કોઈ પ્રકારનો

तत्राराधनी सत्या । आराधते मोक्षमार्गोऽनयेत्याराधनी यथावस्थितवस्त्व-
भिधायिनी-या सर्वज्ञमतानुसारेण भाष्यते, यथा-अस्त्यात्मा सदसन्नित्यानि-
त्याद्यनेकमर्थयुक्त इत्यादि ।

या तु विराधनी विपरीतवस्त्वभिधायिनी सा मृषा । विराध्यते मोक्षमार्गोऽन-
येति विराधनी, सर्वज्ञमतप्रातिकूल्येन भाष्यते, यथा-‘नास्त्यात्मा’ यथा वा-
‘एकान्तनित्य आत्मा’ यथा वा-अचौरैः ‘जय चौरः’ इत्यादि । तथा-सत्याऽपि
परपीडोत्पादिका, या परपीडाजनकत्वाद् मुक्तिविराधनाद् वा विराधनी, विराधनो-
त्वाच्च मृषा । यथा चौर प्रति-‘अयं चौरः’ इति ।

चार प्रकार की हैं । देशकालादिक की अपेक्षा जिसमें किसी भी प्रकार
का विसर्वाद न आसके एवं वस्तुका जो स्वरूप है उसे उसी
प्रकार से कहने वाली भाषा सत्य भाषा है । इस भाषा में मोक्षाभिलाषी
मोक्षमार्ग की आराधना करते हैं । जैसे-आत्मा है और वह न
सर्वथा नित्य है और न सर्वथा अनित्य है किन्तु कथञ्चित् नित्या-
नित्यात्मक है (१) इस प्रकार अनेक धर्मविशिष्ट वस्तु का कथन करने
वाली भाषा इस कोटि में परिगणित होती है १ । जो भाषा विराधिनी
है-वस्तु के विपरीत स्वरूप को प्रतिपादन करने वाली है-वह मृषा भाषा
है । इसको बोलने वाला प्राणी कभी भी मुक्तिमार्ग का आराधक नहीं
हो सकता है । इस प्रकार की भाषा में सदा सर्वज्ञ मत से प्रतिकूलता
रहा करती है । जैसे-आत्मा नहीं है । अथवा है भी तो वह सर्वथा
नित्य है या सर्वथा अनित्य है । अथवा जो चोर नहीं है उसको ‘यह
चोर है’ ऐसा कहना । जो भाषा सत्य भी हो-परन्तु यदि उससे दूसरों
को पीडा होती हो तो वह भी इसी मृषावाद में सम्मिलित जाननी चाहिये २ ।

विमवाह न आवी गडे अने वस्तुनु के स्वरूप छे तेने तेवा प्रदार्थी उडेवा-
वाणी भाषा सत्य भाषा छे आ भाषाधी मोक्षाभिलाषी मोक्ष मार्गनी आरा-
धना करे छे जेभ आत्मा छे अने ते सर्वथा नित्य नथी तेभ सर्वथा अनित्य
पणु नथी परंतु उथयित नित्यानि यात्मक छे आ रोते अनेक धर्म विशिष्ट
वस्तुन उथन उरवावाणी भाषा आ डोटिमा परिगणित थाय छे (१) के भाषा
विराधिनी छे वस्तुना विपरीत स्वरूपने प्रतिपादन करनावाणी छे ते मृषा भाषा छे
अने बोलनार प्राणी उही पणु मुक्ति मार्गनी आराधक अनी शकते नथी
आ प्रारनी भाषामा सदा सर्वज्ञ मतधी प्रतिवृत्ता रह्या करे छे जेभ-आत्मा
नथी, अथवा छे तो पणु ते सर्वथा नित्य छे या सर्वथा अनित्य छे, अथवा के
चोर नथी अने ‘आ चोर छे’ जेभ उडेवु, के भाषा सत्य पणु डोय-परंतु
के अनावीभीजने पीडा थती डोय तो ते पणु आ मृषावादमा सम्मिलित

યા તુ આરાધનવિરાધની સા સત્યમૃષા-આરાધની ચાસૌ વિરાધની ચ આરાધનવિરાધની, કર્મધારયત્યાત્ પુરદ્વાયઃ । યથાયસ્થિતયસ્તુતત્ત્વાભિધાયિની વિપરીતયસ્ત્યભિધાયિની ચેત્યુભયસ્યમાયા સત્યામૃષા । યથા-કર્મિન્નશ્રિગરે પશ્ચસુ દારકેષુ જાતેષુ એવમભિધીયતે ' અસ્મિન્નગરેઽથ દશ દારકા જાતાઃ ' ઇતિ સા આરાધનવિરાધની । ઇય ઠિ પશ્ચાન્ના દારકાણા યજ્ઞન્મ, તાયતાશેન સવાદન સંભવાદારાધની, દશ ન પૂર્યન્તે ઇત્યેતાયતાઽગ્નેન વિસ્યાદસમગાદ્ વિરાધની ભવતિ । યદ્વા-શ્વસ્તે શત દાસ્યામીત્યભિધાય પશ્ચાશત્સપિ દત્તેષુ લોકે મૃષાત્માદર્શનાત્, અદત્તેષ્વેય ચ મૃષાત્પસિદ્ધે, સર્વથા પ્રદાનક્રિયાઽભાવેન સર્વથાવ્યત્યયાત્ ।

જો ભાષા આરાધની ખી હો ઓર વિરાધિની હો વહ સત્યમૃષા ભાષા હૈ । સત્યભાષા કા નામ આરાધિની હૈ ઓર મૃષાભાષા કા નામ વિરાધિની હૈ । ઇન દોનોં સ્વરૂપવાલી જો ભાષા હૈ વહ સત્યામૃષા ભાષા હૈ જૈસે યહ કહના કિ આજ ઇસ ગાવ મે દશ ચાલક ઉત્પન્ન હુળ હૈં । ડસ ગાંવ મેં પાચ હી ચાલક ઉત્પન્ન હુળ થે । તય એસા કહના સત્યામૃષા સ્વરૂપ ઇસલિયે હૈ, કિ દશ કે કઢને મેં પાચ કા અન્તર્ભાવ તો હો હી જાતા હૈ અતઃ ઇતને અશકી અપેક્ષા યહ વચન સત્ય હૈ પરન્તુ દશ ચાલક હુળ નહી હૈં ઇતને અશ મે વહ મૃષા હૈ । અથવા એસા કહના કિ " શ્વસ્તે શત દાસ્યામિ " મેં કલ તુમ્હે સો (૧૦૦) રૂપયે દૂગા । ઇસમેં સો રૂપયે ન દેકર વહ યદિ પચાસ રૂપયે હો દે દેતા હૈ તો ઇમપ્રકાર કે વ્યવહાર કો લોક મે અસત્ય મે પરિગણિત નહી કિયા જાતા હૈ । જિતના ભાગ નહીં દિયા ગયા હૈ ડસી મે અસત્યતા આતી હૈ । શ યદિ વહ ચિલકુલ ન દેતા તો યહ ભાષા

જાણુવી જોઈ એ (૨) જે ભાષા આરાધની પણ હોય અને વિરાધની પણ હોય તે સત્યામૃષા ભાષા છે સત્યભાષાનું નામ આરાધિની છે અને મૃષા ભાષાનું નામ વિરાધિની છે આ બન્ને સ્વરૂપવાળી જે ભાષા છે તે સત્યામૃષા ભાષા છે જેમ એવું કહેવું કે, આજ આ ગામમાં ૧૦ બાળક જન્મ્યા છે કોઈ ગામમાં પાંચ જ બાળક જન્મ્યા હતા ત્યારે એવું કહેવું સત્યામૃષા સ્વરૂપ આ માટે છે કે, દશના કહેવામાં પાંચનો અતર્ભાવ તો થઈ જાય છે આથી આટલા અશની અપેક્ષા આ વચન સત્ય છે પરંતુ ઇસ બાળક જન્મ્યા નથી એટલા અશે એ મૃષા છે અથવા જેમ કહેવું કે હું " જાલે તમને સો રૂપીયા આપીશ, " આમાં સો ન આપના જો ૫૦ રૂપીયા પણ આપે તો આ પ્રકારના વ્યવહારમાં લોકોમાં અસત્ય બોલનાર તરીકેની ગણના નથી થતી, જેટલો ભાગ આપવામાં ન આવ્યો એટલા પુરતી એમાં અસત્યતા આવે છે, પણ

યા તુ નૈગડસત્યા નાપિ સત્યા સા અમત્યામૃષા નામ ચતુર્થીભાષાવ્યવહારરૂપા ।

તત્ર પ્રથમા ચતુર્થી ચ ભાષા ભાષણીયા । ચતુર્થી-અસત્યામૃષા ભાષા-આમન્ત્ર-
પ્યાદિભેદયુક્તા । તત્ર કોડસાવામન્ત્રણ્યાદિભેદ ? ઉચ્યતે-અવમર્થો ભગવત્યામુક્તઃ ।
યગા-“અહ મતે ! આસડસ્સામો સડસ્સામો ચિદ્દિસ્સામો નિસીડસ્સામો તુયદ્દિસ્સામો ।

આમતણિ આણવળી, જાયણિ તદ્દ પુચ્છળી ય પળવળી ।

પચ્ચક્ખાળી ભાસા, ભાસા ઇચ્છાણુલોમા ય ॥ ૧ ॥

અણભિગ્ગહિયા ભાસા, ભાસા ય અભિગ્ગહમ્મિ ચોદ્ધન્વા ।

સમયકરણી ભાસા, ચોયડમન્વોયડા ચેવ ॥ ૨ ॥

પન્નવળી ણ એસા, ન એસા ભાસા મોસા ? ।

મૃષા મેં ફી અન્તર્ભૂત હો જાનો (૩) । જો ન સત્ય છે, ઓર ન અસત્ય
છે એમી ભાષા કા નામ અસત્યામૃષા-અર્થાત્ વ્યવહાર ભાષા છે ૪ ।
इनमें प्रथम एवं चतुर्थ भाषा बोलने योग्य है । चौथी जो असत्यामृषा
भाषा है वह आमन्त्रणी आदि भेदों से अनेक प्रकार की कही गई है ।
इसी विषय को भगवान ने भगवतीसूत्रमें कहा है-

अह मते ! आसडस्सामो सडस्सामो चिद्विस्सामो निसीडस्सामो
तुयद्विस्सामो ।

આમતણિ આણવળી, જાયણિ તદ્દ પુચ્છળી ય પળવળી ।

પચ્ચક્ખાળી ભાસા, ભાસા ઇચ્છાણુલોમા ય ॥ ૧ ॥

અણભિગ્ગહિયા ભાસા, ભાસા ય અભિગ્ગહમ્મિ ચોદ્ધન્વા ।

સસયકરણી ભાસા, ચોયડમન્વોયડા ચેવ ॥ ૨ ॥

પન્નવળી ણ એસા, ન એસા ભાસા મોસા ? ।

ન હેત તો એ ભાષા મુખામા જ અતર્ભૂત બની જાત (૩) જે ન સત્ય છે અને
ન અસત્ય છે એવી ભાષાનું નામ અસત્યામૃષા-અર્થાત્ વ્યવહાર ભાષા છે (૪)
આમા પ્રથમ અને ચોવી ભાષા બોલવા યોગ્ય છે ચોવી જે અસત્યામૃષા ભાષા
છે, તેને આમત્રણી આદિ ભેદોથી અનેક પ્રકારની કહેવામા આવે છે આ વિષયને
ભગવાને ભગવતી સૂત્રમા કહેલ છે-

अह मते आसडस्सामो सडस्सामो चिद्विस्सामो निसीडस्सामो तुयद्विस्सामो ।

આમતણિ આણવળી, જાયણિ તદ્દ પુચ્છળી ય પળવળી ।

પચ્ચક્ખાળી ભાસા, ભાસા ઇચ્છાણુ લોમાય ॥ ૧ ॥

અણભિગ્ગહિયા ભાસા, ભાસા ય અભિગ્ગહમ્મિ ચોદ્ધન્વા ।

સસયકરણી ભાસા, ચોયડમન્વોયડા ચેવ ॥ ૨ ॥

પન્નવળી ણ એસા, ન એસા ભાસા મોસા ? ।

હતા ! ગોયમા ! આસદ્સામો ત ચેવં જાવ ન ણસા માસા મોસા ।

(મં. ૧૦ શ૦ ૩ ઉં ૪૦૩ સૂં)

છાયા--અથ મદન્ત ! આશયિષ્યામહે શયિષ્યામહે સ્થાસ્યામઃ નિપત્સ્યામઃ ત્યગ્વર્તયિષ્યામઃ ।

આમન્વણી આજ્ઞાપની યાચની તથા પ્રચ્છની ચ પ્રજ્ઞાપની ।

પ્રત્યાખ્યાની ભાષા, ભાષા ઇચ્છાનુલોમા ચ ॥ ૧ ॥

અનભિગૃહીતા ભાષા, ભાષા ચામિગ્રહે યોદ્ધવ્યા ।

સશયકરણી ભાષા, વ્યાકૃતા અવ્યાકૃતા ચૈવ ॥ ૨ ॥

પ્રજ્ઞાપનો સ્વભુ એવા, નૈવા ભાષા મૃગા ? ।

હત ! ગૌતમ ! આશયિષ્યામહે તદેવ યાગ્ન નૈવા ભાષા મૃગા ।

વ્યાખ્યા--‘અથ’ એટલે પ્રશ્નાર્થકું । મદન્ત ! હે ભગવન્ દત્તેવ શ્રી મહાવીર ગૌતમઃ પૃચ્છતિ--આશયિષ્યામહે=આશ્રયણીય ઋસ્તુ સ્વીકરિષ્યામ, શયિષ્યામહે=વિશેષતઃ શયન કરિષ્યામહે, સ્થાસ્યામઃ--ઊર્ધ્વસ્થાનેન સ્થાસ્યામ., નિપત્સ્યામ.=ઉપવેશ્યામ. । ત્યગ્વર્તયિષ્યામઃ--સસ્તારકે પાર્શ્વપરિવર્તન કરિષ્યામઃ, યદ્વા-આશ્રયિષ્યામ.=આશ્રયણીય સ્થાનાદિક સ્વીકરિષ્યામઃ । ઇત્યાદિકા ભાષા કિં પ્રજ્ઞાપની ? ઇત્યન્વય. ઇદમ્પલક્ષણમ્ । એવજાતીયા ભાષાવિશેષાઃ કિં પ્રજ્ઞાપનોરૂપાઃ ? એટલે માવઃ ।

હતા ! ગોયમા ! આસદ્સામો ત ચેવં જાવ ન ણસા માસા મોસા (મં. ૧૦ શ૦ ૩ ઉં ૪૦૩ સૂત્ર)

ભગવાન મહાવીર સે ગૌતમ પૂછતે હૈં કિ-હે ભગવન્ ! હમ આશ્રય યોગ્ય વસ્તુ કા આશ્રય લેંગે, શયન કરેંગે, જાગે રહેંગે, પેઠેંગે, કરવટ બદલેંગે ઇત્યાદિક ભાષા, તથા આમન્વણી આદિ ભાષા કયા પ્રજ્ઞાપની ભાષા હૈં ? યહ ભાષા મૃગા નહીં હૈં ? આમન્વણી આદિ ભાષાઓં કે નામ યે હૈં--૧ આમન્વણી, ૨ આજ્ઞાપની, ૩ યાચની, ૪ પ્રચ્છની, ૫ પ્રજ્ઞાપની, ૬ પ્રત્યાખ્યાની, ૭ ઇચ્છા નુલોમા, ૮ અનભિગૃહીતા, ૯ અભિગૃહીતા, ૧૦ સશયકરણી, ૧૧ વ્યાકૃતા, ૧૨ અવ્યાકૃતા । હમ પ્રકાર ગૌતમ સ્વામી કે પૂછને પર ભગવાન્ ઉત્તર

હતા ગોયમા ! આસદ્સામો તચેવં જાવ ન ણસા માસા મોસા(મં ૧૦ શ ૩ ઉ ૪૦૩ સૂત્ર)

ભગવાન મહાવીરને ગૌતમ પૂછે છે કે હે ભગવાન ! અમે સુઈશું, વધુ સુઈશું, ઉભા રહીશું, બેસીશું, કરવટ બદલશું, ઇત્યાદિક ભાષા તથા આમન્વણી આદિ ભાષા શું પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે ? આ ભાષા મૃગા નથી ?

આમન્વણી આદિ ભાષાઓના નામ આ છે--૧ આમન્વણી ૨ આજ્ઞાપની ૩ યાચની ૪ પ્રચ્છની ૫ પ્રજ્ઞાપની ૬ પ્રત્યાખ્યાની ૭ ઇચ્છાનુલોમા ૮ અનભિગૃહીતા ૯ અભિગૃહીતા, ૧૦ સશયકરણી, ૧૧ વ્યાકૃતા, ૧૨ અવ્યાકૃતા આ ગૌતમ

તત-આમન્ત્રણી-યથા 'હે સાધ.' ઇત્યાદિ । એવા ચ ક્ષિત વસ્તુનોડવિયા-
યકૃત્વાદનિપેધકૃત્યાચ સત્યાદિભાષાત્રયલક્ષણત્રિયોગતથાસત્યામૃપા વ્યવહારરૂપા ૧ ।

આજ્ઞાપની-કાર્યે પરસ્પ્ર પ્રવર્તની યથા “ ઇદ કુરુ ” “ ઇદ મા કુર ”
ઇત્યાદિ । એવા ચ નિર્દિષ્ટકાર્યપ્રવર્તકૃત્વાદદુષ્ટવિશ્વાસદ્ભાવાચાસત્યામૃપા ।
એમન્યત્રાપિ ભાવનીયમ્ ॥ ૨ ॥

યાચની-અનિર્દિષ્ટવસ્તુવિશેષન્ય દેહીત્યેવં યાચનરૂપા । યથા-
“ ભિક્ષા દેહિ ” ॥ ૩ ॥

પ્રચ્છની-અવિજ્ઞાતસ્ય મદિગ્ધસ્ય માર્થસ્ય જ્ઞાનાર્થ પ્રચ્છનમ્ । યથા-
“ કથમેતત્ ” ? ॥ ૪ ॥

દેતે હૈં કિં હે ગૌતમ ! પૂર્વોક્ત પ્રકાર કો ભાષા પ્રજ્ઞાપની ભાષા હૈં, કિન્તુ
યહ ભાષા મૃપા નહીં હૈં । આમન્ત્રણી આદિ ભાષાઓ કા અર્થ કહતે હ-

આમન્ત્રણી-‘ હે સાધો ! ’ ઇત્યાદિ । યહ કિસી વસ્તુ કી અવિધાયક
એવ અનિપેધક હોને સે, તથા સત્યાદિ ત્રીન ભાષા કે લક્ષણ સે રહિત
હોને સે અસત્યામૃપાસ્વરૂપ વ્યવહાર ભાષા હૈં ૧ । આજ્ઞાપની-દૂસરે કો
કાર્ય મેં પ્રવૃત્ત કરાને વાલી ભાષા આજ્ઞાપની ભાષા હૈં । જૈસે-‘ યહ કરો,
યહ મત કતો ’ ઇત્યાદિ । યહ ભાષા નિર્દિષ્ટકાર્ય મે પ્રવર્તક હોને સે તથા
નિર્દોષ વિવક્ષા કે સદ્ભાવ સે અસત્યામૃપા-સ્વરૂપ હૈં ૨ । યાચની-“ ભિક્ષા
દો ” ઇસ પ્રકાર કી યાચનસ્વરૂપ ભાષા યાચની ભાષા હૈં ૩ । પ્રચ્છની-
અવિજ્ઞાત-અર્થાત્-વિના જાને હુણ વિષય કો, અથવા સદિગ્ધ અર્થાત્-
સદેહયુક્ત વિષય કો જાનને કે લિયે જો પૂછના વહ પ્રચ્છની ભાષા હૈં ૪ ।

સ્વામીના પુછવાથી ભગવાન ઉત્તર દે છે કે હે ગૌતમ પૂર્વોક્ત પ્રકારની ભાષા પ્રજ્ઞા
પનીભાષા છે પરંતુ આ ભાષા મૃપા નથી આમન્ત્રણી વગેરે ભાષાઓના અર્થ કહે છે
અમન્ત્રણી-હે સાધો । ઇત્યાદિ । આ કોઈ વસ્તુની અવિધાયક અને અનિપેધક
હોવાથી, તથા સત્યાદિ ભાષાત્રયના લક્ષણથી રહિત હોવાથી અસત્યામૃપા સ્વરૂપ વ્યવ-
હાર ભાષા છે ૧ આજ્ઞાપની-ખીજને કાર્યમાં પ્રવૃત્ત કરાવવાવાળી ભાષા આજ્ઞાપની
ભાષા છે જેમ-આ કરો, આ ન કરો, ઇત્યાદિ । આ ભાષા નિર્દિષ્ટકાર્યમાં પ્રવર્તક
હોવાથી તથા નિર્દોષ વિવક્ષાના સદ્ભાવથી અસત્યામૃપા સ્વરૂપ છે ૨ યાચની-
“ ભિક્ષાદો ” આ પ્રકારની યાચના સ્વરૂપ ભાષા યાચનીભાષા છે ૩ પ્રચ્છની-
અવિજ્ઞાત, અર્થાત્ જાણ્યા વગરના વિષયની અથવા -સદિગ્ધ અર્થાત્-સદેહયુક્ત
વિષયને જાણવા માટે જે પૂછવું તે પુચ્છની ભાષા છે ૪ પ્રજ્ઞાપની-શિશ્યને ઉપ-

પ્રજ્ઞાપની-વિનયસ્વોપદેશદાનરૂપા, અર્થમોષ્ટિકા ભાષા, યથા-હિંસાપ્રવૃત્તો-
ડનન્તદુઃસ્વભાગી ભવતિ ” ઇત્યાદિ । યથા યા-પ્રાણિવધાન્નિટ્ટાઃ પ્રાણિનો ભવે
ભવે દીર્ઘાયુષો નીરોગાથ ભવન્તિ । ઉક્તચ--

પાણિવહાઉ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઉ યા ડરોગા ય ।

एस मई पन्नत्ता, पन्नवणी वीयरगेहिं ॥ १ ॥ ५ ॥

ઝાયા-પ્રાણિવધાદ્ નિટ્ટા, ભવન્તિ દીર્ઘાયુષઃ અરોગાથ ।

एषा मतिः प्रज्ञप्ता, प्रज्ञापनी वीतरागे ॥ १ ॥

પ્રત્યાખ્યાની-ભાષા-યાચમાનસ્ય પ્રતિપેથ વચનમ્ । યથા-મર્યાદાતિરિક્ત વસ્ત્ર
પાત્ર વા યાચમાન શિષ્ય પ્રતિ ગુરુર્હતિ-“અધિક વસ્ત્ર પાત્ર વા ન દીયતે” ઇતિ ॥૬॥

પ્રજ્ઞાપનો-શિષ્ય કો ઉપદેશ દેને સ્વરૂપ જો ભાષા હોતી છે કે જિસસે
ઉસે અર્થ કા અવમોષ્ટ હોના છે ઉત્તરના નામ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે । જૈસે-“ જો
હિંસા મેં પ્રવૃત્ત હોના છે વહ અનન્ત દુઃખ કા ભાગી હોના છે ” અથવા
જો પ્રાણિવધ સે દૂર રહતે છે વે મત્ર મત્ર મેં દીર્ઘ આયુ પાતે છે તથા
નિરોગ શરીર હોતે છે ૫ । ઉક્તચ--

“પાણિવહાઉ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઉ યા અરોગા ય ।

एस मई पन्नत्ता, पन्नवणी वीयरगेहिं ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-ગુરુ મહારાજ કે પામ યાચના કરતે હુણ શિષ્ય કે
લિયે જો નિષેધાત્મક ભાષા કા પ્રયોગ હોતા છે વહ પ્રત્યાખ્યાની ભાષા છે,
જૈસે-મર્યાદા સે અતિરિક્ત વસ્ત્ર ણ્વ પાત્ર કો યાચને વાલે શિષ્ય કો
ગુરુ મહારાજ કહતે છે કે-મર્યાદા સે અધિક વસ્ત્ર વ પાત્ર નહીં દિયા
જાતા છે ” ઇત્યાદિ ૬ । ઇચ્છાનુલોમા-પ્રતિપાદન કરને વાલે કી અર્થાત્

દેશ આપવા સ્વરૂપ જે ભાષા હોય છે તે જેનાથી તેને અર્થનો અવમોષ્ટ થાય છે
એનું નામ પ્રજ્ઞાપનીભાષા છે જેમ-“ જે હિંસામા પ્રવૃત્ત બને છે તે અનન્ત
દુઃખનો ભાગી થાય છે ” અથવા જે પ્રાણી વધથી દૂર રહે છે તે બવોલવમા
દીર્ઘાયુ લોગવે છે તથા શરીરે નિરોગી રહે છે ૫ કહ્યું છે કે--

“પાણિવહાઉ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઉ યા અરોગા ય ।

एस मई पन्नत्ता, पन्नवणी वीयरगेहिं ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-ગુરુ મહારાજની યાસે યાચના કરનાર શિષ્યને માટે જે
નિષેધાત્મક ભાષાનો પ્રયોગ હોય છે તે પ્રત્યાખ્યાની ભાષા છે જેમ-મર્યાદાથી
અતિરિક્ત વસ્ત્ર અને યાત્રની યાચના કરનાર શિષ્યને ગુરુ મહારાજ કહે છે કે
મર્યાદાથી વધુ વસ્ત્ર અને પાત્ર દેવામા આવતું નથી (૨) ઇત્યાદિ । ઇચ્છાનુલોમા-

इच्छानुलोमा-प्रतिपादयितुर्या इच्छा तदनुलोमा=तदनुकूला। यथा शुभकार्ये प्रेरितस्य “एवमस्तु ममाप्यभिप्रेतमेतत्” एव रूपा, यथा वा रुधित् किञ्चित् शुभ कार्यमारभमाणः कचन पृच्छति, स प्राह-‘भवान् करोतु ममाप्येतदभिप्रेतम्’ इति। यथा वा केनचित् रुधिरुक्त -“सायुसकाश गच्छाम्” स उदति-एवमस्तु इति॥७॥

अभिगृहीता-अर्थमनभिगृह्य योन्यते ‘दित्वादिवत्’। अथवा-अनभिगृह्य यत्र न प्रतिनियतार्थावधारणम्। यथा-उद्गुप्तकार्येष्ववस्थितेषु रुधित् कचन पृच्छति-किमिदानीं करोमि?, स प्राह-‘यत् रोचते तत् कुरु’ इति ॥ ८ ॥

अभिगृहीता-अर्थमभिगृह्य યોચ્યતે-इद वस्त्रपात्रादिक उर्मोपकरणम्, अथवा प्रेरक की इच्छा के अनुकूल जो भाषा बोली जाती है वह ‘इच्छानुलोमा’ भाषा है-जैसे कोई किसी को किसी शुभ कार्य में प्रेरणा करे तब वह कहे कि ‘ठीक है यह मुझे भी अभिलषित है’। अथवा कोई किसी शुभ कार्य का प्रारंभ करते हुए किसी को पूछे तो वह कहे कि-करो यह मुझे भी पसंद है। अथवा-कोई ऐसा कहे-‘मैं साधु के पास जा रहा हूँ’ तो सुनने वाला कहता है कि अच्छा जाओ ७। अनभिगृहीता-अर्थशून्य-दित्वादिवत् आदि शब्दों का बोलना। अथवा जिसमें किसी एक अर्थ का निश्चय न हो जैसे-उद्गुप्तसे कार्यों के उपस्थित होने पर कोई किसी से जब यह प्रछता है कि-‘कहो मैं इस समय कौनसा काम करूँ?’ तो वह कहता है कि-जो तुम्हें मचे सो करो’। इस प्रकार की भाषाका नाम अनभिगृहीता भाषा है ८। अभिगृहीता-अर्थ को लक्ष्य करके जिस भाषाका प्रयोग किया जाता है वह अभिगृहीता भाषा है-जैसे ये वस्त्र पात्रादिक धर्म के उपकरण हैं’। अथवा ‘इस

પ્રતિપાદન ડરવાવાળાના અર્થાત્-પ્રેરકના ડિઝાને અગ્રુડળ જે ભાષા બોલાય છે તે ‘ઇચ્છાનુલોમા’ ભાષા છે જેમ-કોઈ કોઈને કોઈ શુભ કાર્યમાં પ્રેરણા કરે ત્યારે કહે કે ઠીક છે એ મારી પણ અભિલાષા છે અથવા-કોઈ શુભ કાર્યનો પ્રારંભ કરતા કોઈને પૂછે તો તે કહે કે-કરો એ મને પણ પસંદ છે અથવા કોઈ એમ કહે કે હું સાધુની પાસે જઈ રહ્યો છું તો સાલગનાર કહે કે, સારૂ જાવ ૭ અનભિગૃહિતા-અર્થશૂન્ય-“દિત્થ ડવિત્થાદિ” શબ્દ બોલવો અથવા જેમા કોઈ એક અર્થનો નિશ્ચય ન હોય, જેમ-ઘણા કામો ઉપસ્થિત થતા કોઈ બીજાને જ્યારે એ પૂછે કે કે, કહો હું આ વખતે ડયુ કામ કરૂં, તો તે કહે કે કે, જે તમને રૂચે તે કરો આ પ્રકારની ભાષાનુ નામ અનભિગૃહિતા ભાષા છે ૮ અભિગૃહિતા-અર્થનુ લક્ષ કરીને જે ભાષાનો પ્રયોગ ડરવામા આવે છે તે ‘અભિગૃહિતા’ ભાષા છે જેમ-“આ વસ્ત્ર પાત્રાદિક ધર્મના ઉપકરણ છે” અથવા ‘આ મમયે

પ્રજ્ઞાપની-પિનયસ્યોપદેશગ્નરૂપા, ઋષિગોપિકા ભાષા, યથા-હિસાપ્રવૃત્તો
જનન્તદુઃસ્વભાગી ભવતિ ” ઇત્યાદિ । યથા યા-પ્રાણિવધાન્નિવૃત્તાઃ પ્રાણિનો મથે
મથે દીર્ઘાયુષો નીરોગાથ ભવન્તિ । ઉક્તચ--

પાણિવહાઽ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઽ યા ઝરોગા ય ।

એસ મઈ પન્નત્તા, પન્નવળી વીયરાગેહિં ॥ ૧ ॥ ૫ ॥

ઝાયા-પ્રાણિવધાદુ નિયત્તા, ભવન્તિ દીર્ઘાયુષઃ ઝરોગાઽ ।

એવા મતિઃ પ્રજ્ઞા, પ્રજ્ઞાપની ચીતરાગેઃ ॥ ૧ ॥

પ્રત્યાખ્યાની ભાષા-યાચમાનસ્ય પ્રતિપેધ વચનમ્ । યથા-મર્યાદાતિરિક્ત વસ્ત્ર
પાત્ર વા યાચમાન શિષ્ય પ્રતિ ગુરુદતિ-“અધિક વસ્ત્ર પાત્ર વા ન દીયતે” ઇતિ ॥૬॥

પ્રજ્ઞાપનો-શિષ્ય કો ઉપદેશ દેને સ્વરૂપ જો ભાષા હોતી છે કિ જિસસે
ઉસે અર્થ કા અવરોધ હોતા છે ઉસકા નામ પ્રજ્ઞાપની ભાષા છે । જૈસે-“ જો
હિસા મે પ્રવૃત્ત હોતા છે તદ્ અનન્ત દુઃસ્વ કા ભાગી હોતા છે ” અથવા
જો પ્રાણિવધ સે દૂર રહતે છે વે મત્ર મત્ર મે દીર્ઘ આયુ પાતે છે તથા
નિરોગ શરીર હોતે છે ૫ । ઉક્તચ—

“ પાણિવહાઽ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઽ યા ઝરોગા ય ।

એસ મઈ પન્નત્તા, પન્નવળી વીયરાગેહિં ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-ગુરુ મહારાજ કે પાસ યાચના કરતે હુવ શિષ્ય કે
લિયે જો નિપેધાત્મક ભાષા કા પ્રયોગ હોતા છે તદ્ પ્રત્યાખ્યાની ભાષા છે,
જૈસે-મર્યાદા સે અતિરિક્ત વસ્ત્ર ણવ પાત્ર કો યાચને વાલે શિષ્ય કો
ગુરુ મહારાજ કહતે છે કિ-મર્યાદા સે અધિક વસ્ત્ર વ પાત્ર નહીં દિયા
જાતા છે ” ઇત્યાદિ ૬ । ઇન્દ્રાનુલોમા-પ્રતિપાદન કરને વાલે કી અર્થાત્

દેશ આપવા સ્વરૂપ જે ભાષા હોય છે તે જેનાથી તેને અર્થનો અવરોધ થાય છે
એનું નામ પ્રજ્ઞાપનીભાષા છે જેમ-“ જે હિસામા પ્રવૃત્ત અને છે તે અનન્ત
દુઃખનો ભાગી થાય છે ” અથવા જે પ્રાણી વધથી દૂર રહે છે તે ભવોભવમા
દીર્ઘાયુ હોગવે છે તથા શરીરે નિરોગી રહે છે ૫ કહ્યું છે કે—

“ પાણિવહાઽ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઽ યા ઝરોગા ય ।

એસ મઈ પન્નત્તા, પન્નવળી વીયરાગેહિં ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-ગુરુ મહારાજની પાસે યાચના કરનાર શિષ્યને માટે જે
નિપેધાત્મક ભાષાનો પ્રયોગ હોય છે તે પ્રત્યાખ્યાની ભાષા છે જેમ-મર્યાદાથી
અતિરિક્ત વસ્ત્ર અને પાત્રની યાચના કરનાર શિષ્યને ગુરુ મહારાજ કહે છે કે
મર્યાદાથી વધુ વસ્ત્ર અને પાત્ર દેવામા આવતું નથી (૨) ઇત્યાદિ । ઇન્દ્રાનુલોમા-

इच्छानुलोमा-प्रतिपादयितुं इच्छा तदनुलोमा-तदनुकूला । यथा शुभकार्ये प्रेरितस्य “एवमस्तु ममाप्यभिप्रेतमेतत्” एव रूपा, यथा वा कश्चित् किञ्चित् शुभ कार्यमारभमाणः कचन पृच्छति, स प्राह-‘भगान् करोतु ममाप्येतदभिप्रेतम्’ इति । यथा वा केनचित् कश्चिदुक्त-“सायुसकाश गच्छाम” स उदति-एवमस्तु इति॥७॥

अभिगृहीता-अर्थमनभिगृह्य योच्यते ‘इत्थदित्यादिवत्’ । अथवा-अनभिगृह्य यत्र न प्रतिनियतार्थोपधारणम् । यथा-उदुपुष्पार्थेण्वस्थितेषु कश्चित् कचन पृच्छति-किमिदानीं करोमि ?, स प्राह-‘यत् रोचते तत् कुरु’ इति ॥ ८ ॥

अभिगृहीता-अर्थमभिगृह्य योच्यते-इद वस्ત્રપात्रादिक उर्मोपकरणम्, अथवा प्रेरक की इच्छा के अनुकूल जो भाषा बोली जाती है वह ‘इच्छानुलोमा’ भाषा है-जैसे कोई किसी को किसी शुभ कार्य में प्रेरणा करे तो वह कहे कि ‘ठीक है यह मुझे भी अभिलपित है’ । अथवा कोई किसी शुभ कार्य का प्रारंभ करते हुए किसी को पूछे तो वह कहे कि-करो यह मुझे भी पसंद है । अथवा-कोई ऐसा कहे-‘मैं सायु के पास जा रहा हूँ’ तो सुनने वाला कहता है कि अच्छा जाओ ७ । अनभिगृहीता-अर्थशून्य-इत्थदित्यादि शब्दों का बोलना । अथवा जिसमें किसी एक अर्थ का निश्चय न हो जैसे-उदुपुष्प से कार्यों के उपस्थित होने पर कोई किसी से जब यह पूछता है कि-‘कहो मैं इस समय कौनसा काम करूँ?’ तो वह कहता है कि-जो तुम्हें मचे सो करो’ । इस प्रकार की भाषा का नाम अनभिगृहीता भाषा है ८ । अभिगृहीता-अर्थ को लक्ष्य करके जिस भाषा का प्रयोग किया जाता है वह अभिगृहीता भाषा है-जैसे ये वस्त्र पात्रादिक धर्म के उपकरण हैं’ । अथवा ‘इस

પ્રતિપાદન ડરવાવાળાનાં અર્થાત્-પ્રેરકની ઈચ્છાને અનુકૂળ જે ભાષા બોલાય છે તે ‘ઇચ્છાનુલોમા’ ભાષા છે જેમ-કોઈ કોઈને કોઈ શુભ કાર્યમાં પ્રેરણા કરે ત્યારે કહે કે ઠીક છે એ મારી પણ અભિલાષા છે અથવા-કોઈ શુભ કાર્યનો પ્રારંભ કરતા કોઈને પૂછે તો તે કહે કે-કરો એ મને પણ પસંદ છે અથવા કોઈ એમ કહે કે હું સાયુની પાસે જઈ રહ્યો છું તો સાલગનાર કહે કે, સારૂ જાવ ૭ અનભિગૃહિતા-અર્થશૂન્ય-“ઇત્થ ડવિત્યાદિ” શબ્દ બોલવો અથવા જેમા કોઈ એક અર્થનો નિશ્ચય ન હોય, જેમ-ઘણા કામો ઉપસ્થિત થતા કોઈ બીજાને જ્યારે એ પૂછે કે, કહો હું આ વખતે ડયુ કામ કરે, તો તે કહે કે, જે તમને રૂચે તે કરો આ પ્રકારની ભાષાનું નામ અનભિગૃહિતા ભાષા છે ૮ અભિગૃહિતા-અર્થનું લક્ષ ડરીને જે ભાષાનો પ્રયોગ ડરવામા આવે છે તે ‘અભિગૃહિતા’ ભાષા છે જેમ-“આ વસ્ત્ર પાત્રાદિક ધર્મનાં ઉપકરણ છે” અથવા ‘આ સમયે

પ્રજ્ઞાપની-વિનયસ્યોપદેશદાનરૂપા, મર્થમોગિકા ભાષા, યથા-હિંસાપ્રવૃત્તો-
જનન્તદુઃખભાગી ભવતિ ” ઇત્યાદિ । યથા યા-પ્રાણિવધાન્નિવૃત્તાઃ પ્રાણિનો ભવે
ભવે દીર્ઘાયુષો નીરોગાશ્ચ ભવન્તિ । ઉક્તચ--

પાણિવહાઽ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઽ યા ઝરોગા ય ।

એસ મર્દ પન્નત્તા, પન્નણી વીયરાગેહિં ॥ ૧ ॥ ૫ ॥

ઝાયા-પ્રાણિવધાદ્ નિવૃત્તા, ભવન્તિ દીર્ઘાયુઃ અરોગાશ્ચ ।

એવા મતિઃ પ્રજ્ઞાપ્તા, પ્રજ્ઞાપની પીતરાગૈઃ ॥ ૧ ॥

પ્રત્યાખ્યાની-ભાષા-યાચમાનસ્ય પ્રતિપેદ્ય વચનમ્ । યથા-મર્યાદાતિરિક્ત વસ્ત્ર
પાત્ર વા યાચમાન શિષ્ય પ્રતિ ગુરુર્દતિ-“અધિક વસ્ત્ર પાત્ર વા ન દીયતે” ઇતિ ॥ ૬ ॥

પ્રજ્ઞાપનો-શિષ્ય જો ઉપદેશ દેને સ્વરૂપ જો ભાષા હોતી છે કે જિસસે
ઉસે અર્થ કા અવગ્રોધ હોતા હૈં ઉમરકા નામ પ્રજ્ઞાપની ભાષા હૈં । જૈસે-“ જો
હિંસા મે પ્રવૃત્ત હોતા હૈં વહ અનન્ત દુઃખ કા ભાગી હોતા હૈં ” અથવા
જો પ્રાણિવધ સે દૂર રહતે હૈં વે ભવ ભવ મે દીર્ઘ આયુ પાતે હૈં તથા
નિરોગ શરીર હોતે હૈં ૫ । ઉક્તચ—

“ પાણિવહાઽ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઽ યા ઝરોગા ય ।

એસ મર્દ પન્નત્તા, પન્નણી વીયરાગેહિં ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-ગુરુ મહારાજ કે પામ યાચના કરતે હુળ શિષ્ય કે
લિયે જો નિવેદ્યાત્મક ભાષા કા પ્રયોગ હોતા હૈં વહ પ્રત્યાખ્યાની ભાષા હૈં,
જૈસે-મર્યાદા સે અતિરિક્ત વસ્ત્ર ણવ પાત્ર કો યાચને વાલે શિષ્ય કો
ગુરુ મહારાજ કહતે હૈં કે-મર્યાદા સે અધિક વસ્ત્ર વ પાત્ર નહીં દિયા
જાતા હૈં ” ઇત્યાદિ ૬ । ઇચ્છાનુલોમા-પ્રતિપાદન કરને વાલે કી અર્થાત્

દેશ આપવા સ્વરૂપ જે ભાષા હોય છે તે જેનાથી તેને અર્થનો અવગ્રોધ થાય છે
એનું નામ પ્રજ્ઞાપનીભાષા છે જેમ-“ જે હિંસામા પ્રવૃત્ત બને છે તે અનન્ત
દુઃખનો ભાગી થાય છે ” અથવા જે પ્રાણી વધથી દૂર રહે છે તે ભવોભવમા
દીર્ઘાયુ લોગવે છે તથા શરીરે નિરોગી રહે છે ૫ કહ્યું છે કે—

“ પાણિવહાઽ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઽ યા ઝરોગા ય ।

એસ મર્દ પન્નત્તા, પન્નણી વીયરાગેહિં ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-ગુરુ મહારાજની પાસે યાચના કરનાર શિષ્યને માટે જે
નિવેદ્યાત્મક ભાષાનો પ્રયોગ હોય છે તે પ્રત્યાખ્યાની ભાષા છે જેમ-મર્યાદાથી
અતિરિક્ત વસ્ત્ર અને પાત્રની યાચના કરનાર શિષ્યને ગુરુ મહારાજ કહે છે કે
મર્યાદાથી વધુ વસ્ત્ર અને પાત્ર દેવામા આવતું નથી (૨) ઇત્યાદિ । ઇચ્છાનુલોમા-

ઉચ્છાનુલોમા-પ્રતિપાદયિતૃયાં ઇન્દ્રા તદનુલોમા=તદનુકૂલા । યથા શુભકાર્યે પ્રેરિતસ્ય “એવમસ્તુ મમાપ્યમિપ્રેતમેતત્” એવ રૂપા, યથા વા કશ્ચિત્ કિંચિત્ શુભ કાર્યમારભમાણઃ રુચન પૃચ્છતિ, સ પ્રાદ-‘ભવાન્ કરોતુ મમાપ્યેતદમિપ્રેતમ્’ ઇતિ । યથા વા કેનચિત્ રુચિદુક્ત-“સાધુસકાશ ગચ્છામ” સ પ્રદતિ-એવમસ્તુ ઇતિ॥૭॥

અભિગૃહીતા-અર્થમનભિગૃહ્ય યોન્યતે ‘હિત્યાદિવત્’ । અથવા-અનભિગૃહા યત્ર ન પ્રતિનિયતાર્થાવધારણમ્ । યથા-ગુહ્યુપાર્યેષ્વસ્થિતેષુ રુચિત્ કચન પૃચ્છતિ-કિમિદાની કરોમિ ?, સ પ્રાદ-‘યત્ રોચતે તત્ કુરુ’ ઇતિ ॥ ૮ ॥

અભિગૃહીતા-અર્થમનભિગૃહ્ય યોન્યતે-ઇદ વસ્ત્રપાત્રાદિક ધર્મોપકરણમ્, અથવા

પ્રેરક કી ઉચ્છા કે અનુકૂલ જો માપા પોલી જાતી હૈ વહ ‘ઉચ્છાનુલોમા’ માપા હૈ-જૈસે કોઈ કિસી કો કિમી શુભ કાર્યમે પ્રેરણા કરે તત્ર વહ કહે કિ ‘ઠીક હૈ યહ સુઝે મી અમિલપિત હૈ’ । અથવા કોઈ કિસી શુભ કાર્ય કા પ્રારભ કરતે હુઈ કિસી કો પૂઠે તો વહ કહે કિ-કરો યહ સુઝે મી પસદ હૈ । અથવા-કોઈ એસા કહે-‘મૈ સાધુ કે પાસ જારહા જ’ તો સુનને વાલા કહતા હૈ કિ અચ્છા જાઓ ૭ । અનભિગૃહીતા-અર્થગુન્ય-હિત્યહિત્યાદિ શબ્દો કા ચોલના । અથવા જિમમે કિસી એક અર્થ કા નિશ્ચય ન હો જૈસે-ગૃહતસે કાર્યો કે ઉપસ્થિત હોને પર કોઈ કિસો સે જવ યહ પૂછતા હૈ કિ-‘કતો મૈ હસ મમય કૌનસા કામ કરૂં?’ તો વહ કહતા હૈ કિ-‘જો તુમ્હેં મ્ચે સો કરો’ । હસ પ્રકાર કી માપાકા નામ અનભિગૃહીતા માપા હૈ ૮ । અભિગૃહીતા-અર્થ કો લક્ષ્ય કરકે જિસ માપાકા પ્રયોગ કિયા જાતા હૈ વહ અભિગૃહીતા માપા હૈ-જૈસે યે વસ્ત્ર પાત્રાદિક ધર્મ કે ઉપકરણ હ’ । અથવા ‘હસ

પ્રતિપાદન કરવાવાળાની અર્થાત્-પ્રેરકના ઈંગાને અનુકૂળ જે ભાષા બોલાય છે તે ‘ઉચ્છાનુલોમા’ ભાષા છે જેમ-કોઈ કોઈને કોઈ શુભ કાર્યમા પ્રેરણા કરે ત્યારે કહે કે ઠીક છે એ મારી પણ અભિવાધા છે અથવા-કોઈ શુભ કાર્યનો પ્રારભ કરતા કોઈને પૂછે તો તે કહે કે-કરો એ મને પણ પસદ છે અથવા કોઈ એમ કહે કે હું સાધુની પાસે જઈ રહ્યો છું તો સાલગનાર કહે કે, સારૂ બવ ૭ અનભિગૃહીતા-અર્થશુ ય-“હિત્ય હિત્યાદિ” શબ્દ બોલવો અથવા જેમા કોઈ એક અર્થનો નિશ્ચય ન હોય, જેમ-ઘણા કામે ઉપસ્થિત વતા કોઈ બીજાને જ્યારે એ પૂછે છે કે, કહો હું આ વળતે ઠીક કામ કરૂં, તો તે કહે છે કે, જે તમને રહે તે કરો આ પ્રકારની ભાષાનું નામ અનભિગૃહીતા ભાષા છે ૮ અભિગૃહીતા-અર્થનું લક્ષ્ય કરીને જે ભાષાનો પ્રયોગ કરવામા આવે છે તે ‘અભિગૃહીતા’ ભાષા છે જેમ-“આ વસ્ત્ર પાત્રાદિક ધર્મના ઉપકરણ છે” અથવા ‘આ સમયે

પ્રજ્ઞાપની-ચિનયસ્યોપદેશદાનરૂપા, અર્થમોચિકા માપા, યથા-હિંસામવૃત્તો-
અનન્તદુઃખભાગી ભવતિ ” ઇત્યાદિ । યથા ચા-પ્રાણિવધાન્નિવૃત્તાઃ પ્રાણિનો મન્વે
મન્વે દીર્ઘાયુષો નીરોગાશ્ચ ભવન્તિ । ઉક્તચ--

પાણિવહાઉ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઉ યા અરોગા ય ।

એસ મઈ પન્નત્તા, પન્નવળી વીયરામેહિં ॥ ૧ ॥ ૫ ॥

ઝાયા-પ્રાણિવધાદ્ નિવૃત્તા, ભવન્તિ દીર્ઘાયુષઃ અરોગાશ્ચ ।

એવા મતિ. પ્રજ્ઞાપ્તા, પ્રજ્ઞાપની વીતરામૈ ॥ ૧ ॥

પ્રત્યાખ્યાની-માપા-યાચમાનસ્ય પ્રતિપેધ વચનમ્ । યથા-મર્યાદાતિરિક્ત વસ્ત્ર
પાત્રં વા યાચમાન શિષ્ય પ્રતિ ગુરુર્વદતિ-“અધિક વસ્ત્ર પાત્ર વા ન દીયતે” ઇતિ ॥ ૬ ॥

પ્રજ્ઞાપનો-શિષ્ય કો ઉપદેશ દેને સ્વરૂપ જો માપા હોતી છે ફિ જિસસે
ઉસે અર્થ કા અવમોધ હોતા છે ઉમકા નામ પ્રજ્ઞાપની માપા છે । જૈસે-“ જો
હિસા મે પ્રવૃત્ત હોતા છે વહ અનન્ત દુઃખ કા ભાગી હોતા છે ” અથવા
જો પ્રાણિવધ સે દૂર રહતે છે વે મન્વ મન્વ મે દીર્ઘ આયુ પાતે છે તથા
નિરોગ શરીર હોતે છે ૫ । ઉક્તચ--

“ પાણિવહાઉ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઉ યા અરોગા ય ।

એસ મઈ પન્નત્તા, પન્નવળી વીયરામેહિં ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-ગુરુ મહારાજ કે પામ યાચના કરતે હુવ શિષ્ય કે
લિયે જો નિષેધાત્મક માપા કા પ્રયોગ હોતા છે વહ પ્રત્યાખ્યાની માપા છે,
જૈસે-મર્યાદા સે અતિરિક્ત વસ્ત્ર ણવ પાત્ર કો યાચને વાલે શિષ્ય કો
ગુરુ મહારાજ કહતે છે ફિ-મર્યાદા સે અધિક વસ્ત્ર વ પાત્ર નહીં દિયા
જાતા છે ” ઇત્યાદિ ૬ । ઇચ્છાનુલોમા-પ્રતિપાદન કરને વાલે કી અર્થાત્

દેશ આપવા સ્વરૂપ જે ભાષા હોય છે તે જેનાથી તેને અર્થનો અવમોધ થાય છે
એનું નામ પ્રજ્ઞાપનીભાષા છે જેમ-“ જે હિંસામા પ્રવૃત્ત બને છે તે અનન્ત
દુઃખનો ભાગી થાય છે ” અથવા જે પ્રાણી વધથી દૂર રહે છે તે ભવોભવમા
દીર્ઘાયુ ભોગવે છે તથા શરીરે નિરોગી રહે છે ૫ કહ્યું છે કે--

“ પાણિવહાઉ નિયત્તા, હવતિ દીઠાઉ યા અરોગા ય ।

એસ મઈ પન્નત્તા, પન્નવળી વીયરામેહિં ॥ ”

પ્રત્યાખ્યાની-શુરુ મહારાજની પામે યાચના કરનાર શિષ્યને માટે જે
નિષેધાત્મક ભાષાનો પ્રયોગ હોય છે તે પ્રત્યાખ્યાની ભાષા છે જેમ-મર્યાદાથી
અતિરિક્ત વસ્ત્ર અને પાત્રની યાચના કરનાર શિષ્યને શુરુ મહારાજ કહે છે કે
મર્યાદાથી વધુ વસ્ત્ર અને પાત્ર દેવામા આવતું નથી (૬) ઇત્યાદિ । ૬

ઢચ્છાનુલોમા-પ્રતિપાદયિતુર્થા ઢચ્છા તદનુલોમા=તદનુકૂલા । યથા શુભકાર્યે પ્રેરિતસ્ય “એમસ્તુ મમાપ્યમિપ્રેતમેતત્” એવુ રૂપા, યથા વા રુચિત્ કિંચિત્ શુભ કાર્યમારભમાણઃ રુચન પૃચ્છતિ, સ ગ્રાહ-‘ભવાન્ કરોતુ મમાપ્યેતદમિપ્રેતમ્’ ઇતિ । યથા વા કેનચિત્ રુચિદુક્ત-“સાધુસકાશ ગચ્છામ્” સ વદતિ-એવમસ્તુ ઇતિ॥૭॥

અનભિગૃહીતા-અર્થમનભિગૃહ્ય યોચ્યતે ‘હિત્યાદિવત્’ । અથવા-અનભિગૃહ્યા યત્ર ન પ્રતિનિયતાર્થાપવાણમ્ । યથા-મહુપુર્યર્થેષ્વપસ્થિતેષુ રુચિત્ કચન પૃચ્છતિ-કિમિદાની કરોમિ ?, સ ગ્રાહ-‘યત્ રોચતે તત્ કુર’ ઇતિ ॥ ૮ ॥

અભિગૃહીતા-અર્થમભિગૃહ્ય યોચ્યતે-ઇદ વસ્ત્રપાત્રાદિક વર્મોપકરણમ્, અથવા પ્રેરક કી ઢચ્છા કે અનુકૂલ જો માપા ચોલી જાતી હૈ વહ ‘ઢચ્છાનુલોમા’ માપા હૈ-જૈસે કોઈ કિમી કો કિમી શુભ કાર્યમે પ્રેરણા કરે તત્ર વહ કહે કિ ‘ઢીક હૈ યહ સુઝે મી અભિલપિત હૈ’ । અથવા કોઈ કિસી શુભ કાર્ય કા પ્રારભ કરતે હુગ કિસી કો પૂછે તો વહ કહે કિ-કરો યહ સુઝે મી પસદ હૈ । અથવા-કોઈ ણેસા રહે-‘મૈ સાધુ કે પાસ જારહા હૈ’ તો સુનને વાલા રહતા હૈ કિ અચ્છા જાઓ ૭ । અનભિગૃહીતા-અર્થશૂન્ય-હિત્યહિત્યાદિ શબ્દો કા ચોલના । અથવા જિસમે કિસી એક અર્થ કા નિશ્ચય ન હો જૈસે-મહુતસે કાર્યો કે ઉપસ્થિત હોને પર કોઈ કિમી સે જય યહ પૂછતા હૈ કિ-‘કહો મૈ હસ મમય કૌનસા કામ કરૂં?’ તો વહ રહતા હૈ કિ-જો તુમ્હેં રુચે સો કરો’ । હસ પ્રકાર કી માપાકા નામ અનભિગૃહીતા માપા હૈ ૮ । અભિગૃહીતા-અર્થ કો લક્ષ્ય કરકે જિસ માપાકા પ્રયોગ કિયા જાતા હૈ વહ અભિગૃહીતા માપા હૈ-જૈસે યે વસ્ત્ર પાત્રાદિક ધર્મ કે ઉપકરણ હૈ’ । અથવા ‘હસ

પ્રતિપાદન કરવાવાળાના અર્થાત્-પ્રેરકના હિત્યને અનુકૂળ જે ભાષા બોલાય છે તે ‘ઢચ્છાનુલોમા’ ભાષા છે જેમ-કોઈ કોઈને કોઈ શુભ કાર્યમા પ્રેરણા કરે ત્યારે કહે કે ઠીક છે એ મારી પણ અભિલાષા છે અથવા-કોઈ શુભ કાર્યનો પ્રારભ કરતા કોઈને પૂછે તો તે કહે કે-કરો એ મને પણ પસદ છે અથવા કોઈ એમ કહે કે હું સાધુની પાસે જઈ રહ્યો છું તો સાલગનાર કહે કે, સાડ જાય ૭ અનભિગૃહીતા-અર્થશૂન્ય-“હિત્ય હિત્યાદિ” શબ્દ બોલવો અથવા જેમા કોઈ એક અર્થનો નિશ્ચય ન હોય, જેમ-ધણા કામે ઉપસ્થિત થતા કોઈ બીજાને જ્યારે એ પૂછે છે કે, કહો હું આ વળતે કયુ કામ કરૂં, તો તે કહે છે કે, જે તમને રુચે તે કરો આ પ્રકારની ભાષાનુ નામ અનભિગૃહીતા ભાષા છે ૮ અભિગૃહીતા-અર્થનુ લક્ષ્ય કરીને જે ભાષાનો પ્રયોગ કરવામા આવે છે તે ‘અભિગૃહીતા’ ભાષા છે જેમ-“આ વસ્ત્ર પાત્રાદિક ધર્મના ઉપકરણ છે” અથવા ‘આ મમયે

-પ્રતિનિયતાર્થાવધારણમ્ । યથા-इदमिदानीं कर्तव्यम्, इदं न कर्तव्यमिति ॥૧॥
 સશયકરણી—યાજ્ઞેકાર્યપ્રતિપત્તિકરી સા । યા ભાષા જનેકાર્યાભિધાયિ
 તયા પરસ્ય સશયમુત્પાદયતિ, યથા - सैन्धवमानयेत्यत्र सैन्धवशब्दो नरञ्चरण
 वाजिवाचकत्वेन सशयोत्पादकः ॥ ૧૦ ॥

વ્યાકૃતા—યા પ્રકૃતાર્થા । યથા-अहिंसा-सर्वकल्याणकारिणी ॥ ૧૧ ॥

અવ્યાકૃતા—અતિગમ્ભીરશબ્દાર્થા, અવ્યક્તાક્ષરપ્રયુક્તા વા, યથા—
 “सयत-स्य महत्पाप प्रतिक्रमणकर्मणा” । इत्यादि, યથા યા મમ્મગાદિ
 વાલભાષા ॥ ૧૨ ॥ एषा=आमन्त्रण्यादिका भाषा प्रज्ञापनी खलु-प्रज्ञाप्यते प्रकटी
 क्रियतेऽर्थोऽनयेति प्रज्ञापनी अर्थरूपिणी, સા માપ્ણીયા इत्यर्थ । नैषा भाषा मृषा
 समय यह करना चाहिये, यह नहीं करना चाहिये ’ ० । સશયકરણી—
 जिस भाषा से सुनने वालेको अनेक अर्थों की प्रतिपत्ति होने लगे उस
 भाषा का नाम सशयकरणी भाषा है, जैसे-किसी ने कहा कि-‘सैन्धव
 लाओ’ यह सैन्धव शब्द पुरुष, लवण और घोड़े रूप अर्थों का प्रतिपादक है,
 अतः सुनने वाले को सशय जनक हो जाता है १० । व्याकृता—
 जिसका अर्थ स्पष्ट होता है वह व्याकृता भाषा है जैसे-“अहिंसा
 सर्व प्रकार से कल्याण करने वाली है” ११ । अव्याकृता-अतिगम्भीर
 शब्दार्थवाली भाषा अव्याकृता भाषा है । अथवा-जो अव्यक्त अक्षर से
 युक्त होती है वह भाषा अव्याकृता भाषा है जैसे-“सयत-स्य महत्पाप
 प्रतिक्रमणकर्मणा” प्रतिक्रमण कर्म से सयत को बड़ा भारी पाप लगता
 है । यहां पर जब “स्य” को क्रियापद मान लिया जाता है तब इसका

આ કરવું જોઈએ આ ન કરવું જોઈએ ” ૯ સશયકરણી-જે ભાષામાં સાબળ
 નારને અનેક અર્થોનો આભાસ થવા લાગે તે ભાષાનું નામ સશયકરણી ભાષા
 છે જેમ કોઈએ ઠણું કે—“સૈન્ધવ લાઓ” આ સૈન્ધવ શબ્દ પુરુષ મીઠું અને
 ઘોડારૂપ અર્થનો પ્રતિપાદક છે આથી સાબળવાવાળાને પ્રકરણાદિના અભાવમાં
 સશયજનક બને છે એ માટે પ્રકરણ સમજીને આ ભાષા બોલવામાં દોષ નથી
 કેમકે, તે વ્યવહારૂ ભાષા છે ૧૦ વ્યાકૃતા-જેનો અર્થ સ્પષ્ટ થાય છે તે વ્યાકૃત
 ભાષા છે જેમ—“અહિંસા” સર્વ પ્રકારથી કલ્યાણ કરવાવાળી છે ” ૧૧ અવ્યાકૃતા
 અતિ ગભીર શબ્દાર્થવાળી ભાષા અવ્યાકૃતા ભાષા છે અથવા-જે અવ્યક્ત
 અક્ષરથી યુક્ત હોય છે તે ભાષા અવ્યાકૃતા ભાષા છે જેમ—

સયત-સ્ય મહત્પાપ પ્રતિક્રમણા કર્મણા—

પ્રતિક્રમણ કર્મથી સયતને મોટું ભારે પાપ લાગે છે, અહિં બ્યારે
 “સ્ય” ને ક્રિયાપદ માનવામાં આવે ત્યારે એનો અર્થ એવો થાય છે કે, હે

-એવા ભાષા મૃષા યત્કવ્યા નેત્યર્થઃ । પ્રત્નકર્તુરયમભિપ્રાયઃ-‘ આશયિષ્યામે ’
 ઇત્યાદિકા ભાષા ભવિષ્યત્કાલવિષયા, સાચાન્તરાયસમ્ભવેન કદાચિદર્થાભિધાયિની
 ન સ્યાત્ । તથા એકાર્થવિષયાઽપિ વહુવચનાન્તતયાઽભિહિતા તસ્માદયથાર્થા ।
 તથા-આમન્વણીપ્રકૃતિકા, સત્યભાષાવદર્થ નિયતા નાસ્તિ વિધિપ્રતિષેધમોધકૃત્વા
 ભાષાત્, અતઃ કિમિય યત્કવ્યા સ્યાત્, ઉત ન ? ઇતિ ।

અર્થ એસા હોતા હૈ કિ હે સયત ? પ્રતિક્રમણ કર્મ સે તુમ અપને પાપોકા
 ક્ષય કરો । યહ યોધ શીઘ્ર નહી હો સકતા હૈ, અતઃ હસે અવ્યાકૃત ભાષા
 કહા હૈ । અથવા-ગાલકની ભાષાકો અવ્યાકૃત ભાષા કહતે હૈ ૧૨ । યે સત
 ભાષાયે પ્રજ્ઞાપની હૈં, યહ પ્રજ્ઞાપની ભાષા મૃષાસ્વરૂપ નહી હૈ । પ્રશ્ન કરને
 ચાલેકા કહને કા હેતુ યહ હૈ-જન યહ કહા જાતા હૈ કિ હમ ‘શયનકરૈંગે’
 ઇત્યાદિ, તત્ર યહ ભાષા ભવિષ્યત્ કાલ કો વિષય કરને ચાલી હોને સે
 અર્થકી પૂર્તિ મેં અસન્નર્થ જાન પડતી હૈ, કારણ કિ અન્તરાય કર્મ કે
 ઉદય કી સમાવના હોને સે ઉસ વિવક્ષિત અર્થકી કદાચિત્ પૂર્તિ ન ભી
 હો સકે તો ફિર જિસ પ્રકાર મૃષાભાષા અર્થકો કહનેવાલી નહી માની
 જાતી હૈ ઉસી પ્રકાર યહ ભાષા ભી અનર્થાભિધાયિની માન લેના ચાહિયે
 તથા “ હમ શયનકરૈંગે ” ઇસ કથનમે “ મેં શયનકરૈંગા ” ઇસ એક
 વચન કે હી પ્રયોગ મે વહુવચન કા પ્રયોગ કિયા ગયા હૈ । જૈસે એક કો
 અનેક કહનેવાલી ભાષા અયથાર્થ માની જાતી હૈ । ઉસી પ્રકાર યહ ભી
 અયથાર્થ માની જાની ચાહિયે । હસી તરહ આમન્વણી ભાષાઁ ભી સત્ય
 ભાષાકી તરહ અર્થ મેં નિયત નહી હૈ, ક્યોં કિ હનમેં વિધિ એવ પ્રતિષેધ
 કી યોધકતા કા અભાવ હૈ, ઇસલિયે યહ સદેહ હોતા હૈ કિ યહ યોલને
 કે યોગ્ય હૈ અથવા નહી હૈ । ઇસ પ્રકારકી આશંકા કા યહ ઉત્તર હૈ કિ

સયત । પ્રતિક્રમણ ડર્મથી તમે તમારા પાપોનો ક્ષય કરો આ બોધ જતલી
 થઈ શકતો નથી આથી આને અવ્યાકૃત ભાષા કહેવામા આવે છે અથવા-
 બાળકની ભાષાને અવ્યાકૃત ભાષા કહેવામા આવે છે ૧૨ આ બધી ભાષા પ્રજ્ઞાપની છે
 આ પ્રજ્ઞાપની ભાષા મૃષા સ્વરૂપની નથી પ્રશ્ન ઠરનારના કહેવાનો મતલબ
 એ છે કે, બ્યારે એમ કહેવામા આવે છે કે, “ અમે મુઈ એ છીએ ” આ
 ડથનમા “ હુ મુઈ હુ ” આ એક વચનના પ્રયોગમા બહુ વચનનો પ્રયોગ
 કરવામા આવેલ છે એમ એકને અનેક કહેવાવાળી ભાષા અયથાર્થ માનવામા
 આવે છે એ રીતે પણ અયથાર્થ માનવી બેઈએ આ રીતે આમન્વણી ભાષાઓ
 પણ સત્ય ભાષાની જેમ અર્થમા નિયત નથી કેમકે, એનામા વિધિ અને પ્રતિષેધની
 બોધકતાનો અભાવ છે આ માટે એ સદેહ થાય છે, એ બોલવાને યોગ્ય છે,

અત્રોત્તરમાદ્—હતા । ઇત્યાદિ । ‘હન્ત’ ઇતિ સ્વીકાર્યક., અય ભાવઃ—
 ‘આશયિષ્યામહે’ ‘શયિષ્યામહે’ ઇત્યાદિકા ભાષા નિશ્ચયાત્મકશબ્દપ્રયોગા
 ભાવાન્નાસ્તિ નિશ્ચયાત્મિકા, યા તુ—‘આશયિષ્યામહે એવ’ ‘શયિષ્યામહે એવ’
 ઇત્યાદિકા નિશ્ચયાત્મિકા સૈરાન્તરાયસમગ્રાદ્ ભવિષ્યત્કાલવિષયા ભાષા મૃષા-
 ભવિતુમર્હતિ । ‘આશયિષ્યામહે’ ઇત્યાદી તુ-શયનાદિક્રિયાયા વક્તુરભિપ્રાયઃ
 “શયનાદિક્રિયાકરણસ્ય ભાવો મમ યત્તે” ઇત્યાદિ રૂપ’ સત્ય એવાસ્તીતિ ભવતિ
 પ્રજ્ઞાપની । એકાર્થયિષયે યદુપચનાભિધાનમપિ આત્મનિ ગુરૌ ચ શાસ્ત્રાનુમત,
 તસ્માદ્ વહુવચનાન્તતયા પ્રયુક્તાઽપિ પ્રજ્ઞાપન્યેય ભવતિ । એમમાનન્ત્રણ્યાદિકાઽપિ ।

‘આશ્રયિષ્યામહે’ ઇત્યાદિક ભાષાઈ નિશ્ચયાત્મક શબ્દ કે પ્રયોગ કે
 અભાવ સે નિશ્ચયાત્મક નહીં હૈં । યે નિશ્ચયાત્મક જર હી માની જાતી
 હૈં કિ જર इनके साथ નિશ્ચયાત્મક શબ્દકા પ્રયોગ કિયા જુઆ હોતા હૈં ।
 જૈસે—આશ્રયિષ્યામહે એવ, શયિષ્યામહે એવ” હસ પ્રકારકી નિશ્ચયા-
 ત્મક ભાષા મૈં જો કિ ભવિષ્યત્ કાલકો વિષય કરનેવાલી હો અન્તરાય
 કર્મ કે ઉદય સે અપને અર્થકી પૂર્તિ કી નિશ્ચિતતા સદિગ્ધ રહતી હૈં અતઃ
 વહી ભાષા મૃષાવાદ રૂપ માની જાતી હૈં । “આશ્રયિષ્યામહે” ઇત્યાદિ
 ભાષા મે તો શયનરૂપ ક્રિયા કરને કા ભાવ હી કેવલ વક્તા કા રહા
 જુઆ હૈં અતઃ ઉસ અપેક્ષા વહ સત્ય હી હૈં । ડસી અર્થ કો મન મૈં રલ્લ
 કર મુનિરાજ ભવિષ્યત્કાલ કે અર્થ મે ભાવ શબ્દ કા પ્રયોગ કરતે હૈં,
 જૈસે—‘કલ સ્વાધ્યાય કરને કા ભાવ હૈં’ અથવા—‘તપસ્યા કરને કા
 ભાવ હૈં’ ઇત્યાદિ । એકવચન મૈં બી વ્યાકરણસિદ્ધાન્ત કે અનુસાર

અથવા નથી એ પ્રકારની આશકાનો આ ઉત્તર છે કે, “આશયિષ્યામહે” ઇત્યાદિક
 ભાષાઓ નિશ્ચયાત્મક નથી અને નિશ્ચયાત્મક ત્યારે જ માનવામાં આવે
 કે ત્યારે એની સાથે નિશ્ચયાત્મક શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવેલ હોય
 જેમ આશયિષ્યામહે એવ શયિષ્યામહે એવ—આ પ્રકારની નિશ્ચયાત્મક ભાષામાં
 કે જે ભવિષ્યત્ કાળનો વિષય કરવાવાળી હોય અતરાય કરના ઉદયથી
 તેના અર્થની પૂર્તિની નિશ્ચિતતા સદિગ્ધ રહે છે આથી તે ભાષા મૃષા
 વા રૂપ માનવામાં આવે છે “આશયિષ્યામહે” ઇત્યાદિ ભાષામાં તો કહેનારનો
 સુવાની ક્રિયા કરવાનો ભાવ જ ફક્ત રહેલ છે આથી એ અપેક્ષાથી તે સત્ય
 જ છે આ જ અર્થને મનમાં રાખી મુનિરાજ ભવિષ્યકાળના અર્થમાં ભાવ શબ્દનો
 પ્રયોગ કરે છે જેમ—‘કાલે સ્વાધ્યાય કરવાનો ભાવ છે’ અથવા “તપસ્યા
 કરવાનો ભાવ છે” ઇત્યાદિ । એક વચનમાં પણ વ્યાકરણ સિદ્ધાન્તની

યા નિરવધપુરુષાર્થસાધની સા પ્રજ્ઞાપન્યેવ । યથા “ હે સાધો ! ” “ હ્રદ કુરુ ” “ હ્રદ મા કુરુ ” इत्यादिका । सा तु भाषणीयैवेति ।

ભાષાદોષ=સાવધાનુમોદનાદિક, મૃષા-કર્કશાઽસમ્યક્શબ્દોચ્ચારણાદિક ચ, પરિહરેત્ । ચ-પુનઃ, માયા સદા=સર્વકાલ પરિવર્જયેત્ ।

અત્ર માયામિત્યુપલક્ષણમ્ , ક્રોધમાનલોભાના રૂપાયાણામ્ । સર્ગાન્ કપાયાન્ પરિવર્જયેદિત્યર્થઃ । કપાયાણા મૃષાભાષણहेतुत्वात् , રૂપાયવર્જને સતિ મૃષાભાષણपरिहारः सुतरा स्यादिति भावः ॥ २४ ॥

बहुवचन का प्रयोग हो जाता है । वहाँ कहा गया है कि अपने में एव गुरु में बहुवचन का प्रयोग करना निर्दोष है, इसलिये एक में भी बहुवचनान्तरूप से प्रयुक्त भाषा प्रज्ञापनी ही भाषा है । इसी तरह आमन्त्रणी आदि भाषाएँ भी जो निरवध पुरुषार्थ की साधक होती हैं वे प्रज्ञापनी ही हैं । जैसे—“ हे साधो । ” “ यह करो यह मत करो ” इत्यादि ।

सावध कर्म की अनुमोदना आदि करना यह भाषा दोष है । इसी प्रकार कर्कश एवं कठोर शब्द का उच्चारण करना आदि भी मृषा भाषा में ही अन्तर्हित है । माया शब्द उपलक्षण है । इसलिये क्रोधादिक कषाय के विषय में भी समझ लेना चाहिये, क्योंकि कषाय के आवेश से ही मृषाभाषण होता है । इनके परिवर्जन से मृषाभाषाका परिवर्जन हो जाता है । अतः भाषादोष एव माया का सदा काल परित्याग कर देना चाहिये ॥ २४ ॥

બહુ વચનનો પ્રયોગ થઈ જાય છે, આથી એ બતાવાયું છે કે, પોતાનામાં અને શુરુ મહારાજમાં બહુ વચનનો પ્રયોગ કરવો નિર્દોષ છે આ માટે એકમાત્ર બહુ બહુવચનનાંતરૂપથી પ્રયુક્ત ભાષા પ્રજ્ઞાપની ભાષા જ છે આ રીતે આમન્ત્રણી આદિ ભાષાઓ પણ જે નિરવધ પુરુષાર્થની સાધક હોય છે તે પ્રજ્ઞાપની જ છે જેમ—“ હે સાધો । ” “ આ કરો, આ ન કરો, ” इत्यादि ।

સાવધ—ઠમની અનુમોદના આદિ કરવી એ ભાષા દોષ છે આ પ્રકારે કર્કશ અને કઠોર શબ્દનું ઉચ્ચારણ કરવું આદિ પણ મૃષાભાષામાં જ અન્તર્હિત છે માયા શબ્દ ઉપલક્ષણ છે આ માટે ક્રોધાદિક કષાયના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ કેમકે, કષાયના આવેશથી જ મૃષાભાષણ થાય છે તેના ત્યાગથી મૃષા ભાષાનો ત્યાગ થાય છે આથી ભાષાદોષ અને માયાનો સદાકાળ પરિત્યાગ કરી દેવો જોઈએ (૨૪)

મૂલમ્—ને લવેજ્જ પુદ્ધો સાવજ્જ, ન નિરેદ્ધ ન મમ્મય ।

અપ્પણઢ્ઠા પરંદ્ધા વો, ઉભયસ્સતરેણે વો ॥ ૨૫ ॥

છાયા—ન લપેત્ પૃષ્ઠ. સાવઘ, ન નિરર્થ ન મર્મગમ્ ।

આત્માર્થ પરાર્થ યા, ઉભયસ્ય અન્તરેણ યા ॥ ૨૫ ॥

ટીકા—‘ ન લવેજ્જ ’ ઇત્યાદિ । પૃષ્ઠઃ=કેનચિત્, સાવઘ-અવઘેન-પાપેન સહ વર્તતે ઇતિ સાવઘ-સદોષ વચન ન લપેત્=ન યદત્, સાવઘવચન હિ રાગદ્વે-પાદિદુર્ગુણનિધાન સરુલાસ્રનિદાનમ્, આત્મમમાધિગિધુગિધુતદસ્વરૂપ, ગુણવૃક્ષસ-મૂલોન્મૂલને પ્રચણ્ડશ્વજ્ઞાનાતરૂપ, ક્ષપાયત્રિપત્તીર્થક, પદ્મજીવનિકાયોપમર્દકમ્ ।

ન લવેજ્જ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—(પુદ્ધો સાવજ્જ ન લવેજ્જ-પૃષ્ઠઃ સાવઘ ન લપેત્) કિસી કે દ્વારા પૂછે જાને પર સાવઘ-પાપયુક્ત વચન નહીં બોલનાં યાહિયે । (ન નિરેદ્ધ ન મમ્મય-ન નિરર્થક ન મર્મગ) નિરર્થક વચન નહીં બોલનાં યાહિયે । મર્મ ઉદ્ઘાટક વચન નહીં બોલનાં યાહિયે । (અપ્પ-ણઢ્ઠા પરંદ્ધા વા ઉભયસ્સતરેણ વા સાવજ્જ ન લવેજ્જ-આત્માર્થ પરાર્થ વા ઉભયસ્યાન્તરેણ વા સાવઘ ન લપેત્) અપને નિમિત્ત અથવા પર કે નિમિત્ત તથા ઉભય-સ્વ પર કે નિમિત્ત ઓર ચિના પ્રયોજન કે (વ્યર્થ) ઓ સાવઘ વચન નહીં બોલનાં યાહિયે । ય્યો કિ-સાવઘ વચન રાગ દ્વેષ આદિ દુર્ગુણોં કા નિધાન હૈ, સમસ્ત આસ્રવોં કા નિદાન-કારણ હૈ, આત્મસમાધિરૂપ ચન્દ્રમા કો ગ્રસન કરને મે રાહુસમાન હૈ, ગુણરૂપ વૃક્ષોં કો જડ સે ઉચ્ચાડ ને મેં પ્રચણ્ડ શ્વજ્ઞાવાત સમાન હૈ, તથા કષાય-

ન લવેજ્જ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—પુદ્ધો સાવજ્જ ન લવેજ્જ-પૃષ્ઠ સાવઘ ન લપેત્—કેાઈના પુછવાથી પાપયુક્ત સાવઘ વચન બોલવું બેઈએ નહીં ન નિરેદ્ધ ન મમ્મય-ન નિરર્થક ન મર્મગ નિરર્થક વચન બોલવું ન બેઈઅને મર્મઉદ્ઘાટક વચન બોલવું ન બેઈએ

અપ્પણઢ્ઠા પરંદ્ધા વા ઉભયસ્સતરેણ વા સાવજ્જ ન લવેજ્જ—

આત્માર્થ પરાર્થ યા ઉભયસ્યાન્તરેણ વા સાવઘ ન લપેત્—

ચોતાના નિમિત્ત અથવા બીજાના નિમિત્ત તથા અરસપગસના નિમિત્ત અને વગર પ્રયોજન (વ્યર્થ) સાવઘ વચન ન બોલવા બેઈએ

કેમકે, સાવઘ વચન રાગ દ્વેષ આદિ દુર્ગુણોં નિધાન છે, સમસ્ત આશ્રવોં કારણ છે, આત્મસમાધિરૂપ ચન્દ્રમાનુ ચંદ્રુ પ્રમિત ડરવામા રાહુ મમાન છે, ગુણરૂપ વૃક્ષને જડથી ઉચ્ચાડવામા પ્રચંડ અજાવાત સમાન છે તથા

સાવચ વચન માપણદષ્ટાન્ત.—

નિરવચમાપાનમિજ્ઞઃ કશ્ચિદશ્વપતિર્હતમૂલ્યકમથ વિક્રેતુ કસ્મિન્ચિન્નગરે-
જગમ । તત્રાકસ્માદશ્વપતિરહસ્તાદશ્વો નિર્મુક્તઃ સન્ ગચતિ । વાચન્તમશ્વ પરિગ્રીતુ
તત્સ્પૃષ્ઠતોઅશ્વપતિરપિ ગચતિ । ત પરિગ્રીતુમશક્તોઽસૌ ગચનાત્ પરિશ્રાન્તઃ કોપા-
વેશેન તદાનો સ્વાભિમુલ્યમાગન્ઠન્ત કશ્ચિદ્ માપાદોપાનમિજ્ઞ ઢણ્ઢસ્ત પુરુષમ-
ત્રવીત્-મો ! ખલોઽય ધાસતિ, એન મારય મારય, એવમુક્તોઽપો ઢણ્ઢેન તમશ્વ
મર્મસ્થાને તાહિતયાન્ । તદાઽસૌ ઢણ્ઢાગ્રાતેન મૃતઃ । યથાશ્વપતિસ્ત તુગ્ગગ્રાતરુ
રૂપ વિપલતાઓ કો પઢાને મે મેઘસમાન હૈ, એવ પટજીવનિકાર્યો કા
ઉપમર્દન કરને ચાલા હૈ ।

સાવચ વચન કે ચોલને મે જીવ કો ત્યા જાની ઉઠાની પડતી હૈ,
હસે દષ્ટાન્ત દ્વારા સ્પષ્ટ કિયા જાતા હૈ

એક અશ્વપતિ થા જો નિરવચ માપા ચોલને કા અનમિજ્ઞ થા । વહ
એક લાગ્ય રૂપ્યા કી કીમત ચાલે અપને ઘોડે કો વેચને કે લિયે કિસી
નગર મે આયા । વહા આતે હા ઉસકે હાથ સે વહ ઘોડા છૂટકર ભાગ
નિકલા । માગતે હુણ ઉસ ઘોડે કા પીઝા કરને પર મી વહ પકડ નહીં
સકા । જય વહ દોડતે ૨ ચક ગયા તો ક્રોધકે આવેશ મે આકર હસને
એક પુરુષ સે જો હાથ મે દહા લિયે હુણ હસકી હી ઓર જા રહા યા ।
તયા માપા કે દોષ સે અનમિજ્ઞ યા કહા કિ હૈ માર્દ દેલો વહ ઘોડા
જો ભાગ રહા હૈ હસે મારો મારો । હમ પ્રકાર અશ્વપતિ કે રહને પર
ઉસ વ્યક્તિ ને એક ટહા એસા મારા જો ઉસ ઘોડે કે મર્મસ્થાન મે લગા ।

કપાયરૂપ વિષ લક્ષ્મણે વધારનાર છે, પદ્મ છવનાકાયેનુ ઉપમર્દન કરનાર છે
સાવચ વચન બોલવાથી શું અનર્થ થાય છે, તે આ દ્રષ્ટાન્ત દ્વારા સ્પષ્ટ
કરવામા આવે છે—

એક અશ્વપતિ હતો, જે નિરવચ માપા બોલવામા અનભિજ્ઞ હતો તે
એક લાખ રૂપીયાની કિંમતના પોતાના ઘોડાને વેચવા માટે ડોઈ એક નગરમા
ગયો ત્યા પહોંચતા જ તેના હાથમાથી તે ઘોડા છુટીને ભાગી ગયો, ભાગી
રહેલા તે ઘોડા પાછા તેને હાથ કરવા તે ખૂબ દોડ્યો છતા પકડી શકાયો
નહીં જ્યારે તે દોડતા દોડતા થાકી ગયો ત્યારે ક્રોધના આવેશમા આવી એણે એક
પુરુષ, કે જે હાથમા દડો લઈને તેની સામે આવી રહ્યો હતો અને તે ભાયાના
દોષથી અભાણુ હતો, તેને કહ્યું કે હે ભાઈ ! આ ઘોડો જે ભાગી રહ્યો છે તેને મારો
આ પ્રકારે એ અશ્વપતિના ઝડેવાથી પેલા માણસે એક દડો ઘોડાને એવો માર્યો
કે જે મર્મસ્થાનમા લાગવાથી તેના પ્રહારના કારણે ઘોડો એજ વખતે મરી ગયો

ગૃહીત્વા ન્યાયાલય ગતઃ । તત્ર સ ન્યાયાધ્યક્ષસનિધૌ યદતિ—અનેન મમ લક્ષમ્-
લ્યક્ષ્તુરગો દણ્ડાઘાતેન મારિતઃ । તદા ન્યાયાધ્યક્ષેણ કથિતમ્—‘કથય કસ્તે સાક્ષી’
ઇતિ । અશ્વપતિર્ઘ્રૂતે—અસ્યૈવ પુત્રો મમ સાક્ષી । ન્યાયાધ્યક્ષેણ પૃષ્ટસ્તપુત્રોઽવદત્—
અનેનાશ્વપતિના મમ પિતા નિગદિતઃ—“ મો ! તુરગોઽય ધાવતિ, એન મારય મારય ”
ઇતિ । તદા મમ પિત્રા દણ્ડેનાસ્ય તુરગો મારિતઃ । એવ સાક્ષિભાષણ શ્રુત્વા ન્યાયા-
ધીશો મનસિ વિચારયતિ—‘ઝહો ! સાઘભાપાદોપાનભિજ્ઞતયાઽનેનાશ્વપતિના ‘મારય
મારય’ ઇત્યુક્તમ્ દણ્ડતાડનમય પ્રદર્શ્ય તુરગ નિર્તર્યેત્યાશયેનાનેન પ્રોક્તમેતત્ ।

ઘોડા દડા કે પ્રહાર સે શીઘ્ર મર ગયા । જય અશ્વપતિ ને અપને ઘોડેકો
મરા હુઆ દેખ્યા તો વહ ઉસ મારને વાલે કો પકડકર ન્યાયાલય લે
ગયા । ન્યાય ધીશ કે સમક્ષ ઉસકે ઉપર અભિયોગ (આરોપ) લગા ને કે
અભિપ્રાય સે દસને કહા કિ ઇસને મેરા ણક લાખ રુપયે કી કીમત કા
ઘોડા દડે કે પ્રહાર સે માર દિયા હૈ । યહ સુનકર ન્યાયધીશ ને કહા
ઠીક હૈ । પરતુ ઇસકા સાક્ષી કૌન હૈ કહો ! અશ્વપતિને કહા કિ સાહેબ !
ઇસકા પુત્ર હી મેરે ઇસ વિષય મેં સાક્ષી હૈ । ન્યાયધીશ ને ઉસકે પુત્ર
સે પૂછા—તવ પુત્ર ને કહા કિ સ્વય ઇસ અશ્વપતિ ને હી મેરે પિતા સે
ઘોડે કો મારને કે લિયે કહા યા । અતઃ મેરે પિતા ને દડે કે પ્રહાર સે
ઇસ કે ઘોડે કો મારા હૈ । ઇસ પ્રકાર સાક્ષી કે ભાષણ કો સુનકર
ન્યાયધીશ ને મન મે વિચાર કિયા માલૂમ પડતા હૈ કિ ઘોડે કા યહ
સ્વામી ભાષા દોષ સે અનભિજ્ઞ હૈ । ઇસલિયે ઇસને “મારો મારો”
એસા કહા હૈ । ઇસકે કહને કા અભિપ્રાય કેવલ ઉસ સમય ઇતના હી
યા કી યહ દણ્ડે કા મય દિસલાકર ઉસ ઘોડે કો લૌટા દેવે । ઇસ

જ્યારે અશ્વપતિએ પોતાના ઘોડાને મરણ પામેલો જોયો ત્યારે તે માર
નારને પઠડી ન્યાયાલયમાં લઈ ગયો, ન્યાયાધીશની સામે તેના ઉપર આરોપ
લગાવવાના ભાવથી તેણે કહ્યું કે, આ માણસે મારા એક લાખ રૂપિયાની કિંમ
તના ઘોડાને દડાના પ્રહારથી મારી નાખેલ છે આ સાલણીને ન્યાયાધીશે કહ્યું
હીઠ છે, પરંતુ આનો સાક્ષી કોણ છે તે કહો અશ્વપતિએ કહ્યું કે, સાહેબ !
તેનો પુત્ર જ મારા આ વિષયમાં સાક્ષી છે ન્યાયાધીશે તેના પુત્રને પૂછ્યું ત્યારે
પુત્રે કહ્યું કે, આ અશ્વપતિએ પોતે જ મારા પિતાને ઘોડાને મારવાનું કહ્યું હતું
આથી મારા પિતાએ દડાના પ્રહારથી તેના ઘોડાને મારેલ છે આ પ્રકારે સાક્ષીનું
ભાષણ સાંભળી ન્યાયાધીશે મનમાં વિચાર કર્યો કે ઘોડાનો આ સ્વામી ભાષા
દોષથી અનભિજ્ઞ છે તેવું જણાય છે, આ માટે તેણે મારો, મારો ! એમ
કહેલ છે આમ કહેવાનો અભિપ્રાય કેવળ તે સમય એટલો જ હતો કે, દડાનો

इत्थं मनसि विमृश्य न्यायाधीशः साव्यभाषाभाषिणमन्वपतिं प्राह—त्वया साव्य-
भाषा प्रोक्ता, तत्फलमेतत् प्राप्तम् । पुनरेव कदापि कथमपि साव्यभाषा न
वाच्या ॥ इति । तथा निरर्थम्=अर्थरहित न लपेत्, यथा—

एष वन्ध्यासुतो याति, खपुष्पकृतशेखरः ।

मृगतृष्णाम्भसि स्नातः, शशशृंगधनुर्धरः ॥ १ ॥

પ્રકાર વિચાર કર સાવ્ય ભાષા ભાષી ઉસ અશ્વસ્વામી સે ન્યાયાધીશેને
કહા કિ હમકા ક્યા અપરાધ હૈ । અપરાધ તો તેરા હી હૈ । જો તુને
મારો ૨ હસ પ્રકારકી સાવ્ય ભાષા દ્વારા હસે માર ને કે લિયે ઉત્સાહિત
ક્રિયા, ઉસીકા યહ ફલ હૈ । અવ આગે ઉસ વાત કા યાન રલ્લો કિ
હમ પ્રકારકી સાવ્ય ભાષા ન વોલી જાય ।

इसी प्रकार निरर्थक भाषा भी नहीं बोलनी चाहिये । जिस भाषा
का कोई अर्थ नहीं होता हो ऐसी भाषा का प्रयोग करना भी वर्जित
बतलाया गया है—जैसे—

एष वन्ध्या सुतो याति । खपुष्पकृतशेखरः ।

मृगतृष्णाम्भसि स्नातः । शशशृंग धनुर्धर ॥ १ ॥

યહ વન્ધ્યા પુત્ર જા રહા હૈ । હસ કે શિર પર આકાશ કે પુષ્પો કી
માલા હૈ, તથા યહ મૃગ તૃષ્ણા કે જલ મે સ્નાન ક્રિયા હુવા હૈ, હસ કે
હાથ મે શશલે કે સીંગ કા ધનુષ હૈ । હસ પ્રકાર કે વચન નિરર્થક
હોતે હૈ । ક્યો કિ ન તો વધ્યા કા કોઈ પુત્ર હોતા હૈ, ન આકાશ કા

ભય દેખાડી તે ઘોડાને પાછો ફરવી દે આ પ્રકારનો વિચાર ઠગી માવઘ ભાષ-
ભાષી તે અશ્વસ્વામીને ન્યાયાધીશે કહ્યુ આનો શુ અપરાધ છે, અપરાધ તો તારોજ
છે, જે તે મારો, મારો । આ પ્રકારની સાવ્ય ભાષા દ્વારા તને મારવા માટે
ઉત્સાહિત બનાવ્યો તેનુ આ કૃણ છે, હવે પછી એ વાત ધ્યાનમાં રાખો કે આ
પ્રકારની સાવઘ ભાષા બોલવામાં ન આવે

આજપ્રકારે—નિરર્થક ભાષા પણ ન બોલવી જોઈ એ જે ભાષાને કોઈ
અર્થ ન થતો હોય એવી ભાષાનો પ્રયોગ કરવો એ નિરર્થક બતાવવામાં
આવેલ છે જેમ—

“ एष यया सुतो याति ख पुष्प कृत शेखरः ।

मृगतृष्णाम्भसि स्नात शशशृंग धनुर्धर ॥ ’

આ વધ્યાપુત્ર જઈ રહ્યો છે, તેના માથા ઉપર આકાશના પુષ્પોની માળા છે,
તથા એણે મૃગતૃષ્ણાના જળમાં સ્નાન કરેલ છે, એના હાથમાં સસલાના
શીંગતુ ધનુષ્ય છે, આ પ્રકારના વચન નિરર્થક હોય છે, કેમકે, ન તો વધ્યા

દ્રુશીત્વા ન્યાયાલય ગત । તત્ત્વ સ ન્યાયાધ્યક્ષસન્નિધૌ યદતિ—અનેન મમ લક્ષ્મ-
લ્યઋસ્તુરગો દણ્ડાઘાતેન મારિતઃ । તદા ન્યાયાધ્યક્ષેણ કથિતમ્—‘કથય કસ્તે સાક્ષી’
ઇતિ । અશ્વપતિર્નૃતે—અસ્યૈવ પુત્રો મમ સાક્ષી । ન્યાયાધ્યક્ષેણ પૃષ્ઠસ્તપુત્રોઽવદત્—
અનેનાશ્વપતિના મમ પિતા નિગદિત.—“ મો ! તુરગોઽય ધાવતિ, એન મારય મારય ”
ઇતિ । તદા મમ પિત્રા દણ્ડેનાસ્ય તુરગો મારિતઃ । એવ સાક્ષિભાષણ શ્રુત્વા ન્યાયા-
ધીશો મનસિ વિચારયતિ—‘અહો ! સાત્ત્વમાપાદોપાનમિદ્વતયાઽનેનાશ્વપતિના ‘મારય
મારય’ ઇત્યુક્તમ્ દણ્ડતાડનમય મદર્શ્ય તુરગ નિર્ઘત્યેત્વાશયેનાનેન પ્રોક્તમેતત્ ।

ઘોડા દડા કે પ્રહાર સે શીઘ્ર મર ગયા । જય અશ્વપતિ ને અપને ઘોડેકો
મરા હુઆ દેખા તો વહ્ત ઉસ મારને ચાલે કો પકડકર ન્યાયાલય લે
ગયા । ન્યાય શીશ કે સમક્ષ ઉસકે ऊपर अभियोग (आरोप) लगा ने के
आभिप्राय से इसने कहा कि उसने मेरा एक लाख रुपये की कीमत का
घोडा दंडे के प्रहार से मार दिया है । यह सुनकर न्यायधीश ने कहा
ठीक है । परंतु इसका साक्षी कौन है करो । अश्वपतिने कहा कि साहेब !
इसका पुत्र ही मेरे इस विषय में साक्षी है । न्यायधीश ने उसके पुत्र
से पूछा—तब पुत्र ने कहा कि स्वयं इस अश्वपति ने ही मेरे पिता से
घोड़े को मारने के लिये कहा था । अतः मेरे पिता ने दंडे के प्रहार से
इस के घोड़े को मारा है । इस प्रकार साक्षी के भाषण को सुनकर
न्यायधीश ने मन में विचार किया मालूम पड़ता है कि घोड़े का यह
स्वामी भाषा दोष से अनभिज्ञ है । इसलिये इसने “मारो मारो”
ऐसा कहा है । इसके कहने का अभिप्राय केवल उस समय इतना ही
था की यह दण्डे का मय दिखलाकर उस घोड़े को लौटा देवे । इस

ન્યાયે અશ્વપતિએ પોતાના ઘોડાને મરણ પામેલો જોયો ત્યારે તે માર
નારને પઠડી ન્યાયાલયમાં લઈ ગયો, ન્યાયાધીશની સામે તેના ઉપર આરોપ
લગાવવાના ભાવથી તેણે કહ્યું કે, આ માણસે મારા એક લાખ રૂપિયાની કિંમ
તના ઘોડાને દડાના પ્રહારથી મારી નાખેલ છે આ સાલણીને ન્યાયાધીશે કહ્યું
ઠીક છે, પરંતુ આનો સાક્ષી કોણ છે તે કહેા અશ્વપતિએ કહ્યું કે, સાહેબ !
તેનો પુત્ર જ મારા આ વિષયમાં સાક્ષી છે ન્યાયાધીશે તેના પુત્રને પૂછ્યું ત્યારે
પુત્રે કહ્યું કે, આ અશ્વપતિએ પોતે જ મારા પિતાને ઘોડાને મારવાનું કહ્યું હતું
આથી મારા પિતાએ દડાના પ્રહારથી તેના ઘોડાને મારેલ છે આ પ્રકારે સાક્ષીનું
ભાષણ સાંભળી ન્યાયાધીશે મનમાં વિચાર કર્યો કે ઘોડાનો આ સ્વામી ભાષા
દોષથી અનભિજ્ઞ છે તેવું જણાય છે, આ માટે તેણે મારો, મારો ! એમ
કહેલ છે આમ કહેવાનો અભિપ્રાય કેવળ તે સમય એટલો જ હતો કે, દડાને

મૂલોં, એકસ્તુ માળ્ડનિર્માણકલામિત્તોઽપિ નૈવ નિર્માતિ । યસ્તુ નાસ્તિ માળ્ડનિર્માતા, તેન ત્રીણિ માળ્ડાનિ નિર્મિતાનિ । તત્ર દ્વે સ્ફુટિતે, એક ન યુજ્યતે । અયોજિતે માળ્ડે ત્રયસ્તણ્ડુલા રન્વિતાઃ, તત્રોમૌ તણ્ડુલાવામરૂપૌ, એકો ન સિન્ધ્યતિ । તેન ત્રયો ત્રાહ્મણા ભોજિતાઃ તત્રોમૌ વુમુક્ષિતૌ, ણ્કોન મુદ્ગન્તે, એવમેક કથ્થિદાસીદ્ભૂપતિર્ય આસીદાસીન્નચાસીત્ ।

તથા-મર્મગ=મર્મગ્રાચક વચન ન લપેત્ । રહસ્યોદ્ઘાટક વચન ન વ્રૂયાદિત્યર્થઃ । મર્મગ વચન દ્વિ દ્વયે શરાઘાતવેદનામિત્ર વેદના જનયતિ, ત્રાઘાત ઇવ મૂર્છયતિ,

નિવાસ કા હી અભાવ યા । જો ગાવ જનોં કે નિવાસ સે વિહીન યા ઉસમેં તીન કુમાર યે । ડન મે દો મર્ગ યે ઔર ણક વર્તન બનાને કી કલા મે નિપુણ યા । પરતુ યહ વર્તન નહી પનાતા યા । જો વર્તન બનાને વાલા નહી યા-ઉસને તીન વર્તન બનાયે । દો ફ્રટે ઔર ણક ણેસા જો જુડતા નહી યા । અર્થાત્ કપાલ માલા જિમકી જુડી ૨ થી । ઇસ મે તીન ચાવલ પકાયે ગયે । ડન મે દો ચાવલ કચ્ચેરહે ઔર ણક ચાવલ સીઝા નહી । ઉસસે તીન ત્રાહ્મણો કો ભોજન કરાયા ગયા । દો ત્રાહ્મણ તો મૂલે રહે ઔર ણક ને જ્વાયા નહી । ઇસ પ્રકાર ઇસ કથા મેં કેવલ નિરર્થક શબ્દો કા હી પ્રયોગ જુઆ હૈ । ઇસ પ્રકાર કે નિરર્થક વચન નહી ચોલના ચાહિયે ।

જિનસે દૂસરો કે મર્મ કા ઉદ્ઘાટન હોતા તો ણેસે વચન મી નહી ચોલના ચાહિયે । જો મર્મોદ્ઘાટક વચન હોતે હૈ વે જિસ પ્રકાર ઘાણ હૃદય મેં આઘાત પહુંચાતા હૈ, ઉસી તરહ આઘાત પહુંચાતે હૈ । વજ્ર કે

વિહીન હતુ તેમા ત્રણ કુભાર રહેતા હતા, જેમા બે મૂર્ખ હતા અને એક વાસણ બનાવવાની ટળામા નિપુણ હતો, પરતુ તે વાસણ બનાવતો ન હતો જે વાસણ બનાવનાર ન હતો, તેણે ત્રણ વાસણ બનાવ્યા બે કુટેલા અને એક એવુ કે જે બોડાતુ ન હતુ અર્થાત્ કપાલમાળા જેની જુની જુદી હતી, જેમા ત્રણ ચોખા પકવવામા આવ્યા, જેમા બે ચોખા કાચા રહ્યા અને એક ચોખો ચડયો નહી —જેનાથી ત્રણ બ્રામ્હણોને ભોજન ડરાવવામા આવ્યુ બે બ્રાહ્મણ તો ભુખ્યા રહ્યા અને એકે ખાધુ નહી આ રીતે આ કથામા ડેવણ નિરર્થક શબ્દોનો જ પ્રયોગ થયો છે આ પ્રકારના નિરર્થક વચન ન બોલવા બોધાયે

જેનાથી ખીજના મર્મતુ ઉદ્ઘાટન થાય એવા વચન પણ ન બોલવા બોધાયે જે મર્મોદ્ઘાટક વચન હોય છે, તે જેમ બાણ હૃદયમા આઘાત પહોંચાડે છે એજ રીતે આઘાત પહોંચાડે છે વજ્રના આઘાતથી જે રીતે મૂર્ખો

નિરર્થક વચન હિ રક્ષિત્ સફલગુણમસ્મકારક, સદ્ભૂતાર્થાપલાપક, મિથ્યા-
ર્થપ્રતિબોધક, મગાટીધ્રામક, ચિરુલ્લગાલજનક, વૈરાગ્યલતાવિનાશક, વિવેક-
ચન્દ્રમચ્છાદકમ્ ।

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શ્યતે યથા—

આસીત્ કશ્ચિદ્દેશે રસતિનિર્માપકો નૃપતિઃ, સ ગ્રામોદાસીન્ન ચાસીત્ ।
અસદ્ભાવ પ્રાપ્તેન તેન ભૂપતિના ત્રયો ગ્રામા નિર્માપિતાઃ । તત્ર વત્તિનિગમિના
જનાના નિર્માસનાદ્ દ્વો ગ્રામો નિર્માસિતા, ઇત્ય જનનિગામામાદય રમતિ
ર્નાભૂત । અથ યત્ર જનાના વામો નાભૂત તત્ર ત્રયઃ કુમ્ભકારા આસન્ । તેષુ દ્વો
કોઈ પુષ્પ હોતા હૈ, ન મૃગતૃષ્ણા રૂપ જલ કોઈ માત્રાત્મક પદાર્થ હૈ, ઓર
ન શશઘ્રગ કોઈ વસ્તુ હૈ । નિરર્થક વચન અગ્નિ કી તરફ સફલગુણો
કો મસ્મ કરને વાલે સદ્ભૂત અર્થ કે અપલાપક ઈવ મિથ્યા અર્થ કે
પ્રતિબોધક હોતે હૈ । ઇન્કે પ્રયોગ સે પ્રયોક્તા મવાટચો મૈં હી ભ્રમણ
કરતા રહતા હૈ । અનેક પ્રકાર કે ચિરુલ્પો કા તાતા ઇન નિરર્થક વચનો
સે આત્મા મે ઉદ્ભુત હોતા રહતા હૈ । વૈરાગ્યરૂપી લતા કે યે વિનાશક
તથા વિવેક રૂપી ચન્દ્રમા કે આચ્છાદક યે માને ગયે હૈ । ઇસ વિષય મૈં
દૃષ્ટાત ઇસ પ્રકાર હૈ—

કોઈ એક રાજા યા જો વસ્તિ કા નિર્માણ ક્રિયા કરતા યા । વહ
હોકર મો નહાં યા । ઇસને અપની ગેર મૌજૂદગી અવસ્થા મે ત્રીન ગ્રામો
કી રચના કી । દો ગાવો કો ઇમને વહા કે નિવાસિયો કો નિકાલ કર
ચિલકુલ ડજડ કર દિયે । ઇક ઇસલિયે ડજડ યા ક્રિ ઇસમે જનો કે

અને પુત્ર હોય છે, ન આકાશનુ કોઈ પુષ્પ હોય છે, મૃગતૃષ્ણાક્રમ જળ ન તો
કોઈ ભાવાત્મક પદાર્થ છે, અને ન તો સસલાના શિંગ કોઈ વસ્તુ છે નિરર્થક વચન
અગ્નિ માદ્રક સંઘળા શુભોને ભસ્મ કરવાવાળા સદ્ભૂત અર્થનો અપલાપક અને
મિથ્યા અર્થ કરવાવાળા હોય છે આવા પ્રયોગથી પ્રયોક્તા ભવાટવીમા જ
ભ્રમણ કરતા રહે છે અનેક પ્રકારના વિકલ્પોના તાતા આવા નિરર્થક વચનોથી
આત્મામા ઉદ્ભવતા રહે છે, વૈરાગ્યરૂપી લતાના એ વિનાશક તથા વિવેકરૂપી
ચન્દ્રમાનુ આચ્છાદન કરનાર માન્યા ગયા છે

આ વિષયમા આ પ્રકારે દ્રષ્ટાત છે —

કોઈ એક રાજા હતો, જે વસ્તીનુ નિર્માણ કર્યો કરતો હતો, તે હોવા
છતા ન હતો, તેણે પોતાની ગેરમૌજૂદગી અવસ્થામા ત્રણ ગામોની રચના કરી જે
ગામોને ત્યાના રહેવાસીઓને ત્યાથી કાઢી સુકી ઉજ્જડ બનાવી દીધા એક એ
માટે ઉજ્જડ હતુ કે ત્યા કોઈ વસ્તી જ ન હતી જે ગામ લોકોના નિવાસથી

શ્વશુરગ્રામસમીપસ્ય રૂપસ્ય તટે વિશ્રામાર્થમુપવિષ્ટ । તત્ તદ્વાર્યયા ચિન્તિતમ્-વિદેશે
નાનાવિધઋષ્ટ મયા કથ સોઢવ્યમ્ ? इति विमृश्य सा पतिमब्रवीत्-प्राणनाथ । मा
पिपासा ग्राधते । ततोऽमौ श्रेष्ठी भार्यावचन निशम्य तत्र कृपादुदम्बुद्रुतुं कृपा-
भिमुख शिरोऽननतीकरोति यावत्, तावदेव भार्यया पृष्ठे हस्ताघातेन कूपे निपा-
तितः । तदनन्तर सा पितुर्गेहं गत्वा पितरमब्रवीत्-तत्र जामाता गृहात् वयचिन्नि
र्गतस्तस्य नास्ति वार्ता, अतस्तत्र समीपे समागताऽस्मि ।

उसे अपने श्वशुर का ग्राम मिला । वह वहा गाम के बाहर कुए के पास विश्राम करने के लिये एक तरफ ठहर गया । इतने मे उसकी पत्नी ने विचार किया कि-‘ये विदेश जा रहे हैं और मैं भी इनके साथ जा रही हूँ । विदेश में अनेक प्रकार के कष्ट प्राणियों को सहन करने पड़ते हैं मैं उन ऋष्टो को कैसे सहन करूंगी’ ऐसा विचार कर उसने अपने पति धनगुप्त से कहा कि हे प्राणनाथ ! मुझे इस समय बड़े जोरकी प्यास लग रही है, पति पानी लेने को ज्यो ही कुए पर पहुँचा और पानी भरने लगा कि इतने मे पीछे से उस पत्नी ने आकर उसे धक्का मारकर कुए में पटक दिया । बाद मे फिर वह अपने पिता के घर जाकर कहने लगी कि हे पिता ! तुम्हारे जमाई न मालूम घर से कहा निकल कर चले गये हैं । मैं ने बहुत तपास कराई परन्तु अभीतक उनकी कोई खबर नहीं मिली है, सो मैं तुम्हारे पास आई हूँ ।

જવા નીકળ્યા ચાલતા ચાલતા માર્ગમા તેના સસરાનું ગામ આવ્યું તે ત્યાં ગામ બહાર એક કુવા પાસે આરામ કરવા રોકાયા એ સમયે તેની સ્ત્રીએ વિચાર કર્યો કે, “શેઠ પરદેશ બાંધે છે અને હું પણ તેમની સાથે બાઉ છું પરદેશમા અનેક પ્રકારના દુખો પ્રાણીયોએ સહન કરવા પડે છે, હું એ દુખોને કેમ કરીને મહન કરી શકીશ ” એવો વિચાર કરી તેણે પોતાના પતિ ધનગુપ્તને કહ્યું કે, હે પ્રાણનાથ ! મને અત્યારે ખૂબજ તરસ લાગી છે, પતિ પાણી લેવા માટે જ્યાં કુવા પર પહોંચ્યા, અને પાણી ભરવા લાગ્યા કે એટલામા તેની સ્ત્રીએ પાછળથી આવીને તેને ધક્કો મારી કુવામા હડસેલી દીધો આ પછી તે પોતાના પિયર પહોંચી અને ત્યાં જઈ કહેવા લાગી કે, હે પિતા ! તમારા જમાઈ કહ્યા વગર કોણ બાઉ કેમ ઘેરથી ચાલ્યા ગયા છે, મેં ઘણી તપાસ કરાવી છતાં હજી સુધી તેની કોઈ બાબત મળી નથી માટે હું તમારી પાસે આવી છું

દ્વેપાગ્નિ પ્રજ્વલયતિ, શોરુપ્ત્વાદયતિ, ચારિત્રં ધસયતિ, ગુણગણ સહારયતિ, નરકનિગોદાદિદુઃસ્વર્ગર્તે નિપાતયતિ, નિશ્ચિત્ક્રુપાણધારામર્માણિ કર્તયતિ ।

મર્મગવચનનાપણસ્ય દૃષ્ટાન્તસ્ત્વેતન્મ—

આસીદ્ ધનશુભનામા કથિદેહઃ શ્રેષ્ઠી । સ ચૈવદા માર્યામત્રગીત્-પ્રિયે ! ધનાર્જનાય વિદેશ પ્રજામિ । તથા પ્રોક્તમ્-નાથ ! મમાન્ મામપિ તત્ર નયતુ । સ શ્રેષ્ઠી સહગમનાર્થમનુમતિં પત્ન્યૈ પ્રદત્તવાન્ । તતોઽસી પત્ન્યા સહ ગચ્છન્ માર્ગે

આઘાત સે જિસ પ્રકાર મૂર્ચ્છાં આજાતી હૈં ઉસી પ્રકાર ઇન્ વચનોં સે ભી પ્રાણી સ્પર્શિત્ત્વે જો જાતા હૈં । યે વચન સદા દ્વેપ રૂપી અગ્નિ કો પ્રજ્વલિત કરતે રહતે હૈં ઓર શોરુ પરમ્પરા કે સર્વદ્વંક હોતે હૈં । ઇન્ કે સદ્ભાવ મે ચરિત્ર કા સર્વથા વિનાશ હોતા રહતા હૈં । ગુણગણ કા સહાર કરકે વે વચન પ્રાણી કો નરક ઇવ નિગોદાદિક કે દુઃસ્વ રૂપી યજ્ઞ મે ગિરાતે હૈં । જૈસે તીક્ષ્ણ ધાર ચાલી તલવાર હર ઇક વસ્તુ કો છેદનભેદન કરતી હૈં ઉસી પ્રકાર મર્મગ વચન ભી પ્રાણી કે મર્મસ્થાનોં કોં છેદનભેદન કરતે હૈં ।

ઇસ વિષય મે દૃષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર હૈ—

કોઈ ઇક ધનશુભ નામ કા સેઠ થા । ડસને ઇક દિન અપની પત્ની સે કહા કિ હે પ્રિયે ! મૈ ધન કમાને કે લિયે પરદેશ જાના ચાહતા હુ । સુનકર ડસને કહા કિ હે નાથ ! આપ મુજે ભી સાથ લે તે ચલિયે । પત્ની કી વાત સુનકર ધનશુભ ને ડસે અપને સાથ ચલને કી અનુમતિ દે દી । ધનશુભ પત્ની કો સાથ લેકર પરદેશ નિકલા । ચલતેર માર્ગ મે

આવી જાય છે, એ જ રીતે આવા વચનોથી પણ પ્રાણી મૂર્ચ્છિત થઈ જાય છે આવા વચનો હંમેશા દેશરૂપી અગ્નિને પ્રગટ કરતા રહે છે અને શોક પરપરાને ઉત્તેજન કરનાર નિવડે છે આના સદ્ભાવમા આત્મિનો સર્વથા વિનાશ થતો રહે છે શુભ સમૂહનો સહાર કરીને એ વચનો પ્રાણીને નરક અને નિગોદાદિ કતા હુ ખરૂંપી ખાડામા પાડે છે જેમ તીક્ષ્ણ ધારવાળી તરવાર હરએક વસ્તુનું છેદન ભેદન કરે છે એજ રીતે માર્મિક વચન પણ પ્રાણીના મર્મસ્થાનોનું છેદન ભેદન કરે છે

આ વિષયમા આ પ્રકારનું દૃષ્ટાન્ત છે —

કોઈ એક ધનશુભ નામે શેઠ હતા, એણે એક દિવસ પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે, હે પ્રિયે ! હું ધન કમાવા માટે પરદેશ જવા ઇચ્છુ છું સાભળીને તેણે કહ્યું, કે હે નાથ ! આપ મને પણ સાથે લેતા જાવ, સ્ત્રીની વાત સાભળી ધનશુભ શેઠ તેને પોતાની સાથે ચાલવાની અનુમતિ આપી ધનશુભ સ્ત્રીને સાથે લઈ

व्यजनवोजन कुर्वती पुरोऽयतिष्ठते । अस्माद् भास्करकिरणास्तद्भवजालान्त-
र्गताः श्रेष्ठिमुखोपरि निपतन्तस्तथा दृष्टाः । पत्युर्मुखे भास्कर ऊरु स्पर्शजनितस्तापो
मा भूदिति भावनया सा सत्वर निजरुद्रय भास्कर किरणसमुखे कृत्वा श्रेष्ठिमुखो
परि सूर्यकिरणान् निवारयति ।

अरुस्मात्तदैव पत्नीकृत पूर्ववृत्त श्रेष्ठिना स्मृतम् । श्रेष्ठी मनसि चिन्तयति-
“अहो ययाह कूपे निपातित सैवेयमधुना मम सूर्यऊरुस्पर्शजनित ताप निवारयति”
इत्येव विचारयतस्तस्य श्रेष्ठिनो मुखे हास्य समजनि । तदा तत्पुत्रमधूर्हसन्त श्रेष्ठि-
नमरुस्मादपश्यत् । सा पत्युः समीपमागत्य उदति-नाथ ! भवतः पिता श्वश्रूसमक्ष

कि धनगुप्त अपने रगभवन में बैठा हुआ भोजन कर रहा था । और
पत्नी उस के ऊपर पखा कर रही थी । धनगुप्त के चहरे पर अकस्मान्
सूर्य की किरणें मकान की छत के छिद्रों में से आकर पड़ने लगी, पत्नी
ने उधों ही यह देखा कि शीघ्र ही उसने ‘पति को ताप न लगे’ इस
ख्याल से अपनी दो नों हथेलियों को सूर्य के साम्हने कर दिया । इससे
धनगुप्त के मुख पर पड़ती हुई वे किरणें यम गईं—मुख पर हथेलियों की
जाया हो गई । पत्नी द्वारा इस प्रकार की गई सेवा का अवलोकन कर
धनगुप्त को पहले का वह कुण में डाल ने का वृत्तान्त याद आ गया ।
धनगुप्त ने विचार किया, देखो—जिसने मुझे पहिले कुण में पटका वही
अब मुझे ‘सूर्यजनित सताप न हो’ इस ख्याल से उस सनाप का
निवारण कर रही है । ऐसा ख्याल कर धनगुप्त को कुछ हँसी आगई ।
धनगुप्त को अकस्मात् हँसता हुआ उस समय उसकी पुत्रवधू ने देख-
लिया था, इसलिये वह अपने पति के पास आकर कहने लगी कि नाथ,

अने तेनी श्री भ्राथी तेने डवा नाणी रही डता ओ वभते धनगुप्तना अडेर।
उपर भकानना छतना काष्ठाभाथी सूर्यना किरणो अकस्मात् पडवा लाख्या तेनी
श्रीओ जेवु आ जेवु के तुरत न ओखे “पतिने ताप न लागे” ओवा भ्यावथी
पोताना भन्ने छाथनी दुधेणीओने सूर्यना ओ किरणोनी आडे धरी दीधी आथी
धनगुप्तना अडेर। उपर पडतो किरणोना ताप अटकी गयो, मुभ उपर
दुधेणीओनी छाया यध गध, श्री तरक्षी आ रीते करवामा आवेली सेवा
जेधने धनगुप्तने पडेवानो कुवावाणो प्रसज याद आवी गयो, धनगुप्ते विचार
कथो जुओ । जेखे भने पडेवा कुवामा नाणी दीधो डतो ते डवे भने सूर्यना
किरणोना ताप न लागे ओवा भ्यावथी ओ सतापनु निवारणु करी रही छे आ
विचारथी धनगुप्तने जरा डसवु आओ धनगुप्तने अकस्मात् डसता तेनी पुत्र
वधुओ जेध दीधेल, आथी ओ पोताना पति पासे जध डडेवा लागी डे—

इतथासौ श्रेष्ठी रूपे पतन् भाग्यशतात् रूपभित्तिगत पापाण प्राप्य तमवल-
म्ब्य स्थितः । तदनु तत्रागतैर्जलार्थिजनैरनुकम्पयाऽसौ रूपान्निःसारितः । ततोऽसौ
विदेशं गत्वा पुण्यप्रभागात् प्रचुर धन समुपाज्यं श्वशुरगृहे समायातः । तदा तस्य
पत्नी प्रसन्ना जाता, तथा सह श्रेष्ठी स्वगृह गतः । अथैकदा श्रेष्ठिनः पुत्रो जातः
तस्य यौवने वयसि प्राप्ते श्रेष्ठिना विवाहः कारितः । पुत्रधूरागता । किंचिद्दि-
वसेषु व्यतीतेषु सत्सु श्वश्रूवधोर्मध्ये क्लृप्तः प्रवृत्तः । गृहीतव्यं श्वश्रूच्छिद्रान्वेषण-
परा जाता । एकदाऽसौ श्रेष्ठी रत्नभाने भोजनं कुर्वन्नासीत्, तत्पत्नी तदानीं बाल-

धनशुप्तज्यो ही कुण मे गिरा कि भाग्यवश से उसे कुण की भित्ति
मे पास ही एक पत्थर का टुकड़ा लगा हुआ दिग्लआई पड़ा । यह भित्ति से
कुछ अधिक बाहर की ओर निकला था । पड़ते ही धनशुप्त ने उसको पकड़
लिया । जब पानी भरने वाले वहाँ पानी भर ने के लिये आये तब
उन्होंने धनशुप्त को कुण से बाहर निकाला । स्वस्थ होकर यह बिना कुछ
कहे परदेश की ओर चल दिया । वहाँ पहुँच कर उसने पुण्यकर्म के
उद्देश्य से खूब धन कमाया । कमाकर यह वहाँ से अपने घर वापिस
हुआ । रस्ते में इस के श्वसुर का गाँव आया और यह श्वशुर के घर
पहुँचा । पत्नी ने पति को देखकर बहुत आनन्द मनाया । वहाँसे अपनी
पत्नी को साथ लेकर घर आ गया । कालान्तर में धनशुप्त के एक पुत्र
हुआ । समय पर उसका विवाह कर दिया गया, वह घरमें आई । रहते २
सास और बहु में झगडा होने लगा । बहु ने सास को दयाने के लिये
उस के छिद्रों का अन्वेषण करना प्रारम्भ कर दिया । एक दिनकी बात है,

धनशुप्त कुवाभा पड़ये है, भाग्यवश कुवानी लीतभा तेनी पासे ज ओक
पत्थर थोटाडेवो नजरे पड़ये जे लीतयी थोडा जहार बिकगेवो डते। कुवाभा
पड़तानी साथे ज धनशुप्ते ते पत्थर पकड़ी लीधो ज्यारे पाणी भरवावाणा कुवा उपर
पाणी भरवा आवा त्यारे तेमझे धनशुप्तने कुवाभाथी जहार काढये। स्वस्थ जनी
काँध पण्डु भोट्या सिवाय ते परदेश जवा आली निकलये। त्या पड़ोथी ते पूण्य
उर्मना उद्देश्यथी पूम धन कमाये। पूण धन कमाई ते पोताने घेर आववा निकलये,
रस्ताभा सासरानु गाँव आब्यु त्यारे ते सासराने घेर पड़ोथये। पतिने
जेई आनंद मनाव्यो त्याथी जे पोतानी स्त्रीने लधने पोताने गाँव पोताने घेर
पड़ोथये। समय जता जे धनशुप्तने त्या ओक पुत्र थये। समय उपर तेना लग्न
किया, बहु घेर आवी, रडैता रडैता सासु जने बहु वज्ये विभवाह थवा लाजये,
बुडजे सासुने दणाववा माटे तेना शुप्त छिद्रोना अन्वेषण करवाने। प्रारंभ करी
दीधो ओक दिवस धनशुप्त पोताना रगलवनभा जेसी बोझन करी रडेल डते।

પુનરેકદા શ્રેષ્ઠિપત્ન્યા. પુત્રવધ્યા સહ કલહો જાત, તસ્મિન્નવસરે પુત્રપૂર
વદત્-જાનામિ તવ ચરિત્રમ્, પતિ ક્રૂપે નિપાત્ય, સપતિ પતિવ્રતા મનિતુમ્પ્રતાઽસિ।
અતન્માર્મિક યતન નિશમ્ય શ્વશૂઃ પરમદુઃખિતા જાતા, મદ્ગુરો રરોઢ, મદિત્યા ચ
મનસિ ચિન્તયતિ મ્મ-અનુના મમ જીવન મૂલિરિય નિરર્થકમ્ અથ મમેય વાર્તા
લોકે પ્રસિદ્ધિયતિ, માલ્યોઠ્ઠ કિં વદિષ્યતિ। કલ્યેવ ત્રિચિન્ત્ય સા મનસ્ય દ્વિતીય-
ભૂમિકામાત્રોહ। તત્ર ગત્યા ગલે પાથ મયોજ્ય રજ્જ્વા લમ્બિતા પ્રાણાન્
પરિત્યક્તવર્તી।

હંસી કા જો કુટ્ઠ કારણ યા વહ અપને પુત્ર કો કહ દિયા। મૌકા પાકર
શ્રેષ્ઠ પુત્ર ને મી જો કુટ્ઠ જૈસી ગાત યી વહ અપની પત્ની સે કહ દી।

અક સમય સાસ મદ્દ મે પરસ્પર જવ કલહ હવા તો પૂત્રવધ ને
સાસુ સે કહા કિ “આપ ગાદા મત ચોલો મે જાનતી ન કિ આપ વહી
હે જિન્હો ને અપને પતિ કો ક્રૂપ મે ડાલ દિયા યા, અવ પતિવ્રતા
વનતી હે।” ઇમ પ્રકાર વહ કે માર્મિક વચનો કો સુનકર સાસ કે
હૃદય મેં અપાર દુઃખ જુઆ, વહ વાર વાર રોને લગી, વિચાર ક્રિયા કિ
અવ મેરા જીના તિલકુલ નિર્-ર્થક હૈ। વહ ને મેરી સવ જ્ઞાન બૂલિ મેં
મિલા દી હૈ। યદિ મેરી યહ વાત લોક મેં ફેલ ગઈ તો લોક ક્યા કહેંગે?
ઇસ પ્રકાર સોચકર વહ અપને મકાન કે દૂસરે મજિલ પર ગઈ, ઔર
વહાં ડસને ગલે મેં ફાસી ડાલકર આત્મગાત કર દિયા।

વાગા શેઠે હાનીતુ ને ગઈ ગરજ હતુ તે મધ્યુ પોતાના પુત્રને ઢહી દીધુ
અવમર મેળવીને શેઠ પુત્રે પપુ ને ગઈ વાત હતી તે પોતાની પત્નીને
ઢહી દીધાં

માસુ વહુમા પન્નપર ત્યારે કહ ન વયો ત્યારે પુત્રવધુએ માસુને ઢહુ
કે “તમે વધુ ન જોલો, હું બાપુ હું કે, તમે એ જ ઠા કે જેણે પોતાના
પતિને હુવામા ધકેલો દીધેવ, હવે પ્રતિવ્રતા બનો ઠા” આ પ્રકારના વહુના
માર્મિક વચનોને સાભળી સાસુના હૃદયમા અપાર દુઃખ ઉપજ્યુ અને તે ચોધાર
આસુએ રડવા લાગી, તેણે મનમાને મનમા એવો નિશ્ચય કર્યો કે, હવે માડ
છવવુ ખીલકુલ નીરર્થક છે, વહુએ મારી બની જ્ઞાન ધુળમા મેળવી દીધી છે જો
મારી આ વાત લોકોમા ફેલાઈ બય તો લોકો નુ કહેશે? આ રીતે વિચર
કરી તે પોતાના મજાનના બીન્દ માગા ઉપર પહોંચી અને ત્યાં જઈ ગળામા
કાનો નાખી આત્મઘાત કર્યો

હસન્ મયા દૃષ્ટ', કિં તત્ર હાસસ્ય કારણમભૂદિત્યાવંચતામ્ । શ્રેષ્ઠિપુત્રઃ પ્રાઢ-
પતિપત્ન્યોર્વૃત્તમવેદ્ય મતિઃ । પત્ની યદતિ-મત્તા યાચંદેતદ્વૃત્ત નાનેધ્યતે, ન વા
વૃત્તાનયનવચન દાસ્યતે, તામન્મયાઽન્નપાન પરિત્યાજ્યમ્ । પ્રેમપરાશનેન ત્રિસ્મૃતચિન્-
કેન શ્રેષ્ઠિપુત્રેણ 'હાસ્યકારણ કથયિષ્યામી' તિ યચન પ્રદાનેન પત્ની પરિતોષિતા ।

एकदा श्रेष्ठिपुत्रः पितुश्चरणसमादनं कृत्वा पृच्छतिस्मिन् आर्य ! तस्मिन् दिने
केनकारणेन मत्ता हसितम्, इत्येव पृष्टोऽसौ सरलहृदयः श्रेष्ठो सर्वं पूर्ववत्
पुत्राय कथितवान् । श्रेष्ठिपुत्रः सर्वं पूर्ववत् विज्ञाय पत्न्यै कथयामास ।

आज मैं ने आप के पिता को सासुजी के समक्ष हँसते हुए देखा है
अतः हे नाथ ! आप मुझे बतलाईं ये कि इस अकारण हँसी का क्या
कारण है । सेठ के पुत्र ने अपनी पत्नी को समझाया कि पति और पत्नी
का वृत्त अनेक हुआ करता है । अतः इस विषय को जानने की चेष्टा
करना व्यर्थ है । पत्नी ने पति के मुख से यह बात सुनकर कहा हे नाथ !
जब तक आप मुझे इसका कारण नहीं बतलावेंगे, तबतक मैं अन्नजल
ग्रहण नहीं करूँगी । पत्नी का इस प्रकार वृत्त को जानने का अधिक
आग्रह देखकर पति ने उसके प्रेम से पागल जैसे बनकर उसे इस
बात का आश्वासन दिया कि वह कुछ समय बाद इसका वास्तविक
कारण उसे बतला देगा । इस प्रकार रूढ़ हुई पत्नी सतुष्ट हो गई । एक
समय की बात है कि श्रेष्ठि पुत्र ने पिता के चरणों को दाबते हुए उनसे
पूछा कि हे तात ! आप एक दिन भोजन करते समय किस कारण से
हँसे थे ? पुत्र की इस बात को सुनकर सरल हृदय वाले सेठ ने समस्त

હે નાથ ! આજ મેં તમારા પિતાને સાસુજી સામે હસતા જોયા તો આપ એ
બતાવો તે તેમના અકારણ હસવાનું શું કારણ છે ? થોડાં પુત્રે પોતાની બીને
સમજાવ્યું કે, પતિ પત્નીનો સબધ અવેધ હોય છે આ વિષયને જાણવાની
ચેષ્ટા કરવી વ્યથ છે પત્નીએ પતિના મુખથી આવી વાત સાંભળીને ડહુ કે,
હે નાથ ! જના સુધી તમે મને તેનું કારણ નહીં બતાવો ત્યાં સુધી હું અન્ન
જળ ગ્રહણ કરીશ નહીં પત્નીનો આ પ્રકારે વૃત્તાન્ત જાણવાનો અધિક આગ્રહ
જાણીને પતિએ તેના પ્રેમમા પાગલ જેમ બનીને તેને આ વાતનું આશ્વાસન
આપ્યું કે, થોડાં સમયમા પોતે તેનું વાસ્તવિક કારણ બતાવશે આથી રૂઢ
બનેલ પતિને સતોષ થયો એક સમયની વાત છે કે, થોડાં પુત્રે પોતાના પિતાના
પગ દાબતા દાબતા એમને પૂછ્યું કે, હે તાત ! આપ એક દિવસ ભોજન
કરતા કરતા શા માટે હસ્યા હતા ? પુત્રની આ વાતને સાંભળીને સરળ

તદાઽમૌ પુત્રોઽપિ માતાપિત્રોર્વિયોગેન શોકાર્તઃ સન્ ભવિષ્યદનિષ્ટ ચિન્તયન્ મૃત પિતર પાશગન્ધનાદ વિમુચ્ય સ્વગલે ત પાશ વદ્ધ્વા મૃત ।

તદનન્તર પુત્રવધૂઃ ‘ ઇમે ત્રયઃ સ્વલુ મિલિત્વા મમૈવ દુર્દશાં ભાવયન્તિ ’ ઇતિ વિચિન્ત્ય ક્રોધાવેગેન ધમધમાયમાના ઉપરિ ગતા । તત્ર સા પદ્યતિ-શ્વશ્રૂઃ શ્વશુર-શ્રોભૌ મૃતૌ નિપતિતૌ, પતિરપિ ગલે ગદ્ધપાશો મૃત. પાશરજ્જ્વા લમ્બિત ઇતિ । તદા વિનિટ્તક્રોપા નિવાન્તદુઃખાર્તા સા ચિન્તયતિ સ્મ-અતઃ પર કીદૃશી દશા મમ ભવિષ્યતિ, લોકાઃ કિં ગદિષ્યન્તિ, કં સ્યાન્મમ શરણમ્, ઇત્યાદિ. તદનન્તર-મસૌ સગર્ભા પુત્રવધૂ પત્યુર્ગલે સલગ્ન પાશગન્ધન વિમુચ્ય સ્વગલે સયોજ્ય લમ્બિતા પ્રાણાન્ ત્યક્ત્વતૌ ।

ગલે મે ફાંસી લગાકર મરે હુણ લટક રહે હૈં । હસ પરિસ્થિતિ સે ઉસે વહુત હી દુઃખ હુઆ । માતા પિતા કે વિયોગ ને ઉસે પાગલ બના દિયા, અન્ત મેં ઉસ વિચારે ને મી અપને પિતા કે ગલે સે ફાંસી ઉતાર કર અપને ગલે મે લગાલી । જવ પુત્રવધૂ ને યહ વિચારા કિ “ દેખો યે તિનોં કે તિનોં મિલકર મેરી દુર્દશા કર ને કી ભાવના કર રહે હૈં । અતઃ ડૂપર જાકર દેખૂ, કિ હન સવકી મ્યા રાય હો રહી હૈં ’ હસ પ્રકાર ક્રોધ કે આવેશ સે ધમ ધમ કરતી હુઈ વહ ડૂપર ગઈ । જાતે હી ઉસને દેખા કિ સાસ શ્વશુર મરે પડે હુણ હૈં પતિ મી ગલે મે ફાંસી લગાકર મરે હુણ લટક રહે હૈં । ઉસ દુર્ઘટના કો દેખકર ઉસકે શરીર મે સનાટા છા ગયા, ક્રોધ જાતા રહા । અત્યત શોક સે વહ વિહ્વલ હો ગઈ । વિચારા કિ અવ સસાર મે મેરા કૌન હૈં, કિ જિસ કે લિયે હન પ્રાણો કી રક્ષા કરૂં । લોગ સુનેંગે તો ક્યા કહે ગે । હસ પ્રકાર વિચાર કર વહ મી અન્ત મે

ગળામા ફાંસો લગાડી મરેલી હાલતમા લટકી રહ્યા છે આ પરિસ્થિતિ જોઈ તેને ખૂબ દુઃખ થયું, માતા પિતાના વિયોગે તેને પાગલ બનાવી દીધો. અતે એ વિચારાએ પણ પોતાના પિતાના ગળામાથી ફાંસો કાઢી પોતાના ગળામા લગાવી આત્મઘાત કર્યો જ્યારે પુત્રવધુએ એ વિચાર્યું કે, “ આ ત્રણે જણા મળી મારી દુર્દશા કરવાની યોજના ઘડી રહ્યા હશે આથી ઉપર જઈ જોઉં તો ખરી કે બધા કેવો વિચાર કરી રહ્યા છે ” આ રીતે ક્રોધના આવેશથી ધમ ધમ કરતી વહુ ઉપર પહોંચી ને જુએ છે તો સાસુ સસરા મરેલ પડ્યા છે અને યતિ પણ ગળામા ફાંસો લગાવી મરેલ લટકી રહેલ છે આ દુર્ઘટનાને જોઈ એના શરીરમા કપારી વધુતી, ક્રોધ જતો રહ્યો અને શોકથી વિહ્વળ બની ગઈ વિચાર્યું કે હવે સસારમા મારું કોણ છે કે જેના માટે આ પ્રાણની રક્ષા કરે લોકો જાણશે તો શું કહેશે ? આ વિચાર કરી તેણે પોતાના

અથ શ્રેષ્ઠી ગૃહમાગતઃ, પત્નીમનત્રલોચ્ય પુત્રમ્ પૃષ્ટ્યાન્-આયુષ્મતિ ! તવ શ્વશુઃ કયાસ્તિ ?, પુત્રમધુઃ ક્ષત્વેષ્ટયાઽઽરેદયતિ-માનોપરિભાગે ગતાં ઇતિ । શ્રેષ્ઠી ગૃહોપરિભાગભૂમિકા ગત્વા શ્રેષ્ઠિર્ના ગલ્લે પાશમદ્વા મૃતા પશ્યતિ । તદાઽસૌ શ્રેષ્ઠી વિપ્રાદમુપગતઃ સન્ પિચિન્તયતિ-અનયા વિના મમ કીદૃશી દશા મરિપ્યતિ, ઇત્યાદિ । તદનુ સ શ્રેષ્ઠો પત્નીગલ્ગત પાશ ત્રિમુચ્ય સ્વગલે સયોજ્ય પ્રાણામ્લયક્ત્યાન્ । પુત્રોઽપિ ગૃહમાગતઃ, સ પિતરમદૃષ્ટ્વા પત્નીં પૃષ્ટ્વાન્-‘કયાસ્તિ મમ તાત’ । પત્ની પ્રાહ-‘ઉભૌ મમાનિષ્ટ મૃત્યુમપરિ વર્તેતે । પુત્રઃ પત્નીચનમામૃષ્ય તત્ર ગત્વા પશ્યતિ માતા મૃતા નિપતિતાઽસ્તિ, પિતાઽપિ પાશમદ્વો મૃતઃ પ્રલમ્પિતો વર્તેતે, ઇતિ ।

ધનગુપ્ત જય ઘર આયા તો उसने सेठानी को न देखकर वह से पूछा आयुष्यमती ! तुम्हारी सास कहा है ? उसने हाथ के इशार से कहा कि वे मकान के दूसरे मजिल पर हैं । धनगुप्त बहा पहुँचा और देखा कि वह गले में फाँसी लगा कर मर गई है । धनगुप्त ने यह दशा देखकर बहुत ही शोच विचार किया और अन्त में यह निर्णय कर कि सेठानी के बिना मेरी क्या दशा होगी, पत्नी को फाँसी से उतार कर वह स्वयं फाँसी लटक गया । पुत्र ने पिता को घर पर आकर जय नहीं देखा तो पत्नी से पूछा कि पिताजी कहाँ पर हैं । उसने बात को बना कर कहा कि माता-पिता दोनों ही दूसरे मजिल पर मेरा अनिष्ट करने की विचारणा करने के लिये गये हुए हैं । पत्नी की बात सुनकर वह मकान के ऊपर गया । देखा कि माता मरी पड़ी है और पिताजी

ધનગુપ્ત જ્યારે ઘર આવ્યો તો તેણે પોતાની સ્ત્રીને ન જોતા વડુંને પૂછ્યું, આયુષ્યમતી ! તમારી સાસ કયા છે ? તેણે હાથના ઇશારાથી કહ્યું કે, ખીજા માળ ઉપર (મેડી ઉપર) છે ધનગુપ્ત ત્યા પહોંચ્યો અને જુએ છે તો ગળામાં ફસો નાખી તે મરી ગયેલ છે આ રીતે પોતાની પત્નિની દશા જોઈ ધનગુપ્તે ખૂબજ મનોમથન સાથે વિચાર કર્યો અને અંતે એ નિર્ણય કર્યો કે, પત્નિના જવા પછી હવે મારી શું દશા થશે ? ફાસાથી લટકતી પત્નિને નીચે ઉતારી એ દોરડાને ફાસો પોતાના ગળામાં નાખી લઈ પોતે પણ અત્મઘાત કર્યો

એક તરફ પતિપત્નિ એક જ દોરડાના ફાસાથી આત્મહત્યા કરી જીવમુક્ત બન્યા એ સમયે પુત્રે ઘર આવતા પોતાના પિતાને ન જોવાથી પત્નિને પૂછ્યું, પિતાજી કયા ગયા ? સ્ત્રીએ વાતને બનાવીને કહ્યું કે, માતા-પિતા બન્ને જણા માફ અનિષ્ટ કરવાની વિચારણા કરવા મેડી ઉપર ગયેલ છે પત્નિની વાત સાંભળી તે મેડી ઉપર ગયો જોયું તો મા નીચે મરેલી પડી છે, અને પિતાજી

લક્ષણ સર્વેષાં સ્થાનાનામ્, કૃત્રાપિ સ્ત્રિયા સદાપ્રસ્થાન સમાપણ ચ ન કુર્યાદિત્યર્થઃ,
 પરુગ્રહણમપ્યુપલક્ષણમ્ તેનાને રુદ્ધીભિરપિ સદાવસ્થાન સમાપણ ચ ઝર્જનીયમ્, યત્ર
 પુરુષઃ સાક્ષી નાસ્તિ તત્ર સ્ત્રિયા સદાપ્રસ્થાન સમાપણ ચ પરિહરેદિતિ મૂત્રાશયઃ ।
 ઉક્ત ચ શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્રે—

જહા કુસ્કુડપોયસ્સ, નિચ્ચ કુલલઓ મય ।

એવ સુ મભયારિસ્સ, રૂપીવિગ્ગહઓ મય ॥ (જ. ૮ ગા. ૫૪)

ઝાયા—યથા કુસ્કુટપોતસ્ય, નિત્ય કુલલાદ્ મયમ્ ॥

અથમેવ વ્રહ્મચારિણઃ, સ્ત્રીચિગ્રહાદ્ મયમ્ ॥

સ્વગત દોષ કા નિરૂપણ કર કે અપ અન્ય કે સસર્ગ સે હોને વાલે
 દોષોંકા વર્ણન કરતે હૈં—‘સમરેસુ-ઇત્યાદિ.

અન્વયાર્થ—(સમરેસુ-સમરેપુ) લુહારની શાલા મેં (અગારેસુ-અગારેપુ) ઘરોં મેં, (સધીસુ-સધિપુ) દો ઘરોં કે અતરાલ મેં તથા (મહાપહેસુ-મહાપથેપુ), રાજમાર્ગ મે (અગિત્થિપસદ્ધિ-અકસ્મિયાસાધ્ય) અકેલી સ્ત્રી કે સાથ (નેવચિટ્ઠે ન સલપે-નૈવતિષ્ઠેત્ નૈવ સલપેત્) ન જાડા હોવે ઓર ન ડસસે વાતચીત કરે ।

હસ શ્લોક મે સમરાદિક ચાર પદ ઉપલક્ષણ હૈં, ડસસે સમજના ચાહ્યે કિ કિસી મી જગત્ત મે જવ તક પુરુષ સાક્ષીભૂત ન હો તવ તક અકેલી સ્ત્રી સે અથવા અનેક સ્ત્રિયો સે વ્રહ્મચારી કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ ન બોલે ઓર ન વહાં જાડા રહે । દશવૈકાલિક સૂત્ર મે મગવાનને કહા હૈ

આ પ્રકારે પોતાનામા રહેલ દોષોનુ વર્ણન કરી હવે બીજાના સસર્ગથી થયેલ દોષોનુ વર્ણન કરે છે સમરેસુ ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—સમરેસુ-સમરેપુ લુહારની ડોડમા, અગારેસુ-અગારેપુ ઘરેમા, સધેસુ-સધેપુ બે ઘરેના અતરાણમા તથા મહાપહેસુ-મહાપથેપુ રાજ માર્ગમા, અગિત્થિપ સદ્ધિ-અકસ્મિયા સાધ્ય એકલી સ્ત્રીની માથે, નેવ ચિટ્ઠે ન સલપે-નૈવ તિષ્ઠેત્ નૈવ સલપેત્ બીમા ન રહેવુ અને એનાથી વાતચીત કરવી નહી

આ શ્લોકમા સમરાદિક ચાર ઉપલક્ષણ છે, એથી એ સમજવુ જોઈએ કે, કોઈ પણ સ્થળે જ્યાં મુખી બીજો પુરુષ સાક્ષીભૂત ન હોય ત્યાં એકલી સ્ત્રીથી અથવા અન્યેક સ્ત્રીઓ સાથે વ્રહ્મચારીએ જોલવુ ન જોઈએ, અને ત્યાં જોલવુ પણ ન જોઈએ દશવૈકાલિક સૂત્રમા મગવાને કહ્યું છે કે, જે રીતે કુકડાના બચ્ચાને બિલાડીનો ભય રહે છે, એ રીતે સ્ત્રીના શરીરનો વ્રહ્મચારીને પણ ભય રહ્યા કરે છે

અસ્મિન્ દૃષ્ટાન્તે-સઠ્ઠુક્તાદપિ મર્મચનાત્ પળ્લા જીરાના પ્રાણવ્યપરોપણ
જાતમ્, યતઃ પુત્રપૂર્ણમે દ્વયમપત્યમામીત્ । તસ્માન્માર્મિક વચન ન માપનીયમ્ ।

સાવધ-નિરર્થક-મર્મગ-ચનમાપગમ્ય મર્મથા પ્રતિપેદ યોધયિતુમુત્તરાર્થમાહ-
'અપ્પળઢ્ઠા' ઇત્યાદિ । આત્માર્થ=સ્વાર્થ, પરાર્થ યા, તથા ઉભયસ્ય આત્મનઃ પરસ્ય
ચ અર્થે, વા-અથવા, અન્તરેણ=અનુભવાર્થે સ્વરપ્રયોજનાભાવેઽપિ સાવધ ન લપેત્=
ન નિરર્થક લપેત્, ન મર્મગ લપેત્, ઇતિ સમ્યગ્નઃ ॥ ૨૫ ॥

અયાન્યસસર્ગકૃતદોષપરિહારમાહ—

મૂલમ્—સમરેસુ અગારેસુ, સધીસુ ય મહાપદે ।

एगो ऐगितिथिए संद्वि, नेव चिठ्ठे' नै सलवे ॥ २६ ॥

ઝાયા—સમરેષુ અગારેષુ, સધિષુ ચ મહાપદે ।

एकः एकस्त्रिया सार्धं, नैर तिष्ठेत् न सलपेत् ॥ २६ ॥

ટોકા—'સમરેસુ' ઇત્યાદિ—

સમરેષુ=ઐહકારશાલાસુ તથા-અગારેષુ=ગૃહેષુ, તથા સધિષુ=ગૃહદ્વયાન્તરા
લેષુ તથા-મહાપદે=રાજમાર્ગે, એક.=એકાકો, એકસ્ત્રિયા=એકાકિન્યા સ્ત્રિયા,
સાર્ધં=સહ, નૈર તિષ્ઠેત્=ઋણસ્થાનાવસ્થિતો નૈર ભવેત્ । ન સલપેત્-તથા=સહ સમ
રાદિષુ સ્થાનેષુ ક્યાઽપિ સમાપણ ન કુર્યાદિત્પર્ય । અત્ર સમરાદિચતુષ્વચ્ચાનુવચ્ચ

પતિ કે ગલે સે ફાસી નિકાલ કર અપને ગલે મેં ફાસી ઢાલકર મર
ગઈ વહ ઉસ સમય ગર્ભવની થી । ઉસ કે ગર્ભ મેં દો બાલક થે ।

इस दृष्टांत से यह बात स्पष्ट होती है कि देखो एक बार भी कहे
गये मार्मिक वचन से उह प्राणियों का दारुण आपघात हुआ । इसलिये
मार्मिक वचन नहीं कहना चाहिये । अपने अथवा पर के निमित्त तथा
दोनों के निमित्त एव जहा स्व और पर का कुछ भी प्रयोजन न हो वहा
पर भी व्यर्थ ही मनुष्य को सावध, निरर्थक एव मर्मग वचन नहीं
बोलना चाहिये ॥ २६ ॥

પતિના ગળામાથી ફાસો ઝાડી પોતાના ગળામા નાખી મરી ગઈ તે એ સમયે
ગર્ભવતી હતી, એના ગર્ભમા બે બાળક હતા ।

આ દષ્ટાન્તથી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે, એક વખત પણ કહેવામા
આવેલા માર્મિક વચનથી ય પ્રાણીઓના કષ્ટ આપઘાત થયો, આ માટે
માર્મિક વચન ન બોલવા જોઈએ પોતાના અથવા બીજાના નિમિત્ત તથા
બન્નેના નિમિત્ત અને બન્ના પોતાનું કે બીજાનું કોઈ પણ પ્રયોજન ન હોય ત્યા
પર પણ મનુષ્યને સાવધ, નિરર્થક અને માર્મિક વચન બોલવા ન જોઈએ (૨૫)

રણમ્, લાભ.-અપ્રાપ્તસ્ય સમ્યક્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યક્ચારિત્રલક્ષણસ્તત્રયસ્ય પ્રાપ્તિસ્તસ્ય કારણમસ્તિ, इतिप्रेक्षया=इतिपर्यालोचनात्मिकया बुद्ध्या प्रयतः=प्रकर्षेण यतनावान् सहनशील सन् शिष्य. तत्=अनुशासन गुरो. शिष्यापचन प्रतिशृणुयात्=कर्तव्यतयाऽद्वीकुर्यात्।

અય માવઃ—

यथा—वर्षाकाले सूर्यकिरणाः प्रचण्डतरा भवन्ति, परंतु परिणामे द्वित्रदिव-
साभ्यन्तर एव ते जलदावलीसमागमनशीतपवनजलधारासपातजनितशीतस्पर्श-
सुखमादुर्भावयन्ति। “यथा वा-नालिकेर बहिः कर्कश भवति तथापि तदीय
शीतलमधुरनीरगर्भितमाभ्यन्तरिकभागमुपलभ्य लोकास्तदास्वादनेन तुष्टिं पुष्टिं
इससे अप्राप्त सम्यग्दर्शन, सम्यग्ज्ञान एव सम्यक् चारित्र की मुझे
प्राप्ति होती है। (त्ति पेहाण-इति प्रेक्ष्य) इस प्रकार पर्यालोचनात्मक बुद्धि
से विचार कर (पयओ त पडिस्सुणे-प्रयतंत प्रतिशृणुयात्) सहनशील
बना हुआ शिष्य गुरु के शिक्षात्मक वचनों को कर्तव्य समझकर
अंगीकार करे।

તાત્પર્ય-જિસ પ્રકાર વર્ષાકાલ મે સૂર્યકી કિરણે પ્રચણ્ડતર હો જાતી
હૈં ઓર હમ સે વે પ્રાણિયો કો અસહનીય બનતી હૈં પરન્તુ પરિણામ મે
દો ત્રીન દિન કે મીતર હી વે વરસાત કે સમાગમન સે પવન કો શીતલ
બના દેતી હૈં ઉસ સે જલવૃષ્ટિ સ્વૂપ હોકર શીતસ્પર્શ કે સુખ કા ઉન્હેં
અનુભવ કરાતી હૈં। અથવા જૈસે-નારિયલ ઉપર સે કઠોર હોતા હૈં
પરન્તુ ઉસકા મીતર કા ભાગ શીતલ, મીઠે જલ સે ભરા રહ્તા હૈં, ઉસકો

બધુ માટે માટે લાભકારક છે કેમ કે, એનાથી અપ્રાપ્ત સમ્યક્ દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન,
અને સામ્યક્ ચારિત્રની મને પ્રાપ્તિ થાય છે તિપેહાણ-इतिप्रेक्ष आ प्रकारे यथा
बोध्यनात्मक बुद्धिથી વિચાર કરી, पयओ त पडिस्सुणे-प्रयत तत् प्रतिशृणुयात्
सहनशील बनेल शिष्य गुरुना शिक्षात्मक वचनोने कर्तव्य समझ अंगिकार करे

આનું તાત્પર્ય એ છે કે, જેવી ગીતે વર્ષાઝાળમાં સૂર્યના કિરણો
પ્રચંડતર થઈ જાય છે, અને તેથી તે પ્રાણીઓ માટે અસહનીય બની જાય છે
પરંતુ પરિણામે એ ત્રણ દિવસની અંદર તે વરસાદના સમાગમથી પવનને
શીતળ બનાવી દે છે, જેથી જળવૃષ્ટિ પૂર્ણ થાય છે અને ઠંડીનો સ્પર્શ સુખનો
અનુભવ કરાવે છે અથવા જેમ નાળિયેર ઉપરથી કઠોર હોય છે પરંતુ એની
અંદરનો ભાગ શીતળ મીઠા જળથી ભરેલો હોય છે જેને મેળવી લેાકે। તુષ્ટિ-સતોપ

ઉક્ત ચાન્યત્ર-સસા મુયા નુસા માયા, ઇયાહિં ત્રિ ન સલપે ।

ઇયતે નેવ ચિદ્દેજ્ઞા, અપ્પઘી સનણ સયા ॥ ૧ ॥

છાયા—સ્વસા મુતા સ્તુપા માતા, ઇતામિરપિ ન સલપેત્ ।

ઇરાન્તે નેવ તિષ્ઠેત્, આત્માર્થી મયતઃ સદા ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ ૨૬ ॥

અથ વિનીતશિષ્યકર્તવ્યમાહ—

મૂલમ્—જં મેં બુદ્ધોઽણુસાંસંતિ, સીણેણ ફરુસેણં વા ।

મમ લાભો ત્તિં પેહાપે, પંયઓ તં પહિંસંસુણે ॥ ૨૭ ॥

છાયા—યન્મા બુદ્ધા અનુશાસતિ, શીતેન પરુપેણ વા ।

મમ લાભ ઇતિ પ્રેક્ષયા, પ્રયતસ્તત્ પ્રતિશૃણુયાત્ ॥ ૨૭ ॥

ટીકા—‘જ મે’ ઇત્યાદિ ।

બુદ્ધાઃ=આચાર્યાઃ, યન્મામ્ શીતેન=શીતલવચનેન મૃદુવચનેનેત્યર્થ, વા=અથવા પરુપેણ=કઠોરવચનેન અનુશાસતિ શિષ્યવન્તિ, ઇદમનુશાસનમમ લાભ.=કામકા-

-કિ-જિસ પ્રકાર મુર્ગે કે વચ્ચેનો કુલલ-વિલાહી સે ભય બના રહતા હૈ ઉસી તરહ બ્રહ્મચારી કો ભી સ્ત્રી કે શરીર સે સદા ભય રહા કરતા હૈ । ઇસલિયે ચાહે અપની સાસારિક વહિન ભી હો, ચાહે પુત્રી હો, વહુ હો, માતા ભી હો, તો ભી ઇકાન્તમે બ્રહ્મચારી કો ઇનકે સાથ ઉઠના બેઠના નહીં ચાહિયે ઓર ન વાતચીત હી કરની ચાહિયે ॥ ૨૬ ॥

અથ વિનીત શિષ્ય કા કર્તવ્ય કહતે હૈ—‘જમે’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—વિનીત શિષ્ય કો ઇસ પ્રકાર વિચાર કરના ચાહિયે કિ (જમે બુદ્ધા-યન્મા બુદ્ધા) જો મુઝે આચાર્ય મહારાજ (સીણ-શીતેન) મીઠે વચનોં સે, વા અથવા (ફરુસેણ-પરુપેણ) કઠોર વચનોં સે (અણુસાસતિ-અનુશાસતિ) અનુશાસિત કરતે હૈં અર્થાત્ શિક્ષા દેતે હૈં સો (મમ લાભો-મમ લાભ) યહ મેરે લિયે ઇક વડા ખારી લાભ હૈ, કયોં કિ

આ માટે બહે પોતાની સસારીક બહેન હોય, આહે પુત્રી હોય, વહુ હોય અથવા માતા હોય તો પણ એકાતમા એમની સાથે એસવુ ઉઠવું કે વાતચિત પણ બ્રહ્મચારીએ કરવી ન ભેઈએ ॥ ૨૬ ॥

હવે વિનીત શિષ્યનુ કર્તવ્ય કહે છે—જમે ઇત્યાદિ

વિનીત શિષ્યે આ પ્રકારનો વિચાર કરવો ભેઈએ કે,

અન્વયાર્થ—જમેબુદ્ધા-યન્માબુદ્ધા મને આચાર્ય મહારાજ, સીણ-શીતેન મીઠા વચનોથી, વા અથવા ફરુસેણ-પરુપેણ કઠોર વચનોથી, અનુસાસતિ-અનુશાસતિ અનુશાસિત કરે છે, અર્થાત શિક્ષા આપે છે મમલાભો/

ણમ્, લાભ.-અપ્રાપ્તસ્ય સમ્યક્દર્શન-મમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યક્ચારિત્રલક્ષણત્તત્રયસ્ય પ્રાપ્તિસ્તસ્ય કારણમસ્તિ, इतिप્રેક્ષया=इतिपर्यालोचनात्मिकया उद्भवा प्रयतः=प्रकर्षेण यतनावान् सहनशील सन् शिष्यः तत्=अनुशासन गुरो. शिक्षावचन प्रतिशृणुयात्=कर्तव्यतयाऽङ्गीकुर्यात्।

अयं भाव.—

यथा—वर्षाकाले सूर्यकिरणाः प्रचण्डतरा भवन्ति, परंतु परिणामे द्वित्रदिन-सांभ्यन्तर एव ते जलवृष्टिस्तमागमनशीतपवनजलघातासपातजनितशीतस्पर्श-सुखमादुर्भावयन्ति। “यथा मा-नाम्निके बहिः कर्कश भवति तथापि तदीय शीतलमधुरनीरगर्भितसांभ्यन्तरिकभागमुपलभ्य लोकस्तदास्वादनेन तुष्टिं पुष्टिं इससे अप्राप्त सम्यग्दर्शन, सम्यग्ज्ञान एवं सम्यक् चारित्र की मुझे प्राप्ति होती है। (त्ति पेहाण-इति प्रेक्ष्य) इस प्रकार पर्यालोचनात्मक बुद्धि से विचार कर (पयओ त पडिस्सुणे-प्रयत.त प्रतिशृणुयात्) सहनशील बना हुआ शिष्य गुरु के शिक्षात्मक वचनों को कर्तव्य समझकर अंगीकार करे।

તાત્પર્ય-જિસ પ્રકાર વર્ષાકાલ મે સૂર્યકી કિરણે પ્રચણ્ડતર હો જાતી હૈં ઔર હમ સે વે પ્રાણિયોં કો અસહનીય બનતી હૈં પરન્તુ પરિણામ મે દો ત્રીન દિન કે મીતર હી વે વરસાત કે સમાગમન સે પવન કો શીતલ બના દેતી હૈં ઉસ સે જલવૃષ્ટિ સ્વૂબ હોકર શીતસ્પર્શ કે સુખ કા ઉન્હેં અનુભવ કરાતી હૈં। અથવા જૈસે-નારિયલ ઝપર સે કઠોર હોતા હૈં પરન્તુ ઉસકા મીતર કા ભાગ શીતલ, મીઠે જલ સે ભરા રહતા હૈં, ઉસકો

બધુ મારે માટે લાભકારક છે કેમ કે, એનાથી અપ્રાપ્ત સમ્યક્ દર્શન મમ્યગ્જ્ઞાન, અને સામ્યક્ ચારિત્રની બને પ્રાપ્તિ થાય છે ત્તિપેહાણ-इतिप्रेक्ष આ પ્રકારે પદ્યો દોષનાત્મક બુદ્ધિથી વિચાર કરી, પયઓ ત પટિસ્સુણે-प्रयत तत् प्रतिशृणुयात् सहनशील બનેલ શિષ્ય ગુરુના શિક્ષાત્મક વચનોને કર્તવ્ય સમજી અંગિકાર કરે

આતુ તાત્પર્ય એ છે કે, જેવી રીતે વર્ષાકાળમાં સૂર્યના કિરણો પ્રચંડતર થઈ જાય છે, અને તેથી તે પ્રાણીઓ માટે અસહનીય બની જાય છે પરંતુ પરિણામે જે ત્રણ દિવસની અંદર તે વરસાદના સમાગમથી પવનને શીતળ બનાવી દે છે, જેથી જળવૃષ્ટિ ખૂબ થાય છે અને ઠંડીને સ્પર્શ સુખનો અનુભવ કરાવે છે અથવા જેમ નારિયેર ઉપરથી કઠોર હોય છે પરંતુ એની અંદરનો ભાગ શીતળ મીઠા જળથી ભરેલો હોય છે જેને મેળવી લોકો તુષ્ટિ-સંતોષ

उक्त चान्यत्र-सता सुता नुसा माया, एयाहिं पि न सलपे ।

एगते नेव चिट्ठेज्जा, अप्पट्ठी सजए सया ॥ १ ॥

छाया—स्वसा सुता स्तुपा माता, एतामिरपि न सलपेत् ।

एकान्ते नैव तिष्ठेत्, आत्मार्यी सयतः सदा ॥ १ ॥ इति ॥ २६ ॥

अथ विनीतशिष्यकर्तव्यमाह—

मूलम्—जं मे' बुद्धोऽणुसांसति, सीएण फरुसेण वा ।

મમ લાભો તિ' પેહાણે, પંચઓ ત' પડિસંસુણે ॥ ૨૭ ॥

छाया—यन्मा बुद्धा अनुशासति, शीतेन परुपेण वा ।

મમ લાભ ઇતિ પ્રેક્ષયા, પ્રયતન્તત્ પ્રતિશૃણુયાત્ ॥ ૨૭ ॥

टीका—‘ज मे’ इत्यादि ।

बुद्धाः=आचार्याः, यन्माम् शीतेन=शीतलवचनेन मृदुवचनेनेत्यर्थः, वा=अथवा परुपेण=कठोरवचनेन अनुशासति शिष्यन्ति, इदमनुशासनमम लाभः=आभका-

-कि-जिस प्रकार मुर्गे के बच्चे को कुलल-बिलाडी से भय बना रहता है उसी तरह ब्रह्मचारी को भी स्त्री के शरीर से सदा भय रहा करता है । इसलिये चाहे अपनी सासारिक बहिन भी हो, चाहे पुत्री हो, बहू हो, माता भी हो, तो भी एकान्तमें ब्रह्मचारी को इनके साथ उठना बैठना नहीं चाहिये और न बातचीत ही करनी चाहिये ॥ २६ ॥

अथ विनीत शिष्य का कर्तव्य कहते हैं—‘जमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—विनीत शिष्य को इस प्रकार विचार करना चाहिये कि (जमे बुद्धा-यन्मा बुद्धा) जो मुझे आचार्य महाराज (सीएण-शीतेन) मीठे वचनों से, वा अथवा (फरुसेण-परुपेण) कठोर वचनों से (अणुसासति-अनुशासति) अनुशासित करते हैं अर्थात् शिक्षा देते हैं सो (मम लाभो-मम लाभ.) यह मेरे लिये एक बड़ा भारी लाभ है, क्योंकि कि

આ માટે ભવે પોતાની સસારીક બહેન હોય, ચાહે પુત્રી હોય, વહુ હોય, અથવા માતા હોય તો પણ એકાન્તમાં એમની સાથે એસવું ઉઠવું કે વાતચિત પણ બ્રહ્મચારીએ કરવી ન ભેઈએ ॥ ૨૬ ॥

હવે વિનીત શિષ્યનું કર્તવ્ય કહે છે—જમે ઇત્યાદિ

વિનીત શિષ્યે આ પ્રકારનો વિચાર કરવો ભેઈએ કે,

અ-વયાર્થ—જમેબુદ્ધા-યન્માબુદ્ધા મને આચાર્ય મહારાજ, સીએણ-શીતેન મીઠા વચનોથી, વા અથવા ફરુસેણ-પરુપેણ કઠોર વચનોથી, અણુસાસતિ-અણુ-શાસતિ અણુશાસિત કરે છે, અર્થાત્ શિક્ષા આપે છે મમલાભો, એ

ણમ્, લાભ.-અપ્રાપ્તસ્ય સમ્યક્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યક્ચારિત્રલક્ષણત્તત્રયસ્ય પ્રાપ્તિસ્તસ્ય કારણમસ્તિ, इतिप્રેક્ષया=इतिपर्यालोचनात्मिकया बुद्ध्या प्रयतः=प्रकरणेण यतनावान् सहनशील. सन् शिष्यः तत्=अनुशासनं गुरो. शिक्षावचनं प्रतिश्रुत्यात्=कर्तव्यतयाऽङ्गीकृयात्।

અય માવ.—

यथा—वर्षाकाले सूर्यकिरणाः प्रचण्डतरा भवन्ति, परतु परिणामे द्वित्रदिन-साभ्यन्तर एव ते जलवृष्टीसमागमनशीतत्वपवनजलवासासघातजनितशीतस्पर्श-सुखमादुर्भासयन्ति। “यथा वा-नालिकेर वहिः कर्कश भवति तथापि तदीय शीतलमधुरनीरगर्भितमाभ्यन्तरिकभागमुपलभ्य लोहस्तदास्वादनेन तुष्टिं पुष्टिं

इससे अप्राप्त सम्यग्दर्शन, सम्यग्ज्ञान एवं सम्यक् चारित्र की मुझे प्राप्ति होती है। (त्तिपेक्षा-इति प्रेक्ष्य) इस प्रकार पर्यालोचनात्मक बुद्धि से विचार कर (पयओ त पडिस्सुणे-प्रयत.त प्रतिश्रुण्यात्) सहनशील बना हुआ शिष्य गुरु के शिक्षात्मक वचनों को कर्तव्य समझकर अंगीकार करे।

તાત્પર્ય-જિસ પ્રકાર વર્ષાકાલ મે સૂર્યકી કિરણે પ્રચણ્ડતર હો જાતી હં ઓર હમ સે વે પ્રાણિયોં કો અસહનીય બનતી હં પરન્તુ પરિણામ મે દો ત્રીન દિન કે મીતર હી વે વરસાત કે સમાગમન સે પવન કો શીતલ બના દેતી હં ઉસ સે જલવૃષ્ટિ સ્વૂપ હોકર શીતસ્પર્શ કે સુખ કા ઉન્હેં અનુભવ કરાતી હં। અથવા જૈસે-નારિયલ ઉપર સે કઠોર હોતા હૈં પરન્તુ ઉસકા મીતર કા ભાગ શીતલ, મીઠે જલ સે ભરા રહતા હૈં, ઉસકો

બધુ માટે માટે લાભદાર છે કેમ કે, એનાથી અપ્રાપ્ત સમ્યક્ દર્શન સમ્યક્ જ્ઞાન, અને સામ્યદ્ ચારિત્રની અને પ્રાપ્તિ થાય છે ત્તિપેક્ષા-इतिप्रेक्ष आ प्रदादे पर्या लोचनात्मक बुद्धिश्च विचार ऽगी, पयओ त पडिस्सुणे-प्रयत तत् प्रतिश्रुण्यात् सहनशील बनेव शिष्य गुरुना शिक्षात्मक वचनाने कर्तव्य समञ्च अंगिकार करे

આનુ તાત્પર્ય એ છે કે, જેવી રીતે વર્ષાકાળમા સૂર્યના કિરણો પ્રચંડતર થઈ જાય છે, અને તેથી તે પ્રાણીઓ માટે અસહનીય બની જાય છે પરતુ પરિણામે એ ત્રણ દિવસની અંદર તે વરસાદના સમાગમથી પવનને શીતળ બનાવી દે છે, જેથી જળવૃષ્ટિ ખૂબ થાય છે અને ઠંડીનો સ્પર્શ સુખનો અનુભવ કરાવે છે અથવા જેમ નાળિયેર ઉપરથી કઠોર હોય છે પરતુ એની અંદરનો ભાગ શીતળ મીઠા જળથી ભરેલો હોય છે જેને મેળવી લેાકે તુષ્ટિ-સંતોષ

उक्त चान्यत्र-सता सुता सुता माया, एयाहिं पि न सलपे ।

एगते नेत्र चिद्देजा, अप्पही सजए सया ॥ १ ॥

छाया—स्वता सुता स्नुपा माता, एताभिरपि न सलपेत् ।

एकान्ते नेत्र तिष्ठेत्, आत्मार्यो सयतः सदा ॥ १ ॥ इति ॥ २६ ॥

अथ विनीतशिष्यकर्तव्यमाह—

मूलम्—जं मे' बुद्धोऽणुसासति, सीएण फरुसेण वा ।

મમ લાભો તિ' પેહાણે, પંચઓ ત' પડિસંસુણે ॥ ૨૭ ॥

छाया—यन्मा बुद्धा अनुशासति, शीतेन परुषेण वा ।

મમ લાભ ઇતિ પ્રેક્ષયા, પ્રયતસ્તત્ પ્રતિશૃણુયાત્ ॥ ૨૭ ॥

टीका—‘ज मे’ इत्यादि ।

बुद्धाः=आचार्याः, यन्माम् शीतेन=शीतलवचनेन मृदुवचनेनेत्यर्थः, वा=अथवा परुषेण=कठोरवचनेन अनुशासति शिष्ययन्ति, इदमनुशासनमम लाभ=आमका-

-कि-जिस प्रकार मुर्गे के बच्चेको कुलल-विलाडी से भय बना रहता है उसी तरह ब्रह्मचारी को भी स्त्री के शरीर से सदा भय रहा करता है । इसलिये चाहे अपनी सासारिक रहिन भी हो, चाहे पुत्री हो, बहू हो, माता भी हो, तो भी एकान्तमे ब्रह्मचारी को इनके साथ उठना बैठना नहीं चाहिये और न बातचीत ही करनी चाहिये ॥ २६ ॥

अथ विनीत शिष्य का कर्तव्य कहते हैं—‘जमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—विनीत शिष्य को इस प्रकार विचार करना चाहिये कि (जमे बुद्धा-यन्मा बुद्धा) जो मुझे आचार्य महाराज (सीएण-शीतेन) मीठे वचनों से, वा अथवा (फरुसेण-परुषेण) कठोर वचनों से (अणुसासति-अनुशासति) अनुशासित करते हैं अर्थात् शिक्षा देते हैं सो (मम लाभो-मम लाभ) यह मेरे लिये एक बड़ा भारी लाभ है, क्योंकि

આ માટે ભલે પોતાની સસારીક બહેન હોય, ચાહે પુત્રી હોય, વહુ હોય અથવા માતા હોય તો પણ એકાત્મ્યા એમની સાથે એસવુ ઉઠવુ કે વાતચિત પણ બ્રહ્મચારીએ કરવી ન ભેઈએ ॥ ૨૬ ॥

હવે વિનીત શિષ્યનું કર્તવ્ય કહે છે—જમે ઇત્યાદિ

વિનીત શિષ્યે આ પ્રકારનો વિચાર કરવો ભેઈએ કે,

અન્વયાર્થ—જમેબુદ્ધા-યન્માબુદ્ધા મને આચાર્ય મહારાજ, સીએણ-શીતેન મીઠા વચનોથી, વા અથવા ફરુસેણ-પરુષેણ કઠોર વચનોથી, અણુસાસતિ-અનુ-શાસતિ અનુશાસિત કરે છે, અર્થાત્ શિક્ષા આપે છે મમલાભો એ

રણમ્, લાભ.-અપ્રાપ્તસ્ય સમ્યક્દર્શન-સમ્યગ્જ્ઞાન-સમ્યક્ચારિત્રલક્ષણત્તત્રયસ્ય પ્રાપ્તિસ્તસ્ય કારણમસ્તિ, इति प्रेक्षया=इति पर्यालोचनात्मिकया बुद्ध्या प्रयतः=प्रकर्षेण यतनावान् सहनशील सन् शिष्यः तत्=अनुशासन गुरो. शिक्षावचन प्रतिशृणुयात्=कर्तव्यतयाऽङ्गीकुर्यात्।

અવ માવ:—

यथा—वर्षाकाले सूर्यकिरणाः प्रचण्डतरा भवन्ति, परंतु परिणामे द्वित्रदिन-साभ्यन्तर एव ते जलदायलीसमागमनशीतपवनजलधातासपानजनितशीतस्पर्श-सुखप्रादुर्भाष्यन्ति। “यथा वा-नालिकेर वह्निः कर्कश भवति तथापि तदीय शीतलमधुरनीरगर्भितमाभ्यन्तरिकभागमुपलभ्य लोकास्तदास्वादनेन तुष्टिं पुष्टिं इससे अप्राप्त सम्यग्दर्शन, सम्यग्ज्ञान एव सम्यक् चारित्र की मुझे प्राप्ति होती है। (त्ति पेहाए-इति प्रेक्ष्य) इस प्रकार पर्यालोचनात्मक बुद्धि से विचार कर (पयओ त पडिस्सुणे-प्रयत.त प्रतिशृणुयात्) सहनशील बना हुआ शिष्य गुरु के शिक्षात्मक वचनों को कर्तव्य समझकर अंगीकार करे।

તાત્પર્ય-જિસ પ્રકાર વર્ષાકાલ મે સૂર્યની કિરણે પ્રચણ્ડતર હો જાતી હૈં ઓર હમ્ સે વે પ્રાણિયો કો અસહનીય બનતી હૈં પરન્તુ પરિણામ મે દો ત્રીન દિન કે મીતર હી વે વરસાત કે સમાગમન સે પવન કો શીતલ બના દેતી હૈં ઉસ સે જલવૃષ્ટિ છૂવ હોકર શીતસ્પર્શ કે સુખ કા ઉન્હૈં અનુભવ કરાતી હૈં। અથવા જૈસે-નાલિયલ ઉપર સે કઠોર હોતા હૈં પરન્તુ ઉસકા મીતર કા ભાગ શીતલ, મીઠે જલ સે ભરા રહતા હૈ, ઉસકો

ખધુ મારે માટે લાભકારક છે કેમ કે, એનાથી અપ્રાપ્ત સમ્યક્ દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન, અને સામ્યદ્ર ચારિત્રની મને પ્રાપ્તિ થાય છે ત્તિપેહાએ-इति प्रेक्ष આ પ્રકારે પર્યાલોચનાત્મક બુદ્ધિથી વિચાર કરી, પયઓ ત પડિસ્સુણે-प्रयत तत् प्रतिशृणुयात् સહનશીલ બનેલ શિષ્ય ગુરુના શિક્ષાત્મક વચનોને કર્તવ્ય સમજી અંગિકાર કરે

આતુ તાત્પર્ય એ છે કે, જેવી રીતે વર્ષાઝાળમા સૂર્યના કિરણો પ્રચંડતર થઈ જાય છે, અને તેથી તે પ્રાણીઓ માટે અસહનીય બની જાય છે પરંતુ પરિણામે જે ઋષુ દિવસની અદર તે વરસાદના સમાગમથી પવનને શીતળ બનાવી દે છે, જેથી જળવૃષ્ટિ ખૂબ થાય છે અને ઠંડીનો સ્પર્શ સુખનો અનુભવ કરાવે છે અથવા જેમ નાળિયેર ઉપરથી કઠોર હોય છે પરંતુ એની અદરનો ભાગ શીતળ મીઠા જળથી ભરેલો હોય છે જેને મેળવી લોકો તુષ્ટિ-સંતોષ

ઉક્ત ચાન્યત્ર-સમા મુયા તુસા માયા, ઇયાહિં ત્રિ ન સલપે ।

एगते नेत्र चिद्वेज्जा, अप्वही सजए सया ॥ १ ॥

छाया—स्वसा मुता स्नुपा माता, एतामिरपि न सलपेत् ।

एकान्ते नेत्र तिष्ठेत्, आत्मार्यी सयतः सदा ॥ १ ॥ इति ॥ २६ ॥

अथ विनीतशिष्यकर्तव्यमाह—

મૂલમ્—જં મે' બુદ્ધાઽણુસાંસતિ, સીણેણ ફરુસેણં વા ।

મમ લાભો તિ' પેહાપે, પંચઓ ત' પડિસંસુણે ॥ ૨૭ ॥

छाया—यन्मा बुद्धा अनुशासति, शीतेन परुपेण वा ।

मम लाभ इति प्रेक्षया, प्रयतस्तत् प्रतिगृणुयात् ॥ २७ ॥

टीका—‘ज मे’ इत्यादि ।

बुद्धाः=आचार्याः, यन्माम् शीतेन=शीतलवचनेन मृदुवचनेनेत्यर्थ, वा=अथवा परुपेण=कठोरवचनेन अनुशासति शिक्षयन्ति, इदमनुशासनमम लाभ=कामका

-कि-जिस प्रकार मुर्गे के घच्चेको कुलल-बिलाडी से भय बना रहता है उसी तरह ब्रह्मचारी को भी स्त्री के शरीर से सदा भय रहा करता है । इसलिये चाहे अपनी सासारिक बहिन भी हो, चाहे पुत्री हो, बहू हो, माता भी हो, तो भी एकान्तमे ब्रह्मचारी को इनके साथ उठना बैठना नहीं चाहिये और न बातचीत ही करनी चाहिये ॥ २६ ॥

अब विनीत शिष्य का कर्तव्य कहते हैं—‘जमे’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—विनीत शिष्य को इस प्रकार विचार करना चाहिये कि (जमे बुद्धा-यन्मा बुद्धा) जो मुझे आचार्य महाराज (सीएण-शीतेन) मीठे वचनों से, वा अथवा (फरुसेण-परुपेण) कठोर वचनों से (अणुसा-सति-अनुशासति) अनुशासित करते हैं अर्थात् शिक्षा देते हैं सो (मम लाभो-मम लाभ) यह मेरे लिये एक बड़ा भारी लाभ है, क्योंकि

આ માટે ભલે પોતાની સસારીક બહેન હોય, આહે પુત્રી હોય, વહુ હોય અથવા માતા હોય તો પણ એકાંતમાં એમની સાથે એસવું ઉઠવું કે વાતચિત પણ બ્રહ્મચારીએ કરવી ન ભેઈએ ॥ ૨૬ ॥

હવે વિનીત શિષ્યનું કર્તવ્ય કહે છે—જમે ઇત્યાદિ

વિનીત શિષ્યે આ પ્રકારનો વિચાર કરવો ભેઈએ કે,

અ-વયાર્થ—જમેબુદ્ધા-યન્માબુદ્ધા મને આચાર્ય મહારાજ, સીણ-શીતેન મીઠા વચનોથી, વા અથવા ફરુસેણ-પરુપેણ કઠોર વચનોથી, અનુસાસતિ-અનુ-શાસતિ અનુશાસિત કરે છે, અર્થાત્ શિક્ષા આપે છે મમલાભો-મમલાભ એ

ઝાયા—અનુશાસનમોપાય, દુષ્કૃતસ્ય ચ નોદનમ્ ।

હિત તત્ મન્યત માત્રઃ, દ્વેષ્ય ભવતિ અમાધો. ॥ ૨૮ ॥

ટીકા—‘અણુસાસણ’ ઇત્યાદિ—

માત્ર = પ્રજ્ઞાવાન્ મેધાવી શિષ્ય, ઓપાયમ્-ઉપાય=ગીતપરુપભાષણરૂપે ભગ્નમ્, મૃદુકઠોરભાષણસમન્વિતમ્ અનુશાસન=ગુરો. શિક્ષાવાચ્ય, ચ-પુન દુષ્કૃતસ્ય=અતિ ચારસ્ય નિવારણાર્થ નોદન=પ્રેરણ, ‘હા કિમિદમ્કલ્પ્ય ત્વયા કૃતમ્’ ઇત્યાદિરૂપમ્ તદ્ વચન હિત-લોકહયસ્વ્યાણકારક, મન્યતે । અસાધોઃઅવિનીતશિષ્યસ્ય તદેવ વચન દ્વેષ્ય=દ્વેષજનક ભવતિ ।

યથા—રક્ષક્ષેત્રે દત્ત જલ મધુરસરૂપેણ પરિણત ભવતિ, નિમ્મતરુમ્લે તુ તદેવ

સકલ કલ્યાણ કરનેવાલી મી ગુપ્તશિક્ષા કિસ કો કિસ રૂપ મે પરિણત હોની હૈ સો કહતે હૈ—‘અણુસાસણ’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(પન્નો-પ્રજ્ઞ.) બુદ્ધિમાન મેધાવી શિષ્ય (ઓવાય-ઓપાય) મૃદુ એવ કઠોર ભાષણ સે સુક્ત (અણુસાસણ-અનુશાસન) ગુરુ કે શિક્ષા સ્વરૂપ વચનો કો કિ જો (દુષ્કૃદસ્ય ચ ચોયણ-દુષ્કૃતસ્ય ચ નોદનમ્) અતિચાર કે નિવારણ કે લિપે પ્રયુક્ત કિયે ગયે હ-‘યહ તુમને નહી કરને યોગ્ય કામ ક્યો કર દિયા હૈ’ ઇત્યાદિરૂપ સે જો કહે ગયે હૈ (ત હિય મન્નત-તત્ હિત મન્યતે) ઉસકો અપના હિતકારક માનતા હૈ । (અસાદુષ્ણો-અસાધો) પરંતુ જો અવિનીત શિષ્ય હોના હૈ વહ ઉન્હી શિક્ષાવચનો કો (વેસત્વહ-દ્વેષ્ય ભવતિ) અહિતકારી માનતા હૈ । મેધાવી શિષ્ય ગુરુ કે મૃદુકઠોરરૂપ વચનો કો અપના હિતકારક, એવ અસાધુ અર્થાત્ અવિનીત શિષ્ય ઉન્હી વચનો કો દુઃસ્વદાયક માનતા હૈ ।

મકલ કલ્યાણ કરવવાળી ગુરુ શિક્ષા કોને કયા રૂપમા પરિણત થાય છે તે કહેવામા આવે છે અણુસાસણ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પન્નો-પ્રજ્ઞ બુદ્ધિમાન મેધાવી શિષ્ય ઓવાય-ઓપાય કોમળ અથવા કઠોર ભાષણથી યુક્ત અણુસાસણ-અનુશાસન ગુરુના શિક્ષા સ્વરૂપ વચનોને કે જે દુષ્કૃદસ્ય ચ ચોયણ-દુષ્કૃતસ્ય ચ નોદનમ્ અતિચારના નિવારણ માટે પ્રયુક્ત કરવામા આવેલ છે આ ન કરવા યોગ્ય કામ તમે શા માટે ક્યું ?’ ઇત્યાદિ રૂપથી જે કહેવાય છે તેહિય મન્નત-તત્ હિત મન્યતે એને પોતાના હિતકર માને છે અસાદુષ્ણો-અસાધો પરંતુ જે અવિનીત શિષ્ય હોય છે તે એ શિક્ષા વચનોને દ્વેષ્ય ભવતિ અહિતકારી માને છે

ચ લભતે । અમાચાર્યાના શીત પરુષ ચેત્યુભયવિધ શિક્ષાપત્રન પરિણામે સુલભ નરુમેય । આચાર્યવચન દ્વિ-પરિણામતસ્તપઃમયમારાધનપરવર્તક, મિથ્યાત્વાદિવચ્ચત્રિ ધાસ્યનિર્વર્તક, જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મરજઃપટગ્રપસારણપરમમીપણસમીરણાત્મક, નાનાવિધઘ્નિસાધક, નિર્ગિલભાવસ્વભાગામાસનકેવલાલોભપટર્ગક, શાશ્વતિસ્સુખ-સમર્પક ચ ભવતિ ” ઇત્યેય પર્યાલોચ્ય ગુરોઃ શિક્ષાવચનમદ્વીકુર્યાદિતિ ॥ ૨૭ ॥

સરુલરુલ્યાણકારિણ્યપિ ગુરુશિક્ષા રુસૈ કીદૃશી પરિણમતીત્યાદ—

મૂલમ્—અણુસાસનમોવાય, દુઃકડસ્સ ય ચાંયણ ।

હિંય તં મન્નપ પેન્નો, વેસંસ હોઈં અસોદુણો ॥૨૮॥

પ્રાપ્ત કર લોક તુષ્ટિ એવ પુષ્ટિ કો પ્રાપ્ત કરતે હૈ । ડસી તરફ આચાર્ય મહારાજ કે કોમલ એવ કઠોર, દોનો પ્રકાર કે શિક્ષાપ્રદ વચન શિષ્ય કો પરિણામ મે સુખજનક હોતે હૈ । શિષ્ય કો આચાર્ય મહારાજ કે વચન હી અન્ત મે તપ એવ સયમ કી આરાધના કરને મે પ્રવૃત્ત કરાને વાલે હોતે હૈ । મિથ્યાત્વાદિ પાચ પ્રકાર કે આસ્રવ કે વે નિરોધક હોતે હૈ । જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મરજ કે પટલ કો ઢટાને મેં વે પ્રવળ પવન કે વેગતુલ્ય હોતે હૈ । શિષ્યજનોમે અનેક પ્રકાર કી લઘ્વિયોં કી જાગૃતિ કરાને વાલે હોતે હૈ । સમસ્ત પદાર્થોં કે સ્વભાવ કા જિસ મેં અવભાસન હોતા હૈ એસે કેવલજ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ કે પ્રદર્શક એવ શાશ્વતિક સુખ કે દેનેવાલે હોતે હૈ । ઇસ પ્રકાર ગુરુ મહારાજ કે શિક્ષા વચનો કો હિતકારક જ્ઞાનકર શિષ્યકા કર્તવ્ય હૈ કિ વરુંન્હે અગીકાર કરે ॥૨૭॥

અને પુષ્ટિ પ્રાપ્ત કરે છે આ રીતે આચાર્ય મહારાજના કોમળ અથવા કઠોર બન્ને પ્રકારના શિક્ષાપ્રદ વચન શિષ્યને પરિણામમાં સુખજનક અને છે આચાર્ય મહારાજના વચનજ અતમા શિષ્યને તપ તથા મયમની આરાધના કરવામાં પ્રવૃત્ત કરાવનાર હોય છે મિથ્યાત્વાદિ પાચ પ્રકારના આસ્રવના એ નિરોધક હોય છે જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મરજના આવરણને હર કરવામાં તે પ્રચંડ પવનના વેગ જેવા હોય છે શિષ્યજનોમાં અનેક પ્રકારની લઘ્વિયોની જાગૃતિ કરાવનાર હોય છે, સમસ્ત પદાર્થોના સ્વભાવનુ જેનામાં અવભાસન હોય છે એવા કેવળ જ્ઞાન રૂપ પ્રકાશના પ્રદર્શક અને શાશ્વતિક સુખને દેવાવાળા હોય છે આ પ્રકારે ગુરુ મહારાજના શિક્ષા વચનોને હિતકારક જાણીને શિષ્યનુ એ કર્તવ્ય છે કે તે એનો અગિકાર કરે ॥ ૨૭ ॥

टीका—‘ हिय ’ इत्यादि—

विगतभयाः=भयरहिताः, भय सप्तविधम्-इहलोकभयम् १, परलोकभयम् २, आदानभयम् ३, अकस्माद्भयम् ४, आजीविकाभयम् ५, मरणभयम् ६, अलोकभय च ७, एतैर्विर्जिता, बुद्धाः=ज्ञाततत्त्वा मेधाविन इत्यर्थः, एवभूताः शिष्याः परुषमपि=स्ठोरमपि, अनुशासनम्=गुरुणा शिक्षावचनम् हित=पथ्य मन्यन्ते इति शेषः । किन्तु क्षान्तिशोधिकर-क्षान्तिः=क्षमा, शोधिः=शुद्धिः आत्मशुद्धिः, तयोः करम्=उत्पत्तिजनक, यथा-उपायक्रतुनिमित्त प्राप्य जलधरा गर्जन्ति, वसन्त प्राप्य वृक्षा नूतनपल्लवकुसुमप्रियोपेता भवन्ति, चन्द्र प्राप्य चन्द्रकान्तमणयः प्रस्रवन्ति, सूर्य प्राप्य कमलानि विक्रमन्ति, तथा क्षमा प्राप्य निर्दोषतादिगुणाः प्रादुर्भवन्ति । शोधिश्च दुःखमेघनाशने पवनरूपा, सुखोत्पादने कल्पतरूरूपा भवसिन्धुपारकरणे नौका-रूपा, अज्ञानान्धकारनाशने प्रमारूपा । एवभूतयोः क्षान्तिशोधोर्जनकम्, इदमुप-लक्षणम् तेन आर्जवादिस्वरूपमपि, पद=नानादि गुणाना स्थानम् । तत्=अनुशासन, मृदाना=कुशिष्याणां द्वेष्य=द्वेषजनक भवति । उक्तं च—

पुनरप्याह—‘ हिय ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(विगतभया-विगतभयाः) इहलोकभय, परलोकभय, आदानभय, अकस्माद्भय, आजीविकाभय, मरणभय, एवं अलोकभय, ये सात भय है । इनसे जो रहित हैं तथा (बुद्धा-बुद्धा) तत्त्वों के जो जानकार हैं-मेधावी हैं वे शिष्य (परुषपि-परुषमपि) कठार भी (अनुशासन-अनुशासन) गुरु महाराज के शिक्षात्मक वचनों को (हिय-हित) पथ्य-हितविधायक मानते हैं । किन्तु (क्षति सोहिकर-क्षान्तिशोधिकर) क्षमा और शुद्धि के विधायक तथा (पय-पदम्) ज्ञानादिक गुणों के स्थानभूत (तत्) गुरु के वे ही अनुशासनरूप

पुनरप्याह हिय - इत्यादि

अन्वयार्थ—विगतभया-विगतभया आ लोकने भय, परलोकने भय, आदान भय, अकस्मात् भय, आजीविका भय, मरण भय एवं अलोक भय आ सात भय छे जेनाथी जे रहित छे तथा (बुद्धा-बुद्धा) तत्त्वोंने जे ज्ञानकार छे, मेधावी छे, ते शिष्य परुषपि-परुषमपि कठार पक्ष अनुशासन-अनुशासन गुरु महाराजना शिक्षात्मक वचनोने हिय-हित पथ्य हित विधायक माने छे, क्षति-सोहिकर-क्षान्तिशोधिकर क्षमा एवं शुद्धिना विधायक पय-पदम् ज्ञानादिक

કદુરસરૂપેણ, યથા યા સિતોપલ-‘મિસરી’ ઇતિ માપાપ્રસિદ્ધં સર્વેષા મધુરા-
સ્વાદજનક ભવતિ તદેવ પિત્તદૂષિતરસનસ્ય નિમ્બાદિવાત્ કદુક, ગર્દભાણા તુ વિષ-
મેય ભવતિ, યથા યા શુદ્ધ ઘૃત સર્વપાં પૃષ્ટિકર ભવતિ, તદેવ જ્વરાક્રાન્તાના જનાના
રોગવર્ધકમ્ । एव गुरुवचन सन्निवस्य द्विताय जायते, त्रिनगरद्वितस्य शिष्यस्य तु
द्वेषाय इति भावः ॥ ૨૮ ॥

ઉક્તમર્થ વિશદયન્નાહ—

મૂલમ્—હિંચં ત્રિગયંભયા બુદ્ધા, ફરુસ પિ અણુસાસણ ।

વેસેસ તર્ હોઈ મૂઢાળ, યતિસોહિકર પંચ ॥૨૯॥

છાયા—દિત ત્રિગતભયા બુદ્ધા, પરુપમપિ અનુગ્રાસનમ્ ।

દેવ્ય તત્ ભવતિ મૂઢાના, ક્ષાન્તિશોધિકર પદમ્ ॥ ૨૯ ॥

તા.પર્યં इसका इस प्रकार का है कि जिस प्रकार इक्षु के खेन में दिया
गया पानी मधुर रसरूपसे परिणत होता है और वही पानी जय निम्बवृक्ष के
मूलमे दिया जाता है तो कड़ुवे रूपमें परिणत हो जाता है, अथवा जैसे मिश्री
सब के लिये मधुर आस्वाद देती है परन्तु जिस की जीभ पित्त से दूषित
हो रही है उसके लिये वह मिश्री कड़ुवी नीम जैसी मालूम होती है,
तथा गंधो को तो वह विष जैसी ही मालूम होती है । अथवा जैसे शुद्ध
घृत समस्तजनों को पुष्टि करने वाला होना है परन्तु वही घृत ज्वरवाले
के लिए रोगवर्द्धक होता है, इसी प्रकार जो विनयी शिष्य है उनके
लिये गुरु महाराज के वचन हितकारक होते हैं और वे ही वचन अवि-
नीन शिष्य के लिये द्वेषकारक होते हैं ॥ २८ ॥

તેનુ તાત્પર્ય આ પ્રકારનુ છે, કે જે પ્રકારે દ્રાક્ષના ખેતરમા આપવામા
આવેલ પાણી મધુરસરૂપમા પરિણીત બને છે અને તેજ પાણી જ્યારે લિખડાના
વૃક્ષના મૂળમા આપવામા આવે છે તો કદુરસ રૂપમા પરિણમે છે જેમ-સાકર
બધા માટે મધુર આસ્વાદ આપે છે પરતુ જેની જીભ પિત્તથી દુષિત થયેલ
હોય છે, તેને માટે સાકર ઝડવા લિખડા જેવી માલુમ પડે છે અને ગંધેડાને
તો તે ઝંકેર જેવી બને છે અથવા જેમ ચોખ્ખુ ઘી સઘળા માટે પુષ્ટ
કરવાવાળુ હોય છે પરતુ તે ઘી તાવવાળા માટે રોગને વધારનાર બને છે
એ જ રીતે જે વિનયી શિષ્ય છે તેને માટે ગુરુ મહારાજનુ વચન હિતકારક
હોય છે અને તે જ વચન અવિનીત શિષ્ય માટે દ્વેષકારક હોય છે ॥ ૨૮ ॥

टीका—‘ हिय ’ इत्यादि—

विगतभयाः=भयरहिताः, भय सप्तविधम्—इहलोकभयम् १, परलोकभयम् २, आदानभयम् ३, अकस्माद्भयम् ४, आजीविकाभयम् ५, मरणभयम् ६, अलोकभय च ७, एतैरिगर्जिता, बुद्धा=ज्ञाततत्त्वा मेधाविन इत्यर्थः, एवभूताः शिष्याः परुषमपि=कठोरमपि, अनुशासनम्=गुरुणा शिक्षावचनम् हितं=पथ्य मन्यन्ते इति शेषः । किंतु क्षान्तिशोधिकर-क्षान्तिः=क्षमा, शोधिः=शुद्धिः आत्मशुद्धिः, तयोः करम्=उत्पत्तिजनक, यथा-वर्षाऋतुनिमित्तं प्राप्य जलधरा गर्जन्ति, वसन्त प्राप्य वृक्षा नूतनपल्लवकुसुमश्रियोपेता भवन्ति, चन्द्र प्राप्य चन्द्रकान्तमणय प्रस्रवन्ति, सूर्य प्राप्य कमलानि विक्रमन्ति, तथा क्षमा प्राप्य निर्दोषतादिगुणाः प्रादुर्भवन्ति । शोधिश्च दुःखमेघनाशने पवनरूपा, सुखोत्पादने कल्पतरुरूपा भवसिन्धुपारकरणे नीकारूपा, अज्ञानान्धकारनाशने प्रभारूपा । एवंभूतयोः क्षान्तिशोधोर्जनकरम्, इदमुपलक्षणम् तेन आज्ञावादिकरमपि, पद=ज्ञानादि गुणानां स्थानम् । तत्=अनुशासन, मूढानां=कुशिष्याणां द्वेष्य=द्वेषजनक भवति । उक्तं च—

पुनरप्याह—‘ हिय ’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(विगतभया-विगतभयाः) इहलोकभय, परलोकभय, आदानभय, अकस्माद्भय, आजीविकाभय, मरणभय, एवं अलोकभय, ये सात भय हैं । इनसे जो रहित हैं तथा (बुद्धा-बुद्धा) तत्त्वों के जो जानकार हैं—मेधावी हैं वे शिष्य (परुषपि-परुषमपि) कठार भी (अनुशासन-अनुशामन) गुरु महाराज के शिक्षात्मक वचनों को (हिय-हित) पथ्य-हितविधायक मानते हैं । किन्तु (क्षति सोहिकर-क्षान्तिशोधिकर) क्षमा और शुद्धि के विधायक तथा (पय-पदम्) ज्ञानादिक गुणों के स्थानभूत (तत्) गुरु के वे ही अनुशासनरूप

पुनरप्याह हिय - इत्यादि

अन्वयार्थ—विगतभया-विगतभया आ लोकोने भय, परलोकोने भय, आदान भय, अकस्मात् भय, आजीविका भय, मरण भय अने अलोक भय आ सात भय ठे जेनाथी ने रहित ठे तथा (बुद्धा-बुद्धा) तत्त्वोने ने ज्ञातकार ठे, मेधावी छे, ते शिष्य परुषपि-परुषमपि इहोऽपि पथ्य अनुशासन-अनुशामन गुरु महाराजना शिक्षात्मक वचनोने हिय-हित पथ्य हित विधायक माने छे, क्षति सोहिकर-क्षान्तिशोधिकर क्षमा अने शुद्धिना विधायक, पय-पदम् ज्ञानादिक

કદુરસરૂપેણ, યથા યા સિતોપલ-‘મિસરી’ ઇતિ ભાષાપ્રસિદ્ધ સર્વેષા મધુરા-
સ્વાદજનક ભવતિ તદેવ પિત્તદૂષિતરસનસ્ય નિમ્બાદિભ્યઃ કદુરુ, ગર્દભાણા તુ વિષ-
મેવ ભવતિ, યથા યા શુદ્ધ ઘૃત સર્વેષા પૃષ્ઠિકર ભવતિ, તદેવ જ્વરાક્રાન્તાના જનાના
રોગવર્ધકમ્ । एव गुरुवचन मग्निवन्म्य हिताय जायते, विनयरहितस्य शिष्यस्य तु
द्वेषाय इति भावः ॥ ૨૮ ॥

ઉક્તમર્થે વિશદયન્નાહ—

મૂલમ્—હિયં વિગયેભયા બુદ્ધા, ફરુસ પિ અણુસાસણ ।

વેસેસ તર્ હોઈ મૂઢાણ, ક્ષતિસોહિકર પંચ ॥૨૯॥

છાયા—હિત વિગતભયા બુદ્ધા., પરુપમપિ અનુશાસનમ્ ।

દ્રેષ્ય તત્ ભવતિ મૂઢાના, ક્ષાન્તિશોધિકર પદમ્ ॥ ૨૯ ॥

તા પર્યં ડસકા ડસ પ્રકાર કા હૈ કિ જિસ પ્રકાર ક્ષુ કે લેન મેં દિયા
ગયા પાની મધુર રસરૂપસે પરિણત હોતા હૈ ઓર વહી પાની જર નિમ્બવૃક્ષ કે
મૂલમે દિયા જાતા હૈ તો કડુવે રૂપમેં પરિણત હો જાતા હૈ, અથવા જૈસે મિશ્રી
સઘ કે લિયે મધુર આસ્વાદ દેતો હૈ પરન્તુ જિસ કી જીભ પિત્ત સે દૂષિત
હો રહી હૈ ઉસકે લિયે વહ મિશ્રી કડુવી નીમ જૈસીં માલૂમ હોતી હૈ,
તથા ગધો કો તો વહ વિષ જૈસી હી માલૂમ હોતી હૈ । અગર જૈસે શુદ્ધ
ઘૃત સમસ્તજનોં કો પુષ્ટિ કરને વાલા હોતા હૈ પરન્તુ વહી ઘૃત જ્વરવાળે
કે લિયે રોગવર્ધક હોતા હૈ, ડસી પ્રકાર જો વિનયી શિષ્ય હૈં ઉનકે
લિયે ગુરુ મહારાજ કે વચન હિતકારક હોતે હૈ ઓર વે હી વચન અવિ-
નીત શિષ્ય કે લિયે દ્વેષકારક હોતે હૈ ॥ ૨૮ ॥

તેતુ તાત્પર્ય આ પ્રકારનુ છે, કે જે પ્રકારે દ્રાક્ષના ખેતરમા આપવામા
આવેલ પાણી મધુરસરૂપમા પરિણીત બને છે અને તેજ પાણી જ્યારે લિંબડાના
વૃક્ષના મૂળમા આપવામા આવે છે તો કદુરસ રૂપમા પરિણમે છે જેમ-સાકર
બધા માટે મધુર આસ્વાદ આપે છે પરતુ જેની જીભ પિત્તથી દુષિત થયેલ
હોય છે, તેને માટે સાકર કડવા લિંબડા જેવી માલુમ પડે છે અને ગધેડાને
તો તે ઝંકેર જેવી બને છે અથવા જેમ ચોખ્ખુ ઘી સઘળા માટે પુષ્ટિ
કરવાવાળુ હોય છે પરતુ તે ઘી તાવવાળા માટે રોગને વધારનાર બને છે
એ જ રીતે જે વિનયી શિષ્ય છે તેને માટે ગુરુ મહારાજનુ વચન હિતકારક
હોય છે અને તે જ વચન અવિનીત શિષ્ય માટે દ્વેષકારક હોય છે ॥ ૨૮ ॥

मूलम्—आसणे उवंचिट्ठिजा, अणुच्चे अकुए थिरे^३ ।

अप्पुट्टाई निरुट्टाई, निसीएज्जप्पकुर्क्कुए ॥३०॥

छाया—आसने उपतिष्ठेत्, अनुच्चे अकुचे स्थिरे ।

अल्पोत्थायी निरुत्थायी, निपीदेत् जल्पकौकुच्यः ॥ ३० ॥

टीका—‘आसणे’ इत्यादि—

अनुच्चे—द्रव्यतो गुर्वासनानीचे, भावत स्वल्पमूल्यके, अकुचे अरुम्पमाने, यद्वा चटत्कारादिशब्दरहिते, स्थिरे=समपादवत्त्वेन निश्चले, आसने उपतिष्ठेत् पीठादौ वर्षासु उपतिष्ठेत्=उपविशेत् । ईदृशेऽप्यासने साधुः क्रिमवस्थः सस्तिष्ठेदित्याह—‘अप्पुट्टाई’ इति जल्पोत्थायी-कार्ये सत्यपि ईपदुत्तिष्ठतीत्येवशीलः, एककार्येणोत्थितः सन् बहुकार्यसंपादक इत्यर्थः । अत-एव-कीदृशः सन्नित्याह—

अथ शिष्य के लिये आसन की विधि कहते हैं—‘आसणे’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—शिष्य (अणुच्चे-अनुच्चे) द्रव्यकी अपेक्षा गुरुमहाराज के आसनसे नीचा भावकी अपेक्षा अल्पमूल्यवाला (अकुए-अकुचे) तथा चटचट इत्यादि शब्द से रहित, अथवा हिलनेवाला नहीं ऐसा जो (थिरे-स्थिरे) स्थिर-चारो पाये जिसके समान हों ऐसे (आसणे-आसने) आसन - पीठ फलक पाट पाटले आदि, उन पर वर्षाकाल में (उवंचिट्ठिजा-उपतिष्ठेत्) बैठे । शिष्य जिस आसन पर बैठे वह गुरु के आसन की अपेक्षा नीचा होना चाहिये । तथा अल्प मूल्यवाला एव हिलने डुलने वाला नहीं होना चाहिये । शिष्य अपने आसन पर जम कर बैठे, कारण बिना न उठे, यही बात (अप्पुट्टाई-अल्पोत्थायी) इस पद द्वारा प्रदर्शित की गई है । उठने का काम यदि

हुवे शिष्य भाटे आसननी विधि कडे छे, आसणे-धत्तादि

अन्वयार्थ—शिष्य अणुच्चे-अनुच्चे द्रव्यकी अपेक्षा गुरुमहाराजना आसनथी नीचा, भावनी अपेक्षा अल्पमूल्यवाला, अकुए-अकुचे तथा चटचट धत्तादि शब्दथी रहित अथवा डुलवावाला नहीं होना के थिरे-स्थिरे स्थिर-चारो पाया जेना ओक सरभा होय तेवा, आसणे-आसने आसन-पीठ इलक पाट पाटला आदि जेना उपर वर्षाकालमा उवंचिट्ठिजा-उपतिष्ठेत् जेसे शिष्य जे आसन उपर जेसे ते गुरुना आसनथी नीचु होवु जेधजे, तथा हुवे थवे नही तेवु होवु जेधजे शिष्य चोताना आसन उपर स्थिर थधने जेसे, कारण वगर न उठे, अप्पुट्टाई-अल्पोत्थाई आ बात आ पद द्वारा प्रदर्शित करवामा

સદ્ગોષ્ઠ ચિદધાતિ હન્તિ કુમતિ મિથ્યાદશ વાધતે,
 ધત્તે ધર્મમતિં તનોતિ પરમે સવેગનિર્વેદને ।
 રાગાદોન્ પ્રિનિહન્તિ નીતિમમલા પુષ્પાતિ હન્ત્યુત્પથ,
 યદ્વા કિં ન કરોતિ સદ્ગુરુભવાદશ્યુદ્ધતા ભારતી ॥૧॥ ઇતિ ॥ ૨૯ ॥

વચન (મૂઢાણ વેસ્સ હોઈ-મૂઢાના દ્વેષ્ય ભવતિ) મૂર્ખ-અવિનીત શિષ્યો
 કે લિયે દ્વેષજનક હોતે હે । કહા બી હે—

“સદ્ગોષ્ઠ ચિદધાતિ હન્તિ કુમતિ મિથ્યાદશ વાધતે,
 ધત્તે ધર્મમતિં તનોતિ પરમે સવેગનિર્વેદને ।
 રાગાદોન્ પ્રિનિહન્તિ નીતિમમલા પુષ્પાતિ હન્ત્યુત્પથ,
 યદ્વા કિં ન કરોતિ સદ્ગુરુભવાદશ્યુદ્ધતા ભારતી ” ॥ ૧ ॥

સદ્ગુરુ કે મુઠસે નિકલો હુઈ વાણી પ્રશસ્ત યોધકી-સમ્યગ્જ્ઞાન કી
 જનક હોતી હૈ, કુમતિ કી વિદારક હોની હૈ, મિથ્યાત્વરૂપી દૃષ્ટિ કી
 વિધ્વસક હોતી હૈ, ધર્મ મેં મતિ ઉત્પન્ન કરને વાલી હોતી હૈ, સવેગ,
 ઇવ નિર્વેદ ગુણ કી ઉત્કર્ષક હોની હૈ, રાગાદિતોં કી વિનાશક હોતી હૈ,
 નિર્મલ નીતિ કી પોષક હોતી હૈ, કુમાર્ગ કી વિદ્રાવક હોતી હૈ । એસે
 ઓર કોન સે સદ્ગુણ વચ્તે રે જો ગુરુદેવ કી વાણી સે જીવોં કો પ્રાપ્ત
 ન હોતે હોં ॥ ૨૯ ॥

શુભોના ન્યાનભૂત, તત્ તે શુરુ કે જ્યોના અનુશાસના રૂપ વચન મૂઢાણ
 વેસ્સ હોઈ-મૂઢાના દ્વેષ્ય ભવતિ અવિનીત શિષ્ય માટે દ્વેષ જનક બને છે
 હથુ પથુ છે કે—

સદ્ગોષ્ઠ ચિદધાતિ હન્તિકુમતિ, મિથ્યાદશ વાધતે ।
 ધત્તે ધર્મમતિં તનોતિ પરમે સવેગનિર્વેદને ॥
 રાગાદિન્ પ્રિનિહન્તિ નીતિમમલા પુષ્પાતિ હન્ત્યુત્પથ ।
 યદ્વા કિં ન કરોતિ સદ્ગુરુભવાદશ્યુદ્ધતા ભારતી ॥૧॥

સદ્ગુરુના મુખથી નીકળેલી વાણી પ્રશસ્ત યોધકી સામ્યગ્જ્ઞાનની જનક
 હોય છે, કુમતિની વિદારક હોય છે, મિથ્યાત્વરૂપી દૃષ્ટિની વિધ્વસક હોય છે,
 ધર્મમા મતિ ઉત્પન્ન કરવાવાળી હોય છે, સવેગ અને નિવેગ શુભોના ઉત્કર્ષક
 કરવાવાળી હોય છે, રાગાદિતોના વિનાશ કરનારી હોય છે, નિમળ નિતીની
 પોષક હોય છે કુમાર્ગની વિદ્રાવક હોય છે, જોવા અને જીવવા કયા સદ્ગુરુ
 બાકી રહે છે કે જે ગુરુદેવની વાણીથી જીવોને પ્રાપ્ત ન થતા હોય

मूलम्—आसणे उवंचिट्ठिज्जा, अणुच्चे अकुए थिरे ।

अप्पुट्ठाई निरुट्ठाई, निसीएज्जप्पकुर्वकुए ॥३०॥

छाया—आसने उपतिष्ठेत्, अनुच्चे अकुचे स्थिरे ।

अल्पोत्थायी निरुत्थायी, निपीदेत् अल्पकौकुच्यः ॥ ३० ॥

टीका—‘आसणे’ इत्यादि—

अनुच्चे—द्रव्यतो गुर्वासनाचीचे, भावत स्वल्पमूल्यके, अकुचे अरुम्पमाने, यद्वा चटत्कारादिशब्दरहिते, स्थिरे=समपादवत्त्वेन निश्चले, आसने उपतिष्ठेत् पीठादौ वर्षासु उपतिष्ठेत्=उपविशेत् । ईदृशेऽप्यासने साधुः क्रिमवस्थः सस्तिष्ठेदित्याह—‘अप्पुट्ठाई’ इति अल्पोत्थायी-कार्ये सत्यपि ईषदुत्तिष्ठतीत्येवशीलः, एककार्येणोत्थितः सन् बहुकार्यसंपादक इत्यर्थः । अत-एव-क्रीदश. सन्नित्याह—

अव शिष्य के लिये आसन की विधि कहते हैं—‘आसणे’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—शिष्य (अणुच्चे-अनुच्चे) द्रव्यकी अपेक्षा गुरुमहाराज के आसनसे नीचा भावकी अपेक्षा अल्पमूल्यवाला (अकुए-अकुचे) तथा चटचट इत्यादि शब्द से रहित, अथवा हिलनेवाला नहीं ऐसा जो (थिरे-स्थिरे) स्थिर-चारो पाये जिसके समान हों ऐसे (आसणे-आसने) आसन - पीठ फलक पाट पाटले आदि, उन पर वर्षाकाल में (उवंचिट्ठिज्जा-उपतिष्ठेत्) बैठे । शिष्य जिस आसन पर बैठे वह गुरु के आसन की अपेक्षा नीचा होना चाहिये । तथा अल्प मूल्यवाला एव हिलने डुलने वाला नहीं होना चाहिये । शिष्य अपने आसन पर जम कर बैठे, कारण बिना न उठे, यही बात (अप्पुट्ठाई-अल्पोत्थायी) इस पद द्वारा प्रदर्शित की गई है । उठने का काम यदि

हुवे शिष्य भाटे आसननी विधि कहे छे, आसणे-इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्य अणुच्चे-अनुच्चे द्रव्यकी अपेक्षा गुरुमहाराजना आसनथी नीचा, लावनी अपेक्षा अल्पमुल्यवाला, अकुए-अकुचे तथा चटचट इत्यादि शब्दथी रहित अथवा डलवावाला नहीं ऐसा जो थिरे-स्थिरे स्थिर-चारो पाया जेना अेक सरभा होय तेवा, आसणे-आसने आसन-पीठ इलक पाट पाटला आदि जेना उपर वर्षाकाणमा उवंचिट्ठिज्जा-उपतिष्ठेत् जेसे शिष्य जे आसन उपर जेसे ते गुरुना आसनथी नीचु होवु जेधजे, तथा हुवे जेवे नही तेवु होवु जेधजे शिष्य चोताना आसन उपर स्थिर यधने जेसे, कारण पगर न उठे, अप्पुट्ठाई-अल्पोत्थाई आ बात आ पद द्वारा प्रदर्शित करवाभा

સદ્ગોષ વિદધાતિ હન્તિ કુમતિ મિથ્યાદશ વાધતે,
 ધત્તે ધર્મમતિં તનોતિ પરમે સવેગનિર્વેદને ।
 રાગાદોન્ પ્રિનિહન્તિ નીતિમમલા પુણ્નાતિ હન્ત્યુત્પથ,
 યદ્વા કિં ન કરોતિ સદ્ગુરુઘ્વાદમ્યુદ્ગતા ભારતી ॥૧॥ ઇતિ ॥ ૨૯ ॥

વચન (મૂઢાણ વેસ્સ હોડ-મૂઢાના દ્રેષ્ય ભવતિ) મૂર્ખ-અવિનીત શિષ્યો
 કે લિયે દ્રેષ્યજનક હોતે હૈ । કતા મી હૈ—

"સદ્ગોષ વિદધાતિ હન્તિ કુમતિ મિથ્યાદશ વાધતે,
 ધત્તે ધર્મમતિં તનોતિ પરમે સવેગનિર્વેદને ।
 રાગાદોન્ પ્રિનિહન્તિ નીતિમમલા પુણ્નાતિ હન્ત્યુત્પથ,
 યદ્વા કિં ન કરોતિ સદ્ગુરુઘ્વાદમ્યુદ્ગતા ભારતી " ॥ ૧ ॥

સદ્ગુરુ કે મુખસે નિકલો હુઈ વાણી પ્રશસ્ત બોધકી-સમ્યગ્જ્ઞાન કી
 જનક હોતી હૈ, કુમતિ કી વિદારક હોતી હૈ, મિથ્યાત્વરૂપી દૃષ્ટિ કી
 વિધ્વસક હોતી હૈ, ધર્મ મેં મતિ ઉત્પન્ન કરને વાલી હોતી હૈ, સવેગ,
 એવ નિર્વેદ ગુણ કી ઉત્કર્ષક હોતી હૈ, રાગાદિઓં કી વિનાશક હોતી હૈ,
 નિર્મલ નીતિ કી પોષક હોતી હૈ, કુમાર્ગ કી વિદ્રાવક હોતી હૈ । એસે
 ઓર કોન સે સદ્ગુણ વચતે રેં જો ગુરુદેવ કી વાણી સે જીવોં કો પ્રાપ્ત
 ન હોતે હોં ॥ ૨૯ ॥

શુભોના ન્યાનભૂત, તત્ તે શુર કે જ્યોના અનુશાસના રૂપ વચન મૂઢાણ
 વેસ્સ હોડ-મૂઢાના દ્રેષ્ય ભવતિ અવિનીત શિષ્ય માટે દ્રેષ્ય જનક બને છે
 ઠહુ પથ છે કે—

સદ્ગોષ વિદધાતિ હન્તિકુમતિ, મિથ્યાદશ વાધતે ।
 ધત્તે ધર્મમતિં તનોતિ પરમે સવેગનિર્વેદને ॥
 રાગાદિન્ પ્રિનિહન્તિ નીતિમમલા પુણ્નાતિ હન્ત્યુત્પથ ।
 યદ્વા કિં ન કરોતિ સદ્ગુરુઘ્વાદમ્યુદ્ગતા ભારતી ॥૧॥

સદ્ગુરુના મુખથી નીકળેલી વાણી પ્રશસ્ત બોધની સામ્યગ્જ્ઞાનની જનક
 હોય છે, કુમતિની વિદારક હોય છે, મિથ્યાત્વરૂપી દૃષ્ટિની વિધ્વસક હોય છે,
 ધર્મમાં મતિ ઉત્પન્ન કરવાવાળી હોય છે, સવેગ અને નિર્વેગ ગુણનો ઉત્કર્ષક
 કરવાવાળી હોય છે, રાગાદિઓના વિનાશ કરનારી હોય છે, નિર્મળ નિતીની
 પોષક હોય છે કુમાર્ગની વિદ્રાવક હોય છે, એવા અને બીજા કયા સદ્ગુણ
 બાકી રહે છે કે જે ગુરુદેવની વાણીથી જીવોને પ્રાપ્ત ન થતા હોય. ૨૮ ॥

मूलम्—आसणे उवंचिट्ठिज्जा, अणुच्चे अकुए थिरे ।

अप्पुट्ठाई निरुट्ठाई, निसीएज्जप्पकुर्वकुए ॥३०॥

छाया—आसने उपतिष्ठेत्, अनुच्चे अकुचे स्थिरे ।

अल्पोत्थायी निरुत्थायी, निपीदेत् अल्पकौकुच्यः ॥ ३० ॥

टीका—‘आसणे’ इत्यादि—

अनुच्चे—द्रव्यतो गुर्वासनानीचे, भावत स्वल्पमूल्यके, अकुचे अरुम्पमाने, यद्वा चटत्कारादिशब्दरहिते, स्थिरे=समपादवत्त्वेन निश्चले, आसने उपतिष्ठेत् पीठादौ वर्षासु उपतिष्ठेत्=उपविशेत् । ईदृशेऽप्यासने साधुः क्रिमवस्थः सस्तिष्ठेदित्याह—‘अप्पुट्ठाई’ इति अल्पोत्थायी-कार्ये सत्यपि ईपदुत्तिष्ठतीत्येवशीलः, एरुकार्येणोत्थितः सन् गुरुकार्यसंपादक इत्यर्थः । अत-एव-कीदृशः सन्नित्याह—

अथ शिष्य के लिये आसन की विधि कहते हैं—‘आसणे’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—शिष्य (अणुच्चे-अनुच्चे) द्रव्यकी अपेक्षा गुरुमहाराज के आसनसे नीचा भावकी अपेक्षा अल्पमूल्यवाला (अकुए-अकुचे) तथा चटचट इत्यादि शब्द से रहित, अथवा हिलनेवाला नहीं ऐसा जो (थिरे-स्थिरे) स्थिर-चारो पाये जिसके समान हों ऐसे (आसणे-आसने) आसन—पीठ फलक पाट पाटले आदि, उन पर वर्षाकाल में (उवंचिट्ठिज्जा-उपतिष्ठेत्) बैठे । शिष्य जिस आसन पर बैठे वह गुरु के आसन की अपेक्षा नीचा होना चाहिये । तथा अल्प मूल्यवाला एव हिलने डुलने वाला नहीं होना चाहिये । शिष्य अपने आसन पर जम कर बैठे, कारण विना न उठे, यही बात (अप्पुट्ठाई-अल्पोत्थायी) इस पद द्वारा प्रदर्शित की गई है । उठने का काम यदि

हुवे शिष्य भाटे आसननी विधि कहे छे, आसणे-इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्य अणुच्चे-अनुच्चे द्रव्यकी अपेक्षा गुरुमहाराजना आसनथी नीचा, लावनी अपेक्षा अल्पमुल्यवाला, अकुए-अकुचे तथा चटचट इत्यादि शब्दथी रहित अथवा डलवावाला नही जेवा जे थिरे-स्थिरे स्थिर-चार पाया जेना ओक सरभा डोय तेवा, आसणे-आसने आसन-पीठ इलक पाट पाटला आदि जेना उपर वर्षाकालमा उवंचिट्ठिज्जा-उपतिष्ठेत् जेसे शिष्य जे आसन उपर जेसे ते शुरुना आसनथी नीचु डोवु जेधजे, तथा हुवे थवे नही तेवु डोवु जेधजे शिष्य पोताना आसन उपर स्थिर थधने जेसे, गरुडु वगर न उठे, अप्पुट्ठाई-अल्पोत्थाई आ बात आ पद द्वारा प्रदर्शित करवाभा

‘નિરુઠ્ઠાઈ’ ઇતિ નિરુત્થાયી-પ્રયોજનેઽપિ ન પુનઃ પુનરુત્થાનશીલઃ પુનઃ કીદૃશઃ સન્નિત્યાહ-‘અપ્પકુક્કુપ્પ’ ઇતિ અલ્પકૌકુચ્યઃ-અલ્પ કૌકુચ્ય યસ્ય સ તથા-અત્રાલ્પશબ્દો નર્તર્યે વર્તતે તથાચ-ઋચરણભ્રૂભ્રમણાગ્રશિષ્ટચેત્દારહિત ઇત્યર્થઃ નિપીદેત્-ઉપવિશેત્ ।

‘અનુચ્ચે’ ઇતિ વિશેષણેન વિનયઃ પ્રદર્શિતઃ ।

‘અકુચે’ ઇત્યનેન દ્વીન્દ્રિયાદિત્રસજીવયતના સૂચિતા ।

‘સ્થિરે’ ઇત્યનેન વાયુકાયયતના સૂચિતા ।

‘અલ્પોત્થાયી’ ઇત્યનેન નિપઘાપરિપહવિજયઃ સૂચિતઃ ।

‘નિરુત્થાયી’ ઇત્યનેન આભ્યન્તરિકવ્યુત્સર્ગતપસઃ સમારાધનાઽઽવેદિતા ।

પહે ભી તૌ ભી જવ ઉઠે તવ જિસ કામ કે લિયે ઉઠા હો ઉસ સમય ઔર ભી જો કામ કરના હો વે ભી કર લેવે । તથા (અપ્પકુક્કુપ્પ-અલ્પ કૌકુચ્યઃ) હાથ તથા પૈર એવ ભ્રૂ આદિ કા અશિષ્ટ સચાલન ન કરે, તાત્પર્ય યહ કિ યદિ વહ પાટ આદિ આસનપર જમકર બેઠે તો ભી એસી હાલત મે જિસ પ્રકાર સસારી જન બેઠે ૨ હી હાથ પૈર આદિ હિલાયા ડુલાયા કરતે હૈ વૈસી અશુભ ચેષ્ટાઈ નહીં કરની ચાહિયે । સૂત્રકાર ને ‘અનુચ્ચે’ હસ પદ દ્વારા વિનયગુણ પ્રદર્શન કિયા હૈ । ‘અકુચે’ હસ વિશેષણ દ્વારા દ્વીન્દ્રિયાદિ જીવો કી યાતના કા સૂચન કિયા હૈ । ‘સ્થિરે’ હસ શબ્દ દ્વારા વાયુકાય કી યાતના કા ‘અલ્પોત્થાયી’ હસ પદ દ્વારા નિપઘાપરીપહ કે વિજય કા ‘નિરુત્થાયી’ હસ દ્વારા આભ્યન્તર

આવેલ છે ઉઠવાનુ કામ જો પડે તો પશુ બ્યારે ઉઠે ત્યારે જે કામ માટે ઉઠેલ હોય તેની સાથે બીજુ પશુ જે કામ કરવાનુ હોય તે ડરી લે તથા અપ્પકુક્કુપ્પ-અલ્પકૌકુચ્ય તથા હાથ અને પગ તથા ભ્રૂ વગેરેનુ અશિષ્ટ સચાલન ન કરે તાત્પર્ય એ છે કે, જો તે પાટ આદિ આસન ઉપર સ્થિર જોસે તો પશુ એવી હાલતમા જે પ્રકારથી સસારી જન જોડા જોડા જ હાથ પગ વગેરે હલાવ્યા-ડાલાવ્યા કરે છે તે રીતે અશુભ ચેષ્ટાઓ કરવી ન જોઈ એ સૂત્રકારે “અનુચ્ચે” આ પદ દ્વારા વિનયગુણ પ્રદર્શન કરેલ છે અકુચે આ વિશેષણ દ્વારા દ્વિ દ્વિન્દ્રિયાદિ જીવોની યતનાનુ સૂચન કરેલ છે સ્થિરે આ પદ દ્વારા વાયુકાયની યતનાનુ સૂચન કરેલ છે “અલ્પોત્થાયી” એ પદ દ્વારા નિપઘા પરિપહના વિજયનુ સૂચન કરેલ છે નિરુત્થાયી એ પદ દ્વારા આભ્યન્તર વ્યુત્સર્ગ ત

‘અલ્પકૌકુચ્યઃ’ ઇતિ વિશેષણેન સયમલજ્જા સૂચિતા ॥ ૩૦ ॥

સપ્રતિ ઇષ્ણાસમિતિવિધય વિનયમાહ—

મૂલમ્—કાલેણ નિક્ષમે ભિક્ષુ, કાલેણ ચ પઢિક્કમે ।

અકાલ ચ વિવંજિત્તા, કાલે કાલ સમાયરે ॥૩૧॥

છાયા—કાલેન નિષ્ક્રામેદ્ ભિક્ષુઃ, કાલેન ચ પ્રતિક્રામેત્ ।

અકાલ ચ વિવર્જ્ય, કાલે કાલં સમાચરેત્ ॥ ૩૧ ॥

ટીકા—‘કાલેણ’ ઇત્યાદિ—

કાલેન—કાલે—દેશકાલાનુસારેણ ભિક્ષાયોગ્યસમયે એવ ભિક્ષુઃ=સાધુનિષ્ક્રા-
મેત્=ભિક્ષાર્થ નિર્ગચ્છેત્—અકાલે ભિક્ષાર્થ નિર્ગમને સનિવેશનિન્દાસ્વાત્મક્લેશાદિ
દોષસમવાન્ । ચ—પુનઃ કાલેન=કાલે ઉચિત સમય એવ પ્રતિક્રામેત્=ભિક્ષાટનાત્ પ્રતિ-
નિવર્તેત્, અલ્પલાભે અલાભે વા લાભાશયા કાલમતિક્રમ્ય ન ચિરકાલમટેદિતિ ભાવ ।

વ્યુત્સર્ગ તપકા તથા ‘અલ્પકૌકુચ્ય,’ ઇસ પદ દ્વારા સયમ કી લજ્જા કે
નિર્વાહ કા સૂચન કિયા હૈ ॥ ૩૦ ॥

અવ ઇષ્ણાસમિતિવિધયક વિનયધર્મકા સૂત્રકાર કથન કરતે
હૈ—‘કાલેણ’ ઇત્યાદિ.

અન્વયાર્થ—(કાલેણ—કાલેન) દેશ કાલ કે અનુસાર ભિક્ષાયોગ્ય
સમય મેં હી (ભિક્ષુ—ભિક્ષુ) સાધુ કો (નિક્ષમે—નિષ્ક્રામેત્) ભિક્ષા
કે લિયે અપને સ્થાન સે જાના ચાહિયે । અકાલ મે ભિક્ષા કે લિયે નિકલ
ને મે સનિવેશ—ગાંવ કી તથા સાધુ કી નિન્દા હોતી હૈ, ઇસ સે આત્મા
કો કલેશાદિક દોષો કો સમાવના રહતી હૈ । તથા (કાલેણ ચ પઢિક્કમે
—કાલેન ચ પ્રતિક્રામેત્) ઉચિત સમય મેં હી વહ વાપિસ ભિક્ષાટન સે
લૌટ આવે, એસા નહીં કરના ચાહિયે કિ ભિક્ષા કા અલ્પલાભ હો અથવા

અલ્પકૌકુચ્ય એ પદ દ્વારા સયમની લજ્જાના નિર્વાહનું સૂચન કરેલ છે ॥૩૦॥

હવે ઇષ્ણાસમિતિવિધયક વિનયધર્મનું સૂત્રકાર કથન કરે છે કાલેણં ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—કાલેણ—કાલેન દેશકાળ અનુસાર ભિક્ષાના યોગ્ય સમયેજ,
ભિક્ષુ—ભિક્ષુ સાધુએ નિક્ષમે—નિષ્ક્રામેત્ ભિક્ષા માટે પોતાના સ્થાનથી જવું જોઈએ
અકાળમાં ભિક્ષા માટે નિકળવામાં ગામની તથા સાધુની નિન્દા થાય છે એથી આત્માને
ક્લેશાદિક દોષોની સંભવના રહે છે, તથા કાલેણ ચ પઢિક્કમે—કાલેન ચ
પ્રતિક્રામેત્ ઉચિત સમયમાં જ તે ભિક્ષાટનથી પાછા ફરે એવું ન કરવું
જોઈએ કે ભિક્ષાનો અત્પ લાભ હોય અથવા અલાભ હોય તો તે લાભની

ઉક્ત ચ—અભોત્તિ ન સોઝ્જા, તવોત્તિ અહિયાસણ ॥

છાયા—અભાવ ઇતિ ન શોચેત, તપ ઇત્યધ્યાસીત ॥

ચ—પુનઃ અકાલ—પ્રતિક્રમણ—પ્રતિલેખનાઽપૃચ્છના—સ્વાધ્યાય ભિક્ષાચરીપ્રવૃત્તિ-
કાર્યાણામયોગ્ય સમય ચ વિવર્જ્ય=પરિત્યજ્ય, કાલે—યસ્ય કાર્યસ્ય યઃ કાલસ્ત-
સ્મિન્નેવ, કાલ તત્તત્કાલોચિત પ્રતિક્રમણ-પ્રતિલેખનાદિક કાર્ય સમાચરેત્=કુર્યાત્ ।

અર્થ ભાવઃ—યો યસ્ય અગ્રપ્રવિષ્ટાદેઃ શ્રુતસ્ય કાલ ઉક્તસ્તસ્ય શ્રુતસ્ય તસ્મિ-
ન્નેવ કાલે સ્વાધ્યાયઃ કાર્યઃ, નાન્યદા, વિનિસમપાત્, તીર્થકરાણાવિરોધાન્વ ।

અભાવ હો તો વહી લાભ કી આશા સે સમય કો ઉલ્લઘન કર વહુત
સમય તક ધૂમતા હી રહે । ભગવાન ને કહા ખી હૈ—

“અભોત્તિ ન સોઝ્જા, તવોત્તિ અહિયા સણ”

સાધુ કો જય અપને સમયાનુસાર ભિક્ષા કા લાભ ન હો તો ઉસ
સમય ઉસે શોચ નહીં કરના ચાહિયે ફિન્તુ એસા સમજના ચાહિયે કિ
યહ એક વડે ભારી તપ કા લાભ હુઆ હૈ । પ્રતિક્રમણ, પ્રતિલેખના,
અપૃચ્છના, સ્વાધ્યાય તથા ભિક્ષાચર્યા કા જો સમય નિયત હૈ ઉસ
સમય કે અતિરિક્ત (અકાલ ચ વિવર્જિત્તા—અકાલ ચ વિવર્જ્ય) શેષ
ઉનકા અકાલ કા સમય હૈ અતઃ ઉસે છોડકર (કાલ) જોર, કાર્ય
જિસર સમય મે કિયે જાને ચાહિયે ઉન્હેં (કાલે) ઉસી સમય મેં (સમાચરે-
સમાચરેત) કરે ।

ભાવાર્થ—જિસ અગ્રપ્રવિષ્ટ આચારાંગ આદિ સૂત્રોં કે સ્વાધ્યાય
કરને કા જો સમય નિયત હૈ ઉસ સમય મે ઉસી શ્રુત કી સ્વાધ્યાય

આશાથી સમયનુ ઉલ્લઘન કરીને ઘણા સમય સુધી ફરતા રહે ભગવાને કહ્યું છે કે
અભોત્તિ ન સોઝ્જા તવોત્તિ અહિયાસણ સાધુને બન્યારે પોતાના સમય અનુસાર
ભિક્ષાને લાભ ન થાય તો તે સમયે તેણે સેવ્ય ન કરવો જોઈએ પરંતુ
એમ સમજવું જોઈએ કે, આ એક ભારે તપનો લાભ મળ્યો, પ્રતિક્રમણ,
પ્રતિલેખના આપૃચ્છના સ્વાધ્યાય તથા ભિક્ષાચર્યાનો જે સમય નિયત છે એ
સમય સિવાય, અકાલ ચ વિવર્જિત્તા—અકાલ ચ વિવર્જ્ય શેષ તેનો અકાળનો
સમય છે, આથી એને છોડી, કાલ જે જે કાર્ય જે જે સમયમા કરી લેવાં
જોઈએ એને એ જ કાલે સમયમા સમાચરે—સમાચરેત્ કરે

ભાવાર્થ—અગ્ર પ્રવિષ્ટ આચારાંગ આદિ સૂત્રોનો સ્વાધ્યાય કરવાનો જે

સમય નિયત છે એ સમયમા એજ શ્રુતનો સ્વાધ્યાય કરવો જોઈએ બીજા

દૃશ્યતે ચ લોકેઽપિ કાલ એવ કૃષ્ણાદિકરણે ધાન્યાદિનિષ્પત્તિરૂપં ફલ ભવતિ, વિપર્યયે તુ વિપર્યયઃ । યથા કાલ એવ વનસ્પતીનામઙ્કુરાઃ પ્રાદુર્ભવન્તિ, કાલ એવ વૃક્ષાઃ કુસુમિતા ભવન્તિ, ફલવન્તશ્ચ, કાલ એવ પદ્મ રુદ્રવઃ સમાયાન્તિ, કાલ એવ તીર્થકરાશ્ચક્રિણો વલદેવા વાસુદેવા જાયન્તે, કાલ એવ ધૃક્તિકાયા મુક્તા ઉત્પદ્યન્તે, કાલે આવશ્યકકારિણસ્તીર્થકરગોત્ર કર્મોપાર્જયન્તિ ।

યતઃ—કાલમ્મ કીરમાણ, કિસિરુમ્મ ઝહુફલ જહા હોઈ ।

इय सव्यच्चिय किरिया, निय-निय-कालम्म विन्नेया ॥ १ ॥

છાયા—કાલે ક્રિયમાણ, કૃપિકર્મ ઝહુફલ યથા ભવતિ ।

इति सर्वेव क्रिया, निज-निज काले विज्ञेया ॥ १ ॥

કરની ચારિયે, ભિન્ન સમય મેં નહીં, કારણ કિ અકાલ મેં વિઘ્નોં કે આને કી સમવના રહતી હૈં । તથા તીર્થકર પ્રભુકી એસી આજ્ઞા નહીં હૈં, અતઃ ઉનકી આજ્ઞા કે વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરને સે સ્વચ્છદતા કા દોષ લગતા હૈં । લોકમેં બી યહી વાત દેખી જાતી હૈં—ખેતી આદિ કરને કા જો કાલ નિયત હૈં ઉસી મેં ઉસ કે કરને સે ધાન્યાદિક ફલ કી નિષ્પત્તિ હોતી હૈં, અન્ય સમય મેં નહીં । સમયાનુસાર હી વૃક્ષોં મેં પત્ર પુષ્પ ફલાદિક આયા કરતે હૈં । તથા વનસ્પતિયાં ઐંકુરો કો ઉત્પન્ન કરતી હૈં । અપને અપને સમય મેં છહ ઋતુઈ આતી હૈં । તીર્થકર, ચક્રવર્તી, વલદેવ, વાસુદેવ, યે સવ અપને ૨ સમય પર હી હોતે હૈં । સીપ મેં મોતી, સમયાનુસાર હી હોતે હૈં । આવશ્યક ક્રિયાઓં કો કરને વાલેં જીવ સમય પર હી તીર્થકર ગોત્ર કા ઉપાર્જન કિયા કરતે હૈં । કહાં બી હૈં—

સમયમા નહીં ઠારણ કે અકાલમા વિઘ્નો આવવાની સલાવના રહે છે તથા તીર્થકર પ્રભુની એવી આજ્ઞા નથી માટે એમની આજ્ઞાની વિરુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરવાથી સ્વચ્છદતાનો દોષ લાગે છે લોકોમા પણ આવી વાત દેખાય છે— ખેતી વગેરે કરવાનો જે કાળ નિયત છે એ સમયે જ કરવાથી ધાન્યાદિક ફળની ઉત્પત્તિ થાય છે અન્ય સમયમા નહીં સમયાનુસારજ વૃક્ષોમા પત્ર પુષ્પ ફળાદિક આવ્યા કરે છે તથા વનસ્પતિઓ અકુરોને ઉત્પન્ન કરે છે પોતાના સમયમા છ ઋતુઓ આવે છે તીર્થકર, ચક્રવર્તી, વલદેવ, વાસુદેવ એ બધા પોત પોતાના સમય ઉપર થાય છે સીપમા મોતી સમયાનુસાર જ થાય છે આવશ્યક ક્રિયાઓને કરવાવાળા જીવ સમય પર જ તીર્થકર પ્રકૃતિનો બધ ડયો કરે છે કહ્યું પણ છે કે—

तस्मात् साधुभिः कालपर सर्वा प्रतिक्रमणप्रतिलेखनादिक्रिया कर्तव्येति ।

सूत्रे 'कालेन' इत्यत्र तृतीया साम्प्रथं ॥ ३१ ॥

मूलम्—परिवाडीए न चिट्ठेज्जा, भिक्खू दत्तेसणं चरे ।

पंडिरूवेण एसित्ता, मिय' कालेण भग्खेए ॥ ३२ ॥

छाया—परिपाट्या न तिष्ठेत्, भिक्षुः दत्तैषणां चरेत् ।

प्रतिरूपेण एपित्वा, मित कालेन भक्षयेत् ॥ ३२ ॥

टीका—'परिवाडीए' इत्यादि—

भिक्षुः=साधुः, परिपाट्या—गृहस्थगृहे भुज्जानाना जनाना पङ्क्ती न तिष्ठेत् ।

किं च—दत्तैषणा=दत्त—दान तस्मिन् गृहस्थेन दीयमाने, एषणा—वद्वतशङ्कित-

“कालमि कीरमाण, किसिकम्म बहुफल जहा होइ ।

इय सव्वच्चिय किरिया, निय-निय-कालमि विन्नेया ॥ १ ॥

छाया—काले क्रियमाण, कृपिकर्म बहुफल यथा भवति ।

इति सर्वा चैव क्रिया निज-निज-काले विज्ञेया ॥ १ ॥

इस लिये साधुओं को चाहिये कि वे समस्त अपनी प्रतिक्रमण प्रतिलेखनादिक क्रियाओं को नियत समय पर ही करते रहें ॥ ३१ ॥

'परिवाडीए' इत्यादि

अन्वयार्थ—(भिक्षु-भिक्षुः) साधु (परिवाडीए न चिट्ठेज्जा-परिपाट्या न तिष्ठेत्) गृहस्थ के घर में भोजन करती हुई जीमणवार की जनपक्ति में न खड़ा रहे । (दत्तेसण चरे-दत्तैषणा चरेत्)

“कालमि कीरमाण, किसिकम्म बहुफल जहा होई ।

इय सव्वच्चिय किरिया, निय-निय-कालमि विन्नेया ॥ १ ॥

छाया—काले क्रियमाण, कृपिकर्म बहुफल यथा भवति ।

इतिसर्वैवक्रिया, निज-निज-काले विज्ञेया ॥ १ ॥

आ भाटे साधुनु कर्तव्य छे के तेखे पोतानी समस्त क्रियाओं प्रतिक्रमण प्रतिलेखनादिक नियत समय उपर करनी ओछे ॥ ३१ ॥

परिवाडिए—इत्यादि

अन्वयार्थ—भिक्षु-भिक्षु साधु, परिवाडीए न चिट्ठेज्जा—परिपाट्या न तिष्ठेत् गृहस्थनाश्रमा बोधन करती भिक्षुवारनी जनप क्रिमा उभा न रहे दत्तेसणचरे—दत्तैषणा चरेत् गृहस्थ द्वारा प्रदत्त दानमा शक्ति, भक्षिक आदिदोषानी भवेयम् ३५

પ્રસિદ્ધાદિદોષાન્વેષણાત્મિકા દત્તેષણા તા, ચરેત્=આસેવેત । અનેન ગ્રહણેષણા સૂચિતા ।
 કિં કૃત્વા દત્તેષણાં ચરેદિત્યાદ-‘પઢિરૂવેણ’ ઇત્યાદિ । પ્રતિરૂપેણ=મુનિવેષેણ,
 વદ્વસદોરકમુલવસ્ત્રિકૃત્વ, રજોહરણપાત્રધારકૃત્વ, શ્વેતપત્રપરિધાયકૃત્વ ચ મુનિ-
 વેષસ્તેન, એપિત્વા=ગવેષયિત્વા, અનેન ઉદ્ગમોત્પાદનાવિષયા ગવેષણેષણા પ્રોક્તા ।
 મિત=પરિમિત કાલેન-કાલે-આગમોક્તસમયે દેશકાલાનુસારેણ ભક્ષયેત્-શુક્ષીત ।
 અનેનાભ્યવહરણવિષયા ગ્રાસેષણાઽઽવેદિતા ।

અતઃ ‘પરિવાહીય ન ચિદ્દેજ્ઞા’ ઇત્યનેન અપ્રીતિઃ, રસલોલુપતાવર્જનં
 ચ સૂચિતમ્ । ‘દત્તેષણ’ ઇત્યનેનાદત્તાદાનનિવૃત્તિઃ સૂચિતા । ‘પઢિરૂવેણ’
 ઇત્યનેન નિષ્કપટતા પ્રદર્શિતા । ‘મિય’ ઇત્યનેનાધિકભોજનનિવૃત્તિરાવેદિતા ॥૩૨॥

ગૃહસ્થદ્વારા પ્રદત્ત દાન મેં શક્તિ, વ્રક્ષિત આદિ દોષોં કી ગવેષણા રૂપ
 દત્તેષણા અર્થાત્ ગ્રહણેષણા કા ધ્યાન રલે । (પઢિરૂવેણ-પ્રતિરૂપેણ)
 પ્રતિરૂપસે-મુનિ કે વેષ સે-મુલ પર દોરાસહિત મુહપત્તિ બાંધના.
 રજોહરણ ંવ પાત્રોં કા ધારણ કરના, યદ્ મુનિવેષ હૈં હસ વેષ સે
 (એસિત્તા-એપિત્વા) ગવેષણા કર (કાલેણ-કાલેન) આગમન મેં કથિત
 સમયમેં દેશ કાલ કે અનુસાર સમય પર મિલે હુએ અન્ન આદિકા (મિય-
 મિત) પરિમિત (ભક્ષવ-ભક્ષેત્) આહાર કરે । ‘એસિત્તા એપિત્વા’ હસ પદ
 સે ઉદ્ગમ, ઉત્પાદન આદિ દોષોં સે વર્જિત ગવેષણેષણા, તથા ‘શુક્ષીત’ હસ
 ક્રિયાપદ દ્વારા ગ્રાસેષણા પ્રકટ કી ગઈ હૈં । ‘પરિવાહીય ન ચિદ્દેજ્ઞા’ હસ
 પદ દ્વારા અપ્રીતિ એવ રસ મે લોલુપતાકા પરિહાર સૂચિત હુઆ હૈં ।
 ‘દત્તેષણ’ સે અદત્તાદાન સે નિવૃત્તિ, ‘પઢિરૂવેણ’ સે નિષ્કપટતા, ‘મિય’
 હસ સે અધિક ભોજનકી નિવૃત્તિ સૂચિત કી ગઈ હૈં ॥ ૩૨ ॥

દત્તેષણા અર્થાત્ પ્રહૃલૈષણાતુ ધ્યાન રાખે પઢિરૂવેણ-પ્રતિરૂપેણ પ્રતિરૂપથા-મુનિના
 વેશથી મોઢા ઉપર દોરાસહિત મુહપત્તિ બાધવી, રજોહરણ તથા પાત્રોનુ ધારણ
 કરવુ તથા શુકલ વસ્ત્રોને ધારણ કરવા એ મુનિવેશ છે આ વેશને, એસિત્તા-
 એપિત્વા ધારણ કરી, કાલેણ-કાલેન આગમના ડહેલા સમયમા દેશકાળ સમય અનુ-
 સાર સમય ઉપર મળેલા અન્ન આદિને મિય-મિત પરિમિત ભક્ષવ-ભક્ષયેત્ આહાર
 કરે. એસિત્તા-એપિત્વા એ પદથી ઉદ્ગમ, ઉત્પાદન આદિ દોષોથી વર્જિત ગવેષણેષણા
 તથા “શુક્ષીત” આ ક્રિયા પદ દ્વારા ગ્રાસેષણા પ્રકટ કરવામા આવેલ છે
 પરિવાહીય ન ચિદ્દેજ્ઞા આ પદ દ્વારા અપ્રીતિ એવ રસમા લોલુપતાનો
 પરિહાર સૂચિત થયેલ છે દત્તેષણ આ પદથી અદત્તાદાનની નિવૃત્તિ, સૂચિત
 કરવામા આવી છે પઢિરૂવેણ આ પદથી નિષ્કપટતા સૂચિત કરે છે મિય
 એ પદથી અધિક ભોજનની નિવૃત્તિ સૂચવવામા આવેલ છે (૩૨)

મિશ્તાચર્યા કુર્વતા સાધુના ગૃહસ્થગૃહે પૂર્વસમાગતમિશ્તુસન્નાયે યત્
કર્તવ્યં તદાહ—

મૂલમ્—નાઝદૂરમણાસન્ને, નંન્નેસિ ચર્ચ્ચુફાસઓ ।

एंगो चिट्ठेज्ज भत्तंढ, लघित्ता त' नाइक्कमे ॥ ૩૩ ॥

છાયા—નાતિદૂર અનાસન્ને, નાન્યેષા ચક્ષુઃસ્પર્શતઃ ।

-- एकस्तिष्ठेद् भक्तार्थम्, लङ्घयित्वा त नातिक्रामेत् ॥ ૩૩ ॥

ટીકા—‘નાઝદૂર૦’ ઇત્યાદિ—

અતિદૂરમ્=અતિદૂરે ન તિષ્ઠેત્, મિશ્તાચર્યા કુર્વન્ સાધુ ગૃહસ્થગૃહે પૂર્વસમાગત
મિશ્તુ દૃષ્ટ્વા તતોઽતિ દૂરે ન તિષ્ઠેત્, અતિદૂરાસ્યાને મિશ્તુનિર્ગમન જ્ઞાતુમશક્ય
હ્યાત્, ઇપ્પણા શુદ્ધચસમ્ભવથેતિ ભાવઃ । તથા આસન્ને=અતિનિકટેઽપિ ન તિષ્ઠેત્,

જિસ સમય સાધુ મિશ્તાચર્યા કર રહ્યા હો તે સમય યદિ ગૃહસ્થ
કે ઘર મે કોઈ દૂસરા મિશ્તુ મિશ્તાચર્યા કે લિયે આયા હુઆ હો તો
સાધુ કા કયા કર્તવ્ય હૈ ? ઇસ વિષય કો ઇસ ગાથાદ્વારા સ્પષ્ટ કિયા
જાતા હૈ—‘નાઝદૂર૦’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મિશ્તા કરતા હુઆ સાધુ (નાઝદૂરમણાસન્ને-નાતિદૂર
અનાસન્ને) જ્યે યહ દેખે કિ ગૃહસ્થ કે ઘર પર પહિલે સે કોઈ દૂસરા
મિશ્તુ આદિ મિશ્તાનિમિત્ત આયા હુઆ હૈ, યા મિશ્તા ગ્રહણ કર રહ્યા હૈ
તો વહ તે સમય બહુત દૂર જાકર સ્થા ન હોવે ઓર ન અતિ સમીપ
સ્થા હોવે । ક્યોં કિ અતિદૂર સ્થા હોને પર મિશ્તુ કા નિર્ગમન તે સે
જ્ઞાત નહી હો સકતા હૈ, તથા અતિ સમીપ સ્થા રહને પર તે સે પૂર્વગત

તે સમય સાધુ મિશ્તા ચર્ચા કરતા હોય એ સમયે ગૃહસ્થને ઘર કોઈ
બીજા મિશ્તુ મિશ્તાચર્યા માટે આવેલ હોય તો સાધુનું શું કર્તવ્ય છે આ
વિષયને આ સૂત્રદ્વારા સ્પષ્ટ કરવામા આવે છે—નાઝદૂર-ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મિશ્તા માટે નિકળેલ સાધુ, નાઝદૂરમણાસન્ને-નાતિદૂર અનાસન્ને
એ જુએ કે જે ગૃહસ્થને ત્યા પોતે જઈ રહેલ છે, ત્યા તેની પહેલા કોઈ બીજા
મિશ્તુ મિશ્તા નિમિત્ત ગયેલ છે, અથવા મિશ્તા ગ્રહણ કરી રહેલ છે, તો તે
એ સમયે ઘણું આવે જઈ જિલા ન રહે તેમ અતિ સમીપમા પણ જિલા ન
રહે કેમ કે, અતિ દૂર જિલા રહેવાથી મિશ્તાચર્યા ગયેલા મિશ્તુનું નિર્ગ
મન જાણી શકાતું નથી તથા અતિ સમીપ રહેવાથી પહેલા મિશ્તા માટે

તત્ર સ્થિતે સતિ પૂર્વાગતભિક્ષુસ્સ્ય દ્વેષઃ સ્યાદિતિ ભાવઃ । અન્યેષામ્=ભિક્ષુરૂપે-
ક્ષયા=યેઽન્યે સન્તિ ગૃહસ્થાસ્તેષા, ચક્ષુઃસ્પર્શતઃ=ચક્ષુઃસ્પર્શે દષ્ટિગોચરે ન તિષ્ઠેત્,
'અયમ્ ભિક્ષુઃ પૂર્વાગતભિક્ષુનિષ્ક્રમણ પ્રતિશ્ચતે ઇતિ યથા ગૃહસ્થા ન જાનન્તિ તથા
તિષ્ઠેદિતિ ભાવઃ' । એકઃ=રાગદ્વેષ રહિતઃ સન્, મક્તાર્યમ્-આહારાર્યં તિષ્ઠેત્ ।
તમ્=પૂર્વાગતભિક્ષુઃ, લઙ્ઘયિત્વા=અનાદત્ત, નાતિક્રમેત્= ન ગૃહમધ્યે ગચ્છેત્,
પૂર્વાગતભિક્ષુસ્સ્ય મદ્ભાવે ગૃહસ્થસ્યગૃહે ગમને તદપ્રીતિશાસનલઘુતાદિદોષાણા સમવા
ઈતિ ભાવઃ ॥ ૩૩ ॥

સમ્પતિ ગ્રહણેષ્ણાવિધિ સૂત્રકારઃ પ્રદર્શયતિ—

મૂલમ્—નાંડુંઉચ્ચે ન નીચે વા, નાંસળળે નાંડુંદૂરેઓ ।

ફાસુંચ પરંકડ પિંડ, પડિગાંહિજ સર્જણ ॥૩૪॥

છાયા—નાત્યુચ્ચે ન નીચે વા નાસન્ને નાતિદૂરતઃ ।

પ્રામુક પરકૃત પિંડ, પ્રતિશ્ચીયાત્ સયતઃ ॥ ૩૪ ॥

ભિક્ષુ કો દ્વેષ હો સક્રતા હૈ । હસી પ્રકાર (નન્નેસિં ચક્ષુફાસઓ
ચિદ્વેજ-નાન્યેષા ચક્ષુઃસ્પર્શતઃ તિષ્ઠેત્) ગૃહસ્થ કે નજર મે આવે એસા
મી સ્વડા ન હોવે (એગો-એક.) એક તથા રાગ-દ્વેષ રહિત હોકર (મક્તાર્ય-
મક્તાર્યમ્) આહાર કે લ્યે (ચિદ્વેજ) સ્વડા રહે ઓર (લઘિત્તા ત નાડકમે-
લઘિત્વા ત નાતિક્રમેત્) પહેલે વાલા ભિક્ષુ જત તક બાહર ન નિકલે
તત્ર તક મુનિ કો ડસ ગૃહસ્થ કે ઘર મે આહાર નિમિત્ત પ્રવિષ્ટ નહી
હોના ચાહ્યે । પહેલે આવે દુષ્ણ ભિક્ષુ કે સદ્ભાવ મે ગૃહસ્થ કે ઘર જાને
પર ગૃહસ્થ કો ડસ કે પ્રતિ અપ્રીતિ હો સકની હૈ એવ શાસન કી લઘુતા
આદિ દોષો કી સભાવના હો સકતી હૈ ॥ ૩૩ ॥

ગયેલા ભિક્ષુકના મનમા દ્વેષ લાગવા લેવું અને છે તેમ નન્નેસિં ચક્ષુ
ફાસઓ ચિદ્વેજ-નાન્યેષા ચક્ષુ સ્પર્શત તિષ્ઠેત્ ગૃહસ્થની દષ્ટિ પડે એ મીતે પણ
જિભા ન રહે એગો-એક એક તથા રાગ દ્વેષ રહિત બનીને મક્તાર્ય-મક્તાર્યમ્
ભિક્ષા માટે ચિદ્વેજ જિભા રહે અને લઘિત્તા ત નાડકમે-લઘિત્વા ત નાતિક્રમેત્
પડેલા ભિક્ષા માટે ગયેલ ભિક્ષુ જ્યા સુધી બહાર ન નીકળે ત્યા સુધી મુનિએ
તે ગૃહસ્થના ઘરમા આહાર નિમિત્ત પ્રવેશ ન કરવો જોઈએ પડેલા ગયેલા
સાધુના સહભાવમા ગૃહસ્થને ત્યા જવાથી ગૃહસ્થને તેના તરફ અપ્રીતિ વાય
અને શાસનની લઘુતા આદિ દોષોની સભાવના થાય છે ॥ ૩૩ ॥

ટીકા—‘નાહઉચ્ચે’ ઇત્યાદિ—

સયતઃ=સાધુઃ, પ્રાસુક=પનકાદિજતુરહિત, નિર્દોષ=નવકોટિવિશુદ્ધ, પર-
કૃત=પરેણ ગૃહસ્થેન સ્વાર્થ કૃત ન તુ સાધુર્થમ્, પિણ્ડમ્=ચતુર્વિધમાહારમ્, અત્યુચ્ચે-
ગૃહોપરિભૂમિકાદૌ વશકાષ્ઠનિર્મિતચર્ગ નિશ્રેણિકારોહણ કૃત્વા, ન પ્રતિગૃહ્ણીયાત્
પ્રતિગૃહ્ણીયાદિત્યસ્ય નીચાદાવપિ સમ્યન્ધઃ । નીચે=અતિનીચે—ભૂમિગૃહાદૌ વા ન
પ્રતિગૃહ્ણીયાત્ તથા—નાસન્ને=અત્યાસન્ને, અતિસમીપે સ્થિતઃ સન્ ન પ્રતિ-
ગૃહ્ણીયાત્, અતિદૂરતઃ—અતિદૂરે સ્થિતઃ સન્ ન પ્રતિગૃહ્ણીયાત્ ।

અન્ન-‘અત્યુચ્ચે’ ઇતિ-જારોહણેઽવરોહણે ચ સ્વપરવિરાધનાસમ્ભવ સૂચયતિ ।

અવ ગ્રહણૈપણા કી વિધિ કહતે હું—‘નાહઉચ્ચે’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(સજણ-સયતઃ) સાધુ (પ્રાસુક-પ્રાસુક) પનક-નીલન
-ફૂલન-આદિ જીવોં સે રહિત-નિર્દોષ-નવકોટિ સે વિશુદ્ધ તથા
(પરકહ-પરકૃત) ગૃહસ્થ દ્વારા અપને નિમિત્ત બનાયે ગયે—ન કિ સાધુ કે
નિમિત્ત બનાયે ગયે, એસે (પિંડ-પિણ્ડ) ચતુર્વિધ આહાર કો (અહઉચ્ચે
ન પઢિગાહિજ્જ-અત્યુચ્ચે ન પ્રતિગૃહ્ણીયાત્) ઘર કે ઉપર કી ભૂમિ
કાદિ પર બાંસ અથવા કાષ્ઠ કી નિસરણી સે ચઢકર ન લેવે હસી
તરહ જો આહાર (નીચ-નીચે) અત્યંત નીચે તલઘર આદિ મે હો ઉસકો
(ન) નહી લેવે । તથા (નાસણે નાહદૂરઓ—નાસન્ને નાતિદૂરતઃ) ન અતિ
નજદીક સે લેવે ઓર ન અતિદૂર સે હી લેવે ।

‘અત્યુચ્ચે’ ઇસ પદ દ્વારા સૂત્રકાર યહી સૂચિત કરતે હૈં કિ ઝંચે
સ્થાન પર ચઢને ઈવ ઉતર ને મે સ્વ ઓર પર કો વિરાધના હોને કી

હવે ગૃહલૌકિકાની વિધિ કહેવામા આવે છે નાહઉચ્ચે—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—સજણ-સયત સાધુ, પ્રાસુક-પ્રાસુક પનક, નીલન, ફૂલન, આદિ
જીવોથી રહિત નિર્દોષ-નવ કોટીથી વિશુદ્ધ તથા પઢકહ પરકૃત ગૃહસ્થને ત્યા
પોતાના નિમિત્ત બનાવવામા આવેલ ન કે સાધુના નિમિત્ત બનાવેલ એવા પિંડ પિણ્ડ
ચતુર્વિધ આહારને આહઉચ્ચે ન પઢિગાહિજ્જ-અત્યુચ્ચે ન પ્રતિગૃહ્ણીયાત્ ઘરની
ઉપરની ભૂમિ ઉપર વાસ કે લાકડાની નિસરણી ઉપર ચડીને ન લે આ રીતે
જે આહાર નીચ-નીચે અત્યંત નીચે તળઘર આદિમા હોય તેને પણ ન લે
તથા નાસણે નાહદૂરઓ—નાસન્ને નાતિદૂરત અતી નજીકથી ન લે તેમજ
અતિ દૂરથી પણ ન લે

અત્યુચ્ચે આ પદ દ્વારા સૂત્રકાર એવું સૂચિત કરે છે કે, ઉચ્ચ સ્થાને
ચડવા અગર ઉતરવામા સ્વ અને પરની વિરાધના થવાની સલાવના રહે છે,

‘નીચે’ ઇતિ તત્તોક્ષેપનિક્ષેપનિરીક્ષણાસમય સ્વપરવિરાધનાસમવથેતિ ઘોતયતિ ।

‘આસન્ને’ ઇતિ પથ્થાત્કર્માદિસમય જ્ઞાપયતિ ।

‘અતિદૂરે’ ઇતિ એપણાશુદ્ધિસમય વોધયતિ ॥ ૩૪ ॥

અથ ગ્રાસૈપણાવિધિમાહ—

મૂલમ્—અપ્પપાણેઽપ્પવીયમ્મિ, પઢિચ્છન્નમ્મિ સવુઢે ।

સમય સજ્જે ભુજે, જંય અર્પરિસાહિય ॥૩૫॥

છાયા—અલ્પપ્રાણેઽલ્પવીજે, પ્રતિચ્છન્ને સવૃતે ।

સમય સયતો શુજીત, યતમાનોઽપરિશાટિતમ્ ॥૩૫ ॥

ટીકા—‘અપ્પપાણે’ ઇત્યાદિ—

અલ્પપ્રાણે=અવસ્થિતાગન્તુરુદ્ધીન્દ્રિયાદિજીવરહિતે, અલ્પવીજે=શાલ્યાદિ-
નીજરહિતે, ઇદમુપલક્ષણમ્—પૃથ્વીઆદ્યેકેન્દ્રિયજીવરહિતે ઇત્યર્થઃ, પ્રતિચ્છન્ને=સપા-
તિમજીના યથા ન પતન્તિ તથોપરિકૃતપ્રાવરણયુક્તે, સવૃતે=પાર્શ્વતઃ સ્વકુહચા

સમાવના રહતી હૈ । ‘નીચે’ હસ પદ સે ખી યહી વાત ડનકી લક્ષિત
હોતી હૈ । ‘આસન્ને’ પદ સે પથ્થાત્કર્માદિક કી સમાવના રહતી હૈ, તથા
‘અતિદૂરે’ પદ સે એપણાશુદ્ધિ કી ઠીક તરહ પાલના નહી હોતી હૈ વહ
વાત પ્રદર્શિત કી ગર્હ હૈ ॥૩૪॥

અવ ગ્રાસૈપણા કા વિધિ કહતે હ—‘અપ્પપાણ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(અપ્પપાણે અપ્પવીયમ્મિ પઢિચ્છન્નમ્મિ સવુઢે—અલ્પ-
પ્રાણે અલ્પવીજે પ્રતિચ્છન્ને સવૃતે) અવસ્થિત એ આગન્તુક દ્વીન્દ્રિ-
યાદિક જીવોં સે રહિત તથા શાલી આદિ વીજોં સે રહિત, હસી તરહ
પૃથ્વી આદિ એકેન્દ્રિય જીવોં સે વર્જિત ઓર સપાતિમ જીવ ન પડ સકે
હસ ધ્યાલ સે ડપર સે તથા ચારોં તરફ સે છાયે હુએ એસે ડપાશ્રય

“નીચે” આ પદથી પણ એ જ વાત એને લક્ષિત છે “આસન્ને” આ પદથી
પથ્થાત્કર્માદિની સમાવના રહે છે તથા “અતિદૂરે” આ પદથી એપણા શુદ્ધિની
ઠીક ઠીક પાલના થતી નથી એ વાત પ્રદર્શિત કરવામા આવી છે ॥ ૩૪ ॥

હવે ગ્રાસૈપણાની વિધી કહેવામા આવે છે અપ્પપાણે—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—અપ્પપાણે અપ્પવીયમ્મિ પઢિચ્છન્નમ્મિ સવુઢે—અલ્પપ્રાણે અલ્પવીજે
પ્રતિચ્છન્ને સવૃતે અવસ્થિત અને આગતુક દ્વીન્દ્રિયાદિકે ઓવેથી રહિત તથા શાલી
આદિ બીજેથી રહિત, એ જ રીતે પૃથ્વી આદિ એકેન્દ્રિય ઓવેથી વર્જિત અને
સપત્તિમય એવ ન પડી શકે આ ખ્યાલથી ઉપરથી તથા ચારે બાજુથી

दिना समाधृते उपाश्रयादादित्यर्थः, सयतः=साधुः, यतमानः-चप्पड चप्पडादि शब्दमकुर्वन् सन् अपरिशादितः=परिशादितम् । सिस्यपातनेन रहित यथा स्यात्, यथा एकोऽप्यन्नरूपः करान्मुखतो वाऽयः पतितो न भवेत्तथेत्यर्थः, समम्-समोगि साधुभिः सह न त्वेकाग्र्येण आहारं भुञ्जीत ॥ ३५ ॥

समति माग्यतनामाह—

मूलम्—सुकडेत्ति सुपक्वेत्ति, सुच्छिन्नं सुहृदे मडे ।

सुनिष्ठिए सुलट्ठेत्ति सावज्ज वज्जए मुणी ॥३६॥

छाया—सुकृतमिति सुपक्वमिति, सुच्छिन्नं सुहृत मृतम् ।

सुनिष्ठित सुलष्टमिति, सावद्य वर्जयेन्मुनिः ॥ ३६ ॥

टीका—‘सुकडेत्ति’ इत्यादि—

मुनि’=साधुः, सावद्य=सपाप वचन वर्जयेत्=न वदेत् । कीदृशं तत्सावद्यमित्याह

आदि मे (सजए-सयतः) साधु (जय-यतमानः) चप्पड चप्पड आदि शब्द के तथा बिना (अपरिसाडिय-अपरिशादितम्) हाथ से या मुह से एक भी सीध-अन्न का कण-नीचे न गीरे, इस रूप से (समय-समक) समोगी साधुओं के साथ (भुजे-भुञ्जीत) आहार करे ॥ ३५ ॥

अब वचन की यातना कहते हैं—‘सुकडेत्ति’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(मुणी सावज्ज वज्जए-मुनि, सावद्य (वचन) वर्जयेत् मुनि का कर्तव्य है कि वह इस प्रकार के सावद्य-सपाप वचन के बोलने का परित्याग करे। वे वचन ये हैं—(सुकडेत्ति सुपक्वेत्ति, सुच्छिन्नं, सुहृदे मडे सुनिष्ठिए, सुलट्ठेत्ति, सुकृतमिति, सुपक्वमिति सुच्छिन्नं सुहृत मृतम् (सुमृतम्) सुनिष्ठितं सुलष्टमिति, ‘सुकडे’

छवायेल येवा उपाश्रय आदिभा सजये-सयत साधु जय-यतमान चप्पड चप्पड आदि शब्द पगर अपरिसाडिय अपरिशादितम् तथा हाथयी तथा मोढाथी ओक पण सीध अन्ननो कण नीचे न पडे ओ रीते समय समक स लोगी साधुओनी साथे भुजे-भुञ्जीत आहार करे ॥ ३५ ॥

हुवे वचनणी यतना कडेवाभा आवे छे सुकडेत्ति-इत्यादि

अन्वयार्थ—मुणीसावज्ज वज्जए-मुनि सावद्य वचन वर्जयेत् मुनि कर्तव्य छे के ते आ प्रकारना सावद्य-सपाप वचनने बोलवाने परित्याग करे ते वचन आ छे सुकडेत्ति सुपक्वेत्ति सुच्छिन्नं सुहृदे मडे सुनिष्ठिए सुलट्ठेत्ति-सुकृतमिति, सुपक्वमिति, सुच्छिन्नं सुहृत मृतम् (सुमृतम्) सुनिष्ठितम् सुलष्टमिति

—‘મુરુડેત્તિ’ इत्यादि । मुकृतमिति—इदं मूपमिष्टान्नादिकं हिदगुजीरकादिव्या-
घारैः सुष्ठु सस्कृतमिति, तथा—मुपममिति—इदं घृतपूरादिकं घृतादिना मुपक-
मस्तीत्यादिकं, तथा सुच्छिन्नमिति—इदं शाकपत्रादिदात्रासिपुत्रादिशब्दैः सुष्ठु छेदित-
मस्तीत्यादिकं, तथा—मुहवं=‘कारमेच्छादिशाकस्य रुद्रकत्वमुष्ठु हत=निवारित
तदुत्कालनेन’ इत्यादिकम्, तथा—‘मडे’ इत्यनेन पूर्वापर-सादृचर्यात् ‘मुमडे’
इति गो-यते, मृत=मुपृतम्—पारदादिधातुजातम्, इत्यादिकं, तथा—‘मुनिष्टिण्’
मुनिष्ठितम्—‘इदमन्नादिकं सम्यग् निष्ठा रसप्रकर्षात्मिका प्राप्त, सुष्ठु रसवत्कृत-
मस्ति’ इत्यादिकं, तथा—‘मुलदृष्टेति’ मुलदृष्ट-मुष्ठु कमनीयम् ‘इदमन्नादिकं
मनोहरमस्ति’ इत्यादिकं साधय र्जयेदिति सन्धः ।

यह दाल वगैरह हींग जीरे आदि के वजार से बहुत अच्छी बनी हुई है,
तथा ‘सुपके’ यह रुचौरी खाजा मालपुआ घेवर आदि ची में बहुत
अच्छी तरह से पकाये गये हैं, तथा—‘सुच्छिन्ने’ यह शाक आदि चाकू
छुरि आदि से बहुत ही उत्तम रीत से काटा गया है, तथा ‘सुहडे’ यह
करेला का शाक देखो तो सही कितना स्वादिष्ट बना है कि इन का
कड़ुआपन सर्वथा हरलिया है अर्थात् इन में जरा भी कड़ुआपन नहीं
रहा है, । तथा—‘मडे’ यह पारदादिक धातुएँ कितनी अच्छी तरह से
भार कर दवा के उपयोग लायक बना दी गई हैं । तथा—‘मुनिष्टिण्’ यह
आहार बहुत ही स्वादिष्ट बनाया गया है । ‘सुलद्रे’ यह भोजन जब
देखने में ही मनोहर लग रहा है तो फिर इस के खाने में कितना आनंद
आवेगा ? इत्यादि, ये समस्त सावय वचन हैं, इस लिये साधु को इस
प्रकार के सावय वचन नहीं बोलना चाहिये ।

આ દાળ વગેરે હિંગ છરા વગેરેના વધારથી ઘણી સારી બની છે, તથા સુપકે
આ રુચૌરી, ખાન્ન, માલપુવા, ઘેવર વગેરે વીમા ઘણી સારી રીતે પકવવામાં
આવેલ છે, તથા સુચ્છિન્ને આ શાક વગેરે આકા છરીથી ઘણી ઉત્તમ રીતે
મુધારવામાં આવેલ છે, તથા મુહડે આ કરેલાનું શાક બુચ્ચો તો ખરા કેવું
સ્વાદિષ્ટ બન્યું છે કે એવું કડવાપણુ પણ દૂર થયેલ છે અર્થાત એમાં જરા પણ
કડવાપણુ રહેલ નથી મડે આ પારદાદિક ધાતુઓ કેવી સારી રીતે ભારીને
દવાના ઉપયોગ લાયક બનાવવામાં આવી છે તથા મુનિષ્ટિણ આ આહાર
ઘણો જ સ્વાદિષ્ટ બનાવવામાં આવેલ છે સુલદ્રે આ ભોજન બન્યારે ભોવાવી જ
મનોહર લાગે છે તો પછી એને ખાવામાં કેટલો આનંદ આવશે ? ઇત્યાદિ
આ સઘળા સાવય વચન છે સાધુએ આ પ્રકારના વચન ન બોલવા બેઠ્યો

યદ્વા-સુકૃત-‘સુપ્તુકૃત યદનેન શત્રુ પ્રતિ પ્રતિક્રિયા કૃતા’ इति, સુપક્વમ્,
 હ્રદમપૂપાદિકં ઘૃતાઘતિશયેન પાચિતમિતિ, સુચ્છિન્નોડ્ય દૃક્ષો યદપિપ્પલાદિરિતિ,
 સુહૃત-કૃષ્ણસ્ય ધન વસ્કરૈરિતિ, મૃતઃ-સુપ્તુ મૃતોડ્ય દુષ્ટ इति । સુનિષ્ઠિતઃ-
 ‘સુપ્તુ નષ્ટોડ્ય પ્રાસાદઃ, કૂપો વા’ इति, યદ્વા-‘સુપ્તુ નિર્મિતોડ્યં પ્રાસાદઃ, કૂપો વા’
 इति, યદ્વા-‘સુપ્તુ નષ્ટમસ્યદુષ્ટસ્ય દ્રવિણાદિક’ મિતિ । સુલટ્ટઃ-‘સુપુષ્ટોડ્ય ગજસ્તુર-
 ઙ્ગમો વા’ इति, યદ્વા-‘સુલટ્ટા રુચિરામયવેય રાજકન્યે’-તિ સામઘ વર્જયેત્ ।

અથવા-इस प्रकार साधु को कभी नहीं करना चाहिये, कि जो
 -‘सुकडे’-इसने शत्रु को मार भगा दिया है, यह बहुत अच्छा काम
 किया । ‘सुपक्वे’ ये अपूप-मादपुडा वगैरे सारा घीमा धली न सारीरीते
 पकाववामा आवेल छे तेथी ओ सुपक्ष्व छे, आवामा गहु लीकगत आपे छे
 इस लिये सुपक हैं खाने में बहुत अच्छे लगते हैं । ‘सुच्छिन्ने’ इस वृक्ष
 को आसानी से खूब अच्छा काटा है । ‘सुहृदे’ अच्छा हुआ जो इस
 कजूस का द्रव्य चोरों ने चुरा लिया । ‘मडे’ यह बड़ा दुष्ट था मरा सो
 अच्छा ही हुआ । ‘सुनिष्ठिए’ यह मकान अथवा कुआ गिर गया वह
 अच्छा हुआ, अथवा-यह मकान या कुआ बहुत ही सुन्दर बनाया
 गया है, या ऐसा कहना कि भला हुआ इस दुष्ट की सपत्ति जो लूट
 गई । ‘सुलट्टे’ यह हाथी अथवा घोडा बहुत अच्छा पुष्ट हुआ है । यह
 राजकन्या बड़ी सुन्दर है । ये सब वचन सावध हैं, अतः साधु के
 कहने योग्य नहीं है ।

અથવા—આ પ્રકારના વચનો પણ સાધુએ કદી ઉચ્ચારવા ન જોઈએ
 કે જે સુકડે આણે શત્રુને મારી ભગાડી દીધો છે, એ કામ ઘણું સારું કર્યું
 સુપક્વે આ મિઠાઈઓ, અપૂપ-માદપુડા વગેરે સારા ઘીમા ઘણી જ સારીરીતે
 પકાવવામા આવેલ છે તેથી એ સુપક્ષ્વ છે, આવમા ગહુ લીકગત આપે છે
 સુચ્છિન્ને આ વૃક્ષને ઓછી મહેનતે સારીરીતે કાપવામા આવ્યું છે સુહૃદે સારૂ થયું
 કે, આ કબુલનું ધન ચોર ઉપાડી ગયા મહે એ ઘણો દુષ્ટ હતો મર્યો તે સારૂ
 થયું, સુનિષ્ઠિય આ મકાન અગર કુવો પાડી અથવા ધુરી નાખવામા આવતા
 સારૂ થયું અથવા આ મકાન અગર કુવો ખૂબ સુદર બનાવવામા આવેલ છે
 તથા આ હુષ્ટની સપત્તિ લુટાઈ ગઈ તે સારૂ થયું સુલટ્ટે આ હાથી અથવા
 ઘોડો ખૂબ સારીરીતે પુષ્ટ બનેલ છે, આ રાજકન્યા ખૂબ સુદર છે, આ
 બધા વચનો સાવધ વચન છે આથી તે સાધુએ બોલવા યોગ્ય નથી

‘સુકૃતમ્’ ઇત્યનેન સૂપનિધાનાદિસપાદને લવણલક્ષણપૃથિવીકાયાદિજલ-
તેજોવાયુવનસ્પતિદ્વીન્દ્રિયાદિત્રસજીવપર્યન્ત હિંસાનુમોદન સૂચિતમ્ । એવ સુપ
કમિત્યગ્રાપિ હિંસાનુમોદન યોગ્યમ્ ।

સુચ્છિન્નમિત્યનેન-વનસ્પતિદ્વીન્દ્રિયાદિહિંસાનુમોદન સૂચિતમ્ । સુહૃતમિત્ય
નેન કારવેદ્યાદિપક્ષે વનસ્પત્યાદિહિંસાનુમોદનમ્, ધનહરણપક્ષેઽદત્તાદાનપરપીડોત્પા-
દનાધનુમોદન સૂચિતમ્ । મૃતમિત્યનેન પારદાદિધાતુપક્ષે પૃથિવીકાયાદિ હિંસાનુ-

‘સુકૃતમ્’ હસ પદ સે સૂત્રકાર યહ પ્રકટ કરતે હૈં કિ જવ સાધુ
એસા કહતા હૈં કિ યહ દાલ આદિ વહ્ત હી અચ્છી વની હેં તવ ઉસે
લવણરૂપ પૃથિવીકાય તથા જલકાય, તેજસ્કાય, વાયુકાય, વનસ્પતિ-
કાય એવ દ્વિન્દ્રિયાદિક ત્રસ કાય, इन सबकी हिंसा की अनुमोदना
करने का दोष लगना है । इसी प्रकार सुपक कहने में भी यही दोष
लगते हैं ।

‘સુચ્છિન્નમ્’ હસ પદ સે સૂત્રકાર યહ વાત સૂચિત કરતે હૈં કિ
યદિ મુનિ ‘યે શાકપત્રાદિ ચાકુ આદિ સે અચ્છી તરહ કાટે ગયે હૈં’
એસા કહતા હૈં તો ઉસે વનસ્પતિ કાય કી એવ દ્વીન્દ્રિયાદિક ત્રસકાય
કી હિંસા કી અનુમોદના કરને કા દોષ લગતા હૈં । ‘સુહૃતમ્’ યદિ
યહી વાત ધન હરણ આદિ કે પક્ષ મે જવ ચોલને મે આતી હૈં તો ઉસ
સમય ઉસે અદત્તાદાન કી અનુમોદના કરને કા તથા પર કો પીડા
ઉત્પન્ન કર ને આદિ કી અનુમોદના કા દોષ લગતા હૈં । ‘મૃતમ્’ હસ

“સુકૃતમ્” આ પદથી સૂત્રકાર એ પ્રકટ કરે છે કે, સાધુ જ્યારે એમ
કહે છે કે, આ દાળ વગેરે ખૂબ સ્વાદિષ્ટ અનેલ છે ત્યારે તેને લવણ રૂપી
પૃથ્વીકાય, જળકાય, તેજસ્કાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને દ્વિન્દ્રિયાદિક
ત્રસકાય આ બધાની હિંસામાં અનુમોદના કરવાનો દોષ લાગે છે આ રીતે
સુપકમ્ કહેવાથી પણ આ દોષ લાગે છે

સુચિન્નમ્ આ પદથી સૂત્રકાર આ વાત સૂચિત કરે છે કે, મુનિ જો શાક
પત્રાદિક ચાકુ વગેરેથી સરસ રીતે કાપવામાં આવેલ છે એવું કહે તો તેને
વનસ્પતિ કાય અને દ્વીન્દ્રિયાદિક ત્રસકાયની હિંસા કરવામાં અનુ
મોદન કરવાનો દોષ લાગે છે સુહૃતમ્ આવી જ રીતે ધન હરણ વગેરેની
બાબતમાં બોલવામાં આવે ત્યારે તેને અદત્તા દાનની અનુમોદન કરવાનો તથા
બીજાને પીડા ઉત્પન્ન કરવી વગેરેની અનુમોદનનો દોષ લાગે છે મૃતમ્ એ પદથી

મોદન સૂચિતમ્, દુષ્ટપક્ષે તુ પ્રાણઘાતાનુમોદન યો યમ્ । સુનિષ્ઠિતમિત્યનેન પદ્માય
 હિંસાનુમોદન સૂચિતમ્ । મુલ્લપ્તમિત્યપિ તથૈવ યો યમ્ ।

‘સાવચ વર્જયેત્’ इत्यनेन उक्तमेव भाषण निरवय चेत तत्र न प्रतिषेध
 इति ध्वन्यते, तथा च पक्षद्वयमनया गाथया गम्यते । तत्र सामग्र्यपक्षो व्याख्यातः,

પદ સે સૂત્રકાર કા યહ અભિપ્રાય ઠે કિ જન સાધુ ‘સુમૃત’ હસ પદ કા
 સુશ હોકર પ્રયોગ કરતા હૈ ઓર વહ પ્રયોગ યદિ ઉસકા પારદાદિક
 ઘાતુઓં કે મારણ કરને કે પક્ષ મે હોતા હૈ તો ઉમ સમય ઉસે પૃથિવી
 કાયાદિક ંકેન્દ્રિય જીવ કી હિંસા કરને કી અનુમોદના કા સમર્થક
 માના જાતા હૈ । જન યહી પ્રયોગ સાધુ કી ઓર સે કિસી દુષ્ટ કે પક્ષ
 મે ક્રિયા ગયા હોતા હૈ તો વહ પ્રાણઘાત કા અનુમોદક માના જાતા હૈ ।
 ‘સુનિષ્ઠિતમ્’ હસ પદ સે સૂત્રકાર યહ સૂચિત કરતે હૈ કિ જન સાધુ
 ‘યહ અન્નાદિક સામગ્રી સરસ તૈયાર હુઈ હૈ’ હસ પ્રકાર કા પ્રયોગ કરતા
 હૈ તો ઉસે અન્નાદિક સામગ્રી કી તૈયારી મે જો પટ્કાય કે જીવોં કી
 નિરાધના હુઈ હૈ ઉમકી અનુમોદના કરને કા દોષ લગતા હૈ । હસી
 તરહ ‘સુલ્લપ્તમ્’ હસ પદ કે ઉચારણ કરને મે બી હસી દોષ કા ભાગી
 હોના પડતા હૈ ।

‘સાવચ વર્જયેત્’ હસ પ્રકાર કે કથન કા યહ અભિપ્રાય હૈ કિ
 યદિ યહ સુકૃત આદિ ભાષણ નિરવચ હોતા હૈ તો ઉસ સમય સાધુ કો

સૂત્રકારનો એ અભિપ્રાય છે કે, બ્યારે સાધુ “ સુમૃત ” આ પદનો ખુશ થઈ
 પ્રયોગ કરે છે અને તે પ્રયોગ પારદાદિક ધાતુઓનું મારણ કરવાના પક્ષમાં
 હોય છે તો એ સમયે એને પૃથ્વીકાયાદિક એકેન્દ્રિય જીવની હિંસા કરવાની
 અનુમોદનાના સમર્થક માનવામાં આવે છે બ્યારે એજ પ્રયોગ સાધુ તરફથી
 કોઈ દુષ્ટના પક્ષમાં કરવામાં આવ્યો હોય તો તે પ્રાણઘાતનો અનુમોદક માન
 વામાં આવે છે

સુનિષ્ઠિતમ્ આ પદથી સૂત્રકાર એ સૂચિત કરે છે કે, બ્યારે સાધુ “ આ
 અન્નાદિ સામગ્રી સરસ તૈયાર કરવામાં આવી છે ” આ પ્રકારનો પ્રયોગ કરે
 છે તો તેને અન્નાદિક સામગ્રીની તૈયારીમાં જે પટ્કાય જીવોની વિરાધના
 થઈ છે એની અનુમોદના કરવાનો દોષ લાગે છે આ રીતે “ સુલ્લપ્તમ્ ” એ
 અંગેના પદનું ઉચ્ચારણ કરવામાં પણ એ દોષના ભાગી બનવું પડે છે

“ સાવચ વર્જયેત્ ” આ પ્રકારના કથન અંગે એ અભિપ્રાય છે કે, જે
 એ સુકૃત આદિ ભાષણ નિરવચ હોય છે તો એ સમયે સાધુને કોઈ દોષ

નિરવધપક્ષો વ્યાખ્યાયતે-યથા-‘ સુકૃતમિતિ ’ સુષ્ટુ કૃતમનેન વૈયાટ્યમભયદાન
સુપાત્રદાનાદિક વેતિ, ‘ સુપસ્વમિતિ ’ સુષ્ટુ પક્વમસ્ય વ્રહ્મચર્યાદિકમિતિ,
‘ સુચ્છિન્ન ’ સુષ્ટુ છિન્નમનેન સ્નેહવન્ધનમિતિ, ‘ સુહૃત ’ સુષ્ટુ હૃત=સ્વાયત્તીકૃત
જ્ઞાનાદિરત્નત્રયમિતિ, ‘ સુનિષ્ઠિતમ્ ’ સુષ્ટુ નષ્ટમસ્યાપ્રમત્તસાધોઃ કર્મજાલમ્,
સુમૃતઃ=સુષ્ટુ મૃતોય પણ્ડિતમરણેન ઇતિ । સુલપ્તા=સુષ્ટુ મનોજ્ઞા ક્રિયાઽસ્ય સાધોઃ,
યદ્વા-સુલપ્તા=દીક્ષાયોગ્યા કન્યેતિ વદેત્ ॥ ૩૬ ॥

કોઈ દોષ નથી લગતા, ઇસ પ્રકાર યહ સાવધ પક્ષ કા વર્ણન હુવા હૈ ।
અય નિરવધ પક્ષકા અર્થ કહતે હૈ—નિરવધ પક્ષ મે જવ સાધુ ‘ સુકૃત ’
‘ ઇસ ને વૈયાટ્ય, અભયદાન ણ્વ સુપાત્ર દાન આદિ સત્કર્મ જો ક્રિયે
હૈ વે વહુત અચ્છે ક્રિયે હ ’ ઇસ પ્રકાર ચોલ ને મેં કોઈ દોષ નથી હૈ ।
હસી પ્રકાર આગે સવ જગહ સમક્ષલેના ચાલિયે,—જૈસે ‘ સુષ્ટુ પક્વમસ્ય
વ્રહ્મચર્યાદિક ’ ઇસ કે વ્રહ્મચર્ય આદિ સદ્ગુણ અચ્છી તરહ સે પરિપક્વ
હો ચુકે હ, ઇતિ ‘ સુષ્ટુ છિન્ન અનેન સ્નેહવન્ધનમ્ ’ ઇતિ, ઇસ ને સ્નેહ
કા વધન અચ્છી તરહ સે કાટ દિયા હૈ, ‘ સુષ્ટુ હૃત સ્વાયત્તીકૃત અનેન
જ્ઞાનાદિરત્નત્રય ’ ઇતિ, ઇસ ને જ્ઞાનાદિક રત્નત્રય કો અચ્છી તરહ સે
સ્વાધીન કર લિયા હૈ, ‘ સુષ્ટુ નષ્ટમસ્યાપ્રમત્તસાધોઃ કર્મજાલમ્ ’
ઇતિ, ઇસ અપ્રમત્ત સાધુ કા કર્મજાલ અચ્છી તરહ સે નષ્ટ હો ચુકા હૈ,
‘ સુષ્ટુ મૃતોઽય પણ્ડિતમરણેન ’ ઇતિ, પણ્ડિત મરણ સે ઇસકી મૃત્યુ દુર્હ
યહ વહુત હી સુદર યાત દુર્હ, ‘ સુષ્ટુ મનોજ્ઞા અસ્ય સાધોઃ ક્રિયા ’ ઇતિ,

લાગતો નથી આ પ્રકારે આ સાવધ પક્ષનુ વર્ણન થયુ હવે નિરવધ પક્ષનુ
વર્ણન કરવામા આવે છે —

નિરવધ પક્ષમા બ્યારે સાધુ “ સુકૃત ” આણે વૈયાટ્ય, અભયદાન, અને
સુપાત્રદાન આદિ જે સત્કર્મ ડયા છે તે ઘણા સારા કર્યા છે ” આ પ્રકારે
બોલવામા કોઈ દોષ નથી આ પ્રકારે આગળ દરેક જગ્યાએ સમજી લેવુ
જોઈ એ જેમ—“ સુષ્ટુ પક્વમસ્ય વ્રહ્મચર્યાદિક ” એના અર્થ આદિ સદ્ગુણ
સારી રીતે પરિપક્વ થયેલ છે, ઇતિ, “ સુષ્ટુ છિન્ન અનેન સ્નેહવન્ધનમ્ ” ઇતિ,
એણે સ્નેહનુ બધન સારી રીતે કાપી નાખેલ છે “ સ્વાયત્તીકૃત અનેન જ્ઞાનાદિરત્નત્રય ”
ઇતિ, એણે જ્ઞાનાદિ રત્નત્રયને સારી રીતે સ્વાધીન કરી લીધેલ છે ‘ સુષ્ટુ નષ્ટમસ્યા
પ્રમત્ત સાધો કર્મજાલમ્ ” આ અપ્રમત્ત સાધુની કર્મબળ સારી રીતે નષ્ટ થઈ
ચુકેલ છે, “ સુષ્ટુ મૃતોઽય પણ્ડિતમરણેન ” ઇતિ, પણ્ડિત મરણથી એનું મૃત્યુ
થયુ એ ઘણુ જ સારુ થયુ, “ સુષ્ટુ મનોજ્ઞા અસ્ય સાધો ક્રિયા ” ઇતિ યદા—

વિનીતાવિનીતયોરુપદેશદાને યત્ ફલ ગુરોર્ભવતિ તદાહ—
મૂલમ્—રમણે પઢિંણ સાંસ, હંય ભંદ્ર વે વાહંણ ।

વાલ સમ્મેંડ સાસતો, ગલિંયેસસ વે વાહંણ ॥૩૭॥

છાયા—રમતે પઢિતો શાસ્ત્ર, હય ભદ્રમિત્ર વાહકઃ ।

ગાલ શ્રામ્યતિ શાસ્ત્ર, ગલિતાશ્રમિવ વાહકઃ ॥ ૩૭ ॥

ટીકા—‘રમણ’ રમણ—

અત્ર ગુરુરિતિ કર્તૃપદ પ્રકરણપ્રશાદિજ્ઞેયમ્ । પઢિતો=વિનીતશિષ્યાન્, શાસત્
=શિક્ષયન્ ગુરુઃ, રમતે=સફલપ્રયત્નતયા પ્રસન્નો ભવતીત્યર્થઃ । કઙ્કર ? ભદ્ર=જાત્યં
વિનીત, હયમ્=અથ વાહયન્, વાહકઃ=અશ્વવાહક ઇત્ય, યથા જાત્યાદય વાહયન્નશ્વવાહકઃ

યદ્વા- ‘સુલઘ્તા દીક્ષાયોગ્યા કન્યેતિ’ ઇતી સાધુ કી ક્રિયા મનોજ્ઞ હૈ
અથવા યહ કન્યા દિક્ષા યોગ્ય હૈ ।

ભાવાર્થ—સુકૃત આદિ શબ્દો કો પ્રયોગ યદિ સાધુ સાસારિક કાર્યો
કો લક્ષ્ય મેં રક્ષ કર કરતા હૈ તો વહ દોષ કા ભાગી હોતા હૈ ઓર
ઇન્હી શબ્દો કા પ્રયોગ યદિ વહ ધાર્મિક કાર્યો કો લક્ષ્ય મે રક્ષકર
કરતા હૈ તો ઉસકો કોઈ દોષ નહી લગતા હૈ ॥૩૬॥

વિનીત ઓર અવિનીત શિષ્ય કો ઉપદેશ દેને મે ગુરુ મહારાજ કો જો
ફલ પ્રાપ્ત હોતા હૈ ઉસે ઇસ ગાથાદ્વારા સૂત્રકાર કહતે હૈ—‘રમણ’ રમણ—

અન્વયાર્થ—ગુરુ મહારાજ (પઢિણ-પઢિતાન્) વિનીત શિષ્યો કો
(સાંસ-શાસત્) શિક્ષા દેતે હુણ (રમણ-રમતે) સફલ પ્રયત્નવાળા
હોને સે પ્રસન્ન હોતે હૈ । જૈસે—(ભદ્ર હય વ વાહણ-ભદ્ર હય હવ વાહક.)

સુલઘ્તા દીક્ષાયોગ્યા કન્યેતિ” આ સાધુની ક્રિયા મનોજ્ઞ છે અથવા આ કન્યા
દિક્ષા યોગ્ય છે

ભાવાર્થ—સુકૃત આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ જે સાધુ સસારિક કાર્યોને લક્ષ્ય
રાખીને કરે છે તે તે દોષનો ભાગી બને છે અને જે જ શબ્દોનો પ્રયોગ જે
તે ધાર્મિક કાર્યોને લક્ષ્ય રાખીને કરે છે તે તેને કોઈ દોષ લાગતો નથી ॥૩૬॥

વિનીત અને અવિનીત શિષ્યને ઉપદેશ દેવામાં ગુરુ મહારાજને જે ફળ
પ્રાપ્ત થાય છે અને આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર જણે છે—રમણ રમણ—

અન્વયાર્થ—ગુરુ મહારાજ પઢિણ-પઢિતાન્ વિનીત શિષ્યોને સાંસ-શાસત્
શિક્ષા આપતા રમણ-રમતે સફળ પ્રયત્ન વાળા હોવાથી તેના ઉપર પ્રસન્ન

પ્રસીદતિ તદ્વદિત્યર્થઃ । ચાલ=વિનયરહિત શિષ્ય, શાસત્=શિક્ષયન્ ગુરુઃ શ્રામ્યતિ=સ્વિચ્છતે, ક ઇવ ? ગલિતાશ્વ=દુર્વિનીતમશ્વ ગ્રહુશઃ કશા તાઢનેઽપિ વિપરીતગત્યા પશ્ચાદ્ભાગગમનાદિકારિણમશ્વ વાહયન્, વાહક ડય । યથા દુર્વિનીતમશ્વ ગાહયન્ ગાહકઃ ; સ્વલુ નિષ્ફલપ્રયત્નતયા સ્વેદ પ્રાપ્નોતિ તદ્વદિત્યર્થઃ ॥ ૩૭ ॥

વિનીત ઘોડે કો ઈચ્છિત માર્ગ પર ચલાને રૂપ શિક્ષા સે ઘુડસવાર પ્રસન્ન હોતા હૈ । (ચાલ-ચાલ) વિનયરહિતશિષ્યકો (સાસતો-શાસત્) શિક્ષા દેતે હુએ ગુરુ મહારાજ (સમ્મદ-શ્રામ્યતિ) સ્વેદસ્વિન્ન હોતે હૈ । જૈસે- (ગલિયસ્સ વ વાહ-ગલિતાશ્વ ઇવ વાહકઃ) દુર્વિનીત અશ્વકો વાર ૨ કશા સે તાઢિત કરને પર સવાર દુ સ્થિત હોતા હૈ, ક્યો કિ દુર્વિનીત અશ્વકો જ્યો ૨ ચાલુક લગાતે હ ત્યો ૨ વહ પીછે ઊલટા હટતા હૈ । ઇસસે સવાર કા પ્રયત્ન નિષ્ફલ હોતા હૈ ।

ભાવાર્થ-વિનીત શિષ્ય કો દી ગઈ શિક્ષા સફલતા કા સાધક હોને સે ગુરુ કી પ્રસન્નતા કા કારણ હોતી હૈ । અવિનીત શિષ્ય કો દી ગઈ વહી શિક્ષા અસફલ હોતી હૈ । અતઃ ઊસ સે ઊલટા ગુરુ મહારાજ કો સ્વેદસ્વિન્ન હી હોના પડતા હૈ । જૈસે-વિનીત અશ્વ ઈચ્છિત માર્ગ પર ચલ કર અપને માલિક કો પ્રસન્ન કરતા હૈ ઓર અવિનીત અશ્વ કશાદ્વારા તાઢિત હોને પર બી વિપરીત હી માર્ગ પર ચલતા હૈ, ઇસ સે સવાર કો ઊલટા કષ્ટ ઊઠાના પડતા હૈ ॥ ૩૭ ॥

જેમ મદ્દ હય વવાહ-મદ્દહય ઇવ વાહક -વિનીત ઘોડાને ઈચ્છિત માર્ગ ઉપર ચલાવવા ઇપ શિક્ષાથી ઘોડેસવાર પ્રસન્ન થાય છે ચાલ-ચાલ વિનય રહિત શિષ્યને સાસતો-શાસત્ શિક્ષા આપતા ગુરુ મહારાજ સમ્મદ-શ્રામ્યતિ જેઠ બિન્ન બને છે, જેમ ગલિયસેવ વાહ-ગલિતાશ્વ ઇવ વાહક અવિનીત ઘોડાને ઘડી ઘડી આખખાથી મારવાની બાબતમાં સ્વાસ્થ્ય મન દુ ખીત બને છે જેમ કે અવિનીત ઘોડાને જેમ જેમ આજુઠ મારવામાં આવે છે તેમ તેમ તે પાછો પડે છે આથી સવારનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ બને છે

ભાવાર્થ-વિનીત શિષ્ય ને આપવામાં આવેલ શિક્ષા સફળતાની સાધક બનવાથી ગુરુ મહારાજની પ્રસન્નતાનું કારણ બને છે, અવિનીત શિષ્યને આપવામાં આવતી એ જ શિક્ષા અસફળ બને છે, આથી ગુરુ મહારાજે જેઠ બિન્ન બનવું પડે છે જેમ-વિનીત ઘોડો ઈચ્છિત માર્ગે ચાલી પોતાના માલીકને પ્રસન્ન કરે છે, અને અવિનીત ઘોડો આજુકથી પીટવામાં આવવા છતાં પણ વિપરીત માર્ગ પર જ ચાલે છે જેનાથી સવારને ઉઠવાનું કષ્ટ જ લોગવવું પડે છે ॥૩૭॥

વિનીતાવિનીતયોરુપદેશદાને યત્ ફલ ગુરોર્ભવતિ તદાહ—

મૂલમ્—રમણે પડિંણે સાંસ, હંચ ભંદ્ર વં વાહંણ ।

વાલ સમ્મેંડ સાસતો, ગલિંયેસ્સ વં વાહેંણ ॥૩૭॥

છાયા—રમતે પઠિતાન્ શાસ્ત્ર, હચ ભદ્રમિત્ત ગાહકઃ ।

વાલ શ્રામ્યતિ શાસ્ત્ર, ગલિતાથમિત્ત ગાહકઃ ॥ ૩૭ ॥

ટીકા—‘રમણ’ ઇત્યાદિ—

અત્ર ગુરુરિતિ રૂર્ત્વપદ પ્રરુણપ્રશાદિજ્ઞેયમ્ । પઠિતાન્=વિનીતશિષ્યાન્, શાસ્ત્ર =શિક્ષણન્ ગુરુઃ, રમતે=સફલપ્રયત્નતયા પ્રસન્નો ભવતીત્યર્થઃ । કઙ્કર ? ભદ્ર=જાત્યં વિનીત, હચમ્=અથ વાહયન્, ગાહકઃ=અશ્વગાહ ક્ષત્ર, યવા જાત્યાશ્વ વાહયન્નશ્વવાહઃ

યદ્વા- ‘સુલઠા દીક્ષાયોગ્યા કન્યેતિ’ ઇતી સાધુ કી ક્રિયા મનોજ્ઞ હૈ અથવા યહ કન્યા દિક્ષા યોગ્ય હૈ ।

ભાવાર્થ—સુકૃત આદિ શબ્દો કો પ્રયોગ યદિ સાનુ સાસારિક કાર્યો કો લક્ષ્ય મેં રલ્લ કર કરતા હૈ તો વહ દોષ કા ભાગી હોતા હૈ ઓર ઇન્હી શબ્દો કા પ્રયોગ યદિ વહ ધાર્મિક કાર્યો કો લક્ષ્ય મે રલ્લકર કરતા હૈ તો ઉસકો કોઈ દોષ નહી લગતા હૈ ॥૩૬॥

વિનીત ઓર અવિનીત શિષ્ય કો ઉપદેશ દેને મે ગુરુ મહારાજ કો જો ફલ પ્રાપ્ત હોતા હૈ ઉસે ઇસ ગાથાદ્વારા સૂત્રકાર કહતે હૈ—‘રમણ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ગુરુ મહારાજ (પડિણ-પઠિતાન્) વિનીત શિષ્યો કો (સાંસ-શાસ્ત્ર) શિક્ષા દેતે હુણ (રમણ-રમતે) સફલ પ્રયત્નવાલા હોને સે પ્રસન્ન હોતે હૈ । જૈસે—(ભંદ્ર હચ વ વાહણ-ભદ્ર હચ હચ વાહકઃ)

સુલઠા દીક્ષાયોગ્યા કન્યેતિ” આ સાધુની ક્રિયા મનોજ્ઞ છે અથવા આ કન્યા દિક્ષા યોગ્ય છે

ભાવાર્થ—સુકૃત આદિ શબ્દોને પ્રયોગ બે સાધુ સસારીક કાર્યોને લક્ષમા રાખીને કરે છે તો તે દોષનો ભાગી બને છે અને બે જ શબ્દોને પ્રયોગ બે તે ધાર્મિક કાર્યોને લક્ષમા રાખીને કરે છે તો તેને કોઈ દોષ લાગતો નથી ॥૩૬॥

વિનીત અને અવિનીત શિષ્યને ઉપદેશ દેવામા ગુરુ મહારાજને બે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર કહે છે—રમણ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ગુરુ મહારાજ પડિણ-પઠિતાન્ વિનીત શિષ્યોને સાસ-શાસ્ત્ર શિક્ષા આપતા રમણ-રમતે સફળ પ્રયત્ન વાળા હોવાથી તેના ઉપર પ્રસન્ન થ છે,

અય માવઃ—દુર્વિનીતશિષ્યઃ સ્વલ્વેન ચિન્તયતિ-અય ગુરુર્મા કેવલ સ્વદ્દુકાદિભિઃ પીડયતિ ન તુ ક્ષિમપિ મમહિત ચિન્તયતીતિ ॥ ૩૮ ॥

સવિનયશિષ્યસ્ય માવનામાહ—

મૂલમ્—પુત્તો મે' માય ણાંઈત્તિ, સાહૂ કલ્હાંણ મન્નઈ ।

પાવદિટ્ટી 'ઉં અપ્પાંણ, સાંસ દાંસેત્તિ' મન્નઈ ॥ ૩૯ ॥

ઝાયા—પુત્રો મે ભ્રાતા જ્ઞાતિરિતિ, સાધુઃ કલ્યાણ મન્યતે ।

પાપદષ્ટિસ્તુ આત્માન, શાસ્યમાન દાસ इति મન્યતે ॥ ૩૯ ॥

ટીકા—'પુત્તો મે' इत्यादि—

અય શિષ્યઃ, મે=મમ, પુત્રતુલ્ય इति, ભ્રાતા=ભ્રાતૃતુલ્ય इति, જ્ઞાતિઃ=જ્ઞાતિ-

માવાર્થ—ઉભયલોકસબધી હિતકારક ઉપદેશ દેને પર ખી અવિનીત શિષ્યની દષ્ટિમે વહ ગુરુ મહારાજ કે શિક્ષાવચન હિતકારક પ્રતીત ન હોકર કેવલ કષ્ટપ્રદ ચપેટા આદિરૂપ હી પ્રતીત હોતે હૈ । વહ એસા માનતા હૈ કિ યે મુજ્જે ઇસ વહાને કેવલ પીડિત હી કરના યાહતે હૈ । કયોં કિ ઇન્હો ને કખી ખી મેરે હિત કા વિચાર હી નહીં કિયા હૈ તો ફિર યે મેરે હિત કી બુદ્ધિ સે અઘી વાત કહેગે ખી કૈસે ॥ ૩૮ ॥

વિનીત શિષ્ય કી માવના કૈસી હોતી હૈ ! ઇસકો ઇસ ગાયાદ્વારા સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હૈ—'પુત્તો મે' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—જવ ગુરુમહારાજ શિષ્યો કો શિક્ષા દેતે હૈ તય ડનમે જો (સાહુ-સાધુઃ) વિનીત શિષ્ય હોતા હૈ વહ ઇસ પ્રકાર વિચાર કરતા

ભાવાથ —ઉભયલોક સબધી હિતકારક ઉપદેશ દેવા છતાં પણ અવિનીત શિષ્યની દષ્ટિમા ગુરુ મહારાજનુ તે શિક્ષા વચન હિતકારક ન ગણતા કેવળ દુઃખદાયક તેમજ મુજબનાર આદિરૂપ જ લાગે છે તે એવુ માને છે કે, આ બહાના તમે તેઓ કેવળ પિડવાજ માગે છે કેમકે, તેમણે કહીં પણ મારા હિતનો વિચાર ડયોં નથી તો તેઓ મારા હિતની ભાવનાથી સારી વાત કેવી રીતે કહે ॥ ૩૮ ॥

વિનીત શિષ્યની ભાવના કેવી હોય છે-એને આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે પુત્તો મે इत्यादि

અન્વયાર્થ—જ્યારે ગુરુ મહારાજ શિષ્યને શિક્ષા આપે છે, ત્યારે એનામા જે સાહુ-સાધુ વિનીત શિષ્ય હોય છે તે એ પ્રકારનો વિચાર કરે છે કે, આ ગુરુ

ગુરોઃ શિક્ષાયત્ને કુશિષ્યસ્ય દુર્ભાગનામાહ—

મૂલમ્—‘खड्डुया मे’ चवेडा मे, अक्रोसा ये वहा ये मे’ ।

कल्लाणमणुसासतो, पावदिट्ठित्ति मन्नई ॥ ३८ ॥

છાયા—खड्डुका मे चपेडा मे, आक्रोशाश्च वधाश्च मे ।

कल्याणमनुशासत्, पापदृष्टिरिति मन्यते ॥ ३८ ॥

ટીકા—‘ खड्डुया ’ इत्यादि—

कल्याण=लोकद्वयहितम्, अनुशासत् = शिक्षयन् गुरु. कुशियेण पापदृष्टिः= पापा=पापमयी दृष्टिर्यस्य स तथा, इति मन्यते—अयं गुरुर्मम हिंसकोऽस्तीति मन्यते । यतोऽनेन-मे=मम, खड्डुका.=टफ़रा आघाता दीयन्तेऽनेनेति शेषः । तथा मे=मम, चपेडाः=रुतलाघाता दीयन्ते । च-पुनः, आक्रोशाः=परुषभाषणानि, च-पुनः, मे=मम, वधा.=दण्डादिघाताः क्रियन्ते ।

જો કુશિષ્ય હોતા હૈં ઉસે જવ ગુરુ મહારાજ શિક્ષા દેતે હૈં તથા ઉસકી કયા ભાવના હોતી હૈં યહ વાત હસ ગાયા દ્વારા પ્રકટ કી જાતી હૈ—
‘ खड्डुया ’ इत्यादि.

અન્વયાર્થ—અવિનીત શિષ્ય (કલ્લાણમણુસાસતો-કલ્યાણ અનુશાસત્) ઉભયલોકસવધી હિત શિક્ષા દેને વાલે ગુરુ મહારાજ કો (પાવ-દિટ્ઠી-પાપદૃષ્ટિઃ) યહ પાપદૃષ્ટિ વાલે મેરે ઘાતક હૈં (ત્તિ-ઇતિ) હસ પ્રકાર સમજતા હૈં । ક્યોં કિ વહ ગુરુ મહારાજ કી શિક્ષા સમ્યન્ધી વાતોં કો હસ પ્રકાર માનતા હૈં કિ (खड्डुया मे चवेडा मे अक्रोसा ये वहा ये मे-खड्डुका मे चपेडा मे आक्रोशाश्च वधाश्च मे) ये મેરે લિયે આઘાતસ્વરૂપ હૈં થપ્પડસ્વરૂપ હૈં, પરુષભાષણ-ગાલી-સ્વરૂપ હૈં, પ્રહારસ્વરૂપ હૈં ।

જે કુશિષ્ય હોય છે એને ગુરુ મહારાજ શિક્ષા આપે છે, ત્યારે તેની કેવી ભાવના હોય છે તે વાત આ ગાથા દ્વારા પ્રગટ કરવામા આવે છે खड्डुया ॥ ૩૮ ॥

અન્વયાર્થ—અવિનીત શિષ્ય કલ્લાણમણુસાસતો કલ્યાણ અનુશાસત્ ઉભય લોક સબધી હિતશિક્ષા દેવાવાળા ગુરુ મહારાજને પાવદિટ્ઠી-પાપદૃષ્ટિ એ પાપ દૃષ્ટીવાળા મારા ઘાતક છે ત્તિ ઇતિ એ પ્રકારના સમજે છે કેમ કે, ગુરુ મહારાજની શિક્ષા સબધી વાતોને એ પ્રકારે માને છે કે, खड्डुया मे चवेडा मे अक्रोसा ये वहा ये मे-खड्डुका मे चपेडा मे आक्रोशाश्च वधाश्च मे આ મારા માટે આઘાત સ્વરૂપ છે, થપ્પડ સ્વરૂપ છે, પ્રહાર સ્વરૂપ છે

અથ વિનયસર્ગસ્વમુપદિગતિ—

મૂલમ્—ન કોવંણ આચરિય, અપ્પાણ પિ ન કોવંણ ।

બુદ્ધોવંઘાઈ ન સિયાં, ને સિયાં તોત્તેગવેસણ ॥૪૦॥

ઝાયા—ન કોપયેત્ આચાર્યમ્, આત્માનમપિ ન કોપયેત્ ।

બુદ્ધોપધાતી ન સ્યાત્, ન સ્યાત્ તોત્તેગવેષકઃ ॥ ૪૦ ॥

ટીકા—‘ન કોવણ’ ઇત્યાદિ—

આચાર્ય ન કોપયેત્=કોપાવિષ્ટ ન કુર્યાત્, આચાર્યમિત્યુપલ્ભ્ય તેન વિનયા હૃદ્યુપાધ્યાયાદિક્રમપિ ન કોપયેદિત્યર્થઃ । આત્માનમપિ ન કોપયેત્—આચાર્યેણ પરપ્ર માપનાદિભિઃ શિષ્યમાણમાત્માનમપિ કોપયુક્ત ન કુર્યાત્ । અપિનાઽન્યસ્યાપિ સગ્રહઃ અન્ય ક્રમપિ ન કોપયેદિત્યર્થઃ ॥

યત —માસોપાસનિરતોઽસ્તુ તનોતુ સત્ય,

વ્યાન કરોતુ વિદધાતુ મહિર્નિગાસમ્ ।

તત્ત્વત્રત વરતુ મૈશ્વરતોઽસ્તુ નિત્ય,

રોપ કરોતિ યદિ સર્ગમનર્થક તત્ ॥ ૧ ॥

કયંચિત્ કોપાવેશેઽપિ બુદ્ધોપધાતી ન સ્યાત્—આચાર્યોપધાતકો ન ભવેત્ ।

અથ વિનય કા સારાશ કહતે છે—‘ન કોવણ’ ઇત્યાદિ.

અન્વયાર્થ—(આચરિય ન કોવણ—આચાર્ય ન કોપયેત્) ચિનીત શિષ્ય કા કર્તવ્ય છે કે વહ આચાર્ય કો કબી મી ક્રુપિત ન કરે । (અપ્પાણ પિ ન કોવણ—આત્માનમપિ ન કોપયેત્) આચાર્ય મહારાજ જય કોઈ શિક્ષા ઢેવે ઉમ સમય અપની આત્મા કો મી ક્રુપિત ન કરે । યદિ કદાચિત્ કોપ કા આવેશ આ મી જાવે તો ઉસ સમય (બુદ્ધોવંઘાઈ ન સિયા—બુદ્ધોપધાતી ન સ્યાત્) જપને આચાર્ય મહારાજ કા ઉપધાતક નહીં

હવે વિનયનો સારાશ હશે છે—ન કોવણ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આચરિય ન કોવણ—આચાર્યાન્ ન કોપયેત્ ચિનીત શિષ્યુ એ કર્તવ્ય છે કે, તે આચાર્યને હદી પણ ક્રોધિત ન કરે અપ્પાણ પિ ન કોવણ—આત્માનમપિ ન કોપયેત્ આચાર્ય મહારાજ બ્યારે કોઈ શિક્ષા આપે ત્યાં પોતાના આત્માને પણ ક્રોધિત ન કરે હદાચિત બે ક્રોધનો આવેશ આવી પણ જાય તો તે ન સ્યાત્ પોતાના આચાર્ય મહારાજનું

તુલ્ય ઇતિ ગુરુર્જાનાતિ, ઇત્યેવ સાધુઃ=મિનયયાન્ શિષ્ય. કલ્યાણ=શુભ મન્યતે-
 ‘અય ગુરુઃ પુત્રાદિભાવેન મામનુશાસ્તિ’ ઇતિ શુભમાયના કરોતીત્યર્થઃ. કુશિષ્યઃ
 પુનઃકિમન્યતે? ઇત્યાહ-‘પાવદિદ્વીઽ’ ઇત્યાદિ. પાપદટ્ટિઃ=મિનયરહિત. શિષ્યસ્તુ
 શાસ્યમાનમ્ આત્માન=મા દાસ ઇતિ ગુરુર્જાનાતિ, ઇત્યય મન્યતે. ‘અય ગુરુર્નીવ-
 દૃષ્ટ્યાઽપમાનયન્મા દાસમિત્ત તર્જયતિ’ ઇત્યશુભમાયના કરોતીત્યર્થઃ.

અન્યે તુ સુવૃવિમક્તિવ્યત્પયાત્ ‘પુત્રો’ ઇત્યસ્ય ‘પુત્રમિત્ત’ ‘ભાય’
 ઇત્યસ્ય-‘ભ્રાતરમિત્ત’ ‘ણાઈ’ ઇત્યસ્ય ‘જ્ઞાતિમિત્ત’ ઇતિ દ્વીતીયાન્તાર્થ કલ્પયન્તિ
 ‘મે’ ઇતિ દ્વિતીયાન્તાર્થક ચ કલ્પયન્તિ તત્સર્વમનુચિતમ્-આગમોક્તપાઠેઽર્થસંગતૌ
 સત્યા તદ્વિપરીતાર્થરૂપનાયા ભગવદ્વચનચિરાધનાઽપ્યત્તે. ॥ ૩૯ ॥

હૈં કિં યે ગુરુ મહારાજ મુદ્ધે (પુત્રો મે-પુત્રઃ મે) યહ શિષ્ય મેરે પુત્રતુલ્ય
 હૈં (ભાય-ભ્રાતા) ભાઈ કે સમાન હૈં (ણાય-જ્ઞાતિઃ) જ્ઞાતિજનતુલ્ય હૈં,
 એસા સમજ્ઞકર શિક્ષા દેતે હૈં, (ત્તિ-ઈતિ) હસ પ્રકાર વિનીત શિષ્ય
 (કલ્લાણ-કલ્યાણ) શુભ (મન્નઈ-મન્યતે) માનતા હૈં, અર્થાત્ વિનીત
 શિષ્ય ગુરુ મહારાજ કે પ્રતિ કલ્યાણ ભાવના કરતા હૈં. ઓર (પાવદિદ્વી-
 ય-પાપદટ્ટિસ્તુ) જો અવિનીત શિષ્ય હોતા હૈં વહ હસ પ્રકાર વિચારતા
 હૈં કિં યે ગુરુમહારાજ (સાસ અપ્પાણ-શાસ્યમાનમાત્માનમ્) શિક્ષાપાતે
 હુપ મુદ્ધકો (દાસે-દાસઃ) યહ દાસ હૈં, હસ પ્રકાર સમજ્ઞકર શિક્ષા દેતે
 હૈં (ત્તિ-ઈતિ) હસ પ્રકાર (મન્નઈ-મન્યતે) અશુભ માનતા હૈં, અર્થાત્
 અવિનીત શિષ્ય ગુરુ મહારાજ કે પ્રતિ અશુભ ભાવના કરતા હૈં. હસ
 ગાથા મે વિનીત ઓર અવિનીત શિષ્ય કી ભાવના પ્રદર્શિત કી હૈં. ॥૩૯॥

મહારાજ મને પુત્રો મે-પુત્ર મે આ શિષ્ય મારા પુત્ર તુલ્ય છે ભાય-ભ્રાતા ભાઈની
 તુલ્ય છે ણાય-જ્ઞાતિ જ્ઞાતિ તુલ્ય છે એવું સમજીને શિક્ષા આપે છે ત્તિ-ઈતિ આ
 પ્રકારે વિનીત શિષ્ય કલ્લાણ મન્નઈ કલ્યાણ-મન્યતે ઇત્યાણુદારક અને શુભકારક
 માને છે અર્થાત્ વિનીત શિષ્ય ગુરુ મહારાજ તરફ ખૂબ ઉચી ભાવના રાખે છે અને
 પાવદિદ્વીય-પાપદટ્ટિસ્તુ જે અવિનીત શિષ્ય હોય છે તે એવા પ્રકારનું વિચારે છે કે,
 ગુરુ મહારાજ સાસ અપ્પાણ-શાસ્યમાનમાત્માન શિક્ષા આપતી વખતે મને દાસે દાસ
 આ દાસ છે, એવી રીતે સમજીને શિક્ષા આપે છે ત્તિ ઇતિ આ પ્રકારે મન્નઈ-મન્યતે
 અશુભ માને છે અર્થાત્ કુશિષ્ય, ગુરુ મહારાજ તરફ અશુભ ભાવના ભાવે છે
 આ ગાથામાં શિષ્યની વિનીત અને અવિનીત ભાવના પ્રદર્શિત કરેલ છે ॥૩૯॥

બુદ્ધોપધાતી ન સ્યાદિતિ યદુક્ત તત્ર દૃષ્ટાન્તો વર્ણયતે—

અદ્વદેશે ચમ્પાપુરીનગર્યા ગણિગુણસમન્વિત. પ્રક્ષીણપ્રાયકર્મા ક્ષીણજહ્વાલ
કૃતૈરુશિષ્યપ્રતિજ્ઞ કથિદ્ વીર્યોલ્લાસનામક આચાર્યઃ ક્ષુદ્રમતિનામ્નેકેનૈવ શિષ્યેણ

જો વિનય કે યોગ્ય હૈં ઉન્હૈં મી કુપિત નહીં કરના ચાહિયે, ક્યોં કિ
કોપ અનેક અનર્યોં કી જડ ણવ સમસ્ત ઉત્તમ ક્રિયાઓં કા વિનાશક
માના ગયા હૈ, કહા મી હૈ—

“માસોપવાસનિરતોઽસ્તુ તનોતુ સત્યં,
ધ્યાન કરોતુ વિદધાતુ બહિર્નિવાસમ્।
બ્રહ્મવ્રત ધરતુ મૈશ્વરતોઽસ્તુ નિત્ય,
રોપ કરોતિ યદિ સર્વમનર્થક તત્” ॥ ૧ ॥

કોઈ મી વ્યક્તિ યદિ માસ માસ સ્વમણ મી પારણા કરતા હો, સદા
સત્ય બોલતા હો, ધ્યાન કરતા હો, વન મે મી નિવાસ કરતા હો, બ્રહ્મ-
વ્રત કા પાલન કરતા હો, મિક્ષાવૃત્તિ કરતા હો પરન્તુ યદિ રોપ
-કોપ કરતા હૈતો ઉસકી યે સમસ્ત ક્રિયાઈ વ્યર્થ હૈં ॥ ૧ ॥

‘બુદ્ધોપધાતી નહીં હોના ચાહિયે’ ઇસા જો કહા હૈં ઉસકો
દૃષ્ટાન્ત સે સ્પષ્ટ કરતે હૈં—

જગદેશ મે ચપા નામકી નગરી થી। ઉસમે ગણિગુણો સે યુક્ત

ઠરવા જોઈએ કેમકે, કેાપ અનેક અનર્યોની જડ તેમજ સમસ્ત ઉત્તમ
ક્રિયાઓને નાશ કરનાર મનાયેલ છે ઠહુ પણ છે —

માસોપવાસ નિરતોઽસ્તુ તનોતુ સત્ય,
ધ્યાન કરોતુ વિદધાતુ બહિર્નિવાસમ્।
બ્રહ્મવ્રત ધરતુ મૈશ્વરતોઽસ્તુ નિત્ય,
રોપ કરોતિ યદિ સર્વમનર્થક તત્ ॥ ૧ ॥

કેાઈ પણ વ્યક્તિ કદાચ તે મહિના મહિનાના અપવાસ કરે, સદા સાચુ
બોલતો હોય, ધ્યાન કરતો હોય, વનમા પણ રહેતો હોય, બ્રહ્મચર્યવ્રતનુ
પાલન કરતો હોય, મિક્ષાવૃત્તિ ઠરતો હોય, પરન્તુ તે જો ક્રોધ કરતો હોય તો
તેની એ સઘળી ક્રિયાઓ વ્યર્થ છે

બુદ્ધોપધાતિ ન થવુ જોઈએ, એવુ જો કહેવામા આવે છે એને દૃષ્ટા
તથી સ્પષ્ટ ઠરવામા આવે છે —

અમ દેશમા અપાપુરી નામની નગરી હતી, તેમા ગણીશુણ્ઠી યુક્ત

तथा तोत्रगवेपको न स्यात्-तोत्र=तोदन तत्सद्व्यस्य पीडोत्पादकस्य परुषभाषणा-
ऽऽदर्शवेपकः=अन्वेपको न भवेदित्यर्थः । अयं भावः-यथा-दष्टस्तुरद्रमो विपरीत-
गत्या प्रचलन् तोदनमन्वेपयति तद्वत् शिष्यः आचार्यस्य प्रेरणाशङ्कगवचनस्य
गवेपको न भवेदिति ।

होना चाहिये । तथा-(तोत्रगवेपक न स्यात्-तोत्रगवेपकः न स्यात्)
तोत्रगवेपक भी नहीं होना चाहिये-अर्थात् गुरु महाराज को बार २
प्रेरणा करने की आवश्यकता नहीं होने दे । तात्पर्य इसका यह है
कि शिष्य को यह चाहिये कि जिस समय आचार्य महाराज अपने
लिये परुष भाषण आदि रूप में भी यदि शिक्षात्मक वचन कहें तो
उस समय वह उनके प्रति ऐसा व्यवहार न करे कि जिससे वे कुपित
हो जावें, तथा स्वयं भी अपनी आत्मा को उनके व्यवहार से अप्र-
सन्न न रखे । तथा ऐसी चेष्टा भी उसको नहीं करना चाहिये कि जिसमें
आचार्य महाराज का उपघात हो । जिस प्रकार दुष्ट धोड़ा विपरीत चाल
से चलता हुआ अपने मालिक को पद २ पर दुःखित किया करता है
उसी प्रकार उनकी इच्छा के विरुद्ध चलकर शिष्यको उन्हें कभी भी
दुःखित नहीं करना चाहिये । सूत्र में जो अपि-शब्द आया है वह इस
बात का सूचक है कि शिष्य को अपने आचार्य महाराज से अतिरिक्त
और भी किसी को व्यथित नहीं करना चाहिये । तथा उपाध्याय आदि

अपमान करने न थे। जेठे तथा तोत्रगवेपक न स्यात्-तोत्रगवेपक न स्यात्
तोत्रगवेपक पणु न अननु जेठे अथवा-गुरु महाराज को बार बार प्रेरणा करवी
पडे तेवु न थवा हे जे सभये आचार्य महाराज पोताना भाटे पड्ठ भाषण
आदि इपथी पणु कदाच शिक्षात्मक वचन कहे तो ते वचने ते तेमना प्रत्ये
जेवो वडेवार न करे के, जेथी गुरु महाराज को कुपित अननु पडे तथा तेमना
वडेवारथी पोतानी नतने पणु अप्रमत्त न राजे तथा जेवी जेष्टा पणु तेष्टे
न करवी जेठे के जेमा आचार्य महाराजनु अपमान होय, जे प्रकार दुष्ट
धोड़ा विपरीत चालथी चालीने पोताना मालीकने पगले पगले दुःखित करी करे
छे तेवी रीने, तेमनी धृष्टान्ती विरुद्ध चालीने शिष्ये तेमने उही पणु दुःखी
न करवा जेठे सूत्रमा जे 'अपि' शब्द आवेल छे ते आ वात सूचन करे
छे के शिष्ये पोताना गुरु महाराज के जीव कोषने पणु दुःख न पडोयाउवु
जेठे तथा उपाध्याय आदि जे विनयने योग्य छे तेमने पणु पित न

પથ્ય ચતુર્વિધમશનાદિક શ્રાવકજનૈરુદારભાવૈરજીવિન દીપમાનમુપાદાય તસ્મૈ નાર્પ-
યતિ સ્વયમેવ તદન્નાતિ ।

અન્ત પ્રાન્ત સ્થ શુષ્ક કુપથ્યમશનાદિકમાનીય શુરવે પ્રયચ્છતિ । ડદતિ ચ-
કિમિદ્ કુર્મો વયમ્ । ઈદૃશો દશામુપગતાનાં ભવતા યોગ્યમશનાદિક વિદ્યમાનમપિ
નામો વિવેકવિકલા શ્રાવકા દાતુમિચ્છન્તિ । શ્રાવકાન્ કથયતિ ચ-મમાચાર્યાઃ
ત્વલ્લ પરમનિઃસ્પૃહતયા સ્વશરીરયાત્રામપ્યચિન્તયન્ત, પ્રણીત ભક્તપાન ગ્રહીતુ નેચ્છન્તિ

ઔર દૂસરી જગહ્ ભી ચલ ફિર સર્કે । હસ પ્રકાર વિચાર કર ઉસને
એસા કામ કરના પ્રારંભ કિયા કિ-શ્રાવકો સે જો આચાર્ય કી અવસ્થા
અનુરૂપ સ્નિગ્ધ, મધુર, મનોહર, સુરસ ચતુર્વિધ આહાર હસે મિક્ષા મે
મિલતા વદ સ્વયં રા જાતા ઔર શુરુ મહારાજ કો અન્તપ્રાન્ત, સ્થ શુષ્ક
શુષ્ક એવ કુપથ્યરૂપ આહાર લાકર દેતા । જય શુરુ મહારાજ પૂછતે તો
કહને લગતા કિ મહારાજ હમ હસ મેં ક્યા કરે । યહા કે શ્રાવક આપ-
કો એસી અવસ્થા કો દેખકર અસતુષ્ટ હો ગયે હૈ, હસી લિયે વે અપને
ઘર મે હોતે હુપ્ ભી યોગ્ય અશનાદિક કો દેના નહીં ચાહતે । જય
શ્રાવક ઉસસે પૂછતે તો કહતા કિ હમારે યે આચાર્ય મહારાજ અવ
વિલકુલ શિથિલશરીર હો રહે હૈ હસલિયે ઉન્હેં અપને શરીરમે અવ
કોઈ મમત્વપરિણતિ નહીં રહી હૈ । ઉન્હેં તો જૈસા ભી આહાર મિલજાતા
હૈ વે ઉસે લે લેતે હૈ । વે નહીં ચાહતે કિ હમારા યહ શરીર અવ ઔર

રહી નથી કે એક સ્થળ ઉપરથી બીજા સ્થળે જરા પણ હાલી ચાલી શકે
આ પ્રકારને વિચાર કરી તેણે એવા કામને પ્રારંભ કર્યો કે, શ્રાવકોથી
આચાર્યની અવસ્થા અનુરૂપ જે સ્નિગ્ધ, મધુર, મનોહર, સુરસ ચાર પ્રકારનો
આહાર તેને મિક્ષામા મળતો તે સ્વયં ખાઈ જતો અને શુરુ મહારાજને
અન્ત, પ્રાન્ત, રૂક્ષ, શુષ્ક અને કુપથ્યરૂપ આહાર લાવી આપતો શુરુ મહારાજના
પૂછવાથી તે કહેતો કે, મહારાજ હું એમા શુ કંઈ અહીના શ્રાવકો
આપની આવી અવસ્થા જોઈને અસતુષ્ટ બની ગયા છે આ માટે તેઓ પોતાના
ઘરમા હોવા છતાં પણ યોગ્ય આહાર આપવા ઈચ્છતા નથી જ્યારે શ્રાવક
તેને પૂછતા તો કહેતો કે, મારા આચાર્ય મહારાજ હવે બિલકુલ શિથિલ
શરીરના બની ગયા છે આ માટે તેમને હવે પોતાના શરીરમા કોઈ મમત્વ
પરિણતિ રહી નથી તેમને જેવો આહાર મળી જાય છે તેવો તે લે છે તે
નથી આહતા કે માફ આ શરીર હવે વધુ વખત ટક્યું રહે આ માટે પ્રણીત

સહ કૃતસ્થિરવાસ આસીત્ । તગાસો શિષ્યઃ પ્રતિદિસ સસારસાગરોનારક જન્મમર-
ણોચ્છેદક સકલકર્મપિધસક તોર્થરુરગોત્રોપાર્જક ગુરુવૈયાવૃત્ત્ય કુર્માણો ગુરુકર્મ-
કત્વાદ્ દુર્લભગોધિત્વાચ્ચૈસ્દા મનસિ ચિન્તયતિ-‘શ્રક્ષીણપલ સ્થવિરોઽયમસ્મામિઃ
કિયત્કાલમનુપાલનીયઃ’ इत्येन विमृश्यासीं तद्वयोऽनुरूप स्निग्ध मधुर मनोज्ञ सुरस

વીર્યોદ્ધાસ નામ કે આચાર્ય અપને પ્રિય ક્ષુદ્રમતિ નામક શિષ્ય કે સાથ
સ્થિરવાસ રહેતે થે । વિશેષ વૃદ્ધ હોને કે કારણ હલન-ચલન આદિ
ક્રિયાઈં इनकी क्षीणप्राय हो चुकी थी । जघा बल भी कम हो गया था ।
“મે એક હી શિષ્ય કરૂંગા ” ऐसी उनकी प्रतिज्ञा थी । उस के अनुसार
उन्होंने क्षुद्रमति नामक एक ही शिष्य किया था, और उसी के साथ वे
वहा रहा करते थे । शिष्य भी अपने गुरु महाराज की ठीक २ रीत से
वैयावृत्य किया करता था । वैयावृत्य करना यह एक तप है इसके प्रभाव
से प्राणी ससार समुद्र से पार हो जाता है । जन्म, मरण और जरा से
विमुक्त हो जाता है । अष्ट कर्मों का विनाश भी इस वैयावृत्य के बल
पर प्राणी कर देता है । इससे तीर्थकरनामगोत्र का उपार्जन भी करता है ।
शिष्य गुरु कर्मा था । इस लिये वैयावृत्य करने पर भी इसे बोध
का लाभ दुर्लभ हो रहा था । एक दिन शिष्य ने विचार किया कि हम
इनकी अब कयतक वैयावृत्य करते रहेंगे । यह तो बिलकुल स्थविर हो
चुके हैं । इन में तो अब इतनी भी शक्ति नहीं रही है जो ये यहाँ से

એક વિર્યોદ્ધાસ નામના આચાર્ય પોતાના ક્ષુદ્રમતિ નામના શિષ્ય સાથે સ્થિર
વાસ રહેતા હતા ખૂબ વૃદ્ધ થઈ જવાના કારણે હલન ચલન આદિ ક્રિયાઓ
તેઓ કરી શકતા નહીં શરીરનું તેમજ બગેાનું બળ પણ ક્ષિણ થઈ ગયું
હતું “હું એકજ શિષ્ય કરીશ” એવી તેમની પ્રતિજ્ઞા હતી એ અનુસાર તેમણે
એક જ શિષ્ય કરેલ હતો જેનું નામ ક્ષુદ્રમતિ હતું તે શિષ્યની સાથે તે
ચપાપુરીમા રહેતા હતા શિષ્ય પણ પોતાના ગુરુમહારાજની યોગ્ય રીતે આઠરી
ખરદાસ કરતો હતો વૈયાવૃત્ય કરવું એ એક તપ છે તેના પ્રભાવથી પ્રાણી
સસાર સમુદ્રથી પાર થાય છે જન્મ મરણ અને જરાથી વિમુક્ત થઈ જાય છે
આઠ કર્મોનો વિનાશ પણ આ વૈયાવૃત્યના બળ ઉપર પ્રાણી પુરી દે છે તેનાથી
તીર્થ કર નામ ગોત્રનું ઉપાર્જન પણ કરે છે શિષ્ય ગુરુ કર્મી હતો આ માટે
વૈયાવૃત્ય કરવા છતાં પણ એને બોધનો લાભ દુર્લભ થતો હતો એક દિવસ
શિષ્યે વિચાર કર્યો કે, હું કયા સુધી આમની સેવા આઠરી કરતો રહીશ
આ તો બીટકુલ સ્થવિર બની ગયા છે એમનામા એટલી પણ શક્તિ હવે

रस्माभिर्भवन्तः शिष्यश्च पीडनीयाः ? इति निरूप्य भक्त प्रत्याख्याय स प्राणरहितो जात । एव धुद्रमतिशिष्यपत् साधुर्मुद्दोषगती न भवेत् ॥ ४० ॥

आचार्य कुपिते शिष्यकर्तव्यमाह—

मूलम्—आयरिय कुविय नच्चा, पत्तिण्ण पसायण ।

विज्झविज्ज पजलीउडो, वण्णज्ज न पुण्णत्ति य ॥ ४१ ॥

छाया—आचार्य कुपित ज्ञात्वा, प्रीतिकेन प्रसादयेत् ।

विध्यापयेत् प्राञ्जलिपुट, उदेत् न पुनरिति च ॥ ४१ ॥

टीका—‘आयरिय’ इत्यादि ।

शिष्यः केनचित् स्नापनायेन आचार्यं कुपितम्—अपरितुष्ट ज्ञात्वा प्रीतिकेन= प्रीतिरेव प्रीतिके तेन—प्रीतिजनकेन विनयभावेन यद्वा—‘प्रीतिकेन’ इतिच्छाया, प्रीतिकेन—विश्वासजनकेन ग्राम्येन त प्रसादयेत्=प्रसन्नं कुर्यात् । ‘प्रीतिकेन’

कहा तक कष्ट दिया जाय, अतः यही सर्वसुंदर मार्ग है कि सलेखना धारण करलो जाय । ऐसा कह कर उन्होंने भक्तप्रत्याख्यान कर दिया और कुछ समय के बाद वे समाधिमरण को प्राप्त कर अपना कल्याण किया । इस कथा से शिष्य को यह शिक्षा लेनी चाहिये कि धुद्रमति शिष्य की तरह वह गुरु महाराज का प्राणग्रहारी न बने ॥ ४० ॥

आचार्य महाराज के कुपित होने पर शिष्य का क्या कर्तव्य है सो कहते हैं—‘आयरिय’ इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्य (कुविय आयरिय नच्चा—कुपित आचार्य ज्ञात्वा । जय यह समझे कि आचार्य महाराज कुपित हैं उस समय वह (पत्ति-एण पसायण—प्रीतिकेन प्रसादयेत्) प्रीतिजनक-विनयभाव से अथवा

सर्व सुंदर मार्ग छे के, सलेखना धारण करी छे ओवु उहीने तेओओ भक्त-प्रत्याख्यान उनी लीधु अने थोडा समय बाद समाधी मरणने प्राप्त करी पोतानु उदथाए उथु आ उथावी शिष्ये ओ शिक्षा लेनी ओछे ओ के, धुद्रमति शिष्यनी भाइस ते पोताना गुरु महाराजना प्राणु डरनार न बने ॥ ४० ॥

आचार्य महाराजना ओधित थावाथी शिष्यनु शु कर्तव्य छे ते उडेवाभा आने छे—आयरिय—इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्य कुविय आयरिय नच्चा—कुपित आचार्य ज्ञात्वा न्याये ओवु समने के आचार्य महाराज कुपित छे ते समय ते पत्तिण्ण पसायण—प्रीतिकेन प्रसादयेत् प्रीतिजनक—विनय भाववी अथवा विश्वास जनक वाक्यवी तेने प्रसन्न

किंतु सलेखनामेव कर्तुं व्यस्यन्ति । ततः शिष्यपचन निश्चय्य शोकार्त्तचेतसः
 श्रावकास्तमुपगृह्य सगद्गद उदन्ति-भगवन् ! कथमत्र भगवद्विरकाल एव सलेखना-
 विधिराख्य ? न च यः निर्बद्धचेतसः, इति मन्तव्यम् यतः शिरःस्थिता अपि
 भयन्तो न भारमस्माकं कुर्वन्ति । इत्थं श्रावकाणां पचनं श्रुत्वाऽऽचार्येण विचारि-
 तम्—सर्वमेतच्छिष्यदुश्चरितम्—अलमस्य शिष्यस्याप्रीतिकरेण मम प्राणशरणेन,
 इति मनसि विचिन्त्य तेन श्रावकाणां शिष्यस्य च पुरस्तादुक्तम्—क्रियचिरमजडमै

अधिक समय तक टिका रहे । इस लिये प्रणीत रस वाले भक्त पान को
 लेने की वे अब चाहना ही नहीं करते हैं, किन्तु सलेखना धारण
 करने के लिये उद्यत हो रहे हैं, श्रावक जनो ने जब शिष्य के इन वचनों
 को सुना तो वे बहुत शोकार्त्त चित्त हो चिन्तित हुए और गुरु महाराज
 के समीप पहुँच कर गद्गद वाणी से कहने लगे कि—महाराज ! अकाल
 में आप सलेखना क्यों धारण कर रहे हैं ? हम लोग तो आपके लिये
 निर्बद्ध के कारण हैं नहीं—हमारे तो आप माथे पर भी बैठें तो भी आपका
 हमें कोई भार नहीं लग सकता है । आचार्य ने जब श्रावको के इन
 वचनों को सुना तो वे बड़े विचार में पड़ गये और मन में कहने लगे
 कि यह सब करतूत हमारे शिष्य की है, मालूम पड़ता है इस को मैं
 बहुत भारी हो रहा हूँ । इस प्रकार सोच समझकर आचार्य ने शिष्य
 एवं श्रावकों के समक्ष कहा कि महानुभाव ! अब हम से चलना फिरना
 बनता नहीं है, अतः ऐसी स्थिति में आप सब को एवं शिष्य को

रसवाणा भक्त पानने देवानी चाहना छवे तेओ करता नथी परंतु स लेखना
 धारण करवाभा प्रयत्नशील बनी रह्या छे शिष्यनु आ कहेवु साबणी श्रावक
 जनो भूष शोकातुर जन्या अने गुरु महाराज पासो बधने गद्गद वाणीधी
 कहेवा लाग्या के, महाराज ! अकालमा आप स लेखना केम धारण करी रह्या
 छे ? अमे दोहो तो आपना माटे निर्बद्धना कोछ ठारण नथी ? आप अमारा
 माथा उपर मेसो तो पणु अमने आपनो कोछ भार लागतो नथी आचार्ये
 श्रावकोनु जन्यारे आ प्रचारनु कहेवु साबण्यु तो ते विचारमा पड़ी गया अने
 मनमा कहेवा लाग्या के, आ भधु करतूत मारा शिष्यनु छे, अने हुँ भूष भार
 रुप बनी रह्यो छु आ प्रकारनु सबल विचारिने आचार्ये शिष्य तेमज
 श्रावकोनी समक्ष उछु के, माराथी डाढीयाढी शकतु नथी, आथी आवी
 स्थितीमा आप अधाने तथा शिष्यने ठ्या सुधी उष्ट आथ्या कइ आथी ओज

રસ્માભિર્ભવન્ત. શિષ્યશ્ચ પીડનોયાઃ ? इति निवेद्य भक्त प्रत्याख्याय स प्राणरहितो जात । एव शुद्रमतिशिष्यवत् साधुर्बुद्धोपघाती न भवेत् ॥ ४० ॥

આચાર્ય કુપિતે શિષ્યકર્તવ્યમાહ—

मूलम्—आयरिय कुवियं नच्चा, पत्तिर्एण पसायए ।

विज्झविज्ज पजलीउडो, वएज्ज न पुणुत्ति य ॥ ४१ ॥

ઝાયા—આચાર્ય કુપિત જ્ઞાત્વા, પ્રીતિકેન પ્રસાદયેત ।

विध्यापयेत् प्राञ्जलिपुटः, वदेत् न पुनरिति च ॥ ४१ ॥

ટીકા—‘ આયરિય’ इत्यादि ।

शिष्यः केनचित् स्त्रापराधेन आचार्यं कुपितम्=अपरितुष्ट ज्ञात्वा प्रीतिकेन= प्रीतिरेव प्रीतिक तेन=प्रीतिजनकेन विनयभावेन यद्वा-‘प्रतीतिकेन’ इतिच्छाया, प्रतीतिकेन=विश्वासजनकेन वाक्येन त प्रसादयेत्=प्रसन्न कुर्यात् । ‘ प्रीतिकेन ’

कहा तक कष्ट दिया जाय, अतः यही सर्वसुंदर मार्ग है कि सलेखना धारण करलो जाय । ऐसा कह कर उन्होने भक्तप्रत्याख्यान कर दिया और कुछ समय के बाद वे समाधिमरण को प्राप्त कर अपना कल्याण किया । इस कथा से शिष्य को यह शिक्षा लेनी चाहिये कि क्षुद्रमति शिष्य की तरह वह गुरु महाराज का प्राणप्रहारी न बने ॥ ४० ॥

આચાર્ય મહારાજ કે કુપિત હોને પર શિષ્ય કા કયા કર્તવ્ય હૈ સો કહતે હૈ—‘ આયરિય ’ इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्य (कुविय आयरिय नच्चा=कुपित आचार्य ज्ञात्वा । जब यह समझे कि आचार्य महाराज कुपित हैं उस समय वह (पत्ति-एण पसायए=प्रीतिकेन प्रसादयेत्) प्रीतिजनक=विनयभाव से अथवा

સર્વ સુદર માર્ગ છે કે, સલેખણા ધારણ કરી ઢઢ એવુ ઢહીને તેઓએ ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન કરી લીધુ અને થોડા સમય બાદ સમાધી મરણને પ્રાપ્ત કરી પોતાનુ ઢત્યાણ કર્યુ આ ઢથાથી શિષ્યે એ શિક્ષા લેવી બેઈએ કે, ક્ષુદ્રમતિ શિષ્યની માફક તે પોતાના ગુરુ મહારાજના પ્રાણ હરનાર ન બને ॥ ૪૦ ॥

આચાર્ય મહારાજના ક્રોધિત થવાથી શિષ્યનુ શું કર્તવ્ય છે તે કહેવામા આવે છે—આયરિય=इत्यादि

अन्वयार्थ—शिष्य कुविय आयरिय नच्चा=कुपित आचार्य ज्ञात्वा अन्याये एवु सभजे के आचार्य महाराज कुपित छे ते समय ते पत्तिएण पसायए=प्रीतिकेन प्रसादयेत् प्रीतिजनक=विनय भावથી अथवा विश्वास जनक वाक्यથી तेने प्रसन्न

इत्यत्र रूढ्या नपुसकृतम् । प्राञ्जलिपुटः=कृताञ्जलिः सन् विध्यापयेत्=कथंचिदुत्थित
कोपवर्हिं प्रक्षमयेत् । च=पुनः । 'न पुनरेव करिष्यामि' 'क्षान्तव्योऽयमपराधः' इति
यदेत् । मानसिक-कायिक वाचिकोपायै गुरुः प्रमादनीय इति भावः ॥४१॥
अथ येन गुरोः कोप एव नोत्पद्येत तमुपायमाह—

मूलम्—धम्मज्जिय चे ववहार, बुद्धेहायरिय सया ।

तैमांयरतो ववहार, गरंह नाभिगेच्छइ ॥४२॥

छाया—धर्माजितश्च व्यवहारः बुद्धेः आचरितः सदा ।

तमाचरन् व्यवहार, गर्हा नाभिगच्छति ॥४२॥

ટીકા—‘ ધમ્મજ્જિય ’ इत्यादि—

यत्तदोर्नित्यसम्बन्धाद् य' धर्माजितः=यमेण क्षान्त्यादिना अर्जितः=उपा-
जित', च=पुनः सदा=सर्वकाल बुद्धेः=तत्त्वविद्भिः आचरित=सेवितः, व्यवहार =
—विश्वासजनक वाक्य से उन्हें प्रसन्न करे । और (पजलीउडो विज्झविज्ज
—प्राञ्जलिपुटः विध्यापयेत्) दोनो हाथ जोड़कर उनकी कथंचित् उत्थित
कोपाग्नि को बुझावे । उस समय वह ऐसा (वणज्ज-वदेत्) कहे कि (न
पुणुत्ति य-न पुनरिति च) हे गुरु महाराज अब ऐसा व्यवहार नहीं करने
का भाव है अतः अब यह मेरा अपराध आप क्षमा करें । मन से वचन से
एव काया से जैसे भी बने उस प्रकार के उपायो से गुरु महाराज को
प्रसन्न कर लेना चाहिये ॥ ४१ ॥

अथ सूत्रकार 'गुरु महाराज को कोप ही न उत्पन्न हो सके ऐसा
उपाय बतलाते हैं—‘धम्मज्जिय इत्यादि.

અન્વયાર્થ—જો (ધમ્મજ્જિય-ધર્માર્જિતઃ) ઉત્તમ ક્ષમા આદિ ધર્મો

ઠરે પજલિઉડો વિજ્ઞ વિજ્ઞ-પ્રાજ્ઞલિપુટ વિધ્યાપયેત્ અને બન્ને હાથ જોડીને
તેમની કથચિત્ ઉત્થિત કોપાગ્નિને બુઝાવે એ સમય તે એવુ વણજ્જ-વદેત્ કહે કે,
ન પુણુત્તિ ય-ન પુનરિતિ ચ હે ગુરુ મહારાજ હવે હુ એવુ કહી નહી કરૂ આથી
હવે આપ આ મારો અપરાધ ક્ષમા કરો મન વચન અને ડાયાથી જેવુ પણ
બને એ પ્રકારના ઉપાયોથી ગુરુ મહારજને પ્રસન્ન કરી લેવા જોઈએ ॥ ૪૧ ॥

હવે સૂત્રકાર 'ગુરુ મહારાજને કોપજ ન ઉત્પન્ન થાય' એવો ઉપાય
બતાવે છે—ધમ્મજ્જિય ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જે ધમ્મજ્જિય-ધર્માર્જિતમ્ ઉત્તમ ક્ષમા આદિ ધર્મોથી અજીત કર

मोक्षार्थी कर्तव्यः प्रतिलेखनादिरूप, अस्ति, त व्यवहारम्—आचरन् साधुः, गर्हा—
निन्दा—‘अपिनीतोऽयम्’ इत्यादिरूपा नाभिगच्छति=न प्राप्नोति। एव कृते गुरोः
कोपोत्पत्तिर्न भवतीति भावः।

‘धम्मज्जिय’ इत्यादी प्रथमार्थे द्वितीया आर्पत्वात्। ‘धम्मज्जिय’ इति
विशेषण प्रतिलेखनादिव्यवहारस्य शास्त्रानुकूलतां दम्भसमानाद्यर्थं कृतव्यवहारस्य
परिहार्यता च बोधयति। ‘बुद्धेहायरिय’ इति विशेषण व्यवहारस्य शासनसंप्रदा-
यानुगतत्वं सूचयति ॥ ४२ ॥

मूलम्—मणोगयं वक्कगय, जाणिंत्तारियस्स उ।

‘त परिगिज्झ वायाए, कम्मणा उववांयए ॥४३॥

के द्वारा अर्जित किया है, तथा (सया—सदा) सर्व काल (बुद्धेहायरिय—
बुद्धैः आचरितः) तीर्थं कर गणधरो के द्वारा आचरित—सेवित हुआ है
ऐसा यह (व्यवहार—व्यवहारः) प्रतिलेखनादिरूप कर्तव्य है। (त व्यवहार
आचरतो—त व्यवहारम् आचरन्) उस व्यवहार को अपने आचरण में
लाने वाला साधु (गरह—गर्हा) ‘यह अविनीत है’ इत्यादिरूप निन्दा को
(नाभिगच्छइ—नाभिगच्छति) प्राप्त नहीं करता है। “धम्मज्जिय” यह पद
यह सूचित करता है कि प्रतिलेखनादिकरूप जो व्यवहार है वह शास्त्रानु-
कूल है, तथा दम्भ एव सम्मान आदि के निमित्त जो व्यवहार किया
जाता है वह परिहार्य है। “बुद्धेहायरिय” यह पद ‘यह व्यवहार तीर्थ-
कर एव गणधरो की परंपरा से चला आ रहा है अतः प्रामाणिक हैं’
यह सूचित करता है ॥ ४२ ॥

વામાં આવેલ છે તથા સયા—સદા સર્વ કાળ બુદ્ધેહાયરિય—બુદ્ધ આચરિત તીર્થ કર
ગણધરાથી સેવીત થયેલ છે એવા આ વ્યવહાર—વ્યવહાર પ્રતિલેખનાદિરૂપ કર્તવ્ય
છે આ વ્યવહારને પોતાના આચરણમાં લાવનાર સાધુ ગરહ—ગર્હા ‘આ અવિનીત
છે’ ઇત્યાદિ રૂપ નિદાને નાભિગચ્છઈ—નાભિગચ્છતિ પ્રાપ્ત કરતા નથી ધમ્મજ્જિય
આ પદથી એ સૂચિત થાય છે કે પ્રતિલેખનાદિક રૂપ જે વ્યવહાર છે તે શાસ્ત્રા-
નુકૂળ છે તથા દમ્ભ અને સમ્માન આદિ નિમિત્ત જે વ્યવહાર કરવામાં આવે
છે તે પરિહાર્ય છે “બુદ્ધેહાયરિય” આ પદથી આ વ્યવહાર તીર્થ કર તેમજ
ગણધરાની પરંપરાથી ચાલ્યો આવે છે આથી તે પ્રમાણીક છે એવું સૂચિત
કરવામાં આવે છે ॥ ૪૨ ॥

आया—मनोगत वाक्यगत, ज्ञात्वा आचार्यस्य तु।
तत् परिगृह्य वाचा, कर्मणा उपपादयेत् ॥४३॥

टीका—‘मनोगय’ इत्यादि—

आचार्यस्य मनोगत=मनसि वर्तमान, तथा वाक्यगत=वचसि स्थित तु शब्दात्
वाक्यगतमपि कार्यं पूर्वं ज्ञात्वा, पश्चात् तत्=कार्यं वाचा परिगृह्य=अङ्गीकृत्य, ‘अह-
मेतत् कार्यं करोमि’ इत्युक्त्या शिष्यः कर्मणा=आचिन्या क्रियया, उपपादयेत्=
संपन्न कुर्यात्। यत् कार्यं गुरोर्मनसि विद्यमान, ‘कार्यमिदं क्रियताम्’ इत्यादिना
वचसा वाऽभिहित, गुरुणा क्रियमाणं वा यत् कार्यं तद् गुरुहस्तादुपादाय त्वरितमेव
शुश्रूष्येण संपादनीयमिति भावः ॥४३॥

‘मनोगय’ इत्यादि.

अन्वयार्थ—(आचरियस्स मनोगय वक्कगय—आचार्यस्य मनोगत
वाक्यगत) आचार्य महाराज के मनोगत एवं वाक्यगत “तु” शब्द से
वाक्यगत कार्य को (जाणित्ता-ज्ञात्वा) पहिले जानकर पश्चात् (त-तत्)
उस कार्य को (वायाए-वाचा) वाणी से (परिगिज्ज-परिगृह्य) अङ्गीकार
कर के शिष्य (कम्मणा-कर्मणा) वाक्यसंबन्धी क्रिया द्वारा (उववायए-
उपपादयेत्) उस कार्य को कर देवे। जो कार्य गुरु के मन में स्थित
हो-गुरु ने जिस कार्य को करने का विचार किया हो ‘इदं कार्यम्
क्रियताम्’ यह काम करो’ इस प्रकार जिस कार्य को करने के लिये उन्होंने
कहा हो, अथवा गुरु महाराज जिस कार्य को स्वयं अपने हाथ से कर
रहे हों तो विनयी शिष्य का कर्तव्य है कि वह उस कार्य को शीघ्र ही
स्वयं संपादित करे। और गुरु महाराज करते हो तो उनके हाथ से लेकर
स्वयं करने लग जाय ॥ ४३ ॥

मनोगय—इत्यादि

अन्वयार्थ—आचरियस्स मनोगय वक्कगय—आचार्यस्य मनोगत वाक्यगत
आचार्य महाराजना मनोगत् अने वाक्यगत “तु” शब्दशी वाक्यगत कार्यने
जाणित्ता-ज्ञात्वा पहिला ज्ञाणीने पछीथी त-तत् ते कार्यने वायाए-वाचा
वाणीथी परिसिज्ज-परिगृह्य अङ्गीकार करीने शिष्य कम्मणा-कर्मणा वाक्य
संबन्धी क्रिया द्वारा उववाय-उपपादयेत् अे कार्य करी दे अे कार्य गुरुना मनमा
स्थित होय, गुरुअे अे कार्य करवाना विचार कर्यो होय, “आ काम करे”
आ प्रकार अे कार्यने करवा भाटे पोते पोताना हाथथी करी रह्या होय तो
विनयी शिष्यनु कर्तव्य छे के अे ते कार्यने तुरत अे पोते उपाडी दे अने गुरु
महाराज करता होय तो तेमना हाथमाथी लईने पोते करवा लग्गी अथ ॥ ४३ ॥

मूलम्—वित्ते' अचोइए निच्च, खिप्प हवइ सुचोइए ।

जहोवेइष्ट सुकय, किच्चाइ कुव्वई सयाँ ॥४४॥

छाया—वित्तः अनोदितः नित्य, क्षिप्र भवति सुनोदित' ।

यथोपदिष्ट सुकृत, कृत्यानि करोति सदा ॥ ४४ ॥

टीका—' वित्ते ' इत्यादि—

वित्तः=विनयादिगुणेन प्रसिद्धः शिष्यः, अनोदितः=अप्रेरित एव गुरुकार्येषु नित्यं=सर्वदा, प्रवर्तते । रुदाचित् स्वयमेव कार्यं कुर्वाणः सुनोदितः=गुरुणा सुष्ठु प्रेरितश्चेत् स विनयवान् शिष्यः क्षिप्र=क्षिप्रकृद् शीघ्रमेव-कार्यकारी भवति । अयं भावः—कार्यं कुर्वन् आचार्येण प्रेरितश्चेद् एव न ब्रूते—'अहं तु कार्यं करोम्येव, किं

' वित्ते ' इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(वित्ते-वित्त') विनय आदि गुणों से प्रसिद्ध शिष्य (अचोइए-अनोदितः) विना कहे ही-प्रेरणाक्रिये विना ही-अपने गुरु महाराज के कार्यों में (निच्च-नित्य) सर्वदा प्रवृत्तिशील रहा करता है । (सुचोइए-सुनोदितः) गुरु महाराज अपने कार्य को करने की प्रेरणा करे तो विनयवान् शिष्य का कर्तव्य है कि वह (खिप्प हवइ-क्षिप्र भवति) गुरु महाराज का कार्य यतनापूर्वक शीघ्र करे । ऐसा शिष्य गुरु महाराज जब कार्य करने के लिये कहते हैं तब ऐसा नहीं कहता है कि 'मैं तो कार्य कर ही रहा हूँ आप क्यों कहते हैं' । वह तो (सया-सदा) सर्वदा जो कुछ भी करने को कहा जाता है उसे ही कहने के अनुसार (सुकय-सुकृत) जैसे वह अच्छी रीति से हो सकता है उसी

वित्ते इत्यादि—

अन्वयार्थ—वित्त-वित्त विनय आदि गुणोंથી प्रसिद्ध शिष्य अचोइए-अनोदिन कहा वगर प्रेरणा कर्त्ता वगर-पोताना गुरु महाराजना कार्योभा निच्च-नित्य सदा सर्वदा प्रवृत्तिशील रह्या ठरे छे सुचोइए-सुनोदित गुरु महाराज पोतानु ठार्थ करवा भाटे प्रेरणा करे तो विनयवान शिष्यनु कर्त्तव्य छे के ते खिप्प हवइ-क्षिप्र भवति गुरु महाराजना ते ठार्थने यतनापूर्वक तुरत न करवा भाटे विनयी शिष्य गुरु महाराजना तत्कथी ठाम भाटेनु सूचन यता ओवु उदी पणु उडेतो नथी के, हुं काम तो ठरी रह्यो छु, आप शा भाटे कडे छे ते तो सया-सदा सर्वदा ओने ने कर्ध कडेवाभा आवे ते काम ते उडेवा अनु-सार सुकय-सुकृत जेम ते सारी रीते थर्ध शके ओ रीते किच्चाइ कुव्वइ-कृत्यानि

ભવદ્ભિઃ પ્રલપ્યતે?' इति। यथोपदिष्टम्=उपदिष्टमनतिक्रम्य सर्वमुपदिष्ट कार्यं, मुकृत=मुष्टु कृत, यथा स्यात्, तथा कार्याणि=सर्गाणि गुरुकार्याणि, सदा=सर्वकाल, करोति=संपादयति। गुरुकार्येणालस्य न विधेय प्रसन्नभावेन तदेव कार्यं सत्त्वं करणीयमिति भावः॥ ४४॥

अध्ययनार्थमुपसहरन्नाह—

મૂલમ્—નચ્ચા નમઁ મેઘાવી, લોએ કિત્તી સે' જાયએ ।

हवईं किर्च्चाण संरणं, भूयांण जगईं जहां ॥४५॥

ઝાયા—જ્ઞાત્વા નમતિ મેઘાવી, લોકે કીર્તિસ્તસ્ય જાયતે ।

भवति कृत्याना शरणं, भूताना जगती यथा ॥ ४५ ॥

ટીકા—'નચ્ચા' इत्यादि—

મેઘાવી=મર્યાદાવર્તી શિષ્ય, જ્ઞાત્વા=અનન્તરોક્ત સર્વમધ્યયનાર્થમવગમ્ય, નમતિ=નમ્રીભવતિ વિનયવાન ભવતીત્યર્થઃ, સ્વર્ત્તવ્યરૂપ પ્રતિ સાદરમુદ્યતો ભવતીતિ યાવત્ । વિનયસ્ય ફલમાહ—'લોએ' इत्यादि । લોકે તસ્ય કીર્તિઃ— રીતિ કે માફિક (કિચ્ચાઈ કુવ્વઈ—કૃત્યાનિ કરોતિ) ઉન સવ કાર્યો કો સુસપાદિત કરતા હૈ । ગુરુ મહારાજ કે કાર્યો મે કમી મી આલસ્ય નહીં કરના ચાહિયે પ્રત્યુત પ્રસન્નચિત્ત સે જો કુઝ મી કરને કો કહા જાયવહ શીઘ્ર હી કર દેના ચાહિયે ॥ ૪૪ ॥

અથ અધ્યયન કે અર્થ કા ઉપસહાર કરતે હુએ સૂત્રકાર કહતે હૈ— 'નચ્ચા' इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(મેઘાવી-મેઘાવી) મર્યાદાવર્તી શિષ્ય (નચ્ચા-જ્ઞાત્વા) અનન્તરોક્ત ઇસ સમસ્ત અધ્યયન કે અર્થ કો જાનકર (નમઁ-નમતિ) અવશ્ય વિનયી હોતા હૈ । અર્થાત્ અપને કર્તવ્ય કો નિભાને કે લિયે સાદર ઉચત હો જાતા હૈ । (સે લોએ કિત્તી જાયએ—તસ્ય લોકે કીર્તિ

કરોતિ તે બધા કામો સારીરીતે કરતો રહે છે ગુરુ મહારાજના કામોમા કદી પણ આગસ શિષ્યે ન કરવી બેઠએ જે ઘઈ કરવાનું કહેવામા આવે તે પ્રસન્ન ચિત્તે શીઘ્ર કરી દેવું બેઠએ ॥ ૪૪ ॥

હવે અધ્યયનના અર્થને ઉપસહાર કરતા સૂત્રકાર કહે છે—નચ્ચા इत्यादि—

અન્વયાર્થ—મેઘાવી-મેઘાવીમર્યાદાવર્તી શિષ્ય નચ્ચા-જ્ઞાત્વા અનન્તરોક્ત આ સમસ્ત અધ્યયનના અર્થને બાણીને નમઁ-નમતિ અવશ્ય વિનયી બને છે અર્થાત્ પોતાના કર્તવ્યને નિભાવવા માટે સાદર ઉદ્યત રહે છે સે લોએ કિત્તિ,

‘અનેન સફલીકૃત જન્મ, ઢિન્ન ચ દુઃષ્ટેય કર્મવન્ધન નિસ્તીર્ણથ દુસ્તરઃ સસાર-સાગરઃ’ इत्यादिरूपा, जायते=मादुर्भवति, अपि च-स कृत्याना=आचार्याणा शरणम्=आश्रयो भवति, यथा जगती=पृथिवी, भूताना=प्राणिना शरणम्=आधारो ऽस्ति वदत ॥ ४५ ॥

મૂલમ્—પુજ્ઞાં જર્સં પસીયતિ, સવુદ્ધા પુર્વસથુયા ।

પસન્નાં લાભઈંસંતિ, વિઝંલં ઈદ્રિય સુર્યમ્ ॥૪૬॥

ઝાયા—પૂજ્યા यस्य प्रसीदन्ति, सवुद्धा पूर्वसस्तुताः ।

પ્રસન્ના લાભયિપ્યન્તિ, વિપુલમ્ આર્થિક શ્રુતમ્ ॥ ૪૬ ॥

ટીકા—‘પુજ્ઞા’ इत्यादि—

સવુદ્ધાઃ=સમ્યગ્જ્ઞાનવન્તઃ, પૂર્વસસ્તુતાઃ=પૂર્વ સમ્યક્ પ્રકારેણ સ્તુતા, શ્રુતદા-

जायते) जो साधु अपने कर्तव्य को निभाता है उसका उसे यह फल मिलता है कि उसकी कीर्ति इस लोक में फैल जाती है । लोग कहने लग जाते हैं कि इसने अपने जन्म को सफल बना लिया है । दुःष्टेय कर्मवन्धन इसने छेद डाला है । दुस्तर ससार सागर इसने पार कर लिया है । (जहा-यथा) जैसे-(जगई-जगती) पृथिवी (भूयाण सरण हवइ-भूताना शरण भवति) प्राणियों के लिये आधारभूत होती है, इसी तरह वह शिष्य भी (किच्चाण सरण हवइ-कृत्याना शरण भवति) अपने आचार्य महाराज का आधार बन जाता है ॥ ४५ ॥

‘પુજ્ઞા’ इत्यादि ।

અન્વયાર્ય—(સવુદ્ધા-સવુદ્ધા) પહિલે-શ્રુતદાન કે પહિલે હી વિનય-

लोके कीर्ति जायते जे साधु पोताना कर्तव्यने निभावे छे अने तेनु अे क्षण भणे छे के, तेमनी किर्ती आ बोझभा इलाध नय छे, बोझा कडेवा लागे छे के, आबे पोताना जन्मने सक्षण बनावा लीधे छे ठमना बंधनने अबे तोड़ी नाप्पा छे, दुस्तर ससार सागर अबे पार कर लीधे छे जहा-यथा नेम-जगई-जगती पृथ्वी भूयाण सरण हवइ-भूतामा शरण भवति प्राणीओने भाटे आधारभूत होय छे, अबे रीते ते शिष्य पणु पोताना आचार्य महाराजने आश्रय अनी नय छे ॥ ४५ ॥

પુજ્ઞા-इत्यादि—

અન્વયાર્ય—સવુદ્ધા-સવુદ્ધા પહેલા શ્રુતદાનના પહેલા-વિનયશુભુથી

ભવદ્ભિઃ પ્રલપ્યતે?' इति। यथोपदिष्टम्=उपदिष्टमनतिक्रम्य सर्वमुपदिष्ट कार्यं, सुकृत
=सुष्ठु कृत, यथा स्यात्, तथा कार्याणि=सर्वाणि गुरुकार्याणि, सदा=सर्वकाल,
करोति=संपादयति। गुरुकार्येणालस्य न विधेय प्रसन्नभावेन तदेव कार्यं सत्त्वं
करणीयमिति भावः ॥ ४४ ॥

अध्ययनार्थमुपसहरन्नाह—

મૂલમ્—નચ્ચા નમઁ મેઠાવી, લોએ કિંતી સે' જાયંણ ।

हवई किर्च्चाण सरणं, भूयाँण जगई जहाँ ॥४५॥

છાયા—જાત્વા નમતિ મેઠાવી, લોકે કીર્તિસ્તસ્ય જાયતે ।

भवति कृत्याना शरणं, भूताना जगती यथा ॥ ४५ ॥

टीका—‘नच्चा’ इत्यादि—

મેઠાવી=મર્યાદાવર્તી શિષ્ય, જાત્વા=અનન્તરોક્ત સર્વમધ્યયનાર્થમવગમ્ય,
નમતિ=નમ્રીભવતિ વિનયવાન્ ભવતીત્યર્થઃ, સ્વર્કર્તવ્યકરણ પ્રતિ સાદરમુદ્યતો
ભવતીતિ યાવત્ । વિનયસ્ય ફલમાહ—‘લોએ’ ઇત્યાદિ । લોકે તસ્ય કીર્તિઃ—
રીતિ કે માફિક (કિર્ચ્ચાઈ કુવ્વઈ—કૃત્યાનિ કરોતિ) ઉન સવ કાર્યો કો
સુસપાદિત કરતા હૈ । ગુરુ મહારાજ કે કાર્યો મે કમી મી આલસ્ય નહીં
કરના ચાહિયે પ્રત્યુત પ્રસન્નચિત્ત સે જો કુઝ મી કરને કો કહા જાયવહ
શીઘ્ર હી કર દેના ચાહિયે ॥ ૪૪ ॥

अब अध्ययन के अर्थ का उपसहार करते हुए सूत्रकार कहते हैं—
‘नच्चा’ इत्यादि।

અન્વયાર્થ—(મેઠાવી-મેઠાવી) મર્યાદાવર્તી શિષ્ય (નચ્ચા-જાત્વા)
અનન્તરોક્ત હસ સમસ્ત અધ્યયન કે અર્થ કો જાનકર (નમઁ-નમતિ)
અવશ્ય વિનયી હોતા હૈ । અર્થાત્ અપને કર્તવ્ય કો નિભાને કે લિયે
સાદર ઉદ્યત હો જાતા હૈ । (સે લોએ કિત્તી જાયં-તસ્ય લોકે કીર્તિ.

કરોતિ તે બધા કામો સારીરીતે કરતો રહે છે ગુરુ મહારાજના કામોમા કદી
પણ આગસ શિષ્યે ન કરવી બેઠ્યો બે કાઈ કરવાનું કહેવામા આવે તે
પ્રસન્ન ચિત્તે શીઘ્ર કરી દેવું બેઠ્યો ॥ ૪૪ ॥

હવે અધ્યયનના અર્થને ઉપસહાર કરતા સૂત્રકાર કહે છે—નચ્ચા ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—મેઠાવી-મેઠાવીમર્યાદાવર્તી શિષ્ય નચ્ચા-જાત્વા અનન્તરોક્ત આ
સમસ્ત અધ્યયનના અર્થને બાણીને નમઁ-નમતિ અવશ્ય વિનયી બને છે અર્થાત્
પોતાના કર્તવ્યને નિભાવવા માટે સાદર ઉદ્યત રહે છે સે લોએ કિત્તિ જાયં-તસ્ય

‘એને સફલીકૃત જન્મ, ઊન્ન ચ દુઃશેય કર્મવન્ધન નિસ્તીર્ણથ દુસ્તરઃ સસાર-સાગરઃ’ ઇત્યાદિરૂપા, જાયતે=પ્રાદુર્ભવતિ, ઝપિ ચ-સ કૃત્યાના=આચાર્યાના શરણમ્=આશ્રયો ભવતિ, યથા જગતી=પૃથિવી, ભૂતાના=પ્રાણિના શરણમ્=આધારો ઽસ્તિ તદ્વત્ ॥ ૪૫ ॥

મૂલમ્—પુજ્ઞા જર્સ પંસીયતિ, સવુદ્ધા પુવ્વંસથુયા ।

પસન્ના લાભઈસંતિ, વિઝંલ ઈટ્ટિય સુર્યમ્ ॥૪૬॥

ઝાયા—પૂજ્યા યસ્ય પ્રસીદન્તિ, સવુદ્ધા પૂર્વસસ્તુતાઃ ।

પસન્ના લાભયિપ્યન્તિ, વિપુલમ્ ઝાર્થિક શ્રુતમ્ ॥ ૪૬ ॥

ટીકા—‘પુજ્ઞા’ ઇત્યાદિ—

સવુદ્ધાઃ=સમ્યગ્જ્ઞાનવન્નઃ, પૂર્વસસ્તુતાઃ=પૂર્વ સમ્યક્ પ્રકારેણ સ્તુતા, શ્રુતદા-

જાયતે) જો સાધુ અપને કર્તવ્ય કો નિભાતા હૈં ઉસકા ઉસે યહ ફલ મિલતા હૈં કિ ઉસકી કીર્તિ ઇસ લોક મે ફેલ જાતી હૈં । લોગ કહને લગ જાતે હૈં કિ ઇસને અપને જન્મ કો સફલ યના લિયા હૈં । દુઃશેય કર્મવન્ધન ઇસને છેદ ઢાલા હૈં । દુસ્તર સસાર સાગર ઇસને પાર કર લિયા હૈં । (જહા-યથા) જૈસે-(જગઈ-જગતી) પૃથિવી (ભૂયાણ સરણ હવઈ-ભૂતાના શરણં ભવતિ) પ્રાણિયો કે લિયે આધારભૂત હોતી હૈં, ઇસી તરહ વહ શિષ્ય મી (કિચ્ચાણ સરણ હવઈ-કૃત્યાના શરણ ભવતિ) અપને આચાર્ય મહારાજ કા આધાર વન જાતા હૈં ॥ ૪૫ ॥

‘પુજ્ઞા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(સવુદ્ધા-સવુદ્ધા) પહિલે-શ્રુતદાન કે પહિલે હી વિનય-

લોકે કીર્તિ જાયતે જે સાધુ પોતાના કર્તવ્યને નિભાવે છે એને તેનું એ ફળ મળે છે કે, તેમની ડિર્તી આ લોકમાં ફેલાઈ જાય છે, લોકો કહેવા લાગે છે કે, આણે પોતાના જન્મને સફળ બનાવી લીધો છે ડર્મના બધનને એણે તોડી નાખ્યા છે, દુસ્તર સસાર સાગર એણે પાર કરી લીધો છે જહા-યથા જેમ-જગઈ-જગતી પૃથ્વી ભૂયાણ સરણ હવઈ-ભૂતાના શરણ ભવતિ પ્રાણીઓને માટે આધારભૂત હોય છે, એજ રીતે તે શિષ્ય પણ પોતાના આચાર્ય મહારાજને આશ્રય બની જાય છે ॥ ૪૫ ॥

પુજ્ઞા-ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—સવુદ્ધા-સવુદ્ધા પહેલા શ્રુતદાનના પહેલા-વિનયશુભધી

કાર્યે રુચિરિચ્છા યસ્ય સ મનોરુચિઃ-ગુરુમનોઽનુગતીં ન તુ સ્વેચ્છાચારી તિષ્ઠતિ= આસ્તે તથા-તપઃસમાચારીસમાધિસમૃતઃ-તપસોઽનશનાદેર્દ્વાદશવિધસ્ય સમાચારી ચ સમાધિશ્ચ તપઃસમાચારીસમાધી, તામ્યા સંવૃતઃ=નિરુદ્ધાસ્રયઃ, પચ્ચ ત્રતાનિ=પ્રાણાતિપાતવિરમણાદીનિ પચ્ચમહાત્રતાનિ પાલયિત્વા=નિરતિચાર સમારાધ્ય મહાધુતિઃ=મહતી ધુતિ યસ્ય સ મહાધુતિઃ=તપસ્તેજઃસમન્વિતઃ, તેજોલેશ્યાપુલાકલઃ=યાદિ સહિતો ભવતીત્યર્થ ॥ ૪૭ ॥

કાર્ય કો સપાદન કરને કી જિસકી ઇચ્છા બની રહતી હૈ-ગુરુ મહારાજ કી ઇચ્છાનુસાર ચલને વાલા, સ્વેચ્છાચારી નહીં। ઇવ (તવોસમાચારિસમાહિસવુઢે-તપઃસમાચારીસમાધિસમૃતઃ) અનશન આદિ બારહ પ્રકાર કે તપ કે અનુષ્ઠાન સે, તથા ચિત્તકી શુદ્ધિરૂપ સમાધિ સે જિસને આસ્રવ કે દ્વારકો નિરુદ્ધ કર દિયા હૈ (પચવયાઙ પાલિયા-પચત્રતાનિ પાલયિત્વા) પાચ પ્રાણાતિપાતવિરમણ આદિ મહાવ્રતોં કા નિરતિચાર પાલન કરકે (મહજ્જુઈ ચિદ્ઠઈ-મહાધુતિ તિષ્ઠતિ) તપસ્તેજ સે સમન્વિત હોતા હુઆ તેજોલેશ્યા એવપુલાકલબ્ધિ આદિ સે સહિત હોતા હૈ।

ભાવાર્થ-ગુરુ મહારાજ કે પ્રસાદ સે જિસને શ્રુતજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર લિયા હૈ એસા શિષ્ય શાસ્ત્રસમત અર્થ મેં વિગતસશયહોકર જનતા દ્વારા પ્રસશનીયજ્ઞાનવાલા માના જાતા હૈ। ઉસકે વચન કો જનતા નિસ્સદેહ અગીકાર કર લેનેમેં નિસ્સકોચિત હો જાતી હૈ। ઉસકી વિનયાદિ

પોતાના શુરુ મહારાજના મનોનુકૂળ ઠાઈ સ પાદન કરવાની ઇચ્છા બની બની રહે છે એવા શુરુ મહારાજની ઇચ્છાનુસાર ચાલવાવાળા સ્વેચ્છાચારી નહિ એવા શિષ્ય કે જેણે તવોસમાચારિસમાહિસવુઢે-તપ સમાચારીસમાધિસમૃત અનશન આદિ બાર પ્રકારનાતપના અનુષ્ઠાનથી તથા ચિત્તની શુદ્ધિરૂપ સમાધીથી જેણે આશ્રવના દ્વારને નિરુદ્ધ કરી દીધા છે, પચવયાઙ પાલિયા-પચત્રતાનિ પાલયિત્વા પચ પ્રણાતિપાત વિરમણ આદિ મહાવ્રતોને નિરતિચાર પાલન કરી મહજ્જુઈ ચિદ્ઠઈ-મહાધુતિ તિષ્ઠતિ તપસ્તેજથી સમન્વિત થઈ તેણે લેશ્યા એવ પુલાકલબ્ધિ આદિથી સહિત બને છે

ભાવાર્થ-શુરુ મહારાજના પ્રસાદથી શ્રુતજ્ઞાન જેણે પ્રાપ્ત કરી લીધું છે એવા શિષ્ય શાસ્ત્રીય સમત અર્થમા વિગતસશય બનીને જનતા દ્વારા પ્રસશનીય જ્ઞાનવાળા માનવામા આવે છે એવા વચનને જનતા નિ સદેહ અગીકાર કરવામા સકોચરહિત બની બાય છે એની ક્રિયા-સપત્તિથી શુરુ મહારાજ

મૂલમ્—સં દેવગધર્વમણુસ્સપૂઙ્ગ, ચર્દંતુ દેહં મલપકપૂઙ્ગ ।
સિદ્ધે વા હર્વઙ્ગ સાસં, દેવે'વા અપ્પરં મહિદ્ધિં એત્તિં વેમિ' ॥૪૮॥

[સ સિદ્ધ એ વા દ્રવ્ય એ સાસં, સુરેય વા અપ્પર એ મહિદ્ધિ એ-ત્તિ એમ]

॥ ઉત્તરજ્ઞયણસ્સ પઢમજ્ઞયણ સમત્ત ॥

ત્રયા—સ દેવ ગન્ધર્વમણુપ્યપૂજિતઃ, ત્યક્ત્વા દેહ મત્રપદ્મપૂતિકમ્ ।
સિદ્ધો વા ભવતિ શાશ્વતઃ, દેવો વા અલ્પરજા મહર્દિક્ક ઇતિ વ્રવીમિ ॥૪૮॥

[સ સિદ્ધો ગા ભવતિ ચ શાશ્વતઃ, સુરશ્ર ગા અલ્પરજા મહર્દિક્કઃ-ઇતિ વ્રવીમિ]

ટીકા—' સ દેવગધર્વ૦ ' ઇત્યાદિ—

સ.=પૂર્વોક્તલક્ષણવિશિષ્ટો વિનયવાન શિષ્યઃ, ઇહ લોકે દેવગન્ધર્વમણુપ્ય-
પૂજિતઃ=દેવૈઃ=વૈમાનિક જ્યોતિષ્કૈઃ, ગન્ધર્વઃ-ગન્ધર્વનિકાયો-પલક્ષિતૈર્વ્યન્તરભ-
વનપતિભિઃ, મણુપ્યૈઃ=ચક્રવર્ત્યાદિભિ પૂજિત સમાનિતો ભવતિ । યથા મલપદ્મપૂ-
તિકમ્=મલ=વિષ્ણુનાદિક, તદેવ પદ્મઃ=રુદ્રમસ્તેન પૂતિકમ્=દુર્ગન્ધિયુક્તદેહમ્=ઔદારિક

ક્રિયાસપત્તિ સે ગુરુ મહારાજ ઉસ પર સદા પ્રસન્ન રહા કરતે હેં । દ્વાદશ
પ્રકાર કી તપસ્યા સે વહ કર્મો કે આસ્રવ કો રોકને વાલા હો જાતા હૈ ।
પાચ મહાવ્રતો કી આરાધના સે ઉસકા આત્મિક વળ વિશિષ્ટ હોકર
ઉસકો તપસ્તેજ કી લબ્ધિ સે સપન્ન બના દેતા હૈ ॥ ૪૭ ॥

‘સદેવ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(સ-સઃ) પૂર્વોક્ત લક્ષણોં સે વિશિષ્ટ વિનયશાલી શિષ્ય
(દેવગધર્વમણુસ્સપૂઙ્ગ-દેવગધર્વમણુપ્યપૂજિતઃ) દેવ વૈમાનિક જ્યોતિષ્ક
દેવોં સે ગધર્વ-ગધર્વનિકાય સે ઉપલક્ષિત વ્યન્તર દેવોં સે, એવ ભવનપતિ-
દેવોં સે, તથા મણુપ્યોં-ચક્રવર્તી આદિ સે પૂજિત હોતા હૈ । તથા (મલપ-

એના પર સદા પ્રસન્ન રહ્યા કરે છે બાર પ્રકારની તપસ્યાથી તે ડર્મના
આશ્રવને રોકનાર બની બાચ છે અને પાચ મહાવ્રતોની આરાધનાથી એનું
આત્મિક બલ વિશિષ્ટ બને છે અને આથી તેને તપસ્તેજની લબ્ધિ સપન્ન
બનાવે છે ॥ ૪૭ ॥

“સ દેવ ઇત્યાદિ—

અન્વયાર્થ—સ-સ પૂર્વોક્ત લક્ષણની વિશિષ્ટ વિનયશાળી શિષ્ય દેવ ગધર્વ
મણુસ્સપૂઙ્ગ-દેવ ગધર્વ મણુપ્ય પૂજિત દેવ-વૈમાનિક જ્યોતિષ્ક દેવો, ગ ધર્વ-ગ ધર્વ
નિકાયથી ઉપલક્ષિત વ્યન્તર દેવ એતે ભવનપતિ દેવો તથા મણુપ્યો-ચક્રવર્તી
આદિથી પૂજીત બને છે તથા મલપક પૂઙ્ગ દેહ ચર્દંતુ-મલપકપૂતિક દેહ ત્યક્ત્વા

મનુષ્યશરીર, ત્યક્ત્વા, શાશ્વતઃ=સર્વકાલાપરિવર્તી જન્મમરણરહિતઃ સિદ્ધો ભવતિ ।
 વા=અથવા, સાપ્તશેપકર્મા તુ જલપરજા.=અલ્પકર્મા મહર્દ્ધિકઃ=મહતી=દિવ્યા ઋદ્ધિઃ=
 વિમાનાદિસમ્પત્તિ, ઉપલક્ષણેન દિવ્યાનિ ધૃતિયશોર્ણવલ્લીયાદીનિ ચ યસ્ય સ
 મહર્દ્ધિકઃ, તત્=ધૃતિઃ-શરીરાભરણકાન્તિઃ, યશઃ=કીર્તિઃ, વર્ણઃ=શુભાદિઃ, વલ=
 શારીરિકપરાક્રમઃ, વીર્યમ્=આત્મવલ્લમ્, આદિપદેન-ઇતોઽન્યદપિ સગ્રાહ્યમ્, એભિઃ
 સપન્નાઃ, દેવો ભવતિ ।

કપૂર્ય દેહ ચૈત્તુ-મલપ્રકૃતિક દેહ ત્યક્ત્વા) શુક્રશોણિત સે જન્ય હસ
 ઔદારિક શરીર કા પરિત્યાગ કર (સાપ્ત સિદ્ધે હવઃ-શાશ્વતઃ સિદ્ધો
 વા ભવતિ) અનત કાલ તક સદા સિદ્ધિ સ્થાન મે રહને વાલા સિદ્ધ
 પરમાત્મા હો જાતા હૈ । (વા) અથવા યદિ વહ સિદ્ધ નહી બને તો
 (અપ્પરણમહિદ્ધિદેવ દેવે વા હવઃ-અલ્પરજાઃ મહર્દ્ધિકઃ દેવો વા ભવતિ)
 અલ્પકર્મા મહર્દ્ધિક દેવ હો જાતા હૈ ।

ભાવાર્થ — પૂર્વોક્તલક્ષણવિશિષ્ટ વિનીત શિષ્ય દેવાદિક દ્વારા
 પૂજ્ય હોતા હૈ, એવ હસ અપવિત્ર ઔદારિક શરીર કા પરિત્યાગ કર
 સિદ્ધ હો જાતા હૈ । યદિ કર્મ શેપ રહ જાય તો વહ મહાઋદ્ધિશાલી દેવ
 હોતા હૈ । યદા ઋદ્ધિસે ધૃતિ, યશ, વર્ણ, વલ, વીર્ય હન સબકા
 ગ્રહણ હુવા હૈ । વિમાન આદિ સપત્તિ કા નામ ઋદ્ધિ હૈ । શરીર એવ
 આભરણ કી કાન્તિ કા નામ ધૃતિ હૈ । કીર્તિ કા નામ યશ હૈ । શરીર
 કા જો શુકલ આદિ વર્ણ હૈ — ઉસકા નામ વર્ણ હૈ । શારીરિક
 પરાક્રમ કા નામ વલ એવ આત્મજન્ય શક્તિ કા નામ વીર્ય હૈ ।

શુક્ર શોણિત જન્ય આ ઔદારિક શરીરનો પરિત્યાગ કરી સાપ્ત સિદ્ધે હવઃ-
 શાશ્વત સિદ્ધો મરતિ અનન્તકાળ સુધી સદા સિદ્ધિ સ્થાનમા રહેવાવાળા સિદ્ધ
 પરમાત્મા બની જાય છે વા અથવા જો તે સિદ્ધ ન બને તો, અલ્પકર્મા મહ
 ર્દ્ધિક દેવ મની જાય છે

ભાવાર્થ—પૂર્વોક્ત લક્ષણવિશિષ્ટ વિનીત શિષ્ય દેવાદિક દ્વારા પૂજ્ય બને
 છે અને આ અપવિત્ર ઔદારિક શરીરનો પરિત્યાગ કરી કા તો સિદ્ધ બની
 જાય છે જો કર્મ શેપ રહી જાય તો તે મહાઋદ્ધિ શાળી દેવ બને છે ઋદ્ધિથી
 ધૃતિ, યશ, વર્ણ, બળ, વીર્ય, આ બધાનુ ગાથામા ગ્રહણ કરેલ છે, વિમાન
 આદિ સપત્તિનુ નામ ઋદ્ધિ છે શરીર અને આભરણની કાન્તિનુ નામ
 ધૃતિ છે, કીર્તિનુ નામ યશ છે શરીરનો જે શુકલ આદિ વર્ણ છે-દ્રવ્ય દેશ્યા
 છે-એનુ નામ વર્ણ છે શારીરિક પ્રકરમનુ નામ બળ છે અને/

इति शब्दः समाप्तिरोधकः, अथवा 'इति' एवम्-अमुना प्रकारेण एतद्
विनयश्रुताख्यमध्ययनं त्रीमि यथा भगवता कथितं तथा कथयामि न तु स्वबुद्ध्या
परिकल्प्य किंचिद् ब्रवीमीत्यर्थः ॥ ४८ ॥

इति श्रीविश्वविरयात्-जगद्गुरु-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषा-
कलितललितकलापालापक-प्रति-शुद्धगद्यपद्यनैः-ग्रन्थनिर्माय-
करादिमानमर्दक-श्रीशाहजपति-कोल्हापुरराजप्रदत्त-
“ जैनशास्त्राचार्य ”-पदभूषित-कोल्हापुर-राजगुरु-
नालप्रह्लादचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्य-
श्रीधासीलालप्रतिविरचिताया श्रीमदुत्तराध्ययन-
सूत्रस्य प्रियदर्शिन्पारयाया व्याख्याया
विनयसमाधिनामक प्रथममध्ययन
संपूर्णम् ॥ १ ॥

(‘તિવેમિ’-इति ब्रवीमि) यह पद अध्ययनकी समाप्ति का सूचक है,
इसका यह अर्थ है कि-श्री सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामी से कहते हैं कि
हे जम्बू ! यह विनयश्रुत नाम का अध्ययन जैसा भगवान से सुना है
उसी तरह का मैंने कहा है । इसमें अपनी बुद्धि से कल्पित कुछ
नहीं कहा गया है ॥ ४८ ॥

विनयश्रुतनामक प्रथम अध्ययन सम्पूर्ण ॥ १ ॥

શક્તિનું નામ વીર્ય છે “તિવેમિ” ‘इति ब्रवीमि’ આ પદ અધ્યયનની
સમાપ્તિનું સૂચક છે તેનો અર્થ આ છે કે-શ્રી સુધર્માસ્વામી જંબૂસ્વામીને
કહે છે કે હે જંબૂ ! આ વિનયશ્રુત નામનું અધ્યયન જેવું ભગવાનથી સાંભળ્યું
છે તેજ પ્રકારે મેં કહ્યું છે આમા પોતાની બુદ્ધિથી કલ્પિત કાંઈ નથી કહ્યું ॥ ૪૮ ॥
॥ આ વિનયશ્રુત નામનું પ્રથમ અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥ ૧ ॥

દ્વિતીયાધ્યયનમ્ ।

વિનયશ્રુતાભ્ય પ્રથમમધ્યયન વર્ણિતમ્, હદાનીં દ્વિતીયમધ્યયન પ્રારમ્ભ્યતે ।
અસ્ય ચાયમભિસમ્બધઃ—હદાનન્તરાધ્યયને વિનયઃ સપ્તિસ્તર વર્ણિતઃ, સ ચાનુકૂલમ-
તિકૂલપરીપદ્ધત્યનશીલૈરેવ કર્તુમશ્ક્યતે ઇતિ દ્વિતીય પરીપદ્ધત્યમધ્યયનપ્રારમ્ભ્યતે—

યદ્વા—વિનયારાધનાઃ પ્રાયઃ પરીપદ્ધત્યો ભવન્ત્યેવેતિ દ્વિતીય પરીપદ્ધત્ય-
મધ્યયન પ્રારમ્ભ્યતે, તસ્યેદમાદ્ય સૂત્રમ્—

મૂલમ્—સુય મે આઠસ । તેણ ભગવયા એવમકલાય—હહ
ખલુ વાવીસ પરીસહા સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણ કાસવેણં
પવેદ્યા, જે ભિક્ષુ સોઠ્ઠા નઠ્ઠા જિઠ્ઠા અભિભૂય ભિક્ષા-
યરિયાણ પરિવ્વયતો પુદ્ધો નો વિનિહન્નેજ્જા ॥૧॥

છાયા—શ્રુત મે આયુષ્મન્ । તેન ભગવતા એવાખ્યાતમ્—હહ ધ્રુવ દ્વાવિંશતિ
પરીપદ્ધત્યઃ શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ કાસ્યપેન પવેદિતા, ચાન્ મિહુઃ શ્રુત્વા
જ્ઞાત્વા જિત્વા અભિભૂય મિહ્નાચર્યાયા પરિવ્વયન્ સ્પૃષ્ઠો નો વિનિહન્નેત ॥૧॥

દ્વિતીય અધ્યયન ।

વિનયશ્રુત નામ કે પ્રથમ અધ્યયન કા વર્ણન હુવા, અબ સૂત્રકાર
દ્વિતીય અધ્યયન કા વર્ણન કરતે હૈં । પ્રથમ અધ્યયન કે સાથ હસકા
સબધ હસ પ્રકાર હૈ—પ્રથમ અધ્યયન મે વિસ્તારપૂર્વક વિનયધર્મ કા
વર્ણન કરને મેં આયા હૈ । ડસ વિનયધર્મ કી આરાધના પરીપદ્ધત્યો કો
જીતને વાલા હી કર સકતા હૈ, ઓર વિનયશીલ કો પ્રાયઃ પરીપદ્ધત્ય
ઉત્પન્ન હોતે હી હૈં હસલિણ અબ પરીપદ્ધત્યધ્યયન કહતે હૈં જિસકા યહ
પ્રથમસૂત્ર હૈ—“સુયમે” ઇત્યાદિ ।

ખીજી અધ્યયન

વિનય શ્રુત નામના પ્રથમ અધ્યયનનુ વર્ણન પુર થયુ હવે સૂત્રકાર
ખીજી અધ્યયનનુ વર્ણન કરે છે પ્રથમ અધ્યયનની સાથે એનો સબધ આ
પ્રકારનો છે પ્રથમ અધ્યયનમા વિસ્તાર પૂર્વક વિનય ધર્મનુ વર્ણન કરવામા
આવેલ છે તે વિનય ધર્મની આરાધના પરિપદ્ધત્યને જીતવાવાળા જ કરી શકે છે
અને વિનયશીલને પરિપદ્ધત્ય ધણે ભાગે ઉત્પન્ન થાય જ છે, આ માટે હવે “પરિ-
પદ્ધત્યધ્યયન” કહેવામા આવે છે જેનુ આ પ્રથમ સૂત્ર છે સુયમે ।

ટીકા—શ્રીસુધર્મા સ્વામી શ્રીજમ્બૂસ્વામિન પ્રતિ કથયતિ—‘સુય મે આડસ!’
 इत्यादि । हे आयुष्मन् ! भगवता=ज्ञानादियुक्तेन, तेन=तीर्थंकरेण, एवम्=वक्ष्यमा-
 णप्रकारेण, यत् आख्यात=सरलजीवभाषापरिणामिन्या भाषया कथितम्, उक्तञ्च-

देवा दैवीं नरा नारीं, शरराश्चापि श्मारीम् ।

तिर्यञ्चोऽपि हि तैरर्थो, मेनिरे भगवद्विस्म ॥ १ ॥

તત્, મે=મયા, શ્રુતમ્ । ભગવત્કથિતમેવાર્થ તવાગ્રે વર્ણયામીતિ ભાવઃ । અસ્ય
 सविस्तर व्याख्यान जिज्ञासुभिराचाराद्रमूनस्य मत्कृताचारचिन्तामणिटीकाया
 द्रष्टव्यम् । यद्वा—‘आडसतेण’ इत्येक पद, ‘मया’ इत्यस्य विशेषणम् ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામી સે કરતે હૈ—(આડસ-આયુષ્મન્)
 कि हे आयुष्मन् ! जम्बू ! (तेण भगवया एवमस्त्राय-तेन भगवता
 एव आख्यातम्) ज्ञानादि गुणों से युक्त उन तीर्थंकर भगवान् श्री महा-
 वीर स्वामी ने वक्ष्यमाण प्रकार से कहा है वह (मे सुय-मया श्रुतम्)
 मैंने सुना है वही मैं कहता हूँ । प्रभु की भाषा सर्वभाषामय होती है,
 कहा भी है—“ देवा दैवी ” इत्यादि ।

પ્રભુ કી વાણીકો દેવ, મનુષ્ય, આર્ય, અનાર્ય, તિર્યંચ, સમી અપની
 अपनी भाषा में समझते हैं ।

इस सूत्र का विस्तृत विवेचन आचाराग सूत्र की आचारचिन्तामणि
 ટીકા મે કિયા ગયા હૈ, ઇસલિએ જિજ્ઞાસુ કો વહા સે દેલ લેના ચાહિયે ।
 “આડસ તેણ” ઇસ પદ કી સસ્કૃત છાયા “આયુષ્મન્ તેન” એસી ન

શ્રી સુધર્માસ્વામી, શ્રી જમ્બૂસ્વામીને કહે છે કે આડસ-આયુષ્મન્ ‘હે
 आयुष्मन् जम्बू ! तेण भगवया एवमस्त्राय-तेन भगवता एव आख्यातम् ज्ञानादि
 शुद्धाधी युक्त एवा तीर्थं कर भगवान् श्री महावीर स्वामीએ વક્ષ્યમાણ પ્રકાર
 રથી કહ્યું છે મે સુય-મયા શ્રુતમ્-તે મે સાંભળ્યું છે એ હું ઠહું છું પ્રભુની
 भाषा सर्वभाषामय होय છે કહ્યું પણ છે—દેવા દૈવી ઇત્યાદિ

પ્રભુની વાણીને દેવ, મનુષ્ય, આર્ય, અનાર્ય, તિર્યંચ, સઘળા પોત પોતાની
 भाषामा समझे છે

આ સૂત્રનું વિસ્તૃત વિવેચન આચારાગસૂત્રની આચારચિન્તામણી ટીકામાં
 કહેલ છે માટે જિજ્ઞાસુએ ત્યાંથી બેઠ લેવું બેઠએ “આડસ તેણ” એ
 પદની સસ્કૃત છાયા “આયુષ્મન્ તેન” એવી ન થતા આડસતેણ” “આવસતા”

મનુષ્યશરીર, ત્યક્ત્વા, શાશ્વતઃ=મર્મકાલાનુસારી જન્મગરણરહિતઃ મિત્રો ભવતિ ।
 વા=અથવા, સામશેષકર્મા તુ અલ્પરજાઃ=અલ્પકર્મા મહર્દ્ધિકઃ=મહતી=દિવ્યા ઋદ્ધિઃ=
 વિમાનાદિસમ્પત્, ઉપલક્ષણેન દિવ્યાનિ ધૃતિયશોર્ણવલ્લીયાંદીનિ ચ યસ્ય સ
 મહર્દ્ધિકઃ, તત્=ધૃતિઃ-શરીરાભરણકાન્તિઃ, યશઃ=કીર્તિઃ, વર્ણઃ=શુભાદિઃ, બલ=
 શારીરિકપરાક્રમઃ, વીર્યમ્=આત્મવલ્લમ્, આદિપદેન-ઉત્તોઽન્યદપિ સગ્રાહ્યમ્, ણ્મિઃ
 સપત્નઃ, દેવો ભવતિ ।

કપૂર્ય દેહ ચહત્તુ-મલપ્રકૃતિક દેહ ત્યક્ત્વા) શુભશોણિત સે જન્ય ઇસ
 ઔદારિક શરીર કા પરિત્યાગ કર (સાસન સિદ્ધે દ્વચ-શાશ્વતઃ સિદ્ધો
 વા ભવતિ) અનંત કાલ તક સદા સિદ્ધિ સ્થાન મે રહને વાલા સિદ્ધ
 પરમાત્મા હો જાતા હૈ । (વા) અગા યદિ વહ સિદ્ધ નહી વને તો
 (અપ્પરણમહિદ્ધિદેવ દેવે વા દ્વચ-અત્પરજાઃ મહર્દ્ધિકઃ દેવો વા ભવતિ)
 અલ્પકર્મા મહર્દ્ધિક દેવ હો જાતા હૈ ।

ભાવાર્થ — પૂર્વોક્તલક્ષણવિશિષ્ટ વિનીત શિષ્ય દેવાદિક દ્વારા
 પૂજ્ય હોતા હૈ, એવ ઇસ અપવિત્ર ઔદારિક શરીર કા પરિત્યાગ કા
 સિદ્ધ હો જાતા હૈ । યદિ કર્મ ઝોપ રહ જાય તો વહ મહાઋદ્ધિશાલી દેવ
 હોતા હૈ । યદા ઋદ્ધિસે ધૃતિ, યશ, વર્ણ, બલ, વીર્ય ઇન સબકા
 ગ્રહણ હુવા હૈ । વિમાન આદિ સપત્તિ કા નામ ઋદ્ધિ હૈ । શરીર એવ
 આભરણ કી કાન્તિ કા નામ ધૃતિ હૈ । કીર્તિ કા નામ યશ હૈ । શરીર
 કા જો શુભલ આદિ વર્ણ હૈ — ઉસકા નામ વર્ણ હૈ । શારીરિક
 પરાક્રમ કા નામ બલ એવ આત્મજન્ય શક્તિ કા નામ વીર્ય હૈ ।

શુક શોણિત જન્ય આ ઔદારિક શરીરનો પરિત્યાગ કરી સાસન સિદ્ધે દ્વચ-
 શાશ્વત સિદ્ધો ભવતિ અનંતકાળ સુધી સદા સિદ્ધિ સ્થાનમા રહેવાવાળા સિદ્ધ
 પરમાત્મા બની જાય છે વા અથવા જો તે સિદ્ધ ન બને તો, અલ્પકર્મા મહ
 ર્દ્ધિક દેવ બની જાય છે

ભાવાર્થ—પૂર્વોક્ત લક્ષણવિશિષ્ટ વિનીત શિષ્ય દેવાદિક દ્વારા પૂજ્ય બને
 છે અને આ અપવિત્ર ઔદારિક શરીરનો પરિત્યાગ કરી કા તો સિદ્ધ બની
 જાય છે જો કર્મ શેષ રહી જાય તો તે મહાઋદ્ધિ શાળી દેવ બને છે ઋદ્ધિથી
 ધૃતિ, યશ, વર્ણ, બળ, વીર્ય, આ બધાનુ ગાથામા ગ્રહણ કરેલ છે, વિમાન
 આદિ સપત્તિનું નામ ઋદ્ધિ છે શરીર અને આભરણની કાન્તિનું નામ
 ધૃતિ છે, કીર્તિનું નામ યશ છે શરીરનો જે શુભલ આદિ વર્ણ છે-દ્રવ્ય લેશ્યા
 છે-એનું નામ વર્ણ છે શારીરિક પ્રસન્નમનું નામ બળ છે

ટીકા—શ્રીસુધર્મા સ્વામી શ્રીજમ્બૂસ્વામિન પ્રતિ કથયતિ—‘સુય મે આડસ!’
 ઇત્યાદિ । હે આયુષ્મન્ ! ભગવતા=જ્ઞાનાદિયુક્તેન, તેન=તીર્થકરેણ, એમ્=વક્ષ્યમા-
 નપ્રકારેણ, યત્ આહ્યાત=સકલજીવભાષાપરિણામિન્યા ભાષયા કથિતમ્, ઉક્તશ્ચ=

દેવા દૈવીં નરા નારીં, શયરાશ્વાપિ શાસરીમ્ ।

તિર્યંચોઽપિ દિ તૈરશ્વોં, મેનિરે ભગવદ્દિશ્મ્ ॥ ૧ ॥

તત્, મે=મયા, શ્રુતમ્ । ભગવત્કથિતમેવાર્થં તવાગ્રે વર્ણયામીતિ ભાવઃ । અસ્ય
 સવિસ્તર વ્યાખ્યાન જિજ્ઞાસુભિરાચારાદ્વમ્સ્ય મત્કૃતાચારચિન્તામણિટીકાયા
 દ્રષ્યમ્ । યદ્વા—‘આડસતેણ’ ઇત્યેક પદ, ‘મયા’ ઇત્યસ્ય વિશેષણમ્ ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામી સે કહતે હૈ—(આડસ-આયુષ્મન્)
 કિ હે આયુષ્મન્ ! જમ્બૂ ! (તેણ ભગવચા એવમક્ષાય-તેન ભગવતા
 એવ આહ્યાતમ્) જ્ઞાનાદિ ગુણોં સે યુક્ત ડન તીર્થકર ભગવાન્ શ્રી મહા-
 વીર સ્વામી ને વક્ષ્યમાણ પ્રકાર સે કહા હૈ વહ (મે સુય-મયા શ્રુતમ્)
 મૈને સુના હૈ વહી મૈ કહતા હૈ । પ્રભુ કી ભાષા સર્વભાષામય હોતી હૈ,
 કહા ભી હૈ—‘દેવા દૈવી’ ઇત્યાદિ ।

પ્રભુ કી વાણી કો દેવ, મનુષ્ય, આર્ય, અનાર્ય, તિર્યંચ, સઘી અપની
 અપની ભાષા મે સમજતે હૈં ।

હસ સૂત્ર કા વિસ્તૃત વિવેચન આચારાગ સૂત્ર કી આચારચિન્તામણિ
 ટીકા મે કિયા ગયા હૈ, હસલિયે જિજ્ઞાસુ કો વહા સે દેલ લેના ચાહિયે ।
 “આડસ તેણ” હસ પદ કી સસ્કૃત છાયા “આયુષ્મન્ તેન” એસી ન

શ્રી સુધર્માસ્વામી, શ્રી જમ્બૂસ્વામીને કહે છે કે આડસ-આયુષ્મન્ ‘હે
 આયુષ્મન્ જમ્બૂ ! તેણ ભગવચા એવમક્ષાય-તેન ભગવતા એવ આહ્યાતમ્ જ્ઞાનાદિ
 ગુણોથી યુક્ત એવા તીર્થ કર ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીએ વક્ષ્યમાણ પ્રકાર-
 થી કહ્યું છે મે સુય-મયા શ્રુતમ્-તે મે સાહજ્ય છે એ હું કહું છું પ્રભુની
 ભાષા સર્વભાષામય હોય છે કહ્યું પણ છે—દેવા દૈવીં ઇત્યાદિ

પ્રભુની વાણીને દેવ, મનુષ્ય, આર્ય, અનાર્ય, તિર્યંચ, સઘળા પોત પોતાની
 ભાષામા સમજે છે

આ સૂત્રનું વિસ્તૃત વિવેચન આચારાગસૂત્રની આચારચિન્તામણી ટીકામા
 કરેલ છે માટે જિજ્ઞાસુએ ત્યાંથી ભેઈ લેવું ભેઈએ “આડસ તેણ” એ
 પદની સસ્કૃત છાયા “આયુષ્મન્ તેન” એવી ન થતા આડસતેણ” “આવસતા”

દ્વિતીયાધ્યયનમ્ ।

વિનયશ્રુતાલ્પ પ્રથમમધ્યયન ઋણિતમ્, હદાની દ્વિતીયમધ્યયન પ્રારમ્ભ્યતે ।
 અસ્ય ચાયમભિસમ્બન્ધઃ—હ્દાનન્તરાધ્યયને વિનયઃ સત્રિસ્તર ઋણિતઃ, સ ચાનુકૂલપ્ર
 તિકૂલપરીપદ્ધજયનશીલૈરેવ કર્તુ શક્યતે इति દ્વિતીય પરીપદ્ધારયમધ્યયનપ્રારમ્ભ્યતે—
 યદ્વા—વિનયારાધનાઃ પ્રાયઃ પરીપદ્ધમાજો ભવન્ત્યેવેતિ દ્વિતીય પરીપદ્ધાલ્પ
 મધ્યયન પ્રારમ્ભ્યતે, તસ્યેદમાય સૂત્રમ્—

મૂલમ્—સુય મે આડસ । તેણ ભગવયા એવમક્ષાય—ઇહ
 ચલ્લુ વાવીસ પરીસહા સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણ કાસવેણં
 પવેડયા, જે ભિક્ષૂ સોચ્ચા નચ્ચા જિચ્ચા અભિભૂય ભિક્ષા-
 યરિયાણ પરિઠ્ઠવયતો પુટ્ઠો નો વિનિહન્નેઝજા ॥૧॥

છાયા—શ્રુત મે આયુષ્મન્ ! તેન ભગવતા એવાખ્યાતમ્—ઇહ ચલ્લુ દ્વાવિંશતિ
 પરીપદ્ધાઃ શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ કાશ્યપેન પ્રવેદિતા, યાન્ મિશ્નુઃ શ્રુત્વા
 જ્ઞાત્વા જિત્વા અભિભૂય મિક્ષાચર્યાયા પરિવ્રજન્ સ્પૃષ્ઠો નો વિનિહન્યેત ॥૧॥

દ્વિતીય અધ્યયન ।

વિનયશ્રુત નામ કે પ્રથમ અધ્યયન કા વર્ણન હુવા, અવ સૂત્રકાર
 દ્વિતીય અધ્યયન કા વર્ણન કરતે હૈં । પ્રથમ અધ્યયન કે સાથે હસકા
 સબધ હસ પ્રકાર હૈ—પ્રથમ અધ્યયન મે વિસ્તારપૂર્વક વિનયધર્મ કા
 વર્ણન કરને મેં આયા હૈ । હસ વિનયધર્મ કી આરાધના પરીપદ્ધો કો
 જીતને વાલા હી કર સકતા હૈ, ઓર વિનયશીલ કો પ્રાયઃ પરીપદ્ધ
 ઉત્પન્ન હોતે હી હૈં હસલિણ અવ પરીપદ્ધાધ્યયન કહતે હૈં જિસકા યદ્
 પ્રથમસૂત્ર હૈ—“ સુયમે ” હત્યાદિ ।

ખીલ્લુ અધ્યયન

વિનય શ્રુત નામના પ્રથમ અધ્યયનનુ વર્ણન પુર થયુ હવે સૂત્રકાર
 ખીલ્લુ અધ્યયનનુ વર્ણન કરે છે પ્રથમ અધ્યયનની સાથે એનો સબધ આ
 પ્રકારનો છે પ્રથમ અધ્યયનમા વિસ્તાર પૂર્વક વિનય ધર્મનુ વર્ણન કરવામા
 આવેલ છે તે વિનય ધર્મની આરાધના પરિપદ્ધને જીતવાવાળા જ કરી શકે છે
 અને વિનયશીલને પરિપદ્ધ ઘણે ભાગે ઉત્પન્ન થાય જ છે, આ માટે હવે “ પરિ
 પદ્ધાધ્યયન ” કહેવામા આવે છે જેનુ આ પ્રથમ સૂત્ર છે સુયમે ૧

एव श्रीसुधर्मस्वामिना प्रोक्ते सति श्री जम्बूस्वामी पृच्छति—

मूलम्—कयरे ते खलु वावीस परीसहा समणेणं भगवया महावीरेण कासवेणं पवेइया जे भिक्खू सोच्चा नच्चा जिच्चा अभिभूय भिक्खायरियाए परिव्वयतो पुट्ठो नो विनिहन्नेज्जा ? ॥२॥

अथा—कतरे ते खलु द्वाविंशतिः परीपहाः श्रमणेन भगवता महावीरेण काश्यपेन प्रवेदिताः । यान् भिक्षुः श्रुत्वा ज्ञात्वा जित्वा अभिभूय भिक्षाचर्याया परिव्रजन् स्पृष्टो न विनिहन्येत ? ॥२॥

टीका—‘कयरे ते’ इत्यादि ।

कतरे=किं नाम कास्ते=अनन्तरसूत्रोक्ता खलु द्वाविंशतिः परीपहाः, अत्र खलु शब्दो वाक्यालंकारे, शेषपदानां व्याख्या पूर्ववत् ॥

तदा श्रीसुधर्मा स्वामी श्रीजम्बूस्वामिन प्रति प्राह—

मूलम्—इमे ते खलु वावीसं परीसहा समणेणं भगवया

इस तरह श्री सुधर्मास्वामिका कहने पर श्री जम्बू स्वामी पूछने लगे—‘कयरे’ इत्यादि ।

(कासवेणं) काश्यपगोत्री (समणेणं भगवया महावीरेण) श्रमण भगवान् महावीर स्वामी ने जिन २२ परिपहों का (पवेइया-प्रवेदिता) वर्णन किया है और जिनके सुनने आदि से भिक्षाचर्या में घूमता हुआ मुनि उन परिपहों से स्पृष्ट होने पर भी समयमार्ग से चलित नहीं होता है उन परिपहों के नाम क्या २ हैं ? ।

सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामी के २२ परिपहों के नामों को जानने विषयक प्रश्न का उत्तर देने के लिये कह रहे हैं कि हे जम्बू ! सुनो—

आ प्रभाषे श्री सुधर्मास्वामीञ्चे कळु त्यारे जम्बूस्वामी इरी पूछवा लाग्या कयरे धत्यादि

कासवेण काश्यपगोत्री “समणेणं भगवया महावीरेण” श्रमण भगवान् महावीर स्वामीञ्चे जे २२ परिपडोनु पवेइया-प्रवेदिता पणुन करेल छे अने जेना साल जवा आदिथी भिक्षाचर्याभा इरी रडेल मुनि जे परिपडोथी स्पृष्ट थया पछी पणु सयम मार्गथी चलित जनता नथी जे परिपडोना नाम क्या क्या छे ?

सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामीने २२ परिपडोना नामने जाणुवा अ जेना प्रश्नने उत्तर आपता कडे छे के, के जम्बू ! सालणे “इमे” धत्यादि ।

કદાચિત્ સ્પષ્ટઃ=પરીપહેરાકાન્તઃ સન્, ન વિનિહન્યેત=મોક્ષમાર્ગાત્ પ્રચ્યુતો ન ભવેદિત્યર્થઃ । ‘ભિક્ષુસ્વાયરિયાળ’ ઇત્યનેન ભિક્ષાટને પ્રાયઃ પરીપહા. પ્રાદુર્ભવન્તિ, ઇતિ સૂચિતમ્ ॥

નહી હોવે । “ભિક્ષુસ્વાયરિયાળ” હસસે યહ પ્રકટ હોતા હૈ કિ ભિક્ષુ કો ભિક્ષાટન કરતે સમય પ્રાય. પરીપહ ઉત્પન્ન હોતે હૈ ।

ભાવાર્થ—હસ સૂત્ર દ્વારા સુધર્માસ્વામી જમ્બૂસ્વામી કો સમક્ષાતે હુઅ યહ કહ રહે હૈ કિ હે જમ્બૂ ! મૈં હસ અધ્યયન મે ૨૨ પરીપહોં કે સબધ મે જો કુછ ભી વિવેચન કરૂંગા વહ સવ જૈસા મૈંને પ્રભુ વર્ધમાનસ્વામી કે મુખ સે સુના હૈ વૈસા હી કરૂંગા । મગવાન્ ને ગૈસ પરીપહ ફરમાયે હૈ—જો ભિક્ષુ હન પરીપહોં સે સ્વય પરાજિત ન હોફર હનકો જીતતા રહતા હૈ વહ મોક્ષમાર્ગ સે કબી ભી વિચલિત નહી હોતા હૈ । ભિક્ષાચર્યા કરતે સમય પરીપહોં કે આને કો અર્થાત્ ઉત્પન્ન હોને કી પ્રાયઃ અધિક સભાવના રહતી હૈ, અતઃ સાધુ કો ડનસે વિચલિત નહીં હોના ચાહિયે । પરીપહ સાધુ કો કસૌટી હૈ । હનકે દ્વારા કસા જાને પર જો સાધુ મોક્ષમાર્ગ સે ચલાયમાન નહી હોતા હૈ, એવ વીર્યોહ્લાસ પ્રકટ કર હનકા સામ્હના કરતા હૈ વહ કર્મોં કી નિર્જરા કરતા હુઆ અપના કલ્યાણ કરતા હૈ ॥

પદ્ધતી પ્રગટ થાય છે કે, ભિક્ષુને ભિક્ષાટન કરતી વખતે પ્રાય પરિપહ ઉત્પન્ન થાય છે

ભાવાર્થ—આ સૂત્ર દ્વારા સુધર્માસ્વામી જમ્બૂસ્વામીને એ સમક્ષાતે કહે છે કે, હે જમ્બૂ ! હું આ અધ્યયનમાં ૨૨ પરિપહના સબધમાં જે કાંઈ પણ વિવેચન કરીશ તે મેં પ્રભુ વર્ધમાનસ્વામીથી જે રીતે સાંભળ્યું છે તે કરીશ । મગવાને બાવીસ ૨૨ પરિપહ ફરમાવ્યા છે જે ભિક્ષુ આ પરિપહોંથી સ્વય પરાજિત ન બની તેને જીતે છે તે મોક્ષ માર્ગથી કદી પણ વિચલિત થતા નથી । ભિક્ષાચર્યા કરતી વખતે પરિપહોના આવવાની અર્થાત્ ઉત્પન્ન થવાની પ્રાય અધિક સભાવના રહે છે આથી સાધુએ તેનાથી વિચલિત ન બનવું જોઈ એ પરિપહ સાધુની કસૌટી છે તેના દ્વારા કસાયા પછી સાધુ મોક્ષમાર્ગથી ચલાયમાન નથી થતા તેમજ વિર્યોહ્લાસ પ્રગટ કરી એનો સામનો કરે છે તે ક્રમોની નિર્જરા કરીને પોતાનું કલ્યાણ કરે છે

ટીકા—તદ્ યથા—ક્ષુધાપરીપદ. દિગ્ગિઞ્ઞશબ્દો દેશીયઃ ક્ષુધાર્થે વર્તેતે । સૈવ પરીપદઃ પરિપક્વતે इति પરીપદઃ, ॥ ૧ ॥ પિપાસાપરીપદ — પિપાસા = તૃષ્ણા, સૈવ પરીપદઃ, એવ સર્વત્ર પરીપદાર્થેન સમાનાધિક્રાવ્ય વોદ્યમ્ ॥ ૨ ॥ શીત-પરીપદઃ—શીત=હેમન્તશિશિરયોર્જાતઃ શીતસ્પર્શ, તદેવ પરીપદઃ શીતપરીપદઃ ॥ ૩ ॥ ઉષ્ણપરીપદઃ—ઉષ્ણ—ગ્રીષ્મવર્ષાસુ જાતસ્તાપરૂપ ઉષ્ણસ્પર્શ, તદેવ પરીપદઃ ॥ ૪ ॥ દશમશકપરીપદઃ—દશમશકાઃ પ્રસિદ્ધા, ત એવ પરીપદઃ દશમશકપરી-પદઃ, દશમશકાઃ પરીપદત્વવન્તે इत्यર્થ, તત્ર પરીપદત્વગતૈસ્ત્વપિત્તક્ષયા પરીપદ इत्यેકવચનમ્ ॥ ૫ ॥ અચૈલ=ચૈલાભાવઃ જિનકલ્પિકવિશેષણામ્ । સ્થવિરકલ્પિકાના તુ જીર્ણં ત્વઙિતમલ્પમૂલ્ય પ્રમાણોપેત ચ ચૈલ સદપ્યચૈલમેવ । તદેવ

“હમે”—इत्यादि । શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી ને જિન ૨૨ પરીપદોં કો સહન કરને કે લિપ્તિ શ્રુકો આદેશ દિયા હૈ વે ૨૨ પરીપદ વે હૈ—

દિગ્ગિઞ્ઞશબ્દ દેશીય શબ્દ હૈ, ઇસકા અર્થ ક્ષુધા હૈ । દિગ્ગિઞ્ઞારૂપ પરીપદ્ધ કા નામ દિગ્ગિઞ્ઞપરીપદ્ધ હૈ ॥ ૧ ॥ પિપાસા—શબ્દ કા અર્થ તૃષ્ણા હૈ । ઇસરૂપ જો પરીપદ્ધ હૈ વહ પિપાસાપરીપદ્ધ હૈ ॥ ૨ ॥ હેમન્ત એવ શિશિર ઋતુ મે ઉત્પન્ન શીતસ્પર્શ કા નામ શીત હૈ । ઇસરૂપ જો પરીપદ્ધ હૈ ઇસકા નામ શીતપરીપદ્ધ હૈ ॥ ૩ ॥ ગ્રીષ્મ ઋતુ એવ વર્ષા ઋતુ મેં ઉત્પન્ન હુએ તાપ કા નામ ઉષ્ણસ્પર્શ હૈ । ઇસરૂપ પરીપદ્ધ કા નામ ઉષ્ણપરીપદ્ધ હૈ ॥ ૪ ॥ ઢાસ, મચ્છર, વિચ્છર, વિઝટી આદિ કા નામ દશમશક હૈ । ઇન્કે કાઢને કી વેદનારૂપ જો પરીપદ્ધ હૈ વહ દશમશક પરીપદ્ધ હૈ ॥ ૫ ॥ વસ્ત્રકા સર્વથા અભાવ અચૈલ હૈ, યહ જિનકલ્પિયોં કો હોતા હૈ । સ્થવિરકલ્પિયોં કે જીર્ણ, ત્વઙિત, અલ્પમૂલ્યવાલે એવ પ્રમાણોપેત વસ્ત્ર હોતે હૈં તૌં ભી ઇન્કો

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જે ૨૨ પરીપદોને સહન કરવાનો ભિક્ષુને આદેશ આપેલ છે તે ૨૨ પરિપદ આ છે

દિગ્ગિઞ્ઞરૂપ પરિપદ્ધતુ નામ દિગ્ગિઞ્ઞપરીપદ્ધ છે (૧) “દિગ્ગિઞ્ઞ” એટલે ભૂખ પિપાસા શબ્દનો અર્થ તૃષ્ણા છે, આ રૂપ જે પરીપદ્ધ છે તે પિપાસા-પરીપદ્ધ છે (૨) હેમન્ત અને શિશિર ઋતુમાં ઉત્પન્ન થતા ઠંડા સ્પર્શનું નામ શીત પરીપદ્ધ છે (૩) ગ્રીષ્મ તથા વર્ષા ઋતુમાં ઉત્પન્ન થતા તાપ રૂપ ઉષ્ણ સ્પર્શનું નામ ઉષ્ણપરીપદ્ધ છે (૪) ઢાસ, મચ્છર, વીઝી, માઝડ, આદિનું નામ દશમશક છે તેના કરડવાની વેદના રૂપ પરીપદ્ધ તે દશમશકપરીપદ્ધ છે (૫) વસ્ત્રનો સદા અભાવ તે અચૈલ છે એ છત્રવદિપઓને થાય છે સ્થવિરકલ્પિઓના છત્ર, ખડિત અલ્પ મૂલ્યવાળા એવા પ્રમાણોપેત વસ્ત્ર હોય છે તે પણ તેને અચૈલજ્ઞ માનવા જોઈએ એવો

महावीरेणं कासवेणं पवेइया, जे भिक्खू सोच्चा नच्चा जिच्चा
अभिभूय भिक्खायरियाए परिव्वयतो पुटो नो विनिहन्नेज्जा ॥३॥

छाया—इमे ते खलु द्वाविंशतिः परीपहाः श्रमणेन भगवता महावीरेण
काश्यपेन प्रवेदिताः, यान् भिक्षुः श्रुत्या ज्ञात्वा जित्वा अभिभूय भिक्षाचर्याया
परिव्रजन् स्पृष्टो नो विनिहन्येत ॥३॥

‘इमे ते’ इत्यादि ।

ये द्वाविंशतिः परीपहाः श्रमणेन भगवता महावीरेण काश्यपेन प्रवेदितास्ते
खलु इमे=अग्रे वक्ष्यमाणाः सन्ति, अनन्तरमेव वक्ष्यमाणत्वात् हृदि वर्तमानाः परी-
पहाः ‘इद’ शब्देन निर्दिष्टाः। यान् भिक्षुः श्रुत्या ज्ञात्वेत्यादि पदानां व्याख्या पूर्ववत्॥
अथ तानेव नामनिर्देशपूर्वकं दर्शयति—

मूलम्—त जहा—दिगिछापरीसहे १, पिवासापरिसहे २, सी-
यपरीसहे ३, उसिणपरीसहे ४, दसमसयपरीसहे ५, अचेल-
परीसहे ६, अस्सेइपरीसहे ७, इत्थीपरीसहे ८, चरियापरीसहे ९,
निसीहियापरीसहे १०, सेज्जापरीसहे ११, अक्कोसपरीसहे १२,
वहपरीसहे १३, जायणापरीसहे १४, अलाभपरीसहे १५,
रोगपरीसहे १६, तणफासपरीसहे १७, जल्लपरीसहे १८,
सक्कारपुरक्कारपरीसहे १९, पन्नापरीसहे २०, अन्नाणपरीसहे २१,
दसणपरीसहे २२ ॥४॥

छाया—तद् यथा—क्षुधापरीषहः १, पिपासापरीषहः २, शीतपरीषहः ३,
उष्णपरीषहः ४, दशमशरूपरीषहः ५, अचैलपरीषहः ६, अरतिपरीषहः ७, स्त्री-
परीषहः ८, चर्यापरीषहः ९, नैषेधिकीपरीषहः १०, शय्यापरीषहः ११, आक्रोश-
परीषहः १२, वधपरीषहः १३, याचनापरीषहः १४, अलाभपरीषहः १५,
रोगपरीषहः १६, तृणस्यर्षपरीषहः १७, जल्लपरीषहः १८, सत्कारपुरस्कारपरीषहः १९,
प्रज्ञापरीषहः २०, अज्ञानपरीषहः २१, दर्शनपरीषहः २२ ॥ ४ ॥

॥ १५ ॥ रोगः=यातपित्तश्लेष्मणा वैषम्येण समुत्पन्नः कुष्ठादिः, स एव परीपहो रोगपरीपहः ॥ १६ ॥ तृणस्पर्शः=दर्भादिस्पर्शः, स एव परीपहः तृणस्पर्शपरीपहः ॥ १७ ॥ जल्ल=मलः, स एव परीपहः जल्लपरीपहः ॥ १८ ॥ सत्कारो वस्त्रपात्रादिदानेन समाननम्, पुरस्कारोऽभ्युत्थानासनप्रदानमन्दनादिसपादनम्, तावेव परीपहः सत्कारपुरस्कारपरीपहः ॥ १९ ॥ प्रज्ञा=स्वयन्निर्मश-पूर्वको वस्तुपरिच्छेदः, सैव परीपहः प्रज्ञापरीपहः ॥ २० ॥ अज्ञानपरीपहः—ज्ञान=मत्यादि, तदभावस्तु अज्ञानम् तदेव परीपहः ॥ २१ ॥ दर्शनपरीपहः=दर्शन=सम्यग्दर्शन, तदेव क्रियादिवादिना नानाविधमतश्रवणेऽपि निश्चलतया प्रियमाणत्वात् सम्यक् परिपद्यमाण सत् परिपहो भवति ॥ २२ ॥ ४ ॥

एव श्रीसुधर्मा स्वामी परीपहाणा नामान्यभिधाय तेषां स्वरूपं वक्तुं कामः प्राह—

मूलम्—परीसंहाणं पविर्भेत्ती, कासवेणं पवेईया ।

तं भे० उदार्हरिस्सामि, आणुपुब्बि सुणेहं मे० ॥१॥

कफ की विषमता से समुत्पन्न कुष्ठादिरूप परीपह रोगपरीपह है ॥ १६ ॥ दर्भ आदि का स्पर्शरूप परीपह तृणस्पर्शपरीपह है ॥ १७ ॥ मेल आदिरूप परीपह जल्लपरीपह है ॥ १८ ॥ अन्यद्वारा वस्त्र, पात्र आदि के देने रूप सत्कार, एव अभ्युत्थान, आसनप्रदान तथा वदना आदि करने रूप पुरस्कार, इन दोनों रूप परीपह सत्कारपुरस्कार परीपह है ॥ १९ ॥ स्वयं विमर्शपूर्वक वस्तु के परिच्छेद करने रूप परीपह प्रज्ञापरीपह है ॥ २० ॥ मत्यादिज्ञान के अभावरूप अज्ञानपरीपह है ॥ २१ ॥ क्रियावादी आदि के अनेकविध सिद्धान्तों के श्रवण करने पर भी सम्यग्दर्शन को निश्चल-रूप से धार रखने के परिपह का नाम दर्शनपरीपह है ॥ २२ ॥

उत्पन्न थयेल कुष्ठादिइय परीपह रोगपरीपह छे (१६) दर्भ आदिना स्पर्शइय परीपह तृणस्पर्शपरीपह छे (१७) मेल आदिइय परीपह जल्लपरीपह छे (१८) अन्यद्वारा वस्त्र, पात्र आदिना देवाइय सत्कार, अने अभ्युत्थान, आसनप्रदान तथा वदना आदि करवाइय पुरस्कार आ गन्ने इय परीपह सत्कार-पुरस्कारपरीपह छे (१९) स्वयं विमर्शपूर्वक वस्तुने निष्कथ-परिच्छेद करवाइय परीपह प्रज्ञापरीपह छे (२०) मत्यादि ज्ञानना अभावइय परीपह अज्ञानपरीपह छे (२१) क्रियावादी आदिना अनेकविध सिद्धान्तोने श्रवण करवाथी पणु सम्यग् दर्शनने निश्चय इथी धारी राखवाना परीपहनु नाम दर्शनपरीपह छे ॥ २२ ॥

પરીપદઃ અચેલપરીપદઃ ॥ ૬ ॥ અરતિપરીપદઃ-રતિઃ=સયમવિષયિકા પ્રીતિઃ । તદ્વિપરીતા ત્વરતિઃ, સૈવ પરીપદઃ, ઝરતિપરીપદઃ ॥ ૭ ॥ સ્ત્રી=નારી સૈવ કયંચિદ્ દૃષ્ટા સતી તદ્વતરાગપૂર્વકગતિવિલાસદાસચેષ્ટાચક્ષુર્વિકારાદ્યવલોકનક્રમેઽપિ તદભિલાષનિવર્તનેન પરિપદ્યમાણત્વાત્ પરીપદઃ સ્ત્રીપરીપદઃ ॥ ૮ ॥ ચર્યા-ગ્રામાનુગ્રામ વિહારરૂપા, સૈવ પરીપદઃ ચર્યાપરીપદઃ ॥ ૯ ॥ નૈપેધિકી-સ્વાધ્યાયભૂમિઃ, સૈવ પરીપદઃ-નૈપેધિકીપરીપદઃ ॥ ૧૦ ॥ શય્યા=વસતિ, સૈવ પરીપદઃ શય્યાપરીપદઃ ॥ ૧૧ ॥ આક્રોશઃ=અસમ્યભાવણરૂપઃ, સ એવ પરીપદઃ આક્રોશપરીપદઃ ॥ ૧૨ ॥ વધઃ-તાડન, સ એવ પરીપદઃ વધપરીપદઃ ॥ ૧૩ ॥ યાચનંત્ર પરીપદઃ યાચનાપરીપદઃ ॥ ૧૪ ॥ અલાભ-અભિલપિતવસ્તુનોઽપ્રાપ્તિ, સ એવ પરીપદઃ, અલાભપરીપદઃ

અચેલ હી જાનના ચાહિયે । ઇસ રૂપ પરીપદ્ હી અચેલ પરીપદ્ હૈ । ૬ । સયમવિષયક અપ્રીતિ કા નામ અરતિ હૈ ઇસ અપ્રીતિરૂપ હી અરતિ પરીપદ્ હૈ । ૭ । સ્ત્રી કે રાગપૂર્વક ગમન, વિલાસ, હાસ્ય, ચેષ્ટા, તથા ચક્ષુ કે વિકાર કટાક્ષ-આદિ કે અવલોકિત હોને પર મી ડસ વિષય કી કોઈ મી અભિલાષા નહી કરના-વહ સ્ત્રી પરીપદ્ હૈ । ૮ । એક ગ્રામસે દૂસરે ગ્રામ મે વિહાર કરના ઇસકા નામ ચર્યા હૈ ઇસરૂપ પરીપદ્ ચર્યાપરીપદ્ હૈ । ૯ । સ્વાધ્યાય કરને કે સ્થાન કા નામ નૈપેધિકી હૈ । ઇસરૂપ જો પરીપદ્ હૈ વહ નૈપેધિકી પરીપદ્ હૈ । ૧૦ । વસતિ રૂપ પરીપદ્ શય્યાપરીપદ્ હૈ । ૧૧ । અસમ્યભાવણરૂપ પરીપદ્ આક્રોશપરીપદ્ હૈ । ૧૨ । તાડનરૂપ પરીપદ્ વધપરીપદ્ હૈ । ૧૩ । યાચનારૂપ પરીપદ્ યાચનાપરીપદ્ હૈ । ૧૪ । અભિલપિત વસ્તુ કી અપ્રાપ્તિરૂપ પરીપદ્ અલાભપરીપદ્ હૈ । ૧૫ । વાત પિત્ત

પરીપદ્ અચેલપરીપદ્ છે (૬) સયમવિષયક અપ્રીતિનું નામ અરતિ છે, એ અપ્રીતિરૂપ પરીપદ્ અરતિપરીપદ્ છે (૭) સ્ત્રી તરફના રાગપૂર્વક ગમન, વિલાસ, હાસ્ય, ચેષ્ટા તથા ચક્ષુનો વિકાર-કટાક્ષ આદિના અવલોકન બેઈને પણ એ વિષયની કોઈ અભિલાષા ન કરવી તેવો પરીપદ્ તે સ્ત્રીપરીપદ્ છે (૮) એક ગામથી બીજા ગામે વિહાર કરવો એનું નામ ચર્યા છે, આ રૂપ જે પરીપદ્ તે ચર્યાપરીપદ્ છે (૯) સ્વાધ્યાય કરવાના સ્થાનનું નામ નૈપેધિકી છે તેવા રૂપનો જે પરીપદ્ તે નૈપેધિકીપરીપદ્ છે (૧૦) વસ્તીરૂપ પરીપદ્ શય્યાપરીપદ્ છે (૧૧) અસમ્યભાવણ સહન કરવું તે આક્રોશપરીપદ્ છે (૧૨) તાડનરૂપ પરીપદ્ વધપરીપદ્ છે (૧૩) યાચનારૂપ પરીપદ્ તે યાચનાપરીપદ્ છે (૧૪) અભિલપિત વસ્તુની અપ્રાપ્તિરૂપ પરીપદ્ તે અલાભપરીપદ્ છે (૧૫) વાત, પિત્ત, કફની વિષમતાથી

તસ્માદાદૌ દ્રામ્યા ગાયામ્યા સુધાપરીપદજય ગ્રાહ—

મૂલમ્—દિગિઞાપરિગણ દેહે, તવસ્સી મિઝ્સૂ થામંવ ।

ન છિંદે ન છિદાવણ, નં પંણે નં પર્યાવણ ॥ ૨ ॥

ઝાયા—સુધાપરિગતે દેહે, તપસ્વી મિઝુઃ સ્યામવાન ।

ન ઝિન્યાત્ ન ઝેદયેત્, ન પચેત્ ન પાચયેત્ ॥ ૨ ॥

ટીકા—‘દિગિઞાપરિગણ’ ઇત્યાદિ ।

તપસ્વી=પટ્ટાદ્યમહત્તાદિતપોઽનુષ્ઠાનવાન્ સ્યામવાન્=મનોરૂપ સમન્વિતઃ, મિઝુઃ=સાધુઃ, દેહે=શરીરે, સુધાપરિગતે=સુશુક્તયા વ્યાપ્તે સતિ, ન ઝિન્યાત્=ફલાદિક સ્વય ન પ્રોટયેત્, ન ઝેદયેત્=નાપ્યન્યૈઃ ફલાદાના ઝેદન કારયેદિત્યર્થઃ, ન પચેત્=સ્વય પાક ન કુર્યાત્, ન ચ પાચયેત્=અર્થ. પાક ન કારયેત્ । ઇદમુપલક્ષણમ્—

પથસમા નતિય જરા, દારિદ્ર સમો ય પરિભવો નતિય ।

મરણસમ નતિય ભય, સુહાસમા વેયણા નતિય ॥ ૧ ॥

માર્ગ કે સમાન જરા કોઈ નહીં હૈ અર્થાત્—નિરન્તર ચલનેવાલા માર્ગ ગામી જરાજનિત દુઃખોં કા અનુભવ કરતા હૈ । તથા દારિદ્ર્ય કે સમાન અન્ય કોઈ મી પરિભવ—અર્થાત્ અનાદર નહીં હૈ, તાત્પર્ય યહ હૈ—અન્ય ગુણ કે રહને પર મી દારિદ્ર્ય કે અસ્તિત્વ મે મનુષ્ય અનાદર પાતા હૈ । તથા—મરણ કે સમાન ભય નહીં હૈ ઓર ન ક્ષુધા સે વઢકર કોઈ વેદના હૈ, અર્થાત્ મનુષ્ય મરણ કે ભયસે જિતના ડરતા હૈ ઉતના અન્ય સે નહીં । તથા—ક્ષુધાજનિત વેદના જિતની દુઃખદાયી હોતી હૈ ઉતની અન્ય વેદના નહીં ॥ ૧ ॥

પથસમા નતિય જરા, દારિદ્ર્યસમો ય પરિભવો નતિય ।

મરણસમ નતિય ભય, સુહાસમા વેયણા નતિય ॥ ૧ ॥

માર્ગના સમાન જરા કોઈ નથી, અર્થાત્ નિરન્તર ચાલવાવાળા માર્ગગામી જરાજનિત દુઃખોનો અનુભવ ડરે છે તથા દારિદ્ર્યના જેવું અન્ય કોઈ પણ પરિભવ—અર્થાત્ અનાદર નથી તાત્પર્ય એ છે કે, અન્ય ગુણના હોવા છતાં દારિદ્ર્યના અસ્તિત્વમા માણસ અનાદર પામે છે તથા મરણના સમાન ભય નથી અને ક્ષુધાથી પણ કોઈ વેદના નથી અર્થાત્ મનુષ્ય મરણના ભયથી જેટલો ડરે છે, એટલો ખીલથી નથી ડરતો, તથા—ક્ષુધાજનક વેદના જેટલી અસહ્ય હોય છે, તેવી ખીલ કોઈ વેદના નથી ॥ ૧ ॥

ઝાયા—પરીપહાણા પ્રવિભક્તિઃ, કાશ્યપેન પ્રવેદિતા ।

તા યુષ્માકમ્ ઉદાહરિષ્યામિ, આનુપૂર્વ્યાં શૃણુત મે ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘પરીસહાણ’ ઇત્યાદિ ।

હે શિષ્યાઃ ! પરીપહાણા પ્રવિભક્તિઃ=પૃથક્ પૃથક્ વિભાગ, કાશ્યપેન=કાશ્ય=ગોત્રોત્પન્નેન, શ્રીમહાવીરવર્ધમાનસ્વામિના પ્રવેદિતા, પ્રકરણ ગોપિતા દ્વાદશપરિપદિ, તા=પરીપહાણા પ્રવિભક્તિમ્, આનુપૂર્વ્યાં=અનુક્રમેણ, યવાનિર્દિષ્ટક્રમેણ યુષ્માકમ્ ઉદાહરિષ્યામિ=ઠવચિષ્યામિ, મે=મત્, મમ સકાશાત્, શૃણુત=સાવધાનતયા શ્રવણગોચરી કુરુત । ‘સુણેહ’—અતઃ વહુચનમાદરાર્થમ્ ॥ ગા. ૧ ॥

હૈ સર્વેષુ પરીપહેષુ સુધાપરીપદ એવ દુસ્સહઃ । ઉક્તઃ—

પથસમા નત્થિ જરા, દારિદ્રસમો ય પરિભયો નત્થિ ।

મરણસમ નત્થિ ભય, સુહાસમા વેયણા નત્થિ ॥ ૧ ॥

છાયા—પથિસમા નાસ્તિ જરા, દારિદ્ર્યસમઽ પરિભયો નાસ્તિ ।

મરણસમ નાસ્તિ ભય, સુધાસમા વેદના નાસ્તિ ॥ ૧ ॥ ઇતિ

હસ પ્રકાર સુધર્મા સ્વામી પરીપહોં કે નામોકા કથન કરકે અબ ઉનકા પ્રત્યેક કા સ્વરૂપ પ્રકટ કરતે હૈ—પરીસહાણ-ઇત્યાદિ.

હે શિષ્ય ! (પરીસહાણ પવિભક્તી-પરીપહાણા પ્રવિભક્તિઃ) પરીપહોં કા યદ્ પૃથક્ ૨ વિભાગ (કાસવેણ-કાશ્યપેન) કાશ્યગોત્રોત્પન્ન શ્રી વર્ધમાન સ્વામીને (પવેદ્યા-પ્રવેદિતા) સમવસરણ મેં પ્રકટ કિયા હૈ । મે (ત મે ઉદાહરિસ્સામિ-તા યુષ્માક ઉદાહરિષ્યામિ) ઉસ પરીપહોં કે પૃથક્ ૨ વિભાગ કો તુમ કો કહ્નગા (મે આણુપુર્વિવ સુણેહ-મે આનુ પૂર્વ્યાં શૃણુત) અતઃ મેરે સે ઉમ કો યથા ક્રમ તુમ સુનો । હન સમસ્ત પરીપહોં મેં સુધાપરીપદ હી દુસ્સહ હૈ । કહાં ખી હૈ—

આ પ્રકારે સુધર્મા સ્વામી પરીપહોના નામોનુ કથન કરીને હવે તે હરેકનુ સ્વરૂપ પ્રગટ કરે છે—પરીસહાણ ઇત્યાદિ

હે શિષ્ય ! ‘પરીસહાણ પવિભક્તી’-પરીપહાણા પ્રવિભક્તિ પરિપહોને । પ્રથક્ પ્રથક્ વિભાગ કાસવેણ પવેદ્યા-કાશ્યપેન પ્રવેદિતા કાશ્યગોત્રોત્પન્ન શ્રી મહાવીર વર્ધમાન સ્વામીએ સમવસરણમા પ્રગટ કરેલ છે ત મે ઉદાહરિસ્સામિ-તા યુષ્માક ઉદાહરિષ્યામિ હુ એ પરીપહોના પ્રથક્ પ્રથક્ વિભાગ તમોને કહીશ મે આણુપુર્વિવ સુણેહ-મે આનુપૂર્વ્યાં શૃણુત આથી યથાક્રમ તેને સાંભળો મારાથી આ સમસ્ત પરિપહોમા સુધા પરિપદ હુંબર છે ઝણુ છે કે—

किञ्च —

मूलम्—कालीपव्वगसंकासे, किंसे धमणिसतए ।

मायन्ने असणपाणस्स, अदीणमणसो चरे ॥३॥

छाया—कालीपर्वसकाशाङ्गः, कृशः धमनिसततः ।

मात्रज्ञः अशनपानस्य, अदीनमनाश्चरेत् ॥ ३ ॥

टीका—‘ कालीपव्वग० ’ इत्यादि ।

कालीपर्वसकाशाङ्गः—काली=काकजङ्घा वनस्पति, तस्याः पर्वाणि मध्ये तनूनि, अन्त्ये स्थूलानि भवन्ति तत्सकाशानि=तत्सदृशानि बाहुजङ्घादीन्यङ्गानि यस्य स तथा, यस्य साधोस्तपश्चर्यया जानुरूपरादयोऽवयवाः काकजङ्घावत् प्रतलाः सन्ति त इत्यर्थः । अत एव कृशः=कृशशरीरः, धमनिसततः=धमनिभि नाडीभिः सतत=व्याप्तः शोणितमासादीना शुष्कतया दृश्यमाननाडीयुक्त इत्यर्थः । तथा—अशनपानस्य=अशनम्=ओदनरोटिकादि, पान=दुग्धादि, तयोः समाहारः अशनपान, तस्य, मात्रज्ञः=परिमाणज्ञानसम्पन्न । यावताऽऽहारेण स्पर्शयोदरपूरण भवेत् तावत्प्रमाणमेवाहार गृह्णाति, न तु रसास्वादादिलोभादधिकं गृह्णातीति भावः । तथा—अदीनमनाः तात्पर्य यह है कि साधु को भूखसे पीड़ित होने पर भी नचकोटि से विशुद्ध आहार ग्रहण करना चाहिये ॥ २ ॥

फिर भी—‘ कालीपव्वग० ’—इत्यादि ।

(कालीपव्वगसंकासे—कालीपर्वा गसकाशः) काली—काकजङ्घा (वनस्पति विशेष)के पर्वजैसे अगवाला अत एव (किसे—कृश) कृशशरीरयुक्त, (धमणिसतए—धमनिसन्ततः) नसाजाल से व्याप्त, एव (असणपाणस्स मायन्ने—अशनपानस्य मात्रज्ञः) अशन पान की मात्रा का ज्ञाता साधु

तात्पर्य आ छे के, साधुअे भूखथी पिडित होवा छता पणु नवप्रकारना विशुद्ध आहारने न ग्रहण करवा लेधअे ॥ गा २ ॥

इरी पणु ढडे छे कालिपव्वग० इत्यादि

कालिपव्वगसंकासे—कालीपर्वाङ्ग सकाश ढाली—काकजङ्घाना पर्व लेवा अजवाणा अतअेव किसे—कृश कृश शरीरयुक्त, धमणिसतए—धमनिसतत नशाजालथी व्याप्त अने असणपाणस्स मायन्ने—अशनपानस्य मात्रज्ञ अशन पाननी मात्राना ज्ञाता साधु अदीणमणसो—अदीनमना अदीन मन भनी संयमना भागभा

અન્ય ઇન્દ્રિય પચન્ત વા નાનુમોદયેત્ । ઉપલક્ષણત્વાદેવ-ન સ્વય ક્રીણીયાત્ ,
નાપ્યન્યૈઃ ક્રાપયેત્ , ન ચાન્ય ક્રીણન્તમનુમોદયેત્ । ન સ્વય હન્યાત્ , ન ચાન્ય-
ર્ધાતયેત્ , ન ચાન્ય ઘનન્તમનુમોદયેત્ । વુશ્ચક્ષયા પોહિતોઽપિ નયકોદિશુદમેવાહાર
શ્લોકીયાદિતિ ભાવઃ ॥ ગા. ૨ ॥

ધુધા સે અધિક કોઈ વેદના નહી હૈ इस लिये सत्र से पहिले सूत्रकार
प्रथम धुधापरिपह का जय कहते हैं—‘दिग्गिच्छापरिगण’-इत्यादि.

(તવસ્સી-તપસ્વી) પઠાદ્યમભક્તાદિ તપોંકા અનુષ્ઠાન કરને વાલા
એવ (ધામવ-સ્થામવાન્) મનોબલ સે સમન્વિત (ભિક્ષુ-ભિક્ષુ
-સાધુ (દેહે) શરીર (દિગ્ગિછાપરિગણ-ધુધાપરિગતે) ધુધા સે
વ્યાપ્ત હોને પર ખી (ન ઇન્દ્રિ-ન ઇન્દ્રિયાત્) ફલાદિક કો સ્વય છેદે
નહી-તોડે નહી (ન ઇન્દ્રિદાવ-ન ઇન્દ્રિયેત્) ન દૂસરોં સે તુડવાવે (ન પપ
ન પચાવ-નપચેત્ ન પાચયેત્) ન સ્વય પકાવે ઓર ન દૂસરોં સે પક-
વાવે । ઉપલક્ષણ સે (અન્ય ઇન્દ્રિય પચન્ત વા નાનુમોદયેત્, ન સ્વય
ક્રીણીયાત્ નાપ્યન્યૈઃ ક્રાપયેત્ ન ચાન્ય ક્રીણન્તમનુમોદયેત્, ન સ્વય
હન્યાત્ ત ચાન્યૈર્ધાતયેત્ ન ચાન્ય ઘનન્ત અનુમોદયેત્) ઇન પદોં કા ખી
યહા સગ્રહ કરલેના ચાહિયે, અર્થાત્ છેદન કરને વાલે તથા પકાને વાલે
વ્યક્તિ કી અનુમોદના ન કરે, ન સ્વય ખરીદે ન દૂસરોં સે ખરીદવાવે
ઓર ન ખરીદને વાલે કી અનુમોદના કરે, ન સ્વય હણે ન દૂસરોં સે
હણાવે ઓર ન હણતે હુણ કી અનુમોદના કરે ।

ધુધાથી અધિક કોઈ વેદના નથી, એટલા માટે સૂત્રકાર સૌથી પહેલા
ધુધા પરીપહનો જય કરવા ઠહે છે દિગ્ગિછાપરિગણ-इत्यादि

તવસ્સી-તપસ્વી છૂટ અક્રમ ભક્તાદિ તપોનુ અનુષ્ઠાન કરવાવાળા તથા
ધામવ-સ્થામવાન્ અને મનોબળથી સમન્વીત ભિક્ષુ-ભિક્ષુ ભિક્ષુ-સાધુ દિગ્ગિછા
પરિગણ-ધુધાપરિગતે શરીરે ભૂખથી વ્યાકુળ હોવા છતા પણ ન ઇન્દ્રિ-ન ઇન્દ્રિયાત્
કુળ કુળાદિકને સ્વય છેદવુ નહિ, તોડવુ નહિ, ન ઇન્દ્રિદાવ-ન ઇન્દ્રિયેત્ ખીજથી
તોડાવવુ નહિ નપણ ન પચાવ-નપચેત્ ન પાચયેત્ ન સ્વય પકાવે, અને ન
ખીજથી પકાવે ઉપલક્ષણથી અન્ય ઇન્દ્રિય પચન્ત વા નાનુમોદયેત્ છેદન કર
વાવાળી તથા પકવવાવાળી વ્યક્તિની અનુમોદના ન કરે ન સ્વય ક્રીણીયાત્ નાન્યૈ
ક્રાપયેત્ ન ચાન્ય ક્રીણન્તમનુમોદયેત્ ન સ્વય ખરીદે ન ખીજથી ખરીદાવે કે
ન તેની અનુમોદના કરે ન સ્વય હન્યાત્ ન ચાન્યૈર્ધાતયેત્ ન ચાન્ય ઘનન્તમનુમોદયેત્
ન સ્વય હણે, ન કોઈથી હણાવે કે ન તેની અનુમોદના કરે

અત્ર ધુધાપરીપદ્મજયે દૃષ્ટાન્ત પ્રદર્શયતે—

આસીદુઝ્જયિન્યા ગજમિત્રનામા શ્રેષ્ઠી । તસ્ય દૃઢવીર્યનામકઃ પુત્રોઽભવત્ ।
 એકદા ગજમિત્રશ્રેષ્ઠિનો માર્યા મૃતા । તતઃ સસારાસારતા વિજ્ઞાય સજાતત્રૈરાગ્યો
 ઝ્ઞૌ દૃઢવીર્યપુત્રેણ સહ પ્રવ્રજિતઃ । સ ચ ગજમિત્રમુનિઃ સ્વ શિષ્યેણ દૃઢવીર્યેણ સહ
 ગ્રામાનુગ્રામ વિચરસ્તત્ર તત્ર ધર્મદેશના કુર્વન્ સયમેન તપસાઽઽત્માન ભાવયન્
 વિહરતિ । સ ચૈકદા વિહાર કુર્વન્ વિસ્મૃતમાર્ગઃ સન્ મહારણ્ય પ્રવિષ્ઠઃ ।

તત્ર ક્વચિન્મૃગાણા યુથા ઇતસ્તતો યાન્તિ । ક્વચિજ્જમ્બૂકાઃ સ્પરિવારૈઃ સહ
 શબ્દાયન્તે । ક્વચિદ્ વ્યાપ્રાહ્લ્યન્તિ । ક્વચિત્ સિંહા ગજેન્તિ, યેપા નાદાનુપશ્રુત્ય

ધુધાપરીપદ્મ કે વિજય કરને મેં દૃષ્ટાત્ ઇસ પ્રકાર હૈ—ઉઝ્જૈની
 નગરી મેં ગજમિત્ર નામકા એક સેઠ રહતા યા । ઉસકા એક પુત્ર થા
 જિસકા નામ દૃઢવીર્ય યા । એક સમય કી વાત હૈ કિ સેઠ કી પત્ની
 કા દેહાન્ત હો ગયા । ઇસસે સેઠ કો સસાર, શરીર એવ ભોગોં સે
 વિરક્તિ આગઈ ઓર અપને પુત્ર કે સાથ ઉન્હોંને દીક્ષા ધારણ કરલી ।
 સાધુચર્યાં કી વિધિ કે અનુસાર સશિષ્ય બે વિહાર કરને લગે । બે
 જનતા કો ધર્મ કે ઉપદેશ સે વાસિત કરતે ઓર સયમ એવ તપ સે
 અપની આત્મા કો ભાવિત કરતે દુષ્ટ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતે થે । એક સમય
 કી વાત હૈ કિ યે વિહાર મેં માર્ગ ભૂલ ગયે ઓર ભયકર કિસી અદવી
 મેં જા પહુંચે । વહા પહુંચ કર યે દેખતે કયા હૈં કિ કહી પર ઇધર ઉધર
 મૃગોં કા ઝુણડ દોડ રહા હૈ, કહી પર શૃંગાલ ફિક્કાર કર રહે હૈં

ધુધા પરિપદ્મને જીવવાની ઉપર દૃષ્ટાત્ આ પ્રકારે છે—

ઉઝ્જૈની નગરીમા ગજમિત્ર નામનો એક શેઠ રહેતો હતો તેને એક
 પુત્ર હતો તેનું નામ દૃઢવીર્ય હતું એક સમય પી વાત છે કે, શેઠની પત્નીના
 દેહાંત થઈ ગયો તેથી શેઠને સસાર શરીર અને ભોગોથી વિરક્તિ આવી ગઈ
 અને પોતાના પુત્રની સાથે તેણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી લીધી સાધુ ચર્યાની વિધી
 અનુસાર સશિષ્ય તેઓ વિહાર કરવા લાગ્યા તેઓ જનતાને ધર્મનો ઉપદેશ
 આપતા આપતા સયમ અને તપથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા ગ્રામનુ
 ગ્રામ વિચરવા લાગ્યા એક સમયની વાત છે કે વિહારમા એ મુનિરાજ માર્ગ
 ભૂલી ગયા અને ભયકર જંગલમા જઈ પહોંચ્યા ત્યા પહોંચતા તેમણે એવું
 બોલ્યું કે, બધા ત્યા મૃગોના ટોળા દોડી રહ્યા છે, કયાક શિયાળયા લાળી કરી
 રહ્યા છે, વાઘ ધુમી રહ્યા છે, સિંહ ગર્જી રહ્યા છે, કયાક સિંહગર્જનના ભયથી

=અવ્યાકુલચિત્તઃ, અશનાદેરપ્રાપ્તૌ દૈન્ય વિપાદ ચ ન કુર્વન્નિત્યર્થઃ, ચરેત્=સયમમાર્ગે વિચરેત્ । પ્રાકૃતત્વાત્-‘સકાસ’ ઇતિ વિશેષણસ્ય પરિણાત’ ।

(અદીનમણસો-અદીનમનાઃ) આદીનમન હોત્તર સયમ કે માર્ગ મેં (ચરે-ચરેત્) વિચરણ કરે ।

ભાવાર્થ-વિશિષ્ટ તપસ્યાઓં કે અનુષ્ઠાન કરતે ૨ જિસકે શારીરિક અવયવ કાઠની જઘા કે પર્વ સમાન બીચ મેં પતલે તથા અન્ત મેં સ્થૂલ હો ગયે હૈં, ઓર ડસસે જિસકા શરીર અત્યત કુશ હો ગયા હૈ, તથા શરીર મેં કુશતા હોને કી વજહ સે હી જિસકે શરીર કે નસાજાલ સ્પષ્ટ દિશ્વલાઈ દે રહા હૈં એસા સાધુ ડતના હી આહાર ગ્રહણ કરે કી જિન સે સયમયાત્રાકા નિર્વાહ હો સકે ! રસાસ્વાદ કે લોભ સે અધિક આહાર ન લેવે । તથા જિસ સમય તપસ્યા કા પારણા કરને કા અવસર આવે ઉસ સમય યદિ આહાર પ્રાપ્ત ન હો તો બી ચિત્ત મેં કિસી બી પ્રકાર કા વિપાદ ન કરે ઓર સયમમાર્ગ મેં સદા સાવધાન બને રહને કી ચેષ્ટા કરતા રહે । કાઠની જઘા કે પર્વ બીચ મેં પતલે એવ અન્ત મેં સ્થૂલ હોતે હૈં, તપસ્યા કરતે ૨ સાધુ કે બી જઘા આદિ અગ ઇસી તરહ હો જાતે હૈં ।

ચરે-ચરેત્ વિચરણ કરે

ભાવાર્થ—વિશિષ્ટ તપસ્યાઓનુ અનુષ્ઠાન કરતા કરતા જેના શારીરિક અવયવ કાઠની જઘાના પર્વ સમાન વચ્ચે પાતળા તથા અતમા સ્થૂળ થઈ ગયેલ હોય અને તેનાથી જેનું શરીર અત્યત કુશ થઈ ગયેલ હોય તથા શરીરમાં કુશતા આવી જવાના કારણે જેના શરીરની નાડીઓ સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે, એવા સાધુ એટલે જ આહાર ગ્રહણ કરે કે, જેનાથી સયમ માર્ગનો નિર્વાહ થઈ શકે રસ સ્વાદના લોભથી અધિક આહાર ન લે તથા જે સમય તપસ્યાનું પારણું કરવાનો સમય આવે તે વખતે કદાચ આહાર ન મળી શકે તો પણ ચિત્તમાં કોઈ પણ પ્રકારનો વિપાદ ન કરે અને સયમ માર્ગમાં સદા સાવધાન બની રહેવાની ચેષ્ટા કરતા રહે કાઠની જઘાનું પર્વ વચ્ચે પાતળું અને છેડે સ્થૂળ હોય છે, તપસ્યા કરતા કરતા સાધુની જઘા આદિ અગ આ પ્રકારના થઈ જાય છે

तत्र वने गच्छतस्तस्य गजमित्रमुनेश्चरणतल त्रिपत्रिपभरेण कण्टकाग्रेण विद्ध-
मभवत् । ततो गन्तुमसमर्थोऽसौ निजायुरल्पमवगम्य चतुर्विधाहारस्य प्रत्याख्यान
कर्तुमुद्यतः सन् शिष्यमपदत्-इतोऽन्यत्र गम्यताम्, अत्र दुःसह खलु शुधापरीपह-
स्तप सोढव्यः स्यात् । शिष्योऽपदत्-भदन्त ! यथा छाया शरीरं विहाय नापस-
रति, तथाऽहमपि भवदीयचरणयुगल परित्यज्य नैव गमिष्यामि । इत्युक्त्वाऽसौ

उधर फैले हुए हैं, लताप्रतानों द्वारा ग्रथित होकर एक जैसे बन गये हैं ।
इस प्रकार यह अटवी अनेक हिंसक जीवों से परिपूर्ण होती हुई जनों
के लिये सर्वथा दुर्गम थी । कुश काश आदि घास से भरे हुए रहने के
कारण यहाँ के मार्ग बड़े ही विकट बने हुए थे । यहाँ की भूमि ऊँची नीची
और काटों से व्याप्त थी ।

इस अटवीमें चलते हुए गजमित्र मुनिराज के पैरों में विषम
वेदना कारक विपैले काटे चुमने लगे तथा उनके पैरों के तलिये
काटों से विंध गये, इससे ये आगे विहार नहीं कर सके । इन्होंने उस
समय अपनी अवशिष्ट आयु उहुत अल्प जानकर चतुर्विध आहार के
परित्याग करने के अभिप्राय से अपने शिष्य से कहा—तुम यहाँ से
किसी दूसरी जगह चलेजाओ नहीं तो यहाँ पर मेरे साथ रहने से
तीव्र क्षुधापरीपह तुम्हें सहन करना पड़ेगा । गुरु की इस बात को सुनकर
शिष्यने कहा, 'भदन्त' जिस प्रकार छाया वृक्ष को नहीं छोड़ती है उसी
तरह मैं भी आप के चरणरुमलो को छोड़कर अन्यत्र नहीं जा सकता ।

आधी आ जधा वृक्षो ओउइय जनी गया देभाय छे, आ प्रजारे ते जगल
अनेक छि मउ छवेथी परिपूछुं छतु, भाएसे भाटे इरेउ रीते भयठारउ छतु,
जमीन उपर उगेला घास वगेरेने कारखे डोछ सरण भागं देभातो नथी, भूमि
छिथीनीची अने जटाथी लरेली छती

आ जगलमा आलता आलता गजमित्र मुनिराजना पगोभा धष्ठी
वेदना उपजवे तेवा जटा लागवा लाग्या आथी तेना पगोना तणीया जटाथी
विधाछ गया जेथी ते आगण विहार करी शउया नही तेमखे ते ममय पोतानी
भाजी रडेल आयु मष्ठी हु डी जल्लुने थार प्रजारना आहारने त्याग करवाना
लावथी पोताना शिष्यने उहु, तमे आछिथी डोछ अन्य स्थणे विहार उरे, आ
स्थणे भारी साथे रडेवाथी तभारे भूजने तीव्र परिपह महुन करवे पउशे,
शुरुनी आ वातने सासणीने शिष्ये कहु-भदन्त ! जे प्रजारे छाया वृक्षने छोडती
नथी तेवी रीते हु पछु आपना थरखु उमजने छोडीने अन्यत्र जछ शउते नथी

કવચિદ્વયમીતાશ્રફિતા હસ્તિનઃ પલાયન્તે । કવચિચ ત્રિપમવિપધરા મયઋગઃ
 ફળિનઃ સ્વકીયમિસ્ત્વત્ફળાટોપમુત્થાપ્ય સમુત્તિષ્ઠન્તિ । તથા મૃદદ્વિપાળધારિણઃ
 સ્થૂલકાયાઃ શ્યામવર્ગા મહિષાઃ કવચિત્ સજ્જલપદ્ધિલે ગર્તે શરીરપરિવર્તનેન પદ્મલિપ્ત-
 દેહાઃ સન્તિ । કવચિત્ તથૈવ મૂઠરાણા યુથાઃ પરિભ્રમન્તિ । કવચિદ્વાનરા કવચિદ્
 ઋક્ષા અત્યુત્પ્લવન્તિ । લતામછીસમાટ્ટતા નિમિડચ્છાયા તિટપિનઃ પરિતઃ સમુલ્લ-
 સન્તિ । કવચિન્નાનાવિધાનિ નિકુઙ્ગાનિ ભ્રમનાનીય યિલમન્તિ । કવચિત્ ઋષ્ટકિનો
 વૃક્ષાઃ પરિતઃ પરસ્પર લતાપ્રિતાનેલ્લુપ્તયિતા સન્તિ, યેષાં ઋષ્ટકા ઇતસ્તતો વિ-
 કીર્ણાઃ સન્તિ । એવ મદુર્દિસસકુલ્યા કુશકાશાદિવળપરિપૂર્ણા નિમ્નોન્નતા ઋષ્ટ-
 ફિતા જનાના દુર્ગમા વનસ્થલી વર્તતે ।

કહી પર વ્યાગ્ર ધૂમ રહે છે, કહી પર સિંહ ગર્જ રહે છે, કહી
 પર સિંહ કી ગર્જના કો સુનકર ભય સે ત્રસ્ત ગજરાજ વિંધાર
 કરતે હુએ ઇધર ઉધર ભાગે ફિર રહે છે, કહી પર વિપમ વિષધર
 સર્પ અપને ફળોં કો ડુપર ઉઠાકર થેડે હુએ છે, કહી પર જગલી
 ભેસે કિ જિનકા શરીર ચિલકુલ કાલા હૈ, તથા સીંગ મી જિનકે થડે ર
 હૈં ઓર જો શરીર મે વિશેષ સ્થૂલ હૈ, સજ્જલગર્તમે કિ જિસમે કાદવ
 હો રહા હૈ અપને શરીર કો ઇધર સે ઉધર કરતે હુએ કીચડ સે લિપ્ત બને
 હુએ છે । ઇસી તરહ કહી ૨ શૂકરો કા યુવ મી ઇધર ઉધર ભાગ રહા
 હૈ । કહી ૨ પર વાનર ઓર કહી પર ઋક્ષ-રીછ-ઉછલકૂદ કર રહે છે ।
 ઇસ બન મેં ચારો ઓર લતાઓં સે વેષ્ટિત વહુત ગહરી છાયા વાલે વૃક્ષોં
 કે જુડ હૈં । કહી ૨ પર વૃક્ષોં કા જુડ એસે માલૂમ પડતે હૈં જૈસે માનો
 મકાન હી ખડે હુએ હૈ । કહી ૨ પર કાદેદાર વૃક્ષ કિ જિનકે કાદે ઇધર

ત્રાસીને હાથી ચિત્કાર કરતા અહિ તહિ નાસભાગ કરી રહ્યા છે, કયાક
 વિષમ વિષધરે પોતાની ક્ષણેને ઉચી ડરીને બેઠા છે, કયાક જગલી ભેસે કે
 જેના શરીર એકદમ કાળા છે અને જેના સીંગ લાળા છે અને શરીર જેના
 અલભસ્ત છે તે જળથી ભરેલા ખાડાઓમા જેમા કાદવ ભરેલ છે તેમા આળોટી
 પોતાના શરીરને કીચડથી ખરડાવી રહેલ છે, આવી રીતે કુકરોના બુથો પણ
 અહિ તહિ ભાગતા નજરે પડે છે, કયાક કયાક વાનર અને રીછ કુદાકુદ
 કરતા દેખાય છે એ જગલ ચારે તરફથી મોટા વૃક્ષો અને તેની ડાળીયો
 તથા અન્ય વેલા પાનથી છવાઈ રહેલ છે, કોઈ વૃક્ષના ઝુડ એવા અરસપરસ
 મળી ગયા દેખાય છે કે બાણે તેની નીચે મકાન જેવું બની ગયેલ છે, કોઈ
 સ્થળે કાટાવાળા વૃક્ષોથી તેના ઝાંટા જમીન ઉપર જ્યા ત્યા પડ્યા વેલા

યા સા રૂપવિનાશિની સ્મૃતિહરી પઞ્ચેન્દ્રિયારૂપિણી,
ચક્ષુઃશ્રોત્રલલાટદીનરૂરણી સ્વલેશસપાદિની ।
વન્ધૂના ત્યજની વિદેશગમની ધૈર્યસ્ય વિઘ્નસિની,
સેય તિષ્ઠતિ સર્વભૂતદમની પ્રાણાપહારિશુધા ॥ ૧ ॥

અપર ચ—

વિવેકો હ્રીદયા ધર્મો, વિદ્યા સ્નેહશ્ચ સૌમ્યતા ।

સત્ત્વં ચ જાયતે નૈવ, શુધાર્તસ્ય શરીરિણઃ ॥ ૨ ॥ ઇતિ ॥

તથાપિ સ દૃઢવીર્યશિષ્ય* કસ્મિન્નપિ નિજાત્મપ્રદેશે કાતરતા નાશ્રયતિ કિં
જો આત્માકે પ્રતિપ્રદેશમે વ્યાસ હોકર અપના પ્રબલ પ્રતાપ દિશ્વલાતી હૈ,
જૈસે કહા ભી હૈ—

યહ ક્ષુધા રૂપ કો વિનષ્ટ કર દેતી હૈ, સ્મૃતિ કો ધ્વસ્ત કર
દેતી હૈ, પાચોં હન્દ્રિયોં કી શક્તિ કા હાસ કર દેતી હૈ, ચક્ષુ મે
શ્રોત્ર મેં ઇવ લલાટ મેં દિનતા કે નિશાનેવના દેતી હૈં સ્વલેશ
પરિણામોં કો જાગૃત કરતી રહતી હૈ, વન્ધુઓં કા વિયોગ કરા દેતી હૈ,
વિદેશ મે વાસ કરા દેતી હૈ, ધૈર્ય કો જડમૂલ સે ઉઘાડ દેતી હૈ,
અધિક કયા કહા જાય ચહ ક્ષુધા પ્રાણિયોં કે પ્રાણ કા ભી હરણ કરને
વાલી હૈ ॥ ૧ ॥

ઔર ભી કહા હૈ—ક્ષુધાર્ત પ્રાણી કે વિવેક, લજ્જા, દયા, ધર્મ, વિદ્યા
સ્નેહ, સૌમ્યતા, વલ આદિ સમી સદ્ગુણ નષ્ટ હો જાતે હૈ ॥ ૨ ॥

મુનિ દૃઢવીર્ય શિષ્ય કી આત્મા કે પ્રતિપ્રદેશ મે યદ્યપિ ક્ષુધા કી
તીવ્ર વેદના જાગૃત હો રહી થી તૌ ભી ચહ કમી ભી કાયર નહીં બના ।

અ હરના ભાગમા પ્રવેશ કરીને પોતાનો પ્રબળ પ્રભાવ બતાવે છે કહ્યું પણ છે—

આ ભૂખ રૂપનો નાશ કરે છે, અસ્મૃતિનો ધ્વસ કરે છે, પાંચ
ઇન્દ્રિયની શક્તિઓને ક્ષિણ બનાવી દે છે, આખ, કાન અને કપાળમા દિનતાની
નિશાની જગાડે છે કલેશના પરિક્ષાઓને બાંધત કરે છે, બધુઓનો વિયોગ કરાવે
છે, વિદેશમા વાસ કરાવે છે, ધૈર્યને જડગુણથી ઉખેડી નાખે છે, છેલ્લે છેલ્લે
આ ભૂખ પ્રાણીઓના પ્રાણોનું પણ હરણ કરે છે ॥ ૧ ॥

કરી પણ કહ્યું છે ભૂખથી પીડાતા પ્રાણીમા વિવેક, લજ્જા, દયા, ધર્મ
વિદ્યા, સ્નેહ, સૌમ્યતા, બળ, આદિ સઘળા સદ્ગુણો નાશ પામે છે ॥ ૨ ॥

મુનિ દૃઢવીર્ય શિષ્યના આત્માના ઉડાણમા જો કે, ભૂખની તીવ્ર
વેદના થઈ હતી તો પણ કોઈ વખત કાયર ન બન્યો પોતાના

तत्रैव नियसति स्म । गुरुश्च चतुर्गिधाहारस्य प्रत्याख्यानं कृतवान् । स च शिष्यः
 स्वगुरुं परितस्तदङ्गरक्षणार्थं परिभ्रमस्तिष्ठति, तत्र त्रिप्रिप्रेषु मनोज्ञेषु रुचिरेषु फलेषु
 सत्स्वपि न तानि मोटयितुमिच्छति, वृक्षाधस्तले पतितान्यपि फलानि सचित्ततया
 केनाप्यदत्ततया च नैव गृह्णाति । आहारार्थं किञ्चिद् गत्वा गत्वा प्रतिनिवर्तते ।
 वसतेरभायात् क्वचिदाहारो न लभ्यते । मार्गस्य दुर्गमतया रुक्षित् पथिकोऽपि
 नापाति, यस्मादशनं गृह्णीयात् । पुनरुज्ज्वलभावेन गुरोर्वैयाट्यं करोति । यद्यपि
 तदा क्षुधाया बलं वर्धमानमात्मनः प्रतिप्रदेशं व्याप्तुं प्रवर्तते । यतः—

शिष्य की इस प्रकार गत को सुनकर गुरु महाराज ने चारों प्रकार के
 आहार का परित्याग कर दिया । शिष्य ने इस परिस्थिति में अपने गुरु
 महाराज की सेवा करना प्रारम्भ कर दिया । उस अटवी में यद्यपि अनेक
 प्रकार के मनोज्ञ सरस फल थे तौ भी उन्हें तोड़ने का शिष्य ने स्वप्न में
 भी विचार नहीं किया । वृक्षों के नीचे टूटे हुए फल पड़े रहते थे उनको
 भी सचित्त होने की वजह से ग्रहण नहीं किया । तथा किसी २ फल के
 अचित्त होने पर भी दाता के अभाव से वे अदत्त होने से नहीं लिये ।
 शिष्य आहार के लिये जाता है और कुछ दूर जा जाकर पीछे वापिस
 लौट आता है, क्यों कि एक तो वहां वसति नहीं थी, इस लिये वहां
 आहार का कोई जोग नहीं मिलता था । दूसरे—मार्ग अत्यन्त दुर्गम होने
 से उस रास्ते कोई भी पथिक प्रायः नहीं आता जाता था । परन्तु शिष्य
 अनन्य भाव से गुरु की सेवा करता था । क्षुधा एक ऐसी वस्तु है कि

शिष्यनी आ प्रकारनी वात साबणीने गुरु भडाराने चार प्रकारना आडा
 गेना त्याग करी दीधा । शिष्ये आ परिस्थितिमा पोताना गुरु भडारानेनी सेवा
 करवाने प्रारम्भ कर्यो ते न गत्वमा ने के, अनेक प्रकारना सुहर अने स्वा
 द्दिष्ट अेवा क्षणे छता ते पणु तेने तोडवाने शिष्ये स्वप्नामा पणु विचार न
 कर्यो वृक्षानी नीचे टूटीने पडेवा ने क्षण देणाता तेने पणु सचित्त भानीने
 ग्रहणु कर्यो नही तथा कोध कोध क्षण अचित्त होवा छता आपनारना अभा
 वथी ते अदत्त होवाथी वीधा नही शिष्य आहार भाटे जेतो अने थोडे हर
 न्ह त्याथी पाछे करी आवतो केभके, अेक तो त्या वस्ती छती नही भाटे
 त्या आहारने कोध जोग भणतो न छतो, भीम भाग अत्यन्त दुर्गम होवाथी
 ते रस्ते कोध पणु पटेभागु आवतो जेतो न छतो परन्तु शिष्य अनन्य
 भावथी गुरुनी सेवा करतो छतो अणु अेक अेवी वस्तु छे के ने आत्मानी

યા સા રૂપવિનાશિની સ્મૃતિહરી પઞ્ચેન્દ્રિયારૂપિણી,
ચક્ષુઃશ્રોત્રલલાટદીનરૂરણી સ્વલેશસપાદિની ।
બન્ધૂના ત્યજની વિદેશગમની ધૈર્યસ્ય વિઘ્નસિની,
સેય તિષ્ઠતિ સર્વભૂતદમની પ્રાણાપહારિહુધા ॥ ૧ ॥

અપર ચ—

વિવેકો હ્રીદયા ધર્મો, વિદ્યા સ્નેહશ્ચ સૌમ્યતા ।

સત્ત્વ ચ જાયતે નૈવ, ક્ષુધાર્તસ્ય શરીરિણઃ ॥ ૨ ॥ ઇતિ ॥

તથાપિ સ દૃઢવીર્યશિષ્યઃ કસ્મિન્નાપિ નિજાત્મપ્રદેશે કાતરતા નાશ્રયતિ કિં

જો આત્માકે પ્રતિપ્રદેશમે વ્યાસ હોકર અપના પ્રચલ પ્રતાપ દિશ્વલાતી હૈ,
જૈસે કહા બી હૈ—

યહ ક્ષુધા રૂપ કો વિનષ્ટ કર દેતી હૈ, સ્મૃતિ કો ધ્વસ્ત કર
દેતી હૈ, પાચોં ઇન્દ્રિયોં કી શક્તિ કા હાસ કર દેતી હૈ, ચક્ષુ મેં
શ્રોત્ર મેં એવ લલાટ મેં દિનતા કે નિશાનેંચના દેતી હૈં સ્વલેશ
પરિણામોં કો જાગૃત કરતી રહતી હૈ, બન્ધુઓં કા વિયોગ કરા દેતી હૈ,
વિદેશ મે વાસ કરા દેતી હૈ, ધૈર્ય કો જડમૂલ સે ડલાડ દેતી હૈ,
અધિક કયા કહા જાય યહ ક્ષુધા પ્રાણિયોં કે પ્રાણ કા બી હરણ કરને
વાલી હૈ ॥ ૧ ॥

ઔર બી કહા હૈ—ક્ષુધાર્ત પ્રાણી કે વિવેક, લજ્જા, દયા, ધર્મ, વિદ્યા
સ્નેહ, સૌમ્યતા, ચલ આદિ સબી સદ્ગુણ નષ્ટ હો જાતે હૈં ॥ ૨ ॥

મુનિ દૃઢવીર્ય શિષ્ય કી આત્મા કે પ્રતિપ્રદેશ મે યદ્યપિ ક્ષુધા કી
તીવ્ર વેદના જાગૃત હો રહી થી તૌ બી વહ કબી બી કાયર નહી બના ।

અ હરના ભાગમા પ્રવેશ કરીને પોતાનો પ્રબળ પ્રભાવ બતાવે છે ડહુ પણુ છે—

આ ભૂખ રૂપનો નાશ કરે છે, સ્મૃતિનો ધ્વસ કરે છે, પાંચ
ઇન્દ્રિયની શક્તિઓને ક્ષિણ બનાવી દે છે, આખ, કાન અને કપાળમા દિનતાની
નિશાની જગાડે છે કલેશના પરિણામોને બાંધત કરે છે, બધુઓનો વિયોગ કરાવે
છે, વિદેશમા વાસ કરાવે છે, ધૈર્યને જડમુળથી ઉખેડી નાખે છે, છેલ્લે છેલ્લે
આ ભૂખ પ્રાણીઓના પ્રાણોત્ત પણુ હરણુ કરે છે ॥ ૧ ॥

ફરી પણુ કહુ છે ભૂખથી પીડાતા પ્રાણીમા વિવેક, લજ્જા, દયા, ધર્મ
વિદ્યા, સ્નેહ, સૌમ્યતા, બળ, આદિ સઘળા સદ્ગુણો નાશ પામે છે ॥ ૨ ॥

મુનિ દૃઢવીર્ય શિષ્યના આત્માના ઉડાણમા જો કે, ભૂખની તીવ્ર
વેદના થઈ હતી તો પણુ કોઈ વખત કાયર ન બન્યો પોતાના

તુ કર્મનિર્જાર્યં શુધાપરીપહં ત્રિજિત્ય ગુરુસેનાપરાયણ યમાસીત્ । તતોગજમિત્ર-
મુનિઃ કુટ્ટરજનિતામસાવેદના સદમાનઃ સમાધિભાવેન નિજાયુઃ સમાપ્ય પ્રથમ-
કલ્પે વૈમાનિકદેવત્વ પ્રાપ્તઃ । અયાસી દેવ સ્વક્રીયપૂર્વભગવદધિના ત્રિજ્ઞાય,
સ્વદિવ્યશક્ત્યા શિષ્યરક્ષાર્યં તત્સમીપપ્રદેશે વસતિર્નિર્માય સ્વય મનુષ્યરૂપઃ સન્
દ્વવીર્યશિષ્ય પ્રાહ—મુને ! ઇતઃ સમીપે રસતિર્દિશ્યતે, અશનપાનમાનીયતામ્ ।
શિષ્યો વદતિ—અયમસ્તિ રુચિદેવપપ્તઃ, ઇદિ નાસીત્ પુરા કાપિ રસતિઃ, ભૂમિ

અપને વીર્યોલ્લાસ સે उसने इस परीपह को खूब सहन किया ।
और गुरु महाराज की सेवा भक्ति को, क्यों कि शिष्य को यह पूर्ण-
श्रद्धा थी कि कर्मनिर्जरा के लिये शुधापरीपह को सहन करना ही
चाहिये। पैर में लगे हुए काटे की असह्य वेदना प्रतिक्षण बढ़ने लगी,
अपनी आयु के अन्त समयमें समाधिभाव से कालधर्म को प्राप्त होकर
प्रथमकल्प में वैमानिक देव हुए । इन्होंने देव की पर्याय में अपने पूर्वभव
को अवधिज्ञान से जानकर अपने शिष्य की प्राणरक्षा निमित्त दिव्यशक्ति
से उसके समीप प्रदेश में एक वसति का निर्माण किया और स्वय
मनुष्य के रूप में प्रकट होकर शिष्य से कहने लगे कि यहां से नजदीक
ही एक वसति दिखाइ देती है अतः वहां से आप आहार पानी ले आइये ।
देव की इस प्रकार बात को सुनकर शिष्य ने चित्त में विचार किया—यह
कोई देव छलना करता है । मैं पहिले यहां कई बार आया हू परन्तु
सुझे तो कोई वसति नजर नहीं आई, इसलिये यहां से आहार पानी

વિર્યોદનાસથી તેણે આ પરીપહને ખૂબ સહન કર્યો અને ગુરુ મહારાજની
સેવા ભક્તિ કરી કેમકે, શિષ્યને એ પૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી કે, કર્મનિર્જરા
માટે શુધા પરિપહ સહન કરવો જોઈએ પગમા લાગેલા ઢાટાઓની વેદના
રોજ બરોજ વધવા લાગી, પોતાના આયુના અતસમયમા સમાધિભાવથી ગુરુજી
કાળ ધર્મને પામી પ્રથમ કલ્પમા વૈમાનિક દેવ બન્યા તેઓએ દેવની પર્યા
યમા પોતાના પુર્વભવને અવધિજ્ઞાનથી બાહ્યીને પોતાના શિષ્યની પ્રાણરક્ષા
નિમિત્ત દિવ્ય શક્તિથી તેના સમીપપ્રદેશમા એક વસ્તિતુ નિર્માણ કર્યું અને
પોતે મનુષ્યના રૂપમા પ્રગટ બનીને શિષ્યને કહેવા લાગ્યા કે, અહિંથી નજીક
જ એક વસ્તિ દેખાય છે માટે ત્યાંથી તમે આહાર પાણી લઈ આવો, દેવની
આ પ્રકારની વાતને સાંભળીને શિષ્યે ચિત્તમા વિચાર કર્યો કે, આ કોઈ દેવ
મારી છલના કરે છે હું પહેલા કેટલીએ વખત ગયો છું પરંતુ મને કોઈ
વસ્તી દેખાઈ નથી, માટે ત્યાંથી આહાર પાણી લાવવો ઉચિત નથી શિષ્યની આ

रत्रत्या मागेव दृष्टाऽस्माभिः, अतोऽत्राशनपान न ग्रहीष्यामि । ततोऽसौ प्रसन्नमनसा साक्षादेयरूप धृत्वा दृढवीर्यमुनिं प्रशसति-धन्योऽसि दृढव्रतोऽसि ' इत्यादि । पुनरसौ दृढवीर्यमुनिर्दुःसह क्षुधापरीपह सहमानः क्षपकश्रेणीमारुह्य प्रशस्तध्यानेन शुभाध्यवसायेन केवलज्ञान प्राप्य मोक्ष प्राप्तवान् । स च देवस्तस्य केवलोत्सव निर्वाणोत्सव च कृत्वा स्वस्थान गतः । एव सर्वमुनिभिरपि दृढवीर्यमुनिवत् क्षुधापरीपहः सोढव्यः ॥ ३ ॥

क्षुधा सहमानस्यैपणीयाहारार्थं भिक्षाचर्या पर्यटतो मुनेर्यदि श्रमादिजनिता पिपासा स्यात्तर्हि साऽपि सोढव्येत्याशयेन पिपासापरीपहजय ग्राह—

मूलम्—ततो पुंठो पिवासांए, दोंगुच्छी लज्जंसजए ।

सीओदग नं सेविजा, वियंडस्सेसणं चरे ॥ ४ ॥

ग्रहण करना उचित नहीं है । शिष्य की इस प्रकार दृढ विचारधारा को देखकर वह देव बहुत ही प्रसन्न हुआ और साक्षात् रूप में प्रकट होकर शिष्य की बहुत प्रशंसा करने लगा, बोला—आप धन्य हैं व्रत के पालन करने में अतीव दृढप्रतिज्ञ हैं । शिष्य ने दुःसह क्षुधा परीपह को सहन करने से क्षपकश्रेणी पर आरोह होकर प्रशस्त-ध्यान एवं शुभाध्यवसाय के बल पर केवलज्ञान का लाभ कर मोक्ष को प्राप्त किया । इनके गुरु महाराज का जीव जो देव या उसने अपने पूर्वपर्याय के शिष्य को प्राप्त हुए केवलज्ञान के एव निर्वाण के उत्सव को मनाकर अपने स्थान गया । इसी तरह प्रत्येक मुनिका कर्तव्य है कि वह दृढवीर्यमुनि की तरह क्षुधापरीपह को सहन करे ॥ ३ ॥

प्रकारनी दृढ धारणा लेधने ते देवने एव भूषण प्रसन्न थये अने प्रकट थधने शिष्यनी भूषण प्रशंसा करवा लाज्या तेमणे कहुं—आपने धन्यवाद छे, मतनु पालन करवाभा दृढ प्रतिज्ञ छे । शिष्ये दु सङ्ग भूषणे परिषङ्ग सङ्गन करवाथी क्षपकश्रेणी उपर आरूढ भनी प्रशस्त ध्यान अने शुभ अध्यवसायना भण उपर केवणज्ञानने लाभ करी मोक्षने प्राप्त कर्यो देव ते ते तेना गुरु भकाराजने एव हतो तेणे पोताना पूर्व पर्यायना शिष्यने प्राप्त थयेव केवणज्ञानना अने निर्वाणना उत्सवने मनावीने पोताने स्थाने गया आवी रीते प्रत्येक मुनिनु कर्तव्य छे के, ते दृढवीर्य मुनिनी भाङ्क क्षुधा परिषङ्गने सङ्गन करे ॥ ३ ॥

છાયા—તતઃ સ્પૃષ્ટ પિપાસયા, જુગુપ્સી લજ્જાસયતઃ ।

શીતોદરુ ન સેવેત વિકૃતસ્ય ઇષ્ણા ચરેત્ ॥ ૪ ॥

ટીકા—‘ તઓ પુઢો ’ ઇત્યાદિ ।

તતઃ=ધુધાપરીપહાનન્તર, પિપાસયા=તૃપયા, સ્પૃષ્ટઃ=વ્યાપ્તઃ સન્, જુગુપ્સી=જુગુપ્સક. અનાચારચિરત ઇત્યર્થ તથા-લજ્જાસયતઃ-લજ્જાયાં=સયમે સમ્યગ્ યત્નવાનિત્યર્થઃ । સાધુઃ શીતોદરુ=સચિત્તં જલ ‘ ન સેવેત ’ ન વ્યાપ્તુયાત્ કિં તુ વિકૃતસ્ય=યવત્તણ્ડુલદ્રાક્ષાદિધાવનોત્કાલનાદિના વર્ણગન્ધરસસ્પર્શૈરન્યધાભાવ માત્રસ્ય પ્રાસુકસ્ય જલસ્ય, પ્રાસુકજલ ત્વેરુર્વિશતિવિધ ભક્તીત્પાચારાદ્રમૂને દ્વિતીયશ્રુતસ્કન્ધે નવમાધ્યયને નિર્ગદિતમ્—

ધુધાપરીપહ કો સહન કરને ચાલા મુનિ કો આહાર કી ગવેષણા કરતે હુઇ પિપાસા લગે, તથા અહાર કરને કે વાદ પિપાસા લગે તો ઉસકો સહન કરના ચાહિયે, ઇસ આશય સે અવ સૂત્રકાર પિપાસાપરીપહ કો કહતે હૈ—“ તઓ પુઢો ” ઇત્યાદિ ।

(તઓ-તત.) ધુધાપરીપહ કે અનન્તર (પિપાસાઇ પુઢો-પિપાસયા-સ્પૃષ્ટ) પિપાસા સે વ્યાપ્ત હોને પર મી (દોગુચ્છી-જુગુપ્સી) અનાચાર-વિરત તથા (લજ્જસજઇ-લજ્જાસયત) સયમ કી રક્ષા કરને મે પ્રયત્ન શીલ સાધુ (સીઓદગ ન સેવિજ્જા-શીતોદક ન સેવેત) સચિત્ત જલ કા સેવન નહી કરે । કિન્તુ (વિયઢ્મસેસળ ચરે-વિકૃતસ્ય ઇષ્ણા ચરેત્) વિકૃત-યવ, તણ્ડુલ, ઇવ દ્રાક્ષા આદિ કે ધોને સે અથવા ઉનકે ઉકાલને સે જિનકે વર્ણ, ગંધ, રસ તથા સ્પર્શ કા પરિવર્તન હો ચુકા હૈ ઇસે પ્રાસુક જલ કી ગવેષણા કરે । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ પિપાસા સે પીઢિત હોને

ધુધા પરિપહ સહન કરનાર મુનિને આહાર કર્યા પછી તરસ લાગે તેને સહન કરવી બેઠીએ આ આશયથી સૂત્રકાર પિપાસા પરિપહ કહે છે તઓ પુઢો-ઇત્યાદિ

તઓ-તત ધુધા પરિપહના અનન્તર પિપાસાઇ પુઢો-પિપાસયાસ્પૃષ્ટ તરસથી વ્યાપ્ત હોવા છતાં અનાચાર વિરત તથા દોગુચ્છી-જુગુપ્સી અનાચાર વિરત તથા લજ્જસજઇ-લજ્જાસયત સયમની રક્ષા કરવામા પ્રયત્નશીલ સાધુ સીઓદગ ન સેવિજ્જ-શીતોદક ન સેવેત સચિત્ત જલનુ સેવન ન કરે કિન્તુ વિયઢ્મસેસળ ચરે-વિકૃતસ્ય ઇષ્ણા ચરેત્ વિકૃત (અચિત્ત)-જવ, ચોખા, દ્રાક્ષ વગેરેના ધોવાથી અથવા એને ઉકાળવાથી તેના વર્ણ, ગંધ, રસ તથા સ્પર્શનુ પરિવર્તન થઈ ચુકયું છે એવા પ્રાસુક જળની ગવેષણા કરે તાત્પર્ય એ છે કે, તરસથી પીડાતા હોવા છતાં પણ સાધુએ સચિત્ત

- (૧) ઉસ્સેદ્દમ-ઉત્સેદ્દિમ-પિષ્ટોત્સેદનાર્થમુદરુમ્ । રોટિકાયા કૃતાયા યેનો-
દકેન પિષ્ટસ્થાલ્યાદિધાનન ક્રિયતે તદિત્યર્થઃ ।
- (૨) સસેદ્દમ-સસેદ્દિમ-ઉત્કાલિતાના પત્રશાકાર્દીનામનપગતવિક્તાદિરસાપ-
સાર્ણાર્થ શૈત્યાર્થ વા યેનોદકેન ધાવન ક્રિયતે, તદિત્યર્થઃ ।
- (૩) ચાઉલોદગ-તળુલોદરુ-તળુલધાવનોદરુમ્ ।
- (૪) તિલોદગ-તિલોદક-તિલધાવનોદરુમ્ ।
- (૫) તુસોદગ-તુપોદરુ-તુપધાવનોદરુમ્ ।
- (૬) જવોદગ-યવોદરુ-યવધાવનોદરુમ્, અત્ર 'યવ' ઇત્યુપલક્ષણ તેન વ્રીહ્યા-
દિધાવનોદરુમ્પિ ગ્રહણમ્ ।

પર મી સાધુ કો ચાહિયે કિ વહ કમો મી સચિત્ત અનેપणीय जल का
उपयोग न करे । प्रासुङ्क जल इक्कीस २१ प्रकार का होता है यह बात
आचारागसूत्र मे द्वितीय श्रुतस्कन्ध के नवम अध्ययन में कही गई है-

- १ उस्सेद्दम-भोजन वन चुकने के बाद आटे की याली आदिका धोवन ।
- २ ससेद्दम-शाकपत्रादिकों के उवालने पर उनका कड़ुआपन आदि
निकालने के लिये अथवा उन्हें ठंडे करने के लिये जो
जल ऊपर से डाला जाता है वह ।

- ३ चाउलोदक-चावलों का धोवन ।
- ४ तिलोदग-तिलों का धोवन ।
- ५ तुसोदग-तुपों को धोने से निकला हुआ जल ।
- ६ जवोदग-जौ आदि का धोया हुआ जल ।

જળનો ઉપયોગ ઠીક પછી ન કરવો જોઈએ પ્રાસુક જળ એકવીસ પ્રકારનું
હોય છે આ વાત આચારાગસૂત્રમાં બીજા શ્રુતસ્કંધના નવમા અધ્યયનમાં
કહેવામાં આવેલ છે

ઉસ્સેદ્દમ-	૧ ભોજન બની ચુક્યા પછી આટાની થાળી વિગેરેનું ધોવણું
સસેદ્દમ-	૨ શાક પત્રાદિકને ઉઠાળવાથી તેના કડવા પછા વગેરેને ઠાંડવા
માટે અથવા તેને ઠંડા કરાવવા માટે જે પાણી ઉપરથી નાખ-
વામાં આવે છે તે
ચાઉલોદગ-	૩ ચાખ્ખાનું ધોવણું
તિલોદગ-	૪ તલનું ધોવણું
તુસોદગ-	૫ તુપોને ધોવાથી નિકળેલ પાણી
જવોદગ-	૬ જવ આદિને ધોતા નિકળેલ પાણી

छाया—ततः स्पृष्ट पिपासया, जुगुप्सी लज्जासयतः ।

शीतोदकं न सेवेत विकृतस्य एषणा चरेत् ॥ ४ ॥

टीका—‘तओ पुटो’ इत्यादि ।

ततः=क्षुधापरीपहानन्तर, पिपासया=वृषया, स्पृष्टः=व्याप्तः सन्, जुगुप्सी=जुगुप्सकः, अनाचारविरत इत्यर्थः तथा-लज्जासयतः-लज्जायां=सयमे सम्यग्यत्नवानित्यर्थः । साधुः शीतोदकं=सचित्तं जलं ‘न सेवेत’ न व्यापृणयात् किं तु विकृतस्य=यवतण्डुलद्राक्षादिधावनोत्कालनादिना वर्णगन्धरसस्पर्शैरन्यथाभावप्राप्तस्य प्रासुकस्य जलस्य, प्रासुकजलं त्वेकमिदं श्रुतिमिदं भस्तीत्याचाराद्रमूत्रे द्वितीयश्रुतस्फुटं नवमाध्ययने निगदितम्—

क्षुधापरीपह को सहन करने वाला मुनि को आहार की गवेषणा करते हुए पिपासा लगे, तथा अहार करने के बाद पिपासा लगे तो उसको सहन करना चाहिये, इस आशय से अब सूत्रकार पिपासापरीपह को कहते हैं—“तओ पुटो” इत्यादि ।

(तओ-ततः) क्षुधापरीपह के अनन्तर (पिपासाए पुटो-पिपासया-स्पृष्टः) पिपासा से व्याप्त होने पर भी (दोगुच्छी-जुगुप्सी) अनाचार-विरत तथा (लज्जासजए-लज्जासयतः) समय की रक्षा करने में प्रयत्नशील साधु (शीतोदकं न सेवेत-शीतोदकं न सेवेत) सचित्त जल का सेवन नहीं करे । किन्तु (वियड्मसेसण चरे-विकृतस्य एषणा चरेत्) विकृत-यव, तण्डुल, एव द्राक्षा आदि के धोने से अथवा उनके उकालने से जिनके वर्ण, गंध, रस तथा स्पर्श का परिवर्तन हो चुका है ऐसे प्रासुक जल की गवेषणा करे । तात्पर्य यह है कि पिपासा से पीडित होने

क्षुधा परिषद सहन करनेवाले मुनिने आहार किया पछी तरस लागे तेने सहन करवी ओर्थ ओ आशयथी सूत्रकार पिपासा परिषद कहे छे तओ पुटो-इत्यादि

तओ-तत क्षुधा परिषदना अनन्तर पिपासाए पुटो-पिपासयास्पृष्ट तरसथी व्यापृत होवा छता अनाचार विरत तथा दोगुच्छी-जुगुप्सी अनाचार विरत तथा लज्जासजए-लज्जासयत समयनी रक्षा करवाभा प्रयत्नशील साधु शीतोदकं न सेवेत-शीतोदकं न सेवेत सचित्त जलनु सेवन न करे किन्तु वियड्मसेसण चरे-विकृतस्य एषणा चरेत् विकृत (अचित्त)-जव, ओभा, द्राक्ष वगेरेना धोवाथी अथवा ओने उकाणवाथी तेना पछु, गंध, रस तथा स्पर्शनु परिवर्तन थई चुक्यु छे ओवा प्रासुक जलनी गवेषणा करे तात्पर्य ओ छे के, तरसथी पीडाता होवा छता गंध रस स्पर्श अतिन

- (१) उस्सेइम-उत्सेदिम-पिष्टोत्सेदनार्थमुदकम् । रोटिकाया कृताया येनोदकेन पिष्टस्थाल्यादिधानन क्रियते तदित्यर्थः ।
- (२) ससेइम-ससेरिम-उत्कालिताना पत्रशाकादीनामनपगतवित्तादिरसापसारणार्थं शैत्यार्थं वा येनोदकेन धावन क्रियते, तदित्यर्थः ।
- (३) चाउलोदग-तण्डुलोदक-तण्डुलधावनोदकम् ।
- (४) तिलोदग-तिलोदक-तिलधावनोदकम् ।
- (५) तुसोदग-तुषोदक-तुषधावनोदकम् ।
- (६) जवोदग-यवोदक-यवधावनोदकम्, अत्र 'यव' इत्युपलक्षणं तेन व्रीक्षादिधानोदकस्यापि ग्रहणम् ।

पर भी साधु को चाहिये कि वह कभी भी सचित्त अनेपणीय जल का उपयोग न करे । प्राप्तुजल इक्कीस २१ प्रकार का होता है यह यात आचारागसूत्र में द्वितीय श्रुतस्कन्ध के नवम अध्ययन में कही गई है—

- १ उस्सेइम-भोजन वन चुकने के बाद आटे की याली आदिका धोवन ।
- २ ससेइम-शाकपत्रादिकों के उवालने पर उनका कटुआपन आदि निकालने के लिये अथवा उन्हें ठंडे करने के लिये जो जल ऊपर से डाला जाता है वह ।

- ३ चाउलोदक-चावलों का धोवन ।
- ४ तिलोदग-तिलों का धोवन ।
- ५ तुसोदग-तुषों को धोने में निकला हुआ जल ।
- ६ जवोदग-जौ आदिका धोया हुआ जल ।

જળનો ઉપયોગ ઠંડી પણ ન કરવો બેઈએ પ્રાસુજ ૨૧ એકવીસ પ્રકારનું હોય છે આ વાત આચારાગસૂત્રમાં બીજા શ્રુતસ્કન્ધના નવમા અધ્યયનમાં વહેવામાં આવેલ છે

उस्सेइम-	१ ભોજન બન ચુક્યા પછી આટાની થાળી વિગેરેનું ધોવણું
સસેइમ-	૨ શાક પત્રાદિકને ઉઠાળવાથી તેના કડવા પણા વગેરેને કાઢવા માટે અથવા તેને ઠંડા કરાવવા માટે જે પાણી ઉપરથી નાખવામાં આવે છે તે
चाउलोदग-	૩ ચાખાનું ધોવણું
तिलोदग-	૪ તલનું ધોવણું
तुसोदग-	૫ તુષોને ધોવાથી નિકળેલ પાણી
जवोदग-	૬ જવ આદિને ધોતા નિકળેલ પાણી

અથ ગ્રામનગરાદિभ्यो वहि क्वचिदटव्यादिमार्गे विहरन् मुनिर्यदि पिपासया पीडितः स्यात् तदाऽपि तत्परीपहः सोढव्य इत्याह—

मूलम्—छिन्नावाएसु पथेसु, आउरे सुपिवासिए ।

परिसुक्कमुहादीणे, तं तितिक्ष्वे परीसह ॥ ५ ॥

છાયા—છિન્નાપાતેષુ પથિપુ આતુરઃ સુપિપાસિતઃ ।

परिशुष्कमुखादीन त तितिक्षेव परीपहम् ॥ ५ ॥

ટીકા—‘છિન્નાવાएसु’ इत्यादि ।

छिन्नापातेषु=छिन्नः=अपगतः, जापातः=जनाना गमनागमनरूपः संचारो यत्र तेषु, पथिपु=मार्गेषु गच्छन्निति शेषः, आतुर. तृपया व्याप्तकायः, अत एव सुपिपासितः=अतिशयेन तृपितः, अत एव परिशुष्कमुखादीनः=परीशुष्कमुखः गत निष्ठीवनतया शुष्कतालुरसनोष्ठः, स चासायदीनश्च परिशुष्कमुखादीन., परिशुष्क-

ગ્રામ નગર આદિ સે બાહર કિસી અટવી આદિ કે માર્ગ મે વિચરતે હુવ સાધુ કો યદિ પિપાસા સે આકુલતા ઉત્પન્ન હો જાવે તો બી ઉસે વસ દ્વિતીય ક્ષુધાપરીપહ કો સહન કરના ચાહિયે યહ બાત હસ નીચે કી ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હૈ—‘છિન્નાવાएसु’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(છિન્નાવાएसु-છિન્નાપાતેષુ) જિન માર્ગો મે જનો કા આવાગ મનરૂપ સચાર છિન્ન હો ગયા હૈ અર્થાત્-નહીં હોતા હૈ એસે (પથેસુ-પથિપુ) માર્ગો મે સચરણ અર્થાત્-વિચરણ કરતા હુઆ સાધુ (સુપિવાસિય આઉરે-સુપિપાસિતઃ આતુર.) યદિ પિપાસા સે વ્યાપ્ત હોકર આતુર-અત્યંત પીડિત હો જાતા હૈ ઓર હસીસે (પરિસુક્કમુહાદીણે-પરિશુષ્ક-મુખાદીન.) જિસકે મુખ કા થૂક તક બી સૂક્ષ્મચુકા હૈ ઓર એસી

ગ્રામ, નગર વગેરેથી બહારના રસ્તા ઉપર વિચરતા સાધુને માર્ગમાં તર સની આકુળતા ઉત્પન્ન થાય તો પછી તેણે એ બીજા ક્ષુધાપરીપહને સહન કરવો જોઈએ આ વાત નીચેની ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રકટ કરે છે છિન્નાવાएसु-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—છિન્નાવાएसુ-છિન્નાપાતેષુ જે માર્ગમાં માણસોના અવાગમનરૂપ સચાર બધ થઈ ગયો હોય અર્થાત્ નથી થતો એવા પથેસુ-પથિપુ માર્ગોમાં સચારણ અર્થાત્ વિચારણ કરનાર સાધુ સુપિવાસિય આઉરે-સુપિપાસિત આતુર પાણીની તરસથી વ્યાકુળ બની અત્યંત પીડિત થઈ બાય છે અને એથી પરિસુક્કમુહાદીણે -પરિશુષ્કમુખાદીન જેના મોઢામાંનું થુક પછી સુકાઈ બાય છે એવી

મુલોડપિ સન્નદીન इत्यर्थः । त=तृषापरीपह, तितिक्षेत=सहेत । अय भावः—निर्जन-
स्थानस्थितोऽपि तृषाव्याकुलितोऽपि सन् सचित्तमनेपणीय जल न पिबेदिति ।

‘छिन्नावाण्मु पथेषु’ इत्यनेन मुनीना चरणविहारः सूचितः ।

‘आउरे’ इत्यनेन—પરીપહાવસ્થાયામપિ સમાધિભાવેન વર્તિતવ્યમિતિ
ગોચિતમ્ ।

‘सुपिवासिण’ इत्यनेन पिपासात्रिक्येऽपि सचित्तमनेपणीयमुदकं न ग्रहीत-
व्यमिति सूचितम् ।

‘परिमुक्कमुहादीणे’ इत्यनेन कष्टावસ્થાયામપિ પરીપહો જેતવ્ય એવેતિ—
સૂચિતમ્ ।

‘तितिक्षे’ इत्यनेन परीपहोपस्थितौ सहिष्णुता समाश्रयणीया, इति
गोચितम् ।

હાલત મેં તાલુ, રસના ણ્વ ઓઠ ભી ચિલકુલ શુષ્ક હો ચુકા હૈ ફિર
भी अदान बना हुआ मुनि (त परिसह तितिक्षे—त परीपह तितिक्षेत)
इस तृषापरीपह को जीते । तात्पर्य इसका यह है कि निर्जनस्थान में
रहने पर भी यदि साधु तृषा से पीड़ित होता है तो भी उसे सचित्त
अनेपणीय जल का पान नहीं करना चाहिये ।

ગાથા મેં રહે હુએ “છિન્નાવાણ્સુ પથેસુ” હસ વિશેષણગર્ભિત પદ
દ્વારા મુનિયોંં કા ચરણ વિહાર સૂચિત કિયા હૈ । “આઉરે” હસ
પદ દ્વારા પરીપહ અવસ્થા મે મુનિયોંં કો સમાધિભાવપૂર્વક રહના
વતલાયા ગયા હૈ । “સુપિવાસિણ” પદ દ્વારા પિપાસા કી તીવ્ર
અવસ્થા મે ભી સચિત્ત અનેપણીય ઉદક નહીં લેના ચાહિયે, યહ પ્રકટ

તાલુ રસના અને હોઠ પણ તદ્દન સુકા બની બાથ છે, એવી પરિસ્થિતિમાં
મુકાવા છતાં પણ અદ્દીન બનેલ મુનિ ત પરિસહ તિતિક્ષે—ત પરિપહ તિતિક્ષેત
એ તૃષા પરીપહને છોતે એવું તાત્પર્ય એ છે કે, નિર્જન સ્થાનમાં રહેવા
છતાં પણ સાધુ તરસથી પીડિત હોય તો તેણે સચિત્ત અનેપણીય જળનું
પાન ન કરવું જોઈએ

ગાથામાં રહેલા “છિન્નાવાણ્સુ પથેસુ” વિશેષણ ગર્ભિત પદ દ્વારા મુનિ-
યોના ચરણ વિહાર સુચવવામાં આવેલ છે આઉરે—આપદથી પરીપહ અવસ્થામાં
મુનિયોએ સમાધિ ભાવ પૂર્વક રહેવાનું બતાવેલ છે સુપિવાસિણ આ પદથી
તરસની તીવ્ર અવસ્થામાં પણ સચિત્ત અનેપણીય પાણી ન લેવું જોઈએ,

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ—

આસીદુઃખિન્યા ધનમિત્રનામકઃ શ્રેષ્ઠી, સ ધનપ્રિયનામ્નાઽષ્ટતર્યંવયસ્કેન સ્વપુત્રેણ સહ મિત્રગુપ્તાચાર્યસમીપે પ્રવ્રજિતઃ । સ ધનપ્રિયશિષ્યઃ સપરિવારેણાચાર્યેણ સહ રુદાચિન્માર્ગે વિહરન્ પિપાસાર્તોઽભવત્ । અન્યૈઃ સાધુભિઃ સહાચાર્યમગ્રે ગત દૃષ્ટ્વા ધનમિત્રમુનિના નદીમાલોક્ય પુત્રાનુરાગેણ કથિતમ્, વત્સ! જલ પિત્ર, પશ્ચાદાલોચનયા શુદ્ધિર્ભવિષ્યતિ । ઇત્યુક્તોઽપિ શિષ્યો જલપાન કર્તુ ન વાઙ્છતિ । તતો

કિયા ગયા હૈ। “ પરિસુક્કમુહાદીણે ” હસ પદ સે સૂત્રકાર યહ પ્રદર્શિત કર રહે હૈં કિ કષ્ટ કી અવસ્થા મેં ભી પરીપત્તીં કો જીતના હીં ચાહિયે । “ તિતિકલ્લે ” પદ સે યહ જ્ઞાત હોતા હૈં કિ પરીપત્તીં કી ઉપસ્થિતિ મેં ઘવઝાના નહીં ચાહિયે કિન્તુ સહિષ્ણુતા ધારણ કરની ચાહિયે ।

હસ વિષય કો અવ દૃષ્ટાન્તદ્વારા સ્પષ્ટ કિયા જાતા હૈ—

ઉજ્જૈની નગરી મે ધનમિત્ર નામ કા એક સેઠ રહતા યા। વૈરાગ્ય પાકર ઉસને અપને આઠવર્ષ કે ધનપ્રિય નામક પુત્ર કે સાથ મિત્રગુપ્તઆચાર્ય કે પાસ મુનિદીક્ષા ધારણ કરલી। એક સમયકી વાત હૈં કિ વે ધનપ્રિય મુનિ સપરિવાર આચાર્ય કે સાથ જવ વિહાર કર રહે थे તવ માર્ગ મેં ઉન કો પ્યાસ કી વેદના જાગૃત હુઈ। અન્ય સાધુઓ કે સાથ આચાર્ય કો આગે ગયે હુએ જાન કર ધનમિત્ર મુનિ ને નદી કો દેખતે હીં પુત્રાનુરાગ કે વશવર્તીં બન ધનપ્રિય સે કહા કિ વત્સ! જલ પીલો, પીછે આલોચના સે હસકી શુદ્ધિ કર લેના। હસ પ્રકાર ધનમિત્ર મુનિ કે વચન

એવુ પ્રગટ કરેલ છે પરિસુક્કમુહાદીણે આપદથી કષ્ટની અવસ્થામાં પણ પરિપોષીને છતવા બેઠ્યો એવુ સૂત્રકાર પ્રદર્શિત કરે છે “ તિતિકલ્લે ” આપદથી પરિપોષના આવવાથી ગભરાવુ ન બેઠ્યો પરંતુ સહિષ્ણુતા ધારણ કરવી બેઠ્યો આ વિષય ઉપર એક દૃષ્ટાન્ત કહેવામાં આવે છે —

ઉજ્જૈની નગરીમાં ધનમિત્ર નામે એક શેઠ રહેતો હતો વૈરાગ્ય પામીને તેણે પોતાના આઠ વર્ષના ધનપ્રિય નામના પુત્ર સાથે મિત્રગુપ્ત નામના આચાર્ય પાસે મુનિ દીક્ષા ધારણ કરી એક સમયની વાત છે કે, ધનપ્રિય મુનિ સપરિવાર આચાર્યની સાથે જ્યારે વિહાર કરી રહેલ હતો, ત્યારે માર્ગમાં તેને તરસ લાગી બીજા સાધુઓ સાથે આચાર્યને આગળ ગયેલા બાણીને ધનમિત્ર મુનિએ નદીને બેઠીને પુત્રપ્રેમને વશ બની ધનપ્રિયને કહ્યું, વત્સ પાણી પીઈ લે। પછી આલોચનાથી એની શુદ્ધિ કરી લેજો આ પ્રકારના ધનમિત્ર

ધનમિત્રમુનિશ્ચિન્તયતિ—મમ સમક્ષે નાય જલ પિવતીતિ, એવ વિચિન્ત્ય શુષ્કમાર્ગેણ સત્ત્વર નદીમુત્તીર્યાગ્રે ગતઃ, તદનન્તર ધનપ્રિયમુનિર્જલપાનાય નદ્યા પ્રવિશ્યાન્નલૌ જલ ધૃત્વા સઘઃ સજાતકારુણ્યશ્ચિન્તયતિ—કથમહ જલ પિનામિ । યતઃ—

एगमि उदगविंदुमि, जे जीवा जिणवरेहि पन्नत्ता ।

ते सरिसवपरिमित्ता, जम्बुद्वीवे न मायति ॥ १ ॥

છાયા—एकस्मिन्नुदकविन्दौ, ये जीवा जिनवरेः प्रज्ञप्ताः ।

ते सर्पपपरिमात्राः जम्बूद्वीपे न मायेयुः ॥ १ ॥

વ્યાખ્યા—एकस्मिन् जलविन्दौ ये जीवाः सन्ति, ते यदि सर्पपप्रमाण शरीर धृत्वा वर्तयेयुस्तर्हि जम्बूद्वीपे न मायेयुरित्यर्थः ॥ १ ॥

મુનકર ધનપ્રિય ને પાની પીને કી જરા મી ઇચ્છા નહી કી । ઇસ પરિ-
સ્થિતિ કો દેખકર ધનમિત્ર મુનિ ને વિચાર ક્રિયા કિ યહ મેરે સામ્હેને
જલ નહીં પીવેગા અત યહા સે ચલ દેના ચાહિયે, સો વે શુષ્કમાર્ગ સે
નદી કો પાર કર આગે ચલે ગયે । ઇસકે વાદ ધનપ્રિયમુનિ જલપાન
કરને કે લિયે નદી મે પ્રવિષ્ટ હુએ ઓર અજલિ મે પાની ભર કર દયા
ભાવ સે વિચારને લગે કિ ઇસ અકરપનીય સચિત્ત જલ કો મે કૈસે
પીઝ ? કયોં કિ—

“एगमि उदगविंदुमि, जे जीवा जिणवरेहि पन्नत्ता ।

ते सरिसवपरिमित्ता, जम्बुद्वीवे न मायति ॥ १ ॥”

એક જલ કે વિન્દુ મેં જિતને જીવ જિનેન્દ્ર ભગવાન ને વતલાયે હું
વે યદિ સરસોં કે આકાર કો ધારણ કરલેં તો ઇસ જમ્બુદ્વીપ મે નહીં સમા
સકતે હું ॥૧॥

મુનિના વચન સાભળીને ધનપ્રિયમુનિયે પાણી પીવાની જરા પણ
ઈચ્છા ન કરી આ પરિસ્થિતિને બેઈ ધનમિત્રમુનિએ વિચાર કર્યો કે, આ
મારી સામે પાણી પીશે નહીં માટે અહીંથી ચાલવું બેઈએ બેઈથી તેઓ સુકા
માર્ગેથી નહીંને પાર કરીને આગળ ચાલ્યા આ પછી ધનપ્રિયમુનિએ જળપાન
કરવા માટે નદીમા પ્રવેશ કર્યો અને હાથમા પાણી લઈ દયા ભાવથી વિચારવા
લાગ્યા કે, આ અકરપનીય સચિત્ત પાણી હું કેવી રીતે પીઉં કેમકે કહ્યું છે કે—

एगमि उदगविंदुमि, जे जीवा जिणवरेहि पन्नत्ता ।

ते सरिसव परिमित्ता, जम्बुद्वीवे न मायन्ति ॥ १ ॥

જળના એક ટીપામા બેટલા છવ છનેન્દ્ર ભગવાને બતાવ્યા છે તે ઢઢાચ સરસવના
આકારને ધારણ કરીલ્યે તો આ જમ્બુદ્વિપમા સમાઈ ન શકે ॥૧॥

જત્ય જલ તત્ય વળ, જત્ય વળ તત્ય ણિચ્છિઓ તેઝ ।

તેઝ વાઝસહગઓ, તસા ય પચ્ચક્કયા ચેવ ॥ ૨ ॥

છાયા—યત્ર જલ તત્ર વન, યત્ર વન તત્ર નિશ્ચિત તેજઃ ।

તેજો વાયુસહગત ત્રસાશ્વ પ્રત્યક્ષકા એવ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા—યત્ર જલ તત્ર વન=વનસ્પતિઃ, યત્ર વનસ્પતિસ્તત્ર નિશ્ચયેન તેજો=વહ્નિઃ, યત્ર તેજસ્તત્ર વાયુઃ સહયોગિતાત્, ત્રસાસ્તુ પ્રત્યક્ષા એવ સન્તિ ॥૨॥

હતૂળ પરપ્પાળે, અપ્પાળ જો કરેહ સપ્પાળ ।

અપ્પાળં દિવસાળ, કપ્પ ય નાસેહ સપ્પાળ ॥ ૩ ॥

છાયા—હત્વા પરમાણાન્, આત્માન યઃ કરોતિ સપ્રાણમ્ ।

અલ્પાના દિવસાના, કૃતે નાશયતિ સ્વાત્માનમ્ ॥ ૩ ॥

વ્યાખ્યા—તસ્માત્ પરમાણાન્ હત્વા યઃ આત્માન સપ્રાણ=સર્વલ કરોતિ, સ અલ્પાના દિવસાના કૃતે સ્વાત્માન નાશયતિ ॥૩॥

“જત્ય જલ તત્ય વળ, જત્ય વળ તત્ય ણિચ્છિઓ તેઝ ।

તેઝવાઝ સહગઓ, તસા ય પચ્ચક્કયા ચેવ ॥ ૨ ॥”

જહા જલ હૈ વહા નિશ્ચિત વનસ્પતિ હૈ । જહા વનસ્પતિ હૈ વહા નિશ્ચિત તેજ-અગ્નિ હૈ । જહા તેજ હૈ વહા નિશ્ચિત વાયુ હૈ । ત્રસકાય તો પ્રત્યક્ષ હી હૈ ॥૨॥

“હતૂળ પરપ્પાળે, અપ્પાળ જો કરેહ સપ્પાળ ।

અપ્પાળ દિવસાળં, કપ્પ ય નાસેહ સપ્પાળ ॥ ૩ ॥”

જો દૂસરે જીવોં કે પ્રાણો કા હનન કર કુછ હી દિનોં કે લિયે અપને આપકો સર્વલ બનાને કી ચેષ્ટા કરતા હૈ વહ અપને આપકા વિનાશ કરતા હૈ ॥૩॥

જત્યજલ તત્ય વળ, જત્ય વળ તત્ય ણિચ્છિઓ તેઝ ।

તેઝ વાઝસહગઓ, તસાય પચ્ચક્કયા ચેવ ॥ ૨ ॥

જ્યા જળ છે ત્યા વનસ્પતિનુ હોવુ નિશ્ચિત છે, જ્યા વનસ્પતિ છે ત્યા તેજ અગ્નિ નિશ્ચિત છે જ્યા તેજ છે ત્યા વાયુ નિશ્ચિત છે ત્રસકાય તો પ્રત્યક્ષ છે જ ॥૨॥

હતૂળ પરપ્પાળે, અપ્પાળ જો કરેહ સપ્પાળ ।

અપ્પાળ દિવસાળ, કપ્પ ય નાસેહ સપ્પાળ ॥ ૩ ॥

જે બીજા જીવોના પ્રાણોની વિરાધના કરીને થોડા દિવસો માટે પોતે પોતાની જાતને સખળ બનાવવાની ચેષ્ટા કરે છે તે પોતે પોતાની જાતનો વિનાશ કરે છે ॥૩॥

અહો! દુર્લભા સયમપ્રાપ્તિ, તતોઽપિ સયમરક્ષણ દુર્લભતર, તત્કાપ્કાયવિરાધનયા પટ્કાયવિરાધનાયા સત્યા ન ભવિતુ શક્યતે, સયમરક્ષણાભાવે સર્વેષા મહાવ્રતાના મઙ્ગઃ સ્યાત્, તત્ત્વ ચતુર્ગતિઋસસારપરિભ્રમણ મગ્નિપ્યતિ । યસ્માન્નેદ જલ પાસ્યામીતિ નિશ્ચિત્યાસી મુનિ રજ્જલિતો જલ ન્યામેવ યતનયા મુમોચ । સ લઘુવચસ્કોઽપિ મહનીયધૈર્યઃ શુષ્કમાર્ગેણ તા નદીમુત્તીર્ય તત્તીર એવ પિપાસયા ગન્તુમક્ષમઃ સન્ ભૂમૌ નિપતિતઃ ।

इस प्रकार विचार कर धनप्रियनामक लघुमुनिने यह भी विचार किया कि इस ससार में जीवों को एक तो सयम की प्राप्ति होना दुर्लभ है, और उसकी अपेक्षा सयम की रक्षा महान् दुर्लभ है । मैं कच्चा पानी पीऊँ तो अपक्काय की विराधना होती है अपक्काय की विराधना में पट्काय की विराधना अवश्य होती है, पट्काय की विराधना से सयम की रक्षा नहीं हो सकती । जहाँ सयम की रक्षा नहीं है वहाँ समस्त महाव्रतों का भंग है । इनके भंग से ससारपरिभ्रमण अवश्य होता है, अतः मैं तो इस जलको नहीं पीऊँगा । इस प्रकार निश्चय कर लघुमुनि ने बड़ी ही यतना से अजलि में लिये हुए जल को उसी नदी में छोड़ दिया । उस समय उनकी आयु कोई अधिक नहीं थी परन्तु धैर्य की मात्रा हृदय में बड़ी हुई थी इस लिये यथा कथञ्चित् वे शुष्क-मार्ग से होकर नदी को पार करके दूसरे तीर पर आगये । परन्तु प्यास ने इतनी प्रचलता धारण की कि वे आगे मार्ग पर नहीं चलसके और

આ પ્રકારેના વિચાર કરી ધનપ્રિય નામના નાના મુનિએ એવો વિચાર કર્યો કે, આ સસારમાં એવાને એક તો સયમની પ્રાપ્તિ થવી દુર્લભ છે અને તેની અપેક્ષા સયમની રક્ષા મહાન દુર્લભ છે હું કાચુ પાણી પીઉં તો અપ્કાયની વિરાધના થાય છે, અપ્કાયની વિરાધનામાં પટ્કાયની વિરાધના અવશ્ય બને છે પટ્કાયની વિરાધનાથી સયમની રક્ષા થતી નથી જ્યાં સયમની રક્ષા નથી ત્યાં સમસ્ત મહાવ્રતોનો ભંગ છે તેના ભંગથી સસાર પરિભ્રમણ અવશ્ય થાય છે માટે હું તો આ જળને પીઈશ નહીં આ પ્રકારેના નિશ્ચય કરી લઘુ મુનિએ જૂબજૂ યતનાથી જોખામાં લીધેલ પાણીને તે નદીમાં છોડી દીધું આ સમયે તેની ઉંમર ઘણી મોટી ન હતી પરંતુ ધૈર્યની માત્રા હૃદયમાં વધેલી હતી આ કારણે આગળ ઉઠવામાં આવ્યા પ્રમાણે સુકા માર્ગથી નદીને પાર કરી સામા ઢાઠે પહોંચી ગયા પરંતુ તરસ એટલા જોરથી લાગી હતી કે આને

अथ पिपासाविमोऽपि धर्मे निश्चलमतिरसौ पञ्चनमस्कारस्मरणपूर्वक समाधिभावेन देह विहाय प्रथमरूपे वैमानिकदेवत्वेन समुत्पन्नः । ततोऽवधिज्ञानेन स्वपूर्वभूत विज्ञाय तेन धनप्रियेण देवेन सर्वेषां मुनीनामनुग्रहार्थं वैक्रियशक्त्या पथि गोकुलं निर्मितम् । अथ सपरिवारो मित्रशुभाचार्यः पुरतो गोकुलं दृष्ट्वा तत्र शुद्ध तक्रादि गृहीत्वा पिपासां निवार्य चलितः । अथ तेन देवेन स्वपरिचर्यार्थमेकस्य साधोरासनं विस्मारितम् । येन मुनिनाऽऽसनं विस्मृतम्, स च स्वासनान्वेषणार्थं पुनर्गोकुलस्थानमागत्य गोकुलमपश्यन् प्रत्यावृत्तः सर्वान् मुनीन् नृणां नास्ति तत्र वही परं गिरं पठे । पिपासा से विवश होने पर भी इनकी मति धर्म में निश्चल बनी रही, पञ्चनमस्कार मन्त्र का स्मरण करते हुए इन्होंने समाधिभाव से काल को प्राप्त किया । पिपासापरीपह को सहन करने के प्रभाव से ये प्रथमकल्प में वैमानिक देव हुए । अवधिज्ञान से अपने पूर्व भव को जानकर उस लघुमुनि के जीव देव ने समस्त मुनियों की रक्षा के लिये अपनी वैक्रियिक शक्ति से मार्ग में गोकुल की रचना कर दी । सपरिवार मित्रशुभाचार्य ने आगे गोकुल देखा ।

वहा से शुद्ध तक्र आदि को लेकर अपनी पिपासा को शांत किया, एवं आगे विहार करना प्रारंभ कर दिया । किसी ने भी यह नहीं जाना कि यह सब देवकृत माया है, अतः देव ने अपने परिचय के निमित्त एक साधु को अपना आसन विस्मृति करा दिया । जो मुनि वहा पर आसन भूल गया या वह उस आसन को लेने के लिये पीछे उस स्थान पर आया तो क्या देखता है कि वहा पर तो कोई

वहाँ ते आगण भागें आली शक्या नहीं अने त्या न पडी गया तरसनी विवश बनवा छता पछु तेनी मति धर्ममा निश्चल बनी रही पञ्चनमस्कार मन्त्रनु स्मरण करीने तेमण्ण सभाधी लावथी काणधर्म प्राप्त कथी तरसना परीपडने सहन करवाना प्रलावथी ते प्रथम कल्पमा वैमानिक देव थया अवधिज्ञानथी पोताना पूर्वभवने जण्णने ते लघुमुनिना एव देवे समस्त मुनियेना अनुग्रह भाटे पोतानी वैक्रियिक शक्तिथी भागमा गोकुलनी रचना करी सपरिवार मित्रशुभाचार्य आगण गोकुल जेथु अने त्याथी शुद्ध छाश आदि वधने पोतानी तरसने छिपावी अने आगण विहार करवा लाग्या केधिये ये न जण्णु के आ मधी देवकृत माया छती आथी देवे पोताना परिचय निमित्त जेक साधुने तेनु आसन बुझावी दीधु जे मुनि आसन बुझी गया छता ते मुनि त्या आसन देवा भाटे पाछा आव्या तो शु देजे छे के त्या केध गोकुल

पूर्वदृष्ट गोकुलम् । तदा तद्वचनेन सर्वरपि साधुभिर्ज्ञातगोकुलाभावैस्तत्र काचिदेव शक्तिर्विदिता । सर्वस्तत्पिण्डभोजनस्य प्रायश्चित्त कृतम् । ततस्तत्रागत्य तेन देवेन ससारावस्थाया तात स्वगुरु मुक्त्वा सर्वे साधवो वन्दिताः । किं कारण त्वया नाय वन्दितः ? एवमाचार्येण पृष्ठोऽसौ सर्व स्ववृत्तान्त सचित्तजलपानार्थ पितुः प्रेरण च सर्वेषा साधूना पुरस्ताद् कथयित्वा देवलोक गतः । एवमन्यैरपि मुनिभिस्तृपापरीपहः सोढव्यः ॥ ५ ॥

भुधापिपासापरीपहसहनेन कृशशरीरस्य साधोः शीतकाष्ठे शीतमपि गृह्ण ग-
धते, इति शीतपरीपहजय प्राह—

गोकुल नहीं है । वह शीघ्र ही पीछे वहा से वापिस लौटा और अपने आचार्य के पास आकर उस बात को कहा कि अब तो वहा पर कोई गोकुल नहीं है । साधुओं ने जब यह बात सुनी तो उन्होंने ने यह निश्चित किया कि अवश्य इस में कोई देव की माया थी । सब ने मिलकर इसका प्रायश्चित्त लिया, क्यो, कि इन सब ने वहा से पहिले तक्रादि को ग्रहण किया था । बाद में देव ने आकर अपने ससार अवस्था के पिता-धन-मित्र मुनि को ओडकर बाकी के समस्त साधुओं को वदना की । आचार्य ने पूछा धनमित्र मुनि को वदन क्यों नहीं किया? तब उस देव ने समस्त पहिले का वृत्तान्त जो धनमित्र मुनि ने सचित्त जल को पीने के लिये अपने शिष्य धनप्रिय को मुनि की अवस्था में कहा था आचार्य के समक्ष कह दिया । कह कर फिर यह स्वर्ग को वापिस चला गया । इसी प्रकार अन्य मुनियो को भी तृपापरीपह का विजय करना चाहिये ॥ ५ ॥

नहीं तो येन वधते पाछा कृत्यां अने पोताना आचार्यनी पामे आवीने कहु
डे, त्या तो कांछ गोकुल नहीं, साधुओंके न्यारे आ बात साबणी तो तेओके
येवु नक्षी कृत्युं डे, अवस्थ आभा कोछ देवनी भाया હતી, सहुके भणीने
तेवु प्रायश्चित्त लीधु कारखु डे, ते सहुके त्याथी छस आदि वस्तु ग्रहण करे
हती जाइमा देवे आवीने पोताना ससार अवस्थाना पिता धनमित्र मुनीने
छोडीने जाडीना समस्त साधुओंने वदना करी, आचार्ये पृथ्यु डे, धनमित्र
मुनिने वदना केम न करी ? त्यारे ते देवे पडेवानो समस्त वृत्तांत ने धन
मित्र मुनिये सचित्त पाछी पोवा भाटे पोताना शिष्यने मुनि अवस्थामा कहु હતું
ते आचार्य समक्ष ढही दीधु आ कहीने ते पोताना मुणधाम स्वर्गमा आस्था
गया आ प्रकारे अ यमुनियोंके પણ तृपापरीपहने विजय करवो लेछिये ॥ ५ ॥

મૂલમ્—‘ચરત વિરંય લ્હેહ, સીય ફુસડ્ એગંયા ।

નાંઈ વેલ” મુંળી મેંચ્છે, સોંચાં ણં જિણસાસણં ॥૬॥

ઘાયા—ચરન્ત વિરત રુદ્ધ, શીત સ્પૃશતિ એકદા ।

નાતિવેલ મુનિર્ગચ્છેત્ શ્રુત્યા લલ્લ જિનસાસનમ્ ॥ ૬ ॥

ટીકા—‘ચરત ’ ઇત્યાદિ ।

ચરન્ત=મોક્ષમાર્ગે, ગ્રામાનુગ્રામ યા વિહરન્ત, વિરત=સાવધયોગતો નિવૃત્તમ્-
અગ્નિમજ્જાલનાદિમ્યો નિવૃત્તમિત્યર્થઃ, રુદ્ધ=સ્નિગ્ધાહારતૈલામ્યદ્ગપરિહારેણ વૂસરાજ્ઞ
મુનિમ્, એકદા=શીતકાલે, શીત સ્પૃશતિ=પીડયતિ ।

શીતકાલે હિ વનસ્પતયો હિમનિપાતેન પરિત. પરિશુષ્કા ભવન્તિ, પથિકાઃ
સકોચિતપાણયઃ પદૈકમપિ ગન્તુમમમર્યાઃ પદ્મગુવત્ તત્ર તત્રૈવ તિષ્ઠન્તિ, કેચિત્
ક્ષવણદન્તવીણિકાઃ કમ્પમાનગાત્રા. કુશાનુસેનાયા તદભિમુલ્લ શલભા ઇવાપવન્તિ ।

ધ્રુવા એવે પિપાસા પરીપહ કે સહન કરને સે મુનિ કા શરીર કૃશ
હો જાતા હૈં ઇસસે શીતકાલ મેં શીત કી પીડા વહુત હોતી હૈં ઇસલિયે
તીસરે શીતપરીપહ કો જીતનાં ચાહિયે, યહી વાત ઇસ નીચે કી ગાથા
સે સૂત્રકાર પ્રકટ કરતે હૈં—

‘ચરત વિરય ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્ય—(ચરત વિરય—ચરન્ત વિરત) મોક્ષ માર્ગે મેં અથવા એક
ગ્રામ સે દૂસરે ગ્રામ મેં વિહાર કરને વાલે તથા સાવધયોગ સે વિરક્ત એવ
(લૂહ—રુદ્ધમ્) સ્નિગ્ધાહાર તૈલમર્દન આદિ કે ત્યાગ સે ધૂસર શરીર વાલે
એસે મુનિ કો (એગયા—એકદા) શીતકાલ મેં (સીય ફુસડ—શીત સ્પૃ-
શતિ) શીત પીડિત કરતા હૈં । ઉસ સમય વહ મુનિ (ણ—લલ્લ) નિશ્ચ

ભૂખ અને તરસ સહન કરનારા મુનિનું શરીર દુર્બળ બની જાય છે, અને
દુર્બળ શરીરવાળાને ઠડિથી બહુ પીડા થાય છે આથી ત્રીજો ઠડિના પરિપહને
મુનિએ જીતવો જોઈએ એવી વાત સૂત્રકાર નીચેની ગાથાથી પ્રગટ કરે છે

ચરત વિરય ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ચરત વિરય—ચરત વિરત મોક્ષમા અથવા એક ગામથી બીજા
ગામે વિહાર કરવાવાળા તથા સાવધ યોગથી વિરક્ત અને લૂહ—રુદ્ધમ્ સ્નિગ્ધાહાર
તૈલમર્દન આદિના ત્યાગથી ધૂસર શરીરવાળા એવા મુનિને એગયા—એકદા શીતકાળમાં
સીય ફુસડ—શીત સ્પૃશતિ શીતકાળ પીડિત કરે છે તે સમયે તે મુનિ ણ—લલ્લ

यायवश्च तुपारासारसगाढविशय शिशिराः प्राणिना शरीराणि परितः सातिशय पीडयन्ति । अनवरतशीतपातजनितव्यथाचारणाय बालकाः काष्ठखण्डादीनि समा-
हृत्यैकत्र बद्धिं प्रज्वाल्य प्रसारितपाणयस्तापमासेवन्ते । यत्र प्रतिलेख्य प्राणिना प्राणाः
प्रखर शीतवेदनाभिरुद्धिर्गना भवन्ति ।

तदा स मुनिः खलु=निश्चयेन, जिनशासन जिनवचनरहस्य श्रुत्वा 'अनेन
ममात्मना नरकनिगोदादौ तीव्रतरा अनन्तवेदना अनन्तवारमनुभूता' इति विभाव्य,
अतिवेल=वेलाऽतिरुमण न गच्छेत्=न प्राप्नुयात्-प्रतिलेखनादे र्यः कालस्तं
शीतभयादुल्लङ्घ्याऽन्यस्मिन् काले प्रतिलेखनादिक न कुर्यादित्यर्थः । यद्वा-शीत-
भयात् पूर्वोपविष्टस्थान विहाय स्थानान्तर न प्रजेदिति ।

'चरत' इत्यनेन कारण विना एकरावस्थान न करणीयमिति सूचितम् ।

'विरय' इत्यनेन यतनावच्च सूचितम् ।

यसे (जिणसासण सोच्चा-जिनशासन श्रुत्वा) जिन शासन को- 'इस
मेरी आत्मा ने नरक निगोद आदि स्थानों में तीव्रतर अनन्त वेदनाएँ
अनन्तवार भोगी हूँ उस वेदना के सामने यह शीतवेदना क्या अधिक
है ? ' इस बात को सुनकर-समझकर (अइवेल-अतिवेलम्) समय
को उल्लंघन करके-प्रतिलेखना आदि के समय को टालन करके (न
गच्छे-न गच्छेत्) प्रतिलेखना आदि का जो समय है उसके सिवाय
अन्य समय में प्रतिलेखनादिक क्रियाओं को न करे । तथा शीत के भय
से पूर्वाधिष्ठित स्थान का परित्याग कर दूसरे स्थान में भी न जावे ।

गाथा में रहे हुए "चरत" इस पदद्वारा सूत्रकार यह प्रदर्शित
करते हैं कि मुनि को कारणविशेष विना एक जगह स्थिररूप से नहीं

निश्चयथी जिणसासण सोच्चा-जिनशासन श्रुत्वा एन शासनने आ भारा आत्माओ
नरक निगोद आदि स्थानोभा तीव्रतावाणी अनन्त वेदनाओ धरणी वषट लोअवी
छे ते वेदनाओ सामे आ शीत वेदना क्या डिआअभा छे ? ' आ बातने सालणी
समए अइवेल-अतिवेल समयनु उल्लंघन करी प्रतिलेखना आदिना समयने
टालीने न गच्छे-न गच्छेत् प्रतिलेखना आदिने के समय छे तेना सिवाय भीअ
समयभा प्रतिलेखनादिद क्रियाओने न करे तथा ठडीना लयथी पूर्वाधिष्ठित
स्थानने त्याग करीने भीअ स्थानभा न जाय

गाथाभा रहेला "चरत" ओ पदद्वारा सूत्रकार ओ प्रदर्शित करेछे के,
मुनिने कारण विशेष विना ओठ जग्याओ स्थिर रूपथी रोकवु न ओछे ओ

‘લૂહ’ इत्यनेन तपश्चरणशीलत्व प्रवेदितम् ॥ ६ ॥

‘मुणी’ इत्यनेन सावद्यकार्ये मौनत्वमिति बोधितम् ।

मूलम्—‘न मे’ निवारणं अतिथ, छवित्ताणं न विज्जए ।

अहं तु अग्निं सेवामि, इइ भिक्षू न चिंतए ॥ ७ ॥

छाया—न मे निवारणम् अस्ति, छवित्राण न विद्यते ।

अह तु अग्निं सेवे, इति भिक्षुर्न चिन्तयेत् ॥ ७ ॥

टीका—‘न मे’ इत्यादि ।

મે=મમ, નિવારણ=શીતનિવારક સ્થાન નાસ્તિ, તથા-છવિત્રાણ=શરીરાચ્છા-
દનક વસ્ત્રકમ્બલાદિક ન વિદ્યતે । તુ=પુનઃ, અગ્નિં સેવે=અગ્નિ પ્રજ્વાલ્ય તત્તાપમા-
શ્રયેય, इति=एव, भिक्षुर्न चिन्तयेत्=मनसापि न प्रार्थयेत् । चिन्ताप्रतिषेधेन
तत्सेवनं तु दूरत एव निराकृतम् ।

ઠહરના ચાહિયે । “વિરય” इससे मुनिको यतनावान् होना चाहिये यह
सूचित किया गया है । “लूह” पद से तपश्चरण शीलता एव “मुणी”
इस पद से सावद्यकार्य मे मौन रखना यह सूचित किया गया है ॥ ६ ॥

‘न मे निवारण’ इत्यादि.

અન્વયાર્થ—(મે-મમ) મેરે પાસ (નિવારણ-નિવારણમ્) શીત કો દૂર કરને
ઘાલા સ્થાન (ન અતિથ-નાસ્તિ) નહીં હૈં (છવિત્તાણ ન વિજ્જપ-છવિત્રાણ
ન વિદ્યતે) શરીર કો આચ્છાદાન કરને વાલા વસ્ત્ર એવ કમ્બલ આદિ બી
નહીં હૈં અત (અહ તુ અગ્નિં સેવામિ-અહતુ અગ્નિં સેવે) મૈ અગ્નિ કા
‘સેવન કર્ણ (इइ-इति) इस प्रकार (भिक्षू-भिक्षु) साधु (न चिंतए-न
चिन्तयेत्) मन से भी विचार न करे, उसके सेवन की बात तो दूर रही।

“વિરય” એનાથી મુનિયે યતનાવાન બનવું જોઈ એ એવું સૂચિત કરવામા
આવ્યું છે “લૂહ” પદથી તપશ્ચરણ શીલતા અને “મુણી” આ પદથી સાવધ
કાર્યમા મૌન રાખવું એ સૂચિત કરવામા આવેલ છે

નમે નિવારણ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મે-મમ મારી પાસે નિવારણ-નિવારણમ્ ઠડીથી બચાવી શકે તેહું
સ્થાન ન અતિથ-નાસ્તિ નથી, છવિત્તાણ નવિજ્જપ છવિત્રાણ ન વિદ્યતે શરીર ઉપર આવેલા
ખાટે વસ્ત્ર તાથા કમ્બલ વગેરે પણ નથી આથી અહતુ અગ્નિં સેવામિ-અગ્નિં સેવે
અગ્નિનું સેવન કરે इइ-इति આ પ્રકારનો મનથી પણ ભિક્ષુ-ભિક્ષુ મુનિ ન
ચિંતए-न चिन्तयेत् વિચાર ન કરે તેના સેવનની વાત તો દૂર રહી

અય ભાવઃ—શીતે મહત્પપિ પતતિ સતિ જીર્ણવમન પરિત્રાણવર્જિતો નારુ-
લ્પ્યાનિ વસનાનિ ગૃહીયાત્ શીતત્રાણાય । આગમવિહિતેન વિધિના એપનીયમેવ
યથાકલ્પ ગવેપયેત્ પરિશુઝીત યા । નાપિ શીતાતર્ણોઽગ્નિ જ્વાલયેત્, અન્યજ્વાલિતં
વા નાસેવેત । એવમનુતિષ્ઠતા શીતપરીપહજયઃ કૃતો ભયતીતિ ।

અત્ર ‘મિસ્ત્રૂ’ ઇત્યનેન નિરવધમિક્ષાગ્રહણશીલત્વ સૂચિતમ્ ।

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ—

ચતુર્થારકે—રાજગૃહે નગરે ચત્વારઃ કુબેરદત્તત્રેષ્ઠિપુત્રાઃ કુબેરસેન—કુબેરમિત્ર-
કુબેરવલ્લભ—કુબેરપ્રિયનામાનો મદ્રગુપ્તાચાર્યસમીપે જિનોક્ત ધર્મ શ્રુત્વા પ્રવ્રજિતાઃ ।

હસકા ભાવ યહ હૈ કિ જન શીતકાલ મે શીત પડતા હૈ ઉસ
સમય જીર્ણવસ્ત્ર વાલા એવશીત કી રક્ષા કે સાધનો સે રહિત સાધુ
અકલ્પનીય વસ્ત્રોં કો શીત કી રક્ષા નિમિત્ત ગ્રહણ નહીં કરે । આગમ
મેં વિહિત વિધિકે અનુસાર જો એપનીય હોં તથા સાધુ કે લિયે કલ્પ-
નીય હોં ઉન્હેં હી ગ્રહણ કરે । ઠંડ સે પીડિત હોને પર મી અગ્નિ કો ન
જલાવે તથા દૂસરોં દ્વારા જલાઈ ગઈ અગ્નિ કા મી સેવન નહીં કરે ।
એસા કરને સે હી સાધુ શીતપરિપહવિજયી માના જાતા હૈ । ગાથા મેં
રહે દુષ્—મિસ્ત્રૂપદ સે સૂત્રકાર ‘મિશ્રુ કો નિરવધ મિક્ષા હી ગ્રહણ
કરના ચાહિયે ’ યહ સૂચિત કરતે હૈં ।

હસ વિષય પર યહા દૃષ્ટાન્ત દિયા જાતા હૈ—રાજગૃહ નગરમેં કુબેર-
દત્ત નામક એક સેઠકે કુબેરસેન, કુબેરમિત્ર, કુબેરવલ્લભ, કુબેરપ્રિય

આનો ભાવ એ છે કે, બ્યારે શીતકાળમા ઠંડી પડે છે એ સમયે જીર્ણ વસ્ત્ર
વાળા અને ઠંડીની રક્ષાના સાધનોથી રહિત સાધુ અકલ્પનીય વસ્ત્રોને ઠંડીની રક્ષા
નિમિત્તે ગ્રહણ ન કરે આગમમા ઠહેવાયેલ વિધિ અનુસાર જે એપનીય હોય
તથા સાધુ માટે કલ્પનિય હોય તેને જ ગ્રહણ કરે ઠંડીથી પીડિત હોવા છતાં
પણ અગ્નિને પ્રગટાવે નહીં તથા બીજાઓ દ્વારા પ્રગટાવવામા આવેલ અગ્નિનું
પણ સેવન ન કરે આ રીતનું વર્તન રાખનાર સાધુ શીતપરીપહવિજયી
માનવામા આવે છે ગાથામા રહેલા “મિસ્ત્રૂ” પદથી સૂત્રકાર એમ સૂચિત
કરે છે કે, ‘મિશ્રુએ નિરવધ મિક્ષા જ ગ્રહણ કરવી જોઈએ ’

આ વિષય ઉપર અહીં દૃષ્ટાન્ત કહેવામા આવે છે

ગાથા આરામા—રાજગૃહ નગરમા કુબેરદત્ત નામનો એક શેઠ હતો જેને
કુબેરસેન, કુબેરમિત્ર, કુબેરવલ્લભ અને કુબેરપ્રિય નામે ચાર પુત્ર હતા આ

તે શ્રુતમધીત્યાન્યદા મ્દાચિદેકાકિત્વવિહારાચ્યપ્રતિમાં સ્વીકૃતવન્તઃ । તદનન્તર-
મેકાકિત્વપ્રતિમયા વિહરન્તસ્તે પુનરપિ રાજગૃહનગરસમીપર્તિતિનિ વૈભારગિરિપ્રદેશે
વસતેયથાકલ્પમગ્રહમગૃહ્ય સયમેન તપસાઽત્માન ભાવયન્તો વિહરન્તિ સ્મ । તદા
હેમન્તઋતુસ્તુપારાસારૈર્જનાન્ પીડયન્, વનસ્પતીન્ પરિમ્લનયન્, પશુપક્ષ્યાદીન્ કા-
પ્તવજ્જહતા પ્રાપયન્, સર્ગપ્રાણિપ્રાણાનુદ્વેજયન્નાસીત્ । તસ્મિન્ સમયે તે ચત્વારો
મુનપસ્તૃતીયયામે ભિક્ષાચર્યાંયે રાજગૃહનગર પ્રવિષ્ઠાઃ, તથા ભિક્ષાં ગૃહીત્વા કૃતા-
નામકે ચાર પુત્ર થે । ડન ચારોં પુત્રોં ને મદ્રગુપ્ત આચાર્ય કે સમીપ ધર્મ
કા શ્રવણ કર મુનિદીક્ષા ધારણ કી । શાસ્ત્રોં કા અચ્છી તરહ સે
અધ્યયન કિયા ।

અક સમય કી વાત હૈ ડન્હોં ને ઁકાકિત્વવિહાર નામ કી ભિક્ષુ
પ્રતિમા સ્વીકાર કી ઇસસે વે ઁકાકી ઠોકર વિહાર કરને લગે । વિહાર
કરતેર વે કિસી સમય પુન. રાજગૃહ નગર કે સમીપવર્તી વૈભારગિરિ
કી તલહટી મે વસી હુઈ ઁક વસ્તી મેં આયે ઔર વહા યથાકલ્પ અવ-
ગ્રહ-આજ્ઞા લેકર ડતરે ઔર સયમ ઁવ તપ સે આત્મા કો ખાતે હુઁ
વિચરને લગે । યહ સમય હેમન્તઋતુ કા થા । તુષાર-હિમ કે ડોટે ર
કળો સે ઇસ સમય મનુષ્યો કો અધિક કષ્ટ હોતા હૈ । વનસ્પતિયોં હિમ-
કળો કે નિપાત સે ઢગ્ધ હો જાતી હૈ । પશુ પક્ષી કાષ્ઠ જૈસે જહ હો
જાતે હૈ । તાત્પર્ય યહ કિ ઇસ ઋતુ મે ડહ કી અધિકતા સે હરઁક
પ્રાણી કો અધિક કષ્ટ કા અનુભવ હોતા હૈ । ઁસે સમય મે વે ચારોં હી

આરે પુત્રોએ ભદ્રશુભ આચાર્ય પાસેથી ધર્મનુ શ્રવણ કરી મુનિદીક્ષા ધારણ
કરી શાસ્ત્રોનુ સારી રીતે અધ્યયન કર્યું એડ સમયની વાત છે, તેઓએ
એકાકિત્વ વિહાર નામની ભિક્ષુ પ્રતિમા સ્વીકારી આથી તેઓ આરે એકાકી
બનીને વિહાર કરવા લાગ્યા વિહાર કરતા કરતા કોઈ સમયે રાજગ્રહ નગર
સમીપ રહેલી વૈભારગિરીની તળેટીમા વસેલી એક વસ્તીમા આવ્યા અને ત્યા
યથાકલ્પ અવગ્રહ આજ્ઞા લઈને ઉતર્યા સયમ અને તપથી આત્માને ભાવતા
વિચરવા લાગ્યા આ સમયે હેમન્ત ઋતુ હતી તુષાર હિમના નાના નાના
કણોથી આ સમયે મનુષ્યો અધિક કષ્ટ પામે છે વનસ્પતિઓ હિમ કણોના
પડવાથી બળી બળે છે, પશુ પક્ષીઓ લાકડા બેવા બડ થઈ બળે છે મતલબ
એ કે, આ ઋતુમા ઠડીની અધિકતાથી દરેક પ્રાણીને વધુ કષ્ટનો અનુભવ
થાય છે એવા સમયમા એ આરેય મુનિ દિવસના ત્રીજા ભાગમા ભિક્ષાચર્યા

द्वारास्ते सर्वे स्वयसर्ति गन्तु पृथक् पृथगेन प्रतिनिष्टताः तेषामेकस्य कुबेरसेनमुने-
वैभारगिरिकन्दरान्तिरुमुपगतस्य रात्रिः सजाता, अतस्तत्रैव सोऽतिष्ठत् । द्वितीयस्य
कुबेरमित्रमुनेरुद्याने रात्रिः समज्जनि, अतस्तत्रैव सोऽतिष्ठत् । तृतीयस्य कुबेरवल्ल-
भमुनेरुद्यानसमीपे, चतुर्थस्य कुबेरप्रियमुनेस्तु नगरसमीपे । तत्र वैभारगिरिकन्दरा-
द्वारसमीपावस्थितस्य मुनेर्निपतत्तुषारसपर्कशीतलैः शैलमारुतैः प्ररुम्पितशरीरस्यापि
मनो मेरुरिवनिष्प्ररुम्प मासीत् । यथा यथा शीत प्रवर्धते, तथा तथा ऽऽत्मिकवल
प्रकाशयन् मन सुस्थिर कुर्वन् रणे वीर इव शत्रु शीत विजेतु प्रोत्साहसपन्नः सुधीरः
शीतवेदना सहमानोऽसौ मुनिः समाधिभावेन रात्रेः प्रथमयाम एव काल गतः ।

मुनि दिवस के तृतीय प्रहर में भिक्षाचर्या के लिये राजगृहनगर में
आये । वहाँ पर मिले हुए गणणीय आहार करके वे सब फिर वहाँ से
एक पीछे एक वैभारगिरि के समीप जहाँ उतरे हुए थे वहाँ पहुँचने के
लिए चले । इनमें कुबेरसेन मुनि को मार्ग में ही जब वे वैभारगिरि का
कन्दरा के पास पहुँचे तो रात्रि हो गई, इसलिये वह वही पर ठहर गये ।
दूसरे कुबेरमित्रमुनि रात्रि हो जाने से बगीचे में ठहरे । वैसे ही तीसरे
कुबेरवल्लभमुनि बगीचे के पास ठहरे । चौथे कुबेरप्रियमुनि रात्रि होने
से राजगृह नगर के पास ही ठहर गये । वैभारगिरि की कन्दरा-गुफा के
द्वार पर ठहरे हुए मुनिराज ने पडते हुए शीत के सपर्क से अत्यंत
शीतल पर्वतीय वायु के वेग से रूम्पितशरीर होने पर भी अपने मनको
मेरु के समान निष्कप बनाते हुए उस शीत को प्रबलता का सामना
किया । जैसे २ शीतकी अधिकता होती जाती थी, उस उस रूप से

भाटे राजगृह नगरमा आब्या त्याथी भजेव ओषष्ठीय आडार वरीने ते सधणा
दरी पाछा ओठ पछी ओक वैभारगिरीनी समीप ब्या तेओ उतर्या छता त्या
पडोचवा भाटे आली नीवल्या तेभाथी कुबेरसेन मुनिने भागभाज रात्रि पडी
जवाथी वैभारगिरीनी उदरानी पासे रेडार्ध गया भीज कुबेरमित्र मुनि रात्रि
थवाथी भगीयामा रेडार्ध गया, ओवी ज रीते त्रीज कुबेरवल्लभ मुनि भगी-
आनी पासे रेडार्ध गया, याथा कुबेरप्रियमुनि रात्रि थर्ध जवाथी राजगृह
नगरनी पासे ज रेडार्ध गया वैभारगिरि उदराना मुण्य द्वार पासे रेडार्ध
गयेला, मुनिराजे ठडीना सपर्कथी अत्यंत शीतल पर्वतीय वायुना वेगथी उपीत
शरीर डोवा छता पछु पोताना मनने भेइ समान अडग राभी ठडीनी प्रभजताने
आमने कथी जेम जेम ठडीनी अधिकता वधनी गर्ध ते ते इथथी तेभनु आत्म

ઉદ્યાનસ્થ તુ નીચપ્રદેશવર્તિત્યાદ્ દ્વિતીયયામે પ્રયત્નતર શીત વાધતે સ્મ, તદા સોઽપિ પૂર્વોક્તમુનિચિત્રલેન મનસા શીતવેદનાં સહમાનઃ સમાધિભાવેન દ્વિતીયયામે કાલગતોઽભવત્ । એમુદ્યાનસમીપસસ્થિતસ્તુ તૃતીયયામે, એવ નગરાસન્નસ્તુ-
 ડનકા આત્મિકઘલ ભી અધિકર વિકસિત હોતા જાતા થા । જિસ પ્રકાર કોઈ ઉત્તમ વીર રણાડ્ધન મેં વૈરી કા સામના કરતા હૈ, ઉસી પ્રકાર યે ભી ઉસ શીત કા હટકર સામના કર રહે યે । સદ્ગાવના મેં જરા સી ભી શિથિલતા ઇન્હો ને નહીં આને દી । સામ્હના કરતે ૨ હી વે મુનિ સમાધિભાવ સે કાલધર્મ કો પાવે ૧ ।

જો મુનિરાજ ઉદ્યાન મેં ઠહરે હુણ થે ડન્હે શીત કી વેદના ને દ્વિતીયપ્રહર મેં સતાયા । જિસ પ્રકાર પ્રથમ મુનિરાજ ને શીત કી વેદના સહન કરને મેં નિશ્ચલતા ધારણ કી, ઉસી પ્રકાર ઇન્હો ને ભી ઉસકે સહન કરને મેં નિશ્ચલતા ધારણ કી । અન્ત મેં સમાધિભાવ સે યે ભી કાલધર્મ પા ગયે ૨ ।

જો મુનિરાજ ઉદ્યાન કે સમીપ ઠહરે હુણ થે, ડન્હે શીત કી વેદના રાત્રિ કે તૃતીય પ્રહર મે સતાને લગી, ઓર નગર કે પાસ ઠહરે હુણ મુનિરાજ કો શીત વેદના ને રાત્રિ કે ચતુર્થ પ્રહર મેં સતાના શુરુ કિયા । ઇસ પ્રકાર યે દોનો મુનિરાજ ભી શીતપરીપહ કો જીતતે ૨ હી સમાધિભાવ સે અન્ત મેં કાલધર્મ કો પ્રાપ્ત હુણ ૪ । યે ચારોં કે ચારોં હી અનુસાર

બળ પશુ અધિક રૂપથી વિકસતું જતું હતું જે રીતે કોઈ ઉત્તમ વીર રણાગણમાં વૈરીના સામનો કરે છે તેવા પ્રકારે મુનિ પશુ ઠડીને એવી જ રીતે સામનો કરી રહ્યા હતા સદ્ગાવનામાં જરા પશુ શિથિલતા તેમણે આવવા ન દીધી સામનો કરતા કરતા તે મુનિ સમાધિ ભાવથી ઢાળ ધર્મ પામ્યા

જે મુનિ બગીચામાં રહ્યા હતા તેમને ઠડીની વેદના બીજા પ્રહરમાં થઈ જે પ્રકારે પ્રથમ મુનિરાજે ઠડીની વેદના સહન કરવામાં અડગતા ધારણ કરી તેવી જ રીતે આમણે પશુ અડગતા દાખવી અને છેવટે સમાધિભાવથી ઢાળધર્મ પામ્યા

જે મુનિરાજ બગીચાની બહાર રોકાયા હતા તેમને ઠડીની વેદના રાત્રીના ત્રીજા પહોરમાં થવા લાગી અને નગરની પાસે રોકાયેલા મુનિરાજને ઠડીની વેદના ચોથા પહોરે સતાવવા લાગી આ પ્રકારે આ બન્ને મુનિરાજ પશુ ઠડીના પરીપહને જીતતા જીતતા સમાધિ ભાવથી અતે ઢાળધર્મને પામ્યા આ રીતે

ચતુર્થયામે । સર્વેઽપ્યેતે વિજિતશીતપરીપદાઃ કાલ કૃત્વાઽનુત્તરવિમાનેષુ એકમવા-
વતારિત્વેન સમુત્પન્નાઃ । એવમન્યૈરપિ મુનિભિઃ શીતપરીપદઃ સોદ્યવ્યઃ ॥ ૭ ॥

શીતકાલાનન્તર ગ્રીષ્માગમો મળતીત્યત શીતપરીપદાનન્તરમુષ્ણપરીપદ
જય પ્રાહ—

મૂલમ્—ઉસિણપરિયાવેણં, પરિદાહેણ તંજિણ્ ।

ધિંસુ વાં પરિયાવેણં, સાય નો પરિદેવણ્ ॥ ૮ ॥

ઝાયા—ઉષ્ણપરિતાપેન, પરિદાહેન તર્જિતઃ ।

ગ્રીષ્મે યા પરિતાપેન, સાત નો પરિદેવયેત્ ॥ ૮ ॥

ટીકા—‘ઉસિણ૦’ ઇત્યાદિ ।

ગ્રીષ્મે=ઉષ્ણકાલે, યત્ર હિ-માસ્કરઃ કિરણનિકરૈર્દેહન કિરન્નિવ ધરાતલેઽદ્વાર-
પ્રકરમાસ્તૃણન્નિવ જીવજાત પરિતાપયતિ, તરુણ પરિશોપયતિ, શુષ્કયતિ ચ ।

વિમાનો મેં એકમવાવતારીરૂપ સે ઉત્પન્ન હુણ । ઇસી પ્રકાર અન્ય મુનિયો
કો મી શીતવેદના કે સહન કરને મે અપના પરાક્રમ ફોડના ચાહિયે ॥૭॥

શીતકાલ કે વાદ હી ગ્રીષ્મઋતુ કા આગમન હોતા હૈ અતઃ શીત-
પરીપદ્ધત્ કો સહન કરને કે વાદ ચોથા ઉષ્ણપરીપદ્ધત્ મી મુનિરાજ કો
સહન કરના ચાહિયે, યદ્ વાત હસ નીચે કી ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રદ-
ર્શિત કરતે હૈ—‘ઉસિણ૦’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(ધિંસુ-ગ્રીષ્મે) ગ્રીષ્મકાલ મેં કિ જિસમે સૂર્ય અપની પ્રજ્વલ
કિરણોં કે નિકર સે હસ સમસ્ત ભૂમણ્ડલ પર પ્રવલ તાપ કી વર્ષાં કિયા
કરતા હૈ, સમસ્ત જીવ જિસમે માનો અગ્નિ તાપસે જલતે હો, વૃક્ષસમૂહ
જિસ મે શુષ્ક જૈસા હો જાતા હૈ । વિચારે પ્યાસે મોલે મૃગોં કે ઝુણ્ડ કે

એ ચારે મુનિરાજ અનુત્તર વિમાનમા એકલવ અવતારી રૂપથી ઉત્પન્ન થયા આ
પ્રકારે અન્ય મુનિયોએ પણ શીતવેદના સહન કરવામા પોતાનુ પરાક્રમ
ખતાવવુ જોઈએ ॥૭॥

૪ ડીના વખત પછી ઉનાળાનો વખત આવે છે અહીં શીતપરીપદને
સહન ડ્યો પછી ચોથો ગરમીના પરીપદને પણ મુનિરાજે સહન કરવો જોઈએ
એ વાત નીચેની ગાથાથી સૂત્રકાર પ્રગટ કરે છે—“ઉસિણ૦” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—ધિંસુ-ગ્રીષ્મે ગ્રીષ્મ કાળમા કે બ્યારે સૂર્ય પોતાના પ્રખર કિરણોથી
સમસ્ત ભૂમણ ઉપર પ્રબળ તાપની વર્ષા વરસાવે છે સમસ્ત જીવ જેમા
અગ્નિના તાપની માફક બળતા હોય છે, વૃક્ષ સમૂહ શુષ્ક બની જાય છે.

મૃગતૃણાભિરારચિતજલતરંગમાલાભિરિવ પ્રચલજ્જલધારા મિશ્રમમુપગતા મુષ્મૃગ-
યૂથાઃ પિપાસયા પરિતઃ પ્રધારન્તિ । મનુષ્યાઃ સ્વલુ પ્રાયશઃ પ્રચન્ડમાર્તન્ડકરનિક-
રસપર્કપ્રલ્હરરજઃરુનોપેતયાત્યાપરિઘટ્ટિતાઃ પ્રતપ્તભૂતલનિપટિતાઃ પિપાસયાઽસ-
ન્નમૃત્યવ ઇવ ભવન્તિ । યત્ર સ્વલુ નનસ્થલી પિપાસાન્નમિશ્રમદ્વિર્નિર્નિધિપશુપદ્યા
દિભિઃ પરિશુષ્કતાલ્હરસનરુઢૈઃ સમાકુલા, નમસ્તલ ચ નાનાવિધ પત્રકાઘ્ઠતળકચ
વરોદ્ધૂલનકરપતિકૂલમારુતધ્વનિસમાકુલ ભવતિ । તસ્મિન્નુષ્ણકાલે, વા શ્વેન-
શરદિ વર્ષાસુ ચા, ઉષ્ણપરિતાપેન=ઉષ્ણમ્-સૂર્યમ્નિરણસયોગાત્તપ્ત-ભૂમિધૂલિપાપાણા-

ક્રુષ્ણં જિસમેં “ ચદ્ જલધારા ચદ્ રહી હૈ ” હસ પ્રકાર ભ્રમોત્પાદક
મૃગતૃણા સે પાગલ જૈસે યને દુષ્ ઇધર ઉધર દૌડને લગતે હૈં । જિસ
ઋતુમેં સૂર્ય કી પ્રચન્ડ કિરણોં સે ધૂપ સ્ત્રૂન પડતી હૈ જિસસે રેતી તપ
જાતી હૈ ઓર લૂ ચલને લગતી હૈ । સતપ્ત રજક્રુણ સે મિશ્રિત ઉસ લૂકે
વેગ સે વ્યાકુલ હોકર મનુષ્ય મી ઉસ તપી હુઈ ભૂમિ પર ગિર ગિર કર
પ્યાસ કે મારે મૂર્છિત હો આસન્નમૃત્યુ જૈસે દિરાઈ દેને લગતે હૈ । જિસ
ગ્રીષ્મ કાલ મે પિપાસા કે વશ જિનકે તાલૂ ઓઘ્ઠ ઇવ કઠ સૂચ રહે હૈં
ગમીં કે મારે મુહ જિન કે ફટે દુષ્ હૈં ઓર જીભ લટક રહી હૈ એસે
પશુ પક્ષિયો સે અટવી વ્યાસ હો જાતી હૈ । તથા જિસમે આકાશ
નાનાવિધપત્ર, કાઘ્ઠ, તૃણ, કૂડા-કચરા આદિ કો ઉડાને વાલી પ્રતિકૂલ
વાયુ કી સનસનાહટ ધ્વનિ સે વ્યાસ હો જાતા હૈ એસે ઉષ્ણકાલ મે ।
(ઉસિણપરિયાવેણ-ઉષ્ણપરિતાપેન) ઉષ્ણપરિતાપ સે-સૂર્ય કિરણોં કે

તરસથી ખીયારા લોળા હરણુના ટોળા ‘ આ જળધાર વહી રહી છે ’ આ
પ્રકારના ભ્રમથી પાગલની માફક મૃગજળ રૂપી જળના આલાસ તરફ
ઢોડતા રહે છે જે ઋતુમા સૂર્યના પ્રચંડ કિરણોથી ખૂબ તાપ પડે છે જેનાથી
રેતી તપે છે, અને લૂ ચાલવા લાગે છે, સતપ્ત રજક્રુણથી મિશ્રિત તે લૂના
વેગથી વ્યાકુળ બની મનુષ્ય પણ તે તપેલી ભૂમી ઉપર તરસના માર્યા પડી
જઈ મૂર્છિત થઈ આસન્ન મૃત્યુ જેવા દેખાય છે જે ગ્રીષ્મકાળમા અટવીમા પીપા
સાને વશ જેવું તાળવું, હોઠ અને કંઠ સુકાઈ બચ છે, ગરમીના માર્યા મોઢું જેવું
ફાટી રહે છે અને જીભ લટકી બચ છે એવા પશુ પક્ષિઓથી વ્યાપ્ત થઈ બચ છે
તથા જેમા આકાશ જુદી જુદી બતના પાદડા, લાકડું, ઘાસ, ડચરા, પુલ વગેરેને
ઉડાવવાવાળા પ્રતિકૂળ વાયુના સુસવાટા કરતા ધ્વનિથી વ્યાપ્ત થઈ બચ છે એવા
ઉષ્ણકાળમા “ ઉસિણ પરિયાવેણ-ઉષ્ણપરિતાપેન ” ઉષ્ણ પરિતાપથી

દિક, તેન પરિતાપ:-ઉષ્ણપરિતાપસ્તેન તર્જિતઃ, અત્યત પીડિતઃસન્, તથા-
પરિદાહેન=સૂર્યકિરણસત્પ્રમાયુના 'લૂ' इति भाषाप्रसिद्धेन, दाहज्वरादિકृता-
न्तरિકતાપેન ચા, તર્જિત, તથા પરિતાપેન=સૂર્યકિરણાદિજનિતતાપેન-તર્જિતઃ,
સાત=સુખ પ્રતિ ન પરિદેવયેત્=હા ! રુદા મમ ચન્દ્રચન્દનશીતલાનિલાદિભિઃ
સહ સયોગો ભગ્નિપ્યતિ યેન મમ શાન્તિઃ સ્યાદિતિ ॥ ૮ ॥

ઉપદેશાન્તરમાહ—

મૂઢમ્ -ઉપહાહિતત્તો મેહાવી, સિંઘાણ નો ત્રિ' પત્થાં ૧ ।

ગાય નો પરિસિચેજ્જા, નં વીએંજ્જા યં અપ્પંય ॥૧॥

છાયા—ઉષ્ણાભિતપ્તઃ મેધાવી, સ્નાન નો અપિ પ્રાર્થયેત્ ।

ગાત્ર નો પરિપિચ્ચેત્, ન ગ્રીયેચ્ચ આત્માનમ્ ॥૧॥

સયોગ સે તપ્ત એસે જો ભૂમિ, ધૂલિ, એવ પાપાણ આદિ હૈં ઉનકે દ્વારા
જો પરિતાપ-કષ્ટ હોતા હૈં ઉસસે, તથા (પરિદાહેણ) સૂર્ય કી કિરણો
દ્વારા ગર્મ હુઈ વાયુ સે-લૂસે, અથવા દાહજ્વર આદિ સે હોને વાલે
આન્તરિક તાપ સે (પરિયાવેણ-પરિતાપેન) એવ સૂર્ય કી કિરણો સે ઉત્પન્ન
હુઈ અત્યત ગર્મી સે (તર્જિજ-તર્જિતઃ) અતિશય પીડિત સાધુ
(સાય નો પરિદેવ-શાત નો પરિદેવયેત્) સુખ કી વાચ્છા ન
કરે-હા ! કિસ સમય મુજ્જે ચન્દ્ર અથવા ચન્દન કે સમાન શીતલ પવનાદિ
કા સયોગ મિલેગા કિ જિસ સે મુજ્જે શાન્તિ મિલે । અર્થાત્-સાધુ કા
કર્તવ્ય હૈં કિ વહ દરેક અવસ્થા મેં ઉષ્ણપરીપહ કો જીતે કિન્તુ ઇસ સે
ઘચરાવે નહીં ॥ ૮ ॥

સ યોગથી તપેલ એવી જે ભૂમિ ધૂળ અને ખાખણવાળી છે તેના દ્વારા જે કષ્ટ થાય
છે, એનાથી તથા “પરિદાહેણ” સૂર્યના કિરણો દ્વારા ગરમ થયેલા વાયુથી લૂથી,
અથવા દાહજ્વર આદિથી થનાર આંતરિક તાપથી પરિયાવેણ પરિતાપેન અને સૂર્યના
કિરણોથી ઉદ્ભવેલ અત્યત ગરમીથી તર્જિજ-તર્જિત અતિશય પીડિત સાધુ
“સાય નો પરિદેવ-શાત નો પરિદેવયેત્” સુખની વાચ્છના ન કરે-મને કયા સમયે ચંદ્ર
અથવા ચંદનની જેવી શીતળ પવન આદિનો સયોગ મળે કે જેથી મને
શાન્તી થાય અર્થાત્-સાધુનું કર્તવ્ય છે કે તે દરેક અવસ્થામાં ઉષ્ણ પરીપહને
છતે, પરંતુ તેનાથી ગભરાય નહીં (૮)

टीका—‘उण्हाहित्तो’ इत्यादि ।

मेधावी=आगमोक्तमर्यादानुस्तीं मुनिः, उष्णाभितप्तः=उष्णेन-उष्णस्पर्शेन, अभितप्तः=तापाकुल सन् स्नानं नो प्रार्थयेत्=न ग्राभिलषेत् । अपि च गात्र-शरीर, नो परिपिबेत्=न जलैर्गार्त्तं कुर्यात् । च=पुनः आत्मान-स्वदेहं न वीजयेत्=व्यजनादिना शरीरे वायुं नोदीरयेत् ।

अयं भावः—उष्णतप्तोऽपि मुनिर्जलावगाहनस्नानव्यजनगतादि वर्जयेत्, न च जलैर्गार्त्तं सिञ्चेत् । आतपप्राणायामस्वदेहोपरि रजोहरणादिना छायां न कुर्यात् । न चापि छत्रादिकं धारयेत् । मनसाऽपि न प्रार्थयेत् किंतु उष्णपरीपहं सम्यक् सहेतेति ।

‘उण्हाहि०’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मेधावी—मेधावी) आगमोक्त मर्यादा का अनुसरण करने वाला मुनि (उण्हाहित्तो—उष्णाभितप्तः) उष्णस्पर्श से सतप्त होता हुआ भी (सिसाणं नो विपत्ये—स्नानं नोऽपि प्रार्थयेत्) स्नान की अभिलाषा न करे । तथा (गात्रं नो परिसिञ्चेज्जा—गात्रं नो परिपिबेत्) अपने शरीर ऊपर पानी न छीटे तथा उसको गीला भी न करे और न गीले कपड़े से ही पोछे । तथा (अप्पयं न वीएज्जा—आत्मानं न वीजयेत्) शरीर पर वीजना आदि से हवा भी न करे ।

इसका भाव यह है—उष्ण से सतप्त भी मुनि अचित्त जल का भी अवगाहन करना—उससे स्नान करना, वीजनादि से—पखा आदि से हवा करना इन समस्त शीतलोपचारकारक क्रियाओं का परित्याग कर देवे । अपने शरीर पर गर्मी की वेदना को शमन करने के लिए शीतल जल के

“उण्हाहि” इत्यादि

अन्वयार्थ—मेधावी—मेधावी आगमभाषा कहेल मर्यादानु अनुसरण करवावाणा मुनि उण्हाहित्तो—उष्णाभितप्त उष्ण स्पर्शशी सतप्त थवा छता पणु सिसाणं नो विपत्ये—स्नानं नोऽपि प्रार्थयेत् स्नानं नो अभिलाषा न करे गात्रं नो परिसिञ्चेज्जा—गात्रं नो परिपिबेत् पोताना शरीर ऊपर पाणी न छीटे तेम अने बीनु पणु न करे के न तो बीना कपडाथी छुछे, तथा “अप्पयं न वीएज्जा”—आत्मानं न वीजयेत् शरीर ऊपर वीजणा वगेरेथी हुवा पणु न नाणे

आनो भाव अछे—उष्णताथी सतप्त अनेल मुनिअ पाणीनो आशरी देवो, अनेथी स्नान करवु, पणु आदिथी हुवा भावी आ समस्त शीतल उपचार कारक क्रियाअनो परित्याग करवो पोताना शरीर ऊपर गरमीनी वेदनानु शमन करवा माटे शीतल जलनो छोटो पणु न देवो, आतप वारणु

अत्र दृष्टान्तः—

आसीत् तगरानगर्या दत्तनामकः श्रेष्ठी । तस्य भद्राभार्यायामरहन्नक नामकः पुत्रो जातः । एकदाऽसौ दत्तश्रेष्ठी भार्यापुत्राभ्या सहार्हन्मित्राचार्यसनिधौ धर्मदेशना निशम्य विरक्तः सन् प्रज्या गृहीतवान् । स दत्तमुनिः स्नेहवशादरहन्नक रुदाचिदपि मिथार्थं न प्रेषयति, स्वयमेव भिक्षामानीय तं पोषयति, न च तेन किमपि कार्यं कारयति, अतोऽसौ सुकुमारो जातः । अन्यदा कदाचित् तस्य पिता ठीठे भी न दे, तथा आतप को वारण करने के लिये रजोहरणादिक से शरीर पर छाया भी न करे। छत्र-ऊता-आदि को भी वारण न करे और न इस प्रकार की क्रियाओं को करने की भावना ही रखे। जैसे भी बने उष्णपरीपह को सहन करे।

दृष्टान्त—तगरा नाम की नगरीमें दत्त नाम का एक सेठ रहता था। उसकी धर्मपत्नी का नाम भद्रा था। भद्रा से एक पुत्र हुआ, जिस का नाम अरहन्नक था। एक समय सेठ ने अपने स्त्री पुत्र के साथ जाकर अर्हन्मित्र नामके किसी आचार्य के पास धर्म का उपदेश सुना। सुनकर वे ससार से विरक्त हो गये और स्त्रीपुत्रसहित उसने दीक्षा अंगीकार करली, पुत्र से प्रेम होने के कारण वे कभी भी अपने पुत्र को भिक्षा लाने के लिये नहीं भेजते थे, किन्तु स्वयं जाकर भिक्षा लाते और पुत्र को भी आहार कराते। पुत्र से कुछ भी कार्य नहीं कराते। इस तरह दत्तमुनि का वह पुत्ररूप शिष्य बहुत ही सुकुमार प्रकृति के

करवा भाटे रलेद्धरष्यादिकथी शरीर उपर छाया पछु न करवी, छत्र-छत्री वगेरे पछु धारण न करवा अने आ प्रकारनि कियाओ करवानी लावता पछु न राखवी जेम अने तेम उष्णपरीपहने सहन करवा

दृष्टांत—तगरा नामकी नगरीमा दत्त नामना ओक सेठ रहेता छता, तेनी धर्मपत्निनु नाम भद्रा छतु भद्राथी ओक पुत्र थियो जेनु नाम अरहन्नक छतु ओक समय सेठे पोताना स्त्री पुत्रनी साथे अर्हन्मित्र नामना ओठ आचार्य पामे धर्मने उपदेश सालाये। ओ उपदेशथी ससारथी विरक्तभाव लाग्ये। अने स्त्री पुत्र साथे तेछे दीक्षा अंगिकार करी लीधी पुत्रथी प्रेम होवाने कारणे कही पछु पोताना पुत्रने भिक्षा लाववा भाटे मोठवता न छता परतु पोते न जे ने भिक्षा लावता अने पुत्रने पछु आहार करावता पुत्रथी काछ पछु कार्य करावता नही आ रीते दत्त मुनिना ओ पुत्रइय शिष्य धर्यो न सुकुमार प्रकृतिवाला

દત્તમુનિર્મૃતઃ તદનન્તરં સાધુભિઃ પ્રેરિતઃ સન્નરહન્નકો ગ્રીષ્મકાલે મિધાર્થં ગતઃ ।
 સ પૂર્વમકૃતશ્રમોઽતીવસુકુમારાદ્ઃ સૂર્યકિરણોત્તમરેણુનિકરણ ચરણતલે, તપનાશુભિ-
 મસ્તકે ચ તાપાભિભૂતસૃપાશુષ્કઠોડરહન્નકઃ કસ્યચિત્ શ્રેષ્ઠિનઃ પ્રોતુદ્ગમનસ્ય
 ઞ્ઞાયમાશ્રિત્ય તિષ્ઠતિ ।

તદા ત સુકુમાર રૂપસૌન્દર્યં લાવણ્યગુણૈર્મનમયાત્તાર મુનિમરહન્નકુમાર દ્વદ્વા
 રાચિત્ પ્રોપિતભર્તૃકા વણિગ્ભાર્યાં દાસ્યા ત સમાહૂય ગૃહમાનયતિ । તતઃ સા ત
 પૃચ્છતિ-મનાન્ કિં યાચતે ? અરહન્નકઃ પ્રાહ-મિત્તા યાચે । તતઃ સા કામવશગતા
 ઘન ગયે । કાલાન્તર મે દત્તમુનિ કા સ્વર્ગવાસ હો ગયા । અવ વ્યા થા-
 સાધુઓ સે પ્રેરિત હોકર વહ ણક સમય મિક્ષા લાને કે લિયે ગ્રીષ્મ
 કાલ મેં ગયે । સુકુમાર પ્રકૃતિ કે તો યે હી, પિતા કે સમય પહિલે
 ઇન્હો ને કુઝ પરિશ્રમ ભી નહીં ક્રિયા થા, અતઃ ઉસ ગ્રીષ્મકાલ મેં
 સૂર્ય કી પ્રચ્છંડ કિરણો સે સનસ ભૂમિ પર ચલને સે ઉનકે પૈરો મેં છાલે
 પડ ગયે । માથા ગરમ હો ગયા । કઠ ગર્મીં કે મારે સૂચ ગયા ગર્મીં કી
 ઇનકો અધિક વેદના દુઈ । પાસ મે કિસી ણક સેઠકી વહુત ઝૂંચી હવેલી
 થી સો વે ગર્મીં કે મારે ઉસકી ઝાયા મે આકર ઠહર ગયે । ઠહરે દુઈ ઇન
 મુનિ કો ણક પ્રોપિતભર્તૃકા-વિરહિણી-છત્રી ને દેખા । યહ શારીરિક રૂપ,
 લાવણ્ય ણવ સૌન્દર્ય સે ણેસે માલૂમ પડતે થે કિ જૈસે માનો સાક્ષાત્ દેવ
 હી હો । દેખતે હી સુકુમાર ઇસ અરહન્નક મુનિ કો ઉસ વિરહિણી વણિ-
 ગ્ભાર્યાં ને અપની દાસી દ્વારા મકાન ડપર બુલવાયા । મકાન ડપર પહુંચતે

બની ગયા કાલાન્તરે દત્તમુનિનો સ્વર્ગવાસ વયો આ પછી સાધુઓની પ્રેરણાથી
 પ્રેરિત બની તે સુકુમારમુનિ ગ્રીષ્મકાળમાં ભિક્ષા લેવા માટે ગયા સુકુમાર
 પ્રકૃતિ તો હતી જ, પિતાની હાજરીમાં તેણે જરા જેટલો પણ પરિશ્રમ કરેલ ન
 હતો આથી ગ્રીષ્મકાળમાં સૂર્યના પ્રચંડ કિરણોથી સતપ્ત બનેલ ભૂમિ ઉપર
 ચાલવાથી એના પગમાં છાલા પડી ગયા, માથું ગરમ થઈ ગયું, ગળું ગર-
 મીના કારણે સુકાઈ ગયું, ગરમીની એને અધિક વેદના થઈ, પાસે જ કોઈ એક
 શેઠની ઘણી જ ઉચી હવેલી હતી-આથી તે એ હવેલીની છાયામાં જઈને
 ઉભા રહ્યા ઉભેલા મુનિને બોઈ એક વિરહિણી સ્ત્રીનું એ તરફ લક્ષ બેસાયું જે
 શારીરિક રૂપ, લાવણ્ય અને સૌંદર્યથી તેની દ્રષ્ટિએ દેવ તુલ્ય દેખાયા આ
 અરહન્નક સુકુમાર મુનિને બોઈને તે વિરહિણી વધુિક સ્ત્રીએ પોતાની દાસી માર
 ક્ત મકાન ઉપર બોલાવ્યા મકાન ઉપર પહોંચતા જ મુનિ અરહન્નકને તેણે

त प्रलोभ्य स्वभवने स्थापितवती । अथ तन्माता भद्रासाध्वी मुनीना निवासस्थाने
चन्दनार्थमागता । सा तत्र तमपश्यन्ती जर्हन्मित्राचार्यमपृच्छत्-भदन्त ! अरहन्न-
कमुनिः क्व वर्तते ? जर्हन्मित्राचार्यः प्राह-जरहन्नको भिक्षार्य गतः, किं तु न पुनः
परावृत्तः, अतस्तमन्वेपयन्ति मुनय, इति तदनुपलब्धिवचन वज्राघातमिव कठोर
श्रुत्वा व्याकुला सती भद्रा सा गी पुत्रमोहेन अरे अरहन्नक ! अरे अरहन्नक !
इत्युच्चैर्पिलपन्ती नयननिःस्रवदश्रुधारा पातयन्ती मोहेन पदे पदे प्रस्रवलन्ती प्रति-

ही मुनि अरहन्नक से उसने पूछा आप क्या चाहते हैं ? अरहन्नक ने कहा
भिक्षा चाहता हूँ । काम के वशगत हुई उस स्त्री ने भिक्षा का लोभ देकर
अरहन्नक मुनि को अपने घर पर ठहरा लिया । उधर अरहन्नक मुनि की
माता भद्रा साध्वी मुनियों को चन्दना करने के लिये आई । अरहन्नक
मुनि को ज्यो ही वहा साध्वी ने नहीं देखा त्यों ही वह अर्हन्मित्रा-
चार्य को पूछने लगी कि भदन्त ! अरहन्नक मुनि कहा हैं । आचार्य
महाराज ने कहा कि वे भिक्षा लेने के लिये बाहर गये थे, परन्तु अभी-
तक वापिस नहीं आये हैं अतः अन्यमुनिजन उनकी तलाश कर रहे
हैं । माता भद्रा साध्वी ने ज्यो ही यह बात सुनी त्यों ही उसके हृदय
में वज्र के आघात जैसा एक कठोर आघात हुआ और उसी समय
उस का चित्त विक्षिप्त-हो गया । वह पुत्र के मोह से बहुत ही आकुल-
व्याकुल होने लगी, और अपने आप बड़-बड़ाने लगी-अरे अरहन्नक !
तू इस समय कहा है, कह तो सही । इस प्रकार ऊँचे स्वर से विलाप
करती और आँखों से आँसुओं की धारा बहाती हुई वह स्थान स्थान पर

पूछ्यु आप शु धन्धे छे ? अरहन्नके कहु के, हुँ भिक्षा आहु छु कामने
वश बनेल ते स्त्रीअे भिक्षाने दोल आपीने अरहन्नक मुनिने पेताने घर शङ्की
दीधा अहि अर्हन्नक मुनिनी माता भद्रा साध्वी मुनियेने वदलु करवा आवी
अरहन्नक मुनिने न्यारे ते साध्वीअे त्या न जेया त्यारे आचार्यने पूछ्यु के, ' हे
भदन्त ! अरहन्नक मुनि क्या छे ? आचार्य भदराने कहु के, भिक्षा देवा भाटे तेअे
भदर गया छे, परतु डण्ड सुधी पाछा करेल नथी जेथी अन्य मुनिजन तेनी
तपास करी रहेल छे माता भद्रा साध्वीअे न्यारे आ वात मालणी त्यारे तेना हुँ
यभा वज्रना धा जेवो अेक आघात थयो अने अे वज्रते अेतु चित्त व्याकुण भनी
गयु ते पुत्रना मोहथी घलु आकुण व्याकुण थवा लाग्ना, अने पेताना मनमाज
भउभउवा लाग्ना के, अरे अरहन्नक ! तू आ समये क्या छे, कहे तो भदरे
आ प्रदरे उया स्वरथी विलाप करता अने आणोथी अश्रुधारा वहावता, ते

स्यल भ्राम्यति, सा यत्र यत्र गच्छति तत्र तत्र पुनः पुनर्लोकान् पृच्छति-मम प्राणवल्लभः पुत्रोऽरहन्नरुः क्वापि दृष्टो भवद्भिः? । इत्येव पृच्छन्ती रुदती यं कमपि दृष्टवती, त प्रति-अयमरहन्नरु इति मत्वा हर्षमुद्रहन्ती, पुनस्तमनालोक्य स्वती विलपन्ती एरुदा यत्रारहन्नरु आसीत् तद्वनसमीपे समागता । तदा गमाक्षवर्तिनाऽरहन्नकेन तादृशावस्थापन्ना माता दृष्टा, सजातात्यन्तसन्नेहः स गमाक्षवर्तिन्य चरणयोः पतित्वा मातरमेवमाह-हे मातः ! सोऽहमरहन्नरुः । इति तद्वचन श्रुत्वा माता स्वस्थमानसा जाता, तदनु सा पुत्र प्राह-वत्स ! भव्यकुलोत्पन्नस्य तव कथमीदृशी-गिरती पडती इधर उधर घूमने लगी । जहा जहा वह जाती बहा २ पूछती कि हे महानुभावो ! कहो तो सही तुम लोगों ने मेरे पुत्र अरहन्नक को कहीं देखा भी है? । इस प्रकार पूछती, विलाप करती, रोती हुई वह भद्रा साध्वी जिस किसी को भी देखती हर्ष के भावावेश में आकर कहने लगती 'यह रहा मेरा अरहन्नरु' । परन्तु जब उसमें उसे अरहन्नक दिखाई नहीं पडता तो पुनः रोने लगती । इस प्रकार अत्यंत विह्वल बनी हुई एक दिन वह वहां पहुँची जिस मकान में स्वयं अरहन्नक थे । जब यह वहा पहुँची थी उस समय अरहन्नक उस मकान की खीड़की में बैठे हुए थे । उसने रोती हुई अपनी माता को ज्यों ही देखा त्यों ही उसे सवेग के भाव अतिशय रीति से जागृत हो उठे । वह इकदम झरोखे से नीचे उतर कर माता के दोनों चरणों में पड गये और बोला कि हे मात मैं अरहन्नक हूँ । इस प्रकार उनके वचन को सुनकर माता का चित्त शान्त हो गया और बोली-वत्स ! तुम तो कुलवान् हो जातिमान हो फिर तुम्हारी

स्थणे स्थणे अथडाता अडि तडि इरवा लाग्या ने ते स्थणे ते ज्व पछता के डे भडानुभावो । कडो तो अरा तभोअे भारा पुत्र अरहन्नकने कथार्थ देअ्ये छे ? आ प्रकारे पूछता अने विलाप करता अने शेता ते भद्रा साध्वी न्यारे केअर्ध ने जुअे तो इर्षना लावावेषभा आवीने कडेवा लागता के आ रह्यो भारे अरहन्नक । परतु न्यारे तेने अरहन्नक न देआतो त्यारे ते इरीथी शेवा लागता आ प्रकारे अत्यंत विह्वल अनी अेक द्विसे ते अे मडान उपर पडोअ्या के न्यारे अरहन्नक डतो न्यारे ते त्या पडोअ्या ते वअते अरहन्नक ते मडाननी अेक भारीभा जेठेव डतो तेअे पोतानी माताने शेती जेअर्ध त्यारे तेनाभा स वेगने लाव अतिशय जगृत थये ते अेकदम अज्णेथी नीचे उतरीने माताना अरहोभा पडी गये अने जेत्ये के डे माता । हुँ अरहन्नक छु आ प्रकारना तेना वचन सालणीने मातानु चित्त शान्त अनी गथु अने बोली, वत्स !

દશા ? સોઝદત્—હે માતશ્ચારિત્ર પાલયિતુમસમર્થોઽસ્મિ । સા ગ્રાહ-તર્હિં
અનશન કુરુ । યતઃ—

વર પવેસો જલિણ દુયાસણે,
ન યાવિ ભગ્ગં ચિરસચિય વય ।

વર હિ મન્ચૂ સુવિસુદ્ધકમ્મઓ,
ન યાવિ સીલસ્વલિયસ્સ જીવણ ॥ ૧ ॥

છાયા—વર પ્રવેશો જ્વલિતે દુતાશને,
ન ચાપિ ભગ્ન ચિરસચિત વ્રતમ્ ।

વર હિ મૃત્યુઃ સુવિશુદ્ધકર્મતો,
ન ચાપિ શીલસ્વલિતસ્ય જીવનમ્ ॥ ૧ ॥

સુવિશુદ્ધકર્મતઃ—નિરવધક્રિયાઽઽચરણતઃ, મૃત્યુઃ=મરણ, વર=શ્રેયઃ, ન તુ
શીલસ્વલિતસ્ય=ચરિત્રપતિતસ્ય જીવનમ્ । અન્યત્ સુગમમ્ ।

એસી દશા ક્યોં હુઈ ? । અરહન્નક બોલે-માતઃ ! હસ દશા કે હોને કા
કારણ ચારિત્ર કો પાલન કરને કી અસમર્થતા હૈ । માતા બોલી-યદિ તુમ
ચરિત્ર પાર કરને કે લિયે અસમર્થ હો તો અનશન કરો । જૈસે કહા હૈ—

“વર પવેસો જલિણ દુયાસણે,
ન યાવિ ભગ્ગ ચિરસચિય વય ।

વર હિ મન્ચૂ સુવિસુદ્ધકમ્મઓ,
ન યાવિ સીલસ્વલિયસ્સ જીવણં ॥ ૧ ॥”

વધકતી હુઈ અગ્નિ મે પ્રવેશ કરના તો ઠીક હૈ પરન્તુ ચિરસચિત
વ્રત કા ભગ કરના ઠીક નહીં હૈ । સુવિશુદ્ધ કર્મ-શીલ આરાધન કરતે

તમે તો કુળવાન છે, બાતિવાન છે, છતા તમારી આવી દશા કેમ થઈ ?
અરહન્નકે કહ્યું, માતા ! આ દશા થવાનું ઢરણુ ચારિત્ર પાલન ઢરવાની અસ
મર્થતા છે માતાએ ડહ્યું, બે તમે ચારિત્ર પાલન ઢરવા માટે અસમર્થ છે
તો અનશન કરો જેમ કહ્યું છે—

“વર પવેસો જલિણ દુયાસણે,
ન યાવિ મગ્ગ ચિરસચિય વય ।
વર હિ મન્ચૂ સુવિસુદ્ધકમ્મઓ,
નયાવિ સીલસ્વલિયસ્સ જીવણ ॥ ૧ ॥”

ભલકતી એવી અગ્નિમા પ્રવેશ ઢરવો ઠીક છે, પરન્તુ ચિરસચિત વ્રતનો
ભગ ઢરવો ઠીક નથી સુવિશુદ્ધ ઢર્મશીલ આરાધના ઢરતા કરતા મૃત્યુ થવું ઠીક છે,

एत मातृवचः श्रुत्वा स सजातवैराग्यः सर्वसावद्ययोग प्रत्याख्याय पुनः संयमं गृहीतवान् । तत उत्कृष्टाचारेण ग्रामानुग्राम विहरन् उष्णपरीपह सहमानः क्वचित् पापाणमयप्रदेशं प्राप्य चिन्तयति—‘प्रदेशोऽयं प्रचण्डमार्तण्डकिरणसयोगाद् बह्वि-
वल्मतस्तः, उष्णतरश्च वायुः प्रवहति, अत्र पदमपि गन्तुमसमर्थोऽस्मि,’ एव चिन्तय
परितः प्रतप्तभूमीतलं त्रिलोम्य परीपहोऽयं मया सोढव्य इत्यप्रधार्यं तप्तशिलोपरि

करते मृत्यु होना ठीक है, परन्तु शील से स्पलित व्यक्ति का जीवन ठीक नहीं है। निरवद्य क्रिया का नाम सुविशुद्धकर्म एवं चारित्र्य से पतित होने का नाम शील से स्पलित होना है।

इस प्रकार जननी के वचन सुनकर उसका मुस वैराग्य जग उठा, पश्चात् उसने सर्वसावद्य योग का प्रत्याख्यान कर पुनः संयम लिया। माता के वचन से उद्बोधित होकर उसने फिर उत्कृष्ट चरित्र का आराधन किया और चारित्र्य की आराधनापूर्वक ही ग्रामानुग्राम विहार करते हुए उष्णपरीपह को सहन किया। एक समय की बात है कि ये विहार करते २ ऐसे प्रदेश में पहुँचे कि जहाँ पत्थरों की बहुलता थी। वहाँ पहुँच कर उन्होंने विचार किया कि यह प्रदेश सूर्य की किरणों से अधिक सतप्त बना हुआ है। यह तो ऐसा तप रहा है कि जैसे मानों अग्नि ही जल रही हो। वायु भी इतनी गर्म चल रही है कि जिससे एक पैर भी सुखपूर्वक चला नहीं जा सकता है। इस प्रकार विचार करते हुए अरहन्नक मुनि ने अपने आसपास की समस्त भूमि को

પરતુ શીલથી સ્ખલિત થયેલ વ્યક્તિનું જીવન ઠીક નથી નિરવધ ક્રિયાનું નામ સુવિશુદ્ધ કર્મ, ચારિત્રથી પતિત થવાનું નામ શીલથી સ્ખલિત બનવું તે

આ પ્રકારના માતાના વચન સાંભળીને તેનો સુતેલો વૈરાગ્ય બગી ઉઠ્યો અને તેણે સર્વ સાવધ યોગનું પ્રત્યાખ્યાન કરી પુનઃ સંયમને ધારણ કર્યો માતાના વચનથી ઉદ્બોધિત બની તેણે પછી ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રનું આરાધન કર્યું અને ચારિત્રની આરાધના પૂર્વક જ ગ્રામનુગ્રામ વિહાર કરીને ઉષ્ણ પરીપહને સહન કર્યો એક સમયે એ વિહાર કરતા કરતા એવા પ્રદેશમાં પહોંચી ગયા કે, બધા પથરાઓ મોટા પ્રમાણમાં હતા ત્યાં પહોંચીને તેઓએ વિચાર કર્યો કે, આ પ્રદેશ સૂર્યના કિરણોથી અધિક સતપ્ત બનેલો છે આ તો એવા તપી રહ્યા છે કે બધું અગ્નિ જ સળગી રહી છે વાયુ પણ એટલી જ રીતે ગરમ કુકારી રહેલ છે આથી એક ડાહ્ય પણ સુખપૂર્વક ચાલી શકાતું નથી આ પ્રકારનો વિચાર કરતા કરતા અરહન્નક મુનિએ પોતાની આસપાસની

समुपविशति । तत्र-प्रत्याख्याताष्टादशपापः कृतदुष्कृतगर्हः क्षामितसकलसत्त्वः
स्वीकृतचतुर्विधशरणः, परित्यक्तसर्वसगः पुनः पुनः कृतपचनमस्कारोऽनशन कृत्वा
समाधिभावसम्पन्नः पादपोषगमनेन मुहूर्तमात्रेण सुकुमारशरीरो नयनीतपिण्डङ्गोष्णेन
विलीनः सौधर्म मुरलोक्त गतः, एव मुनिमिरुष्णपरीपहः सोढव्यः ॥९॥

ग्रीष्मकालान्तर वर्षाकाले दशमशकादिकृतपीडा प्राप्तेन साधुना तत्परीपहः
सोढव्यः इत्याह—

मूलम्—पुढो ये दसमसएहि, संम रेवँ महामुणी ।

नागो सगामसीसे वाँ, सूरुओ अभिहण्णे 'पर ॥१०॥

उाया—सृष्टश्च दशमशकैः सम एव महामुनिः ।

नागः सगामशीर्षे वा, सूरुओऽभिहन्त्यात् परम् ॥ १० ॥

अत्यत उष्ण देखा और पुन. विचार करने लगे कि यह उष्णपरीपह
मुझे साधु के नाते अवश्य सहन करना चाहिये, ऐसा निश्चित कर वह
एक तप्त शिला के ऊपर बैठ गये। वहाँ उन्होंने १८ पापस्थानों का
प्रत्याख्यान किया, अपने दुष्कृतों की गहरी की, समस्त जीवों से खमत
खामणा क्रिया। चार प्रकार के शरणों को स्वीकार किया, समस्त ममता
का त्याग किया, एवं पचपरमेष्ठी को बार बार नमस्कार किया। पश्चात्
अनशन धारण कर समाधिभाव से युक्त अरहन्नक मुनि ने पादपोषगमन
सधारा किया। एक मुहूर्तमात्र में ही उनका सुकुमार शरीर मक्खन के
पिंड की तरह गर्मी से विलीन हो गया और वे मर कर सुधर्मदेवलोक
में देव हुए। इसी तरह अन्य मुनि जनों को भी उष्णपरीपह सहन
करना चाहिये ॥ ९ ॥

समस्त भूमीने अत्यत उष्ण जेष्ठ अने पाछा विचार करवा लाग्या के उष्ण
परीपह भारे साधुना धर्मथी अवश्य सहन करवो जेष्ठजे जेवो निश्चय करी
जेक तपेली शिला उपर जेसी गया न्या तेज्याजे १८ पापस्थानोनु प्रत्याख्यान
क्युँ, पोताना दुष्कृत्योनी माक्षी भागी, समस्त जेवोवी जमत जामणा दीधा,
चार प्रकारना शरणोनी स्वीकार क्योँ अने समस्त ममतानो त्याग ज्योँ तेमज
पचपरमेष्ठीने बार बार नमस्कार करवा लाग्या पछी अनशन धारण करी समाधि-
भावथी युक्त अरहन्नक मुनिजे पादपोषगमन स धारो ज्योँ जेक मुहूर्त मात्रमा ज
तेमनु सुकुमार शरीर माज्जुना पीडनी माक्षु अरभीथी जोगणी गयु अने ते मरीने
सुधर्म देवलोकमा देव थया आरीते अन्य मुनिजनोजे पण उष्णपरीपह सहन
करवो जेष्ठजे ॥ ९ ॥

एष मातृवचः श्रुत्वा स सजातवैराग्यः सर्वसाधनयोग प्रत्याख्याय पुनः संयमं पृथीतवान् । तत उत्कृष्टाचारेण ग्रामानुग्राम विहरन् उष्णपरीपह सहमानः क्वचिद् प्रापाणमयप्रदेशं प्राप्य चिन्तयति—‘प्रदेशोऽयं प्रचण्डमार्चण्डकिरणसयोगाद् बह्वि-
वल्मतसः, उष्णतरश्च राघुः प्रवहति, अत्र पदमपि गन्तुमसमर्थोऽस्मि,’ एव विचिन्त्य परितः प्रतप्तभूमीतलं त्रिलोक्य परीपहोऽयं मया सोढव्य इत्यन्धार्थं तप्तशिलोपरि

करते मृत्यु होना ठीक है, परन्तु शील से स्प्रलित व्यक्ति का जीवन ठीक नहीं है। निरवयव क्रिया का नाम सुविशुद्धकर्म एवं चारित्र्य से पतित होने का नाम शील से स्प्रलित होना है।

इस प्रकार जननी के वचन सुनकर उसका मुक्त वैराग्य जग उठा, पश्चात् उसने सर्वसाधन योग का प्रत्याख्यान कर पुनः संयम लिया। माता के वचन से उद्बोधित होकर उसने फिर उत्कृष्ट चरित्र का आराधन किया और चारित्र्य की आराधनापूर्वक ही ग्रामानुग्राम विहार करते हुए उष्णपरीपह को सहन किया। एक समय की बात है कि ये विहार करते २ ऐसे प्रदेश में पहुँचे कि जहाँ पत्थरों की बहुलता थी। वहाँ पहुँच कर उन्होंने विचार किया कि यह प्रदेश सूर्य की किरणों से अधिक सतप्त बना हुआ है। यह तो ऐसा तप रहा है कि जैसे मानों अग्नि ही जल रही हो। वायु भी इतनी गर्म चल रही है कि जिससे एक पैर भी सुखपूर्वक चला नहीं जा सकता है। इस प्रकार विचार करते हुए अरहन्नक मुनि ने अपने आसपास की समस्त भूमि को

પરતુ શીલથી સ્પ્રલિત થયેલ વ્યક્તિનું જીવન ઠીક નથી નિરવયવ ક્રિયાનું નામ સુવિશુદ્ધ કર્મ, ચારિત્રથી પતિત થવાનું નામ શીલથી સ્પ્રલિત બનવું તે

આ પ્રકારના માતાના વચન સાંભળીને તેનો સુતેલો વૈરાગ્ય બગી ઉઠ્યો અને તેણે સર્વ સાધન યોગનું પ્રત્યાખ્યાન કરી પુનઃ સંયમને ધારણ કર્યો માતાના વચનથી ઉદ્બોધિત બની તેણે પછી ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રનું આરાધન કર્યું અને ચારિત્રની આરાધના પૂર્વક જ ગ્રામનુગ્રામ વિહાર કરીને ઉષ્ણ પરીપહને સહન કર્યો એક સમયે એ વિહાર કરતા કરતા એવા પ્રદેશમાં પહોંચી ગયા કે, બધા પત્થરાઓ મોટા પ્રમાણમાં હતા ત્યાં પહોંચીને તેઓએ વિચાર કર્યો કે, આ પ્રદેશ સૂર્યના દિરેણીથી અધિક સતપ્ત અનેલો છે આ તો એવા તપી રહ્યા છે કે બધું અગ્નિ જ સળગી રહી છે વાયુ પણ એટલી જ રીતે ગરમ કુકારી રહેલ છે આથી એક ડગલું પણ સુખપૂર્વક ચાલી શકાતું નથી આ પ્રકારનો વિચાર કરતા કરતા અરહન્નક મુનિએ ચોતાની આસપાસની

समुपविशति । तत्र-प्रत्याख्याताष्टादशपापः कृतदुष्कृतगर्हः क्षामितसकलसत्त्वः
स्वीकृतचतुर्विधशरणः, परित्यक्तसर्वसगः पुनः पुनः कृतपचनमस्कारोऽनशन कृत्वा
समाधिभावसम्पन्नः पादपोषगमनेन मुहूर्तमात्रेण सुकुमारशरीरो नयनीतपिण्डइन्द्रोष्णेन
विलीनः सौधर्मं सुरलोके गतः, एव मुनिमिरुणपरीपहः सोढव्यः ॥९॥

ग्रीष्मकालान्तर वर्षाकाले दशमशकादिकृतपीडा प्राप्तेन साधुना तत्परीपहः
सोढव्यः इत्याह—

मूलम्—पुट्टो ये दसैमसएहि, संम रेवै मर्हामुणी ।

नागो सगांमसीसे वां, सूरुओ अभिहणे 'पेर ॥१०॥

त्रया—स्पृष्टश्च दशमशकैः सम एव महामुनिः ।

नागः सग्रामशीर्षे वा, सूरुओभिहन्यात् परम् ॥ १० ॥

अत्यंत उष्ण देखा और पुनः विचार करने लगे कि यह उष्णपरीपह
मुझे साधु के नाते अवश्य सहन करना चाहिये, ऐसा निश्चित कर वह
एक तप्त शिला के ऊपर बैठ गये। वहा उन्होंने १८ पापस्थानों का
प्रत्याख्यान किया, अपने दुष्कृतों की गर्हा की, समस्त जीवों से खमत
खामणा किया। चार प्रकार के शरणों को स्वीकार किया, समस्त ममता
का त्याग किया, एवं पचपरमेष्ठी को बार बार नमस्कार किया। पश्चात्
अनशन धारण कर समाधिभाव से युक्त अरहन्नक मुनि ने पादपोषगमन
सथारा किया। एक मुहूर्तमात्र में ही उनका सुकुमार शरीर मक्खन के
पिंड की तरह गर्मी से विलीन हो गया और वे मर कर सुधर्मदेवलोक
में देव हुए। इसी तरह अन्य मुनि जनो को भी उष्णपरीपह सहन
करना चाहिये ॥ ९ ॥

समस्त भूमीने अत्यंत उष्ण जेष्ठ अने पाछा विचार करवा लाग्या के उष्ण
परीपह भारे साधुना धर्मधी अवस्थ सहन करवो जेष्ठजे ओवो निश्चय करी
जेक तपेदी शिला उपर जेसी गया न्या तेओजे १८ पापस्थानोनु प्रत्याख्यान
क्युं, पोताना दुष्कृत्योनी भाक्षी भागी, समस्त लोपोधी भमत भामण्णा लीधा,
चार प्रकारना शरणोनी स्वीकार ज्यो अने समस्त भमतानो त्याग ज्यो तेमज
पचपरमेष्ठीने बार बार नमस्कार करवा लाग्या पछी अनशन धारण करी समाधि-
भावधी युक्त अरहन्नक मुनिजे पादपोषगमन सथारो ज्यो जेक मुहूर्त मात्रमाज
तेमनु सुकुमार शरीर भाखणुना पीडनी भाक्षक गरमीधी ओगणी गयु अने ते भरीने
सुधर्म देवलोकमा देव थया आरीते अन्य मुनिजनोजे पणु उष्णपरीपह सहन
करवो जेष्ठजे ॥ ९ ॥

एष मातृवचः श्रुत्वा स सजातपैराग्यः सर्वसाधयोग प्रत्याख्याय पुनः संयमं गृहीतवान् । तत उत्कृष्टाचारेण ग्रामानुग्राम विहरन् उष्णपरीपह सहमानः क्वचित् पापाणमयप्रदेशं प्राप्य चिन्तयति—‘प्रदेशोऽयं प्रचण्डमार्तण्डकिरणसयोगाद् बहिः-
प्लवतः, उष्णतरश्च वायुः प्रवहति, अत्र पदमपि गन्तुमसमर्थोऽस्मि,’ एव विचिन्त्य परितः प्रतप्तभूमीतलं शिलोक्य परीपहोऽयं मया सोढव्य इत्यन्धार्थं तप्तशिलोपरि
करते मृत्यु होना ठीक है, परन्तु शील से स्वलित व्यक्ति का जीवन ठीक नहीं है। निरवद्य क्रिया का नाम सुविशुद्धकर्म एवं चारित्र्य से पतित होने का नाम शील से स्वलित होना है।

इस प्रकार जननी के वचन सुनकर उसका मुक्त बेराग्य जग उठा, पश्चात् उसने सर्वसाध योग का प्रत्याख्यान कर पुनः संयम लिया। माता के वचन से उद्बोधित होकर उसने फिर उत्कृष्ट चरित्र का आराधन किया और चारित्र्य की आराधनापूर्वक ही ग्रामानुग्राम विहार करते हुए उष्णपरीपह को सहन किया। एक समय की बात है कि ये विहार करते २ ऐसे प्रदेश में पहुँचे कि जहाँ पत्थरों की बहुलता थी। वहाँ पहुँच कर उन्होंने विचार किया कि यह प्रदेश सूर्य की किरणों से अधिक सतप्त बना हुआ है। यह तो ऐसा तप रहा है कि जैसे मानों अग्नि ही जल रही हो। वायु भी इतनी गर्म चल रही है कि जिससे एक पैर भी सुखपूर्वक चला नहीं जा सकता है। इस प्रकार विचार करते हुए अरहन्नक मुनि ने अपने आसपास की समस्त भूमि को

પરતુ શીલથી સ્ખલિત થયેલ વ્યક્તિનું જીવન ઠીક નથી નિરવધ ક્રિયાનું નામ સુવિશુદ્ધ કર્મ, ચારિત્રથી પતિત થવાનું નામ શીલથી સ્ખલિત બનવું તે

આ પ્રકારના માતાના વચન સાંભળીને તેનો સુતેલો વૈરાગ્ય બળી ઉઠ્યો. અને તેણે સર્વ સાધ યોગનું પ્રત્યાખ્યાન કરી પુનઃ સંયમને ધારણ કર્યો. માતાના વચનથી ઉદ્બોધિત બની તેણે પછી ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રનું આરાધન કર્યું અને ચારિત્રની આરાધના પૂર્વક જ આમનુઆમ વિહાર કરીને ઉષ્ણ પરીપહને સહન કર્યો. એક સમયે એ વિહાર કરતા કરતા એવા પ્રદેશમાં પહોંચી ગયા કે, જ્યાં પથરાઓ મોટા પ્રમાણમાં હતા ત્યાં પહોંચીને તેઓએ વિચાર કર્યો કે, આ પ્રદેશ સૂર્યના કિરણોથી અધિક સતપ્ત બનેલો છે. આ તો એવા તપી રહ્યા છે કે બાંહે અગ્નિ જ સળગી રહી છે. વાયુ પણ એટલી જ રીતે ગરમ કુંકારી રહેલ છે. આથી એક ડગલું પણ સુખપૂર્વક ચાલી શકાતું નથી. આ પ્રકારનો વિચાર કરતા કરતા અરહન્તક મુનિએ પોતાની આસપાસની

समुपविशति । तत्र-प्रत्याख्याताष्टादशपापः कृतदुष्कृतगर्हः क्षामितसकलसत्त्वः
स्वीकृतचतुर्विधशरणः, परित्यक्तसर्वसगः पुनः पुनः कृतपचनमस्कारोऽनशन कृत्वा
समाधिभावसम्पन्नः पादपोषगमनेन मुहूर्तमात्रेण सुकुमारशरीरो नवनीतपिण्डद्वयोष्णेन
विलीनः सौधर्म मुरलोक गतः, एव मुनिमिरुष्णपरीपहः सोढव्यः ॥९॥

ग्रीष्मकालान्तर वर्षाकाले दशमशतादिकृतपीडा प्राप्तेन साधुना तत्परीपहः
सोढव्यः इत्याह—

मूलम्—पुंडो ये दसमसएहि, सम रेवै मर्हामुणी ।

नागो सगामसीसे वां, सूरुओ अभिहणै पर ॥१०॥

उया—स्पृष्टश्च दशमशतैः सम एव महामुनिः ।

नागः सग्रामशीर्षे वा, सूरुओऽभिहन्यात् परम् ॥ १० ॥

अत्यंत उष्ण देखा और पुनः विचार करने लगे कि यह उष्णपरीपह
मुझे साधु के नाते अवश्य सहन करना चाहिये, ऐसा निश्चित कर वह
एक तप्त शिला के ऊपर बैठ गये। वहा उन्होंने १८ पापस्थानों का
प्रत्याख्यान किया, अपने दुष्कृतों की गहीं की, समस्त जीवों से खमत
खामणा किया। चार प्रकार के शरणों को स्वीकार किया, समस्त भमता
का त्याग किया, एव पचपरमेष्ठी को बार बार नमस्कार किया। पश्चात्
अनशन धारण कर समाधिभाव से युक्त अरहन्नक मुनि ने पादपोषगमन
सथारा किया। एक मुहूर्तमात्र में ही उनका सुकुमार शरीर मक्खन के
पिंड की तरह गर्मी से विलीन हो गया और वे मर कर सुधर्मदेवलोक
में देव हुए। इसी तरह अन्य मुनि जनों को भी उष्णपरीपह सहन
करना चाहिये ॥ ९ ॥

समस्त भूमीने अत्यंत उष्ण जेष्ठ अने पाछा विचार करवा लाग्या के उष्ण
परीपह भारे साधुना धर्मथी अवश्य सहन करवा जेष्ठ अने जेष्ठ निश्चय ठरी
जेष्ठ तपेदी शिला उपर जेसी गया ज्यो तेजोअये १८ पापस्थानोनु प्रत्याख्यान
ठ्युं, पोताना दुष्कृत्योनी भाई भागी, समस्त लोकोथी भमत भामणा दीक्षा,
चार प्रकारना शरणो स्वीकार ठ्यो अने नमस्त भमतानो त्याग ठ्यो तेमज
पचपरमेष्ठीने बार बार नमस्कार ठरवा लाग्या पछी अनशन धारण ठरी समाधि-
भावथी युक्त अरहन्नक मुनिअये पादपोषगमन सथारो ठ्यो जेष्ठ मुहूर्त मात्रमाज
तेमनु सुकुमार शरीर भाषणुना पीडनी भाईठ गरभीथी जोगणी गयु अने ते भरीने
सुधर्म देवलोकमा देव थया आरीते अन्य मुनिजनोअये पणु उष्णपरीपह सहन
करवा जेष्ठ अने ॥ ९ ॥

ટીકા—‘ પુટ્ટો ય ’ इत्यादि ।

च=अपर च सम एव=उपकार्यपकारिषु तुल्यभावनधारकः, महामुनिः=उग्र-
तपश्चरणशीलः दशमशकैः, इदमुपलक्षणम्, तेन मत्कुणयूमादिभिरपि स्पृष्टः—पीडितः
सन्, सग्रामशिरसि=रणमस्तके, सूरः=पराक्रमी, नागो वा=हस्तीय पर=शत्रु-
रागद्वेषलक्षण भावशत्रुम्, अभिह्न्यात्=पराजयेत् । ‘ समरेव ’ इत्यत्रार्पणद्वेष्टः ।

अयं भावः—यथा—सूरः=करी शराघातवर्षयितोऽपि रणे शत्रुं जयति, तद्वत्
साधुरपि दशमशकादिभिः पीड्यमानोऽपि कषाय शत्रुं जयेदिति ॥ १० ॥

ગ્રીષ્મ કાલ કે બાદ વર્ષા કાલ આતા હૈ, ઉસમેં દશમશક આદિ કા
પરીપહ ઉત્પન્ન હોતા હૈ । સાધુ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વર હસ દશમશકરૂપ
પાચવે પરીપહ કો સહન કરે, હસ વાત કો સૂત્રકાર આગે કી ગાથા
દ્વારા પતલાતે હૈ—‘ પુટ્ટો ય ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(સમરેવ-સમણ) ઉપકારી ઓર અપકારી મે તુલ્ય ભાવ
ધારણ કરને વાલા (મહામુની-મહામુનિ) ઉગ્રતપશ્ચરણશીલ મહામુનિ
(દસમસળહિ-દશમશકૈ) દશમશકોં કે દ્વારા, ઉપલક્ષણ સે મત્કુળ-
છદમલ, યૂકા-જૂ આદિ દ્વારા બી (પુટ્ટો-સ્પ્રષ્ટ) પીડિત હોને પર (સગામ
સીસે-સગ્રામ શીર્ષે) યુદ્ધ કે વીચ મેં (સૂરો-શૂર) પરાક્રમી (નાગો વા-
નાગ ઇવ) હસ્તી કી તરહ (પર અભિહ્ણે-પર અભિહ્ન્યાત્) શત્રુ કો-
રાગદ્વેષરૂપ ભાવશત્રુ કો પરાસ્ત કરે ।

ગરમઝતુ પછી ચોમાસાનો સમય આવે છે આમા દશમશક વગેરે પરી
પહની ઉત્પત્તિ થાય છે, સાધુનુ એ કર્તવ્ય છે કે દશમશકરૂપી પાચમે પરીપહ
સહન કરે આ વાતને સૂત્રકાર આગળની ગાથાથી બતાવે છે

“ પુટ્ટો ય ” इत्यादि

અન્વયાર્થ—(સમરેવ-સમણ) ઉપકારી અને અપકારીમા સમભાવ ધારણ
કરવાવાળા મહામુની-મહામુનિ ઉગ્ર તપસ્યા કરનાર શીલવાન મહામુનિ દસમસળહિ-
દશમશકૈ ડાસ, મચ્છર દ્વારા ઉપલક્ષણથી માહડ, જૂ, આદિ દ્વારા પણ પુટ્ટો-સ્પ્રષ્ટ
પીડિત હોવા છતાં “ સગામસીસે-સગ્રામશીર્ષે ” યુદ્ધની વચમા (સૂરો-શૂર) પરાક્રમી
(નાગો વા-નાગઇવ) હાથીની માફક (પર અભિહ્ણે-પર અભિહ્ન્યાત્) શત્રુને-રાગ દ્વેષ
રૂપ ભાવશત્રુને પરાસ્ત કરે એનો ભાવ આ છે જેમ પરાક્રમી હાથી બાણોના
આઘાતથી વ્યથિત હોવા છતાં પણ રણમા શત્રુઓને હરાવે છે તેવી રીતે સાધુ પણ
ડાસ, મચ્છર આદિ દ્વારા પીડિત હોવા છતાં પણ કષાયરૂપી શત્રુને પરાસ્ત કરે

કેન પ્રકારેણ માનશ્ચુ જયેદિત્યાહ—

મૂલમ્—નૈ સતસે નૈ વારેજ્ઞાં મંણપિ ન પંઓસણ્ ।

ઉવેહે નૈ હૈળે પાંળે, મુજંતે મસસોણિય ॥ ૧૧ ॥

છાયા—ન સતસેત્ ન વારયેત્, મનોઽપિ ન પ્રદૂપયેત્ ।

ઉપેક્ષેત ન હન્યાત્ પ્રાણાન, શુઙ્ગાનાન માસ શોણિતમ્ ॥ ૧૧ ॥

ટીકા—‘ ન સતસે ’ इत्यादि ।

મહામુનિર્દશમશકરૂપદ્રુત. સન્ ન સતસેત્=નોદ્વિજેત્-દશમગઠાદિભિર્દશમા-
નોઽપિ ન તતઃ સ્થાનાદપગચ્છેદિત્યર્થ । ન વારયેત્, હસ્તસ્ત્રાદિના નાપસારયેત્-
મનોઽપિ ન પ્રદૂપયેત્=ન કલુષિત કુર્યાત્ ઋપિ-શબ્દાદ્વચનાદિકમપિ ન પ્રદુષ્ટ

હસકા ભાવ યદ્દૈ—જૈસે પરાક્રમી હસ્તી વાળોં કે આઘાત સે વ્યથિત
હોને પર ભી રણ મેં શત્રુ કો પરાસ્ત કર દેતા હૈ, ઉસી તરહ સાધુ ભી
દશમશક આદિ દ્વારા પીડિત હોને પર ભી કપાયરૂપી શત્રુ કો
પરાસ્ત કરે ॥ ૧૦ ॥

ભાવશત્રુ કો કિસ તરહ પરાસ્ત કરના ચાહિયે હસકો હસ ગાથા
દ્વારા સ્પષ્ટ કિયા જાતા હૈ—ન સતસે इत्यादि

અન્વયાર્થ—મહામુનિ દશમશક આદિ સે પીડિત હોને પર ભી
(ન સતસે-ન સતસેત્) કમી ભી ચિત્ત મેં ઉદ્વિગ્ન ન હોવે-દશમશક
આદિ સે પીડિત હોને પર ભી મુનિ એક સ્થાન સે દૂસરે સ્થાન પર નહી
જાવે (ન વારેજ્ઞા-ન વારયેત્) દસમશક કો અપને શરીર પર બેઠ જાને
પર હસ્તઅથવા વસ્ત્ર આદિ સે નહી હટાવે । (મણ પિ ન પઓસણ્—

આનો ભાવ એ છે કે—જેમ પરાક્રમી હાથી બાણોના આઘાતથી પીડિત
હોવા છતાં પણ રણમાં શત્રુને પરાજીત કરે છે, તેવી જ રીતે સાધુ પણ
દશમશક આદિ દ્વારા પીડિત હોવા છતાં પણ કપાયરૂપી શત્રુનો પરાજય કરે ॥૧૦॥

ભાવશત્રુને કેવી રીતે જીતવા જોઈએ, એ હકીકત આ ગાથા દ્વારા
પ્રગટ કરવામાં આવે છે નસતસે-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—હાસ અને મન્થરથી પીડિત બનવા છતાં પણ ન સતસે-ન સતસેત્
મહામુનિ ચિત્તમાં ઉદ્વેગ ન લાવે,—હાસ મન્થરના કરડવાથી મુનિએ એક સ્થાનથી
બીજા સ્થાને ન જવું, ન વારેજ્ઞા-ન વારયેત્ હાસ મન્થરને પોતાના શરીર પર
બેઠેલ જોઈને હાથ અને વસ્ત્ર આદિથી તેને હટાવે નહી, મણપિ ન પઓસણ્—

ટીકા—‘ પુટ્ટો ય ’ ઇત્યાદિ ।

ચ=અપર ચ સમ ઇચ=ઉપકાર્યપકારિણુ તુલ્યભાવધારકઃ, મહામુનિઃ=ઞ્મ-
તપશ્ચરણશીલઃ દશમશકૈઃ, હ્રદમુપલક્ષણમ્, તેન મત્કુળ-
યૂકાદિભિરપિ સ્પૃષ્ટઃ-પીડિતઃ
સન્, સગ્રામશિરસિ=રણમસ્તકે, સૂરઃ=પરાક્રમી, નાગો વા=હસ્તીય પર=શત્રુ-
રાગદ્વેષલક્ષણ ભાવશત્રુમ્, અભિહન્યાત્=પરાજયેત્ । ‘ સમરેવ ’ ઇત્યર્પત્તાદ્રેકઃ ।

અય ભાવઃ-યથા-સૂરઃ=કરી શરાયાર્તવ્યવિતોઽપિ રણે શત્રુ જયતિ, તદ્વા
સાધુરપિ દશમશકાદિભિઃ પીડ્યમાનોઽપિ કષાય શત્રુ જયેદિતિ ॥ ૧૦ ॥

ગ્રીષ્મ કાલ કે વાદ વર્ષા કાલ આતા હૈ, ઉસમેં દશમશક આદિ કા
પરીપહ ઉત્પન્ન હોતા હૈ । સાધુ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વદ્દે इस दशमशकरूप
पाचवे परीपह को सहन करे, इस बात को सूत्रकार आगे की गाथा
द्वारा बतलाते हैं—‘ पुट्टो य ’ इत्यादि ।

અન્યયાર્થ-(સમરેવ-સમણ) ઉપકારી ઓર અપકારી મે તુલ્ય ભાવ
ધારણ કરને વાલા (મહામુની-મહામુનિ) ઞ્મતપશ્ચરણશીલ મહામુનિ
(દસમસર્પહિ-દશમશકૈ) દશમશકોં કે દ્વારા, ઉપલક્ષણ સે મત્કુળ-
ખટમલ, યૂકા-જૂ આદિ દ્વારા ખી (પુટ્ટો-સ્પૃષ્ટઃ) પીડિત હોને પર (સગ્રામ
સીસે-સગ્રામ શીર્ષે) યુદ્ધ કે બીચ મેં (સૂરો-શૂરઃ) પરાક્રમી (નાગો વા-
નાગ ઇવ) હસ્તી કી તરદ્ (પર અભિહણે-પર અભિહન્યાત્) શત્રુ કો-
રાગદ્વેષરૂપ ભાવશત્રુ કો પરાસ્ત કરે ।

ગરમઋતુ પછી ચોમાસાનો સમય આવે છે આમા દશમશક વગેરે પરી
પહની ઉત્પત્તિ થાય છે, સાધુનુ એ કર્તવ્ય છે કે દશમશકરૂપી પાચમે પરીપહ
સહન કરે આ વાતને સૂત્રકાર આગળની ગાથાથી બતાવે છે

“ પુટ્ટો ય ” ઇત્યાદિ

અન્યયાર્થ-(સમરેવ-સમણ) ઉપકારી અને અપકારીમા સમભાવ ધારણ
કરવાવાળા મહામુની-મહામુનિ ઞ્મ તપસ્થા કરનાર શીલવાન મહામુનિ દસમસર્પહિ-
દશમશકૈ ડાસ, મન્થર દ્વારા ઉપલક્ષણથી માઠડ, જૂ, આદિ દ્વારા પણ પુટ્ટો-સ્પૃષ્ટ
પીડિત હોવા છતાં “ સગ્રામસીસે-સગ્રામશીર્ષે ” યુદ્ધની વચ્ચામા (સૂરો-શૂર) પરાક્રમી
(નાગો વા-નાગઇવ) હાથીની માફત (પર અભિહણે-પર અભિહન્યાત્) શત્રુને-રાગ દ્વેષ
રૂપ ભાવશત્રુને પરાસ્ત કરે એનો ભાવ આ છે જેમ પરાક્રમી હાથી બાણોના
આઘાતથી વ્યથિત હોવા છતાં પણ રણમા શત્રુઓને હરાવે છે તેવી રીતે સાધુ પણ
ડાસ, મન્થર આદિ દ્વારા પીડિત હોવા છતાં પણ કષાયરૂપી શત્રુને પરાસ્ત કરે

कृत्वा समुत्तस्थौ । तत्र प्रथमयामे लघुकाया मूच्यग्रतोऽणमुखाः दशमशकाः सहस्रशः परितः समागत्य मुनेः शरीरं दशन्ति । तदनु-द्वितीययामे तदपेक्षया स्थूलाकारा दशमशकाः घनघनध्वनिं कुर्वन्तः परितस्तद्वपुस्तीक्ष्णतर दशन्ति, तदनु तृतीयचतुर्थयामयोस्तदपेक्षयापि स्थूलतराः स्थूलतीक्ष्णमुखा विभिन्नजातीया दशमशकास्त सातिशय दशन्ति । ततः सूर्योदये सति पञ्चमप्रहरे अरुस्मात् तत्रैवोद्दीयमाना मधुमक्षिकाः सहस्रशस्तद्वपुःसलग्नास्त मुनिं दशन्ति । मधुमक्षिकाभि-राच्छादित सकल तद्वपुः श्यामवर्णं सजातम् । तस्य मुखोपरि सदोररुमुखवत्त्रिकाऽपि

एक समय की बात है कि इन्होंने एक अटवी में रात्रि के समय पाच प्रहरका कायोत्सर्ग धारण किया । उस अटवी में कायोत्सर्ग में रहे हुए इन सुदर्शन मुनि के शरीर को प्रथम प्रहर में लघुकायवाले हजारों दशमशको ने सूची के अग्रभाग के समान अपने २ तीक्ष्ण मुखों से चारों ओर से आ आकर खून डसा । फिर द्वितीय प्रहर में इन की अपेक्षा स्थूलाकार वाले दशमशको ने घन घन शब्द करते हुए सब तरफ से आकर बहुत बुरी तरह उनके शरीर को डसना प्रारंभ किया । बाद में तृतीय चतुर्थ प्रहर में द्वितीय याम में आये हुए दशमशको की अपेक्षा बलिष्ठ एवं स्थूलतर विविध जाति के दशमशको ने काटना शुरू किया । इस प्रकार जब रात्रि के चार प्रहर समाप्त हो चुके और सूर्योदय हुआ तब पंचमप्रहर में-अर्थात् दिवस के प्रथमप्रहर में-अरुस्मात् उड़ी हुई हजारों मधुमक्षिकाओं ने उन मुनि के शरीर में चिपट कर उन्हें काटना प्रारंभ

तेजोऽप्ये ज्येष्ठ जगलभा रात्रिना सभये पाच प्रहरने जयोत्सर्गं कथं ते जगलभा जयोत्सर्गभा रहेला आ सुदर्शन मुनिना शरीरने प्रथम प्रहरमा नाना शरीरवाणा हुनरो आस, भन्छरोऽप्ये सोयनी अण्णी जेवा पोत पोताना तीक्ष्ण मुजोधी आरे आबुथी आवीने जूण उण भार्या पाछा पीन प्रहरमा तेनी अपेक्षा स्थूल आजारवाणा आस, भन्छरोऽप्ये गच्छु गच्छु शब्द करीने आरे तरक्षुथी आवीने घण्टी भरान रीते तेमना शरीरने उण भारवा लाग्या लार पछी पीन अने जेथा प्रहरमा आवेला आस भन्छरोनी अपेक्षा नाना मोटा विविध नताना आस भन्छरोऽप्ये उण भारवा थर् कयाँ आ प्रकारे न्यारे रात्रीना आर प्रहर पुरा थया अने सूर्योदय थये लादे पाचमा प्रहरमा अर्थात् दिवसना प्रथम प्रहरमा अरुस्मात् उडेली हुनरो मधमाभीओऽप्ये ते मुनिना शरीर उपर चोटी पडीने उरउवु थर् उरु मधमाभीओधी आच्छा

કુર્યાદિત્યર્થઃ । કિં તુ ઉપેક્ષેત-મધ્યસ્થમાગમાશ્રયેત્ । યત્ એ-માસશોણિતં
શુજાનાન્ પ્રાણાન્=પ્રાણિનઃ, ન હન્યાત્=ન મારયેત્ ।

અત્ર સુદર્શનમુનેર્દૃષ્ટાન્તઃ—

ચમ્પાનગર્યાં રિપુમર્દનનામકો ભૂષતિરાસીત્ । તસ્ય પુત્ર સુદર્શનનામકઃ
સજાતઃ । સ ધર્મઘોષાચાર્યસમીપે ધર્મદેશના નિશ્ચમ્ય કામભોગેભ્યો વિરક્તઃ
પત્રજિતઃ । સ સુદર્શનો મુનિર્ગુરુપસાદાત્ શ્રુતજ્ઞાનમમ્પત્નો દૃઢસત્તતયા એકચિત્ત
વિહારાખ્યપ્રતિમયા વિહત્સ્વ રુદાચિત્ મહાદેવ્યા નિશિ પત્રપ્રહરાત્મક કાવ્યોત્સર્ગ
મનોઽપિ ન પ્રદૂપયેત્ । અપને મન મેં उनके काटने परअपने मन में कलुषित
विचार नहीं करे । अथवा उनके काटने पर मन को कलुषित नहीं करना
चाहिये । अपि शब्द से वचन आदिक को भी प्रदुष्ट नहीं करे । किन्तु उस
समय(उवेहे-उपेक्षेत) मध्यस्थभाव का ही आश्रय करे । अतः साधु का
कर्तव्य है कि वह (मस सोणिय भुजते पाणे न हणे-मास शोणित भुजानान्
प्राणिनः न हन्यात्) मास खाते एव शोणित को पीते हुए प्राणियों को
कभी भी न मारे ।

દૃષ્ટાન્ત—ચપાનગરી મે રિપુમર્દન નામક એક રાજા થા । ઉસકા એક
પુત્ર થા, જિસકા નામ સુદર્શન થા । ઉસને ધર્મઘોષ આચાર્ય કે પાસ ધર્મ
દેશના મુનકર કામ ભોગોં સે વિરક્ત વન મુનિદીક્ષા ધારણ કી ।
હન સુદર્શન મુનિ ને અપને ગુરુ મહારાજ કે પ્રસાદ સે શ્રુતજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ
કર દૃઢ પ્રરાક્રમશાલી હોને કી વજહ સે એકા કી વિહાર કરને રૂપ
પ્રતિમા કો ધારણ કિયા । અવ યે ઉસ પ્રતિમા સે વિચરને લગે ।

મનોઽપિ ન પ્રદૂષયેત્ તેના કરડવાથી પોતાના મનમા કલુષિત વિચાર પણ ન કરે,
અથવા તેના કરડવાથી મનને કલુષિત ન કરે અરે શબ્દથી વચનાદિકને પણ પ્રદુષ્ટ
ન કરે, પરંતુ તે સમયે ઉવેહે-ઉપેક્ષેત મધ્યસ્થ ભાવને આશ્રય કરે આથી સાધુ
કર્તવ્ય છે કે તે મસસોણિય મુજતેપાણે ન હણે-માસશોણિત મુજાનાન્ પ્રાણિન ન હન્યાત્
માસ ખાતા અને લોહી પીતા પ્રાણીઓને કદી પણ ન મારે

દૃષ્ટાન્ત —ચ પા નગરીમા રિપુમર્દન નામના એક રાજા હતા તેમને એક પુત્ર
હતો, જેનું નામ સુદર્શન હતું તેણે ધર્મઘોષ આચાર્યની પાસે ધર્મદેશના
સાલણી કામભોગથી વિરક્ત બની મુનિદીક્ષા ધારણ કરી આ સુદર્શન
મુનિએ પોતાના ગુરુમહારાજના પ્રસાદથી શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી, દૃઢ પરાક્રમ
શાળી થવાના કારણથી એકાકી વિહાર કરવા રૂપ પ્રતિમાને ધારણ કરી.
અને તેઓ એ પ્રતિમાથી વિચરવા લાગ્યા એક સમયની વાત છે,

વેદના જાયતે તતોઽપ્યનન્તગુણા વેદના નરકેઽનન્તવાર મયા સોઢા, એવ નિગો-
દેઽપિ, યત્ર મૂચ્યગ્રપરિમિતક્રન્દાદૌ અસહ્યાતાઃ શ્રેણયઃ સન્તિ, એકૈકશ્રેણ્યા
મસહ્યાતાનિ પ્રતરાણિ, એકૈકપતરે અસહ્યાતા ગોલાઃ, એકૈકગોલે અસહ્યાતાનિ
નિગોદશરીરાણિ, એકૈકશરીરે અનન્તા જીવાઃ, એકૈકનિગોદજીવઃ પ્રત્યેકશ્વાસો-
ચ્છ્વાસે સાર્ધસપ્તદશ જન્મમરણાનિ કરોતિ, એવવિધનિગોદેઽપિ અનન્તજન્મમર-
ણાના દારુણદુઃખાનિ અનન્તવાર પરવશેન મયા સોઢાનિ । ફિં પુનરેતત્, યતસ્ત-
ત્તદુઃખસાગરૈકવિન્દુમાત્રમપિ નૈતત્, એવં દશમશકપરીપહ પ્રકૃષ્ટપરિણામેન સહમાન.

હસસે ખી અનતગુણી વેદના નરક મે અનતવાર તૂને ભોગી હૈ । હસી તરહ
નિગોદ મેં ખી સહી હ । સૂચી-મુર્દ-કે અગ્રભાગ પ્રમાણ કન્દ આદિ મે
અસહ્યાત શ્રેણિયાં હોતી હૈં એક એક શ્રેણી મે અસહ્યાત પ્રતર હોતે હૈં ।
એક એક પ્રતર મે અસહ્યાત ગોલે હોતે હૈં । એક એક ગોલે મે અસહ્યાત
નિગોદ શરીર હુઆ કરતે હૈં । એક એક નિગોદ શરીર મે અનન્ત જીવ રહા
કરતે હૈં । એક એક નિગોદરાશિ કા જીવ એક ૨ શ્વાસોચ્છ્વાસ મે ૧૭૥
સાઢાસત્રહ વાર જન્મતા હૈં ઓર ૧૭૥ સાઢા સત્રહ વાર હી મરતા હૈં । હસ
પ્રકાર કે સ્વરૂપ વાલે નિગોદ મે ખી હૈ આત્મન્ ! તૂને અનન્તવાર અનત
જન્મ ઓર મરણ કે દુઃખો કો પરવશ હોકર સહન કિયા હૈં । ડન દુઃખોં
કે સામને યહ દશમશક આદિ સે હોને વાલા દુઃખ કિતના સા હૈં । ડન
દુઃખોં કે સામને તો યહ એક લેશ માત્ર ખી નહીં હૈં । હસ પ્રકાર દશમશક
પરીપહ કો પ્રકૃષ્ટ શુભા ધવસાય સે સહન કરતે હુએ સુદર્શન મુનિરાજ

અગ્નિથી બાળવાથી જેવી વેદના જીવોને થાય છે, તેથી અનતગુણી વેદના નરકમાં
અનતવાર તે લોગવી છે આ રીતે નિગોદમાં પણ સહન કરેલ છે સાધના અગ્રભાગ
પ્રમાણના કન્દ આદિમાં અસહ્યાત શ્રેણિયાં હોય છે એકેક શ્રેણીમાં અસહ્ય
પ્રતર હોય છે અને એકેક પ્રતરમાં અસહ્ય ગોળા હોય છે અને એકેક ગોળામાં
અસહ્યાત નિગોદ શરીર હોય છે એકેક નિગોદ શરીરમાં અનત જીવ રહ્યા કરે છે
એકેક નિગોદ રાશીના જીવ એક શ્વાસોચ્છ્વાસમાં સાઢાસત્રવાર જન્મે છે અને
સાઢાસત્રવાર મરે છે આ પ્રકારના સ્વરૂપવાળા નિગોદમાં પણ છે આત્મન્ ! તે
અનતવાર અનત જન્મ અને મરણના હુ જોને પરવશ બની સહન કર્યા છે
એ હુ જોની સામે આ ડાસ મચ્છરોથી થતુ હુ બ કેવડુ છે ? તે હુ જોની
સામે તો આ હુ બ લેશ માત્ર પણ નથી આ પ્રકારે ડાસ મચ્છરોના પરી
પહને પ્રકૃષ્ટ શુભાધવસાયથી સહન કરતા સુદર્શન મુનિરાજે પ્રથસ્ત

મક્ષિકાભિરાન્ગાદિતત્વાન્નલક્ષ્યતે । एव दशमशरूपक्षिकाकृत्वेदना प्राप्यापि स
 सुदर्शनमुनिर्दंशादीन् न निवारयति चिन्तयति च-दुઃખમેતત્ ક્રિયત્, હતાઽનન્તગુણ-
 વેદનાઽનન્તપાર નરકેષુ મયા પ્રાપ્તા, અસિપત્રેણ ધુરપત્રેણ કદમ્બચીરિકાપત્રેણ છિદ્ર
 માને શક્યપત્રેણ કુન્તાપ્રેણ શરાપ્રેણ સૂચાપ્રેણ ટુરિકાપ્રેણ, સૂચીકલાપાપ્રેણ, કપિક
 ચ્છુના, વૃથિકરુષ્ટકેન મિથમાને, અદ્વારેણ, પ્રજ્વલજ્જ્વાલયા દગમાને ચ યાદશ્ચી

કર દિયા । મધુમક્ષિકાઓં સે આચ્છાદિત સુદર્શન મુનિકા ગૌર શરીર
 ઉસ સમય શ્યામવર્ણવાલા માલૂમ દેને લગા । અનેકે મુર કે ઉપર ઢોરે
 સે જો મુલવલ્લિકા વધી હુઈ થી વહ સી મક્ષિકાઓં સે આચ્છાદિત હોને
 કી વજહ સે દિલ્લાઈ નહી પડતી થી । હસ પ્રકાર દશમશકોં દ્વારા તીવ્ર
 વેદના કો પાકર સી સુદર્શન મુનિ ને ઉન દશમશકોં કા અપને હાથ
 આદિ સે નિવારણ નહીં કિયા । પ્રત્યુત ઉસ સમય યહી વિચાર કિયા
 કિ હે આત્મન્ ! યહ જો વર્તમાન મેં દુઃખ મિલ રહા હૈ વહ તેરે દ્વારા
 પહિલે ભોગે હુએ નરક ઈવ નિગોદ કે દુઃખોં કે સમક્ષ કિતના સા હૈ ।
 અરે ! તુને પહિલે ભવોં મેં હસ વેદના સે સી અનન્તગુણી વેદનાઈ અન-
 તવાર નરક મે ભોગી હૈં । અસિપત્ર, ધુરપત્ર ઈવ કદમ્બચીરિકા પત્ર સે
 છેદે જાને પર, શક્તિ કે અગ્રભાગ સે કુન્ત-ભાલા કે અગ્રભાગ સે, વાળકે
 અગ્રભાગ સે, છુરિકા કે અગ્રભાગ સે, સૂચિકલાપ કે અગ્રભાગ સે,
 કપિકચ્છુ કોચકીફલી સે ઓર વિચ્છુ કે ઢક સે ભેદે જાને પર, તથા
 જલતી હુઈ અગ્નિ સે જલાયે જાને પર જૈસી વેદના જીવોં કો હોતી હૈ

હિત બનેલ સુદર્શન મુનિનુ ગૌર શરીર તે સમયે શ્યામ વર્ણવાળુ દેખાવા
 લાગ્યુ, તેમના મુખ ઉપર દોરાથી જે મુખપત્તિ બધાયેલ હતી તે પણ
 માખીઓથી આચ્છાદિત હોવાના કારણે ભેવામા આવતી ન હતી આ પ્રકારે
 હાસ, મચ્છરોથી તીવ્ર વેદના પાત્રોને પણ સુદર્શન મુનિએ એ હાસ, મચ્છર,
 વગરેને પોતાના હાથ આદિથી દૂર ન કર્યા પરંતુ એ વખતે એવોજ વિચાર
 કર્યો કે હે આત્મન્ ! વર્તમાનમા જે પ્રવારનુ આ દુઃખ મળી રહ્યું છે તે
 તારાથી પહેલા ભોગવવામા આવેલ નરક અને નિગોદના દુઃખો પાસે શું
 હિસાબમા છે, અરે ! તે પહેલાના ભવોમા આ વેદનાથી પણ અનતગણી
 વેદનાઓ અનંતવાર નરકમા ભોગવી છે અસિપત્ર, ધુરપત્ર, અને કદમ્બચીરિના
 પત્રથી છેદાઈ જવાથી, શક્તિના અગ્રભાગથી કુત ભાલાના અગ્રભાગથી,
 બાણના અગ્રભાગથી છુરીના અગ્રભાગથી, સુચિ કલાપના અગ્રભાગથી, કપિ
 કચ્છુ-કોચની ફળીથી, અને વીછીના ડાબથી, ભેદાઈ જવાથી તથા બળતી

रुः=नूतनवस्त्रान् भविष्यामि, इति भिक्षुर्न चिन्तयेत्, अय भावः—जीर्णवस्त्र-
साधुर्वस्त्राभावसंभावनया स्वात्मनि विपाद न कुर्याद्, नापि च नूतनवस्त्र-
संभावनया हर्षं कुर्यादिति ॥१२॥

उक्तार्थमेव दृढीकर्तुमाह—

रुम्—एगया अचेलए होई, संचेले यांवि एगया ।

एय धम्माहिय नच्चा, नांणी 'नो परिदेव'ए ॥१३॥

उया—एरुदा अचेलको भवति, संचेलथापि एरुदा ।

एतद् धर्महितं ज्ञात्वा, ज्ञानी नो परिदेयेत् ॥१३॥

टीका—'एगया' इत्यादि ।

एकदा=रुदाचित्, कल्पनीयजीर्णखण्डितमलिनाल्पवस्त्रस्य सद्भावे मुनिः,

यभाव न करे । (अद्वया-अथवा) अथवा (संचेलए होस्व-संचेलको
विष्यामि) नवीन वस्त्रों से “उनकी अधिक स्थिति होने से” संचेलक-
स्त्र सहित हो जाऊंगा (इति) इस प्रकार (भिक्षु) साधु (न चिंतए
न चिन्तयेत्) विचार न करे ।

इस का भाव केवल यही है कि साधु जिस समय जीर्ण वस्त्रों का
रिधान करे उस समय मुनि “ये फटे पुराने वस्त्र कितने दिन तक
रहेंगे इनके फट जाने पर मैं निर्वस्त्र हो जाऊंगा” इस प्रकार कभी
नी अपनी आत्मा में विपाद न करे । “ये नवीन वस्त्र हैं अधिक दिन
तक चलते रहेंगे अतः मैं सबस्त्र ही रहूंगा” इस प्रकार कभी हर्ष
भाव को प्राप्त न हो । अथवा ‘अय नूतन वस्त्रों की मुझे प्राप्ति होगी,
इस बात की संभावना से भी साधु कभी भी हर्षित न होवे ॥ १२ ॥

संचेलए होकर-संचेलको भविष्यामि नवीन वस्त्रोत्थी “ते वधु प्रभाषुभा डोवाथी”
संचेलक वस्त्र सहित थर्ध जर्धश आ प्रकारनो पणु “भिक्षू” साधु नचिंतए-न
चिन्तयेत् विचार न करे

आनो लाव डेवण ओ ज छे डे, साधु जे समये लणु वस्त्र परिधान
करे ओ समये आ झटथा तूटथा वस्त्रो डेटला हिवस आलशे, आना झटी
जवा पछी हु वस्त्र पजरनो गनी जर्धश आ प्रजारनो विपाद द्दी पणु पोताना
आत्माभा न करे आ नवा वस्त्र छे, धणु समय सुधी आलता रहेशे, अने
आथी हु मवसज रहीथ आ प्रजारनो डर्धलाव पणु द्दी न लावे अथवा
डवे भने नवा वस्त्रनी प्राप्ति थशे आ वातनी संभावनाथी पणु साधु द्दी
हर्षित न थाय (१२)

प्रशस्तध्यानेन शुभाभ्यसायेन प्राप्तकेवलज्ञान-केवलदर्शनः सुदर्शनः सायनन्तम-
व्याबाध शाश्वत शिष्यपद लभयान् । एवमन्यैरपि मुनिभिर्मध्यस्थभावेन दशमश-
कपरीपहः सोढव्यः ॥ ११ ॥

अथाचेलपरीपहजय प्राह—

मूलम्—परिजुन्नेहिं वत्थेहिं, होम्खामि त्ति अचेलए ।

अदुवा सचेलए, होम्ख, इति भिकेखू ने चित्तए ॥१२॥

छाया—परिजीर्णैर्वस्त्रैः, भविष्यामि इति अचेलरुः ।

अथवा सचेलको भविष्यामि, इति भिक्षुर्न चिन्तयेत् ॥१२॥

टीका—‘परिजुन्नेहिं’ इत्यादि ।

परिजीर्णैः=पुरातनैः, वस्त्रैः, अचेलरुः=वस्त्ररहितः, भविष्यामि, तेषां स्वल्प-
कालस्थायित्वात्, इति=एतद्रूप दैन्य, भिक्षुर्न चिन्तयेत्=न कुर्यात् । अथवा

ने प्रशस्तध्यान से और शुभ परिणामों को धारा से केवलज्ञान और
केवलदर्शन प्राप्त कर लिया । पश्चात् आयु के अंत में सादि अनंत,
अव्याबाध एव शाश्वत पद जो मुक्तिपद है उस को प्राप्त कर लिया ।
सुदर्शन मुनि की तरह अन्यमुनिजनों को भी मध्यस्थभाव से दशमशक
परीपह सहन करना चाहिये ॥ ११ ॥

अथ सूत्रकार छठे अचेल परीपह को जीतने का उपदेश करते हैं—
परिजुन्नेहिं-इत्यादि.

अन्वयार्थ—(परिजुन्नेही-परिजीर्णैः) पुराने (वत्थेहिं-वस्त्रैः) वस्त्रोंसे
(अचेलए होम्खामि-अचेलरुः भविष्यामि) मैं उनकी अल्पकाल
स्थिति होने से अचेल वस्त्र रहित हो जाऊंगा । (त्ति-इति) इस प्रकार का

ध्यानशील और शुभ परिष्कारशीली धाराशील केवलज्ञान और केवलदर्शन प्राप्त
कर्युं पछी आयुना अंतमा आदि अनंत, अव्याबाध और शाश्वत पद जो
मुक्तिपद है तेने प्राप्त कर्युं सुदर्शन मुनिनी भाइक अन्य मुनिजनोअ
पणु मध्यस्थ भावशील उस और मध्यरोना परीपहने सहन करवो जेधअ ॥११॥

इसे सूत्रकार छठा अचेल परीपहने छुटवाने का उपदेश करे छे परिजुन्नेहिं इत्यादि

अन्वयार्थ—परिजुन्नेहिं-परिजीर्णैः शुना “वत्थेहिं-वस्त्रैः” पछोशी अचेलए
होम्खामि-अचेलरुः भविष्यामि हु तेनी अल्पकाल स्थिति होवाशी अचेल वस्त्र
रहितथध जेधत्ति-इति आ प्रकारनो दैन्यभाव न उदे अदुवा-अथवा अथवा

નવીનવસ્ત્રસદ્ભાવે તન્નિમિત્તક હપં ન કુર્યાત્, તથા એપનીયગ્રમાણોપેતવસ્ત્રાણા-
મમહામૂલ્યસ્ત્વાદલ્પત્વાદશોભનત્વાચ વિપાદ ન કુર્યાત્ શીતસ્પર્શાદિના વાધિતોઽપિ
પ્રમાણાધિકૃતસાક્ષાત્ત્વા ચ ન કુર્યાદિત્યર્થઃ । તથાચોક્તમાચારાગ્નસૂત્રે—

“જે મિત્ત્વુ તિહિ વત્થેહિ પરિવુસિણ પાયચડત્થેહિ, તસ્સ ણ ણો એવ ભવઈ,
ચડત્થં વત્થ જાહસ્સામિ ।” (જાચા. ૧ શુ ૮ અ. ૪ ડ.)

ઝાયા—યો મિશ્રુત્તિભિર્વસ્ત્રે પર્યુપિતઃ પાત્રચતુર્થઃ, તસ્ય ચતુર્થો નો એવ ભૂવતિ
ચતુર્થં વસ્ત્ર યાચિયે । પર્યુપિતઃ=વ્યવસ્થિતઃ । અનેન સ્થવિરકલ્પિકસ્ય ચતુર્થવસ્ત્ર
પ્રતિપેધોઽવગમ્યતે । અપર ચ-તત્રૈવોક્તમ્—

“જસ્સ ણ મિત્ત્વુસ્સ એવ ભવઈ-પુટ્ટો ચલ્લ અહમસિ નાલમહમસિ સીયફાસ

ભાવ નહીં કરના ચાહિયે-ઔર યે નવીન વસ્ત્ર હૈં ઇનસે શીત આદિક
કી રક્ષા વહુત અચ્છી તરહ હો જાયગી” ઇસ પ્રકાર કમી હર્પિન મી
નહી હોના ચાહિયે । શીતસ્પર્શાદિક સે પીડિત હોને પર પ્રમાણ સે
અધિક વસ્ત્રોં કી આકાક્ષા કરના સાધુમાર્ગ મેં નિષિદ્ધ હૈ । આચારાગ
સૂત્ર (૧ શુ ૮ અ ૪ ડ.) મેં યહી વાત પતલાઈ ગઈ હૈ “જે મિત્ત્વુ
તિહિવત્થેહિ પરિવુસિણ પાયચડત્થેહિ તસ્સ ણ ણો એવ ભવઈ ચડત્થ
વત્થ જાહસ્સામિ ” જો મિશ્રુ ત્રીન વસ્ત્રોં સે એવ ચૌથે પાત્ર સે વ્યવસ્થિત
રહતા હૈં ઉસે ચતુર્થ વસ્ત્ર કે યાચન કી આવશ્યકતા નહીં હોતી હૈં ઉસ
કે ચિત્ત મેં યહ વાત નહીં આતી હૈં કિ મૈ ચતુર્થ વસ્ત્ર કી યાચના કરૂં ।
ઇસ કથન સે સ્થવિરકલ્પી સાધુ કો ચતુર્થવસ્ત્ર કા પ્રતિપેધ સિદ્ધ હોતા હૈં ।
ઔર મી આચારાગ સૂત્ર (૧ શુ ૮ અ. ૪ ડ.) મેં કહા હૈં “જસ્સ ણ
મિત્ત્વુસ્સ એવ ભવઈ-પુટ્ટો ચલ્લ અહમસિ નાલમહમસિ સીયફાસ

નવીન વસ્ત્ર છે, તેનાથી ઠંડી વગેરેની રક્ષા સારી રીતે વશે, આ પ્રકારે કહી
હર્પિત પશુ ન થવું જોઈએ ઠંડીના સ્પર્શથી પીડિત થવાથી અધિક વસ્ત્રોની
આકાક્ષા કરવી તે સાધુ માર્ગમાં નિષેધ છે આચારાગસૂત્ર (૧ શુ ૮ અ ૪ ડ)
માં એવી વાત બતાવવામાં આવેલ છે કે, જે મિત્ત્વુ તિહિવત્થેહિ પરિવુસિણ પાય
ચડત્થેહિ તસ્સ ણ ણો એવ ભવઈ ચડત્થ વત્થ જાહસ્સામિ એ મિશ્રુ ત્રણ વસ્ત્ર અને
ચોથા પાત્રથી વ્યવસ્થિત રહે છે તેને ચોથા વસ્ત્રની યાચના કરવાની આવશ્યકતા
થતી નથી એના ચિત્તમાં એ વાત આવતી નથી કે હું ચોથા વસ્ત્રની યાચના
કરૂં આ કથનથી સ્થવિરકલ્પી સાધુને ચોથા વસ્ત્રનો પ્રતિપેધ સિદ્ધ થાય છે

બીજી પશુ આચારાગ સૂત્ર (૧ શુ ૮ અ ૪ ડ) માં કહ્યું છે—
જસ્સ ણ મિત્ત્વુસ્સ એવ ભવઈ-પુટ્ટો ચલ્લ અહમસિ નાલમહમસિ સીયફાસ

અચેલકુઃ=ચલ્લરહિત રૂપ, ભયતિ-તથાગિધિયસૂત્રસ્ય તનુગ્રાયકત્વાભાવાત્ । એકદા=
 રુદાચિત્-નૂતનચલ્લસદ્ભાવે, સચેલકોઽપિ=નવીનચલ્લમાર્ગપ ભયતિ । એતદ્=અચેલ
 કત્વ સચેલકત્વ ચેતિ દ્વય, ધર્મહિત=ધર્માય હિત-શ્રુતચારિત્રધર્મોપકારક, જ્ઞાત્વા
 જ્ઞાની=મેધાગ્રી, નો પરિદેવયેત્=જીર્ણચલ્લસદ્ભાવે વિપાદ ન કુર્યાત્,

‘એગયા અચેલણ’ ઇત્યાદિ.

અન્વયાર્થ—(એગયા-એકદા) કબી કિસી સમય કલ્પનીય જીર્ણ
 લહિત મલિન એવ અલ્પ વસ્ત્રોં કે સદ્ભાવ મેં મુનિ (અચેલણ હોઈ-અચે-
 લકો ભવતિ) વસ્ત્ર રહિત જૈસા હી હોતા હૈં । ત્યોં કિ જો જીર્ણાદિવસ્ત્ર
 ઉસકે હોતે હૈં ઉનસે યથાચત્ શરીર કી રક્ષા નહીં હોતી હૈં । (એગયા)
 કબી કિસી સમય-નૂતન વસ્ત્રોં કે સદ્ભાવ મેં (સચેલે યાવિ હોઈ સચેલ
 કોઽપિ ભવતિ) સચેલ ભી-નવીન વસ્ત્ર ચાલા ભી હોતા હૈં । (એવ-એતત્)
 યે દોનો હી અવસ્થાએ સાધુ કી ઉસકે (ધર્મહિત-ધર્મરહિત) શ્રુતચારિત્ર
 રૂપ ધર્મ કી ઉપકારક હૈં । એસા (નચ્ચા-જ્ઞાત્વા) જાનકર (નાળી નો
 પરિદેવ-જ્ઞાની નો પરિ દેવયેત્) જ્ઞાની મુનિ કિસી ભી અપની અવસ્થા
 મેં ચાહે વસ્ત્ર સહિત અવસ્થા હો ચાહે વસ્ત્ર રહિત અવસ્થા હો ઉસમેં
 હર્ષવિપાદ ન કરે ।

ભાવાર્થ—સાધુ કો “યે વસ્ત્ર જો મેરે પાસ હૈં વે વહુત હી જીર્ણ
 શીર્ણ હૈં, તથા હલકે પોતકે હૈં, યે વહુત થોડે હૈં, સુન્દર ભી નહીં હૈં
 હનસે શીત આદિક કી રક્ષા કૈસે હોગી” હિસ પ્રકાર કબી વિષાદ

‘એગયા અચેલણ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એગયા-એકદા કોઈ વખત કલ્પનીય જીર્ણ ખડિત મલિન અને
 અત્યવસ્રોના સદ્ભાવમા મુનિ અચેલણ હોઈ-અચેલકો ભવતિ વસ્ત્ર રહિત જેવો જ
 હોય છે, કેમ કે, જે જીર્ણ એવા વસ્ત્ર તેની પાસે હોય છે તેનાથી યથાવત્
 શરીરની રક્ષા થતી નથી એગયા કોઈ વખત નવા વસ્ત્રોના સદ્ભાવમા સચેલે યાવિ
 હોઈ-સચેલકોઽપિ ભવતિ સચેલ પણ-નવીન વસ્ત્રવાળા પણ હોય છે એવ-એતત્ આવી
 બન્ને અવસ્થાઓ સાધુની ધર્મહિત-ધર્મરહિત શ્રુતચારિત્ર રૂપ ધર્મમા ઉપકારક છે
 એવું નચ્ચા-જ્ઞાત્વા બાણીને નાળી નો પરિદેવ-જ્ઞાની નો પરિદેવયેત્ જ્ઞાની કોઈ પણ
 અવસ્થામા ચાહે વસ્ત્રસહિત અવસ્થા હોય, ચાહે વસ્ત્રરહિત અવસ્થા હોય
 તેમા હર્ષ-વિષાદ ન કરે

ભાવાર્થ —સાધુએ “આ વસ્ત્ર જે મારી પાસે છે તે ઘણા જીર્ણ છે,
 તથા હલકા પોતના છે અને ખૂબ થોડા છે, સુદર પણ નથી, એનાથી ઠી
 વગેરેથી રક્ષા કેમ થશે” આ પ્રકારનો વિષાદભાવ કદી ન કરવો જોઈ એ આ

નવીનવસ્ત્રસદ્ભાવે તન્નિમિત્તક હપં ન કુર્યાત્, તથા એપણીયપ્રમાણોપેતવદ્ધાના-
મમહામૂલ્યકૃત્વાદલ્પત્વાદશોભનત્વાચ વિપાદ ન કુર્યાત્ શીતસ્પર્શાદિના ગ્રાધિતોઽપિ
પ્રમાણાધિકમદ્ધાકાક્ષા ચ ન કુર્યાદિત્યર્થઃ । તયાચોક્તમાચારાઙ્ગસૂત્રે—

“ જે ભિક્ષુ તિહિ વત્યેહિં પરિચુસિં પાયચડત્યેહિં, તસ્સ ણ ણો એવ ભવહ,
ચડત્યં વત્ય જાહસ્સામિ । ” (આચા. ૧ શુ ૮ અ. ૪૩.)

ઝાયા—યો ભિક્ષુસ્ત્રિભિર્વસ્ત્રે પર્યુપિતઃ પાત્રચતુર્થઃ, તસ્ય ચલુ નો એવ ભવતિ
ચતુર્થં વસ્ત્ર યાચિયે । પર્યુપિતઃ=વ્યવસ્થિતઃ । અનેન સ્થવિરકલ્પિકસ્ય ચતુર્થવસ્ત્ર
પ્રતિપેધોઽવગમ્યતે । અપર ચ-તત્રૈવોક્તમ્—

“ જસ્સ ણ ભિક્ષુસ્સ એવ ભવહ-પુટ્ટો ચલુ અહમસિ નાલમહમસિ સીયફાસ

ભાવ નહીં કરના ચાહિયે-ઔર યે નવીન વસ્ત્ર હૈં ઇનસે શીત આદિક
કી રક્ષા યદુત અચ્છી તરહ હો જાયગી ” ઇસ પ્રકાર કમ્પી હર્ષિન મ્પી
નહીં હોના ચાહિયે । શીતસ્પર્શાદિક સે પીડિત હોને પર પ્રમાણ સે
અધિક વસ્ત્રોં કી આકાક્ષા કરના સાધુમાર્ગ મેં નિષિદ્ધ હૈં । આચારાગ
સૂત્ર (૧ શુ ૮ અ ૪૩.) મેં યહી વાત તતલાઈ ગહ હૈં “ જે ભિક્ષુ
તિહિવત્યેહિં પરિચુસિં પાયચડત્યેહિં તસ્સ ણ ણો એવ ભવહ ચડત્ય
વત્ય જાહસ્સામિ ” જો ભિક્ષુ ત્રણ વસ્ત્રોં સે એવ ચૌથે પાત્ર સે વ્યવસ્થિત
રહતા હૈં ડસે ચતુર્થ વસ્ત્ર કે યાચન કી આવશ્યકતા નહીં હોતી હૈં ડસ
કે ચિત્ત મેં યહ વાત નહીં આતી હૈં કિ મૈ ચતુર્થ વસ્ત્ર કી યાચના કરૂં ।
ઇસ કથન સે સ્થવિરકલ્પી સાધુ કો ચતુર્થવસ્ત્ર કા પ્રતિપેધ સિદ્ધ હોતા હૈં ।
ઔર મ્પી આચારાગ સૂત્ર (૧ શુ ૮ અ ૪૩) મેં કહા હૈં “ જસ્સ ણ
ભિક્ષુસ્સ એવ ભવહ-પુટ્ટો ચલુ અહમસિ નાલમહમસિ સીયફાસ

નવીન વસ્ત્ર છે, તેનાથી ઠંડી વગેરેની રક્ષા સારી રીતે થશે, આ પ્રકારે ઠંડી
હર્ષિત પણ ન થવું જોઈએ ઠંડીના સ્પર્શથી પીડિત થવાથી અધિક વસ્ત્રોની
આકાક્ષા કરવી તે સાધુ માર્ગમાં નિષેધ છે આચારાગસૂત્ર (૧ શુ ૮ અ ૪૩)
માં એવી વાત બતાવવામાં આવેલ છે કે, જે ભિક્ષુ તિહિવત્યેહિં પરિચુસિં પાય
ચડત્યેહિં તસ્સ ણ ણો એવ ભવહ ચડત્ય વત્ય જાહસ્સામિ જે ભિક્ષુ ત્રણ વસ્ત્ર અને
ચોથા પાત્રથી વ્યવસ્થિત રહે છે તેને ચોથા વસ્ત્રની યાચના કરવાની આવશ્યકતા
થતી નથી એના ચિત્તમાં એ વાત આવતી નથી કે હું ચોથા વસ્ત્રની યાચના
કરૂં આ કથનથી સ્થવિરકલ્પી સાધુને ચોથા વસ્ત્રનો પ્રતિપેધ સિદ્ધ થાય છે

ખીલુ પણ આચારાગ સૂત્ર (૧ શુ ૮ અ ૪૩) માં કહ્યું છે—

જસ્સ ણ ભિક્ષુસ્સ એવ ભવહ-પુટ્ટો ચલુ અહમસિ નાલમહમસિ સીયફાસ

अहियासित्तए, से वसुम सव्वसमन्नागयपन्नाणेण अप्पाणेण केइ अकरणयाए आ उट्टे, तवस्सिणो हु ते सेय ज एगे विहमाइए । तत्थ वि तस्स कालपरियाए । से वि तत्थ विजतिकारए । इच्चेय विमोहायतण हिय सुह खम गिस्सेयस आणु गामिय । (आचा. १ सु. ८ अ. ४ उ.)

छाया—यस्य खलु भिक्षोः एव भवति—स्पृष्टः खलु अहमस्मि, नालमहमस्मि शीतस्पर्शम् अध्यासितुम्, स वसुमान् सर्वसमन्वागतप्रज्ञानेन आत्मना कोऽपि अकरणतया आवृतः तपस्विनः खलु तच्छ्रेयः यदेक वैहायसादिकम् । तथापि तस्य कालपर्यायः । सोऽपि तत्र व्यन्तकारकः । इत्येतत् विमोहायतन हितं सुखं क्षम निःश्रेयसम् आनुगामिकम् ।

व्याख्या—यस्य भिक्षोः खलु एवम्=ईदृशी विचारणा भवति—अहं खलु परीपहैः स्पृष्टः=ग्राहितोऽस्मि, अहं शीतस्पर्शम् अध्यासितुं=सोढुम्, अल=पर्याप्तः, नास्मि । सः=ईदृशभायनाभावितः, कोऽपि वसुमान्=सयमी, सर्वसमन्वागतप्रज्ञानेन=पूर्णापयोगयुक्तेन, आत्मना=अन्तःकरणेन अकरणतया=उपसर्गप्रतीकारस्या-

अहियासित्तए, से वसुम सव्वसमन्नागयपन्नाणेण अप्पाणेण केइ अकरणयाए आउट्टे, तवस्सिणो हु ते सेय ज एगे विहमाइ ए । तत्थ वि तस्स कालपरियाए । से वि तत्थ विजतिकारए । इच्चेत विमोहायतण हिय सुह खम गिस्सेयस अणुगामिय ॥ ”

जिस भिक्षु के हृदय में ऐसी विचारणा होती है कि मैं परीपहों से पीड़ित हूँ अतः शीतपरीपह को सहन करने के लिये समर्थ नहीं हूँ । इस प्रकार के विचार से युक्त होकर वह सयमी भुनि प्रमाणाधिक वस्त्रों को ग्रहण करने रूप, तथा अग्नि को जलाने रूप सावध्य व्यापारों को कभी भी न करे । किन्तु वैहायस (फासी)

अहियासित्तए से वसुम सव्वसमन्नागयपन्नाणेण अप्पाणेण केइ अकरणयाए आउट्टे तवस्सिणो हु ते सेय ज एगे विहमाइए । तत्थ वि तस्स कालपरियाए । से वि तत्थ विजतिकारए । इच्चेत विमोहायतण हिय सुह खम गिस्सेयस अणुगामिय ॥

ये भिक्षुना हृदयमा एवी विचारणा थाय छे के, “हु परीपहोथी पीडित छु आथी ठडीना हु जोने सहन करवाभा समर्थ नथी ” आ प्रकारना विचारथी युक्त जनी ते सयमी भुनि प्रमाणाधिक वस्त्रोने अडछु करवा ३५, तथा अग्निने जलाववा ३५ सावधव्यापारोने कही पछु न करे पछु ते वैहयायस

करणभाजनया जावृतः=व्यवस्थितस्तिष्ठेत् । तपस्विनः खलु तच्छ्रेयः=तदेव श्रेयस्करं भवति, यत्-एक वैहायसादिक-वैहायसविषमक्षणज्ञपापातादिमरणेषु किमप्येक मरणम् । तथापि=वैहायसादिषु तस्य कालपर्यायः=भक्तपरिज्ञादिवत् कालमृत्युरेव नत्व-कालमृत्युः, अत एव सोऽपि तत्र=चतुर्थवद्वानाकाङ्क्षाविषये, व्यन्तकारकः=पर्यवसान मृत्युकारकः, ससारान्तकारक इत्यर्थः । इत्येतत्-इति=अत-अस्मात् कारणात्, एतन्मरण विमोहायतनम्-विमोहाना=परीपहसहिष्णूनाम्, आयतन=स्थान-मोक्षपददायकमितिभावः, हितम्=उपकारकम्, सुख=सुखकर, क्षम=योग्य, निःश्रेयस=निश्चित-निश्चल, श्रेयः-शुभम्, आनुगामिसम्=गच्छन्त पुरुषम् आ=समन्तात्, अनुगच्छतीत्येव शील आनुगामि, तदेव-आनुगामिकम्, मोक्षपदपर्यन्तानुगमन-शीलमित्यर्थः ।

अयं भावः-एषणीयवस्त्रयधारणे शीतस्पर्शवेदनामसहिष्णुश्चतुर्थवद्वानाकाङ्क्षाया अकरणेन त्रिवस्त्ररूपमचेल परीपह सहमानो मुनिर्वैहायसादिष्वेक किमपि मरणमुपगतश्चेत्तर्हि तादृशमरणजन्यं प्रकृष्टधर्मस्तस्य मुनेस्तस्मिन्नेव भवे ससारान्त करोति, मोक्षपद च प्रापयति ।

इहाचेलकृत् प्रवचनोक्तरीत्या ग्राह्यम् । तीर्थंरूपदिष्टाचारसेविनो मुनयः प्रवचनानुसारेण कल्पनीयाल्पजीर्णखण्डितमलिनवस्त्रपरिधानाः प्रमाणोपेतवस्त्रधारिणश्चाप्यचेलका एव । यथा-परिहितकौपीना अपि तापसा लोके नग्ना उच्यन्ते, आदि मरणों मे से किसी एक मरण को वारण कर अपने प्राणों का व्युत्सर्ग कर देवे । इस प्रकार के मरण से होने वाला जो प्रकृष्ट धर्म है वह उस मुनि को उसी भव मे ससार का अन्त करता हुआ मोक्ष का प्रदायक होता है ।

प्रवचन मे कथित रीति के अनुसार यहा अचेलकता का ग्रहण किया गया है । तीर्थंकरों द्वारा उपदिष्ट आचार का सेवन करने वाले मुनि प्रवचन के अनुसार कल्पनीय, अल्प, जीर्ण, एव

दासी वगैरे भरल्लोभायी कोछ ओऊ भरल्लुने धारल्लु करी पोताना प्राल्लुने त्याग करी दे आ प्रहारना भरल्लुथी थनार ने प्रकृष्ट धर्म छे ते ओ मुनिने ओ भवमा ससारने अत वरावनार भोक्षदायी अने छे

प्रवचनमा कहेलरीत अनुसार अहि अचेलकतानु ग्रहण करवाभा आवेल छे तीर्थं करे द्वारा उपदिष्ट आचारनु सेवन करवावाणा मुनि प्रवचन अनुसार कल्पनीय, अल्प, लुण्ठ अने अशित मलिन वस्त्रने, प्रमाणोपेत वस्त्रोने, धारल्लु करेद होवा छता

યથા વા યસ્યાદ્વરશ્ચિકા જીર્ણાં સજાતા, સ પરિષ્ઠતાદ્વરશ્ચિકોઽપિ સૌચિકાન્તિકં
ગત્વા યદતિ-અનાટ્વોઽસ્મિ, જદ્વરશ્ચિકા દેહીતિ, યથા વા કાચિન્નારી પરિશ્તિ-
પરિજીર્ણશાટિકાઽપિ વસ્ત્રકારતન્તુગાયયદતિ-‘નમના’ ઇમસ્મિ, દેહિ મે શાટિકામ્’
ઇત્યાદિ, એવ સાધયોઽપ્યમહાલ્પમૂલ્યાનિ ચ્વણ્ડિતાનિ જીર્ણાનિ પ્રમાણોપેતાનિ
પ્રમાણતો ન્યૂનાનિ ચા વસ્ત્રાણિ શ્રુતોપદેશાદ્ ધર્મબુદ્ધ્યા ધારયન્તોઽવેલકા એવ ।
અવેલકસદૃશા અપ્યવેલકા ઉચ્યન્તે ।

ખલિત મલિન વસ્ત્ર કો પ્રમાણોપેત વસ્ત્રો કો ધારણ કરતે હુએ મી
અવેલક હી માને જાતે હૈં । જિસ પ્રકાર લોક મેં લગોટીમાત્ર કો ધારણ
કરને પર મી તાપસ લોગ “યે નગ્ન હૈં” ઇસ પ્રકાર કહે જાતે હૈં ।
અથવા જૈસે કિસી પુરુષ કા અગરચ્ચા જીર્ણ હો જાય ઓર વહ ઉસે
પહિર કર મી જવ દર્જી કે પાસ દૂસરે અગરચ્ચે કો સિલાને કે લિયે
જાતા હૈં તો કહતા હૈં કિ માર્દેરો જલ્દી ઇસે સીકર દે દેના મૈ
ઉઘાડા ફિરતા હૂ, મેરે પહિરને કો અગરચ્ચા નહી હૈં । અથવા-જૈસે
કોઈ સ્ત્રી કિ જિસકી શાટિકા-સાડી પરિજીર્ણ હો ચુકી હૈં જવ તન્તુ-
વાય-કપડે બુનનેવાલે કે પાસ જાતી હૈં તો કહતી હૈં કિ મુજે સાડી
દે મે બિના સાડી ફિર રહી હૂ । ઇસી તરહ સાધુ મી પ્રમાણોપેત ખલિત
જીર્ણ એવ અત્યત અલ્પમૂલ્યવાલે વસ્ત્રો કો શ્રુતોપદેશ કે અનુસાર ધર્મ-
બુદ્ધિ સે ધારણ કરતે હુએ મી અવેલક હી હૈં, એસા સમજ્ઞના ચાહિયે ।
જો અવેલક કે તુલ્ય હોતે હૈં વે મી અવેલક હી માને જાતે હૈં ।

પણ અવેલક જ માનવામા આવે છે જે પ્રકારે લોકમા તાપસ લોકો લગોટી
ધારણ કરે છે પણ “આ નગ્ન છે” આ પ્રકારથી કહેવામા આવે છે અથવા જેમ-
કોઈ પુરુષનું અગરણુ છૂટું થઈ બાંધ અને તે તેને પહેરીને પણ બન્યારે ઈરણની
પાસે ખીનું અગરણુ શીવડાવવા માટે બાંધ છે તો કહે છે લાઈ બુચો આને
જલ્દીથી શીવી આપને હું ઉઘાડો ફર છું મારે પહેરવાને અગરણુ નથી
અથવા જેમ-કોઈ સ્ત્રી કે જેની સાડી પરિછૂટું થતા તે કપડા બનાવનાર
પાસે બાંધ છે અને કહે છે કે મને સાડી આપ હું સાડી વગરની ફરી રહી
છું આ રીતે સાધુ પણ પ્રમાણોપેત ખલિત છૂટું અને અત્યત અલ્પમૂલ્યવાળા
વસ્ત્રોને શ્રુત ઉપદેશ અનુસાર ધર્મ બુદ્ધિથી ધારણ કરતા હોવા છતાં અવેલક
જ છે એવું સમજવું બેઠેએ જે અવેલક તુલ્ય હોય છે તે પણ અવેલક જ
માન્યા બાંધ છે

આગમે હિ દ્વિવિધઃ ક્લ્પઃ-સ્થવિરક્લ્પઃ, જિનક્લ્પઃ । તત્ત્વગચ્છપ્રતિવદ્ધાના મુનીનામાચારઃ સ્થવિરક્લ્પઃ ।

નનુ કસ્તાયત્ સ્થવિરક્લ્પક્રમઃ ? ઉચ્યતે-પ્રથમ શ્રુતચારિત્રલક્ષણધર્મશ્રવણમ્, તતઃ સમ્યક્ત્વલાભઃ, તદનુઆલોચનાપૂર્વિકા પ્રવ્રજ્યાપ્રતિપત્તિઃ, તતઃ શિક્ષાધિકારો ભવતિ શિક્ષા ચ દ્વિવિધા-ગ્રહણશિક્ષા, આસેવનાશિક્ષા ચ । તત્ત્વગ્રહણશિક્ષા-સૂત્રાચયનરૂપા, આસેવનાશિક્ષા-પ્રતિલેખનાદિરૂપા । તતઃ સૂત્રાણામર્થગ્રહણમ્ । તત્ત્વશ્રાદાનિયતવાસઃ । સ ચ તાદૃગ્યોગ્યતાસપન્નસ્ય મુનેઃ સાધુસહાયસ્ય ગ્રામ-નગરસન્નિવેશાદિપુ દેશાન્તરે વા ગુરોરાજ્ઞયા પર્યટનમ્ ।

આગમ મે સ્થવિરકલ્પ ઓર જિનકલ્પ કે ભેદ સે દો કલ્પ ભગવાન ને કહે હૈ । ઉનમે ગચ્છપ્રતિવદ્ધ મુનિયોં કા જો આચાર હૈ વહ સ્થવિર-કલ્પ હૈ । સ્થવિરકલ્પ કા ક્રમ હસ પ્રકાર હૈ-પ્રથમ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા શ્રવણ, ઉસસે સમ્યક્ત્વ કા લાભ, વાદ મે આલોચનાપૂર્વક પ્રવ્રજ્યા કી પ્રતિપત્તિ, ઉસસે ગ્રહણશિક્ષા એવ આસેવનાશિક્ષા કે અધિકાર કા લાભ । સૂત્ર કે અધ્યયન કરને રૂપ ગ્રહણશિક્ષા એવ પ્રતિલેખનાદિકરૂપ આસેવનાશિક્ષા હૈ । હસકે વાદ સૂત્રો કા અર્થ ગ્રહણ કરના, પશ્ચાત્ અનિયત વાસ । અનિયતવાસ કા તાત્પર્ય હૈ ગુરુ કી આજ્ઞા સે ગ્રામ, નગર એવ સન્નિવેશ આદિકોં મેં અથવા દેશાન્તર મેં વિચરણ કરના । યહ વિચરણ, વિચરણ કરને કી યોગ્યતા સપન્ન જો સાધુ હોતા હૈ ઉસી કા હોતા હૈ । ફિર બી યહ એકાકી વિહાર નહીં કર સકતા કિન્તુ અન્ય સાધુઓં કે સાથ હી વિહાર કરતા હૈ ।

આગમમા સ્થવિરકલ્પ અને જિનકલ્પના ભેદોથી બે કલ્પ ભગવાને બધ્યા છે એમા ગચ્છપ્રતિવદ્ધ મુનિયોના આચાર છે, તે સ્થવિરકલ્પ છે સ્થવિર કલ્પનો ક્રમ આ પ્રકારનો છે-પ્રથમ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનું શ્રવણ, એનાથી સમ્યક્ત્વનો લાભ, પછી આલોચના પૂર્વક પ્રવ્રજ્યાની પ્રાપ્તિ એથી ગ્રહણ શિક્ષા અથવા આસેવનાશિક્ષાનો લાભ, સૂત્રનું અધ્યયન કરવા રૂપ ગ્રહણ-શિક્ષા અને પ્રતિલેખનાદિકે રૂપ આસેવનાશિક્ષા છે એ પછી સૂત્રોના અર્થ સમજ્યા પછી અનિયતવાસ, અનિયતવાસનું તાત્પર્ય એ છે કે, ગુરુની આજ્ઞાથી ગ્રામ-નગર અને સિન્નિવેશ વગેરેમા અથવા દેશાન્તરમા વિચરણ કરવું આ વિચરણ કરવાની યોગ્યતા સપન્ન જે સાધુ હોય છે, તેને જ ગુરુ મહારાજ એવી આજ્ઞા આપે છે આમા તે એકાકી વિહાર કરી શકતા નથી પરંતુ અન્ય સાધુઓની સાથે જ વિહાર કરે છે

નનુ કિં પ્રયોજનં દેશાન્તરપર્યટનસ્ય ? ઉચ્યતે—નાનાસ્થાનેષુ મહુશ્રુતાનાચા
 ર્યાદીન્ પશ્યતસ્તસ્ય સૂત્રાર્થેષુ સમાચાર્યા ચ વિશેષપ્રતિપત્તિર્ભવતિ, નાનાદેશભાષા-
 જ્ઞાન ચ । તેનાસો તત્તદેશીયભાષયા તત્ર તત્ર ધર્મદેશના દદાતિ પ્રવચ્યા ગ્રાહ્યતિ
 ચ । ગચ્છાન્તરીયા અન્યદેશીયાઃ સાધવઃ ‘ જયમસ્મદ્ગાપાત્તાનગાન્ ’ ઇતિ મત્વા
 તદન્તિક્રમાગત્ય શાસ્ત્રાભ્યસનરૂપા તદુપસપદ પ્રતિપદ્યન્તે, તેષા પ્રીતિશ્ચ તદુપરિ-
 જાયતે । એમનિયતયાસેન પર્યટતસ્તસ્ય નિષ્પત્તિર્ભવતિ । નિષ્પત્તિર્નામ સદ્ગુણમત્ત્વેન
 પ્રભૂતશિષ્યાણા તદન્તિકે સસિદ્ધિ ।

દેશાન્તર મેં ભ્રમણ કરને કા પ્રયોજન યદ્દ હૈ કિં જય સાધુ દેશા-
 ન્તર મે ભ્રમણ કરતે હૈં, તય ઉનકા અન્યદેશ કે અનેક બહુશ્રુત
 આચાર્ય આદિકો કે સાથ સપર્ક વદતા હૈ । ઉસસે ઉનકો સૂત્રમેં અર્થ મેં
 એવ સાધુ સમાચારી મેં વિશેષ પ્રતિપત્તિ-જાનકારી હોતી હૈ । તયા નાના
 દેશકી ભાષાઓં કા જ્ઞાન મી હો જાતા હૈ । ઇસસે સાધુ કો ધર્મપ્રચાર
 કરને મે વડી ભારી સહાયતા મિલતી હૈ । ક્યોં કિ વહ ઉસ ૨ દેશમેં
 ઉસ ૨ દેશ કી ભાષા સે ઉપદેશ દેકર વહા કી જનતા કો ધાર્મિક
 વાસના સે વાસિત કરતે હૈં । એવ લોગો કો દીક્ષા ગ્રહણ કરને કી આવના
 જાગૃત કરતે હૈ । લોગ ઉનસે પ્રતિવોધ પાકર દીક્ષા ધારણ કરતે હૈં ।
 દૂસરે ગચ્છ કે અથવા અન્ય દેશ કે સાધુ “ યે હમારી ભાષા ભાષી હૈ ”
 યદ્દ સમજકર ઉનકે પાસ આતે જાતે હૈં ઓર ઉનસે શાસ્ત્રોં કા અભ્યાસ
 કરતે હૈ । ઇસસે દૂસરે ગચ્છ કે મુનિરાજોં કી ઉન પર અધિક પ્રાતિ મી
 હો જાતી હૈ । શિષ્યપરપરા કી મી વૃદ્ધિ હોતી હૈ । ક્યો કિ લોગ જબ

દેશાન્તરમા ભ્રમણ કરવાનુ પ્રયોજન એ છે કે, જ્યારે સાધુ
 દેશાન્તરમા ભ્રમણ કરે છે ત્યારે તેને ખીજા દેશના બહુશ્રુત આચાર્ય વગેરે
 સાથે સપર્ક થાય છે આથી તેને સૂત્રમા અર્થમા અને સાધુ સમાચારીમા
 વધુ જાણવાનુ મળે છે અને જુદા જુદા દેશની ભાષાઓનુ પણ જ્ઞાન થાય
 છે આથી સાધુને ધર્મ પ્રચાર કરવામા સારી એવી સહાયતા મળી રહે છે
 કેમ કે, તે જે તે દેશમા જે તે દેશની ભાષાથી ત્યાની જનતાને ધાર્મિક ભાવનાથી
 ભાવનાયુક્ત બનાવી શકે છે, અને લોકોમા દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની ભાવના જાગૃત
 કરે છે ખીજા ગચ્છના અથવા ખીજા દેશના સાધુ “ આ અમારા ભાષાભાષી
 છે ” એમ સમજી એની પાસે આવે છે સપર્ક વધારે છે અને એની
 પાસેથી શાસ્ત્રોના અભ્યાસ કરે છે આથી ખીજા ગચ્છના મુનિરાજોની પણ
 તેના પર પ્રીતિ થવા લાગે છે આથી શિષ્ય પરપરાની વૃદ્ધિ થાય છે, કેમ કે

એવ શિષ્યપ્રાપ્ત્યનન્તર સ્વ પરોપકારકરણેન ગચ્છકાર્યે સપાદિતે દીર્ઘે પર્યા-
યે ચ પ્રતિપાલિતે સતિ અભ્યુદયતમરણ સ્વીકરણીયમ્ । અભ્યુદયતમરણ ત્રિવિધમ્-
પાદપોષગમન, ઇન્દ્રિતમ્, ભક્તપ્રત્યાખ્યાન ચ ।

અભ્યુદયતમરણે સલેખનાદિરૂપા સમાચારી પ્રદર્શ્યતે-સલેખના જાગમોક્તેન
વિધિના શરીરાદેઃ કૃશીકરણમ્, સા ત્રિવિધા-ઉત્કૃષ્ટા, મઝ્યમા, જઘન્યા ચ । તત્રો-
ત્તરકો ગુણગણશાલી સમજ્ઞને લગતે હૈં તો અનેકે અધિક પરિચય મેં
આને સે લોગો પર અનેકે જ્ઞાનાદિક ગુણો કા પ્રભાવ પડતા હૈં । ઇસસે
પ્રભાવિત હોકર વે અનેકો અપના હિતકારક જાન અનેકે સમીપ દીક્ષિત
મીં હો જાતે હૈં । ઇસસે શિષ્યપરપરા વઢતી હૈં । ઇસ પ્રકાર અનિયત
વાસ સે પર્યટન કરને વાલે સાધુ કો વે અનેક લાભ હોતે હૈં ।

શિષ્યપ્રાપ્તિ કે અનન્તર સ્વ એવ પર કા ઉપકાર કરને સે ગચ્છ કા
કાર્ય સમ્પાદિત હોને પર તથા સાધુ અવસ્થા કી પર્યાય દીર્ઘકાલતક
પાલીજાને પર અને સાધુઓંકો અભ્યુદયતમરણ સ્વીકાર કરના ચાહિયે ।
યહ અભ્યુદયતમરણ ૩ ત્રીન પ્રકાર કા હૈં ૧ પાદપોષગમન, ૨ ઇન્દ્રિત,
૩ ભક્તપ્રત્યાખ્યાન ।

ઇસ અભ્યુદયતમરણ મેં અવ સલેખનાદિ રૂપ સમાચારી દિખલાઈ
જાતી હૈં - આગમોક્તવિધિ કે અનુસાર શરીર આદિ કા કૃશ કરના
ઇસ કા નામ સલેખના હૈં । યહ ઉત્કૃષ્ટ, મઝ્યમ એવ જઘન્ય કે

લોકો ન્યારે તેને શુભશાળી સમજતા થાય છે ત્યારે તેના અધિક પરિચયમા
આવે છે આથી લોકો ઉપર એના જ્ઞાનાદિક શુભોને પ્રભાવ પડે છે એથી
પ્રભાવિત થઈ તેને પોતાના હિતકારી બણી તેની મમીપ દીક્ષિત પણ થઈ
બધ છે આથી શિષ્યપરપરા વધે છે આથી આ પ્રકારનો અનિયતવાસ અને
પર્યટન કરવાવાળા સાધુને અનેક લાભ થાય છે

શિષ્ય પ્રાપ્તિ ઉપરાત સ્વ અને પરના ઉપકારક બનવાથી ગચ્છતુ ગય
સ પાદિત થવાથી તથા સાધુ અવસ્થાની પર્યાય લાખા સમય સુધી પાળવામા
આવવાથી એ સાધુઓએ અભ્યુદયતમરણ સ્વીકારણ બેઈ એ આ અભ્યુદયતમરણ
ત્રણ પ્રકારના છે (૧) પાદપોષગમન (૨) ઇન્દ્રિત (૩) ભક્તપ્રત્યાખ્યાન

આ અભ્યુદયતમરણમા હવે સલેખનાદિ રૂપ સમાચારી બતાવવામા
આવે છે આગમમા બતાવેલ વિધિ અનુસાર શરીર વગેરેને કૃશ કરણુ, એનું
નામ સલેખના છે એ ઉત્કૃષ્ટ, મઝ્યમ અને જઘન્યના લેહથી ત્રણ પ્રકારની

ત્કૃષ્ટા દ્વાદશર્પમમાણા, મધ્યમા-સપ્તસરપમાણા, જઘન્યા-પાળ્માસિકી । તત્રો
ત્કૃષ્ટા તાવદેસમ્-પ્રથમ ચત્વારિ વર્ષાણિ વિચિત્ર તપઃ કૃત્વા પારણકે વિકૃતિપરિ
ત્યાગ કરોતિ । તતઃ પર ચત્વારિ વર્ષાણિ ત્રિચિત્રતપાસિ કરોતિ । નનુ કિં નામ
વિચિત્ર તપઃ ? ઉચ્યતે-ઋદાચિચતુર્થમ્ ઋદાચિત્ પૃષ્ઠમ્, ઋદાચિદષ્ટમમ્, એવ દશમ
દ્વાદશાદીન્યપિ કરોતિ, પારણ ચ સર્વકામગુણિતેન ઉદ્ગમાદિ શુદ્ધેનાહારેણ વિધતે ।
તતઃ પર દ્વે ચ વર્ષે એકાન્તરિતિમાચામ્લ કરોતિ । એકાન્તર ચતુર્થ કૃત્વા આચામ્લેન
પારણ કરોતીત્યર્થઃ । એવ દશવર્ષાણિ વ્યતીત્યૈકાદશેર્વે આઘાન્ પળ્માસાન્ ચતુર્થ

ભેદ સે ત્રીન પ્રકાર કી હોતી હૈ । ઉત્કૃષ્ટસલેખના પારહ ૧૨ વર્ષ કી,
મધ્યમ સલેખના એક ૧ વર્ષ કી ણચ જઘન્ય સલેખના ઝહ ૬ માસ કી
હોતી હૈ । ઉત્કૃષ્ટસલેખના કી વિધિ હસ પ્રકાર હૈ-સન સે પહિલે જો
ઉત્કૃષ્ટસલેખના ધારણ કરતા હૈ વહ પ્રથમ કે ચાર વર્ષ લગાતાર
વિચિત્ર તપ કરકે પારણા મેં વિકૃતિ-વિગય કા ત્યાગ કરે । દૂસરે ચાર
વર્ષોં મેં વિચિત્ર તપ અર્થાત્ કબી વહ ચતુર્થ કરતા હૈ કબી ઝટ્ટ કરતા
હૈ કબી અઢમ કરતા હૈ કબી દશમ કરતા હૈ ઓર કબી દ્વાદશ આદિ
કરતા હૈ । પારણા સર્વકામગુણિત સવ હન્દિયોં કે અનુકૂલ તથા ઉદ્ગમ
આદિ દોષોં સે વિશુદ્ધ એસે આહાર સે કરતા હૈ । હસકે વાદ ફિર વહ
દો વર્ષોં મેં અર્થાત્ નવમે દશમેં વર્ષ મેં એકાન્તરિત આચામ્લ (આયબિલ)
વ્રત કી આરાધના કરતા હૈ । યહ આરાધના હસકી દો ૨ વર્ષ તક
ચલતી રહતી હૈ । અર્થાત્-દો વર્ષ એકાન્તર ચતુર્થ કરકે આચામ્લ
(આયબિલ) સે પારણા કરતા હૈ । હસ પ્રકાર કરતે ૨ હસકે દસ ૧૦

હોય છે ઉત્કૃષ્ટસલેખના બારવર્ષની, મધ્યમ સલેખના એકવર્ષની, અને
જઘન્યસલેખના છ મહિનાની હોય છે ઉત્કૃષ્ટ સલેખનાની વિધિ આ પ્રકારની
છે, સહુથી પહેલા જે ઉત્કૃષ્ટ સલેખના ધારણ કરે છે, તેણે પ્રથમના ચાર
વર્ષ સુધી વિચિત્ર તપ કરી પારણામાં વિકૃતિ વિગયનો ત્યાગ કરે, બીજા
ચાર વર્ષોમાં તે વિચિત્ર તપ અર્થાત્ કદી ચોથ કરે છે કદીક છટ્ટ
કરે છે કદીક અઢમ કરે છે અને ક્યારેક દ્વાદશ વગેરે કરે છે પારણ સર્વ
કામ ગુણીત બધી ધન્દિયોને અનુકૂળ તથા ઉદ્ગમ આદિ દોષોથી રહિત
આહારથી કરે છે આ પછી તે બે વર્ષમાં અર્થાત્ નવમા દશમા વર્ષમાં
એકાન્તરિત આયબીલ વ્રતની આરાધના કરે છે આ આરાધના બે વર્ષ સુધી ચાલે
છે અર્થાત્ બે વર્ષ એકાન્તર ચોથ કરી આયબીલથી પારણ કરે છે, આ રીતે
કરતા કરતા એના દશ વર્ષ વ્યતિત થઈ જાય છે જ્યારે અગીયારમા વર્ષની

પષ્ઠ વા તપઃ કરણીય નાષ્ટમાદિસ્મૃ । તતઃ પરમન્યાન્ પળ્પાસાન્ અષ્ટમદશમ-
દ્વાદશાદિસ્મુત્કૃષ્ટ તપઃ કુરોતિ । ઝસ્મિન્નેકાદશેવર્ષ પારણકે તુ પરિમિત-સ્વલ્પ-
સરયકમાચામ્લ કુરોતિ । કદાચિત્ કુરોતિ કદાચિન્નકુરોતીતિ ભાવઃ । દ્વાદશે
તુ વર્ષે કોટિસહિત નિરન્તરમાચામ્લ કુરોતિ । અત્ર કોટિસહિતમિત્યસ્યાયમર્થઃ—
કોટિભ્યા સહિતમ્—વિગણિતદિને આચામ્લ કૃત્વા પુનર્દ્વિતીયેઽક્ષિ આચામ્લમેવ
પ્રત્યાલ્બ્યાતિ, તત પ્રથમસ્ય પર્યન્તકોટિઃ, દ્વિતીયસ્ય પ્રારમ્ભકોટિઃ, ઇમે દ્વે મિલિતે
ભવતસ્ત્વકોટિસહિત ભવતિ, इदमाचाम्ल निरन्तर भवतीत्यर्थः । તત્રાપિ માસાર્દ્ધેન
માસિકેન વાઽઽહારત્યાગેન તપશ્ચરણીયમ્ । અનશન કરણીયમિત્યર્થઃ । અનેન ક્રમેણ
દ્વાદશાર્પિંક્ષીમુત્કૃષ્ટા સલેલ્લના કૃત્વા ગિરિગહ્વર વા પદ્મકાવ્યોપમર્દરહિત નિર્જન

વર્ષ વ્યતીત હો જાતે હૈં ઓર જય ગ્યારહ ૧૧વા વર્ષ પ્રારમ્ભ હોતા હૈં તો
ઉસમે આદિ કે ઝહ ૬ માસ તક વહ ચતુર્થ, પષ્ઠ, તપસ્યા કી આરાધના
કરતા હૈં, અષ્ટમ આદિ કી નહીં । યાકી ડપર કે છહ ૬ મહિનોં મેં
અષ્ટમ, દશમ એવ દ્વાદશ આદિ ઉત્કૃષ્ટ તપ કરતા હૈં । ઇસ વર્ષ મે
પારણાં કે દિન પરિમિત આયવિલ કરતા હૈં । અર્થાત્ કમી આયવિલ
કરતા હૈં કમી નહીં કરતા । વારહ ૧૨વે વર્ષ મેં કોટિસહિત-નિરન્તર
આયવિલ કરતા હૈં । જહા પહિલે આયવિલ કા અન્ત હો ઓર દૂસરે
આયવિલ કા પ્રારમ્ભ, ઇસકા નામ કોટિ હૈં । ઇન દોનોં કોટિયોં સે
સહિત જો આયવિલ હોતા હૈં ઉસકા નામ કોટિસહિત આયવિલ હૈં ।
યે આયવિલ નિરન્તર હોતા હૈં, અન્ત મેં માસાર્ધ-એક પક્ષ ઓર
માસિક-એક માસ કા અનશન કરતા હૈં । ઇસ ક્રમ સે વારહ ૧૨
દ્વાદશ વર્ષ કી ઉત્કૃષ્ટ સલેલ્લના હોતી હૈં । ઇસ ઉત્કૃષ્ટ સલેલ્લના કો

શરૂઆત હોય છે છ માસ સુધી તે ચોથ, છઠ્ઠ તપસ્યાની આરાધના કરે છે
અષ્ટમ વગેરેની નહીં એ પછીના છ મહિનામા અષ્ટમ, દશમ, અને દ્વાદશ
આદિ ઉત્કૃષ્ટ તપ કરે છે આ વર્ષમા પારણાના દિવસે પરિમિત આયવિલ
કરે છે. અર્થાત્ કોઈ વખત આયવિલ કરે છે કોઈ વખત ડરતા નથી
પ્રારમા વર્ષમા કોટિ સહિત નિરન્તર આયવિલ કરે છે બન્યા પહેલા આય-
વિલનો અત આવે અને બીજા આયવિલનો પ્રારભ થાય એનું નામ કોટિ
છે આ બને કોટિઓ સહિત બે આયવિલ હોય છે એનું નામ કોટિ
સહિત આયવિલ છે આ આયવિલ રોજ થાય છે અતમા માસાર્ધ-એક
પક્ષ અને માસિક-એક માસનું અનશન કરે છે આ કમથી બાર (દ્વાદશ)
વર્ષની ઉત્કૃષ્ટ સલેલ્લના થાય છે આ ઉત્કૃષ્ટ સલેલ્લના કરીને સાધુ કા તો

સ્થાન યા ગત્યા પાદપોષગમનમ્, ડગ્ગિત ભક્તપ્રત્યાખ્યાન વા મરણ યથાશક્તિ પ્રપદ્યતે ।

મધ્યમા તુ સહેલ્લના પૂર્વોક્તપ્રકારેણ દ્વાદશભિર્માસૈર્ભવતિ । તત્ર વર્ષસ્થાને માસા સ્થાપનીયાઃ ।

જઘન્યા તુ દ્વાદશભિઃ પદ્ધૈઃ પૂર્વોક્તપ્રકારેણ ભવતિ । પક્ષાનેય વર્ષસ્થાનીયાન કૃત્યા તપશ્ચરણ કર્તવ્ય ભવતિ । ગિરિકન્દરાદિગમન મયમજઘન્યયોરપિ ।

કરકે સાધુ યા તો કિસી પર્વત કી ગુફા મેં ચલા જાતા હૈ, યા પટ્ટકાપ કે ઉપમર્દન સે રહિત નિર્જીવ કિસી નિર્જનસ્થાન મેં ચલા જાતા હૈ । વહાં પહુંચ કર પાદપોષગમન, ઇગિત, ભક્તપ્રત્યાખ્યાન इन तीनों में से किसी एक को जैसी शक्ति होती है उसके अनुसार स्वीकार कर लेता है ।

મધ્યમા સહેલ્લના એક ૧ વર્ષ કી હોતી હૈ । જો વિધિ વારહ ૧૨ વર્ષ કી સહેલ્લના મેં પ્રદર્શિત કરને મેં આઈ હૈ વહ વિધિ ઇસકી બી હૈ વહા જહા વર્ષ કા પ્રમાણ ગ્રહણ કિયા ગયા હૈ ઇસમેં ઉસ જગહ માસ રૂપ પ્રમાણ સમજ્ઞાના ચાહિયે । જૈસે વહા ૪ વર્ષ આદિ કહા હૈ ઇસમેં ૪ માસ સમજ્ઞના ચાહિયે ।

જઘન્ય સહેલ્લના ૧૨ પક્ષો-૬ માસ-કે પ્રમાણ વાલી હોતી હૈ । ઇસકી બી વિધિ વહી હૈ જો ઉત્કૃષ્ટ સહેલ્લના કી હૈ । વર્ષ કે સ્થાન મેં યહા પક્ષોં કો ગ્રહણ કિયા જાતા હૈ । મધ્યમ સહેલ્લના એવ જઘન્ય સહેલ્લના इन दोनों में भी गिरिकन्दरा आदि में जाना आवश्यकिय है ।

કોઈ પર્વતની શુક્રમા આત્યા બાય છે અથવા પદ્મજાયના, ઉપમર્દનથી રહિત નિર્જીવ એવા નિર્જન સ્થાનમા આત્યા બાય છે ત્યા પહોંચી પાદપોષગમન ઇગિત, ભક્તપ્રત્યાખ્યાન આ ત્રણુમાથી પોતાની શક્તિ પ્રમાણુ કોઈ એક મરણુનો સ્વીકાર કરી લે છે,

મધ્યમા સહેલ્લના એક ૧ વર્ષની હોય છે જે વિધિ બાર ૧૨ વર્ષની સહેલ્લ નામા પ્રદર્શિત કરવામા આવી છે તે વિધિ આની પણ છે જ્યાવર્ષનુ પ્રમાણુ ગ્રહણ કરવામા આવ્યુ છે ત્યા મહિનાનુ પ્રમાણુ મધ્યમા સહેલ્લના માટે સમજણુ નોંધએ જેમ ત્યા ચાર વર્ષ આદિ કહેલ છે ત્યા આમા ચાર મહિના સમજવા નોંધએ

જઘન્ય સહેલ્લના ૧૨ પક્ષ-છ માસ ના પ્રમાણુવાળી હોય છે આની વિધિ પણ એ જ છે જે ઉત્કૃષ્ટ સહેલ્લનાની છે મધ્યમ સહેલ્લના અને જઘન્ય સહેલ્લના આ બનેમા પણ ગિરિકન્દરા આદિમા જુલુ આ

સલેખનાયામસમર્થેન મુનિના સલેખના વિનાઽપિ યથાશક્તિ સસ્તારક કૃત્વાઽ-
ભ્યુદયતમરણ સ્વીકરણીયમ્ ।

અભ્યુદયતમરણાઙ્ગીકરણાત્ પ્રાગિદ ચિન્તનીયમ્-મયા વિશુદ્ધચારિત્રાનુષ્ઠાનેન
સ્વપરહિત સપાદિતમ્ , શિષ્યાદ્યુપકારતઃ પરહિત ચ, નિષ્પન્નાશ્ચ સમ્પ્રતિ મમ ગ-
ચ્છપરિપાલનક્ષમાઃ શિષ્યાઃ, અથ ત્રિશેષેણ મમાત્મહિતમનુષ્ઠેયમિતિ વિચિન્ત્ય
સ્વપરિજ્ઞાને સતિ સ્વકીયમાયુઃ શેષ સ્વયમેવ પર્યાલોચયતિ, તદભાવેઽન્ય વિશિષ્ટ
માચાર્યાદિક પૃચ્છતિ । સ્વાયુપિસ્તોક્તયા જ્ઞાતે ભક્તપ્રત્યાખ્યાનાદિ મરણ યથા-
શક્તિ પ્રતિપન્નતે । યદિ સ્વાયુર્દીર્ઘતયા જ્ઞાત જઙ્ઞાનલમાત્ર પરિક્ષીણં તદા સ્થિરવાસ

જો સાધુ સલેખના કરને મેં અસમર્થ હૈં ઉસે સલેખના કે વિના મી
યથાશક્તિ સથારાકર અભ્યુદયતમરણ સ્વીકાર કરના ચાહિયે । હસ અભ્યુ-
દયતમરણ કો અગીકાર કરને કે પહિલે સાધુ કો હસ પ્રકાર વિચાર
કરના ચાહિયે કિ મૈંને વિશુદ્ધ ચારિત્ર કે અનુષ્ઠાન સે સ્વ હિત સપાદિત
કર લિયા હૈં । શિષ્યાદિકો કે ઉપકાર સે પર કા ઉપકાર મી કર દિયા
હૈં । હસ સમય ગચ્છ કા પરિપાલન કરને મેં સમર્થ મેરી શિષ્યાદિ સપત્તિ
મી સર્વ પ્રકાર સે શક્તિશાલી હોં ચુકી હૈં । અથ મુજે નિશ્ચિન્ત હોકર
વિશેષ રીતિ સે અપની આત્મા કા કલ્યાણ કરના ચાહિયે “મેરી અવ-
શિષ્ટ આયુ કિતની હૈં ” હસ પ્રકાર સ્વય જાન કર અથવા યદિ સ્વય
નહી જાન સકે તો અન્ય વિશિષ્ટ આચાર્ય આદિ સે પૂઝકર નિશ્ચિન્ત
કરલે । યદિ આયુ અલ્પ જ્ઞાત હોવે તો યથાશક્તિ ઉસે ભક્તપ્રત્યાખ્યા-
નાદિ મરણ સ્વીકાર કર લેના ચાહિયે । યદિ આયુ દીર્ઘ જ્ઞાત હોવે ઔર

જે સાધુ સલેખના કરવામા અસમર્થ છે, એણે સલેખના વગર પણ
યથાશક્તિ સથારો કરી અભ્યુદયત મરણનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ આ અભ્યુ-
દયત મરણનો અગિયાર ઠરતા પહેલા સાધુએ એ પ્રકારનો વિચાર કરવો જોઈએ
કે, મેં વિશુદ્ધ ચારિત્રના અનુષ્ઠાનથી સ્વહિત સપાદિત કરી લીધું છે, શિષ્યા-
દિકોના ઉપકારની સાથેસાથ બીજા ઉપર પણ ઉપકાર કર્યો છે આ સમય
ગચ્છતુ પરિપાલન કરવામા સમર્થ એવી મારી શિષ્યાદિસપત્તિ પણ સર્વ
પ્રકારથી શક્તિશાળી બની ચુકી છે હવે મારે નિશ્ચિન્ત બનીને વિશેષ રીતથી
મારા આત્માનું કલ્યાણ કરવું જોઈએ “મારી અવશિષ્ટ આયુ કેટલી છે ” આ
વાત પોતે જાણીને અથવા જો પોતે ન જાણી શકે તો બીજા શુણ્ઠસપત્ત
આચાર્ય આદિથી પૂછીને નક્કી કરી લે જો આયુષ્ય અલ્પ હોય તો, યથાશક્તિ
તેણે ભક્તપ્રત્યાખ્યાન આદિ મરણનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ જો આયુ લાંબી

સ્વીકરોતિ તત્રેવ ક્ષેત્રે વસત્રપિ તસતિદોષૈરુપધિદોષૈશ્વરહિતો ભવતિ । શક્તૌ પુષ્ટાયાં
તુ અસ્મિન્ પન્નમારકે જિનરૂપપ્રતિપત્તિચિપાનાભાગાત્ સ્થવિરત્વેનૈવ સ્વપ
રોપકારકરણેન દીર્ઘપર્યાયઃ પ્રતિપાલનીયઃ ।

॥ ઇતિ સ્થવિરરૂપિરુસામાચારી ॥

ચતુર્ધારૂપેક્ષયા જિનરૂપાદિપ્રતિપત્તિરૂપે અભ્યુદયત્રિહારે મર્યાદા પ્રદર્શ્યતે
-તત્ર જિનરૂપાદિ પ્રતિપત્તિમુના પ્રથમમેવ 'મયા વિશુદ્ધચારિત્રાનુષ્ઠાનેન સ્વપર-
હિત' ઇત્યાદિ વિચિન્ત્ય, તપઃ સત્વાદિ ભાગનાભિરાત્મા ભાવનીયઃ ।

સાથ મેં જગાવલ ક્ષીણ હુઆ માલૂમ પડે તો उसे સ્થિરવાસ અગીકાર
કરલેના ચાહિયે । ઓર હસી સ્થિરવાસ સે उसी ક્ષેત્ર મેં રહતે હુए भी
વહ વસતિ કે દોષોં સે एव उपाधि के दोषों से रहित हो जाता है । यदि
શક્તિ પુષ્ટ હોવે તો भी इस पन्म अरे मे जिनरूप की प्रतिपत्ति के
વિધાન કા અભાવ હોને સે સ્થવિરકલ્પ કી હાલત મે હી રહતે હુए स्व
પર કા ઉપકાર કરતે २ दीर्घपर्याय को पालते रहना चाहिये ।

॥ यह स्थविर कल्प की समाचारी है ॥

અવ-ચૌથે આરે કી અપેક્ષા સે જિનકલ્પ આદિ કી પ્રતિપત્તિ સ્વી-
કૃતિ રૂપ અભ્યુદય ત્રિહાર મેં કેસી કયા મર્યાદા હોતી હૈં यह बात प्रकट
કી જાતી હૈ-जो साधु जिनकल्प आदि को प्राप्त करने का अभिलाषी है
उसे चाहिये की वह सर्व प्रथम ऐसा विचार करे कि मैंने विशुद्ध चरित्र
કે અનુષ્ઠાન સે અપના ઓર પર કા હિત તો સાધિત કિયા । अब हम को
तप एव सत्वादि पांच भावनाओं से आत्मा को भावित करना चाहिये ।

હોય અને સાથે જ ધ્યાનળ ક્ષીણ જણાય તો તેણે સ્થિરવાસ અગિકાર કરી
દેવો જોઈએ આ સ્થિરવાસથી તે ક્ષેત્રમા રહેવા છતાં તે વસ્તીના દોષોથી
અને ઉપાધીના દોષોથી રહિત અને છે કદાચ શક્તિ સારી હોય તો પણ આ
પાયમા આરામા જનકત્વની પ્રતિપત્તિના વિધાનનો અભાવ હોવાથી સ્થવિર
કલ્પની હાલતમા રહીને સ્વ અને પરનો ઉપકાર કરતા કરતા દીર્ઘ પર્યાયનુ
પાલન કરતા રહેવું જોઈએ

॥ આ સ્થવિરકલ્પની સમાચારી છે ॥

હવે ચોથા આરાની અપેક્ષાથી જનકત્વ આદિની પ્રતિપત્તિ સ્વીકૃતિરૂપ
અભ્યુદય ત્રિહારમા કેવી અને કેટલી મર્યાદા હોય છે આ વાત પ્રગટ કરવામા
આવે છે-જે સાધુ જનકત્વ આદિને પ્રાપ્ત કરવાનો અભિલાષી છે તેણે જાણવું
જોઈએ કે, મે વિશુદ્ધ ચારિત્રના અનુષ્ઠાનથી ચોતાનું અને પરનું હિત તો સાધ્યું
હવે મારે તપ અને સત્વાદિપાંચ ભાવનાઓથી આત્માને ભાવિત કરવા જોઈએ

તથાચોક્તમ્—

તવો સત્ત્વ ચ સુત્ત ચ, એગત્ત વલમપ્પણો ।

પદમ પચ ભાવિત્તા, જિણકપ્પ પવજ્જહ ॥ ૧ ॥

ઝાયા—તપઃ સત્ત્વ ચ સૂત્ર ચ, એકત્વ ત્ત્વમાત્મનઃ ।

પ્રથમ પચ્ચ ભાગ્યિત્વા, જિનકલ્પ પ્રપદ્યતે ॥ ૧ ॥

અય ભાવઃ—જિનકલ્પપ્રતિપિત્સુસ્તપોભાવનયાત્માન ભાવયન્ દેવાદિકૃતોપસ-
ર્ગાદિનાઽનેપણાદિકારણતો યા યદિ પણ્માસપર્યન્તમાહાર ન લભતે તથાપિ ન
વાયતે ॥ ૧ ॥ સત્ત્વભાવનયા ભય પરાજયતે ॥ ૨ ॥ સૂત્રભાવનયા મૂઝ સ્વના-
મવત્ પહિચિત્ત કરોતિ ॥ ૩ ॥ એકત્વ ભાવનયા ચાત્માન ભાવયન્ સાધર્મિક
સાધ્વાદિના સહ મિથઃ કથાદિવ્યતિકરાન્ સર્ગાનપિ પરિરજંયતિ । તતો ગાહ્ય-
કહા મી હૈ ।

તવો સત્ત્વ ચ સુત્ત ચ, એગત્ત વલમપ્પણો ।

પદમ પચ ભાવિત્તા, જિણકપ્પ પવજ્જહ ॥ ૧ ॥

इसका भाव यह है कि—जिनकलप को धारण करने का इच्छुक साधु
तप भावना से आत्मा को भावित करता हुआ यदि देव मनुष्य आदि
द्वारा होने वाले उपसर्ग से अथवा अनेपणादि रूप कारण से छह मास
तक आहार प्राप्त न कर सके तौ भी बाधित नहीं होता है । सत्त्व
भावना से वह भय पर विजय प्राप्त करता है । एकत्वभावना से अपनी
आत्मा को भावित करता हुआ साधर्मिक साधु आदिको के साथ पर-
स्पर में कथा वार्ता आदि समस्त बातों का परित्याग कर देता है । जय

ઠહુ પહુ છે—

તવો સત્ત્વ ચ સુત્ત ચ, એગત્ત વલમપ્પણો ।

પદમ પચ ભાવિત્તા, જિણકપ્પ પવજ્જહ ॥ ૧ ॥

આનો ભાવ એ છે કે—જનકલપને ધારણ કરવાની ઇચ્છાવાળા સાધુ તપ
ભાવનાથી આત્માને ભાવિત કરીને દેવ મનુષ્ય આદિ દ્વારા થનાર ઉપસર્ગથી
અથવા અનેપણાદિરૂપ કારણથી છ મહિના સુધી આહાર મેળવી ન શકે તો પણ
પીડા પામતો નથી સત્ત્વભાવનાથી તે ભય ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે સૂત્ર
ભાવનાથી પોતાના નામની માફક સૂત્રનો પરિચય પ્રાપ્ત કરે છે, એકત્વ ભાવ
નાથી પોતાના આત્માને ભાવિત કરીને સાધર્મિક સાધુ આદિની સાથે પરસ્પરમા
કથાવાર્તા આદિ સમસ્ત વાતોનો પરિત્યાગ કરી દે છે બ્યારે ગાહ્યમા તેનું મમત્વ

મમત્વે મૂલત ઇચ્છેદિતે પથાદ્ દેહાદિભ્યોઽપિ ભિન્નમાત્માન પદ્યન્ સર્વથા તેષ્વ
નાસક્તો ભવતિ ॥ ૪ ॥ યલભાવનાયા યલ દ્વિવિધ-શરીર, માનસ ચ । તત્ર શરી
રમપિ ચલ જિનરૂપપ્રતિપત્તિયોગ્યસ્ય શેષજનાતિશાયિક સ્યાત્, તપઃ પ્રવૃત્તિભિઃ
શુષ્યમાણસ્ય યદપિ શારીર ચલ તદ્દશ ન ભવતિ તથાપિ સ્વાત્મા ધૃતિગુણેન તથા
ભાવયિતવ્યો યથા મહદ્ગિરપિ પરીપદોપસર્ગર્નેનાધ્યતે ।

આભિઃ પન્નભિર્માનાભિર્માપિતાત્મા જિનરૂપાદિ પ્રતિપિત્સુર્ગચ્છે પ્રતિ
પસન્નાહારાદિપરિકર્મ પ્રથમમેવ કુરોતિ । આહારાદાન્યસાધ્નપેક્ષ્યાન્તપ્રાન્તાદિ-

વાદ્ય મેં મમત્વ મૂલતઃ ઉસકા ઉચ્છેદિત હો જાતા હૈ તવ અન્ય દેહાદિ
પદાર્થો સે ભિન્ન સ્વ આત્મા કો જાનતા હુઆ વહ ઉન મેં સર્વથા અના-
સક્ત હી રહતા હૈ । ઉનમે આસક્ત નહીં હોતા । યલભાવના મેં ચલ દો
પ્રકાર હૈ ઇક શરીર સવધી ઓર દુસરા મનસવધી । જો સાધુ જિન-
કલ્પ કી પ્રતિપત્તિ કે યોગ્ય હોતા હૈ ઉસકા શારીરિક ચલ ભી યદપિ
સાધારણજન કી અપેક્ષા અતિશય વિશિષ્ટ હોતા હૈ પરન્તુ તપશ્ચર્યા
આદિ કે કારણ ઉનકા શરીર જવ કુશ હો જાતા હૈ તવ વહ વૈસા નહીં
રહતા હૈ તૌ ભી ઉનકી આત્મા ધૃતિચલ દ્વારા ઇતની અધિક ભાવિત
રહતી હૈ કિ જિસકી વજહ સે વે અધિક સે અધિક પરીપહ ઓર ઉપ-
સર્ગો સે આક્રાન્ત હોને પર ભી અપને કર્તવ્યમાર્ગ સે જરા ભી
વિચલિત નહીં હોતે ।

इन पांच भावनाओं से भावितात्मा जिनकल्पादिक को ग्रहण
करने की इच्छा से गच्छ मे रहता हुआ आहारादि परिकर्म को सब

મુલત નાશ પામે છે ત્યારે ખીજ દેહાદિ પદાર્થોથી ભિન્ન પોતાના આત્માને
જાણીને તેમા સર્વથા અનાસક્ત જ રહે છે એમા આસક્ત બનતા નથી
બળભાવનામા બળ બે પ્રકારના છે એક શરીર સબધી અને ખીજું મન
સબધી જે સાધુ જીનકલ્પની પ્રતિપત્તિને યોગ્ય હોય છે તેનું શારીરિક બળ
પણ જો કે, સાધારણ જનની અપેક્ષા અતિશય બલવાન હોય છે પરંતુ તપ
શ્ચર્યા આદિના ઝારણથી તેનું શરીર બ્યારે કૃષ બને છે ત્યારે તે તેવા રહેતા
નથી તેા પણ તેની આત્મા ધૃતિબળ દ્વારા એટલી અધિક ભાવિત રહે છે કે,
જેનાથી તે અધિકથી અધિક પરીપહ અને ઉપસર્ગોથી આક્રાન્ત થતા હોવા છતાં
પણ પોતાના કર્તવ્યમાગથી જરા પણ ચલિત થતા નથી

આ પાંચ ભાવનાઓથી ભાવિતાત્મા જીનકલ્પાદિકને ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છાથી
ગચ્છમા રહીને આહારાદિ પરિકર્મને બધાથી પહેલા કરી દે છે, આહારાદિમા

ગ્રહણાદુલ્કૃષ્ટતાસમ્પાદનમ્-પરિકર્મ । યથા-તૃતીયપૌરુષ્યામવગાઢાયા વલ્લ-ચળ-
કાદિકમન્ત પ્રાન્ત રુક્ષ ચ ગૃહ્ણતિ ।

“સસદ્મસસદ્ધા, ઉદ્ધહ તહ હોઝ અપ્પલેવા ય ।

ઉગ્ગહિયા પગ્ગહિયા, ઉજ્જિયધમ્મા ય સત્તમિયા ॥ ૧ ॥”

આસા સપ્તવિધાના પિણ્ડેપણાના મધ્યે ખાદ્યદ્વય વિદ્યાય પચ્ચાના મધ્યાદન્ય-
તરૈપણાદ્વયાભિગ્રહેણાઽઽહાર ગૃહ્ણતિ એકૈયૈપણયા ભક્ત, દ્વિતીયયા તુ પાનકમ્ ।
એવમાગમોક્તવિધિનાઽઽત્માના ભાગ્યિત્વા ગચ્છપ્રતિવદ્દ એવ જિનકલ્પ પ્રતિપિત્સુ-
ચ્ચતુર્વિધસથ સમેલયતિ, તદભાવે સ્વગણ તતસ્તીર્થકરસ્ય સમીપે, તદભાવે ગણ

સે પરિલે હી કર લેતા હૈ આહાર આદિ મે અન્ય સાધુ કી અપેક્ષા
અતપ્રાત આદિ ગ્રહણ સે ઉત્કૃષ્ટતા કા સપાદન કરના પરિકર્મ હૈ ।
જૈસે તૃતીય પૌરુષી મેં વલ્લ, ચના આદિ કા આહાર કરના ંવં અન્ત-
પ્રાન્ત રુક્ષ આહાર કરના ।

સસદ્મસસદ્ધા, ઉદ્ધહ તહ હોઝ અપ્પલેવા ય ।

ઉગ્ગહિયા પગ્ગહિયા, ઉજ્જિયધમ્મા ય સત્તમિયા ॥૧॥

इन सात प्रकार की पिण्डैपणाओं के मध्य में आदि की दो एष-
णाओं को छोड़कर बाकी बची पांच एषणाओं में से अन्यतर एषणा दो
के अभिग्रह से वह आहार को ग्रहण करता है । एक एषणा से भक्त
को और द्वितीय एषणा से पान को । इस प्रकार आगमोक्त विधि के
अनुसार आत्मा को भावित करके गच्छ में रहता हुआ ही जिनकल्प
को अंगीकार करने का अभिलाषी साधु चतुर्विध सध को एकत्रित

અન્ય સાધુની અપેક્ષા અતપ્રાન્ત આદિ ગ્રહણથી ઉત્કૃષ્ટતાનું સપાદન કરવું
પરિકર્મ છે જેમ-ત્રીજા પૌરુષીમાં વાલ, ચણા આદિનો આહાર કરવો અને
અન્તપ્રાન્ત રુક્ષ આહાર કરવો ।

સસદ્મસસદ્ધા, ઉદ્ધહ તહ હોઝ અપ્પલેવા ય ।

ઉગ્ગહિયા પગ્ગહિયા, ઉજ્જિયધમ્મા ય સત્તમિયા ॥ ૧ ॥

એ સાત પ્રકારની પિન્ડૈપણાઓના મધ્યમાં પહેલાની બે એપણાઓને
છોડીને બાકી બચેલ પાંચ એપણાઓમાંથી અન્યતર એપણા બેના અભિગ્રહથી
તે આહાર ગ્રહણ કરે છે, એક એપણાથી ભક્તને અને બીજી એપણાથી પાનને
આ પ્રકારે આગમમાં કહેલ વિધિ અનુસાર આત્માને ભાવિત કરીને ગચ્છમાં
રહીને જ છનકદપને અંગિકાર કરવાના અભિલાષી સાધુ ચતુર્વિધ સધને એક

ધરસ્ય, તદભાવે ચતુર્દશપૂર્વધરસ્ય, તદભાવે દશપૂર્વધરસ્ય, તદભાવે વટાશ્વત્યાશોક-
વૃક્ષાણાં સનિધૌ સિદ્ધસાક્ષિક જિનકલ્પ સ્વીક્રોતિ । તદા સગાલ્લવૃદ્ધ ગચ્છ
ક્ષામયતિ । તતો નિઃશલ્યો નિષ્ક્રપાયોઽસૌ સ્વગણસાધ્યાત્રીનનુશસ્તિ । એવમેવ
યુષ્માભિરપ્યાચરણીયમ્ નાન પ્રમાદઃ કાર્યઃ । ગણમર્યાદા નોઽહુનીયા । इत्यादि
શિક્ષા દત્વા ગચ્છાદ્ વિનિર્ગતો ભવતિ । તસ્મિન્ ચતુર્વિંશતિક્રાન્તે સતિ સાધવઃ
પ્રતિનિવર્તન્તે ।

કરતા હૈ । इसके अभाव मे अपने गण को, एकत्रित करता है बाद में
तीर्थकर के समीप में, इनके अभाव मे गणधर के समीप में, इनके
अभाव मे चौदहपूर्वधारी के समीप मे, इनके अभाव मे दशपूर्वधारी के
समीप मे, इनके भी अभाव में वटवृक्ष, अश्वत्थ-पीपल वृक्ष, अथवा
अशोक वृक्ष के समीप सिद्ध परमात्मा को साक्षी करके जिनकल्प को
स्वीकार करता है । उस समय यह अपने गच्छ में रहने वाले बालवृद्ध
साधुओं से खमत खामणा करते हैं । पश्चात् निःशल्य एव निष्कषाय
होकर अपने गच्छ के साधु आदिको को यह शिक्षा देता है कि आप-
लोग भी इसी तरह से करे इसमें प्रमाद करना ठीक नहीं है । गण की
जो मर्यादा है उसका उल्लंघन नहीं करना । इत्यादि शिक्षा देकर फिर
यह गच्छ निर्गत हो जाता है । साधु वर्ग जब तक वह दिखता रहता
है तबतक उसके पीछे २ चलता रहता है और जब वह दिखलाई नहीं
पड़ता तब सब पीछे वापिस लौट आते हैं ।

ત્રીત ઠરે છે એના અભાવમા પોતાના ગણને એકત્રીત કરે છે બાદમા તીર્થ
કરની સમીપમા, એના અભાવમા ગણધરની સમીપમા, તેના અભાવમા ચૌદ
પૂર્વધારીની સમીપમા, તેના અભાવમા દશપૂર્વધારીની સમીપમા, તેના પછી
અભાવમા વટવૃક્ષ, આશોપાલવ, પીપળો અથવા અશોકવૃક્ષના સમીપ સિદ્ધ
પરમાત્માને સાક્ષી રાખીને જીનકલ્પનો સ્વીકાર કરે છે આ સમયે તે પોતાના
ગચ્છમા રહેલા બાળ-વૃદ્ધ સાધુઓથી ખમત ખામણુ કરે છે પછી નિશલ્ય અને
નિષ્કષાય થઈને પોતાના ગચ્છના સાધુ આદિને એવી શિખામણુ આપે છે કે,
આપ લોકોએ પણ આજ રીતે કરવું તેમા પ્રમાદ કરવો ઠીક નથી ગણની જે
મર્યાદા છે તેવું ઉલ્લંઘન કરવું નહીં । ઇત્યાદિ શિખામણુ આપીને પછી તે ગચ્છ
નિર્ગત થઈ જાય છે ન્યા સુધી તે દેખાય છે ત્યા સાધુવર્ગ તેની પાછળ પાછળ
આવતા રહે છે અને ન્યારે તે દેખાતા બંધ થાય છે ત્યારે સઘળા પાછા ફરે છે

અવ જિનકલ્પિકમર્યાદા—

અનયા મર્યાદયા જિનકલ્પ સ્વીકૃત્યાસૌ યત્ર ગ્રામે માસકલ્પઃ કરિષ્યમા-
ણસ્તત્ર પદ્ ભાગાન્ કલ્પયતિ, તત્તથ યસ્મિન્ ભાગે એકસ્મિન્ દિને ભિક્ષાચર્યા-
કૃતા, તત્ર પુનરપિ સપ્તમ એવ દિને પર્યટતિ । ભિક્ષાચર્યા ગ્રામાન્તરગમન ચ તૃતીય-
પૌરુષ્યામેત્ર કુરોતિ । યત્ર ચતુર્થપૌરુષી ગ્રામ્ના ભવેત્, તત્રૈવાવતિષ્ઠતે, નાન્યત્ર ગ-
ચ્છતિ । ભક્ત પાનક ચ પૂર્વોક્તૈષ્ણાદ્યાભિગ્રહેણાલેપકૃદેવ ગૃહ્ણતિ । એષણાદિ-
વિષયમન્તરેણ ન કેનાપિ સાર્થં ભાપતે । એકસ્યા ચ વસતૌ યદ્યપિ ઉત્કૃષ્ટતઃ સપ્ત
જિનકલ્પિકાઃ પ્રતિવસન્તિ તથાપિ તે પરસ્પર સભાષણ ન કુર્વન્તિ । સમાપન્નાન્ ઉપ-
સર્ગપરીપદાન્ સર્વાન્ સહત એવ । રોગેષુ ચિકિત્સા ન કારયત્યેવ તદ્વેદના તુ

અવ જિનકલ્પી કી મર્યાદા કહતે હૈં—

હસ મર્યાદા સે જિનકલ્પ કો સ્વીકાર કર યહ્ જિસ ગ્રામ મે માસ-
કલ્પ કરતા હૈ વહા છહ્ ભાગોં કી કલ્પના કરતા હૈ । જિસ ભાગ મે
એક દિન મેં ભિક્ષાચર્યા કરલી ગઈ હો વહા ફિર યહ્ સાતવે દિન હી
ભિક્ષાચર્યા કરતા હૈ । ભિક્ષાચર્યા કરના અવવા એક ગ્રામ સે દૂસરે ગ્રામ
મેં જાના યહ્ તૃતીય પૌરુષી મેં હી કરતા હૈ । જહા ચતુર્થ પૌરુષી આ
જાતી હૈ વહ્ વહી પર ઠહર જાતા હૈ । અન્યત્ર નહી જાતા હૈ । પૂર્વોક્ત દો
એષણાઓ કે અભિગ્રહ સે અલેપકૃત-લેપરહિત જિસકા લેપ ન લગે એસે
ભક્ત પાન કો ગ્રહણ કરતા હૈ । એષણાદિ વિષય-કે વિના કિસી કે ભી
સાય વાતચીત નહી કરતા હૈ । એક વસ્તી મેં યદ્યપિ અધિક સે અધિક
સાત જિનકલ્પી સાધુ રહ્ સકતે હૈં તૌ ભી વે પરસ્પર સભાષણ નહી
કરતે હૈ । જો ભી ઉપસર્ગ યા પરીપહ્ આપડે તો ઉસે સહતે હી હૈં । રોગ

હવે જીનકલ્પીની મર્યાદા કહેવામા આવે છે—

આ મર્યાદાથી જીનકલ્પનો સ્વીકાર કરી તે સાધુ જે ગામમા માસ કલ્પ
કરે છે ત્યાં છ ભાગોની કલ્પના કરે છે જે ભાગમા એક દિવસમા ભિક્ષાચર્યા
કરી લેવામા આવી હોય ત્યાં તે ફરી સાતમા દિવસે જ ભિક્ષાચર્યા કરે છે
ભિક્ષાચર્યા કરવી અથવા એક ગામથી બીજા ગામે જવું એ ત્રીજા પૌરુષીમા જ
કરે છે બીજા ચોથી પૌરુષી આવે ત્યાં તે રોકાઈ બસ છે આગળ વધતા નથી
પૂર્વોક્ત જે એષણાના અભિગ્રહથી (અલેપકૃત) જેનો લેપ ન લાગે એવા ભક્ત
પાનને ગ્રહણ કરે છે એષણાદિ વિષય વગર કોઈની સાથે વાતચિત કરતા નથી,
એક વસ્તીમા જો કે, વધુમા વધુ સાત જીનકલ્પી સાધુ રહી શકે છે તો પણ
તેઓ પરસ્પર સભાષણ કરતા નથી જે પણ ઉપસર્ગ અને પરીપહ્ આવી પડે

સમ્યગેય સહતે । આપાતસલ્લોકાદિદોષરહિતે સ્થળિંડલે ઉચ્ચારાદીન્ કરોતિ, નત્વસ્થળિંડલે । પરિકર્મરહિતાયા વસતૌ તિષ્ઠતિ । યદ્યુપનિશતિ તદા નિયમાદુત્ક-
ડુક એવ, ન તુ નિપદ્યાયામ્, ઔપગ્રાહિકોપકરણસ્યૈતામાત્રાત્ । મત્તમાતદ્ગ્રસિંહવ્યા
ગ્રાદિકે સમુલ્લે સમાપતતિ સતિ ઝનાર્ગગમનાદિના ઈયાંસમિતિ ન મિનત્તિ ।

જિનકલ્પિકોડપગાદ નાસેયતે, જહ્વાનલપરિક્ષીણસ્તુ અપિહરમાણોડપ્યારાધકઃ
લોચ ચ કરોત્યેવ, દશવિધસામાચાર્યા પચ્ચ સમાચાર્યો જિનકલ્પિકાના, અપ્રચ્છના,

મેં યે કિસી ખી પ્રકાર ચિકિત્સા નહો કરાતે હં કિન્તુ જૈસે ખી ઘનતા હૈ
ઉસ રોગ કો સહન હી કરતે હૈ । જહા મનુષ્યો કા આવાગમન નહીં
હોતા હૈ એસે સ્થળિંડલ મેં હી યે ઉચ્ચાર આદિ કે લિયે જાતે હૈ । અસ્થ
ળિંડલ મેં નહીં । પરિકર્મ રહિત-ઘઠારી મઠારી ઘિના કી વસ્તી મેં યે
રહતે હૈ જય વૈઠતે હૈ તો નિયમ સે ઉત્કુડુક આસન સે હી વૈઠતે હૈ ।
નિપદ્યા સે નહીં ક્યોં કિ ઔપગ્રહિક ઉપકરણ આસન આદિ કા હી ઇન્કે
પાસ અભાવ હૈ । મત્તમાતગ, સિંહ, એવ વ્યાગ્ર આદિ ઇન્હે માર્ગ મેં ચલતે
હુણ સામ્હને મિલ જાય તો ખી યે ઉસીમાર્ગ સે ચલકર અપની ઈયાં
સમિતિ કો લહિત નહીં કરતે હૈ ।

યે જિનકલ્પી સાધુ અપવાદ માર્ગ કા સેવન નહીં કરતે હૈ । ઇન્કા
જઘાનલ ઘદિ પરિક્ષીણ ખી હો જાવે ઔર ઉસકી વજહ સે યે બિહાર
ન ખી કરે તૌ ખી આરાધક હી માને ગયે હૈ । યે કેશો કા લોચ કરતે હૈ ।
દશ પ્રકાર કી સમાચારી મેં સે પાચ પ્રકાર કી સમાચારી ઇન જિનકલ્પિયોં

તેને તેઓ સહન કરે છે રોગમા કોઈ પણ પ્રકારની ચિકિત્સા તેઓ કરાવતા
નથી પણ જેમ અને તેમ તે રોગને સહન કરે છે જના મનુષ્યોનુ આવાગમન
હોતુ નથી એવા ઉજ્જડ સ્થાનોમા જ તેઓ શૌચાદિ કર્મ મટે જાય છે
અવરજવરના સ્થાને નહીં પરિકર્મ રહિત-ઘઠારી મઠારી વગરની-વસ્તીમા રહે
છે જ્યારે એસે છે તો નિયમથી ઉત્કુડુક (ઉલળક પગે એસવુ) આસનથી એસે
છે, નિપદ્યાથી નહીં કેમકે, ઔપગ્રહિક ઉપકરણ આસન આદિનો તેની પાસે
અભાવ છે મત્ત માતગ, સિંહ, અને વાઘ આદિ તેને માર્ગમા ચાલતા સામા
મળે તો પણ તે તે માર્ગથી ચલીને પોતાની ઈયાંસમિતિને ખડિત કરતા નથી

એ જનકલ્પી સાધુ અપવાદ માર્ગે જતા નથી, તેમનુ જ ઘામળ જો ક્ષિણ
પણ થઈ જાય અને એ કારણે તે પોતાની જગ્યાએથી વિહાર ન પણ કરે તો
પણ આરાધક જ માનવામા આવે છે તે કેશોનો લોચ કરે છે દશ પ્રકારની સમા
ચારીમાથી પાચ પ્રકારની સમાચારી જનકલ્પીઓની છે તે આ પ્રકારે છે ૧ આપ્ર

મિથ્યાકાર, આવશ્યકી, નૈપેધિકી, ગૃહસ્થોપસપદ્, इति। આવશ્યકી પ્રભૃતયસ્તિસો
વા સામાચાર્યસ્તેપામ્। તેપા શ્રુતજ્ઞાન જઘન્યતો નવમસ્ય પૂર્વસ્ય તૃતીયમાચારવસ્તુ,
ઉત્કર્ષતસ્તુ દશપૂર્ણાણિ ભિન્નાનિ, ન તુ સમ્પૂર્ણાનિ। સહનન ચ શારીર-વજ્રપ્રમના-
રાચાલ્ય, માનસ વજ્રકુલ્લસમાના ધૃતિઃ ચ।

સ્થિતિરપિ તેપા ક્ષેત્રાદિકા અનેકવિધા। ક્ષેત્રતસ્તાવજ્જન્મના સદ્ભાવેન ચ
પદ્મદશસ્વપિ કર્મભૂમિષુ, સહરણતઃ કદાચિત્ કર્મભૂમૌ, અકર્મભૂમૌ વા સદ્ભાવાપે-
ક્ષી હૈ। વહ્ ઇસ પ્રકાર હૈ-૧ આપ્રચ્છના, ૨ મિથ્યાકાર, ૩ આવશ્યકી,
૪ નૈપેધિકી, ૫ ગૃહસ્થોપસપદા ગૃહસ્થ કી આજ્ઞા લેકર ઉતરના, વૈઠના।
અથવા આવશ્યકી, નૈપેધિકી, ગૃહસ્થોપસપત્, યહ ત્રીન પ્રકાર કી સામા-
ચારી ઇન જિનકલ્પિયોં કૈ હોતી હૈ। ઇનકા શ્રુતજ્ઞાન જઘન્ય કી અપેક્ષા
નવમપૂર્વ કી તૃતીય આચાર વસ્તુતક, ઉત્કૃષ્ટ કી અપેક્ષા ભિન્ન દશપૂર્વ-
તક હી સીમિત રહા કરતા હૈ સપૂર્ણ નહી। ઇનકા શારીરિક સહનન
વજ્ર ક્રપમ નારાચ નામક હૈ ઓર માનસિક સહનન વજ્રકુલ્લ-વજ્રકી
ભીત કૈ તુલ્ય ધૈર્ય હૈ અર્થાત્ ઇનકા ધૈર્ય વજ્રમિત્તિ કૈ સમાન અભેદ
હોતા હૈ ઓર વહી ઇનકા માનસિક બલ હૈ।

ક્ષેત્ર આદિ કી અપેક્ષા ઇનકી સ્થિતિ અનેક પ્રકાર કી હૈ। ઇનકા ૧૫
કર્મભૂમિયોં મૈં હી જન્મ હોતા હૈ ઇસ અપેક્ષા ૧૫ કર્મભૂમિયોં મૈં ઇનકી
સ્થિતિ જન્મ ઓર સદ્ભાવ કી અપેક્ષા માની જાતી હૈ। સહરણ કી અપેક્ષા
કદાચિત્ કર્મભૂમિમે કદાચિત્ અકર્મભૂમિમે ભી ઇનકી સ્થિતિ હો સકતી હૈ।

અજ્ઞા, ૨ મિથ્યાકાર, ૩ આવશ્યકી, ૪ નૈપેધિકી ૫ ગૃહસ્થોપસપદ ગૃહસ્થની
આજ્ઞા લઈને ઉતરવુ, એસવુ અથવા આવશ્યકી, નૈપેધિકી, ગૃહસ્થોપસપત્, આ
ત્રણ પ્રકારની સમાચારી તે જનકલ્પીઓને હોય છે તેમણે શ્રુતજ્ઞાન જઘન્યની
અપેક્ષા નવમા પૂર્વના ત્રીજા આચાર વસ્તુતક, ઉત્કૃષ્ટની અપેક્ષા ભિન્ન દશપૂર્વ
સુધી જ સીમિત રહ્યા હોય છે, સપૂર્ણ નહીં તેણે શારીરિક સહનન વજ્ર વૃષભ
નારાચ નામણું છે અને માનસિક સહનન વજ્ર કુલ્લ-વજ્રની ભીત જેવું ધૈર્ય
છે અર્થાત્ તેણે ધૈર્ય વજ્રભીત સમાન અભેદ હોય છે તે તેણે માનસિક બળ છે

ક્ષેત્ર આદિની અપેક્ષા એમની સ્થિતિ અનેક પ્રકારની છે, એમનો ૧૫
કર્મભૂમિયોમાજ જન્મ થાય છે આ અપેક્ષા ૧૫ કર્મભૂમિયોમા તેની સ્થિતિ
જન્મ અને સદ્ભાવની અપેક્ષા માનવામા આવે છે સહરણની અપેક્ષા કદાચિત
કર્મ ભૂમિમા, કદાચિત્ અકર્મભૂમિમા પણ એની સ્થિતિ હોઈ શકે છે આ

ક્ષયા સ્થિતિઃ। કાલતઃ ઉત્તર્ષિણ્યા, ત્રતાપેક્ષયા તૃતીયચતુર્થારકયોરેત્, જન્મમાત્રેણ તુ દ્વિતીયારકેડપિ। અપસર્ષિણ્યા તુ જન્મના તૃતીયચતુર્થારકયોરેત્। પૂર્વપ્રતિપન્નત્રતાપે ક્ષયા તુ પચ્ચમારકેડપિ। સહરણતસ્તુ મહાવિદેહક્ષેત્રાપેક્ષયા સર્ગસ્મિન્નપિ કાલે પ્રાપ્યતે। ચારિત્રતઃ—પ્રતિપદ્યમાનાનાં સામાયિકે, છેદોપસ્થાપનોયે ચ ચારિત્રે સ્થિતિઃ। મધ્યમતીર્થકર-વિદેહતીર્થકરતીર્થવર્ત્યપેક્ષયાડત્ સામાયિક, પ્રથમચરમ-તીર્થકરતીર્થવર્ત્યપેક્ષયા તુ છેદોપસ્થાપનીયચારિત્રમ્। પ્રતિપન્નાનાં તુ સૂક્ષ્મસપરાયે,

યહ સદ્ભાવ કી અપેક્ષા કથન હૈ। કાલ કી અપેક્ષા-ઉત્તર્ષિણી કાલ કે તૃતીય ઔર ચતુર્થ આરે મૈં ઉનકી સ્થિતિ માની ગઈ હૈ। સો યહ વ્રત કી અપેક્ષા જાનના ચાહિયે। વૈસે તો જન્મમાત્ર કી અપેક્ષા સે દ્વિતીય આરે મૈં બીં ફનકી સ્થિતિ હૈં। અવસર્ષિણીકાલ મૈં જન્મ કી અપેક્ષા તૃતીય ઔર ચૌથે આરે મેં હી, તથા પૂર્વપ્રતિપન્ન વ્રત કી અપેક્ષા અર્થાત્ -ચૌથે આરે કે વ્રત કો લેકર પચમ આરે મૈં બીં ફનકી સ્થિતિ જાનના ચાહિયે। યદિ કોઈ દેવ ફનહૈં હરણ કર મહાવિદેહ ક્ષેત્ર સે અન્યત્ર પહુંચા દેવે તો ઉસ અપેક્ષા ફનકી સ્થિતિ સવ કાલ જાનની ચાહિયે। ચારિત્ર કી અપેક્ષા જો પ્રતિપદ્યમાનચારિત્રી હૈં ઉનકો સામાયિક એવ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર મે સ્થિત માનના ચાહિયે, કયોં કિ જો મધ્યમતીર્થકર એવ વિદેહ ક્ષેત્ર મે રહે હુએ તીર્થકર કે તીર્થ મૈં રહને વાલે હૈં વે સામાયિકચારિત્ર મૈં, એવ જો પ્રથમ એવ ચરમતીર્થ-કર કે તીર્થવર્તી હૈં વે છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર મે સ્થિત રહતે હૈં। જો

સદ્ભાવથી અપેક્ષા કથન છે કાળની અપેક્ષા-ઉત્તર્ષિણી કાળના ત્રીજા ચોથા આરામા સ્થિતિ માનવામા આવેલ છે આને વ્રતની અપેક્ષાથી જાણવું જોઈએ એમ તો જન્મ માત્રની અપેક્ષાથી બીજા આરામા પણ તેની સ્થિતિ છે અવ સર્ષિણી કાળમા જન્મની અપેક્ષા ત્રીજા અને ચોથા આરામા, તથા પૂર્વપ્રતિપન્ન વ્રતની અપેક્ષા અર્થાત્ ચોથા આરામા વ્રતને લઈ પાંચમા આરામા પણ એની સ્થિતિ જાણવી જોઈએ કદાચ કોઈ દેવ આદિ એનું હરણ કરી મહાવિદેહ ક્ષેત્રથી બીજે પહોંચાડી દે તો એ અપેક્ષા એની સ્થિતિ બધા કાળમા જાણવી જોઈએ ચારિત્રની અપેક્ષા જે પ્રતિપદ્યમાન ચારિત્રી છે તે સામાયિક અને છેદો પસ્થાપનીય ચારિત્રમા સ્થિત માનવા જોઈએ કેમકે, જે મધ્યમ તીર્થ કર અને વિદેહ ક્ષેત્રમા રહેતા તીર્થ ડરના તીર્થમા રહેવાવાળા છે તે સામાયિક ચારિત્રમા, અને જે પ્રથમ એવ ચરમતીર્થ ડરના તીર્થવર્તી છે તે છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રમા સ્થિત રહે છે જે પ્રતિપન્ન ચારિત્રી છે તેની

યથારચાતે ચ ચારિત્રે ઉપશમત્રેણ્યામ્ । તીર્થતસ્તુ જિનકલ્પિકાના સ્થિતિર્નિયમત-
સ્તીર્ય એવ મપતિ ન તુ તીર્થે વ્યવચ્છિન્ને । પર્યાયાગમવેદાલ્યાઃ સ્થિતિમેદા
અપ્યગમન્તવ્યાઃ ।

સ્થવિરકલ્પિકાના જિનકલ્પિકાના ચ કલ્પો દશવિધઃ—આચૈલક્યમ્ ૧, ઔદે-
શિક ૨, શય્યાતરપિન્ડત્યાગઃ ૩, રાજપિન્ડત્યાગઃ ૪, કૃતિકર્મ ૫, મહાવ્રતમ્ ૬,
પુરુષજ્યેષ્ઠત્વમ્ ૭, પ્રતિક્રમણમ્ ૮, માસકલ્પઃ ૯, પર્યુપણકલ્પ ૧૦ (વર્ષાકલ્પ)
થેતિ । તેપુ મધ્યમતીર્થકરતીર્થવર્તિના સાધુના ચત્તારઃ કલ્પાઃ અવસ્થિતાઃ નિયમેન
પાલનીયાઃ—શય્યાતરપિન્ડત્યાગઃ ૧, કૃતિકર્મ ૨, મહાવ્રતમ્ ૩, પુરુષજ્યેષ્ઠત્વ ૪ ચેતિ ।
ઇતરે પદ્ કલ્પાસ્તુ તેપામનવસ્થિતાઃ ।

પ્રતિપન્નચારિત્રી હૈં ડનકી સ્થિતિ ઉપશમત્રેણી મે સૂક્ષ્મસાપરાય, એવ
યથાલ્યાતચારિત્ર મે હોતી હૈ । તીર્થ કી અપેક્ષા જિનકલ્પિયો કી સ્થિતિ
નિયમ સે તીર્થ મેં હી હોતી હૈ, તીર્થકે વ્યવચ્છિન્ન હોને પર નહી । પર્યાય
આગમ એવ વેદ, યે મી સ્થિતિ કે મેદ હૈ ।

સ્થવિરકલ્પિયોં કા એવ જિન કલ્પિયોં કા કલ્પ દશ પ્રકાર કા હૈ—
૧ આચૈલક્ય, ૨ ઔદેશિક, ૩ શય્યાતરપિન્ડત્યાગ ૪ રાજપિન્ડ-
ત્યાગ, ૫ કૃતિકર્મ, ૬ મહાવ્રત, ૭ પુરુષજ્યેષ્ઠતા ૮ પ્રતિક્રમણ ૯ માસ
કલ્પ ૧૦ પર્યુપણકલ્પ (વર્ષાકલ્પ) ઇન કલ્પો મે મધ્યમતીર્થકર કે
તીર્થવર્તી સાધુઓ કે ચાર કલ્પ અવસ્થિત હોતે હૈ—નિયમ સે પાલનીય
હોતે હૈ । વે ચાર યે હૈ —શય્યાતરપિન્ડત્યાગ, કૃતિકર્મ, મહાવ્રત, પુરુષ-
જ્યેષ્ઠતા । યાકી કે ૬ કલ્પ ડનકે લિયે અનવસ્થિત હૈ ।

સ્થિતિ ઉપશમ ત્રેણીમા સૂક્ષ્મસાપરાય, એવા યથાચ્ચાત ચારિત્રમા થાય છે
તીર્થની અપેક્ષા જિનકલ્પિયોની સ્થિતિ નિયમથી તીર્થમા જ થાય છે, તીર્થના
વ્યવચ્છિન્ન થવાથી નહી પર્યાય, આગમ અને વેદ આ પણ સ્થિતિના ભેદ છે
સ્થવિરકલ્પિયોના અને જિનકલ્પિયોના કલ્પ દશ પ્રકારના છે —

૧ આચૈલક્ય, ૨ ઔદેશિક, ૩ શય્યાતરપિન્ડત્યાગ, ૪ રાજપિન્ડત્યાગ,
૫ કૃતિકર્મ, ૬ મહાવ્રત, ૭ પુરુષજ્યેષ્ઠતા, ૮ પ્રતિક્રમણ ૯ માસકલ્પ, ૧૦
પર્યુપણકલ્પ (વર્ષાકલ્પ) આ કલ્પોમા મધ્યમતીર્થ કરના તીર્થવર્તી સાધુઓના
ચાર કલ્પ અવસ્થિત હોય છે—નિયમથી પાળવાના હોય છે તે ચાર આ છે—
શય્યાતરપિન્ડત્યાગ, કૃતિકર્મ, મહાવ્રત, પુરુષ જ્યેષ્ઠતા આઠીના છ કલ્પ એમને
માટે અનવસ્થિત છે

આઘચરમતીર્થકરતીર્થર્તિના સાધૂનામેળ દશવિધઃ કલ્પોઽવસ્થિત એવ । તત્રા-
ચૈલસ્ય દ્વિવિધમ્-મુખ્યમ્, ઔપચારિક ચ । ઝગિયમાનચૈલકત્વરૂપ મુખ્યમાચૈ-
લસ્ય પ્રાયશો જિનકલ્પિકવિશેષાણામ્ । ઔપચારિકમાચૈલસ્ય સ્થવિરકલ્પિકા-
નામ્, સ્થવિરકલ્પિકા દ્વિ-કલ્પનીયમેષનીય જીર્ણ લ્પિત મલિન તથૈવ નૂતન
મપિ સ્વલ્પમૂલ્યક વસ્ત્ર ગૃહ્ણન્તિ, લોકસ્તદ્વપ્રકારાદન્યપ્રકારેણ ચ તદાસેવન્તે ।
અતસ્તે ચૈલસદ્ભાવેઽપ્યુપચારતોઽચૈલકા વ્યપદિશ્યન્તે ।

પ્રથમતીર્થકર એવ અન્તિમતીર્થકર કે તીર્થ મેં રહેનેવાલે જો સાધુ
હેં ઉનકે લિયે તો યહ ૧૦ પ્રકાર કા કલ્પ અવસ્થિત હી હેં-અવશ્ય
પાલને યોગ્ય હી હૈ । આચૈલક્ય જો પ્રથમ કલ્પ હૈ વહ દો પ્રકાર કા હૈ ।

૧ મુખ્ય ૨ ઔપચારિક, કટિવન્ધન-રજોહરણ-ઔર સદોરકમુખલ-
લ્પિકા કે સિવાય અન્ય વસ્ત્ર કા પરિત્યાગ કરના યહ મુખ્ય આચૈલક્ય
હૈ । યહ જિનકલ્પિક વિશેષો કે હોતા હૈ । ઔપચારિક જો આચૈલક્ય
હૈ વહ સ્થવિરકલ્પિકો કે હોતા હૈ । ક્યોં કિ જો સ્થવિરકલ્પી સાધુ
હોતે હેં વે કલ્પનીય, ઇષનીય, જીર્ણ લ્પિત એવ મલિન વસ્ત્ર રલ્પતે
હેં । જો નવીન વસ્ત્ર ભી લે તો વહ ભી અલ્પમૂલ્ય વાલા હી લેતે હેં ।
લૌકિકજન જિસ પદ્ધતિ સે વસ્ત્રો કા પરિધાન કરતે હેં વે ઉસ પદ્ધતિ
સે વસ્ત્રો કા પરિધાન નહી કરતે હૈ, કિન્તુ અન્ય પ્રકાર સે હી ઉન્હેં
પહિનતે હૈ । હિસ લિયે ચૈલ કે સદ્ભાવ મે ભી વે અચૈલક હી કહે જાતે હૈ ।

પ્રથમ તીર્થ કર અને અન્તિમ તીર્થ કરના તીર્થમા રહેવાવાળા જે સાધુ છે,
તેમને માટે તો આ દશ પ્રકારના કલ્પ અવસ્થિત જ છે-અવશ્ય પાળવા
યોગ્ય જ છે આચૈલક્ય જે પ્રથમ કલ્પ છે તે બે પ્રકારના છે

૧ મુખ્ય, ૨ ઔપચારિક, કટિબધન રજોહરણ અને સદોરકમુખલ્પિકા
કાના સિવાય અન્ય વસ્ત્રનો પરિત્યાગ કરવો આ મુખ્ય આચૈલક્ય છે, આ
જિનકલ્પિક વિશેષોમા હોય છે ઔપચારિક જે આચૈલક્ય છે તે સ્થવિરકલ્પિક
આને હોય છે કેમકે, સ્થવિરકલ્પી સાધુ હોય છે તે કલ્પનીય, એષણીય,
લ્પિ, ખડિત અને મલિન, વસ્ત્ર રાખે છે જે નવીન વસ્ત્ર મળે તે પણ
આછા મૂલ્યનું હોય તે જ લે છે લૌકિકજન જે પદ્ધતિથી વસ્ત્રોનું પરિધાન કરે
છે એ પદ્ધતિથી તેઓ વસ્ત્ર પરિધાન કરતા નથી પરંતુ અન્ય પ્રકારથી જ એને
પહેરે છે આ માટે ચૈલના સદ્ભાવમા પણ તે આચૈલક જ કહેવાય ■

નનુ—જીર્ણખણ્ડિતાદિચત્તસદ્ભાવે મુનીનામચેલકત્વે દરિદ્રા અપિ—અચેલકાઃ કથ ન કથ્યન્તે ? ઉચ્યતે—નવવ્યૂતસદશક્રમહામૂલ્યકાદીના વસ્ત્રાણામક્રામે દરિદ્રાઃ પરિજીર્ણાદીનિ વાસાસિ ધારયન્તિ ન તુ ધર્મપુદ્ગલા । અતો ભાવતસ્તદ્વિપયકમૂર્છા-પરિણામસ્યાનિવૃત્તત્વાત્ પરિજીર્ણવસ્ત્રસદ્ભાવે દરિદ્રાણામચેલકત્વવ્યપદેશો ન ભવતિ । મુનયસ્તુ—કેનચિદ્વીયમાનાન્યપિમહામૂલ્યકાનિ પ્રમાણગ્રહિર્ભૂતાનિ વસ્ત્રાણિ

શકા—જીર્ણ, ટૂંકાદા આદિ વસ્ત્રો કે સદ્ભાવ મેં યદિ મુનિયોંકો અચેલક માના જાય તો જો દરિદ્રી જન હેં, જિનકે પાસ જીર્ણ ટૂંકાદા આદિ વસ્ત્ર હેં વે ખી અચેલક કહે જાને ચાહિયે ? પરંતુ વે તોં અચેલક નહીં કહે જાતે હેં ?

ઉત્તર—દરિદ્રી જો જીર્ણ શીર્ણ આદિ વસ્ત્ર ધારણ કરતે હેં વે ધર્મ-બુદ્ધિ સે નહીં કરતે હેં કિન્તુ ઉર્હેં નવીન મહામૂલ્યવાલે વસ્ત્ર મિલતે નહીં હેં—અતઃ અનેક પાસ અભાવ હેં—અતઃ અનેક અભાવ મેં અનેક વે પહિનને પડતે હેં પરંતુ પહિનના નહીં ચાહતે, ઇસલિયે વે અચેલક નહીં કહે જાતે હેં । ક્યોં કિ અનેક અભાવ સે તદ્વિપયક મૂર્છાપરિણામ કો અનિ-વૃત્તિ હેં, ઇસલિયે પરિજીર્ણ વસ્ત્ર કે સદ્ભાવ મેં દરિદ્રીયોં મેં અચેલકત્વ કા વ્યવહાર નહીં હોતા હેં । મુનિયોં કો તદ્વિપયક મૂર્છા નહીં હેં, ક્યોં કિ યદિ કોઈ દાતા અનેક મહામૂલ્યવસ્ત્ર પ્રદાન કરતા હેં ઓર વસ્ત્ર યદિ પ્રમાણોપેત નહીં હેં—પ્રમાણ સે ગ્રહિર્ભૂત હેં તો વે ઉસ કો ગ્રહણ નહીં કરતે હેં, કિન્તુ જીર્ણ ટૂંકાદા હી વસ્ત્ર ગ્રહણ કરતે હેં । યદિ કોઈ નવીન

શ. ૪૮૭ જીર્ણ, ટૂંકાદા, આદિ વસ્ત્રોના સદ્ભાવમા જે મુનિયોને અચેલક માનવામા આવે તો જે દરિદ્રી જન છે, જેની પાસે જીર્ણ, ટૂંકાદા આદિ વસ્ત્ર છે તેને પણ અચેલક કહેવા ભોંધ છે ? પરંતુ તેને તો અચેલક નથી કહેવામા આવતા ?

ઉત્તર—દરિદ્રી જે જીર્ણ શીર્ણ વસ્ત્ર ધારણ કરે છે, તે ધર્મ બુદ્ધિથી નહીં, પરંતુ તેને નવીન સારા મૂલ્યવાળા વસ્ત્રો મળતા નથી,—એનો એની પાસે અભાવ છે તેથી એના અભાવમા તેણે તે પહેરવા પડે છે, પરંતુ પહેરવા ચાહતા નથી આ માટે તે અચેલક કહેવાતા નથી કેમ કે તેને ભાવથી તદ્વિપયક મૂર્છા પરિણામની અનિવૃત્તિ છે માટે પરિજીર્ણ વસ્ત્રોના સદ્ભાવથી દરિદ્રીયોમા અચેલકત્વનો વ્યવહાર થતો નથી મુનિયોને તદ્વિપયક મમતા-મૂર્છા નથી કેમ કે, કોઈ દાતા તેમને મહામૂલ્ય વસ્ત્રપ્રદાન કરે છે અને તે વસ્ત્રોને પ્રમાણોપેત નથી હોતું—પ્રમાણથી ગ્રહિર્ભૂત હોય છે તો તે તેને ગ્રહણ કરતા નથી પરંતુ જીર્ણ, ટૂંકાદા વસ્ત્ર જ ગ્રહણ કરે છે જે કોઈ

પરિવર્જયન્તિ, જીર્ણલ્પિડતાનિ નૂતનાન્યપ્યમહામૂલ્યકાનિ રસનાનિ પ્રમાણોપે-
તાન્યેવ ધારયન્તિ । તાન્યપિ શ્રુતચારિત્રધર્મોપકરણપુર્વકમ્, ન તુ તત્ર મુનીનાં
મૂર્છાપરિણામો ભવતિ । અતસ્તેપામચેલકત્વેન વ્યપદેન્તઃ સમ્યગેતઃ ।

મધ્યમતીર્થકરતીર્થવર્તિના મુનીનામાચેલમ્યમનસ્થિતમ્ અતસ્તેપા રક્તપીતાદિ
રાગરજિતમહામૂલ્યકાદિવસ્ત્રવર્જનનિયમો નાસ્તિ, મમત્સરહિતતત્વાત્ તેષામ્ ।
પ્રથમચરમતીર્થકરતીર્થવર્તિનાં મુનીના તુ ધર્મવુદ્ધિયા સ્વલ્પમૂલ્યકપ્રમાણોપેત-
શ્વેતરત્નાણામેવ ધારકત્વાદાચેલમ્ય ભવતિ ।

વસ્ત્ર દેતા भी हो तो वह यदि अल्पमूल्य वाला एवं प्रमाणोपेत है तो ही
लेते हैं । उसका लेना भी वे इसीलिये आवश्यक समझते हैं कि वह
उनके श्रुतचारित्ररूप धर्म का उपकरण है । मूर्च्छापरिणाम से उसका वे
ग्रहण नहीं करते हैं, क्योंकि उनके तद्विषयक मूर्च्छा का अभाव है ।
इसलिये मुनियों में अचेलकत्व का व्यवहार वास्तविक ही है ।

જો મધ્યમ તીર્થકરોં કે તીર્થવર્તી સાધુ હૈં उनमें अचेलकत्व अनव
स्थित है । इसलिये उन्हें लालपीले आदि रंग से रंगे हुए, तथा महामू-
ल्यवाले वस्त्रों के परिवर्जन का कोई नियम नहीं है, क्योंकि ये ममता
से रहित होते हैं । प्रथम चरम तीर्थकर के तीर्थवर्ती मुनियों के तो प्रमा-
णोपेत तथा स्वल्पमूल्यवाले श्वेतवस्त्रों के परिधान करने का ही नियम
है, सो भी उन का ग्रहण केवल धर्मवुद्धि से ही है । मूर्च्छापरिणाम से
नहीं, अतः वस्त्रों के सद्भाव में भी इनमें अचेलकता ही है ।

નવીન વસ્ત્ર આપે છે તો તે અલ્પમૂલ્યવાળું અને પ્રમાણોપેત હોય તો જ લે
છે એ લેવાનું પણ તેઓ એ ખાતર આવશ્યક માને છે કે, એના શ્રુત
ચરિત્ર રૂપ ધર્મનું ઉપકરણ છે મૂર્છા પરિણામથી તેને એ ગ્રહણ કરતા નથી
કેમ કે એનામાં એના માટેની લાવનાનો અભાવ છે આ માટે મુનિઓમાં
અચેલકત્વનો વ્યવહાર વાસ્તવિક જ છે

જે મધ્યમ તીર્થકરોના તીર્થવર્તી સાધુ છે એમનામાં અચેલકત્વ અન-
વસ્થિત છે આ માટે તેને લાલ, પીળા આદિ રંગથી રંગેલા તથા બહુમૂલ્ય
વસ્ત્રોના પરિવર્જનનો કોઈ નિયમ નથી કેમ કે એ મમતાથી રહિત હોય છે
પ્રથમ ચરમ તીર્થકરના તીર્થવર્તી મુનિ છે એને તો પ્રણોપેત તથા સ્વલ્પ
મૂલ્યવાળા શ્વેત વસ્ત્રો પરિધાન કરવાનો જ નિયમ છે અને તે ગ્રહણ કરવાનો
નિયમ કેવળ ધર્મ બુદ્ધિથી જ છે મૂર્છા પરિણામથી નહીં આથી વસ્ત્રોના
સદ્ભાવમાં પણ એમનામાં અચેલકતા છે જ

સ્થવિરકલ્પિકાના રત્નધારણમાચારાદ્રુદ્ધત્કલ્પાદ્યાગમેષુ વ્યવસ્થિતમ્ (આચારાદ્રુદ્ધત્કલ્પસૂત્રે દ્વિતીયશ્રુતસ્કન્ધે ચતુર્દશાધ્યયને) (દ્રુદ્ધત્કલ્પસૂત્રે તૃતીયોદ્દેશકે) ।

સ્થાનાદ્રુદ્ધત્કલ્પસૂત્રે ભગવતાઽચેલકસ્ય પન્ચમિઃ સ્થાનૈઃ પ્રશસ્તત્વ પ્રતિવોધિતમ્, તથાહિ—

પચહિં ઠાણેહિં અચેલણ પસત્યે ભવઙ્ । તં જહા—“અપ્પા પહિલેહા, લાઘવિણ પસત્યે, રુવે વેસાસિણ, તવે અણુણ્ણાણ, વિઝલે ઇદિયનિગ્ગહે ।”

પન્ચમિઃ સ્થાનૈઃ=કારણૈઃ, અચેલક* પ્રશસ્તઃ—તીર્થંકરાદિભિઃ પ્રશસિત ઇત્યર્થઃ । સ ચ જિનકલ્પિકવિશેષઃ, સ્થવિરકલ્પિકશ્ચ । તત્ર વસ્ત્રાભાવાદેવ જિનકલ્પિકવિ-

સ્થવિરકલ્પિકોં કે લિયે વસ્ત્રોં કો ધારણ કરને કી વ્યવસ્થા કા ઉલ્લેખ આચારાગસૂત્ર ણ્વ દ્રુદ્ધત્કલ્પસૂત્ર આદિ આગમોં મેં પાયા જાતા હૈ । ઇસકે લિયે આચારાગસૂત્ર દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધ કા ૧૪ વા અધ્યયન દેખના ચાહિયે । તથા દ્રુદ્ધત્કલ્પસૂત્ર કા તૃતીય ઉદ્દેશ દેખના ચાહિયે ।

સ્થાનાદ્રુદ્ધત્કલ્પસૂત્રમેં ભગવાન્ ને પાચ કારણોં કો લેકર અચેલકતા કો પ્રશસ્ત પ્રતિવોધિત કી હૈ, જૈસે—

“પચહિં ઠાણેહિં અચેલણ પસત્યે ભવઙ્ । ત જહા—અપ્પા પહિલેહા ૧, લાઘવિણ પસત્યે ૨, રુવે વેસાસિણ ૩, તવે અણુણ્ણાણ ૪, વિઝલે ઇદિયનિગ્ગહે ૫ ॥”

પાચ કારણોં સે ભગવાન્ ને અચેલકતા કી પ્રશસા કી હૈ । જિન-કલ્પિકવિશેષોં મેં જો અચેલકતા કહી ગઈ હૈ વહ વસ્ત્ર કે અભાવ સે

સ્થવિરકલ્પીયોને માટે વસ્ત્રોને ધારણ કરવાની વ્યવસ્થાને ઉલ્લેખ આચારાગસૂત્ર એને બૃહત્કલ્પસૂત્ર આદિ આગમોમા બાણી શકાય છે આને માટે આચારાગસૂત્ર ખીબા શ્રુતસ્કન્ધના ૧૪ મા અધ્યયનને બોધ લેવું બોધ એ તથા બૃહત્કલ્પસૂત્રના ત્રીબા ઉદ્દેશને બોધ લેવો બોધ એ

સ્થાનાગસૂત્રમા ભગવાને પાચ કારણોને લઈ અચેલકતાને પ્રશસ્ત પ્રતિવોધિત કરેલ છે

પચહિં ઠાણેહિં અચેલણ પસત્યે ભવઙ્ । ત જહા અપ્પા પહિલેહા, ૧ લાઘવિણ પસત્યે ૨ રુવે વેસાસિણ ૩ તવે અણુણ્ણાણ ૪ વિઝલે ઇદિયનિગ્ગહે ૫ ॥

પાચ કારણોથી ભગવાને અચેલકતાની પ્રશસા કરેલ છે જનકલ્પી વિશેષોમા જે અચેલકતા કહેવામા આવી છે તે વસ્ત્રના અભાવથી જ

શેષોઽચેલકઃ, સ્થવિરકલ્પિકસ્તુ અલ્પમૂલ્યસપ્રમાણજીર્ણમભિનયમનત્વાદિતિ વિશેષઃ।
તાનિ સ્થાનાનિ પ્રદર્શયતિ—

‘ત જહા’ ઇત્યાદિ। ‘અપ્પા પડિલેહા’ જલ્પા પ્રત્યુપેક્ષા પ્રતિલેખનીયસ્ય
વસ્ત્રસ્યાલ્પત્વાત, અલ્પપ્રતિલેખનયા મ્યાધ્યાપાદેરન્તરાયો ન ભવતીતિ ભાવઃ।
તથા ‘લાઘવિણ્ પસત્યે’ લાઘવિક પ્રશસ્તમ્—લઘોર્ભાગો લાઘવ તદેવ લાઘવિકમ્,
યદ્ વસ્ત્રસ્ય પરિમાણતો મૂલ્યતઃ સહ્યયા ચાલ્પતરત્વાલ્લઘુત્વ, તદેવ દ્રવ્યતો
લાઘવમ્, ભવતોઽપિ તત્ર રાગાદિકાદિત્યચેલકસ્ય લાઘવિક પ્રશસ્તમ્—અનવ
ધમ્। ‘રૂવે વેસાસિણ’ રૂપવૈશ્વાસિકમ્—તત્ર રૂપ-વેષઃ, તત્ત્વ સાધૂના મુલવદ્ધૃત્વેત

હી કહી ગઈ છે। તથા સ્થવિરકલ્પિયોં મેં જો અચેલકતા કહી ગઈ છે
વહ કેવલ અલ્પમૂલ્યવાલે પ્રમાણોપેત જીર્ણ, મલિન વસ્ત્રોં કે ગ્રહણ
કરને કી અપેક્ષા સે કહી ગઈ છે। યહ વાત તીર્થકરોં કી પરમ્પરા સે
પ્રશસિત હોતી હુઈ ચલી આ રહી છે। કલ્પિત નહીં છે। વે પાંચ સ્થાન-
કારણ યે હૈં—અલ્પપ્રતિલેખના—પ્રતિલેખનીય વસ્ત્રોં કી અલ્પતા સે પ્રતિ
લેખના મી અલ્પ હી હોગી—અલ્પસમયસાધ્ય હોગી, ઇસ સે સ્વાધ્યાય
આદિમે અન્તરાય નહીં આ સકતી છે। ઇસ અપેક્ષા અચેલકતા પ્રશસ્ત
કહી ગઈ છે। ૧। ઇસી તરહ લાઘવ કી અપેક્ષા મી અચેલકતા પ્રશસ્ત
કહી ગઈ છે, ક્યોં કિ વસ્ત્રોં મેં જો લઘુના છે વહ પરિમાણ, મૂલ્ય એવ
સહ્યા કી અપેક્ષા સે છે। યહ દ્રવ્ય કી અપેક્ષા લઘુતા છે। ભાવ કી
અપેક્ષા લઘુતા ઉનમે સાધુ કે રાગાદિકા અભાવ છે। ૨। વૈશ્વાસિક
રૂપકી અપેક્ષા અચેલકતા ઇસલિયે પ્રશસિત હુઈ છે કિ જબ કોઈ એસા

કહેવામા આવી છે તથા સ્થવિરકલ્પિયોમા જે અચેલકતા કહેવામા આવી
છે તે કેવળ અલ્પમુલ્યવાળા પ્રમાણોપેત જીર્ણ, મલિન વસ્ત્રોને ગ્રહણ
કરવાની અપેક્ષાથી કહેવામા આવેલ છે આ વાત તીર્થકરોની પરંપરાથી
પ્રશસિત થતી ચાલી આવેલ છે કલ્પિત નથી આ પાંચ સ્થાન-કારણ આ
છે અલ્પપ્રતિલેખના પ્રતિલેખનીય વસ્ત્રોની અલ્પતાથી પ્રતિલેખના પણ અલ્પ
જથ્થે અલ્પ સમય સાધ્ય થશે આથી સ્વાધ્યાય આદિમા અતરાય
આવી શકતો નથી આ અપેક્ષાથી અચેલકતા પ્રશસ્ત કહેવામા આવેલ છે
(૧) આ રીતે લાઘવની અપેક્ષા પણ અચેલકતા પ્રશસ્ત રહી છે કેમ કે,
વસ્ત્રોમા જે લઘુતા છે તે પરિણામ મૂલ્ય અને સખ્યાની અપેક્ષાથી છે આ
દ્રવ્યની અપેક્ષા લઘુતા છે લાવની અપેક્ષા આ લઘુતામા સાધુના રાગાદિકો
અભાવ છે (૨) વૈશ્વાસિક રૂપની અપેક્ષા આ અચેલકતા એ માટે પ્રશસનીય થઈ

સદોરુમુખવસ્ત્રિક પરિહિતશ્વેતચોલપટ્ટક પરિગૃતશ્વેતવસ્ત્રપાત્રરણ પરિગૃહીતપ્ર
માર્જિકારજોહરણ, ભિક્ષાધાનીસમાગૃતપાત્રહસ્તમ્, ઝનાગૃતમસ્તકમ્, પાદપાણ-
રહિતચરણમ્, ઈર્યાદિપન્થસમિતિસમિત ગુપ્તિત્રયગુપ્તમ્, જિનકલ્પિકાના તુ-મુખ-
વદ્ધશ્વેતસદોરુમુખવસ્ત્રિક પરિગૃહીતરજોહરણ, વદ્ધકટિવન્ધનવસ્ત્ર ચ । એતાદૃશ
સાધુના રૂપ વૈશ્વાસિકુ=જનાના વિશ્વાસજનક મપતિ નિઃસ્પૃહતામ્ચકૃત્વાત્ । તથા
'તવે અણુપ્પણાણ' તપઃ અનુજ્ઞાત=તપઃ સકલેન્દ્રિયસગોપનરૂપમ્ અનુજ્ઞાત=જિના-

વેપ દેખતા હૈ કિ "મુખ પર સફેદદોરાસહિત મુખવસ્ત્રિકા વધી હુઈ હૈ,
સફેદ ચોલપટ્ટા પહિરા હુઆ હૈ, સફેદ ચાદર ઓઢી હુઈ હૈ, રજોહ-
રણ ધારણ કિયા હુઆ હૈ, ભિક્ષાધાની-ઝોલી-સે ઢકે હુણ પાત્ર હાથ મે
હૈ, મસ્તક खुला હુઆ હૈ, પૈરોં મે પગરખી મોજા આદિ નહી હૈ, ઈર્યા-
સમિતિ આદિ પાચ સમિતિયોં સે યુક્ત હૈ, ત્રીન ગુપ્તિયોં સે ગુપ્ત હૈ "

યહી સાધુ કા વેપ હૈ ઓર ઇસ વેપ ચાલા "યહ સાધુ હૈ " એસા શીઘ્ર હી
સમજાજાતા હૈ, તથા જિનકલ્પિયોં કા યહ વેપ હૈ કિ વે અપને મુખ પર
દોરે સે સફેદ મુખવસ્ત્રિકા વાધે રહતે હૈ, રજોહરણ લિયે રહતે હૈ ઓર
કટિવન્ધન વસ્ત્ર રખતે હૈ । જવ કોઈ ઇસ વેપ કો દેખતા હૈ દેખ-
કર વહ યહ સમજ જાતા હૈ કિ યહ જિનકલ્પિ સાધુ હૈ । ઇસ પ્રકાર કા
યહ સાધુ કા વેપ લોગોં મે વિશ્વાસજનક હોતા હૈ ઓર વહ ઇસલિયે
હોતા હૈ કિ યહ વેપ નિઃસ્પૃહતા કા સૂચક હોતા હૈ । ૩। તપ કી અપેક્ષા
યહ અચેલકતા ઇસલિયે પ્રશસિત હુઈ હૈ કિ ઇસમે સકલ ઇન્દ્રિયોં કા

છે કે, જ્યારે કાઈ એવો વેશ જુએ છે "મુખ ઉપર દોરા સાથેની મુખ-
વસ્ત્રિકા બાધેલ છે સફેદ ચોલપટ્ટો પહેરેલ છે સફેદ ચાદર ઓઢેલ છે, રજો
હરણ ધારણ કરેલ છે ભિક્ષા માટેના પાત્ર ઝોળીમા ઢગાયેલ હાથમા છે
મસ્તક ખુલ્લુ છે પગમા પગરખા, મોજા આદિ નથી, ઈર્યા સમિતિ આદિ
પાચ સમિતિઓથી યુક્ત છે ત્રણ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત છે " સાધુનો આજ વેશ
છે અને આવા વેશવાળા આ સાધુ છે, એવું તુરત જ સમજાઈ જાય છે
તથા જનકલ્પિઓનો એ વેપ છે કે તે પોતાના મોઢા ઉપર દોરાથી સફેદ
મુખવસ્ત્રિકા બાધે છે રજોહરણ રાખે છે, અને કટિવન્ધન વસ્ત્ર રાખે છે
એને જોતાની સાથે જ જોનાર સમજી જાય છે કે એ જનકલ્પિ સાધુ છે, આ
પ્રકારનો સાધુનો વેપ લોકોમા વિશ્વાસ જનક હોય છે અને તે એ માટે
કે, આ વેપ નિસ્પૃહતાનો સૂચક હોય છે (૩) તપની અપેક્ષા આ અચે-
લકતા એ માટે પ્રશસનીય બની છે કે જેમા સકલ ઇન્દ્રિયોના સગોપન

નુમત ભવતિ । તથા—'વિઝલે ડિદ્યનિગ્ગહે' ત્રિપુલઃ=મહાન્, ઇન્દ્રિયનિગ્રહો ભવતિ, ઉપકરણં વિના સ્પર્શનમતિકૂલશીતવાતાતપાદિસહનાત્ ।

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

આસીદશપુરનામ્નિનગરે સોમદેવનામા ત્રાહ્મણઃ । તસ્ય જિનાશ્ચારાધિકા રુદ્ર-સોમાનામ્ની માર્યાઽમયત્ । તસ્યા માર્યાયા સોમદેવસ્ય દ્વૌ પુત્રૌ જાતૌ । તત્ર જ્યેષ્ઠ આર્યરક્ષિતનામકઃ, દ્વિતીયઃ ફલ્ગુરક્ષિતનામકઃ । આર્યરક્ષિતઃ પિતુ' સનિધૌ શાસ્ત્ર-મધીત્યાધિકૃતિચાલામાર્થં પાટલિપુત્રનગર ગતઃ । તત્ર તેન સાગ્રોપાગ્નાશ્ચત્વારો વેદા અધીતાઃ, ચતુર્દશવિદ્યાસ્થાનાનિ ગૃહીતાનિ । તતોઽસૌ દશપુર નગર સમાયાતઃ ।

સગોપનરૂપ તપ જિનેન્દ્ર ભગવાન્ કા અનુજ્ઞાત હૈ । ૪ । તથા ઇસમેં મહાન્ ઇન્દ્રિય નિગ્રહ હોતા હૈ, ક્યોં કિ ઉપકરણ કે વિના સ્પર્શન ઇન્દ્રિય કે પ્રતિકૂલ શીત વાત આતપ આદિ કા સહન હોતા હૈ । ઇસસે ઇન્દ્રિયા કાબૂ મેં રહતી હૈં ।

દૃષ્ટાન્ત—દશપુર નામકે નગર મેં ઇક સોમદેવ નામ કા ત્રાહ્મણ થા । ઇસકી પત્ની કા નામ રુદ્રસોમા યા । યહ જિનેન્દ્ર ભગવાન્ કી આજ્ઞા કી આરાધિકા થી । સોમદેવ કે દો પુત્ર યે । જેઠે પુત્ર કા નામ આર્યરક્ષિત થા ઓર છોટે પુત્ર કા નામ ફલ્ગુરક્ષિત । આર્યરક્ષિત પિતા કે પાસ શાસ્ત્રોં કા અધ્યયન કરકે અધિકૃત વિદ્યા કી પ્રાપ્તિ કી અભિલાષા સે દશપુર સે પાટલિપુત્ર નગર કો રવાના હુઆ । વહા પહુંચકર ઇસ ને સાગ્રોપાગ ચારો વેદોં કા ઇવ ૧૪ ચૌદહ વિદ્યાઓં કા શ્રૂત અધ્યયન કિયા । જવ યહ પટુ બન ચુકા તવ વહા સે વાપિસ દશપુર નગર કી

૩૫ તપ જિનેન્દ્ર ભગવાનથી અનુજ્ઞાત છે (૪) તથા તેમા મહાન ઇન્દ્રિય નિગ્રહ થાય છે કેમ કે ઉપકરણ વગર સ્પર્શન ઇન્દ્રિયને પ્રતિકૂલ શીતવાત, આતપ, આદિ સહેવા પડે છે, આનાથી ઇન્દ્રિયો કાબુમા રહે છે

દૃષ્ટાન્ત—દશપુર નામના નગરમા એક સોમદેવ નામનો બ્રાહ્મણ હતો, તેની સ્ત્રીનું નામ રુદ્રસોમા હતું તે જિનેન્દ્ર ભગવાનની આજ્ઞાની આરાધિકા હતી સોમદેવને બે પુત્રો હતા મોટા પુત્રનું નામ આર્યરક્ષિત અને નાના પુત્રનું નામ ફલ્ગુરક્ષિત હતું આર્યરક્ષિત પિતાની પાસે શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરીને અધિક વિદ્યાપ્રાપ્તિની અભિલાષાથી દશપુરથી પાટલીપુત્ર રવાના થયો, ત્યાં પહોંચીને તેણે સાગ્રોપાગ ચારે વેદોનું અને ચૌદ વિદ્યાનું ખૂબ અધ્યયન કર્યું બન્યાં તે પારગત બની ચૂક્યો ત્યારે તે પાટલીપુત્રથી પોતાને

तन्नगरनरेशस्त नगरसमीपे समागत विज्ञाय तदभिमुख गत्वा गजोपरि
तमुपवेश्य नहुसमानपुरस्सर नगरे प्रावेश्य तस्य रूप्यस्वर्णमणि प्रभृतिभिः प्राभृतैः
समानं कृतवान् । एव तन्नगरनिवासिभिः प्रवेशोत्सव कृत्वा समानितः स्वगृहमा
गतः पितरौ प्रणतवान् । प्राप्तनिध लोभसमानितमार्यरक्षित विलोक्य पितास्तीव्र
हृष्टो जातः, किंतु माता हर्षं न दर्शितवती । आर्यरक्षितस्तदा मातरमजातहर्षा दृष्ट्वा
प्राह—हे मातः ! किमिदानीं मदवलोकनेन हृष्टा न भवसि ? सा प्राह—किमनेन

ओर प्रस्थान किया । दशपुर के राजा को जब इसके आने का समाचार
मिला तो उसने इसके स्वागत की खूब तैयारी की । जब आर्यरक्षित
आते २ नगर के समीप पहुँचा तो राजा इन्हें नगर में प्रवेश कराने के
लिये इसके समुख गया । हाथी पर बैठा कर बहुत सन्मानपूर्वक राजा ने
इसको नगर में प्रवेश कराया । रूप्य, सुवर्ण और मणि आदि के नज-
राने से राजा ने इसका खूब सत्कार किया । इसी तरह नगरनिवासियों
ने भी राजा का साथ दिया । सब से अच्छी तरह समानित होकर आर्य-
रक्षित अपने घर पर आया । मातापिता को नमस्कार किया । विद्या की
प्राप्ति से राजा तथा अन्य नगर निवासियों द्वारा समानित अपने पुत्र
को देखकर पिता तो चित्त में बहुत ही हर्षित हुआ, परन्तु माता ने इस
विषय में अपना हर्ष नहीं प्रकट किया । जब आर्यरक्षितने अपनी माता
की इस प्रकार परिस्थिति देखी तो वह बोला हे माता ! क्या बात है
तुम्हें क्यों नहीं इस समय मेरी इस परिस्थिति के अवलोकन से हर्ष

गाम पाछो आब्यो दशपुरना राजने न्यारे तेना आववाना सभाचार भन्या
येथेदे तेले तेना स्वागतनी भूष तैयारी करी आर्यरक्षित न्यारे नगरनी
समीप पडोव्यो, ते सभये राज तेने नगरमा प्रवेश कराववा तेनी साभे
गया हाथी उपर जेसाडीने धण्डा सन्मान पूर्वक राजाये तेना नगरमा
प्रवेश कराव्यो इयु, सोनु विगेदेना नगरावुथी राजाये तेना भूष सत्कार
क्यो आ रीते नगर निवासीओये पणु राजने साथ आव्यो सारी रीते
आदर सत्कार भेजवीने आर्यरक्षित पोताने घेर पडोव्यो माता पिताने
नमस्कार क्यो विद्यानी प्राप्तिथी राज तथा अन्य नगरवासीओथी सन्मानित
पोताना पुत्रने जेध पिता तेना दिलमा भूष व डर्षित भन्या, माताये आ
विषयमा पोतानो डर्ष प्रगट क्यो नही न्यारे आर्यरक्षिते मातानी आ
प्रकारनी स्थिति जेध तो ते पोत्यो के, डे माता ! शु कारणु छे के तमे आ

जीवघातादिहेतुकेन ऋष्याद्याध्ययनेन ? किं त्वया दृष्टिवादः पठितः ? येन मम हर्षः स्यात् । मातुरेतद् यत्नं श्रुत्वाऽऽर्यरक्षितः पृच्छति-क्यास्ति दृष्टिवादः ? जनन्या निगदितम्-इक्षुवाटकनामके ग्रामे निघमानस्य तोसळिपुत्राचार्यस्य समीपेऽस्ति, तदासेनया तदाज्ञापरिपालनया तत्सन्निधौ दृष्टिवादोऽभ्यसनीयः । आर्यरक्षितेनोक्तम्—हे मातः ! श्वस्तत्राहं गमिष्यामि दृष्टिवादपठनार्थम् । रात्रौ सुप्तो-

हो रहा है। पुत्र के वचन सुनकर माताने कहा कि बेटा ! मुझे जो हर्ष नहीं उमड़ रहा है उसका कारण यह है कि तुम्हें जीवघात की हेतुभूत अनेक वेदादि शास्त्रों की इस पढ़ाई से क्या लाभ ? बेटा ! तुम हमें यह बतलाओ कि क्या तुमने दृष्टिवाद का भी अध्ययन किया है ? मुझे तो तभी हर्ष हो सकता है कि जब तुम दृष्टिवाद का ज्ञाता हो जाओ। जननी के इस प्रकार के वचन सुनकर आर्यरक्षित ने माता से पूछा मातः ! जिसके लिये तुम मुझे पढ़ने के लिये कह रही हो वह दृष्टिवाद शास्त्र कहा है। माता ने कहा-सुनो ! इक्षुवाटक नाम का एक ग्राम है। उस में तोसलिपुत्र नामके एक आचार्य ठहरे हुए हैं, उनके पास यह शास्त्र है सो तुम वहां जाओ और उनकी खूब सेवा करो तथा उनकी आज्ञानुसार रहो तो वे तुम्हें इस शास्त्र का अध्ययन करा देंगे। आर्यरक्षित ने माता के ये सीखभरे वचन सुनकर कहा-मातः ! मैं कल उनके समीप इस शास्त्र का अध्ययन करने के लिये जाऊंगा। रात्रि में

સમયે મારી આ પ્રકારની સ્થિતિથી હુપિંત થતા નથી ? પુત્રનું વચન સાંભળીને માતાએ કહ્યું, કે હે પુત્ર ! મને હર્ષ થતો નથી તેનું કારણ એ છે કે, જીવનઘાતના હેતુભૂત અનેક વેદાદિ શાસ્ત્રો ભણવાથી તને શું લાભ થશે ? બેટા ! તું મને એ તો બતાવ કે તે દ્રષ્ટિવાદનું પણ અધ્યયન કર્યું છે ? મને ત્યારે જ હર્ષ થાય કે જ્યારે તું દ્રષ્ટિવાદનો જ્ઞાતા અને માતાનું આ પ્રમાણેનું વચન સાંભળીને અર્થરક્ષિતે માતાને પૂછ્યું, માતા ! તું મને જે ભણવાનું કહે છે તે દ્રષ્ટિવાદ શાસ્ત્ર ક્યા છે ? માતાએ કહ્યું, સાંભળ ! એક ઈક્ષુવાટક નામનું ગામ છે, તેમાં તોસલી પુત્ર નામના એક આચાર્ય વિચરે છે તેમની પાસે આ શાસ્ત્ર છે, જેથી તું ત્યાં જા અને તેની ખૂબ સેવા કર તથા એની આજ્ઞાનુસાર રહે તો તેઓ તને આ શાસ્ત્રનું અધ્યયન કરાવી દેશે આર્થ-રક્ષિતે માતાનું આવું હિતવાળું વચન સાંભળીને કહ્યું, મા ! હું આવતી કાલે આ શાસ્ત્રનું અધ્યયન કરવા માટે તેમની પાસે જઈશ, રાત્રે જ્યારે અર્થરક્ષિત સુવા

સ્વિતેન તેન મનસ્યેવ ચિન્તિતમ્-દષ્ટિપ્રાદનામ્નૈવ તસ્ય શાસ્ત્રસ્ય તત્ત્વજ્ઞાનવોપકૃત્વ
જ્ઞાયતે । તત્તોઽસૌ પ્રમાતે પ્રસ્થિતઃ । માર્ગે દશપુરનગરનિકટ્યર્તિગ્રામનિવાસી
પિતૃમુહ્દ્ બ્રાહ્મણઃ સાર્ધનવેશુદળ્ડાન્ ગૃહીત્વા સમાગચ્છન્ મિલિતઃ । સ આર્યરક્ષિત
દૃષ્ટ્વા પરસ્પર કુશલપ્રશ્ન કૃત્વાઽવદત્-એતે મયા સાર્ધનવસંખ્યકા ઇક્ષ્વો ભવદર્યમા-
નીતાઃ, ગૃહ્ણાતુ મયાન્ । આર્યરક્ષિતો યદતિ-દ્વદમિસુરુપ પ્રાપ્તૃત મમ માતુર્ઘસ્તે
ભવતાઽર્પયિત્વા કથનીયમ્-એતે ઇક્ષ્વો મયાઽર્યરક્ષિતાય સમાનીતાઃ, તેન તુભ્ય
પ્રેપિતાઃ, ઇતિ । કથિત ચ-ઝહમેવ માર્ગે પ્રથમ મિલિતઃ, ઇત્યપિ તદગ્રે કથનીય-

આર્યરક્ષિત સોને કે લિયે અપને સ્થાન પર ગયા ઓર શાતિ સે સો
ગયા । જવ વહ ઉઠા તો ઉસને વિચાર કિયા-માતા ને જો કુછ કહા
હૈ વહ વિલકુલ ઠીક હૈ, કારણ કિ વહ શાસ્ત્ર તત્ત્વજ્ઞાન કા ગોધક હૈ
યહ વાત તો ઉસકે નામ સે હી જ્ઞાત હોતી હૈ । પ્રાતઃકાલ હોતે હી વહ
ઘર સે ઇક્ષ્વાટક ગ્રામકી ઓર ચલ દિયા । માર્ગ મે ઇસ કો દશપુર
નગર કે પાસ કે ગ્રામ મેં રહને વાલા એક બ્રાહ્મણ જો ઇનકે પિતા કા
મિત્ર યા મિલા । વહ ૧॥ સાઢે નૌ ઇક્ષુ દળ્ડો કો લેકર આ રહા થા ।
કુશલ પ્રશ્ન કે વાદ ઉસને આર્યરક્ષિત સે કહા કિ ખાઈ ! યે ૧॥ સાઢે નૌ
ઇક્ષુદડ મેં આપ કે લિયે હી લાયા હૂ-અતઃ આપ ઇન્હેં લીજિયે । આર્ય-
રક્ષિત ને કહા ઠીક હૈ આપ ઇસ મેંદ કો મેરી માતા કે હાથ મેં દેકર
કહના કિ યે ૧॥ સાઢે નૌ ઇક્ષુદડ મેં આર્યરક્ષિત કે લિયે લાયા થા । વે
મુક્તે માર્ગ મેં મિલ ગયે હૈં । ઉન્હો ને હી યે તુમ્હારે પાસ મેજે હૈં । ઓર

માટે પોતાના સ્થાન ઉપર ગયો અને શાતિથી સુઈ ગયો જ્યારે તે ઉઠ્યો
ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે, માતાએ જે વાદ ડહુ છે તે અક્ષરશઃ સત્ય છે
કારણ કે તે શાસ્ત્ર તત્ત્વજ્ઞાનનો બોધ આપનાર છે, એ હિંદુતા તેના નામ
ઉપરથી જ જણાઈ આવે છે સવાર થતા તે ઘરથી બહાર નીકળી ઇક્ષ્વાટક
ગામની તરફ આવતો થયો માર્ગમા તેને દશપુરનગરની પાસેના ગામમા રહેવા
વાળો અને પોતાના પિતાનો મિત્ર એક બ્રાહ્મણ મળી ગયો તે બ્રાહ્મણ
હાથમા ૯૧ ઇક્ષુદડ લઈને આવતો હતો કુશળ સમાચાર પૂછ્યા બાદ તેણે
આર્યરક્ષિતને ડહુ કે, બાઈ ! આ ૯૧ ઇક્ષુદડ તારા માટે જ લાવ્યો
છું માટે તુ તેનો સ્વીકાર કર આર્યરક્ષિતે ડહુ, ઠીક છે આપ આ દડ મારી
માતાના હાથમા આપીને ડહેજો કે, હું આ ૯૧ ઇક્ષુદડ આર્યરક્ષિત માટે
લાવ્યો હતો, તે મને માગમા મળ્યો હતો અને તેણે આ દડ તમને આપ

મિતિ । યથાસી તદ્વચનાત્તૈવ ઠૂતયાન્ । તતો માતાઽતીન્ દૃષ્ટા તુષ્ટા સજ્જાતા,
ચિન્તયતિ ચ । માર્ગે સાર્ધનવસરગ્ચકા રક્ષયો મિલિતા અતોઽસી સાર્ધનપૂર્વાન્
અધ્યેય્યતે । આર્યરક્ષિતોઽપિ શુભ શકુન મત્તેશ્ચુનાટક ગતઃ । ઉપાશ્રયે પ્રવિશ્ય
તોસલિપુત્રાચાર્યસ્ય વન્દન ઠૂત્યા તગોપવિષ્ટઃ । તોસલિપુત્રાચાર્યણ પૃષ્ટમ્-તવ કિં
નામ?, કિં ચ પ્રયોજનમ્ ? । આર્યરક્ષિતેન સ્વનામ કથયિત્વા પ્રયોજન કથિતમ્-
દૃષ્ટિવાદમધ્યેતુમહમત્રાગતોઽસ્મિ, મામધ્યાપયન્તુ દૃષ્ટિવાદ મનન્તઃ । આચાર્યઃ

યહ્ ભી કહના કિ માર્ગ મે ડનકો પહલે પહલ મે હી મિલા યા । આર્ય
રક્ષિત કે વચનાનુસાર ડસ વ્રાહ્મણ ને વૈસા હી ક્રિયા । માતા ને ૧॥ સાઢે
નૌ ઇશ્વદડ પ્રાસકર ઇસ શકુનસે ંસા અનુમાન લગાયા કિ ઇસે જો યે
૧॥ સાઢે નૌ ઇશ્વદડ માર્ગ મેં ચલતે સમય મિલે હં ડસસે ંસા હી જ્ઞાત
હોતા હૈ કિ યહ્ ૧॥ સાઢે નૌ પૂર્વોં કા અધ્યયન કર સકેગા । આર્યરક્ષિત
ને ભી “ઇનકી પ્રાસિ શુભ શકુન સ્વરૂપ હૈ” ંસા જાનકર બઢે આનદ
કે સાથ ઇશ્વવાટકકી ઓર અધિક તેજી સે ચલને લગા । વહાં પહુંચતે
હી વહ્ ડપાશ્રય મેં ગયા । તોસલિપુત્ર આચાર્ય કો વદન કર ફિર વહીં
વૈઠ ગયા । આચાર્યશ્રી ને પૂઝા તુમ્હારા કયા નામ હૈ ? યહા કિસ પ્રયો-
જન સે આયે હો । ? આર્યરક્ષિત ને અપના નામ કહ કર પ્રયોજન ભી
સ્પષ્ટ કર ડિયા । આચાર્યશ્રી ને જવ યહ્ જાના કિ “યહ્ દૃષ્ટિવાદ કે
અધ્યયન કે લિયે યહા આયા હૈ” તવ આચાર્યશ્રી ને ડસસે કહા કિ

વાતુ કહ્યુ છે અને એ પણ કહેલો કે માર્ગમા અને પહેલવહેલો હું જ
મળ્યો હતો । આર્યરક્ષિતના વચનાનુસાર તે વ્રાહ્મણે તેણે જ કયું માનાએ
હા ઇશ્વદડ પ્રાસ કરી એ શકુનથી એણે અનુમાન લગાવ્યું કે, તેને જે આ
હા ઇશ્વદડ રસ્તામા ચાલવા સમયે મળેલ છે એથી એણે જ્ઞાત થાય છે કે,
સાઢાનવ પૂર્વનું અધ્યયન કરી શકશે આર્યરક્ષિતે પણ આની પ્રાસિ શુભ શકુન
સ્વરૂપ છે તેણે બાણીને ઘણા આનંદની સાથે ઇશ્વવાટકની તરફ ડડપથી ચાલવા
માડ્યું ત્યાં પહોંચતા જ તે ડપાશ્રયમા ગયો તોસલીપુત્ર આચાર્યને વદન કરી
ત્યાં બેસી ગયો આચાર્યશ્રીએ તેને પૂછ્યું, તમારું નામ શું છે ? શુકારણથી
અહિ આન્યા છે ? આર્યરક્ષિતે પોતાનું નામ આપીને આવવાનું પ્રયોજન
જણાવી દીધું આચાર્યશ્રીએ ન્યારે એણે બોલ્યું કે, “આ દૃષ્ટિવાદના અધ્યયન
માટે અહિ આવેલ છે ત્યારે આચાર્યશ્રીએ તેને કહ્યું કે, દૃષ્ટિવાદનું અધ્યયન ન્યારે

प्राह-यदि ममान्तिके प्रज्या गृह्णासि, तर्हि त्वा दृष्टिवादमध्यापयामः । आर्यरक्षितेन प्रज्याग्रहण स्वीकृतम्, तदनन्तरमसौ श्रावकेण दत्त साधुवेषयोग्य सदो-
रकमुखवस्त्रिका-रजोहरणवस्त्रपात्रादिक लब्ध्वा साधुवेषेण मातुरनुमत्या च प्रप्रजितः
सन्नाचार्यस्य समीपे एकादशाङ्गानि सोपाङ्गानि पठित्वा दृष्टिवादस्य प्रथम परिक-
र्माख्य द्वितीय सूत्राख्यमध्ययनमधीतवान् । अथातः पर दृष्टिवाद पठितुं तोसलि-
पुत्राचार्याज्ञया स वज्रस्वामिसमीप गन्तुकामः पथि गच्छन्नन्त्या भद्रगुप्ताचार्य-
स्यान्त्यक्रियारूपा निर्यापना कृतवान् । तेन चान्त्यसमये प्रोक्तम्-त्वया रात्रौ

दृष्टिवाद का अध्ययन हम तुम को तब ही कराएंगे कि जब तुम मेरे पास
दीक्षा धारण करोगे । आर्यरक्षित ने दीक्षाग्रहण करना मजूर कर लिया ।
माताने उन्हें दीक्षा लेने की अनुमति पहले दे दी थी । आर्यरक्षित ने मुनिदीक्षा
धारण कर ली । श्रावकों ने मिलकर उनके लिये मुनिवेष के योग्य सदो-
रक मुखवस्त्रिका एवं रजोहरण तथा वस्त्रपात्रादिक प्रदान किये । आचार्य
के पास रह कर आर्यरक्षित ने उपाद्रसहित ग्यारह अंगों का अध्ययन
कर दृष्टिवाद का प्रथम परिकर्म नाम का अध्ययन तथा द्वितीय सूत्र
नाम का अध्ययन पढ़ लिया । अचशिष्ट दृष्टिवाद को पढ़ने के लिये
फिर वे वहा से तोसलिपुत्राचार्य की अनुमति से वज्रस्वामी के समीप
जाने को इच्छुक हुए । जब ये उनके पास जा रहे थे तो मार्ग में इन्हें
उज्जैनो नगरी आई । वहा उस समय भद्रगुप्ताचार्य की उन्होंने अन्त्य-
क्रिया रूप निर्यापना की । आचार्य ने अत समय में उनसे यह कहा कि

तमे भारी पात्रे दीक्षा धारण करेथो त्वारे ७ दशवामा आवथे आर्यरक्षिते दीक्षा
ग्रहण करवानु स्वीकारुं, माताये पथु तेने दीक्षा लेवानी अनुमति पड़ेलाथी आपी,
इती आर्यरक्षिते मुनिदीक्षा धारण करी श्रावकेये भणीने तेने भाटे मुनिवेषने योग्य
सदोरकमुखवस्त्रिका, रजोहरण तथा वस्त्रपात्रादिक प्रदान कर्यो आचार्यनी पात्रे रहने
आर्यरक्षिते उपाग सहित अग्यार अंगानु अव्ययन करी दृष्टिवादन प्रथम परिकर्म
नामनु अव्ययन तथा द्वितीय सूत्र नामनु अध्ययन गीभी वीधु भाडीना दृष्टिवा-
दने शीभव भाटे पछी ते त्यावी तोसलीपुत्राचार्यनी अनुमतिवी वज्रस्वामी समीप
जवा भाटे धरछा करी ज्यारे ते तेनी पात्रे जर्ध रह्यो इतो त्वारे पथमा
मार्गमा उज्जैनि नगरी आवी त्या ये समये भद्रगुप्ताचार्यनी अत्यक्रिया
३५ निर्यापना करी आचार्ये अत समये तेने ये उह्युं के, तमे रात्रीमा पत्र

વજ્રસ્વામિના સહ ન સ્થાતવ્યમ્ યતસ્તેન સહ રાત્રી મયમન્ પ્રિયતે । ઇતદ્વચન હિ
 નિધાય સ તતો નિર્ગત્યામન્તીનગર્યા ઝદૂર એ ગ્રામાદ્ વહિરગાને રાત્રી સ્થિતઃ ।
 વજ્રસ્વામિના રાત્રિશેષે સ્વપ્નો-દૃષ્ટઃ કેનિદાગન્તુકેન શિષ્યેણ મત્પાત્રસ્થ સાવ
 શેષ પયઃ પીતમિતિ । અર્ચાર્યરક્ષિત પ્રભાતે અચિદન્યમ્મિન્નુપાશ્રયે વસતિ કૃત્વા
 વદનાર્ય વજ્રસ્વામિનોઽન્તિક ગતઃ । તદાનો મ વજ્રસ્વામી રાત્રિશેષદૃષ્ટ સ્વપ્ન
 ચિન્તયન્નાસીત્ । વજ્રસ્વામિના કુશલપ્રશ્નાનન્તર રાત્રામન્યગ્રામસ્થાનસ્ય કારણ દૃષ્ટમ્
 આર્યરક્ષિતઃ પ્રાદ-ભદ્રગુપ્તાચાર્યસ્યાનુશાસનાદહમન્યસ્મિન્નુપાશ્રયે નિવસામિ,
 વજ્રસ્વામી તુ તદા પૂર્વે નિજોપયોગદત્ત્યા આર્યરક્ષિતકૃતસ્ય રજન્યામન્યગ્રોપાશ્રયઃ

તુમ રાત્રિ મેં વજ્રસ્વામી કે સાથ નહીં રહના, જ્યોં કિ રાત્રિ મેં ઉન્કે
 સાથ રહને વાલે કી મૃત્યુ હો જાની હૈ । આચાર્ય કે ડન વચનો કો હૃદય
 મેં રાખકર વે વહા સે નિકાલે ઓર જાકર પાસ કે કિમ્બી ગ્રામ કે વાહિર
 ઉગાન મેં રાત્રિ મેં ઠહર ગયે । ઉધર વજ્રસ્વામીને રાત્રિકે શેષભાગ મેં એક
 એસા સ્વપ્ન દેગ્યા, કિ કિસી આનેવાલે શિષ્ય ને મેરે પાત્ર કા સાવશિષ્ટ
 (કુઝ વાકી રાખકર) ક્ષીરકો પી લિયા હૈ । ઇધર આર્યરક્ષિત પ્રભાત કાલ મેં
 કિસી અન્ય ઉપાશ્રયમેં અપને ઉપકરણ રાખકર એ સ્થાન નિશ્ચિત કર વદના
 નિમિત્ત વજ્રસ્વામી કે પાસ પહુંચે । ઉસ સમય વજ્રસ્વામી રાત્રિ કે શેષ-
 ભાગ મેં દૃષ્ટ સ્વપ્ન કા વિચાર કરને મેં મગ્ન હો રહે થે । વજ્રસ્વામી ને
 કુશલપ્રશ્ન કે વાદ રાત્રિ મેં અન્યત્ર ઠહરને કા કારણ આર્યરક્ષિત સે પૂછા,
 આર્યરક્ષિત ને કહા કિ મેં ભદ્રગુપ્તાચાર્ય કે અનુશાસન સે અન્ય ઉપા-
 શ્રય મેં ઠહર ગયા હૈ । ઉસ સમય વજ્રસ્વામી ને અપને ઉપયોગ કે બલસે

સ્વામીની સાથે રહેશે નહીં કારણ કે, રાત્રે તેની સાથે રહેવાવાળાનું મૃત્યુ
 થાય છે આચાર્યના આ વચનને હૃદયમાં રાખીને ત્યાથી નીકળી પાસેના કોઇ
 ગામે બહાર બગીચામાં રાત્રી રોકાયો આ તરફ વજ્રસ્વામીએ રાત્રીના છેલ્લા
 પ્રહરે એક એવું સ્વપ્ન દેખ્યું કે, કોઇ આવી રહેલા શિષ્યે મારા પાત્રમાંથી
 સાવશિષ્ટ (કંઈક બકી રાખીને) ખીર પીઈ લીધેલ છે આ તરફ આર્યરક્ષિત પ્રભાતકા-
 લમાં કોઈ બીજા ઉપાશ્રયમાં પોતાનું ઉપકરણ રાખીને અને સ્થાન નિશ્ચિત કરીને
 વદના નિમિત્ત વજ્રસ્વામી પાસે પહોંચ્યો એ સમયે વજ્રસ્વામી રાત્રીના છેલ્લા
 પ્રહરે જોયેલા સ્વપ્નનો વિચાર કરવામાં મગ્ન હતા વજ્રસ્વામીએ કુશળ પ્રશ્ન બાદ
 રાત્રીમાં બીજા સ્થળે રોકાવાનું કારણ આર્યરક્ષિતને પૂછ્યું આર્યરક્ષિતે કહ્યું કે હું
 ભદ્રગુપ્તાચાર્યના અનુશાસનથી બીજા ઉપાશ્રયમાં રોકાયો છું તે સમયે વજ્ર-
 સ્વામીએ પોતાના ઉપયોગના બગીચા “આર્યરક્ષિતનું બીજા ઉપાશ્રયમાં”

वस्थानस्य कारण ज्ञात्वाऽत्रगीत्-युक्तमेतदुक्त भद्रगुप्ताचार्येणेति । अथार्यरक्षितेन वज्रस्वामिसनिधौ न च पूर्वाणि पठितानि, दशमपूर्वस्य कृतिचिदधिकारास्तेन यावत् पठितास्तावद् दशपुरात् फल्गुरक्षितो भ्राता चिरनिरहार्तमात्रादिभिः प्रेरितस्त्वस्या-कारणाय तत्रागतः । आर्यरक्षितस्त प्रतिबोध्य तत्रैव प्रव्रज्या ग्राहयति स्म ।

एकदाऽऽर्यरक्षितो वज्रस्वामिन पृच्छति-भगवन् ! मम पठनार्थं दृष्टिवादे दशम पूर्वं कियदवशिष्टमस्ति ? वज्रस्वामी प्राह-वत्स ! त्वया दशमपूर्वस्य बिन्दुमात्र पठित समुद्रोपम दशम पूर्वमस्ति । ततोऽसौ श्रान्तमनाः प्राह-नाहमत, पर पूर्वपाठ कर्तुं

‘आर्यरक्षित का अन्य उपाश्रय मे रात्रि मे ठहरने का क्या कारण है’ यह बात अच्छी तरह जानकर आर्यरक्षित से कहा ‘भद्रगुप्ताचार्य ने जो कहा वह युक्त ही कहा है। बाद में आर्यरक्षित ने वज्रस्वामी से नव पूर्व का अध्ययन आनन्द से कर लिया। परन्तु दशम पूर्व के कितनेक अधिकार जब ये पढ़ रहे थे कि इतने में इनका छोटा भाई फल्गुरक्षित दशपुर से चिरविरहार्त माता आदि द्वारा प्रेरित होकर इन्हें बुलाने के लिये वहा आपहुँचा। आर्यरक्षित ने उसे समझाकर-प्रतिबोधितकर-वही दीक्षा दिलवा दी। एक दिन की बात है कि आर्यरक्षित ने वज्रस्वामी से पूछा कि भगवन् ! दृष्टिवाद में दशमपूर्व, पढ़ने के लिये अब मेरा कितना बाकी रहा है। यह सुनकर वज्रस्वामी ने कहा कि वत्स ! दशम पूर्व तो समुद्र के समान है तुमने तो अभीतक उसको बिन्दुमात्र ही पढ़ा है। वज्रस्वामी की यह बात सुनकर इनका मन कुछ श्रान्त सा

देखवातु शु कारणु छे” आ वात सारी रीते जलणीने आर्यरक्षितने उछु लक्ष शुभाचार्ये ने उछु छे, ते युक्त न कछु छे आदमा आर्यरक्षिते वज्रस्वामीथी नव पूर्वनु अध्ययन आनदथी शीभी वीधु परतु दशमा पूर्वा केटलाक अधिकार न्यारे ते शीभी रह्यो हुतो त्यारे ते असामा तेना नानोलाध इच्छु रक्षित दशपुरथी पुत्रने विरह अनुभवती माता द्वारा प्रेरित जनी तेने जेला ववा माटे त्या आवी पडोअ्ये आर्यरक्षिते तेने समजवीने प्रतिबोधित करी त्याज दीक्षित जनाअ्ये जेठ द्विसनी वात छे जे, आर्यरक्षिते वज्रस्वामीने पूछ्यु के लक्ष दृष्टीवादमा दसयु पूर्व पुर यवा माटे हवे केटवे। समय भाकी छे? आ सालणीने वज्रस्वामीछे कछु के, वत्स ! दशयु पूर्व तो समुद्र समान छे, आमाथी ते तो मात्र उछु जीहु जेटेलु न शीजेल छे वज्र स्वामीनी आ वात सालणीने तेनु मन काछिके जिनन थध गयु जने कडेवा

शक्नोमि । वज्रस्वामी तु दशमपूर्वस्य स्वस्मिन्नेगाम्थान ज्ञात्वा मौनमवलम्ब्य स्थितः । आर्यरक्षितो वज्रस्वामिगुरोरनुज्ञया फल्गुरक्षितेन सह दशपुरनगर समागतः । वज्रस्वामिना स्वायुरल्प ज्ञात्वा तस्मै मुशिष्याचार्यरक्षिताय विहारसमये आचार्य पद प्रदत्तम् । आचार्यरक्षिताचार्यः स्वमातृभगिनीममुग्यसासारिस्वर्गं प्रतिबोध्य प्रव्रज्या ग्राहयामास । सोमदेवस्तु प्रतिबोधितोऽपि साधुषेऽपि नैव गृह्णाति, आर्य रक्षिताचार्यस्त दीक्षाग्रहणार्थं गुरुशः कथयति । ततस्तस्य पिता सोमदेवः प्राह-
उत्तयुग्म, यज्ञोपवीत, कमण्डलु, छत्र, पादुका चापरित्यज्यैः मया दीक्षा ग्राह्या ।

हो गया और कहने लगे-भदन्त ! अब मैं इससे आगे पढ़ने के लिये समर्थ नहीं हूँ । वज्रस्वामी दशमपूर्व "मेरे हृदय में ही अवस्थित रहेगा" ऐसा जानकर पश्चात् चुप हो गये । आर्यरक्षित वज्रस्वामी गुरु की आज्ञा से फल्गुरक्षित के साथ विहार करके दशपुर नगर को आये । वज्रस्वामी ने अपनी आयु अल्प जानकर उन सुशिष्य आर्यरक्षित के लिये विहार के समय में आचार्य पद दे दिया था । आचार्य आर्यरक्षित ने अपनी माता वह्नि आदि सासारिक जनों को प्रतिबोधित कर उन्हें दीक्षा से दीक्षित कर दिये । अपने ससारी पिता सोमदेव को भी समझाया पर उन्होंने प्रतिबोधित होने पर भी दीक्षा धारण नहीं की । आचार्य आर्यरक्षित ने उनको अनेक बार बहुत २ भी कहा कि 'आप दीक्षा स्वीकार कर लो' परन्तु उन्होंने साधुवेष अंगीकार नहीं किया । कहने लगे कि वत्सयुग्म, यज्ञोपवीत, कमण्डलु, छत्र एवं पादुका नहीं छोड़कर ही मैं दीक्षा ग्रहण

लाग्यो, भदन्त ! डरे डरे आनाथी आगल शीष्नी शकु तेम नथी वज्रस्वामी दशम पूर्व पोताना हृदयमा न अवस्थित रहेशे तेवु आणीने युप रह्या आर्य रक्षित वज्रस्वामी गुरुनी आज्ञाथी इत्थुरक्षितनी साथे विहार करी दशपुर नगरमा आया वज्रस्वामीने पोतानी आयु अल्प आणीने विहार उरवाना समये मुशिष्य आर्यरक्षितने आचार्य पद अपी दीधु आचार्य आर्यरक्षिते पोतानी माता, भडेन, वगेरे ससारी सभधीओने प्रतिबोधित करीने तेओने दीक्षा आपी दीक्षित ज्यां पोताना ससारिक पिता सोमदेवने पछु सभआया पछु तेओने प्रतिबोध करवा छता पछु तेमछे दीक्षा ग्रहण न करी आचार्य आर्यरक्षिते तेमने अनेकवार धलु धलु कह्यु के, तमे दीक्षा लध बो परतु तेओने साधुवेश अंगिकार न न कर्यो कडेवा लाग्या के, वज्रना जोडी, यज्ञोपवीत, - डल,

आर्यरक्षिताचार्येण स्मृतिर्द्विवावस्थाया तारणमुद्धया पूर्वज्ञाने उपयोग दत्ता
तथैवासौ प्रजाजितः ।

अन्यदा रुदाचिद् गृहस्थगालकाः साधूना वन्दनार्थं तत्र मडल्या समागताः,
आचार्यः कचिदन्यत्र तदानीं गतश्चासीत्, तत्र साधुभिरिद्वितेन प्रतिगोप्रितास्ते
गालका वदन्ति—इमं छत्रधरं मुक्त्वाऽन्यान् सर्वान् साधून् वन्दामहे । इत्युक्त्वा ते गालका
एक छत्रधरं तं विहाय सर्वान् साधून् वन्दन्ते । ततः सोमदेवमुनिः प्राह—एते
मम पुत्रनप्त्रादयः सर्वे गुण्माभिर्वन्दिताः, अहं रुस्मान्न वन्दितः? किं मया दीक्षान

करूंगा । अपने पिता सोमदेव की यह बात सुनकर आर्यरक्षित आचार्य
ने उन्हें वृद्धावस्था में तारण की भावना से पूर्वज्ञान में उपयोग देकर
अपने आगमविहारी होनेसे उसीरूप से दीक्षित कर लिया ।

किसी एक समय की बात है कि गृहस्थों के बालक साधुओं को
वदना निमित्त वहा मडली में आये । आचार्य आर्यरक्षित कहीं दूसरी
जगह उस समय गये हुए थे । साधुओंके इशारे से प्रतिबोधित किये गये
वे सब बालक कहने लगे कि—हम लोग इस छत्रधारी साधुको छोड़कर बाकी
समस्त साधुओं को वदना करते हैं । इस प्रकार कह कर वे सबके सब एक
छत्रधारी मुनिको छोड़कर सबको वदना करने लगे । सोमदेव मुनिने जब यह
बालकों का व्यवहार देखा तो बोले—क्यों बालको !—तुमने हमारे इन पुत्रों
एव नातियों को तो वदना की पर मुझे वदना क्यों नहीं की ? क्या मैंने

छत्र, अने पाहुडा छोड्या शिवायज्जु हीक्षा अहंछु करीश पोताना पिता सोमदे-
वनी आ बात साभणीने आर्यरक्षित आचार्ये तेमनी वृद्धावस्थाभा तारवानी
भावनाथी पूर्वज्ञानने उपयोग आपी पोताना आगम विहारी छोवाथी तेवा
इपथी हीक्षित भनाव्या

कोई ओठ समयनी बात छे डे गृहस्थेना भाणके साधुओनी वदना
निमित्ते साथे भणीने आव्या आचार्य ओ समथे कोई भीछु जग्याओ गया
हुता साधुओओ इशाराथी दरेदने वदना करवा भाटे ते भाणकेने कछु तो
ते सधणा भाणके कडेवा लाग्या डे, अमे अधा आ छत्रधारी मुनिने छोडीने
भाडी समस्त साधुओने वदना करीओ जीथे ओम उहीने ते सधणा भाणके
छत्रधारी भडारावने छोडीने भीज्ज अधाने वदना करवा लाग्या सोमदेव मुनिओ
भाणकेने ज्यारे आ प्रकारने वडेवार जेथे तो ज्येथे डे छे भाणके ! तमे
भारा आ पुत्रा तेमज्ज सभधीओने वदना करी तो मने डेम वदना करी

ગૃહીતા ? ચાલકા ઝુઝુ:-કિં દીક્ષિતાઞ્ચઞ્ચારિણઃ સ્યુઃ । એવમુત્ત્વા ગતેષુ વાલકેષુ
 આર્યરક્ષિતાચાર્યસ્તત્ર સમાયાતઃ । તદાઽસી સોમદેવમુનિસ્તત્સમીપમાગત્ય વદતિ-
 પુત્ર ! ચાલકા અપિ મા હસન્તિ, અલમનેન ઝગ્રેણ, ઇત્યુત્ત્વા તેન ઝગ્ર પરિત્યક્તમ્ ।
 એવમેકૈક ક્રમેણ પરિત્યજતા તેન ધૌતિકપ્લમન્તરેણ સમં યજ્ઞોપવીતાદિક પરિત્ય-
 ક્તમ્, યદુશસ્તથા વન્દનાઋણૈરુપહાસાદિ પ્રયોગૈશ્ચાપિ સ ધૌતિક ન મુચ્ચતિ ।

મુનિદીક્ષા ધારણ નહા કી હૈ ? ચાલકોં ને ઝનકી હસ યાત કો સુનકર
 શીઘ્ર હી નિસ્સકોચ સે ઝત્તર દિયા કિ જો મુનિદીક્ષા સે દીક્ષિત હુઆ
 કરતે હૈં કયા વે ઝગ્રધારી હોતે હૈં ? ચાલક એસા કહ કર ચલે ગયે હતને
 મેં હી વહા યાહર સે આર્યરક્ષિત આચાર્ય આ પઢ્ઢે । આચાર્ય કો આયે
 દેલકર સોમદેવ મુનિ ને ઝનકે પાસ જાકર કહા પુત્ર ! દેલો તો સહી-
 ચાલક ભી મેરી હસી મજાક કરતે હૈં-કહતે હૈં કિ મુનિ કહી ઝગ્રધારી
 ભી હોતે હૈં । અતઃ હસ ઝગ્ર કી મુલ્લે અવ જરૂરત નહીં હૈં । એસા કહકર
 સોમદેવ ને ઝગ્રકા પરિત્યાગ કર દિયા । હસી તરહ ક્રમશઃ ઓર ભી
 ગૃહીત વસ્તુઓંસે અપની મુનિ અવસ્થા મેં હસી હોતી હુઈ જાનકર ઝનહોં ને
 ધોતીજોડે કે સિવાય અન્ય સમસ્ત જનેઝ આદિ વસ્તુઓં કા પરિત્યાગ
 કર દિયા । યદપિ ધોતી કે રલ્લને સે લોગ ઝનકા ઝપહાસ ભી કરતે વે
 તો ભી વે ઝસે નહીં છોડ સકે ।

નહીં ? શુ મે મુનિદીક્ષા ધારણ નથી ઝરી ? બાળકોએ તેની આ વાત
 સાલળીને તરત જ નિસકોચથી જવાબ દીધો કે, જે મુનિદીક્ષા લે છે તેઓ
 ઇત્રધારી હોય છે ખરા ? બાળકો આ પ્રમાણે કહીને ચાલ્યા ગયા એવા સમયે
 બહાર ગયેલા આર્યરક્ષિત આચાર્ય આવી પહોંચ્યા આચાર્યને આવેલા બેઠને
 સોમદેવ મુનિએ તેમની પાસે જઈને કહ્યું પુત્ર બુલ્યો તો ખરા ! બાળકો
 પણ મારી હાસી મજાક કરે છે કહે છે કે, મુનિ કયાય ઇત્રધારી હોય છે
 ખરા ! આથી આ ઇત્રની હવે મને જરૂરત નથી એમ કહીને સોમદેવે તે ઇત્રનો
 પરિત્યાગ કરી દીધો આ પ્રમાણે કંમે કંમે તેમણે ઘડણ કરેલી વસ્તુઓથી
 ધોતાની મુનિ અવસ્થામાં હાસી થતી બાળીને તેમણે ધોતીબેટા સિવાય
 બીજી સમસ્ત જનોઈ આદિ વસ્તુઓનો પરિત્યાગ કરી દીધો એમ છતાં પણ
 ધોતીના રાખવાથી લોકો તેમનો ઇપહાસ કરતા હતા છતાં પણ તેઓ તેને
 છોડી શક્યા નહીં

अन्यदा कदाचिदेकः साधुरनशनतपश्चरणेन स्वर्गं गतः । तत आर्यरक्षिताचार्येण तस्य सोमदेवमुनेर्धौतिकपरित्याजनार्थं साधुरोऽभिहिताः—य एनं साधुमृतक स्कन्धेन उहति तस्य महती निर्जरा भवति । तदनन्तर स सोमदेवमुनिर्वदति—पुत्र ! अत्र निर्जरा भवति किम् । आर्यरक्षिताचार्य आह—सत्यम्, ततः स वदति—अहं ब्रह्मामि । आचार्यः प्राह—अत्रोपसर्गा ब्रह्मो जायन्ते, कतिचिद् बालकास्तस्य सलग्ना भवन्ति, तत्र तूष्णीभावा आश्रयणीयः, कोपो न करणीयः, स्वीकृतकार्यं सर्वथा सपादनीयम्, यदि सकला उपसर्गाः शक्यन्ते सोढुम्, तदा श्रेयः, अन्यथाऽस्माकम-

कोई एक दिन की बात है कि एक साधु अनशन से कालधर्म पाये। आर्यरक्षित आचार्य ने सोमदेव मुनि की घोती छुडाने के अभिप्राय से साधुओ से कहा कि जो इस मृतक साधु को अपने कंधे पर आरोपित कर ले जायगा उसके लिये महान् निर्जरा होगी। यह बात सुनकर सोमदेव मुनिने कहा कि पुत्र ! क्या इस कार्य के करने में निर्जरा होती है ? आचार्य ने कहा—हा होती है। सोमदेव ने कहा तो इसे कंधे पर रखकर मैं ले जाऊंगा। आचार्य ने कहा कि देखो—ऐसा करने में बहुत विघ्न आते हैं—कितनेक बालक देखते ही उसके पीछे लग जाते हैं, हँसी उड़ाते हैं सो उसमें शांतिभाव रखना पड़ता है। क्रोध नहीं करना पड़ता है। तथा जिस कार्य को करने का आरम्भ किया जाता है उसे अन्ततक निभाना पड़ता है। यदि इन सब विघ्नों को सहन करने के लिये अपने को शक्तिशाली समझते हो तो ही इसमें श्रेय है अन्यथा हमसब लोगों का

એક વખતે એક સાધુ અનશનથી કાળધર્મ પામ્યા, આર્યરક્ષિત આચાર્યે સોમદેવ મુનિને ઘોતી છોડાવવાના ભાવથી સાધુઓને કહ્યું કે, જો કોઈ આ મૃત્યુ પામેલા સાધુને પોતાની કાંધ ઉપર લઈને જશે તેમના માટે મહાન નિર્જરા થશે આ વાત સાંભળીને સોમદેવ મુનિએ કહ્યું કે હું પુત્ર ! શું આ કાર્ય કરવામા નિર્જરા થાય છે ? આચાર્યે કહ્યું કે, હા ! થાય છે સોમદેવે કહ્યું કે, તો હું એને કાંધ ઉપર ઉપાડીને લઈ જઈશ આચાર્યે કહ્યું કે, જુઓ ! આમ કરવામા બહુ વિઘ્ન આવે છે કેટલાક બાળકો દેખતા જ તેમની પાછળ પડે છે, હસી ઉડાવે છે, તો આમા શાન્તી ભાવ રાખવો પડે છે ક્રોધ આવવો ન જોઈએ તથા જો કાર્ય કરવાનો આરંભ કર્યો છે તેને અન્ત સુધી નભાવવું પડે છે જો આ બધા વિઘ્નોને સહન કરવા માટે આપ આપને શક્તિશાળી માનતા હો તો જ તેમા શ્રેય છે નહિતર અમારા સઘળા લોકોનું તેમા અનિષ્ઠ

भूमं भविष्यति । एव प्रवर्तितोऽसौ मृतक साधु स्कन्धे समारोप्य साधुभिः सह
वहति । मार्गे मृतक गृहस्तस्य धीतिरु गालकैराचार्यसक्रेति तैरारुर्णितम् । स लज्जा-
शक्त मृतक स्कन्हादतारयति तावदन्यः साधुभिस्तम्-मा पुञ्च, मा पुञ्च,
तदा तस्य कथ्या केनचित्साधुना स्वसार्धमानीतभोलपट्टको वद, स तु लज्जया त
शव वहन् निर्जने एने प्रासुकस्थण्डिले त व्युत्सृज्याचार्यसमीपमागतो ब्रूते-हे

इसमें अनिष्ट हो जायगा । इस प्रकार समझाने पर जब सोमदेव
समल गये तो उन्होंने ने उस शव को उठाकर अपने कंधे पर रख लिया
और साधुओं के साथ चले । मार्ग में मृतकसाधु को वहन किये हुए
सोमदेव को देखकर गालकों ने उनकी आचार्यआर्यरक्षित के सक्रेत
करने पर धोती खांच ली । अपनी धोती उतारी हुई देखकर उन्हें नग्न
होने की बजह से बड़ी लज्जा का अनुभव होने लगा । उन्होंने ने चारा कि
इस मृतकसाधु के शव को कंधे से नीचे उतार कर गालकों से अपनी
धोती छुड़ा ली जाय । ज्यों ही वे ऐसा करने को उद्यत हुए कि इतने
में ही साधुओं ने कहना प्रारम्भ कर दिया कि इसे नीचे मत उतारो
मत उतारो । और इसी के भीतर ही किसी साधु ने जो चोलपट्टा उनके
पहिराने के लिये पहिले से साथ ले आया था उन्हें पहिरा दिया । लज्जा
से उस साधु के शव को वहन करते हुए सोमदेव ने निर्जन वन में
उस शव को प्रासुक भूमि पर उतार दिया, और आचार्य महाराज के

थर्ध जशे आ प्रभाष्टे सभलववाथी न्यादे सोमदेव समल गया त्यादे तेभष्टे
ते शभने उडावी पोतानी दाध उपर राभी वीधु अने साधुओंनी साथे
थादया मार्गमा भरेला साधुने उपाडी जता सोमदेवने जेधने भाणकेअ
आचार्य आर्यरक्षितना धिसाराथी तेभनी धोती जेथी वीधी पोतानी धोती
नीकणी गयेली जष्टीने तेभने नग्न थवाना कारष्टे धष्टी लज्जनो अनुभव था
लाज्यो तेओअे धिअ्यु के, आ भरेला साधुना शभने दाधथी नीचे उतारी
भाणके पासेथी मारी धोती छोडावी लठ न्या तेओ अबु करवाने उद्यत
अन्या ओटलाभा ज साधुओअे ढडेवानो प्रारल कर्यो के, तेने नीचे न उतारे
ओक तरक्षी आम कडेवायु ओज वजते ओ साधुओमाथी ओक साधुओ
चोलपट्टो तेने पहिराववा भाटे अगावथी ज साथे राखेल ते पहिरावी दीधो
लज्जथी ओ साधुना शभने वहन करता सोमदेवे निजन वनमा ओ शभने
प्रासुक भूमि उपर उतारी दीधु अने आचार्य महाराजनी समीप आवीने

पुत्र ! अद्य महानुपसर्गो जातः, तथापि सर्वं कार्यं भवत्कथनानुसारेण मया सम्पादितम् । आचार्योऽन्यं मुनिं प्रति प्राह—धौतिकरुमानीयास्मै दीयताम् तदा स वृद्धोऽवदत्—इदानीमल धौतिकवस्त्रेण, यद् द्रष्टव्यं तद् दृष्टमेव, अतः परमं चोलपट्टक एव मम देहे तिष्ठतु । अद्यप्रभृति नवीनरसनं नैव परिधास्यामि, अन्यसाधुव्याप्तमेव वस्त्रं ग्रहीष्यामि, एकेनैव प्रावरणेन, एके नैव चोलपट्टकेन समययात्रा निर्वाहं करिष्यामि । एवमेवासौ विहरन्वीनवस्त्रानाकाङ्क्षया द्वितीयप्रावरणचोलपट्टानाकाङ्क्षया च जीर्णशीर्णवस्त्रहेतुर्मुदैन्याद्यकरणेन चाचेलपरीपहं सहते स्म । एकदा-

समीप आकर कहने लगे—हे पुत्र ! आज बड़ा भारी उपसर्ग उपस्थित तो हुआ था, परन्तु आपके कथनानुसार मैंने सब कार्य यथावस्थित संपादित कर दिया है । आचार्य ने उसी समय एक मुनि से कहा कि—धोती लाकर इन्हें दे दो । आचार्य महाराज की बात सुनकर सोमदेव ने कहा कि अब धोती से बस करो । इसकी अब आवश्यकता नहीं रही है । जो कुछ देखना था वह देख लिया है, इस लिये यह चोलपट्टा ही अब मेरे शरीर पर रहे यही भावना है, तथा मैं आज से नवीन वस्त्र नहीं पहिरेगा, तथा अन्य साधुओं द्वारा उपभुक्त वस्त्र ही ग्रहण करूँगा, एक ही प्रावरण से एक ही चोलपट्टक से समय यात्रा का निर्वाह करूँगा । इस प्रकार सोमदेव मुनि विहार करते हुए नवीन वस्त्र की अनाकाङ्क्षा से तथा द्वितीय प्रावरण (चादर) एवं द्वितीय चोलपट्टक की अनिच्छा से जीर्णशीर्णवस्त्र हेतुक दीनता के नहीं करने से अचेलपरीपह को सहते

कहेवा लाग्या हे पुत्र ! आज धष्टा भारे उपसर्ग उपस्थित थये હતો, પરતુ તમારા ધ્યન અનુસાર મેં સઘળું કાર્ય યથાવસ્થિત સંપૂર્ણ કરેલ છે આચાર્યે એજ વખતે એક મુનિને કહ્યું કે, ધોતી લાવીને આમને આપી દો આચાર્ય મહારાજની વાત સાંભળીને સોમદેવે કહ્યું કે, હવે ધોતીથી ખસ કરો મારે હવે તેની આવશ્યકતા નથી જે કાંઈ બેસુ હતું તે બેઈ લીધું છે જેથી આ ચોલપટ્ટોજ મારા શરીર ઉપર રહે એજ લાવના છે તથા હું આજથી નવીન વસ્ત્ર પહેરવાનો નથી અને બીજા સાધુઓ દ્વારા વપરાયેલા વસ્ત્રોનો હું અગિ કાર કરીશ એક જ પ્રાવરણથી, એક જ ચોલપટ્ટાથી સયમ યાત્રાનો નિર્વાહ કરીશ આ પ્રકારે સોમદેવ મુનિ વિહાર કરતા કરતા નવા વસ્ત્રોની આકાંક્ષા વગર તથા બીજા પ્રાવરણ ચાદર અને બીજા ચોલપટ્ટાની અનિચ્છાથી શુદ્ધ વસ્ત્રથી દિનતા ન બતાવતા અચેલપરીપહ સહન કરતા રહ્યા એક

ઽતિશયિતં હિમ સમાપતિતમ્ ત્યાપ્યેઋમાત્ર પ્રાવરણમસૌ દધાતિ ન તુ દ્વિતીયક્ષ્ણં
 યદ્ધાતિ, તસ્મિન્નેય જીર્ણશીર્ણં પ્રાવરણે પ્રોત્સાહસમ્પન્નેન મનસાઽચેલપરીપહં
 સહમાનઃ સમાધિભાવેન કાલધર્મં પ્રાપ્ય દેવલોક ગતઃ । एव तेन यथा-अचेलपरीपहः
 सोदस्तथैवान्यैरपि साधुभिः सर्वदाऽचेलपरीपहः सोदव्य एव ॥ ૧૩ ॥

અચેલઋસ્ય શીતાદિભિઃ સ્પૃષ્ટસ્યારતિઃ સ્યાત્, ંતસ્તત્પરીપહમય પ્રાહ—
 મૂલમ્—ગામાણુગામ રીયંત, અર્ણગારં અર્કિચંણ ।

અરેઈ અણુપંપવેસેજ્જા, ત તિતિમ્લે પરીસહ ॥ ૧૪ ॥

ઢાયા—ગ્રામાનુગ્રામ રીયમાણમ્, ંનગારમ્ ંકિચ્ચનમ્ ।

અરતિઃ અનુપચિશેત્, ત વિવિક્ષેત પરીપહમ્ ॥ ૧૪ ॥

ટીકા—‘ ગામાણુગામ ’ ક્ત્યાદિ ।

ગ્રામાનુગ્રામમ્-ગ્રામમ્ અનુ, ગ્રામાત્ પથાત્, ગ્રામાનન્તરવર્તી યો ગ્રામઃ સ

રહે । એક દિન કી યાત હૈ કિ શીતકાલમેં અત્યન્ત હિમ ગિરા તૌ બી
 इन्होंने ने द्वितीय प्रावरण धारण करने की स्वप्न में भी इच्छा नहीं की
 કિન્તુ એક હી પ્રાવરણ સે ઉસ હિમ કા સામના કિયા । જીર્ણ શીર્ણ
 ઉસ પ્રાવરણ મેં હી પ્રોત્સાહસપત્ર ચિત્ત સે અચેલપરીપહ કો સહન
 કરતે હુણ ઉન સોમદેવ મહાત્માને સમાધિભાવ સે કાલધર્મ પાકર દેવ
 લોક કો પ્રાસ કિયા ।

इस कथा के कहने का केवल एक यही प्रयोजन है कि देखो
 સોમદેવ મુનિરાજ ને પહિલે અચેલપરીપહ નહી સહા, પથ્રાત્ પ્રતિબોધિત
 હોને પર ઉસ પરીપહકો અધિક પ્રોત્સાહ કે સાથ સહન કિયા । હસ તરફ
 અન્ય સાધુઓં કો બી અચેલપરીપહ સહન કરના ચાહિયે ॥ ૧૩ ॥

દિવસની વાત છે કે, ઠડીના સમયે અત્યંત હિમ પડ્યુ તો પણ તેઓએ બીજુ
 પ્રાવરણ કરવાની સ્વપ્નમાં પણ ઇચ્છા ન કરી પરંતુ એક જ પ્રાવરણમાં ઉત્સાહ
 સપત્ર ચિત્તથી અચેલ પરીપહને સહન કરીને તે સોમદેવ મહાત્માએ સમાધી
 ભાવથી કાલધર્મ પામી દેવલોક ને પ્રાપ્ત કર્યો

આ કથા કહેવાનુ કેવળ એક જ પ્રયોજન છે કે, બુદ્ધો, સોમદેવ મુનિએ
 પહેલા અચેલપરીપહ ન સહ્યો પાછળથી પ્રતિબોધ પામતા તેમણે એ પરીપહને
 અધિક ઉત્સાહથી સહન કર્યો અન્ય સાધુઓએ પણ એમની માફક
 અચેલપરીપહ સહન કરવો જોઈએ (૧૩)

ગ્રામાનુગ્રામસ્તમ્ । નગરાદ્યુપલક્ષણમેતત્, નગરાદિકં ચેત્યર્થઃ । રીયમાણ=વિહર-
માણમ્, અકિચ્ચન=નિષ્પરિગ્રહમ્, અનગાર=મુનિમ્ અરતિઃ=સયમવિપયિકાઽધૃતિઃ
મોહનીયકર્મોદયજનિતા સયમારુચિરૂપાઽઽત્મપરિણતિઃ અનુપ્રવિશેત્=પ્રવિષ્ટા ભવેત્-
મુનેર્મનસિ પ્રાપ્તા ભવેત્, તમ્=અરતિરૂપ પરીપહ તિતિક્ષેત=અરતિરૂપસ્ય મનઃ
પરિણામસ્ય કટુરુપલ ચિક્ષણકર્મવન્ધન ચતુર્ગતિકસસારપરિભ્રમણ ચ વિજ્ઞાય
મનસસ્તન્નિરાકરણેન સદેત ॥

અચેલક કે શીત આદિ દ્વારા સતાયે જાને પર અરતિ મી હો સક્તી
હૈં ફસલિયે સાતવેં અરતિપરીપહ કો સહને કે લિયે સૂત્રકાર કહતે હૈં ।

‘ ગામાણુગામ ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ-(ગામાણુગામ રીયત-ગ્રામાનુગ્રામ રીયમાણમ્) એક ગાંવ સે
દૂસરે ગાંવ તથા ઉપલક્ષણ સે એક નગર સે દૂસરે નગર વિહાર કરતે હુએ
તથા (અકિચ્ચન-અકિચ્ચનમ્) અકિચ્ચન-પરિગ્રહરહિત એસે (અનગાર-
અનગારમ્) મુનિ કો (અરઈ અણુપ્પવેસેજ્જા-અરતિઃ અનુપ્રવિશેત્) યદિ
અરતિ-સયમમે અરુચિ અર્થાત્ મોહનીય કર્મ કે ઉદય સે હોનેવાલી જો
સયમઅરુચિરૂપ આત્મપરિણતિ, તથા સયમમે અધૃતિ જાગ્રત હો જાવે
તો મુનિ કા કર્તવ્ય હૈં કિ વહ (ત પરીપહ તિતિક્ષે-ત પરીપહ તિતિ-
ક્ષેત) ઉસ પરીપહ કો શાંતિ કે સાથ સહન કરે । “ અરતિરૂપ ફસ માન-
સિક પરિણતિ કા ફલ ચિક્ષણકર્મવન્ધરૂપ હૈં ઓર ઉસસે જીવ કા

અચેલકમુનીને શીતઆદિ સતાવે ત્યારે અરતિ પણ થવાનો સંભવ છે
તેથી ૭મા અરતિપરીપહને સહન કરવા માટે સૂત્રકાર કહે છે

‘ ગામાણુગામ ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ-ગામાણુગામ રીયત-ગ્રામાનુગ્રામ રીયમાણમ્ એક ગામથી બીજા ગામ
તથા ઉપલક્ષણથી એક નગરથી બીજા નગર વિહાર કરતા અકિચ્ચન-અકિચ્ચનમ્ તથા
અકિચ્ચન-પરિગ્રહ રહિત એવા અનગાર-અનગારમ્ મુનિને કદાચ અરઈ
અણુપ્પવેસેજ્જા-અરતિ અનુપ્રવિશેત્ અરતિ-સયમમા અરુચિ અર્થાત્ મોહનીય કર્મના
ઉદયથી થનારી જે સયમ અરુચિ રૂપ આત્મપરિણતિ-તથા સયમમા અધૃતિ, જાગૃતિ
થઈ જાય તો મુનિનું કર્તવ્ય છે કે, તે મુની તપસિહ તિતિક્ષે-ત પરીપહ તિતિક્ષેત
એ પરિપહને શાંતીની સાથે સહન કરે “ અરતિ રૂપ આ માનસિક પરિણતિનું
રૂપ ચિક્ષણ કર્મબંધ રૂપ છે અને તેનાથી જીવનું ચતુર્ગતિરૂપે સંસારમા

‘ગામાનુગામ રીયત’ ઇત્યનેન રાગાદિનિવૃત્તિ સૂચિતા ।

‘અર્કિચળ’ ઇત્યનેન મમત્ત્વરહિતત્વ પ્રોદિતમ્ ।

‘અરઈઅણુપ્પવેસેજ્જા’ ઇત્યનેન શબ્દાદિવિષયાણાં પ્રબલતા પ્રદર્શિતા ।

‘તિતિક્ખલે’ ઇત્યનેનાનગારસ્ય પરીપહસદિષ્ણુતા સૂચિતા ॥ ૧૪ ॥

ઉક્તમર્થ દ્રઢ્યબ્રાહ્—

મૂલમ્—અરઈ પિટ્ઠો કિંચા, વિરઓ આયરંકિલ્લપ્ ।

ધમ્મારામે નિરારમ્હે, ઉવ્વસતે, મુંળી ચેરે ॥ ૧૫ ॥

છાયા—અરતિ પૃષ્ઠતઃ કૃત્વા, વિરતઃ આત્મરક્ષિતઃ ।

ધમ્મારામે નિરારમ્મઃ, ઉપશાન્ત મુનિશ્વરેત્ ॥ ૧૫ ॥

ટીકા—‘અરઈ’ ઇત્યાદિ ।

વિરતઃ=હિંસાદિભ્યો નિવૃત્તઃ, આત્મરક્ષિતઃ—જાત્મા રક્ષિતઃ નરકનિગોદાદિ

ચતુર્ગતિક સસાર મેં પરિભ્રમણ હોતા હૈ” યહ સમક્ષકર હસ સયમ વિષયક અરતિ કો સાધુ મનસે ખી હટાતે રહે ।

સૂત્રકાર ને “ગામાનુગામ” હસ પદ સે રાગાદિક કી નિવૃત્તિ સૂચિત કી હૈ । “અર્કિચળ” હસ પદ સે મુનિ કો મમત્ત્વરહિત પ્રદર્શિત કિયા હૈ ॥ “અરઈ અણુપ્પવેસેજ્જા” હસ પદ સે શબ્દાદિક વિષયોં કી પ્રબલતા પ્રકટ કી હૈ । “તિતિક્ખલે” હસસે ‘અણગાર કો પરીપહ સહિષ્ણુ હોના ચાહિયે’ યહ કહા હૈ ॥ ૧૪ ॥

હસી અર્થ કો દૃઢ કરતે હુપ સૂત્રકાર કહતે હૈ—‘અરઈ પિટ્ઠો’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(વિરઓ-વિરતઃ) હિંસાદિક પાપોંસે વિરક્ત તથા (આયરંકિલ્લપ્—આત્મરક્ષિતઃ) નરકનિગોદાદિકકે દુઃખોંકે જનક અશુભ ધ્યાનસે

પરિભ્રમણ થાય છે એવુ સમજીને આ સયમ વિષયક અરતિને સાધુએ મનથી પણ હટાવવી જોઈ એ

સૂત્રકારે ગામાનુગામ આ પદથી રાગાદિકની નિવૃત્તિ સૂચિત કરેલ છે

અર્કિચળ—આ પદથી મુનિને મમત્ત્વ રહિત પ્રદર્શિત કરેલ છે અરઈઅ

ણુપ્પવેસેજ્જા આ પદથી શબ્દાદિક વિષયોની પ્રબળતા પ્રગટ કરેલ છે “તિતિક્ખલે” આથી અણગારે પરીપહ સહિષ્ણુ બનવુ જોઈ એ તેમ કહ્યુ છે ॥૧૪॥

આ અર્થને દૃઢ કરતા સૂત્રકાર કહે છે અરઈ પિટ્ઠો ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—વિરઓ-વિરત હિંસાદિક પાપોથી વિરક્ત તથા આયરંકિલ્લપ્—આત્મરક્ષિત નરક નિગોદાદિકના દુઃખના જનક એવા અશુભ ધ્યાનથી ચોતાના આત્માની રક્ષા

દુઃખજનકાદશુભધ્યાનાદ્ યેન સ તથા, યદ્વા-આયરક્ષિત ઇતિચ્છાયા, આયઃ-
રત્નત્રયસ્ય લાભઃ, રક્ષિતો યેન સ તથેત્યર્થઃ । નિરાસ્મ્ભઃ=સાવધક્રિયાવર્જિતઃ, તથા
ઉપશાન્તઃ=ક્રોધાદિકપાયોપશમાદ્ મનોવાકાયવિકારવર્જિતઃ મુનિઃ, અરતિ પૃષ્ઠતઃ
કૃત્વા=ઇયં ધર્મવિરાધિકેતિ મત્વા પરિત્યજ્ય ધર્મારામે ચરેત્, ઇત્યગ્રેણ સમ્બન્ધઃ ।

અરતિર્હિ ધૂલિસ્વાત્માન મલિનયતિ, જલદપટલાનલીસકુલા ગાઢતિમિરપરિ-
વ્યાપ્તા રજનીવ વિવેક સહરતિ, અવિવેક ઈર્ષયતિ, વજ્રમિન જ્ઞાનાદિગુણાનુપધાત-
યતિ, અવિવેકિજનમન કાનનનિવાસિની કુણ્ણસર્પિણીવ ડિદ્રાન્વેષણપરા મુનોના

અપની આત્મા કી રક્ષા કરને વાલા અથવા “આયરક્ષિત ” રત્નત્રય-
લાભરૂપ આય-આવક કી રક્ષા કરને વાલા-સમાલ રક્ષનેવાલા, તથા
(નિરાસ્મ-નિરાસ્મ.) સાવધ ક્રિયા કે સેવન સે વર્જિત, તથા (ઉવસતે
-ઉપશાન્તઃ) ક્રોધાદિક કપાય કે ઉપશમ સે મન વચન એવં કાય
સવધી વિકારો સે રહિત (મુણી-મુનિઃ) સાધુ (અરહ પિઠુઓ કિચ્ચા-
અરતિ પૃષ્ઠત. કૃત્વા) અરતિ કા પરિત્યાગ કર (ધમ્મારામે-ધર્મારામે)
ધર્મરૂપી ઉદ્યાન મે (ચરે-ચરેત્) સદા લવલીન રહે-ઉસ મેં સર્વદા
વિચરતા રહે ।

યહ અરતિભાવ ધૂલી કી તરહ આત્મા કો મલિન કરતા હૈ ।
પાદલો કે સમૂહ સે સકુલ એવ ગાઢ અન્વકાર સે વ્યાપ્ત રાત્રી કે
સમાન યહ વિવેકરૂપી સૂર્ય કો આચ્છાદિત કરદેતા હૈ, એવ અવિવેક-
રૂપી અન્ધકાર કી વૃદ્ધિ કરતા હૈ । વજ્ર કી તરહ જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપ
પર્વત કા ભેદન કરતા હૈ । યહ અરતિભાવ અવિવેકી જન કે મનરૂપ

કરવાવાળા અથવા “આયરક્ષિત ” રત્નત્રય લાભરૂપ આય-આવકની રક્ષા કરવા
વાળા-મલાળ રાખવાવાળા નિરાસ્મે-નિરાસ્મ તથા સાવધ ક્રિયાના સેવનથી
વર્જિત ઉવસતે-ઉપશાન્ત ક્રોધાદિક કપાયના ઉપશમથી મન વચન અને કાય
સવધી વિકારોથી રહિત મુણી-મુનિ સાધુ અરહ પિઠુઓ કિચ્ચા-અરતિ પૃષ્ઠત
કૃત્વા અરતિનો ત્યાગ કરી ધમ્મારામે-ધર્મારામેધર્મરૂપી ઉદ્યાનમાં ચરે-ચરેત્
એમાં સદા વિચરતા રહે

આ અરતિભાવ ધુળીની માફક આત્માને મલિન કરે છે વાદળોના સમૂહથી
ઢાંચેલ અને ગાઢ અધકારથી વ્યાપ્ત રાત્રિના સમાન એ વિવેકરૂપી સૂર્યને
આચ્છાદિત કરે છે, અને અવિવેકરૂપી અધકારની વૃદ્ધિ કરે છે વજ્રની માફક
જ્ઞાનાદિક ગુણરૂપ પર્વતનું ભેદન કરે છે આ અરતિભાવ અવિવેકી માણસના

સયમપ્રાણાનપદરતિ, કુઠાર ઇય શ્રુતચારિત્રધર્મતરુન્ સમુન્ઘેદયતિ, કુપથ્યાહાર જ્ઞ
કર્મવ્યાધિં ધર્ષયતિ । એવં વિચિન્ત્ય ધર્મારામઃ=ધર્મ યત્ નિરન્તરાનન્દહેતુતયા
પ્રતિપાલ્યતયા ચારામઃ ધર્મારામઃ, યદ્વા-ધર્મ આરામ ઇય કર્મસતાપોપવૃત્તાનાં
જન્તુનાં નિર્વૃત્તિહેતુતયા સ્વામિલપિતફલપ્રદાનતથેતિ ધર્મારામઃ, યત્ સમ્યક્ત્વ ભૂમિઃ,

ઘન મેં વિહાર કરને ચાલા હૈ, કૃષ્ણસર્પ કી तरह ઊંઘાન્વેષણ મેં તત્પર
રહતા હૈ, એવ મુનિયોં કે સયમરૂપી પ્રાણોં કા હરણ કરને ચાલા હૈ ।
કુઠાર કી तरह શ્રુતચારિત્રરૂપી વૃક્ષ કો યદ્ મૂલસે ઉઘેદન કરતા હૈ ।
કુપથ્ય આહાર કી तरह કર્મવન્ધરૂપી વ્યાધિકો બઢાને ચાલા હૈ । ઇસ
પ્રકાર વિચાર કરકે સાધુ કો ઇસ ધર્મરૂપી ઉદ્યાન મેં વિચરણ
કરતે રહનાં ચાહિયે । ઉદ્યાન જિસ પ્રકાર અપને મેં વિચરણ કરને
ચાલોં કો આનન્દ કા હેતુ હોતા હૈ, ઉસી પ્રકાર યદ્ ધર્મ બી અપને
આરાધકોં કો આનન્દ કા કારણ હોતા હૈ, તથા ઉદ્યાન જિસ પ્રકાર
પ્રતિપાલ્ય-રક્ષણ કરને કે યોગ્ય હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર જીવન કો સુન્દર
બનાને ચાલા હોને સે ધર્મ બી પ્રતિપાલ્ય-કરને યોગ્ય હોતા હૈ । અથવા
ધૂપ સે સતસ પ્રાણિયોં કે લિયે ઉદ્યાન જિસ પ્રકાર શીતલતા પ્રદાન
કરતા હૈ ઉસી પ્રકાર કર્મરૂપી આતાપ કે સતાપ સે સતસ પ્રાણિયોં કો
શાંતિ કા હેતુ હોને સે એવ અભિલપિત ફલ કા દેનેચાલા હોને સે ધર્મ
બી એક ઉત્તમ ઉદ્યાન કે સમાન યદ્વા પ્રકટ કિયા ગયા હૈ । ઇસ ઉદ્યાન

મનરૂપી વનમા વિહાર કરનાર છે કાળા સાપની માફક ડશ દેવામા તત્પર
રહે છે, અને મુનિયોના સયમરૂપી પ્રાણોનું હરણ કરનાર છે કુઠાડારૂપે શ્રુત
ચારિત્રરૂપી વૃક્ષનું એ મૂળસાથે ઉઘેદન કરે છે, કુપથ્ય આહારની માફક કર્મ
બંધરૂપી વ્યાધિને વધારનાર છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સાધુએ ધર્મરૂપી
ઉદ્યાનમા વિચરણ કરતા રહેવું જોઈએ

ઉદ્યાન જેમ તેની અંદર ફરનારાઓને આનન્દ આપવાવાળું છે તેજ પ્રમાણે
ધર્મ પણ ચોતાના આધારરૂપ સાધુ માટે આનન્દનું કારણ હોય છે તથા ઉદ્યાન
જેમ પ્રતિપાલ્ય-રક્ષણ કરવાને યોગ્ય છે તેજ પ્રમાણે જીવનને સુદર બનાવવાળા
ધર્મને પણ પ્રતિપાલ્ય-પાલન કરવાને યોગ્ય છે અથવા ધૂપથી સતપ્ત અનેલા
પ્રાણીઓને ઉદ્યાન જેમ શીતળતા આપે છે તેજ પ્રમાણે કર્મરૂપી આ તાપથી
સતપ્ત થયેલા પ્રાણીઓને માટે શાંતિના હેતુ હોવાથી અભિલપિત ફળને દેનાર
ધર્મને એક ઉદ્યાન રૂપથી અહિં બતાવવામા આવેલ છે આ ઉદ્યાનમા સમ્યક્ત્વ

ગુપ્તિરાલવાહઃ, સમિતિઃ પાલી, ક્ષાન્ત્યાદયો ધર્મા એવ વૃક્ષાઃ, વિનયસ્તેપા મૂલમ્, ભાવના સલિલમ્, શ્રુતમેવ સ્કન્ધઃ ધર્મશુદ્ધ્યાનરૂપાઃ શાખાઃ, ધ્યાન-ભેદાઃ પ્રશાખાઃ, યોગસગ્રહાઃ પત્રાણિ, જ્ઞાનાદિગુણાઃ પુષ્પાણિ, સ્વર્ગાપવર્ગપ્રાપ્તિઃ ફલમ્, તદ્ગતં સુખ રસઃ, તસ્મિન્ ધર્મારામે ચરેત્-વિચરેત્, અરતિં નિરાકૃત્ય સ્વાધ્યાયધ્યાનેષુ પરાયણો ભવેદિત્યર્થઃ ॥

‘અરહ પિઠ્ઠઓ કિચ્ચા’ ઇત્યનેન મુનેરાત્મવલસપન્નત્વ સૂચિતમ્ ।

‘વિરણ’ ઇત્યનેન મુનેવૈરાગ્યદશા પ્રદર્શિતા ।

મે સમ્યક્ત્વ તો ભૂમિ છે, ગુપ્તિયા ક્યારિયા હૈં, સમિતિયા હી પાલિયા હૈં, ક્ષાન્ત્યાદિક ધર્મ વૃક્ષ છે, એવ ડન વૃક્ષો કા મૂલ વિનય છે । ભાવના રૂપી જલ સે વે સદા હરે-ભરે રહતે હૈં । શ્રુતજ્ઞાન ડનકા વિસ્તૃત સ્કન્ધ છે । ધર્મધ્યાન એવ શુદ્ધધ્યાન ડનકી શાખાઈ હૈં, ધ્યાન કે ભેદ ડનકી પ્રશાખાઈ હૈં । ચત્તીસ યોગસગ્રહ ડનકે પત્ર, જ્ઞાનાદિકગુણ ડનકે પુષ્પ, સ્વર્ગ એવ મોક્ષ કી પ્રાપ્તિ ડનકે ફલ, સ્વર્ગમોક્ષસવધી સુખ હી ડનકા રસ છે । ઇતને મનોહર ઇસ ધર્મરૂપી ડયાન મેં સાધુ કા કર્તવ્ય છે કિ વહ અરતિ કો દૂર કર વિચરણ કરતા રહે । સ્વાધ્યાય એવ શુભધ્યાન મેં સદા આત્મપરિણતિ કો લગાતા રહે ।

‘અરહ પિઠ્ઠઓ કિચ્ચા’ ઇસ પદ સે વહ સૂચિત કિયા ગયા છે કિ મુનિ કો આત્મવલ સે યુક્ત હોના ચાહિયે । “વિરણ” ઇસ પદ સે વહ જ્ઞાત હોતા છે, કિ મુનિ મેં ઇસ પ્રકાર કે વલ કી જાગૃતિ વિના વૈરાગ્ય દશા કે નહીં હો સકતી છે, અતઃ વૈરાગ્યદશા દૃઢ બનાની ચાહિયે ।

તો ભૂમિ છે ગુપ્તિયો ડયાસ છે, સમિતિયો પાળા છે, ક્ષાન્ત્યાદિક ધર્મવૃક્ષ છે, અને એ વૃક્ષોનુ મૂળ વિનય છે, ભાવનારૂપ જળથી તે સદાય હયાભિયા રહે છે શ્રુતજ્ઞાન એનો વિશાળ સ્કન્ધ છે, ધર્મધ્યાન તેમજ શુદ્ધધ્યાન એની શાખાઓ છે, ધ્યાનનો ભેદ એની પ્રશાખાઓ છે, ૩૨ યોગ સગ્રહ તેના પાન, જ્ઞાનાદિક શુષ્ક તેના પુષ્પ, સ્વર્ગ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ એના ફળ સ્વર્ગ મોક્ષ સબધિ સુખ તે એનો રસ છે, આવા મનોહર ધર્મરૂપી બાગમા સાધુનુ એ કર્તવ્ય છે કે તેઓ અરતિને દૂર કરી વિચરણ કરતા રહે સ્વાધ્યાય અને શુભ ધ્યાનમા પોતાના આત્માપરિણતિ ને લગાવતા રહે

અરહ પિઠ્ઠઓ કિચ્ચા-આ પદથી એ સૂચિત કરવામા આવે છે કે, મુનિયે આત્મબળથી યુક્ત રહેવુ જોઈએ “વિરણ” આ પદથી મુનિમા બળની બાગૃતિ વિના વૈરાગ્યદશા આવી શકતી નથી આથી વૈરાગ્યદશા દૃઢ બનાવવી જોઈએ,

- ‘આયરક્ષિણ’ इत्यनेन मुनेरास्त्रनिरोधः प्रदर्शितः ।
 ‘निरारम्भे’ इत्यनेन मुनेरतिपरीपहप्रतिज्ञयोग्यता सूचिता ।
 ‘उवसते’ इत्यनेन कपायनिग्रहित्वं सूचितम् ।
 ‘मुणी’ इत्यनेन प्रवचनरहस्यमननशीलत्वं प्रतिशोधितम् ।
 ‘धम्मारामे’ इत्यनेन सयमस्य रमणस्थानत्वं सूचितम् ।
 ‘चरे’ इत्यनेन मुनेः सयमविषये प्रमादवर्जितत्वं प्रवेदितम् ।

“આયરક્ષિણ” इससे यह सूचित किया है कि मुनि को आस्त्र का निरोध करते रहना चाहिये । “निरारम्भे” पद से यह ज्ञात होता है कि अरतिपरीपह को जीतने की योग्यता बिना मुनिअवस्था आती नहीं है, क्योंकि उसी अवस्था में निरारम्भता रहती है । “उवसते” पद से यह सूचित होता है कि बिना कपाय के निग्रह हुए आत्मा में मुनिव्रत पालने की योग्यता नहीं आती है, अतः कपाय का निग्रह अवश्य करना चाहिये । ‘मुणी’ पद से कपाय का निग्रह करने वाला तभी हो सकता है कि जब वह प्रवचन के रहस्य का मनन करने वाला होता है । बिना ऐसा किये आत्मा कपायों का निग्रह नहीं कर सकता है । “धम्मारामे” इससे यह सूचित किया गया है कि कपायों का निग्रह करने का वही आत्मा परिणामशाली होगा—जो सयम में रमण करने की भावना रखता होगा, इसके बिना नहीं । इसी लिये सयम को रमण का स्थान बतलाया गया है । “चरे” इस क्रियापद से मुनि को सयम के विषय में प्रमादरहित होना चाहिये यह बतलाया गया है ।

આયરક્ષિણ આ પદથી એમ સૂચિત કરવામા આવ્યું છે કે, આશ્રવનો નિરોધ કરીને રહેવું બેઠ એ નિરારમ્ભે આ પદથી અરતિ પરીપહને જીતવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કર્યા સિવાય મુનિઅવસ્થા આવતી નથી કારણ કે, આ અવસ્થામા નિરા રહતા રહે છે ઉવસતે આ પદથી સૂચિત થાય છે કે, કપાયનો નિગ્રહ કર્યા સિવાય આત્મામા મુનિવ્રત પાળવાની યોગ્યતા આવતી નથી જેથી કપાયનો નિગ્રહ અવશ્ય કરવો બેઠ એ “મુણી” પદથી કપાયનો નિગ્રહ કરવાવાળા ત્યારે જ બની શકે છે કે, બ્યારે પ્રવચનનુ રહસ્ય મનન કરનાર બની રહે એમ કર્યા સિવાય આત્મા કપાયોનો નિગ્રહ કરી શકતો નથી ધમ્મારારમે આ પદથી સૂચિત કરવામા આવેલ છે કે—કપાયોનો નિગ્રહ તેજ આત્મા કરવાને પરિણામ શાળી બને છે જે સયમમા રમણ કરવાની ભાવના રાખતા હોય, તેના વગર નહી આથી સયમને રમણનુ સ્થાન બતાવેલ છે ચરે આ પદથી મુનિએ સયમના વિષયમા પ્રમાદ રહિત બનવું બેઠ એ એમ બતાવેલ છે

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

અચલપુરે જિતશત્રુનામ્નો રાજ્ઞઃ પુત્રોઽપરાજિતનામા રોહાચાર્યસ્ય સમીપે દીક્ષિતોઽभवत् । एकदा रोहाचार्यः स्वशिष्यपरिवारैः सह ग्रामानुग्राम निहरन् तगरानगरीं समवसृतः । तदानीं रोहाचार्यस्य स्वाध्यायशिष्य आर्यरोहनामाऽऽचार्य उज्जयिन्यामासीत्, तस्य ज्येष्ठ शिष्यः श्रुतकीर्तिनामको मुनिः शिष्य-परिवारैः सह ग्रामानुग्राम विहरमाणस्तगरानगरीं समागतः । रोहाचार्यः शिष्टा-चारानन्तर श्रुतकीर्तिमुनिं पृच्छति—उज्जयिन्या साधवो निरुपसर्गं तिष्ठन्ति किम्, ? श्रुतकीर्तिमुनिः प्राह—भदन्त ! सर्वं तत्र कुशलम्, किन्तु राजपुत्रः पुरोहितपुत्रश्च

દૃષ્ટાન્ત—અચલપુર મેં જિતશત્રુ રાજા કા અપરાજિત નામકા પુત્ર થા । વહ ધર્મશ્રવણ કર રોહાચાર્ય કે સમીપ દીક્ષિત હો ગયા । एक समय की बात है कि रोहाचार्य अपनी शिष्यमंडली सहित ग्रामानुग्राम विहार करते हुए तगरानगरी पधारे । उस समय इन रोहाचार्य के स्वाध्याय शिष्य आर्यरोह नामके आचार्य उज्जयिनी नगरी में विराजमान थे । उन आर्यरोह आचार्य के मुख्य शिष्य श्रुतकीर्ति भी अपने शिष्यपरिवार के साथ ग्रामानुग्राम विचरते हुए इसी तगरा नगरी में रोहाचार्य के पास पधारे । रोहाचार्य ने शिष्टाचार के अनन्तर श्रुतकीर्ति मुनि से पूछा—कहो उज्जयिनी नगरी में साधु मंडल तो सुखशाता में विराजमान हैं न ? सुनकर श्रुतकीर्ति मुनि ने उत्तर में कहा—भदन्त ! सब सुखशाता में विराजमान तो हैं, परन्तु वहा के राजा का एव पुरोहित का पुत्र

દૃષ્ટાન્ત—અચળપુરમા જિતશત્રુ રાજાને અપરાજિત નામનો પુત્ર હતો તેણે ધર્મનું શ્રવણ કરીને રોહાચાર્ય પાસે દીક્ષા લીધી એક સમયની વાત છે, કે રોહાચાર્ય પોતાની શિષ્ય મંડળી સાથે વિહાર કરતા કરતા તગરાનગરીમા પધાર્યા આ સમયે રોહાચાર્યના સ્વાધ્યાય શિષ્ય આર્યરોહ નામના આચાર્ય ઉજ્જયિની નગરીમા બિરાજમાન હતા આ આર્યરોહ આચાર્યના મુખ્ય શિષ્ય શ્રુતકીર્તિ પણ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત એક ગામથી બીજે ગામ વિચરતા આ તગરા નગરીમા રોહાચાર્યની પાસે પધાર્યા રોહાચાર્યે શિષ્ટાચાર પછી શ્રુતકીર્તિ મુનિને પૂછ્યું, કહો ! ઉજ્જેની નગરીમા સાધુ મંડળ તો સુખ શાતામા બીરાજમાન છે ને ? આ સાંભળી શ્રુતકીર્તિ મુનિએ જવાબમા હજી, ભદન્ત ! દરેક સુખ શાતામા બિરાજમાનતો છે, પરંતુ ત્યાંના રાજાનો અને પુરોહિતનો પુત્ર

મુનીનુદ્વેજયતઃ । શ્રુતકીર્તિરેતદ્વચન શ્રુત્વા રોહાચાર્યોઽપરાજિતમુનિ કથયતિ-ત્વ
 સાસારિકભાતૃપુત્રોઽસૌ રાજકુમારઃ સાધુજનમુદ્વેજયતિ, ત્વ પ્રતિયોધયિતુમુજ્જયિન્યા
 ત્વયા ગન્તવ્યમ્ । આચાર્યનિદેશેન શિષ્યપરિચારેણ સદાપરાજિતમુનિરુજ્જયિન્યા
 ગતઃ । તત્રાર્યરોહાચાર્ય પ્રણમ્યાપરાજિતમુનિર્મિશામેલાયા રાજકુલ પ્રવિષ્ઠઃ ।
 તત્રાપરાજિતમુનિ રાજપુત્ર-પુરોહિતપુત્રો સોપહાસ યન્દન કુસ્તઃ । મુનિવરે ગતે સતિ
 તસ્મિન્નેય સમયે મુનેરુપહાસાઞ્જઞ્વરે વેદના સમુત્પન્ના, ઉચ્ચૈઃ સ્વરેણ તૌ રોદન

મુનિયોં કો દુ પ્તિત કિયા કરતે હં । શ્રુતીકર્તિ કે વચનો કો સુનકર
 રોહાચાર્ય ને અપને શિષ્ય અપરાજિત મુનિ સે કહા કિ ઉજ્જયિની
 નગરી કા જો કુમાર હૈ વહ તુમ્હારે સાસારિક ભાઈ કા પુત્ર હૈ । હસ
 સમય વહ સાધુઓં કો ઉજ્જયિનીનગરી મે કષ્ટ પહુંચા રહા હૈ અત
 તુમ ઉસકો સમજ્ઞાને કે લિયે વહા જાઓ । આચાર્ય કે આદેશ સે
 અપરાજિત મુનિ તગરાનગરી સે શિષ્યમડલી સહિત વિહાર કર ઉજ
 યિની નગરી મે આર્યરોહ આચાર્ય કે પાસ પહુંચે, ઓર ઉનકો વદન
 નમસ્કાર ક્રિયે । બાદ ભિક્ષા કે સમય આચાર્ય કે નિદેશ સે વે અપરા
 જિત મુનિ રાજમહલ મે પ્રવિષ્ટ હુય । વહા ઉન અપરાજિત મુનિ કે
 સાસારિક ભાઈ કા પુત્ર રાજકુમાર ણવ પુરોહિત પુત્ર ને ઉન મુનિ કો
 ઉપહાસપૂર્વક વદના કિ । અપરાજિત મુનિ કે વહા સે ચલે જાને પર
 મુનિ કે ઉપહાસ સે ઉન દોનોં કે પેટ મે વહે જોર સે પીડા હોને લગી ।

મુનિયોંને હુ પ્તિત યથા કરે છે શ્રુતકીર્તિનુ વચન સાલળીને રોહાચાર્યે પોતાના
 શિષ્ય અપરાજિત મુનિને હુ કે, ઉજ્જયિની નગરીના જે રાજકુમાર છે તે તમારા
 સાસારિક ભાઈના પુત્ર છે આ સમયે તેઓ ઉજ્જયિની નગરીમા સાધુઓંને કષ્ટ
 પહોંચાડી રહ્યા છે જેથી તમે તેને સમજાવવા માટે ત્યાં જાવ આચાર્યના
 આદેશથી અપરાજિત મુનિ તગરાનગરીમાથી શિષ્ય મડળી સાથે વિહાર કરી
 ઉજ્જયિની નગરીમા આર્યરોહાચાર્યની પાસે આવી પહોંચ્યા અને તેમને વદન
 નમસ્કાર કર્યા બાદ ભિક્ષાના સમયે આચાર્યના આદેશથી અપરાજિત મુનિયે
 રાજમહેલમા પ્રવેશ કર્યો ત્યાં તે અપરાજિત મુનિના સાસારિક ભાઈના પુત્ર
 રાજકુમાર તેમજ પુરોહિતપુત્રે તે મુનિને ઉપહાસપૂર્વક વદના કરી અપરા
 જિત મુનિના ત્યાંથી જવા બાદ મુનિને ઉપહાસ કરવાથી આ બન્નેના પેટમા
 એકદમ પીડા ઉત્પન્ન થઈ બન્ને જણા ખૂબ બેર બેરથી રાડો પાડવા

कृतवन्तौ । राजा पुरोहितश्च पुत्रयोर्दुरस्था परिगारवचनाद् विज्ञाय आर्यरोहा-
चार्यस्य समीपं गतवन्तौ । तत्रार्यरोहाचार्यं प्रणम्य तौ सरोदनं प्रार्थितवन्तौ,
भदन्त ! प्रसीदतु भवान्, अस्मद्बालकौ रक्षणीयौ, इत्यादि । आर्यरोहाचार्य आह-
राजन् ! अस्मिन् विषये न किञ्चिज्जानामि, इमं प्राघुणकं महामुनिं प्रसादय ।
ततस्तद्वचनाद्राजा पुरोहितेन सहापराजितमुने पार्श्वं गत्वा तं प्रणम्य ब्रवीति-
हे भदन्त ! स्वभ्रातृपुत्रं जीवितं कुरु, मुनिः प्राह—साधुपीडकस्य पुत्रस्यापि
शिक्षा दातुं न शक्नोषि?, नीतिमार्गानुसारिणा राज्ञाऽन्यस्यापि कस्यचिदपराधे
कृते तु पुत्रो निग्रहणीयः किं पुनर्यं साधुवाघकः ? नृपेणोक्तम्—भदन्त ! ममापराध-

दोनों जने खूब जोर २ मे चिल्लाने लगे । राजा एव पुरोहित दोनों ही
परिवार जनों के कहने से अपने २ पुत्रों की दुरवस्था जानकर साथ २
आर्यरोहाचार्य के पास आये । आचार्य महाराज को वदन कर वे दोनों
के दोनों उनके समक्ष रोते २ प्रार्थना करने लगे, कि भदन्त ! आप हमारे
ऊपर प्रसन्न होइये—कृपा कीजिये—हमारे बालकों की रक्षा कीजिये इत्यादि ।
आर्यरोहाचार्य ने कहा कि राजन् ! मैं इस विषय मे कुछ नहीं जानता हू ।
यह जो महेश्वररूप मे महामुनि आये हुए हैं उनके पास जाओ और उनसे
कहो । राजा आर्यरोह के वचन से पुरोहित को साथ लेकर अपराजित
मुनि के पास गया और उनको वदन कर कहने लगा कि—हे भदन्त !
अपने भाई के पुत्र को जीवित करो । मुनि ने कहा कि—हे राजन् राजनीति
इस प्रकार की है कि जन अपना पुत्र साधारण जनता का भी अपराध करे
तो उसके लिये शिक्षा है तो फिर जो मुनिजनों को पीडा पहुँचावे

राजा અને પુરોહિત બન્ને પોતાના પરિવાર બંનેના કહેવાથી પોતાના પુત્રોની
હું ખદ અવસ્થા બાણીને આર્યરોહાચાર્યની પાસે આવ્યા આચાર્ય મહારાજને
વદના કરીને બન્ને તેમની સમક્ષ રાતા રાતા પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા કે, હે
ભદન્ત ! અમારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ, કૃપા કરો, અમારા બાળકોની રક્ષા કરો,
વિગેરે આર્યરોહાચાર્યે કહ્યું, હે રાજન્ ! આ વિષયમાં હું કંઈ બાણીતો નથી મહેમા
નરૂપમાં મહામુનિ પધાર્યા છે તેમની પાસે બાણી અને તેમને કહેો આર્યરોહના
વચન સાંભળી રાજા પુરોહિતને સાથે લઈને અપરાજિત મુનિની પાસે ગયા અને
તેમને વદના કરીને કહેવા લાગ્યા કે, હે ભદન્ત ! તમારા ભાઈના પુત્રને જીવતદાન
આપો મુનિએ કહ્યું કે, હે રાજન્ ! રાજનીતિ એવા પ્રકારની છે કે, બ્યારે આપને
પુત્ર સાધારણ જનતાના પણ અપરાધ કરે તો તેને માટે શિક્ષા છે તો મુનિરાજને

समस्य, बालकौ महाकष्ट प्राप्तौ, अनुरूपस्य भगवन् । स्वस्थावस्थासम्पन्नौ तौ मुनिदेशनया प्रज्या स्वीकृतवन्तौ । तत्र राजपुत्रः शुद्धभावेन चारित्रपालनं कृतवान्, पुरोहितपुत्रस्तु जातिमदं कृत्वा पूर्वपीडास्मरणेन गुरुं प्रति सामर्पणं जातः । द्वावपि चारित्रपालयन्तौ मृत्वाञ्जं देवलोकं गतौ ।

इत्थं कौशाम्बीनगर्यां तापसनामकः कोऽपि धनिक आसीत् । स स्वष्टं मृत्वा लोभावेशेन सूर्यो जातः, स स्वमवनादिकं दृष्ट्वा जातिस्मरणं प्राप्तवान् ।

उसके लिए राजा को चाहिये कि जरूर ध्यान रखे । अपराजित मुनि की बात सुनकर राजाने समझकर कहा कि महाराज ! आजपीछे ऐसा नहीं हांगा, आप मेरे इस अपराध को क्षमा करें । तथा राजकुमार और पुरोहित पुत्र ने भी अपराजित मुनि से क्षमा मागी । फिर उपदेश सुनकर वे दोनों प्रव्रजित हो गये । प्रव्रज्या लेने पर राजपुत्र ने तो शुद्ध भाव से चारित्र का पालन किया परन्तु जो पुरोहित का पुत्र था, वह जाति मद से समय का आराधन पूरा नहीं करता था और अपने पेट की पीड़ा को याद करता हुआ अपने गुरु अपराजित मुनि पर रुष्ट भाव रखता था । अन्त में ये दोनों ही चारित्र की पालना करते हुए काल धर्म को पाकर देव लोक में देव हुए ।

इधर-कौशाम्बी नामकी एक नगरी थी । उसमें तापस नामका एक हिंसक धनिक व्यक्ति रहता था । वह लोभ के बश होकर मरा तो अपने ही घर पर सूअर की योनि में उत्पन्न हुआ । अपने पूर्व के भवना

पिडा पढोआउनाशे भाटे राजे जेकर ध्यान राजपु जेधे अपराजित मुनिनी बात साबणीने राजे सभल जेधे ने कहु के, महाराज ! हुवेधी जेवु नही अने आप मारा आ अपराधने क्षमा करो राजकुमार अने पुरोहित तना पुत्रे यहु अपराजित मुनिनी क्षमा मागी त्थार आद उपदेश साबणीने तेअनेप्रजित अन्या प्रज्या लीधा पछी राजपुत्रे शुद्ध लावधी चारित्रनु पालन कथुं परतु जे पुरोहितने पुत्र हतो ते जतीना भदना करखे समयनु आराधन पूरुं रीते करतो न हतो अने पोताना चेनी पीडाने याद करता करता अपराजित मुनि उपर कोधलाव राजतो हतो अतमा जे अने चारित्रनु पालन करता करता काणधर्मे पाभीने देवलोका भा देव थया

आ तरफ कौशाम्बी नामनी जेक नगरी हती जेभा तापस नामने जेक हिंसक धनवान भाबुन रहितो हतो ते दोबलये करीने पोताना ज घरभा सपर (५८) । जे जन्थे पोताना पूर्वना भकान आदि जेधेने

एकदा तत्पूर्वभवपुत्रास्त तस्यैव श्राद्धदिने हतवन्तः, ततः स्वगृह एवासौ सर्पों जातः, तस्मिन्नपि भवे तस्य जातिस्मरण सजातम् । पुनस्त एव पूर्वभवपुत्रास्त सर्पं गृहान्तर्भ्रमन्त दृष्ट्वा जन्तुः । तदनन्तरमसौ स्वपुत्रस्य पुत्रोऽभवत्, पिता तस्य 'अशोकदत्त' इति नाम कृतम् । स तत्रापि जन्मनि जातिस्मरण प्राप्य मूकत्वमङ्गी-
चकार । पूर्वभगीया पुत्रवधूरिदानी माता जाता, कथमेना मातेति ब्रवीमि । पुत्रोऽपि पितामहत् कथमेन 'तातः' इति समोधयामि, इत्येव मनसि विचार्य समूकोऽभवत् । मातापितृभ्या तन्मूकत्वापनयनार्थं बहवः प्रयत्नाः कृतास्तथापि तस्य मूकत्वं नाप-
गतम्, अतो लोकास्त्वं मूकनाम्नाऽऽह्वयन्ति ।

दिकको देखकर उस सूअर के बच्चे कों जातिस्मरण ज्ञान हो गया । एक दिन की बात है कि पुत्रोने अपने बाप के श्राद्ध के निमित्त उस सूअर को मार डाला । यह मर कर अपने ही घर में सर्प हुआ । इस भव में भी इसे जातिस्मरण ज्ञान हो गया । पुत्रों ने अपने घर में इधर उधर घूमते हुए सर्प को जब देखा तो उसको मार डाला । मर कर यह तृतीय भव में अपने पुत्र का पुत्र हुआ । पिताने इसका नाम अशोकदत्त रक्खा । इस अवस्था में भी इसे जातिस्मरण ज्ञान हो गया, अतः इसने मूकपना अङ्गीकार कर लिया । जो पूर्वभव में मेरी पुत्रवधू थी वह इस भव में माता हो गई है अतः कैसे तो इसे माता कह-कर पुकारूँ तथा जो पुत्र या वह भी अब मेरा बाप बन गया है- इसलिये अब इसे पिता कैसे कहूँ, ऐसा मन में विचार कर उसने अपना

आ सूवरना भव्याभा जाति स्मरण ज्ञान थयु ओके दिवसनी बात छे । पुत्रोअे पोताना आपना श्राद्ध निमित्ते आ सूवरने भारी नाभ्यु त्याही भरीने इरीथी पोताना ओज घरमा सर्प थये आ भवमा पछु तेने जाति स्मरण ज्ञान थयु पुत्रोअे पोताना घरमा आभ तेम घुमता सर्पने न्यारे जेथे त्यारे तेने भारी नाभ्ये भरीने त्रीजलभवमा पोताना पुत्रना पुत्र (पौत्र) तरीके जन्म्ये पिताअे तेनु नाम अशोकदत्त राख्यु आ अवस्थाभा पछु तेने जातिस्मरण ज्ञान थयु आथी तेछे भौनप्रत धारखु ढरी छीधु पडेला भवमा जे भारी पुत्रवधू छती ते आ भवमा भारी माता थई छे तो डेवी रीते हु माता कहीने जेलाखु जे भारी पुत्र छतो ते अत्यारे भारी आप थई गयेल छे तेथी डवे तेने पिता तरीके केम सओधन कइ ? ओम भनमा विचार

एकदा चतुर्ज्ञानधराः स्थविरा. स्वज्ञानोपयोगेन मूकं विज्ञाय तं प्रति-
बोधयितुं तत्र शिष्यपरिवारैः सह समययता, तैश्च मूकगृहे द्वौ श्रमणौ प्रेषितौ
तत्रैकेन मूकस्य पुरतः स्थविरशिक्षिता गाथा पठिता ।

“ तावस ! किमिणा ? मूअव्वयेण पडिवज्ज जाणिउ धम्म ।

मरिऊण सूअरोग, जाओ पुत्तस्स पुत्तोत्ति ॥ १ ॥ ”

मूकभाव (गुणापन) रखना ही अच्छा समझा । माता पिता ने अपने
बच्चे की जब ऐसी स्थिति देखी तो उसकी मूकता दूर करने के लिये
उन्होंने अनेक प्रयत्न किये, परन्तु उसकी मूकता दूर नहीं हुई, इसलिये
लोगों ने उसका नाम “ मूक ” रख दिया, और इसी नाम से उसे
बुलाने लगे ।

एक समय कि बात है कि चार ज्ञान के धारी स्थविर मुनि अपने
ज्ञानोपयोगसे उस मूक की परिस्थितिको जानकर उसे प्रतियोधित करनेके
लिये वहा शिष्यमंडलीसहित आये । उन्होंने उस मूकके घर पर दो
मुनियों को भेजा । उनमेसे एक मुनिने उस मूक के आगे स्थविरशिक्षा
से युक्त एक गाथा पढ़ी । वह गाथा इस प्रकार है—

तावस ! किमिणा ? मूअव्वयेण पडिवज्ज जाणिउ धम्म ।

मरिऊण सूअरोग, जाओ पुत्तस्स पुत्तोत्ति ॥ १ ॥

करीने ते भाणडे भूगायल्लु राअवानु येअथ भान्नु माता पिताअे न्यादे भाणकनी
आ स्थिति ओध त्यादे तेनु भूगायल्लु इर उरवा भाटे अनेक प्रयन्ना कथां परतु
तेनु भूगायल्लु इर न थयु आथी ढोकाअे तेनु नाम “ भूगो ” राअयु अने
अेअ नामथी तेने गोलाववा लाअ्या

अेअ वअत आर ज्ञानना धारी स्थविरे पोताना ज्ञानना उपयोगथी
आ भूगानी परिस्थिति आणीने तेने प्रतिबोधित करवा भाटे शिष्य
भउणी साथे त्या पधार्या तेअेअे आ भूगाना घेर ओ मुनिअेने भोक्क्या
आमाथी अेअ मुनिअे आ भूगानी आगण स्थविरनी शीअवेली अेअ गाथा गाध
ते गाथा आ प्रकारनी छे

तावस ! किमिणा ? मूअव्वयेण, पडिवज्ज जाणिउ धम्म ।

मरिऊण सूअरोग, जाओ पुत्तस्स पुत्तोत्ति ॥ १ ॥

ઝાયા—તાપસ ! કિમનેન મૂકતેન પ્રતિપદ્યસ્વ જ્ઞાત્યા યમંમ્ ।

મૃત્વા સૂરુર ઉરગો જાતઃ પુત્રસ્ય પુત્ર ઇતિ ॥ ૧ ॥”

મૂકસ્તા ગાથા શ્રુત્વાઽઽશ્ચર્યે ગતસ્તૌ પ્રણમ્ય પૃચ્છતિ - મગદ્ધિરેતત્ કથ જ્ઞાતમ્ ? તૌં વ્રૂતઃ—ઙ્હોદ્યાનેઽસ્મદ્ગુરવઃ સમવસૃતાસ્તે સ્વલુ જાનન્તિ । તતોઽસૌ મૂકસ્તાભ્યાં શ્રમણામ્યા સહ ગત્વા નગરોદ્યાને સ્થવિરાણા વન્દન કૃત્વા તદ્દેશના શ્રુત્વા શ્રાવકો ભૂત્વા મૂકત્વ પરિત્યક્તાન્ ।

ઇતથ કૃતજાતિમદઃ પુરોહિતપુત્રજીવદેવઃ કૃતાઙ્ગલિઃ સન્ મહાવિદેહે તીર્થકર- સમીપે પૃચ્છતિ—ભગવન્ ! કિમિદ સુલભગોધિસ્તદિતરો વા ? ભગવતા પ્રોક્તમ્—ત્વ ડુર્લભગોધિકોઽસિ । દેવઃ પુનરપૃચ્છત્—ઇત-ચ્યુતઃ સન્ કુત્રાહમુત્પન્નો ભવિષ્યામિ ?

હસ ગાથા કો સુનકર મૂક કો વડા ભારી આશ્ચર્ય હુઆ । ઉસને ઉન દોનોં કો નમસ્કાર કર પૂઝ-આપને હમારી સૂઅર કી પર્યાય સે લેકર યહા તક કી સમસ્ત પરિસ્થિતિ કૈસે જાનલી ? ઉન્હોંને કહા-કિ હસ નગર કે ઉદ્યાન મે હમારે ગુરુ મહારાજ પધારે હુએ હૈં વે તુન્હારી હસ સમસ્ત સ્થિતિકો જાનતે હૈં । મૂકને જવ યહ સુના તો વહ ઉનદોનોં મુનિયોં કે સાથ ઉદ્યાન મે આયા । ઉસને સવ મુનિયોં કો નમસ્કાર એવ વદન કિયા । પશ્ચાત્ ઉનસે ધર્મકા ઉપદેશ સુનકર શ્રાવક હો ગયા ઔર મૂકતા કા પરિત્યાગ કર દિયા ।

જાતિમદ કરને વાલા જો પુરોહિતપુત્ર કા જીવ યા કિ જો મરકર દેવ કી પર્યાય સે ઉત્પન્ન હુઆ યા ઉસને હાય જોડ કર મહા- વિદેહ ક્ષેત્ર મે તીર્થકર શ્રી સીમધર સ્વામી કે પાસ એસા પ્રશ્ન કિયા

આ ગાથા સાભળીને તે મૂગાને ભારે આશ્ચર્ય થયું તેણે આ બંને સ્થવિરોને નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું, “તમેએ ભારી સૂવરની સ્થિતિથી માડીને આજ સુધીની સમસ્ત પરિસ્થિતિ કેમ બાંધી ?” તેઓએ કહ્યું કે, “આ નગરના બગીચામાં અમારા ગુરુ મહારાજ પધાર્યા છે અને તેઓ તમારી સઘળી બીના બાંધે છે” મૂગાએ બ્યારે આ બાંધ્યું ત્યારે તે બંને મુનિઓની સાથે બગીચામાં આવ્યો, અને તેણે બધા મુનિઓને નમસ્કાર અને વદના કરી ત્યાર પછી તેમની પાસેથી ધર્મનો ઉપદેશ સાભળીને તે શ્રાવક બની ગયો અને મૂગાપણાને છોડી દીધું

જાતિમદ જવાબાળા પુરોહિત પુત્રનો એવ જે મરીને દેવની પર્યાયમાં ઉત્પન્ન થયો હતો તેણે હાથ બેડીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તીર્થ કર શ્રીમધર સ્વામી ની સમક્ષ એવો પ્રશ્ન કર્યો કે, “હે ભગવત ! હું સુલભગોધી છું કે ડુર્લભ- ગોધી છું ?” ભગવાને જવાબમાં કહ્યું કે, તમે ડુર્લભગોધી છો દેવે કરી પ્રશ્ન

भगवता कथितम्-कौशाम्बीनगर्या मूकभ्राता भविष्यति । धर्मप्राप्तिश्च मूकदेव
तव भविष्यति । इत्येव भगवद्वचन श्रुत्वाऽसौ देवस्त प्रणम्य कौशाम्बीनगर्या
मूकोपान्तिरुमागत्य तस्मै बहुद्रव्य दत्त्वा प्रोक्तवान्-स्वर्गात् प्रच्युतस्य मम जन्म
त्वन्मातुर्गर्भे भविष्यति, तदा तस्या अकालेऽप्याघ्नदोहदो भविष्यति । तदर्थं सर्व्वं
फलमानाम्नदृष्टः कौशाम्ब्याः समीप एव पर्वतस्य निर्जनप्रदेशे मया रोपितः ।
यदा सा तद्दोहदाकुलाऽऽम्र याचते तदा तस्या. पुरस्तथा राच्यम् । यदि जनि-
ष्यमाण बालक मद्य ददासि, तदाऽऽम्रफलमानीय तुभ्य ददामि ।

किं हे भगवान् ! मैं सुलभचोधि हूँ कि दुर्लभचोधि हूँ ? भगवान ने
इसके उत्तर में कहा कि तुम दुर्लभचोधि हो । देव ने पुनः प्रश्न किया
कि मैं यहां से च्यवकर कहा उत्पन्न होऊँगा ? भगवान ने कहा कि
कौशाम्बी नगर में मूक के भाई होगे । वहा तुम्हें धर्म की प्राप्ति मूक से
ही होगी । इस प्रकार भगवान् की वाणी सुनकर वह देव उन्हें नमन
कर के कौशाम्बी नगरी में मूक के पास आया और उसे बहुत सा द्रव्य
देकर कहने लगा कि मैं स्वर्ग से च्यवकर तुम्हारी माता की कुक्षि में
जन्म धारण करूँगा । उस समय उसे अकाल में आम खाने का दोहला
उत्पन्न होगा । उस दोहले की पूर्ति के लिये सर्व्वकृतुओं में फल देने-
वाला आम का वृक्ष मैंने पहिले से ही कौशाम्बी नगरी के समीप के
पर्वत के निर्जन प्रदेश में आरोपित कर दिया है । जिस समय वह
दोहद से आकुलित होकर आम की याचना करे तो तुम उससे ऐसा
कहना कि जो बालक उत्पन्न होगा उसे यदि तुम मुझे देना अगीकार
करो तो मैं तुम्हें लाकर आम देता हूँ ।

कथ्यो, हुँ अहिंथी व्यवीने क्या उत्पन्न यधश्च ? लगवाने कहुँ के, कौशाम्बी,
नगरीमा भूगानो लार्ध यधश्च त्या तमने धर्मनी प्राप्ति भूगाथी यधे आ
प्रक्राशनी भगवाननी वाष्ठी सालणीने ते देव. नमस्कार करीने कौशाम्बी नगरीमा
ते भूगानी पासे आव्या अने तेने भूषण द्रव्य दधने कडेवा लाव्या के हुँ
स्वर्गाथी व्यवीने तमारी मातानी कुणे जन्म धारण करीश जे वज्रते तेने
अक्राणे डेरी भावानो लाव (दोहद) उत्पन्न यधे आ दोहदनी सङ्गता भाटे
सर्व, इतुओमा इण, देनार आणाना वृक्षने पडेवेथी ज. कौशाम्बी नगरीनी पासे
आवेला पर्वतना निर्जन प्रदेशमा जे वापी दीधेव छे ज्यारे ते दोहदथी
व्याकुण यधने डेरीनी भागष्ठी करे ल्यारे तारे तेने, जे प्रमाणे कडेवु के,
जे, आणक जन्मे तेने मने सोपवावु स्वीकारे तो, हुँ तमने डेरी लावी आयु.

एवमुक्ता तव माता यदि गर्भस्थपुत्रदान स्वीकुर्यात् तर्हि तस्यै त्वया महर्शि-
ताऽऽम्रफल दातव्यम् । जातस्य मम यथा जैनधर्मप्राप्तिर्भवेत् तथा प्रयत्नस्त्वया
कर्तव्यः । एवमुक्त्वा स पुरोहितपुत्रजीवदेवो गतः ।

अन्यदा रुदाचिदसौ देवो देवलोकान्च्युतस्तस्या गर्भे समुत्पन्नः, तदा तस्या
आम्रदोहदः समुत्पन्नः । मूकेन पूर्वोक्तव्यवस्था कारयित्वाऽऽम्रदोहदः पूरितः ।
पुत्रो जातः । तस्यार्हद्दत्त इति नाम मातापितृभ्यां कृतम् । तदनन्तरमसौ मूक
स्त बालसोदर कालयन् साधूना समीप तद्वन्दनार्थं नयति, परन्त्वसौ दुर्लभबोधि-

तुम्हारी माता जब तुम्हारे इस कथन को मजूर कर ले अर्थात्-
गर्भस्थ पुत्र का तुम्हे देना स्वीकार कर ले-तो तुम उसके लिये मेरे
द्वारा बताये हुए आम के वृक्ष से आम लाकर दे देना । तथा तुम इस
प्रकार का प्रयत्न भी करते रहना कि जिससे मुझे जैनधर्म की प्राप्ति हो ।
इस प्रकार कह कर वह पुरोहित के पुत्र का जीवदेव तिरोहित हो गया ।

किसी समय अपनी आयु के समाप्त होने पर यह स्वर्गलोक से
व्यवकर मूक की माता के गर्भ में अवतरित हो गया । उस की माता
को आम खाने का दोहला उत्पन्न हुआ । मूक ने पूर्वोक्त व्यवस्था करवा
कर उस के आम के दोहले की पूर्ति की । पुत्र का जन्म हुआ । उसका
नाम अर्हद्दत्त रक्खा गया । अर्हद्दत्त को जो कि अपना बालसोदर या
मूक ने बड़े चावसे लाड प्यार से रखा । कभी २ यह उसे साधुओं के
समीप भी बटना कराने के लिये ले जाता था, परन्तु यह तो दुर्लभ-

तमारी माता ज्यारे तमारी आ भागणीने मजूर करे अर्थात्
गर्भमा रहेला पुत्रने तमने सोपी देवाने स्वीकार करे त्यारे तमारे मे तमने
भतावेला आभाणा वृक्ष उपरथी डेरी लावीने तेने आपवी तथा तमारे जेवा
प्रकारना प्रयत्न करता रहेवु के जेनाथी मने जैनधर्मनी प्राप्ति थाय
आ प्रभावे उहीने ते पुरोहित पुत्रने श्रव-देव अवोप थरि गये डेटलाक
समय भाड पोताना आयुष्यनी समाप्ति थवाथी ते देव स्वर्गलोकी व्यवीने
भूगानी माताना गर्भमा उत्पन्न थया तेनी माताने डेरी भावानु मन थयु भूगाजे
पडेलेथी ज व्यवस्था करीने तेनी डेरी भावानी धरिजने पूरुं करी समय जता
पुत्रने जन्म थये तेनु अर्हद्दत्त नाम राखवाभा आबु अर्हद्दत्त के जे पोताने
नाने लाई थतो हतो तेने भूगाजे पूष लाड प्यारथी राख्यो कोर कोर वार
ते तेने साधुजोनी पासो बटना करवा माटे वरि जतो हतो परतु आ तो

ત્વેન સાધૂન્ દૃષ્ટ્વા રોદિતિ । પચમાચાલ પ્રતિયોગિતોઽપ્યસૌ ન ચોયિ લમતે ।
તતસ્તદ્ભ્રાતા મૂઠઃ પ્રગ્જિતો ભૂત્યા સયમ પરિપાલ્ય દેવલોક ગતઃ ।

અથ તેન મૂઠજીવદેવેનાસૌ દુર્લભયોધિર્નાલકઃ પ્રતિયોધાર્ય જલોદરવ્યાધિ
યુક્તઃ કૃતઃ, સ્વયં ચ વૈદ્યરૂપ ઠૂત્વા તત્સમીપમાગત્યાહ-જહ સર્વરોગોપશ્મન કરોમિ ।
જલોદરી યદિતિ-મમ જલોદર-પાર્થિ પ્રશ્નમય । વૈદ્યેનોક્તમ્-અસાધ્યોઽય તવ રોગઃ,
તથાપિ તત્પ્રતીકાર ક્ષોમિ, યદિ મર્મોપધક્ષોત્થલક સ્વચ્ચે સમારોપ્ય મામનુગચ્છસિ ।
જલોદરિણોક્તમ્-અમસ્તુ । તતો વૈદ્યેન સ જલોદરી નિર્વ્યાધિઃ કૃતઃ ।

ચોધિ યા, ફસલિયે સાધુઓં કો દેગતે હી રોને લગ જાતા । ફસ પ્રકાર
ચાલ્ય અવસ્થા સે પ્રતિયોધિત કરને પર બી યહ ચોધિ કો પ્રાપ્ત નહીં
કર સકા । ફસ કે ચાદ ઉસકે વઢે ખાઈ મૂઠને દીક્ષા ધારણ કરલી ઓર
સયમ કા પાલન કર અન્તમેં ઘટ દેવલોક મેં જા કર ઉત્પન્ન હો ગયા ।

અપને સહોદર કો પ્રતિયોધિત કરને કે લિયે મૂઠ કે જીવ દેવ ને
ઉમકે શરીર મેં જલોદર કી વ્યાધિ ઉત્પન્ન કર દી । યહ ઉસને ફસ લિયે
કી કિ દેચે યહ દુર્લભયોધિ કેસે હૈ । તથા સ્વયં વૈદ્ય કા રૂપ લે કર
ઉસકે પાસ આ કર કહને લગા કિ મેં સમસ્ત રોગોં કો દૂર કરને કા
ફલાજ કરતા હુ । ઉસ જલોદરી ચાલક ને કહા કિ ઠીક હૈ આપ મેરે
ફસ રોગ કા ફલાજ કરેં । વૈદ્ય ને પ્રત્યુત્તર મેં કહા કિ યદાપિ તુમ્હારા
યહ રોગ અસાધ્ય હૈ તૌ ખી ફસ શર્ત પર પ્રયત્ન કરતા હુ કિ યદિ તુમ
મેરે ફસ કોથલે કો કિ જિસ મેં ઔપધિયા ખરી હૈં અપને કથે પર

હુલ્લંભ બોધી હતો એટલે સાધુઓને બોધને રાવા લાગી જતો આ પ્રમાણે
બાધ્યાવસ્થાથી જ તેને પ્રતિબોધિત કરવા છતાં પણ તે બોધને પ્રાપ્ત કરી શક્યા
નહીં આ બાદ તેના બોટાભાઈ મૂઠાએ દીક્ષા ધારણ કરીને, સયમનું પાલન
કરીને, અતમા દેવ લોકમાં ઉત્પન્ન થયો પોતાના સહોદરને પ્રતિબોધિત કરવા
માટે મૂઠાના છવ દેવે તેના શરીરમાં જજોદરની વ્યાધિ ઉત્પન્ન કરી તે વ્યાધિ
એટલા માટે ઉત્પન્ન કરી કે, બેઉ તો ખરો કે તે હુલ્લંભ બોધી કેવો છે? પછી
પોતે વૈદ્યનું રૂપ લઈને તેની પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કે, સમસ્ત રોગોને
નિવારવાનો ઈલાજ મારી પાસે છે તે જજોદરવાળા બાળકે કહ્યું કે, આપ
મારા આ રોગનો ઈલાજ કરો વેદે પ્રત્યુત્તરમાં કહ્યું કે બે કે તમારો આ
રોગ અસાધ્ય છે તો પણ એવી શરત ઉપર પ્રયત્ન કરું કે, તમે મારા આ
કોથળાને જેમા ઔષધીઓ ભરી છે તેને તમારા કાંધ ઉપર રાખીને મારી પાછળ

अथ तेन वैद्येनौषधकोत्थलरुस्तस्मै वाहनार्थं समर्पितः । स चार्हदत्तः
कोत्थलकमुत्थाप्य स्कन्धोपरि वहन् वैद्यपृष्ठतश्चलति । तथा स कोत्थलको देवमा
ययास्तीवभारकारकः संजातः, तेनातिभारेण स श्रान्तोऽपि तमुत्सृज्य गन्तु न शक्नोति,
चिन्तयति च-अहं वचनबद्धोऽस्मि, कथमिमं भारं परित्यजामि, कोत्थलकं वहतो
ममैतत्पृष्ठतो गमनेन पुनर्जलोदरव्याधिर्न स्यादतो वज्रसारं तुल्यमिव भारं वहन् यदहं
खञ्जो भवामि तन्मे योग्यं भवतीत्येव विचिन्त्य स कोत्थलकं वहन् वैद्यमनुगच्छति ।

रख कर मेरे पीछे चलो तो । जलोदरी ने कहा इस में कौन सी बड़ी
बात है । ' यह मेरा कोथला उठायेगा ' ऐसा जानकर वैद्य ने इलाज के
द्वारा उसको व्याधिमुक्त कर दिया । वैद्यने अपना औषधि का कोथल
उठा कर चलने के लिये दे दिया । अर्हदत्त उस कोथले को कन्धे पर
रख कर वैद्य के पीछे चलने लगा । कोथला देव की माया से ले जाते
छे जाते मार्ग में बहुत वजनदार बन गया । उससे वह बहुत थक गया ।
परन्तु फिर भी उसकी हिम्मत उसे छोड़कर आगे जाने की नहीं हुई ।
विचारने लगा कि मैं वचन बद्ध हो चुका हूँ अतः अब इस भार को कैसे
छोड़सकता हूँ । तथा यदि कोथले को लाद कर इस वैद्य के पीछे जो न
चलू तो फिर जलोदर हो जानेकी आशंका है, अतः जैसे भी बने वज्र-
समान भारी इस कोथले को लेकर ही चलने में श्रेय है, चाहे मेरे शिर के
बाल भी क्यों न घिस जायँ । इस प्रकार विचार कर वह कोथले को
सिर पर लिए हुए वैद्य के पीछे चलता रहा ।

पाछण आलो. ज्योहार वाजाये कहु के, तेमां कर्ध भोटी वात छे 'आ भारो
कैथणो. ठावरो' जेवुं लखी ने वेहे धिवाज द्वारा तेने व्याधिमुक्त करी दीधो
वेहे पोतानी औषधीने. कैथणो. ठावरीने आलवा भाटे तेने आये. अर्हदत्त
ते कैथणाने कध उपर राखीने वैदनी पाछण पाछण आलवा लाग्यो. कैथणो.
देवनी भायाधी आलता आलता मार्गमा धल्लो वजनदार जनी गयो, आधी
ते धल्लो न थाकी गयो अने आगण आलवानी तेनामा डिभत न रही छता
पखु ते विचारवा लाग्यो के हु वयनथी न धायेल खु भाटे हवे आ भारने
हु केवी रीते छोडी शकु ? अने जे कैथणाने उपाडीने हु आ वैद्यनी पाछण पाछण
न आलु तो करी पाछो ज्योहारने उपद्रव थर्ध नवा सभव छे जेभ जने
तेम वज्र समान भारे आ कैथणाने उपाडीने आलवामा न श्रेय छे भारा
माथाना वाण घसाधं जय तो पखु भारे कैथणाने उपाडीने आलवु जेधजे आ
प्रकारने विचार करी माथा उपर कैथणो लधते वैद्यनी पाछण पाछण आलतो रझो

एकदा स मायिको वैद्यस्त मुनिसन्निधौ नीत्या यदति यदिति त्व दीक्षां गृह्णासि, तर्हि त्वां मुञ्चामि । स भाराक्रान्तो यदति ग्रहीष्याम्येव दीक्षाम् । ततोऽसौ मायिकं वैद्यस्तस्मै दीक्षां प्रदाप्य स्वयं देवलोकं गतः । देवे स्वस्थानं गते स 'दुर्लभवोषि' त्वादरतिपरीपहेणाभिभूतः सन् सयमं त्यक्तुं समुद्यतः । ततो देवेनाग्रहिना ज्ञात्वा पुनरपि तथैव जलोदरं कृत्वा वैद्यरूपेणागत्य पुनरसौ प्रतियोधितः । पुनर्गते च 'देवे' परीपहाभिभूतेन तेन दीक्षात्यागो मनसि भूतः । तदाऽसौ वैद्यरूपो 'देवस्तृतीयं' चारं प्रतियोष्य त्रिते स्थिरीकरणार्थमर्द्धवृत्तसमीपं एव तिष्ठति । . . .

अब वह मायिक वैद्य उस जलोदरी को मुनि के पास ले गया और कहने लगा कि यदि तुम दीक्षा धारण करलो तो मैं तुम्हें छोड़ दूँ । भार से हेरान होकर उसने विचार किया कि—'अच्छा है दीक्षा लेने से इस वजन को उठाने के दुःख से तो बच जाऊँगा', और बोला दीक्षा ही ले लूँगा । वैद्य उसको सयम दिला कर अपने स्थान देवलोक को चला गया । देव को अपने स्थान पर गया हुआ जानकर, वह दीक्षा का परित्याग करने को उद्यत हुआ । देवने पुनः उसे जलोदर रोग से पीडित किया और वैद्य के रूप से आकर प्रतियोधित किया । फिर भी वह अरतिपरीपह से उद्विग्न होकर सयम छोड़ने की इच्छा करने लगा । फिर भी देव आकर उसको प्रतियोधित किया, और "यह सयम मैं स्थिर बना रहे" इस खयाल से वह देव स्वयं इसके पास रहने लगा ।

ये भायाधारी वैद्य ये जलोदरवाणाने मुनिनी पास ले गया अने छोड़ा लाया के ये तब दीक्षा धारण करीये तो हु तबने छोड़ी इहे भारथी डेरान अनेला तेखे विचार क्यो के,—'डीक छे दीक्षा लेवाथी आ वजनने उठाव-पाना ड भथी तो भथी जगधि' आभ विचारी तेखे कछु के'लवे । हु दीक्षा लधिय ते पछी तेने दीक्षा अयावी वैद्य पोताना स्थाने देवलोकाभा आत्मा गया देवने पोताना स्थान उपर गयेला आणीने ते दीक्षानो परित्याग करवा तैयार थयो देवे करीथी तेने जलोदरना रोगथी पीडित अनाये अने वैद्यना स्वप्नथी आवीने प्रति-
योधित क्यो करीथी ते अरतिपरीपहथी उद्वेग पागीने सयम छोडवानी छुछा करवा लाये। करी पाछा देवे आवीने तेने प्रतियोधित क्यो अने "आ सयमभा स्थिर अनी रहे" अवा आवाथी ते देव पोते तेनी पास रहेवा लाया

एकदा, स, देवो मनुष्यवेपेण तृणभारं गृहीत्वा कस्मिंश्चित् प्रज्वलति ग्रामे प्रविशति, तदा सयमारतिं कुर्वन्नर्हदत्तमुनिः प्राह—ज्वलति ग्रामे तृणभारं नयन् कथं प्रविशसि ? किं, मूढोऽसि ? देवेनोक्तम्—त्वत्तु, महामूढोऽसि, यतः सकलकल्याणकारणं सयमं पिढाय क्रोधमानमायालोभबद्धिप्रज्वलिते सकलानर्थकुरे गृह्वासे पुनः पुनर्नार्यमाणोऽपि प्रवेष्टुमिच्छसि ? । स एतद्वचनं श्रुत्वाऽप्यरतिं सर्वथा न मुञ्चति ।

एक दिन की बात है कि वह देव मनुष्य का वेप, धारण कर, घास का, गद्दा लेकर एक गांव में कि जिसमें आग लगी हुई थी जाने लगा । उस समय अरतिभाव को धारण करते, वाले उस अर्हदत्त मुनि ने उस से कहा कि तुम कितने मूर्ख हो जो आग से जल रहे इस ग्राम में घास का भार लेकर जा रहे हो । इस स्थिति में तो कोई मूर्ख भी इस गांव में घास का भार लेकर जाने को तैयार नहीं हो सकता है, अतः तुम्हारे जैसे समझदार व्यक्ति को ऐसा काम करना इस समय सर्वथा अनुचित है । अर्हदत्त मुनि की इस बात को सुनकर देव ने कहा कि —परोपदेश में पांडित्य प्रदर्शन करने वाले दुनिया में अनेक मनुष्य हैं तुम भी उन्हीं में से एक हो । मैं तो समझता हू कि मेरी अपेक्षा अधिक मूर्ख तुम हो जो कल्याण के कारणभूत इस ग्रहण किये हुए सयम में अरतिभाव धारण करते हुए क्रोध, मान, माया एवं लोभ—रूपी अग्नि से प्रज्वलित एवं सकल अनर्थों के उत्पादक ऐसे गृहस्थाश्रम में जाने के लिये बार-बार मना करने पर भी सयम छोड़ने की इच्छा करते हो ।

એક સમય તે દેવે મનુષ્યનો વેશ ધારણ કરીને ઘાસની ગાસડી લઈ એક ગામમાં કે જ્યાં આગ લાગી હતી ત્યાં જવા લાગ્યા તે સમયે અરતી ભાવના ધારણ કરવાવાળા તે અર્હદત્ત મુનિએ તેમને કહ્યું, કે, તમે દેવા મૂર્ખ છો કે, આગથી બળી રહેલા ગામમાં ઘાસનો ભાર લઈને જાવ છો ? આ સ્થિતિમાં તો કોઈ મૂર્ખ પણ તે ગામમાં ઘાસનો ભાર લઈને જવાની તૈયારી ન કરે માટે તમારા જેવી સમજદાર વ્યક્તિએ એવું કામ કરવું આ સમયે સર્વથા અનુચિત છે અર્હદત્ત મુનિની આ વાતને સાંભળીને દેવે કહ્યું કે, પારકાને ઉપદેશ આપવામાં પડિતાઈનું પ્રદર્શન કરવાવાળા દુનિયામાં અनेક મનુષ્યો છે તેમાંના તમે એક છો હું તો સમજું છું કે મારી અપેક્ષાએ તમે અધિક મૂર્ખ છો જે કલ્યાણના કારણભૂત એવા લીધેલા સયમમાં અરતી ભાવ ધારણ કરીને, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ રૂપી અગ્નિથી પ્રજ્વલિત એવા સકળ અનર્થોના ઉત્પાદક એવા ગૃહસ્થાશ્રમમાં જવા માટે વાર-વાર મના કરવા છતાં પણ સયમ છોડવાની ઈચ્છા કરે છે આ પ્રમાણે તે દેવના

અન્યદા કદાચિત્ તેન સદ્ પુરઃ પુરશ્ચલમસૌ દેવઃ પન્થાન વિદ્યાય કષ્ટ-
 ફાકીર્ણનોત્પત્તેનાટ સીં ગચ્છતિ । તતોઽમૌ દુર્લભનોધિરર્હદતઃ સાગ્રહં વદતિ અપ્પાનં
 હિત્વા કથમુત્પથેન ગચ્છસિ ? દેવેનોત્કમ્-ત્વમપિ વિશુદ્ધ મોક્ષમાર્ગે પરિત્યગ્યાઽધિ-
 વ્યાધિરૂપે કષ્ટકાકીર્ણે સસારમાર્ગે કસ્માદ્ વ્રજસિ ? એવમુક્તોઽપ્યર્હદતો નોધિમલ-
 ગ્ધ્યા વદતિ-કસ્ત્વમ્ । તતો દેવઃ સ્વપૂર્વભવસમ્પન્નિન મૂકરૂપ દર્શયિત્વા શ્રા-
 હે ભ્રાતઃ ! શૃણુ, ભવતા પૂર્વજન્મનિ દેવભવ પ્રાપ્ય મમ નિગદિતમ્-યદા સ્વર્ગા

इस प्रकार उस देव के वचन सुनकर अर्हदत्त मुनि अरतिपरीषद्
 को सर्वथा नहीं त्याग सका । देवने और भी उपाय उसे समझाने
 के लिये किये जैसे-कोई एक दिन जब अर्हदत्त बाहर जा रहे थे तब
 देव भी इनके आगे २ चलने लगा और रास्ता छोड़कर कुरास्ते जाने
 लगा । वह मार्ग कष्टकाकीर्ण था एवं अटवी की ओर जानेवाला था ।
 उसकी इस प्रकार चाल देखकर अर्हदत्त मुनि ने कहा कि-तुम कैसे
 आदमी हो जो मार्ग का परित्याग कर कुमार्ग से जा रहे हो । तब देव
 ने भी अर्हदत्त से कहा कि तुम भी कैसे आदमी हो जो विशुद्ध मोक्षमार्ग
 का परित्याग कर आधिव्याधिरूप कटकों से आकीर्ण ससारमार्ग में जाने
 को तैयार हो रहे हो । इस प्रकार जब देव ने कहा तो वह अर्हदत्त कहने
 लगा कि-सच तो कहो तुम कौन हो । देवने अर्हदत्त की इस प्रकार
 बात सुनकर अपना पूर्वभवसवधी मूक रूप दिखा कर कहा-हे मित्र !
 सुनो आपने पूर्वभव में देवभव प्राप्त कर मुझ से कहा था कि यदि मैं

વચન સામળીને પશુ અર્હદત્ત મુનિએ અરતિપરીષદને ત્યાગ સર્વથા ન
 કર્યો દેવે ખીબા પશુ ઉપાય તેને સમજાવવા માટે કયાં જેમ કોઈ એક
 દિવસ અર્હદત્ત બહાર જઈ રહ્યા હતા ત્યારે દેવ પશુ તેની આગળ આગળ
 ચાલવા લાગ્યા અને રસ્તો છોડીને કુરસ્તે જવા લાગ્યા તે માર્ગ કાટાચી
 ભરેલ હતો અને ઘોર જંગલ તરફ જતો હતો તેની આ પ્રકારની ચાલ
 જોઈને અર્હદત્ત મુનિએ કહ્યું તમે કેવા માણસ છો કે માર્ગનો ત્યાગ કરી
 કુમાર્ગે જઈ રહ્યા છો ત્યારે દેવે પશુ અર્હદત્તને કહ્યું કે, તમે પશુ કેવા
 આદમી છો કે, વિશુદ્ધ મોક્ષ માર્ગનો પરિત્યાગ કરી આધિ વ્યાધિ રૂપ
 કાટાચોથી ભરેલા સસારમાર્ગમાં જવાને તૈયાર થઈ રહ્યા છો આ પ્રકારે
 દેવે કહ્યું એટલે અર્હદત્ત કહેવા લાગ્યા કે, સાચું કહો તમે કોણ છો ? દેવે
 અર્હદત્તની આ વાત સામળીને પોતાના પૂર્વભવ સબધી મૂળાતુ સ્વરૂપ દેખાડીને
 કહ્યું કે, હે મિત્ર ! સામળો આપે પૂર્વભવમાં દેવ ભવ પ્રાપ્ત કરી મને - હર્ષ કે,

एच्युत स्याम्, तदा तव सहोदरभ्राता भविष्यामि, ततस्त्वया सुरालयगते-
नाऽप्यहं जैनधर्मं प्रतिबोधनीयः, इति त्वद्वचनं मया स्वीकृतम्, अतस्त्वा प्रतिबो-
धयितुमहमत्रागतोऽस्मि, तस्माद् धर्मं स्वीकृत्य मुहुर्मुहुररतिं मा सेनस्व, इत्येव
मूकदेववचनं निशम्यार्हदत्तोऽब्रवीत्-पूर्वभवेऽहं देव आसमित्यत्र किं प्रमाणम् ? ततो
मूकदेवस्तद्विश्वासाय देवभवे तेन रोपितमात्रवृक्षं प्रदर्श्य सर्वं पूर्ववृत्तमवदत् । ततस्त-
स्य जातिस्मरणमभूत् । तेनाऽस्य चारित्रदृढता जाता । अस्य पूर्वमरतिः, पश्चात्सय-
मे रतिः समुत्पन्ना । एवमन्यैरपि मुनिभिररतिपरीपहस्तन्निराकरणेन सोढव्यः॥१५॥

देवभव से च्युत हुआ तो तुम्हारा सहोदर होऊंगा, इसलिये तुम देवलोग
में देव होते हुए भी मुझे जैनधर्म का प्रतिबोध देना । तुम्हारे इस कथन
को उस समय मैंने स्वीकार कर लिया था । इसलिये मेरी प्रतिज्ञा के
अनुसार मैं तुम्हें प्रतिबोधित करने के लिये यहाँ आया हुआ हूँ, अतः
सयमको अंगीकार कर फिर उसमें बार बार अरति का सेवन नहीं करना
चाहिये । इस प्रकार मूक देव के वचन सुनकर अर्हदत्त ने कहा कि
इसमें क्या प्रमाण है कि मैं पूर्वभव में देव था । मूकदेव ने अर्हदत्तकी
बात सुनकर उसके विश्वास के लिये देवभव में आरोपित आन्नवृक्ष को
दिखलाकर समस्त पूर्व का वृत्तान्त कह दिया । इस सब को सुनकर
उसे जातिस्मरण हो गया । इससे इसके चारित्र में दृढता आगई ।
इस का साराश यही है कि देखो अर्हदत्त को पहिले चारित्र में अरति
थी पश्चात् प्रतिबोधित होने पर उसे चारित्र में रति आ गई इस बात को

ले हु देव भवथी च्युत थधशि तो तभारे सडोडर जनीश आ भाटे
देव डोडभा रडेवा छता थधु तभे भने जैनधर्मने प्रतिबोध आपता
तभारा भे कथनने भे भे सभये स्वीकार करी लीधे छतो जेथी भारी
प्रतिज्ञा अनुसार हु तभाने प्रतिबोधित करवा भाटे अहि आव्ये हु
आधी सयमने अंगिकार करी तेभा वारवार अरतिनु सेवन न करवु
जेधंभे आ प्रकारे ते भूगा देवना वयन साधणीने अडंढते छलु के,
आभा कथु प्रभाषु छे के, हु पूर्वभवभा देव छतो भूगा देवे अडंढतानी
वात साधणीने तेना विश्वास भाटे देव भवभा डगाडेलु आन्नवृक्ष देभाडीने
अगाडिनु सधणु वृत्तात कही सधणायु आ थधु जेधंभे जेथीने तेने जाति
स्मरण थधु आने साराश भे छे के, अडंढतने पडेला अरित्रभा अरति
छती थधी प्रतिबोधित थवाथी तेना अरित्रभा रति आवी आ वातने जेथीने

અરતિસદ્ધાને સ્ત્રીપ્રગિલાપઃ સ્યાદતઃ મીપરીપદજય ગ્રાહઃ—

મૂલમ્—સંગો એસ મણુસ્સાણં, જાંઓ લોગમિંદિત્થિઓ ।

જેસસ પંચા પરિણાયા, સુકેંડ તેસસ સામંણે ॥૧૬॥

છાયા—સગ એપ મનુપ્યાણા, યાઃ લોકે સ્ત્રિયઃ ।

યસ્ય એતાઃ પરિણાતાઃ, યુકુત તસ્ય શ્રામણ્યમ્ ॥ ૧૬ ॥

ટીકા—‘સગો’ ઇત્યાદિ ।

લોકે=અસ્મિન્ સસારે યાઃ સ્ત્રિયઃ સન્તિ, એપ મનુપ્યાણા-પુરુષાણા સગઃ= સગચ્છતે=ચીમરતિ જીવો, યસ્માત્ સ સગો=ચન્ધનમ્-યથા મૃગાણા ચન્ધન, વાણુ રાદિ, યથા યા મક્ષિકાણાં શ્લેષ્મસગો ચન્ધન, તથા પુરુષાણા સ્ત્રિયો ચન્ધનમિત્યર્થઃ । સ્ત્રિયો દિ જ્ઞાનભાવાદિમિઃ પુરુષાણા વિષયાસક્તિલક્ષણ રાગમૃત્વાદયન્તિ, રાગો- જાત્તર, સય મુનિયોં કો ચારિયે કિં વે આતે દુષ્ટ અરતિપરીપદ્ધ કો નિવારણ કર સયમ મેં રતિ રલે ॥ ૧૬ ॥

અરતિ કે સદ્ધાવ મે મુનિ કો સ્ત્રીપરીપદ્ધ ઉત્પન્ન હોને કા સમ્ભવ હૈ, હસ લિયે, અવ સૂત્રકાર આઠવેં સ્ત્રીપરીપદ્ધજય કો કરતે હૈ—

‘સગો એસ’—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(લોગમિ-લોકે,) હસ સસાર મેં (જાઓ ઇત્થિઓ-યાઃ સ્ત્રિયઃ) જો સ્ત્રિયા હૈં (એસ મણુસ્સાણ સગો-એપઃ મનુપ્યાણા સગઃ) યહ મનુષ્યો, કા ચન્ધન હૈ । જિસ પ્રકાર મૃગોં કા વધન વાગુરા-જાલ-આદિ, મક્ષિકા કા વધન શ્લેષ્મ આદિ હે, ઉસી પ્રકાર સ્ત્રિયા મી પુરુષો કા વધનરૂપ હૈં, ક્યોં કિં ચે સ્ત્રિયા હાવ, ભાવ, આદિ સે, પુરુષો મે વિષયા-સક્તિરૂપ રાગ ઉત્પન્ન કરતી હૈં । તદ્વિષયક રાગ કી ઉત્પત્તિ હોને, પર

સઘણા મુનિઓએ બાણુકુ બેઠેએ કે, આવેલ અરતિપરીપદ્ધને નિવારી સયમમાં રતિ રાખે, ॥ ૧૫ ॥

અરતિના સદ્ધાવમાં મુનિને સ્ત્રી પરીપદ્ધ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ છે તેથી સૂત્રકાર આઠમે સ્ત્રી પરીપદ્ધ છતવાનું કહે-છે સગોએસ—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—લોગમિ-લોકે આ સસારમાં જાઓ-ઇત્થિઓ-યા સ્ત્રિય બે સ્ત્રિઓ છે, એસ મણુસ્સાણ સગો-એપ મનુષ્યાણા સગ તે મનુષ્યોનું બંધન છે જેમ મૃગોનું બંધન બળ આદિ માખીઓનું બંધન ગળકા આદિ છે, તે પ્રકાર સ્ત્રિઓ પણ પુરુષોને બંધનરૂપ છે એમ કે, સ્ત્રિઓ હાવભાવ આદિથી પુરુષોમાં વિષયાસક્તિ રૂપ રાગ ઉત્પન્ન કરે છે, તે વિષયરાગ ઉત્પત્તિ થવાથી પુરુષ તેને વશીભૂત બની બંધ છે

ત્વતૌ ચ તદ્વશીભૂતાના પુરુષાણા નરકનિગોદાદિદુર્ગતિક્ષંસારપાત, તસ્માત્
સ્ત્રિય પુરુષાણાં મન્યનમિતિ વ્યપદેશઃ ।

અતઃ કિં કર્તવ્યમિત્યાકાર્દસ્યામાહ—‘જસ્સ’ ઇત્યાદિ ।

યસ્ય—અતઃ સમ્યન્ધસામાન્યે પૃષ્ઠી, યેન મુનિનેત્યર્થઃ, એતાઃ સ્ત્રિયઃ પરિજ્ઞાતાઃ
પરિ-સર્વથા જ્ઞાતાઃ જ્ઞ-પરિજ્ઞયાઽસ્મિન્ ભવે પરમ્ભવે ચાનન્તદુઃખકારણતયા વિજ્ઞાતાઃ
પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞયા ચ પરિવર્જિતાઃ, તસ્ય મુનેઃ શ્રામણ્યં=ચારિત્રમ્, અતઃ શ્રામ-
ણ્યેન સદ્ધ પરિપાલ્યપરિપાલકભાવસમ્યન્ધે પૃષ્ઠી । સુકૃત=સુખ્તુ આચરિત ભવતિ, સફલ
ભવતીત્યર્થઃ ॥ ૧૬ ॥

પુરુષ અનેકે વશીભૂત હો જાતા હૈ । અનેકે વશ મે હો જાને સે ઉસકા
નરક નિગોદ આદિ દુર્ગતિરૂપ સસાર મે પતન અવશ્યભાવી હૈ । હસ
લિયે યે સ્ત્રિયા પુરુષોં કા વધન હૈ । હસલિયે (જસ્સ-યસ્ય) જિસ મુનિ
દ્વારા (ણ્યા પરિણ્યાયા-એતાઃ પરિજ્ઞાતાઃ) યે સર્વથા જ-પરિજ્ઞા સે હસ
મવ મે તથા પરમવ મેં અનત દુઃખોં કે કારણરૂપ જાનકર પ્રત્યાખ્યાન-
પરિજ્ઞા સે પરિવર્જિત કર દી જાતી હૈં (તસ્સ સામણ સુકૃત-તસ્ય
શ્રામણ્ય સુકૃતમ્) ઉસ મુનિ કા સાધુપના સફલ હૈ ।

ભાવાર્થ—જિસ પ્રકાર મૃગાદિ પશુઓં કો પકડ કર રખને કે
લિયે વાંચુરા (જાલ) આદિ બન્ધન પ્રસિદ્ધ હૈ ક્યોં કિ હન દ્વારા પર-
તન્ત્ર કિયે વે સ્વતન્ત્ર વિહાર સે રહિત હો જાતે હૈં, ઓર અનેક પ્રકાર કો
યાતનાઈ સહન કરતે હૈં હસી પ્રકાર પુરુષોં કા વધન યે સ્ત્રિયાં હૈં ।
હનકે વશ મે પડા હુઆ પ્રાણી પરતન્ત્ર હોકર અપની સ્વતન્ત્રતા-ચારિત્ર

તેના વશ થવાથી તેનું નરક નિગોદ આદિ દુર્ગતિ રૂપ સસારમાં પતન
અવશ્યભાવિ છે માટે સ્ત્રિઓ પુરુષોનું બધન છે, આ માટે જસ્સ-યસ્ય
એ મુનિદ્વારા ય્યાપરિણ્યાયા-એતા પરિજ્ઞાતા એ સર્વથા જ-પરિજ્ઞાથી આ ભવ
તથા પરભવમાં અનત દુખોના કારણ રૂપ બાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી
પરિવર્જિત કરી દેવામાં આવે છે ‘તસ્સ’ સામણ સુકૃત-તસ્ય શ્રામણ્ય સુકૃતમ્
એવા મુનિનું સાધુ પણ સ્પષ્ટ છે

ભાવાર્થ—એ પ્રકાર મૃગ આદિ પશુએને પકડી રાખવા માટે બાણ
આદિ બધન પ્રસિદ્ધ છે કેમ કે, તેના દ્વારા પરતન્ત્ર થયાથી તે સ્વતન્ત્ર
વિહારથી રહિત બની બંધ છે અને અનેક પ્રકારની યાતનાઓ સહન કરે છે
આ રીતે પુરુષોનું બધન સ્ત્રીઓ છે તેના વશમાં પડેલા પ્રાણી પરતન્ત્ર બનીને

અય માર્ગ:-ધર્મમર્યાદાનુવર્તી મુનિ:-શ્રીનામઃ પ્રત્યક્ષમસ્થાનઃ સિતવિભ્રમા
ધાત્વિત્તવિક્ષેપકારિણીષ્ટાઃ યદાચિદપિ ન ચિન્તયેત્, નાપિ કામબુદ્ધ્યા મોષ
માર્ગરુદ્ધમરૂપાસુ તાસુ ચશુરપિ નિશ્ચિપેત્ કિંત્યાત્માનમેવ પયાલોચયેત્ । એવ શ્રી
પરીપહજયઃ સ્યાદિતિ ।

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

દ્વાદશતીર્થંકરવાસુપૂજ્યશાસને ચમ્પાનગર્યા તદ્વશીયો રૂપલાવણ્યસમ્પન્નઃ,
સુજાતસર્વાંગસુન્દર, શશિસોમ્યાકાર, શૃંગ, શૃંગરૂપઃ, કાન્તઃ, કાન્તરૂપઃ, પ્રિયઃ,

હસ કા માવ યહ હૈ-ધર્મ મર્યાદા અનુવર્તન કરને વાલા મુનિ ચિત્ત
કો વિક્ષિપ્ત કરને વાલી સ્ત્રિયોં કે અગ, પ્રત્યગ કી આકૃતિ કા, તથા
અનકી હાસી આદિ ક્રિયાઓં કા એવ હાવ વિભાવ આદિ વિલાસોં કા
કમી મી વિચાર તક ન કરે, ઓર ન મોક્ષમાર્ગ મેં કર્દમસ્વરૂપ
હનકો વિકારદૃષ્ટિ સે દેલે । જહા તરુ હો મુનિકા યહી કર્તવ્ય હૈ કિ
વહ અપની આત્મા કા જિસ તરહ સે કલ્યાણ હોતા રહે, તથા જિન
વિચારધારાઓં સે વહ અહર્નિશ અપને ગૃહીત પથ પર અગ્રગામી બના
રહે, હસ પ્રકાર કા હી પ્રયત્ન સાધુ કો કરતે રહના ચાહિયે । યહી
અપની પર્યાલોચના હૈ ॥

દૃષ્ટાન્ત—બાહર વે તીર્થંકર શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી કે શાસન કાલ મેં
ચમ્પાનગરી મેં હનહી કા વશજ લાવણ્યપૂર નામકા એક રાજા રહતા થા ।

વહ સુજાતસર્વાંગસુન્દર-અર્થાત્ આકાર સે સર્વાંગ સુન્દર થા,

આનો ભાવાર્થ એ છે કે-ધર્મ મર્યાદાનુ અનુવર્તન કરવાવાળા મુનિ ચિત્તને
વિક્ષિપ્ત કરવાવાળી સ્ત્રિઓના અગ પ્રત્યગની આકૃતિનું તથા તેની હાસી આદિ
ક્રિયાઓનું, અને હાવભાવ આદિ વિલાસોનો કહી વિચાર સુદ્ધા પણ ન કરે
મોક્ષમાર્ગમાં કર્દમસ્વરૂપ એવી આ ભાવનાને વિકાર દૃષ્ટિથી ન જુએ એવું
કર્તવ્ય છે કે, જ્યાં સુધી જની શકે ત્યાં સુધી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ થવું
રહે અને જે વિચારધારાઓથી તે હરહ મેશ પોતે અહણ્ય કરેલ માર્ગ ઉપર
અગ્રગામી જની રહે આ પ્રકારનો જ વિચાર પ્રયત્ન સાધુએ કરવો જોઈએ
એ જ તેમની પર્યાલોચના ॥

દૃષ્ટાન્ત—બાહર તીર્થંકર શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીના શાસનકાળમાં ચંપા
નગરીમાં તેમના જ વશના લાવણ્યપૂર નામના એક રાજા રાજ્ય કરતા હતા
તે સુજાતસર્વાંગસુન્દર અર્થાત્ આકારથી સર્વોગ સુદર હતા, તે સકલસમાજના
મનોરથ પૂર્ણ કરવાવાળા હોવાથી જધાને ઇષ્ટ હતા, તેમની આકૃતિ મનોહર

प्रियरूपः, मनोज्ञः, मनोज्ञरूपः, सौम्यः, सुभगः, प्रियदर्शन, सुरुपोः लावण्यपूर-
नामको नृप आसीत् । असीं नृपः सुभूमनामकस्य वासुपूज्यतीर्थकृत्यमगणधरस्य
समीपे धर्मदेशना श्रुत्वा दीक्षितो जातः ।

स चैरुदा भिक्षाचर्यां पर्यटन् श्रावकगृहं मत्वा वेश्यागृहं प्रविष्टः, तत्र सा काम-

वह सकल समाज का मनोरथ पूर्ण करनेवाला होने से सब को इष्ट था,
इसकी आकृति मनोहर होने से इष्टरूप था, तथा वह सबका सहायक
होने से कान्त अभिलषणीय था । वह कान्तरूप रूप से भी कान्त कम-
कमनीय था । वह सब जनो के उपकार करने में परायण होने से सबके
लिये प्रिय था । वह रूप से भी प्रिय होने से प्रियरूप था । सब के हित-
कारी होने से वह मनोज्ञ था । इसके देखने वाले के लिये यह चित्ता-
कर्षक होने से मनोज्ञ रूप था । दुःखियों का दुःख दूर करने वाला होने
से मनोऽम् सबके मन में बसने वाला था । सकल जनमन के अनुकूल
आकृति वाला होने से मनोऽमरूप था, इसलिये वह सौम्य-भद्र
स्वभाव होने से समस्त जन का आहादक था । तथा कल्याण
मार्ग पर चलने वाला होने से सुभग था । वह प्रियदर्शन था अर्थात्
जो व्यक्ति इसे एकबार भी देख लेता तो पुनः उसे देखनेकी लालसा
उस के बनी रहती थी । वह सुरुप-लावण्य की राशि से भरपूर था ।
राजा ने सुभूम नाम के गणधर के पास जो वासुपूज्यतीर्थकर के प्रथम
गणधर थे धर्मदेशना सुनकर दीक्षा धारण करली ।

होवाथी इष्टरूप होता तथा तेजो अधाने सहायकरवावाणा होवाथी कान्त अभि-
लषणीय होता ते कान्तरूप इपथी पञ्च कान्त-कमनीय होता तेजो द्वरेक भनुभ्य
पर उपकार करवाभा परायण्य होवाथी द्वरेकने प्रिय होता ते इपथी पञ्च प्रिय
होवाथी प्रियरूप होता द्वरेकना हितचिंतक होवाथी ते मनोज्ञ होता तेभने
जेनारने तेजो चित्ताकर्षक होवाथी मनोज्ञरूप होता, दुःखीजोना दुःख हर
करवावाणा होवाथी मनोऽम् अर्थात् द्वरेकना मनमा वास करवावाणा होता सकल
जनमननी अनुकूल आकृतिवाणा होवाथी मनोऽमरूप होता, जे भाटे तेजो
सौम्य भद्रस्वभाव होवाथी समस्तजनना आह्लादक होता तथा कल्याण मार्ग
पर चलवावाणा होवाथी सुभग होता तेजो प्रियदर्शनीय होता, अर्थात् जे दोष
तेने ओकवार नुज्ये तो इरीथी तेने जेवानी लालसा उत्पन्न थया करती ते सुरुप-
इपलावण्यथी भरपूर होता राजज्ये सुभूम नामना गणधरनी पासै के जे वासुपूज्य
तीर्थ करना प्रथम गणधर होता तेभनी धर्मदेशना सावणीने दीक्षा धारण करी दीधी

મઝરીનામ્ની વેશ્યા છાપ્પપૂરમુનેર્મનોદર યયોરૂપલાખ્યસસ્થાનાદિક ધિલોભ્ય મોહિતા જાતા । અથ સા લાખ્યપૂરમુનિ પ્રણમ્ય ઘટિતિ દ્વારદેશમાગત્ય સર્વાણિ નિર્ગમદ્વારાણિ પિધાય પુનસ્તસ્ય સમીપમાગત્ય સાનુરાગ પશ્યન્તી સસ્મિત્વં વદતિ-મહાત્મન્ ! સ્વરૂપમેવ કાલ મરાનન્ તિષ્ઠન્, યાગત્રિધામાનયામિ । તદ્વિનયવચનં નિશમ્ય લાવણ્યપૂરમુનિસ્તત્રૈયતિષ્ઠતિ । સા ચ મૃદ્ધામ્યન્તરગતા મુનિસગમામિલાષિણી મિસોપયોગિસ્તુગ્રહણવ્યાજેન નૃત્યન્તીન્ ભગ્ને ચલન્તી, વાહુવિશેષૈઃ

एक समय की बात है कि जब ये भिक्षाचरी के लिये निकले तो वे श्रावक का घर जानकर वेश्या के घर में आहार पानी के लिये पहुँच गये । वहाँ वेश्या ने जब इन्हें आया हुआ देखा तो वह इन पर इनके सुन्दरातिमुन्दररूप को देखकर मोहित हो गई । वेश्या का नाम काममजरी था । अब क्या था रूप का निधान जब घर के भीतर स्वयं आ गया है तो उसने विचार किया कि यह वापिस न हो जाय इस ख्याल से उठ कर उसने शीघ्र ही बाहिर निकल ने के जितने भी द्वार थे वे सब द्वार बंद कर दिये । पश्चात् वह उन मुनिराज के पास आई और सानुराग उनकी ओर निहार कर मुस्कराती मुस्कराती कहने लगी कि—हे महात्मन् ! आप कुछ देर तक यहाँ ठहरिये—जब तक मैं भिक्षा लेकर आती हूँ । मुनिराज उसके विनीत वचन सुनकर वे वहीं पर ठहरे रहे और वह मुनि के साथ सगम की अभिलाषा से घर के भीतर रही हुई आहार पानी लाने के बहाने से मकान में ऐसी चलने लगी कि जैसे मानो नाचती हो । कामराग के प्रकट

એક સમયની વાત છે કે, ન્યારે તે ભિક્ષાચર્યા માટે બહાર નીકળ્યા ત્યારે શ્રાવકનું ઘર બાણીને એક વેશ્યાના ઘરમાં આહાર પાણી માટે બંધ થય્યા ન્યારે વેશ્યાએ મુનિને આવેલા બોલ્યા ત્યારે તે તેના રૂપલાવણ્યને જોઈ તેના ઉપર મોહિત બની ગઈ વેશ્યાનું નામ કામમજરી હતું રૂપનું નિધાન ન્યારે ઘરની અંદર આવેલ હતું પછી બાકી રહે શું ? એણે વિચાર કર્યો કે, મુનિ પાછા ન ફરી બીજા એ વાતના ખ્યાલથી ઉઠીને તેણે તરત જ બહાર નીકળવાના બેટલા રસ્તા હતા તે બધા બંધ કરી દીધા પછી તે મુનિરાજની પાસે આવી અને વિવેકપૂર્વક હસતી હસતી સામે આવી અને મુનિરાજની સામે જોઈ કહેવા લાગી કે, હે મહાત્મન્ ! આપ થોડીવાર રોકાઈ બાવ ત્યાં હું ભિક્ષા લઈને આવું છું મુનિરાજ તેના વિનીત વચન સાંભળીને ઘરવાળા પાસે ઉભા રહ્યા અને તે વેશ્યા મુનિરાજની સાથે સગમની અભિલાષાથી ઘરની અંદર ચાલી ગઈ આહારપાણી લાવવાના બહાને તે મકાનમાં એ રીતે ચાલવા

पावरणनसनापगमव्यक्तीकृताङ्गप्रत्यङ्गाच्छादनपरा कामराग प्रदर्शयति । भोगाभि
लापप्रकाशक मदनधनुःकल्पभ्रुकुटिविलाससहकृतशिथिलारुणनयननिपातैर्लावण्यपूर-
मुनेर्मनो हरन्तीव, रूपयौवनसौन्दर्यसम्पन्नसुकुमाराङ्गलीलाप्रदर्शनपरा कोकिला
रावमधुरस्वरेण गायति । तदनु तनुनूतनपिबिधवर्णचित्रितरुचिरवसनाञ्चल-
स्फालन प्रकुर्वती भूपणध्वनिमनोहरैश्चरणप्रचारणैर्मुने समीपमागत्य सा भृङ्गावल्लि-
समाश्लिष्टकमलायमानलावण्यभरविद्योतितसुषुप्तरागोपगतरूपोलपालो समाल-
म्बितालकावल्लिचिभूषितसमुज्जृम्भमाणप्रदना भुजादिनिजगानाणि मोटयन्ती
स्मरमदोन्मादेनापहृतकृत्याकृत्यविवेकविज्ञाना गद्गदस्वरेण मुनिमभ्यर्चयति काम

करने के अभिप्राय से अपने अग एव प्रत्यङ्ग को साड़ी के गिर जाने
के उल से प्रकट कर फिर उन्हें चार२ ढकने लगी । मानों मुनि के मन
को हरती हो इस प्रकार वह उनके ऊपर, भोगाभिलाष सूचक एव
काम के धनुष जैसी भ्रुकुटी के विलास के साथ२ कुछ२ झुके हुए
अरुण नयनों के विक्षेपो से प्रहार करने लगी । रूप, यौवन, एव सौन्दर्य
से सपन्न अपने सुकुमार अगोकी लीला के प्रदर्शन में तत्पर बनी हुई
उसने फिर कोकिल के शब्दसमान मीठे स्वर से गाना गाना भी
प्रारम्भ कर दिया । पश्चात् शरीर पर पहिरे हुए नवीन बहुमूल्य रग
चिरगो वस्त्र के अचल को हिलाती एव भूषणों की ध्वनि से मनोहर पैरों
को ठुमक ठुमक कर रखती हुई वह मुनि के समीप आकर गद्गद स्वर
से कहने लगी । कहते हुए उसे जरा भी सकोच जो नहीं हुआ उसका
कारण इसके ऊपर चढ़ा हुआ काम का उन्माद था, इससे कृत्य और
अकृत्य का विवेक विलुप्त हो चुका था । भोरों से युक्त कमल जिस

लागी ठे, लखे ते नाचती होय कामराग प्रगट कव्वानी ध्विच्छाधी पोताना
हरेक अग प्रत्यगने साडीना पडी जवाना बहानाधी प्रगट ठरी क्षीथी ते शरीरने
वारवार ढाडवा लागी लखे मुनिना मनने डरती होय ! आ प्रकारे ते मुनि
उपर, लोगविलासना सूथक जेवा जानना धनुष जेवी भ्रुकुटिना विलासनी साथे
साथे नयनोना आलु डेवा लागी रूप, यौवन अने सौन्दर्यथी सपन्न पोताना
सुकुमार अगोनी लीलाना प्रदर्शनमा तत्पर बनेली ते वेश्याजे कोडिलडठ जेवा
भीडा स्वरथी गायन गावानी शब्दात ठरी पडी शरीर उपर पड़ेरेला नवीन
रगवेरगी वस्त्रोना छेडने डवावती तेमज धरेखुआनी ध्वनीथी मनोहर पगोथी
ठुमक ठुमक नाचती ते मुनिनी सामे आवीने ते गद्गद स्वर डेवा लागी,
डहेती वषते तेने जरा पखु नकोय न थये तेनु कारखु तेना उपर कामना
उन्मादनी छाया डेवाध गर्भ डती आथी कृताकृत्यना लानने विवेक ते चुकी

મોગાય—“મહાત્મન્ ! કામજ્વરભરેણ સતતમિદ મદદ્રમધુના, દયસ્વ મમ તાપ શાન્ત્યૈ ” ઇત્યાદિવિવિધપ્રાર્થનાચર્ચનૈર્વિવિધકામચેષ્ટાભિથ સા મુનિ ચારિત્રાન્વા ળયિતુ પ્રવૃત્તા । તદા મુનિચિન્તયતિ—

ગણિકાસ્ત્રિયો હિ સ્વત્વ નામ્નાઽવલા.૧, કાર્યેણ સવલાઃ૨, પ્રકૃતિવિપમાઃ ૩, કપટપ્રેમગિરિનયઃ ૪, અપરાધસહસ્રગૃહાઃ ૫, પ્રભવ (ઉત્પત્તિસ્થાન) શોકસ્ય ૬,

પ્રકાર સુન્દર માલૂમ પડતા હૈં ઉસકા મુગ્ધકમલ ભી કૈશપક્તિ સે ચિરાજિત હોને સે ઠીક ંસા હી સુન્દર માલૂમ પડતા થા । મુખ કી કપોલપાલી લાવણ્ય કૈ પ્રકર્ષ સે ચમક રહી યી । લલાઈ કો લિયે હુણ થી । કામ કૈ આવેશ સે યદ્ ક્ષણ૨ મૈં જભાઈ લેતી ઔર ક્ષણ૨ મૈં આલસ્ય મોઢતી હૃઈ ચોલી-મહાત્મન્ ! મેરા યદ્ શરીર ઇસ સમય કામજ્વર સે સતત હો રહા હૈં । અતઃ દયા કરો ઔર ઇસ કમજ્વર કો શાન્ત કરો । ઇત્યાદિ વિવિધ પ્રાર્થના કૈ વચનો ંચ અનેકવિધ કામ કી ચેષ્ટાઓ સે ઉસને મુનિ કો ઉનકે પવિત્ર ચારિત્ર સે ચલાયમાન કરને કૈ લિયે કોશિશ કી, પરન્તુ મુનિરાજ ને ઉસ સમય ભી યહી વિચાર કિયા કિ—

યે વેદ્યા સ્ત્રિયા કેવલ નામ સે હી અવલા હૈં કાર્યસે નહીં ? । કાર્ય મૈં તો યે વઢી ભારી સવલ હૈં ૨ । પ્રકૃતિ સે યે વિપમ હોતી હૈં ૩ । કપટ પ્રેમ કી યે પહાડી નદિયા હૈં જો શીઘ્ર હી શુષ્ક હો જાતો હૈં ૪ । હજારોં અપરાધોં કી યે સ્થાન હૈં ૫ । શોક કી ઉત્પત્તિ કા યે સ્થાનમૃત હૈં ૬ ।

ઝઈ હતી કમરાથી શુજતુ કમળ જે રીતે સુદર દેખાય છે તેવી રીતે એવુ મુખ કમળ પણ કેશ પકિતથી વિરાજીત હોવાથી એવુ જ સુદર દેખાતુ હતુ તેના મોઢા ઉપરની લાલીમા લાવણ્યથી ચમકી રહેલ હતી કામના આવેશથી એ ક્ષણ ક્ષણમા અટકતી અને આગસ મરડતી બોલી મહાત્મન્ ! હુ આ સમયે કામજ્વરથી પીડાઈ રહી છુ આથી દયા કરી આ કામજ્વરને શાત કરો ઇત્યાદિ વિવિધ પ્રાર્થના વચનોથી તેમજ અનેકવિધ કામચેષ્ટાથી તેણે મુનિને તેના પવિત્ર ચારિત્રથી ચલાયમાન કરવાની કોશિષ કરી આ સમયે મુનિરાજે એ વિચાર કર્યો કે,—

આ વેશ્યા સ્ત્રીઓ કેવળ નામથી જ અળખા છે, કાર્યથી નહીં ૧ કાર્યમા તો એ ઘણી ભારે સળખ છે ૨ પ્રકૃતિથી એ વિપમ હોય છે ૩ કપટ પ્રેમની એ પહાડની નદીઓ જેવી છે, જે વહેલી સુકાઈ જાય છે ૪ હજારો અપરાધોતુ એ સ્થાન છે ૫ શોકની ઉત્પત્તિને જગાવનાર છે ૬ બળનો વિનાશ કરનાર

પિનાશો ઝલસ્ય, (ઝલહારકત્વાત્) ૭, મૂના (વધસ્થાન) પુરુષાણામ્ ૮, નાશો
 લજ્જાયાઃ-(લજ્જારહિતત્વાત્, ઝસ્યાઃ સર્ગે પુરુષસ્ય લજ્જાનાશાચ્ચ) ૯, મૂલમ-
 વિનયસ્ય ૧૦, ગૃહ માયાનામ્ ૧૧, સ્ખનિરસ્ય ૧૨, ભેદો મર્યાદાનામ્, (સયમમ-
 ર્યાદાયા વિનાશદેતુત્વાત્) ૧૩, આશ્રયો રાગસ્ય, (આશ્રય. સ્થાન) ૧૪, ગૃહ
 દુશ્ચરિણામ્ ૧૫, સ્વલનાઃ જ્ઞાનસ્ય ૧૬, વિઘ્નસન બ્રહ્મચર્યસ્ય ૧૭, વિન્નો-
 ધર્મસ્ય ૧૮, ઝરિઃ સાધુનામ્ (મોક્ષમાર્ગસાધકાના ચારિત્રમાણવિનાશકત્વાત્) ૧૯
 દૂષણ બ્રહ્મચારિણામ્ ૨૦, કારણ કર્મરજસઃ ૨૧, અર્ગલા મોક્ષમાર્ગસ્ય ૨૨, ભવન
 દુર્ગુણસ્ય ૨૩, મત્તગજગન્ધનપરગ્જાઃ ૨૪, વ્યાઘ્રીવદ્ દુષ્ટહૃદયાઃ ૨૫ તૃણચ્છન્ન-
 રૂપવદ્ અપ્રકાશાન્તઃકરુણાઃ ૨૬, કારીપાગ્નિવદન્તર્દહનશીલાઃ ૨૭, અન્તર્દુષ્ટવ-

ચલ કો વિનાશ કરને વાલી હૈ ૭ । પુરુષોં કે મન કી હત્યા કરને કે
 લિયે યે વધસ્થાન હૈ ૮ । લજ્જા કી વિનાશક હૈ ૯ । અવિનય કી યે
 મૂલ કારણ હૈ ૧૦ । માયા કા તો યહા સ્ખજાના હી ભરા રહતા હૈ ૧૧ ।
 વૈર વિરોધ આદિ જિતને ભી અનર્થ દુનિયા મે હોતે હૈ ઊન સબ મે યે
 પ્રધાન રહા કરતી હૈ અતઃ યે ઊનકી સ્થાન હૈ ૧૨ । સયમમર્યાદા કા
 ભગ કરને વાલી હૈ ૧૩ । રાગ કા યે સ્થાન હૈ ૧૪ । દુશ્ચરિત્રો કી તો
 યે પેટી હૈ ૧૫ । જ્ઞાન કી સ્વલના કરનેવાલી હૈ ૧૬ । બ્રહ્મચર્ય કી
 આલે કૈસે ફોડી જાતી હૈ ઇસ વાત મે યે વડી હોશિયાર હોતી હૈ
 ૧૭ । ધર્મ કી વિઘ્નભૂત હૈ ૧૮ । સાધુઓં કે લિયે શત્રુસમાન હૈ ૧૯ ।
 બ્રહ્મચારિયો કે લિયે દૂષણરૂપ હૈ ૨૦ । કર્મરજ કી કારણ ૨૧,
 એવ મુક્તિમાર્ગ કી યે આર્ગલા હૈ ૨૨ । યે દુર્ગુણો કે ભવન હૈ ૨૩ ।
 મત્તગજરાજ કે સમાન હૈ ૨૪ । વ્યાઘ્રી કે સમાન દુર્હૃદયવાલી હૈ ૨૫ ।
 તૃણ સે ઢકે હુણ કૂપ કે સમાન હ ૨૬ । કરીપાગ્નિ કે સમાન અન્તર્દહન

છે ૭ પુરુષોના મનની હત્યા કરનાર એ વધસ્થાન છે ૮ લજ્જાના નાશ
 કરનાર છે ૯, અવિનયનુ એ મૂળ છે ૧૦ માયાનો તો એ ખતનો છે ૧૧
 વૈર વિરોધ આદિ જેટલા અનર્થ દુનિયામાં છે તે સઘળા અનર્થોનું ઉદ્ભવ સ્થાન
 છે ૧૨ આથી તે એ અનર્થોની આણ છે, સયમમર્યાદાનો ભગ કરનાર છે
 ૧૩ રાગનુ એ સ્થાન છે ૧૪ દુશ્ચરિત્રોની તો એ પેટી છે ૧૫ જ્ઞાનનો નાશ
 કરનાર છે ૧૬ બ્રહ્મચર્યની આખ ફાડનારી છે ૧૭ એ મહા અપણ હોય છે,
 ધર્મમાં વિઘ્ન ડરાવનારી છે ૧૮ સાધુઓ માટે શત્રુ સમાન છે ૧૯
 બ્રહ્મચારિઓ માટે ડલક છે ૨૦ કર્મરજનુ કારણ છે ૨૧ મુક્તિ
 માર્ગમાં આર્ગલા છે ૨૨ દુર્ગુણોની આણ છે ૨૩ મત્ત ગજરાજ સમાન છે ૨૪
 વાઘજ જેવી દયા વગરની છે ૨૫ ઘાસથી ઢકાયેલા કુવા જેવી છે ૨૬ કુવા

ભોગાય—“મહાત્મન્ ! કામજ્વરભરેણ મતત્તમિદ મદદ્વમધુના, દયસ્વ મમ ત્વ
શાન્ત્યૈ ” ઇત્યાદિવિવિધમાર્થનાચર્ચનૈર્વિવિધકામચેષ્ટાભિથ સા મુનિ ચારિત્રાન્વા
હ્યપિતુ પ્રવૃત્તા । તદા મુનિચિન્તયતિ—

ગણિકાસ્ત્રિયો હિ સ્વલુ નામ્નાઽગ્નલાઃ ૧, કાર્યેણ સગ્નલાઃ ૨, પ્રકૃતિવિપમાઃ ૩,
કપટપ્રેમગિરિનયઃ ૪, અપરાધસહસ્રગૃહાઃ ૫, પ્રભા (ઉત્પત્તિસ્થાન) શોકસ્ય ૬,

પ્રકાર સુન્દર માલૂમ પડતા હૈં ઉસકા મુલકમલ ભી કૈશપત્તિ સે
ચિરાજિત હોંને સે ટીક ંસા હી સુન્દર માલૂમ પડતા થા । મુલ્ક કી
કપોલપાલી લાવળ્ય કૈ પ્રકુર્પ સે ચમક રહી યી । લલાઈ કો લિયે હુ
ધી । કામ કૈ આવેશ સે યદ્ ક્ષણ ૨ મેં જમાઈ લેતી ઔર ક્ષણ ૨ મેં
આલસ્ય મોઢતી હુઈ ચોલી-મહાત્મન્ ! મેરા યદ્ શરીર ઇસ સમય
કામજ્વર સે સતસ હો રહા હૈં । અતઃ દયા કરો ઔર ઇસ કમજ્વર કો
શાન્ત કરો । ઇત્યાદિ વિવિધ પ્રાર્થના કૈ વચનોં ંવ અનેકવિધ કામ
કી ચેષ્ટાઓ સે ઉસને મુનિ કો ઉનકૈ પવિત્ર ચારિત્ર સે ચલાયમાન
કરને કૈ લિયે કોશિષ કી, પરન્તુ મુનિરાજ ને ઉસ સમય ભી યહી
વિચાર કિયા કિ—

યે વેદ્યા ત્રિયા કેવલ નામ સે હી અચલા હૈં કાર્યસે નહીં ૧ । કાર્ય મેં
તો યે વડી ભારી સઘલ હૈં ૨ । પ્રકૃતિ સે યે વિપમ હોતી હૈં ૩ । કપટ પ્રેમ
કી યે પહાડી નદિયા હૈં જો શીઘ્ર હી શુષ્ક હો જાતો હૈં ૪ । હજારોં
અપરાધોં કી યે સ્થાન હૈં ૫ । શોક કી ઉત્પત્તિ કા યે સ્થાનભૂત હૈં ૬ ।

ગઈ હતી ભમરાથી શુજતુ કમળ જે રીતે સુદર દેખાય છે તેવી રીતે એક
મુખ કમળ પણ કેશ પકિતથી વિરાજીત હોવાથી એવું જ સુદર દેખાતું
હતું તેના મોઢા ઉપરની લાલીમા લાવણ્યથી ચમકી રહેલ હતી કામના
આવેશથી એ ક્ષણ ક્ષણમા અટકતી અને આગસ મરડતી ખોલી મહાત્મન્ !
હું આ સમયે કામજ્વરથી પીડાઈ રહી છું આથી દયા કરી આ કામજ્વરને
શાત કરો । ઇત્યાદિ વિવિધ પ્રાર્થના વચનોથી તેમજ અનેકવિધ કામચેષ્ટાથી
તેણે મુનિને તેના પવિત્ર ચારિત્રથી ચલાયમાન કરવાની કોશિષ કરી આ સમયે
મુનિરાજે એ વિચાર કર્યો કે,—

આ વેદ્યા સ્ત્રીઓ કેવળ નામથી જ અબળા છે, કાર્યથી નહીં ૧ । કાર્યમા
તો એ ઘણી ભારે સળંગ છે ૨ પ્રકૃતિથી એ વિપમ હોય છે ૩ કપટ પ્રેમની એ
પહાડની નદીઓ જેવી છે, જે વહેલી સુકાઈ જાય છે ૪ હજારો અપરાધો
એ સ્થાન છે ૫ શોકની ઉત્પત્તિને જગાવનાર છે ૬ બળનો વિનાશ કરનાર

૪૭, પરદોષપ્રકાશિકા: ૪૮, અરજ્જુકા: પાશા: (રજ્જુક વિના વન્ધનરૂપા:) ૪૯, કૃતપાપપશ્ચાત્તાપવર્જિતા ૫૦, અર્હ્યપ્રવૃત્તિશીલા: ૫૧, અનામકા વ્યાધય: ૫૨, અરૂપા ઉપસર્ગા: (જનુકૂલોપસર્ગશ્રૂતા:) ૫૩, ચિત્તવિક્ષેપકારિકા ૫૪, અનમ્રકા વિદ્યુત: ૫૪, સમુદ્રવેગા:, (કેનાપિ નિરોદ્ધમશક્યત્વાત્ ૫૬ । ઉક્તઞ્ચ—

ન તથાઽસ્ય ભવેન્મોહો વન્ધશ્ચાન્યપ્રસદ્ગત: ।

યોપિત્સગાદ્ યથા પુસો યથા સ્ત્રીસગિસગત: ॥ ૧ ॥

પદાઽપિ યુવર્તી મિધુર્ન સ્પૃશેદારવીમપિ ।

સ્પૃશન્ કરીચ વધ્યેત કરિણ્યા અદ્ગસગત: ॥ ૨ ॥

કે દોષોં કો પ્રકાશિત કરને વાલી હૈ ૪૮ । યે વિના દોરી કે પાશતુલ્ય હૈ ૪૯ । કિયે હુણ પાપોં કે પશ્ચાત્તાપ સે વર્જિત ૫૦, એવ અર્હ્ય મેં પ્રવૃત્તિ કરને વાલી હોતી હૈ ૫૧ । વિના નામ કી યે વ્યાધિયાં હૈ ૫૨ । વિના આકૃતિ કે ઉપસર્ગ સમાન હૈ ૫૩ । ચિત્તકો વિક્ષેપ કરને વાલી હૈ ૫૪ । વિના વાદલોં કી યે વિદ્યુત્ હૈ ૫૫ । કિસી સે ભી ઇનકા વેગ રોકા નહી જા સકતા, ઇસલિયે યે સમુદ્ર કે વેગ જૈસી હૈ ૫૬ । કહા ભી હૈ—

ન તથાઽસ્ય ભવેન્મોહો વન્ધશ્ચાન્યપ્રસગત: ।

યોપિત્સગાદ્ તથા પુસો, યથા સ્ત્રીસગિસગત ॥ ૧ ॥

પદાઽપિ યુવર્તી મિધુર્ન સ્પૃશેદારવીમપિ ।

સ્પૃશન્ કરીચ વધ્યેત, કરિણ્યા અગસગત: ॥ ૨ ॥

અર્થાત્—પુરુષ કો સ્ત્રી કે સગ સે તથા વિષયવિલાસી કે સગ સે જિસ પ્રકાર કા મોહ ઓર વન્ધ હોતા હૈ ઉસ પ્રકાર કા મોહ ઓર

સ્વજનમા તેમજ મિત્રોમા છેલ લેલ કરાવનારી છે ૪૭, બીજના દોષોને પ્રકાશીત કરવાવાળી છે ૪૮, દોરી વગરના કાસલા જેવી છે ૪૯, કરેલા પાપોના પશ્ચાત્તાપથી દૂર રહેનારી છે ૫૦, અર્હ્યમા પ્રવૃત્તિ કરનાર હોય છે ૫૧, નામ વગરનો એ રોગ છે ૫૨, આકૃતિ વગરનો ઉપસર્ગ છે ૫૩, ચિત્તને વ્યગ્ર બનાવનાર છે ૫૪, વાદળ વગરની વિજળી જેવી છે, કોઈથી તેનો વેગ રોકી શકાતો નથી આ કારણે તે સમુદ્રના વેગ જેવી છે કહ્યું છે કે—

ન તથાઽસ્ય ભવેન્મોહો વન્ધશ્ચાન્ય પ્રસગત ।

યોપિત્સગાદ્ તથા પુસો, યથા સ્ત્રી સગિસગત ॥ ૧ ॥

પદાઽપિ યુવર્તિ મિધુર્ન સ્પૃશેદારવી મપિ ।

સ્પૃશન્ કરીચ વધ્યેત, કરિણ્યા અગ સગત ॥ ૨ ॥

પુરૂષને જિના સગથી તેમજ વિષય વિલાસીના સગથી જે પ્રકારનો મોહ અને બંધ થાય છે, તે પ્રકારનો મોહ અને બંધ બીજથી થતો નથી આ

ખત્કુચિત્તદ્વદયા: ૨૮, સન્ધ્યાગ્રાગમ્નુદ્ધર્તરાગા: ૨૯, સમુદ્રવીચિત્તચલસ્વભાવા: ૩૦, કૃષ્ણસર્પવચ્ચિરનુરુમ્પા: ૩૧, સલિલગ્નિમ્નગામિન્ય: ૩૨, કૃષ્ણવદુષ્ણન હસ્તા: ૩૩, નરકયત્ ત્રાસોત્પાદિકા: ૩૪, દુષ્ટાશ્વયત્ દુર્દમા: ૩૫, બાલયત્ ક્ષણ રુષ્ટતુષ્ટા: ૩૬, અન્ધકારયત્ દુષ્પ્રવેશ ૩૭, ચિપવહ્નીયત્ અનાશ્રયણીયા: ૩૮, કિંપારુફલતુલ્યમુલ્લમધુરા: ૩૯, રાક્ષસીયત્ અકાઠચારિણ્ય: ૪૦, દુરુપચારા: ૪૧, અગમ્મીરા ૪૨, અવિશ્વસનીયા: ૪૩, અરતિકરા: ૪૪, રૂપસૌભાગ્યમદ મત્તા:- (રૂપ-સુન્દરાકૃતિ:, સૌભાગ્ય-સ્વકીર્તિશ્રવણાદિરૂપ, મદો-મનમયજગર્વ:, તૈર્મત્તા) ૪૫, મુનગગતિયત્ કુટિલ્લદ્વદયા: ૪૬, કુલસ્વજનમિત્તમેદનકારિકા:

શીલ છે ૨૭ । ખીતર કે ઘાત્ત કી તરહ કુચિત્ત હૃદયવાલી છે ૨૮ । સધ્યારાગસમાન છે ૨૯ । સમુદ્ર કી તરદ્ધ કે સમાન ચલ સ્વભાવ વાલી છે ૩૦ । કૃષ્ણસર્પ કે સમાન ભયકર હૈ ૩૧ । જલ કે સમાન નીચે કી ઓર જાને વાલી હૈ ૩૨ । કૃષ્ણ કી તરહ ઉત્તાન હાથોવાલી અર્થાત્ત હર સમય 'લાવ-લાવ' કરને વાલી છે ૩૩ । નરક કે તુલ્ય કષ્ટ દેનેવાલી છે ૩૪ । દુષ્ટ ઘોડે કી તરહ દુર્દમ હૈ ૩૫ । બાલક કે સમાન ક્ષણ ૨ મેં રુષ્ટ ગ્ય તુષ્ટ ટોનેવાલી છે ૩૬ । અન્ધકાર કી તરહ દુષ્પ્રવિશ્ય છે ૩૭ । ચિપવહ્ની કી તરહ આશ્રય લેને યોગ્ય નહીં હૈ ૩૮ । કિંપારુ ફલ કી તરહ આદિ મેં મધુર હૈ ૩૯ । રાક્ષસી કી તરહ અકાલ મે ચલને વાલી હૈ ૪૦ । દુરુપચાર ૪૧, અગમ્મીર ૪૨, અવિશ્વસનીય ૪૩, ઓર અરતિકર હૈ ૪૪ । રૂપ, સૌભાગ્ય તથા મદ સે સદા ઉન્મત્ત હૈ ૪૫ । સર્પ કી ગતિ કે સમાન કુટિલ મનવાલી છે ૪૬ । કુલ મે, સ્વજન મે, એવ મિત્રો મે છેદ-મેદ કરને વાલી છે ૪૭ । દુસરો

થેના છાણુના અગ્નિ માફક બાળવાવાળી છે ૨૭ અદરના ઘાના જેવી હુગ ધીમા કુચિત્ત જેવા હૃદયવાળી છે ૨૮ સધ્યાના રગ જેવી છે ૨૯ સમુદ્રના તરંગોની માફક અચલ સ્વભાવવાળી છે ૩૦ કાળા સર્પ જેવી લયકર છે ૩૧ જળની માફક નીચે જનારી છે ૩૨ કૃષ્ણની માફક ઉત્તાન હાથવાળી અર્થાત્ત હર સમય લાવ લાવ કરવાવાળી છે ૩૩ નરકના જેવા હુગો દેનારી છે ૩૪ હુગ ઘોડાના જેવી દુર્દમ છે ૩૫ બાળકની માફક ધડીમા રીસાનાર અને ધડીમા હસનાર છે ૩૬ અધકારના જેવી બીહામણી છે ૩૭ વિષવેલના જેવી આશ્રય લેવાય તેવી નથી ૩૮ કિંપારુ ફળની માફક શરૂમા મધુર છે ૩૯ રાક્ષસીની માફક અકાળમા ચાલવાવાળી છે ૪૦, દુરુપચાર છે ૪૧, અગમ્મીર છે ૪૨, અવિશ્વસનીય છે ૪૩, અરતિકર છે ૪૪, રૂપ, સૌભાગ્ય તથા મદથી સદા ઉન્મત્ત છે ૪૫, સર્પની ગતિ સમાન કુટિલ મનવાળી છે ૪૬

મગિનિ ! इदमब्रह्मचर्यं महापुरुषैरनावरित, जन्मजरामरणदायकं कातरपुरुषसेवित
प्रमादबहुलं तपःसयमविघ्नभूतमधर्मद्वारम्, पङ्कपनरुपाञ्जलतुल्यम् । अस्य खलु
अब्रह्मचर्यस्य फलविपाकोनरकनिगोदाघनन्तदुग्धरूपो महादासः, पल्योपमसाग-
रोपमकालेनाप्यमुच्यमानाऽशातवेदनारूपः, तस्माद् विस्मयतामस्मात्पापाचरणात्,

फिर अपनी अमृततुल्य चाणी से समझाना प्रारंभ किया । कहा-हे
देवानुप्रिये ! तुम क्या करने के लिये उद्यत हो रही हो । तुम्हें क्या
मालूम नहीं है कि कुशीलसेवन का मार्ग महापुरुषों से अनावरित
है । इस में ऐसा कोई भी लाभ नहीं है जो आत्मा को हितकारक
हो । इस से जन्म जरा एव मरण व कष्टों को भोगने के सिवाय कुछ
नहीं मिलता है । ब्रह्मचर्य में जो कायर हैं वे ही इसमें आनंद मानते
हैं । ये विषयभोग प्रमादबहुल एव तप तः सयम के पालन में
प्रयत्न अन्तरायस्वरूप है । अधर्म के प्रधान मार्ग है । यह
कुशीलसेवन पक - कीचड़, पनक-काई तथा जाल के समान है ।
अर्थात् इसमें मनुष्य गड़ जाता है, फिसल जाता है, और बध जाता है ।
इस अब्रह्मचर्य सेवन का फल जीवों को नरक निगोद के अनंत दारुण
दुःखों के भोगने के रूप में प्राप्त होता है ।

इसके सेवन के फलस्वरूप अशातवेदनाएँ पल्योपम सागरोपम
तक भोगनी पड़ती हैं, इस लिये इस पापाचरण से विरक्त होने में ही

આરભ ઈર્થો, અને કહ્યું ! હે દેવાનુપ્રિયે ! તું શું કરવા માટે પ્રવૃત્ત બની છે ?
તને શું ખબર નથી કે, કુશીલ સેવનનો માર્ગ મહાપુરુષે આચરવા યોગ્ય
નથી. તેમાં કોઈ એવો લાભ નથી જે આત્માને હિતકારક હોય, એનાથી જન્મ,
જરા અને મરણના દુઃખો ભોગવવા સિવાય બીજું કંઈ મળતું નથી બ્રહ્મચર્ય
માં જે કાયર હોય છે તેજ આમાં આનંદ માને છે આ વિષયભોગ પ્રમાદ
તપ તથા સયમના પાલનમાં પ્રયત્ન અતરાય સ્વરૂપ છે અધર્મનો પ્રધાન
માર્ગ છે, આ કુશીલ સેવન ક્રિયક, ખાઈ, તથા બળ સમાન છે અર્થાત્-
મનુષ્ય તેમાં ગળડી બન્ય છે, ફસાઈ બન્ય છે, બધાઈ બન્ય છે આ અબ્રહ્મચર્ય
સેવનનું ફળ છવોને નરક નિગોદના અનંત દારૂણ દુઃખોને ભોગવવાના રૂપમાં
પ્રાપ્ત થાય છે આના સેવનના ફળ સ્વરૂપ આશાતવેદનાઓ પલ્યોપમ
સાગરોપમ સુધી ભોગવવી પડે છે માટે આ પાપાચરણથી વિરક્ત થવામાં જ

તથૈવ પુરુષસગઃ સાધ્વીનામપિ । ઉક્તચ્ચ—

ઘૃતકુમ્ભસમા નારી તપ્તાદ્ગારસમઃ પુમાન્ ।

તસ્માદ્ ઘૃત ચ વહ્નિ ચ, નૈકત્ર સ્થાપયેદ્ બુધ* ॥ ૧ ॥

હત્યેવ વિચિન્ત્યાસી મુખાધારાસારસ્યા પ્રવચનમારસ્યા ગિરા તા પ્રતિજીવયતિ ।

ચન્ધ દૂસરે સે નહોં હોતા હૈ ॥ ૧ ॥ હમલિયે મુનિ કો ચાહિયે કી વહ કાષ્ટ કી પુતલી કો ભી પૈર સે ભી સ્પર્શ ન કરે, અગર સ્પર્શ કરે તો જિસ પ્રકાર હથની કે અગસ્પર્શ સે હાથી ચન્ધ જાતા હૈ ઉસી પ્રકાર મુનિ ભી કામરાગ મેં વધ જાતા હૈ ॥ ૨ ॥

હસી પ્રકાર સાધ્વિયોં કે લિયે ભી પુરુષોં કા સગ વર્જનીય હૈ । વ્યોં કિ—પુરુષ કા સગ સાધ્વી કે વ્રજ્જચર્યં કે નાશ મેં અસાધારણ હેતુ હૈ । કહા ભી હૈ—

“ ઘૃતકુમ્ભસમા નારી, તપ્તાદ્ગારસમઃ પુમાન્ ॥

તસ્માદ્ ઘૃત ચ વહ્નિ ચ, નૈકત્ર સ્થાપયેદ્ બુધ. ॥ ૧ ॥

અર્થાત્—સ્ત્રી ધી કે ભરે હુણ ઘડે કે સમાન હૈ ઔર પુરુષ પ્રજ્વલિત અદ્ગાર કે સમાન હૈ । હસલિયે વિદ્વાન્ કો ચાહિયે કિ ઘૃત ઔર અગ્નિ કો ઇક જગહ નહી રક્ષે ।

હસ પ્રકાર ઉન લાવણ્યપૂર મુનિરાજ ને વિચાર કિયા । વિચાર કરને કે પશ્ચાત્ કામ સે અતિ વિહલ બની હુઈ ઉસ વેશ્યા કો ઉન્હોં ને

માટે મુનિઓએ લાકડાની પુતળીનો પગથી પણ સ્પર્શ ન કરવો જોઈએ કારણ કે, સ્પર્શ કરવાથી જેમ હાથી હાથણીના અગસ્પર્શથી બધાઈ બાય છે, એવ રીતે મુનિ પણ કામ રાગમા બધાઈ બાય છે

કહ્યું છે કે—આ પ્રકારે સાધ્વિઓને માટે પણ પુરુષોનો સગ તબલા થોગ્ય છે, કારણ કે પુરુષનો સગ સાધ્વિને બ્રહ્મચર્યના નાશમા અસાધારણ હેતુ છે કહ્યું પણ છે—

ઘૃતકુમ્ભસમા નારી, તપ્તાદ્ગારસમઃ પુમાન્ ।

તસ્માદ્ ઘૃતચ વહ્નિચ નૈકત્ર સ્થાપયેદ્ બુધ* ॥ ૧ ॥

સ્ત્રી ધીના બરેલા ઘડા સમાન છે અને પુરુષ પ્રજ્વલિત અગ્નિ સમાન છે, માટે વિદ્વાને બાણ્યું જોઈએ કે ધી અને અગ્નિને એક સ્થળે ન રાખે

આ પ્રકારે તે લાવણ્યપૂર મુનિરાજે વિચાર કર્યો વિચાર કરીને પછીથી કામવિહીન બનેલી તે વેશ્યાને પોતાની અમૃતતુલ્ય વાણીથી સમજાવવાનો

ટીકા—‘ એગ ’ ઇત્યાદિ ।

લાઢઃ=અય દેશીયઃ શબ્દઃ, લાઢઃ=પ્રાસુકૈષ્ણીયાહારેણાત્મનિર્વાહકો મુનિઃ
પરીપદાન્=ધુત્પિપાસાદીન્ અભિભૂય=પિજિત્ય, ગ્રામે=અલ્પજનનિવાસસ્થાને, વા=
અથવા નગરે=પ્રાકારવેષ્ટિતેऽપિ, વા=અથવા નિગમે=ત્રિગિજનસ્થાને, વા=અથવા
રાજધાન્યામ્=રાજસ્થાને, ઉપલક્ષણમેતત્ તેન મહમ્વાદિપુ વા, એપુ ગ્રામાદિપુ યત્ર
કુત્રાપિ સ્થાને, એકઃ=રાગદ્વેષરહિતઃ, યદ્વા-યોગ્યસહાયસ્યાલામે એકઃ=એકાકી,
ચરેદેવ=અપ્રતિનદ્ધવિહારેણ ચર્યા કુર્યાદિત્ ।

મુનિ કો એક જગદ્ રહતે અરતિ આદિ પ્રસંગ પ્રાપ્ત હો સકતા હૈ
ઇસલિયે ઉસે ગ્રામાનુગ્રામવિહારરૂપ ચર્યા કરની ચાહિયે । ઇસ પ્રકાર
ચર્યાકે કરને સે હી નૌવેં ચર્યાપરીપદ પર વિજય પાઈ જાતી હૈ, ઇસી વાત
કો ઇસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રદર્શિત કરતે હૈ—‘ એગ એવ ચરે ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(લાઢે—લાઢઃ) ‘ લાઢ ’ યદ્ દેશીય શબ્દ હૈ । ‘ પ્રાસુક ઇષ્ણીય
આહાર સે અપના નિર્વાહ કરને વાલા મુનિ ’ એસા ઇસકા અર્થ હૈ,
અતઃ એસા મુનિ (પરીસદે—પરીપદાન્) ધુત્પિપાસા આદિ પરીપદો કો
(અભિભૂય—અભિભૂય) જીતકર (ગામે વા નગરે વાવિ નિગમે વા રાય-
હાણિ—ગ્રામે વા નગરે વાઽપિ નિગમે વા રાજધાન્યામ્) યોડે જનો કા
જિસમે નિવાસ હૈ એસે ગ્રામ મેં, અથવા પ્રાકાર સે જો વેષ્ટિત હૈ એસે
નગર મેં, અથવા વ્યાપારી જનોકે સ્થાનભૂત એસે નિગમ મે, અથવા રાજા
કા જહા રહના હો રહા હૈ એસી રાજધાની મે, ઉપલક્ષણ સે મહત્વ આદિ

મુનિને એક જગ્યાએ રહેવાથી અરતિ વગેરેના પ્રસંગ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે
તેથી તેણે એક ગામથી બીજા ગામ વિહાર રૂપી ચર્યા કરવી બેઠી એ આ
પ્રકારની ચર્યાને કરવાથી જ નવમા ચર્યાપરીપદ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત થાય છે
આ વાતને સૂત્રકાર આ ગાથા દ્વારા પ્રદર્શિત કરે છે—એગ એવ ચરે—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—લાઢે—લાઢ “ લાઢ ” એ દેશીય શબ્દ છે ‘ પ્રાસુક ઇષ્ણીય
આહારથી પોતાનો નિર્વાહ કરવાવાળા મુનિ ’ એવો આનો અર્થ છે, એટલે આવા મુનિ
પરીસદે—પરીપદાન્ ધુત્પિપાસા આદિ પરીપદોને અભિભૂય—અભિભૂય છતીને
ગામે વા નગરે વાવિ નિગમેવા રાયહાણિ—ગ્રામે વા નગરે વાઽપિ નિગમે વા રાજધાન્યામ્
થોડા માણસો જેમા રહેતા હોય તેવા ગામમા, અથવા ડોટથી ઘેરાયેલ હોય
તેવા નગરમા, અથવા વેપારી જનોનો જેમા વાસ હોય તેવા નિગમમા, અથવા રાજા
જ્યા રહેતો હોય તેવી રાજધાનીમા, ઉપલક્ષણથી મહત્વ આદિ સ્થાનોમા આવા

एव मुनिश्चन श्रुत्या सा वेश्या इतमनोरथा जाता, तदनन्तरमसौ कोप
पेशेन यष्टिमुष्ट्यादिभिर्मर्मणि गाढमहार कृतवती । तदाऽसौ मुनिर्निर्गमनोपायमन-
वलोक्य ब्रह्मचर्यं परिरक्षयन् वामुज्ज्वलपेदना शुभाध्यवसायेन सहमानः क्षपक
श्रेणिमारुढोऽन्तर्मुहूर्तं नैव प्राप्तेऽप्यज्ञानः कालं कृत्वा मोक्षं प्राप्तवान् । एवमन्यैरपि
मुनिभिः स्त्रीपरीषद्. सोढव्यः ॥ १७ ॥

एकत्र स्थितस्य मुनेरत्यादिप्रसङ्गः स्यात्, अतो ग्रामानुग्रामविहाररूपा
चर्या कार्यति चर्यामरणेनैव चर्यापरीषद्. सोढव्य इत्याह—

मूलम्—एंग ऐंव धેરે લાઢે, અભિભૂય પરીસંહે ।

गाँमे वां नंगरे वावि, निंगमे वां रायहोंणिण ॥१८॥

ઝાપા—એક એવ ચરેત્ લાઢઃ, અભિભૂય પરીપહાન્ ।

ग्रामे वा नगरे वाऽपि, निंगमे वा राजधान्याम् ॥ १८ ॥

तेरा कल्याण है । इस प्रकार मुनि के वचनों को सुनकर वेश्या बड़ी
लज्जित हुई । कोप के आवेश में आकर वह मुनिराज पर घोर उपसर्ग
करने लगी । उन मुनि को यष्टि एव मुष्टि आदि के प्रहारों से मर्म स्थलों में
आघात पहुँचाया । मुनि महाराज ने वहा से निकलना चाहा परन्तु
निकलने के जितने भी दरवाजे थे वे सब पहिले से ही बंद किये जा
चुके थे, अतः वहा से निकलने का जब उन्हें कोई उपाय नहीं सूझा तो
अपने ब्रह्मचर्य की रक्षा में शुभाध्यवसाय से जीवन को समर्पित करते हुए
उन्होंने ने क्षपकश्रेणिपर आरोहण किया और अन्तर्मुहूर्त में केवल ज्ञान
की प्राप्ति कर मुक्ति का लाभ कर लिया । इसी प्रकार अन्यमुनिजनों
को भी इस स्त्रीपरीषद् को जीतना चाहिये ॥ १७ ॥

તાડ કલ્યાણ છે આ પ્રકારના મુનિના વચનોને સાંભળી વેશ્યા ખૂબ લજવાઈ
ગઈ અને કોપના આવેશમાં આવીને તે મુનિરાજને ઘોર ઉપસર્ગ આપવા લાગી
મુનિના મર્મસ્થાનોમાં મુઠીઓથી અને પગની લાતોથી આઘાત પહોંચાડ્યો
મુનિરાજે ત્યાંથી નીકળવા ચાહ્યું પરંતુ નીકળવાના બેટલા રસ્તા હતા તે પહે
લેથી જ બંધ કરી દેવામાં આવ્યા હતા આથી એ સ્થળેથી નીકળવાનો કોઈ
પણ માર્ગ ન સૂઝ્યો ત્યારે પોતાના બ્રહ્મચર્યની રક્ષા માટે તેમણે શુભ અધ્ય
વસાયથી જીવનનું સમર્પણ કરીને ક્ષપકશ્રેણી પર આરોહણ કર્યું અને અત
ર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી મુક્તિનો લાભ લીધો આ રીતે અન્ય મુનિ
જનોએ પણ સ્ત્રી પરીષદને જીતવો જોઈએ ॥ ૧૭ ॥

ટીકા—‘ ઇગ ’ ઇત્યાદિ ।

લાઢઃ=અય દેશીયઃ શબ્દઃ, લાઢઃ=પ્રાસુકૈષ્ણીયાહારેણાત્મનિર્વાહકો મુનિઃ
પરીપહાન્=ક્ષુત્પિપાસાદીન્ અભિભૂય=વિજિત્ય, ગ્રામે=અલ્પજનનિગમસ્થાને, વા=
અથવા નગરે=પ્રાકારવેષ્ટિતેઽપિ, વા=અથવા નિગમે=વણિગ્જનસ્થાને, વા=અથવા
રાજધાન્યામ્=રાજસ્થાને, ઉપલક્ષણમેતત્ તેન મહમ્નાદિષુ વા, એષુ ગ્રામાદિષુ યત્ર
કુત્રાપિ સ્થાને, એકઃ=સાગદ્રેપરહિતઃ, યદ્વા-યોગ્યસહાયસ્યોલાભે એકઃ=એકાકી,
ચરેદેવ=અપ્રતિનદ્ધવિહારેણ ચર્યાં કુર્યાદેવ ।

મુનિ કો એક જગદ્ રહતેર અરતિ આદિ પ્રસંગ પ્રાપ્ત હો સકતા હૈ
ઇસલિયે ઉસે ગ્રામાનુગ્રામવિહારરૂપ ચર્યા કરની ચાહિયે । ઇસ પ્રકાર
ચર્યાકે કરને સે હી નૌવેં ચર્યાપરીપહ પર વિજય પાઈ જાતી હૈ, ઇસી યાત
કો ઇસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર પ્રદર્શિત કરતે હૈ—‘ ઇગ એવ ચરે ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(લાઢે-લાઢઃ) ‘લાઢ’ યહ દેશીય શબ્દ હૈ । ‘પ્રાસુક કૈષ્ણીય
આહાર સે અપના નિર્વાહ કરને વાલા મુનિ’ એસા ઇસકા અર્થ હૈ,
અતઃ એસા મુનિ (પરીસહે-પરીપહાન્) ક્ષુત્પિપાસા આદિ પરીપહોં કો
(અભિભૂય-અભિભૂય) જીતકર (ગામે વા નગરે વાવિ નિગમે વા રાય-
હાણિય-ગ્રામે વા નગરે વાઽપિ નિગમે વા રાજધાન્યામ્) યોડે જનોં કા
જિસમેં નિવાસ હૈ એસે ગ્રામ મે, અથવા પ્રાકાર સે જો વેષ્ટિત હૈ એસે
નગર મેં, અથવા વ્યાપારી જનોંકે સ્થાનભૂત એસે નિગમ મેં, અથવા રાજા
કા જહા રહના હો રહા હૈ એસી રાજધાની મે, ઉપલક્ષણ સે મહત્વ આદિ

મુનિને એક જગ્યાએ રહેવાથી અરતિ વગેરેના પ્રસંગ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે
તેથી તેણે એક ગામથી બીજા ગામ વિહાર રૂપી ચર્યા કરવી નોંધ એ આ
પ્રકારની ચર્યાને કરવાથી જ નવમા ચર્યાપરીપહ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત થાય છે
આ વાતને સૂત્રકાર આ ગાથા દ્વારા પ્રદર્શિત કરે છે—ઇગ એવ ચરે—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—લાઢે-લાઢ “લાઢ” એ દેશીય શબ્દ છે ‘પ્રાસુક કૈષ્ણીય
આહારથી પોતાનો નિર્વાહ કરવાવાળા મુનિ’ એવો આનો અર્થ છે, એટલે આવા મુનિ
પરીસહે-પરીપહાન્ ક્ષુત્પિપાસા આદિ પરીપહોને અભિભૂય-અભિભૂય છતીને
ગામે વા નગરે વાવિ નિગમેવા રાયહાણિય-ગ્રામે વા નગરે વાઽપિ નિગમે વા રાજધાન્યામ્
થોડા માણસો જેમા રહેતા હોય તેવા ગામમા, અથવા ડોટથી ઘેરાયેલ હોય
તેવા નગરમા, અથવા વેપારી જનોનો જેમા વાસ હોય તેવા નિગમમા, અથવા રાજા
જ્યા રહેતો હોય તેવી રાજધાનીમા, ઉપલક્ષણથી મહત્વ આદિ સ્થાનોમા આવા

તથા ચાગ્રે વક્ષતિ—

ન વા લભિજ્ઞા નિઝ્ઞ સહાય, ગુણાદિય વા ગુણઓ સમ વા ।

एको वि पावाँ विवज्जयतो, विहरेज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ १ ॥

(ઉત્ત ૩૨ અ. ૫ ગા.)

છાયા—ન વા લભેત્ નિપુણ સહાય, ગુણાધિક વા ગુણતઃ સમ વા ।

एकोऽपि पापानि विरर्जयन्, विहरेत् कामेगु असज् ॥

ઉક્તમન્યગ્રાપિ—

ग्रामाद्यनियतस्थायी, स्थानबन्धविवर्जितः ।

चर्यामेकोऽपि कुर्वीत, विविधाभिग्रहैर्युतः ॥ १ ॥ इति ।

સ્થાનોં મેં જહા કહા બી વહ (એગ એવ ચરે—એકાકી એવ ચરેત્) રાગ દ્વેષ સે રહિત હોકર સમુદાય કે સાથ અથવા યોગ્ય સહાય કે અભાવ મેં અપ્રતિબદ્ધ વિહાર સે એકલા હી વિચરે । કહા બી હૈ—

ન વા લભિજ્ઞા નિઝ્ઞ સહાય, ગુણાદિય વા ગુણઓ સમ વા ।

एगो वि पावाँ विवज्जयतो, विहरेज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥

(ઉત્ત૦ ૩૨ અ. ૫ ગા)

તાત્પર્યેં હસકા યહ હૈ કિ સાધુ કો જય યોગ્ય સહાયક (શિષ્ય આદિ) કી પ્રાપ્તિ ન હો તો વહ નિષ્પાપ હોકર, તથા ઇચ્છાઓં કો જીતતા હુવા એકલા બી વિહાર કરે । અન્યત્ર બી યહી વાત કહી હૈ—

ग्रामाद्यनियतस्थायी, स्थानबन्धविवर्जितः ।

चर्यामेकोऽपि कुर्वीत, विविधाभिग्रहैर्युतः ॥ १ ॥

કોઈ પણ સ્થળે તે એગ એવ ચરે—એકાકી એવ ચરેત્ રાગ દ્વેષથી રહિત બની સમુદાયની સાથે અથવા યોગ્ય સહાયના અભાવમાં અપ્રતિબદ્ધ વિહારથી એકલા જ વિચરે કહ્યું છે—

ન વા લભિજ્ઞા નિઝ્ઞ સહાય, ગુણાદિય વા ગુણઓ સમ વા ।

एगो वि पावाँ विवज्जयतो, विहरेज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ ૩૨. અ ૫

આતુ તાત્પર્યેં એ છે કે, સાધુને બન્યારે યોગ્ય સહાયક શિષ્ય આદિની પ્રાપ્તિ ન હોય તો તે નિષ્પાપ બનીને ઇચ્છાઓને છૂતીને એકલા પણ વિહાર કરે અન્યત્ર પણ આજ વાત કહેલ છે—

ग्रामाद्यनियतस्थायी, स्थानबन्धविवर्जितः ।

चर्यामेकोऽपि कुर्वीत, विविधाभिग्रहैर्युतः ॥ ॥

અર્થ ભાવ:—યથાકલ્પ ગ્રામનગરાદાનિયતવાસ કુર્વતા મુનિનાઽઽલસ્યપરિ-
ર્જનેન તત્ર તત્રાનાસન્ત્યા ચ ગ્રામાનુગ્રામવિહરણાત્મકચર્યાકરણાદેવ ચર્યાપરીપદ્ધ-
ત્ સોઢો ભવતિ । યસ્તુ પરિક્ષીણજઙ્ઘાપલસ્તેન સ્થિરવાસે કૃતે ભિક્ષાચર્યાયા કથ-
ચિત્ સ્વય પ્રવૃત્ત્યાઽપિ સ પરીપદ્ધ: સોઢો ભવતીતિ ।

નનુ-ચર્યાપરીપદ્ધો ન ભક્ત્યાગન્તુકઃ, કથ તર્હિ સ્વયમુદીરિતાયાશ્ચર્યાયાઃ
પરીપદ્ધત્વમિતિ ચેત્, ઉન્યતે-પ્લપસ્યાપિ કસ્યચિત્ કષ્ટકારિત્વેન સહ્યમાનત્વાત્

યથાકલ્પ ગ્રામ નગર આદિ મેં અનિયતવાસ કરને ચાલા અપ્રતિ-
બન્ધ વિહારી મુનિ નાના પ્રકાર કે અભિગ્રહો સે યુક્ત હોકર અકેલા
અર્થાત્-સમ્પ્રદાય મેં રહેતે હુજી મી રાગદ્વેષ રહિત વિચરે ॥૧॥

પ્રમાદ કા પરિહાર કરતે હુજી ગ્રામનગરાદિ મેં આસક્તિ રહિત હોકર
ગ્રામાનુગ્રામ વિચરણરૂપ ચર્યા કે કરને સે હી યહ ચર્યાપરીપદ્ધ જીતા
જાતા હૈ । જિસકા જઘાવલ ક્ષીણ હો ચુકા હૈ ઉસ સાધુ કો મી
સ્થિરવાસ કરને પર ભિક્ષાચર્યા મે કથચિત્ સ્વય પ્રવૃત્તિ સે યહ પરીપદ્ધ
સહન કિયા જાતા હૈ । આયે હુજી કષ્ટ કા નામ પરીપદ્ધ હૈ । ચર્યા
તો આનેવાલી નહી હૈ યહ તો સ્વય ઉદીરિત કી જાતી હૈ અતઃ ચર્યા કો
પરીપદ્ધરૂપ કૈસે માના જા સકતા હૈ ? ઇસકા સમાધાન ઇસ પ્રકાર હૈ-
યથાપિ ચર્યા સાધુ કા કલ્પ હૈ તો મી કિસીર કલ્પ કો કષ્ટકારી હોને
સે યહ સહન કરના હી પડતા હૈ । ચર્યા મી ઇસી પ્રકાર હૈ । અતઃ
ભગવાનને ઇસકો પરીપદ્ધરૂપ ફરમાયા હૈ । અપને કલ્પ કા પ્રમાદ સે

યથાકલ્પ ગ્રામ નગર આદિમા અનિયતવાસ કરવાવાળા અપ્રતિબન્ધ-
વિહારી મુનિ વિવિધ પ્રકારના અભિગ્રહોથી યુક્ત બની એલા, અર્થાત્-સમ્પ્રદાયમાં
રહેવા છતાં પણ રાગદ્વેષ રહિત વિચરે પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને ગ્રામ નગર
આદિમા આસક્તિ રહિત બનીને ગ્રામાનુગ્રામ વિચરણરૂપ ચર્યા કરવાથી જ
આ ચર્યા પરીપદ્ધ છતાંય છે જેનું જઘાળણ ક્ષીણ બની ગયેલ છે એવા
સાધુએ પણ સ્થિરવાસ કરવાથી ભિક્ષાચર્યામા ડહેવામા આવેલ સ્વય પ્રવૃત્તિથી
આ પરીપદ્ધ સહન કરવામા આવે છે આવેલા દુષ્ટોને સહન કરવા તેનું નામ
પરીપદ્ધ છે ચર્યા આવતી નથી પરંતુ સ્વય ઉભી કરવામા આવે છે આથી
ચર્યાને પરીપદ્ધરૂપ કેમ માનવામા આવે છે ? તેનું સમાધાન આ પ્રકારથી છે-
કદાચ ચર્યા સાધુને કલ્પ છે તો પણ કોઈ કોઈ કલ્પ કષ્ટકારી હોવાથી તે
સહન કરનાજ પડે છે ચર્યાને પણ આજ પ્રકાર છે માટે ભગવાને તેને પરી-
પદ્ધરૂપ ફરમાવેલ છે પોતાના કલ્પનું પ્રમાદથી આવરણ ન કરવું તે પરીપદ્ધ

તથા ચાગ્રે વક્ષ્યતિ—

ન ચા લભિજ્ઞા નિઊણ સહાય, ગુણાદિય વા ગુણઓ સમ વા ।

एको वि पावाँ विवज्जयतो, विहरेज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ १ ॥

(ઉત્ત ૩૨ અ. ૫ ગા.)

છાયા—ન વા લભેત્ નિપુણ સહાય, ગુણાધિક વા ગુણતઃ સમ ચા ।

एकोऽपि पापानि विवर्जयन्, विहरेत् कामेषु असजन् ॥

ઉત્તમન્યત્રાપિ—

ग्रामाद्यनियतस्थायी, स्थानबन्धविवर्जितः ।

चर्यामेकोऽपि कुर्वीत, विविधाभिग्रहैर्युतः ॥ १ ॥ इति ।

સ્થાનોં મે જહા કહા મી વહ (એગ એવ ચરે—એકાકી એવ ચરેત્) રાગ
રૂપ સે રહિત હોકર સમુદાય કે સાથ અથવા યોગ્ય સહાય કે અભાવ
મેં અપ્રતિબધ વિહાર સે એકલા હી વિચરે । કહા મી હૈ—

ન ચા લભિજ્ઞા નિઊણ સહાય, ગુણાદિય વા ગુણઓ સમ વા ।

एगो वि पावाँ विवज्जयतो, विहरेज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥

(ઉત્ત૦ ૩૨ અ. ૫ ગા)

તાત્પર્યે હસકા યહ હૈ કિ સાધુ કો જવ યોગ્ય સહાયક (શિષ્ય
આદિ) કી પ્રાપ્તિ ન હો તો વહ નિષ્પાપ હોકર, તથા ઇચ્છાઓં કો
જીતતા હુવા એકલા મી વિહાર કરે । અન્યત્ર મી યહી વાત કહી હૈ—

ग्रामाद्यनियतस्थायी, स्थानबन्धविवर्जितः ।

चर्यामेकोऽपि कुर्वीत, विविधाभिग्रहैर्युतः ॥ १ ॥

કોઈ પણ સ્થળે તે એગ એવ ચરે—એકાકી એવ ચરેત્ રાગ દ્વેષથી રહિત બની સહુ
હાયની સાથે અથવા યોગ્ય સહાયના અભાવમા અપ્રતિબધ વિહારથી એકલા જ
વિચરે કહ્યું છે—

ન વા લભિજ્ઞા નિઊણ સહાય, ગુણાદિય વા ગુણઓ સમ વા ।

एगो वि पावाँ विवज्जयतो, विहरेज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ ૩૨, અ ૫

આતુ તાત્પર્યે એ છે કે, સાધુને બ્યારે યોગ્ય સહાયક શિષ્ય આદિની
પ્રાપ્તિ ન હોય તો તે નિષ્પાપ બનીને ઇચ્છાઓને છૂતીને એકલા પણ વિહાર
કરે અન્યત્ર પણ આજ વાત કહેલ છે—

ग्रामाद्यनियतस्थायी, स्थानबन्धविवर्जितः ।

चर्यामेकोऽपि कुर्वीत, विविधाभिग्रहैर्युतः ॥ ॥

छाया—असमानश्चरेद् भिक्षुः, नैव कुर्यात् परिग्रहम् ।

अससक्तो गृहस्थैः, अनिकेतः परित्रजेत् ॥ १९ ॥

टीका—‘असमाणे’ इत्यादि ।

भिक्षुः=मुनिः, असमानः=गृहस्थैरन्यतीर्थिकैश्चासदृश, तत्राश्रयमूर्त्तरहितत्वेन गृहस्थैरसदृशः, अनियतविहारादिना अन्यतीर्थिकैरसदृश इति भावः । यद्वा-मानस-
हितः समान, न तथेत्यसमानः, अभिमानवर्जित इत्यर्थः, यद्वा-‘असमाणे’
इत्यस्य ‘असन्निति’ छाया, असन्निर-असन्, यत्र निधत्ते तत्राप्यविद्यमान इव,
अल्पतरकालस्थायित्वेन तत्र तत्र तत्सत्ताया अनियतत्वात्, तत्र तत्र निधमानत्वेऽपि
तत्तद्ग्रामोपाश्रयादिषु ममत्वाभिमानाभावाच्च । उभयेभ्यो प्रकटयन्नाह-‘नैव कुञ्जा’
इत्यादि । परिग्रहम्=तत्तद्ग्रामोपाश्रयादिषु स्थानेषु द्रव्यभावपरिग्रह नैव कुर्यात्=
न वारयेत् । उक्तञ्च—

“गामे कुले वा नयरे य देसे, ममन्ति भाव न कहिंचि कुञ्जा” ॥ इति ॥

‘असमाणे’-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(असमाणे-असमानः) गृहस्थरूप आधार की मूर्च्छा से
रहित होने के कारण गृहस्थों के समान नहीं, तथा अनियत विहार आदि
द्वारा अन्यतीर्थिकों के समान नहीं, अथवा-असमान-मान से वर्जित, या
“असमाणे-असन्”—अल्पतर काल तक ग्राम नगरादिमें रहने वाला होने
की वजह से वहां नहीं जैसा ऐसा (भिक्षु-भिक्षुः) मुनि (परिग्रह-नैव
कुञ्जा-परिग्रह नैव कुर्यात्) उन २ ग्राम एवं उपाश्रयादिकों में द्रव्य एवं
भावरूप परिग्रह से नहीं बंधे-उनमें ममत्व भाव न करे । कहा भी है—

“गामे कुले वा नयरे य देसे, ममन्ति भाव न कहिंचि कुञ्जा ॥”

असमाणे इत्यादि

अन्वयार्थ—असमाणे-असमान गृहस्थरूप आधारणी मूर्च्छांती रहित होवाने
कारण गृहस्थाना समान नहीं, तथा अनियतविहार आदि द्वारा अन्य तीर्थी-
काना समान नहीं, अथवा-असमान-मानती वर्जित, या असमाणे-असन् अल्पतर
काल सुधी ग्राम नगर आदिमा रहेवावाणा होवाना कारणे त्या नहीं जेवा जेवा
भिक्षु-भिक्षु मुनि परिग्रह नैवकुञ्जा-परिग्रह नैव कुर्यात् जे जे ग्राम अने
उपाश्रय आदिमा द्रव्य अने भावरूप परिग्रहणी न लघाय-तेमा ममत्वभाव न
राणे कहुं छे के—

“गामे कुले वा नयरे य देसे, ममन्ति भाव न कहिंचि कुञ्जा ॥”

પરીપહરૂપત્વ ભવતિ, તત્ર પ્રમાદેન સ્વરૂપાનાચરણમેત્ર પરીપહકૃતઃ પરાજયઃ,
તસ્માત્ પ્રમાદર્જિતેન યથાકલ્પચર્યાપરાધનેત્ર ચર્યાપરીપહઃ સોદ્ધો ભવતીતિ ॥૧૮॥

ઉક્તમથે દ્વિતીકુર્વન્નાહ—

મૂલમ્—અસમાણે ચેરે મિલ્લૂ, નેવે કુઝ્જા પરિગ્ગહ ।

અસસત્તો ગિંહત્થેહિ, અણિણો પરિવ્વણ ॥ ૧૯ ॥

આચરણ નહીં કરના હી પરીપહજનિત પરાજય હૈ । इसलिये प्रमाद
वर्जित होकर यथाकल्प चर्या के आराधन से ही चर्यापरीपह सहन
किया जाता है । तभी चर्यापरीपहजयी साधु कहलाता है ।

भावार्थ—चतुर्मास कल्प को छोड़कर मुनि के लिये एकत्र स्थिर
रहना जैनशासन की आज्ञा से बाहिर है । कोई खास कारण हो तो
मुनि एकत्र वास कर सकता है, अन्यथा नहीं । अतः आत्मकल्याण की
भावना से अथवा 'जनता में धर्म का प्रचार होता रहे' इस शुभ
अध्यवसाय से मुनि को नगर ग्राम आदि स्थानों में विचरते रहना
चाहिये । एक स्थान पर रहने वाले साधु को स्थानजन्य मोह सता देता
है, अतः वह चाहे एकाकी रूप में विहार करे चाहे योग्य सहायकों के
साथ विहार करे, परन्तु विहार अवश्य करे । विहार में सदा अपने
सयम की पूरी दृढता रखे । क्षुत्पिपासा आदि परीपह सतावें तो भी
उनकी परवाह न करे । इसका नाम चर्यापरीपहजय है ॥ १८ ॥

જનિત પરાજય છે માટે પ્રમાદથી દૂર રહીને યથાકલ્પ ચર્યાના આરાધનાથી જ
ચર્યાપરીપહ સહન કરી શકાય છે એજ ચર્યાપરીપહ છુટેલ સાધુ ઠહેવાય છે

ભાવાર્થ—ચતુર્માસ કલ્પને છોડીને મુનિ માટે એક સ્થળે સ્થિર રહેવું
જૈનશાસનની આજ્ઞાથી બહાર છે કોઈ ખાસ કારણ હોય તો મુનિ એક
સ્થળે વાસ કરી શકે છે, તે સીવાય નહીં આથી આત્મકલ્યાણની ભાવનાથી
અથવા 'જનતામાં ધર્મનો પ્રચાર થતો રહે એવા શુભ આશયથી મુનિએ નગર
ગ્રામ આદિ સ્થાનોમાં વિચરતા રહેવું જોઈએ એક સ્થાન ઉપર રહેવાવાળા
સાધુને સ્થાનજન્ય મોહ સતાવે છે આથી ભલે તે એકાકી રૂપમાં વિહાર કરે
અથવા યોગ્ય સહાયકોની સાથે વિહાર કરે, પરંતુ વિહાર અવશ્ય કરે વિહાર
રમા પોતાના સયમની સદા પૂરી દ્રઢતા રાખે, ક્ષુત્પિપાસા આદિ પરીપહ
સતાવે તો પણ તેની પરવા ન કરે આનું નામ ચર્યાપરીપહનો વિજય છે ॥

छाया—असमानश्चेद् भिक्षुः, नैव कुर्यात् परिग्रहम् ।

असक्तो गृहस्थैः, अनिकेतः परिजते ॥ १९ ॥

टीका—‘असमानो’ इत्यादि ।

भिक्षुः=मुनिः, असमानः=गृहस्थैरन्यतीर्थिकैश्चासदृश, तत्राश्रयमूर्त्तरहितत्वेन गृहस्थैरसदृशः, अनियतविहारादिनाऽन्यतीर्थिकैरसदृश इति भावः । यद्वा—मानस-
हितः समान, न तथेत्यसमानः, अभिमानवर्जित इत्यर्थः, यद्वा—‘असमाने’
इत्यस्य ‘असन्निति’ छाया, असन्निव-असन्, यत्र विद्यते तत्राप्यविद्यमान इव,
अल्पतरकालस्थायित्वेन तत्र तत्र तत्सत्ताया अनियतत्वात्, तत्र तत्र विद्यमानत्वेऽपि
तत्तद्ग्रामोपाश्रयादिषु ममत्वाभिमानाभावाच्च । इममेवार्थं प्रकटयन्नाह—‘नैव कुञ्जा’
इत्यादि । परिग्रहम्=तत्तद्ग्रामोपाश्रयादिषु स्थानेषु द्रव्यभावपरिग्रह नैव कुर्यात्=
न धारयेत् । उक्तञ्च—

“गामे कुले वा नयरे य देसे, ममंति भाव न कर्हिचि कुञ्जा” ॥ इति ॥

‘असमाने’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(असमाने-असमानः) गृहस्थरूप आधार की मूर्च्छा से
रहित होने के कारण गृहस्थो के समान नहीं, तथा अनियत विहार आदि
द्वारा अन्यतीर्थिकों के समान नहीं, अथवा-असमान-मान से वर्जित, या
“असमाने-असन्”—अल्पतर काल तक ग्राम नगरादिमें रहने वाला होने
की वजह से बड़ा नहीं जैसा ऐसा (भिक्षू-भिक्षुः) मुनि (परिग्रह-नैव
कुञ्जा-परिग्रह नैव कुर्यात्) उन २ ग्राम एवं उपाश्रयादिकों में द्रव्य एवं
भावरूप परिग्रह से नहीं बंधे-उनमें ममत्व भाव न करे । कहा भी है—

“गामे कुले वा नयरे य देसे, ममंति भाव न कर्हिचि कुञ्जा ॥”

असमाने इत्यादि

अन्वयार्थ—असमाने-असमान गृहस्थरूप आधारणी मूर्च्छाधी रहित होवाने
कारण गृहस्थाना समान नहीं, तथा अनियतविहार आदि द्वारा अन्य तीर्थी-
काना समान नहीं, अथवा-असमान-मानही वर्जित, या असमाने-असन् अल्पतर
काल सुधी ग्राम नगर आदिमा रहोवावाणा होवाना कारणे त्या नहीं जेवा जेवा
भिक्षू-भिक्षु मुनि परिग्रह नैवकुञ्जा-परिग्रह नैव कुर्यात् जे जे गाम अने
उपाश्रय आदिमा द्रव्य अने भावरूप परिग्रहधी न अघाय-तेमा ममत्वभाव न
राणे कह्य छे छे—

“गामे कुले वा नयरे य देसे, ममंति भाव न कर्हिचि कुञ्जा ॥”

મમત્વાભાવઃ કથ સ્પાદિત્યાહ-ગૃહસ્થૈઃ=ગ્રામકૈઃ, અસસક્ત=રાગસસર્ગવર્જિત
 इत्यर्थः, अनिकेतः=गृहवर्जितः नैकप्र प्रतिबद्धस्थितिक इत्यर्थः, परिव्रजेत्=सर्वतो
 विहरेत् न तु नियतदेशादावेव । अय भावः-गृहस्थैः सह रागससर्गकरणे, एकत्र
 प्रतिबद्धास्पदत्वे, नियतदेशग्रामनगरादिविहागिताया या ममत्वबुद्धिः स्यात् ।
 तस्मादालस्य निरस्य ग्रामनगरकुलादिष्वनियतवसतिनिर्ममत्वः सन् यथाकल्पमा
 सक्तिरहितश्चर्यामाचरेदिति ।

અર્થાત્-ગ્રામાદિ મેં કહી મી મમત્વ નહીં કરે । તથા (ગિહસ્થૈર્હિ અ-
 સસક્તો-ગૃહસ્થૈઃ અસસક્તઃ) ગૃહસ્થોં કે સાથ રાગ કે સસર્ગ સે વર્જિત
 उनमे मोहरूप परिणाम से रहित होकर वह (अणिएओ-अनिकेतः)
 स्थानादि की ममतारहित होता हुआ (परिव्रए-परिव्रजेत्) ग्राम
 नगरादि में विहार करता रहे । इसका भाव यह है कि गृहस्थों से
 रागात्मक परिणति करने पर साधु को एक ही जगह प्रतिबद्ध होकर
 रहने का प्रसंग प्राप्त हो सकता है, इस परिस्थिति में नियत देश, ग्राम
 आदि में ही उसका विहार होगा, अतः उसमे ममत्वबुद्धि का सद्भाव
 हो जायगा । इसलिये प्रमाद का परित्याग कर ग्राम नगर आदि में
 अनियतरूप से विचरने वाले मुनि में निर्ममत्वभाव रहता है ।
 इसलिये साधु को चाहिये की वह गृहस्थों से अससक्त होकर यथाकल्प
 अनियतविहाररूप चर्या करता रहे ।

ભાવાર્થ—હસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર ૧૮વી ગાથા મેં કહે હુણ હી

અર્થાત્—ગ્રામાદિમા કથાય પણ મમત્વ ન કરે તથા ગિહસ્થૈર્હિ અસસક્તો-
 ગૃહસ્થૈઃ-અસસક્ત ગૃહસ્થની સાથે રાગના સસર્ગથી રહિત-તેમા મોહરૂપ
 પરિણામથી રહિત બનીને તે અણિયૌ-અનિકેત સ્થાનાદિકની મમતા રહિત
 થઈને, પરિવ્રણ-પરિવ્રજેત્ ગ્રામ નગર આદિમા વિહાર કરતા રહે તેનો
 ભાવાર્થ એ છે કે, ગૃહસ્થો સાથે રાગાત્મક પરિણતી કરવાથી સાધુને માટે એક
 જગ્યાએ પ્રતિબદ્ધ થઈને રહેવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે આ પરિસ્થિતિમા
 નિયત ગ્રામનગર આદિમાજ તે વિચરશે, આથી એનામા મમત્વની ભાવના
 ઉત્પન્ન થશે માટે પ્રમાદનો પરિત્યાગ કરી ગ્રામનગર આદિમા અનિયત
 રૂપથી વિચરનાર મુનિમા નિર્મમત્વભાવ રહે છે આટલા માટે જ સાધુ માટે તે ગૃહ
 સ્થોથી અસ સક્ત બની યથાકલ્પ અનિયત વિહારસ્વરૂપી ચર્યા કરતા રહે તે જરૂરી છે

ભાવાર્થ—આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર ૧૮ મી ગાથામા કહેલ,

अत्र दृष्टान्तः—

कोल्लाकसन्निवेशे बहुश्रुत. शान्तो दान्तः परीपहोपसर्गसहने सुधीरः क्षमा-
दिगुणगम्भीरः कमेधूलिनिगणे समीरः, श्रुतचारित्र्यधर्माधनपरः क्षीणजङ्घा-
वलो निःसङ्गनामक आचार्य आसीत्। एकदा तत्र दुर्भिक्षे जातेऽसौ स्वशिष्य

अर्थ की पुष्टि कर रहे हैं। जब गृहस्थ जनों का सामान्य भी परिचय
मनुष्य को उनमें ममत्वबुद्धि से जकड़ देता है तो फिर साधु की
आत्मा को वह भाव बहा जकड़ न देगा यह कैसे हो सकता है। इसी-
लिये साधु को अनियत विहार कहा गया है। उसमें गृहस्थों के ससर्ग
से साधु बचा रहता है। ससक्तिभाव उसका उनमें नहीं हो पाता है।
सामान्य परिचय में ससक्ति नहीं आती है। अधिक परिचय से यह
दोष पैदा होता है। मूर्च्छापरिणति का नाम ही परिग्रह है। यह परि-
ग्रह द्रव्य एवं भाव के भेद से दो प्रकार का होता है। साधु इन दोनों
प्रकार के परिग्रहों से रहित होता है। रागादिकभाव भावपरिग्रह, एवं
क्षेत्र वस्तु आदि द्रव्य-परिग्रह है। अनियत विहार करने वाले साधुमें
यह दोष नहीं हो सकता है। इसीलिये उसको सदा यथाकल्प अनियत
विहार करना भगवान ने कहा है।

दृष्टान्त—कोल्लाक नाम के सन्निवेश में बहुश्रुत, शान्त, दान्त परीषह
एवं उपसर्ग के सहन करने में धीर वीर क्षमादि गुणों से गम्भीर, कर्म
धूलि के निवारण करने में पवनतुल्य निःसङ्ग नाम के एक आचार्य थे।

उरैछे ज्यारे गृहस्थ जेना साथे सामान्य परिचय पछु मनुष्यने तेनी साथे ममत्व
बुद्धिथी जडडी डे छे तो पछी साधुना आत्माने ते भाव त्या न जडडे ते केम
जनी शके आटला भाटेज साधुने अनियत विहार सुखवायेल छे आभा गृहस्थना
पछु पडता ससर्गथी साधु ज्यथी ज्य छे, न सज्जितभाव तेना तेभा आवतो नथी,
सामान्य परिचयथी ससज्जितभाव उत्पन्न यता नथी अधिक परिचयथी आ दोषो
पेदायाय छे मूर्च्छापरिणतीनु नाम ज परिग्रह छे आ परिग्रहना द्रव्य अने भाव
जेम जे प्रकारना लेह छे साधु आ जन्ने प्रकारना परिग्रहोथी पर छोय छे
रागादिकभाव भावपरिग्रह अने क्षेत्र वस्तु आदि द्रव्य परिग्रह छे अनियत
विहार करनार साधुभा आ दोष आवतो नथी आटला भाटे साधुने सदाय
यथाकल्प अनियत विहार करवानु भगवाने उछु छे.

दृष्टान्त—कोल्लाक नामना सन्निवेशमा बहुश्रुत, शान्त, दान्त, परीषह
अने उपसर्ग सहन करवाभा धीरवीर, क्षमादि गुणोथी गम्भीर, कर्मरञ्जनु

વિક્રમાચાર્ય ગચ્છસહિત દૂરદેશે પ્રેપિતયાત્ । સ્વયં તુ એકેન શિષ્યેણ સહ વસન્
તત્રૈવ નગરે નવ ભાગાન્ કલ્પયિત્વા યથાકલ્પમજ્ઞાતકુલે રુક્ષશુષ્કમન્તપ્રાન્તમભા-
દિક ગૃહીત્વા વિહરતિ સ્મ । જરાક્રાન્તોઽપિ ચર્યાપરીપદ સોદુક્રામઃ કૃતાભિગ્રહત્વાત્
સ્વયંભિક્ષાર્થમટતિ સ્મ । એવ ચર્યાપરીપદ સદમાનસ્તમભિગ્રહ યાવજ્જીવ નિર્વા-
હાલોચિત્પ્રતિક્રાન્તઃ કાલમાસે કાલ કૃત્વા સ્વકલ્યાણ સાધિતવાન્ ।

શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મની આરાધના કરને મેં હી હનકા જીવન કા
અધિક સે અધિક સમય નિકલતા થા । અવસ્થાપ્રાપ્ત હોને સે હનકા
જઘાબલ ક્ષીણ હો ગયા થા । એક સમય કી યાત હૈ કિ વહા પર ભય-
કર દુર્ભિક્ષ પડ ગયા । આચાર્ય ને પરિસ્થિતિ કા અવલોકન કર અપને
વિક્રમાચાર્ય શિષ્ય કો ગચ્છસહિત દૂર દેશ મેં વિહાર કરા દિયા ઓર
સ્વયં એક શિષ્ય કે સાથ ઉસી નગરી મેં રહે । વહા નૌ ભાગોં કી
કલ્પના કર વે યથાકલ્પ અજ્ઞાતકુલ મેં રુક્ષ, શુષ્ક, અન્ત પ્રાન્ત આહાર-
દિક ગ્રહણ કર વહા વિચરણ કરતે રહે । યથાપિ હનકી વૃદ્ધાવસ્થા થી
ચલને મે પૂરી શક્તિ નહીં થી તો ભાં ચર્યાપરીપદ કો સહન કરને કી
અભિલાષા સે વે વિવિધ અભિગ્રહ ગ્રહણ કરતે ઓર સ્વયં ભિક્ષા કે લિયે
જાતે । હિસ પ્રકાર ચર્યાપરીપદ કો સહન કરતેઁ ઉન્હોં ને અપને અભિ-
ગ્રહોં કા અચ્છી તરહ સે નિર્વાહ કિયા । અન્ત મેં અપને કર્તવ્યોં કી
આલોચના કર ઉનકે પ્રતિ નિવૃત્ત હોકર આત્મકલ્યાણ કર લિયા ।

નિવારણ કરવામા પવનતુલ્ય એવા, એક નિ સ ગ નામના આચાર્ય હતા શ્રુતચારિત્ર
રૂપ ધર્મની આરાધના કરવામા જ તેમના જીવનનો મોટો ભાગ તેઓ ગાળતા
હતા અવસ્થા થવાથી તેમનું જ ઘાબળા ક્ષીણ બની ગયું હતું એક સમયની
વાત છે કે, ત્યાં ભયકર એવો હુડાળ પડ્યો, આચાર્યે પરિસ્થિતિનું અવલોકન
કરી પોતાના વિક્રમાચાર્ય નામના શિષ્યને ગચ્છ સાથે દૂર દેશમાં વિહાર
કરાવરાવ્યો અને પોતે એક શિષ્યની સાથે તે નગરમાં રહ્યા ત્યાં નવ ભાગોની
કલ્પના કરી તેઓ યથાકલ્પ અજ્ઞાત કુળમાંથી રુક્ષ, શુષ્ક અન્તપ્રાન્ત આહાર આદિ
ગ્રહણ કરી ત્યાં વિચરતા રહ્યા એ કે તેમની વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે તેમનામાથાલવાની
પૂરી શક્તિ ન હતી તો પણ ચર્યાપરીપદને સહન કરવાની અભિલાષાથી તેઓ
વિવિધ અભિગ્રહ કરતા અને સ્વયં ભિક્ષા માટે જતા આ પ્રકારે ચર્યાપરી-
પદને સહન કરતા કરતા પોતાના અભિગ્રહોનો સારી રીતે નિર્વાહ કર્યો અતઃ
સમય ઉપર પોતાના કર્તવ્યોની આલોચના કરી તેનાથી નિવૃત્ત થઈ
આત્મકલ્યાણ પ્રાપ્ત કર્યું

अत्रान्योऽपि दृष्टान्तः—

उज्जयिन्यां वैश्रवणनामक आचार्यः समवसृतः। स स्वशिष्यपरिवारेः सह चर्यापरीपह सहमानो ग्रामानुग्राम विहरन् कदाचिदटव्या प्रविष्टः। आचार्य इय शिष्या अपि चर्यापरीपहसद्विष्णु आसन्। तत्र सर्वे मुनिभिरकस्माद् मार्गो निस्सृतः। तत्रैव शर्कराप्रभपृथिवीवद् प्रिकीर्णतीक्ष्णकण्टकिते निम्नोन्नतशिलाखण्डदुर्गमे भयङ्करे निपिने गच्छता तेन दिवसो यापितः, सत्रौ च वृक्षाधस्तले निनामः कृतः, एव शिष्यपरिवारेः सहासौ भ्रमन्नटव्या अन्त न प्राप, नापि कश्चिद् ग्रामो दृष्टि-

द्वितीय दृष्टान्त—

उज्जैनी नगरी में वैश्रवण नाम के आचार्य पधारे। वे अपने शिष्यपरिवार के साथ चर्यापरीपह को सहन करते हुए ग्रामानुग्राम विहार करते२ कदाचित् मार्ग भूल जाने से एक अटवी में जा पहुँचे। इनके समान ही चर्यापरीपह सहन करने में समर्थ इनके शिष्य भी थे। अकस्मात् वे सब के सब ही मार्ग भूल गये। समस्त दिवस उन सबका शर्करा पृथ्वी के समान, इधर उधर फैले हुए तीक्ष्ण काटो वाले तथा नीचे ऊँचे शिलाखण्डों से दुर्गम उस भयङ्कर अटवी में ही समाप्त हो गया। रात्रि का समय आ गया। दूसरा कोई उपाय नहीं होने से सभी ने वही एक वृक्ष के नीचे ठहर कर रात्रि व्यतीत की। प्रातः काल हुआ। सूर्य की किरणें निकली। मार्ग की तलाश करने लगे परन्तु मार्ग का पता नहीं चला। अटवी कितनी बड़ी थी इसका कुछ अन्त ही नहीं ज्ञात हो सका, और न “यहाँ से ग्राम कितनी दूर है”

दृष्टान्त प्रीणु—उज्जैनी नगरीमा वैश्रवण नामना आचार्य पधार्य तेओ। पोताना शिष्य परिवारनी साथे चर्यापरीपह सहन करता करता ग्रामानुग्राम विहार करता करता मार्ग भूलवायी अग्रान्त ओठ ज गलभा जध यइया चर्यापरीपह सहन करवाभा तेमना समान ज समर्थ तेमना शिष्यो पणु इता जेगानुजेग तेओ। अथा मार्ग भूली गया शर्कराप्रभ पृथ्वीनी समान, आही ताही ओमेर तीक्ष्ण काटाओथी पधराओली तथा छयी नीयी शिलाओथी दुर्गम ओवी लयानक अटवी—ज गलभा आपोओ दिवस बीती गये। रात्रीने समय आवी पडोयता प्रीणे कोछ पणु उपाय न होवाधी सधणाओ ओक ओड नीचे रह्यीने रात बितावी सवार पडयु, सूर्यना उरिओ देआया, मार्गनी तपास करी परंतु अहार नीक जवानो मार्ग न जइयो ज गल मोटु इतु तेना अतनी पणु अजर पडती न इती अने ग्राम आ स्थणेधी केटहु दूर छे ते पणु जाणी शकतु न

પયે સમાયાતઃ । સ ચ તસ્મિન્નેવ વિપમરુઢક્રિતપર્વતીયમાર્ગ ચલન્નપિ ચર્યાપરીપહૈઃ પરાજિતો નાભૂત્ । આચાર્યો યદતિ—અસ્મિન્ યને ચલતામસ્માક ત્રયો દિવસા અતીતાઃ, ક્વચિદાહારો ન લબ્ધો નાપિ પાનીયમ્ ।

एतदभ्यन्तरे केनचिद्देवेन वैक्रियशक्त्या तत्र शोभनो राजमार्गो निर्मितः । तत्र कस्यचिन्नुपस्य चतुरङ्गिणी सेना गच्छति, बह्वयः शिषिका नैर्वाक्षमाना

इस बात का पता ही चल सका । आचार्य महाराज शिष्यमंडली सहित उसी जंगल में घूमते रहे । कभी २ चलते २ विपम एवं कटकित पर्वत के मार्ग पर पहुँच जाते तो भी इनके चित्त में खेदखिन्नता नहीं आती । 'चर्यापरीपह सहन करना यह साधु की कर्तव्य कोटि में है' इस ख्याल से ये उसको शांति के साथ सहन करते रहे । चलते २ जब ठीक तीन दिन व्यतीत हो चुके तब आचार्य महाराज ने शिष्यों से कहा कि देखो—इस वन में लगातार अपने लोग तीन दिन से चल रहे हैं फिर भी मार्ग नहीं मिल रहा है । आहार पानी का भी ठिकाना नहीं पड़ा, अतः समस्या विकट बन रही है ।

आचार्य महाराज जब इस प्रकार अपने शिष्यों से कह रहे थे कि इतने में ही किसी देवने अपनी वैक्रियिक शक्ति के द्वारा उस अटबी में एक सुन्दर राजमार्ग बना दिया, और इस प्रकार का दृश्य दिखलाया कि उस पर होकर किसी राजा की चतुरंगिणी सेना जा रही है ।

હતુ આચાર્ય મહારાજ શિષ્ય મંડળી સાથે એ જંગલમાં ખૂબ ભટક્યા ચાલતા ચાલતા કોઈ વેળા સ્થળે વિષમ એવા ઢાટાળા ટેકરાવાળા રસ્તે થઈ જતા તો પણ તેમના ચિત્તમાં ખેદ-ખિન્નતા આવતી નહીં “ચર્યાપરીપહ સહન કરવો એ સાધુની કર્તવ્ય કોટીમાં છે આ ખ્યાલથી તેઓ આવતા પરીપહોને શાન્તી સાથે સહન કરતા રહ્યા ચાલતા ચાલતા બ્યારે ત્રણ ત્રણ દિવસો વીતી ગયા ત્યારે આચાર્યમહારાજે શિષ્યોને કહ્યું કે, બુચો આ વનમાં આપણે ત્રણ ત્રણ દિવસોથી ભટકીએ છીએ છતાં પણ બહાર નીકળવાનો કોઈ માર્ગ દેખાતો નથી આહાર પાણીનું પણ ઠેકાણું પડતું નથી એટલે આપણી સમક્ષ વિકટ સમસ્યા ઉભી થઈ છે

આચાર્યમહારાજ આવું બ્યારે પોતાના શિષ્યોને ઢહી રહ્યા હતા એ વખતે કોઈ દેવે પોતાની વૈક્રિયીક શક્તિ દ્વારા તે જંગલમાં એક સુંદર રાજ માર્ગ બનાવી દીધો અને એ પ્રકારનું દૃશ્ય ઉભું કરી દીધું કે તે માર્ગ ઉપરથી બહુ કોઈ રાજાની ચતુરંગિણી સેના જઈ રહી છે તેમાં અનેક પ... ૨

આસન્ । તત્ર સેનાપતિઃ જ્ઞાનને ભ્રામ્યમાણમાચાર્યં ત્રવીતિ-ભગવન્ ! સન્ત્યજ
વહૂનિ શિષિકાદીનિ યાનાનિ, યદત્ર રોચતે ભવદ્વચસ્ત્રારહ્ય ગમ્યતામ્ । આચાર્યેણો-
ક્તમ્-યાનેન ગમન નાસ્માકુ રૂપતે, ઇત્યુક્ત્વા તેન ' સર્વોઽય દેવપપન્ન ' ઇતિ વિજ્ઞા-
તમ્ । રાજસૈનિકે ગતે સતિ સ આચાર્યઃ શિષ્યાન્ પૃન્ઝતિ-કિમિદાનીં કર્તવ્યમ્, ।
શિષ્યા આહુઃ-આર્યેણ યદનુષ્ઠેય, તદેવાસ્માભિરપિ કર્તવ્યમ્, આચાર્યઃ પાદપો-
પગમનાર્યં પ્રતિજ્ઞાતમાન્, તદનુ તદીયશિષ્યા અપિ પાદપોપગમનાર્યં સસ્તારક
કૃતવન્તઃ । સર્વઃ સમાધિભાવેન કાલ કૃત્વાઽઽત્મનઃ કલ્યાણ સાધિતમ્ । એવમન્યે-
રપિ ઘ્નિભિશ્ચર્યાપરીપહઃ સોઢવ્ય ॥ ૧૯ ॥

હવે મેં અનેક પાલકિયા કો વહન કરતે હુણ મનુષ્ય ચલે જા રહે હૈં ।
યહ સત્ર દૃશ્ય આચાર્ય મહારાજ કે દેખને મે આ રહા યા । હસી સમય
એક સેનાપતિ ને અટવી મે ભ્રમણ કરતે હુણ આચાર્ય મહારાજ સે કહા
હે ભદન્ત ! યહા વહુત સે પાલકિયા આદિ વાહન હૈં આપ જિન્હેં પસદ કરે
હવેન પર ચઢકર ચલે । આચાર્યશ્રીને સેનાપતિ કી વાત સુનકર કહા કિ-
યાન પર ચઢકર ચલના યહ હમારે રૂપ સે વાહર હૈં । તથા સાથ ૨ મેં
આચાર્યમહારાજ ને યહ બી જાન લિયા કિ યહ સવ દૈવી માયા હૈં । સેનાપતિ
કે ચલે જાને પર ફિર આચાર્ય મહારાજ ને શિષ્યોં સે પૂજા કિ કહો હસ
સમય કયા કરના ચાહિયે । શિષ્યોં ને કહા જો આપકો કરના રુચે
વહી હમે મજૂર હૈં । શિષ્યોં કી વાત સુનકર આચાર્ય મહારાજને પાદ-
પોપગમન ધારણ કરને કી વિચારણા કરલી । શિષ્યોં ને બી એસા હી
કિયા । સવને વહાં સમાધિભાવ સે સપન્ન હોકર પણ્ડિતમરણ કિયા,

ઉપાડીને મનુષ્યો ચાલી રહ્યા છે આ મધ્યુ દૃશ્ય આચાર્ય મહારાજના જોવામા
આવી રહ્યું હતું એવામા એક સેનાપતિએ જગલમા વિચરી રહેલા
આચાર્ય મહારાજને ડહુ, ભદત ! અહિ ઘણી પાલખીઓ વિગેરે વાહન
છે, આપ જેને પસદ ડરો તેમા બેસીને ચાલો આચાર્ય સેનાપતિની
વાત સાભળીને ડહુ કે, પાલખીમા બેસીને વિચરવુ તે અમારા
કૃત્યની બહાર છે સાથે સાથે આચાર્ય મહારાજે એ પણ બાણી લીધુ કે આ
સઘળી દૈવી માયા છે સેનાપતિના ચાલી ગયા પછી આચાર્ય મહારાજે શિષ્યોને
પૂછ્યુ કે, ડહો ! આવે વખતે હવે શું ડરવુ જોઇએ ? શિષ્યોએ ડહુ કે, આપને
જે ડરવું રુચે તે અમને મજૂર છે શિષ્યોની વાત સાભળીને આચાર્ય મહારાજે
પાદપોપગમન ડરવાની પ્રતિજ્ઞા ધારણ કરી લીધી શિષ્યોએ પણ એમજ ડહુ
પરિણામે સઘળા ત્યા સમાધી લાવથી સપન્ન બની પડિત મરણ પામ્યા અને

અથ નૈપેધિકીપરીપહજય પ્રાહ—

મૂલમ્—સુસાણે સુન્નેગારે વાં, રુક્ષમૂલે વં એગઓ ।

અકુંકુઓ નિસીણજા, ન યં વિત્તોસણ પેર ॥ ૨૦ ॥

છાયા—શ્મશાને શૂન્યાગારે યા, ટક્ષમૂલે યા એકરુઃ ।

અકૌકુચ્યઃ નિપીદેત્ ન ચ ત્રિસાયેત્ પરમ્ ॥ ૨૦ ॥

ટીકા—‘ સુસાણે ’ ઇત્યાદિ ।

શ્મશાને—શરસ્થાને, વા=અથવા, શૂન્યાગારે=નિર્જનગૃહે, વા=અથવા, વૃક્ષ મૂલે=વૃક્ષાધસ્તલે, મુનિઃ એકરુઃ=દ્રવ્યતઃ એકાકી પ્રતિમાસ્પેક્ષયા, ભાવતો—મુનિ ગણસ્થિતોઽપિ રાગદ્વેષરહિતઃ, અકૌકુચ્યઃ=અશિષ્ટચેષ્ટારહિતઃ—વિષયચેષ્ટાવર્જિતઃ સન્નિત્યર્થ., નિપીદેત્=ભયરહિત યતનાપૂર્વકમુપપિશેદિત્યર્થઃ ॥ ચ—પુનઃ મુનિસ્તત્રોપવિષ્ટ. સન્, પરમ્—અન્ય જીવ દ્વીન્દ્રિયાદિક, ન ત્રિસાયેત્=તત્રસ્થ જીવ સ્થાનબ્રષ્ટાદિક

ઔર આત્મકલ્યાણ કી સિદ્ધિ કી । इसी तरह समस्त साधुओं को चर्यापरीपह पर विजय पाने में प्रयत्नशील रहना चाहिये ॥ १९ ॥

અવ દસવેં નેપેધિકીપરીપહ કો જીતને કે લિયે સૂત્રકાર કરતે હૈ—‘ સુસાણે ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મુનિ કો (સુસાણે—શ્મશાને) શ્મશાનમે (વા) અથવા (સુન્નેગારે—શૂન્યાગારે, શૂન્ય ઘર મે (વા) યા (રુક્ષમૂલે—વૃક્ષમૂલે) વૃક્ષ કે નીચે (એગઓ—એકરુઃ) એકાકી દ્રવ્ય—સે પ્રતિમા કી અપેક્ષા અકેલે, તથા ભાવ કી અપેક્ષા મુનિ સમુદાય મેં રહેતે હુએ ખી રાગદ્વેષરહિત એવ (અકુંકુઓ—અકૌકુચ્ય.) અશિષ્ટ ચેષ્ટા સે રહિત હોતે હુએ (નિસીણજા—નિપીદેત્) ભયશૂન્ય હોકર યતનાપૂર્વક રહે । (ય—ચ) તથા વહા પર

આત્મકલ્યાણની સિદ્ધિ મેળવી આ પ્રમાણે સર્વ સાધુઓએ ચર્યાપરીપહ ઉપર વિજય મેળવવા પ્રયત્નશીલ રહેવું બોધ્યું ॥ ૧૯ ॥

હવે સૂત્રકાર દશમા નૈપેધિકીપરીપહને છાતવા માટે કહે છે—‘સુસાણે’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—મુનિએ સુસાણે—શ્મશાને શ્મશાનમા “વા” અથવા સુન્નેગારે—શૂન્યાગારે સૂના એવા ઘરમા “ વા ” અથવા રુક્ષમૂલે—વૃક્ષમૂલે વૃક્ષની નીચે એગઓ—એકર એકાકી દ્રવ્યથી પ્રતિમાની અપેક્ષાએ એકલા તથા ભાવની અપેક્ષાએ મુનિ સમુદાયમા રહેતા છતાં પણ રાગદ્વેષ રહિત અને અકુંકુઓ—અકૌકુચ્ય અશિષ્ટ ચેષ્ટાથી રહિત બનીને નિસિણજા—નિપીદેત્ ભય રહિત થઈ યતનાપૂર્વક ય-ચ

ન કુર્યાદિત્યર્થઃ । इदमत्र-बोधम्-आदायस्मिन्नध्ययने 'निसीहियापरीसहे' इति यदुक्त तस्य छाया 'नैपेधिकीपरीपहः' इति । निपेध=प्राणातिपातादि निवृत्तिः, स प्रयोजनमस्या इति नैपेधिकी । यद्वा निपेधः=पापकर्मणा गमनादिक्रियायाश्च निवृत्तिः, स प्रयोजनमस्या इति नैपेधिकी, निपद्या=उपवेशनस्थानम् कायोत्सर्ग-भूमिः । स्वाध्यायभूमिथेत्यर्थः । सैव च परिपहो नैपेधिकीपरीपहः उपवेशनस्थान परीपहः, तत्र श्मशानादिषु स्थानेषु स्थितेन मुनिना भयकरोपसर्गसमापतने सति न भेतव्यम्, नापि स्वरविकारादिभिरन्येषा भयमुत्पादनीयमिति ॥ २० ॥

રહે હુણે ઉસ મુનિ કો ચાહિયે કી વહ (પર ન વિત્તાસણ-પર ન વિત્રાસયેત્) વહા પર પહિલે સે રહેને વાલે ક્ષીન્દ્રિયાદીક જીવોં કો સ્થાન-બ્રષ્ટ ન કરે, યહા યહ સમજના ચાહિયે કિ પહિલે હસ અધ્યયન મે “નિસીહિયા પરીસહે” એસા કહા ગયા હૈ ઉસકી સસ્કૃત છાયા નૈપેધિકીપરીપહ ” એસી કી ગઈ હૈ । ઉસકા અર્થ હસ પ્રકાર હૈ- “પ્રાણાતિપાતાદિક ક્રિયાઓં સે નિવૃત્તિ કરને કા જિસકા પ્રયોજન હો વહ નૈપેધિકી હૈ, અથવા પાપકર્મોં કી એવ ગમનાદિક્રિયા કી નિવૃત્તિરૂપ નિપેધ જિસકા પ્રયોજન હો વહ નૈપેધિકી હૈ, અથવા નિપદ્યા ઉપવેશન સ્થાન કા નામ હૈ, વહ યા તો કાયોત્સર્ગ કી ભૂમિસ્વરૂપ હોગા યા સ્વાધ્યાય કી ભૂમિસ્વરૂપ । ઉસ નિપદ્યારૂપ જો પરીપહ ઉસકા નામ નૈપેધિકીપરીપહ હૈ । હસકા ફલિતાર્થ ઉપવેશનસ્થાન સમ્બન્ધી પરીપહ નૈપેધિકીપરીપહ હૈ । શ્મશાન આદિક સ્થાનોં મે રહે હુણે મુનિ કો ભયકર ઉપસર્ગ કે

તથા ત્યા રહેતા એ મુનિનું કર્તવ્ય છે કે તે પર ન વિત્તાસણ-પર ન વિત્રાસયેત્ ત્યા પહેલાથી રહેવાવાળા ક્ષીન્દ્રિયાદિક જીવોને સ્થાનબ્રષ્ટ ન કરે, અહીં એ સમજવું જોઈએ કે, પહેલા આ અધ્યયનમાં નિસીહિયા પરીસહે એવું કહેવાયું છે કે જેની સંસ્કૃત છાયા “નૈપેધિકી પરીપહ ” એમ કરવામાં આવેલ છે એનો અર્થ આ પ્રકારનો છે- “પ્રાણાતિપાતાદિક ક્રિયાઓથી નિવૃત્તિ કરાવવાનું જેનું પ્રયોજન હોય તે નૈપેધિકી છે, અથવા પાપકર્મોની અને ગમનાદિક ક્રિયાઓની નિવૃત્તિરૂપ નિપેધ જેનું પ્રયોજન હોય તે નૈપેધિકી છે, અથવા નિપદ્યા ઉપવેશન સ્થાનનું નામ છે તે યાતો યાતોત્સર્ગની ભૂમિ સ્વરૂપ હોય યા સ્વાધ્યાયની ભૂમિસ્વરૂપ એ નિપદ્યારૂપ જે પરીપહ તેનું નામ નૈપેધિકીપરીપહ આનો તો ફલિતાર્થ ઉપવેશન સ્થાન સંબન્ધી પરીપહ નૈપેધિકીપરીપહ છે, શ્મશાન આદિ સ્થાનોમાં રહેનારા મુનિએ ભયકર ઉપસર્ગોના આવવા છતાં પણ ભયભીત ન બનવું જોઈએ,

उक्तमर्थं विशदीकुर्वन्नाह—

मूलम्—तत्थे से चिद्धमाणस्स, उवसग्गा भिधारए ।

सकांभीओ नं गच्छेज्जी, उट्ठित्ता अन्नमासेण ॥ २१ ॥

जाया—तत्र तस्य तिष्ठतः, उपसर्गा अभिधारयेत् ।

शङ्काभीतः न गच्छेत्, उत्थायान्यदासनम् ॥ २१ ॥

टीका—‘तत्थ’ इत्यादि ।

तत्र=श्मशानादौ, तिष्ठतः=उपविष्टस्य तस्य मुनेः उपसर्गा.—देवमनुष्यतिर्य-
क्कृता उपद्रवाः, यदि भवेयुस्तर्हि स मुनिस्तानुपसर्गान् अभिधारयेत्—‘ममावल-
चेतसः किमेते करिष्यन्तीति चिन्तयन् सहेत । परन्तु शङ्काभीतः=उपसर्गकृतोपद्रव
संशयादुद्वेगवान् सन्, उत्थाय—ततः स्थानादपसृत्य, अन्यत्=परम्, आसनम्=
आस्यते—उपविश्यतेऽस्मिन्नित्यासन=स्थानम्, न गच्छेत् ।

आने पर भी भयभीत नहीं होना चाहिये और न अपने अगों को विकृत
करके दूसरों को भयभीत करना चाहिये ॥ २० ॥

इसी अर्थ को विशद करते हुए सूत्रकार समझाते हैं—
‘तत्थ से’—इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तत्थ—तत्र) श्मशान आदि स्थान में (चिद्धमाणस्स से—
तिष्ठतस्तस्य) स्थित उस साधुके ऊपर (उवसग्गा—उपसर्गा) देव, मनुष्य,
तिर्यश्च सम्बन्धी उपसर्ग यदि आवे तो उस मुनि का कर्तव्य है कि वह
उन उपसर्गों को (अभिधारए—अभिधारयेत्) “ये उपसर्ग मेरा क्या
कर सकते हैं” निश्चलचित्त से ऐसा विचार कर सहन करे । परन्तु
(शकाभीओ—शकाभीतः) उपसर्गकृत उपद्रव के सन्देह से उद्वेगवान्

अथवा तो पोताना अगोने विकृत जनावी जीजने लयलीत करवा न जेधंओ ॥ २० ॥

आज अर्थविशे सूत्रकार विषदरूपथी समझवे छे ‘तत्थ से’ इत्यादि

अन्वयार्थ—(तत्थ—तत्र) श्मशान आदि स्थानमा चिद्धमाणस्स से—तिष्ठत तस्य रहैला
ओ साधुनी उपर उपसग्गा—उपसर्गा देव, मनुष्य, तिर्यं सज्जधी उपसर्ग आवे
त्यारे ओ मुनिबु कर्तव्य छे के ते ओ उपसर्गोंने अभिधारए—अभिधारयेत् आ
उपसर्ग भाइ शु करी शकवाना छे “निश्चल” चित्ते ओवे विचार करी सहन करे
परतु शकाभीओ—शकाभीत उपसर्गकृत उपद्रवना सहेधथी छे ॥ २० ॥

સ્વાધ્યાયકરણાર્થં કાયોત્સર્ગકરણાર્થં ચ સ્ત્રીપશુપન્ડકવિવર્જિતે સ્થાને નિપ-
ળ્લેન મુનિના અનુકૂલપ્રતિકૂલોપસર્ગસપાતેઽનુદ્વેગકરણેન નિપદ્યાઽપરનામકો
નૈપેધિકીપરીપદઃ સોઢવ્ય ઇતિ ભાવઃ ।

અત્ર દ્રષ્ટાન્ત પ્રદર્શયતે—

હસ્તિનાપુરે કુરુદત્તનામા શ્રેષ્ઠિપુત્રઃ પ્રવ્રજિતો ભૂત્વૈકાકિપિહારપ્રતિમયા
ગ્રામાનુગ્રામ ત્રિહરન્નયોગ્યાનગર્યા ઈપદ્દૂસ્પ્રદેશે કાયોત્સર્ગમ્ કૃત્વા સ્થિત । તત્ર
હોકર (ઉદ્વિષ્તા-ઉત્થાય) ઉઠકર (અન્નમાસણ-અન્યદ્ આસન) દૂસરે
કિસી સ્થાન પર (ન ગચ્છેઝ્જા-ન ગચ્છેત્) નહીં જાવે ।

તાત્પર્ય હસકા યદ્દ હૈ કિ સ્વાધ્યાય કરને કે લિયે અથવા કાયો-
ત્સર્ગ કરને કે લિયે સ્ત્રી પશુ પંડક સે વર્જિત સ્થાન મેં વૈઠે હુણ મુનિ કો
ચાહિયે કિ વહ અનુકૂલ પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગ કે આને પર અનુદ્વિગ્ન
ચિત્ત હોકર નિપદ્યાપરીપદ કિ જિસકા દૂસરા નામ નૈપેધિકીપરી-
પદ હૈ ઉસકો સદ્દન કરે । અર્થાત્-શ્મશાન આદિ સ્થાન મેં વૈઠને પર
ઉપસર્ગ આદિ કા આના સ્વાભાવિક હૈ । અતઃ એસી સ્થિતિ મેં મુનિ કા
કર્તવ્ય હૈ કિ વહ તિર્યઞ્ચાદિકૃત્ત ઉન ઉપસર્ગો કો અવિચલિતચિત્ત
હોકર સદ્દન કરે । ભયભીત ન હોવે, ઓર ન એક સ્થાન સે દૂસરે
સ્થાન પર અપની રક્ષા કે અભિપ્રાય સે જાવે ।

દ્રષ્ટાન્ત-હસ્તિનાપુર મે કુરુદત્ત નામ કા એક સેઠ કા પુત્ર રહતા થા ।
ઉસને ધર્મ કા ઉપદેશ સુનકર દીક્ષા ધારણ કરલી । જય વે શ્રુતચા-

ઉદ્વિષ્તા-ઉત્થાય ત્યાથી ઉઠીને અન્નમાસણ-અન્યત્ આસન ખીન્ન કોઈ સ્થાન ઉપર
ન ગચ્છેઝ્જા-ન ગચ્છેત્ ન બાય

આનો ભાવ એ છે કે, સ્વાધ્યાય કરવા માટે અથવા તો ઓરોત્સર્ગ
કરવા માટે સ્ત્રી, પશુ, પંડકથી વર્જિત એવા સ્થાનમાં બેઠેલા મુનિએ ગમે તેવા
અનુકૂળ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ આવવાથી ઉદ્વિગ્ન ચિત્ત ન બનતા વિપદ્યાપરીપદ કે
બેનુ બીનુ નામ નૈપેધિકીપરીપદ છે એને મહન કરે અર્થાત્-શ્મશાન આદિ
સ્થાનમાં બેસવાથી ઉપસર્ગ વગેરેનું આવવું સ્વાભાવિક છે આથી એવી
સ્થિતિમાં મુનિનું કર્તવ્ય છે કે, તિર્યઞ્ચ આદિ દ્વારા થતા એ ઉપસર્ગોને અવિ-
ચલીત ચિત્ત બની સહન કરે અને ભયભીત ન થાય પોતાના રક્ષણના અભિ-
પ્રાયથી એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન ઉપર ન બાય

દ્રષ્ટાન્ત—હસ્તિનાપુરમાં કુરુદત્ત નામે એક શેઠનો પુત્ર રહેતો હતો એણે
ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળી દીક્ષા ધારણ કરી દીધી બ્યારે તે શ્રુતચારિત્ર ૩૫

रात्रेश्वर्युर्ध्वपौरुष्या कुतश्चिद् ग्रामाद् गोधनापहार कृत्वा चौराः कुरुदत्तमुनेः पार्श्व-
स्थेन मार्गेण सवेग गताः । पश्चाद् गोस्वामिनस्तदन्वेयकास्तत्रायाताः द्वौ मार्गौ
तत्र दृष्ट्वा ते कुरुदत्तमुनिं पृच्छति-भदन्त ! तूहि चौराः केन पथा गताः । तद्वचन
श्रुत्वाऽपि स मुनिर्न किञ्चिदुक्तवान् ततस्ते गोस्वामिनः क्रोपावेशेन मुनेः शिरसि
आर्द्रमृत्तिलालेपेन पालीं कृत्वाऽद्वारा सिन्धुः मुनिस्तु तदुपसर्गकृतवेदना सहमानो

रित्ररूप धर्म के पालन करने में पूर्ण निष्णात हो गये तो उन्होंने ने
एकाकीविहारप्रतिमा लेकर ग्रामानुग्राम विचरण करने लगे विहार
करते २ वे अयोध्यानगरी के समीप कुछ दूर प्रदेश में कायोत्सर्ग
धारण कर रहे । रात्रि के चतुर्थ प्रहर में किसी ग्राम से गायों को चुरा-
कर चौर कुरुदत्त मुनि के पास के मार्ग से जल्दी २ बड़े वेग के साथ
निकले । इनके निकल जाने के बाद ही गायों के स्वामी उनकी तपास
करते हुए वही पर आ पहुँचे । वहाँ से दो रास्ते जाते थे । उन्हें देख-
कर उन लोगो ने कुरुदत्त मुनि से पूछा कि भदन्त ! यहाँ से चौर किस
रास्ते होकर गये हैं । मुनि ने उनकी बात सुनकर कुछ भी उत्तर नहीं
दिया । वे सबके सब मुनि के ऊपर रुष्ट हुए । क्रोध के आवेशमें
आकर उन लोगो ने मुनिराज के माथे ऊपर मिट्टी की क्यारी बनाकर
उसमें जलते हुए अगार रख दिये । मुनि ने उनके द्वारा किये गये इस

धर्मनु पालन करवाभा पूर्ण पक्षे निष्णात गनी गया त्याहे अभक्षे अकाकी
विहार प्रतिमा लक्ष ग्रामानुग्राम विचरण करवा भाङ्ग्य विहार करता करता ते
अयोध्या नगरीनी पासो थोडा दूरना प्रदेशमा कायोत्सर्ग धारण करी रह्यो
रात्रीमा थोथा प्रहरमा समयो केछि गामथी गयो चोरीने चोर कुरुदत्त मुनिनी
पासेना मार्ग उपरथी उतावणथी निकली गया गयो चोरीने लागेला अे चोरनी
पाछण अेना नीकली जवा पछी थोडीवारो गयो जेनी चोराथेली ते अेनी
तपासमा नीकल्या अने कुरुदत्त मुनि जे स्थाने जेठेला हुता त्या पडोअ्या आ
स्थानेथी जुडी जुडी जाबु जता जे रस्ता कुटता होवाथी गयोना माडीकोअे
मुनिने जेठेला जेछि तेनी पासो आवी पूछ्यु के, भदन्त ! अहिथी चोरो कछि
जाबुअे गया ? मुनिअे आनो केछि प्रत्युत्तर न आपता ते होको मुनि उपर
भील्यो अने कोधना आवेशमा आवी जछि ते होकोअे मुनिराजना माथा उपर
माटीनी क्यारी बनावी तेमा जण जणता अगारा भूडी दीधा अे होको द्वारा
करायेला उपसर्गथी मुनिने पूण वेदना थछि परतु तेने पूणअ शात अिते

निरुद्धेगः सन् तत्र स्थित एव समाधिभावेन कालं कृत्वा सिद्धिं प्राप्तवान् । एव
मन्यैरपि मुनिभिर्नैपेक्षीपरीपहः सोढव्यः ॥ २१ ॥

अथ शय्यापरीपहजय प्राह—

मूलम्—उच्चावयाहि सेज्जाहि तवंस्सी भिक्खु थामव ।

नाइवेल विहन्नेज्जा, पावदिट्ठी विहंनई ॥ २२ ॥

उया—उच्चावचाभि. शय्याभिः, तपस्वी भिक्षुः स्थामवान् ।

नातिवेल विहन्यात्, पापदृष्टिर्विहन्यते ॥ २३ ॥

टीका—‘उच्चावयाहि’ इत्यादि ।

स्थामवान्=स्थाम=गल तद्वान्, शीतोष्णादिसहनशक्तिमानित्यर्थः, तपस्वी=
अनशनादिविविधतपश्चरणशीलः, भिक्षुः=मुनिः, उच्चावचाभिः=उत्कृष्टापकृष्टाभिः

उपसर्ग की वेदना को बड़े ही शान्त परिणामो से सहन किया । चित्त
में जरा भी उद्वेग नहीं आने दिया । ध्यान में ही वे समाधिभाव से
स्थिर रहे । अन्त में कालधर्म को प्राप्तकर कुस्दत्तमुनिने सिद्धि प्राप्त की ।
इसी प्रकार अन्य मुनियो को भी इस कथासे यही शिक्षा लेनी चाहिये
कि निषद्यापरीपह में यदि इस प्रकार के विघ्न आवे तो उन्हें सहन
करना चाहिये ॥ २१ ॥

अब ग्याहरवें शय्यापरीपहजय के विषय में सूत्रकार कहते हैं—

‘उच्चावयाहि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(यामव=स्थामवान्) शीत उष्ण आदि परीपहों को सहन
करनेकी शक्तिवाला, तथा (तवस्सी=तपस्वी) अनशन आदि विविध तपों
का अनुष्ठान करने वाला (भिक्खु=भिक्षु.) साधु (उच्चावयाहिं
सेज्जाहि=उच्चावचाभि. शय्याभिः) अनुकूल जैसे हेमन्त शिशिर

सहन करी चित्तमा जरा पणु उद्वेग आववा न दीधो अने ध्यानमा ज समाधी
भावमा स्थिर रह्या अन्ते जण धर्मने पाभी जेमले सिद्धि प्राप्त करी आ
प्रकारे अन्य मुनियोजे पणु आ उथाथी जेवी शिक्षा लेवी जेधजे डे, निषद्या
परीपहमा कदाय आ प्रकारना विघ्न आवे तो जेने सहन करवा जेधजे ॥२१॥

इसे सूत्रकार शय्यापरीपह एतवाने कहे छे ‘उच्चावयाहि’ इत्यादि.

अन्वयार्थ—यामव=स्थामवान् ठ डीना अने गरमीना परीपहोने सहन करवानी
शक्तिवाला तथा तवस्सी=तपस्वी अनशन आदि विविध तपोनु अनुष्ठान करवावाणा
भिक्खु=भिक्षु साधु उच्चावयाहि सेज्जाहि=उच्चावचाभि शय्याभि अनुकूल=जेवी डे,

उच्चाः=उत्कृष्टाः, अनुकूला-हेमन्तशिशिरयोः शैत्यरहिताः उष्णस्पर्शवत्यो वा, ग्रीष्मवर्षासु उष्णस्पर्शवर्जिताः, शीतस्पर्शवत्यो वा, द्रव्यत उच्चप्रदेशस्थिता वा उच्चाः, सुधाभिः-‘चूना, सिमेन्ट’ इत्यादिभाषाप्रतिष्ठाभिः, उपलिप्ततलादीना-मुपलक्षणं चैतत् । अवचाः=अपकृष्टाः प्रतिकूलाः-हेमन्तशिशिरयोः शीतस्पर्शयुक्ताः, ग्रीष्मवर्षासु उष्णस्पर्शवत्यः, द्रव्यतः अधोभागस्थिता वा अवचाः, उच्चाश्च अवचाथेति, उच्चावचास्ताभिः, शय्याभिः शेरते यामु साधवस्ताः शय्या=वसतय उपाश्रया, पट्टादिरूपा सस्तारकाश्च उच्यन्ते, ताभिर्हेतुभिः, अतिवेलम्-वेला-मतिक्रम्य, स्वाध्यायादिकं न विहन्यात्=न परित्यजेत् । यद्वा-अतिवेलाम्-इति छाया । वेलाशब्दो मर्यादावाचकः, अतिशयिता वेला अतिवेला, अन्यमर्यादापेक्षयाऽतिशयिनी मर्यादा समतारूपा न विहन्यात्=रागद्वेषजनिताभ्या हर्षविषादाभ्या

कृतु मे शैत्यरहित, अथवा-उष्णस्पर्शसहित, ग्रीष्म वर्षाऋतु मे उष्णस्पर्शरहित, अथवा शीतस्पर्शसहित, अथवा द्रव्य की अपेक्षा उच्च प्रदेश मे स्थित, उपलक्षण से चूना सिमेन्ट आदि की बनाई गई ऐसी उच्चशय्या-उपाश्रय अथवा पाटला सस्तारकको लेकर, अथवा अवच उच्च से प्रतिकूल-हेमन्त शिशिर मे शीतस्पर्शयुक्त, ग्रीष्मवर्षा मे उष्णस्पर्शयुक्त तथा द्रव्य की अपेक्षा अधोभाग मे स्थित ऐसी शय्या को-उपाश्रय, पाटला, सस्तारक को-लेकर (अइवेल न विहन्ने ज्जा-अतिवेल न विहन्यात्) वेला का उल्लघन करके स्वाध्याय आदि को न छोड़े, अर्थात् कालोकाल प्रतिलेखनादि करे । अथवा रागद्वेषजनित हर्षविषादरूप परिणामों के द्वारा अन्यमर्यादा की अपेक्षा अतिशयविशिष्ट समतारूप मर्यादा का उल्लघन न करे । उच्चशय्या-

हेमन्त शिशिर इतुभा शैत्य रहित, अथवा उष्णस्पर्शवाणी ग्रीष्म, वर्षा ऋतुभा उष्णस्पर्श रहित अथवा शीतस्पर्श सहित अथवा द्रव्य की अपेक्षा उच्च प्रदेशभा रहित उपलक्षणयुक्ती चूना, सीमेन्ट आदिनी अनावयामा आवेल उच्च शैया, उपाश्रय, अथवा पाटला सस्तारकने लध अथवा अवच उच्च की प्रतिकूल हेमन्त शिशिरभा ठंडीवाणी, ग्रीष्म वर्षाभा उष्ण स्पर्शवाणी तथा द्रव्य की अपेक्षा अधोभागभा स्थित ऐसी अवचशय्याने-उपाश्रय, पाटला, सस्तारकने लध अइवेल न विनिहन्नेज्जा-अतिवेल न विहन्यात् वेला उल्लघन करी स्वाध्याय आदिने न छोड़े, अर्थात् कालोकाळ प्रतिलेखनादि करे अथवा-रागद्वेष जनित हर्ष विषाद रूप परिणामों द्वारा अन्य मर्यादानी अपेक्षा अतिशय विशिष्ट समतारूप मर्यादानु उल्लघन न करे उच्च शय्या-अनुकूल वस्तुना लाभ भजता ऐसी विचार

ન લઘ્વયેત્ । ઉચ્ચશય્યા પ્રાપ્ય 'અહો ! ભાગ્યવાનઽહં યન્મમ સર્વકાલસુખદા વસતિ-
મિલિતે'તિ હર્ષ, અચ્ચશય્યા પ્રાપ્ય તુ 'અહો ! કીદૃશી મમ મન્દભાગ્યતા, યત
શય્યાઽપિ શીતાદિનિગારિકા ન લઘ્યતે' ઇતિ વિપાદ । ણ્યભૂતાભ્યાં હર્ષવિપા-
દાભ્યાં મધ્યસ્થભાવરૂપા મર્યાદા નોછદ્વનીયેત્યર્થ । યસ્તુ મુનિ પાપદષ્ટિ =પૂર્વોક્ત
મર્યાદોદ્દેશક સ વિનિહન્યતે, પરીપદૈ પરાજિતોઽત एर સાધુમર્યાદાસ્પલિતો
મુનિ સયમાત્પતિતો ભવતીત્યર્થ । તસ્માદુપાશ્રયાદૌ રાગદ્વેષપરિવર્જનેન શય્યા-
પરીપદ સોદ્ભવ્ય ઇતિ ભાગઃ ॥ ૨૨ ॥

અનુકૂલ વસ્તિ કો પાકર એસા ત્રિચાર ન કરે કિ “અહો ! મેં પદ્મા હી
ભાગ્યશાલી હૂ જો મુજે સર્વકાલ મે સુખ દેનેવાલી વસતિ મિલી હૈ”
તથા અચ્ચશય્યા પ્રતિકૂલ વસ્તિ કો પાકર એસા ત્રિચાર ન કરે
કિ-અહો ! મેં કૈસા મન્દભાગી હૂ જો મુજે શીતાદિ નિગારણ કરને
વાલી વસ્તિ મો નહી મિલી । હમ પ્રકાર અનુકૂલ પ્રતિકૂલ
વસતિ કી પ્રાપ્તિ કો લેકર મુનિ કો હર્ષવિપાદાત્મક પરિણામો દ્વારા
મધ્યસ્થભાવરૂપ મર્યાદા કા ઉત્તલધન નહી કરના ચાહિયે । જો
મુનિ (પાવદિટ્ટી વિહન્નઈ-પાપદષ્ટિ વિહન્યતે) અનુકૂલ પ્રતિકૂલ
વસતિ મેં રાગદ્વેષ કરતા હૈ વહ પાપદષ્ટિ મુનિ હસ સમતાભાવરૂપ
મર્યાદા કા નાશ કરતા હુવા સયમ સે પતિત હો જાતા હૈ । હસલિયે
મુનિકા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ ઉપાશ્રય આદિ મે રાગદ્વેષ કે પરિવર્જન સે
શય્યાપરીપદ સદન કરે ॥ ૨૨ ॥

ન કરે કે, “અહો ! હું ખૂબ જ ભાગ્યશાળી છું જે મને સર્વકાળ સુખ દેવાવાળી
વસ્તિ મળી છે” તથા “અવશ્ય” શય્યા પ્રતિકૂળ વસ્તિથી જોયો વિચાર ન કરે કે, હું
કેવો મદભાગી છું જે મને ઠંડી આદિનું નિવારણ કરવાવાળી વસ્તિ ન મળી, આ
પ્રકાર અનુકૂળ પ્રતિકૂળ વસ્તિની પ્રાપ્તિને લઈ મુનિએ હર્ષ વિપાદાત્મક પરિણામો
દ્વારા મધ્યસ્થ ભાવરૂપ મર્યાદાનું ઉત્તલધન કરવું ન જોઈએ જે મુનિ પાવદિટ્ટી
વિહન્નઈ પાપદષ્ટિ વિહન્યતે અનુકૂળ પ્રતિકૂળ વસ્તિમાં રાગદ્વેષ કરે છે તે
પાપદષ્ટિ મુનિ આ સમતા ભાવરૂપ મર્યાદાનો નાશ કરી સયમથી પતિત
વર્ષ બન્યો છે આ માટે મુનિનું કર્તવ્ય છે કે તે, ઉપાશ્રય આદિમાં રાગદ્વેષના
પરિવર્જનથી શય્યા પરીપદ સદન કરે ॥ ૨૨ ॥

શય્યાપરીપદ. કયા રીત્યા સોઢ્યઃ ? इति प्रदर्शयति—

મૂલમ્—પડરિક્તમુવેસ્સયં લઙ્ઘુ, કલ્લાણ અદુવ પાવગ ।

किमेगाराय कंरिस्सइ, एंव तेरयऽहियासए ॥ २३ ॥

છાયા—પ્રતિરિક્તમુપાશ્રય લઘ્વા, કલ્યાણમ્ અથવા પાપકમ્ ।

किमेकरात्रं करिष्यति एव तत्राध्यासीत ॥ २३ ॥

‘પડરિક્ત’ इत्यादि ।

સાધુ, કલ્યાણમ્=શાતરૂપ સુખદાયકમ્, અથવા પાપક-પાપરૂપ દુઃખજનકમ્, પ્રતિરિક્ત=સ્ત્રીપશુપણ્ડકાદિવર્જિતમ્ - ઉપાશ્રય=વસતિ, લઘ્વા=પ્રાપ્ય, એકરાત્રમ્-એકસ્યા રાત્રી અયમુપાશ્રય. કિં સુખ દુઃખ વા કરિષ્યતિ ન કિંચિત્ કરિષ્યતિ ’ એવમ્=ઈદશેન વિચારેણ તત્ર=ઉપાશ્રયે અધ્યાસીત=અધિવસેત્-રાગ દ્વેષ વા ન કુર્યાદિત્યર્થ. । અય ભાવઃ-કાચિત્-સમભૂમિક સુશોભન સર્વતુલ્યદ,

શય્યાપરીપદ કિસ તરહ સહના ચાહિયે. इस यातको सूत्रकार प्रदर्शित करते हैं—‘पडरिक्क०’-इत्यादि

અન્વયાર્થ-સાધુ (કલ્લાણ-કલ્યાણમ્) શાતરૂપ-સુખદાયક (અદુવ-અથવા) યા (પાવગ પાપકમ્) અશાતરૂપ દુઃખજનક એસે (ઉવસ્સય-ઉપાશ્રય) ઉપાશ્રય-વસતિ કો જો (પડરિક્ત-પ્રતિરિક્તમ્) સ્ત્રી પશુ એવ પણ્ડક આદિ સે રહિત હૈ (લઘુ-લઘ્વા) પ્રાપ્ત કર એસા વિચાર કરે કિ (એગારાય-એક-રાત્ર) યહ ઉપાશ્રય એકરાત્રભર ઠહરને વાલે મેરે લિયે કયા તો સુખ દે સકતા હૈ ઓર કયા દુઃખ દે સકતા હૈ (એવ તત્થઽહિયાસએ-એવ તત્રા-ધ્યાસીત) હસ પ્રકાર વિચાર કર કે વહા રહે - ઉપાશ્રય કે વિષય મેં વહ રાગદ્વેષ ન કરે. तात्पर्य यह कि साधु के लिये कहीं पर समभूमि-

શય્યાપરીપદ કઈ રીતથી સહન કરવો ? આ વાતને સૂત્રકાર પ્રદર્શિત કરે છે ‘પડરિક્ત’ इत्यादि

અન્વયાર્થ-સાધુ કલ્લાણ-કલ્યાણમ્ શાતરૂપ સુખદાયક અદુવ-અથવા યા પાવગ-પાપકમ્ અશાતરૂપ-દુઃખજનક એવા ઉવસ્સય-ઉપાશ્રય ઉપાશ્રય-વસતિ કે જે પડરિક્ત - પ્રતિરિક્તમ્ સ્ત્રી પશુ અને પણ્ડક આદિથી રહિત છે, એવી વસતિ લઘુ-લઘ્વા પ્રાપ્ત કરી વિચાર કરે કે, એગારાય-એકરાત્ર આ ઉપાશ્રય એક રાત રોકાવાવાળા મારા માટે શુ સુખ આપનાર છે કે શુ દુઃખ આપનાર છે એવ તત્થઽહિયાસએ એવ ત્રાધ્યાસીત આ પ્રકારનો વિચાર કરી ત્યા રહે ઉપાશ્રયના વિષયમાં તે રાગદ્વેષ ન કરે તાત્પર્ય એ છે કે, સાધુને માટે કોઈ સ્થળે સમભૂમિ .

કવચિદ્વિપમભૂમિક પાંચપ્રચુર શર્કરાશકલસકુલ શીતકાલેઽતિશીતં ગ્રીષ્મે વહુધર્મક
દુઃસ્વદ સુસ્વદ વા સ્વ્યાદિરહિતમુપાશ્રય, મૃદુકઠિનાદિભેદેનોચાવચ પટ્ટકારિરૂપ
સસ્તારક ચ પ્રાપ્ય, તત્ર તત્ર રાગદ્વેષાકરણેનાનુદ્વિગ્નો ભવેત્ । एवं शय्यापरीपदः
સાધુના વિજિતો ભરતીતિ ।

બાલા ઉપાશ્રય મિલે યા વિપમ ભૂમિવાલા, યાહે તો વહ ઋતુ કે અનુકૂલ
હો યાહે પ્રતિકૂલ હો, યાહે વહ કઠર પથર સે યુક્ત ભૂમિવાલા હો
યાહે સિમેંટ આદિ સે યની હુઈ ભૂમિવાલા હો—કૈસા ભી કયોં ન હો
પરંતુ સ્ત્રી પશુ આદિ સે યદિ વહ રહિત હૈ તો સાધુ કો ઉસ મેં કિસી
ભી પ્રકાર કા હર્ષવિપાદ નહીં કરના ચાહિયે । इसी तरह सस्तारक भी
ચાહે મૃદુગુણયુક્ત હો યાહે કઠિન હો કૈસા ભી હો ઉસકો પ્રાસકર
સાધુ કો ઉસ વિષય મેં ભી રાગદ્વેષપરિણતિ નહીં કરની ચાહિયે ।
इस तरह करने से साधु के द्वारा शय्यापरीपद जीता जाता है ।

ભાવાર્થ—શય્યાપરીપદ પર યદિ સાધુ કો વિજય પાના હૈ તો
ઉસકી વિચારધારા ઁસી કબી નહીં હોની ચાહિયે કિ યહ શય્યા, ઉપા-
શ્રય અથવા પાટ-પાટલા આદિ સુન્દર હૈં યા અસુન્દર હૈં ? ઋતુ કે અનુકૂલ
હૈં યા પ્રતિકૂલ હૈં । સાધુ કે લિયે કયા તો અનુકૂલ ઔર કયા પ્રતિકૂલ ?
સયકે ડુપર ઉસકી સમાન દષ્ટિ હોની ચાહિયે । યહ તો દષ્ટિ કી વિપ-
મતા હૈ જો સાધુકે લિયે ઉસકી સમાચારી સે ડચિત નહીં માની જાતી હૈ ।
સંપન્ન કા નિર્વિઘ્નરૂપ સે નિર્ચાઈ જૈસે ભી હો સકે ઉસ રૂપ સે

મળે અથવા વિપમભૂમિવાળો, તે ઋતુને અનુકૂળ હોય અથવા પ્રતિકૂળ હોય,
આહે તે કાકરા પથરની ભૂમિવાળો હોય કે, આહે સીમેન્ટ આદિની ભૂમિવાળો
ગમે તેવો હોય પરંતુ સ્ત્રી પશુ આદિથી બે તે રહિત હોય તો સાધુએ તેમાં
કોઈ પ્રકારનો હર્ષ વિપાદ નહીં કરવો બોધ્યો એ જ રીતે સસ્તારક પણ
આહે તેણે સુવાળુ હોય અથવા તો ઠંડણુ હોય ગમે તેણે હોય તેને
પ્રાપ્ત કરી સાધુએ તે વિષયમાં પણ રાગદ્વેષ પરિણતિ રાખવી ન બોધ્યો
આવી રીતે કરવાથી સાધુ શય્યાપરીપદ છૂતી બચે છે

ભાવાર્થ—શય્યાપરીપદને કદાચ સાધુએ છૂતવો હોય તો તેની વિચાર
ધારા એવી કદી ન હોય કે, આ શય્યા ઉપાશ્રય-પાટલા આદિ સુદર છે કે અસુદર,
ઋતુને અનુકૂળ છે કે પ્રતિકૂલ સાધુ માટે કયું અનુકૂળ અને કયું પ્રતિકૂળ
બધા ઉપર તેની સમાન દષ્ટિ હોવી બોધ્યો એ તો દષ્ટિની વિપમતા છે જે
આપણને જે નિર્વિઘ્ન આચારીથી ઉચિત માનવામાં આવતી નથી સચમને નિર્વિઘ્ન

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

एकदा भावितात्मा शुभचन्द्रनामाचार्यः सुविनीतशिष्यपरिवारैः सह ग्रामानु-
ग्रामं विहरन् श्रावस्तीनगर्यां बहिरशोकनामके नन्दनवनतुल्ये उद्याने समवसृतः ।
तस्य बहुमध्यदेशभागे केलिप्रियभूपस्य प्रासाद आसीत् । स च प्रासादः प्रासादीयः
प्रदर्शनीयौऽभिरूपः प्रतिरूपो मणिकुट्टिमतलः समरमणीयभूमिभाग आदर्शतलोपम
कोमलस्पर्शः सर्वर्तुसुखदः सर्वथाऽनुकूलो रुचिरपीठफलकसस्तारयुक्त आसीत् ।
तत्रासौ तपःसयमाराधको मुनिर्निवसन् विशुद्धभावेन तमनुकूलशय्यापरीपद् मध्य-
स्थभावेन सहमानश्चिन्तयति—अत्रैकरात्रमात्रं मपावस्थान, किमनेन शय्यासुखेन ।

करते रहना चाहिये इसी में साधु की शोभा है ।

दृષ્ટાન્ત—एक समय की बात है—शुभचंद्र नाम के आचार्य सुविनीत
अपने शिष्यपरिवार के साथ ग्रामानुग्राम विहार करते हुए श्रावस्ती
नगरी के बाहिर रहे हुए नदनवनतुल्य अशोकनामक उद्यान में पधारे ।
उस उद्यान के ठीक मध्यभाग में केलिप्रियभूप का प्रासाद था ।
यह प्रासाद बहुत ही सुन्दर था । इसका कुट्टिमतल मणिमय था ।
इसका भूमिभाग सम एव रमणीय था । वह ऐसा चलकता था कि
मानो दर्पण का तल हो । स्पर्श उसका सुकुमाल था । यह महल सब
ऋतुओं के अनुकूल था । रुचिर पीठ फलक सस्तारकों से युक्त था ।
तथा प्रासादिय दर्शनीय अभिरूप और प्रतिरूप था । तप और सयम
के आराधक ये आचार्य महाराज उस प्रासाद में एक तरफ ठहर गये ।
उस में इन्हें सब बात की सुविधा थी । परन्तु फिर भी आचार्य ने
उस विषय में अनुकूलता के विचार से हर्षभाव धारण नहीं किया ।

इપથી નિર્વાહ જેમ થઈ શકે તેવા રૂપે કરતુ રહેવુ બોધ્યે તેમા સાધુની શોભા છે

દૃષ્ટાન્ત—એક સમયે શુભચંદ્ર નામના આચાર્ય સુવિનીત પોતાના શિષ્ય
પરિવાર સાથે આમાનુગ્રામ વિહાર કરતા કરતા શ્રાવસ્તી નગરીની બહાર રહેલા
નદનવન તુલ્ય અશોક નામના ઉદ્યાનમા પધાર્યા તે ઉદ્યાનના મધ્ય ભાગમા
કેલિપ્રિય રાજાનુ નિવાસ સ્થાન હતુ, તે મહાલય ખૂબ જ સુદર હતો, એટલું
આગણું મણિજડિત હતુ ભૂમિભાગ સમ અને રમણીય હતો તે એવો ચળ
કાટ મારતો હતો કે બધે અરિસો હોય ! એનો સ્પર્શ ખૂબ સુવાળો લાગતો
આ મહેલ સઘળી ઋતુઓમા અનુકૂલ હતો રૂચી ઉપબલે તેવા પીઠ, ફલક,
શય્યા, સસ્તારક આદિ યુક્ત હતો તપ અને સયમના આરાધક શુભચંદ્ર
આચાર્ય તે મહેલની એક બાજુ ઉતર્યા એમા તેમને દરેક પ્રકારની સગવડતા
હતી છતાં પણ આચાર્યે તે અનુકૂલતાના વિચારથી હર્ષભાવ ધા ન કર્યો

ઈદ્દશ્ચુલાવહશ્યાનુરાગઃ કિમાત્મકલ્યાણાય મમ ભવિષ્યતિ ? , કદાપિ નૈવ ।
 एष विचिन्त्य शुभपरिणामेन प्रशस्ताध्यवसायेन शिष्यसहितः शुभचन्द्राचार्यस्त-
 दाऽनधिज्ञान प्राप्तवान् । स च द्वितीयदिवसे शिष्यपरिवारैः सह विहार कृत्वा
 क्वचिद् लघुग्रामे वसतीं निवसति स्म ।

सा च वसतिरुन्दरूकृतानेकनिलयुक्तभित्तिका, भूतशृङ्गमादिभयोत्पादिका
 प्रचुरपांसुशर्करासकुला विषमभूमिका जीर्णशीर्णा पीठफलकादिरहिता चासीत् । तत्र
 प्रमार्जनं कृत्वा सयमेन तपसाऽऽत्मानं भावयन्सौ विहरति स्म । तत्र रात्रौ

किन्तु विशुद्ध भाव से युक्त होकर उस अनुकूल शय्यापरीपद को
 मध्यस्थ भाव से सहन किया । विचार किया कि-यहा एक रात्रि
 भर के लिये तो मेरी स्थिरता है । इस शय्या के सुख से मुझे क्या
 लाभ । इस शय्या का सुख मेरे आत्मकल्याण का कोई साधक नहीं
 है कि जिससे इस में मेरी उपादेय बुद्धि हो । पर द्रव्य के शुभाशुभ
 परिणामन से मैं अपने में शुभाशुभरूप परिणामन क्यों होने दू । इसका
 परिणामन इसके साथ है और मेरा परिणामन मेरे साथ । इस प्रकार
 विचार कर शुभ परिणाम एवं प्रशस्त अध्यवसाय के प्रभाव से शिष्य
 सहित उनको अवधिज्ञान उत्पन्न हो गया ।

दूसरे दिन उन्होंने ने वहा से विहार कर दिया । विहार कर वे एक
 छोटे से ग्राम में आये । जहा ये ठहरे वहा का स्थान बड़ा ही भयानक
 था । उस में अनेक चूहों के बिल थे । भूत, શુજગમ આદિ का वहा
 उपद्रव भी था । धूलि एव ककर से वहा की भूमि सम विषम थी ।

પણ વિશુદ્ધ ભાવથી યુક્ત બની તેમણે અનુકૂલ શય્યાપરીપદને સહન કર્યો વિચાર્યું
 કે અહિં એક રાત્રિ માટે મારી સ્થિરતા છે આ શય્યાના સુખથી મને શો લાભ ?
 શય્યાના આ સુખ મારા આત્મકલ્યાણનું કોઈ સાધક નથી કે બેનાથી તેમા મારી
 ઉપાદેય બુદ્ધિ થાય પરદ્રવ્યના શુભાશુભ પરિણમનથી હું પોતાનામા શુભાશુભ
 રૂપ પરિણમન શા માટે થવા દઉં તેનું પરિણમન તેની સાથે અને મારું
 પરિણમન મારી સાથે આ પ્રકારનો વિચાર કરી શુભ પરિણામ અને પ્રશસ્ત
 અધ્યવસાયના પ્રભાવથી શિષ્ય સહિત તેમને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું

ખીજે દિવસે તેઓએ ત્યાંથી વિહાર કર્યો વિહાર કરીને તેઓ 'એક
 નાના ગામડામા આવ્યા બધા તેઓ રોકાયા હતા તે સ્થાન ઘણું જ ભયા
 નક હતું તેમા અનેક ઉદરના ભોણુ હતા, ભૂત, શુજગમ વગેરેનો ઉપદ્રવ
 ત્યા હતો ધૂળ અને કાકરાથી ત્યાની ભૂમિ ઉચી નિચી હતી, ઘણું-શીઘ્ર

स्वाध्यायं ध्यानं च कृत्वा शुभचन्द्राचार्यस्तदाज्ञया सर्वे मुनयश्च स्वस्वसंस्तारको-
परिशयनार्थमुद्यताः । तदा तत्रैको भुजङ्गमः स्वाहारमन्त्रेपयन् समागतः । तमवलोक्य
सर्वे मुनयोऽनुद्विग्ना एव तस्थुः । स च भुजङ्गमः कचिन्मूषकमनुधावमानस्तस्मिन्
दृष्टिपथातिक्रान्ते मुनीन् पश्यति । तस्य दृष्टौ विपमासीत् अतस्तेन दृष्टमात्रा एव
सन्तस्ते मुनयो विपाक्रान्ता जाताः अथ शुभचन्द्राचार्यस्तदीयशिष्याश्च सर्वे मुनयः
समाधिभावमवलम्ब्य क्षपकश्रेणिं समारुह्य धुरुध्यानानलेन सकलं कर्म भस्मसात्
कृत्वा केवली भूत्वाऽन्तर्मुहूर्तमात्रेण शिवपदं प्राप्तवन्तः । एव सर्वैर्मुनिभिः श्रृंग्या-
परीपहः सोढव्यः ॥ २३ ॥

जीर्णं शीर्णं सस्तारकं तर्कं भी इसमें कोई नहीं था । उस भूमि का
प्रमार्जन कर आचार्य महाराज ने वहाँ पर अपनी साधुमडलीसहित
निवास किया । तब एव समय से आत्मा को भावित करते हुए उन
आचार्य महाराज ने रात्रि में स्वाध्याय और ध्यान करने के पश्चात्
समस्त अपने शिष्यों को अपने २ सस्तारकों पर शयन करने की
आज्ञा दी । आज्ञा पाते ही सब के सब अपने २ सस्तारक पर सोने
लगे । इतने में वहाँ एक सर्प अपने आहार की खोज में आया । देखकर
समस्त मुनिमडली अनुद्विग्न ही रही । वह सर्प एक चूहे के पीछे पड़ा हुआ
था । जब वह चूहा उसे दिखानही तो उसने मुनिमडली की तर्फ अपनी
दृष्टि लगाई । उसकी दृष्टि में ही विष था, इसलिये उसके द्वारा देखे
गये वे आचार्यसहित मुनिराज विष से आक्रान्त हो गये । सब ने
मिलकर समाधिभाव का आलम्बन किया, और उसके प्रभाव से वे
सब के सब क्षपकश्रेणी पर आरुह्य होकर शुद्धध्यान की प्राप्ति से सम-

सस्तारकं पशु न हतु आ भूमिने साक्ष करीने आचार्य महाराज ते स्थणे,
पोताना शिष्यो साथे निवास कर्थो तब अने समयमें आत्माने भावित
करीने ते आचार्य महाराज रात्रिमा स्वाध्याय अने ध्यान कर्था पछी पोताना
पछा शिष्योने पोतपोताना सस्तारकं उपर शयन करवानी आशा आपी
आशा भणता न सधणा पोतपोताना सस्तारकं उपर सुवा लाग्या ओटलाभा
ओक सर्प पोताना आहारनी शोधमा नीकल्यो, अने ओक समस्त साधु
गण अनुद्विग्न न रह्यु ते सर्प ओक उदरनी पाछण पडेव हतो न्यारे ते उदर
तेना ओवामा न आये तो तेथे आ मुनि गण तरङ्ग अनी दृष्टि ईरवी
अनी दृष्टिमा न ओर हतु, ओटले अनी दृष्टिओ पडेला आचार्य सहित
मुनिराजो विषधी आकुणव्याकुण जनी गया सधणाओ भणाने समाधि भावतुं
आलम्बन कर्थु अने तेना प्रभावधी तेओ सधणा क्षपकश्रेणी पर आरुह्य

अथाऽऽक्रोशपरीपहजय माह—

मूलम्—अक्रोसिज्जं परो भिक्खु, न तंसि पडिसज्जले ।

सरिसो होई वालाण, तम्हां भिक्खू न सज्जले ॥२४॥

छाया—आक्रोशेत् परो भिक्षु, न तस्मिन् प्रतिसंज्वलेत् ।

सदृशो भवति वालाना, तस्माद् भिक्षुर्न सज्वलेत् ॥ २४ ॥

टीका—‘अक्रोसिज्ज’ इत्यादि ।

परः=अन्यः, यदि भिक्षु=मुनिम् आक्रोशेत्=दुर्वचनेन वर्जयेत्, तर्हि मुनि-
स्तस्मिन् न प्रतिसज्वलेत्=न प्रतिकुप्येत् । अवाच्यभाषयाऽऽकुष्टः सन् कोपावे-

स्त कर्मो को नाशकर केवली हो गये, तथा अन्तर्मुहूर्त में शिवपद को
प्राप्तकर सिद्ध हो गये । इस कथा से यही शिक्षा मिलती है कि
शय्यापरीपह पर विजय पानेवाला मुनि आत्मकल्याण कर मुक्त हो
जाता है, अतः शय्यापरीपह पर विजय प्राप्त करना चाहिये ॥ २३ ॥

अथ सूत्रकार बारहवें आक्रोशपरीपह का जय कहते हैं—

‘अक्रोसिज्ज’—इत्यादि.

अन्वयार्थ—यदि (परो-परः) कोई अज्ञानी मनुष्य (भिक्खु-भिक्षुम्)
साधुको (अक्रोसिज्ज-आक्रोशेत्) दुर्वचन से तर्जित करे तब वह साधु
(तसि-तस्मिन्) उसके उपर (न पडिसज्जले-न प्रतिसज्वलेत्)
क्रोधित न हो—अर्थात् जब कोई अशिष्ट भाषा से साधु के साथ
असभ्य व्यवहार करे—गाली आदि दुर्वचन कहे तो साधु को उसके
प्रत्युत्तररूप में क्रोध के आवेश से उसके प्रति गाली वगैरह अशिष्ट

अथ शुकवर्ध्याननी प्राप्तिथी समस्त कर्मभणनो नाश करी केवलीपहने प्राप्त कर्युं
तथा अतर मुहूर्तमा शिवपहने प्राप्त करी सिद्ध अनी गया आ कथाथी अये शिक्षा
प्राप्त थाय छे के, शय्यापरीपह पर विजय भेजवना मुनि आत्मकल्याण करी
मुक्तिने पावे छे, भाटे शय्यापरीपहने विजय प्राप्त करवे लेछये ॥ २३ ॥

इवे सूत्रकार बारमा आक्रोश परीपहना जय ने कहे छे ‘अक्रोसिज्ज’—इत्यादि,
अन्वयार्थ—यदि परो-पर ले कोई अज्ञानी मनुष्य भिक्खु-भिक्षु साधुने अक्रो-
सिज्ज-आक्रोशेत् अराण वचनथी अपमानित करे तो पण ते साधु तसि-तस्मिन्
तेना उपर न पडिसज्जले-न प्रतिसज्वलेत् क्रोधित न थाय अर्थात् ले कोई अशिष्ट
भाषाथी साधुनी साथे असभ्य पडेवार करे, गाण आदि दुर्वचन कहे तो साधुने
तेना प्रत्युत्तर इये क्रोध आवेशथी तेना प्रति गाण विगेरे अशिष्ट भाषानो प्रयोग

શેન પ્રત્યાક્રોશરૂપ ગાલીદુર્વચનાદિક ન વદેદિત્યર્થઃ । નનુ પ્રતિસજ્જલને કા હા-
નિરિત્યાશદ્વચ્ચાહ—‘ સરિસો હોઈ ચાલાળ ’ ઇતિ । પ્રતિસજ્જલન્ ચાલાનામ્-
અજ્ઞાનિના સદૃશો ભવતિ, તસ્માદ્ મિથુઃ=મુનિઃ ન સજ્જલેત્=આકુપ્તોઽપિ ક્રોધ
ન કુર્યાદિત્યર્થઃ ।

इदमत्र बोध्यम्—मिथ्यादर्शनोद्भूतमुखनिर्गतानि क्रोधानलोद्दीपनानि दुर्वचनानि
श्रुत्वा तत्प्रतीकारं कर्तुं समर्थोऽपि मुनि—“ दुरन्तः क्रोधकषायोदयनिमित्तपापकर्म
विपाकः ” इति चिन्तयन् स्वहृदये क्रोधायानकाशदानेनाक्रोशपरीषहं सहेत ।
उक्तञ्च—

भाषा का प्रयोग नहीं करना चाहिये, क्योंकि गाली देने वाले को
गाली देनेवाला साधु—जैसे के साथ वैसा बनने वाला मुनि—(बालाण
सरिसो होइ—चालाना सदृशो भवति) अज्ञानियों के सदृश ही माना
जाता है । (तम्हा—तस्मात्) इसलिये (मिथू न सज्जले—मिथुः न
सज्जलेत्) मिथु क्रोध न करे ।

તાત્પર્ય इसका यह है कि—अज्ञान से मन्दोन्मत्त हुए व्यक्तियों के
मुख से निकले हुए दुर्वचनों को जो कि क्रोपरूप अग्नि के उद्दीपक होते
हैं, सुनकर उनके प्रतिकार करने में समर्थ भी मुनि “क्रोध कषाय के
उदय के निमित्त से पापकर्म का विपाक दुरन्त होता है” ऐसा विचार
कर अपने हृदय में क्रोध को स्थान न दे । इससे मुनि आक्रोशपरीषह
पर विजय पाता है । कहा भी है—

ન કરવો બોઈએ કેમ કે, ગાળો દેનારને સામી ગાળ દેનાર સાધુ—જેવાની
સાથે તેવા થનાર—મુનિ ચાલાળ સરિસો હોઈ—ચાલાના સદૃશો ભવતિ અજ્ઞાની
ઓની માફક જ માનવામાં આવે છે તુમ્હા—તસ્માત્ આ માટે મિથૂ ન સજ્જલે—
મિથુ ન સજ્જલેત્ મિથુ ક્રોધ ન કરે

તાત્પર્ય આનુ એ છે કે, અજ્ઞાનથી મદોન્મત્ત બનેલ વ્યક્તિઓના
મોઢામાંથી નિકળેલા દુર્વચનો કે જે ક્રોધ રૂપી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરનાર
હોય છે, તે સાંભળી તેના પ્રતિકાર કરવામાં સમર્થ હોય પણ મુનિ “ક્રોધ
કષાયના ઉદય નિમિત્તથી પાપકર્મના વિપાક દુરન્ત હોય છે” એવો વિચાર
કરી પોતાના હૃદયમાં ક્રોધને સ્થાન ન આપે આથી તેવા મુનિ આક્રોશ
પરીષદ પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે કહ્યું પણ છે—

नाकुष्टो मुनिराक्रोशेत्, सम्यग्ज्ञानाद्यवर्जकः ।

अपेक्षेतोपकारित्व, न तु द्वेष कदाचन ॥ १ ॥

अन्यच्च—

चाण्डालः किमय द्विजातिरथवा शूद्रोऽथवा तापसः,

किं वा तत्त्वनिवेशपेशलमतिर्योगीश्वरः कोऽपि वा ।

इत्यस्वल्पविकल्पजालमुखरैः सभाष्यमाणो जनै-

र्नो रुष्टो नहि चैव हृष्टहृदयो योगीश्वरो गच्छति ॥ २ ॥

इति विचार्य समत्वेन तिष्ठेत् ॥ २४ ॥

नाकुष्टो मुनिराक्रोशेत्, सम्यग्ज्ञानाद्यवर्जकः ।

अपेक्षेतोपकारित्व, न तु द्वेष कदाचन ॥ १ ॥

सम्यग्ज्ञानादिक का परिहार नहीं करनेवाला, अर्थात् सम्यग्ज्ञानादिक गुणों के उपार्जन करने में कुशलमति भिक्षु अपमानित होने पर भी कभी भी अपमान करने वाले के प्रति अशिष्ट भाषा का प्रयोग न करे । प्रत्युत अपने प्रति इस प्रकार का व्यवहार करने वाले व्यक्ति को अपना उपकारी ही माने, किन्तु इसके प्रति द्वेषभाव कभी न रखे । और भी—

चाण्डालः किमय द्विजातिरथवा शूद्रोऽथवा तापसः,

किं वा तत्त्वनिवेशपेशलमतिर्योगीश्वरः कोऽपि वा ।

इत्यस्वल्पविकल्पजालमुखरैः सभाष्यमाणो जनै,

र्नो रुष्टो नहि चैव हृष्टहृदयो योगीश्वरो गच्छति ॥ २ ॥

नाकुष्टो मुनिराक्रोशेत्, सम्यग्ज्ञानाद्यवर्जकः ।

अपेक्षेतोपकारित्व, न तु द्वेष कदाचन ॥ १ ॥

सम्यग्ज्ञानादिकने परिहार न करवावाणा—अर्थात् सम्यग्ज्ञानादिक गुणोंनु उपार्जन करवाभा कुशलमति भिक्षु अपमानित था छता पक्षु कही पक्षु अपमान करवावाणा तर्क्ष अशिष्ट भाषाणे प्रयोग न करे पोताना तर्क्ष आ प्रकारणे वडेवार करवावाणी व्यक्तिने पोताने उपकारी न माने तेम तेना तर्क्ष द्वेष भाव कही पक्षु न राखे भीजु पक्षु—

चाण्डाल किमय द्विजातिरथवा शूद्रोऽथवा तापसः,

किं वा तत्त्वनिवेशपेशलमतिर्योगीश्वरः कोऽपि वा ।

इत्यस्वल्प विकल्पजालमुखरैः सभाष्यमाणो जनै,

र्नो रुष्टो नहि चैव हृष्टहृदयो योगीश्वरो गच्छति ॥ २ ॥

મુનિકો દેશ કર કોઈ ઉનકો ષાણડાલ કહે, કોઈ બ્રાહ્મણ કહે, કોઈ શૂદ્ર કહે, કોઈ તપસ્વી કહે, કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાની તો કોઈ યોગીશ્વર કહે, ઇસ પ્રકાર કહને વાલે વ્યક્તિયોં કે મુલ સે નિકલતે હુય લઘુતા ષ શ્રેષ્ઠતાસૂચક વચનોં કો સુનકર મુનિ ન તો રુષ્ટ હોતા હૈ ન તુષ્ટ હોતા હૈ કિન્તુ સમભાવ સે ચલા જાતા હૈ ।

ભાવાર્થ—અશિષ્ટ ભાષા કા પ્રયોગ સાધુ જૈસે સન્ત પુરુષોં કે પ્રતિ ષે હી વ્યક્તિ કરતે હૈં જો મિથ્યાત્વ કે કીચડ સે લિપ્ત હોતે હૈં । અતઃ ઉનકે દ્વારા અપમાનિત રોને પર ખી સાધુ કો ઉનકે પ્રતિ રુષ્ટ ન હોકર પ્રત્યુત દયાવાન હી હોતે રહના ચાહિયે । યહ ઉસ સમય વિચાર કરના ચાહિયે કિ દેખો યે કિતને અજ્ઞાની હૈં જો લોની લરી વસ્તુ કે યથાર્થ બોધ સે ચિકલ હો રહે હૈં । યે જો કુછ કહતે હૈં ઉનમેં ઇનકા અપરાધ નહીં હૈ, યહ તો મિથ્યાદર્શન કા હી પ્રભાવ હૈ, અતઃ ઇનકી આત્મા સમ્યગ્જ્ઞાન સે વાસિત યનેં ઓર યે ઉત્તમ માર્ગ પર આરુઢ હો જાયેં, ઁસી ભાવના સાધુકો રલ્લની ચાહિયે । તથા ઇસ સમય યદિ મેં ઇનકે સાધઅસમ્ય વ્યવહાર ઇન્હીં જૈસા કરને લગૂં તો ઇનમેં ઓર મુક્ત મે કયા અન્તર હો સકતા હૈ । જ્ઞાની ઓર અજ્ઞાની કી ચેષ્ટા મેં આસમાન પાતાલ જૈસા અન્તર જો વતલાયા ગયા હૈ વહ યહા લુપ્ત હો

મુનિને ભેઠ કોઈ એને ચડાલ કહે, કોઈ ગ્રાહણ કહે, કોઈ શૂદ્ર કહે, કોઈ તપસ્વી કહે, કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાની તો કોઈ યોગીશ્વર કહે, આ રીતે કહેવા વાળી વ્યક્તિઓના મુખથી નિકળતા લઘુતા અને શ્રેષ્ઠતા સૂચક વચનોને સાંભળી મુનિ ન તો કોપિત બને છે કે ન તો તુષ્ટમાન થાય છે પરંતુ સમભાવથી વિચરે છે

ભાવાર્થ—અશિષ્ટ ભાષાનો પ્રયોગ સાધુ જેવા સત પુરુષ તરફ એજ વ્યક્તિ કરે છે કે જે મિથ્યાત્વના ક્રિયક્રમા લપટાયેલા હોય છે, આથી એમના દ્વારા અપમાનિત થવા છતાં પણ સાધુએ તેના તરફ ન રૂઠતા પ્રત્યુત્તરમાં દયાવાન જ રહેવું ભેઠએ એ સમયે એવો વિચાર કરવો ભેઠએ કે, ભુલો । આ કેટલા અજ્ઞાની છે જે ખોટી ખરી વસ્તુના યથાર્થ બોધથી વિકળ બની રહેલ છે એ જે કોઈ કહે છે એમાં એનો અપરાધ નથી, મિથ્યાદર્શનનો જ આ પ્રભાવ છે આથી એનો આત્મા સમ્યગ્જ્ઞાનથી વકસિત બની ઉત્તમ માર્ગ ઉપર આરૂઢ થઈ બચે એવી ભાવના સાધુએ રાખવી ભેઠએ આ સમય ભે હુ એના જેવોજ અસમ્ય વ્યવહાર કરવા લાગુ તો એનામાં અને મારામાં શું અતર રહ્યું ? જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીની ચેષ્ટામાં આકાશ પાતાળ જેટલું અતર અતાવવામાં આવ્યું છે તે આથી હુપ્ત થઈ બચે આના આ

उक्तार्थमेव विशदीकुर्वन् प्राह—

मूलम्—सोच्चाणं फरुसा भासा, दारुणा गामकटगा ।

तुसिणीओ उवेहेज्जा, ने ताओ मणंसी केरे ॥२५॥

छाया—श्रुत्वा खलु परुषा भाषाः, दारुणा ग्रामकण्टकाः ।

तूष्णीकः उपेक्षेत, न ता मनसि कुर्यात् ॥ २५ ॥

टीका—‘सोच्चाण’ इत्यादि ।

दारुणाः—दारयन्ति=विदारयन्ति सयमधैर्यमिति दारुणाः=दुःसहाः, मनसि वज्रा-
घातकारिका इत्यर्थः, ग्रामकण्टकाः=ग्रामः=इन्द्रियाणां समूहस्तस्य कण्टका इव कण्टकाः
=दुःखोत्पादकत्वेन प्रतिकूलाः परुषा=रूक्षाः कठोराः, भाषा=वचनानि, श्रुत्वा खलु
तूष्णीकः=मौनान्तरम्यी सन्, उपेक्षेत=ता भाषा अवधीरयेत्-नाद्रियेत । ‘उवेहेज्जा’

जाना है । इनके इस व्यवहार को मुझे समताभाव से सहन करना
चाहिये, क्योंकि इससे मेरे अधिक कर्मों की निर्जरा होगी, इस निर्जरा
में यह मेरा उपकारी है । अतः इस उपकारी के प्रति मैं द्वेष करूँगा
यह मेरी कितनी अज्ञानता होगी । ऐसा विचार कर साधु आक्रोश-
परीपह पर विजय प्राप्त करे ॥ २४ ॥

उपरोक्त अर्थ को स्पष्ट करते हुए कहते हैं—‘सोच्चाण’-इत्यादि

अन्वयार्थ—(दारुणा-दारुणाः) सयमरूपी धैर्यको विदारणकरने वाली
मन में वज्र के तुल्य दुस्सह आघात पहुँचाने वाली तथा (गामकटगा-
ग्रामकटका) इन्द्रियों को कटकतुल्य दुःख की उत्पादक होने से प्रतिकूल
(फरुसा-परुषाः) रूक्ष-कठोर ऐसी (भासा-भाषाः) लोगों की-असभ्य
व्यक्तियोंकी भाषाओं-वचनों को (सोच्चाण-श्रुत्वा खलु) सुनकर मुनि
(तुसिणीओ उवेहेज्जा-तूष्णीकः उपेक्षेत) चुपचाप रहा हुआ-मौन धारण

समताभावથી सहन કરવો જોઈ એ કેમકે એથી મને અધિક કર્મોની નિર્જરા
થશે એવો વિચાર કરી સાધુ આક્રોશ પરીપહ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરે ॥ ૨૪ ॥
ઉપરોક્તઅર્થને સ્પષ્ટ કરતા હોય છે—‘સોચ્ચા ણ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—દારુણા-દારુણા સયમરૂપી ધૈર્યને વિદારણ કરવાવાળી દુઃસહ-મનમા
વજ્ર તુલ્ય આઘાત પહોચાડવાવાળી ગ્રામકટગા-ગ્રામકટકા તથા ઇન્દ્રિયોને
કટક સમાન દુઃખને ઉત્પાદન કરનાર હોવાથી પ્રતિકૂળ ફરુસા-પરુષા રૂક્ષ કઠોર
એવી ભાસા-ભાષા અસભ્ય હોકોના વચ્ચોને સોચ્ચાણ-શ્રુત્વા ખલુ સાધુઓને
મુનિ તુસિણીઓ ઉવેહેજ્જા-તૂષ્ણીક ઉપેક્ષેત ચુપચાપ રહી, મૌન ધારણ કરી તે

इत्यस्यैवाथं मिशदीकुर्वन् प्राह—‘न ताओ मणसी करे’ इति । ताः भाषा मनसि न कुर्यात्—न स्थापयेत् । ‘अज्ञानवशादनेन सयमधैर्यापहारिण्यो भाषा उक्ता अत्र नास्त्यस्य दोषः किं तु ममैव पूर्वोर्जितकर्मण फलमेतत्’ इति विचार्य तादृशभाषाया अनादरणेन तद्भाषिणि द्वेष न कुर्यादिति भावः ।

अत्र दृष्टान्तः प्रदर्श्यते—

एकदा क्षमाधरनामकः कश्चिदुत्थरतपश्चर्यापरायणो मुनिरासीत् । तद्गुणानुरागेण कश्चिद्देवः प्रीत्या तमभिवन्द्यान्वीत्—मम योग्य कार्यमावेदनीय भवद्भिः ।

अन्यदा कदाचिन्मार्गे गच्छन् मुनिः स्वामिमुखान्गतेन केनचिच्चाण्डालेन सोपहासयुक्तः—अहो ! अरुर्मण्य ! भिक्षुक ! क्व गच्छसि ? । एतद् दुर्बचन निश्चय

करता हुआ—उस तरफ उपेक्षाभाव धारण करे, किन्तु (ताओ मणसी न करे—ताः मनसि न कुर्यात्) उन वचनों को अपने मन में स्थान न देवे । “अज्ञानवशसे ही इसने सयम धैर्य को अपहरण करने वाली भाषा का प्रयोग किया है सो इस में इसका दोष नहीं है किन्तु मेरे ही पूर्वोर्जित पापकर्मों का यह फल है ” । यह समझकर उस पुरुष भाषा बोलने वाले पर द्वेषबुद्धि न करे ।

दृष्टान्त—दुश्चरतपश्चर्या करने में लीन क्षमाधर नामक एक मुनि थे । उनके गुणों में अनुरागी होने से कोई एक देव वदनाकर उनसे बोला कि यदि मेरे योग्य कोई कार्य हो तो आप मुझ से अवश्य कहें, यह मैं आप से हाथ जोड़ कर प्रार्थना करता हू ।

एक समय की बात है कि वे मुनि कहीं जा रहे थे । रास्ते में सन्मुख आता हुआ उन्हें एक चाण्डाल मिला । उसने मुनिराज को

તરફ ઉપેક્ષાભાવ ધારણ કરે પરંતુ તાઓ મણસી ન કરે—તા મનસિ ન કુર્યાત્ તેના વચનોને પોતાના મનમાં સ્થાન ન આપે અજ્ઞાનવશતાથી તેણે સયમ ધૈર્યનું અપમાન કરનાર ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો છે તો તેમાં એનો દોષ નથી પરંતુ મારા પૂર્વોર્જિત પાપ કર્મોનું જ એ ફળ છે આવું સમજીને એ અસહ્ય ભાષા બોલવાવાળા ઉપર દેશબુદ્ધિ ન કરે

દૃષ્ટાન્ત—ક્ષમાધર નામના દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરવામાં લીન એવા એક મુનિ હતા તેમના શુભોના અનુરાગી એવા કોઈ એક દેવે વદના કરીને એમને કહ્યું કે, મારા યોગ્ય કોઈ કાર્ય હોય તો આપ મને અવશ્ય કહો એમ હું આપને હાથ જોડી પ્રાર્થના કરી કહું છું એક વખત તે મુનિ ક્યાંક જઈ રહ્યા હતા રસ્તામાં સામેથી આવતો એક ચંડાલ મળ્યો તેણે મુનિરાજને

जातकोपः सन् मुनिरब्रवीत्—उन्मत्तस्त्वमसि किम् ? । ततस्तेन प्रचण्डकोपावेशेन चाण्डालेन कथितम्—अरे भिक्षुक ! किं प्रलपसि ? कोऽन्यस्त्वत्समो मलिनदेहः क्षुत्-पिपासादिवेदनाग्रस्तो लुञ्चितशिरा गृहे गृहे गृहपाल इवाहारमन्वेपयन् भ्रमसि ? अरे ! अकर्मण्य ! पूर्वकृतकर्मणो विपाकमनुभवन्नपि न लज्जसे । कृपिवाणि-ज्यादिकर्म कर्तुमसमर्था एव मुखोपरिन्दुमुखवस्त्रिणाः पात्रहस्ताः बहवो भिक्षु-कास्त्वादृशा उदरपूरणकामा ग्रामानुग्राम पर्यटन्ति । अरे दुर्भग ! पुत्रदारादिभिः

देखते ही हँसी करते हुए कहा कि—हे अकर्मण्य भिक्षुक ! तू कहा जा रहा है । मुनि ने ज्यों ही इस प्रकार के उसके दुर्वचन सुने तो मुनि को क्रोध आ गया, और कहने लगा—अया तू इस समय उन्मत्त हो रहा है । मुनि के वचन सुनकर चाण्डाल के भी कोप का ठिकाना न रहा । उसने चिड़कर मुनिको कहा—“अरे भिक्षुक ! क्या बकता है ? तेरे जैसा मलिन देह वाला और कौन होगा ? खाते कमाते नहीं बना सो मूढ़ मुडाकर मुनि बन गया और घर घर में कुत्ते की तरह भीख मागने के लिये फिरने लगा है । शरम नहीं आती, करते धरते कुछ नहीं बनता सो निकल गये साधु बनने को । पूर्व में दान नहीं दिया सो तो उसका यह फल भोगना पड़ रहा है कि दर दर के भिखारी बन रहा है, फिर भी अकड़ से ऐंठता है ? जरा शर्म कर, तुम्हारे जैसे बहुत से कार्य करने में असमर्थ होकर मुह बाध कर पेट भरने के लिये गाव गांव भटकते हैं । ऐसा कह कर जब वह चला गया तो कोप

નેધને હાસી ઠરતા કહ્યું કે, હે અકર્મણ્ય ભિક્ષુક ! તું ક્યા જઈ રહ્યો છે મુનિએ બ્યારે તેના આવા દુર્વચન સાંભળ્યા ત્યારે તેને ક્રોધ આવી ગયો અને કહેવા લાગ્યા કે, શુ તું આ મમયે ઉન્મત્ત બની રહ્યો છે ? મુનિનું વચન સાંભળીને ચાણડાના ક્રોધનું ઠેકાણું ન રહ્યું અને તેણે ચિડાઈને મુનિને કહ્યું અરે ભિક્ષુક ! તું શુ બકે છે ? તારા જેવા મલીન દેહવાળો બીજો કોણ છે ? ખાતા કમાતા ન આવડયું એટલે મુઠો મુઠાવીને મુનિ બની ગયા, અને ઘર ઘરમા કુતરાની માફક ભીખ માગવા લાગ્યો છે, શરમ નથી આવતી ? કાઈ કામ ઠરતા આવડતું નથી એટલે સાધુ બનવા નિકળી પડ્યો પૂર્વભવમા દાન નહીં દીધું હોય એટલે તો એનું આ ફળ ભોગવવું પડે છે અને ઘરઘરને ભિખારી બની રહ્યો છે છતાં પણ અકડક યદને ફેરે છે જરા લાજ ! તારા જેવા અનેક કાર્ય કરવામા અસમર્થ હોઈને મો ખાધીને પેટ ભરવા માટે ગામ ગામ ભટકે છે આમ કહી બ્યારે તે ચાલ્યો ગયો ત્યારે ક્રોધના

परित्यक्ता निर्गतिकाः सन्तः मग्न्यामभ्युपगताः । इत्युक्त्वा तस्मिन् गतवति सति कोपावेशादन्तर्दह्यमान इय मुनिः स्वस्थान गतः । क्रमेण कोपमशमे सति मुनिना पश्चात्तापः कृतः ।

तदनन्तरमसौ देवस्तस्य मुनेः समीपे समागत्य तमभिवन्द्य तत्पुरोज्वस्वितो वदति-भवतः सयमयात्रा सुखेन निर्गदति किम् ? । शान्तात्मना मुनिना तस्मिन् प्रोक्तम्—यदा सयमयात्रा चाण्डालेन बाधिता, तदा क्व गतस्त्वमासीः ? देवेन कथितम्—यदा युययोः कलहो जातस्तदाऽहमलक्षितः कौतुकं द्रष्टुकामस्तत्रैवास्मि । किं तु तदा मया विशेषः कोऽपि नोपलब्धः, यथाऽसौ चाण्डालस्तथैव भवान् ।

के आवेश से वे मुनि भी भीतर ही भीतर जलते हुए अपने स्थान पर आ गये । जब कोप शांत हुआ तो उनको इस विषय का बड़ा ही पश्चात्ताप हुआ ।

इस के बाद वह देव मुनि के पास आकर नमस्कार करके बैठ गया और बोला—आपकी सयमयात्रा तो सुखपूर्वक है ? शान्तात्मा मुनिने मुस्कराते हुए प्रत्युत्तर में कहा कि जिस समय इस सयमयात्रा में चाण्डाल ने विघ्न डाला था उस समय तुम कहाँ गये थे । देवने जबाब दिया—जब आप दोनों का कलह हो रहा था उस समय मैं अदृश्य होकर वहीं पर था । मुनिने कहा फिर आपने उस परिस्थिति में मेरी सहायता क्यों नहीं की ? इस प्रकार मुनि के कहने पर प्रत्युत्तरमें देवने कहा कि—मुझे उस समय सहायता करने लायक कोई विशेषता आप में लक्षित नहीं हुई । उस समय जैसा वह चाण्डाल मुझे प्रतीत हुआ वैसे ही आप भी मुझे प्रतीत हो रहे थे फिर सहायता किसकी करना । देव के इस उत्तर से

आवेशशील ते मुनि अदृश्य अदृश्य भणता भणता घेताना स्थान उपर गया
न्याये तेमने कोप शांत थयो त्याये तेमने आ विषयमा बारे पश्चात्ताप थयो
आ पछी चेला देव मुनिनी भासे आवीने नमस्कार करीने भेडा अने
'कहु, आपनी सयमयात्रा तो सुखपूर्वक छे ने ? शांत आत्मा मुनिजे
अदृश्यी छसता छसता प्रत्युत्तरमा उछु के, जे समये आ सयमयात्रामा
अडावे विघ्न नाप्यु ते समये तमे ज्या गया छेता ? देवे जबाब आये
न्याये आप भनेने केवहु आली रह्यो छतो त्याये हु अदृश्य रूपे त्या न
छतो तो पछी जे परिस्थितिमा तमे मारी सहायता केम न करी ? आ प्रकारे
मुनिना छेपायी प्रत्युत्तरमा देवे कहु, मने ते समये सहायता करवा लायके
कोइ विशेषता आपनामा न देणार्थ जे वणते जेवो ते आडाल मने देणायो तेवा न
आप मारी दृष्टिमा देणाता छता पछी सहायता केनी करवी ? देवना

મુનિનોક્તમ્—તેન મમ તુલ્યતા કથ જ્ઞાતા? । દેવેનોક્તમ્—એકેન ક્રોધેનૈવ, અત-
સ્તસ્ય શિક્ષા ન કૃતા, હ્દાનોમાજ્ઞાપયતુ ક્રીદશી શિક્ષા તસ્મૈ કર્તવ્યા । મુનિઃ પ્રાહ-
નાસૌ દણ્ડનીયઃ, કિંતુ—સર્વથોપેક્ષણીય, યતઃ સાધૂનામય ધર્મઃ—આક્રોશપરીપહઃ
સોઢવ્ય ઇતિ । એવમુક્તોઽસૌ દેવસ્તસ્ય મુનેઃ સેનાયા સાનુરાગ તસ્થૌ । એવમન્યૈ-
રપિ મુનિભિરાક્રોશપરીપહઃ સોઢવ્યઃ ॥ ૨૫ ॥

મુનિ કો વડા હી ચિસ્મય હુઆ ઓર કહને લગે કિ મુક્ષ મે ઓર ચાંડાલમેં
સમાનતા કા અનુભવ કેસે કિયા ? । દેવ ને કહા—એક ક્રોધ સે આપકે
અન્દર ઉસ સમય ક્રોધરૂપ ચાંડાલ પ્રવિષ્ટ હોયા હુઆ થા, ઓર વહ તો
ચાંડાલ યા હી, અતઃ સહાયતા કરને જૈસી વાત ઉસ સમય મુક્ષે
ઉચિત પ્રતીત નહી હુઈ હસલિયે સહાયતા નહી કી, ઓર ન ઉસે મી
કુઝ દણ્ડાદિરૂપ શિક્ષા હી દી, હા ! અબ કહિયે ઉસે કેસી શિક્ષા દી
જાય । મુનિરાજ ને કહા કિ અબ કયા આવશ્યકતા હૈ જો અજ્ઞાની હોતે
હૈં વે ઉપેક્ષા કે હી પાત્ર હૈં હસલિયે ઉસકો દણ્ડાદિરૂપ શિક્ષા પ્રદાન
કરને કી કોઈ જરૂરત નહી હૈ । મુનિયોં કા તો યહ આચાર હી હૈ કિ
વે આક્રોશપરીપહ કો સહન કરે । મુનિ કી હસ વાત કો સુનકર દેવ
વડા હી અનુરાગી હોકર ઉનકી સેવા મે રહને લગા । હસ કથા સે મુનિ-
યોં કો યહી શિક્ષા ગ્રહણ કરની ચાહિયે કિ આક્રોશપરીપહ સહન
કરનો યહ મુનિરાજોં કા કર્તવ્ય હૈ ॥ ૨૫ ॥

મુનિને માલુ આશ્ચર્ય થયુ અને કહેવા લાગ્યા મારામા અને ચંડાલમા સમા
નતાનો અનુભવ તમોને કેવી રીતે થયો ? દેવે જલુ એક ક્રોધથી—આપની અંદર
તે સમયે ક્રોધ રૂપી ચંડાલ પ્રવિષ્ટ થયો હતો અને તે તો ચંડાલ હતો જ
આથી સહાયતા કરવા જેવી વાત અને તે સમયે ઉચિત ન લાગી એ માટે
સહાયતા ન કરી અને તેને થણ દડ આદિ રૂપ કાંઈ શિક્ષા ન કરી હા !
કહો અને કંઈ રીતે શિક્ષા કરવામા આવે । મુનિ મહારાજે કહ્યુ કે, હવે શુ
આવશ્યકતા છે જે અજ્ઞાની હોય છે તે ઉપેક્ષાને પાત્ર જ છે આ માટે તેને
દડાદિકરૂપ શિક્ષા આપવાની કોઈ જરૂરત નથી મુનિઓનો તે આચારજ છે
કે, તેઓ આક્રોશપરીપહને સહન કરે મુનિની આ વાત સાંભળીને દેવ
થણ અનુરાગી બની તેની સેવામા રહેવા લાગ્યા આ કથાથી મુનિઓએ
એ જ શિક્ષા ગ્રહણ કરવી જોઈએ કે, આક્રોશપરીપહ સહન કરવો તે
મુનિરાજોનું કર્તવ્ય છે ॥ ૨૫ ॥

કશ્ચિદાક્રોશમાત્રેનાડતુષ્ટો દુષ્ટ સયતસ્ય વધમપિ કુર્યાદતો વધપરીપહમાહ-
મૂલમ્—હૌઓ ન સજ્જલે ભિક્ષૂ, મૈણપિ ન પઓસપ્પે ।

તિતિક્કલં પરમ નેચ્ચા, ભિક્કેલુધમ્મ વિચિંતેણ ॥૨૬॥

છાયા—હતો ન સજ્જલેદ્ ભિક્ષુઃ મનોડપિ ન પ્રદેપયેત્ ।

તિતિક્ષા પરમા જ્ઞાત્વા, મિલુધમ્મ વિચિન્તયેત્ ॥ ૨૬ ॥

ટીકા—‘ હૌઓ ’ इत्यादि ।

ભિક્ષુઃ=મુનિઃ, હતઃ=કેનાપિ દુષ્ટેન મુષ્ટિયષ્ટ્યાદિના તાઢિતઃ સન્, ન સજ્જલેત્=ન ક્રુધ્યેત્, તથા મનોડપિ ન પ્રદેપયેત્=દેપયુક્ત ન કુર્યાત્, તિતિક્ષા=જ્ઞાન્તિ,

કોઈ દુષ્ટ પુરુષ આક્રોશમાત્ર સે સતુષ્ટ નહીં હોકર મુનિ કા વધ મી કરને લગતા હૈં હસલિયે અવ તેરહવે વધપરીપહ કો કહતે હૈં—‘ હૌઓ ન સજ્જલે ’—इत्यादि.

અન્વયાર્થ—(ભિક્ષૂ-ભિક્ષુઃ) મુનિ (હૌઓ-હતઃ) કિસી મી દુષ્ટકે દ્વારા યષ્ટિ મુષ્ટિ આદિ સે તાઢિત હો જાય તો મી (ન સજ્જલે-ન સજ્જલેત્) ક્રોધ સે તપાયમાન નહીં હોવે । તથા (મણપિ ન પઓસપ્પે-મનોડપિ-ન પ્રદેપયેત્) મન કો મી દૂષિત નહીં કરે, કિન્તુ (તિતિક્કલ-તિતિક્ષામ્) ઉત્તમ ક્ષમા કો (પરમ-પરમામ્) દશવિધ ધર્મો મે સર્વોત્કૃષ્ટ (નચ્ચા-જ્ઞાત્વા) જાનકર (ભિક્ષૂ-ભિક્ષુ.) વહ સાધુ (ધમ્મ વિચિંતેણ-ધર્મ વિચિન્તયેત્) ઉત્તમ ક્ષમાદિરૂપ સાધુ કે કર્તવ્ય કા, અથવા અપને આત્મસ્વરૂપ કા વિચાર કરે કિ-ક્ષમામૂલક હી ધર્મ હૈં । યહ જો મુક્કે નિમિત્ત બના કર કે કર્મો કા ઉપચય કર રહા હૈં ઉસ મે મેરા હી

કેઇ દુષ્ટ માણસ આક્રોશ માત્રથી સતોષ ન પામવાથી મુનિને વધ પણ કરમા લાગે છે એ મટે હવે તેરમા વધપરીપહને કહે છે ‘હૌઓ ન સજ્જલે’-इत्यादि

અન્વયાર્થ—ભિક્ષૂ-ભિક્ષુ મુનિ હૌઓ-હત કેઇ પણ દુષ્ટ દ્વારા લાકડી ગડદાપાટુથી તાઢિત થઇ બાચ તો પણ ન સજ્જલે-ન સજ્જલેત્ ક્રોધથી તપી ન બાચ મણપિ ન પઓસપ્પે-મનોડપિ ન પ્રદેપયેત્ મનને પણ દૂષિત ન કરે પણ તિતિક્કલ-તિતિક્ષા ઉત્તમ ક્ષમાને પરમ પરમા દશવિધ ધર્મોમા સર્વોત્કૃષ્ટ નચ્ચા-જ્ઞાત્વા બળીને ભિક્ષૂ-ભિક્ષુ તે સાધુ ધમ્મ વિચિંતેણ-ધર્મ વિચિન્તયેત્ ઉત્તમ ક્ષમાદિરૂપ સાધુના કર્તવ્યને તથા પોતાના આત્મસ્વરૂપને વિચાર કરે કે, ક્ષમા એ જ ધર્મ છે આજે મને નિમિત્ત બનાવીને કર્મોને ઉપચય કરી

परमा=दशविधेषु धर्मेषु प्राधान्यात् प्रकृष्टा, ज्ञात्वा मुनिः, भिक्षुधर्म=क्षान्त्यादिक
सात्मस्वरूप या विचिन्तयेत्, यथा-क्षमामूल एव धर्मः, यच्च मा निमित्तीकृत्याय
कर्मोपचिनोति, तत्र ममैव पूर्वकर्म कारणमिति ममैव दोषः, तस्मादेन प्रति कोपो
नोचित इति ॥ २६ ॥

पूर्वोपार्जित कर्म कारण है अतः इसमें मेरा ही दोष है इसलिये इसके
प्रति कोप करना मुझे उचित नहीं है ।

भावार्थ—मुनि जनों की यह विचारधारा कितनी सुन्दर है ।
वज्रहृदय वाला शत्रु भी इस विचार के सामने नतमस्तक होकर
अपनी क्रूरता का परित्याग कर देता है । एक तरफ ताड़ना मारणा
आदि क्रियाएँ हो रही हैं तो दूसरी ओर उस पर प्रतीकार न करते
हुए अपने पूर्वोपार्जित कर्म को ही बलवान माना जा रहा है कि-पूर्वो-
पार्जित कर्मों का यह फल मुझे मिल रहा है, इस बेचारे का क्या दोष है।
अफसोस केवल उस मुनि आत्मा में इसी यातका हो रहा है कि जो
यह प्राणी मेरा निमित्त लेकर नवीन कर्मों का बोधक बन रहा है ।
इस प्रकार मन तरु में भी जहाँ प्रतिकार करने की भावना का उदय
निषिद्ध बतलाया गया है वहाँ और अन्य प्रतिकारों के करने की तो
यात ही क्या हो सकती है । महात्मा का यहाँ कितना अच्छा उपदेश
है कि वह ताड़ित होने पर भी अपनी उत्तम क्षमाको न छोड़े । कुल्हाड़ा

રહેલ છે તેમા મારા જ પૂર્વોપાર્જિત કર્મ કારણરૂપ છે આથી તેમા મારોજ
દોષ છે માટે તેના પ્રતિ ક્રોધ કરવો અને ઉચિત નથી,

ભાવાર્થ—મુનિઓની આ વિચારધારા કેટલી સુંદર છે વજ્ર હૃદયવાળો
શત્રુ પણ આ વિચાર સામે નતમસ્તક બની પોતાની કુરતાને ત્યાગી દે છે
એક તરફ ધાકધમકી અને માર મારવાની હઠ સુધીની ક્રિયાઓ થાય છે,
ત્યારે બીજી તરફ આનો પ્રતિકાર ન કરતા પોતાના પૂર્વોપાર્જિત કર્મોને જ
બળવાન માનવામા આવે છે “પૂર્વોપાર્જિત કર્મોનુ ફળ મને મળી રહ્યું છે
એ બિચારાનો કેાઈજ દોષ નથી” મુનિના આત્મામા અફસોસ ફક્ત એ વાતનો
થાય છે કે, આ પ્રાણી મને નિમિત્ત બનાવીને નવા કર્મોનો બધ બાધી રહેલ
છે આ પ્રમાણે મનમા પણ પ્રતિકાર કરવાની ભાવનાના ઉદયનો નિષેધ બતા
વવામા આવેલ છે, ત્યા અન્ય પ્રતિકાર કરવાની તો વાત જ’ ક્યા રહી ?
મહાત્માનો આ કેવો સુંદર ઉપદેશ છે કે તેને ધાકધમકી કેાઈના તરફથી
અપાય અથવા માર મારવામા આવે તો પણ પોતાની ઉત્તમ ક્ષમાને ન

ઉક્તમેવાર્થ પ્રકારાન્તરેણાહ—

મૂલમ—સમૃણ સંજય દત્ત, હણેજાં કોઈ કત્થઈ ।

નંતિય જીવસ્સ નાંસોત્તિ”, ઇંવ પેહેજે સંજય ॥૨૭॥

છાયા—શ્રમણ સયત્ત દાન્ત, હન્યાત્ કોઽપિ કુત્રાપિ ।

નાસ્તિ જીવસ્ય નાશ ઇતિ, એવ પ્રેક્ષેત સયતઃ ॥ ૨૭ ॥

ટીકા—‘સમણ’ ઇત્યાદિ

કોઽપિ=ઋશિન્મનુષ્યઃ, કુત્રાપિ=ગ્રામાદૌ, સયતં=પટકાયયતનાવન્ત, દાન્તમ્

ચદન વૃક્ષ કો કાટ ભી ડાલે પર ચદનવૃક્ષ કા જો ઉસકે મુલ્લ કો બી સુવાસિત કરને કા કામ હૈ વહ ઉસે નહી છોડતા । નહીં તો વહ ચદન હી નહી । મહાત્મા ભી અપને શત્રુ કે પ્રતિ હસી કર્તવ્ય કા નિર્વાહ કરતે હૈ નહીં તો વે મહાત્મા હી નહીં હૈ । ધન્ય હૈ મહાત્મા ! તેરે હસ શુભાધ્યવસાય કો । ન્યોછાવર હૈ ત્રૈલોક્ય કા રાજ્ય હસ પવિત્ર ભાવના પર । કયા હી સુન્દર વિચાર ધારા હૈ । હસી વિચારધારા કે બલ પર મહાવીર પ્રભુ કે શાસન મેં સર્વોત્કૃષ્ટતા રહી હુઈ હૈ । પ્રત્યેક મોક્ષાભિલાષી કો યહ અભિનદનીય વદનીય વિચારધારા અપનાને યોગ્ય હૈ ॥૨૬॥

વધપરીપટ્કો કિસ ભાવના સે સહન કરે સો કહતે હૈ—‘સમણ’—ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(કોઈ—કોઽપિ) કોઈ અજ્ઞાની (કત્થઈ—કુત્રાપિ) કહીં પર ભી (સંજય—સયતમ્) પટકાય કે જીવોં કી જતના કરનેવાલે (દત્ત—દાન્તમ્)

છાડે કુહાડો ચન્દન વૃક્ષને કાપી નાખે છતા ચન્દન વૃક્ષમા જે સુવાસિતતાને ઉત્તમ શુભ છે તે પોતાને કાપનાર કુહાડાને પણ આપે છે જો એમ ન કહે તો તે ચન્દન શેત્રુ ? મહાત્મા પણ પોતાના શત્રુ તરફ આજુ બ વર્તન રાખે છે નહી તો એ મહાત્મા શાના ? ધન્ય છે મહાત્મા ! તમારા આ શુભ વ્યવસાયને ! આ પવિત્ર ભાવના પર ત્રણ લોકનું રાજ્ય પણ ન્યોછાવર છે, કેવી સુન્દર વિચારધારા છે ! આ વિચાર ધારાના બળ ઉપરથી મહાવીર પ્રભુના શાસનમા સર્વોત્કૃષ્ટતા રહેલ છે પ્રત્યેક મોક્ષાભિલાષીએ આ અભિનદનીય વદનીય વિચારધારાને અપનાવવી જોઈએ ॥ ૨૬ ॥

કેવા ભાવથી વધપરીપટ્કે સહન કરવાને કહે છે—સમણ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—કોઈ—કોઽપિ કોઈ અજ્ઞાની કત્થઈ—કુત્રાપિ કોઈ જગ્યાએ પણ સંજય—સયતમ્ પટકાય છપ્રોતુ’ જતન કરનારા વત્—દાન્તમ્ પાત્ર ઇન્દ્રિય

=ઇન્દ્રિયનોઇન્દ્રિય દમનશીલમ્, શ્રમણ=તપસ્વિન મુનિં હન્યાત્=મુષ્ટિયપ્ટયાદિના તાડયેત્, તદા સયતઃ=મુનિઃ, જીવસ્ય=જ્ઞાત્મનજ્ઞાનરૂપસ્ય નાશઃ નાસ્તિ=ન મયતિ શરીરસ્યેવ નાશાત્, इत्येव प्रेक्षेत=ચિન્તયેત્ ॥

પાંચ ઇન્દ્રિય એવ મન કો નિગ્રહ કરને વાલે (સમણ-શ્રમણમ્) શ્રમણ-તપસ્વી મુનિ કો (રુણેજ્જા-હન્યાત્) યપ્તિ મુષ્ટિ આદિ દ્વારા મારે । ઉસ સમય (સજળ-સયતઃ) વહ મુનિ (જીવસ્સ નાસો નત્થિ-જીવસ્ય નાશઃ નાસ્તિ) “જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા કા નાશ નહીં હોતા હૈ કિન્તુ ઉસકા પર્યાયાન્તર હોતા હૈ અતઃ શરીરકા હી નાશ હોતા હૈ” (એવ પેહેજ્જ-એવ પ્રેક્ષેત) એસા વિચાર કરે ।

આવાર્થ—આત્મા કો ક્રોધી તવ હોના ચાહિયે કિ જય ઉસકી તિજ વસ્તુ કા વિનાશ હો । જૈસે સસારી લોગ અપની વસ્તુ કે વિનાશ હોને પર ક્રોધી યા દુઃખી હુઆ કરતે હૈ, દૂસરો કી વસ્તુઓં કે વિનાશ મૈં તરી । હસી પ્રકાર મહાત્મા કો બી કિસીકે દ્વારા તાડિત હોને પર યા મારે જાને પર વહ વિચાર કરના ચાહિયે કિ વહ શરીર પુદ્ગલ કા હૈ અતઃ વહ મેરી નિજવસ્તુ નહીં હૈ પરવસ્તુ હૈ । હસકે વિનપ્ટ હોનેપર મૈં ક્યોં ક્રોધી યા દુઃખી યનૂ ? મેરી નિજ કી વસ્તુ જો જ્ઞાનાદિક ગુણ હૈં વે તો હસ કે આઘાત સે નપ્ટ નહીં હોતે હૈં, વે તો સદા અક્ષય હી રહતે હૈં હસ લિયે ક્રોધી યા દુઃખી હોને કી મુણે કિશ્ચિત્ માત્ર બી આવશ્યકતા નહીં હૈ ।

કરનારા સમણ-શ્રમણમ્ શ્રમણ તપસ્વી મુનિને રુણેજ્જા-હન્યાત્ ઠાસા પાડુ વગે-રેથી મારે એ સમયે સજયે-સયત તે મુનિ જીવસ્સ નાસો નત્થિ-જીવસ્ય નાશ નાસ્તિ જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્માને નાશ થતો નથી પરંતુ એ પર્યાયાન્તરિત હોય છે, આથી શરીરને જ નાશ થાય છે એવ પહેજ્જ-એવ પ્રેક્ષેત એવો વિચાર કરે,

આવાર્થ—આત્માએ ક્રોધિત તો ત્યારે થયું જોઈએ કે, જ્યારે તેની પોતાની વસ્તુને વિનાશ થતો હોય જેમ સસારી લોકો પોતાની વસ્તુઓને વિનાશ થતા ક્રોધિત અને દુઃખી થયા કરે છે, બીજીની વસ્તુઓના વિનાશમા નહીં આ પ્રકારે મહાત્માને પણ કોઈ તરફથી માર મારવામા આવે કે ધાક ધમકી આપવામા આવે ત્યારે તેણે વિચાર કરવો જોઈએ કે, આ શરીર પુરૂ ગલતુ છે, આ કાળે તે મારી પોતાની વસ્તુ નથી, પારકી વસ્તુ છે એનો વિનાશ થવાથી હું શા માટે ક્રોધાં અથવા દુઃખી બનું ? મારી પોતાની જે વસ્તુ જ્ઞાનાદિક ગુણ છે તે એના આઘાતથી નાશ પામતી નથી એ તો સદાય અક્ષય જ રહે છે આથી ક્રોધી અથવા દુઃખી થવાની મારે ક્લેશ માત્ર પણ આવશ્યકતા નથી.

अत्र दृष्टान्तः प्रदर्श्यते—

श्रावस्तीनगर्या रिपुमर्दननाम्नो राज्ञः पुरोघारिणीदेव्या अङ्गजातः स्कन्दक-
नामक कुमार आसीत् । अस्य भगिनी पुरन्दरयशा नाम्नी । सा कुम्भकारकटक-
नामके पुरे दण्डकिनाम्ने नृपतये पित्रा प्रदत्ता । तस्य दण्डकिभूपस्य पुरोहितः
पालकनामा ब्राह्मणो मिथ्यादृष्टिरासीत् ।

एकदा मुनिसुव्रतस्वामी विंशतितमस्तोत्र्यंकरः श्रावस्तीनगर्या समनस्यतः, तस्य
देशना श्रुत्वा स्कन्दककुमारः श्रावस्ती जातः । एकदा कदाचिदसौ पालकपुरोहितः
श्रावस्तीनगर्यामागतः । स राजसभायामार्हतसिद्धान्तं खण्डयितुं प्रवृत्तः तदा

दृष्टान्तः—श्रावस्ती नगरी में रिपुमर्दन नाम का एक राजा राज्य
करता था । उसकी धर्मपत्नी का नाम धारिणी था । धारिणीदेवी से राजा
के एक कुमार का जन्म हुआ, जिसका नाम स्कन्दक था । स्कन्दक के एक
बहिन भी थी । उसका नाम पुरन्दरयशा था । कुम्भकारकटक नाम के
पुर में दण्डकी नामक राजा के साथ उसका विवाह हुआ था । दण्डकी
राजा का एक ब्राह्मण पुरोहित था । इसका नाम पालक था । यह
मिथ्यादृष्टि था ।

एक समय की बात है कि वे बीसवें तीर्थङ्कर श्री मुनिसुव्रतस्वामी
श्रावस्ती नगरी में पगारे । उनकी देशना को सुनकर स्कन्दककुमार
ने श्रावकधर्म अंगीकार किया । किसी समय पालक पुरोहित श्रावस्ती
नगरी में आया । राजसभा में बैठकर उसने जैनसिद्धान्त को खण्डन
करने वाली बात प्रारम्भ की । जब वह थोड़ा थका तब उसकी बात को

दृष्टान्तः—श्रावस्ती नगरभा रीपुमर्दन नामनेा ओक राजा राज्य करतो
होता तेने धारिणी नामनी ओक राणी होती धारिणीदेवीथी राजने ओक कुमा
रनेा जन्म थयो, जेनु नाम स्कन्दक हुतु, स्कन्दकने ओक भडेन पणु होती तेनु
नाम पुरन्दरयशा हुतु कुम्भकारकटक नामना नगरना दंडकी नामना राजनी साथे
तेनेा विवाह करवाभा आवेल हुतो दंडकी राजने ओक ब्राह्मण पुरोहित हुतो
तेनु नाम पालक हुतु ते मिथ्यादृष्टी हुतो

आ ओक समयनी बात है के ज्यारे बीसभा तीर्थंकर श्री मुनिसुव्रत
स्वामी श्रावस्ती नगरीभा पधार्या तेमनी देशना सावणीने स्कन्दकुमार
श्रावकधर्म अंगिकार कर्यो केटलेक वणते पालकपुरोहित श्रावस्ती नगरीभा
आव्या राजसभाभा भेसीने जैन सिद्धांतनु भंडन करवावणी बातनी शर
आत करी ज्यारे तेथे बात पुरी करी त्यारे ते बात सावणीने त्या भेठेवा

श्रावकव्रतधारी स्कन्दककुमार आर्हतसिद्धान्त समर्थयन् त निरुत्तर कृतवान् । तेन कारणेन पालकपुरोहितस्य स्कन्दककुमार प्रति महान् विद्वेषो जातः ।

एकदाऽसौ स्कन्दककुमारः पञ्चभिः शतैः कुमारैः सह भगवतो मुनिसुव्रतस्वामिनः समीपे देशना श्रुत्वा दीक्षा गृहीतवान् । भगवता ते पञ्चशतकुमारकास्तस्य शिष्यत्वेन निश्रिताः कृताः । ततोऽसौ स्कन्दकाचार्योऽन्यदा भगवन्त पृच्छति—भगवन् ! कुम्भकारकटकपुराभिमुख विहर्तुमिच्छामि, भगवानाह—वर तत्र गम्यताम्, किंतु तत्रोपसर्गो भरणान्तिकः । पुनस्तेनोक्तम्—भगवन् ! वयमाराधकाः, किं या विराधकाः ? । भगवता कथितम्—एक त्वा विना सत्र आराधकाः सन्ति ।

सुनकर वहां पर बैठे हुए श्रावकव्रतधारी स्कन्दककुमार ने जैन-सिद्धान्त का समर्थन करते हुए उसको निरुत्तर कर दिया, इससे पालक स्कन्दककुमार का महान् विद्वेषी बन गया ।

कुछ काल के बाद स्कन्दककुमार ने पाचसौ कुमारों के साथ भगवान मुनिसुव्रतस्वामी के समीप धार्मिकदेशना सुनकर दीक्षा ली । उन पाचसौ कुमारोंको भगवानने उनकी नेश्राय(अधीनता) में कर दिया । अब वे स्कन्दक मुनि स्कन्दकाचार्य हो गये । स्कन्दकाचार्य ने एक दिन भगवान से पूछा कि भगवन् ! मैं यहा से कुम्भकारकटक पुर की तरफ विहार करना चाहता हू यदि आपकी आज्ञा हो तो । भगवान ने कहा जैसा तुम्हें सुग्व हो वैसा करो परन्तु तुम को वहां मरणान्तिक उपसर्ग का साम्हना करना पडेगा । फिर इस बात को सुनकर स्कन्दक ने प्रभु से पूछा कि प्रभो ! हम सब आराधक हैं या विराधक ? भगवान ने कहा तुम्हारे सिवाय सब ही आराधक हैं । भगवान के मुख से इस

श्रावकव्रतधारी स्कन्दककुमारे जैनसिद्धांतने समर्थन करता तेने निरुत्तर भनावी दीधा आधी पालक स्कन्दककुमारने भडान विरोधी भनी गये।

ढेटलाऽ समय पली स्कन्दककुमारे पाचसो कुमारोनी साथे भगवान मुनिसुव्रतस्वामी पासधी धार्मिक देशना सालणीने दीक्षा अगीकार करी, ओ पाचसो कुमारोने भगवाने स्कन्दककुमारनी देणदेण नीये राब्बा, आधी ते स्कन्दकमुनि स्कन्दकाचार्य भनी गया, स्कन्दकाचार्य ओक द्विस भगवानने पूछ्यु के, हे भगवत ! हु अहि थी आपनी आज्ञा होय तो कुलकारकटकपुर तरफ विहार करवानी छब्बा राष्ण छु भगवाने कछु, जे रीते तभने सुभ थाय ओ रीते उरे परतु तभारे त्या भरष्ठातिक उपसर्ग नेा सामनेा करये पडशे ते वात सालणीने स्कन्दके प्रभुने पूछ्यु, के हे प्रभो ! अमे भधा आराधक छीओ के विराधक ? भगवाने कछु, के तभारा शीवाय भधा आराधक छे भगवाननी

एव भगवता कथितोऽपि स्कन्दकाचार्यो भाविशत् पञ्चशतशिष्यपरिवारसहितः
कुम्भकारकटकपुरं प्रति विहारं कृतवान् । पालकनाहणेन तद् विहारगतां श्रुता-
“अत्रागच्छति स्कन्दकाचार्यः” इति । ततोऽसौ पूर्ववैरमनुस्मृत्य तन्निर्घातनाथं
यत्रोद्याने स्कन्दकाचार्य आगन्तुस्तत्परितो त्रिभिधशस्त्राणि प्रच्छन्नरीत्या भूमौ
निखन्य राज्ञः समीपमागत्य व्रूते—स्वामिन् ! स्कन्दकाचार्यः पञ्चशतशिष्यपरिवारैः
सह साधुवेपेण इह समायाति, स भवदीयराज्यं हर्तुमिच्छति, यतोऽसौ भवदीयोद्या-
नस्य चतुर्दिक्षु राज्ञो प्रच्छन्नो भूत्वाऽस्त्रशस्त्राणि भूम्यन्तर्निहितानि, तद्वृत्तं कथि-
न्मया ज्ञातम्, तत्र गत्वा पश्यन्तु भगवतः । पुरोहितवचनं श्रुत्वा राज्ञा तत्र गत्वा

अविष्यत् को सुनकर भी स्कन्दकाचार्य ने भाविवशात् पाचसौ शिष्यों
के साथ कुम्भकारकटकपुर की ओर विहार कर दिया । पालक
पुरोहितने उनके विहार की वार्ता सुनी तो उसको ज्ञात हो गया कि
स्कन्दकाचार्य विहार कर यहा आरहे हैं । उसने उनके साथ अपना पूर्व
वैर याद कर “ बदला लेने का अवसर आगया है ” इस अमिप्राय से
उसने जिस उद्यान मे स्कन्दकाचार्य आकर उतरे थे उस में जमीन
खुदवाकर नीचे विविध शस्त्र एवं अस्त्र गुप्तरीति से गढ़वा दिये । पश्चात्
राजा के पास आकर फिर वह कहने लगा कि हे स्वामिन् ! यहा पाच
सौ शिष्यों के परिवार से स्कन्दकाचार्य साधु के वेग में आये हुए हैं ।
वै आप के राज्य को हरण करना चाहते हैं । इस लिये उन्हो ने गुप्त
रीति से उद्यान मे चारों ओर अस्त्र शस्त्र भूमि मे गढ़वा दिये है । यह
बात रात्रि मे मैने छुपकर देखी है । आप को जो विश्वास न हो तो

મોઢાથી આ બવિષ્યવાણી સાભળીને પણ સ્કંદકાચાર્યે ભાવિવશાત્ ૫૦૦ શિષ્યોની
સાથે કુભકારકટકપુરની તરફ વિહાર કરી દીધો પાલકપુરોહિતે તેમના
વિહારની વાત સાભળીને જાણ્યું સ્કંદકાચાર્ય વિહાર કરતા કરતા આ
તરફ આવી રહ્યા છે તેણે પોતાનું અગાઉનું તેમની સાથેનું વેર યાદ કરીને
“ બદલો લેવાનો અવસર આવી ચુક્યો છે ” આવા અભિપ્રાયથી બે બગીચામાં
સ્કંદકાચાર્ય આવીને ઉતર્યા હતા તેની અદરની જમીન ખોદાવીને તેની નીચે
બુદી બુદી બાતના શસ્ત્ર અસ્ત્ર દાટી દીધા પછી રાજાની પાસે આવીને તે
કહેવા લાગ્યો કે, પાચસો શિષ્યોના પરિવાર સાથે સ્કંદકાચાર્ય સાધુના વેશમાં
અહિ આવ્યા છે તે આપનું રાજ્ય લઈ લેવા ઈચ્છે છે કેમકે, તેમણે ગુપ્ત
રીતે બગીચામાં ચારે બાજુ શસ્ત્ર અસ્ત્ર દટાવી રાખ્યા છે આ વાત મે રાત્રિના
વખતે છુપી રીતે જોઈ લીધી છે આપને બે વિશ્વાસ ન હોય તો આપ ખુદ

भूम्यन्तर्गतानि तानि शस्त्रास्त्राणि प्रिलोकितानि। ततोऽसौ नृप. कोपावेशेन पुरो-
हितमग्रीत्-हे पालक ! सर्वानेतान् साधून्ह तवाधीनान् करोमि, यथेच्छसि
तथा कुरु। एवमुक्तोऽसौ दुष्टभावसमन्वितः पुरोहितः सर्वान् मुनीन् परितः समा-
क्रम्य एकैकं मुनिं तिलादिपीडनयन्त्रे सस्थाप्य पीडयितुं प्रवृत्तः। ते स्वात्मक-
ल्याणार्थिनो मुनयस्त वधपरीपदं सम्यक् परिपृष्टान्तसमये केवलज्ञानं प्राप्य मोक्ष
गताः। तत्र ४९८ चतुःशताष्टनवतिसंख्यका मुनयः पीडनयन्त्रे पीडितास्त-
थापि स्कन्दकाचार्येण समभावं समालम्ब्य तत्र स्थितम्। तदा स्वस्मादन्य एव एव
मुनिरवशिष्टः, तमपि पीडनयन्त्रे स्थापयितुं प्रवृत्तस्तदा स्कन्दकाचार्येणोक्तम्—

स्वयं चलकर देख सकते हैं। पुरोहित की बात सुनकर राजा उद्यान में
आया और वहाँ उसने भूमि के भीतर गढ़े हुए अनेक अस्त्र शस्त्र देखे।
इस स्थिति से राजा को बड़ा ही कोप बढ़ा और उसने कोप के ही
आवेश में तन्मय होकर पुरोहित से कहा, पालक ! इन सब साधुओं
को मैं तुम्हारे आधीन करता हूँ। तुम जैसा भी समझो इनके साथ
वैसा करो। राजा ने जब ऐसा कहा तब पुरोहित के आनन्द का पार
न रहा। उसने शीघ्र ही चारों ओर से सब मुनियों को घिरवा दिया और
एक एक मुनि को कोल्हू (घाणों) में पीलने लगा। चारसोअठानवे(४९८)
मुनियोंने समभाव से वधपरीपदको सहन करके अतः समयमें केवलज्ञान
प्राप्तकर मुक्ति को प्राप्त किया। स्कन्दकाचार्य और एक बालमुनि पीलनेके
लिये अवशिष्ट रहे। जब पालक ने उस मुनि को पीलने के लिये कोल्हू
में रखने को उद्यत हुवा तो इतने में स्कन्दकाचार्य ने उससे कहा कि

जधने जेध शके छे पुरोहितनी बात साबणीने राजा भगीयामा गया अने
त्या जमीननी अदर हाटेला अनेक शस्त्र अस्त्र जेथा आथी राजाने भूष कोष
अड्यो अने कोषना आवेशमा आवीने तेबे पुरोहितने कहु, पालक ! आ
भधा साधुजोने हु तमारो डवावे कइ छु तमोने कीक लागे तेम तेनो हे सलो तमे
करो। राजाजे ब्यारे आ प्रभावे कहु त्यारे पुरोहितना आनदने पार न रह्यो तेबे
तरत ज ब्यारे तइथी ते मुनिजोने घेरी लई पकडीने ओक पछी ओक मुनिने
घाण्णीमा पीलवानु शइ कथुं ४९८ मुनिजोने समभावथी वधपरीपदने सहन
करीने अतः समये केवलज्ञानने प्राप्त करीने मुक्तिने पाग्या स्कन्दकाचार्य अने
ओक मुनि पीलवा भाटे आकी रह्यो ब्यारे पालके ते मुनिने पीलवा भाटे
घाण्णीमा नाभवा प्रवृत्त थया त्यारे स्कन्दकाचार्ये तेने कहु हे, आ तो कामण

અયમસ્તિ કોમલકાયો ચાલકઃ, તસ્માદય ત્વયા ન હન્તવ્યઃ મમ સમક્ષે પીઠનય-
ન્ત્રેઽસ્ય સ્થાપને પીઠા મમ જાયતે, મુશ્ચેનમ્ । સ્કન્દકાચાર્યવચન શ્રુત્વાઽસૌ રાજ-
પુરોહિતઃ પાલકબ્રાહ્મણો વદતિ-રાજસભાયા ત્વયા પરાજિતોઽહમ્, અતો યાવદધિ-
કાદપ્યધિક દુઃખ તત્ર સ્યાત્ તદેવ કાર્ય મમ કર્તવ્યમ્ । ઇત્યુત્ત્વાઽસૌ ત ચાલમનગારં
સ્કન્દકાચાર્યસ્ય સમક્ષમત્ર પીઠનયન્ત્રે સસ્થાપ્ય તત્પીઠન કૃતવાન્ । સ ચાલોઽપ્ય
નગારસ્તત્ર વધપરીપહ સમ્યક્ પરિપક્વ કેન્દ્રજ્ઞાન પ્રાપ્ય મોક્ષ ગતઃ ।

તદા સ્કન્દકાચાર્યો રોપાવેશેન નિદાન કૃતવાન્-“યદિ મમ તપઃસયમસ્ય
ફલ મહેત્, તદા ઇતેપા સર્વેપા દુઃખદાયકો ભવેયમ્” ઇતિ । અથાઽસૌ સ્કન્દકા

ચહ્ ઇસ સમય કોમલકાય ચાલક હૈ અતઃ. તુમ્ ઇસે છોઢ દો । ઇસે
કોલ્હૂ મેં રખતે હુએ દેખકર મુક્ષે પીઢા હોતી હૈ, અતઃ ચહ્ મારને
યોગ્ય નહી હૈ । સ્કન્દકાચાર્ય કે ઇસ પ્રકાર વચન સુનકર પાલક ડનસે
કહને લગા-સુનો-તુમને મુક્ષે પહિલે રાજસભા મેં પરાસ્ત ક્રિયા થા,
અતઃ ડસકે ડપલક્ષ મેં અધિક સે અધિક જો કષ્ટ હો સકતા હૈ વહ
મૈ તુમકો દૂં એસા હી મેરા નિર્ણય હૈ । ઇસ મેં જરા બી ઇધર ડધર નહીં
કરના ચાહતા હૂ । ઇસ પ્રકાર કહ કર ડસને ડસ ચાલક મુનિ, કો બી
સ્કન્દકાચાર્ય કે સામને હી કોલ્હૂ મે રખકર પીલ દિયા । ડસ ચાલક
અનગાર ને બી ખુશી ખુશી સે વધપરીપહ સહન કરકે અતઃ મે કેવલ-
જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર મુક્તિ કો પ્રાપ્ત કર લિયા । ડસ સમય સ્કન્દકાચાર્ય ને
રોશ કે આવેશ મેં આકર ચહ નિદાન ક્રિયા કિ “યદિ મેરે તપ ઇવ
સયમ કો ફલ હોતા હો તો મૈ ઇન સય કો દુઃખ દેને ચાલા હોઁ” ।

કાય બાળક છે, માટે એને ડાડી ઢો એને ઘાણીમા રાખેડ બેડને મને પીડા
થાય છે માટે તે મારવાને થોડ્ય નથી સ્કન્દકાચાર્યનુ આ પ્રમાણેનુ વચન
સાંભળીને પાલક પુરોહિત કહેવા લાગ્યો કે, સાંભળો ! તમે મને અગાઉ રાજ
સભામા પરાજીત કરેલ હોતો જેથી તેના ઉપલક્ષમા હું અધિકમા અધિક કષ્ટ
જે હોય તે હું તમને આપીશ એવો મારો નિર્ણય છે તેમા જરા પણ હું
ફેરફાર કરવા ઇચ્છતો નથી આ પ્રમાણે કહીને તેણે તે બાળક મુનિને સ્કન્દકા
ચાર્યની સામે જ ઘાણીમા નાખીને પીલી નાખ્યો આ બાળ અનગાર
પણ ખુશીથી વધપરીપહ સહન કરીને અતમા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને મુક્તિ
પામ્યા આ સમયે સ્કન્દકાચાર્યે રોષના આવેશમા આવીને આ પ્રમાણે
નિદાન કર્યું કે, જો મારા તપ અને સયમનુ ફળ થતુ હોય તો હું આ
બધાને હું જ દેવાવાળો બનુ પાલકે છેવટે સ્કન્દકાચાર્યને પણ પીલીને

चार्यं तत्र यन्त्रे निषीड्य हतवान् । स स्कन्दकाचार्यो मृत्वाऽग्निकुमारदेवत्वेन-
समुत्पन्नो भूत्वाऽवधिज्ञानेन स्वपूर्वभगवत्तु ज्ञात्वा कोशवेशेन नृपपुरोहितामात्यादि
सहितं कुम्भकारकटकपुरं सदेशं भस्ममान् कृतवान् । दण्डकीभूपस्य स देशो दण्ड-
कारण्यनाम्ना पश्चात् प्रसिद्धो जातः । एवमन्यैरपि मुनिभिर्वधपरीपहः सोढव्य एव,
न तु स्कन्दकाचार्यवत् कोपाविष्टैर्भस्मितव्यम् ॥ २७ ॥

अथ याचनापरीपहजनय प्राह—

मूलम्—दुष्कर खलु भो । निच्छं, अणंगारस्स भिक्खुणो ।

संखं सें जोइय होइं, नैत्थि किचि' अजाइय ॥२८॥

जया—दुष्कर खलु भो ! नित्यम्, अनंगारस्य भिक्षोः ।

सर्वं तस्य याचितं भवति, नास्ति किंचिद् अयाचितम् ॥ २८ ॥

टीका—‘दुष्कर’ इत्यादि ।

खलु=निश्चयेन भो ! इति सम्बोधनम्, हे जम्बू ! अनंगारस्य=गृहरहितस्य

पालक ने अन्त में स्कन्दकाचार्य को भी कोल्हू में पील कर नष्ट कर
दिया । स्कन्दकाचार्य मर कर निदान के प्रभाव से अग्निकुमार जाति
के देव हुए । देवपर्याय में अवधिज्ञान द्वारा अपने पूर्वभव का वृत्ता-
न्त जानकर उस देवने क्रोध के आवेश में आकरके नृप पुरोहित एवं
अमात्य आदि सहित समस्त कुम्भकारकटकपुर को भस्मसात् कर
दिया । दण्डकीभूप का वह देश दण्डकारण्य नाम से प्रसिद्ध हुआ ।
इस कथा से मुनियों को यही शिक्षा लेना चाहिये कि वे वधपरीपह
को समभाव से सहन करे । जिस प्रकार उनमुनियों ने वधपरीपहको
सहा उसी प्रकार अन्य मुनियोंको भी वधपरीपह सहन करना चाहिये ।
स्कन्दकाचार्य की तरह कोपाविष्ट नहीं होना चाहिये ॥ २७ ॥

तेना' नाथ उर्थो स्कन्दकाचार्य भरीने निदानना प्रभावथी अग्निकुमार देव जातीमा
उत्पन्न थया देवपर्यायमा पोताना अवधिज्ञानथी पोताना पूर्वभवतु वृत्तात् ज्ञाणीने
ते देव जोधना आवेशमा आवीने राब्ध पुरोहित अने आमात्य सहित समस्त
कुम्भकारकटकपुरने लस्मीभूत जनापी द्वीपु दंडकी राब्धने ते देश पक्षीर्थी
दंडकारण्य तरीके प्रसिद्ध थये आ उथाथी मुनिओअे शिक्षा ग्रहण करपी जेधअे
के, वधपरीपहने समभावथी सहन करे जे प्रकारे मुनिओअे वधपरीपहने सहन
कर्थी अे प्रकारे सहन करे स्कन्दकाचार्यनी भाक्षक कोपायमान थवुं न जेधअे ॥२७॥

भिक्षोः=मुनेः नित्यं=सर्वदा-यागजीवमित्यर्थः, दुष्करं=दुःखेन क्रियमाणं कठिनं भवति । किं दुष्करं भवति ? इत्याह—‘सन्व’ इत्यादि, तत् सर्वम्=आहारोप-
कणादिकं वस्तु तस्य याचित=याचितमेव भवति, किंचिदपि दन्तशोधनादिकमपि
अयाचितं नास्ति-न गृह्यते तस्मात् कष्टं मुनिजीवनमिति ॥ २८ ॥

उक्तार्थमेव सविशदं वर्णयति—

मूलम्—गोयरेग्नपविष्टस्स, पाणी नो सुप्पसारणं ।

सेओ अगारवासोत्तिं, ईइ भिक्खू नं चित्तेण ॥ २९ ॥

छाया—गोचराग्रप्रविष्टस्य, पाणिः नो सुप्सारणं ।

श्रेयान् अगारवासः इति, इति भिक्षुर्न चिन्तयेत् ॥ २९ ॥

टीका—‘गोयरेग्न०’ इत्यादि ।

गोचराग्रप्रविष्टस्य=गोचरः गौरिव चरण गोचरः भिक्षाचर्या, यथा-ज्ञाताज्ञात-
विशेषमपहायैव गौः प्रवर्तते, तथा साधुरपि ज्ञाताज्ञातकुलेषु भिक्षार्थम् । तस्याग्र
=प्रधान, यतोऽसौ एषणायुक्तो गृह्णाति, न तु गौरिव यथा कथञ्चित्, तस्मिन् गो-
चराग्रे प्रविष्टस्य, मुनेः पाणिः=हस्तः नो सुप्सारणः=नैव मुखेन प्रसारयितुं

अथ सूत्रकार चौदह वें याचनापरीपह को सहन करने का उपदेश करते हैं—‘दुष्करं खलु’-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(खलु) निश्चय से (भो-भोः) हे जन्म ! (अणगारस्स भिक्खुणो-अनगरस्य भिक्षोः) गृहरहित भिक्षुको (सन्व जाइय होइ-सर्वं याचितं भवति) समस्त वस्तुएँ याचित ही होती हैं । (किंचि अजाइय नत्थि-किञ्चित् अयाचितं नास्ति) कोई भी वस्तु अयाचित नहीं होती है । इसलिये मुनिजीवन (दुष्कर-दुष्करम्) बड़ा ही दुष्कर है । बिना दिये तो वह दन्तशोधनादिक भी तृण तक भी नहीं ले सकते हैं ॥ २८ ॥

इवे चौदहो याचनापरीपह सहन करवाने उपदेश सूत्रकार कहे थे—

‘दुष्करं खलु’ इत्यादि

अन्वयार्थ—खलु निश्चय ही भो-भो हे जन्म ! अणगारस्स भिक्खुणो-अनगरस्य भिक्षो गृह रहित भिक्षुनी सन्व जाइय होइ-सर्वं याचितं भवति समस्त वस्तुओं याचित हो जायें हैं किंचि अजाइय नत्थि-किञ्चित् अयाचितं नास्ति केहि पक्ष परतु अयाचित नहीं, भाटे मुनिजीवन दु र-दुष्करम् धलु हो दुष्कर है केहिना आप्या पगर ते हावने साह करवा भाटे तबुअलु पक्ष बर्ध सकता नहीं ।

शक्यः, नहि मुनिः कस्यापि गृहस्थस्य सम्बन्धीति भावः। इति=अतो हेतोः, अगारवासः=गार्हस्थ्यम्, श्रेयान्=श्रेष्ठः, इति=एतद्, भिक्षुः=मुनिर्न चिन्तयेत्, किंतु गृहवासो हि बहुसावध्ययुक्तस्तथा ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधकर्मदन्धस्य कारणम्, स कथमपि श्रेयस्करो न भवतीति विचारयेत्।

फिर सूत्रकार पूर्वोक्त अर्थको ही विशद करते हैं—‘गोचरग०’—इत्यादि।
अन्वयार्थ—(गोचरगपविट्टस्स-गोचराग्रप्रविट्टस्य) ज्ञात अज्ञातकुलों में गोचरी के लिये प्रविष्ट हुए साधु का (पाणी-पाणिः) हाथ (नो सुप्प-सारए-नो सुप्रसार्यः) सुप्रसार्य नहीं है, क्योंकि मुनि किसी गृहस्थ का सवधी नहीं है, इसलिये (अगारवासो सेओ-अगारवासः श्रेयान्) इसकी अपेक्षा गृहस्थ जीवन श्रेष्ठ है, ऐसा (भिक्षू न चितए-भिक्षुः न चिन्तयेत्) भिक्षुको नहीं विचारना चाहिये, क्योंकि गृहवास बहुसावध्ययुक्त तथा ज्ञानावरणीय आदि अष्टविध कर्मों के बंध का कारण है अतः वह किसी प्रकार श्रेयस्कर नहीं माना जा सकता है।

भावार्थ—गोचरी के लिये ज्ञात अज्ञात कुलों में गये हुए साधु को ऐसा नहीं विचार करना चाहिये कि यहाँ मैं किसके सामने हाथ फैलाऊँ—कोई मेरा सवधी तो है नहीं। सवधी से मागने में कोई शर्म की बात नहीं है। इससे तो अच्छा गृहवास ही है कि जिसमें हर एक से हर एक चीज मागने में कोई सकोच नहीं होता है। साधु का ऐसा

सूत्रकार पूर्वोक्त अर्थने व क्षरी समझवे छे—‘गोचरग’ इत्यादि

अन्वयार्थ—गोचरगपविट्टस्स-गोचराग्रप्रविट्टस्य ज्ञातेषा अगार अनश्या कुणोभा गोचरी भाटे जनारा साधुने पाणी-पाणि हाथ नो सुप्पसारए-नो सुप्रसार्य सुप्रसार्य नहीं केमके, मुनि केछि गृहस्थना सवधी नहीं तेथी अगारवासो सेओ-अगारवास श्रेयान् ते अपेक्षाके गृहस्थ जवन श्रेष्ठ छे जेवो भाव भिक्षू न चितए-भिक्षु न चिन्तयेत् भिक्षुके लाववो न जेछेके केमके, गृहवास बहु सावध्य युक्त तथा ज्ञानावरणीय आदि आठ उर्भोना बधनु कारण छे आथी ते केछि प्रकारे श्रेयस्कर मानवामा आवेज नहीं

भावार्थ—गोचरी भाटे ज्ञातीता के अनश्या कुणोभा जता साधुके जेवो विचार न करवे जेछेके के, हुत्या केनी सामे हाथ लावो उ ? केछि भारो सवधी तो नहीं सवधी पासे मागवामा केछि शरमनी बात नहीं आथी तो गृहस्थाश्रम सारो के जेमा जेक भीअथी बीज मागवामा स केथ थतो नहीं

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

દશમતીર્થકરશ્રીશીતલનાથસ્વામિશાસને તદ્વગીયો વજ્રપ્રિયનામા ભૂપતિ-
ર્વંશુઃ । સ દીક્ષા ગૃહીત્વા માસમાસક્ષણસ્ય પારણ કરોતિ સ્મ । સ પ્રથમમાસ-
ક્ષણપારણે ભિક્ષાચર્યાયા પ્રવિષ્ટધિન્તયતિ—ક્યમથ યાચયામિ, વજ્રપ્રિયનામ-
ધારકોઽહમિક્ષાકુવશોદ્ભવેપ્યપિ યગ્રસરસ્તથા જાતિકુલસપત્નોઽસ્મિ, પુનરુચ્ચની-
ચમધ્યમકુલેષુ હસ્તપસારણ મમાસિધારાત્ રુઠિનમ્ । યસ્ય ચરણે ગણા મુકુટકો
ટય* પરિલસન્તિ સ્મ, યસ્યાજ્ઞા મન્દારકુમ્ભમાલામિત્ર જનાઃ સાદર ધારયન્તિ સ્મ,
વિચાર ફસલિયે પ્રશસ્ય નહીં હૈ કિ ગૃહસ્થાશ્રમ વઠુસાવથ્ય કર્મો સે
યુક્ત હોતા હૈ તથા ઉસસે જ્ઞાનાવરણીયાદિક અષ્ટવિધ કર્મો કા થથ
હોતા હૈ ।

દૃષ્ટાન્ત—દશવે તીર્થકર શ્રીશીતલનાથસ્વામી કે શાસનકાલ મેં
હનકા હી વજ્રાજ એક વજ્રપ્રિય નામકા રાજા થા । ઉસને ધાર્મિક ઉપદેશ
શ્રવણકર દીક્ષા ધારણ કર લી થી । મુનિ બનકર ઉન્હોને ધૂવ તપશ્ચર્યા કી।
માસર રામણ કી તપસ્યા કરને લગે । એક સમય કી યાત હૈ કિ જબ
ઉનકે પ્રથમ માસક્ષણ કા પારણા થા તો સ્વયં ભિક્ષાચર્યા કે લિયે
ગયે । ઉસ સમય ઉન્હોને વિચાર કિયા કિ મૈ આજ કૈસે યાચના કરુંગા?
મેગ વશ તો એસા નહીં હૈ કિ જિસમે કિસીને યાચના ની હો । મૈ તો
ફક્વાકુવશજો મે અગ્રેસર હુ । મૈ જાતિકુલસપત્ર હુ । ઉચ્ચ નીચ એવ
મધ્યમ કુલો મે હાથ ફેલાના મેરે લિયે તો અસિધારા કે સમાન કઠિન
પ્રતીત હોતા હૈ । જિન મેરે ચરણો મે રાજાઓ કે મુકુટ નમતે રહે થે,

સાધુનો આવો વિચાર એટલા માટે ઠીક નથી કે, ગૃહસ્થાશ્રમ ધણા સાવધ
કર્મોથી ભરેલ છે તથા એનાથી જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મોનો બંધ થાય છે

દૃષ્ટાન્ત—દસમા તીર્થ કર શ્રી શીતળનાથ સ્વામીના શાસન કાળમા તેમના
જ વંશનો એક વજ્રપ્રિય નામનો રાજા હતો તેણે ધાર્મિક ઉપદેશ સાંભળીને
દીક્ષા ગ્રહણ કરી મુનિ બનીને તેણે ખૂબ તપશ્ચર્યા કરી માસ માસ ખમણની
તપશ્ચર્યા કરવા લાગ્યા એક સમયની વાત છે, જ્યારે તેમનું પહેલા માસ
ખમણનું પારણ હતું એટલે તે અંગે પોતે ભિક્ષાચર્યા માટે ગયા તે સમયે તેમણે
વિચાર કર્યો કે, હું આજ કોની પાસે યાચના કરીશ? મારો વશ તો એવો
નથી કે જે યાચના કરે હું તો ફક્વાકુવશનો અગ્રેસર છું જાતિકુળ સપત્ર
છું ઉચ્ચ નીચ મધ્યમ કુળોમા હાથ ફેલાવવો એ મારા માટે તરવારની ધાર
માફક કઠીન છે મારા ચરણોમા જે રાજાઓના મુકુટ નમતા હતા જેની

यस्य दर्शनेन च स्वजन्म सफल मन्यन्ते स्म, येन मया राज्ञां पुरतः कदापि हस्तो न प्रसारितः, सोऽहमिदानीं तेषां कुले तथा हीनदीनकुलेषु च कथं कर प्रसारयामि । यदि गृहवासमङ्गीकरोमि, तदा तु खलु मम वीरप्रतिज्ञैव नष्टा भवति । ज्ञानदर्शनचारित्र्येभ्यश्च पतितो भवामि, ततश्चानन्तससारवृद्धिः स्यात्, तथापि नरकनिगोदेष्वनन्तदुःखभोगानन्तरमपि रत्नत्रयं दुर्लभं स्यात् । तत्र रत्नत्रये-दर्शनेन विना ज्ञानं नास्ति, ज्ञानेन विना चारित्र्यं न भवति, चारित्र्येण विना मोक्षो न लभ्यः, तस्माद् याचनापरीपद्वः सर्वथा मया सोढव्यः, इति विचिन्त्य प्रासुकैपणीयमिक्षा

जिसकी आज्ञा ऋषयृक्ष के फूलोंकी माला के समान मनुष्य सादर मस्तक पर धारण किया करते थे, जिसके देखने से लोग अपने को सफल जन्मवाला मानते थे-आज वही मैं उन लोगों के घरों में जाकर कैसे मागने के लिये हाथ फैलाऊँगा । मैंने आजतक तो किसी राजा के भी सामने हाथ नहीं फैलाया । फिर सयमके विषय में विचारने लगे कि-यदि इस सकोच से मैं गृहवास को स्वीकार कर लेता हूँ तो मेरी सावधत्यागरूप वीरप्रतिज्ञा नष्ट होती है । ज्ञान दर्शन एवं चारित्र्य से भी पतित हो जाता हूँ । इसका फल यह होगा कि मेरा अनन्त ससार बढ़ेगा । अनन्तससारी होने पर नरक निगोद के अनंतदुःखों को भोगने के बाद भी ज्ञान, दर्शन, चारित्र्यरूप रत्नत्रय की प्राप्ति मुझे दुर्लभ ही रहेगा, क्योंकि दर्शन के बिना ज्ञान नहीं और ज्ञान के बिना चारित्र्य नहीं, तथा चारित्र्य के अभाव में मुक्ति की प्राप्ति नहीं होती है । इसलिये याचनापरीपद्व मुझे सर्वथा सहन करना ही चाहिये । इस प्रकार विचार

आज्ञा वृषयृक्षानां कुलोनी भाणां समानं मनुष्ये आदरं साथे भाथा उपर धारणं करता होता, जैसे जेधने बोको पोताने सकृण जन्मवाणां मानता होता आज तेज हूँ ये बोकोना घरोभा जेध लीक्षा भागवा भाटे केवी रीते हाथ लावो कइ ? मे आज सुधी कोइ राजा सामे पणु हाथ लावो कये नथी पछी सयमना विषयभा विचार करवा लाव्या के-जे आ स कोयथी हूँ गृहवासने स्वीकारी लउ तो भारी सावध त्यागरूप वीरप्रतिज्ञा नारा पावे ॐ तेनु कृण ये आवशे के, भारी अनंत ससार वधसे अनंत ससार अनवथी नरक निगोदना अनंत दुःखाने लागव्या पछी पापु ज्ञान, दर्शन चारित्र्यरूप रत्नत्रयनी प्राप्ति नने दुर्लभ रहेशे केभके, दर्शन विना ज्ञान नही, अने ज्ञान वगर चारित्र्य नही, अने चारित्र्यना अभावभा मुक्तिनी प्राप्ति नही भाटे याचनापरीपद्व भारी सर्वथा सहन करवा जे जेधये आ प्रकारना विचार

મુપાદાય સયમયાત્રા નિર્વહન્ કાલમાસે કાલ ઠૂત્યા સ્વકલ્યાણ સાધિતવાન્ ।
 એવમન્યૈરપિ મુનિભિર્યાચનાપરીપહઃ સોદ્ભવ્યઃ ॥ ૨૯ ॥

યાચનાયા પ્રવૃત્તસ્ય મુનેઃ કદાચિછામાન્તરાયોદયાત્ મિક્ષાયા અલાભઃ
 સ્યાત્, इत्यलाभपरीपहजय प्राह—

मूलम्—परेसु घासमेसेज्जा, भोयणे परिनिष्ठिए ।

लद्धे पिण्डे अलद्धे वा, नाणुतप्पेज्जं पडिए ॥ ३० ॥

छाया—परेषु ग्रासम् एषयेत्, भोजने परिनिष्ठिते ।

लद्धे पिण्डे अलद्धे वा, नाणुतप्पेत पण्डित. ॥ ૩૦ ॥

टीका—‘परेसु’ इत्यादि ।

पण्डितः=भिक्षुधर्ममर्मज्ञः सयत्., भोजने=ओदनादी, परिनिष्ठिते=निष्पन्न
 सत्येव परेषु=गृहस्थेषु ग्रास=पिण्डम् एषयेत्=गवेषयेत् । ततश्च पिण्डे=आहारः-

कर उसने प्राप्तुक एषणीय आहार की याचना की । याचना में प्राप्त आहार
 को लेकर अपनी सयमयात्राका निर्विघ्न रीतिसे निर्वाह करते-र अन्तमें वे
 आयुके समाप्त होनेपर कालधर्मको प्राप्तकर आत्माका कल्याण किया ॥ २९ ॥

याचना में प्रवृत्त मुनि को कदाचित् लाभान्तराय के उदय से
 भिक्षा का लाभ न हो सके तो उसे पन्द्रहवें अलाभपरीपह को जीतना
 चाहोये अब यह बात सूत्रकार प्रदर्शित करते हैं—‘परेसु’ इत्यादि ।

अन्वયાર્થ—(પડિય-પડિત) ભિક્ષુધર્મ કે મર્મ કા જ્ઞાતા સયમી
 સાધુ (ભોયણે-ભોજને) ઓદનાદિક ભોજન (પરિનિષ્ઠિય-પરિનિષ્ઠિતે)
 નિષ્પન્ન હોને પર હી (પરેસુ-પરેષુ) ગૃહસ્થોં કે ઘર વિષે (ઘાસ-ગ્રાસમ્)
 પિણ્ડકી (એસેજ્જા-એષયેત્) ગવેષણા કરે (પિંડે લદ્ધે અલદ્ધે વા-

કરીને તેમણે પ્રાપ્તુક એષણીય આહારની યાચના કરી અને યાચનાથી પ્રાપ્ત
 થયેલા આહારને લઈને પોતાની સયમયાત્રાનુ નિર્વિઘ્ને નિર્વાહ કરતા કરતા અતમા
 તેઓએ આયુની સમાપ્તિ થતા, કાળધર્મ પામી આત્માનુ કલ્યાણ કર્યું ॥ ૨૯ ॥

યાચનામા પ્રવૃત્ત મુનિને હઠાચીત લાભાન્તરના ઉદયથી ભિક્ષાને લાભ
 મળી શકતો ન હોય તો તેથી હવે પદરમા અલાભપરીપહને છતવો નોંધએ
 એ વાત હવે સૂત્રકાર પ્રદર્શિત કરે છે —‘પરેસુ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પડિય-પડિત ભિક્ષુધર્મના મર્મના જ્ઞાતા સયમી સાધુ ભોયણે-
 ભોજને ઓદનાદિક ભોજન પરિનિષ્ઠિય-પરિનિષ્ઠિતે નિષ્પન્ન હોવાથી જ પરેસુ-પરેષુ
 ગૃહસ્થોના ઘર જઈ ઘાસ-ગ્રાસ પિંડની એસેજ્જા-એષયેત્ ગવેષણા કરે પિંડે લદ્ધે

निष्टे स्वल्पे वा लब्धे सति, अलब्धे वा नानुत्पद्येत= 'भाग्यहीनोऽस्मि, भिक्षाऽपि न लभ्यते' इत्यादिरूप सताप न कुर्यादित्यर्थः । 'परिनिष्ठि' इति विशेषणेन भोजनकाल एव गच्छेदिति सूचितम् । 'घास' इत्यनेन भ्रमरवृत्त्या ग्राह्यमिति बोधितम् ॥ ३० ॥

तर्हि किं कुर्यादित्याह—

मूलम्—अज्जेवाह न लब्भामि, अवि लामो सुए सिंया ।

जो एव पडिसचिंखे, अलामो त न तर्जे ॥ ३१ ॥

छाया—अज्जेवाह न लभे, अपि लाभः श्वः स्यात् ।

य एव प्रतिसमीक्षते, अलामस्त न तर्जयेत् ॥ ३१ ॥

पिण्डे लब्धे अलब्धे वा) उस समय यदि थोड़ा आहार मिले अथवा बिलकुल भी न मिले तो भी वह (नाणुत्पद्येज्ज-नानुत्पद्येत) "मैं भाग्यहीन हूँ सुझे भिक्षा भी नहीं मिली" इत्यादिरूप सताप न करे । "परिनिष्ठि" इस विशेषणद्वारा सूत्रकार की साधु के लिये यह सूचना है कि वे गोचरी के लिये भोजनकाल में ही निकले । "घास" इस पद से गृहस्थों के यहाँ से जो भी आहार ग्रहण किया जाय वह भ्रमरवृत्ति से किया जाय, यह सूचित किया है ।

भावाय—साधु को गोचरी के लिये भोजनकाल में ही निकलना चाहिये, उस समय यदि भोजन अल्प मिले या बिलकुल भी न मिले तो इस विषय में किसी भी प्रकार का उसे मन में सताप नहीं करना चाहिये ॥ ३० ॥

अलब्धे वा-पिण्डे लब्धे अलब्धे वा अने समयें तेने थोड़ु भोजन भणे अथवा भीलकुल न भणे पणु ते नाणुत्पद्येज्ज-नानुत्पद्येत हुँ भाग्यहीन छु भने भिक्षा न भणी "अवी रीते सताप न करे परिनिष्ठि अने विशेषणद्वारा सूत्रकार साधु भाटे अणु सूचन करे छे छे, ते गोचरी भाटे भोजन समयें न निकले घास आ पदथी गृहस्थाने त्यागी ने ठी आहार ग्रहण करवाभा आवे ते भ्रमरवृत्तिथी स्वीकार करवो जेछे आ सूचना आपवाभा आवे छे

भावाय—साधुने गोचरी भाटे भोजनकालमा न निकलवु जेछे ते समयें जे थोड़ु भणे अगर न भणे तो पणु आ विषयमा तेना मनमा ठी प्रकारने सताप थवो न जेछे ॥ ३० ॥

ટીકા—‘ અજ્ઞેવાહ ’ ઇત્યાદિ ।

અહમ્, યદ્યપિ=અસ્મિન્નેય દિને ન લભે=ન પ્રાપ્નોમિ અપિ=સમ્ભાવયામિ
શ્વઃ=આગામિદિને, રૂદ્રમુપલક્ષણમ્ તેન અન્યસ્મિન્ કસ્મિન્ચિદાગામિનિ દિને ઇત્યથા,
લાભઃ સ્યાત્=આહારાદિપ્રાપ્તિર્ભવિષ્યતિ, एवम्=અનેનોત્ક્રમકારેણ, યઃ સાધુઃ પ્ર-
તિસમીક્ષતે=ચિન્તયતિ-અગ્રભે સત્યનુદ્વિગ્નઃ સન્ સયમયાત્રા નિર્વર્તીત્યર્થઃ । ત
મુનિમ્-અભામઃ=અલાભપરીપદઃ, ન તર્જયેત્=કયમપિ પરાજય કર્તુ ન શક્નુયા-

‘ અજ્ઞેવાહ ’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ-(અહ-અહમ્) મુશ્ને (અજ્ઞેવ ન લભામિ-અઘૈવ ન લભે)
આજ યદિ આહાર કા લાભ નહીં હુઆ હૈ (અવિ-અપિ) તો (સુષ-શ્વઃ)
આગામી દિન મે ઉપલક્ષણ સે ઓર મી કિસી અન્ય દિવસ મેં (લાભો
સિયા-લાભ સ્યાત્) ઉસકા લાભ હો જાયગા । (एव-एवम्) કસ
પ્રકારસે (જો-ય) સાધુ (પરિસચિક્ષ્યે પ્રતિસમીક્ષતે) વિચાર લેતા હૈ,
(ત-તમ્) ઉસકે લિયે (અલાભો - અલાભ) અલાભપરીપદ (ન
તર્જયે-ન તર્જયેત્) કમી મી સતાપિત નહીં કર સકતા હૈ । ઉસકા
તાત્પર્ય યદ્યપિ હૈ-યાચના કરને પર મી યદિ ગૃહસ્થ-દાતા કી ઇચ્છા હોગી
તો હી દેગા, નહીં હોગી તો નહીં દેગા । યદિ વર નહીં દેતા હૈ તો ઉસમેં
સાધુ કે લિયે અપરિતુષ્ટ હોને કી ગત હી કૌન સી હૈ । જો સાધુ ઉસ
પ્રકાર કી વિચારધારા સે યુક્ત હોતા હૈ વહ ભિક્ષા કા લાભ ન હોને
પર મી સમચિન્ત બના રહતા હૈ, ઉસકે મન મે વિકૃતિ નહીં આતી હૈ ।
હસી સે વહ અલાભપરીપદ કા વિજેતા બન જાતા હૈ ।

‘ અજ્ઞેવાહ ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ-અહ-અહમ્ મને અજ્ઞેવ ન લભામિ-અઘૈવ ન લભે આજ ને લોજનને
લાભ થયો નથી અવિ-અપિ તો સુષ-શ્વ આગામી દિવસમા ઉપલક્ષ્યથી ખીજ પણ
કોઈ દિવસે લાભો સિયા-લાભ સ્યાત્ એનો લાભ મળશે એવ-एवम् આ પ્રકારે
જો-ય સાધુ પરિસચિક્ષ્યે-પ્રતિસમીક્ષતે વિચારી લે છે ત-તમ્ તેને માટે અલાભો-
અલાભ અલાભપરીપદ કહી પણ સતાપ આપનાર મનનો નથી આનુ તાત્પર્ય એ છે
કે, યાચના કરવા છતાં પણ ને ગૃહસ્થ દાતાની ઇચ્છા હશે તો આપશે નહીં
હોય તો નહીં આપે ને તે આપે નહિ તો સાધુ માટે તેમા અસતોષ લાવવાની
વાત જ કયા છે, જે સાધુ આ પ્રકારની વિચારધારાથી યુક્ત છે તે ભિક્ષાનો
લાભ ન થવાથી પણ સમચિન્ત બની રહે છે તેના મનમા વિકૃતિ આવતી નથી
તેનાથી તે અલાભપરીપદનો વિજેતા બની રહે છે

દિવ્યર્થ. । જય માન.—યાચિતે સતિ ગૃહસ્થ. સ્વેન્ઝયા દદ્યાત્ ન યા દદ્યાત્, તપ કોઽસ્યસતોપો ન યચ્છતિ સતિ । એવ માનના લાભાભાવેઽપિ મુનિના સમ-
ચેતસૈવ અપિહૃતસ્વાન્તે નૈવ ભવિતવ્યમિત્યલાભપરીપદો વિજિતો ભવતીતિ ।

ભાવાર્થ—અલાભપરીપદ પર વિજય પાને કે લિયે સાધુ કી વિચારધારા કૈસી હોની ચાહિયે યહ વાત ડસ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર ને પ્રદર્શિત કી હૈ । વે કહરહે હૈ કિ સાધુ જવ ગોચરી કે લિયે કિસી મદગૃહસ્થ કે યહાં જાતા હૈ ઓર આહારાદિકકી યાચના કરતા હૈ તો ડસકી ઇચ્છા કી પૂર્તિ હોના ન હોના યહ સાધુ કે જાય કી વાત નહી હૈ । ગૃહસ્થ કી ભાવના હોગી તો વહ દેગા-નહી હોગી તો નહી દેગા । સાધુ કી કોઈ ડસ મેં જયર્દસ્તી તો હૈ નહી, અતઃ. એસી પરિસ્થિતિ મેં જય કિ સાધુ કો આહાર કા લાભ ન હો તો ડસકા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ અપની આત્મા કો વ્યર્થ મે વલેશિત ન કરે, ઓર ન ડસ પર રુષ્ટ પરિણતિ હો ધારણ કરે । વિચાર યહ કરે કિ-આજ નહી મિલા તો કલ મિલ જાયગા, કલ ભી ન મિલા તો પરસોં મિલ જાયગા, ડસમે સોચ ફિકર કરને કી વાત હી કૌન સી હૈ । દાતા કા ભાવ હોગા તો દેગા, નહી હોગા તો નહીં દેગા । ડમ તરહ જો સાધુ વર્તતા રહના હૈ વહ વીર મુનિ અલાભ પરીપદ કો અવશ્ય જીત લેતા હૈ ।

ભાવાર્થ—અલાભપરીપદ ઉપર વિજય મેળવવા માટે સાધુની વિચારધારા કેવી હોવી તેઈએ એ વાત આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકારે પ્રદર્શિત કરેલ છે તેઓ કહે છે કે, સાધુ જ્યારે ગોચરી માટે કોઈ ગૃહસ્થને ઘેર જાય અને આહાર શિક્ષકની યાચના કરે તો તેની ઇચ્છાની પૂર્તિ થવી કે ન થવી તે સાધુના હાથની વાત નથી ગૃહસ્થની ભાવના હોય તો આપે, નહીં હોય તો આપ વાના નથી સાધુની કોઈ જબરજસ્તી હોઈ શકે નહિ આથી આવી પરિસ્થિતિમા કોઈ સાધુને આહારનો લાભ ન થાય તો તેનું કર્તવ્ય છે કે તે પોતાના આત્માને નકામો ડહુણિત ન કરે અને ન તો તેના ઉપર ગુસ્સો કરે વિચાર એ કરે કે, આજ ન મળ્યું તો કાલે મળશે કાલે નહીં મળે તો પરમ નિવસ મળશે આમા ફિરર ચિંતા કરવાની હોય જ નહિ દાતાનો ભાવ હશે તો આપશે, નહીં હોય તો નહીં આપે આ પ્રકારે જે સાધુ વર્તતા રહે છે તે વીર મુનિ અલાભપરીપદને અવશ્ય જીતી લે છે

અગ્ર દૃષ્ટાન્ત પ્રદર્શયતે—

વિન્ધ્યાચલપ્રદેશે હુણ્ડનામકે ગ્રામે નિર્ધનઃ કૃશશરીરઃ કુદુમ્બચ્છુલ. સૌવીર નામા કૃષીચ્છુલ આસીત્ । તત્ર વિન્ધ્યાચલપર્તિના ગિરિસેનનૃપતિના પશ્ચાશ્વત્સરખ્ય-કાનિ હલાનિ વાહયિતુ ચારકેણ પશ્ચાશ્વત્સરખ્યકા હલવાદકા નિયોજિતા. । તત્રૈકદા સૌવીરકૃષીચ્છુલસ્ય ચારકઃ સમાયાતઃ । તસ્મિન્ દિને ક્ષેત્રે દૃષમાન્નીત્વા હષ્ટેષુ યોજયિત્વા ક્ષેત્ર ઋર્ષિતયાન્ । દૃષમા. ગ્રાન્તાઃ અતિસ્થગ્નાઃ ક્ષુત્પિપાસાવ્યાકુલા ગ્રીષ્માતપસતપ્તા હલયુક્તાવસ્થા પ્રતીક્ષમાણાઃ સ્વાહારમભિલપન્તિ, પશ્યન્તિ ચ પુન.

દૃષ્ટાન્ત—વિન્ધ્યાચલ પ્રદેશ મેં એક હુણ્ડ નામ કા ગ્રામ થા । ઉસ મેં એક નિર્ધન સૌવીર નામ કા કિસાન રહતા થા । કુદુમ્બ ચ્છુલ હોને કી વજહ્ સે ઉસે સદા હસકે લાલન પાલન કી ચિંતા ઘેરે રહતી થી । હસલિયે ચિન્તા કે મારે હસકા શરીર કૃશ હો ગયા થા । વિન્ધ્યાચલ-વર્તી ગિરિસેન રાજાને ચારીર સે પાંચસૌ હલોં કો જોતને કે લિયે પાંચસૌ હલવાદક-હાલી-નિયુક્ત કર રહે થે । સૌવીર કૃષીચ્છુલ (કિસાન) કી બી એક દિન ચારી આઈ । ઉસ દિન ઉસને ચેત મેં ચેલ લે જાકર ઓર ઉન્હેં હલ મેં નિયુક્ત કર ઉસ ચેત કો જોતના પ્રારમ્બ કર દિયા । ચેત જોતતેર ચેલ યક ગયે વે ઘીચર મે ચહે બી હોને લગે । ગ્રીષ્મકાલ કે તાપ સે અતિશય સતપ્ત હોકર વે ક્ષુત્પિપાસા સે અત્યત વ્યાકુલ હો ગય ઓર હસ વાત કી પ્રતીક્ષા કરને લગે કિ કવ હમ હલ સે મુક્તહોવે ઓર કવ ઘાસ આદિ લાકર અપની ક્ષુધા કો શાત કરે । હસો અભિ-પ્રાય સે વે વેચારે ચાર ચાર અપને હાલી સૌવીર કે મુલકી ઓર બી

દૃષ્ટાન્ત—વિન્ધ્યાચલ પ્રદેશમા એક હુણ્ડ નામનુ ગામ હતું તેમા એક નિર્ધન સૌવીર નામનો ખેડુત રહેતો હતો. કુદુમ્બ મોટું હોવાના કારણે તેને સદા તેના પાલન પોષણની ચિંતા રહ્યા કરતી હતી આ ચિંતાના બોળના કારણે તેનું શરીર ધસાઈ ગયું હતું વિન્ધ્યાચલ પ્રદેશના ગિરિસેન રાજાએ વારા પાડીને પાંચસો હજો બેડવા માટે પાંચસો ખેડુતોને નિયુક્ત કરી રાખ્યા હતા સૌવીર ખેડુતનો પણ એક વખત વારો આવ્યો એ દિવસે તેણે ખેતરમા બળદ લઈ બંધને હજ તૈયાર કરી ખેડવાનું શરૂ કર્યું ખેતર ખેડતા ખેડતા બળદ થાકી ગયા અને વચમા વચમા ઉભા રહેવા લાગ્યા ઉનાળાના સખ્ત તાપથી અતિશય સતપ્ત થઈને જૂખ તરસથી તે ઘણા વ્યાકુળ બની ગયા અને એ વાતની પ્રતીક્ષા કરવા લાગ્યા કે, કયારે બમને હજથી મુક્ત કરવામા આવે અને કયારે ઘાસ વગેરે ખાઈ જૂખને શાત કરીએ આવા ભાવથી તે ખીચારા વારવાર પોતાના માલીક સૌવીરના મોઢા તરફ બેતા હતા

पुनः सौवीरमुखम् । परतु सौवीरस्तान् न मुञ्चति । तेन भक्तपानवेलायामेकधासो-
ऽधिकः कर्पितस्तेन वृषभाणा भक्तपानान्तरायो जातः, ततश्चान्तरायकर्म सौ-
वीरेण वद्धम् । अथाऽसौ मृत्वा बहुकाल ससारे परिभ्रम्य, कदाचिद् गोपालदारक-
भवे वने गाथारयन् कस्मिंश्चित्स्वले वद्वसदोरकमुखवस्त्रिक पट्कायपालक मुनि
दृष्टवान् । तत्र तद्देशना निश्चम्य स सौवीरस्तस्मिन् गोपालदारकभवे प्रजितः ।
तदनन्तर कालमासे काल कृत्वा सौधर्मकल्पे देवत्वेन समुत्पन्नः । ततश्च्युतोऽसौ द्वार-

देखने लगते थे, परन्तु सौवीर ने उनकी इस परिस्थिति पर जरा भी
ध्यान नहीं दिया और न उन्हें छोड़ा ही । प्रत्युत उनके ग्याने पीने के
समय में उसने एक चाम (हलरेखा) और अधिक जोता । इससे
सौवीर को प्रबल अतराय कर्म का बध हुआ । कुछ काल के बाद मर
कर उस पर्याय से पर्यायान्तरित हुआ । बहुत काल तक इसने ससार
परिभ्रमण किया । ससारपरिभ्रमण करते-र किसी समय यह गवाल
के घर में जन्मा । बड़ा होने पर गावों को चराता था । एक दिन जंगल
में इसकी दृष्टि वृक्ष के नीचे बैठे हुए एक मुनिराज पर जो पट्काय के
जीवोंकी यतना करने में तत्पर थे, तथा मुख पर जिनके दोरासहित
मुखवस्त्रिका बधी हुई थी उन पर पड़ी । उनके पास पहुँचकर इसने
उनसे धर्मदेशना सुनी । उसका प्रभाव इसकी आत्मा पर इतना पड़ा
कि यह उसी समय दीक्षित हो गया । माधुचर्या का ठीकर तरह
निर्वाह करते हुए वह मृत्यु के अवसर में कालधर्म पाकर सौधर्म देव-

परिस्थिति उपर सौवीर ने तो जरा पक्ष ध्यान आभ्यु के नते। तेमने धुसरीथी छोडया
वधाराभा तेमने भावा भीवाना समयने वभते ओड थास वधादे भेडांये। आथी
सौवीरने प्रभण अ तरायकर्मने भ ध थये। थोडा समय पछी सौवीर भेडूत भरीने
पर्यायथी पर्यायान्तरित थये। घण्टा ढाण सुधी तेले अ सारभा परिभ्रमण द्यु
स सारपरिभ्रमण करता करता ढाणातरे ते ओड गोवाणने त्या जनभ्ये।
भेटे। यता ते गाथेने यरात्रते हुते। ओड द्विस ज गलभा तेनी दृष्टी आडनी नीये
भेडेला ओड मुनिराज उपर पडी, जे पटकायना लुवोनी रक्षा वरवाभा तत्पर
हुता तेमना भोदा उपर होग साथे ओड मुखवस्त्रिका गाधेदी हुती तेनी
पासे पडोथीने तेमनी पासेथी धर्मदेशना मालणी ओने। प्रभाव तेना आत्मा
पर ओवे। पडये डे ते ओज समये दीक्षित भनी गये। साधुचर्याने ठीक ठीक
निर्वाह करता करता ते मृत्युना अवसरे ढाणधर्म पाभ्ये। अने ते सौधर्म देव-

કાયાં શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવગૃહે પુત્રત્વેન સમુત્પન્નઃ । સ ચ દઢળનામ્ના પ્રસિદ્ધો જાતઃ ।

અયેકદા સ દઢળકુમારઃ શ્રીનેમિનાથ તીર્થંકરસ્ય સમીપે પ્રજનિતઃ । ભિક્ષા-
ચર્યાયા પ્રવૃત્તોઽસૌ શ્રીકૃષ્ણસ્ય પુત્રોઽપિ ત્રિજગદ્ગુરોસ્તીર્થંકરસ્ય શિષ્યોઽપિ સ્વર્ગ-
લક્ષ્મીજિત્વરસપત્તસમન્વિતાયા ત્રિશાલાયા દ્વારકાયા નગર્યા મહેમ્યાના ભવનેષ્વપિ
પર્યટન્ લાભાન્તરાયયશાત્ કિંચિદપિ પ્રાપ્તુરૈષણીય ન લભતે । તતોઽસૌ શુધા-
પિપાસયા શુષ્કશરીરઃ શ્રીનેમિનાથસ્વામિન તદલાભકારણ ઘટ્ટવાન્ શ્રીનેમિનાથ
સ્વામિના કથિતમ્-વત્સ ! અસ્માદ્ પૂર્વં નયનવતિલક્ષ-નયનવતિસહસ્ર-નયશત-નયનવતિ
૯૯,૯૯,૯૯૯ તમે ભવે ત્વ વિન્ધ્યાચલપ્રદેશે હુણ્ડકગ્રામે સૌગીરનામા કૃપીવલ

લોક મેં દેવપને સે ઉત્પન્ન હુવા । વહા કી સ્થિતિ સમાપ્ત હોને પર યહ
વહા સે વ્યવકર દ્વારિકાનગરી મે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ કે ઘર પુત્રરૂપ
સે ઉત્પન્ન હુઆ ઓર વહા હસકા નામ દઢળકુમાર રવલા ગયા ।

હસ દઢળકુમાર ને શ્રીનેમિનાથતીર્થંકર કે સમીપ ધર્મદેશના સુન-
કર દીક્ષા અગીકાર કી । ભિક્ષાચર્યા કરને કો વે સ્વય જાતે થે ।
શ્રીકૃષ્ણ કે પુત્ર એવ ત્રિજગદ્ગુરુ તીર્થંકર નેમિનાથ પ્રભુ કે શિષ્ય હોને
પર મી ઉસ વિશાલ દ્વારિકા નગરી મેં ઇનકોચડેર સેઠ સાહુકારોંકે ઘરોં
મે જાને પર મી લાભાન્તરાય કર્મ કે ઉદય સે થોડે સે મી પ્રાપ્તુક
એષણીય આહાર કા લાભ નહી હોતા, અત એ દિન પ્રતિદિન શુષ્ક
શરીર હોને લગે । ભગવાન્ નેમિનાથ કે પાસ જાકર એકદિન ઇન્નેને
આહાર કે અલાભ કા કારણ પૂછા તો ભગવાન્ ને કહા કિ વત્સ ! તુ
હસ ભવ સે પહિલે નિન્યાનવે લાલ નિન્યાનવે હજાર નૌ સૌ નિન્યાનવે
૯૯,૯૯,૯૯૯ ભવ મે વિન્ધ્યાચલ પ્રદેશ મે હુણ્ડક ગ્રામ મે સૌગીર નામ

લોકમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયો ત્યાની સ્થિતિ સમાપ્ત થતા તે ત્યાથી અવીને
દ્વારિકા નગરીમા શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવને ઘેર પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન થયો અને ત્યા
તેમનું નામ દઢળ રાખવામા આંચુ

આ દઢળકુમારે શ્રીનેમીનાથ તીર્થંકર પાસે ધર્મદેશના સાલણી દીક્ષા ગ્રહણ
કરી ભિક્ષાચર્યા કરવા માટે તે સ્વય જતા હતા શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર તેમજ ત્રીજગદ્ગુરુ
તીર્થંકર નેમીનાથ પ્રભુના શિષ્ય હોવા છતાં પણ તે વિશાળ દ્વારિકા નગરીમા તેને
મોટા મોટા શેઠ સાહુકારોના ઘરોમા જવા છતાં પણ લાભાન્તરાય કર્મના ઉદયથી
થોડા પણ પ્રાપ્તુક આહારનો લાભ મળતો ન હતો આથી એ દિનપ્રતિદિન શુષ્ક
શરીરવાળા બનવા લાગ્યા ભગવાન નેમીનાથ પાસે જઈને એક દિવસ તેમણે આહો
રના અલાભનું કારણ પૂછ્યું, ભગવાને કહ્યું કે, હે વત્સ ! તુ આ ભવથી પહેલા
નવાણુ લાખ નવાણુ હજાર નવસો નવાણુના ૯૯,૯૯,૯૯૯ ભવમા ૧૫ પ્રદે

आसीः। तत्र भवे हलयोजितवृत्तभाषा भोजनपानान्तरायस्त्वया कृतः। तदन्तरायकर्म-
स्मिन् भवे इदानीमुदितम्, अतोऽयमलाभपरीपहस्त्वया सोढव्यः। तदनु ढढणकु-
मारेण स्वपूर्वभगवृत्तान्त श्रुत्या तदन्तरायकर्म लपयितु गाढसवेगेन सोत्साहमभिग्र-
हो गृहीतः—अद्यप्रभृति मया परलाभो न ग्राह्य इति। तदनन्तरमभिग्रहमुपादाय स
प्रतिदिन भिक्षार्थमटति, परंतु—लाभान्तरायोदयाच्च किंचित् प्राप्नोति, तथापि नो
द्विग्नो भवति, नापि चान्य निन्दति स्मिन्, नित्यमदीनमानसः सन् स्वकर्मवाचिन्तयत्।

के एक किसान की पर्याय में था। उस समय तूने हल में जुते हुए
बैलो के भोजन पान में अन्तराय डाला था। वह अन्तराय कर्म इस
भव में तुम्हारे इस समय में उदय में आया है इसलिये इस अलाभ
परीपह को तुझे सहन करना चाहिये। भगवान् द्वारा इस प्रकार कहे
गये अपने पूर्वभव के वृत्तान्त को सुनकर ढढणकुमार मुनिने उस बद्ध
अन्तराय को नष्ट करने के निमित्त बड़े ही उत्साह के साथ गाढ
वैराग्य से युक्त अन्तःकरण होकर ऐसा अभिग्रह ग्रहण किया कि
“आज से लेकर मैं परलाभ को ग्रहण नहीं करूँगा” अर्थात् दूसरे
के निमित्त से मिला हुआ आहार पानी नहीं ग्रहण करूँगा। इस प्रकार
अभिग्रह ग्रहण कर वे प्रतिदिन भिक्षाचर्या को जाते परन्तु लाभान्त-
राय कर्म के उदय से उनको किञ्चित् भी आहार का लाभ नहीं होता,
परन्तु फिर भी इस परिस्थिति में भी उनके चेहरे पर उद्विग्नता के
चिह्न जरा भी दिखलाई नहीं पड़ते—वे उद्विग्नचित्त नहीं होते और न

शभा हुडक गामभा सौवीर नामथी ओक जेडुतना पर्यायभा डते। ते सभये
ते डणभा जेडेला जणहने भोजन पानभा अन्तराय नाथो डते। ते अन्तराय
कर्म आ भवभा तभारा भाटे आ सभये उदयभा आवेल छे भाटे आ अलाभ
परीपहने तभारे सहन करवे। जेधओ, भगवान् तरङ्गथी डडेवाभा आवेल
आ प्रकारना पोताना पूर्वभवना वृत्तान्तने जण्णी ढढणकुमार मुनिओ आ अस
बद्ध अन्तरायनो नाथ करवा भाटे जूण ज उत्साहथी गाढ वैराग्ययुक्त अत-
करणवाणा जनी ओवे। अलिग्रह धारणु ज्यो के, “आजथी हु परलाभने ग्रहण
नही करे” अर्थात् जीवना निमित्तथी मणेत्र आहार पाणी ग्रहण नही
करे आ प्रकारनो अलिग्रह ग्रहण करी ते प्रतिदिन भिक्षाचर्या भाटे जता
परंतु लाभान्तराय कर्मना उदयथी तेभने बोडो पणु आहारनो लाभ मणतो नही

અથાન્યદા શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવઃ શ્રીનેમિનાથસ્વામિન પૃષ્ઠાન્-ભગવન્! અષ્ટા
દશસહસ્ત્રેષુ શ્રમણેષુ કોઽસ્તિ દુષ્કરકારકઃ?, શ્રીનેમિનાથસ્વામિના પ્રોક્તમ્-સર્વે
શ્રમણદુષ્કરકારકાઃ, દઢળમુનિસ્તુ અતિદુષ્કરકારકઃ। શ્રીકૃષ્ણેનોક્તમ્—કથમ્?,
શ્રીનેમિનાથસ્વામી પ્રાહ—અભાભપરીપદસ્ય સમ્યક્ સદ્ગતેન। તતો ભક્તિભરેણ
સંજાતરોમાન્ન શ્રીકૃષ્ણોઽવદત્—પ્રભો! મહાત્મા દઢળમુનિઃ કવં વિદ્યતે?। શ્રી
ભગવાનાહ—ભિક્ષાર્થં દ્વારકાપુરી ગતઃ, નગર્યાં પ્રાપ્તિશ્ચન્નેવ ત ટ્રડ્યસિ। તદ્વચન
શ્રુત્વા શ્રીકૃષ્ણઃ શ્રીનેમિજિન પ્રણમ્ય ચલિતઃ। તતઃ પુરદ્વારે પ્રવિશન્ શ્રીકૃષ્ણઃ

કિસી દૂસરે કી નિન્દા હી કરતે। નિન્દા કરતે મી તો અદીનમન
હોકર અપને અશુભ કર્મ કી।

एक दिन की बात है कि श्रीकृष्ण वासुदेव ने श्रीनेमिनाथप्रभु से
पूछा कि भगवन्! इन अठारह हजार मुनियों में इस समय दुष्कर-
कारक कौन है। प्रभु ने कहा सब ही श्रमण दुष्करकारक हैं परन्तु
दढणमुनि विशेष रीति से दुष्करकारक है। वासुदेव ने कहा यह क्यों?
प्रभुने कहा अलाभपरीपद के सम्यक् सहन करने से। यह सुनते ही
श्रीकृष्ण का समस्त शरीर भक्ति के आवेश से रोमांचित हो गया।
श्रीकृष्ण ने कहा—प्रभो! महात्मा दढणमुनि इस समय कहा विराजमान
हैं?। प्रभु ने उत्तर में कहा कि वे इस समय भिक्षा के लिये द्वारिका
में गये हैं। तुम्हें वहाँ जाते ही वे मिल जायेंगे। भगवान् की बात सुनकर
वासुदेव श्रीकृष्ण नेमिनाथ भगवान् को वदना करके वहाँसे चलेगये।

આ પરિસ્થિતિમાં પણ તેમના ચહેરા ઉપર ઉદ્દીગ્નતાનું ચિહ્ન દેખાતું નહીં
એ ઉદ્દીગ્નચિત્ત ન બનતા અને બીજા કોઈની નિંદા પણ કરતા નહીં નિંદા
કરતા તો તે ફક્ત પોતાના અશુભ કર્મની

એક દિવસની વાત છે કે, શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવે શ્રી નેમીનાથ પ્રભુને પૂછ્યું
ઢે, ભગવન્! આ અઠારહજાર મુનિઓમાં આ સમયે દુષ્કર સ્થિતિ કોણ
લોગવે છે? પ્રભુએ કહ્યું કે, બધા શ્રમણ દુષ્કર કષ્ટ લોગવે છે છતાં દઢળ
મુનિ આ બધાથી વધુ દુષ્કરસ્થિતિમાં છે વાસુદેવે કહ્યું એમ કેમ? પ્રભુએ કહ્યું કે,
અલાભપરીપદને સમ્યક્ સહન કરવાથી આ સાબળતા જ શ્રી કૃષ્ણનું શરીર
લક્ષિતના આવેશથી રોમાચિત બની ગયું અને કહ્યું, પ્રભુ! મહાત્મા દઢળ મુનિ
આ સમયે કયા બિરાજે છે? પ્રભુએ ઉત્તરમાં કહ્યું કે, તે આ સમયે દ્વારિકામાં
ભિક્ષા માટે ગયા છે, તમને ત્યાં જતા જ લેટો થઈ જશે ભગવાનની આ વાત
સાંભળી વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ નેમીનાથ ભગવાનને વદના કરી ત્યાંથી આલી નીકળ્યા

कृशशरीर शान्तचेतस ढढणमुनिं दृष्टवान् । ततस्तद्गुणाकुष्ठोऽतिमुदितः श्रीकृष्णो
इस्तिस्कन्धादवतीर्य महीतलमिलन्मौलिस्त वन्दे । तदा तेन वन्द्यमानोऽसौ ढढणमुनिः
केनचिदिभ्येन दृष्टः । तदा तेनेभ्येन चिन्तितम्—अहो ! एष महात्मा श्रीकृष्णेन
वन्द्यते । एष चिन्तयत एष तस्येभ्यस्य गृहे ढढणमुनिः प्रविष्टः । तेनोत्कृष्टभावेन
मोदकैः प्रतिलम्बितः ।

ततोऽसौ ढढणमुनिः श्रीनेमिनाथस्वामिनः समीपं गत्वा भिक्षां प्रदर्श्य पृच्छति—
भगवन् ! मम लाभान्तरायः क्षीणः किम् ? श्रीनेमिनाथस्वामिना प्रोक्तम्—न तव-

उस समय उन्होंने ने कृशशरीर एव शान्तचित्त ढढणमुनि को
पुरद्वार में प्रवेश करते हुए देखा । देखते ही वे अपने गजराज से नीचे
उतरे और झुककर उनको वदना करने लगे । कृष्णवासुदेव को वदना
करते हुए उस समय किसी सेठ ने देख लिया । देखते ही उसने
विचार किया कि जिस महात्मा को वदना ये वासुदेव कर रहे हैं वह
कोई साधारण साधु नहीं हैं, ऐसा विचार कर ही रहा था कि ढढणमुनि
इतने में उसी सेठ के घर में प्रविष्ट हुए । उसने बड़े ही उत्कृष्ट भावों
से सम्पन्न होकर ढढणमुनि को मोदकों की भिक्षा दी । भिक्षा लेकर वे
वापिस अपने स्थान पर आ गये और जो कुछ भिक्षा में उनको मिला
था वह उन्होंने ने श्रीनेमिनाथ भगवान् को दिखलाया । दिखलाकर फिर
भगवान् से उन्होंने ने पूछा कि हे भगवान् ! मेरा लाभान्तराय कर्म क्षीण
हो चुका है क्या ? भगवान् ने कहा अभी नहीं, भिक्षा में जो वे

એ સમયે તેમણે કૃશશરીરવાળા અને શાંતચિત્ત ઢઢણ મુનિને દ્વારિકાપુરીના
દ્વારમા પ્રવેશ કરતી વખતે જોયા એતા જ પોતાના હાથી ઉપરથી નીચે
ઉતરી ઢઢણમુનિ પાસે જઈ પહોંચ્યા અને નીચા નમી વદના કરી કૃષ્ણ વાસુદે-
વને વદના કરતા કોઈ શેઠ જોઈ ગયા અને મનમા વિચાર કર્યો કે, જે મહાત્માને
વાસુદેવ વદના કરી રહ્યા છે તે કોઈ સાધારણ સાધુ ન હોવા જોઈએ જ્યાં શેઠ એવો
વિચાર કરી રહ્યા હતા ત્યાં ઢઢણમુનિ એજ શેઠને ઘેર ભિક્ષા માટે જઈ પહોંચ્યા
એણે ખૂબ જ આદર ભાવથી ઢઢણમુનિને લાડુની ભિક્ષા આપી ભિક્ષા લઈ
તે પોતાના સ્થાન ઉપર પહોંચ્યા અને પોતાને જે કાંઈ ભિક્ષામા મળ્યું હતું તે
તેમણે ભગવાન શ્રી નેમીનાથને બતાવ્યું ભગવાનને બતાવીને પછી તેમણે
પૂછ્યું કે, ભગવન્ ! મારૂં લાભાન્તરાય કર્મ ક્ષીણ થઈ ગયું કે કેમ ? ભગવાને કહ્યું,

અયાન્યદા શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવઃ શ્રીનેમિનાથસ્વામિન પૃષ્ટ્યાન્-ભગવન્! અપ્તા
દશસહસ્રેષુ શ્રમણેષુ કોઽસ્તિ દુષ્કરકારકઃ?, શ્રીનેમિનાથસ્વામિના પ્રોક્તમ્-સર્વ
શ્રમણદુષ્કરકારકાઃ, ઢઢણમુનિસ્તુ અતિદુષ્કરકારકઃ। શ્રીકૃષ્ણેનોક્તમ્—કથમ્?,
શ્રીનેમિનાથસ્વામી પ્રાહ—અભાભપરીપદમ્ય સમ્યક્ સહનેન। તતો ભક્તિભરેણ
સંજાતરોમાન્ન શ્રીકૃષ્ણોઽવદત્—પ્રભો! મહાત્મા ઢઢણમુનિઃ ક્વ વિદ્યતે?। શ્રી
ભગવાનાહ—ભિક્ષાર્થ દ્વારકાપુરો ગતઃ, નગર્યા પ્રાપ્તિશ્ચન્નેન ત દ્રશ્યસિ। તદ્વચન
શ્રુત્વા શ્રીકૃષ્ણ શ્રીનેમિજિન પ્રણમ્ય ચલિત। તતઃ પુરદ્વારે પ્રવિશન્ શ્રીકૃષ્ણઃ

કિસી દૂસરે કી નિન્દા હી કરતે। નિન્દા કરતે મી તો અદીનમન
હોકર અપને અશુભ કર્મ કી।

જનક દિન કી વાત હૈ કિ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ ને શ્રીનેમિનાથપ્રભુ સે
પૂછા કિ ભગવન્! ઇન અઠાહર હજાર મુનિયોં મે ઇસ સમય દુષ્કર
કારક કૌન હૈ। પ્રભુ ને કહા સજ હી શ્રનણ દુષ્કરકારક હ પરન્તુ
ઢઢણમુનિ વિશેષ રીતિ સે દુષ્કરકારક હૈ। વાસુદેવ ને કહા યહ ક્યોં?
પ્રભુને કહા અભાભપરીપદ્દ કે સમ્યક્ સહન કરને સે। યહ સુનતે હી
શ્રીકૃષ્ણ કા સમસ્ત શરીર ભક્તિ કે આવેશ સે રોમાચિત્ત હો ગયા।
શ્રીકૃષ્ણ ને કહા—પ્રભો! મહાત્મા ઢઢણમુનિ ઇસ સમય કહા વિરાજમાન
હૈં?। પ્રભુ ને ઉત્તર મે કહા કિ વે ઇસ સમય ભિક્ષા કે લિયે દ્વારિકા
મે ગયે હૈ। તુમ્હેં વહા જાતે હી વે મિલ જાવેંગે। ભગવાન્ કી વાત સુનકર
વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ નેમિનાથ ભગવાન્ કો વદના કરકે વહાસે ચલેગયે।

આ પરિસ્થિતિમા યષુ તેમના ચહેરા ઉપર ઉદ્દીગ્નતાનું ચિહ્ન દેખાતું નહીં
એ ઉદ્દીગ્નચિત્ત ન બનતા અને બીજા કોઈની નિંદા યષુ કરતા નહીં નિંદા
કરતા તો તે ક્ષત પોતાના અશુભ કર્મની

એક દિવસની વાત છે કે, શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવે શ્રી નેમીનાથ પ્રભુને પૂછ્યું
હે, ભગવન્! આ અઠારહજાર મુનિઓમા આ સમયે હુંકર સ્થિતિ કોણ
લોગવે છે? પ્રભુએ કહ્યું કે, બધા શ્રમણ હુંકર કષ્ટ લોગવે છે છતાં ઢઢણ
મુનિ આ બધાથી વધુ હુંકર સ્થિતિમા છે વાસુદેવે કહ્યું એમ કેમ? પ્રભુએ કહ્યું કે,
અભાભપરીપદને સમ્યક્ મહન કરવાથી આ સાબળતા જ શ્રી કૃષ્ણનું શરીર
લક્ષિતના આવેશથી રોમાચિત્ત બની ગયું અને કહ્યું, પ્રભુ! મહાત્મા ઢઢણ મુનિ
આ સમયે કયા બિરાજે છે? પ્રભુએ ઉત્તરમા કહ્યું કે, તે આ સમયે દ્વારિકામા
ભિક્ષા માટે ગયા છે, તમને ત્યાં જતા જ લેટો થઈ જશે ભગવાન તો આ વાત
સાંભળી વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ નેમીનાથ ભગવાનને વદના કરી ત્યાંથી આલી નીકળ્યા

छाया—ज्ञात्वा उत्पत्तिं दुःख, वेदनया दुःखार्तिः ।

अदीनः स्थापयेत् प्रज्ञा, स्पृष्टस्तत्र अधिसहेत ॥ ३२ ॥

टीका—“ नच्चा ” इत्यादि ।

वेदनया=वेदनीयकर्मणा दुःख=श्वासकासादिषोडशविधरोगसम्बन्धिक कष्टम् उत्पत्तिम्=उत्पन्न भवतीति ज्ञात्वा दुःखार्तिः = भाविदुःखशङ्कयाऽऽर्त्तभावगतः अदीनः = दैन्यभावरहितः सन् प्रज्ञा=बुद्धिं स्थापयेत्=भाविदुःखशङ्कया चलन्ती बुद्धिं स्थिरीकुर्यात् । तथा यदि साधु स्पृष्टः=श्वास-कास-ज्वर-दाह-कुक्षिशूल-भगन्दर-शोर्ऽर्जीर्ण-दृष्टिरोग-मूर्धशूल-रुच्य-क्षिरशूल-कर्णशूल-कण्ठ-

आहार के अलाभ से अथवा अन्तर्ग्रन्थ आहार के लाभ से शरीर में रोग उत्पन्न हो जाता है इसलिये सोलहवा रोगपरीषद् साधु को जीतना चाहिये, यह बात सूत्रकार कहते हैं—‘नच्चा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(वेयणाए-वेदनया) वेदनीय कर्म के उदय से (दुःख-दुःख) श्वास कास आदि सोलह प्रकार के रोग सबधी दुःख (उत्पद्य-उत्पत्तिम्) उत्पन्न होता है ऐसा (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर (दुहृष्टि-दुःखार्तिः) भावी दुःख की आशङ्का से आर्त्त भाव को प्राप्त हुआ मुनि (अदीनो-अदीनः) दैन्यभाव से रहित होकर (पन्न ठावण-प्रज्ञा स्थापयेत्) भावी दुःख की आशङ्का से चलित होती हुई अपनी बुद्धि को स्थिर करे । यदि साधु (पुटो-स्पृष्टः) श्वास, कास, ज्वर, दाह, कुक्षिशूल, भगन्दर, शोर्ऽर्जीर्ण, दृष्टिरोग मूर्धशूल, अरुचि, नेत्रशूल

आहारना अलाभथी अथवा अधिकर्ता (अपथ्य) आहारथी शरीरभा रोग यथा सत्त्व छे तेथी सोणभा रोगपरीषद् साधुये श्रुतवे नेधये ये वात सूत्रकार कहे छे—‘नच्चा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—वेयणाए-वेदनया वेदनीय कर्मणा उदयथी दुःख-दुःखम् श्वास कास आदि सोलह प्रकारना रोग सबधी दुःख उत्पद्य-उत्पत्तिम् उत्पन्न शाय छे येपु नच्चा-ज्ञात्वा भावीने दुहृष्टि-दुःखार्ति भावी दुःखानी आशङ्कथी आर्त्तभा पने प्राप्त करतार मुनि अदीनो-अदीन दैन्य भावथी रहित भनी पन्न ठावण-प्रज्ञा स्थापयेत् भावी दुःखानी आशङ्कथी चलित यती पोतानी बुद्धिने स्थिर करे अगर ने साधु पुटो-स्पृष्ट १ श्वास, २ कास, ३ ज्वर, ४ दाह, ५ भगगाढ, ६ भगन्दर, ७ ह्रस्व, ८ अशुचि, ९ दृष्टिरोग, १० मूर्धशूल, ११ अक्षि,

કર્મ ક્ષીણમ્, અયતુ વાસુદેવસ્ય લાભઃ, યત શ્રીકૃષ્ણસ્ત્વા વન્દિતવાન્, અતસ્તે મોદકાન્ શ્રેષ્ઠી દત્તવાન્ । તદ્વચન શ્રુત્વા ઢઢણમુનિ ‘પરલામો ન કલ્પતે’ ઇત્યુક્ત્વા રાગદ્રેષ-વર્જિતો મૂર્છારહિતઃ સન્ નગરાદ્ રદ્ધિર્ગત્યા પ્રામુકસ્થણ્ડિલે મોદકાન્ યતનયા પરિષ્ઠાપ્ય, તાપદૈન્યાદ્યકરણેન લાભાન્તરાયર્મ્મ લપયન્ ક્ષપકશ્રેણિમાસ્થ્ય કેવલી જાતઃ । એવમન્યેરપિ મુનિભિરલાભપરીપદ્ધ સોઢ્યઃ ॥ ૩૧ ॥

અલાભાદન્તપ્રાન્તાઘાહારલાભાદ્ વા શરીરે રોગા વત્પદ્યન્તે, અતઃ પોઢંઢં રોગપરીપદ્ધજય પ્રાદ્—

મૂલમ્—નચ્ચૌં ઉપ્પદૈય દુઃસ્વ, વેયળાંણ દુહટ્ટિંણ ।

અંદીણો ઠાવર્ણ પંન્ન, પુટ્ઠો તેત્થહિયાસંણ ॥ ૩૨ ॥

મોદકોં કા લાભ તુમ્હેં હુઆ હૈ વહ લાભ તુમ્હારા નહીં હૈ કિન્તુ યહ લાભ વાસુદેવ કા હૈ, કારણ કિ તુમ કો કૃષ્ણ ને વદના કી હસલિયે સેઠ ને તુમકો યે મોદક વહરાયે, અતઃ તુમ્હારે હસ લાભ મેં નિમિત્ત કૃષ્ણ હૈં । ઢઢણમુનિ ને ભગવાન્ કે હન વચનોં કો સુનકર “પરલામ મુક્ષે કલ્પતા નહીં હૈ” એસા કહકર રાગદ્રેષ સે એવ મૂર્છા સે વર્જિત હોતે હુએ નગર કે બાહર જાકર કિસી પ્રામુક ભૂમિ મેં હન મોદકોં કો યતનાપૂર્વક પરિઠવદિયા । તાપ એવ દીનતા કે નહીં કરને સે લાભાન્તરાયર્મ્મ કો નષ્ટ કરતે હુએ હન ઢઢણમુનિને ક્ષપકશ્રેણી પર આરોહણ કર કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કાર લિયા । હસી તરહ અન્યમુનિયોં કો બી અલાભ પરિષ્ઠાપ્ત કો સહન કરના ચાહિયે ॥ ૩૧ ॥

હજી સમય બાકી છે લિક્ષામા લાડવાનો લાભ તમને થયો છે તે લાભ તમારો નથી પરંતુ એ લાભ વાસુદેવનો છે કારણ કે કૃષ્ણે તમારી વદના કરી આ જોઈને શેઠે તમને લાડવા વહોરાવ્યા છે આથી તમારા આ લાભમા નિમિત્ત કૃષ્ણ બન્યા છે ઢઢણમુનિએ ભગવાનના આ વચન સાંભળી “બીજાનો લાભ મને કલ્પતો નથી” એમ કહી રાગદ્રેષ અને મૂર્છાથી વર્જિત રહી નગરની બહાર જઈ કેઈ પ્રામુક ભૂમિમા એ લાડવાને યતનાપૂર્વક છોડી દીધા તપ અને લિક્ષામા દીનતા ન કરવાથી લાભાન્તરાય ઝર્મને નષ્ટ કરતા એ ઢઢણમુનિએ ક્ષપકશ્રેણી પર આરોહણ કરી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું આ રીતે અન્ય મુનિઓએ પણ અલાભ પરીપદ્ધને સહન કરતા રહેવું જોઈ એ ॥ ૩૧ ॥

छाया—ज्ञात्वा उत्पत्ति दुःख, वेदनया दुःखार्तिः ।

अदीनः स्थापयेत् प्रज्ञा, स्पृष्टस्तत्र अधिसहेत ॥ ३२ ॥

टीका—“ नच्चा ” इत्यादि ।

वेदनया=वेदनीयकर्मणा दुःख=श्वासकासादिषोडशविधरोगसम्बन्धिक कष्टम् उत्पत्तितम्=उत्पन्न भवतीति ज्ञात्वा दुःखार्तिः = भाविदुःखशङ्कयाऽऽर्तभाव गतः अदीनः = दैन्यभावरहितः सन् प्रज्ञा=बुद्धि स्थापयेत्=भानिदुःखशङ्कया चलन्ती बुद्धि स्थिरीकुर्यात् । तथा यदि साधु स्पृष्टः=श्वास-कास-ज्वर-दाह-कुक्षिशूल-भगन्दर-शौर्जर्ण-दृष्टिरोग-मूर्धशूल-रुच्य-क्षिशूल-कर्णशूल-कण्ठ-

आहार के अलाभ से अथवा अन्तर्प्रान्त आहार के लाभ से शरीर में रोग उत्पन्न हो जाता है इसलिये सोलहवा रोगपरीपह साधु को जीतना चाहिये, यह बात सूत्रकार कहते हैं—‘नच्चा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(वेयणाण-वेदनया) वेदनीय कर्म के उदय से (दुक्ख-दुःख) श्वास कास आदि सोलह प्रकार के रोग सबधी दुःख (उप्पइय-उत्पत्तितम्) उत्पन्न होता है ऐसा (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर (दुहट्टिए-दुःखार्तिः) भावी दुःख की आशङ्का से आर्त भाव को प्राप्त हुआ मुनि (अदीणो-अदीनः) दैन्यभाव से रहित होकर (पन्न ठावण-प्रज्ञा स्थापयेत्) भावी दुःख की आशङ्का से चलित होती हुई अपनी बुद्धि को स्थिर करे । यदि साधु (पुट्ठो-स्पृष्टः) श्वास, कास, ज्वर, दाह, कुक्षिशूल, भगन्दर, अर्श, अर्जीर्ण, दृष्टिरोग मूर्धशूल, अरुचि, नेत्रशूल

आहारना अलाभथी अथवा अहितकर्ता (अपथ्य) आहारथी शरीरभा रोग तथा सबधे तेरी सोणमे रोगपरीपह साधुमे एतरे नेधमे ये बात सूत्रकार कहे छे—‘नच्चा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—वेयणाण-वेदनया वेदनीय कर्मना उदयथी दुक्ख-दुःखम् श्वास कास आदि सोण प्रकारना रोग सबधी दुःख उप्पइय-उत्पत्तितम् उत्पन्न थाय ॥ येपु नच्चा-ज्ञात्वा अप्पिने दुहट्टिए-दुःखार्ति लावी दुःखनी आशङ्काथी आर्तला पने प्राप्त वरुनार मुनि अदीणो-अदीन दैन्य लावथी रहित भनी पन्न ठावण-प्रज्ञा स्थापयेत् लावी दुःखनी आशङ्काथी चलित थती पोतानी बुद्धिने स्थिर करे अगर ने साधु पुट्ठो-स्पृष्ट १ श्वास, २ कास, ३ ज्वर, ४ दाह, ५ भट्ठाठ, ६ भगन्दर, ७ डरस, ८ अण्णु, ९ दृष्टिरोग, १० मूर्धशूल, ११ अरुचि,

કર્મ ક્ષીણમ્, અય તુ વાસુદેવસ્ય લાભઃ, યત શ્રીકૃષ્ણસ્ત્વાં વન્દિતમાન્, અતસ્તે મોદકાન્
 શ્રેષ્ઠી દત્તવાન્ । તદ્વચન શ્રુત્વા ઢઢણમુનિ ‘પરલામો ન કલ્પતે’ ઇત્યુત્ત્વા રાગદ્વેષ-
 વર્જિતો મૂર્છારહિતઃ સન્ નગરાદ્ મહિર્ગત્વા પ્રાસુકસ્થષ્ઠિલે મોદકાન્ યત્નતઃ
 પરિષ્ઠાપ્ય, તાપદૈન્યાદ્યકરણેન લાભાન્તરાયકર્મ ક્ષપયન્ ક્ષપકશ્રેણિમાસ્થ કેવલી
 જાતઃ । એવમન્યૈરપિ મુનિભિરલાભપરીષદ્ સોઢવ્યઃ ॥ ૩૧ ॥

અલાભાદન્તપ્રાન્તાઘાહારલામાદ વા શરીરે રોગા ઉત્પદ્યન્તે, અતઃ પાંડશ
 રોગપરીપહજય પ્રાહ—

મૂલમ્—નચ્ચૌં ઉપ્પડ્ઝય દુઃસ્વ, વેયળાણ દુહટ્ટિયં ।

અંદીળો ઠાવણ પંન્ન, પુટો તેતથઽહિયાસંણ ॥ ૩૨ ॥

મોદકો કા લાભ તુમ્હે હુઆ હૈ વહ લાભ તુમ્હારા નહી હૈ કિન્તુ યહ
 લાભ વાસુદેવ કા હૈ, કારણ કિ તુમ કો કૃષ્ણ ને વદના કી હસલિયે
 સેઠ ને તુમકો યે મોદક વહરાયે, અતઃ તુમ્હારે હસ લાભ મેં નિમિત્ત
 કૃષ્ણ હૈ । ઢઢણમુનિ ને ભગવાન્ કે હન વચનોં કો સુનકર “પરલામ
 મુક્ષે કલ્પતા નહી હૈ” એસા કહકર રાગદ્વેષ સે એવ મૂર્છા સે વર્જિત
 હોતે હુપ નગર કે બાહર જાકર કિસી પ્રાસુક ભૂમિ મેં ઉન મોદકોં કો
 યતનાપૂર્વક પરિઠવદિયા । તાપ એવ દીનતા કે નહી કરને સે લાભાન્ત
 રાયકર્મ કો નષ્ટ કરતે હુપ ઉન ઢઢણમુનિને ક્ષપકશ્રેણી પર આરોહણ કર
 કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર લિયા । હસી તરહ અન્યમુનિયો કો બી અલાભપરિ-
 પહ કો સહન કરના ચાહિયે ॥ ૩૧ ॥

હજી સમય બાકી છે લિક્ષામા લાડવાનો લાભ તમને થયો છે તે લાભ તમારો નથી
 પરંતુ એ લાભ વાસુદેવનો છે કારણ કે કૃષ્ણે તમારી વદના કરી આ બોધને
 શેઠે તમને લાડવા પહોરાવ્યા છે આથી તમારા આ લાભમા નિમિત્ત કૃષ્ણ ખન્યા છે
 ઢઢણમુનિએ ભગવાનના આ વચન સાંભળી “બીબ્બનો લાભ મને કલ્પતો
 નથી” એમ કહી રાગદ્વેષ અને મૂર્છાથી વશ ત રહી નગરની બહાર જઈ કોઈ
 પ્રાસુક ભૂમિમા એ લાડવાને યતનાપૂર્વક છોડી દીધા તપ અને લિક્ષામા દીનતા ન
 કરવાથી લાભાન્તરાય કર્મને નષ્ટ કરતા એ ઢઢણમુનિએ ક્ષપકશ્રેણી પર આરો-
 હણ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું આ રીતે અન્ય મુનિઓએ પણ અલાભ
 પરીષદને સહન કરતા રહેવું બોધ્યું ॥ ૩૧ ॥

जाया—ज्ञात्वा उत्पत्ति दुःख, वेदनया दुःखार्ति।

अदीन' स्थापयेत् प्रज्ञा, स्पृष्टस्तत्र अधिसहेत ॥ ३२ ॥

टीका—“ नच्चा ” इत्यादि ।

वेदनया=वेदनीयकर्मणा दुःख=वासकासादिषोडशविधरोगसम्बन्धिक कष्टम् उत्पत्तितम्=उत्पन्न भवतीति ज्ञात्वा दुःखार्तिः = भाविदुःखशङ्क्याऽऽर्त्तभावगतः अदीनः = दैन्यभावरहित' सन् प्रज्ञा=बुद्धि स्थापयेत्=भानिदुःखशङ्कया चलन्तीं बुद्धिं स्थिरीकुर्यात् । तथा यदि साधु स्पृष्ट'=^१वास-^२कास-^३ज्वर-^४दाह-^५कुक्षिशूल-^६भगन्दरा-^७अर्श-^८अजीर्ण-^९दृष्टिरोग-^{१०}मूर्धशूल-^{११}अरुचि-^{१२}क्षिरशूल-^{१३}कर्णशूल-^{१४}कण्ठ-

आहार के अलाभ से अथवा अन्तर्ग्रान्त आहार के लाभ से शरीर में रोग उत्पन्न हो जाता है इसलिये सोलहवां रोगपरीपह साधु को जीतना चाहिये, यह बात सूत्रकार कहते हैं—‘नच्चा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(वेयणाण-वेदनया) वेदनीय कर्म के उदय से (दुःख-दुःख) वास कास आदि सोलह प्रकार के रोग सचधी दुःख (उत्पद्य-उत्पत्तितम्) उत्पन्न होता है ऐसा (नच्चा-ज्ञात्वा) जानकर (दुःखदृष्टि-दुःखार्तिः) भावी दुःख की आशङ्का से आर्त्त भाव को प्राप्त हुआ मुनि (अदीणो-अदीन') दैन्यभाव से रहित होकर (पन्न ठावण-प्रज्ञा स्थापयेत्) भावी दुःख की आशङ्का से चलित होती हुई अपनी बुद्धि को स्थिर करे । यदि साधु (पुट्ठो-स्पृष्टः) वास, कास, ज्वर, दाह, कुक्षिशूल, भगन्दर, अर्श, अजीर्ण, दृष्टिरोग मूर्धशूल, अरुचि, नेत्रशूल

आहारना अलाभवी अथवा अहितकर्ता (अपथ्य) आहारधी शरीरभा रोग यथा स भव ते तेथी मोल्लो रोगपरीपह साधुओ एतथो नेधओ ओ पात सूत्रकार उहे ठे—‘नच्चा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—वेयणाण-वेदनया वेदनीय कर्मणा उदयधी दुःख-दुःखम् वास कास आदि सोल प्रकारना रोग स भधी दुःख उत्पद्य-उत्पत्तितम् उत्पन्न पाय ठे ओपु नच्चा-ज्ञात्वा ज्ञानीने दुःखदृष्टि-दुःखार्ति भावी दुःखनी आशङ्काधी आर्त्तभा पने प्राप्त करतार मुनि अदीणो-अदीन दैन्य भावधी रहित जनी पन्न ठावण-प्रज्ञा स्थापयेत् भावी दुःखनी आशङ्काधी चलित यती पातानी बुद्धिने स्थिर करे अगरे ने साधु पुट्ठो-स्पृष्ट १ वास, २ कास, ३ ज्वर, ४ दाह, ५ भङ्गाळ, ६ भगन्दर ७ अर्श, ८ अजीर्ण, ९ दृष्टिरोग, १० मूर्धशूल, ११ अरुचि,

કર્મ ક્ષીણમ્, અય તુ વાસુદેવસ્ય લાભઃ, યત શ્રીકૃષ્ણસ્ત્વાં વન્દિતવાન્, અતસ્તે મોદકાન્
 શ્રેષ્ઠી દત્તવાન્ । તદ્વચન શ્રુત્વા ઢઢણમુનિ ‘પરલામો ન કૃત્પતે’ ઇત્યુક્ત્વા રાગદ્વેષ-
 વર્જિતો મૂર્છારહિતઃ સન્ નગરાદ્ ગર્હિગત્તા પ્રાસુકસ્થણ્ડિલે મોદકાન્ યત્નયા
 પરિષ્ઠાપ્ય, તાપદૈન્યાદ્યકરણેન લાભાન્તરાયકર્મ ક્ષપયન્ ક્ષપક્રત્રેણિમારુહ્ય કેવલી
 જાતઃ । એવમન્યૈરપિ મુનિભિરલાભપરીપદ્ધ સોઢવ્યઃ ॥ ૩૧ ॥

અલાભાદન્તપ્રાન્તાધાહારલાભાદ્ વા શરીરે રોગા વત્પદ્યન્તે, અતઃ પાંડવ
 રોગપરીપદ્ધજય પ્રાહ—

મૂલમ્—નચ્ચૌં ઉપ્પદૈય દુઃકલ્, વેયળાણ દુહટ્ટિણ્ ।

અંદીણો ઠાવ્ણ પંન્ન, પુટ્ઠો તેત્થહિયાસંણ ॥ ૩૨ ॥

મોદકો કા લાભ તુમ્હેં હુઆ હૈ વહ લાભ તુમ્હારા નહી હૈ કિન્તુ યહ
 લાભ વાસુદેવ કા હૈ, કારણ કિ તુમ કો કૃષ્ણ ને વદના કી હસલિયે
 સેઠ ને તુમકો યે મોદક વહરાયે, અતઃ તુમ્હારે હસ લાભ મેં નિમિત્ત
 કૃષ્ણ હૈ । ઢઢણમુનિ ને ભગવાન્ કે હન વચનોં કો સુનકર “પરલામ
 મુક્ષે કલ્પતા નહી હૈ” એસા કહકર રાગદ્વેષ સે એવ મૂર્છા સે વર્જિત
 હોતે હુણ નગર કે બાહર જાકર કિસી પ્રાસુક ભૂમિ મેં હન મોદકોં કો
 યતનાપૂર્વક પરિઠવદિયા । તાપ એવ દીનતા કે નહી કરને સે લાભાન્ત-
 રાયકર્મ કો નષ્ટ કરતે હુણ હન ઢઢણમુનિને ક્ષપક્રત્રેણી પર આરોહણ કર
 કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર લિયા । હસી તરહ અન્યમુનિયોં કો ભી અલાભ પરિ-
 પદ્ધ કો સહન કરના ચાહિયે ॥ ૩૧ ॥

હજી સમય બાકી છે લિક્ષામા લાડવાનો લાભ તમને થયો છે તે લાભ તમારો નથી
 પરંતુ એ લાભ વાસુદેવનો છે ઢારણ કે કૃષ્ણે તમારી વદના કરી આ ભોધને
 શેઠે તમને લાડવા પહોરાવ્યા છે આથી તમારા આ લાભમા નિમિત્ત કૃષ્ણ બન્યાછે
 ઢઢણમુનિએ ભગવાનના આ વચન સાલળી “બીબનો લાભ મને કલ્પતો
 નથી” એમ કહી રાગદ્વેષ અને મૂર્છાથી વળત રહી નગરની બહાર જઈ કોઈ
 પ્રાસુક ભૂમિમા એ લાડવાને યતનાપૂર્વક છેડી દીધા તપ અને લિક્ષામા દીનતા ન
 કરવાથી લાભાન્તરાય કર્મને નષ્ટ કરતા એ ઢઢણમુનિએ ક્ષપક્રત્રેણી પર આરો-
 હણ કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું આ રીતે અન્ય મુનિઓએ પણ અલાભ
 પરીપદ્ધને સહન કરતા રહેવું ભોધ એ ॥ ૩૧ ॥

રોગાક્રાન્તસ્ય મુનેઃ કર્તવ્યમાહ—

મુલમ્—તેગિચ્છં નાભિનંદિજ્ઞા, સચિવ્વેલ્લગવેસેષ ॥

એવં ચ તસ્સં સામન્નં, જં નં કુજ્જેના નં કારેષ ॥૩૩॥

છાયા—ચિકિત્સા નામિનન્દેત્, સતિષ્ઠેત આત્મગવેષકઃ ।

एतत् 'सु' तस्य श्रामण्य, यन्न कुर्यात् न कारयेत् ॥३३॥

ટીકા—‘તેગિચ્છ’ ઇત્યાદિ ।

મુનિ, ચિકિત્સા=રોગપ્રતીકાર, નામિનન્દેત્=નાનુમોદેત । અનુમતિનિપેધા-
ચિકિત્સાયાઃ કારણ કારણ તુ દૂરત એવ પ્રતિષિદ્ધમ્ । કિં તુ આત્મગવેષકઃ=આત્મા-
નમ્-આત્મકલ્યાણ ગવેષયતિ-સયમરક્ષણેનેતિ આત્મગવેષકઃ સ્વાત્મકલ્યાણાર્થ ચારિ-
ત્રપાલકઃ સન્ સતિષ્ઠેત્=સમાધિના તિષ્ઠેત્ । ‘સુ’=યસ્માત્, એતત્ તસ્ય=શ્રમ-

कुछ मुझे रोगादिक हो रहे हैं वे सब मेरे ही अशुभ कर्मोंके फल हैं” ॥३२॥

રોગાક્રાન્ત મુનિ કે કર્તવ્ય કો સૂત્રકાર ઇસ ગાથાદ્વારા કહતે હૈં—

‘તેગિચ્છ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—મુનિ (તેગિચ્છ-ચિકિત્સામ્) રોગ કે પ્રતીકાર કી (નાભિ-
નંદિજ્ઞા-ન અભિનંદેત્) અનુમોદના નહીં કરે । મુનિ જબ ચિકિત્સા તક
કી અનુમોદના નહીં કરતા હૈ તો ઉસકી ચિકિત્સા કરના ઓર કરાના તો
યદુત દૂરકો યાત હૈ । કિન્તુ (અત્તગવેસેષ-આત્મગવેષકઃ) જો સયમ
કી રક્ષા સે આત્મકલ્યાણ કા ગવેષક હૈ ઉસકા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ
(સચિવ્વે-સતિષ્ઠેત્) રોગાદિક અવસ્થા મે ભી સમાધિ ભાવ સે રહે ।
(સુ-યસ્માન્) કયોં કિ (તસ્સ-તસ્ય) ઉસ મુનિ કા (એવ-એતત્) યહી

“આ જે કાઈ મને રોગ આદિ થયેલ છે તે બધા મારા અગુણ કર્મોનું ફળ છે” ॥ ૩૨ ॥

રોગાક્રાન્ત મુનિનુ કર્તવ્ય શું છે તે સૂત્રકાર આ ગાથા દ્વારા કહે છે
‘તેગિચ્છ’ ઇત્યાદિ

અ-વયાર્થ—મુનિ તેગિચ્છ-ચિકિત્સામ્ રોગના પ્રતિકારની નામિનંદિજ્ઞા-
ન અભિનંદેત્ અનુમોદના ન કરે મુનિબ્યારે ચિકિત્સા સુધીની અનુમોદના નથી
કરતા ત્યારે તેની ચિકિત્સા કરવી અથવા કરાવવી ઘણી દુરની વાત છે અત્તગવેસેષ
-આત્મગવેષક જે સયમની રક્ષાદ્વારા આત્મકલ્યાણના ગવેષક હોય છે તેનું કર્તવ્ય
છે કે, સચિવ્વે-સતિષ્ઠેત્ રોગાદિક અવસ્થામાં સમાધિભાવથી રહે સુ-યસ્માન્
કેમ કે, તસ્સ-તસ્ય એ મુનિનુ એવ-એતત્ એજ સામણ્ય-શ્રામણ્યમ્ શ્રમણ્યુ છે

દરરોગ^{૧૧}—કુઠ્ઠ^{૧૬}—તિ પોડશપિરોગાતઢૈરાકાન્તો ભવેત્, તર્હિ તત્ર=તસ્મિન્ સમયે
સ સાધુઃ તાન્ રોગાત્કાન્ અધિસહેત—“યદધુનાઽહ વ્યાધિના વાચ્યમાનોઽસ્મિ
તદેતન્મમ સ્વસ્યૈવ પૂર્વકૃતકર્મણઃ ફલમ્” ઇતિ સમભાગમગ્ન્ય રોગપરીપહ-
સહન કુર્યાદિત્યર્થઃ ॥ ૩૨ ॥

કર્ણશૂળ, કણ્ઠ^{૧૪}—સજુહટ, ઉદરરોગ, ઓર^{૧૫} કુઠ્ઠ, ઇન સોલટ પ્રકાર કે
રોગોં સે આકાન્ત હો, તો (તત્થ-તત્ર) ઉસ સમય વહ સાધુ (અહિ
યાસપ-અધિસહેત) ઉન રોગોં કો શાન્તિપૂર્વક સહન કરે અર્થાત—
‘મેં જો ઇસ સમય વ્યાધિ સે આકાન્ત હુ યહ મેરે પૂર્વભવ મેં કિયે હુ
કર્મોં કા ફલ હૈ’ એસા વિચાર કર સુનિ રોગપરીપહકો સમભાવ સે
સહન કરે ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—ઇસ ગાથા કે દ્વારા સૂત્રકાર સાધુ કો રોગપરીપહ સહન
કરને કા ઉપદેશ દે રહે હૈં । વે કહતે હૈં કિ—સસારી ણવ સુનિયોં મેં
રોગોં કો સહન કરને કી વિચારધારા મેં વડા અન્તર રહ્તા હૈં ।
સસારી તો પ્રાયઃ રોગોં કે ઉત્પન્ન હોતે હી અધીર હો જાતે હૈં તથા
સયમી જન ઉનકા સામ્હના વડે હી ધૈય સે કરતે હૈં । રોગોં સે પીડિત
હોને પર ખી સાધુ કો અપની બુદ્ધિ અસ્થિર બનાની નહીં ચાહિયે—પ્રત્યુત
અસ્થિર હોને પર ઉસે માનસિક બલ દ્વારા સ્થિર કર ધર્મધ્યાન મેં લીન
બનાવે રખના ચાહિયે । તથા વિચાર ખી એસા કરના ચાહિયે—“યે જો

૧૨ નેત્રશૂળ, ૧૩ કર્ણશૂળ, ૧૪ ખસ ખુજલી, ૧૫ ઉદરરોગ, અને ૧૬ કાઠ
આ સોળ પ્રકારના રોગથી વ્યાકુળતા થાય તો તત્થ-તત્ર એ સમયે તે સાધુ
અહિયાસપ-અધિસહેત એ રોગને શાન્તિપૂર્વક સહન કરે અર્થાત—‘હુ આ સમયે
વ્યાધિથી પીડિત થઈ રહ્યો છું એ મારા પૂર્વજના કરેલા કર્મોના બદલો છે’
એવો વિચાર કરી સુનિ રોગને સમભાવથી સહન કરે ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—આ ગાથા દ્વારા સૂત્રકાર સાધુને રોગપરીપહ સહન કરવાનો
ઉપદેશ આપે છે, તેઓ કહે છે કે,—સસારીઓ અને સુનિઓને રોગોમા તેને
સહન કરવાની વિચારધારામા ભારે અતર હોય છે મસારી તો રોગોને ઉત્પન્ન
થતાજ અધિરા થઈ બચ છે ત્યારે સયમી જન તેનો અત્યંત ધૈયથી સામનો
કરે છે રોગથી પીડિત હોવા છતાં પણ સાધુએ પોતાની બુદ્ધિને અસ્થિર નહીં
થવા દેવી જોઈએ પરંતુ અસ્થિર થાય ત્યારે તેને માનસિક બળદ્વારા સ્થિર
કરીને લીન બનાવી રાખવી જોઈએ અને વિચાર પણ એવો જોઈએ

कृतम् । तस्य कन्वैशिकस्य ज्येष्ठा भगिनी जितशत्रुभूपतिना मुद्गशैलनामरुनगराधिपाय इतश्चतुनाम्ने नृपाय प्रदत्ता ।

अन्यदा यदाचित् स कालवैशिककुमारो निशि शृगालशब्द श्रुत्वा स्वसेवकान् पृच्छति—कस्याय शब्दः श्रूयते ?, सेवका अनुवन्-शृगालस्य, ततः कुमारो ब्रूते तं वदन्वा भक्त्यभीषे समानयत, तैः शृगाल आनीत । क्रीडनप्रियोऽसौ कुमारस्त यष्टया पुनः पुनस्ताडयति । कालवैशिककुमारेण ताड्यमानोऽसौ शृगालः 'खि-खी' शब्दं कुर्वन्नुच्चैराकन्दति । तः शब्दं श्रुत्वाऽसौ सद्यः हसति । एव ताडितः शृगालः कालं कृत्वा अकामनिर्जराया व्यन्तरदेवो जातः ।

जाय कालवैशिक की एक बड़ी बहिन थी जिसका व्याह राजा ने मुद्ग-शैल नामक नगर के अधिपति इतश्चत्रु के साथ किया था ।

एक दिन की बात है कि कालवैशिककुमार ने रात्रि में शृगाल का शब्द सुनकर अपने सेवकों से पूछा कि यह शब्द किसका सुनाई दे रहा है ? नौकरों ने कहा कि यह शब्द शृगाल का सुनाई पड़ रहा है । कुमार ने कहा उसको बांधकर मेरे पास ले आओ । तब वे शृगाल को बांधकर ले आये और कालवैशिककुमार को सोंप दिया । कुमार खेलने का शोकिन या इसलिये वह शृगाल को बार-बार लकड़ी का घोड़ा मारता था । जैसे-कुमार उसको लकड़ी का घोड़ा मारता था तैसे-वह दुःखित होकर "खी खी" शब्द करता हुआ जोर से चिल्लाता था । उसके शब्द को सुनकर कुमार बड़ा हर्षित होता था और वह खूब हँसता था । इस प्रकार कुमारसे ताडित वह शृगाल मर कर अकाम निर्जरा से व्यन्तरदेव हो गया ।

એની લોકોને બહુ વાચ કાલવૈશિકને એક મોટી બહેન હતી જેનો વિવાહ રાજાએ મુદ્ગશૈલ નગરના અધિપતિ હિતશત્રુ રાજા બેઠે કર્યો હતો.

એક સમયની વાત છે કે કાલવૈશિકે કુમારે રાત્રિના વખતે શીયાળોના શબ્દ સાંભળી પોતાના સેવકોને પૂછ્યું કે, આ શબ્દ શેનો સંભળાઈ રહ્યો છે ? સેવકોએ કહ્યું કે, આ શબ્દ શીયાળોના સંભળાય છે કુમારે કહ્યું કે તેને બાંધીને મારી પાસે લઈ આવો સેવકો તેને બાંધીને કુમાર પાસે લઈ આવ્યા અને કાલવૈશિક ને સોંપી દીધું કુમાર ખેલવાનો ભારે શોખીન હતો એટલે તે શીયાળોને વાર વાર લાકડીના ગોઠા મારવા લાગ્યો જેમ જેમ કુમાર તેને લાકડીના ગોઠા મારવા લાગ્યો તેમ તેમ તે દુઃખી થઈને ખી ખી શબ્દ કરીને નેરથી ચીડાવા લાગ્યું તેના શબ્દો સાંભળીને કુમાર ઘણું ખુશી થતો હતો અને નેરથી હસતો હતો આ પ્રમાણે કુમારથી મારવામાં આવેલ તે શૃગાલ મરીને અકામ નિર્જ-રાથી વ્યતરદેવ થઈ ગયું.

णस्य, श्रामण्य=श्रमणधर्म, यत्-चिकित्सां स्वयं न कुर्यात्, अन्येन वा न कारयेत्, उपलक्षणत्वात् कुर्वन्तमन्य नानुमोदेत्, इत्यपि शोभ्यम्। इदं जिनकल्पिकापेक्षयाऽभिहितम्। स्थविरकल्पापेक्षया तु सावद्यचिकित्सा वर्जिता, निरवद्यचिकित्साया अपि ऐच्छिकं वर्जनम्।

अत्र दृष्टान्तः प्रदर्श्यते—

मथुरानगरीं शत्रुचित्रासी जितशत्रुनामा भूपतिरासीत्। तेन सर्वाङ्गसुन्दरी कालानाम्नी वेद्या सान्तःपुरे स्थापिता। तस्या राज्ञः पुत्रो जातः। तेन जितशत्रु भूपतिना कालावेद्याया अङ्गजातोऽयमिति हेतोस्तस्य “कालवैशिक” इति नाम

तो (श्रामण-श्रामण्यम्) श्रमणपना है (ज न कुज्जा न कारण-यत् न कुर्यात् न कारयेत्) जो वह स्वयं भी चिकित्सा न करे और न दूसरों से करावे। तथा उपलक्षण से करने वाले दूसरे की अनुमोदना न करे। यह जो इस प्रकार कहा गया है वह जिनकल्पी साधुओं की अपेक्षासे कहा गया है। स्थविरकल्पियों की अपेक्षा तो सावद्य चिकित्सा ही वर्जित है। निरवद्यचिकित्सा चाहे तो वे करावे न चाहें नहीं करावे यह उनकी इच्छा पर निर्भर है।

दृष्टान्त—मथुरा नगरी में शत्रु को त्रास पहुँचाने वाला जितशत्रु नाम का एक राजा था। उसने काल नाम की एक सर्वाङ्ग सुन्दरी वेद्या को अपने अन्तःपुर में रखी थी। उस वेद्या के एक पुत्र उत्पन्न हुआ। राजाने इस पुत्र का नाम इस ख्याल से कालवैशिक रखा कि लोगों में इसकी प्रसिद्धि “यह कालवेद्या से पैदा हुआ है” इस रूप से हो

गे ते ज नकुज्जा न कारण-यत् न कुर्यात् न कारयेत् स्वयं चिकित्सा न करे अगार भील्लो पासे न करावे, तथा उपलक्षणं भील्लं वरवावाणां अनुमोदना न करे ओज प्रभावे कडेवाभा आवेल छे ते अनकल्पी साधुओं की अपेक्षा की कडेवाभा आवेल छे स्थविरकल्पियों की अपेक्षा तो सावद्य चिकित्सा न वल्लं छे निरवद्य चिकित्सा आवेल तो ते करावे अने न आवेल तो न करावे ते तेनी इच्छा पर निर्भर छे

दृष्टान्त—मथुरा नगरीमा शत्रुओने त्रास पडोआउवावाणा एतशत्रु नामना ओक राजा छता तेणे काल नामनी ओक सर्वाङ्ग सुन्दर वेद्याने पोताना अत पुरमा राजेव छती ते वेद्याधी तेने ओक पुत्र उत्पन्न थये। राजा ओ ओ पुत्रनु नाम ओ ख्यालथी कालवैशिक राज्या के ओ काल-वेद्याधी पैदा थयेवछे।

મિત્રાર્યે વ્રતેન્દ્ર દુઃસ્વપ્નન્ય મન પ્રવિષ્ટઃ । જન વત્સ રુપૈરિહ્નશબ્દે
સ્પૃશ્તોત્તમં તન્નાનાગ્નિનગિની જાતાઽશ્વોઽશ્વપનિધા મિત્રા ૧૨૨૧ । તેન
ચાન્નાના મા મિત્રા યુક્તિ । ખદારનમયે કુનાઽઽગ્રેય તેન રુદ્રાંશ્વોઽશ્વે જાતા
જાતાનગાંન ચિન્દિત્ત્વ 'જને' અજાનતા મયાન્નુચિત્તે રુદ્ર રુદ્રાંશ્વે રુદ્રાંશ્વે
ચ્છવા મયા નૈવમિત્રા મિત્રા યુક્તિ મુલા ચ । રૂદ્રાંશ્વોઽશ્વે જાતાં સ્વ
અમિત્રાંશ્વ નદોગ્નિચ્છરાંશ્વ યુગ્મં ચ સ્યાત્ તસ્માદ્ગમ્યશ્ચિ ખદારમેન પરિ
જાનિ 'અતિ વિચિન્ન્ય મુદ્ગૈન્નનગરતો નિર્ગત્ય ગિરિમાત્ રાત્નવલ્લભ્યો મુનિઃ
પાદપોગમન કર્તું વ્યવસિત ।

ચાત હૈ કિ જન વે મિત્રા કે લિયે પર્યટન કરતેર દત્તશાસ્ત્ર રાજા કે
મહલ મેં જા વટ્ટુચે તો उनकी ससारी पहिन ने उनके धासीर रोग
उत्पन्न हुआ जानकर औषधमिश्रित उनको मित्रा दी कि जिससे धा-
सीर का रोग मिट जाय । अनजानपनमे इन्हो ने यह मित्रा लेली ।
आहार करते समय इनको मालूम हुआ कि यह आहार औषधमिश्रित
है । मुनि को इस बात का बड़ा पश्चात्ताप हुआ । विचार करने लगे कि
यह काम अच्छा नहीं हुआ, जो मैंने चिकित्सातः करवाने की भावना
से रहित होकर श्री औषधमिश्रित आहार लिया जोर था भी लिया ।
इस प्रकार के आहार से मुनियोंके अभिग्रह का भग्न भग्न होता है,
अतः आज से मैं अब आहार ही नहीं लूंगा । इस प्रकार विचार कर ये
मुनिराज मुद्गैन् नगरसे निकल कर किसी पर्यंत पर पहुँचे गये और घट्टा
आत्मबलसपन्न होकर पादपोषगमन सधारा करने की तैयारी करने लगे ।

એક દિવસની વાત છે કે, બ્યારે બિશ્વાને માટે પર્યટન કરતા કરતા હતારા । રાજના
મહેલમા જઈ પહોંચ્યા ત્યા તેની સસારી બહેને તેને હરસાની ખીમારી થયેલ
છે એમ જાણીને ઔષધથી મિશ્રીત એવી બિશ્વા આપી કે એથી તેનો હરસનો
રોગ મટી જાય અબજુ પણ તેમણે એ બિશ્વા લઈ લીધી આહાર કરતા વખતે
તેમને ખબર પડી કે, આ આહાર તો ઔષધી મિશ્રીત છે મુનિને આ જાણ-
તોના ઘણા પશ્ચાત્તાપ થયો વિચાર કરવા લાગ્યા આ કામ ડીક નથી થયું
જે હું ચિકિત્સા કરાવવાની ભાવનાથી રહિત હોવા છતાં ઔષધમિશ્રીત આહાર
મે લીધો અને ખાઈ પણ લીધો આ પ્રકારના આહારથી મુનિઓના અભિગ્રહનો
અવશ્ય ભગ થાય છે આથી હું આજથી આહારજ નહીં લઉં, આ પ્રમાણે
વિચાર કરીને તે મુનિરાજ મુદ્ગૈન્ન નગરથી નીકળી ઠાઈ પહોંચ્યો ગયા અને ત્યાં
આત્મબળથી સપન્ન થઈને પાદપોષગમન સધારો કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા.

क्रमेण यौवने यस्यसि प्राप्ते तत् कालौ शैलकुमारः कदाचित् प्रभासनामकाचार्यस्य समीपे धर्मं श्रुत्वा जातवैराग्यः प्रपञ्चा गृहीतवान् । स चेकदा एकाकिविहारप्रतिमा प्रतिपन्नो ग्रामानुग्राम निहरन् मुद्गशैलाख्य नगरं गतः । तदा तस्य महामुनेरर्शोरोगः समुत्पन्नः । स तेन व्याधिना पीड्यमानोऽपि धीरमानसो मनसाऽपि चिकित्सां नेच्छति । चिकित्सायाः करणं कारणं तु तेन दूत एव निराकृतम् । 'व्याधिः रुदा निवर्निष्यते' इत्यपि न चिन्तितम्, किंतु 'स्वकृत-कर्मणः फलमेत'दिति भाषयन्सो रागनितवेदना सहते स्म । एकस्मिन् दिने

जय कुमार यौवन अवस्था में आया तो उसने प्रभास नामक आचार्य के पास धार्मिक उपदेश सुनकर विषयों से विरक्त हो दीक्षा धारण करली । श्रुतज्ञानका खूब अभ्यास किया । जय वे मुनि आगमिक ज्ञान से विशिष्ट ज्ञानी बन चुके तो उन्होंने ने एकाकिविहार की प्रतिमा को अंगीकार कर ग्रामानुग्राम विहार करना प्रारंभ किया । विहार करते-ते ये एक दिन मुद्गशैल नामक नगरी में आये । वहाँ इन्हें घवासीर की बीमारी उत्पन्न हो गई इससे इन्हें अधिकाधिक कष्ट हुआ तो भी उस व्याधि की चिकित्सा के लिये इनका मन भी नहीं हुआ । 'इस व्याधि की निवृत्ति कब होगी' इतना तक भी सकल्प उनके दिल में नहीं उठा, पर यह विचार अवश्य हुआ कि यह स्वकृत-अपने किये हुए कर्म का फल है । इस प्रकार के दृढ़ अध्यवसाय से उन्होंने ने रोगजनित वेदना को बड़ी ही शूरीरता से सहन किया । एक दिन की

कुमार ल्यादे यौवन अवस्थाभा आब्यो त्यादे प्रभाम नामना आया यं नी पासोधी धार्मिक उपदेश साधनीने विषयोधी विरक्त यध ने दीक्षा धारण करी श्रुतज्ञानने भूषण अभ्यास क्यो ल्यादे ते मुनि आगमिकज्ञानधी विशिष्ट ज्ञानी जनी चुक्या त्यादे तेमले ओडाडी विहारनी प्रतिमाने अंगीकार करी ओक गामधी नीले गाम विहार करवाने प्रारंभ क्यो विहार करता करता ओक द्विपक्ष मुद्गशैलनगरमा आब्या त्या तेमने डुरसनी भीमारी उत्पन्न यध तेनाधी तेमने अत्यंत उष्ट थयु परतु आ व्याधिनी चिकित्सा कराववानी छच्छा पळ तेमने यध नडी आ व्याधि क्यारे मटथे, ओयो सकट्य पळ तेना द्विपक्ष उठथो नडी परतु ओ विचार तेमना मनमा अवश्य थयो के, पोताना करेला कर्मंतु आ क्षण छे आ प्रभाळे दृढ़ अध्यवसायधी तेओ रोगधी उत्पन्न थयेली वेदनाने भूषण शूरीरताधी सहन करता छता

मुनेघोरमुपसर्गं कर्तुं कर्णफुटोर नीरस शब्दमहर्निश निरन्तर करोति । स च व्यन्तर-
देवस्त मुनिं शृगालवधरूप पाप स्मारयति । तदा स ता शृगालीकृता तथाऽर्शोरोग-
कृता च घोरा दुःसहामुज्ज्वला वेदना धैर्येण समभावेन च सहमान आसीत् ।
एव पञ्चदश दिनानि घोरपरीपहोपसर्गं परिपह्य स कालवैशिकमुनिः शुक्लध्यानेन
केवली भूत्वा कर्मक्षय कृत्वा मोक्षपद प्राप । एतदन्यैरपि मुनिभिः समभावेन रोग-
परीपहः सहनीयः ॥ ३३ ॥

अथ सप्तदश तृणस्पर्शपरीपहजय ग्राह—

मूलम्—अचेलगस्स ल्हंहस्स, सजयस्स तव्वस्सिणो ।

तणेसु सयमाणस्स, होज्जा गांयविराहणा ॥३४॥

जाया—अचेलकस्य रुक्षस्य, सयतस्य तपस्विनः ।

तृणेषु शयानस्य, भवति गात्रविराधना ॥ ३४ ॥

तीक्ष्ण दातों द्वारा काटने लगी, तथा काट खाने के बाद फिर वह
उनके चारों ओर घूमर कर कर्णकटुक चिरस शब्द करने लगी । इस
प्रकार वह तब तक करती रही कि जब तक उनका मृत्यु न हुआ । उस
व्यन्तरदेव ने भी मुनि के लिये शृगाल को वध करने रूप पाप का
स्मरण करा कर दुःखित करने की भी खूबर चेष्टा की । इस प्रकार
उन मुनिराज ने उस शृगाली की की हुई, व्यन्तरदेव की की हुई, तथा
बवाज़ोर की घोर दुःसह वेदना को धैर्यपूर्वक समभाव से सहते हुए
पन्द्रह दिन व्यतीत कर दिये । पश्चात् शुक्लध्यान के प्रभाव से केवली हो
कर सर्व कर्मक्षय कर के मुक्ति को प्राप्त किया । इसी तरह अन्य मुनिजनों
को भी समभाव से रोगपरीपह को सहन करना चाहिये ॥ ३३ ॥

तेनी थारे णाणुअे धुमीने कानने अग्रिय अेवा कडंश शब्दो जालवा लाव्यु आ
प्रकारे ते त्या सुधी करतु रह्यु के, अया सुधी तेनु मृत्यु न थयु, अे व्यतर-
देवे पणु मुनि भाटे शृगालना वध करवाइय पापनु स्मरण करी, करावीने
हु भीत करवानी भूषण चेष्टा करी, आ प्रकारे ते मुनिराजे शृगालीनी मारइत
थयेली अने व्यतरदेवे करेली अने हरसनी घोर हु सह वेदनाने धैर्यपूर्वक
समभावथी सहेता १५ दिवस व्यतीत कर्या पछी शुक्लध्यानना प्रभावथी
केवली भनी सर्व कर्म क्षय करी मुक्ति पाव्या आवी रीते अन्य मुनिज
नाअे समभावथी रोगपरीपह सहन करवो जेछअे ॥ ३३ ॥

અથ યઃ શૃગાલજીયો કાલવૈશિકેન સતારામસ્થાયા હતઃ, તસ્ય વ્યન્તરદેવમર્મ
પ્રાપ્તસ્ય તદાનીં વિમાને ગચ્છતસ્તત્ર પાદપોષગમનાય સસ્થિતસ્ય મુનેરુપરિ ગમ્ને
વિમાનગતિઃ પ્રતિરુદ્ધા, તદા સ વ્યન્તરદેગોડાધિના પૂર્વમ્ભવમ્મ જ્ઞાત્યા વૈરનિર્યાતને-
ચ્છયા તત્ર કાલવૈશિકમુને. સમીપે ત્રિકુર્વણશક્તયા ત શિશુકા શૃગાલી ત્રિકુર્વિતા ।
સા શૃગાલી 'લિ-લિ' ઇતિ શબ્દ કુર્વતી તસ્ય મહામુનેર્ગાત્ર દન્તૈર્દશતિ । તસ્ય

હતને મે ગચ્ચવ્યન્તરદેવ - જો પૂર્વભવમેં શૃગાલ યા, જિસકા
હન મુનિને અપની કુમારાવસ્થા મે તાઢન તર્જન આદિ કિયા થા, ઓર જો
હનકે તાઢન તર્જન આદિ કે કારણ અકામનિર્જરા સે મર કર વ્યન્તર
હો ગયા થા, વહ વ્યન્તરદેવ-વિમાનમેં વૈઠ કર કહી દૂસરી જગહ જા
રહા થા ઉસકા વિમાન વહા આ પહુંચા, જહા યે મુનિરાજ પાદપોષ-
ગમન સથારા ધારણ કિયે હુએ થે । ઉનકે ઉપર સે હોકર જાને મે ઉસ
વિમાન કો ગતિ રુક ગઈ । વિમાન કો જાતેર રુકા દુઆ દેલકર
વ્યન્તરદેવ કો વડા આશ્ચર્ય હુઆ । ઉસને અવધિજ્ઞાન મે વિમાન કી
ગતિ કે રુકને મે કારણ મુનિરાજ કા વહ સમસ્ત પૂર્વ ભવ કા વૃત્તાન્ત
જાન લિયા । ઉસસે મુનિ કે ઉપર વહુત ક્રોધ ઉસકા વઢને લગા ।
અપને પૂર્વભવ મેં મૃત્યુ કે કારણ મુનિ કો જાનકર ઉસ વ્યન્તરદેવ ને
વદલા લેને કે અભિપ્રાય સે ઉન મુનિરાજ કે સમીપ અપની વૈશ્વક્રિય
શક્તિકે દ્વારા એક ચચ્ચે સહિત શૃગાલી બનાકર સ્વહી કર દી । ઉસ શૃગા
લીને 'લિ-લિ' શબ્દ કરતે હુએ ઉન મુનિરાજ કે સમસ્ત શરીરકો અપને

એટલામા વ્યતરદેવ કે જે પૂર્વભવમા શૃગાલ હતો, જેનું આ મુનિરાજે
પોતાની કુમાર અવસ્થામા તાડન તર્જન કરેલ અને એ તાડન તર્જનના પરિ-
ણામે અકામનિર્જરાથી ભરીને વ્યતર થયેલ તે વિમાનમા બેસીને કોઈ બીજે
સ્થળે જઈ રહેલ હતા એનું વિમાન ત્યાં આવી પહોંચ્યું કે જ્યાં મુનિરાજે
પાદપોષગમન સથારા ધારણ કરેલ હતો ત્યાંથી પસાર થતા તે વિમાનની ગતી
અટકી ગઈ વિમાનને એકદમ અટકેલું બેઠેને વ્યતરદેવને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું
તેણે અવધીજ્ઞાનથી વિમાનની ગતી રોકાવાના કારણરૂપ મુનિરાજનો પૂર્વભવનો
સમસ્ત વૃત્તાન્ત બાંધ્યો એનાથી મુનિ ઉપર તેનો ક્રોધ એકદમ વધવા લાગ્યો
પોતાના પૂર્વભવના મૃત્યુના કારણરૂપ મુનિરાજ જ છે તેમ બાણીને તે વ્યતરદેવે
બદલો લેવાની ઇચ્છાથી તે મુનિરાજની પાસે પોતાની વૈશ્વક્રિયશક્તિ દ્વારા એક
અધ્યાવાણી પ્રબળ શિયાળને ઉત્પન્ન કર્યું એ શિયાળ “બી બી” શબ્દ કરીને
પોતાના તીક્ષ્ણ દાંતોથી મુનિરાજના શરીરને કાપવા લાગ્યું કરડા પછી ફરીથી

તૃણસ્પર્શપીડાયાં મુનિના યત્ કર્તવ્ય તદ્ વોધયિતુમાહ—

મૂલમ્—આયવસ્સ નિર્વાણં, અઊલા હવેઙ્ વેયંણા ।

‘એવ નંચ્ચા નં સેવતિ’, તંતુજં તર્ણતજ્જિયા ॥૩૫॥

છાયા—આતપસ્ય નિપાતેન, અતુલા ભવતિ વેદના ।

એવ જ્ઞાત્વા ન સેવન્તે, તન્તુજં તૃણતર્જિતાઃ ॥ ૩૫ ॥

ટીકા—‘આયવસ્સ’ ઇત્યાદિ ।

ભાવાર્થ—અચેલક પદ સે યહાં સ્થવિરકલ્પિક કો ભી જો અચેલક કહા હૈ વહ્ ઇસી અભિપ્રાય સે કિ વે શાસ્ત્રમર્યાદા કે અનુસાર હી વચ્ચ રચતે હૈ, ઉસસે અધિક નહી આગમ મેં સ્થવિરકલ્પિક કે લિયે અલ્પમૂલ્ય વાલે પ્રમાણોપેન વચ્ચોં કા રચના મર્યાદિત હૈ ઉનકો હી યે ધારણ કરતે હૈં । અતઃ, ઇસ અવસ્થા મેં ભી યે અચેલક હી માને જાતે હૈં, ઇસ વિષય કા વિશેષરૂપ સે યુલાસા છટે અચેલક પરીપહ કે પ્રકરણ મેં કિયા જા ચુકા હૈ । મુનિ કો તૈલાદિક કી માલિશ કરના વર્જિત હૈ । તથા યેતપશ્ચર્યા કરતે રહતે હૈં, ઇસલિયે ઇનકા શરીર રુક્ષ હો જાતા હૈ । રુક્ષ શરીર મેં યૂન અલ્પ હોને સે તૃણસ્પર્શ આદિ કી વેદના અધિક હોતી હૈ, અતઃ એસી અવસ્થા મેં સાધુ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ્ ઉસ વેદના કો સમભાવ સે સહન કરે ॥ ૩૪ ॥

જય તૃણસ્પર્શ સે પીડા હો તવ મુનિ કો ક્યા કરના ચાહિયે સો કહતે હૈં—‘આયવસ્સ’ ઇત્યાદિ ।

ભાવાર્થ—અચેલક પદથી અહિ સ્થવિરકલ્પિકને જે અચેલક કહ્યા છે તે એવા અભિપ્રાયથી કે તે, શાસ્ત્ર મર્યાદાની અનુસારજ વચ્ચ રાખે છે તેનાથી અધિક નહી આગમમા સ્થવિરકલ્પિક માટે અલ્પમૂલ્યવાળા પ્રમાણોપેત વચ્ચોને રાખવા મર્યાદિત છે, એને જ તેઓ ધારણ કરે છે આથી આ અવસ્થામા પણ તે અચેલક જ માનવામા આવે છે આ વિષયનો વિશેષરૂપથી યુલાસો પહેલા છઠ્ઠા અચેલકપરીપહના પ્રકરણમા આપવામા આવી ગયેલ છે મુનિએ તેલ આદિનુ માલીસ કરવુ વર્જિત છે તથા તપસ્યા કરતા રહે છે આથી તેમનુ શરીર રુક્ષ થઈ જાય છે રુક્ષ શરીરમા લોહી ખૂબ ઓછુ હોવાથી તૃણસ્પર્શની વેદના અધિક થાય છે આથી એવી અવસ્થામા સાધુનુ કર્તવ્ય છે કે, તે વેદનાને સમભાવથી સહન કરે ॥ ૩૪ ॥

જ્યારે તૃણસ્પર્શથી પીડા થાય ત્યારે મુનિએ શું કરવુ જોઈએ તે સૂત્રકાર કહે છે—‘આયવસ્સ’—ઈત્યાદિ

ટીકા—‘અચેલગસ્સ’-इत्यादि ।

અચેલકસ્ય=સર્વથા વહ્નરહિતસ્ય જિનકલ્પિકસ્ય, તથા શાસ્ત્રમર્યાદાતિરિક્તવહ્નરહિતસ્ય સ્થવિરકલ્પિકસ્ય ચેત્યર્થઃ । આગમે હિ અલ્પમૂલ્યકાલ્પવસ્ત્રસ્ય મર્યાદિતસ્યૈવ ધારણાત્ સ્થવિરકલ્પિકોઽપ્યચેલકઃ एवास्तीति प्रागचैलकपरीपहप्रकरणे निर्णीतम् । તથા ઉભયવિધસ્ય મુનેસ્તૃણસ્પર્શપરીપહેઽન્યાન્યપિ કારણાનિ સન્તીતિ પ્રદર્શયિતુમાદ—‘લૂહસ્સ’-इत्यादि । રૂક્ષસ્ય=તૈલાભ્યદ્વાદિરર્જનાદ્ અસ્નિગ્ધ-શરીરસ્યેત્યર્થઃ, સયતસ્ય=નિરતિચારસયમાઽઽરાધનતત્પરસ્ય, તપસ્વિન=તપશ્ચરણશીલસ્ય, અનશનાદિતપ-સમાચરણાત્ કૃશશરીરસ્યેત્યર્થઃ. મુનેઃ, તૃણેષુ-દર્ભાદિષુ તદુપશિયાનસ્ય ઉપલક્ષણત્વાદાસીનસ્ય ચેત્યર્થઃ ગાત્રવિરાધના=શરીરે તૃણ-સ્પર્શજન્યા પીડા ભવતિ ॥ ૩૪ ॥

અથ સૂત્રકાર સત્તરહવા તૃણસ્પર્શપરીપહજય કા વિવેચન કરતે હૈ—‘અચેલગસ્સ’ इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(અચેલગસ્સ-અચેલકસ્ય) સર્વથા વહ્નરહિત જિન-કલ્પિક, તથા શાસ્ત્રની મર્યાદાના કે અતિરિક્ત વસ્ત્ર નહીં રાખીને બાહે સ્થવિરકલ્પિક મુનિના કે (લૂહસ્સ-રૂક્ષસ્ય) જિનના કા તૈલ આદિની માલિશ કરના વર્જિત હોને સે શરીર ચિલકુલ રૂક્ષ હો રહ્યા હૈ, એવ (સજ-યસ્સ-સયતસ્ય) જો નિરતિચાર સયમની આરાધના કરને મેં તત્પર રહતે હૈ, તથા (તવસ્સિણો-તપસ્વિન) અનશન આદિ તપોના કે કરનેવાહે હોને સે કૃશ શરીર પાહે હૈ, ઓર જો (તણેસુ સયમાણસ્સ-તૃણેષુ શયાનસ્ય) દર્ભાદિક તૃણોના કે ઉપર સોતે હૈ ઉપલક્ષણ સે ઉપર બેઠતે હૈ ઉનકે (ગાયવિરાહના-ગાત્રવિરાધના) શરીર મેં તૃણસ્પર્શજન્ય પીડા હોતી હૈ ।

હવે સૂત્રકાર સત્તરમા તૃણસ્પર્શપરીપહ અતવાનુ વર્ણન કરે છે ‘અચેલગસ્સ’-इत्यादि

અન્વયાર્થ—અચેલગસ્સ-અચેલકસ્ય સર્વથા વસ્ત્ર રહિત અનકલ્પિક, તથા શાસ્ત્રની મર્યાદાથી અતિરિક્ત વસ્ત્ર ન રાખવાવાળા સ્થવિરકલ્પિક મુનિ લૂહસ્સ-રૂક્ષસ્ય બેને તેલ આદિની માલિશ કરવાનું વર્જિત હોવાથી શરીર ખીલકુલ રૂક્ષ બની ગયેલ છે સજયસ્સ-સયતસ્ય અને જે નિરતિચાર સયમની આરાધના કરવામા તપ્પર રહે છે તવસ્સિણો-તપસ્વિન તથા અનશન આદિ તપ કરનાર હોવાથી કૃશ શરીરવાળા છે અને જે તણેસુ સયમાણસ્સ-તૃણેષુ શયાનસ્ય દર્ભાદિક તૃણોની ઉપર સુવે છે, ઉપલક્ષણથી ઉપર બેસે છે, તેમના ગાયવિહારના-ગાત્ર વિરાધના શરીરમા તૃણસ્પર્શજન્ય પીડા થાય છે

તૃણસ્પર્શપીડાયાં મુનિના યત્ કર્તવ્ય તદ્ વોધયિતુમાહ—

મૂલમ્—આયવસ્સ નિવાંણ, અરૂલા હવેઈ વેર્યણા ।

एव नच्चा 'नं सेवन्ति', तत्तुजं तर्णतज्जिया ॥૩૫॥

છાયા—આતપસ્ય નિપાતેન, અતુલા ભવતિ વેદના ।

एव ज्ञात्वा न सेवन्ते, तन्तुज तर्णतर्जिताः ॥ ૩૫ ॥

ટીકા—‘આયવસ્સ’ ઇત્યાદિ ।

ભાવાર્થ—અચેલક પદ સે યદ્વા સ્થવિરકલ્પિક કો ભી જો અચેલક કહા હૈ વહ્ હસી અભિપ્રાય સે કિ વે શાસ્ત્રમર્યાદા કે અનુસાર હી વચ્ચ રખતે હૈ, ઉસસે અધિક નહી આગમ મે સ્થવિરકલ્પિક કે લિયે અલ્પમૂલ્ય વાલે પ્રમાણોપેન વચ્ચોં કા રખના મર્યાદિત હૈ ઉનકો હી યે ધારણ કરતે હૈ । અતઃ ઇસ અવસ્થા મે ભી યે અચેલક હી માને જાતે હૈ, ઇસ વિષય કા વિશેષરૂપ સે खुलासा છટે અચેલક પરીપદ્ધ કે પ્રકરણ મે કિયા જા ચુકા હૈ । મુનિ કો તૈલાદિક કી માલિશ કરના વર્જિત હૈ । તથા યેતપશ્ચર્યા કરતે રહતે હૈ, ઇસલિયે ઇનકા શરીર રુક્ષ હો જાતા હૈ । રુક્ષ શરીર મેં સૂન અલ્પ હોને સે તૃણસ્પર્શ આદિ કી વેદના અધિક હોતી હૈ, અતઃ એસી અવસ્થા મે સાધુ કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ્ ઉસ વેદના કો સમભાવ સે સહન કરે ॥ ૩૪ ॥

જવ તૃણસ્પર્શ સે પીડા હો તવ મુનિ કો ક્યા કરના ચાહિયે સો કરતે હૈ—‘આયવસ્સ’ ઇત્યાદિ ।

ભાવાર્થ—અચેલક પદથી અહિ સ્થવિરકલ્પિકને જે અચેલક કહ્યા છે તે એવા અભિપ્રાયથી કે તે, શાસ્ત્ર મર્યાદાની અનુસારજ વચ્ચ રાખે છે તેનાથી અધિક નહી આગમમાં સ્થવિરકલ્પિક માટે અલ્પમૂલ્યવાળા પ્રમાણોપેત વચ્ચોને રાખવા મર્યાદિત છે, એને જ તેઓ ધારણ કરે છે આથી આ અવસ્થામાં પણ તે અચેલક જ માનવામાં આવે છે આ વિષયનો વિશેષરૂપથી खुलासा પહેલા છઠ્ઠા અચેલકપરીપદના પ્રકરણમાં આપવામાં આવી ગયેલ છે મુનિએ તેલ આદિનું માલીશ કરવું વર્જિત છે તથા તપસ્યા કરતા રહે છે આથી તેમનું શરીર રુક્ષ થઈ જાય છે રુક્ષ શરીરમાં લોહી ખૂબ ઓછું હોવાથી તૃણસ્પર્શની વેદના અધિક થાય છે આથી એવી અવસ્થામાં સાધુનું કર્તવ્ય છે કે, તે વેદનાને સમભાવથી સહન કરે ॥ ૩૪ ॥

ત્યારે તૃણસ્પર્શથી પીડા થાય ત્યારે મુનિએ શું કરવું જોઈએ તે સૂત્રકાર કહે છે—‘આયવસ્સ’—ઈત્યાદિ

ટીકા—‘અચેલગસ્સ’-ઇત્યાદિ ।

અચેલકસ્ય=સર્વથા વચ્ચરહિતસ્ય જિનકલ્પિકસ્ય, તથા શાસ્ત્રમર્યાદાતિરિક્તવચ્ચરહિતસ્ય સ્થવિરકલ્પિકસ્ય ચેત્યર્થઃ । આગમે હિ અરૂપમૂલ્યકાલ્પવસ્તુસ્ય મર્યાદિતસ્યૈવ ધારણાત્ સ્થવિરકલ્પિકોઽપ્યચેલક એવાસ્તોતિ પ્રાગચેલકપરીપદ્મપ્રકરણે નિર્ણીતમ્ । તથા ઉભયવિધસ્ય મુનેસ્તૃણસ્પર્શપરીપદ્મેઽન્યાન્યપિ કારણાનિ સન્તોતિ પ્રદર્શયિતુમાદ—‘લૂહસ્સ’-ઇત્યાદિ । રુક્ષસ્ય=તૈલામ્યદ્વાદિવર્જનાદ્ અસ્તિગ્ધ શરીરસ્યેત્યર્થઃ, સયતસ્ય=નિરતિચારસયમાઽરાધનતત્પરસ્ય, તપસ્વિનઃ=તપશ્ચરણશીલસ્ય, અનશનાદિતપઃસમાચરણાત્ કૃશશરીરસ્યેત્યર્થઃ મુને, તૃણેષુ-દર્ભાદિષુ તદુપરિશયાનસ્ય ઉપલક્ષણત્વાદાસીનસ્ય ચેત્યર્થઃ ગાત્રવિરાવના=શરીરે તૃણસ્પર્શજન્યા પીડા ભવતિ ॥ ૩૪ ॥

અથ સૂત્રકાર સત્તરહવા તૃણસ્પર્શપરીપદ્મજય કા ચિવેચન કરતે હૈ—‘અચેલગસ્સ’-ઇત્યાદિ ।

અન્યવાર્થ—(અચેલગસ્સ-અચેલકસ્ય) સર્વથા વચ્ચરહિત જિનકલ્પિક, તથા શાસ્ત્રની મર્યાદા કે અતિરિક્ત વચ્ચર નહીં રાખેલા સ્થવિરકલ્પિક મુનિ કે (લૂહસ્સ-રુક્ષસ્ય) જિન કા તૈલ આદિની માલિશ કરના વર્જિત હોને સે શરીર ચિલકુલ રુક્ષ હો રહ્યા હૈ, એવ (સજયસ્સ-સયતસ્ય) જો નિરતિચાર સયમની આરાધના કરને મેં તત્પર રહતે હૈ, તથા (તપસ્વિણો-તપસ્વિન) અનશન આદિ તપોં કે કરનેવાલે હોને સે કૃશ શરીર વાલે હૈ, ઓર જો (તણેસુ સયમાણસ્સ-તૃણેષુ શયાનસ્ય) દર્ભાદિક તૃણોં કે ઉપર સોતે હૈ ઉપલક્ષણ સે ઉપર બેઠતે હૈં ઉનકે (ગાયવિરાહના-ગાત્રવિરાધના) શરીર મેં તૃણસ્પર્શજન્ય પીડા હોતી હૈ ।

હવે સૂત્રકાર સત્તરમા તૃણસ્પર્શપરીપદ્મ છતવાનુ વર્ણન કરે છે
‘અચેલગસ્સ’-ઇત્યાદિ

અન્યવાર્થ—અચેલગસ્સ-અચેલકસ્ય સર્વથા વચ્ચરહિત જિનકલ્પિક, તથા શાસ્ત્રની મર્યાદાથી અતિરિક્ત વચ્ચર ન રાખવાવાળા સ્થવિરકલ્પિક મુનિ લૂહસ્સ-રુક્ષસ્ય બેને તૈલ આદિની માલિશ કરવાનુ વર્જિત હોવાથી શરીર બીલકુલ રુક્ષ બની ગયેલ છે સજયસ્સ-સયતસ્ય અને જે નિરતિચાર સયમની આરાધના કરવામા તત્પર રહે છે તપસ્વિણો-તપસ્વિન તથા અનશન આદિ તપ કરનાર હોવાથી કૃશ શરીરવાળા છે અને જે તણેસુ સયમાણસ્સ-તૃણેષુ શયાનસ્ય દર્ભાદિક તૃણોની ઉપર સુવે છે, ઉપલક્ષણથી ઉપર બેસે છે, તેમના ગાયવિહારના-ગાત્રવિરાધના શરીરમા તૃણસ્પર્શજન્ય પીડા થાય છે

ક્રિયા સર્પદા સોપયોગાઽલ્પા ચ ભવતીત્યાગન્તુકદ્વીન્દ્રિયાદિજીવાના વિરાધના ન સમન્ત્યતસ્તે વસ્ત્ર ન સેવન્તે । સ્થવિરકલ્પિકાસ્તુ સાપેક્ષસયમિનો ભવન્ત્યતસ્તે તાનિ દર્ભાદીનિ તૃણાનિ ભૂમાવાસ્તીર્ય તન્નાગન્તુકરુન્ધુપિપીલિકાદિજન્તુવિરાધના નિવાર-
ણાય પ્રાન્તભાગેષુ વેષ્ટન યથા સ્યાત્તથા તદુપરિ સસ્તારક નિધાય શેરતે, આસતે ચ ।
એવ યઃ કઠોરકુશદર્ભાદિતૃણસસ્પર્શ સમ્યક્ સહતે તેન મુનિના તૃણસ્પર્શપરીપદ્મો
વિજિતો ભવતિ ।

અન્ન દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શ્યતે—

શ્રાવસ્તીનગર્યાં જિતશત્રુપ્રસથ ભદ્રનામકઃ પુત્ર આસીત્ । સ ચૈમદા પદ્મના-
મકાચાર્યસ્ય સમીપે ધર્મે શ્રુત્વા પ્રવ્રજિતઃ । ક્રમાદ્ બહુશ્રુતો ભૂત્વાઽન્યદા રુદ્રાચિ-

અનેકે શરીરની હલનચલન આદિ ક્રિયા ઉપયોગપૂર્વક તથા અલ્પ
હોતી હૈં ઇસસે અનેકે આગન્તુક દ્વીન્દ્રિયાદિક જીવોંની કી વિરાધના કા
પ્રાયઃ સમવ નહીં હૈં ઇસલિયે વે વસ્ત્ર કા સેવન નહીં કરતે હૈં । સ્થવિર-
કલ્પિકમુનિ પ્રાયઃ એસે ન હોને સે દર્ભાદિક તૃણો કો ભૂમિ પર
વિઝા કર ઁસમે આગન્તુક કુન્ધુ પિપીલિકા આદિ જન્તુઓંની કી વિરા-
ધના નિવારણ કરને કી લિયે પ્રાન્ત ભાગોંમે વેષ્ટન જિસ પ્રકાર હો
જાય ઇસ રૂપ સે ઁસ કી ઉપર સસ્તારક વિઝાકર સોતે હૈં ઔર થૈઠતે
હૈં । ઇસ પ્રકાર જો કઠોર કુશદર્ભાદિક તૃણસ્પર્શ કો અચ્છી તરહ
સહન કરતા હૈં વહ મુનિ તૃણસ્પર્શપરીપદ્મ કા વિજેતા કહલાતા હૈં ।

દૃષ્ટાન્ત—શ્રાવસ્તી નગરીમે જિતશત્રુ નામ કી રાજા કા ભદ્ર
નામ કા એક પુત્ર યા । પદ્મનામક આચાર્ય કી પાસ ઁસને એક સમય
ધર્મે કા ઉપદેશ સુનકર દીક્ષા ધારણ કરલી । ક્રમ સે આગમોં કા

અલ્પ આદિ ક્રિયા ઉપયોગ પુરતી અને અલ્પ હોય છે તેનાથી આવનાર
દ્વિદ્વિન્દ્રિયાદિક જીવોની વિરાધના થવાનો સભવ નથી આ માટે તે વસ્ત્રનું સેવન
કરતા નથી સ્થવિરકલ્પિક મુનિ એવા ન હોવાથી દર્ભાદિક તૃણોને ભૂમિ ઉપર
ખીછાવી તેમા આવવાવાળા વસ્ત્ર, પીપીલીકા, આદિ જન્તુઓની વિરાધનાનું
નિવારણ કરવા માટે પ્રાન્ત ભાગોમા ઢાપા ન પડે તે માટે તેના ઉપર વસ્ત્ર
ખીછાવીને સુવે છે અને જોસે છે આ પ્રકારે જે કઠોર કુશ-દર્ભાદિક તૃણસ્પર્શને
સારી રીતે સહન કરે છે તે મુનિ તૃણસ્પર્શપરીપદ્મના વિજેતા કહેવાય છે

દૃષ્ટાન્ત—શ્રાવસ્તી નગરીમા જિતશત્રુ નામના રાજાને ભદ્ર નામનો પુત્ર
હતો । પદ્મ નામના આચાર્યની પાસે તેણે એક સમય ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળી
દીક્ષા ધારણ કરી લીધી ક્રમથી આગમોનો અભ્યાસ કરી જ્યારે તે બહુશ્રુત

આતપસ્ય=ધર્મસ્ય નિપાતેન=સપાતેન, અતુલા=મહતી દુઃસહ્યા વેદના ભવતિ, આતપોત્પન્નસ્વેદબલેદવશાત્ તૃણક્ષતે ક્ષારસેચનેન સમુત્પન્ના વેદનેત્ર વેદના ભવતીતિ ભાવઃ । એવમ્=અનેન પ્રકારેણ જ્ઞાત્વાઽપિ તૃણતર્જિતા=દર્માદિતૃણક્ષતા મુનયઃ તન્તુજ-મુનિર્નિર્મિત કાર્પાસિકમ્, ઝર્ણાતન્તુર્નિર્મિત કમ્બલાદિક વા વસ્ત્રમ્=આચ્છાદનવસ્ત્ર ન સેવન્તે ।

અયં ભાવઃ—શયને આસને ચ શુપિરતર્જિતતૃણસ્ય દર્માદિઃ પરિભોગોઽનુજ્ઞાતો જિનકલ્પિકાના સ્થવિરકલ્પિકાના ચ । તત્ર જિનકલ્પિકાના મુનીના દૃઢસહનન-પૂર્વગતજ્ઞાન — તીક્ષ્ણોપયોગનિદ્રાલ્પત્વાદ્યનેકપ્રસરણુણસમ્પન્નત્વેન સ્પન્દનચલનાદિ

૧. અન્વયાર્થ—(આયવસ્સ-આતપસ્ય) ધામ-ધૂપ કે (નિવાણ-નિપાતેન) પડ્દને સે જો શરીર મેં પસીના આતા હૈ, વહ પસીના ટળ-ક્ષત અર્થાત્ શરીર મેં ટળ કે ઝુભને સે ઉત્પન્ન હુએ ઘાવ મેં લગતા હૈ, તથા (અડલા વેયણા હવઈ-અતુલા વેદના ભવતિ) મહાવેદના હોતી હૈ । (એવ નચ્ચા-એવ જ્ઞાત્વા) એસી વેદના કા અનુભવ કરકે મી (તળતર્જિયા-તૃણતર્જિતાઃ) દર્માદિજન્ય ઘાવ વાલે મુનિ (તતુજ-તન્તુજમ્) ઝર્ણાદિક તન્તુઓં સે નિર્મિત કમ્બલાદિક તથા કપાસ સે નિર્મિત વસ્ત્રાદિકરૂપ આચ્છાદન વસ્ત્ર કા સેવન નહીં કરતે હૈ ।

હસકા ભાવ યહ હૈ—શયન ઓર આસન મેં નિષ્ઠિદ્ર દર્માદિક તૃણોં કા પરિભોગ જિનકલ્પિક તથા સ્થવિરકલ્પિક દોનોં કે લિયે અનુજ્ઞાત હૈ । જિસ મેં જિનકલ્પી મુનિ દૃઢસહનન, પૂર્વો કા જ્ઞાન, તીક્ષ્ણ ઉપયોગ તથા અલ્પનિદ્રા આદિ અનેક પ્રવર ણુણવાલે હોને સે

અન્વયાર્થ—આયવસ્સ—આતપસ્ય ધામ તડકાના નિવાણ-નિપાતેન પડવાથી શરીરમા જે પરસેવો આવે છે તે પરસેવો તૃણક્ષત અર્થાત્ શરીરમા તૃણના સ્પર્શથી ઉત્પન્ન થયેલા ઘાવમા લાગે છે ત્યારે અડલા વેયણા હવઈ—અતુલા વેદના ભવતિ ભારે વેદના થાય છે એવ નચ્ચા—એવ જ્ઞાત્વા એવી વેદનાનો અનુભવ કરીને પણ તળતર્જિયા-તૃણ તર્જિતા દર્માદિજન્ય ઘાવ વાળા મુનિએ તતુજ-તન્તુજમ્ બનાવતા તૃણોથી બનાવેલ કમ્બલ આદિ તથા કપાસથી બનાવેલ વસ્ત્રાદિકનું આચ્છાદન ન કરવું જોઈએ

એનો ભાવ આ પ્રમાણે છે, શયન અને આસનમા છિદ્રો વગરના દર્ભ આદિ ખડોના પરિભોગ જનકલ્પિક તથા સ્થવિરકલ્પિક બનેને માટે અતુ જ્ઞાત છે, જેમા જનકલ્પિ મુનિ તેને દૃઢતાથી સહન કરીને, પૂર્વજ્ઞાન, તીક્ષ્ણ ઉપયોગ, તથા અલ્પનિદ્રા આદિ પ્રખર શુભુવાળા હોવાથી તેના શરીરનું કલન

शरीरे प्रत्येकावयवस्य मासे विदीर्यमाणेऽपि क्षोभवर्जितः शान्तरसनिमग्नो महामुनिः
क्षमानिधिः कलुषध्यानमकुर्वाणः समाधिभावेन प्रबलामुज्ज्वला दुःसहा घोराति-
घोरवेदना सहते स्म । इत्थं तृणस्पर्शपरीपहं विजित्य क्षपकश्रेणिमारुह्य केवली-
भूत्वा शिवपदं प्राप । एवमन्यैरपि मुनिभिस्तृणस्पर्शपरीपहः सोढव्यः ॥ ३५ ॥

अथाष्टादश जल्लपरीपहजयं प्राह—

मूलम्—किलिण्णगाए मेहावी, पकेणं वं रएणं वा ।

घिसुं वां परितावेणं, सांयं नो परिदेवेणं ॥ ३६ ॥

छाया—किन्नगानः मेधावी, पङ्केन वा रजसा वा ।

ग्रीष्मे वा परितापेन, सात नो परिदेवयेत् ॥ ३६ ॥

टीका—‘किलिण्णगाए’ इत्यादि ।

मेधावी=स्नानपरित्यागमर्यादावर्ती मुनिः, ग्रीष्मे, वा शब्दात्—शरदि,

मास क्षारजल से विदीर्ण होने पर भी क्षोभ से वर्जित एवं शांत
रस में निमग्न, ऐसे उन क्षमा के निधि मुनिराज ने कलुषध्यान नहीं
करते हुए समाधिभाव से उस घोरातिघोर प्रबल दुःसह वेदना को
सहन किया । इस प्रकार उन्होंने तृणस्पर्शपरीपह को जीतकर अन्त में
क्षपकश्रेणी पर आरोहण करके केवलज्ञान की प्राप्ति से शिवपद
प्राप्त कर लिया । इसी तरह अन्य मुनियों को भी तृणस्पर्शपरीपह
सहन करना चाहिये ॥ ३५ ॥

अब अठारवें जल्लपरीपह को जीतने के लिये सूत्रकार कहते हैं—

‘किलिण्णगाए’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(मेहावी—मेधावी) स्नानपरित्यागरूप मर्यादा में
रहने वाला मुनि (घिसु—ग्रीष्मे) ग्रीष्मकाल में (वा—वा) तथा शरत्काल

पारा पाणीथी विहीलुं थवाथी, क्षोलेथी वल्लंत अने शात रसमा निमग्न अवे
ते क्षमानिधि मुनिराजे कलुषभाव न राखता समाधीभावथी अवे घोर अति घोर
हुं सह वेदनाने सहन करी आ प्रकारे तेजोअवे तृणस्पर्शपरीपहने अतीने
अतमा क्षपकश्रेणी पर अडीने केवलज्ञाननी प्राप्तिथी शिवपद प्राप्त करी
लीधु आ रीते अन्य मुनिराजोअवे तृणस्पर्शपरीपह सहन करवो न्हं अवे ॥ ३५ ॥
हुवे अदारभो जल्लमल्लपरीपह अतवा भाटे सूत्रकार उडे छे—

‘किलिण्णगाए’ इत्यादि

अन्वयार्थ—मेहावी—मेधावी स्नान परित्यागरूप मर्यादा में रहेवावाणा मुनि घिसु—

દેકાકિવિહારપ્રતિમા પ્રતિપન્નઃ સન્નઽપ્રતિબદ્ધવિહાર વિહરતિ સ્મ । સ ચૈકદા વિહ-
રન્ ક્વાપિ રાજ્યાન્તરે ગતઃ । રાજપુરુષાઃ “હેરિકોઽય”-મિતિજ્ઞાત્વા ત ગૃહીત્વા
પમચ્છુઃ-ઘ્રૂહિ કસ્ત્વ ? કેન ગુપ્તચારત્વાય મહિતોઽસિ ? । સ મદ્રમુનિઃ પ્રતિમા-
ધારિત્વાત્ કિમપિ નોત્તર દદૌ । તતસ્તે કુપિતાસ્ત મદ્રમુનિં ક્ષુરેણ તક્ષયિત્વા જ-
સિધારાતુલ્યૈઃ ક્ષુરધારાતુલ્યૈઃ કુન્તાગ્રતુલ્યૈસ્તીક્ષ્ણધારૈર્દર્ભર્ગાદમાવેપ્સ્ય ક્ષારવર્તિતં
કૃત્વા, ગર્તે નિપાત્ય સ્વસ્થાન ગતવન્તઃ । અતિતીક્ષ્ણાગ્રૈઃ કુશૈર્વિધ્યમાને ક્ષારજલૈશ્ચ

અભ્યાસ કર જય વહ વહુશ્રુત હો ગયા તય उसने एकाकिविहार
प्रतिमा अगीकार कर अप्रतिबद्ध विहार करना प्रारम्भ कर दिया । एक
दिन की बात है कि ये मुनिराज विहार करतेर दूसरे किसी राज्य में
जा पहुँचे । राजपुरुषों ने उन्हें “यह कहीं का गुप्तचर है” ऐसा समझ-
कर पकड़ लिया, और पूछने लगे-कहो कौन हो? किसने तुम्हें खुफिया
पुलिस के बतौर यहा भेजा है । राजपुरुषों की यह बात सुनकर प्रतिमा
धारी होने से मुनिराज ने कुछ भी उत्तर नहीं दिया । मुनिराज की इस
मौन परिस्थितिका अवलोकन कर वे सब के सब उन पर बहुत अधिक
कुपित हुए । उन्हो ने प्रकृतिभद्र उन मुनिराज को प्रथम क्षुरा से
घायल कर पश्चात् तलवार की धार के समान, क्षुरा की धार के समान,
एव भाले की नोक के समान तीक्ष्ण अनीवाले दर्भों से गाढ़ वेष्टित
करके और ऊपर से नमक मिला हुआ जल छिड़ककरके एक खड्गे में
उनको डाल दिया, और वे सब के सब अपनेर स्थान पर चले गये ।
अति तीक्ष्ण अनीवाले कुशों से बीधे गये शरीर का प्रत्येक अवयवगत

ખની ગયા ત્યારે તેમણે એકાકી વિહાર પ્રતિમા અગિકાર કરી, અપ્રતિબદ્ધ
વિહાર કરવાનો પ્રારંભ કર્યો એક દિવસની વાત છે કે, આ મુનિરાજ વિહાર
કરતા કરતા ખીજા કોઈ રાજ્યમાં જઈ પહોંચ્યા રાજપુરુષોએ તેને “આ કોઈ
રાજ્યનો ગુપ્તચર છે” એમ સમજીને પકડી લીધા અને એને પૂછવા લાગ્યા કહો
તમે કોણ છો ? કોણે તમને ગુપ્ત ખાતમીદાર તરીકે અહિં મોકલેલ છે ? રાજ
પુરુષોની એ વાત સાંભળી પ્રતિમા ધારી હોવાથી મુનિરાજે કંઈ પણ ઉત્તર ન
આપ્યો મુનિરાજની આ મૌન પરિસ્થિતિ જોઈ સઘળા તેના ઉપર ખૂબ જ
ક્રોધિત બન્યા તેઓએ પ્રકૃતિભદ્ર તે મુનિરાજને પ્રથમ છરાથી ઘાયલ કરી
પછી તરવારની ધાર જેવા, છરાની ધાર જેવા, અને ભાલાની અણી જેવા તીક્ષ્ણ
અણીવાળા દર્ભોથી ગાઢ વ્યથિત કરીને ઉપરથી મીઠાનુ પાણી છાટી એક ખાડામાં
નાખી દીધા અને બધા રાજપુરુષો પોતા પોતાને સ્થાને આટ્યા ગયા અતિ
તીક્ષ્ણ અણીવાળા દર્ભના પાનથી વીધાયેલા શરીરના પ્રત્યેક અવયવમાંથી માસ,

મૂલમ્—વેણ્જ નિજ્જરાપેહી, આરિયં ધર્મમ્ ણુત્તર ।

જાવ સરીરભેઓત્તિ, જેહં કાંપેણ ધારેણ ॥૩૭॥

છાયા—વેદયેત્ નિર્જરાપેક્ષી, આર્ય ધર્મમ્ અનુત્તરમ્ ।

યાવત્ શરીરભેદઃ, ઇતિ જલ્પ કાયેન ધારયેત્ ।

ટીકા—‘વેણ્જ’ ઇત્યાદિ ।

નિર્જરાપેક્ષી=આત્યન્તિકર્મક્ષયાભિલાષી મુનિઃ, આર્ય=હેયોપાદેયસ્વરૂપનિરૂપકમ્, અનુત્તર=ન પ્રિયતે ઉત્તરમ્-ઉત્કૃષ્ટ યસ્માત્ સોઽનુત્તરસ્ત સર્વોત્તમમિત્યર્થઃ । ધર્મ=શ્રુતચારિત્રરૂપ પ્રાપ્તઃ ઇતિ શેષઃ । વેદયેત્-પ્રક્રમાત્ જલ્પજનિત દુઃખ સહેત । ઇમમર્થે પ્રિયદર્શિર્કુર્વન્ પ્રાહ—‘જાવ સરીરભેઓ’ ઇત્યાદિ । ઇતિ=અતો હેતોઃ—યાવત્-યાવતાકાલેન શરીરભેદઃ=દેહપાતઃ સ્યાત્, તાવત્કાલપર્યન્ત, જલ્પ=મલ, કાયેન=શરીરેણ ધારયેત્ ।

કરે કિ—“હા ! હસ મેલ કે નિવારણ સે મુક્કે સાતા અર્થાત્ સુખ કા અનુભવ કવ ઓર કૈસે હોગા ?” હસ પ્રકાર વિલાપ ન કરે ॥ ૩૬ ॥

‘વેણ્જ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્ય—(નિજ્જરાપેહી-નિર્જરાપેક્ષી) આત્યન્તિક રૂપ સે કર્મોં કે ક્ષયકા અભિલાષી મુનિ (આરિયં-આર્યમ્) હેય ઇવ ઉપાદેય કે સ્વરૂપ કા નિરૂપક (અણુત્તર-અનુત્તરમ્) સર્વોત્કૃષ્ટ-જિસસે શ્રેષ્ઠ ઓર કોઈ દૂસરા નહી હૈ-સર્વોત્તમ એસે (ધમ્મ-ધર્મમ્) શ્રુતચરિત્રરૂપ ધર્મ કો પ્રાપ્ત કર (વેણ્જ-વેદયેત્) મેલ કે દુઃખ કો સહન કરે । ડસકા કર્તવ્ય હૈ કિ (જાવ શરીરભેઓત્તિ-યાવત્ શરીરભેદ ઇતિ) જન તક શરીર કા ભેદ નહી હોતા હૈ-મૃત્યુ દ્વારા શરીર કા વિયોગ નહી

પરીપદ્ધત્ય છે સાધુ સ્વપ્નાભા પણ સુખનો અનુભવ ક્યારે અને કેમ થશે. આ પ્રકારનો વિલાપ ન કરે ॥ ૩૬ ॥

‘વેણ્જ’-ઈત્યાદિ

અન્વયાર્ય—નિજ્જરાપેહી-નિર્જરાપેક્ષી આત્યન્તિક રૂપથી કર્મોના ક્ષય કરવાના અભિલાષી મુનિ આરિય-આર્યમ્ હેય અને ઉપાદેયના સ્વરૂપના નિરૂપક અણુત્તર-અનુત્તરમ્ સર્વોત્કૃષ્ટ બેનાથી શ્રેષ્ઠ બોલે કોઈ નથી સર્વોત્તમ એવા ધમ્મ-ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મને પ્રાપ્ત કરી વેણ્જ-વેદયેત્ મલના દુ અને સહન કરે તેનું, કર્તવ્ય છે કે જાવ શરીરભેઓત્તિ-યાવત્ શરીરભેદ ઇતિ જ્યા સુધી શરીરનો ભેદ નથી થતો-મૃત્યુ દ્વારા શરીરનો વિયોગ થતો નથી ત્યાં સુધી

વર્ષાસુ યા, પરિતાપેન=ઉષ્ણસ્પર્શેન, દેત્વર્થે તૃતીયા । પક્કેન વા=પ્રસ્વેદાદાર્દ્રીભૂતેન મલેન વા, રજસા વા=પરિશુષ્ક્ય કાઠિન્ય પ્રાપ્તેન મલેન વા, યદ્વા-રજસા=ધૂલ્યા, ક્લિન્નગાત્રઃ=વ્યાપ્તદેહઃ, સન્ સાત્વં=સુત્વ સમાશ્રિત્ય ન પરિદેવયેત્-“ હા ! મમ-મલાપગમઃ કથ કદા વા ભવિષ્યતી ” - તિ કૃત્વા ન વિલપેત્, વિલાપં ન કુર્પાદિતિ ભાવઃ ॥ ૩૬ ॥

મે ઓર વર્ષાકાલ મે (પરિતાવેણ-પરિતાપેન) ઉષ્ણસ્પર્શ દ્વારા આયે હુણ (પકેણ વ-પક્કેન વા) પ્રસ્વેદ દ્વારા ગીલે હુણ મૈલ સે (રણ વા-રજસા વા) યા પસીને મેં સસક્ત ધૂલિ સે (કિલિણ્ણગાણ-ક્લિન્નગાત્ર) વ્યાપ્ત શરીર હોને પર ભી (સાય નો પરિદેવણ-સાત નો પરિદેવયેત્) “ હા મેરે હસ મૈલ કા નિચારણ કેસે ઓર કય હોગા ” એસા વિચાર કર ઝિલાપ નહી કરે । કિન્તુ ઉસ હાલત મેં ઉસ પરીષહ કો અચ્છી તરહ સહન કરે, હસકા નામ જલ્પપરીષહ જય હૈ ।

ભાવાર્થ—ગ્રીષ્મકાલ મે યા વર્ષાકાલ મેં અધિક ગર્મી પડ્ને સે શરીર મે અધિક પસીના આયા કરતા હૈ । ઉસસે શારીરિક મૈલ ઢીલા પડ જાતા હૈ । રગડને સે વહ ચિપકા દૃઢા મૈલ શરીર સે અલગ હો જાતા હૈ । પુન ઉસી સ્થાન પર ઉઢી હુઈ રજ આકર લગ જાતી હૈ । ઉસસે શરીર મેં આકુલતા હોતી રહતી હૈ । હસ આકુલતા સે ન ઘરરા કર જો મુનિ ઉસ મૈલ સે સસક્ત હોને કા પરીષહ સહન કરતે હૈં ઉસીકા નામ જલ્પપરીષહજય હૈ । સાધુ સ્વપ્ન મે ભી યહ વિચાર ન

ગ્રીષ્મે ઉનાળાની ઋતુમાં તથા વા-વા શરદકાળ અને વર્ષાકાળમાં પરિતાવેણ-પરિતાપેન ઉષ્ણસ્પર્શ દ્વારા આવેલા પકેણ વ-પક્કેન વા પરમેવા દ્વારા પલળેલા મેલથી રણ વા-રજસા વા અગર પરમેવામાં ભળેલ ધૂળથી કિલિણ્ણગાણ-ક્લિન્નગાત્ર વ્યાપ્ત શરીર બનવા છતાં પણ સાય નો પરિદેવણ-સાત નો પરિદેવયેત્ મારા આ મેલનુ નિવારણ કેમ અને કયારે થશે ” એવો વિચાર કરી વિલાપ ન કરે પરંતુ તેવી હાલતમાં તે પરીષહને સારી રીતે સહન કરે તેનું નામ જલ્પમલ્લ પરિષહ જય છે

ભાવાર્થ—ગ્રીષ્મકાળમાં યા વર્ષાકાળમાં અધિક ગરમી પડવાથી શરીરમાં અધિક પરમેવા વળે છે તેનાથી શરીર ઉપરનો મેલ ઢીલો પડે છે એળવાથી તે થોડેલ મેલ શરીરથી છુટો પડે છે ફરી એજ સ્થળે ઉડતી રજ આવીને થોડે છે તેનાથી શરીરમાં આકુળતા થતી રહે છે આથી એ આકુળતાથી ન ગભરાતા જે મુનિ તે મેલનો સ સક્તપરીષહ સહન કરે છે એનું નામ જલ્પમલ્લ

અન્યચ—અત્યન્તમલિનો દેહો, દેહી ચાત્યન્તનિર્મલઃ ।

ઉભયોરન્તર જ્ઞાત્વા, કસ્ય શૌચ વિધીયતે ॥ ૨ ॥ ઇતિ ।

અત્યન્તમલિનો દેહો, દેહી ચાત્યન્તનિર્મલઃ ।

ઉભયોરન્તર જ્ઞાત્વા, કસ્ય શૌચ વિધીયતે ॥ ૨ ॥

ક્યોં કિ માતાપિતા કે રજવીર્ય સે યહ શરીર અપવિત્ર હી સ્વભાવત. ઉત્પન્ન હુઆ હૈ । જર કારણ સ્વય અશુચિસ્વરૂપ હૈ તો ઉસકા કાર્યરૂપ યહ શરીર શુચિ કૈસે હો સકતા હૈ । પ્યાજ કો યા લહસુન કો ક્ષીરસમુદ્ર કે જલ સે પ્રક્ષાલિત કરને પર મી જૈસે ઉસમેં નિર્ગન્ધતા નહીં આ સકતી હૈ ઉસી પ્રકાર હજારો વાર સ્નાન કરને પર મી હિસ અપવિત્ર શરીર મે મી નિર્મલતા-શુચિતા નહીં આ સકતી હૈ, ક્યોં કિ યહ નિરન્તર મી દ્વારો સે મલ કો વહાતા હી રહતા હૈ । દેહ કા જવ સ્વભાવ એસા હૈ તો ફિર ડસકી શુચિવિધાયક સાધન હી યહાં કૌન સે એકત્રિત કિયે જા સકતે હૈં । જો મૈં હૂ વહ તો પવિત્ર હૂં અત્યત નિર્મલ હૂ । જિસ પ્રકાર વસ્તુસ્થિતિ સે વિચાર કરને પર શૌચાલય મેં રહા હુઆ આકાશ અપવિત્ર ન હો સકતા હૈ ઉસી પ્રકાર હિસ અપવિત્ર દેહ મે નિવાસ કરને વાલા યહ આત્મા મી અપવિત્ર નહીં હોતા હૈ, વહ તો સદા અત્યત નિર્મલ હૈ । હિસ પ્રકાર શરીર ઔર આત્મામેં અન્તર જાનકર જ્ઞાની સદા એસા વિચાર કરતા રહે કી મૈં અવ

અત્યતમલિનો દેહો, દેહી ચાત્યન્તનિર્મલઃ ।

ઉભયોરન્તર જ્ઞાત્વા, કસ્ય શૌચ વિધીયતે ॥ ૨ ॥

કેમકે, માતા પિતાના રજવિર્યથી આ શરીર અપવિત્ર જ સ્વભાવત ઉત્પન્ન થયેલ છે બ્યારે કારણ સ્વય અશુચિ સ્વરૂપ છે તો તેના કાર્ય રૂપ આ શરીર શુચિરૂપ કઈ રીતે ગણાય, હુ ગળીને અથવા લસણને સમુદ્રના પાણીથી ધોવાથી પણ તેમા નિર્ગંધતા આવી શકતી નથી તેવી રીતે હબ્બરો વાર સ્નાન કરવા છતા પણ આ અપવિત્ર શરીરમા નિર્મળતા-શુચિતા આવતી નથી કેમકે, આ શરીર નિરતર નવ દ્વારોથી મળને બહાર કાઢ્યા જ કરે છે દેહનો બ્યારે સ્વભાવ એવો છે તો પછી એના શુચિ વિધાયક સાધન જ ક્યાથી મેળવી શકાય જે હુ છુ તે તો સદા પવિત્ર જ છુ, અત્યત નિર્મળ છુ, જે પ્રકારથી વસ્તુ સ્થિતિનો વિચાર કરવા છતા, શૌચાલયમા રહેલુ આકાશ અપવિત્ર બની શકતુ નથી તેવીજ રીતે દેહમા નિવાસ કરવાવાળો આ આત્મા પણ અપવિત્ર હો તો નથી તે તો સદા નિર્મળ જ છે આ પ્રકારે શરીર અને આત્મામા અતર બાણી જ્ઞાની એવો સદા

દૃશ્યન્તે હિ કેચિદ્ દાવાનલદગ્ધસ્થાણુવત્ કાલવર્ણાઃ શીતવાતાદિમિરુપહતા ધૂલિવ્યાપ્તા મલિનદેહા મનુષ્યાઃ। તેષામકામનિર્જરયા નાસ્તિ કશ્ચિદ્ ગુણઃ, મમ તુ મલધારણેન મહાન્ ગુણઃ, इति मत्वा मन्नापनयनाय स्नानाद्यभिलाषमपि न कदाचित् कुर्यादित्यर्थः । ઉક્તञ્ચ—

न शक्य निर्मलीकर्तुं गात्रं स्नानशतैरपि ।

अश्रान्तमिव स्रोतोभि, -नैवभिर्मलमुद्गिरत् ॥ ૧ ॥

હોતા હૈ તય તરુ વહ (કાળ-કાળેન) શરીર સે (જલ્લ ધારણ-જલ્લ ધારયેત્) મેલ કો ધારે । ઉસે યહ વિચાર કરતે રહના ચાહિયે કિ હસ સસાર મે એસે અનેક પ્રાણી-મનુષ્ય દેલે જાતે હૈ । જો દાવાનલ સે દગ્ધ સ્થાણુ કી તરહ બિલકુલ કૃષ્ણવર્ણ હોતે હૈ । ઉનકા શરીર શીતવાત આદિ સે સદા પીડિત હોતા રહતા હૈ । ધૂલિ સે વ્યાપ્ત હોને કે કારણ અત્યન્ત મલિન હોતા હૈ । પરન્તુ ફિર મી હનકો હસકી ચિન્તા નહીં હોતી હૈ । અકામ નિર્જરા સે હનકો ઇતના સય કુછ સહન કરને પર મી કોઈ લાભ નહીં । મેરે લિયે તો હસ મેલ ધારણ કરને સે મહાન્ લાભ હૈ, અતઃ હસકે દૂર કરને કે લિયે મુક્તે સ્નાન આદિ સાવધક્રિયાઓં કી અભિલાષા સ્વપ્ન તક મે મી નહીં કરની ચાહિયે । કહા મી હૈ—

न शक्य निर्मलीकर्तुं, गात्रं स्नानशतैरपि ।

अश्रान्तमिव स्रोतोभि, -नैवभिर्मलमुद्गिरत् ॥ ૧ ॥

કાળ-કાળેન તે શરીરથી જલ્લ ધારણ-જલ્લ ધારયેત્ મેલને રાખે તેણે એ વિચાર કરતા રહેલુ બેધએ કે, આ સસારમા એવા અનેક પ્રાણી, મનુષ્ય, દેવવામા આવે છે જે દાવાનળથી દગ્ધ પાણાની જેવા તદ્દન કાળા સ્વરૂપના બે હોય છે તેતુ શરીર શીત, વાત આદિથી સદા પીડિત રહે છે ધૂળથી ભરેલુ હોવાને કારણે અત્યંત મલીન હોય છે, છતાં પણ એમને એની ચિંતા હોતી નથી અકામનિર્જરથી એમને એટલુ બધુ સહન કરવા છતાં પણ કોઈ લાભ નથી મારા માટે તો આ મેલનો પરીષદ સહન કરવાથી મહાન લાભ છે, આથી તેને દૂર કરવા માટે મારે સ્નાન આદિ સાવધક્રિયાઓની અભિલાષા સ્વપ્ને પણ ન કરવી બેધએ કહુ પણ છે—

न शक्य निर्मलीकर्तुं, गात्रं स्नानशतैरपि ।

अश्रान्तमिव स्रोतोभि, -नैवभिर्मलमुद्गिरत् ॥ ૧ ॥

મુનિનિન્દયા દુષ્કર્મ રદ્ધિયાન્ । કાલમાસે કાલ કૃત્યા શ્રામકૃત્વાત્ સૌધર્મે કલ્પે
દેવત્વ પ્રાપ્ત્યાન્ । તતન્ન્યુત્ત્રાસૌ કૌશામ્બીનગરે ઇમ્યસ્ય વસુચન્દ્રશ્રેષ્ઠિનઃ પુત્રોઽભવન્ ।
સ શ્રેષ્ઠિપુત્રો વિશુદ્ધમતિનામ્ના પ્રસિદ્ધો જાતઃ ।

સ ચૈવદા વિશાખાચાર્યસમીપે ધર્મ શ્રુત્વા પ્રવ્રજિતઃ । અન્યદા કદાચિત્ તસ્ય
વિશુદ્ધમતિમુનેઃ પૂર્વભવકૃતમલિનમુનિનિન્દોપાર્જિતકર્મોદયાત્ દેહેઽતિદુર્ગન્ધઃ સમુ-
ત્પન્નઃ । શટ્તિસર્પાદિમૃતકૃગન્વાદપ્યધિકૃ વિશુદ્ધમતિમુનિદેહમ્ન દુર્ગન્ધ કોઽપિ સોદુ-
નાશકત્ । સર્વો લોકસ્તદ્વપુઃસ્પૃષ્ટયાયુનાઽપિ વ્યાકુલીકૃતઃ સન્નિતસ્તતઃ પલાયતે ।

કારણ મૈલ સે મરા રહતા હૈ । ફિર ખી યે લોગ અપને કો વ્રત્ત ઝંચા
સમજ્જતે રહતે હૈં ઓર ઇધર સે ઊધર મટકતે રહતે હૈં । ઇસ પ્રકાર
મુનિ કી નિંદા સે ઝસને ગાઢ દુષ્કર્મ કા વધ કર લિયા, ઓર શ્રાવક
હોને કી વજહ સે વહ મર કર સૌધર્મ દેવલોક મે દેવપર્યાય સે
ઉત્પન્ન હુવા । વહા સે ય્યવકર યહ કૌશામ્બી નગરી મે વસુચન્દ્ર નામક
ઇમ્ય-શેઠ કા પુત્ર હુઆ । ઝસકા નામ વિશુદ્ધમતિ રક્લા ગયા ।

एक दिनकी बात है कि विशुद्धमति ने विशाखाचार्य के पास धर्म
श्रवणकर दीक्षा ले ली । कालान्तरमें विशुद्धमति मुनिके शरीरमें सुनद
वणिक्के भवमें की गई मुनिनिन्दासे उपार्जित पापकर्म के उदय से अति
दुर्गन्ध आने लगी । सड़े हुए साप आदिकी जैसी दुर्गन्ध होती है
उससे भी अधिक दुर्गन्ध इनके शरीर की थी, अतः उस दुर्गन्ध को
सहन करने के लिये कोई भी समर्थ नहीं हुआ । उसके शरीर को
स्पर्शकर जो वायु आता था लोग उस वायु से भी घबरा जाते थे ।

પણ આ લોકો પોતાને ખૂબજ ઉચા સમજે છે અને અહી તહી ભટકતા
રહે છે આ પ્રકારની મુનિની નિંદાથી તેણે ગાઢ દુષ્કર્મના બધ ઢરી લીધો
અને શ્રાવક હોવાના કારણે તે મરીને સૌધર્મ દેવલોકમા દેવ પર્યાયથી ઉત્પન્ન
થયો ત્યાથી ચલીને તે કૌશામ્બી નગરીના વસુચન્દ્ર નામના ઇમ્ય-શેઠના પુત્ર
થયો તેનું નામ વિશુદ્ધમતિ રાખવામા આવ્યું

એક દિવસની વાત છે કે, વિશુદ્ધમતિએ વિશાખાચાર્યની પાસે ધર્મ શ્રવણ
કરી દીક્ષા લઈ લીધી કાળાન્તરમા વિશુદ્ધમતિ મુનિના શરીરમા સુનદ વણી
ના ભવમા ઝરાયેલ મુનિ નિંદાથી ઉપાર્જન કરેલ પાપકર્મના ઉદયથી અતિ
દુર્ગંધ આવવા લાગી સડેલા સર્પ વગેરેની જે દુર્ગંધ આવે છે તેનાવી પણ
અધિક દુર્ગંધ તેના શરીરની હતી આથી એ દુર્ગંધને સહન કરવા કોઈ સમર્થ
ન બન્યું, તેના શરીરને સ્પર્શ કરીને જે પવન આવતો તે પવનથી પણ લોકો

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયે—

ચમ્પાનગર્યાં સુનન્દનામા ધનાઢ્યો વણિઃ શ્રાવક આસીત્ । સ મહુવિધપણ્યૈ-
ર્વ્યવહારકરણેન જાતાભિમાનો પિવેક્ષરહિતઃ કદાચિદેકદા સાધુ દૃષ્ટ્વા નિન્દતિ
સ્મ—અહો ! શરીરસંસ્કારવર્જિતાઃ અમદ્રવેષા ધૂલિધૂસરા ધર્માદિસમુત્પન્નમલા-
નપનયનેન મલિનશરીરાઃ પુનરપિ સ્વવેષ ભવ્યમેવ મન્યમાના વિહરન્તિ । સ ચૈવ
સ્નાનાદિક સે ક્લિસકી શુચિ કર્ણે ? જિસ શરીરકી શુચિ હન સ્નાનાદિ
કિયાઓ સે કરના ચાહતા હ વહ તો સ્વભાવ સે હી અપવિત્ર હૈ, તથા
આત્મા પવિત્ર હોને સે ઉસકી શુચિ કરને કા પ્રયાસ વ્યર્થ હૈ । તેસા
સમજકર સાધુ જલ્લપરીપહ કો સહન કરે ।

દૃષ્ટાન્ત—ચપાનગરી મેં સુનદ નામકા એક ધનાઢ્ય વૈશ્ય શ્રાવક
રહતા થા । હસકા વ્યાપાર ખૂબ ચલતા થા । અનેક ચીજોં કા રોજગાર
યહ કિયા કરતા થા । હસસે દુકાનદારી મેં હસકો અધિક લાભ હોતા
થા, હસલિયે હસે અપની દુકાનદારી કા યહુત કુઝ અભિમાન થા ।
વિવેક સે રહિત હોને કે કારણ એક દિન કી વાત હૈ કિ હસને કિસી
એક સાધુ કો દેખકર ઉસકી ખારી નિંદા કી । કહને લગા—દેખો તો
સહી યે શરીર કે સંસ્કાર સે બિલકુલ વર્જિત રહતે હૈ, હનકા વેષ ખી
ભદ્રપુરુષોં જૈસા નહીં હોતા હૈ, શરીર પર તો હનકે ધૂલ ચઢી રહતી હૈ ।
યે નહાતે ધોતે નહીં હૈ । રાત દિન પસીના આતે રહનેસે કપડે ખી હનકે
બુરી તરહ સે દુર્ગન્ધ દેને લગતે હૈ । શરીર ખી પસીને સે તર હો જાને કે

વિચાર કરતો રહે કે, હું હવે સ્નાન આદિથી કેની શુદ્ધિ કરૂં ? જેની શુદ્ધિ
આવી સ્નાનાદિક ક્રિયાઓથી કરવા ચાહું છું તે તો સ્વભાવથી જ અપવિત્ર
છે તથા આત્મા પવિત્ર હોવાથી એની શુદ્ધિ કરવાનો પ્રયાસ વ્યર્થ છે એવું સમજીને
સાધુ જળપરીપહને સહન કરે

દૃષ્ટાન્ત—ચપાનગરીમા સુનદ નામનો એક ધનાઢ્ય વૈશ્ય—શ્રાવક રહેતો
હતો તેનો વેપાર ખૂબ ચાલતો હતો અનેક ચીજોનો રોજગાર તે કરતો હતો
તેનાથી દુકાનદારીમા તેને અધિક લાભ થતો હતો તેને પોતાની દુકાનદારીનું
ધણ અભિમાન હતું વિવેકથી રહિત હોવાના કારણે એક દિવસની વાત છે કે,
તેણે કોઈ એક સાધુને જોઈને તેની ખૂબ નિંદા કરી, કહેવા લાગ્યો કે, જુઓ
તો ખરા ! આ શરીરના સંસ્કારથી તદ્દન વર્જિત રહે છે તેનો વેષ પણ ભદ્ર
પુરુષો જેવો નથી શરીર ઉપર તો ધૂળ ચોટેલી રહે છે, એ નાતા ધોતા નથી,
રાત દિવસ પરસેવો આવતો હોવાથી તેમના કપડા પણ દુર્ગન્ધ મારતા હોય
છે અને શરીર પણ પરસેવાથી તર હોવાને કારણે ખેલથી ભરેલું રહે છે તો

अथैकोनविंशतितम सत्कारपुरस्कारपरीपहजय प्राह—

मूलम्—अभिवायमवमुद्वाणं, सामी कुज्जा निमंतण ।

जे तांइ पडिसेवन्ति, ने तेसिं पीहण मुंणी ॥३८॥

ठाया—अभिवादम् अभ्युत्थान, स्वामी कुर्यात् निमन्त्रणम् ।

ये तानि प्रतिसेवन्ते, न तेभ्यः स्पृहयेत् मुनिः ॥ ३८ ॥

टीका—‘अभिवाय०’ इत्यादि ।

स्वामी=राजादिकः, अभिवादम्-अभिवादनम्-‘शिरोनमनचरणस्पर्शनादिपूर्व-
कमभिवादये प्रणमामी’त्यादिवचनरूप पुरस्कार, तथा-अभ्युत्थानम्=अभिमुखमु-
त्थानम्-ससभ्रममासन परित्यज्योत्थानरूप पुरस्कार च, तथा-निमन्त्रणम्-
आहारादिग्रहणाय प्रार्थनम्, ‘अथ मदृष्टे भिक्षा ग्रहीतव्या’ इत्यादिवचनरूप

जन्ममरण से सदा के लिये विमुक्त हो गये। इसी तरह अन्य मुनियों
को भी जल्लपरीपह सहन करना चाहिये ॥ ३७ ॥

अब उन्नीसवा सत्कारपुरस्कारपरीपहजय को सूत्रकार कहते हैं-
‘अभिवाय’-इत्यादि ।

अन्वयार्थ—यदि (सामी-स्वामी) राजा आदि (अभिवाय अवमु-
द्वाण निमंतण-अभिवादन अभ्युत्थानम् निमन्त्रण) अभिवादन-अपने
मस्तक को झुकाकर चरणस्पर्श करते हुए नमस्कार करें, तथा अभ्यु-
त्थान-मुनि को आते देखकर बड़े आदरभाव से अपने आसन का
परित्याग कर वे उठ खड़े हों और मुनि के सन्मुख जावें, तथा-निम-
न्त्रण-आहार आदि के ग्रहण करने के लिये प्रार्थना करें कि महाराज !
आज आप मेरे घर पर भिक्षा ले, इस प्रकार अभिवादन, अभ्युत्थान

कट्याणु साधीने नमभरणुथी सदाने माटे विमुक्ता णणी गया आ रीते अन्य
मुनिओअे पणु णणपरीपहने सहन करेवा नेछे ॥ ३७ ॥

हुवे ओगणुसिमे सत्कारपुरस्कारपरीपह एतवाने सूत्रकार कहे छे

‘अभिवाय’ इत्यादि

अन्वयार्थ—यदि सामी-स्वामी राजा वगैरे अभिवाय अवमुद्वाण निमंतण-अभिवादन
अभ्युत्थानम् निमन्त्रणम् पोताना मस्तकने झुकावी यणुस्पर्श करी नमस्कार करे,
तथा अभ्युत्थान-मुनिने आवता नेछेने घणु आदरभावथी पोताना आसनने
परित्याग करी ते उठिने उठा रहे अने मुनिनी सामे जय, तथा निमन्त्रण-
आहार आदि ग्रहण करवा माटे प्रार्थना करे के, महाराज ! आज आप मास
घरे भिक्षा ल्ये आ प्रकारे अभिवादन, अभ्युत्थान तथा निमन्त्रण कुज्जा-कुर्यात्

યત્ર યત્રાસૌ ભિક્ષાઘર્થે યાતિ તત્ર તત્ર લોકસ્તદ્ગન્ધેન ધિમના ભવતિ । મુનિશ્ચ તિરસ્કાર પ્રાપ્નોતિ ત્વાપ્યસૌ જહ્લપરીપદં સહતે ।

તદનન્તર વિશાખાચાર્યસ્તમત્રવીત્-વત્સ ! ત્વદ્દેહદૌર્ગન્ધ્યાદ્ મૃશમુદ્દેગો જનાનાં જાયતે, તસ્માદુપાશ્રય એવ ત્વયા સ્થાતવ્ય, ન તુ રહિર્ગૃહસ્યસનિધૌ ગન્તવ્યમ્ ।
 इत्थं तद्वचनं निशम्य विशुद्धमतिमुनिस्तस्मिन्नेषोपाश्रये स्थितः । अन्तप्रान्ताहारेण दुर्बलशरीरोऽसौ विशुद्धमतिमुनिः । स्वगुरुं प्रार्थ्य तदाज्ञामादाय पादपोषगमनं कृत्वा स्वरूपाय साधयामास । एवमयैर्मुनिभिर्जह्लपरीपदः सोढव्यः ॥ ३७ ॥

જહા જહાં યે ભિક્ષા કે લિયે જાતે વહાર લોગ ઉનકે શરીર કી દુર્ગન્ધ સે વ્યાકુલ હો ઉઠતે । ઇસ દુર્ગન્ધ કે કારણ મુનિરાજ કા બી તિરસ્કાર હોને લગા । ફિર બી ઉન્હોં ને ઇસ તર્ફ ધ્યાન નહીં દિયા ઓર જહ્લ-પરીપદ્ધ કો જીતને મેં હી વે અપની સારી શક્તિ લગાતે રહે ।

વિશાખાચાર્ય ને એક દિન ઇનસે કહા વત્સ ! તુમ્હારે શરીર કી દુર્ગન્ધ સે લોગોં મેં થડા અસન્તોષ ફેલ રહા હૈ વે થડે ઉદ્વિગ્ન હોતે હૈ, ઇસલિયે તુમ અવ કહી ન જાકર સિર્ફ ઉપાશ્રય મેં હી રહા કરો । ઇસ પ્રકાર ગુરુ મહારાજ કે વચન સુનકર વિશુદ્ધમતિ મુનિરાજ અવ ઉપાશ્રય મેં હી રહને લગે-બાહર ગૃહસ્થો કે યહા આના જાના બદ કર દિયા । અન્ત પ્રાન્ત આહાર સે ઇનકા શરીર બી દુર્બલ હો ગયા થા, અતઃ અપને ગુરુ મહારાજ સે પ્રાર્થના કર ઇન્હોં ને ઉનકી આજ્ઞાનુસાર પાદપોષગમન સથારા ધારણ કર લિયા ઓર અપના કલ્યાણ સાધ કર

ગભરાઈ જતા હતા બધા બધા એ ભિક્ષા લેવા જતા ત્યા ત્યા લોકો એના શરીરની દુર્ગંધથી વ્યાકુળ બની જતા અને આ દુર્ગંધના કારણે બધા ત્યા મુનિશાળનો પણ તિરસ્કાર થવા લાગ્યો તો પણ તેમણે એ તરફ ધ્યાન ન આપ્યું અને જહ્લપરીપદ છતવામા જ પોતાની બધી શક્તિ લગાડી રહ્યા

વિશાખાચાર્યે તેને એક દિવસ કહ્યું, હે વત્સ ! તમારા શરીરની દુર્ગંધથી લોકોમા ઘણો અસતોષ ફેલાઈ રહ્યો છે આથી ઘણા ઉદ્વિગ્ન બને છે, માટે તમે હવે યાયા ન જતા ફક્ત ઉપાશ્રયમા જ રહ્યા કરો આ પ્રકારનું શુરુભંડારા જનું વચન સાંભળીને વિશુદ્ધમતિ મુનિરાજ હવે ઉપાશ્રયમા જ રહેવા લાગ્યા બહાર ગૃહસ્થોને ત્યા જવા આવવાનું બંધ કરી દીધું અન્ત પ્રાન્ત આહારથી તેમનું શરીર પણ દુર્બળ થઈ ગયું, અતે પોતાના શુરુભંડારાજને પ્રાર્થના કરી તેમની આજ્ઞા અનુસાર પદપોષગમન સથારા ધારણ કર્યો

छाया—अनुत्कशायी अल्पेच्छः, अज्ञातैषी अलोलुपः ।

रसेषु नानुगृध्येत्, नानुतप्येत प्रज्ञावान् ॥ ३९ ॥

टीका—‘अणुकसाई’ इत्यादि ।

अनुत्कशायी=अनुत्कः—अनुत्कण्ठितः शोते, धातूनामने कार्यत्वाद् वर्तते इत्येव शीलः सत्कारादिगाञ्जारहित इत्यर्थः, यद्वा—माकृतत्वाद्—‘अणुकपायी’ इति-च्छाया । अल्परूपायी—रूपायरहित इत्यर्थः—वन्दनादिकमकुर्वते न कुभ्यति, वन्दनादौ कृते वा न मान कुरुते न वा तदर्थं शीतोष्णाऽऽतापनादिभिर्माया करोति, न चापि तत्र लोभ करोतीति भावः । अत एव—‘अल्पेच्छः’=धर्मोपकरणमात्राभिलाषी, न तु सत्कारपुरस्काराभिलाषीत्यर्थः । अत एव—अज्ञातैषी—अज्ञातः=जातिश्रुतादिभिरपरिचितो भूत्वा एषयति—गवेपयति पिण्डादिक, यः स तथा, यद्वा—अज्ञाते=अज्ञातकुले एषयति=गवेपयति पिण्डादिक यः स तथा, तत्र हेतु प्रदर्शयति

अथ सूत्रकार इसी अर्थ को विशद करते हैं—‘अणुकसाई’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अणुकसाई—अनुत्कशायी) सत्कार आदि की अभिलाषा रहित अथवा अल्पकषाय वाला—सत्कारादि विषयक कषायभाव रहित, अर्थात्—वदना आदि नहीं करने वाले के प्रति क्रोध नहीं करने वाला, तथा वन्दनादि करने पर अभिमान नहीं करने वाला, तथा मान सन्मान आदि के निमित्त शीत, उष्ण, आतापना आदि द्वारा मायाचार नहीं करने वाला तथा उस विषय में लोभ—रूपाय भी नहीं करने वाला, (अपिच्छे—अल्पेच्छः) तथा अल्पेच्छावाला धर्मोपकरणमात्र की अभिलाषा वाला सत्कारपुरस्कार आदि की अभिलाषा वाला नहीं, तथा (अन्नाएसी—अज्ञातैषी) जाति एव श्रुत आदि से अपरिचित होकर शुद्ध पिण्डादिक की गवेपणा करने वाला, अथवा—अज्ञातकुल में

छेवे सूत्रकार आ अर्थने स्पष्ट करे छे—‘अणुकसाई’ इत्यादि

अन्वयार्थ—अणुकसाई—अनुत्कशायी सत्कार आदिनी अभिलाषाधी रहित अथवा अल्प कषायवाणा—सत्कारादि विषयक कषायभाव रहित, अर्थात् वदना आदि न करना तदर्थ क्रोध नहीं करना तथा वदनादि करवायी अभिमान नहीं करवावाणा तथा मान सन्मान आदि निमित्त शीत, उष्ण, आतापना आदि द्वारा मायाचार नहीं करवावाणा तथा ये विषयमा होल कषाय पणु नहीं करवावाणा अपिच्छे—अल्पेच्छ तथा—अल्पेच्छावाणा—धर्मोपकरण मात्रा की अभिलाषावाणा—सत्कार पुरस्कार आदिनी अभिलाषावाणा नहीं तथा अन्नाएसी—अज्ञातैषी जाति अगर श्रुत आदिही अपरिचितनीने शुद्ध पिण्डादिकनी गवेपणु

સત્કાર કુર્યાત્, તાનિ=અભિપ્રાદાદીનિ યે સ્વયૂથવર્તિનઃ અવસન્નપાર્શ્વસ્થાદયઃ, પરતીર્થિકા દષ્ટિશાક્યાદયો વા દ્રવ્યલિદ્ધિનઃ પ્રતિસેવન્તે=આગમનિપિદ્ધાન્યપિ સ્વીકુર્વન્તિ, તેભ્યઃ=ઋદ્ધિરસસાતગૃદ્ધિયુક્તેભ્યઃ, મુનિઃ=અનગારઃ ન સ્પૃહયેત્, રાજાદિકૃતસત્કારપુરસ્કારૌ પ્રતિસેવમાનાન્ દ્રવ્યલિદ્ધિનઃ સાધૂન્ વિલોક્ય-“અહો! પુણ્યશાલિનોઽમી પાર્શ્વસ્થાદયઃ શાક્યાદયથ યદેતાદૃશ વન્દનામ્યુત્થાનાદિસત્કાર પ્રાપ્નુવન્તિ, અતોઽહમપ્યેતાદૃશો ભવામી”-તિ મુનિસ્તત્સામ્ય ન વાચ્છેદિત્યર્થઃ ॥૩૮॥

અમુમેવાર્થે વિશદયતિ—

મૂલમ્ -અણુકેસારિ અપિચ્છે, અન્નાપૈસી અલોલુષ ॥

રસેસુ નાણુગિજ્ઞાજ્ઞા, નાણુતપ્પિજ્ઞ પંણવ ॥૩૯॥

તથા નિમગ્ન (કુઝ્જા-કુર્યાત્) કરે ઔર (તાઙ-તાનિ) ડનકો (જે-યે) જો સ્વયૂથવર્તી અવસન્ન પાસત્થ આદિ, અથવા પરતીર્થિક દષ્ટિશાક્યાદિક દ્રવ્યલિદ્ધી સાધુ (પઢિસેવતિ-પ્રતિસેવન્તે) સેવન કરતે હૈં ડનકો સ્વીકાર કરતે હૈં તો (મુણી તેસિં ન પીહણ-મુનિ. તેભ્યઃ ન સ્પૃહયેત્) મુનિ ડન ઋદ્ધિરસસાતગૃદ્ધિયુક્તોં કી સ્પૃહા ન કરે રાજા આદિ દ્વારા કિયે ગયે સત્કાર પુરસ્કાર કો પ્રતિસેવન કરને વાલે અવસન્નપાર્શ્વસ્થાદિ દ્રવ્યલિદ્ધી સાધુઓં કો દેસકર “અહો! યે અવસન્ન પાર્શ્વસ્થાદિક તથા શાક્યાદિક વડે હી પુણ્યશાલી હૈં જિસસે યે ઇસ પ્રકાર કે વન્દન અમ્યુત્થાન આદિ સત્કાર કો પાતે હૈં અત મૈં ભી ઇનકે જૈસા હોઝ તો અચ્છા હો” ઇસ પ્રકાર અનગાર-મુનિ ડનકી સમાનતા કી અર્થાત્ ડનકે જૈસા હોને કી વાચ્છા નહીં કરે ॥ ૩૮ ॥

કરે અને તાઙ-તાનિ એમને જે-યે જે સ્વયૂથવર્તી અવસન્ન પાસત્થ આદિ અથવા પરતીર્થિક દ ડી, શાક્યાદિક દ્રવ્યલિંગી સાધુ પઢિસેવતિ-પ્રતિસેવન્તે સેવન કરે છે-એનો સ્વીકાર કરે છે મુણી તેસિં ન પીહણ-મુનિ તેભ્ય ન સ્પૃહયેત્ તો મુનિ એ ઋદ્ધિરસ સાત ગૃદ્ધિયુક્તોની સ્પૃહા ન કરે રાજા આદિ દ્વારા કરાયેલા સત્કાર પુરસ્કારનું પ્રતિસેવન કરવાવાળા અવસન્ન પાર્શ્વસ્થાદિ દ્રવ્યલિંગી સાધુએને જોઈને “અહો” એ અવસન્ન પાર્શ્વસ્થાદિક તથા શાક્યાદિક ઘણા જ પુણ્યશાળી છે, જેથી તે આ પ્રકારના વન્દન અમ્યુત્થાન આદિ સત્કાર પામે છે એથી હું પણ એમના જેવો થાઉં તો સાડ થાય આ પ્રકારે અણગાર મુનિ તેમની સમાનતાની અર્થાત્ તેમના જેવા થવાની વાચ્છના ન કરે ॥ ૩૮ ॥

जाया—अनुत्कशायी अल्पेच्छः, अज्ञातैषी अलोलुपः ।

रसेषु नानुगृध्येत्, नानुतप्येत प्रज्ञावान् ॥ ३९ ॥

टीका—‘अणुकसाई’ इत्यादि ।

अनुत्कशायी=अनुत्कः—अनुत्कण्ठितः शेते, धातूनामनेकार्थत्वाद् वर्तते इत्येय

शीलः सत्कारादिगञ्जारहित इत्यर्थः, यद्वा—प्राकृतत्वाद्—‘अणुकपायी’ इति-
छाया । अल्परूपायी—रूपायरहित इत्यर्थः—वन्दनादिक्लमकुर्वते न रुध्यति, वन्द-
नादौ कृते वा न मान कुरुते न वा तदर्थं शीतोष्णाऽऽतापनादिभिर्माया करोति, न
चापि तत्र लोभ करोतीति भावः । अत एव—‘अल्पेच्छः’=धर्मोपकरणमात्रा-
भिलाषी, न तु सत्कारपुरस्काराभिलाषीत्यर्थः । अत एव—अज्ञातैषी—अज्ञातः=जाति-
श्रुतादिभिरपरिचितो भूत्वा एषयति—गवेषयति पिण्डादिकं, यः स तथा, यद्वा—
अज्ञाते=अज्ञातकुले एषयति=गवेषयति पिण्डादिकं यः स तथा, तत्र हेतु प्रदर्शयति

अत्र सूत्रकार इसी अर्थ को विशद करते हैं—‘अणुकसाई’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(अणुकसाई—अनुत्कशायी) सत्कार आदि की अभि-
लाषा रहित अथवा अल्पकषाय वाला—सत्कारादि विषयक कषायभाव
रहित, अर्थात्—वदना आदि नहीं करने वाले के प्रति क्रोध नहीं करने
वाला, तथा वन्दनादि करने पर अभिमान नहीं करने वाला, तथा मान
सन्मान आदि के निमित्त शीत, उष्ण, आतापना आदि द्वारा माया-
चार नहीं करने वाला, तथा उस विषय में लोभ—कषाय भी नहीं करने
वाला, (अपिच्छे—अल्पेच्छः) तथा अल्पइच्छावाला धर्मोपकरणमात्र की
अभिलाषा वाला सत्कारपुरस्कार आदि की अभिलाषा वाला नहीं,
तथा (अन्नाएसी—अज्ञातैषी) जाति एव श्रुत आदि से अपरिचित
होकर शुद्ध पिण्डादिक की गवेषणा करने वाला, अथवा—अज्ञातकुल में

इसे सूत्रकार आ अर्थने स्पष्ट करे छे—‘अणुकसाई’ इत्यादि

अन्वयार्थ—अणुकसाई—अनुत्कशायी सत्कार आदिनी अभिलाषाधी रहित
अथवा अल्प कषायवाला—सत्कारादि विषयक कषायभाव रहित, अर्थात् वदना
आदि न करना तर क्रोध नहीं करना तथा वदनादि करना भी अभिमान
नहीं करना तथा मान सन्मान आदि निमित्त शीत, उष्ण, आतापना
आदि द्वारा मायाचार नहीं करना तथा ये विषयमा लोभ कषाय पक्ष
नहीं करना अपिच्छे—अल्पेच्छ तथा—अल्प इच्छावाला—धर्मोपकरण मात्रा
अभिलाषावाला—सत्कार पुरस्कार आदिनी अभिलाषावाला नहीं तथा अन्नाएसी—
अज्ञातैषी जाति अगर श्रुत आदिनी अपरिचितानीने शुद्ध पिण्डादिकनी गवेषण

—‘અલોલુપ’ ઇતિ । અલોલુપઃ=સરસાહારાદિષુ રસનેન્દ્રિયાદિલોલુપતાવર્જિતઃ, તથા-પ્રજ્ઞાવાન્=હેયોપાદેયવિવેચનનિપુણબુદ્ધિમાન્, રસેષુ=રસાદિષુ, નાનુગૃધ્યેત્=મનોજ્ઞરસાદિભિઃ સત્કારે પુરસ્કારે ચ કૃતે તત્ર મૂર્છા ન કુર્યાત્ । નાનુતપ્યેત્=સત્કારપુરસ્કારયોરભાવે વિષાદં ન કુર્યાત્ ।

અય મ્ભાવઃ—ભક્તપાનવસ્ત્રપાત્રાદીના લાભઃ સત્કારઃ, ગુણોત્કીર્તન વન્દનામ્બુ-
ત્થાનાસનપ્રદાનાદિવ્યવહારશ્ચ પુરસ્કારઃ । તત્ર—સત્કારપુરસ્કારપ્રાપ્તૌ સત્યા શુદ્ધિ
ન કુર્યાત્, તયોરભાવે દ્વેષ ન કુર્યાત્, નાપિ ચ મનસ્તાપેનાત્માન દૂષયેત્, કિંતુ
દૈન્યવર્જનેન તદનાકાક્ષયા ચ સત્કારપુરસ્કારપરીપદઃ સોઢવ્યઃ, इत्येव सद्भावास-
द्भावभेदेन द्विविधोऽय परीपदः सोढव्य इति । उक्तञ्च

ગવેષણા કરને વાલા, તથા (અલોલુપ-અલોલુપઃ) સરસ આહારાદિક
મે રસના-ઇન્દ્રિય કી લોલુપતા સે રહિત એસા (પણ્ણવ-પ્રજ્ઞાવાન્) હેય
ઔર ઉપાદેય કે વિવેચન કરને મેં નિપુણ બુદ્ધિવાલા મુનિ (રસેષુ નાનુ-
ગિજ્ઞિજ્ઞા-રસેષુ નાનુગૃધ્યેત્) મનોજ્ઞ રસાદિ કે દ્વારા સત્કારપુરસ્કાર
હોને પર રસાદિ મે મૂર્છા-શુદ્ધિ ભાવ નહી કરે, તથા મનોજ્ઞ રસાદિ કે
નહી મિલને પર વિષાદ નહી કરે ।

ભાવાર્થ—ઈસકા સારાશ યહ હૈ કિ-ભક્ત, પાન, વસ્ત્ર એવ પાત્રા-
દિકકા લાભ સત્કાર હૈ, તથા ગુણોં કા કથનરૂપ તથા વન્દના અમ્બુ-
ત્થાન એવ આસનપ્રદાનરૂપ જો વ્યવહાર હૈ વહ પુરસ્કાર હૈ । સાધુ કો
સત્કારપુરસ્કાર કી પ્રાપ્તિ હોને પર શુદ્ધિ ઔર ઇનકે અભાવ મેં દ્વેષ
નહી કરના ઇચ્છિયે, ઔર ન મનકે સતાપ સે અપને આપકો દૂષિત હી

કરવાવાળા અથવા અજ્ઞાત કુળમાં આહારની ગવેષણા કરવાવાળા તથા
અલોલુપ-અલોલુપ સરસ આહારાદિકમાં રસનાઇન્દ્રિયની લોલુપતાથી રહિત એવી
પણ્ણવ-પ્રજ્ઞાવાન્ હેય અને ઉપાદેયનુ વિવેચન કરવામાં નિપુણ બુદ્ધિવાળા
મુનિ, રસેષુ નાનુગિજ્ઞિજ્ઞા-રસેષુ નાનુગૃધ્યેત્ મનોજ્ઞ રસાદિ દ્વારા સત્કારપુરસ્કાર
હોવા છતાં રસાદિમાં મૂર્છા-શુદ્ધિભાવ ન કરે તથા મનોજ્ઞ રસાદિ નહી મળ
વાથી વિષાદ ન કરે

આનો સારાશ એ છે કે-ભક્ત, પાન, વસ્ત્ર, અને પાત્રાદિકનો લાભ
સત્કાર છે, તથા ગુણોના કથનરૂપ, તથા વન્દના અમ્બુત્થાન અને આસનપ્રદાન
રૂપ એ વહેવાર છે, તે પુરસ્કાર છે । સાધુને સત્કારપુરસ્કારની પ્રાપ્તિ હોવાથી
શુદ્ધિ અને તેના અભાવમાં દ્વેષ ન કરવો જોઈએ તેમ મનના સતા ૧ થોતે

ઉત્થાને વન્દને દાને, ન ભવેદભિલાપુકઃ ।

અસત્કારે ન દીનઃ સ્યાત્, સત્કારે સ્યાન્ન હર્ષવાન્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ।

અત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શ્યતે—

અરુણાચાર્યઃ શિષ્યપરિવારેણ સઠ મથુરાનગર્યાં સમવસતઃ । તત્ત્રારિમર્દનો નામ
ભૂપતિરાસીત્, ઇન્દ્રદત્તનામકસ્તસ્ય પુરોહિતસ્તત્ર નિવસતિ । સ જિનશાસનવિરો-

કરનાં ચાહિયે, કિન્તુ દીનતા કે પરિહાર સે એવ સત્કારપુરસ્કાર કી
અનાકાક્ષા સે સત્કારપુરસ્કાર ઇન દોનોં કો સહન કરતે રહના
ચાહિયે । ઇસ પ્રકાર સદ્ભાવ ઓર અસદ્ભાવ કે ભેદ સે દો પ્રકારકા યહ
પરીપદ્ધ સાધુ કો સહન કરને યોગ્ય પતલાયા ગયા હૈ । કહાં ભી હૈ—

ઉત્થાને વન્દને દાને, ન ભવેદભિલાપુકઃ ।

અસત્કારે ન દીનઃ સ્યાત્, સત્કારે સ્યાન્ન હર્ષવાન્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—વસ્ત્ર પાત્રાદિક કા લાભ હો ચાહે ન હો, કોઈ વદનાદિક
કરે યા ન કરે, ઇસ તર્ફ લક્ષ્ય ન દેના ઓર ન ઇસ વિષયક હર્ષ વિષાદ
કરના । ચાહે કોઈ સત્કાર કરે ચાહે ન કરે સબ મેં સમભાવ રહના સો
સત્કારપુરસ્કારપરીપદ્ધજય હૈ ।

દૃષ્ટાન્ત—એક સમય અરુણાચાર્ય અપને શિષ્યપરિવાર કે સાથ
મથુરા નગરી મેં આયે હુએ થે । ડસ સમય વહા અરિમર્દન રાજા કા
રાજ્ય થા । રાજા કે પુરોહિત કા નામ ઇન્દ્રદત્ત થા । યહ ડસી નગરી

પોતાને દ્વિષિત ન રહે, પરંતુ દીનતાના પરિહારથી અને સત્કારપુરસ્કારની
અનાકાક્ષાથી સત્કારપુરસ્કાર આ બન્ને ને સહન કરતા રહેવું જોઈએ આ
પ્રકારે સદ્ભાવ અને અસદ્ભાવના લેઈથી બે પ્રકારનો આ પરીપદ્ધ સાધુએ
સહન કરવા યોગ્ય બતાવેલ છે કહ્યું છે કે—

ઉત્થાને વદને દાને, ન ભવેદભિલાપુકઃ ।

અસત્કારે ન દીનઃ સ્યાત્, સત્કારે સ્યાન્ન હર્ષવાન્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—વસ્ત્ર પાત્રાદિકનો લાભ હોય અગર ન હોય, કોઈ વદના
આદિ કરે કે ન કરે, એ તરફ લક્ષ્ય ન આપવું અથવા ન આ વિષયમા હર્ષ
વિષાદ કરવો આહે કોઈ સત્કાર કરે, આહે ન કરે સઘનામા સમભાવ રહેવો
તે સત્કારપુરસ્કાર પરીપદ્ધ જય છે

દૃષ્ટાન્ત—એક સમયે અરુણાચાર્ય પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે મથુરા
નગરીમા વિચરતા હતા એ વખતે ત્યાં અરિમર્દન રાજાનું રાજ્ય હતું રાજાના
પુરોહિતનું નામ ઇન્દ્રદત્ત હતું તે એજ નગરીમા રહેતા હતા જીનશાસન પ્રત્યે

धित्वात् स्वगमाक्षस्थः सन्नधो व्रजन्तमरुणाचार्यस्य शिष्य सुधर्मशीलनामक मुनिं दृष्ट्वा धर्मद्वेपादचिन्तयत्—‘अस्य मुनेः शिरसि पाद निक्षिपामि’ इति एवं विचिन्त्य, स तन्मस्तकोपरि स्वपादमवलम्बित कृतवान् ।

यदा यदा भिक्षार्थं स्थण्डिलभूमौ वा मुनिस्तद्भवनाऽऽसन्नमार्गेण गच्छति, तदा तदाऽसौ पुरोहितः स्वगमाक्षे उपविश्य मुनिमस्तकोपरि पादधारणबुद्ध्या स्वपादौ तत्रावलम्बितौ कृत्वा दृष्टो भवति । एव निरन्तरं कुर्वाण दृष्ट्वाऽपि शान्तर-सप्तमुद्रोऽसौ मुनिर्मनसाऽपि नाकुप्यत् । एकदा मुनिमस्तकोपरि पाद निक्षिपन् स

में रहता था । जिन शासन के प्रति इसका विरोध सदा से चला आता था । एक दिन की यात है कि जय यह अपने मकान के झरोखे में बैठा हुआ था उसी समय इसने अरुणाचार्य के एक शिष्य को कि जिनका नाम सुधर्मशील मुनि था दृष्टि को झुकाकर जाते हुए देखा । देखकर धर्म के प्रति द्वेष होने की वजह से इसने उसी बख्त विचार किया कि आज मैं इस मुनि के मस्तक पर पैर रखु । ऐसा विचार कर झरोखे के पास से निकलते हुए मुनि के सिर के ऊपर अपने पैर लटका दिये ।

एक दिन उस नगर के सेठ ने कि जिसका नाम सुभद्र था इस पुरोहित को मुनि के मस्तक के ऊपर पैर रखते हुए देख लिया । मुनि के मस्तक ऊपर पुरोहित पैर इस तरह रखता था कि मुनि जबर् भिक्षा के लिये या शौच के लिये उसके मकान की खिड़की के पास के मार्गसे हो कर निकलते तब यह पुरोहित अपने मकानकी उस खिड़की में बैठ जाता और चलते हुए मुनि के मस्तक ऊपर अपने दोनों पैर

तेना विरोध सदा आत्ये आवतो હતો એક દિવસની વાત છે કે, બ્યારે તે પોતાના મકાનના અરૂખામા બેઠેલ હતો તે સમયે તેણે અરૂણાચાર્યના એક શિષ્યને કે જેનું નામ સુધર્મશીલ મુનિ હતું તેને નીચે માથું રાખી જતા તેણે જોયા બેઠેને ધર્મના તરફ દ્વેષ હોવાના કારણે તેણે તે વખતે વિચાર કર્યો કે, આજ હું આ મુનિના મસ્તક ઉપર પગ રાખુ એવો વિચાર કરી અરૂખાની પાસેથી નિઠળતા મુનિના માથા ઉપર પોતાના પગ લટકાવ્યા

એક દિવસ એ નગરના જ સુભદ્ર નામના થેઠે આ પુરોહિતને મુનિના માથા ઉપર પગ રાખતા બેઠે લીધા મુનિના માથા ઉપર પુરોહિત પગ એવી રીતે રાખતા કે, મુનિ બ્યારે બ્યારે ભિક્ષા માટે અગર શૌચ માટે તેના મકાનની ખડકીની પાસેના માર્ગેથી નીકળે ત્યારે ત્યારે તે પુરોહિત પોતાના મકાનની ખડકીમા બેસી રહેતો, અને ચાલતા મુનિના માથા ઉપર પોતાના પગ રાખતો

પુરોહિતસ્તન્નગરત્રેષ્ટિના સુભદ્રનામકેન શ્રાવકેણ દૃષ્ટઃ। સ સુભદ્રશ્રાવકો ગુરોરપમાનમ-
સહમાનોઽરુણાચાર્યસમીપ ગત્વા વદતિ-ભદન્ત ! પુરોહિતકૃતો ભવદપમાનો મયા ન
સહ્યતે, યતો ભવદીપશિષ્યસ્ય મસ્તકોપરિ ઇન્દ્રદત્તપુરોહિતેન પાદો નિશ્ચિન્નઃ,
તસ્માદસ્ય યથોચિતશાસન કર્તુમિચ્છામિ । આચાર્યેણોક્તમ્-દેવાનુપ્રિય ! યથા
નૃપાદિકૃતે સત્કારે પુરસ્કારે ચ ન પ્રમોદઃ ક્રિયતેઽસ્મામિઃ, તથા તદભાવે દ્વેષ-
દૈન્યાદિકમપિ ન ક્રિયતે, જૈનધર્મદ્વેષાદસૌ તથા કરોતિ । અસ્માભિસ્ત્વેપ પરીપદઃ
સોદઘ્ય એવ ।

રખને કી ઇચ્છા સે પસાર દેતા ઇસસે વે મુનિ કે માથે ડપર હો જાતે
થે । ઇસ કાર્ય સે પુરોહિત કો વઢા મજા આતા । પુરોહિત કી ઇસ પ્રવૃત્તિ
કો દેખરુર ખો મુનિકે ચિત્ત મેં જરા ખી વિકૃતિ નહીં આતી, ક્યોં કિ
વે શાન્તરસ કે સમુદ્ર થે । કિન્તુ સુભદ્ર શ્રાવક કો પુરોહિત કી યહ વાત
સહન નહીં છુઈ । ગુરુ કા અપમાન દેખકર ઉસકા મન તિલમિલા ઉઠા ।
વહ શીઘ્ર હી અરુણાચાર્ય કે પાસ પહુંચકર કહને લગા-ભદન્ત ! પુરો-
હિત દ્વારા હોતા હુઆ આપકા અપમાન ઘુસસે સહન નહીં કિયા
જાતા હૈ, ક્યોં કિ વહ આપ કે શિષ્ય કે મસ્તક પર કહ દિન સે પૈર
જો રખ રહા હૈ, ઇસલિયે મેં ઉસે ઇસકા ઉચિત ઉત્તર દેના ચાહતા હુ ।
સુભદ્ર સેઠ કી વાત મુનકર આચાર્યમહારાજ ને કહા કિ દેવાનુપ્રિય !
હમ લોગ જિસ પ્રકાર નૃપાદિકદ્વારા ક્રિયમાણ સત્કારપુરસ્કાર મેં
પ્રસન્ન નહીં હોતે હૈં ઉસી પ્રકાર ઉસકે અભાવ મે દ્વેષ એવ દૈન્યાદિક ખી

આ ઢિયા એવી રીતે કરતો કે, પગ લાખા કરી પસારતો કે જેથી તે મુનિના
માથા ઉપર આવે આ ઠાર્થમા પુરોહિતને ખૂબ મળ આવતી પુરોહિતની આ
પ્રકારની પ્રવૃત્તિને જોઈને મુનિના મનમા જરા પણ વિકૃતિ આવતી ન હતી
કારણ કે, તેઓ શાન્તરસના સમુદ્ર હતા પરંતુ સુભદ્રશ્રાવકથી પુરોહિતનું આ
વર્તન સહન ન થયું શુરુનું અપમાન જોઈને એનું મન ખૂબ વ્યગ્ર થઈ ગયું
તે તરત જ અરુણાચાર્યની પાસે પહોંચીને કહેવા લાગ્યા, હે ભદન્ત ! પુરોહિતથી
થતું આપનું અપમાન મારાથી સહન થતું નથી કેમકે, તે આપના શિષ્યના
મસ્તક પર કેટલાક દિવસથી પગ રાખી અસાતના કરે છે હું તેને આને ઉચિત
ઉત્તર આપવા ચાહું છું સુભદ્રશેઠની વાત સાંભળીને આચાર્ય મહારાજે ઠહ્યું કે,
દેવાનુપ્રિય ! અમે લોકો જે પ્રકારે નૃપાદિક દ્વારા કરાયેલા સત્કારપુરસ્કારમા
પ્રસન્ન નથી થતા, તેવી રીતે તેના અભાવમા દ્વેષ અને દૈન્ય આદિક પણ

एकदा गुरोः समीपमागत्य सुभद्रश्रावको वदति-भदन्त ! पुरोहितेन नूतनं भवनं निर्मापितं, तत्राऽसौ राजानं भोजयितुं निमन्त्रयति । तदा स आचार्यः पूर्वं उपयोगं दत्त्वा कथयति-देवानुप्रिय ! यदा राजा भवने प्रवेशं करिष्यति तदैव त्वया कुर धृत्वा राजा भवनाद् ग्रहिर्निःसारणीयः, तद्भवनं कुमुदूर्ते निर्मापितं, येन राज्ञः प्रवेशसमये निश्चयेन तत् पतिष्यति । एतच्छ्रुत्वा सुभद्रश्रावकस्तस्मिन् भवने

नहीं करते हैं। यह पुरोहित जो कुछ करता है वह जैनधर्म के प्रति अपने द्वेष से करता है। हमारा तो यही आचार है कि हमें यह परीपह सहन करना ही चाहिये। आचार्य महाराज की बात सुनकर सेठ अपने घर चला गया। पुनः एक समय आकर सुभद्र श्रावक ने आचार्य महाराज को यह खबर सुनाई कि पुरोहित ने एक नूतन भवन बनवाया है सो आज उसके प्रवेश के उत्सव में उस ने राजा को भोजन के लिये आमन्त्रित किया है। मैं चाहता हू कि पुरोहित का यह व्यवहार जो उसने मुनिराज के साथ किया है वहा जाकर चुपके २ राजा को सुनाया जाय। आचार्य महाराज ने सेठ की इस बात पर ध्यान न देकर उसे इस बात से सचेत किया कि-देखो जब राजा पुरोहित के नूतन भवन में प्रवेश करने लगे तो तुम उसी समय उनका हाथ पकड़ कर मकान से बाहर निकाल लेना, क्योंकि वह भवन कुमुदूर्त में बना है, और ज्यों ही राजा उसमें प्रविष्ट होगा त्यों ही वह उस समय गिर पड़ेगा। मरते को बचाना अपना काम है, आचार्य महाराज की बात

કરતા નથી. આ પુરોહિત જે કાંઈ કરે છે તે જૈનધર્મ તરફના તેના દ્વેષને લઈને કરે છે. અમારો તો એ આચાર છે જ કે, અમારે આ પરીપહ સહન કરવો જ જોઈએ. આચાર્ય મહારાજની વાત સાંભળીને શેઠ પોતાને ઘર આવ્યા ગયા ફરીથી એક વખતે આવીને સુભદ્રશ્રાવકે આચાર્ય મહારાજને એવી ખબર આપી કે, પુરોહિતે એક નવું મકાન બનાવ્યું છે અને આજ તેના વાસ્તુ સુદૂર્તમાં તેણે રાજાને લોજન માટે આમંત્રણ આપેલ છે. હું ચાહું છું કે, પુરોહિતના આ વહેવાર જે તેણે મુનિરાજની સાથે કર્યો છે, તે ત્યાં જઈને રાજાને ચુપકીદીથી કહેવામાં આવે. આ પ્રકારની શેઠની વાત ઉપર ધ્યાન ન આપતા આચાર્ય મહારાજે જોઈને કહ્યું કે એ મકાન એવા કુસુદૂર્તમાં તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે કે તે સુદૂર્તને દિવસે જ પડી જવાનું છે. માટે રાજા જે સમયે એમાં દાખલ થવા બાંધે તે સમયે તમે તેમના હાથ પકડીને બહાર ખેંચી લેજો. મરતાને બચાવવા તે આપણો ધર્મ છે. આચાર્ય મહારાજની આ વાત સાંભળી શ્રાવક સુભદ્ર શેઠ ત્યાંથી નિકળી પુરોહિતના નવા

राज्ञः प्रवेशसमये तद्रक्षार्थं गतः । तत्र भवने राजा यदैव प्रविशति, तदैव स कर धृत्वा वेगेन राजानमाकृष्य भवनाद्वह्निःसारयति, नृपे निःसारिते सत्येव तद्भवनं समूल निपतितम् । नृपेणोक्तम्—कथमेतद्भवता विदितम् । श्रावकः प्राह—मम गुरु-देवेन केनचित् कथाप्रसङ्गेन गोधितम्—कुमुद्वर्तनिर्मापितं भवनं नृपस्य प्रवेशकाले पतितं भविष्यतीति । इत्युक्त्वा श्रावको नृपतिं निवेदयति—राजन् ! अयं पुरोहितः

सुनकर श्रावक सुभद्र सेठ प्रवेश होने के समय राजा की रक्षा करने के अभिप्राय से उस मकान पर गया। ज्यों ही राजा ने आकर उस भवन के भीतर प्रवेश करना चाहा कि सुभद्र सेठ ने उनका हाथ पकड़ वहाँ से शीघ्र ही राजा को बाहिर की ओर खेंच लिया। राजा के बाहर होते ही वह मकान पूरा का पूरा गिरपड़ा। राजा ने जब परिस्थिति देखी तो उसे बड़ा ही आश्चर्य हुआ। राजा ने हाथ पकड़ कर बाहिर निकालने का कारण पूछा तो सुभद्रसेठ ने सब बात उन्हें स्पष्ट कह सुनाई। राजाने प्रसन्न होकर सुभद्र सेठ से पूछा सुभद्र ! तुम्हें इस बात का पता कैसे पड़ा ? सुभद्र सेठ ने कहा महाराज ! किसी प्रसङ्ग पर आज मेरे गुरु महाराज ने मुझ से यह बात कही कि कुमुद्वर्त मे निर्मापित यह भवन नृप के प्रवेश करते समय गिर जायगा। राजा को इस पर बड़ा सन्तोष हुआ। उन्होंने आचार्य महाराज के अतिशय ज्ञान की बहुत प्रशंसा की और वही से उन्हें परोक्ष वदन किया। इतनेमें ही सुअवसर देख

१. भटाने पडोआया अने राजाना आववानी प्रतिक्षा करवा लाया राजाये आवी
ये भटानमा प्रवेश करवा शङ्क्यो अटके राजाने अथावीखेवाना अभिप्रा-
यथी तेनी प्रतिक्षा करी रडेख सुभद्र शेठे राजाने हाथ पकडी आगण वधता
अटकावी दीधा अने थोडा पाछा जेथी लीधा राजाना भडार जे आर्ध जवानी
साथेसाथ जे जे आशुजे भटान उडउषुस करतु जमीनहोस्त अन्धु राजाने
आ परिस्थिति जेध भूषण आश्चर्य थयु तेखे सुभद्रशेठने तेनु कारण पूछथु
त्यारे तेखे सधणी वात राजाने कही सलणावी राजाये प्रसन्न थता कहु के, आ
वातनी जणु कथं रीते थध ? सुभद्रशेठे जणुअन्धु के, आज भास शुरुदेव साथे
वतयितमा आ प्रसगनी वात उपस्थित थता तेजोश्रीजे कहु के, पुरोहिताना
जे भटानने पाये जेवा मुहूर्तमा नाणवामा आव्यो छे के राजाने प्रवेश थताज
जे आशु जे भटान जमीनहोस्त थवानु राजाने आ वातथी धखोज सतोष थये।
जेखे आचार्यमहाराजना अगाध जेवा ज्ञाननी भूषण प्रसशा करी अने
त्याथी जे जेभने परोक्ष वदन कथुं आ वधते सुअवसर जेध सुभद्र शेठे

કુસુદર્તે ભવન નિર્માપ્ય ભોજનાર્થ મયન્તમામન્નિતરાન્, મમ ગુરુદેવ ચાનેન પથા ગચ્છન્તં દૃષ્ટ્વા ગવાક્ષદેશવસ્થિતોઽયં પ્રત્યહ તન્મસ્તકોપરિ ધર્મદ્વેષાત્ પાદ નિશ્લિપતિ । પતદ્વચન શ્રુત્વા નૃપસ્તસ્ય દુષ્ટમાત્રસપન્નસ્ય પુરોહિતસ્ય પાદચ્છેદરૂપ દષ્ટ કર્તું સ્વમૃત્યાનાજ્ઞાપયત્ । ઇય રાજાજ્ઞાનગરે તત્કાલમેવ પ્રમૃતા, અરુણાચાર્યેણાપિ શ્રુતા । તતઃ કરુણાર્દ્રચિત્તઃ સ મુનિઃ સ્વશિષ્યેણ નૃપર્તિ મચોદ્ય ત પુરોહિતમરક્ષયત્ । એવમન્યૈરપિ મુનિભિઃ સુધર્મશીલમુનિવત્ સત્કારપુસ્ત્કારપરીપદઃ સોઢવ્ય ઇતિ ॥૩૧॥

કર સુભદ્ર સેઠ ને રાજા કો મુનિ કે પ્રતિ દૃષ્ટ પુરોહિત કા વ્યવહાર મી આઘોપાન્ત સય સ્પષ્ટ કર કે સુના દિયા, કહા કિ-હે રાજન્! આપકે ઇન પુરોહિત ને ઇસ ભવન કા નિર્માણ કુસુદર્ત મેં કરાયા હૈ ઓર ઉસમેં પ્રવેશ કે ઉત્સવ પર આપકો ભોજન કે લિયે આમન્નિત કિયા હૈ । મેરે ગુરુ મહારાજ ઇસ ભવન કી દ્વરોલે કે પાસ સે જવ ૨ હોકર નિકલતે હૈ તવ ૨ યહ ધર્મ કે દ્વેષ સે દ્વરોલે મેં બેઠ કર “મુનિકે માથે ઉપર દોનોં પૈર, મેરે રહે” ઇસ ભાવના સે પૈર પસાર દિયા કરતા હૈ । સુભદ્ર શ્રાવક કી ઇસ વાત કો સુનકર રાજા ને “યહ પુરોહિત દુષ્ટભાવ સપન્ન હૈ” યહ જાન લિયા ઓર અપને નૌકરોં કો યહ આદેશ દિયા કિ ઇસકે દોનોં પૈર કાઢ ઢાલો । યહ રાજાજ્ઞા નગર મે વાયુવેગ સે ફેલ ગયી । અરુણા ચાર્ય કો મી યહ વાત માલુમ હુઈ તો ડન્હોં ને અપને શિષ્ય દ્વારા રાજા કો સમજા બુજા કર પુરોહિત કો વચા લિયા । ઇસ કથા સે યહી શિક્ષા

પુરોહિતદ્વારા મુનિપ્રત્યે કરાતા અપમાનીત વ્યવહારની વાત વિગતથી રાજા સમક્ષ રળુ કરી અને કહ્યું કે, હે રાજન્! આપના આ પુરોહિતે આ મકાનનું નિર્માણ કુસુદર્તમા કર્યું અને તેમા પ્રવેશના ઉત્સવ ઉપર આપને લોભન માટે આમત્રણ આપેલ છે મારા ગુરુમહારાજ આ મકાનના અડધાપાસેથી જ્યારે જ્યારે નિકળે છે ત્યારે ત્યારે પુરોહિત ધર્મના દ્વેષથી અડધામા એસી એમના માથા ઉપર “મારા બન્ને પગ રહે” આ ભાવનાથી પગ લાખા કરી દે છે સુભદ્ર શેઠેની વાત સાંભળી રાજાએ “આ પુરોહિત દુષ્ટ ભાવનાથી ભરેલ છે” આ વાત બાણી લીધી, અને પોતાના નોકરોને હુકમ કર્યો કે, પુરોહિતના બન્ને પગ કાપી નાખો આ પ્રમાણેની રાજાની આજ્ઞા વાયુવેગથી નગરમા ફેલાઈ ગઈ અને તે અડધાચાર્ય મુનિના બાણવામા આવતા તેઓએ પોતાના શિષ્ય મારકત રાજાને સમજાવી પુરોહિતને બચાવી લીધો આ કથાથી એ બાણી

अथ निशचितम् प्रज्ञापरीपहमाह—

मूलम्—‘से’ य नूणं मए पुंन्व, कम्माऽणाणफला कंडा ।

जेणोह नाभिजाणोमि, पुंढो केणइ कंणहुइ ॥ ४० ॥

अहे पच्छो उइज्जंति, कम्माऽणाणफला कंडो ।

एवमासासि अप्पाणं, नद्धा कम्मविवांगयं ॥ ४१ ॥

छाया—अथ नून मया पूर्व, कर्माणि अज्ञानफलानि कृतानि ।

येनाह नाभिजानामि, पृष्टः केनचित् कस्मिंश्चित् ॥ ४० ॥

अथ पश्चाद् उदीयन्ते, कर्माणि अज्ञानफलानि कृतानि ।

एवम् आश्वासय आत्मान, ज्ञात्वा कर्मनिपाकरम् ॥ ४१ ॥

टीका—‘से य नूण’ इत्यादि, ‘अह पच्छा’ इत्यादि ।

अथ च नून=निश्चयेन, मया पूर्व=पूर्वकाले-पूर्वभवे इत्यर्थः, अज्ञानफलानि= अज्ञानोत्पादकानि, कर्माणि=ज्ञानावरणीयकर्माणि, कृतानि=धर्माचार्यगुरुश्रुतज्ञान- निन्दाध्ययननाथादिभिरुपाजितानि । उक्तञ्च—

मिलती है कि सुधर्मशील मुनि की तरह प्रत्येक मुनि को सत्कारपुरस्कार परीपह सहन करते रहना चाहिये ॥ ३९ ॥

अथ बीसवाँ प्रज्ञापरीपहको सूत्रकार यतलाते हैं—

‘से य नूण’ इत्यादि । ‘अह पच्छा’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—प्रज्ञापरीपहको जीतनेके लिये साधु विचार करे कि (नूण-नूनम्) निश्चयसे (मए-मया) मैंने (पुंन्व-पूर्वम्) पूर्वभवमें (अणाणफला कम्मा कंडा-अज्ञानफलानि कर्माणि कृतानि) धर्माचार्य गुरु महाराज और श्रुतज्ञान की निन्दा करने से तथा किस के ध्यान अध्ययन में विघ्न डालनेसे अज्ञानोत्पादक ज्ञानावरणीय आदि मों का उपार्जन किया है ।

शकाय छे के, सुधर्मशील मुनिनी जेभ प्रत्येक २ निजे सत्कारपुरस्कारपरीपह सहन करता रहेवु जेधजे ॥ ३९ ॥

हुवे बीसमा प्रज्ञापरीपहने सूत्रकार बतावे छे—

‘से य नूण’ इत्यादि ‘अह पच्छा’ इत्यादि

अन्वयार्थ—प्रज्ञापरीपहने श्रुतवा भाटे साधु विचार करे के, नूण-नून निश्चयशी मए-मया मे पुंन्व-पूर्व पूर्वभवमा अणाणफला कम्मा कंडा-अज्ञान-फलानि-कर्माणि कृतानि धर्माचार्य गुरुमंडराज अने श्रुतज्ञाननी निन्दा करवाभा तथा केधना ध्यान अध्ययनमा विघ्न नाभवानु, आज्ञानोत्पादक ज्ञानावरणीय

नाणस्स नाणिणं चिय, निंदा पद्दोसमच्छरेहि य ।

उवघायणविग्गेहिं, नाणग्घं वज्झए कम्म ॥ १ ॥ "

छाया-ज्ञानस्य ज्ञानिना चैव, निन्दाप्रद्वेषमत्सरैश्च ।

उपघातनविघ्नेः, ज्ञानघ्नं बध्यते कम ॥ १ ॥

येन=यस्मात् कारणात्, केनचित्=जिज्ञासुना, कस्मिंश्चित्=जीवादितत्त्व-विषये, पृष्टोऽहं नाभिजानामि=अज्ञानात् प्रश्नस्योत्तरं कर्तुं न शक्नोमीत्यर्थः । पूर्वोपार्जित-ज्ञानावरणीय-कर्मोदयात् मया ज्ञानं न लभ्यते, अतः प्रश्नोत्तरं कर्तुं-मत्सरयोर्भवामीति भावः । उक्तञ्च—

(जेण-येन) जिसके कारण से (केणह-केनचित्) किसी जिज्ञासु के द्वारा (कणहुइ-कस्मिंश्चित्) किसी भी जीवादिक तत्त्व के विषय में (पुट्ठो-पृष्ठः) पूछे जाने पर (अहं) मैं (नाभिजाणामि-नाभिजानामि) कुछ भी नहीं जान सकता हूँ, अर्थात् अज्ञानवश उसके प्रश्न का कुछ भी उत्तर नहीं दे सकता हूँ । कहा भी है—

“नाणस्स नाणिणं चिय, निंदा पद्दोसमच्छरेहि य ।

उवघायण विग्गेहिं, नाणग्घं वज्झए कम्म ॥ १ ॥ ”

ज्ञान एव ज्ञानियों की निंदा करने से, उनमें द्वेषबुद्धिरखने से, उनके साथ मत्सरभाव रखने से, उनका उपघात करने से अथवा ज्ञान के साधनों में अथवा ज्ञानियों के ज्ञानोपार्जन में विघ्न करने से जीव ज्ञाननाशक कर्म का बंध करता है ।

आदि कर्मोंनु उपार्जन करेव छे जेण-येन ओना कारवुथी केणह केनचित् कोई ज्ञासु द्वारा कणहुइ-कस्मिंश्चित् कोई पणु जीवादिक तत्त्वना विषयमा पुट्ठो-पृष्ठ पुछवामा आववाथी अहं हुं नाभिजाणामि-नाभिजानामि कोई पणु ज्ञासुतो नथी अर्थात् अज्ञानवश ओमना प्रश्नमा कोई पणु उत्तर आयी शकतो नथी कहु पणु छे के—

“नाणस्स नाणिणं चिय, निंदा पद्दोसमच्छरेहि य ।

उवघायण विग्गेहिं, नाणग्घं वज्झए कम्म ॥ १ ॥ ”

ज्ञान अने ज्ञानीयोनी निंदा करवाथी, ओमनामा द्वेषबुद्धि राखवाथी, ओनी साथे मत्सरभाव राखवाथी, ओना उपघात करवाथी अथवा ज्ञानना साधनमा अथवा ज्ञानीयोना ज्ञानोपार्जनमा विघ्न करवाथी एव ज्ञाननाशक कर्मना बंध करे छे

“સુહાસુહાણિ કમ્માણિ, સય કુન્વતિ દેહિણો ।
સયમેવોવમુજતિ, દુહાણિ ય સુહાણિ ય ॥ ૧ ॥”

છાયા—શુભાશુભાનિ કર્માણિ, સય કુર્વન્તિ દેહિનઃ ।
સ્વયમેવોપમુજતે, દુઃસ્વાનિ ચ સુસ્વાનિ ચ ॥ ૧ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ—સાધુ કે ડપર સય હી કા વિશ્વાસ હોતા હૈ । પ્રત્યેક વ્યક્તિ ડનસે અપનીર જિજ્ઞાસાકા સમાધાન જાનને કા અભિલાષી તથા ઉત્સુક રહતા હૈ, ઇસ પરિસ્થિતિ મેં યદિ કોઈ જિજ્ઞાસુ પુરુષ મુનિ કે પાસ આકર જીવાદિતત્ત્વવિષયક અપની શકા કી નિવૃત્તિ કરના યાહે ઓર વહ સાધુ સે ઇસ વિષય મેં પ્રશ્ન કરે, ઓર મુનિ ડસકા ઉત્તર નહીં દે સકે તો ડસ મુનિ કો યાહિયે કિ અપની આત્મા મેં સક્લિષ્ટ પરિણામ ન કરે, કિન્તુ મમભાવ સે ઇસ પ્રકાર સોચે કિ મેરે જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોં કા કિતના તીવ્ર ઉદય હૈ જો જ્ઞાન કે સાધન હોને પર મી મુજે જ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ નહીં હુઈ હૈ । બુદ્ધિ મે ઇસ પ્રકાર કી મદતા કા કારણ મેરે-પૂર્વ મેં ગુર્વાદિક કી નિંદા આદિ સે ઉપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મ હી હૈ । ઇસ મેં કિસી કા દોષ નહીં હૈ । જૈસે કહા મી હૈ—

“સુહાસુહાણિ કમ્માણિ, સય કુન્વતિ દેહિણો ॥
સયમેવોવમુજતિ, દુહાણિ ય સુહાણિ ય ॥ ૧ ॥”

દેહી-આત્મા-શુભ ઓર અશુભ કર્મોં કો સ્વય ઉપાર્જિત કરતા હૈ ઓર ડનકે ફલ મુત્તવ દુઃસ્વાદિક કો સ્વય હી મોગતા હૈ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ—સાધુના ઉપર દરેકને વિશ્વાસ હોય છે, પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતા પોતાની જિજ્ઞાસાનુ સમાધાન એમની પાસેથી મેળવવાના અભિલાષી તથા ઉત્સુક રહે છે આ પરિસ્થિતિમા જો કોઈ જિજ્ઞાસુ પુરુષ મુનિની પાસે આવી જીવાદિતત્ત્વ વિષયક પોતાની શકાનુ નિવારણ કરવા ધમ્મિએ અને તે સાધુને આ વિષયમા પ્રશ્ન કરે અને મુનિ એનો ઉત્તર ન આપી શકે તો એ મુનિ પોતાના આત્મામા શકાશિલ વૃત્તિ ન જાગવા દે પરંતુ સમભાવથી એવું વિચારે કે, મારા જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોના કટલો તીવ્ર ઉદય છે કે જે જ્ઞાનના સાધન હોવા છતાં પણ મને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ શકી નથી બુદ્ધિમા આ પ્રકારની મદતાનુ કારણ મે-પૂર્વભવમા શુરુ આદિની નિંદા વગેરેથી ઉપાજીત કરેલ જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મજ છે એમા કોઈનો દોષ નથી જેમ કહ્યું પણ છે—

“સુહાસુહાણિ કમ્માણિ, સય કુન્વતિ દેહિણો ।
સયમેવોવમુજતિ, દુહાણિ ય સુહાણિ ય ॥ ૧ ॥”

આત્મા શુભ અને અશુભ કર્મોને સ્વય ઉપાજીત કરે છે, અને એને સ્વય સુખ દુઃખાદિકને સ્વય ભોગવે છે ॥ ૪૦ ॥

‘अह पच्छा’ इति ।

अथ अज्ञानफलानि=अज्ञानोत्पादकानि कर्माणि कृतानि तानि पश्चात्-अवा-
धोत्तरकालम्, ‘उदीयन्ते’=अज्ञानरूपेण अलर्क-भूपिकृत्पिपिकारवद् उदितानि
भवन्ति, एवम्=अमुना प्रकारेण कर्मविपाकम्=कर्मणः फल, ज्ञात्वा हे शिष्य ! आ-
त्मानम् आश्वासय=स्वस्थीकुरु, ‘स्य कृतानामेव ज्ञानावरणीयकर्मणा कुत्सित
फलमेतत्, यदहं न जानामि-प्रश्नोत्तरमिति विज्ञाय स्वस्थो भव, न तु तन्निमि-
त्तक विपाद कुरु इत्यर्थः । ‘कम्मा’ इति बहुवचन कर्मन्यहेतूना बहुत्वात् ।

अन्वयार्थ—(कडाऽज्ञानफला कम्मा-कृतानि अज्ञानफलानि कर्माणि)
गुर्वादिकोकी निंदा आदिसे पूर्वभवमे उपार्जित तथा ज्ञानमें अतराय डालने
वाले-ज्ञान के निरोधक-ऐसे ज्ञानावरणीयादिक कर्म अपने अबाधाकाल
के बाद (उद्गज्जति-उदीयन्ते) पागल कुत्ते अथवा पागल चूहेके विष के
विकार की तरह अज्ञानरूप से उदय में आते हैं । (एव कम्मविवागय-
एव कर्मविपाककम्) इस प्रकार कर्म के फल को (नच्चा-ज्ञात्वा)
जानकर हे शिष्य ! (अप्पाण आसासि-आत्मान आश्वासय) तुम
अपनी आत्मा को कुछ नहीं आने पर-दूसरों के प्रश्नों का उत्तर नहीं
दे सकने पर धैर्य बधाओ-इस निमित्त को लेकर विपाद मत करो ।

भावार्थ—प्रज्ञापरीपह को जीतने के लिये सूत्रकार साधुओं के
लिये शिक्षा देते हैं कि जो जैसा करता है उसे फल भी वैसा ही
मिलता है । बबुल का झाड़ बोलने पर कोई उससे आम्रफल प्राप्ति की
आशा करे तो व्यर्थ है । इसी प्रकार पूर्वभव में जिस जीव ने जिन २

अन्वयार्थ—कडाऽज्ञानफला कम्मा-कृतानि अज्ञानफलानि कर्माणि पूर्वभवमा
शुरुआदिनी निंदाथी विपादत तथा ज्ञानमा अतराय नाभवार्थ-ज्ञानना निरोधक-
येवा ज्ञानावरणीयादिक कर्म पोताना वितेवा काण पछी उद्गज्जति-उदीयन्ते उडकाथा
कुतराना अथवा वडरेवा उडरना विषना विकारनी भाइक अज्ञान इपथी उदयमा
आवे छे एव कम्मविवागय-एव कर्मविपाककम् आ प्रकारे कर्मना इणने नच्चा-ज्ञात्वा
जण्णी छे शिष्य ! अप्पाण आसासि-आत्मान आश्वासय तरे पोताना आत्मा
काई न आववाथी जीवना प्रश्नोत्तर उत्तर आपी शकता नथी ये जण्णीने आ
अधाना निमित्तने लई विपादन करे ।

भावार्थ—प्रज्ञापरीपहने छतवा भाटे सूत्रकार साधुओं भाटे शिक्षा
इपथी कहे छे के, जे जेवु करे छे, तेने तेवु इण भणे छे कहे
आवणनु आउ वावीने तेमाथी आधाना

इद गाथायुग्म प्रज्ञाया अपरुर्णमाश्रित्य व्याख्यातम् । इदमुपलक्षण - यदि ज्ञानावरणीयकर्मणा क्षयोपशमात् प्रज्ञाया उत्कर्षः स्यात् तदा तन्निमित्तक मदनं न कुर्यादित्यपि बोध्यमिति । उक्तं हि ।

कारणों द्वारा जिन २ कर्मों का बन्ध किया है वे वे कर्म अबाधाकाल के बाद उस जीव के उदय आते रहते हैं । जय हे आत्मन् ! गुर्वादिक की निंदा करने से, शास्त्रों का अवर्णवाद बोलने से, उपघात से अर्थात् ज्ञानादिक के साधनों का नाश करने से, ज्ञान की अन्तराय देने से तूने तीव्र ज्ञानावरणीयादिक कर्मों का बन्ध किया है, तो उनका फल भी तुझे वैसा ही भोगना पड़ेगा । इसमें कोई के हाथ की बात नहीं है । जिन ज्ञानावरणीयादिक कर्मों का तूने बन्ध किया है वे उन उन रूप में ही उदय आवेंगे । अतः यदि तेरे से कोई जीवादिक तत्त्वों के विषय में कुछ पूछता है और तुझे उस विषय का कोई उत्तर ज्ञान में नहीं झलकता है इससे तू आत्मा में हीनता की भावना मत कर, और न खेद ही कर, किन्तु अपने आत्मा को धैर्य बघा और इस प्रकार समझा कि यह तेरे ही किये हुए कर्म हैं अतः तुझे ही भोगना पड़ेगा । फिर इसमें हर्षविषाद करने की जरूरत क्या है ? इस प्रकार इस परिणति से आत्मा प्रज्ञापरीपह को बहुत अच्छी तरह सहन कर सकता है ।

આ પ્રકારે પૂર્વભવમા જે જીવે જે જે કારણો દ્વારા જે જે કર્મોનો બંધ ઝર્યો હોય તે તે કર્મ અબાધાકાળની બાદ તે તે જીવને ઉદયમા આવે છે આથી હે આત્મન્ ! શુરુ આદિની નિંદા કરવાથી, શાસ્ત્રોનો અવર્ણવાદ બોલવાથી, ઉપ-
ધાતથી અર્થાત્ જ્ઞાનાદિના સાધનોનો નાશ કરવાથી જ્ઞાનમા અતરાય નાખવાથી,
તે ત્રીન જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોનો બંધ કયો છે તો તેનું ફળ પણ તારે તેવુંજ
ભોગવવું પડશે તેમા કોઈના હાથની વાત નથી જે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો તે
બંધ ઝર્યો છે, તે તેવા તેવા રૂપમાજ ઉદયમા આવશે આથી જો તને કોઈ જીવા
દિક તત્ત્વોના વિષયમા કોઈ પુછે છે તો તને એ વિષયનો કોઈ જ્ઞાનભર્યો ઉત્તર
જડતો નથી તો તેનાથી તું પોતાના આત્મામા હિનતાની ભાવના અને ખેદ
ઠરીશ નહીં પરંતુ પોતાના આત્મામા ધૈર્ય રાખ અને એ પ્રકારે સમજાવ કે,
આ તારાજ કરેલા કર્મ છે એથી એ તારે જ ભોગવવા પડશે પછી આમા
હવે વિષાદ કરવાની જરૂર જ શું છે ? આ પ્રકારે આ પરિણતિથી આત્મા પ્રજ્ઞા
પરીપહેને ખૂબજ સારી રીતે સહન કરી શકે છે. ગાથામા “કમ્મા” એ બહુ-

પૂર્વપુરુષસિંહાના, વિજ્ઞાનાતિશયસાગરાનન્ત્યમ્ ।

શ્રુત્વા સામ્પ્રતપુરુષાઃ, કથં સ્વબુદ્ધ્યા મદં યાન્તિ ॥ ૧ ॥

યદ્વા-૩૬ તન્ત્રેણાર્થદ્વયસમ્ભવઃ અનેકાર્થગોષ્ઠ્યનેચ્છાતઃ મરુદુચ્ચારણ તન્ત્રમ્ ।
અથ ચ-તન્ત્રન્યાયેનાર્થદ્વયસ્ય યુગપત્સમ્ભવઃ-તન્ત્રં ચ દૈર્ઘ્યમસારિતાસ્તન્ત્રવઃ, તત્તો
યથા-દૈર્ઘ્યપ્રસારિતમેક સૂત્રમનેકસ્ય તિરસ્વીનસ્ય તન્તોઃ=સગ્રાહિ, તથા-યદેકયા

ગાથા મેં " કમ્મા " યહ જો મહુવચનાન્ત શબ્દ કા પ્રયોગ ક્રિયા ગયા
હૈ વહ કર્મોંકે વધ કે હેતુ અનેક હૈં, હસ આશય કો પ્રગટ કરને કે લિયે
ક્રિયા હૈ । ચાલીસ ઓર શ્કતાલીસવો ગાથા કા જો હસ પ્રકાર વિવેચન
ક્રિયા ગયા હૈ વહ બુદ્ધિ કી મન્દતા કો લક્ષ્ય મેં લેકર ક્રિયા હૈ । યદિ
જ્ઞાનાવરણીય કર્મોં કે ક્ષયોપશમ સે પ્રજ્ઞા કા ઉત્કર્ષ આત્મા મેં હો તો
ઉસ સમય સાધુ કો હસ પ્રજ્ઞાનિમિત્તાક મદ-અહકાર નહીં કરના
ચાહિયે । યહ વાત મી ઉપલક્ષણ સે સમજ્ઞ લેની ચાહિયે । કહા મી હૈ-

પૂર્વપુરુષસિંહાના, વિજ્ઞાનાતિશયસાગરાનન્ત્યમ્ ।

શ્રુત્વા સામ્પ્રતપુરુષા, કથં સ્વબુદ્ધ્યા મદં યાન્તિ ॥ ૧ ॥

પહિલે કે શ્રેષ્ઠ પુરુષોં કે અસાધારણ વિજ્ઞાન કી વાતોં કો સુનકર
એસા કૌન પુરુષ હોગા જો અપને જ્ઞાન કા મદ-અહકાર કરેગા । હસ-
લિયે બુદ્ધિ કી પ્રકર્ષતા કા મી મદ નહીં કરના ચાહિયે । તન્ત્ર ન્યાય
સે પ્રજ્ઞા કે ઉત્કર્ષ અપકર્ષરૂપ દોનોં અર્થ મી યુગપત્ વિવક્ષિત હો
સકતે હૈં । જૈસે એક લવા ફેલા હુઆ ઢોરા તિરછે ફેલે હુએ અનેક

મત્રનાત્મક શબ્દનો પ્રયોગ કરેલ છે તે કર્મના બંધના હેતુ અનેક છે તેવો આશય
ખતાવવા માટે જ કરેલ છે ચાલીસ અને એઠતાળીસમી ગાથામાં જે આ પ્રકારે
વિવેચન કરેલ છે તે બુદ્ધિની મદતાને લક્ષમાં લઈને કરેલ છે જો કહી જાના
વરણીય કર્મોના ક્ષયોપશમથી પ્રજ્ઞાનો ઉત્કર્ષ આત્મામાં હોય તો તે સમયે સાધુએ
આ પ્રજ્ઞા નિમિત્તાક મદ અહકાર ન કરવો જોઈએ આ વાત પણ ઉપલ
ક્ષ્યથી સમજી લેવી જોઈએ કહ્યું પણ છે—

પૂર્વપુરુષસિંહાના, વિજ્ઞાનાતિશયસાગરાનન્ત્યમ્ ।

શ્રુત્વા સામ્પ્રતપુરુષાઃ, કથં સ્વબુદ્ધ્યા મદં યાન્તિ ॥ ૧ ॥

પહેલા શ્રેષ્ઠ પુરુષોની અસાધારણ વિજ્ઞાનની વાતો સાંભળીને એવો કયો
પુરુષ હશે કે જે પોતાના જ્ઞાનનો મદ અહકાર કરશે ? આથી બુદ્ધિની પ્રકર્ષ
તાનો પણ મદ ન કરવો જોઈએ

તત્ર ન્યાયથી પ્રજ્ઞાનો ઉત્કર્ષ અપકર્ષરૂપ બનને અર્થ પણ યુગપત્ વિવ
ક્ષિત બની શકે છે જેમ એક લાખો ફેલાએલો ફોરો આડા અવળા

ગાથયા અનેકાર્યસ્યામિધાન સ તન્નન્યાયઃ, તદ્વિવક્ષયા પ્રજ્ઞાયા ઉત્કર્ષમાશ્રિત્યાપિ ભગવતા ગાથાદયં કથિતમ્। ઉપલક્ષણત્વે તુ તાત્પર્યગ્રાહકતયા પ્રમાણાન્તર શ્રુતમ- પેક્ષણીય સ્યાત્, યતસ્તન્નાશ્રયણાદિહ વ્યાખ્યાદય ક્રિયતે। તત્ર પ્રજ્ઞાયા ઉત્કર્ષ- પક્ષે એવ ગાથાદય વ્યાખ્યાયતે—

પ્રજ્ઞોત્કર્ષવતા એવ ચિન્તનીયમ્—અથ નૂન મયા પૂર્વં કર્માણિ=જ્ઞાનપ્રશસા- જ્ઞાનિવૈયાટ્ટ્યાદિરૂપાણ્યનુષ્ઠાનાનિ, જ્ઞાનફલાનિ = જ્ઞાનમિહ વિમર્શપૂર્વકો વોધ- સ્તત્ફલકાનિ, કૃતાનિ, યેન હેતુના—કેનાપિ=અવિપ્રક્ષિતવિશેષેણ સર્વેણાપીત્યર્થઃ, કર્મ્મશ્રિત્=યત્ર કુત્રાપિ વસ્તુનિ વિપયે પૃષ્ઠઃ અહ, ના=મનુષ્યઃ, વિશિષ્ટમનુષ્યત્વ- મનુભવન્ અમિજાનામિ।

તન્નુઓં કા વસ્ત્રાદિક મે સગ્રાહક હોતા હૈં ઉસી પ્રકાર ઁક ગાથા દ્વારા યુગપત્ અનેક અર્થોં કા ભી સગ્રહ હોતા હૈં, યહી તન્ન ન્યાય હૈં। ઇસ વિવક્ષા સે ઇન દોનોં ગાથાઓં દ્વારા પ્રજ્ઞા કા ઉત્કર્ષ લેકર ભી પ્રજ્ઞા- પરીપહ કા કથન હો સકતા હૈં। ઇસી અભિપ્રાય સે સૂત્રકાર ને યે દોનોં ગાથાઁ કહી હૈં। બુદ્ધિ કી પ્રકર્ષતા કો લેકર વ્યાખ્યાન ઇસ પ્રકાર હૈં—

મૈને પૂર્વભવ મે જ્ઞાનપ્રશસા, જ્ઞાનિયોં કી વૈયાવૃત્ત્ય આદિરૂપ શુભ કર્મ કિયે હૈં ઇસલિયે ઇનકા ફલ મુજે વિમર્શપૂર્વક વોધરૂપ મેં મિલા હૈં। ઇસલિયે ઇસ કે પ્રભાવ સે મૈં જવ કોઈ મુક્ષ સે કિસી ભી વિપય કી અપની જિજ્ઞાસા સમાધાન કરને કે રૂપ મેં ઉપસ્થિત કરતા હૈં ઉસકી ઉસ જિજ્ઞાસા કા યથોચિત સમાધાન કર દેતા હૈં, ઇસસે ઉસ પૂછને વાલે કો સન્તોષ હો જાતા હૈં। ઇસલિયે સૂત્રકાર ઇકતાલીસવીં ગાથા દ્વારા ઁસે શ્રુતશાલી—સાધુ કો યહ સમજાતે હૈં કિ હે સાધો!

અનેક તાણાવાણાને વસ્ત્રરૂપમા ફેરવનાર બને છે, તે પ્રકારે એક ગાથા દ્વારા યુગપત્ અનેક અર્થોના પણ સંગ્રહ થાય છે આ તન્ન ન્યાય છે આ વિવક્ષાથી આ બન્ને ગાથાઓ દ્વારા પ્રશ્નોનો ઉત્કર્ષ લઇને પણ પ્રજ્ઞાપરીપહનું કથન બની શકે છે, આ અભિપ્રાયથી ભગવાન સૂત્રકારે આ બન્ને ગાથાઓ કહી છે બુદ્ધિની પ્રદર્શતા બતાવનાર વ્યાખ્યાન આ પ્રકારનું છે

મે પૂર્વભવમા જ્ઞાન પ્રશસા, જ્ઞાનિઓની વૈયાવૃત્તિ આદિ રૂપ શુભ કર્મ કરેલ છે એનું ફળ મને વિમર્શપૂર્વક વોધરૂપમા મળેલ છે આ કારણે એના પ્રભાવથી ત્યારે કોઈ મારી પાસે કોઈ પણ વિષયની પોતાની જિજ્ઞાસા સમાધાન કરવાના રૂપમા ઉપસ્થિત કરે છે ત્યારે હું એ જિજ્ઞાસાનું યથોચિત સમાધાન કરી દઉં છું આથી એ પૂછવાવાળાને સંતોષ થાય છે, આ માટે સૂત્રકાર એકતાળીસમી ગાથાદ્વારા એવા શ્રુતશાળી—સાધુને એમ મમલવે છે કે, હે સાધો!

वादिस्वरूप निरूपयितु न समर्थोऽस्मि । एवम्=अमुना प्रकारेण कर्मविपाक-पूर्वो-
पार्जित-ज्ञानावरणीयकर्मफल ज्ञात्वा आत्मानम् आश्वासयेत्युत्तरगायया सम्बन्धः
अयमर्थः-हे शिष्य ! बुद्धिमान्धविषये विपादमकृत्वा, तपः सयमाराधने प्रवृत्तो भव ।
तपःसयमाराधनेन हि केवलज्ञानप्राप्तिरपि भवितुमर्हतीति सोत्साह तत्समाराधने
तत्परो भवेति भावः ।

अथ-प्रज्ञाप्रकर्षे पश्चात्-कदाचित्त्वाविधज्ञानावरणीयक्षयोपशमानन्तर 'कम्मा-
णाणफला' इत्यस्य कर्माणि ज्ञानफलानि इति च्छाया तत्र - ज्ञानफलानि-
जीवाजीवादिस्वरूपनिर्णयजनकानि कर्माणि कृतानि=पूर्वभवोपार्जितानि उदीयन्ते
तदा एवम्=अमुना प्रकारेण कर्मविपाक ज्ञानावरणीयक्षयोपशमजन्य प्रज्ञाप्रकर्षरूप
कर्मफल ज्ञात्वा हे शिष्य ! आत्मानम् आश्वासय=ज्ञानमद परित्यज्य स्वस्थीकुरु ।
पूर्वकृतशुभकर्मणा मम ज्ञानावरणीयकर्मणः क्षयोपशमो जातस्तेन सूक्ष्म-सूक्ष्मतर-
सूक्ष्मतममपि जीवादिस्वरूप सम्यग् जानामि, तथा केनापि पृष्ठः सन् तस्मै
सम्यगवबोधयितु समर्थोऽस्मीति विचारणया प्रज्ञामद परिहरेत्यर्थः ।

विचार नहीं करना चाहिये कि मैं कुछ नहीं जानता हूँ-मूर्ख हूँ जहाँ
तहाँ मेरा पराभव होता है । इस विचार से आत्मा में परिताप होता
है, इस प्रकार विचार नहीं करना यह प्रज्ञापरीपह है । अथवा
श्रुतज्ञान की विशिष्टता आत्मा में होने पर उस समय उस मुनि को
उसका मद नहीं करना चाहिये कि-मैं विशिष्टज्ञानसंपन्न हूँ, प्रत्येक
व्यक्ति मेरे पास अपनी २ जिज्ञासा का समाधान करने के लिये आते
हैं । प्रत्येक आत्मा को मुझ से कितना लाभ होता रहता है । इस
प्रकार का मद नहीं करना चाहिये । प्रज्ञा का मद करना इस लिये
निषिद्ध है कि यह जो ज्ञान प्राप्त हुआ है वह ज्ञानावरणीयकर्म के
क्षयोपशम से प्राप्त हुआ है । इसका मैं क्यों मद करूँ । इस प्रकार

हे, હું કંઈ જાણતો નથી, મૂર્ખ છું, બ્યા ત્યા મારો પરાભવ થાય છે આ
વિચારથી આત્મામાં પરિતાપ થાય છે માટે આ પ્રકારનો વિચાર ન કરવો તે
પ્રજ્ઞાપરીપહ છે અથવા શ્રુતજ્ઞાનની વિશિષ્ટતા આત્મામાં થવાથી તે સમયે તે
મુનિએ તેનો મદ ન કરવો જોઈએ કે હું, વિશિષ્ટ જ્ઞાન સંપન્ન છું પ્રત્યેક
વ્યક્તિ મારી પાસે પોતાપોતાની જિજ્ઞાસાનું સમાધાન કરવા આવે છે પ્રત્યેક
આત્માને મારાથી કેટલો લાભ થાય છે? આ પ્રકારનો મદ ન કરવો જોઈએ
પ્રજ્ઞાનો મદ કરવાનો આ માટે નિષેધ છે કે, જે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે તે જ્ઞાના-
વરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી પ્રાપ્ત થયેલ છે આનો હું ઈર્ષી રીતે મદ કરી

अस्य गाथाद्वयस्याय निष्कर्षः—प्रज्ञाया अपकर्षे 'नाह किञ्चिज्ज्ञानामि, मूर्खोऽस्मि, यत्र तत्र पराजितो भवामि' इत्येव परितापो न कर्तव्यः उत्कर्षे भुक्तमदो न कर्तव्यः । किन्तु कर्मविपाकोऽयमिति ज्ञात्वाऽऽत्मनः स्थिरीकरणेन द्विविधोऽपि प्रज्ञापरीपहः सोढव्यः ।

अत्र प्रज्ञापकर्षे दृष्टान्तः प्रदर्श्यते—

पुष्पदन्ताचार्यः शिष्यपरिवारेण सह चम्पानगर्यां समवसतः । तेषु शिष्येषु भद्रमतिनामकः शिष्योऽतीवमन्दमतिरासीत् । स आनन्दयकसमाप्पयनन्तरं दश-
वैકालिकसૂत्राभ्यासार्यं प्रवृत्तः, परन्तु तदा तस्य प्रबलज्ञानावरणीयान्तरायकर्मो
दयो जातस्तेनैकमप्पधरं न स्मरति, ततोऽसौ चिन्तयति—अहमस्मि पूर्वधराचार्यस्य
शिष्यः, आचार्यो वात्सल्येन मामध्यापयति, अन्ये मुनयश्चापि प्रेम्णा मामस्मरं

आत्मा को अपने स्वभाव में स्थिर करते हुए प्रज्ञा के प्रकर्ष को सहन करना यह भी प्रज्ञापरीपह है । इस तरह प्रज्ञा के उत्कर्ष और अप-
कर्ष के भेद से यह परीपह दो प्रकार का हो जाता है । यह दोनों प्रकार
का परीपह सहन करना मुनि के लिये आवश्यक है ।

પ્રજ્ઞા કે અપકર્ષ મેં દૃષ્ટાન્ત—કિસી સમય પુષ્પદન્તાચાર્ય શિષ્ય-
પરિવાર કે સાથ ચપાનગરી મેં આવે । ઇનકી ઇસ શિષ્યમંડલી મેં
ભદ્રમતિ નામ કા એક શિષ્ય અતીવ મદમતિ થા । એક દિન કી વાત
હૈ કિ ઉસને આવશ્યક કી સમાપ્તિ કે બાદ દશવૈકાલિકસૂત્ર કા
અભ્યાસ કરના પ્રારંભ કિયા । પરન્તુ ઉસ સમય ઉસકે પ્રબલ જ્ઞાના-
વરણીયકર્મ કા ઉદય હોને સે એક બી અક્ષર ઉસકો યાદ નહીં હોતા ।
ઇસને વિચાર કિયા કિ પૂર્વધર આચાર્ય કા મેં શિષ્ય હૂં વાત્સલ્યભાવ

શકુ ? આ પ્રકારે આત્માને યોતાના સ્વભાવમા સ્થિર કરીને પ્રજ્ઞાને પ્રકર્ષ
સહન કરવો તે પણ પ્રજ્ઞાપરીપહ છે, આવી રીતે પ્રજ્ઞાને ઉત્કર્ષ અને અપ-
કર્ષના લેહથી આ પરીપહ બે પ્રકારનો બને છે આ બન્ને પ્રકારના પરીપહ
સહન કરવા મુનિને માટે આવશ્યક છે પ્રજ્ઞાના અપકર્ષનું દષ્ટાન્ત—

કોઈ એક સમયે પુષ્પદન્તાચાર્ય શિષ્યપરીવાર સાથે ચપાનગરીમા આવ્યા
આ શિષ્ય મંડળીમા ભદ્રમતિ નામનો એક શિષ્ય ઘણો મદમતી હતો એક
દિવસની વાત છે કે, તેણે આવશ્યકની સમાપ્તિ બાદ દશવૈકાલિક સૂત્રનો અભ્યાસ
કરવો શરૂ કર્યો પરંતુ તે સમયે તેને પ્રબળ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઉદય થવાથી
એક પણ અક્ષર યાદ રહેતો નહીં તેણે વિચાર કર્યો કે, હું પૂર્વધર આચાર્ય
ધર્મનો શિષ્ય છું, વાત્સલ્યભાવથી તેઓ મને શાસ્ત્રાધ્યયન કરાવે છે

બોધયતિ, તથાપિ મમ તત્ સ્મૃતિપથ નાયાતિ, યત્ર કથિત મુનિઃ સકૃદેવ શ્રુત્વા ધારયતિ, કથિદ્ દ્વિચાર, કથિત ત્રિચારમ્ ।

કેનચિત્-શત શત ગાથા પ્રત્યહમમ્પ્રસ્તાઃ, કેનચિત્ દ્વે દ્વે શતે । કથિદેક-પૂર્વધરઃ, કથિદ્ દ્વિપૂર્વધરો યાવચ્ચતુર્દશપૂર્વધરઃ સંજાતઃ, પરન્તુ મહાનિશ્ચુરોઽતીવ નિર્બુદ્ધિરહમસ્મિ, શતશોઽભ્યાસે કૃતેઽપિ ધારણા ન ભવતિ । મમ પૂર્વજન્મોપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય કર્મ, તથા જ્ઞાનાન્તરાયરૂપ કર્મ તીવ્રતયા સપ્રત્યુદયાવસ્થા પ્રાપ્તમ્,

સે વે મુક્તે પદ્માતે હૈં, અન્ય મુનિ ભી મુક્ત પર વિશેષ અનુગ્રહ રાખતે હૈં, વે ભી સમય ૨ પર મુક્તે વચ્ચવાતે હૈં-તો ભી મુક્ત કો યાદ નહીં રોતા । હમારે મેં કોઈ તો મુનિરાજ એસે હૈં જો એક ચાર ભી સુનકર યાદ કર લેતે હૈં, કોઈ ૨ એસે હૈં જિन्हોં દો ચાર કહને સે યાદ હો જાતા હૈં । કોઈ ૨ એસે હૈં જો ત્રીન ચાર સુનકર વિષય કો અઠ્ઠી તરહ યાદ કર લેતે હૈં । કિતને એસે હૈં જો એક હી દિન મે સૌ-સૌ ૧૦૦-૧૦૦ ગાથાઈ યાદ કર લેતે હૈં । કોઈ ૨ એસે હૈં જો દો સૌ ૨૦૦-દો સૌ ૨૦૦ ગાથાઈ તક કઠસ્થ કર લેતે હૈં । કોઈ એક પૂર્વધર હૈં । કોઈ દો પૂર્વધર હૈં । કોઈ ત્રીન, કોઈ ચાર, કોઈ પાચ, કોઈ છઠ્ઠ, કોઈ સાત ઓર કોઈ આઠ આદિ સે લેકર ચૌદહ પૂર્વતક કે પાઠી હૈં, કિન્તુ ઇન સબ મેં એક મેં હી એસા મન્દબુદ્ધિ હુ જિસકો કુછ નહીં આતા હૈં । બુદ્ધિરીન યજ્ઞા હુઆ હૈં । સૌ ચાર યાદ કરને પર ભી ધારણા હોતી હી નહીં હૈં । કયા કહૂં પૂર્વોપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીયકર્મ કા હી ઇસ સમય ત્રીવ્ર હૃદય

પશુ મારા ઉપર વિશેષ ભાવ રાખે છે અને સમય સમય ઉપર તેઓ મને ખતાવે છે, તો પશુ મને યાદ રહેતું નથી અમારામા કેટલાક મુનિરાજ એવા છે કે, તેઓ એકવાર સાબળીને તેને ઠકસ્થ કરી લે છે, કોઈ કોઈ એવા છે કે, તેમને બે વખત ઠહવાથી યાદ થઈ નાચ છે, કોઈ કોઈ ત્રણ વાર સાબળાથી વિષયને સારી રીતે યાદ કરી લે છે કેટલાક એવા પશુ છે કે જો એક જ દિવસમા ૧૦૦-૧૦૦ (સો-સો) ગાથાઓ યાદ કરી લે છે કોઈ કોઈ ૨૦૦-૨૦૦ (બસો-બસો) ગાથાઓ ઠકસ્થ કરી લે છે કોઈ કોઈ પૂર્વધર છે, કોઈ બે પૂર્વધર છે, કોઈ ત્રણ, કોઈ ચાર, કોઈ પાચ, કોઈ છ, કોઈ સાત, કોઈ આઠ આદિથી લુધને ચૌદ પૂર્વ સુધીના પાઠી છે આ બધા વચ્ચે હુ એકજ એવો મ્હબુદ્ધિનો છુ કે મને કાઈ પશુ આવડતું નથી હુબુદ્ધિહિન બનેલો છુ સો વખત યાદ કરવા છતાંયે ગ્રહણ કરી શકતો નથી શું કર ? પૂર્વોપાર્જિત જ્ઞાનાવરણીય કર્મજ આ સમયે ત્રીવ્ર ઉદયમા આવેલ છે એનો જ આ પ્રતાપ છે

अस्य गाथाद्वयस्याय निष्कर्षः—प्रज्ञाया अपकर्षं 'नाह किञ्चिज्ज्ञानमि, मूर्खोऽस्मि, यत्र तत्र पराजितो भवामि' इत्येव परितापो न कर्तव्यः उत्कर्षं भुक्तमदो न कर्तव्यः । किन्तु कर्मविपाकोऽयमिति ज्ञात्वाऽऽत्मनः स्थिरीकरणेन द्विविधोऽपि प्रज्ञापरीपहः सोढव्यः ।

अत्र प्रज्ञापकर्षं दृष्टान्तः प्रदर्श्यते—

पुष्पदन्ताचार्यः शिष्यपरिवारेण सह चम्पानगर्यां समसूत. । तेषु शिष्येषु भद्रमतिनामकः शिष्योऽतीवमन्दमतिरासीत् । स आवश्यकतमाप्स्यनन्तर दश-
 वैકાલિકસૂત્રાભ્યાસાર્થં પ્રવૃત્ત., પરન્તુ તદા તસ્ય પ્રવલજ્ઞાનાવરણીયાન્તરાયકર્મો-
 દયો જાતસ્તેનૈકમપ્યક્ષર ન સ્મરતિ, તતોઽસૌ ચિન્તયતિ—અહમસ્મિ પૂર્વધરાચાર્યસ્ક
 શિષ્યઃ, આચાર્યો વાત્સલ્યેન મામધ્યાપયતિ, અન્યે મુનયશ્ચાપિ પ્રેમ્ણા મામહારં

આત્મા કો અપને સ્વભાવ મે સ્થિર કરતે જુએ પ્રજ્ઞા કે પ્રકર્ષ કો સહન કરના યહ મી પ્રજ્ઞાપરીપહ હૈ । इस तरह प्रज्ञा के उत्कर्ष और अप-
 कर्ष के भेद से यह परीपह दो प्रकार का हो जाता है । यह दोनों प्रकार का परीपह सहन करना मुनि के लिये आवश्यक है ।

પ્રજ્ઞા કે અપકર્ષ મે દૃષ્ટાન્ત—કિસી સમય પુષ્પદન્તાચાર્ય શિષ્ય-
 પરિવાર કે સાથ ચપાનગરી મેં આયે । इनकी इस शिष्यमंडली में
 भद्रमति नाम का एक शिष्य अतीव मन्दमति था । एक दिन की बात
 है कि उसने आवश्यक की समाप्ति के बाद दशवैकालिकसूत्र का
 अभ्यास करना प्रारम्भ किया । परन्तु उस समय उसके प्रबल ज्ञान-
 षरणीयकर्म का उदय होने से एक भी अक्षर उसको याद नहीं होता ।
 इसने विचार किया कि पूर्वधर आचार्य का मैं शिष्य हूँ वात्सल्यभाव

શકું ? આ પ્રકારે આત્માને યોતાના સ્વભાવમા સ્થિર કરીને પ્રજ્ઞાને પ્રકર્ષ
 સહન કરવો તે પણ પ્રજ્ઞાપરીપહ છે, આવી રીતે પ્રજ્ઞાને ઉત્કર્ષ અને અપ-
 કર્ષના લેદથી આ પરીપહ બે પ્રકારનો બને છે આ બન્ને પ્રકારના પરીપહ
 સહન કરવા મુનિને માટે આવશ્યક છે પ્રજ્ઞાના અપકર્ષનું દષ્ટાન્ત—

કોઈ એક સમયે પુષ્પદન્તાચાર્ય શિષ્યપરીવાર સાથે ચપાનગરીમા આવ્યા
 આ શિષ્ય મડળીમા ભદ્રમતિ નામનો એક શિષ્ય ધણો મદમતી હતો એક
 દિવસની વાત છે કે, તેણે આવશ્યકની સમાપ્તિ બાદ દશવૈકાલિક સૂત્રનો અભ્યાસ
 કરવો શરૂ કર્યો પરંતુ તે સમયે તેને પ્રબળ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઉદય થવાથી
 એક પણ અક્ષર યાદ રહેતો નહીં તેણે વિચાર કર્યો કે, હું પૂર્વધર આચાર્ય
 યનો શિષ્ય છું, વાત્સલ્યભાવથી તેઓ મને શાસ્ત્રાધ્યયન કરાવે છે બીજા મુનિઓ

પ્રજ્ઞાપ્રકર્ષે દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

૧૬૬—કાલકાચાર્યઃ પ્રમાદવતઃ સ્વશિષ્યાનુઞ્જયિન્યા વિહાય ધારાવાસનગરે સ્વશિષ્યસ્ય સાગરચન્દ્રમુનેઃ સમીપે સમાગતઃ । સાગરચન્દ્રસ્ત સામાન્યસાધુનુદ્વધા જાનાતિ કાલકાચાર્યોઽપિ ન ક્ષિંચિત્ પરિચય દદાતિ ।

અર્થાઽન્યદા સાગરચન્દ્રમુનિનાઽગમનિર્ણીતતત્ત્વસ્વરૂપવ્યાખ્યાને કૃતે સતિ લોકાસ્ત પ્રશસન્તિ, તદા સાગરચન્દ્રમુનિઃ કાલકાચાર્યપ્રતિ માહ—મદ્વ્યાખ્યાન સકેગા, હસ ગાથા કો તો યાદ કરકે હી છોડને કા ભાવ હૈ । હસ પ્રકાર નિશ્ચય કરકે પ્રજ્ઞાપ્રકર્ષકરૂપ પરીપહ કો સહન કરતે હુૈ ઉસ મદ્રમુનિ ને શુભાધ્યવસાયજન્ય પ્રશસ્ત ધ્યાન સે ક્ષપકચ્છેણી કો અરો-હણ કર કેવલજ્ઞાન કો પ્રાપ્ત ક્રિયા ।

પ્રજ્ઞા કે પ્રકર્ષ મે દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—૧૬૬ સમય કાલકાચાર્ય પ્રમાદશીલ અપને શિષ્યોંકો ડજ્જયિની નગરીમેં છોડકર ધારાવાસનગર મેં સ્વશિષ્ય સાગરચન્દ્રમુનિ કે પાસ આ ગયે । સાગરચન્દ્રશિષ્યને ઉનકે સાથ સામાન્ય સાધુકે જૈસાં હી વ્યવહાર ક્રિયા, ગુરુ જૈસા નહીં । કાલકા-ચાર્યને બી હસ વાત પર કુછ બી ધ્યાન નહીં દિયા ઓર અપના પરિચય બી નહીં દિયા । ૧૬૬ દિન કી વાત હૈ કિ જવ સાગરચન્દ્રમુનિ ને આગમ-નિર્ણીત તત્ત્વોં કે સ્વરૂપ કો સમજાતે હુૈ વ્યાખ્યાન દિયા તો સુનકર લોગોં કો અપાર આનંદ આયા,—સવને પ્રવચન કી મુક્તકઠ સે પ્રશસા કી । સાગરચન્દ્રમુનિ ને અપરિચિત ગુરુ કે સમીપ આકર કહા—આપને

યાદ ઢયે જ છુટકો, તેવો મનોભાવ છે આ પ્રકારનો નિશ્ચય કરીને પ્રજ્ઞા-પ્રકર્ષપરીપહને મહન કરતા કરતા તે ભદ્રમુનિએ શુભ અધ્યવસાય જન્ય પ્રશસ્ત ધ્યાનથી ક્ષપકચ્છેણી ઉપર ચડી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું

પ્રજ્ઞાના પ્રર્થમા દૃષ્ટાત આ પ્રકારનુ છે—

એક સમય કાલકાચાર્ય પ્રમાદશિલ પોતાના શિષ્યોને ઉજ્જૈનિ નગરીમા મૂકીને ધારાવાસ નગરમા સ્વશિષ્ય સાગરચન્દ્ર મુનિની પાસે આવ્યા સાગરચન્દ્ર શિષ્યે તેમની સાથે સામાન્ય સાધુ જેવો વહેવાર કર્યો, ગુરુ શિષ્ય જેવો નહી કાલકાચાર્યે આ વાત ઉપર ઝાઝ ધ્યાન ન આપ્યું, અને પોતાનો પરિચય પણ ન આપ્યો એક દિવસની વાત છે કે, જ્યારે સાગરચન્દ્ર મુનિએ આગમ નિર્ણીત તત્ત્વોના સ્વરૂપને સમજાવવાનું વ્યાખ્યાન આપ્યું તે સાંભળીને લોકોને અપાર આનંદ થયો સંભળાએ પ્રવચનની મુક્તકઠે પ્રસશા કરી સાગરચન્દ્ર મુનિએ અપરિચિત ગુરુની સમીપ આવીને જહુ આપે આજ માટે તાત્વિક પ્રવચન

તસ્માન્મયા પ્રજ્ઞાયા અસદ્ભાવરૂપોઽય પરીપદઃ સોઢવ્યઃ, ન તુ કસ્મિંશ્ચિત્ ઈર્ષ્યા દ્વેષો
વા કરણીયઃ, એવ વિચિન્ત્ય પ્રત્યહ પઠતિ, પુનઃ પુનરભ્યસ્યતિ ચ, પર તુ ધારણા
ન ભવતિ, 'ધમ્મો મગલમુક્ષિદ્ધ' ઇતિ ગાથા દ્વાદશપર્ણિ અમ્યસ્તા, પરં તુ
તસ્યા એકસ્યા અપિ ગાથાયાઃ સ્મૃતિસ્તસ્ય નાભૂત્, ઝમ્બામકાલે ધારિતેવ સા
તસ્ય ભવતિ, પર ત્વલ્પકાલ એવ પુનસ્તા વિસ્મરતિ । તદાઽસૌ પુનરધ્યવસ્યતિ-
પુનરપિ દ્વાદશપર્ણિ કાલમમ્યાસાર્યં યાપયિષ્યામિ, યેન કેનાપિ પ્રકારેણ ગાથા-
મેતા કણ્ઠસ્વીકરિષ્યામ્યેવ । ઇત્યેવ નિશ્ચિત્ય પ્રજ્ઞાઽપરુપ્પરીપદ સહમાનઃ શુભા-
ધ્યવસાયેન પ્રશસ્તધ્યાનેન ક્ષપકથ્રેણિમારુહ્ય સ મદ્રમુનિઃ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્તવાન્ ।

હો રહા હૈ, ઉન્હી કા યહ કામ હૈ, અતઃ પ્રજ્ઞા કા અસદ્ભાવરૂપ યહ
પરીપદ મુક્ષે શાંતિ કે સાથ સહન કરના ચાહિયે, ઇસી મેં મેરા કલ્યાણ
હૈ, ફિસી કે સાથ ઈર્ષા યા દ્વેષ કરને સે કોઈ લાભ નહીં । ઇસ પ્રકાર
મદ્રમતિ મુનિ ધાર ૨ વિચાર કરતા ઓર અપને પૂર્વોપાર્જિતકર્મોં કી
નિન્દા કરતા થા, પરન્તુ ઉસને અપના પઢના ઓર યાદ કરના બદ નહીં
કિયા । અકેલે “ધમ્મો મગલમુક્ષિદ્ધ” ઇસ ગાથા કો હી ઉસને લગા-
તાર ધારહ વર્ષતક યાદ કિયા-રટા, પર તૌં ખી ઉસ કો યહ ગાથા યાદ
નહીં હુઈ । જિસ સમય યહ યાદ કરને બેઠતા ઉસ સમય તો યહ યાદ હો
જાતી પર જ્યો હી યહ યાદ કરના બદ કર દેતા અથવા ક્રિયા કરને મેં
ઉપયોગ લગાતા તો શીઘ્ર હી ઉસ ગાથા કો ખૂલ જાતા થા । યહ ફિર
ખી ઉસકો યાદ કરના ઓર પઢના નહીં છોડતા ઓર વિચાર કરતા
કિ યદિ યહ ગાથા ઇન ધારહ ૧૨ વર્ષોં મે કઠસ્થ નહી હુઈ તો અબ-
આગે કે ૧૨ વર્ષોં મેં કઠસ્થ હો જાયેગી, કયા ચિંતા જૈસે ખી હો

આથી પ્રજ્ઞાને આ અસદ્ભાવરૂપ પરીપદ મારે શાંતિથી સહન કરવો જોઈ એ
તેમા જ મારું કલ્યાણ છે કેઈની સાથે ઈર્ષા અથવા દ્વેષ કરવાથી કેઈ લાભ
નથી આ પ્રકારે મદ્રમતિ મુનિ વારવાર વિચાર કરતા અને પોતાના પૂર્વો-
પાર્જિત કર્મોની નિંદા કરતા પણ પોતાના પઠન-પાઠન આદિને તેણે બંધ ન કર્યો
“ધમ્મો મગ્ગલમુક્ષિદ્ધ” એ એક ગાથાને એકલા તેણે બાર વર્ષ સુધી યાદ કરી ગોખ્યું
છતા પણ તેને એ ગાથા યાદ ન થઈ જે સમય તે યાદ કરવા બેસતા તો તે વખતે યાદ
રહી જતી પણ એ પછી યાદ કરવાનું બંધ કરી ક્રિયામા ગુથાતા તે ગાથા
બૂલાઈ જતી છતા પણ તે એને યાદ કરવાનું છોડતા નહીં અને વિચાર
કરતા કે, આ બારવર્ષમા યાદ ન થઈ તો આવતા બારવર્ષમા જરૂર યાદ થઈ
જશે ચિંતા શા માટે કરવી જોઈએ જે રીતે બનશે તે રીતે ૫ ગાથાને

सहितः कालकाचार्य आगच्छति इति बुद्ध्या सागरचन्द्रमुनिस्तत्रागच्छता कालका-
चार्यशिष्याणां समुखे समागतः । स तत्र परितो विलोक्याचार्यमदृष्ट्वा, तान्
समागतान् मुनीन् पृच्छति-भो मुनयः ! क्व वर्तन्ते पूज्यचरणाः, सागरचन्द्रमुने-
रेतद्वचनं निशम्य हताशाः सर्वे मुनयः साश्रुनेत्राः सगद्गदं प्रोक्तवन्तः-हृतभाग्या-
नस्मान् परित्यज्य गुरुचरणाः क्व गता इति वयं न विद्मः, भवता ज्ञायते किम् ? ।
सागरचन्द्रमुनिनोक्तम्-त न विद्मः वयम्, किं तु एकः कोऽपि वृद्धः सप्रति वर्तते
उपाश्रये । ततः सर्वे गुरुभक्त्युद्रेकात् तद्विरहखिन्ना उपाश्रये आगताः । सागरमुनि-
नाऽङ्गुल्या निर्देशेन प्रदर्श्य कथितम्-अयमागन्तुको महानुमानः । शिष्यास्तदैव

चल दिये । सागरचन्द्रमुनि को जब पता चला कि सशिष्य गुरु महा-
राज कालकाचार्य विहार करते हुए यहा आरहे हैं तो वे उनका
स्वागत करने के लिये सामने गये । वहाँ उन मुनियों में गुरु महाराज
को नहीं देखा तब उसने उन्हें अपने गुरुभाईओं से पूछा कि-पूज्य
गुरु महाराज तो दिखते नहीं हैं कहो वे इस समय कहा हैं । तब
मुनियों ने सागरचन्द्रमुनि के वचन सुनकर हताश एवं आस्रु डालते
हुए गद्गद कंठ से बोले हृतभाग्य हमलोगों को छोड़कर गुरु महाराज
कहाँ चले गये हैं यह हम नहीं जानते हैं । कहो आप को मालूम है
क्या ? सागरचन्द्रमुनि ने कहा उन्हें तो हम जानते नहीं हैं किन्तु एक
कोई वृद्ध महात्मा इस समय उपाश्रय में अवश्य ठहरे हुए हैं ।
सागरचन्द्रमुनि की इस बात को सुनकर समस्त शिष्य जो गुरु महा-
राज के विरह से खेदखिन्न बने हुए थे गुरुभक्ति के उद्रेक से प्रेरित
होकर उपाश्रय में पहुँचे । सागरचन्द्रमुनि ने अगुली के इशारे से

करवा लाया सागरचन्द्र मुनिने ओ भण्डर भण्डा के, गुरुमहाराज कालकाचार्य
शिष्यो साथे विहार करता उरता अही पधारे छे त्यारे ते तेभनु स्वागत
करवा साथे गया त्या ओ मुनिओमा गुरुमहाराजने न ज्ञेया त्यारे तेबु प्योतीना
ओ गुरुबाईओने पूछ्यु के पूज्य गुरुमहाराज तो देभाता नहीं कडो, तें आ
संभये क्या छे ? सागरचन्द्र मुनिना आ वचन साभणता ते शिष्यो उताश
भनी गया अने आसुसरी आओ गङ्गद कंठी भोल्या, उतभागी अंमो
'पधाने छोडीने गुरुमहाराज क्या आल्या गया छे ओ अमे ज्ञेयता नहीं कडो
कडो आपने भण्डर छे ? सागरचन्द्र मुनिओ उहु, ओमने हु ओगीभतो नहीं
परतु ओक वृद्ध महात्मा आ वणते उपाश्रयमा रोकायेला छे सागरचन्द्रनी
आ वात साभणी सधणा शिष्यो ओ गुरुमहाराजना विरहथी ओदभिन्न भनेद
डता, ते सधणा गुरुभक्तिना आवथी प्रेरित भनी उपाश्रयमा पडोआ सागर

શ્રુત ભવન્નિઃ, કીદૃશં તત્, ? તેનોક્તમ્-શોભનમ્, કાલકાચાર્યેણ સહ તસ્ય તર્ક-
માથિસ્ય યાદઃ પ્રવૃત્તેઃ । સાગરચન્દ્રમુનિસ્તસ્ય તુલ્યતયા પ્રત્યુત્તર કર્તુમસમર્થો જાત-
સ્તતોસ્તીવ ચમત્કાર સ માત્તમાન્ ।

इतथ कालकाचार्यस्य शिष्याः स्वगुरुपरित्यक्ताश्चतुर्विधसर्गैस्तिरस्कार प्राप्य,
लज्जिताः सन्तः स्वगुरु गवेषयन्ति । ते ग्रामानुग्राम विहरन्तः कालकाचार्यवार्ता
प्रतिग्राम प्रतिनगर प्रतिस्थलं पृच्छन्तः क्रमेण धारावासनगर समीगताः । शिष्य-

आज मेरा तात्त्विक प्रवचन तो सुना है ? वह कैसा हुआ । कालका-
चार्य ने कहा अच्छा हुआ, वातचीत के सिलसिले में ही गुरु शिष्य का
तर्कशास्त्र पर परस्पर में वादविवाद छिड़ गया । सागरचन्द्रमुनि को
यह पता नहीं था कि ये मेरे गुरु महाराज कालकाचार्य हैं । सागरचन्द्र
मुनि कालकाचार्य को तर्कणाओ का प्रत्युत्तर नहीं दे सका अतः वह
कालकाचार्य के अगाध ज्ञान से विशेष प्रभावित हुआ ।

उधर से जब अपने शिष्यों को उज्जयिनी में छोड़कर कालकाचार्य
आगये तो उन शिष्यों का वहाँ के चतुर्विधसघने बड़ा ही तिरस्कार
किया । वे सबके सब लज्जित होने लगे । सबने विचार किया कि
गुरु महाराज का पता लगाना चाहिये कि वे कहाँ पधारें हैं । विचार
निश्चित कर सबने वहाँ से गुरु महाराज की गवेषणा करने के लिये
विहारे कर दिया । ग्रामानुग्राम विचरते हुए उन्होंने नै प्रत्येक जगह में,
प्रत्येक ग्राम में, प्रत्येक शहर में कालकाचार्य का पता लगाया तब
उनकी खबर भी पूछी । पूछते-ये सब के सब धारावास नगर की ओर

સાધ્ય ? તે કેમ હતું ? કાલકાચાર્યે કહ્યું, સાફ હતું વાતચીતની ચર્ચામાં
જે ગુરુ શિષ્યને તર્કશાસ્ત્ર ઉપર પરસ્પરમાં વાદવિવાદ થયો સાગરચન્દ્ર મુનિને
એ ખ્યાલ ન હતો કે આ મારા ગુરુમહારાજ કાલકાચાર્યે છે સાગરચન્દ્ર મુનિ
કાલકાચાર્યની તર્ક ધારાઓનો પ્રત્યુત્તર આપી શક્યા નહીં આથી તે કાલકા-
ચાર્યના અગાધ જ્ઞાનથી ખૂબ પ્રભાવિત બની ગયા

આ તરફ ઉજ્જૈનીમાં રહેલા તે શિષ્યોનો લાના ચતુર્વિધ સઘે ધણે
તિરસ્કાર કર્યો તે સઘળા આથી ખૂબજ શરમાયા અને બધાએ મળી એ વિચાર
કર્યો કે, ગુરુમહારાજનો પત્તો મેળવવો બેઠકે કે તેઓ કયા વિચરે છે વિચાર
નહી કરી એ શિષ્યોએ ગુરુમહારાજની તપાસ માટે વિહાર કર્યો આમ
નુગ્રામ વિચરણ કરતા તેમણે પ્રત્યેક જગ્યાએ, પ્રત્યેક ગામમાં, પ્રત્યેક
શહેરમાં, કાલકાચાર્ય મહારાજની પૃચ્છા કરી અને તેમની બધેર પૂછી
પૂછતા પૂછતા બધેર મળી જતા તે સઘળા ધારાવાસ નગર વિહાર

‘निरद्वग’ इत्यादि ।

निरर्थम्=व्यर्थम् मि=अह मैथुनात्=कामसुखाद् विरतः=निवृत्तः। प्राणातिपा-
तादिविरमण विहाय यन्मैथुनमात्रोपादानं तत्तस्य दुस्त्यजत्वमोघनार्थम्। दुस्त्यज-
मैथुनात् प्रतिनिवर्तनेनाह दुष्कर कार्यं व्यर्थमेव कृतवानिति भावः। तथा-निरर्थक
सुसद्वृतः = इन्द्रियनोऽन्द्रियव्यापारनिरोधेन सुष्ठुसमरयुक्तः । योऽह कल्याण=
शुभ, पापकम्=अशुभ, धर्म=वस्तुस्वभावं साक्षात्=परिस्फुटं यथा स्यात् तथा, ना-
भिजानामि=अवध्यादिज्ञानाभावेन प्रत्यक्षतया सर्वथा न जानामीत्यर्थः। इति
भिक्षुर्न चिन्तयेत् । ‘इह भिक्खू न चिंतए’ इत्युत्तरगाथा(४४)स्थेन सह सम्बन्धः ।

मतिश्रुतरूप परोक्षज्ञान को आश्रित कर प्रज्ञापरीपह का सूत्रकारने
यह वर्णन किया है। अब अवधि आदि रूप जो प्रत्यक्ष ज्ञान हैं
उनके अभावरूप इक्कीसवा अज्ञानपरीपह का वर्णन किया जाता है—

‘निरद्वगमि’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(निरद्वगमि मेहुणाओ विरओ-निरर्थकमह मैथुनात्
विरतः) व्यर्थ ही मैं कामसुख से विरक्त हुआ हूँ । (सुसद्वुडो-सुस-
द्वृतः) व्यर्थ ही मैंने इन्द्रियो एव मन को अपने अभिलषित विषयो से
हटाकर सुसद्वृत किया है। (जो-यः) जो मैं अभी तक भी (कल्लाण पावग
धम्म सक्ख नाभिजानामि-कल्याण पापक धर्म्म साक्षात् नाभिजानामि)
शुभ तथा अशुभ वस्तुस्वभावरूप धर्म को अवधि आदि प्रत्यक्ष
ज्ञानों के अभाव में साक्षात्-स्पष्टरूप से नहीं जानता हूँ । इस प्रकार
भिक्षु विचार न करे । “इह भिक्खू न चितए” यह आगे गाथा
चौवालीस ४४वीं में कहा गया वाक्य यहाँ योजित कर लेना चाहिये ।

मतिश्रुत रूप परोक्षज्ञानने आश्रित करी प्रज्ञापरीपहुनु सूत्रकारे आ
वर्णन करेले छे हुये अवधि आदि रूप जे प्रत्यक्षज्ञान छे तेना अभाव रूप
अेक्कीसवा अज्ञानपरीपहुनु वर्णन करवाभा आवे छे—‘निरद्वगमि’ इत्यादि

अन्वयार्थ-निरद्वगमि मेहुणाओ विरओ-निरर्थकमह मैथुनात् विरत कामसुखने
छोडीने हु नकांमो विरक्त अन्यो छु सुसद्वुडो-सुसद्वृत इन्द्रियो अने मनने तेना
अभिलषित विषयोथी हटावीने मे व्यर्थ सुसद्वृत करेले छे, जे आज सुधी पछु
हु कल्लाण पावग धम्म सक्ख नाभिजानामि-कल्याण पापक धर्म्म साक्षात् नाभि-
जानामि शुभ तथा अशुभ वस्तु स्वभाव रूप धर्म्मने अवधि आदि प्रत्यक्ष ज्ञानना
अभावथी साक्षात्-स्पष्ट रूपथी जाबुतो नथी आ प्रज्ञानेना विचार भिक्षु न
करे इह भिक्खू न चितए आ आगण जताववाभा आवेले ४४ भी गाथानु

દ્રષ્ટુટાઃ સસન્નમ હર્ષવશ્ચિત્તર્પદયાઃ, 'શ્મેદમમ ગુરવઃ' ઇતિ વન્દિતવન્તઃ ।
સાગરચન્દ્રમુનિસ્તદા કાલકાચાર્યે પરિચિતે પશ્ચાત્તાપ કુર્વન્ યદતિ-ભગવન્ ! મયા
શ્રુતનિધીના તત્રભરતા ભવતામાશાતના કૃતા, ક્ષમસ્વ ।

કાલકાચાર્યેણોક્તમ્—હે વત્સ ! શ્રુતમદો ન કર્તવ્યઃ । એવમન્યૈરપિ કાલકા-
ચાર્યવત્ પ્રજ્ઞાપ્રકર્ષે મદાકરણેન પ્રજ્ઞાપરીપહઃ સોઢવ્યઃ ॥૪૧॥

મતિશ્રુતરૂપપરોક્ષજ્ઞાનમાશ્રિત્ય પ્રજ્ઞાપરીપહો ઝર્ણિતઃ । અવેદાનીમવચ્ચાદિરૂપ
પ્રત્યક્ષજ્ઞાનમાશ્રિત્ય તદભારૂપ એકવિંશતિતમોઽજ્ઞાનપરીપહઃ પ્રોચ્યતે—

મૂલમ્—નિરંદ્રગં મિં વિરંઓ, મેહુળાંઓ સુસંવુડો ।

જો સર્વંજ નાંભિજાળોમિ, ધર્મ કલ્હાળ પાવગ ॥૪૨॥

છાયા-નિરર્થકમ્ અહ વિરતઃ, મૈયુનાત્ સુસટ્ટઃ ।

યઃ સાક્ષાત્ નાભિજાનામિ, ધર્મ કલ્યાણં પાપકમ્ ॥ ૪૨ ॥

ચતલાકર કહા કિ દેસો યે હં વે આગન્તુક મહાનુભાવ । વે શિષ્ય
સવ કે સવ ઉસી સમય અપાર હર્ષ સે ઉત્ફુલ્લહૃદય રોકર દ્રષ્ટ તુષ્ટ
હોતે હુએ વડે હી આદર સે “યહી હૈ હમારે ગુરુ મહારાજ” કહ કર
અનકે ચરણોં મે ગિર કર વદના કરને લગે । સાગરચન્દ્રમુનિ ઉસ
સમય કાલકાચાર્ય કે પરિચિત હોને પર પશ્ચાત્તાપ કરતા હુઆ અનસે
ચોલા ભગવન્ ! શ્રુતનિધિ પૂજ્ય આપકી મેરે દ્વારા આશાતના હુઈ હૈ,
અતઃ મેં અસકી ક્ષમા ચાહતા હૂ, આપ ક્ષમા કરે । કાલકાચાર્ય ને કહા
વત્સ ! શ્રુતજ્ઞાન કા મદ નહી કરના ચાહિયે । હસ કથા સે યહી શિક્ષા
મિલતી હૈ કિ કાલકાચાર્ય કી તરહ પ્રજ્ઞા કે પ્રકર્ષ મેં મદ નહીં કરને
સે પ્રજ્ઞાપરીપહ કા જય હોતા હૈ ॥ ૪૧ ॥

અદ્ર મુનિએ આગળીના ઇસારાથી બતાવીને કહ્યું કે, બુદ્ધિ આ છે તે આવેલા
મહાનુભાવ ! આથી તે સઘળા શિષ્યો તે સમયે અપાર હર્ષથી પ્રકુલિત બની
ખુશી થતા થતા ખૂબજ આદરથી “આ જ છે અમારા ગુરુમહારાજ” કહીને
તેમના અરણુમા પડીને વદન કરવા લાગ્યા સાગરચન્દ્રમુનિ એ સમયે કાલકા
ચાર્યના પરિચયથી પશ્ચાત્તાપ કરતા કરતા તેમને કહેવા લાગ્યા, ભગવત !
શ્રુતનિધિ પૂજ્ય મારાથી આપની અશાતના થઈ છે આથી હું તેની ક્ષમા
ચાહું છું આપ મને ક્ષમા કરો કાલકાચાર્યે કહ્યું, વત્સ ! શ્રુતજ્ઞાનનો મદ ન
કરવો ભોંઈએ આ કથાથી એ બધુવાતુ મળે છે કે, કાલકાચાર્યની મોક્ષ
પ્રજ્ઞાના પ્રકર્ષમા મદ નહી કરવાથી પ્રજ્ઞાપરીપહનો જય થાય ~ ૫૧॥

टीका—‘तवोवहाणमादाय’ इत्यादि ।

तपः=ययमध्यचन्द्रप्रतिमा-वज्रमध्यचन्द्रप्रतिमादिकम्, उपधानं=साभिग्रह तपः
आदाय=स्वीकृत्य चरित्वेत्यर्थः, अभिग्रहविशेषरूपा मासिग्यादिकां, प्रतिपद्यमा-
नस्य=प्रतिपन्नस्य अङ्गीकृततः, एवमपि=विशिष्टचर्ययाऽपि, विहरतः=निष्प्रतिप-
न्न विचरतः, मे=मम, उद्यम=उद्यतीति उद्यम-ज्ञानावरणीयादिक कर्म, न निवर्तते
=नापगच्छति, इति भिक्षुर्न चिन्तयेत्, इत्युत्तरगाथास्येन सह सम्बन्धः ।

अयं भावः—अहं ययमध्यचन्द्रप्रतिमादिक तपः करामि, तथा साभिग्रह तपः

किंच—‘तवोवहाणमादाय’ इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(तवोवहाणमादाय-तपउपधाम् आदाय) ययमध्य
चन्द्रप्रतिमा, वज्रमध्यचन्द्रप्रतिमा आदिक तप को तथा साभिग्रह तप
रूप उपधान को स्वीकार कर के, तथा उनका आचरण करके (पडिम-
पडिवज्जओ-प्रतिमा प्रतिपद्यमानस्य) अभिग्रहविशेषरूप मासिक्या
दिक प्रतिमा को अंगीकार करने वाले (मे-मम) मेरा जो कि (एव
पि विहरओ-एवमपि विहरतः) इस प्रकार की विशिष्टचर्या से मुक्ति
के मार्ग में विचरण कर रहा हूँ (उद्यम-उद्य) ज्ञानावरणीयादिक
कर्मों का आवरण तौ भी (न नियट्ठइ-न निवर्तते) निवर्तित नहीं होता
है । इस प्रकार भिक्षु विचार नहीं करे ।

ये दो ४२-४३ गाथाएँ अवधि आदि प्रत्यक्ष ज्ञान की प्राप्ति के
विषय में कही गई हैं ।

तात्पर्य यह है कि मैं ययमध्यचन्द्रप्रतिमा आदिक तप करता हूँ

किञ्च—‘तवोवहाणमादाय’ इत्यादि

अन्वयार्थ—‘तवोवहाणमादाय’-तपउपधान आदाय ययमध्यचन्द्रप्रतिमा
-वज्रमध्यचन्द्र प्रतिमा आदि तपने तथा साभिग्रह तपश्च उपधानने स्वीकार करी
तथा तेनुं आचरण करी पडिम पडिवज्जओ-प्रतिमा प्रतिपद्यमानस्य अभिग्रह विशेषरूप
मासिक्यादि प्रतिमाने अंगीकार करवावाणा मे-मम हुं के जे-एव पि विहरओ-
एवमपि विहरत आ प्रकारनी विशिष्ट चर्याथी मुक्तिना मार्गमा विचरण करी
रहो छु उद्यम-उद्य छता ज्ञानावरणीयादिक कर्मोनु आवरण न नियट्ठइ-न निवर्तते
इर थतु नथी आ प्रकारनो विचार भिक्षु न करे

ये तावीस अने ते तावीस आ जे गाथाओ अवधि आदि प्रत्यक्ष ज्ञाननी
अप्राप्तिना विषयमा कहेवामा आवेल छे

तात्पर्य आ छे जे,— हुं ययमध्य चन्द्रप्रतिमा आदि तप करे छु तथा

અય ભાવઃ — મયા દૃથા મૈથુનપરિમણ કૃતમ્, વૃથૈવ ચેન્દ્રિયાણિ વિજિતાનિ
યદહ શુભમશુભ વા વસ્તુસ્વભાવ પ્રત્યક્ષરૂપેણ નામિજાનામીત્યેન ચિન્તનૈન મુનિર્વિ-
પાદ ન કુર્યાત્ । ‘મિ’ ઇત્યર્પત્વાત્ પ્રથમાર્થે દ્વિતીયા ॥ ૪૨ ॥

કિન્ચ—

મૂલમ્—તેવોવહાણંમાદાય, પડિમં પડિવજ્જંઓ ।

પ્રવ પિ° વિહરંઓ મે, છડંમ ને નિયંદ્દહ ॥ ૪૩ ॥

છાયા—તપ્તપ્રધાનમાદાય, પ્રતિમા પ્રતિપદમાનસ્ય ।

એવમપિ વિહરતો મે, છદ્ધ ન નિર્વર્તતે ॥ ૪૩ ॥

હસ ગ્રાથા મે એક મૈથુન માત્ર કા હી ગ્રહણ હસલિયે ક્રિયા હૈ કિ અર્હિસ્યા
આદિ સવ કી અપેક્ષા યહ દુસ્મયજ જોતા હૈ હસલિયે મુનિ વિચારતા
હૈ કિ એસે દુષ્કર ત્યાગ કરને પર મી મુક્તે કુછ લાભ નહીં જુઆ ।

ભાવાર્થ—હસકા ભાવ યહ હૈ કિ અવધિ આદિ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનો કી
પ્રાપ્તિ કે અભાવ મેં મિથુન કો અપની આત્મા કે લિયે હસ પ્રકાર કે
વિચાર સે વિષાદિત નહી કરના ચાહિયે કિ—મુક્તે બ્રહ્મચર્ય કા પાલન
તથા તપશ્ચર્યા કરતે ૨ વહુત કાલ હો જુકા હૈ અઝી તક મી મુક્તે
વસ્તુ કા વાસ્તવિક શુભાશુભ સ્વભાવ સ્પષ્ટ રીતિ સે યતલજે ત્રાકે
પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનો મેં સે એક મી કિસી જ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ જહી હુઈ હૈ । ત્વ
દીક્ષા બ્રહ્મચર્યવ્રત ઓર તપશ્ચર્યા આદિ મૈને વ્યર્થ ધારણ કિયે । હસકી
અપેક્ષા તો સસારદશા મેં હી આજન્દ ત્યા ॥ ૪૨ ॥

વાક્ય અર્હિ મેલ્યત કરી હેવું ભેઈએ એ ગ્રાથામા એક મૈથુન માત્ર
એદલા માટે થકણ કરવામા આવેલ છે કે, અર્હિસ્યા આદિ બધાની અપેક્ષા
એ કુદૃશ્યજ હોય છે આ માટે મુનિ વિચારતા હોય છે કે, આવો કુદ્ધર ત્યાજ
કરતા છતા પણ મને કાઈ લાભ થયો નહી

ભાવાર્થ—આનો ભાવ એ છે કે, અવધિ આદિ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનોની પ્રાપ્તિના અભાવમા
મિથુનને પોતાના આત્મા માટે આ પ્રકારનો વિચાર કરી કદી વિષાદિત બનકુ
ન ભેઈએ—કે, મને બ્રહ્મચર્ય તુ પાલન અને તપશ્ચર્યા કરતા કરતા કણે સમય
ગયો તેમ છતા પણ વસ્તુનો વાસ્તવિક શુભાશુભ સ્વભાવ સ્પષ્ટ રીતે બતાવ
નાર પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનોમાથી કાઈ એક પણ જ્ઞાની પ્રાપ્તિ થવા મામી તુમી આ
દીક્ષા, બ્રહ્મચર્યવ્રત અને તપશ્ચર્યા વગેરે મેં નકામા ધારણ કર્યા છે આની
અપેક્ષા તો સસાર દશામા જ આનંદ હતો ॥ ૪૨ ॥

मया नोपलब्धम् । तदनुपलब्धौ च दुस्त्यजमैशुनात् प्रतिनिवर्तन मम व्यर्थम् ।
तथा निरर्थकं सुसदृशः = इन्द्रियनोइन्द्रियव्यापारनिरोधेन सुष्ठुसपरयुक्तोऽभवम्,
योऽहं कल्याण पापक वा धर्म=वस्तुस्वभावं, साक्षात्=परिस्फुट, नाभिजानामि=अभि-
-सर्वथा निरवशेषविशेषपूर्वकं न जानामि । अयं भावः—“ जे एग जाणइ, से
सब्य जाणइ, जे सब्य जाणइ, से एग जाणइ ” इत्यागमवचनाच्छब्दस्योऽहं
किमप्येकमपि वस्तुस्वरूपं न तत्त्वतो जानामि, यदि साक्षात् समस्तभावस्वभावाव-
भासकं केवलालोकं न लब्धवान्, तर्हि किमनेनाल्पेन मुकुलितवस्तुस्वरूपज्ञानेन,
इत्येव विपादं न कुर्यादिति ।

तथा-तप उपधानादिभिर्निर्जराहेतुभिरपि छद्मस्थावस्था न निवर्तते=निरवशेष
न क्षीयते, किं तर्हि ममानेन क्रियाकलापेन? इति विचिन्त्य मुनिर्विपादं न कुर्यात् ।

तथा इन्द्रिय नोइन्द्रिय का निग्रह भी किया है वे सब निरर्थक हैं ।
क्यों कि अभीतक मुझे शुभाशुभ वस्तु का सपूर्णरूप से ज्ञान कराने
वाला केवलज्ञान तो प्राप्त हुआ ही नहीं है । उसके न होने पर इस
द्रव्य क्षेत्र काल एव भाव की मर्यादा को लेकर वस्तु के स्वरूप को
प्रकट कराने वाले इन अवधिमनःपर्ययज्ञान से क्या लाभ है । इस
प्रकार विचार कर साधु अपनी आत्मा को दुःखित नहीं करे ।

तथा-निर्जरा के कारण इन तप एव उपधान आदि के आचरण
करने से मुझे लाभ ही क्या हुआ, क्योंकि अभीतक मेरी छद्मस्था-
वस्था तो दूर नहीं हुई है । समस्त ज्ञानावरणीयकर्म नष्ट होकर जब
तक केवलज्ञान प्राप्त नहीं होता तबतक छद्मस्थावस्था रहती है । अतः
केवलज्ञान की प्राप्ति का अभावस्वरूप अज्ञानपरीपह साधु को जीतना
चाहिये । तथा तप एव उपधान आदि जो निर्जरा के हेतु हैं उनसे मेरे

निग्रह पण्डु कथीं छे ते पण्डु निरर्थक छे डेभके, इच्छ सुधी भने शुभाशुभ
वस्तुनु स पूर्णरूपथी ज्ञान करावनार डेवणज्ञान तो प्राप्त थयु नथी तेना न
होवाथी आ द्रव्य क्षेत्र काल अने भावनी मर्यादाने लधने वस्तुना स्वयं
प्रकट करावनार आ अवधिमन पर्ययज्ञानथी शु लाभ छे ? आ प्रकारने विचार
ठरी साधु पोताना आत्माने दुःखी न करे

तथा-निर्जरातु कारण आ तप अने उपधान आदिनु आचरण करवाथी
भने लाभ शु थयो ? डेभके, इच्छ सुधी भारी छद्म अवस्था हर थध नथी न्या
सुधी ज्ञानावरणीय डर्भने नाथ थध डेवणज्ञान प्राप्त न थाय त्या सुधी छद्मस्थ
अवस्था रहे छे आथी डेवणज्ञाननी प्राप्तिना अभाव स्वयं अज्ञानपरीपह
साधुने अतरो जेधने तथा तप अने उपधान आदि ने निर्जराता डेतु छे

કરોમિ, પ્રતિમાં સમાચરામિ, એ મોક્ષમાર્ગે ચિચરામિ, તથાપિ-અવધિ-મનઃ પર્ય-યરૂપ-પ્રત્યક્ષજ્ઞાનવાન ન ભવામિ' इति न चिन्तयेत् । इत्येवમज्ञानस्य सद्भावे विपादाकरणेनाज्ञानपरीपદः सोढव्य इति ।

यद्वा-इहापि तन्त्रन्यायेन गाथायुग्मस्यार्थद्वय गोभ्यम् । तत्र-अज्ञानसद्भाव पक्षमाश्रित्य व्याख्याऽभिहिता । अथ ज्ञानसद्भावपक्षमाश्रित्य व्याख्या प्रदर्श्यते-ज्ञानसद्भावे-अवधिमनःपर्ययज्ञानसद्भावेऽपि केवलज्ञानाप्राप्ती भिक्षुरेव न चिन्तयेत्-यदहं व्यर्थमेव मैथुनाद् विरतः=निवृत्तः । परमलक्ष्यकेवलज्ञानमद्यापि

तथा अभिग्रह भी करता हूँ एवं भिक्षुप्रतिमा का पालन भी करता हूँ इस प्रकार मैं मोक्षमार्ग में ही चिचरण कर रहा हूँ तो भी मुझे अभीतक अवधिमनःपर्ययरूप प्रत्यक्ष ज्ञानकी प्राप्ति नहीं हुई है इस प्रकारसे साधुको विचार नहीं करना चाहिये । इस तरह अवधिमनःपर्ययरूप ज्ञानकी प्राप्ति के अभाव में विपाद नहीं करना इसी का नाम अज्ञानपरीपहका जीतना है ।

अथवा तन्त्रन्याय से भी इन दोनों गाथाओं का अर्थ जानना चाहिये । उस में अज्ञान के सद्भाव पक्ष को लेकर पहले व्याख्या की गई है अथ ज्ञान के सद्भाव पक्ष को लेकर व्याख्या की जाती है, वह इस प्रकार है—

अवधिमनःपर्ययज्ञान के सद्भाव में केवलज्ञान की प्राप्ति न होने पर साधु इस प्रकार विचार नहीं करे कि-मैंने जो मैथुन जैसे दुष्कर कार्यों का परित्याग किया है प्राणातिपातादिक का विरमण किया है

અભિગ્રહ પણ કરે છું આ પ્રકારથી હું મોક્ષમાર્ગમાં જ વિચરણ કરી રહ્યો છું તો પણ મને હજી સુધી અવધિમન પર્યયરૂપ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ નથી આ પ્રકારનો સાધુએ વિચાર ન કરવો જોઈએ આ રીતે અવધિમન પર્યયરૂપ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિના અભાવમાં વિપાદ ન કરવો જોઈએ આનું જ નામ અજ્ઞાન પરીપહને જીતવો એ છે

અથવા-તત્ર ન્યાયથી પણ આ બંને ગાથાઓના અર્થ જાણવા જોઈએ એમાં અજ્ઞાનના સદ્ભાવપક્ષને લઈ પહેલાં વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે હવે જ્ઞાનના સદ્ભાવ પક્ષને લઈ વ્યાખ્યા કરવામાં આવે છે, તે આ પ્રકારે છે

અવધિમન પર્યયજ્ઞાનના સદ્ભાવમાં કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થવાથી સાધુ આ પ્રકારનો વિચાર ન કરે કે-મેં મૈથુન જેવા દુષ્કર કાર્યોનો પરિત્યાગ કર્યો છે, પ્રાણાતિપાતાદિકનું વિરમણ કર્યું છે, તથા ઇન્દ્રિય નો (મન) ઇન્દ્રિયનો

મયા નોપલઙ્ઘમ્ । તદનુપલઙ્ઘ્યો ચ દુસ્ત્યજમૈથુનાત્ પ્રતિનિવર્તન મમ વ્યર્થમ્ ।
તથા નિર્ઘનક સુમદ્યત્તઃ = ઇન્દ્રિયનોંદ્રિયવ્યાપારનિરોધેન સુષ્ટુસવાયુક્તોઽમવમ્ ,
યોઽહં કલ્યાણ પાપક વા ધર્મ=વસ્તુસ્વભાવ, સાક્ષાત્=પરિસ્ફુટ, નામિજાનામિ=અમિ
-સર્વથા નિરવશેષવિશેષપૂર્વક ન જાનામિ । અય ભાવઃ—“ જે ઇગ જાણહ, સે
સઘ્વ જાણહ, જે સઘ્વ જાણહ, સે ઇગ જાણહ ” ઇત્યાગમપ્રચનાચ્છદ્ધસ્થોઽહ
કિમપ્યેકમપિ વસ્તુસ્વરૂપ ન તત્ત્વતો જાનામિ, યદિ સાક્ષાત્ સમસ્તભાવસ્વભાવાવ-
ભાસક કેવલારૂપ ન લઙ્ઘવાન્, તર્હિ કિમનેનાલ્પેન મુકુલિતવસ્તુસ્વરૂપજ્ઞાનેન,
ઇત્યેવ વિપાદ ન કુર્યાદિતિ ।

તથા-તપઉપધાનાદિભિર્નિર્જરાહેતુભિરપિ ડબ્ધસ્થાવસ્થા ન નિવર્તતે=નિરવશેષ
ન સ્તીયતે, કિં તર્હિ મમાનેન ક્રિયાકલાપેન? ઇતિ વિચિન્ત્ય મુનિર્વિપાદ ન કુર્યાત્ ।

તથા ઇન્દ્રિય નોંદ્રિય કા નિગ્રહ ભી કિયા હૈ વે સવ નિર્ઘનક હૈં ।
ક્યોં કિ અભીતક મુદ્ધે શુભાશુભ વસ્તુ કા સપૂર્ણરૂપ સે જ્ઞાન કરાને
વાલા કેવલજ્ઞાન તો પ્રાપ્ત હુવા હી નહીં હૈ । ઉસકે ન હોને પર ઇસ
દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ એવ ભાવ કી મર્યાદા કો લેકર વસ્તુ કે સ્વરૂપ કો
પ્રકટ કરાને વાલે ઇન અવધિમનઃપર્યયજ્ઞાન સે ક્યા લાભ હૈ । ઇસ
પ્રકાર વિચાર કર સાધુ અપની આત્મા કો દુઃખિત નહીં કરે ।

તથા-નિર્જરા કે કારણ ઇન તપ એવ ઉપધાન આદિ કે આચરણ
કરને સે મુદ્ધે લાભ હી ક્યા હુઆ, ક્યોં કિ અભીતક મેરી ડબ્ધસ્થા-
વસ્થા તો દૂર નહીં હુઈ હૈ । સમસ્ત જ્ઞાનાવરણીયકર્મ નષ્ટ હોકર જય
તક કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત નહીં હોતા તવતક ડબ્ધસ્થાવસ્થા રહતી હૈ । અતઃ
કેવલજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ કા અભાવસ્વરૂપ અજ્ઞાનપરીપહ સાધુ કો જીતના
ચાહિયે । તથા તપ એવ ઉપધાન આદિ જો નિર્જરા કે હેતુ હૈં ઉનસે મેરે

નિગ્રહ પશુ કર્યો છે તે બધુ નિર્ઘનક છે કેમકે, હજી સુધી મને શુભાશુભ
વસ્તુનું ન પૂર્ણરૂપથી જ્ઞાન ઠરાવનાર કેવળજ્ઞાન તો પ્રાપ્ત થયું નથી તેના ન
હોવાથી આ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવની મર્યાદાને લઈને વસ્તુના સ્વરૂપને
પ્રગટ ઠરાવનાર આ અવધિમન પર્યયજ્ઞાનથી શું લાભ છે? આ પ્રકારનો વિચાર
ઠરી સાધુ પોતાના આત્માને હુ ખી ન ડરે

તથા-નિર્જરાનું કારણ આ તપ અને ઉપધાન આદિનું આચરણ કરવાથી
મને લાભ શું થયો? કેમકે, હજી સુધી મારી છદ્મ અવસ્થા દૂર થઈ નથી ન્યા
સુધી જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો નાશ થઈ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન થાય ત્યા સુધી છદ્મસ્થ
અવસ્થા રહે છે આથી કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિના અભાવ સ્વરૂપ અજ્ઞાનપરીપહ
સાધુએ છતવો બેઈએ તથા તપ અને ઉપધાન આદિ જે નિર્જરાના હેતુ છે

અત્રાઽજ્ઞાનસદ્ભાવપક્ષે દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શયતે—

एकदा चतुर्ज्ञानसम्पन्नो भद्रगुप्ताचार्यः शिष्यपरिवारेण सह ग्रामानुग्रामं विहरन् श्रावस्तीनगर्यां तिन्दुकोद्याने समवसृतः । तत्र वसुमित्रनामकः श्रेष्ठी तस्य समीपे धर्मं श्रुत्वा प्रव्रजितः । ततः स एकादशाङ्गान्यधीतवान् । स चानिच्छन् तपश्चरति, उग्रं विहारं करोति, उत्कृष्टाचारं पालयति, यतनया चरति, यतनया तिष्ठति, यतनया उपविशति यतनया शेते, यतनया भुङ्क्ते, यतनया भाषते ।

ત્ર સુવીરનામકો નૃપતિર્ભદ્રગુપ્તાચાર્યસ્ય સનિધાવાગત્ય ત વન્દિત્વા પર્યુપાસતે ।

જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મ સર્વથા નષ્ટ નહીં હુવે હું તો હસ ક્રિયાકલાપ સે મુક્તે કયા લાભ હુવા ? એસા વિચાર કર સાધુ વિપાદ નહીં કરે ।

अज्ञान के सद्भाव पक्ष में दृष्टान्त—एक समय चतुर्ज्ञानसंपन्न भद्रगुप्त आचार्य शिष्यपरीवार के साथ ग्रामानुग्राम विचरते हुए श्रावस्ता नगरी में तिन्दुक उद्यान में आये । वहाँ वसुमित्र नाम के एक सेठ ने उनसे धर्मकथा सुनकर दीक्षा धारण की । ग्यारह अंगों को पढ़कर उन्होंने ने अच्छी तरह ज्ञान प्राप्त किया । सदा उग्र तपस्या करना, उग्र विहार करना, उत्कृष्ट आचार का पालन करना, यतना से उठना, यतनासे बैठना, यतनासे सोना, यतना से आहार करना और यतना से बोलना, चलना, इस तरह प्रत्येक क्रिया, इनकी यतना से होने लगी ।

શ્રાવસ્તી નગરી કા રાજા કિ જિનકા નામ સુવીર થા પ્રતિદિન ભદ્રગુપ્ત આચાર્ય કે પાસ વદના એવ પર્યુપાસના કરને કે લિયે આતે થે ।

તેનાથી મારા જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મ સર્વથા નાશ પામેલ નથી તો આ ક્રિયા કરવાથી મને શુ લાભ થયો ? એવો વિચાર કરી સાધુ વિપાદ ન કરે

અજ્ઞાનના સદ્ભાવ પક્ષમા દષ્ટાન્ત—

એક સમય ચતુર્જ્ઞાનસંપન્ન ભદ્રગુપ્ત આચાર્ય શિષ્ય પરિવારની સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા શ્રાવસ્તી નગરીના તિન્દુક ઉદ્યાનમા આવ્યા ત્યાં વસુમિત્ર નામના એક શેઠે તેમનો ધર્મ ઉપદેશ સાંભળી દીક્ષા ધારણ કરી અગીઆર અંગોને ભણીને તેમણે સારી રીતે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું સદા ઉગ્ર તપસ્યા કરવી, ઉગ્રવિહાર કરવો, ઉત્કૃષ્ટ આચારનું પાલન કરવું, યતનાથી ઉઠવું, યતનાથી બેસવું, યતનાથી આહાર કરવો, યતનાથી બોલવું, યતનાથી ચાલવું, આ રીતે તેમની પ્રત્યેક ક્રિયાઓ યતનાપૂર્વક થવા લાગી

શ્રાવસ્તી નગરીના રાજા કે જેનું નામ સુવીર હતું તે દરરોજ ભદ્રગુપ્ત આચાર્યની પાસે વદના અને પર્યુપાસના કરવા માટે આવતા હતા આચાર્ય

तदा भद्रगुप्तार्यस्तममयीत्-राजन् ! वन्धमोक्षस्वरूपं ग्रन्थुं समागतोऽसि किम् ? । राज्ञा प्रोक्तम्-भदन्त ! सत्यं भवदीयमचनम् । ततोऽसौ भद्रगुप्ताचार्यश्चतुर्भिर्ज्ञानैस्त वन्धमोक्षस्वरूपोपदेशेन परिस्तोपयति स्म । तदा सुवीरनृपतिर्जातवैराग्यः सन् प्रज्ज्या गृहीतवान् ।

तदा वसुमित्रमुनिर्भद्रगुप्ताचार्यस्याद्भुतं चतुर्ज्ञानप्रभाजमवलोक्य मनसि चिन्तयति-अहो ! आत्मनो गीयं महद्द्भुतम्-यदन्तर्मुहूर्तमात्रेणैव ज्ञानावरणीया-

आचार्य महाराज भी उन को धर्मदेशना देते थे । राजा के हृदय में एक दिन वध और मोक्ष के यथार्थ स्वरूप को जानने की जिज्ञासा हुई, वे शीघ्र ही आचार्य महाराज के पास आये और वदना एवं पर्युपासना कर समीप बैठे । आचार्य महाराज ने उनसे कहा-कहो हे राजन् ! आज वध और मोक्ष का यथार्थ स्वरूप पूछने को आये हो क्या ? राजाने बड़े विनय के साथ दोनों हाथ जोड़कर कहा-हाँ भदन्त ! । चार ज्ञान के धारी आचार्य महाराज ने राजा को वध और मोक्ष का यथार्थ स्वरूप अच्छी तरह समझाया । उपदेशमें स्पष्ट किये गये वध और मोक्ष के स्वरूप को सुनकर राजा को बड़ा ही आनन्द आया । राजा अपनी वैराग्य भावना से आचार्य महाराज के पास दीक्षा धारण करली ।

वसुमित्र मुनि जिनका नाम ससारी अवस्था में वसुमित्र सेठ था, उन्होंने ने भद्रगुप्त आचार्य के चार ज्ञानों का प्रभाव देखकर मन में विचार किया-अहो ! आत्मा की शक्ति अचिन्त्य है, इसके बल से

महाराज पक्षु तेमने धर्मदेशना आपता हुता राजाना हृदयमा ओठ द्विषस वध अने मोक्षना यथार्थ स्वरूपने ज्ञप्तिवानी लज्जासा थर्ध ते तुरत न आचार्यनी पासे आव्या अने वदना उरी सामे ठेका आचार्य महाराजे तेमने उछु, ठडो राजन् ! आज वध अने मोक्षनु यथार्थ स्वरूप पुछवाने आव्या छे ने ? राजाये विनय साथे अन्ने हाथ जेडीने उछु, हा ! चार ज्ञानना धारक आचार्य महाराजे राजाने ज्ञान अने वधनु यथार्थ स्वरूप सारी रीते समज्जोयु उपदेशमा उडेवामा आवेल वध अने मोक्षना स्वरूपने साबणीने राजाने धरो आनन्द थयो अने वैराग्य लावना जगृत थता राजाये आचार्य महाराज पासे दीक्षा अगीकार उरी

वसुमित्रमुनि के जेमु स सारी अवस्थाभा नाम वसुमित्र सेठ हुतु तेमले भद्रगुप्त आचार्यने चार ज्ञानने प्रभाव जेधने मनमा विचार कयो, अडो ! आत्माना शक्ति अचिन्त्य छे तेना जगथी आत्मा जेक अतर्मुहूर्तमा न ज्ञाना-

ઘટ્ટવિધકર્મરજોઽપનીય, અયમાત્મા સર્વજ્ઞઃ સર્વદર્શો ભવતિ । મયા તુ એકાદશાઙ્ગા
ન્યધીતાનિ, એવ નિરતિચાર શ્રુતજ્ઞાનમારાધિતમ્ । નિઃશક્તિ-નિષ્કાક્ષિતાદિ ભેદ-
દર્શનાચારોઽપ્યારાધિતઃ, સમિતિગુપ્તિભિઃ પ્રશસ્તયોગયુક્તો ભૂત્વા ચારિત્રાચાર
સમારાધિતઃ, અગ્લાનતયા દ્વાદશવિધૈરનશનાદિતપોમિસ્તપજાચાર. સમારાધિતઃ ।
એપુ જ્ઞાનાચારાદિષુ ચતુર્ણુ જ્ઞાનાચારઃ કાલવિનયાદિભેદૈરષ્ટવિધઃ, દર્શનાચારઃ સ્વહ
નિઃશક્તિ-નિષ્કાક્ષિતાદિ ભેદૈરષ્ટવિધ, ચારિત્રાચારઃ સમિતિ-ગુપ્તિપાલનાત્મકોઽ
ષ્ટવિધઃ, તથાનશનાદિદ્વાદશવિધસ્તપજાચારસ્તેષુ સર્વેષુ પદ્ત્રિંશદ્વિષેષાચારેષુ

આત્મા એક અન્તર્મુહર્ત મેં હી જ્ઞાનાચરણોયાદિક આઠ પ્રકાર કી કર્મ
રજ કો નષ્ટ કર સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી હો જાતા હૈ । મેને ગ્યારહ અગ પદે હૈ
उनका खूब मनन किया है इस प्रकार निरतिचार श्रुतज्ञान की आरा-
धना की है । निःशक्ति एव निःकाक्षित आदि भेदों से युक्त दर्शना
चार का यथावत् पालन किया है । समिति गुप्तियों द्वारा प्रशस्त उप-
योग युक्त होकर चारित्राचार का भी अच्छी तरह आराधन किया है ।
अग्लानभाव से अनशन आदि बारह प्रकार के तपों का अनुष्ठान
करने से तप आचार को भी अच्छी तरह पाला है । इसी तरह काल
विनयादिक के भेद से आठ प्रकार के ज्ञानाचार, निःशक्ति, निःका-
क्षित आदि भेद से आठ प्रकार के दर्शनाचार, समिति गुप्ति आदि
के पालनस्वरूप आठ प्रकार के चारित्राचार, एव चौबीस तथा अन-
शनादि बारह प्रकार का तप, इस प्रकार छत्तीस ३६ भेदवाले इस

વરણીયાદિક આઠ પ્રકારની કર્મરજને નાશ કરી સર્વજ્ઞ સર્વદર્શિ બની બાથ છે
મે અગીયારઅગનો અભ્યાસ કર્યો છે તેનું ખૂબ મનન કર્યું છે એ પ્રકારે
નિરતિચાર શ્રુતજ્ઞાનની આરાધના કરેલ છે નિ શક્તિ અને નિ કાક્ષિત આદિ
લેદથી યુક્ત દર્શનાચારનું યથાવત્ પાલન કર્યું છે સમિતિ ગુપ્તિઓ દ્વારા
પ્રશસ્ત ઉપયોગયુક્ત બનીને ચારિત્રાચારનું પણ સારી રીતે આરાધન કર્યું છે
અગ્લાનભાવથી અનશન આદી ૧૨ પ્રકારના તપોનું અનુષ્ઠાન કરવાથી તપ
આચારને પણ સારી રીતે પાળેલ છે એવી રીતે કાલ વિનયાદિકના લેદથી આઠ
પ્રકારના જ્ઞાનાચાર, નિ શક્તિ, નિ કાક્ષિત, આદિ લેદથી આઠ પ્રકારનો દર્શના
ચાર, સમિતિગુપ્તિ આદિના પાલન સ્વરૂપ આઠ પ્રકારનો ચારિત્ર આચાર અને ચોવીસ
તથા અનશન આદિ બાર પ્રકારનું તપ આ પ્રકારે છત્તીસ લેદવાળા આ આચારને

અગોપિતવલ્લોચન, અર્થાત્-પરિપૂર્ણસ્વશક્તિપ્રયોગેણ સોપયોગ પરાક્રમણેન વીર્યાચારોઽપિ સમાગધિત । એતાનિ પદ્મત્રિશદાચારરૂપોદ્યાનાનિ વીર્યાચારવારિણા નિરન્તરપરિસેચનેન હરિતીકૃતાનિ શુભભાવનાનિરીક્ષણૈઃ શોભયા મરિતીકૃતાનિ તથાપ્યદ્યાપિ મમ જ્ઞાનાવરણીય-કર્મણા ક્ષયાભાગાદવધ્યાદિરૂપ પ્રત્યક્ષજ્ઞાન ન જાતમ્ , અતોઽહમપિ પુનસ્તથા યતિપ્યે, યથા તન્મમાવશ્ય મવિષ્યત્યેવ । તસ્માદધુના વિપાદાકરણેનાજ્ઞાનપરીપદ સદ્માનઃ પુનરપિ વીર્યાચાર નિરતિચાર નિરતિશ્ય

આચાર કો પરિપૂર્ણ અપની શક્તિ કે પ્રયોગ સે ઉપયોગપૂર્વક તલ્લીન હોકર પાલન કિયા હૈ । ડસીકા નામ વીર્યાચાર હૈ । મૈને જન પાચો આચારોં કા સમ્યક્ રીતિ સે પાલન કિયા હૈ । છત્તીસભેદવિશિષ્ટ હસ આચારરૂપ ઉદ્યાન કો વીચારરૂપ નિર્મલ જલ સે મૈને નિરન્તર સિંચિત કર હરા-મરા રલા હે । શુભ ભાવનાઓં સે હસે શોભિત કિયા હૈ । તો મી અમીતક જ્ઞાનાવરણીયકમોં કે ક્ષય નહીં હોને સે મુક્ષે અવધિ આદિ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ નહીં હુઈ હૈ, હસલિયે મૈ ફિર હસ પ્રકાર કા યત્ન કરૂં કિ જિસસે મુક્ષે હસ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ અવશ્ય હો જાય । હસ પ્રકાર સોચકર વસુમિત્ર મુનિ ને પુનઃ યહ વિચાર કિયા કિ પ્રત્યક્ષજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ નહીં હોને કા મુક્ષે હસ સમય કુઝ મી વિપાદ નહીં કરના ચાહિયે, ક્યોં કિ વિપાદ કરને સે અજ્ઞાન પરીપદ વિજિત નહીં હોતા હૈ, અતઃ વિપાદ કો નહીં લાકર અજ્ઞાન પરીપદ સદ્ન કરના યહ સાધુમાર્ગ હૈ, હસલિયે વીર્યાચાર કી

પરિપૂર્ણ પોતાની શક્તિના પ્રયોગથી ઉપયોગપૂર્વક તલ્લીન બની પાલન કર્યું છે, તેનું નામ વીર્યાચાર છે મે આ પાચે આચારનું સમ્યક્ રીતિથી પાલન કર્યું છે છત્તીસ ભેદ વિશિષ્ટ આ આચારરૂપ ઉદ્યાનને વીર્યાચાર રૂપ નિર્માણ બળથી મે નિરન્તર સિંચિત કરી હુઈ ભર્યું રાખ્યું છે શુભ ભાવનાઓથી તેને શોભિત કર્યું છે તો પણ હજી સુધી જ્ઞાનાવરણીયકમોનો ક્ષય ન થયો મને અવધિ આદિ પ્રત્યક્ષજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયેલ નથી આ માટે હું દરી એ પ્રકારનો યત્ન કરું કે, જેનાથી મને આ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થઈ જાય આ પ્રકારથી વિચારીને વસુમિત્ર મુનિએ ફરીથી એ વિચાર કર્યો કે પ્રત્યક્ષજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ન થવાનો મારે આ સમયે કાઈ પણ વિપાદ ન કરવો જોઈએ કેમકે, વિપાદ કરવાથી અજ્ઞાનપરીપદને છૂતાવો નથી આથી વિપાદ ન લાવતા અજ્ઞાન પરીપદ સદ્ન કરવો એ સાધુમાર્ગ છે આ માટે વીર્યાચારની નિરતિચાર

सम्यगाराधयामि इत्येव विचिन्त्य प्रशस्तध्यानेन शुभाध्ययसायेन अवधि मनःपर्ययं च संप्राप्य क्षपकश्रेणिमारुह्य केवली जातः । एतन्मन्यैरपि मुनिभिरज्ञानपरीपहः सोढव्यः ।

अथाऽज्ञानाऽसद्भावः (ज्ञानसद्भाव) पक्षे दृष्टान्तः प्रदर्श्यते—

उग्रविहारी चतुर्ज्ञानचतुर्दशपूर्वधारी जिनवचनानुगामी गौतमस्वामी शिष्य-परिवारेण सह ग्रामानुग्राम विहरन् भास्करपदज्ञानान्धकार विध्वंसयन् स्याद्वाद-सिद्धान्त स्थापयन् क्षान्त्यादिधर्मं प्रद्योतयन् चार्वाकादिपाखण्डमत खण्डयन् विचरति स्म । एव विहरन् गौतमस्वामी चम्पानगर्या पूर्णभद्रोद्याने समवसतः ।

निरतिचार सम्यक् आराधना करते २ प्रत्यक्ष ज्ञानकी प्राप्ति मुझे हो जायगी । इस प्रकार विचार करके उसने प्रशस्तध्यान के हेतुभूत शुभ अध्यवसाय से अवधि एव मनःपर्यय ज्ञान को प्राप्त कर लिया, तथा क्षपकश्रेणी पर आरोहण कर केवलिपद को भी प्राप्त कर लिया । इसी तरह अन्यमुनियों को भी अज्ञानपरीपह सत्न करना चाहिये ।

अज्ञान के असद्भाव (ज्ञान के सद्भाव) पक्षमें दृष्टान्त इस प्रकार है—

उग्र विहार करने वाले, मति, श्रुत, अवधि एव मन पर्ययज्ञान के धारी, चौदह पूर्व के पाठी, एव जिनवचन के अनुसार चलने वाले गौतमस्वामी शिष्यपरिवार के साथ ग्रामानुग्राम विहार करते हुए, सूर्य के समान भव्यों के अज्ञानरूप अन्धकार को ध्वस्त करते हुए, स्याद्वादसिद्धान्त की विजयपताका फरकाते हुए, क्षान्ति आदि धर्मका उद्योत करते हुए एव भौतिकवादी चार्वाक आदि मत का निराकरण करते हुए विहार करते २ चपानगरी के पूर्णभद्र उद्यान में पधारे ।

सम्यक् आराधना करता करता प्रत्यक्ष ज्ञानकी प्राप्ति होने लगे आ प्रकारने विचार करी तोड़े प्रशस्त ध्यानना डेतुभूत शुभ अध्यवसायशी अवधि अने मन पर्ययज्ञानने प्राप्त कयुं, तथा क्षपकश्रेणी उपर आरूढ थर्ध केवलि पदने पक्ष प्राप्त करी दीधु आ प्रकारे अन्य मुनियोंके पक्ष अज्ञानपरीपह छतवे लोछये—

ज्ञानना सद्भाव पक्षमा दृष्टात आ प्रकारनु छे—

उग्र विहार करवावाणा, मति, श्रुत, अवधि अने मन पर्ययज्ञानना धारी, चौदह पूर्वना पाठी, अने जिनवचन अनुसार चालवावाणा गौतमस्वामी शिष्य परिवारनी साथे ग्रामानुग्राम विहार करता, सूर्यनी भाङ्क लब्धेना अज्ञानरूप अंधकारने दूर करता स्याद्वादसिद्धान्तनी विजयपताका फरकावता, क्षान्ति आदि धर्मने उद्योत करता करता अने भौतिकवादि चार्वाक आदि मतनु निराकरय करता करता, चपानगरीना पूर्णभद्र पधारी

एकदा सोमभद्रनामा कश्चिदधर्मानुयायी, अधर्मसेवी, अधर्मिष्ठः, अधर्मख्याति-
रधर्मानुरागी, अधर्मप्रलोकी, अधर्मजीवी, अधर्मप्रजनकः, अधर्मप्रचारकः, सकल
शास्त्रदर्शी तत्त्वविमर्शी प्रकाण्डकुतर्ककेसरी शास्त्रार्थ कर्तुं तत्र गौतमस्वामिसंनिधौ
समागतः । तयोः शास्त्रार्थविषये विवादः प्रवृत्तः, परस्पर खण्डनमण्डनकरणे
प्रवृत्तयोस्तयोरेकस्य कस्यापि जयः पराजयो वा नाभूत् । गौतमस्वामी
शास्त्रार्थविषये स्वबुद्धिप्रतिभाशलेन नास्तिकमत निराकर्तुंमुद्यतः, सोऽपि नास्तिकः
स्वबुद्धिकौशलेन गौतमस्वामिनः स्पर्धया वाग्जालवितन्वन् परिपदि तत्प्रदर्शितयुक्ति-

एक दिन की बात है कि सोमभद्र नामका कोई एक विशिष्ट विद्वान्
शास्त्रार्थ करने के लिये उनके पास आया । यह जैनधर्म से अतिरिक्त
धर्म का अनुयायी था, अधर्मसेवी था, अधर्मिष्ठ था, अधर्माख्यायी था,
अधर्मानुरागी था, अधर्मप्रलोकी था, अधर्मजीवी था, अधर्मप्रजनक था,
अधर्मप्रचारक था, सकलशास्त्रदर्शी होने पर भी तत्त्व-अविमर्शी था,
इसलिये प्रकाण्डकुतर्ककेसरी था । गौतमस्वामी एव सोमभद्र का
परस्पर शास्त्रार्थ के विषय में विवाद प्रारम्भ हुआ । एक दूसरे के
खण्डन मण्डन करने में प्रवृत्त हुए । इन दोनों में जय किसी का भी जय
और पराजय नहीं हुआ तब गौतमस्वामी ने शास्त्रार्थ के विषय में
अपनी प्रतिभा के बल पर नास्तिकमत का निराकरण करना प्रारम्भ
कर दिया । सोमभद्र ने भी जो नास्तिकमत का पक्षपाती था जब
अपने मत का खण्डन होते देखा तो उसने सिर्फ अपनी बुद्धि की ही
कुशलता से गौतमस्वामी की युक्तियों का स्पर्धा के बराबर सभा के

एक दिवसनी बात छे के, सोमभद्र नामनो केछे ऐक विशिष्ट विद्वान्
शास्त्रार्थ करवा भाटे तेमनी पासे आये। ते जैनधर्मी अतिरिक्त धर्मनो
अनुयायी छेतो अधर्मसेवी छेतो, अधर्मिष्ठ छेतो, अधर्माख्यायी छेतो, अध-
र्मानुरागी छेतो, अधर्मप्रलोकी छेतो, अधर्मजीवी छेतो, अधर्म प्रजनक छेतो,
अधर्म प्रचारक छेतो, सकल शास्त्र दर्शी होवा छता पणु तत्त्व-अविमर्शी छेतो
आ भाटे प्रकाण्डकुतर्ककेसरी छेतो गौतमस्वामी अने सोमभद्रनो परस्पर
शास्त्रार्थना विषयभा विवाद शङ्क थये। ऐक गीज्जनु अउन मउन करवाभा
प्रवर्त भन्था आ भन्नेभायी न्थादे केछेनो पणु जय अने पराजय न थये।
त्यारे गौतमस्वामीअे शास्त्रार्थना विषयभा पोतानी प्रतिभाना अण उपर
नास्तिकमतनु निराकरण करवानु शङ्क करी छीधु सोमभद्र के ने नास्तिक
मतनो पक्षपाती छेतो तेछे न्थारे पोताना मतनु अउन थतु जेथु तो तेछे
इकत पोतानी बुद्धिनी कुशलतायी स्पर्धाने वश थछे गौतमस्वामीनी युक्तिअेने

सम्यगाराधयामि इत्येव विचिन्त्य प्रशस्तध्यानेन शुभाध्ययसायेन अवधि मनःपर्ययं च संप्राप्य क्षपकश्रेणिमारुह्य कैवली जातः । एवमन्यैरपि मुनिभिरज्ञानपरीपहः सोढव्यः ।

अथाऽज्ञानाऽसद्भावः (ज्ञानसद्भावः) पक्षे दृष्टान्तः प्रदर्श्यते—

उग्रविहारी चतुर्ज्ञानचतुर्दशपूर्वधारी जिनवचनानुगामी गौतमस्वामी शिष्य-परिवारेण सह ग्रामानुग्राम विहरन् भास्करवदज्ञानान्धकार विध्वंसयन् स्याद्वाद-सिद्धान्त स्थापयन् क्षान्त्यादिधर्मं प्रद्योतयन् चार्वाकादिपाखण्डमत खण्डयन् विचरति स्म । एव विहरन् गौतमस्वामी चम्पानगर्या पूर्णभद्रोद्याने समवसृतः ।

निरतिचार सम्यक् आराधना करते २ प्रत्यक्ष ज्ञानकी प्राप्ति मुझे हो जायगी । इस प्रकार विचार करके उसने प्रशस्तध्यान के हेतुभूत शुभ अध्यवसाय से अवधि एव मनःपर्यय ज्ञान को प्राप्त कर लिया, तथा क्षपकश्रेणी पर आरोहण कर कैवल्यपद को भी प्राप्त कर लिया । इसी तरह अन्यमुनियों को भी अज्ञानपरीपह सहन करना चाहिये ।

अज्ञान के असद्भाव (ज्ञान के सद्भाव) पक्षमें दृष्टान्त इस प्रकार है—

उग्र विहार करने वाले, मति, श्रुत, अवधि एव मन पर्ययज्ञान के धारी, चौदह पूर्व के पाठी, एव जिनवचन के अनुसार चलने वाले गौतमस्वामी शिष्यपरिवार के साथ ग्रामानुग्राम विहार करते हुए, सूर्य के समान भव्यों के अज्ञानरूप अन्धकार को ध्वस्त करते हुए, स्याद्वादसिद्धान्त की विजयपताका फरकाते हुए, क्षान्ति आदि धर्मका उद्योत करते हुए एव भौतिकवादी चार्वाक आदि मत का निराकरण करते हुए विहार करते २ चपानगरी के पूर्णभद्र उद्यान में पधारे ।

सम्यक् आराधना करता करता प्रत्यक्ष ज्ञानकी प्राप्ति भने यह वशे आ प्रकारने विचार करी तेहे प्रशस्त ध्यानना हेतुभूत शुभ अध्यवसायसे अवधि अने मन पर्ययज्ञानने प्राप्त कर्युं, तथा क्षपकश्रेणी उपर आरुह यह कैवल्य पदने पक्ष प्राप्त करी वीधु आ प्रकारे अन्य मुनियोंसे पक्ष अज्ञानपरीपह छुटवो नोछये—

ज्ञानना सद्भाव पक्षमा दृष्टात आ प्रकारनु छे—

उग्र विहार करवावाणा, मति, श्रुत, अवधि अने मन पर्ययज्ञानना धारी, चौदह पूर्वना पाठी, अने जिनवचन अनुसार चलवावाणा गौतमस्वामी शिष्य परिवारनी साथे ग्रामानुग्राम विहार करता, सूर्यनी भाङ्क लव्येना अज्ञानरूप अन्धकारने दूर करता स्याद्वादसिद्धान्तनी विजयपताका फरकावता, क्षान्ति आदि धर्मने उद्योत करता करता अने लौकिकवादि चार्वाक आदि मतनु निरा करषु करता करता, विचरषु करता करता, चपानगरीना पूर्णभद्र उद्यानमा पधायो

સ્તવ હૃદયે જાતો ન વા ? । તદાઽસૌ નાસ્તિકસ્તદ્વચન સ્વીકુર્વન્ વદતિ-ભદન્ત !
 ભવાન્ સત્ય વદતિ મમ મનસ્પયમેવ વિચારઃ પ્રાદુરાસીત્ । ઇત્યુક્ત્વાઽસૌ ગૌતમસ્વામિનઃ
 શિષ્યો ભૂત્વા દીક્ષિતો જાતઃ । તેન શિષ્યેણાનૈથ શિષ્યપરિવારે સહ ગ્રામાનુગ્રામ
 વિહરન્ ગૌતમસ્વામી રાજગૃહનગરે ગુણશિલ્લે ચૈત્યે ભગવત શ્રીવર્ધમાનસ્વામિનઃ
 સનિધૌ સમાગતઃ । ભગવન્ત વન્દિત્વા નમસ્કૃત્ય ગૌતમસ્વામી ચતુર્જાનિગર્વમકુર્વન્
 સવિનય વ્રવીતિ-હે ભગવન્ ! અય ભગવત્પ્રભાવાદેવ સન્માર્ગે સમાયાતઃ । તતો
 ભગવતા શ્રીવર્ધમાનસ્વામિના શ્રમણનિર્ગન્થાનાહૂય કથિતમ્-ભો ! મુનયઃ ! ગૌતમ-

મદ્ર સે પૂછા કિ-કહો મહાનુભાવ ! તુમ્હારે મન મે યહ વિચાર ઉત્પન્ન
 હુઆ યા નહી ? । તત્ત સોમમદ્ર ને ગૌતમસ્વામી કે હસ કથન કો સ્વીકાર
 કરતે હુએ કહા-ભદન્ત ! આપને બિલકુલ હી યથાર્થ કહા હૈ, મેરે મન
 મેં એસા હી વિચાર ઉત્પન્ન હુઆ યા । હસ પ્રકાર અપને હૃદયગમ અભિ-
 પ્રાય કો પ્રગટ કરતે હુએ ડસને ગૌતમસ્વામી કે પાસ દીક્ષા ધારણ
 કરલી ઔર ડનકા શિષ્ય હો ગયા । મુનિ સોમમદ્ર એવ અન્ય શિષ્યો કે
 સાથ ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતે હુએ ગૌતમસ્વામી રાજગૃહ નગર કે
 ગુણશિલચૈત્ય મેં ભગવાન્ વર્ધમાન સ્વામી કે પાસ આયે । વદના એવ
 નમસ્કાર કર કે ગૌતમસ્વામી ને અપને મે રહે હુએ ચતુર્જાન કી વિશિષ્ટતા
 કા ગર્વ ન કરકે પ્રભુ સે વડે વિનય કે સાથ કહા-ભગવન્ ! યહ સોમમદ્ર
 મુનિ આપકે હી પ્રભાવ સે સન્માર્ગ મે આયા હૈ । ભગવાન શ્રીવર્ધમાન-
 સ્વામી ને શ્રમણનિર્ગન્થો કો બુલાકર કહા કિ હે મુનિયો ! દેખો ચાર

ઉત્પન્ન થયેલ કે નહી ? ત્યારે સોમમદ્રે ગૌતમસ્વામીના આ કથનનો સ્વીકાર
 કરીને કહ્યું, ભદન્ત ! આપે ખીલકુલ યથાર્થ કહ્યું છે મારા મનમાં આવે જ
 વિચાર ઉત્પન્ન થયો હતો આ પ્રકારે પોતાના હૃદયમાંના અભિપ્રાયને પ્રગટ
 કરીને તેણે ગૌતમસ્વામીની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી લીધી અને તેમના શિષ્ય
 બની ગયા મુનિ સોમમદ્ર અને ખીલ શિષ્યો સાથે ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા
 કરતા ગૌતમસ્વામી રાજગૃહ નગરના ગુણશિલચૈત્યમાં ભગવાન વર્ધમાન
 સ્વામીની પાસે આવ્યા વદના અને નમસ્કાર કરી ગૌતમસ્વામીએ પોતાનામાં
 આરજાન વિશિષ્ટતાનો ગર્વ ન કરતા પ્રભુને ઘણા વિનય સાથે કહ્યું, ભગવન્ !
 આ સોમમદ્રમુનિ આપના જ પ્રભાવથી સન્માર્ગમાં આવ્યા છે ભગવાનશ્રી
 વર્ધમાન સ્વામીએ શ્રમણનિર્ગન્થોને બોલાવીને કહ્યું કે, હે મુનિયો ! જુઓ

खण्डनात् प्रतिनिष्ठो नाभूत्, परतु जन्तवस्तदुक्तयुक्तिप्रतियुक्तिस्वरूप खण्डयितुम-
समर्थः सन् मनसि विचारयति—“सत्यम् अयमस्ति गौतमस्वामी महान् विद्या
निधिः, यदीदृश मम मनोगत भाव गौतमस्वामी कथयिष्यति तदाऽहमस्य शिष्यो
भविष्यामि ” इति ।

गौतमस्वामी मनःपर्ययज्ञानधारयतया तदानीमेव परिपदि वदति—“अस्य
तर्ककेसरिणो मनसि सप्रति अय विचारः समायातः—“सत्यमय गौतमस्वामी महान्
विद्यानिधिः परत्वेन मम मनोगत विचार गौतमस्वामी यदि कथयेत् तर्हि तस्य
शिष्यो भविष्यामी”ति । इत्युक्त्या पुनस्त नास्तिक पृच्छति—कथय किमय विचार-

बीच खडन करना प्रारंभ कर दिया, परन्तु गौतमस्वामी ने जब उसकी
युक्तियों का पूरे तोर से खडन किया तो वह उसको सभालने में समर्थ
नहीं हो सका । गौतमस्वामी के अगाध ज्ञान को देखकर उस समय
उसके मन में यही विचार आया कि वास्तव में ये गौतमस्वामी विशिष्ट
विद्यानिधान हैं, परन्तु यदि ये मेरे इस मनोगत भाव को बतला दें
तो मैं इनका शिष्य हो जाऊँगा ?

गौतमस्वामी मनःपर्ययज्ञान के धारी थे, अतः उसी समय वे
इसके मानसिक विचार को स्पष्टरूप से जान गये । उन्होंने ने उसी
समय सभा के बीच में कहा कि इस तर्ककेसरी सोमभद्र के मन में
इस प्रकार का विचार उत्पन्न हुआ है कि “ये गौतमस्वामी महान्
विद्या के निधान हैं यदि ये मेरे इस अभिप्राय को बतला दें तो मैं
इनका शिष्य हो जाऊँगा” । गौतमस्वामी ने ऐसा कह कर उस सोम

સભાની વચ્ચેમાં ખડન કરવાનો પ્રારંભ કરી દીધો પરંતુ ગૌતમસ્વામીએ ત્યાં
તેની યુક્તિઓનું પુરી રીતે ખડન કર્યું ત્યાં રીતે પોતાની બંતને સભાળવામાં
સમર્થ ન બન્યો. ગૌતમસ્વામીના અગાધ જ્ઞાનને જોઈ એ સમય એના મનમાં એ
વિચાર આવ્યો કે, વાસ્તવમાં આ ગૌતમસ્વામી વિશિષ્ટવિદ્યાનિધાન છે પરંતુ
જો તેઓ મારા આ મનોભાવને બતાવી આપે તો હું એમનો શિષ્ય બની બહુ

ગૌતમસ્વામી મન પર્યયજ્ઞાનના ધારી હતા આથી એજ વખતે તેમણે
એના માનસિક વિચારને સ્પષ્ટ રૂપથી બહાર લીધા અને એજ વખતે સભાની
વચ્ચેમાં કહ્યું કે, આ તર્કકેસરી સોમભદ્રના મનમાં એ પ્રકારનો વિચાર ઉત્પન્ન
થયો છે કે, “આ ગૌતમસ્વામી મહાન વિદ્યાનિધાન છે તેઓ જો મારા આ
અભિપ્રાયને બતાવી આપે તો હું તેમનો શિષ્ય બની બહુ ” ગૌતમસ્વામીએ
એણે કહીને સોમભદ્રને કહ્યું કે, કહો મહાગુણાવ ! તમારા મનમાં આ વિચાર

ટીકા—‘ નત્થિ નૂણ ’ ઇત્યાદિ ।

પરો લોકઃ=પરમયઃ-જન્માન્તરમ્, નૂન=નિશ્ચયેન નાસ્તિ=ન ભવતિ । અય
ભાવ-શરીર હિ ભૂતાત્મક, તદિદૈવ નશ્યતિ, શરીરે વર્તમાનસ્ય ચૈતન્યસ્યાપિ ભૂત-
ધર્મત્વાદેવ શરીરેણ સહ નાશસંભવાત્ । શરીરવ્યતિરેકેણ આત્મનઃ પ્રત્યક્ષતોડનુપ-
લમ્બમાનત્વાચ્ચ જન્માન્તર ન ભવતીતિ નિશ્ચેતન્યમિતિ । યદ્વા-નૂનમિતિ સમાવ-
નાયામ્ પરલોકઃ સ્વર્ગાદિર્નાસ્તીતિ સમાવયામિ, યતઃ પરલોકે ગતઃ કોડપિ નાત્રા-
ગત્ય વદતિ, તસ્માત્ પ્રત્યક્ષાભાનાત્રાસ્તિ પરલોક ઇતિ । વા=અથવા, અપિ=ઈહાપિ-

અવ સૂત્રકાર વાઈસવા દર્શનપરીપહજય કો વતલાતે હૈં—

‘ નત્થિ નૂણ ’—ઈત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(પરે લોકે નૂણ નત્થિ-પરઃલોક નૂન નાસ્તિ) નિશ્ચય
સે જન્માન્તર નહીં હૈં-યહ શરીર ભૂતાત્મક હૈં, હસલિયે યહ તો યહા
હી વિનિષ્ઠ હો જાતા હૈં । હસ શરીર મે જો ચૈતન્ય વર્તમાન હૈં વહ બી
ભૂતોં કા ધર્મ હોને સે શરીર કે સાથ હી નાશ કો પ્રાપ્ત હો જાતા હૈં ।
દૂસરે-શરીર સે ભિન્ન આત્મા-નામક કોઈ પદાર્થ હૈં, યહ કિસી બી
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સે સાવિત નહીં હોતા હૈં અતઃ પરલોકી (પરલોક જાને
વાલા આત્મા) કા અભાવ હોને સે પરલોક કા અભાવ સ્વતઃ સિદ્ધ હૈં,
અર્થાત્ જન્માન્તર નહીં હૈં । અથવા “ નૂન ” યહ પદ સંભાવના મેં બી
પ્રયુક્ત કિયા જાતા હૈં હસ અપેક્ષા પરલોક-સ્વર્ગાદિક જો માને જાતે હૈં
સો વે બી નહીં હૈં, એસી સંભાવના હોતી હૈં, કયો કિ કોઈ એસા તો હૈં
નહીં જો પરલોક મે જાકર પશ્ચાત્ યહા આકર યહ કહે કિ મૈ અમુક

હવે સૂત્રકાર બાવીસમા દર્શનપરીપહજને છતવાનુ બતાવે છે—

‘ નત્થિ નૂણ ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—પરે લોકે નૂણ નત્થિ-પરલોક નૂન નાસ્તિ નિશ્ચયથી જન્માન્તર
નથી આ શરીર ભૂતાત્મક છે, આ માટે તે તો અહિં જ વિનિષ્ઠ થઈ જાય છે
આ શરીરમા જે ચૈતન્ય વર્તમાન છે તે પણ ભૂતોનો ધર્મ હોવાથી શરીરની
સાથેસાથ નાશ પામે છે, બીજુ શરીરથી ભિન્ન આત્મા નામનો કોઈ પદાર્થ
છે, એ કોઈ પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી ઓળખી શકાતો નથી આથી પરલોકીનો
(પરલોક જવાવાળો આત્મા) અભાવ હોવાથી પરલોકનો અભાવ સ્વતઃ સિદ્ધ
છે અર્થાત્ જન્માન્તર નથી અથવા ‘ નૂન ’ આ પદ સંભાવનામા પણ પ્રયુક્ત
કરાય છે આ અપેક્ષા પરલોક, સ્વર્ગાદિક જે માનવામા આવે છે તે પણ નથી
એવી સંભાવના થાય છે કેમકે, કોઈ એવો તો છે જ નહીં જે પરલોકમા

ચતુર્જ્ઞાનચતુર્દશપૂર્વધારકઃ સ્વજ્ઞાનપ્રભાવાદનેકયુક્તિપ્રતિયુક્તીઃ પ્રદર્શ્ય, મત્તગજેન્દ્રમિવ સોમમદ્ર વશીકૃત્ય દીક્ષિત કૃત્વાઽઽનીતગાન્ । અય ગૌતમસ્ય પ્રયત્ને નૈવ મોક્ષમાર્ગમાશ્રિતઃ, તથાપિ ગૌતમો વિનયાતિશય કુર્વન્ જ્ઞાનગર્ભં ન બહતિ, ન ચ કેવલજ્ઞાનાપ્રાપ્તૌ વિપાદ ક્રોતિ । યથા ગૌતમેનાઽવધિમનઃપર્યયજ્ઞાનપરીષદ્ તન્મદાકરણેન કેવલજ્ઞાનાપ્રાપ્તિવિષયકવિપાદાકરણેન ચ પરિપક્વ તદુપરિ વિજયઃ પ્રાપ્તસ્તથાઽન્યૈરપિ મુનિભિરજ્ઞાનાભાવપરીષદ્ઃ સોદન્યઃ ॥ ૪૩ ॥

અથ દ્વાવિંશતિતમં દર્શનપરીષદ્જય પ્રાદ્—

મૂલમ્—નૅત્થિ નૂળ પૅરે લોપ્પે ઈંદુદ્ધી વા વિં તવસ્સિંણો ।

અર્થવા 'વચિંઓ મિ-ત્તિ', ઈંદુ મિર્કેલૂ નૅ ચિંતંપ્પે ॥ ૪૪ ॥

છાયા—નાસ્તિ નૂન પરો લોભઃ કુદ્ધિર્વાંઽપિ તપસ્વિનઃ ।

અથવા વચ્ચિતોઽસ્મીતિ ઇતિ મિશુર્ન ચિન્તયેત્ ॥ ૪૪ ॥

જ્ઞાનકે ધારી એવ ચતુર્દશપૂર્વ કે પાઠી ગૌતમ ને અપને પ્રભાવ સે જી મત્તગજરાજ કી તરહ્ હસ સોમમદ્ર કો અનેક યુક્તિ પ્રયુક્તિયોં દ્વારા વશ મે કર કે દીક્ષિત કિયા હૈ, ઓર યહા યે હસ કો હે આયે હૈ. ગૌતમ કા હી યહ પ્રયત્ન હૈ જો યહ મોક્ષમાર્ગ મેં આ ગયા હૈ, ફિર ખી ગૌતમ કો અપને વિનયાતિશય સે હસ વાત કા જરા ખી ગર્ભ નહીં હૈ । તથા કેવલજ્ઞાન કી અપ્રાપ્તિ કે વિષય મેં વિપાદ ખી નહીં હૈ । જિસ તરહ્ ગૌતમ ને અવધિમનઃપર્યયજ્ઞાન કે પરીષદ્ કો ઉનકા મદ નહીં કરને સે તથા કેવલજ્ઞાન કી અપ્રાપ્તિ મેં વિપાદ નહીં કરને સે જીતા હૈ ડસી તરહ્ તુમ સબ મુનિયો કો ખી અજ્ઞાનાભાવ અર્થાત્ જ્ઞાન કા સદ્ભાવ પરીષદ્ જીતના ચાહિયે ॥ ૪૩ ॥

આર જ્ઞાનના ધારી અને ચોદપૂર્વના પાઠી ગૌતમે મત્ત ગજરાજની માફક સ્વૈરવિહારી અને યુક્તિ પ્રયુક્તિઓના સ્વામી એવા આમને પોતાના જ્ઞાનવડે વશ કરીને દીક્ષિત કરેલ છે અને તેને અહીં લઈ આવેલ છે ગૌતમનો જ આ પ્રયત્ન છે કે જે આ મોક્ષમાર્ગમા આવેલ છે છતાં પણ ગૌતમને પોતાના વિનય અતિશયથી આ વાતનો જરા પણ ગર્વ નથી તથા કેવળજ્ઞાનની અપ્રાપ્તિના વિષયમા વિપાદ પણ નથી જેવી રીતે ગૌતમે અવધિમન પર્યયજ્ઞાનના પરીષદનો મદ નહીં કરવાથી તથા કેવળજ્ઞાનની અપ્રાપ્તિમા વિપાદ નહીં કરવાથી છતેલ છે આ રીતે તમે સઘળા મુનિઓએ પણ અજ્ઞાન અભાવ અર્થાત્ જ્ઞાનનો સદ્ભાવ છતવો જોઈ એ ॥ ૪૩ ॥

ટીકા—‘ નત્યિ નૂણ ’ ઇત્યાદિ ।

પરો લોકઃ=પરભવઃ-જન્માન્તરમ્, નૂન=નિશ્ચયેન નાસ્તિ=ન ભવતિ । અય
માવ-શરીર હિ ભૂતાત્મક, તદિદૈવ નશ્યતિ, શરીરે વર્તમાનસ્ય ચૈતન્યસ્યાપિ ભૂત-
ધર્મત્વાદેવ શરીરેણ સહ નાશસમવાત્ । શરીરવ્યતિરેકેણ આત્મનઃ પ્રત્યક્ષતોડનુપ-
લભ્યમાનત્વાચ્ચ જન્માન્તર ન ભવતીતિ નિશ્ચેતન્યમિતિ । યદ્વા-નૂનમિતિ સમાવ-
નાયામ્ પરલોકઃ સ્વર્ગાદિનાંસ્તીતિ સમાવયામિ, યતઃ પરલોકે ગતઃ કોડપિ નાત્રા-
ગત્ય નદતિ, તસ્માત્ પ્રત્યક્ષાભાગનાસ્તિ પરલોક ઇતિ । વા=અથવા, અપિ=ઈહાપિ-

અન સૂત્રકાર નાઈસવા દર્શનપરીપદ્ધત્ય કો ચતલાતે હ—

‘ નત્યિ નૂણ ’-ઈત્યાદિ ।

અન્યથાર્થ—(પરે લોક નૂણ નત્યિ-પરઃ લોક નૂન નાસ્તિ) નિશ્ચય
સે જન્માન્તર નહીં હૈ-યહ શરીર ભૂતાત્મક હૈ, હસલિયે યહ તો યહ
હી વિનિષ્ઠ હો જાતા હૈ । હસ શરીર મેં જો ચૈતન્ય વર્તમાન હૈ વહ બી
ભૂતોં કા ધર્મ હોને સે શરીર કે સાથ હી નાશ કો પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ ।
દુસરે-શરીર સે ભિન્ન આત્મા-નામક કોઈ પદાર્થ હૈ, યહ કિસી બી
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સે માનિત નહીં હોતા હૈ અતઃ પરલોકી (પરલોક જાને
વાલા આત્મા) કા અભાવ હોને સે પરલોક કા અભાવ સ્વતઃ સિદ્ધ હૈ,
અર્થાત્ જન્માન્તર નહીં હૈ । અથવા “ નૂન ” યહ પદ સમાવના મેં બી
પ્રયુક્ત કિયા જાતા હૈ હસ અપેક્ષા પરલોક-સ્વર્ગાદિક જો માને જાતે હૈ
સો વે બી નહીં હૈ, એસી સમાવના હોતી હૈ, ત્યોં કિ કોઈ એસા તો હૈ
નહીં જો પરલોક મેં જાકર પશ્ચાત્ યહા આકર યહ કહે કિ મેં અમુક

હવે નૂતનકાર બાવીસમા દર્શનપરીપદ્ધત્યે છતવાનુ બતાવે છે—

‘ નત્યિ નૂણ ’ ઇત્યાદિ

અન્યથાર્થ—પરે લોક નૂણ નત્યિ-પરલોક નૂન નાસ્તિ નિશ્ચયથી જન્માન્તર
નથી આ શરીર ભૂતાત્મક છે, આ માટે તે તો અહિં જ વિનિષ્ઠ થઈ જાય છે
આ શરીરમા જે ચૈતન્ય વર્તમાન છે તે પણ ભૂતોનો ધર્મ હોવાથી શરીરની
સાથેમાય નાશ પામે છે, બીજી શરીરથી ભિન્ન આત્મા નામનો કોઈ પદાર્થ
છે, એ કોઈ પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી જોળખી શકાતો નથી આવી પરલોકીનો
(પરલોક જવાવાળો આત્મા) અભાવ હોવાથી પરલોકનો અભાવ સ્વતઃ સિદ્ધ
છે અર્થાત્ જન્માન્તર નથી અથવા ‘ નૂન ’ આ પદ સમાવનામા પણ પ્રયુક્ત
કરાય છે આ અપેક્ષા પરલોક, સ્વર્ગાદિક જે માનવામા આવે છે તે પણ નથી
એવી સમાવના થાય છે કેમકે, કોઈ એવો તો છે જ નહીં જે પરલોકમા

શબ્દો મિત્રક્રમઃ અતોઽયમર્થઃ—તપસ્વિનોઽપિ મમ ઋદ્ધિઃ=આમર્શૌપધ્યાદિલબ્ધિ-
રૂપા નાસ્તિ=ન વિદ્યતે, તસ્યા ઝપ્યનુપલભ્યમાનત્યાત્ ।

પ્રસન્નાદિહ લબ્ધિભેદા ઉચ્યન્તે—

૧ આમર્શૌપધિઃ, ૨ વિપ્રુહોપધિઃ, ૩ खेलौपधिः, ૪ जल्लौपधिः, ૫ सर्वौपधि,
૬ સમિન્નશ્રોતોલબ્ધિઃ, ૭ અવધિલબ્ધિ, ૮ ઋજુમતિલબ્ધિઃ, ૯ વિપુલમતિલબ્ધિઃ,
૧૦ ચારણલબ્ધિઃ, ૧૧ આશીર્વિપલબ્ધિ, ૧૨ કેવલિલબ્ધિ, ૧૩ ગણધરલબ્ધિઃ,
૧૪ પૂર્વધરલબ્ધિ, ૧૫ અર્હલ્લબ્ધિ, ૧૬ ચક્રવર્તિલબ્ધિ, ૧૭ ચલદેવલબ્ધિ,
૧૮ વાસુદેવલબ્ધિ, ૧૯/૧ ક્ષીરાસ્રવલબ્ધિ, ૧૯/૨ મધ્વાસ્રવલબ્ધિ,
૧૯/૩ સર્પિરાસ્રવલબ્ધિ, ૨૦ કોષ્ઠવુદ્ધિલબ્ધિ, ૨૧ પદાનુસારિલબ્ધિ, ૨૨

સ્વર્ગ સે આયા હુ, ઇસલિયે પ્રત્યક્ષ સે ઉનકી ઉપલબ્ધિ કા અભાવ હોને
સે પરલોક નહી હૈ । (વા) અથવા (તવસ્સિણો ઇહ્લી અવિ-તપસ્વિનઃ
ઋદ્ધિઃ અપિ) તપસ્વી જન કો ઋદ્ધિકી પ્રાપ્તિ હો જાતી હૈ યહ મી વાત
ઠીક નહી હૈ, ક્યોં કિ ઋદ્ધિયોં અર્થાત્ લબ્ધિયોં કી સિદ્ધિ મી પ્રત્યક્ષપ્ર
માણ સે હોતો નહી હૈ । લબ્ધિયા ૨૮ પ્રકાર કી હૈં વે યે હૈં—

આમર્શૌપધિ ૧, વિપ્રુહોપધિ ૨, खेलौपधि ૩, जल्लौपधि ૪, सर्वौ-
પધિ ૫, સમિન્નશ્રોતોલબ્ધિ ૬, અવધિલબ્ધિ ૭, ઋજુમતિલબ્ધિ ૮, વિપુ-
લમતિલબ્ધિ ૯, ચારણલબ્ધિ ૧૦, આશીર્વિપલબ્ધિ ૧૧, કેવલિલબ્ધિ ૧૨,
ગણધરલબ્ધિ ૧૩, પૂર્વધરલબ્ધિ ૧૪, અર્હલ્લબ્ધિ ૧૫, ચક્રવર્તિલબ્ધિ ૧૬,
ચલદેવલબ્ધિ ૧૮, ક્ષીરાસ્રવલબ્ધિ ૧૯/૧, મધ્વાસ્રવલબ્ધિ ૧૯/૨, સર્પિ-
રાસ્રવલબ્ધિ ૧૯/૩, કોષ્ઠવુદ્ધિલબ્ધિ ૨૦, પદાનુસારિલબ્ધિ ૨૧, बीजबु-

બીજ બાહ્યે આહિ આવી તે એમ કહે કે હું અમુક સ્વર્ગમા જઈને આવ્યો
હુ આ માટે પ્રત્યક્ષથી તેની ઉપલબ્ધીનો અભાવ હોવાથી પરલોક નથી અથવા
તવસ્સિણો ઇહ્લી અવિ તપસ્વીઓને ઋદ્ધિયોની પ્રાપ્તિ થઈ નથી છે એ વાત પણ
ઠીક નથી કેમકે, ઋદ્ધિયોની સિદ્ધિ પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી થતી નથી ઋદ્ધિયો
૨૮ પ્રકારની છે તે આ પ્રમાણે છે

(૧) આમર્શૌપધિ, (૨) વિપ્રુહોપધિ, (૩) खेलौपधि, (૪) जल्लौपधि,
(૫) सर्वौपधि, (૬) સમિન્નશ્રોતોલબ્ધિ, (૭) અવધિલબ્ધિ, (૮) ઋજુમતિ-
લબ્ધિ, (૯) વિપુલમતિલબ્ધિ, (૧૦) ચારણલબ્ધિ, (૧૧) આશીર્વિપલબ્ધિ,
(૧૨) કેવલિલબ્ધિ, (૧૩) ગણધરલબ્ધિ, (૧૪) પૂર્વધરલબ્ધિ, (૧૫) અર્હલ્લબ્ધિ,
(૧૬) ચક્રવર્તિલબ્ધિ, (૧૭) ચલદેવલબ્ધિ, (૧૮) વાસુદેવલબ્ધિ, (૧૯) ક્ષીરાસ્રવ-
લબ્ધિ, મધ્વાસ્રવલબ્ધિ, સર્પિરાસ્રવલબ્ધિ, (૨૦) કોષ્ઠવુદ્ધિલબ્ધિ, (૨૧) પદાનુ

બીજવુદ્ધિલઘ્વિ, ૨૩ તેજોલેશ્યાલઘ્વિ, ૨૪ આહારકલઘ્વિ, ૨૫ શીતલેશ્યાલઘ્વિ, ૨૬ વૈક્રિયલઘ્વિ, ૨૭ અક્ષીણમહાનસિકલઘ્વિ, ૨૮ પુલાકલઘ્વિ ।

ભવ્યત્વાભવ્યત્વપ્રિશિષ્ટાના પુરુષાણા ચ યાત્યો લઘ્વયો ભવન્તિ, તા એવમ્-ભવ્યપુરુષાણામેતા પૂર્વોક્તા સર્વા ઝપિ લઘ્વયો ભવન્તિ । અર્હચક્રવર્તિવાસુ-દેવમલદેવસમિન્નશ્રોતશ્ચારણપૂર્વધરણધરપુલાકાઽઽહારકલઘ્વિલક્ષણા એતાદશ લઘ્વયો ભવ્યસ્ત્રીણા નૈવ ભવન્તિ । શેષાસ્ત્વપ્તાદશલઘ્વયો ભવ્યસ્ત્રીણા ભવન્તિ ।

યચ મલ્હિસ્વામિન સ્ત્રીત્વેઽપિ તીર્થઋત્વમભૂત્તદાર્થ્યભૂતત્વાન્ન ગણ્યતે । તથા -અનન્તરોક્તાઅર્હદાદ્યા આહારકપર્યન્તા દશ લઘ્વયઃ, કેવલિ-ઋજુમતિ-ત્રિપુલમતિ

દ્ધિલઘ્વિ ૨૨, તેજોલેશ્યાલઘ્વિ ૨૩, આહારકલઘ્વિ ૨૪, શીતલેશ્યાલઘ્વિ ૨૫, વૈક્રિયલઘ્વિ ૨૬, અક્ષીણમહાનસીકલઘ્વિ ૨૭, પુલાકલઘ્વિ ૨૮ ।

અવ ભવ્યત્વભાવવિશિષ્ટ એવ અભવ્યત્વભાવવિશિષ્ટ પુરુષ કો જિતની જિતની લઘ્વિયા હોતી હૈં વે કહતે હૈં—

ભવ્યત્વભાવવિશિષ્ટ પુરુષોં કે યે સમી લઘ્વિયા હોતી હૈં । ભવ્ય સ્ત્રિયોં કે અર્હલ્લઘ્વિ ૧, ચક્રવર્તિલઘ્વિ ૨, વાસુદેવલઘ્વિ ૩, વલદેવલઘ્વિ ૪, સમિન્નશ્રોતોલઘ્વિ ૫, ચારણલઘ્વિ ૬, પૂર્વધરલઘ્વિ ૭, ગણધરલઘ્વિ ૮, પુલાકલઘ્વિ ૯, એવ આહારકલઘ્વિ ૧૦, યે દસ લઘ્વિયા નહીં હોતી હૈં । વાકી અવશિષ્ટ અઠારહ લઘ્વિયા ભવ્ય સ્ત્રિયોં કે મી હોતી હૈં । જો મલ્હિસ્વામી કે સ્ત્રીપના હોને પર મી તીર્થકરત્વ વહા હુઆ વહ અચ્છેરા-આશ્ચર્ય હોને કી વજહ સે ગિના નહીં જાતા હૈં । યે ૧૩ તેરહ લઘ્વિયા અભવ્યપુરુષોં કે નહીં હોતી હૈં-કેવલિલઘ્વિ, ઋજુ-

સારિલઘ્વિ, (૨૨) બીજવુદ્ધિલઘ્વિ, (૨૩) તેજોલેશ્યાલઘ્વિ, (૨૪) આહારકલઘ્વિ, (૨૫) શીતલેશ્યાલઘ્વિ, (૨૬) વૈક્રિયલઘ્વિ, (૨૭) અક્ષીણમહાનસિકલઘ્વિ, (૨૮) પુલાકલઘ્વિ

હવે ભવ્યત્વભાવવિશિષ્ટ અને અભવ્યત્વભાવ વિશિષ્ટ પુરુષોને જેટલી જેટલી લઘ્વિઓ થાય છે તે બતાવે છે

ભવ્યત્વભાવ વિશિષ્ટ પુરુષોને આ બધી લઘ્વિઓ થાય છે ભવ્ય સ્ત્રિઓને ૧ અર્હલ્લઘ્વિ, ૨ ચક્રવર્તિલઘ્વિ, ૩ વાસુદેવલઘ્વિ, ૪ વલદેવલઘ્વિ, ૫ સમિન્નશ્રોતોલઘ્વિ, ૬ ચારણલઘ્વિ ૭ પૂર્વધરલઘ્વિ ૮ ગણધરલઘ્વિ ૯ પુલાકલઘ્વિ, અને ૧૦ આહારકલઘ્વિ આ દશ લઘ્વિઓ થતી નથી બાકીની અઠાર લઘ્વિઓ ભવ્ય સ્ત્રીઓને પણ થાય છે જેમ મલ્હિસ્વામીને સ્ત્રીપણ હોવા છતાં પણ તીર્થકરત્વ તેમને થયું તે અચ્છેરા-આશ્ચર્ય થવાની ગણત્રીમા ગણવામા આવતું નથી આ તેર લઘ્વિઓ અભવ્ય પુરુષોને થતી નથી

-લઘ્વયથૈતાદ્યપોદશ લઘ્વય પુરુષાણામપ્યભવ્યાના નૈર ભવન્તિ, શેપાઃ પચ્ચદશ લઘ્વયસ્તુ ભવન્તિ । અભવ્યસ્ત્રીણામપ્યેતાદ્યપોદશ લઘ્વયો ન ભવન્તિ, મધુસ્રીરાસ્રવલઘ્વિરપિચતુર્દશી તાસાં નૈર ભવતિ । શેપાથતુર્દશલઘ્વયસ્તુ તામામપિ ભવન્તિ ।

અથાસા વ્યાખ્યા પ્રદર્શયેતે-આમર્શોપધિઃ-આમર્શો દ્વિ હસ્તાદિના સ્પર્શઃ, સ એવ ઓપધિઃ, ઋરાદિસસ્પર્શમાત્રાદેઃ વ્યાયનયનસામર્થ્યમ્ ॥ ૧ ॥

વિપુલોપધિઃ-યન્માહાત્મ્યાન્મૂત્રપુરીપાનયવમાત્રમપિ રોગરાશિમળાશય સપથ્યતે સુરમિ ચ સા ॥ ૨ ॥

મતિલઘ્વિ, વિપુલમતિલઘ્વિ ત્રીન યે તયા ભવ્ય સ્ત્રિયો કે જિન દશ ૧૦ ઋદ્ધિયોં કા અભાવ વતલાયા ગયા હૈ વે । ઇસ પ્રકાર ૧૩ તેરહ લઘ્વિયોં કા અભવ્યપુરુષોં કે અભાવ રહતા હૈ । વાકી ૧૫ લઘ્વિયા હોતી હૈ । હસી તરહ અભવ્યસ્ત્રિયોં કે બીયે હી ૧૩ તેરહ લઘ્વિયા નહી હોતી હૈ । તથા ક્ષીરાસ્રવ એવ મધ્વાસ્રવ નામની બી લઘ્વિ અનેકે નહી હોતી હૈ । ઇસ પ્રકાર તેરહ ૧૩ પૂર્વોક્ત ઓર ૧૪ ચૌદહવી ક્ષીરાસ્રવ, મધ્વાસ્રવ સર્પિરાસ્રવરૂપ કા અનેકેઅભાવ જાનના ચાહિયે । વાકી ૧૪ ચૌદહ લઘ્વિયા અભવ્ય-સ્ત્રિયોં કે હોતી હૈ ।

इन लघ्वियों की व्याख्या की जाती है-हस्त आदि द्वारा स्पर्श होने का नाम आमर्श है । यह स्पर्श ही जिनका औषधि का काम करता है वह आमर्शौषधि है । इस लघ्वि के वारी को जो रोगी अपने हस्तादिक से छू लेता है उसका वह रोग छूते ही नष्ट हो जाता है १, जिस के प्रभाव से मूत्र, पुरीष, आदि भी रोगराशिके विनाश करने में औष-

કેવલીલઘ્વિ, ઋબુમતિલઘ્વિ, વિપુલમતિલઘ્વિ, ત્રણ આ તથા લઘ્વ સ્ત્રીઓને બે દશઋદ્ધિઓના અભાવ બતાવેલ છે તે આ પ્રકારની તેર લઘ્વિઓના અભવ્ય પુરુષોને અભાવ રહે છે બાકી ૫૬૨ લઘ્વિઓ થાય છે આ રીતે અભવ્ય સ્ત્રીઓને ૫૭ આ તેર લઘ્વિઓ થતી નથી તથા ક્ષીરાસ્રવ અને મધ્વાસ્રવ સર્પિરાસ્રવ નામની ૫૭ તેને થતી નથી આ રીતે તેર પૂર્વોક્ત અને ચૌદમી ક્ષીરાસ્રવ મધ્વાસ્રવ લઘ્વિનો તેને અભાવ બહુવો બોધ્યો બાકી ચૌદ લઘ્વિઓ અભવ્ય સ્ત્રીઓને થાય છે

આ લઘ્વિઓની વ્યાખ્યા કહેવામાં આવે છે,-હાથ આદિ દ્વારા થવાનું નામ આમર્શ છે આ સ્પર્શ જ જેને ઔષધિનું કામ કરે છે તે આમર્શ ઔષધિ છે આ લઘ્વિના ધારીને જે રોગી પોતાના હાથથી અડે છે એનો એ રોગ અડતા જ નાશ પામે છે (૧) જેના પ્રભાવથી મૂત્ર, પુરીષ, આદિ રોગ વિનાશ કરવામાં ઔષધિનું કામ કરવા લાગે છે તથા તેમ આવવા

खेलौपधिः—यत् प्रभावात् श्लेष्मा सर्वरोगापहारकं सुरभिश्च भवति सा ॥३॥
जल्लौपधिः—जल्लो=मूत्रः कर्णयदननासिकानयनजिह्वासमुद्भवः शरीरसमुद्भवश्च,
स एव ओषधिर्भवति यत्प्रभावात् सा ॥ ४ ॥

सर्वोपधिः—यत्प्रभावात् सर्वे विष्मूत्रकेशनखादय ओषधयो भवन्ति सा ॥५॥
सभिन्नश्रोतो लब्धिः—यत्प्रभावात् सर्वैरपि शरीरायवः सुस्पष्टं शृणोति
सा । यद्वा—‘सभिन्नश्रोतस्’ इतिच्छाया । अत्र श्रोतस् शब्द इन्द्रियमाचरु, तेन
यत्प्रभावात्—एकैकमिन्द्रिय सर्वेषामिन्द्रियाणां कार्यं संपादयति सा । यथा—कर्णे-
नैव श्रवणदर्शनघ्राणरसनस्पर्शनकार्याणि लब्धिप्रभावात् संपादयति ॥ ६ ॥

अवधिलब्धिः—अधिज्ञानमेव लब्धि—अर्वाधिलब्धिः । अरूपिद्रव्य विहाय

ધિકા કામ કરને લગ જાતે હૈં, તયા ઉનમૈં સુગધ આને લગતી હૈ, હસ
કા નામ વિપ્રુડોપધિ હૈ ૨ । જિસકે પ્રભાવ સે શ્લેષ્મા સર્વરોગ કા અપ-
હારક હો જાતા હૈ ઉસ કા નામ खेलौपधि હૈ । હસકે પ્રભાવ સે શ્લેષ્મ
મી સુગધવાળા હો જાતા હૈ ૩ । જિસકે પ્રભાવસે કાન, મુઝ, નાસિકા,
નયન, એવ જિહ્વા કા મૈલ, તથા શરીરકા મૈલ ઔપધિ જૈસા પરિણમિત
હોતા હૈ ઉસકા નામ जल्लौपधि હૈ ૪ । જિસકે પ્રભાવસે વિષ્ટા, મૂત્ર, કેશ,
તથા નઝ આદિક ઔપધિ જૈસે હો જાતે હૈં ઉસકા નામ सर्वोपधि હૈ ૫ ।
જિસકે પ્રભાવસે સમસ્ત શારીરિક અવયવો દ્વારા સુના જાય, અથવા ણક હી
ઇન્દ્રિય જિસકે પ્રભાવ સે અન્ય ઇન્દ્રિયોં કા કામ કરને લગ જાય ઉસ કા
નામ सभिन्नश्रोतो लब्धि હૈ । જિસકે યહ લબ્ધિ હોતી હૈ વહ એક કર્ણ
ઇન્દ્રિય સે હી અવશિષ્ટ ઇન્દ્રિયોં કે કામ—દર્શનાદિક કરને કી શક્તિ-
વાળા હો જાતા હૈ ૬ । જિસકે પ્રભાવ સે અમૂર્તિક દ્રવ્ય કો છોડ કર
મૂર્તિક દ્રવ્યકો જાનને કી સામર્થ્ય આત્મામૈં પ્રકટ હો જાતી હૈ ઉસકા નામ

લાગે છે તેનુ નામ વિપ્રુડ ઔપધિ છે (૨) જેના પ્રભાવથી શ્લેષ્મા સર્વ
રોગોનો નાશ કરનાર છે તેનુ નામ खेलौपधि છે, તેના પ્રભાવથી શ્લેષ્મ પણ
સુગધવાળા થઈ જાય છે (૩) જેના પ્રભાવથી કાન, મોઢુ, નાક, નેણ અને
જીભનો મેલ તથા શરીરનો મેલ, ઔપધિની જેમ પરિણમિત બને છે તેનુ
નામ जल्लौपधि છે (૪) જેના પ્રભાવથી વિષ્ટા, મૂત્ર, વાળ, નખ, આદિ
ઔપધિ જેવા થઈ જાય છે તેનુ નામ सर्वोपधि છે (૫) જેના પ્રભાવથી શરી
રના તમામ અવયવો દ્વારા સંભળાય અથવા એક જ ઇન્દ્રિય જેના પ્રભાવથી
બીજા ઇન્દ્રિયોનુ કામ કરવા લાગી જાય તેનુ નામ सभिन्नश्रोतो लब्धि છે
જેને આ લબ્ધિ કામ છે તે એક કષ્ટ ઇન્દ્રિયથી જ અવશિષ્ટ ઇન્દ્રિયોના

રૂપિદ્રવ્યવિષયકમિન્દ્રિયનિરપેક્ષ મનઃપ્રગિધાનતીર્થક પ્રતિવિશિષ્ટક્ષયોપશમનિમિ
ષ્ઠક દેવમનુષ્યતીર્થદ્વિનારસ્વામિક જ્ઞાન ભવતિ યત્પ્રભાગત્ સા ॥ ૭ ॥

ઋજુમતિલઘ્વિઃ—ઋજુઃ=સામાન્ય-વિશેષરહિત, દેશકાલાધનેકપર્યાય-
ર્જિત, સવિના ચિન્તિત, તદ્ગ્રાહિણી મતિઃ—ઋજુમતિ, સૈવ લઘ્વિઃ। સા ચ-
ઘટોઽનેન ચિન્તિતઃ, इत्येव सक्षिप्तमनोद्रव्यपरिच्छेदः ॥૮॥

વિપુલમતિલઘ્વિઃ—વિશુદ્ધતરઃ સપૂર્ણમનુષ્યક્ષેત્રવર્તિસક્ષિપ્તઋવેન્દ્રિયમનોદ્રવ્ય-
પ્રત્યક્ષીકરણહેતુર્મનઃપર્યયજ્ઞાનવિશેષઃ। યથા—પરેણ ચિન્તિતં ઘટપ્રસંગતો બહુભિઃ

અવધિલઘ્વિઃ છે, યદ્ અવધિ, इन्द्रिय और मनकी सहायता से उत्पन्न
નહીં હોતા છે। અવધિજ્ઞાનાવરણીય કર્મકે પ્રતિવિશિષ્ટ ક્ષયોપશમ
સે ઉત્પન્ન હોતા છે। દેવ, મનુષ્ય, નરક એવ તીર્થત્રય, इस प्रकार चारों
ગતિયોં કે જીવ इस के स्वामी हो सकते हैं ७। जिस के प्रभाव से-
દેશ, કાલ આદિ અનેક પર્યાયોં સે વર્જિત પદાર્થે કા સામાન્ય જ્ઞાન
હોતા છે, और जो सजी जीव के द्वारा चिन्तित पदार्थ को ग्रहण करता
है उसका नाम ऋजुमतिलघ्वि है। जैसे जिसने अपने मन के द्वारा
घट का विचार किया तो ऋजुमतिलघ्वि वाला उसे शीघ्र बतला देगा
कि इसने घट का विचार किया है ८। जिसके प्रभाव से मनुष्यक्षेत्र
वर्ती समस्त सजी पचेन्द्रिय जीवों के मनोद्रव्य को साक्षात् करनेवाला
जो विशुद्धतर ज्ञान होता है उसका नाम विपुलमतिलघ्वि है। यह
मनःपर्यय ज्ञान का एक भेद है। जैसे किसी ने घट का विचार किया

કામ દર્શનાદિક કરવાની શક્તિવાળા બની બાક છે (૬) જેના પ્રભાવથી અમુર્તિક
દ્રવ્યને છોડીને મુર્તિક દ્રવ્યને બાધવાનું સમર્થ આત્મામા પ્રગટ થાય છે
તેનું નામ અવધિલઘ્વિ છે આ અવધિ ઈન્દ્રિય અને મનની સહાયતાથી
ઉત્પન્ન થતા નથી અવધિ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના પ્રતિવિશિષ્ટ ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન
થાય છે, દેવ, મનુષ્ય, નરક અને તીર્થત્રય આ ચાર ગતીના જીવો તેના સ્વામી
બની શકે છે (૭) જેના પ્રભાવ દેશ, કાલ આદિ અનેક પર્યાયોથી વણત સામાન્ય
જ્ઞાન થાય છે અને જે સજી જીવ દ્વારા ચિન્તિત પદાર્થને ગ્રહણ કરે છે
અને તેનું નામ ઋજુમતિલઘ્વિ છે જેવો જેણે પોતાના મનની સાથે
વિચાર કર્યો તે તે ઋજુમતિ લઘ્વિવાળા તેને તુરંત બતાવી શકે છે કે આણું
મનમા આ વિચાર કર્યો છે (૮) જેના પ્રભાવથી મનુષ્ય ક્ષેત્રવર્તી સમસ્તસઘની
પચેન્દ્રિય જીવોના મનોદ્રવ્યોને સાક્ષાત્ કરવાવાળું જે વિશુદ્ધતરજ્ઞાન હોય
છે તેનું નામ વિપુલમતિલઘ્વિ છે આ મનપર્યયજ્ઞાનનો એક ભેદ છે
જેમ કેદાર્થે મનમા વિચાર કર્યો હોય તે આ લઘ્વિવાળા તેને પ્રસંગવશ એવા

પર્યાયેરુપેત જાનાતિ, તત્ર ઘટોડ્ય દ્રવ્યત. સૌવર્ણ, ક્ષેત્રતો મરુદેશીયસ્તથા ગૃહા-
મ્યન્તરસ્થ, કાલતલ્લેમાસિકઃ, ભાવતઃ-સુસસ્વાનચારુચિક્યાદિયુક્ત, આકારેણ
મહાન્, ઇત્યાદિ પ્રચુરવિશેષણવિશિષ્ટ જાનાતિ ॥ ૯ ॥ ચારણલલ્લિધઃ-આકાશ-
ગમનશક્તિઃ ॥ ૧૦ ॥ આશીર્વિપલલ્લિધઃ-આશીઃ-અનુગ્રહઃ, વિપં-નિગ્રહઃ, તદ્ગ્ના
લલ્લિધઃ, નિગ્રહાનુગ્રહસામર્થ્યમિત્યર્થઃ ॥ ૧૧ ॥ કેવલિલલ્લિધઃ-કેવલિનઃ કેવલ-
જ્ઞાનસિદ્ધિઃ ॥ ૧૨ ॥ ગણધરલલ્લિધઃ-ગણધરત્વપ્રાપ્તિ ॥ ૧૩ ॥ પૂર્વધરલલ્લિધઃ
-પૂર્વધરત્વપ્રાપ્તિઃ ॥ ૧૪ ॥ અર્હલ્લલ્લિધઃ-અર્હત્વપ્રાપ્તિઃ ॥ ૧૫ ॥ ચક્રવર્તિલલ્લિધઃ-

હૈ તો હસ લલ્લિધવાલા ઉસે પ્રસગવશ હસ રૂપ સે સ્પષ્ટ જાન લેતા હૈ
કિ હસને દ્રવ્ય કી અપેક્ષા સુવર્ણ કા, ક્ષેત્ર કી અપેક્ષા મરુદેશ કા
અથવા ઘર કે ખીતર કા, કાલ કી અપેક્ષા ત્રીન માસ કા, એવ ભાવ
કી અપેક્ષા અઠ્ઠે આકાર કા, અથવા ચાકચિક્યાદિ રૂપ સે યુક્ત ઘટ
કા ચિન્તન કિયા હૈ । હસ પ્રકાર વિપુલમતિલલ્લિધ વાલા ઘટકો અનેક
વિશેષણાં સે વિશિષ્ટ જાન સકતા હૈ તવ કિ ઋજુમતિલલ્લિધ વાલા
હસ પ્રકાર સે ઘટ કો નહી જાન સકતા હૈ વહ તો ઉસે સામાન્યરૂપ
સે હી જાનતા હૈ ૯ । આકાશ મે ગમન કરને કી શક્તિ જિસ લલ્લિધ
દ્વારા ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ વહ ચારણલલ્લિધ હૈ ૧૦ । જિસકે પ્રભાવ સે
અનુગ્રહ ઓર નિગ્રહ કરને કી શક્તિ પ્રગટ હો જાવે વહ આશીર્વિપ-
લલ્લિધ હૈ ૧૧ । કેવલિયોં કે જો કેવલજ્ઞાન કી સિદ્ધિ હોતી હૈ ઉસકા
નામ કેવલિલલ્લિધ હૈ ૧૨ । ગણધરપદ કી પ્રાપ્તિ હોને મે જો કારણ
હોતી હૈ વહ ગણધરલલ્લિધ હૈ ૧૩ । પૂર્વધરત્વ કી પ્રાપ્તિ પૂર્વધરલલ્લિધ ।
૧૪, અર્હત્વ કી પ્રાપ્તિ અર્હલ્લલ્લિધ ૧૫, ચક્રધરત્વ કી પ્રાપ્તિ ચક્રવર્તિ-

। તેવા રૂપથી સ્પષ્ટ બાણી હે છે કે, તેણે દ્રવ્યની અપેક્ષા, સુવર્ણના ક્ષેત્રની
અપેક્ષા, મરુદેશના અથવા ઘરની અદરના કાળની અપેક્ષા ત્રણ માસનું અને
ભાવની અપેક્ષા સારા આકારનું અથવા અળકાટ ચક્રચકાટાદિ રૂપથી યુક્ત
ઘટ બાણે છે આ પ્રકારે વિપુલમતિ લલ્લિધવાળા ઘટને અનેક વિશેષણોથી વિશિષ્ટ
બાણી શકે છે ત્યારે ઋજુમતિ લલ્લિધવાળા આ રીતે ઘટને બાણી શકતા નથી
તે તો એને સામાન્યરૂપથી જ બાણે છે (૯) આકાશમા ઉડવાની શક્તિ જે લલ્લિધ
દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તે ચારણલલ્લિધ છે (૧૦) જેના પ્રભાવથી અનુગ્રહ
અને નિગ્રહ કરવાની શક્તિ પ્રગટ થાય છે તે આશીર્વિપલલ્લિધ છે (૧૧)
કેવલીઓને કેવળજ્ઞાની લલ્લિધ થાય છે તેનું નામ કેવળલલ્લિધ છે (૧૨) ગણ
ધર પદની પ્રાપ્તિ થવામા જે કારણ હોય છે તે ગણધરલલ્લિધ છે (૧૩) પૂર્વધર
ત્વની પ્રાપ્તિ પૂર્વધરલલ્લિધ (૧૪) અર્હત્વપદની પ્રાપ્તિ અર્હત્વલલ્લિધ (૧૫)

चक्रधरत्वप्राप्तिः ॥१६॥ यलदेवलब्धिः—यलदेवत्वप्राप्ति ॥१७॥ वासुदेवलब्धिः—वासुदेवत्वप्राप्तिः ॥१८॥ क्षीरास्रवलब्धिः—यत्प्रभावाद्बचनं क्षीरवन्मधुरं भवति ॥१९॥ १॥ मध्वास्रवलब्धिः—यत्प्रभावाद्बचनं मधुतुल्यं भवति ॥१९॥ २॥ सर्पिरास्रवलब्धिः—यत्प्रभावाद्बचनं घृतवत् स्निग्धमरूक्षं भवति ॥१९॥ ३॥

कोष्ठबुद्धिलब्धिः—यथा कोष्ठके धान्यं प्रक्षिप्तं तदवस्थमेव चिरमप्यवतिष्ठते, न किमपि कालान्तरेऽपि गलति, एव यस्मिन् पुरुषे श्रुतज्ञानं निक्षिप्तं तदवस्थमेव चिरकालं तिष्ठति न रुद्धापि विस्मरति यत्प्रभावात् सा ॥२०॥ पदानुसारिणी लब्धि—यत्प्रभावात् पुनरेकमपि श्रुतपदमवधार्य शेषमश्रुतमपितदवस्थमेव श्रुतमवगाहते सा ॥२१॥ बीजबुद्धिलब्धिः—यथा—एकस्माद् बीजान्महातरुत्पद्यते, लब्धि १६, यलदेव पद की प्राप्ति यलदेवलब्धि १७, वासुदेव पद की प्राप्ति वासुदेवलब्धि १८, क्षीर जैसे मीठे वचनों की प्राप्ति जिसके प्रभाव से हो वह क्षीरास्रवलब्धि, मधुतुल्य मधुर वचनों का होना वह मध्वास्रवलब्धि, सिग्ध एवं अरूक्ष वचन जिसके प्रभाव से हो वह सर्पिरास्रवलब्धि है १९। जिस प्रकार कोठे में रक्खा हुआ धान्य ज्यों का त्यों बहुत काल तक रहता है—विगडता नहीं है, उसी प्रकार जिसके प्रभाव से प्राप्त श्रुत भी ज्यों का त्यों स्थिर रहे विस्मृत न हो उसका नाम कोष्ठबुद्धिलब्धि है २० जिसके प्रभाव से श्रुत का एक पद भी अवधारित होने पर शेष नहीं सुना हुआ भी श्रुत अवधारित हो जाय इस का नाम पदानुसारिणीलब्धि है २१। जिस प्रकार एक छोटे से भी बीज से विशाल काय वृक्ष उत्पन्न हो जाता है, उसी प्रकार उत्पाद, व्यय,

अक्षरत्वप्राप्ति अक्षरत्वलब्धि (१६) अलदेवपदप्राप्ति अलदेवलब्धि (१७) वासुदेव पदप्राप्ति वासुदेवलब्धि (१८) क्षीर जैसा मीठा वचनोक्ति जैसा प्रभावशील थाय ते क्षीरास्रवलब्धि मधुतुल्य मधुर वचनोक्ति अनन्त ते मध्वास्रवलब्धि सिग्ध अने अरूक्षवचन जैसा प्रभावशील थाय ते सर्पिरास्रवलब्धि है (१९) जैसी रीति कोठीमा राखेहु अनान्य जेसु तेम धन्य समथ सुधी रहै छे छता अगडतुं नथी ते प्रकारे जैसा प्रभावशील प्राप्त श्रुत पक्ष जयानु त्या स्थिर रहै, विस्मृत न जने, तेनु नाम कोष्ठबुद्धिलब्धि छे (२०) जैसा प्रभावशील श्रुतनु ओक पद पक्ष अवधारित थवाथी आगण न साक्षणें पक्ष श्रुत अवधारित थई जय तेनु नाम पदानुसारिणीलब्धि छे (२१) जैसी रीति ओक नाना जीवथी विशालकाय वृक्ष उत्पन्न थाय छे ते प्रकारे उत्पाद,

તથા-ઉત્પાદવ્યયધ્રોવ્યયુક્ત સદિત્યાદિરૂપમર્થપ્રધાન પદમર્થપદં, તદેક વીજભૂત-
મર્થપદમનુસૃત્ય શેષમપિ તથૈત્ર પ્રભૂતતરમર્થપદ જાનાતિ યત્પ્રભાવાત્ સા ॥ ૨૨ ॥

તેજોલેશ્યાલલ્લિધિઃ - યત્પ્રભાવાદનેકયોજનપ્રમાણક્ષેત્રાશ્રિતયસ્તુદહનદક્ષતી-
વ્રતેજોનિસર્જનશક્તિરૂપઘટે સા । इह य खलु शमी-क्षमाशीलो मुनिर्निरन्तरम
પાનકુ પ્પટ્તપઃ કગેતિ, પારણકદિને ચ સનલકુલમાપમુષ્ટયા જલચુલુકેનૈવ
એકેન આત્માન યાપયતિ, પુનરાતાપના કરોતિ તસ્ય પળ્પમાસાન્તે તેજોલેશ્યાલલ્લિ-
રૂપઘટે ॥૨૩॥ આહારકલલ્લિધિઃ-આહારકશરીરકરુણશક્તિઃ । આહારકશરીર ચ-
સ્ફટિકરૂવદુજ્જ્વલ હસ્તપ્રમાણમેરુસ્મિન્ ભવે દ્વિઃ, સસારે ચતુર્નાર કૃત્વા મોક્ષમવશ્ય

एव ध्रौव्य युक्त सत् है, इत्यादिरूप एक भी अर्थ प्रधानपद के अनु-
સરણ સે શેષ પ્રભૂતતર અર્થપદ મી ઇસી તરહ જ્ઞાત હો જાવેં વહ
વીજબુદ્ધિલલ્લિધિ હૈ । ૨૨ जिसके प्रभाव से अनेकयोजनप्रमाण क्षेत्र
મેં રહી હૈઈ વસ્તુ કો જલારે વાલે તેજ કો નિકાલ ને કી શક્તિ ઉત્પન્ન
હો જાતી હૈ ઇસકા નામ તેજોલેશ્યાલલ્લિધિ હૈ, જો શમી-ક્ષમાશીલમુનિ
નિરન્તર ચૌવિહાર પ્પટ્ત તપ કરતા હૈ, ઓર પારણા કે દિન સનલ-
કલ્પમાપમુષ્ટિ અર્થાત્-સીજો હુણ્ણ એક મુઢી ભર ઉડ્ડદ લાકર ઉસી
સમય એક ચુલ્લૂ ભર પાની પીતા હૈ, ઓર આતાપના લેતા હૈ, ઇસ પ્રકાર
છહ મહિને તરુ લગાતાર કરતા રહતા હૈ તો ઉસકે તેજોલેશ્યાલલ્લિધિ
ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ । ૨૩ આહારક-શરીર કે ઉત્પન્ન હોને કી લલ્લિધિ કા
નામ આહારકલલ્લિધિ હૈ । આહારક શરીર સ્ફટિકમણિ કે જૈસા ઉજ્જ્વલ
તથા એક હાથ કા હોતા હૈ । એક ભવ મે ઇસકી પ્રાપ્તિ જીવ કો દો વાર,
તથા સસાર અવસ્થા મે ચાર વાર તક હોતી હૈ, પશ્ચાત્ વહ જીવ મુક્તિ

વ્યય, અને ધ્રોવ્ય યુક્ત સત્ છે રૂપ એક પાપુ અર્થ પ્રધાનપદના અનુસરણથી
શેષ પ્રભુતતરઅર્થ પદ પણુ તેવી રીતે જ્ઞાત થઈ બ્યય તે બીજબુદ્ધિ લલ્લિધિ છે (૨૨)
જેના પ્રભાવથી અનેક યોજન પ્રમાણક્ષેત્રમા રહેલી વસ્તુઓને બાણુનાર તેજને
કાઢવાની શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે તેનું નામ તેજોલેશ્યાલલ્લિધિ છે જે શમી-ક્ષમાશીલ
મુનિ નિરન્તર ચૌવિહાર છઠ્ઠ તપ કરે છે અને પારણાના દિવસે ખાંડલા એક મુઢીભર
અડક ખાઈ ને એજ વખતે એક ચાપલુ પાણી પીયે છે અને આતાપના લે છે આ
પ્રકાર લગાતાર છ મહિના મુઢી કરતા રહે છે તો તેને તેજોલેશ્યાલલ્લિધિ ઉત્પન્ન થાય
છે (૨૩) આહારક શરીરના ઉત્પન્ન થવાની લલ્લિધિનું નામ આહારકલલ્લિધિ છે, આહાર
ક શરીર સ્ફટિકમણીના જેવું ઉજ્જ્વળ અને એક હોયનું હોય છે એક ભવમા તેની
પ્રાપ્તિ જીવને બે વાર તથા સસાર અવસ્થામા ચાર વાર થાય છે પછીથી એ

પ્રયાતિ । કથિચતુર્દશપૂર્વધારી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ય, તીર્થંકરસમીપે પ્રેષણાર્થમાહારકશરીરં કરોતિ । તત્ર પ્રેષણ નિગોદાદિસશયવિચ્છેદનાર્થ, સૂક્ષ્માર્થનિર્ણયાર્થમ્ ઋદ્ધિદર્શનાર્થ, પ્રાણિરક્ષણાર્થ, છદ્મસ્થોપગ્રહાર્થ ચ ભવતિ । ઉક્તઃ—

પાણિદય-ઋદ્ધિદરિસણ, ઝડમત્યોગ્ગહણહેડ વા ।

સુહુમત્ય સસયચ્છે, -યત્ય ગમણ જિણસ્સતે ॥ ૧ ॥

હદમત્ર યોગ્યમ્—આહારકશરીર યત્ર સ્થાને લઘ્વિધારી મુનિઃ પ્રેષયતિ, તત્ર ભગવતોઽનુપસ્થિતૌ તસ્માદાહારકશરીરાદ્નહસ્ત શરીર નિઃસરતિ, તદેવ ભગવત

કો અવશ્ય પ્રાસ કર લેતા હૈ । ચતુર્દશ પૂર્વ કા પાઠી કોઈ મુનિ આહારક લઘ્વિ કો પ્રાસકર તીર્થંકર કે સમીપ મે ભેજને કે લિયે આહારક શરીર કી રચના કરતા હૈ । નિગોદાદિસન્ધી સશય કો દૂર કરને રૂપ સૂક્ષ્મ અર્થ કા નિર્ણય કરને કે લિયે ૧ ઋદ્ધિ કે દર્શન કરને કે લિયે ૨ પ્રાણિયોં કી રક્ષા કરને કે લિયે ૩ ઓર છદ્મસ્થો કા ઉપકાર કરને કે લિયે ૪ ઇસ શરીર કા તીર્થંકર કે પાદમૂલ મેં ગમન હોતા હૈ । કહા ખી હૈ—

“પાણિદય-રિદ્ધિદસણ, -ઝડમત્યોગ્ગહણહેડ વા ।

સુહુમત્યસસયચ્છેયત્ય ગમણ જિણસ્સતે ॥ ૧ ॥”

છાયા—પ્રાણિદયા-ઋદ્ધિદર્શન-છદ્મસ્થોપગ્રહણહેતુ વા ।

સૂક્ષ્માર્થસશયચ્છેદાર્થ ગમન જિનસ્યાન્તે ॥ ”

આહારક શરીર કો જિસ સ્થાન મેં લઘ્વિધારી મુનિ ભેજતા હૈ વહાં યદિ ભગવાન્ ન હોં તો ઉસ આહારક શરીર સે ઇક હાથ સે કુછ

છવ અવશ્ય મુકિત પ્રાપ્ત કરી લે છે ચૌદપૂર્વના પાઠી કોઈ મુનિ આહારક લઘ્વિને પ્રાપ્ત કરી તીર્થંકરના સમીપમા મોકલવા માટે આહારક શરીરની રચના કરે છે નિગોદાદિ સન્ધિ સશયને દૂર દૂર કરવા માટે, સૂક્ષ્મ અર્થને નિષ્ક્રય કરવા માટે, ઋદ્ધિના દર્શન કરવા માટે, પ્રાણીઓની રક્ષા કરવા માટે, અને છદ્મસ્થોના ઉપકાર કરવા માટે આ શરીરનું તીર્થંકરના પાદમૂલમા ગમન થાય છે એમ પણ છે—

“પાણીદય-ઋદ્ધિદરિસણ, છડમત્યોગ્ગહણહેડ વા ।

સુહુમત્ય-સસયચ્છેયત્ય, ગમણ જિણસ્સતે ॥ ”

છાયા—પ્રાણીદયા ઋદ્ધિદર્શન, -છદ્મસ્થોપગ્રહણહેતુ વા ।

સૂક્ષ્માર્થસંશયચ્છેદાર્થ, ગમન જિનસ્યાન્તે ॥

આહારક શરીરને જે સ્થાનમા લઘ્વિધારી મુનિ મોકલે છે ત્યાં જ ભગવાન ન હોય તો તે આહારક શરીરથી એક હાથ ઓછું (અથવા) શરીર ઓછું

સનિધૌ ગત્વા સ્વકાર્યં સપાદ્ય હસ્તપ્રમાણશરીરે પ્રવિશતિ । તત્ચાહારકશરીર સ્વમૂલ-
 ભૂતે શરીરે પુનર્લીન ભવતિ ॥૨૪॥ શીતલેશ્યાલબ્ધિઃ—પરમકારુણ્યયગાદનુગ્રાહ્યં
 પ્રતિ તેજોલેશ્યાપ્રશમનહેતુશીતલનેજોવિશેષપ્રિમોચનમામર્થ્યમ્ ॥ ૨૫ ॥ વૈક્રિય-
 લબ્ધિઃ—વૈક્રિયશરીરકરણશક્તિઃ । સા ચાનેકવિધા-અણુત્વ-મહત્ત્વ-લઘુત્વ-
 ગુરુત્વ-પ્રાપ્તિ-પ્રાકાશ્ય-શિત્ત્વ-વશિત્ત્વ-અપ્રતિઘાતિત્ત્વ-અન્તર્ધાન-કામરૂપિત્વાદિ-
 ભેદાત્ ॥૨૬॥ અક્ષીણમહાનસીલબ્ધિઃ—મહાનસમ્-અન્નપાકસ્થાન, તદાશ્રિત-
 ત્વાદન્નમપિ મહાનસમુચ્યતે, તત્ત્વ યત્પ્રભાવાત્ અક્ષીણ=સ્વલ્પમપ્યન્ન પાત્રે પતિત
 પુરુષશતસહસ્રૈરપિ વૃષ્ટ્યા શુક્ત ન ક્ષીયતે, યાવત્ સ્વેનતદન્ન ન શુદ્ધ્યતે સા ॥૨૭॥

કમ શરીર ઓર નિકલતા હૈ, વહો ભગવાન કે પાસ જાકર અપને કાર્ય કો
 સપાદિત કર પૂર્વ કે હસ્તપ્રમાણ શરીર મે સમા જાતા હૈ, ઓર વહ પૂર્વ-
 હસ્ત પ્રમાણ શરીર મી ફિર વહા સે લૌટ કર અપને મૂલ શરીર મે સમા-
 જાતા હૈ ૨૪ । પરમ કરુણા કે વશ સે દયા કરને યોગ્ય પ્રાણી કે પ્રતિ તેજો-
 લેશ્યા કે પ્રશમન કા હેતુ જો શીતલેશ્યાલબ્ધિ કો નિકાલને કી શક્તિ હૈ
 ઉસકા નામ શીતલેશ્યાલબ્ધિ હૈ ૨૫ । વૈક્રિયશરીર કો કરને કી
 શક્તિ કા નામ વૈક્રિયલબ્ધિ હૈ । યહ લબ્ધિ અણુત્વ, મહત્ત્વ, લઘુત્વ,
 ગુરુત્વ, પ્રાપ્તિ, પ્રાકાશ્ય, શિત્ત્વ, વશિત્ત્વ, અપ્રતિઘાતિત્વ, અન્તર્ધાન,
 કામરૂપિત્વ આદિ કે ભેદ સે અનેક પ્રકાર કી હૈ ૨૬ । મહાનસ-શબ્દ
 કા અર્થ યદ્યપિ રસોઈઘર હૈ તો મી તદાશ્રિત હોને સે અન્ન કો મી
 મહાનસ કહ દિયા ગયા હૈ इसलिये महानस शब्द से अन्न समझना

નીકળે છે તે ભગવાનની પાસે જઈને યોતાના કાર્યને સપાદિત કરી પૂર્વના હસ્ત
 પ્રમાણ શરીરમા સમાઈ જાય છે અને તે પૂર્વહસ્ત પ્રમાણ શરીર પણ ત્યાથી
 પાછું ફરી યોતાના મૂળ શરીરમા સમાઈ જાય છે (૨૪) પરમ કરુણાના વશથી દયા
 કરીને યોગ્ય પ્રાણી તરફ તેજોલેશ્યાના પ્રશમનનો હેતુ, જે શીત તેજ વિશેષને કાઢ-
 વાની શક્તિ છે તેનું નામ શીતલેશ્યાલબ્ધિ છે (૨૫) વૈક્રિયશરીરને બનાવવાની
 શક્તિનું નામ વૈક્રિયલબ્ધિ છે આ લબ્ધિ અણુત્વ, મહત્ત્વ, લઘુત્વ, ગુરુત્વ, પ્રાપ્તિ,
 પ્રાકાશ્ય, ઇશિત્વ, વશિત્વ, અપ્રતિઘાતિત્વ, અન્તર્ધાન, કામરૂપિત્વ આદિના ભેદથી
 અનેક પ્રકારની છે (૨૬) મહાનસ શબ્દનો અર્થ જો કે રસોઈ ઘર છે તો પણ
 તદાશ્રિત હોવાથી અન્નને પણ મહાનસ કહેવાયેલ છે માટે મહાનસ શબ્દથી અન્ન

પુલાકલલ્લિધિઃ—તપઃશ્રુતહેતુકા પ્રવચનભાષ્યાદિપ્રયોજને જિનશાસનવિરોધિનં
સમલ્પાદનસ્ય ચક્રવર્ત્યાદેરપિ પુલાકલ્લિધિ.ગારકરણે સમર્થા યા શક્તિઃ સા ॥૨૮॥

અથવા—ઈતિ=અનેન-કેશલુચ્ચનેન પચ્ચમહાવ્રતાદ્વીકારેણ, યાતનાસ્મકેનાન-
શનાદિના તપસા, પૃથિવીકાયાદિમણ્ડલશિષયમેન મહારુદ્રપ્રદ્વીક્ષાગ્રહણેન
ચેત્યર્થ, ચન્નિતોઽસ્મિ=કામસુખાદપર્વર્જિતોઽસ્મીત્યર્થઃ । ઉક્ત ચ—

ચાહિયે અતઃ યહ અન્ન-ભોજનસામગ્રી જિસકે પ્રભાવ સે અક્ષીણ-
સ્વલ્પ ભી અન્ન પાત્ર મેં પડે તો ભી ઉસસે હજારોં મનુષ્ય ભરપેટ
આહાર કરલે ફીર ભી છૂટે નહીં, જય તક કિ વહ સ્વય આહાર ન
કરલે, ऐसी शक्ति का नाम अक्षीणमहानस लब्धि है २७ । પ્રવચન
કી લઘુતા કે સમય જિનશાસન કા વિરોધી સેના ઓર વાહનસહિત
ચક્રવર્તી ભી હોવે તો વહ ભી જિસકે પ્રભાવ સે પુલાક (દાનારહિત
ઘાસ કા પુલા) કી તરહ નિઃસાર કર દિયા જાતા હૈ ऐसी शक्ति का
नाम पुलाकलब्धि है, यह लब्धि तप एव श्रुत हेतुक होती है २८ ।

इस प्रकार ये अठाईस लब्धियां जो बतलाई गई हैं वे, अथवा
इनमें से कोई एक लब्धि भी मुझे प्राप्त नहीं हुई है । इसी प्रकार केश
लुचन करना पचमहाव्रतों का पालन करना, यतनात्मक अनशनादिक
तपों का तपना, पृथिवीकायादिकों की रक्षा करने रूप सत्तरह १७
प्रकार के समय का पालना, महारुद्रप्रद दीक्षा का ग्रहण करना, इन
सब बातों से मैं ठगा गया हूँ—अर्थात् सासारिक विलासता से मुख

પણ અન્ન પાત્રમા પડે તો પણ તેનાથી હબ્બરે મનુષ્ય પેટભરીને આહાર કરી લે
છતા પણ ખૂટે નહીં બધા સુધી તે પોતે આહાર ન કરી લે આવી શક્તિનું નામ
અક્ષીણમહાનસલલ્લિધિ છે (૨૭) પ્રવચનની લઘુતાના સમયે જીન શાસનના વિરોધી
સેના અને વાહન સહિત કોઈ ચક્રવર્તિ હોય તો તે પણ જેના પ્રભાવથી પુલા-
કની માફક નિસાર કરી દેવામા આવે છે એવી શક્તિનું નામ પુલાકશક્તિ
છે આ લલ્લિધિ તપ અને શ્રુત હેતુક હોય છે (૨૮)

આ પ્રકારે એ અઠ્યાવીસ લલ્લિધિઓ જે બતાવવામા આવી છે તે અથવા
આમાથી એક લલ્લિધિ પણ મને પ્રાપ્ત થયેલ નથી આ રીતે કેશને લેવા કરવો
પાચ મહાવ્રતોનું પાલન કરવું, યતનાત્મક અનશનાદિક તપોને તપવા, પૃથ્વી
કાયાદિકોની રક્ષા કરવારૂપ સત્તર પ્રકારના સયમનું પાલન, મહારુદ્રપ્રદ દીક્ષાને
મહણ કરવી, આ સઘળી વાતોથી હું ઠગાયો છું અર્થાત્ સાસારી

“તપાંમિ યાતનાશ્ચિત્રાઃ સયમો ભોગચચના” ઇત્યાદિ । ઇતિ=એતદ્, મિથુ, ન ચિન્તયેત્=ન વિચારયેત્ । અસ્ય ચિન્તનસ્ય સયમઘાતકત્વેન તુચ્છત્વાત્ ।

તથાહિ-યદુચ્યતે-જન્માન્તર નાસ્તિ, શરીરસ્ય ભૂતસમુદાયાત્મકત્વાત્ ભૂતધર્મ-ત્વાદૈતન્યરૂપસ્યાત્મનઃ શરીરેણ સદૈવ નાશાત્, ઇતિ, તદસત્-ન વય શરીરસ્ય જન્માન્તરાન્નુગામિત્વમદ્વીકુર્મઃ, કિંત્વાત્મન ઇવ, સ ચાત્મા નાસ્તિ ભૂતધર્મ, તથાહિ-

મોઢ કર જો મેં ઇન કષ્ટપ્રદ નિઃસાર કાર્યોં કી આરાધના મેં લગ ગયા હુ વહ સવ વ્યર્થ હૈ । કહાં ખી હૈ-

તપાસિ યાતનાશ્ચિત્રાઃ, સયમો ભોગચચના ” ઇત્યાદિ ।

અર્થાત્-તપ એક વિચિત્ર પ્રકાર કા કષ્ટ હૈ, સયમ જો હૈ વહ ભોગોં સે ઠગાના હૈ ।

ભૂતવાદી યનકર મિથુ કો હસ પ્રકાર કા વિચાર નહી કરનાં चाहिये । त्यों कि इस प्रकार की विचारधारा सर्वथा तुच्छ बतलाई गई है । इसीका विचार अब यहां से किया जाता है ।

જો ભૂતવાદી યહ કહતા હૈ કિ “જન્માન્તર નહીં હૈ ક્યોં કિ યહ શરીર ભૂતોં કા સમુદાયસ્વરૂપ હૈ ઓર ચૈતન્યરૂપ આત્મા ખી ભૂત કા ધર્મ હૈ । ડસકા વિનાશ ખી શરીર કે વિનાશ કે સાથ હી હો જાતા હૈ ।” સો હસકા હસ પ્રકાર કા કહના ઠીક નહીં હૈ । ક્યોં કિ હમ લોગ અર્થાત્ જૈન-શરીર કો પરલોક મેં જાનેવાલા નહીં માનતે હૈં, હમ તો પરલોક મેં જાનેવાલી એક આત્મા કો હી માનતે હૈં । વહ આત્મા ભૂતોં કા ધર્મ નહીં હૈ । જબ મિત્ર ૨ અવસ્થા મેં ભૂતોં સે

મોઢુ મરડીને હુ આ કષ્ટપ્રદ નિ સાર કાર્યોંની આરાધનામા લાગી ગયો હુ તે સધળુ વ્યર્થ છે કહ્યુ છે—

“તપાસિ યાતનાશ્ચિત્રા સયમો ભોગચચના ” ઇત્યાદિ

અર્થાત્ તપ એક વિશિષ્ટ પ્રકારનુ કષ્ટ છે સયમ જે છે તે ભોગોને ઠગનાર છે ભૌતિકવાદી બની બિલ્કુલે આ પ્રકારનો વિચાર નહી કરવો જોઈએ કેમકે, આ પ્રકારની વિચારધારા સર્વથા તુચ્છ બતાવવામા આવી છે તેનો વિચાર હવે અહી કહેવામા આવે છે

પહેલા જે ભૌતિકવાદીએ એવું કહ્યુ છે કે, “જન્માતર નથી કેમકે આ શરીર ભૂતોના સમુદાય સ્વરૂપ છે અને ચૈતન્યરૂપ આત્મા પણ ભૂતોનો ધર્મ છે તેનો વિનાશ પણ શરીરના વિનાશની સાથે થાય છે” તેનુ તેવા પ્રકારનુ કહેવુ ઠીક નથી કેમકે, અમે લોક અર્થાત્ જૈનશરીરને પરલોકમા જવા વાળુ માનતા નથી અમે તો એક આત્મા ભૂતોનો ધર્મ નથી જ્યારે જુદી જુદી

પુલાકલઘ્નિઃ—તપઃશ્રુતહેતુકા પ્રવચનભાષ્યાદિપ્રયોજને જિનશાસનવિરોધિન સવલગાહનસ્ય ચક્રવર્ત્યાદેરપિ પુલાકલઘ્નિઃસારકરણે સમર્થા યા શક્તિઃ સા ॥૨૮॥

અથવા—ઈતિ=અનેન-કેશલુચ્ચનેન પચ્ચમહાવ્રતાદ્વીકારેણ, યાતનાસ્મકેનાન-શનાદિના તપસા, પૃથિવીકાયાદિસામદ્યશિષ્યસંયમેન મહાકૃષ્ટપદ્દીક્ષાગ્રહણેન વૈત્યર્થ, વચ્ચિતોઽસ્મિ=કામસુખાદ્યપર્વર્જિતોઽસ્મીત્યર્થઃ । ઉક્ત ચ—

ચાહિયે અતઃ યહ અન્ન-ભોજનસામગ્રી જિસકે પ્રભાવ સે અક્ષીણ-સ્વલ્પ ભી અન્ન પાત્ર મેં પડે તો ભી ઉસસે હજારોં મનુષ્ય ભરપેટ આહાર કરલે ફીર ભી છૂટે નહીં, જય તક કિ વહ સ્વય આશર ન કરલે, ऐसी શક્તિ કા નામ અક્ષીણમહાનસ લઘ્નિ હૈ ૨૭ । પ્રવચન કી લઘુતા કે સમય જિનશાસન કા વિરોધી સેના ઔર વાહનસહિત ચક્રવર્તી ભી હોવે તો વહ ભી જિસકે પ્રભાવ સે પુલાક (દાનારહિત ઘાસ કા પુલા) કી તરહ નિસાર કર દિયા જાતા હૈ ऐसी શક્તિ કા નામ પુલાકલઘ્નિ હૈ, યહ લઘ્નિ તપ ઁવ શ્રુત હેતુક હોતી હૈ ૨૮ ।

હસ પ્રકાર યે અઠાઈસ લઘ્નિયાં જો વતલાઈ ગઈ હૈં વે, અથવા હનમેં સે કોઈ ઁક લઘ્નિ ભી મુલ્હે પ્રાપ્ત નહીં હૈઈ હૈ । હસી પ્રકાર કેશ લુચ્ચન કરના પચ્ચમહાવ્રતોં કા પાલન કરના, યતનાત્મક અનશનાદિક તપોં કા તપના, પૃથિવીકાયાદિકોં કી રક્ષા કરને રૂપ સત્તરહ ૧૭ પ્રકાર કે સયમ કા પાલના, મહાકૃષ્ટપદ્દીક્ષા કા ગ્રહણ કરના, હન સય વાતોં સે મેં ઠગા ગયા હૂ—અર્થાત્ સાસારિક વિલાસતા સે મુલ્હ

પણુ અન્ન પાત્રમા પડે તો પણ તેનાથી હબરે મનુષ્ય પેટભરીને આહાર કરી લે છતાં પણ ખૂટે નહીં બીજા સુધી તે પોતે આહાર ન કરી લે આવી શક્તિનું નામ અક્ષીણમહાનસલઘ્નિ છે (૨૭) પ્રવચનની લઘુતાના સમયે જીન શાસનના વિરોધી સેના અને વાહન સહિત કોઈ ચક્રવર્તિ હોય તો તે પણ જેના પ્રભાવથી પુલા કની માફક નિસાર કરી દેવામા આવે છે એવી શક્તિનું નામ પુલાકશક્તિ છે આ લઘ્નિ તપ અને શ્રુત હેતુક હોય છે (૨૮)

આ પ્રકારે જે અઠ્યાવીસ લઘ્નિઓ જે બનાવવામા આવી છે તે અથવા આમાથી એક લઘ્નિ પણ મને પ્રાપ્ત થયેલ નથી આ રીતે કેશને લોચ કરવો માથે મહાવ્રતાનું પાલન કરવું, યતનાત્મક અનશનાદિકે તપોને તપવા, પૃથ્વી કાયાદિકોની રક્ષા કરવારૂપ સત્તર પ્રકારના સયમનું પાલન, મહાકૃષ્ટપદ્દીશાને મહણ કરવી, આ સઘળી વાતોથી હું ક્યારેય છુ અર્થાત્ સસારી

વાયુવિશેષોઽર્ના તતોઽપ ત્વમિત્યન્યતે, તર્હિ જીવ એવ નામાન્તરેણ સ્વીકૃતો
ભવતિ, અસ્તુ યત્ કિંચિદેતત્, કયમપિ ભૂતસમુદાયમાત્રેણ ન ચૈતન્યાવિર્ભાવ ઇતિ
સિદ્ધમ્, પૃથિવ્યાદિપુ એકત્ર વ્યવસ્થાપિતેષ્વપિ ચૈતન્યાનુપલબ્ધેઃ । અથ કાયાકાર-
પરિણતૌ સત્યા તદભિવ્યક્તિરિષ્યતે, તદપિ ન, યતો લેપ્યમયપુત્તલિકાયા
સમસ્તભૂતસદ્ભાવેઽપિ જડત્વમેવોલભ્યતે, તદેવમન્વયવ્યતિરેકાભ્યામાલોચ્યમાનો

ઉસકા સડના હો નહીં સકતા હૈં । યદિ હસ પર યૌં કહા જાય
કિ “ સૂક્ષ્મ વાયુ તથા અગ્નિ વહા સે અપગત હો ચુકી હૈં અતઃ શરીર
મેં મરણ કા વ્યવહાર હો જાયગા ” સો એસા કહના આત્મા કે હી
સદ્ભાવ કા રૂપાપક માના જાતા હૈં । તુમ જિસે સૂક્ષ્મ વાયુ યા અગ્નિ
કરતે હો હમ ઉસે આત્મા કરતે હૈં । ભૂતસમુદાય સે ચૈતન્ય કા
આવિર્ભાવ હસલિયે ભી સિદ્ધ નહીં હોતા હૈં કિ એક હી જગહ હન
ચારૌં કો સ્થાપિત કરને પર ભી ઉનસે ચૈતન્ય કી ઉપલબ્ધિ નહીં હોતી
હૈં । યદિ ભૂતવાદી હસ પર યૌં કહે કિ “ જય યે ભૂત કાયાકાર
પરિણત હોતે હૈં તવ હી જાકર હન સે ચૈતન્ય કી અભિવ્યક્તિ હોતી
હૈં ” સો એસા કહના ભી હસ લિયે ઉચિત નહીં હૈં કિ લેપ્યમયપુત્તલિકા
મેં સમસ્તભૂતૌં કા સદ્ભાવ હોને પર ભી વહાં ચૈતન્ય કી ઉપલબ્ધિ
નહીં હોતી હૈં, કિન્નુ જડતા હી ઉપલબ્ધિ હોતી હૈં । કાર્યકારણભાવ
અન્વયવ્યતિરેક કે સદ્ભાવ મેં હી વનતા હૈં । હસ પ્રકાર યહાં ભૂત ઔર
ચૈતન્ય કા અન્વયવ્યતિરેક ઘટિત નહીં હોતા હૈં, -અતઃ ભૂતૌં કા કાર્ય

આથી અપગત થઈ ગયેલ છે, આથી શરીરમા મરણનો વહેવાર થવાનો છે”
તો એવું કહેવું તે આત્માના સદ્ભાવનો ખ્યાપક મનાય છે તમે સૂક્ષ્મ વાયુ
અગરતો અગ્નિ ઠહો છો અને તેને આત્મા કહીએ છીએ ભૂત સમુદાયથી
ચૈતન્યનો આવિર્ભાવ એ માટે પણ સિદ્ધ નથી થતો કે, એકજ જગ્યાએ તે
ચારેને ભેળા ડરવા છતાં પણ તેમા ચૈતન્યની ઉપલબ્ધિ થતી નથી ને કદાચ
ભૂતવાદી આ ઉપર એવું કહે કે, “ ત્યારે એ ભૂતકાયઆકાર પરિણત હોય છે
ત્યારે જ જઈને તેનાથી ચૈતન્યની અભિવ્યક્તિ થાય છે ” તો એવું કહેવું
પણ એ માટે કીડ નથી કે, લેપ્યમય પુતલીકામા સમસ્ત ભૂતોનો સદ્ભાવ
હોવા છતાં પણ ત્યાં ચૈતન્યની ઉપલબ્ધિ થતી નથી પરંતુ જડતાજ ઉપલબ્ધિ
થાય છે કાર્યકારણ ભાવ અન્વય વ્યતિરેકના સદ્ભાવમા જ બને છે આ પ્રકાર
અહિં ભૂત અને ચૈતન્યનો અન્વય વ્યતિરેક ઘટીત થતો નથી માટે ભૂતોનું
કાર્ય ચૈતન્ય છે તે કોઈ પ્રકારે સિદ્ધ થતું નથી આ માટે આ ચૈતન્ય શુણ્

एकैरुस्य पृथिव्यादेः पृथक्त्वे चैतन्योत्पत्तिर्न भवति चेत् तर्हि पृथिव्यादिसमुदाया
 दपि चैतन्यं न भवितुमर्हति । ययैरुस्मात् सिकताकृणात् तैलं नोत्पद्यते, तेन सिकता-
 समुदायादपि न भवति तैलोत्पत्तिः किंच—चैतन्यस्य भूतधर्मत्वस्वीकारे मरणाभावः
 स्यात्, मृतकायेऽपि पृथिव्यादिभूतानां सद्भावात्, न च मृतकाये वायोस्तेजसो
 वा अभावान्मरणसद्भावः इति वाच्यम्, यत्र मृतकाये शोफोपलब्धेर्न वायोरभावः ।
 पक्तिस्वभावस्य च कोयस्य (शटनस्य) दर्शनाच्चाग्नेरभाव इति । अथ सूक्ष्मः कश्चिद्

चैतन्य की उत्पत्ति नहीं होनी है तो उनके समुदाय में चैतन्य की
 उत्पत्ति कैसे हो सकती है, जैसे एक सिकता (रेती) के कण से जब
 तैल नहीं निकलता है तो समुदाय से तैल निकल सकेगा यह बात
 कौन बुद्धिमान मान्य कर सकता है । दूसरी बात यह भी है कि जब
 चैतन्य को भूतों का धर्म माना जायगा तो मरण का अभाव प्रसक्त
 होता है, क्योंकि कि मृतकाय में भी पृथिवी आदि भूतों का सद्भाव
 तो रहता ही है । यदि मृत शरीर में मरणसद्भाव ख्यापित करने के
 लिये यह कहा जाय कि “वहां पर वायु एव तेज का अभाव है
 इसलिये इन दो तत्त्वों का अभाव होने से वहां भी मरण का सद्भाव
 अंगीकार किया जाता है” सो ऐसा कहना इसलिये उचित नहीं है
 कि मृतकाय में भी शोफ (सूजन) की उपलब्धि होने से वायु का वहां
 असद्भाव नहीं माना जा सकता है । अग्नितत्त्व का भी वहां इसी
 तरह अभाव नहीं माना जा सकता है, क्योंकि इसके अभाव में

અવસ્થામાં ભૂતોથી ચૈતન્યની ઉત્પત્તિ નથી થતી તો તેના સમુદાયમાં ચૈતન્યની
 ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ શકે ? જેમ રેતીના એક કણમાંથી તેલ નીકળી શકતું
 નથી તો રેતીના ઢગલામાંથી તેલ નીકળી શકે તેવું કોણ કહી શકે ? બીજી
 વાત એ પણ છે કે, જો ચૈતન્યને ભૂતોનો ધર્મ માનવામાં આવે તો મરણનો
 અભાવ પ્રસક્ત થાય છે કેમકે, મૃતકાયમાં પણ પૃથ્વી આદિ ભૂતોનો સદ્ભાવ
 તો રહેલો જ છે જો મરણ શરીરમાં મરણ સદ્ભાવ ખ્યાપિત કરવા માટે એમ
 કહેવામાં આવે કે, “ત્યાં વાયુ અને તેજનો અભાવ છે માટે આ બંને તત્વોનો
 અભાવ હોવાથી ત્યાં પણ મરણનો સદ્ભાવ અંગિકાર કરવામાં આવે છે” તો એમ
 કહેવું એ માટે ઉચિત નથી કે, મૃતકાયમાં પણ સુજનની ઉપલબ્ધિ હોવાથી
 વાયુનો ત્યાં અસદ્ભાવ માની શકાતો નથી અગ્નિતત્વનો પણ ત્યાં તેવી રીતે
 અભાવ નથી માનવામાં આવતો કેમકે તેના અભાવમાં એનું સડવું બનતું
 નથી, જો કદાચ એ ઉપર એમ કહેવામાં આવે કે, “સૂક્ષ્મ વાયુ તથા અગ્નિ

વાયુવિશેષોઽનાં તતોઽપ ત્વમિત્યન્યતે, તર્હિ જીવ એવ નામાન્તરેણ સ્વીકૃતો
મવતિ, અસ્તુ યત્ કિંચિદેતત્, કથમપિ ભૂતસમુદાયમાત્રેણ ન ચૈતન્યાવિર્ભાવ ઇતિ
સિદ્ધમ્, પૃથિવ્યાદિપુ એકત્ર વ્યવસ્થાપિતેષ્વપિ ચૈતન્યાનુપલબ્ધેઃ । અથ કાયાકાર-
પરિણતૌ સત્યા તદભિવ્યક્તિરિષ્યતે, તદપિ ન, યતો લેપ્યમયપુત્તલિકાયા
સમસ્તભૂતસદ્રાવેઽપિ જડત્વમેયોલભ્યતે, તદેવમન્વયવ્યતિરેકાભ્યામાલોચ્યમાનો

અસકા સફળતા હો નહીં સકતા હૈં । યદિ હસ પર ઈં કહા જાય
કિ “ સૂક્ષ્મ વાયુ તથા અગ્નિ વહાં સે અપગત હો ચુકો હૈ અતઃ શરીર
મેં મરણ કા વ્યવહાર હો જાયગા ” સો એસા કહના આત્મા કે હી
સદ્ભાવ કા રૂપાપક માના જાતા હૈ । તુમ જિસે સૂક્ષ્મ વાયુ યા અગ્નિ
કરતે હો હમ ઉસે આત્મા કહતે હૈં । ભૂતસમુદાય સે ચૈતન્ય કા
આવિર્ભાવ હસલિયે મો સિદ્ધ નહીં હોતા હૈ કિ ંક હી જગહ હન
ચારોં કો સ્થાપિત કરને પર મો ઉનસે ચૈતન્ય કી ઉપલબ્ધિ નહીં હોતી
હૈ । યદિ ભૂતવાદી હસ પર યોં કહે કિ “ જય યે ભૂત કાયાકાર
પરિણત હોતે હૈં તય હી જાકર હન સે ચૈતન્ય કી અભિવ્યક્તિ હોતી
હૈ ” સો એસા કહના મો હસ લિયે ઉચિત નહીં હૈ કિ લેપ્યમયપુત્તલિકા
મેં સમસ્તભૂતોં કા સદ્ભાવ હોને પર મો વહા ચૈતન્ય કી ઉપલબ્ધિ
નહીં હોતી હૈ, કિન્તુ જડતા હી ઉપલબ્ધ હોતી હૈ । કાર્યકારણભાવ
અન્વયવ્યતિરેક કે સદ્ભાવ મે હી વનતા હૈ । હસ પ્રકાર યહો ભૂત ઔર
ચૈતન્ય કા અન્વયવ્યતિરેક ઘટિત નહીં હોતા હૈ, -અતઃ ભૂતોં કા કાર્ય

આથી અપગત થઈ ગયેલ છે, આથી શરીરમા મરણનો વહેવાર થવાનો છે”
તો એવુ કહેવુ તે આત્માના સદ્ભાવનો ખ્યાપક મનાય છે તમે સૂક્ષ્મ વાયુ
અગરતો અગ્નિ કહો છો અને તેને આત્મા કહીયે છીએ ભૂત સમુદાયથી
ચૈતન્યનો આવિર્ભાવ એ માટે પણ સિદ્ધ નથી થતો કે, એકજ જગ્યાએ તે
આરેને લેળા કરવા છતાં પણ તેમા ચૈતન્યની ઉપલબ્ધિ થતી નથી જો કદાચ
ભૂતવાદી આ ઉપર એવુ કહે કે, “ જ્યારે એ ભૂતકાયઆકાર પરિણત હોય છે
ત્યારે જ જઈ ને તેનાથી ચૈતન્યની અભિવ્યક્તિ થાય છે ” તો એવુ કહેવું
પણ એ માટે ઠીક નથી કે, લેપ્યમય પુતલીકામા સમસ્ત ભૂતોનો સદ્ભાવ
હોવા છતાં પણ ત્યાં ચૈતન્યની ઉપલબ્ધિ થતી નથી પરંતુ જડતાજ ઉપલબ્ધ
થાય છે કાર્યકારણ ભાવ અન્વય વ્યતિરેકના સદ્ભાવમા જ બને છે આ પ્રકાર
અહિ ભૂત અને ચૈતન્યનો અન્વય વ્યતિરેક ઘટિત થતો નથી માટે ભૂતોનું
કાર્ય ચૈતન્ય છે તે કોઈ પ્રકારે સિદ્ધ થતું નથી આ માટે આ ચૈતન્ય પણ

નાય ચૈતન્યાख्यो गुणो भूतानां भवितुमर्हति । तस्मात् पारिशेष्याच्चैतन्यमात्मनो धर्म इति सिद्धान्तोऽनुसरणीयः ।

यदप्युक्तम्—आत्मनः प्रत्यक्षतो नुपलभ्यमानत्वादिति तदप्यसद्वत्, सर्वेषां स्वात्मा स्वप्रत्यक्ष एव, ज्ञानादीनामात्मगुणानां प्रत्यक्षानुभवात् घटमह जानामीत्याद्यनुभवस्य सर्वसिद्धत्वात् । यथा घटादीनां रूपादयः प्रत्यक्षतयोपलभ्यन्ते, तथाऽऽत्मनोऽपि ज्ञानमुखादयो गुणा कस्य न सन्ति प्रत्यक्षानुभवगोचराः, किंतु सर्वेषामाबालवृद्धानां प्रत्यक्षानुभवगोचराः सत्येव । उक्तञ्च—‘आत्मप्रत्यक्ष आत्माऽयम्’ इत्यादि ।

चैतन्य है यह किसी प्रकार सिद्ध नहीं होता है इसलिये यह चैतन्यगुण पारिशेष्यात् (अनुमानविशेष से) आत्मा का ही एक धर्म है, इसी से आत्माका सद्भाव ख्यापित होता है यह सिद्धान्त अनुसरणीय है ।

तथा और भी जो ऐसा कहा है कि “आत्मा की प्रत्यक्ष से अनुपलब्धि होने की वजह से सत्ता ज्ञात नहीं होती है” सो ऐसा कहना भी ठीक नहीं है क्योंकि प्रत्येक ससारी जीवों को अपनी २ आत्मा का स्वानुभव से प्रत्यक्ष होता है, कारण कि उसके ज्ञानादिक गुणों का प्रत्यक्ष अनुभव होता रहता है । “मैं घट को जानता हूँ” यह अनुभव तो सब को ही होता है । जिस प्रकार घटादिकों के रूपादिक गुण प्रत्यक्ष से उपलब्ध हैं उसी प्रकार आत्मा के भी ज्ञानादिक गुण समस्त जीवों को प्रत्यक्ष से अनुभवित हो रहे हैं । ऐसा कोई भी जीव नहीं है चाहे वह बालक हो चाहे वृद्ध कि जिसे इन का प्रत्यक्ष से अनुभव न होता हो । कहा भी है—“आत्मप्रत्यक्ष आत्माऽयम्” इत्यादि ।

અનુમાન વિશેષથી આત્માનો જ એક ધર્મ છે આથી જ આત્માનો સદ્ભાવ સ્થાપિત થાય છે આ સિદ્ધાંત અનુસરણીય છે

તેમ વધુમા એમ પણ કહ્યું છે કે, “આત્માની પ્રત્યક્ષથી અનુપલબ્ધિ હોવાના કારણે સત્તા જ્ઞાત થતી નથી” તેવું કહેવું પણ ઠીક નથી કેમકે, પ્રત્યેક સસારી જીવોને પોત પોતાના આત્માના સ્વાનુભવથી પ્રત્યક્ષ થાય છે કારણ કે, તેને જ્ઞાનાદિક ગુણોનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થતો રહે છે ” હું ઘટને બાહ્ય છું ” આ અનુભવ તો દરેકને થાય છે જેવી રીતે ઘટાદિકના તથા રૂપાદિકના ગુણ પ્રત્યક્ષથી ઉપલબ્ધ છે જેવી રીતે આત્માને પણ જ્ઞાનાદિક ગુણ સમસ્ત જીવોને પ્રત્યક્ષથી અનુભવિત થઈ રહે છે એવો કોઈ પણ જીવ નથી, ભલે તે બાળક અથવા વૃદ્ધ હોય કે જેને તેના પ્રત્યક્ષથી અનુભવ ન થતો હોય કહ્યું છે—“આત્મ પ્રત્યક્ષ આત્માઽયમ્” ઇત્યાદિ । બે આની ઉપર એમ કહેવામા આવે કે,

નન્નુ ન ચં દૃષ્ટિગોચરો ભવતીત્યતો નાસ્તીત્યુચ્યતે ? નાયમપ્યેકાન્તઃ, ઉક્ત હિ—

“ન ચ નાસ્તીહ તત્ સર્વં, ચક્ષુષા યન્ન ગૃહ્યતે ।” અન્યથા ચૈતન્યમપિન દૃષ્ટિ-
ગોચરીભવતીતિ ભૂતધર્મત્વેન, તદપ્યસત્ સ્યાત્ । અથ યદિ તત્ સ્વસંવિદિતમ્, અત
સદિત્યુચ્યતે, તર્હિ અયમાત્માઽપિ સ્વસંવિદિત એવ ભવતીતિ વિધિમાનો ભગતુ । યતઃ—
અસ્ત્યેવ ચાત્મા પ્રત્યક્ષો, જીવો હ્યાત્માનમાત્મના ।

અહમસ્મીતિ સવેત્તિ, રૂપાદીનિ યથેન્દ્રિયૈ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥

યદિ હસ પર યૉં કહા જાય કિ—“યહ આત્મા દૃષ્ટિગોચર નહી
હોતા હૈં ડસ લિયે યહ નહી હૈં” સો યહ કથન એકાન્તત સત્ય નહી
માના જા સકના । “ન ચ નાસ્તીહ તત્સર્વં, ચક્ષુષા યન્ન ગૃહ્યતે”
જો ચક્ષુ સે ગૃહીત નહી હોતા હૈં વહ નહી હૈં, એસા મત કહો, અર્થાત્
જો વસ્તુ ચક્ષુ સે નહી દિખાઈ દે વહ ભી હૈં એસા કરો । નહી તો તુમ્હારે
મતસે ચૈતન્ય ભી દૃષ્ટિગોચર નહી હોતા હૈં અતઃ વહ ભૂત કા ધર્મ હૈં
યહ ઘાત અસત્ માનની પડેગી । હસ પર યદિ યહ કહા જાય કિ “વહ તો
સ્વસંવેદન પ્રત્યક્ષ કા વિષય હૈં અતઃ ડસે સર્ માન લિયા જાવેગા” તો
આત્મા ભી સ્વસંવેદિત હૈં હસ લિયે હસે ભી સર્ માનના ચાહિયે ।

યતઃ—“અસ્ત્યેવ ચાત્મા પ્રત્યક્ષો, જીવો હ્યાત્માનમાત્મના ।

અહમસ્મીનિ સવેત્તિ, રૂપાદીનિ યથેન્દ્રિયૈ ॥ ૧ ॥

અર્થાત્ આત્મા પ્રત્યક્ષ સે હૈં કયૉં કિ જીવ હી આત્મા સે આત્મા કો
“મૈં હું” હસ પ્રકાર સંવેદન (અનુભવ) કરતા હૈં, જૈસે ઇન્દ્રિયો સે રૂપાદિકકા

“આત્મા દૃષ્ટિગોચર થતો નથી માટે આ નથી” તો આ ડહેલુ એકાન્તત
સત્ય માનવામા આવતુ નથી “ન ચ નાસ્તીહ તત્સર્વં ચક્ષુષા યન્ન ગૃહ્યતે” જે
ચક્ષુથી ગૃહીત થતુ નથી, તે નથી એલુ ન કહેા અર્થાત્ જે વસ્તુ ચક્ષુથી
ન દેખાય તે પણ છે એમ કહેા નહી તો તમારા મતથી ચૈતન્ય પણ દૃષ્ટિગોચર
થતુ નથી માટે તે ભૂતનો ધર્મ છે એ વાત અસત્ય માનવી પડશે આ ઉપર
જે કદાચ એમ કહેવામા આવે કે, “તે તો સ્વસંવેદન પ્રત્યક્ષનો વિષય છે
આથી એને સાચુ માની લેવામા આવે” તો આત્મા પણ સ્વસંવેદિત છે આ
માટે તેને પણ સત્ માનવો બેઈ એ ડહુ પણ છે—

“અસ્ત્યેવ ચાત્મા પ્રત્યક્ષો, જીવો હ્યાત્માનમાત્મના ।

અહમસ્મીતિ સવેત્તિ, રૂપાદીનિ યથેન્દ્રિયૈ ॥ ૧ ॥”

અર્થાત્—આત્મા પ્રત્યક્ષથી છે કેમકે, જીવ આત્માથી આત્માને “હુ હુ” આ
પ્રકારનો સંવેદન (અનુભવ) કરે છે જેમ ઇન્દ્રિયોથી રૂપ આદિનુ સંવેદન થાય છે

અલમધિકેન, યથા ચૈતન્યમસ્તીતિ મન્યતે, તથા ઽઽત્માઽસ્તીત્યપિ મન્તવ્યઃ ।
તથા ચોક્તમ્—

જ્ઞાન સ્વસ્થ પરસ્થ વા યથા જ્ઞાનેન ગૃહ્યતે ।

જ્ઞાતા સ્વસ્થઃ પરસ્થો વા, તથા જ્ઞાનેન ગૃહ્યતામ્ ॥ ૧ ॥

અથાઽઽત્મસત્ત્વે તદભાવે સર્ગમગ્નધ્યનુગ્નમ્મસ્ય હેતુત્વ ન સમ્ભવતીત્યુચ્યતે,
યતોઽયમપ્યસિદ્ધો હેતુઃ, અહમસ્મીત્યનુમયસ્ય સદ્ભાવાત્, સર્વં ા પ્રાણિના હિ સ્વસ્ય
સ્વસ્યાત્મન ઉપલમ્ભઃ પ્રતિપેદ્યમશ્વક્ય, કેવલિના ચ સર્ગાત્મનામુપલભઃ પ્રતિપેદ્યમશ્વક્યઃ ।

સવેદન હોતા હૈ । જિસ પ્રકાર ઉક્ત કથન સે ચૈતન્ય કા સદ્ભાવ માના
જાતા હૈ ઉસો પ્રકાર આત્માકાં ખી સદ્ભાવ માનનાં ચાહિયે । કહાં ખી હૈ—

“ જ્ઞાન સ્વસ્થ પરસ્થ વા, યથા જ્ઞાનેન ગૃહ્યતે ।

જ્ઞાતા સ્વસ્થો પરસ્થો વા, તથા જ્ઞાનેન ગૃહ્યતામ્ ” ॥ ૧ ॥

જિસ પ્રકાર અપને મે રહા હુઆ જ્ઞાન, તથા દૂસરે મેં રહા હુઆ જ્ઞાન,
જ્ઞાન સે જાના જાતા હૈ ઉસી પ્રકાર અપને ઓર દૂસરે મેં રહે હુઆ જ્ઞાતા
(આત્મા) કો ખી જ્ઞાન સે ગ્રહણ કર લેનાં ચાહિયે ॥ ૧ ॥

આત્મા કે અભાવ મેં જો અનુપલમ્ભરૂપ હેતુ દિયા ગયા હૈ । સો
આત્મા કા અનુપલભ સવ કો હોતા હૈ, યદિ એસા કહા જાય તો યહ હેતુ
અસિદ્ધ હો જાતા હૈ, કયોં કિ સવ કો આત્મા કા અનુપલમ્ભ હૈ એક
તો યહ વાત ઇન્દ્રિયજન્ય પ્રત્યક્ષ સે જાન નહીં સરુતે દૂસરે પ્રત્યેક પ્રાણી
કો “ અહમસ્મિ ” ઇત્યાકારક સ્વસવેદનરૂપ પ્રત્યક્ષ સે ઉત્તરી ઉપલબ્ધિ

જે રીતે આ કથનથી ચૈતન્યનો સદ્ભાવ માની લેવામાં આવે એજ રીતે
આત્માનો પણ સદ્ભાવ માનવો જોઈએ કહ્યું પણ છે—

“ જ્ઞાન સ્વસ્થ પરસ્થ વા, યથાજ્ઞાનેન ગૃહ્યતે ।

જ્ઞાતા સ્વસ્થો પરસ્થો વા, તથા જ્ઞાનેન ગૃહ્યતામ્ ॥ ૧ ॥ ”

જે રીતે પોતાનામાં રહેલું જ્ઞાન તથા બીજામાં રહેલું જ્ઞાન જ્ઞાનથી બાણી
શકાય છે એવી રીતે પોતામાં અને બીજામાં રહેલા આત્માને પણ જ્ઞાનથી
સમજી લેવો જોઈએ

આત્માના અભાવમાં જે અનુપલમ્ભરૂપ હેતુ આવેલ છે તે આત્માનો
અનુપલભ હરેકને થાય છે તેવું જો કહેવામાં આવે તો આ હેતુ અસિદ્ધ બની
જાય છે કેમકે, સમજાને આત્માનું અનુપલભ છે એડ તો આ વાત ઇન્દ્રિય-
જન્ય પ્રત્યક્ષથી બાણી નથી થકાતા બીજા પ્રત્યેક પ્રાણીને “ અહમસ્મિ ” ઇત્યાદિ

યદપિ-ઋદ્ધિર્ના તપસ્વિનો નાસ્તીત્યુક્ત, તદપિ નિષ્પમાણમ્ । ઋદ્ધેરભાવે-
નુપલમ્ભો હેતુરુક્તઃ સોઽપિ સ્વમમ્બન્ધો, સર્વસમ્બન્ધી વા ? તત્ર સ્વસમ્બન્ધી નિ-
યતદેશકાલાપેક્ષયાઽન્યથા યાઽનુપલમ્ભઃ સ્યાત્, તત્ર પ્રથમપક્ષે કચિત્ કદાચિત્
પન્ચમારુપેક્ષયા ભરતક્ષેત્રાપેક્ષયા ઋદ્ધેરનુપલમ્ભસ્યોપલમ્ભસ્ય ચાસ્માકમપિ સમ-
ત્વાત્ । દ્વિતીયપક્ષે તુ હેતોરનૈકાન્તિક્રતા, યથા દેશવિપ્રકૃષ્ટાના મેરુમથૃતીના
કાલવિપ્રકૃષ્ટાના પિતામહાદીનામનુપલમ્ભેઽપિ સત્ત્વાત્ । દૃશ્યતે ચ ક્વચિત્ કદાચિ-
છલ્લિપ્રમાવાચરણધૂલિસ્પર્શાદિ માત્રેણ વ્યાધિ ગ્રશમનાદિઃ । તતથ્વેહાઽપિ ભરતાદૌ
હોતી હૈ । કેવલિયોંકો તો સવ આત્માકા ઉપલમ્ભ હોતા હૈ, યહ
તો નિપેધ નહી ક્રિયા જા સકના ।

તથા લલ્લિયોંકો કી અસત્તા પ્રકટ કરને કે લિયે ખી આપને જો
અનુપલમ્ભરૂપ હેતુ કહા હૈ સો વઢ ખી ઠીક નહી હૈ । યહા પર અનુપ-
લમ્ભ સ્વસન્ધી ગ્રહણ ક્રિયા હૈ યા સર્વસન્ધી । સ્વસન્ધી અનુપલમ્ભ ખી
કૈસા ? નિયતદેશકાલાપેક્ષ, અથવા અનિયતદેશકાલાપેક્ષ ? પ્રથમપક્ષ મેં
સિદ્ધસાધનતા હૈ । અર્થાત્ યહ વાત તો હમ ખી માનતે હૈં કિ હસ પચમ-
કાલ કે અદર ભરતક્ષેત્ર મે લલ્લિયોંકા અનુપલમ્ભ હૈ । દ્વિતીયપક્ષ
મેં હેતુ અનૈકાન્તિક હૈ । દેશવિપ્રકૃષ્ટ મેર્વાદિકોં કા, કાલવિપ્રકૃષ્ટ
પિતામહ આદિકોં કા અનુપલમ્ભ હોને પર ખી ઉનકા સદ્ભાવ માના
જાતા હૈ । કહી ૨ કમો ૨ લલ્લિયે કે પ્રમાવ સે ચરણધૂલિકે સ્પર્શ
આદિ કરને માત્ર સે વ્યાધિ કી શાંતિ હોતી હુઈ દેખી જાતી હૈ । ડસી
તરહ યહા ભરત આદિ ક્ષેત્રોં મે ખી પહિલે સમય મેં લલ્લિયોંકા સદ્ભાવ

કારણે સ્વ સવેદન રૂપ પ્રત્યક્ષથી તેની ઉપલબ્ધિ થાય છે કેવલીઓને તો બધા
આત્માનો ઉપલભ થાય છે આનો તો નિપેધ થઈ શકે તેમ નથી

અર્થાત્—ઋદ્ધિઓની અસત્તા પ્રગટ કરવા માટે પણ આપે જે અનુપ-
લભ રૂપ હેતુ કહેલ છે તે પણ ઠીક નથી આ સ્થળે અનુપલભ સ્વ સન્ધી
અહણ કરેલ છે, કે સર્વ સન્ધી ? સ્વ સન્ધિ અનુપલભ પણ કેવો ?
નિયત દેશકાળ અપેક્ષ કે અનિયત દેશકાળ અપેક્ષ પ્રથમ પક્ષમા સિદ્ધ સાધ-
નતા છે અર્થાત્ એ વાત અમે પણ માનીએ છીએ કે, આ પચમકાળની અદર
ભરતક્ષેત્રમા ઋદ્ધિઓના અનુપલભ છે બીજા પક્ષમા હેતુ અનૈકાન્તિક છે
દેશવિપ્રકૃષ્ટ મેર્વાદિકોં કાલવિપ્રકૃષ્ટ પિતામહ આદિકોં અનુપલભ હોવા
છતા પણ તેનો સદ્ભાવ માનવામા આવે છે કોઈ કોઈ સ્થળે કની કદી લલ્લિયોંકા
પ્રભાવથી ચરણરજનો સ્પર્શ આદિ કરવા માત્રથી વ્યાધિની શાંતિ થતી જોવામા
આવે છે એજ રીતે અહિ ભરત આદિ ક્ષેત્રોમા પણ પહેલા સમયમા લલ્લિયોંકા

કાલાન્તરેડતીતે કાલે, મહાવિદેહેપુ ચ સર્વકાલમૃદ્ધીનામપિ સદ્ભાનાત્ । સર્વસમ્બન્ધી અનુપલમ્ભસ્તુ અસિદ્ધ એવ ।

યદપિ “ કામસુખાદ્ વચ્ચિતોઽસ્મી ”-ત્યુક્ત તદપ્યસમીક્ષિતમ્, વિષયસુખ હિ રાગદ્વેષમોહજનનદ્વારેણ અત્તસિકાક્ષાશોરુવિપાદાદિભિર્નિર્નિધર્મવન્ધહેતુત્વેન ચ ચતુર્ગતિભ્રમણકારકત્વેન યદુલ્લુપ્તગજનકૃત્યાત્ પ્રેક્ષાવતા તત્ત્વવેદિનામનુપાદેયમ્ । વિપસપૃક્તાઽન્નસદૃશ કામસુખ કસ્ય વિવેકિનો મનો રમયેત્, ન કસ્યાપિ ।

યદપિ-તપસો યાતનાત્મસ્ત્વમુક્ત, તદપ્યસત્-સકલદુઃખમૂલકર્મફલહેતુત્વાત્, મનઃન્દ્રિયયોગાનામહાનિકારકત્વેન તપસો યયાશક્તિ પ્રિધાનાત્ । ઉક્ત હિ—

ધા તથા વિદેહક્ષેત્ર મેં સર્વદા લબ્ધિયોં કા સદ્ભાવ રહતા હૈ । સર્વસમ્બન્ધી અનુપલમ્ભ તો અસિદ્ધ હી હૈ અર્થાત્ સર્વસમ્બન્ધી અનુપલમ્ભ લબ્ધિયોંની અભાવાત્મકતા પ્રકટ કરને મેં અસમર્થ હૈ ।

“ મૈ કામસુખ સે વચ્ચિત્ત્વો ગયા હુ ” જો યહ વાત કહી હૈ વહ મી ઠીક નહીં હૈ ક્યોંકિ વિષયસુખ રાગદ્વેષ મોહની ઉત્પત્તિ કા કારણ હોને સે, અતૃપ્તિ, કાક્ષા, શોક એવ વિપાદ આદિ કો ઉત્પન્ન કરતે રહતે હૈં, હનસે વિવિધ કર્મોં કા વધ હોતા રહતા હૈં, ઉસ કે ઉદય સે જીવ ચારોં ગતિયોં મેં ભ્રમણ કરતા ૨ અનેક હુ સ્વપરમ્પરા કો વહા ભોગતા રહતા હૈ, અતઃ કામ કો સુખ માનના યહ ભ્રમ હૈ । હસી લિયે તત્ત્વજ્ઞાનિયોં કે લિયે યે ઉપાદેય નહીં હૈં । વિચાર કિયા જાય તો વિષમિશ્રિત અન્નની તરહ યે કામસુખ કિસ વિવેકી કે મન કો આનંદ પહુંચા સકતે હૈં, અર્થાત્ કિસી કો મી નહીં । તપ કો યાતનાત્મક કહના હસલિયે અનુ-

ઓનો સદ્ભાવ રહે છે સર્વસમ્બન્ધી અનુપલમ્ભ તો અસિદ્ધ જ છે અર્થાત્ સર્વસમ્બન્ધી અનુપલમ્ભ મદ્ધિઓની અભાવાત્મકતા પ્રકટ કરવામા અસમર્થ છે

“ હુ કામસુખથી વચ્ચિત્ત્વો બની ગયો છુ ” આ વાત કહી છે તે પણ ઠીક નથી કેમકે, વિષયસુખ રાગદ્વેષ મોહની ઉત્પત્તિનું દ્વાર હોવાથી અતૃપ્તિ-સિકાક્ષા સુખ શોક અને વિપાદ આદિને ઉત્પન્ન કરતા રહે છે, તેનાથી વિવિધ કર્મોનો બધ થતો રહે છે તેના ઉદયથી જીવ ચારે ગતિઓમા ભ્રમણ કરતા કરતા અનેક હુ બ પરપરાને ત્યા ભોગવતો રહે છે માટે કામને સુખ માનવું એ ભ્રમ છે આથી તત્ત્વજ્ઞાનીઓ માટે એ ઉપાદેય નથી વિચારવામા આવે તો વિષમિશ્રિત અન્નની માફક એ કામ સુખ કયા વિવેકીના મનને આનંદ પહોંચાડી શકે છે ? અર્થાત્ કોઈને પણ નહીં તપને યાતનાત્મક કહેવું એ માટે અનુચિત છે કે, ઓનાથી કોઈને પણ કષ્ટ પહોંચવું નથી । કારણે તે

मनइन्द्रिययोगाना, - महानिः कथिता जिनैः ।

यतोऽत्र तत्कथ तस्य, युक्ता स्याद् दुःखरूपता ॥ १ ॥

केशलुचननादीनामपि किञ्चित् पीडाजनकत्वेऽपि समीहितार्थप्रापकत्वेन दुःख
दायकत्व नास्ति । तदुक्तम्—

“ दृष्टा चेष्टार्थससिद्धौ, कायपीडाऽप्यदुःखदा ।

रत्नादिवणिगादीना, तद्वदत्रापि भाव्यताम् ” ॥ १ ॥

चित है कि उस से किसी को भी कष्ट नहीं पहुचता है प्रत्युत यह
सकल दुःखों के मूल कारण कर्मों का क्षय करनेवाला है । मन, इन्द्रिय
तथा, योग इन को हानि न पहुचने पावे इस रूप से यथाशक्ति तपस्या
करने का विधान है । कहा भी है—

मनइन्द्रिययोगाना, - महानिः कथिता जिनैः ।

यतोऽत्र तत्कथ तस्य, युक्ता स्यात् दुःखरूपता ॥ १ ॥

तपमें मन और इन्द्रियों के योगों की हानि नहीं होती है, ऐसा
भगवानने फरमाया है तो फिर तपमें दुःखरूपता कैसे मानी जाय, अर्थात्
तप दुःखरूप नहीं है किन्तु सुखरूप है ॥ १ ॥

यद्यपि केशलुचन आदि क्रियाएँ किञ्चित् पीडाजनक हैं तो भी
समीहित अर्थ की सिद्धिके कारण होने से उनमें सर्वथा दुःखदायकता
नहीं है । कहा भी है—

दृष्टा चेष्टार्थससिद्धौ, कायपीडाऽप्यदुःखदा ।

रत्नादिवणिगादीनां, तद्वदत्रापि भाव्यताम् ॥ १ ॥

सकल दुःखोंनु मूल कारण अने कर्मोंना क्षय करनार छे मन इन्द्रिय तथा योग अने
हानी न पड़ेये तेवा इपथी यथाशक्ति तपस्या करवानु विधान छे कहुं पद्य छे—

मनइन्द्रिययोगाना, - महानिः, कथिता जिनैः ।

यतोऽत्र तत्कथ तस्य, युक्ता स्यात् दुःखरूपता ॥ १ ॥

तपमा मन अने इन्द्रियोंना योगोंनी हानी थती नथी ओनु भगवाने
इशमांनु छे तो पछी तपमा दुःखरूपता केम मानवाभा आवे ? अर्थात् तप
दुःख इप नथी परतु सुखरूप छे

केश लोचन आदि क्रियाओ जो के पीडाजनक कहेवाय छे तो पद्य समीहित
सिद्धिनु कारण होवाथी तेनामा सर्वथा दुःखदायकता नथी कहुं पद्य छे—

दृष्टा चेष्टार्थ ससिद्धौ, कायपीडाऽप्यदुःखदा ।

रत्नादिवणिगादीनां, तद्वदत्रापि भाव्यताम् ॥ १ ॥

ઇત્યમગ્નિજામધ્યશ્રમાદિ । ઇષ્ટાર્થપ્રસાધક ચ તપઃ । ન ચાઽસ્થાપ્યસિદ્ધતા, પ્રશમ-
 હેતુત્વેન તપસસ્તત્પરિપક્તિતારતમ્યાત્ પરમાનન્દતારતમ્યસ્યાનુભૂયમાનત્વેન તત્પ્રકર્ષે
 તસ્યાપિ પ્રકર્ષાન્નુમાનાત્ । પ્રયોગથ-યત્તારતમ્યેન યસ્ય તારતમ્ય તસ્ય પ્રકર્ષ
 તત્પ્રકર્ષઃ, યથાઽગ્નિતાપપ્રકર્ષે કાશ્ચનવિશુદ્ધિપ્રકર્ષઃ, અનુભૂયતે ચ પ્રશમતારતમ્યેન
 પરમાનન્દતારતમ્યમ્, લોકપ્રતીતર્યાચ ॥ ૪૪ ॥

इसलिये ऐसा अनुमान बनाना चाहिये कि जो इष्ट अर्थ का
 प्रसाधक होता है वह काय का पीड़ा कारक होने पर भी दुःखदायक
 नहीं होता है, जैसे रत्नव्यापारियों का मार्गश्रम देशाटन का परिश्रम,
 इसलिये तप भी इष्ट अर्थ का प्रसाधक हैं अतः यह भी दुःखदायक
 नहीं है । तप में इष्टार्थप्रसाधकता असिद्धि नहीं है, क्योंकि तप
 प्रशम का हेतु है । तप द्वारा प्रशमभाव की जैसी २ तरतमता आत्मा
 में होगी वैसी २ परमानन्द की तरतमता भी आत्मा में अनुभवित होगी
 इसलिये प्रशम के प्रकर्ष में परमानन्द का भी प्रकर्ष अनुमित होता है ।
 जैसे अग्नि के ताप के प्रकर्ष में काश्चन की विशुद्धि का प्रकर्ष, प्रयोग
 से देखा जाता है । अतः परम्परा रूप से तप इष्ट अर्थ का प्रसाधक
 सिद्ध होता है, क्योंकि तप प्रशम का कारण, प्रशम परमानन्द का
 कारण इस प्रकार बनता है ॥ ४४ ॥

આ માટે એવું અનુમાન બનાવવું જોઈએ કે, જે ઇષ્ટ, અર્થના પ્રસાધક
 હોય છે-તે કાયાને પીડા કારક હોવા છતાં પણ દુઃખ દાયક થતા નથી જેમકે
 રત્નવ્યાપારીઓનો માર્ગશ્રમ દેશાટનનો પરિશ્રમ-આ માટે તપ પણ ઇષ્ટ
 અર્થનો પ્રસાધક છે માટે એ પણ દુઃખદાયક નથી તપમા ઇષ્ટાર્થ પ્રસાધ
 કતા અસિદ્ધ નથી, કેમકે, તપ પ્રશમનો હેતુ છે તપ દ્વારા પ્રશમભાવની
 જેવી જેવી તારતમ્યતા આત્મામા હશે તેવી તેવી પરમાનન્દની તરતમતા પણ
 આત્મામા અનુભવિત થશે આ માટે પ્રશમના પ્રકર્ષમાં પરમાનન્દનો પણ
 પ્રકર્ષ અનુમિત થાય છે જેમ અગ્નિના તાપના પ્રકર્ષમાં કાશ્ચનની શુદ્ધિનો
 પ્રકર્ષ પ્રયોગથી દેખાય છે આથી પરપરા રૂપથી તપ પ્રશમનું કારણ, પ્રશમ
 પરમાનન્દનું કારણ આ પ્રકારથી બને છે ॥ ૪૪ ॥

તથા—

મૂલમ્—અમ્ જિણા અત્થિ જિણા, અદુવા વિ ભવિસ્સંહ ।

મુંસ તે એવ મોહંસુ, હંદે મિક્કંઘૂ ને ચિતંણ ॥ ૪૫ ॥

છાયા—અમ્મન્ જિનાઃ સન્તિ જિનાઃ, અથવાઽપિ ભવિષ્યન્તિ ।

મૃપા તે એવમાહુઃ, ઇતિ મિયુર્ન ચિન્તયેત્ ॥ ૪૫ ॥

ટીકા—‘અમ્ જિણા’ ઇત્યાદિ ।

જિનાઃ—રાગાદિજયિનઃ—કેવલિનઃ, અમ્મન્ અતીતકાલે, ‘જિનાઃ સન્તિ’=વર્તમાનકાલે જિના વિચિન્તે વિદેહેષુ ઇત્યર્થઃ । અથવા—જિના ભવિષ્યન્તિ, ભરતાદિષુ ઇત્યપિ । અપિ શબ્દો મિત્તક્રમઃ, તે=જિનાસ્તિત્વવાદિનઃ, એવમ્=ઉક્તરીત્યા મૃપા=મિથ્યા-અલીકમ્, અસત્યમર્થમ્, આહુઃ=વદન્તિ, ઇતિ મિયુર્ન ચિન્તયેત્, અનુમાનાદિ પ્રમાણૈર્જિનાના કાલત્રયવર્તિત્વસિદ્ધેઃ ।

અર્થ ભાવઃ—મિથ્યાત્વમોહનીયોદયપ્રમાવાત્ કથચિદસમ્યક્ત્વે સમુત્પન્ને પ્રત્યક્ષા-

તથા—‘અમ્ જિણા’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(જિણા-જિના) રાગાદિક કે જીતને વાળે કેવલી ભગવાન્ (અમ્-અમ્મન્) અતીતકાલ મેં હુવે હું (જિણા અત્થિ-જિનાઃ સન્તિ) વર્તમાનકાલ મેં જિન હું (અદુવા વિ ભવિસ્સંહ-અથવાઽપિ ભવિષ્યન્તિ) અથવા ભવિષ્યત્કાલ મેં હોંગે । (એવ-એવમ્) હસ પ્રકાર જો કહતે હું (તે હસ આહસુ-તે મૃપા આહુઃ) વે મિથ્યા કહતે હું, (હંદે મિક્કંઘૂ ન ચિતંણ-ઇતિ મિયુ ન ચિન્તયેત્) હસ પ્રકાર મિયુ વિચાર નહીં કરે, કારણ કિ અનુમાનાદિક પ્રમાણોં સે જિનકા ત્રિકાલ મે અસ્તિત્વ સિદ્ધ હોતા હૈ ।

ભાવાર્થ—આત્મામેં જબ મિથ્યાત્વમોહનીયકા ઉદય રહતા હૈ તવ ઉસકે

તથા—‘અમ્ જિણા’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—જિણા-જિના રાગાદિનને જીતનાર કેવલી ભગવાન અમ્-અમ્મન્ અતીતકાળમાં થયા છે જિણા અત્થિ-જિના સન્તિ વર્તમાનકાળમાં જીન છે અદુવા વિ ભવિસ્સંહ-અથવાઽપિ ભવિષ્યન્તિ અથવા ભવિષ્યત્ કાળમાં થશે એવ-એવમ્ આ પ્રકારનું જે કહેવામાં આવે છે તે મુસ આહસુ-વે મૃપા આહુ તે મિથ્યા કરે છે હંદે મિક્કંઘૂ ન ચિતંણ-ઇતિ મિયુ ન ચિન્તયેત્ આ પ્રકારનો વિચાર મિયુ ન કરે કારણ કે, અનુમાનાદિક પ્રમાણોથી જેનું ત્રિકાળમાં અસ્તિત્વ સિદ્ધ થયું છે

ભાવાર્થ—આત્મામાં બીયારે મિથ્યાત્વ મોહનિયનો ઉદય હોય છે ત્યારે તેના

પરિ સદોરકમુલવચ્ચિકા ચ વિભ્રત્, સપૂર્ણશરીરમનાટ્ટત કૃત્વા હેમન્તે રાત્રી ઉત્થિતાં
 એવ તિષ્ઠતિ, જિનવચને સમ્યક્ શ્રદ્ધાલ્લાસીત્ ।

એકદા કશ્ચિન્મિથ્યાત્વી દેવસ્તત્રાગત્ય વૈક્રિયિક નન્દનવનમિવોદ્યાન પ્રદર્શ્ય,
 દ્વદમતિમુનિમત્રીત્ - હે મુને ! અસ્યામાતાપનાયા કો લાભઃ, કિં નિરર્થકમેતત્
 કષ્ટ વહસિ, નાસ્તિ પરલોકઃ, આગમ્યતામ્, મયા સદ્દાઽસ્ય નન્દનવનસમાનોદ્યાનસ્ય
 સુખમનુભૂયતામ્ । યદાઽસૌ દ્વદમતિમુનિર્વિરાસનમન્યાસ્તે, તદા વૈક્રિયપુષ્પશય-
 પ્રદર્શ્ય સ દેવો વદતિ-અગમ્યતામ્, કિમર્થં કષ્ટમાવહસિ, નાસ્તિ પરલોકઃ । યદા-
 ઽસૌ તપસ્યતિ, તદા સ દેવઃ સ્વવૈક્રિયશક્ત્યા ત્રિવિધ મિદ્યાન્ન નિર્માય તસ્ય વુમુક્ષામુ-

સદોરકમુલવચ્ચિકા કો ધારણ કર એવ સમસ્ત શરીર કો અનાવૃત રલ-
 કર હેમન્ત ઋતુ મે રાત્રિ કે સમય કો લહે ૨ વ્યતીત કરતા યા ।
 જિનવચન મેં હસે અપ્રતિમ શ્રદ્ધા યી ।

એક સમય કી વાત હૈ કિ કોઈ મિથ્યાત્વી દેવ વહા આયા ઓર
 ડસને અપની વૈક્રિયશક્તિ સે નદનવનકે સમાન એક ઉદ્યાન કી રચના
 કર દ્વદમતિ મુનિ સે કહા હૈ મુને ! હસ આતાપના સે કયા લાભ હૈ ।
 નિરર્થક આપ હસ કષ્ટ કો સહન કારતે હો । પરલોક આદિ કુઝ મી
 નહીં હૈ, અતઃ આઓ ઓર મેરે સાથે હસ નદનવન કે સમાન ઉદ્યાન
 કે સુખ કા યથેચ્છ અનુભવ કરો । જિસ સમય દ્વદમતિ મુનિ વીરાસન
 સે વિરાજતે તો વહ દેવ વૈક્રિયપુષ્પશયા કી રચના કર ડનસે કહતા
 કિ હસ આસન મેં વૈઠને મે કયા લાભ હૈ હસ પુષ્પ કી શયા
 પર આપ વિરાજો । જિસ કો લક્ષિત કર વહ આપ કર રહે હો, હૈ મુનિ
 વહ કુઝ મી નહીં હૈ । હસી તરહ જવ વહ તપ તપતે તો વહ અપની

સદોરકમુલવચ્ચિકાને ધારણ કરી સારાએ શરીરને ખુલ્લુ રાખી હેમન્ત ઋતુમા
 રાત ભર ઉભે પગે રહેતો હતો, ઇન વચનમા એને અપ્રતિમ શ્રદ્ધા હતી

એક સમયની વાત છે કે, કોઈ મિથ્યાત્વી દેવ ત્યા આવ્યો અને તેણે
 પોતાની વૈક્રિયશક્તિથી નદનવન જેવું સુંદર ઉદ્યાન બનાવી દીધું અને દ્વદમતિ
 મુનિને કહ્યું કે, હે મુનિ ! આ આતાપનાથી શું લાભ છે ? નિરર્થક આપ આ
 કષ્ટને સહન કરો છો ! પરલોક વગેરે ઠાઠ પશું નથી આથી ભારી સાથે આવો
 અને આ નદનવન સમાન ઉદ્યાનના સુખનો યથેચ્છ અનુભવ કરો જે સમયે
 દ્વદમતિ મુનિ વીરાસનમા વિરાજીત થતા ત્યારે તે દેવ વૈક્રિય પુષ્પશયાની
 રચના કરી એનાથી કહેતો કે, આ આસનથી બેસવામા કયો લાભ ? આ પુષ્પની
 શૈયા ઉપર આપ બીરાજો જેનું લક્ષ કરીને આપ આ બધું કરી રહ્યા છો તેવું
 હે મુનિ ઠાઠ છે જ નહીં આ રીતે તપ તપતા ત્યારે પશું તે દેવ પોતાની

મધુર વારિ, ક્રિમાત્મનઃ પિપાસાઽઙ્કુલીકરણેન, નાસ્તિ પરલોકઃ । इत्येव विविध-
 પરીપદાનુત્પાદ્ય સ દેવસ્તસ્ય મુનેઃ સમ્યક્ત્વમપનેતુ પ્રવૃત્તઃ, તથાપિ સ દૃઢમતિ-
 મુનિસ્તપ-સયમારાધનાદ્ લેશતોઽપિ વિચલિતો નાભૂત્ । तदाऽसौ मेरुरियाप्ररुम्पः
 સાગર ઇવ ગમ્ભીરઃ સન્ વિચારયતિ-ભગવતઃ સર્વજ્ઞતયા તદ્વચન સત્ય સદેહરહિત ધ્રુવં
 નિત્ય પરમકલ્યાણસાધક શ્રદ્ધેયમેવાસ્તિ । एभ्यः पौद्गलिन्मुखेभ्यः किमपि

કિ હે મુનિ ! देखो यह कितना सुन्दर तालाव भरा हुआ है । आपको
 इस समय घोर पिपासा की वेदना हो रही है अतः आप शीतल
 मधुर जल का पान कर पिपासा को शान्त करो । व्यर्थ में पिपासा से
 આત્મા કો આકુલિત કરને સે ક્યા લાભ હૈ ? परलोक नहीं है । इस
 प्रकार इस देव ने मुनिराज के लिये अनेक परीपहों को उत्पन्न कर उनको
 સમ્યક્ત્વ સે પતિત કરને કે નિમિત્ત અનેક પ્રયત્ન કિયે તો મી વે
 મુનિરાજ સમ્યક્ત્વ સે રચમાત્ર મી ચલાયમાન નહીં હુવ । प्रत्युत
 सयम एव तप की आराधना करने में मेरु के समान अप्रकप होकर
 એવ સાગર કે સમાન ગમ્ભીર વનકર અધિક સે અધિક દૃઢ વનતે રહે ।
 साथ में यह भी इन्होंने विचार करने में कसर नहीं रखी कि भगवान्
 વીતરાગ હોને સે, તથા સર્વજ્ઞ હોને સે કમી મી અસત્ય વચન વાલે
 નહી હો સકતે હૈ, इनका प्रत्येक वचन सदेहरहित ध्रुव सत्य है ।
 जिन वचनों की आराधना से ही जीवों को निःश्रेयस मार्ग की प्राप्ति
 होती है, अतः यही एकान्ततः परमकल्याणसाधक है, और इसी

આ સમય ખૂબજ તરસ લાગી રહી છે, આથી આ શિતળ મધુર જળનું પાન
 કરીને તમારી તરસને છીપાવો તરસથી આત્માને નકામે પીડીત કરવાથી શું
 લાભ ? પરલોક છે જ નહી આ પ્રકારે તે દેવે મુનિરાજ માટે અનેક પરીપદો
 ઉત્પન્ન કર્યા અને તેમને સમ્યક્ત્વથી પતિત બનાવવા ખૂબ પ્રયત્નો કર્યા તો
 પણ એ મુનિરાજ લેશ માત્ર પણ ચલાયમાન થયા નહી અને પોતાના સયમ
 અને તપની આરાધનામા મેરૂની માફક અડગ રીતે ઉભા રહ્યા અને સાગરની
 માફક ધીર ગભિર બની અધિક દૃઢ બનતા ગયા સાથે સાથે તેમણે એ પણ
 વિચાર કરવામા કસર ન રાખી કે ભગવાન વીતરાગી સર્વજ્ઞ હોવાને
 કારણે વહી પણ અસત્ય વચનવાળા હોઈ શકતા નથી એમનું પ્રત્યેક વચન
 સદેહ રહીત ધ્રુવ-સત્ય છે જનવચનોની આરાધનાથી જ જીવોને નિશ્રેયસ
 (મોક્ષ) માર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે જેથી તેનો વિશ્વાસ કરવો યોગ્ય છે આથી
 આજ એક માત્ર પરમ કલ્યાણનું સાધન છે આ પૌદ્ગલિક મુખોથી જીવોનું

ત્વાથ વદતિ-મુને ! કિં બુદ્ધક્ષયા પ્રાણાન્ ગમયસિ ! મુદ્ધસ્ત્ર વિવિધાનિ મિષ્ટાન્નાનિ,
 ચદર્થમેતત્ કષ્ટમદ્વીકરોપિ ત નાસ્તિ પરલોકઃ । યદાઽસી મુનિરુગ્રવિહાર કરોતિ,
 તેન ચ શ્રાન્તો ભવતિ, તદા સ દેવઃ સ્વૈક્રિયશક્ત્યા શિખિન્ના વાઙ્મૈત્રીયમાન
 મદર્થ્ય વદતિ-મુને ! યાનમારુહતામ્, અલમનેન કષ્ટક્રુરેણ પાદચારેણ, નાસ્તિ
 પરલોકઃ । ઉષ્ણકાલે સ્વશક્ત્યા ધોરપિપાસામુત્પાત્ય શીતલસુગન્ધિનિર્મલજલપૂર્ણ-
 જલાશય તદીયદષ્ટિગોચરીકુર્વન્ સ દેવસ્ત મુનીમત્રીત્-મુને ! પિત્ર શીતલમિદં

વૈક્રિયશક્તિ કે પ્રભાવ સે વિવિધ મિષ્ટાન્નોં કો તયાર કર ઓર ઉન્ને
 બુદ્ધક્ષિત બનાકર કહને લગતા હે મુને ! યયોં મૂળ સે વ્યર્થ મેં કન પ્યારે
 પ્રાણોં કો નષ્ટ કરના ચાહતે હો । જિસકે નિમિત્ત તુમ યહ કષ્ટ-
 પરપરા સહ રહે હો વહ તો કુઝ હૈ હી નહીં, અતઃ વિવિધ કન મિષ્ટાન્નોં
 કો ભોગો । જવ મુનિરાજ ઉગ્રવિહારી હોતે ઓર શ્રાન્ત હો જાતે તો
 યહ દેવ ઉસ સમય શિખિકા કી રચના કર ઉન્નેં હસ પ્રકાર દિલાતા
 કિ યહ શિખિકા અનેક પુરુષોં દ્વારા અપને કધો પર ઉઠાઈ જા રહી હૈ,
 ઓર ફિર કહને લગતા કિ મહારાજ આપ થકુ કુકે હૈં અતઃ હસ
 શિખિકા પર ચઢકર વિહાર કરિયે । કષ્ટપ્રદ હસ પૈદલ ચલને સે
 કયા લાભ ? હસે ઝોડિયે । ઉષ્ણકાલ મેં અપની શક્તિ કે પ્રભાવ સે
 મુનિ કો ધોર પિપાસા ઉત્પન્ન કર ઓર શીતલ સુરભિ નિર્મલ જલ સે
 પરિપૂર્ણ જલાશય કી રચના કરકે મુનિ કો દિલાતા હુઆ કહને લગતા

વૈક્રિયશક્તિના પ્રભાવથી વિવિધ મિષ્ટાન્ન તૈયાર કરી તેને વિભૂષિત બનાવી
 કહેવા લાગતો હે મુનિ ! આ માટે વ્યર્થમાં ભૂખ અને તરસથી આ પ્યારા
 પ્રાણોને નષ્ટ કરી રહ્યા છે ? જે નિમિત્તથી તમે આ બધા કષ્ટો સહન કરો
 છે એવું કાંઈ પણ નથી આથી આ વિવિધ મિષ્ટાન્નોને આરોગ્યો બન્યારે મુનિ
 રાજ ઉગ્ર વિહારી બનતા અને શ્રાન્ત બની જતા તો તે દેવ એ સમયે
 શિખિકા (પાલખી)ની રચના કરી એને બતાવતો અને કહેતો આ શિખિકા
 અનેક પુરુષોદ્વારા ખેતાના ખેલે ઉઠાવવામાં આવી રહી છે મહારાજ આપ
 થાકી ગયા છે જેથી આ શિખિકામાં બેસી બબ્બો અને વિહાર કરો કષ્ટપ્રદ
 એવા પગપાળા ચાલવાથી શુ લાભ મળવાનો છે ? એને છોડી દો ઉબ્બુકાળમાં
 ખેતાની શક્તિના પ્રભાવથી મુનિરાજ ને પાણીની ખૂબ તરસ ઉત્પન્ન કરાવી,
 શિતળ સુરભી નિર્મળ જળથી પરિપૂર્ણ જળાશયની રચના કરી મુનિને દેખા
 ડીને કહેતો કે, હે મુનિ ! બુબ્બો આ કેવું સુંદર તળાવ બન્યું છે આપને

અથ પરીપહાવતરણમાહ—

એતે ધર્મસ્યાન્તરાયકારણભૂતાઃ દ્વાવિંશતિપરીપહા સોઢવ્યા ઇત્યુક્તમ્ । તત્ર-
જ્ઞાનાવરણીય-વેદનીય-દર્શનમોહનીય-ચારિત્રમોહનીયા-અન્તરાયાણા કર્મણામુદયાદેતે
સર્વે પરીપહાઃ પ્રાદુર્ભવન્તિ । ચતસ્રષુ કર્મપ્રકૃતિષુ=જ્ઞાનાવરણીય-વેદનીય-મોહનીયા
-અન્તરાયેષુ દ્વાવિંશતિઃ પરીપહાઃ સમગતરન્તિ, ઇતરામ્ ચતસ્રષુ-દર્શનાવરણીયાઽઽ-
યુષ્ક-નામ-ગોત્રેષુ પરીપહા નોત્પદ્યન્તે । (ભગ૦ ૮ । ૮)

યઃ સૂક્ષ્મ સપરાયઃ સૂક્ષ્મલોભપરમાણુસદ્ભાવાત્ ન વીતરાગત્વ પ્રાપ્તઃ સ દશમગુણ-
સ્થાનવર્તી ઉપશમશ્રેણિસપત્નો વા ક્ષપકશ્રેણિસપત્નો વા તસ્ય સયતસ્ય, તથા છદ્મસ્થવી-
તરાગયોર્ગુણસ્થાનભેદેન દ્વિવિધયોરેકાદશદ્વાદશગુણસ્થાનવર્તિનોશ્ચ સયતયોશ્વતુર્દશ-

અથ પરીપહોં કા અવતરણ કહતે હૈં—

યથાપિ ધર્મકે સેવન કરને મેં યે વાઈસ પરીપહ અન્તરાયરૂપ હૈં સાધુ
કો હન કો સહન કરતે રહના ચાહિયે, યહ યાત યતલાઈ જા ચુકી હૈં ।
અથ કૌન ૨ સે પરીપહ કિસ ૨ કર્મ કે ઉદય સે હોતે હૈં યહ યતલાયા
જાતા હૈં—જ્ઞાનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય (દર્શનમોહનીય ચારિત્રમો-
હનીય) એવ અન્તરાય, હન ચાર કર્મોં કે ઉદય સે યે ૨૨ વાઈસ પરીપહ
ઉત્પન્ન હોતે હૈં । દર્શનાવરણીય આયુ નામ એવ ગોત્ર, હન ચાર કર્મોં કે
ઉદય મેં પરીપહ ઉત્પન્ન નહીં હોતે હૈં । (ભગ૦ શ ૮ ૩૦ ૮)

સૂક્ષ્મલોભ પરમાણુ કે સદ્ભાવ સે જો વીતરાગતા કો પ્રાપ્ત નહીં
હુઆ હૈં એસા દશમગુણસ્થાનવર્તી જીવ ચાહે વહ ઉપશમશ્રેણી મેં સ્થિત
હો ચાહે ક્ષપકશ્રેણી મેં ઉસકે તથા છદ્મસ્થ વીતરાગ કે ૧૧ ગ્યારહવેં એવ

હવે પરીપહોં અવતરણ કહેવામા આવે છે—

ધર્મનુ સેવન કરવામા કદાચ આ બાવીસ પરીપહ અન્તરાયરૂપ થાય
છતા સાધુએ એને સહન કરતા રહેવું બેઠએ આ વાત સમજાવવામા આવી
હવે કયા કયા પરીપહ કયા કયા કર્મના ઉદયથી થાય છે એ બતાવવામા આવે
છે—જ્ઞાનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, (દર્શન મોહનીય ચારિત્ર મોહનીય) અને
અન્તરાય આ ચાર કર્મોના ઉદયથી આ બાવીસ પરીપહ ઉત્પન્ન થાય છે દર્શનાવ-
રણીય, આયુ, નામ, અને ગોત્ર આ ચાર કર્મોના ઉદયથી પરીપહ ઉત્પન્ન થતા નથી
ભગ ૨ ૮, ૩ ૮

સૂક્ષ્મલોભ પરમાણુના સદ્ભાવથી જે વીતરાગતાને પ્રાપ્ત નથી થયા એવા
દશગુણ સ્થાનવર્તી જીવ આહે તે ઉપશમ શ્રેણીમા સ્થિત હોય, આહે ક્ષપક
શ્રેણીમા તથા છદ્મસ્થ વીતરાગના અગીયાર અને બારમા ગુણસ્થાનવર્તી જીવોને

कल्याण नास्ति । मयाऽनादिभयसमागत मिथ्यात्वमपनीय सम्यक्त्व लब्धम् । तदेव पुनः पुनरात्मनि दृढीकृत्य ज्ञानावरणीयाद्यष्टनिधुर्भरजः समुत्सारणेन केवलित्वप्राप्तिपूर्वक मोक्षपद मम लब्धव्यमस्ति । अलमनेन तुच्छेन विषयसु खेन । इति विमृश्य तपःसयमसमाराधनपूर्वकनिरतिचारसम्यक्त्वरक्षणेन दृढमति मुनिर्दर्शनपरीषद् परिपद्य, क्षपकश्रेणिमारूढ, केवलित्व लब्ध्वा स्वात्मकल्याण सा धितवान् । एवमन्यैरपि मुनिभिर्दर्शनपरीषद्ः सोढव्य ।

का विश्वास करना योग्य है । इन पौद्गलिक मुग्धों से जीवों का कुछ भी आत्महित नहीं हो सकता है । मैंने बड़ी कठिनता से अनादि भवों से ससक्त मिथ्यात्व का अपनयन कर सम्यक्त्व का लाभ किया है । इसलिये यह दुर्लभता से प्राप्त होने वाली वस्तु (सम्यक्त्व) का नाश न होने पावे, इस प्रकार सचेष्ट होकर मुझे बार २ इस को निज आत्मा में दृढ करते रहना चाहिये, और ज्ञानावरणीय आदि अष्ट प्रकार कर्मरजके निवारण से केवलित्वकी प्राप्तिपूर्वक मुक्ति पदका लाभ करना चाहिये इसी में मेरा कल्याण है । इन तुच्छ वैषयिक सुखों के सेवन से कौनसा निज का लाभ हो सकता है । इस प्रकार विचार कर तप एव सयम की आराधना करते हुए दृढ मति मुनिराज ने निरतिचार सम्यक्त्व की रक्षा से दर्शनपरीषद् को सहन किया और क्षपकश्रेणी पर आरूढ हो कर केवलित्वका लाभ कर अपना आत्मकल्याण कर लिया । इसी प्रकार अन्य मुनिजनों को भी दर्शनपरिपहजयी बनना चाहिये ।

क्या पक्ष आत्महित धर्म शकवानु नहीं थे बादे कठिनताथी अनादि भवोथी ससक्त मिथ्यात्वनु अपनयन करी सम्यक्त्वनो लाभ कथो छे आ भाटे आ दुर्लभताथी प्राप्त थयेव वस्तु सम्यक्त्वनो नाशन थाय ओ रीते सचेत भनीने भादे बारवार ओने भारा पोताना आत्माना दृढ करता रहेवु ओधये अने ज्ञानावरणीय आदि आठ प्रकारनी कर्मरजना निवारणथी केवलित्वनी प्राप्ति पूर्वक मुक्ति पदनो लाभ भेजववो ओधये आ करवाभा न माइ कल्याण छे तुच्छ ओवा वैषयिक सुखोना सेवनथी भने कथो लाभ थवानो छे ? आ प्रकारनो दृढ विचार करी तप अने सयमनी आराधना करता दृढमति मुनिराजो निरतिचार सम्यक्त्वनी रक्षाथी दर्शनपरीषद् सहन करी क्षपकश्रेणी उपर आइव भनी केवलीपदनो लाभ करी पोताना आत्मानु कल्याण कथुं आ रीते अन्य मुनिजनोंओ पक्ष दर्शनपरीषद् नथी भनवु ओधये

નનુ આત્યન્તિકશીતસ્પર્શ સતિ વહ્નિસાન્નિધ્યે, તથા-શરીરસ્યૈકસ્મિન્ ભાગે છાયાશ્રિતેઽપરસ્મિન્ ભાગે સૂર્યકિરણપ્રતપ્તે સતિ એકસ્ય પુરુષસ્ય એકસ્યા દિશિ શીતમ્, અન્યસ્યાં ચોષ્ણમિત્યેવ દ્વયોરપિ શીતોષ્ણપરીપદ્યોર્યુગપત્ સમ્ભવોઽસ્તીતિ चेत्, उच्यते-अत्र परीपदे कालकृतशीतोष्णयोर्ग्रहणम्, अतो नास्त्येतत्प्रश्नावकाश इति ।

શકા—શીતસ્પર્શી ઓર ઉષ્ણસ્પર્શી કા જો આપને પરસ્પર વિરોધ યતલાયા હૈ વહ જચતા નહી હૈ, ક્યોં કિ આત્યતિક શીતસ્પર્શી હોને પર ખી અગ્નિ કે સમીપ મેં, તથા શરીર કા એક ભાગ છાયાશ્રિત હોને પર, દૂસરા ભાગ સૂર્ય કી કિરણોં સે તસ હોને પર એક હી પુરુષ કો એક દિશા મેં શીત કા, અન્ય દિશા મે ઉષ્ણ કા અનુભવ યુગપત્ હોતા હૈ, હસ પ્રકાર શીત ઓર ઉષ્ણસ્પર્શી કા એક હી પુરુષ મેં દેશાદિક કી અપેક્ષા એક સાથ સદ્ભાવ પાચે જાનેસે હનમેં આપ વિરોધ કૈસે કહતે હૈં ।

ઉત્તર—હસ પ્રકાર કી આશકા યહા નહી કરના ચાહિયે । ક્યોં કિ યહા જો શીત ઉષ્ણ પરીપદ કા યુગપત્ વિરોધ યતલાયા ગયા હૈ વહ કાલ કી અપેક્ષા સે યતલાયા ગયા હૈ । શીતકાલ મે શીતપરીપદ કા ઉષ્ણકાલ મેં ઉષ્ણપરીપદ કા સદ્ભાવ રહતા હૈ । શીતકાલ મેં ઉષ્ણકાલ નહી હોતા ઓર ઉષ્ણકાલ મે શીતકાલ નહી હોતા, અતઃ હસ અપેક્ષા સે યહા હસ પ્રશ્ન કે હોને કા અવકાશ હી નહી હૈ ।

શકા—શીતસ્પર્શી અને ઉષ્ણસ્પર્શીનો જે આપે પરસ્પર વિરોધ બતાવેલો છે તે બદોબર નથી કેમકે, અત્યતિક ઠંડીનો સ્પર્શ હોવાથી પણ અગ્નિના સાન્નિધ્યમાં તથા શરીરનો એક ભાગ છાયાશ્રિત હોવાથી, બીજો ભાગ સૂર્યના કિરણોથી તૃપ્ત હોવાથી, એકજ માણસને એક દિશામાં ઠંડીનો અને બીજી દિશામાં ઉષ્ણનો અનુભવ યુગપત્ થાય છે આ રીતે ઠંડી અને ઉષ્ણસ્પર્શીનો એકજ માણસમાં દેશાદિકની અપેક્ષા એક સાથ સદ્ભાવ દેખાતા આમાં આપ વિરોધ કેવી રીતે ઠહો છો ?

ઉત્તર—આ પ્રશ્નની આશકા અહિ ન કરવી જોઈએ કેમકે, અહિ જે ઠંડી અને ઉષ્ણ પરીપદનો યુગપત્ વિરોધ બતાવવામાં આવેલ છે તે કાળની અપેક્ષાથી બતાવવામાં આવેલ છે શીતકાળમાં ઠંડીનો પરીપદ અને ઉષ્ણકાળમાં ઉષ્ણપરીપદનો સદ્ભાવ રહે છે શીતકાળમાં ઉષ્ણકાળ હોતો નથી અને ઉષ્ણકાળમાં શીતકાળ હોતો નથી આથી આ અપેક્ષાએ અહિયાં આ પ્રશ્ન થવાનો અવકાશ જ નથી

અચેલા-રતિ-સ્ત્રી-નિપઘા-ડક્રોશ-યાચના-સત્કારપુરસ્કારપરીપહાઃ મવન્તિ ।
 દર્શનમોહનીયોદયે-૬કઃ દર્શનપરીપહઃ-વેદનીયોદયે-૬કાદસશ્ચુ-ત્પિપાસા-શીતો-
 ણ્ણ દંશમશક-ચર્યા-શર્યા-વધ-રોગ-તૃણસ્પર્શ-મલાશ્યાઃ પરીપહાઃ ઉત્પન્નંતે ।
 લામાન્તરાયોદયે-૬કઃ અલામપરીપહઃ । અષ્ટવિધકર્મવન્ધકસ્ય, તથાડડ્યુર્વર્જિત-
 સપ્તવિધકર્મવન્ધકસ્ય ચ સયતસ્ય દ્વાવિંશતિઃ પરીપહાઃ સમવન્તિ, તત્ર સ ઉત્કર્ષતો
 યુગપદ્ વિંશતિપરીપહાન્ વેદયતિ । યત્ર સમયે શીતપરીપહં વેદયતિ ન તદોષ્ણ-
 પરીપહમ્, યદા ચોષ્ણપરીપહ વેદયતિ, ન તદા શીતપરીપહ, તયોઃ પરસ્પરમત્ય-
 ન્તવિરોધેન ૬કદા ૬કત્રાસમ્મગાત્ । તથા યસ્મિન્ સમયે ચર્યાપરીપહમ્ વેદયતિ,
 ન તદા નિપઘાપરીપહમ્, યદા નિપઘા પરીપહ વેદયતિ ન તદા ચર્યાપરીપહ,
 ચર્યાનિપઘાપરીપહયોરપિ પરસ્પરમત્યન્તવિરોધેન ૬કદા ૬કત્રાસમવાત્ ।

ચે દો પરીપહ હોતે હૈં । ચારિત્રમોહનીય કે ઉદય મેં અચેલ ૧, અરતિ ૨, સ્ત્રી ૩, નિપઘા ૪, આક્રોશ ૫, યાચના ૬, સત્કારપુરસ્કાર ૭, ચે ૭ સાત પરીપહ હોતે હૈં । દર્શનમોહનીય કે ઉદય મેં ૬ક દર્શનપરી-
 પહ, વેદનીય કે ઉદય મેં ૧૧ ગ્યારહ પરીપહ-શ્ચુધા ૧, તૃષા ૨, શીત ૩, ઉષ્ણ ૪, દશમશક ૫, ચર્યા ૬, શર્યા ૭, વધ ૮, રોગ ૯, તૃણસ્પર્શ ૧૦, ઓર મેલ ૧૧ હોતે હૈં । લામાન્તરાય કે ઉદય મેં ૬ક અલામ પરીપહ ઉત્પન્ન હોતા હૈં । આઠોં પ્રકાર કે કર્મ કા વન્ધક તથા આયુ શિવાય સાત કર્મોં કા વન્ધક જો સયત હૈં ડસકે ૨૨ બાઈસ પરીપહ હોતે હૈં । ૬ક કાલ મેં જીવ અધિક સે અધિક ૨૦ વીસ પરીપહોં કા વેદન કર સકતા હૈં, ક્યોં કિ ચર્યા ઓર નિપઘા મે સે કિસી ૬ક કા, શીત ૬વ ઉષ્ણ મે સે કિસી ૬ક ૬ક કા હી વેદન હોગા, દોનોં કા યુગપત્ નહી, કારણ કિ ઇનકા પરસ્પર ૬ક સાથ રહને મે વિરોધ હૈં ।

પરીપહ છે ચારિત્ર મોહનીયના ઉદયમા અચેલ, ૧ અરતિ, ૨ સ્ત્રી, ૩ નિપઘા, ૪ આક્રોશ ૫ યાચના, ૬ સત્કારપુરસ્કાર, ૭ આ સાત પરીપહ હોય છે દર્શનમોહ-
 નીયના ઉદયમા એક દર્શનપરીપહ, વેદનીયના ઉદયમા ૧૧ અગીયાર પરીપહ,
 બૂખ, ૧ તરસ, ૨ ઠંડી, ૩ ઉષ્ણ, ૪ દશમશક, ૫ ચર્યા, ૬ શર્યા, ૭ વધ, ૮ રોગ,
 ૯ તૃણસ્પર્શ ૧૦ અને મેલ ૧૧ હોય છે લાભાન્તરાયના ઉદયમા એક અલામ
 પરીપહ ઉત્પન્ન થાય છે આઠ પ્રકારના કર્મના બધક તથા આયુ શિવાય સાત
 કર્મોના બધક જે સયત છે તેને ૨૨ બાવીસ પરીપહ હોય છે એક કાળમા એક જીવ
 અધિકમા અધિક ૨૦ વીસ પરીપહનું વેદન કરી શકે છે કેમકે, ચર્યા અને નિપ-
 ઘામાથી કોઈ એકનું ઠંડી અને ઉષ્ણમાથી કોઈ એકનું જ વેદન થતું હોય છે
 બન્નેનું યુગપત્ નહીં કારણ કે, તેનો પરસ્પર એક સાથે રહેવામા વિરોધ છે

વેદુચ્યતે — સૂક્ષ્મસપરાયસ્ય ચારિત્રમોહનીય દર્શનમોહનીય સત્તામાત્ર વર્તતે, ન તુ પરીપદહેતુભૂત સૂક્ષ્મોઽપિ મોહનીયોદયોઽસ્તીતિ ન મોહનીયજન્યપરીપદો ભવતિ, તતથ પદ્ધવિધગ્રન્થકસ્ય મોહનીયોદયાભાવેન સર્વત્રૌત્સુક્યનિવૃત્તિર્ભવતિ, ઔત્સુક્યનિવૃત્ત્યા ચ વિહારપરિણામાભાવઃ, તેન શય્યાપરીપદવેદનસમયે ચર્યાયા અભાવઃ । અત્ર તુ—મોહનીયોદયાદ્ વાદરરાગવચ્ચેન ઔત્સુક્ય વિહારપરિણામરૂપ સંભવતિ, તદા શય્યાપરીપદવેદનસમયે ચર્યાપરીપદ પરિણામરૂપેણ વેદયતિ, અતો વિંશતિપરીપદાન્ વેદયતીતિ કથન સમ્યગેન ।

કિ શય્યા ઓર નિપદ્યામેં સે એક ફિર ઘટ જાનેસે વીસ કી જગહ ૧૧
ઉઝીસ પરીપદોં કે વેદના કા હી સદ્ભાવ કહના ચાહિયે ?

ઉત્તર—સૂક્ષ્મસપરાય સયત કે ચારિત્રમોહનીય એવ દર્શનમોહનીય કેવલ સત્તામાત્ર હૈ, પરીપદ કા હેતુભૂત યોડા સા મી મોહનીય કા ઉદય વહા નહીં હૈ કિ જિસસે વહા મોહનીય કે ઉદય સે હોને વાલા પરીપદ હો સકે, અતઃ છહ કર્મોં કા ઘંધક જો સયત હૈ ઉસકે મોહનીય કર્મ કે ઉદય કે અભાવ સે સર્વત્ર ઔત્સુક્ય કી નિવૃત્તિ હો જાતી હૈ । ઔત્સુક્ય કી નિવૃત્તિ સે વિહાર કરને કે પરિણામ કી મી નિવૃત્તિ હો જાતી હૈ, હસસે શય્યાપરીપદ કે વેદન કે સમય મેં વહા ચર્યા કા અભાવ હૈ પરન્તુ જો સપ્તવિધ કર્મ કા અથવા અષ્ટવિધ કર્મ કા ઘંધક હૈ ઉસકે મોહનીય કા ઉદય હૈ હસસે વાદર રાગવાલા હોને સે ઉસકે વિહારપરિણામરૂપ ઔત્સુક્યભાવ સંભવિત હોતા હૈ । ઉસ સમય વહ શય્યાપરીપદ કે વેદન કે સમય મેં ચર્યાપરીપદ કો પરિણામ-

કારણુ કે શય્યા અને નિપદ્યામાથી એક ઘટિ જવાથી વીસને બદલે ઓગણીસ પરીપદોના વેદનનો જ સદ્ભાવ કહેવો જોઈએ

ઉત્તર—સૂક્ષ્મ સાપરાય સયતના ચારિત્ર મોહનીય અને દર્શનમોહનીયની કેવળ સત્તા માત્ર છે પરીપદના હેતુભૂત યોડો પણ મોહનીયનો ઉદય ત્યાં નથી કે જેનાથી ત્યાં મોહનીયના ઉદયથી આવનાર પરીપદ થઈ શકે આથી છ કર્મોના બંધક જે સયત છે તેના મોહનીય કર્મના ઉદયના અભાવથી સર્વત્ર ઔત્સુક્યની નિવૃત્તિ થઈ જાય છે ઔત્સુક્યની નિવૃત્તિથી વિહાર કરવાના પરિણામની પણ નિવૃત્તિ થઈ જાય છે આથી શય્યાપરીપદના વેદનના સમયે ત્યાં ચયોનો અભાવ છે પરંતુ જે સાત પ્રકારના કર્મોનો અથવા આઠ પ્રકારના કર્મોનો બંધક છે તેને મોહનીયનો ઉદય છે આ કારણે બાદર રાગ વાળા હોવાથી એના વિહાર પરિણામ રૂપ ઔત્સુક્યભાવ સંભવિત બને છે એ સમયે તે શય્યાપરીપદના વેદન સમયમા ચર્યાપરીપદને પરિણામરૂપથી વેદિત

નત્રુ ભગવતા ' આયુર્મોહનીયવર્જિતપદ્વિધકર્મચન્ધકઃ સૂક્ષ્મસંપરાયસંપત્ત ઉત્કર્ષતો યુગપદ્ દ્વાદશ પરીપદાન્ વેદયતિ ' ઇત્યુક્તમ્, તત્ર યદા શય્યાપરીપદ વેદયતિ, ન તદા ચર્યાપરીપદમ્, યદા ચર્યાપરીપદ વેદયતિ, ન તદા શય્યાપરીપદમ્, ઇતિ કથિતમ્, કથં તર્હિ-સપ્તવિધકર્મચન્ધકોઽષ્ટવિધકર્મચન્ધકશ્ચ સયતો યુગપદ્ ત્રિંશતિપરીપદાન્ વેદયેત્ । યતથર્થયા સહ શય્યાનિષદ્યયોર્નિરોધેન ચર્યાસદ્ભાવે શય્યાનિષદ્યયોરસમભાવત્, ઇકોનવિંશતેરેવ પરીપદાણા વેદનસમ્ભવ ઇતિ ।

શકા—ભગવાન્ ને “આયુ એવ મોહનીય વર્જિત છહ કર્મો કા બધ કરનેવાલા સૂક્ષ્મસપરાય ગુણસ્થાનવાલા સયત ઉત્કર્ષ કી અપેક્ષા યુગપત્ ૧૨ બારહ પરીપહોંકા વેદન કરતા હૈ” એસા કહા હૈ સો ઉસમેં જિસ સમય વહ શય્યાપરીપદકા વેદન કરતા હૈ ઉસ સમય વહ ચર્યાપરીપદકા વેદન નહી કરતા હૈ, ઓર જિસ સમય ચર્યાપરીપદ કા વેદન કરતા હૈ ઉસ સમય શય્યાપરીપદ કા વેદન નહી કરતા સો હસ પ્રકાર કી વિવક્ષા સે વહાં ચૌદહ પરીપહોં કે સામાન્ય કથન મે ઉત્કર્ષક કી અપેક્ષા ધારહ પરીપદ કા વેદન કરના ઠીક બૈઠ જાતા હૈ, પરન્તુ જો આયુવર્જિત સાત પ્રકાર કે અથવા આઠ પ્રકાર કે કર્મો કા બધક સયત હૈ ઉસકે ચર્યા કે સાથ શય્યા ઓર નિષદ્યા કા વિરોધ હોને સે ચર્યા કે સદ્ભાવ મે શય્યા ઓર નિષદ્યા કા સમ્ભવ હો નહી સકતા હૈ એસી પરિસ્થિતિ મે હસ સયત કે જો ઉત્કર્ષક કી અપેક્ષા ૨૦ બીસ પરીપહોં કા સદ્ભાવ બતલાયા હૈ વહ કૈસે સગત હો સકતા હૈ, કર્યો

શકા—ભગવાને “આયુ અને મોહનીય વર્જિત છ કર્મોના બધ કરવા વાળા સૂક્ષ્મ સપરાય સયત ઉત્કર્ષની અપેક્ષા યુગપત્ બાર પરીપદનું વેદન કરે છે” એવું કહ્યું છે તેમ જ સમય તે શય્યાપરીપદનું વેદન કરે છે તે સમય તે ચર્યાપરીપદનું વેદન કરતા નથી અને જે સમય ચર્યાપરીપદનું વેદન કરે છે તે સમય શય્યાપરીપદનું વેદન નથી કરતા આ પ્રકારની વિવિધાથી ચૌદ પ્રકારના પરીપદોના સામાન્ય કથનમાં ઉત્કર્ષની અપેક્ષા બાર પરીપદનું વેદન કરવું બરાબર બધ બેસતું છે પરંતુ આયુવર્જિત જે સાત પ્રકારના અથવા આઠ પ્રકારના કર્મોના બધક સયત છે—એની ચર્યા સાથે શય્યા અને નિષદ્યાનો વિરોધ હોવાથી ચર્યાના સદ્ભાવમાં શય્યા અને નિષદ્યાનો સમ્ભવ થઈ શકતો નથી એવી પરિસ્થિતિમાં આ સયત કે જે ઉત્કર્ષની અપેક્ષાએ બીસ પરીપદોના સદ્ભાવ બતાવેલ છે તે કઈ રીતે સગત થઈ શકે ?

સમ્યક્ત્વ-મોહનીયરૂપસ્ય વૃદ્ધિ ભાગે ઉપશાન્તે, શેષે ચાનુપશાન્તે એવ સ્યાત્ । નપુસકવેદ ચાસૌ દર્શનત્રયસ્ય શેષાશેન સહોપશમયિતુ પ્રવર્તેતે, તતથ નપુસકવેદો-પશમાવસરે અનિવૃત્તિવાદરસપરાયસ્ય સતો દર્શનમોહનીયસ્ય પ્રદેશત ઉદયોઽસ્તિ, ન તુ દર્શનમોહનીયસ્ય સત્તામાત્રમ્, તતસ્તન્નિમિત્તકો દર્શનપરીપદસ્તસ્યાસ્તિ, તતથા-પ્તાવપિ પરીપદાન્ વેદયતિ ।

ઉત્તર—યહ અનિવૃત્તિવાદરસપરાય ચાલા સયમ દર્શનસસક કે ઉપશમ હોને કે ઉપર હી નપુસકવેદાદિક કે ઉપશમકાલ મે હોતા હૈ । હસકે દર્શનમોહનીય કા ઉદય પ્રદેશ કી અપેક્ષા સે માના ગયા હૈ । ઘહ હસ પ્રકાર -દર્શનસસક કે અન્તર્ગત જો મિથ્યાત્વ, મિશ્ર, સમ્યક્ત્વમોહનીય, યે ત્રીન દર્શન હૈં, હનકા અધિક સે અધિક જબ ઉપશમન હો જાતા હૈ તથા કુછ ભાગ અનુપશાન્ત રહતા હૈ તથ નપુસક-વેદ કો યહ હસી અનુપશાન્ત દર્શનત્રય કે ભાગ કે સાથ ૨ ઉપશાત કરને કે લિયે પ્રવૃત્ત હોતા હૈ, હસલિયે નપુસકવેદ કે ઉપશમન કે કાલ મેં હસ અનિવૃત્તિવાદરસપરાય ચાલે સયત કે દર્શનમોહનીય કા પ્રદેશ કી અપેક્ષા સે ઉદય માના ગયા હૈ, અતઃ દર્શનમોહનીય કા હસકે કેવલ સત્તામાત્ર હી નહીં હૈ, પ્રદેશોદય ભી હૈ । હસસે હસકે દર્શનમોહનીય ઉદય જન્ય પરીપદ હૈ એસા માનના ચાહિયે હસસે વહાં ઘહ આઠ પરીપદોં કા વેદન કરતા હૈ ।

ઉત્તર—આ અનિવૃત્તિ બાદર સપરાયવાળા સયમદર્શનસસકનો ઉપશમ થવાના ઉપર જ નપુસકવેદાદિકના ઉપશમ કાળમા થાય છે એના દર્શન મોહનીયનો ઉદય પ્રદેશની અપેક્ષાથી માનવામા આવેલ છે તે આ પ્રકારે—દર્શન સખનકતા અતર્ગત જે મિથ્યાત્વ, મિશ્ર, સમ્યક્ત્વ મોહનીય આ દર્શનત્રય છે એમનો અધિકથી અધિક ભાગ બ્યારે ઉપશાત થઈ બીય છે તથા થોડા ભાગ અનુપશાત રહે છે ત્યારે નપુસકવેદને આ એજ અનુપશાન્ત દર્શનત્રયના ભાગની સાથે સાથ ઉપશાત કરવા માટે પ્રવૃત્ત થાય છે આ માટે નપુસક વેદના ઉપશમના કાળમા આ અનિવૃત્તિ બાદર સપરાયવાળા સયતના દર્શન મોહનીયના પ્રદેશની અપેક્ષાથી ઉદય માનવામા આવેલ છે આથી દર્શન મોહનીયને એમા કેવળ સત્તા માત્ર નથી, પ્રદેશોદય પણ છે આથી એના દર્શન મોહનીય ઉદયજન્ય દર્શનપરીપદ છે એમ માનવુ બોધએ આથી ત્યા તેજ આઠ પરિપદોનુ વેદન કરે છે

નનુ અનિવૃત્તિવાદરસપરાયસ્ય મોહનીયસમ્ભવાનામપ્તાનામપિ પરીપહાનાં કષ્ણં સમ્ભવઃ ? યતો દર્શનસપ્તકોપશમ્ને ચાદરકપાયસ્ય દર્શનમોહનાયોદયામાલેન દર્શન-પરીપહાભાગાત્ સપ્તાનામેવ સમ્ભવો નાપ્તાનામ્, અથ દર્શનમોહનીયોદયામાલેઽપિ દર્શનમોહનોયસત્તાઽપેક્ષયા દર્શનપરોપદોઽપિ સ્યાદિત્યુચ્યતે, તર્હિ ઉપશમકરણે સૂક્ષ્મસપરાયસ્યાપિ મોહનીયસત્તાસદ્ભાવાત્ કથ તજ્જનિતાઃ સર્વેઽપિ પરીપહા ન ભવન્તીતિ ન્યાયસ્ય સમાનત્વાત્ ? ।

અગ્રોચ્યતે—દર્શનસપ્તકોપશમસ્યોપર્યેય નપુસકવેદાધુપશમકાલે અનિવૃત્તિવાદરસપરાયો ભવતિ, સ ચ દર્શનસપ્તકાન્તર્ગતમ્પ્ય દર્શનત્રયસ્ય મિથ્યાત્વ-મિથ્ર-રૂપ સે વેદિત કરતા હૈ । હસ કારણ વહ ૨૦ વીસ પરીપહોં કા વેદન કરતા હૈ, યહ કથન સમીચીન હી હૈ ।

શકા—જો સયત અનિવૃત્તિ વાદર સપરાય વાલા હૈ ઉસકે મોહનીય સે સંભવિત આઠ પરીપહોં કી સંભાવના કૈસે હો સકતી હૈ ? ક્યોં કિ દર્શનસપ્તક કે ઉપશમ હાને પર ઉસ વાદર કપાય વાલે અયત કે દર્શનમોહનીય કે ઉદય કે અભાવ સે દર્શનપરીપહ તો હોગા નહી, હસલિયે વહા આઠ કી જગહ ૭ સાન પરીપહ હી સંભવિત હોતે હૈ, ફિર આઠ કી સંભાવના કૈસે કહી ગઈ હૈ ? યદિ દર્શનમોહનીય કે ઉદય કે અભાવ મેં મી દર્શનમોહનીય કી સત્તા કી અપેક્ષા સે દર્શન-પરીપહ મી હૈ એસા કહા જાય તો ઉપશમક હોને પર સૂક્ષ્મસપરાય વાલે કે મી મોહનીય કી સત્તા કે સદ્ભાવ સે ઉસકે ઉદય સે હોનેવાલે સર્વ પરીપહ નહી માનના ચાહિયે ક્યોં કિ ન્યાય સર્વત્ર સમાન હોતા હૈ ।

કરે છે આ કારણે તે વીસ પરીપહોનું વેદન કરે છે આ કથન સમીચીન જ છે

શકા—જો સયત અનિવૃત્તિ વાદર સપરાયવાળા છે તેના મોહનીયથી સંભવિત આઠ પરીપહોની સંભાવના કેવી રીતે બની શકે ? કેમકે દર્શનસપ્તક ઉપશમ થવાથી એ વાદર કપાયવાળા સયતના દર્શન મોહનીયના ઉદયના અભાવથી દર્શનપરીપહ તો થશે નહીં આ માટે ત્યાં આઠની જગ્યાએ સાત પરીપહ જ સંભવિત દેખાય છે છતાં આઠની સંભાવના કેમ કહેવાઈ છે ? કદાચ દર્શન મોહનીયના ઉદયના અભાવમાં પણ દર્શન મોહનીયની સત્તાની અપેક્ષા દર્શનપરીપહ પણ છે એવું કહેવામાં આવે તો ઉપશમક હોવા છતાં સૂક્ષ્મ સપરાયવાળાને પણ મોહનીયની સત્તાના સદ્ભાવથી તેના ઉદયથી થનાર સર્વ પરીપહ ન માનવા બેઠાએ કારણ કે, ન્યાય સર્વત્ર સમાન હોય છે,

તત્ર પ્રથમ સ્થાનમ્-ઉદિતકર્મા । ઉદિત પ્રવલ વા કર્મ=મિથ્યાત્વમોહનીયાદિ
યસ્ય સ તથા, સ્વલુ અય પુરુષ ઉન્મત્તક્રૂરૂતો મદિરાદિના વિપ્લુતચિત્ત ઇવાસ્તિ,
તેન કારણેન 'મામયમાક્રોશતિ વા, અપહસતિ વા, નિન્હોટયતિ=હસ્તાદી ગૃહીત્વા
ચલાત્ ક્ષિપતિ વા, દુર્વચનૈર્નિર્ભત્સયતિ વા, રજ્જ્વાદિના વધ્નાતિ વા, કારાગાર-
પ્રવેશનાદિના રુણદિ વા, છવિન્હેદ-છવેઃ શરીરાગ્રયવસ્ય હસ્તાદેશ્છેદ કરોતિ'વાં,
મારણસ્થાન નયતિ વા, મારયતિ વા, અપદ્રાવયતિ વા, ઉપદ્રવ કરોતિ વા, વધ્ને,

અધિક સે અધિક સમય તક રક્ષના ચાહિયે તાકિ ઉનકે સહન કરને
કી ક્ષમતા આત્મા મે આતી રહે । પાચ સ્થાનોં મેં સર્વપ્રથમ સ્થાન
ઉદિતકર્મા હૈ-મિથ્યાત્વ મોહનીય આદિ કર્મ જિસકા પ્રવલરૂપ સે
ઉદય મેં આરહા હૈ એસા જીવ ઉદિતકર્મા હૈ । હસ પ્રથમસ્થાન કો
લેકર જવ પરીપહ એવ ઉપસર્ગો કા નિપાત સયત કે ઉપર હો તેવ
ઉસે યહ વિચાર કરના ચાહિયે કિ યહ પુરુષ ઉદિતકર્મા હૈ-હસકા
મિથ્યાત્વમોહનીયાદિક કર્મ પ્રવલરૂપ સે ઉદય મેં આરહા હૈ, હસલિયે
યહ ઉન્મત્ત જૈસા હો રહા હૈ-મદિરા કે પાન સે જિસ પ્રકાર મનુષ્ય
હોશ દ્વાશ લો વેઠતા હૈ ઉસી તરહ કા યહ બના હુઆ હૈ, હસી કારણ
યહ મેરે પ્રતિ રુદ્ધ હો રહા હૈ, મેરી હસી મજાક કરતા હૈ, દાથ પકડે
કર મુક્તે લેંચના હૈ, દુર્વચનોં સે મેરા તિરસ્કાર કરતા હૈ, રસી આદિ
સે મુક્તે બાધતા હૈ, કારાગાર મે મુક્તે બધ કરતા હૈ, મેરે શરીર કે અવ-
યવ કો છેદતા હૈ, વધસ્થાન પર મુક્તે લે જાતા હૈ, મારતા હૈ, મુક્તે યહો

અધિક સમય મુધી રહેલુ બેઠએ બેઠી તેને સહન કરવાની સમતા આંતરમા
આવતી રહે પાચ સ્થાનોમા સર્વપ્રથમ સ્થાન ઉદિત કર્મા છે 'મિથ્યાત્વ'
મોહનીય આદિ કર્મ જેનુ પ્રબળ રૂપથી ઉદયમા આવી રહેલ છે એવો જીવ
ઉદિત કર્મા છે આ પ્રથમ સ્થાનને લઈને બ્યારે પરીપહ અને ઉપસર્ગોનો
નિપાત સાધુ સયતની ઉપર હોય ત્યારે તેણે એ વિચાર કરવો બેઠ એ દે આ
પુરુષ ઉદિત કર્મા છે તેનુ મિથ્યાત્વ મોહનીયાદિક કર્મ પ્રબળ રૂપથી ઉદયમા
આવી રહેલ છે આથી જ તે ઉન્મત્ત જેવો બની રહેલ છે મદિરાના પાનથી જેવી
રીતે મનુષ્ય શુદ્ધિ બુદ્ધિ ખોઈ ખેસે છે એવી રીતનુ આ બનેલ છે આ કારણથી
તે મારા તરફ રૂદ્ધ બની રહેલ છે, મારી હાસી મજાક કરે છે, હાથ પકડીને
મને ખેંચે છે દુર્વચનોથી મારો તિરસ્કાર કરે છે, ઢોરડા આદિથી મને બાધે
છે, કારાગારમા મને બધ કરે છે, મારા શરીરના અવયવોને છેદે છે, વધસ્થાન
ઉપર મને લઈ બધ છે, મારે છે, મને ત્યાથી લગાડે છે, મારા ઉપર ઉપદ્રવ

૧. - एते च परीषदा द्विविधाः—द्रव्यपरीषदा भावपरीषदाश्च । तत्र द्रव्यपरीषदा नाम ये इहलोक निमित्तका यथयन्थनादयः परवशादधिमग्नान्ते ते । भावपरीषदा ये ससारोच्छेदनार्थमनाकुलेन मनसाऽधिसग्नान्ते । अत्र शास्त्रे भावपरीषदाणामेवाधिकारः ।

अथ छद्मस्थपरीषदाणां भेदाः—

ज्ञानावरणीयादिघातिकर्मचतुष्टयं छद्म, तत्र तिष्ठतीति छद्मस्थः=कषायसहितः, स पञ्चमिः परीषदादिसहनालम्बनरूपः स्यान्नैकदितान् परीषदोपसर्गान् सम्यक् तत्कषायोदयनिरोधाऽऽदिना सहेत=विचलितो न भवेत्, क्षान्त्या क्षमेत्, अदीनः तया तिविक्षेत, अध्यासीत्=परीषदादावेव आधिम्येनासीत्, न चलेत् ।

- ये परીપહ દો પ્રકાર કે હૈં—એક દ્રવ્યપરીપહ દૂસરા ભાવપરીપહ । હસ લોકસયધી જો વધ યથન આદિક પરવશતા સે સહન કિયે જાતે હૈં બે દ્રવ્યપરીપહ હૈં । સસાર વધન કો નષ્ટ કરને કે લિયે ભવ્ય સયમીજનો દ્વારા જો વિના કિસી આકુલતા કે સહન કિયે જાતે હૈં બે ભાવપરીપહ હૈં । હસ શાસ્ત્ર મેં ઇન્હી ભાવપરીપહો કો સહન કરને કા ઉપદેશ હૈ, ઓર ઉસી નિમિત્ત યહ અધિકાર હૈ ।

૧. છદ્મસ્થપરીપહોં કે ભેદ—જ્ઞાનાવરણીય આદિ ચાર ઘાતિયાકર્મ કા નામ છદ્મ હૈ । હસ છદ્મ મેં જો રહતા હૈ ઉસકા નામ છદ્મસ્થ હૈ । એસા સયમી જીવ કષાયસહિત હોતા હૈ । ઉસે પાંચ સ્થાનોં સે ઉદિત પરીપહોં એવ ઉપસર્ગોં કો કષાય કે ઉદય કા નિરોધ આદિ કરતે હુએ સહન કરનાં चाहिये । શાન્તિભાવ સે અવિચલિત હોકર ઉસે ઉસ સમય ઘંબરાના નહીં चाहिये । પરીપહ આદિ કે સ્થાન મેં હી અપને આપકો

આ પરીપહ બે પ્રકારના છે—એક દ્રવ્યપરીપહ બીજો ભાવપરીપહ આ બોધ સમયની જે વધ યથન આદિક પરવશતાથી સહન કરવામા આવે છે તે દ્રવ્યપરીપહ છે સસાર યથનને નષ્ટ કરવા માટે ભવ્ય સયમી જનો દ્વારા જે કોઈ પ્રકારની વ્યાકુળતા વગર સહન કરવામા આવે છે તે ભાવપરીપહ છે આ શાસ્ત્રમા તે ભાવપરીપહોને સહન કરવાનો ઉપદેશ છે અને એ નિમિત્તે આ અધિકાર છે

છદ્મસ્થપરીપહોના ભેદ—

જ્ઞાનાવરણીય આદિ ચાર ઘાતિયા કર્મનું નામ છદ્મ છે આ છદ્મમા જે રહે છે તેનું નામ છદ્મસ્થ છે એવા સયમીજીવ કષાય સહીત છે અને પાંચ સ્થાનોથી ઉદિત પરીપહો અને ઉપસર્ગોને કષાયના ઉદયનો નિરોધ આદિ સમજીને સહન કરવા બોધ એ શાંતિભાવથી અવિચલીત બનીને તેણે એ સમયે તેનાથી ગભરાવું ન બોધ એ પરીપહ આદિના સ્થાનમા જ પોતે પોતાને અધિકથી

તથા-एप वालः पापभयरहितत्वात् करोतु नाम आक्रोशनादि, मम पुनर
सहमानस्य=अक्षममाणस्य अतितीक्ष्माणस्य=अनध्यासमानस्य, सर्वथा असातादि
पापकर्म सपद्यते । इति चतुर्थं स्थानम् ।

तथा-एप वालः पापभयरहितत्वात् करोतु नाम आक्रोशनादिक, मम पुन
खलु सम्यक् सहमानस्य यावत् अध्यासमानस्य किं सपद्यते, अयं तावत् पाप वद्वान्ति
मया च एकास्तेन निर्जरा क्रियते । इति पञ्चमं स्थानम् ।

તૃતિય સ્થાન મેં એસા વિચાર કરેં કે યહ તાં વાલ હૈ, પાપ કે ભય
સે રહિત હોને કે કારણ ભલે હી યહ આક્રોશ આદિ કરતા રહે,
પરંતુ મેરા કર્તવ્ય તો इनको सहन करने का ही है । यदि मैं इनको
सहन नहीं करता हूँ-सहन में साहस को छोड़ देता हूँ, इनसे यदि
घबरा जाता हूँ तो मुझे असाता आदि पापकर्म का नियमन: बंध होगा ।
इस प्रकार यह चतुर्थ स्थान है ।

પચમસ્થાન મેં સયમી કો એસા વિચાર કરના ચાહિયે, કિ' યહ
પરીપદ એવ ઉપસર્ગકારી વ્યક્તિ પાપ કે ભય સે રહિત હોને કે કારણ
વાલ હૈ, इसकी इच्छा है यह आक्रोशादिक करे । इससे मेरा निगडता
क्या है? मुझे तो उल्टा फायदा ही है, क्योंकि उपसर्ग और परीपद को
समतापूर्वक सहन करनेवाले के एकान्तत: कर्मों की निर्जरा होती है,
परन्तु यह उपसर्ग परीपदकारी पुरुष पाप का बंध करता है । यह पचम
સ્થાન હૈ ।

ત્રીજા સ્થાનમાં-એવો વિચાર કરે કે, આ તો બાળ છે, પાપના ભયથી
રહિત થવાના કારણે ભલે એ આક્રોશ આદિ કરતો રહે પરંતુ મારું કર્તવ્ય
તો એને સહન કરવાનું જ છે જોહું તેને સહન કરતો નથી તો સહિષ્ણુતામાં
શુષ્કથી વિરુદ્ધ થાઉ છું જો તેનાથી હું ગભરાઈ જાઉં છું, તો મને અસાતા આદિ
પાપ કર્મનો નિયમન: બંધ થશે આ પ્રકારે આ ચોથું સ્થાન પણ છે ।

પાચમ સ્થાનમાં-સયમીએ એવો વિચાર કરવો જોઈએ કે, આ પરીપદ
અને ઉપસર્ગ કરનાર વ્યક્તિ પાપના ભયથી રહિત હોવાના કારણે બાળ છે
તેની ઇચ્છા છે કે, આ આક્રોશ આદિ કરે પણ તેથી મારું બગડે છે શું ?
મને તો એથી ઉલટો ફાયદો જ છે કારણકે ઉપસર્ગ અને પરીપદને સમતા પૂર્વક
સહન કરનારને એકાન્તત: કર્મોની નિર્જરા થાય છે પરંતુ દયાની વાત એ છે કે
ઉપસર્ગ પરીપદકારી પુરૂષ તો કેવળ પાપનો જ બંધ કરે છે આ પાચમું સ્થાન છે

પાત્ર, કમ્બલ, પાદમોઢઝનં, સદોરકમ્બલવલ્લિકાં રજોહરણ વા આચ્છિનત્તિ= વલાદુલાલયતિ વા, પિચ્છિનત્તિ=પિચ્છિન્ન કરોતિ દૂરે વ્યવસ્થાપયતિ વા, અથવા વલ્લમીપચ્છિનત્તિ-આચ્છિનત્તિ, વિશેષેણ છિનત્તિ-પિચ્છિનત્તિ । મિનત્તિ=પાત્રં સ્ફોટયતિ વા, અપહરતિ=ચોરયતિ વા । ઇદં ચાક્રોશાદિકમત્ર આક્રોશપ્રધામિધાન પરીપહર્યરૂપ મન્તવ્યમ્ । ઉપસર્ગવિવક્ષાયા તુ માનુષ્યરૂપાદેપિકાદ્યુપસર્ગરૂપમિતિ પ્રથમ સ્થાનમ્ ।

તથા—અયં પરીપહોપસર્ગકારી, મિથ્યાત્વાદિકર્મવશવર્તી પુરુષો યક્ષાઽઽવિષ્ટઃ =દેવાધિષ્ઠિતઃ, તેન કારણેન મામાક્રોશતીત્યાદિ । ઇતિ દ્વિતીય સ્થાનમ્ ।

તથા—મમ તદ્વગ્વેદનીય કર્મ ઉદિતમસ્તિ, તેનૈવ મામાક્રોશતીત્યાદિ । તેનૈવ માનુષ્યકેળ ભવેન વેદ્યતે=અનુભૂયતે યત્તત્, તદ્વગ્વેદનીયમ્ । ઇતિ તૃતીય સ્થાનમ્ ।

સે ભગાતા હૈ, મેરે ડપર ઉપદ્રવ કરતા હૈ, વલ્લ, પાત્ર, કમ્બલ, પાદ-મોઢઝન, દોરાસહિત મુખવલ્લિકા રજોહરણ આદિ મેરે છુઢ્ઢાતા હૈ, ઓર છુઢ્ઢાકર ડન્હેં દૂર ફેંક દેતા હૈ, અથવા ડન્હેં ક્ષટકતા હૈ ડન્હેં ફોઢ્ઢાતા હૈ, ડુરાતા હૈ । યે આક્રોશ આદિ યહા પર આક્રોશ એવ વધપરીપહરૂપ માનના ચાહિયે । જિસ સમય ઉપસર્ગ કો વિવક્ષા મેં યે આક્રોશાદિક હોં ડસ સમય ડનકો મનુષ્યકૃત અથવા કિસી દેવીકૃત ઉપસર્ગ મેં પરિગણિત કરના ચાહિયે । ડસ પ્રકાર યહ પ્રથમસ્થાન હૈ ।

દ્વિતીય સ્થાન મેં યહ વિચાર કરના ચાહિયે કિ મિથ્યાત્વાદિકર્મ વશવર્તી યહ પરીપહ એવ ઉપસર્ગકારી પુરૂષ કિસી દેવ સે અધિષ્ઠિત હો રહા હૈ । ડસી કારણ યહ મુઢે આક્રોશ આદિ સે પીઢિત કર રહા હૈ । યહ દ્વિતીય સ્થાન હૈ ।

કરે છે, વલ્લ, પાત્ર, કમ્બલ, પાદમોઢઝન, દોરા સહિત મુખવલ્લિકા, રજોહરણ આદિ ભારી પાસેથી ખસેડે છે, ખસેડીને તેને દૂર ફેંકી દે છે, અથવા તેને કાઢે છે, તેને ક્ષેડે છે, ચોરાવે છે, એ આક્રોશ આદિ સર્વને આ રથળે આક્રોશ અને વધ પરીપહરૂપ માનવા બોધ એ બે સમયે ઉપસર્ગની વિવક્ષામાં એ આક્રોશ આદિક થાય તે સમયે એને મનુષ્યકૃત અથવા કોઈ દેવીકૃત ઉપસર્ગમાં પરિગણીત કરવું બોધ એ બે પ્રકારે આ પ્રથમ સ્થાન છે

બીજા સ્થાનમાં—એ વિચાર કરવો બોધ એ કે, મિથ્યાત્વ આદિ કર્મના વશવર્તી આ પરીપહ અને ઉપસર્ગકારી પુરૂષ કોઈ દેવથી અધિષ્ઠિત થઈ રહેલ છે આ કારણથી મને આક્રોશ વગેરેથી પીડા આપી રહેલ છે આ બીજું સ્થાન છે

તથા-एष बालः पापभयरहितत्वात् करोतु नाम आक्रोशनादि, मम पुनर
सहमानस्य=अक्षममाणस्य अतितिक्ष्माणस्य=अनध्यासमानस्य, सर्वथा असातादि
पापकर्म सपद्यते । इति चतुर्थं स्थानम् ।

तथा-एष बालः पापभयरहितत्वात् करोतु नाम आक्रोशनादिक, मम पुन
खलु सम्यक् सहमानस्य यावत् अध्यासमानस्य किं सपद्यते, अयं तावत् पाप वध्नाति
मया च एकान्तेन निर्जरा क्रियते । इति पञ्चमं स्थानम् ।

તૃતીય સ્થાન મે એસા વિચાર કરે કિ યહ તો બાલ હૈ, પાપ કે ભય
સે રહિત હોને કે કારણ મહે હી યહ આક્રોશ આદિ કરતા રહે,
પરંતુ મેરા કર્તવ્ય તો હનકો સહન કરને કા હી હૈ । યદિ મેં-હનકો
સહન નહીં કરતા હૂ-સહન મેં સાહસ કો ઝોડ દેતા હૂ, હનસે યદિ
ઘચરા જાતા હૂ તો મુક્તે અસાતા આદિ પાપકર્મ કા નિયમતઃ વધ હોગા ।
હસ પ્રકાર યહ ચતુર્થ સ્થાન હૈ ।

પચમસ્થાન મેં સયમી કો એસા વિચાર કરના ચાહિયે, કિ યહ
પરીપહ એવ ઉપસર્ગકારી વ્યક્તિ પાપ કે ભય સે રહિત હોને કે કારણ
બાલ હૈ, હસકી ઇચ્છા હૈ યહ આક્રોશાદિક કરે । હસસે મેરા ઝિગડતા
ક્યા હૈ? મુક્તે તો ઉલ્ટા ફાયદા હી હૈ, ક્યોં કિ ઉપસર્ગ ઓર પરીપહ કો
સમતાપૂર્વક સહન કરનેવાલે કે એકાન્તતઃ કર્મોં કી નિર્જરા હોતી હૈ,
પરંતુ યહ ઉપસર્ગ પરીપહકારી પુરુષ પાપ કા વધ કરતા હૈ । યહ પચમ
સ્થાન હૈ ।

ત્રીજા સ્થાનમા-એવો વિચાર કરે કે, આ તો બાળ છે, પાપના ભયથી
રહિત થવાના કારણે ભલે એ આક્રોશ આદિ કરતો રહે પરંતુ મારું કર્તવ્ય
તો એને સહન કરવાનું જ છે એ હું તેને સહન કરતો નથી તો સહિષ્ણુતાનો
શુભથી વિરુદ્ધ થાઉં છું એ તેનાથી હું ગભરાઈ બહાણું, તો મને અસાતા આદિ
પાપ કર્મનો નિયમત વધ થશે આ પ્રકારે આ ચોથું સ્થાન પણ છે ।

પાચમ સ્થાનમા-સયમીએ એવો વિચાર કરવો એમએ કે, આ-પરીપહ
અને ઉપસર્ગ કરનાર વ્યક્તિ પાપના ભયથી રહિત હોવાના કારણે બાળ છે
તેની ઇચ્છા છે કે, આ આક્રોશ આદિ કરે પણ તેથી મારું બગડે છે શું ?
મને તો એથી ઉલટો ફાયદો જ છે કારણકે ઉપસર્ગ અને પરીપહને સમતા પૂર્વક
સહન કરનારને એકાન્તતઃ કર્મોંની નિર્જરા થાય છે પરંતુ ધ્યાની વાત એ છે કે
ઉપસર્ગ પરીપહકારી પુરુષ તો કેવળ પાપનો જ વધ કરે છે આ પાચમું સ્થાન છે

इत्येतैः पञ्चभिः स्थानैश्चग्रस्यसयतः उदितान् परीपहोपसर्गान् सम्यक् सहेत, क्षमेत, तितिक्षेत्, अध्यासीत ।

अथ केवलिपरीपहाणां भेदाः—

पञ्चभिः स्थानैः केवली उदितान् परीपहोपसर्गान् सम्यक् सहेत यावत्-
अध्यासीत । तद् यथा-सिप्तचित्तः=पुत्रशोकादिना नष्टचित्तः खलु अयं पुरुषः,
तेन कारणेन-एष पुरुषो मामाक्रोशति वा तथैव यावत् अपहरति वा ।
इति प्रथमं स्थानम् ।

तथा—अयं पुरुषो हर्षाधिक्याद् दृप्तचित्तोऽस्ति, पुत्रजन्मादि जनितहर्षेण
गर्वितोऽस्ति, तेन कारणेन एष पुरुषो मामाक्रोशति यावत् अपहरति वा । इति
द्वितीयं स्थानम् ।

इस प्रकार इन पूर्वोक्त पांच स्थानों से उदित परीपह एवं उपसर्गों
को सम परिणाम से युक्त हो कर साधु को सहन करना चाहिये । उन
से घबराना नहीं चाहिये ।

केवलीपरीपहों के भेद—

केवली पांच स्थानों से उदित परीपहों को सहन करते हैं, यावत्
अध्यासित करते हैं—अर्थात् सम्यक् रूपसे सहन करते हैं । प्रथम
स्थानमें वे यह विचार करते हैं कि—यह पुरुष मुद्यशोक आदि से विक्षिप्त
संचित है—इसका चित्त ठिकाने पर नहीं है इस कारण यह मेरे प्रति
आक्रोश आदि कर रहा है ।

द्वितीयस्थानमें वे यह विचार करते हैं कि यह पुरुष हर्षातिरेकसे
दृप्तचित्त है—पुत्रोत्पत्ति आदि जनित हर्ष से गर्वित हो रहा है इस
कारण यह मेरे प्रति आक्रोश आदि चेष्टाएँ कर रहा है ।

આ પ્રકારના એ પૂર્વોક્ત પાંચ સ્થાનોથી ઉદિત પરીપહ અને ઉપસર્ગોને સમપરિ
ણામથી યુક્ત બનીને સાધુએ સહન કરવા બોધ એ એનાથી ગભરાઈ ન બેઠાં

કેવલીપરીપહોના ભેદ—

કેવલી પાંચ સ્થાનોથી ઉદિત પરીપહોને સહન કરે યાવત્ અધ્યાસિત કરે
પ્રથમ સ્થાનમાં તે વિચાર કરે કે આ પુરુષ પુત્રશોક આદિથી ચિત્તભ્રમ સ્થિતમાં છે.
જેનું ચિત્ત ઠેકાણે નથી તે કારણે તે મારા ઉપર આક્રોશ આદિ કરી રહેલ છે

બીજા સ્થાનમાં તે એવો વિચાર કરે કે, આ પુરુષ હર્ષના આવેશમાં
કુલાઈ ગયેલ છે, પુત્રોત્પત્તિ વગેરેના કારણથી તે હર્ષથી છટી છે આ
કારણે એ મારા તરફ આક્રોશ વગેરે ચેષ્ટાઓ કરે છે

તથા—યક્ષાવિષ્ટઃ સ્વલુ અય પુરુષઃ, તેન કારણેન એ પુરુષો મામાક્રોશતિ યાવત્-અપહરતિ વા । ઇતિ તૃતીયં સ્થાનમ્ ।

તથા—મમ પુનઃ સ્વલુ તદ્ભગવેદનીય કર્મ ઉદિતમ્ । તેન કારણેન એ પુરુષો મામાક્રોશતિ યાવત્-અપહરતિ વા । ઇતિ ચતુર્થં સ્થાનમ્ ।

તથા—મા પુનઃ સ્વલુ સમ્યક્ સહમાનં ક્ષમમાણ તિતિક્ષમાણમ્ અધ્યાસમાન દ્વષ્ટા વહ્યોઽન્યે છદ્મસ્થાઃ શ્રમણા નિર્ગ્રન્થા ઉદિતાન્ પરીપહોપસર્ગાન્ એવં સમ્યક્ સ્મિહિષ્યન્તે યાવત્ અધ્યાસિષ્યન્તે । ઇતિ પચ્ચમ સ્થાનમ્ ॥

इत्येतैः पञ्चभिः स्थानैः केवली उदितान् परीपहोपसर्गान् सम्यक् सहेत् यावत् अभ्यासीत् । एतत् स्थानाङ्गसूत्रे स्पष्टम् । (स्था ५ ठा. १ उ०) ॥ ४५ ॥

તૃતીયસ્થાન મેં વે યહ વિચાર કરતે હું કિ યહ પરીપહ એવ ઉપ-સર્ગકારી વ્યક્તિ યક્ષાવિષ્ટ હો રહા હૈં હસ કારણ મેરે પ્રતિ આક્રોશ આદિ કર રહા હૈં ।

ચતુર્થસ્થાન મેં વે એસા વિચાર કરતે હૈં કિ—મેરે હસી ભવ કા વેદનીય કર્મ ઉદિત હો રહા હૈં હસ કારણ યહ પુરુષ મેરે પ્રતિ આક્રોશાદિક કર રહા હૈં ।

પચ્ચમસ્થાન મેં એસા વિચાર કરતે હૈં—મુણે હન પરીપહ એવ ઉપ-સર્ગોં કો અઞ્છી તરહ સહન કરતે હુણ દેશ્વકર અન્ય અનેક છદ્મસ્થ શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ ઉદિતપરીપહો એવ ઉપસર્ગોંકો સહન કરેંગે, ઉનકે સહન કરને મેં ચલાયમાન નહીં હોવેંગે—સહન કરતે સમય ધૈર્ય ધારણ કરેંગે ।

હસ પ્રકાર હન પાચ સ્થાનોં સે પરીપહો એવ ઉપસર્ગોં કો સહન આદિ કરતે હૈં । યહ સ્થાનાંગસૂત્રમે સ્પષ્ટ લિખા હુઆ હૈં । (સ્થા. ૫ ડ. ૧) ॥ ૪૫ ॥

ત્રીજા સ્થાનમા એવો વિચાર કરે છે, આ પરીપહ અને ઉપસર્ગ કરનાર વ્યક્તિ યક્ષાવિષ્ટ થઈ રહેલ છે આ કારણે તે મારા તરફ આક્રોશ વગેરે કરી રહેલ છે

ચોથા સ્થાનમા એવો વિચાર કરે છે કે, મારા આ ભવના વેદનીય કર્મ ઉદયમાં આવેલ છે, અને તે કારણને લઈ આ પુરુષ મારા તરફ આક્રોશ કરી રહેલ છે

પાંચમા સ્થાનમા એવો વિચાર કરે છે કે, મને આવા પરીપહ અને ઉપસર્ગોને સારી રીતે સહન કરતા બોધને અન્ય અનેક છદ્મસ્થ નિર્ગ્રન્થ શ્રમણ ઉદિત પરીપહો અને ઉપસર્ગોને સહન કરશે તેના સહન કરવામા ચલાયમાન નહીં થાય અને સહન કરતી વખતે ધૈર્ય ધારણ કરતા રહેશે

આ પ્રકારે એ પાંચે સ્થાનોથી પરીપહો અને ઉપસર્ગોને સહન કરે આ સ્થાનાંગસૂત્રમા સ્પષ્ટ લખેલ છે (સ્થા ૫ ઉ૦૧) ॥ ૪૫ ॥

અધ્યયનાર્થમુપસંહરનાહ—

મૂલમ—એણે પરીસહા સંઘ્વે, કાંસવેણ પવેડ્યા ।

જે ભિવંસૂ ણે વિહમ્મેજ્ઞો, પુટ્ટો કેળાં કપંદુહ ॥૪૬॥ સિંબેમિ ॥

॥ વીય પરિસહજ્ઞયણ સમત્ત ॥

છાયા—એતે પરીપહાઃ સર્વે, કાશ્યપેન પ્રવેદિતાઃ ।

યાન્ મિહુર્ન વિહન્યેત, સ્પૃષ્ઠઃ કેનાપિ કસ્મિથિત્ ॥૪૬॥ इति ब्रवीमि ॥

ટીકા—‘ એણે ’ ઇત્યાદિ ।

એતે સર્વે પરીપહાઃ કાશ્યપેન=કાશ્યપગોત્રોત્પન્નેન ભગવતા શ્રીવર્ધમાનસ્વામિના તીર્થકરેણ પ્રવેદિતાઃ—પ્રતિવોધિતાઃ । યાન્=પરીપહાન્ જ્ઞાત્વા મિહુઃ કેનાપિ પરીપહેણ કસ્મિથિત્ સ્થાને સ્પૃષ્ઠઃ સન્ ‘ ન વિહન્યેત=ન પરાજિતો ભવેત્, સયમાત્

અવ અધ્યયન કે અર્થ કા ઉપસહાર કરતે હુણ સૂત્રકાર કહતે હૈ—
‘ એણે ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(એણે પરીસહા—એતે પરીપહાઃ) એ ૨૨ બાઈસ પરીપહ (કાસ-
વેણ-કાશ્યપેન) કાશ્યપગોત્રોત્પન્ન તીર્થકર ભગવાન્ શ્રીમહાવીર સ્વામીને
(પવેડ્યા—પ્રવેદિતા) કહે હૈ । (જે—યત્) જિનકા જાનકર (મિલ્લુ—મિહુઃ)
મિહુ (કેળા—કેનાપિ) કિસી મી પરીપહ સે (કપંદુહ—કુવ્રચિત્) કિસી
સ્થાન મેં આક્રાન્ત હોને પર (ણ વિહમ્મેજ્ઞા—ન વિહન્યેત) પરાજિત નહીં

હવે અધ્યયનના અર્થનો ઉપસહાર કરતા સૂત્રકાર કહે છે —

‘ એણે ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એણે પરીસહા—એતે પરીપહા આ બાવીસ પરીપહ કાસવેણ—કાશ્યપેન
કાશ્યપગોત્રોત્પન્ન તીર્થકર ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીએ પવેડ્યા—પ્રવેદિતા
કહેલ છે જે—યત્ જેને બાણીને મિલ્લુ—મિહુ કોઈ પણ બિહુ કેળા—કેનાપિ પરીપહથી
કપંદુહ—કુવ્રચિત્ કોઈ સ્થાનમા આક્રાન્ત થવાથી જ વિહમ્મેજ્ઞા—ન વિહન્યેત સ યમથી
બિહુ પતિત ન થાય “ इति ब्रवीमि ” આ પ્રકારે છે જુણ ! ભગવાને જેણે કહ્યું
છે તેણે જ મેં કહ્યું છે મારીપોતાની યુદ્ધિની કટપનાથી કાઈ નથી

પતિતો ન ભવેદિત્યર્થઃ । इति ब्रवीमि=भगवता यथा प्रतिनोधित, तथा कथयामि
न तु स्वबुद्ध्या प्रकल्प्येति भावः ॥ ४६ ॥

इति श्रीश्वरिख्यात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धराचक-पञ्चदशभाषा-
कलितललितकलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्रन्यनिर्मायक-
वादिमानमर्दक-श्रीशाहउत्रपति-कोल्हापुरराजमदत्त-
“ जैनशास्त्राचार्य ”-पदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-
रालग्रन्थचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिशारू-पूज्य-
श्रीघासीलालप्रतिविरचिताया श्रीमदुत्तराध्ययन-
सूत्रस्य मियदर्शिन्यायया व्याख्याया
परीपहनामक द्वितीयमध्ययन
सम्पूर्णम् ॥ २ ॥

—(०)—

હોવે-સયમ સે પતિત નહીં હોવે । “ इति ब्रवीमि ” इस प्रकार हे जम्नू!
भगवान् ने जैसा कहा है मैंने वैसा ही कहा है । अपनी बुद्धि से कल्पित
कर कुछ नहीं कहा है ।

भावार्थ—अध्ययन की समाप्ति करते हुए सूत्रकार कहते हैं कि जो
साधु इन परीपहों से पराजित नहीं होता है वह सयम की ठीक २
आराधना करता है । ये चार्इस परीपह मैंने नहीं कहे हैं, भगवान् महा-
वीरने कहे हैं । अतः इनका स्वरूप जानकर इनके सहन करने में प्रत्येक
सयत को सावधान रहना चाहिये ॥

॥ यह द्वितीय परीपहअध्ययन समाप्त हुआ ॥२॥

ભાવાર્થ—અધ્યયનની સમાપ્તિ કરતા સૂત્રકાર કહે છે કે, જે સાધુ
આ પરીપહોથી પરાજીત નથી થતા, તે સયમની ઠીક ઠીક આરાધના કરે છે
આ બાવીસ પરીપહ મેં કહ્યા નથી ભગવાન મહાવીરે કહ્યા છે આથી એનું
સ્વરૂપ જાણીને તેને સહન કરવામા પ્રત્યેક સયતે સાવધાન રહેવું જોઈએ

॥ આ બીજી પરીપહ નામનું અધ્યયન સમાપ્ત થયું ॥૨॥

‘અધ્યયનાર્થમુપસંહરનાહ—

મૂલમ—એણે પરીસહા સંઘે, કાંસવેણ પવેડેયા ।

જે ભિવેસૂ જે વિહમ્મેજ્જા, પુંદ્રોકેર્ણક કળ્હુડ ॥૪૬॥ સ્તિબેમિ ॥

॥ વીય પરિસહજ્જયણ સમત્ત ॥

છાયા—એતે પરીપહાઃ સર્વે, કાશ્યપેન પ્રવેદિતાઃ ।

યાન્ મિશ્વુર્ને વિહન્યેત, સ્પૃષ્ઠઃ કેનાપિ કસ્મિશ્ચિત્ ॥૪૬॥ इति ब्रवीमि ॥

ટીકા—‘એ’ ઇત્યાદિ ।

એતે સર્વે પરીપહાઃ કાશ્યપેન=કાશ્યપગોત્રોત્પન્નેન ભગવતા શ્રીવર્ધમાનસ્વામિના તીર્થકરેણ પ્રવેદિતાઃ—પ્રતિવોધિતાઃ । યાન્=પરીપહાન્ જ્ઞાત્વા મિશ્વુઃ કેનાપિ પરીપહેણ કસ્મિશ્ચિત્ સ્થાને સ્પૃષ્ઠઃ સન્ ‘ન વિહન્યેત=ન પરાજિતો ભવેત્, સયમાત્

અવ અધ્યયન કે અર્થ કા ઉપસહાર કરતે હુણ સૂત્રકાર કહતે હૈ—
‘એ’ ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(એ પરીસહા—એતે પરીપહાઃ) એ ૨૨ ચાઈસ પરીપહ (કાસ-
વેણ-કાશ્યપેન) કાશ્યપગોત્રોત્પન્ન તીર્થકર ભગવાન્ શ્રીમહાવીર સ્વામીને
(પવેડેયા—પ્રવેદિતા) કહે હૈ । (જે—યત્) જિનકા જાનકર (મિક્સૂ—મિશ્વુઃ)
મિશ્વુ (કેર્ણક—કેનાપિ) કિસી મી પરીપહ સે (કળ્હુડ—કુત્રચિત્) કિસી
સ્થાન મેં આક્રાન્ત હોને પર (જા વિહમ્મેજ્જા—ન વિહન્યેત) પરાજિત નહીં

હવે અધ્યયનના અર્થનો ઉપસહાર કરતા સૂત્રકાર કહે છે —

‘એ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—એ પરીસહા—એતે પરીપહા આ બાવીસ પરીપહ કાસવેણ—કાશ્યપેન
કાશ્યપગોત્રોત્પન્ન તીર્થકર ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામીએ પવેડેયા—પ્રવેદિતા
કહેલ છે જે—યત્ જેને બાણીને મિક્સૂ—મિશ્વુ કોઈ પણ મિક્સુ કેર્ણક—કેનાપિ પરીપહથી
કળ્હુડ—કુત્રચિત્ કોઈ સ્થાનમાં આક્રાન્ત થવાથી જા વિહમ્મેજ્જા—ન વિહન્યેત સયમથી
મિક્સુ પતિત ન થાય “इति ब्रवीमि” આ પ્રકારે હે જુ ! ભગવાને જેવું કહ્યું
છે તેવું જ મેં કહ્યું છે મારીચોતાની યુદ્ધિની કલ્પનાથી કોઈ પણ કહેલ નથી.

मूलम्—चत्वारि परमंगाणि, दुल्लहाणीहे जंतुणो ।

माणुसत्त सुई सद्धा, सजंमम्मि ये वीरियं” ॥१॥

छाया—चत्वारि परमाद्धानि, दुर्लभानि इह जन्तोः ।

मानुपत्व श्रुतिः श्रद्धा, सयमे च वीर्यम् ॥ १ ॥

टीका—‘चत्वारि’ इत्यादि ।

इह=ससारे चत्वारि परमाद्धानि-परमाणि=उत्कृष्टानि, अद्धानि=साधनानि-
मुक्तिप्राप्तिकारणानि, जन्तोः=प्राणिनः, दुर्लभानि=दुःखेन लभ्यानि, नरकनिगो-
दाद्यनन्तजन्ममरणानन्तरप्राप्यत्वात् । तानि धर्मप्राप्तेः प्रधानकारणानि चत्वारि ।
कानि ? इत्यत आह—‘माणुसत्त’ इत्यादि । मानुपत्व=मनुष्यजन्म, श्रुतिः=
धर्मस्य श्रवणम्, श्रद्धा=धर्मे रुचिः, च=पुनः सयमे आस्रवविरमणरूपे चिरतिलक्षणे
सप्तदशविधे वीर्ये विशेषेण ईरयति प्रवर्तयति आत्मानं तासु तासु क्रियासु इति
वीर्यं=सामर्थ्यम् । एतानि चत्वारि जीवस्य दुर्लभानि सन्तीति ।

अन्वयार्थ—(इह) इस ससार मे (चत्वारि परमंगाणि-चत्वारि
परमाद्धानि) मुक्तिप्रापक ये चार अंग (जंतुणो-जन्तोः) प्राणि को
(दुल्लहाणि-दुर्लभानि) महादुर्लभ हैं-नरक निगोदादिक मे अनन्त
जन्म कर लेने के बाद जीवो को प्राप्त होते हैं । धर्मप्राप्ति के प्रधान
कारण चार अंग ये हैं-(माणुसत्त-मानुपत्वम्) १ मनुष्यजन्म, (सुई-श्रुतिः) २
धर्म का श्रवण, (सद्धा-श्रद्धा) ३ धर्म मे श्रद्धा रुचि (य-च) और
(सजंमम्मि य वीरिय-सयमे वीर्यम्) ४ आस्रव का विरमणरूप जो १७
सत्रह प्रकार का सयम है उसमे विशेषरूप से शक्ति के अनुरूप प्रवृत्ति ।
ये चार बातें जीवके लिये प्राप्त होना महादुर्लभ हैं ।

अन्वयार्थ—इह आ ससारमे चत्वारि परमंगाणि-चत्वारि परमाद्धानि मुक्ति
आपनार ओ आर अंग जंतुणो-जन्तोः प्राणीने दुल्लहाणि-दुर्लभानि भडा दुर्लभ
छे नरक निगोदादिकमे अनन्त जन्म करी बीधा पछी एवोने प्राप्त थाय
छे धर्म प्राप्तितु प्रधान कारण आ आर अंग छे माणुसत्त-मानुपत्वम् १ मनुष्य
जन्म, सुई-श्रुति २ धर्मनु श्रवण सद्धा-श्रद्धा ३ धर्ममे श्रद्धा-रुची य-च अने
सजंमम्मि वीरिय-सयमे वीर्यम् ४ आस्रवना विरमणरूप जे सत्तर प्रकारने सयम छे
तेमे विशेषरूपथा शक्तिनी अनुरूप प्रवृत्ति आ आरे पातो एव भाटे प्राप्त
थवी भडा दुर्लभ छे

॥ અથ તૃતીયમધ્યયનમ્ ॥

પરીપહનામક દ્વિતીયમધ્યયનમુક્તમ્ । અથ તૃતીય ચતુરંગીયમધ્યયન પ્રારમ્ભ્યતે ।
 અસ્ય ચાયમભિસમ્બન્ધઃ—શ્દાનન્તરાધ્યયને પરીપહાઃ સોઢવ્યા ઇત્યુક્તમ્, તત્ર
 ‘કિમાલમ્બન્ કૃત્વા તે સોઢવ્યાઃ ?’ ઇત્યાકાઢ્ઢક્ષાયાં ચતુર્ણામિત્રાના દુર્લભત્વમેવ
 તત્રાલમ્બનમિતિ યોધયિતુ ચતુરંગીયનામકમિદ તૃતીયમધ્યયનમુચ્યતે, તત્રાદૌ તેષાં
 નામાનિ નિર્દિશન્નાહ—

તૃતીય અધ્યયન—

પરીપહનામક દ્વિતીય અધ્યયન કહા જા ચુકા હૈ । અથ ચતુ-
 રંગીયનામક તૃતીય અધ્યયન પ્રારમ્ભ હોતા હૈ । દ્વિતીય અધ્યયન કે
 યાદ હિસ અધ્યયન કો પ્રારમ્ભ કરને કા સૂત્રકાર કા યહ ઉદ્દેશ્ય હૈ કિ
 જો દ્વિતીય અધ્યયન મૈ “પરીપહ સહન કરના ચાહિયે” ંસા કહા હૈ
 સો વહા પર ંસા પ્રશ્ન હોતા હૈ નિ “હન પરીપહૌ કો કિસકા અવલમ્બન
 લેકર સહન કરના ચાહિયે” । હિસકે સમાધાન નિમિત્ત હી હિસ તૃતીય
 અધ્યયન કા પ્રારમ્ભ હૈ । હિસમૈ યહ બતલાયા જાયગા કિ ચાર પરમ-
 ઉત્કૃષ્ટ અર્ગો કી પ્રાપ્તિ મહાદુર્લભ હૈ । યે ચાર અગ બડે પુણ્ય સે મિલે
 હૈ, ંસા સમજકર મુનિ પરીપહૌ કો સહન કરતે હૈ, વે હી ચાર અગ
 યહા અવલમ્બન-આધાર-રૂપ હૈ અતઃ હન ચાર અર્ગોકો યહા બતલાતે હૈ-
 ‘ચત્તારિ’-હિત્યાદિ ।

અધ્યયન ત્રીણુ

પરીપહ નામનુ ણીણુ અધ્યયન કહેવાઈ ગયુ હવે ચતુરંગિય નામનુ
 ત્રીણુ અધ્યયન શરૂ થાય છે ણીજા અધ્યયન પછી આ ત્રીજા અધ્યયનનો
 પ્રારભ કરવાનો સૂત્રકારનો એ ઉદ્દેશ છે કે, ણીજા અધ્યયનમા “પરીપહ સહન
 કરવો જોઈએ” એવુ કહેલ છે તેમા એવો પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે, આ
 પરીપહોને કેનુ અવલબન લઈને સહન કરવા જોઈએ એના સમાધાન નિમિત્તે
 જ આ ત્રીજા અધ્યયનનો પ્રારભ છે આમા એ વાત બતાવવામા આવે છે કે,
 ચાર પરમ-ઉત્કૃષ્ટ અગોની પ્રાપ્તિ મહા દુર્લભ છે એ ચાર અગ ઘણા પુન્યથી
 મળે છે એવુ સમજીને મુનિ પરીપહોને સહન કરે એ ચારે અગ અહી
 અવલબન આધાર રૂપ છે આથી એ ચાર અગોને અહી બતાવવામા આવેલ છે
 ‘ચત્તારિ’ ઇત્યાદિ

માનુષત્વાદિપુ ચતુર્પુકસ્યાપ્યેકસ્યામાવે મોક્ષો ન સમપ્રતીત્યતુક્ત 'ચત્તારિ' ઇતિ । ધર્મશ્રવણ વિનાઽપિ યસ્ય શ્રદ્ધા દૃશ્યતે સા જન્માન્તરીયશ્રવણજન્યૈવેતિ નાસ્તિ શક્યાવસરઃ । મૃદ વિના ઘટ ઇવ, તન્તૂન વિના પટ ઇવ, કાષ્ઠ વિના શકટમિવ માનુષત્વાદિચતુષ્ટય વિના મોક્ષો ન ભવતિ ।

નિર્જરા કી અપેક્ષા યે ચાર અગ સર્વપ્રથમ ઉપાદેય હોને કે કારણ મુખ્ય હૈ । ઇસલિયે ડનમેં હી ઉત્કૃષ્ટતા આતી હૈ । ઇન ચારોં મેં સે યદિ ઇક ભી અગ કા અભાવ રહતા હૈ તો મુક્તિ કા લાભ જીવ કો નહોં હો સકતા હૈ । યહી વાત "ચત્તારિ" ઇસ વિશેષણ સે પુષ્ટ કી ગઈ હૈ ।

પ્રશ્ન—ધર્મ કે શ્રવણ સે હી જીવ કો ધર્મ મેં શ્રદ્ધા હાતી હૈ ઇસા ઇકાન્તિક નિયમ નહી હૈ, ક્યો કિ પ્રાય ઇસે ભી જીવ દેખે જાતે હૈં કિ જો ધર્મ કા શ્રવણ તો નહીં કરતે હૈં ફિર ભી ડનકી ધર્મ મેં અટૂટ શ્રદ્ધા રહતી હૈ ।

ઉત્તર—પ્રશ્ન ઠીક હૈ । પરન્તુ ડસકા ઉત્તર યહ હૈ કિ—જો જીવ ઇસે હૈ કિ ધર્મ શ્રવણ કિયે વિના ભી ધર્મ મેં શ્રદ્ધાશાલી હોતેહૈં ડન્હોં ને પહિલે ભવ મેં ધર્મશ્રવણ કિયા હૈ, ડસીકા પ્રતાપ હૈ । મિટ્ટી કે વિના જૈસે ઘટ ઉત્પન્ન નહીં હો સકતા હૈ, તન્તુઓં કે વિના જૈસે વઢ્ઢ નહીં વન સકતા હૈ, કાષ્ઠ કે વિના જૈસે શકટ કા નિર્માણ

ચાર અગ સર્વ પ્રથમ ઉપાદેય થવાના કારણે મુખ્ય છે આ કારણે તેનામા ઉત્કૃષ્ટતા આવે છે આ ચારમાથી જો એક પણ અગનો અભાવ રહે તો મુક્તિનો લાભ જીવને થઈ શકતો નથી આ વાત "ચત્તારિ" એ વિશેષણથી નક્કી કરવામા આવેલ છે

પ્રશ્ન—ધર્મના શ્રવણથી જ જીવને ધર્મમા શ્રદ્ધા થાય છે એવો એકાન્તિક નિયમ નથી કેમકે, ઘણા એવા જીવ જોવામા આવે છે કે, જે ધર્મનું શ્રવણ કરતા નથી છતાં પણ એની ધર્મમા અટૂટ શ્રદ્ધા રહે છે

ઉત્તર—પ્રશ્ન ઠીક છે પરંતુ એનો ઉત્તર એ છે કે,—જે જીવ એવા છે કે જે ધર્મનું શ્રવણ કયો વગર પણ ધર્મમા શ્રદ્ધાવાળા છે, એમણે આગલા ભવમા ધર્મ શ્રવણ કરેલું હોય છે આથી જ આ ભવમા ધર્મમા જે શ્રદ્ધા છે તે પરભવને વીશે સાલજેલા ધર્મ શ્રવણનો પ્રતાપ છે માટી વગર જેમ ઘડો બની શકતો નથી, તતુઓ વગર જેમ વસ્ત્ર બની શકતું નથી, લાકડા વગર જેમ શકટનું નિર્માણ

एतदङ्गचतुष्टयं हि गिरिषु मेरुरिव, तरुषु कल्पतरुरिव, धातुषु सुवर्णमिव, पानेषु पीयूषमिव, मणिषु चिन्तामणिरिव, ग्रामाणिरुपुरुषेषु तीर्थंकर इव, धेनुषु कामधेनुरिव, मनुष्येषु चक्रवर्तीव, देवेषु शक्र इव प्रधानमस्तीति सूचनार्थं 'परमंगाणि' इत्यत्र परमेति विशेषणम् ।

નનુ માનુષત્વાદીના કય પરમાઙ્ગત્વમ્ નિર્જરાયા એવ મુક્તિપ્રાપ્તૌ સાક્ષાત્ કારણત્વેન પ્રાધાન્યાદિતિ ચેત્ ? ઉચ્યતે—માનુષત્વાદિચતુષ્ટય વિના નિર્જરાયા અનુસ્પૃશ્યા તદપેક્ષયા માનુષત્વાદિચતુષ્ટયસ્ય પ્રયમોપાદેયતયા મુખ્યત્વાદુત્કૃષ્ટત્વમસ્તિ ।

ये चार अंग, पर्वतों में जैसे मेरु प्रधान है, वृक्षों में जैसे कल्पवृक्ष प्रधान है, धातुओं में जैसे सुवर्ण प्रधान है, पेय पदार्थों में जैसे अमृत प्रधान है, मणियों में जैसे चिन्तामणि प्रधान है, ग्रामाणिक पुरुषों में जैसे तीर्थंकर प्रधान है, गायों में जैसे कामधेनु प्रधान है, मनुष्यों में जैसे चक्रवर्ती प्रधान है और देवों में जैसे इन्द्र प्रधान है उसी प्रकार ये सब अंग प्रधान हैं । इसी बात को ब्योतन करने के लिये सूत्रकारने “परम” यह विशेषण दिया है ।

પ્રશ્ન—માનુષત્વ આદિ મે પરમાઙ્ગતા-પ્રધાનતા કૈસે હો સકતી હૈ । ક્યોં કિ મુક્તિ કી પ્રાપ્તિ મેં નિર્જરા હી સાક્ષાત્કારણ હોતી હૈ અત નિર્જરા કી પ્રધાનતા હૈ ।

ઉત્તર—યથાપિ મુક્તિ કી પ્રાપ્તિ મે સાક્ષાત્કારણ નિર્જરા હૈ પરંતુ નિર્જરા નિરાશ્રય તો રોગી નહી, અતઃ માનુષત્વાદિ ચાર કે વિના જબ નિર્જરા નહી થન સકતી હૈ તો યહ બાત સ્વતઃ સિદ્ધ હોતી હૈ કિ

જેવી રીતે પર્વતોમા મેરુ પ્રધાન છે, વૃક્ષોમા જેમ કલ્પવૃક્ષ પ્રધાન છે, ધાતુમા જેમ સુવર્ણ પ્રધાન છે, પીવાના પદાર્થોમા જેમ અમૃત પ્રધાન છે, મણીઓમા જેમ ચિન્તામણી પ્રધાન છે, ગ્રામાણિક પુરુષોમા જેમ તીર્થંકર પ્રધાન છે, ગાયોમા જેમ કામધેનુ પ્રધાન છે, મનુષ્યોમા જેમ ચક્રવર્તી પ્રધાન છે, અને દેવોમા જેમ ઇન્દ્ર પ્રધાન છે, આવી રીતે આ ચાર અંગ પ્રધાન છે આ વાતને સમજાવવા માટે સૂત્રકારે “પરમ” એવું વિશેષણ આપેલ છે

પ્રશ્ન—મનુષ્યત્વ આદિમા પરમાઙ્ગતા-પ્રધાનતા કય રીતે હોઇ શકે કેમકે, મુક્તિની પ્રાપ્તિમા નિર્જરા જ સાક્ષાત્ કારણ હોય છે આથી નિર્જરાની પ્રધાનતા છે

ઉત્તર—કદાચ મુક્તિની પ્રાપ્તિમા સાક્ષાત્કારણ નિર્જરા છે પરંતુ નિર્જરા નિરાશ્રય તો રહે નહી આથી માનુષત્વાદિ ચાર અંગ વગર નિર્જરા બની શકતી નથી આથી આ વાત સ્વતઃ સિદ્ધ થાય છે કે, નિર્જરાની અ

चुलन्यामासक्तो जातः । तयोर्दुश्चरितं ब्रह्मदत्तेन विदितम् । ब्रह्मदत्तेन काकहंसी
युगलं पिष्टमयं मैथुनपरायणं निर्माय शूलप्रोतं कृत्वा ताभ्यां प्रदर्शितम् । तथा-
गोनस-पद्मनागिनीयुगलं पिष्टमयं कृत्वा वाचा तर्जयति-रे दुष्ट ! दुराचारिन् !
गोनस ! किं पद्मनागिन्या सह रमसे ? तत्फलं भुङ्क्ष्व, इत्युक्त्वा तदुभयं प्रज्वलज्ज्व-
लने प्रक्षिपति । एव दुष्कर्मनिवृत्त्यर्थं ब्रह्मदत्तप्रदर्शितं दण्डं विलोक्यापि तौ दुष्कर्म-
करणान्न निवृत्तौ । ततश्चुलन्या दीर्घपृष्ठनृपेण च परस्परं विचार्य ब्रह्मदत्तस्य विवाहः

तो वह दीर्घपृष्ठ चुलनी के मोह में फँस गया । चुलनी और दीर्घपृष्ठ
के दुश्चरित की बात ब्रह्मदत्त के कान तक भी पहुँच गई । ब्रह्मदत्त ने
उन दोनों को शिक्षा देने के अभिप्राय से आटे का एक, मैथुन में परा-
यण काक और हँसी का जोड़ा निर्मापित कर और उसे शूल में पिरो-
कर उन दोनों को दिखलाया । तथा गोनस (फणरहित सर्प) और
पद्मनागिनी का भी एक जोड़ा आटे से उसने तयार किया, और
उन्हीं के समक्ष कहने लगा रे-दुष्ट ! दुराचारी गोनस ! तुझे लज्जा नहीं
आती जो तू पद्मनागिनी के साथ रमता है ? अरे अधम ! तू अब
अपने किये हुए कर्म का फल भोग । इस प्रकार वाणी से तर्जित कर
उसने उन दोनों को जलती हुई अग्नि में डाल दिया । इस प्रकार
दुष्कर्म की निवृत्ति के लिये ब्रह्मदत्त के द्वारा प्रदर्शित दण्ड को देखकर
भी रानी और दीर्घपृष्ठ अपने अनर्थविधायक दुष्कर्म से पीछे नहीं हटा ।

समय विती गया आठ ते दिर्घपृष्ठ चुलनीना मोहमा इसाध गये। चुलनी
अने दिर्घपृष्ठनी आ दुश्चरित्रनी बात ब्रह्मदत्तना ज्ञान सुधी पडोअी गध,
ब्रह्मदत्ते अने भन्नेने शिक्षा देवाना अलिप्रायथी आटाभाथी (लोटाभाथी)
अेक मैथुनमा परायण काक अने हसलीनु जेडु निर्माषु करी तेने शुत्यमा
परोवीने ते भन्नेने भताव्यु तथा ऐषु पगरने साप अने पद्मनागषुनु
पषु अेठ जेडु आटाभाथी (लोटाभाथी) भनावी तयार कर्यु अने तेनी साथे
कडेवा लाग्यो, रे दुष्ट ! दुराचारि गोनस (ऐषु रहित सर्प) । तेने लाज नथी
आवती के तु, पद्मनागषुनी साथे रमी रह्यो ठे अरे अधम ! तु डवे पोताना
उरेवा कर्मनु इण लोगव आ प्रकारे कहीने अने भन्नेने तेले भडभडती
अग्निमा नाथी दीधा आ प्रकारे दुष्कर्मनी निवृत्ति भाटे ब्रह्मदत्तद्वारा
प्रदर्शित दंडने जेधने राखी अने दिर्घपृष्ठ पोताना अनर्थ विधायक
दुष्कर्मथी पावोन न कर्या अेठ दिवसनी बात छे के, आ भन्नेअे अेकतमा

માનુષ્યત્વ દુર્લભમિત્યત્ર દશ દષ્ટાન્તાઃ પ્રદર્શ્યન્તે, તદ્ યથા-ચોલ્લકઃ ૧, પાશકઃ ૨, ધાન્ય ૩, દૂત ૪, રત્ન ૫, સ્વપ્ન ૬, ચક્ર ૭, કૂર્મ ૮, યુગ ૯, પરમાણુઃ ૧૦ ।

અથ પ્રથમચોલ્લકદષ્ટાન્તઃ-ચોલ્લકો=ભોજન તદુપલક્ષિતો દષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે-કાપિલ્યનગરે બ્રહ્મનામકો નૃપતિરાસીત્, તસ્ય માર્યા ચુલનીનામ્ની, પુત્રો બ્રહ્મદત્તનામકઃ । તસ્મિન્ બ્રહ્મનૃપતૌ મૃતે સતિ તત્પુત્રસ્ય બ્રહ્મદત્તસ્ય વાલ્યાવસ્થા વિલોમ્ય બ્રહ્મનૃપસુદ્ધ્ દીર્ઘષ્ટનામકો નૃપસ્તદ્રાજ્ય રક્ષતિ । તદનન્તર સ

નહી હો સકતા હૈ उसी तरह इन मानुषत्व आदि चार अर्गों की प्राप्ति हुए बिना मुक्ति की प्राप्ति जीव को नहीं हो सकती है ।

“માનુષ્યત્વ દુર્લભ ” મનુષ્યપનની પ્રાપ્તિ મહાદુર્લભ હૈ, હસ વિષય મૈં દશ દષ્ટાન્ત કહે જાતે હૈ, જૈસે-ચોલ્લક ૧, પાશક ૨, ધાન્ય ૩, દૂત ૪, રત્ન ૫, સ્વપ્ન ૬, ચક્ર ૭, કૂર્મ ૮, યુગ ૯ પરમાણુ ૧૦ ।

ચોલ્લક નામ ભોજનકા હૈ । હસસે ઉપલક્ષિત હોનેસે ચોલ્લકકો મી દષ્ટાન્ત કહ દિયા ગયા હૈ । યહ પ્રથમ ચોલ્લકદષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—

કાપિલ્ય નગર મેં બ્રહ્મ નામ કા રાજા યા । હસકી સ્ત્રી કા નામ ચુલની ઓર પુત્ર કા નામ બ્રહ્મદત્ત યા । રાજા બ્રહ્મ કૈં કાલ પ્રાપ્ત હો જાને કૈં બાદ બ્રહ્મદત્ત કી વાલ અવસ્થા દેખકર “રાજ્ય મૈં અવ્યવસ્થા ન ફૈલ જાય ” હસ દષ્ટિ સે રાજા બ્રહ્મ કૈં મિત્ર દીર્ઘષ્ટ નામ કૈં રાજા ને હસકૈં રાજ્ય કો સમ્બાલ લિયા । જવ કુઝ સમય વ્યતીત હો ગયા

થર્થ શકતુ નથી, એજ રીતે આ માનુષ્યત્વ આદિ ચાર અર્ગોની પ્રાપ્તિ થયા વિના મુક્તિની પ્રાપ્તિ હવને થર્થ શકતી નથી

માનુષ્યત્વ દુર્લભ મનુષ્યપણની પ્રાપ્તિ મહાદુર્લભ છે, આ વિષયમાં દશ દષ્ટાન્ત કહેવામાં આવે છે જેમ-ચોલ્લક ૧, પાશક ૨, ધાન્ય ૩, દૂત ૪, રત્ન ૫, સ્વપ્ન ૬, ચક્ર ૭, કૂર્મ ૮, યુગ ૯, પરમાણુ ૧૦

ચોલ્લક નામ ભોજનનું છે એથી ઉપલક્ષિત થવાથી ચોલ્લકનું પણ દષ્ટાન્ત કહેવામાં આવેલ છે આ પ્રથમ ચોલ્લકદષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે —

કાપિલ્ય નગરમાં બ્રહ્મનામનો રાજા હતો તેની સ્ત્રી નામ ચુલની અને પુત્રનું નામ બ્રહ્મદત્ત હતું રાજા બ્રહ્મની કાળપ્રાપ્તિ પછી, બ્રહ્મદત્તની બાળ અવસ્થા જોઈને “રાજ્યમાં અવ્યવસ્થા ન ફેલાઈ જાય ” આ દૃષ્ટીથી રાજા બ્રહ્મના મિત્ર દિર્ઘષ્ટ નામના રાજાએ તેના રાજ્યને સંભાળી લીધો

तत्समीपे प्रकोष्ठान्तरे शयनार्थं गतः । तदाऽर्धरात्रे जनन्याऽग्निसंयोजनात् तज्जतुगृहं प्रदीपितम् । ब्रह्मदत्त उत्थितः । तदा वरधनुर्ब्रह्मदत्तं वदति-नाथ ! पासादः प्रज्वलति, भगान् निःसरतु । इति तद्वचनं श्रुत्वा ब्रह्मदत्तो ब्रवीति-प्रदर्शय मार्गम्, तदा वरधनुर्वदति नाथ ! जयमस्ति सुरद्रामार्गः, पादाघातेन सुरङ्गाद्वारवर्ति-शिलापट्टकं चूरय, ब्रह्मदत्तेन तथा कृते सति उभौ तेनैव सुरङ्गापथेन निःमृत्यं पट्टि-द्वारावस्थितदुरद्वारौ समारुह्य देशान्तरं गतौ ।

द्वारा प्रेरित होने पर ब्रह्मदत्त उस लाक्षागृह में जाकर सो गया । वर-धनु भी उसी के समीप एक प्रकोष्ठक में सो गया । जब आधी रात होने का समय आया तो चुलनी माता ने उस लाक्षागृह में आग लगा दी मकान जलने लगा । ब्रह्मदत्त एकदम उठा । वरधनु ने शीघ्र पास आकर ब्रह्मदत्त से कहा-नाथ ! महल जल रहा है, अपन यहाँ से शीघ्र चले जावें । वरधनु के वचन सुनकर ब्रह्मदत्तने कहा-बताओ मार्ग कहा है ? ब्रह्मदत्त के वचन सुनकर वरधनु ने कहा-नाथ ! यह रहा सुरग का मार्ग । इसके द्वार पर जो यह पत्थर की शिला का ढक्कन लगा हुआ है इसे आप पैरो से हटा दीजिये और बाहर निकल जाईये । ब्रह्मदत्त ने ऐसा ही किया । सुरग के द्वार पर लगे हुए पत्थर को पैर से हटाकर वे और वरधनु दोनों सुरगमार्गसे बाहर निकल आये और बाहर के द्वारपर खड़े हुए दोनों घोड़ोंपर चढ़कर वहाँसे दूसरे देशको चले गये ।

મહેલમાં સુવા માટે ગયો મંત્રીના પુત્ર વરધનુ પણ તેની સાથે તે મહેલમાં ગયો અને તેની સાથે એ મહેલમાં તે પણ એક આસન ઉપર સુતો ત્યારે અરધી રાતનો પ્રારભ થઈ ચુક્યો ત્યારે હુકમિંથી એવી કુમારની માતા ચુલનીએ તે લાખાગૃહમાં આગ લગાડી મહેલ સળગવા લાગ્યો, બ્રહ્મદત્ત એકદમ ઉઠ્યો વરધનુએ એ વખતે તેની પાસે આવીને કહ્યું, નાથ ! મહેલ સળગી રહ્યો છે આપણે અહીંથી તુરત જ નીકળી જવું જોઈએ વરધનુના વચન સાંભળીને બ્રહ્મદત્તે કહ્યું કે માર્ગ કયા છે ? બતાવો બ્રહ્મદત્તનું વચન સાંભળીને વરધનુએ કહ્યું, નાથ ! આ રહ્યો બહાર નીકળવાનો રસ્તો અહીં જે પથ્થરનું ઢાંચું લગાડેલું છે તેને આપ પગથી દૂર કરો અને પછી લોયરામાં ઉતરી બહાર નીકળી જાઓ બ્રહ્મદત્તે એ પ્રમાણે કર્યું લોયરાના સુખદ્વારના પથ્થરને દૂર કરી કુમાર બ્રહ્મદત્ત અને વરધનુ બન્ને લોયરાના રસ્તે બહાર નીકળી ગયા અને બહારના દ્વાર પાસે તૈયાર રાખવામાં આવેલા ઘોડા ઉપર બેસી બન્ને જણા દૂર દેશમાં આવ્યા ગયા

कारितः । ततः कपटप्रयत्नेन ब्रह्मदत्तमारणार्थं जतुगृह कारितम् । तदा धनुनामका ब्रह्मनृपतेर्मन्त्री तत् कपट ज्ञातवान् । स च नदीतीरात् तद्गृहाभ्यन्तरेऽधः पृथिव्यां सुरङ्गा निर्माय नदीतटे सुरङ्गाद्वारे तुरगमद्वयं स्थापयित्वा स्वपुत्रं वरधनुनामकं जतुगृहनिर्माणकारणं ज्ञापयति । ततो नि सरणार्थं निर्मापिता सुरङ्गा च दर्शयति । स वरधनुः स्वपित्राज्ञया ब्रह्मदत्तानुचरोऽभवत् ।

अन्यदा कदाचित् जनन्या प्रेरितो ब्रह्मदत्तस्तस्मिन् जतुगृहे मृप्तः, वरधनुश्च

एक दिन की बात है कि इन दोनोंने एकान्त में इस प्रकार की गुप्तमन्त्रणा की कि ब्रह्मदत्त का विवाह कर देना चाहिये । ऐसा ही हुआ ब्रह्मदत्त का विवाह कर दिया गया । तथा ब्रह्मदत्त को मारने के लिये कपट से एक लाक्षागृह-लाख का महल भी बनवा कर तयार कराया गया । राजा ब्रह्म के मन्त्री को उनकी यह कपट रचना ज्ञात हो गई । मन्त्री का नाम धनु था । उसने नदी के तीर से लेकर उस लाक्षागृह के भीतर तक पृथिवी के नीचे एक सुरग बनवाई । जब सुरग बनकर तयार हो चुकी तो नदी के तट पर कि जहा सुरग से बाहर निकल ने का द्वार था दो घोड़े खड़े करवा दिये और अपने पुत्र से कि जिसका नाम वरधनु था लाक्षागृह के निर्माण का कारण प्रकट कर दिया । तथा यहा से निकलने के लिये जो सुरग बनाई गई थी उसका भी भीतरी दरवाजा उसे दिखला दिया । वरधनु अपने पिता की आज्ञा से ब्रह्मदत्त का अनुचर बन गया । एक दिन की बात है कि अपनी माता

अथवा प्रकारनी शुभ्र भद्रा करी के, ब्रह्मदत्तने विवाह करी देवे। अने अने प्रभावे ब्रह्मदत्तने विवाह करी देवाभा आये। आ पछी ब्रह्मदत्तने कपटभी भाखा भाटे अने लाक्षागृह (लोग्घीने भडेल) बनावी तैयार करी। राजा ब्रह्मना मन्त्रीने तेमनी आ कपट रचना जखुवाभा आवी गध मन्त्रीनु नाम धनु हुतु तेखे नदीना काठाथी लध ने अने लाक्षागृहनी अदर सुधीनु अने लोयर् तैयार कराव्यु न्नादे लोयर् तैयार थर्क ग्यु त्नादे नदीना काठा उपर के न्या लोयारभाथी जडार नीकणवानो रस्ते राख्यो हुतो ते स्थणे अने घोडा तैयार रखाव्या अने पोताना पुत्र के जेतु नाम वरधनु हुतु तेने लाक्षागृहनी समस्त बातथी जखुकार करी तेमाथी निकणवा भाटे अने लोयर् जनाववाभा आवेल हुतु तेनी सधणी भाडिती आपी नीकणवा भाटेने दरवाजे तेने जतावी दीधे। अने द्विसनी बात छे के, कुमार ब्रह्मदत्त तेनी माताना कडेवाथी, लाक्षागृह

તત્સમીપે પ્રકોષ્ઠાન્તરે શયનાર્થ ગતઃ । તદાઽર્ધરાત્રે જનન્યાઽગ્નિસયોજનાત્
તજ્જતુગૃહ પ્રદીપિતમ્ । વ્રહ્મદત્ત ઉત્થિતઃ । તદા વરધનુર્નભદત્ત વદતિ-નાથ !
માસાદઃ પ્રજ્વલતિ, મવાન્ નિઃસરતુ । ઇતિ તદ્વચન શ્રુત્વા વ્રહ્મદત્તો વ્રવીતિ-પ્રદર્શય
માર્ગમ્, તદા વરધનુર્વદતિ નાથ ! જયમસ્તિ સુરદામાર્ગઃ, પાદાધાતેન સુરજ્ઞાદ્વારવર્તિ-
શિલાપટ્ટક ચૂરય, વ્રહ્મદત્તેન તથા કૃતે સતિ ઉભૌ તેનૈવ સુરજ્ઞાપયેન નિઃશૃત્ય વહિ-
દ્વારાપસ્યિતતુરદ્ગમૌ સમારુઢ્ય દેશાન્તર ગતૌ ।

દ્વારા પ્રેરિત હોને પર વ્રહ્મદત્ત उस लाक्षागृह मे जाकर सो गया । वर-
धनु भी उसी के समीप एक प्रकोष्ठक में सो गया । जब आधी रात
होने का समय आया तो चुलनी माता ने उस लाक्षागृह मे आग
लगा दी मकान जलने लगा । व्रह्मदत्त एकदम उठा । वरधनु ने शीघ्र
पास आकर व्रह्मदत्त से कहा-नाथ ! महल जल रहा है, अपन यहा से
शीघ्र चले जावें । वरधनु के वचन सुनकर व्रह्मदत्तने कहा-वताओ मार्ग
कहा है ? व्रह्मदत्त के वचन सुनकर वरधनु ने कहा-नाथ ! यह रहा
सुरग का मार्ग । इसके द्वार पर जो यह पत्थर की शिला का ढक्कन
लगा हुआ है इसे आप पैरो से हटा दीजिये और बाहर निकल जाईये ।
व्रह्मदत्त ने ऐसा ही किया । सुरग के द्वार पर लगे हुए पत्थर को पैर से
हटाकर वे और वरधनु दोनों सुरगमार्गसे बाहर निकल आये और बाहर
के द्वारपर खड़े हुए दोनों घोड़ोंपर चढ़कर वहासे दूसरे देशको चले गये ।

મહેલમા મુવા માટે ગયો મત્રીનો પુત્ર વરધનુ પણ તેની સાથે તે મહેલમા
ગયો અને તેની સાથે એ મહેલમા તે પણ એક આસન ઉપર મુતો ત્યારે
અરધી રાતનો પ્રારભ થઇ ચુકયો ત્યારે દુષ્કર્મિણી એવી કુમારની માતા
ચુલનીએ તે લાખાગૃહમા આગ લગાડી મહેલ સળગવા લાગ્યો, બ્રહ્મદત્ત
એકદમ ઉઠ્યો વરધનુએ એ વખતે તેની પાસે આવીને કહ્યું, નાથ ! મહેલ
સળગી રહ્યો છે આપણે અહીંથી તુરત જ નીકળી જવું બેધએ વરધનુના
વચન સાંભળીને બ્રહ્મદત્તે કહ્યું કે માર્ગ ક્યા છે ? બતાવો બ્રહ્મદત્તનુ વચન
સાંભળીને વરધનુએ કહ્યું, નાથ ! આ રહ્યો બહાર નીકળવાનો રસ્તો અહીં જે
પથ્થરનુ ઢાંચુ લગાડેલુ છે તેને આપ પગથી ફર કરો અને પછી લોચરામા
ઉતરી બહાર નીકળી જાઓ બ્રહ્મદત્તે એ પ્રમાણે કર્યું લોચરાના મુખદ્વારના
પથ્થરને ફર કરી કુમાર બ્રહ્મદત્ત અને વરધનુ બન્ને લોચરાના રસ્તે બહાર
નીકળી ગયા અને બહારના દ્વાર પાસે તૈયાર રાખવામા આવેલા ઘોડા ઉપર
બેસી બન્ને જણા ફર દેશમા ચાલ્યા ગયા

અત્યન્તદૂરપથભ્રમણજનિતશ્રમાદશ્વૌ મૃતૌ । પાદચારેણ વ્રહ્મદત્તો વરધેનુના
સહ પૃથિવ્યામટિ । તત્તો દીર્ઘપૃષ્ઠનૃપસ્ય ભયાત્ પૃથર્ પૃથર્ ભૂતા તૌ પર્યટતઃ ।
અથ વ્રહ્મદત્તઃ પર્યટન્ નિર્ધનવેપેણ કચચિદ્ વૃક્ષતલે ઉપનિષ્ઠઃ । તદા કેનચિત્
સામુદ્રિકવિધાપતા વિપ્રેણ માર્ગે વ્રહ્મદત્તચરણન્યાસ દૃષ્ટ્વા મુદિતચિત્ત શીત્રગત્યા
તત્ત વૃક્ષતલે સમાપાતઃ । તત્ત નિર્ધનવેપેણ વર્તમાન વ્રહ્મદત્તમવલોમ્ય સ વિપ્રો
રોદિતિ । ત વ્રહ્મદત્તઃ પૃચ્છતિ-હે વિપ્ર ! કથં રોદિપિ ? સામુદ્રિકશાસ્ત્રજ્ઞોઽસૌ વિપ્ર
આહ-અથ મમ વિદ્યા અસર્વવૌધિકા જ્ઞાતા, મન્દચરણલક્ષણ મત્તશ્ચક્રવર્તિત્વમાવે-

અત્યન્ત દૂર તરુ અધિક વેગ સે ચલને કે કારણ અનેક ઘોડે ઘણું
થક ગયે થે ફસલિયે અનેકા પેટ ફૂલ ગયા ઓર દોનો ઘોડે મર ગયે ।
વ્રહ્મદત્ત ઓર વરધનુ દોનો હી પૈદલ જગલમેં ધૂમને લગે, પર દીર્ઘપૃષ્ઠ
રાજા કા ભય હૃદય મેં વના હુઆ થા । ફસલિયે અનેકો ને અબ
અલગ ૨ હોકર ચલના હી અચ્છા સમજા । વ્રહ્મદત્ત ચલતે ૨ એક કિસી
વૃક્ષ કે નીચે આકર ઠહર ગયા । ફતને મેં વહાં એક સામુદ્રિક શાસ્ત્ર
કા વેત્તા બ્રાહ્મણ જો ઉસી રસ્તેસે હોકર કહી જા રહા યા માર્ગમેં વ્રહ્મદત્ત
કે ચરણચિહ્નો કો દેખકર બઢા હી પ્રસન્ન હુઆ, ઓર ચરણચિહ્નો કો
લક્ષિત કર વહ ઉસ સ્થાન પર આપહુંચા જહાં વ્રહ્મદત્ત વૃક્ષ કે નીચે
બેઠા હુઆ થા । વ્રહ્મદત્ત કી નિર્ધન અવસ્થા દેખકર બ્રાહ્મણ કો રોના
આગયા । બ્રાહ્મણ કો રોતે દેખકર વ્રહ્મદત્ત ને પૂછા હે બ્રાહ્મણ ! કયોં રો
રહે હો ? સામુદ્રિક શાસ્ત્રજ્ઞ ઉસ બ્રાહ્મણ ને કહા કિ મૈને જો સામુદ્રિક

જણા વેગથી લાખી મજલ કાપવાથી તેમના ઘોડા થાકી ગયા અને એથી એ
ઘોડાઓનું પેટ ફુંકી જતા અને ઘોડા મરી ગયા વરધનુ અને વ્રહ્મદત્ત અને
પગપાળા જગલમાં ફરવા લાગ્યા આ રીતે ફરવાથી દીર્ઘપૃષ્ઠ રાજા તરફથી
ભય આવી પડશે તેવી દહેશતથી અને જણાએ બુઢા બુઢા ચાલવાનું રાખ્યું
વ્રહ્મદત્ત ચાલતા ચાલતા કોઈ એક વૃક્ષની નીચે બંધ પડ્યો અને ત્યાં રોકાઈ ગયો
આ સમયે સામુદ્રિકશાસ્ત્રજ્ઞાનનો જાણકાર એક બ્રાહ્મણ કે જે એ રસ્તેથી જઈ રહ્યો
હતો તેણે માર્ગમાં વ્રહ્મદત્તના ચરણના ધૂળમાં પડેલા પગલાના ચિન્હોને જોઈને
ધૂળ પ્રસન્નતા અનુભવી અને ચરણ ચિન્હોને લક્ષમાં રાખતો રાખતો તે જે સ્થળે
કુમાર વ્રહ્મદત્ત હતો ત્યાં આવી પડ્યો અને વ્રહ્મદત્તની નિર્ધન અવસ્થા જોઈને બ્રાહ્મણની
આખમાં આસુ આવી ગયા બ્રાહ્મણને રોતા જોઈ વ્રહ્મદત્તે કહ્યું, હે બ્રાહ્મણ શા માટે
રડો છો ? સામુદ્રિક શાસ્ત્રના જાણકાર ત બ્રાહ્મણે કહ્યું કે, મેં આજ સુધી

દયતિ કિંતુ મમાન્ નિર્ધનાત્વારો મિલિતઃ । વ્રહ્મદત્તો વદતિ-અહમસ્મિ ચક્રવર્તી,
યદા મમ રાજ્યપ્રાપ્તિઃ સ્યાત્તદા ભવતા મમાન્તિક્રમાગન્તવ્યમ્ ।

કાલાન્તરે વ્રહ્મદત્તેન ચક્રવર્તિરાજ્ય પ્રાપ્તમ્, દ્વાદશ વર્ષાણિ રાજ્યાભિષેકો-
ત્સવઃ પ્રારબ્ધઃ । સામુદ્રિકશાસ્ત્રજ્ઞોઽસૌ વિપ્રસ્તદુત્સવસમાચાર પ્રાપ્ય તત્રાગતઃ ।

શાસ્ત્ર કા અમીતક અધ્યયન કિયા હૈ વહ આજ વિલકુલ ગલત
સાધિત હો રહા હૈ इसलिये मैं रो रहा हूँ । आपके चरणों में जो चिह्न
यने हुए हैं उनसे यह बात ज्ञात होती है कि आपको चक्रवर्ती होना
चाहिये पर आपकी तो यह दशा है कि इस समय आपके पास खाने
तक को अन्न भी नहीं है । आपका यह वेष दरिद्रियों जैसा है । अव-
स्था आपकी निर्धन है । ऐसे मालूम पड़ता है कि मानो आप में
निर्धनताने ही अवतार लिया है । ब्राह्मण की बात सुनकर ब्रह्मदत्त ने
कहा-तुम्हारा सामुद्रिक शास्त्र मिथ्या नहीं है दुःखी मत होओ, मैं
वास्तव में चक्रवर्ती ही हूँ । जब मुझे राज्य की प्राप्ति हो तो उस
समय तुम मेरे पास आना ।

કાલાન્તર મે વ્રહ્મદત્ત કો ચક્રવર્તિપદ કી પ્રાપ્તિ હુઈ । વ્રહ્મદત્ત
ચક્રવર્તી બન ગયે । ચારહ વર્ષ કા રાજ્યાભિષેક વડા હો ઠાઠ યાદ સે
મનાયા જાને લગા । इसी अवसर में उस ब्राह्मण ने जब यह समाचार
सुना तो वह भी वहां पर आगया पर वह ब्रह्मदत्तसे मिल नहीं सका ।

સામુદ્રિક શાસ્ત્રનું જે અધ્યયન કર્યું છે તે આજે બીલકુલ નકામું માલુમ પડ્યું
છે આ માટે હું રોઇ રહ્યો છું આપના ચરણોમાં જે ચિન્હ જોવામાં આવે
છે તેનાથી એવી વાત સિદ્ધ થાય છે કે, આપ ચક્રવર્તી બનવા જોઈએ પરંતુ
આપની તો એ દશા છે કે, આ સમયે આપની પાસે ખાવાને અન્ન પણ
નથી આપનો આ વેશ દરિદ્રીઓના જેવો છે આપની અવસ્થા નિર્ધન છે
એવું માલુમ પડે છે કે, આપનામાં નિર્ધનતાએ અવતાર લીધો છે, બ્રાહ્મણની
વાત સાંભળી બ્રહ્મદત્તે કહ્યું આ તમારૂં સામુદ્રિક શાસ્ત્ર મિથ્યા નથી, હું ખીં ન
બનો હું વાસ્તવમાં ચક્રવર્તી જ છું બ્યારે મને રાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય એ
સમયે તમે મારી પાસે આવજો

સમયના વહેવા સાથે બ્રહ્મદત્તને ચક્રવર્તિ પદ પ્રાપ્ત થયું રાજ્યમાં ૧૨
વર્ષ સુધી તેના રાજ્યાભિષેકનો ઉત્સવ ઠામઠામ મનાવા લાગ્યો એ બ્રાહ્મણે
બ્યારે આ પ્રસંગના શુભ સમાચર બોલ્યા તો તે પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો,
પણ તે બ્રહ્મદત્તને મળી શક્યો નહીં બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી સાથે તેના મેળાપ

ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिनो दर्शनं मम कथं स्यादिति पृष्ठः कथितुं त्रेष्टो तं विप्रं मार्गं दर्शयति । अयोत्सवसमये चक्रवर्ती गजमारुह्य ग्रहिर्निःसरति । स विप्रस्तदा जनसमूहमध्ये वशाग्रे पादत्राणमालां संयोज्य तं वशमुत्थाप्य स्थितवान् । चक्रवर्ती स्वराज्यैश्वर्यशोभां समन्ताद् विलोक्यन् वशाग्रसलग्नामुपानद्मालामपश्यत् । ततः कोपारुणनेत्रश्चक्रवर्तीं भृत्यैस्तमाहूय पृच्छति—किमेतत् त्वया मर्तुमाचरितम् ? विप्रः प्राह—नहि मर्तुं, किंतु जीवितुम् । चक्रवर्ती वशोत्थापनकारणं विज्ञाय

ब्रह्मदत्त चक्रवर्ती से अब मेरा मिलाप कैसे हो ? इस बात को उसने किसी वही के सेठ से पूछा तो उसने उसे मिलाप का रस्ता भी बतला दिया । उत्सव के समय चक्रवर्ती हाथी पर चढ़कर आ रहे थे, भीड़ काफी थी । ब्राह्मण ने मिलाप का मार्ग सोचा, उसके अनुसार एक वास पर जूतों की माला लटका कर और उस वास को भीड़ के बीच में ऊपर उठा कर वह खड़ा हो गया । चक्रवर्ती अपने राज्य के तैश्वर्य की शोभा का चारों ओर से निरीक्षण करते हुए चल रहे थे । उन्होंने इस दृश्य को ज्यों ही देखा इकदम देखते ही आँखों में क्रोध की लाली उतर आई, नौकरों के जरिये उस ब्राह्मण को बुलवाकर पूछा, अरे ! इस सुन्दर अवसर पर यह तूने क्या काम किया है ? मालूम पड़ता है तेरी मौत आ गई है । ब्राह्मण ने चक्रवर्ती की बात सुनकर कहा यह काम मैंने अपनी मौत को बुलाने के लिये नहीं किया है, किन्तु जीने के लिये किया है । जब चक्रवर्ती वशोत्थापन के कारण से

कई रीते थाय आ बात तेहे त्याना केई शेकने पूछी तो तेहे भेजाप भाटेने। रस्ते। अताये। उत्सवना समये चक्रवर्ती हाथी उपर ऐसी आवी रह्या हुता। भीड़ भूण हुती, ब्राह्मणे भेजापने भाग विचार्यो आ अनुसार ते ओठ वास उपर लटकावेक जेडानी भाणा साथे ते डोकेनी भीडभा हाथभा वासडो उये। राणीने उलो रह्यो चक्रवर्ती पोताना राज्यनी अश्र्वनी शोलाने आरे तरई दही डेरवी जेई रहेल हुता, तेमहे आ द्य जेयु अने जेता ज ओक हम आगेभा क्रोधनी लावीभा छवाछ गछ नोकरे द्वारा ओ ब्राह्मणेने बोलावी पूछ्यु अरे ! आ सुहर अवसर उपर तु आवु काम केम करी रह्यो छे ? भोलुम पडे छे के ताइ बात आये छे चक्रवर्तीनी बात साबणी ब्राह्मणे कहुं, आ काम मे मारा बातना बोलाववाथी नथी कथुं, परतु एववा भाटे करेल छे आ पछी चक्रवर्ती वशोत्थापनना कारखुथी यथार्थ इपथी

परितुष्टो भूत्वा गजोपरि स्वपार्थे तमुपवेश्य व्रगीति-हे विप्र! स्वाभोष्ट ब्रूहि,
सोऽदत् भार्या पृष्ट्वा कथयामि। ततस्तेन स्पृष्टमागत्य भार्या पृष्टा। भार्या
मनसि चिन्तयति-धनागमे त्रीणि नश्यन्ति जीर्णं गृहं, जीर्णा भार्या, जिर्णं मित्रम्।
इति विचार्य सा प्राह - एकैकस्मिन् दिने एकैकगृहे पायसभोजनं भवतु, इत्येव
प्रार्थनीयम्। ततोऽसौ मिश्रकृतिसनिधौ समागत्य तदेव प्रार्थितवान्। चक्रवर्ती

यथार्थरूप में परिचित हो चुके, तब वे उड़े प्रसन्न हुए। उन्होंने उस
ब्राह्मण को शीघ्र ही हाथी पर अपने पास बैठा कर कहा कि कहो
विप्रदेव! तुम क्या चाहते हो? उसने कहा महाराज! मैं क्या चाहता
हूँ यह बात तो अपनी भार्या से पूछकर आपसे कहूँगा। चक्रवर्ती से
वह घर जाने की आज्ञा लेकर घर आगया। घर पर आकर उसने
अपनी पत्नी से समस्त वृत्तान्त कह दिया। पत्नी ने सुनकर विचार
किया कि यदि यह बनवान् बन जायगा तो मुझे अवश्य छोड़ देगा,
क्यों कि धन के आने पर तीन चीजें छोड़ दी जाती हैं—१ जूना घर,
२ जूनी भार्या और ३ जूना मित्र। इसलिये इससे कह दिया जाय कि
हमें तो प्रतिदिन एक घर पर खीर का भोजन मिलता रहे, ऐसी व्य-
वस्था हो जानी चाहिये। यम इस प्रकार विचार कर ब्राह्मणी ने अपने
पति से यही बात कही और कहा कि जाकर तुम राजा से यही मागो
अपने लिये और वस्तु को क्या करना है। ब्राह्मण ने अपनी पत्नी की
सलाह मान कर चक्रवर्ती से यही मागा। चक्रवर्ती ने ब्राह्मण से कहा

परिचित बनता भूषण प्रसन्न यथा अने तेमळे प्राह्मणने अज वषते पोताना
हाथी उपर जेसाडी लघने पूछ्यु, उडो विप्रदेव तमे शु थाडो छो? जवा
जमा ते प्राह्मणे उड्यु, महाराज! हुं शु थाडुं छु ते वात मारी श्रीने
पूछ्या पछी आपने उडीथ अकवतींनी आज्ञा लघ ते पोताने घेर गये। घेर
पडोथी तेणे पोतानी श्रीने सधणे। वृत्तात उडी सलणायो श्रीने सधणी पीना
सलणानी विचार उथी के, भारो पति धनवान जनी जशे तो अे भने अवश्य छोडी
देशे केमके, धनना आपवाथी तलु श्रीने बुलाध नय छे अेक तो बुना घर,
पीनु श्री त्रीनु बुनामित्र आ माटे अेने अेम भागवानु कडेवामा आवे के,
अभने प्रतिदिन अेक अेक घेरथी पीरनु बोजन भणतु रहे अेवी व्यवस्था करवामा
आवे आ प्रकारने विचार करी प्राह्मणीने पोताना पतिने अे वात कही अने
कहुं के, तमे राज पासे जधने अे प्रभाणे भागे। आपणे पीनु वस्तुनी शु जर
छे? प्राह्मणे श्रीनी सलाह मानीने राज पासे जध तेनी श्रीना कीधा प्रभाणे ज भाग्यु

પ્રાહ-કિમિદ પ્રાર્થયસિ ? ગ્રામો, નગર, વા કોશો વા યાચ્યતામ્ । સ વિપ્રોઽવદત્-
 ઇદમેવ મમેષ્ણિતમ્, તતશ્ચક્રવર્તિના તત્સ્વીકૃતમ્ । પ્રથમદિને ચક્રવર્તિનો ભવને પરમ-
 સુસ્વાદુ પાપસ લબ્ધમ્ । તત્ર કામ્પિલ્યનગરે ચક્રવર્ત્યાઙ્ગયાઽસી વિપ્રઃ પ્રત્યેકગૃહે
 ભોજન ક્રમેણ પ્રતિદિન લભતે, તથાપ્યસો ગૃહાણામન્ત ન પ્રાપ, કય તર્હિ તસ્ય સમસ્ત
 ભરતક્ષેત્રવર્તિપુ ગૃહેષુ પૈકૈરુગૃહે ક્રમેણ પ્રતિદિન ભોજનપ્રાપ્ત્યનન્તર પુનશ્ચક્રવર્તિભવને

યહ તુમને કયા चीज मागी है, गाव मागो नगर मागो वा कोश-
 खजाना मागो । सुनकर ब्राह्मण ने कहा हमें इन चीजों की आवश्य-
 कता नहीं है । हमारी इच्छा तो जो है वह आप से निवेदित कर दी है ।
 चक्रवर्ती ने ब्राह्मणकी बात स्वीकार करली । चक्रवर्तीने स्वयं सबसे
 पहिले दिवस इसके लिये परम स्वादिष्ट बढ़िया सीर अपने महलमें तैयार
 करवाई । ब्राह्मण ने बड़े आनंद के साथ खाई । क्रमर से अब यह उस
 कापिल्य नगर में सब के घर एकर दिन खीर के भोजन के लिये जाने
 लगा, परन्तु वहा इतने अधिक घर थे कि इसके जीवनभर तक भी
 जीमतेर घरों के बारे नहीं समाप्त हो सकते थे । तथा छह खड की
 पृथिवी का अधिपति चक्रवर्ती होता है इसलिये यद्यपि उसके जीमने
 का नबर छह खडोंमें नियत कर दिया गया था, पर जब कापिल्य नगर
 के घरों की ही समाप्ति नहीं हो सकी तो भरतक्षेत्र भर के घरों का
 बारा उसके कैसे प्राप्त हो सकता था ? अतः वह बड़ा ही चिन्तित रहने
 लगा । वह विचारता रहता कि कब समस्त घरों का बारा मेरा समाप्त

ચક્રવર્તીએ બ્રાહ્મણને કહ્યું કે તમે આ શું માગ્યું ? ગામ, નગર અથવા તો ધન
 હોલત જે ભેધ એ તે માગીદ્યો બ્રાહ્મણે કહ્યું કે, મહારાજ ! મને એવી કોઈ ચીજની
 જરૂરીઆત નથી અમારી જે ઇચ્છા છે તે આપની સમક્ષ રજુ કરી છે ચક્રવર્તીએ
 બ્રાહ્મણની વાતનો સ્વીકાર કરી અને પોતાનાજ મહેલમાં તેને માટે સ્વાદિષ્ટ
 એવી ખીર તૈયાર કરાવી બ્રાહ્મણે ખૂબ જ આનંદથી તે ખાધી કંમે કંમે તે
 કાપિલ્ય નગરમાં બધાને ત્યાં એક એક દિવસ ખીરના હોજન માટે જવા
 લાગ્યો પરંતુ ત્યાં એટલા બધા ઘરો હતા કે એના જીવન સુધી જમતા જમતા
 ઘરનો વારો સમાપ્ત થઈ શકે તેમ ન હતું તેમાવળી ચક્રવર્તી તો છ ખડ
 ધરતીનો અધિપતી હોય છે આથી તેના જમવાનો નગર છ ખડોમાં નહી
 કરી આપેલ હતો પણ બ્યારે એકલા કાપિલ્ય નગરના જ ઘરો તે પુરા કરી
 શકે તેમ ન હતું ત્યાં ભરતક્ષેત્રના વિસ્તારના ઘરોનો વારો તો કયાથી જ આવે ?
 આથી તે ખૂબ જ ચિંતા કરવા લાગ્યો તે વિચારવા લાગ્યો કે, ક્યારે સમસ્ત

ભોજન લન્ધવ્યમ્, સમસ્તભરતક્ષેત્રાન્તર્ગતગૃહાણા ગાહુલ્યાત્ । એવ યથા ચક્રવર્તિનો
મગનેડનુપમ પાયસ ગ્રાપ્તુમિચ્છતસ્તસ્ય વિપ્રસ્ય તદ્દુર્લભ તથા મનુષ્યજન્મ દુર્લભમ્ ।

અત્ર સગ્રહશ્લોક : — (શાર્દૂલવિકીડિતવૃત્તમ્)

શુક્ત સ્વાદુરસ દ્વિજેન ભવને શ્રીવ્રહ્મદત્તસ્ય યત્,
ક્ષેત્રેડસ્મિન્ ભરતેડચિલે પ્રતિગૃહે શુક્ત્યા પુનસ્તદ્ગૃહે ।
જાત તસ્ય યથા મનોડમિલપિત તદ્ ભોજન દુર્લભ,
સસારે ભ્રમત પુનર્નરમ્ભો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

॥ ઇતિ પ્રથમશ્લોકદશાન્તઃ ॥ ૧ ॥

હો, ઓર કમ મુઝે પુન. ચક્રવર્તી કે ઘર પર વઢિયા લીર લાનેકો મિલે,
પરંતુ ન સમસ્ત ઝહ લખંડ કે ઘરોં કા વારા ઉસકા સમાપ્ત હો ઓર
ન પુન. ચક્રવર્તી કે ઘર કી લીર ઉસકો મીલે । જૈસે ઇસ વ્રાહ્મણ કો
પુનઃ વહ લીર ભોજન દુર્લભ હો ગયા ઉસી પ્રકાર વહ મનુષ્યજન્મ ભી
થઢા દુર્લભ હૈ । યહ પ્રથમ દશાન્ત હૈ । ઇસ પર યહ સગ્રહ શ્લોક હૈ—

શુક્ત સ્વાદુરસ દ્વિજેન ભવને શ્રીવ્રહ્મદત્તસ્ય યત્,
ક્ષેત્રેડસ્મિન્ ભરતેડચિલે પ્રતિગૃહે શુક્ત્યા પુનસ્તદ્ગૃહે ।
જાત તસ્ય યથા મનોડમિલપિત તદ્ભોજન દુર્લભ ।

સસારે ભ્રમત પુનર્નરમ્ભો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

ઇસ શ્લોક મે ઇસ કયા કા સાર ઘતલાયા ગયા હૈ । અર્થાત્ જિસ
પ્રકાર વ્રહ્મદત્તચક્રવર્તી કે ઘર પર એક વાર વઢિયા લીર કા ભોજન

ધરોનો વારો પુરો થાય અને કયારે મને ચક્રવર્તીના મહાલયમા ફરીથી ઉત્તમ
એવી ખીર ખાવાનો પ્રસંગ મળે? આ રીતે ન તો સમસ્ત છ ખડના ધરોનો
તેનો વારો પુરો થાય અને ન ચક્રવર્તીને ત્યા ફરીથી ખીર ખાવા જવાનો
પ્રસંગ મળે આ રીતે તે બ્રાહ્મણને ફરીથી ચક્રવર્તીને ત્યા ખીર ખાવાનો
પ્રસંગ પ્રાપ્ત ન થયો તેવી જ રીતે આ મનુષ્ય જન્મ પણ ઘટો દુર્લભ
છે આ પ્રથમ દશાન્ત છે એના ઉપર આ સગ્રહ શ્લોક છે

શુક્ત સ્વાદુરસ દ્વિજેન મગને શ્રીવ્રહ્મદત્તસ્ય યત્ ।
ક્ષેત્રેડસ્મિન્ ભરતેડચિલે પ્રતિગૃહે શુક્ત્યા પુનસ્તદ્ગૃહે ॥
જાત તસ્ય યથા મનોડમિલપિત તદ્ભોજન દુર્લભ ।

સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરમ્ભો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

આ શ્લોકમા આ ડથાનો સાર બતાવવામા આવેલ છે અર્થાત્ જે રીતે
બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તીના ઘરે એકવાર ઉત્તમ ખીરનુ લોજન કરીને તે બ્રાહ્મણને

અથ દ્વિતીયઃ પાશકદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

પાશકો ધૂતોપરુણવિશેષઃ, સ એવ દૃષ્ટાન્તઃ—પાશકદૃષ્ટાન્તઃ, સ ચૈવમ્—
ગોલ્લદશે ચળકનામકે ગ્રામે યદુ શીલવ્રતગુણવ્રતવિરમણપ્રત્યાયાનપૌષધોપવા
સાદિ શ્રાવકધર્મે પાલયન્ ચળકનામકો બ્રાહ્મણ આસીત્ । સ યદ્વસદોરુપુલ્કચક્ષુઃ
સન્નુભયકાલં સામાયિકરુપતિક્રમણ કુર્ન્વાસીત્ । અન્યદા કઠાચિત્ તસ્ય ગૃહે સુવ્રત-
કર ઉસ બ્રાહ્મણ કો ઉસી ઘરપર પુનઃ ભોજન કરને કી અભિલાષા હુઈ
પરન્તુ ઉસકી પૂર્તિ હોની વડી રી મુશ્કિલ થી ર્ગોં કિ જય તક ઉનકે
સામ્રાજ્યભર કે ઘરોં કા વારા વહ સમાપ્ત નહીં કર લેતા તથ તક
ઉસકો પુનઃ ચક્રવર્તી કે ઘર કા નગર પ્રાપ્ત નહીં હો સકતા । ઇસી
પ્રકાર ઇસ સસાર મે ધ્રમણ કરને વાલે ઇસ જીવ કો પુનઃ નરભવ
મિલના વડા દુર્લભ હૈ । યહ પ્રથમ ચોલ્લકદૃષ્ટાન્ત હુઆ ॥ ૧ ॥

અથ દ્વિતીયઃ પાશકદૃષ્ટાન્તઃ કહતે હિં—

જુઆ લેલને કા જો ઉપકરણ વિશેષ હોતા હૈ જિસકો હિન્દી મેં
પાસા કહતે હૈ ઉસકા નામ પાશક હૈ । ઉસકા દૃષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર હૈ—

ગોલ્લદેશસ્થ ચળક નામ કે ગ્રામ મેં વહુ શીલ વ્રત ગુણ અર્થાત્ વ્રત-
પ્રાણાતિપાતાદિવિરમણ, પ્રત્યાખ્યાન-પૌષધોપવાસ આદિ શ્રાવકધર્મ
કો પાલન કરને વાલા ચળક નામ કા એક બ્રાહ્મણ રહ્તા થા । યહ
દોનોં કાલ મુલ પર ઢોરે સે મુલપત્તિ વાધકર સામાયિક એવ પ્રતિ
ક્રમણ કિયા કરતા થા । એક દિન કી વાત હૈ કિ ઉસકે ઘર પર એક

ચક્રવર્તિને ત્યા ખીરતુ લોજન ફરીથી કરવાની ઈચ્છા લાગી પરન્તુ તેની એ ઈચ્છા
પૂર્ણ થઈ શકી નહીં કેમકે, એના સામ્રાજ્યભરના ઘરોનો વારો તે પૂર્ણ ન
કરી લે ત્યા મુઘી તેને ફરી ચક્રવર્તીને ત્યા ખીર ખાવા માટે જવાનો વારો પ્રાપ્ત
થતો નહતો એ પ્રકારે આ સ સારમા બ્રમણ કરવાવાળા આ જીવને પુન મનુષ્ય
અવતાર મળવો મહા દુર્લભ છે આ પ્રથમ ચોલ્લક દૃષ્ટાન્ત અતાવેલ છે

હવે બીજી પાશકદૃષ્ટાન્ત કહેવામા આવે છે—

બીજાર ખેલવામા જેનો ઉપયોગ કરવામા આવે છે તેને પાસા કહે છે
તેનું નામ પાશક છે તેનું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

ગોલ્લદેશમા ચણક નામના ગામમા ઘણા જ શીલ વ્રત ગુણ સ પત્ત અને
વ્રત પ્રાણાતિપાતાદિ વિરમણ પ્રત્યાખ્યાન પૌષધ ઉપવાસ વગેરેથી શ્રાવક ધર્મનું
પાલન કરવાવાળો ચણક નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો એ જાનને વખત
મોઢા ઉપર દોરા સાથેની મુખવસ્ત્રિકા રાખીને સામાયિક અને પ્રતિક્રમણ કરતો
હતો એક દિવસની વાત છે કે, તેને ઘેર સુવ્રત નામના એક

नामा मुनिर्भिक्षाय समागतः । तदा चणकब्राह्मणस्य दन्तसहितः पुत्रो जातः ।
 बालक मुनेः समीपमानीयाऽनवीत्—‘भदन्त ! अयं दन्तसहितो जातः, किमस्य फल
 भविष्यति ?’ मुनिः प्राह—जय दन्तसहितः समुत्पन्नस्तस्मादयं राजा भविष्यति ।
 चणको मुनेर्वचनं निशम्य चिन्तयति—जय राजा भूत्या नरकं यास्यति । इत्येव
 विचिन्त्य बालकस्य दन्तान् घृष्टवान् ।

पुनरेकदा कालान्तरे सुव्रतमुनिश्चणकस्य गृहे समागतः, ततश्चणकब्राह्मणो
 मुनिं प्राह—भदन्त ! अस्य बालकस्य दन्ता घृष्टाः । मुनिर्नदति—दन्तेषु घृष्टेषु
 बालकोऽयं राजा न स्यात्, किं तु सर्वाधिकारसंपन्नः सचिवो भविष्यति । चणकेन

सुव्रत नाम के मुनिराज भिक्षा के लिये आये । उस समय उस ब्राह्मण
 के यहा दात सहित एक पुत्र उत्पन्न हुआ था । चणक ने उस बालक
 को मुनि के समीप लाकर कहा—भदन्त ! यह बालक दातसहित उत्प-
 न्न हुआ है इसका क्या फल होना चाहिये सो कृपा कर कहिये ।
 सुनकर मुनिराज ने कहा—यह जो दातोसहित उत्पन्न हुआ है उसका
 यह फल है कि यह राजा होगा । चणक ने मुनि के वचन सुनकर
 विचार किया कि यदि यह राजा होगा तो दुर्गति का भागी हो
 जायगा इसलिये उसने उसके दातो को घिस दिया ।

कालान्तर में वे ही सुव्रतमुनि एक दिन चणक के घर पर पुनः
 पधारे । मुनिराज को आये देखकर चणक ने उनसे कहा—भदन्त ! इस
 बालक के दातों को मैंने घिस दिया है । चणक की बात सुनकर
 मुनिराज ने कहा—दातों को घिसे जाने से यद्यपि यह बालक राजा नहीं
 हो सकेगा तो भी राजा जैसा होगा, अर्थात् राजा का सर्वाधिकार

भाटे आब्या ते वणते ओ ब्राह्मणने घेर जन्म वणते दात सहित ओक पुत्र जन्म्यो
 डतो, यण्ड ओ भाण्डने मुनि पासो लध आच्छो अने डल्लु, लदत ! आ
 भाण्ड दात साथे उत्पन्न थयो छे ओनु शु इण डोवु जेध ओ ? सालणी
 मुनिराणे कल्लु डे, दात सडीत उत्पन्न थयेव आ भाण्डनु इण ओ छे डे, ते
 राज थशे यण्डे मुनिनु वयन सालणीने मनभा विचार ठर्यो डे, जे आ भाण्ड
 राज थशे तो दुर्गति लोगवनार बनथे आथो तेले ते भाण्डना दात घसीनाभ्या

वणत जता ते सुव्रत मुनि ओक द्विस यण्डने त्या इरीथी पधार्या
 मुनिराजने आवेवा जेधने यण्डे तेमने कल्लु डे लदत ! मे आ भाण्डना
 दातोने घसी नाभ्या छे यण्डनी वात सालणीने मुनिराणे कल्लु, दातोना घसी
 नाभयाथी जे डे ते राज लवे न भनी थके तो यण्ड ते राज जेयो थशे अथोत

તસ્ય ચાલકસ્ય 'ચાણક્ય' इति नाम कृतम् । स चतुर्दश विद्या अधीतवान् ।
तस्य यौवने वयसि विनाहः कारितः ।

ચાણક્યસ્ય શ્વશુરો ધનાઢ્ય આસીત્ । કદાચિત્ તસ્ય ગૃહે પુત્રસ્ય પરિણયો-
ત્સયઃ સજાત । તદ્ વૃત્ત મિદિત્વા ચાણક્યસ્ય માર્યાં પિતૃર્ભવન ગતા । સા ગચ્છ-
ન્તી પતિમયોચત્-મયતાઽપિ તત્રાગન્તવ્યમ્ । ચાણક્યો યદતિ-બ્રહ્ નિર્ધનોઽસ્મિ,
સ ધનાઢ્યોઽસ્તિ, સ મમાદર ન કરિષ્યતિ, મા નિર્ધન મત્યા તેન નાહ નિમન્ત્રિતઃ,

સપત્ન પ્રધાન બનેગા । ચણક ને उस वालक का नाम चाणक्य रखा ।
चाणक्य ने १४ चौदह विद्याएँ पढी । पढकर जब चाणक्य योग्यता
सपत्न हो गया तब युवा होने पर पिताने इसका विवाह कर दिया ।

ચાણક્ય કા શ્વશુરપક્ષ ધનસપત્ન યા । કિસી એક સમય ચાણક્ય
કે સસુરાલ મે વિવાહ હોનેવાલા થા । ચાણક્ય કી માર્યા કો જબ યહ
વૃત્તાન્ત જ્ઞાત હુઆ તો વહ વિવાહ મેં સમિલિત હોને કે લિયે પતિગૃહ
સે અપને પિતા કે ઘર આઈ । જિસ સમય યહ પતિગૃહ સે પિતૃગૃહ
આઈ થી તબ ઇસને અપને પતિ ચાણક્ય સે ચલતે ૨ યહ કહા થા કિ
આપ મી સમિલિત હોને કે લિયે વહા આવેં । ચાણક્ય ને उसके
प्रत्युत्तर मे उससे कहा कि मैं निर्धन हूँ-वे धनिक हैं वहा बिना
बुलाये आने पर मेरा कोई आदर नहीं होगा । यही कारण है कि
ससुरने मुझे विवाहका आमत्रण तक भी नहीं भेजा है । चाणक्य की यह

રાજાનેા સર્વ અધિકાર સપત્ન એવો સર્વાધિકારી પ્રધાન બનશે ચણકે એ
બાણકનુ નામ ચાણક્ય રાખ્યુ ચાણક્યે ચૌદ વિદ્યાનેા અભ્યાસ કર્યો આ પછી
તે વિદ્યાથી સપત્ન બની ગયો અને યોગ્ય વયે પહોંચ્યો ત્યારે તેના પિતાએ
તેનેા વિવાહ કરી દીધો

ચાણક્યનેા શ્વસુરપક્ષ ધન સપત્ન હતો કોઈ એક સમય ચાણક્યના
શ્વસુરપક્ષમા લગ્ન પ્રસંગ હતો ચાણક્યની પત્નિએ જ્યારે આ હકીકત
બાણી ત્યારે તે લગ્ન પ્રસંગમા સામેલ થવા માટે પતિને ત્યાથી નીકળી પોતાના
પિતાના ઘર આવી જે સમય તે પોતાના પતિને ત્યાથી નીકળેલી ત્યારે તેણે
પોતાના પતિ ચાણક્યને પણ લગ્ન પ્રસંગમા આવવાનુ કહેલુ જેના પ્રત્યુ-
ત્તરમા ચાણક્યે જણાવેલુ કે, હુ નિર્ધન છુ એ ધનવાન છે ત્યા બોલાવ્યા
વગર જવાથી મારો યોગ્ય આદર ન પણ થાય અને મારી નિર્ધન અવસ્થા એ પણ
એક કારણ છે કે જેને લઈ મને લગ્નનુ આમત્રણ પણ આપવામા આવેલ નથી

चाणक्ये नैरमुक्ता भार्या पुनस्तत्राऽऽगन्तुं प्रति प्रार्थितवती । ततः स्वभार्यान्तुरो-
रोधेन चाणक्योऽपि पश्चात् तत्र गतः । ग्रामाद् गृहिः क्वचिद् वृक्षतले चाणक्यः
स्थित्वा श्वशुरं प्रति सदेशं प्रेषयति । श्वश्रूः श्वशुरश्च चाणक्यं प्रति तदुत्तरं दत्तमन्तौ-
त्वया दिवसेऽत्र नागन्तव्यम्, रात्रौ भजनस्य पश्चाद्भागवर्तिना मार्गेणागन्तव्यम् ।
चाणक्यस्तु ह्रुत्वा त्वयैव रात्रौ गतः । श्वश्रूः श्वशुरश्च भजनस्याधस्तनभूमिकाया
चाणक्यं भोजयतः । अग्न्यान् सम्पन्निनस्तु भजनो गरितनभूमिकायाम् । श्वश्रूश्चा-
णक्याय शुष्कं रक्ष भोजनीयं परिवेषयति, अन्येभ्यस्तु विविधानि मिष्टानानि ।

यात सुनकर उसकी भार्या ने पुनः उनसे यही प्रार्थना की कि आप इस
यात का विचार न कर वहां अवश्य आवें । भार्या के इस प्रकार के
अनुरोध करने पर चाणक्य भी पीछे से वहा गया । उसने श्वशुर-
गृह में पहुँचने के पहिले बाहिर ही किसी वृक्ष के नीचे ठहर कर श्वशुर
के पास अपने आनेका समाचार भेजा । सास ससुर ने चाणक्य के प्रति
उत्तररूप सदेश भेजा कि आप आये बहुत अच्छा किया परन्तु आप यहाँ
दिनमें नआवे, रात्रिमें आवे, सो भी मकान के पीछे के मार्ग से आवें
-साम्हनेके मार्ग से नहीं । चाणक्यने ऐसा ही किया । वे रात्रिमें श्वशुरगृह
पर पहुँचे । सास और श्वशुरन चाणक्य को भायरेमें बैठाकर भोजन कराया ।
बाकीजो और सबधीजन ये उन सबको मकान की छतपर बैठाकर भोजन
कराया । चाणक्य के लिये सासुजी ने जो भोजन परोसा या वह इक-
दम विलकुल शुष्क एवं रूख था । दूसरे महेमानो के लिये जो भोजन
परोसा गया था वह विविध प्रकार के मिष्टान्तो से युक्त था । चाणक्य

आश्चर्यचकित हुआ वचन साधणी तेनी पत्निअे ओवी प्रार्थना करी के, तमे आवी वातने।
विचार न करता लगनभा अङ्गरेथी आवो। पत्निना आवो आग्रहने वश भनी पाछ
जधी आश्चर्य लगन अस गमा सामेल थवा त्या गया ओखे सासराने त्या पडोयता
पडोवा गामनी लागोणे दोध ओड वृक्ष नीचे रोडाधने सासराने पोताना आववाना
अपर भोक्त्या सासु ससराने तेना आववाना समाचार जाली तेने धडेवराव्यु के,
तमे आव्या ते डीक कथुं परतु तमे दिवसना भागभा अडि आवथो नडी रातना
वभते अने ते पछु मकानना पाछवा लागभा थधने आवजे आश्चर्ये ओम ज
कथुं ते रातना वभते सासराने घेर पडोव्या सासु ससराने तेने मकानना
लोयतणीये ओसाडीने लोव्जन कराव्यु न्यारे भाडीना महेमानोने ओक साथे सभा
रोडभा उपरना भाणे लोव्जन कराव्यु आश्चर्यने आपवामा आवेल लोव्जन
पछु साव निरस अने शुष्क छतु न्यारे जीव महेमानोने स्वादिष्ट मिष्ट

एवमपमानितो भूत्वा समार्यथाणन्यः स्वगृहं समागतः । तदा चाणक्येन चिन्तितम्—श्वशुरेण मम निर्धनत्वादपमानः कृतः । इति चिन्तित्य धनमर्जयितुं चाणक्यः पाटलिपुत्रनगरे नन्दनाम्नो नृपस्य समीपे योगवेष्टेण गतः । पूर्वाह्ने राज्यकार्यालये प्रविष्टः, तदा तस्य दासी कार्यालयं समर्जयन्ती पश्यति—चाणक्यः सिंहासने तुम्बीपात्रं स्वासनं च स्थापयति । नन्दनृपस्य भृत्याश्चाणक्यं तिरस्कृत्य बहिर्निःसारयन्ति । तदा चाणक्येन प्रतिज्ञा कृता—नन्दनृपस्य राज्यं समूलं नाशयिष्यामि ।

अपना इस प्रकार का वहां निरादर देख कर भार्या को साथ में लेकर अपने घर पर वापिस आ गया। आकर उसने विचार किया कि श्वशुर ने जो मेरा निरादर किया है उसका कारण मेरी यह निर्धनता है, अतः धन कमाने का प्रयत्न करना चाहिये। इस प्रकार विचार करने के बाद यह धन कमाने के लिये पाटलीपुत्र नगर में नन्द नाम के राजा के पास योगी का वेष धारण कर पहुँचा। पूर्वाह्न अर्थात् दिन के पूर्व भाग में चाणक्य ने कचहरी में प्रवेश किया, एक उस कचहरी की दासी ने जो उस समय उस कचहरी को झाड़ रही थी चाणक्य को देखा, चाणक्य ने वहाँ एक ओर सिंहासन के ऊपर अपना तुम्बीपात्र और आसन रख दिया। नन्द राजा के नौकरों ने यह देखकर चाणक्य को धक्का देकर एवं तिरस्कार कर के वहाँ से बाहिर निकाल दिया। चाणक्य ने इस अपमान से क्रुद्ध होकर वहीं पर यह प्रतिज्ञा की, कि मैं इस नन्दनृप के राज्य का समूल विनाश कर दूँगा। इस प्रकार कह

લોજન જમાડ્યુ ચાણક્ય આ પ્રકારની પોતાના પ્રત્યેની વર્તણૂક જોઈને પોતાની પત્નિને લઈ ને પોતાને ઘેર પાછા ફર્યા ઘેર આવીને તેણે મનમાં જોયો વિચાર કર્યો કે, સાસુસસરાએ માફ જે અપમાન કર્યું તેહ કારણ મારી નિર્ધનતા જ છે આથી ધન કમાવવાનો મારે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ પ્રમાણે વિચાર કર્યા પછી તે ધન કમાવા માટે પાટલીપુત્ર નગરમાં નંદ રાજાની પાસે યોગીનો વેશ ધારણ કરી પહોંચી ગયા દિવસના પહેલા પ્રહરમાં ચાણક્યે રાજકચેરીમાં પ્રવેશ કર્યો એ વખતે રાજકચેરીની દાસી કચેરીને સાફસુફ કરી રહી હતી તેણે ચાણક્યને જોયા ચાણક્યે ત્યાં એક સિંહાસન ઉપર પોતાનું તુમ્બીપાત્ર અને આસન રાખી દીધું નંદ રાજાના નોકરોએ આ જોઈને ચાણક્યને ધક્કા મારીને તથા તેનો તિરસ્કાર કરીને બહાર ઢાલી મુકયા ચાણક્યે આ અપમાનથી ક્રોધિત થઈને ત્યાજ્ય પ્રતિજ્ઞા કરી કે, હવે હું આ નંદરાજાના રાજ્યનો સમૂળજોજ્ય વિનાશ કરી નાખીશ આ પ્રમાણે નિર્ણય કરીને તે

ततश्चाणक्यस्तस्य नन्दनृपस्य राज्ये भ्रमन् मयूरनामके लघुग्रामे समागतः, तत्र मयूरपालको निवसति । तत्र मयूरपालकस्य सगर्भाया भार्यायाश्चन्द्रपानदोहदो जातः। सा दोहदालाभेन कृशशरीरा खिन्ना सजाता । सन्यासिवेपेण चाणक्यस्तत्र भ्रमन् मयूरपालकस्य गृहे समायातः। दोहदालाभेन मयूरपालकस्य भार्या कृशा दीना विलोक्य चाणक्यो द्रुते-भो! मयूरपालक ! अहमस्या दोहद पूरयिष्यामि, यदाऽस्याः पुत्रोऽष्टवर्षयस्क स्यात् तदा मम शिष्यत्वेन भ्रमता समर्पणीयः । मयूरपालकेन तद् उचन स्वीकृतम् । ततश्चाणक्यः सच्छिद्र मण्डप कारयित्वा तस्यो-

कर वह चाणक्य वहा से चलकर नद राजा के राज्य के ही अन्तर्गत मयूर नाम के किसी एक छोटे से गाव में चला गया । वहा एक मयूरो को पालने वाला मयूरपालक नामक पुरुष रहता था । उसकी भार्या गर्भवती थी ! उसे चन्द्र को पीने का दोहला उत्पन्न हुआ था । दोहले की पूर्ति न हो सकने के कारण शरीर से वह विशेष कृश हो गई थी । तथा चिन्तित भी रहती थी । चाणक्य भी इधर उधर घूमता घामता मयूरपालक के घर आया । मयूरपालक की पत्नी को ज्यो ही उसने दोहद की पूर्ति न हो सकने के कारण कृश-शरीर एवं खेदखिन्न जाना तो कहने लगा हे मयूरपालक ! तुम्हारी धर्मपत्नी के चन्द्र पीने के दोहद की पूर्ति मैं कर सकता हू यदि तुम हमारी इस शर्त को कबूल कर सको तो, शर्त यह है कि जब इसका बालक आठ वर्ष का हो जाय तो तुम उसे मुझे दे देना, मैं उसे अपना शिष्य बना लूंगा । मयूरपालक ने चाणक्य की शर्त स्वीकार करली ।

आणक्य न दराब्जना राज्ञ्यनी अदर आवेना मयूर नामना ओठ नानकडा गामभा आत्था गया त्या भारने पाणवावाणे मयूरपालक नामने ओक पुरुष रडेतो। डतो तेनी स्त्री गर्भवती डती तेने अद्र पिवाणी धम्छा उत्पन्न थर्छ डती ते धम्छा परिपूर्ण न थर्छ शकवाना कारणे ते शरीरे अत्यत दुमणी थर्छ गर्भ तथा चिता तुर रडेती डती आणक्य पणु आभ तेम इरता इरता मयूरपालकने घेर आवी पडोअ्या मयूरपालकनी स्त्रीने तेनी धम्छा परिपूर्ण न थर्छ शकवाना कारणे शरीरे दुमणी तेमअ चितातुर देणीने ते कडेवा लाज्या, मयूरपालक तारी पत्तिने अद्र पीवाणी ने धम्छा थर्छ छे ते हु परिपूर्ण करी शकु तेम छ पणु तु भारी ओक शरतने कणुव करे तो अ शर्त ओ छे के, ज्यारे तारी पत्तिने अवतरनार पाणक आठ वर्षने थाय त्यारे ते पाणक भने सोपी देवा पडशे हु तेने भारे शिष्य जनावीश मयूरपालके आणक्यनी शर्तने स्वीकार कर्थे आणक्ये

ध्वंभागे तच्छिद्राच्छादनार्थं रुचिदेकं पुरुषं गुप्तरीत्या नियोज्य छिद्रस्याधस्तात्
सितामिश्रपयःपूर्णं स्थालं स्थापितवान् । अथ मध्यरात्रे तच्छिद्रद्वारेण तत्र स्थाले
चन्द्रप्रतिबिम्बसपाते सति मयूरपालभार्या तत्र नोत्वा चाणक्यः स्थालगतं चन्द्र
प्रतिबिम्बं प्रदर्शयन् प्राह—अथ चन्द्रः पीयताम् । ततः सा चन्द्रप्रतिबिम्बसहितं
स्थालमुत्थाप्य दुग्धं पिबति, तस्मिन्नेव समये छिद्रममीपस्यः पुरुषः शनैः शनैः
छिद्रमाच्छादयति ।

चाणक्य ने अब उसके चन्द्र पीने के दोहले की पूर्ति करने का प्रयत्न
प्रारम्भ कर दिया । इसमें उसने एक सछिद्र मडप तयार करवाया ।
उसके उर्ध्वभाग में गुप्तरिति से एक पुरुष की उसने नियुक्ति की,
जो उस छिद्र के पास जाकर बैठ गया । जहां छिद्र था ठीक उसी के
नीचे उसने मिश्री से मिश्रित कर एक दूध का भरा हुआ थाल रख
दिया । मध्यरात्रि में उस छिद्र के द्वारा उस थाल में चन्द्र का प्रतिबिम्ब
ज्यों ही पड़ा कि चाणक्य ने मयूरपालरु की भार्या को वहां बुलवा
लिया । उसके आनेपर चाणक्य ने उसको उस थाल में रहे हुए प्रति-
बिम्ब को दिखलाया और कहने लगा देखो यह रहा चन्द्र, पी जाओ ।
उस ने उसी समय चन्द्रप्रतिबिम्बसहित थाल को उठा कर उसमें का
दूध पीना प्रारम्भ कर दिया । ज्यों २ यह दूध पीती जाती थी त्यों २
छिद्र के पास बैठा हुआ वह मडप के ऊपर रहा व्यक्ति उस छिद्र को
धीरे २ बन्द करता जाता था । जब वह पूरा दूध पी चुकी तो उसने भी
उस छिद्र को पूरा बन्द कर दिया । इस प्रकार चाणक्य ने उसके चन्द्र

छेदे यद्र पीवानी मयूरपालकनी पत्निना ध्वञ्छाने परिपूर्णां कर्तव्या प्रयत्नानी शङ्क
आत करी दीधी आभा तेष्ते ओक छिद्रवाणो मडप तैयार कराव्यो तेना उर्ध्व
भागमा शुभ्र रीते ओक पुरुषने ते छिद्र पासो भेसाडयो न्या छिद्र छंदु त्या
भराभर तेनी नीचे साकरथो मिश्रीत करेव दूधथी लरेवो ओक वाण राख्यो
मध्यरात्रीओ आ छिद्र द्वारा ते थाणमा यद्रनु न्यारे प्रतिबिम्ब पड्यु त्यारे
आणुक्ये मयूरपालकनी स्त्रीने त्या जोलावी अने थाणीमा देखाता यद्रने
भतावी कहु के, त्यो आ रह्यो यद्र ! पी जाओ तेणीओ ते वजते यद्रना
प्रतिबिम्बवाणा थाणने ठावावे तेमानु दूध पीवानी शङ्कात करी जेम
जेम ते दूध पीती गछ तेम तेम ते छिद्रनी पासो गेठेवो तेमज ते मडपनी
ऊपर छुपाछ रहेव ते व्यक्तिओ ते छिद्रने धीरे धीरे बध करवा भाड्यु
न्यारे तेणीओ भधु दूध पी वीधु त्यारे तेष्ते पणु छिद्रने पुदेपुड् बध करी दीधु

एव चाणक्येन तस्याश्चन्द्रपानदोहदः सफलीकृतः । तदनु चाणक्यो रसायनादिभिर्धनार्जनं कर्तुं प्रवृत्तः । इतश्च समये प्राप्ते सति सपूर्णदोहदायास्तस्याः पुत्रो जातः । जनन्या दोहदपूर्तिसमये चन्द्रस्य गोपनात् पित्रा तस्य बालकस्य 'चन्द्रगुप्त' इति नाम कृतम् । चन्द्रगुप्तः क्रीडनकाले बालकैः सह राजनीतिं प्रदर्शयन् क्रीडति । यदा चन्द्रगुप्तोऽष्टवर्षीयस्को जातः, तदा पुनश्चाणक्यस्तत्रागतः । ततो विदितं स्वजन्मवृत्तान्तोऽसौ चन्द्रगुप्तश्चाणक्यं ग्राह-भो मुनीन्द्र ! भगान् स्वेन सह मा नयतु । चाणक्यो वदति-त्वत्पिता त्वा प्रतिपेत्स्वति । चन्द्रगुप्तो वदति-मम पिता पीने के दोहले की पूर्ति करने में सफलता प्राप्त करली । वह भी अपने दोहले की पूर्ति से विशेष प्रसन्न हुई । इसके बाद चाणक्य ने रासायनिक क्रिया द्वारा धन का उपार्जन करना प्रारम्भ कर दिया । इस तरफ जब पूरे नौ मास व्यतीत हो चुके तब दोहले की पूर्ति से प्रसन्न हुई उस मयूरपालक की पत्नी के पुत्र उत्पन्न हुआ । माता की गर्भावस्था में चद्र को गोपन करने से पिताने उसका नाम चन्द्रगुप्त रखा । धीरे २ जब चन्द्रगुप्त बालको के साथ क्रीडा करने के लायक हो गया तब वह उनके साथ खेलते समय राजनीति का प्रदर्शन करने लगा । जिस समय चन्द्रगुप्त की अवस्था आठ वर्ष की हो गई उस समय चाणक्य मयूरपालक के घर पर आया चाणक्य ने चद्रगुप्त को उसकी उत्पत्ति के वृत्तान्त से विदित कर दिया । चन्द्रगुप्त को जब अपनी उत्पत्ति का वृत्तान्त विदित हो चुका तो उसने चाणक्य से कहा हे महात्मा ! आप मुझे अपने ही साथ ले चलिये । चाणक्य ने कहा तुम्हारा पिता

आ प्रभाष्टे आण्डक्ये तेष्ठीनी अद्र पीवानी छिन्धाने परिपूर्णां करवाभा सङ्गता भेजवी पोतानी छिन्धानी परिपूर्णां तथा मयूरपालकनी पत्नि पूष प्रसन्नताभा रडेवा लागी आ पछी आण्डक्ये रसायणीक क्रियाओ द्वारा धन भेजववानी शङ्कात करी दीधी आ तरङ्ग न्यारे पुरा नव भहिना पीती गया त्यारे पोतानी छिन्धानी पूर्तिथी प्रसन्न थयेली ते मयूरपालकनी पत्निओ पुनने जन्म आप्ये पिताओ तेनु नाम अद्रगुप्त राख्यु समय जता न्यारे अद्रगुप्त आण्डोनी साथे रभवाने लायक थये त्यारे तेते आण्डोनी साथे जेवती वणते राजनीतिनु शिक्षण आपवा माङ्यु यथा समये न्यारे अद्रगुप्त आठ वर्षने थये त्यारे अण्डक्य मयूरपालकने घेर आवी पडोन्था आण्डक्ये अद्रगुप्तने तेना जन्म काणनु वृत्तात कहु अद्रगुप्ते पोताना जन्मकाणनु वृत्तात अण्ड्यु त्यारे तेहे आण्डक्यने कहु, हे महात्मा ! आप मने आपनी साथे लधं लओ, आण्डक्ये

पूर्वमेव मा दत्तवान् । ततश्चाणक्यश्चन्द्रगुप्त सह नीत्वा प्राह-तत्र राज्यलाभं करिष्यामि । ततश्चाणक्यो वनं गत्वा रसायनेन द्रव्यं निर्माय तत्प्रभागात् सेनां सगृहीतवान् । सैनिकैः सह स पाटलिपुत्रनगरे नन्दनृपतिमाक्रमते स्म । नन्दनृपतिश्चाणक्यस्य पराजयं कृतवान् । चन्द्रगुप्तेन सह चाणक्यस्ततोऽप्यसृत्य अचिन्तं पञ्चग्नौ भूत्वा स्थितः । नन्दनृपतेः कश्चित् सैनिकोऽश्वमास्त्य चाणक्यं ग्रहीतुमागतः । चाणक्यस्तं प्रिलोक्य चिन्तयति-अयं तु मां ग्रहीतुं मत्प्राप्तो भवति, वालकोऽयं चन्द्र-

मेरे साथ चलने में तुम्हें निषेध करेगा । चन्द्रगुप्त ने कहा-निषेध क्यों करेगा ? पिता ने तो मुझे आपको पहिले से ही दे दिया है । चन्द्रगुप्त की यात सुनकर चाणक्य ने चन्द्रगुप्त को अपने साथ ले लिया । कहा-बलो मैं तुम्हें राज्य की प्राप्ति कराऊँगा । चन्द्रगुप्त को साथ लेकर चाणक्य वन में पहुँचा । रसायन से उसने वहाँ द्रव्य को खूब इकट्ठा किया और उसके प्रभाव से उसने वहाँ पर सेना का संग्रह करना भी प्रारम्भ कर दिया । जब सेना अच्छी तरह संगृहीत हो चुकी तो चाणक्य ने सेना को लेकर पाटलिपुत्र में जाकर राजा नन्द के ऊपर आक्रमण कर दिया । राजा नन्द ने चाणक्य को पराजित कर वहाँ से निकाल दिया । चाणक्य भी परास्त होकर चन्द्रगुप्त को साथ लेकर वहाँ से चला गया और किसी जगह गुप्तरूप से जाकर छिप गया । राजा नन्द ने चाणक्य को पकड़ने के लिये उसके पीछे एक अपना घुड़सवार भेजा । घुड़सवार को अपना पीछा करते हुए देखकर चाणक्य ने विचार किया

कहूँ के तारा पिता तने भारी साथे भोखलवाभा अडयलु ठली करशे अद्रगुप्तने ठहूँ अडयलु शा भाटे करशे ? पिताअे तो पडेवेथी ज भने आपने सुप्रत करेख छे अद्रगुप्तनी बात साझणीने आलुअये अद्रगुप्तने पोतानी साथे लर्ध बीधो अने कहूँ, आलो ! हु तमने सान्यनी प्राप्ति करावीश अद्रगुप्तने लर्ध आलुअय वनमा गया रसायलु प्रयोगथी त्या तेले भूष द्रव्य ओकहुं कथुं अने अनेनी सहायथी सेना ओकठी करवाने आरल करी बीधो सेनाने लर्धने पाटलीपुत्र पडोथी नदराज उपर आक्रमलु कथुं युद्धमा सल न दे आलुअयने परान्य करीने लगाडी भूठ्या आलुअय हारी जवाथी अद्रगुप्तने साथे लर्ध त्याथी आली नीकल्या अने केअ छुपा स्थणे जर्ध रहेवा लाग्या सल न दे आलुअयने पकडवा भाटे तेनी पाछण ओक घोडेस्वारने भोटये घोडेस्वार पोतानो पीछे पकडी रहो छे जलणीने आलुअय विचार करवा लाग्या के ते पकडवा

गुप्तः क्व मया सह गन्तुं प्रभवति । इत्येव विचार्य स तत्र सरस्तटे वल्लं धावमानस्य
रजकस्यान्तिके गत्वा वदति—अरे रजक ! नन्दनृपतेः सैनिकास्त्वा हन्तुमागच्छन्ति ।
रजकस्तद्वचनं श्रुत्वा तद्भयात् ततः पलायितः । चाणक्यस्तानि वल्लाणि धावमान-
स्तत्र सस्थितः, चन्द्रगुप्तोऽपि तत्रैवान्यभागे जले प्रविश्य प्रच्छन्नोऽभवत् । अन्वा-
रूढोऽसौ नन्दराजपुरुषस्तत्रागत्य पृच्छति—अरे रजक ! चाणक्यः क्व गतः ?
रजकवेषधारी चाणक्यः प्राह—जले प्रविष्टः ततोऽसौ नन्दराजपुरुषस्तस्य कृतरज-

कि यह तो मुझे पकड़ने के लिये बिलकुल ही पास आ चुका है, यह चन्द्र-
गुप्त बालक है मेरे साथ दौड़ सकता नहीं है अतः एक उपाय करना
चाहिये कि जो साहने के तालाब पर धोनी कपड़े वो रहा है उसको
किसी वहाने से वहा से भगा देना चाहिये और स्वयं को उसका काम
करने लग जाना चाहिये तभी रक्षा हो सकती है। ऐसा विचार कर
चाणक्य उस धोनी के पास आकर कहने लगा कि अरे धोनी ! तू
देखता नहीं है राजा के सैनिक तुझे मारने के लिये आ रहे हैं । धोनी
ने ज्यों ही चाणक्य की इस बात को सुना कि वह वहा से एकदम
भग गया । चाणक्य ने अपनी नीति में सफलता प्राप्त की और उस
धोनी के जो कपड़े वहा धोने के लिए पड़े हुए थे उन्हें धोना प्रारम्भ
कर दिया । चन्द्रगुप्त भी वही पर एक किनारे पानी में जाकर छुप
गया । वह जाबालूढ राजपुरुष जो इनके पीछे पडा हुआ था वहाँ पर
आ पहुँचा । उसने आते ही उससे पूछा कि अरे धोनी ! चाणक्य कहा
गया है । रजकवेषधारी चाणक्य ने कहा कि वह अभी जल में घुस

भाटे तहून नल्लो आवी गयेल छे आ भाणो अद्रगुप्त भारी साथे होडी
शकशे नही भाटे येने। काधक उपाय करये। नेधये साभा तणाव उपर धोणी
कपडा धोई रह्यो छे, तेभने काध पणु गहाने त्याथी भगाडी हे अने
पोते ते काम करवा लागी नथ डे नेथी रक्षा थाय आवे। विचार
करीने आणुक्य ते धोणीनी पासे जधने कडेवा लाग्या, डे डे धोणी ।
तु नेतो नथी डे राबने। मैनिक तेने भारवा भाटे आवी रह्यो छे । धोणी
आणुक्यनी आ वात साभणीने त्याथी अेकदम लागवा लाग्ये। आणुक्ये
पोतानी नीतिने भणेवी सङ्गता नेधने ते धोणीना ने कपडा त्या धोवा भाटे
पड्या हुता तेने धोवा लाग्ये। अद्रगुप्त पणु जिनारा उपर पाणीभा जधने छुपाई
गये। अेटवाभा चेवो घोडेस्वार राजपुरुष ने तेभनी पाछण पड्यो। हुतो ते त्या
आवी पडोअ्ये। तेछे आवीने पूछ्यु, अरे धोणी । आणुक्य कध भाबुअे गये ?
धोणी वेशधारी आणुक्ये कहुं डे, ते डभल्ला ज पाणीभा उतरी गये छे तेनी

पूर्वमेव मा दत्तवान् । ततश्चाणक्यश्चन्द्रगुप्त सह नीत्वा प्राह-तव राज्यलाभ करिष्यामि । ततश्चाणक्यो वन गत्वा रसायनेन द्रव्य निर्माय तत्प्रभागात् सेना सगृहीतवान् । सैनिकैः सह स पाटलिपुत्रनगरे नन्दनृपतिमाक्रमते स्म । नन्दनृपतिश्चाणक्यस्य पराजय कृतवान् । चन्द्रगुप्तेन सह चाणक्यस्ततोऽपसृत्य कश्चित् प्रच्छन्नो भूत्वा स्थितः । नन्दनृपतेः कश्चित् सैनिकोऽश्वमास्थ चाणक्यं ग्रहीतुमागतः । चाणक्यस्तत्रिलोक्य चिन्तयति-अयं तु मां ग्रहीतुं प्रत्यासन्नो भवति, वाल्मिकोऽयं चन्द्र-

मेरे साथ चलने में तुम्हें निषेध करेगा । चन्द्रगुप्त ने कहा-निषेध क्यों करेगा ? पिता ने तो मुझे आपको पहिले से ही दे दिया है । चन्द्रगुप्त की बात सुनकर चाणक्य ने चन्द्रगुप्त को अपने साथ ले लिया । कहा-चलो मैं तुम्हें राज्य की प्राप्ति कराऊँगा । चन्द्रगुप्त को साथ लेकर चाणक्य वन में पहुँचा । रसायन से उसने वहाँ द्रव्य को खूब इकट्ठा किया और उसके प्रभाव से उसने वहाँ पर सेना का संग्रह करना भी प्रारम्भ कर दिया । जब सेना अच्छी तरह संगृहीत हो चुकी तो चाणक्य ने सेना को लेकर पाटलिपुत्र में जाकर राजा नन्द के ऊपर आक्रमण कर दिया । राजा नन्द ने चाणक्य को पराजित कर वहाँ से निकाल दिया । चाणक्य भी परास्त होकर चन्द्रगुप्त को साथ लेकर वहाँ से चला गया और किसी जगह गुप्तरूप से जाकर छिप गया । राजा नन्द ने चाणक्य को पकड़ने के लिये उसके पीछे एक अपना घुडसवार भेजा । घुडसवार को अपना पीछा करते हुए देखकर चाणक्य ने विचार किया

कहूँ के तारा पिता तने भारी साथे भोक्खवाभा अडयल्लु ठली करशे अद्रगुप्ते कहूँ अडयल्लु शा भाटे करशे ? पिताअे तो पडेवेथी ज भने आपने सुप्रत करेव छे अद्रगुप्तनी वात सालणीने आलुअे अद्रगुप्तने पोतानी साथे लर्ध लीधे अने कहूँ, आलो । हु तभने सान्यनी प्राप्ति करावीश अद्रगुप्तने लर्ध आलुअ्य वनभा गया रसायल्लु प्रयोगथी त्या तेहे भूष द्रव्य ओकहु कथुँ अने अेनी सहायथी सेना ओकठी करवाने आरल ठरी लीधे सेनाने लर्धने पाटलीपुत्र पडोअी नदराज उपर आकभल्लु कथुँ युद्धमा सल्ल न हे आलुअ्यने परान्य करीने लगानी भूकथा आलुअ्य हारी जवाथी अद्रगुप्तने साथे लर्ध त्याथी आली नीकल्ला अने केअ छुपा स्थणे जर्ध रडेवा लाग्या सल्ल न हे आलुअ्यने पकडवा भाटे तेनी पाछण ओक बोडेस्वारने भोक्खे बोडेस्वार पोताने पीछे पकडी रह्यो छे जल्लीने आलुअ्य विचार करवा लाग्या के ते भने पकडवा

વૃદ્ધા પ્રાહ-ભોજને રાજ્યગ્રહણે ચ પ્રથમ પ્રાન્તભાગે હસ્તો નિક્ષેપणीयः । एतद्वचन श्रुत्वा चाणक्यो हिमगिरिं गतवान् । तत्र पर्वतनामको नृपतिरासीत् । तस्य समीप गत्वा चाणक्योऽनदत्-पाटलिपुत्रनगरे नन्दनृपतिना सह युद्धे भगान् सहयोग दद्यात् तर्हि तदर्थं राज्य भवते दास्यामि । तदा पर्वतेन तस्य वचनं स्वीकृतम् ।

ततश्चाणक्यः पर्वतश्च चन्द्रगुप्तेन सह पाटलिपुत्रनगरमागत्य नन्द મિજિત્ય રાજ્ય ગ્રહીતવન્તૌ । તદા નન્દનૃપતિર્ધર્મદ્વારેણ નિઃસર્તું પ્રાર્થયતિ, ચન્દ્રગુપ્તેન તત્પ્રાર્થન સ્વીકૃત્ય કથિતમ્-एकस्मिन् रवे यावद् द्रव्य समाविशति, तावद् द्रव्यमुपादाय

ને કયા અનુચિત ક્રિયા છે ? વૃદ્ધા ને કહા ભોજન એવ રાજ્યગ્રહણ મેં પ્રથમ પ્રાન્તભાગ મેં હાથ ઢાલના ચાહિયે । વૃદ્ધા કે વચન સુનકર ચાણક્ય હિમગિરિ જાકર વહા કે રાજા પર્વત સે મિલા । ડસસે ચાણક્ય ને કહા પાટલિપુત્ર નગર મેં નન્દનૃપતિ કે સાથ યદિ યુદ્ધ મેં આપ હમેં સહયોગ પ્રદાન કરે તો વહા કા આધા રાજ્ય હમ આપકો દેગે । ચાણક્ય કી વાત સુનકર પર્વત ને યુદ્ધ મેં સહાયતા દેના કબૂલ કર લિયા ।

ચદ્રગુપ્ત કો લેકર ચાણક્ય ઓર પર્વત દોનોં મિલ કર પાટલિપુત્ર આયે । વહા નન્દ રાજા કે ઉપર ઇન્હોં ને ધાવા બોલ દિયા । નન્દ કો પરાસ્ત કર ડસકા રાજ્ય લે લિયા । ડસ સમય નન્દ ને ધર્મદ્વાર સે નિકલ ને કે લિયે પ્રાર્થના કી । ચદ્રગુપ્ત ને ડસકી પ્રાર્થના કો સ્વીકાર કરતે હુપ કહા-एक रव मे जितना द्रव्य हो सकता हो उतने द्रव्य को

અનુચિત કામ કયું છે ? વૃદ્ધાએ કહ્યું કે, ભોજન અને રાજ્ય ગ્રહણમાં પ્રથમ એક છેડેથી હાથ નાખવો જોઈએ વૃદ્ધાનુ આ વચન સાંભળી તેને નમન કરીને ચાણક્ય ત્યાંથી ચાલતા થયા આ પછી ચાણક્યે હિમગિરિ જઈ ત્યાંના રાજા પર્વતની મુલાકાત લીધી અને તેને કહ્યું કે, પાટલીપુત્રના રાજા નંદની સામે અને યુદ્ધ કરવા ઇચ્છીએ છીએ એ યુદ્ધમાં તમે જો અમને સાથ આપશો તો તે જીતેલા રાજ્યનો અરથો ભાગ તમને આપવામાં આવશે ચાણક્યની આ વાત સાંભળી પર્વત રાજાએ યુદ્ધમાં સહાયતા દેવાનું કબુલ કર્યું

ચ દ્રગુપ્તને લઈ ને ચાણક્ય અને પર્વત બન્નેએ પાટલીપુત્ર ઉપર આક્રમણ કર્યું સામસામી લડાઈ થઈ જેમાં રાજા નંદ હારી ગયા, તેના રાજ્યનો કબજો ચ દ્ર-ગુપ્તે સંભાળી લીધો આ સમયે નંદે ધર્મદ્વારથી નિકળવા માટે પ્રાર્થના કરી ચ દ્ર-ગુપ્તે તેની પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર કરીને કહ્યું કે, એક રથમાં જેટલું દ્રવ્ય સમાઈ

કવેપસ્ય ચાળક્યસ્ય હસ્તે સ્વ સ્વઙ્ગં હ્ય ચ દત્ત્વા જાલે પ્રતિશતિ । તસ્મિન્નેવ સમયે રજરૂપસ્થાળક્યસ્તેન સ્વદ્વેન તસ્ય નન્દરાજપુરુષસ્ય શિરશ્ચિન્દ્વેદ ।

તતસ્થાળક્યશ્ચન્દ્રગુપ્તેન સહ સ્થાનાન્તર ગતઃ । કસ્મિંશ્ચિદ્ ગ્રામે મિશ્ણાર્થં ગૃહ-
સ્થગૃહે ગત્વા પશ્યતિ—एका वृद्धा स्थालके पायसं परिविप्य गालकाय भोक्तुं ददाति ।
तेन बालकेन स्थालरुस्य मध्यभागे हस्तो निक्षिप्तः । प्रतप्तपायसस्पर्शेन तस्य हस्तो
दग्धः, तेनासौ क्रन्दति । वृद्धा वदति—रे मूढ ! त्वं चाणक्य इव किमाचरसि ।
एतद् वचनं श्रुत्वा वृद्धा चाणक्यः प्राह—मातः ! किमनुचितं चाणक्येन कृतम् ,

गया है । सचार ने ज्यों ही यह बात सुनी तो वह अपने घोड़े से नीचे उतर पड़ा और कहने लगा कि तुम मेरे इस घोड़े को और तलवार को पकड़े रहो, जबतक मैं जलमें घुस कर उसे पकड़ लाता हूँ । इतने में ही चाणक्य ने उसकी ही तलवार से उसको मार दिया ।

चाणક્ય વહા સે ચદ્રગુપ્ત કો સાથ લેકર કિસી દૂસરે સ્થાન પર ચલા ગયા । એક સમય કી યાત હૈ કિ ચાણક્ય જબ મિશ્ણા લેને કે લિયે કિસી દૂસરે ગાવ મે એક ગૃહસ્થ કે ઘર પર ગયા હુઆ થા તબ ઉસને વહા દેખા કિ એક વૃદ્ધા ને થાલી મેં ગર્મ खीर પરીસૂ કર खाने કે લિયે કિસી બાલક કો દી ઓર ઉસ બાલક ને ઉસ ગર્મ खीर સે યુક્ત થાલી કે બીચોબીચ હાથ ડાલ દિયા સો ગર્મ खीर કે ઉષ્ણસ્પર્શ સે ઉસ બાલક કા હાથ જલ ગયા ઇસસે વહ રોને લગા । ઉસકો રોતાં દેખકર વૃદ્ધા ને કહા કિ રે મૂઢ ! તૂ ચાણક્ય કી તરહ ક્યોં હોતા જા રહા હૈ । વૃદ્ધા કે યે વચન સુનકર ચાણક્ય ને ઉસસે કહા હે માતા ! ચાણક્ય

આ વાત સાંભળીને તે પોતાના ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતર્યો અને કહેવા લાગ્યો, મારા આ ઘોડાને અને તરવારને તમે સાચવો ત્યાંસુધીમા હું હમણા જ તેને પાણી માથી પકડી લાવુ છું ઘોડા અને તરવાર હાથ ઠરીને ચાણક્યે તરવારથી પેલા સ્વારને મારી નાખ્યો અને મારીને ચાણક્ય ચદ્રગુપ્તને સાથે લઈ કોઈ બીજા સ્થળે ચાલ્યા ગયા એક સમયની વાત છે કે બ્યારે ચાણક્ય ત્યા સ્થિર થઈ મિશ્ણા લેવા માટે કોઈ બીજા ગામે એક ગૃહસ્થને ત્યા ગયા ત્યા તે મિશ્ણા માટે પહોંચ્યા એજ વખતે એક વૃદ્ધા થાળીમા ગરમા ગરમ ખીર પીરસી બાળકને ખવરાવવાની તૈયારી કરી રહેલ હતી બાળકે ખીર ખાવાની ઉતાવળમા તે ગરમ ખીરથી ભરેલી થાળીની વચ્ચે વચ્ચે હાથ નાખ્યો ગરમ ખીરના સ્પર્શથી બાળકનો હાથ દાબ્યો અને રોવા લાગ્યો આ જોઈ વૃદ્ધાએ તે બાળકને કહ્યું, કે અરે મૂઢ ! ચાણક્યના જેવો તુ કેમ થતો બધ છે ? વૃદ્ધાના આ વચન સાંભળી ચાણક્યે તે વૃદ્ધાને પૂછ્યું કે હે માતા ! ” કહ્યું

चाणक्यस्तदा नन्दराज्यस्य द्वौ भागौ कृत्वा पर्वताय चन्द्रगुप्ताय चैकैकं भागं
पदत्तवान् । नन्देन स्वभजने विपकन्या स्थापिता । तत्र पर्वतनृपस्ता विचक्रोक्त्य
मोहितो जातः, तस्याः स्पर्शमात्रेण पर्वतनृपो विपाक्रान्तः सजातः । तद्विषापहारार्थं
चन्द्रगुप्तः प्रवृत्तः, स चाणक्येन प्रतिषेधितः, तदनन्तरं पर्वतनृपो मृतः । तदा
चन्द्रगुप्तस्य राज्यमखण्डं सजातम् ।

अथ नन्दराज्यान्तर्गताः शत्रुलोकाश्चौर्यादिभिरुपद्रवः कुर्वन्ति । चाणक्यश्चोराणां

मगल है । चक्र के जो नव आरे टूट गये हैं उससे यह सूचित होता है कि
नौ पीढ़ी पर्यन्त यह राज्य स्थिर रहेगा । इसके बाद चाणक्य, पर्वत
और चद्रगुप्त राज्यभवन में प्रविष्ट हो गये ।

चाणक्य ने उस मिले हुए नन्दराज्य के दो भाग किये । एक भाग
पर्वत के लिये और दूसरा भाग चन्द्रगुप्त के लिये दिया । नद के भवन
में एक विपकन्या पाली हुई थी । पर्वत इस कन्या को देखकर उस पर
मोहित हो गया । ज्यों ही उसने उसका स्पर्श किया कि उसका समस्त शरीर
विष से व्याप्त हो गया । पर्वत के समस्त शरीर में व्याप्त विष को दूर
करने के लिये चद्रगुप्त ने प्रयत्न करना चाहा, परन्तु चाणक्य ने उसे
इसके लिये मना कर दिया अतः वह उससे दूर रहने लगा । बाद में
पर्वत मर गया । पर्वत के मरते ही चद्रगुप्त का एकछत्र राज्य हो गया ।

राज्य परिवर्तित होने से अब नदराज्यान्तर्गत लोकों ने चोरी
आदि उपद्रव करना प्रारम्भ कर दिया । चाणक्य ने चोरों को दमन

गणद्वय नथी परतु लारे भगणद्वय छे यडना जे नव आरा तूटी गया छे
जेनाथीजे सूचित थाय छे के, तभारी नव पेढी मुधी आ राज्य अचल अने स्थिर
रहेछे पछी आबुक्क्य, राज पर्वत अने चद्रगुप्त भधा राजलवनमा गया

नद राजना अने राज्यना आबुक्क्ये जे लागला पाउथा ओके लाग राज पर्वतने
अने ओके चद्रगुप्तने सुप्रत करवाभा आब्ये । नदना राजलवनमा ओके विपकन्या
उछेरवाभा आनी छती पर्वत अने जेध जेना उपर मोहीत अनी गये । तेहे
ओ कन्याना शरीरने स्पर्श कर्ये के तुरत ज तेना समस्त शरीरमा विष प्रसरी
गयु पर्वतना शरीरमा प्रसरी गयेला विषने दूर करवा चद्रगुप्त तत्पर अन्थे ।
जेन वधते आबुक्क्ये तेने तेम करता अटकाब्ये । आथी तेहे तेम करवु माडी
पाव्यु विषना लारे प्रकोपथी पर्वतनु मृत्यु थयु पर्वतना मृत्युने नरहे
राज नदनु सभअ राज्य चद्रगुप्तना ओके छत्र नीचे आवी गयु

राज्यनु परिवर्तन थवाथी राज्यनु शानन भदलाता केटलाउ बोकोजे चोरी
आदि उपद्रवने प्रारंभ करी दीधे । आबुक्क्ये चोरी आदि उपद्रव करनाराओ सामे

ભાર્યાપુત્રાદિભિઃ સહ ભગાન્નિઃસરતુ । નન્દેન તયેષ કૃતમ્ । તદા રથસ્થિતા નન્દસ્ય
પુત્રી નિર્ગચ્છન્તી ચન્દ્રગુપ્ત સાનુરાગ પશ્યતિ, તદા નન્દઃ સ્વપુત્રી પ્રાહ-પુત્રિ ! અમીદૃ
ચેચન્દ્રગુપ્ત વરય । તતોઽસૌ નન્દપુત્રી ચન્દ્રગુપ્તસ્ય રથે સમારોહતિ, તદા નવ સંખ્યકા
રથચક્રસ્ય ઝરા ભગ્નાઃ । ચન્દ્રગુપ્તસ્તદ્ગદ્ગમમદ્ગલ વિજ્ઞાય નન્દપુત્રીં પ્રતિપેદયતિ ।
ચાળવ્યથ્ચન્દ્રગુપ્ત યદતિ-ઇદં મહન્મદ્ગલમ્, નવસંખ્યકા ઝરા ભગ્ના ઇતિ નવપુરુષપર્યન્તં
રાજ્ય સ્થાસ્યતિ । તત્તથ્ચન્દ્રગુપ્તઃ પર્વતશ્રાણમ્યથ સર્વે રાજભવન પ્રવિષ્ટાઃ ।

હેકર આપ અપને સ્ત્રીપુત્રાદિકસહિત યહા સે ચલે જાયે । ચન્દ્રગુપ્ત
કી આજ્ઞાનુસાર નન્દ ને વૈસા હી કિયા । જિસ સમય નન્દ રાજ્ય સે
બાહર હોકર ઘાલવચ્ચેસહિત ચલને લગા ડસ સમય રથ મેં બૈઠી હુઈ
નન્દ કી પુત્રી સુચન્દ્રા ને વડે હી અનુરાગ સે ચન્દ્રગુપ્ત કી ઓર દેખા ।
ચન્દ્રગુપ્ત કી ઓર અનુરાગ સે દેખનેવાલી અપની પુત્રી કો દેખકર નદ
ને કહા કિ હે પુત્રી ! યદિ તેરી ઇચ્છા હો તો તૂ હસ ચન્દ્રગુપ્ત કો વરલે ।
પિતા કી ઘાત સુનકર પુત્રી ચન્દ્રગુપ્ત કે રથ પર જાકર બૈઠ ગઈ । જિસ
સમય યહ ડસકે રથ પર બૈઠી ડસી સમય ચન્દ્રગુપ્ત કે રથ કે પહિયે કે
નૌ આરે ટૂટ ગયે । ચન્દ્રગુપ્ત ને જ્યો હી અપને રથ કે પહિયે કી યહ
હાલત દેખી તો ડસને હસમે અમગલ માના ઓર નન્દ કી પુત્રી કો
ડસ મેં બૈઠને સે નિપેદ કર દિયા । ચાળવ્ય ને હસ ઘાત કો દેખકર
ચન્દ્રગુપ્ત સે કહા કિ તુમ જિસે અમગલ સમજ રહે હો વહ બડા ભારી

શકે તેટલુ લઈ આપ આપના શ્રી પુત્રાદિકને લઈ અહીંથી ચાલ્યા નવ નંદે
ચન્દ્રગુપ્તની આજ્ઞાનુસાર ક્યું જે સમયે રાજા નંદ પોતાના પરિવાર સહિત
રાજ્ય છોડીને જવા લાગ્યા તે સમયે રથમાં બેઠેલ નંદની પુત્રી સુચન્દ્રાએ
ચન્દ્રગુપ્તની સામે બારે અનુરાગથી દ્રષ્ટિ ફેંકી ચન્દ્રગુપ્ત તરફ અનુરાગથી બેઈ
રહેલ પોતાની પુત્રીને ઉદ્દેશીને નંદે કહ્યું કે, હે પુત્રિ ! જે તારી ઇચ્છા હોય
તો તું ખુશીથી ચન્દ્રગુપ્તને વરી લે પિતાની આ વાત સાંભળી સુચન્દ્રા તે
રથમાંથી ઉતરી ચન્દ્રગુપ્તના રથ ઉપર ચઢી ગઈ જેવી તે ચન્દ્રગુપ્તના રથ
ઉપર જઈને બેઠી તેવાજ ચન્દ્રગુપ્તના રથના પછડાના નવ આરા તૂટી ગયા
ચન્દ્રગુપ્તે પોતાના રથના પૈડાનો આ બનાવ જોતા તેના મનમાં અમગળની
શંકા જાગી અને એથી નંદની પુત્રીને રથ ઉપર ચઢવાની ના પાડી
ચાલુક્યે આ બેઈ ચન્દ્રગુપ્તને સમજાવ્યો કે, તમે જેને અમગળ માનો છો તે અમ

चाणक्यस्तदा नन्दराज्यस्य द्वौ भागौ कृत्वा पर्वताय चन्द्रगुप्ताय चैकैकं भागं प्रदत्तवान् । नन्देन स्वभजने विपकन्या स्थापिता । तत्र पर्वतनृपस्ता विज्ञोक्य मोहितो जातः, तस्याः स्पर्शमात्रेण पर्वतनृपो विपाक्रान्तः सजातः । तद्विपापहारार्थं चन्द्रगुप्तः प्रवृत्तः, स चाणक्येन प्रतिषेधितः, तदनन्तरं पर्वतनृपो मृतः । तदा चन्द्रगुप्तस्य राज्यमखण्डं सजातम् ।

अथ नन्दराज्यान्तर्गताः शत्रुलोकाश्चौर्यादिभिरुपद्रवः कुर्वन्ति । चाणक्यचोराणां

मगल है । चक्रके जो नव आरे टूट गये हैं उससे यह सूचित होता है कि नौ पीढ़ी पर्यन्त यह राज्य स्थिर रहेगा । इसके बाद चाणक्य, पर्वत और चद्रगुप्त राज्यभवन में प्रविष्ट हो गये ।

चाणक्य ने उस मिले हुए नन्दराज्य के दो भाग किये । एक भाग पर्वत के लिये और दूसरा भाग चन्द्रगुप्त के लिये दिया । नद के भवन में एक विपकन्या पाली हुई थी । पर्वत इस कन्या को देखकर उस पर मोहित हो गया । ज्यों ही उसने उसका स्पर्श किया कि उसका समस्त शरीर विष से व्याप्त हो गया । पर्वत के समस्त शरीर में व्याप्त विष को दूर करने के लिये चद्रगुप्त ने प्रयत्न करना चाहा, परन्तु चाणक्य ने उसे इसके लिये मना कर दिया अतः वह उससे दूर रहने लगा । बाद में पर्वत मर गया । पर्वत के मरते ही चद्रगुप्त का एकछत्र राज्य हो गया ।

राज्य परिवर्तित होने से अब नदराज्यान्तर्गत लोकों ने चोरी आदि उपद्रव करना प्रारम्भ कर दिया । चाणक्य ने चोरों को दमन

गणद्वय नथी परतु भारे भगणद्वय ठे यजना जे नव आरा तूटी गया ठे जेनाथी जे सूचित थाय छे जे, तभारी नव पेदी सुधी आ राज्य अखल अने स्थिर रहेशे पछी आणुअ, राजा पर्वत अने चद्रगुप्त जथा राजलवनमा गया

नद राजाना जे राज्यना आणुअ जे भागला पाउथा जेक भाग राजा पर्वतने अने जेक चद्रगुप्तने सुभ्रत करवाभा आये। नदना राजलवनमा जेक विपकन्या छेरेवामा आवी छती पर्वत जेने जेध जेना उपर मोहीत जनी गये। तेजे जे कन्याना शरीरने स्पर्श कर्यो के तुरत ज तेना समस्त शरीरमा विष प्रभरी गयु पर्वतना शरीरमा प्रसरी गयेला विषने दूर करवा चद्रगुप्त तत्पर जये। जेज वजते आणुअ तेने तेम करता अटकाये। आथी तेजे तेम करवु भाडी पावयु विषना भारे प्रकोपथी पर्वतनु मृत्यु थयु पर्वतना मृत्युने नरखे राजा नदनु समभ राज्य चद्रगुप्तना जेक छत्र नीजे आवी गयु

राज्यनु परिवर्तन थवाथी राज्यनु शान्त भइलाता केटलाउ लोकेजे चोरी आदि उपद्रवने प्रारंभ करी दीधे। आणुअ जे चोरी आदि उपद्रव करनाराजे। साजे

દમનાર્થં ચિચિન્તયન્ રુદાચિદ્ નગરતો ગદ્ધિર્નિઃસૃતઃ સન્ પશ્યતિ-નલદામનામા
 કુવિન્દઃ પુત્ર મત્કોટકૈર્દદ્ધ દદ્ધા કોપાવિપ્તો ભૂત્વા તેષાં વિલમન્વેપયતિ ।
 ચાણક્યસ્તથાકુર્વન્ત કુવિન્દ દદ્ધા પૃચ્છતિ-કુવિન્દ ! કિમન્વેપયસિ ? કુવિન્દ
 માઠ-મત્પુત્રદશદાયિના મત્કોટકાના ગૃહમ્, એવ તદ્વૃષ્ણ વિદિત્વા ચાણક્યો મનસિ
 વિચારયતિ-યોગ્યોઽય કુવિન્દો વૈરનિર્યાતનસ્ય । ઇતિ મનસિ વિચાર્ય તમેવ
 નગરાન્યક્ષ કૃતવાન્ ।

પરુદા કોશપૂરણાર્થં ચાણક્યઃ મુર્ચ્છાપ્રાપ્તિકામો દેવારાધન કૃતવાન્ । દેવઃ

કરને કા યહુત કુછ વિચાર કિયા પર સમક્ષ મેં નહીં બેઠા । એક દિન
 હસી વિપય કા વિચાર કરતે ૨ ચાણક્ય નગર સે યાહર જા પહુંચે ।
 પહુંચતે હી વદા એક નલદામ નામક કુવિન્દ (જુલાહે) કો દેલા જો
 અપને પુત્ર કો કાટને ચાલે મકોડોં કે વિલ કી તલાસ કરને મેં બઢે
 ક્રોધ સે અભિભૂત હોકર હધર ઉધર ફિર રહા થા । ચાણક્ય ને હસ
 પ્રકાર સે તલાશી કરને મેં પ્રયત્ન કરતે હુગ દેલકર કુવિન્દ સે પૂછો
 કિ હે કુવિન્દ ! કહો કયા દૂઢ રહે હો ? કુવિન્દ ને કહા મેરે પુત્ર કો એક
 મકોડે ને કાટ લિયા હૈ સો મેં ઉસકે ઘર કો દેલ રહા હ । હસ પ્રકાર
 કુવિન્દ કી યાત સુનકર ચાણક્ય ને મન મેં વિચાર કિયા કિ યહ
 કુવિન્દ વૈર કા વદલા લેને મેં યોગ્ય હૈ । હસ પ્રકાર વિચાર કર
 ચાણક્ય ને ઉસે નગર કા કોતવાલ બના દિયા ।

એક સમય કી યાત હૈ કિ સ્વજાને કી પૂર્તિ કરને કે નિમિત્ત
 ચાણક્ય ને કિસી દેવ કી આરાધના કી । ચાણક્ય કી આરાધના સે

સખત હાથે કામ લેવાનો તેમજ હમનનો કોરડો વીઝવાનો વિચાર કર્યો પરંતુ
 તેમ કરવું અત્યારના સંભોગોમા તેને ઉચિત ન લાગ્યું એક દિવસ આજ ખાખ
 તનો વિચાર કરતા કરતા આણકચ નગરની બહાર જતા હતા, ત્યાં રસ્તામા એક
 સ્થળે એક નલદામ નામના કુવિન્દ (વણકર)ને ભેટ્યો જે પોતાના પુત્રને કરડનારા
 મકોડાનું દર શોધી રહ્યો હતા તેને આણકચે પૂછ્યું, કુવિન્દ તું શોધી રહ્યો છે ?
 ઘણા જ કોધના આવેશથી અહીં તહીં ફરી રહેલા કુવિન્દે કહ્યું, મારા પુત્રને
 એક મકોડાએ ઠરડી ખાધેલ છે, હું તેના ઘરને જોતી રહ્યો છું આ પ્રકારની
 કુવિન્દની વાત સાંભળી આણકચે વિચાર્યું કે, આ માણસ બહુ દોષી લેવામા યોગ્ય
 છે આમ વિચારી તેને સમજાવી પછીથી આણકચે તેને નગરના કોટવાળાની
 જગ્યાએ નીમ્યો.

એક સમયની વાત છે-સાબ્યના ખબત્તાને બરપુર બનાવવા આણકચે

प्रसन्नो भूत्वा चाणक्याय जयप्रदानं पाशकान् ददौ । तदनन्तरं चाणक्येन दीनारपूर्णस्थालेन सह पाशकान् दत्त्वा कश्चिद् द्यूतपटुः पुरुषो द्यूतार्थं नगरे प्रेषितः । दीनारपूर्णं स्थालं पाशकानपि गृहीत्वाऽसौ पुरुषः पुराभ्यन्तरे भ्रमन् वदति—यद्यहं जयामि, तर्हि दीनारमेकं गृह्णामि । यदि मामन्यो जयति, तदा दीनारपूर्णमिदं स्थालं ददामि—इति । ततोऽहो जना द्यूतक्रीडार्थं समागताः । सर्वे तेन पुरुषेण पराजिता, तं पाशकहस्तं पुरुषं विजेतुमसमर्था जाताः । यथा तस्य पाशकहस्तपुरुषस्य पराजयो दुर्लभस्तथा ससारं खलु मनुष्यजन्म दुर्लभम् ।

देव प्रसन्न भी हो गया । प्रसन्न होकर देव ने चाणक्य के लिये जय कराने वाले चार पासे वरदानरूप में दिये । इसके बाद चाणक्य ने स्वर्णमुद्रा-सोनामुहर से परिपूर्ण एक थाली को उन पासों के साथ किसी द्यूतक्रीडा में निपुण पुरुष को देकर उसको नगर में जुआ खेलने के लिये भेजा । सोनामुहरों से पूर्ण थाल को तथा पासों को लेकर वह पुरुष नगर में यह अवाज देते हुए फिरने लगा कि यदि मैं जीत जाता हूँ तो पराजित हुए व्यक्ति से सिर्फ एक ही सोनामुहर लेता हूँ, और यदि हार जाता हूँ तो जीतने वाले को सोनामुहरों से पूर्ण यह थाल का थाल दे देता हूँ । उसकी इस घोषणा को सुनकर अनेक जन द्यूतक्रीडा के लिये आने लगे । जुआ खेलना प्रारम्भ हो गया । उस पुरुष ने सब को जीत लिया, इस को कोई भी पराजित न कर सका । साराश—जिस प्रकार इस देवप्रदत्त पासों के प्रभाव से उस पुरुष का पराजित होना

कोई देवनी आराधना करी आशुज्यनी आराधनाथी प्रसन्न थर देवे आशुज्यने विजय अभावनाग्येवा आर पासा तेने आभ्या आ पडी आशुज्ये वरदा नना रूपमा भणेला अे पासाने प्रयोग करवानु विचारी अेक थाणमा सुवर्ण मुद्राअे लरी द्यूतक्रीडाया निपुण अेवा अेक पुरुषने पासा साथे ते वाण आभी नगरीमा जुगार रमवा भेटव्ये सोनामहोरथी लरेव थाण तथा पासा लध ते पुरुष नगरमा घोषणा करतो करवा लाग्ये के अे कोई भने दावमा डरावे तो सोनामहोरथी लरेव आ थाण आभी हठि अने सामे मापस डारे तो तेले भने इकत अेक न सोनामहोर आपवी अेनी आवी घोषणा सालणीने अनेक माणसे जुगार रमवा आववा लाग्या जुगार रमवाने प्रारंभ थर युक्त्ये तेले रमवा आवनार हरेकने छती लीधा पक्ष तेने कोई पराजित करी शक्यु नही साराश—देवना आपेवा प्रसादरूप पासाना प्रभावथी जेवी गीते अे

દમનાર્થં પ્રિચિન્તયન્ કદાચિદ્ નગરતો યદિર્નિઃસૃતઃ સન્ પશ્યતિ-નલદામનામા
 કુવિન્દઃ પુત્ર મત્કોટકૈર્દષ્ટ દ્વદ્વા કોપાવિષ્ટો ભૂત્વા તેષાં વિલમન્વેપયતિ ।
 ચાણક્યસ્તથાકુર્વન્ત કુવિન્દ દ્વદ્વા પૃચ્છતિ-કુવિન્દ ! કિમન્વેપયસિ ? કુવિન્દ
 માહ-મત્પુત્રદશદાયિના મત્કોટકાના ગૃહમ્, એવ તદ્વૃત્ત પ્રિદિત્વા ચાણક્યો મનસિ
 વિચારયતિ-યોગ્યોઽય કુવિન્દો વૈરનિર્યાતનસ્ય । ઇતિ મનસિ વિચાર્ય તમેવ
 નગરાચક્ષ કૃતવાન્ ।

પરુદા કોશપૂરણાર્થં ચાણક્યઃ મુર્ઝ્જપાપ્તિકામો દેવારાધન કૃતવાન્ । દેવઃ

કરને કા વહુત કુઝ વિચાર કિયા પર સમજ્ઞ મેં નહીં થૈઠા । એક દિન
 હસી વિષય કા વિચાર કરતે ૨ ચાણક્ય નગર સે બાહર જા પહુંચે ।
 પહુંચતે હો વહા એક નલદામ નામક કુવિન્દ (જુલાહે) કો દેલા જો
 અપને પુત્ર કો કાટને વાલે મકોડોં કે બિલ કી તલાસ કરને મેં થડે
 ક્રોધ સે અભિભૂત હોકર હધર ઉધર ફિર રહા થા । ચાણક્ય ને હસે
 પ્રકાર સે તલાશી કરને મે પ્રયત્ન કરતે હુણ દેલ્લકર કુવિન્દ સે પૂઝો
 કિ હે કુવિન્દ ! કહો કયા ટૂઢ રહે હો ? કુવિન્દ ને કહા મેરે પુત્ર કો એક
 મકોડે ને કાટ લિયા હૈ સો મૈં ઉસકે ઘર કો દેલ્લ રહા હુ । હસ પ્રકાર
 કુવિન્દ કી વાત સુનકર ચાણક્ય ને મન મેં વિચાર કિયા કિ યહ
 કુવિન્દ બૈર કા વદલા લેને મેં યોગ્ય હૈ । હસ પ્રકાર વિચાર કર
 ચાણક્ય ને ઉસે નગર કા કોતવાલ બના દિયા ।

એક સમય કી વાત હૈ કિ સ્વજાને કી પૂર્તિ કરને કે નિમિત્ત
 ચાણક્ય ને કિસી દેવ કી આરાધના કી । ચાણક્ય કી આરાધના સે

સખ્ત હાથે કામ લેવાને તેમજ હમનને કોરડો વીઝવાને વિચાર કર્યો પરંતુ
 તેમ કરવું અત્યારના સંજોગોમા તેને ઉચિત ન લાગ્યું એક દિવસ આજ ખાખ
 તને વિચાર કરતા કરતા ચાણક્ય નગરની બહાર જતા હતા, ત્યાં રસ્તામા એક
 સ્થળે એક નલદામ નામના કુવિન્દ (વણકર)ને જોયો જે પોતાના પુત્રને કરડનારા
 મકોડાનું દર શોધી રહ્યો હતો તેને ચાણક્યે પૂછ્યું, કુવિન્દ તું શોધી રહ્યો છે ?
 ઘણા જ કોપના આવેશથી અહીં તહીં ફરી રહેલા કુવિન્દે કહ્યું, મારા પુત્રને
 એક મકોડાએ ઝરડી ખાધેલ છે, હું તેના ઘરને જોતી રહ્યો છું આ પ્રકારની
 કુવિન્દની વાત સાંભળી ચાણક્યે વિચાર્યું કે, આ માણસ બદલો લેવામા યોગ્ય
 છે આમ વિચારી તેને સમજાવી પછીથી ચાણક્યે તેને નગરના કોટવાળાની
 જગાએ નીમ્યો.

એક સમયની વાત છે-રાજ્યના ખજાનાને જરૂર બનાવવા ચાણક્યે

ग्रीहि-रुद्रगु-कोद्र-मकुष्ठका-ढकी-वल्ल-कुलत्थ-शृण-चीनरु-ममूरा-तसी-
कलम्पपट्टिका-मक्का-उर्जरीत्यादिबहुभेदभिन्नान् सपूर्णभरतक्षेत्रमध्यगान् धान्य-
राशीन् कोऽपि देवः स्वशक्त्या समील्याभ्रलिह तत्पुञ्जं कुर्यात् तत्र प्रस्थैरुपरिमित-
सर्पप निक्षिप्य सर्वं धान्यं समिश्रयेत्, तदनन्तरं जराजर्जरा विगलन्नेत्रा कम्पमा-
नगाग्रामेका वृद्धा तान् सर्पपान् धान्यरागिभ्यः कणशः पृथक् कृत्य प्रस्थं पूरयितुं
समादिशेत् तदा तस्यास्तत्पृथक्करणं यथा दुष्करं भवेत् तथा मनुष्यमवात् प्रच्यु-
तस्य प्रमादिनः पुनर्मनुष्यजन्म दुर्लभमिति ॥

उडद, तिल, राजमाप (चौला), मटर, मोंठ, बाजरा आदि समस्त
धान्यो को वो देवें और वे जब अपने समय पर निरूपद्रवरूप से
पककर तैयार हो जावें तब कोई देव इस समस्त धान्यराशि की
उड़ावनी अर्थात्-तुप साफ-करके एक बहुत अधिक ऊँची जो मानो
आकाश को भी स्पर्श करती हो ऐसी ढेरी लगा दे। फिर उसमें एक
प्रस्थप्रमाण सर्पप मिलाकर किसी वृद्धा को कि जिसे कम दीखता हो
तथा शरीर भी जिसका कपित हो रहा हो यह आदेश दे कि तू इस
ढेरी में उस प्रस्थप्रमाण सर्पप को अलग २ छाट दे। तो जैसे ढेरी में
उस प्रस्थप्रमाण सर्पप का एक २ कण करके छाटना बड़ा मुश्किल है,
उसी प्रकार मनुष्य भव के छूट जाने पर पुनः उसका मिलना जीव
को बड़ा दुर्लभ है।

बोणा, धड, अण्डा, भग, अडक, तल, बोणा, भड, कगधी, भाजरो, गुवार
वगेरे समस्त धान्येना वावेतर करवाना काममा लागी जाय छे ववाथेल ते
समथ धान्य तेना बोण समथे उपद्रवखाल पाडीने तैयार थई जाय त्यादे
कोई देव जे समस्त धान्यराशीनी उड़ावणी अर्थात् तुल साक्ष करीने जेक
भूण अधिक उबो मानो के आकाशने पणु स्पर्श करी जाय जेवडा मोटो जेक दगला
करी दे, पछी तेमा जेक प्रस्थप्रमाण सरसव भेजवीने कोई वृद्धा के जेने ओछु
देणातुं होय, तथा शरीर पणु जेनु कपतु होय तेने कडे के, तु आ दगला
माथी जे प्रमाणप्रस्थ सरसवने जोगी जोगीने अलग पाडी आप तो जेम जे
दगलामाथी जे प्रस्थप्रमाण सरसवने जेके कष करीने गुहा पाडवा धणु मुश्किल
छे छता पणु ते शक्य बने तो पणु मनुष्यभव पुरे थता इरीथी मनुष्य भव
पामवे आत्माने धणु ज दुर्लभ छे

અગ્ર સગ્રહઃ શ્લોકઃ—(શાર્દૂલ ચિક્રીઢિતપૃત્તમ્)

દેવારાધનલબ્ધપાશકવરાન્ સ્થાલ ચ રત્નૈર્મૃતમ્,
 ચાણક્યેન વિતીર્ય કોઽપિ પુરુષ સ્વીયે પુરે પ્રેષિતઃ ।
 સર્વેષા સ ચ તત્પુરાધિવસતા જાતો યથા દુર્જયઃ,
 સસારે ભ્રમત પુનર્નરમયો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥

इति द्वितीयः पाशकदृष्टान्तः ॥ २ ॥

अथ तृतीयो धान्यदृष्टान्तः प्रोच्यते—

भरतक्षेत्रे द्वात्रिंशत्सहस्रदेशसमन्वितेऽनेकग्रामनगरपत्तनादिसहिते प्रशस्त
 वृष्टौ सत्यां कृषिकर्मदक्षैः कृषीवलैः सर्वधान्यग्रीजेषूपे समुत्पन्नान् निरुपद्रव
 निष्पन्नान् शालि-गोधूम-चणक-मुद्ग-माप-तिलाणुक-राजमाप-कलाय-यव-

दुर्लभ बना उसी प्रकार इस ससार में यह मनुष्यजन्म बड़ा दुर्लभ है ।

સગ્રહ શ્લોક—

દેવારાધનલબ્ધપાશકવરાન્ સ્થાલ ચ રત્નૈર્મૃતમ્,
 ચાણક્યેન વિતીર્ય કોઽપિ પુરુષઃ સ્વીયે પુરે પ્રેષિતઃ ।
 સર્વેષા સ ચ તત્પુરાધિવસતા જાતો યથા દુર્જયઃ,
 સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરમયો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૨ ॥

यह दूसरा पाशकदृष्टान्त हुआ ॥ २ ॥

तृतीय धान्यदृष्टान्त इस प्रकार है—अनेक ग्राम, नगर, पत्तन
 आदि से सहित इस ३२ बत्तीस हजार देशवाले भरतक्षेत्र में वृष्टि के
 होने पर कृषि कर्म में दक्ष किसान लोग शालि, गोधूम, चणक, मुद्ग,

પુરૂષને પરાજીત બનાવવો મહાદુર્લભ હતું એવીજ રીતે આ સસારમાં આ
 મનુષ્ય જન્મ મહાદુર્લભ છે સગ્રહ શ્લોક—

દેવારાધનલબ્ધપાશકવરાન્, સ્થાલ ચ રત્નૈર્મૃતમ્,
 ચાણક્યેન વિતીર્ય કોઽપિ પુરુષ સ્વીયે પુરે પ્રેષિતઃ ।
 સર્વેષા સ ચ તત્પુરાધિવસતા જાતો યથા દુર્જયઃ,
 સસારે ભ્રમત પુનર્નરમયો જન્તોસ્તથા દુર્લભ ॥ ૨ ॥

આ બીજી પાશકદૃષ્ટાંત થયું ॥ ૨ ॥

ત્રીજી ધાન્યદૃષ્ટાંત આ પ્રકારનું છે

અનેક ગ્રામ, નગર, જગલ વગેરે દરેક સ્થળે ૩૨ હજાર દેશવાળા આ
 ભરતક્ષેત્રમાં વરસાદ વરસતા ખેતીના કામમાં રચ્યા પચ્યા ખેડુતો

ग्रीहि-रुद्रगु-कोट्य-मकुष्टका-दकी-वल्ल-कुल्य-शृण-चीनरु-ममूरा-तसी-
कलम्पपट्टिका-मक्का-पर्जरीत्यादिवहुभेदभिन्नान् सपूर्णभरतक्षेत्रमध्यगान् धान्य-
राशीन् कोऽपि देवः स्वशक्त्या समील्याभ्रलिह तत्पुञ्ज कुर्यात् तत्र प्रस्थैरुपरिमित-
सर्पप निक्षिप्य सर्व धान्य समिश्रयेत्, तदनन्तर जराजर्जरा विगलन्नेत्रा कम्पमा-
नगानामेका दृष्ट्वा तान् सर्पपान् धान्यरागिभ्यः कणशः पृथक् कृत्य प्रस्थ पूरयितु
समादिशेत् तदा तस्यास्तत्पृथक्करण यथा दुष्कर भवेत् तथा मनुष्यभवात् प्रच्यु-
तस्य प्रमादिनः पुनर्मनुष्यजन्म दुर्लभमिति ॥

उड्ड, तिल, राजमाप (चौला), मटर, मोठ, बाजरा आदि समस्त
धान्यों को दो देवें और वे जब अपने समय पर निरूपद्रवरूप से
परकर तैयार हो जावें तब कोई देव इस समस्त धान्यराशि की
उड़ावनी अर्थात्-तुप साफ-करके एक बहुत अधिक ऊँची जो मानो
आकाश को भी स्पर्श करती हो ऐसी ढेरी लगा दे। फिर उसमें एक
प्रस्थप्रमाण सर्पप मिलाकर किसी बूढ़ा को कि जिसे कम दीखता हो
तथा शरीर भी जिसका कपित हो रहा हो यह आदेश दे कि तू इस
ढेरी में उस प्रस्थप्रमाण सर्पप को अलग २ छाट दे। तो जैसे ढेरी में
उस प्रस्थप्रमाण सर्पप का एक २ कण करके छाटना बड़ा मुश्किल है,
उसी प्रकार मनुष्य भव के छूट जाने पर पुनः उसका मिलना जीव
को बड़ा दुर्लभ है।

योगा, धड, बल्ला, भग, अड्ड, तल, योगा, भड, कगथी, गान्देश, गुवार
वगैरे समस्त धान्येना वावेतर करवाना काममा लागी नय छे ववायेल ते
समथ धान्य तेना योग्य समथे उपद्रवरक्षात पाकीने तैयार थछ नय त्यारे
कोई देव छे समस्त धान्यराशीनी उडावली अर्थात् तुल साफ करीने ओक
भूष अधिक उयो मानो के आकाशने पथु स्पर्श करीनय ओवडो मोटो ओक ढगला
करी दे, पछी तेमा ओक प्रस्थप्रमाण सरसव मेणवीने कोछ वृद्धा के नेने ओधु
हेणातु होय, तथा शरीर पथु नेतु कपतु होय तेने कडे के, तु आ ढगला
माथी ओ प्रमाणप्रस्थ सरसवने गोणी गोणीने अलग पाडी आपतो नेम ओ
ढगलाभाथी ओ प्रस्थप्रमाण सरसवने ओकेक कथु करीने गुढा पाडवा धातु मुश्किल
छे जता पथु ते शक्य नने तो पथु मनुष्यभाव पुरो यता इरीथी मनुष्य लव
पाभवे आत्माने धलो न दुर्लभ छे

અગ્ર સગ્રહઃ શ્લોકઃ—(શાર્દૂલ વિક્રીડિતપૃષ્ઠામ્)

દેવારાધનલબ્ધપાશકવરાન્ સ્થાલ ચ રત્નૈર્મૃતમ્,
 ચાળક્યેન વિતીર્ય કોઽપિ પુરુષ સ્વીયે પુરે પ્રેષિતઃ ।
 સર્વેષા સ ચ તત્પુરાધિવસતા જાતો યથા દુર્જયઃ,
 સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥

इति द्वितीयः पाशकदृष्टान्तः ॥ २ ॥

અથ તૃતીયો ધાન્યદૃષ્ટાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

ભરતક્ષેત્રે દ્વાવિંશત્સહસ્રદેશસમન્વિતેઽનેકગ્રામનગરપત્તનાદિસહિતે પ્રશસ્ત
 વૃષ્ટૌ સત્યાં કૃષિકર્મદક્ષેઃ કૃષીવલૈઃ સર્વધાન્યગીજેષ્ઠેષુ સમુત્પન્નાન્ નિરુપદ્રવ
 નિષ્પન્નાન્ શાલિ-ગોધૂમ-ચણક-મુદ્ગ-માપ-તિલાણુક-રાજમાપ-કલાય-યવ-

દુર્લભ વના ઉસી પ્રકાર હસ સસાર મેં યહ મનુષ્યજન્મ થઢા દુર્લભ હૈ ।

સગ્રહ શ્લોક—

દેવારાધનલબ્ધપાશકવરાન્ સ્થાલ ચ રત્નૈર્મૃતમ્,
 ચાળક્યેન વિતીર્ય કોઽપિ પુરુષ સ્વીયે પુરે પ્રેષિતઃ ।
 સર્વેષા સ ચ તત્પુરાધિવસતા જાતો યથા દુર્જયઃ,
 સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૨ ॥

यह दूसरा पाशकदृष्टान्त हुआ ॥ २ ॥

તૃતીય ધાન્યદૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—અનેક ગ્રામ, નગર, પત્તન
 આદિ સે સહિત હસ ૩૨ વતીસ હજાર દેશવાલે ભરતક્ષેત્ર મેં વૃષ્ટિ કે
 હોને પર કૃષિ કર્મ મેં દક્ષ કિસાન લોગ શાલિ, ગોધૂમ, ચણક, મુદ્ગ,

પુરુષને પરાશ્રુત બનાવેલા મહાદુર્લભ હતુ એવીજ રીતે આ સસારમા આ
 મનુષ્ય જન્મ મહાદુર્લભ છે સગ્રહ શ્લોક—

દેવારાધનલબ્ધપાશકવરાન્, સ્થાલ ચ રત્નૈર્મૃતમ્,
 ચાળક્યેન વિતીર્ય કોઽપિ પુરુષ સ્વીયે પુરે પ્રેષિત ।
 સર્વેષા સ ચ તત્પુરાધિવસતા જાતો યથા દુર્જય,
 સસારે ભ્રમત પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભ ॥ ૨ ॥

આ બીજુ પાશકદૃષ્ટાન્ત થયુ ॥ ૨ ॥

ત્રીજુ ધાન્યદૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનુ છે

અનેક ગ્રામ, નગર, જગલ વગેરે દરેક સ્થળે ૩૨ હજાર દેશવાળા આ
 ભરતક્ષેત્રમા વરસાદ વરસતા એવીના કામમા રચ્યા એકુતો

अत्र सग्रहः—(शार्दूल विक्रीडितवृत्तम्)

स्तम्भानां हि सहस्रमष्टसहितं प्रत्येकमष्टोत्तर ।

कोणानां च सहस्रमेष्टु जयति द्यूते पितु र्यः सुतः ।

साम्राज्यं लभते स, तस्य विजयो द्यूते यथा दुर्लभः ।

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ २ ॥

इति चतुर्थो द्यूतदृष्टान्तः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमो रत्नदृष्टान्तः—

धनसमृद्धे पुरे रत्नकोटिमधुर्धनदनामा वणिक् प्रतिपसति स भूमौ रत्नानि
नितन्य तदुपरि पर्यङ्क निधाय शयनं करोति । स विश्वासाभावेन पुत्रानपि
तानि न प्रदर्शयति । स्वधनानुरूपं वेष भवनादिकं च न करोति, व्यापारकरणे
धनानि हस्तादपगतानि भविष्यन्तीति बुद्ध्या व्यापारमपि न करोति ।

सग्रहः श्लोकः—

स्तम्भानां हि सहस्रमष्टसहितं प्रत्येकमष्टोत्तर,

कोणानां च सहस्रमेष्टु जयति द्यूते पितु र्यः सुतः ।

साम्राज्यं लभते स तस्य विजयो द्यूते यथा दुर्लभः

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ ४ ॥

यह चौथा द्यूतदृष्टान्त है ॥ ४ ॥

पाचवा रत्न दृष्टान्त इस प्रकार है—धनसमृद्ध नामका एक
नगर था । उसमें एक करोड़ रत्नों का मालिक धनद नामका वणिक्
रहता था । वह जमीन में गड़े हुए रत्नों के ऊपर पलंग बिछाकर
सोया करता था । उसको अपने पुत्रों तरु का भी विश्वास नहीं था

स ग्रहः श्लोकः—स्तम्भानां हि सहस्रमष्टसहितं प्रत्येकमष्टोत्तर,

कोणानां च सहस्रमेष्टु जयति द्यूते पितु र्यः सुतः ॥

साम्राज्यं लभते स तस्य विजयो ते यथा दुर्लभः

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ ४ ॥

आ योथु द्यूतदृष्टान्त छे ॥ ४ ॥

पाचमु रत्नदृष्टान्त आ प्रकारतु छे—

धनसमृद्ध नामतु ओड नगर छेतु, तेभा ओड करोड रत्नोनो मालिक ओवे।
धनद नामनो वणिक् रहेतो छेतो ते जमीनभा छटी राखेला रत्नो उपर पलंग
पाथरीने सुई रहेतो छेतो तेने पोताना पुत्रोनो पणु विश्वास न छेतो, तेथी

ચરસહસ્રવાર વિજિતે સત્તિ તનૈઃ ક્રમેણ સર્વે સ્તમ્ભા વિજિતા ભવેયુઃ, તત્રાપ્યષ્ટો
 ચરસહસ્રનારવિજયકરણે દૈવાત્ તન્મધ્યે પરાજયઃ સ્યાત્ તદા મર્ગે વિજિતાઃ
 કોણા અવિજિતાઃ મરન્તિ, સઠ્ઠદપિ વ્રહ્મચર્યમદ્રે સર્ગ મહાવ્રતમિત્ર, અતઃ
 પુનરાદિત એ સર્વે કોણા વિજેતવ્યાઃ, એ ત્વમપિ કુરુ । ઇતિ પિર્તુમચન શ્રુત્વા
 વસુમિત્રશ્ચિન્તયતિ-ઘૂતાદેઃ રાજ્ય લભ્ય પુનઃ ક્ષિમર્થે પિતર હન્મિ, ઇતિ વિચાર્ય
 રાજા સહ ઘૂતક્રીડાર્થા પ્રવૃત્તઃ, તથાપિ જયો દુર્લભો જાતઃ તસ્ય યમુમિત્રસ્યેતદ્
 કાર્યં યથા દુષ્કર, તથા મનુષ્યત્વમપિ દુર્લભમ્ ।

इनके जो प्रत्येक के एक हजार आठ १००८ कोने हैं उन कोनों में से
 एक २ कोने को एक हजार आठ १००८ बार जीत जाता है । इसी क्रम
 से ये समस्त खम्भे जब जीत लिये जाते हैं तब जाकर वह विजयी
 कहलाता है । यदि सब कोने जीत भी लिये जायें और एक भी कोना
 यदि जीता न जा सके तो जीते हुए भी सब कोने नहीं जीते समझे
 जा सकते हैं, और उन सब को पुनः जीतने के लिये घूत का आरम्भ
 करना पड़ता है । जैसे एक बार भी यदि गृहीत ब्रह्मचर्य खंडित हो
 जाता है तो समस्त महाव्रत खंडित माना जाता है । इस प्रकार पिता
 के वचन को सुनकर वसुमित्र ने विचार किया कि जब घूत क्रीडा में
 जीत होने से राज्य मिलता है तो फिर पिता के मार ने से क्या लाभ ।
 इस प्रकार विचार कर पिता के साथ जुआ खेलने में प्रवृत्त हो गया ।
 परन्तु उसे विजय पूर्वोक्त प्रकार से जैसे दुष्कर बनी उसी प्रकार यह
 मनुष्यत्व भी पुन प्राप्त होना प्राणी के लिये दुर्लभ जानना चाहिये ।

છે અને એ પ્રત્યેકને એકહજારઆઠ૧૦૦૮ ખુણા છે એ ખુણામાથી એક એક ખુણાને
 એકહજારઆઠ ૧૦૦૮વાર જીતવામા આવે છે આ ક્રમથી તે સઘળા થાભલા જ્યારે
 જીતવામા આવે ત્યારે તે વિજયી કહેવાય છે કહાય બધા ખુણા જીતી લેવામા આવે
 અને એકાદ ખૂણા જીતવામા બાકી રહે તો બધા ખુણા ન જીતાયેના જ મનાય
 છે અને એ બધાને જીતવા માટે ફરીથી જુગાર રમવો પડે છે જેમ એક
 વાર પણ ગ્રહણ કરેલ બ્રહ્મચર્ય ખંડિત થઈ જાય તો સમસ્ત મહાવ્રત ખંડિત
 માનવામા આવે છે આ પ્રકારના પિતાના વચન સાભળીને વસુમિત્રે વિચાર
 કર્યો કે, જ્યારે જુગાર રમવામા જીત થવાથીજ જો રાજ મળતું હોય તો પિતાને
 મારવાથી લાભ શું થવાનો ? આ પ્રકારનો વિચાર કરી વસુમિત્ર પિતાની સાથેજુગાર
 ખેલવામા પ્રવૃત્ત બન્યો પરંતુ તેને ઉપરોક્ત પ્રકારથી વિજય મેળવવો દુષ્કર
 બન્યો તેવીજ રીતે આ મનુષ્યત્વ પુન પ્રાપ્ત થવો પ્રાણી માટે દુર્લભ બાબતે બોધ્યો

अत्र सग्रहः—(शार्दूल विक्रीडितवृत्तम्)

स्तम्भानां हि सहस्रमष्टसहितं प्रत्येकमष्टोत्तर ।

कोणानां च सहस्रमेष्टु जयति द्यूते पितु र्यः सुतः ।

साम्राज्यं लभते स, तस्य विजयो द्यूते यथा दुर्लभः ।

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ २ ॥

इति चतुर्थो द्यूतदृष्टान्तः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमो रत्नदृष्टान्तः—

धनसमृद्धे पुरे रत्नकोटिप्रभुर्धनदनामा वणिक् प्रतिपसति स भूमौ रत्नानि
निखन्य तद्गुपरि पर्यङ्क निधाय गयनं करोति । स विश्वासाभावेन पुत्रानपि
तानि न प्रदर्शयति । स्वधनानुरूपं वेष भग्नादिकं च न करोति, व्यापारकरणे
धनानि हस्तादपगतानि भविष्यन्तीति बुद्ध्या व्यापारमपि न करोति ।

सग्रहः श्लोक—

स्तम्भानां हि सहस्रमष्टसहितं प्रत्येकमष्टोत्तर,

कोणानां च सहस्रमेष्टु जयति द्यूते पितु र्यः सुतः ।

साम्राज्यं लभते स तस्य विजयो द्यूते यथा दुर्लभः

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ ४ ॥

यह चौथा द्यूतदृष्टान्त है ॥ ४ ॥

पाचवा रत्न दृष्टान्त इस प्रकार है—धनसमृद्ध नामका एक
नगर था । उसमें एक करोड रत्नों का मालिक धनद नामका वणिक्
रहता था । वह जमीन में गडे हुए रत्नों के ऊपर पलंग बिठाकर
सोया करता था । उसको अपने पुत्रों तक का भी विश्वास नहीं था

स अङ्क श्लो०—स्तम्भानां हि सहस्रमष्टसहितं प्रत्येकमष्टोत्तर,

कोणानां च सहस्रमेष्टु जयति द्यूते पितु र्यः सुतः ॥

साम्राज्यं लभते स तस्य विजयो ते यथा दुर्लभः

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ ४ ॥

आ योथु द्यूतदृष्टान्त छे ॥ ४ ॥

पाचमु रत्नदृष्टान्त आ प्रकारनु छे—

धनसमृद्ध नामनु ओठ नगर छतु, तेमा ओठ करोड रत्नोनो मालिक ओवे।
धनद नामनो वणिक् रहेतो छेतो ते जमीनमा हाटी राखेला रत्नो उपर पलंग
पाथरीने सुध रहेतो छेतो तेने पोताना पुत्रोनो पखु विश्वास न छेतो, तेथी

ત્તરસહસ્રવાર વિજિતે સતિ તનેન ક્રમેણ સર્વે સ્તમ્ભા વિજિતા ભવેયુઃ, તત્રાપ્યષ્ટો ત્તરસહસ્રવારવિજયકરણે દૈવાત્ તન્મધ્યે પરાજયઃ સ્યાત્ તદા સર્વે વિજિતાઃ કોના અવિજિતાઃ ભવન્તિ, સઠ્ઠદપિ વ્રહ્મયર્પભંદ્રે સર્વ મહાવ્રતમિત્ર, અતઃ પુનરાદિત એ સર્વે કોના વિજેતવ્યાઃ, એવ ત્યમપિ કુરુ । ઇતિ પિર્તુત્તરચન શ્રુત્વા વસુમિત્રચિન્તયતિ-ઘૂતાદેવ રાજ્ય લભ્ય પુનઃ કિમર્થ પિતર હન્મિ, ઇતિ વિચાર્ય રાજા સહ ઘૂતક્રીડાર્થ પ્રૃત્તઃ, તથાપિ જયો દુર્લભો જાતઃ તસ્ય વસુમિત્રસ્યૈતદ્ કાર્યં યથા દુષ્કર, તથા મનુષ્યત્વમપિ દુર્લભમ્ ।

इनके जो प्रत्येक के एक हजार आठ १००८ कोने हैं उन कोनों में से एक २ कोने को एक हजार आठ १००८ बार जीत जाता है । इसी क्रम से ये समस्त खमे जब जीत लिये जाते हैं तब जाकर यह विजयी कहलाता है । यदि सब कोने जीत भी लिये जायें और एक भी कोना यदि जीता न जा सके तो जीते हुए भी सब कोने नहीं जीते समझे जा सकते हैं, और उन सब को पुनः जीतने के लिये घूत का आरम्भ करना पड़ता है । जैसे एक बार भी यदि गृहीत ब्रह्मचर्य खंडित हो जाता है तो समस्त महाव्रत खंडित माना जाता है । इस प्रकार पिता के वचन को सुनकर वसुमित्र ने विचार किया कि जब घूत क्रीडा में जीत होने से राज्य मिलता है तो फिर पिता के मार ने से क्या लाभ । इस प्रकार विचार कर पिता के साथ जुआ खेलने में प्रवृत्त हो गया । परन्तु उसे विजय पूर्वोक्त प्रकार से जैसे दुष्कर बनी उसी प्रकार यह मनुष्यभव भी पुन प्राप्त होना प्राणी के लिये दुर्लभ जानना चाहिये ।

હિ અને એ પ્રત્યેકને એકહજારઆઠ૧૦૦૮ ખુણા છે એ ખુણામાંથી એક એક ખુણાને એકહજારઆઠ ૧૦૦૮વાર જીતવામાં આવે છે આ ક્રમથી તે સઘળા થાલલા બનારે જીતવામાં આવે ત્યારે તે વિજયી કહેવાય છે કદાચ બધા ખુણા જીતી,લેવામાં આવે અને એકાદ ખૂણો જીતવામાં બાકી રહે તો બધા ખુણા ન જીતાયેના જ મનાય છે અને એ બધાને જીતવા માટે ફરીથી જુગાર રમવો પડે છે જેમ એક વાર પણ્ય ગ્રહણ કરેલ બ્રહ્મચર્ય ખડિત થઈ બંધ તો સમસ્ત મહાવ્રત ખડિત માનવામાં આવે છે આ પ્રકારના પિતાના વચન સાલળીને વસુમિત્રે વિચાર કર્યો કે, બ્યારે જુગાર રમવામાં જીત થવાથીજ જો રાજ્ય મળતુ હોય તો પિતાને મારવાથી લાભ શુ થવાનો ? આ પ્રકારનો વિચાર કરી વસુમિત્ર પિતાની સાથેજુગાર ખેલવામાં પ્રવૃત્ત બન્યો પરતુ તેને ઉપરોક્ત પ્રકારથી વિજય મેળવવો ડુંકર બન્યો તેવીજ રીતે આ મનુષ્યભવ પુન પ્રાપ્ત થવો પ્રાણી માટે દલ બ બાલવો જોઈએ

सन्तस्तन्नगरागतानामन्यान्यदेशवासिना श्रेष्ठिना हस्ते रत्नानि विक्रीय वाणि-
ज्यार्थं पण्यवस्तूनि क्रीतवन्तः, तैर्वाणिज्यकार्यं प्रसारयन्ति स्म । ततस्तत्पुत्राः
कोटिध्वजा जाताः । चिरेण तेषां पिता गृहमागतः । स स्वस्थापितानि रत्नान्य-
दृष्ट्वा वसुप्रिय पुत्रं पृच्छति-अरे ! केन मम रत्नानि गृहीतानि ? वसुप्रिय आह-
सर्वभ्रातृभिरपहतानि । ततः पुत्रमास्य श्रुत्वा धनदः कोपाविष्टः सन्नत्रवीत्-रे
लक्ष्मीकन्दकुदालकाः । यूयं मदृगहान्निर्गच्छत, तानि विक्रीतरत्नानि समानीय
मदृगृहे स्थापयन्तु, अन्यथा गृहे नागन्तव्यम् । यथा तेषां रत्नानां पुनरानयन
धनदपुत्राणां दुष्करं, तथा मनुष्यत्वमपि दुर्लभम् ॥

रत्नों को निकाल लिया । सनों को रत्न की प्राप्ति से अपार हर्ष हुआ ।
जो दूसरे देश के वाणिज्जन व्यापार के लिये नगर में आये हुए थे
उनके लिये वे सब रत्न उन लोगों ने बेच दिये और अपनी पुजी बना-
कर फिर वे सब के सब व्यापार करने में लग गये । इनका व्यापार
कार्य खूब चला । सब के सब कोटिध्वज हो गये । कालान्तर में धनद
घर पर वापिस आया । उसने अपने रखे हुए रत्नों की ज्यों ही
सभाल की वे उसको नहीं मिले-तब उसने वसुप्रिय पुत्र से पूछा ।
किसने मेरे रत्नों को लिया है । वसुप्रिय ने कहा-सब भाईओ ने ।
वसुप्रिय की बात सुनकर धनद को बहुत ही अधिक क्रोध आ गया ।
गुस्से में आकर उसने कहा-तुम सब के सब लक्ष्मीरूपी कन्द को
उग्राड़ने के लिये कुदाली के समान हो अतः तुम्हारी अब भलाई
इसी में है कि तुम सब मेरे घर से निकल जाओ । नहीं तो बेचे हुए
रत्नों को वापिस लाओ । जब तक रत्न नहीं आवे तब तक याद

६५^१ यथे। जीन देशना वल्लिकञ्जे। वेपार भाटे नगरमा आव्या हुता तेभने
आ बोडोअे भधा रत्ने। वेथी दीधा अने पोतपोतानी पुछु भनापी लधने द्वरेक
जलु वेपार करवा लाग्या तेभने। वेपार भूम आल्ये। भधा उरोउपती भनी
गया। काणान्तरे धनद पाछे घेर आव्या, त्यारे तेछे पोते राखेला रत्ने। नी जे
ते स्थणे तपास करी तो ते तेने भल्या नही। त्यारे तेछे वसुप्रियने पूछयु, कोछे
भारा रत्ने। ने लीधा छे ? वसुप्रिये कलु, भधा लार्ध ओअे रत्ने। वडेथी लीधा छे
वसुप्रियनी बात साबणीने धनदने ओउदम कोध अउयो अने गुस्सामा आवीने
तेछे कलु, तमे भधा लक्ष्मीरूपी कन्दने उणाउतारा कोदानी जेवा छे। आथी
तमे। भधा भारा घरमाथी आल्या जव ओमाज तमे। सधगानी लार्ध छे,
नडितर वेखेला रत्ने। ने पाछा लावे। ब्या सुधी रत्ने। पाछा नही आवे त्या

કદાચિત્ સમન્વિનઃ કાર્યમશાદામન્ત્રણપત્ર સમાગતમ્ । તત્ર ગન્તુ પ્રસ્થિતો
ધનદસ્તદ્રત્નરક્ષણાય વસુપ્રિય સ્પર્કનિષ્ઠપુત્રં મૂચયતિ । તદનન્તર ધનદે ગૃહાભિઃ-
સૃતે સતિ વસુપ્રિયસ્ય ભ્રાતરઃ સર્વે ગૃહે સમાગતાઃ । વસુપ્રિયઃ પિતૃમુચિત રત્ન
સ્થાન ભ્રાતૃન્ કથયતિ । તૈર્ભૂમિં સ્વનિત્યા રત્નાન્યુદ્ધૃતાનિ । સર્વે દૃષ્ટચિત્તાઃ

હસલિયે વહ રત્નોં કો વે રૂઠા ર રલ્લે હુળ હૈં પુત્રોં કો નહોં બતલાયા
થા । જૈસા યહ ધનપતિ યા ઉસકે અનુરૂપ ન હસકા મકાન થા ઓર
ન રહન સહન ની । વ્યાપાર ભી યહ હસલિયે નહોં કરતા થા, યહ માનતા
થા કિ વ્યાપાર કરને મેં જો ધન લગાયા જાતા હૈં વહ હાથ સે ચલા
જાતા હૈં । ઉસકી પુનઃ પ્રાપ્તિ કોઈ નિશ્ચિત નહીં હોતી હૈં ।

એક સમય કી વાત હૈં કિ કિસી સયધી કા હસકે પાસ ઘુલાને કે
લિયે આમત્રણ પત્ર આયા । જય યહ વહા જાને કો તયાર હુઆ તબ
રત્નો કી રક્ષા કરને કે લિયે હસને સપ સે ઝોટે પુત્ર કો કિ જિસકા
નામ વસુપ્રિય યા, નિયુક્ત કર દિયા । તબ કહાં કિતને ર રત્ન રલ્લે
હુળ હૈં યહ વાત ભી ઉસકો વતલા દી । ધનદ જબ ચલા ગયા ઓર
વસુપ્રિય રત્નાદિક કી રક્ષા કરને લગા તબ સબ ભાઈ મિલકર વસુપ્રિય
કે પાસ આયે ઓર વાતોં વાર્તાં મેં ઉસને ઉન અપને ભાઈઓં કો રત્ન
રલ્લને કે સમસ્ત સ્થાનોં કો વતલા દિયા । ઉન્હો ને જમીન સ્વોદ કર

રત્નાને તેણે ઢ્યા ઢ્યા રાખ્યા છે તે પોતાના પુત્રોને પણ બતાવતો ન હતો જોયો
તે ધનપતી હતો તેને અતુરૂપ તેને રહેવાનું મકાન ન હતું તેમ તેની રહેણી-
કરણી પણ તેને અતુરૂપ ન હતી તે વેપાર પણ કરતો નહીં કારણ કે તેની માન્યતા...
જોવી હતી કે, વેપારમાં જે ધન રાખવામાં આવે તે હાથથી ચાલ્યું જાય
છે અને ગયેલું ધન ફરીથી મળવાનું નિશ્ચિત હોતું નથી

એક સમયની વાત છે કે, જ્યારે તેને બોલાવવા માટે તેના કોઈ સખ
ધીનું આમત્રણ આવ્યું જ્યારે તે ત્યાં જવા માટે તૈયાર થયો ત્યારે
તેણે રત્નોની રક્ષા માટે પોતાનો સૌથી નાનો પુત્ર કે જેનું નામ વસુપ્રિય હતું
તેને નિયુક્ત કર્યો અને કંઈ કંઈ જગ્યાએ કેટલા રત્નો રાખ્યા છે, એ વાત
પણ તેને બતાવી દીધી તે ધનદ જ્યારે બહારગામ ગયો ત્યારે વસુપ્રિય રત્ના
દિકની રક્ષા કરવા લાગ્યો બધા લાઇએ એકઠા મગીને વસુપ્રિયની પાસે આવ્યા
અને વાત વાતમાં વસુપ્રિયે પોતાના લાઇઓને રત્નના બધા ઠેકાણા બતાવી દીધા
તેમણે જમીન ખોદી રત્નો કાઢી લીધા દરેકને રત્નોની પ્રાપ્તિ થવાથી અપાર

जिनवचनानुरागी धर्मे दृढमतिरासीत् । मूलदेवः कार्पटिकश्चोभौ, काञ्चनपुरनगराद्वहि-
सरसस्तटे रात्रौ विष्टतः । तत्र सुप्तेन मूलदेवेन रात्रिशेषे स्वप्नो दृष्टः—
मुखे चन्द्रः प्रविष्ट इति । तदानीमेव तत्र सुप्तेन कार्पटिकेनापि तादृश एव स्वप्नो
दृष्टः । स्वप्नदर्शनात्तन्तरं तौ विनिद्रौ जातौ । कार्पटिको वदति—स्वप्नावस्थायां मम
मुखे चन्द्रः प्रविष्ट इति मया दृष्टः । मूलदेवः प्राह—अयं स्वप्नो रक्षणीयः, साधारण-
जनानामग्रे नाप्यप्रकाशनीयः । स्वप्नोत्थितयोस्तयोर्मनः प्रसन्नमभवत् । सूर्योदया-
नन्तरमेव तौ काञ्चनपुरनगरे प्रविष्टौ ।

वृद्धि के लिये दूसरे देश को घर से चला । मार्ग में जाते २ एक कार्प-
टिक ने इसका साथ कर लिया । मूलदेव जिन वचन में श्रद्धालु था ।
चलते २ ये दोनों काचनपुर नगर के बहार रहे हुए किसी एक तालाब
के तीर पर रात्रि को ठहर गये । मूलदेव को रात्रि के शेषभाग में एक
स्वप्न दिखाई दिया । जिसमें उसने देखा कि मेरे मुख में चन्द्रमा
प्रविष्ट हो गया है । उसी समय कार्पटिक ने भी इसी तरह का स्वप्न
देखा । स्वप्न देखने के बाद दोनों जग गये । आपस में बातचीत होने
लगी कार्पटिक ने कहा आज मैंने स्वप्न में चन्द्रमा को अपने मुख में
प्रवेश करता हुआ देखा है । मूलदेव ने उसका स्वप्न सुनकर उससे
कहा यह स्वप्न गोपनीय है, हर एक आदमी के सामने इसको प्रका-
शित नहीं करना । जब प्रातः काल हो चुका तब ये दोनों उठे, उस समय
वे बड़े ही प्रसन्न मालूम देते थे, क्यों कि इनका मन बड़ा प्रसन्न था ।
सूर्योदय के अनन्तर फिर इन दोनों ने काचनपुर नगरमें प्रवेश किया ।

भाग्यमा आलता आलता तेने ओक भुवाने साथ थई गये। भूणदेव भुन-
पयनमा भूम श्रद्धाणु छेतो आलता आलता भन्ने काचनपुर नगरनी अडारना
ओक तणापना ठाठा उपर रातना रोडाई गया भूणदेवने रात्रीना पाछवा
भागमा ओठ स्वप्न होआयु। जेमा तेछे जेथु के, जेछे तेना मोढाभा अद्रमाओ
आवीने प्रवेश कथी छे आज सभये तेनी भानुमा सुतेला भुवाओ पछु
तेवुं ज स्वप्न जेथु स्वप्न जेथो पछी भन्ने जगी गया आपसमा बातचीत
करवा लाग्या भुवाओ कछु, आजे मे स्वप्नमा अद्रमाने भास मोढाभा प्रवेश
करता जेथो। मूलदेवे तेना स्वप्नानु अर्थन साबणीने कछु के, आ स्वप्न भानगी
राभवो जेवु छे हउठ आदमीनी सामे आने प्रकाशित न करवुं जेछे,
न्यारे सवार थयु त्यारे भन्ने छिया ते सभये तेओ घण्टा प्रसन्न मालुम
पडता छता केमके, तेमना मन घण्टा प्रसन्न छता सूर्योदय पछी भन्ने
जेषुओ काचनपुर नगरमा प्रवेश कथी

અગ્ર સગ્રહ—(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

તાતેઽન્યગ્ર ગતે ધરાન્તરગતાન્યાદાય રત્નાનિ યદ્,

વિક્રીતાનિ સુતૈર્વિદેશિવણિજા હસ્તેષુ પશ્ચાત્ તતઃ ।

રત્નાન્યાનયતેતિ તાતકથને, તત્પ્રાપ્તિ દુષ્કર,

સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૫ ॥

ઇતિ પશ્ચમો રત્નદૃષ્ટાન્તઃ ॥ ૫ ॥

અથ પઠઃ સ્વપ્નદૃષ્ટાન્તઃ—

આસીત્ પાટલિપુત્રનગરે મૂલદેવનામકઃ ક્ષત્રિયઃ । સ સ્વાભ્યુદયાર્થં દેશાન્તર્ ગન્તુ પ્રસ્થિતઃ । માર્ગે ગચ્છતસ્તસ્ય રશ્મિત્ કાર્પટિકઃ સહચરોઽમ્ભવ્ । મૂલદેવ સહ

રત્નના ઘર મે તુમ્હારે લિયે સ્થાન નહીં હૈ । હસ દૃષ્ટાન્ત સે યહ સમજાત્ત વાહિયે કિ જૈસે હન વિક્રીત રત્નોં કી પ્રાપ્તિ હન પુત્રોં કે લિયે દુષ્કર હુઈ હસી તરહ સે હાથ સે નિકલા હુઆ મનુષ્ય જન્મ સી મહા દુર્લભ હૈ ।

હસ દૃષ્ટાન્ત કા સાર પ્રદર્શક શ્લોક હસ પ્રકાર હૈ—

તાતેઽન્યગ્રગતે ધરાન્તરગતાન્યાદાય રત્નાનિ યદ્,

વિક્રીતાનિ સુતૈર્વિદેશિવણિજા હસ્તેષુ પશ્ચાત્તતઃ ।

રત્નાન્યાનયતેતિ તાતકથને તત્પ્રાપ્તિ દુષ્કરમ્,

સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥

યહ પાંચવા રત્નદૃષ્ટાન્ત હૈ ॥ ૫ ॥

છઠા સ્વપ્નદૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—પાટલિપુત્ર નગર મેં મૂલદેવ નામ કા એક ક્ષત્રિય રહતા થા । વહ કિસી સમય અપને ભાગ્ય કી

સુધી યાદ રાખો કે, તમારા માટે ઘરમા કોઈ સ્થાન નથી એટલા માટે આ દશાતથી એમ સમજ્યુ બોઈ એ કે, વેચેલા રત્નોની પ્રાપ્તિ તે પુત્રોને માટે જેમદુષ્કર થઈ તેમ હાથમાથી નિકળી ગયેલા મનુષ્યજન્મ પણ ફરી પ્રાપ્ત થવો મહાદુર્લભ છે

સથહ શ્લોક—તાતેઽન્યગ્રગતે ધરાન્તરગતાન્યાદાય રત્નાનિ યદ્,

વિક્રીતાનિ સુતૈર્વિદેશિવણિજા હસ્તેષુ પશ્ચાત્તતઃ ।

રત્નાન્યાનયતેતિ તાતકથને તત્પ્રાપ્તિ દુષ્કરમ્,

સંસારે ભ્રમત પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભ ॥

આ પાંચમુ રત્નદૃષ્ટાન્ત છે ॥ ૫ ॥

છઠું સ્વપ્નદૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારથી છે—

પાટલીપુત્ર નગરમા મૂલદેવ નામનો એક ક્ષત્રિય રહેતો હતો તે એક સમય પોતાના ભાગ્યની વૃદ્ધિ માટે ઘેરથી બીજા દેશમા નીકળ્યો

લોકે કથિતમ્-શુક્રસ્ય રાત્રી સ્વપ્નો દૃષ્ટઃ, અથ શનિવાસરઃ, તેન કારણેન ઘૃતગુડસ-
હિતં રોટક તૈલ ચ મિલિપ્યતિ। યત્ર યત્ર ગૃહસ્થગૃહે કાર્પટિકો મિક્ષાર્થ ગચ્છતિ,
તત્ર તત્ર શનિદિવસે પ્રચુરં તાદૃશ રોટક તૈલ ચ તેન લબ્ધમ્।

અથ પુત્રરહિતસ્તન્નગરનૃપઃ સ્વાયુષઃ ક્ષયેણ મૃતઃ। તસ્મિન્ મૃતે સતિ મન્ત્રિ
પ્રમૃતયસ્તદા વ્યવસ્થા કૃતવન્તઃ-ઇય રાજહસ્તિની યસ્ય ગલે પુષ્પમાલા દદ્યાત્, સ
એવ રાજા ભવિષ્યતિ। ઇત્યેવ નિશ્ચિતે સતિ હસ્તિની સ્વગુણ્ડયા પુષ્પમાલા નીત્વા
મનુષ્યપરિવારૈઃ સહ નગરે પ્રતિમાર્ગં ભ્રમન્તી વન ગતા। સા તત્ર વૃક્ષઞ્ઞાયાયામુ-
પવિષ્ટસ્ય મૂલદેવસ્ય ગલે પુષ્પમાલા દદૌ। તત્તો મનુષ્યવૃન્દૈઃ સહ રાજમન્ત્રિણો મૂલદેવ

તુમને શુક્ર કી રાત્રિ મે યહ સ્વપ્ન દેસ્તા હે, આજ શનિવાર હૈ, ઇસ
કારણ તુમકો ઘૃત ગુડ સહિત રોટ એવ તૈલ મિલેગા। અવ જિસર ઘરમે
વહ કાર્પટિક મિક્ષા કે લિયે ગયા વહા ૨ ડસકો વહી चीज खूब मिली।

જય ઝહ દિન પૂરે હુએ ડસી રાત મે ડસ નગર કા રાજા મર ગયા।
રાજા કે કોઈ પુત્ર નહી યા હસલિયે જય વહ મરા તય મન્ત્રિયોં ને
રાજ્ય કી વ્યવસ્થા કે લિયે એસા વિચાર કિયા કિ યહ રાજા કી હથિની
જિસકે ગલે મે પુષ્પમાલા ડાલે વહી રાજા સમજા જાય। ઇસ પ્રકાર
કા વિચાર જય પૂર્ણરૂપ સે નિશ્ચિત હો ચુકા તય હથિની કો અપની
સૂડ મે પુષ્પમાલા દેકર ઝોડા। નગર કે પ્રત્યેક માર્ગ મે વહ ઘૂમતી
રહી। ડસકે સાથ મનુષ્યોં કા સમુદાય ખી બહુત યા। ઘૂમતે ૨ વહ
જગલ મે પહુંચી। મૂલદેવ ડસ સમય એક વૃક્ષ કે નીચે છાયા મે બેઠા હુઆ
થા। હથિની ને પહુંચતે હી મૂલદેવ કે ગલે મે વહ પુષ્પમાલા ડાલ કી।

કહ્યુ કે, શુકની રાત્રીમા આ રાત્રન દેખાયુ છે આજે શનીવાર છે એ તારણે
તમને ધી ગોળ સાથે રોટલો અને તેલ મળશે હવે બ્યા બ્યા એ ભિક્ષા
માટે ગયો ત્યા ત્યા તેને એ ચીજો ખૂબ પ્રમાણમા મળી

બ્યારે છ દિવસ પુરા થયે એક રાત્રિએ તે નગરનો રાજા મરી ગયો
રાજાને કોઈ પુત્ર ન હતો મત્રીઓએ રાજ્યની વ્યવસ્થા માટે એવી
મસલત કરી કે રાજાની હાથણી જેના ગળામા પુષ્પમાળા પહેરાવે
તેને રાજગાદી સુપ્રદ કરવી આ પ્રકારનો બ્યારે પૂર્ણરૂપથી નિષ્પત્ત
લેવાયો ત્યારે હાથણીની સુદમા પુષ્પમાળા આપીને તેને છુટી મુકી નગરના
દરેક માર્ગ ઉપર તે ફરતી હતી, તેની પાછળ માણસોનો સમૂહ પણ ચાલ્યો
આવતો હતો ધૂમતા ધૂનતા તે જગલ તરફ વળી મૂળદેવ આ વખતે
ત્યા એક વૃક્ષની છાયામા બેઠો હતો હાથણીએ ત્યા પહોચીને મૂળદેવના

तत्र मूलदेवः स्वप्नपाठकस्य गृहे गत्वा विनयेन स्वप्नपाठकं पृच्छति—
मुखे चन्द्रः प्रविष्ट इति स्वप्नो मया दृष्टः किमस्य फलं भविष्यति ? । तेनोक्तम्—
प्रथमं मम कन्यारूपा सह विवाहमङ्गीकरोषि चेत्तदाऽस्य स्वप्नस्य फलं वक्ष्यामि ।
मूलदेवेन तदङ्गीकृतम्, स स्वप्नपाठकः स्वपुत्रीं प्रदाय जामातृसम्बन्धविधाय भोजनं
कारयित्वा मूलदेवं वदति—इतः सप्तमे दिवसे भवानस्य नगरस्य राजा भविष्यति ।
कार्पाटिकस्तु स्वकीयस्वप्नवृत्तं तत्र नगरे साधारणलोकानां पुरं प्रकाशितवान्,

मूलदेवं ने वहा स्वप्न के फल को कहने वाले विद्वान के घर की
तलाश की । जब उसको इसका पता लग गया तो वह थड़े ही विनय
के साथ स्वप्नपाठक के घर गया—और वहा विनीतभाव से उसने
स्वप्नपाठक से पूछा—महानुभाव ! आज मैंने रात्रि के पिछले पहर में
चन्द्रमा को मुख में प्रवेश करते हुवे देखा है इसका फल क्या होगा,
कृपाकर कहिये । मूलदेव की बात सुनकर स्वप्नपाठक ने कहा कि—
यदि तुम पहिले मेरी कन्या के साथ अपना विवाह करना मजूर करो
तो मैं इसका फल तुम्हे बतला सकता हूँ । मूलदेव ने स्वप्नपाठक की
बात अङ्गीकार करली । स्वप्नपाठक ने अपनी पुत्री का विवाह उसके
साथ कर दिया । मूलदेव अब स्वप्नपाठक का जमाई बन गया । स्वप्न-
पाठक ने जमाई का आदरसत्कार किया और भोजन करा कर कहा
आज से सातवें दिन आप इस नगर के राजा हो जायेंगे ।

इधर कार्पाटिक ने अपना स्वप्न नगर के साधारण से भी साधारण
व्यक्ति को सुनाना शुरू कर दिया । लोकों ने भी उससे यही कहा कि

मूलदेवे त्या स्वप्न झणना कडेवावाणा विद्वानना घरनी तपास करी,
तेना पत्तो मेणवी स्वप्नपाठकने घेर गथे। अने त्या विनीत भावधी तेणे स्वप्न
पाठकने पूछ्यु, मंडानुभाव । आज मे रात्रिना पाछवा पडारभा अद्रमाने मुअभा
प्रवेश करतो जेथे छे तेनु झण शु डशे ? ते कृपाकरीने कडे। मूलदेवनी बात
सावणीने स्वप्नपाठके कळु के, जे तमे पडेवा भारी कन्यानी साथे तमारा विवाह
करवानु मजूर करे। तोज हु तमने तेनु झण अतावु मूलदेवे स्वप्नपाठकनी बात
स्वीकारी दीधी स्वप्नपाठके पोतानी पुत्रीने। विवाह तेनी साथे करी दीधे।
मूलदेव डवे स्वप्नपाठकने जमाध जनी गथे। स्वप्नपाठके जमाधने।
आदरसत्कार कथे अने बोवन जमाडीने कळु के आजथी सातमे दिवसे तमे
आ नगरना राजा थये। भीछ भावु बुवाये पोतानु स्वप्न नगरना साधा
रवुथी साधारण भावुसने पळु सवणावपु अइ करी दीधु बोडोये तेने अम

- अत्र सग्रहश्लोकः—(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

- स्वप्ने कार्पटिकेन रात्रिविगमे चन्द्र मुखान्तर्गत,
- दृष्ट्वा सर्वजनाग्रतो निगदित लब्ध न राज्य फलम् ।
- स्वप्नस्तस्य पुनः स तत्र शयितस्यासीद् यथा दुर्लभः,
- ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्त ग दुर्लभः ॥ १ ॥

॥ इति पष्ठः स्वप्नदृष्टान्तः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमश्चक्रदृष्टान्त — चक्रोपलक्षितो दृष्टान्तः, राधावेधदृष्टान्त

इत्यर्थे स चैवम्—

मथुरानगर्या जितशत्रुनामको भूपतिरासीत् । इन्दिरानाम्नी तस्य पुत्री- चतुः-

उस स्वप्न की प्राप्ति पुनः दुर्लभ हुई उसी प्रकार इस मनुष्यजन्म से प्रच्युत प्रमादी जीव को पुनः मनुष्यभूत की प्राप्ति दुर्लभ है ।

इस कथा का भावदर्शक श्लोक इस प्रकार है—

- स्वप्ने कार्पटिकेन रात्रिविगमे चन्द्र मुखान्तर्गत,
- दृष्ट्वा सर्वजनाग्रतो निगदित लब्ध न राज्य फलम् ।
- स्वप्नस्तस्य पुनः स तत्र शयितस्यासीद्यथा दुर्लभः,
- ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ १ ॥

- यह छद्म स्वप्नदृष्टान्त है ॥ ६ ॥

सातवा चक्र दृष्टान्त इस प्रकार है—इसका दूसरा नाम राधावेध

दृष्टान्त भी है—मथुरा-नगरी में जितशत्रु नाम का राजा रहता था ।

इसकी एक कन्या थी, जिसका नाम इन्दिरा था । यह चौंसठ कलाओं

॥ प्राप्ति दुर्लभ थी तेरी ते आ मनुष्यजन्मभी प्रच्युत प्रमादी भूतने इसी

मनुष्यभूतनी प्राप्ति दुर्लभ छे

आ कथानो भावदर्शक श्लोक आ प्रकारनो छे

- स्वप्ने कार्पटिकेन रात्रिविगमे चन्द्र मुखान्तर्गत,
- दृष्ट्वा सर्व जनाग्रतो निगदित लब्ध न राज्य फलम् ।
- स्वप्नस्तस्य पुनः स तत्र शयितस्यासीद्यथा दुर्लभः,
- ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ १ ॥

छद्म स्वप्नदृष्टान्त छे

सातवु चक्रदृष्टान्त आ प्रकारनु छे आनु गीनु नाम राधावेध दृष्टान्त पछु छे

॥ मथुरा-नगरीमा छतशत्रु नामनो ओक राजा राज्य करतो હતો तेने ओक
कन्या હતી જેनु नाम ઇન્દિરા હતુ તે ચોસઠ કલાઓમા કુશળ હતી એક

તામેવ હસ્તિની સાદરં સમારોહ નગર પ્રવેશયન્તિ ।

• કાર્પટિકસ્તુ—મનુષ્યવૃન્દૈઃ સહ હસ્તિનીસમારૂઢ પ્રાપ્તરાજ્યં મૂલદેવ વિલોચ્ય ચન્દ્રપાનસ્વપ્નારાધનેન મૂલદેવસ્ય રાજ્યલાભો જાતઃ, इति बुद्ध्या स्वात्मान निन्दयन् पश्चात्ताप करोति—ધિગૂમામ્, મન્દલોકાના પુરસ્તાત્ સ્વપ્નપ્રકાશનેન મયા સ્વપ્નો નિષ્ફલીકૃતઃ, તસ્માત્ પુનરહ તત્રૈવ સરસ્તીરે શયિષ્યે, તદા રાજ્યપ્રાપ્તિક્કર સ્વપ્ન પુનઃ પશ્યામીતિ વિચિન્ત્ય રાજ્યલક્ષ્મી કાઢક્ષમાણઃ પુનઃ પુનસ્તત્ર સ્વપિતિ ।

• યથા કાર્પટિકસ્ય તત્સ્વપ્નદર્શનં દુર્લભ, તથા મનુષ્યદેહાત્ પ્રચ્યુતસ્ય પ્રમાદિનઃ પુનર્મનુષ્યત્વં દુર્લભમ્ ।

હથિની ને પુષ્પમાલા મૂલદેવ કે ગલે મેં ઢાલી દેવકર મન્ત્રિયો ને મૂલદેવ કો ડસી સમય ડસ હથિની પર વૈઠા કર વહે આદર કે સાથ ડનેકા નગર મેં પ્રવેશ કરાયા ।

કાર્પટિક ને મનુષ્યવૃન્દો કે સાથ મૂલદેવ કો હસ્તિની પર વૈઠા એવ વહા કા રાજા બના હુઆ દેવકર “ચન્દ્રમાપાનરૂપ સ્વપ્ન કે આરાધન કે પ્રભાવ સે મૂલદેવ કો રાજ્ય કા લાભ હુઆ હૈ” હસ વિચાર સે અધિક સે અધિક પશ્ચાત્તાપ કિયા—મુક્ષ અભાગે કો ધિક્કાર હૈ જો મૈને સબ લોકોં કે સામને અપને સ્વપ્ન કો પ્રકાશિત કર નિષ્ફલ બનાયા । અવ વહ પુનઃ હસ વિચાર સે રાજલક્ષ્મી કી પ્રાપ્તિ કી આશા સે ડસ સ્થાન પર વાર ૨ સોને લગા કિ કવ વહ ચન્દ્રસ્વપ્ન મુક્ષે દિવ્લંહાઈ દે ડૌર કવ મુક્ષે રાજ્ય કી પ્રાપ્તિ હો ।

• હસ દૃષ્ટાન્ત સે યહી સમજના ચાહિયે કિ જિસ પ્રકાર કાર્પટિક કા ગજામા પુષ્પમાળા પહેરાવી દીધી હાથણીએ મૂળદેવને પુષ્પમાળા પહેરાવેલી બેઠે ને મન્ત્રીઓએ મૂળદેવને તે સમયે તે હાથણી ઉપર બેસાડીને ઘણા આદર સત્કારની સાથે તેના નગરપ્રવેશ કરાવ્યો.

બુવાએ મનુષ્યના ટોળા ને વચ્ચે મૂલદેવને હાથણીપર બેઠેલો તેમજ ત્યાનો રાજા બનેલો બેઠે ને તેને લાગ્યું કે સ્વપ્નના આરાધનના પ્રભાવથી મૂલદેવને રાજ્યનો લાભ થયો છે આ વિચારથી તેને ઘણું જ પશ્ચાત્તાપ થયો અને મનમાને મનમા બડબડયો કે, મને અભાગીને ધીક્કાર છે કે, મે સઘળા લોકોની સાથે મારા સ્વપ્નને પ્રકાશીત કરી નિષ્ફળ બનાવ્યું આ પછી જ્યા તેને સ્વપ્ન આવ્યું હતું ત્યાં રાજલક્ષ્મીની આશાથી રાજા રાજીના સુખ જવા લાગ્યો ક્યારે સ્વપ્નમા મને ચદ્ર દેખાય અને ક્યારે મને રાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય

આ દૃષ્ટાન્તથી એ સમજવું બેઠે છે; જે પ્રકારે બુવાને તે સ્વપ્નની

- अत्र सग्रहश्लोकः—(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

स्वप्ने कार्पटिकेन रात्रिविगमे चन्द्र मुखान्तर्गत,

दृष्ट्वा सर्वजनाग्रतो निगदित लब्ध न राज्य फलम् ।

स्वप्नस्तस्य पुनः स तत्र शयितस्यासीद् यथा दुर्लभः,

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ १ ॥

॥ इति पष्ठः स्वप्नदृष्टान्तः ॥ ६ ॥

अथ "सप्तमश्चक्रदृष्टान्त — चक्रोपलक्षितो दृष्टान्तः, राधावेधदृष्टान्त

इत्यर्थः स वैरम्—

मथुरानगर्या जितशत्रु नाम को भूपतिरासीत् । इन्दिरानाम्नी तस्य पुत्री- चतुः-

उस स्वप्न की प्राप्ति पुनः दुर्लभ हुई उसी प्रकार इस मनुष्यजन्म से प्रच्युत प्रमादी जीव को पुनः मनुष्यभव की प्राप्ति दुर्लभ है ।

इस कथा का भावदर्शक श्लोक इस प्रकार है—

स्वप्ने कार्पटिकेन रात्रिविगमे चन्द्र मुखान्तर्गत,

दृष्ट्वा सर्वजनाग्रतो निगदित लब्ध न राज्य फलम् ।

स्वप्नस्तस्य पुनः स तत्र शयितस्यासीद्यथा दुर्लभः,

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ १ ॥

- यह छद्वा स्वप्नदृष्टान्त है ॥ ६ ॥

सातवा चक्र दृष्टान्त इस प्रकार है—इसका दूसरा नाम राधावेध

दृष्टान्त भी है—मथुरा नगरी में जितशत्रु नाम का राजा रहता था ।

इसकी एक कन्या थी, जिसका नाम इन्दिरा था । यह चौंसठ कलाओं

प्राप्ति दुर्लभ थी ते रीते आ मनुष्यजन्मभी प्रच्युत प्रमादी होने दूरी

मनुष्यभवनी प्राप्ति दुर्लभ छे

आ कथानो भावदर्शक श्लोक आ प्रकारनो छे

स्वप्ने कार्पटिकेन रात्रिविगमे चन्द्र मुखान्तर्गत,

दृष्ट्वा सर्व जनाग्रतो निगदित लब्ध न राज्य फलम् ।

स्वप्नस्तस्य पुनः स तत्र शयितस्यासीद्यथा दुर्लभः,

ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ १ ॥

छद्वा स्वप्नदृष्टान्त छे

सातवु चक्रदृष्टान्त आ प्रकारनु छे आनुं धीनु नाम राधावेध दृष्टान्त पधु छे

मथुरा नगरीमा जितशत्रु नामनो ओक राजा राज्य करतो હતો तेने ओक
'कन्या હતી જેनु नाम 'इन्दिरा' હતુ તે ચોસઠ કલાઓમા કુશળ હતી એક

पष्टिकलाभिज्ञा जाता । जितशत्रुपस्तस्याः विवाहयोग्य वयो विलोक्य चिन्तयति
—यः खलु राजकुमारो धार्मिकः कलाकुशलः सकलनीतिशास्त्रनिपुणो राधावेधसाध-
नसमर्थः स्यात् स एव योग्यो वरः स्यादस्याः इति विचिन्त्य, तेन राज्ञा स्वयवर
मण्डपः कारितः । तत्सन्निधौ चैकमुच्यते स्तम्भः स्थापितः । तस्य स्तम्भस्योर्ध्व
भागेऽनुलोमेन चत्वारि, विलोमेन च चत्वारि लोहचक्राणि निवेशितानि । तेषां
चक्राणामुपरि राधानाम्ना प्रसिद्धा काष्ठमयी भ्रमन्ती पुत्तलिका स्थापिता । तत्रा-
धस्तात् तैलपूर्णकटाहश्च स्थापितः । यः खलु राधाया वामनयन शरेण विधेत् स
एव मत्स्यरूपाया इन्दिराया वरः स्यादिति जितशत्रुणा घोषणारूपेण प्रतिज्ञातम् ।

की ज्ञाता थी । जिस समय जितशत्रु ने विवाहयोग्य इसकी अवस्था
देखी तो विचार किया कि-जो राजकुमार धार्मिक, कलाकुशल,
सकलनीति शास्त्र में निष्णात एवं साथ में राधावेधसाधन में भी
समर्थ हो वही इस कन्या का पति होने योग्य है । इस प्रकार विचार
कर राजा ने स्वयवरमण्डप रचाया और उसके पास ही एक ओर एक
बड़ा ऊँचा खम्भा भी खड़ा करवाया । पश्चात् उसने उस खम्भे के उर्ध्व-
भाग में लोहे के चार चक्र अनुलोम-सुलटे फिरने वाले और चार
चक्र विलोम-उलटे फिरनेवाले लगवा दिये । फिर उन चक्रों के भी
ऊपर राधा नाम की एक काष्ठमयी घूमती हुई पुत्तली रखवा दी । खम्भे
के ठीक नीचे के भाग में तैल से भरा हुआ एक कड़ाह भी रखवा दिया ।
जब इस प्रकार से स्वयवरमण्डप की पूर्ण तयारी हो चुकी तब उसने यह
घोषणारूप में अपनी प्रतिज्ञा प्रकट करवाई कि जो व्यक्ति राधा के
वामनयन को बाण से वेध देगा वही मेरी कन्या इन्दिरा का पति

समये जितशत्रुએ તેની વિવાહયોગ્ય વય જોઈને વિચાર કર્યો કે, જે
રાજકુમાર ધાર્મિક, કળાકુશળ, સકળ નીતિશાસ્ત્રમાં નિષ્ણાત અને સાથે સાથે
રાધાવેધ સાધવામાં પણ સમર્થ હોય તેજ આ કન્યાનો પતિ થવા યોગ્ય છે
આ પ્રકારનો વિચાર કરી રાજાએ સ્વયવરમંડપ રચ્યો અને તેની પાસે જ
એક ખૂબ જડો ઉંચો સ્તંભ પણ ઉભો કરાવ્યો. એ પછી તેણે તે સ્તંભના
ઉર્ધ્વ ભાગમાં લોહના ચાર ચક્ર સીધા ફરવાવાળા અને ચાર ચક્ર અવળા ફરવા
વાળા ગોઠવાવ્યા પછી તે ચક્રોની ઉપર પણ રાધા નામની ફરતી લાકડાની
પુતળી ગોઠવાવી સ્તંભના છેક નીચા ભાગમાં તેલથી ભરેલી એક કડાઈ રખાવી
જ્યારે આ પ્રકારે સ્વયવરની સંપૂર્ણ તૈયારી થઈ ચુકી ત્યારે એક ઠંડે

ततस्तेन नृपतिना निमन्त्रिता इहो राजानो राजकुमाराश्च देशाद् देशान्तरादपि
तत्र सौत्साह समागताः । सर्वेषु राजसु राजकुमारेषु च मण्डपे समुपविष्टेषु जित
शत्रुनृपस्तत्रागत्य इति-यो राधापुत्तलिकाया वामनेन शरेण विध्येत् तस्मैमया
कन्यका दातव्येति । राज्ञो वचः श्रुत्वा एकैरमुत्थितो नृपादिः कस्तत्र राधावेधनाय
शर धनुषि सयोज्य प्राक्षिपत् । स च शरः कस्यचिदेकेन चक्रेणास्फाल्य भग्नः सन्
भूमौ निपतितः, कस्यचिदेक चक्रमतिक्रान्तः, कस्यचिद् द्वे, कस्यचित् त्रीणि,
अन्येषा तु लक्ष्यादन्यत्रैव निर्गतः, कोऽपि राधावेध साधयितु नाशक्तः ।

होगा । राजा ने इस प्रकार अपना भाव प्रकट कर सब राजाओं एवं
राजपुत्रों के लिये स्वयंवरमण्डप में आनेका आमत्रण भेज दिया ।
राजा से आमत्रित हो बड़े उत्साह से अनेक राजा और राजकुमार
देश देशान्तर से उत्साहपूर्वक आये और स्वयंवरमण्डप में बैठ गये ।
जब समस्त राजा और राजपुत्र अच्छी तरह अपने २ स्थानों पर बैठ
गये तब राजा जितशत्रु वहाँ आये और कहने लगे कि जो इस भ्रमण
करती हुई राधा पुत्तलिका के वामनेत्र को बाण से वेधित करेगा वही
मेरी पुत्री का पति होगा-अपनी पुत्री मैं उसे ही परणाऊँगा । राजा
के इस प्रकार वचन सुनकर वे राजा तथा राजकुमार आदि राधावेध
साधने के लिये उठे और अपने २ धनुष पर बाण रख कर राधावेध
साधने के अभिप्राय से बाण को छोड़ने लगे । इनमें से किसी का
बाण एक चक्र से टकरा कर, किसी का दूसरे चक्र से टकरा कर और

भङ्गार पाड़ी पोतानी भङ्गेछा प्रगट करी के के व्यक्ति राधाना डाया नेत्रने बाधुथी
वीधशे ते भारी राजकुन्या धन्विराने पति अनशे रान्तये आ प्रकारे ठठेरी
पीठावीने सधणा रान्तये। अने राजपुत्रोने स्वयंवर मउपमा आववानु
आमत्रषु मोकलाव्यु रान्तनु आमत्रषु भणता धखा उत्साहथी अनेक रान्त
अने राजकुमारो देश देशातरथी उत्साहपूर्वक आव्या अने स्वयंवर मउपमा
भिरान्त्या न्यारे सर्व रान्तये। अने राजपुत्रो भारी रीते पोते पोताना
स्थान उपर भेसी गया त्यारे रान्त लुतशत्रु त्या आव्या अने कडेवा लाव्या
के, के के। ध व्यक्ति आ इरती राधा पुतणीना डाया नेत्रने बाधुथी विधशे तेने
भारी पुत्री वरभाणा पडेरावशे अने तेनेज हु भारी पुत्री परषावीश रान्तनु
आ प्रकारनु वयन साधणीने मउपमा भिरालुत थयेला रान्त तथा
राजकुमार वगेरे राधावेध साधवा भाटे ठठ्या अने पोतपोताना धनुष्य उपर
बाधु यठावीने राधावेध साधवाना लक्ष्यथी बाधुने छोडवा लाव्या तेओभाथी के। धनु

અવેન્દ્રપુરાધીશસ્યેન્દ્રદત્તનામ્નો - નૃપસ્ય પુત્રો જયન્તકુમારઃ સોત્સાહમુચ્છિદિતિ,
લોકાઃ। કરતાલીપ્રદાનપૂર્વકમુપદસન્તો વદન્તિ-અહો ! હમે વીરાઃધનુર્ધરા યત્ર ન
સમાસ્ત્રાસ્ય કુમારસ્ય ક્રીડશ્સાહસમ્?, ક્ષિમિનેન સ્તુ શક્યતે?, એવં વદત્સુ વચન
વાસ્તવ્યેષુ મનોહરૂપલાખ્યસપત્રો જયન્તકુમારઃ સ્તમ્ભસ્ત્રાસનિધી ગત્વા, ધનુષિ શર
સયોજ્ય, તૈલપૂર્ણઋદાહસક્રાન્તચક્રપ્રતિભિન્માન્તરાલ્માર્ગણ ॥ સધાવામનેત્રપ્રતિબિ-

કિસીકાં તીસરે ચક્ર સે ટકરા કર ટૂટ કર નીચે ગિર પડા । લક્ષ્યસ્થાન
તક વિસી કા બી યાળ નહીં પહુંચ સકા । કિસી ૨' કા યાળ તો લેખ્ય સે
બી ચટકર-આગે નિકલ ગયા । હસ પ્રકાર-રાધાવેધ; કિસીકે બી
દ્વારા સાધ્ય નહીં હો સકા । હતને મેં ઇન્દ્રસુર કા રાજા ઇન્દ્રદત્ત-કા પુત્ર
જયન્તકુમાર વડે ઉત્સાહ-સે અપને-સ્થાન-સે ઊઠા । ઉસકે-ઊઠતે-હી
લોગોં-ને કરતલ-વનિ સે પહિલે તો-ઉસકી હૈસી-કરને લગે; ફિર-કહને-
લગે-દેલો યે-ઇક-નવીન-વીરપુરુષ આયે-હૈં, જહાં-એસે-૨-ઇન-વીર-
ધનુર્ધારિયો-કી બી નહીં ચલી યેહા યિચારે; હસ-કુમાર-કી ક્યા-
ચલેગી જો યહ સાહસ દિલ્લા ને કો લંડા હુઆ હૈ-। લોગ જબ-હસ-
તરહ-સે જયન્તકુમાર-કી હૈસી-કરને મેં તત્પર-હો રહે-યે-કિ કુમાર-
સય-કે દેલ્લતે ૨' હી ઉસ સ્તમ્ભ-કે-પામ-પહુંચ ગયા-। પહુંચતે હી-ઉસને-
પહિલે-અપને ધનુષ-પર યાળ-ચઢાયા-। ચઢાકર-ફિર-વહ-તૈલપૂર્ણ-
ઋદાહ-મે પડે-હુપ-ચક્ર-કે પ્રતિબિમ્બ-કો દેલ્લતે લગા । દેલ્લતે-૨-ચક્ર-કે-

બાણ પહેલા ચક્ર સાથે અથડાઈને તો કોઈનું બીજા ચક્ર સાથે અથડાઈને કોઈનું
ત્રીજા ચક્ર સાથે અથડાઈને તુટીને નીચે પડી જતા, પણ લક્ષ્ય સ્થાન સુધી કોઈનું
પણ બાણ જઈ શક્યું નહીં, કોઈ કોઈના બાણ તો લક્ષ્યથી પણ ઉપર થઈને આગળ
નિકળી ગયા આ પ્રકારે રાધાવેધ કોઈનાથી પણ સાધ્ય ન થઈ શક્યો. એટલામાં
ઇન્દ્રપુર નગરના રાજા ઇન્દ્રદત્તના ન્યુત્ર જયન્તકુમાર ઘણા ઉત્સાહથી પોતાના સ્થાનેથી
ઊઠ્યો તેના ઉડતા જ લોકોએ તેની હાસી ઉડાવવા માડી અને પછી કહેવા લાગ્યા-
જુઓ આ એક નવીન વીરપુરુષ આવેલ છે બ્યા મોટા મોટા વીર ધનુર્ધા
રીઓનું પણ ન ચાલ્યું ત્યા આ બિચારા કુમારનું શું ચાલવાનું છે જે
આ સાહસ બતાવવા ઉઠ્યો છે લોકો બ્યારે આવી રીતે જ્યત કુમારની હાસી
ઉડાવવામાં તત્પર બની રહ્યા હતા ત્યારે કુમાર બધાના ભેતભેતામાં તે સ્તબની
પાસે પહોંચી ગયા અને પહોંચતા જ તેણે પહેલા પોતાના ધનુષ્ય ઉપર બાણ
ચડાવ્યું અને પછી તેલથી ભરેલ ઋદાહમાં પડતા ચક્રના પ્રતિબિંબને જોવા
લાગ્યો ભેતા ભેતા ચક્રના અતરાલમાંથી પછી તેણે ત્યાં ૧૧ ડાખી ।

स्वनिवेशितदृष्टिर्विमुष्टिर्भवति, तदा जयन्तकुमारस्य कलाचार्यस्त पृच्छति-
पश्यसि, किं दृष्टिगतं भवति? जयन्तकुमार प्राह-केनच पुत्तलिङ्गाया वामनेत्रम्,
न तु किंचिदन्यम् । तद्वचनं श्रुत्वा गुरुः परितुष्टो जातः । ततोऽसौ जयन्तकुमार-
स्तैलपूर्णकटाहगतं प्रतिविम्बितं वामनेत्रं पश्यन् निश्चयेन मनसा करं स्थिरीकृत्य
हस्तलाघवं दर्शयन् सद्यः शरं व्यमुचत् । स शरश्चक्रान्तरालेन सप्रेगं निर्गच्छन्
पुत्तलिङ्गाया वामनेत्रकनीनिग्राममिध्यत् । ततस्तस्य करस्वैर्यलघुद्वारतयादिकं वर्ण-
यन्तो लोकाः प्रमुदिता जयजयध्वनिं प्रकुर्वन्ति । तदा जितशत्रुपुत्री इन्दिरा

अन्तराल मार्ग से फिर उसने राधा पुत्तली के वामनेत्र का प्रति-
विम्ब देखा । देखकर उसने फिर धनुष को चढ़ाने के लिये हाथ की
मुठ्ठी ऊँची की । इतने में उसके कालाचार्य बीच ही में उससे पूछा
जयन्त ! तुम्हें इस समय क्या दिख रहा है ? जयन्त ने कहा-गुरुमहा-
राज ! मुझे इस समय पुत्तली के वामनेत्र सिवाय और कुछ नहीं
दिख रहा है । जयन्तकुमार के वचन सुनकर कलाचार्य के हर्ष का
ठिकाना नहीं रहा । जयन्त ने तैलपूर्ण कडाह में पड़े हुए पुत्तली के
वामनेत्र के प्रतिविम्ब को लक्ष्यकर शीघ्र ही निश्चल मन से हाथ को
समालते हुए उस ओर धनुष से बाण छोड़ दिया । छूटते ही बाण ने
चक्र के अन्तराल से निकलते हुए उस पुत्तली के वामनेत्र की कनी-
निका को वेध दिया । उपस्थित जनताने जयन्तके लक्ष्यवेधकी निपुणता
की गवहस्तलाघवकी वरुणप्रशंसा की । सब के सब बड़े ही प्रसन्न
हुए । जयन्त की चारों ओर से जयध्वनिपूर्वक वधाई होने लगी ।

आपणु प्रतिबिम्ब लेखु लेखने तेले धनुष्यने यडाववा भाटे डायनी मुठी
डखी ढगी अे वणते तेना ढणाचार्ये वयभा न तेने पूछयु न्यत तमने
आ मभये शु देभाय छे? न्यते कछु शुभमहाराज मने आ सभये पुतणीनी
डाणी आप सिवाय भीलु कळ देभातु नथी न्यतकुमारना वयन साबणीने
कलाचार्ये डुपित भन्या न्यते तेव लरेख ढडाधमा पडता पुतणीना डाभा
नेत्रना प्रतिबिम्बने लक्ष्य ढरी तरत न निश्चल मनयी हाथने मलाणीने
ते तरत भाळु छोडयु भाळु छुटता न यडना अतरालधी नीडणीने
पुतणीनी डाणी आपनी डीडीतु वेधन कयु लेणी थयेली जनताये न्यत
कुमारना लक्ष्यवेधनी प्रशसा करी अने हाथकुशणतानी धळीन प्रशसा ढरी
मधणा भूषण प्रसन्न वया न्यतनी यारे भाळुथी न्यध्वनी पूर्वड वधाई थवा
लागी धन्दिरा पळु पोताना लाग्यने वभाळुती न्यतना गणामा वरमाणा

જયન્તકુમારસ્ય કણ્ઠે પુષ્પમાલા દદૌ । યથા રાધાવેધો દુષ્કરસ્તથા મનુષ્યદેશ-
ચ્ચ્યુતસ્ય પ્રમાદિનઃ પુનર્મનુષ્યત્વ દુર્લભમિતિ ।

અત્ર સગ્રહશ્લોકઃ—(શાર્દૂલચિક્રીડિતવૃત્તમ્)

રાધાયાવદનાદઘઃ ક્રમવશાચ્ચક્રાણિ ચત્વાર્યપિ,
ભ્રામ્યન્તીહ વિપર્યયેણ સ્વલુ તદ્વામાસિવેધો યથા ।
પ્રાપ્તો દુષ્કરતાં નરેન્દ્રતનયાપાણિગ્રહાકાક્ષિણા,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

इति सप्तमश्चक्रदृष्टान्तः ॥ ७ ॥

અથાષ્ટમ કૂર્મદૃષ્ટાન્તઃ—

અગાધજલપરિપૂર્ણઃ સહસ્રયોજનવિસ્તીર્ણઃ સલિલજન્તુસમૃતઃ સુશોભિતઃ

इन्दिरा भी अपने भाग्य की सराहना करती हुई जयन्त के गले में
वरमाला डालकर अपने आपको धन्य मानन लगी । इस दृष्टान्त का भाव
केवल इतना ही है कि जिस प्रकार राधावेध साधना दुष्कर कार्य
है उसी प्रकार मनुष्य जन्मको हारा हुआ प्रमादी प्राणी को पुनः मनुष्य-
जन्मकी प्राप्ति दुर्लभ है । इस दृष्टान्तका भावप्रदर्शकश्लोक इस प्रकार है—

રાધાયા વદનાદઘઃ ક્રમવશાત્ ચક્રાણિ ચત્વાર્યપિ,
ભ્રામ્યન્તીહ વિપર્યયેણ સ્વલુ તદ્વામાસિભેદો યથા ।
જાતો દુષ્કરતા નરેન્દ્રતનયાપાણિગ્રહાકાક્ષિણામ્,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

यह सातवा चक्रदृष्टान्त है ॥ ७ ॥

આઠવા કૂર્મ (કચ્છપ) કા દૃષ્ટાન્ત ઇસ પ્રકાર હૈ—અગાધજલ સે

પહેરાવીને પોતે પોતાને ધન્ય માનવા લાગી આ દૃષ્ટાન્તનો ભાવ એટલો છે કે,
જે રીતે રાધાવેધ સાધના અત્યંત કઠીન અને દુષ્કર છે એજ રીતે મનુષ્ય
જન્મને હારી ગયેલ પ્રમાદી પ્રાણીને પુન મનુષ્યજન્મની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે
આ દૃષ્ટાન્તનો ભાવપ્રદર્શક શ્લોક આ પ્રકારનો છે

રાધાયા વદનાદઘઃ ક્રમવશાત્ ચક્રાણિ ચત્વાર્યપિ,
ભ્રામ્યન્તીહ વિપર્યયેણ સ્વલુ તદ્ વામાસિ ભેદો યથા ।
જાતો દુષ્કરતાં નરેન્દ્રતનયાપાણિગ્રહાકાક્ષિણામ્,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભ ॥ ૧ ॥

આ સાતમું ચક્રદૃષ્ટાન્ત છે ॥ ૭ ॥

આઠમું કુર્મ કાચખા (કચ્છપ) નું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

જે જળથી પરિપૂર્ણ એવો એક (ધર) હોજ હોતો, એક

एको हृद आसीत् । तदुदकं च परस्परसम्बद्धशैवालजालैश्चादितमभवत् । तत्र
स्नापत्यसततिसमन्वितः कूच्छः प्रतिपसति । अन्यदा कदाचित् तत्र सान्द्र
शैवालमध्ये हृदोपान्तस्थितजम्बूफिटपिनः सुपक्वफलसपातेन शैवालतन्तु-
विच्छेदाच्छिद्रमभवत्, तस्मिन्नेव समये तत्रस्थिताऽसौ कूर्मस्तत्कालजातच्छिद्रमा-
श्रित्य ग्रीवा वहिष्करोति । तदनु खल्यसौ निर्मलगगनमण्डलमण्डनायमान तारा-
गणसमन्वितमृपमासम्पन्नशरदपूर्णशशाङ्कमिम्बमवलोक्य साश्चर्यं मनसि चिन्तयति
-अहो ! किमिदं विलोक्यते । कीदृशमिदमदृष्टपूर्वं नयनानन्दजनकम् ? । इत्येव

परिपूर्ण एक द्रह या । जिसका विस्तार एक हजार योजन का था ।
इसमें अनेक जलचर जीव रहते थे । यह बड़ा सुन्दर था । इसका जल
परस्पर सन्नद्ध शैवालसमूह से आच्छादित था । इसमें एक कच्छुआ
अपने घच्चों के साथ रहता था । एक समय की बात है कि उस द्रह
के किनारे पर जो जामुन के वृक्ष खड़े हुए थे उनके कुछ जम्बूफल
उस शैवालजाल के ऊपर गिरे । उनके गिरने से उस शैवालजाल के
बीच में शैवाल के तन्तुओं के टूट जाने से छिद्र हो गया । उसी समय
कछुए ने जो उस शैवालजाल के नीचे रहता था उस छिद्र से अपनी
गर्दन को बाहर निकाला । बाहर निकालते ही उसने स्वच्छ आकाश
में आकाश का मण्डनस्वरूप एव तारागणों से सुशोभित परमशोभा-
सपन्न ऐसे शरदकालीन पूर्णचन्द्रमा के विम्ब को देखा । देखते ही उसे
बड़ा भारी आश्चर्य हुआ । विचार ने लगा-अहो ! यह क्या दिखाई
देता है ? मैंने तो आज तक ऐसा नेत्रों को अपूर्व आनन्द देने वाला

હજાર થોજન જેટલો હતો તેમા અનેક પ્રકારના જળચર જીવ રહેતા હતા તે ધરો
ખૂબજ સુંદર હતો તેજુ જળ થેવાળ સમૂહથી આચ્છાદિત હતુ એમા એક કાચબો
પોતાના ખચ્ચાઓ સાથે રહેતો હતો એક સમયની વાત છે કે, તે ધરાના
ઠાંઠે બાળુડાના વૃક્ષો હારબધ ઉભ્યા હતા તે પૈડીના એક વૃક્ષ ઉપરથી થોડા બામ્બુફળ
શેવાળ ઉપર પડ્યા આ રીતે બાળુડાના પડવાથી જળ ઉપર આચ્છાદિત થયેલી
શેવાળમા છિદ્ર પડી ગયા આ વખતે એ શેવાળની નીચે રહેતા કાચબાએ
બાળુને લઈને શેવાળમા પડેલા છિદ્રમાથી પોતાની ડોક બહાર કાઢી પોતાની
ડોકને શેવાળમાથી બહાર કાઢતા જ કાચબાએ સ્વચ્છ આકાશમા તારાગણોથી
સુશોભિત પરમ શોભાસપન્ન એવા શરદઝાળના પૂર્ણ ચંદ્રમાના પ્રકાશને જોયો
જોતા જ તેને ઘણુ જ આશ્ચર્ય થયુ અને તે મનોમન વિચારવા લાગ્યો કે,
અહીં આ શુ દેખાઈ રહુ છે ? મે આજ સુધી નેત્રોને આનંદ દેવાવાળો આવો

જયન્તકુમારસ્ય કણ્ઠે પુષ્પમાલા દદૌ । યથા રાધાવેધો દુષ્કરસ્તથા મનુષ્યદેહ-
ચ્ચ્યુતસ્ય પ્રમાદિનઃ પુનર્મનુષ્યત્વ દુર્લભમિતિ ।

અન્ન સગ્રહશ્લોકઃ—(શાર્દૂલચિક્રીઢિતવૃત્તમ્)

રાધાયાગ્દનાદયઃ ક્રમવશાચક્રાણિ ચત્વાર્યપિ,
ભ્રામ્યન્તીહ વિપર્યયેણ સ્વલુ તદ્વામાસિવેધો યથા ।
પ્રાપ્તો દુષ્કરતાં નરેન્દ્રતનયાપાણિગ્રહાકાક્ષિણા,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

इति सप्तमश्चक्रदृष्टान्तः ॥ ७ ॥

अथाष्टम कूर्मदृष्टान्तः—

अगाधजलपरिपूर्णः सहस्रयोजनविस्तीर्णः सलिलजन्तुसमृत्तः सुशोभितः

इन्दिरा भी अपने भाग्य की सराहना करती हुई जयन्त के गले में
वरमाला डालकर अपने आपको धन्य मानन लगी । इस दृष्टान्त का भाव
केवल इतना ही है कि जिस प्रकार राधावेध साधना दुष्कर कार्य
है उसी प्रकार मनुष्य जन्मको हारा हुआ प्रमादी प्राणी को पुनः मनुष्य-
जन्मकी प्राप्ति दुर्लभ है । इस दृष्टान्तका भावप्रदर्शकश्लोक इस प्रकार है—

राधाया वदनादयः क्रमवशात् चक्राणि चत्वार्यपि,
भ्राम्यन्तीह विपर्ययेण स्वलु तद्वामासिभेदो यथा ।
जातो दुष्करता नरेन्द्रतनयापाणिग्रहाकाक्षिणाम्,
ससारे भ्रमतः पुनर्नरभवो जन्तोस्तथा दुर्लभः ॥ १ ॥

यह सातवा चक्रदृष्टान्त है ॥ ७ ॥

આઠવાં કૂર્મ (કચ્છપ) નો દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારે છે—અગાધજલ સે

પહેરાવીને પોતે પોતાને ધન્ય માનવા લાગી આ દૃષ્ટાન્તનો ભાવ એટલો છે કે,
જે રીતે રાધાવેધ સાધના અત્યંત કઠીન અને દુષ્કર છે એજ રીતે મનુષ્ય
જન્મને હારી ગયેલ પ્રમાદી પ્રાણીને પુન મનુષ્યજન્મની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે
આ દૃષ્ટાન્તનો ભાવપ્રદર્શક શ્લોક આ પ્રકારનો છે

રાધાયા વદનાદયઃ ક્રમવશાત્ ચક્રાણિ ચત્વાર્યપિ,
ભ્રામ્યન્તીહ વિપર્યયેણ સ્વલુ તદ્ વામાસિ ભેદો યથા ।
જાતો દુષ્કરતા નરેન્દ્રતનયાપાણિગ્રહાકાક્ષિણામ્,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

આ સાતમું ચક્રદૃષ્ટાન્ત છે ॥ ૭ ॥

આઠમું કૂર્મ કાચખા (કચ્છપ) નું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—
અગાધ જળથી પરિપૂર્ણ એવો એક (ધરતી) હોજ હોતો, એક

શૈવાલે મિલિતે યૈવ શશિનઃ સદર્શન દુર્લભ,
સંસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

इत्यष्टमः कूर्मदृष्टान्तः ॥ ८ ॥

અવ નવમો યુગદષ્ટાન્ત પ્રોચ્યતે—

અસરયયોજનવિસ્તીર્ણો વલ્યાકારઃ સહસ્રયોજનગમ્भीરઃ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રોઽસ્તિ । તસ્ય ગ્રાંચ્યા દિશિ કોઽપિ દેવો યુગ પ્રાક્ષિપત્ તસ્ય યુગસ્ય કીલિકા પશ્ચિમાયા દિશિ । યથા તસ્મિન્ સમુદ્રે ભ્રામ્યન્ત્યાસ્તસ્યાઃ કીલિકાયાસ્તેન યુગેન

શૈવાલે મિલિતે યૈવ શશિનઃ સદર્શન દુર્લભમ્,
સંસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

यह आठवा कूर्मदृष्टान्त हुआ ॥ ८ ॥

નૌવા યુગદષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—યહ દષ્ટાન્ત કલ્પનાં સે સવધ રખતા હૈ । અસરયાત દ્વીપ ઓર સમુદ્રોં કે વાદ ંક અન્તિમ દ્વીપ ઓર સમુદ્ર હૈ । અન્તિમ સમુદ્ર કા અસરયાત યોજન કા વિસ્તાર હૈ । ગહરાઈં મીં હસકી ંક હજાર યોજન કી હૈ । હસમે કલ્પના કરો કિ કોઈં ંક દેવ પૂર્વ દિશા કી ઓર ંક જુઆ-ગાડી કા અવયવવિશેષ જો વૈલોં કે કન્ધાં પર રખા જાતા હે-ડાલ દે, ઓર પશ્ચિમ દિશા કી ઓર ઉસકી કીલિકા-સેલ-ડાલ દે । અવ યહ કીલિકા ઉસ સમુદ્ર મે ઉસ દિશા સે વહતી હુઈં ચલી આવે ઓર વહતે હું જુઆ કે સાથ

શૈવાલે મિલિતે યૈવ શશિનઃ સદર્શન દુર્લભમ્,
સંસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

આ આઠમું દુર્ભદષ્ટાન્ત છે ॥ ૮ ॥

નવમું યુગદષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે—

આ દષ્ટાન્ત કલ્પનાથી સળધ રાખે છે અસખ્યાત દ્વીપ અને સમુદ્રો પછી એક છેલ્લા દ્વીપ અને સમુદ્ર છે એ ડેલા સમુદ્રનો વિસ્તાર અમખ્ય યોજનનો છે ઉડાર્ડ પણ તેની એક હજાર યોજનની છે આમા કલ્પના કરો કે, કેઈ એક દેવ પૂર્વદિશા તરફ એક ધોસરૂં કે જે ગાડીમા બળદના કાંધ ઉપર રાખવામા આવે છે તે નાખી દે અને પશ્ચિમ દિશા તરફથી એ ધોસ રાની લાડડીઓ નાખી દે પશ્ચિમ દિશાએ નાખેલી ધોસરાની એ સાબેલ વહેતા વહેતા ચાલી આવે અને તે ધોસરી માથે મળી જાય જે રીતે આ વાત

विचिन्त्य स कर्मः समन्वूनपि तद् दर्शयितुं जले निमज्ज्य यावता काष्ठेन तैः सह पुनरायाति, तावत् पुनः समीरसंयोजितशेगलैस्तच्छिद्रमाच्छादितम् । यथा तच्चन्द्रमण्डलदर्शनं पुनस्तस्य कर्मस्य दुर्लभं तथा मनुष्यदेहान्मृतस्य प्रमादिनः पुनर्मनुष्यत्वं दुर्लभमिति ।

अत्र सग्रहश्लोक — (शार्दूलविक्रीडितवृत्ताम्)

दृष्ट्वा कोऽपि हि कच्छपो हृदमुखे शैवालमन्धच्युते,
पूर्णेन्दुं मुदितः कुटुम्बमिह त द्रष्टुं समानीतवान् ।

पदार्थ नहीं देखा है, यह कितना सुन्दर है । इस प्रकार विचार कर उसने इस अपूर्व वस्तु को अपने परिवार को भी दिखाने का विचार किया, अतः वह पानी में डुबकी लगाकर अपने परिवार के पास पहुँचा और उनको साथ में लेकर ज्यों ही यह वहाँ आया कि वह शैवालजाल हवा के लगने से फिर से ज्यों का त्यों परस्पर में मिल गया । इस दृष्टान्त से हम को यह शिक्षा मिलती है कि जिस प्रकार हवा के झोकों के लगने से शैवाल के तन्तु आपस में मिल गये और छिद्र का अभाव हो गया, अतः उस अभागे कछुए को पुनः चन्द्रदर्शन होना दुर्लभ हुआ, उसी प्रकार मनुष्यजन्म को हारे हुए प्रमादी प्राणी को पुनः मनुष्यजन्म मिलना महा दुर्लभ है । इस दृष्टान्त का भावसंग्रह श्लोक इस प्रकार है—

दृष्ट्वा कोऽपि हि कच्छपो हृदमुखे शैवालमन्धच्युते,
पूर्णेन्दुं मुदितः कुटुम्बमिह त द्रष्टुं समानीतवान् ।

अपूर्व पदार्थ कहीं पशु जेथो नहीं आ केवो सुहर छे ? आ प्रसारनो विचार करी, ओ अपूर्व वस्तु पोताना परिवारने पशु भताववानो विचार कर्यो आने पाणीभा दुणकी भारी ते पोताना परिवारनी पासो पछोऽथे आने तेने साथे लध ते उपरोक्त स्थले पछोऽथे त्यारे ते शेवाण के जेभा आणुने लध छिद्र पड्यु छतु ते पवनने नारखे पुराध जता शेवाणनी मपाटी दूरीथी सधाध गध तेथी जायभा आने तेना परिवारने दूरीथी यद्रना दर्शन न थया ओ प्रकारे मनुष्य जन्मने छारी गयेव प्रमादी प्राणीने मनुष्य जन्म भणवो भडा दुर्लभ छे

आ दृष्टान्तो भावसंग्रहश्लोक आ प्रमाणे छे —

दृष्ट्वा कोऽपि हि कच्छपो हृदमुखे शैवालमन्धच्युते,
पूर्णेन्दुं मुदितः कुटुम्बमिह त द्रष्टुं समानीतवान् ।

તુલ્ય તત્ત્વર્ણ નલિકાન્તર્નિધાય મેરુશિખર સમાભ્ય ફૂલકૃતસમીરણેસ્તત્ત્વર્ણ
સકલં સર્વતઃ સમૃદ્ધાપિતમ્ ।

અથ તેન દેવેન વિસિત્તાસ્તે પરમાણવઃ પ્રચન્ડપત્નોદ્ધૂતાઃ સર્વાસુ દિશુ
દૂર ગતા ઐકૃશો વિભિન્નાઃ પતિતાઃ ।

યથા તાન્ પરમાણૂન્ સર્વતઃ સચિત્ય તૈઃ પુનઃ સ્તમ્ભનિપ્પાદન લોકસ્ય દુષ્કરં,
તથા મનુષ્યભવાત્ પ્રચ્યુતસ્ય પ્રમાદિનઃ પ્રાણિનો મનુષ્યજન્મ દુર્લભમિતિ ॥

દસવાં પરમાણુ દૃષ્ટાન્ત હસ પ્રકાર હૈ—યહ દૃષ્ટાન્ત મી કલ્પના સે
સયધ રચને વાલા હૈ—જૈસે ક્રીડાચક્ર ફિસી દેવ ને માણિક્યનિર્મિત
અક સ્તમ્ભ કો વજ્ર કે પ્રહાર સે તોડા । પશ્ચાત્ ઉસે ઇતના પીસા કિ
ઉસકા ચૂર્ણ ચૂર્ણ હો ગયા । ચૂર્ણ જૈસા જન વહ વન ચુકા તવ ઉસ
ચૂર્ણ કો ઉસને અક નલિકા મેં ભરા ઓર સુમેરુ પર્વત કે શિખર પર
ખડે હોકર ઉસકો સવ તરફ ફુલ સે ઉડા દિયા । વે સન કે સવ ઉસ
સ્તમ્ભકે પરમાણુ જો ઉસ દેવ ને અપની ફૂલ સે ઇધર ઉધર ઉડા દિયે હૈ
ઓર વાયુકે પ્રયલ જ્ઞોકો ને ઉનકોપ્રત્યેક દિશા મેં લે જાકર ઓર મી
દૂર ફેલ દિયે । ઉન સવ કે સવ પરમાણુઓં કો અકત્રિત કર કે ફિર સે
જૈસે ઉસ સ્તમ્ભ કા ઉસી રૂપ સે નિર્માણ કરના દુષ્કર હૈ—ઉસી તરહ
મનુષ્યભવ સે પ્રચ્યુત જીવ કો મનુષ્યભવકી પુનઃ પ્રાપ્તિ હોના દુર્લભ હૈ ।

હમસુ પરમાણુદૃષ્ટાન્ત આ પ્રકારનું છે

આ દૃષ્ટાન્ત પણ દેખનાથી સમજ સમવાવાળું છે જેમ રમતના તોરથી
કોઈ દેવે માણિક્યથી ભરેલા એવા એક સ્તંભને વજ્રના પ્રહારથી તોડી નાખ્યો
પછી તેને એટલો પિસ્થો કે, તેના ચૂરેચૂરા થઈ ગયા ચૂર્ણ જેવો ન્યારો તે
થઈ ગયો ત્યારે તે ભુકાને તેણે એક નળીમાં ભરી અને સુમેરુપર્વતના શિખર
ઉપર ઉભા રહીને ચારે બાજુ તે ભુકાને ફૂકથી ઉડાડી દીધો એ સ્તંભના
ભુકા રૂપે બનેલા સઘળા પરમાણુઓને તે દેવે પોતાની ફૂકથી ચારે કોર ઉડાવી
દીધા અને વાયુએ પ્રબળ વેગથી દરેક દિશામાં લઈ જઈને દૂર ફેલી દીધા
દૂર દૂર ન્યા ત્યા ફેલાઈ ગયેલા એ સઘળા પરમાણુઓને એકત્રિત કરી ફરીથી
સ્તંભનું નિર્માણ કરવું હુકમ છે તેવીજ રીતે આ મનુષ્યભવને હારી બેઠેલો
જીવ ફરી મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિ કરી શકતો નથી

સહ સઘટનમેવ દુર્લભ, તસ્ય યુગસ્ય ઝિદ્રે પુનઃ પ્રવેશસ્તુ તત્રાપિ દુર્લભસ્તથા
મનુષ્યભવાત્પ્રચ્યુતસ્ય પ્રમાદિનઃ પુનર્મનુષ્યજન્મ દુર્લભમિતિ ।

અત્ર સગ્રહઃ— (શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તામ્)

પ્રાચ્યન્થૌ યુગ-કીલિકા વિનિહિતા ક્ષિપ્ત યુગ પશ્ચિમે,
યદ્વદ્ દુર્લભમેવ તત્ર વહતોઃ સમીલન તદ્વયોઃ ।
શમ્યાયાસ્તુ પુનર્યુગસ્ય વિવરે તસ્યાઃ પ્રવેશો યથા,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥
इति नवमो युगदृष्टान्तः ॥ ९ ॥

અથ દશમઃ પરમાણુદૃષ્ટાન્તઃ—

કેનાઽપિ ક્રીડાપરેણ દેવેન મણિક્યમય સ્તમ્ભ વજ્રેણ ચૂર્ણીકૃત્ય પરમાણુ-

મિલ જાવે તો જિસ પ્રકાર યહ યાત વહુત દુર્લભ હૈ ઓર હસસે બી
અધિક દુર્લભ યહ હૈ કિ વહ કીલિકા વહતે ૨ ઉસ જુએ કે છેદ મેં
પ્રવિષ્ટ હો જાવે યહ યાત દુર્લભ હૈ । હસી તરહ મનુષ્ય ભવ સે પ્રચ્યુત
પ્રમાદી જીવ કો પુનઃ મનુષ્યભવ કી પ્રાપ્તિ હોના દુર્લભ હૈ । હસકા
ભાવપ્રદર્શકશ્લોક હસ પ્રકાર હૈ—

પ્રાચ્યન્થૌ યુગકીલિકા વિનિરિતા ક્ષિપ્ત યુગ પશ્ચિમે,
યદ્વદ્દુર્લભમેવ તત્ર વહતોઃ સમીલન તદ્વયોઃ ।
શમ્યાયાસ્તુ પુનર્યુગસ્ય વિવરે તસ્યાઃ પ્રવેશો યથા,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥
यह नौवा युगदृष्टान्त है ॥ ९ ॥

ધણી જ દુર્લભ છે અને તેનાથી પણ અધિક દુર્લભ તો એ છે કે, ધોસરાની
તે સાંભળેલા વહેતા વહેતા તે ધોસરાના બીધમા બોડાઈ બાથ એ વાત દુર્લભ
છે આ રીતે મનુષ્યભવથી પ્રચ્યુત પ્રમાદી જીવને ફરીથી મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ
થી દુર્લભ છે

તેના ભાવને દર્શાવતો શ્લોક આ પ્રકારનો છે—

પ્રાચ્યન્થૌ યુગકીલિકા વિનિરિતા ક્ષિપ્ત યુગ પશ્ચિમે,
યદ્વદ્દુર્લભમેવ તત્ર વહતોઃ સમીલન તદ્વયોઃ ।
શમ્યાયાસ્તુ પુનર્યુગસ્ય વિવરે તસ્યાઃ પ્રવેશો યથા,
સસારે ભ્રમતઃ પુનર્નરભવો જન્તોસ્તથા દુર્લભઃ ॥ ૧ ॥

આ નવમું યુગદૃષ્ટાન્ત છે ॥ ૯ ॥

ઝાયા—એકદા દેવલોકેપુ, નરકેષ્વપિ એકદા ।

એકદા આસુરં કાય, યથા કર્મભિઃ ગચ્છતિ ॥ ૩ ॥

ટીકા—‘એગયા’ ઇત્યાદિ ।

જીવઃ, એકદા=એકસ્મિન્ કાલે શુભકર્માનુભવકાલે દેવલોકેપુ=સૌધર્માદિપુ
યથાકર્મભિઃ=તદ્વત્યનુરૂપૈથેષ્ટિતૈઃ સરાગસયમદેશવિરત્યકામનિર્જરાવાલતપઃકર્મભિ
ગચ્છતિ । એકદા=અશુભકર્મોદયકાલે, નરકેપુ=રત્નપ્રભાદિપુ યથાકર્મભિઃ=મહા-
રમ્ભમહાપરિગ્રહપથેન્દ્રિયવધકુળપાહારૈર્ગચ્છતિ । એકદા આસુરમ્-અસુરસમ્પન્નિન,
કાય=નિકાયમ્ અસુરકુમારભાવમિત્યર્થઃ, યથા કર્મભિઃ=સરાગસયમાદિભિઃ,
ગચ્છતિ=પ્રાપ્નોતિ । ઉપલક્ષણસાજ્જ્યોતિર્વ્યન્તરયોરપિ ગચ્છતીતિ વોધ્યમ્ ॥ ૩ ॥

ઉપરોક્ત કથન કો સ્પષ્ટ કરતે હુવ કહતે હૈ—‘એગયા’-ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—યહ જીવ (એગયા-એકદા) કમી તો શુભ કર્મ-કે
અનુભવન કાલ મેં (દેવલોકેપુ-દેવલોકેપુ) સૌધર્મ આદિ દેવ લોક મે
(અહાકર્મેહિં - યથાકર્મભિઃ) ‘સરાગસયમ, દેશવિરતિ, અકામનિર્જરા
એવ ચાલતપ આદિરૂપ ઉસ ગતિ કે કર્મ કે કારણો સે (ગચ્છહ-ગચ્છતિ)
જન્મ લેતા હૈ । (એગયા-એકદા) કમી અશુભકર્મ કે અનુભવનકાલ
મેં (નરેપુ-નરકેપુ) રત્નપ્રભા આદિક નરકો મેં (અહાકર્મેહિં-
યથાકર્મભિઃ) મહા ‘આરભ, મહાપરિગ્રહ, પચેન્દ્રિયવધ કુળપ (માસ)
આહાર આદિ કરને સે (ગચ્છહ-ગચ્છતિ) જાતા હૈ । (એગયા-એકદા)

ઉપરોક્ત કથનને વધારે સ્પષ્ટ કરતા કહે છે—

“એગયા” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આ હવ એગયા-એકદા ક્યારેક તો શુભકર્મના અનુભવ કાળમા,
દેવલોકેપુ-દેવલોકેપુ સૌધર્મ આદિ દેવલોકમા અહાકર્મેહિં-યથાકર્મભિ સરાગ
સયમ, દેશવિરતિ, અકામ નિર્જરા, અને ચાલતપ આદિરૂપ એ ગતીના કર્મોના
કારણોથી ગચ્છહ-ગચ્છતિ જન્મ લે છે એગયા-એકદા ક્યારેક અશુભ કર્મના
ઉદયમા નરેપુ-નરકેપુ રત્નપ્રભા આદિક નરકોમા અહાકર્મેહિં-યથાકર્મભિ આરભ,
મહાઆરભ, મહાપરિગ્રહ, પચેન્દ્રિયવધ કુળપ (માસ) આહાર આદિ કરવાથી

(૧) “ચરહિં ઠાળેહિં જીવા દેવાડયત્તાપ કમ્મ પગરેતિ, ત જહાં-સરાગ
સજમેળ, સજમાસજમેળ, ચાલતવોકમ્મેળ, અકામણિજ્જરાપ” । (સ્થા સ્થા ૪ ૬
૪ એવ ઔપાતિક સૂત્રેડપિ)

(૨) “ચરહિં ઠાળેહિં જીવા જેરહયત્તાપ કમ્મપકરેતિ, ત જહાં-મહારભાપ મહા-
પરિગ્રાહાપ, પચિંદિયવહેળ, કુળિમાહારેળ (સ્થા ૦ સ્થા ૦ ૪ ૩ ૪ એવમ્ ઔપા-
તિકસૂત્રેડપિ)

અય ભાવઃ—માનુષ જન્મ લગ્નાડપિ પ્રમાદકૃતદુષ્કર્મપ્રભાવાદેકેન્દ્રિયાદિ-
જાતિપ્રાપ્ત્યા ચક્રવર્તિપાયસાદિવત્ પુનર્માનુષત્વ દુર્લભમિતિ ॥ ૨ ॥

एतदेव स्पष्टयति—

मूलम्—एगयां देवलोएसु, नरएसुवि एगया ।

एगया आंसुरं कायं, अहा कस्मेहि गच्छइ ॥ ३॥

ને અપને જન્મ મરણ સે ન ભર દિયા હો । જીવ ને સૂક્ષ્મપૃથિવી-
કાયાદિ સ્થાવર કાય મેં ઉત્પન્ન હોકર લોકાકાશ કા પ્રત્યેક પ્રદેશ કો
તૈલ સે તિલ કી તરહ ભર દિયા હૈ । ફસલિયે મનુષ્યજન્મ પાકર મી
જો પ્રમાદી હોકર દુષ્કર્મોં કા ઉપાર્જન કરતે હૈં વે અનેકે પ્રભાવ સે
એકેન્દ્રિયાદિક જાતિ કી પ્રાપ્તિ સે ચક્રવર્તીં કે પાયસ આદિ કી તરહ
મનુષ્યભવ કી પ્રાપ્તિ કો દુર્લભ બનાલેતે હૈં—

ભાવાર્થ—મનુષ્યભવ પાકર મી પ્રાણી કા કર્તવ્ય હૈ કિ વહ
પ્રમાદી નહીં બને । પ્રમાદ કે કારણ જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોં કા બંધ
હોને સે ફસ જીવ કા એકેન્દ્રિયાદિક યોનિયોં મેં જન્મ હોતા હૈ ।
ફસમેં ફસકા અનન્તકાલ નિકલ જાતા હૈ । અતઃ પુનઃ મનુષ્યભવ કી
પ્રાપ્તિ દુર્લભ બન જાતી હૈ । તાત્પર્ય કહને કા યહ હૈ કિ મનુષ્યભવ
સાર્થક કરને કા યહી ઉપાય હૈ કિ પ્રમાદી ન બના જાય ॥ ૨ ॥

જન્મમરણથી ન ભરી દીધો હોય એવે સૂક્ષ્મ પૃથ્વી કાયાદિ સ્થાવર કાયમા
ઉત્પન્ન થઈ થઈને લોકાકાશના પ્રત્યેક પ્રદેશને તલના તેલની માફક ભરી દીધેલ
છે આ માટે મનુષ્યજન્મ મળવા છતાં પણ જે પ્રમાદી બની દુષ્કર્મોનું ઉપાર્જન
કરે છે, તે એના પ્રભાવથી એકેન્દ્રિયાદિક બીજીની પ્રાપ્તિથી ચક્રવર્તીનાં દુષપાક
વગેરેની માફક ફરી મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિને દુર્લભ બનાવે છે

ભાવાર્થ—મનુષ્યભવ મેળવીને પણ પ્રાણીનું કર્તવ્ય છે કે, તે પ્રમાદી ન
બને પ્રમાદના કારણે જ્ઞાનાવરણીયાદિક ડોરોનો બંધ થવાથી આ જીવનો એકે
ન્દ્રિયાદિક જેવી એનીઓમા જન્મ થાય છે તેમા તેનો અનન્ત કાળ નીકળી
જાય છે આથી મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ દુર્લભ બની જાય છે તાત્પર્ય કહેવાનું
એ છે કે, મનુષ્યભવ સાર્થક કરવાનો એક માત્ર ઉપાય એ છે કે, આપણે
પ્રમાદી ન બની અને જ્યાં સુધી સુક્ષ્મ પ્રાપ્તિ ન થાય ત્યાં સુધી મનુષ્યભવની જ
ફરી ફરી પ્રાપ્તિ થતી રહે એવો પ્રયત્ન તો કરવો જોઈએ ॥ ૨ ॥

एवं चतुर्शीतिलससख्यका योनयस्तासु, इत्यर्थः । न निर्विद्यन्ते=अस्मात् पर्यटनात् कदा मोक्षो भविष्यतीति नोद्विजन्ते=उद्वेगं न प्राप्नुवन्ति । केपु न इव ? सर्वार्थेषु=सर्वे च ते अर्थाः, सर्वार्थास्तेषु हिरण्य-सुवर्ण-मणि-मुक्ताफल-वज्र वैदूर्य-ग्राम-नगर-कोश-कोष्ठागार-भूमि-गजाश्वादिषु सर्वविभवेषु प्राप्तेष्वपि, क्षत्रियाः=राजान इव । अयं भावः—यथा सर्वेषु विषयेषु प्राप्तेष्वपि राजान सतोप नाप्नुवन्ति, किंतु तत्प्राप्त्यर्थमेव पुनः पुनः प्रवर्तन्ते । एव तासु तासु योनिषु पुनः पुन-रुत्पत्तिमनुभवन्तोऽपि जीवाः पुनः पुनः ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधकर्म कुर्वन्तस्तत्तद् योनिप्राप्त्यर्थमेव प्रवर्तन्ते, तस्मान्मनुष्यजन्म दुर्लभम् इति ।

लाख, तथा मनुष्य की चौदह लाख, इस प्रकार इन चौरासी लाख योनियो-उत्पत्ति स्थानों में) (न निर्विज्जति-न निर्विद्यन्ते) 'इमं ससार परिभ्रमणसे मेरा कय मोक्ष होगा' इस प्रकार कभी भी निर्वेद-उद्वेग को प्राप्त नहीं होते हैं । (व इव) जैसे (सबहुँसु खत्तिया-सर्वार्थेषु क्षत्रियाः) हिरण्य सुवर्ण, मणि, मुक्ताफल, वज्र वैदूर्य, ग्राम, नगर, कोश एवं कोष्ठागार, भूमि, गज अश्व आदि प्राप्त विभवोमे क्षत्रिय लोग उद्वेग (उदासीनता) को प्राप्त नहीं होते हैं । तात्पर्य इसका यह है कि जैसे युद्ध कर २ के समस्त देशों का राज्य प्राप्त होने पर भी क्षत्रिय लोग उद्वेग (उदासीनता) को प्राप्त नहीं होते हैं, किंतु उनकी प्राप्ति के लिये ही वे बार २ चेष्टा किये करते हैं उसी प्रकार उन उन योनियों में बार २ जन्म मरण के दुखों का अनुभव करते हुए भी ये जीव पुनः पुनः ज्ञानावरणीयादिक अष्ट-विध कर्मों का बन्ध करते हुए उन २ योनियों की प्राप्ति करने के लिये

तथा मनुष्योनी चौद लाख, आ प्रकार ओ चौरासी लाख योनीओमा 'न निर्विज्जति -न निर्विद्यन्ते आ स सार परिभ्रमणुथी भावे कयावे मोक्ष थशे?' ओ प्रकार तेने कोछ जातनी चिता थती नथी व-इव जेम सबहुँसु खत्तिया-सर्वार्थेषु क्षत्रिया हीरा भाखेक, सुवर्ण, मणी, मुक्ताफल, वज्र, वैदूर्य, ग्राम, नगर, कोश अने कोष्ठागार, भूमि, गज, अश्व, आदि प्राप्त वैभवोमा रख्यापय्या रहेता क्षत्रियोने कोछ उद्वेग थतो नथी. तात्पर्य ओनु ओ छे के, जेम युद्ध करी करीने समस्त देशनु राज्य प्राप्त थवा छता पणु क्षत्रियोने कोछ उद्वेग थतो नथी परतु तेनी प्राप्तने भाटे न ओ बार बार प्रयत्न करता रहे छे ओवी रीने योनीओमा बार बार जन्म भरषुने अनुभव करवा छता पणु ओ एव करी करी ज्ञानावरणीयादि आठ प्रकारना क्रमोने अथ करीने ते ते योनीओनी प्राप्ति करवामा न कीयाशील रहे छे

મૂલમ્—એવમાવદ્દજોણીસુ, પાણિણો કમ્મકિલ્લિસા ।

નં નિવિઙ્ગતિ સસારે, સંવ્વદ્દેસુ વં લ્લત્તિયા ॥૫॥

છાયા—એવમ્ આવર્તયોનિષુ, પ્રાણિનઃ કર્મકિલ્લિપા ।

ન નિવિઘ્નન્તે સસારે, સર્વાર્થેષુ શ્વ સત્રિયાઃ ॥ ૫ ॥

ટીકા—‘ એવમ્ ’ इत्यादि ।

કર્મકિલ્લિપાઃ=કર્મભિર્મલિનાઃ પ્રાણિનઃ સંસારે=ભવે એવમ્=અમુના પ્રકારેણ, આવર્તયોનિષુ=આવર્તેન-પુનઃપુનઃપરિભ્રમણેન સ્પૃષ્ટા યોનય આવર્તયોનયસ્તાસુ ચતુરશીતિલક્ષપ્રકારાસુ, તત્ર પૃથિવ્યપત્તેજોવાયુકાયેષુ પ્રત્યેક સપ્ત સપ્ત લક્ષાઃ, દશ લક્ષાઃ પ્રત્યેકવનસ્પતિષુ, નિગોદજીવેષુ ચ ચતુર્દશ લક્ષાઃ, દ્વિ-ત્રિ-ચતુરિન્દ્રિયેષુ પ્રત્યેક દ્વે દ્વે લક્ષે, તિર્યંદનારકદેવેષુ પ્રત્યેક ચતસ્રથતસો લક્ષાઃ મનુજેષુ ચતુર્દશ લક્ષાઃ,

કમ્મી તેન્દ્રિય જીવોં મે ઓર કમ્મી ચતુરિન્દ્રિય જીવોં મેં જન્મ લેતા હૈ ।
 હસ પ્રકાર હસ સસાર મે પ્રમાદી જીવ ભ્રમણ કરતા હી રહતા હૈ ।
 હસ કીટાદિક શબ્દ કે ઉપલક્ષણસે સમસ્ત તોર્યશ્વજાતિ કે ભેદોપભેદોં
 કા ગ્રહણ જાનના ચાહિયે ॥ ૪ ॥

‘ એવમ્ ’—इत्यादि ।

અન્વયાર્થ—(કમ્મકિલ્લિસા-કર્મકિલ્લિપાઃ) કર્મોં સે મલિન
 (પાણિણો-પ્રાણિનઃ) પ્રાણી (સસારે-સસારે) સસાર મેં (એવં-એવમ્)
 ઉક્ત પ્રકાર સે ભ્રમણ કરતે હુએ (આવદ્દજોણીસુ-આવર્તયોનિષુ) હમ
 ચોરાસી લાખ યોનિયો મેં (પૃથિવીકાય કી સાતલાખ, અપકાય કી
 સાત લાખ, તેજસ્કાય કી સાત લાખ, વાયુકાય કી સાત લાખ, પ્રત્યેક
 વનસ્પતિ કી દશ લાખ, નિગોદજીવોં કી ચૌદહ લાખ, દ્વિન્દ્રિય, તેન્દ્રિય
 ચતુરિન્દ્રિય કી દો દો લાખ, તિર્યંચ, દેવ એવ નારકી કી ચાર ચાર

એ પ્રકારે આ સંસારમા પ્રમાદી જીવ ભ્રમણ કરતા જ રહે છે આ કીટાદિક શબ્દના
 ઉપલક્ષણથી સમસ્ત તિર્યંચ જાતીના ભેદોપભેદોં ગ્રહણ જાણવું જોઈએ ॥ ૪ ॥

૧. “ એવમ્ ”—इत्यादि

અન્વયાર્થ—કમ્મકિલ્લિસા-કર્મકિલ્લિપા કર્મોંથી મલિન પાણિણો-પ્રાણિન
 પ્રાણી સસારે-સસારે સસારમા એવં-એવમ્ ઉક્ત પ્રકારથી ભ્રમણ કરતા કરતા
 આવદ્દજોણીસુ-આવર્તયોનિષુ આ ચોરાસી લાખ યોનીઓમા (પૃથ્વીકાયની સાત લાખ,
 અપકાયની સાત લાખ, તેજસ્કાયની સાત લાખ, વાયુકાયની સાત લાખ, પ્રત્યેક
 વનસ્પતિની દસ લાખ, નિગોદ જીવોની ચૌદ લાખ, બે ઈન્દ્રિય, ત્રણ ઈન્દ્રિય,
 ચાર ઈન્દ્રિયની બધે લાખ અને તિર્યંચ, દેવ અને નારકોની ચાર ચાર લાખ,

एवं चतुर्शीतिलक्षसंख्यका योनयस्तासु, इत्यर्थः । न निर्विद्यन्ते=अस्मात् पर्यटनात् कदा मोक्षो भविष्यतीति नोद्विजन्ते=उद्वेगं न प्राप्नुवन्ति । केषु क इव ? सर्वार्थेषु=सर्वे च ते अर्थाः, सर्वार्थास्तेषु हिरण्य-सुवर्ण-मणि-मुक्ताफल-वज्र-वैडूर्य-ग्राम-नगर-कोश-कोष्ठागार-भूमि-गजावादिषु सर्वविभवेषु प्राप्तेष्वपि, क्षत्रियाः=राजान इव । अयं भावः—यथा सर्वेषु निषयेषु प्राप्तेष्वपि राजान सतोष नाप्नुवन्ति, किंतु तत्प्राप्त्यर्थमेव पुनः पुनः प्रवर्तन्ते । एव तासु तासु योनिषु पुनः पुनरुत्पत्तिमनुभवन्तोऽपि जीवाः पुनः पुनः ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधकर्म कुर्वन्तस्तत्तद् योनिप्राप्त्यर्थमेव प्रवर्तन्ते, तस्मान्मनुष्यजन्म दुर्लभम् इति ।

लाख, तथा मनुष्य की चौदह लाख, इस प्रकार इन चौरासी लाख योनियो-उत्पत्ति स्थानों में) (न निर्विज्जति-न निर्विद्यन्ते) 'इमं ससार परिभ्रमणसे मेरा कब मोक्ष होगा' इस प्रकार कभी भी निर्वेद-उद्वेग को प्राप्त नहीं होते हैं । (व इव) जैसे(सबहुँसु खत्तिया-सर्वार्थेषु क्षत्रियाः)हिरण्य सुवर्ण, मणि, मुक्ताफल, वज्र वैडूर्य, ग्राम, नगर, कोश एवं कोष्ठागार, भूमि, गज अश्व आदि प्राप्त विभवोमे क्षत्रिय लोग उद्वेग (उदासीनता) को प्राप्त नहीं होते हैं । तात्पर्य इसका यह है कि जैसे युद्ध कर २ के समस्त देशों का राज्य प्राप्त होने पर भी क्षत्रिय लोग उद्वेग (उदासीनता) को प्राप्त नहीं होते हैं, किन्तु उनकी प्राप्ति के लिये ही वे बार २ चेष्टा किये करते हैं उसी प्रकार उन उन योनियों में बार २ जन्म मरण के दुखों का अनुभव करते हुए भी ये जीव पुनः पुनः ज्ञानावरणीयादिक अष्टविध कर्मों का बन्ध करते हुए उन २ योनियों की प्राप्ति करने के लिये

तथा मनुष्यानी चौदह लाख, आ प्रकारे ओ चौरासी लाख येनीओभा 'न निर्विज्जति-न निर्विद्यन्ते आ स सार परिभ्रमणथी भादे कथादे मोक्ष थये?' ओ प्रकारे तेने कोछ जतनी चिता थती नथी व-इव जेम सबहुँसु खत्तिया-सर्वार्थेषु क्षत्रिया हीरा भाष्टुक, सुवर्ण, मणी, मुक्ताफल, वज्र, वैडूर्य, ग्राम, नगर, कोश अने कुष्ठागार, भूमि, गज, अश्व, आदि प्राप्त वैभवोभा रन्ध्यापन्ध्या रहैता क्षत्रियोने कोछ उद्वेग थतो नथी तात्पर्य ओनु ओ छे के, जेम युद्ध करी करीने समस्त देशनु राज्य प्राप्त थवा छता पणु क्षत्रियोने कोछ उद्वेग थतो नथी परतु तेनी प्राप्तने भाटे ज ओ बार बार प्रयत्न करता रहै छे ओवी रीने येनीओभा बार बार जन्म मरणुने अनुभव करवा छता पणु ओ लव करी करी ज्ञानावरणीयादि आठ प्रकारना कर्मोने बध करीने ते ते येनीओनी प्राप्ति करवाभा ज कीयाशील रहै छे

મનુષ્યાણામ્, તથા વિપયા અપ્યનુકૂલતયા મનો હરન્તિ સર્વેષામ્ । વર્ષાકાલે જલબુદ્બુદા ઇવ, કરાઝલિગતા આ । ઇવ સમ્પદઃ ક્ષણનશ્વરાઃ સન્તિ । યથા-સ્વચ્છ-જલપરિપૂર્ણગમ્भीરગર્તે પ્રતિવિમ્બમાયાપન્ન તત્તદવર્તિવૃક્ષ-ઝાયા લતા પત્ર-પુષ્પાદિક કિમપિ કાર્ય સાધયિતુ ન શક્નોતિ, તથા સસારાન્તર્ગત વસ્તુજાતમ્ કિમપિ આત્મકલ્યાણાય ન ભવતિ । એવમનન્તદુઃખસમૃતે સંસારેડનન્તાનન્તદુઃખમનુભવન્તોઽપિ નોદિજન્તે સર્વાર્યેષુ લબ્ધેષ્વપિ રાજાન ઇવ પ્રાણિનઃ । અતો મનુષ્યજન્મદુર્લભમ્ ।

વિષયસુખ મ્હી અનુકૂલ હોને સે સય કો સુહાવને લગતે હૈં, સય કે ચિત્ત લુભાતે રહતે હૈં । વર્ષાકાલ મે જૈસે જલ કા બુદ્બુદા દેખતે ૨ નષ્ટ હો જાતા હૈં, ઓર અજલિ કા જલ જૈસે ક્ષણભર મે ફર જાતા હૈં ઉસી પ્રકાર સે યહ વૈભવ મ્હી ક્ષગચિનશ્વર જાનના ચાહિયે । જૈસે સ્વચ્છ જલ સે પરિપૂર્ણ ગમ્भीર ટહે મેં પ્રતિવિમ્બરૂપ સે પતિત ઉસકે તદવર્તી વૃક્ષ કી છાયા લતા પત્ર પુષ્પાદિક કુછ મ્હી કાર્ય સાધક નહીં હો સકતે હૈં, ઉસી તરહ સસાર કે અન્તર્ગત વસ્તુઓં કા સમૂહ મ્હી આત્મકલ્યાણ કા કુછ મ્હી સાધક નહીં હોતા હૈં । ઇસ પ્રકાર અનત દુઃખોં સે ભરે હુએ ઇસ સસાર મેં અનન્ત દુઃખોં કા અનુભવ કરતે હુએ મ્હી સસારી જીવ પ્રાપ્ત અર્થ મે અધિકતર લુભાને વાલે રાજા કી તરહ પ્રતિદિન ઉન્હી સસારવર્ધક વૈષધિક સુખોં મે લુભાતે રહતે હૈં । આત્મકલ્યાણ કૈસે હોગા ઇસકી થોડી સી મ્હી ચિન્તા નહીં કરતે હૈં । ઇસલિયે યદિ મનુષ્યજન્મ પાયા હૈં તો કુઝ કર લેના ચાહિયે, નહીં તો ઇસ મનુષ્ય

પ્રકારથી આ વિષયસુખ પણ અનુકૂળ હોતા સધાના સુખરૂપ લાગે છે બધાના ચિત્તને લોભાવે છે, વર્ષાઠાળમાં પાણીના પરપોટાની જેમ ભેત ભેતામાં નાશ પામે છે અને હાથમાં લીધેલ પાણી જેમ ક્ષણભરમાં ચાલુ નથી છે એજ પ્રકારથી આ વૈભવ પણ ક્ષણભરમાં નાશ પામનાર સમજવો જોઈએ જેમ સ્વચ્છ જળથી ભરેલા ઉડા ખાડમાં પ્રતિબિંબ રૂપથી પતિત તેની પાસેના વૃક્ષની છાયા, લતા, પાદડા, પુષ્પ વગેરે, કાંઈ પણ કાર્યસાધક થતા નથી એવી રીતે સસારનો અતર્ગત વસ્તુઓનો સમૂહ પણ આત્મકલ્યાણમાં કાંઈપણ સાધક બનતો નથી આ પ્રકારના અનત દુઃખોથી ભરેલા આ સસારમાં અનત દુઃખોનો અનુભવ કરવા છતાં પણ સસારી જીવ પ્રાપ્ત અર્થમાં અધિકતર લોભાવનારા રાજાની માફક દરરોજ તેની સસારવર્ધક વિષયી સુખોમાં લોભાતો રહે છે આત્માનું કલ્યાણ કઈ રીતે થયે તેની થોડી પણ ચિન્તા કરતો નથી આદલા માટેજ મનુષ્યજન્મ મળેલ છે તો તેનું કાર્ધક સાધક કરી જોઈએ

તસ્માન્મનુષ્યજન્મ લબ્ધ્યા સંસારસ્વરૂપ ભાવયેત્—અહો ! ઈદંશ દુઃખસ્થાનમન્યત
કિમપિ નાસ્તિ યાદશઃ સસારઃ ॥ ૫ ॥

જન્મ છુટ જાને કે વાદ્દે હસકી પુનઃ પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, અતઃ મનુષ્ય કા
કર્તવ્ય છે કે વદ્દે મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કર મસાર કે સ્વરૂપ કા અવશ્યર
વિચાર કરતા રહે, ડસકો સોચના ચાહિયે કે ંસા દુઃખ કા સ્થાન
ંર કોઈ દૂસરા નહીં છે જૈસા કી યદ્દે સસાર છે ।

ભાવાર્થ—કર્મ સે કદર્થિત યે સસારી ઝીવ ચૌરાસી લક્ષ યોનિયોં મેં
ભ્રમણ કરતે હુઅ ંી પુનઃ ડસી ચક્કર મે ફેસને કે અભિલાપી હોતે
રહતે હૈ । યદ્દે ચક્કર કૈસે વદ્દે હોગા હસકી ચિન્તા હી નહીં કરતે હૈ ।
જૈસે કોઈ ક્ષત્રિય વાર વાર યુદ્ધ કરને પર ંી યુદ્ધ સે અરુચિ નહીં
લાતા હૈ । ડસી પ્રકાર યે સસારી ઝીવ ંી સાસારિક અનત દુઃખોં સે
અરુચિ ન લાકર જ્ઞાનાવરણીય કર્મોં કો પુનઃ પુનઃ વદ્દાને કી ંર હી
અગ્રેસર વને રહતે હૈ । હન કો હસ વાત કા પતા નહીં કે હસ મનુ-
ષ્યભવ સે હી હન અનત દુઃખોં કા અત હોતા હૈ, અત હસ ભવસે
યદિ યે દુઃખ નહીં નષ્ટ કિયે ગયે તો ફિર દૂસરા કૌન ંસા ભવ હૈ જો
હન દુઃખોં કા અન્ત કરનેવાલા હો સકેગા, અત મિલે હુઅ મનુષ્ય ભવ

નહીં તો આ મનુષ્યજન્મ પુરો થતા તેની પ્રાપ્તિ ફરી થવી દુર્લભ છે આથી
મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે કે, જ્યારે મહાદુર્લભ એવો મનુષ્યજન્મ તેને પ્રાપ્ત થયો છે
તો સસારના સાચા સ્વરૂપનો અવશ્ય અવશ્ય વિચાર કરતો રહે તેણે વિચારનું
ભેદ છે કે, જેવો આ મસાર છે તેના જેવું હું ખતુ સ્થાન ંીનું કોઈ નથી

ભાવાર્થ—કર્મથી ંદાય સસારી હવ ચૌરાસી લાખ યોનીઓમા ભ્રમણ
કરવા છતાં પણ ફરી એજ ચક્કરમા ફસાય—ખૂચી જાય તેવા ંર્યોમા તે રત
રહે છે પણ એ ચક્કર કઈ રીતે બધ થાય તેની ચિંતા કરતો નથી જેમ કોઈ
ક્ષત્રિય વારવાર યુદ્ધ કરવા છતાં તેના દિલમા યુદ્ધની અરૂચી જાગતી નથી
તેવી રીતે સસારી હવ પણ સસારના અનત દુંખોને જાણવા છતાં તેના
પ્રત્યે અરૂચી ન લાવતા જ્ઞાનાવરણીય કર્મોને ફરી ફરી વધારવાની તરફ જ તેની
મુખ્ય પ્રવૃત્તિ બની રહે છે તેને એ વાતનો ખ્યાલ પણ નથી આવતો કે,
આ મનુષ્યભવદ્વારા જ તે અનત દુંખોનો અત લાવી શકાય છે એ કારણે
આ ભવદ્વારા જ જો તે હું ખ નષ્ટ કરવામા નહીં આવે તો ફરી એવો કયો
ભવ છે કે, આ હું જોનો અત લાવવામા ઉપયોગી વાય ? આથી મહાપૂણ્યના
ઉદયથી અપ્રાપ્ય એવા મળેલા મનુષ્યભવને સફળ બનાવવા તરફ લક્ષ દેવું

મૂલમ્—કર્મસર્ગેહિં સમૂહા, દુઃખિયાં વહુવેયળાં ।

અમાણસાસુ જોળીસુ, વિણિહમ્મંતિ પાણિણો ॥ ૬ ॥

ઝાયા—કર્મસર્ગે સમૂહાઃ, દુઃખિતા વહુવેદનાઃ ।

અમાનુષીપુ યોનિપુ, વિનિહન્યન્તે પ્રાણિનઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા—‘ કર્મસર્ગેહિં ’ ઇત્યાદિ ।

કર્મસર્ગેઃ=જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મસંયોગેઃ, સમૂહા—તત્ત્વાતત્ત્વવિવેકરહિતાઃ, દુઃખિતાઃ=વિવિધદુઃખજાલજનકરોગશોકાદિસમાક્રાન્તાઃ, વહુવેદનાઃ=મન્દ તીવ્ર-તીવ્રતર-પીડાયુક્તાઃ પ્રાણિન, અમાનુષીપુ=એકેન્દ્રિય-દ્વીન્દ્રિય-ત્રીન્દ્રિય-ચતુરિન્દ્રિયમનુષ્યભિન્નપશ્ચેન્દ્રિયરૂપાસુ ચ, યોનિપુ કર્મભિઃ વિનિહન્યન્તે=પુનઃ પુનરુત્પદ્યન્તે । અતો માનુષત્વ દુર્લભમિતિ ભાવઃ ॥ ૬ ॥

કો સફલ બનાને કી ઓર લક્ષ્ય દેના યહી સવ સે પ્રથમ કર્તવ્ય હૈ ॥ ૫ ॥

“ કર્મસર્ગેહિં ” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(કર્મસર્ગેહિં—કર્મસર્ગેઃ) જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોં કે સયોગ સે (સમૂહા—સમૂહા) તત્ત્વાતત્ત્વ કે વિવેક સે વિકલ બને હુએ અતએબ (દુઃખિયા—દુઃખિતાઃ) વિવિધદુઃખજનક એસે રોગ, શોક આદિ સે સમાક્રાન્ત એબ (વહુ વેયળા—વહુ વેદનાઃ) મન્દ, તીવ્ર, તીવ્રતર પીડાઓં સે યુક્ત યે (પાણિણો—પ્રાણિનઃ) સસારી પ્રાણી (અમાણસાસુ જોળીસુ—અમાનુષીપુ યોનિપુ) એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય એબ મનુષ્ય ભિન્ન પશ્ચેન્દ્રિય હન યોનિયો મે (વિણિહમ્મંતિ—વિનિહન્યન્તે) પુનઃ પુનઃ જન્મમરણજનિત દુઃખ પાતે હૈં । હસલિયે મનુષ્ય મવ હુર્લભ હૈ ।

એકએ અને તે પ્રાણીમાત્રનુ એક માત્ર સૌ પ્રથમ કર્તવ્ય છે ॥ ૫ ॥

“ કર્મસર્ગેહિં ”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—કર્મસર્ગેહિં—કર્મસર્ગે જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોના સયોગથી સમૂહા—સમૂહા તત્ત્વાતત્ત્વના વિવેકથી, વિકલ બનેલા તેમજ દુઃખિયા—દુઃખિતા વિવિધ દુઃખજનક એવા રોગ, શોક આદિથી સમાક્રાન્ત અને વહુ વેયળા—વહુ વેદના મન્દ, તીવ્ર, તીવ્રતર, પીડાઓથી યુક્ત આ પ્રાણિણો—પ્રાણિન સસારી પ્રાણી અમાણસાસુ જોળીસુ—અમાનુષીપુ યોનિપુ એકેન્દ્રિય, બેદ્રિય, ત્રીદ્રિય, ચાર દ્રિય, અને મનુષ્ય ભિન્ન પાંચ દ્રિય આ યોનીઓમા વિણિહમ્મંતિ—વિનિહન્યન્તે ફરી ફરી જન્મ મરણ જનીત દુઃખ પામે છે એટલા માટે મનુષ્યમવ દુર્લભ કહ્યો છે

કથ તર્હિ માનુષ્ય પ્રાપ્નોતીત્યાહ—

મૂલમ્—કમ્માણ તુ પહાળાણ, આણુપુઙ્ગિ કંયાહ વિ' ।

જીવાં સોહિમણુપ્પંત્તા, ઔયયતિ મંણુસ્સયં ॥ ૭ ॥

છાયા—કર્મણા તુ પ્રહાણ્યા, આનુપૂર્વ્યા કદાચિદપિ ।

જીવા શોધિમણુપ્રાપ્તાઃ, આદદતે મનુષ્યતામ્ ॥ ૭ ॥

ટીકા—‘કમ્માણ’ ઇત્યાદિ ।

તુ=પુનઃ આનુપૂર્વ્યા=અનુક્રમેણ, કર્મણા=મનુષ્યગતિવિધાતકાનામનન્તાનુ-
વન્ધિક્રોધાદિરૂપાણામ્, પ્રહાણ્યા=ક્ષયેગ-અપગમેન, જીવાઃ=માગિનઃ, આનુપૂર્વ્યા
=અનુક્રમેણ પૃથિવીકાયાદિક્રમેણેત્પર્યઃ, શોધિમ્=અશુભકર્માપગમરૂપા શુદ્ધિમ્,

ભાવાર્થ—પ્રાપ્ત મનુષ્યભવ યદિ પ્રમાદી હોકર ચોં હી શુભા દિવા
જાતા હૈ તો ફિર હસ જીવ કો કર્મો કે પ્રભાવ સે તત્વાતત્ત્વવિવેક
રહિત થનકર અનેક અમાનુષીય યોનિયોં મે અનેક પ્રકાર કે કષ્ટોં કા
સામ્હના કરતે હુણ ઉત્પન્ન હોતે રહતે હૈ । હસલિયે મિલે હુણ હસ મનુષ્ય-
ભવ કો વ્યર્થ મત જાને દો, નહો તો પુનઃ હસકા મિલના દુર્લભ હૈ ॥ ૬ ॥

મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત કૈસે હોતા હૈ યદ યાત સૂત્રકાર યતલાતે હૈ—

‘કમ્માણ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(આણુપુઙ્ગી આનુપૂર્વ્યા) અનુક્રમ સે (કમ્માણ-કર્મણામ્)
મનુષ્યગતિવિધાતક અનતાનુષ્ઠી ક્રોધાદિ કર્મોંકી પહાળાણ-પ્રહાણ્યા
પ્રહાણિ-ક્ષયસે (જીવા જીવા) જીવ (આણુપુઙ્ગી-આનુપૂર્વ્યા) પૃથિવી-

ભાવાર્થ—પ્રાપ્ત મનુષ્યભવ જો પ્રમાદી બની એમને એમજ શુભાવી દેવાય તો
પછી આ જીવને ઈર્ષાના પ્રભાવથી તત્વાતત્ત્વવિવેકરહીત બની અનેક અમા-
નુષિય યોનીઓમા અનેક પ્રકારના ઈધોનો સામનો કરતા કરતા ઉત્પન્ન થતા
રહે છે પણ મનુષ્યભવ પામવો દુર્લભ રહે છે માટે મળેલા આ મનુષ્યભવને
વ્યર્થ જવા ન દેવો જોઈ એ જીવને ફરી ફરી મનુષ્યભવ મળવો દુર્લભ છે ॥ ૬ ॥

મનુષ્યભવ કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય છે તે સૂત્રકાર બતાવે છે—

‘કમ્માણ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આણુપુઙ્ગી-આનુપૂર્વ્યા અનુક્રમથી કમ્માણ-કર્મણામ્ મનુષ્યગતી
વિધાતક અન તાનુષ્ઠી ક્રોધાદિ ઈર્ષાના પહાળાણ-પ્રહાણ્યાદયથી જીવા-જીવા જીવ
આણુપુઙ્ગી-આનુપૂર્વ્યાપૃથ્વીકાયાદિકના કર્મથી સોહિ-શોધિમ્ અશુભ કર્મોના અપગ

મૂલમ્-કર્મસંગેહિં સમૂદા, દુઃખિચયા વહુવેયળાં ।

અમાણુસાસુ જોળીસુ, વિણિહમ્મતિ પાણિણો ॥ ૬ ॥

જાયા—કર્મસંગૈ સમૂદાઃ, દુઃખિતા વહુવેદનાઃ ।

અમાનુષીણુ યોનિણુ, વિનિહન્યન્તે પ્રાણિનઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા—‘કર્મસંગેહિં’ ઇત્યાદિ ।

કર્મસંગૈઃ=જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મસયોગૈઃ, સમૂદા-તત્ત્વાતત્ત્વવિવેકરહિતાઃ, દુઃખિતાઃ=વિવિધદુઃખજાલજનકરોગશોકાદિસમાક્રાન્તાઃ, વહુવેદનાઃ=મન્દ તીવ્ર-તીવ્રતર-પીડાયુક્તાઃ પ્રાણિન, અમાનુષીણુ=એકેન્દ્રિય-દ્વીન્દ્રિય-ત્રીન્દ્રિય-ચતુરિન્દ્રિયમનુષ્યભિન્નપચ્ચેન્દ્રિયરૂપાસુ ચ, યોનિણુ કર્મભિઃ વિનિહન્યન્તે=પુનઃ પુનઃ ત્પથન્તે । અતો માનુષત્વ દુર્લભમિતિ ભાવઃ ॥ ૬ ॥

કો સફલ બનાને કી ઓર લક્ષ્ય દેના યહી સવ સે પ્રથમ કર્તવ્ય હૈ ॥ ૫ ॥

“કર્મસંગેહિં” ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—(કર્મસંગેહિં-કર્મસંગૈઃ) જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મોં કે સયોગ સે (સમૂદા-સમૂદા) તત્ત્વાતત્ત્વ કે વિવેક સે વિકલ બને હુએ અતએવ (દુઃખિચયા-દુઃખિતાઃ) વિવિધદુઃખજનક એસે રોગ, શોક આદિ સે સમાક્રાન્ત એવ (વહુ વેયળા-વહુ વેદનાઃ) મન્દ, તીવ્ર, તીવ્રતર પીડાઓં સે યુક્ત યે (પાણિણો-પ્રાણિનઃ) સસારી પ્રાણી (અમાણુસાસુ જોળીસુ-અમાનુષીણુ યોનિણુ) એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય એવ મનુષ્ય ભિન્ન પચ્ચેન્દ્રિય इन યોનિયોં મે (વિણિહમ્મતિ-વિનિહન્યન્તે) પુનઃ પુનઃ જન્મમરણજનિત દુઃખ પાતે હૈં । હસલિયે મનુષ્યભવ દુર્લભ હૈ ।

એધએ અને તે પ્રાણીમાત્રનુ એક માત્ર સૌ પ્રથમ કર્તવ્ય છે ॥ ૫ ॥

“કર્મસંગેહિં”—ઈત્યાદિ

અન્વયાર્થ—કર્મસંગેહિં-કર્મસંગૈ જ્ઞાનાવરણીય આદિ કર્મોના સ યોગથી સમૂદા-સમૂદા તત્ત્વાતત્ત્વના વિવેકથી, વિકલ બનેલા તેમજ દુઃખિચયા-દુઃખિતા વિવિધ હુ બળનક એવા રોગ, શોક આદિથી સમાક્રાન્ત અને વહુ વેયળા-વહુ વેદના મદ, તીવ્ર, તીવ્રતર, પીડાઓથી યુક્ત આ પાણિણો-પ્રાણિન સસારી પ્રાણી અમાણુસાસુ જોળીસુ-અમાનુષીણુ યોનિણુ એકેન્દ્રિય, બેધેન્દ્રિય, ત્રીધેન્દ્રિય, ચાર ધેન્દ્રિય, અને મનુષ્ય ભિન્ન પાચ ધેન્દ્રિય આ યોનીઓમા વિણિહમ્મતિ-વિનિહન્યન્તે ફરી ફરી જન્મ મરણ જનીત હુ બ પામે છે એટલા માટે મનુષ્યભવ દુર્લભ કહ્યો છે

कस्यचिद् विशिष्टपुण्यस्योदयेन मानुषत्वलाभेऽपि श्रुतिर्दुर्लभेत्याह—
मूलम्—माणुस्स विग्गह लद्धु, सुई धम्मस्स दुल्लहा ।

जं सोच्चा पडिवज्जति, तं व खतिमहिंसय ॥८॥

छाया—मानुष्य विग्रह लब्धा, श्रुतिर्धर्मस्य दुर्लभा ।

य श्रुत्वा प्रतिपद्यन्ते, तपः क्षान्तिम् अहिंसताम् ॥ ८ ॥

टीका—‘माणुस्स’ इत्यादि ।

मानुष्य=मनुष्यभवसम्बन्धिन, विग्रह=शरीर, लब्धा=प्राप्य, धर्मस्य=श्रुतचारित्रलक्षणस्य, श्रुतिः=श्रवण, दुर्लभा, यं धर्मं श्रुत्वा, तपः=अनशनादि द्वादशविधम्, इन्द्रियजय वा, क्षान्तिः=क्रोधजयरूपा, उपलक्षणमेतन्मानादिजयस्यापि, अहिंसताम्=अहिंसकत्वम्, अनेन प्रथमव्रतमुक्तम्, इदमप्युपलक्षणम्—मृषावादादत्तादानमैथुनपरिग्रहविरमणस्य, प्रतिपद्यन्ते=प्राप्नुवन्तीत्यर्थः । धर्मस्य श्रवणं हि मिथ्यात्वतिमिरप्रणाशक, श्रद्धाज्योतिःप्रकाशक, तत्त्वातत्त्वविवेचक, पीयूषपानमिव

कहते हैं—“माणुस्स” इत्यादि ।

अन्वयार्थ—(माणुस्स विग्रह लब्धु मानुष्यक विग्रह लब्ध्वा) मनुष्यभवसंबन्धी शरीर को पाकर भी (धम्मस्स सुई दुल्लहा—धर्मस्य श्रुति, दुर्लभा) श्रुतचारित्ररूप धर्मका श्रवण दुर्लभ है । (जं सोच्चा—य श्रुत्वा) जिस धर्म को सुनकर प्राणी (तव खतिमहिंसय—तप, क्षान्तिम् अहिंसताम्) अनशन आदि चारह १२ प्रकार के तप को, अथवा इन्द्रियनिग्रह को, क्रोधजयरूप क्षान्ति को, उपलक्षण से मान आदि कषाय के विजय को, तथा अहिंसक भाव को, उपलक्षण से मृषावाद, अदत्तादान, मैथुन एवं परिग्रह से विरमणरूप व्रत को (पडिवज्जति—प्रतिपद्यन्ते) प्राप्त करते हैं । धर्म का श्रवण जीव के मिथ्यात्वरूप तिमिर का विनाशक, श्रद्धारूप ज्योति का प्रकाशक, तत्त्व अतत्त्व का विवेचक, अमृतपान के समान

‘माणुस्स’ इत्यादि

अन्वयार्थ—माणुस्स विग्रह लब्धु—मानुष्यक विग्रह लब्ध्वा मनुष्यत्व प्राप्त कर शरीरने भोगवीने पण धम्मस्स सुई दुल्लहा—धर्मस्य श्रुति दुर्लभा श्रुत चारित्र्य धर्मनु श्रवण दुर्लभ छे जं सोच्चा—य श्रुत्वा जे धर्मने साधनीने प्राणी तव खतिमहिंसय—तप क्षान्तिम् अहिंसताम् अनशनादि चार १२ प्रकारना तपने अथवा इन्द्रियनिग्रहने, क्रोधजयरूप, क्षान्तिने उपलक्षणथी मान आदि कषायना विजयने तथा अहिंसक भावने उपलक्षणथी मृषावाद, अदत्तादान, मैथुन अने परिग्रहथी वीरभण्ड रूप व्रतने पडिवज्जति—प्रतिपद्यन्ते प्राप्त करे छे धर्मनु श्रवण भवने मिथ्यात्वथी अधकारने नाश करनार, श्रद्धा रूप ज्योतिने प्रका

અનુપાસાઃ સન્તઃ, કદાચિદેવ, ન તુ સર્વદા, અત્ર તુ-શબ્દ એવાર્થકઃ । મનુષ્યતામ્
આદદતે=પ્રદાન્તિ-પ્રાપ્નુવન્તીત્યર્થ । અય મારઃ-પ્રકૃતિભદ્રતયા, પ્રકૃતિવિનીતતયા,
સાનુક્રોશતયા (સદયતયા) અમત્સરિતયા મનુષ્યેષુ પ્રાણિન ઉત્પન્નતે । અપિ ચ-
વિશિષ્ટશુદ્ધિદેતુમિસ્તનુરૂપાયત્વાદિર્મિર્મનુષ્યાયુર્નયો મયતિ । ઉક્તચ—

પયર્ષે તણુરુસાઓ, દાળરઓ સીલસજમવિહૂનો ।

મજ્જમગુણેહિ જુત્તો મળ્યાઝ વધે જીવો ॥ ૨ ॥

છાયા-પ્રકૃત્યા તનુકપાપો, દાનરતઃ શીલસયમવિહીનઃ ।

મધ્યમગુણૈર્યુક્તો મનુજાયુર્વધ્નાતિ જીવઃ ॥ ૧ ॥ ૭ ॥

કાયાદિક કે ક્રમસે (સોર્હિ-શોધિમ્) અશુભ કર્મો કે અપગમરૂપ
શુદ્ધિ કો પ્રાપ્ત હોતે હુ (કયાઈ વિ-કદાચિદપિ) કમી કમી હી-
સર્વદા નહી, (મળુસ્મય આયયતિ-મનુષ્યતા આદદતે) મનુષ્યભવ
કો પ્રાપ્ત કરતે હૈં । પ્રાણી સ્વાભાવિક મદ્રપરિણામી હો, સ્વાભાવિક
વિનીત હો, દયાળુ હો, મત્સરભાવ સે રહિત હો તો વહ મરકર
મનુષ્યપર્યાય કો પ્રાપ્ત કરતા હૈં । વિશિષ્ટ શુદ્ધિ કા કારણ જો કષાયો
કો મદતા હૈં ઉસસે મી મનુષ્યાયુકા વધ પ્રાણી કો હોતા હૈં । ઉક્તચ—

પયર્ષે તણુરુસાઓ દાળરઓ સીલસજમવિહૂનો ।

મજ્જમગુણેહિ જુત્તો મળ્યાઝ વધે જીવો ॥ ૧ ॥

છાયા-પ્રકૃત્યા તનુકપાપો દાનરતઃ શીલસયમવિહીનઃ ।

મધ્યમગુણૈર્યુક્તો મનુજાયુર્વધ્નાતિ જીવઃ ॥ ૧ ॥ ૭ ॥

વિશિષ્ટ પુણ્ય કે ઉદય સે કિસી જીવ કો મનુષ્યભવ કી પ્રાપ્તિ હો
મી જાય તો મી વર્મ કા સુનના દુર્લભ હૈં । સ્વ વાત કો સૂત્રકાર

મધ્ય શુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરીને કયાઈ વિ-કદાચિદપિ કોઈ કોઈ વખત મળુસ્મય-મનુષ્યતા-
મનુષ્યભવને આયયતિ-આદદતે પ્રાપ્ત કરે છે । પ્રાણી સ્વાભાવિક ભદ્ર પરિણામી હોય,
સ્વાભાવિક વિનીત હોય, દયાળુ હોય, મત્સરભાવથી રહિત હોય તો તે મરીને
મનુષ્યપર્યાયને પ્રાપ્ત કરે છે । વિશિષ્ટ શુદ્ધિનું કારણ જે કષાયોની મદતા
છે તેનાથી પણ મનુષ્ય આયુને વધ પ્રાણીના થાય છે કહ્યું પણ છે—

પયર્ષે તણુરુસાઓ દાળરઓ સીલસજમવિહૂનો ।

મજ્જમ ગુણેહિ જુત્તો મળ્યાઝ વધે જીવો ॥ ૧ ॥

છાયા—પ્રકૃત્યા તનુકપાપો દાનરતઃ શીલસયમવિહીનઃ ।

મધ્યમગુણૈર્યુક્તો મનુજાયુર્વધ્નાતિ જીવઃ ॥ ૧ ॥ ૭ ॥

વિશિષ્ટ કર્મના ઉદયથી કોઈ જીવને મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ થઈ પણ બીજી
તો પણ ધર્મને સાલળવેા દુર્લભ છે આ વાતને સૂત્રકાર

ટીકા—‘ આહચ્ચ ’ ઇત્યાદિ ।

કદાચિત્ શ્રવણ=ધર્મશ્રવણ લઽ=વાડપિ શ્રદ્ધા=ધર્મવિપયિકા રુચિઃ, પરમદુર્લભાસ્તિ । શ્રદ્ધા હિ સસારસાગરતરણતરણિઃ, મિથ્યાત્વતિમિરહરણઘુમણિઃ, સ્વર્ગાપવર્ગસુખચિન્તામણિઃ, ક્ષપકશ્રેણિસરણિઃ, કર્મરિપુદમની, કેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનજનની । શ્રદ્ધાયાઃ પરમદુર્લભત્વે હેતુમાહ—‘ વહ્વે ’ ઇત્યાદિ ।

રહ્યો મનુષ્યા નૈયાયિક—ન્યાયે પશ્ચસમગ્રાયકારણે મન નૈયાયિક પશ્ચસમ-

ધર્મશ્રવણ કી પ્રાપ્તિ કે વાદ સૂત્રકાર અત્ર શ્રદ્ધા કી દુર્લભતા દિશ્વ-
લાતે હૈ—‘ આહચ્ચ ’—ઇત્યાદિ ।

અન્વયાર્થ—(આહચ્ચ-આહત્ય) કદાચિત્ (સવણ લઘુ-શ્રવણ લઘ્વા) ધર્મકા શ્રવણ મી પ્રાપ્ત હો જાય તો મી (સદ્ધા પરમદુર્લભા-શ્રદ્ધા પરમદુર્લભા) ધર્મ મેં શ્રદ્ધા-રુચિ-હોના પરમ દુર્લભ હૈ । યહ શ્રદ્ધા સસારરૂપી સાગર સે પાર કરાને કે લિયે નૌકા જૈસી હૈ, મિથ્યાત્વરૂપી તિમિર કો દૂર કરને કે લિયે ઘુમણિ-સૂર્ય જૈસી હૈ । સ્વર્ગ એવ મોક્ષ કે સુખોં કો દેને કે લિયે ચિન્તામણિરત્ન જૈસી હૈ । ક્ષપક શ્રેણી પર આરુઢ હોને કે લિયે નિસરણી જૈસી હૈ । કર્મરૂપી શત્રુ કો પરાસ્ત કરને વાલી હૈ, એવ કેવલ જ્ઞાન કેવલ દર્શન કો ઉત્પન્ન કરને કે લિયે જનની જૈસી હૈ । યહ શ્રદ્ધા પરમ દુર્લભકયો હૈ ? યહ વાત સ્વયં સૂત્રકાર કહતે હૈ (વહ્વે-વહ્વ) સસારમેં એસે મી કિતનેક મનુષ્ય હૈ જો

ધર્મ શ્રવણની પ્રાપ્તિ બાદ સૂત્રકાર હવે શ્રદ્ધાની દુર્લભતા સમજાવે છે -
‘ આહચ્ચ ’ ઇત્યાદિ

અન્વયાર્થ—આહચ્ચ-આહત્ય ડહાથિત સવણ લઘુ-શ્રવણ લઘ્વા ધર્મનુ શ્રવણ પ્રાપ્ત થઈ બધ તો પણ સદ્ધા પરમદુર્લભા-શ્રદ્ધા પરમદુર્લભા ધર્મમા શ્રદ્ધા રૂપી થવી એ પરમ દુર્લભ વાત છે આ શ્રદ્ધા સસારરૂપી સાગરથી પાર ઉતારનાર નૌકાનુ ડામ ડરે છે મિથ્યાત્વ રૂપી ઘોર અધિકારને દૂર કરી માણસના હૃદયમા સૂર્ય તેજના કિરણો જેવો પ્રકાશ પહોંચાડે છે સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખોને આપવા માટે ચિન્તામણીરત્ન જેવી છે ક્ષપકશ્રેણી ઉપર આરૂઢ થવા માટે એ નિસરણી જેવી છે કર્મરૂપી શત્રુનો નાશ કરવા માટે એ અતુલ બળવાળી છે અને કેવળજ્ઞાનદર્શનને ઉત્પન્ન કરવા માટે એ જનની જેવી છે આ શ્રદ્ધા પરમ દુર્લભ કેમ છે ? આ વાત સ્વયં સૂત્રકાર બતાવે છે તેઓ કહે છે ઠે, વહ્વે-વહ્વ મસારમા એવા પણ કેટલાક મનુષ્યો છે જે નેવાડ્ય

હિતાવહ, ચન્દ્રચન્દ્રિકેય હૃદયાહારક, સમદૃષ્ટાસ્તુનઃ પુનર્જાગ્રદવસ્થાયાં તદ્વા-
ભવત્ પ્રમોદजनकं, भूमिगतनिधानप्राप्तिरिव सुखजनक, सफलसतापहारकम् ।
तस्माद् धर्मः श्रोतव्य इति भाव ॥ ८ ॥

શ્રુતિલાભેઽપિ શ્રદ્ધા દુર્લભેત્યાહ—

મૂલમ્—આહૃદ્ય સર્વેણં લદ્ધું, સંદ્ધા પરમદુલ્લહા ।

સોર્ષેચા નૈયાંતય મર્ગં, વંહવે પરિભેસ્સઈ ॥ ૯ ॥

છાયા—ઋદાચિત્ શ્રવણ લબ્ધ્યા, શ્રદ્ધા પરમદુર્લભા ।

શ્રુત્વા નૈયાયિક માર્ગં, નહયઃ પરિભ્રમ્યન્તિ ॥ ૯ ॥

एकान्तत. हितविधायक, निर्मल चादनी के समान हृदय को आनंद
उत्पन्न करने वाला, स्वप्न में दृष्ट पदार्थ की जागृत अवस्था में प्राप्ति
होने की तरह प्रमोदजनक, भूमि में गड़े हुए निधान की प्राप्ति के समान
सुखजनक एव समस्त सताप का अपहारक होता है, इसलिये धर्म
अवश्य श्रवण करने योग्य है ।

भावार्थ—મનુષ્યભવ પાકર મી જીવ કો શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મ કા
શ્રવણ વડે ભાગ્ય સે મિલતા હૈ । ધન્ય વે પુરુષ હૈ જો હસ પ્રકાર સે
અપને જીવન કો સફલ કરતે હૈ, કયોં કિ ધર્મ કે શ્રવણ સે હી યહ
જીવ કો માલૂમ હોતા હૈ કિ હમારા કયા કર્તવ્ય હૈ કયા અકર્તવ્ય હૈ ?
હિંસાદિક પાપ અકર્તવ્ય હૈ, તથા પ્રણાતિપાતાદિ વિરમણરૂપકર્તવ્ય હૈ ।
તપ પાલો યોગ્ય હૈ ંવ કષા ગાદિક પરિત્યાગ કરને યોગ્ય હૈ ॥ ૮ ॥

શક, તત્વ અતત્વનો વિવેચક અમૃત પાન સમાન, એકાન્તત હિત વિધાયક,
નિર્મળ ચાદની સમાન હૃદયને ઉત્પન્ન કરવાવાળા, સ્વપ્નમાં દૃષ્ટ પદાર્થની જાગૃત
અવસ્થામાં પ્રાપ્તિ થવાની માફક, પ્રમોદ જનક ભૂમિમાં ગડાયેલા ધનની પ્રાપ્તિ
સમાન, સુખ જનક અને સમસ્ત સતાપનો અપહારક બને છે માટે ધર્મ
અવશ્ય શ્રવણ કરવા યોગ્ય છે

ભાવાર્થ—મનુષ્યભવ મેળવીને પણ જીવને શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મનું શ્રવણ ભાગ્યના
ઉદયથી જ મળે છે એ પુરૂષને ધન્ય છે કે જે આ પ્રકારથી ચોતાના જીવનને
સફળ બનાવે છે કેમકે ધર્મનું શ્રવણ કરવાથી જ આ જીવને ખબર પડે છે
કે માફ કર્તવ્ય શું છે અને અકર્તવ્ય શું ? છે હિંસાદિક પાપ એ અકર્તવ્ય
છે, અને એનાથી પ્રાણાતિપાતાદિ વિરમણરૂપ કર્તવ્ય છે તપ પાળવા યોગ્ય
છે, અને કષાયાદિક પરિત્યાગ કરવા યોગ્ય છે ॥ ૮ ॥

યસ્ય સઃ, સયતાદિજ્ઞાને સદિગ્ધપુદ્ધિઃ । ૩ । અશ્વમિત્રચતુર્યઃ સામુચ્ચેદિકઃ, સ
ઉત્પાદાનન્તરમેવ વસ્તુનઃ સમુચ્ચેદ - વિનાશો ભવતીતિ પ્રરૂપયતિ । ૪ । ગદ્ગાચાર્ય
પચ્ચમો દ્વૈક્રિયઃ - સ એકસ્મિન્ સમયે ક્રિયાદ્વયાનુભવો ભવતીતિ પ્રરૂપયતિ । ૫ ।
પડુલૂકઃ પઠ્યૈરાશિકઃ, સ જીમા-જીર-નોજીર-મેદાત્ ત્રયો રાશયઃ સન્તીતિ
પ્રરૂપયતિ । ૬ । ગોષ્ઠઃ માહિત્ સ્થવિર સપ્તમોઽગદ્ધિક સ ચ જીવેન સ્પૃષ્ટ કર્મ
અગદ્ધ પ્રરૂપયતિ । ૭ ।

તત્ર જમાલેર્વૃત્તાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

ક્ષત્રિયકુણ્ડપુરે ભગવતઃ શ્રીવીરવર્ધમાનસ્વામિનો ભગિન્યાઃ સુદર્શનાયાઃ પુત્રઃ ક્ષત્રિયા
એસી માન્યતા હૈ કિ સયત આદિકા જ્ઞાન સદા સદિગ્ધ રહતા હૈ, કૌન
સયત હૈ કૌન નહીં ફસ્કા યથાર્થ નિશ્ચય નહીં હો સકતા હૈ, ફસ પ્રકાર
યે અવ્યક્તવાદી હૈ ૩ । ચતુર્ય નિહવ-અશ્વમિત્ર હૈ, ફનકી એસી માન્યતા હૈ
કિ ઉત્પાદ કે અનન્તર હી વસ્તુ વિનષ્ટ હો જાતી હૈ ૪ । પચ્ચમ નિહવ
ગગાચાર્ય હૈ, ફનકી એસી માન્યતા હૈ કિ એક સમય મે દો ક્રિયાઓ
કા અનુભવ હોતા હૈ ૫ । છઠવા નિહવ પડુલૂક હૈ, ફનકી એસી માન્યતા
હૈ કિ જીવ અજીવ એવ નોજીવ, ફસ પ્રકાર ત્રી રાશિ હૈ ૬ । ગોષ્ઠ
માહિલ સ્થવિર સાતવા નિહવ હૈ, ફનકી એસી માન્યતા હૈ કિ જીવ કે
સ્પૃષ્ટ કર્મ સદા ઉસસે અગદ્ધ રહતા હૈ ૭ ।

જમાલિ કા વૃત્તાન્ત ફસ પ્રકાર હૈ—જમાલિ ભગવાન્ વર્ધમાન
સ્વામા કી વહિન સુદર્શના કે પુત્ર થે । યે ક્ષત્રિયકુણ્ડપુર કા નિવાસી
ક્ષત્રિય થે । ભગવાન્ વીર પ્રમુ કી પુત્રી જો પ્રિયદર્શના થી ઉસકા

સ્વરૂપ છે (૨) તૃતીય નિહવ આપાદ હતા એમની એવી માન્યતા હતી કે, સયત
આદિનુ જ્ઞાન સદા સદિગ્ધ રહે છે કેણુ સયત છે ? કેણુ સયત નથી ? એનો
યથાર્થ નિશ્ચય થઈ શકતો નથી આ પ્રકારથી તેઓ અવ્યક્તવાદી હતા (૩) ચતુર્થ
નિહવ અશ્વમિત્ર હતા એમની એવી માન્યતા હતી કે, ઉત્પાદના અન તરજ વસ્તુનો
નાશ થઈ જાય છે (૪) પચ્ચમ નિહવ ગગાચાર્ય હતા, એમની એવી માન્યતા
હતી કે, એક સમયમા બે જિયાઓનો અનુભવ થાય છે (૫) છઠા નિહવ પડુલૂક
હતા એમની એવી પણ માન્યતા હતી કે, જીવ, અજીવ અને નો જીવ આ રીતે ત્રણ
પ્રકારની રાશી છે (૬) સાતમા નિહવ ગોષ્ઠમાહિલસ્થવિર હતા એમની એવી પણ
માન્યતા હતી કે, સ્પૃષ્ટ કર્મ હમેશા તેનાથી અગદ્ધ રહે છે

જમાલિનુ વૃત્તાન્ત આ પ્રકારે છે—જમાલિ ભગવાન વર્ધમાન સ્વામીની
બહેન સુદર્શનાના પુત્ર હતા તેઓ ક્ષત્રિય હતા અને ક્ષત્રિયકુણ્ડપુરના
નિવાસી હતા ભગવાન વીરપ્રભુની પુત્રી જે પ્રિયદર્શના હતી, તેના તેઓ

વાયકારણવાદરૂપ જૈનદર્શન, યદ્વા-ન્યાયયુક્ત માર્ગ સમ્યગ્દર્શનાદિરૂપ માર્ગ=મોક્ષમાર્ગ શ્રુત્યા પરિભ્રમ્યન્તિ=મોક્ષમાર્ગાત્ પ્રચ્યુતા મવન્તિ ।

અત્ર દૃષ્ટાન્તાઃ—જમાલિપ્રભૃતયો નિહવાઃ ।

અથ કે તે જમાલિપ્રભૃતયઃ ? इत्युच्यते—जमालिप्रभृतयः सप्त प्रवचननिहवाः—मिथ्यात्वाभिनिवेशाज्जिनोक्ततत्त्वापलापकास्त्यक्तसम्यग्दर्शना अभूवन् । तत्र ज-मालिः प्रथमः, स बहुमतः—बहुषु समयेषु मतः=सक्तः, प्रभूतसमयैः कार्योत्पत्तिर्भवति, नत्वेकेन समयेनेति प्ररूपयति ॥ १ ॥ तिष्यगुप्तो द्वितीय—स जीवप्रदेशिक—जीवः प्रदेश एव यस्य स जीवप्रदेशः, स एव जीवप्रदेशिक, चरमप्रदेश एव जीव इति प्ररूपयति ॥२॥ तृतीय आपादः—स तु अव्यक्तः, अव्यक्तम्—अस्फुटं वस्तु

(નેયાઉચ મગ્ગ-નૈયાયિક માર્ગ) પચસમવાયકારણવાદરૂપ જૈનદર્શન કો, અથવા સમ્યગ્દર્શનાદિરૂપ ન્યાયયુક્ત માર્ગ-મોક્ષમાર્ગ કો (સોચ્ચા-શ્રુત્વા) મુનકર મી ઉસમેં શ્રદ્ધાનહી હોને સે (પરિભસ્સઈ-પરિભ્રમ્યન્તિ) ઉસ મોક્ષમાર્ગ સે ભ્રષ્ટ હો જાતે હૈં ઇસલિયે શ્રદ્ધા કો દુર્લભ થતલાઈ હૈ ।

इस विषय मे दृष्टान्तस्वरूप जमालि निहव आदि समझना चाहिये । जमालि आदि कौन हैं ? इस विषय को यहा प्रदर्शित किया जाता है । ये जमालि आदि सात व्यक्ति निहव-प्रवचनको छिपाने वाले हुए हैं—मिथ्यात्व के अभिनिवेश से जिनोक्त तत्त्व के अपलापक-सम्यग्दर्शन से रहित हुए हैं । इनमे सर्वप्रथम जमालि हुए हैं, इनकी मान्यता यह है कि अनेकसमयो से द्रव्य की उत्पत्ति होती है, एक समय से नहीं ? द्वितीय निहव तिष्यगुप्त हुए हैं, इनकी ऐसी मान्यता है कि जीवका एक अन्तिम प्रदेश ही जीवस्वरूप है २ । तृतीय निहव आपाद हुए हैं, इनकी

મગ્ગ-નૈયાયિક માર્ગ પાચ સમવાયકારણવાદરૂપ જૈનદર્શનને અથવા સમ્યગ્દર્શનાદિરૂપ ન્યાયયુક્ત માર્ગ-મોક્ષ માર્ગને સૌએ સોચ્ચા-શ્રુત્વા સાક્ષીને પશુ એનામા શ્રદ્ધા ન હોવાથી પરિભસ્સઈ-પરિભ્રમ્યન્તિ એ મોક્ષમાર્ગથી ભ્રષ્ટ થઈ બાક છે આ માટે શ્રદ્ધાને દુર્લભ બતાવેલ છે

આ વિષયમા દૃષ્ટાન્તસ્વરૂપ જમાલિ નિહવ આદિ સમજવા બેઠએ જમાલિ આદિ કોણ હતા એ વિષયને આદિ પ્રદર્શિત કરવામા આવે છે એ જમાલિ આદિ સાત વ્યક્તિ પ્રવચનનિહવ છુપાવવાવાળા હતા મિથ્યાત્વના અભિનિવેશથી જીનોક્ત તત્ત્વના અપલાપક—સમ્યગ્દર્શનથી રહિત હતા એમા સર્વ પ્રથમ જમાલિ હતા એમની માન્યતા એ હતી કે અનેક સમયેથી દ્રવ્યની ઉત્પત્તિ થાય છે એક સમયથી નહીં (૧) દ્વિતીય નિહવ તિષ્યગુપ્ત હતા, એમની એવી માન્યતા હતી કે, જીવનો એક અંતિમ પ્રદેશ જ જીવ

યસ્ય સઃ, સયતાદિજ્ઞાને સદિગ્ધબુદ્ધિઃ । ૩ । અશ્વમિત્રથતુર્યઃ સામુચ્ચેદિકઃ, સ
ઉત્પાદાનન્તરમેવ વસ્તુનઃ સમુચ્ચેદ - વિનાશો ભવતીતિ પ્રરૂપયતિ । ૪ । ગદ્ગાચાર્ય
પચ્ચમો દ્વૈત્રિયઃ-સ એકસ્મિન્ સમયે ક્રિયાદ્વયાનુભવો ભવતીતિ પ્રરૂપયતિ । ૫ ।
પદ્મલૂકઃ પદ્મૈરાશિકઃ, સ જીવા-જીર-નોજીર-ભેદાત્ ત્રયો રાશયઃ સન્તીતિ
પ્રરૂપયતિ । ૬ । ગોષ્ઠઃમાહિત્ સ્થવિર સપ્તમોઽપ્તદિક સ ચ જીવેન સ્પૃષ્ટ કર્મ
અબ્દ પ્રરૂપયતિ । ૭ ।

તત્ર જમાલેર્વૃત્તાન્તઃ પ્રોચ્યતે—

ક્ષત્રિયકુણ્ડપુરે ભગવતઃ શ્રીવીરવર્ધમાનસ્વામિનો ભગિન્યાઃ સુદર્શનાયાઃ પુત્રઃ ક્ષત્રિયા
એસી માન્યતા હૈ કિ સયત આદિકા જ્ઞાન સદા સદિગ્ધ રહતા હૈ, કૌન
સયત હૈ કૌન નહીં હિસકા યથાર્થ નિશ્ચય નહીં હો સકતા હૈ, હિસ પ્રકાર
યે અવ્યક્તવાદી હૈ ૩ । ચતુર્ય નિહવ-અશ્વમિત્ર હૈ, હિનકી એસી માન્યતા હૈ
કિ ઉત્પાદ કે અનન્તર હી વસ્તુ વિનષ્ટ હો જાતી હૈ ૪ । પચ્ચમ નિહવ
ગગાચાર્ય હ, હિનકી એસી માન્યતા હૈ કિ એક સમય મેં દો ક્રિયાઓ
કા અનુભવ હોતા હૈ ૫ । છઠવા નિહવ પદ્મલૂક હૈ, હિનકી એસી માન્યતા
હૈ કિ જીવ અજીવ એવ નોજીવ, હિસ પ્રકાર ત્રીન રાશિ હૈ ૬ । ગોષ્ઠ
માહિલ સ્થવિર સાતવા નિહવ હૈ, હિનકી એસી માન્યતા હૈ કિ જીવ કે
સ્પૃષ્ટ કર્મ સદા ઉસસે અબ્દ રહતા હૈ ૭ ।

જમાલિ કા વૃત્તાન્ત હિસ પ્રકાર હૈ—જમાલિ ભગવાન્ વર્ધમાન
સ્વામી કી વહિન સુદર્શના કે પુત્ર થે । યે ક્ષત્રિયકુણ્ડપુર કા નિવાસી
ક્ષત્રિય થે । ભગવાન્ વીર પ્રભુ કી પુત્રી જો પ્રિયદર્શના થી ઉસકા

સ્વરૂપ છે (૨) તૃતીય નિહવ આવાદ હતા એમની એવી માન્યતા હતી કે, સયત
આદિતુ જ્ઞાન સદા સદિગ્ધ રહે છે કેણુ સયત છે ? કેણુ સયત નથી ? એનો
યથાર્થ નિશ્ચય થઈ શકતો નથી આ પ્રકારથી તેઓ અવ્યક્તવાદી હતા (૩) ચતુર્થ
નિહવ અશ્વમિત્ર હતા એમની એવી માન્યતા હતી કે, ઉત્પાદના અનતરજ વસ્તુનો
નાશ થઈ જાય છે (૪) પચ્ચમ નિહવ ગગાચાર્ય હતા, એમની એવી માન્યતા
હતી કે, એક સમયમા બે ક્રિયાઓનો અનુભવ થાય છે (૫) છઠા નિહવ પદ્મલૂક
હતા એમની એવી પણ માન્યતા હતી કે, જીવ, અજીવ અને નો જીવ આ રીતે ત્રણ
પ્રકારની રાશી છે (૬) સાતમા નિહવ ગોષ્ઠમાહિલસ્થવિર હતા એમની એવી પણ
માન્યતા હતી કે, સ્પૃષ્ટ કર્મ હ મેશા તેનાથી અબ્દ રહે છે

જમાલિતુ વૃત્તાત આ પ્રકારે છે—જમાલિ ભગવાન વર્ધમાન સ્વામીની
બહેન સુદર્શનાના પુત્ર હતા તેઓ ક્ષત્રિય હતા અને ક્ષત્રિયકુણ્ડપુરના
નિવાસી હતા ભગવાન વીરપ્રભુની પુત્રી જે પ્રિયદર્શના હતી, તેના તેઓ

जमालिरासीत् । श्रीश्रीवर्धमानस्वामिनः पुत्री प्रियदर्शना जमालेः भार्याऽभवत् ।
 एरुदा कदाचित् भगवान् श्रीवीरवर्धमानस्वामी तत्र क्षत्रियकुण्डपुरे समसूतः । जमा-
 लिभार्याया सह तं वन्दितुं समागतः । भगवद्देशनया जातवैराग्योऽसौ जमालिर्गृहमागत्य
 पित्रोरनुज्ञां गृहीत्वा पञ्चशतक्षत्रियकुमारैः सह प्रव्रज्या गृहीतवान् । अयं भगवतः
 श्रीमहाश्रीरस्य केवलज्ञानप्राप्त्यनन्तरं चतुर्दश वर्षे प्रव्रजितः । तदा तस्य भार्या
 प्रियदर्शनाऽपि भगवतः श्रीश्रीवर्धमानस्वामिनः समीपे स्त्रीसहस्रेण सह प्रव्रजिता ।
 ततः पञ्चशतसंख्यकान् साधून् जमालिमुनये, तस्यै प्रियदर्शनामाध्वे च साध्वी
 सहस्रं शिष्यतया भगवान् प्रददौ । अयं जमालिमुनिः श्रीवर्धमानस्वामिना सह
 विहरन् दुश्चरं तपस्तेपे, एकादशाङ्गानि चाधीतवान् ।

ये पति थे । एक दिन की रात है कि वीर श्रीवर्धमान स्वामी क्षत्रिय-
 कुण्डपुर में पधारे । जमालि अपनी पत्नी प्रियदर्शना के साथ उनको
 वदना करने के लिये आये । भगवान् ने उनको धर्मदेशना दी । दिव्य
 धर्मदेशना का पान कर जमालि को वैराग्य जागृत हो गया । घर पर
 आकर इन्होंने अपने माता पिता से आज्ञा लेकर पाचसौ क्षत्रिय-
 कुमारों के साथ दीक्षा अंगीकार करली । उस समय भगवान् को
 केवल ज्ञान प्राप्त हुए को चौदह वर्ष व्यतीत हो चुके थे । पति को
 दीक्षित देखकर प्रियदर्शना ने भी एक हजार स्त्रियों के साथ दीक्षा
 अंगीकार करली । प्रभु ने पाचसौ मुनियों को जमालिमुनि की नेस-
 राय में करदिये, एवं एक हजार साध्वियों को प्रियदर्शना साध्वी की
 नेसराय में कर दी । पाचसौ जमालि के शिष्य और एक हजार
 साध्विया प्रियदर्शना की शिष्याएँ हुई । जमालिमुनि ने श्री वर्धमान-

पति होता ओक समयनी रात छे के, श्री वीर वर्धमानस्वामी दीक्षा दीक्षा
 पछी क्षत्रियकुण्डपुरमा पधायी जमालि पोतानी पत्नी प्रियदर्शनानी साथे
 तेमने वदना करवा भाटे आया लगवाने तेमने धर्मदेशना आपी दिव्य धर्म
 देशनानु पान करता जमालिने वैराग्य जागृत थये घर आवी पोताना
 मातापितानी आज्ञा लई तेमछे पाचसो क्षत्रिय कुमारे सहित दीक्षा अंगिकार
 करी आ समये लगवाने देवज्ञान प्राप्त थया ने चौदह वर्ष विती गया
 होता पतिने दीक्षित थयेला ओछे प्रियदर्शनाछे पछु ओक हजार स्त्रीओ
 सहित दीक्षा अंगिकार करी प्रभुछे पाचसो मुनिओने जमालि मुनिनी
 नेसरायमा करी दीक्षा अने ओक हजार साध्वीओने प्रियदर्शना साध्वीनी
 नेसरायमा करी दीक्षा जमालिना पाचसो शिष्य थया अने ओक हजार
 साध्वीओ प्रियदर्शनानी शिष्या थई जमालि मुनिछे श्री वर्धमान स्वामीनी

अथान्यदा जमालिमुनिर्भगवतः श्रीवीरवर्धमानस्वामिन वन्दित्वा नमस्कृत्य कृताञ्जलिः सन् पप्रच्छ-भगवन् ! भगदाज्ञयाऽन्यत्र विदुर्तुमिच्छामि ? तदा भगवता पृथग्विहारे जमालेर्लाभादर्शनात् मौनमयलम्बितम् । जमालिस्तु अप्रतिपिद्धमनुमत भवतीति मत्वा भगवन्त वन्दित्वा नमस्कृत्य पञ्चशतशिष्यैः सह तदन्तिकान् प्रतिनिष्क्रामति ।

अथाऽसौ पञ्चशतैरनगारैः सह ग्रामानुग्राम विहरन् श्रावस्तीनगर्यां कोष्ठकनामके उद्याने समागतः । तत्र यथाप्रतिरूपमवग्रहं गृहीत्वा सयमेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

स्वामी के साथ विहार करते २ खूब तो तपश्चर्या की और ग्यारह अगों का अध्ययन भी कर लिया ।

किसी समय जमालि मुनि ने भगवान श्री वर्धमानस्वामी को दोनों हाथ जोड़कर वन्दना एवं नमस्कार कर के पूछा कि हे भगवान् ! आपकी आज्ञा से मैं दूसरी जगह विहार करना चाहता हूँ । जमालि की बात सुनकर भगवान् ने इस अभिप्राय से कि इनका पृथग् विहार लाभकारी नहीं है, उनको कुछ भी उत्तर नहीं दिया किन्तु मौन रहे । भगवान् ने जब जमालि से कुछ भी नहीं कहा तो उन्होंने ने यह समझकर कि “अप्रतिपिद्ध अनुमतम्” अप्रतिपिद्ध अनुमत होता है, वहाँ से प्रभु को वन्दना नमस्कार करके अपने पाचसौ शिष्यों को साथ लेकर विहार कर दिया ।

पाचसौ शिष्यों के साथ ग्रामानुग्राम विहार करते हुए वे श्रावस्ती

साथे विहार करता करता भूष तपश्चर्या करी अने अज्यार अगोना अभ्यास पधु करी दीधे।

डेअ ओअ समथे जभाविमुनिओ भगवान श्री वर्धमान स्वामीने ओ हाथ ओडीने वदना नमस्कार करीने पूछ्यु के, हे भगवत ! आपनी आज्ञाधी हुं भीओ जज्याओ विहार करवा छिउ छु जभाविनी आ वात सालगीने भगवान ओमनेओ बुदो विहार लाभकारी नथी ओवा अलिप्रायवी मौन रह्या अने उत्तर न आप्ये। भगवाने ज्यारे जभाविने ढाई कहु नडी त्यारे तेमहु ओम समलु दीधु के, “अप्रतिपिद्ध अनुमत भवति” मौन ओ अनुमती छे, ओम समलुने त्याधी प्रभुने वदना नमस्कार करीने पोताना पाचसो शिष्ये। साथे प्रभुथी अवग विहार करी दीधे।

पाचसो शिष्योनी साथे आमानुग्राम विहार करता करता तेओ श्रावस्ती

તત્ત્વ સ્વલુ શ્રમણો ભગવાન્ મહાવીરોઽન્યદા કદાચિત્ પૂર્વાનુપૂર્વ્યાચરન્
યાવત્ સુલ્લસુલેન વિહરન્ યત્રૈવ ચમ્પાનગરી યત્રૈવ પૂર્ણભદ્રનામકમુદ્યાન તત્રૈવાપા
ગતઃ, ઉપાગત્ય યથાપ્રતિરૂપમગ્રહ ગૃહીત્વા સયમેન તપસાઽઽત્માન ભાયયન્ વિહરતિ ।

તત્ત્વ સ્વલુ તસ્ય જમાલેરનગારસ્ય શરીરેઽન્તગ્રાન્તરૂક્ષતુચ્છાદારૈરન્યદા કદા-
ચિત્ વિપુલરોગાવદ્ઃ શ્રાદુર્ભૂતઃ । તદા સ ઉપવેદ્દુમશક્તઃસન્નનગારાન્ પ્રાહ-મમ
સસ્તારકઃ શીઘ્ર ક્રિયાતામ્ । તે મુનયઃ સસ્તારક કર્તુ મૃત્તાઃ । જમાલિસ્તાન્ પુનઃ
પુનઃ પૃચ્છતિ-સસ્તારકઃ કૃતો નો વા ભગ્નિઃ ? ત ઝચુ —સસ્તારક કૃતો

નગરી કે કોષ્ઠક નામક ઉદ્યાન મેં આયે । વહા વનપાલ સે વસતિ કી
આજ્ઞા ગ્રહણ કર સયમ એવ તપ સે અપની આત્મા કો ભવિત કરતે
હુએ વિચરને લગે ।

શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર ને બી કોઈ સમય પૂર્વાનુપૂર્વી સે ગ્રામા-
નુગ્રામ વિહાર કરતે હુએ વે ચપાનગરી કે પૂર્ણભદ્રનામક ઉદ્યાન મેં
પધારે ઔર યથાપ્રતિરૂપ અવગ્રહ (વસતિ કી આજ્ઞા) ગ્રહણ કર સયમ
એવ તપ સે આત્મા કો ભવિત કરતે હુએ વિચરને લગે ।

ઈધર જમાલિ કે શરીર મેં અન્ત ગ્રાન્ત રૂક્ષ એવ તુચ્છ આહાર કે
લેને સે અનેક પ્રકાર કે રોગ ઉત્પન્ન હો ગયે । ઇસસે વે બેઠને મેં બી
અશક્ત બન ગયે । ઇસ સ્થિતિ મેં ઇન્હોં ને અપને શિષ્યો સે કહા-મેરે લિએ
સસ્તારક શીઘ્ર કર દો । મુનિયો ને સસ્તારક કરના પ્રારમ કર દિયા ।

નગરીના કોઠક નામના આગમા આવી પહોંચ્યા ત્યા વનપાલ પાસેથી આજ્ઞા
લઈને ઉતર્યા અને તે સ્થળે સયમ અને તપથી પોતાની આત્માને ભવિત
કરતા કરતા વિચરવા લાગ્યા

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પણ કોઈ સમય પૂર્વાનુપૂર્વીથી ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર
કરતા કરતા ચપાનગરીના પૂર્ણભદ્ર નામના આગમા પધાર્યા અને યથાપ્રતિરૂપ
અવગ્રહ (વસતિની આજ્ઞા) લઈને સયમ અને તપથી આત્માને ભવિત કરતા
કરતા વિચરવા લાગ્યા

આ તરફ જમાલિના શરીરમા અન્ત, ગ્રાન્ત, રૂક્ષ તેમજ તુચ્છ આહાર
લેવાથી અનેક પ્રકારના રોગો ઉત્પન્ન થયા, આ રોગોના કારણે તેઓ
બેસવામા પણ અશક્ત બની ગયા । આ સ્થિતિમા તેમણે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું કે,
મારે માટે જલ્દી સસ્તારક (પધારી) કરી દો મુનિઓ સસ્તારકની તૈયારી કરવા
લાગ્યા જમાલિએ તેમને વારવાર પૂછવા માડ્યું કે, સસ્તારક નહીં ?

નાસ્તિ, કિં તુ ક્રિયતે, પરબ્રુક્તે સતિ સ જમાલિમિથ્યાત્વમોહનીયોદયાત્ સમ્ય-
ત્ત્વપરિબ્રષ્ટઃ સન્ વ્યચિન્તયત્-ક્રિયમાણ કૃતમિતિ જિનોક્ત સત્યં ન ભવિતુમર્હતિ,
યતોડય સસ્તારકઃ ક્રિયમાણો ન કૃતઃ સંસ્તીર્યમાણોઽપિ ન સસ્તૃત ઇત્યુચ્યતે ।
ઈતિ મનસિ વિચિન્ત્ય તત્ સર્વાન્ મુનીનાદૃય જમાલિ ગ્રાહ—યત્ ક્રિયમાણ તત્
કૃતમ્, યચ્ચલત્ તચ્ચલિતમ્, યદુદીર્યમાણ તદુદીરિતમ્, ઇત્યાદિ શ્રીમદ્ધાત્રીરસ્વા-
મિના યદ્ ભાષિત તત્ સ્વલ્પ મિથ્યા, ક્રિયમાણે સસ્તારકે શયનરૂપાર્થસાધકત્વા-
ભાવેન કૃતત્વામાનાત્ ।

જમાલિ ને ડનસે ઘાર ૨ પૂઝના શુરુ ક્રિયા કિ સસ્તારક ક્રિયા યા નહી ?
ડનહોં ને કહા સસ્તારક અબી નહીં ક્રિયા હૈ કર રહે હૈં । ઇસ
પ્રકાર જય ડનહોં ને કહા તય મિથ્યાત્વમોહનીય કે ડદય સે
સમ્યક્ત્વ સે પતિત હોઠર જમાલિ ને વિચાર ક્રિયા કિ “ક્રિયમાણ
કૃતમ્” જો ક્રિયા જા રહા હૈ વહ “ક્રિયા ગયા” ઇસા જો જિન
ભગવાન ને કહા હૈ વહ સત્ય નહીં હો સકતા હૈ, કયોં કિ સસ્તારક
ક્રિયમાણ હૈ વહ “કૃતઃ” ક્રિયા ગયા ઇસા નહીં કહા જા સકતા હૈ ।
ડસીં તરહ વહ તો અબી “સસ્તીર્યમાણ” હૈ ટિઝાયા જા રહા હૈ, ઇસે
“સસ્તૃતઃ” વિછ ગયા હૈ, ઇસે કૈસે કહ સકતે હૈં । ઇસ પ્રકાર વિચાર
કર ડનહોં ને અપને સમસ્ત શિષ્યોં કો ઘુલાઠર કહા કિ ડેલ્હો ભગવાન
ધીર પ્રભુ જો ઇસા કહતે હૈં કિ “ક્રિયમાણ કૃતમ્” “યચ્ચલત્ તત્
ચ્ચલિતમ્” “યદુદીર્યમાણ તદુદીરિતમ્” જો ક્રિયમાગ હૈ વહ
ક્રિયા ગયા હૈ, જો ચલ રહા હૈ વહ ચલ ઘુકા હૈ, જો ડદય મેં આ

શિષ્યોએ ડહુ કે, સસ્તારક ડહુ કરેલ નવી પરતુ ડરીએ છીં એ આ પ્રકારે
બ્યારે શિષ્યોએ ડહુ, ત્યારે મિથ્યાત્વ મોહનીયતા ઉદયથી સમ્યક્ત્વથી પતિત
વર્ધને જમાલિએ વિચાર કર્યોં કે, “ક્રિયમાણ કૃત” ને કરવામા આવે છે તે
“યર્ધ ચૂકયુ” એવુ ને જીન ભગવાને ડહુ છે તે સત્ય ડરતુ નથી કેમ કે
સસ્તારક ક્રિયમાણ છે તે “કૃત” યર્ધ ચૂકયુ ડે એમ કહી શકાય નહિ
આ પ્રમાણે આ ને ડહમણા “સસ્તીર્યમાણ” છે—ખીછાવવામા આવે છે એને
ખીછાવી દીધલ છે એમ કેમ ડહી શકાય ? આ પ્રમાણે વિચાર ડરીને તેમણે
પોતાના સમસ્ત શિષ્યોને બોલાવીને ડહુ કે, જીજ્ઞો ભગવાન ધીર પ્રભુ ને એમ
કહે છે કે, “ક્રિયમાણ કૃતમ્” “યચ્ચલત્ તત્ ચ્ચલિતમ્” “યદુદીર્યમાણ તદુ
દીરિતમ્” ને ક્રિયમાણ છે તે યર્ધ ચૂકયુ છે, ને ચાલી રહુ છે, તે ચાલી

तत खलु श्रमणो भगवान् महावीरोऽन्यदा कदाचित् पूर्वानुपूर्व्याचरन् यावत् सुखसुखेन विहरन् यत्रैव चम्पानगरी यत्रैव पूर्णभद्रनामकमुद्यान तत्रैवापागतः, उपागत्य यथाप्रतिरूपमवग्रहं गृहीत्वा सयमेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

तत खलु तस्य जमालेरनगारस्य शरीरेऽन्तर्प्रान्तरूक्षतुच्छाहारैरन्यदा कदाचित् विपुलरोगातङ्कः प्रादुर्भूतः । तदा स उपवेष्टुमशक्तः सन्ननगारान् प्राह—मम सस्तारकः शीघ्रं क्रियताम् । ते मुनयः सस्तारकं कर्तुं प्रवृत्ताः । जमालिस्तान् पुनः पुनः पृच्छति—सस्तारकः कृतो नो वा भगद्भिः ? त ऊचुः—सस्तारकं कृतो

नगरी के कोष्ठक नामक उद्यान में आये । वहाँ वनपाल से वसति की आज्ञा ग्रहण कर समय एवं तप से अपनी आत्मा को भवित करते हुए विचरने लगे ।

श्रमण भगवान् महावीर ने भी कोई समय पूर्वानुपूर्वी से ग्रामानुग्राम विहार करते हुए वे चपानगरी के पूर्णभद्रनामक उद्यान में पधारे और यथाप्रतिरूप अवग्रह (वसति की आज्ञा) ग्रहण कर समय एवं तप से आत्मा को भवित करते हुए विचरने लगे ।

इधर जमालि के शरीर में अन्तर्प्रान्त रूक्ष एवं तुच्छ आहार के लेने से अनेक प्रकार के रोग उत्पन्न हो गये । इससे ये बैठने में भी अशक्त बन गये । इस स्थिति में इन्होंने अपने शिष्यों से कहा—मेरे लिए सस्तारक शीघ्र कर दो । मुनियो ने सस्तारक करना प्रारम्भ कर दिया ।

नगरीना के०क० नामना आगमा आवी पडोव्या त्या वनपाल पासेथी आज्ञा लधने उतर्या अने ते स्थणे समय अने तपथी पोतानी आत्माने लावित करता करता विचरवा लाग्या

श्रमण भगवान् महावीर पणु के०क० समय पूर्वानुपूर्वीथी ग्रामानुग्राम विहार करता करता चपानगरीना पूर्णभद्र नामना आगमा पधार्या अने यथाप्रतिरूप अवग्रह (वसतीनी आज्ञा) लधने समय अने तपथी आत्माने लावित करता करता विचरवा लाग्या

आ तरङ्ग जमालिना शरीरमा अन्तर्, प्रान्त, रूक्ष तेमज तुच्छ आहार होवथी अनेक प्रकारना रोगो उत्पन्न थया, आ रोगोना कारणे तेओ जेसवाभा पणु अशक्त भनी गय । आ स्थितिमा तेमले पोताना शिष्योने कहुं के, भारे भाटे जल्दी सस्तारक (पधारी) करी हो मुनियो सस्तारकनी तैयारी करवा लाग्या जमालिओ तेमने बारबार पूछवा माड्यु के, सस्तारक कथों के नही ?

इत्यादि, तत्सर्वमसत्प्रमेवेति । एव मिथ्यात्वमोहनीयोदयात् जमालिमुन्मार्गगत
ज्ञात्वा स्थिरा अवदन्-जमाले । भगवत आशय न जानासि, भगवान् आप्तः,
विगतदोषसत्यवक्ता, तन्मतमज्ञेकान्तयादात्मकम्, एकोपि पदार्थः, अपेक्षाभेदेन
अनेकरूपो भवति, यथा एक एव पुरुषः अपेक्षाभेदेन जामाता श्यालकः पुत्रः
पिता च । तथैव प्रकृतेऽपि क्रियमाणत्वेपि सस्तारके कृतत्वं सम्भवति । पटस्य
क्रियमाणताया 'कृत पटः' इत्यादिवात् । ननु कथं क्रियमाण पटादिकं कृतस्यादिति
चेत्तत्रोच्यते-पटस्योत्पद्यमानताकाले प्रथमतन्तुप्रवेशे उत्पद्यमान एव पट उत्पन्नो

- 'इत्यादि' सो यह श्रद्धेय नहीं है । इस प्रकार भगवदोष से
जमालि को विपरीत मार्ग में जाते हुए देखकर स्थविरा ने कहा-हे
जमालि ! आप भगवान के आशय को नहीं जानते हो । भगवान सर्व
दोष-रहित पदार्थवक्ता हैं । भगवान का मत अनेकान्तरूप है । एक
ही पदार्थ अपेक्षा-भेद से अनेकरूप होता है । जैसे एक ही पुरुष शशुर
की अपेक्षा से जामाता कहलाता है, वहनोई की अपेक्षा से शाला कहलाता है
पिता की अपेक्षा से पुत्र कहलाता है, पुत्र की अपेक्षा से पिता कह-
लाता है । वृत्ती प्रकार प्रकृत में आपका विस्तर हो भी रहा है, हो भी
गया है, ऐसा कह सकते हैं । जैसे कि पट की क्रियमाणता में भी
कृतत्व का व्यवहार होता है वही तरह । पुन प्रश्न करता है कि जो
क्रियमाण है वह कृत कैसे हो सकता है ? इसका उत्तर देते हैं-पट के
उत्पत्तिकाल में प्रथम तनु के प्रवेश समय में भी वह उत्पन्न होता ही है

તે શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય નથી આ પ્રમાણે ભાગ્યદોષથી વિપરીત માર્ગે જતા
જમાલીને જોઈ તે સ્થવિરેએ તેઓને કહ્યું કે-હે જમાલિ ! તમે ભગવાનના
આશયને જાણતા નથી ભગવાન સર્વદોષ રહિત સાચું જોલવાવાળા છે
ભગવાનનો મત અનેકાન્ત રૂપ છે એક જ પદાર્થ અપેક્ષા લેઈથી અનેકરૂપ થાય
છે જેમ એક જ પુરુષ સસરાની આગળ જમાઈ કહેવાય છે અનેવીની આગળ સાજો
કહેવાય છે અને પિતા આગળ પુત્ર કહેવાય છે અને તેજ પુરુષ પુત્ર આગળ
પિતા કહેવાય છે એવી જ રીતે પ્રસ્તુતમાં આપની પચાસી થઈ રહી છે થઈ પચુ
ગઈ છે એવું કહેવામાં આવે છે એવી રીતે પ્રકૃતી, ક્રિયમાણતામાં કૃતત્વનો
વ્યવહાર થાય છે તેવી જ રીતે

શ્રીથી પ્રશ્ન કરે છે કે, જે ક્રિયમાણ છે તે કૃત કેવી રીતે થઈ શકે ?
એનો ઉત્તર આપતા કહે છે કે-પદના ઉત્પત્તિકાળમાં પ્રથમ તન્તુના પ્રવેશ
સમયે પચુ તે ઉત્પન્ન થાય છે, કેમકે પ્રથમતન્તુપ્રવેશ કાળથી જ " પટ

કૃતે સંસ્તારકે શયનાર્થક્રિયાકારિત્ય યિદ્યતે, કરણસમયે તુ નાસ્તિ તાદૃશી અર્થક્રિયા, અતઃ ક્રિયમાણ કૃતમિતિ વ્યપદેશઃ કથં સ્યાત્ ? । કિંચ-ક્રિયમાણમિતિ વર્તમાનવ્યપદેશઃ, કૃતમિતિ ચ ભૂતવ્યપદેશઃ, વર્તમાનત્વ ભૂતત્વ ચ પરસ્પરવિરુદ્ધમિતિ પરસ્પરવિરુદ્ધયોસ્તયોરેકતા ન સ્યાત્, વર્તમાનધ્વસપ્રતિયોગિત્વસ્ય ભૂત-ત્વાદિતિ મહાવીરસ્વામિના યત્ પ્રતિપાદિતમ્-‘ કરેમાણે કઢે ચલમાણે ચલિય્’

રહા હૈં વહ ઉદય મેં આચુકા હૈં ” સો વહ સય મિથ્યા હૈ, કારણ કિ ક્રિયમાણ સસ્તારક મેં શયનરૂપ અર્થક્રિયા કે પ્રતિ સાધકત્વ કા અભાવ હોને સે વહાં કૃતત્વ નહીં આ સકના હૈ ।

સસ્તારક (ચિસ્તર) કરને કે યાદ હી ઉસમે શયનાદિરૂપ અર્થ ક્રિયાકારિતા આતી હૈ, પરન્તુ સસ્તારક કરને કે સમય મેં ઉસમેં ઉસ પ્રકાર કી અર્થક્રિયાકારિતા નહીં હૈ, ફિર “ ક્રિયમાણ કૃતમ્ ”-ક્રિય માણ કૃત હોતા હૈ-યહ વ્યપદેશ કૈસે હો સકતા હૈ ? ।

ઔર ખી-“ ક્રિયમાણમ્ ” યહ વર્તમાન કાલ કા કયન હૈ ઔર “ કૃતમ્ ” યહ ભૂતવ્યપદેશ હૈ । ભૂત ઔર વર્તમાન પરસ્પર વિરુદ્ધ હૈ, ઔર પરસ્પર વિરુદ્ધ દો પદાર્થો કી એકતા નહીં હો સકતી હૈ, વયોં કિ વર્ત-કાલ મે ચિયમાણ જો ધ્વસ ઉસકે વિરોધી કા નામ હૈ ભૂત, એતાદૃશ ભૂત ઔર વર્તમાન યે દોનો એક અધિકરણ મે નહીં રહ સકતે હૈ । ફિર જો મહાવીર સ્વામી ને કહા હૈ કિ ક્રિયમાણ કૃતમ્, ચલત્ ચલિતમ્

ચુક્યુ છે, જે ઉદયમા આવી રહેલ છે તે ઉદયમા આવી ચુકેલ છે, એ બધુ સઘળુ મિથ્યા છે અરણ્ય કે, કિયમાણ સસ્તારકમા શયનરૂપ અર્થ ક્રિયામા સાધકત્વના અભાવથી ત્યાં કરેલ છે એમ આવી શકતું નથી

સસ્તારક (પથારી) કયાં પડી જ તેમા શયનાદિરૂપ “ ક્રિયાકારિતા ” આવે છે પરન્તુ સસ્તારક કરતી વખતે તો તેમા તેવા પ્રકારની ‘ અર્થક્રિયા કારિતા ’ આવતી નથી તો પડી ક્રિયમાણ કૃતમ્-કિયમાણ કૃત થાય છે, એવો વ્યવહાર કેવી રીતે થઈ શકે ?

વળી “ ક્રિયમાણમ્ ” એ વર્તમાનકાળનુ કથન છે અને “ કૃતમ્ ” એ ભૂતકાળનો વ્યવહાર છે ભૂત (કાળ) અને વર્તમાન એ બન્ને પરસ્પર વિરુદ્ધ અર્થવાળા છે એટલે પરસ્પર વિરુદ્ધ એવા બે પદાર્થોની એકતા થઈ શકતી નથી કેમકે વર્તમાનકાળથી વિરુદ્ધ ભૂત (કાળ) છે, એવા પ્રકારનો ભૂત અને વર્તમાન એ બન્ને એક અધિકરણમા રહી શકતા નથી તો પડી મહા-વીર સ્વામીએ જે કહ્યું છે કે, “ ક્રિયમાણ કૃતમ્ ” “ ચલત્ ” “-વિગેદ

પ્રવેશે પટસ્યોત્પત્તિરિતિ પ્રથમસમયાદારમ્ય કિञ्चित્ કાર્ય સર્વેરપિ ભૂણેઃ કૃતમિતિ મન્તવ્યમ્ । યદિ પ્રથમક્રિયાયા નોત્પન્નઃ પટસ્તદા ઉત્તરક્રિયાયાપિ નોત્પન્નઃ સ્યાદિતિ સર્વદૈવ પટાનુત્પત્તિપ્રસંગઃ, સ ચ ન કસ્યાપિ ઇષ્ટઃ, અતઃ પ્રથમતન્તુપ્રવેશકાલે એવ કિञ્ચિદુત્પન્નપટસ્ય યાવાન્ અશો નોત્પન્નઃ સ એવાશઃ ઉત્તરક્રિયાયા ઉત્પાદ્યતે યદિ પુનરુત્પદ્યેત તદા પરદેશેનૈરુત્પાદન ક્રિયાયા ઇતિ સ્મીકૃત્વમ્ । યદિ પ્રથમા ષોત્પાદનનિરપેક્ષા દ્વિતીયાદિક્રિયા તદૈવ દ્વિતીયા ફલવતી સ્યાત્, નાન્યથા, તત્થ યથા ઉત્પદ્યમાન એવ પટ ઉત્પન્નઃ, તથા ક્રિયમાણમેવ સસ્તારક કૃતમિતિ—

અન્તિમ તન્તુ કે પ્રવેશ હોને પર પટ કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ હસલિયે 'પટ ઉત્પન્ન,'—એસા વ્યવહાર હોતા હૈ, અતઃ એસા માનો કિ પ્રથમ સમય સે લેકર કુછર કાર્ય સમી ક્ષણોં મેં હોતા હૈ । યદિ કદોચિત્ પ્રથમ ક્રિયા સે પટ ઉત્પન્ન નહોં દુઆ તો દ્વિતીય સે મી ઉત્પન્ન નહીં હોગા, ત્રીતીય સે મી નહોં હોગા, હસ પ્રકાર અન્તિમ ક્રિયા સે મી નહોં હોગા તો પટ કી કમી મી ઉત્પત્તિ નહોં હોગી । પરન્તુ યહ કિસી કો મી ઇષ્ટ નહીં હૈ । અતઃ પ્રથમતન્તુપ્રવેશકાલ મેં મી ધોડા પટ ઉત્પન્ન દુઆ, ઓર જો અશ અનુત્પન્ન હૈ વહ દ્વિતીયાદિ ક્ષણોં મેં હોતા હૈ । હસ પ્રકાર યહ સિદ્ધાન્ત હોતા હૈ કિ ક્રિયા કો એક દેશ સે હી ઉત્પાદક-વ હૈ, ઓર યહ આપકો મી માનના પડેગા । યદિ પ્રથમ અશ કે ઉત્પાદન સે નિરપેક્ષ દ્વિતીય ક્રિયા કો માનોગે તમી દ્વિતીયાદિ ક્રિયાયે સાર્વક હોંગી, અન્યથા નહીં । તય જૈસે પ્રથમ ક્રિયા સે ઉત્પન્ન હોતે હુણ પટ કી ઉત્પત્તિ દ્વિતીયાદિ ક્રિયા સે હોતી હૈં ઉસી પ્રકાર

તન્તુના પ્રવેશ વતાની સાથે જ પટની ઉત્પત્તિ થાય છે એટલા માટે “પટ ઉત્પન્ન” એવો વ્યવહાર થાય છે એટલે એવું માનવું બોધ્યું કે પ્રથમ સમયથી લઇને ઠરેક ક્ષણે કંઈક કંઈક કાર્ય થાય છે જ બે કદાચ પ્રથમ ક્રિયાથી પટ ઉત્પન્ન ન થયું તો બીજીથી પણ ઉત્પન્ન થશે નહીં અને ત્રીજીથી પણ ઉત્પન્ન થશે નહિ તેવી જ રીતે અન્તિમ ક્રિયાથી પણ થશે નહીં, અને એ રીતે તો પટની કોઈ રીતે ઉત્પત્તિ થશે જ નહીં પરંતુ એ વાત કોઈ માની શકે તેમ નથી એટલે પ્રથમતન્તુપ્રવેશકાળમા પણ પટનો થોડો ભાગ ઉત્પન્ન થયો, અને જે અશ ઉત્પન્ન નથી થયો, તે બીજી ત્રીજી વિગેરે ક્ષણોમા થાય છે આ રીતે એ વાત સિદ્ધ થાય છે કે જિયાના એક દેશથી જ ઉત્પાદકત્વ છે અને એ વાત તમારે પણ માનવી પડશે બે પ્રથમ અશના ઉત્પાદનથી નિરપેક્ષ દ્વિતીય ક્રિયાને માનશે ત્યારે જ દ્વિતીયાદિક્રિયાઓ સાર્વક થશે અન્ય રીતે નહીં તો જેવી રીતે પ્રથમ ક્રિયાથી ઉત્પન્ન થતા પટની ઉત્પત્તિ દ્વિતીયાદિ

भवति, उत्पद्यमानता च पटस्य प्रथमतन्तुप्रवेशमागदारभ्यैव भवति तदैव 'पट उत्पद्यते' इति व्यवहारदर्शनात् । उत्पन्नत्वमपि तस्य पटस्य तत्काले एव, तथाहि-उत्पत्ति क्रियाकाले-प्रथमतन्तुप्रवेशे एवासी उत्पन्नोऽभूत्, अन्यथा उत्पत्तिक्रियाकाले यदि तस्य पटस्योत्पत्तिर्न स्वीक्रियेत तदा प्रथमक्रिया निरर्थिका स्यात्, कार्यकरणमेव धर्मः क्रियायाः । यदि प्रथमक्रिया उत्पत्तिरूप कार्यं न कुर्यात् तदा सा निरर्थिकैव स्यात्, उत्पादोत्पादनमेव क्रियाया धर्मः । एव यथा प्रथमक्षणे पटो नोत्पन्नस्तथा द्वितीयक्षणेऽपि नोत्पन्न एव, तृतीयादावपि क्षणे नोत्पन्न इति अन्तिमक्रियायापि अनुत्पन्न एव स्यात्, युक्तेः सर्वत्र समानित्वात् । यदा तु प्रथमादिक्रियाया न किमपि फलमुत्पादित तदा अन्त्यया फलं स्यादिति प्रत्याशामात्रमेव, दृश्यते चान्त्यतन्तु

क्यों कि प्रथमतनुप्रवेश-काल से ही 'पट उत्पन्न होता है' ऐसा व्यवहार देखने में आता है । तथा उत्पन्नत्व भी उस पट में उस काल से ही है, क्यों कि उत्पत्तिक्रियाकाल में प्रथम तन्तु के प्रवेश होने पर ही पट उत्पन्न हो गया, यदि उस पट की उत्पत्ति स्वीकार नहीं करें तो वह प्रथम क्रिया निरर्थक हो जायगी, कारण कि कार्योत्पाद ही क्रिया का धर्म है । यदि ऐसा मानें कि प्रथम क्षण में पट उत्पन्न नहीं हुआ तो इसी तरह द्वितीय क्षण में भी उत्पन्न नहीं होगा, तृतीय क्षण में भी उत्पन्न नहीं होगा, इस तरह से अन्तिम क्रिया तक पट की उत्पत्ति नहीं होगी, क्यों कि युक्ति सर्वत्र समान है ।

यदि प्रथम क्रिया से कुछ भी फल नहीं हुआ तो अन्तिम क्रियासे भी उत्पादरूप फल का होना असम्भव ही है, परन्तु देखने में आता है कि

ઉત્પન્ન થાય છે" એનો વ્યવહાર જોવામાં આવે છે તથા 'ઉત્પન્ન થવાપણું' પછી તે પટમાં તે કાળથી જ છે, કેમકે ઉત્પત્તિક્રિયાકાળમાં પ્રથમતન્તુના પ્રવેશ થતાની સાથે જ પટ ઉત્પન્ન થઈ ગયું, જો તે પટની ઉત્પત્તિનો સ્વીકાર ન કરીએ તો તે પ્રથમક્રિયા નિરર્થક થઈ જશે કારણ કે કાર્યની ઉત્પત્તિ જ ક્રિયાનો ધર્મ છે કહાય જો એમ માનીએ કે પ્રથમ ક્ષણમાં પટ ઉત્પન્ન થયું નથી તો એવી જ રીતે બીજી ક્ષણમાં પણ ઉત્પન્ન નહિ થાય, તેમ જ ત્રીજી ક્ષણમાં પણ ઉત્પન્ન થશે નહીં એવી જ રીતે અન્તિમક્રિયા સુધી પટની ઉત્પત્તિ શ્રેષ્ઠ નહીં, કેમકે ક્રિયા સર્વત્ર એકસરખી હોય છે -

જો પ્રથમ ક્રિયાથી કંઈ પણ ફલ ન થયું તો અન્તિમ ક્રિયાથી પણ ઉત્પાદરૂપ ફલનું થવું અસંભવ જ છે પરંતુ જોવામાં આવે છે કે અન્તિમ

અથ યસ્મિન્નેવ સમયે ઘટાદિકાર્ય પ્રારમ્ભ્યતે, તસ્મિન્નેવ સમયે નિષ્પન્ન્યતે, અતો નિષ્પન્નમેવ તત્ ક્રિયતે-ઇતિ ચેન્નૈવમ્, યસ્માત્ ઘટાદિકાર્યાણામુત્પન્નમાના નામસન્નયેયસમયરૂપો દીર્ઘ એવ નિર્વર્તનક્રિયાકાલો દૃશ્યતે, અતો ન યસ્મિન્નેવ

-અવસ્થા મે અવિદ્યમાન રહતા હૈ, કુમકારાદિક કે વ્યાપાર કે ઘટ હી વહ ઉત્પન્ન હુઆ માના જાના હૈ । ઇસલિયે જો અકૂન હોતા હૈ વહી ક્રિયા જાતા હૈ કૂત નહી ક્રિયા જાતા, એસા માનના ચાહિયે । યહ તીસરા પક્ષ હૈ ।

યદિ કોઈ “કૂત ક્રિયતે” ઇસ વ્યવહાર કો સત્ય સાવિત કરને કે લિયે એસા કહે કિ-જિસ સમય મે ઘટાદિક કાર્ય બનના પ્રારમ્ભ હોતા હૈ વહ ઉસી સમય મે નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ ઇસલિયે જબ નિષ્પન્ન હી ઘટ ક્રિયા જાતા હૈ તથ “કૂતમેવ ક્રિયતે” ઇસ પ્રકાર કે વ્યવહાર મે કૌનસી ઘાઘા આતી હૈ ? સો એસા કહના મી ઠીક નહી હૈ, કયો કિ ઉત્પન્નમાન ઘટાદિક કાર્યો કી ઉત્પત્તિરૂપ ક્રિયા કા વહ સમય અસા રચાતસમયરૂપ વહુત મારી કાલ હૈ । એસા નહી હૈ કિ જિસ સમય ઘટ બનના પ્રારમ્ભ હોતા હૈ વહ ઉસી સમય નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ । ઇસકે બનને મે તો વહુત સમય લગતા હૈ । મિટી કા લાના, ઉસકા પિંડ બનાના, ઉસે ચક્ર પર રલ્લના શિવક આદિ પર્યાય મે ઉસે પરિણમિત કરના, ઇસ પ્રકાર ઘટ કી ઉત્પત્તિ હોને મે વહુત અધિક સમય લગ જાતા હૈ,

અવસ્થામા ઘટ તરીકે તો અવિદ્યમાન રહે છે કુમકારાદિકના વ્યાપાર બાદ જ તે ઉત્પન્ન થયેલ માનવામા આવે છે આ માટે જે અકૂત હોય છે તેજ કરવામા આવે છે કૂત નથી કરાતું એવું માનવું બેધએ આ ત્રીજે મુદ્દો છે ॥ ૩ ॥

જો ટોઈ “કૂત ક્રિયતે” આ વ્યવહારને સાચો સાબીત કરવા માટે એવું કહે કે જે સમયમા ઘટાદિક બનાવવાના કાર્યનો પ્રારમ્ભ થાય છે તે એ સમયમા પુર થાય છે માટે બ્યારે નિષ્પન્ન જ ઘટ કરવામા આવે છે ત્યારે “ક્રિયતે” આ પ્રકારના વ્યવહારમા ઠઈ બાધા આવે છે ? તેથી એમ કહેવું એ પછી ઠીક નથી કેમકે, ઉત્પન્નમાન ઘટાદિક કાર્યોની ઉત્પત્તિરૂપ ક્રિયાનો તે સમય અસ ખ્યાત સમયરૂપ ઘણો ભારે કાળ છે એવું નથી કે, જે સમયે ઘટ બનવાનો પ્રારમ્ભ થાય છે તે તેજ સમયે નિષ્પન્ન થઈ જાય છે તેના બનવામા તો ઘણો સમય લાગે છે માટીને લાવવી, તેને કચરીને તેનો પિંડ બનાવવો, તે પછી તેને ચાકડા ઉપર ચઢાવવો, તેને આકાર આપવો, આ રીતે ઘટની ઉત્પત્તિ થવામા ઘણો જ લાગો સમય લાગે છે આથી જે સમયે ઘટને બનાવવાનો

યદિ કૃતમપિ ક્રિયતે, તદાઽન્યેઽપિ દોષાઃ સન્તિ, તથાઽપિ-યદિ કૃતમપિ ક્રિયતે, અર્થાત્-ક્રિયમાણ કૃત મન્યતે તદા ઘટાદિકાર્યોત્પાદનાર્થ મૃન્મર્દનચક્ર ભ્રમણાદિકાયાઃ ક્રિયાયા વૈફલ્ય સ્યાત્, તસ્મિન્ કાલે કાર્યસ્ય ઘટસ્ય કૃતત્વા-મ્યુપગમાત્, તસ્ય પ્રાગેવ સત્ત્વાત્ ॥ ૨ ॥

કિન્ચ—કૃતં ક્રિયતે ઇતિ યન્મન્યતે તત્ર પ્રત્યક્ષવિરોધ, યસ્માદુત્પત્તે. પૂર્વ મૃત્પિષ્ટાવસ્થાયામવિયમાન, પશ્ચાત્ કુમ્ભકારાદિવ્યાપારે ઘટાદિકાર્યંજાયમાન દ્રશ્યતે ઉત્પત્તિકાલે, તસ્માદકૃતમેવ ક્રિયમાણ ભવતિ ॥ ૩ ॥

સંદ્ધાવ સે કમી મી વહા મગન-હોને-રૂપ ક્રિયા કી પરિસમાપ્તિ નહીં હો સકને કે કારણ કિસી મી કાર્ય કી પૂર્ણરૂપ સે નિર્ગત્તિ નહીં હો સકેગી । યહ કાર્યઅનિષ્પત્તિરૂપ પ્રથમ દોષ હૈ ॥ ૪ ॥

યદિ કૃત મી “ક્રિયતે” એસા માના જાય અર્થાત્ જો હો ચુકા હૈ વહ મી ક્રિયા જાતા હૈ એસા હી પક્ષ સ્વીકાર ક્રિયા જાય તો હસકા યહ મી તાત્પર્ય હોતા હૈ કિ જો ક્રિયમાણ હૈ-હો રહા હૈ-વહ હો ચુકા એસા કહા જાતા હૈ તો હસ પક્ષ મેં યહ સય સે પ્રચલ દોષ ઉપસ્થિત હોતા હૈ કિ ઘટાદિ કાર્ય કી ઉત્પત્તિ કે લિયે જો મિદ્ધા કા મર્દન ચાક કા ભ્રમણ આદિ ક્રિયાઈ કી જારહી હૈ યે સય નિષ્ફલ હો જાતી હૈ, ક્યોં કિ ક્રિયમાણ અવસ્થા મેં મી ઘટ કૃત તો હો ચુકા તથા ઉસકે વર્તમાન હોનેસે નિષ્પન્ન કરને કી વ્યા આવશ્યકતા રહી ? યહ દૂસરા પક્ષ હૈ ॥ ૨ ॥

ઔર મા-“કૃત ક્રિયતે” યહ વ્યવહાર હસલિયે મી દૂષિત સાબિત હોતા હૈ કિ જયતક ઘટ ઉત્પન્ન નહીં હો જાતા હૈ તથ તક વહ મૃત્પિષ્ટ

તર ઘટોત્પત્તિરૂપ ક્રિયાના સદ્ભાવથી કદી પણ ત્યા ભવન-થવારૂપ ક્રિયાની પરિસમાપ્તિ ન થઈ શકવાના કારણે કોઈ પણ કાર્યની પૂર્ણરૂપથી નિષ્પત્તિ થઈ શકશે નહીં આ કાર્ય અનિષ્પત્તિરૂપ પ્રથમ દોષ છે ॥ ૧ ॥

જો કૃત પણ “ક્રિયતે” એમ માનવામાં આવે અર્થાત્ જો બની ગયેલ છે તે પણ કરવામાં આવી રહ્યું છે તેવો સ્વીકાર કરવામાં આવે તો તેનું એ તાત્પર્ય થાય છે કે, જે ક્રિયામાણ છે બની રહ્યું છે તે બની ચુક્યું એમ કહેવામાં આવે છે તો આ પક્ષમાં એ બધાથી મોટો દોષ ઉપસ્થિત થાય છે ઘટાદિકાર્યની ઉત્પત્તિ માટે જે માટીનું મર્દન અને ચાકનું ભ્રમણ આદિ ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે તે બધી નિષ્ફળ બની જાય છે કેમકે, ક્રિયામાણ અવસ્થામાં પણ ઘટ કૃત તો થઈ ગયો તો એનું વર્તમાન થવાથી નિષ્પન્ન કરવાની કઈ આવશ્યકતા રહી ? આ બીજો સુદો ॥ ૨ ॥

બીજી-“કૃત ક્રિયતે” આ વ્યવહાર એટલા માટે પણ દૂષિત સાબીત થાય છે કે, જ્યાં સુધી ઘટ ઉત્પન્ન નથી થતો ત્યાં સુધી તે માટીના પિંડની

તદાનીમદર્શનાત્ । દીર્ઘક્રિયાકાલસ્યાન્તે તુ કાર્યં મશ્તિમર્હતિ, તદાનીમેન તસ્ય દર્શનાત્ । તદેન ન નિર્વર્તનક્રિયાકાલે કાર્યમસ્તિ, અનુપલભ્યમાનત્વાત્, કિંતુ તન્નિષ્ઠાકાલ એવ તદસ્તિ, તૈવોપલભ્યમાનત્વાત્, ક્રિયાકાલનિષ્ઠાકાલયોઽત્યન્ત-ભેદાત્, અતઃ ક્રિયમાણ કૃત ન ભવતિ । સર્વલોકપ્રત્યક્ષાનુભવસિદ્ધમેવૈતત્ ॥ ૫ ॥
 इति जमालेः पूर्वपक्षः ।

एव मार्गच्युत जमालिं प्रति स्थविराः प्रोचुः—आर्य ! किं विरुद्धवचन वदसि ?, रागद्वेपरहितानां सर्वज्ञानां जिनानां वचने दोषलेशोऽपि नास्ति, नहि ते मृषा भाषन्ते । आर्य ! “ कृतं न क्रियते, कृतत्वात्, कृतघटवत् ” इति कुतर्कमा-

नहीं हो सकता है, अतः “ अनुपलभ्यमानत्वात् निर्वर्तनक्रियाकाले विवक्षितघटरूप कार्यं नास्ति इति मन्तव्यम् ” जब यह बात निश्चित हो जाती है तो यह बात भी स्वतः मान लेनी पड़ती है कि कार्य अपने निष्ठाकाल में ही बनकर तयार होता है, क्यों कि वही पर उसकी उपलब्धि होती है । क्रियाकाल एव निष्ठाकाल इन दोनों में अत्यन्त भेद है इसलिये क्रियमाण कृत नहीं कहा जा सकता । यह बात सर्वजन साक्षिक भी है । यह पाचवा पक्ष है, यह हुवा जमालि का पूर्व पक्ष॥५॥

इस प्रकार जमालि द्वारा स्थापित इस पूर्वपक्ष को सुनकर स्थविरो ने उनको मार्ग से च्युत जाना और इसलिये वे उनसे कहने लगे कि—हे आर्य ! विरुद्ध वचन आप क्यों कहते हैं ? रागद्वेपरहित सर्वज्ञ जिन भगवान के वचन अन्यथा नहीं होते हैं उनमें दोष का अंश भी सम्भवित नहीं हो सकता है । साधारण पुरुषों की तरह वे मिथ्याभाषी

“ अनुपलभ्यमानत्वात् निर्वर्तनक्रियाकाले विवक्षितघटरूप कार्यं नास्ति इति मन्तव्यम् ”
 બનાવે આ નિશ્ચિત બની જાય છે તો એ વાત પણ આપ મેળે માની લેવી પડે છે કે, કાર્ય પોતાના યોગ્ય વખતે જ બનીને તૈયાર થાય છે કેમકે, તે સ્થળે તેની ઉપલબ્ધિ થાય છે ક્રિયાકાળ અને નિષ્ઠાકાળ આ બન્નેમાં અત્યંત ભેદ છે આ માટે ક્રિયમાણ કૃત કહી શકાય નહીં આ વાત સર્વજનથી સાક્ષીભૂત છે આ પાંચમો મુદ્દો આ થયો જમાલિને પૂર્વપક્ષ ॥ ૫ ॥

આ પ્રકારે જમાલિ દ્વારા સ્થાપિત એ પૂર્વપક્ષને સાબળીને સ્થવિરોએ જાણ્યું કે જમાલીમુનિ ભગવાનના માર્ગથી ચલિત થયા છે અને તે માટે તેઓ તેમને કહેવા લાગ્યા કે, હે આર્ય ! વિરોધ વચન આપ કેમ કહો છો ? રાગદ્વેષરહિત સર્વજ્ઞ જન ભગવાનનું વચન અન્યથા થતું નથી તેમાં દોષનો અંશ પણ સંભવિત થતો નથી સાધારણ પુરુષોની માફક તે મિથ્યાભાષી પણ નથી આપે જે અસતકાર્યવાદને

સમયે ઘટાદિ પ્રારમ્ભ્યતે, તસ્મિન્નેત સમયે નિષ્પદ્યતે, મુદાનયનતસ્પિષ્ઠવિધાન
ચક્રારોપણશિવકાદિચિધાનાદિભિથિરકાલેનૈત તદુત્પત્તિર્ભવતિ ॥ ૪ ॥

અસ્તુ દીર્ઘ કાર્યનિર્વર્તનક્રિયાકાલઃ ક્રિયાયાઃ પ્રથમસમય એવ કાર્ય
નિષ્પદ્યતે, ઇતિ ચેન્ન, યદિ ક્રિયાયાઃ પ્રથમસમય એવ કાર્ય નિષ્પદ્યત, તદિ
તત્ તત્રોપલભ્યેત, ન ચારમ્ભસમય એવ ઘટાદિરૂપ કાર્ય દૃશ્યતે, નાપિ શિવક-
સ્થાસ-કોશ-કુશૂલાદિસમયે દૃશ્યતે । મ્તિ દીર્ઘક્રિયાકાલસ્થાન્તે ઘટાદિરૂપ કાર્ય
દૃશ્યતે, તસ્માત્ ક્રિયાયા આરમ્ભકાલે કાર્ય નિષ્પદ્યતે, ઇતિ કથન ન યુક્તમ્, તસ્ય

અતઃ “ જિસ સમય મેં ઘટ કા ઘનના પ્રારમ્ભ હોતા હૈ વહ, ડસો સમય
મે ઘન જાતા હૈ ” યહ કહના અનુચિત્ હૈ । યહ ચૌથા પક્ષ હૈ ॥૪॥

યદિ કોઈ ફિર ખી એસા કહે, કિ કર્મ કો નિર્વર્તન કરને બાલી
ક્રિયા કા કાલ ખલે હી અધિક હો હસમેં હમે કોઈ આપસિ નહીં હૈ,
પરન્તુ ક્રિયા સે જો કાર્ય નિષ્પન્ન-હોના હોતા હૈ વહ ડસ ક્રિયા કે પ્રથમ
સમય મેં હી નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ, સો એસા કહના ખી ઠીક નહીં હૈ ।
કારણ કિ યદિ ક્રિયા કે પ્રથમ સમય મેં હી કાર્ય નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ
તો વહ ડસ સમય હી દિખનાં ચાહિયે-પરન્તુ એસા તો હોના નહીં હૈ,
ઔર ન વિવક્ષિત કાર્ય કોશ કુશૂલ શિવક સ્થાસક આદિ સમયો મેં
પ્રતીત હોતા હૈ, કિન્તુ દીર્ઘક્રિયાકાલ કે અન્ત મેં હી નિષ્પન્ન હુઆ
દિખલાઈ દેતા હૈ । હસલિયે એસા માનનાં કિ ક્રિયાકે આરમ્ભકાલ મેં હી
ઘટ ઘનકર તયાર હો જાતા હૈ, યહ કથમપિ-કિસી તરહ ખી યુક્તિયુક્ત

‘પ્રારમ્ભ થાય છે’ એજ સમયે તે બની બાય છે એમ કહેવું અનુચિત છે આ
ચોથો મુદ્દો છે ॥ ૪ ॥

જો કોઈ ફરી પણ એમ કહે કે, કર્મને નિર્વર્તન કરવાવાળી ક્રિયાને
કાળ બલે અધિક હોય એમા અમને કોઈ વાધો નથી પરતુ ક્રિયાથી જે
કાર્ય નિષ્પન્ન થવું બોધાયે, તે એ ક્રિયાના પ્રથમ સમયમા જ નિષ્પન્ન બની
બાય છે, તેમ કહેવું પણ ઠીક નથી કારણ કે, જો ક્રિયાના પ્રથમ સમયમા જ
કાર્ય નિષ્પન્ન થઈ બાય છે, તો તે તે સમયે જ દેખાવું બોધાયે પરતુ એવું તો
બનતું નથી અને વિવક્ષિત કાર્ય, કોશ, કોશાળી, આકાર, સ્થાસક આદિ
સમયોમા પ્રતીત થતો નથી, પરતુ દીર્ઘ ક્રિયાકાળના અતમા જ નિષ્પન્ન થયેલ
દેખાય છે આ માટે એવું માનીએ કે ક્રિયાના આરમ્ભ કાળમા જ ઘટ બનીને
તયાર થઈ બાય છે ‘તો આ કોઈ પણ રીતે માની’ શકાય તેવું આથી

તદાનીમદર્શનાત્ । દીર્ઘક્રિયાકાલસ્યાન્તે તુ કાર્યં ભવિતુમર્હતિ, તદાનીમેવ તસ્ય દર્શનાત્ । તદેવ ન નિર્વર્તનક્રિયાકાલે કાર્યમસ્તિ, અનુપલભ્યમાનત્વાત્, કિંતુ તન્નિષ્ઠાકાલ એવ તદસ્તિ, તૈવોપલભ્યમાનત્વાત્, ક્રિયાકાલનિષ્ઠાકાલયોશ્ચાત્યન્ત-ભેદાત્, યતઃ ક્રિયમાણ કૃત ન ભવતિ । સર્વલોકપ્રત્યક્ષાનુભવસિદ્ધમેવૈતત્ ॥ ૧ ॥
 इति जमालेः पूर्वपक्षः ।

एव मार्गविच्युतं जमालिं प्रति स्थविराः प्रोचुः—आर्य ! किं विरुद्धवचनं यदसि ? रागद्वेपरहितानां सर्वज्ञानां जिनानां वचने दोषलेशोऽपि नास्ति, नहि ते मृषा भाषन्ते । आर्य ! “कृतं न क्रियते, कृतत्वात्, कृतघटवत्” इति कुतर्कमा-

नहीं हो सकता है, अतः “अनुपलभ्यमानत्वात् निर्वर्तनक्रियाकाले विवक्षितघटरूप कार्यं नास्ति इति मन्तव्यम्” जब यह बात निश्चित हो जाती है तो यह बात भी स्वतः मान लेनी पड़ती है कि कार्य अपने निष्ठाकाल में ही बनकर तयार होता है, क्योंकि वही पर उसकी उपलब्धि होती है । क्रियाकाल एव निष्ठाकाल इन दोनों में अत्यन्त भेद है इसलिये क्रियमाण कृत नहीं कहा जा सकता । यह बात सर्वजन साक्षिक भी है । यह पाचवा पक्ष है, यह हुवा जमालि का पूर्व पक्ष॥१॥

इस प्रकार जमालि द्वारा स्थापित इस पूर्वपक्ष को सुनकर स्थविरों ने उनको मार्ग से च्युत जाना और इसलिये वे उनसे कहने लगे कि—हे आर्य ! विरुद्ध वचन आप क्यों कहते हैं ? रागद्वेपरहित सर्वज्ञ जिन भगवान के वचन अन्यथा नहीं होते हैं उनमें दोष का अंश भी सम्भवित नहीं हो सकता है । साधारण पुरुषों की तरह वे मिथ्याभाषी

“अनुपलभ्यमानत्वात् निर्वर्तनक्रियाकाले विवक्षितघटरूपकार्यं नास्ति इति मन्तव्यम्”
 બ્યારે આ નિશ્ચિત બની બાક છે તો એ વાત પણ આપ મેળે માની લેવી પડે છે કે, કાર્ય પોતાના ચોગ્ય વખતે જ બનીને તૈયાર થાય છે કેમકે, તે સ્થળે તેની ઉપલબ્ધિ થાય છે ક્રિયાકાળ અને નિષ્ઠાકાળ આ બન્નેમાં અત્યંત ભેદ છે આ માટે ક્રિયમાણ કૃત કહી શકાય નહીં આ વાત સર્વજનથી સાક્ષીભૂત છે આ પાંચમો મુદ્દો આ થયો જમાલિનો પૂર્વપક્ષ ॥ ૫ ॥

આ પ્રકારે જમાલિ દ્વારા સ્થાપિત એ પૂર્વપક્ષને સાબળીને સ્થવિરોએ બાણ્યુ કે જમાલીમુનિ ભગવાનના માર્ગથી અલિપ્ત થયા છે અને તે માટે તેઓ તેમને કહેવા લાગ્યા કે, હે આર્ય ! વિરોધ વચન આપ કેમ કહો છો ? રાગદ્વેપરહિત સર્વજ્ઞ જન ભગવાનનું વચન અન્યથા થતું નથી તેમાં દોષનો અંશ પણ સંભવિત થતો નથી સાધારણ પુરુષોની માફક તે મિથ્યાભાષી પણ નથી આપે જે અસત્યાર્થવાદને

સમયે ઘટાદિ પ્રારમ્ભ્યતે, તસ્મિન્નેય સમયે નિષ્પદ્યતે, ઘટાદિનયનતસ્પિન્ધવિધાન
ચક્રારોપણશિરઃકાદિરિધાનાદિભિથિરકાલેનૈય તદ્વૃત્તિર્ભવતિ ॥ ૪ ॥

અસ્તુ દીર્ઘ કાર્યનિર્વર્તનક્રિયાકાલઃ ક્રિયાયાઃ પ્રથમસમય એવ કાર્ય
નિષ્પદ્યતે, ઇતિ ચેન્ન, યદિ ક્રિયાયાઃ પ્રથમસમય એવ કાર્ય નિષ્પદ્યત, તદિ
તત્ તત્રૈરોપલભ્યેત, ન ચારમ્ભસમય ણ્વ ઘટાદિરૂપ કાર્ય દૃશ્યતે, નાપિ શિવક-
સ્થાસ-કોશ-કુશ્લાદિસમયે દૃશ્યતે । મિતુ દીર્ઘક્રિયાકાલસ્યાન્તે ઘટાદિરૂપ કાર્ય
દૃશ્યતે, તસ્માત્ ક્રિયાયા આરમ્ભકાલે કાર્ય નિષ્પદ્યતે, ઇતિ કથન ન યુક્તમ્, તસ્ય

અતઃ “ જિસ સમય મે ઘટ કા ઘનના પ્રારમ્ભ હોતા હૈ વહ, ઉસો સમય
મે ઘન જાતા હૈ ” યહ કહના અનુચિત્ હૈ । યહ ચૌથા પક્ષ હૈ ॥૪॥

યદિ કોઈ ફિર ખી એસા કહે, કિ કર્મ કો નિર્વર્તન કરને બાલી
ક્રિયા કા કાલ ખલે હી અધિક હો હસમેં હમેં કોઈ આપત્તિ નહીં હૈ,
પરન્તુ ક્રિયા સે જો કાર્ય નિષ્પન્ન-હોના હોતા હૈ વહ ઉસ ક્રિયા કે પ્રથમ
સમય મેં હી નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ, સો એસા કહના ખી ઠીક નહીં હૈ ।
કારણ કિ યદિ ક્રિયા કે પ્રથમ સમય મેં હી કાર્ય નિષ્પન્ન હો જાતા હૈ
તો વહ ઉસ સમયે હી દિખનાં-ચાહિયે-પરન્તુ એસા તો હોના નહીં હૈ,
ઔર ન વિવક્ષિત કાર્ય કોશ કુશ્લ શિવક સ્થાસક આદિ સમયોં મેં
પ્રતીત હોતા હૈ, કિન્તુ દીર્ઘક્રિયાકાલ કે અન્ત મેં હી નિષ્પન્ન હુઆ
દિખલાઈ વેતા હૈ । હસલિયે એસા માનના કિ ક્રિયાકે આરમ્ભકાલ મેં હી
ઘટ ઘનકર તયાર હો જાતા હૈ, યહ કથમપિ-કિસી તરહ ખી યુક્તિયુક્ત

‘ પ્રારભ થાય છે ’ એજ સમયે તે બની બાય છે એમ કહેવું અનુચિત છે આ
ચોથો મુદ્દો છે ॥ ૪ ॥

જો કોઈ ફરી પણ એમ કહે કે, કર્મને નિર્વર્તન કરવાવાળી ક્રિયાનો
કાળ બધે અધિક હોય એમા અમને કોઈ વાધો નથી પરંતુ ક્રિયાથી જે
કાર્ય નિષ્પન્ન થવું જોઈએ તે એ ક્રિયાના પ્રથમ સમયમા જ નિષ્પન્ન બની
બાય છે તેમ કહેવું પણ ઠીક નથી કારણ કે, જો ક્રિયાના પ્રથમ સમયમા જ
કાર્ય નિષ્પન્ન થઈ બાય છે, તો તે તે સમયે જ દેખાવું જોઈએ પરંતુ એવું તો
બનતું નથી અને વિવક્ષિત કાર્ય, કોશ, કોશાળી, આકાર, સ્થાસક આદિ
સમયોમા પ્રતીત થતો નથી પરંતુ લીધે ક્રિયાકાળના અંતમા જ નિષ્પન્ન થયેલ
દેખાય છે આ માટે એવું માનીએ કે ક્રિયાના આરભ કાળમા જ ઘટ બનીને
તેયાર થઈ બાય છે તો આ કોઈ પણ રીતે માની શકાય તેવું આથી

चेति दोषद्वय यदुक्तं, तद् भग्नमतेऽपि शस्यते वक्तुम्, यथाऽस्मत्स्वीकृते कृत-
पक्षे दोषा भग्नता प्रदीयन्ते, तथा भवद्वीकृते अप्यकृतपक्षेऽपि एते दोषाः आप-
तन्ति । तथाहि-यद्यकृतम्-(अविद्यमान) क्रियते, तर्हि नित्यमेव क्रियताम्, शश
विषाणरूपस्यासतः कारण कथमुपरमेत । तादृशे कार्ये समुत्पाद्ये क्रियाया वैफल्य-
मपि तव दुर्वारम्, असतः कदाप्युत्पत्त्यभावात् ।

इससे प्रथम तो करण-क्रिया की वहा कभी भी समाप्ति नहीं हो
सकती है १, दूसरा वहा कारणक्रिया की विफलता भी आती है २ ।
जब पदार्थ स्वय मौजूद है तो वहा करनेरूप क्रिया सफलित कैसे हो
सकती है ? इस प्रकार कृत कारण मानने पर आपने ये जो क्रिया की
असमाप्ति १ और क्रिया की विफलता २ ये दो दोष दिये हैं सो ये दोनो
दोष आपके मन्तव्य में भी आते हैं, और वे इस प्रकार से-यदि
“अविद्यमान ही किया जाता है” यह बात ही एकान्ततः स्वीकार की
जाय तो उसको भी नित्य ही होते रहना चाहिये, क्यों कि जो शश
विषाण की तरह सर्वथा असत् है उसकी करनेरूप क्रिया का विराम
कैसे हो सकता है । दूसरे असत् की जब उत्पत्ति ही नहीं होती है तो
असत्कार्य की उत्पत्ति में क्रिया की सफलता भी कैसे हो सकती है ? ।
वह तो वहा बिल्कुल निष्फल ही होगी, क्यों कि उसकी उससे
उत्पत्ति तो हो नहीं सकती है, कारण वह असत् है इसलिये ।

अति प्रसंग प्राप्त थाय છે તેનાથી પ્રથમ તો કરણ ક્રિયાની ત્યા કદી પણ
સમાપ્તિ થતાં નથી બીજી ત્યા કરણ ક્રિયાની વિક્ષણતા પણ આવે છે ? ન્યાયે
પદાર્થ સ્વય મોબુદ છે તો ત્યા કરવારૂપ ક્રિયા ક્ષણભૂત કેમ થઈ શકે ? આ
પ્રકારથી કૃતને કરણ માનવાથી આપે જે ક્રિયાની અસમાપ્તિ અને ક્રિયાની
વિક્ષણતારૂપ બે દોષ આપેલ છે તો આ બન્ને દોષ આપના મતબ્યમા પણ આવે
છે અને તે આ પ્રકારથી-જે “અવિધમાન જ કરવામાં આવે છે” આ વાત
જ એકાન્તત સ્વીકાર કરવામા આવે તો તેને પણ નિત્ય જ બની રહેવું બેધબે
કેમકે, જે શશવિષાણની (સસલાના શીંગ) માફક સર્વથા અસત્ છે તેના
કરવારૂપ કરવાનો વિરમ કઈ રીતે હોઈ શકે ? બીજા અસત્ની ન્યાયે ઉત્પત્તિ
થતી નથી તો અસત કાર્યની ઉત્પત્તિમા ક્રિયાની સફળતા પણ કેવી રીતે હોઈ
શકે ? એ તો તદ્દન નિષ્ફળ જ થવાની કેમકે, તેનાથી ઉત્પત્તિ તો બની શકતી
નથી કારણ તે અસત છે માટે

શ્રિત્યાઽસત્કાર્યવાદિનાં ભવતાઽભિપ્રીયતે, અકૃતં ચલુ ક્રિયમાણ ભવતીતિ, તત્ર
 યય સત્કાર્યવાદિનો દૂષઃ-નિષ્પમાણમેતદ્ગ્રહીયત્ત્વમ્ । અકૃતમ્ (અવિદ્યમાન)
 ઘટાદિકાર્ય ન ક્રિયતે, અસત્ત્વાત્, આકાશકુમ્ભમત્ । યદિ અકૃતમ્ (અવિદ્યમા
 નમ્) અપિ ક્રિયતે, તર્હિ શશવિષાણમપિ ક્રિયતામ્, અકૃતત્વાવિશેષાત્ (અવિદ્ય-
 માનત્વાવિશેષાત્) । અપિ ચ-યે નિત્યકરણાદયો દોષાઃ સત્કાર્યવાદે પ્રદતાસ્તે
 સ્વસ્વસત્કાર્યવાદેઽપિ તત્ર સન્તિ । વિદ્યમાને વસ્તુનિ કરણક્રિયાયા અગ્નીકારે પુનઃ
 પુનરનવરત કરણક્રિયાયા અતિપ્રસન્નાત્, ક્રિયાયા અપરિસમાપ્તિઃ ક્રિયાયા વૈફલ્ય

નહીં હૈં । आपने जो असत्कार्यवाद को लेकर कृतर्क का आश्रय करते
 हुए ऐसा कहा है कि-‘ कृतं न क्रियते कृतत्वात्, कृतघटवत् ’ अर्थात्-
 कृत होनेसे कृत किया नहीं जाता है जैसे कृत घट, अकृत खलु क्रियमाण
 भवति ’ अर्थात् अकृत ही क्रियमाण होता है सो आपका यह कथन कथञ्चित्
 सत्कार्यवादी हमलोगों के चित्त में उतरता नहीं है भला आप को यह
 विचारना चाहिये जो सर्वथा असत् होता है-द्रव्य दृष्टि से भी जिसकी
 सत्ता कायम नहीं है ऐसा असत् पदार्थ कभी भी निष्पन्न नहीं हो
 सकता है । यदि इस प्रकार का भी पदार्थ निष्पन्न होने लगे तो शश
 विषाण को भी उत्पन्न होना चाहिये । दूसरे द्रव्य की अपेक्षा सत् को
 कार्य मानने पर जो आपने नित्यकरण होने की प्रसक्तिरूप दोष दिये हैं
 सो ये सभी दोष आपके असत्कार्यवाद में भी आते हैं, आपने जो
 यह कहा है कि विद्यमान वस्तु में करनेरूप क्रिया को अगीकार करने
 पर पुन पुनः अनवरत उस करनेरूप क्रिया का अतिप्रसंग प्राप्त होता है

સ્વીકારી કૃતકર્ત્ત્વેના આશ્રય લઈને એવું કહ્યું છે કે, કૃત ન ક્રિયતે કૃતત્વાત્,
 કૃત ઘટવત્ અર્થાત્ કૃત થવાથી કૃત કરેલ મનાતું નથી જેવી રીતે કૃત ઘટ,
 અકૃત ચલુ ક્રિયમાણ ભવતિ અર્થાત્ બ્યારે અકૃત જ ક્રિયમાણ હોય તે જેથી
 આપનું આ કથન કથન્નિત્ સત્કાર્યવાદી અમારા લોકોના દિલમાં ઉતરતું નથી
 આપે એ વિચારવું જોઈએ કે, જે સર્વથા અસત્ હોય છે દ્રવ્યદૃષ્ટિથી પણ જેની
 સત્તા કાયમ નથી એવા અસત્ પદાર્થ કદી તૈયાર થઈ શકતા નથી જો કદી
 આ પ્રકારના પણ પદાર્થ પુરા થયેલા માનવામાં આવે તો ખરવિષાણ (ગધેડાને
 શીંગડા) પણ ઉત્પન્ન થવા જોઈએ દ્રવ્યની અપેક્ષા સત્ને કાર્ય માનવાથી
 જે આપે નિત્યકરણ હોવાનો પ્રશસ્તીરૂપ દોષ આપ્યો છે, તે સમજાના દોષ આપના
 અસત્કાર્યવાદમાં પણ આવે છે આપે જે એમ કહ્યું કે, વિદ્યમાન વસ્તુમાં
 કરવારૂપ ક્રિયાને અગિયાર કરવાથી ફરી ફરી અનવરત એ નો

દુર્ગરઃ, તવાહિ-યદિ પૂર્વમ્ (કારણાસ્થાયામ્) અસત્ (અવિગ્રમાન) કાર્યં
જાયતે, તર્હિ મૃત્પિન્ડાદ્ કુમ્ભવત્, શશન્દ્રમપિ જાયમાન કિં ન દૃશ્યતે, અસત્ત્વા
વિશેષાત્ ? । જય શશન્દ્રમુત્પન્નમાનમપિ ન દૃશ્યતે, તર્હિ ઘટોઽપિ તર્થંચાસ્તુ, ઉત્પ-
ન્નમાનત્વાવિશેષાત્ । અથવા-મૃત્પિન્ડાત્ પટોઽપિ ઉત્પન્નતામ્, અસત્વાનિશેષાત્ ॥૩॥

અપેક્ષા મી કાર્ય અસત્ હૈ, ઓર વહ ઉસસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ તો જિસ
પ્રકાર મૃત્પિન્ડ સે ઘટ ઉત્પન્ન હોતા હૈ ડસી તરહ શશન્દ્ર મી ઉસસે
ઉત્પન્ન હોતે દિલ્ખના ચાહિયે, કયો કિ જિસ પ્રકાર મૃત્પિન્ડ મે ઘટ
વિદ્યમાન નહી હૈ ડસી પ્રકાર શશવિપાળ મી વહા વિગ્રમાન નહી હૈ
ફિર અવિદ્યમાન કી અવિશેષતા હોને પર મી મૃત્પિન્ડ સે ઘટ હી કયો
ઉત્પન્ન હોતા હૈ શશન્દ્ર કયો નહી ? । યદિ હસકે ડપર ંસા કહા જાય
કિ શશન્દ્ર મી મૃત્પિન્ડસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ પરન્તુ વહ દિલ્ખતા નહી હૈ તો
હમ મી વહ કહ સકતે હ કિ ડસી તરહ ઉસસે જાયમાન ઘટ મી નહી
દિલ્ખના ચાહિયે, અતઃ વહ માનના હી ચાહિયે કિ ડપને કારણ મેં
કિસી અપેક્ષા કાર્ય રહા હુઆ હૈ તમી જાકર વહ ઉસસે હી ઉત્પન્ન
હોતા હૈ અન્ય સે નહી । નહીં તો ફિર કયા હૈ ચાહે જિસસે ચાહે જૈસા
પદાર્થ ઉત્પન્ન હોને લગેગા । ંસી સ્થિતિ મે મૃત્તિકા સે પટ કી મી
ઉત્પત્તિ માનની પડેગી ॥ ૩ ॥

અપેક્ષાથી ઢાર્ય અસત છે અને તે એનાથી ઉત્પન્ન વાય છે તો જે રીતે
માટીના પિંડથી ઘટ ઉત્પન્ન થાય છે એજ રીતે સસલાને શીંગડા પણ વતા
દેખાવા નેઈએ કેમકે જે રીતે માટીના પિંડમા ઘટ વિગ્રમાન નથી એજ
રીતે મનલાને પણ શીંગડા વિદ્યમાન નથી પછી અવિગ્રમાનની અવિશેષતા
હોવાથી પણ મૃત પિંડથી ઘટ જે કેમ ઉત્પન્ન વાય છે ? મનલાના શીંગડેમ
નહી ? ને આ અગે એમ ઠહેવામા આવે કે, સસલાના શિંગ પણ માટીના
પિંડાથી ઉત્પન્ન વાય છે પરન્તુ તે દેખતા નથી તો અમે પણ એમ કહી
શકીએ કે, એ રીતે એનાથી તૈયાર વનાર ઘટ પણ ન દેખાવેા નેઈએ આવી
એ માનવુ નેઈએ કે, પોતાના ઢારણમા કોઈ અપેક્ષા ઢાર્ય રહેલ છે ત્યારે
જ તે તેમાથી ઉત્પન્ન વાય છે ખીનથી નહી એમ ન હોય તો પછી ગમે
તે ચીજથી ગમે તે પદાર્થ ઉત્પન્ન વવા લાગશે આવી નિતિમા માટીથી
પટની પણ ઉત્પત્તિ માનવી પડશે ॥૩॥

आयुष्मपुद्गलानर्जरेण, 'भवस्वप्न' भवक्षयेण=देवभवसम्पन्ना धर्मणा
गत्यादीना निर्जरेण ठिङ्स्वप्न' स्थितिक्षयेण=देवभवसम्पन्नि शरीरास्थान-
क्षयेण, अनन्तर च=देवभवसम्पन्निशरीर त्यक्त्वा कुत्र गमिष्यति ?
कुत्रोत्पत्स्यते ? हे गौतम ! महाविदेहे वर्षे=महाविदेहक्षेत्रे सिञ्जिह्वि' सेत्स्यति
सकलकार्यकारितया सिद्धो भविष्यति, बुञ्जिह्वि' भोत्स्यते=विमलकेवला
लोकेन सकललोकालोक ज्ञास्यति, 'मुञ्चिह्वि' मोक्षयति=सर्वकर्मभ्यो मुक्तो
भविष्यति, 'परिनिव्वाह्वि' परिनिर्वास्यति=समस्तकर्मकृतविकाररहितत्वेन
स्वस्यो भविष्यति, 'सर्वदुःखाणामन्त करेह्वि' सर्वदुःखानामन्त करिष्यति=
समस्तक्लेशाना नाश विधास्यति, अन्यायाद्यसुखभोगी भविष्यतीत्यर्थः। अ य

देवे ताओ देवलोयाओ आउक्खएण भवक्खएण ठिईक्खएण अणतर चय चइत्ता कहिं गच्छहिइ कहि उचवज्जिहिइ ?) इस प्रकार प्रभु के मुखारविन्द से मेघकुमार की उत्पत्ति का स्थान सुन कर गौतमने पुन उनसे यह पूछा कि हे भदत्त ! अब ये मेघकुमार देव उस देवलोकसे आयु के क्षय से, भव के क्षय से, स्थिति के क्षय से देवभव सन्धी शरीर का त्याग कर कहा जावेगे । कहा उत्पन्न होंगे ! (गोयमा 'महा-विदेहे' रासे सिज्झहिइ, बुज्झहिइ, मुच्चिहिइ, परिनिव्वाहिइ सव्वदुवखाण मत करेहिइ) इस प्रकार गौतम द्वारा पुन पूछने पर प्रभुने उनसे कहा- गौतम ये मेघकुमार देव महाविदेह मे उत्पन्न हो कर वही से सिद्ध होंगे चिमल केवल ज्ञानरूप आलोक से समस्तलोक और आलोक का ज्ञाता होंगे। समस्त ज्ञानावरणादिक अष्ट कर्मों से रहित होंगे, कर्मकृत समस्त विकारों से

સાગર જેટલી સ્થિતિ કહેવામા આવી છે (પસળ મતે મેહે દેવે તાઓ દેવલો
યાઓ આલકલ્પણ ભવલ્પણ ઠિઠ્ઠલ્પણ અણતર ચચ ચઢતા કહિં
ગચ્છિઠ્ઠિહિ કહિં ઉવવજિહિ) ૧) આ પ્રમાણે મેઘકુમારની ઉત્પત્તિ વિષેના ત્યા
નની વાત સાક્ષીને ગૌતમે ફરી પ્રશ્ન કર્યો—કે હે—ભદ્રત ! મેઘકુમાર દેવ તે દેવલોકથી આયુષ્ય
ક્ષયથી, ભવક્ષયથી, સ્થિતિક્ષયથી દેવભવના યરીરનો ત્યાગ કરીને કયા જથે ? કયા
ઉત્પન્ન થયે ? (ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઞિહિહિ બુજ્ઞિહિહિ, મુચ્છિહિહિ
પરિનિવ્વાહિહિ, સન્વદુલ્પણમતે કરેહિહિ) આ પ્રમાણે ગૌતમના પ્રશ્નને
સાક્ષીને પ્રભુએ તેમને કહ્યું કે—હે ગૌતમ ! આ મેઘકુમાર દેવ મહાવિદેહમા ઉત્પન્ન
થઈને ત્યાથી સિદ્ધ થયે વિમળ અને કેવળજ્ઞાનરૂપ આલોકથી સમસ્તલોક અને આ
લોકના બાણનારા થયે તેઓ સમસ્ત જ્ઞાનાવરણ વગેરે આઠ ક્રમો રહિત થયે અને
વિકારો રહિત થઈને સ્વસ્થતા પામયે તેઓ બધા હુ ખોનો નાથ ડરયે

यनार्यमुपसहरन् आसुधमास्यामा जम्बूस्वामनमाह-एव खलु इ जम्बू ।
श्रमणेन भगवता महावीरेण आदिकरेण तीर्थकरेण यावत्संप्राप्तेन आत्मोपा-
लभनिमित्त-आप्तेन हितेन गुरुणेत्यर्थः, प्रियेयम्याचिहितविधायिनः उपालम्भः-
आत्मोपालम्भ तन्निमित्त-तदर्थः प्रथमस्य ज्ञाताध्ययनस्य अर्थः=पूर्वोक्त =
मेघकुमारचरितरूपोऽर्थः प्रज्ञप्त =मथित । अविधिप्रवृत्तस्य शिष्यस्य गुरुणा मोक्ष
मार्गे स्थापनाय हितसारगर्भितवचनेन प्रतिबोधनम् उपालम्भः स दातव्यः,
यथा भगवता दत्तो मेघकुमाराय, इत्येवमर्थः प्रथममध्ययनमिति भावः ॥

रहित होकर स्वस्थ होगे, ममस्त दु खों का नाश करेगे अव्याघाध सुख के
भाक्तावने मे अत्र सूत्रकार श्री सुधर्मास्वामी इस अध्ययन के अर्थ का उपसहार
करते हुए श्री जम्बूस्वामी से कहते हैं । (एव खलु जम्बू । समणे ण भगवता महा-
वीरेण आदिकरेण तित्थगरे ण जाव सपत्तेण अप्पोपालभनिमित्त पदमस्स नायज्झ
णस्स अयमट्ठे पन्नत्ते तिवेमि) कि हे जम्बू । आदिकर तीर्थकर श्री श्रमण
भगवान् महावीरने कि जो सिद्धिस्थान को प्राप्त हो चुके हैं अविहित
विधायी शिष्य को आत्मोपालभनिमित्त यह मेघकुमार के चरित्ररूप प्रथम
ज्ञाताध्ययन का अर्थ प्रज्ञप्त (प्ररूपित) किया है । अविधि में प्रवृत्त हुए शिष्य
को गुरु देव मोक्षमार्ग में स्थापन करने के लिये जो हित सारगर्भित वचनों
द्वारा समझाया है । इसी का नाम आत्मोपालभ है । आत्मजन के द्वारा दिया
गया उपालभ यही आत्मोपालभ का अर्थ है । मेघकुमार के साथ यही
कार्य प्रयुक्त किया है । यही विषय हम अध्ययन द्वारा समझाया गया है ।
अन इस अध्ययन का नाम भी आत्मदत्त परोपालभ है । स्वोपालभ परोपालभ

अने अव्याघाध सुखने लोगवनाश थये अही हुवे सूत्रकार श्री सुधर्मास्वामी आ
अध्ययनना अर्थने उपसहार करता जम्बूस्वामीने बडे छे (एव खलु जम्बू ! सम
णेण भगवता महावीरेण आदिकरेण तित्थगरेण जाव सपत्तेण अप्पोपालभ-
निमित्त पदमस्स नायज्झणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते तिवेमि) हे जम्बू, आदिकर तीर्थ
कर श्री श्रमण भगवान् महावीरने जेभले सिद्धिस्थानने भेजव्यु छे-जेवा तेभले अवि-
हित विधायी शिष्यने आत्मोपालभना भाटे आ मेघकुमारना चरित्ररूप प्रथम ज्ञाताध्य-
यनने अर्थ प्ररूपित क्यो छे अवधिमा प्रवृत्त थयेव शिष्यने गुरुदेव मोक्षमार्गमा
वाणवा भाटे जे हितसार युक्त वचने द्वारा समझवे छे ते आत्मोपालभ कडेवाय छे
आत्मजन वडे आपवाभा आवेला उपालभ जे जे आत्मोपालभने अर्थ छे मेघकुमारनी
साथे पळु भगवाने आ प्रभावे जे व्यवहार क्यो छे आ अध्ययन द्वारा जे जे
विषय समझववाभा आव्यो छे जेथी आ अध्ययननु नाम 'आप्तदत्त परोपालभ'

आयुष्कर्मपुद्गलानिर्जरणेन, 'भवस्त्वएण' भवक्षयेण=देवभवसम्प्राधर्मणा
गत्यादीना निर्जरणेन छिद्स्त्वएण' स्थितिक्षयेण=देवभवसम्बन्धि शरीरावस्थान-
क्षयेण, अनन्तर चय=देवभवसम्बन्धिशरीर त्यक्त्वा कुत्र गमिष्यति ?
कुत्रोत्पत्स्यते ? हे गौतम ! महाविदेहे वर्षे=महाविदेहक्षेत्रे सिञ्जिह्मिद्' सेत्स्यति
सरलकार्यकारितया सिद्धो भविष्यति, बुञ्जिह्मिद्' भोत्स्यते=विमलकेचला
लोकेन सरललोकालोक ज्ञास्यति, 'मुञ्चिह्मिद्' मोक्षयति=सर्वकर्मभ्यो मुक्तो
भविष्यति, 'परिनिव्वाह्मिद्' परिनिर्वास्यति=समस्तकर्मकृतविकाररहितत्वेन
स्वस्थो भविष्यति, 'सर्वदुःखाणमन्त करेह्मिद्' सर्वदुःखानामन्त करिष्यति=
समस्तकेशाना नाश विधास्यति, अव्याप्यसुखभोगी भविष्यतीत्यर्थः । अभ्य

देवे ताओ देवलोयाओ आउक्खवण भवक्खवण ठिईवणवण अणतर चय चइत्ता कहिं गच्छहिइ कहिं उव्वज्झिहिइ ?) इस प्रकार प्रभु के सुखारविन्द से मेघकुमार की उत्पत्ति का स्थान सुन कर गौतमने पुन उनसे यह पूछा कि हे भदत ! अब ये मेघकुमार देव उस देवलोकसे आयु के क्षय से, भव के क्षय से, स्थिति के क्षय से देवभव सद्यन्धी शरीर का त्याग कर कहा जावेगे । कहा उत्पन्न होंगे ! (गोयमा 'महा-विदेहे वासे सिज्झिहिइ, बुज्झिहिइ, मुच्चिहिइ, परिनिव्वाहिइ सब्बदुक्खाण मत करेहिइ) इस प्रकार गौतम द्वारा पुनः पूछने पर प्रभुने उनसे यहा-गौतम ये मेघकुमार देव महाविदेह मे उत्पन्न हो कर वही से सिद्ध होंगे विमल केवल ज्ञानरूप आलोक से समस्तलोक और आलोक का ज्ञाता होंगे। समस्त ज्ञानावरणादिक अष्ट कर्मों से रहित होंगे, कर्मकृत समस्त विचारों से

સાગર જેટલી સ્થિતિ કહેવામા આવી છે (પસળ મતે મેહે દેવે તાઓ દેવલો
યાઓ ઝાડકલ્પણ મનકલ્પણ ઠિડકલ્પણ અળતર ચય નહતા કહિં
ગચ્છિહિ કહિં ડવવજિહિ) ૧) આ પ્રમાણે મેઘકુમારની ઉત્પત્તિ વિષેના સ્થા
નની વાત સાલળીને ગૌતમે ક્ષી પ્રશ્ન કર્યો—કે હે—ભદ્રત ! મેઘકુમાર દેવ તે દેવલોકથી આયુષ્ય
ક્ષયથી, ભવક્ષયથી, સ્થિતિક્ષયથી દેવલવના શરીરના ત્યાગ કરીને કયા જશે ? કયા
ઉત્પન્ન થશે ? (ગોયમા ! મહાવિદેહે વાસે સિજ્ઞિહિ વુજ્ઞિહિ, મુચ્છિહિ
પરિનિવ્વાહિહિ, સન્વદુક્લ્પામતે કરેહિ) આ પ્રમાણે ગૌતમના પ્રશ્નને
સાલળીને પ્રભુએ તેમને કહ્યું કે—હે ગૌતમ ! આ મેઘકુમાર દેવ મહાવિદેહમા ઉત્પન્ન
થઈને ત્યાથી સિદ્ધ થશે વિમળ અને કેવળજ્ઞાનરૂપ આલોકથી સમસ્તલોક અને આ
લોકના બધાનારા યશે. તેઓ સમસ્ત જ્ઞાનાવરણ વગેરે આઠ કર્મો રહિત થશે અને
વિકારો રહિત થઈને સ્વસ્થતા પામશે તેઓ બધા દુઝોનો નાશ કરશે

तदुभयोपालम्भो यथा—

अज्ञानिनोऽमी निजजीवितस्य,

हेतोः किमर्थं बहु जीव कोटी ।

सस्थापयन्तीह च दुःखगर्ते

किं जीवनं शाश्वतमस्ति तेषाम् ? ॥ ३ ॥

अत्र आप्तदत्तपरोपालम्भाधिकारः—

अयमत्राभिप्रायः—मात्सर्यरत्नत्रयक्षणस्य विचक्षणस्यापि विनेयस्य प्रमादवशात्स्खलनाया सत्या त सन्मार्गे स्थापनाय भगवतो मेघमुनेरिव गुरुणो पालम्भो देय इति ।

परोपालभ मे अविधि में प्रवृत्त हुए जीव को गुर्वादि आप्त जन सम ज्ञाते हैं—जैसे हे वत्स । तुम्हारा जन्म मिथुद्ध वश में हुआ है, और तुम जिनेन्द्र प्रभु के धर्म में दीक्षितहुए हो । सदा तुम उत्तम ज्ञानादि गुणों से युक्त हो रहे हो—तो फिर तेसी क्या बात है जो तुम सहमा इस प्रकार के अविविहित कार्य में प्रवृत्ति करने की ओर झुक रहे हो । यह कार्य तुम्हें शोभा नहीं देता है अतः इससे विरक्त होकर विहित कर्तव्य की ओर ही प्रवृत्ति करो ॥२॥

तदुभयोपालभमे इम प्रकार बोध दिया जाता है—ये अज्ञानी जीव अपने स्वयं के जीवन के लिये अनेक जोखों की कोटियों को दुःखरूपी गड्ढे में न मालूम क्यों पटकते रहेते हैं । तो क्या वे अपने जीवन को शाश्वत मान रहे हैं ॥ ३ ॥

मेघकुमार को महारीर प्रभुने जो यह उपालम्भ दिया है—वह परोपालम्भ रूप है । जिस अपने शिष्यने रत्नत्रयरूप मुक्ति का मार्ग प्राप्त कर

परोपालभ अवधिमा प्रवृत्त यत्ता एवने गुरु वगेरे आप्तजनो समजवे छे—नेमडे छे जेठा ! तमारो जन्म विशुद्ध वशमा थयो छे अने तमे जिनेन्द्र प्रभुनी दीक्षा पाय्मा छि हुमेथा तमे श्रेष्ठज्ञान वगेरे शुद्धात्मी युक्त थछ रह्या छि, तो पछी એવુ શુ થઈ ગયુ છે એકદમ તમે આ ભતના ન કરવા યોગ્ય (અવિહિત) કાર્યમા પ્રવૃત્તિ કરવા તૈયાર થયા છો આ કામ તમને શોભતુ નથી. એટલે એનાથી વિજ્ઞાત થઈને વિહિત (વિચિત) કર્તવ્યમા પ્રવૃત્ત થાઓ ॥૨॥

તદુભયોપાલભમા આ પ્રમાણે બોધ અપાય છે—કે આ અજાની એવો પોતાના જીવન માટે ઘણા જીવોને હુ ખરૂં જાણમા કેમ નાખતા રહે છે ? શુ એવા માણસો પોતાના જીવનને શાશ્વત માનીને બેઠા છે ॥૩॥

મેઘકુમારને મહાવીર પ્રભુએ જે ઉપાલભ આપ્યો છે તે પરોપાલભ છે જે શિષ્યે રત્નત્રય રૂપ મુક્તિમાર્ગ મેળવ્યો છે, અને હવે પ્રમાદવશ થતા તે મુક્તિમાર્ગથી ખાટ

स्वोपालम्भो यथा—

लब्ध्वा जनुर्मानुषमग्न दुर्लभ,

रे जीव ! कल्पद्रुमप्रत्नमोदम् ।

जैनेन्द्रधर्मं न करोषि सादर,

स्वस्यात्मनः शत्रु रहो ! परोऽस्तिक ? ॥ १ ॥

परोपालम्भो यथा—

विशुद्धशेषे च तत्रास्ति जन्म,

जिनेन्द्रधर्मे खलु दीक्षितोऽसि ।

सदोत्तमज्ञानगुणाढ्य ! वत्स ।

कथं त्वमेव सदसा प्रवृत्तः ? ॥ २ ॥

तथा तदुभयोपालभ के भेद से उपालभः प्रकार का कहा गया है—स्वोपालभ मे जीव अपने आपको उपालभ देता है—जैसे—जब किसी अविहित कार्य मे प्रवृत्ति करता हुआ जैनेन्द्र धर्म मे प्रवृत्ति नहीं करता है—तब अपने आप भन्तरात्मा से जो ऐसी आवाज आती है कि हे जीव इस परिभ्रमण रूप ससार में किसी बड़े भारी पुण्य के उदय से तुझे यह मनुष्य भव प्राप्त हुआ है—सो इसमे यदि कोई प्रमोददायक वस्तु तुझे मिली है तो वह एक जिनेन्द्र देव द्वारा प्रतिपादित धर्म ही है। तू जिस तरह अन्य ससारिक कार्यों को बड़े आदर के साथ करता है उसी तरह इसे क्यों नहीं करता। याद रख यदि इसके करने से तू बचिब हो रहा है तो तू स्वयं निज का शत्रु है दूसरा नहीं है। ॥ १ ॥

छ—स्वोपालभ, परोपालभ, तेभज तदुभयोपालभना लेखी उपालभना त्रय प्रकार कहेवाभा आया छ। स्वोपालभभा भावस पोतानी जतने उपालभ आपे छ जेभके एव न्यारे कोछ अविहित (न करवा योग्य) कार्यभा प्रवृत्ति उरता जैनेन्द्र धर्मभा प्रवृत्त यतो नथी त्यारे पोतानी मेणेज अन्तरथी जे अवाज कहे छे के छे एव । आ परिभ्रमणरूप ससारभा कोछ भङ्ग पुण्यना उदयथी तने मनुष्यभाव भण्यो छे आ लव जे कोछ लोक प्रमोद आपनारी वस्तु तने भणी छे ते इक्षत जिनेन्द्र देव वडे प्रतिपादित धर्म ज छे तु जेभ जीम ससारिक कामेणहुँ पुरीथी करे छे तेभ तु आ धर्मभा प्रवृत्त केम यतो नथी ? जरोजर याद सभजे के आ धर्मभा तु प्रवृत्ति करीय नहि तो तु पोते पोतानी जतने शत्रु भनी गयो छे ताते जीने कोछ शत्रु नथी ॥ १ ॥

જો ગઢ સગ્રહ ગાયા ઉદ્ભવ કી ગઈ હૈ-અમકા અભિપ્રાય યહ હૈ-જો મુલકે અભિલાષી હૈ અનકા યહ પ્રધાન કર્તવ્ય હૈ કિ વેશુનજ્ઞાન ના અવિનય ન હો એસા મદા યાનમ રહે । અપને મનસે કલ્પિત કર જાગમ કી કોઈ વાત ન કહે વર્ગો કિ છદ્ધસ્થાવસ્થામે દૃષ્ટિ થર્ણ રહતી હૈ યહી વિષય (તિવેમી) અન પદો સે સુચિત કિયા ગયા હૈ ।

જૈનાચાર્ય જૈન ધર્મદિવાકર પૂજ્ય શ્રી ઘાસીજીભાઈ મહારાજ કૃત
જ્ઞાતાધર્મકથામૃતની અનગારધર્મામૃતવર્ણીટીકા કે
ઉત્કૃષ્ટ નામક પ્રથમ અધ્યયન સર્ણ ॥ ૧ ॥

મે તમને કહ્યો છે આ અર્થ વિષે જે આ સત્કથામાં ટાકવામાં આવી છે તેનો અભિપ્રાય આ પ્રમાણે છે કે-જે સુખની ઇચ્છા ધરાવે છે તેમની આ સુખ રૂપે ફરજ હોય છે કે તેઓથી શ્રુતજ્ઞાનનો અવિનય થાય નહિ આ વિષયમાં હું મેશા સાવચેત રહે પોતાના મનથી ટટપીને આગમની કોઈ વાત કહે નહિ કેમકે છદ્ધસ્થાવસ્થામાં દૃષ્ટિ અપૂર્ણ રહે છે, એજ વિષય (તિવેમી) પદોથી સૂચવવામાં આવ્યો છે

જૈનાચાર્ય જૈનધર્મ દિવાકર પૂજ્ય શ્રી ઘાસીજીભાઈ મહારાજ કૃત
જ્ઞાતા ધર્મકથામૃતની અનગારધર્મામૃતવર્ણી ટીકા
ઉત્કૃષ્ટ નામક પહેલું અધ્યયન સમાપ્ત ॥૧॥

‘તિ મેમિ’ ડતિ=ઉત્કલ્પ તત્ત્વ યન્ના તીર્થસ્થ મગવતો મહાવીરસ્ય
સન્નાશાન્મયા શ્રુત ન તુ સ્વબુદ્ધયા કલ્પિત, યતઃ સ્વબુદ્ધયા કથને શ્રુત
જ્ઞાનસ્ય ચિનયો ભવતિ, કિં ચ ઉચ્ચસ્થાના દૃષ્ટ્યોડ્વ્યપૂર્ણા ભવન્તિ, તસ્માદ્
યથા મગવત્પતિપાદિતમેવ ત્વા વ્રતીમિ=ઉપદિશામીત્યર્થે દ્વિધર્મે વેય સંગ્રહગાથા—

મુઞ્ઞાણસ્સ અવિણ્ણો પરિહરણિજ્ઞો પરિહરણિજ્ઞો મુઠ્ઠાદિલામીદિં ।

છઉમત્થાણ દિટ્ઠી, પુણ્ણાણત્થિત્થિ સુદય ઢઢણા ॥ ઇતિ ॥ મુત્ર ૫૦ ॥

॥ ઇતિ શ્રી ચિશ્વચિહ્વાત જગદ્ગુહ્યમ્=મસિદ્ધાચર-૫૨૬૨૭માપાકલિતલલિત

કલાપાલાપક-પનિદ્વિગદ્યપદ્યનૈયગ્રન્થનિર્માપક-પ્રાદિમાનમર્દક શ્રી

શાહ છત્ર પતિ કોલ્હાપુરરાજપ્રદત્ત-જૈનશાસ્ત્રાચાર્ય-૫૬-

મૂપિત-કોલ્હાપુરરાજગુરુ ચાલવ્રહ્મવારિ જૈનાચાર્ય-

જૈનધર્મદિવાકર=પૂજ્યધી યાસીલાલપ્રતિ-વિર

ચિતાયા શ્રી જ્ઞાનાધર્મકથામુદ્રસ્યાડનગાર

ધર્મામૃતવર્ણિણી ટીકાયામ્ ઉત્તિષ્ઠ

સનામક પ્રથમમખ્યયન

સમાપ્તમ્ ॥૧॥

લિયા છે, ઓર વહ અચ પ્રમાદવશવર્તી હોકર ઉસસે સ્થલિત હો રહા હૈ-
યા હો શુકા હૈ- તો ઉસે પુનઃ સન્માર્ગ મે સ્થાપિત કરને કે લિયે શુદ્ધ
મહારાજ કા મર્ત્તવ્ય હૈ કિં વે ઉસે ઉપાલભ દવે । જિસ પ્રકાર મહાવીર
પ્રમુને મેઘકુમાર મુનિરાજ કો દિયા હૈ (તિવેમિ) ઇસ પ્રકાર યહ ઉક્ત
હ્ય તત્ત્વ જિસ તરહ તીર્થકર મગવાન મહાવીર પ્રમુકે પાસસે મૈને મુના
હૈ, ઉસી તરહ યહ તુમસે કહા હૈ । અપની બુદ્ધિસે કલ્પિત કર યહ નહીં
મહા હૈ । ક્યોં કિં બુદ્ધિસે કલ્પિત કર રહનેમે શ્રુત જ્ઞાન કી આશા
તના હોતી હૈ દૂસરી વાત યહ મો હૈ કિં છન્નાસ્થજીવોં કી દૃષ્ટિગ
અપૂર્ણ હાતી હૈ । અત વે વસ્તુ કા પૂર્ણરૂપ પ્રતિપાદિત નહીં કર સકીં
હૈ । ઇસ લિયે પ્રમુ પ્રતિપાદિત અર્થ હો યહ તુમ સે મહા હૈ । ઇસ અર્થમે

યથ રહ્યો છે, અથવા તો તે મુક્તિમાર્ગથી બ્રહ્મ યથ ચૂક્યો છે એવી વ્યક્તિને
ફરી સન્માર્ગમા વાળવા માટે શુરુમહારાજની ફરજ છે કે તેને ઉપાલભ આપે જે
પ્રમાણે પ્રભુએ મુનિજી મેઘકુમારને ઉપાલભ આપ્યો છે (તિવેમિ) આ રીતે ઉચ્ચ
રેકત તત્ત્વ મે એવી રીતે વીથેકર ભગવાન મહાવીરની પાસેથી સાલગ્યુ છે તેવી
જ રીતે મે તમને કહ્યું છે મે પેતાની બુદ્ધિથી કલ્પના કરીને કહ્યું નથી કેમકે
બુદ્ધિથી કલ્પિતકરીને કહ્યેવાથી શ્રુતજ્ઞાનની આશાતના હોય છે બીજી વાત એ છે
કે છદ્ધસ્વ હોવાની દૃષ્ટિએ અપૂર્ણ હોય છે એટલા માટે પ્રભુ પ્રતિપાદિત અર્થ જ

ज्ञाताध्ययनस्य कोऽयं प्रश्नः १ । श्री सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामिनमाह-

‘एव खलु जम्बू’ ति-एव खलु जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृह नाम नगरमासीत् वर्णक, तस्य खलु राजगृहस्य नगरस्य गृहोत्तरपौरस्त्ये दिग्भागे गुणशिलक नाम चैत्यमासीत् वर्णक, तस्य खलु

इस अध्ययन का पहिले अध्ययन के साथ इस प्रकार सम्बन्ध रहा हुआ है-कि पहिले अध्ययन में यह विषय समझाया गया है कि अनुचित मार्ग में प्रवृत्त हुए शिष्य को गुरु का कर्तव्य है कि वह उसे उपालम्भ देवे । इस अध्ययन में यह समझाया जावेगा कि मे तथा अनुचित मार्ग में प्रवृत्त होते हैं उन्हें अपने अपने कृत कर्मानुसार अर्थ तथा अनर्थ की प्राप्ति पर परा भोगनी पड़ती है । इसी निमित्त से यह अध्ययन पहिले के बाद प्रारम्भ किया गया है इस अध्ययन का यह प्रथम सूत्र है-‘जइण भते’ इत्यादि ।

टीका—जम्बू स्वामी सुधर्मास्वामी से पूछते हैं—(जइ) यदि (ण) निश्चय से (भते) वे भवत ! (ममणेण भगवया महावीरेण पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते) श्रमण भगवान् महावीरने प्रथम ज्ञाताध्ययन का यह पूर्वोक्त अर्थ प्रदिपादित किया है तो (वीयस्सण भते ! नायज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते) द्वितीय ज्ञाताध्ययन का उन्होंने क्या भाव अर्थ कहा है ? इस प्रकार जम्बू स्वामी के पूछने पर श्री सुधर्मास्वामीने उनसे कहा—(एव खलु जम्बू) हे जम्बू मुनी—इस प्रकार है—(तेण कालेण तेण सनण रायगिहे नाम नगरे होत्था) उस काल उस समय में राजगृह नामका नगर था (वन्नओ) इसका

अध्ययनना पड़ेला अध्ययननी साथे सम्बन्ध आ रीते छि-के पड़ेला अध्ययनमा आ विषयतु स्पष्टीकरण करवाभा आब्यु छि डे अनुचित मार्गमा प्रवृत्त शिष्यने भाटे गुरुनी इच्छ छि डे ते तेमने उपालम्भ आपे आ अध्ययन वडे सम्भववामा आवथे डे ने अनुचित अथवा तो उचित मार्गमा प्रवृत्त थाय छि, तेमने पोताना करेला कर्मो अनुसार अर्थ तेमने अनर्थनी प्राप्ति परप । लोगवची पडे छि आ करण्यथी न आ अध्ययन पड़ेला अध्ययन पछी आरम्भवामा आब्यु छि आ भीज अध्ययनना पड़ेला सत्र आ छि—‘जइण भते’ ! इत्यादि !

टीका—जम्बूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छि—(जइ) जो (ण) निश्चित रूपे (भते) भवत । (ममणेण भगवया महावीरेण पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते) श्रमण भगवान् महावीर पड़ेला ‘ज्ञाताध्ययन’ ने अर्थ उपर कहा मुज्झिमस्स ज्यो छि, तो (वीयस्सण भते ! नायज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते) भीज ज्ञाताध्ययनना तेमणे कछ रीते लावार्थ सम्भव्यो छि ? जम्बूस्वामीने आ प्रकारने प्रश्न सालणीने श्री सुधर्मास्वामीने तेमने उछु डे (एव खलु जम्बू) छि न पूतमाग प्रश्नने नवाय

अथ द्वितीयमध्ययन प्रारम्भ्यते

व्याख्यात प्रथमोध्ययन, साम्प्रत द्वितीयमारम्भ्यते, अस्य पूर्वेण सहाऽ
यमसिस्मन्ध - पूर्वस्मिन्नध्ययने भगवताऽनुचितमार्गप्रवृत्तस्य शिष्यस्योपा
लम्भ. प्रोक्तः, अत्र तु अनुचितोचितमार्गप्रवृत्तानामनर्थावर्थप्राप्तिपरम्परा
प्रोच्यते, इत्यनेन सम्बन्धेनापातस्यास्येदमादिममृतम् ।

मूलम्--जइ णं भते । समणेणं भगवया महावीरेणं पढमस्स
नयज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते वीयस्स ण भते । नायज्झयणस्स के
अट्ठे पन्नत्ते ? एव खलु । जवू । तेणकालेणं तेण समएण रागगिहे
णाम नयरे होत्था वन्नओ तस्स णं रायगिहस्स नयरस्स वहिया
उत्तरपुरत्थिमे 'दिसीभाए गुणसिलए नाम चेइए होत्था वन्नओ,
तस्सणं गुणसिलयस्स चेइयस्स अदुरसामते एत्थणं मह एगे जि
ण्णुज्जाणे यावि होत्था, विणट्ठदेवउले परिसडियतोरणघरे
नाणाविहगुच्छगुल्मलयावह्लिवच्छच्छाइए अणेगवालसयसकणिज्जे
यावि होत्था । तस्सणं जिन्नुज्ज णस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थण मह
एगे भग्गकूवए यावि होत्था, तस्सणं भग्गकूवस्स अदुरसामते एत्थणं
मह एगे मालुया कच्छए यावि होत्था, किणहे किणहोभासे जाव रम्मे
महामेहनिउरवभूए बहुहि रुग्खेहि य गुच्छेहि य गुम्मेहि य लय हि य
वल्लीहि य कुसेहि य खाणुएहि य सच्छन्ने पलिच्छन्ने अतोद्धुसिरे बहि
गभीरे अणेग वालस सकणिज्जे यावि होत्था ॥सू०१॥

टीका--'जइण भते !' इत्यादि--यदि खलु भदन्त ! अमणेन भगवता
महावीरेण प्रथमस्य ज्ञाताध्ययनस्य, अयमर्थः प्रज्ञप्त द्वितीयस्य खलु भदन्त !

दूसरा अध्ययन प्रारम्भ

प्रथम अध्ययन सपूर्ण हो चुका है। अब द्वितीय अध्ययन प्रारम्भ

गीष्णु अध्ययन प्रारम्भ

पहेलु अध्ययन पुरु यध गयु छ हुने गीष्णु अध्ययन शुरु यथा छ आ

જ્ઞાતાધ્યયનસ્ય કોડ્ય. પ્રવ્રણ ૧ । શ્રી સુધર્માસ્વામી જન્મુશ્ચામિનમાદ-

‘एव खलु जम्बू’ ति-एव खलु जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृह नाम नगरमासीत् वर्णक, तस्य खलु राजगृहस्य नगरस्य वहिर्नृत्तरपौरस्त्ये दिग्भागे गुणशिलक नाम चैत्यमासीत् वर्णक, तस्य खलु

इस अध्ययन का पहिले अध्ययन के साथ इस प्रकार समझ रहा हुआ है-कि पहिले अध्ययन में यह विषय समझाया गया है कि अनुचित मार्ग में प्रवृत्त हुए शिष्य को गुरु का कर्तव्य है कि वह उसे उपालभ देवे । इस अध्ययन में यह समझाया जावेगा कि मे तथा अनुचित मार्ग में प्रवृत्त होते हैं उन्हें अपने अपने कृत कर्मानुसार अर्थात् अनर्थ की प्राप्ति पर परा भोगनी पड़ती है । इसी निमित्त से यह अध्ययन पहिले के बाद प्रारंभ किया गया है इस अध्ययन का यह प्रथम सूत्र है-‘जइण भते ! इत्यादि ।

टीका—जम्बू स्वामी सुधर्मा स्वामी से पूछते हैं—(जइ) यदि (ण) निश्चय से (भते) है भदत ! (समणेण भगवया महावीरेण पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते) श्रमण भगवान् महावीरने प्रथम ज्ञाताध्ययन का यह पूर्वोक्त अर्थ प्रदिपादित किया है तो (वीयस्सण भते ! नायज्झयणस्स के अट्ठे पण्णत्ते) द्वितीय ज्ञाताध्ययन का उन्होंने क्या भाव अर्थ कहा है ? इस प्रकार जम्बू स्वामी के पूछने पर श्री सुधर्मा स्वामीने उनसे कहा—(एव खलु जम्बू) है जम्बू सुनों—इस प्रकार है—(तेण कालेण तेण समणाययगिहे नाम नयरे होत्या) उस काल उस समय में राजगृह नामका नगर था (वन्नञ्जो) इसका

अध्ययनનો પહેલા અધ્યયનની સાથે સળાધ આ રીતે છે-કે પહેલા અધ્યયનમાં આ વિષયનું સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં આવ્યું છે કે અનુચિત માર્ગમાં પ્રવૃત્ત શિષ્યને માટે યુક્તની ફળ છે કે તે તેમને ઉપાલભ આપે આ અધ્યયન વડે સમજાવવામાં આવશે કે જે અનુચિત અથવા તો ઉચિત માર્ગમાં પ્રવૃત્ત થાય છે, તેમને પોતાના ઘરેલા કર્મો અનુસાર અર્થ તેમજ અનર્થની પ્રાપ્તિ પર પા. ભોગવવી પડે છે આ કારણથી ‘જ આ અધ્યયન પહેલા અધ્યયન પછી આરંભવામાં આવ્યું છે આ બીજા અધ્યયનનો પહેલો સત્ર આ છે—‘જइण भते’ ! इत्यादि !

टीका—जम्बूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे છે—(जइ) जे (ण) निश्चित रूपे (भते) ऐलत। (समणेण भगवया महावीरेण पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते) श्रमण भगवान् महावीर पहेला ‘ज्ञाताध्ययन’ नो अर्थ उपर कहा सुजण स्पष्ट क्यो છે, तो (वीयस्सण भते ! नायज्झयणस्स के अट्ठे पण्णत्ते) બીજા જ્ઞાતાધ્યયનનો તેમણે કઈ રીતે ભાવાર્થ સમજાવ્યો છે ? જમ્બૂસ્વામીનો આ પ્રકારનો પ્રશ્ન સાભળીને શ્રી સુધર્માસ્વામીએ તેમને કહ્યું કે (एव खलु जम्बू) કે જમ્બૂ તમાગ પ્રશ્નનો જવાબ

गुणशिलकस्य चैन्यस्य 'अदूरसामने' नातिदूर नात्यासन्नं, अत्र गच्छ
महदेक जीर्णोद्यान चाप्यासीत्, तन्मीदृशमित्याह—'विणट्टदेवउले' विनट्ट
देवकुल—विनट्टव्यन्नरायतन, 'परिसडियतोरणघरे' परिसटिततोरण
गृह—परिसटिता नि नष्टप्रायाण ज्ञाणानि रहित्वाणि गृहाणि, प्राकार
द्वारव्यन्तरायतनसम्बन्धीनि गृहाणि यत्र तत्तथा । 'नागविहगुच्छगुल्मलया
वलिक्कच्छाडए' नानाविधगुच्छगुल्मलयावलीवृक्षच्छादित—नानाविधा
ये गुच्छा = कर्पासी जपाकुसुमप्रभृतय, गुल्मा = यशजाली प्रभृतय, लयाः
अशोभलतादयः, वल्य = त्रपुपीप्रभृतय रुक्षा = आम्रादय तैश्चादित प्रत्तत्तथा ।
'अणेगवालसयसक्किज्जे' अनेकग्यालगतशङ्कुनीयम्, अनेकै = नानाविधै न्याल
शतै = सर्पादि श्वापदशतैः शङ्कुनीय = मयावह चाप्यासीत् ।

वर्णन पहिले क्रिया गया है। (तस्स ण रायगिहस्स नयरस्स रहिया उत्तर
पुरत्थिमे दिसीभाए गुणसिलए नाम चेइए होत्था) उस राजगृह नगर के
बाहर की ओर उत्तर पूर्व के दिग्विभाग में अर्थात् ईशानरिणमें गुणशिलक
नामका उद्यान था। (वन्नओ) इसका वर्णन पहिले किया गया है। (तस्स
ण गुणसिलयस्स चेइयस्स अदूरसामने एत्थण महएगे जिणुज्जाणे यावि
होत्था) उस गुणशीलक उद्यान के न अति समीप और न अति दूर एक
और भी बड़ा भारी जीर्ण उद्यान था। (विणट्टदेवउले परिसडियतोरणघरे
नाणाविहगुच्छगुल्मलयावलीवच्छाडए अणेगवालसयसक्किज्जे या
वि होत्था) इसमें जो देवकुल था वह कभी का नष्ट हो चुका था।

आल्लो—(तेण कालेण तेण समएण रायगिहे नाम नयरे होत्था) तेक्षणे अने ते सभये
राजगृह नामे ऐक नगर હતુ (વન્નઓ) તે નગરતુ વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યુ છે
(તસ્સ ણ રાયગિહસ્સ નયરસ્સ રહિયા ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીભાએ ગુણસિલપ
નામ ચેઇએ હત્થા) રાજગૃહ નગરની બહાર ઉત્તર પૂર્વ દિશામા એટલે ઇંધાનકોણમા
ગુણશીલક નામે ઉદ્યાન હતો (વન્નઓ) આ ઉદ્યાનતુ વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યુ છે
(તસ્મગ ગુણસિલયસ્સ ચેઇયસ્સ અદુરસામતે એત્થણમહએગે જિણુજ્જાણે યાવિ હોત્થા)
ગુણશીલક ઉદ્યાનની વધારે પાસે પણ નહિ અને વધારે દૂર પણ નહિ એવુ એક
બીજો બહુ ઉદ્યાન હતુ (વિણટ્ટદેવઉલે પરિસડિયતોરણઘરે નાનાવિહગુચ્છ
ગુલ્મલયાવલિક્કચ્છાડએ અણેગવાલસયસક્કિજ્જે યાવિ હોત્થા) આમાત્ર દેવકુળ
વ્યતરાયન ક્યારતુએ નાશ પામ્યુ હતુ દેવકુળનો અર્થ અહી વ્યન્તરત આયતન

तस्य खलु जीर्णोद्यानस्य बहुम-यदेशभागे अत्र खलु महानेको भग्नशुश्रूषामीन तस्य खलु भग्नरूपस्य अदूरसामते अत्र खलु महाने। 'मालुया कच्छए' मालुया कच्छ मालुका. एकास्थिकफल वृक्षविशेषास्तेषां कच्छ=गन्धनं तन्म चाप्यासीत् । मकोदश १ इत्याह—'किण्हे किण्हे भासे' कृष्णः कृष्णावभासः, तत्र—कृष्ण = कृष्णवर्ण-

देवकुल का अर्थ यहा व्यतर का आशयन है। इस व्यन्तरायतन सन्धी जितने घर थे उन सके भी यहाँ पहिद्वार नष्टपाय हो चुके थे। यह जोर्ण उद्यान अनेक प्रकार के गुच्छों से कपास के त्रपा पुष्पों आदि के गुच्छों से—वशाली आदि गुल्मों से अशोकलता जादि लताओं से त्रपुली (ककडो) आदि वेगैरे, आम्र आदि वृक्षों से, जाच्छादित हो रहा था। इसमें अनेक प्रकार के मक्खो सर्प इधर से ऊधर फिरते रहते थे अतः उनके द्वारा यह विशेष भयकर बना हुआ था। (तस्स ण जिन्नुज्जाणस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थ ण मह एगे भग्गकूवण यावि होत्था) इस जीर्ण उद्यान के ठीक मध्य भाग में एक बड़ा भारी भग्न जीर्ण हुआ कुआँ भी था (तस्स ण भग्गकूवस्य अदूरसामते एत्थ ण महण्णे मालुया कच्छए यावि होत्था) उस भग्न कुएँ के न अति समीप और न अति दूर—पास में मालुका वृक्षों का बहुत बड़ा गहन वन था। एकास्थिकृत रात्रे वृक्ष विशेषों का नाम मालुका है (किण्हे किण्हे भासे जाव रम्मे महामेहनिउरवभूण बह्विं रुक्खे हि य गुच्छे हि य गुम्मे

छे आ व्यन्तरायतनना जेटला घर होता, ते अधाना गडारना इरवान नष्टप्राय थछ गया होता बहुत उद्यान धणी लतना गुच्छा—जेटले के वृक्ष अने जपापुष्प वगेरेना गुच्छा—वशाली वगेरे गुल्मो अशोकलता वगेरे लताओ, त्रपुली (ककडी) वगेरेनी वेक्षी, आम्र वगेरे वृक्षाथी ढाओलेवा होता धणी लतना सेउडा साथ आ उद्यानमा आमथी तेम विचरता रहेता होता ओथी आ उद्यान सविशेषलयकर लागतु हुतु (तस्सण जिन्नुज्जाणस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थण एगे भग्गकूवण यावि होत्था) आ लूना उद्याननी ठीक वज्जोवज्ज ओड भोटो लम्भकूप नामे ओक लुब्ध थयेवा दूवा होता (तस्सण भग्गकूवस्स अदूरसामते एत्थण मह एगे मालुया कच्छए याविहोत्था) ते लम्भ दूवाना वधारे हर पक्षु नडि अने वधारे नल्ल पक्षु नडि ढडेवाय ओवु पासे मालुका वृक्षानु भोटु सधन वन हुतु ओकास्थिकृत वृक्ष विशेषतु नाम मालुका छि (किण्हे किण्हे भासे जाव रम्मे महामेहनिउर वभूण बह्विं रुक्खे हि य गुच्छे हि य गुम्मे

गुणशिलकस्य चैवस्थ 'अदूरसामने' नातिदूर नात्यासन्ने, अत्र गच्छ
महदेक जीर्णोद्यान चाप्यासीत्, तन्मीदृशमित्याह—'विणट्टदेवउले' विनट्ट
देवकुल—विनट्टव्यन्तरायतन, 'परिसडियतोरणघरे' परिसडिततोरण
गृह—परिशदिता नि नष्टमायाण त्रोगणानि परिहाराणि गृहाणि, प्रकार
द्वारव्यन्तरायतनसम्बन्धीनि गृहाणि यत्र तत्तथा । 'नाणाविहगुच्छगुल्मलया
वलिक्कच्छाडए' नानाविधगुच्छगुल्मलयावलीवृक्षत्रादित—नानाविधा
ये गुच्छा=रुपांसी जपाकुसुमप्रभृतय, गुल्मा=यज्ञजाली प्रभृतय, लयाः
अशोभलतादयः, वभ्य=प्रपुपीप्रभृतय वृक्षा=आम्रादय तैश्चत्रादित तत्तत्तथा ।
'अणेगवालसयसफणिज्जे' अनेकग्यालशतशङ्कनीयम्, अनेकै=नानाविधै=याल
शतै=सर्पादि=चापदशतैः शङ्कनीय=मयावह चाप्यासीत् ।

वर्णन पहिले क्रिया गया है। (तस्स ण रायगिहस्स नयरस्स वहिया उत्तर-
पुरत्थिमे दिसीभाए गुणसिलए नाम चेइए हात्था) उस राजगृह नगर के
बाहर की ओर उत्तर पूर्व के दिग्विभाग में अर्थात् ईशानकोणमें गुणशिलक
नामका उद्यान था। (वन्नओ) इसका वर्णन पहिले क्रिया गया है। (तस्स
ण गुणसिलयस्स चेइयस्स अदूरसामने एत्थण महएगे जिणुज्जाणे यावि
होत्था) उस गुणशिलक उद्यान के न अति समीप और न अति दूर एक
और भी बड़ा भारी जीर्ण उद्यान था। (विणट्टदेवउले परिसडियतोरणघरे
नाणाविहगुच्छगुल्मलयावलीक्कच्छाडए अणेगवालसयसफणिज्जे या
वि होत्था) इसमें जो देवकुल था वह कभी का नष्ट हो चुका था।

साधने—(तेण कालेण तेण समएण रायगिहे नाम नयरे होत्था) ते काले अने ते समये
राजगृह नामे ऐक नगर હતુ (વન્નઓ) તે નગરનુ વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યુ છે
(તસ્સ ણ રાયગિહસ્સ નયરસ્સ વહિયા ઉત્તરપુરત્થિમે દિસીભાણ ગુણસિલણ
નામ ચેઈણ હાત્થા) રાજગૃહ નગરની બહાર ઉત્તર પૂર્વ દિશામા એટલે ઇશાનકોણમા
ગુણશીલક નામે ઉદ્યાન હતો (વન્નઓ) આ ઉદ્યાનનુ વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યુ છે
(તસ્મગ ગુણસિલયસ્સ ચેઈયસ્સ અદુરસામને એત્થણમહપમે જિણુજ્જાણે યાવિહોત્થા)
ગુણશીલક ઉદ્યાનની વધારે પાસે પણ નહિ અને વધારે દૂર પણ નહિ એવુ એક
બીજો બહુ ઉદ્યાન હતુ (વિણટ્ટદેવઉલે પરિસડિયતોરણઘરે નાનાવિહગુચ્છ
ગુલ્મલયાવલિક્કછાડઈ અણેગવાલસયસફણિજ્જે યાવિહોત્થા) આમાનુ દેવકુળ
વ્યતશયન ક્યારનુએ નાશ પામ્યુ હતુ દેવકુળનો અર્થ અહીં વ્યત્તરનુ આયતન

तस्य खलु जीर्णोद्यानस्य बहुमध्यदेशभागे अत्र खलु महानेको
भग्नराश्यामीन् तस्य खलु भग्नरूपस्य अदूरसामते अत्र खलु
महाने 'मालुया कच्छए' मालुया कच्छ मालुका. एकास्त्रिफल
वृक्षविशेषास्तेषां कच्छक = गन्धनं यन्म चाप्यासीत् । मरुदृश १
इत्याह—'किण्हे किण्हे भासे' कृष्णः कृष्णावभाम, तत्र—कृष्ण = कृष्णवर्ण-

देवकुल का अर्थ यहाँ व्यतर का आयतन है । इस व्यन्तरायतन समन्धी
जितने घर थे उन सबके भी यहाँ बहिर्द्वार नष्टप्राय हो चुके थे । यह
जीर्ण उद्यान अनेक प्रकार के गुच्छों से रूपास के जपा पुष्पों आदि के
गुच्छों से—वशनाली आदि गुल्मों से अशोकलता जादि लताओं से
त्रयुती (ककड़ो) आदि वेगैँसे, आम्र भादि वृक्षों से, जाच्छादित हो
रहा था । इसमें अनेक प्रकार के सक्ड़ों सर्प इधर से ऊधर फिरते रहते
थे अतः उनके द्वारा यह विशेष भयकर बना हुआ था । (तस्स ण
जिन्नुज्जाणस्स बहुमज्झदेसभाण एत्थ ण मह एगे भग्गकवण यावि हो
त्था) इस जीर्ण उद्यान के ठीक मध्य भाग में एक बड़ा भारी भग्न जीर्ण
हुआ कुआँ भी था (तस्स ण भग्गकवस्य अदूरसामते एत्थ ण महण्णे
मालुया कच्छए यावि होत्था) उस भग्न कुएँ के न अति समीप
और न अति दूर—पास में मालुया वृक्षों का बहुत बड़ा महान वन था ।
एकास्त्रिकृत यात्रे वृक्ष विशेषों का नाम मालुका है (किण्हे किण्हे भासे
जाव रम्मे महामेह्निउरवभूण बह्मिं रुक्खे हि य गुच्छे हि य गुम्मे

ॐ आ व्यन्तरायतनना जेटला धर होता, ते अधाना अङ्कारना हरवाला नष्टप्राय थय
गया होता जूनु उद्यान धली आतना शुब्धे—जेटले के पक्षु अने जपापुष्प वगेरेना
शुब्धे—वशमली वगेरे शुब्धे अशोकलता वगेरे लताओ, त्रयुती (ककड़ी) वगेरेनी वेवे,
आम्र वगेरे वृक्षाथी दज्जयेवे होता धली आतना सेज्जे साय आ उद्यानमा आभथी
तेम विचरता रहेता होता जेथी आ उद्यान सविशेषलयकर लागतु हुतु (तस्सण
जिन्नुज्जाणस्स बहुमज्झदेसभाण एत्थण एगे भग्गकवण यावि होत्था)
आ जूना उद्याननी ठीक मध्योपम्य जेठ मोटो लम्भकूप नामे जेठ लुब्धं थयेवे कूवे होता
(तस्सण भग्गकवस्य अदूरसामते एत्थण मह एगे मालुया कच्छए यावि होत्था)
ते लम्भ कूपानी वधारे हर पक्षु नहि अने वधारे नल्ल पक्षु नहि उडेवाय जेपु
पासे मालुका वृक्षातु मोटु मधन वन हुतु जेकास्त्रिकृत वृक्ष विशेषतु नाम मालुका छे
(किण्हे किण्हे भासे जाव रम्मे महामेह्निउरवभूण बह्मिं रुक्खे हि य गुच्छे हि य गुम्मे

ગુણશીલકસ્ય ચૈવસ્ય 'અદૂરસામતે' નાતિદૂરે નાત્યાસન્ન, અત્ર ચત્તુ
મહદેક જીર્ણોદ્યાન ચાપ્યાસીત્, તન્મીદશમિત્યાહ- 'વિણદ્વદેવઉલે' વિનષ્ટ
દેવકુલ-વિનષ્ટવ્યન્તરાયતન, 'પરિસિદ્ધિયતોરણધરે' પરિશદિતતોરણ
ગૃહ-પરિશદિતા નિ નષ્ટમાયા ણ ત્રાણાણિ રહિર્દ્વારાણિ ગૃહાણિ, પ્રાકાર
દારવ્યન્તરાયતનસમ્પ્રધીનિ ગૃહાણિ યત્ર તત્તથા । 'નાણમિદ્ગુચ્છગુલ્મલયા
વલ્લિચ્છઞ્ઞાદિ' નાનાવિધગુચ્છગુલ્મલતાવલીવૃક્ષઞ્ઞાદિત-નાનાવિધા
યે ગુચ્છા = કાર્પાસી જપાકુસુમપ્રભૃતય, ગુલ્મા = રણજાલી પ્રભૃતય, લતા,
અશોરલતાદય, વચ્ચ = રપુવીપ્રભૃતય વૃક્ષા = આમ્રાદય તૈશ્વઞ્ઞાદિત વ્રતત્તથા ।
'અણેગવાલમયસઃફણિજ્જ' અનેકગ્યાલસતશઙ્કુનીયમ્, અનેકૈ = નાનાવિધે = ચાલ
શતૈ = સર્પાદિ શ્વાપદશતૈ, શઙ્કુનીય = મયાવદ્ ચાપ્યાસીત્ ।

વર્ણન પછિલે ક્રિયા ગયા છે (તસ્સ ણ રાયગિહસ્સ નયરસ્મ વહિયા ઉત્તર-
પુરતિયમે દિસીમાણ ગુણસિલ્લે નામ ચેદ્ધણ હોત્થા) ઉસ રાજગૃહ નગર કે
બાહર વી ઓર ઉત્તર પૂર્વ કે દિગ્વિભાગ મે અર્થાત્ ઈશાનકોણમે ગુણશીલક
નામકા ઉદ્યાન થા। (વન્નઓ) હસકા વર્ણન પછિલે ક્રિયા ગયા છે। (તસ્સ
ણ ગુણસિલ્લયસ્સ ચેદ્ધયસ્સ અદૂરસામતે દત્થણ મહાએ જિણુજ્ઞાણે યાવિ
હોત્થા) ઉસ ગુણશીલક ઉદ્યાન કે ન અતિ સમીપ ઓર ન અતિ દૂર એક
ઓર મી વડા મારી જીર્ણ ઉદ્યાન થા। (વિણદ્વદેવઉલે પરિસિદ્ધિયતોરણધરે
નાનાવિદ્ગુચ્છગુલ્મલયાવલીવૃક્ષઞ્ઞાદિ અણેગવાલસયસઃફણિજ્જે યા
વિ હોત્થા) હસમે જો દેવકુલ થા વહ કમી કા નણ્ણ હો ચુકા થા।

સાબળો- (તેણ કાલેણ તેણ સમણ રાયગિહે નામ નયરે હોત્થા) તેકાળે અને તે સમયે
રાજગૃહ નામે એક નગર હતું (વન્નઓ) તે નગરનું વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યું છે
(તસ્સ ણ રાયગિહસ્સ નયરસ્સ વહિયા ઉત્તરપુરતિયમે દિસીમાણ ગુણસિલ્લે
નામ ચેદ્ધણ હોત્થા) રાજગૃહ નગરની બહાર ઉત્તર પૂર્વ દિશામા એટલે ઇશાનકોણમા
ગુણશીલક નામે ઉદ્યાન હતો (વન્નઓ) આ ઉદ્યાનનું વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યું છે
(તસ્મિણ ગુણસિલ્લયસ્સ ચેદ્ધયસ્સ અદૂરસામતે દત્થણ મહાએ જિણુજ્ઞાણે યાવિ હોત્થા)
ગુણશીલક ઉદ્યાનની વધારે ખાસે પણ નહિ અને વધારે દૂર પણ નહિ એવું એક
ખીએ બોલ્યું ઉદ્યાન હતું (વિણદ્વદેવઉલે પરિસિદ્ધિયતોરણધરે નાનાવિદ્ગુચ્છ
ગુલ્મલયાવલિવૃક્ષઞ્ઞાદિ અણેગવાલસયસઃફણિજ્જે યાવિ હોત્થા) આમાનું દેવકુળ
અતરાયન ક્યારનું એ નાશ પામ્યું હતું દેવકુળનો અર્થ અહીં અતરાયન આયતન

तस्य खलु जीर्णोद्यानस्य उद्गम-यदेशभागे अत्र खलु महानेकां भग्नशुश्रूषामीन तस्य खलु भग्नरूपस्य अदूरमामते अत्र खलु महाने । 'मालुया कच्छए' मालुका कक्षक मालुका. एकास्थिफल उक्तविशेषास्तेना कक्षक=गन् उनम् चाप्यासीत् । मकोदश. १ इत्याह- 'किंहे किंहो भासे' कृष्णः कृष्णावभाम, तत्र-कृष्ण = कृष्णवर्ण-

देवकुल का अर्थ यहा व्यतर का आयतन है। इस व्यन्तरायतन सप्तमी जिनने घर ये उन सके भी यहाँ बहिर्द्वार नष्टपाय हो चुके थे। यह जार्ण उद्यान अनेक प्रकार के गुच्छों से कपास के जपा पुष्पों आदि के गुच्छों से--वसन्तानी आदि गुल्मों से अशोकलता आदि लताओं से घनगुनी (रुक्मिणी) आदि चैत्रोत्पल, आम्र आदि वृक्षों से, जलजलित हो रहा था। इसमें अनेक प्रकार के सफ़ेदों सर्प इधर से ऊधर फिरते रहते थे अतः उनके द्वारा यह विशेष भयकर बना हुआ था। (तस्मिन् ण जिन्नुज्जाणस्स बहुमज्झदेममाण एत्थ ण मह एगे भग्गकूवण यावि हो र्था) इस जीर्ण उद्यान के ठीक मध्य भाग में एक बड़ा भारी भग्न जीर्ण हुआ कुआँ भी था (तस्मिन् ण भग्गकूवस्य अदूरमासते एत्थ ण महएगे मालुया रच्छए यावि होत्था) उस भग्न कुएँ के न अति समीप ओर न अति दूर--पास में मालुया वृक्षों का बहुत बड़ा गहन वन था। एकास्थिरुत्त रात्रे वृक्ष विशेषों का नाम मालुका है (किंहे किंओ मासे जाव रग्गे महामेहनिउरवभूण बह्विं रुक्खे हि य गुच्छे हि य गुम्मे

છે આ વ્યન્તરાયતનના જેટલા ધર હતા, તે બધાના બહારના ફરવાના નષ્ટપ્રાય થઈ ગયા હતા બહુ ઉદ્યાન ધણી ભાતના ગુચ્છો-એટલે કે વણ અને જપાપુષ્પ વગેરેના ગુચ્છો-વશાભલી વગેરે ગુન્મો અશોકલતા વગેરે લતાઓ, ત્રિપુલી (કાકડી) વગેરેની વેલો, આમ વગેરે વૃક્ષોથી ઢાંચેલો હતો ધણી ભાતના સેડો સાથે આ ઉદ્યાનમાં આમથી તેમ વિચરતા રહેતા હતા એથી આ ઉદ્યાન સવિશેષ ભયકર લાગતું હતું (તસ્મિન્ જિન્નુજ્જાગસ્મ વહુમજ્જદેમમાણ્ણેત્યણ્ણં એગે મગ્ગકૂવણ્ણં યાવિં હોત્થા) આ બૂના ઉદ્યાનની ઠીક વચ્ચેવચ્ચ એક મોટો ભગ્નદ્રુપ નામે એક શુદ્ધ થયેલો દ્રુવો હતો (તસ્મિન્ મગ્ગકૂવસ્મ અદૂરસામતે એત્યણ્ણં મહ્ણં એગે માલુકા કચ્છણ્ણં યાવિં હોત્થા) તે ભગ્ન દ્રુવાની વધારે દૂર પણ નહિ અને વધારે નજીક પણ નહિ ઠહેવાય એવું પાસે માલુકા વૃક્ષોનું મોટું સઘન વન હતું એકાસ્થિકૂળ વૃક્ષ વિશેષનું નામ માલુકા છે (કિન્હે કિન્હે માસે જાવ રમ્મે મહામેહિત્તર વમૂણ્ણં વહ્ણિં સ્વસ્થે હિં ય ગુચ્છે હિં ય

अञ्जनवत्, कृष्णाय भासः = कृष्णप्रभः स्वरूपेण कृष्णवर्णपवारभासते, यावद्
रम्यः = सुन्दरः 'महामेघनिउरगभृत्' महामेघनिकुरम्यभूत', महामेघः = वर्षाकाल
भावि मेघस्तस्य निकुरम्यः = समूह. तथाभूतः - गनीभूतः. नूतनधनोपम इत्यर्थः.
नीलधर्मसाभ्यात् । बहुभिर्द्वैतैश्च, गुच्छैश्च, गुल्मैश्च, लताभिश्च, गल्लीभिश्च,
कुशैश्च = दैर्घ्यैश्च, स्थाणुशैश्च = ऊर्ध्वशीलैश्च 'कुठाहति मापायाम्' सउन्ना =
व्याप्त, परिच्छन्नः = विशेषेण समाच्छादितः 'अतो जुसिरे' अन्तः = मध्ये
शुशिरः. सावकाशत्वात् 'यहिं गभीरे' चा गम्भीर, अतिगहनत्वेन दृष्टेरप्रसृत
त्वात्, अनेक व्यालशतशङ्कनीय - अनेकशतसर्पादिभिः शङ्कनीय - मयजनकश्चा
प्यासीत् ॥ सू. १॥

मूलम्—तत्थ णं रायगिहे नयरे धणणे नाम सत्थवाहे अहं दित्तं
जाव विच्छड्डियविउलभत्तपाणे, तस्स ण धणस्स सत्थवाहस्स
भद्दा नाम भारिया होत्था, सुकुमालपाणिपाया अहीणपडिपुण्णपचिं

हि य लया हि य वल्लि हि य कुए हि य ग्वाणुएहि य मच्छन्ने पलिच्छन्ने
अतो जुसिरे चाहिं गभीरे अणेगवालसयसरुणिज्जे यावि होत्था) यह
गहन वन कज्जल की तरह कृष्ण वर्णवाला था स्वरूप से ही इसकी प्रभा
कृष्ण थी। यावत् यह सुन्दर था। वर्षाकाल भावी मेघ के समूह जैसा
यह नीला था। अनेक प्रकार के वृक्षों से, अनेक प्रकार के गुल्मों से, अनेक
प्रकार की लताओं से, अनेक प्रकार की गल्लियों से, अनेक प्रकार के कुशों
से, अनेक विध स्थाणुओं से यह बहुत अधिक रूप में आच्छादित हो रहा था।

धीरे से यह भावकाश होने से पोला था। बाहिर गहन होनेकी वजह
से गम्भीर था। अनेक प्रकार के सैकड़ों सर्पों से यह भी महान भया
नक था। सूत्र ' १ '

गुम्मे हि य लया हि य वल्लि हि य ग्वाणुएहि य मच्छन्ने पलिच्छन्ने अतो जुसिरे
चाहिं गभीरे अणेगवालसयसरुणिज्जे यावि होत्था) आ सधनवन मेथनी
जेम काणा रगतु इतु आनी प्रसा स्वइपथी ज काणी इती वर्षाजणना मेघ जेवा
ते नीला रगतु इतु धल्ली जतना दृक्षो, धल्ली जतना गुच्छो, धल्ली जतनी लताओ
धल्ली जतनी वल्लीओ, धल्ली जतना दक्षो धल्ली जतना स्थाणुओथी आ उद्यान
सधन इपे दकायेलु इतो वस्से भावी जन्मा इती पल्लु आणूणाणू ओमेर वृक्षावली-
ने वीधि ते सधन इतु धल्ली जतना सेउडे सापोथी आ पूज ज भयकारी लागतु
इतु सूत्र ॥ १ ॥

दियसरीरा लम्बवजणगुणोववेया माणुम्माणप्पमाणपडिपुन्न-
सुजायसव्वगसुदरगा ससिसोमोगारा कता पियदसणा सुरूवा
करयल-परिमियतिवलयमज्झा कुडल्लुहियगडलेहा कोमुइ-रय-
णियर-पडिपुण्णसोमवयणा सिगारागारचारुवेसा जाव पडिरूवा
वज्जा आवयाउरी जाणुकोप्परमाया यावि होत्था ॥सू २॥

टीका-‘तत्थण रायगिहे’ ति-तत्र खलु राजगृहे नगरं धन्यनामा
सार्थसा = जनममूहनायक. गरिम-धरिम-मेय, परिच्छेद्यरूप क्रयाणद्रव्य
जात गृहीत्या लाभार्थमन्यदेशं व्रजन् सहागतवणिगूजनस्य योगक्षेमचिन्तया
परिपालक इति भाव अड्डे ‘आद्य - रुद्धयादिपूर्ण’ ‘दिक्के’ दीप्त - सचरित्रेण
उज्ज्वल यावद् विच्छर्दितविपुलभक्तपान । यावच्छब्देनायमर्थो ग्रहीतव्यः-
विस्तीर्णविपुल भवनशयनासनयानवाहनाकीर्णं बहुधनवहुजातरूपजनः, आयो-

तत्थ ण रायगिहे नयरे इत्यादि

टीका- (तत्थ ण रायगिहे नयरे) उस राजगृह नगरमे (धन्नेनाम सत्थवा
हे) धन्य नाम के सार्थवाह थे। जय ये गरिम धरिम मेय एव परिच्छेद्य
रूप क्रयाणरु द्रव्य समूह लेकर लाभप्राप्ति की इच्छा से परदेश जाते थे
तो इनके साथ जो और भी वर्णजन होते उनके ये योगक्षेमकारक
होते थे। उनकी हरणक प्रकार की चिन्ता रखते थे। ये (अड्डे)
रुद्धयादि से परिपूर्ण थे। (दिक्के) सचरित्र से उज्ज्वल थे। (जाव विच्छ-
द्वियविपुलभक्तपाणे) यावत् विच्छर्दित विपुलभक्तपानवाले थे--
यथा यावत् शब्द से इनके विषय में इतना और समझ लेना चाहिये कि
इनके भवन वहुत विस्तीर्ण थे, शयन, आसन, यान, वाहन, भी इनके

‘तत्थण रायगिहे नयरे’ इत्यादि ॥

टीका- (तत्थण रायगिहे नयरे) तत्र गृह नगरम् (धन्ने नाम सत्थवाहे)
धन्य नामे सार्थवाह इति न्याये तेनो गरिम, धरिम मेय अने परिच्छेद्य रूप क्रयाणरु द्रव्य
निधि धारणे लाभार्थं धृष्ट्याथी विदेशं गता इति त्वारे अभेनी साथे ते पाल्य वणिगूजन
रहेता तेभना भाटे तेधन्य सार्थवाह अधी रीते कुशण करनार इति तेभनी दरेक नतनी
सभाण राभता इति इति ओ (आड्डे) रुद्धि वगेरेथी सपूर्ण पण्ण पूर्ण इति
(दिक्के) सच्चरित्रेयथी उज्ज्वल इति, (जाव विच्छर्द्वियविपुलभक्तपाणे) यावत्
विच्छर्दित विपुल भक्त पान पा । इति अर्द्धा ने यावत् शब्द आये छे तेने
अर्थ आ प्रभावे छे के अभेनी भवन गहुळ विशाण इति शयन, आसन, यान,

अञ्जनवत्, कृष्णायभासः = कृष्णप्रभ. स्वरूपेण कृष्णदर्णपवारभासते, यावद्
 रम्यः = सुन्दरः 'महामेघनिरुपभूत' महामेघनिकुरम्यभूत, महामेघः = वर्षाकाल
 भावि मेघस्तस्य निकुरम्यः = समूह. तथाभूतः - यनीभूत. नूतनधनोपम इत्यर्थः.
 नीलधर्मसाम्यात् । बहुभिर्दृष्टैश्च, गुणैश्च, गुल्मैश्च, लताभिश्च, वल्लीभिश्च,
 कुशैश्च = दैर्घ्यैश्च, स्थाणुशैश्च = ऊर्ध्वशीलैश्च 'कुठाइति भाषायाम्' सउन्ना =
 व्यास, परिच्छल्ल = विशेषेण समाच्छादितः 'अतो जुसिरे' अन्तः = मध्ये
 शुशिरः. सावकाशत्वात् 'रहिं गभीरे' चां गन्भीर, अतिगहनत्वेन दृष्टेरपसृत
 स्वात्, अनेक व्यालशतशङ्कुनीय - अनेकशतसर्पादिभिः शङ्कुनीयः - भयजनकश्चा
 प्यासीत् ॥ सू १॥

मूलम्—तत्थ णं रायगिहे नयरेधणणे नाम सत्थवाहे अहं दित्तं
 जाव विच्छड्डियविउलभत्तपाणे, तस्स ण धणस्स सत्थवाहस्स
 भद्दा नाम भारिया होत्था, सुकुमालपाणिपाया अहीणपडिपुण्णपवि

हि य लया हि य वल्लि हि य कुए हि य खाणुएहि य मच्छन्ने पलिच्छन्ने
 अतो जुसिरे चहिं गभीरे अणेगवालसयसग्णिज्जे यावि होत्था) यह
 गहन वन कज्जल की तरह कृष्ण र्णवाला था स्वरूप से ही इसकी प्रभा
 कृष्ण थी। यावत् यह सुन्दर था। वर्षाकाल भावी मेघ के समूह जैसा
 यह नीला था। अनेक प्रकार के वृक्षों से, अनेक प्रकार के गुल्मों से, अनेक
 प्रकार की लताओं से, अनेक प्रकार की वल्लियों से, अनेक प्रकार के कुशों
 से, अनेक विध स्थाणुओं से यह बहुत अधिक रूप में आच्छादित हो रहा था।

बीच में यह सावकाश होने से पोला था। वास्ति गहन होनेकी वजह
 से गभीर था। अनेक प्रकार के सैकड़ों सर्पों से यह भी महान भया
 नक था। सूत्र '१'

गुम्मे हि य लया हि य वल्ली हि य खाणुएहि य मच्छन्ने पलिच्छन्ने अतो जुसिरे
 चहिं गभीरे अणेगवालसयसग्णिज्जे यावि होत्था) आ सधनवन भेशनी
 जेम काणा रगतु इतु आनी प्रभा स्वइपथी ज काणी इती वपोडाणना भेध जेवा
 ते नीला रगतु इतु धणी अतना दृक्षे, धणी अतना गुत्थे, धणी अतनी लताये
 धणी अतनी वल्लीये, धणी अतना द्रव्ये धणी अतना स्थाणुयेथी आ उद्यान
 सधन इपे दकायेतु इतो वन्ने भावी जन्मा इती पखु आणूणाणू येभेर वृक्षावली-
 ने वीधे ते सधन इतु धणी अतना सेउडे सापोथी आ पूष ज सयकारी लागतु
 इतु सूत्र ॥ १ ॥

કરેવારુપાણે, 'વ્રજણ' વ્યજ્જનાનિ, વ્યજ્જન્ત-સૂચ્યન્તે મારગોદયા યમ્નાનિ
તિરમપાદીનિ 'ગુણ' ગુણા. મૌશીલ્યપાતિત્રયાદયમ્તૈઃ ઉવવેયા' ઉપપે ૥-
સમન્વિતા, તત્ર ઉપ અપડત્યુપસર્ગયો અપ' ઇત્યત્રાયઙ્ઙ કારસ્યપૃનાદરાદિ
ત્વાટોપ । 'માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસચ્ચગમુદરગા માનોન્માન
પ્રમાગપનિર્ગુજાતપર્વાદપુન્દરાદી, તત્ર= માગ' માન=જલદ્રોણપમાણતા,
તમાહિ-પરિપૂર્ણજઙ્ઙકુણ્ડે યસ્ય પુરુષસ્ય યમ્યા' ક્ષિયો યા પ્રવેશે સ્તિ યદિ
દ્રોણપરિમિત જલ યદિર્નિસ્સરતિ તદા સ પુરુષ સા સ્ત્રી યા માનપ્રાપ્તા
ચયતે, માનપ્રાપ્તાયા શરીરાચગાહનાગિશેષો માનમિત્યુચયતે । 'ઉન્માગ
ઉન્માનપ્, અર્ધમારપમાણતા સાવેત્તમ્-તુલાયામારોણિતો નરો નારી વા યથ
ધનારપમાણા મચ્ચનિ તદા સ પુરુષ સા સ્ત્રી વા ઉન્માનપ્રાપ્તા નિગદ્યતે
પ્રમાગ' પ્રમાણ પ્રમાણુઠેરપ્પોત્તરગોચ્છાય, ઇત્ય ચ-માન ચોન્માન ચ પ્રમાગ
યુક્ત યા । (લક્ષણ) સે ત્રિયા, ધન આદિ કી સૂચક કરસ'શુભ રેતા રૂપ
ગિહ્નો સે, તથા માર્ગોદય સૂચક તિલમસા આદિ રૂપ વ્યજનો સે યદ
સમન્વિત યી । મૌશીલતા તથા પાતિત્રન આનિ ગુણો યા યદ ધર યી ।
(માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસચ્ચગમુદરગા) માન, ઉન્માન ઓર પ્રમાણ
ઇન કે અનુસાર ઇસકે સમન્ત અગર્ણ્યે થે । પર્ણિ પૂર્ણ જઙ્ઙ કુણ્ડ મે પ્રવેશ
કરને પર દ્રાણ પરિમિત જલ યદિ ઉસ કુણ્ડ સે વાહર નિસ્સલ આવે
તો વદ પુરુષ અથવા સ્ત્રી માન પાત્તી કની જાતી હૈ । અર્થાત્ ઇસકે શરીર
મે અચગાહના ઇતને માન પ્રમાણ થી । તુલા પર આરોપિત હોને પર જિમ
સ્ત્રી અથવા પુરુષ યા વ્રજન અર્ધમાર પ્રમાણ નિકલ્પતા હૈ । તા વદ ઉન્માન
પ્રાપ્ત મહલાતા હૈ । અને અગુચ્છોતે ૧૦૮ અગુચ્છ વાલી વતે હુર કુંચાઈ
ધન વગેરેને સૂચવનારી હાથની શુભરેખાઓથી તેમજ ભાગ્યેદ્યના સૂચક તલમપા
વગેરે રૂપ વ્યજનોથી તે સપ્ત હતી શાલીનતા તેમજ પાતિત્રત્ય વગેરે ગુણોનુ
તે ધર હતી (માણુમ્માણપ્પમાણપરિપુન્નસુજાયસચ્ચગમુદરગા) માન,
ઉન્માન અને પ્રમાણ મહિત તેના બધા અંગો પૂર્ણ હતા સપૂર્ણ રૂપથી ભરેલા
પાણીના કુડમા પ્રવેશ્યા બાદ જે દ્રોણ પરિમાણ જેટલુ પાણી તે કુડમાથી બહાર
નીકળે તો તે પુરુષ અથવા સ્ત્રી 'માન' વાળી હોવામા આવે છે એટલે કે તેમના
શરીરની અવગાહના અમુક જેટલા માન પ્રમાણુવાળી હતી ત્રાજવા ઉપર ચઢીને
જે સ્ત્રી અથવા પુરુષ પોતાનુ વજન ડરાવતા તેમનુ વજન અર્ધભાગ પ્રમાણુ જેટલુ
થાય તો તે ઉન્માન પ્રાપ્ત હોવાય છે પોતાના આગળથી જ માપ કરવામા આવે
અને તે પુરુષ કે સ્ત્રી એકસો આઠ જેટલા આગળના માપ જેટલી થાય તો તે
પ્રમાણુ પ્રાપ્ત હોવાય છે એવી રીતે માન, ઉન્માન અને પ્રમાણુ યુક્ત તેમના દૃષ્ટે

ગમયોગસમયુક્ત, આયોગેન દ્વિગુણાદિભિષ્ણસ્યા પ્રયોગ. અધર્મર્ણાનાં સત્ત્વિયે દ્રવ્યસ્ય વિતરણ, તેન યુક્ત. । વિન્ડિતરિપુલભક્તપાન. = યસ્ય ગૃહે ભોજના રશિષ્ટૈર્વદ્ભિરન્નપાનૈ, શુધાર્તાનામનેરુહીનદીનાના પરિપોષણમભૂદિત્યર્થ. ।

તસ્ય સ્વલુ ધન્યમ્પ સાર્થસાહસ્ય મદ્રા નામભાર્યાઽમવત્ સા કીદૃશીત્યાહ-
'સુકુમાલપાણિપાયા' સુકુમારપાણિપાદા, તત્ર સુકુમારૌ કીમલૌ પાણી ચ પાદૌ યસ્યા
સા અતિકોમલપરચરણપતીત્યર્થ. । 'અદીળપણ્ડિપુણ પર્ચિદિયસરીરા' અદાન
પ્રતિપૂર્ણપન્થેન્દ્રિયશરીરા, તત્ર-'અદીળ' અદીનાનિ લક્ષણસ્વરૂપામ્યામ્ 'પણ્ડિ
પુણ' પ્રતિપૂર્ણાનિ, 'પર્ચિદિય' પન્થેન્દ્રિયાણિ યસ્મિન્ તાદૃશ શરીર યસ્યા
સા તથા 'લક્ષ્મણવજ્રગુણોચવેયા' લક્ષણવ્યજ્ઞનગુણોપપેતા, તત્ર-'લક્ષ્મણ' લક્ષ-
ણાનિ લક્ષ્યન્તે દૃશ્યન્તે ગ્રાયન્તે યૈસ્તાનિ શુભચિહ્નાનિ-કરસ્થત્રિધાધનાદિ સ્વ

પાસ નાના પ્રકાર કે વધુત અધિક છે. ગાય પ્રેમ આદિ ધન તથા વૈદી
મોના મીંદાને પાસ વધુત અધિક માત્રામે વા. આયોગ પ્રયોગ સે યે યુક્ત
યે-અર્થાત્ કર્જદારો કે લિયે યે દ્વિગુણિત લેને સી અમિલાપા સે રૂજ દિયા
કરતે છે. ભોજન કે વાદ જો વિવિધ પ્રકાર સી ભોજન સામગ્રી વચતી
થી ઉસે યે વુશુક્ષિત, મૂલે અનેક હોન પ્રાણિયો મ વિતરિત કરવા દિયા કરતે
છે. અથવા ભોજન કરતે સમય ઇનકે યહા હતના અધિક ત્વાના ઉચ્છિદ્ટ
રૂપ મે વચતા થા કિ જિસસે અનેક દીનહીનવુશુક્ષિત પ્રાણિયો કા પાલન
પોષણ હો જાતા થા (તસ્મ ણ ધણ્ણસ્સ સત્યસાહસ્સ મદ્દાનામ ભારિયા હોત્થા)
લન ધન્ય સાર્થવાહ કી મદ્રા નામ કા ધર્મપત્ની થી. (સુકુમાલ પાણિપાયા
અદીળપણ્ડિપુણપર્ચિદિયસરીરા લક્ષ્મણવજ્રગુણોચવેયા) ઇનકા શરીર
સુકુમાર હાથ ચરણ વાલા થા લક્ષણ એવ સ્વરૂપ ઇન દોનોં સે ઇનકા શરીર

વાહન પણ એમની પાસે ઘણી જાતના અને પુષ્કળ પ્રમાણમાં હતા. ગાય લેસ
વગેરે, પણ ધન તેમજ આદી સોતુ પણ તેમની પાસે પુષ્કળ પ્રમાણમાં હતુ. આયોગ
પ્રયોગથી તેઓ યુક્ત હતા એટલે કે ઋણ આપતા હતા. જમ્યા પછી જે ઘણી
જાતની લોજનની સામગ્રીઓ વધતી તે સામગ્રીને તેઓ ભૂખ્યા ઘણા હીન, દીન,
પ્રાણીઓમાં વહેંચાવી દેતા હતા. અથવા તો એમને ત્યાં એટલુ બધુ ખાધા પછી
એકુ વધતુ કે જેથી ઘણા ગરીબ હીન, ભૂખ્યા પ્રાણીઓતુ ભરણ પોષણ થઈ
જતુ હતુ (તસ્મ ણ ધણ્ણસ્સ સત્યસાહસ્સ મદ્દા નામ ભારિયા હોત્થા) તે ધન્ય
સાર્થવાહની મદ્રા નામે ધર્મપત્ની હતી. (સુકુમાલ પાણિપાયા અદીળપણ્ડિપુણ
પર્ચિદિયસરીરા લક્ષ્મણવજ્રગુણોચવેયા) તે સુખમળ હાથપગ વાળી હતી
તેમજ લક્ષણ અને સ્વરૂપ આ બનેથી તેમનુ શરીર યુક્ત હતુ (ન વિદ્યા,

કરેવારૂપાણિ, 'રજન' વ્યજ્જનાનિ, વ્યજ્યન્તે-સૂચ્યન્તે માર્ગોદયા યન્તાનિ
તિરુમપાદીનિ 'ગુણ' ગુણા મૌશીલ્યપાતિત્ર્યાદયસ્તૈઃ ઉચ્ચેયા' ઉપપેતા-
સમન્વિતા, તત્ર ઉપ અપટત્યુપસર્ગયો અપ' ઇત્યગ્રાઘડ કારસ્યપૃસાદરાદિ
ત્વાથેપ । 'માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસન્નવગસુ દરગા માનોન્માન
પ્રમાણપનિર્ણયુજાતપર્વાદપુન્દરાદ્વી, તત્ર= 'માગ' માન=જલદ્રોણપ્રમાણતા,
તમાદ્ધિ-પરિપૂર્ણજઠકુણ્ડે યસ્ય પુરુષસ્ય યસ્યા, ધિયો યા પ્રવેશે સ્તિ યદિ
દ્રોણપરિમિત જલ યદિર્નિસ્સરતિ તદા સ પુરુષ. સા સ્ત્રી યા માનપાપ્તા
ચ્યતે, માનપાપ્તાયા શરીરાવગાહનાવિશેષો માનમિત્યુચ્યતે । 'ઉન્માગ
ઉન્માનપ્, અર્ધમારપ્રમાણતા સાચેત્યમ્-તુલાયામારોપિતો નરો નારી ચા યદ્ય
ધમારપ્રમાણા મચ્ચનિ તદા સ પુરુષ સા સ્ત્રી ચા ઉન્માનપાપ્તા નિગદ્યતે
પ્રમાણ' પ્રમાણ સ્પર્શનુકેરપ્પોત્તરગ્ગોચ્છાય, ઇત્ય ચ-માન ચોન્માન ચ પ્રમાણ

યુક્તયા । (લગ્નવળ) સે વિગ્યા, ધન આદિ કી સૂચક કરસ્યશુભ રેસા રૂપ
ગિહ્નો સે, તથા માર્ગોદય સૂચક તિલમસા આદિ રૂપ ન્યજનો સે ચદ
સમન્વિત યી । સુશીલતા તથા પાતિત્રન આદિ ગુણો કા ચદ ધર યી ।
(માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસન્નવગસુ દરગા) માન, ઉન્માન ઔર પ્રમાણ
ઇનકે અનુમાર ઇસકે સમન્ત અગપૂર્ણ યે । પર્ણ પૂર્ણ જઠ કુણ્ડ મે પ્રવેશ
કરને પર દ્રાણ પરિમિત જલ યદિ ઉસ કુણ્ડ સે વાહ્ય નિકલ આવે
તો ચદ પુરુષ અથવા સ્ત્રી માન ગાલી કરી જાતી હૈ । અર્થાત્ ઇસકે શરીર
મે અવગાહના ઇતને માન પ્રમાણ યી । તુલા પર આરોપિત હોને પર જિમ
સ્ત્રી અથવા પુરુષ કા રજન અર્ધમાર પ્રમાણ નિકલ્તા હૈ । તા ચદ ઉન્માન
પ્રાપ્ત કહલાતા હૈ । આને અગુરોતે ૧૦૮ અગુર વાલી યને દૂર ઝંચાઈ

ધન વગેરેને સચવનારી હાથની શુભરેખાઓથી તેમજ ભાગ્યોદયના સૂચક તલમપા
વગેરે રૂપ વ્યજનોથી તે સપન્ન હતી શાલીનતા તેમજ પાતિત્રત્ય વગેરે શુણ્ણુ
તે ધર હતી (માણુમ્માણપ્પમાણપરિપુન્નસુજાયસન્નવગસુ દરગા) માન,
ઉન્માન અને પ્રમાણ મહિત તેના બધા અંગે પૂર્ણ હતા સપૂર્ણ રૂપથી ભરેલા
પાણીના કુડના પ્રવેશ્યા બાદ બે દ્રોણ પરિમાણ જેટલુ પાણી તે કુડમાંથી બહાર
નીકળે તો તે પુરુષ અથવા સ્ત્રી 'માન' વાળી હોવામા આવે છે એટલે કે તેમના
શરીરની અવગાહના અમુક જેટલા માન પ્રમાણવાળી હતી ગાળવા ઉપર ચઢીને
જે સ્ત્રી અથવા પુરુષ પોતાનુ વજન ડરાવતા તેમનુ વજન અર્ધભાગ પ્રમાણ જેટલુ
થાય તો તે ઉન્માન પ્રાપ્ત હોવાય છે પોતાના આગળથી ૪ માપ ડરવામા આવે
અને તે પુરુષ કે સ્ત્રી એકસો આઠ જેટલા આગળના માપ જેટલી યાય તો તે
પ્રમાણ પ્રાપ્ત હોવાય છે એવી રીતે માન, ઉન્માન અને પ્રમાણ યુક્ત તેમના દેહે

गमयोगसमयुक्त, आयोगेन द्विगुणादिलिप्सया प्रयोगः अधमर्णानां सविने
द्रव्यस्य वितरण, तेन युक्त । त्रिन्दितिपुलभक्तपान. = यस्य गृहे भोजना
शक्तिर्द्वैर्दुभिरन्नपानैः । शुभार्थानामनेकहीनदीनानां परिपोषणमभूदित्यर्थः ।

तस्य खलु धन्यस्य सार्धवाहस्य भद्रा नामभार्याऽभवत् सा कीदृशीत्याह—
'सुकुमालपाणिपाया' सुकुमारपाणिपादा, तत्र सुकुमारौ सोमलौ पाणौ च पादौ यस्य
सा अतिकोमलकरचरणवतीत्यर्थः । 'अहीणपडिपुण्ण पचिंदियसरीरा' अद्यान
प्रतिपूर्णपञ्चेन्द्रियशरीरा, तत्र—'अहीण' अहीनानि लक्षणस्वरूपाभ्याम् 'पडि
पुण्ण' प्रतिपूर्णानि, 'पचिंदिय' पञ्चेन्द्रियाणि यस्मिन् तादृश शरीर यस्य
सा तथा 'लक्खवज्जणगुणोववेया' लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेता, तत्र—'लक्खवण' लक्ष-
णानि लक्ष्यन्ते दृश्यन्ते ज्ञायन्ते यैस्तानि शुभचिह्नानि—करस्थविद्याधनादि सूच

पास नाना प्रकार के बहुत अधिक थे । गाय भैरव आदि धन तथा चाँदी
मोना भी इनके पास बहुत अधिक मात्रामे था । आयोग प्रयोग से ये युक्त
थे—अर्थात् कर्जदारों के लिये ये द्विगुणित छेने की अभिलाषा से कर्ज दिया
करते थे । भोजन के बाद जो विविध प्रकार की भोजन सामग्री बचती-
थी उसे ये बुझुझित, भूखे अनेक होन प्राणियों में वितरित करवा दिया करते
थे । अथवा भोजन करते समय इनके यहाँ इतना अधिक खाना उच्छिष्ट
रूप में उचता था कि जिससे अनेक दीनहीनबुझुझित प्राणियों का पालन
पोषण हो जाता था (तस्स ण धण्णस्स सत्थवाहस्स भद्धानाम भारिया होत्था)
उन धन्य सार्धवाह की भद्रा नाम का धर्मपत्नी थी । (सुकुमाल पाणिपाया
अहीणपडिपुण्णप चिंदियसरीरा लक्खवज्जणगुणोववेया) इनका शरीर
सुकुमार हाथ चरण वाला था लक्षण एवं स्वरूप इन दोनों से इनका शरीर

वाढन पशु ऐभनी पासे धण्णी जतना अने पुज्जण प्रभाषुमा हुता गाय क्षेत्र
वजेश, पशु धन तेभन् याही सोनु पशु तेभनी पासे पुज्जण प्रभाषुमा हुतु आयोग
प्रयोगथी तेओ सुकत हुता ओटले के ऋषु आपता हुता अभ्या पछी ने धण्णी
जतनी सोज्जननी सामग्रीओ वधती ते सामग्रीने तेओ भूष्या धण्णा हीन, दीन,
प्राणीओमा वडेयावी देता हुता अथवा तो ऐभने त्या ओटलु गधु भाधा पछी
ओहु वधतु ठे नेथी धण्णा गरीण हीन, भूष्या प्राणीओनु सरलु पोषलु धर्
जतु हुतु (तस्स ण ण्णस्स सत्थवाहस्स भद्धानाम भारिया होत्था) ते धन्य
सार्धवाढनी भद्रा नामे धर्मपत्नी हुती (सुकुमालपाणिपाया अहीणपडिपुण्ण
पचिंदियसरीरा लक्खवज्जणगुणोववेया) ते सुकैभण हाथपग वाली हुती
तेभन् लक्ष्णु अने स्वर्ष आ जनेथी तेभन् शरीर युज्जत हुतु । विद्या,

કરેવારૂપાણિ, 'વજન' વ્યજ્જનાનિ, વ્યજ્યન્ત-સૂચ્યન્તે મારગેદયા યન્નાનિ
 તિરુમપાદીનિ 'ગુણ' ગુણા મૌશીલ્યપાતિત્રત્યાદયમ્તૈઃ ઉવવેયા' સપ્પે ૧૧-
 સમન્નિતા, તત્ર ઉપ અપડત્યુપસર્ગયો 'અપ' ઇત્યન્નાદ્યહ કારત્યપૃત્રાદરાદિ
 ત્વાથેપ. ૧ 'માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસન્નવગસુ દરગા માનોન્માન
 પ્રમાણપનિર્ણુજાતપર્વાદપુન્દરાદી. તત્ર= માગ' માન=જલદ્રોણપ્રમાણતા,
 તમાહિ-પરિપૂર્ણજઠકુણ્ડે યસ્ય પુરુષસ્ય યન્ધ્યા' ધિયો યા પ્રવેશે સ્તિ યદિ
 દ્રોણપરિમિત જલ મહિર્નિસ્સરતિ તદા સ પુરુષ. સા સ્ત્રી યા માનમાપ્તા
 ચ્યતે, માનપાપ્તયા શરીરાવગાહનાગિજેષો માનમિત્યુચ્યતે. 'ઉન્માણ
 ઉન્માનપ્, અર્ધમારપ્રમાણતા સાચેત્યમ્-બુલાયામારોપિતો નરો નારી વા યદ્ય
 ધનારપ્રમાણા મચ્ચન્તિ તદા સ પુરુષ સા સ્ત્રી વા ઉન્માનપાપ્તા નિગદ્યતે
 'પ્રમાણ' પ્રમાણ પ્રમાણુકેટ્ટોત્તરગતોન્જાત, ઇત્ય ચ-માન ચોન્માન ચ પ્રમાણ
 યુક્ત યા. (લક્ષણ) સે વિન્ધ્યા, ધન આદિ સ્ત્રી સૂચક કરસ્ય શુભ રેયા રૂપ
 મિહોં સે, તથા ભાગ્યોદય સૂચક તિલમસા આદિ રૂપ વ્યજનો સે યદ્ય
 સમન્નિત યી. સુશીલતા તથા પાતિત્રત્ર આદિ ગુણોં યા યદ્ય ધર યી. (માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસન્નવગસુ દરગા) માન, ઉન્માન ઓર પ્રમાણ
 રૂપ કે અનુસાર ઇસકે સમન્ત અગપૂર્ણ થે. પર્ણિ પૂર્ણ જઠ કુણ્ડ મે પ્રવેશ
 કરને પર દ્રાણ પરિમિત જલ યદિ ઉસ કુણ્ડ સે વાહ્ય નિકલ આવે
 તો વદ્ય પુરુષ અથવા સ્ત્રી માન યાત્રી રૂપી જાતી હૈ. અર્થાત્ ઇસકે શરીર
 મે અવગાહના ઇતને માન પ્રમાણ થી. તુજા પર આરોપિત હોને પર જિવ
 સ્ત્રી અથવા પુરુષ ના વજન અર્ધમાર પ્રમાણ નિકલતા હૈ. તા વદ્ય ઉન્માન
 પાપ્ત રહલાતા હૈ. અને અગુચોંતે ૧૦૮ અગુચ વાલી રતે હૂર જ્ઞવાઈ
 ધન વગેરે સૂચવનારી હાથની શુભરેખાઓથી તેમજ ભાગ્યોદયના સૂચક તિલમપા
 વગેરે રૂપ વ્યજનોથી તે સપક્ષ હતી શાલીનતા તેમજ પાતિત્રત્ય વગેરે ગુણોનુ
 તે ધર હતી (માણુમ્માણપ્પમાણપરિપુન્નસુજાયસન્નવગસુ દરગા) માન,
 ઉન્માન અને પ્રમાણ મહિત તેના બધા અંગો પૂર્ણ હતા ન પૂર્ણ રૂપથી ભરેલા
 પાણીના કુડમા પ્રવેશ્યા બાદ જે દ્રોણ પરિમાણ જેટલુ પાણી તે કુડમાથી બહાર
 નીકળે તો તે પુરુષ અથવા સ્ત્રી 'માન' વાળી હોવામા આવે છે એટલે કે તેમના
 શરીરની અવગાહના અમુક જેટલા માન પ્રમાણવાળી હતી ત્રાજવા ઉપર ચડીને
 જે સ્ત્રી અથવા પુરુષ પોતાનુ વજન કરાવતા તેમનુ વજન અર્ધભાગ પ્રમાણ જેટલુ
 થાય તો તે ઉન્માન પ્રાપ્ત હોવાય છે પોતાના આગળથી જ માપ કરવામા આવે
 અને તે પુરુષ કે સ્ત્રી એકસો આઠ જેટલા આગળના માપ જેટલી થાય તો તે
 પ્રમાણ પ્રાપ્ત હોવાય છે એવી રીતે માન, ઉન્માન અને પ્રમાણ યુક્ત તેમના દરેકે

चेत्येषा द्वे मानान्मानपमागानि ते प्रातिपूर्गानि-सान्नानि, अतएव
 सुजात- सुजातानि यथोचिताग्रयमन्निवेशयन्ति 'सव्य'
 सर्वाणि सकलानि, 'अग' अन्नानि-अज्यते व्यज्यते प्रागो यैस्तानि मस्त-
 कादारभ्य चरणान्तानि यस्मिस्तत्, अतएव 'सुदरगा' सुन्दराङ्गी-सुदरमङ्ग
 उपर्यस्याः सा तगा, 'ससिसोमागारा' शशिमौम्याकाग-शशी=चन्द्रस्तद्वत्
 सौम्यो-रमणीय आकार-स्वरूप यस्या सा 'कृता' कान्ता कमनीया। पिय
 दसणा' प्रियदर्शना प्रिय दर्शकजनमनोह्लादक दर्शनमयलोचन यस्या सा, अत एव
 'सुखवा' सुरुषा सर्वातिशायिरूपलावण्यवतीत्यर्थ, 'करयलपरिमिय-ति त्रिलीय
 मज्झा' करतलपरिमितत्रिवलिक्रम या करतलपरिमित=मुष्टिग्रह', त्रिवलिकश्च-
 वलिकत्रयोपेत रेखात्रयवान् 'मज्झा' मध्यभागो यस्या, सा कुशोदरी
 तनु रटिश्चेत्यर्थ 'कुण्डलुलिहियगडलेहा' कुण्डलोलिखितगण्डलेखा कुण्डलाभ्या-
 मुल्लिखिता उद्गुण्डागण्डलेखा-कपोलावस्थितचन्दनादि रेखा यस्याः सा, कुण्ड-
 लाभासम्पन्नेत्यर्थ। 'कोमुट्ट-रयणियरपडि पुण्णसोम्मवयणा' रौमुट्टी=कार्तिकी

वाला जिस पुरुष अथवा स्त्री का शरीर होता है वह प्रमाण प्राप्त कहलाता
 है। इस तरह मान उन्मान एव प्रमाण के अनुसार इसके समस्त शारीरिक
 अवयव थे अतएव वे यथोचित सन्निवेश प्रशिष्ट थे। मस्तक से लेकर चरण
 पर्यन्त उभाग अवयव कहलाते हैं। इसी कारण इनका शरीर बहुत अधिक
 सुन्दर था। (ससिसोमागारा कता पियदसणा सुरुषो करयलपरिमिय त्रिवाल्य-
 मज्झा) चन्द्रमा के समान इसका आकार सौम्य था। अत बहुत ही कमनीय
 थी। दर्शक जनो के मन को इनका अवलोचन आह्लादकरक था। यह सर्वातिशायी
 रूप लावण्य से युक्त थी इनका त्रिवली युक्त मध्य भाग इतना अधिक
 पतला था कि मुष्टि ग्राह्य हो जाता था। (कुण्डलुलिहिय गडलेहा रौमुट्टरयणियर-
 पडिपुण्णसोम्मवयणा सिंगारागारचारुवेसा जाव पडिरुवा वज्झा अविवाउरी
 इरेके अवयवो मप्रमाण्णु अने योअ्य इत्ता मस्तकथी भाडीने पग सुधी उपाज
 अवयव कडेवाय छि ओटवा भाटे न ओमनु शरीर पूणन सुद्धर इत्तु (ससि
 सोमगारा कता पियदसणा सुरुषा करयलपरिमियत्रिलियमज्झा)
 तेमनी आकृति चन्द्र जेवी सौम्य इत्ती ओथी ते पूण न कमनीय इत्ती जेनारा
 ओ भाटे तेमनु दर्शन आह्लाद क क इत्तु ते अतिशय रूप अने लावण्य स पत्त
 इत्ती तेमनी त्रिवली युक्त कमर (मध्य भाग) ओटवी जधी पातणी इत्ती के तेने
 समावेश भूझीमा पण थड थकते इते (कुण्डलुलिहियगण्डलेहा कोमुट्ट-
 रयणियरपडिपुण्णसोम्मवयणा सिंगारागारचारुवेसा जाव पडिरुवा वज्झा

पौर्णमासी तस्याः रजनीरुच्यन्तस्तद्वत् प्रतिष्ठा—सौम्य=आर्होदजनक वदन-
मुख यस्याः सा तथा 'सिंगारागारचारुवेसा,' शृङ्गारगारचारुवेसा, शृङ्गाराख्य
प्रथमरसस्य अगारमिव-गृहमिव चारुवेपो यस्याः सा, 'द्वा शृङ्गारो
भूषणाटोपस्तत्प्रधान आकारो यस्याः सा तथा मनोहरनेपथ्या, अत्र पद
द्वयस्य र्मधारय' । 'जाव' यावत् 'पडिस्त्रा' प्रतिरूपा 'पद्मा' वन्त्या-
अत्यरुचापेक्षया निष्कृता, गृह्यार सनानमजाता नवरमपत्यमरणेनापि
फलतो वन्त्या भवति, अतएव 'अविया उरी' देशी शब्द, अविजनयित्री
सर्वथा सतानाऽजननशीला सतानजननशक्तिरहिता, इत्यतः 'जाणु-
कोप्परमाया' जानु कूर्परमाता, 'जाणु' जानुनी चरणयोर्मध्यभागौ 'कोप्पर'
कर्परी करयोर्मध्यभागौ तेषामेव 'माया' माता-जननी चाप्यासीत् ॥ सू. २ ॥

मन्त्र—तस्स णं धणस्स सत्थवाहस्स पथए नाम दासचेडे
होत्था, सव्वगसुदरगे मसोवचिएवालकीलावण कुसले यावि होत्था,
तएण से धण्णे सत्थवाहे रायगिहे नयरे वहुण नयरनियगसेट्ठि
सत्थवाहाणं अट्टारसण्ह य सेणिप्पसेणीण वसु कज्जेसु य कुडुवसु य
मतेसु य जाव चक्खुभूए यावि होत्था, नियगस्स वियण कुडुवस्स
वहुसु य कज्जेसु जाव चक्खुभूए यावि होत्था ॥ सू. ३ ॥

जाणुकोप्परमाया यावि होत्था) उसके रूपोल मडल पर जो चन्दनादिक की
रेखा लगी रहती थी वह दोनों कानों के कुडुलों से घर्षित होनी रहती
थी। हाँसि ही पूर्णमासी के पूर्ण चंद्र मंडल के समान इसका सौम्य-आर्होद-
जनक-मुख था। इसका सुन्दर वेश शृङ्गाररस के प्रजैमा था। फिर भी
यह इतनी त्रिभुवन सुन्दरी होने पर भी वया थी। ऐसी उया थी—कि
इसके मारम से ही सतान नहीं हुई थी—सनान जननशक्ति से यह बिलकुल
रहित थी। यह तो केवल जानु और कूर्पर-करके मध्यभाग देहनी की
माता थी। ॥ मन्त्र २ ॥

अवियाउरी जाणुकोप्परमाया यावि होत्था) तेमना ज्योत्स ७पर अनववाभा
आपेली चन्दन रेखाओ, जने छनोभा पड़ेरेखा कुडोणथी घसाती हुती शक्ति
पुनभना चन्द्रमणनी जेम तेमनु गो सौम्य अने आह्लादजनक हुतु त्रिभुवन
सुंदरी होवा छता ते वध्या हुती शङ्खातथी ज तेने ओके सतान थयु न हुतु
सतान जनन शक्ति तेमनाभा सदतर समूण रूपे हुती नहि अने तो सतान
रूपे शक्त दीयलु अने डोली ज हुता ॥ सूत्र २ ॥

ચેત્યેવા દ્વદ્વે માનાન્માનપમાગાનિ તે પ્રાતપૂર્ણાનિ-સવન્નાનિ, અતઃપ્રવ
 મુજાપ્તઃ મુજાતાનિ યથાચિતાત્રયમન્નિવેશયન્તિ 'સઘ' સર્વાણિ મરુલાનિ, 'અગ' યદ્વાનિ-મજ્જયતે વ્યજયતે પાગો યૈસ્વાનિ મસ્ત
 કાદારમ્ય ચરણાન્તાનિ યસ્મિન્સ્તત્, અતઃપ્રવ 'મુદરગા' મુન્દરાઙ્ગી-મુદરમદ્ર
 વપુર્યસ્યા. સા તવા, 'સસિસોમાગારા' શશિમૌમ્યાકાગા-શશી=ચન્દ્રસ્તદ્વત્
 સૌમ્યો-રમણીય આકાર-સ્વરૂપ યસ્યા મા 'કતા' માન્તા કમનીયા। પ્રિય
 દસણા' પ્રિયદર્શના પ્રિય દર્શકજનમનોહ્લાદક દર્શનમયત્રોમન યસ્યા સા, અતઃપ્રવ
 'સુરુવા' સુરૂપા સર્વોત્તિશાયિરૂપભાવવ્યવતીત્યર્થ. 'કરયલપરિમિય-તિ ત્રિવલીય
 મજ્જા' કરતલ પરિમિતત્રિવલિમધ્યા કરતલપરિમિત =મુષ્ટિપ્રાદ્ય, ત્રિવલિકશ્ચ-
 ત્રિવલિકત્રયોપેત રેખાત્રયવાન્ 'મજ્જા' મધ્યભાગો યસ્યા. સા કુશોદરી
 તત્તુ વટિચ્ચેત્યર્થઃ 'કુન્ડલુલિહિયગડલેહા' કુન્ડલોલિલિખિતગંડલેહા કુન્ડલાભ્યા
 મુલિલિખિતા ઉત્પ્રદક્ષાગંડલેહા-કપોલાવસ્થિતચન્દનાદિ રેખા યમ્યાઃ સા, કુન્ડ
 શોભાસમ્પન્નેત્યર્થ। 'કોમુદ-રયણિયરપડિ પુણ્ણસોમ્મવયણા' કૌમુદી=કાર્તિકી

વાલા જિસ પુરુષ અથવા સ્ત્રી ના શરીર હોતા હૈ વહ પ્રમાણ પ્રાપ્ત રહલાતા
 હૈ। ઇમ તરહ માન ઉન્માન એવ પ્રમાણ કે અનુસાર ઇસકે સમસ્ત શારીરિક
 અવયવ થે અતએવ હે યયોચિત સન્નિવેશ વિશિષ્ટ થે। મસ્તક સે લેકર ચરણ
 પર્યન્ત ઉપાગ અવયવ રહલાતે હૈ। ઇસી મારણ ઇનકા શરીર બહુત અગ્રિક
 સુન્દર થા। (સસિસોમાગારા મતા પ્રિયદસણા સુરુવા કરયલપરિમિય તિર્વાલ્ય-
 મજ્જા) ચન્દ્રમા કે સમાન ઇસકા આકાર સૌમ્ય થા। અત બહુત હી કમનીય
 થી। દર્શક જનો કે મન કો ઇનકા અવલોમન આહ્લાદકારક થા। યહ સર્વાતિશાયી
 રૂપ લાવણ્ય સે યુક્ત થી ઇનકા ત્રિવલી યુક્ત મધ્ય ભાગ ઇતના અધિક
 પતલા થા ત્રિ મુષ્ટિ ગ્રાહ્ય હો જાતા થા। (કુન્ડલુલિહિય ગડલેહા કોમુદરયણિયર-
 પડિપુણ્ણસોમ્મવયણા સિંગારાગારચારુવેસા જાવ પડિરુવા વજ્રા અવિયાડરી

દરેક અવયવો સપ્રમાણ અને યોગ્ય હતા મસ્તકથી માંડીને પગ સુધી ઉપાગ
 અવયવ કહેવાય છે એટલા માટે જ એમનું શરીર ખૂબજ સુંદર હતું (સસિ
 સોમાગારા કતા પ્રિયદસણા સુરુવા કરયલપરિમિયતિર્વાલ્યમજ્જા)
 તેમની આકૃતિ ચન્દ્ર જેવી સૌમ્ય હતી એથી તે ખૂબ જ કમનીય હતી. બેનારા
 એ માટે તેમનું દર્શન આહ્લાદ કારક હતું તે અતિશય રૂપ અને લાવણ્ય સપન્ન
 હતી તેમની ત્રિવલી યુક્ત કમર (મધ્ય ભાગ) એટલી બધી પાતળી હતી કે તેને
 સમાવેશ મૂઠીમા પણ થઈ શકતો હતો (કુંડલુલિહિયગડલેહા કોમુદ-
 રયણિયરપડિપુણ્ણસોમ્મવયણા સિંગારાગારચારુવેસા જાવ પડિરુવા વજ્રા

यमानेषु च कुडुम्बेषु च परिवारेषु च 'भनेषु' मन्त्रेषु-स्तर्यनिश्चयाय गुप्त-
दिवारेषु यावच्चतुर्भुजो मार्गः शैलश्चाप्यामोन् 'नियगम्य चि' निजकम्पाणि-स्त्री
यस्यापि च खलु कुडुम्बस्य बहुषु च कार्येषु यावच्चतुर्भुजश्चाप्यामीन् ॥ सूत्र ३॥

पृथक्—तत्थ पां रायगिहे नयरे विजए नाम तर्फरे होत्था, पावे

चडालहवे भीमतररुद्रकम्मे आरुसियदित्तरत्तनयणे खरफरुस-
महद्विगयगीभत्थदाडिए असपुडिगउठे उद्धयपइन्नलवतमूद्रए
भमरराहुवन्ने निरणुक्कोसे निरणुतावे दारुणे पइभए निससइए
निरणु हपे अहिन्न एगंतदिट्टिए खुरेय एतवारए गिद्वेव आमिस
तल्लिच्छे अगिमिव सव्यभम्मी जलमिव सव्यगाही उक्कवण-वंच
णमाया-नियडि-कूड-कवड-साइ-सपओग-बहुले, चिरनगर विणट्टु
दुदुसीलायारचरित्ते जूयपसगी मज्जपनगी, भोजपसगी मसपसगी
दारुणे हिपयदारए साहसिय सविच्छेयए उग्रहिए त्रिनभयाई आली-
यगतित्थभेयलहुहत्थसपउए परस्स दव्वहरणम्मि निच्च अणुवच्छे
तिव्ववेरे, रायगिहस्स नयस्स बहूणि अइगमणाणि य निग्गमणा-
णिय दाराणि य अग्रदाराणि य छिंडीओ य खंडीओ य नगरनिद्धम-
णाणिय सवट्टणाणि य निवट्टणाणि य जूयखलयाणि य पाणागाराणि-
वेस्सागाराणि य तद्वारट्टणाणि य तक्रारट्टणाणि य तक्रारघराणिय सिंगाड
गाणि य तियाणि य चउ ज्ञाणि य चच्चगणि य नागपराणि य भूयघराणि
य जम्बवेउलाणि य सभाणि य पयाणि य पणियसालाणिय सुन्न-

प्रथेगी शब्द से यहा लो गई है। (नियगम्य त्रियण कुडुम्बस्य बहुषु य
कज्जेसु जाव चक्खुभूय यावि होत्था) तथा अने निज कुडुम्ब के भी अनेक
कार्यआदि मे चक्षुभूत थे मार्गदर्शक थे। ॥ सूत्र ३॥

त्रियण कुडुम्बस्य बहुषु य कज्जेसु जाव चक्खुभूय यावि होत्था) तेभ
पेत्ताना कुडुम्बाना, धव्वा कओभा तेभो मार्गदर्शन तरीठे हुत्ता ॥ सूत्र ३ ॥

ટીકા—તસ્સ ણ ઇત-તસ્ય ચ્વલુ ધન્યસ્ય સાર્થવાહસ્ય પન્વકનામા
 દાસચેટક-દાસપુત્ર નાસોત્ સર્ગદ્વિમુન્દરાદ્, માસોવચિત-પુટ્તશરીર,
 ચાલકીલકુલ-ચાત્રાન કીલકિતુ દક્ષશ્રાપ્યમવત્ । તદનુ ચ્વલુ મ ધન્ય,
 સાર્થવાહસ્તસ્મિન્ રાજગૃહે નગરે વહુના 'નયરનિગમસેઢિસત્થવાહાણ' નગર
 નિગમશ્રેષ્ઠિમાર્યવાહાનામ્, તત્ર 'નયર' નગરસ્થ=રાજગૃહસ્ય, 'નિગમ' નિગ
 મસ્ય=રણિગ્રામસ્ય 'સેઢિ' શ્રેષ્ઠિન.-સાર્યવાહાશ્ર, એનેપા ચ પુન 'અટારસપ્પ' ય
 અટારસપ્પાનામ્ 'સેણિપ્પસેણીય' શ્રેણિપ્રથેણીનામ્, તત્ર સેણિ' શ્રેણય કુમ્મ
 કારાદિજાતય 'પ્રસેગો' પ્રથેગય-અવાન્તરજાતપન્નામા વટ્ટુ કાર્યે'તુ-

‘તસ્સ ણ ધણસ્સ સત્યવાહસ્સ’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તસ્સ ણ ધણસ્સ) ઉસ ધન્ય સાર્યવાહ કે યદા (પથણામ
 દાસચેટે હોત્યા) પથક નામકા એક દાસપુત્ર થા (મન્વગમુદરગે) યહ સર્વાંગ
 મુદર થા । (મસોવચિણ) પુટ્તશરીર ચાલા યા । (ચાલકીલાવળકુસલે યાચિ
 હોત્યા) ચાલકોં કે ચિલાને મે ઝડા ચતુર થા । (તણ સે ધણે સત્યવાહે
 રાયગિહે નયરે વહુ ણ નયરનિગમસેઢિસત્થવાહાણ અટારસપ્પ ય સેણિપ્પસેણીય
 વહુસુ કજ્જેસુ ય કુડુવેસુ ય મતેસુ ય જાવ ચચ્ચુમૂળ યાચિ હોત્યા) વહ ધન ।
 માર્યવાહ રાજગૃહ નગર મે અનેક નગર નિગાસી વણિકમનોં કો-શ્રેષ્ઠિજનોં
 માર્યવાહોં કો તથા અટારહ શ્રી પ્રથેણિયોં કો વહુત સે કાર્યોં મ અનેક
 પરિવારોં મ અનેક મત્રણાઓ મ-ગુપ્ત વિચારોં મે યાવત્ ચક્ષુમૂત થે માર્ગ
 દર્શક યે । કુમ્મકાર આદિ જાતિયા શ્રી શબ્દ સે ઓર અવાન્તરજાતિયા

तस्स ण धणस्स सत्यवाहस्स इत्यादि ॥

ટીકાર્થ—(તસ્સ ણ ધણસ્સ) તે ધન્ય સાર્યવાહને ત્યા (પથણામ દાસ ચેટે હોત્યા) પથક
 નામે એક દાસ પુત્ર હતો (મન્વગમુદરગે) તે સર્વાંગ મુદર હતો (મસોવચિણ)
 મુડાળ શરીર વાળો હતો (ચાલકીલાવળકુસલે યાચિ હોત્યા) બાળકોને
 રમાડવામા તેણહુ જ કુશળ હતો (તણ સે ધણે સત્યવાહે રાયગિહે નયરે વહુ ણ
 નયરનિગમસેઢિસત્થવાહાણ અટારસપ્પ ય સેણિપ્પસેણીય વહુસુ કજ્જેસુ ય
 કુડુવેસુ ય મતેસુ ય જાવ ચચ્ચુમૂળ યાચિહોયા) તે ધન્ય સાર્યવાહ રાજગૃહ
 નગરમા ઘણા નગરના વણિકો, શ્રેષ્ઠિજનો, સાર્યવાહો તેમજ અટાર શ્રેણી પ્રથેણીએને
 ઘણા ઝમોમા ઘણા કુડુબોમા, અનેક જાતની મત્રણાઓમા, ગુપ્ત વિચારોમા યાવત
 ચક્ષુમૂત હતા એટલે કે માર્ગદર્શક હતા કુભાર વગેરેની જાતને અહી શ્રેણી
 શબ્દથી અને પેટા જાતને પ્રમેણી શબ્દ દ્વારા બતાવવામા આવી છે (નિગમસ્સ

ફલત્રયપદ્મવિગ્રયીમ વદાદિ' સ્વરસ્વનમહાધિક્રાન્તીમત્સદષ્ટિકઃ, તત્ર-
 'સ્વાપુરુષે=અતિકર્મશે 'મદ્ભ' મદ્ભત્તો=અતિવિશાલે 'વિગ્રય' વિઘ્નતે=શોભા
 વર્જિતે 'વીમત્ય' વીમત્સે=રૂગાનનકે 'દાદિ' દ્રષ્ટિકે=દાદિકે હનુવદિતકેશયુ
 ચત્રરૂપે ત્રા યસ્ય મ -સ્કર્તવિકૃતપ્રણિતદાદિકાયુકઃ, સ્વાપુરુષમહાધિક્રાન્તીમત્સ-
 દન્તો વા । 'અમપુડિયઉદે' અમપુડિનૌઢ, અસપુડિતી, અમટૌ ત્રા પરસ્પ
 રાસમિલિતૌ સ્ફાટિતૌ ઓષ્ઠલઘુ ગદશનદીર્ઘત્વાચ્છૌ યસ્ય સ' સ્ફાટિત
 મુત્ર ઇત્યર્થઃ । 'ઉદ્ભયપદ્મનલપત્તમુદ્ભય' ઉદ્ભય પ્રકીર્ણમ્પમાનમૂર્ધન', તત્ર-
 'ઉદ્ભય ઉદ્ભવા=ગાયુમમ્પર્કાત્પ્રવર્તિતા અત્ર એવ-'પદ્મન' પ્રકીર્ણા=હૃતસ્તતો
 વિક્ષિપ્તા 'લપત' લમ્પમાના=અત્ર પ્રસર્પન્ત 'મુદ્ભય' મૂર્ધજાઃ=કેશા યસ્ય
 સ તથા । 'મમરરાટ્વન્ને' મમરરાહુવર્ણ-મમરરાહુવર્ણેવ ચ વર્ણો યસ્ય સ -
 અત્યન્તકૃણવર્ણ ઇત્યર્થઃ । 'નિરણુકોસે' નિરણુકોશ=નિર્દેય, નિરણુતાવે'
 નિરત્રનાત્ર = પાપ કૃત્યા પદ્માત્તારહિતઃ અત્ર એવ 'દારુણે' દારુણ =ક્રૂર । 'પદ-

ધી અતિશય કઠોર થી, વહુન વિશાક્ર થી, જોભા રહિત થી, તથા ત્રૂગા-
 જનક થી-અથવા ઇમ ક્રી દાદી કે વાક કઠોર થે, મહા
 ઘને થે, શોભાસે રહિત થે ઓર ત્રૂગા ઉત્પાદક થે । (અસપુડિય
 ઉદે ઉદ્ભય, પદ્મનલપત્તમુદ્ભય, મમરરાહુવન્ને, નિરણુકોસે, નિરણુતાવે દારુણે
 પદ્મભય) દાંતો કો દીર્ઘ હોને કે કારણ ઇમકે ઓષ્ઠ પરસ્પર મ મિલે હુગ
 નીં થે-કિન્તુ સ્ખુલે હુય થે । ઇસકે મસ્તક પર જો કેશ થે-વે પવન મે
 રૂધર ઉધર ઉડતે, ઇસલિયે ફેલે ટુય થે બધે હુગ નહીં થે । તથા વહુત
 ઘડે હુય થે । ઇમકા શારીરિક વર્ણ રાહુ તથા મમર જૈમા અત્યન્ત કાલા
 થા । દયા સે યહુ સર્વથા રહિત થા । પાપ કરકે મી ઇસકે હૃદય મે
 પદ્માત્તપ કા ભાવ ઉત્પન્ન નહીં હોતા થા । ઇસલિયે ક્રૂર પ્રકૃતિ કા થા ।

મહાભયકર હતી તેની મદો ખૂમજ કઠોર હતી, ઘણી મોટી હતી, શોભા વગરની
 હતી, તેમજ ધૃણાજનક હતી, અથવા તો તેની દાદીના વાળ કઠોર હતા, સધન હતા,
 શોભા વગરના હતા અને ધૃણાજનક હતા (અસપુડિયઉદે ઉદ્ભયપદ્મનલપત્ત
 મુદ્ભય, મમરરાહુવન્ને નિરણુકોસે, નિરણુતાવે દારુણે પદ્મભય) તેના દાંત
 લાંબા હતા તેથી બને એક એક બીજાના સ્પર્શ વગર દૂર જ રહેતા હતા તે
 હમેશા ખુદા, જ રહેતા હતા તેના માથાના વાળ પવનને લીધે અસ્તવ્યસ્ત થઈને
 ઉડતા હતા, એથી તેઓ ફેલાઈ જતા હતા તેના વાળ બાધેલા રહેતા જ ન હતા
 અને તે બહુ જ વધેલા હતા, તેના શરીરનો રંગ રાહુ અને ભમરા જેવો કાળો
 મેથ જેવો હતો તે તદ્દન નિર્દય હતો પાપ કરવા છતાં તેના મનમાં પસ્તાવો
 થતો ન હતો એટલા મટે તે ક્રૂર પ્રકૃતિનો હતો તેને બેતાની સાથે જ પ્રાણીઓના

घराणि य आभोऽमाणीर मग्गमाणे गवेसमाणे बहुजणस्स छिद्देसु य
 पित्तमेसु य त्रिहुरेसु य वत्तगेसु य अज्जुदणसु य उस्सत्तेसु य पपत्तेसु य
 तिहीसु य छणेसु य जन्नेसु य पव्वणीसु य मत्त-पमत्तस्स य विक्खि
 तस्स य वाउलस्स य र हिदस्स य दुक्खिदस्स विदेसत्थस्स य विप्प-
 वसिगस्स य मग्गं च छिद् च विरह च अतर च मग्गमाणे गवेस-
 माणे एव च णं विहरइ, वहिग्गो वि य णं रायगिहस्स नगरस्स आरा-
 मे नु यं उज्जाणेनु य वावि पोम्भरिणा-दीहि रागुज्जालिया सरेसु य
 सरपतिगसु य सरसरपतिगसु १ जिणगुज्जणेसु य भग्गहूवणसु य
 माल्लुयाकच्छणसु य सुत्ताणणसु य गिरेरुदल्लेगउव्वणणेसु य
 बहुजणस्स छिद्देसु य जाव एव च ण विहरइ ॥सु ४॥

टीका—‘तत्थ ण’ इत्यादि । तत्र खलु राजगृहे, नगरे विजयनामा
 तस्सर=चौर होत्था=आसीत् । स कीदृश ? इत्याह—‘पावे’ इति, पाप =
 पापकर्मा चाण्डालरूप = चाण्डालसदृश, भीमतररुद्रकम्मे’ भीमतररुद्रकर्मा-
 चाण्डालकर्मापेक्षयाऽपि भीमतराणि=भयङ्कराणि रौद्रकर्माणि हिंसादिकूरकर्मणि
 यस्य स तथा, ‘आरुसियदित्तरत्तनयणे’ आरुपित दीप्तरत्तनयन, तत्र—आरुसिय’
 आरुपित्तम्येय ‘दित्त’ दीप्ते=विकृताले ‘रत्त’ रक्त, नयने यस्य स तथा, ‘खर

‘तत्थ ण रायगिहे नगरे विजय नाम तक्करे होत्था’ इत्यादि ।

टीका—(तत्थ ण रायगिहे नगरे) उसी राजगृह नगर में विजय नामको
 चौर था (पावे चाण्डालरूपे भीमतररुद्रकम्मे आरुसियदित्तरत्तनयणे, खरकर्म
 महल्लविगयभीमत्थादिण) यह पापो था । चाण्डाल जैसा था । इसके हिंसा
 दिक कूरकर्म चाण्डाल के कार्य की अपेक्षा भी बहुत भयंकर थे । इसके
 नेत्र क्रोश पुरुष के नेत्र जैसे लाठ थे, और मंडा विकृताल थे दाढ़े इस

टीका—(तत्थ ण रायगिहे नगरे) ते राजगृहनगरम् (विजयनाम
 तक्करे होत्था) विजय नामे चौर रहते होते । (पावे चाण्डालरूपे भीमतर
 रुद्रकामे, आरुसियदित्तरत्तनयणे, खरकर्म-महल्ल-विगय-भीमत्थ
 दादिण) ते पापी होते अर्थात् वे होते हिंसा वगैरे तेना कूर कर्मो अर्थात्
 क्रूरता पशु मरुत इत्यादीनी आये कोपी आशुसना वेनी दाढा होती अने ते

फकवाडडविगारीभ वरादि' खरखरनहापिकानीमत्सदित्कः, तत्र-
 'वापुरुषे=वनिकुंशे 'महल' महत्यौ=अतिविशाले 'विगय' विहृते=शोभा
 वर्जिते 'वीमत्य' वीमत्से=गुणाजनके 'दादि' द्रष्टेके=दादिके हनुवर्द्धितकेशयु
 चरुषे वा यस्य स - र्कगर्भिकवृणितदादिकायुक्तः, खरखरमहापिकानीमत्स-
 दन्तो वा । 'अमपुडियउडे' अमपुटिनौष्ठ, असपुटिनौ, अमपुटौ वा परस्पर
 रासमिलितौ स्फाटितौ ओष्ठेषु ग्राह्यनदीर्घत्वाच्चीष्टौ यस्य स. स्फाटित
 मुख इत्यर्थ । 'उद्ध्यपडन्नलवतमुद्वए' उद्ध्य प्रकीर्णलम्पमानमूर्धज, तत्र-
 'उद्ध्य उद्देना=गयुमम्पर्कत्पगलिता अत एव-'पडन्न' प्रकीर्णा.=इतस्ततो
 शिक्षिता 'लवत' लम्पमाना=अथः प्रमर्पन्त 'मुद्वए' मूर्धजा=केशा यस्य
 स तथा । 'भमरराहुवन्ने' भमरराहुवर्ण - भमरराहुवर्ण इव वर्णो यस्य स -
 अत्यन्तकृष्णवर्ण इत्यर्थ. 'निरणुकोसे' निरनुकोश=निर्दय, निरणुतावे'
 निरनुताव = पाप कृत्वा पश्चात्तारहितः अनपरा 'दारुणे' दारुण = क्रूर । 'उ-

की अतिशय कठोर थी, बहुत विशाल थी, शोभा रहित थी, तथा गुणा
 जनक थी-अथवा इस की दाढ़ी के गाल कठोर थे, मुहा
 घने थे, शोभासे रहित थे और गुणा उत्पादक थे। (असपुडिय
 उडे उद्ध्य, पडन्नलवतमुद्वए, भमरराहुवन्ने, निरणुकोसे, निरणुतावे दारुणे
 पडभए) दोनों को दीर्घ होने के कारण इसके ओष्ठ परस्पर म मिले हुए
 नहीं थे-किन्तु खुले हुए थे। इसके मस्तक पर जो केश थे-वे पवन म
 इधर उधर उड़ते, इसलिये फैले हुए थे बंधे हुए नहीं थे। तथा बहुत
 बड़े हुए थे। इसका गारीरिक वर्ण राहु तथा भमर जैसा अत्यन्त काला
 था। दया से यह, सर्वथा रहित था। पाप करके भी इसके हृदय में
 पश्चात्ताप का भाव उत्पन्न नहीं होता था। इसलिये क्रूर प्रकृति का था।

महालयकर डली तेनी दादे भूमज कठोर डली, धल्ली मोटी डली, शोभा वगरनी
 डली, तेमज धृष्टान्तक डली, अथवा तो तेनी दादीना बाण कठोर डला, सधन डला,
 शोभा वगरना डला अने धृष्टान्तक डला (असपुडियउडे उद्ध्यपडन्नलवत
 मुद्वए, भमरराहुवन्ने निरणुकोसे, निरणुतावे दारुणे पडभए) तेना दात
 दाणा डला तेथी अने ओठ ओठ पीमना स्थर्य वगर हर न रडेता डला ते
 डमेथाः पुंदा, न रडेता डला तेना माथाना वाम पवनने दीधे अस्तव्यस्त यधने
 डडता डला, ओथी तेओ द्वेबाध जता डला तेना बाण बाधेला रडेता न न डला
 अने ते गहु न, पधेला डला, तेना शरीरने रग राहु अने लभरा जेयो प्राणे
 भेश जेयो डतो ते तदन निर्दय डतो पाप करवा छता तेना भनभा पस्तावे
 थतो न डतो ओठवा मटे ते क्रूर प्रकृतिने डनो तेने जेतानी साथे न प्राणीओना

भग' प्रतिभय = भयोत्पादकः । निसर्गिण' नृशसक' । 'निर्गणरूपे' निरनु-
 रूप = दयागुणवर्जितः । 'अहिंसाएगनदिष्टिण' अहिंसायैः सन्तदृष्टिक', भुजङ्ग
 इव क्रूरकर्मकरणे एकाग्रतालक्षणः एकान्ता = एक निश्चया दृष्टिः = विचारसरणि-
 र्यस्य स तथा । खुरेव एगनधारण' खुर इव एकान्तधारक, खुरो = नाभितडा-
 भ्रमिणोय' 'चमतरा' इति भाषायाम्, तद्वत् 'एगन' एकान्तेन = तीव्रतात्सर्व-
 प्रकारेण परवस्त्राण रणे गारा' धारा = परोपतापनरूपा परिणामधारा यस्य स',
 सर्वस्वापहारात्यर्थ 'गिद्धेव आमिसतल्लिच्छे' गृद्ध इव - आमिष तल्लिप्सः गृद्ध
 इव - गृहपथिगत आमिस, आमिषे = शब्दादिविषये 'तल्लिच्छे' तल्लिच्छ =
 तत्पर 'तल्लिच्छे' इति तत्परार्थो देवो शब्द । अथवा आमिषे = विषयभोगादिके
 सा = अत्युत्कटा त्रिप्सा यस्य स - कामभागे तोत्रामिलापोत्यर्थ । 'अग्निमिव
 सव्वमवली' अग्निरिव सर्वभक्षी = भक्ष्याभक्ष्यसर्वाभोजी सर्वजनलुण्ठको

इसे देखते ही जीवों के हृदयमें भय का संचार हो जाता था । (निसमङ्ग
 निरनुरूपे अहिंसाएगनदिष्टिण, खुरेव एगनधारण, गिद्धेव आमिसतल्लिच्छे)
 यह स्वभावतः नृशसक (पातक) या निरनुरूपे - दयागुण वर्जित था । सर्प
 की तरह क्रूर कर्म करने में इस की विचारसरणि एक निश्चयवागी होती
 थी, खुरा - उभ्रता के समान वह सर्व प्रकार से परकीय वस्तुओं के हरण
 करने में परोपतापनरूप परिणाम धारावाला था । गिद्धपक्षी की तरह यह
 शब्दादि विषयरूप आमिष में अथवा कामवासना में तत्पर रहा करता था ।
 (अग्निमिव सव्वमवली जलमिव सव्वगगादी उत्कचण, वचण, माया नियडि,
 कूड, कवड, साइ, सगओग, चटुले चिरणगरविणट्टुट्ट सीलायारचरित्ते,
 जूयपसगी, मज्जपसगी भोज्ज, पसगी, मसपसगी दारुणे हिययधारण)
 अग्नि के समान यह सर्व भजी था, अथवा लक्षणों से सर्व जीवों को

भयतभीत कर देता होता । (निसमङ्ग निरनुरूपे अहिंसा एगनदिष्टिण
 खुरेव एगनधारण, गिद्धेव आमिसतल्लिच्छे) स्वभावशील ते नृशस अने
 पातक होता (निरनुरूपे) निर्दय होता सापनी जेम क्रूर कर्ममा प्रवृत्त यन्त्रा
 तेना विचारो दृढ निश्चयनामा होता अस्तसानी जेम ते जमी रीने जीमज्योनी
 वस्तुज्योने धुरी देवामा परोपतापन रूप परिणाम वाणो होता जीधनी जेम शब्द
 वगेरे विषय रूप आमिषमा अथवा कामवासना जेवी जामतमा ते दुमेसा तयार
 उठेतो उठेतो (अग्निमिव सव्वमवली जलमिव सव्वगगादी उत्कचण, वचण,
 माया नियडि, कूड, कवड, साइसपओग, चटुले, चिरणगरविणट्टुट्ट
 सीलायारचरित्ते, जूयपसगी, मज्जपसगी भाज्जपसगी मसपसगी दारुणे हियय
 धारण) अग्निमा जेवो ते सर्वभक्षी होता अथवा ते जमा प्राणीज्योने लुण्ठनार

વા । 'જલમિત્ર સર્વગ્રામી' જલમિત્ર સર્વગ્રામી-યથા જલ સ્વરિપયમાત્ર
સર્વ સ્વાનર્ગન કરોતિ તૈવાપી મર્મ સર્વસ્માદ્યત્તરતિ । 'ઉત્કચણ
વચનાપાનિયડિઠ્ઠકપટમાઙસામોગવદુલે' ઉત્કચ્ચનવચ્ચનમાયા-
નિકૃતિ ઠ્ઠકપટમાતિસપ્રયોગપટુલ, તત્ર-ઉત્કચણ' ઉત્કચ્ચન=સ્વપરગુણા
માત્રેડપિ ગુણોત્ક્રીત્તનમ્, 'વચણ' વચ્ચન-ઉત્કચરણ, માયા=પરવચ્ચનમ્, 'નિયડિ'
નિકૃતિ =માયાડડચ્ચાદનાર્થ પુનર્માયાકરણ-પરવચ્ચના મર્ત્તકટ્તિયારણમ્,
'ઠ્ઠક' ઠ્ઠક પરવચ્ચનાર્થ તુલ્યાદેન્યુનાધિકરણમ્ 'વચ્ચ' વચ્ચમ્=વેપમા
પાનિરિપર્યયકરણમ્, પમિરુત્તચ્ચનાદિમિ સઠ 'સાડસપ્રયોગ' સાનિસપ્ર-
યોગ-અતિશયેન યોગ-તેન યો વચ્ચ =વ્યાપ્તઃ સઠ્ઠકટ્ઠકપટાદિ મઙ્ઘાગાર
કન્યથ । 'ચિત્તનગરવિનદુદુમીલાયારચરિત્તે' ચિત્તનગરવિનદુદુમીલાચાર-

લૂટને ચાલા વા । જલ મી તરફ સર્વગ્રામી વા અર્થાત્ જલ જિસ પ્રકાર
અપને મ પડે જુદા પદાર્થ મો અપને મીતર છે જાતા હૈ-ઉપી પ્રકાર યદ
મી દુનરાં કે પાસ સે સમસ્ત ચોજોં કા અઘરણ કર આને પાસ રલ્લ
લેવા વા । અપને મીતરજો ગુણ નહીં થે ડનકી મી યદ અપને મ હૈં ઇસ
તરફ કી પ્રશસા ક્રિયા કરતા વા । વચના-ઉત્કચરણ મેં યદ વિશેષવદુ-વતુર વા,
માયા પરવચ્ચન મેં વદુત્ત હોશિયાર વા-નિકૃતિ અપને માયાચારીમો દવાને મેં
દુનારા માયા કરને મેં વડા હી સિદ્ધહસન વા । તુલ્યા આદિ કા ન્યૂનાધિક
કરના ઇસકા નામ વ્યુદ્ધ હૈ, વેપ આદિ મો ષદલના ઇસમ નામ કપટ હૈ
ઇન સવકે કરને મેં યદ પ્રલ્યાન વા । અર્થાત્ ઇન ઉત્કચ્ચન માયા, નિકૃતિ
ઠ્ઠક, વચ્ચ કા યદ મઙ્ઘાર વા । ચિત્તકાલ સે યદ નગર સે વાઘર રહતા
વા । ઇસલિયે ઇસકા સ્વભાવ દુષ્ટ હો ગયા વા । આચાર-કુચ્ચ મર્મદાહવ

હતો પાણીની જેમ તે સર્વગ્રામી હતો— એટલે કે પાણી જેમ તેમા પડી ગયેના
બધા પદાર્થો તે પોતાની અદર લઈ બાંધે છે, તે પ્રમાણે જ તે ચોગ પણુ બી ન
ઓની પાસેથી બધી વસ્તુઓ ચોગીને તેની પાસે સંગ્રહી રાખતો હતો જે શુભો
તેમા હતા તેમની પણુ બીજાઓની મામે પ્રશંસા કરતો રહેતો હતો બીજાને છેત
સ્વામા તે પાવધો હતો માયા-એટલે કે બીજાને ઇલાશમા તે ખૂમ જ કુશળ હતો
નિકૃતિ—એટલે કે માયા ચોરાને પ્રશંસિત કરનામા તે બીજા વખત માયા (પર
વચ્ચન) ડરવામા બહુ જ ચતુર હતો ત્રાજવા વગેરેને આવાકીથી ન્યૂનાધિક ડગુ
તેનુ નામ વ્યુદ્ધ છે વેપભૂષા વગેરે બદલવી તે કપટ કહેવાય છે આ માટે તે
પ્રખ્યાત હતો એટલે કે ઉત્કચ્ચન, વચ્ચન, માયા, નિકૃતિ, ઠ્ઠક, કપટનો તે ખતનો
હતો લાખા વખતથી તે નગરની બહાર જ રહ્યા કરતો હતો એટલા માટે સ્વભાવે

भग' प्रतिभयः=भयोत्पादकः। 'निसमिष' नृशसकः। 'निरनुकूपे' निरनु-
 कम्पः=दयागुणवर्जितः। 'अहिंसाएगनदिद्विष' अहिंसैरिमान्तद्विष्टः, भुजङ्ग
 इव क्रूरकर्मकरणे एकाग्रतालक्षणः एकान्ता=एक निश्चया दृष्टिः=विचारसरणि-
 र्गम्य म तथा। खुरेव एगतधारण'धुर इव एकान्तधारकः, धुरो=नामितश-
 भ्वविशेषः 'उन्तरा' इति भाषायाम्, तद्वत् 'एगत' एकान्तेन=तीव्रतात्सर्व-
 प्रकारेण परवस्त्राधारणे गारा' धारा=परोपतापनरूपा परिणाम गारा यस्य स',
 सर्वस्वापहारात्यर्थः 'गिद्धेव आमिसतल्लिच्छे' गृद्ध इव-आमिष तल्लिप्स गृद्ध
 इव-गृह्यभिवत् आमिम, आमिषे=शब्दादिपिषये 'तल्लिच्छे' तल्लिच्छ =
 तत्पर 'तल्लिच्छे' इति तत्परार्थो देशी शब्दः। अथवा आमिषे=विषयभोगादिके
 सा=अत्युत्कटा लिप्सा यस्य स -कामभागे तोत्रामिलापोत्यर्थः। 'अग्निमिव
 सव्वभक्ती' अग्निमि य सर्वभक्षी=भक्ष्याभक्ष्यसर्वभोजी सर्वजनलुण्ठनी

इसे देखते ही जीर्ण के हृदयमें भय का संचार हो जाता था। (निममइए
 निरनुकूपे अहिंसाएगनदिद्विष, खुरेव एगतधारण, गिद्धेव आमिसतल्लिच्छे)
 यह स्वभावतः नृशसक (घातक) था निरनुकूपे-दयागुण वर्जित था। सर्प
 की तरह क्रूर कर्म करने में इस की विचारसरणि एक निश्चय प्राप्ति होती
 थी, धुरा-उन्तरा के समान वह सर्व प्रकार से परकीय वस्तुओं के हरण
 करने में परोपतापनरूप परिणाम धारावाला था। गिद्धपक्षी की तरह यह
 शब्दादि विषयरूप आमिष में अथवा कामवासना में तत्पर रहा करता था।
 (अग्निमिव सव्वभक्ती जलमिव सव्वगगाही उक्कवण, वचण, माया नियडि,
 कूड, कण्ड, साइ, सपओग, बहुरे, चिरणगरविणङ्गुड सीलायारचरित्ते,
 जूयपसगी, मज्जपसगी भोज्ज, पसगी, मसपसगी दारणे हिययशरण)
 जग्न के समान यह सर्व भक्षी था, अथवा लक्षणों से सर्व जीवों को

भय भयभीत थी जला होता (निसमइए निरनुकूपे अहिंसा एगनदिद्विष
 खुरेव एगनधारण, गिद्धेव आमिसतल्लिच्छे) अलावधी ज ते नृशस अने
 घातक होता (निरनुकूपे) निर्दय होता आपनी जेम क्रूर कर्ममा प्रवृत्त थाना
 तेना विचारो हृद निश्चयगता, होता अस्तशनी जेम ते भधी रीने पीअओनी
 वस्तुओने हरी वेवाभा परोपतापन इय परिलुभ वाणे होता गीधनी जेम शण्ड
 वजेरे विषय इय आमिषभा अथवा कामवासना जेपी आगतभा ते हभेशा तंथार
 उहेतो होता (अग्निमिव सव्वभक्ती जलमिव सव्वगगाही उक्कवण, वचण,
 माया नियडि, कूड, कण्ड, साइसपओग, बहुरे, चिरणगरविणङ्गुड
 सीलायारचरित्ते, जूयपसगी, मज्जपसगी भोज्जपसगी मसपसगी दारणे हियय
 दारण) अग्निना जेयो ते सर्वभक्षी होता अथवा ते भया प्राप्तीओने बहूतार

मान्तक पद प्राकृतत्वात् 'नित्यभेयलघुहन्वसपञ्च' तार्थभेदलघुहस्तसमयुक्त,
 'नित्यभेय' तीर्थभेदे=धर्मध्वसने धर्मस्थानध्वसने वा लघुहस्तसमयुक्त=
 हस्तलाघवयुक्तः अतिकुशल इत्यर्थः। 'परस्म दन्वहरणस्मि निच्च अणुवदे'
 परस्य द्रव्यहरणे नित्यमनुवद्धः=आसक्त। 'तिव्वेरे' तोत्रवैरः= उत्पट
 विरोधवान् स राजगृहस्य नगरस्य गृहनि 'अङ्गमणाणिय' अतिगमनानि=
 च प्रवेशमार्गा 'निग्गमणाणि' निर्गमनानि=निस्सरणमार्गा, 'दाराणि' दाराणि=
 नगरद्वाराणि, 'अद्दाराणि' अद्दाराणि=लघुद्वाराणि गुप्तद्वाराणि वा, 'छिडीओ'
 छिन्दा=घृतिछिद्रारूपा, कण्टक प्राकारछिद्राणीत्यर्थ, 'खडीओ' खण्डी=
 दुर्गछिद्राणि, 'नगरनिद्धमणाणि' नगरनिर्द्धमनानि=नगरजलनिर्गमनद्वाराणि,
 'सवट्ठाणि' सवर्त्तनानि=अनेकमार्गसद्व्यमस्थानानि 'निव्वट्ठाणि' निर्जनानि=
 नूननिर्मितमार्गरूपाणि, 'जुव्वलयाणि' जूनखलकानि=पुतलीडास्थानानि,
 'पाणाणि' पानागाराणि मदिरास्थानानि, 'वेस्सागाराणि' वेश्यागाराणि=

तीर्थ भेद लघु हस्त समयुक्त था-अर्थात् धर्मस्थान का नष्ट करने में यह
 अति कुशल था। (परस्म दन्वहरणस्मि निच्च अणुवदे) दूसरों के द्रव्य
 हरण में यह आसक्त रहता था। (तिव्वेरे) तीत्र वैर वाला था।
 (रायगिहस्स नयरस्स गृहणि अङ्गमणाणि य निग्गमणाणि य दाराणि य अच रा
 गिय छिडीओ य खडीओ य नगरनिद्धमणाणि य) यह राजगृहनगरके अनेक
 प्रवेशमार्गों से जाने के मार्गों को वहाँ के अनेक द्वारों से छोटे द्वारों
 को-अथवा गुप्त द्वारों को काटों की लगी हुई बाड़के छिद्रों से जल के
 निकलने की नालियों को (सवट्ठाणि) अनेक मार्गों के सगमस्थानों को
 (निवट्ठाणि) नूननिर्मित मार्गों से (जुव्वलयाणि) जूरा के खेलने के
 स्थानों को (पाणागाराणि) मदिरा पीने के स्थानों से (वेस्सागाराणि)

विचार पण उत्पन्न यतो हुतो ह् अ। हु डेवु इत्य करी रह्यो छु ते 'तीर्थभेद
 लघुहस्त सप्रयुक्त' हुतो-भेटवे दे धर्मस्थानने नष्ट करवाभा ते अतिकुशल हुतो
 (परस्मद्व्य हरणस्मि निच्च अणुवदे) परअना द्रव्यने हरवाभा ते आसक्त
 रह्य करतो हुतो (तिव्वेरे) ते अयरे रीते वेर (दुश्भवावट) रायनार हुतो
 (रायगिहस्स नयरस्स गृहणि अङ्गमणाणि निग्गमणाणि य दाराणि य अच
 दाराणि य छिडीओ य खडीओ य नगरनिद्धमणाणि य) राजगृह नगरना
 ध्वसा प्रवेश मार्गोंने अवर वरना रस्ताओने, त्या ना धव्सा हरवान्ओने, नाना
 हरवान्ओने अथवा तो गुप्त हरवान्ओने, छोटोने, बाडना छिद्रोने, छिदाना
 छिद्रोने पाणीनी नणीओने (सवट्ठाणि), धव्सा रस्ताओ बोगा यता डाय तेवा
 स्थानोने (निवट्ठाणि) नाना जनाववाभा आवेवा रस्ताओने (जुव्व खयाणि)
 जुगारना अओओने, (पाणागाराणि) धावु पीवाना स्थानोने, (वेस्सागाराणि)

चरित्रः, तत्र-‘चिर’ चिर=बहुकालं यावत् ‘नगर’ नगरात् ‘विणष्ट’ विनष्ट =
लपित, अत एव ‘दुष्ट’ दुष्ट शील=स्वभाव, आचार’ कुलमयागलक्षण.,
चरित्र=जीवनव्यवहाररूप यस्य स तथा । ‘जूयपसगी’ धृनयमन्त्री=ध्याकीडा
सक्त’ ‘मज्जपसगी’ मध्यमसङ्गी=मध्यपायी, ‘भोजपसगी’ भोज्यमसङ्गी=बण्ड
खाद्यादिरसलोच्य । ‘भोगमसङ्गी’ इति पाठ गणिकापरायण इति । ‘मसपसगी’
मासमसङ्गी=मासाहारी, उपलक्षणात् सप्तव्यसनसेवी । ‘दारुणे’ दारुण =फठोर
हृदय’ । ‘हृदयदारण’ हृदयदारक’-अन्वेषा हृदयविदारक । साहसिण’ साह
मिक’=अविचारकारी । सधिच्छेयण’ सन्निच्छेदक’-क्षयवानक =गुहादिभित्ति-
भेदक ‘उवहिए’ औपमिक समायित्वेन प्रच्छन्नचारी । ‘विस्रमघाई’ विस्रम
घाती=विश्रामघातक. । ‘आलीयग’ आदीपक =ग्रामादिप्रज्वालक. प्रमय

व्यवहार इसका बिलकुल नष्ट भ्रष्ट हो गया था, और चरित्र इसका पित्र
कुल पतित बन गया था । यह धून सगी-जुआ खेलने में आसक्त मय पाने
में प्रसक्त भोज्य प्रमगी-मिष्टान्न आदिरस का लोचुसी, और गणिकाओं
के सेवन करने में सदा तल्लीन रहता था । यह मासाहारी था-उपलक्षण
से सातों ही व्यसनों का सेवन करने वाला था । फठोर हृदय था-अन्य
माणियों के हृदय विदारक था (साहसिक) बड़ा साहसिक था बिना विचारे
हर एक काम पर डालता था । (सधिच्छेयण, उवहिए, विस्रमघाई, आली
यगतित्थमेयलहुहृत्थसपउए) मकानों में से घ (खात) लगाने में उनकी
भित्तिफोड़ने में-यह प्रख्यात था, औपमिक था-मायाचारी होने के कारण
यह अपना वेत परिवर्तित कर इतर उतर फिर करता था । विश्रामघातक
था । आदीपक-ग्राम आदि’के जलानेमें उसे कोई विचार नहीं होता था ।

ते दुष्ट थर्ग गये। हुतो आचार-अटवे के कुणनी भयोहा इप तेने व्यवहार संहतर
नाथ पाभ्यो हुतो अने तेनु आरिथ्य साव भ्रष्ट थर्ग गयु हुतु ते धुत प्रसगी
जुगारभा आनजत, भगपी-हारु पीरभा प्रमकत, लोअ प्रमगी-मिष्टान्न वगेरे
गल्यु भावाभा लोअुष अने गल्लिकयो वगेरेना सेवनभा ते हुमेथा तन्दीन रह्य
करोतो हुतो ते भास लसुड हुतो उपलक्षणेथी ते साने सात व्यसनोने आचरनार
हुतो कठोर हृदय पाणो हुतो पीअ आलुसोना हृदयने दुष्पी गनावनार हुतो
(साहसिए) ते जूम’ल साहसिक हुतो विनेउ चगरने थरिने ते गमे ते काम
करोतो हुतो (‘सधिच्छेयण’ ‘उवहिए’ विस्रमघाई - आलीयगतित्थमेयलहु
हृत्थसपउए) धरभा भातर पाडवाभा ते प्रख्यात हुतो ते औपमिक हुतो-अटवे
के माया चोरी होवा ज.व ते’पेतानो वेव ज.पीने आम तेम भड्या करोतो
हुतो ते विश्वास घात करनार हुतो आदीपक-अटवे के आम ने’ सणगावता तेने

रूपेषु 'विहरेषु' विधुरेषु व्याकुलाग्रधारूपेषु 'वसणेषु' व्यसनेषु-विपत्तु
'अबुदएसु' अबुदयेषु राज्यलक्ष्म्यादिप्राप्तिरूपेषु 'उत्सवेसु' उत्सवेषु
विवाहादिप्रसङ्गरूपेषु 'पमवेसु' प्रपञ्चेषु-पुत्रादिजन्मोत्सवेषु 'तिहिषु' तिथिषु-
सावत्सरिकारूपेषु 'जणेषु' क्षणेषु आनन्दजनकव्यापाररूपेषु 'जन्नेसु'
यज्ञेषु नागाद्युत्सवेषु 'पव्वणीसु' पर्वणीषु-कार्तिकपूर्णिमादिपर्वतिथिषु 'मत्त-
पमत्तस्स' मत्तपमत्तस्य तत्र 'मत्त' उन्मत्तः 'पमत्त' प्रमत्तः-प्रमादवान् य.म
तस्य 'विक्खित्तस्स' विक्षिप्तस्य प्रयोगविशेषेण भ्रान्तचित्तस्य 'वाडलस्स'
वातुलस्य वातरोगयुक्तस्य अन्यमनस्कस्य वा 'सुहियस्स' सुवित्तस्य
सकलैन्द्रियानुकूलविषयप्राप्तत्वात्सुखमग्नस्य 'दुक्खियस्स' दुःखित्तस्य इष्ट
वियोगानिष्टसयोगादिना दुःखनिर्माणस्य 'विदेसत्थस्स' विदेशस्थस्य परदेश
स्थितस्य 'विप्पवसियस्स' विप्रोषितस्य-इष्टजनवियोगिन इत्यादि यहुज

विहरेषु) व्याकुल अग्रधार होता था (वसणेषु) हिंसी और विपत्ति से
ग्रस्त होता था उस समय में तब (अबुदएसु) राज्यलक्ष्मी आदि की
प्राप्तिरूप उत्सवों में (उत्सवेसु) य पसवेसु य तिहीसु य छणेषु य जन्नेसु य
पव्वणीसु य) विवाह आदि प्रसङ्गों में पुत्रादि जन्मोत्सवों में सावत्सरिक
तिथियों में, आनन्द जनक व्यापाररूप क्षणों में नागादि उत्सवरूप यज्ञों में
कार्तिक पूर्णिमा आदिरूप पर्वतिथियों में (मत्त-पमत्तस्स विक्खित्तस्स वाड-
लस्स य सुहियस्स य दुक्खियस्स य विदेसत्थस्स य विप्पवसियस्स य) जब
कोई जन मत्त हो जाता था प्रमादवशगत हो जाता था, प्रयोग विशेष
से भ्रान्त चित्त बन जाता था, वातव्याधि से युक्त हो जाता था। या
अन्यमनस्क हो जाता था सकल इन्द्रियों के अनुकूल विषयों की प्राप्ति
से आनन्द युक्त बन जाता था इष्ट वियोग अनिष्ट सयोग आदि से दुःख

(वसणेषु) पीछे के छेद आहतभा इसाथले रहते, ते समये तेमज (अबुदएसु)
राज्य लक्ष्मी वगेरेनी प्राप्तिरूप उत्सवोभा (उत्सवेसु य पसवेसु य तिहीसु य
छणेषु य जन्नेसु य पव्वणीसु य) लज्ज वगेरेनी प्रसङ्गोभा, पुत्र वगेरेना जन्मो-
त्सवोभा, सावत्सरिक तिथियोभा आनन्दनी क्षणोभा, नाग वगेरेना उत्सव रूप
यज्ञोभा कार्तिक पूनम वगेरेरूप पर्व तिथियोभा (मत्तपमत्तस्स विक्खियस्स वाडलस्स य
सुहियस्स य दुक्खियस्स य विदेसत्थस्स य पयत्तस्स विक्खियस्स विप्पवसियस्स य)
न्यारे के छेद भाषुस गाडो थछजतो, प्रमादी थछजतो, (तत्र भत्रना) प्रयोग विशेषथी
प्राप्तचित्त थछजतो, वातना रोगथा पीडित थछजतो, राज्य मनस्क थछजतो,
अधी छिन्द्रियोने सुख प्राप्ति थाय कोवो सयोग यथा न्यारे के छेद आनन्द भज्ज
थछजतो, छोट वियोग तथा अनिष्ट सयोग वगेरेथी दुःखी थछजतो, परेशभा

गणि कागृहाणि 'तद्धारद्वागणि' तद्धारस्थानानि=गाग कागृहागो-न्यय, 'तद्
 रद्वागणि य' तस्करस्थानानि च=चोगनिवासस्थानानि, 'सिगाडगणि' श्रृङ्गा
 टकानि=श्रृङ्ग टाकृतित्रिकोणस्थानानि, 'तियाणि' त्रिकाणि मार्गत्रयसमी
 लनस्थानानि, 'चउकाणि' चतुष्पाणि=चतुष्कोणस्थानानि, चच्चराणि च-वराणि=
 चतुष्पथरूपाणि 'नागघराणि' नागगृहाणि 'भूयघराणि' भूतगृहाणि 'जम्बदे
 उलानि' यक्षदेवकुलानि=यक्षायतनानि 'सभाणि' सभा, पवाणि' प्रपा-
 पानीयशाला 'पणियसालानि' पणितशालानि-स्थविरुमस्थानानि 'सुन्नघराणि'
 शून्यगृहाणि 'आभोगमाणे' आभोगयन्त्र-सोपयोगप्रेशमाण, 'मगमाणे'
 मार्ग्यमाण-अन्विद्यन्। 'गवेसमाणे' गवेसमाण, सूक्ष्मरीत्या त्रिलोक
 मान-बहुजनस्य 'छिदेसु' छिद्रेषु स्खलनाल्पेषु 'विसमेसु' विमेषु-रोगाद्यवस्था-
 वेश्याओं क गृहों को (तद्धारद्वागणि) उनके दरवाजों को (तद्धारद्वागणि)
 चोरा के निवासस्थानों को (सिगाडगणि) श्रृंगटक जैसे त्रिकोण वाले
 स्थानों को (तियाणि) तीन मार्ग जहाँ मिले हों ऐसे स्थानों को (चउकाणि)
 चतुष्कोण वाले स्थानों को (चच्चराणि) चतुष्पथ रूप स्थानों को (नागघराणि)
 नागगृहों को, (भूयघराणि) भूतगृहों को, (जम्बदेउलानि) यक्ष के देवता को
 (पभाणि) सभाओं को (पराणि) व्याक्रमों को, (पणियसालाणि) कविस्थ
 क स्थानों को (सुन्नघराणि) सू-यू घरों को (आभोगमाणे) उपयोग दफ्तर
 बारबार देवता था। (मगमाणे) उन्हें बारबार तलाशता। (गवेसमाणे)
 सूक्ष्मदृष्टि से उन की गवेसणा करता था (बहुजनस्स छिदेसु य) जब कोई
 किसी प्रकार के कष्ट में होता था (विसमेसु) रागादि अवस्था सन्न

वेश्याओंना धरने, (तद्धारद्वागणि) ते वेश्याओंना दरवाजोंने, (तद्धारद्वागणि)
 चोरोंना अश्रुओंने (सिगाडगणि) श्रृंगटक-ओटले के त्रिषु रस्ता लेगा यता डोय
 तेवा स्थानोंने, (चउकाणि) चतुष्कोणवाणी स्थानोंने (चच्चराणि) चार रस्ताओं
 लेगा यता डोय तेवा स्थानोंने, (नागघराणि) नागना गृहोंने, (भूयघराणि)
 भूतिधा धरने, (जम्ब देउलानि) यक्षोंना देवाल्योंने (मभाणि) सभाओंने
 (पवाणि) परओंने, (पणिय सालाणि-कथ पिंडस्थना स्थानोंने, (सुन्नघराणि) आशी
 पीडी रहेवा धरने, (आभोगमाणे) भक्षक आशीने वारे धडीओ लेतो डतो
 (मगमाणे) ते स्थानोंने बारबार तपासता रहे तो डतो (गवेसमाणे) सूक्ष्म
 दृष्टिमी तेभने लेतो रहेतो डतो (बहुजनस्स छिदेसु य) न्याये डोय भाषुम
 डोय पणु जतना कष्टमा पीडतो रहे छि (विसमेसु) रोग वगेरेयी मुक्त रहेतो,

रूपेषु 'विहारेषु' विहारेषु व्याकुलावस्थारूपेषु 'पसनेषु' व्यसनेषु-विपत्तु
 'अव्युदयसु' अव्युदयेषु राज्यलक्ष्म्यादिप्राप्तिरूपेषु 'उत्सवेसु' उत्सवेषु
 विवाहादिपञ्चरूपेषु 'पवनेषु' प्रपवनेषु-पुत्रादिजन्मोत्सवेषु 'तिहिषु' 'तिथिषु'-
 सावत्सरिकारूपेषु 'छणेषु' क्षणेषु आनन्दजनकव्यापाररूपेषु 'जन्नेषु'
 यज्ञेषु नागाद्युत्सवेषु 'पवणीषु' पर्वणीषु-कार्तिकपूर्णिमादिपर्वतिथिषु 'मत्त-
 पमत्तस्य' मत्तप्रमत्तस्य तत्र 'मत्त' उन्मत्त, 'पमत्त' प्रमत्त-प्रमादवान् य.म
 तस्य 'विविक्तस्य' विक्षिप्तस्य प्रयोगविशेषेण भ्रान्तचित्तस्य 'वाउलस्य'
 वातुलस्य वातरोगयुक्तस्य अन्यमनस्कस्य या 'सुहियस्स' सुखितस्य'
 सकलेन्द्रियानुकूलविषयप्राप्तत्वात्सुखमग्नस्य 'दुखियस्स' दुखितस्य इष्ट
 वियोगानिष्टसयोगादिना दुःखनिम्मानस्य 'विदेसत्थस्स' विदेशस्थस्य परदेश
 स्थितस्य 'विष्ववसियस्स' विप्रोषितस्य-इष्टजनवियोगिन इत्यादि बहुज

विहारेषु) व्याकुल अवस्था में होता था (वाणेषु) हिंसी और विाति से
 ग्रस्त होता था उस समय में तथा (अव्युदयसु) राज्यलक्ष्मी आदि को
 प्राप्तिरूप उत्सवों में (उत्सवेषु य पसने सुय तिहीसु य छणेषु य जन्नेसु य
 पवणीसु य) विवाह आदि प्रसंगों में पुत्रादि जन्मोत्सवों में सावत्सरिक
 तिथियों में, जानूद जनक व्यापाररूप क्षणों में नागादि उत्सवरूप यज्ञों में
 कार्तिक पूर्णिमा आदिरूप पर्वतिथियों में (मत्त-पमत्तस्य विविक्तस्य वाउ-
 लस्य य सुहियस्स य दुखियस्स य विदेसत्थस्स य विष्ववसियस्स य) जब
 कोई जन मत्त हो जाता था प्रमादवशगत हो जाता था, प्रयोग विशेष
 से भ्रान्त चित्त बन जाता था, वातव्याधि से युक्त हो जाता था। या
 अन्यमनस्क हो जाता था सकल इन्द्रियों के अनुकूल विषयों की प्राप्ति
 से आनन्द युक्त बन जाता था इष्ट वियोग अनिष्ट सयोग आदि से दुःख

(वसणेषु) पीछे कुछ आकृतमा क्षायवो रहेतो, ते समये तेमञ्ज (अव्युदयसु)
 राज्य लक्ष्मी वगेरेनी प्राप्तिरूप उत्सवोभा (उत्सवेषु य पसवेषु य तिहीसु य
 छणेषु य जन्नेसु य पवणीसु य) लब्ध वगेरेनी प्रसंगोभा, पुत्र वगेरेना जन्मो-
 त्सवोभा, सावत्सरिक तिथियोभा आनन्दनी क्षणोभा, नाग वगेरेना उत्सव रूप
 यज्ञोभा कार्तिर्क पूनम वगेरे रूप पर्व तिथियोभा (मत्तपमत्तस्य विविक्तस्य वाउलस्य य
 सुहियस्स य दुखियस्स य विदेसत्थस्स य पयत्तस्य विखयस्सविष्ववसियस्स य)
 न्यारे कुछ भाषुस गाडो थर्छजतो, प्रमादी थर्छजतो, (तत्र भत्रना) प्रयोग विशेषथी
 भ्रातचित्त थर्छ जतो, वातना रोगथी पीडित थर्छ जतो, शून्य मनः थर्छ जतो,
 गंधी छिन्दियोने सुख प्राप्ति थाय ओवो सयोग थता न्यारे कुछ आनन्द भग्न
 थर्छ जतो, छष्ट वियोग तथा अनिष्ट सयोग वगेरेथी दुःखी थर्छ जतो, परेशमा

नस्य 'मग्ग' मार्गम् अवसरम् 'छिद्' छिद्रम्-स्खलनारूपम् विरह' वियोगम्
 'अतर' स्थानान्तरगमनरूप सायकालादिरूप या 'मग्गमाणे' मार्गयमाण
 विलोक्तमान. 'गवेसमाणे' अन्विष्यन् 'एव च ण' उक्तरीत्या 'विहरइ'
 विहरति विजयतम्करोऽतिष्ठते इत्यर्थः, चकारः समुच्चयार्थः, ण वाक्या-
 लङ्कारे । 'वहिया वि य ण' वहिरपि च खलु राजगृहनगरस्य 'आरामेसु' आरा-
 मेषु-पुष्पफलादि समृद्धसलतासङ्गलक्रीडास्थानेषु 'उज्जाणेसु' उद्यानेषु=
 पत्रपुष्पफलच्छायोपशोभितनगरासन्नरर्चिक्रीडास्थानेषु 'वापीपोक्खरिणी-
 दीहिया गुजालियासरेसु' वापीपुष्करिणीदीर्घिकागुञ्जालिकासरस्तु,
 तत्र 'वापी' वापी चतुष्कोणयुक्ता 'पोक्खरिणी' पुष्करिणी-कमल युक्तगो-
 लाकारा 'दीहिया' दीर्घिका=दीर्घाकार वापी. 'गुजालिया' गुञ्जालिका=वक्रा-
 कारवापी 'सर' = तडागः, 'सरपतियासु' सर.पार्श्वकासु=सरोवरश्रेणिषु

मग्न हा जाता था, परदेश मे गये हुए जनों का, इष्ट जनों से विपुक्त
 होता था-तब यह उनके (मग्ग च छिद् च विरह च अतर च मग्गमाणे,
 गवेसमाणे एव च ण विहरइ) अवसर की, स्खलनारूप छिद्रको, वियोग को
 स्थानान्तर गमनरूप अथवा सायकाल आदिरूप अतर को ताकता रहता था-
 उनकी खोज मे रहता था इस प्रकार से यह जब नगर मे रहता था तब
 अपना समय व्यतीत करता था। तथा (वहियावि य ण रायगिहस्स नयरस्स
 आरामेसु य उज्जाणेसु य वाविपोक्खरिणी-दीहिया गुजालिया-सरेसु य
 सरपतियासु य सरसरपतियासु य जिणुज्जाणेसु य मग्गकूवेसु य मालुया
 कच्छएसु य सुसाणएसु य गिरिकदलेणउवट्ठाणेसु य बहुजणस्स छिद्देसु य
 जाव एव च ण विहरइ) राजगृह नगरके बाहर बसा के आरामों में पुष्पफ-

ज्येष्ठा भाष्यसेने तेमना धृज्जोत्थी विधेय थो जेतो त्यारे ते (था) तेमना
 (मग्ग च छिद् च विरह च अतर च मग्गमाणे, गवेसमाणे एव च ण विहरइ)
 उपर आपत्ती नजर शभतो विधेय, स्थानान्तर गमन, सायकाल वगेरेना अव-
 सरनी तेमनी असावधानीनी अराजर तकनो लास देवा तैयार रहेतो आवा अवसरानी
 ते तपासमा रहे तो आ रीते नगरमा रहीने, ते पोतानो वधत पसार करते
 हुतो तेम ज (वहिया वि य ण रायगिहस्स नयरस्स आरामेसु य उज्जाणेसु य
 वाविपोक्खरिणीदीहिया गुजालिया,सरेसु य सरपतियासु य सरसर-
 पतियासु य जिणुज्जाणेसु य मग्गकूवेसु य मालुया कच्छएसु य सुसाण-
 एसु य गिरिकदलेणउवट्ठाणेसु य बहुजणस्स छिद्देसु य जाव एव च ण
 विहरइ) राजनगरनी णडार त्याना आरामोमा, पुष्पक्षणी अभुद्धि युक्त तथा

સરસપતિયાસુ' સરઃસર.પક્તિકામુ=પરસ્પર સલાનેષુ વહુષુ તડાગેષુ યેષુ
મા સુ પડતયા વ્યવસ્થિતેષુ એકસ્નાત્મરસોઽન્યસ્મિન્ સરસિ તતોઽન્યત્ર, એવ
જલસવાર-પાટકેન જલ સચરતિ। અથવા ઝઘ્ઘાધઃ ક્રમેણ પક્તિરૂપેણ
વ્યવસ્થિતેષુ સરસુ સ્વન એવ સુતરા જલ સચરતિ, તત્રેત્યર્થઃ। 'જિણુજ્જા
ણેસુ' જીર્ણોયાનેષુ=શુષ્કપ્રાયતરુઝતાદિયુક્તગ્નગ્વઢેષુ 'ભગ્નકૂપેસુ' ભગ્ન
કૂપકેષુ=લઙ્ઘિતરૂપકેષુ 'માલુકારુચ્છેસુ' માલુકારુક્ષકેષુ સુમાળેસુ'
શ્મશાનકેષુ ગિરિક્વદરલેણોવઢાણેસુ' ગિરિક્વદરલયનોપસ્થાનેષુ=તત્ર-ગિરિ
ક્વદરેષુ=પર્વતરન્ત્રેષુ 'લેણ' લયનેષુ=ગિરિસ્થિતપાવાણમૃદ્દેષુ 'ઉવઢાણેસુ'
ઉપસ્થાનેષુ=લતાદિમઙ્ઘપેષુ વહુજનસ્ય=જનસમુદાયસ્ય ત્રિદ્રેષુ અત આરભ્ય
યાવત્-અનન્તર ગવેપયમાણોઽસૌ તસ્કર. એવ પ્રકારેણ વિચરતિ ॥ સૂ. ૪ ॥

મૂલમ્—તપ્પણ તીસે ભદ્રાણ ભારિયાણ અન્નયા કયાઈ
પુવ્વરત્તાવરત્તકાલસમયંસિ કુડુવજાગરિય જાગરમાણીય અયમે
યારુવે અજ્ઞરિથિય જાવ સમુપજિતયા—અહ ધપ્પણેણ સત્થવાહેણ
સદ્ધિ વહૂણિ વાસાણિ સદ્ધકરિસરસગંધરૂવાણિ માણુસ્સગાઈ કામ-

આદિ સે સમૃદ્ધ વૃક્ષો વાલે તથા લતા સે યુક્ત એસે ક્રીડાસ્થાનો મે-ઉદ્યાનો
મે નગરાસન્નવર્તી એસે ક્રીડા કે સ્થલો મે જો પત્ર પુષ્પ ફલ એવ છાયા વાલે
વૃક્ષો સે શોભિત હોતે હેં, વાવઢિયોં મે, પુષ્કરણિયોં મે દીર્ઘિકાઓં મે ગુજાલિ
કાઓં મેં તાલાવ મે સરોવરથ્રેણિયોં મે પરસ્પર સલગ્ન અનેક તાલાવોં
મે જીર્ણ ઉદ્યાનોં મે, ભગ્નકુઓં મે, માલુકારુચ્છોં મે શ્મશાનોં
મે પર્વત કી ગુફાઓં મે પર્વત ડુપર રહે હુણ પાવાણમૃદ્દોં મેં ઓર
લતાદિ મઢવોં મે છુપરે કર ચહ જન સમુદાય કે છિદ્રોં કી વિરહ કી
અતરઆદિ કી તાક મેં રહા કરતા યા અન કી ગવેવણામે લગા રહતા યાં ॥ મૂ. ૪ ॥

લતા વિતાનોથી ઢકાએલા ક્રીડા સ્થળોમા ઉદ્યાનોમા—નગરની પાસેના પત્ર, પુષ્પ
ફળ અને છાયાવાળા વૃક્ષોથી શોભિત ક્રીડા સ્થળોમા, વાવોમા પુષ્કરણીઓમા,
દીર્ઘિકાઓમા 'ગુજાલિકાઓમા, તપાવોમા સરોવરોની શ્રાવણીઓમા, જેમના પાણી
એક થઈ રહ્યા છે એવા ઘણા તળાવોમા જુના બગીચાઓમા, જૂના ભગ્ન કૂવાઓમા,
માલુકા કચ્છોમા, શ્મશાનોમા, પર્વતની ગુફાઓમા, પર્વત ઉપરના શિલા ખડોની
વચ્ચેના પાવાણુ મૃદ્દોમા અને લતા મડોમા છુપાઈને તે (ચોર) જન સમુદાયની
અસાવધાનતા તેમ જ તેઓ ક્યારે પોતાના ઘરથી કિખૂટા થાય છે તેની શોધમા
રહેતો હતો, તેની બરોબર તપાસ રાખતો હતો ॥ સૂત્ર ૪ ॥

नस्य 'मग' मार्गम् अवसरम् 'छिद्' छिद्रम्-स्खलनारूपम् विरह' वियोगम्
 'अतर' स्थानान्तरगमनरूप सायकालादिरूप या 'मगमाणे' मार्गयमाण
 विलोक्तमान. 'गवेसमाणे' अन्विष्यन् 'एव च ण' उक्तरीत्या 'विहरइ'
 विहरति विजयतम्हरोऽतिष्ठते इत्यर्थः, चकारः समुच्चयार्थः, ण वाम्या-
 लङ्कारे । 'वहिया वि य ण' वहिरपि च खलु राजगृहनगरस्य 'आरामेसु' आरा-
 मेषु-पुष्पफलादि समृद्धशुक्लतासकलकीडास्थानेषु 'उज्जाणेसु' उद्यानेषु=
 पत्रपुष्पफलच्छायोपशोभितनगरासन्नवर्चिकीडास्थानेषु 'वात्रीपोखरिणी-
 दीहिया गुजालियासरेसु' वापीपुष्करिणीदीर्घिकागुञ्जालिकासरस्सु,
 तत्र 'वात्री' वापी चतुष्कोणयुक्ता 'पोखरिणी' पुष्करिणी-कमल युक्तगो-
 लाकारा 'दीहिया' दीर्घिका=दीर्घाकार वापी. 'गुनात्रिया' गुञ्जालिका=वक्रा-
 कारवापी 'सर' = तडाग, 'सरपतियासु' सरःपार्श्वकासु=सरोवरभेगिषु

मग्न हो जाता था, परदेश में गये हुए जनों का, इष्ट जनों से वियुक्त
 होता था-तब यह उनके (मग्न च छिद् च विरह च अतर च मगमाणे,
 गवेसमाणे एव च ण विहरइ) अवसर की, स्खलनारूप छिद्रको, वियोग को
 स्थानान्तर गमनरूप अथवा सायकाल आदिरूप अतर को ताकता रहता था-
 उनकी खोज में रहता था इस प्रकार से यह जब नगर में रहता था तब
 अपना समय व्यतीत करता था । तथा (वहिया वि य ण रायगिहस्स नयरस्स
 आरामेसु य उज्जाणेसु य वात्रिपोखरिणी-दीहिया गुजालिया-सरेसु य
 सरपतियासु य सरसरपतियासु य जिणुज्जाणेसु य मग्नूवेसु य मालुया
 कच्छएसु य सुसाणएसु य गिरिकदलेणउवट्ठाणेसु य बहुजणस्स छिदेसु य
 जाव एव च ण विहरइ) राजगृह नगरके बाहर वहाँ के आरामों में पुष्पफ-
 लभेदा मालुसेने तेमना धृज्जनेथी वियोग थई जेतो त्थारे ते (था) तेमना
 (मग्न च छिद् च विरह च अतर च मगमाणे, गवेसमाणे एव च ण विहरइ)
 उपर आपती नगर शोभतो वियोग, स्थानान्तर गमन, सायकाल वगेरेना अव-
 सरन्ती तेमनी असावधानीनी अशरर तकने वाल देवा तैथार रहेतो आवा अवसरानी
 ते तथासमा रहे तो आ रीते नगरमा रहीने, ते पैतालो वण्णत पसार करते
 डेतो तेमज (वहिया वि य ण रायगिहस्स नयरस्स आरामेसु य उज्जाणेसु य
 वात्रिपोखरिणीदीहिया गुजालिया,सरेसु य सरपतियासु य सरसर-
 पतियासु य जिणुज्जाणेसु य मग्नूवेसु य मालुया कच्छएसु य सुसाण-
 एसु य गिरिकदलेणउवट्ठाणेसु य बहुजणस्स छिदेसु य जाव एव च ण
 विहरइ) राजनगरनी अहार त्याना आरामेमा, पुष्पक्षणी अभृद्धि युक्त तथा

अह देवाणुप्पिया । तुव्मेहिं सई बहुइ वासाइ जाव देति समुल्ला-
वण सुमहुरे पुणे मज्जुलप्पभणिण तण्णं अह अहन्ना अपुन्ना
अलक्खणा एत्तो एगमवि न पत्ता, त इच्छामि ण देवाणुप्पिया ।
तुव्मेहिं अव्वभणुन्नाया समाणी विपुल असण ४ जाव अणुवड्ढेमि
(त्तिकट्ठ) उवाइयं करेत्तए । तण्ण धण्णे सत्थवाहे भइ भारय
एव वयासी—समाप य णं खलु देवाणुप्पिया । एस चैव मणोरहे
—रुह णं तुम दारग दारिग वा पयाएज्जसि ? भइए सत्थवाहीए
एयमट्ठमणुजाणइ । तएग सा भइ सत्थवाही धण्णेणं सत्थवाहेणं
अव्वभणुन्नाया समाणी हट्ठुत्तु जाव हियया विपुल असणपाण
खाइमसाइम उवक्खडावेइ उवक्खड्ढावित्ता सुवहु पुप्फगधवत्थम-
ल्लालकार गेण्हइ गेण्हित्ता सयाओ गिहाओ निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता
रायगिह नयर मज्झ मज्जेण निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता जेणेव पोक्ख
रिणी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पुक्खरिणीए तीरे सुवहु
पुप्फजाव मल्लालकार ठवेइ, ठवित्ता पुक्खरिणि ओगाहइ, ओगा
हित्ता जलमज्जण करेइ जलकीड करेइ, करित्ता ण्हाया कयवलिकम्मा
उल्लपडसाडिगा जाइ तत्थ उ-पलाइ जाव सहस्सपत्ताइ ताइ
णिण्हइ गिण्हित्ता पुक्खरिणीओ पच्चोरुहइ पच्चोरुहित्ता जेणमेव
नागघरए य जाव वेसमणघरइ य तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता
तत्थ ण नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य आलोए पणाम-
करेइ करित्ता ईसि पच्चुन्नमइ पच्चुन्नमित्ता लोमहत्थग परामुसइ
परामुसित्ता नागपडिमाओ य जाव वेसमणपडिमाओ य लोमहत्थ-

भोगाइ पच्चणुभवमाणी विहरामि, नो चेव ण अह दारग वा दारिगं
 पयायामि, तं धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ जाव मुलद्वेणंमाणुस्सए
 जम्मजीवियफले तासि अम्मयाणं जासि मन्ने णियगकुच्छिसभूयाइ
 थणदुल्लु द्दयाइ महुसमुत्तावगाइ मम्मणपयपियाइ थणमूलक-
 क्खदेसभाग अभिसरमाणाइ मुद्धयाइ थणय पिवाति, तओ य
 कोमलरुमलोवमेहि हत्थेहिं गिण्हऊण उच्छगे निवेसियाइ देति
 समुत्तावए पिए सुमत्तुरे पुणोर मज्जुलप्पभणिए, त अहन्न अधन्ना
 अपुत्ता अलक्खणा अकयपुत्ता एत्तो एगमवि न पत्ता, त सेय मम
 कल्ल पाउप्पभायाए रयणीए जाव जलते धणं सत्थवाह आपुच्छित्ता
 धणणेणं सत्थवाहेणं अब्भणुन्नाया समाणी सुवहु विपुलं असण-
 पाणखाइमसाइम उवक्खडावेत्ता सुवहु पुप्फवत्थगधमल्लालकार
 गहाय बहूहिं मित्तनाइनियगसयण सवधिपरिजणमहिलाहि सद्धि सप
 रिनुडा जाइ इमाइ रायगिहस्स नयरस्स बहिया णागाणि य भूयाणि य
 जक्खाणि य इदाणि य खदाणि य रुदाणि य सिवाणि य वेसमणाणि
 य तत्थ णं य बहूण नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य मह
 रिह पुप्फच्चणिय करेत्ता जाणुपायवडियाए एव वडत्तए—जइ ण अह
 देवाणुप्पिया ! दारग वा दारिग वा पयायामि तो ण अह तुब्भ
 जायं च दाय च माय च अक्खयणिहि च अणुवड्ढेमि त्ति कट्ठे उव-
 याइय उवयाइत्तए, एव सपेहित्ता कल्ल जाव जलते जेणामेव धण्णे
 सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एव वयासी—एव खल्ल

अह देवाणुप्पिया । तुव्वमेहिं सांइ बहुइ वासाइ जाव दे ति समुल्ला-
वए सुमहुरे पुणे मज्जुलप्पभणिंए तण्णं अह अहन्ना अपुन्ना
अलम्बणा एत्तो एगमवि न पत्ता, त इच्छामि ण देवाणुप्पिया ।
तुव्वमेहिं अब्भणुन्नाया समाणी विपुल असण ४ जाव अणुवड्ढेमि
(त्तिकट्ठ) उवाइयं करेतए । तण्ण धण्णे सत्थवाहे भइ भारय
एव वयासी—ममाप य ण खलु देवाणुप्पिया । एस चेव मणोरहे
—रुह णं तुम दारग दारिग वा पयाएज्जसि ? भदाए सत्थवाहीए
एयमट्ठमणुजाणइ । तएग सा भदा सत्थवाही धण्णेणं सत्थवाहेण
अव्भणुन्नाया समाणी हट्ठुतुट्ठ जाव हियया विपुल असणपाण
खाइमसाइमं उवक्खडावेइ उवक्खड्ढावित्ता सुवहु पुप्फगधवत्थम-
ल्लालकार गेण्हइ गेण्हित्ता सयाओ गिहाओ निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता
रायगिह नयर मज्झ मज्झेणं निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता जेणेव पोक्ख
रिणी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पुक्खरिणीए तीरे सुवहु
पुप्फजाव मल्लालकारं ठवेइ, ठवित्ता पुक्खरिणिं ओगाहइ, ओगा
हित्ता जलमज्जण करेइ जलकीड करेइ, करित्ता ण्हाया कयवलिकम्मा
उल्लपडसाडिगा जाइ तत्थ उपलाइ जाव सहस्सपत्ताइं ताइ
णिण्हइ गिण्हित्ता पुक्खरिणीओ पच्चोरुहइ पच्चोरुहित्ता जेणमेव
नागघरए य जाव वेसमणघरइ य तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता
तत्थ ण नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य आलोए पणाम-
करेइ करित्ता ईसि पच्चुन्नमइ पच्चुन्नमित्ता लोमहत्थग परामुसइ
परामुसित्ता नागपडिमाओ य जाव वेसमणपडिमाओ य लोमहत्थ

भोगाइ पच्चणुभवमाणी विहरामि, नो चेव ण अह दारग वा दारिणं
 पयायामि, तं धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ जाव सुलद्वेणमाणुस्सए
 जम्मजीवियफले तासिं अम्मयाणं जासिं मन्ने णियगकुच्छिसभूयाइ
 थणदुच्छलु द्दयाइ महुरसमुत्थावगाइ मम्मणपयपियाइ थणमूलक-
 क्खदेसभाग अभिसरमाणाइ मुद्धयाइ थणय पिवति, तओ य
 कोमलकमलोवमेहिं हत्थेहिं गिण्हऊण उच्छगे निवेसियाइ देति
 समुल्लावए पिए सुमदुरे पुणोऽ मज्जुलप्पभणिए, त अहन्न अधन्ना
 अपुन्ना अलक्खणा अकयपुन्ना एत्तो एगमवि न पत्ता, त सेय मम
 कल्ल पाउप्पभायाए रयणीए जाव जलते धण्ण सत्थवाह आपुच्छित्ता
 धण्णेण सत्थवाहेण अब्भणुन्नाया समाणी सुवहु विपुलं असण
 पाणखाइमसाइम उवक्खडावेत्ता सुवहु पुप्फवत्थगधमल्लालकार
 गहाय बहूहिं मित्तनाइनियगसयण सवधिपरिजणमहिलाहि सज्जिं सप
 रिवुडा जाइ इमाइ रायगिहस्स नयरस्स बहिया णागाणि य भूयाणि य
 जक्खाणि य इदाणि य खदाणि य रुद्धाणि य सिवाणिय वेसमणाणि
 य तत्थ णं य बहूणं नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य मह
 रिह पुप्फच्चणिय करेत्ता जाणुपायवडियाए एव वडत्तए—जइ ण अह
 देवाणुप्पिया ! दारग वा दारिण वा पयायामि तो ण अह तुब्भ
 जायं च दाय च माय च अक्खयणिहि च अणुवड्ढेमि त्ति कट्ठु उव-
 याइय उवयाइत्तए, एव सपेहित्ता कल्ल जाव जलते जेणामेव धण्णे
 सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एव वयासी—एव खलु

आध्यात्मिक = आत्मनि विचारः यावत् समुदपद्यत—अह खलु धन्येन सार्थ
राहेन साद्रे चहूनि वर्षाणि तावत्—उह्वर्षार्थन्त शब्दस्पर्शरसरूपात्मकान्
मानुष्यकान् कामभोगान् 'पञ्चणुभवमाणी' प्रत्यनुभवन्ती=परिशुद्धाना
विहरामि=तिष्ठामि किन्तु नोचैव खलु अह दारकवा दारिका वा प्रजन
यामि, तत्-धन्या. खलु ता अम्मा यावत् सुलब्ध खलु मानुष्यक जन्म-
जीवितफल तासामम्बाना यासा मन्ये निजककुक्षिसम्भूताः स्तनदुग्धलुं वा
मधुरसमुद्रापका 'मम्मणपजपियाइ' मम्मणपजलपिता — 'मम्मण' इति
स्त्वल्त प्रजनित येना ते 'तथा यणमूलकस्त्वदेसभाग अभिसरमाणाइ'
स्तनमूलकक्षदेशभागमभिमरन्तः— स्तनमूलात्=स्तनमूलभागात् कक्षदेश

रूवे अङ्गतिपए जाव समुपज्जित्था) इस प्रकार यह आध्यात्मिक यावत्
मनोगत सरूप उत्पन्न हुआ कि (अह) मैं (धन्येन सत्यराहेन सार्द्धि) धन्य
सार्थवाह के साथ (उहूणि) बहुत वर्षों से (सदफरिसरसगधरूवाणि माणुस्स-
गाइ कामभोगाइ पञ्चणुभवमाणी विहरामि) शब्द, स्पर्श, रस, गंध,
और रूप स्वरूप मनुष्यभव सचन्धी काम भोगों को भोग रही हुई हू।
(नो चेव ण अह दारग वा दारिगा वा पयायामि) परन्तु अभी तक मेरे
न लडका ही हुआ है और न लडकी ही (त धन्नाओ ण ताओ अम्म-
याओ जाव सुलदेण माणुस्सए मण्णे जम्मजी वियफलेतासि अम्मयाओ)
अतः मैं उन माताओं को धन्य मानती हू, उन्हीं का जीवन सफल
समजती हू, और यह मानती हू कि उन्हींने अपने मनुष्य भव सम्पत्ती
जन्म का और जीवन का फल पाया है। (जासि णियगकुच्छिसभूयाइ-
यणदुद्धलुद्धयाइ महुरसमुल्लावगाइ मम्मणय पियाइ यणमूलकस्त्वदेसभाग

धन्य सार्थवाहनी साथे (उहूणि वासाणि) बहुत वर्षोंથી (सदफरिसरसगध
रूवाणि माणुस्सगाइ कामभोगाइ, पञ्चणुभवमाणी विहरामि)
शब्द, स्पर्श, रस, गंध અને इपना मनुष्यभावना कामभोगों को भोग रही हू
(नो चेव ण अह दारग वा दारिगा वा पयायामि) પણ अत्यार सुधी मारे पुत्र કે,
पुत्रीકઈ થયુ નથી (ત ધન્નાઓ ણ તાઓ અમ્મયાઓ જાવ સુલદેણ માણુસ્સए
મણ્ણે જમ્મજીવિયફલે તાસિ અમ્મયાઓ) હું તે માતાઓને ધન્ય સમજુ
છું, તેમના જીવનને જ સફળ માનુ છું, કે જેમને મનુષ્યભાવના જન્મ
અને જીવનના સફળ ફળ મળ્યા છે (જાસિ ણિયગકુચ્છિસભૂયાइ
યણદુદ્ધલુદ્ધયાइ महुरसमुल्लावगाइ मम्मणय पियाइ यणमूल-कस्त्वदेसभाग अभिसरमाणाइ

एणं पमज्जइ पमज्जित्ता उदगधाराए अच्चुम्भवेइ, अच्चुम्भित्ता
 पम्हलसुकुमालाए गधकासाइयाए गायाइं लूहेइ, लूहित्ता महरिह
 वत्थारुहणं च मल्लारुहणं च गधारुहणं च चुन्नारुहणं च करेइ, करित्ता
 जाव धूव डहइ, डहित्ता जाणुपायवडिया पजलिउडा एव वयासी
 जइणं अह दारग वा दारिग वा पयायामि तो ण अह आय च जाव
 अणुवड्ढेमि त्तिकुट्ट उवाइय करेइ, करित्ता जेणेव पोक्खरिणी तेणेव
 उवागच्छइ, उवागच्छित्ता विउल असणं आसाएमाणी जाव विह
 रइ, जिमिया जाव सुईभूया जेणेव सए गिहे तेणेव उवागया, अदु-
 त्तर च णं भद्दा सत्थवाही चाउइसट्टमुद्धिट्टपुन्नमासिणीसु विउलं
 असणं उवक्खडेइ, उवक्खडित्ता वहवे नागा य जाव वेसमणा य
 उवायमाणी जाव एव च णं विहरइ ॥सू० ५॥

टीका—‘तएण तीसे’ इत्यादि । तत्-खलु तस्याः भद्राया भार्याया अन्यदा
 रुदाचित् ‘पुण्वरत्तावरत्तकालसमयसि’ पूर्वरात्रापररात्रकालसमये=रात्रेः पश्चिमे
 भागे ‘कुट्टवजागरिय’ कुट्टम्बजागरिका=कुट्टम्बसम्बन्धिविन्तया निद्राशयरूपा
 जागरणम् ‘जागरमाणीए’ जाग्रत्या=कुर्वत्या अयमेतद्रूप ‘अज्झत्थिए’

‘तएण तीसे भद्दाए भारियाए’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (तीसे भद्दाए भारियाए) उस भद्रा भार्या
 को (अन्नया कयाइ) किसी एक समय (पुण्वरत्तावरत्तकाल समयसि) रात्रि
 के पूर्वभाग के बाद पश्चाद्भाग में (कुट्टवजागरिय जागरमाणीए) कुट्टम्ब
 की चिन्ता से निद्रा नहीं आने के कारण जगती हुई स्थिति में (अयमेया)

‘तएण तीसे भद्दाए भारियाए’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) त्वात् आह (तीसे भद्दाए भारियाए) भद्रा भार्याने
 (अन्नया कयाइ) केषां वणते (पुण्वरत्तावरत्तकालसमयसि
 रात्रिना पूर्वं भागणी पछी पश्चाद्भागभा (कुट्टवजागरि यजागरमाणीए)
 कुट्टवनी चित्ताने वीधि विधि न आवता अवस्थाया (अय
 मेयारूवे अज्झत्थिए नाव समुपजित्था) आ जतने आध्यात्मिक यावत्
 भोगात् सकटप दुःखो के (अह) हु (धन्नेण सत्थवाहेण सद्वि)

सञ्चितपुण्याऽग्नि 'पचो' इतः पूर्वमध्याग्नि=एषा म याद् एरुमपि शिशु
चेष्टनकृतापादेरुमपि चेष्टनमेरुमपि शिशु या न प्राप्ता 'त तत्=तस्मात्का
रणात् 'सेय' श्रेय =श्रेयस्कर शोभन मम कल्ये प्रादुर्गमताया रजन्या
यावत् 'जलति' ज्वलते'=सूर्योदये सति धन्यमार्थवाहमापृच्छथ धन्येन सार्थवाहेन
'अम्भणुनाया' अम्भयनुज्ञाता=प्राप्तिनिदेशा सती 'सुनहु' =प्रकारबहुल 'विउल'
विपुल=पचुरम् अशनपानचायस्वाद्यम् 'उवम्बडावेत्ता=उपस्कार्य चतुर्विध
माहार निष्पाद्य 'सुनहु' सुनहुम्=रहुप्रकारक पुष्पवस्त्रगन्धमाल्यालङ्कार गृहीत्वा
रहुभिर्मित्रज्ञातिनिजकरजनसम्बन्धिपरिजनमहिलाभिः सार्द्धं सपरिवृता

है ऐसी हू जोभभी तरुदम प्रकार की चेष्टा सपन्न गाल को में से एक भी चेष्टा
विशिष्ट औरमीठी तोतली चाणी बोलने वाले शिशु को नही पा सकी हू। (त सेय
मम कल्ल पाउप्पभायाणः रयणीए जाव जलते धण्ण सत्थवाह आपुच्छित्ता
धण्णेण सत्थवाहेण अम्भणुनाया समाणी सुनहु विपुल असणपाण-
खाइमसाइम उवम्बडावेत्ता) तो अबसुझे यही श्रेयस्कर है कि मैं कल
प्रभात होते ही— सूर्यके उदित होने पर धन्यमार्थवाह से पूछकर और
उनकी आज्ञा प्राप्त कर अशन, पान, स्वाद्य और स्वाद्य इस तरह चार
प्रकार का आहार निष्पन्न करा कर (सुबहु पुष्पवस्त्रगन्धमल्लालङ्कार गहाय
बहुहिं मिच्छ नाइ-नियग-सयण-सवधि-परिजनमहिलाहिं सद्धि सपरिवुडा
जाइ इमाइ रायगिहस्स नयरस्स बहिया णागाणि य भूयाणि य जक्खाणि य
इदाणि य खदाणि य रुदाणि य) और पुष्प, वस्त्र, गर, माला, एवं
अलङ्कार को लेकर अपने अनेक मित्र, ज्ञाति निजक, स्वजन सवन्धी

हुं छु, केमडे डल्ल येवी णाण येष्टाओ करनार णाणकेमधी भे ओक पल्लु णाणके
भेणु नथी (त सेय मम कल्ल पाउप्पभायाए रयणीए जाव जल
ते धण्ण सत्थवाह आपुच्छित्ता धण्णेण सत्थवाहेण अम्भणुनाया समाणी
सुबहु विपुले असणपाणखाइमसाइम उवम्बडावेत्ता) येवी स्थितिमा
भने ये ए उचित लागे छे के आवती जले सवारे सूरज उदय पामता धन्य
सार्थवाहने पूछीने तेमनी आज्ञा भेणवीने अशन, पान आद्य अने स्थाद्य आ रीते
चार नतने आहार तैयारउरावअधीने (सुबहु पुष्पवस्त्रगन्धमल्लालङ्कार
गहाय बहुहिं मिच्छनाइनियगसयणसवधिपरिजनमहिलाहिं सद्धि
सपरिवुडा जाइ इमाइ रायगिहस्स नयरस्स बहिया णागाणि य भूयाणि य
जक्खाणि य दाणि य खदाणि य रुदाणि य वेसमणाणि य) अने पुष्प वस्त्र,
गन्ध भाणा अने धरेष्टाओ साथे लधने अनेक मित्र, ज्ञाति, निजक स्वजन सवन्धी

ભાગમ્ અભિવરન્તઃ=મમ્મુર સચ્ચરન્તઃ સન્તઃ 'મુદ્રયાડ' મુગ્ધાઃ=મનોહરા. શિશવ 'યળય' પિવતિ, સ્તનજ=દૂધ પિવન્તિ સ્તન્યપાન કુર્વન્તીત્યર્થઃ । તતથ તે 'કોમલકમલોવમેહિ' કોમલકમલોપમાન્યા=મુકુમાલકમલ સદૃશાભ્યા હસ્તાભ્યા શૃદીર્યા 'ઉચ્છગ્નિવેસિયાઈ' ઉત્સગ્નિવેસિતા =મ્હે સ્થાપિતા' સન્તઃ. સ્તનન્ધયા માતૃભ્યઃ 'દેતિ' દદતિ, કિમિત્યાહ—સમુહાવે' સમુહાવકાન્, સજલ્પાન્ કીદશાન્ ? इत्याह—'पिण' मियान् प्रीति जनकान् 'सुमहुरे' सुमधुरान्=कर्णसुखजनकान् 'पुणो पुणो मज्जुलपभणिण' पुन पुनर्मज्जुलपभणितान्=बारबार कोमलाक्षरप्रयुक्तभणितान् ददति प्रियमञ्जुलभाषया भाषन्ते धन्या इत्यर्थः। 'त' तन्-किन्तु अह खलु 'अधन्ना' अधन्या=अकृतार्था 'अपुण्णा' अपुण्या=पुण्यहीना, 'अलक्खणा'='अलक्षणा =कुलक्षणा 'अकपपुण्णा' अकृतपुण्या=न कृत पूर्वभवे पुण्य यया सा पूर्वभवऽ

અભિસરમાણાઈ મુદ્રયા યળય પિવતિ) કિ જિનકી કુસિસે ઉત્પન્ન સ્તન કે દૂધ મે લુગ્ય, મીઠી રસોત્ત્વી ચોલતે હુણ ચાલર શિશુ સ્તન કે મૂલ ભાગ સે રક્ષ દેશ પર્યન્ત સરક કર દૂધ પીને હૈં । (તઓ ય કોમલકમલોવમેહિં હત્યેહિં ગિઠ્ઠિઝ્ઞ ઉચ્છગે નિવેસિયાઈ) ઔર માતા ઉન્હે અપને મુકુમાર તથા કમલ જૈસા દોનોં હાથોં સે પકડ કર ઉત્સગ મેં વૈઠાતી હૈ । ઔર વે સ્તનન્ધય-ચાલક (સમુલ્લાવણ દેતિ) ડન અપની માતાઓં કો હસ પ્રકર કે આલાપો મો દેતે હૈં (પિણ સુમહુરે પુગોર મજ્જુલપભણિણ) જો મોતિ જનક હોતે હૈં, કર્ણ સુગ્વજનક હોતે હૈં ઔર જિનમે ચારર કોમલ અક્ષરવાલી વાણી હોતી હૈ । (ત અહન્ન અધન્ના અપુન્ના અલક્ષણા અકપપુન્ના ઇત્તોણમવિ ન પત્તા) કિન્તુ મૈ તો અધન્ધ્ય હુ, પુણ્ણહીન હુ કુલક્ષણા હુ અકુન પુણ્યા હુ પૂર્વભવ મે પુણ્યજિસને નહીં િત્તા

મુદ્રયાઈ યળય પિવતિ) એલુ માતુ છે કે બેભના ઉદરે જન્મેલુ, સ્તન પાન માટે ઉલકિત, મીઠું મીઠું અને તોતડું બોલતુ બાળક સ્તનો સુધી—પડખા સુધી ધસી આવીને દૂધ પીવે છે । (તઓ- ય કોમલકમલોવમેહિં હત્યેહિં ગિઠ્ઠિઝ્ઞ ઉચ્છગે નિવેસિયાઈ) અને માતા તેને કમળ બેલા અને હાથોમા ઉચકીને બોળામા બેસાડે છે તે બાળકો પણ (સમુલ્લાવણ દેતિ) માતાઓની સામે એવી રીતે કાલુ કાલુ બોલે છે કે (પિણ સુમહુરે પુગોર મજ્જુલપભણિણ) જે અત્યન્ત પ્રેમ જનક હોય છે, જનોને સુખદર હોય છે તેની વાણી કોમલ અક્ષરોથી યુક્ત હોય છે (ત અહન્ન અધન્ના અપુન્ના અલક્ષણા અકપપુન્ના ઇત્તો ણમવિ ન પત્તા) પણ હું તો અભાગી છું, પુણ્ય હીન છું, કુલક્ષણ છું, અકૃત પુણ્ય છું, જેણે પૂર્વભવ જન્મમા પુણ્યો કર્યો ન નથી એવી

दायच' दाय=दानम् अभयदानादक, पचदिवसादिदान वा, भायच' भाग
 रक्षयामि-प्रभूतद्रव्यमर्पयिष्यामीत्यर्थ, 'तिरहु' इति कृत्या=इत्युक्त्वा
 'उयाइय' उपयाचितम्=अपत्यपाप्निपार्यनारूपा मान्यतां 'मनौनी' इति
 प्रसिद्धाम् 'उयायइत्तर' उपयाचतु=कर्तुं 'य' इति पूर्वण सम्बन्ध । एव
 सम्प्रेक्षते, सम्प्रेक्ष्य इत्ये यावज्जलति त्रैय धन्य सार्यवाहन्तगौपोपा-
 गन्ति, उपागन्त्य एवमवादीत--एव खलु अह देवानुप्रिया ! युष्माभि

अणुवहुमि) यदि मै हे देवानुप्रियो ! अपनी कुक्षिसे पुत्र या पुत्री
 का जन्म दूगी तो मै आपकी सेवा करूगी—आपके निमित्त अभय-
 दानादिक का वितरण करूगी, अगले पाँच दिनों में दान आदि पाटने
 की व्यवस्था कर दूगी । अपने हिस्सेमें आपके लिये विभाग अलग
 तथा आपके अक्षय कोष की वृद्धि करा दूगी—तात्पर्य इसका यह है
 कि मेरी मनो कामना पूर्ण होने पर मै प्रभूत द्रव्य आप सबके लिये
 अर्पित करूगी । (त्ति क् उयायइय उवयाइत्तण) इस तरह की मुझे
 उनके पास मनोती—मानता—मानने में मेरी भलाई है । (एव सपेहेइ)
 इस प्रकार का उसने विचार किया । (सपेहिच्चा) और विचार कर (रुल्ल
 जावज्जलते जेणामेव धणणे सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ) वह दूसरे दिन
 (उसी दिन) प्रातः काल होते ही सूर्य के प्रकाशित होने पर जहाँ
 अपने पति धन्य सार्यवाह थे वहाँ गई । (उवागच्छिता एव वयासी)
 वहाँ जाकर उसने उनसे ऐसा कहा—(एव खलु अह देवानुप्रिया !

याणिहिं च अणुवहुमि) हे देवानुप्रियो ! मे भारा उद्धरथी पुत्र के पुत्री जन्मसे
 तो हु आपनी पूज करीश आपना निमित्त अक्षयदान वगेरे करीश, अथवा
 तो पड़ेवाना दिवसाभा दान वगेरे पड़ेयवानी व्यवस्था करीश भारा हिंसाभा मे
 उध आवशे तेमाथी तमाशे लाग जुहो भूजवडावीश तेमज तभारा अक्षय निधिनी
 पणु हु वृद्धि करीश मतलब ये छे के मे भारी मनोदामना पूरी थशे तो हु
 प्रभूत द्रव्य तभारा यरखोभा छोट इधे अर्पणु करीश (त्तिक्हु उवयाइय उवया
 इत्तण) आ जलनी मान्यताभा ज मने हुवे मारु अथ जणुय छे (एव सपेहेइ)
 आ प्रमाणे तेणु विचार क्यो (सपेहिच्चा) अने विचार करीने (रुल्ल जाव जलते
 जेणामेव धणणे सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ) भीरे दिवसे सवार सूर्योदय
 थता ज नया पोताना पति धन्य सार्यवाह हुता त्या गध (उवागच्छिता
 एव वयासी) त्या जधने तेने आभ कछु— (एव खलु अह देवानुप्रिया !

યાનીમાનિ રાજગૃહસ્ય નગરસ્ય રદિઃ 'નામાણિ ય' નામાનિચ-નાગટ્ટાણા
 ત્યથે, ણ સર્વત્ર વિજ્ઞેયમ્ ભૂતાનિ ચ-ભૂતગૃહાણિ, યક્ષાણિ ચ યક્ષગૃહાણિ,
 ઇન્દ્રાણિ ચ-ઇન્દ્રગૃહાણિ, સ્કન્દાનિ ચ-સ્કન્દગૃહાણિ, રુદ્રાણિ ચ-રુદ્રગૃહાણિ
 શિવાનિ ચ-શિવગૃહાણિ, વૈશ્રમણાનિ ચ-વૈશ્રમણગૃહાણિ સતિ, તત્ર સ્વલુ ગૃહના
 નામપ્રતિમાનાચ યાન્ વૈશ્રમણપ્રતિમાના ચ 'મહરિઠ' મહાર્ઠા
 ગૃહમૂલ્યા 'પુષ્કચણિય' પુષ્પાર્ચનિકા=કુસુમસેવા મૃત્વા, જાણુપાયવડિયાપ
 જાણુપાદપતિતાયા — પાદયોઃ પતિતા-પાદપતિતા જાણુયા પાદપતિતા જાણુ
 પાદપતિતા=જાણુની ભૂમૌ વિન્યસ્ય પ્રણનેત્યર્થ તસ્યા મમ એ વસ્તુમાળ
 પ્રસારેણ વક્તુ=પાર્યયિતુ શ્રેય 'શ્રેય.' ઇતિ પૂર્વેણ સમ્બન્ધ । તદેવ દર્શ
 યતિ--જહ ણ અહ' ઇત્યાદિના, -યદિ સ્વલુ અહ દેવાણુપિયા ! 'દારગ
 દારક=નિજકુક્ષિસજાત પુત્ર દારિકા યા=પુત્રી યા, પયાયામિ પ્રજનયામિ
 પ્રજનયિષ્યામીત્યર્થ 'તો ણ' તર્હિ સ્વલુ અહ યુષ્મભ્ય 'જાય યાગ=સેવા

પરિજનોં કી મહિલાઓં કે સાથ મિલકર રાજગૃહનગર કે બાહર જિતને
 બી નાગવર હે, જિતને બી ભૂત ઘર હે, જિતને બી યક્ષ ઘર હે,
 જિતને બી રુદ્ર ઘર હે, જિતને બી સ્કન્દ ઘર હે, જિતને બી રુદ્રઘર
 હે, જિતને બી શિવઘર હે, જિતને બી વૈશ્રમણઘર હે— જૌર
 (તત્ત્વળ વચળ નાગપાડિમાળ ય જાય વેસમળપાડિમાળ ય) ડનમ જિતની
 નાગ દેવ કી પ્રતિમાઈ હે યાન્તુ વૈશ્રવળ દેવ પ્રતિમાઈ હે ડન સર્વકો
 (મહરિઠ પુષ્કચણિય કરિના) વહુમૂલ્ય પુષ્પોં સે અર્ચા કરકે (જાણુપાય-
 વડિયાપ ણ વડન) ડનકે પૈરોં મ ડોનોં ઘુટને જુઠાકાર પડજાડે ઔર
 ડનસે ંસી પ્રાર્થના કરુ (જહ ણ અહ દેવાણુપિયા ! દારગ વા દારિગવા
 પયાયામિ તો ણ અહ તુષ્મ જાય ચ દાય ચ માય ચ અસ્વચણિઠિં ચ

પરિજનોની મહિલાઓની સાથે રાજગૃહ નગરની બહાર જેટલા નાગ ધરો છે, જેટલા
 ભૂતધરો છે, જેટલા યક્ષ ધરો છે જેટલા રુદ્ર ધરો છે, જેટલા ઇન્દ્ર ધરો છે,
 જેટલા યક્ષ ધરો છે, જેટલા રુદ્ર ધરો છે, જેટલા શિવધરો છે, અને જેટલા
 વૈશ્રમણ ધરો છે તેમજ (તત્ત્વળ વજ્રળ નાગપાડિમાળ ય જાય વેસમળ
 પાડિમાળ ય) તેઓમા જેટલા નાગ દેવથી માડીને વૈશ્રમણ દેવ સુધીની પ્રતિમાઓ
 છે, તે બધી પ્રતિમાઓની (મહરિઠ પુષ્કચણિય કરિના) બહુમૂલ્ય પુષ્પોથી પૂજા કરીને
 (જાણુપાયવડિયાપ ણ વડન) તેમના ચરણોમા બને ઘૂટણ ટેકીને પડી
 નાઉ અને તેમને વિનવતી કરુ કે (જહ ણ અહ દેવાણુપિયા ! દારગ વા
 દારિગા વા પાયાયામિ તો ણ અહ તુષ્મ જાય ચ દાયન માયય અસ્વ-

दायच' दाय-दानम् अमयदानादक, पचाद्वसादिदानं वा, 'भायच' भाग
 र्द्धयामि-प्रभूतद्रव्यमर्पयिष्यामीत्यर्थ, 'तिरुहु' इति कृत्वा=इत्युच्चा
 'उवाडय' उपयाचितम्=अपत्यप्राप्तिपार्यनारूपा मान्यतां 'मनौनी' इति
 प्रसिद्धाम् 'उयायइत्तर' उपयाचतु=कृत् 'अय' इति पूर्वेण सम्बन्धः । एव
 सम्प्रेक्षते, सम्प्रेक्ष्य क्लृप्ते यावज्ज्वलति तत्रैव धन्य सार्ववाहस्तत्रैवोपा-
 गच्छति, उपागम्य एवमरादीत्--एव खलु अह देवानुप्पिया ! युष्माभि

अणुवहुमि) यदि मै हे देवानुप्पियो ! अपनी कुक्षिसे पुत्र या पुत्री
 का जन्म दूगी तो मै आपकी सेवा करूगी—आपके निमित्त अमय-
 दानादिकका वितरण करूगी, अग्रा पूर्व दिनों में दान जादि पाटने
 की व्यवस्था करदूगी । अपने हिस्सेमें आपके लिये विभाग अलग
 तथा आपके अक्षय कोष की वृद्धि करादूगी—तात्पर्य इसका यह है
 कि मेरी मनो कामना पूर्णहोने पर मै प्रभूत द्रव्य आप सके लिये
 अर्पित करूगी । (त्ति क्कु उययाडय उवयाइत्तण) इस तरह की मुझे
 उनके पास मनौती—मानता—मानाने में मेरी भलाई है। (एव सपेहेइ)
 इस प्रकार का उसने विचार किया। (सपेहिच्चा) और विचार कर (कल्ल
 जावज्जते जेणामेव धण्णे सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ) वह दूसरे दिन
 (उसी दिन) मातः काल होते ही मर्य के प्रकाशित होने पर जहा
 अपने पति धन्य सार्ववाह थे बहा गई । (उवागच्छित्ता एव वयासी)
 बहा जाकर उसने उनसे ऐसा कहा—(एव खलु अह देवानुप्पिया !

याणिहिं च अणुवहुमि) हे देवानुप्पियो ! जे भारा उदरथी पुत्र के पुत्री जन्मथे
 तो हु आपनी पूजा करीथ आपना निमित्ते अक्षयदान वगेरे करीथ, अथवा
 तो पड़ेलाना द्विषोभा दान वगेरे वड़ेयवानी व्यवस्था करीथ भारा हिस्साभा जे
 उध आपसे तेमाथी तमारे लाग जुद्धे भूजवडावीथ तेमज तमारा अक्षय निधिनी
 पछु हु वृद्धि करीथ मतलब ये छि के जे भारी मनोजामना पूरी थगे तो हु
 प्रभूत द्रव्य तमारा खरछोभा छोट रूपे अर्पण करीथ (त्तिरुहु उवयाइय उवया
 इत्तण) आ जतनी मान्यताभा ज भने हुवे भाउ श्रेय जल्लाय छि (एव सपेहेइ)
 आ प्रभाछे तेछे विचार कथो (सपेहिच्चा) अने विचार करीने (कल्ल जाव जलते
 जेणामेव धण्णे सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ) नीचे द्विसे अवादे सूयोदय
 थता ७ न्या पोताना पति धन्य सार्ववाह हुता त्या गध (उवागच्छित्ता
 एव वयासी) त्या जधने तेने आभ कछु—(एव खलु अह देवानुप्पिया !

સાદ્ર વહ્નિ વર્ષાણિ યાવદ્ દદતિ સમુલ્લાપકાન્ સુમધુરાન્ પુનઃપુનર્મંજુલ
મખણિતાન્ તત્ સ્વલુ અહમધન્યા, અપુણ્યા, અઠતલક્ષણા, ડત ઇકમણિ ન
પાપ્તા, તદ્ ઇચ્છામિ ચ્વલુ દેવાનુપ્રિય ! યુષ્માભિરભ્યનુજ્ઞાતા સતી ત્રિપુલમ
શન ૪ યાવદ્ અનુચ્છામિ, (તિહુ) ઇતિ કૃત્વા=ઈત્યુક્ત્વા ઉપચાવિત

તુભેહિં સદ્ધિં વહ્નિં વાસા જાવ દેતિ સમુલ્લાપ સુમધુરે) હે દેવાનુ
પ્રિય ! આપકે સાથ વહુત વર્ષાં સે મેં મનુષ્ય મતસવન્ની તામ ભાગ
ભોગ રહી હૂ પરન્તુ અભી તરુ મેરે યહા ન કોઈ લડકા હુઆ હૈ શ્રોર
ન કોઈ લડકી પે માતાઈ ધન્ય હું જો સત્તાન સે યુક્ત હું ત્ય ડનકી
તોતલી મધુર ચોલી સે જો અપને કો મસન્ન રલતી હૈ—ઈત્યાદિ કહ
કર ફિર ડસને કહા (અહ અહન્નાઅપુણા અલમ્લવળા ઇત્તો ઇગમવિ ન પત્તા)
મેં અધન્યા હૂ અપુણ્યા હૂ પૂર્વ મ મૈને કોઈ ભી ઇસા પુણ્ય નહીં ક્રિયા
હૈ, જિસસે મેરે યહા તો લડકા લડકી મેસે કોઈભી નહીં હૈ—

(ત ઇચ્છામિ ણ દેવાણુપ્પિયા ! તુભેહિં અમ્મણુન્નાય સમાણા ત્રિપુલ
અસળ ૪ જાવ અણુવહ્નિમિ તિહુ ઉચ્ચાઈય કરેત્તપ) ઇસલિપ હે દેવાનુ-
પ્રિય ! મૈ આપસે આજ્ઞાપિત હાંકર યહ ચાહતી હૂ। કી ચારો પ્રકાર
કા આહાર ત્રિપુલ માત્રા મે તૈયાર કરાકર તથા ગધ પુષ્પાદિલેકર
અનેક માત્રાદિક મહિલાઓં કે સાથ યહા કે જિતને ભી ઇન્દ્રાદિકોં કે
ઘર હું ડન સલ કી પુષ્પાર્ચાકર ડન કે ચરણો મે પડકર સત્તાન હોને
કી મનોતી (માનતા) મનાઈ—। ઇસ ઇચ્છા કે પૂર્ણ હોને પર ફિર મૈ

તુભેહિં સદ્ધિં વહ્નિં વાસાજ્ જાવ દેતિ સમુલ્લાપ સુમધુરે)
હે દેવાનુપ્રિય ! તમારી સાથે અહુ લાળા વખતથી હું મતુષ્યલવના ડમભોગો
ભોગવી રહી છુ પણ હલ મારે પુત્ર કે પુત્રી માથી કંઈ થયુ નથી આ સસારમા
સત્તાનવાળી માતાઓ ૪ લાગ્યશાળી ગણાય છે કે જેમના નાના નાના બાળકો
તોતડી મધુર વાણી દ્વારા તેમને ખુશ રાજે છે (અહ અહન્ના અપુણા
અલમ્લવળા ઇત્તો ઇગમવિ ન પત્તા) હું તો અભાગી છુ, પાચિણી છુ, પૂર્વલવમા
મે સત્તાન થાય આવુ કંઈ પુણ્ય કર્મ કર્યું નથી (ત ઇચ્છામિ ણ દેવાણુપ્પિયા !
તુભેહિં અમ્મણુન્નાયા સમાણા ત્રિપુલ અસળ જાવ અણુવહ્નિમિ તિ કહુ
ઉચ્ચાઈય કરેત્તપ) હું તમારી આજ્ઞાથી પુજ્ઞ પ્રભાલુમા ચારે બતના આહાર
બનાવડાવીને તેમજ ગધ પુષ્પ વગેરે લઈને અનેક મહિલાઓની સાથે અહિયા
જેટલા ઇન્દ્ર વગેરે દેવોના ઘરો છે તે બધાની પુષ્પ વગેરેથી પૂજા કરી તેમના
ચરણોમા પડીને સત્તાનવતી થવાની માનતા રાખુ ન્યારે મારી આ મનોકામના

मर्तु श्रेय । ततः खलु धन्य सार्थवाही भद्रा भार्यामेवेमवादात् ममपि च खलु हे देवानुप्रिये । एष एव मनोरथः यथा—‘रुह ण’ कथं खलु केनोपायेन त्वं दारकं वा दारिकां च प्रजनयिष्यसि ? इति कथयित्वा सार्थवाह्यः ‘एष’ एतम्=मनोरथरूपम् अर्थम् ‘अणुजाणइ’ अनुजानाति=अनुमोदयति । ततः खलु सा भद्रा सार्थवाही धन्येन सार्थवाहेन अभ्यनुज्ञाता सती ‘हृदुतुद्धा जाव हियया’ हृष्ट तुष्ट यावत्—हृष्ट तुष्ट चिन्तानन्दिता हर्षवशविसर्प-दृढदया विपुलमग्नपानखाद्यस्वाद्यप्युपस्कारयति, उपस्कार्य सुगृह

अभयदानादिकं सा वितरणं कुरु इत्यादि । इस तरह उपयुक्त सब अपनी भावना उस भद्रा भार्याने धन्य सार्थवाह से निवेदित की । (तए ण धन्ने सत्थवाहे भद्र भारिय एव वयासी) इस प्रकार धन्य सार्थवाह ने अपनी भद्राभार्या की भावना सुनकर उससे ऐसा कहा—(ममपि ण खलु देवानुप्पिया) ‘एस चेव मनोरहे’ हे देवानुप्रिये मेरा भी ही मनोरथ है कि (रुह ण तुम दारग दारिय वा पयाणज्जसि) तुम किस उपाय से दारक या दारिका को जन्म दोगी ! इस प्रकारकहकर (भद्राए सत्थवाहीए एयमट्टमणुजाणइ) धन्य सार्थवाहने उस भद्रा सार्थवाही के इस मनोरथरूप अर्थ को स्वीकार कर लिया उसकी अनुमोदना की । (तए ण सा भद्रा सत्थवाही धन्नेण सत्थवाहेण अब्भणुन्नाया समाणी हृदुतुद्ध जाव) इसके बाद भद्रा सार्थवाहीने अपने पति धन्य सार्थवाह से आज्ञा प्राप्त कर बहुत अधिक हर्षित एवं सन्तुष्ट चित्त होते हुए (विपुल असण पाण खाइम साइम उवक्खडावेइ) विपुलमात्रा में अशन पान खादिम और

भक्षण अर्ध ज्ञय त्पारे हु अलभयदान वगेरे वहेयु आ प्रभाणु भद्रा भार्याये तेना पति धन्यसार्थवाहने विनती करी (तए ण धन्ने सत्थवाहे भद्र भारिय एव वयासी) आ प्रभाणु धन्य सार्थवाहे तेमनी भद्रा भार्यानी वात सावणीने तेने आ प्रभाणु उल्लु — ममपि खलु देवानुप्पिया ! एसचेव मनोरहे) हे देवानुप्रिये भारी पक्ष धन्य अथवा छे वे (रुह ण तुम दारग दारिय वा पयाणज्जसि) उन्नी रीते तम् पुत्र के पुत्रीने जन्म आपी थडे ? आ रीते उन्नीने (भद्राए सत्थवाहीए एयमट्टमणुजाणइ) धन्यसार्थवाहे तेमनी भद्रा भार्यानी वात स्वीकरी अने तेने अनुमति आपी (तए ण सा भद्रा सत्थवाही धन्नेण सत्थवाहेण अब्भणुन्नाया समाणी हृदु तुद्ध जाव) त्पारणाह भद्रासार्थवाहीये तेमना पति सार्थवाहनी आज्ञा भेजवीने अत्यंत प्रसन्नता अनुभवनी अने अतुष्ट अर्थने तेणु (विपुल असण पाण खाइम साइम उवक्ख डावेइ) पुच्छण प्रभाणुमा अशन, पान, खादिम स्वादिम आहार तैयार करावडाये

પુષ્પગ પાત્રપાલ્યાલકાર વૃક્ષાંતિ, વૃક્ષોત્પા સ્વકાદ વૃક્ષાન્નિર્ગચ્છતિ.
 નિર્મલ્ય રાજટ, નગર મધ્યમ યેન નિર્ગચ્છતિ, નિર્મલ્ય યૌત્ર પુષ્કરિણી
 તૈયોપાગચ્છતિ, ઉપગત્ય પુષ્કરિણ્યાસ્તીરે સુવટ્ટ પુષ્પગન્ધપદ્મમાલ્યાલકાર
 સ્થાપયતિ, સ્થાપયિત્યા પુષ્કરિણીમરમાહતે, અમાલ્ય જલમન્નન કરોતિ,
 કૃત્યા જલક્રીડા કરોતિ, કૃત્યા સ્નાતા કૃતવલિસ્માં 'ઉલ્લપડસાહિગા'
 આર્દ્રપટશાટિકા=જલામગાહનેન આર્દ્રે પટશાટિકે=ઉત્તમીયપરિધાનમત્રે યસ્યા
 સા તથ, તાટશી ના યાનિ તત્ર 'ઉપ્પલાઈ' ઉત્પલાનિ=સ્મત્રાનિ 'જાવ સ-
 સ્સપત્તાઈ' યાવ-સહસ્સપત્રાણિ=સહસ્રદલસ્મિતાનિ મહાપત્રાણિ સતિ તાનિ

સ્વાદિમ આઠાર તૈયાર કરોયા-(ઉવચ્છવડાવિત્તા સુવટ્ટ, પુષ્પગન્ધવત્યમલ્લા-
 લકાર ગેહ્હ) ત્રાદ મે પુષ્પ ગન્ધ પલ્લ મારા અલકાર મો લિયા ઓર (ગેહ્હિત્તા)
 હેકર (સયાઓ મિહાઓ) અપને ઘર સે (નિગચ્છડ) વહ (નિકુત્તી નિગ્ગ-
 ચ્છિત્તા રાયગિહ નગર મજ્ઞ મજ્ઞગ નિગચ્છડ) નિકુલ કર રાજગૃહ
 નગર કે ઠીક બીચોચોચ માર્ગ સે હો કર વહ ચલી (નિગચ્છિત્તા જેણેવ
 પોક્કવરણીતેણેવ-ઉનાગચ્છડ) ચલતેર રહ વહા પહુચી જહા પુષ્કરિણી બી।
 (ઉનાગચ્છિત્તા પુષ્કરિણીતીરેસુવટ્ટ પુષ્પજાવમલ્લાલકાર ઠવેહ) પહુચતે હી
 ડસને ડસ પુષ્કરિણી કે તીર પર વહ ચારો પ્રકાર કે આહાર કી સામગ્રી
 તથા પુષ્પ આદિ સય વસ્તુએ રચ દી (ઠવિત્તા પુષ્કરિણિ ઓગાહઈ) રચ
 પર ફિર ડસને ડસ મે અવગાહન ક્રિયા (ઓગાહિત્તા જલમન્નણ કરેહ)
 અવગાહન કર સ્નાન ક્રિયા (જલક્રીડ કરેહ) જલ ક્રીડા કી (કરિત્તા જ્ઞાયા
 કયવલિસ્મા ઉલ્લપડસાહિગા જાઈ તત્થ ઉપ્પલાઈ જાવ સહસ્સપત્તાઈ તાઈ-

(ઉવચ્છવડાવિત્તા સુવટ્ટ પુષ્પગન્ધવત્યમલ્લાલકાર ગેહ્હ) ત્યારપછી પુષ્પ,
 વલ્લ, માળા અને અલકારોને લીધા અને (ગેહ્હિત્તા) લઈને (સયાઓ મિહાઓ)
 પોતાના ઘેરથી (નિગચ્છડ) તે બહાર નીકળી (નિગચ્છિત્તા રાયગિહ નગર મજ્ઞ
 મજ્ઞગ નિગચ્છડ) નીકળીને રાજગૃહ નગરની ઠીક વચ્ચે વચ્ચે રસ્તેથી તે ચાલી
 (નિગચ્છિત્તા જેણેવ પોક્કવરણી તેણેવ ઉનાગચ્છડ) ચાલતા ચાલતા ન્યા પુષ્પ
 રિણી હતી ત્યા પહોચી (ઉનાગચ્છિત્તા પુષ્કરિણી તીરે સુવટ્ટ પુષ્પ જાવ
 મલ્લાલકાર ઠવેહ) ત્યા પહોચીને તેણે પુષ્કરિણીના કાંઠે ચારે બાજુના આહારની
 સામગ્રી વગેરે બધી વસ્તુઓ મૂકી લીધી (ઠવિત્તા પુષ્કરિણિ ઓગાહઈ) મૂકીને તે
 પુષ્કરિણીમાં ઉતરી (ઓગાહિત્તા જલમન્નણ કરેહ) ત્યા ઉતરીને તેણે સ્નાન કર્યું
 (જલક્રીડ કરેહ) જલક્રીડા કરી (કરિત્તા જ્ઞાયા કયવલિસ્મા ઉલ્લપડસાહિગા-
 જાઈ તત્થ ઉપ્પત્તાઈ જાવ સહસ્સપત્તાઈ તાઈ મિહ્હ) ત્યાર પછી ન્યારે તેણે

મૃદ્ધાન્તિ, મૃદ્ધીત્યા પુષ્પા ણાત પ્રત્યયગોદતિ, પ્રત્યયવચ્ચ ત મુગ્ધુ પુષ્પગન્-
 યલ્લમાલ્પાઠકાર મૃદ્ધાન્તિ, મૃદ્ધી-યા યત્રૈ નાગમૃદ્ધ ચ યાન્દ વૈશ્રમણ-
 મૃદ્ધ ચ તથૈવોપાગન્તિ, ઉપાગત્ય તત્ર સ્વલુ નાગપ્રતિમાના ચ યાન્દ
 વૈશ્રમણપ્રતિમાનાચ. 'આલોષ' આલોકે=દૃષ્ટિપ્રવમાગતે સતિ પ્રણામ
 કરોતિ, કૃત્યા 'ઈન્નિ પચ્ચુન્નમહ' ઈપ્તપત્યુન્નમતિ=સ્તોક પ્રણમતિ, પ્રત્યુન્નમ્ય
 'લોમહત્થગ' લોમહસ્ત્ર=મયુરપિન્છપમાર્જાક 'પરામુસહ' પરામુશતિ=મૃદ્ધાતિ

ગિળ્લ) યાદ મ જય વહ અન્ઠી તરહ સ્નાન કર ચુકી ઔર કાકાદિ
 પક્ષી મો અન્નાદિ મો દિયા તય મીલી પટશાટિકા પદિને દુષ્ટ હી ઉમને
 વહા જિતને કમલ યે યાવ્ત સહસ્રપત્ર યુક્ત મહાકમલ થે ઉન સયમ્મા ઉમ
 પુષ્પકરિણી સે લિયા ઔર (ગિળ્લિત્તા પુષ્પકરિણીઓ પન્ચોરુહડ, પન્ચોરુહિત્તા
 ત મુગ્ધુ પુષ્પ ગયવત્યમલ્લાલકાર ગેળ્લહ, ગિળ્લિ ૧ જેગામેવનાગવરણ
 ય જાવ વેસમણવરણ તેમેય ઉવાગન્તડ) લેકર મહ ઉસ પુષ્પકરિણી સે
 મહર નાકલી-નિકલ કર ઉમને સમસ્ત ઉન પુષ્પ, ગય વન્ન, માલા,
 અલકાર આદિ મો લિયા-ઔર લેકર જહા નાગધર યાવ્ત વૈશ્રમણ મ પ્ર
 મ વહા મર્ટ (ઉવાગન્તિત્તા તત્થણ નાગપડિમાણ ય જાવ વેસમણપડિમાણ ય
 આલોષ પણામ કરેહ વહા પદ્ધંચ કર ઉસને વહાં નાગ પ્રતિમાઓ મો યાવ્ત
 વૈશ્રમણ પ્રતિમાઓ મો દૃષ્ટિપ્રવ હોતે હી પ્રણામ મિયા। (કરિત્તા ઈસિ પન્ચુ-
 ન્નમહ) પ્રણામ કર ફિર વહ કુઠ મુકી-(પન્ચુન્નમિત્તા લોમહત્થગ પરામુસહ-
 પરામુસિત્તા નાગપડિમાઓ ય જાવ વેસમણપડિમાઓ ય લોમહત્થણ પમ

સારી રીતે સ્નાન કરી લીધું અને ઢાગડા વગેરે પક્ષીઓને અન્ન વગેરેનો ભાગ
 આપ્યો ત્યારબાદ ભીની માડી પહેરીને જ તેણે ત્યા બેટલા કમળો, સહસ્ર પત્રવાળા
 મહા કમળો હતા તે બવાને પુષ્કણિભાથી લઈ લીધા અને (ગિળ્લિત્તા પુષ્પકરિ-
 ણીઓ પન્ચોરુહડ, પન્ચોરુહિત્તા ત મુગ્ધુ પુષ્પગયવત્યમલ્લાલકાર ગેળ્લહ-
 ગિળ્લિત્તા જેગામેય નાગવરણ ય જાવ વેસમણવરણ ય તેમેય ઉવાગન્તડ)
 લઈને તે પુષ્કણિની બહાર નીકળી-નીકળીને તેણે બધા પુષ્પ વન્ન, ગય, માળા
 અલકાર વગેરે લીધા અને લઈને ત્યા નાગધર વૈશ્રમણ ધર વગેરે હતા ત્યા ગઇ
 (ઉવાગન્તિત્તા તત્થ ણ નાગપડિમાણ ય જાવવેસસેણપડિમાણ ય નાગેય પણામ
 કરેહ) ત્યા પહોચીને તેણે નાગ અને વૈશ્રવણ વગેરેની પ્રતિમાઓને જોતા જ પ્રણામ કર્યા
 (કરિત્તા ઈસિ પન્ચુન્નમહ) પ્રણામ કરીને તે નીચી નમી (પન્ચુન્નમિત્તા લોમ
 હત્થગ પરામુસહ પરામુસિત્તા નાગપડિમાઓ ય જાવ વેસમણપડિમાઓ ય

પુષ્પ ગાંધારવાગ્ધાર ગૃહાંતિ, ગૃહીતા સ્વહૃદ ગૃહાન્નિર્ગન્તિ
 નિર્ગત્ય રાજગૃહ નગર મધ્યમધ્યેન નિર્ગન્તિ, નિર્ગત્ય ગૃહ પુષ્કરિણી
 તત્રેયોપાગચ્છતિ, ઉપગત્ય પુષ્કરિણ્યાસ્તીરે સુગૃહ પુષ્પગન્ધામ્ભમાચ્યાલદ્વાર
 સ્થાપયતિ, સ્થાપયિત્યા પુષ્કરિણીમગાહતે, અગાધ જઠમનન કરોતિ,
 કૃત્યા જલક્રીડા કરોતિ, કૃત્યા સ્નાના કૃતવલ્લિસ્મા 'ઉત્પલડસાહિગ'
 આર્દ્રપદસાહિકા=જલામગાહનેન આર્દ્ર પદસાહિકા=ઉત્તરીયપરિધાનમધ્યે યસ્યા
 સા તથ, તાન્ત્રી સા યાનિ તત્ર 'ઉત્પલાઈ' ઉત્પલાનિ=સ્મૃત્તાનિ 'જાવ સ-
 સ્મપત્તાઈ' જાવસહસ્રપત્રાણિ=સહસ્રદલકલ્પિતાનિ મહાપત્રાણિ સન્તિ તાનિ

સ્વાદિમ આદાર તૈયાર કરાયા-(ઉત્પલડાવિના સુગૃહ, પુષ્પગન્ધામ્ભમાચ્યાલ-
 લકાર ગેહ્નડ) તાદ મે પુષ્પ ગન્ધ રસ માલા અલકાર સો લિયા જૌર (ગેહ્નિત્તા)
 લેકર (સયાઓ ગિહાઓ) અપને ઘર સે (નિગચ્છડ) વહ (નિકળી નિગમ-
 ન્નિત્તા રાયગિત્ત નગર મજ્જ મજ્જગ નિગચ્છડ) નિકલ કર રાનગૃહ
 નગર કે ઠીક વીચોવોચ માર્ગ સે હો રર વહ ચલી (નિગચ્છિત્તા જેણેવ
 પોમ્વરણીતેણેવ-ઉગાચ્છડ) ચલતેર વહ વહા પહુંચી જહા પુષ્કરિણી વી.
 (ઉગાચ્છિત્તા પુષ્કરિણીતીરેસુગૃહ પુષ્પગન્ધામ્ભમાચ્યાલકાર ઠવેડ) પહુંચતે હી
 उसने उस पुष्करिणी के तीर पर वह चारों प्रसार के आहार की सामग्री
 तथा पुष्प आदि सब वस्तुएँ रख दी (ઠવિત્તા પુષ્કરિણી આગાહડ) રવ
 રર ફિર उसने उस में अवगाहन किया (ओगाहित्ता जलमज्जन करेड)
 અવગાહન કર સ્નાન ક્રિયા (જલક્રીડા કરેડ) જલ ક્રીડા કી (કરિત્તા પ્તાયા
 कयवलिम्मा उल्लपडसाहिका जाइ तत्त उपप्लाइ जाव सहस्मपत्ताइ ताइ-

(ઉત્પલડાવિના સુગૃહ પુષ્પગન્ધામ્ભમાચ્યાલકાર ગેહ્નડ) ત્યારપછી પુષ્પ,
 વસ્ત્ર, માળા અને અલકારોને લીધા અને (ગેહ્નિત્તા) લઈને (સયાઓ ગિહાઓ)
 ખોતાના ઘેરથી (નિગચ્છડ) તે બહાર નીકળી (નિગચ્છિત્તા રાયગિત્ત નગર મજ્જ
 મજ્જેણ નિગચ્છડ) નીકળીને રાજગૃહ નગરની ઠીક વચ્ચે વચ્ચે રસ્તેથી તે આલી
 (નિગમન્નિત્તા જેણેવ પોમ્વરણી તેણેવ ઉગાચ્છડ) આલતા આલતા ન્યા પુષ્પ
 રિણી હતી ત્યા પહોચી (ઉગાચ્છિત્તા પુષ્કરિણી તીરે સુગૃહ પુષ્પ જાવ
 મલ્લાલકાર ઠવેડ) ત્યા પહોચીને તેણે પુષ્પરિણીના કાઠે ચારે બાતના આહારની
 સામગ્રી વગેરે બધી વસ્તુઓ મૂકી લીધી (ઠવિત્તા પુષ્કરિણી આગાહડ) મૂકીને તે
 પુષ્કરિણીમાં ઉતરી (ओगाहित्ता जलमज्जन करेड) ત્યા ઉતરીને તેણે સ્નાન કર્યું
 (जलक्रीडा करेई) જલક્રીડા કરી (करित्ता प्ताया कयवलिम्मा उल्लपडसाहिका-
 जाइ तत्त उपप्लाइ जाव सहस्मपत्ताइ ताइ) ગિહ્નડ) ત્યાર પછી ન્યારે તેણે

युप न्हति, दस या जानुपादपतिता 'पजलिउडा' प्राञ्जलिपुटा=स्वयानित-
कादया एवमादीत— यदि खलु अह दारक या दारिका या 'पयायामि=
प्रजनयामि=प्रजनयिष्यामि तदा खलु नह याग च यायत अनुवर्द्धयामि
=मरुर्द्धयिष्यामि । 'तिष्ठ' इति कृत्वा=इत्युक्त्वा उपवाचित करोति
कृ-या रत्रौ पु-करिणी तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य त्रिपुत्रमश्नान पान ग्राह्य
स्वाद्यमास्वादयन्ती यायद् विहरति। तदनन्तर सा 'जिमिया' जिमिता=
मुक्ता यावद् 'सुईभूया' सुतीभूता=मलालितहस्तमुरा मती यत्रैव स्वरू

चदनादि गर द्रव्यों को रखा अथवा उनके ऊपर चन्दनादि तेल को ठिडका
अगरतगर आदि सुगन्धद्रव्यों का उन्हें समर्पण किया मिलेपनद्रव्य उन पर
लगाया। (करिचा जाव धूव उहइ डहिन्ता जानुपायपडिया पजलिउडा एव वयासी)
इन सब वस्तुओं का समर्पण करने के बाद फिर उसने वहा धूप
की जला कर फिर वह उनके समक्ष दोनों छुटने देकर नीचे जमीन
पर ड्रक गई और दोनों हाथ जोड़ कर इस प्रकार प्रार्थना करने लगी
(जइण अह दारग वा दारिग वा पायायामि तो ण अह जाय च जाव अणुवड्ढेमि
त्तिरु उमाइय करेइ) यदि मैं पुत्र अथवा पुत्री को जन्म दूंगी तो
आपकी सेवा पूजा करूंगी यावत् आपके मोक्ष की वृद्धि करूंगी—इस
प्रकार उसने प्रार्थना रूपम मनौती मानता मनाई (करिचा जेणेव पोक्खरिणी
तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता विउल असण ४ आसाएमाणी जाव विहरइ)
मनौती मना कर फिर वह उस पुष्करिणी पर आई आकर वहा उसने
उस त्रिपुल न्वाने पीने की सामग्री का आहार किया (जिमिया जाव सुई-
भूया जेणेव सणगिहे तेणेव उवागया) आहार कर के फिर उसने हाथ

धुई अगरतगर वगेरे सुगन्धित द्रव्यों अर्पण कथां अने सुगन्धित लेपानो लेप कथे
(करिचा जाव धूवडहइ डहिन्ता जानुपायपडिया पजलिउडा एव वयासी)
आ अर्धी वस्तुओंनु समर्पण करीने तोहे धूपसणी सणगावी अने सणगावीने ते तेभनी
भावे अने धूटलो टेडीने नीचे पृथ्वी उपर नगी अने अने हाथ नेडीने आ प्रभाहे
प्रार्थना करवा लागी (जइण अह दारग वा दारिग वा पायायामि तोण अह जाय
च जाव अणुवड्ढेमि त्तिरु उमाइय करेइ) ने हु पुत्र के पुत्रीने जन्म आपीश
तो आपनी सेवा-पूजा करीथ अने आपना निधिनी अलिवृद्धि करीथ आ रीते तोहे
प्रार्थना करता मानता राणी करिचा जेणेव पोक्खरिणी तेणेव उवागच्छइ उवा
गच्छिता विउल असण ४ आसाएमाणी जाव विहरइ) मानता भानीनीने ते
पुष्करिणीना छोडे आपनी अने जना तोहे पूण न सारी पेठे खोजन कथु (जिमिया
जाव सुईभूया जेणेव सण गिहे तेणेव उवागया) आहार वगेरे करीने तोहे हाथ

परामृश्य नागप्रतिमाद्य यावद् वैश्रमणप्रतिमाद्य लाभहस्तकेन प्रमार्जयति
 रजोऽपनयति, प्रमार्ज्य उदगधाराया 'अब्भुखेइ' अब्भुक्षति=अभिषिञ्चति,
 अब्भुक्ष्य 'पम्हलसुकुमालाए' पद्मलसुकुमारया=पद्मवती सुकुमारा तथा
 'गधकासाइयाए' गन्धकापायिकाया= गन्धप्रदानपायरागेण रक्ता शिटिका=
 लघुवस्त्र तथा 'गायाइ' गात्राणि 'लूहेइ' क्लृपयति पोच्छति, क्लृपयित्वा
 'महरिइ महराई=बहुमूल्य 'वत्थारुहण' वत्थारोहण च वस्त्रसमर्पणम्, न।
 'मल्लारुहण' माल्यारोहण च=पुष्पसमर्पण, गन्धारुहण' गन्धारोहणच=चन्दना
 दिगन्धसमर्पण, 'चुन्नारुहण' चूर्णारोहण च=अगरस्तगरादिगन्धद्रव्यचूर्ण
 समर्पण, 'वन्नारुहण' वर्णारोहणच=त्रिलेपनद्रव्यसमर्पण च करोति यावद्

ज्जई) झुक कर रहा रखी हुई उसने मयूर पिच्छ की प्रमार्जनी को उठाया-
 उठा रुढ़ नागप्रतिमाओं का यावत् वैश्रमण प्रतिमाओं का उस प्रमार्जनी से
 प्रमार्जन किया। (प्रमर्जिता उदगधाराए अब्भुखेइ) प्रमार्जन कर फिर
 उसने उनके ऊपर पानी की धारा जोड़ी-(अब्भुक्खित्ता पम्हलसुकुमालाए
 गधकासाइयाए) पानी की धारा से सिञ्चित कर के फिर उसने उनका
 पद्मल, सुकुमार गध कपाय से रंगी हुई वस्त्र से (गायाइ लूहेइ) उनके
 शरीर को पोछा (लूहिच्चा) पोछ कर (महरिय वत्थारुहण च मल्लारुहण च
 गधारुहण च चुन्नारुहण च वन्नारुहण च करेइ) फिर उसने उन पर वस्त्र
 का आरोपण किया- माल्य का आरोपण किया, गन्ध द्रव्य का आरोपण
 किया चूर्ण का आरोपण किया, त्रिलेपन द्रव्य का आरोपण किया अर्थात्
 जब वह उनके शरीर को पोंछ चुकी तब बाद में उसने उनको वेश-
 कीमती-बहुमूल्य वस्त्र पहिराये-उन्हें बहुमूल्य मालाएँ पहिराईं, उनके समस्त

लोमहस्तधरण पमज्जई) नभीने तोड़े त्या भूँडेवी भोरना पीछानी प्रभार्जनी उपाडी
 उपाडीने नाग वैश्रवण वगेरेनी प्रतिभाओए प्रभार्जनीथी प्रभार्जन कथुं (पम-
 -ज्जित्ता उदगधाराए अब्भुखेइ) प्रभार्जन कथां आइ तोड़े ते प्रतिभाओ एपर
 न्णधाश वडे सिचन कथुं (अब्भुक्खित्ता पम्हलसुकुमालाए गध कासाइयाए)
 न्णधाशथी अभिषिक्त करीने तोड़े ते प्रतिभाओने पद्मल, सुकुमार, गध, कपायथी
 रगाओला वस्त्रथी (गायाइ लूहेइ) तेभना शरीरने लूछु (लूहिच्चा) लूछीने
 (महरिय वत्थारुहण च मल्लारुहण च गधारुहण च चुन्नारुहण च वन्नारुहण
 च करेइ) त्थार पछी तोड़े प्रतिभाओ एपर वस्त्रो यद्धाव्या, भाणाओ पडेरवी, गध
 द्रव्यो यद्धाव्या, चूर्ण यद्धाव्यु, सुगन्धित लेप यद्धाव्यो ओटले के न्यादे तोड़े प्रतिभाओने
 वस्त्रथी लूछी लीछी त्थार पछी तोड़े ते प्रतिभाओने णहु किमती वस्त्रो पडेरव्या
 णहु भूत्य भाणाओ पडेरवी तेभनी साभे यदन वगेरेना सुगन्धित तेलतु सिचन

गच्छित्ता पोखरिणी ओगाहति, ओगाहित्ता ण्हायाओ कयवलिक-
म्माओ सव्वालकारविभूसियाओ विपुल असण ४ आसाएमाणीओ
जाव परिभुजेमणीओ दोहल विणेइ । एव सपेहेइ सपहित्ता कल्ल
जाव जलते जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता
धण्णं सत्थवाह एव वयासी-एव खल्ल देवाणुप्पिया । मम तस्स
गव्वम्स जाव विणेइ तं इच्छामि ण देवाणुप्पिया । तुव्वभेहि अव्व
णुन्नायासमाणी जाव विहरित्ते, अहा सुह देवाणुप्पिया । मा पडिवध
करेह, तएण सा भद्दा सत्थवाही धण्णेण सत्थवाहेण अव्वणुन्नाया
समाणी हट्ठुट्ठा जाव विपुल असण ४ जाव ण्हाया जाव उल्लपड
साडिया जेणेव नागघरण जाव धूव डहइ, डहित्ता पणाम करेइ
पणाम करित्ता जेणेव पोखरिणी तेणेव उवागच्छइ । तएण ताओ
मित्तनाइ जाव नगरमहिलाओ भद्द सत्थवाहि सव्वालकारविभूसिय
करेति, तएण सा भद्दा सत्थवाही ताहि मित्तनाइ नियगसयणस
वधिपरिजणणगरमहिलाहि सद्धिं त विपुलं असणं ४ जाव परिभुज-
माणी य दोहल विणेइ विणेइत्ता जामेव दिसि पाउव्वभूया तामेव दिसि
पडिगया । तएण सा भद्दा सत्थवाही सपुन्नडोहला जाव त गव्वं
सुह सुहेण परिवहइ, तएण सा भद्दा सत्थवाही णवण्ह मासाण
वहुपडिपुन्नाण अट्ठमाण राइ दियाण सुकुमालपाणिपाय जाव दारग
पयाया, तएण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे जाय
क्म्म करेति करित्ता तहेव जाव विपुल असण ४ उव्वखडावेति
उव्वखडावित्ता तहेव मित्तनाइ निजकसयणसवधिपरिजणे भोयावेइ

गृह तत्रोपागता । अदुत्तर=तदनन्तर दशा शब्दाऽयम्, गृहगमनानन्तर च खलु
सा भद्रा सार्धवाही 'चाउदसद्विष्टपुष्पमासिणी' चतुर्दशी अष्टम्युदिष्टपू-
र्णमासीषु 'उद्दिष्ट' उद्दिष्ट-इत्यमावस्या चतुर्दशीर्दशमसु त्रिपुलमशन-
पानखायस्वाधपुष्करोति, उवाक्य य उवाच नागाश्च यावद् वैश्रवणश्च
'उवाचमाणी' उपवाचमाना यावद् एव च खलु 'गिरि' विहाति=
तिष्ठति । सू० ५ ॥

मूलम्--तएण सा भद्रा सत्थवाही अन्नया कयाइ केणइ
कालतरेण आवन्नसत्ता जाया यावि होत्था, तएण तीने भद्राए
सत्थवाहीए दोसु मासेसु वीइकंतेसु तइए मासे वट्टमाणे इमेयारूवे
दोहले पाउब्भूए धन्नाओ णं ताओ अम्मयाओ जाव कयलख
णाओ णं ताओ अम्मयाओ जाओ णविउल असण ४ सुवहुय पुक्क
वत्थगधमल्लकार गहाय भित्तनाइनियगसयणसवपरियणमहिला
हि य सद्धि संपरिवुडाओ रागिहस्स नयरस्स मज्झ मज्झेण
निग्गच्छति, निग्गच्छित्ता जेणेव पुम्भवरिणी तेणेव उवागच्छति, उवा

वगैरह का प्रक्षालन किया इस प्रकार भुचीभूत होकर फिर वह वहा से
जहा अपना घर या वहा आगई । (अदुत्तर भद्रा सत्थवाही चाउदसद्विष्ट-
पुष्पमासिणीसु विउल असण ४ उवक्खडे-उवक्खडित्ता वहवे नागा य
(॥) जाव वेसमणः य उवाचमाणी जाव एव च ण गिरि उदसके बाद वह भद्रा
(॥) सार्धवाही चतुर्दशी अष्टमी अमावस्या और पूर्णमासी के दिनों में त्रिपुल
'चारों प्रकार के आहार बनाती और बनाकर उन अनेक नाग यावत्
वैश्रवण की पूजा सेवाकरती हुई उनसे मनौती मनाती रहती । ॥ सू० ५ ॥

भा धिया आ प्रभासु शुद्ध अने ते त्याही पोताने घेर आवी (अदुत्तर च ण
भद्रा सत्थवाही चाउदसद्विष्टपुष्पमामिणीसु विउल असण ४ उवक्खडे-
उवक्खडित्ता वहवे नागाय जाव वेसमणाय उवाचमाणी जाव एव च ण गिरि)
त्याण्ण भद्रा सार्धवाही ओदश, आठम, अमावस्या अने पूनमना द्विसोभा पुञ्ज
प्रभासुभा आरे जतना आहार जनावजवती अने जनावजवती नाग अने वैश्रवण
वगेरे जथा देवोती पूज करती अने भानता राखती હતી ॥ सू० ५ ॥

गच्छित्ता पोक्खरिणी ओगाहति, ओगाहित्ता ण्हायाओ कयवलिक-
म्माओ सव्वालकारविभूसियाओ विपुल असण ४ आसाएमाणीओ
जाव परिभुंजेमणीओ दोहल विणेइ । एव सपेहेइ संपहित्ता कल्ल
जाव जलते जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता
धण्णं सत्थवाह एव वयासी-एव खल्ल देवाणुप्पिया । मम तस्स
गव्वम्स जाव विणेइ तं इच्छामि णं देवाणुप्पिया । तुब्भेहि अव्व
णुन्नायासमाणी जाव विहरित्तए, अहा सुह देवाणुप्पिया । मा पडिवध
करेह, तएणं सा भद्दा सत्थवाही धण्णेण सत्थवाहेण अव्वणुन्नाया
समाणी हट्ठुट्ठा जाव विपुल असण ४ जाव ण्हाया जाव उल्लपड
साडिया जेणेव नागघरण जाव धूव डहइ, डहित्ता पणाम करेइ
पणाम करित्ता जेणेव पोक्खरिणी तेणेव उवागच्छइ । तएण ताओ
मित्तनाइ जाव नगरमहिलाओ भद्द सत्थवाहि सव्वालकारविभूसिय
करेति, तएण सा भद्दा सत्थवाही ताहिं मित्तनाइ नियगसयणस
वधिपरिजणणगरमहिलाहि सद्धिं तं विपुल असण ४ जाव परिभुज-
माणी य दोहल विणेइ विणेइत्ता जामेव दिसि पाउव्वभूया तामेव दिसि
पडिगया । तएण सा भद्दा सत्थवाही सपुन्नडोहला जाव त गव्वं
सुह सुहेणं परिवहइ, तएण सा भद्दा सत्थवाही णवण्ह मासाण
वहुपडिपुन्नाण अट्ठमाण राइदियाणसुकुमालपाणिपाय जाव दारग
पयाया, तएणं तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे जाय
रुम्म करेति करित्ता तहेव जाव विपुल असण ४ उवम्भडावेति
उवम्भडावित्ता तहेव मित्तनाइ निजकसयणंसवधिपरिजणे भोयावेइ

ગૃહ તરોણપાગતા । અદુત્તર=વદનન્તર દશા શબ્દાડયમ્, ગૃહગમનાનન્તર ચ સ્વલુ
સા ભદ્રા સાર્થવાહી 'ચાતુર્દસદ્વુદિટ્પુનમાસિણી' ચતુર્દશપ્લમ્વુદિટ્પૂ
ર્ણમાસીણુ 'ઉદિટ્' ઉદિટ્-इत्यमात्रास्या, चतुर्दश्याददितसेषु त्रिपुलमशन-
पानखाद्यस्वाद्यमुपस्करोति, उपस्कृत्य पुनर् नागाश्च यावद् वैश्रवणाश्च
'उवायमाणी' उपवाचमाना यावद् एव च स्वलु 'विहरइ' विहरति=
तिष्ठति । सू० ५ ॥

મૂલમ્--તત્ત્વેણ સા ભદ્રા સત્થવાહી અન્નયા કયાઈ કેળઈ
કાલતરેણં આવન્નસત્તા જાયા યાવિ હોત્થા, તત્ત્વેણ તીમે ભદ્રા
સત્થવાહીએ દોસુ માસેસુ વીઠ્ઠકંતેસુ તદ્દેણ માસે વટ્ટમાણે ઇમેયારૂઘે
દોહલે પાડબ્ભૂણ ધન્નાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ જાવ કયલમ્મલ
ણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ જાઓ ણવિઝલ અસણ ૪ સુવહુય પુપ્ફ
વત્થગધમલ્લાકાર ગહાય મિત્તનાઈનિયગસયણસવધિપરિયણમહિલા
હિ ય સદ્ધિ સપરિહુડાઓ રાધગિહસ્સ નયરસ્સ મઙ્ગલ મઙ્ગલેણ
નિગ્ગચ્છતિ, નિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ પુમ્મલરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવા

वगैरह का प्रक्षालन किया इस प्रकार शुचोभूत होकर फिर वह वहा से
जहा अपना घर या वहा आगई । (अदुत्तर भद्रा सत्थवाही चातुर्दसद्वुदिट्-
पुण्णमासिणीसु विजल असण ४ उपस्खडे-उपस्खडित्ता वहवे नागा य
जाव वेसमण। य उवायमाणी जाव एव च ण विहरइ इसके बाद वह भद्रा
। सार्थवाही चतुर्दशी अष्टमी अमावस्या और पूर्णमासी के दिनों में त्रिपुल
चारी प्रहार के आहार बनाती और बनाकर उन अनेक नाग यावत्
वैश्रवण भी पूजा सेवाकरती हुई उनसे मनौती मनाती रहती । ॥मू० ५॥

મેા ધાયા આ પ્રમાણે શુદ્ધ થઈને તે ત્યાથી પોતાને ઘેર આવી (અદુત્તર ચ ણ
ભદ્રા સત્થવાહી ચાતુર્દસદ્વુદિટ્પુનમાસિણીસુ વિઝલ અસણ ૪ ઉપસ્ખડે,-
'ઉપસ્ખડિત્તા વહવે નાગાય જાવ વેસમણાય ઉવાયમાણી જાવ એવ ચ ણ વિહરઈ)
ત્યારનાદ ભદ્રા સાર્થવાહી ચોદશ, આઠમ, અમાસ અને પૂનમના દિવસોમા પુજ્ઞ
પ્રમાણમા ચારે જાતના આહાર બનાવડાવતી અને બનાવડાવીને નાગ અને વૈશ્રવણ
વગેરે બધા દેવોની પૂજા કરતી અને ખાનતા રાખતી હતી ॥ સૂત્ર ૫ ॥

ચલુ વિપુલમગ્ન પાન પ્વાય સાય, સુવદ્નુ પુષ્પવત્થગમ્ભાત્યાલકાર ગૃહીત્યા
મિત્રજાતિનિજરુસ્રજનમન્વન્નિપરિજનમઢિલામિથ સાદ્ સપરિવૃતા રાજગૃ
રસ્ય નગરમ્ય મન્થમ યેન નિર્ગચ્છન્તિ, નિર્ગત્ય યત્ર પુરુકરિણી તૃગૈયોપાગચ્છન્તિ,
ઉપાગત્ય પુરુકરિણીમચગાદન્ત, અ ગાહ્ય સ્નાતા કૃતવલિકર્માણઃ સર્વાલંકારચિત્ર-
પિતા' તદ્ વિપુલમગ્નપાનસ્વાગમસાદયન્ત્ય ચાત્તપરિમુક્તાના દોહદ વ્યપ

(જાઓ ન વિડલ અસળ ૪ સુવદ્નુ-પુષ્પ-વત્થ-ગમ-મલ્લાલકાર ગઘાય
મિત્તનાઈ-નિયગ-મયણ-સવધિપરિયણમઢિલાહિ ય સદ્ધિ સપરિવૃટાઓ
રાયગિદ્ધસ્ત નયરસ્ત મઝ્ઝ મઝ્ઝેણ નિગમચ્છન્તિ) જો માતાળ વિપુલ અશન
પાનાદિ ૪ પ્રકાર કે નાદાર કો ઓર પહુત ઝમિક પુષ્પ વલ્લ ગધ, માળા
અલ કાર કો લેકર મિત્રજાતિ, નિજક, સ્વજન, સવન્ની-પરિજન કી મઢિલામી
કે સાથે ઘિરી હુહ હોકર રાજગૃહ નગર કે ઠીક પીચો પીચ કે માર્ગ
સે નિકલતી હૈ। (નિગમચ્છન્તા જેનેવ પુરુકરિણી તેનેવ ઉવાગચ્છન્તિ ઉવા
ગચ્છિત્તા પુરુકરિણી ઓગાહતિ, ઓગાહિત્તા ણ્ઢાયાઓ કયવલિકર્મમાઓ
સન્વાલકારચિત્રમિયાઓ વિડલ અસળ આસાળમાળોઓ જાવ પરિમુજે-
માળીઓ દોહલ વિણેહ) આર નિકલ કર જહા પુરુકરિણી હૈ વઢા જાતી હૈ
જા કર ઉસમે અવગાહન કરતી હૈ, અવગાહન કર સ્નાન કરતી હૈ-સ્નાત
હોકર ચલિકર્મ ગાયસાદિ કો અન્નાદિ કા ભાગ દેકર સમસ્ત અલંકારો
સે શરીર કો ચિત્રીકરતી હૈ ઓર ફિર ઉસ વિપુલ માત્રા મે નિવ્વન્ન

તે માતાઓના જ આમુદ્ધિશ ચાત્ર પ્રમાણેના શરીરિલ લક્ષણો સદ્ગુણ થયા છે,
(જાઓ ન વિડલ અસળ ૪ સુવદ્નુ પુષ્પવત્થગમ્ભાલકાર ગઘાય
મિત્તનાઈ-નિયગ-મયણ-સવધિપરિયણમઢિલાહિ ય સદ્ધિ સપરિવૃટાઓ
રાયગિદ્ધસ્ત નયરસ્ત મઝ્ઝ મઝ્ઝેણ નિગમચ્છન્તિ) જે માતાઓ પુષ્કળ પ્રમાણમા
અશન પાન વગેરે આર બાતનો આહાર અને ખૂણ જ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગધ, માળા
અને અલંકારોને લધને મિત્ર જાતિ, નિજક સ્વજન સખધી પરિજનની મહિલા
ઓની સાથે રાજગૃહ નગરના વચ્ચે વચ્ચે ભાગમા થઈને પમાર વાય છે
(નિગમચ્છન્તા જેનેવ પુરુકરિણી તેનેવ ઉવાગચ્છન્તિ ઉવાગચ્છિત્તા,
પુરુકરિણી ઓગાહતિ, ઓગાહિત્તા ણ્ઢાયાઓ કયવલિકર્મમાઓ સન્વા
લકારચિત્રમિયાઓ વિડલ અમળ આસાળમાળોઓ જાવ પરિમુજે
માળીઓ દોહલ વિણેહ) અને પમાર થઈને બ્યા પુરુકરિણી છે ત્યા બાય છે
ત્યા બઈને તેમા ઉતરે છે, ઉતરીને નહાય છે નહાયને કાગડા વગેરે પક્ષીઓને
અન્નનો ભાગ અપીને બલિઝર્મ કરે છે, અને શરીરના બવા અંગોને ઘરેણુઓથી
અલંકૃત કરે છે અને ફરી તે પુષ્કળ પ્રમાણમા તૈયાર કરવામા આવેલા અશન

भोयावेत्ता अयमेयाख्व गोण गुणनिप्फन्न नामधेज्ज करेति जम्हाण अम्ह इमे दारण वडूण नागपडिमाण य जाव वेसमण— पडिमाण य उवाइयलद्धे, त होउ ण अम्ह इमे दारण देवदिन्ने नामेण, तएणं तस्स दारगस्स अम्मापियरो नामधिज्ज करेति देवदिन्नेत्ति। तएणं तस्स दारगस्स अम्मापियरो जाय चदाय च माय च अखयनिहि च अणुवड्ढेति ॥सू ६॥

टीका—‘तएण सा’ इत्यादि—तत्. खलु सा भद्रा सार्धवाही अन्यथा रुदाचित् ‘केणइकालतरेण’ केनापि कालान्तरेण=किंयता कालान्तरेण ‘आवन्नसत्ता जाया’ आपन्नसत्ता जाता, आपन्न=उत्पन्न सन्व=जीवो गर्भे यस्या. सा तथा गर्भवती जाता चाप्यासीत्। तत् खलु तस्या. भद्राया सार्धवाहा द्वयोर्मसिगोचर्यतिक्रान्तयो. सनो तुनोये मासे वर्तमानेऽयमेतद्रूपो दोहद प्राकुर्भूतः—धन्या खलु ता भम्मा. यावत् कृतलक्षणा खलु ता भम्मा, या.

‘तएण सा भद्रा सत्थवाही’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तएण) इसका बाद (सा भद्रा सत्थवाही) वह भद्रा सार्धवाही (अन्नया कयाइ) किसी समय (केणइकालतरेण) कितने काल के अनन्तर (आवन्नसत्ता जाया यावि होत्या) गर्भवती हुई। (तएण तीसे भद्राए सत्थवाहीए) इससे उस भद्रासार्धवाही के (दोसु मासेसु वीक्कतेसु) दो मास व्यतीत होने पर (तईए मासे वट्टमाणे) जब तीसरा मास प्रारम्भ हुआ तब (इमेयाख्वे दोहले पाउब्भूए) इस तरह का यह वक्ष्यमाण दोहला उत्पन्न हुआ—(धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ) वे माताएँ धन्य है (जाव कयलखणाओ ण ताओ अम्मयाओ) यावत् वे माताएँ कृत लक्षणा हैं

‘तएण सा भद्रा सत्थवाही’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तएण) त्थार पछी (सा भद्रा सत्थवाही) भद्रासार्धवाही (अन्नया कयाइ) जेठ वण (केणइ कालतरेण) केलाउट समय पाव (आवन्नसत्ता जाया यावि होत्या) जेठवती धर (तए ण से भद्राए सत्थवाहीए) सगलाव स्थाभा न न्यारे भद्रा सार्धवाहीने (दोसु मासेसु वीक्कतेसु) जे भडिना पूरा थया (तईए मासे वट्टमाणे) अने त्रीन्ने भडिने जेठ त्थारे (इमेयाख्वे दोहले पाउब्भूए) आ प्रभाण्डे दोहद थयु के—(धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ) ते माताओ ने धन्य ते (जाव कयलखणाओ ण ताओ अम्मयाओ)

મદ્રા સાર્થવાહી ધન્યેન સાર્થવાહેનાભ્યનુનાતા સતી હૃષ્ટતુટા યાવદ્ વિપુલમ્ અન
પાન લાઘ્ય સ્વાય યાવત્ સ્નાતા યાત્ આર્યપટાટિસા યત્ર નાગશૃ
યાત્ ધૂપં દહતિ, દગ્ધા પ્રગામ કરાતિ, પ્રણામ ક્રત્યા યેવા પુ
રિણી તૈયોરાગચ્છતિ। તત્ સ્વલુતા મિત્રતાતિ યાત્ નગરમહિલા મદ્રા સાર્થ
વાહી સર્વાલંકારવિધૃષિના કર્ણન્તિ। તત્ સ્વલુતા મદ્રા સાર્થવાહીતામિર્મિત્રતાતિ
નિજસ્વજનમમ્પ્રતિપરિજનનગરમહિલામિ સાર્થ તદ્ વિપુલમગ્ન પાન સ્વાય
સ્વાય યાત્ પરિશુદ્ધાના ચ દોહદ વ્યપનયતિ, વ્યપનીય યસ્મા દિગ્ માદુ

(અપામુદ્ દેશાણુપિયા! મા પટિય કરેહ) હે દેશાનુપ્રિયે! તુમ્હે જેસે સુખ
હો પૈન્ના કરો ઉસમ દેરી મત કરો (તણ સા મદ્રા સત્યવાહી વન્નેણ
સત્યવાહેણ યન્નણુનાયા સમાણી દ્વદ્વ તુટા) ઉસકે વાદ ઉમ મદ્રા સાર્થ
વાહીને યન્ન સેઠ સે અનુમતિ પ્રાપ્ત કર ચત્ત હી આધિક ઈર્ષિત નૌર
સન્તુટ ચિત્ત હો (જાવ) યાવત્ (વિપુલ અસગ ૪ જાવ હાયા) વિપુલમાત્રા
મે ચાગે પ્રકાર કા આદાર નૈયાર ક્રિયા-યાત્ ઉસને પુરુષરિણી મે સ્નાન ક્રિયા
(જાવ ઉલ્પડમાહિયા જેણેવ નાગવરણ જાવ ધૂવ હહહ) યાત્ મીલી સાહી
પહિવે હુવ હી ફિર ઉસને ઉસ પુરુષરિણી સે કમલો કો લિયા ઓર જહા
નાગવર જાદિ થે જહા ગર્ડ-ગ્રહનૃત્ય પુષ્પાર્ચા કર ઉનકે સમક્ષ ધૂવ દિગર્ડ।
હમ પ્રકાર જહા પાચે મુત્ર મે જો ઈર્ષન હૈ જહ સમક્ષ લેના (ઉદિત્તા પગામ
કરેડ-પગામ કરિત્તા જેણેવ પોસલરિણી તેણેવ ઉવાગચ્છહ) ધૂપ દિવા ચુરુને
પર ઉસને ઉન્હે પ્રણામ ક્રિયા પ્રણામ કર ફિર વહ પુરુષરિણી પર વામિ
આ ગર્ડ (તણ તાઓ મિત્તનાહ નિયમમયગસચ વિપરિયગગમહિલાયર્ધ

વચ કરેહ) હે દેશાનુ પ્રિયે! તમને જેમ મુખ થાય તેમ કરો, મોડુ કરો નહિ
(તણ ન સા મદ્રા સત્યવાહી વન્નેણ સત્યવાહેણ યન્નણુનાયા સમાણી
દ્વદ્વ તુટા) ત્યાર બાદ તે બદ્રા સાર્થવાહી ધન્ય સાર્થવાહીની પાસેથી આજ્ઞા મેળવીને
ખૂબ જ પ્રવન્ન અને સતુષ્ઠ થઈ (જાવ) યાવત્ (વિપુલ અસગ ૪ જાવ હાયા)
પુ ૮॥ પ્રમાણુમા આરે પ્રકારનો આહાર બનાવરાખ્યો અને ત્યાર પછી તેણે પુરુષરિ
ણીમા સ્નાન કર્યું (જાવ ઉલ્પડમાહિયા જેણેવ નાગવરણ જાવ ધૂવ
હહહ) બીના લુગડે જ તેણે પુરુષરિણીમાથી ડમળો લીધા અને નાગવર વગેરેના
દેવસ્થાનમા ગર્ધ ખૂબ જ ડિમતિ પુષ્પો વગેરેથી તે બધા દેવોની પૂજા કરી તેમની
સામે ધૂપસળી મળગાવી આગળતુ વર્ણન પાઠડોએ પાચમા નૃત્ય પ્રમાણે જ
બાણુબુ બેઠોએ (ઉદિત્તા પગામ કરેડ પગામ કરિત્તા જેણેવ પોસલરિણી તે
ણેવ ઉવાગચ્છહ) ધૂપ કર્યો બાદ તેણે તેમને પ્રણામ કર્યો પ્રણામ કર્યો બાદ
કરીને પુરુષરિણીના ડિનારે આવી ગર્ધ (તણ ન તાઓ મિત્તનાહનિયમમયગ

નયન્તિ । એ સપેહેતે, સપદ્ય તથ્યે યાવજ્જલતિ યગૈય ધન્યઃ સાર્થસાધસ્તગવોધાગ
ચ્છતિ, ઉપાગત્ય ધન્ય સા ર્થવાદમેયમપાતીત=ગવ સ્વલુ દેવાનુપ્રિયા । મમ તસ્સ
ગર્ભસ્થ (પ્રભાવેણ) યાવત્ત વ્યવનયન્તિ, તદ્ ડચ્છામિ સ્વલુ દેવાનુપ્રિયાઃ ! મમદ્વિ
ધનુગાતા સતો યાવદ્ વિહરુમા યથા મુલ્લ દેવાનુપ્રિયેમા પ્રતિવન્ધ કુલ તતઃસ્વલુ સ

હુમ અશન પાનાદિક ચારો પ્રકાર કે જાહાર કરતી હ-દૂસરો કો કરાતી
હે-હમ તરહ જો અપને દોહલે કી પૂર્તિ કરતી હે । (એ સપેહેઠ) ઇસ પ્રકાર
ઉસ દોહલે મે ઉસને વિચાર મિયા (સપેહિત્તા સ્વલ જાવ જલતે જેણે
સત્યવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છડ) વિચાર કરકે ફિર પઢ પ્રાત. હોતે હી જમ
મૂર્ચ ચમકને લગ ગયા-તમ જહા ધન્ય સાર્થસાધ યા પઢા ગઈ । (ઉવાગ
ચ્છિત્તા ધન્ય સત્યવાહ એવ ચયાસી) જાકર ઉસને ધન્યસાર્થવાહ સે ડસ પ્રકાર કહા
(ગવ સ્વલુ દેવાનુપ્રિયા ! મમ તસ્સ ગર્ભસ્મ જાવ વિણેઠ-ત ઇચ્છામિ
ળ દેવાનુપ્રિયા તુભેહિ અન્નપુન્નાયા સમાણી જાવ વિહરિત્ત) હે દેવાનુ
પ્રિય ! મુજે ઉસ ગર્ભ કે પ્રભાવ સે ઇસ પ્રકાર કા દોહલા ઉત્પન્ન હુઆ
હે કિ જો માતામ્ એસા ર કરતી હે ઓર અપને ગર્ભકે મનોરથ મી પૂર્તિ
કરતી હે વે ધન્ય હે કુલ લક્ષણાહે ઇત્યાદિ । અત મે આપકે દ્વારા
આજ્ઞાપિત હો કર ઇસી રુપ સે અના દોહલામ પન્ન કરના ચાહતી હૂં
(હમ પ્રકાર ઉસને અપના સમ વિચાર ધન્ય સાર્થવાહ સે નિવેદિત કર
દિયા) । ધન્ય સાર્થવાહને ઉસકા એસા અભિપ્રાય મુનકર ઉસસે મ્હા-

પાન વગેરે આરે જાતનો આહાર પોતે કરે છે અને ધીજીઓને કરાવે છે
આ પ્રમાણે જે માતાઓ પોતાના દોહડની પૂર્તિ કરે છે તે માતાઓને ધન્ય છે
(એ સપેહે) આ પ્રમાણે તેણે પોતાના દોહડ માટે વિચાર કર્યો
(સપેહિત્તા કલલ જાવ જલતે જેણેવ સત્યવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છડ)
વિચાર કરીને તેણે સવારમાં જ્યારે સૂરજ પૂર્વ દિશામાં પ્રજાશિત થયો ત્યારે જ્યા
ધન્યવાર્થવાહ જ્યા હતો ત્યા ગઈ (ઉવાચ્છિત્તા ધન્ય, સત્યવાહ એવ ચયાસી)
ત્યા જઈને તેણે ધન્ય સાર્થવાહને આ પ્રમાણે કહ્યું—(એ સ્વલુ દેવાનુપ્રિયા !

મમ તસ્સ ગર્ભસ્મ જાવ વિણેઠ ત ઇચ્છામિ ણ દેવાનુપ્રિયા તુભેહિ અન્ન
પુન્નાયા સમાણી જાવ વિહરિત્ત) હે દેવાનુપ્રિય ! ગભાસ્થાને લીધે મને
દોહડ થયું છે જે માતાઓ આ જાતનું પોતાનું દોહડ પુરું કરી શકે છે પોતાની
ગભેઝા પૂરી કરે છે તે માતાઓ ખરેખર ધન્ય છે અને કૃતલક્ષણા છે વગેરે
વગેરે એટલા માટે હું આપની આજ્ઞા મેળવીને આ રીતે જ મારું દોહડ પુરું
કરવા ઇચ્છું છું (આ રીતે તેણે પોતાની ઇચ્છા ધન્ય સાર્થવાહની સામે પ્રકટ કરી)
ધન્ય સાર્થવાહે તેની વાત આલળીને કહ્યું કે (મહામુઠ દેવાનુપ્રિયા ! મા પઢિ

तथैव मित्रज्ञातिनिजकृष्वजनमम्यन्धिपरिजनान् भोजयित्वा इममेतद्रूप 'गौण'
गौण=गुणैर्निर्गुण गौण=यथा, गुणनिष्कन्' गुणनिष्पन्न=गुणसञ्जात नाम
येय कुरुत-यस्मात् खलु आवयोरय दारसो गृह्णा नागप्रतिमाना च यावत्
वैश्रवणप्रतिमाना च 'उपाद्यन्दे-य' उपाचिन्तल्लय=प्रार्थनया प्राप्त तद्
मन्त्रु खलु आवयोरय दारक 'देवदिन्ने नामेण' देवदत्तो नाम्ना। तत
खलु तस्य दा'कस्याम्नापितरो नामयेय कुरुत देवदत्त' इति। तत खलु
तस्य दारस्याम्नापितरौ याग च दाय च भाग च अक्षयनिधि चानु-
वर्द्धत ॥मृत् ६॥

बालक के माता पिताने प्रथम दिन बालक का ज्ञात कर्म किया
करके उसी तरह यावत् विपुल मात्रा में अशन आदिचारों प्रकार का आहार
तैयार किया (उपवृद्धादिता तदेव मित्रनाइनिजकृष्यणम्यन्धिपरिजणे
भोयावेत्ता अयमेयास्व गौण गुणनिष्कन् नामधेज्ज करेति) आहार
तयार करके फिर उन्होंने उसे मित्र, ज्ञाति, निज, स्वजन सबधिजन
और परिजनों को खिलाया-मिलाकर उन्होंने उच्चे में नाम यथार्थरूप
में गुणों से निष्पन्न होने के कारण इस तरह वक्ष्यमाणरूप से रक्खा।
(जम्हाण अम्ह इमे दारण गृह्ण नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य
उवड्यालद्धे त होउण अम्ह इमे दारण देवदिन्ने नामेण) यह हमारा पुत्र
नाग प्रतिमा यावत् वैश्रवण प्रतिमाओं की मनोती से उत्पन्न हुवा है इसलिये
इसका नाम देवदत्त हो। (तण तस्स दारगस्स अम्मापियरो नामधेज्ज
गरेति) इस प्रकार कहकर उस दारक के माता पिताने उसका नाम देव
दत्त रख दिया। (तण तस्स दारगस्स अम्मापियरो जाय च भाय च

आणकना मातापिताये जन्मना पडिक्का द्विसे पुब्बण प्रभाणुमा अशन वगेरे
आरे आर प्रनरने आहार तैया उशये (उपवृद्धादिता तदेव मित्रनाइ-
निजकृष्यणम्यन्धिपरिजण भोयावेत्ता अयमेयास्व गौण गुण
निष्कन् नामधेज्ज करेति) आहार तैयार करके तैयारीने तेमने मित्र, ज्ञाति,
निज, स्वजन मयधिजन अने परिजनोने जमाउया जमाडीने तेमणु आणकनु
नाम तेना शुणु प्रभाणु राख्यु (जम्हाण अम्ह इमे दारण गृह्ण नागपडिमा-
णय जाव वेसमणपडिमाणय उवड्यालद्धे त होउण अम्ह इमे दारण
देवदिन्ने नामेण) दोऊनी नामे आणकना मातापिताये उहुं उ आ अभासे
पुत्र नाग वैश्रवण वगेरे देव प्रतिमाओनी मानता राखवाथी थये छे, ओथी
आनु नाम देवदत्त राखवाभा आण्यु छे (तण तस्स दारगस्स अम्मा-
पियरो नामधेज्ज करेति) आ प्रभाणु आणकना मातापिताये मजीने आण
उनु नाम देवदत्त पाउयु (तण तस्स दारगस्स अम्मापियरो जाय च

भूता तामेव दिश प्रतिगता । ततः खलु सा भद्रा सार्थवाही सम्पूर्ण दोहदा
यावत् त गर्भं सुखं सुखेन परिवहति । ततः खलु सा भद्रा सार्थवाही नवमु
मासेषु षट्पत्तिपूर्णेपु अर्द्धाष्टमेपु रात्रिन्दिचेपु (व्यतीतेषु) सुकुमारपाणिपाद
यावत् दारक प्रजनिता । ततः खलु तस्य दारस्य अम्मापितरो प्रथमे दिसे जातम्
कुरुतः कृत्वा तथैव यावत् विपुलमशन पान खाद्य स्वाद्यमुपस्कारयतः, उपस्कार्य

य सद्धि त विपुल अमण ४ जात्र परिभुजमाणी य दोहल विणेइ) इमके
राद उन मित्र ज्ञाति निजक, स्वजन, सन्धी, परिजन की नगर महिलाओं
के साथ ७ उम ४ चारों मर्या के आहार को दिया कराया-और अपने
दोहले की पूर्ति भी । (विणिइत्ता जामेवदिस्सि पउब्भूया तामेव दिस्सि पडिगया)
दोहले की पूर्ति कर ४ फिर जिम दिशा से मरुट हुं थी-आई थी
उमी दिशा की ओर चली गई । अर्थात् अपने घर पहुँच गई (तएण सा
भद्रा सत्यवाही सपुन्नदोहला जात्र त गम्भं सुहं सुहेण परिवहइ) इसके अन
न्तर उस भद्रा सार्थवाहीने कि जिसका गर्भ मनोरथ अच्छी तरह परिपूर्ण
हो गया है यावत् अपने गर्भ को मलीभाति से सुख पूर्वक परिग्रह किया ।
(तएण सा भद्रा सत्यवाही णण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धराइदियाण
सुकुमालपाणिपाय दारग पयाया) राद में जब गर्भ के ठीक नौ मास ७।
साठे सात दिन समाप्त हो चुके तब उसने सुकुमार कर चरणवाला पुत्र
को जन्म दिया । (तएण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे जाय
कम्म करेति, करित्ता तदेव विउल असण ४ उवक्खडावेति) इसके बाद

सवधिपरियणनगरमहिलादि य सद्धि त विपुल असण ४ जात्र
परिभुजमाणी य दोहल विणेइ) त्थार भाद तेष्से पोताना सणधीनी नगरनी
नीत्यो साथे थारे जातने आहार कथां अने करावडाव्यो आ रीते तेष्से पोताना
दोहदनी पूर्ति करी (विणेइत्ता जामेव दिस्सि पाउब्भूया तामेव दिस्सि
पडिगया) दोहद पूर्ति कथां भाद ते न्याथी आवी हुती त्या यादी गर्भ ओटले
ते तेना धेर पडोव्यी गर् (तए ण सा भद्रा सत्यवाही सपुन्नदोहला जात्र
त गम्भं सुहं सुहेण परिवहइ) त्थार पछी पूर्ण दोहदा लद्दा सार्थवाही सुमेथी
पोताना गर्भने परिवहन करती रहेवा लागी (तए ण सा भद्रा सत्यवाही
णण्ह मासाण बहुपडिपुण्णाण अद्धराइदियाण सुकुमालपाणि
पाय दारग पयाया) आ प्रभासे गर्भ न्यारे णराधर नव मास अने साडा सात
दिवस रातने थयो त्थारे लद्दासार्थवाहीओ सुजेमण हाथ पग वाणा पुनने
जन्म आव्यो (तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे दिवसे जायकम्म
करेति करित्ता तदेव जात्र विउल असण ४ उवक्खडावेति) त्थार पछी

तैयैर मित्रज्ञातिनिजकर्मजनमम्यन्धिपरिजनान भोजयित्वा इममेतद्रूप 'गोण'
गोण=गुणैर्निर्गुण गोण=यथार्थ, गुणनिष्कन्त' गुणनिष्कन्त=गुणसञ्जात नाम
येय कुरुत -यस्मात् खलु आवयोरय दारको नृणा नागप्रतिमाना च यावत्
वैश्रवणप्रतिमाना च 'उवाऽयलद्धे-य' उवाचिनलब्ध=प्रार्थनया प्राप्त तद्
भवतु खलु आवयोरय दारक 'देवदिन्ने नामेण' देवदत्तो नाम्ना । तत'
खलु तस्य दा'रुस्याम्पितरौ नामयेय कुरुत 'देवदत्त' इति । तत खलु
तस्य दाररुस्याम्पितरौ याग च दाय च भाग च अक्षयनिधि चानु-
वर्द्धयत. ॥सूत्र ६॥

नालक क माता पिताने प्रथम दिन नालक का ज्ञात कर्म क्रिया
करके उसी तरह यावत् विपुल मात्रा म अशन आदिचारों प्रकार का आहार
तैयार किया (उवाच्यलद्धावित्ता तदेव मित्रनाइनिजकर्मजनमम्यन्धिपरिजने
भोयावेत्ता अयमेयारूव गोग गुणनिष्कन्त नामवेज्ज करेति) आहार
तैयार करके फिर उन्होंने उस मित्र, ज्ञाति, निजक, स्वजन सबधिजन
ओर परिजनो की खिलाया-खिलाकर उन्होंने उन्हे का नाम यथार्थरूप
म गुणों से निष्कन्त होने के कारण इस तरह व्यवहाररूप से रक्खा ।
(जम्हाण अम्ह इमे दारण न्हूण नागपडिमाणय जाव वेसमणपडिमाणय
उवइयलद्धे त होउण अम्ह इमे दारण देवदिन्ने नामेण) यह हमारा पुत्र
नाग प्रतिमा यावत् वैश्रवण प्रतिमाओं की मनोती से उत्पन्न हुआ है इसलिये
इसका नाम देवदत्त हो। (तण्ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो नामवेज्ज
करेति) इस प्रकार कहकर उस दारक के माता पिताने उसका नाम देव
दत्त रख दिया। (तण्ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो जाय च भाय च

आणकना मातापिताये जन्मना पडेला द्विमे पुण्ण प्रमाणमा अशन वगेरे
आरे आर प्रहारने आहार तैयार कराव्ये (उवाच्यलद्धावित्ता तदेव मित्रनाइ-
निजकर्मजनमम्यन्धिपरिजन भोयावेत्ता अयमेयारूव गोग गुण
निष्कन्त नामवेज्ज करेति) आहार तैयार कराव्ये तेमने मित्र, ज्ञाति,
निजक, स्वजन मणधिजन अने परिजनोने जभाड्या जभाडीने तेमणे आणकनु
नाम तेना गुणे प्रमाणे राख्यु (जम्हाण अम्ह इमे दारण न्हूण नागपडिमा-
णय जाव वेसमणपडिमाणय उवइयलद्धे त होउण अम्ह इमे दारण
देवदिन्ने नामेण) वेडेनी साथे आणकना मातापिताये उठु डे आ अभासे
पुत्र नाग वैश्रवण वगेरे देव प्रतिमाओनी मानता राखवाथी यथे छि, येथी
आनु नाम देवदत्त राखवाभा आव्यु छि (तण्ण तस्स दारगस्स अम्मा-
पियरो नामवेज्ज करेति) आ प्रमाणे आणकना मातापिताये मणीने आण
उनु नाम देवदत्त पाड्यु (तण्ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो जाय च

मूलम्—तएणं से पथए दासचेडए देवदिन्नस्स दारगस्स

वालगाही जाए, देवदिन्नदारय कडीए गेण्हइ, गेणिहत्ता बहूहि डिभ
एहि य डिभयाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि य
सद्धि सपरिवुडे अभिरमइ। तए ण भद्दा सत्थवाही अन्नया कयाड देव
दिन्न दारय ण्हाय कयवलिकम्म कयकोउलपायच्छित्त सव्वालकार
विभूसिय करेइ, करित्ता पथयम्स दासचेटयस्स हत्थयसि दलइ। तएणं
से पथए दासचेडए भद्दाए सत्थवाहीए हत्थाओ देवदिन्न दारगं
कडिए गिण्हइ, गिणिहत्ता सयाओ गिहाओ पडिनिम्वमइ, पडिनि
क्खमित्ता बहूहि डि भएहि य डिभियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि
य सद्धि सपरिवुडे जेणेव गयमग्गे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
देवदिन्न दारग एगते ठावेइ, ठावित्ता बहूहि डिभएहि य जाव
कुमारियाहिय सद्धि सपरिवुडे पमत्ते यावि विहरइ। इम च ण विजए तक्क
रायगिहस्स बहूणि दाराणि य अवदाराणि य तहेव जाव आभोएमाणे
मग्गेमाणे गवेसेमाणे जेणेव देवदिन्ने दारए तेणेव उवागच्छइ, उवा
गच्छित्ता देवदिन्न दारग सव्वालकारविभूसिय पासइ पासित्ता देवदिन्नस्स
दारगस्स आभरणालकारेसु मुच्छिए गडिए गिद्धे अज्झोववन्ने पथय

अवखयनिहिं च अणुवड्ढेति) बालक के नाम म स्कार होने के पश्चात् मातापिता ने
उन नाग आदिक प्रतिमाओं की खूब सेवा की—दान दिया—अपने हिस्से में से खूब
द्रव्य का वितरण किया और उनके कोष की खूब वृद्धि की ॥ सूत्र ६ ॥

दाय च भाय च अत्रवयनिहिं च अणुवड्ढेति) भाण्डना नाम स स्कार भाड
भाण्डना मातापिताओं ने नाग वगैरे प्रतिमाओं की भूषण व सारी, पेटे पूजा करी,
पूजा प्रभापुमा दान आशु, पोताना लागना द्रव्य व भड्ड व प्रभापुमा वितरण
किये अने देवताओं का डोपनी भूषण अभिवृद्धि करी ॥ सू ६ ॥

दासचेड पमत्त पासड, पासित्ता दिसालोय करेड करेत्ता देवदिन्न
 दारग गेण्हइ, गेण्हित्ता कमखसि अल्लियावेड अल्लियावित्ता उत्तरिज्जेण
 पिहेइ, पिहित्ता सिग्घ तुरिय चवल चेडय रायगिहस्म नगरस्स अव
 दारेणं निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव
 भग्गकूवए तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता देवदिन्न दारय जीवि
 याओ ववरोवेइ, ववरोवित्ता आभरणालकारे गिण्हइ गिण्हित्ता देव
 दिन्नस्स दारगस्स सरीरग निप्पाण निच्चेट्ट जीवियविप्पजढ भग्गकू
 वए पक्खिचइ, पक्खिवित्ता जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छड
 उवागच्छित्ता मालुयाकच्छय अणुपविसइ, अणुपविसित्ता निच्चले
 निप्फदे तुसिगीए दिवस खवेमाणे चिट्ठइ ॥सू ७॥

टीका—‘तएण से पथए इत्यादि—‘तएण’ तत् खलु=तदनन्तर ‘से’
 असौ पाथकनामा ‘दासचेडए’ दासचेट्टक = दासपुत्रो यो धन्यसार्थवाहस्य
 गृहे कर्मकरत्वेन स्थित आसीत्—स देवदत्तस्य दारकस्य ‘बालगाही’ बाल
 ग्राही बाल ग्रहीतुं शीलमस्यास्तीति बालग्राही=शिशुसंरक्षको जात । असौ देव-
 दत्त दारः कृत्या गृह्णाति, गृहीत्वा बहुषि ‘डिम्पएहि य’ डिम्भकैश्च,

‘तएण से पथए दासचेडए’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से पथए दासचेडए) यह पाथकनाम
 का दास पुत्र जो धन्य सार्थवाह के घर पर—नौकर—या (देवदिन्नस्स दारगस्स
 बालगाही जाए) वह देवदत्त का बालग्राही—शिशु अवस्था का संरक्षक—
 हुआ । (देवदिन्न दारय कडीए गेण्हइ) यह देवदत्त को अपनी कमर=गोद में
 लिये रहता था । (गेण्हित्ता) यह उसे अपनी गोद में लेकर (गृह्णाति

तए ण से पथए दासचेडए इत्यादि ॥

टीकार्थ (तए ण) त्थार पछी (से पथए दासचेडए) पाथक नामे दास
 पुत्र—के धन्यसार्थवाहना घर नोकर हुतो— (देवदिन्नस्स दारगस्स बालगाही
 जाए) जाणउ देवदत्तना संरक्षण भाटे नियुक्त करामा आव्यो (देवदिन्न दारग
 कडीए गेण्हइ) ते देवदत्तने डेड=जोणामा जेसाडीने राखतो हुतो (गेण्हित्ता) अने

मूलम्—तएण से पथए दासचेडण देवदिन्नस्स दारगस्स
 वालग्गाही जाए, देवदिन्नदारय कडीए गेणहइ, गेण्हत्ता बहूहि डिंभ
 एहि य डिंभयाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहिय
 सद्धि सपरिवुडे अभिरमइ। तए ण भद्दा सत्थवाही अन्नया कयाइ देव
 दिन्न दारय ण्हाय कयवलिकम्म कयकोउलपायच्छित्त सव्वालकार
 विभूसिय करेइ, करित्ता पययन्स दासचेटयस्स हत्थयसि दलइ। तएण
 से पथए दासचेडए भद्दाए सत्थवाहीए हत्थाओ देवदिन्न दारगं
 कडिए गिणहइ, गिण्हत्ता सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमइ, पडिनि
 क्खमित्ता बहूहि डिंभएहि य डिंभियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि
 य सद्धि सपरिवुडे जेणेव गयमग्गे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
 देवदिन्न दारग एगते ठावेइ, ठावित्ता बहूहि डिंभएहि य जाव
 कुमारियाहिय सद्धि सपरिवुडे पमत्ते यावि विहरइ। इम च ण विजए तक्ररे
 रायगिहस्स बहूणि दाराणि य अवदाराणि य तहेव जाव आभोएमाणे
 मग्गेमाणे गवेसेमाणे जेणेव देवदिन्ने दारए तेणेव उवागच्छइ, उवा
 गच्छित्ता देवदिन्न दारग सव्वालकारविभूसिय पासइ पासित्ता देवदिन्नस्स
 दारगस्स आभरणालकारेसु मुच्छिए गडिए गिद्धे अज्झोववन्ने पथय

अवखयनिहिं च अणुवड्ढेति) बालक के नाम मस्कार होने के पश्चात् मातापिताने
 उन नाग आदिक प्रतिमाओं की खूब सेवा की—दान दिया—अपने हिस्से में से खूब
 द्रव्य का वितरण किया और उनके कोष की खूब वृद्धि की ॥ सूत्र ६।

दाय च भाय च अद्रव्यनिहिं च अणुवड्ढेति) आणकना नाम सस्कार आठ
 आणकना मातापिताओं ने नाग वगैरे प्रतिमाओं की पूजा व सारी, पेंठें, पूजा वरी,
 पुष्प आदि दान आये, पोटाना लागना द्रव्य आठ व प्रमाणमा वितरण
 किये और देवताओं की ओपनी पूजा अतिवृद्धि करी ॥ सू. ६ ॥

दासचेड पमत्त पासड, पासित्ता दिसालोय करेड करेत्ता देवदिन्न
दारगं गेण्हइ, गेण्हित्ता कमखसि अहियावेइ अहियावित्ता उत्तरिजेणं
पिहेइ, पिहित्ता सिग्ध तुरिय चवल चेडय रायगिहस्म नगरस्स अव
दारेण निग्गच्छइ, निगच्छित्ता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव
भग्गकूवए तेणेव उवागच्छड, उवागच्छित्ता देवदिन्न दारय जीवि
याओ ववरोवेइ, ववरोवित्ता आभरणालकारे गिण्हइ गिण्हित्ता देव
दिन्नस्स दारगस्स सरीरग निप्पाण निच्चेड जीवियविप्पज्जड भग्गकू
वए पक्खिवइ, पक्खिवित्ता जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छइ
उवागच्छित्ता मालुयाकच्छय अणुपविसइ अणुपविसित्ता निच्चले
निष्फदे तुसिणीए दिवस खवेमाणे चिड्डइ ॥सू ७॥

टीका—‘तएण से पथए इत्यादि—‘तएण’ तत् खलु=तदनन्तर ‘से’
असौ पान्थकनामा ‘दासचेडए’ दासचेटरु = दासपुत्रो यो धन्यसार्थवाहस्य
गृहे कर्मकरत्वेन स्थित आसीत्—स देवदत्तस्य दारकस्य ‘वालगाही’ वाल
ग्राही वाल ग्रीहीतु शीलमस्यास्तीति वालग्राही=शिशुसंरक्षको जातः । असौ देव-
दत्त दारक कट्या गृह्णाति, गृहीत्वा बटुमि ‘डिभएहि य’ डिम्भकैश्च,

‘तएण से पथए दासचेडए’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से पथए दासचेडए) यह पाथकनाम
या दास पुत्र जो धन्य सार्थवाह के घर पर—नौर-या (देवदिन्नस्स दारगस्स
वालगाही जाए) वह देवदत्त का वालग्राही—शिशु अवस्था का संरक्षक—
हुआ । (देवदिन्न दारय कडीण गेण्हइ) यह देवदत्त को अपनी स्मर=गोद में
लिये रहता था । (गेण्हित्ता) यह उसे अपनी गोद में लेकर (गृह्णहि

तए ण से पथए दासचेडए इत्यादि ॥

टीकार्थ (तए ण) त्थार पटी (से पथए दासचेडए) पाथक नामे दाम
पुन-डे धन्यसार्थवाहना घर नोड्ड डतो— (देवदिन्नस्स दारगस्स वालगाही
जाए) जाण्ड देवदत्तना संरक्षक भाटे नियुक्त उरवामा आव्यो (देवदिन्न दारग
कडीए गेण्हइ) ते देवदत्तने डेड=जोणाभा भेसाडीने राभतो डतो (गेण्हित्ता) अने

मूलम्—तएण से पथए दासचेडए देवदिन्नस्स दारगस्स

वालग्गाही जाए, देवदिन्नदारय कडीए गेणहइ, गेणिहत्ता वडूहिं डिभ
एहि य डिभयाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि य
सद्धि सपरिवुडे अभिरमइ। तए ण भद्दा सत्यवाही अन्नया कयाइ देव
दिन्न दारय पहाय कयवलिकम्म कयकोउलपायच्छित्त सव्वालकार
विभूसिय करेइ, करित्ता पथयम्स दासचेटयस्स हत्थयसि दलइ। तएण
से पथए दासचेडए भद्दाए सत्यवाहीए हत्थाओ देवदिन्न दारगं
कडिए गिणहइ, गिणिहत्ता सयाओ गिहाओ पडिनिम्वमइ, पडिनि
कवमित्ता वडूहि डिभएहि य डिभियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि
य सद्धि सपरिवुडे जेणेव गयमग्गे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
देवदिन्न दारग एगते ठावेइ, ठावित्ता वडूहि डिभएहि य जाव
कुमारियाहिय सद्धि सपरिवुडे पमत्ते यावि विहरइ। इम च ण विजए तक्क
रायगिहस्स वडूणि दाराणि य अवदाराणि य तहेव जाव आभोएमाणे
मग्गेमाणे गवेसेमाणे जेणेव देवदिन्ने दारए तेणेव उवागच्छइ, उवा
गच्छित्ता देवदिन्न दारग सव्वालकारविभूसिय पासइ पासित्ता देवदिन्नस्स
दारगस्स आभरणालकारेसु मुच्छिए गडिए गिच्छे अज्झोववन्ने पथय

अवखयनिहिं च अणुवडूँते ति) बालक के नाम सस्कार होने के पश्चात् मातापिता ने
उन नाग आदि क प्रतिमाओं की खूब सेवा की—दान दिया—अपने हिस्से में से खूब
द्रव्य का वितरण किया और उनके कोप की खूब वृद्धि की ॥ सूत्र ६॥

दाय च माय च अद्रव्यनिहिं च अणुवडूँते ति) भाग्यना नाम सस्कार भाग्य
भाग्यना मातापिता ने नाग वगैरे प्रतिमाओं की पूजा व सारी, पेटे पूजा करी,
पुष्प प्रभापुमा दान आशु, पोताना भागना द्रव्य व बहुत व प्रभापुमा वितरण
किये अने देवताओं का डोपनी पूजा अतिवृद्धि करी ॥ सू. ६ ॥

क वा पान्थरुस्य दासचेटरुस्य हस्ते ददाति । ततः खलु स पान्थको दास-
चेको भद्राया सार्वपात्री हस्ताद् देवदत्त दारक मृद्या गृह्णाति, गृहीत्वा
म्वकाद् गृहात् प्रतिनिष्क्रामति, प्रतिनिष्क्रम्य पट्टमि. डिम्भकैश्च डिम्भिकाभिश्च
दारकैश्च दारिकाभिश्च, कुमारकैश्च कुमारिकाभिश्च सार्द्धं सपरिवृतो यत्रैव राज
मार्गस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य देवदत्तदारकमेवाप्नोते 'ठवड' स्थापयति=उपवेशयति
उपवेश्य पट्टमि. डिम्भकैश्च यान् कुमारिकाभिश्च सार्द्धं सपरिवृत 'पमते'
पमते=तद्रक्षणं प्रमादयान् चापि 'विहरइ' विहरति=यात्रकपालिकादिभि
महान्यत्र रमते ।

चरित कर ममस्त अलफारो से विभूषित किया (करिचा पथयस्स दासचेट
यस्म हत्थयसि दलयइ) विभूषित करके बाद में उसने उसे पाथरु दास
चेटथ के हाथमें दे दिया । (तएण से पयए दासचेटण भदाए मत्थवा
हीए हत्थाओ देवदिन्न दारय रुडिण गिण्हइ) उस पाथरुदासचेटने भद्रा
सार्वपात्रीके हाथ से लेकर देवदत्त को अपनी रुटी=गोद में ले लिया ।
(गिण्हिचा सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमइ) और लेकर वह अपने घर
से बाहर निकला । (पडिनिक्खमिच्चा उह्हि डिम्भएहि डिम्भयाहि य कुमार
एहि य कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे जेणेव रायमग्गे तेणेव उच्चा
गच्छइ) निकट कर वह अनेक डिम्भकों से अनेक डिम्भिकाओं से कुमार
और कुमारिकाओं से घिरा हुआ होकर जहां राजमार्ग था वहां पर गा
(उच्चागच्छिच्चा देवदिन्न दारय एगते ठावेइ, ठाविच्चा उह्हि डिम्भएहि
जाव कुमारियारि य सद्धि सपरिवुडे पमत्ते यावि विहरइ। जाकर उसने

अल कृत ज्ये। (करिचा पथयस्स दासचेटयस्स हत्थयसे दलयइ) आगजने
धरेण्णुओथी अल कृत ज्ये। आह माताओ नेने पाथरु दास चेटने मोपी दीये।
(तए ण से पयए दासचेटण भदाए मत्थवाहीए हत्थाओ देवदिन्न
दारय रुडिण गिण्हइ) पाथरु दासचेटने भद्रा सार्वपात्रीना हाथमायी आगजने
दरने पोताना आगमा लई दीये। (गिण्हिचा सयाओ गिहाओ पडिनिक्ख
मइ) अने दरने ते घेथी जडार निज्जये। (पडिनिक्खमिच्चा उह्हि डिम्भ
एहि डिम्भयाहि य कुमारयाहि य कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे जेणेव
रायमग्गे तेणेव उच्चागच्छइ) नीज्जोने ते घण्णु डिब्बिजे-माणजे-डिभि
डाओ-आणाओ, तेमज कुमार अने कुमारीओनी साथे न्या राज
मार्ग छतो त्या जये। (उच्चागच्छिच्चा देवदिन्न दारय एगते ठावे
ठाविच्चा उह्हि डिम्भएहि जाव कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे पमत्ते यावि

डिम्मा=अन्धकारिणी शिवाय डिम्मा पर डिम्माहास्तेः, डिम्भिकाभिश्च= अल्पकालिकपालिकाभिश्च. 'दारएहि य, दारकैश्च=उत्पुमालिकावालकैः, दारिकाभिश्च=पालिकाभिः सार्द्धं सपरिवृतः=सल्लिन्. अभिरममाणे' अभिरममाणे= छोडन् सन् 'अभिरमइ' अभिरमनि=तिष्ठति। ततः गलु सा भद्रा सार्धं गाली अन्यदा कदाचित् देवदत्त दारक 'छाया' स्नात कारितस्नान, 'कय वलिकम्म' कनगलिकुमाणम्=अरिष्टादि निवारणाय पशुपदादि सर्वपापनिमित्त कारितान्नोत्सर्गेषु 'कयकोउयमगलपायच्छिउत्त' कृतकौतुकमङ्गलपायश्चित्त=दृष्टिरोपादिनिवारणाय कृतमपीतिलकादिक सर्वाङ्कारविभूषित करोति,

डिम्मागहि य डिम्भियाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारेहि य कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे अभिरममाणे यभिरमइ) अनेक डिम्भकों के— छोटे-बालकों के साथ अनेक छोटी-२ पालिकाओं के साथ, अनेक दा-कों के साथ—डिम्भकों की अपेक्षा कुछ अधिक उमरवाले 'बालकों' के साथ कुछ अधिक अनेक दारियाओं के साथ, अनेक कुमार और कुमारिकाओं के साथ उनसे युक्त होकर क्रीडा किया करता था। अर्थात् उन सबके साथ मिलकर वह उस देवदत्त बालक को खिलाया करता था। (तएण सा भद्रा सत्थवाही अन्नया कयाइ देवदिन्न दारय ण्हाय कयवलिकम्म कय कोउयमगलपायच्छिउत्तसन्वालकारविभूमिय करेइ) एक दिन की रात है कि उस भद्रा सार्धवाही उस देवदत्त नामके अपने पुत्र को स्नान करवा कर तथा उसके निमित्त से वायसादि पक्षियों को 'अन्ना' का भागरूप पालिकर्म कर एवं कौतुक, मंगल और प्रायश्चित्त विधि समा

आणाभा आसाडीने (उहहि डिम्मागहि य डिम्भियाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारेहि य कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे अभिरममाणे यभिरमइ) अनेक डिब्बो-नाना नाना धण्डा आण्डोनी साथे-नानी नानी आणा आनी साथे, धण्डा दारडोनी साथे ओटवे के डिब्बो उता जरा मोटी डभर बाणा आण्डोनी साथे—वणी दारिडाओनी साथे, धण्डा कुमार अने कुमारिडाओनी साथे भणीने रमतो रमाउतो हुतो ओटवे के पाथड णधा आण्डोनी साथे भणीने देवदत्त रमाउतो हुतो (तए ण सा भद्रा सत्थवाही अन्नया कयाइ देवदिन्न दारय ण्हाय कयवलिकम्म कयकोउयमगलपायच्छिउत्त सन्वालकार-विभूमिय करेइ) ओके द्विषस बद्रा सार्धवाहीओ पोताना आण्ड देवदत्तने नव आनीने ते निमित्ते काजडा वगेरे पक्षीओने अन्न वगेरेनो लाग अर्पिने, कौतुक, मंगल अने प्रायश्चित्त विधि पूरी करी अने त्यार पाद आण्डने सुद्ध धरेलाओधी

कृ वा पान्यरुस्य दासचेटरुस्य हस्ते ददाति । ततः खलु स पान्यको दास
चेटको भद्रायाः सार्यवाद्या हस्ताद् देवदत्त दारक मृद्या गृह्णाति, गृहीत्वा
मृकाद् गृहात् प्रतिनिष्क्रामति, प्रतिनिष्क्रम्य पट्टभिः डिम्भकैश्च डिम्भिकाभिश्च
दारकैश्च दारिकाभिश्च, कुमारकैश्च कुमारिकाभिश्च मर्द्धं सपरितृतो यत्रैव राज
मार्गस्तत्रैवागच्छति, उगम्य देवदत्तदारकमेतान्ते 'ठवेड' स्थापयति=उपवेशयति
उपवेश्य पट्टभिः डिम्भकैश्च यावत्कुमारिकाभिश्च मर्द्धं सपरितृत 'पमते'
पमत=तद्रक्षणे प्रमादयान् चापि 'पिहरड' पिहरति=रात्रकचालिकादिभि
महान्यत्र रमते ।

चरित कर ममस्त अलफारी से विभूषित किया (करिता पथयस्स दासचेट
यस्म इत्ययसि दलयड) विभूषित करके बाद म उसने उसे पाथक दास
चेटय के हाथमे दे दिया । (तएण से पथए दासचेडण भद्राए मत्थवा
हीए इत्याओ देवदिन्न दारय रुडिण गिण्डइ) उस पाथकदासचेटरुने भद्रा
सार्यवाहीके हाथ से लेकर देवदत्त को अपनी रुटी=गोद मे ले लिया ।
(गिण्डिता सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमड) और लेकर वह अपने घर
से बाहर निकला । (पडिनिक्खमित्ता उह्हि डिम्भणहि डिम्भयाहि य कुमार
एहि य कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे जेणेव रायमग्गे तेणेव उवा
गच्छड) निकर कर वह अनेक डिम्भिकों से अनेक डिम्भिकाओ से कुमार
और कुमारिकाओं से घिरा हुआ होकर जहाँ राजमार्ग था वहाँ पर गा ।
(उवागच्छिता देवदिन्न दारय एगते ठावेड, ठावित्ता उह्हि डिम्भएहि
जाव कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे पमत्ते यावि पिहरड। जाकर उसने

अल दृत यथै (करिता पथयस्स दासचेटयस्स इत्ययसे दलयड) आगजने
धरेष्वाओथी अल दृत यथै आह माताओ नेने पाथक दास चेटरुने मोपी दीये
(तएण से पथए दासचेडण भद्राए मत्थवाहीए इत्याओ देवदिन्न
दारय रुडिण गिण्डइ) पाथक दासचेटरुने भद्रा सार्यवाहीना हाथमाथी आगजने
लउने पोताना ओणाभा लछ दीये (गिण्डिता सयाओ गिहाओ पडिनिक्ख
मड) अने लउने ते घरेथी गडार निज्जये (पडिनिक्खमित्ता उह्हि डिम्भ
एहि डिम्भयाहि य कुमारियाहि य कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे जेणेव
रायमग्गे तेणेव उवागच्छड) नीज्जोने ते धण्डा डिभिडे-माणडे-डिभि
डओ-आणाओ, तेभज कुमार अने कुमारीओनी साथे जया गय
मार्ग डतो त्या गये (उवागच्छिता देवदिन्न दारय एगते उवे
ठावित्ता उह्हि डिम्भएहि जाव कुमारियाहि य सद्धि सपरिवुडे पमत्ते यावि

डिम्भा = अल्पकालिका शिवाय डिम्भा पर डिम्भकाम्तेः, डिम्भकामिश्च = अल्पकालिकपालिकाभिश्च, 'दारएहि य, दारैश्च = पटुमालिकालकै, दारिकाभिश्च = पालिकाभि साद्धं सपरिवृतः = सल्लि अभिरममाणे' अभिरममाणः = लोडन् सन् 'अभिरमइ' अभिरमनि = तिष्ठति। तत गलु सा भद्रा सार्ग राही अन्यदा रुदाचित् देवदत्त दारक 'ह्याया' स्नात कारितस्नान, 'कय बलिकम्म' कुनगलिकर्माणम् = अरिष्टादि निवारणाय पशुपत्यादि सर्वपाप निमित्त कारिताच्चेत्सर्गम् 'कयकोउयमगलपायच्चित्त' कृतकौतुकमगलपाप चित्त = दृष्टिदोषादिनिवारणाय कृतमपीतिलकादिक सर्वालकारिभूषित करोति,

डिम्भगहि य डिम्भियाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारेहि य कुमारियाहि य सद्धिं सपरिवुडे अभिरममाणे अभिरमइ) अनेक डिम्भकों के— डोटेलालकों के साथ अनेक डोटीर पालिकाओं के साथ, अनेक दारकों के साथ—डिम्भकों की अपेक्षा कुछ अधिक उमरवाले वालकों के साथ कुछ अधिक अनेक दारियाओं के साथ, अनेक कुमार और कुमारिकाओं के साथ उनसे युक्त होकर क्रीडा किया करता था। अर्थात् उन सबके साथ मिलकर वह उस देवदत्त बालक को खिलाया करता था। (तएण मा भदा सत्थवाही अन्नया कयाइ देवदिन्न दारय ण्हाय कयबलिकम्म कय कोउयमगलपायच्चित्तसञ्चालकारविभूमिय करेइ) एक दिन की रात है कि उस भद्रा सार्थवाही उस देवदत्त नामके अपने पुत्र को स्नान करवा कर तथा उसके निमित्त से चायसादि पक्षियों को अन्नानि का भागरूप पलिकर्म कर एव कौतुक, मगल और प्रायश्चित्त विधि समा

आजामा जेसाहीने (बहूहि डिम्भगहि य डिम्भियाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारेहि य कुमारियाहि य सद्धिं सपरिवुडे अभिरममाणे अभिरमइ) अनेक डिलको—नाना नाना धण्डा आजडोनी साथे—नानी नानी आजामा आनी साथे, धण्डा धारडोनी साथे ओटवे डे डिलको क ता जरा मोटी डभर बाजा आजडोनी साथे—वण्णी दारिकाओनी साथे, धण्डा कुमार अने कुमारिकाओनी साथे भणीने रमतो रमाडतो हुतो ओटवे डे पाथक जधा आजडोनी साथे भणीने देवदत्त रमाडतो हुतो (तए ण सा भदा सत्थवाही अन्नया कयाइ देवदिन्न दारय ण्हाय कयबलिकम्म कयकोउयमगलपायच्चित्त सञ्चालकार-विभूमिय करेइ) ओक द्विषस भद्रा सार्थवाहीओ पोताना आजक देवदत्तने नव अवाने ते निमित्ते काजडा वजेरे पक्षीओने अन्न वजेरेने लाग अपिने, कौतुक, मगल अने प्रायश्चित्त विधि पूरी करी अने तयार जाइ आजकने सुहर धरेखाओथी

ચેટ પમત' પમતમ્ અન્યત્ર સઠાનચિત્ત પડ્યતિ, ટટ્ટા દિમાઓય' દિશાઓ
 કમ્- 'અસ્મિન્નવસરે કસ્યાપિ ગમનાગમનમન્તિ ન વા' इति सकलदिशा
 निरीक्षण करोति, कृत्वा देवदत्त दारकं पृच्छति, पृष्टीत्वा 'कस्यसि' कक्षे=
 पादमूत्रे 'अल्लियावेड' जालीनयति=अन्तर्धान करोति आजीनयित्वा 'उत्त
 रिज्जेग' उत्तरीयेण=उपरिचस्त्रण 'दुपट्टा' इति भाषाया, तेन पिहेड पिद-
 धाति,=प्रच्छादयति, प्रच्छाद्य शीघ्र त्वरित चपल वेगित=शीघ्रातिशीघ्रमित्यर्थ
 राजगृहस्य नगरस्यापद्वारेण निर्गच्छति, निर्गत्य यत्रैव जीर्णोद्यानं तत्रैव
 भग्नरूपरुस्तत्रैवोपागच्छति उपागत्य देवदत्त दारक 'जीवियाओ' जीविनात्

ચિંતિત હા ગયા--ગ્રાવત હા ગયા--અનમે દુઃખાગ્ર પન ગયા, અથવા ગૃહ--
 લુપ્ત હો ગયા--અહીં મેં છલૂં ઇસ સ્થિતિ સે યુક્ત દુષ્ટ ઉસને સ્વાય
 મે પાંચક દાસ ચેટક કા મી અન્યત્ર સલગ્ન ચિત્તવાલા દેવા (પાસિત્તા
 દિસાગેય કરંડ કરિત્તા દેવદિન્ન દારય ગેળ્હડ) દેવદત્ત ફિર ઉસને દિશા
 યલોકન ક્રિયા-આજૂ પાજૂ કો ઓર ડગર ઉધર દેખા કો કહી સે કોઈ
 આના જાતા તો નહીં હૈ, જન કોઈ કહીં નહીં દિસાઈપડા તો ઉમને
 ઉસી સમય ઉસ દેવદત્ત દારક કો ઉઠા લિયા। (ગેળ્હિત્તા કક્કલ્લમિ
 અલ્લિયાવેડ, અલ્લિયાવિત્તા ઉત્તરિજ્જેગ પિહેડ) ઉઠાકર ફિર ઉસને ઉસે
 અપનો કાંલ મેં છુપા લિયા। છુપાકર પાદ મેં ઉસે દુપટ્ટા સે ઢાંક ત્રિયા
 (પિહિત્તા સિમ્મ, તુરિય ચલ ચેદય રાયગિહસ્સ નયરસ્સ અગ્ગારેગ નિગ્ગચ્છડ)
 ઢાંક કર પછ ફિર વઠાસે શીઘ્ર, ત્વરિત, જલ્દી જલ્દી રાજગૃહ નગર કે
 અગ્ગાર પિઠલે છાર ૨ સે પાહર નિકલા (નિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ જિણ્ણુજ્ઞાણે જેણેવ

પાસઈ) દેવદત્તને બહુ મૂલ્ય ધરેણુઓથી અલ્પદૃત ભોધને તે મોહવશ થઈ ગયો,
 તેણે ચિત્ત ધરેણુઓના જ ચોટી ગયું અથવા તો તે લોભાડ ગયો આ વરેણુ
 ઓને હું હરી લઉં આ ભતનો વિચાર તેના મનમાં મ્હુયો ચોરે દાસ ચેટક
 પથડને પથુ ત્યાં થોડે દૂર રમતમાં તત્કાલીન ભેથો (પાસિત્તા દિમાગાય કરંડ કરેત્તા
 દેવદિન્ન દારય ગેળ્હડ) પથડને ભેથો પછી તેણે ચોભેગ ભેથુ કે કોઈ આવતુ
 તો નથી? જ્યારે તને કોઈ દેખાયુ નહિ ત્યારે તેણે તરત બાળક દેવદત્તને ઉપાડી
 લીધો (ગેળ્હિત્તા કક્કલ્લમિ અલ્લિયાવેડ અલ્લિયાવિત્તા ઉત્તરિજ્જેગ પિહેડ) ઉપાડીને
 તેણે બાળકને પડખામાં છુપાવીને તેને દુપટ્ટાથી ઢાંકી લીધો (પિહિત્તા સિમ્મ તુરિય
 ચારુ વેદય રાયગે'સ્મ નયરસ્સ અગ્ગારેગ નિગ્ગચ્છડ) ઢાંકીને તે સત્વરે
 ત્વગ્તિ ગતિથી રાજગૃહ નગરના અપદ્વારથી બહાર નીકળી ગયો (નિગ્ગચ્છિત્તા
 જેણેવ જિણ્ણુજ્ઞાણે જેણેવ મગ્ગકૂવણ તેણેવ ઉવાગચ્છડ) નીકળીને તે
 તે જ્યાં જૂનું ઉદ્યાન અને ભગ્ન દેવો હતો ત્યાં પહોંચ્યો (ઉવાગચ્છિત્તા

अयं च सल्लु विजयस्तस्करो राजगृहस्य नगरस्य उद्गति दाराणि च
 'अवदाराणि य' अपदाराणि=लघुदाराणि च 'तद्देव तथैव=पूर्वदेवान् सर्वस्था
 नानि वाच्यानि यावत् 'आभोगमाणे आभोगयन्=सोपयोगमलोकयन् मार्ग
 यमाणो गवेपयमाणो यथैव देवदत्तो दारकस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य देव'त्
 दारक सर्वालङ्कारविभूषित पश्यति, दृष्ट्वा देवदत्तस्य दारकस्याभरणालङ्कारेषु
 मुच्छिउए' मूर्च्छित=कृतव्यव्यापारशून्य 'गदिए' ग्रथित=एकाग्रतामापन्न,
 'गिद्धे' गृद्ध=लुब्ध 'अज्झोचवन्ने' अभ्युपपन्न=ममत्त्वबहुल पान्थक नाम

उस देवदत्त दारक को एकांत में छोड़ दिया और स्वयं उन दिग्भक्त
 यावत् कुमारिकाओं के साथ घिरा हुआ होकर प्रमादवान् बन गया—
 अर्थात् उन बालक नालिका आदिकों के—साथ अन्यत्र खेलने लग गया।
 (इमं च ण विजण तक्करे रायगिहस्स नगरस्स उद्गति दाराणि य अवदाराणि
 य तद्देव जाव आभोगमाणे मग्गेमाणे गवेसेमाणे जेणेव—देव
 दिन्ने दारण तेणेव उवागच्छइ) इतने में विजय तस्कर राजगृह नगर के
 अनेक द्वारों में अनेक छोटे २ द्वारों को पहिले की तरह उपयोग पूर्वक
 देखता हुआ उन्हें चार २ तपासता हुआ, सूक्ष्मदृष्टि से उनकी गवे
 पणा करता हुआ जहां वह देवदत्त दारक था वहां आया। (उवागच्छिता
 देवदिन्न दारण सत्वालङ्कारविभूषित पासइ) आकर उसने देवदत्त दारक
 को समस्त अलङ्कारों से विभूषित हुआ देखा। (पासित्ता देवदिन्नस्स
 दारगस्स आभरणालङ्कारेसु मुच्छिउए गदिए गिद्धे अज्झोचवन्ने पथय दास
 च्चेड पमत्त पासइ) देवदत्त के वह देवदत्त के आभरण और अलङ्कारों में मू
 विहरइ) त्या पडोव्णिने तेण्हे देवदत्तने प्रभाह वथ थधने ओदात्त जज्झाथे भूडी
 हीमे अने पोते ने जथा डिब्बक, डिब्बिडा कुमार अने कुमारिडाओणी साथे
 रमतमा पडी जथे ओटले डे तेभनी साथे रभवा लाओ। (इमं च ण विजण
 तक्करे रायगिहस्स नगरस्स उद्गति दाराणि य अवदाराणि य तद्देव जाव
 आभोगमाणे गवेसमाणे जेणेव देवदिन्ने दारण तेणेव उवागच्छइ)
 ओटलाभा विजय नामे ते तस्कर (यार) राजगृह नगरना अनेक दरवाजाओ
 अनेक नाना दरवाजाओने पडेलानी जेभ ज थोरीनी ताकमा जीण्णी नन्दे तपासतो
 ओतो—ज्या जाणत्त देवदत्त हुतो त्या आओ। (उवागच्छिता देवदिन्न दारण
 सत्वालङ्कारविभूषित पासइ) त्या आगतानी साथे ज तेण्हे जाणत्त देवदत्तने
 सर्वालङ्काराधी अलङ्कृत थयेले ओथे (पासित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स आभरणा
 लङ्कारेसु मुच्छिउए गदिए गिद्धे अज्झोचवन्ने पथय दासच्चेड पमत्त

मूलम्--तएण से पथए दासचेडे तओ मुहुत्तरस्स जेणेव
 देवदिन्ने दारए ठविए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता देवदिन्न
 दारग तसि ठाणसि अपासमाणे रोयमाणे कदमाणे विलवमाणे देव
 दिन्नस्स दारगस्स सब्बओ समता मग्गणगवेसण करेइ करित्ता देव
 दिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइ वा खुइ वा पउत्ति वा अलभमाणे
 जेणेव सए गिहे जेणेव वण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ, उवाग-
 च्छित्ता धण्ण सत्थवाह एव वयासी-एव खलु सामी । भद्दा सत्थ
 वाही देवदिन्न दारय ण्हाय जाव मम हत्थसि दलयइ, तएण अह
 देवदिन्न दारय कडीए गिण्हामि गिण्हित्ता जाव, मग्गणगवेसण करेमि
 त न णज्जइ ण सामि । देवदिन्ने दारए केणइ हये वा अवहिए वा
 अवखित्ते वा पायवडिए धण्णस सत्थवाहस्स एयमट्ठ निवेदेइ, त ण
 से धण्णे सत्थवाहे पथयदासचेडयस्स एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म तेण य
 महया पुत्तसोएणाभिभूये समाणे परसुणियत्तव चपगपायवे धसत्ति
 धरणीतलसि सब्बगेहि सन्निवइए, तएण मे धण्णे सत्थवाहे तओ
 मुहुत्तरस्स आसत्थे पच्छागयपाणे देवदिन्नस्स दारगस्स सब्बओ
 समता मग्गणगवेसण करेइ देवदिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइ वा
 खुइ वा पउत्ति वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ,
 उवागच्छित्ता महत्थ पाहुड गेण्हइ, गेण्हित्ता जेणेव नगरगुत्तिया
 तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता त महत्थ पाहुड उवणेइ, उवणित्ता
 एव वयासी एव खलु देवाणुप्पिया । मम पुत्ते भद्दाए भारियाए अत्तए
 देवदिन्ने नाम दारए इट्ठे जाव उवरपुण्णपिव दुल्लहे सवणयाए किमग

માણેમ્. 'વવરોવેદ' વ્યવરોવયાત=પૃથ્વરૂરાતિ મરયતાત્યયઃ, જોવિતા
 દ્વયપરોપ્ય આમરણાલકારાન્ ગૃહ્ણતિ, ગૃહીત્વા દેવદત્તાસ્ય દારયકસ્ય શરીર
 'નિષ્પાણ' નિષ્પાણમ્=શ્વામોન્ધ્રામાદિ માણરક્તિ નિચ્ચેદ્ નિષ્કેષ્ટ=જોતનચ્યાપાર
 રહિત 'જીવચિષ્પજઢ' 'જીવપિપ્તયક્તમ્=આત્મપ્રદેશરક્તિ દેવદત્તાદારકશરીર મગ્નરૂપે
 પ્રક્ષિપતિ, પ્રક્ષિપ્ય યત્રેવ માલુકારુપકસ્તત્રોપાગન્ઠતિ, ઉપાગત્ય માલુકારુપક
 રમનુપવિશતિ, અનુપવિશ્ય 'નિચ્ચલે' નિચ્ચલ =ગમનાગમનાદિવર્જિત 'નિષ્કદે'
 નિષ્કદ =જ્ઞસ્તપાદાદયયયચલનરહિત 'તુમિણીર્' તૃણીક=ચવનચ્યાપાર
 રહિત મન્ દિવસ=તદિન 'સ્વેમાણે' ક્ષપયન્=ગમયન્ તિષ્ઠતિ ॥ સૂત્ર ૭ ॥

મગ્નરૂપ, તેણેવ ઉવાગન્ઠઈ) નિરૂલ કર પઢા ગયા ફિ જહા વહ જીર્ણ
 ઉદ્યાન ઔર મગ્ન રૂપ થા । (ઉવાગન્ઠિત્તા દેવદિન્ન દારય જીવિયાઓ
 વવરોવેદ) વહા પહુંચ કર ઉસને ઉસ દેવદત્ત દારક કો માર ઢાલા ।
 (વવરોવિત્તા આમરણાલકારે ગિળ્હઈ, ગિળ્હિત્તા દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ સરીરગ
 નિષ્પાણ નિચ્ચેદ્ જીવિયવિષ્પજઢ મગ્નરૂપ પસ્તિવવહ) માર કર ઉસકે
 મમસ્તઆભૂષણ ઉતાર લિયે--ઔર દેવદત્ત દારક કે ઉસ નિષ્પાણ, નિષ્કેષ્ટ
 તથા આત્મપ્રદેશો સે વિહીન પને હુઈ શરીર કો મગ્નરૂપ મ ઢાલ દિયા ।
 (પસ્તિવવિત્તા જેણેવ માલુયા કન્ઠઈ તેણેવ ઉવાગન્ઠઈ ઉવાગન્ઠિત્તા
 માલુયા કન્ઠઈ અણુપવિસડ, અણુપવિમિત્તા નિચ્ચલે નિષ્કદે તુમિણીર્
 નિચ્ચમ સ્વેમાણે ચિદ્દઈ) ઢાલકર ફિર વહ જહા માલુકા કપ યા વહો
 આયા । આકર વહ રસમે પ્રવિષ્ટ હુઆ--ઔર ઉસી મે ચુપચાપ છુસે
 ઉપને નિચ્ચલ ઔર નિષ્કેષ્ટ હોકર વહ અપના દિન વ્યતીત--ફિયા । ॥ સૂત્ર ૭ ॥

દેવદિન્ન દારય જીવિયાઓ વવરોવેદ) ત્યા પહોચીને તેણે બાળક દેવદત્તને મારી
 નાખ્યો । (વવરોવેત્તા આમરણાલકારે ગિળ્હઈ ગિળ્હિત્તા દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ
 સરીરગ નિષ્પાણ નિચ્ચેદ્ જીવિયવિષ્પજઢ મગ્નરૂપ પસ્તિવવહ) મારીને
 તેના બધા ઘરેણાઓ તેણે ઉતારી લીધા અને તેના નિષ્પાણ, નિષ્કેષ્ટ તેમજ આત્મ
 પ્રદેશો વગરના શરીરને ભગ્ન રૂપમાં ઢેકી દીધું । (પસ્તિવવિત્તા જેણેવ માલુયા
 કન્ઠઈ તેણેવ ઉવાગન્ઠઈ ઉવાગન્ઠિત્તા માલુયાકન્ઠઈ અણુપવિમિત્તા
 અણુપવિસિત્તા નિચ્ચલે નિષ્કદે તુમિણીર્ દિવસ સ્વેમાણે ચિદ્દઈ)
 (ફિદ્દીને તે ન્યા માલુકા ઝલ્હ હતો ત્યા ગયો જ્યાંને તેમા પ્રવેશીને તેણે ચુપ
 ચાપ નિષ્ચળ અને નિષ્કેષ્ટ થઈને પોતાનો દિવસ પસાર ડ્યો ॥ સૂત્ર ૭ ॥

मूलम्--तएण से पथए दासचेडे तओ मुहुत्तरस्स जेणेव
 देवदिन्ने दारए ठविए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता देवदिन्न
 दारगं तसि ठाणसि अपासमाणे रोयमाणे कदमाणे विलवमाणे देव
 दिन्नस्स दारगस्स सव्वओ समता मग्गणगवेसण करेइ करित्ता देव
 दिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइ वा खुइ वा पउत्ति वा अलभमाणे
 जेणेव सए गिहे जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ, उवाग-
 च्छित्ता धण्ण सत्थवाह एव वयासी-एव खलु सामी ! भद्दा सत्थ
 वाही देवदिन्न दारय ण्हाय जाव मम हत्थसि दलयइ, तएण अह
 देवदिन्न दारय ऋडीए गिण्हामि गिण्हित्ता जाव, मग्गणगवेसण करेमि
 त न णज्जइ ण सामि देवदिन्ने दारए केणइ हये वा अवहिए वा
 अवखित्ते वा पायवडिए धण्णस सत्थवाहम्स एयमट्ठ निवेदेइ, त ण
 से धण्णे सत्थवाहे पथयदासचेडयस्स एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म तेग य
 महया पुत्तसोएणाभिभूये समाने परसुणियत्तव चपगपायवे धसत्ति
 धरणीतलसि सव्वगेहि सन्निवइए, तएण मे धण्णे सत्थवाहे तओ
 मुहुत्तरस्स आसत्थे पच्छागयपाणे देवदिन्नस्स दारगस्स सव्वओ
 समता मग्गणगवेसण करेइ देवदिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइ वा
 खुइ वा पउत्ति वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ,
 उवागच्छित्ता महत्थ पाहुड गेण्हइ, गेण्हित्ता जेणेव नगरगुत्तिया
 तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता न महत्थ पाहुड उवणेइ, उवणित्ता
 एव वयासी एव खलु देवाणुप्पिया ! मम पुत्ते भद्दाए भारियाए अत्तए
 देवदिन्ने नाम दारए डट्ठे जाव उवरपुप्फपिव दुल्लहे सवणयाए किमग

पुण पासण्याए ? तएण सा भद्दा देवदिन्न दारय सव्वालकारविभू
 सिय पथगस्स हत्थे दलाइ जाव पायवडिए त मम निवेदेइ, त इच्छा
 मिण देवाणुप्पिया । देवदिन्नदारगस्स सव्वओ समता मग्गणगवेसणं
 काउ । तएण ते नगरगुत्तिया धण्णेणं सत्थवाहेणं एवं वुत्ता समाणा
 सन्नद्धवद्धवम्मियकवया उप्पीलियसरासणवट्ठिया जाव गहियाउयप
 हरणा धण्णेण सत्थवाहेण सद्धिं रायगिहस्स नगरस्स वहुणि अइ
 गमणाणि य जाव पवासु य मग्गणगवेसण करेमाणा रायगिहाओ
 नगराओ पडिनिक्खमति पडिनिक्खमिन्ता जेणेव जिण्णुजाणे जेणेव
 भग्गकूवए तेणेव उवागच्छाते उवागच्छिता देवदिन्नस्स दारगस्स
 सरीरग निप्पाण जीवविप्पजढ पासति, पासित्ता हा हा अहो अक
 जमितिकट्ठु देवदिन्न दारग भग्गकूवाओ उत्तारेंति उत्तारित्ता धण्णस्स
 सत्थवाहस्स हत्थे दलयति ॥सू० ८॥

टीका—‘तएण से पथए’ इत्यादि। तत् ‘खलु स पान्थको दासचेटक’,
 तओ मुहुत्ततरस्स’ ततो मुहुर्तान्तरस्य=मुहुर्तान्तर यत्र देवदत्तो दारकस्यापि
 तस्तत्रैवोपा गच्छति, उपागत्य देवदत्त दारक तस्मिन् स्थाने ‘अपासमाणे’ अपश्यत्

‘तएण से पथए दासचेडे’ इत्यादि ।

टीकार्थ—इसके बाद (से पथए दासचेडे) वह पाथकदास चेटक
 (तओ) वहाँ से (मुहुत्ततरस्स जेणेव देवदिन्ने दारए ठविए तेणेवाउवग
 च्छइ) एक मुहुर्त के बाद जहा देवदत्त को बैठाया था वहा—गया
 (उवागच्छित्ता देवदिन्न दारग तसि ठाणसि अपासमाणे रोयमाणे रुद

तएण से पथए दासचेडे इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) त्थार व्याड (से पथए दासचेडे) पाथक दास चेटक (तओ
 त्याथी) (मुहुत्ततरस्स जेणेव देवदिन्ने दारए ठविए तेणेव उवागच्छइ)
 ओड मुहुर्त पछी व्या देवदत्तने बैसाडथे डतो त्या गथे (उवागच्छित्ता
 देवदिन्न दारगं तसि ठाणसि अपासमाणे रोयमाणे रुद)

‘रोयमाणे’ रुदन=साधुपातमार्त्तनाद कुर्वन्, ‘वदमाणे’ क्रन्दन्=उच्चैः स्वरेण रुदन ‘विलयमाणे’ विलपन्=‘कगतो दारकः’ तमन्वरेण कीदृशोऽनर्थो भविष्यति किं करोमि ? क गच्छामि ?’ इति जल्पन् देवदत्तस्य दारकस्य सर्वतः समन्तान् मार्गणगवेष्णां करोति कृत्वा देवदत्तस्य दारकस्य कुत्रापि ‘सुइ वा’ श्रुतिं वा=दारकवृत्तान्त ‘सुइ वा’ श्रुतिं वा छिक्कान्यव्यक्त तच्चिह्नम्, ‘पउत्तिवा’ मृत्तिं वा=प्रकटतरवार्ताम् ‘अलभमाणे’ अलभमान=अप्राप्नुवन् यत्रैव स्वरु गृह यत्रैव धन्य सार्थवाहस्तत्रैवोपागच्छति

माणे विलयमाणे देवदिन्नस्स दारगस्स सब्बाओ समता मग्गणगवेसण करेइ) जाकर उसने उस स्थानपर देवदत्त दारक को नहीं देखा—तो रो पड़ा अश्रु पात करता हुआ आर्तनाद करने लग गया जोर २ से चिल्ला चिल्ला कर रोने लगा, विलाप करने लगा— देवदत्त दारक रुहा गया—अब—उसके बिना कैसा अनर्थ होगा, क्या करू—रुहा—जाऊँ—इस प्रकार बड़बड़ाने लगा—बाद में उसने उम् देवदत्त की वरु सय तरफ चारों ओर मार्गणा की गवेष्णा की। (करित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइ वा खुइवा पउत्ति वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे जेणेव धन्ने सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ) करके जब उसे उस देवदत्त दारक की कोई श्रुति नहीं सुनाई दी, छिक्कादि अव्यक्त चिन्ह भी नहीं ज्ञात हो सका तथा स्पष्ट उसकी किसी बात का पता नहीं पड़ा तो वह जहां अपना घर था— और जहां धन्य सार्थवाह थे— वहां आया (उवागच्छिन्ना धण्ण सत्थवाह एव वयासी) आकर धन्य सार्थ

देवदिन्नस्स दारगस्स सब्बाओ समता मग्गणगवेसण करेइ) त्या अधने ते भाण्ड देवदत्तने नहि लेता रउवा भाउथे विलाप करवा लाग्ये “भाण्ड देवदत्त क्या जतो रह्यो ? ते वगर हुवे शु थये ? शु उरु ? हुवे क्या भउ ? ‘आ प्रमाणे ते हु भी थईने विचार उरवा लाग्ये त्यार पछी तेणे येमेर भाण्ड देवदत्तनी तपास करी अने शोध करी (करित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइ वा खुइवा पउत्तिवा अलभमाणे जेणेव सए गिहे जेणेव धन्ने सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ) शोध उरवाभा त्यारे तेने देवदत्तनी रउवा वगेरेने अवाज तेमज छीउ वगेरेनी अव्यक्त ध्वनी अलगाई नहि अने भाण्डने शोध पशु रीते पत्तो भेजवी शक्यो नहि त्यारे ते जथा तेनु घर हुतु अने धन्य सार्थवाह हुता त्या आग्ये (उवागच्छिन्ना धण्ण सत्थवाह एव वयासी)

पुण पासण्याए ? तएण सा भद्दा देवदिन्न दारय सव्वालकारविभू
 सिय पथगस्स हत्थे दलाइ जाव पायवडिए त मम निवेदेइ, त इच्छा
 मिणं देवाणुप्पिया । देवदिन्नदारगस्स सव्वओ समता मग्गणगवेसण
 काउ । तएण ते नगरगुत्तिया धण्णेणं सत्थवाहेणं एव वुत्ता समाणा
 सन्नद्धवद्धवम्मियकवया उप्पीलियसरासणवट्टिया जाव गहियाउयप
 हरणा धण्णेण सत्थवाहेण सद्धिं रायगिहस्स नगरस्स बहूणि अइ
 गमणाणि य जाव पवासु य मग्गणगवेसण करेमाणा रायगिहाओ
 नगराओ पडिनिक्खमति पडिनिक्खमिता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव
 भग्गकूवए तेणेव उवागच्छति उवागच्छिता देवदिन्नस्स दारगस्स
 सरीरग निप्पाण जीवविप्पजड पासति, पासिता हा हा अहो अक
 जमितिकट्ठु देवदिन्न दारग भग्गकूवाओ उत्तारेंति उत्तारिता धण्णस्स
 सत्थवाहस्स हत्थे दलयति ॥सू० ८॥

टीका—‘तएण से पथए’ इत्यादि। ततः ‘खलु स पान्थको दासचेटक,
 तओ मुहुत्ततरस्स’ ततो मुहूर्तान्तरस्य=मुहूर्तान्तर यत्र देवदत्तो दारकस्यापि
 तस्तत्रैवोपा गच्छति, उपागत्य देवदत्त दारक तस्मिन् स्थाने ‘अपासमाणे’ अपश्यन्

‘तएण से पथए दासचेडे’ इत्यादि ।

टीकार्थ—इसके बाद (से पथए दासचेडे) वह पांथकदासचेटक
 (तओ) वहां से (मुहुत्ततरस्स जेणेव देवदिन्ने दारए ठविए तेणेवाउवग
 छइ) एक मुहूर्त के बाद जहां देवदत्त को बैठाया था वहां—गया
 (उवागच्छिता देवदिन्न दारग तसि ठाणसि अपासमाणे रोयमाणे कद

तएण से पथए दासचेडे इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) त्थार णाए (से पथए दासचेडे) पांथक दास चेटक (तओ
 त्याथी) (मुहुत्ततरस्स जेणेव देवदिण्णे दारए ठविए तेणेव उवागच्छइ)
 ओइ मुहूर्त पछी ब्या देवदत्तने भेसाउथे उतो त्या अथे (उवागच्छिता
 देवदिन्न दारगं तसि ठाणसि अपासमाणे रोयमाणे कदमाणे विल्लमाणे

‘रोयमाणे’ रुदन=साधुपातमार्त्तनाद कुर्वन्, ‘कदमाणे’ कन्दन्=उच्चैः, स्वरेण रुदन ‘विल्वमाणे’ विलपन=‘कगतो दारक’? तन्मन्तरेण कीदृशोऽनर्थो भविष्यति किं करोमि? क गच्छामि?’ इति जल्पन् देवदत्तस्य दारकस्य सर्वतः समन्तान् मार्गणगवेणणा करोति कृत्वा देवदत्तस्य दारकस्य कुत्रापि ‘सुइ वा’ श्रुतिं वा=दारकटत्तान्त ‘खुइ वा’ श्रुतिं वा छिकाव्यक्त तच्चिह्नम्, ‘पउत्तिवा’ प्रवृत्तिं वा=पकटतरवारताम् ‘अलभमाणे’ अलभमान=अप्राप्यन् यत्रैव स्वक गृह यत्रैव धन्य’ सार्थवाहस्तत्रैवोपागच्छति

माणे विल्वमाणे देवदिक्षस्त दारगस्त सञ्चाओ समता मगगणगवेसण करेइ) जाकर उसने उस स्थानपर देवदत्त दारक को नहीं देखा—तो रो पड़ा अश्रु पात करता हुआ आर्त्तनाद करने लग गया जोर २ से चिल्ला चिल्ला कर रोने लगा, विलाप करने लगा— देवदत्त दारक कहा गया—अब-उसके बिना कैसा अनर्थ होगा, क्या करू—रुहा—जाऊँ—इस प्रकार बड़बड़ाने लगा—बाद में उसने उम् देवदत्त की वहा सब तरफ चारों ओर मार्गणा की गवेणणा की। (करित्ता देवदिन्नस्त दारगस्त कत्थइ सुइ वा खुइवा पउत्ति वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे जेणेव धन्ने सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ) करके जब उसे उस देवदत्त दारक की कोई श्रुति नहीं सुनाई दी, छिकादि अव्यक्त चिन्ह भी नहीं ज्ञात हो सका तथा स्पष्ट उसकी किसी बात का पता नहीं पड़ा तो वह जहा अपना घर था— और जहा धन्य मार्थवाह थे— वहा आया (उवागच्छित्ता धण्ण सत्थवाह एव वयासी) आकर धन्य सार्थ

देवदिन्नस्त दारगस्त सञ्चाओ समता मगगणगवेसण करेइ) त्या જાળને તે જાળક દેવદત્તને નહિ જોતા રહ્યા માડ્યો વિલાપ કરવા લાગ્યો “જાળક દેવદત્ત કયા જતો રહ્યો? તે વગર હવે શું થયે? શું ડડુ? હવે કયા જાઉં? ‘આ પ્રમાણે તે દુઃખી થઈને વિચાર કરવા લાગ્યો ત્યાર પછી તેણે થોભેર જાળક દેવદત્તની તપાસ કરી અને શોધ કરી (કરિત્તા દેવદિન્નસ્ત દારગસ્ત કત્થઇ સુઇ વા ખુઇ વા પઉત્તિવા અલભમાણે જેણેવ સણ ગિહે જેણેવ ધન્ને સત્થવાહે તેણેવ ઉવાગચ્છઇ) શોધ કરવામાં જ્યારે તેને દેવદત્તનો રહવા વગેરેનો અવાજ તેમજ છીડ વગેરેની અવ્યક્ત ધ્વની મળવાઈ નહિ અને જાળકનો કોઈ પણ રીતે પત્તો મેળવી શક્યો નહિ ત્યારે તે જ્યાં તેમુ ઘર હતુ અને ધન્ય સાર્થવાહ હતા ત્યાં આગ્યો (ઉવાગચ્છિત્તા ધણ્ણ સત્થવાહ એવ વયાસી)

उपगत्य धन्य सार्ववाहयमयादीन्—एव—खलु ! स्वामिन् भद्रा
सार्ववाही देवदत्त दारक स्नात यावमम हस्ते ददाति, तत' खलु अह
देवदत्त दारक मृदया शृङ्गामि गृहीत्वा यावत्—मार्गणगणना करोमि,
तन्न ज्ञायते खलु स्वामिन् ! देवदत्तो दारक केनापि जीण्या' नोत =
मित्रादिना कुत्रापि गुप्तस्थाने प्रापित 'अवहिण वा' अपहृत = चोरादिना
चोरित 'अवखिन्ने वा' अवधिप्त = अधोगर्तात्पि क्षिप्तो वा' इति प्रोन्य
'पायवडिण' पादपतित = चरणलग्न. सन् धन्यस्य सार्ववाहस्य एतमर्थ
'निवेदे.' निवेदयति = दारकमुत्तान्त कथयति । तत खलु म यन् सार्ववाह

वा' से इस प्रकार कहा--(एव खलु सामी भद्रा सत्यवाही देवदिन्न
दारय णाय जाव मम हत्थसि दलयड) हे स्वामिन् ? मेरी बात सुनिय
भद्रा सार्ववाहीने देवदत्त दारक को स्नान करा कर तथा वेप भूपा से
सुसज्जित कर मेरे हाथ में दिया-- (तएण अह देवदिन्न दारय कडीण
गिण्ढामि) मैंने उसे रुटि भाग पर ले लिया (गिण्ढत्ता जाव मग्गणगवेसण
करमि त न णज्जइ) उसे लेकर मैं कोई कुमार कुमारिण-आत्थि को के
साथ खेलनेमें लग-गया--खेलने के थोड़ी देर बाद उयों नी मैंने उस
स्थान पर आकर देखा तो मुझे रहा देवदत्त दारक नहीं मिला है ।
(ण सामि ! देवदिन्ने दारए कणइ हय वा अवहिण वा अवखिन्ने वा पाय
वडिण धण्णस्स सत्यवाहस्स एवमद्व निवेदेऽ) अत हे स्वामिन् ? नहीं
मालूम कि--देवदत्ता दारक को वहा से किसी मित्रनेरही अ-वयत्र रख
दिया है या किसी चोर ने उसे वहा से हर लिया है या किसी खड्डे

आवीने धन्यसार्ववाहने आ प्रभाषो कथु--(एव खलु सामी भद्रा सत्यवाही
देवदिन्न दारय णाय जाव मम हत्थसि दलयड) हे स्वामी ! आण्ड देव
दत्तने नवरावीने सुद्ध वस्सो तेभज धरेण्णायोथी अलकृत ठरीने, लद्दा सार्ववाहीओ
भने सोथ्यो हुतो (तए ण अह देवदिन्न दारय कडीण गिण्ढामि)
मे तेने उडभा वीधो (गिण्ढत्ता जाव मग्गणगवेसण करेमि ण गज्जइ)
आणकने लधने हु डेटलाक कुमार कुमारिणओ वगेरेनी साथे राजमार्ग उपर गये
त्या आणकने ओक तरक्क जेमाडीने हु ते वधा आण्ड अने आण्णओनी साथे रमतमा ओक
शित्त थल गये रमतता रमतता थोडो वणत पसार थये त्यारे मे जे स्थाने आणकने जेसा
उयो हुतो त्या जलने ज्येथु तो भने आणक देवदत्त मज्जे नहि (ण सामि ! देव-
दिन्ने दारए कणइ हय वा अवहिण वा अवखिन्ने वा पायवडिण धण्णस्स
स यवाहस्स एवमद्व निवेदे.) तेथी हे स्वामी ! उध अणर पडती नथी
हे आणकने आपणा उध न मित्रे लधने उध गीजे भूडी वीधो छि उध थोडे

पान्नाकामचन्द्रस्य एतमय श्रुत्वा निशम्य तन च महता पुनश्चाकन
, अभिभूय' अभिभूत = आक्रान्त सन 'परसुणियत्तेव' परशुनिकृत्त इव
परशुगा = कुठारेण निकृत्त = टिन चपगपायवेव चम्पपादय इव = चम्पक
रुप इव प्रमत्ति प्रणीयन्मि' 'रस' इति शब्देन भूमितले सन्वगेहि'
मन्त्रि' सन्निवड' सन्निवडित । तन पुत्रु स धन्य सार्थवाह 'ततो
मुहुत्तरस्त' ततो मुहुर्तान्तरस्य = मुहुर्तस्य पश्चात् मुहुर्तान्तरमित्यर्थ
'आस्त्ये' आश्वस्य आश्वस्तो वा = प्राप्तवेष्ट 'पञ्चागयपाणे' पश्चादाग
तपाण = पूर्व मृतपाण इव भूत्वा पुनर्जागरितपाण सन् देवदत्तस्य दारस्य
'सन्वओ समता' सर्व समन्तान् = सर्वासु दिशासु मार्गगवेग करोति,

आदि मे डाल दि ग है । इस प्रकार रह कर वह धन्य सार्थवाह के
पैरोंपर गिर पड़ा । (नएण से गन्ने सत्यवाहे पथयदासचेडयस्स एयमट्ट
सोच्चा णिसम्म तेणय महया पुत्तोसोणणा भिभूय समाणे परसुणियत्ते चपगपायवे
धसत्ति धरणीतलमि सन्वगेहि' सन्निवडण) इस प्रकार वह धन्य सार्थवाह
पायक दासचेटक से इस अर्थ-ममाचार-को सुनकर और उसे हृत्थ मे अव-
गृह्णर उस महान् पुत्र शोक से युक्त होता हुआ परशु कुठार से काटे गये चपक
वृत्तके समान समस्त अंगों से इन्द्रम जमीन पर गिर पड़ा । (तएण
से गन्ने सत्यवाहे तओ मुहुत्तरस्त आस्त्ये पञ्चागयपाणे
देवदिन्नस्त दारगस सन्वओ समता मगणगवेसण करेइ) बाद मे
वह धन्य सार्थवाह १ मुहुत्त के बाद आश्वस्त हुआ ऐसा उस समय
मालूम हुआ कि मानो इसमे प्राण लौटकर पुन. आ गये है--
अपने पुत्र देवदत्त की सन तरफ चारों दिशाओं मे मार्गणा गवेपणा

तेनु अपपरणु वुत्थुं छि अथवा जाणकने ठाछ हुंछे जाडा वगेरेभा देडी दीधो छि
आ रीते छेडता ते धन्यसार्थवाडना पगे पड्यो (तए ण से धण्णे सत्यवाहे
पथयदासचेडयस्स एयमट्ट सोच्चा णिसम्म तेणय महया पुत्तोसोणणाभि
भूये समाणे परसुणियत्तेव चपगपायवे धसत्ति धरणीतलमि सन्वगेहि'
सन्निवडण) आ प्रभाषो धन्य सार्थवाडे पाथकदास येठकना भोढेथी अधी विगत
सालणीने तेने जराणर हृदयभा धारणुजरीने महान पुत्रयोक्थी पीडातो कुडा-
दीथी अपेक्षा य पाना वृक्षनी जेम ते पृथ्वी उपर पडी गयो, (त एण से धण्णे
सत्यवाहे तओ मुहुत्तरस्त आमस्ये पञ्चागयपाणे देवदिन्नस्त दार
गसस सन्वओ समता मगणगवेसण करेइ) त्याग जाड जेक मुहुत्त
पछी धन्य सार्थवाड जानभा आव्यो ते वणते जाण्णे इनी तेज्येभा प्राणुनु मय
थयु डोय तेम वाग्यु जिलो थधने ते पोताना पुत्र देवदत्तनी जेमेर तपास

દેવદત્તસ્ય દારકમ્ય કુત્રાપિ યુતિ યા ધુતિ યા મટુતિ વા અલમમાનો
 યત્રેવ મ્વક ગૃહ તત્રૈવોપાગચ્છતિ. ઉપાગત્ય 'મહત્થ' મજાથે=મહુમૂલ્ય
 પાહુડ' પ્રાપ્તમ્=ઉપહાર ગૃહીતિ, ગૃહીત્વા યત્રેવ નગરગુણિયા' નગર
 ગોપ્ત્રકા=નગરરક્ષકા કોટપાલા इत्यर्थः તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય તન્મ-
 હાર્થ પ્રાપ્તમ્ 'ઉવણેહ' ઉવનયતિ તેષા સમીપે સ્થાપયતિ, ઉપનીય એવમ
 વાદીત એવ સ્વલુ દેવાનુપિયા ! મમ પુત્રો મદ્રાયા માર્યાયા આત્મજો
 દેવદત્તા નામ દારક 'કેદે કદે=અભિલપિત. યાત્ 'ઉવરપુષ્કપિવ'
 દુલ્લહે સવળયાણ કિમગપુણપાસળયાણ' ઉદુમ્બરપુષ્પમિત્ર દુર્લભ. શ્રવ

કરને મેલગ ગયા—પરન્તુ (દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ કત્થઈ સુહ યા સુ વા પડતિ વા
 અલમમાણે જેણેવ સળ મિદે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) દેવદત્તદારક કી ઉસે
 મ્હી પર મ્હી કુછ મ્હી સ્વર નહીં મિલી, ઊઠકા આદિ ચિદ્ર મ્હી
 ઉસકા ઉસે મ્હીં દિસલ્લાઈ નહીં દિયા—ઐર ન ઉસકી કિસી વાત
 મ્હી ઠીક ~ ઉસે પતા પડા। હસ તરહ નિરાશ હોમર વહ અપને
 ઘર પર આ ગયા। (ઉવાગચ્છત્તા મહત્થ પાહુડ મેહઈ, મેહિત્તા જેણેવ
 નગરગુણિયા, તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) ઘર આકર ઉસને વહુમૂલ્ય પ્રાપ્ત લિયા
 ઐર લેકર જહા નગર કે રક્ષક કોટપાલ થે વહા ગયા—(ઉવાગચ્છત્તા
 ત મહત્થ પાહુડ ઉવણેહ ઉવણિત્તા એવ વયાસી)—જાકર ઉસને વહ
 વહુમૂલ્ય નજરાના ઉન્હે મેટમે દિયા—દેકર ફિર હસ પ્રકાર ચોલા
 (એવ સ્વલુ દેવાનુપિયા ! મમ પુત્રો મદ્રાણ મારિયાણ અત્તપ—દેવદિન્ને
 નામ દારક કેદે જાવ ઉવરપુષ્કપિવ દુલ્લહે સવળયાણ કિમગ પુણ

કરવા લાગ્યે પણ (દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ કત્થઈ સુહ વા સુહ વા પડતિ વા
 અલમમાણે જેણેવ સળ મિદે તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) બાળક દેવદત્ત તેને બ્યાય
 દેખાયો નહિ બાળકના બીક વગેરેના અવ્યક્ત ચિદ્રા પણ કોઇપણ સ્થાને સભળાયા
 નહિ આ રીતે ધન્ય સાર્થવાહને બાળક દેવદત્ત વિશેની થોડી પણ માહિતી મળી
 યકી નહિ અતે નિરાશ થઇને તે પોતાને ઘેર પાછા ફર્યો (ઉવાગચ્છત્તા મહત્થ
 પાહુડ મેહઈ, મેહિત્તા જેણેવ નગર ગુણાયા, તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) ઘેર આવીને
 તેણે બહુ દ્રવ્ય લીધુ અને નગરરક્ષક કોટવાળની પાલે ગયો (ઉવાગચ્છત્તા ત
 મહત્થ પાહુડ ઉવણેહ, ઉવણિત્તા એવ વયાસી) બધને તેણે બહુડિમતી
 નજરાણા કોટવાળને લેટમા આપ્યા અને કહ્યું—(એવ સ્વલુ દેવાનુપિયા ! મમ
 પુત્ર મદ્રાણ મારિયાણ અત્તપ દેવદિન્ને નામ દારક કેદે જાવ ઉવરપુષ્ક
 પિવ દુલ્લહે સવળયાણ કિમગપુણપાસળયાણ ?) હે દેવાનુપિયા ! સાબળે

गतया किम् पुनर्दर्शनतया=अयमुदुम्बरपुष्पवत् श्रवणगाचरतया दुर्लभः
किं पुनर्दर्शनेन तस्य नाम श्रवणमपि दुर्लभं वर्तते दर्शनस्य का कथे
ति भावः । ततः खलु=एरुदा सा भद्रा भार्या देवदत्त दारक स्नात
सर्वालङ्कारविभूषित पान्थरुस्य हस्ते ददाति यावत् पादपतितस्तन्मम निवे-
दयति तत्=तस्मात् कारणात् इच्छामि खलु हे देवानुपिया देवदत्तस्य
दारकस्य सप्तः समन्तान्मार्गगणवेपणं कर्तुम् । ततः खलु ते नगर

पासणयाए) हे देवानुपियो ! सुनो ! भद्रा भार्या की कुक्षि से उत्पन्न
हुआ देवदत्त नामक मेरा एक पुत्र है जो विशेष इष्ट यावत् उदुम्बर
पुष्प के समान सुनने के लिये भी मुझे दुर्लभ था । उसके देखने
को तो घात ही क्या है (नण्ण सा भद्रा देवदिन्न दारय ण्हाय सन्वा
ल कारविभूसिय पथगस्स हत्थे दलाइ) उस देवदत्त दारक को भद्रा भार्याने
स्नान करा कर और समस्त अलकारों से विभूषित कर पान्थरु के
हाथम दिया । (जाव पायपडिए त मम निवेदेइ) वह उसे गोद में
लेकर क्रीडा के लिये राजमार्ग ले गया साथ में और भी कई बालक
बालिकाये थीं--उसने वहा जाकर उसे एक तरफ एकान्त स्थान में
रख दिया और स्वयं उन गालक बालिकाओं के साथ खेलने लग गया ।
थोड़ा समय बाद जब वह वहा आया तो क्या देवता हैं कि वहा देवदत्त
नहीं हैं आकर उसने मेरे पैरों में पडकर मुझसे यह समाचार
निवेदित किया है । अतः (इच्छामि ण देवानुपिया ! देवदिन्नदारगस्स
सन्वओ समता मगणगवेसण काउ) अतः मैं चाहता हूँ कि हे देवा

भागी पत्नी लक्ष्मणा उदरथी जन्मेवो देवदत्त नामे भारे पुत्र इतो जे भने अहु ज
धुं इतो तेने जेवानी बात तो दूर रही पछु उदुम्बरना पुष्पनी जेम तेनु नाम श्रवण
पछु अस्स लव इतु (नण्ण सा भद्रा देवदिन्न दारय ण्हाय सन्वाल कार-
विभूसिय पथगस्स हत्थे दलाइ) देवदत्तने लक्ष्मणार्याजे नवअवीने अधा धरेण्ण
ओथी सुसज्ज क्यो अने पाथउने सोथे (जाव पायपडिए, त मम निवेदेइ)
आणकने ते डेउआ लधने राजमार्ग उपर रमाउवा लध गये तेनी साथे धल्ला
आणके अने आणाओ इती त्या जधने तेण्ण आणक देवदत्तने ओक तरङ्ग जेसाडी
दीधो अने जते ते जीज आणकेनी साथे रमतमा पडी गये थोडा वणत पछी
ज्यारे ते त्या आओ त्यारे आणक देवदत्त तेने जडयो नहि मारी पासे आवीनि
तेण्ण आ अधी बात करी छे (इच्छामि ण देवानुपिया ! देवदिन्न
दारगस्स सन्वओ समता मगणगवेसण काउ) हुं आहुं छे डे आणक देव

દેવદત્તાસ્ય દારકમ્ય કૃત્વાપિ યુતિં ચ ધુતિં ચા મટુતિં ચા અલમમાનો
 યત્રૈવ મ્વક્તુઃ ગૃહ તત્રૈવોપાગચ્છતિ. ઉપાગત્ય મહત્થ' મહાથે=મહુમૂલ્ય
 'પાહુડ' પ્રાપ્તમ્=ઉપહાર ગૃહાતિ, ગૃહીત્વા યત્રૈવ નગરગુપ્તિયા' નગર
 ગોપ્તૃકા =નગરરક્ષકા કોટપાલા इत्यर्थः. તત્રૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય તન્મ-
 હાર્થ પ્રાપ્તમ્ 'ઉવણેઢ' ઉપનયન્તિ તેષા સમીપે સ્થાપયતિ, ઉપનીય એવમ
 વાદીત એવં ચલુ દેવાનુપિયા ! મમ પુત્રો મદ્રાયા માર્યાયા આત્મજો
 દેવદત્તા નામ દારક 'કેદે કૃષ્ટ.=અભિલપિત. યાવત્ 'ઉચરપુષ્પવિવ'
 દુલ્લહે સવળયાણ કિમગપુણપાસળયાણ' ઉદુમ્બરપુષ્પમિત્ર દુર્લભ શ્રવ

કરને મેલગ ગયા—પરંતુ (દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ કત્થઃ સુહ ચા સુ વા પટુતિં ચા
 અલમમાણે જેણેવ સળ મિદે તેણેવ ઉવાગચ્છઃ) દેવદત્તદારક કી ઉસે
 રહી પર મી કુછ મી સ્વર નહી મિલી, છિકા આદિ ચિદ્ર મી
 ઉસકા ઉસે રહી દિમ્બલાઈ નહી દિયા—ઔર ન ઉસકી કિસી વાત
 રા હી ઠીક = ઉસે પતા પડા। હસ તરહ નિરાશ હોરર વઢ અપને
 ઘર પર આ ગયા। (ઉવાગચ્છત્તા મહત્થ પાહુડ ગેદ્દઃ, ગેદ્દિત્તા જેણેવ
 નગરગુપ્તિયા, તેણેવ ઉવાગચ્છઃ) ઘર આકર ઉસને ચહુમૂલ્ય પ્રાપ્ત લિયા
 ઔર લેહર જહા નગર કે રક્ષક કોટપાલ યે વહા ગયા—(ઉવાગચ્છિત્તા
 ત મહત્થ પાહુડ ઉવણેઢ ઉવણિત્તા એવ વયાસી)—જાકર ઉસને વહ
 ચહુમૂલ્ય નજરાના ઉન્હે મેટમે દિયા—દેકર ફિર હસ પ્રમાર ચોલા
 (એવં ચલુ દેવાનુપિયા ! મમ પુત્રો મદ્રાયા માર્યાયા અત્તણ-દેવદિન્ને
 નામ દારક કેદે જાવ ઉચરપુષ્પવિવ દુલ્લહે મવળયાણ કિમગ પુણ

કરવા લાગ્યે પણ (દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ કત્થઃ સુહ ચા સુ વા પટુતિં ચા
 અલમમાણે જેણેવ સળ મિદે તેણેવ ઉવાગચ્છઃ) બાળક દેવદત્ત તેને જ્યાથ
 દેખાયો નહિ બાળકના છીક વગેરેના અવ્યક્ત ચિદ્રો પણ કોઇપણ સ્થાને સહજાયા
 નહિ આ રીતે ધન્ય સાર્થવાહને બાળક દેવદત્ત વિશેની થોડી પણ માહિતી મળી
 શકી નહિ અતે નિરાશ થઇને તે પોતાને ઘેર પાછા ફર્યો (ઉવાગચ્છિત્તા મહત્થ
 પાહુડ ગેદ્દઃ, ગેદ્દિત્તા જેણેવ નગર ગુપ્તિયા, તેણેવ ઉવાગચ્છઃ) ઘેર આવીને
 તેણે બહુ ધન્ય લીધુ અને નગરરક્ષક કોટવાળની પાલે ગયો (ઉવાગચ્છિત્તા ત
 મહત્થ પાહુડ ઉવણેઢ, ઉવણિત્તા એવ વયાસી) જઇને તેણે બહુકિંમતી
 નજરાના કોટવાળને લેટમા આપ્યા અને કહ્યું—(એવં ચલુ દેવાનુપિયા ! મમ
 પુત્ર મદ્રાયા માર્યાયા અત્તણ દેવદિન્ને નામ દારક કેદે જાવ ઉચરપુષ્પ
 વિવ દુલ્લહે સવળયાણ કિમગપુણપાસળયાણ ?) હે દેવાનુપિયા ! સાબળે

येन भग्नकृष्णपापायच्छान्त, उपागत्य देवदत्तस्य दारकस्य शरीरक
निष्प्राण निश्चेष्ट जीवविप्रत्यक्त पश्यति शृङ्गा 'हा' हा' अहो! अस्मि
हा' हा! 'ये नकार्यम्=निष्ठ मज्जातम्' इति कु-वा=इति प्रोच्य देवदत्त
ना क भग्नकृष्णत् उत्तरेति' उत्तारयन्ति=वर्द्धिर्निष्काशयन्ति उत्तार्य धन्यस्य
सार्थवाहस्य हस्ते ददति ॥ सू ८ ॥

मूलम्—तए णं ते नगरगुत्तिया विजयस्स तकरस्स
पयमग्गमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छति
उवागच्छित्ता मालुयाकच्छय अणुपविसति अणुपविसित्ता विजय
तकर मसस्स सत्तोढ सगेवेज्ज जीवग्गाह गिण्हति गिण्हित्ता अट्ठि-
मुट्ठिजाणुकोप्परपहारसभग्गमहियगत्त करेति, करित्ता अवउडग
वधणं करेति कारित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स आभरण गेण्हति गेण्ह-

(पडिनिम्बमिता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव भग्नकृष्ण तेणेव उवागच्छत्त)
निकल रर रे फिर वहा भाये जहा यह जीर्ण उद्यान और वह भग्नकृष्ण
या। उवागच्छित्ता देवदिन्नस्म दारगस्म शरीरग निष्प्राण निश्चेष्ट जीव
विप्रजड पासति पासित्ता हा हा अहो अस्मिन्मिति रहु देवदिन्न दारग
भग्नकृष्णो उत्तारेति उत्तारिता धणस्म सत्थवाहस्स हत्थे दलयति) आरु
के उन लोगने देवदत्त दारक के शरीरको निष्प्राण निश्चेष्ट और जीव
से विप्रमुक्त देखा देखकर “हाय हाय यह महान् अनर्थ हुआ” इस प्रकार
कहकर देवदत्त दारक को उस भग्नकृष्ण से बाहर निकाला। बाहर निकाल
रर फिर उसे धन्य सार्थवाह के हाथ में सौंप दिया। सूत्र ॥ ८ ॥

शोध करता राजगृह नगरनी गडार नीडय्या (पडिनिम्बमिता जेणेव जिण्णु
उजाणे जेणेव भग्नकृष्ण तेणेव उवागच्छत्त) गडार नीडणीने तेओ
इस्ता एण्ण उद्यान तेभज्ज भज्ज कृष्णानी पासि आल्या (उवागच्छित्ता देवदिन्नस्म
दारगस्स शरीरग निष्प्राण निश्चेष्ट जीवविप्रजड पासति पासित्ता हा हा
अहो अस्मिन्मिति रहु देवदिन्न दारग भग्नकृष्णो उत्तारेति उत्तारित्ता धणस्स
सत्थवाहस्स हत्थे दलयति) त्या तेओओे गणज्ज देवदत्तना शरीरने निष्प्राण,
निर्वाण अने निश्चेष्ट बोधु अने बोधने “अरे! अरे ॥ गहु जोडु थयु” आ
प्रमाणे इहीने तेओओे गणज्ज देवदत्तना शरीरने भज्ज कृष्णमाथी गडार कडयु
गडार गडोने धन्य सार्थवाहने ते शरीर मोथी दीधु ॥ सूत्र ॥ ८ ॥

ગૌપ્તસા ધન્યેન સાર્થગૌર્હેન એમુક્તા સન્ત મન્નદ્વચ્ચમ્મિયસ્વયા સન
 દ્વચ્ચમ્મિતકરચા. સનદ્વ = કૃતમન્નાદા = વન્યનોપયોગિમાધને મર્જા, મૂતા,
 વદ્ધા કશાવ યનેન, વર્મિના = શરીરે પરિપ્રુતા કરચા યસ્મે તયા, 'ઉપી-
 લિયમરામણપટ્ટિયા' સ્ત્વીડિતશરામણપટ્ટિકા — ઉપીલિય' ઉત્પીડિતા =
 ગુણારોપણેન નમિતા 'સરામણપટ્ટિયા' શરામણપટ્ટિયા = ખનુ. પટ્ટિયા યસ્મે
 તયા, યાન્ 'મહિયાઝપહરણા' ગૃહોતાયુધપહરણા મહિય' ગૃહીતાનિ
 'ખાઝહ' આયુધાનિ = યનુરાદીનિ 'પહરણા' પહરણાનિ = શસિકુ-
 ન્તાદીનિ યૈસ્મે તયા, ણ્યમ્મૂતા સન્તો નગરગાત્રસા યન્યેન સાર્થવાહેન
 સાર્દ રાજગૃહસ્ય નગરસ્ય ગૃહિનિ 'અગમણાણિ ય' અનિગમનાનિ ચ
 પ્રવશમાગો, સ્ત્યાદિ—સ્થાનાનિ તેષુ યાવત્ પ્રયાસુ ચ માર્ગણગવેષણ
 કુર્વન્તો રાજગૃહા નગરાત્પ્રતિનિષ્ક્રામાત, પ્રતિનિષ્ક્રમ્ય યત્રૈવ જીર્ણોધાન

નુપ્રિયો ! આપ લોક ઉસ દેવદત દારફ કા સત્ર આર ચારા દશાઓ
 મ માર્ગણકરે ગવેષણ કરે । (તણ સે નગરગુત્તિયા ધણેણ સત્યવાહેણ
 એવુ વુત્તા સમાણા મન્નદ્વચ્ચમ્મિયસ્વયા ઉપીલિયસરામણવટ્ટિયા
 જાવ મહિયાઝપહરણા ધન્યેણ સત્યવાહેણ મદ્દિ રાયગિહસ્મ વહ્ણિ
 અગમણાણિ ય જાવ પવાસુ ય મગ્ગણગવેસણ કરેમાણા રાયગિહાઆ
 નગરાઓ પહિણિવલ્લમતિ) ધન્ય સાર્થવાહ સે ઇસ પ્રકાર કહે વે નગર
 રક્ષક જન યધનોપયાગી સાધનો સે સર્જામૂન હુણ રજાવયન સે વદ્ધ
 હુણ ઔર શરીર પર કવચોં મો પહિન ૨ કર અપને ૨ ધનુષોં પર પ્રત્યચા
 આરોગિત કર યાવત્ આયુધ ઔર પહરણો મો લેલે કર યન્યસાર્થવાહ કે
 સાથ રાજગૃહ નગર ક ગમનાગમનો કે સ્થાના મો યાવત્ પ્રયા (પિયાઝ)
 આદિ સ્થળોંમો માર્ગણા ગવણા કરતે હુણ રાજગૃહનગર સે નિકલે ।

દસ્તની તમે બધા મળીને ચોથેર તપાસ કરો (તપણ મ નગરગુત્તિયા ધણેણ
 સત્યવાહેણ એવુ વુત્તા સમાણા મન્નદ્વચ્ચમ્મિયસ્વયા ઉપીલિય
 સરામણવટ્ટિયા જાવ મહિયાઝપહરણા ધન્યેણ સત્યવાહેણ મદ્દિ રાયગિહસ્મ
 વહ્ણિ અગમણાણિ ય જાવ પવાસુ ય મગ્ગણગવેસણ કરેમાણા
 રાયગિહાઓ નગરાઓ પહિણિવલ્લમતિ) ધન્ય સાર્થવાહની આ ગીતે વાત સાલણીને
 તે બધા નગર રક્ષકોએ ચોર વગેરે ચુનેગારોને બાધવા ચોચ સાધનો સાથે લીધા,
 તેમજ ડોરડાઓ બાધ્યા અને શરીરે કવચો પહેરીને પોતપોતાના ધનુષો ઉપ
 પ્રત્યચા ચઢાવી આ પ્રમાણે તેઓ બધા આયુધો તેમજ પ્રહરણો લઈને ધન્ય સાર્થ-
 વાહની સાથે રાજગૃહ નગરના અવર જવરના સ્થાનોની તેમજ ખરો વગેરે સ્થળોમા

चरणचिह्न अणुगच्छमाणा' अनुगच्छन्तो यत्रव मालुकाफलसम्पत्तौ तत्रैवोपागच्छन्तः,
उपागत्य मालुकाफलसमृद्धप्रतिशक्तिः, अनुपविश्य विजय तस्कर सन्मुख' ससाक्ष
समाविष्टमित्यर्थ 'सहोद सहोद=समाप चौपापहनस्सुमहित देवदत्तदार
मालुकायुक्तमित्यर्थ, 'सगेवेज्ज' सगेवेज्ज=ग्रीवाग्रन्धनसहित गलगन्धन
यद् गले रज्जु बद्धेत्यर्थ, त 'जीवगाह' जीवगाह=जीवन्त गिहति' गृह्णन्ति'
गृहीत्वा अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहारसभगमदियगत' अस्थिमुट्टिजानुकर्परपहार
सभगम मरितगात्रम् अस्थि च मुट्टिश्च जानुनी च कर्परां च-अस्थिमुट्टिजानुकर्पराः,
तेषु तैर्वा ये महाराजै 'सभग' सम्भग्न=चूर्णित महिय' मयित=जर्जरितम्
'गत्त' गात्र=शरीर यस्य स त=भग्नसकृत्शरीरमन्विस्थान कुर्वन्ति कृत्वा
'अवउडगन्धण' अवउडगन्धनम्-अवकोटकेन बाहो शिरसश्च पश्चाद्भागो

तस्करस्त पयमगमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छण तेणेव उवागच्छति)
विजयतस्कर के पाद चिह्नो मा अनुमरण करते हुए वहा पहुँचे जहा
यह (मालुका काष्ठमा उवागच्छिता मालुयाकच्छय अणुपविसति)
पहुँचकर वे उसमें घुसे (अणुपविसित्ता विजय तस्कर ससक्ख सहोद
सगेवेज्ज जीवगाह गिहति) घुसरर उन्होंने उसके गलेमें रस्सी बांधकर जीता
ही मसाक्ष्य देवदत्त दारक के अलमार रूप साक्ष्य सहित पकड़ लिया। गिहत्ता
अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहारसभगमदियगत करेति) पकड़कर उन्होंने उस की
हड्डियों में मुठियों में उट्टनों में, कुहनिओं में खूब महार किया--इससे
उसका शरीर का चूर २ हो गया--जर्जरित हो गया। तात्पर्य यह
कि उसे इतनी दुरी तरह उन लोगोंने पीटा कि जिससे उसके शरीर
की समस्त सधिया भग्न हो गई। (करित्ता अवउडगन्धण, करेति

तस्करस्त पयमगमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छण तेणेव उवागच्छति)
विजय नामना येरना पगना जिहोने अनुमरता मालुका कक्षमा पडोय्या
(उवागच्छिता मालुयाकच्छय अणुपविसति अने मालुका कक्षमा पेडा
अणुपविसित्ता विजय तस्कर समक्ख सहोद सगेवेज्ज जीवगाह
गिहति) पेसीने तेओओ विजय नामना येरने मसाक्ष्य ओटले पाण्ड देव
दत्तना धरेण्णोनी साथे ५ गणाभा धेरी पाधीने एवतो ५ पड्डी दीधा
(गिहत्ता अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहार सभगमदियगत करेति)
पड्डीने तेओओ येरना डाड्डा भूडीओ, दीयओ अने डोण्णीओ उपर भूण प्रहारे
क्या ओधी तेहु शरीर शिथिल अने भूडा नेपु थर्ग गयु भतलण ओ छ तेने
ओयो मण्णत माउ पड्यो के नेथी तेना शरीरना भधा माधाओ तूरी गया

ता विजयस्स तद्धरस्स गीवाए वधति वधित्ता मात्तुया कच्छगाओ
 पडिनिम्बमति पडिनिम्बमित्ता जेणेव रायगिहे नयरे तेणव उग
 गच्छन्ति उवागच्छित्ता रायगिह नगर अणुपत्तिसति अणुपत्तिसित्ता
 रायगिहे नयरे सिंघाडगतियचउरुचच्चग्महापहपहेसु कसप्पहारे य
 लयप्पहारे य छिवापहारे य निवाएमाणा २ छार च मूलि च कय-
 वर च उवरि पक्किरमाणा २ महया २ सदेण उग्घोसेमाणा एव
 वयति,—एसण देवाणुप्पिया । विजए नाम तकरे जाव गिह्वे
 विव आमिसभम्बली वालघायए वालमारए, त नो खलु देवा
 णुप्पिया । एयस्स केइ राया वा रायपुत्ते वा रायमच्च वा अवरज्झइ
 एत्थट्ठे अप्पणो सयाइ कम्माइ अवरज्झति तिक्कु जेणामेव चार
 गसाला तेणामेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता हडिवधण करेति
 करित्ता भत्तपाणनिरोह करेति, करित्ता तिसअ कसप्पहारे य जाव
 निवाएमाणा २ विहरति । तएण से धण्णे सत्थवाहे मित्तनाइ
 नियगसयणसवत्तिपयणेण सद्धि रोयमाणे जाव विलवमाणे
 देवदित्तस्स दारगस्स सरीरस्स महया इट्ठिसक्कारसमुदएण नीह
 रण करेइ, करेत्ता वहुइ लोइयाइ मयगकिच्चाइ करेइ करित्ता
 केणइ कालतरेण अवगयसोए जाए यावि होत्था ॥ सू ८ ॥

टीका—‘तएण ते’ इत्यादि । तत् खलु तदनु=सज्जीभूतानन्तर जिगमिषवो
 ते नगरगोप्तका=नगररक्षका विजयस्य तस्मिन् ‘पयमग्ग’ पदमार्ग=पद=यासम्

तए ण ते नगर गुत्तिया इत्यादि ॥

टि का १—(तएण) ‘मके पाढ (ते नगर गुत्तिया) वे नगर रक्षक (विजयस)

तएण ते नगरगुत्तिया इत्यादि ।

टीका—(तएण) त्वां एव । ते नगरगुत्तिया) नगर-रक्षक (विजयस्य

चरणविह्वल अणुगच्छमाणा' अनुगच्छन्तो यत्र मालकाक्षस्तत्रैवोपागच्छन्तः,
उपागत्य मालुकाक्षस्तत्रप्रविशन्ति, अनुप्रविश्य विजय तरकर सप्तवक्त्र' ससाक्ष्य
समाविष्टमित्यर्थ 'सहोद सहोद=समाप चोर्यापहनस्तुमहित देवदत्तदार
काष्ठद्वारपुक्तमित्यर्थ, 'सगेवेज्ज' सगेवेज्ज=ग्रीवावन्धनसहित गलवन्धन
पद्ध गले रज्जु पद्धेत्यर्थ, त 'जीवगाह' जीवगाह=जीवन्त गिहति' गृह्णन्ति'
गृहीत्वा 'अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहारसभगमहिगत्त' अट्टिमुट्टिजाणुकोर्परपहार
सभगम मयितगात्रम् अट्टिच मुट्टिश्च जाणुनी च कूर्परी च-अट्टिचमुट्टिजाणुकोर्परा.,
तेषु तैर्वा ये महारास्तै 'सभग' मभग्न=चूर्णित 'महिग' मयित=जर्जरितम्
'गत्त' गात्र=शरीर यस्य स त=भग्नसकलशरीरमन्विस्थान कुर्वन्ति कृत्वा
'अवडडगवधण' अवडडगवधनम्-अवकोटकेन ग्राही शिरसश्च पश्चाद्वागा

तरकरस्त पयमग्गमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छण तेणेव उवागच्छन्ति)
विजयतरकर के पाद चिह्नो का अनुसरण करते हुए वहा पहुँचे जहा
रह (मालुका काष्ठया उवागच्छिता मालुयास्तस्य अणुपविसति)
पहुँचकर वे उसमे घुमे (अणुपविसित्ता विजय तरकर सप्तवक्त्र सहोद
सगेवेज्ज जीवगाह गिहति) घुसकर उन्होंने उसके गलेमे रस्सी बांधकर जीता
नी ससाक्ष्य देवदत्त दारक के अलंकार रूप साक्ष्य सहित पकड़ लिया । गिहत्ता
अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहारसभगमहिगत्त करेति) पकड़कर उन्होंने उस की
हड्डियों में मुठियों में पुट्टों में, कुहनियों में खूब महार किया--इससे
उसका शरीर का चूर हो गया--जर्जरित हो गया । तात्पर्य यह
कि उसे इतनी बुरी तरह उन लोगोंने पीटा कि जिससे उसके शरीर
की समस्त सधिया भग्न हो गई । (करित्ता अवडडगवधण, करेति

तरकरस्त पयमग्गमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छण तेणेव उवागच्छन्ति)
विजय नामना चोरना पगना चिह्नेने अनुसरता मालुका दक्षभा पडोन्था
(उवागच्छिता मालुयास्तस्य अणुपविसति) अने मालुका दक्षभा पेडा
अणुपविसित्ता विजय तरकर सप्तवक्त्र सहोद सगेवेज्ज जीवगाह
गिहति) पेसीने तेओओ विजय नामना चोरने ससाक्ष्य ओटले आण्ड देव
दत्तना धरेणुओनी साथे व गणाभा घेरी आधीने लुवतो व पडडी दीघा
(गिहत्ता अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहार सभगमहिगत्त करेति)
पडडीने तेओओ चोरना डाडा, भूडीओ, दीखओ अने जेणुओ उपर पूण प्रहारे
क्या ओथी तेनु शरीर शिथिल अने बूडा नेपु थई गयु मतदण ओ छि तेने
ओने आण्ड देव दत्तना धरेणुओनी साथे व गणाभा घेरी आधीने लुवतो व पडडी दीघा

नग्नपृथक् पन्थनं यम्य स तं कुर्वन्ति कृत्वा द्वादशस्य दारम्याभरणं
 गृह्णन्ति, गृहीत्या प्रियस्य तस्करस्य ग्रीवायाः पन्नन्ति पद्धा मालुङ्गाः । कात्
 प्रतिनिष्क्रामन्ति, प्रतिनिष्क्रम्य यत्रैव राजगृहं नगरं तत्रैवापगच्छन्तः । उपा-
 गत्य राजगृहं नगरमनुप्रविशन्ति । अनुप्रविश्य राजगृहे नगरे शृङ्गाटकानि वा
 चत्पसहापयपयेषु कयपहारे यः रक्षाप्रहाराश्च चाबुः' इति भाषायाम्,
 'लपपहारे यः' लताप्रहाराश्च यष्टिप्रहाराण 'छिवापहारे यः' शिवाप्रहाराश्च=
 धिक्रणप्रशाप्रहाराश्च 'निवाणमाणा' निपायन्तः = पुनः पुनः कुर्वन्तः । तारः 'वारः =
 भस्म धूलिः = राजः । कयवरः, कचवरः = वृणवृल्यादिपुञ्जः च उवरिः' उपरि
 तस्योपरि 'पक्किरमाणा २' प्रकीर्यमाणा २ = पुनः पुनः उत्क्षिपन्तो महता
 महता शब्देन उद्घोषयन्त एव वदन्ति एव गच्छन्ति देवानुप्रियाः !

ररित्ता देवदिन्नमस्स आभरणं गेह्ति) मार मार कर फिर उन्होंने उसके
 दोनों गंधों को कमर के पीछे करके बांध लिया और बांध कर उसके
 पास से दबदब दारु के आभरणों को ले लिया । (गेह्तिता विजय म
 तस्करस्य ग्रीवायाः पन्नन्ति पद्धा मालुङ्गाः) निस्स्वमति) ले
 फिर उन्होंने उस विजय चोर को ग्रीवामें बांधा और बांधकर फिर वे
 उस मालुङ्गारुच्छरु से बाहर निकले । (पडिनिस्स्वमिता जेगेव राज गहे नयरे
 तेणेव उवागच्छति) या र निरुल कर फिर-वे सरके सर राजगृह नगर की ओर
 चल दिव्ये (उवागच्छित्ता रायगिह नगर अणुणविसि ति) चल कर वे राजगृह
 नगर आये । अणुविसि ति रायगिहे नयरे निवाणमति यच्च उक्कचचरमहा
 पडपडेषु कसप्पहार य लयप्पहारे छिवापहारे य निवाणमाणा २ छार च
 धूलि च कयवर च उवरि पक्किरमाणा २ महयार सणेण उग्घोसेमाणा

(ररित्ता अवडगवधणं करेति, ररित्ता देवदिन्नमस्स दारगस्स आभ-
 रणं गेह्ति) आभ भागी पीटीने तेना अने हाथ पाठण आध्या अने
 तेनी पासेथी आणक देवदत्तना धरेष्वाओ पोताना कण्ठे कथा (गेह्तिता विजयमस्स
 तस्करस्य ग्रीवायाः पन्नन्ति पद्धा मालुङ्गाः) पडिनिस्स्वमति) उण्ठे करीने तेओओ योर विजयने गील वणत गणामा आध्या अने पछी तेओ
 मालुङ्ग उग्घोथी ण्हार नीउथ्या (पडिनिस्स्वमित्ता जेगेव रायगिहे नयरे तेणेव
 उवागच्छति) त्यावी तेओ राजगृह नगर तरश्च गथा (उवागच्छित्ता रायगिह
 नगर अणुविसि ति) अने राजगृह नगरमा प्रवेत्था (मणुविसि ति रायगिहे
 नयरे सिंघाडगनियच्च उक्कचचरमहापडपडेषु कसप्पहारेय लयप्पहारे
 छिवापहारे य निवाणमाणा २ तार च धूलि च कयवर च उवरि पक्किरमाणा
 २ महयार सणेण उग्घोसेमाणा एव वयति) राजगृह नगरमा

'वज्रयो नाम नन्दर रायदृष्ट इवामिषभक्षो वालघातन गालमारकोऽन्त
नन्तन्मात्काणान् नो नन्दु देवानुमिया ! एतस्मिन् राजा वा राज-
पुत्रो वा गतामात्यो वा अवरज्जड' अपराध्यन्ति=न कोऽप्यन्य एन
पीडनोत्तर्यं किन्तु एत्यष्टे अत्रार्थे=एतद्विषये अप्पणो आत्मन=
निवन्त सगाऽकम्माऽ' न्नकानि कर्माणि=स्वकृतान्येव कर्माणि भवर-
ज्जति' अरा यन्ति=एन पीडयन्ति, 'उरु' इति प्राच्य यत्रैव वागसाला

एव वयति) राजदृष्ट नगर मे आकरके बडा के भुगाटक, त्रिक वतुक्त
चत्तर और महापथ इन सब मार्गों में उन्होंने उस विजय चार हा
सोडों से चेतों से चिकने किए हुए सोडों--से चार गार और भी
पुरी तरह पीटते हुए उसके ऊपर भस्म धूली आर तम आदि का
कड़ा करस्ट चार २ डालते हुए फिर इस प्रकार जोर जोर से घोषण
की--(एएण देवानुमिया विजय नाम तस्मिन् ज्ञात गिद्धे विच आमिप-
भक्षो वालघातन गालमारण) हे देवानुमियों ! यह विजय नानग
चोर है। यह दृष्ट पक्षी ही तब आमिप (मांस) का भक्षो है चाल
घातन है और चाल मारन है। (त नो न्वलु देवानुमिया ! एयस्स
केड राया वा रायपुरिसे वा रागमच्चे वा अवरज्जड) सो हे देवानुमियों !
यस्य पितरं य इतरा न कोऽपि राजा अपराधी है न राजपुत्र अपराधी है

नयनपूजक ग्रन्थन यम्य स ता कुर्वन्ति कृत्वा दान्त्रम्य दारम्याभरण
 गृह्णन्ति, गृहीत्वा विजय तस्करम्य ग्रीवाया चम्पन्ति रुद्धा मालुका फाका
 प्रतिनिष्कामन्ति, प्रतिनिष्कम्य यत्रैव राजगृह नगर तत्रैवापामन्त न्त, उपा
 गत्य राजगृह नगरमनुप्रविशन्ति अनुप्रविश्य राजगृह नगरे शृङ्गाट्टिकराफ-
 चत्वमहापथपथेषु कथणहारे य कशापहाराश्च चाबुरु' इति भोषापाम्,
 'लापहारे य' लतापहाराश्च यष्टिप्रहारान् 'छिपापहारे य' शिवापहाराश्च=
 विक्रणकशापहाराश्च 'निवापमाणा' निपायन्त = पुन' पुन कुर्वन्तः तार 'वार'=
 भस्म धूलि=रज, रुयार, कचवर=तृणवृक्ष्यादिपुञ्ज च उवर्ति' उपरि
 तस्योपरि 'पक्षिरमाणा १' पकीर्यमाणा, २=पुन पुन उत्क्षिपन्तो महता
 महता शब्देन उद्घोषयन्त एव चदन्ति न्य गलु देवानुप्रियाः !

ररिता देवदिनन्म आभरण गेहृति) मार मार कर फिर उन्होंने उसके
 दोनों हाथों को रुंदर के पीछे करके गाय लिया और बाध कर उसके
 पास से देवदत्त दारक के आभरणों को ले लिया । (गेहृति विजय म
 तस्करम्य ग्रीवाए यधति यधित्ता मालुया कच्छगाओ निरखमति) लेपर
 फिर उन्होंने उस विजय चोर को ग्रीवामे बाधा और बाधकर फिर वे
 उस मालुयाकच्छ से बाहर निकले । (पडिनिक्खमिन्ता जेगेव राज गहे नयरे
 तेणेव उवागच्छति) गाय निरल कर फिर—वे सरके मय राजगृह नगरी ओर
 चल दिये (उवागच्छित्ता रायगिह नयर अणुपविसति) चलकर वे राजगृह
 नगर आये ८ अणुपविसि ॥ रायगिहे नयरे सिंघाडगनियचउकचच्चरमहा
 पदपहेसु कसप्पहारे य लयप्पहारे डिवापहारे य निवापमाणा २ छार च
 धूलि च रुयवर च उवर्ति पक्षिरमाणा २ महयार सणे उगोसेमाणा

(ररिता अवडडगवधण करेति, ररिता देवदिनन्म दारगस्स आभ
 रण गेहृति) आभ भागी पीटीने तेना जने छुथ पाठण आध्या जने
 तेनी पासेथी पाण्ड देवदत्तना धरेछुआओ पोताना जणने कथा (गेहृति विजयम्य
 तस्करम्य ग्रीवाए यधति यधित्ता मालुयाकच्छगाओ पडिनिक्खमति)
 जणने उरीरे तेओओे चोर विजयने पीछ वणत गणभा आध्या जने पडी तेओो
 मालुया कच्छी जडा नीज्या (पडिनिक्खमिन्ता जेगेव रायगिहे नयरे तेणेव
 उवागच्छति) त्यावी तेओो राजगृह नगर तरक्क गथा (उवागच्छित्ता रायगिह
 नयर अणुपविसति) जने राजगृह नगरभा प्रवेश्य (मणुपविसित्ता रायगिहे
 नयरे सिंघाडगनियचउकचच्चरमहापदपहेसु कसप्पहारेय लयप्पहारे
 डिवापहारे य निवापमाणा २ तार च वलि च रुयवर च उवर्ति पक्षिरमाणा
 २ महयार सणेण उगोसेमाणा एव वयति) राजगृह नगरभा प्रवेशीने

‘વિજયો નામ તસ્મિન્. યાવદ્ દુઃખ ઇવામિપમક્ષી ચાલગાતમો ચાલમારકોઽસ્મિન્
તત્=તસ્માત્કાણાન્ નો મ્વલુ દેવાનુપ્રિયા ! એતસ્ય માર્ગો રાજા યા રાજ-
પુત્રો વા રાજામાત્યો યા અવરજ્ઞઙ્ગ’ અપરાધ્યનિ=ન ‘કોઽપ્યન્ય એન
પીડયતોત્યયં’ કિન્તુ ‘એતદ્વે અત્રાર્યે=એતદ્વિષયે ‘અપ્પણા’ આત્મન =
નિજસ્ય સયાઙ્ગમ્માઙ્ગ’ સ્વકાનિ કર્માણિ=સ્વકૃતાન્યેવ કર્માણિ અવર-
જ્ઞાતિ’ અપરા યન્તિ=એન પીડયન્તિ, ‘અક્રુદ્ધ’ ઇતિ માચ્ય યત્ર ચારાગસાલા’
એવ યયતિ) રાજદુઃખ નગર મે આકારકે તથા કે શુભાટક, ત્રિક ચતુષ્ક
ચત્વર ઓર મહાપથ એન સય માર્ગો મ ઉન્હોને ઉમ વિજય ચાર મ
કોઢોં સે પેતોં સે ચિરુને ક્રિયે દુઃખ કોઢોં--સે ચાર યાર ઓર મી
ધુરી તરહ પીટતે દુઃખ ઉસકે ઉપર અસ્મ ધૂલી ઓર તમ આદિ આ
રુઢા કરમ્મ યાર ૨ ઢાલતે દુઃખ ફિર ડમ પ્રકાર ઝોર ઝોર સે ઘોષણ
કી--(એણ દેવાનુપ્રિયા વિજય નામ તસ્મિન્ જાવ મિદ્ધે વિવ આમિમ-
મક્ષી ચાલગાયણ ચાલમારણ) હે દેવાનુપ્રિયો ! યહ વિજય નાનગ
ચોર હૈ। યહ દુઃખ પક્ષી મી તરહ આમિપ (મામ) કા મક્ષો હ ચાલ
ગાતમ હૈ ઓર ચાલ મારક હૈ। (ત નો મ્વલુ દેવાનુપ્રિયા ! એયસ્સ
કેઢ રાયા વા રાયપુરિસે વા રાયમચ્ચે વા અવરજ્ઞઙ્ગ) મો હે દેવાનુપ્રિયો !
ડમ પિપમ મ ડનકા ન કોઈ રાજા અપરાધો હૈ ન રાજપુત્ર અપરાધી હૈ
ઓર ન રાજા કા પ્રધાન અપરાધો હૈ। (એયમદ્વે અપ્પણો સયાઙ્ગ કર્મ
અવરજ્ઞાતિ) કિન્તુ ડમકે નિજ કુલ કર્મ હી અપરાધી બને દુઃખ હૈં।
(તિફરુ) એના મ્મર (જેગામેવ ચારાગસાલા તેગામેવ ઉવાગચ્છતિ) હે

શુભાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક ચત્વર અને મહાપથ આ બધા માર્ગો ઉપર ડોરડા, પેતો
અને ચીડણા ડરાએલા ડોરડાએથી મખત રીતે (વેન્યચોરને મારતા અને વારવાર
તેના ઉપર રાખ, માટી અને કચરો વગેરે નાખતા રક્ષકોએ મોટેથી ઘોષણા (ઢંઢેરો)
કરી (એણુ દેવાનુપ્રિયા વિજય નામ તસ્મિન્ જાવ મિદ્ધે વિવ આમિમ
મક્ષી ચાલગાયણ ચાલમારણ) હે દેવાનુપ્રિયો ! આ વિજય નામે ઓર ૭
ગીધની જેમ આ મામ ખાનારો છે, બાળ ઘાતી છે અને બાળ હત્યારો છે
(૧ નો મ્વલુ દેવાનુપ્રિયા ! એયસ્સ કેઢ રાયા વા રાયપુત્રે વા રાયમચ્ચે
યા અવરજ્ઞઙ્ગ) એટલે હે દેવાનુપ્રિયો ! આ વિષે કેહપિણુ રીતે રાજા અપરાધી
નથી, રાજપુત્ર અપરાધી નથી, તેમજ રાજના પ્રધાન પણ અપરાધી નથી
(એયમદ્વે અપ્પણો સયાઙ્ગ કર્મ અવરજ્ઞાતિ) પણ ખરી રીતે એના પોતાના
કર્મો ૪ એને અપરાધી સાબિત કરે છે (તિક્કકટ્ટ) આમ જ્ઞીને (જેગામેવ

नयनपूर्वक ग्रन्थन गम्य स त कुर्वन्ति कृत्वा दयत्तस्य दारम्याभरणं
 गृह्णन्ति, गृहीत्वा विजस्य तस्मिन्म्य ग्रीवाया ग्रन्थन्ति यद्धा मालुका १ काल
 प्रतिनिष्कामन्ति, प्रतिनिष्क्रम्य यत्रैव राजगृह नगर तत्रैवापागच्छन्ति, उपा
 गत्य राजगृह नगरमनुप्रविशन्ति अनुप्रविश्य राजगृहे नगरे श्रृङ्गाटकनिक मण्ड-
 चत्वरमहापथपथेषु कयणहारे य कशापहाराथ चाबुरु' इति भाषायाम्,
 'लापहारे य' लतापहाराथ यष्टिप्रहारान् 'छिवापहारे य' त्रिवापहाराथ=
 विक्रणकशापहारा श्र 'निवाणमाणा' निपायन्त = पुनः पुन कुर्वन्तः त्रार 'वार =
 भस्म धूलि=रज, कयवर, कचवर=तृणधूल्यादिपुञ्ज च उवरि' उपरि
 तस्योपरि 'पक्किरमाणा १' प्रकीर्यमाणा २=पुन पुन उरिक्षपन्तो महता
 महता शब्देन उद्घोषयन्त एव चदन्ति एव खलु देवानुप्रियाः !

ररित्ता देवदिन्नन्म आभरण गेहति) मार मार कर फिर उन्होंने उसके
 दोनों हाथों को कमर के पीछे करके बांध लिया और बांध कर उसके
 पास से देवदत्त दारक के आभरणों को ले लिया । (गेहति ररित्ता म
 तस्मिन्म ग्रीवाया ग्रन्थति यद्विक्ता मालुया कच्छगाओ निक्खमति) ले
 फिर उन्होंने उस विजय चोर को ग्रीवामे बांधा और बांधकर फिर वे
 उस मालुयाकच्छक से बाहर निकले । (पडिनिक्खमिना जेजे १ राज गहे नयरे
 तेणेव उवागच्छति) वा र निकल कर फिर—वे सबके मय राजगृह नगरी ओर
 चल दिये (उवागच्छित्ता रायगिह नयरे अणुणपविसति) चलकर वे राजगृह
 नगर आये ८ अणुपविसिना रायगिहे नयरे सिंघाडगतियच्चउक्कचच्चरमहा
 पट्टपट्टेसु कसप्पहारे य लयप्पहारे छिवापहारे य निवाणमाणा २ छार च
 धूलि च कयवर च उवरि पक्किरमाणा २ महयार स्सेण उग्घोसेमाणा

(ररित्ता अवउडगवधण करेति, ररित्ता देवदिन्नन्म दारगस्स आभ
 रण गेहति) आभ भागी पीटीने तेना अने हाथ पाठण आध्या अने
 तेनी आभेथी आणक देवदत्तना धरेषुआओ पोताना कभले कथा (गेहति ररित्ता विजयस्म
 तस्मिन्म ग्रीवाया ग्रन्थति यद्विक्ता मालुयाकच्छगाओ पडिनिक्खमति)
 उगले कहीने तेओओ ओर विव्यथने णील वणत गणामा आध्या अने पछी तेओ
 मालुका उक्कथी अहार नीज्ज्या (पडिनिक्खमिन्ना जेजेव रायगिहे नयरे तेणेव
 उवागच्छति) त्याही तेओ राजगृह नगर तरफ गथा (उवागच्छित्ता रायगिह
 नयरे अणुपविसति) अने राजगृह नगरमा प्रवेश्या (मणुपविसित्ता रायगिहे
 नयरे सिंघाडगतियच्चउक्कचच्चरमहापट्टपट्टेसु कसप्पहारेय लयप्पहारे
 त्रिवापहारे य निवाणमाणा २ त्रार च वलि च कयवर च उवरि पक्किरमाणा
 २ महयार मणेण उग्घोसेमाणा एव वयति) राजगृह नगरमा प्रवेशीने

‘વિજયા નામ તસ્મર. યાવદ્ દુઃખ ઇવામિપમક્ષી ચાલયાતસા ચાલમારકોડમ્નિ
તત્=તસ્માત્કાણાન્ નો ચલુ દેવાનુપ્રિયા !’ એતસ્ય સર્ગઃ રાજા ચા રાજ-
પુત્રો ચા રાજામાતૃયો ચા ‘અવરજ્ઞડ’ અપરાધનિ=ન ‘કોડ’અન્ય એન
પીડયતીત્યર્થે સિન્તુ ‘એતદ્વે અત્રાર્થે=એતદ્વિષયે ‘અપ્પણા’ આત્મન =
નિજસ્ય સયાડ કમ્માડ’ સ્માનિ સ્માર્ણિ=સ્વકૃતાન્યેવ કુર્માણિ અવર-
જ્ઞતિ’ અપરાધનિ=એન પીડયન્તિ, ‘ઉત્તરુ’ ઇતિ માન્ય યેવ ચાગસાલા’
એવ ચયતિ) રાજદુઃખ નગર મે આકારકે યદા કે યુગાટક, ત્રિક યતુષ્ઠ
ચત્વર ઓર મહાપથ ઇન સત્ર માર્ગા મ ઉચ્છાને ઉત્ત ચિજય ચાર ના
સોડોં સે પેતાં સે ચિકુને કિય દુઃખ સોડોં--સે ચાર ચાર ઓર મી
પુરી તરફ પીડતે દુઃખ ઉત્તરે ઉપર મસ્મ ધૂલી આર તમ આદિ જ્ઞા
રુઢા કરમ્મ ચાર ૨ ડાલતે દુઃખ ફિર ઇમ પ્રમાર જોર જોર સે ઘોષણ
કી--(એણ દેવાણુપિયા વિજય નામ તત્કરે જાવ ગિદ્ધે ત્રિવ આમિપ-
મક્ષી ચાલયાતસા ચાલમારણ) હ દેવાનુપ્રિયો ! યદ ચિજય નામના
ચોર છે. યદ દુઃખ મક્ષી મી તદ આમિપ (માસ) ના મક્ષી છે ચાલ
યાતસા છે આર ચાલ મારસ છે. (ત નો ચલુ દેવાનુપ્રિયા !’ એયસ્સ
કેડ રાયા ચા રાયપુરિસે ચા રાયમન્ચે ચા અવરજ્ઞડ) નો હે દેવાનુપ્રિયો !
ઉત્તરિપ મ ઇનકા ન સોઈ રાજા અપરાધી છે ન રાજપુત્ર અપરાધી છે
ઓર ન રાજા ના પ્રમાન અપરાધી છે. (એમદ્વે અપ્પણો સયાડ કમ્મ
અવરજ્ઞતિ) સિન્તુ ઇમકે નિજ કુત્ત કર્મ હી અપરાધી ચને દુઃખ છે.
(તિરુદ્ધ) પેના સ્મર (જેગામેવ ચાગસાલા તેગામેવ ઉવાગચ્છતિ) વે

યુગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ઠ ચત્વર અને મહાપથ આ બધા માર્ગો ઉપર ડોરડા, પેતાં
અને ચીડણા ડરાએલા ડોરડાઓથી મખત રીતે વિજયચોરને મારતા અને વારવાર
તેના ઉપર ગળ, માટી અને કચરો વગેરે નાખતા રક્ષાએ મોટેથી ઘોષણા (દંડગે)
કરી (એણુ દેવાણુપિયા વિજય નામ તત્કરે જાવ ગિદ્ધે ત્રિવ આમિપ
મક્ષી ચાલયાતસા ચાલમારણ) હે દેવાનુપ્રિયો ! આ વિજય નામે યોગ છે
ગીધની જેમ આ માત્ર ખાનારો છે, ખાળ ઘાતી છે અને ખાળ હત્યાગ્રે છે
(ત નો ચલુ દેવાણુપિયા !’ એયસ્સ કેડ રાયા ચા રાયપુત્તે ચા રાયમન્ચે
ચા અવરજ્ઞડ) એટલે હે દેવાનુપ્રિયો ! આ વિષે ડોષપણુ રીતે સબ અપરાધી
નથી, રાજપુત્ર અપરાધી નથી, તેમજ સબના પ્રધાન પણ અપરાધી નથી
(એમદ્વે અપ્પણો સયાડ કમ્મ અવરજ્ઞતિ) પણ ખરી રીતે એના પોતાના
કર્મો ને એને અપરાધી માનિત કો છે (તિરુકુટ્ટ) આમ જીને (જેગામેવ

ચારકશાસ્ત્ર=પારાપારગૃહ તત્રાષાગચ્છન્તિ, ઉપાગત્ય તન્થ દિવધન' હાંડવન્ધન=પાઠાવશ્યવન્ધન વેડી' इति भाषाप्रसिद्धे दृडियन्त्रे यन्धन कुर्वन्ति, કૃત્વા 'મત્તપાણનિરોહ' મત્તપાણનિરોધમ્=મશનપાણપતિપય કુર્વન્તિ કૃત્વા 'તિસજ્ઞ' ત્રિસન્ધ્ય=પ્રાતર્મધ્યાહ્નસાયસ્વરુપે કાલત્રયે કશાપ્રહારાથ યાવદ્ નિપાતયન્તો નિપાતયન્તો વિહરન્તિ। તણ' તત. ચલુ=ઇત. સ ધન્ય સાર્યવાહા મિત્રતાતિનિજમ્ભવજનસમ્યન્ધિપરિજનેન સાર્દ્ધ રુદન્ યાવદ્ વિલપન્ દેવદત્તમ્ય દારુકમ્ય શરીરસ્ય મહયા ડૉટ્ટીસકારસમુદય' મહતા રુદ્ધિમ્-કારસમુદયેન=મહતા=ચિત્તીર્ણેન રુદ્ધયા=સ્ત્રાદિ સામગ્રા સ્ત્રફાર=મનશરીરસમ્માન તેન, સમુદયન=જનસહુન ચ 'નીહરણ' નિર્દરણ= શયસ્ય શ્મશાનભૂમિનયન ક્રોતિ. કૃત્વા મૃતકશરીરદહનક્રિયાનન્તર યજ્ઞનિ કારાગાર (કૈદગ્વાના) જહા યા। વહા ગયે ઉગમન્તિતા દૃડિયધન કરેતિ) યદા જાફર વે ઉસ દૃડિયત્ર મે યાંય દેતે હૈં। (કરિત્તા મત્તપાણનિરોહ કરેતિ કરિત્તા તિસજ્ઞ કસપ્પહારેય જાવ નિવાળમાળા ૨ વિહરતિ) યાદ મ ઉસે ત્વાપોના દેના વધ ફર દેતે હૈ। ઓર સ્તીનોં સધ્યા કે મમ (સુગ્રહ નો પહર તથા સાયકાલ) ઉસે મોઢે ગ્રાદિ કે પ્રહારોં સ જર્જરિત શરીર ફર દેતે હૈ। (તણ સે ધન્ને સત્યવાહે મિનનાડ નિયગસ'ણસયધિપરિયણેણ સર્દિ રોયમાળે જાવ વિલપમાળે દેવદિ ન્તમ્ય દારુગસ્સ સરીરસ્સ મહયા ડૉટ્ટીસકારસમુદય' નીહરણ કરે) દમકે યાદ ઉસ ધન્ય સાર્યવાહને મિત્ર ત્વાતિ, નિજક સ્વજન, સમ્યન્ધી ઓર પરિજનો સે યુક્ત હોકર રોતે હુળ યાવત્ વિલાપ કરતે હુણ અપને દેવદત્ત દારુ કે શરીરકી પહે મારી ઉત્સવ કે સાથ અર્થી નિકાઢી। --

ચારકશાસ્ત્ર તેનામેવ ઉગમન્તિ) તેઓ જેલ તરફ ગયા (ઉગમન્તિતા દૃડિયધન કરેતિ) ત્યા જઈને તેઓએ ચોરને હુડિયત્ર (લાકડાની બેડી)માં બંધન કર્યો 'કરિત્તા મત્તપાણનિરોહ કરેતિ કરિત્તા તિસજ્ઞ કસપ્પહારેય જાવ નિવાળમાળા ૨ વિહરતિ' ત્યાર બાદ તેઓ ચોર ને પાવા પીવાની બધી વસ્તુઓ આપવાની બદ કરે છે અને સવાર, બપોર અને સાંજ ત્રણે સધ્યાના સમયે ડોરડા વગેરેના પ્રહારોથી તેના શરીરને શિથિલ અને જર્જરિત કરી નાખે છે (તણ સે ધન્ને સત્યવાહે મિણેનાહનિયગસયણસયધિપરિયણેણ સર્દિ રોયમાળે જાવ વિલપમાળે દેવદિન્નસ દારુગસ્સ સરીરસ્સ મહયા ડૉટ્ટીસકારસમુદય' નીહરણ કરે) ત્યાર પછી ધન્ય સાર્યવાહે મિત્ર, સાતિ, નિશ્ઠ, સ્વજન, સબધી અને પરિજનોની સાથે મળીને રડતા રડતા અને કરુણ કંઠન કરતા બાળક દેવદત્તના શરીરની બહુ મોટા ઉત્સવ રૂપે શ્મશાનયાત્રા કરી શ્મશા

लौकिकानि=लौकिकमन्त्रिणीनि मयगमिच्छाद' मृतकृत्यानि=मृतकृत्युस
मन्त्रिकार्याणि कराति, कृत्वा केगडफालनरण' कनचित्कालान्तरेण=कतिप
यकालानन्तरम् अवगम्यसोए' अवगम्यशोक=शोकरहितो जातश्चाप्यासीत् ॥ सू ९ ॥

मूलम्— तएण धण्णे सत्थवाहे अन्नया कयाइ लहूसयसि
सयावराहसि सपलत्ते जाए यावि होत्था, तएण ते नगरमुत्तिया
धण्ण सत्थवाह गेण्हति गेण्हित्ता जेणेव चारगे तेणेव उवागच्छति,
उवागच्छित्ता चारग अणुपविसति, अणुपविसित्ता विजएण तक्केण
सद्धि एगयओ हडिवधण करेति । तएण सा भद्दा भारिया कल्ल
जाव जलत्ते विउल असण ४ उवक्खडेइ, उवक्खडित्ता भोयणपिडय
करेइ करित्ता भोयणाड पन्निक्खवइ लल्लियमुद्धिय करेइ, करित्ता
एगच सुरभिवरवारिपडिपुन्न दगवारय करेइ, करित्ता पथय दास-
चेड सदावेइ, सदावित्ता एव वयासी गच्छ ण तुम देवाणुप्पिया ।
इम विउल असण ४ गहाय चारगसालाए धण्णस्स सत्थवाहस्स
उवणेहि तएण से थए दासचेडए भद्दाए सत्थवाहीए एव वुत्त
समाणे हट्ठुट्ठे त भोयणपिडय त च सुरभिवरवारिपडिपुन्न
दगवारय गेण्हइ, गेण्हित्ता सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमइ,
पडिनिक्खमित्ता रायगिहे नगरे मज्झ मज्झेण जेणेव चारगसाला

इसम बहुत जिकि जन समूह मम्मिलित हुआ था । (करित्ता बहूइ ला-
या मयगमिच्छाद करेइ, करित्ता कालन्तरेण अवगम्यस ण जाए यावि होत्था)
नाइ मैं उमने अनेक और भी लौकिक कृत्य किये । क' के, फिर
धीरे २ व' अपने पुत्र के शोक स भी रहित हो गया । मूल ॥ ९ ॥

नयात्राभा धणु भाषुसो ओडक्ष यथा इता (करित्ता उहूड लोडयाइ मयगमि
च्छाद करेइ करित्ता कालनरंण अवगम्यसोणजाए यावि होत्था) त्थारपजी धन्य
सार्थवाडे पुत्रनी अन्त्येष्ठी भरलु पछीनी उत्त' किया नभधी धणु दोडिड
ओडियो अने आभ तेवणत पन्नायत्ता नीमे वीमे पुन गेण्डने पणु लुदी गये ॥ सू ९ ॥

जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिता भोय
 णपिडय ठावेइ, ठावित्ता उल्लछेइ, उल्लछित्ता भायणाइ गेण्हइ
 गेण्हित्ता भायणाइ धोवेइ, धोवित्ता हत्थसोय दलयइ, दलयित्ता
 धण्ण सत्थवाह तेण विउलेण असण ४ परिवेसइ, तएण मे
 विजए तकरे धण्ण सत्थवाह एव वयासी—तुमण्ण देवाणुप्पिया ।
 मम एयाओ विउलाओ असण ० ४ सविभाग करेहि तएण से
 धण्णे सत्थवाहे विजय तकर एवं वयासी अविद्याइ अह विजया ।
 एय विउल असण ४ कायाण वा सुणगाण वा दलएज्जा उक्कुरु-
 डियाए वा ण छट्ठेज्जा नो चेव ण तव पुत्तघायगस्स पुत्तमारगस्स
 अरिस्सवेरियस्स पडिणीयस्स पञ्चामित्तस्स एत्तो विउलाओ
 असण ० ४ सविभाग करेज्जामि, तएण से धण्णे सत्थवाहे त
 विउल असण ४ आहारेइ, आहारित्ता त पथय पडिविसज्जेइ,
 तएण से पथए दासचेडे त भोयणपिडग गिण्हइ, गिण्हित्ता जामेव
 दिसि पाउब्भूए तामेव दिसिं पडिगए, तएण तस्स धण्णस्स सत्थ
 वाहस्स त विउल असण ४ आहारियस्स समाणस्स उच्चारपासवणे
 ण उव्वाहित्थो, तएण से धण्णे सत्थवाहे विजय तकर एव वयासी
 —एहि ताव विजया । एगत्तमवक्कमामो जेण अह उच्चारपासणं
 परिट्ठेवमि, तएण से विजए तकरे धण्ण सत्थवाह एव वयासी—
 तुव्व देवाणुप्पिया । विउल असण ४ आहारियस्स अत्थि उच्चारे वा
 पासवणे वा ममण देवाणुप्पिया । इमेहि वट्ठहि कसप्पहारेहि
 य जाव लयापहारेहि य तण्हाए य लुहोय य परव्वममाणस्स णत्थि
 केइ उच्चारे वा पासवणे वा त छदेण तुम देवाणुप्पिया । एगते

अवक्रमित्ता उच्चारपासवणं परिट्वेड, तएण से धण्णे सत्थवाहे
 वजणं तकरेण एव बुत्ते समाणे तुसिणीए सच्चिट्ठइ, तएणं से
 धण्णे सत्थवाहे मुहुत्ततरस्म वलियतरागं उच्चारपासवणेणं उववाहिज्ज-
 माणे विजय तकर एव वयासी—एहि ताव विजया ' जाव अव
 क्रमामो, तएण से विजए धण्ण सत्थवाह एव वयासी—जडण
 तुम देवाणुप्पिया ! तओ विउलाओ असण० ४ सविभाग करेहि
 तओह तुब्भेहि सद्धि एगत अवक्रमामि, तएण से धण्णे सत्थवाहे
 विजयं एव वयासी—अहण्ण तुब्भ तओ विउलाओ असण० ४
 सविभाग करिस्सामि, तएण से विजए धण्णस्स सत्थवाहस्स एय
 मट्ट पडिसुणेइ, तएण से विजए धण्णेण सद्धि एगते अवक्रमेइ
 उच्चारपासवण परिट्वेड, परिट्वित्ता आयते चोम्बे परमसुईभूए
 तमेव ठाण उवसक्रमित्ता विहरइ, तएण सा भ । कल्ल जाव
 जलते विउल असण० ४ जाव परिवेसेइ, तएण से धण्णे सत्थ
 वाहे विजयस्स तकरस्स तओ विउलाओ असण० ४ संविभाग
 करेइ, तएण से पथए भोयणपिडय गहाय चारगाओ पडिनिक्ख-
 मइ, पडिनिक्खमित्ता रायगिह नगर मज्झ मज्झेणं जेणेव सए
 गिहे जेणेव भद्दा भारिया सत्थवाही तेणेव उवागच्छइ, उवा
 गच्छित्ता भद्द सत्थवाहिणि एव वयासी—एव खल्ल देवाणुप्पिए !
 धण्णे सत्थवाहे तव पुत्तघायगस्स जाव पच्चामित्तस्स ताओ
 विउलाओ असण० ४ सविभाग करेइ । तएण सा भद्दा सत्थ-
 वाही पथयस्स दासचेडयस्स अतिएएयमट्ट सोच्चा आसुरुत्ता रुट्ठा जाव
 मिसिमिसेमाणा धण्णस्स सत्थवाहस्स पओसमावज्जइ ॥सू १०॥

टोका—तएण से इत्यादि । तत खलु स धन्य' सार्थवाहोऽन्यथा
 कदाचित्—एकस्मिन् कस्मिंश्चित्समये 'लहूसयसि रायावराहसि' लघुस्वके
 राजापराधे=स्तोके राजकगमदानरूपे भूपागमे सति केनाऽपि पिशुनेन
 भूपाय 'सपलत्ते' सपलपित.=अपराधित्वेन कथितो जातश्चाप्यासीत् । तत.
 खलु=पैशुन्यप्रलयनानन्तर ते नगरगोप्तृका धन्य सार्थवाह गृह्णन्ति, गृहीत्वा
 यत्रैव चारु = कारागारस्तत्रैवोपागच्छन्ति उपागत्य चारुमनुप्रवेशयन्ति
 अनुप्रवेश्य रिजयेन तत्करेण सार्द्धम् 'एगयओ' एकत = एकत्र तेन सहैव
 एकस्मिन् हडिबध्ण 'बेडी' इति भाषाप्रसिद्धे हडिबन्धन कुर्वन्ति । तत
 खलु मा भद्रा भार्या मल्ये यावज्ज्वलति=धन्यश्रेष्ठिनो हडिबन्धनस्य
 द्वितीयदिवसे मूर्खोदये सति त्रिपुल=विस्तीर्ण स्थापितभोजनाहम् अन्नन पान
 स्वाद्य स्वाद्य=नानाविधममशनादिकम् 'उववखडेड' उपकरोति=मीरकहडि-

तएण स धण्णे सत्थवाहे इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से धण्णे सत्थवाहे) वह धन्यसार्थवाह
 (अन्नया रुयाइ) किसी एक समय (लहूसयसि रायावराहसि) टेक्स न देने
 के ठाँटे अपराध में (सालगमे जाण यावि होत्था) राजा के पास किसी
 चुगल खोरने फँसा हुआ कहा दिया । (तएण ते नगरगुप्तिया
 धण्ण सत्थवाह गेह्णति) इसके बाद नगरक्षकोंने उस धन्य
 सार्थवाह को पकड़ लिया । (गेह्णित्ता जेणेव चारगे तेणेव उवा
 च्छति उवागच्छित्ता चारग अणुपविसति) पकड़ कर वे उसे
 जहाकारागार था, बड़ा ले गये लेजाकर उन्होंने उसे कारागार में
 बन्द कर दिया । (अणुपविसित्ता विजएण तक्करेण सद्धि एग
 यओ हडिबध्ण करेति) मन्द करके उसे जहाँ वह बिजयचोर था
 वहीं इसीकी बेडी से बांध दिया । (तएण मा भद्रा भारिया कल्ल

'(त एण स धण्णे सत्थवाहे' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थार पछी (से धण्णे सत्थवाहे) धन्यसार्थवाह (अन्नया
 रुयाइ) केवल एक वधते (लहूसयसि रायावराहसि) उसे न आपका इन्हीं नाना अप
 राध भेद (सपलत्ते जाण यावि होत्था) केवल आडियाओ राजनी पास पड़ोयाडी दीधा
 (त एण ते नगरगुप्तिया धण्ण सत्थवाह गेह्णति) त्थार बाद नगर रक्षकोंने धन्य
 सार्थवाहने पकड़ये (गेह्णित्ता जेणेव चारगे तेणेव उवागच्छति उवागच्छित्ता
 चारग अणुपविसति) पकड़ने तेओ तेने जेलमा लध गया अने तेमा पूरी दीधा
 (अणुपविसित्ता विजएण तक्करेण सद्धि एगयओ हडिबध्ण करेति) न्या विजय
 नामे थार हुतो त्या अ धन्यसार्थवाहने पछु बेडीधी जाधी दीधा (तएण सा भद्रा

ग्यादना सम्कारपूर्क पवति, उपस्कृत्य 'भोयणपिटय' भोजनपिटक=भोजन
भरणाप पिटक=मम्पुटकम् 'पिटारा' 'कटोरदान' 'डब्बा' इति सम्प्रति
काले 'टीफनयोक्स' इति च प्रसिद्ध 'करेइ' करोति=सज्जयति, कृत्वा=
मज्जयित्वा तस्मिन् 'भोयणाइ' भोजनानि=खान्यपदार्थानि 'पक्खिवड' पक्खि
पनि=स्थानपनि, पक्षिप 'लत्थियमुद्धिय' लात्थि। मुद्धि। लात्थित=रेखादिचिह्न-
युक्त, मुद्धित=आक्षादिमुद्रासादित 'करेइ' करोति=सज्जयति, कृत्वा एकच
'सुरभिवरवारिपडिपुन्न' सुरभिवरवारिप्रतिपूर्ण-सुरभि=केतकीपाटलादि
सुगन्धवासित वरश्रेष्ठ मन्त्र गारि=जल, तेन प्रतिपूर्ण=भृत 'दग्गवारय'
दग्गवारक=जलपात्रविशेष 'झारी' इति भाषा प्रसिद्ध जलपात्र करेइ'
करोति=सज्जयति, कृत्वा. पान्यक दामचेटकं शब्दयति शब्दयित्वा पवमवादीत्व-गन्त्र

जाव जलते बिउल असण ४ उक्खवडेइ) डमके बाद उस भद्रा सार्थ
वाहीने दूसरे दिन प्रातः काल जब सूर्यप्रकाशित हो चुका तब ४
प्रकारका आहार तैयार किया—(उक्खवडित्ता भोयणपिटय करेई—
करित्ता भोयणाइ पक्खिवड, लत्थियमुद्धिय करेइ,—करित्ता एगच सुरभि
वरवारिपडिपुन्नदग्गवारय करेइ) जब आहार निष्पन्न हो चुका तब उसने
उसके रखने के लिये एक कटोरदान तैयार किया। जब कटोरदान
साफ सुथर रूप से तैयार हो चुका तब उसने उसने आहार को
रख दिया—आहार रखकर फिर उसे लाख की मुद्रा से मुद्रित कर
दिया। कटोरदान को मुद्रित करने के बाद फिर उसने एक सुगन्धित
उत्तम जल से प्रतिपूर्ण झारी को तैयार किया। (करित्ता पयय दास-
चेड सदावेइ, सदावित्ता एव वयासी) झारी तैयार कर उसने फिर
पाथक दास चेटक को बुलाया—और बुलाकर उसने इस प्रकार कहा—

भरिया कल्ल जाव जलते बिउल असण ४ उक्खवडेइ) त्थार भाइ भद्राभायां
सार्धवाहीये जीम द्विसे सवारे सुरज उद्धय पाभत्ता चार भततो आहार तैयार करावडाव्यो
(उक्खवडित्ता भोयणपिटय करेई करित्ता भोयणाइ पक्खिवड, लत्थियमुद्धिय
करेइ, करित्ता एगच सुरभिवरवारिपडिपुन्नदग्गवारय करेइ) आहार न्यारे तैयार
थर भये त्थारे तेहे आहारने भूइवा भाटे उणे तैयार उयो न्यारे साइ पाणीथी उणे
धेवाधने साइ थर भये त्थारे तेभा आहार भूइ तीधा आहार भूइने दाण वगेरे
लगावीने तेने भण्णरे भध करी तीधा उणातु "लील" करीने तेहे येइ सुमान
युक्ता नणथी प्खं भरेली अरी तैयार करी (करित्ता पयय दासचेड सदावेइ,
सदावित्ता एव वयासी) अरी तैयार करीने तेहे पाथज्जस चेटकने गेलाव्ये अने

खलु त्व दवानुप्रिया इदं त्रिपुल=प्रचुरम् अन्नं पानं ग्राह्यं स्वाद्यं गृहीत्वो चारु-
कशालाया धन्यस्य सार्यवाहस्य 'उवणेहि' उपनय=समीपे प्रापय। तत खलु
स पान्यका दासचेटको भद्रया सार्यवाहा एवमुक्तं सन् दृष्टतुष्टस्तद-
भोजनपिटकं, तच्च सुरभिवरवारिप्रतिपूर्णदकरारकं गृह्णति, गृहीत्वा
स्वकाद् दृढात् पतिनिक्रामति, पतिनिक्रम्य राजगृहे नगरे मयमयेन
यत्रैव चारुकशाला यत्रैव धन्य सार्यवाहस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य

(गच्छ ण तुण दवानुप्पया। विउल अमण ४ गहाय चारुगसालाण धन्नस्स
मत्थवाहस्स उवणेहि) इ देवानुप्रिय! तुम इस त्रिपुल अन्न पान, खाद्य
और स्वाद्य—आहार का लेकर कारावास में धन्य सार्यवाह के पास
पहुँचाओ। (तएण से पयण दासचेडए भद्रए मत्थवाहीण एव वुत्तो
समाणे दृढतुट्ठे त भोगणपिडय त च सुरभिवरवारिपडिपुत्त दगवारय
गेह्णइ) भद्रा सार्यवाही के इस स्थान को सुनकर वह पाथक दास चेटक
उत्त अधिक हर्षित हुआ और सतुष्ट हुआ। तथा उस भोजन के भरे
हुए डिब्बेको एव सुगन्धित उष्ण जल से परिपूर्ण उस झारी को
उसने ले लिया। (गोह्णत्ता सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमइ) लेकर वह
अपने घर से निकला—(पडिनिक्खमिन्ना रायगिहे नयरे मज्झ मज्झेण
जेणेव चारुगसाला जेणेव धन्ने सत्थवाहे तेणेव उवागच्छ) निकल कर
वह राजगृह नगर के ठीक बीचों बीच के मार्ग से जाता हुआ जहाँ
वह कारावास एव धन्य सार्यवाह था, वहाँ गया—(उवागच्छित्ता भोगण

तेने आ प्रभाण्णे तेणु—(गच्छ ण तुम दवानुप्पया! विउल अमण ४ गहाय
चारुगसालाण धन्नस्स मत्थवाहस्स उवणेहि) हे देवानुप्रिय! तबे आ
पुण्डण प्रभाण्णमा जणावेला अथन, पान, पात्र अने पात्र आहारने लवने जेवमा
धन्यसार्यवाहनी पास पड़ेथतो करे। (त एण से पयण दासचेडण भद्रए मत्थ
वाहाण एव वुत्तो समाणे दृढतुट्ठे त भोगणपिडय त च सुरभिवरवारि
पडिपुत्त दगवारय गेह्णइ) लद्दा सार्यवाहीनी आज्ञा सालणीने पाथकदास चेटक
जल व प्रसन्न थयो—अने सतुष्ट थयो त्थार पछी तेणु लोचनथी परिपूर्णा उणाने
तेभज सुवासित जणथी पूर्ण लरेवी अरीने तेणु लई वीथी (गेह्णित्ता मयाआ
गिहाआ पडिनिक्खमइ) लधने ते पोताने थेथी नीक्ये (पडिनिक्खमिन्ना
रायगिहे नयरे मज्झ मज्झेण जेणेव चारुगसाला जेणेव धन्ने सत्थवाह
तेणेव उवागच्छइ) नीकणीने राजगृह नगरनी ठीक वत्थेना मार्गथी पसार थप्पने
ते आ जेव अने धन्यसार्यवाह होतो त्या पड़ेथे (उवागच्छित्ता भोगण

भोजनपिटकं स्थापयति, स्थापयित्वा 'उल्लेखे' उल्लेखयति= निर्लाञ्छितं कुराति=उत्पादयतीत्यर्थः, उल्लेखयति 'भायणाणि' भाजनानि= स्वाद्वी कटोरीकादीनि दृढाति, दृढीत्वा भाजनानि 'गोवेड' धावति=प्रालयति, धावयित्वा=पात्रप्रवालनानन्तरं हस्तमोय दलयङ्गं हस्तशोचं ददाति, श्रेष्ठिनो हस्ती धावयति, हस्तशौचानन्तरं अन्यमार्थमाह तेन विपुलेन— अशन-पानं स्वाद्यस्वाद्येन 'परिवेसङ्' परिपययति=श्रेष्ठिनो भोजनपात्रेऽशन-दीनि निदधातीत्यर्थे 'तण्ण' तदाम्बलु=श्रेष्ठिभोजनसमये स विजयस्त-स्करो धन्य सार्थवाहमेवमवादीत्-त्य गच्छु देवानुप्रिय ! मम एतस्माद् विपुलाद् अशन-पान-स्वाद्य-स्वाद्यात् सविभागं कुरु । ततः खलु म धन्यः सार्थवाहस्तस्य वाच्यं भूत्वा विजय तस्करमेवमवादीत्-अपि 'जाइ' वाच ।

पिङ्ग ठवेड) जाकर उसने उस भोजन के डिब्बेको बहा रल दिया । (ठविचा उल्लेखे) रखकर फिर उसने उस डिब्बेको खोला (उल्लेखिना भायणाऽ गेह्ण गेह्णिता भायणाइ गोवेड धोविचा ह्थमोय दलयङ्ग) खोलकर उसने वाली-कटोरी आदि को उठाया-उठा कर उन्हें धोया, (दलपित्ता धण्ण सत्थवाह तेग अमण्ण परिवेसङ्) गुलाकर उस सेठ धन्य सार्थवाह के लिये वह विविध आहार परोसा (तण्ण से विजय तस्करे ण्ण सत्थवाह एव वयासी) इसी बीच में उस विजय चौरने धन्य सार्थवाह से इस प्रकार कहा— (तुमण्ण देवाणुप्पिया मम एवाओ विउलाओ असण्ण सविभाग करेहि) हे देवानुप्रिय ! तुम इस अशन, पान खाद्य, एवं स्वाद्यरूप चार प्रकार के आहार में से विभाग करो (तण्ण से धन्ने सत्थवाहेवित्तय तस्कर एव वयासी) विजय चौर की इस प्रकार बात सुनकर धन्य सार्थवाहने उस विजय चौर

पिङ्ग ठवेड) अने त्या पहोखीने खोजनना उणाने तेखे त्या भूडी दीये (ठविचा उल्लेखेड) त्या भूडीने तेखे उओ उधाउये (उल्लेखिना भायणाइ गेह्ण गेह्णिता भायणाइ गोवेड धोविचा ह्थमोय दलयङ्ग) उवाडीने तेखे याणी अने पाडीने दीधी अने लधने भाणीथी घोध त्यार जाह तेखे शेठना अने डाथ घोध डाया (दलपित्ता धण्ण सत्थवाह तेग विउलेण असण्ण परिवेसङ्) येव डावीने तखे धन्यसार्थवाहुने भाटे विविध जतना आहारो पीरस्था (तण्ण से विजयतस्करे धण्ण सत्थवाह एव वयासी) ओ ओ वणते ते विजय चोरे धन्यसार्थवाहुने आ प्रभाखे उछु—(तुमण्ण देवाणुप्पिया मम एवाओ विउलाओ असण्ण सविभाग करेहि) हे देवानुप्रिय ! तमे आ अशन, पान खाद्य अने स्वेध आहारमाथी मारोपणु छिस्सो उरे (तण्ण से धन्ने सत्थवाह विजय तस्कर एव वयासी) विजय चो नी आ जतनी बात आसणीने

लङ्कारे अहं हे विजय ! एतद् विपुलमशनं त्वं स्वाद्यं काकेभ्यो वा
 मुनकेभ्यो वा दद्याम्, 'उत्कुरुडियाए' उत्कुरुडिकाया=रुच्यरपुठननिक्षेपस्थाने
 वा खलु=निश्चयेन 'छेज्जा' त्यजेय=प्रक्षिपेय किन्तु नैव खलु=तुभ्य पुत्र
 प्रातकाय, पुत्रमारकाय, 'अरिस्स' अरये=अनिष्टकारिण 'वेरियस्स' वैरिकाय=
 परिणतशत्रुभागाय, 'पडिणीयस्स' प्रत्यनीकाय=प्रतिकूलविधायिने, 'पच्चा
 मित्तस्स' प्रत्यामित्राय=दार्दिकशत्रवे 'एत्ता' एतस्माद् विपुलाद् अशनपान-
 स्वाद्यस्वाद्यात् 'सविभाग' सविभागम्=अशरूपेण पृथक्करण 'करेज्जामि'
 कुर्यामि। अस्मादशनादिकात्तुभ्य किञ्चिदपि न दास्यामीति भावः। त। खलु=
 दयुक्त्वास धन्य सार्थवाहस्तद् विपुलमशनपानस्वाद्यस्वाद्यम् आहारेद् 'आहारयति=
 भुङ्क्ते, आहारयित्वा त पान्यक 'पडिविसज्जेइ' प्रतिविसर्जयति=गृह्णति

हे इस प्रकार कहा—(भविया! अहं विजया ! एय विउल असण ४ कायाण
 वा मुणगाण वा दलएज्जो उत्कुरुडियाए वा ण 'छेज्जा' नो चेव ण तव पुत्तघायगस्स
 पुत्तमारगस्स अरिस्सवेरियस्स पडिणीयस्स पच्चामित्तस्स एत्तो विउलाओ असण ४
 सविभाग करेज्जामि) हे विजय चौ ! मैं चाहे इस विपुल अशन, पान,
 स्वाद्य स्वाद्य, रूप चतुर्विध आहार को कौनों के लिये अथवा कुतों के
 लिये दे दूंगा—या इसे उकड़े पर—कूड़ा करस्ट डालनेके स्थान पर—डाल
 दूंगा परन्तु पुत्रघातक, पुत्रमारक, अनिष्टकारी, शत्रुभाव से परिणत, प्रति
 कूल विधायी तथा दार्दिक शत्रु ऐसे तुम्हारे लिये इसमें से विभाग तुम्हें
 नहीं दूंगा। (तएण से धन्ने सत्थवाहे त विउल असण ४ आहारेइ,
 आहारित्ता त पथय पडिविसज्जेइ) इस प्रकार उस विजय तस्सर से
 कह कर धन्य सार्थवाहने उस विविध प्रकार के अशनादिरूप चतुर्विध

धन्यसार्थवाहे ते विजय थोरने आ प्रभाण्णे उल्लु—(भविया! अहं विजया !

एय विउल असण ४ कायाण वा मुणगाण वा दलएज्जो उत्कुरुडियाए
 वा ण 'छेज्जा' नोचेव णे तव पुत्तघायगस्स पुत्तमारगस्स अरिस्स वेरियस्स
 पडिणीयस्स पच्चामित्तस्स एत्तो विउलाओ अमण ४ सविभाग करेज्जामि)
 हे विजय थोर ! आ पुच्छेण प्रभाणुभा भनाववाभा आवेला थार भतना आहार
 हु कागज्जो अथवा इतराओने भवअववा तैथार छु के छिरअनी ज्ज्याओ नाणीश
 पणु तारा जेवा पुत्तना इत्थारा पुत्त मारनारा, अनिष्ट करनार शत्रु थअ गयेला,
 जोडु करना। तेमअ दार्दिउ शत्रुने आभाथी इस्से भणी न शके, तमार
 जेवा दुष्टने तो ओके उडो पणु आभाथी भणी शके तेम नथी (तएण से धन्ने
 त विउल असण ४ आहारेइ, आहारित्ता त पथय पडिविसज्जेइ)
 आ प्रभाण्णे विजय थोरने ज्जाण आभीने धन्य सार्थवाह ते अशन, पान, वगेरेना

प्रपयति । ततः खलु स पाण्डको दामवेदस्तु भोजनपिटकं गृह्णाति, गृहीत्वा यस्या दिशः प्रादुर्भूतस्तस्यामेव दिशि प्रतिगतः, येन मार्गेणागतस्तनैव मार्गेण गतवानित्यर्थः । ततः खलु=तदनु तस्य धन्यस्य सार्थवाहस्य तद् विपुलमशनं पानं खाद्यं स्वाद्यम् 'आहारियस्स' आहारितस्य=भुक्तस्य सतः 'उच्चारपासवणेण' उच्चारप्रसवणे खलु=उच्चारच=पिण्डाप्रसवणच=मूत्रमित्युच्चार-प्रसवणे, ते उवाहित्या' उद्वापयता पीडयत स्मेत्यर्थः । 'तण्ण' तत खलु =तदनु स धन्य सार्थवाहो विजय तस्करमेवमवादीत-एहि=आगच्छ तावत्-प्रथमं हे विजय ! आत्राम् 'एगतमवक्कमामो' एकान्तमपक्रामाव=उच्चार-प्रसवणनिवृत्त्यर्थं निर्जने स्थाने गच्छावः, येनाहमुच्चारप्रसवणे 'परिट्ठवेमि' परिष्ठापयामि=उच्चारप्रसवणोत्सर्गं करोमि । ततः खलु स विजयस्तस्करो धन्य

आहार कोया-आहार कर बादमे उस पाथरु को रहा से रवाना कर दिया । (तण्ण से पथए दासचेडे त भोजनपिडग गिह्णइ गिह्णित्ता जामेव दिसि पाउब्भूए तामेव दीसि पडिगए) खाना खाते समय उस पाथरुदास चेटकने उस भोजन के डिब्बे को ले लिया और छेफर जहा से आया था वहीं पर चला गया (तण्ण तस्स धण्णस्स सत्यवाहस्स त विउल असण ४ आहारियस्स समाणस्स उच्चारपासवणे ण उवाहित्या) इसके बाद धन्यसार्थवाह को उस ४ प्रकार के अशन जादि खाने से बड़ी नीत और लघुनीत की बाधा उपस्थित हुई (तण्ण से धन्ने सत्यवाहे विजय तक्कर एव वयामी) सा उस धन्यसार्थवाहने विजय चौर से इस प्रकार कहा-(एहि ताव विजया ! एगत अवक्कमामो जेण अह उच्चारपासवण परिट्ठवेमि) आओ-विजय चौर तुम और हम दोनों निर्जन एकान्त-स्थान में चले । मुझे उच्चारप्रसवण की बाधा हो रही है सो मैं वहा उच्चार प्रसवण से निवृत्त होऊंगा ।

आर नतना आहारने जम्मा जम्मा पछी तेले पाथरुने त्याधी जयानी आत्ता आधी (तण्ण से पथए दासचेडे त भोजनपिडग गिण्हइ गिह्णित्ता जामेव णिणि पा उब्भूए तामेव दीसि पडिगए) जम्मा पछी पाथरुदास चेटके ते उजाने लीधा अने उठने न्या थीआन्थो हुतो त्या जतो रक्षो (तण्ण तस्स धण्णस्स सत्यवाहस्स त विउल असण ४ आहारियस्य समाणस्स उच्चारपासवणे ण उवाहित्या) त्थार आह धन्यसार्थवाहने आर नतना आहारो जम्मा पछी दीर्घं शब्द तेभञ्ज लघु शब्दानी भुशेली उषी थए (तण्ण से धन्ने सत्यवाहे विजय तक्कर एव वयासी त्थारे धन्य सार्थवाहे विजय थोरने कछु—(एहि ताव विजया ! एगत अवक्कमामो जेण अह उच्चारपासवण परिट्ठवेमि) विजय थोर आलो आपले अने निर्जन एकान्त स्थानमा जधये अने उच्चार प्रसवणानी भुशेली उषी

लङ्कारे अह हे विजय ! एतद् त्रिपुलमशन ग्वाथ स्वाद्य काकेभ्यो वा
 मुनकेभ्यो वा दद्याम्, 'उक्कुरुडियाए' उक्कुरुडिकाया=रुच्यरपुठननिक्षेपणस्थाने
 वा खलु=निश्चयेन 'छड्डेज्जा' त्यजेय=प्रक्षिपेय किन्तु नैव खलु=तुभ्य पुत्र
 वातकाय, पुत्रमारकाय, 'अरिस्स' अरये=अनिष्टकारिण 'वेरियस्स' वैरिकाय=
 परिणतशत्रुभावाय, 'पडिणीयस्स' प्रत्यनोकाय=प्रतिहृत्विधायिने, 'पच्चा
 मित्तस्स' प्रत्यामित्राय=दार्ष्टिकशत्रवे 'एत्ता' एतस्माद् त्रिपुलाद् अशनपान-
 ग्वाद्यग्वाद्यात् 'सविभाग' सविभागम्=अशरूपेण पृथकरण 'करेज्जामि'
 कुर्वामि अस्मादशनादिकानुभ्य किञ्चिदपि न दास्यामीति भावः ता. खलु=
 शत्रुत्वास धन्य सार्थवाहस्तद् त्रिपुलमशनपानखाद्यस्वाद्यम् आहारेड आहारयति=
 भुङ्क्त, आहारयित्वा त पान्थरु 'पडिविसज्जेइ' प्रतिविसर्जयति=गृह्णति

से इस प्रकार कडा-(भविष्या अह विजया ! एय विउल असण ४ कायाण
 वा मुणगाण वा दलएज्जो उक्कुरुडियाए वा ण 'छड्डेज्जा नो चेव ण तव पुत्तघायगस्स
 पुत्तमारगस्स अरिस्सवेरियस्स पडिणीयस्स पच्चामित्तस्स एत्तो विउलाओ असण ४
 सविभाग करेज्जामि) हे विजय चौ ! मैं चाहे इस विपुल अशन, पान,
 ग्वाद्य स्वाद्य, रूप चतुर्विध आहार को कौनों के लिये अथवा कुतों के
 लिये दे दूंगा-या इसे उकड़े पर-कूडा करस्ट डालनेके स्थान पर-डाल
 दूंगा परन्तु पुत्रघातक, पुत्रमारक, अनिष्टकारी, शत्रुभाव से परिणत, प्रति
 कूल विधायी तथा दार्ष्टिक शत्रु ऐसे तुम्हारे लिये इसमें से विभाग तुम्हें
 नहीं दूंगा। (तएण से धन्ने मत्थवाहे त विउल असण ४ आहारेइ,
 आहारित्ता त पथय पडिविसज्जेइ) इस प्रकार उस विजय नरेश से
 कह कर धन्य सार्थवाहने उस विविध प्रकार के अशनादिरूप चतुर्विध

धन्यसार्थवाहे ते विजय योरने आ प्रभाण्णे कल्लु—(भविष्या अह विजया !
 एय विउल असण ४ कायाण वा मुणगाण वा दलएज्जो उक्कुरुडियाए
 वा ण 'छड्डेज्जा नोचेव णे तव पुत्तघायगस्स पुत्तमारगस्स अ रिस्स वेरियस्स
 पडिणीयस्स पच्चामित्तस्स एत्तो विउलाओ असण ४ सविभाग करेज्जामि)
 हे विजय योर ! आ पुच्छण प्रभाणुभा ज्ञानाववाभा आवेला यार जतना आहार
 हु कागडायो अथवा दूतशय्योने अवधववा तैयार छु के छिरडानी ज्य्याओ नाभीय
 पणु तारा जेवा पुत्रना इत्याश पुत्र भरणारा, अनिष्ट करनार शत्रु धध भयेला,
 भोटु करना। तेभज दार्ष्टिक शत्रुने आभाथी हस्से भणी न शके, तभारा
 जेवा दुष्टने तो ओक ठकडे पणु आभाथी भणी शके तेभ नथी (तएण से धन्ने
 त विउल असण ४ आहारेइ, आहारित्ता त पथय पडिविसज्जेइ)
 आ प्रभाण्णे विजय योरने ज्ञाण आभीने धन्य सार्थवाह, ते अशन, पान, वगेरेना

प्रापयत । तत खलु स धन्य सार्यवाहो विजयेन तत्करेणैवमुक्तं सन्
'तुसिणीण' तूष्णीक = उदासीनतया चाग्न्यापारहितः सन् सतिष्ठति ।
तत. खलु=तत्पश्चात् स धन्य सार्यवाह 'मुहुत्तरस्म' मुहूर्त्तान्तरेण पुनः
'उच्चारपासवेण' उच्चारप्रसवणाभ्या 'वलियतराग' वलिततरम्=अतिप्रबलम्
'उन्वाहिज्जमाणे' उद्धाध्यमान = अतिशयेन पीडयमानो विजय तत्करमेव-
मवादीत्—एहि तावत् हे विजय ! यावद् अपक्रामाव । तत खलु स
विजयो धन्य सार्यवाहमेवमवादीत्—यदि खलु यूय देवानुपिया । तस्माद्

प्रसवण की बाधा से निवृत्त होइये । (तएण से ण्णे सत्यवाहे विजएण
तकरेण एववुत्ते समाणे तुसिणीण सचिद्दइ तएण से धण्णे सत्यवाहे मुहुत्त-
तरस्स वलियतराग उच्चारपासवेण उन्वाहिज्जमाणे विजय तत्कर एव वयासी)
विजय चौरने जय धन्यसार्यवाह से इम प्रकार (उलाहने के रूप में) कहा
तो वह चुप हो गया । इसके बाद पुन थोड़ी देर में धन्यसार्यवाह को
उच्चार और प्रसवण की बाधा पहिले की अपेक्षा और अधिक रूपमें हुई
तब उसने विजय चौर से इम प्रकार कहा—(एहि ताव विजया ! जाव अवक्क-
मामो, तएण से ण्णे सत्यवाह एव वयासी—जइण तुम देवानुपिया ! तओ
विउलाओ असण ४ सविभाग करेहि तओ इ तुम्हेहिं सद्धि अक्कमामि)
आओ विजय—हम तुम दोनों एकान्त—निर्जन—स्थान में चले । मुझे उच्चार
और प्रसवण की बहुत जोर से बाधा हो रही है । इस तरह धन्य सार्यवाह
की बात सुनकर विजयने उससे कहा—यदि तुम हे देवानुपिय ! उस बिपुल

मुत्तर ओडा-तमा जइने उच्चारप्रवण्णानी मुशेदेलीथी निवृत्ति भेगये । (तएण से
धण्णे सत्यवाहे विजएण तक्करेण एववुत्ते समाणे तुसिणीण सचिद्दइ
तएण से धण्णे सत्यवाहे मुहुत्तरस्स वलियतराग उच्चारपासवेण
उन्वाहिज्जमाणे विजय तत्कर एव वयासी) विजय ओरे ओड रीते उपासव
(०५३) ना इपमा धन्यसार्यवाहने आ प्रभाण्णे कहु— त्यारे ते वृष थध गये । त्यार
पछा थोडा वणते धन्यसार्यवाहने पडेला करता वधादे सभत रीते उच्चार प्रवण्णानी
मुशेदेली जेली थध त्यारे क्षी तेण्णे विजय ओरने कहु (एहि ताव विजया !
जाव अवक्कमामो तएण से ण्णे सत्यवाह एव वयासी जइण तुम
देवानुपिया ! तओ विउलाओ असण ४ सविभाग करेहि तओइ
तुम्हेहिं सद्धि एगत अवक्कमामि) विजय थोडा आपण्णे जने ओडात
निर्जन स्थानमा जइये उच्चार प्रवण्णानी सभत मुशेदेली भने थवा भाडी छे
आ गीने धन्य सार्यवाहनी बात सावणीने विजये तेने कहु हे देवानुपिय ।

સાર્થવાદમેવમવાદીત-હે, દેવાનુપ્રિયા ! =હે શ્રષ્ટિર્થાઃ ! યુષ્માદ 'વિઝલ' વિપુલ=પ્રચુરમશનાદિકમાહારિતાનામસ્તિ-ઉચ્ચાર વા, પ્રસવણ વા, મમ સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિયા. ! ણૈર્વદ્મિ. કશાપ્રહારૈથ યાવત્-લતાપ્રહારૈથ, તૃણયા ચ મુખયા ચ 'પરબ્રમણસ્સ' ,પરામવતઃ=પીઢિતસ્યાઽનાહારિતસ્ય ચ નાસ્તિ ક્ષિમિ ઉચ્ચાર વા પ્રસવણ વા, કા નામ વુસુક્ષાપ્રહાર-પીટિતસ્યોચ્ચારપ્રસવણવાયે? તિ ભાવઃ, 'ત' તસ્માત્કારણાત્ 'ઽદેણ' ડન્દેન=સ્વેચ્છયા યૂય હે દેવાનુપ્રિયા ! ૧ કાન્તે ઉપક્રમ્યાચ્ચારપ્રસવણે પરિ (તણ સે વિજયતવકરે ધણ સત્થવાહ એ વયાસો) ધન્યસાર્થવાહ કીં'સ ચાત કો સુનરર ઉસં'વિજય ચારને ઉનસે એસા ઝઢા-(તુલ્લ દેવાનુપ્રિયા ! 'વિઝલ' અસણ ૪ આહારિયસ્સ અતિય ઉચ્ચાર વા પામવણે વા) હે દેવાનુપ્રિય ! ડમ વિપુલ અશનાદિકરૂપ ૪ પ્રકાર કા આહાર કરને ચાલે આપ-સો ઝઢા નાન લઘુનોત કી વાધા મલે હો ગઈ હે ! પરન્તુ (મમણ-દેવાનુપ્રિયા ! ડમેહિં વહૂહિં રસપ્પહારેહિય જાવ લયાપહારેહિય તણ્હાણ ય છુહાણ ય પરામવમાણસ્સ ણતિય કેડ ઉચ્ચારે વાપાસવણેવા ત છદેણ દેવાનુપ્રિયા ! તુમ ઇગ તે અવકામિત્તા ઉચ્ચારપાસવણ પરિટ્ઠેવેહ) હે દેવાનુપ્રિય ! ડન અનેક કશા કે પ્રહારો સે યાવત્ લતા-ચટ્ટિ-કે પ્રહારો સે તયા મુખા ઓર 'પ્યાસ સે પીઢિત હુણ મુદ્ધ અનાહારી કો ઉચ્ચાર પ્રસવણ કી કોઈ વાધા ની નહીં હૈ ! અર્થાત મુદ્ધ પર જો માર પડી હૈ ઉમસે મૂલ્લ ઓર પ્યાસ મલ્લ જાન હો ગઈ હૈ ! ઉચ્ચાર ઓર પ્રસવણ કી વાધા મુદ્ધે કશા મ હો સક્તી હૈ ! અત હે દેવાનુપ્રિય ! આપ હી અપની ઇચ્છા સે ણગાન્ત મે જાકર, ઉચ્ચાર ઓર

થઈ છે માટે માટે તેનાથી નિવૃત્ત થઈ છે (તણ સે વિજયતવકરે ધણ સત્થવાહ એ વયાસો) ધન્યસાર્થવાહની આ વાત સાંભળીને વિજય ઓરે તેને કહ્યું-(તુલ્લ દેવાનુપ્રિયા ! વિઝલ અસણ ૪ આહારિયસ્સ અતિય ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા) હે દેવાનુપ્રિય ! યુક્ત્ય પ્રમાણુમા અશન વગેરે ચાર બાતના આહારને ડરનાર તમને દીર્ઘ શકા અને લઘુ શકાની મુશ્કેલી ઊભી થઈ શકે છે, પણ (મમણ દેવાનુપ્રિયા ! ડમેહિં વહૂહિં રસપ્પહારેહિય જાવ લયાપહારેહિય તણ્હાણ ય છુહાણ ય પરામવમાણસ્સ ણતિય કેડ ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા ત છદેણ દેવાનુપ્રિયા ! તુમ ઇગ તે અવકામિત્તા ઉચ્ચાર પામવણ પરિટ્ઠેવેહ) હે દેવાનુપ્રિય ! ડોરકા અને લાડકીઓ વગેરેના સખત મારથી તેમજ ભૂખ્યા અને તરસ્યા મારા જેવા નિરાહારી માણસને ઉચ્ચાર પ્રસવણની બાધા ડ્યાથી હોય ? એટલે કે સખત મારપીટ તેમજ ભૂખ અને તરસને લીધે દીર્ઘ શકા અને લઘુશકાઓ એકદમ ચાત પડી ગઈ છે એથી ઉચ્ચાર પ્રસવણની મુશ્કેલી ઉત્પન્ન થવાની સંભાવના જ દેખાતી નથી એટલા માટે હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જ તમારી ઇચ્છા

चाप जठने' = यावन्वलति = यावत् - मादुःप्रभाताम् रजन्या = प्रभातसमये दिन-
करे जायते सुषोदये सति पुनर्विषुवमक्षान् २ यावत् - उपस्कृत्य पान्थकाय
दामवेष्टाय भोजनपिटङ्गं ददाति, स चारकशालाया गत्वा अन्यस्य सार्धं
चाहम्य भोजनपात्रे परिवेसेत्' परिवेषयति = निर्याति । तत खलु स अन्य
सार्धयाहा विनयस्य तस्करस्य तस्माद् विपुलाद् जानपानग्राग्रयायात्
सविभाग करोति, स्वयं च सुष्ठु । तत खलु स अन्य सार्धवाह पान्थक
दामवेष्ट रिमजेत्' रिमजयति = पृथगमनायाऽऽदिशति । तत खलु स
पान्थका भोजनपिटङ्गं गृह्णन् चारगाया चारकान् = रागगागान् प्रतिनिष्का
सति, प्रतिनिष्क्रम्य रात्र्यु नगर मध्यमन्यन यत्रैव स्था गृह यत्रैव भद्रा

चोखे ह्नु और परम-मुचीभूत हो कर उसी अपने स्थान पर आ गये। (तएण
मा भद्रा हल जाय जलने विउल जमण ४ जाय परिवसे) दूसर नि
जय प्रात हल ह्नुआ और सूर्य प्रकाशित हो चुका तब उम भद्राने जगनादि
ह्नु चतुर्विध आहार को विपुलमात्रा में बनाकर उसे भोजन के दिव्य म
रग पायकदाम चेटक के हाथ धन्यसार्धवाह के पास कारागार में भेजा-
पायकदामचेटकने पहिलेकी ही तरह होकर उसे गलीमें भोजन के लिये
परोसा-परोस कर उमने सेठ के दानों हाथों को बुलाया-(तएण स एण्णे
मत्थवाहे विनयस्स तस्करस्स तओ विउगाआ अमण ४ सविभाग करेड)
पाय में उम अन्यसार्धवाहने विजय चार के लिये उम अपने चार प्रकार
के आहार म मे विभाग कर दिया (तएण मे एण्णे मत्थवाहे पयग दास
चेडय रिमज्जेड) अन्य सार्धवाहने पाद में उम पायक दाम चेटक को
चरा से गणिस कर दिया। (तएण से पए भोगणपिडग गहाय चारगाओ

४ जाय परिवसेड) गीज दिवसे भवार थयु अने न्दुह उदय पाभ्यो त्यादे
भद्रा लायाओ पुण्ण प्रभातुमा अरान वगेदे चार वातना आडाग गनावी ते ओड
न्वत्त उमाभा मूनीने पायकदाम चेटकने जेवभा वन्य नार्धवाहनी पासे पडोआवना
आजा डी पडोवानी जेम २ पायक दाम चेटके त्या गडने यणीमा २ भवतु
पीरन्धु पीरनीने तेण्णे शेठना जाने हाथ धावडाव्या (तएण से एण्णे मत्थवाहे
विजयस्स तस्करस्स तओ विउगाआ अमण ४ सविभाग करेड) त्यार पडी
वन्य नार्धवाहे विजय योगने माटे चार वातना आडागभावी भाग डी आभ्यो
(तएण से एण्णे स वराहे पयग दामचेडग रिमज्जेड) त्यार पडी धन्य
नार्धवाहे पायक दाम चेटकने २ पायक २ भ्यो (तएण से पए मायग-
पिडग गहाय चारगाओ पडिनिक्कमड) पायक दाम चेटक भोजनना उमावे

વિપુલાદ્ અશનપાનવાધપ્રાચીન સત્તિભાગમ્=અશરૂપેણ પૃથ્વરણ કુર્યામ્ તથાઽહ
 યુષ્મામિ. સાર્દ્ધમેકાન્તમપક્રમામિ । તત્. ચલુ=તદનુ સ ધન્ય સાર્થવાદો
 વિજયમેયસવાદીત્-અહ ચલુ તુભ્ય તસ્માદ્ વિપુલાદ્ અશનપાનવાધ-મ્યાયાત
 સત્તિભાગ કરિષ્યામિ । તત્. ચલુ મ વિજયા ધન્યમ્થ્ય સાર્થવાદસ્યેતમ્=
 સત્તિભાગસ્યોત્કરણરૂપમર્થ પઢિસુણેઢ' પ્રતિશ્રુણોતિ=સ્યોત્કરણિ । તત્ ચલુ=
 અશનાદિ સત્તિભાગસ્યોત્કરણનન્તર સ વિજયો યન્યેન સાર્દ્ધમેકાન્તમપક્રમામિ,
 શ્રેષ્ઠી ઉચારપસ્રવણે પરિષ્ઠાપયતિ, પરિષ્ઠાપ્ય આયતે' આચમિત =હૃત
 યુદ્ધિક 'ચોક્ષ્ણે' ચાસ =સચ્છ 'પરમમુડ્મૂળ' પરમમુચીભૂત =મન્નાલિત
 મુગ્ધસ્તઃ સન્ તદન સ્થાનમ્ 'ઉત્સકમિત્તા' ઉપસકમ્ય=મપ્રાપ્ય 'વિહરઃ'
 વિહરતિ=તિષ્ઠતિ । તત્ ચલુ=ઇત્ય સા મદ્રા 'ચ' કલ્પે=દ્વિતીયદિવસ

અશનાદિરૂપ ચતુર્થિ આહાર મેં સે વિમક્ત મુઝે જાનેકા દો અર્થાત્-ઉત્તમ
 મેરા વિભાગ રક્ષ્યો-તો મેં તુમ્હારે માથ પગાન્ત મેં ચલતા હું । (તપ્ણ સે
 ધણે સાર્થવાદે વિજય એ વ્યાસી-અહણ તુભ્ય તઓ વિપુલાઓ અમ્મણ ૪ સત્તિ
 ભાગ કરિસ્યામિ તપ્ણ સે વિજય ણ્ણસ્મ સત્થવાદસ્સ એમમ્મ પઢિસુણેઢ)
 તન યન્ય સાર્થવાદને ઉત્ત વિજય ચોર સે ડમ પ્રમાર રહા-હા મેં તેરે ત્રિય
 ઉત્ત વિપુલ આહાર મ સે વિભાગ કર દુગા । ડમકે પાદ ઉત્ત વિજયને યન્ય
 સાર્થવાદ કે ડસ અર્થ કો-રહને કો માનલિયા-(તપ્ણ સે વિજય ધણેજ
 સર્દિ ણગતે અવક્રમેઢ ઉચ્ચારપાસવણ પરિદ્વેઢ) બાદ મેં થહ વિજય યન્ય
 સાર્થવાદ કે સાથ પગાન્ત મેં ગયા-વહાં જાકર સેઠ ધન્યને ઉચ્ચાર ઔર
 પસ્રવણ કી પરિષ્ઠાપન કી । (પરિદ્વિત્તા આયતે ચોક્ષ્ણે પરમમુડ્મૂળ તમેવ
 ઠાણ ઉત્સકમિત્તા વિહરઃ) પરિષ્ઠાપના કે પાદ આચમન કર ધન્યસાર્થવાદ

જો તમે હવે તમારા માટે આવતા અશન પાન વગેરે આ બાતના
 આહારમાથી હિન્સો મને પણ આવવાની બાહેધરી આપો તો હું તમારી માથે
 એકાતમા આવવા તૈયાર છું (તપ્ણ સે ધણે સાર્થવાદે વિજય એ વ્યાસી
 અહણ તુભ્ય તઓ વિપુલાઓ અમ્મણ ૪ સત્તિભાગ કરિસ્યામિ તપ્ણ
 સે વિજય ધણમ્મ સત્થવાદસ્સ એમમ્મ પઢિસુણેઢ) એના જવાબમા ધન્ય
 સાર્થવાદે વિજય ચોરને કહ્યું—સારુ અશન, પાન, વગેરે ચાર બાતના વિપુલ
 આહારમાથી તને પણ ભાગ આપીશ ત્યાર પછી વિજય ચોરે ધન્ય સાર્થવાહની
 વાત સ્વીકારી (તપ્ણ સે વિજય ધણેજ સર્દિ ણગતે અવક્રમેઢ ઉચ્ચાર
 પાસવણ પરિદ્વેઢ) અને તે ધન્ય સાર્થવાહની માથે એકાતમા ગયો ત્યાં જઈને
 ધન્ય સાર્થવાદે ઉચ્ચાર અને પ્રશ્નવણની પરિષ્ઠાપના કરી (પરિદ્વિત્તા આયતે
 ચોક્ષ્ણે પરમમુડ્મૂળ તમેવ ઠાણ ઉત્સકમિત્તા વિહરઃ) પરિષ્ઠાપના પછી
 ધન્ય સાર્થવાદે યુદ્ધી કરી અને આ પ્રમાણે તેઓ શુદ્ધ અને નિર્મળ થઈને ફરી
 પોતાના ગાને આવી ગયા (તપ્ણ મા મન્ના કલ્પ જાવ જલતે વિહર અમ્મણ

पाय जलने' = घातज्वलति = घात-पादु-प्रभाताया रजन्या = प्रभातममये दिन-
करे जायति सूर्योदये सति पुनर्विपुलमशन २ यावत्- उपस्कृत्य पान्यकाय
दामचेटाय भोजनपिटक ददाति, स चारकशालाया गत्वा धन्यस्य सार्थ
वाहस्य भोजनपात्रे परिवेसेड' परिवेषयति = निदयति । तत खलु स धन्य
सार्थगात्र विजयस्य तस्करस्य तस्माद् विपुलाद् अग्नपानना-यस्यायात्
सविभाग करोति, स्वयं च भुङ्क्ते । तत खलु स धन्य सार्थवाह पान्यक
दासचेट रिमचेड' रिमर्जयति = दृग्गमनायाऽऽदिगति । तत खलु स
पान्यका भोजनपिटक गहीन्या चारगात्रो चारकात् = रागगात्रात् प्रतिनिष्का
मति, प्रतिनिष्क्रम्य रात्रि नगर मध्यमयन यत्रैव स्वयं गृह यत्रैव भद्रा

चोखे दृष्ट्वा और परमशुचीभूत हो कर उसी अपने स्थान पर आ गये। (तएण
मा भद्रा खलु जाय जलने विपुल जमण ४ जाय परिवेसे) दूसर दिन
जय प्रात फल दृष्ट्वा और सूर्य प्रकाशित हो बुझा तब उस भद्राने अशनादि
रूप चतुर्विध आहार को विपुलमात्रा में बनाकर उसे भोजन के दिव्य में
रख पाथकदास चेटक के हाथ धन्यसार्थवाह के पास कारागार में भेजा-
पाथ दामचेटकने पहिलेकी ही तरह होकर उसे थालीमें भोजन के लिये
परासा-परास कर उसने सेठ के दानों हाथों को गुलाया-(तएण से णणे
सत्थवाहे विजयस्य तस्करस्य तत्रो विउलाया यमण ४ सविभाग करेड)
रात्रि में उस धन्यसार्थगाहने विजय चौर के लिये उस अपने चार प्रकार
के आहार में स विभाग कर दिये (तएण से णणे सत्थवाहे पथग दास
चेडय रिमज्जेड) धन्य सार्थवाहने रात्रि में उस पाथक दाम चेटक को
अश से गपिस कर दिया। (तएण से पथग भायणपिडग गहाय चारगाओ

४ चार परिवेसेड) पीछे दिवसे भवार थयु अने सूर्य उदय पाभ्यो त्यारे
भद्रा लायाथे पुच्छण प्रभाणुभा अशान वगेरे चार जतना आहार जतावी ते ओक
म्व ७ उमाभा मूनीने पाथकदास चेटकने जेलभा धन्य सार्थवाहनी पासे पडोआउवा
आज्ञा करी पडेलानी जेम ४ पाथक दास चेटके त्या जधने थणीभा जभवतु
पीरम्यु पीरमीने तेखे शेठना अने हाथ धावडाल्या (तएण से णणे सत्थवाहे
विजयस्य तस्करस्य तत्रो विउलाओ असण ४ सविभाग करेड) त्यार पजी
धन्य सार्थवाहे विजय थोरने भाटे चार जतना आहारभावी भाग करी आभ्यो
(तएण से णणे सत्थवाहे पथग दासचेडग रिमज्जेड) त्यार पजी धन्य
सार्थवाहे पाथक दाम चेटकने २० पाठि वज्यो (तएण से पथग भायण-
पिडग गहाय चारगाओ पडिनिक्कमड) पाथक दास चेटक लोचनना उमाभा

भार्या=धन्यसार्थवाहपत्नी तत्रैवोपागमच्छति, उपागत्य भद्रा सार्थवाहीमेवमवा
 दीत्-एव खलु हे देवानुप्रिये । धन्य. सार्थवाहस्तनपुत्रघातकस्य यावत्
 प्रत्यामित्रस्य तस्माद् विपुलाद् अशनपानग्राहस्याघात सविभाग करोति ।
 तत् = तदनन्तर खलु सा भद्रा सार्थवाही पान्थकस्य दासचेटकस्य 'अतिए'
 अन्तिके=समीपे 'ए' एतम् पान्थकरुथितम् 'अद्' अयम्=धन्यसार्थवाहस्य
 विजयतस्करार्थं स्वस्थाशनादे सविभागकरणरूपवृत्तान्तं श्रुत्वा 'आसुरुक्ता'
 आशुरुक्ता, आशुरक्ता=आशु=शीघ्र कृता=कोपोदयाद् विमृष्टा, यथा आशु=शीघ्र

पट्टिनिकखमड) वह पाथक दासचेटक भोजन पिटक को लेकर कारावास
 से निकला (पट्टिनिकखमिता रायगिह नयरमज्जमज्जे ण जेणेव सएगिहे
 जेणेव भद्रा भारिया सत्थवाही तेणेव उवागच्छइ) निम्न कर। राजगृह नगर
 के ठीक बीचों बीच मार्ग से होता हुआ जहाँ अपना घर और वह
 भद्रा सार्थवाहीयी वहाँ आया—(उवागच्छिता भद्र सार्थवाहीणि एव वयासी)
 आकर उसने भद्रा सार्थवाहीनी से ऐसा कहा—एव खलु देवाणुप्पिण
 धण्णे सत्थवाहे तव पुत्तघायमस्स जाव पच्चामिनस्स ताओ विउलाओ
 असण ४ सविभाग करेइ) हे देवानुप्रिये ! धन्य सार्थवाह तुम्हारे पुत्र
 घातक यावत् हार्दिक शत्रु विजय चौर को विपुल अशन आदि रूप चार
 प्रकार के आहारमे से हिस्सा देते हैं । (तएण सा भद्रा सत्थवाही
 पथयस्स दासचेडयस्स अतिए एयम सोच्चा आसुरुक्ता रुद्धाजाव मिस
 मिसेमाणा धणस्स सत्थवाहस्स पओसमावज्जइ) इस तरह पाथक

લઈને બેલભાથી બહાર નિહાળ્યો (પટ્ટિનિક્ખમિત્તા રાયગિહ નયર મજ્જ
 મજ્જેણ જેણેવ સપગિહે જેણેવ ભદ્રા ભારિયા સત્થવાહી તેણેવ ઉવાગચ્છઈ)
 નીકળીને રાજગૃહ નગરની ઠીક વચ્ચેના માર્ગમા પસાર થઈને જ્યા પોતાના
 ઘર અને ભદ્રા સાર્થવાહી હતી ત્યા આવ્યો (ઉવાગચ્છિતા ભદ્ર સત્થ
 વાહીણિ એવ વયાસી) આવીને તેણે ભદ્રા સાર્થવાહીને આ પ્રમાણે કહ્યું
 (એવખલુ દેવાણુપ્પિણ ! ધણે સત્થવાહે તવ પુત્તઘાયમસ્સ જાવ પચ્ચામિન્ન
 મ્સતાઓ વિઉલાઓ અસણ ૪ સ વિભાગ કરેઈ) હે દેવાનુ પ્રિયે ! ધન્ય સાર્થવાહ
 તમારા પુત્રના ધાતક અને શત્રુ વિજય ચોરને બહુ જ વધારે અશન વગેરેના
 ચાર પ્રકારના આહારમાથી હિસ્સો ખાવા માટે આપે છે (તપ્પણ સા ભદ્રા ભારિયા
 સત્થવાહી પથયસ્સ દાસચેડયસ્સ અતિપ એયમ્મ સોચ્ચા આસુરુક્તા
 રુદ્ધા જાવ મિસમિસેમાણા ધણસ્સ સત્થવાહસ્સ પઓસમાવજ્જઈ)

रक्ता=कोपावेशाद् रक्तमुखनेत्रा 'रुद्धा' रुष्टा=रोषयुक्ता यावत् 'मिमिमिसे-
माणा' मिसमिमन्ती=क्रोधज्वालायाऽन्तर्दाग्ममन्विता सती अन्यस्य सार्थ
वाहस्योपरि 'पश्रोस' प्रद्वेष=प्रकृष्टद्वेषम् आपज्जड' आपयते=णप्नोति॥ सू० १०॥

मूलम्— से धण्णे सत्थवाहे अन्नया कयाड मित्तनाड

नियगसयणसवधिपरियणेण सएण य अत्थसारेणं रायकज्जाओ
अप्पाण मोयावेड, मोयावित्ता चारगसगलाओ पडेनिक्खमइ पडि
निक्खमित्ता जेणेव अलकारियसभा तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
अलकाग्यिकम्म कारवेइ, कारवित्ता जेणेव पुम्फरिणी तेणेव उवा
गच्छइ, उवागच्छित्ता अह धोयमट्ठीय गेणहइ, गिण्हित्ता पोक्खरिणी
ओगाहइ, आगाहित्ता जलमज्जण करेइ करित्ता पहाए कयवलिकम्मे
जाव रायगिह नगर अणुपविसइ, अणुपविसित्ता रायगिहनगरस्स
मज्झमज्जेण जेणेव सए गिहे तेणेव पहारेत्थ गमणाए । तएण
त धण्ण सत्थवाह एजमाण पासित्ता रायगिहे नगरे वहवे नियग
सेट्ठिसत्थवाहपभियओ आढति परिजाणति सक्कारेति सम्माणेति
अव्वमुट्ठेति सरीरकुसल पुच्छति । तएण से धण्णे सत्थवाहे जेणेव
सए गिहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जा वि य से तत्थ
वाहिरिया परिसा भवड, तजहा—दासाइ वा पेस्साइ वा भियगाइ

दासचेष्टक के मुख से इस ममाचार को सुनकर वह भद्रा सार्थवाही
एकदम क्रोध से लाल मुख नेत्रवाली बन गई, और रोष से युक्त होती
हुई क्रोध की तीव्र ज्वाला से भीतर ही भीतर जलने लगी । इस
तरह उसने अन्यसा वाह के ऊपर प्रकृष्ट द्वेष भाव को धारण कर लिया । सूत्र १०

आ शीते पाथक दासचेट्ठना मोथी ममाचार साबणीने लद्रा लार्था जे-दम
क्रोधधी लाल चोण थल गछ, अने ते क्रोधनी ज्वाणीजोथी सणगवा लागी आ
प्रमाणे तेना मनमा धन्य सार्थवाह ऊपर सणत रोष लाव जग्थे । सूत्र १० ॥

ભાર્યા=ધન્યસાર્થવાહપત્ની તત્રૈવોપાગગન્ઠિતિ, ઉપાગત્ય મદ્રા સાર્થવાહીમેયમવા
 દીત્વ-एव खलु हे देवानुप्रिये । धन्य. सार्थवाहन्तगुप्त्रघातकस्य यावत्
 प्रत्यामित्रस्य तस्माद् त्रिपुलाद् अशनपानग्वाधस्याघात सविभाग करोति ।
 तत =तदनन्तर खलु सा मद्रा सार्थवाही पान्थकस्य दासचेटकस्य 'अतिए'
 अन्तिके=समीपे 'ए' एतम् पान्थककथितम् 'अट्ट' अर्थम्=धन्यसार्थवाहस्य
 विजयतस्करार्यं स्वस्थाशनादे सविभागकरणरूपटत्तान्त द्रुत्या 'आसुरुक्ता'
 आशुरुक्ता, आशुरक्ता=आशु=शीघ्र क्ता=कोपोदयाद् विमृष्टा, यद्वा आशु=शीघ्र

पट्टिनिक्લમઈ) वह पाथक दासचेटक भोजन पिटक को लेकर कारावास
 से निकला (पट्टिनिक्लमिता रायगिरि नगरमञ्जमञ्ज्जे ण जेणेव सएगिहे
 जेणेव मद्रा भारिया सत्थवाही तेणेव उवागच्छइ) निम्न फर। रातगृह नगर
 के ठीक बीचों बीच मार्ग से होता हुआ जहाँ अपना घर और वह
 मद्रा सार्थवाहीवी बहा आया—(उवागच्छिता मद्र सार्थवाहीणि एव वयासी)
 आकर उसने मद्रा सार्थवाहीनी से ऐसा कहा—एव खलु देवाणुप्पिण
 धण्णे सत्थवाहे तव पुत्तघायगस्स जाव पन्चामिनस्स ताओ विउलाओ
 असण ४ सविभाग करेइ) हे देवानुप्रिये ! धन्य सार्थवाह तुम्हारे पुत्र
 घातक यावत् हार्दिक शत्रु विजय चौर को त्रिपुल अशन आदि रूप चार
 प्रकार के आहारमे से हिस्सा देते हैं । (तएण सा मद्रा सत्थवाही
 पययस्स दासचेडयस्स अतिए एयम सोच्चा आसुरुक्ता रुद्धाजाव मिस-
 मिसेमाणा धण्णस्स सत्थवाहस्स पओसमावज्जइ) इस तरह पाथक

લઈને જલભાથી બહાર નિકળ્યો (પટ્ટિનિક્લમિતા રાયગિરિ નગર મજ્જ
 મજ્જેણ જેણેવ સપગિહે જેણેવ મદ્રા ભારિયા સત્થવાહી તેણેવ ઉવાગચ્છઈ)
 નીકળીને રાજગૃહ નગરની ઠીક વચ્ચેના માર્ગમા પસાર થઈને ત્યા પોતાના
 ઘર અને ભદ્રા સાર્થવાહી હતી ત્યા આવ્યો (ઉવાગચ્છિતા મદ્ર સત્થ
 વાહીણિ એવ વયાસી) આવીને તેણે ભદ્રા સાર્થવાહીને આ પ્રમાણે કહ્યું
 (એવખલુ દેવાણુપ્પિણ ! ધણ્ણે સત્થવાહે તવ પુત્તઘાયગમ્મ જાવ પન્ચામિન્ન
 મ્મતાઓ વિઝલાઓ અસણ ૪ સ વિભાગ કરેઈ) હે દેવાનુ પ્રિયે ! ધન્ય સાર્થવાહ
 તમારા પુત્રના ધાતક અને શત્રુ વિજય ચોરને બહુ જ વધારે અશન વગેરેના
 ચાર પ્રકારના આહારભાથી હિસ્સો ખાવા માટે આપે છે (તપ્પણ સા મદ્રા ભારિયા
 સત્થવાહી પયયસ્સ દાસચેડયસ્સ અતિપ્પે એયમ્મ સોચ્ચા આસુરુતા
 રુદ્ધા જાવ મિસમિસેમાણા ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ પપ્પોસમાવજ્જઈ)

एव वृत्तः समाणी हट्ट जाव आसणाओ अवमुट्टेड अवमुट्टिता
कठाकठि अवयासडे खेमकुसल पुच्छड पुच्छिता पहाया जाव
पायच्छिता विउलाइ भोगभोगाड मुजमाणी विहरड ॥ सू ११ ॥

टीका—‘तएण स धणो’ इत्यादि—ततः श्वलु म ग्रन्थ मार्गवाह
अन्यदा द्वाचित् मित्रज्ञानिनिजकस्वजनमन्त्रिपरिजनेन=मित्रज्ञानिप्रभृति
द्वारा प्राप्तं च अत्यमारेण अत्यमारेण=बहुमूल्यरत्नादिना वहुमूल्यरत्नादि
समर्पणेनेत्यर्थः रायकजाओ’ राजकार्यात=राजसङ्कटात् आत्मान=स्वक
‘मोयावेड माचयति, मोचयित्वा=मुक्तो भूया चारकशालाया प्रतिनिष्ठा
मति, प्रतिनिष्ठा यत्रैव ‘अलकारियसभा’ अलङ्कारिकसभा=नामिकाशाला-
चारकर्मादिशरीरसम्भारस्थानमित्यर्थः, तत्रैवापागच्छति उपागत्य ‘अलकारि
यसम्म’ अलङ्कारिकसम्म=नलकेशमण्डनादिसम्म कारवेड’ कारयति, कारयित्वा
यत्रैव पुनर्वसिणी’ पुनर्वसिणी=वर्तुलयापो तत्रैवापागच्छति, उपागत्य—अ

‘तएण स धणो मत्थगाहे अन्नया कयाड’ इत्यादि ॥

टीका—(तएण) उसके बाद (से धणो सात्थगाहे) उस धन्यमार्गवाहने
(अन्नया कयाड) किसी एक समय (मित्रज्ञानियगमयणसवधिपरियणेण)
मित्र ज्ञाति, निजक भजन सवरी परिजनो द्वारा (स्वकेन
अत्यमारेण) अपने बहु मूल्य रत्नादि भेट राजा को समर्पण करग कर
(रायकजाओ अथाण मोयावेड) राज्य सफ्ट से अपने आपको मुक्त करा
लिया। (मोयावित्ता चारगसाओ पडिणिक्खमइ) जब वह मुक्त होपि
हा चुका—तब मारामाग से बाहर निकला (पडिनिक्खमिता जेणेव
अलकारियसभा तेणेव उवागच्छड) बाहर निकल कर वह जग नामिन
की दुकान थी—इहा गया—(उवागच्छिता अलकारियसम्म मारवेड)

‘तएण स धणो मत्थगाहे अन्नया कयाड’ इत्यादि ॥

टीका—(तएण) त्या पत्री (से धणो सात्थगाहे) वन्ध आर्थवाहे (अन्नया
कयाड) जब जब पधते (मित्रज्ञानियगमयणसवधिपरियणेण)
प्रेताना मित्र ज्ञाति स्वजन, मण री अने परिजने द्वारा। स्वकेन अत्यमारेण।
बहु दिभता रत्नो वगेडे अभर्षणु दरापीने (रायकजाओ अथाण मोयावेड)
राज्य अटभायी प्रेतानी जतने छेअपी (मोयावित्ता चारगसाओ पडिणि
क्खम) व्याडे ते मुक्त थयेवो जेहेर उवाभा आये, त्याडे ते जेवभायी
जहार निजये (पडिनिक्खमिता जेणेव अलकारियसभा तेणेव उवागच्छड)
जहार नीजपीने त दुकाननी दुकान उपर गये (उवागच्छिता अलकारियसम्म

वा भाइलगाइ वा, सा वि य ण धण सत्थवाह एजत पासइ,
 पासित्ता पायवाडियाए खेमकुल पुच्छति, जावि य से तत्थ
 अब्भतरिया परिसा भवइ त जहा—मायाइ वा पियाइ वा
 भायाइ वा भगिणीइ वा, सावि य ण धण सत्थवाह एजमाण
 पासति पासित्ता आसणाओ अब्भुट्टेइ अब्भुट्ठित्ता कठाकठिय अव
 यासिय वाहप्पमोखण करेति तएण धण सत्थवाहे जेणेव
 भद्दा भारिया तेणेव उवागच्छइ तएण सा भद्दा धण सत्थवाह
 एजमाण पासइ पासित्ता णो आढाइ नो परियाणाइ नो सक्कारेइ,
 नो सम्माणेइ, नो अब्भुट्टेइ नो सरीरकुसल पुच्छइ, अणाढा
 यमाणी अपरिजाणमाणी असक्कारेमाणी, असम्माणेमाणी, अणव्भु
 ट्टेमाणी सरीरकुसल अपुच्छमाणी तुसिणीया परम्मुही सचिट्ठइ,
 तएण से धण सत्थवाहे भद्द भारिय एव वयासी—किण्ण
 तुव्व भग्गिणिए । न तुट्ठी वा न हरिसे वा नाणदे वा ज मए
 सएण अत्थसारेण रायकज्जाओ अप्पा विमोइए, तएण सा भद्दा
 धण सत्थवाह एव वयासी—कहण देवाणुप्पिया । मम तुट्ठी
 वा जाव आणदे वा भविस्सइ, जेण तुव्व मम पुत्तघायगस्स जाव
 पच्चामित्तस्स तओ विउलाओ असणपाणखाइम साइमाओऽ सविभाग
 करेसि, तएणमे धण भद्द एव वयासी—नो खलु देवाणुप्पिए ।
 धम्मेत्ति वा तवोत्ति वा कयपडिकइयाइ वा लोगजत्ताइ वा घाडि
 एड वा सहाएइ वा सुहि वा तओ विपुलाओ असण०४ सविभागे
 ऋए नन्नत्थ सरीरविताए, तएण सा भद्दा धण सत्थवाहेण

एव वृत्त। समाणी हट्ट जाव आसणाओ अवमुट्टेड अवमुट्टित्ता
कठाकठि अवयासडे खेमकुसल पुच्छड पुच्छित्ता पहाया जाव
पायच्छित्ता विउलाइ भोगभोगाड भुजमाणी विहरड ॥ सू ११ ॥

टीका—‘तएण से णणे’ इत्यादि—तत ज्वलु म रन्ध माया
अन्यदा ददाचित् मित्रजातिनिजस्वजनमम्यनिपरिजनेन=मित्रजातिपभृति
द्वारा स्वकृत च अन्धमारेण’ अर्थसारेण=बहुमूल्यरत्नादिना बहुमूल्यरत्नादि
समर्पणेनेत्यर्थ रायकजाओ’ राजकार्यान्=राजसङ्कटात् आत्मान=स्वक
‘मोयावेड माचयति, मोचयित्वा=मुक्तो भूत्वा चारकशालाया प्रतिनिष्ठा
मति, प्रतिनिष्क्रम्य यत्रैव ‘अलकारियसभा’ अलङ्कारिक्सभा=नापिनशाला-
वारगर्मादिशरीरसम्भारध्यानमित्यर्थ, तत्रैवापागन्तुनि उपागत्य अलकारि
यस्मि’ अलङ्कारिस्सकर्म=नवकेशमण्डनादिकर्म फारवेड’ कारयति, कारयित्वा
यत्रैव पुनरिणी’ पुनरिणी=वर्तुलयापो तत्रैवापागन्तुति, उपागत्य=२२

‘तए ण से णणे मत्तयाहे अन्नया स्याड’ इत्यादि ॥

टीका—(तएण) इसके बाद (से णणे सात्तयाहे) उस अन्यायासन्ने
(अन्नया कयाड) किसी एक समय (मित्रजातियगमयणसचधिपरियणेण)
मित्र जाति, निजक स्वजन सत्री परिजनों द्वारा (स्वकृत
अन्धमारेण) अपने बहु मूल्य रत्नादि भेट राजा को समर्पण करवा कर
(रायकजाओ अप्पाण मोयावेड) राज्य सकट से अपने आपको मुक्त करा
लिया। (मोयावित्ता चारगशालाओ पडिणिक्खमड) जत्र वह मुक्त गोपि
हो चुका—तत्र मारागा से बाहर निकला (पडिनिक्खमित्ता जेणेव
अलकारियसभा नेणव उवागच्छड) बाहर निकल कर व जत्र नापिन
की दुकान थी—गया—(उवागच्छित्ता अलकारियस्स फारवेड)

तएण से णणे मत्तयाहे अन्नया स्याड’ इत्यादि ॥

टीका—(तएण) त्या पत्नी (से णणे मत्तयाहे) अन्य भाईवाडे (अन्नया
कयाड) जहाँ वह पधते (मित्रजातियगमयणसचधिपरियणेण)
पोताना मित्र जाति स्वजन, मयत्री अने परिजनों द्वारा (स्वकृत अन्धमारेण)
बहु धनमत्ता रत्ना वगेरे समर्पण करवावे (रायकजाओ अप्पाण मोयावेड)
रान्त्य सकटभावी पोतानी नतने छोडवी (मोयावित्ता चारगशालाओ पडिणि
क्खम) न्याडे ते सुगत थयेडे नडेर करवाभा आव्यो, त्यारे ते देवभावी
नडार निज्यो (पडिनिक्खमित्ता जेणेव अलकारियसभा तेणेव उवागच्छड)
नडा नीजणीने ते दुःखमनी दुःखन छपा गयो (उवागच्छित्ता अलकारियस्स

वा भाइछगाइ वा, सा वि य ण धण्ण सत्थवाह एज्जत पासड,
 पासित्ता पायवाडियाए खेमकुल पुच्छन्ति, जावि य मे तत्थ
 अब्भतरिया परिसा भवइ त जहा—मायाइ वा पियाट वो
 भायाइ वा भगिणीइ वा, सावि य ण धण्ण सत्थवाह एज्जमाण
 पासति पासित्ता आसणाओ अब्भुट्टेइ अब्भुट्ठित्ता कटाकठिय अव
 यासिय वाहप्पमोक्खण करेति तएण धण्णे सत्थवाहे जेणेव
 भद्दा भारिया तेणेव उवागच्छइ तएण सा भद्दा धण्ण सत्थवाह
 एज्जमाण पासइ पासित्ता णो आढाइ नो परिघाणाइ नो सक्कारेइ,
 नो सम्माणेइ, नो अब्भुट्टेइ नो सरीरकुसल पुच्छइ, अणाढा
 यमाणी अपरिजाणमाणी असक्कारेमाणी, असम्माणेमाणी, अणब्भु
 ट्ठेमाणी सरीरकुसल अपुच्छमाणी तुसिणीया परम्मुही सचिट्ठइ,
 तएण से धण्णे सत्थवाहे भद्द भारिय एव वयासी—क्किण
 तुब्भ देवाणुप्पिए । न तुट्ठी वा न हरिसे वा नाणदे वा ज मए
 सएण अत्थसारेण रायकज्जाओ अप्पा विमोडए, तएण सा भद्दा
 धण्ण सत्थवाह एव वयासी—कहण्ण देवाणुप्पिया । मम तुट्ठी
 वा जाव आणदे वा भविस्सइ, जेण तुभ मम पुत्तघायगस्स जाव
 पच्चामित्तस्स तओ विउलाओ असणपाणखाइम साइमाओ४ सविभाग
 करेसि, तएणमे धण्णे भद्द एव वयासी—नो खलु देवाणुप्पिए ।
 वम्मैत्ति वा तवोत्ति वा कयपडिकडयाइ वा लोगजत्ताइ वा घाडि
 एइ वा सहाएइ वा सुहि वा तओ विपुलाओ असण०४ सविभागे
 कए नन्नत्थ सरीरविताए, तएण सा भद्दा धण्णेण सत्थवाहेण

‘आहति’ आद्रियन्ते हृदयेन ‘परिजाणनि’ परिजानन्ति=सुस्वागत श्रेष्ठिन’
इति तस्यागमनमनुमादयन्ति ‘सत्कारेति’ सत्कारयन्ति मधुरवचनैः,
‘सम्माणेति’ समानयन्ति विविधस्तुममर्पणेन, ‘अबुद्धेति’ अभ्युत्तिष्ठन्ति
विनयार्थमभिमुखमुत्तिष्ठति शरीरकुशलं च पृच्छन्ति। ततः खलु=तद-
नन्तरं स धन्य सार्थवाहो यत्रैव मयि कृत्वा त्रैयोपागच्छति, उपागत्य यापि च
तस्य तत्र राज्ञा परिषद्=गृहपतिर्वर्जितजनसमुदायः, ‘तज्ज्ञा’ तज्ज्ञा- म
यया ‘दामाङ्गा’ दामा इति वा दासा=गृहदासी पुत्रा ‘पेस्ताङ्गा वा’

चला— (तएण त धणं सत्थाह एज्जमाणं पासित्ता रायगिहे नगरे उह्वे
नियमसेट्ठिमत्थाहपभियओ आहति परिजाणनि सत्कारेति सम्माणेति
अबुद्धेति शरीरकुशलं पृच्छति) घर में आने हुए उस धन्य सार्थवाह को
जब राजगृह नगर में निज्जाली सार्थवाह आदि लोगों ने देखा तो उन लोगों
ने उसका हृदयसे खूब आदर किया— ‘आपका स्वागत हो’ इस प्रकार कहकर
उसके आगमन की खूब अनुमोदना की मधुर वचनों द्वारा उसका खूब सत्कार
किया। अने वस्तुओं को भेट में देकर खूब सम्मान किया। अपनी विनय प्रवृत्ति
करने के लिये उसके समुख आने पर उठ बैठे शरीर में कुशल समाचार
पूछे। (तएण से धणो सत्थाह जेणे सण गिहे तेणे उवागच्छइ)
इसके बाद धन्य सार्थवाह जहाँ अपना घर था गया (उवागच्छित्ता)
जायि य से तत्थ वाहिरिया परिसा भव) वहाँ जाकर उसका जो घरक
बाहर के लोगों का समुदाय था—(त ज्ज्ञा) जैसा—(दामाङ्गा वा पेस्ताङ्गा

एज्जमाणं पासित्ता रायगिहे नगरे उह्वे नियमसेट्ठि मत्थाहपभियओ आहति
परिजाणनि सत्कारेति सम्माणेति अबुद्धेति शरीरकुशलं पृच्छति)
राजगृह नगरना निज्जाली, सार्थवाहो वगेरेओ ज्यारे धन्य सार्थवाहोने घर
तरङ्ग जता जेया त्याजे तेओ जधाओ मणीने तेमनु उह्वे पूर्वकं भूण ज मन्सरीते
सन्मानं कथुं “तमाङ्गा स्वगतं छि” आ गीते तेना आगमनने अनुमोदनं आभ्यु-
मधुर वचनोपधी खोजेओ धन्य सार्थवाहोना सत्कारं कथो तेने खोजेओ अनेक वस्तुओ
लेटमा आपी विनय जताववा भाटे ज्यारे धन्य सार्थवाह खोजेओनी सामे पढोअ्या
त्यारे तेओ जेसा थल जया अने तेमणे शरीरनी कुशलता पूछी (त एण से
धणो सत्थाह जेणे सण गेहे तेणे उवागच्छइ) त्याग भाद जया तेनु
घर छुटो त्या गयो (उवागच्छित्ता जायि य से तत्थ वाहिरिया परिसा भवइ)
त्या घरनी जहार तेना घरना भावुओना समुदाय ओडो थयो छुटो (त ज्ज्ञा)

‘वायमद्विय’ धौतमृत्तिका=शुद्धसुगन्धितमृत्तिका गृह्णाति, गृहीत्या पुष्करिणीम्
 ‘ओगाहइ’ अवगाहते=प्रविशति, अवगाह्य ‘जलमज्जनं जलमज्जनं=जलेन-
 शरीरशुद्धिं करोति, कृत्वा ‘ह्वाए’ स्नात=सर्वतः कृतस्नान ‘कयवलिकर्म’
 कृतवलिकर्मा कृत स्नानान्तमवश्यकरणीय-पशुपदयादिनिमित्तमन्नदानादिरूप
 वलिकर्म येन स, कृतदानकृत्य इत्यर्थे, यावत् राजगृह नगरमनुप्रविशति,
 अनुप्रविश्य राजगृहनगरस्य मध्यमभागेन यत्रैव एक गृह तत्रैव ‘गमणाए’
 गमनाय ‘पहारेत्थ’ प्रधारयति=विचारयति, गृहं प्रति गमनायोग्यतां भवती
 त्यर्थः, गृहं गच्छतीति भावः । ततः तल्लु स धन्य सार्धं यावत् ‘एज्जमान’
 एज्जमानम्=आगच्छत दृष्ट्वा राजगृहे नगरे गृहं निजकभ्रष्टिसार्धं वाहप्रभृतय

जाकर उसने वहाँ गाल बनवाये । (कारवित्ता जेणेव पुष्करिणी तेणेव
 उवागच्छइ) दाढ़ी मूत्र आदि के गाल बनवा कर फिर वह जहाँ पुष्क-
 रिणी थी वहाँ गया । (उवागच्छित्ता अहं धौयमद्विय गेणइ) जाकर
 उसने वहाँ से शुद्ध सुगन्धित मिट्टी को लिया—(गिण्हित्ता पोक्खरिणी
 आगाहइ) लेकर वह वाद में उस पुष्करिणी में प्रविष्ट हुआ । (ओगा-
 हित्ता जलमज्जनं करेइ, करित्ता ण्हाए कयवलिकर्मे जाव रायगिह नगर
 अणुपविसइ) प्रविष्ट होकर वहाँ उसने स्नान किया स्नानकर वायसादि
 पक्षियों के लिये अन्नादि देने रूप वलिकर्म किया । यावत् राजगृह
 नगरमें वह प्रविष्ट हुआ । (अणुपविसित्ता रायगिहनगरस्स मज्झ मज्जेण जेणेव
 सए गिहे तेणेव पहारेत्थ गमणाए) प्रविष्ट होकर फिर वह ठीक राजगृह नगर के
 बीचों बीचवाले मार्ग से होता हुआ—जहाँ अपना घर था उस तरफ
 कारवेइ) त्या अधने तेण्हे वाण क्खव्या (कारवित्ता जेणेव पुष्करिणी तेणेव
 उवागच्छइ) दाढ़ी मूत्र अने भाथा वगेरेना वाण साइ आवीने ते पुच्छरिणी तरइ
 गथे । (उवागच्छित्ता अहं धौयमद्विय गेणइ) त्या अधने तेण्हे सुवासित भाटी
 वीथी (गिण्हित्ता पोक्खरिणी ओगाहइ) भाटी अधने तेण्हे पुच्छरिणीमा प्रवेशे गथे
 (ओगाहित्ता जलमज्जनं करेइ करित्ता ण्हाए कयवलिकर्मे जाव रायगिह
 नगर अणुपविसइ) प्रवेशीने तेण्हे स्नानं कथुं स्नानं करीने तेण्हे कागडा वगेरे
 पक्षीओने भाटे अन्न वगेरेना भाग आपीने णवि कर्मं कथुं त्थार ण्हाइ ते राजगृह
 नगरमा आव्ये । (अणुपविसित्ता रायगिहनगरस्स मज्झ मज्जेण जेणेव सए गिहे
 तेणेव पहारेत्थ गमणाए) नगरमा आवीने ते ठीक राजगृह नगरनी वस्सेना
 मार्गथी पसार अधने व्या तेहु घरं इतु त्या गथे । (तण्णं तं यणं सत्थं याहं

दिरुणाऽऽभ्यन्तरपरिपद् धन्य साथगाहमेजमान पश्यति, दृष्ट्वा 'आमणाओ'
 आमनात्=सत्योपवेशनस्यानात् 'अभ्युद्वेइ' अभ्युनिष्ठाति=समुपमूर्त्ती
 भवति, अभ्युत्थाय 'कठाकठिय' कठाकठिक=कठे च कण्ठे च
 गृहीत्वा यत्प्रवृत्तन तत् कण्ठद्वयसमिलनपूर्वम् 'अवयासिय' आभिलष्य=
 समालिङ्ग्य 'वाहपमोखण' वाहपमोक्षण=चिरवियुक्तप्रियसमागमजन्य-
 हर्षाश्रुमोचन करोति । ततः खलु=तदनु स धन्यः सार्थवाहो यत्र भद्रा
 भार्या तत्रैवोपागच्छति । ततः खलु सा भद्रा धन्य सार्थवाहम् 'एजमाण'
 एजमान=समीपे समायात पश्यति, दृष्ट्वा नो आद्रिगते, नो परिजानानि

(पासित्ता) तत्र देखकर (आमणाओ अभ्युद्वेइ अभ्युद्विक्ता कठाकठिय अवया-
 सिय वाहपमोखण करेति) वे अपने २ अधिष्ठित स्थान से उठ बैठे
 और उठकर परस्पर मे गले से गला लगाकर मिले । सजने उमस भेट
 की । आलिङ्गनक्रिया । तथा उद्भूत दिनो के राद मिलने से उन लोगों
 ने आनन्द जन्य हर्षाश्रुओं का मोचन भी किया अर्थात् हर्षाश्रु
 वरमाये (तएण से धण्णे सत्यवाहे जेणेव भद्रा भारिया, तेणेव उवा-
 गच्छइ) इसके राद यह धन्य सार्थवाह जहा भद्रा सार्थवाही थी वहा
 गया (तएण सा भद्रा धण्ण सत्यवाह एजमाण पासइ, पासित्ता
 णो आढाइ नो परिघाणाइ, नो सक्कारेइ, नो सम्माणेइ, णो
 अभ्युद्वेइ नो सरीरकुसल पुच्छइ) भद्रा सार्थवाहीने आते हुए धन्य
 सार्थवाह को देखा भी परन्तु उसने उस का आदर नहीं किया उसका
 स्वागत नहीं किया, मधुर वचनों से उसका स्तुकार नहीं किया विविध
 वस्तुओंके समर्पण से उसने उसका सम्मान नहीं किया । वह उसके

सार्थवाहने घर तरङ्ग आवता ज्यो (पासित्ता) ज्योने (आसणाओ अभ्युद्वेइ
 अभ्युद्विक्ता कठा कठिय अवयासिय वाहपमोखण करेति) तेज्यो जध
 पोतपोतानी ज्य्याज्योथी जिला यथा अने जिला यधने ओइ जीजाना गणाथा प्रेम
 पूर्वक सेटया धन्य सार्थवाहने जधा भाखुनो मज्या अने तेनु आलिगन उर्यु
 धण्ण दिवसे पछी धन्य सार्थवाहने ज्यो अनेमिलन थयु ओटले जधानी आजोभा
 हर्षना आसुज्यो वरसवा लाज्या (तएण स धण्णे सत्यवाहे जेणेव भद्रा
 भारिया, तेणेव उवागच्छइ) त्यार पछी धन्य सार्थवाह न्या भद्रा लाया
 हुनो त्या गयो (तएण सा भद्रा धण्ण सत्यवाह एजमाण पासइ,
 पासित्ता णो आढाइ, नोसम्माणेइ, णो अभ्युद्वेइ, नो सरीरकुसल
 पुच्छइ) भद्रा सार्थवाही ओ धन्य सार्थवाहने आवता ज्यो पछु तेजे तेमनो
 आदर ज्यो नहि, तेमनु स्वागत उर्यु नहि, मधुर वाणी वडे तेमने मत्तयो नहि,

प्रेष्या इति वा, प्रेष्याः=प्रयोजनविशेषे ये नगरान्तरादिषु प्रेष्यन्ते ते, भियगाइ या' भृत्यका इति वा, भृत्याः=आयालपोषिता 'भाइलगा या' भागिका इति वा, भागिकाः=भागान्तः चतुर्थांशदिशामेन कृष्यादिकारिणा वा यस्या परिपदि साऽपि च खलु-चाहा परिपद् धन्य सार्थवाहमेजमान पश्यति, दृष्ट्वा 'पायवडिया' पादपतिता=पादसल्लगना पादस्पर्शपूर्वक नम्रीभूता 'खेमकुशल' क्षेमकुशलम्, अनर्थानुत्पत्ति क्षेमम्, अनर्थप्रतिघात. कुशल, तत् 'पुच्छइ पृच्छति। अग्रे अपि--च तस्य तत्र 'अब्भतरिया' आभ्यन्तरिका=गृहाभ्यन्तररतिनो परिपद् भवति=अस्ति, 'तद्यथा-तथाहि-मातेति वा पितेति वा भ्रातर इति वा भगिन्य इति वा, साऽपि च खलु मातापित्रा

वा भियगाइवा भाइल्लगाइ या साविण धण सत्थवाह एजत पासइ) दास-गृहदासी पुत्र-दास्य-जो काम पडने पर नगरान्तरों में भेजे जाते थे वे भृत्य-जो बालक अवस्थासे ही इस के घर पले पुसे थे--भागिक-चौथाई हिस्सा लेकर जो कृष्यादि कर्म करते थे वह सब धन्यसार्थवाह को जय आते हुए देखा--तब (पासित्ता पायवडियाए खेमकुशल पुच्छति) देखकर उसके पैरों पर गिर पड़ा और उसकी क्षेम कुशल की बात पूछने लगा। अनर्थ की निवृत्तिका नाम क्षेम, और अनर्थ के प्रतिघात का नाम कुशल है (जावि य से तत्थ अब्भतरिया परिसा-भवइ-तजहा-मायाइ वा पिआइ वा भायाइ वा भगिनेइ वा सा विण धण सत्थवाह एज्जमाण पासति) इसी तरह उस धन्य सार्थवाह की जो भीतरी सभा थी--जसे माता, पिता, भाई, और बहिन--सो इन माता पिता भाई और भगिनो रूप सभाने जब धन्य सार्थवाह को आते हुए देखा

जेम डे--दासाइ वा पेस्साइ वा भियगाइ वा भाइल्लगाइ वा सा विण धण सत्थवाह एजत पासइ) दास-धरमा दासी पुत्र, दास्य-डोई पशु जातना काम भाटे जीव नगरमा भोक्खवा भाटेना भोक्खे, नृत्य-जे नानपशुथी तेने धेर पोषण भेजवीने भोटा थया होइ, भागिक-थोथा लाग लधने जेती वगेदेउरता हुता आ जधाये धन्यसार्थवाहुने आवतो जेधने (पासित्ता पायवडियाए खेमकुशल पुच्छति) तेना पगे पड्या अने तेनी कुशल क्षेम पूछवा लाज्या अनर्थ दूर थाय ते क्षेम, अने अनर्थने प्रयत्न पूर्वक दृष्टावतु ते कुशल छे (जावि य से तत्थ अब्भतरिया भवइ तजहा-मायाइ वा पिआइ वा भायाइ वा भगिनेइ वा सा विण धण सत्थवाह एज्जमाण पासति) आ प्रभाण्डे ज धन्य सार्थवाहुना धरमा रहेनारा कुटुम्बना भाणुसो-माता पिता, बाई अने जेहेनो-वगेदेये धन्य

दिल्लपाऽऽपन्तरपरिपद् धन्य सायवाहमेजमान पश्यति, दृष्ट्वा 'आसणाओ'
 ग्रामनात्=स्वरोपवेशनस्यानात् 'अम्बुद्वेड' अम्बुनिष्ठाति=समुत्तम'वी'
 भवति, अम्बुत्थाय 'कठाकठिय' कण्ठाकण्ठिक=कण्ठे च कण्ठे च
 गृहीत्वा यत्प्रवृत्तन तत् कण्ठद्वयसमिलनपूर्वकम् 'अवयासिय' आलिप्त्य=
 समालिप्त्य 'वाहपमोक्षण' वाहपमोक्षण=चिरविश्रुतप्रियसमागमजन्य-
 हर्षाश्रुमोचन करोति । तत खलु=ननु स धन्य, सार्थवाहो यत्र भद्रा
 भार्या तत्रैवोपागच्छति । तत खलु सा भद्रा धन्य सार्थवाहम् 'एजमाण'
 एजमाण=स्वसमीपे समायात पश्यति दृष्ट्वा नो आद्रिगने, नो परिजानानि,

(पासिता) तत्र देखकर (आसणाओ अम्बुद्वेड अम्बुद्विष्ठा कठाकठिय अवया-
 सिय वाहपमोक्षण करेति) वे अपने २ अधिष्ठित स्थान से उठ बैठे
 और उठकर परस्पर में गले से गला लगाकर मिले । सबने उससे भेट
 की । आलिप्तनक्रिया । तथा मृत दिनों के बाद मिलने से उन लोगों
 ने आनन्द जन्य हर्षाश्रुओं का मोचन भी किया अर्थात् हर्षाश्रु
 वरमाये (तएण से धण्णे सत्यवाहे जेणेव भद्रा भारिया, तेणेव उवा-
 गच्छइ) इसके बाद वह धन्य सार्थवाह जहां भद्रा सार्थवाही थी वहां
 गया (तएण सा भद्रा धण्ण सत्यवाह एजमाण पासइ, पासिता
 णो आढाइ नो परिगणाइ, नो सक्कारेइ, नो सम्माणेइ, णो
 अम्बुद्वेड नो सरीरकुमल पुच्छइ) भद्रा सार्थवाहीने आते हुए धन्य
 सार्थवाह को देखा भी परन्तु उसने उस का आदर नहीं किया उसका
 स्वागत नहीं किया, मधुर उचनों से उसका स्तुकार नहीं किया विविध
 वस्तुओंके समर्पण से उसने उसका सम्मान नहीं किया । वह उसके

सार्थवाहने घर तरफ आवता ज्यो (पासिता) ज्योने (आसणाओ अम्बुद्वेड
 अम्बुद्विष्ठा कठा कठिय अवयासिय वाहपमोक्षण करेति) तेज्यो जधा
 पोतपोतानी ज्ययाज्योधी जिला थया अने जिला थधने जेइ जीजना गणार्थी प्रेम,
 पूर्वके लेटया धन्य सार्थवाहने जधा भाषुसो भज्या अने तेनु आलिगन उर्यु
 धणु दिवसो पछी धन्य सार्थवाहने ज्यो अनेमिलन थयु जेटले जधानी आणोभा
 दुर्धना आसुज्यो वरसवा लाज्या (तएण स धण्णे सत्यवाहे जेणेव भद्रा
 भारिया, तेणेव उवागच्छइ) त्थार पछी धन्य सार्थवाह ज्यो भद्रा भार्या
 हुनो त्या गयो (तएण सा भद्रा धण्ण सत्यवाह एजमाण पासइ,
 पासिता णो आढाइ, नोसम्माणेइ, णो अम्बुद्वेड, नो सरीरकुमल
 पुच्छइ) भद्रा सार्थवाही जे धन्य सार्थसार्थवाहने आवता ज्यो पणु तेले तेभने
 आदर क्यो नहि तेभनु स्वागत उर्यु नहि, मधुर वाणी वडे तेभने नटायो नहि,

नो सत्करोति, नो सम्मानयति, नो अ-पुच्छति, नो शरीरकुशल
पृच्छति, अनाद्रियमाणा, अपरिजानन्ती, असत्कुरुती, असम्मानयन्ती,
अनपुच्छिष्यन्ती, शरीरकुशलमपृच्छन्ती 'तुसिणीया' तूष्णीका=मौनारत्नम्बिनी
'परम्मुही' पराद्मुखी=पतिकूला मुग्ध परात्य सन्निपठितोऽर्थः । ततः
खलु स धन्य सार्धवाहो भद्रा भार्यामयमादीन- 'त्रिण' किं कलु=रिमर्थ
तव हे देवानुमिये ! न तुट्टी वा' न तुष्टि=सन्तोषो न वर्तते न हर्षो
वा नानन्दो वा, यन्मया स्वकेन=स्वकीयेन अंत्यसारेण=अन्त्यमूल्यरत्नादि
दानेन 'रायकृज्जाओ राजसारातु=राजसङ्कटाद् आत्मा खलु विमोचित ? ।

सन्मुख नहीं गई— उठी नहीं, और न उसने उसकी कुशल क्षेम पूछी ।
(अणाढायमाणी, अपरिजानमाणी, असत्कारमाणी, असम्मानेमाणी, अण
व्युद्धेमाणी, शरीरकुशल अपुच्छमाणी तुसिणीया, परम्मुही सच्चिद्वद्) इस
तरह अपने प्रति अनादर या भाव प्रदर्शित करने वाली अपना—
स्वागत नहीं करने वाली सत्कार नहीं करने वाली सम्मान नहीं करने
वाली, उठकर अपने सन्मुख नहीं आनेवाली, शरीर की कुशल क्षेम
नहीं पूछने वाली ऐसी भद्रासार्धवाही को चुपचाप मुँह-फेरकर बैठी
हुई जब धन्य सार्धवाहने देखा तो (तण से घणने सत्यवाहे भद्रा
भारिय एव वयासी) उस धन्य सार्धवाह ने उस भद्रा भार्या से इस
प्रकार कहा—(त्रिण तुभ देवानुप्पण ! न तुट्टी वा न हरिसे वा, नाण
दे वा ज मए सएण अत्थसारे ण रायकृज्जाओ अप्पाण विमोइए) हे देवानुमिये !
क्या तुझे सन्तोष नहीं हुआ है, हर्ष नहीं हुआ है, जो मैंने बहुत मूल्य
रत्नादिरूप अर्थसार देकर राज्य सकट से अपने को मुक्त करवाया है

लेटमा अने वस्तुओं आधीने सम्मान उथुं नहि भद्रा लाया तेमनी सामे गध
नहि, जेही पथु न छोटी थल तेम न तेहे शेकनी कुशल क्षेम विधेने भ्रम कथे
न छेते (अणाढायमाणी अपरिजानमाणी, असत्कारमाणी, असम्मानेमाणी,
अणव्युद्धेमाणी, शरीरकुशल अपुच्छमाणी तुसिणीया परम्मुही, सच्चिद्वद्)
आ दीते धन्य सार्धवाहे तेमना प्रत्ये अनादरने लाव जातावनारी, स्वागत नहि
करनारी, सत्कार नहि करनारी, सम्मान नहि करनारी, जेही थधने सामे सत्कार
माटे नहि आवनारी, तेमना शरीरकी कुशल अने क्षेमनी बात नहि पूछनारी
पोताना पत्नी भद्रा सार्धवाहीने जे ल्यारे (तण से घणने सत्यवाहे भद्रा
भारिय एव वयासी) तेमणे भद्रा सत्यवाहीने जे (त्रिण तुभ देवानु
प्पियाए' न तुट्टी वा न हरिसेवा नाणदेवा ज मए सएण अत्थसारेण राय
कृज्जाओ अप्पाण विमोइए) छे देवानुमिये ! शु तने न तोष थये नहीं मे
रत्नो वगेरे बहुत किमती द्रव्य आधीने सत्य सकटवी मुक्ति भेजवी छे शु तने

તતઃ સ્વલુ સા મદ્રા ધન્ય સાર્વવાહમેવમવાદીત્—કય સ્વલુ મા દેવા-
નુપ્રિય ! મમ તુષ્ટિર્તાં યાવદાનન્દો વા મવિન્યતિ 'જેણ' ય સ્વલુ ત્વ
મમ પુત્રપાનકાય યાવત્પ્રત્યામિત્રાય તસ્માદ્ ત્રિપુલાદ્ અશનપાનસ્વાય
સ્વાધાત્ સવિભાગ કરોપિ ? । તતઃ સ્વલુ= તદનુ તન્હુત્વા મ ધન્યા મદ્રામેવ
મવાદીત્—હે દેવાનુપ્રિયે ! નો સ્વલુ=નૈવ ધમ્મોત્તિ વા' ધર્મ ઇતિ ॥

(તણ સા મદ્રા સત્યવાહ પવ વપાર્મી) ઇસ પ્રકાર સુનકર મદ્રા સાર્વ-
વાહીને ધન્ય સાર્વવાહ સે એસા મદ્રા— (કણ્ણ દેવાણુપ્પિયા ! મમ તુટ્ટી
વા જાવ આણદે વા મવિસ્સડ જેણ તુમ મમ પુત્રપાનગસ્સ જાવ પચ્ચામિ
તસ્સ તથો ત્રિપુલાઓ અમણ ઇસવિભાગ કરેમિ) હે દેવાણુપ્રિય ! મુડ્ઝે તુષ્ટિ
યાવત્ આનન્દ કેસે હોગા જો તુમને (કારાવલ મે) મેરે પુત્રપાતક યાવત્ હાર્દિક
શત્રુ ઉમ વિજય કેલિય ત્રિપુલ માત્રા વાલે ઉમ ચતુર્વિંશ આહાર કો વિમલ
કર દિયા હૈ । (તણ સે ણ્ણે મદ્રા એવ વચાસી) એસા સુનકર ધન્યમાર્થ
વાહને મદ્રા સાર્વવાહી સે એસા મદ્રા—(નો સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધમ્મોત્તિ વા
તવોત્તિ વા કયપહિકયાઈ વા લોગજત્તાઈ વા નાયણત્તિ વા ધાહિણ
વા મહાણ્ઠ વા સુહિંડ વા તથો ત્રિપુલાઓ અમણ ઇ સવિભાગે
કણ નન્નતથ સરીરચિંતાણ) હે દેવાનુપ્રિયે ! મૈને જો ઉસ
ચતુર્વિંશ અશન, પાન, સ્વાદ્ય એવ સ્વાદ્ય રૂપ ચતુર્વિંશ આહાર મ સે વિભાગ
કર જો વિજય ચૌર મોહિસ્સા (કારાવાસમે) દિયા હૈ ॥ ૩૬ મવિભાગકરણ

આ બધુ ગમ્યુ નથી ? (તણ સા મદ્રા સત્યવાહ એવ વચાસી) આ ગીતે
ધન્ય સાર્થવાહની ત્રાત આલળીને ભદ્રા માર્થવાહીએ તેમને કહ્યું—(મહન્ના દેવાણુ
પ્પિયા ! મમ તુટ્ટી વા જાવ આણદે વા મવિસ્સડ જેણ તુમ મમ પુત્ર-
પાનગસ્સ જાવ પચ્ચામિત્તસ્સ તથો ત્રિપુલાઓ અમણ ઇ સવિભાગ કરેસિ)
હે દેવાનુપ્રિય ! મને આનન્દ થાય જ એમ ? કારણ કે જ્યારે તમે જેલમાં મારા
પુત્રના હત્યાકાંડે તે પુષ્કળ પ્રમાણમાં બનાવવામાં આવેલા આહારમાંથી ભાગ
આપતા હતા (ત તણ સે ણ્ણે મદ્રા એવ વચાસી) ત્યારે ધન્ય માર્થવાહી
ભદ્રા ભાયાને કહ્યું—(નો સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! ધમ્મોત્તિ વા તવોત્તિવા કય
પહિકયાઈવા લોગજત્તાઈ વા નાયણત્તિ વા ધાહિણ વા મહાણ્ઠ વા સુહિંડ વા
તથો ત્રિપુલાઓ અમણ ઇ સવિભાગે કણ નન્નતથ સરીરચિંતાણ)
હે દેવાનુપ્રિયે ! મે જો વિજય થોગને પુષ્કળ પ્રમાણમાં બનાવવા આવેલા
આર બીજાના અશન, પાન, સ્વાદ્ય અને સ્વાદ્ય રૂપ આહારમાંથી જે કંઈ પણ ભાગ
આપ્યો છે તે તેને ભાગ આપવો જોઈએ આ બીજાના સવિભાગકરણ રૂપ ધર્મથી

‘સવિભાગસ્વરૂપા ધર્મ. સ્યાત્’ ઇતિ મત્વા, ‘તત્રોત્તવા’ ‘ત’ ઇતિ વા=સ્વમ્યા-ડનોદારિક તપો મપિવ્યતિ’ ઇતિ મત્વા. ‘કયપદિકકડયાડયા’ કૃત પ્રતિકૃતિતેતિ વા=‘કૃતસ્ય પ્રત્યુપસારોડયમ્’ ઇતિ હેતુગુણાદાય, ‘લાગજનાડયા’ લોકગ્યાગેતિ વા ‘લોકગ્યવ્યવહારોડયમ્’ ઇતિ મત્વા, લોકલજ્ઞયા વા, ‘નાય એતિ વા’ જ્ઞાતક ઇતિ વા=‘પૂર્વપરસમ્યન્ધિજન ઇતિ જ્ઞાત્યા, ‘નાયક’ ડતિ નજાયાપક્ષે ‘સામી’ તિ, ‘ન્યાયદ ઇતિ પક્ષે ‘ન્યાયદાતા’ ઇતિ ચ મત્વા ‘વાહિર્ણતિ વા’ ઘાટિક ઇતિ વા=‘સહજાતમિત્ર’ ગાલમિત્રમિત્યર્થ, ડતિ કૃત્યા, ‘સદાપ્તિવા’ સદાય ડતિયા, સદાયક.=સદચારીતિ મત્વા, ‘મુહિત્તિ વા’ મુહુદિતિ વા=પ્રિયમિત્રમયમ્ ઇતિ મત્વા મયા તસ્માદ ત્રિપુલાદ્ અશનપાન-ગ્વાઘસ્યાઘાત્ સવિભાગો ન કૃત’, કિન્તુ ‘નન્નત્યસરીરચિતાપ’ નાન્યવ્રશરીર-ચિન્તાયા, ઉચ્ચારપ્રસ્રવણપરિષ્ઠાપનરૂપશરીરચિન્તા ત્રિઘાઘ ન મયા સવિભાગ.

રૂપ ધર્મ માનકમર નહીં દિયા છે, મુક્તે કનોદર તપ કી પ્રાપ્તી હોગી એસા માનકર મી નહીં દિયા છે, અથવા પ્રત્યુપકાર કે રૂપમ મી નહીં દિયા છે, લોકગ્યવહાર કી દૃષ્ટિ સે મી નહીં દિયા છે, લોકલાજકે રયાલ સે મી નહીં દિયા છે, યહ હમારા પૂર્વપરસચરી છે ડસ માવ સ મી નહીં દિયા છે, અથવા યહ ન્યાય પ્રતાતા છે એસા જાનકર મી નહીં દિયા છે, યહ હમારા ઘાટિકા છે ચાલ મિત્ર છે, એસા માનકર મી નહીં દિયા છે, યહ હમે સદાયતા દેનેચાલા છે એસા સમજ્ઞ કર મી નહીં દિયા છે, યહ હમારા પ્રિય મિત્ર છે એસા જાનકર મી નહીં દિયા છે કિન્તુ કેવલ શારિરિક ચિન્તા કે માવ સે હીં દિયા છે. અર્થાત્ મુક્તે કારાવાસમે ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણ કી વાધાને સતાયા થા, સો ડસકી

પ્રેરાધને આપ્યો નથી, મને તેથી ઉનોદર તપની પ્રાપ્તિ થશે આમ બાણીને પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી, પ્રત્યુપકારના રૂપમા પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી લોકલાજની દૃષ્ટિએ પ્રેરાધને પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી, તે મારો પૂર્વપર સળધી છે, આમ બાણીને પણ લોજનમાથી મે તેને લાગ આપ્યો નથી, તે ન્યાય આપનાર છે આવુ બાણીને પણ તેને લાગ આપ્યો નથી તે અમારો ઘાટિક છે બાળ સખા છે આવુ બાણીને પણ તેને મે લાગ આપ્યો નથી તે મને સહાયતા કરે છે આમ સમજીને પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી તે અમારો પ્રિય મિત્ર છે આ બાણીને પણ તેને લોજનમાથી લાગ આપ્યો નથી પણ શારીરિક ચિન્તા હૃદયના વિચારથી જ મે તેને પોતાના લોજનમાથી લાગ આપ્યો છે, જેલમા હેતા મને ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણની મુશ્કેલી સતાવ્યા કરતી હતી તેથી તે બાધાથી

कृत., शरीरचिन्तायमेव तस्म सविभागः कृत इति भावः। ततः खलु मा भद्रा
धन्येन सार्थवाहेन एवमुक्ता सती 'हृद जाव' हृदयावत्=हृदतुष्टचित्तानन्दिता
हृदयवसितसर्पहृदया आपनात् अभ्युत्तिष्ठति, अभ्युत्त्या कठाकठे' कठा
कठि=कठेन कठ समेत्येत्यर्थः. 'अवयासेड' आलिङ्ग्यति=आलिङ्गति, आदर
भकारादिक करोति क्षेमकुशल=कुशलवार्ता पृच्छति च। कुशलपत्रमोपृच्छय-
'ण्हाया' स्नाता=कृतस्नाना 'जाव' यावत् 'कयवलिकम्मा' कृतत्रालिकर्म=कृत=
सम्पादित बलिकर्म=प्रियागमननिमित्त पशुपत्यादिप्राणिभ्योऽन्नादिदानरूप
यया सा तथा, 'कयकोउयमगलपायच्छित्ता' कृतकौतुकमङ्गलप्रायश्चित्ता कृत
कौतुक=दृष्टिदोषादिनिवारणार्थं मपीपुण्ड्रादिक, मङ्गल= दुस्स्वप्नादिफलस्याग-

निवृत्ति के भाव से उसे हमने उस चतुर्विज आहार म से विभक्त कर
उसे हिस्सा दिया है (तएव सा भद्रा धण्णेण सत्यवाहेण एव बुत्ता समाणी,
समाणी, हृदजाव आसणाओ अब्भुट्ठेइ अब्भुट्ठित्ता कठाकठि अवयासेड,
खेमकुसल पुच्छइ) इसके बाद धन्य सार्थवाह के द्वारा इस प्रकार कहे
जाने पर हर्षित और सतुष्ट हृदय होती हुई वह भद्रा सार्थवाही आसन
से उठ कर बैठो, उठकर उममा उसने कठसे आलिङ्गन किया और दुःख
मादिर क्षेमकुशलकी बात पूछी। (पुच्छित्ता ण्हाया जाव पायच्छित्ता विउलाइ
भोगभोगाइ भुजमाणी विहरइ) पूछकर फिर उसने स्नान किया याच।
प्रयश्चित्त किया। और विपुल भोगोंको भोगते हुए वह अरुण समय
आनन्द से व्यतीत करने लगी। यहा "जाव" पद से (कयवलिक्कम्मा
कयकोउयमगलपायच्छित्ता) "इन पदों का सूचन किया गया है। इनका
भाव यह है कि—प्रिय आगमन के निमित्त को लेकर उमने पशु पक्षी

निवृत्त थावा भाटे तेने हु चोताना आर जतना आहारभाथी आहार आपतो हुतो
(तएव सा भद्रा धण्णेण सत्यवाहेण एव बुत्ता समाणी हृदजाव आसणाओ
अब्वुट्ठेइ अब्वुट्ठित्ता कठाकठि अवयासेड, खेमकुसल पुच्छइ) त्थार आह
भद्रा सार्थवाही ओ धन्य साथवाहुनी आ वात आलणीने हुपित्त अने मतुष्ट
हृदया थधने तेणे धन्य सार्थवाहुतु आलिङ्गन उथुं अने तेनी क्षेम कुथणनी वात
पूछी (पुच्छित्ता ण्हाया जाव पायाच्छित्ता विउलाइ भोगभोगाइ भुजमाणी
विहरइ)पूछीने तेणे स्नान अने प्रायश्चित्त कथुं तेमञ्च धन्य सार्थवाहुनी साथे
विपुल भोग भोगवता तेणे चोताने वण्णत सुजेथी पसार नरवा भाउथे अही
जाव' पदथी ('कयवलिकम्मा कयकोउयमगलपायच्छित्ता') आ पदोतु
सूचन करवाभा आ भु छि ऐनेो अर्थ आ प्रभाणे छि उ तेणे प्रिय आगमनत

‘સવિભાગસ્વરૂપા ધર્મ. સ્યાત્’ ઇતિ મત્વા, ‘તયોચયા’ ‘ત’ ઇતિ વા=સ્વમ્યા-ડનોદારિક તપો ભવિષ્યતિ’ ઇતિ મત્વા, ‘કયપદિકકયાડયા’ કૃત પ્રતિકૃતિતેતિ વા=‘કૃતસ્ય પ્રત્યુપકારોડયમ્’ ઇતિ હેતુપાદાય, ‘લાગજનાડયા’ લોકયાગતિ વા ‘લોકવ્યવહારોડયમ્’ ઇતિ મત્વા, લોકલક્ષ્યા વા, ‘નાયત્તિ વા’ જ્ઞાતકૃ ઇતિ વા=‘પૂર્વપરસમ્યન્વિજન ડતિ જ્ઞાત્વા, ‘નાયકૃ’ ડતિ ળ્ઠાયાપક્ષ ‘સ્વામી’ તિ, ‘ન્યાયદ્ ઇતિ પક્ષે ‘ન્યાયદાતા’ ઇતિ ચ મત્વા ‘ઘાડિત્તિ વા’ ઘાટિકૃ ઇતિ વા=‘સહજાનમિત્ર’ ગાલમિત્રમિત્યર્થ, ઇતિ કૃત્વા, ‘સહાત્તિત્રા’ સહાય ઇતિવા, સહાયકૃ=સહચારીતિ મત્વા, ‘મુહિન્તિ વા’ મુહુરિતિ વા=પ્રિયમિત્રમયમ્ ઇતિ મત્વા મયા તસ્માદ્ વિપુલાદ્ અશનપાન ત્વાધસ્યાઘાત્ સવિભાગો ન કૃત, કિન્તુ ‘નન્નત્યસરીરચિતાઈ’ નાન્યવ્રશરીર-ચિન્તાયા, ઉચ્ચારપ્રસ્રવણપરિપ્લાપનરૂપશરીરચિન્તા વિઠાય ન મયા સવિભાગ

રૂપ ધર્મ માનકર નહીં દિયા છે, મુઝે કનોદર તપ કી પ્રાસી હોગી એસા માનકર ભી નહીં દિયા છે, અથવા પ્રત્યુપકાર કે રૂપમ ભી નહીં દિયા છે, લોકવ્યવહાર કી દૃષ્ટિ સે ભી નહીં દિયા છે, લોકલાજકે રવાલ સે ભી નહીં દિયા છે, યહ હમારા પૂર્વપરસમી છે હસ આવ સ ભી નહીં દિયા છે, અથવા યહ ન્યાય પ્રદાતા છે એસા જાનકર ભી નહીં દિયા છે, યહ હમારા ઘાટિકા છે ચાલ મિત્ર છે, એસા માનકર ભી નહીં દિયા છે, યહ હમે સહાયતા દેનેવાલા છે એસા સમજ કર ભી નહીં દિયા છે, યહ હમારા પ્રિય મિત્ર છે એસા જાનકર ભી નહીં દિયા છે કિન્તુ કેવલ શારિરિક ચિન્તા કે માવ સે હી દિયા છે। અર્થાત્ મુઝે કારાવાસમે ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણ કી વાધાને સતાયા થા, સો ડસકી

પ્રેરાધને આપ્યો નથી, મને તેથી ઉનોદર તપની પ્રાપ્તિ થશે આમ જાણીને પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી, પ્રત્યુપકારના રૂપમા પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી લોકલાજની દૃષ્ટિએ પ્રેરાધને પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી, તે મારે પૂર્વપર સળધી છે, આમ જાણીને પણ લોજનમાથી મે તેને લાગ આપ્યો નથી, તે ન્યાય આપનાર છે આવુ જાણીને પણ તેને લાગ આપ્યો નથી તે અમારો ઘાટિક છે બાળ સખા છે આવુ જાણીને પણ તેને મે લાગ આપ્યો નથી તે મને સહાયતા ડરે છે આમ સમજીને પણ મે તેને લાગ આપ્યો નથી તે અમારો પ્રિય મિત્ર છે આ જાણીને પણ તેને લોજનમાથી લાગ આપ્યો નથી પણ શારીરિક ચિન્તા હર વાના વિચારથી જ મે તેને પોતાના લોજનમાથી લાગ આપ્યો છે, જેલમા હેતા મને ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણની મુરકેલી સતાવ્યા ડરતી હતી તેથી તે આધાથી

वधै' = यष्ट्यादिना ताडनरूपे 'कसपप्रहारद्वय' कशाप्रहारैश्च दिवसेऽनेकवार
कशाघातरूपै. 'जाव' यावत् एव लक्षादिपरिघातरूपैश्च प्रहारै, तृष्णया
च सुधया च 'परम्भवमाणे' पराभवन् = परिपीडयमानो जर्जरितशरीर
सन् कालमासे = मृत्युसमये काल कृत्वा नरएमु' नरके पापकर्मिणा
यातनास्थाने 'मृते माकृतत्वाद् ग्रहवचनम्' 'नेरइयत्ताए' नैरधिकतया
नारकत्वेन 'उववन्ने' उपपन्न = उत्पन्न । स खलु तत्र = नरके नैरथिको जात,
कीदृश? इत्याह— 'काले' इत्यादि, 'काले' काल. = कृष्णवर्ण. 'कालोभासे'
कालावभास = द्रष्टव्या काल इव = मृत्युरिव अवभासते, यद्वा काल = इयाम
अवभास = दीप्तिर्यस्य स तथा 'जाव' यावत् यावच्छब्देन— 'गभीर
लोमहरिसे भीमे उत्तासणए परमकण्ठे वण्णेण' से ण तत्थे निच्च भीए,

य परम्भवमाणे कालमासे काल किञ्चा नरएमु नेरइयत्ताए उववन्ने)
उन पूर्व प्रदर्शित रज्ज्वादि द्वारा दहनियन्नरूप रक्षा से यष्ट्यादि द्वारा
ताडन रूप बधों से, दिवस में अनेक बार कृत कशाघातरूप प्रहारों
से— लक्षादि परिघात रूप प्रहारों से मृत्त्व और पियास से परिपीडित
होना हुआ— जर्जरित-शरीर होता हुआ काल अक्सर काल कर
के ओर पार कर्मों के याचना स्नानहा नरकमें नारकी
की पर्याय से उत्पन्न हुआ। (मे ण तत्थ नेरइए जाए) वह वहा
जैसा नैरथिक हुआ कि जो (काले कालोभासे जाव वेयण पच्चणुमावमाणे
विहरइ) शरीर में कृष्ण वर्ण वाला देखने वालों को मृत्यु जैसा प्रतीत
होता था— अथवा कालो दीसिवाला। या यावत् शब्द से इस पाठ का
यह और समग्र किया गया है। (गभीरलोमहरिसे, भीमे, उत्तासणए
परमकण्ठे वण्णेण से तत्थ निच्च भीए, निच्च तत्थे, निच्च तसिए,

परम्भवमाणे कालमासे काल किञ्चा नरएमु नेरइयत्ताए उववन्ने) पड़ेला
वर्णन करवाभा आव्या मुग्घण दोरीओना सभत ण धनो लाउडीओ वगेरेना
भार अने दिवसभा घण्टीवार करवाभा आवेला डोरअओना प्रहारो, लत्ता वगेरेना
प्रहारो लूण अते तरसथी दु भी थतो शिथिण शरीरवाणो थधने आभरे मृत्यु
पाभ्यो अने पापकर्मोना यातना स्थानइय नरकभा नारकीनी पर्यायभा वनभ्यो
(से ण तत्थ नेरइए जाए) नेरथिकनी पथ (काले कालोभासे जाव
वेयण पच्चणुमावमाणे विहरइ) शरीरे ओ भेश जेयो अने जेनाराओ
ते मृत्यु जेयो प्रथउ लागतो डतो अही (यावत्) शब्दथी आ पाडनो सअइ
थयो छ— (गभीरलोमहरिसे भीमे उत्तासणए परमकण्ठे वण्णेण से

न्तुकारिष्ठादश्च निवारणाय द यक्षतादिग्रहण तदत्र प्रायश्चित्तम्=भार्य्यकरणी
यत्वेन यया सा विपुलान् भोगभोगान् भुञ्जाना सती विरति=आस्ते स्म ॥५१॥

मूलम्—तएण से विजए तक्करे चारगसालाए तेहिं वधेहिं वहेहिं
कसप्पहारेहि य जाव तण्हाए य लुहाए य परवभवमाणे कालमासे
काल विच्चा नरएसु नेरइयत्ताए उववन्ने । सेण तत्थ नेरइए जाए काले
कालोभासे जाव वेयण पच्चणुभवमाणे विहरइ । से ण ताओ उव्व
ट्ठित्ता अणाइय अणवढग्ग दीहमद्ध चाउरतससारकत्तार अणुपरिअट्ठि
स्सइ । एवामेव जवू । जेण अम्ह निग्गथो वा निग्गथी वा आय
रियउवज्झायाण अतिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्व
इए समाणे विपुलमणिमुत्तिय धणकणगरयणसारेणं लुव्वभइ से
वि य एव चेव ॥सू० १२॥

टीका—तएण से विजय' इत्यादि ।

तत्त खलु=इतश्च स विजयस्तस्कर 'चारगसालाए' चारकशालाया=
मारागारे तै पूर्वप्रदर्शितै 'वधेहिं' वधै रज्जादिदृढनिग्रन्त्रणरूपै, 'वहेहिं'
आदि प्राणियो के लिये अग्नादि देनेरूप यत्किर्म क्रिया । तथा दृष्टि दोष
आदि को निवारण करने के लिये उसने मषोपुड् आदि क्रिये तथा
स्वप्नके फल रूप आगन्तुक अरिष्ट आदिके निवारण करने के लिये
उसने दध्यक्षत आढक ग्रहण क्रिया । ॥सू० ११॥

'तएण से विजए तक्करे' इत्यादि ।

टीकार्य—(तएण) इसके बाद (विजए तक्करे) विजय तस्कर—(चारग सालाए)
मारावासमे (तेहिं वधेहिं वहेहिं कसप्पहारेहि य जाव तण्हाए य लुहाए
निमित्त पशु पक्षी वगेरे प्राणीओने अन्न वगेरे अणीने अलिक्कम् उरु तेमन्न
दृष्टि दोषथी निवृत्ति भाटे तेले मणीयुड वगेरे उर्या स्वप्नना क्षणना इयमा
अविध्यमा थनार अनिष्ट वगेरेनी निवृत्ति भाटे तेले द्दही अक्षत लीधा (सू ११)

'तएण से विजए तक्करे' इत्यादि ।

टीकार्य—(तएण) त्थार पक्षी (से विजए तक्करे) विजयवगेरे (चारगसालाए)
वेलमा (तेहिं वधेहिं वहेहिं कसप्पहारेहि य जाव तण्हाए य लुहाए य

રૂપ સસાર ત્વ માનતાર=મગારણ્ય, નત્=મવાટવીમિત્યર્થ, 'અણગરિયટિ-
મ્મડ' અણગરિયટિપ્યતિ=નિરન્તર પરિભ્રમિત્યર્થિનિ। 'જવામેવ' જવામેવ=અનેનૈય
પ્રકારેણ હે જન્મ્ 'ય તલુ અસ્માક નિર્ગ્રન્થો વા નિર્ગ્રન્થી વા આચાર્યો
પાઠ્યયાનામન્તિકે 'મુઢો' મુણુ., દ્રવ્યતો ભાવતથ મુઢિતો મૂલ્વા અગારાત્=
અનગારિતા પ્રવ્રજિત=પાસ સન્ વિપુલમણિમૌક્તિકપનકનકરત્નસારેણ
'લુઘ્મડ' લુઘ્યતિ=મણિમૌક્તિકપનાદિ લુઘ્યો મવતિ સે વિ ય' સોડપિ ચ
સાધુ વા સાધ્વી વા 'જવચેવ' જવામેવ=વિજયનસ્કરપદેવ ચાતુરન્તસસાર-
કાન્તારે ભ્રમિત્યર્થીતિ ભાવ ॥૨૦ ૧૫॥

પૂલ્પ—તેણ કાલેણ તેણ સમણ ધમ્મઘોસા થેરા મગ-
તો જાડ સપન્ના જાવ પુવાણુપુલ્લિ ચરમાણા ગામાણુગામ દૂઢજ્જમાણા
જેણેવ રાયગિહે નગરે જેણેવ ગુણસિલણ ચેડણ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ,
ઉવાગચ્છિત્તા અહાપડિરૂવ ઉગ્ગહ ઉગ્ગિણિહત્તા સજમેણ તવસા અ-

માર્ગ વહુત લયા ચાડા હે અયા ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી રૂપ કાલ
નિમજા વહુત દીર્ઘ ૩—પરિભ્રમણ કરેગા। (જવામેવ જન્મ્। જે ન અમ્હ
નિર્ગ્રન્થો વા નિર્ગ્રન્થી વા આયરિયડવજ્ઞાયાણ અતિજ મુઢે મવિત્તા
અગારાઓ અણગારિય પવ્વજ્ઞ સમાણે વિપુલમણિમુત્તયપ્પણગ
રયણસારેણ લુઘ્મડ સે વિ ય જ વ ચેવ) ડસી પ્રકાર સે હેજવ્। જો
હમારે નિર્ગ્રન્થ અથવા નિર્ગ્રન્થો સાધુ સા ધી જન આચાર્ય, ઉપાચાર્ય કે
પાસ દ્રવ્ય મા રૂપ સે મુઢિત જાકર અગાર સે અનગારી અવસ્થા કો
પાસ કરતે જુવ વિપુલ મણિમૌક્તિક, પન, કનક, રત્ન આદિ મે
લુમા જાતે હે વે મી ડસી તજ્ઞ ચતુર્ગતિરૂપ ઇસ સસાર અટવી મે ભ્રમણ
કરતે રહેગે। ॥૨૦ ૧૨॥

ખહુ ૪ લાણા અને વિસ્તાર પામેલો છે અથવા ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી રૂપ ઝાળ
જેમનો ખહુ દીર્ઘ છે—પરિભ્રમણ કરશે (જવામેવ જન્મ્। જે ન અમ્હ નિર્ગ્રન્થો વા
નિર્ગ્રન્થી વા આયરિયડવજ્ઞાયાણ અતિજ મુઢે મવિત્તા અગારાઓ
અણગારિય પવ્વજ્ઞ સમાણે વિપુલમણિમુત્તયપ્પણગરયણસારેણ લુઘ્મડ
સે વિ ય જ વ ચેવ) આ રીતે જ જખૂ ૧ ૨ અમારા નિર્ગ્રન્થ કે નિર્ગ્રન્થી સાધુ
સાધ્વીજન આચાર્ય અને ઉપાચાર્યની પાસે દ્રવ્ય ભાવ રૂપથી મુઢિત થઈને અગારવી
અવસ્થાને મેળવતા ખૂબ જ મણિ મોહિત, વન જનક રત્ન વગેરેમા લોલુપ
થઈ જાય છે તેઓ પણ આ વિજય તસ્કર જેવા જ છે અને તેઓ પણ આ
પ્રમાણે જ ચતુર્ગતિરૂપ આ સસાર રૂપી અટવીમા પરિભ્રમણ કરતા રહેશે નૂ ૧૨।

નિચ્ચ તત્થે, નિચ્ચ તસિણ, નિચ્ચ પરમસુહસવદ્ધ નરગ.' इत्येतेषा स
ग्रह, तत्र-‘गभीर’ गम्भीर.=प्रचुर ‘लोमहरिसे’ रामहर्ष.=भयजनितरोमाच
यस्य स., ‘भीमे’ भीम=भयङ्कर., अत एव ‘उत्तासणाण’ उत्तासकः=
भयजनितदुःखजनक, एतेन परमकृपाः-असौ तत्र नित्य भीत, नित्य ‘तसिण’
प्रसित.=परमाधर्मिभिर्घात प्रापितः सन ‘परमसुहमवद’ परमाशुभमम्वद्वाम्
=उत्कृष्टपापकर्मोपनीता ‘नरगवेयण’ नरकोदना= नरकसम्वधिघोरयातना
‘पच्चणुभवयाणे’ प्रत्यनुभवन्=आत्मन प्रतिप्रदेशतोऽनुभवन् ‘विहरइ’ विहरति=
उपतिष्ठते। स रालु=विजयतस्करजीव. ‘तओ’ तस्मात् नरकस्थानात् ‘उवाट्ठित्ता’
उद्धृत्य=निस्सृत्य ‘अणाइय’ अनादिकम्=आदि रहितम् ‘अणवदग्ग’ अनवदग्रम्=
‘दीहमद’ दीर्घाश्चान=दीर्घमार्गं चतुर्गेनिलक्षणम्, दीर्घादम्’ इति
उवायापक्षे तु दीर्घा=अद्वा=काल उत्सर्पिण्यसर्पिणी लक्षणो यत्र तत् दीर्घका
लिकामेत्यर्थ ‘चाउरत ससारकतार’ चातुरन्त ससारान्तार-चानुरन्त=चतुर्गति

નિચ્ચ પરમસુહસવદ્ધનરગ) इन पदों का अर्थ हम प्रकार है--इसे वहां
सदा भय रहेता है इसलिये सर्वदा इसे भयजनित रोमाच बना रहता
है--यह नरक स्वयं भयकर है--इसलिये भय से उत्पन्न होनेवाले दुःख
का यह उत्पादक है। वर्ण की दृष्टि से यह परम कृपाण है। यह वहां
नित्य भयशील और अस्त बना रहता है। परमाधर्मि देव इसे वहां
नित्य त्रास दिया करते है। उत्कृष्ट पाप कर्म के उदय से प्राप्त हुई
नरक सबन्धी घोर यातनाओं को आत्माके प्रति प्रदश से वह भोगता
है (से ण ताओ उवाट्ठित्ता अणाइय अणवदग्ग दीहमद चाउरतस-
सारकतार अणुपरिअट्ठिस्सइ) इसके बाद वह विजय तस्कर का जीव
उस नरक स्थान से निकल कर अनादि--आदि रहित नाश रहित
-अनन्त रूप ऐसी चतुर्गति रूप भवाटवी में जिसका कि चतुर्गति रूप

નિચ્ચ મીળ નિચ્ચ તત્થે, નિચ્ચ તસિણ, નિચ્ચ પરમસુહસવદ્ધ નરગ)
આ પદોનો અર્થ આ પ્રમાણે છે-- તેને નરકમાં બીક રહે છે એથી મદા તે
ભયજનક રોમાચ યુક્ત રહે છે તે પોતે ભયથી ઉત્પન્ન દુખને તે ઉત્પન્ન કરનાર
છે રગે તે સાવજળો છે હુમેશા તે નરકમાં ભયશીલ અને સત્રસ્ત બની રહે છે
પરમાધાર્મિક દેવ તેને સદા ત્યા નરકમાં ત્રાસ આપતા રહે છે ઉત્કૃષ્ટ પાપકર્મોને
લીધે પ્રાપ્ત થયેલી નરકની ભયંકર મુશ્કેલીઓને તે આત્માના દરેકે દરેક પ્રદેશથી
ભોગવે છે (સે ણ તાઓ ઉવાટ્ઠિત્તા અણાઈય અણવદગ્ગ દીહમદ્દ ચાઉરત-
સસારકતાર અણુપરિઅટ્ઠિસ્સઈ) ત્યાર બાદ વિજય ચોરનો છવ તે નરકસ્થાનથી
બહાર નીકળીને અનાદિ આદિરહિત નાશરહિત, અનતરૂપ એવી ચતુર્ગતિરૂપ માર્ગ

मर्यादया विचरन्तः 'गामाणुगाम' ग्रामानुग्रामम्=एक ग्रामादव्यवधानेनान्य-
ग्राम 'दृङ्जमाणा' द्रवन्त=गच्छन्त यत्रैव राजगृह नगर यत्रैव गुणशिलक
'चेडण' चैत्यम्=उद्यान तत्रैवोपागच्छन्ति, उपाग य 'अहापडिरुव' यथाप्रति-
रूप=यथायोग्य=साधुमर्यादाहम् उगगह' नवग्रह=वसतेराज्ञाम् उगिगिह्तिता'
अवगृह्य=वनपालसकृशास्त्रमार्गयित्वा सयमेन तपसाऽऽत्मान 'भावेमाणा'
भावयन्त=वासयन्तो विहरन्ति=तिष्ठन्ति। परिपन्निर्गता। धर्मं कथित।
ततः खलु तस्य धन्यस्य मर्यादाहस्य बहुजनस्यान्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निश्चय
अयमेतद्रूप आध्यात्मिको यावत् समुदपगत एव खलु स्वविरा भगवन्तो

पुष्पाणुपुर्वि चरमागा गामाणुगाम दृङ्जमाणा जेणेव रायगिहे नयरे
गुणसिलए चेडए तेणेव उवागच्छति) जो कि विशुद्ध मातृवशाले ये
यावत् तीर्थकरों की परम्परा के अनुसार विहार करते थे। वे एक ग्राम से
दूसरे ग्राम में विहार करते हुए जहाँ राजगृह नगर और गुणशिलक चैत्य
या गढ़ा आये (उवागच्छिता अहापडिरुव उगगह उगिगिह्तिता सजमेण तवमा
अप्पाण भावेमाणाविहरति) वहाँ आकर वे साधुजन की मर्यादा के अनुसार
वसति की आज्ञा वहाँ के वनपालक से माग कर समय और तपसे अपनी आत्मा
को भावित करते हुए ठहर गये। (परिसा निग्गया, धम्मो कहिओ तएण तस्स
धणस्स सत्थवाहस्स बहुजणस्स अतिए एवमदु सोच्चा णिसम्म इमेयारुवे अज्झत्थिए
जाव समुपजित्था) राजगृह नगर से परिपद यहाँ जाई-भगवान् ने उसे र्म की
देशना दी। इसके बाद उस अन्य सार्वथाह ने अनेक जनों के मुख से 'स
अर्थ-भगवदागमन रूप समाधार-तो सुनकर-उसे हृदय में अवधारित

पुर्वि चरमाणा गामाणुगाम दृङ्जमाणा जेणेव गुणसिलए चेडए तेणेव
उवागच्छति) के जेथो विशुद्ध मानवत्थना हुता, अने तीर्थक्षेत्रानी परपरागत
प्रथा मुज्जण विहार करता हुता तेथो अेक गाभथी थीजे गाभ विहार करता गया
राजगृह नगर अने गुण शिलक चैत्य हुतु त्या आन्था (उवागच्छिता अहा
पडिरुव उगगह उगिगिह्तिता सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणा विहरति)
त्या आवीने तेथो साधुजनोचित मर्यादाने अनुसरता त्याना वन पालकी पासोथी
वाच करवानी आना जेणवीने तप अने सयमथी पोताना आत्माने भावित करता
त्या देशथा (परिसा निग्गया धम्मो कहिओ तएण तस्स धणस्स सत्थवा-
हस्स बहुजणस्स अतिए एवमदु सोच्चा णिसम्म इमेयारुवे अज्झत्थिए जाव
समुपजित्था) राजगृह नगरथी त्या परिपद अेडडी थड लगवाने परिपदने सगेधो
अेटवे के धर्म देशना आगी त्यार पछी धन्य सार्वथाहे धणा भाणुसोना मोढथी
लगवाने पधारवाना समाचार आलणीने, तेने हृदयमा अवधारित करता तेना

प्पाण भावेमोणा विहरंति, परिता निग्गया धम्मो कहिओ, तएण तस्स धणणस्स सत्थवाहस्स बहुजणस्स अतिण एयमट्ठ सोच्चा णि सम्म इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुपजित्था—एव खलु थेरा भगवतो जाइसपन्ना इहमागया इहसपत्ता ता इच्छामि ण थेरे भगवते वदामि नमसामि ण्हाए जाव सुद्धप्पवेसाइ मङ्गल्लाइ वत्थाइ पवरपरिहिए पायविहारचारेणं जेणेव गुणसिले चेइए जेणेव थेरा भगवतो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता वदइ नमसइ। तएण थेरा भगवतो धणणस्स सत्थवाहस्स विचित्त धम्ममाइकएत्ति, तएण से धन्ने सत्थवाहे धम्म सोच्चा एव वयासी—सइहामि ण भते। निग्गथे पावयणे जाव पव्वइए जाव बहूणि वासाणि सामन्नपरियाग पाउणिता भत्त पच्चक्खाइ, पच्चक्खित्ता मासियाए सलेहणाए सट्ठि भत्ताइ अणसणाए छेदेइ, छेदित्ता कालमासे काल किच्चा सोहम्मे कप्पे देवत्ताए उववन्ने, तत्थणं अत्थेगइया ण देवाण चत्तारि पल्लिओवमाइ ठिई पन्नत्ता, तत्थ ण धणणस्स देवस्स चत्तारि पल्लिओवमाइ ठिई पणत्ता, से ण धणणे देवे ताओ देवलोयाओ आउक्खएण भवक्खएण ठिइक्खएण अणतर चय चइत्ता महाविदेहे वासे सिज्झिहिइ जाव सब्बदुक्खाणामत्त करेहिइ ॥सू, १३॥

टीका—तेण कालेण इत्यादि तस्मिन् काले तस्मिन् समये धर्मघोषा नाम स्थविरा भगवन्तो जातिसम्पन्ना यावत् 'पुब्बाणुपुब्बि' पूर्वानु पूर्व्या चरन्त = तीर्थङ्कर

‘तेण कालेण तेण समए ण’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तेण कालेण तेण समाएण) उस काल, उस समय म (धम्मघोषा नाम थेरा) धर्मघोष नामके स्थविर (भगवतो) भगवान (जाइ सपन्ना जाव

(तेण कालेण तेणसमएण) इत्यादि।

टीकार्थ—(तेण कालेण तेण समएण) ते काले अने ते समये (धम्मघोषा नाम थेरा) धर्मघोषनामेस्थविर (भगवतो) भगवान (जाइसपन्ना जाव पुब्बाणु

मर्यादया विचरन्तः 'गामाणुगाम' ग्रामानुग्रामम्=एक ग्रामादव्यवधानेनान्य-
ग्राम 'दृङ्जमाणा' द्रवन्तः=गच्छन्त यत्रैव राजगृह नगर यत्रैव गुणशिलक
'चेङ्ग' चैत्यम्=उद्यान तत्रैवोपागच्छन्ति, उपाग य 'अहापडिरुव' यथाप्रति-
रूप=यथायोग्य=साधुमर्यादाहम् उग्राह' अग्रह=यमतेराज्ञाम् उगिगह्निता'
अवगृह्य=वनपालसक्राशान्मार्गयित्वा सयमेन तपसाऽऽत्मान 'भावेमाणा'
भाययन्त =वासयन्तो विहरन्ति=तिष्ठन्ति। परिपन्निर्गता। धर्मं कथितः।
ततः खलु तस्य धन्यस्य सार्थराहस्य बहुजनस्यान्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निशम्य
अयमेतद्रूप आध्यात्मिको यावत् समुदपन्नत एव खलु स्वविरा भगवन्तो

पुष्पाणुपुष्पि चरमाणा गामाणुगाम दृङ्जमाणा जेणेव रायगिहे नयरे
गुणसिलए चेङ्ग तेणेव उवागच्छति) जो कि विशुद्ध मातृवशाले ये
यावत् तीर्थंकरों की परम्परा के अनुसार विहार करते थे। वे एक ग्राम से
दूसरे ग्राम में विहार करते हुए जहां राजगृह नगर और गुणशिलक चैत्य
या वहा आये (उवागच्छिता अहापडिरुव उग्राह उगिगह्निता सजमेण तपसा
अप्पाण भावेमाणाविहरति) वहा आकर वे साधुजन की मर्यादा के अनुसार
वसति की आज्ञा रहा के वनपालक से माग कर सयम और तपसे अपने आत्मा
को भावित करते हुए ठहर गये। (परिसा निग्गया, धम्मो कहिओ तएण तस्स
धणस्स सत्थवाहस्स बहुजणस्स अतिए एयमद्द सोच्चा णिसम्म इमेयारुवे अज्झत्थिएण
जाव समुपज्जित्था) राजगृह नगर से परिपद यहा आई-भगवान् ने उसे र्मकी
देशना दी। इसके बाद उस अन्य सार्थराह ने अनेक जनों के मुख से इस
अर्थ-भगवदागमन रूप समाचार-को सुनकर-उसे हृदय में अवधारित

पुष्पि चरमाणा गामाणुगाम दृङ्जमाणा जेणेव गुणसिलए चेङ्ग तेणेव
उवागच्छति) के जेथो विशुद्ध मानवथना हुता, अने तीर्थंकरानी परपरागत
प्रथा भुज्जण विहार करता हुता तेथो ओठ गाभथी पीले गाभ विहार करता जथा
राजगृह नगर अने गुण शिलक चैत्य हुतु त्या आव्या (उवागच्छिता अहा
पडिरुव उग्राह उगिगह्निता सजमेण तपसा अप्पाण भावेमाणा विहरति)
त्या आवीने तेवो साधुजनोचित मर्यादाने अनुसरता त्याना वन पालकनी पासेथी
पास उरवानी आज्ञा मेणवीने तप अने सयमथी पोताना आत्माने भावित करता
त्या देशथा (परिसा निग्गया धम्मो कहिओ तएण तस्स धणस्स सत्थवा-
हस्स बहुजणस्स अतिए एयमद्द सोच्चा णिसम्म इमेयारुवे अज्झत्थिएण जाव
समुपज्जित्था) राजगृह नगरथी त्या परिपद ओठडी थड भगवाने परिपदने सगोधी
ओठवे के धर्म देशना आपी त्यार पछी धन्य सार्थवाडे धणु भाणुसोना मोढथी
भगवानने पधारवाना सभाचार साधनीने, तेने हृदयमा अवधारित करता तेना

જાતિસમ્પન્ના ઇદમાગતા, ઇદમમ્પાપ્તા', તદ્ ઇચ્છામિ જ્વલુ સ્થવિરાન ભગવતો
 પન્દે નમસ્યામિ। સ્નાન. યાતત શુદ્ધ પ્રવેશ્યાનિ માદ્વશ્યાનિ પન્નાણિ 'પર
 પરિદિષ્ણે' પરરપરિદિષ્તા=પરવર યથાસ્યાતથા ગુણુતયત્પથં' પરિદિષ્તા=પ્રત
 પરિદિષ્તાપ્રસવદ્ય. સન્ 'પાયવિહારચારેણ' પાદવિહારચારેણ=પાદાભ્યા
 સશ્ચરણેન યત્રેય ગુણશિલકુ ચૈત્ય યત્રેય સ્થવિરા ભગવન્તસ્તત્રૈયોપાગચ્છતિ,
 ઉવાગત્ય વન્દતે નમસ્યતિ। તત્ જ્વલુ સ્થવિરા ભગવન્તો વ-વસ્ય સાર્થયા
 હસ્ય રિચિત્ત ધર્મમાર્યાતિ। તત્, જ્વલુ સ ધન્ય સાર્થયાહો ધર્મ શ્રુત્વા
 એવમગતીત્-શ્રદ્ધામિ જ્વલુ મદન્ત। નિર્ઘન્ય પ્રવચન યાત્ પ્રવ્રજિત યાવદ્

કર-ઇસ પ્રકાર કો યહ આ યાત્મિક યાત્ મનોગત સર્વુપ ઉત્પન્ન હુઆ।
 (તવ જ્વલુ થેરા-ભગવતો જાઇસપન્ના ઇદમાગયા ઇદસપન્ને, ત ઇચ્છામિ જ થેર-
 ભગવતે વદામિ નમસામિ) સ્થવિર ભગવત જો જાતિ સપન્ન હૈ યહા આયે
 હુણ હૈ-યહાં સમ્પ્રાપ્ત હુણ હૈં। અત મૈં યાહતા હૂં કિ મૈં ઓ હૈં યદ્-નમન
 રહૂં। એસા વિચાર કર ડસને (જાણ, જાવ મુદ્ધપ્પવેસાઈ મગલ્લાઈ વત્થાઈ પવર
 પરિદિષ્ણે) સ્નાન મિયા-યાવત્ શુદ્ધ પ્રવેશ કરને યોગ્ય, મગલ રૂપ વસ્ત્રો કો
 પહિના (પાય વિહારચારેણ જેણેવ ગુણસિલે ચેડા જેણેવ થેરા ભગવતો તેણેવ
 ઉવાગચ્છઈ, ઉવાગચ્છિત્તા વદઈ નમસઈ) પહિન કર ફિર વહ પૈદલ હી જહા
 ગુણશિલકુ ચૈત્ય ઔર સ્થવિર ધર્મધોષ ભગવત વિરાજમાન થે વહા ગયા।
 જાકર ડસને ડન્હે યદન કિયા નમસ્કાર કિયા। (તણ થેરા ભગવતો
 ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ વિવિત્ત ધમ્મમાહ્વલિ) ઇસકે બાદ ડન સ્થવિર ભગવતને
 ધન્ય સાર્થવાહકો વિચિત્ર ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા। (તણ સે ધણે સત્થવાહે

મનમા આ જાતનેા આત્માત્મિક અને મનોગત સર્વુપ ઉદ્ભવ્યો—(તવ જ્વલુ
 થેરા ભગવતો જાઇસપન્ના ઇદમાગયા ઇદસપન્ને ત ઇચ્છામિ જ થેરે
 ભગવતે વદામિ નમસામિ) જાતી સપન્ન સ્થવિર ભગવત અહ પધારેલા છે
 સપ્રાપ્ત થયા છે એથી મને ઇચ્છા થાય છે કે હું તેમને વડુ અને નમન કરુ
 આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેમણે (જાણ, જાવ, મુદ્ધપ્પવેસાઈ મગલ્લાઈ વત્થાઈ
 પવરપરિદિષ્ણે) સ્નાન કર્યું ભગવાન પાસે જવા યોગ્ય શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેધો
 (પાયવિહારચારેણ જેણેવ ગુણસિલે ચેડા જેણેવ થેરા ભગવતો તેણેવ ઉવા-
 ગન્ ડઈ ઉવાગચ્છિત્તા વદઈ નમસઈ) પહેરીને તેઓ પગથી ચાલીને ન્યા ગુણશિલક
 ચત્ય અને સ્થવિર ધર્મધોષ ભગવત વિરાજમાન હતા ત્યા ગયા પહોચીને તેઓએ
 ભગવાનને વદન અને નમસ્કાર કર્યા (તણ થેરા ભગવતો ધણ્ણસ્સ સત્થ
 વાહસ્સ વિવિત્ત ધમ્મમાહ્વલિ) ત્યાર પછી તે સ્થવિર ભગવતે ધન્ય સાથવાહને
 અહ્ભુત રીતે ધર્મ-દેશના આપી (તણ સે ધણે સત્થવાહે સોચા

गृहिणि वर्षाणि श्रामण्यपर्याय पालयित्वा भक्त प्रत्याख्यति, प्रत्याख्याय मासिष्या सलेखनया पट्टि भक्तानि अनशनेन त्रिनत्ति, त्रित्त्वा कालमासे काल कृत्वा सौधर्मे कल्पे देवत्वेन उपपन्न । तत्र खलु अस्त्येककाला देवाना चत्वारि पल्योपमानि स्थिति प्रज्ञप्ता, तत्र खलु धन्यस्य देवस्य चत्वारि पल्योपमानि स्थिति प्रज्ञप्ता । स खलु अन्यो देवस्तस्माद्देवलोकात् आयु

वम्म सोद्या एव चयासी) उमके गद उम धन्यसार्थवाहने धर्म मुनक (इस प्रकार कृता—(सन्ध्यामि ण भते निग्गये पावयणे जाव पव्वडए जाव गृहिणि वासाणि सामन्नपरियाग पाउणिच्चा भत्ता पच्चस्वाड) हे भदत' मे निर्गन्ध प्रवचन को श्रद्धा करता हूँ । यावत् वह प्रजित हो गया । गृहण गयो तब उसने श्रामण्य पर्याय का पालन किया—गद मे उसने चतुर्विध भक्त को प्रत्याख्यान कर दिया ।—(पच्चस्मिन्त्ता मासियाए सलेखणाए सट्ठि-भत्ताड अणसणाए छेदेइ) प्रत्याख्यान करके १ एक मास की सलेखना से उसने ६० भक्तों को अनशन द्वारा छेद दिया—(छेदिच्चा काल मासे काल त्रित्त्वा सोद्धम्मे कल्पे देवत्ताए उव्वन्ने) छेदकर फिर वह मृत्यु के अवसर आने पर मरा—और मर कर सौ धर्म कल्प में देव की पर्याय से उत्पन्न हो गया । (तत्थए अत्थेगइयाण देवाण चत्तारिपल्लिओवमाइ ठिई पण्णत्ता) उहा कितनेक देवों की चार पल्लोवमप्रमाणस्थिति रही गई है सो (तत्थए धण्णस्स देवस्स चत्तारिपल्लिओवमाइ ठिइ पण्णत्ता) इसमें अन्यकुमार देवकी वहा चार

एव चयासी त्थार पछी धर्म—देवनातु अवलु करीने धन्य सार्थवाडे उल्लु—सन्ध्यामि ण भते निग्गये पावयणे जाव पव्वडए जाव गृहिणि वासाणि सामन्नपरियाग पाउणिच्चा भत्तापच्चस्वाड) हे भदत' निर्गन्ध प्रवचनभा लु सारी पेठे श्रद्धा धरावु छु आ रीते धन्य सार्थवाड प्रजित थल गया धलु वर्षो सुधी तेज्जोअे श्रामण्य पर्यायतु पालन उरुं त्थार गह नेभल्ले यतुविध लकततु प्रत्याख्यान कर्तुं (पच्चस्मिन्त्ता मासियाए सलेखणाए सट्ठि भत्ताड अण-सणाए छेदेइ) प्रत्याख्यान करीने ओउ भड्डिनानी सलेखनावडेतेभल्ले माछि लकतोतु अनशन वडे छेदन उरुं (छेदिच्चा कालमासे काल त्रित्त्वा सोद्धम्मे कल्पे देवत्ताए उव्वन्ने) छेदन उरुं गह मृत्युने पथत ज्यारे आओ त्थारे तेज्जो भरलु पाभ्या अने भरलु पाभीने सौधर्मे उत्पन्ना देवनी पर्यायथी तेज्जो उत्पन्न थया (तत्थ ण अत्थेगइयाण देवाण चत्तारि पल्लिओवमाइ ठिई पण्णत्ता) त्था छेट लाड देवानी स्थिति आरपत्थोपम प्रमाण छेटली छे (तत्थ ण च धण्णस्स देवस्स चत्तारिपल्लिओमाइ ठिई पण्णत्ता) आ रीते धन्यकुमार देवनी स्थिति त्था आर

ક્ષયેણ સ્થિતિક્ષયેણ ભવક્ષયેણ 'ભગવત્' અનન્તરમ્-અન્તરરહિત વ્યાપ્ત-
રહિત ચય=શરીર 'ચક્ષુ' ત્યજ્તા મહાવિદેહે ચ' સેત્સ્યતિ યાત્-યાત્-
વ્દેન ભોત્સ્યતે ભોક્ષ્યતિ પરિનિર્વાસ્યતિ, સર્વદુઃખાનામન્ત કરિષ્યતિ' ॥ ૧૩ ॥

મૂલમ્-- જહાળ જવૂં ! ધળેણ નો ધમ્મો ત્તિ વા જાવ
વિજયસ્સ તક્કરમ્સ તઓ વિઝલાઓ અસણવાળલાઈમસાઈમાઓ
સવિભાગે કણ, નન્નત્થ સરીસારકલ્લણટ્ટાણ. એવામેવ જવૂં ! જેણ
અમ્હ નિગ્ગથે વા નિગ્ગથી વા જાવ પવ્વઈણ સમાણે વવગયળ્હા-
ણુમ્મદ્દણપુલ્લગધમ્મલાલકારવિભૂસે ઇમ્મસ્સ ઓરાલિયસરીસ્ય નો વન્ન
હેઊ વા રૂવહેઊવિસયહેઊ વા અસણ વાળ લાઈમ સાઈમ આહાર-
માહારેઈ, નન્નત્થ ણાણદસણચરિત્તાણ વહળયાણ, સે ણ ઇહલોણ
ચેવ વહૂણ સમણાણ સમણીણ સાવગાણ ય સાવિગાણ ય અચ્ચણિજ્જે
વદણિજ્જ, પૂયણિજ્જે, પજ્જુવાસણિજ્જે ભવઈ, પરલોણ વિ ય ણ નો
વહૂણિ હત્થચ્છેયણાણિ ય કન્નેચ્છેયણાણિ ય નાસાચ્છેયણાણિ ય,

પલ્લવી સ્થિતિ હુઈ. (સે ણ ધન્ને દેવે તાઓ દેવલોચાઓ આઝલ્લણભવ
લ્લણ ટિલ્લલ્લણ અળતર ચય ચક્ષુ મહાવિદેહે વાસે સિંઝિહિહ જાવ સવ્વ
દુઃખાળમત કરેહિહ) વે ધન્યદેવ ઉસ દેવલોક સે આયુ કે ક્ષય સ,
સ્થિતિ કે ક્ષય સે ભવ કે ક્ષય સે, અન્તર શરીર કો છોડકર મહાવિદેહ
ક્ષેત્ર મે (ઉત્પન્ન ઠોકર વહા સે સિદ્ધ પદ પ્રાપ્ત કરેજો). યહાં યાવત્ પદ સે
'ભોત્સ્યતે ભોક્ષ્યતિ, પરિનિર્વાસ્યતિ સર્વ દુઃખાનામન્ત કરિષ્યતિ' રૂપ પાઠકા
સગ્રહ હુઆ છે. ॥ સૂત્ર ૧૩ ॥

પલ્લવી થઈ (સે ણ ધન્ને દેવે તાઓ દેવલોચાઓ આઝલ્લણભવલ્લણ
ટિલ્લલ્લણ અળતર ચય ચક્ષુ મહાવિદેહે વાસે સિંઝિહિહ જાવ સવ્વ
દુઃખાળમત કરેહિહ) તે ધન્યદેવ તે લોકથી આયુષ્ય ક્ષય, સ્થિતિ ક્ષય અને ભાવના
ક્ષય થયા પછી શરીરને ત્યાગ કરીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન. અને ત્યાં સિદ્ધ
પદ મેળવશે અહીં યાવત્ પદથી 'ભોત્સ્યતે ભોક્ષ્યતિ, પરિનિર્વાસ્યતિ સર્વ દુઃખા
નામન્ત કરિષ્યતિ' આ પાઠનો સંગ્રહ થયો છે ॥ સૂ ૧૩ ॥

एव हियय उप्पाडणाणि य, वसणुप्पाडणाणि य, उल्लंघणाणि य
पाविहिइ, अणाडय च ण अणवदग्ग दीहमच्च चाउरतससागकतारं
वीइवइस्सइ जहा व से धण्णे सत्थवाहे। एव खलु जवू। समणेण जाव
सपत्तेण दोच्चस्स णायज्झयस्स अयमट्ठे पण्णत्ते—त्तिवेमि। सू १४।

॥ विइय णायज्झयण समत्त ॥ २ ॥

टीका—‘जहाण जवू’ इत्यादि। ‘जहाण’ यथा खलु=येन प्रकारेण हे
जम्बू। धन्येन सार्थवाहेन ‘नो’ न ‘धम्मोत्ति वा’ धर्मोत्ति वा मत्वा यावत्
‘सुहृद्’ इति वा मत्वा विजयाय तस्कराय तस्माद् विपुलाद् अशनपानखा-
द्यस्वाधात् सविभाग कृतं, नान्यत्र शरीरसरक्षणार्थाय—शरीरसरक्षण विहाय
अशनादि सविभागो न कृत इत्यर्थः एवमेव हे जम्बू। य. खलु अस्माक
निर्ग्रन्थो वा निर्ग्रन्थी वा ‘जाव’ यावत्—आचार्योपायायानामन्तिके मुण्डो
भूत्वा अगाराद् अणगारिता प्रजित, सन् ‘वगयद्वाणुम्मदणपुष्फगधम

‘जहा ण जवू!’ इत्यादि।

टीकार्थ—(जहाण जवू!) हे जवू जिस प्रकार (धण्णेण सत्थवाहेण)
धन्य सार्थवाहेन (नो धम्मोत्ति वा जाव विजयस्स तक्करस्स तओ विउलाओ
असणपाणखाइमसाइमाओ सविभाग कए) धर्म नहीं मानकर यावत् मित्र
नहीं मानकर विजय तस्कर के लिये उस विपुल अशन, पान, खाद्य स्वाद्य
रूप आहार में से विभाग क्रिया (नन्नत्थ सरीरसारक्खणट्ठाए) केवल
अपने शरीर की रक्षा के निमित्त। (एवामेव जवू) जेण अम्ह निगगथे
वा निगगथी वा जाव पव्वइए समाणे वगयद्वाणुम्मदणपुष्फगधमल्लालकार-
विभूसे) इसी तरह हे जवू! जो हमारे निर्ग्रन्थ साधु वा निर्ग्रन्थी साध्विया

‘जहा ण जवू!’ इत्यादि।

टीकार्थ—(जहाण जवू!) हे जवू! जेवी रीते (धण्णेण सत्थवाहेण)
धन्यसार्थवाहे (नो धम्मोत्ति वा जाव विजयस्स तक्करस्स तओ विउलाओ
असणपाणखाइमसाइमाओ सविभाग करेइ) पोतानी इस्स के पोतानो मित्र
ओवु उठ न जालुता विजय तस्करने भाटे विपुल अशन पान, आद्य अने स्वाद्यइय
अहारभाथी लाग करी आथ्यो (नन्नत्थ सरीरसारक्खणट्ठाए) ते इत्त पोताना
शरीरनी रक्षा भाटे ज (एवामेव जवू! जेण अम्ह निगगथे वा निगगथी वा
जाव पव्वइए समाणे वगयद्वाणुम्मदणपुष्फमल्लालकारविभूसे) आ प्रभावे
ज जवू हे! जेअभारा निर्ग्रन्थ साधु के निर्ग्रन्थ साध्वीओ आचार्य के उपाध्यायनी

ક્ષયેણ સ્થિતિત્વેણ ભવક્ષયેણ 'અગતર' અનન્તરમ્—અતરરન્તિ વ્યવસ્થાન
રહિત ચય=શરીર 'ચક્ષુ' ત્યક્ત્વા મહાવિદેહે ગમે સેત્સ્યતિ યાત્-યાવચ્ચ
વ્દેન મોત્સ્યતે મોક્ષ્યતિ પરિનિર્વાસ્યતિ, સર્વદુઃખાનામન્ત કરિષ્યતિ । મ્ ૧૩ ।

મૂલમ્— જહાળ જવૂ । ધણેણ નો ધમ્મો સ્તિ વા જાવ
વિજયસ્સ તક્કરમ્સ તઓ વિઝલાઓ અસણપાણલાઈમસાઈમાઓ
સવિભાગે કણ, નન્નત્થ સરીરસારક્ષણટ્ટાણ । એવામેવ જવૂ । જેણ
અમ્હ નિગ્ગથે વા નિગ્ગથી વા જાવ પલ્લવ્વઈણ સમાણે વવગયણ્હા-
ણુમ્મદ્દણપુલ્લગધમદ્દાલકારવિમ્મૂસે ઇમ્મસ્સ ઓરાલિયસરીરસ્ય નો વન્ન
હેઊ વા રૂવ્વહેઊવિસયહેઊ વા અસણ પાણ લાઈમ સાઈમ આહાર-
માહારેઈ, નન્નત્થ ણાણદસણચરિત્તાણ વહણયાણ, સે ણ ઇહલોણ
ચેવ વહૂણ સમણાણ સમણીણ સાવગાણ ય સાવિગાણ ય અચ્ચણિજ્ઞે
વદણિજ્ઞ, પૂયણિજ્ઞે, પજ્જુવાસણિજ્ઞે ભવઈ, પરલોણ વિ ય ણ નો
વહૂણિ હત્થચ્છેયણાણિ ય કન્નેચ્છેયણાણિ ય નાસાચ્છેયણાણિ ય,

પલ્લવ્વ કી સ્થિતિ હુઈ । (સે ણ ધન્ને દેવે તાઓ દેવલોચાઓ આઝક્ષણભવ
વલ્લણ ટિઝક્ષણ અગતર ચય ચક્ષુના મહાવિદેહે વાસે સિંઝિહિહિ જાવ સવ્વ-
દુઃખાણમત કરેહિહ) વે ધન્યદેવ ઉસ દેવલોક સે આયુ કે ક્ષય સ,
સ્થિતિ કે ક્ષય સે ભવ કે ક્ષય સે, અગતર શરાર કો ઝોડરુર મહાવિદેહ
ક્ષેત્ર મે (ઉત્પન્ન હોરુર વહા સે સિદ્ધ પદ પ્રાપ્ત કરેગે) । યહાં યાવત્ પદ સ
'મોત્સ્યતે મોક્ષ્યતિ, પરિનિર્વાસ્યતિ સર્વ દુઃખાનામન્ત કરિષ્યતિ' હસ પાઠકા
સગ્રહ હુઆ હે । ॥મ્ ૧૩॥

પલ્લવ્વ લેટલી થઈ (સેણ ધન્ને દેવે તાઓ દેવલોચાઓ આઝક્ષણ ભવક્ષણ
ટિઝક્ષણ અગતર ચય ચક્ષુના મહાવિદેહે વાસે સિંઝિહિહિ જાવ સવ્વ-
દુઃખાણમત કરેહિહ) તે ધન્યદેવ તે લોકથી આયુષ્ય ક્ષય, સ્થિતિ ક્ષય અને ભાવના
ક્ષય થયા પછી શરીરનો ત્યાગ કરીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જાય । અને ત્યાં સિદ્ધ
પદ મેળવશે અહીં યાવત્ પદથી 'મોત્સ્યતે મોક્ષ્યતિ, પરિનિર્વાસ્યતિ સર્વદુઃખા
નામન્ત કરિષ્યતિ' આ પાઠનો સગ્રહ થયો છે ॥ મ્ ૧૩ ॥

णिज्जे' अर्चनीय = माननीयोऽभ्युत्थनादिना, वदणिज्जे' वन्दनीय' स्तुतियोग्यो गुणोऽकीर्तनादिना, 'पूयणिज्जे' पूजनीय. = आदरणीयश्चरणस्पर्शादिना, 'पज्जुवासणिज्जे' पर्युपासनीय = सेवनीय आहार वस्त्रपात्रादिभिर्भवति । परलोकऽपि च खलु = भवान्तरेऽपि 'वहूणि' बहूनि = बहुविधानि 'हत्थच्छेयणाणि य' हस्तच्छेदनानि = स्फुरन्तनानि, कण्णच्छेयणाणि य' कर्णच्छेदनानि च 'नासाच्छेयणाणि य' नासाच्छेदनाणि च, एव 'हिययउप्पाडणाणि य' हृदयोत्पाटनानि च = हृदयविदारणानि 'वसणुप्पाडणाणि य' वृषणोत्पाटनानि च = अण्डकोपविदारणानि 'उल्लयणाणि य' उल्लम्पनानि च उत = ऊर्ध्वप्रदेशे वृक्षशाखादौ लम्पनानि = गन्धनानि उल्लम्पनानीत्यर्थः । 'ना' न 'पाविहिइ' प्राप्स्यति पूर्वोक्तदुःखानि न लप्स्यतइति भावः । 'अणाइय' अनादिरूप = आदिरहित च खलु 'अणवदग्ग' अनवदग्रम् = अनन्तम्, दीहमद्द' दीर्घध्यान = चतुर्गतिलक्षण दीर्घमार्गम्,

गाण य साविगाण य अचणिज्जे उदणिज्जे, पूयणिज्जे, पज्जुवासणिज्जे भवइ, परलोए वि य ण नो बहूणि हत्थच्छेयणाणि य कण्णच्छेयणाणि य नासाच्छेयणाणि य एव हिययउप्पाडणाणिय वसणुप्पाडणाणि य उल्लयणाणि य पाविहिइ) वे निर्ग्रन्थ साधु और निर्ग्रन्थ सावि या महाराज इस लोके अनेक श्रमण और श्रमणीयो के श्रावक और श्राविकाओं के माननीय होते हैं, वदनीय होते हैं, पूजनीय होते हैं पर्युपासनीय होते हैं तथा परलोकसे वे हस्तच्छेदसे कर्णच्छेदसे, नासिकाच्छेदसे बचते हैं । उनके हृदय नहीं विदारे जाते हैं, अण्डकोप उनके नहीं विदारे जाते हैं न वे ऊर्ध्व प्रदेशरूप वृक्षादिकों की शाखा पर ही लटकाये जाते हैं । इस पूर्वोक्त समस्त दुःखोंसे वे परे रहते हैं । (अणाइय च ण अणवदग्ग दी

वदणिज्जे, पूयणिज्जे, पज्जुवासणिज्जे भवइ, परलोए वि य ण नो बहूणि हत्थच्छेयणाणि य कण्णच्छेयणाणि य नासाच्छेयणाणि य एव हिययउप्पाडणाणिय वसणुप्पाडणाणि य उल्लयणाणि य पाविहिइ) ते निर्ग्रन्थ साधु अने निर्ग्रन्थ साध्वीओ (महाराज) आ जगतमा श्रमण अने श्रमणीओना तेमज श्रावक अने श्राविकाओनी वच्चे सम्मान युक्त पद मेणवे छे अने तेओ वदनीय, पूजनीय अने पर्युपासनीय होय छे तथा परलोकमा तेवा साधु-साध्वीओ हस्तच्छेदथी जत्थी जत्थ छे तेमना हृदय अने अण्डकोपो निहीछुं जवामा आवता नथी अने तेमने जेवा वृक्षानी शाखाओ उपर पणु लटकाववामा आवता नथी उपर छेववामा आवेला जधा दु जोथी तेओ भक्त गे छे (अणाइय च ण अणवदग्ग दीहमद्द चाउरतससारकतार

મહાલ કારિયૂતે' વ્યપગતસ્નાનોન્મર્દનપુષ્પગન્ધમાલ્યાઝ્ઞાનરિચ્છા, તત્ર-
 'યમય' વ્યપગતા=પરિત્યક્તા-હાણુમ્મદળ'સ્નાનમ્=દેવત સર્વતો યા શરીર
 સ્પર્શરૂપમ્ ઝન્મર્દન=તૈલાદિમિ શરીરસમર્દનમ્ 'પુષ્પ' પુષ્પાણિ=નપાદિ-
 કુસુમાનિ, 'મહા' માલ્ય=પુષ્પમાલા 'અલકાર' અલકારાણિ=મણિમુક્તાવામ
 ણાનિ, તૈરિચ્છા=શરીરશોભા યેન સ તથોક્ત-પરિત્યક્તસ્નાનાદિસર્વશ્રુતાર
 શોભા इत्यर्थे अस्यौदारिकशरीरस्य 'वर्णहेतु या' वर्णहेतवे=रान्त्यपार्थम्य,
 'रूपहेतु या' रूपहेतवे=आकृति सौन्दर्यार्थम्, 'विसयहेतु वा' विषयभोगार्थ-
 मशन पान खाद्य स्वाद्यम्, एतद्रूप चतुर्विधमाहार 'नो' न 'आहारैः' आह
 रति, औदारिकशरीरस्य वर्णादिनिमित्तमाहार न करोतीति भाव. 'नन्त
 णाणदसणचरित्ताण वहणयाण' नान्यत्र ज्ञानदर्शनचरित्राणा वहनतायाः=
 ज्ञानादिरत्नत्रयाराधनाया अन्यत्र न, ज्ञानाधाराधन विहायाहार न करोति
 किन्तु समययात्रानिर्वहार्थमेव करोतीति तात्पर्यम् । स. खलु निर्ग्रन्थो वा
 निर्ग्रन्थी वा इहलोके चैव वहूना भ्रमणाणा भ्रमणीना श्रावकाणा च 'अच्च

૬ વે આચાર્ય ઉપાખ્યાય કે સમીપ આગારઅવસ્થા સે અનગાર અવસ્થા
 ધારણ કર સ્નાન, ઝન્મર્દન, પુષ્પ, ગન્ધ, માલા, અલકાર इन से शारीरिक
 शोभा करने का परित्याग कर (इमस्स ओरालियसरीरस्स नो
 रन्नहेउ वा रूपहेउ वा विसयहेउ वा असणं, पाण, खाइम साइम
 आहारमाहारैइ नन्तथ णाणदसण चारित्ताण वहणयाण) इम औदारिक
 शरीर की काति के निमित्त, आकृति की सुन्दरता के निमित्त, अथवा
 विषयभोगों को भोगने के निमित्त अशन, पान, खाद्य और स्वाद्य रूप
 चतुर्विध आहार नहीं करते हैं किन्तु ज्ञान दर्शन और चारित्र को वहन
 करने के लिये करते हैं (सेण इहलोकचेव वहुण समणाय समणीय साव-

પાસેથી આગાર અવસ્થામાંથી અનગાર અવસ્થા ધારણ કરીને સ્નાન, ઝન્મર્દન, પુષ્પ,
 ગન્ધમાળા ધરેણુઓ વગેરેથી શરીરને શણગારવું છોડીને (इमस्स ओरालियसरी
 रस्स नो वन्नहेउ वा रूपहेउ वा विसयहेउ वा अनण पाण
 खाइम, साइम आहारमाहारैइ नन्तथ णाणदसणचारित्ताण वहणयाण)
 આ ઔદારિકસાધને કાતિવાળુ બનાવવા માટે, આકૃતિને સુદર બનાવવા માટે અથવા વિષય
 ભોગો ભોગવવા માટે અશન, પાન, આદ્ય અને સ્વાદ્યરૂપ આ બાતના આહારે કરતા
 નથી, પણ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર્યની સિદ્ધિ માટેજ જેઓ આહાર વગેરે કરે છે,
 'સેણાં' આહાર વગેરે કરે તેમ જ સમણાણ સમણીણ સાવનાણય સાવિમાણય અચ્ચળિજ્ઞે

णिज्जे' अर्चनीयः=माननीयोऽभ्युत्थनादिना, वदणिज्जे' वन्दनीय मृत्तियोग्यो गुणोन्नीर्तनादिना, 'पूयणिज्जे' पूजनीयः=आदरणीयश्चरणस्पर्शादिना, 'पज्जु वासणिज्जे' पर्युपासनीय =सेवनीय आहार वस्त्रपात्रादिभिर्भवति । परलोक ऽपि च खलु=भवान्तरेऽपि 'बहूणि' बहूनि=बहुविधानि 'हृत्थच्छेयणाणि य' हृत्थच्छेदनानि=हरकृन्तनानि, 'कण्णच्छेयणाणि य' कर्णच्छेदनानि च 'नासा च्छेयणाणि य' नासाच्छेदणाणि च, एव 'हिययउप्पाडणाणि य' हृदयोत्पाटनानि च=हृदयविदारणानि 'उत्तण्णपाडणाणि य' उत्तण्णोत्पाटनानि च=अण्डकोपविदारणानि 'उल्लवणाणि य' उल्लवणानि च उत्त=ऊर्ध्वप्रदेशे वृक्षशाखादौ लम्बनानि=गन्धनानि उल्लवणानोत्पत्य 'ना' न 'पाविहिइ' प्राप्स्यति पूर्वोक्त-दु खानि न लप्स्यतइति भावः । 'अणाइय' अनादिरम्=आदिरहित च खलु 'अणवदग्ग' अनवदग्रम्=अनन्तम्, दीहमद्ध' दीर्घाध्वान=चतुर्गतिलक्षण दीर्घमार्गम्,

गाय य साविगाण य अचणिज्जे उदणिज्जे, पूयणिज्जे, पज्जुवासणिज्जे भवइ, परलोए वि य ण नो बहूणि हृत्थच्छेयणाणि य कण्णच्छेयणाणि य नासाच्छेयणाणि य एव हिययउप्पाडणाणिय वसण्णुप्पाडणाणि य उल्लवणाणि य पाविहिइ) वे निर्ग्रन्थ साधु और निर्ग्रन्थ सावि या महाराज इस लोकरुमे अनेक श्रमण और श्रमणीयो के श्रावक और श्राविकाओं के माननीय होते हैं, वदनीय होते हैं, पूजनीय होते हैं पर्युपासनीय होते हैं तथा परलोकरुमे वे हृत्थच्छेदसे कर्णच्छेदसे, नासिकाच्छेदसे वचते हैं । उनके हृदय नहीं विदारे जाते हैं, अण्डकोप उनके नहीं विदारे जाते हैं न वे ऊर्ध्व प्रदेशरूप वृक्षादिमें की शाखा पर ही लटकाये जाते हैं । इस पूर्वोक्त समस्त दुःस्वोंसे वे परे रहते हैं । (अणाइय च ण अणवदग्ग दी

वदणिज्जे, पूयणिज्जे, पज्जुवासणिज्जे भवइ, परलोए वि य ण नो बहूणि हृत्थच्छेयणाणि य कण्णच्छेयणाणि य नासाच्छेयणाणि य एव हिययउप्पाडणाणि य वसण्णुप्पाडणाणि य उल्लवणाणि य पाविहिइ) ते निर्ग्रन्थ साधु અને निर्ग्रन्थ साध्वीઓ (મહારાજ) આ જગતમા શ્રમણ અને શ્રણીઓના તેમજ શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓની વચ્ચે અન્માન યુક્ત પદ મેળવે છે અને તેઓ વદનીય, પૂજનીય અને પર્યુપાસનીય હોય છે તથા પરલોકમા તેવા સાધુ-સાધ્વીઓ હૃસ્તચ્છેદથી બચી બચે તેમના હૃદય અને અડકોપો વિદીર્ણ કરવામા આવતા નથી અને તેમને જો આ વૃક્ષોની શાખાઓ ઉપર થણુ લટકાવવામા આવતા નથી ઉપર કહેવામા આવેલા બધા દુ ખોથી તેઓ મુક્ત રહે છે (અણાઇય ચ ણ અણવદગ્ગ દીહમદ્ધ ચાઉરતસસારકતાર

દીર્ઘાદ્દ રા=દીર્ઘકાલિકમ્, 'ચાતુરત સસારકતાર' ચાતુરન્ત સસારકાન્તાર=
ચાતુર ત=ચતુર્ગતિરુપ સસાર એ દાન્તાર=મહારણ્ય, તત્-મટ્ત્વોમિત્યર્થ 'વીઃ
વડસ્સઈ' વ્યતિવૃત્તિરુપ્યતિ= વ્યતિક્રમિત્યતિ મોક્ષં યાસ્યતીતિ ભાર, કયમ્ ?
યથા સ ધન્ય. સાર્થગાદ. । અત્ર દૃષ્ટાન્તયોજના ચૈતમ્—

ઇહ મનુષ્યક્ષેત્ર રાજગૃહનગરરુપમ્, તત્ર સાધુજીવો ધન્યસાર્થવાહસ્વરુપ ।
શરીર શબ્દાદિવિષયમવૃત્ત સદવિનયચોર । અનુપમાનન્દજનકત્વેન સયમ
પુત્ર. । સમિતિગુપ્તિતપ શીલાન્યાભરણાનિ । સસારો જીર્ણોચાનમ્ । આસન્ન
રુપો ભગ્નકૂપ. । તદ્વ=અમમ્નપાર્શ્વસ્થિત્યાદિ પ્રવૃત્તિરુપનિકુઝપરિવૃત્તો માયામૃષા
દિરુપો માલુકારુક્ષ । અષ્ટાદશપાપમેદ પ્રમેદા સર્પા. । જીવશરીરયોરવિભાગે

ઇમદ્ ચાતુરતસસારકતાર વીઃવડસ્સઈ જહા વ સે ધણે સત્યવાહ એવ ત્વજુ
જઞ્ઞ । સમણેજ જાવ સપત્તેજ દોચસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણત્તે-
ત્તિવેમિ) એસે જીવ હી અનાદિ-અનત્ત ઇસ ચતુર્ગતિરુપ દીર્ઘમાર્ગ વાલી
મવાટગી કો ઉલ્લેખન કર દેગે । જૈસે ધન્યસાર્થવાહ કરેગા । ઇસ દૃષ્ટાન્ત
મો યોજના યહા ઇસ પ્રકાર કરની ચાહિયે । યહ મનુષ્ય ક્ષેત્ર રાજધાની
કે નગર કે સમાન હૈ । ઇસમે ધન્ય સાર્થ કી તરહ યે સાધુરુપ જીવ હૈ ।
શબ્દાદિરુપ વિષયોમે મવૃત્ત હુઆ યહ શરીર વિનય ચોર કે સ્થાનાપન્ન હૈ ।
અનુપમ આનન્દ કા જનક હોને સે સયમ હી યહા પુત્ર હૈ । સમિતિ, ગુપ્તિ,
તપ તથા શીલ યે સઘ આભરણ હૈ । જીર્ણ ઉદ્યાન કી તરહ યહ સસાર
= । આસન્નહો ઇસમે જીર્ણરુપ જૈસા હૈ । અવસન્ન પાસત્થ આદિકૌં કી
પ્રવૃત્તિરુપ નિકુઝ સે પરિવૃત્ત હુઆ માયામૃષાદિરુપ માલુકા રુક્ષ હૈ । ઇસમે
૧૮ પાપમ્યાન કે મેદ પ્રમેદ હી સર્પ હૈ । જીવ ઓર શરીર કા અવિભાગ

વીઃવડસ્સ જહા વ સે ધણે સત્યવાહે એવ ત્વજુ જઞ્ઞ । સમણેજ જાવ
સપત્તેજ દોચસ્સ ણાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પણ્ણત્તે ત્તિવેમિ) એવા છવો જ અનાદિ
અનત્ત રૂપ ચતુર્ગતિના દીર્ઘમાર્ગવાળા ભવાટવીને ઓળગશે જેમ કે ધન્ય સાર્થવાહ
પોતાના સદાચરણથી સિદ્ધિ મેળવશે આ દૃષ્ટાન્ત અહીં આરીતે રજૂ કરવામા આવે છે—
આ મનુષ્ય જગત પાટનગર જેવું છે આ જગતમા ધન્યસાર્થવાહની જેમ સાધુ
રૂપ છવો છે શબ્દ વગેરે વિષયોમા પ્રવૃત્ત થતુ શરીર વિનય ચોરની જેમ છે ઉત્તમ
ગુણ આપનાર હોવા બદલ સયમ જ આ મનુષ્ય જગત માટે પુત્રરૂપ છે સમિતિ,
ગુપ્તિ, તપ તેમજ શીલ આ બધા આભરણો છે જગત છર્ણુ ઉદ્યાન જેવું છે આ
જગત આસ્ત્રવધર્મો છે તે જ છર્ણુ ફૂલો છે અવસન્ન, પાસત્થ વગેરેની પ્રવૃત્તિરૂપ
નિકુઝથી વીટળાયેલો મપ્યામૃષાવગેરે રૂપ-માલુકારુક્ષ છે આમા અઢાર પાપસ્થાનોમા
સેઠ અને ઉપસેઠ જ સાપ છે છવ અને શરીરતુ અવિભાજ્ય રૂપે છે

નાવસ્થાન દટિષ્ઠનમ્, કર્મપરિણામો મૂળ. કર્મપ્રકૃતયો રાત્રપુરુષાઃ, મનુ
પ્યાયુષ્કવન્ધેતર સ્વરૂપપરાધા, પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયા મલમૂત્રપરિત્યાગરૂપા,
પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયાર્થ હિ શરીર પ્રવર્તેતે, તચ્ચાઽઽહારાદિદાન વિના પ્રવર્તિતુ
ન પ્રભવતિ, અતો વિજયચોરસ્થાનીયસ્ય શરીરસ્યાઽઽહારાદિદાન પ્રતિલેખનાદિ
ક્રિયાર્થમેવેતિ । પન્થદાસચેદકસ્થાનીય - પ્રકૃતિભદ્રમ્ સાધુ । યતઃ-સ
મક્તાદિકમાનીય દદાતિ । મદ્રાસાર્થવાહીરૂપા આચાર્યાઃ । તે હિ આહારા-
દિભિઃ શરીરપોષણમ્ સાધુમુપાલમ્ભયન્તિ, તદા સાધુર્મોજનકારણ ક્ષુધાવે

રૂપ સે જો અવસ્થાન હૈ વહી દટિષ્ઠન હૈ । કર્મપરિણામ રાજા ઔર
કર્મ કી પ્રકૃતિયા રાત્રપુરુષ હૈ । સ્વરૂપ અપરાધ મનુપ્યાયુ ક ગ્રંથ કે હેતુ
હૈ મલમૂત્ર પરિત્યાગરૂપ પ્રતિ લેખનાદિ ક્રિયાઈ હૈ । પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયા
કરનેકે લિયે શરીર હા પ્રવર્તિત હોતા હૈ । પરન્તુ જગતકુ હસે આહારાદિ
ન દિયા જાય તત્તતકુ હસકી પ્રવૃત્તિ ઉનકે કરને કે લિયે નહી હો સકતી
હૈ । હસ લિયે વિજયચોર કે સ્થાનાપન્ન હસ શરીર કો જો આહારાદિ કા
દેના હોતા હૈ વહ ઉસસે પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયા કરાને કે લિયે હી હોતા
હૈ । પન્થદાસચેદકુ કે જૈમા પ્રકૃતિ સે મદ્ર પરિણામ વાલા સાધુજન હ ।
વર્ધો કિ વહ મક્તાદિ લાકર દેતા હૈ । મદ્રા સાર્થવાહી કી તરહ આચાર્ય
મહારાજ હૈ । વર્ધોકિ વે આહારાદિદ્વારા શરીર કે પોષણમે તત્પર દુષ
સાધુઓંકો ઉપાલમ-ઉલહના દેતે હૈ । ઉસ સમય સાધુજન હસકા કારણ

બે જ 'હુડિષ્ઠન' છે આહી કર્મનુ પરિણામ રાજા અને કર્મની પ્રકૃતિઓ રાત્રપુરુષ છે
સ્વરૂપ અપરાધ મનુષ્યના આયુષ્યના બંધનો હેતુ છે મળમૂત્ર પરિત્યાગરૂપ પ્રતિલેખ
ખના વગેરે ક્રિયાઓ છે શરીર જ પ્રતિલેખના વગેરે ક્રિયાઓ કરવા માટે પ્રવૃત્ત થાય
છે પણ જ્યાં સુધી આ શરીરને આહાર વગેરે અપાતો નથી ત્યાં સુધી આ શરીર
મળમૂત્રના ત્યાગ માટે પ્રવૃત્ત થતું નથી વિજયચોરના સ્થાને મુકાયેલા આ શરીરને
જે આહાર વગેરે આપવામા આવે છે, તે પ્રતિલેખના વગેરે ક્રિયાઓ કરાવવા માટે
જ આપવામા આવે છે પાંચકદાસ ચેદક જેવો ઉત્તમ સ્વભાવવાળો માણસ સાધુજ
જનના સ્થાને મૂકી શકાય કેમકે તે ભોજન વગેરે લાવીને આપે છે ભદ્રા સાર્થવા
વાહીની જેમ આચાર્ય મહારાજ છે કેમકે તેઓ આહાર વગેરેથી પોતાના શરીરને
પુષ્ટ બનાવનારા સાધુઓને ઉપાલભ (ઠપકો) આપે છે તે વખતે સાધુઓ આહારનું
ઝરખુકુધા (ભૂખ) વેદનાથી નિવૃત્તિ બતાવે છે ત્યારે તેઓ (આચાર્ય) સતુષ્ટ થઈ જાય
છે સયમ યાત્રાના નિર્વાહ માટે એટલે કે સયમથી છુવન પસાર કરવા માટે જ સાધુઓ
આહાર કરે છે આ પ્રમાણે અપૂર્ણ બીજા અવ્યયનનો આ નિષ્કર્ષા રૂપે અર્થ સ્પષ્ટ

નાદિ નિવેદયતિ, એવ નિવેદિતેસત્યાચારોઃ પરિતુષ્ટા મચન્તિ, સાધવ, સય
મયાત્રા નિરાહાર્યમેતદ્દાર કુરંતીતિ સમગ્રાધ્યયનમ્પ નિરુદ્ધોઽર્થઃ ।

એવ ત્વહુ હે જન્મૂ ! શ્રમણેન ભગવતા યાત્ મોક્ષા સમ્પાપ્તેન દ્વિતીયમ્પ-
સ ઘાટાહ્યસ્ય જ્ઞાતાધ્યયનસ્યાગમર્થ પ્રજ્ઞાત. 'તિવેમિ' ઇતિ ત્રીમિ, પૂર્વત્ ૧૪ ।

ઇતિ શ્રી શિશ્વિરુચ્યાત-જગદ્ગુપ્ત-પ્રસિદ્ધરાચરુપઠચરણ ભાષાક-

લિતલલિતરુભાષાલપર-પ્રવિશુદ્ધગદ્યપદ્યનૈરુપન્યનિર્માપ-

નાદિમાનમર્દરુક શ્રી શાહચ્છાપતિ કોલ્હાપુર રાજમદસ-જૈન

શાસ્ત્રાચાર્યપદભૂષિત-કોલ્હાપુરરાજશુરુ-વાલ્હાત્ર

ચારી-જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિવાકરપૂજ્યશ્રી-

ધામીલાલપ્રતિવિરચિતાયા 'જ્ઞાતાધર્મકથાજી'

સૂત્રગદ્યાનગારધર્મામૃતવર્ષિણ્યા

હયાવ્યાહયાવાદ્વિતીય-

મધ્યયન સમ્પૂર્ણમ્ ૨ ।

હુવા વેદના આદિ હૈ એસા જન કહ દેતે હૈ તો વે સતુષ્ટ હો જાતે હૈ ।
સયમ યાત્રા કે નિર્વાહ કે લિયે હી સાધુજન આહાર કરતે હૈ । ઇસ
પ્રકાર ઉસ સમગ્ર અધ્યયન કા યહ નિષ્કર્ષાર્થ નિકલતા હૈ ।

હસ તરહ હે જન્મૂ ! મોક્ષમે સપ્રાપ્ત હુવ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને
સઘાટાહ્ય જ્ઞાતાધ્યયન કા યહ અર્થ પ્રરુપિત ક્રિયા હૈ એસા મૈ કહતા હૂં ।
“તિવેમિ” ઇન પદો કી વ્યાહયા પહિલે અધ્યયનમે કી હી જા ચુકી હૈ ।
અત યહૌ નહી કી ગઈ હૈ । “સુત્ર ૧૪”

જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી-ધામીલાલજી મહારાજકૃત 'જ્ઞાતાધર્મકથાજી સૂત્ર' કી અનગારધર્મામૃતવર્ષિણી વ્યાહયકા
દૂસરા અધ્યયન સમાપ્ત ॥ ૨ ॥

કરવામા આન્યો છે

આ રીતે હે જન્મૂ ! મોક્ષમા સપ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સઘાટાહ્ય
જ્ઞાતાધ્યયનનો ઉપર લખ્યા મુજબ અર્થ બતાવ્યો છે આ હુ તને કહું છું 'તિવેમિ'
આ પદોની વ્યાખ્યા પ્રથમ અધ્યયનમા કરવામા આવી છે ॥ સૂત્ર ૧૪ ॥

જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી-ધામીલાલજી મહારાજકૃત

'જ્ઞાતાધર્મકથાજી સૂત્ર, ની અનગારધર્મામૃતવર્ષિણી વ્યાખ્યા

તુ બીજુ અધ્યયન સમાપ્ત ॥ ૨ ॥

તૃતીયાધ્યયનમારભ્યતે.

દ્વિતીયાધ્યયને વિષયરૂપાયાદાવાસક્તસ્ય દોષા, અનાસક્તસ્ય ગુણા
ઉપદિષ્ટાસ્તેન ચારિત્રશુદ્ધિઃ કર્તવ્યેતિ પ્રતિપોધયિતુમ્, અથાસ્મિન્નધ્યયને
સશઙ્કાનિઃશઙ્કયોર્દોષગુણા ઉપદિશ્યન્તે, તેન સયમશુદ્ધિકારણીભૂત—
સમ્યક્ત્વશુદ્ધિઃ કર્તવ્યતયા પ્રતિપોધયતિ, તત્રેદ મુપક્ષેપસૂત્રમાહ—

મૂલમ્—જહ્ણ ભત્તે ! સમણે ણં ભગવયા મહાવીરેણ વિહ્મ

અજ્ઞપણસ્સ ણાયાધમ્મકહાણ અયમદ્દે પન્નત્તે, તદ્દાસસ્સ ણ
ભત્તે ણાયજ્ઞપણસ્સ કે અદ્દે પણ્ણત્તે ? ॥સૂ. ૧ ॥

ટીકા—‘જહ્ણ ભન્તે !’ इत्यादि

यदि तलु भदन्त ! श्रमणेन भगवता महावीरेण द्वितीयस्याध्ययनस्य
ज्ञातार्धमकथानामयमर्थं प्रज्ञप्तः, तृतीयस्य खलु भदन्त ! ज्ञाताध्ययनस्य कोऽर्थः
प्रज्ञप्तः ? । सर्वं सुगमम् ॥सूत्र १ ॥

તીસરા અધ્યયન પ્રારમ્ભ

દ્વિતીય અધ્યયનમે, વિષય રૂપાય આદિ મે આસક્ત હુએ વ્યક્તિ કે
દોષ તથા ઉનમેં આસક્ત હુએ વ્યક્તિ કે ગુણ ઉપદિષ્ટ હુએ હૈં । इससे
वहा यही समझाया है कि चारित्र की शुद्धि अवश्य ही करनी चाहिये
अब इस तृतीय अध्ययनमे जो शका सहित है और जो शका रहित है
उन दोनों के दोष और गुण कहते है । इससे सयम की शुद्धिमे कारणी-
भूत जो सम्यक्त्व की शुद्धि है वह कर्तव्य है यह वान प्रतिपोधित होती
है । यह बात यहा सूत्रकार समझाते है—इसके लिये वे इस आरम्भ बोधक
सूत्र को कहते है—जह्ण भत्ते ! इत्यादि

તૃતીય અધ્યયન પ્રારમ્ભ

ખીન અધ્યયનમા વિષયરૂપાય વજેરેમા આસક્ત થયેલા માણુસના દોષો તેમજ
અસક્ત થયેલા માણુસના ગુણો બતાવવામા આવ્યા છે આ રીતે ખીન અધ્યયનમા
મુખ્યરૂપે એજ વાત સમજાવવામા આવી છે કે ચારિત્રની શુદ્ધિ ચોક્કસ કરવી જોઇએ
આ ત્રીજા અધ્યયનમાં જે માણુસો શકાશીલ અથવા શકા રહિત છે, તે બંનેના
ગુણો કહેવામા આવ્યા છે એથી સયમની શુદ્ધિ માટે કારણરૂપ જે સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ
છે તે જ કર્તવ્ય છે, આ વાત સમજાવે છે સૂત્રકાર અહીં એજ વાત સમજાવે છે
તેઓ સમજાવતા આરભ બોધક પહેલુ સૂત્ર કહે છે—જહ્ણ ભત્તે ! इत्यादि ।

નાદિ નિવેદયતિ. એવ નિવેદિતે સત્યાચાર્યા. પરિવુષ્ટા મયન્તિ, સાધવ સય
મયાત્રા નિરાહાર્યમેતદ્ધાર કુરંતીતિ સમગ્રા યતનસ્ય નિર્ઠુષ્ટોઽર્થઃ ।

એવ ચ્વલુ હે જમ્બૂ ! શ્રમણેન ભગવતા યાત્ મોક્ષાં સમ્પાપ્તેન દ્વિતીયસ્ય=
સ ઘાટાશ્વસ્ય જ્ઞાતા-વ્યયનસ્યાયમર્થ પ્રજ્ઞઃ ‘તિવેમિ’ इति त्रयीमि, पूर्ववत् । ॥ ૧૪ ॥

इति श्री निवविरुष्यात-जगद्धुम्भ-प्रसिद्धाचार्यपञ्चदशा भाषाक-
न्तिललितकलापालापर-प्रतिशुद्धगद्यपद्यनैस्त्रयनिर्मापर-
यादिमानमर्दकरु श्री शाहूच्छापति कोल्हापुर राजप्रदत्त-‘जैन
शास्त्राचार्यपदभूषित-कोल्हापुरराजगुरु-बालहस्त
चारी-जैनाचार्य-जैनधर्मद्विवाकरपूज्यश्री-
घासीलालप्रतिविरचिताया ‘ज्ञाताधर्मकथा’

सूत्रस्यानगारधर्मामृतवर्षिण्या
व्याख्यासुयापाद्वितीय-
मध्ययन सम्पूर्णम् । २ ।

શુભા વેદના આદિ હૈ એસા જવ કહ દેતે હૈ તો વે સતુષ્ટ હો જાતે હૈ ।
સયમ યાત્રા કે નિર્વાહ કે લિયે હી સાધુજન આહાર કરતે હૈ । ઇસ
પ્રકાર ઉસ સમગ્ર અધ્યયન કા યહ નિર્ઠુપાર્થ નિકલતા હૈ ।

इस तरह हे जम्बू ! मोक्षमे संप्राप्त हुए श्रमण भगवान महावीरने
सघाटाश्व ज्ञाताव्ययन का यह अर्थ प्ररूपित किया है ऐसा मैं कहता हूँ ।
“तिवैमि” इन पदों की व्याख्या पहिले अध्ययनमे ही हो जा चुकी है ।
अत यहाँ नहीं की गई है । “सूत्र १४”

जैनाचार्य-जैनधर्मद्विवाकर पूज्यश्री-घासीलालजी महाराजकृत ‘ज्ञाताध
र्मकथा’ सूत्र’ की अनगारधर्मामृतवर्षिणी व्याख्यका
दूसरा अध्ययन समाप्त ॥ २ ॥

ડરવામા આવ્યો છે

આ રીતે હે જમ્બૂ ! મોક્ષમા સપ્રાપ્ત થયેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે સઘાટાશ્વ
જ્ઞાતાધ્યયનનો ઉપર લખ્યા મુજબ અર્થ બતાવ્યો છે આ હું તને કહું છું ‘તિવેમિ’
આ પદોની વ્યાખ્યા પ્રથમ અધ્યયનમા ડરવામા આવી છે ॥ સૂત્ર ૧૪ ॥

જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદ્વિવાકર પૂજ્યશ્રી-ઘાસીલાલજી મહારાજ કૃત
‘જ્ઞાતાધર્મકથા’ સૂત્ર, ની અનગારધર્મામૃતવર્ષિણી વ્યાખ્યા
તું બીજું અધ્યયન સમાપ્ત ॥ ૨ ॥

નગર્યાં વહિરુત્તરપૌરસ્થ્યે દિગ્ભાગે સુભૂમિભાગ નામોદ્યાનમાસીત્ તત્
 કીદૃશમિત્યાહ—‘સન્વોડયપુષ્પફલસમિદ્ધે’ સર્વેતૂરુપુષ્પફલસમૃદ્ધમ્—
 ચમન્તાદિદ્ધઋતુનનિતપુષ્પકાદિસમન્નમ્, સુરમ્યમ્—અતિશયરમણીય,
 નન્નવનવત્ ‘સુહસુરભિસીયલ્ચઝાયાળ’ શુભસુરભિ—શીતલ્છાયાયા—તઞ્ચ
 ‘સુદ’ શુભા—શોભના ‘સુરભિ’ મુગન્ધિ ‘મીયલ’ શીતલા ચ યા ઝાયા
 તયા ‘સમણુવદ્ધે’ સમણુવદ્ધમ્—યુક્તમ્, તસ્ય સલ્લ સુભૂમિભાગસ્યોદ્યાનસ્ય
 ‘ઉત્તરઓ’ ઉત્તરત્.—ઉત્તરદિશાયામિત્યર્થ. ‘એગ દેસમિ, એકદેશે—એકસ્મિન્

‘એવ સલ્લ જવૂ ! તેળ કાલેળ’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(જવૂ ! એવ સલ્લ) હે જવૂ ! તુમ્હારે પ્રશ્ન કા ઉત્તર ઇસ
 પ્રકાર હૈ—(તેળ કાલેળ તેળ સમણ ચપા નામ નયરી હોત્યા) ઉસ કાલમે ઉસ
 સમયમે ચપા નામકી નગરી થી (વન્નઓ) ઇસકા વર્ણન પહિલે કિયા જા
 ચુકા હૈ । (તીસેળ ચપાએ નયરીએ વહિયા ઉત્તરપુરતિથમે દિસિભાણ સુ-
 ભૂમિભાણ નામ ઉજ્જાળે હોત્યા) ઉસ ચપા નગરી કે વાહર ઈશાન કોણમે
 સુભૂમિભાગ નામકા ઉદ્યાન થા । (સન્વોડય પુષ્પફલ સમિદ્ધે સુરમ્યમે નદણવળે
 ઇવ) યહ સમસ્ત ઋતુઓં કી શોભાસે સમૃદ્ધ થા—આર્થાત્ સમસ્ત ઋતુ
 સવન્ધી ફલપુષ્પાદિકોં સે યહ સમ્પન્ન થા અતિશય રમણીય થા । નદન-
 વન કે સમાન યહ (સુહસુરભિ સીયલ્ચઝાયાળ સમણુવદ્ધે) શુભ, સુરભિ
 ઔર શીતલ ઝાયાસે યુક્ત થા । (તસ્સ ણ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાળસ્સ
 ઉત્તરઓ એગદેસમિ માલુયાકચ્છાએ વન્નઓ) ઉસ સુભૂમિભાગ ઉદ્યાન કી

‘એવ સલ્લ જવૂ ! તેળ કાલેળ’ ઇત્યાદિ ॥

ટીકાર્થ—(જવૂ ! એવ સલ્લ) જવૂ ! તમારા પ્રશ્નનો જવાબ આ પ્રમાણે છે—(તેળ
 કાલેળ તેળ સમણ ચપા નામ નયરી હોત્યા) તે કાળે અને તે સમયે ચપા નામે
 નગરી હતી (વન્નઓ) તે નગરીનું વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યું છે
 ।તીસેળ ચપાએ નયરીએ વહિયા ઉત્તરપુરતિથમે દિસિભાણ સુભૂમિભાણ નામ
 ઉજ્જાળે હોત્યા) તે ચપાનગરીની બહાર ધ્યાન ડોણમા સુભૂમિભાગ નામે ઉદ્યાન હતો
 (સન્વોડયપુષ્પફલસમિદ્ધે સુરમ્યમે નદણવળે ઇવ) તે ઉદ્યાન સમસ્ત ઋતુઓની
 શોભાથી યુક્ત હતું એટલે કે બધી ઋતુઓના ફળો અને પુષ્પોથી તે સમ્પન્ન હતું
 અને તે બહુ જ રમણીય હતું નદન વનની જેમ તે (સુહસુરભિસીયલ્ચઝાયાળ
 સમણુવદ્ધે) શુભ સુરભિ અને શીતળ છાયાવાળું હતું (તસ્સ ણ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જા-
 ણસ્સ ઉત્તરઓ એગદેસમિ માલુયાકચ્છાએ વન્નઓ) તે સુભૂમિ ભાગ ઉદ્યાનની
 ઉત્તર દિશાએ એક તરફ માલુકા કચ્છનામે વન હતું તે માલુકા કચ્છનું વર્ણન

સુધર્માસ્વામી જમ્બુ સ્વામિનમા—‘एव खलु जम्बु इत्यादि—

મૂલ્ય—एव खलु जम्बु । तेण कालेण तेण समणं चपा-

नाम नयरी होत्था वन्नओ, तीसेण चपाए नयरीए वहिया उत्तर
पुरत्थिमे दिसिभाए सुभूमिभाए नाम उज्जाणे होत्था, सव्वोउय
पुप्फफलसमिद्धे सुरम्मे नदणवणे इव सुह सुरभिमीयलच्छायाए
समणुवद्धे, तस्स ण सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उत्तरओ एगदेसमि
माल्लया कच्छए वन्नओ, तत्थ ण एगा वणमऊरी दो पुट्ठे परि
यागये पिट्ठुडी पडुरे निव्वणे निरुवहए भिन्नमुट्ठिप्पमाणे मऊरी
अढए पसवइ पसवित्ता सएणं पखवाएण सारक्खमाणी सगो
वमाणी सविट्ठेमाणी विहरइ ॥ सू २ ॥

‘एव खलु जम्बु, इत्यादि

टीका—तस्मिन् काले तस्मिन् समये चम्पानाम नगरी आसीत्,
वर्णक = वर्णनग्रन्थ चम्पानगर्या वणन प्रागुक्तम्, ‘तीसेण’ तस्याश्चम्पाया

टीકાર્થ—(મતે) હે ભદત (જડ્ઞ સમણેન ભગવયા મહાવીરેણ) યદિ
શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને (જ્ઞાયાધર્મકથાણ વિહય અજ્ઞયણસ્સ) જ્ઞાતા ધર્મ
કથા કે દ્વિતીય અધ્યયન કા (અયમદ્દે પણ્ણતે) યદ્ ભાવ-અર્થ પ્રરૂપિત
ક્રિયા હૈ તો (તદાસ્સ ણ મતે ! જાયાજ્ઞયણસ્સ કે અદ્દે પણ્ણતો) તૃતીય
જ્ઞાતાધ્યયન કા વયા અર્થ પ્રકટ ક્રિયા હૈ । હિસ પ્રકાર જમ્બુ સ્વામી કી
વાત સુનકર સુધર્મા સ્વામીને ડનસે કહા કિ—“ સૂ ૧ ”

ટીકાથ—(મતે) હે ભદત ! (જડ્ઞ સમણેન ભગવયા મહાવીરેણ
શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે (જ્ઞાયાધર્મકથાણ વિહય અજ્ઞયણસ્સ) જ્ઞાતા ધર્મ
કથાના બીજા અધ્યયનનો (અયમદ્દે પણ્ણતે) આ ભાવ-અર્થ નિરૂપિત કથો છે, તો
(તદાસ્સ ણ મતે ! જાયાજ્ઞયણસ્સ કે અદ્દે પણ્ણતો) ત્રીજા જ્ઞાતા અધ્યયનનો
શો અર્થ બતાવ્યો છે ? આ રીતે જમ્બુ સ્વામીની વાત સાંભળીને સુધર્માસ્વામીએ
તેમને કહ્યું—કે ૨ સૂત્ર ૧ ॥

નગર્યાં રહિત્તરપૌરસ્યે દિગ્ભાગે સુભૂમિભાગ નામોદ્યાનમાસીત્ તત્
 કીદૃશમિત્યાહ—‘સન્વોડયપુષ્પફલસમિદ્ધે’ સર્વેત્તૂરુપ્પુષ્પફલસમૃદ્ધમ્—
 ચમન્તાદિરહ્નુનનિતગુણફલાદિસમ્પન્નમ્, સુરમ્પમ્—અતિશયરમણીય,
 નન્નનવનવત્ ‘સુહસુરભિસીયલ્લઙ્ગાયાળ’ શુભસુરભિ—શીતલછાયાયા—તન્ન
 ‘મૃદ્ધ’ શુભા—શોભના ‘સુરભિ’ મૃગન્ધિ ‘મીયલ’ શીતલા ચ યા છાયા
 તયા ‘સમણુવદ્ધે’ સમણુવદ્ધમ્—યુક્તમ્, તસ્ય સલ્લ સુભૂમિભાગસ્યોદ્યાનસ્ય
 ‘ઉત્તરઓ’ ઉત્તરત્—ઉત્તરદિશાયામિત્યર્થ. ‘એગ દેસમિ, એરુદેશે—એકસ્મિન્

‘એવ સલ્લ જવૂ ! તેળ કાલેળ’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(જવૂ ! એવ સલ્લ) હે જવૂ ! તુમ્હારે પ્રશ્નના ઉત્તરે આ પ્રકારે—(તેળ કાલેળ તેળ સમણ ચપા નામ નયરી હોત્યા) એક કાલેળ એક સમયે ચપા નામની નગરી થી (વન્નઓ) આના ઉર્ણન પહિલે ક્રિયા જા ચુકા છે । (તીસેળ ચપાળ નયરીળ વહિયા ઉત્તરપુરતિયે દિસિભાળ સુ-
 ભૂમિભાળ નામ ઉજ્જાળે હોત્યા) એક ચપા નગરી કે વાહરે આશાન કોણમ સુભૂમિભાગ નામના ઉદ્યાન થા । (સન્વોડય પુષ્પફલ સમિદ્ધે સુરમ્પમે નદણવળે
 ઇવ) એક સમસ્ત ઋતુઓંની શોભાસે સમૃદ્ધ યા—આર્થાત્ સમસ્ત ઋતુ સન્વોડય પુષ્પફલસમિદ્ધે
 સુરમ્પમે નદણવળે એક સમયે આ અતિશય રમણીય થા । નદન-
 વન કે સમાન એક (સુહસુરભિ સીયલ્લઙ્ગાયાળ સમણુવદ્ધે) શુભ, સુરભિ
 ઓર શીતલ છાયાસે યુક્ત થા । (તસ્સ ણ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાળસ્સ
 ઉત્તરઓ એગદેસમિ માલુયાકચ્છળ વન્નઓ) એક સુભૂમિભાગ ઉદ્યાન ની

‘એવ સલ્લ જવૂ ! તેળ કાલેળ’ ઇત્યાદિ ॥

ટીકાર્થ—(જવૂ ! એવ સલ્લ) જવૂ ! તમારા પ્રશ્નનો જવાબ આ પ્રમાણે છે—(તેળ
 કાલેળ તેળ સમણ ચપા નામ નયરી હોત્યા) તે કાળેળ અને તે સમયે ચપા નામે
 નગરી હતી (વન્નઓ) તે નગરીનું વર્ણન પહેલા કરવામાં આવ્યું છે
 (તીસેળ ચપાળ નયરીળ વહિયા ઉત્તરપુરતિયે દિસિભાળ સુભૂમિભાળ નામ
 ઉજ્જાળે હોત્યા) તે ચપાનગરીની બહાર ઇશાન કોણમાં સુભૂમિભાગ નામે ઉદ્યાન હતો
 (સન્વોડયપુષ્પફલસમિદ્ધે સુરમ્પમે નદણવળે ઇવ) તે ઉદ્યાન સમસ્ત ઋતુઓની
 શોભાથી યુક્ત હતું એટલે કે બધી ઋતુઓના ફૂળો અને પુષ્પોથી તે સમ્પન્ન હતું
 અને તે બહુ જ રમણીય હતું નદન વનની જેમ તે (સુહસુરભિસીયલ્લઙ્ગાયાળ
 સમણુવદ્ધે) શુભ સુરભિ અને શીતળ છાયાવાળું હતું (તસ્સ ણ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જા-
 નસ્સ ઉત્તરઓ એગદેસમિ માલુયાકચ્છળ વન્નઓ) તે સુભૂમિ ભાગ ઉદ્યાનની
 ઉત્તર દિશાએ એક તરફ માલુયા કચ્છનામે વન હતું તે માલુયા કચ્છનું વર્ણન

મામે માલુકારુક્ષક. આસીન, ણ્ણક. ણ્ણન = માલુકારુક્ષકસ્ય ણ્ણન
મત્રૈવ દ્વિતીયાધ્યયનેઽભિહિતમ્ ।

‘તત્થ ણ તત્ર લલુ એકા ણનમયૂરી દ્વે-દ્વિસમ્યકે ‘પુટ્ટે’ પુટ્ટે-વદિતે
‘પરિયાગ’ પયાયાગતે-પર્યાગણ પ્રસુતિકાલક્રમેણ આગતે પ્રસુતિકાલપ્રાપ્તે
इत्यर्थः, परियागए-इत्यत्र यकारलोप प्राकृतत्वात् ‘पिडुडी पडुरे’
पिण्डोण्डी पाण्डुरे तत्र-‘मिड’ पिण्डस्य-ताण्डुलचूर्णस्य ‘उडी’ पिण्डो तद्वत्
पाण्डुरे धातुले ये ते तथा ‘निवण्णे’ निवण्णे-क्षतरहिते ‘निरुवहते-उपद्रव
-रहिते ‘भिन्नमुट्ठिप्पमाणे’ भिन्नमुट्ठिप्पमाणे तत्र ‘मि-न’ भिन्ना म परित्त
या मुट्ठिः सा प्रमाण ययोस्ते तथा ‘मऊरी अडए’ मयूराण्डके मयूरो
त्पादके अडे ‘पसवड’ प्रसवते-जनयति, प्रसूय-जनयित्वा सण्ण पक्ख
वाण्ण’ स्वकेन पक्षपातेन अण्डोपरि सस्त्रीयपक्षाच्छादनेन ‘सारखमाणी’

उत्तर दिशामे एक ओर मालुक रच्छनाम का ण था । इस मालुका रच्छ
का ण्णन इसी शास्त्र के द्वितीय अध्यायनमे क्रिया जा चुका है । (तत्थ
ण ण्णा वणमऊरी दो पुट्टे मऊरी अडए पसवड परियागए) उस रक्षरमे एक
वन मयूरा ने दो पुट्ट मयूर उत्पादक अड उत्पन्न किये । ये दोनों अडे
उसने भिन्न भिन्न समयमे अर्थात् एक पहिले और एक दूसरा उमके
उसी समय बादमे प्रसुत किये थे । (पिडु डो पडुरे) ये दोनों ही तदुल
चूर्ण को पिडी-पिण्डो-के समान धवल थे । (निवण्णे निरुवहये भिन्न
मुट्ठिप्पमाणे) बिना किसी भत के थे । उपद्रव रहित थे । और म परित्त
पोगी मुट्ठि क बराबर थे । (पसवित्ता सण्ण पक्खवाण्ण सारखमाणी
सगोवमाणी सवड्डमाणी विहरइ) प्रसव करके उसने उन दोनों मयू
रोत्पादक अडो की अपने पखों के द्वारा आच्छादन करके अर्थात् उन
दोनों अडो को अपने पखों के नीचे रख और उन पर पखों का पसार

જ્ઞાતા સૂત્રના બીજા અધ્યયનમાં કરવામાં આવ્યું છે (તત્થ ણ્ણા વણમઝૂરી દો
પુટ્ટે મઝૂરીઅડए पसवड परियागए) તે માલુકા રક્ષકમાં એક વનનીઢેલે બે સુગંધ
મોરેને ઉત્પન્ન કરનારા એવા બે ઇડા મૂક્યા આ ઇડા તેણે એક પછી એકે એટલે કે
એક પહેલા એમ બુદ્ધા બુદ્ધા વખતે મૂક્યા હતા (પિડુડો પડુરે) બંને ઇડાઓ ચોખાના
લોટના પીડની જેમ ધોળા હતા (નિવણ્ણે નિરુવહયે ભિન્નમુટ્ઠિપ્પમાણે) તે બંને
ઇડાઓ ક્ષત વગરના, ઉપદ્રવ રહિત અને વચ્ચે પોલી મૂડીની બરાબર હતા
(પસવિત્તા સણ્ણ પક્કવાણ્ણ સારક્કમાણી સગોવમાણી સવડ્ડેમાણી વિહરइ)
ઇડા મૂક્યા બાદ બંને મયૂરોત્પાદક તેઢેલે પાખો પ્રસારીને બંને પાખોથી

સરક્ષન્તી રક્ષા કુર્વન્તી, 'સગોવેમાળી' સગોપાયન્તો-ઉપદ્રવત. પરિરક્ષન્તી સદ્દે-
માળી' સમ્પ્રેદ્યન્તી પોરયન્તી સમન્તાત્ પક્ષીરાટ્ટય વર્ધયન્તી વિહરતિ । સૂ ૨ ।

મૂલમ—તત્થળ ચંપાણ નયરીણ દુવે સત્થવાહદારગા પરિ-
વસતિ ત જહા—જિણદત્તપુત્તે ય સાગરદત્તપુત્તે યસહ જાયયા સહવહ્નિ
યયા સહપસુકીલિયયા સહદારદરિસી અન્નમન્નમણુરત્તયા અન્નમન્નમણુ-
વ્વયયા અન્નમન્નચ્છદાણુવત્તયા અન્નમન્નહિયઙ્ગચ્છિયકારયા અન્નમ-
ન્નેસુ ગિહેસુ કિચ્ચાઙ્ગ કરણિજ્ઞાઙ્ગ પચ્છણુભવમાણા વિહરતિ ॥ સૂ ૩॥

‘તત્થળ’ इत्यादि,

ટીકા—તત્થ ચલુ ચમ્પાયા નગર્યાં દ્વૌ સાર્થવાહદારકૌ પરિવસત તથયા
—જિનદત્તપુત્રથ સાગરદત્તપુત્રથ, તૌ વિશેષયતિ ‘સહજાયયા’ સહજાતકૌ
—સમાનજન્મકાલત્વાત્ ‘સહ વહ્નિયયા સહવહ્નિતકૌ—સાર્ધમેવ વૃદ્ધિપ્રગતત્વાત્
‘સહપસુકીલિયયા’ સહ પાશુકીલિતકૌ સમાનકાલે બૂલી ક્રીડાકરત્વાત્
‘સહદારદરિસી’ સહદારદર્શિના સહ દ્વારદર્શિનો સહ સાર્ધમેવ પરસ્પર
ગૃહયોર્દ્વારે દૃષ્ટુ શીઘ્ર યયો તૌ તથા—સહદારદર્શિનો—इति छायापक्षे
સમાનકાલકૃતવિગ્રહૌ ‘અન્નમન્નમણુરયયા’ અન્યોઽન્યમનુરક્તકૌ—પર-

કર રક્ષા કૌ—ઉપદ્રવો સે ઉન્હે ત્રચાયા ચારોં તરફ સે ઉન્હે પગ્વોં સે
આવૃત્ત કર ઉનકા પોરણ ક્રિયા ॥ સૂ ૨ ॥

ટીકાર્થ—(તત્થ ણ ચંપાણ નયરીણ) ઉસ ચંપા નામકી નગરીમે (દુવે સત્થ
વાહદારગા પરિવસતિ) દો સાર્થવાહ દારક રહતે થે । (તજહા) વે યે
હે—(જિણદત્તપુત્તે ય સાગરદત્તપુત્તે ય) એક જિનદત્ત કા પુત્ર દૂસરા
સાગરદત્ત કા પુત્ર (સહજાયયા સહવહ્નિયયા સહપસુકીલિયયા સહદાર
દરિસી અન્નમન્નમણુરત્તયા અન્નમન્નમણુવ્વયયા અન્નમન્નચ્છદાણુવત્તયા

ઢાડીને તેમની રક્ષા કરી ઉપદ્રવોથી ઇલાને બચાવ્યા, એમર ઇલાને પાખોલી ઢાડીને-
યાવૃત્ત કરીને—તેઓતુ યોધલુ કર્યું ॥ સૂત્ર ૨॥

‘તત્થળ ચંપાણ નયરીણ’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તત્થળ ચંપાણ નયરીણ) તે ચંપા નામે નગરીમા (દુવે સત્થ-
વાહદારગા પરિવસતિ) બે સાર્થવાહ દારકો (પુત્રો) રહેતા હતા (તજહા)
તેઓ આ પ્રમાણે છે—(જિણદત્તપુત્તે ય સાગરદત્તપુત્તે ય) એક જિનદત્તનો
પુત્ર અને બીજો સાગરદત્તનો પુત્ર (સહ જાયયા સહ વહ્નિયયા સહ પુસકીલિયયા
સહદારદરિસી અન્નમન્નમણુરત્તયા અન્નમન્નમણુવ્વયયા અન્નમન્નચ્છદાણુવ

स्पर स्नेहयन्तौ 'अन्नमन्नमनुवायया' अन्योऽन्यानुव्रजकौ-परस्परानुगामिनौ
 'अन्नमन्नच्छदानुव्रजया' अन्योऽन्यच्छन्दानुव्रतकौ-परस्परामिषायानुव-
 र्तिनौ 'अन्नमन्नद्विषद्विच्छिद्यकारया' अन्योऽन्यद्विषमित्रकारकौ परस्पर
 चिन्तानुकूलकारिणौ 'अन्नमन्नेषु गिहेषु अन्योऽन्यगृहयोः' किंचाङ् करणि-
 ज्जाङ् कृत्यानि करणीयानि कृत्यानि=उचिनकार्याणि, करणीयानि=आश्रयकर्म
 ण्यानि गृहसंस्थानि 'पञ्चणुभवमाणे' प्रत्यनुभवन्तौ कुर्यान्तौ विहरन् । म् ३।

मूलम्— तए ण तेसि सत्यवाहदारगाण अन्नया
 कयाङ् एगयओ सहियाण समुवागयाण सन्नि सन्नाण सन्निविट्ठाण
 इमेयारूवे मिहो कहासमुल्लावे समुप्पज्जित्था ज ण देवाणुप्पिया।
 अहं सुह वा दुक्ख वा पव्वज्जावा विदेसगमण वा समुप्पज्जि

अन्नमन्नद्विषद्विच्छिद्यकारया अन्नमन्नेषु गिहेषु किंचाङ् करणिज्जाङ् पञ्चणु-
 भवमाणे विहरति) ये दोनों एक साथ ही उत्पन्न हुए थे । एक साथ
 ही बड़े हुए थे । साथ ही साथ खेते कृदे थे । साथ ही साथ इन दोनों
 का विवाह हुआ था । अतः इन्हीं सब बातों को लेकर इन दोनों का
 आपसमें उड़ा अधिक स्नेह था । जहाँ कहीं भी एक जाता था तो दूसरा
 भी उसके साथ जाता था । कोई किसी की उच्छा के विरुद्ध काम नहीं
 करता था अर्थात् ये दोनों परस्परमें एक दूसरे के अभिप्रायानुसार वर्तन
 करते थे । परस्परम ये दोनों एक दूसरे के चित्त के अनुकूल हो प्रवृत्ति
 किया करते थे । यहाँ तक ईन दोनों के स्नेह की अनुवृत्ति बढ़ा
 हुई थी कि ये आपस में एक दूसरे के घरके करने योग्य कार्यों का
 भां कर दिया करते थे । म् ३ ॥

ताया अन्नमन्नद्विषद्विच्छिद्यकारया अन्नमन्नेषु गिहेषु किंचाङ् करणि-
 ज्जाङ् पञ्चणुभवमाणे विहरति) ते णने ओकी साथे जन्मया हुआ ओकी साथे
 मोटा थया हुआ, अने ओकी साथे रम्या हुआ तेओ जनेना लग्न पणु साथे साथे ज
 थया हुआ आ जधी वातोने वीधि ते जनेमा ओक भील उयर जहुज प्रेम हुतो
 गमे त्या ओउने जवातु डोय त्यारे भीले पणु नेनी साथे ओहस गये ज डोय जने
 माधी-कोई पणु ओकभीजने विपरीत काम उरता ज न हुता ओटवे डे तेओ ओक भीजना
 मन मुज्ज पतता हुता ओक भीजना चित्तने अनुकूल ज तेओ काम उरता हुता
 आ जनेना प्रेम ओटवे सुधी पडोअ्यो हुतो डे तेओ जने ओक भीजना घरतु
 उरवा ओअ्य काम पणु करी आपता हुता ॥सू ३॥

तन्न अम्हेहि एगयओ समेच्चा णित्यरियव्व त्तिरुहु अन्नमन्न
मेयारूव सगार पडिसुणेति, पडिसुणित्ता सकम्मसपउत्ता जाया
यावि हो था ॥ सू ४ ॥

टीका—‘तत्थ ण इत्यादि—तत्र खलु तथा. सार्थवाहदारगारान्यदा
रुदाचित् ‘एगयओ’ एकत्. कस्मिंश्चित् एकस्मिन्स्थाने ‘सहिंयाण सहितयो
—मिलितयो. ‘समुवागयाण’ समुपागतयो. एकतरस्य गृहे प्राप्तयो ‘मान्निम
न्नाण’ सन्निपण्णयो’ उपविष्टयो ‘मन्निविद्वाण’ सन्निविष्टयो एकस्मिन्
स्थले समिलिततया स्थिरमुत्वासनतयाच मितयो ‘इमेयारूवे’ अपमे
तूप. वक्ष्यमाणस्वरूप. ‘मिहो क्कहासमुल्लावे’ मिथ कथासमुल्लाप, तत्र
‘मिहो क्कहा’ मि’ कथा—परस्परकथा तस्या समुल्लाव’ समुल्लाप. जल्पो यस्य
स तथा समुपज्जित्था’ समुपपन्नत अभवत् ‘जण’ यत् खलु देवानुप्रिय
‘अम्ह’ आवया मुख वा दुस्ख वा पक्वज्जा’ प्रज्जया वा पर्यटन—गसेया

‘तएण तसि सत्थवाहदारगाण’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (अन्नया कयाइ) किसी समयमें
(एगयओ सहिया ण) किसी एक स्थलमें मिले हुए (समुवागयाण)
एक दूसरे के घरमें प्राप्त हुए (सन्निमन्नाण, सन्नि विद्वागइमेयारूपे
मिहो क्कहासमुल्लाव समुपज्जित्था) अन्त्री तरह बैठे हुए, अच्छी तरह
एक स्थल पर मिलकर मुखरूप से मित हुए । (तस्मि सत्थवाहदारगाण)
उन सार्थवाह पुत्रों में (इमेयारूवे मिहो क्कहासमुल्लावे समुपज्जित्था) इस
तरह यह वक्ष्यमाण मिथो कथा समुल्लाप उत्पन्न हुआ ।—परस्पर की गं. प्ठीय
उन लोगोंने इस प्रकार विचार किया (अम्ह सुह वा दुस्ख वा पक्वज्जा
वा विदेसगमण वा समुपज्जड) अपन दोनों चाहे सुखमें रहे या दुःखमें

तएण तसि सत्थवाहदारगाण’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थार भाव (अन्नया कयाइ) केवल वधते (एगयओ सहि
याण) ठोछ ओक स्थाने संयुक्त थयेला (समुवागयाण) ओक भीतना घरमा ओकठा
थया (सन्निमन्नाण सन्निविद्वाण इमेयारूवेमिहो क्कहासमुल्लावे समुपज्जित्था)
तेओ णने त्या सारी रीते ओका अने ओकठ स्थाने ओक भीतथी भणीने प्रसन्नता
अनुभवी (तसि सत्थवाहदारगाण) ते सार्थवाह पुत्रोने (इमेयारूवे मिहोक्कहा-
समुल्लावे समुज्जित्था) आ प्रभावे ओक भीतनी साथे प्रेमपूर्वक बातलाप करता विचार
उद्भवयो—ओठवे हे तेओ णनेओ आ प्रेभावे विचार क्यो हे—(अम्ह सुह वा दुस्ख
वा पक्वज्जा वा विदेसगमण वा समुपज्जड) अमे णने भवे सुखमा—हीशु

સપર સ્નેહવન્તૌ 'અન્નમન્નમનુવચયા' અન્યોઽન્યાનુવ્રજકૌ-પરમ્પરાનુગામિનો
 'અન્નમન્નચ્છદાણુવચયા' અન્યોઽન્યચ્છન્દાનુવર્તકૌ-પરસ્પરાભિપ્રાયાનુવ-
 તિનો 'અન્નમન્નદિયઃચ્છિત્રયકારયા અન્યોઽન્યદ્વયેષ્મિતકારકૌ પરસ્પર
 ચિત્તાનુકૂલકારિણૌ 'અન્નમન્નેષુ ગિદેષુ અન્યોઽન્યગૃહ્યો' કિંચાઈ કરણિ-
 જ્ઞાઈ' કૃત્યાનિ કરણીયાનિ કૃત્યાનિ=ઉચિતકાર્યાણિ, કરણીયાનિ=બ્રાહ્મચર્ય
 વ્યાનિ ગૃહસન્ધોનિ પચ્છુભવમાણે' મત્યનુભવન્તૌ કુર્વન્તૌ વિહરત ॥ ૩ ॥

મૂલમ્— તથા ણ તેસિ સત્થવાહદારગાણ અન્નયા

કયાઈ એગયઓ સહિયાણ સમુવાગયાણ સન્નિ સન્નાણ સન્નિવિટ્ઠાણ
 ઇમેયારૂવે મિહો કહાસમુહાવે સમુપ્પજ્જિતથા જ ણ દેવાણુપ્પિયા ।

અન્હ સુહ વા દુક્કલ વા પઠ્ઠજ્ઞાવા વિદેસગમણ વા સમુપ્પજ્જઈ

અન્નમન્નદિયઃચ્છિત્રયકારયા અન્નમન્નેષુ ગિદેષુ કિંચાઈ કરણિજ્ઞાઈ પચ્છણુ-
 ભવમાણા વિહરતિ) એ દોનોં એક સાથે હી ઉત્પન્ન હુએ થે । એક સાથે
 હી ઘડે હુએ થે । સાથે હી સાથે લેલે કહે થે । સાથે હી સાથે ઇન દોનોં
 ના ત્રિવાદ હુઆ થા । અતઃ ઇન્દ્રી સવ વાતોં કો લેકર ઇન દોનોં કા
 આપસમે વડા અધિક સ્નેહ થા । જહા કહો મી એક જાતા થા તો દૂસર
 મી ઉમકે સાથે જાતા ગા । કોઈ કિસી કી ડચ્છા કે વિરુદ્ધ કામ નહીં
 કાતા થા અર્થાત્ એ દોનોં પરસ્પરમે એક દૂસરે કે અભિપ્રાયાનુસાર વર્તન
 કરતે થે । પરસ્પરમે એ દોનોં એક દૂસરે ક વિત્ત કે અનુકૂલ હો મટ્ટિ
 ત્રિયા કરતે થે । યહા તરુ ઇન દોનોં કે સ્નેહ કો અનુવૃત્તિ વડા
 હુઈ થી કિ એ આપસ મ એક દૂસરે કે ઘરકે કરને યોગ્ય કાર્યોં કા
 મો કર દિયા કરતે થે । ૩ ॥

જ્ઞાતા અન્નમન્નદિયઃચ્છિત્રયકારયા અન્નમન્નેષુ ગિદેષુ કિંચાઈ કરણિ-
 જ્ઞાઈ પચ્છણુભવમાણા વિહરતિ) તે બને એકી સાથે જન્મ્યા હતા એકી સાથે
 મોટા થયા હતા, અને એકી સાથે રમ્યા હતા તેઓ બનેના લગ્ન પણ સાથે સાથે જ
 થયા હતા આ બધી વાતોને લીધે તે બનેમા એક બીજા ઉપર બહુજ પ્રેમ હતો
 ગમે ત્યાં એકને જવાનું હોય ત્યારે બીજે પણ તેની સાથે એકસ ગમે જ હોય બને
 માલી-કોઈ પણ એકબીજાને વિપરીત કામ કરતા જ ન હતા એટલે કે તેઓ એક બીજાના
 મન મુજબ વર્તતા હતા એક બીજાના ચિત્તને અનુકૂળ જ તેઓ કામ કરતા હતા
 આ બનેનો પ્રેમ એટલે સુધી પહોંચ્યો હતો કે તેઓ બને એક બીજાના ઘરનું
 કરવા યોગ્ય કામ પણ કરી આપતા હતા ॥૩૦ ॥

टीका—‘तत्त्वण इत्यादि तत्र सलु चम्पाया नगरी देवदत्ता नाम गणिका परिवसति, सा च आद्या यासद् अपरिभ्रता ‘चउसद्विकलापडिया’ चतुष्पष्टि कला पडिता-चतुष्पष्टिसरयकाः कला नृत्यादि फलवृष्टि पर्यन्ता तत्र पडिता-निपुणा ‘चउसद्विगणियागुणोचवेया’ चतुष्पष्टि-गणिकागुणोपवेता चतुष्पष्टिसरयका गणिकागुणा शृङ्गारचेष्टाख्या तैरुपपेता-युक्ता ‘अउणतीस त्रिसेसे रममाणी’ एकोनत्रिंशद् विशेषान् रममाणा-एकोनत्रिंशद्विशेषान् कामशास्त्रप्रसिद्धान् अधिकृत्य रममाणा-विलास कुर्याणा ‘एकवीसरइगुणप्पहाणा’ एकविंशति रतिगुणप्रदाना एक विंशति सख्यका रतिगुणाः ते प्रदाना ‘उत्तीसपुरिसोवयारकुसला’ द्वात्रिंशत् पुरुषोपचारकुसला द्वात्रिंशत् सख्यकाः पुरुषोपचारा कामशास्त्रप्रसिद्धास्तेषु कुसला-दत्ता णवगसुत्तपडिवोहिया’ नवाङ्गमुस पतिबोधितानि—

तत्त्व ण चपाए नयरीए’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तत्त्वण चपाए नयरीए) उसी चपा नगरीमे (देवदत्ता नाम गणिया परिवसइ) देवदत्ता नाम की एक गणिका रहती थी । (अड्डाजाव अपरिभूया चउसद्विकलापडिया, चउसद्विगणियागुणोचवेया अउणतीस त्रिसेसे रममाणी) यह उन सपन्न थी । यासद् अपरिभूत थी—मोड़ इसका तिरस्कार नहीं कर सकता था । नृत्यादि में लेकर फलवृष्टि पर्यन्त की ६४ कलाओं में यह निपुण थी । शृङ्गार चेष्टाख्या जो ६४ गणिकागुण होते हैं उनसे यह भरपूर थी । कामशास्त्र प्रसिद्ध २५ विशेषों को लक्ष्य में रख कर यह विज्ञास करती थी । (एकवीसरइगुणप्पहाणा) २१ प्रकार के रति गुणों से यह समन्वित थी । (उत्तीसपुरिसोवयारकुसला) ३२ प्रकारके कामशास्त्र प्रसिद्ध पुरुषोपचारों में यह कुशल थी । (णवगसुत्तपडिवोहिया)

‘तत्त्वण चपाए नयरीए’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तत्त्वण चपाए नयरीए) ते यथा नगरीमा देवदत्ता नाम गणिया परिवसइ) देवदत्ता नामे गणिका रहेती હતી (अड्डाजाव अपरिभूया चउसद्विकलापडिया, चउसद्विगणियागुणोचवेया अउणतीस त्रिसेसे रममाणी) ते धन सपन्न હતી અપરિભૂત હતી—એટલે કે ઓછપણુ વ્યક્તિની એવી તાકાત ન હતી કે તેના તિરસ્કાર કરીશકે નૃત્ય વગેરેથી માંડીને ક્ષણવૃષ્ટિ સુધીની ચોસઠ ઝળાઓમા તે કુશળ હતી શૃંગારની એષ્ટાશ્પે જે ચોસઠ ગણિકા શુભે હોય છે તેબધા શુભે તેમા વિગમાન હતા કામશાસ્ત્રમા પ્રસિદ્ધ ઓગણત્રીસ (૨૯) વિશેષોને લક્ષ્યમા રાખીને તે વિલાસ કરતી હતી (एकवीसरइगुणप्पहाणा) એમ્વીસ બીતાના રતિશુભેથી તે યુક્ત હતી (उत्तीसपुरिसोवयारकुसला) બત્રીસ (૩૨) બીતાના કામશાસ્ત્રમા પ્રસિદ્ધ પુરુષો પચાસોમા

धर्मम् विदग्धगमन-व्यापाराग्रभा 'गमुपपन्न' समुपायेत भवेत् 'तन्न'
तत्त्वलु 'अम्हेहि' आगम्या 'एगयओ' एकन एकत्र 'समेच्चा' समेत्य
मिलित्वा कार्य, 'णित्थरियन्व' निम्तरितन्यम् पारयितव्य कर्तव्यमि-
त्यर्थ 'तिरुट्टु' इति कृत्वा अन्योन्य परस्पर, एतद्वैप-एतादृशम् 'सगार'
सङ्केतम् 'पडिसुणेति' प्रतिश्रुत स्वीकृत प्रतियुक्त-स्वीकृत्य 'सकम्म'
सपडत्ता' स्वकर्मसम्पुक्ता-स्वकार्यपरायणौ जातौ चाप्यभूताम्, स्व स्वकार्य
करणोत्सुगौ स्वगृह जगतुरित्यर्थः ॥ सूत्र ४ ॥

मूलम्—तत्थण चपाए नयरीए देवदत्ता नाम गणिया
परिवसइ अड्डा जाव अपरिभूया चउसट्टिकलापडिया चउसट्टि
गणियागुणोपवेया अउणतीसविसेसे रममाणी एकवीस रइ
गुणप्पहाणा वत्तीसपुरिसोवयारकुसला णवगसुत्तपडिवोहिया अट्टा-
रसदेसीभासा विसारया सिंगारागारचारुवेसा सगयगयहसिय० उति-
यझया सहस्सलभा विदिन्नछत्तचामर वालवियणिवाकन्नी रहप्पयाया
यावि होत्था वहुण गणिया सहस्साण आहेवच्च जाव विहरइ ।सू ५।

रहे, प्रज्या ग्रहण करे या व्यापार आदि के लिये परदेशमे जावे (तन्न
अम्हेहि एगयओ समेच्चा णित्थरियन्व ति रुट्टु अन्नमन्नमेयारुव सगार
पडिसुणेति) फिर भी अपने दोनों जो कुछ काम करे वह मिलकर ही
करे । इस प्रकार उन दोनों ने परस्परमे सकेत स्वीकृत कर लिया । (पडि
सुणित्ता सकम्मसपडत्ता जाया यावि होत्था) इस तरह परस्परमे सकेत
पट्ट होकर वे दोनों अपने २ कार्य करनेमे उत्कृष्ट बनकर वहासे अपने
२ घर को चल दिये । सू ४ ॥

डे दु णमा रडीशु, प्रज्या अड्डु करीशु डे वेपार भाटे परदेशे णेडीशु (तन्न
अम्हेहि एगयओ समेच्चा णित्थरियन्वत्ति रुट्टु अन्नमन्नमेयारुव सगार पडि
सुणेति) पण्य अमे णने गमे वे काममा पडीशु ते मणीने न करीशु आ प्रभाण्णे
तेण्णो णनेण्णे परस्पर सकेत (शरत्त) स्वीकारी लीधा (रडिसुणित्ता सकम्म सपडत्ता
जाया याविहोत्था) आ रीते परस्पर सकेत (शरत्त) णद्ध (प्रतिज्ञाणद्ध) यधने तेण्णो
णने पोतपोतान्ना काममा उत्सुकं णणीने त्यायी णने पोतपोतान्ने घेर गथा, ॥सूत्र ४ ॥

यस्याः सा तथा चाप्यभवत् गणिकासहस्रस्याग्रित्य कूर्वा नीयाद्विहरति ॥ सू. ५ ॥

मृलप-तएण तेसि सत्थवाहदारगाण अन्नया कयाइ पुव्वा-
वरण्हकालसमयसि जिमियमुत्तरागयाण समाणाण आयन्ताण
चोम्खाण परमसुइभूयाण सुहासणवरगयाण इमेयारूवे मिहो
कहासमुछावे समुप्पजित्था, तं सेय खल्ल अम्ह देवाणुप्पिया ।
कल्ल जाव जलते विउल असणं ४ उवक्खडावेत्ता त विउल असणं
४ धूव पुप्फगधवत्थ गहाय देवदत्ताए गणियाए सद्धि सुभूमिभा-
गस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिरि पच्चणुभवमाणाण विहरित्ते तिरुद्धु
अन्नमन्नस्स एयमट्ठ पडिसुणेति पडिसुणित्ता कल्ल पाउप्पभायाए
रयणीए कोड्विय पुरित्ते सदावेति सदावित्ता एव वयासी-गच्छह
ण देवाणुप्पिया । विउल असण ४ उवक्खडेह त विउल असण
४ धूवपुप्फवत्थ गहाय जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे जेणेव णदा-
पुम्खरिणी तेणामेव उवागच्छह, णदा पुम्खरिणीतो अदूरसामते
थूणा मडव आहणह । आसित्त सम्मज्जियोवलित्त सुगध जाव कलिय
करेह, अम्हे पडिवालेमाणा २ चिट्ठह जाव चिट्ठति ॥सू. ६ ॥

पालकी-तामजाम-पर बैठ कर यह चलती थी। (नरवाहयान विशेष का नाम
कर्गीरय है) ऐसी यह गणिका (बहूण गणियासहस्राण आहेवच्च जाव
विहरइ) और हजार गणिका जनों का आधिपत्य करती हुई अपने समय
को आनन्दके साथ व्यतीत करती थी। । सूत्र ४॥

‘तएण तेसि सत्थवाहदारगाण’ इत्यादि ।

तामजाम-उपर सवार थाने ते अपरन्वर करती, नरवाहयान विशेषतः नाम उल्लिख्य
छे येवी ते गण्डिज (बहूण गणियासहस्राण आहेवच्च जाव विहरइ) उन्नत
गण्डिजोत्तु आधिपत्य करती पोताना वयतनेते सुजेथी पसार करती હતી ॥सूत्र ५॥

નવાદ્વાનિ દે શોત્રે, દે નયને, દે નામિકે, જિહ્વા, રા. મનશ્ચેત્યેતાનિ સુપ્તા
 નોચ સુપ્તાનિ તાનિ યોગ્યનપ્રાપ્ત્યા પ્રતિયોધિતાનિ સ્વસ્ત્યવિષયગ્રહણપદુર્ગા
 પ્રાપિતાનિ યથા સા તથા 'અદ્વારસદેસભાસચિસારયા' અષ્ટાદશદેશ
 માપાવિશારદા--અષ્ટાદશદેશમાપાસુ વિશારદા-કુશલા 'સિંગારાગાર
 ચારુવસા' શ્રુગારાગારચારુવેષા- દ્વારસ્યાગારમિત ચારુ મનોહરો વેષો
 યસ્યા સા તથા 'સગય-ગય-હસિય મણિય-વેદિય વિહિય વિલાસ-સલાલુ
 હાવનિઉણજુત્તોચયારકુશળા' સગત-ગત હસિત-ભણિતવેષ્ટિતવિવિધ
 —વિલાસસહ્યાપોલાપનિપુણયુક્તોપચારકુશળા इति तु व्याख्यातपूर्वम्
 'ઉસિયઝયા ડાન્તૂત વજા-ડાન્તિના વજા યસ્યા: સા તથા 'સહસ્ત
 લભા' સહસ્તલભા શુલ્કન સહસ્તલભો લાભો યસ્યા: સા તથા 'વિદિન્નઊત
 ચામરવાલત્રિયણિયા' ત્રિતીર્ણઊત્રચામરવાલવ્યજનિકા ત્રિતીર્ણાનિ=ભૂપેન દસાનિ
 ઊત્રચામરાણિ ચાલ વ્યજનિકાચામરત્રિણેપો યદ્વા. સા તથા 'કન્નીરહપ્પયાયા'
 કર્ણીરથપ્રયાતા કર્ણીરથ પ્રગ્હણનરગદ્ધયાનવિશેષસ્તેન'પયાયા પ્રયાત ગમન
 દો શોત્ર, દો નયન દો નાસિકા કે છિદ્ર ૬ જિહ્વા ૭ સ્પર્શ ૮ તથા મન ૯ इन
 सप्त नवांगों की यह प्रतिबोधक थी । (अद्वारसदेसभासा विसारया) अष्टादश
 देशों की भाषामे यह विशारदा-निपुण थी । (सिंगारागारचारुवेसा सगयगय
 हसिय० ऊसियझया) श्रृंगार के आगार के समान इसका सुन्दर वेष था ।
 सगत यात्र निपुण युक्तोपचार मे यह कुशल थी । सगत, गत, हसित,
 भणित इत्यादि निपुणयुक्तोपचार पर्यन्त पदों की व्याख्या पहिले की जा
 चुकी है । इसकी वजा फहराती थी । (सहस्मलभा) एक हजार रुपया इम
 की कीम थी (विदिन्नछत्तचामरवालत्रियणिया) राजाने इसके लिये उत्र,
 चामर, और बालव्यजनियें बितोण किये थे । (कन्नीरहप्पयाया गविहोत्था)
 ते निपुण હતી (ળવગસુત્તપહ્વિત્રોદિયા) બે કાન, બે આંખો, બે નાકના કાણા
 છાલ, સ્પર્શ અને મન આ નવ સુષ્ઠ અંગોની તે પ્રતિબોધક હતી (અદ્વારસદેસ
 ભાસાવિસારયા) અદ્વાર દેશોની ભાષામાં તે પડિત હતી (સિંગારાગારચારુવેસા
 સગયગયહસિય ડાન્તિયઝયા) શ્રંગારના નિવાસસ્થાનની જેમ તેના વેષ સુદર
 હતો સગત અને બીજા યુક્તોપચારમાં તે નિપુણ તેમજ કુશળ હતી સગત, ગત,
 હસિત, ભણિત, વગેરે નિપુણ યુક્તોપચાર સુધીના પદોની વ્યાખ્યા પહેલા કરવામાં
 આવી છે તે શુદ્ધિકાની ધબ્બ લહેરાતી હતી (સહસ્તલભા) એકહજાર રૂપિયા તેની
 કીમ હતી (વિદિન્નછત્તચામરવાલત્રિયણિયા) રાજાએ તેના માટે ઊત્ર, ચામર અને
 બાલવ્યજનિકાઓ (લીલણી) આપી હતી (કન્નીરહપ્પયાયાગાવિહોત્થા) પાલખી-

यस्याः सा तथा चाप्यभवत् गणिकासद्व्यवस्थाधित्य कूर्वाणी यावद्विहरति ॥ सू. ५ ॥

मूलम्—तएण तेसि सत्थवाहदारगाण अन्नया कयाइ पुव्वा-
वरण्हकालसमयसि जिमियमुत्ततरागयाण समाणाण आयन्ताणं
चोम्खाण परमसुइभूयाण सुहासणवरगयाण इमेयारूवे मिहो
कहासमुह्यवे समुप्पजित्था, त सेयं खलु अम्ह देवाणुप्पिया ।
कल्ल जाव जलते विउल असणं ४ उवक्खडावेत्ता त विउल असणं
४ धूव पुप्फगधवत्थ गहाय देवदत्ताए गणियाए सद्धि सुभूमिभा-
गस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिरि पच्चणुभवमाणाण विहरित्तए तिरुट्ठु
अन्नमन्नस्स एयमट्ठ पडिसुणेति पडिसुणिता कल्ल पाउप्पभायाए
रयणीए कोड्विय पुरिसे सदावेति सदावित्ता एव वयासी-गच्छह
ण देवाणुप्पिया । विउल असण ४ उवक्खडेह त विउल असण
४ धूवपुप्फवत्थ गहाय जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे जेणेव णदा-
पुक्खरिणी तेणामेव उवागच्छह, णदा पुक्खरिणीतो अदूरसामते
थूणा मडव आहणह । आसित्त सम्मज्जियोवलित्त सुगध जाव कलिय
करेह, अम्हे पडिवालेमोणा २ चिट्ठह जाव चिट्ठति ॥सू. ६ ॥

पालकी-तामजाम-पर बैठ कर यह चलती थी। (नरवाहयान विशेष का नाम
कर्गीरय है) ऐसी यह गणिका (बहूण गणियासदस्साण आहेवच्च जाव
विहरइ) और हजार गणिका जनों का आधिपत्य करती हुई अपने समय
को आनन्दके साथ व्यतीत करती थी। । सूत्र ४॥

‘तएण तेसि सत्थवाहदारगाण’ इत्यादि ।

तामजाम-उपर सवार थाने ते अवरोधपर करती, नरवाहयान विशेषतः नाम उर्ध्वस्थ
छि ओवी ते गच्छिज्ज (बहूण गणियासदस्साण आहेवच्च जाव विहरइ) ऊपर
गच्छिज्जोतु आधिपत्य करती पोताना वधतनेते सुपेथी पसार करती હતી ॥सूत्र ५॥

નવાઙ્ગાનિ દે શ્રોત્રે, દે નયને, દે નામિકે, ત્રિશા.૨૪. મનશ્રેત્યેતાનિ સુપ્તા
 નોચ સુપ્તાનિ તાનિ યૌગનપ્રાપ્ત્યા પ્રતિયોધિતાનિ સ્વસ્પર્શિયમ્પ્રહણપદુર્તા
 પ્રાપિતાનિ યયા સા તથા 'અદ્વારસદેસભાસવિસારયા' અષ્ટાદશદેસ
 ભાષાવિશારદા--અષ્ટાદશદેસભાપાસુ વિશારદા-કુશલા 'સિંગારાગાર
 ચારુવસા' શૃંગારાગારચારુવેષા- ; દ્વારસ્યાગારમિત્ર ચારુ મનોહરો વેષો
 યસ્યા. સા તથા 'સગય-ગય-હસિય બ્રજિય-વેદિય ત્રિહિય વિલાસ-સલાબુ
 હાવનિઉગજુત્તોવચારકુશલા' સદત-ગત હસિત-ભાણિતવેષ્ટિતવિવિધ
 —વિલાસસહાપોલાપનિપુણયુક્તોપચારકુશલા इति तु व्याख्यातपूर्वम्
 'ઉસિયજ્ઞયા' ડાંડૂત વજા-ઉચ્છિતા વજા યસ્યા: સા તથા 'સહસ્ત
 લભા' સહસ્તલભા શુલ્કન સહસ્તલભો લાભો યસ્યા. સા તથા 'ત્રિદિન્નઊત્ત
 ચામરવાલવિયણિયા' ત્રિતીર્ણઊત્તચામરવાલવ્યજનિકા ત્રિતીર્ણાનિ=ભૂપેન દક્ષાન્તિ
 ઋત્તચામરાણિ ચાલ વ્યજનિકાચામરવિશેષો યદ્વા. સા તથા 'કન્નીરહપ્પયાયા'
 કર્ણીરથપ્રયાતા કર્ણીરથ પ્રહણનરયાદ્યાનવિશેષસ્તેન'પયાયા પ્રયાત ગમન
 દો શ્રોત્ર, દો નયન દો નાસિકા કે છિદ્ર ૬ જિહ્વા ૭ સ્પર્શ ૮ તથા મન ૯ इन
 સુસ નવાર્ગો કી यह प्रतिपोधक थी। (अद्वारसदेसभासा विसारया) अष्टा दश
 देशो की भाषामे यह विशारदा-निपुण थी। (सिंगारागारचारुवेसा सगयगय
 हसिय० ऊसियज्जया) शृंगार के आगार के समान इसका सुन्दर वेष था।
 सगत यात्र निपुण युक्तोपचार मे यह कुशल थी। सगत, गत, हसित,
 भणित इत्यानि निपुणयुक्तोपचार पर्यन्त पदों की व्याख्या पहिले की जा
 चुकी है। इसकी वजा फहराती थी। (सहस्मलभा) एक हजार रुपया इस
 की कीम थी (त्रिदिन्नछत्तचामरवालवियणिया) राजाने इसके लिये छत्र,
 चामर, और राजव्राजिनियें त्रितीण क्रिये थे। (कन्नीरहप्पयाया त्रिविहोत्था)
 તે નિપુણ હતી (જાવગસુત્તપહિવોદિયા) બે કાન, બે આંખો, બે નાકના કાણા
 જીભ, સ્પર્શ અને મન આ નવ સુક્ષ્મ અંગોની તે પ્રતિબોધક હતી (અદ્વારસદેસ
 ભાસાવિસારયા) અદ્વાર દેશોની ભાષામાં તે પડિત હતી (સિંગારાગારચારુવેસા
 મગયગયહસિય ડસિયજ્ઞયા) શૃંગારના નિવાસસ્થાનની જેમ તેનો વેષ સુદર
 હતો સગત અને બીજા યુક્તોપચારમાં તે નિપુણ તેમજ કુશળ હતી સગત, ગત,
 હસિત, ભણિત, વગેરે નિપુણ યુક્તોપચાર સુધીના પદોની વ્યાખ્યા પહેલા કરવામાં
 આવી છે તે શુભિકાની ધન લહેરાતી હતી (સહસ્તલભા) એકહજાર રૂપિયા તેની
 કીમ હતી (ત્રિદિન્નઊત્તચામરવાલવિયણિયા) રાજાએ તેના માટે છત્ર, ચામર અને
 ત્રિવિધોત્થાના વસ્ત્રો (વીજણી) અપી હતી (કન્નીરહપ્પયાયા ત્રિવિહોત્થા) પાલખી-

पुष्पगन्धं पल्लवगृहीत्वा देवदत्तया गणिकया सार्द्धं सुभूमिभागस्योद्यानस्य
 उद्यानश्रियम्—उद्यानशोभाम् प्रत्यनुभवतोः—उपवनशोभादर्शनादिना
 प्रमोदयतोः विहर्तुं=विलासितुम् इति कृत्वा अन्योऽन्ययोरतमर्थं प्रतिश्रुणुत
 पतिश्रुत्य निश्चित्येत्यर्थः. 'कठ' कल्पे 'पाउप्पभाया रयणीए'पाउप्पभायाया
 रजन्या रात्र्यन्ते प्राच्या दिशि प्रभाशोदये कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयत.
 शब्दयित्वा एवमवादिष्टाम् गच्छत खलु यूय देवानुमिया. ! विपुलमशन

(त सेय खलु अहं देवानुमिया) हे देवानुमिय ! हम दोनोंका अब यह
 अच्छा है कि (कल्ल जाव जलते विउल असण उवत्तखडावित्ता त
 विउल असण ४ धूवपुष्पगन्धत्थ गहाय देवदत्ताए गणियाए सद्धिं
 सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिंरि पच्चणुभवमाणाण विहरित्ते)
 हम दोनों कल जव कि प्रभात हो जाय और सूर्य प्रकाश हो
 जाय तब विपुलमात्राम अशन पान, खाद्य, और स्वाय चारों प्रकार
 का आहार निष्पन्न करा कर उस निष्पन्न हुए अशन आदि ४ चारों प्रकार
 के आहारको तथा धूप, पुष्प, गन्ध, और वस्त्र सो लेकर देवदत्त गणिका
 के साथ सुभूमिभाग उद्यान की उद्यान ओर का अनुभव करते हुए विच-
 रण करे। (त्तिकट्ठे अन्नमन्नस्स एयमट्ठ पडिसुणेति) ऐसा विचार उन दोनोंने किया
 परस्पर के इस विचारको स्वीकार कर लिया (पडिसुणिता कल्ल पाउप्प-
 भायाए रयणीए कौटुवियपुरिसे सद्धावेति) विचार स्वीकृत हो चुकने के
 बाद कल जव रात्रि प्रभात प्राय हो चुकी और सूर्य प्रकाशित हो चुका
 तब उन दोनोंने अपने-२ कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाया (सद्धावित्ता एव

(त सेय खलु अहं देवानुमिया) हे देवानुमिये ! आपले जने भाटे ये बात
 सुभक्ष्य थये हे (कल्ल जावजलते विउल असण ४ उवत्तखडावेत्ता त विउल
 असण ४ धूव,पुष्प,गन्धत्थ गहाय देवदत्ताए गणियाए सद्धिं सुभूमिभाग
 स्स उज्जाणस्स उज्जाणसिंरि पच्चणुभवमाणाण विहरित्ते) आवती आवे न्याये
 सवार थाय अने सूर्य प्रकाशतो थाय त्यारे पुञ्ज प्रमाद्युमा अशन, पान, आद्य,
 अने स्वाद्य त्यारे प्रारने आहार जनावडावीने ते त्यारे ज्ञातना आहारने तेभन् धूप,
 पुष्प, गन्ध अने वस्त्रने लधने देवदत्ता गणिकानी साथे सुभूमि भाग उद्याननी
 उद्यानश्रीने अनुभवता विहार करीये (त्तिकट्ठे अन्नमन्नस्स एयमट्ठ पडिसुणेति)
 आ विचारने जनेये स्वीकार करीये (पडिसुणिता कल्ल पाउप्पभायाए रयणीए
 कौटुविय पुरिसे सद्धावेति) विचारनी स्वीकृति आवे न्याये रात्रि पसार थय
 प्रभात थय अने सूर्यने प्रकाश होअे प्रसथी त्यारे जनेये पोतपोताना कौटुम्बिक
 पुरुषोने बोलाव्या (सद्धावित्ता एव वयासी) बोलावीने न्ह—(गच्छत देवा-

टीका—‘तएण तेसिइत्यादि-तत. गल्लु तथा. सार्वथाहदारकयारन्यदा कदाचित् पूर्वापराङ्कालसमये पश्चिमप्रहरे ‘जिमियभुत्तुरागयाण’ जमित्तुक्त-आस्वादानेन अनुभूतम् उत्तर-तत्पश्चात् आगतयो. ‘समाणाण’ मतोः ‘आयताण’ आचमित्तयो.-उत्तचुल्लुक्कयो. ‘चोक्खाण’ चोक्षयो अन्नादिले पापनयनेन शुद्धयो अतएव ‘परमसुइभूयाण’ परमशुची भूतयो. हस्तमुख्यादि प्रक्षालनेन परमपवित्रयो ‘सुहासणवरगयाण’ सुखामनसरगतया. सुखा मनावस्थितयो ‘इमेयारूवे’ अयमेतद्भूयो रस्यमाणलक्षण ‘मिहो कट्टासमुल्लावे’ मिथ. कट्टासमुल्लाप’ मिलासविषयक्यार्ता सहाप ‘समुपज्जित्था’ समुदपद्यत अमरत् तत्तथेय खल्लु आवयो देवानुमिय! इत्ये यात्रत्त्रलति त्रिपुल्लमशन पान ग्वायस्त्रायमुपस्कार्य त त्रिपुल्लमशनपानग्वायस्त्राय धूप-

टीका—(तएण) इसके बाद (अन्नया कयाइ) किसी एक समयकी (तेसि सत्थवाहदारगाण) उन दोनों सार्वथाह पुरों को (जिमियभुत्तुरागयाण) जब कि वे जीम पर और ग्वाकर कुल्ला करने के लिये अपने स्थान से उठ चुके थे और (आयताण) अच्छी तरह कुल्लाभी पर चुके थे। (चोक्खाण) तथा रोती आदि वस्त्रों पर खाते समय पड़े हुए अन्नादिकों के सीतों को जब वे साफ कर शुद्ध हो चुके थे। परमसुइभूयाण) हस्त मुख आदि के प्रक्षालन से उनके मुख आदि अवयव जब शुद्ध हो चुके थे तब (पुब्बावरङ्गकालसमयसि) पश्चिम प्रहर में (सुहासणवरगयाण) जब वे एक स्थान पर आनन्द के साथ बैठे हुए थे—(इमेयारूवे मिहो कट्टासमुल्लावे समुपज्जित्था) इस प्रकार का यह बातचीत करते हुए विचार बाधा-

तएण तेसि सत्थवाहदारगाण’ इत्यादि।

टीका—(तएण) त्थार भाह (अन्नया कयाइ) दोहं ओकं वण्णतनी वात छि (तेसि सत्थवाहदारगाण) ते भने सार्थवड् पुत्रोने (जिमिय भुत्तुरागयाण) -कं न्यारे तेओ भनीने पोत्ताना भवमाना स्थानेथी डोगणा करवा भाटे उला थधं चूक्या डता, अने (आयताण) सारी रीते तेभण्णे डोगणा यल्लु करी वीधा डता (चोक्खाण) तेभण्ण धात्ती वगेरे वल्लो उपर भवती वणते पडेल्ला अन्न वगेरेना उल्लोने साइ करीने शुद्ध भनी चूक्या डता (परमसुइभूयाण) हाथ भो वगेरेना प्रक्षालनथी तेभना भो वगेरे अवययो न्यारे स्वरठ भनी चूक्य डता (पुब्बावरङ्गकालसमयसि) द्विवसना छेल्ला पडोरमा (सुहासणवरगयाण) न्यारे तेओ ओकं स्थाने आनन्दपूर्वक भेडा डता (इमेयारूवे मिहो कट्टासमुल्लावे समुपज्जित्था) त्थारे वातचीतनो विचार उद्भव्यो

२ पुन पुन प्रतीक्षमाणा. इत्यर्थ 'चिद्वड' तिष्ठत यात्रो कौटुम्बिक-
पुरुषा. तदाज्ञानुसारेण कार्य सम्पाद्य तिष्ठन्त. ॥ सू. ६ ॥

मूलम्—तए ण ते सत्यवाहदारगा दोच्चपि कोडुंवि-
पुरिसे सदावेति सदावित्ता एव वयासी—खिप्पामेव लहुकरण जुत्त
जोयं समखुरवालिहाणसमलिहियतिक्खग्गसिगएहि रययमय-
घटसुत्तरज्जुपवरकचणखचियणत्यपग्गहोवग्गहिएहि नीलुप्पलकया-
मेलएहि पवरगोणजुवाणएहि नाणामणिरयणकचणघटिया जाल-
परिमिखत्त पवरलम्बणोववेय जुत्तमेव पवहण उवणेह तेऽवि
तहेव उवणेति ॥ सू ७ ॥

टीका—‘तएण ते सत्यवाहदारगा दोच्च पि’ इत्यादि—ततः खलु तौ सार्थ
वाहदारकौ द्वितीयवारमपि कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयतः शब्दयित्वा एव
वहा का सव जग्गी तरह साफ करो। उसे अच्छे रूपमें गोमय आदि से
लीपो। अगरवत्ती, काला गुर आदि सुगन्धित द्रव्यों से उसे वासित करो।
पश्चात् हमारी वहा प्रतीक्षा करो। इस प्रकार उन सार्थवाह पुत्रों की बात
सुनकर उन कौटुम्बिक पुरुषोंने जैसा उन्होंने कहाथा वैसा ही सव कार्य
संपादित कर दिया और उनकी प्रतीक्षा करते हुए वहा बैठ रहे। ॥सूत्र ६॥

तएण ते सत्यवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्यवाहदारगा) उन दोनों सार्थ
वाह पुत्रोंने (दोच्चपि) दुनारा भी कौटुम्बिकपुरिसे) कौटुम्बिकपुरुषों को
(सदावेति) बुलाया (सदावित्ता) बुलाकर उनसे (एव वयासी) इस प्रकार कहा—

वगेरे, त्याथी साक्ष ढरी नाजे। ते स्थानने छाया भाटी वगेरेथी सरम रीते वीपे।
धूप सणी, कावागुरु, वगेरे सुवासित द्रव्योथी ते स्थानने सुगन्धित बनावे। त्थार भाद
तमे अमारी त्या न नहीने प्रतीक्षा करे। आ रीते ते सार्थवाह पुत्रोनी बात साब
णीने ते कौटुम्बिक पुरुषोणे तेमळे जेम आज्ञा आपी हुती तेमळे काम पुरु करी
दीधु अने तेमनी प्रतीक्षा करता त्या न जेसी रह्य ॥ सूत्र ६ ॥

‘तए ण ते सत्यवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(त एण) त्थार भाद (ते सत्यवाहदारगा) ते अने सार्थवाह पुत्रोणे
(दोच्चपि) भील वार (कौटुम्बिकपुरिसे) कौटुम्बिक पुरुषोंने (सदावेति) बुलाया

પાનલાઘસ્યાય 'ઉપસ્થહેત' ઉપસ્થાયત ઉપસ્થાય ત વિપુલમગનપાનલાય
 સ્વાદ ધૂપપુષ્પગન્ધાન્ન ગૃહીતા યત્ર સુભૂમિભાગપ્રધાન યત્રેવ
 નન્દા પુષ્કરિણી તત્રયોપાગન્ધત ઉપાગત્ય નન્દાયા પુષ્કરિણ્યા
 અદૂરસામન્તે 'ધૂણામહવ સ્થૂણામહવ ગ્રાદનાદિ સ્તમ્ભનાથં
 રહી કાઠ' ધૂણા સ્થૂણા, તત્પરાનો સ્થાનગ્રાદિતમણ્ડલ. સ્થૂણા મગ્ધવસ્ત્રમ્ 'આઢ-
 ણહ' આહત-નિવેશયત કુરુતેત્યર્થ. 'આસિત્તસમ્મજ્જિયોવલિત' આસિત્ત
 સમાર્જિતોપલિપ્ત, તત્ર-'આસિત્ત' આસિત્ત-જલેન સિત્ત 'સમ્મજ્જિય'
 સમાર્જિત કચરાપનયનેન પ્રમાર્જિત 'વગલિત' ઉપલિપ્ત-ગોમયાદિના સલિ
 સમ્ સુગન્ધ યાગત્ કલિનમ્--આગતિ કાઠાશુરુપધૃતિસુગન્ધિયદ્વયે,
 રલિત-યુક્તમ્ 'ચરેહ' કુરુત 'અમ્હે પઢિવાલેમાળા' આગ પ્રતિપાલયમાના

વયાસી) બુલાકર ઇસ પ્રમાર કહા--(મચ્છહ જ દેવાણુપિયા)હે દેવાનુપિયો!
 તુમ જાઓ ઓર (વિઝલ અસણ ૪ ઉવચ્છહેહ) વિપુલ માત્રા મ અશન, પાન,
 સ્વાય, ઓર સ્વાદ આહાર નિપ્પન્ન કરો (ત વિઝલ અસણ ૪ ધૂવ પુષ્પવત્થ મદાય
 જેણેવ સુભૂમિ ભાગે ઉજ્જાણે જેણેવ જદા પુષ્કરિણી તેણામેવ ઉવાગચ્છહ) નિપ્પન્ન
 હોને કે પાદ વિપુલ અશનાદિરૂપ ચતુર્વિધ આહાર કો ધૂપ, પુષ્પ, વસ્ત્ર કો ટેમર
 જદા સુભૂમિ ભાગ નામના ઉદ્યાન છે ઓર જહાં નદા નામની પુષ્કરિણી છે, વદા
 જાઓ--(નદાપુષ્કરિણી અદૂરસામતે ધૂણામહવ આહણહ) વહા જાકર તુમ
 નદાપુષ્કરિણી સે ન ત્રિલકુલ પાસ ઓર ન વહુત દૂર કિન્તુ ઉચિત પ્રદંશ
 મે ઇક સ્થૂણામહવ કો રચો-પનાઓ-તેયાર કરો. (આસિત્તસમ્મજ્જિયોવ-
 લિત સુગન્ધ જાવ કલિય કરેહ, અમ્હે પઢિવાલેમાળા ૨ ચિટ્ઠહ જાવ ચિટ્ઠતિ)
 જવ વહ તૈયાર હો જાવે તવ ઉસ જલ સે સિઙ્ગિચત કરો, કચરા વગેરહ

પુષ્પિયા) હે દેવાનુપિયો! તમે બાએ (વિઝલ અસણ ૪ ઉવચ્છહેહ) અને પુષ્પ
 પ્રમાણુમા અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ આહાર તયાર કરો (ત વિઝલ અસણ ૪
 ધૂવપુષ્પવત્થ મદાય જેણેવ સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે જેણેવ જદા પુષ્કરિણી
 તેણામેવ ઉવાગચ્છહ) અને બ્યારે અશન, પાન ખાદ્ય વગેરે ત્યાર બાતને આહાર તૈયાર
 થઈ બધ ત્યારે ચતુર્વિધ આહાર તેમજ ધૂપ, પુષ્પ અને વસ્ત્રોને લઈને બધા સુભૂ
 મિભાગ નામે ઉદ્યાન છે અને બધા નદા નામની પુષ્કરિણી (વાવ) છે ત્યા બાએ
 (નદા પુષ્કરિણીતો અદૂરસામતે ધૂણામહવ આહણહ) ત્યા બધને નદા
 પુષ્કરિણીથી વધારે દૂર પણ નહિ તેમજ તેનાથી વધારે નજીક પણ નહિ એવા ચોથા
 સ્થાને તમે સ્થૂણા મહવ તૈયાર કરો (અસિત્ત સમ્મજ્જિયોવલિત સુગન્ધ જાવ
 રલિય ચરેહ અમ્હે પઢિવાલે માળા ૨ ચિટ્ઠહ જાવ ચિટ્ઠતિ) સ્થૂણા મહવ
 બ્યારે તૈયાર થઈ બધ ત્યારે તમે પાણી છાટીને તે બાએ સિચિત કરો, કચરો

२ पुन पुन प्रतीक्षमाणा. इत्यर्थ 'चिद्वद्' तिष्ठत याचते कौटुम्बिक-
पुरुषाः तदाज्ञानुसारेण कार्यं सम्पाद्य तिष्ठन्तः ॥ सू ६ ॥

मूलम्—तए ण ते सत्थवाहदारगा दोच्चपि कोहुंवि-
पुरिसे सदावेति सदावित्ता एव वयासी—खिप्पामेव लहुकरण जुत्त
जोयं समखुरवालिहाणसमलिहियतिस्खग्गसिगएहि रययमय-
घटसुत्तरज्जुपवरकचणखचियणत्थपग्गहोवग्गहिएहि नीलुप्पलकया-
मेलएहि पवरगोणजुवाणएहि नाणामणिरयणकचणघटिया जाल-
परिमिखत्त पवरलस्खणोववेय जुत्तमेव पवहण उवणेह तेऽवि
तहेव उवणेति ॥ सू ७ ॥

टीका—‘तए ण ते सत्थवाहदारगा दोच्च पि’ इत्यादि—तत खलु तौ सार्थं
वाहदारकौ द्वितीयवारमपि कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयन् शब्दयित्वा एव

वद्वा का सत्र अच्छी तरह साफ करो। उसे अच्छे रूपमें गोमय आदि से
लीपो। अगरवत्ती, काला गुर आदि सुगंधित द्रव्यों से उसे वासित करो।
पश्चात् हमारी वद्वा प्रतीक्षा करो। इस प्रकार उन सार्थवाह पुत्रों की बात
सुनकर उन कौटुम्बिक पुरुषोंने जैसा उन्होंने कहाथा वैसा ही सत्र कार्य
संपादित कर दिया और उनकी प्रतीक्षा करते हुए वद्वा बैठ रहे। ॥सूत्र ६॥

तए ण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तए ण) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) उन दोनों सार्थ
वाह पुत्रोंने (दोच्चपि) दुनारा भी कौटुम्बिकपुरिसे) कौटुम्बिकपुरुषों को
(सदावेति) बुलाया (सदावित्ता) बुलाकर उनसे (एव वयासी) इस प्रकार कहा—

वगेरे, त्याही साक्ष करी नाणे। ते स्थानने छाज्जा भाटी वगेरेथी सरभ रीते व्ही पो
धूप सणी, जालागुरु वगेरे सुवासित द्रव्येथी ते स्थानने सुगंधित जनावो त्यार भाद
तमे अमारी त्या व र्हीने प्रतीक्षा करे आ रीते ते सार्थवाह पुत्रोनी बात साब
णीने ते कौटुम्बिक पुत्रोने तेमळे जेम आज्ञा आणी हुती तेमळे काम पुरु करी
दीधु अने तेमनी प्रतीक्षा करता त्या व जेसी र्हा ॥ सूत्र ६ ॥

‘तए ण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(त ए ण) त्यार भाद (ते सत्थवाहदारगा) ते जने सार्थवाह पुत्रोने
(दोच्चपि) भी वार (कौटुम्बिकपुरिसे) कौटुम्बिक पुत्रोने (सदावेति) बुलाया

પાનસ્વાધસ્વાગ્ર 'ઉપસ્થલેહ' ઉપસ્કારયત ઉપસ્કાયં ત રિપુઝમગ્નપાનસ્વા
સ્વાધ ધૂપપુષ્પમન્દપમ્ત્ર ગૃહોત્થા યનૈઃ સુભૂમિમાગમુષ્પાન યત્રૈવ
નન્દા પુષ્કરિણી તૈરયોષાગન્ઝત ઉપાગત્ય નન્દાયા' પુષ્કરિણ્યા
અદૂરસામન્તે 'યૂનામઢવ સ્થૂનામઢવ ગ્રાદનાદિ સ્તમ્ભનાર્થ
મહી કાઠ' યૂના સ્થૂના, તત્પગાનો યત્ત્રાન્ઝાદિતમઢવ. સ્થૂના મઢવસ્તમ્ 'આહ-
ળહ' આહત-નિવેશયત કુરુતેત્યર્થ. 'આસિત્તસમ્મજ્જિયોવલિત' આસિત્ત
સમાર્જિતોવલિત, તત્ર-'આસિત્ત' આસિત્ત-ઝલેન સિત્ત 'સમ્મજ્જિય'
સમાર્જિત કચરાપનયનેન પ્રમાર્જિત 'ઝાલિત' ઉપલિત-ગોમયાદિના સલિ
સમ્ સુગન્ધ યાવન્ ફલિતમ્--અગરવર્તિ કાલાશુકમૃતિસુગન્ધિદ્રવ્યૈ',
ફલિત-યુક્તમ્ 'મરેહ' કુરુત 'અમ્હે પઢિવાલેમાળા' જાગ પ્રતિપાલયમાના

વયાસી) બુલાકર इस प्रकार कहा-(गन्डह ण देवाणुप्पिया)हे देवानुप्रिया ।
तुम जाओ और (विउल असण ४ उवक्खडेह) विपुल मात्रा म अशन, पान,
स्वाय, और स्वाध आहार निष्पन्न करो (त विउल असण ४ धूव पुष्फवत्थ गहाय
जेणेव सुभूमि भागे उज्जाणे जेणेव णदा पुक्खरिणी तेणामेव उवागच्छह) निष्पन्न
होने के बाद विपुल अशनादिरूप चतुर्विध आहार को धूप, पुष्प, वस्त्रको चेर
जहा सुभूमि भाग नामका उद्यान है और जहा नदा नामकी पुष्करिणी है, वहा
जाओ-(नदापुक्खरिणी अदूरसामन्ते यूनामडव आहणह) वहा जाकर तुम
नदापुष्करिणी से न बिल्कुल पास और न बहुत दूर किन्तु उचित प्रदेश
में एक स्थूणामडप को रचो-पनाओ-तैयार करो। (आसिन्तसम्मज्जिओव
लित सुग य जाव कलिय करेह, अम्हे पडिवालेमाणा २ चिट्ठह जाव चिट्ठति)
जब वह तैयार हो जावे तब उसे जल से सिञ्चित करो, कचरा बगैरह

णुप्पिया) हे देवानुप्रिया । तमे न्नाओ (विउल असण ४ उवक्खडेह) अने पुष्प
प्रमाणमा अशन, पान, आध अने स्वाध आहार तैयार करो (त विउल असण ४
धૂवपुष्फवत्थ गहाय जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे जेणेव णदा पुक्खरिणी
तेणामेव उवागच्छह) अने न्यारे अशन, पान आध वजेने तार नत्तने आहार तैयार
થઈ બધ ત્યારે ચતુર્વિધ આહાર તેમજ ધૂપ, પુષ્પ અને વસ્ત્રોને લઈને જ્યાં સુભૂ
મિભાગ નામે ઉદ્યાન છે અને જ્યાં નદા નામની પુષ્કરિણી (વાવ) છે ત્યાં જાઓ.

(નદા પુક્કરિણીતો અદૂરસામન્તે સ્થૂનામઢવ આહળહ) ત્યાં જઈને નદા
પુષ્કરિણીથી વધારે દૂર પણ નહિ તેમજ તેનાથી વધારે નજીક પણ નહિ એવા યોગ્ય
સ્થાને તમે સ્થૂણા મઢવ તૈયાર કરો (અસિન્ત સમ્મજ્જિયોવલિત સુગંધ જાવ
ફલિય મરેહ અમ્હે પડિવાલે માળા ૨ ચિટ્ઠહ જાવ ચિટ્ઠતિ) સ્થૂણા મઢવ
ત્યારે તૈયાર થઈ બધ ત્યારે તમે પાણી છાટીને તે જગ્યાને સિંચિત કરો, કચરો

सलग्न-तृपभाकरेकरज्जुद्वयमित्यर्थः ताभ्याम् उपगृहीतौ शकटग्राहकपुरुषेण स्वयशोकृतौ, रजतमयघण्टी च तौ सूत्रज्जुप्रवरकाञ्चनखचिननस्त प्रग्राहपगृहीतौ इति कर्मधारयः ताभ्याम् 'नीलोत्पलकयामेलर्हि' नीलोत्पल-कृतापीडाभ्याम् तत्र-नीलोत्पलै = नीलकमलै, कृत आपीड = शिरोभूषण ययो स्तौ ताभ्याम्, 'प्रवरगोणजुगणर्हि' प्रवरगोयुवभ्याम्-तरुणोत्तम-वशीवर्दाभ्यादम् 'जुत्तमेव' युक्त-सर्वथा सयुक्तमेव नानामणिरयणकचण घट्टियाजालपरिविखत्त' नानामणिरत्नकाञ्चनघट्टिकाजालपरि-

क्षिप्त-अनेरमणिरत्नखचितसुवर्णमयघट्टिमासमूहेन युक्तम् 'प्रवरलक्ष-णोववेय' प्रवरलक्षणोपपेत-शुभलक्षणयुक्त 'प्रवहण' प्रवहण-शकटम् सेजगाडीति भाषायाम् उपणेह' उपनयत-समानयत । ते कौटुम्भिकपुरुषा अपि न्यैवोपनयन्ति ॥ सू ७ ॥

हो । कपास के तन्तुओं से निर्मित रस्सी कि जो प्रवर काचन से खचित हो जिनके दोनों नयनों में पड़ी हुई हो और इसी के गल पर जो शकट ग्राहक पुरुषों द्वारा यशोभूत किये गये हो (नीलोत्पलकयामेलर्हि) तथा नीलकमलो का बना हुआ शिरोभूषण जिनके मस्तक पर लगा हो (नानामणिरयणकचणघट्टिया जालपरिविखत्त) जो पत्र नानामणियों से तथा रत्नों से खचित ऐसे सुवर्णमय घट्टिका समूह से युक्त हों तथा जो (प्रवरलक्ष-णोववेय) शुभलक्षणों से संपन्न हों (ते वि तदेव उवणेति) इस प्रकार उन दोनों सार्थवाह पुरों का आदेश सुनकर उन कौटुम्भिक पुरुषोंने जैसा उन्होंने प्रवहण लाने को कहा था-वैसा ही लाकर उपस्थित कर दिया । और उनकी ॥ सूत्र ७ ॥

घट्टीओ, जेमना गणाभा गाधवाभा आवी छे ओवा, तेमज सूतरनी प्रवर काचनथी परिवेष्टित होरीनी नाथ जेमना जने नाऊना छिट्रोभा नाथेली होय अने ओवी नाथोने दीधे ज ते गणहो गाडीने हाऊनाराओ वटे वशभा रभाता होय, (नीलोत्पलकयामेलर्हि) तेमज नीलकमलोवाणु शिरोभूषण जेमना मस्तकें ओलतु होय (नानामणिरयणकचणघट्टिया जालपरिविखत्त) जेमले अनेक भण्डि अने रत्नो जउली सोनानी धुधरीओ पड़ेरेली होय तेमज जे (प्रवरलक्ष-णोववेय) शुभ लक्षणोवाणा होवा जेधओ (ते वि तदेव उवणेति) आ रीते जने सार्थवाह-पुरोनी आसा सालणीने कौटुम्भिक पुरुषो आसा प्रभाओ ज थे य प्रवहणु लई आओ ॥ सूत्र ७ ॥

મવાદિષ્ટામ્ આજ્ઞાપયત. 'શિષ્યામેવ' ક્ષિપમેવ 'લઘુકરણજુતે જોડય' લઘુકરણયુક્તયોજિતમ્ તત્ર-લઘુકરણેન-ગમનાદિક્રિયાદસત્ત્વેન યુક્તાઃ યે પુરુષાસ્તૈ, યોજિત યન્યૂપાદિભિ સમ્પન્નિતમ્ અસ્ય પ્રવહણમિત્યનેન સમ્પન્ન 'સમચ્ચુરચાલિદાણસમલિહિયતિસ્વગ્મસિગ્ગર્હિ' સમચ્ચુર ચાલધાનસમત્રિગિતતીક્ષ્ણાગ્રશૃદ્ધકાન્યામ્ તત્ર-સમ=સમૌ-સમાનો ચુરૌ, ચાલધાનો=પુચ્છૌ, સમચ્ચુરચાલધાનો તત્રા સમ=સમે-તુલ્યે, લિહિતે=શ્રદ્ધા પસારિતચાલ્યત્વચે, તીક્ષ્ણાગ્રશૃદ્ધે યથો. તૌ, તથા સમચ્ચુરચાલધાનો ચ સમલિહિતતીક્ષ્ણાગ્રશૃદ્ધકૌ ચેતિ કર્મધારય તાભ્યામ્ 'રયયમયઘટસ્તુત્તરજ્જુ પવરકચણસ્વચિયણત્થપગ્ગહોવગ્ગર્હિર્હિ' રજતમયઘટામ્ પવરજ્જુપવરકાઠચન-સ્વચિતનસ્તપ્રગ્ગહોવગ્ગહીતાભ્યામ્ તત્ર-રજતમયે=રૂપ્યનિર્મિતે ઘટે=વૃદ્ધપ્રણ્ટિકે ગલપદેશે ગદ્ધે યથોસ્તૌ તથા-સૂતરજ્જુ=કાર્પાસિક-તન્તુ નિર્મિતે રજ્જુ મયે પવરચાલનસ્વચિતે યે 'નત્થે' નસ્તે-તયો પ્રગ્ગહી=રક્ષમીનસ્ત

(શિષ્યામેવ લઘુકરણ જુત જોડય પવરણ ઉવણેહ) તુમલોગ શીત્ર હી લઘુકરણ યુક્ત પુરુષો દ્વારા યત્રયૂપદિ સે સપથિત કિયે હુપ્ એક પવરણ-શકટકો લે આઓ ભાપા મ્મ હસે સેજ-ગાડી કહતે હૈ। જો (પવરગોણ જુવાણર્હિ જુત મેવ) તરુણ એવ ઉત્તમ ચૈલો સે સર્વથા યુક્ત હો (સમચ્ચુર ચાલિદાણ સમ-લિહિયતિસ્વગ્મસિગ્ગર્હિ) યે ચૈલ મી સમાન ચુરૌં વાલે હો એક સી પૂછૌંવાલે હૌં તથા શમ્મ સે ઉપર કી ચાલ ઊલિ જાને સે જિનકે અગ્રભાગ તુકીલે વને રહે હૈ એસે ણક સે સીગૌં વાલે હૌં (રયયમયઘટ, સુત્તરજ્જુપવરકચણ-સ્વચિયણત્થપગ્ગહોવગ્ગર્હિર્હિ) ચાદી કે ઘટિકાઈ જિનકે ગલે મે વંધી હુઈ

(સદાવિત્તા) બોલાવીરે તેમને (એવ વયાસી) આ પ્રમાણે કહ્યું (શિષ્યામેવ લઘુકરણ જુતજોડય પવરણ ઉવણેહ) તમે સત્ત્વરે લઘુકરણ યુક્ત પુરુષો વડે યત્ર યૂપ વગેરેથી સપન્ન એક પ્રવહણ-ગાડાને લાવો ભાપામા પ્રવહણ-શકટને 'સેજગાડી' કહો છે (ધોડાગાડીની જેમ આવી સેજગાડી પણ ચોમર અને ઉપર એમ સરસ આવરણથી આચ્છાદિત રહે છે માણસ આરામથી આમા અવરજવર કરી શકે છે એટલા માટે એને 'સેજગાડી' કહે છે) તે સેજગાડી (પવરગોણજુવાણર્હિ જુતમેવ) જુવાન અને ઉત્તમ બળદોવાળી હોવી હોવી જોઈએ (સમચ્ચુરચાલિદાણસમલિહિય-તિસ્વગ્મસિગ્ગર્હિ) બળદો સરખી પૂછડી વાળા તેમજ ઓબર વડે ઉપર ઉપરથી જેમનું ચામડું છાંડી નખાયું છે અને તેથી જેમના શિંગડાના આગળના ભાગ અણીદાર થઈ ગયા ગયા છે તેવા સરખા શિંગડાવાળા હોવા જોઈએ (રયયમયઘટસ્તુત્તરજ્જુપવરકચણસ્વચિયણત્થપગ્ગહોવગ્ગર્હિર્હિ) આદીની

દેવદત્તાયાઃ ગણિકાયા ગૃહ વર્તતે તૈર્વૌપામચ્છત', ઉપાગત્ય પ્રવરણાન્ પ્રન્યવ
રોહત' પ્રત્યયરુદ્ધ દેવદત્તાયાઃ ગણિકાયાઃ ગૃહમનુપ્રવિશત' તતસ્તદનન્તરં સ્વત્તુ
સા દેવદત્તા ગણિકા તૌ સાર્થવાહદારકૌ ઇજમાનો-આગચ્છન્તો પશ્યતિ,
દૃષ્ટ્વા હૃદ્વતુષ્ટા=અતિગયેન પ્રમુદિતા, અથ મમ ભાગ્યોદયો જાતો યત્ એતાવિભ્ય
પુત્રૌ મમ ગૃહે આગતાવિતિ વિચાર્યે સ્વાસનાદભ્યુત્તિષ્ઠતિ, અભ્યુત્થાય સપ્તા-
ષ્ટપદાન્યત્પાન્નત્રિતિ=અભિગચ્છતિ અનુગમ્ય, તયોઃ સમુદય મત્વા તૌ સાર્થવાહ-
દારકૌ પ્રત્યેય વક્ષ્યમાણમકારેણાવાદીત્ 'સદિસતુ ણ' સન્દિસન્તુ આદેશ

હે (પવહણ દુરુહતિ) ઉસ પ્રવહણ પર સવાર હુગ । (દુરુહિત્તા જેણેવ દેવદત્તાળ
ગણિયાળ ગિહ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) સવાર હોરુર જણ દેવદત્તાકા ઘર થા વહા
પહુવે । (ઉવાગચ્છિત્તા પવહણાઓ પચોરુહતિ) પહુવ કર વે ઉસે પ્રવહણ સે
નીચે ઉતરે । (પચોરુહિત્તા દેવદત્તાળ ગણિયાળ ગિહ અણુગચ્છતિ) નીચે
ઉતરકર દેવદત્તા ગણિકા કે ઘરમેં પ્રવેશ કિયા (તણ સા દેવદત્તા ગણિયા
સત્થવાહદારણ ઇજમાણે પામઈ) દેવદત્તા ગણિકાને ઉન દોનોં સાર્થવાહ પુત્રોંકો
આતે હુગ દેલા (પાસિત્તા હૃદ્વતુષ્ટા આસણાઓ અબ્બુદ્દેઈ) દેલ્લકર વડી
અધિક પ્રસન્ન હુઈ ઉસને વિચારા આજ મેરે ભાગ્ય કા ઉદય હુઆ હૈ, જો
યે દોનોં ઇમ્મપુત્ર મેરે ઘર પર આયે હૈ હસ પ્રકાર વિચાર કર રહ અપને
આસન સે ઉઠી-(અબ્બુદ્દિત્તા સત્તપ્પયાઈ અણુગચ્છઈ) ઉઠ કર વહ સાત
આઠ પૈર ઓર સામને ગઈ (અણુગચ્છિત્તા તે સત્થવાહદારણ ઇવ વયાસી)
જાકર ઉસને ઉન સાર્થવાહ દારકોં સે હસ પ્રકાર કહા (સદિસતુ ણ દેવાણુ-

વન્નો ધારણુ ય્યાં (પવહણ દુરુહતિ) અને પ્રવહણુ (સિજગાડી) મા બેઠા (દુરુહિત્તા
જેણેવ દેવદત્તાળ ગણિયાળ ગિહ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) બેસિને તેઓ દેવદત્તાને
પેર પહોચ્યા (ઉવાગચ્છિત્તા પવહણાઓ પચોરુહતિ) ત્યા પહોચીને તેઓ પ્રવ
હણુ માથી નીચે ઉતર્યા (પચોરુહિત્તા દેવદત્તાળ ગણિયાળ ગિહ અણુગચ્છતિ)
નીચે ઉતરીને ગણિકા દેવદત્તાના ઘરમા પ્રવિષ્ટ થયા (તણ સા દેવદત્તા ગણિયા
સત્થવાહદારણ ઇજમાણે પાસઈ) ગણિકા દેવદત્તાએ બને સાર્થવાહ પુત્રોને આવતા
બોલ્યા (પાસિત્તા હૃદ્વ તુષ્ટ આસણાઓ અબ્બુદ્દેઈ) બેઠને તે પૂછ જ પ્રસન્ન
થઈ અને તેને થયુ કે આજે મારે ભાગ્યોદય થયો છે કેમકે આ બને ઇમ્મપુત્રો
(શિડિયાના પુત્રો) મારે ઘર આવ્યા છે આ રીતે વિચાર કરીને તે પોતાના આસન
પરથી બેઠી થઈ (અબ્બુદ્દિત્તા સત્તપ્પયાઈ) બેઠી થઈને તે માત-આડ પગલા સામે
ગઈ અણુગચ્છિત્તા તે સત્થવાહદારણ ઇવ વયાસી) સામે જઈને તેણે સાર્થવાહ
પુત્રોને બોલ્યું-- (સદિસતુ ણ દેવાણપિયા' કિમિદાગમણપ્પજોયણ)

भूलभू—तए ण ते सत्थवाहदारगा ण्हाया जाव सरीरा पवहणं दुरुहति दुरुहित्ता जेणेव देवदत्ताए गणियाए गिह तेणेव उवागच्छति उवागच्छित्ता पवहणाओ पच्चोरुहति, पच्चोरुहित्ता देवदत्ताए गणियाए गिह अणुप्पविसति, तएण सा देवदत्ता गणिया सत्थवाहदारए एज्जमाणे पासइ पासित्ता हट्टुत्तु आसणाओ अब्भुट्ठइ अब्भुट्ठित्ता सत्तट्ठपयाइ अणुगच्छइ, अणुगच्छित्ता ते सत्थवाहदारए एव वयासी—सदिसत्तु ण देवाणुप्पिया । किमिहागमणप्प ओयण ? तएण ते सत्थवाहदारगा देवदत्त गणिय एव वयासी—इच्छामो ण देवाणुप्पिए । तुब्भेहिं सद्धिं सुभुमिभागस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिं पच्चणुब्भवमाणा विहरित्तए । तएण सा देवदत्ता तौस सत्थवाहदारगाण एयमट्ठ पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता ण्हाया कयकिच्चा कित्ते पवर जाव सिरिसमाणवेसा जेणेव सत्थवाहदारगा तेणेव समांगया ॥ सू ८ ॥

टीका—‘तएण ते सत्थवाहदारगा ण्हाया’ इत्यादि—ततस्तदनन्तर खलु तौ सार्थवाहदारकौ स्नातौ—स्नानानन्तर कृतबलिकर्मणौ यावदाभरणा लङ्कृतशरीरौ परिहितशुद्धवस्त्रौ प्रवृत्त दूरोहत, आरोहत, दूरुह्य यत्रैव

‘तएण से सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) वे दोनों सार्थवाहदारक (ह्वाया) कि जिन्होंने पहिले से स्नान कर लिया है (जाव सरीरा) स्नान के बाद रागसादि पक्षियों के लिये अन्नादिका भागरूपबलिकर्म कर जिन्होंने अपने शरीरको आभरण से अलंकृत किया है और शुद्ध वस्त्रों को पहिना

‘तएण से सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थार पछी (ते सत्थवाहदारगा) अने सार्थवाह पुनोअे (ण्हाया) स्नान करीने (जाव सरीरा) अने स्नान कयां भाह जगडा वगेरे पक्षीअोने अने भाग अपीअे अलिअर्भ करीने पोताना शरीरे सुद्ध आभरण्हे तेभए शुद्ध

દેવદત્તાયા ગણિયાયા ગૃહ વર્તે તૈવોપાગચ્છત', ઉપાગત્ય પ્રવહ્ણાન્ પ્રન્યવ
રોહન' પ્રત્યક્ષ દેવદત્તાયા ગણિયાયા ગૃહમનુપવિશત. તતસ્તદનન્તર સ્વત્તુ
સા દેવદત્તા ગણિયા તૌ સાર્થવાહદારકૌ એજમાનૌ-આગચ્છન્તૌ પશ્યતિ,
દૃષ્ટ્વા હૃષ્ટનુષ્ટા=અતિયેન મમુદિતા, અથ મમ ભાગ્યોદયો જાતો વત ણતાવિભ્ય
પુત્રૌ મમ ગૃહે આગતાવિતિ વિચાર્ય સ્વામનાદ્અણુત્તિષ્ઠતિ, અભ્યુત્થાય સપ્તા-
ડાટપદાન્યત્પ્રાગ્ચરિતિ=અભિગચ્છતિ અનુગમ્ય, તયોઃ સમુત્થ ગત્વા તૌ સાર્થવાહ-
દારકૌ પ્રત્યેય વક્ત્રમાણમકારેણાવાદીત્ 'સંદિસતુ ણ' સન્દિસન્તુ આદેશ

હે (પ્રવહ્ણ દુરુહતિ) ઉસ પ્રવહ્ણ પર સવાર હુળ. (દુરુહિત્તા જેણે પ્ર દેવદત્તાળ
ગણિયાળ મિહ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) સવાર હોઠ્ઠર જહા દેવદત્તાકા ઘર યા વહા
પન્વે. (ઉવાગચ્છિત્તા પ્રવહ્ણાઓ પન્વોરુહતિ) પહુવ કર વે ઉસે પ્રવહ્ણ સે
નીચે ઉતરે. (પન્વોરુહિત્તા દેવદત્તાળ ગણિયાળ મિહ અણુગચ્છતિ) નીચે
ઉતરકર દેવદત્તા ગણિકા કે ઘરમે પ્રવેશ કિયા (તણ સા દેવદત્તા ગણિયા
સત્થવાહદારળ એજમાણે પામઈ) દેવદત્તા ગણિકાને ડન દોનોં સાર્થવાહ પુત્રોંકો
આતે હુળ દેલા (પામિત્તા હટ્ટનુટ્ટ આસણાઓ અબ્બુદ્દેઈ) દેલ્લકર વહી
અધિક પ્રસન્ન હુઈ ઉસને વિચારા આજ મેરે ભાગ્ય કા ઉદય હુઆ હૈ, જો
યે દોનોં ઇન્ધપુત્ર મેરે ઘર પર આયે હૈ હસ પ્રકાર વિચાર કર વહ અપને
ગ્રાસન સે ડઠી-(અબ્બુદ્દિત્તા સત્તાપયાઈ અણુગચ્છઈ) ડઠ કર વહ સાત
આઠ પૈર ઓર સામને ગઈ (અણુગચ્છિત્તા તે સત્થવાહદારળ એવ વયાસી)
જાકર ઉસને ડન સાર્થવાહ દારકોં સે ડસ પ્રકાર કહા (સંદિસતુ ણ દેવાણુ-

વન્ધો ધારણુ ય્યાં (પ્રવહ્ણ દુરુહતિ) અને પ્રવહ્ણ (સેજગાડી) મા બેઠા (દુરુહિત્તા
જેણે પ્ર દેવદત્તાળ ગણિયાળ મિહ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) બેસિને તેઓ દેવદત્તાને
ઘેર પહોંચ્યા (ઉવાગચ્છિત્તા પ્રવહ્ણાઓ પન્વોરુહતિ) ત્યા પહોંચીને તેઓ પ્રવ
હ્ણ માથી નીચે ઉતર્યા (પન્વોરુહિત્તા દેવદત્તાળ ગણિયાળ મિહ અણુગચ્છતિ)
નીચે ઉતરીને ગણિકા દેવદત્તાના ઘરમા પ્રવિષ્ટ થયા (તણ સા દેવદત્તા ગણિયા
સત્થવાહદારળ એજમાણે પામઈ) ગણિકા દેવદત્તાએ બંને સાર્થવાહ પુત્રોને આવતા
બોલ્યા (પામિત્તા હટ્ટ તુટ્ટ આસણાઓ અબ્બુદ્દેઈ) બેબેને તે ખૂબ જ પ્રસન્ન
થઈ અને તેને થયું કે આજે મારો ભાગ્યેદય વધે છે કેમકે આ બંને ઇન્ધપુત્રો
(શિઠિયાના પુત્રો) મારે ઘેર આવ્યા છે આ ગીતે વિચાર કરીને તે પોતાના ગ્રાસન
પરથી બેઠી થઈ (અબ્બુદ્દિત્તા સત્તાપયાઈ) બેઠી થઈને તે સાત-આઠ પગલા સામે
ગઈ અણુગચ્છિત્તા તે સત્થવાહદારળ એવ વયાસી) નામે જઈને તેણે સાર્થવાહ
પુત્રોને કહ્યું-- (સંદિસતુ ણ દેવાણુપિયા! કિમિદાગમણપ્પઓયણ)

કુર્વન્તુ સ્વલુ દેવાનુપ્રિયાઃ કિં-કયમિહાગમનપ્રયોજન જાત ? મમોપરિ ભવ
 દ્રધા મહતી કૃપા કૃતા યતો મદ્દૃઢે મયન્નો સમાગતો તતસ્તદનન્તર તો સાર્થવાહ
 દારકો દેવદત્તા ગણિકા પ્રત્યેયમગાદિગ્દામ્ 'ઇચ્છામોળ' આગમિચ્છાવઃ સ્વલુ
 દેવાનુપ્રિયે યુષ્માભિ સાર્દ્ધ સુભૂમિભાગસ્યોધાનસ્યોધાનત્રિય પ્રત્યનુભવન્તો
 વિહર્ષુમ્ ત્વયા સાર્દ્ધમાવાપ્તપરનર્દશનાદિસુગ્ય કર્તુમિચ્છામોડતસ્ત્વમાવાગ્મ્યા સાર્દ્ધ
 માગચ્છ, ઇતિ ભાવ'। તતસ્તદનન્તર સ્વલુ સા દેવદત્તા તયો' સાર્થવાહદારકયો
 રેતમયં પ્રતિશૃણોતિ, પ્રતિશ્રુત્ય સ્નાતા સ્નાનાનન્તર કૃતકૃત્યા 'કિં તે' કિં
 તેન અલ તેન યર્ણનેન 'પરપરિહિયા' પરપરિહિતા=પર' યથા સ્યાત્તથા
 પરિહિતા, વસ્ત્રપરિધાનકલાઽભિજ્ઞતયા સુદૃષ્ટપરિવાના યાત્ શ્રીસમાનવેષા=
 વેષપ્રિયા સાક્ષાલ્લક્ષ્મીવત્ પ્રનિભાસમાના યત્રૈવ સાર્થગાહદારકો તત્રૈવ સમાગતા । શ્રુ ।

પ્રિયા ! ત્રિમિહાગમનપ્રયોજન) હે દેવાનુપ્રિયો ! કહિયે કિસ પ્રયોજન સે
 યહા જાના હુઆ હૈ ? (તણ તે સત્યગાહદારગા દેવદત્ત ગણિય ત્વ યયાસી)
 દેવદત્તાગણિકાની એસો ગાત સુનકર उन दोनो सार्थवाह पुरांने उससे ऐसा
 कहा-(इच्छामो ण देवाणुप्पिण । तुम्हेहिं सद्धि सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स
 उज्जाणसिंरि पच्चणुग्मयमाणा विहरित्तण) હે દેવાણુપ્રિય હમલોગ યહ ચાહતે
 હૈ કિં તુમ્હારે સાથ સુભૂમિભાગ ઉધાન કી શોભા કા અનુભવ કરતે હુએ
 વિચરણ કરે । (તણ સા દેવદત્તા તેસિં સત્યગાહદારગાણ ઇયમદ્વ પઢિમુણેઈ)
 ઇસકે વાદ ઉસ દેવદત્તાને उन सार्थवाहदारको के इस रुधन रूप अर्थ
 को स्वीकार कर लिया । (पडिमुणित्ता ह्यायो कयकिच्चा किं ते पर जाव
 सिरिसमाणवेसा जेणेव सत्यवाहदारगा तेणेव समागया) ઇસકે પશ્ચાત
 ઉસને સ્નાન રિયા સ્નાન કર વહ કૃત કૃત્ય હુઈ અથ ઇસ વિષય મે ઔર

હે દેવાનુપ્રિયો ! આજા જો શા ડારણથી અહીં આપ પધાર્યા છે (તણ તે
 સત્યગાહદારગા દેવદત્ત ગણિય ત્વ યયાસી) ગણિજ દેવદત્તની વાત સાભળીને
 તેઓએ કહ્યું--(इच्छामो ण देवाणुप्पिण । तुम्हेहिं सद्धि सुभूमिभागस्स
 उज्जाणस्स उज्जाणसिंरि पच्चणुग्मयमाणा विहरित्तण) હે દેવાનુપ્રિયે ! તમારી
 સાથે સુભૂમિભાગ ઉધાનનું સૌધર્થ પાન કરતા કરતા ત્યાં વિહાર કરીએ એવી અમારી
 ઇચ્છા છે (તણ સા દેવદત્તા તેસિં સત્યગાહદારગાણ ઇયમદ્વ પઢિમુણેઈ)
 ત્યારે દેવદત્તાએ સાર્થવાહ પુરોની વાત સ્વીકારી લીધી (पडिमुणित्ता ह्यायो कय
 किच्चा किं ते पर जाव सिरिसमाणवेसा जेणेव सत्यवाहदारगा तेणेव
 समागया) ત્યાર બાદ દેવદત્તાએ સ્નાન કર્યું અને સ્નાન કર્યા પછી આ વિષે

मूलम्—तएण ते सत्थवाहदारगा देवदत्ताए गणियाए सद्धि
जाणं दुरुहति दुरुहत्ता चंपाए नयरीए मज्झ मज्झेण जेणेव सुभूमि-
भागे उज्जाणे जेणेव नदा पुम्खरिणी तेणेव उवागच्छति उवागच्छित्ता
पवहणातो पच्चोरुहति पच्चोरुहत्ता नदा पोम्खरिणी ओगाहिति ओगाहित्ता
जलमज्जण करेति, करित्ता जलकीड करेति, करित्ता ण्हाया देवदत्ताए
सद्धि पच्चुत्तरति पच्चुत्तगित्ता जेणेव थूणामंडवे तेणेव उवा
गच्छति, उवागच्छित्ता थूणामंडवं अणुपविसति अणुपविसित्ता सव्वा-
लकारविभूसिया आसत्था विसत्था सुहासणवरगया देवदत्ताए सद्धि
त विउल असणं ४ धूवपुप्फगधवत्थ आसाएमाणा वीसाएमाणा
परिभुंजेमाणा एव च ण विहरति जिमिय भुत्तुत्तरागयावि य ण समाणा
देवदत्ताए सद्धि विपुलाइ माणुस्सगाइ कामभोगइ भुजमाणा
विहरति । सू ९।

टीका—‘तएण ते’ इत्यादि—ततस्तदनन्तर खलु तौ सार्यवाहदारगौ
देवदत्तया गणिकया सद्धं यान-रथ दूरोहतः, आरोढतः, दूरस्थ=आरक्ष चम्पा-

अधिकवर्णन क्या करे—उसने अच्छी तरह वस्त्र पहिरे यात्रा अपना वेषश्री केजैसा
बनाया-और जहा वे दोनों सार्यवाह पुत्र वे, वही आनंद के साथ गई । ॥ सूत्र ८॥

‘तएण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) वे दोनों सार्थ
वाह पुत्र (देवदत्ताए गणियाए सद्धि) देवदत्ता गणिका के साथ (जाण दुरुहति)

पधारे शु ङ्हीये तेणे सुहर वस्त्रो पडेयां अने तेणे पोतामो देह लक्ष्मी जेयो
सुहर भनावीने ते न्या अने मार्यवाह पुत्रो डता त्याआन द अनुलवती पडेयाथी । सूत्र ८ ।

‘तए ण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थार पडी (ते सत्थवाहदारगा) अने सार्थवाह पुत्रो
(देवदत्ताए गणियाए सद्धि) गच्छिता देवदत्तानी साथे (जाण दुरुहति) ते स्थभा

કુર્વન્તુ સ્વલુ દેવાનુપ્રિયાઃ કિં-કથમિદ્ધાગમનપ્રયોજન જાત ? મમોપરિ ભવ
 દ્વયા મહતી કૃપા કૃતા યતો મદ્યુદે મયન્તો સમાગતો તતસ્તદનન્તર તો સાર્થવાહ
 દારકો દેવદત્તા ગણિકા પ્રત્યેયમગાદિગ્દામ્ 'ઇચ્છામો' આગમિચ્છાવઃ સ્વલુ
 દેવાનુપ્રિયે યુષ્માભિ સાર્દ્ધે સુભૂમિભાગસ્યોદ્યાનસ્યોદ્યાનશ્રિય પ્રત્યનુભવન્તો
 વિહર્ષુમ્ ત્વયા સાર્દ્ધમાગામુપનદર્શનાદિસુગ્ધ ઋષિમિચ્છાગોડતસ્ત્વમાગામ્યા સાર્દ્ધ
 માગચ્છ, ઇતિ ભાવ । તતસ્તદનન્તર સ્વલુ સા દેવદત્તા તયોઃ સાર્થવાહદારકયો
 રેતમર્થ પ્રતિશૃણોતિ, પ્રતિશ્રુત્ય સ્નાતા સ્નાનાનન્તર કૃતકૃત્યા 'કિં તે' કિં
 તેન અલ તેન વર્ણનેન 'પરપરિદિયા' પરપરિદિતા=પર યથા સ્થાત્થા
 પરિદિતા, વહ્નપરિધાનકલાઽભિજ્ઞતયા સુદૃપરિજ્ઞાના યાત્ શ્રીસમાનવેષા=
 વેષધિયા સાક્ષાલ્ક્ષ્મીયત્ પ્રતિભાસમાના યૈવ સાર્થવાહદારકો તૈવ સમાગતા ।શ્લુ ૮।

પ્રિયા ! મિમિદ્ધાગમનપ્રયોજન) હે દેવાનુપ્રિયો ! કહિયે કિસ પ્રયોજન સે
 યહા આના દુઝા હૈ ? (તેણ તે સત્યવાહદારગા દેવદત્ત ગણિય એવ યયાસી)
 દેવદત્તાગણિકાની એસો ગાત યુનકરે એન દોનો સાર્થવાહ પુત્રોને એસે એસા
 કહા-(ઇચ્છામો જ દેવાનુપ્રિય ! તુમ્હેઈ સદ્ધિ સુભૂમિભાગસ્સ ડજ્ઞાણસ્સ
 ડજ્ઞાણસિરિં પચ્ચણ્ઠમવમાગા વિહરિત્તણ) હે દેવાનુપ્રિય હમલોગ યહ વાહતે
 હૈ કિ તુમ્હારે સાથ સુભૂમિભાગ ઉદ્યાન કી શોભા કા અનુભવ કરતે દુષ
 વિચરણ કરે । (તેણ સા દેવદત્તા તેસિં સત્યવાહદારગાણ એમઠ પઢિસુણેઈ)
 ઇસકે વાદ એ દેવદત્તાને એન સાર્થવાહદારકો કે ઇસ કથન રૂપ અર્થ
 નો સ્વીકાર કર લિયા । (પઢિસુણિત્તા હાયા કયકિચ્છા કિં તે પાર જાવ
 સિરિસમાનવેસા જેણેવ સત્યવાહદારગા તેણેવ સમાગયા) ઇસકે પશ્ચાત્
 એને સ્નાન નિયા સ્નાન કર વહ કૃત કૃત્ય હુઈ અથ ઇસ વિષય મે ઓર

હે દેવાનુપ્રિયે ! આજ્ઞા કરે શા કરણુથી અહીં આપ પધાર્યા છે (તેણ તે
 સત્યવાહદારગા દેવદત્ત ગણિય એવ યયાસી) ગણિકા દેવદત્તની વાત સાંભળીને
 તેઓએ કહ્યું--(ઇચ્છામો જ દેવાનુપ્રિય ! તુમ્હેઈ સદ્ધિ સુભૂમિભાગસ્સ
 ડજ્ઞાણસ્સ ડજ્ઞાણસિરિં પચ્ચણ્ઠમવમાગા વિહરિત્તણ) હે દેવાનુપ્રિયે ! તમારી
 સાથે સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનનું સોદર્ય પાન કરતા કરતા ત્યાં વિહાર કરીએ એવી અમારી
 ઇચ્છા છે (તેણ સા દેવદત્તા તેસિં સત્યવાહદારગાણ એમઠ પઢિસુણેઈ)
 ત્યારે દેવદત્તાએ સાર્થવાહ પુત્રોની વાત સ્વીકારી લીધી (પઢિસુણિત્તા હાયા કય
 મિચ્છા કિં તે પાર જાવ સિરિસમાનવેસા જેણેવ સત્યવાહદારગા તેણેવ
 સમાગયા) ત્યાર બાદ દેવદત્તાએ સ્નાન કર્યું અને સ્નાન કર્યા પછી આ વિષે

परणशोभितौ, 'असत्या' आसस्या परिश्रमापनयनेन स्वस्थीभूतौ, पसन्नचित्तौ इत्यर्थः.
 'वीमत्या' विस्वस्थौ विशेषेण स्वस्थीभूतौ सर्वथाऽपगतश्रमौ, सुखासनवरगतौ
 सुखप्रदपर्यङ्काद्यासनोपविष्टौ, देवदत्तया सार्द्धं त विपुल विस्तीर्णम् अशन पान स्वाद्य-
 स्वाद्य धूप पुष्प गन्ध इव च, 'असापमाणा' आम्नादयन्तौ-ईपत्स्वादयन्तौ
 'त्रिसापमाणा' विस्वादयन्तौ-विशेषेण तार चाग्नाद्यादयन्तौ, 'परिश्रुजेमाणा'
 परिश्रुचानी-परिश्रम कुर्याणो एव च अनेन प्रकारेण खलु विहरतः आसाते।
 अपि च खलु 'त्रिमिय भुत्तुत्तरागया' त्रिमित भुत्तुत्तरागता त्रिमित=खादित,
 भुत्तुम्=आस्यादित ताभ्यामुत्तर=अनन्तरम् आगतौ सुखासन पर्यङ्कादिक माप्नो,
 त्रिमितभुत्तुत्तानन्तरम्-आचान्तौ शुद्धोदकेन कृताचमनौ, लेपाद्यनयनेन चोषौ

आकर वे उसमें प्रविष्ट हुए (अणुपविस्तिता सव्वालकारविभूसिया आसत्या
 गीमत्या सुहासनवरगया देवदत्ताए सद्धि) प्रविष्ट होकर सर्व अलकारो
 से विभूषित बने हुए वे आश्वस्त-परिश्रम के अपनयन से स्वस्थचित हुए
 विश्वस्त हुए-सर्वथा परिश्रम से रहित हुए और सुखप्रदपर्यङ्क (पलंग) आदि
 आमन पर जाकर बैठ गये। बाद में उन्होंने उस देवदत्ता के साथ (त
 विडल अमण ४ धूपपुष्पगन्धवत्थ आसापमाणा, वीसापमाणा परिश्रुजे
 माणा एव च ण विहरति) उस विपुलमात्रामें निष्पन्न हुए अशन, पान, स्वाद्य,
 स्वाद्यरूप चारों प्रकार के आहार को क्रिया रुचर कर उसका स्वाद लिया-
 धूप, पुष्प गन्ध, वस्त्र का वितरण क्रिया-(त्रिमियभुत्तुत्तरागया वि ष ण समाणा
 देवदत्ताए सद्धि विडलाइमाणुस्सगाइ कामभोगाइ भुजमाणा विहरति) जब
 वे अच्छी तरह खा पी चुके-तब देवदत्ता के साथ वे पर्यङ्क आदि आमन
 पर आकर बैठ गये वहा इतना सवन्ध और इस प्रकार जोड़ लेना चाहिये-

(अणुपविस्तिता सव्वालकारविभूसिया आसत्या वीसत्या सुहासनवरगया
 देवदत्ताए सद्धि) प्रवेशीने सर्व अलकारोपरी विभूषित थयेला तेजो आश्वस्त-थाके वगर
 अश्वस्थित गन्था विरमन्त थया-सर्वथा श्रम रहित थया, अने सुषेयी भेसाथ तेवा
 पलंग (पर्यङ्क) वगेरे आसनो पर भेसी गया त्यांरणाइ तेमणे देवदत्ता सुष्ठुदानी साथे
 (त विडल असण धूपपुष्पगन्धवत्थ आसापमाणा, वीसापमाणा परि-
 श्रुजेमाणा एव च ण विहरति) पुष्पण प्रमाणमा तैयार करावीने त्या पडोसा
 उवाभा आवेला अशन, पान, आद्य अने स्वाद्य रूप आर जातना आहारने यथारुचि
 रम्या तमय धूप-पुष्प, गन्ध अने वस्त्रोत्तु वितरणउत्तु (त्रिमिय भुत्तुत्तरागया
 वि ष ण समाणा देवदत्ताए सद्धि विडलाइ माणुस्सगाइ कामभोगाइ भुजमाणा
 विहरति) अग्या पडी तेजो पलंग वगेरे सरस आसनो पर आवीने देवदत्ता
 सुष्ठुदानी साथे भेसी गया अही आटली विगत वधाराणी जाणी लेवी नेधये टे-

नगर्या मभ्य-मभ्येन-मभ्येनूत्वा गत्र्य सुभूमिभागमुद्यानमस्ति यत्रैव नदा नाम्नी
 पुष्करिणी तत्रैवोपागच्छतः, उपागत्य प्रवहणात्=रथात् प्रत्यरोहत् -प्रत्यवतरतः
 वेद्यापि यानादुत्तीर्णा, ततः पश्चात्, नदा पुष्करिणीमगच्छते, अगच्छ=प्रवेश
 कृत्वा देवदत्तया सार्द्धं जलमज्जन-स्नानं कुरुत. स्नानं कृत्वा जलक्रीडां कुरुतः
 कृत्वा स्नात्वा (स्नातो) देवदत्तया गणिकया सार्द्धमुभौ प्रत्युत्तरत. नदापुष्क
 रणीतो च निस्सरतः प्रत्युत्तीर्य यत्रैव स्थूणामण्डपो पश्चाच्छादितमण्डपस्तत्रैव
 पागच्छतः, उपागत्य स्थूणामण्डपमनुप्रविशतः, =मण्डपमभ्ये देवदत्तया सार्द्धं तौ
 सार्थवाहदारसौ प्रवेशं कुरुत इत्यर्थः। अनुप्रविश्य सर्वालकारनिभूपितौ वस्त्रा

उस रथ पर आरुढ़ हुए (दुरुहिता चपाण नयरोए) आरुढ़ होकर चपा
 नगरी के (मज्झ मज्जेण) ठीक बीचोबीच से होकर (जेणेव सुभूमिभागे
 उज्जाणे) जहा सुभूमि भाग नाम का उद्यान और उसमें भी (जेणेव नदा
 पुष्करिणी) जहा नदा नाम की पुष्करिणी (पावडी) थी (तेणेव उवागच्छति)
 वहा पहुँचे। (उवागच्छित्ता पवहणातो पच्चोरुहति) पहुँच कर फिर वे रथ
 से नीचे उतर। (पच्चोरुहित्ता नदापोस्वरिणी ओगाहिति) उतर कर नदा
 पुष्करिणी में प्रवेश किया (ओगाहित्ता जलमज्जनं करोति) प्रवेश कर वहा
 उन्होंने स्नान किया (करित्ता जलक्रीडां करोति) स्नान करके जलक्रीडा की
 (करित्ता क्वाया देवदत्ताए सार्द्धं पच्चुत्तरति) जलक्रीडा करके वे दोनों देव
 दत्ता गणिका के साथ उभ पुष्करिणी से बाहर निकले (पच्चुत्तरित्ता जेणेव
 स्थूणामण्डवे तेणेव उवागच्छति) बाहिर निकल कर जहा वह स्थूणामण्डप-
 वस्त्राच्छादितमण्डप-था-वहाँ आये-(उवागच्छित्ता स्थूणामण्डपं अनुप्रविशति)

सवार तथा (दुरुहिता चपाए नयरीए) सवार होने तथा नगरीनी (मज्झ
 मज्जेण) ठीक बीच से थोड़े (जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे) तथा सुभूमिभाग उद्यान
 तेमण (जेणेव नदा पुष्करिणी) तथा नदा नाम की पुष्करिणी (उभय जेमा डोय
 तेवी स्वच्छ पाणीनी नानी सुहर वाव) डली (तेणेव उवागच्छति) तथा पहुँच
 (उवागच्छित्ता पवहणातो पच्चोरुहति) पहुँचने तेजो रथमाथी नीचे उतरा
 (पच्चोरुहित्ता नदा पोस्वरिणी ओगाहिति) उतारने नदा पुष्करिणी (वाव) भा पेडा
 अने (ओगाहित्ता जलमज्जनं करोति) प्रवेशने तेजोअ स्नान करुं (करित्ता
 जलक्रीडां करोति) स्नान करीने तेजोअ जब क्रीडाअ करी (करित्ता क्वाया देव
 दत्ताए सार्द्धं पच्चुत्तरति) जब क्रीडा करीने तेजो अने देवदत्ता गणिकानी साथ
 पुष्करिणीमाथी गडार नीडअ (पच्चुत्तरित्ता जेणेव स्थूणामण्डवे तेणेव उवागच्छति
 गडार नीडनीने तथा स्थूणा मण्डप (पश्चाच्छादितमण्डप) अर्थात् तथू डतो त्या गया
 (उवागच्छित्ता स्थूणामण्डपं अनुप्रविशति) तथा अने तेजो मण्डपमा प्रविष्ट तथा

भरणशोभितौ, 'असत्या' आसस्थो परिश्रमापनयनेन स्वस्थीभूतौ, प्रसन्नचित्तौ इत्यर्थः।
 'वीमत्या' विस्वस्थौ विशेषेण स्वस्थीभूतौ सर्वथाऽपगतश्रमौ, सुखासनवरगतौ
 सुखप्रदपर्यङ्काद्यासनोपगिर्तौ, देवदत्तया साद्धं त विपुल विस्तीर्णम् अशन पान खाद्य
 स्वाद्य धूप पुष्प गन्ध वस्त्र च, 'असाएमाणा' आसादयन्तौ-ईपत्स्वादयन्तौ
 'विसाएमाणा' विस्वादयन्तौ-विशेषेण चार वाग्मासादयन्तौ, 'परिश्रुजेमाणा'
 परिश्रुजानौ-परिश्रमो कुर्वाणौ एव च अनेन प्रकारेण खलु विहरत' आसाते।
 अपि च खलु 'जिमिय भुत्तुत्तरागया' जिमित भुक्तोत्तरागतौ जिमित=खादित,
 भुक्तम्=आसादितताभ्यामुत्तर=अनन्तरम् आगतौ सुखासन पर्यङ्कादिक प्राप्ता,
 जिमितमुक्तानन्तरम्-आचान्तौ शुद्धोदकेन कृताचमनौ, लेपाद्यनयनेन चोत्थौ

आकर वे उसमें प्रविष्ट हुए (अणुविसित्ता सञ्चालकारविभूसिया आसत्या
 वीमत्या सुहासणवरगया देवदत्ताए सद्धि) प्रविष्ट होकर सर्व अलकारो
 से विभूषित होने हुए वे आश्वस्त-परिश्रम के अपनयन से स्वस्थविन हुए
 विश्वस्त हुए-सर्वथा परिश्रम से रहित हुए और सुखप्रदपर्यङ्क (पलग) आदि
 आमन पर जाकर बैठ गये। तब मैं उन्होंने उस देवदत्ता के साथ (त
 विउल असण ४ धूपपुष्पगन्धवत्थ आसाएमाणा, वीसाएमाणा परिश्रुजे
 माणा एव च ण विहरति) उस विपुलमात्रामें निष्पन्न हुए अशन, पान, खाद्य,
 स्वाद्य, रूप चारी प्रकार के आहार की क्रिया रुचकर कर उमका स्वाद लिया-
 धूप, पुष्प, गन्ध, वस्त्र का वितरण किया-(जिमियभुत्तुत्तरागया वि ण समाणा
 देवदत्ताए सद्धि विउलाइमाणुस्सगाइ कामभोगाइ भुजमाणा विहरति) जब
 वे अच्छी तरह खा पी चुके-तब देवदत्ता के साथ वे पर्यङ्क आदि आमन
 पर आकर बैठ गये वहां इतना सन्ध और इसप्रकार जोड़ लेना चाहिये-

(अणुविसित्ता सञ्चालकारविभूसिया आसत्या वीमत्या सुहासणवरगया
 देवदत्ताए सद्धि) प्रवेशीने सर्व अलकारोत्थी विभूषित थयेला तेजो आश्वस्त-थाव वगैरे
 सम्बन्धित्त जन्मा विदग्धत्ता थया-सर्वथा श्रम रहित थया, अने सुभेधी भेसाथ तेवा
 पलग (पर्यङ्क) वगैरे आसने पर भेसी गया त्यारणाइ तेमणे देवदत्ता गुणिजानी साथे
 (त विउल असण धूपपुष्पगन्धवत्थ आसाएमाणा, वीसाएमाणा परि-
 श्रुजेमाणा एव च ण विहरति) पुष्कण प्रमाणुभा तैयार जसवीने त्या पडोव्या
 उवाभा आवेला अशन, पान, आद्य अने स्वाद्य इष आर नतना आहारने यथारुचि
 जन्मा तेमज धूप-पुष्प, गन्ध अने वस्त्रोद्य पितरणुत्थुं (जिमिय भुत्तुत्तरागया
 वि ण समाणा देवदत्ताए सद्धि विउलाइ माणुस्सगाइ कामभोगाइ भुजमाणा
 विहरति) जन्मा पछी तेजो पलग वगैरे सरस आसने पर आवीने देवदत्ता
 गुणिजानी साथे भेसी गया अही आटली विगत वधाराणी नाली लेवी नोछे दे-

स्वच्छौ, अत एव परमशुचिभूतो सुवासन प्राप्नोषाप्स्यौ इत्यर्थः । 'समाणा' सन्तौ देवदत्ताया गणिकया साद्ध विपुलान्-रीस्तीर्णान् मानुष्यान्-मनुष्य सपथिनः कामभोगान्-शब्दादीन् पञ्चेन्द्रियविषयान् भुञ्जानो विहरत आमातेस्मान् १।

मूलम्—तएण ते सत्थवाहदारगा पुब्बावरण्हकालसमयसि देवदत्ताए गणियाए सद्धिं धूणामडवाओ पडिनिम्मतमति पडिनि म्खमित्ता हत्थ सगेल्लीए सुभूमिभागे उज्जाणे बहुसु आलिघरएसु य कयलीघरेसु य लयाघरएसु य अच्छणघरएसु य पेच्छणघरएसु य पसाहणघरएसु य मोहणघरएसु य सालघरएसु य जालघरएसु य कु सुमघरएसु य उज्जाणसिरि पच्चणुभवमाणा विहरति ॥सू १०॥

टीका—ततस्तदनन्तर खट्वा तौ सार्थवाहदारकौ पूर्वापराह्णकालसमये- पश्चिमे प्रहरे देवदत्ताया गणिकया साद्धं धूणामण्डपात् प्रतिनिष्क्रामतः बहि

‘भोजन करने के बाद उन्होंने आचमन-शुद्ध जल से कुल्ला किया। तबते समय जो अन्नादि के मीत उनके पैर आदि अवयवों पर गिर गये थे उन्हें उन्होंने दूर कर उन अवयवों को साफ किया। इस तरह परमशुचि भूत होकर सुवासन पर आकर बैठ गये’ बैठने के बाद उन्होंने उस देवदत्ता गणिका के साथ विपुल मनुष्यभवन मन्वन्धी कामभोगों को शब्दादिक पाचो इन्द्रियों के विषयों को सेवन किया। ॥सूत्र ९॥

‘तएण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) वे सार्थवाह दारक (पुब्बावरण्ह-काल समयसि) पश्चिम प्रहर में (देवदत्ताए गणियाए सद्धिं) देवदत्ता

जम्हा पडी तेज्जोअे शुद्ध पाण्णीथी डोगणा कयां जम्हाती वण्णते अन्न वगेरेनां ढेल्ले। तेमनां डाय पण ढिपर पडी गथां डत्ता तेमने तेज्जोअे साद्धं कयां अने आ प्रभाज्जे पोतान्ना अवयवेने स्वच्छ जनाव्या शुद्ध यथा ग्राह तेज्जो सरस सुज्ज आसन पर आवीने जेहा जेसीने तेज्जोअे गच्छिन्ना देवदत्ताणी साथे पुब्बण मनुष्यभवनना कामभोगे। तेमज् शण्ड वगेरे पाये छिन्दिथेना विषयेणु सेवनं कथुं ॥सूत्र ९॥

‘त एण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्पराग्राह (ते सत्थवाहदारगा) सार्थवाहना पुनो (पुब्बावर ण्हकालसमयसि) पाछवा पछोरना वण्णते (देवदत्ताए गणियाए सद्धिं) देवदत्ता गु छिन्दिनी साथे (धूणामडवाओ पडिनिम्मतमति) स्थूला भउपनी ग्राहार नीज्जया

નિસ્સરત. પ્રતિપ્તિમ્ય 'હત્યસમેલીના-અન્યોન્ય હસ્તામલમ્બનેન સુભૂમિભાગે ઉધાને
વહુસુ 'આલિઘરણ્ણુ' આલિઘરણ્ણુકેપુ શ્રેણિચ્છદગૃહાકારપરિણતવનમ્પતિવિશેષ-
નિકુઞ્જેપુ ચ-પુન. 'ઋયલીપરેણુ' રુદલી ગૃહકેપુ-રુદલી નિકુઞ્જેપુ ચ 'લયા-
પરણ્ણુ' લતાગૃહકેપુ-ચપરાશોકાદિલતાગૃહેપુ ચ 'અચ્છણપરણ્ણુ'
આસનગૃહકેપુ આસન-ઉપવેશનમ્ તેપા ગૃહેપુ યદા તદા જના આગત્ય સુઘ્વા-
સિકુયોપવિશન્તિ યત તત્ર ચ 'પેચ્છણપરણ્ણુ' પ્રેક્ષણગૃહકેપુ-પ્રેક્ષણ-પ્રેક્ષણક
તસ્યગૃહેપુ-પદ્માગત્ય જના નાદકાદિકુ કુર્વન્તિ પ્રેક્ષન્તે ચ તેપુ 'પસાહણપર
ણ્ણુ ય' પ્રસાધનગૃહકેપુ પ્રસાધન મળ્ડન યત્રાગત્ય જના સ્વ પેર ચ મળ્ડયન્તિ તેપા
ગૃહેપુ 'મોહણપરણ્ણુ' મોહનગૃહકેપુ-વિલાસગૃહેપુ 'સાલપરણ્ણુ' શાલા
ગૃહકેપુ શાલા શાળા તાસા ગૃહેપુ રણ્ણુગૃહેપુ યા' જાલપરણ્ણુ' જાલગૃહકેપુ—
જાલિકાન્વિતગૃહેપુ યત્રાભ્યન્તરસ્થિતા ચરિ. સ્થિતૈર્ ન દશ્યન્તે કિન્તુ અન્ત.

ગણિના કે સાર (વૃણામહવાઓ પડિનિસ્વમિતિ) ઉપ સ્થામહવ સે
નાહર નિકલે (પડિનિસ્વમિતિ) બાહર નિકલ કર (હત્યસમેલીએ) હાથ મે
હાથ મિલાય દુપ ત્રે (સુભૂમિભાગે ઉજ્જાણે વહુસુ આલિઘરણ્ણુય) ઉપ
સુભૂમિભાગ ઉધાન મે અનેક શ્રેણિચ્છદ ગૃહાકાર પરિણત દુપ વનસ્પતિ
વિશેષોં કે નિકુ જોં મ (ઋયલીપરણ્ણુ ય લયાપરણ્ણુય) રુદલીગૃહોં ઓર લતાગૃહોં
(અચ્છણ પરણ્ણુય) યદા તદા જાઈ હુઈ જનતા કો વેઠને કે લિયે બનાયે દુપ આમન
ગૃહોં મે (પેચ્છણપરણ્ણુય) જહા પર ખારુર કે જન નાદકુ ગ્રાદિ કરને હ ઓર દેખતે હે
ઉપ પ્રેક્ષણ પરી મ (પસાહણપરણ્ણુ ય) પ્રસાધન ગૃહોં મે—જહાં આકર કે
મનુષ્ય અપને કો ઓર દૂસરો કો અલકારો સે વિભૂષિત કરતે હે તેસે
પરી મે (મોહણપરણ્ણુય) વિલાસ ગૃહોં મે (સાલપરણ્ણુ ય) શાલા ઘરોં
મે (જાલપરણ્ણુ ય) જાલિકાન્વિત ઘરોં મે—જિનકે ખીતર રહે દુપ
(પડિનિસ્વમિતિ) ખહાર નીડળીને (હત્યસમેલીએ) હાથમા હાથ નાખીને તેઓ
(સુભૂમીભાગે ઉજ્જાણે વહુસુ આલિઘરણ્ણુ ય) સુભૂમિભાગ ઉધાનમા આવેલા
ધણુ શ્રણિચ્છદ ઘરના આજા જેવા વનસ્પતિ વિશેષોંથી બનાવવામા આવેલા નિકુજોંમા
(ઋયલીપરણ્ણુ ય લયાપરણ્ણુ ય) રુદલી ગૃહોંમા, લતાગૃહોંમા, (અચ્છણપર
ણ્ણુ ય) અવારનવાર આવતા સામાનિકોને બેઠવા માટે બનાવવામા આવેલા આસનગૃહોંમા
(પેચ્છણપરણ્ણુ ય) માણુસો બધા આવીને નાટક વગેરે કરે છે અને બુચે છે તેવા
પ્રેક્ષાગૃહોંમા (પસાહણપરણ્ણુ ય) પ્રસાધન ગૃહોંમા એટલે કે બધા માણુસો પોતાની
બાતને અને ખીન્નઓને શણગારે છે, તેવા ઘરોંમા, [મોહણપરણ્ણુ ય] વિલાસગૃહોંમા
(સાલપરણ્ણુ ય) શાળાગૃહોંમા (જાલપરણ્ણુ ય) જાલિકાન્વિત ઘરોંમા એટલે કે

स्थितैर्बहिःस्था दृश्यन्ते तादृशेषु च 'कुसुमघरएसु' कुसुमगृहकेषु=पुष्पगृहकेषु, इत्यादिषु, स्थानेषु 'उज्जाणसिरि' उद्यानश्रिय, उपवनस्य शोभा सुख च 'पञ्चणु भवमाणा' प्रत्यनुभवन्तौ देवदत्तापा सार्द्धमनुभवन्तौ विहरत=विचरत. ॥ सू १० ॥

मूलम्—तएण ते सत्थवाह दारया जेणेव से मालुया कच्छए तेणेव पहारेत्थ गमणाए, तएण सा वणमउरी ते सत्थहदारए एज्जमाणे पासइ पासित्ता भीया तत्था तसिया उव्विग्गा पलाया महया महया सण केकारव विणिम्मुयमाणी २ मालुयाकच्छाओ पडिणिक्खमइ, पडिणिक्खमित्ता एगसि रुक्खडालयसि ठिच्चा त सत्थ वाहदारए मालुयाकच्छय च अणिमिसाए दिट्ठिए पेहमाणी २ चिट्ठइ ॥सू० ११॥

टीका—'तएण ने' इत्यादि—ततस्तदनन्तर खलु तदुद्यानशोभासु खानुभवानन्तर तौ सार्धवाहदारकौ यत्रैव स मालुकारुक्षकः पूर्वोक्त एका स्थिकफलाना वृक्षविशेषाणां कानन वर्तते तत्रैव 'पहारेत्थ गमणाए' प्रारभ्य यता

मनुष्य बाहिर रहे हुए मनुष्यों की दृष्टि में न आवे किन्तु बाहिर मनुष्य उन भीतर में रहे हुए मनुष्यों में दिखलाई पड़ते रहे ऐसे घरों में—(कुसुमघरएसु य) पुष्प गृहों (उज्जाणसिरि पञ्चणुभवमाणा विहरति) देवदत्ता के साथ २ उद्यानश्री का निरीक्षण करता हुआ आनन्द भोग करते हुए विचरते रहे। सूत्र १० ॥

'तएण ते सत्थवाहदारगा' इत्यादि।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) वे दोनों सार्धवाह दारक (जेणेव मालुयाकच्छए) जहां वह मालुका कच्छ था (तेणेव पहारेत्थ गमणाए) उस ओर जानेके लिये उत्कटित हुए (तएण सा वणमउरी ते

येवा धरोभा के जेमनी अदर भेलेला भावुसेने सारी पेठे भेठ शके पणु गडारना भावुसेने अदरना भावुसेने भेठन शके, (कुसुमघरएसु य) पुष्प गृहोभा, (उज्जाणसिरि पञ्चणुभवमाणा विहरति) उद्यानश्री शोभा भेता देवदत्तानी साथे सुख अनुभवता विचरता रह्य ॥सू० १०॥

'तएण ते सत्थवाह-दारगा' इत्यादि।

टीकार्थ—(त एण) त्थारणाद (ते सत्थवाह दारगा) अपने सार्धवाह पुत्र (जेणेव से मालुया कच्छए) के तरफ भावुक हो उठे (तेणेव पहारेत्थ गमणाए)

गमनाय=तत्र गन्तुमुत्कृष्टितौ गतौ च, ततस्तदनन्तरं खलु सा वनमयूरी
तौ सार्धवाहदारकौ 'एजमाणे' एजमानौ प्रत्यागच्छन्तौ पश्यति दृष्ट्वा च'
'भीया' भीता. अकस्माद् भयजनकवस्तुदर्शनेन भय प्राप्ता 'तत्था' अन्ता-
भयजनितदुःख प्राप्ता स्तब्धा या क्षणमात्र भयेन निश्चला जाता 'तत्सिया'
अन्तर्भावितार्थ, त्रासिता आत्मनः प्रतिप्रदेश भयेन सक्रान्ता जाता 'उविग्गा'
उद्विग्ना-त्रोणशरणरहितत्वेनोद्वेग प्राप्ता 'पलाया' पलायिता-उड्डियनोत्थिता
'महया २ मदेण' महता २ शब्देन उच्चस्वरेण 'केकारय' मयूरशब्द 'विणि-
म्भुयमाणी २' विनिम्बन्ती=पुनःपुनः कुर्वन्ती मालुकाकृष्णान् 'पडिनिक्खमइ'
मड' प्रतिनिष्कामति निस्सरति 'पडिनिक्खत्ता' प्रतिनिष्कम्प निस्सृत्य स्वस्था
नादुड्डोय 'एगसि' एगस्या वृक्षशाखाया 'ठिचा' स्थित्वा तौ सार्धवाहदारकौ त

मत्स्यवाहदारण एजमाणे पासइ) उस वनमयूरीने उन दोनों सार्धवाह
दारकों का उधो ही आते हुए देखा-तो (पासित्ता) देखकर (भीया तत्था
तमिया उविग्गा पलाया) नराभीत हो गईं वस्तु हो गईं--अकस्मान्
भयजनक वस्तु को देखने से भय जनित दुःखको प्राप्त हुई-अथवा क्षण
मात्र के लिये भयसे निश्चल हो गईं-आत्मा के प्रतिप्रदेश में भय
से युक्त हो गईं, उद्वेग से प्राप्त हो गईं और उस स्थान से उड़ी (महया २ मदेण
केकारय विणिम्भुयमाणी २ मालुकाकृष्णान् पडिनिक्खमइ) उडती २ बड़े जोर २ से
केकारय (शब्द) बारबार करती करती वह उस मालुका कच्छक से बाहर हो गईं
(पडिनिक्खमित्ता एगसि रुक्खडालयसि ठिचा ते मत्स्यवाहदारण मालुया
कच्छय च अणिमिसाए दिट्ठिए पेहमाणी २ चिट्ठइ) बाहर होकर एक

ते भावु ज्वा आगण वया (तण्ण सा वणमऊरी ते मत्स्यवाहदारण एजमाणे पासइ)
ते देखे अने सार्धवाहने जेया अने (पासित्ता) जेधने (भीया तत्था तमिया उविग्गा
पलाया) डरी गध, सत्रस्त थध गज आवित्ता लय पभाउनागी वस्तुने जेधने ते
हुण पामी, अथवा तो ते लयलीत थधने थोडा वणत भाटे स्तब्ध थध गध, तेना
आत्मप्रदेशेमा लय प्रसरी गये ते उद्विग्न थध गध तेनी सामे रक्षाने कोध पणु
वतने उपाय हुतो नहि तेथी ते व्याडुण अनी गध अने ते स्थानेथी उडी
(महया २ मदेण केकारय विणिम्भुयमाणी २ मालुया कच्छाओ पडिनिक्खमइ)
अने थोटा स्वरेथी टूटती २ उडती ते मालुका कच्छथी अडार नीजणी गध (पडिनि-
क्खमित्ता एगसि रुक्खडालयसि ठिचा ते मत्स्यवाहदारण मालुया
कच्छय च अणिमिसाए दिट्ठिए पेहमाणी २ चिट्ठइ) मालुका कच्छनी अडार नीजणीने ते

સ્થિતૈર્વહિઃસ્થા દ્વયન્તે તાદ્રશ્યેષુ ચ 'કુસુમઘરણ્ણુ' કુસુમગૃહકેપુ=પુષ્પગૃહકેપુ, ઇત્યાદિપુ, સ્થાનેષુ 'ઉજ્જાણસિરિં' ઉદ્યાનશ્રિય, ઉપનયન શોભા સુખ ચ 'પદ્મણુ ભવમાણા' પ્રત્યનુભવન્તી દેવદત્તાયા સાર્દ્ધમનુભવન્તી વિહરતિ=વિહરતઃ ॥ ૧૦ ॥

મૂલમ્—તણ તે સત્યવાહ દારયા જેણેવ સે માલુયા કચ્છણ

તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ, તણ સા વણમઝરી તે સત્યહદારણ
 ઇજમાણે પાદ્મ પાસિત્તા મીયા તત્થા તસિયા ઉલ્લિગ્ગા પલાયા
 મહયા મહયા સદ્ધણ કેકારવ વિણિમ્મુયમાણી ૨ માલુયાકચ્છાઓ
 પડિણિમ્મલમ્મદ્ધ, પડિણિમ્મલમિત્તા ઇગસિ રુમ્મલડાલયસિ ઠિચ્છા તે સત્થ
 વાહદારણ માલુયાકચ્છય ચ અણિમિસાણ દિટ્ઠિણ પેહમાણી ૨
 ચિટ્ઠિ ॥ સુ. ૧૧ ॥

ટીકા—'તણ ને' ઇત્યાદિ—તતસ્તદનન્તરં સ્વલ્લ તદુદ્યાનશોભાસુ
 સ્થાનુભવનન્તરં તૌં સાર્થવાહદારકૌં યત્રૈવ સ માલુકારુક્ષરુ. પૂર્વોક્ત એકા
 સ્થિકપલાના વૃક્ષવિશેષાણાં કાનન વર્તતે તૈર્વ 'પહારેત્થ ગમણાણ' પ્રાચાર યતા

મનુષ્ય બાહિર રહે હુણ મનુષ્યોં કી દૃષ્ટિ મે ન આવે કિન્તુ બાહિર મનુષ્ય
 ઉન મીતર મે રહે હુણ મનુષ્યોં મો દિલ્લાઈ પડતે રહે એસે
 ઘરોં મ—(કુસુમઘરણ્ણુ ય) પુષ્પ ગૃહોં (ઉજ્જાણસિરિં પદ્મણુભવમાણા વિહરતિ)
 દેવદત્તા કે સાય ૨ ઉદ્યાનશ્રી કા નિરીક્ષણ કરતા હુઆ આનંદ મોગ
 કરતે હુણ વિચરતે રહે ॥ સૂ. ૧૦ ॥

'તણ તે સત્યવાહદારગા' ઇત્યાદિ.

ટીકાર્થ—(તણ) હસકે બાદ (તે સત્યવાહદારગા) વે દોનોં સાર્થવાહ
 દારક (જેણેવ માલુયાકચ્છણ) જઠા વહ માલુકા કચ્છ થા (તેણેવ પહારેત્થ
 ગમણાણ) ઉમ ઓર જાનેકે લિયે ઉત્કઠિત હુણ (તણ સા વણમઝરી તે

એવા ધરમા કે બેમની અદર બેઠેલા માણસોને સારી પેઠે બેઠ શકે પણ બહારના
 માણસો અદરના માણસોને બેઠન શકે, (કુસુમઘરણ્ણુ ય) પુષ્પ ગૃહોમાં, (ઉજ્જા
 નસિરિં પદ્મણુભવમાણા વિહરતિ) ઉદ્યાનની શાલા બેતા દેવદત્તાની સાથે સુખ
 અનુભવતા વિચરતા રહ્યા ॥ સુ. ૧૦ ॥

'તણ તે સત્યવાહ—દારગા' ઇત્યાદિ.

ટીકાર્થ—(તણ) ત્યારબાદ (તે સત્યવાહદારગા) બને સાર્થવાહ પુત્રે (જેણે
 સે માલુયા કચ્છણ) જે તરફ માલુકા કચ્છ હતો (તેણેવ પહારેત્થ ગમણાણ)

ટાકા—‘તણ ત’ તતસ્તદનન્તર—મયુર્પા ઉર્જ્યનાન્તર તા સાર્થવાહ દારગા અન્નયોડ્યન્ન=પરસ્પર શબ્દયતઃ=પ્રાયત=સમુચ્ચી કુરત ‘સદાવિત્તા’ શબ્દયિત્વા=અન્નપોન્યમાહૃય વક્ષ્યમાણપ્રકારેણાવાદિષ્ટામ્ ‘જહાણ’ યથા શ્વલુ દેવાનુપ્રિય ! ણયા વનમયૂરી આવામેજમાનો આગચ્છન્તી દદ્ધા ચ મીતા, વ્રસ્તા, ત્રસિતા, ઉદ્વિગ્ના પલાયિતા—સ્વસ્થાન ત્યક્ત્વાડ્યન્તસ્થાન ગતા મહતા શબ્દેન કેકારવ મુઠ્ઠવન્તી મતી યાવદાવા માલુકારુચ્છક ચ પુન. પુન’ પ્રેક્ષમાણી તિષ્ઠતિ ‘ત’ તત્-તસ્માત્ ‘મવિયવ્વ’ મવિતવ્યમ્ ‘એત્થ’ અત્ર કેનાપિ કાર

‘તણ તે સત્થવાહદારગા’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તણ) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) उनदानो सार्थवाह दारगेने (अन्नमण सहायेति) परस्पर मे विचार किया बातचीत की (सदा वित्ता) बातचात कर के (एव वयासी) फिर वे इस प्रकार करने लगे— (जहाण देवाणुप्पिया ! एसा वणमऊरी अम्हे एजमणा पासित्ता भीया तत्ता तमिया उद्विग्गा पलाया महया २ सदेण जाव अम्हे मालुयाक च्छय च पेच्छमाणी २ चिद्ध) जिस कारण हे देवानुपिय ! यह वनमयूरी हम लोगों को आता हुआ—देखकर भयभीत, व्रस्त और त्रसित होकर उद्विग्न बनी और यहा से उड गई—उडती २ उसने बडे जार २ से के—कारव क्रिया—और इस मालुकारुच्छक से बाहर होकर एक वृक्ष की डाल पर बैठी २ यह हम लोगों की ओर और मालुकारुच्छक की ओर जार २ देख रही है (त मवियव्व एतथ कारणेण त्तिक्खु मालुयाकच्छय अतो अणुपविससि) तो इसमें कोई न कोई कारण अवश्य होना चाहिये—ऐसा

‘તણ તે સત્થવાહ દારગા’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તણ) त्याख्याह (ते सत्थवाहदारगा) अने सार्थवाह पुत्रोच्चे (अन्नमण सहायेति) ऐकशीन साये पातो उरी (सदावित्ता) बातचीत करीने (एव वयासी) तेच्चे उडेवा लाया (जहाण देवाणुप्पिया ! एसा वणमऊरी अम्हे एजमणा पासित्ता भीया तत्ता तमिया उद्विग्गा पलाया महया २ सदेण जाव अम्हे मालुयाकच्छय च पेच्छमाणी २ चिद्ध) हे देवानुपिय ! आ देव आपणुने आपता जेधने लयलीत सत्रस्त, त्रसित, अने व्याकुण थधने अडीथी उडी, अने न्यारे ने उडी त्यारे तेछे मोटा अवाजे उकारव क्यो अने ते मालुमऊछनी गडार नीउणीने ऐक आउनी थाभा ઉપર બેસી ગઇ છે અને ત્યાથી પણ તે આપણુને અને મालુમऊछने વારવાર જોઇ રહી છે (ત મવિયવ્વ એતથ કારણેણ ત્તિક્કુ માલુયાકચ્છય અતો અણુવિસસિ) તો એની પાછળ કંઈને કંઈ રહસ્ય ચોક્કમ હોય

માલુકાકક્ષક ચ 'અણિમિસાણ' અનિમેષયા નિશ્ચલયા 'દિઢીણ' દૃષ્ટયા
'પેહમાણી ૨' પ્રેક્ષમાણી ૨-પુન. પુનઃ પદ્યન્તી 'ચિદ્દૃ' તિષ્ઠતિ ॥મૂ. ૧૧॥

મૂલ્ય—તણ તે સત્થવાહદારગા અણ્ણમણ્ણ સદાવેતિ
સદાવિત્તા એવ વયાસી જહાણ દેવાણુપ્પિયા । એસા વણમઝરી અમ્હે
એજમાણા પાસિત્તા મીયા તત્થા તસિયા ઉત્તિગ્ગા પલાયા મહયા
મહયા સદ્દેણ જાવ અમ્હે માલુયા કચ્છય ચ પેચ્છમાણી રચિદ્દુઠ્ઠ, ત
મિયિવ્વમેત્થ કારણેણ ત્તિક્કુ માલુયાકચ્છય અતો અણુપવિસતિ
અણુપવિસિત્તા તત્થ દો પુઠ્ઠે પરિયાગયે જાવ પાસિત્તા અન્નમન્ન
સદાવેતિ, સદાવિત્તા એવ વયાસી-સેય ચલ્લ દેવાણુપ્પિયા । અમ્હ
ઇમે વણમઝરી અડણ સાળં ૨ જાહમતાણ કુકુડિયાણ અડણસુઅ
પખિલવાવિત્તણ તણ તાઓ જાહમતાઓ કુકુડિયાઓ એણ અંડણ
સણં પખલવાણ સારક્કમાણીઓ સગેવેમોણીઓ વિહરિસ્સતિ,
તણં અમ્હ એત્થ દો કીલામણગા મઝરીપોયગા મિવિસ્સતિત્તિ કહ્ઠું
અન્નમન્નસ્સ એયમટ્ટ પહિસુણતિ, પહિસુણિત્તા સણ મણ દાસચેડણ
સદાવેતિ સદાવિત્તા એવ વયાસી ગચ્છહ ણ તુબ્બેદેવાણુપ્પિયા । ઇમે
અડણ ગહાય સયાણ જાહમતાણં કુકુડીણ અડણસુ પખિલવહ જાવ-
તેવિ પવિલવેતિ ॥સૂ. ૧૨॥

વૃક્ષ કી ઢાલ પર જાહર વૈઠ ગઈ ઓર બેઠી ૨ વહી સે ઝન દોનો
સાર્થવાહદારકોં કો ઓર માલુકા કક્ષક કી ઓર બાર બાર અનિમિષ
દૃષ્ટિ સે દેખને લગી । સૂત્ર । ૧૧ ।

એક જાહની શાખા ઉપર બેસી ગઈ, અને ત્યાંથી જ તે ઝને સાર્થવાહોને તેમજ
માલુકા કચ્છની તરફ વારવાર એકી નજરે બોલા લાગી ॥સૂત્ર ૧૧॥

ટાકા—‘તણ ત’ તતસ્તદનન્તર—મયુર્યા ઉઠ્ઠ્યનાન્તર તો સાર્વજાહ દારકો અન્યોડન્ય=પરસ્પર શબ્દયત.=ભાવિયત.=સમુલ્લી કુલ્ત ‘સદાવિત્તા’ શબ્દયિત્વા=અન્યોન્યમાહૃય વક્ષ્યમાણપ્રકારેનાત્રાદિષ્ટામ્ ‘જઠાણ’ યથા લલુ દેવાનુપ્રિય ! તથા વનમયૂરી આવામેજમાનો આગચ્છન્તો દદ્વા ચ મીતા, ત્રસ્તા, ત્રસિતા, ઉદ્વિગ્ના પત્રાચિતા—સ્વસ્થાન ત્યક્ત્વાડન્યત્સ્થાન ગના મહતા શબ્દેન કેકારવ મુઠ્ઠયન્તી મતી યાવદાવા માલુકારુચ્છક ચ પુન પુન’ મેક્ષમાણી તિષ્ઠતિ ‘ત’ તત્-તસ્માત્ ‘ભવિયન્વ’ ભવિતવ્યમ્ ‘અથ’ અત્ર કેનાપિ કાર

‘તણ તે સત્થવાહદારગા’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(તણ) ઇસકે પાદ (તે સત્થવાહદારગા) ડનદાનો માર્થવાહ દારગોને (અન્નમણ સદાવેતિ) પરસ્પર મેં વિચાર ક્રિયા વાતચીત કી (સદા-વિત્તા) વાતચીત કર કે (અવ વયામી) ફિર વે ઇસ પ્રકાર કઠને લગે— (જઠાણ દેવાણુપ્પિયા ! એસા વળમઝરી અમ્હે ઇજ્જમાણા પાસિત્તા મીયા તત્થા તસિયા ઉદ્વિગ્ના પલાયા મહયા ૨ સદેણ જાવ અમ્હે માલુયાકુચ્છય ચ પેચ્છમાણી ૨ ચિદ્દહ) જિસ કારણ હે દેવાનુપ્રિય ! વહ વનમયૂરી હમ લોગોં કો આતા હુઆ-દેલકર મયમીત, તસ્ત ઓર ત્રાસિત હોકર ઉદ્વિગ્ન વની ઓર યહા સે હડ મર્હ—હડતી ૨ ઉસને વહે જાર ૨ સે કે-કારવ ક્રિયા—ઓર ઇસ માલુકારુચ્છક સે વાહર હોકર ઇક વૃક્ષ કી હાલ પર પેઠી ૨ યહ હમ લોગોં કી ઓર ઓર માલુકારુચ્છક કો ઓર વાર ૨ દેલ રહી હૈ (ત મવિયન્વ અથ કારણેણ ત્તિકદ્દુ માલુયાકુચ્છય અતો અણુપવિસતિ) તો ઇસમે કોઈ ન કોઈ મારણ અવશ્ય હોના વાહિયે—એસા

‘તણ તે સત્થવાહદારગા’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(તણ) ત્યારણાદ (તે સત્થવાહદારગા) બને સાર્વજાહ પુત્રોએ (અન્નમણ સદાવેતિ) એકબીજા સાથે વાતો કરી (સદાવિત્તા) વાતચીત કરીને (અવ વયામી) તેઓ બેલેલાવ્યા (જઠાણ દેવાણુપ્પિયા ! એસા વળમઝરી અમ્હે ઇજ્જમાણા પાસિત્તા મીયા તત્થા તમિયા ઉદ્વિગ્ના પલાયા મહયા ૨ સદેણ જાવ અમ્હે માલુયાકુચ્છય ચ પેચ્છમાણી ૨ ચિદ્દહ) હે દેવાનુપ્રિય ! આ દેલ આપણુને આવતા નેધને ભયભીત સત્તસ્ત, ત્રાસિત, અને વ્યાકુળ થઈને અહીંથી ઉડી, અને ન્યારે ને ઉડી ત્યારે તેણે મોટા અવાજે ડેકારવ કયો અને તે માલુકારુચ્છની બહાર નીકળીને એક આડની શાખા ઉપર બેગી ગઈ છે અને ત્યાંથી પણ તે આપણુને અને માલુકારુચ્છને વારવાર નેધ રહી છે (ત મવિયન્વ અથ કારણેણ ત્તિકદ્દુ માલુયાકુચ્છય અતો અણુપવિસંતિ) તો એની પાછળ કઈને કઈ રહસ્ય ચોક્કસ હોય

માલુકાકક્ષક ચ 'અણિમિસાણ' અનિમેષયા નિશ્ચલયા 'દિઢીણ' દૃષ્ટયા
'પેહમાણી ૨' પ્રેક્ષમાણી ૨-પુન. પુનઃ પદ્યન્તી 'ચિટ્ઠઈ' તિષ્ઠતિ ॥૨૧॥

મૂલ્ય—તણં તે સત્યવાહદારગા અવળમળ સદાવેતિ
સદાવિત્તા એવ વયાસી જહાળ દેવાનુપ્પિયા । એસા વળમઝરી અમ્હે
એજમાળા પાસિત્તા મીયા તત્થા તસિયા ઉવ્વિગ્ગા પલાયા મહયા
મહયા સદેળ જાવ અમ્હે માલુયા કચ્છય ચ પેચ્છમાણી રચિટ્ઠઈ, ત
મિયિવ્વમેત્થ કારણેણ ત્તિક્કુ માલુયાકચ્છય અતો અણુપવિસતિ
અણુપવિસિત્તા તત્થ દો પુઢે પરિયાગયે જાવ પાસિત્તા અન્નમન્ન
સદાવેતિ, સદાવિત્તા એવ વયાસી-સેય ચલ્લ દેવાણુપ્પિયા । અમ્હ
ઈમે વળમઝરી અડણ સાળં ૨ જાઈમતાળ કુકુડિયાળ અડણસુઅ
પમ્મિલવાવિત્તણ તણં તાઓ જાઈમતાઓ કુકુડિયાઓ એ અંડણ
સણ પમ્મલવાણ સારક્કમાણીઓ સગેવેમોણીઓ વિહરિસ્સતિ,
તણં અમ્હ એત્થ દો કીલામળગા મઝરીપોયગા મિલિસ્સતિત્તિ કઠ્ઠુ
અન્નમન્નસ્સ યમટ્ટ પડિસુણતિ, પડિસુણિત્તા સણ મણ દાસચેડણ
સદાવેતિ સદાવિત્તા એવ વયાસી ગચ્છહ ણ તુબ્બેદેવાણુપ્પિયા । ઈમે
અડણ ગહાય સયાળ જાઈમતાળ કુકુડીળ અડણસુ પમ્મિલવહ જાવ-
તેવિ પમ્મિલવેતિ ॥સૂ ૧૨॥

વૃક્ષ કી ઢાલ પર જાફર બેઠ ગઈ ઓર બેઠી ૨ વહી સે ઝન દોનો
સાર્થવાહદારકોં કો ઓર માલુકા કક્ષક કી ઓર બાર બાર અનિમિષ
દૃષ્ટિ સે દેલ્લને લગી । સૂત્ર । ૧૧ ।

એક આઝની શાખા ઉપર બેસી ગઈ, અને ત્યાંથી જ તે બંને સાર્થવાહાને તેમજ
માલુકા કચ્છની તરફ વારવાર એકી નજરે બોલા લાગ્યા. ॥સૂત્ર ૧૧॥

स्थाने स्वगृहे एव अ(नेन प्रकारेण) 'दो कीलामगगा' द्वौ क्रीडनकौ-क्रीडा
कारकौ द्वौ मयापौतकौ मयूरीशायकौ भविष्यत इति कृत्वा-इति विचार्य,
अन्योऽन्यस्यैतमर्थं प्रतिशृणुत मनसि धारयतः, प्रतिश्रुत्य 'सण सण' स्वकान्
स्वकान्-दासचेटकान् शब्दयतः शब्दयित्वा चैव वक्ष्यमाणप्रकारेणावादिष्टाम्
हे देवानुपिया गच्छत गच्छत यूय इमे-एते अण्डके मयूरी
अण्डके गृहीत्वा स्वकानां जानिमतीनां कुक्कुटीनामण्डकेषु मक्षिपतः इति वचन
श्रुत्वा यावत्ते दासा अपि तथैवाण्डके प्रक्षिपन्ति ॥ सू १२ ॥

वाली हम दोनों ही कुक्कुटिकाएँ उन हम लोगों के द्वारा लाये हुए
मयूरी के अडों की अपने २ अडों की रक्षा तथा उनकी परकृत उपद्रवों
से प्रतिपालना करती हुई रक्षा और प्रतिपालना करलेगी। (तएण अमह
एत्थ दो कीलामगगा मऊरपोयगा भविस्सति तिकहु अन्नमन्नस्स एयमट्ठ
पडिसुणेति) इस प्रकार हम लोगों के अपने २ घर पर दो क्रीडा कारक
मयूरी पोंत (रखे) हो जावेगे ऐसा विचार कर उन दोनोंने आपसम एक
दूसरे का विचार स्वीकार कर लिया (पडिसुणिना सण सण दासचेडण
सदावेति) स्वीकार कर फिर उन्होंने अपने २ नौकरों को बुलाया (सदा
वित्ता एव वयासी) बुलाकर ऐसा कहा—(गच्छह ण तुम्हे देवानुपिया !)
हे देवानुपियो ! तुम लोग जाओ और (इमे अडण गहाय सयाण
जाइमताण कुक्कुडीण अडणसु पक्खिवह जाव ते वि पक्खिवेति) इन मयूरी
के दोनों अडोंको ले जाकर अपनी २ जातीवाली कुक्कुटिकाओं के अडों
में रख दो। इस प्रकार के उनके कथन को सुनकर “यावत् उन
दामोने भी उस तरह उन दोनों अडों को ले जाकर उन कुक्कुटिकाओं
के अडों में रख दिया ॥ सू १२ ॥

गङ्गादेवता उपास्योत्थी रक्षायु करती देवता छंडांतु पञ्च रक्षायु करथे अने पालन पोषण करथे
(तएण अमह एत्थ दो कीलामगगा मऊरपोयगा भविस्सति तिकहु अन्नम
न्नस्स एयमट्ठ पडिसुणेति)आ रीते आपणा भनेना धरोमा डीडाभयूरना भय्याओ
थध नथे आभ तेओ भने ओक भीजनना पियारोथी सडभत थया (पडिसुणिना
सण सण दासचेडण सदावेति) सडभत थधने तेओओ पोतपोताना नेकरोने ओलाव्या
(सदावित्ता एव वयासी) ओलावीने आ प्रभाणे उल्लु (गच्छहण तुम्हे देवानु
पिया !) हे देवानुपियो ! तमे नथेओ अने (इमे अडण गहाय सयाण जाइमताण
कुक्कुडीण अडणसु पक्खिवह जाव ते वि पक्खिवेति) आ देवता भने छंडांने आभारी
भरधीओना छंडाओनी वर्ये भूडी हो आ रीते तेभनी वात सासणीने नेकरोओ
भने छंडांने लधने सार्थवाड पत्रोनी भरधीओना छंडाओनी वर्ये भूडी हीवा सू १२५

णेन 'तिकुट्टे' इति कृत्वा इति परस्परं विचार्य मातृकाकक्षकमन्तो म येऽनुप
 यिशतः—प्रवेश कुरुत अतः अनुप्रविश्य तत्र तस्मिन् स्थाने खलु वनमयूषा
 'पुट्टे' पुट्टे पर्यायागते पसराकान्ननिने पांशु-नमुष्टिपमाणे अण्डके दृष्ट्वा अ-याऽन्य
 सन्देहं ताताकुरुत शन्दयित्वा गमयादिष्टा 'सेय' श्रेयः अग्न्य पक्षययितुनित्यत्र
 मम्यन्धः, खलु हे देवानुप्रिय ! आगारिमे वनमयूषाण्डके गृहीत्वा 'माण
 साण' स्यासा स्यासा=स्वकीयानाम् २ 'जाडमताण' जातिमन्तोना विशिष्ट
 जातिमता कुक्कुटिगानामण्डकेषु प्रक्षेपयितुम्-स्थापयितुम्, ततस्तदन तर खलु
 'ताओ' ता-आयोजातिम-य कुक्कुटिग 'एए' एते अस्मत्समानीने अण्डके-
 मयूषा अण्डके पुन 'सए य अडण' मयूकानि चाण्डकानि सारस्वत्या सम्यक्
 पोषणादिना 'सगोवमाणीओ' सगोपायमाना-परकृतोपद्रवत प्रतिपाल
 यन्त्य विहारिष्यन्ति । ततस्तदनन्तर खलु आयोः 'एत्थ' अत्र अस्मिन्

विचार कर व दोनो उस मालुकाकच्छक के भीतर प्रविष्ट हो गय
 (अनुपविमिता तत्थण दोपुट्टे परियागये जाव पासित्ता अन्नमन्न सदावेति)
 प्रविष्ट होकर वहा उन्होने पुष्ट करी साथ क्रमश उत्पन्न हुए भिन्न
 मण्डि प्रमाण दो अडे को देखा देखकर फिर वे परस्पर में एक दूसरे
 से कहने लगे । कहकर फिर हम प्रकार उन्होने विचार किया कि (सेय
 खलु देवाणुप्पिया ! अम्ह इमे वणमऊती अडण साण २ जाडमताण
 कुक्कुडियाण अडणसु य पक्खिवावेत्ताए) हे देवानुप्रिय ! हम दोनों के
 लिये यह मडी अच्छो बात है कि हम दोनों इन दोनों अडो को
 अपनी २ जातिमती कुक्कुटिगाओं क अडो में रख देवे (तएण ताओ
 जाडमताओ कुक्कुडियाओ एए अडण सएय अडए सएण पक्खवाएण
 सारस्वमाणीओ सगोवेमाणीओ विहरिस्सति) इस तरह वे विशिष्ट जाति

જ નેડો આમ વિચારીને તેઓ બંને માલુખ ઢચ્છમા પ્રવિષ્ટ થયા (અનુપવિ-
 મિત્તા તત્થ ણ દો પુટ્ટે પરિયાગયે જાવ પાસિત્તા અન્નમન્ન સદાવેતિ) પ્રવેશીને
 તેઓએ એડી સાથે અનુક્રમે ઉત્પન્ન થયેલા મૂડીના બેટલા પ્રમાણવાળા બે ઇડા બેંચા
 તે બેંધને તેઓ એક બીજાને કહેવા લાગ્યા, અને આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યા કે
 (સેય ખલુ દેવાણુપ્પિયા ! અમ્હં હમે વણમઝૂરી અડણ સાણ ૨ જાડમતાણ
 કુક્કુડિયાણ અડણસુ ય પક્ખિવાવેત્તાણ) હે દેવાનુપ્રિય ! આપણા બંને માટે એ
 સાચું છે કે આપણે બંને એ બંને ઇડાઓને પોતપોતાની ભરઘીઓના ઇડાઓમા મૂડી દંધએ
 (તણ તાઓ જાડમતાઓ કુક્કુડિયાઓ ણ અડણ સણ અડણ સણ પક્ખ-
 વાણ સારસ્વમાણીઓ સગોવેમાણીઓ વિહરિસ્સતિ) આ રીતે તે બુદ્ધી બુદ્ધી
 બતિની આપણી ભરઘીઓ આપણા પડે લઈ જવાએલા ઢેલના ઇડા અને

गणिकायै विपुल जीविकाहं जीविकायोग्य प्रीतिदान दत्त. दत्ता सत्कुरुत
वस्त्रादिना सत्कार कुरुत सम्मानयत. वचनादिना समान कुरुत. सत्कृत्य
समान्य देवदत्ताया गृहात्प्रतिनिष्क्रमत निस्सरत., प्रतिनिष्क्रम्य यत्रैव स्वकानि
स्वकानि गृहाणि तत्रैवोपागन्तव. उपागत्य 'सकृन्मसपउत्ता' स्वरुर्मसप्रयुक्तौ
जातौ चाप्यास्तां सस्व व्यापारादिकार्यं करणे सावधानौ जानावेत्यर्थ ॥ सु. १३॥

मूलम्—तत्थण जे से सागरदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए सेण कल्ल
जाव जलते जेणेव से वणमऊरीअडए तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता
तसि मऊरी अडयसि सकिते कखिते त्रित्तिगिच्छासमावन्ने भेय
समावन्ने कल्लससमावन्ने किन्न् मम एत्थ किलावणमऊरी पोयए

(उवागच्छित्ता देवदत्ताए गिह अणुपविसति) आरर वे देवदत्ता के घर के
भीतर--(अणुपविसिणा देवदत्ताए गणियाए विउल जीवियारिह पीडदाण
दलयति) भीतर जाऊर उन दोनोंने देवदत्ता गणिका के लिये विपुल
मात्रा मे जीविका के योग्य प्रीतिदान दिया। (दलयित्ता सक्कारेति,
सक्कारित्ता सम्माणेति, सम्माणित्ता देवदत्ताए गिहाओ पडिनिक्खमति)
देकर फिर उस का वस्त्रादि द्वारा सत्कार किया, सत्कार कर के मीठे
२ वचनो द्वारा उसका सम्मान किया--सम्मान कर बाद मे वे उस
देवदत्ता के घर से बाहर निकले (पडिनिक्खमिच्चा जेणेव सयाइ २
गिहाइ तेणेव उवागच्छति-उवागच्छित्ता सकृन्मसपउत्ता जाया यावि
होत्था) निकलकर अपने अपने घर पहुँचे—और जाकर अपने २ व्यापार
आदि कार्य करने मे लग गये ॥ सु १३ ॥

गिह अणुपविसति) घरभा प्रवेशान ते अनेओ देवदत्ता गण्डिकाने लुचिका भाटे
पुञ्ज प्रभाषुभा उचित प्रीतिदान आशु (दलयित्ता सक्कारेति, सक्कारित्ता,
सम्माणेति, सम्माणित्ता देवदत्ताए गिहाओ पडिनिक्खमति) प्रीतिदान अभीने
ते गण्डिकाने वस्त्रो वगेरे अभीने तेनो सत्कार कयों, सत्कार करीने मधुरवाणी वडे तेनु
सम्मान उयुं अने सम्मान करीने तेओ देवदत्ता गण्डिकाना घरथी पहार नीकल्या
(पडिनिक्खमिच्चा जेणेव सयाइ २ गिहाइ तेणेव उवागच्छति-उवागच्छित्ता
सकृन्मसपउत्ता जायायाविहोत्था) नीकलीने तेओ पोतपोताने घर पडोत्था अने
पडोत्थीने पोतपोताना वेपार वगेरे अभोभा परेवाछ गथा ॥ सु १३॥

मूलम्—तएण ते सत्यवाहदारगा देवदत्ताए गणियाए सद्धिं
 सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिंरि पच्चणुभवमाणा विहरिता
 तमेव जाण दुरूढा समाणा जेणेव चपा नयरीए जेणेव देवदत्ताए
 गणियाए गिहे तेणेव उवागच्छति उवागच्छिता देवदत्ताए गिह
 अणुपविसांति अणुपविसिता देवदत्ताए गणियाए त्रिउल जीवि परिह
 पीइदाण दलयति दलयिता सक्कारेति सक्कारिता सम्माणेति सम्मा
 णिता देवदत्ताए गिहाओ पडिनिक्खमति पडिनिक्खमिता जेणेव
 सयाइइ गिहाइ तेणेव उवागच्छति उवागच्छिता सक्कम्मसपउत्ता
 जाया यावि होत्था ॥ सू १३ ॥

टीका—तएण ते' ततस्तदनन्तर तौ सार्थवाहदारकौ देवदत्तया गणि
 यया सार्द्धं सुभूमिभागस्योद्यानस्योग्रानश्रिय प्रत्यनुभवतौ विद्वत्य तदेव यान
 प्रवहणमाख्यौ सन्तौ यत्र चपानगर्गा देवदत्ताया गणिकाया गृहं वर्तते
 नत्रोपागच्छत उवागत्य देवदत्ताया गृहमनुपविशन्—प्रवेशं कुरुन्' देवदत्तायै

‘तएण ते सत्यवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्यवाहदारगा) वे सार्थवाह दा
 रक (देवदत्ताए गणियाए) देवदत्ता गणिकाके (सद्धिं) साथ (सुभूमिभा
 गस्स) सुभूमिभाग उद्यान की (उज्जाणमिंरि) उद्यानश्रीका (पच्चणुभवमाणा)
 अनुभव करते हुए (विहरिता) घूम कर (तमेव जाण दुरूढा समाणा) उन्मो
 र्ध पर चढ़े हुए (जेणेव चपानयरी जेणेव देवदत्ताए गणियाए गिहे तेणेव
 उवागच्छति) जहाँ चपानगरी में देवदत्ता गणिका का घर था—बड़ा आय

‘तएण ते सत्यवाहदारगा’ इत्यादि !

टीकार्थ—(तएण) त्थार पत्नी (ते सत्यवाहदारगा) सार्थवाह पुत्री (देव
 दत्ताए गणियाण) देवदत्ता गणिकानी(सद्धिं) साथे (सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स)
 सुभूमिभाग उद्याननी (उज्जाणसिंरि) शोभाने (पच्चणुभवमाणा) अनुभवता (विहरिता)
 विचरणा करता (तमेव जाण दुरूढा समाणा) ते व स्थ उपर सवार थडि (जेणेव
 चपानयरीण जेणेव देवदत्ताए गणियाण गिहे तेणेव उवागच्छति) चपान
 गरीभा न्या देवदत्ता गणिकानु घर डतु त्या आया (उ ि ,) ।

जीव जलने' याचजसा उठति मयभ्युदगते मति जेणेव' यत्रैव 'से' तद्
 वनमयूरी अण्डक रक्षितमस्ति 'नेणे' तत्रैवोपागन्त्रति, उपागत्य च 'तसि'
 तस्मिन् वनमयूरी अण्डके 'सक्ति' शक्ति - अण्डकप्रिये शङ्काशत-इदमण्डक
 पकायथा प्राप्स्यति नरा इति 'कपि' काङ्क्षे - कथाऽऽकाङ्क्षायुक्त - अस्मा-
 दण्डकात् कदा मयूरयावक समुत्पत्स्यते इति, 'वित्तिगिच्छासमावन्ने' वि-
 कृत्सा समापन्नः - फल प्रति सदैव युक्त. इतः समुद्भूतेऽपि मयूरयावके तेन
 मम कीडारूप फल किमुमपिष्यति न वा इत्येव फल प्राप्ते सशयापन्न, 'भेय
 समावन्ने' भेदसमापन्न मतेर्द्धेरीभार प्राप्त, अस्मादण्डफाज्जातो मयूरपोतो

शित होने पर जहा उस वन मयूरी का अण्डक रखा या कहा गया
 (उपागच्छिता तमि मऊरी अडयसि सक्तिने वित्तिगिच्छासमावन्ने भेय-
 समावन्ने कलुससमावन्ने किन्न मम एत्य कियणमऊरी पोयए भवि-
 स्सइ उदाहुणो भविस्सइ तिरहु) यहा जाकर यह उस मयूरी के अण्डे
 के विषय में शक्ति हो गया— यह अण्डा पकानेवा को प्राप्त
 होगा या नहीं इस प्रकार का उसे सदैव हुआ—रक्षित हो गया—इस
 अण्डे से यह मयूरी शायद उत्पन्न होगा इस प्रकार के फलके विषय
 में यह आकाक्षा युक्त बन गया—वित्तिकृत्सा समापन्न हो गया—इससे
 मयूर पोतरु होने पर भी उस से मुझे कीडा रूप फल प्राप्त होगा
 कि नहीं होगा—इस प्रकार यह फल में सशयापन्न हो गया—भेद समापन्न
 हो गया—इस अण्डे से उत्पन्न हुआ मयूरी पोतरुजीवित रहेगा या नहीं
 रहेगा इस प्रकार से उसकी सत्ताके विषय में सफल विफल माला बन
 कर वह मनि की द्विधिता से युक्त हो गया, कलुष समापन्न हो गया

ढेलनु धडु भूडेलु डलु त्या गथे (उपागच्छिता तमि मऊरीअडयसि सक्तिने
 कवित्ते वित्तिगिच्छासमावन्ने भेयसमावन्ने कलुससमावन्ने किन्न एत्य
 कियणमऊरी पोयए भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइत्तिरहु) लधने त्या ढेलना
 धडा भाटे तेने शङ्कायुक्ता विचारो थवा भाडया डे आ धडु परिपडव थरो डे नडि ?
 आ धड भाथी ज्यारे भोरनु गन्थु जन्मशे, आ रीते तेना परिणामनी तेने जिज्ञाया
 उत्पन्न थर्ध आकाक्षा युक्त जनी गथे अने विचिकित्सा युक्त जनी गथे आभाथी
 भोरनु गन्थु जन्मशे तो पणु ते गन्थु अमार मनोरजन करथे डे नडि ? आ गीते
 परिणामभा तेने मशय उत्पन्न थथे, खेद समापन्न थर्ध गथे धडाभाथी ढेलनु
 गन्थु एवतु रहथे डे नडि ? आ रीते तेनी सत्ताना विषे सकटप विकटप ठरतो ते
 सुअण्णभा पडी गथे, उलुप युम्त यर्ध गथे, तेनी भति भलीन थर्धगर्ध अे ४ वातने

भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइ । तत्तु त मऊरी अडय अभिक्खण
 अभिक्खणं उव्वत्तेइ परियत्तेइ आसारेइ आसारेइ ससारइ चालेइ
 फदेइ घट्टेइ खोभेइ अभिक्खण अभिक्खण कन्नमूलसि टिट्ठियावेइ
 तएणं से मऊरी अडए अभिक्खण अभिक्खण उव्वत्तिजमाणे जाव
 टिट्ठिया वेज्जमाणे पोचडे जाए यावि होत्था, तएण से सागरदत्तपुत्त सत्थ
 वाहदारए अन्नया कयाइ जेणेव से मऊरी अडए तेणेव उवागच्छइ
 उवागच्छत्ता त मऊरी अडय पोचडमेव पासइ पासित्ता अहोण
 मम एसकिलावणए मऊरीपोयए ण जाए । तिकट्टु ओहयमण जाव
 झियायइ । एवामेव समणाउओ । जो अम्ह निग्गथो वा निग्गथी वा
 आयरिय उवज्झयाण अतिए पव्वइए समाणे पच महव्वणसु छजी
 विनि काएसु निग्गथे पावयणे सकित्ते जाव कलुससमावन्ने से णं इहभवे
 चेव बहूण समणाण बहूण समणीण बहूण सावगाण बहूणं सावि
 गाण हीलणिज्जे निदणिज्जे खिसणिज्जे गरहणिज्जे परिभवणिज्जे पर
 लोएवि य ण आगच्छइ बहूण दडणाणिय जाव अणुपरियट्टइ । सू १४।

टीका--तत्थण' इत्यादि--'तत्थण' तत्र तयोर्द्वयोर्म ये 'जे से' योऽसौ--
 सागरदत्तपुत्र सार्थवाहदारक 'से ण' स खलु 'कलु कल्ये--प्रात समये

'तत्थ ण जे स सागरदत्तपुत्ते' इत्यादि ।

टीकार्थ--(तत्थ) इनमे (जे से सागरदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए) जो
 सार्थवाह दारक सागर दत्तपुत्र था (से ण कल्ल जाव जलते जेणेव से
 वणमऊरी अडए तेणेव उवागच्छइ) वह प्रात समय यावत् सूर्यके प्रका-

तत्थण 'जे से सागरदत्तपुत्ते' इत्यादि ।

टीकार्थ--(तत्थ) तेजोभा (जे से सागरदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए) ने
 सार्थवाह सागरदत्तपुत्र पुत्र छतो ते (से ण कल्ल जाव जलते जेणेव से वणमऊरी
 अडए नणव उवागच्छइ) संधारे न्यारे सूर्य उदय पायेत्ये त्थरे न्या वनवगडती

वेति निज र्णान्तिके नीत्वा टिटि-ईति शब्द कारयति । ततस्तदनन्तर खलु तन्मय्या अण्डरुमभीक्ष्णमभीक्ष्णमुद्धर्ष्य मान याचच्छब्दायमान क्रियमाण सत् 'पोचडे' पाचड निःसार पोतोत्पादनशक्तिरहितमित्यर्थः 'जाए' जात चा । मीन । ततस्तदनन्तर खलु स सागरदत्तपुत्र सार्ववाहदारक 'अन्नया कयाड' अन्यदा कदाचित्= एकदा 'जेणेय' यैय 'से' तन्मय्या अण्डरु 'तेणेय' तेनेय उपागच्छति, उपागत्य तन्मय्या अण्डरु 'पोचडमेव' निर्जीवमेव 'पासइ' पश्यति, इष्टा चेन्न्यचिन्तयत् 'अहो' इति खेदे 'ण' अल कृतो 'मम' मम 'एस किलावणए' एष क्रीडनरु क्रीडाकरणाय मयूरीपोतर, मयूया शिगु न जात इति कृत्वा 'ओहयमण' अहृतमना-निराशाचित्तः, यात् 'झियायइ' भयायनि-भ्रातृभान करोतीत्यर्थः ।

तथा पार २ अपने र्ण के पास ले जाकर टि टि इस प्रकार से शब्द से करवाया (तएण से मऊरी अडए अभिक्खण २ उव्वत्तिज्जमाणे जाव टिट्टियावेज्जमाणे पोचडे जाए यावि होत्था) इस तरह वह मयूरी अण्डरु चार चार उद्धर्तित यावत् शब्दायमान क्रियमाण होता हुआ निःसार वन गया-पोतोत्पादन शक्ति से रहित हो गया । (तएण से से सागरदत्तपुत्रो सत्यवाहदारए अन्नया कयाड जेणेय से मऊरी अडए तेणेय उवागच्छइ, उपागच्छित्ता त मऊरीअडय पोचचडमेव पासइ) कुछ दिनों के बाद वह सार्ववाह दारक सागरदत्त पुत्र जहां वह मयूरी का अडा रखा हुआ था । वहां गया-जाकर उसने उस मयूरी अण्डरु को निर्जीव देखा (पासित्ता अहो ण मम एस किलावणए मऊरी पोघए ण जाए तिकहु ओहयमण जाव झियायइ) देखकर उसे दुःख हुआ-उसने सोचा-मेरे लिये यह क्रीडा करने के योग्य मयूरी पोतरुनिष्पन्न नहीं

है, अने छंडने बारबार पोवाना जाननी पासे लथ अछने 'टि टि' आभ शण्ड अवधायो । (तएण से मऊरीअडए अभिक्खण २ उव्वत्तिज्जमाणे जाव टिट्टिया वेज्जमाणे पोचडे जाए यावि होत्था) आ गीते बारबार उल्लापवाथी अने उवाथी तेभ न तेने शण्ड युज्जत अनाववाथी ते ढेलनु छंडु निःसार थछ गयु पश्याने उत्पन्न अवधानी ताडवथी रहित अनी गयु (तएण से सागरदत्तपुत्रो सत्यवाहदारए अन्नया कयाड जेणेय से मऊरी अडए तेणेय उवागच्छइ, उपागच्छित्ता त मऊरीअडय पोचचडमेव पासइ) डेटलाड दिनम पछी सार्ववाह सागरदत्तने ते पुत्र ढेलना छंडनी पासे गथे अने त्या तेछे ढेलना छंडने निर्णय लेथु (पासित्ता अहो ण मम एस किलावणए मऊरीपोघए ण जाए तिकहु ओहयमण जाव झियायइ) नेछे तेने थूअ न डुअ थयु, मनभा ते पियावा ला थो भारी क्रीडा भाटे आ ढेलनु छंडु निष्पन्न थयु नथी आ रीते पिया-

જીવિષ્યતિ નવેત્યેવ તદીયમત્તાપિયે સમ્પલ્પવિકલ્પયાન્, 'કલુપસમાપન્ને' કલુપસમાપન્નઃ મતેર્માલિન્યમુપગત અશ્નઃ પૂર્વોક્તાર્થમેવાત્—'કિન્ન' કિં શ્વત્સુ અત્ર કિમિતિ તિતર્કે મમાસ્મિન્ પનમગ્યાં અણ્ડકે ક્રીડનાર્થ મગ્યૂપોતકા મવિષ્યતિ? 'ઉદાહૃ' ઉતાહો—અથગ ન મવિષ્યતિ, ઇતિ કૃત્વા 'ત મઝરી અહય' તન્મયૂર્ગ્યાં અણ્ડકમ્ 'અભિકલ્પણ ૨, અભીક્ષ્ણમ્' પુનઃ પુનઃ 'ઉવ્વત્તેઈ' ઉવ્વત્તયતિ—અથ પ્રદેશમુપરિકરોતિ 'પરિયત્તેઈ' પરિવર્તયતિ—પૂર્વં યથામ્થિત તથૈવ પુનઃ કરોતિ—આસારેઈ' આસારયતિ યસ્મિન્ સ્થાને સ્થિતમાસીત તતો મનાગપસારયતિ 'સસારેઈ' સમાયતિ પુન પુનઃ સ્થાનાન્તર પ્રાપયતિ 'ચાલેઈ' ચાલયતિ સ્પંપયતિ 'ફદેઈ' સ્પન્દયતિ—કિંચિચ્ચલિત કરોતિ 'ઘટ્ટેઈ' ઘટ્ટયતિ દ્વસ્તેન પુન પુનઃ સ્પૃશતિ 'ગ્વોમેઈ' ક્ષોભયતિ મૂઠ્યા સ્વલ્પતર ગતે કૃત્વા તત્ર પ્રવેશયતિ અભીક્ષ્ણમભીક્ષ્ણ 'રૂણમૂલસિ ટિટ્ઠિયાવેઈ' રૂણમૂલે ટિટ્ઠિયા

મતિ ત્રી મલિનતા સે વહ વ્યાસ હો ગયા। ડસી વાત કો અશ્વતઃ સૂત્રકાર "કિન્ન" ઇત્યાદિ પદો દ્વારા સ્પષ્ટ કરતે હે—ચ્યા મુઠ્ઠે ક્રીડા કે લિયે ઇસ વન મગ્યૂરીકે અહેમે સે ક્રીડાપોતક માસ હોગા અથવા નહીં હોગા—ઇસ પ્રકાર વિચાર કર (ત મઝરીઅહય અભિકલ્પણ ૨ ઉવ્વત્તદ, પરિયત્તેઈ, આસારેઈ, સસારેઈ, ચાલેઈ, ફદેઈ, ઘટ્ટેઈ, ગ્વોમેઈ, અભિકલ્પણ ૨ કન્નમૂલસિ ટિટ્ઠિયાવેઈ) ડસને ડસ મગ્યૂરી કે અહે કો વાર ૨ નીચે સે ઊંચા કિયા અર્થાત્ નીચે કે પ્રદેશ કો ડસર કિયા પરિવર્તિત કિયા—જૈમા રવલા થા પુન વૈસા હી રલ દિયા, બાદ મેં જિસ સ્થાન પર વહ રલા થા ડસ સ્થાનસે કુઠ આગે સરફા દિયા બાદ ડસે ઔર દસરે સ્થાન પર રલ્લને લગા ડસે ચલાયા—ક પિત ક્રિયા, કુઠ ૨ ચલાયા, હાથ સે ડસે પુન પરિવર્તિત કિયા જમીન મે થોડા સા ગર્તકર (ગ્વહ્વાકર) ડસે ડસમે રલ દિયા।

સૂત્રકાર 'કિન્ન' વગેરે પદોવડે સ્પષ્ટ કરે છે—શુ મને ક્રીડા માટે આ વનની ઢેલના ઇડામાથી ક્રીડા પોતક (ખચ્ચુ) મળશે કે નહિ આ રીતે વિચારીને (ત મઝરીઅહય અભિકલ્પણ ૨ ઉવ્વત્તોઈ પરિયત્તેઈ આસારેઈ, સસારેઈ, ચાલેઈ ફદેઈ, ઘટ્ટેઈ, ગ્વોમેઈ, અભિકલ્પણ ૨ કન્નમૂલસિ ટિટ્ઠિયાવેઈ) સાર્થવાહ પુત્રે ઢેલના ઇડાને વાગવાર ઉપર નીચે ડચુ, એટલે કે ઇડાના નીચેના ભાગને ઉપર કર્યો, અને ત્યાર પછી ઇડાને પહેલાની બેમજ મૂકી દીધુ ત્યાર બાદ તેણે ઇંડુ બ્યા મૂકેલુ હતુ ત્યાથી થોડુ આગળ ખનેડી દીધુ, આ પ્રમાણે ઇડાને તે વારવાર એકરથાનેથી બીજા સ્થાને ખસેડવા લાગ્યો, ચલિત અને ઢપિત કરવા લાગ્યો ખસેડીને હાથ વડે ઇડાને સ્પર્શવા લાગ્યો, જમીનમા નાનો સરખો ખાડો કરીને તેમા ઇડાને મૂકી

વેતિ નિજ ઈર્ણાન્તિકે નીત્યા ટિટિ-ઈતિ શબ્દ કારયતિ । તતસ્તદનતર સ્વલ્પ
તન્મયૂર્યા અઙ્કમમ્ભીક્ષણમ્ભીક્ષણમુદ્ધર્ત્ય માન યાવચ્છબ્દાયમાન ક્રિયમાણ સત્
'પોચ્છે' પોચ્છ નિ.સાર પોતોત્પાદનશક્તિરદિતમિત્યર્થ. 'જાણ' જાત ચા ।
સીન । તતસ્તદનન્તર ગલ્પ સ સાગરદત્તપુત્ર સાર્થવાહદારક 'અન્નયા કયાડ'
અન્નયા કદાચિત્ = એકદા 'જેણેવ' યૈવ 'સે' તન્મયૂર્યા અઙ્ક 'તેણેવ'
તૈવ ઉપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય તન્મયૂર્યા અઙ્ક 'પોચ્છમેવ' નિર્જીવમેવ 'પાસઈ'
પશ્યતિ, દૃષ્ટા ચેન્યચિન્તયત્ 'અહો' ઇતિ શ્લેષે 'જ' અલ્પ કૃતાં 'મમ' મમ 'એસ
કિલાવળળ' એષ ક્રીડનક ક્રીડાકરણાર્થ મયૂરીપોતરઃ, મયૂર્યા શિશુ ન
જાત ઇતિ કૃત્વા 'ઓદયમગ' અહતમના -નિરાશચિત્ત., યાવત્ જિયાયઈ'
ધ્યાયતિ-શ્રાંતધ્યાન કરોતીત્યર્થ ।

તથા વાર ૨ અપને ઈર્ણ કે પાસ છે જાકર ટિ ટિ ઇસ પ્રકાર સે
શબ્દ સો કરવાયા (તણ સે મઝી અઢણ અભિકલ્લણ ૨ ઉવ્વત્તિજ્ઞમાણે
જાવ ટિટ્ટિયાવેજ્ઞમાણે પોચ્છે જાણ યાત્રિ હોત્યા) ઇસ તરહ વહ મયૂરી
અઢક વાર વાર ઉઠિર્નિત યાવત્ શબ્દાયમાન ક્રિયમાગ હોતા હુઆ
નિ સાર વન ગયા-પોતોત્પાદન શક્તિ સે રહિત હો ગયા । (તણ સે
સે સાગરદત્તપુત્રો સત્થવાહદારણ અન્નયા કયાડ જેણેવ સે મઝી અઢણ
તેણેવ ઉપાગચ્છઈ, ઉપાગચ્છિત્તા ત મઝીઅઢય પોચ્છમેવ પાસઈ)
કુઝ દિનોં કે વાદ વહ સાર્થવાહ દારક સાગરદત્ત પુત્ર જહા વહ મયૂરી કા
અઢા રખા હુઆ યા । વહા ગયા-જાકર ઉસને ઉસ મયૂરી અઢક સો
નિર્જીવ દેલા (પાસિત્તા અહોળ મમ એસ કિલાવળળ મઝી પોચ્છળળ
જાણ તિક્કદ્ધુ ઓદયમળ જાવ જિયાયઈ) દેલ્લર ઉસે દુ'લ્લ હુઆ-ઉસને
સોચા-મેરે લિયે યહ ક્રીડા કરને કે યોગ્ય મયૂરો પોતકનિલ્પન્ન નહી
હીધુ, અને ઇડાને વારવાર પોનાના ઝનની પાસે લઈ જઈને 'ટિ ટિ' આમ શબ્દ
કરાવડાળ્યો. (તણ સે મઝીઅઢણ અભિકલ્લણ ૨ ઉવ્વત્તિજ્ઞમાણે જાવ ટિટ્ટિયા
વેજ્ઞમાણે પોચ્છે જાણ યાત્રિ હો-યા) આ રીતે વારવાર હુલાવવાથી અનેડવાથી
તેમ જ તેને શબ્દ યુક્ત બનાવવાથી તે ઢેલતુ ઇડુ નિ સાર થઈ ગયુ બચ્ચાને
ઉત્પન્ન કરવાની તાઝદથી રહિત બની ગયુ (તણ સે સાગરદત્તપુત્રો સત્થવાહ-
દારણ અન્નયા કયાડ જેણેવ સે મઝી અઢણ તેણેવ ઉપાગચ્છઈ, ઉપાગચ્છિત્તા
ત મઝીઅઢય પોચ્છમેવ પાસઈ) ડેટલાડ દિવસ પછી સાર્થવાહ સાગરદત્તનો
તે પુત્ર ઢેલના ઇડાની પાસે ગયો અને ત્યા તેણે ઢેલના ઇડાને નિર્લંબ બોયુ
(પાસિત્તા અહોળ મમ એસ કિલાવળળ મઝીપોચ્છળળ જાણ તિક્કદ્ધુ
ઓદયમળ જાવ જિયાયઈ) બોઝને તેને ખૂબજ દુખ થયુ, મનમા તે વિચા-
વા લાગ્યો મારી ક્રીડા માટે આ ઢેલતુ ઇડુ નિલ્પન્ન થયુ નથી આ રીતે વિચા-

ઉક્ત દૃષ્ટાન્ત દાર્ણાન્તિકે યોજયતિ—

‘एवमेव’ एवमेव=सागरदत्तपुत्रादेर ‘समगाउसो’ श्रमणायुष्मन्त=
जडो आयुष्मन्तः श्रमणा. ‘जो अम्ह’ य अस्माक निर्ग्रन्थो वा निर्ग्रन्थोवा
आचार्योराभ्यायाना चान्तिके प्रजित. सन-गृहीतदीक्ष. सन् पञ्चमहाव्रतेषु
प्रागातिपातरिरमणादिषु पञ्चसु महाव्रतेषु यावत् पट्जीवनिकायेषु पृथिवी
नामादिषु पट्जीवनिकायेषु नैर्ग्रन्थे प्रवचने-साधुमार्गे वा, ‘सन्निष्’ शङ्कितो
भवति, एषु महाव्रतादिषु शङ्कायान एतद् महाव्रतादिक सत्य न वा इति, ‘जाय
कलुससमावन्ने’ यावत् अत्र यावत्-‘देन-‘कस्मिन्, प्रितिगिन्डासमावन्ने’
मेयसमावन्ने’ इति याच्यम्। तत्र ‘कस्मिन्’ काङ्क्षितं व्यथ्य ता। सयमारा
धनस्य फलं यदा भविष्यतीत्येव काङ्क्षायुक्तः, विचिकित्सासमापन्न-अस्य

हुआ है। इस प्रकार विचार कर यह निराश विन उन गया-यावत् आर्त
ध्यान में पड़ गया। इस दृष्टान्त को सूत्रकार अब दार्ष्टान्तिक के साथ योजित
करते हुए कहते हैं—एवमेव समणाउसो जो अम्ह निर्ग्रन्थो वा निर्ग्रन्थी
वा आचार्य उवज्झयाण क्षतिण पव्वइए समाणे पचमहव्वएसु उज्जीव
निकाएसु निग्गथे पावयणे सक्किते जाव कलुससमावन्ने) इसी तरह सागरदत्त
पुत्र की तरह-हे आयुष्मन्त श्रमणो ! जो हमारे निर्ग्रन्थ व निर्ग्रन्थी—
साध्वी-जन हैं वे आचार्य उपायाय के पास प्रजित होते हुए पच
महाव्रतों में उह जीवनीकायोमें एव निर्ग्रन्थ प्रवचन
में अथवा साधु मार्ग में शक्ति होते हैं ये प्राणातिपात विरमणस्य
पाच महाव्रत सत्य हैं कि नहीं हैं इस प्रकारकी जो शंका करते हैं यावत्
शब्द से काक्षित होते हैं—इस तब सयम आराधन का फल कब होगा
इस प्रकार का शंका से युक्त होते हैं, विचिकित्सा समापन्न होते हैं—

કરીને તે હતાથ તથા ગયો અને આત્મધ્યાન કરવા લાગ્યો આ દૃષ્ટાન્તને સૂત્રકાર
હવે દાર્ણાન્તિક રૂપમાં કહે છે—(एवमेव समणाउसो) जो अम्ह निर्ग्रन्थोवा
निर्ग्रन्थी वा आचार्य उवज्झयाण क्षतिण पव्वइए समाणे पचमहव्वएसु
उज्जीवनिकाएसु निग्गथे पावयणे सक्किते जाव कलुससमावन्ने) આ પ્રમાણે
હે આયુષ્મન્ત શ્રમણો ! સાર્થવાહ સાગરદત્તના પુત્રની જેમ જે અમારા નિર્ગ્રંથ
કે નિર્ગ્રંથી જન છે તેઓ આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રજિત થતા પચમહાવ્રતોમાં,
જે જીવનિકાઓમાં અને નિર્ગ્રંથ પ્રવચનોમાં અથવા તે સાધુ માર્ગમાં શંકા કરે છે,
કે આ પ્રાણુતિપાત વિરમણ રૂપ પાંચ મહાવ્રતો સત્ય છે કે નહીં, આ રીતે જેઓ
શંકા કરે છે, કાક્ષિત હોય છે— આ તબ અને આરાધનાનું ફળ અમને કયારે મળશે.
એવા આકાંક્ષા (કાંચના) વીં ચુકત હોય છે, વિચિકિત્સા સમાપન્ન હોય છે— આ તબ

तपः सयमाराधनस्य फल भविष्यति न या इत्येव फल प्रति शङ्कावान्, भेद समापन्नः—अस्मादेव नैर्ग्रन्थप्रवचनादात्मकल्याण स्यात् किमुत—अन्यस्मादित्येव मतेद्वैधीमात्र प्राप्तः । कल्पसमापन्न=मतिमालिन्यमुत्पन्नः, चिरकाल—परीपक्षोपमर्गमहनेन किं फल स्यादिति कालुष्यपरिणामवान् । 'से ण' स साधु'खलु 'इहभवे' अस्मिन्नेवभवे चैव निश्चयेन गृह्णाता श्रमणाना वद्दीना श्रमणीना ग्रहणा श्रावकाणा ग्रहणा श्राविकाणा 'हीलणिज्जे' हीलनीयः—गुरुकुलाद्युद्गायत. पुन निंदणिज्जे' निन्दनीयः—कुत्सनीयः स्यात् मनसा 'खिसणिज्जे' खिसनीयः, जनमध्ये 'गरहणिज्जे' गर्हणीयः समक्षमेव च 'परिभवणिज्जे' परिभवनीयः अनभ्युत्थानादिभिः 'परलोए वि य ण' परलोकेऽपि चखलु

इस तपसयम की आराधना का फल मुझे प्राप्त होगा या नहीं होगा इस प्रकार फल के प्रति शंका वाले होते हैं, भेद समापन्न होते हैं—इसी नैर्ग्रन्थ प्रवचन से आत्मकल्याण होगा—या अन्य किसी और से आत्मकल्याण होगा इस प्रकार के विचार से युक्त रहते हैं, कल्प समापन्न होते हैं—चिरकालतक परीपक्ष और उपमर्ग के सहन करने से क्या लाभ है इस प्रकार कालुष्य परिणाम वाले होते हैं (सेण इह भवे चेव गृह्णैग समणाण गृह्ण समणीण गृह्ण सावगाण गृह्ण साविगाण हीलणिज्जे निंदणिज्जे, खिसणिज्जे गरहणिज्जे परिभवणिज्जे) वे इस मंत्र में ही अनेक श्रमणों के अनेक श्रमणियों के अनेक श्रावकों के और अनेक श्राविकाओं द्वारा हीलनीय होते हैं निंदनीय होते हैं जन म यमं खिसणीय होते हैं—समक्ष में गर्हणीय होते हैं तथा अनभ्युत्थान आदिसे परिभवनीय होते हैं । (परलोए वि य ण आगच्छइ गृह्ण दडणागिय

अने सयमने आराधवानु इण भने भण्णसे डे नडि आ रीते इण प्रत्ये श्रद्धाशील होय छे, लेह समापन्न होय छे— आ नैर्ग्रन्थ प्रवचनवी आत्मकल्याण थसे डे पीण डोषधी आत्मकल्याण थसे आ प्रज्ञाना विचारो उरवा भाडे छे, कल्प समापन्न होय छे लाणा वण्त सुधी परीपक्ष अने उपसर्गोने सहन उरवाथी शेो लाल ? आ प्रमाणे कालुष्य परिणामवाणा होय छे (सेण इहभवे चेव गृह्णैग समणाण गृह्ण समणीण गृह्ण सावगाण गृह्ण साविगाण हीलणिज्जे, निंदणिज्जे खिसणिज्जे गरहणिज्जे परिभवणिज्जे) ते आ लवभा धणा श्रमणो धणी श्रमणीयो वडे डोलनीय होय छे, निन्दनीय होय छे समाजभा भिसणीय होय छे, अधानी सामे गडणीय होय छे तेमण अनभ्युत्थान वगेरथी परिलवनीय होय छे (परलोए वि य ण आगच्छइ, गृह्ण दडणागिय जाव अणुपरियट्ठइ) परलवभा पणु ते

ઉક્ત દૃષ્ટાન્ત દર્શાન્તિકે યોજયતિ—

‘एवमेव’ एवमेव=सागरदत्तपुत्रादेर ‘समणाउसो’ श्रमणायुष्मन्त’=
 अहो आयुष्मन्त श्रमणा. ! ‘जो अम्ह’ य अम्हान् निर्ग्रन्थो वा निर्ग्रन्थोवा
 आचार्योपाध्यायाना चान्तिके प्रप्रजित. सन्-गृहीतदीक्ष. सन् पञ्चमहाप्रतेष
 प्राणातिपातरिरमणादिषु पञ्चसु महाप्रतेषु यावत् पञ्जीवनिकायेषु पृथ्वी
 कायादिषु पञ्जीवनिकायेषु निर्ग्रन्थे प्रवचने-साधुमार्गे वा, ‘सरिण’ शङ्कितो
 भवति, एषु महाप्रतादिषु शङ्कायान् एतद् महाप्रतादिक सत्यं न वा इति, ‘जाय
 कलुससमावन्ने’ यावत् अत्र यावत्-उद्देन-‘करिण, त्रितिगिच्छासमावन्ने’
 भेयसमावन्ने’ इति गान्यम् । तत्र ‘कवेण’ काङ्क्षितं व्यप्यता. सयमारा
 धनस्य फलं कदा भविष्यतीत्येव काङ्क्षायुक्त, विचिकित्सासमापन्न’-अस्य

દુઆ છે । કેસ પ્રકાર વિચાર કરે તે નિરાશ થિત થન ગયા-યાવત્ આર્ત
 યાન મે પડે ગયા । કેસ દૃષ્ટાન્ત કો સૂત્રકાર અર દર્શાન્તિકા કે સાથ યોજિત
 કરતે દૃષ્ટ કહેતે છે—(एवमेव समणाउसो जो अम्ह निर्ग्रन्थो वा निर्ग्रन्थी
 वा आचार्य उपाध्यायान अतिष्ठ पञ्चदश समाणे पचमहद्वयसु छज्जीव
 निकायसु निर्गये पात्रयणे सक्तिं जाव मलुससमावन्ने) इसी तरह सागरदत्त
 पुत्र की तरह-हे आयुष्मन्त श्रमणो ! जो हमारे निर्ग्रन्थ व निर्ग्रन्थी—
 साध्वी-जन है वे आचार्य उपाध्याय के पास प्रप्रजित होते हुए पर
 महाप्रतो में उह जीविकायोमे एव निर्ग्रन्थ प्रवचन
 में अथवा साधु मार्ग में शक्ति होते हैं ये प्राणातिपात विरमणरूप
 पांच महाप्रत सत्य है कि नहीं है इस प्रकारकी जो शंका करते हैं यावत्
 शब्द से काक्षित होते हैं—इस तप सयम आराधन का फल कब होगा
 इस प्रकार का शंका से युक्त होते हैं, विचिकित्सा समापन्न होते हैं—

કરીને તે હતાપ થઈ ગયો અને આત્મધ્યાન કરવા લાગ્યો આ દૃષ્ટાન્તને સૂત્રકાર
 હવે દર્શાન્તિકા રૂપમાં કહે છે—(एवमेव समणाउसो जो अम्ह निर्ग्रन्थो वा
 निर्ग्रन्थी वा आचार्य उपाध्यायान अतिष्ठ पञ्चदश समाणे पचमहद्वयसु
 छज्जीवनिकायसु निर्गये पात्रयणे सक्तिं जाव मलुससमावन्ने) આ પ્રમાણે
 કે આયુષ્મન્ત શ્રમણો ! માર્થવાહ સાગરદત્તના પુત્રની જેમ જે અમારા નિર્ગ્રંથ
 કે નિર્ગ્રંથી જન છે તેઓ આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રપ્રજિત થતા પચમહાપ્રતોમાં,
 છ જીવનિકાયોમાં અને નિર્ગ્રંથ પ્રવચનોમાં અથવા તે સાધુ માર્ગમાં શકા કરે છે,
 કે આ પ્રાણાતિપાત વિરમણ રૂપ પાત્ર મહાપ્રતો સત્ય છે કે નહીં, આ રીતે જેઓ
 શકા કરે છે, કાક્ષિત હોય છે— આ તપ અને આરાધનાનું ફળ અમને ક્યારે મળશે.
 એવા આશંકા (ધૃમ્મ) થી યુક્ત હોય છે, વિચિકિત્સા સમાપન્ન હોય છે— આ તપ

दत्तपुत्र सार्यवाहदारको 'जेणेव' यत्रैय यस्मिन्नेव स्थाने 'से' तन्मयूया अण्डक
वर्तते 'तेणेव' तत्रैयोपागच्छति, उपागत्य च 'तसि' तस्मिन् मयूया अण्डके
'निस्सकिए' निस्सङ्कितः शङ्कारहितश्चितयति, 'सुवत्तए' सुव्यक्तक परिपक्त्वेन
स्फुटतया विज्ञायमान, खलु 'ममएत्थ' ममात्र क्रीडाकरणाय मयूरपोतको
भरिष्यतीति, कृत्वा तन्मयूया अण्डकमभीक्ष्ण २ पुनः पुनः 'नो उव्वत्तेइ'
नोद्वर्त्तयति—अथ प्रदेश नो परिकरोति यावत् 'नो टिट्ठियावेइ' न टि टि
इति शब्दयति—स्वकीयकर्णमूले धृत्वा न शब्दायमान करोति । ततस्त-
दनन्तर खलु 'से' तद्, मयूया अण्डक 'अणुव्वत्तिज्जमाणे' अनुद्वर्त्यमान
यावत्—स्वस्थानादप्यस्मिन्स्थाने इंपदप्यचाल्यमान, 'अटिट्ठियाविज्जमाण'
टि टि इति न शब्दायमान 'कालेण समएण' काले—समये प्राप्ते सति
स्वयमेवात्मनैव उन्निम्ने' उन्निम्नः—परिपक्वावस्थाया स्फुटित तदा मयूया

वाहदारक जिनदत्त पुत्र (जेणेव से मऊरी अडए) जहा यह मयूरी का अडा या
(तेणेव उवागच्छइ) उहा गया (उवागच्छिता तसी मऊरी अडयसि निस्सकिए जाव
सुवत्तए ण मम एत्थ कीलावणए मऊरीपोयण भविस्सइ, तिरुट्टु त मऊरी
अडय अभिक्खण २ नो उव्वत्तेइ) जाकर वह उस मयूरी के अडे के
विषय में निःशङ्कित आदिट्ठि वाला बना रहा—और विचारने लगा—
यह मयूरी अडक परीपक्वरूप से स्पष्ट प्रतीत होने लगा—सो इसमें
सुझे क्रीडा करनेका मयूर पोतक पिप्पल हो जावेगा— ऐसा विचार कर
उमने उस मयूरीके अडेको बार बार उद्वर्तित नहीं किया यावत् उसे
शब्दायमान नहीं किया—अपने कान के पास रखकर उसे टी टी इस
प्रकार से वाचालित नहीं किया (तएण से मऊरी अडए अणुव्वत्तिज्ज-
माणे जाव अटिट्ठियाविज्जमाणे कालेण समएण उन्निम्ने) इस तरह वह

जिनदत्तनो पुत्र (जेणेव से मऊरी अडए) जथा ते देवतु धंउ डतु (तेणेव
उवागच्छइ) त्या गथे (उवागच्छिता तसि मऊरीअडयसि निस्सकिए जाव
सुवत्तएण मम एत्थ कीलावणए मऊरीपोयण भविस्सइ, तिरुट्टु त
मऊरी अडय अभिक्खण २ नो उव्वत्तेइ) त्या जधने देवना धंअना विधे ते
नि शउ वृत्तिवाणे गनी गथे अने विचारवा लाग्ये—आ देवतु धंउ परिपक्व
थई गथु छे आभ जल्लाय छे, आभाथी भारी डीडा भाटे देवतु जअथु जन्मशे
आ रीते विचार करीने तेछे ते धंअने सागरदत्तना पुत्रनी जेम बारबार नीथे
उपर कथु नडि अने तेने शण्ड युक्त पणु कथु नडि अट्टेवे डे पोताना जाननी
पासे धंअने राणीने तेने डुलावीने शण्ड युक्त जनाव्यु नडि (तएण से मऊरी
अडए अणुव्वत्तिज्जमाणे जाव अटिट्ठियाविज्जमाणे कालेण समएण

આગચ્છતિમાન્નોતિ, યહ્નિ મનોદણ્ડમશ્રુતીનિ 'દ્વડળાણિ' દણ્ડનાનિ ચ યાત્વ
'અણુપરિયદ્દ' અનુપર્યદ્દતિ-ચતુર્ગતિકસસારમનુશ્ચિવર્તયન્તિ, અનાગ્રનતમાજ
પરિભ્રમણ કરોતિ ॥ મુત્ર ૧૩ ॥

મૂલમ્—તદ્દેણ સે જિણદત્તપુત્તે સત્થવાહદારણ જેણેવ મે
મઝરી અઢણ તેણેવ ઉવાગચ્છદ્દ ઉવાગચ્છિત્તા તંસિ મઝરી અઢર્યાસ
નિસ્સકિણ, જાવ સુવત્તણ ણં મમ ણ્થ કીલાવણણ મઝરી પોયણ
ભવિસ્સદ્દ, ત્તિકદ્દુ ત મઝરીઅઢય અભિક્કલ્લણ ૨નો ઉવ્વત્તદ્દ જાત્ર
નો ટિઢ્ઠિયાવેદ્દ । તદ્દેણ સે મઝરીઅઢણ અણુવ્વત્તિજ્જમાણે જાવ અટ્ઠિ-
ઢિયાવિજ્જમાણે કાલેણ સમણણ ઉવ્વિમન્ને મઝરીપોયણ ણ્થજાણ । તદ્દેણ
સે જિણદત્તપુત્તે ત મઝર પોયય પાસદ્દ પાસિત્તા હદ્દુત્તુદ્ધ મઝર પોસણ
સદ્દાવેદ્દ સદ્દાવિત્તા ણ્વ વયાસી તુવ્વેણ દેવાણુપ્પિયા । ઇમ મઝર
પોય, વહૂહિ મઝરપોસણપાઝગ્ગેહિ દવ્વેહિ અણુપુવ્વેણ સારક્કલ્લ-
માણા સંગોવેમાણા સવદ્દેહ નદ્દુલ્લગ ચ સિક્કલાવેહ । તદ્દેણં તે મઝર-
પોસગા જિણદત્તપુત્તસ્સ ણ્થમદ્દ પડિસુણેતિ પડિસુણિત્તા ત મઝર-
પોયય ગેણ્ણહિતિ ગેણ્ણિહત્તા જેણેવ સણ ગિહે તેણેવ ઉવાગચ્છતિ ઉવાગ
ચ્છિત્તા તમઝરપોયગ જાવ નદ્દુલ્લગ સિક્કલાવેતિ ॥ સૂ ૧૪ ॥

ટીકા—‘તદ્દેણ સે જિણદત્તપુત્તે’ इत्यादि—ततस्तदनन्तर खलु स जिन

जाव अणुपरियदद्द) परलोक मे भी अनेक माना दंडो वगैरह को प्राप्त
करते है और अनादि अनन्त काल तक इस चतुर्गति रूप ससार मे परि-
भ्रमण करते रहते है ॥ सू. १३ ॥

‘तद્દેણ સે જિણદત્તપુત્તે સત્થવાહદારણ’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तदद्देण) इसके बाद (सत्थवाहदारण जिणदत्त पुत्ते) सार्थ

अनेक जन्तुनी शिक्षाने पात्र थाय छे ओटवे छे तेने अनेक यातनाओ। सहन करवी
पडे छे अने अनादि, अनन्त काल लगी ते आ चतुर्गति इय ससारमा परि
भ्रमणु करतो रहे छे ॥ सू. १३ ॥

‘તદ્દેણ સે જિણદત્તપુત્તે સત્થવાહદારણ’ इत्यादि ।

टीकार्थ— (तदद्देण) त्थार पडी (सत्थवाहदारण जिणदत्त पुत्ते) सार्थवाद

‘सिक्खावेह’ शिक्षयत् । ततस्तदनन्तरं खलु ‘से’ ते मयूरपोषका जिनदत्तपुत्रस्य ‘एयमट्ठ’ एवमर्थं प्राप्नुवन्ति, प्रति-त्य च ‘त मयूरपोषय’ त मयूरपोषकं गृह्णन्ति गृहीत्वा च ‘जेणे’ यत्रैव स ए गिहे’ स्वकीयं गृहवर्तते तेणेव’ तत्रैवोपागच्छन्ति उपागत्य च त मयूरपोषकं पोषयन्ति पालयन्ति यावत् नृत्यं च सिक्खावेति’ शिक्षयन्ति ॥ सू १४ ॥

मूलम्—तएण से मयूरपोषणं उम्मुक्कवालभावे विन्नाय परिणयमेत्ते जोव्वणगमणुपत्ते लक्खणवजणगुणोववेए माणुम्माण पमाग पडिपुनरम्भपेहूणकलावे विचित्तपिच्छे सतचदए नील कठए नच्चणसीलए एणए चप्पुडियाए कयाए समाणीए अणे गाइ नद्धलगसयाइ केकारवसयाणि य करेमाणे विहाइ । तएण से मयूरपोसगा त मयूरपोषणं उम्मुक्क जाव करेमाणं पामइ पासित्ता त मयूरपोषणं गेण्हति गेण्हित्ता जिनदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए हट्टुत्तु तेसि विउल जीवियागिह पीइदाणजाव पडि विसज्जेइ, ॥सू १५ ॥

पामइ, पामित्ता हट्टुत्तु मयूरपोषणं सिक्खावेह) जिनदत्तने मयूरपोषकं को देखा-तो देखका वह बहुत अधिक दर्शित एव तुष्ट हुआ-नादमे उसने मयूरपोषकोंका बुलाया (सन्नाहित्ता एव वयासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा- नया मार्जार आदिक्रम उपद्रवों से उचाते हुए बढाओ-और (नद्धलगव सिक्खावेह)नृत्य भी सिखलाओ। (तएण ते मयूरपोसगा जिनदत्तपुत्तस्स एयमट्ठ पडिसुणेति) इस प्रकार उन मयूरपोषकोंने जिनदत्तपुत्र के इस कथन को स्वीकार कर लिया (पडिसुणित्ता त मयूरपोषय गेह्णति-गेह्णित्ता जेणेव स ए गिहे तेणेव उवागच्छति) स्वीकार कर नाद में वे उस मयूर-शिशुको ले चले-लेनल कर वे जहां अपना घर था-वहां आगये । (उवागच्छित्ता त मयूरपोषणं जाव नद्धलग सिक्खावेति) आकर उन्होंने उस मयूर शिशु को पाला यावत् उसे नृत्यकला भी सिखलाई । सू १४।

(नद्धलग च सिक्खावेह) मोट्टु थाय त्थरे नायत्ता शिष्यावाडे (तएण ते मयूर पोसगा जिनदत्तपुत्तस्स एयमट्ठ पडिसुणेति) आ सीते मोरना पाणजेओ जिनदत्तना पुत्रसु आ ढ्धने स्वीअर्थुं (पडिसुणित्ता त मयूरपोषय गेह्णति गेण्हित्ता जेणेव स ए गिहे तेणेव उवागच्छति) स्वीअर्थो भाव तेओ ढेलना गच्छाने साये लळ गथा अने लज्जे न्या तेमसु धर हत्तु त्या गथा (उवाग च्छित्ता त मयूरपोषणं हट्टुग सिक्खावेति) त्या ष्ठने तेओओ ते ढेलना म गत्तु पो। अत्तु तेमज्ज मोट्टु थत्तु त्थारे तेने नायत्ता यत्तु शीष्यावाडसु सू १४।

પોતક. જિનુઃ 'પત્ય' અન્ન-અસ્મિન્ સ્થાને 'જાણ' જ્ઞાત. મોદુરશૂત્ર ।
તતસ્તદનન્તર ચલુ સ જિનદત્ત પુત્રસ્ત મયૂરપોતકં પદ્યતિ દૃષ્ટ્વા ચ દૃષ્ટ
તુષ્ટોઽતિશયેન હૃદયસ્તદા 'મઝ્જીમણીય સૂત્ર' મયૂરપોતકાન્-પાલ્યાન્ શબ્દયાત,
શબ્દયિત્વૈરસ્યમાગમકારેણાચારીત્વ, 'તુભેજ' યુગ દેવાણુપિયા । ઇમ મઝ્જી-
પોતક વહુભિ. 'મઝ્જીમણીયપાઝ્ઞેહિ' મયૂરપોતકપ્રાયોગ્યૈ-મયૂરસ્ય
પોષણાય પ્રાયોગ્યૈ સમયૈ. 'દન્વેહિ' દન્વૈ-અણુપુલ્લેજી. 'અણુપુલ્લેજી' આનુપૂર્વ્યા
-અનુક્રમેણ 'સારસ્વમાણા' સારસ્વત્યઃ પોષણાદિના 'સગોવેમાણા' સગોવપાવન્તઃ,
માર્ગારદિકૃતોપદ્રવ્યતઃ 'સવદ્દેહ' સવદ્વ્યત, શૃદ્ધિ પ્રાપ્યત 'નદુલ્લગ' નૃત્ય ચ

મયૂરી અડક અનુદ્યત્માન હોતા દુઝા--અપને સ્થાન સે યોડાસા મી
ચાલ્યમાન નહી હોતા દુઝા ઓર ટી, ટી, ઇસ પ્રકાર કે શબ્દ સે મી
શબ્દાયમાન નહી ક્રિયા ગયા હોતા દુઝા સમય આ જાને પર અપને આપ
હી ઉદ્ધિન્ન હો ગયા- પરિપચ્ચ હોકર ફૂટ ગયા । (મઝ્જી પોષણ પત્ય
જાણ) ફૂટતે હી ઉસ મે સે એક મયૂરી પોતક નિકલા-(તણ સે જિન
દત્તપુત્ર ત મઝ્જીપોષણ પાસિત્તા હૃદયુદ્ધે મયૂરપોષણ સદાવેહ)
જિનદત્તને મયૂપોત કો દેખા-તો દેખરર રહ વહુત અધિક હર્ષિત એવ
તુષ્ટ દુઝા-બાદ મે ઉસને મયૂરપોતકો કો બુઝયા (મહાવિત્તા એવ વચાસી)
બુલાકર ઉનસે સા રુદા-(તુભેજ દેવાણુપિયા! ઇમ મઝ્જીપોષણ વહુહિં જર
પોષણપાઝ્ઞેહિ દન્વેહિ અણુપુલ્લેજી સારસ્વમાણા સગોવેમાણા સવદ્દેહ)હે દેવાણુપિયો!
તુમલોગ ઇસ મયૂર શિશુનો અનેક મયૂર પોષક પ્રાયોગ્ય દ્રવ્યો સે ક્રમશઃ રક્ષાકરતે દુષ

ઉચ્ચિન્ને) આ પ્રમાણે તે દેલતુ ઇંડુ વારવાર નીચે ઉપર પરિવર્તિત કર્યા વગર
પોતાની જગ્યાથી સહેજ પણ ખસેડ્યા વગર અને 'ટિ ટિ' આ બાતના શબ્દ કરાવ્યા
વગર જ યોગ્ય સમયે પોતાની બાતે જ ઉદ્ધિન્ન થઈ ગયું એટલે કે પાછીને ફટી
ગયું મઝ્જી પોષણ પત્ય જાણ અને તેમાલી એક દેલતુ અચ્ચ નીકળ્યું
(તણ સે જિનદત્તપુત્રે ત મયૂરપોષણ પાસહ પાસિત્તા હૃદયુદ્ધે મયૂરપોષણ
સદાવેહ) જિનદત્ત દેલના અચ્ચાને બોધને ખૂમજ હર્ષિત પામ્યો અને તુષ્ટ થયો
ત્યાર પછી તેણે મોરને પાળનારા માણસોને બોલાવ્યા (સદાવિત્તા એવવચાસી)
બોલાવીને કહ્યું--(તુભેજ દેવાણુપિયા ! ઇમ મઝ્જીપોષણ વહુહિં મઝ્જી
પોષણપાઝ્ઞેહિ દન્વેહિ અણુપુલ્લેજી સારસ્વમાણા સગોવેમાણા સવદ્દેહ)
હે દેવાણુપિયો ! તમે આ દેલના અચ્ચાની અનેક મોરના ચોપણ માટે યોગ્ય એવા દ્રવ્યોથી
રક્ષા કરો તેમજ બિલાડા વગેરેના ઉપદ્રવોથી પણ બચાવતા રહી તેનું પોષણ કરો અને

‘सिक्खावेह’ शिक्षयत । ततस्तदनन्तर खलु ‘से’ ते मयूरपोषका जिनदत्तापुत्रस्य ‘एयमद्द’ एतस्मै प्रतिष्ठापयन्ति, प्रतिष्ठ्य च ‘त मयूरपोषय’ त मयूरपोषकं गृह्णन्ति गृहीत्वा च ‘जेणेव’ यत्रैव सए गिहे’ स्वकीयं गृहं वर्तते तेणेव’ तत्रैवोपागच्छन्ति उपागत्य च त मयूरपोषकं पोषयन्ति पालयन्ति यावत् नृत्यं च सिक्खावेति’ शिक्षयन्ति. ॥ सू १४ ॥

मूलम्—तएण से मऊरपोयए उम्मुक्कवालभावे विन्नाय परिणयमेत्ते जोव्वणगमणुपत्ते लम्बणवजणगुणोववेए माणुम्माण प्पमाण पडिपुत्तरम्बपेहूणकलावे विचित्तपिच्छे सतचदए नील कठए नच्चणसीलए एगाए चप्पुडियाए कयाए समाणीए अणे गाइ नद्धुगसयाइ केकारवसयाणि य करेमाणे विहाइ । तएण से मऊरपोसगा त मऊरपोयग उम्मुक्क जाव करेमाण पांमइ पासित्ता त मऊरपोयग गेण्हिति गेण्हित्ता जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए हट्टुत्तु तेसि विउल जीवियाग्हि पीइदाणजाव पडिविसज्जेइ, ॥सू १५ ॥

पासइ, पामित्ता हट्टुत्ते मऊरपोमए सग्गवेइ) जिनदत्तने मयूरपोषकं को देखा—तो देवका वह बहुत अधिक धर्ति एव तुष्ट हुआ—यादमे उसने मयूरपोषकोंका बुलाया (सद्वाचित्ता एव वयासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा—नया मार्जार आदिकुन उपद्रवो से उचाते हुए बढाओ—और (नद्धलग्ग च सिक्खावेह)नृत्य भी सिखलाओ। (तएण ते मऊरपोसगा जिणदत्तपुत्तस्स एयमद्द पडिसुणेति) इस प्रकार उन मयूरपोषकाने जिनदत्तपुत्र के इस कथन को स्वीकार कर लिया (पडिसुणित्ता त मऊरपोयय गेह्णिति—गेह्णित्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छति) स्वीकार कर याद मे वे उस मयूर—शिशुको ले चले—लेनाह कर वे जहा अपना घर था—वहा आगये । (उवागच्छित्ता त मऊरपोयग जाव नद्धलग्ग सिक्खावेति) आकर उन्होंने उस मयूर शिशु को पालो यावत् उसे नृत्यकला भी सिखलाई । सू १४।

(नद्धलग्ग च सिक्खावेह) भोटु थाय त्थरे नायत्ता शिअवाओ (तएण ते मऊर पोसगा जिणदत्तपुत्तस्स एयमद्द पडिसुणेति) आ रीते भोरना पाणओये जिणदत्तना पुत्तु आ कथनं स्वीकार्युं (पडिसुणित्ता त मऊरपोयय गेह्णिति गेह्णित्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छति) स्वीकार्यो भूद तेओ ढेलना अन्थाने साथे लध गया अने लगे न्या तेमनु धर हत्तु त्या गया (उवाग च्छित्ता त मऊरपोयग हट्टुग सिक्खावेति) त्या बधने तेओये ते देना मयूरानु पोषयन्तु तेमअ भोटु थयु त्थारे तेने नायत्ता पणु शीअवाओयु सू १४।

ટીકા—‘તણ સે મઝરોયણ’ इत्यादि—‘तत्तदनन्तरं’ मयूरपोतक ‘उम्मुक्कवालभावे’ उम्मुक्कवालभावः त्यक्तवाद्यास्थ ‘विन्नायपरिणयमेते’ विन्नायपरिणतमात्र, विन्नाय विन्नाय तत् परिणतमात्र परिपक्ववैश्वस्य यस्य स तथा परिपक्वविज्ञान इत्यर्थ, दर्शनमात्रैव तेन नृत्यकलादि विज्ञोतमिति भावः। ‘जोवणगमणुपत्ते’ यौवनरुमनुप्राप्त—तरुणत्वं समाप्तः ‘लक्खवज्जणगुणोरोण’ लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेत.—तत्र लक्षणानि=मयूरलक्षणानि व्यञ्जनानि=मयूरसम्बन्धि शिखाचन्द्रकादीनि मयूरगुणाश्च तैरुपपेतः। ‘माणोम्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खपेहूणकलावे’ मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णपक्षपिहूण कलाय मानेन विपश्चमतः, विस्तारतः। उन्मानेन याहुल्यतः, उत्सेहेन=उच्चतया प्रमाणेन चायामत-प्रतिपूर्णपक्षपेहूणकलाय यस्य स तथा पेहूणकलाय, पिच्छममृत्। ‘विविचपिच्छे’ विचित्रपिच्छ विचित्राणी=विविधरूपाणि पिच्छानि यस्य स तथा ‘सतचदण’सतचन्द्रक सतसख्यया श्रद्धया यस्य स तथा ‘नीलकण्ठ’नीलकण्ठक नीलवर्ण कण्ठो यस्य स ‘नच्चणसीलग नर्तनशीलक—नृत्यकला परायण, ‘एगाए चप्पुडियाए’

‘तण सે મઝરોયણ ઉમ્મુક્કવાલભાવે’ इत्यादि।

ટીકાર્થ—(તણ) इसके बाद (से मऊरपोयण) वह मयूरपोतक (उम्मुक्कवालभावे) बालभाव का परित्याग कर—विन्नायपरिणयमेते जोवणगमणुपत्ते) परिपक्ववैज्ञान वाला बन गया इससे वह देखने मात्र से ही नृत्यकला जानने लग गया। जब वह यौवन अवस्था का प्राप्त हुआ तो (लक्खवज्जणगुणोववेण) लक्षणों से तथा मयूर सम्बन्धी शिखा चन्द्रक आदि व्यंजनों से एव मयूरसम्बन्धी गुणों से युक्त हो गया। (माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खपेहूण कलावे विविचपिच्छे सतचदण नीलकण्ठ नच्चणसीलग) मानसे (विस्तारकी अपेक्षा) उन्मान से (ऊँचाईकी अपेक्षा) और प्रमाण से (आयामकी अपेक्षा) इसका पिच्छ समूह प्रतिपूर्ण था। इसके पाख विविध रूपवाले थे, पाखों

‘તણ સે મઝરોયણ ઉમ્મુક્કવાલભાવે’ इत्यादि ॥

ટીકાર્થ—(તણ) त्पार पछी (से मऊरपोयण) मो तु पच्छु (उम्मुक्कवालभावे) मोहु थयु (विन्नायपरिणयमेत जोवणगमणुपत्ते) त्पारे स पूष्ण सानी थध गयु न्पारे ते गुवान थयु त्पारे (लक्खवज्जणगुणोववेण) मोरना लक्षणे—लक्षणी, चन्द्रके पीछाओ अने मोरना पधा गुणोथी युक्त थध गयु (माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खपेहूणकलावे विचित्रपिच्छे सतचदण नीलकण्ठ नच्चणसीलग) मानथी (विस्तारकी दृष्टिओ) उन्मानथी (ऊँचाईकी दृष्टिओ) अने प्रमाणथी (आयामकी दृष्टिओ) तेना पीछा प्रतिपूर्ण हुता तेना पीछाभा सेकरो चन्द्रके हुता अने तेना कठ भूरा रजनो हुतो नायवा भाटे ते हुते ॥

एकस्या चष्पुटिकाया-अर्जुणेन साधमहुली तालिकाया चु-नीति भाग्याम्
'क्याए समागीण' कृनाया सत्या, 'अणेगाइ' अनेकानि 'नट्टलगमयाइ नर्तन
शतानि केकारवसयाणि' केकारवशतानि च कुर्वन् विहरति-विवरति।
ततस्तदनन्तरं ग्वल्लु ते मयूरपोषकाम्भतमयूरपातक उन्मुक्तबालभाव यावत्
नर्तनशतानि केकारवशतानि च कुर्वन्त पश्यन्ति, दृष्ट्वा त मयूरपोषक गृह्णन्ति,
गृहीत्वा जिनदत्तपुत्रस्य ग्रे 'उण्णेति' उपनयति-अर्पयन्ति। ततस्तदनन्तरं ग्वल्लु
स जिनदत्तपुत्र सार्ववाहदारको मयूरपोषकम्, उन्मुक्तबालभाव यावत्
नर्तनशतानि केकारवशतानि च कुर्वन्त पश्यति दृष्ट्वा च हृष्टतुष्ट-
अतिशयेन संतुष्ट सन् 'तेसिं' तेभ्यो-मयूरपोषकेभ्यो विपुल जीवियारिहं
जीविकार्हमाजन्मनिर्गड्योऽयं प्रीतिदान पारितोषकं ददाति यावत्
सत्कारसम्मानयुक्तं कृत्वा 'पडिविसज्जेइ' प्रतिविसर्जयति ॥ सूत्र १५ ॥

मे सैरुडो चट्टकथे। कठ नील था। नृत्य कला मे यह तत्पर रहता था।
(एगाए चष्पुडियाए कयाए समागीण अणेगाइ नट्टलगमयाइ केकारवसयाइ
य करेमाणे विहरइ) एक ही चुटकी करने पर यह सैरुडो बार नृत्य और
सैरुडो बार केकारव कर दिया करता था। (तएण से मऊरपोसग्गा त
मऊरपोयग उम्मुक्क जाव करेमाण पासइ, पासित्ता, त मऊरपोयग गेहति
गेहत्ता जिणदत्तपुत्तस्म उवणेति) इसके बाद जब उन मयूर पोषकोने उस
मयूरपोषक को बाल भाव से रहित यावत् एक ही चुटकी मे सैरुडो बार नृत्य
करते हुए तथा सैरुडो बार केकारव करते हुए देखा-तो देवकर उसे
जिनदत्त के पास लेकर पहुँचे। (तएण से जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए मऊर
पोयग उम्मुक्क जाव करेमाण पासइ, पासित्ता इदुत्तुट्ठे तेसिं विउल जीवि
यारिह पीडदाण जाव पडिविसज्जेइ) जिनदत्तपुत्रने ज्यों ही उसे बालभाव से

रहेतु ६७ (एगाए चष्पुडियाए कयाए अणेगाइ नट्टलगमयाइ केकारवसयाइ य
करेमाणे विहरइ) ओक थपटी सालणतानी साथे ७ तेसे ३० बार नृत्य अने से ३० बार
६८ (तएण से मऊरपोसग्गा त मऊरपोयग उम्मुक्क जाव करेमाण पासइ
पासित्ता त मऊरपोयग गेहतिगेहत्ता जिणदत्तपुत्तस्म उवणेति) त्थार
आइ भोरने छिरनाराओ ते अत्थाने पुवान तेमज ओउ थपटीने सालणीने से ३०
वणत्त नात्तु तेमज से ३० वणत्त ६९ ओधने तेने जिनदत्तनी पास
लाओ (तएण से जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए मऊरपोयग उम्मुक्क जाव
करेमाण पासइ, पासित्ता इदुत्तुट्ठे तेसिं विउल जीवियारिह पीडदाण
जाव पडिविसज्जेइ) अत्थारे जिनदत्तना पुत्रे भोरना अत्थाने अथपण्ण वटावीने

ટીકા—‘તણ સ મઝરોયણ’ इत्यादि—‘तत्तदनन्तरं’ मयूरपोतक. ‘उम्मुक्कपालभावे’ उम्मुक्कपालभावाः त्यक्तवाद्यास्थ. ‘विन्नायपरिणयमेते’ विन्नायपरिणतमात्र, विन्नाय विज्ञान तत् परिणतमात्र परिपक्ववस्थ यस्य स तथा परिपक्वविज्ञान इत्यर्थ, दर्शनमात्रेण तेन नृत्यकलादि विज्ञात मिति भाव । ‘जोव्वणगमणुपत्ते’ यौवनरूपप्राप्तः—तरुणत्वं संप्राप्त. ‘लक्खवज्जणगुणोपपत्ते’ लक्षणव्यञ्जनगुणोपपत्ते.—तत्र लक्षणानि=मयूरलक्षणानि व्यञ्जनानि=मयूरसम्बन्धि शिखाचन्द्रकादीनि मयूरगुणाश्च तैरुपपत्ते. ‘माणोम्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खपेहूणकलावे’ मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णपक्षपिहूण कलाप. मानेन विष्कम्भतः, विस्तारतः । उन्मानेन बाहुल्यतः, उत्सेहेन=उच्चतया प्रमाणेन चायामत-प्रतिपूर्णपक्षपेहूणकलाव रस्य म तथा पेहूणकलावः पिच्छमम्भू. ‘विविचपिच्छे’ विविचपिच्छ विचित्राणी=विचित्ररूपाणि पिच्छानि यस्य स तथा ‘सतचदण’सतचन्द्रक सतसख्यया चन्द्रका यस्य स तथा ‘नीलकठण’नीलकण्ठक नीलवर्ण कण्ठो यस्य स ‘नच्चणसीलण’ नर्तनशीलक—नृत्यकला परायणः, ‘एगाण चप्पुडिपाए’

‘तण स मऊरपोयण उम्मुक्कपालभावे’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તણ) इसके बाद (से मऊरपोयण) वह मयूरपोतक (उम्मुक्कपालभावे) बालभावा का परित्याग कर—विन्नायपरिणयमेते जोव्वणगमणुपत्ते) परिपक्वज्ञान वाला बन गया इससे वह देखने मात्र से ही नृत्यकला जानने लग गया। जब वह यौवन अवस्था को प्राप्त हुआ तो (लक्खवज्जणगुणोपपत्ते) लक्षणों से तथा मयूर संबन्धी शिखा चन्द्रक आदि व्यजनों से एव मयूरसंबन्धी गुणों से युक्त हो गया। (माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खपेहूण कलावे विविचपिच्छे सतचदण नीलकठण नच्चणसीलण) मानसे (विस्तारकी अपेक्षा) उन्मान से (ऊँचाईकी अपेक्षा) और प्रमाण से (आयामकी अपेक्षा) इसका पिच्छ समूह प्रतिपूर्ण था। इसके पास विविध रूपवाले थे, पार्श्वों

‘तण स मऊरपोयण उम्मुक्कपालभावे’ इत्यादि ॥

ટીકાર્થ—(તણ) ત્યાર પછી (સે મઝરોયણ) એ તુ બન્ધુ (ઉમ્મુક્કપલભાવે) મોટું થયું (વિન્નાયપરિણયમેત જોવ્વણગમણુપત્તે) ત્યારે સપૂર્ણ જ્ઞાની થઈ ગયું ત્યારે તે જુવાન થયું ત્યારે (લક્ષણવજ્જણગુણોપપત્તે) મોરના લક્ષણો—ઢલગી, ચન્દ્રક પીછાઓ અને મોરના બધા ગુણોથી યુક્ત થઈ ગયું (માણુમ્માણપ્પમાણપડિપુણપક્ષપેહૂણકલાવે વિવિચપિચ્છે સતચદણ નીલકઠણ નચ્ચણસીલણ) માનથી (વિસ્તારની દૃષ્ટિએ) ઉન્માનથી (ઊંચાઈની દૃષ્ટિએ) અને પ્રમાણથી (આયામની દૃષ્ટિએ) તેના પીછા પ્રતિપૂર્ણ હતા તેના પીછામાં સેકડા ચદ્રકો હતા અને તેનો ઠઠ ભૂરા રંગનો હતો નાચવા માટે તે હમેશા તૈયાર જ

रुपाए समाणीए' चण्डिकाए-कृताया सत्या 'णगोलाभगसिरोधरे' लार्कुल भद्रशिरोधरः सिंहादिपुच्छक्रीकरणसदृश शिरोधरो ग्रीवा यम्प तथा, 'सेयावेगे' स्वेतापाद्ग = श्वेतनेत्रान्तभागः यद्वा 'सेयावणे' स्वेदापन्नः जात-स्वेद 'अवयारियपइन्नपम्खे' अवतारितप्रकीर्णपक्षः तत्र-अवतारितौ-शरीराद् दूरीकृतौ प्रकीर्णौ प्रसारितौ पक्षौ यम्प स तथा 'उक्खित्तचदकाइय रुलावे' उक्खित्तचन्द्रकादिकरुलापः-तत्र, उक्खित्त = उर्ध्वीकृतः चन्द्रकादिक. = मयूराङ्गविशेषोपेतचन्द्रकै रचित' कलाप = शिखण्डो येन स तथा 'केकाइय-सयाणि' केकायितशतानि मयूरशब्दशतानि विमुञ्चन् सन् नृत्यति। ततस्व दनन्तर खलु स स जिनदत्तापुत्रस्तेन मयूरपोतकेन चम्पाया नगर्या म.ये शृङ्गाटकत्रिकचतुष्कचत्तरमहापथेषु 'सइण्हिय' गतकैः--शतसरूपैर्द्रव्यै, 'साहस्सिएहिय' साहस्सिकैश्च सहस्ररूपकैःद्रव्यै, 'सयसाहस्सिएहिय' शतसाहस्सिकैश्च

दत्तापुत्रेण) जिनदत्तापुत्र द्वारा (णगाए चण्डिकाए रुपाए समाणीए) एक ही चुटकी उनाई जाने पर (णगोलाभगसिरोधरे सेयावेगे अवयारियपइन्न-पम्खे उक्खित्तचदकाइयरुलावे केकाइय सयाणि मुच्चमाणे णच्चइ) अपनी ग्रीवा को सिंहादिकोंके पूँछके समान बक्र कर लेता था। दोनों नेत्र प्रान्त भाग श्वेत हो जाते थे अथवा इसका समस्त शरीर खेद से व्याप्त हो जाता था। इसके द्वारा फैलाये गये पाख इसके शरीर से भिन्न २ हो जाते थे। मयूराङ्ग विशेष से उपेत चन्द्रक रचित कलाशिखण्ड इसका उँचा हो जाता था। और सैकड़ों केकाइयों को छोड़ता हुआ यह नाचने लग जाता था। (तएण से जिणदत्तापुत्ते तेण मऊरपोयण चपाए नयरीए सिंघाडग जाव पहेसु सइण्हिं साहस्सिएहिं य सयसाहस्सिएहिं य पणिएहिय जय करेमाणे विहरइ) इसके बाद वह जिनदत्ता पुत्र उस मयूरपोतकके साथ चपानगरी के

(ण गोला भगसिरोधरे सेयावेगे अवयारियपइन्नपम्खे उक्खित्त चदकाइयरुलावे केकाइय सयाणि विमुच्चमाणे णच्चइ) पैतानी डेकने सि ड वगेरेनी पूछडीनी जेम वाडी करतु डतु, तेनी णने आओना भुल्लओ घाणा थध जता डता, अने तेतु आयु शरीर जेड युद्ध थध जतु डतु ते न्यारे पीछाओने देलावतु त्यारे पीछाओ तेना शरीरथी बुद्ध थध जता डता तेनी अन्द्रवाणी कलगी जेजे (उन्नत) थध जती डती, अने सेकडो वार टड्डकतु ते नाथवा भाडतु डतु, (तएण से जिणदत्तापुत्ते ते ण मऊरपोयण चपाए नयरीए सिंघाडग जाव पहेसु सइण्हिं य साहस्सिएहिं य सयसाहस्सिएहिं य पणिएहिं य जय करेमाणे विहरइ) त्यार णाड जिणदत्ता पुत्र ते भोरना गय्यानी साथे

मूलम्—तएण से मऊरपोयण जिणदत्तपुत्तण एगाए चप्पु
डियाए कयाए समाणीए णगोला भगसिरोधरे सेयावगे अवया
रियपइन्तपम्मे उम्भित्तचदकाइय कलावे केकाइय सयाणि त्रिमु
चमाणे णच्चइ । तएण से जिणदत्तपुत्ते तेण मऊरपोयण चपाए
नयरीए सिंघाडग जाव पहेसु सहएहिय साहस्सिएहिय सयसाह-
स्सिएहिय जय करमाणे विहरइ ।

एवामेव समणाउसो जो अम्ह निग्गयो वा निग्गथी वा
पव्वइए समाणेपचसु महव्वएसु छसु जीवनीकाएसु निग्गथे पावयणे
निस्सकिं निक्कखिं निव्वित्तिगिच्छे से ण इहभवे चेव बहूण
समणाण बहूण समणीण जाव वीइ वइस्सइ ।

एव खलु जव्व । समणेण जाव संपत्तेण नायाण तच्चस्स
अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, त्तिवेमि ॥ सू १६ ॥

टीका--‘एण से मऊरपोयण’ इत्यादि ‘तएण’ ततस्तदनन्तर खलु
‘से’ स मयूरपोतको जिनदत्तपुत्रेण सार्थवाहेन ‘एयाए एरुस्या ‘चप्पुडियाए
रहित यावत् एक ही चुटकी में सैकड़ों बार नृत्य और केकारव करते हुए
देखा तो देख कर वह बहुत हर्षित एवं सतुष्ट हुआ और बाद में उसने
उन लोगों के लिये जीविका के योग्य प्रीतिदान देकर यावत् उन्हें विस-
र्जित कर दिया । । सूत्र १५ ॥

‘तएण से मयूरपोयण’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से मऊरपोयण) वह मयूरपोतक (जिन

शुवान थयेलु, अने ओकज थपटी सालणी से कडे वार नायतु तेमज टड्डकु लेथु
त्यारे जधने तेने भूजज दुर्ध थये अने ते सतुष्ट थये त्यार पछी जिनदत्ते
भोरने उछेन राओने थोअ प्रीतिदान आपीने तेओने जवानी आसा करी । सू १५ ।

‘तएण से मऊरपोयण’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तए ण) त्यार पछी (से मऊरपोयण) भोरतु जन्थु (जिनदत्तपुत्तेण)
जिनदत्त वडे (एगाए चप्पुडियाए कयाए समाणीए) ओकज थपटी वगाडवा जध

કયાણ સમાણીય' ચપ્પટિકાણ-કૃતાયા સત્યા 'ળગોલાભગસિરોધરે' લાઠુલ મદ્ધસિરોધરઃ સિંહાદિપુચ્છચક્રીકરણસદૃશ શિરોધરો ગ્રીવા યમ્ય તયા, 'સેયાવગે' સ્વેતાપાદ્મ-શ્વેતનેત્રાન્તભાગઃ યદ્વા 'સેયાવળ્ળે' સ્વેદાપન્નઃ જાત-સ્વેદ. 'અવચારિયપહ્નપમ્ખે' અવતારિતપ્રકીર્ણપક્ષઃ તત્ર-અવતારિતૌ-શરીરાદ્ દૂરીકૃતૌ પ્રકીર્ણૌ પ્રસારિતૌ પક્ષૌ યમ્ય સ તયા 'ઉક્ષિલ્લચ્છદકાઠય કલાવે' ઉન્નિષ્પન્નચન્દ્રકાદિકકલાપઃ-તત્ર, ઉક્ષિપ્ત = ઉર્ધ્વીકૃતઃ ચન્દ્રકાદિક = મયૂરાગવિશેષોપેતચન્દ્રકૈ રચિતઃ કલાપ = શિલ્પકાંડો યેન સ તયા 'કેકાઠય-સયાણિ' કેકાઠયિતશતાનિ મયૂરશબ્દશતાનિ વિમુચ્ચન્ સન્ નૃત્યતિ। તતસ્ત દનન્તર લલુ સ સ જિનદત્તપુત્રસ્તેન મયૂરપોતકેન ચમ્પાયા નગર્યા મધ્યે શૃંગાટકત્રિકચતુષ્કચત્રમહાપથેષુ 'સહિય' જતકૈઃ--શતસંખ્યૈર્દ્રવ્યૈ, 'સાહસિય' સાહસિકૈશ્ચ સહસ્ર સંખ્યૈર્દ્રવ્યૈ, 'સયસાહસિય' શતસાહસિકૈશ્ચ

દત્તપુત્રેણ) જિનદત્તપુત્ર દ્વારા (ળગાણ ચપ્પટિકાણ કયાણ સમાણીય) એક હી ચુટકી રજાઈ જાને પર (ળગોલાભગસિરોધરે સેયાવગે અવચારિયપહ્ન-પમ્ખે ઉક્ષિલ્લચ્છદકાઠયકલાવે કેકાઠય સયાણિ મુચ્ચમાણે ળચ્છઈ) અપની ગ્રીવા કો સિંહાદિકોંકે પૂચ્છકે સમાન વક્ર કર લેતા યા। દોનોં નેત્ર પ્રાન્ત ભાગ શ્વેત હો જાતે યે અથવા હસકા સમસ્ત શરીર લેદ સં વ્યાપ્ત હો જાતા થા। હસકે દ્વારા ફેલાયે ગયે પાલ્લ હસકે શરીર સે ભિન્ન ૨ હો જાતે યે। મયૂરાગ વિશેષ સે ઉપેત ચન્દ્રક રચિત કલાશિલ્પકાંડ હસકા ઉંચા હો જાતા યા। ઓર સૈફડોં કેકારવોં કો છોડતા હુઆ યહ નાચને લગ જાતાં થા। (તણ સે જિનદત્તપુત્રે તેણ મઝ્ઝપોયણ ચપાણ નયરીણ સિંઘાઢગ જાવ પહેસુ સહિય સિંહાસિય સયસાહસિય સયસાહસિય પળિય જય કરેમાણે વિહરઈ) હસકે વાદ વઢ જિનદત્ત પુત્ર ઉસ મયૂરપોતકકે સાથ ચપાનગરી કે

(ળ ગોલા ભગસિરોધરે સેયાવગે અવચારિયપહ્નપમ્ખે ઉક્ષિલ્લ ચ્છદકાઠયકલાવે કેકાઠય સયાણિ વિમુચ્ચમાણે ળચ્છઈ) પેતાની ડાકને મિહ વગેરેની પૂછીની જેમ વાડી જતુ હતુ, તેની જાને આખોના શ્રુણુઓ ધોળા થઈ જતા હતા, અને તેનુ આખુ શરીર ખેદ યુક્ત થઈ જતુ હતુ તે જ્યારે પીછાઓને દેલાવતુ ત્યારે પીછાઓ તેના શરીરથી જુદા થઈ જતા હતા તેની અન્દ્રવાળી કલગી જાયે (ઉન્નત) થઈ જતી હતી, અને સેકડો વાર ટહૂંકતુ તે નાચવા માહતુ હતુ, (તણ સે જિનદત્તપુત્રે તેણ મઝ્ઝપોયણ ચપાણ નયરીણ સિંઘાઢગ જાવ પહેસુ સહિય સિંહાસિય સયસાહસિય સયસાહસિય પળિય જય કરેમાણે વિહરઈ) ત્યાર બાદ જિનદત્ત પુત્ર તે મોરના અચ્ચાની સાથે

લખ સહ્યે દ્રવ્યે: 'પણિપદિય, પણિ વ્યવહારૈર્ણતરુપવ્યવહાર. 'જય કરે માણે' જય કરુન-પરેવા મયપોતાના પરાજય કુન વિહરતિ-વિનરતિ।

'एवामेव समणाउसो' हे आयुष्यमन्तः श्रमणा ! एवमेव-जिनदत्तपुत्र सार्ववाहयदेव योऽस्माक निर्ग्रन्थो वा निर्ग्रन्थी या प्रजित सन् पञ्चसु प्राणातिपातविरमणरूपमहागतेषु पट्शु जीवनिर्माणेषु निर्ग्रन्थे प्रवचने च निश्शङ्कित-रुस्मिन्निश्चिदेरुस्मिन् तत्त्वे अश्रद्धानादिरूपादेशशङ्का सकलतत्वा-

ચીચ શ્રુગાટક, ત્રિઠ, ચતુષ્ક, ચત્તર. ચીર મહાપયોં મે સૌ, હજાર. લાખ, દ્રવ્યોં કી શતે લગા કર દસરોં કે મયૂર પોતકાકો પરાજિત કરને લગા- (एवामेव समणाउसो ! जो अम्ह निग्नयो वा निग्नयी या पञ्चइए समणे पचसु महावपसु छसु जीवनिर्माणसु निग्नयपात्रयणे निस्सकिण निक्खिण निवि तिगिच्छे से ण इहभवे चेव बहूण समणाण बहूण समणीण जाव वोहइ- स्सइ) हे आयुष्यमन्तः श्रमणो ! इसी तरह जिनदत्तपुत्र सार्ववाह की तरह —जो हमारे निर्ग्रन्थ साधु अथवा निर्ग्रन्थ साध्वीजन प्रजित होकर पच प्राणातिपात विरमणरूप-महागतो में छह जीवनिर्माणों में, निर्ग्रन्थ सन्धी प्रवचनमें अथवा साधुमार्ग में निश्चित होकर निश्चित, निर्दिष्ट चिकित्सासंपन्न होकर, विचरते हैं वे इस भव में अनेक श्रमण और अनेक श्रमणियों के यावत् अर्चनीय होते हैं पूजनीय होते हैं । तथा इस अनादि अनतरूप चतुर्गतिवाले समार के पार पहुँच जाते हैं । अर्थात् इस ससार सागर को पार कर देते हैं । शका दो प्रकार की होती है— १ एक देश शका २ दूसरी सर्वदेश शका । अर्हत प्रति भाषित किसी एक तत्त्व में अश्रद्धान आदिरूप आत्मवृत्ति का नाम एक देश

શ્રગાટક, ત્રિઠ, ચતુષ્ક, ચત્તર, અને મહાપયોમા એકસો હબાર, લાખ દ્રવ્યોની શરત લગાવીને ખીજ માણસોના મોરના બચ્ચાઓને હરાવવા લાગ્યો (एवामेव समणाउसो ! जो अम्ह निग्नयो वा निग्नयी या पञ्चइए समणे पचसु महावपसु छसु जीवनिर्माणसु निग्नयपात्रयणे निस्सकिण निक्खिण निवि तिगिच्छे सेण इहभवे चेव बहूण समणाण बहूण समणीण जाव वोहइ- स्सइ) हे आयुष्यमन्तः श्रमणो ! सार्ववाह जिनदत्त पुत्रनी नेम ने अमार निर्ग्रन्थ साधु के निर्ग्रन्थ साध्वीजनों प्रजित यधने पच प्राणातिपात विरमण रूप महागतोमा छ छवनिर्माणोमा निर्ग्रन्थ संधी प्रवचनोमा, અને સાધુમાર્ગમા નિશ્ચિત યધને નિશ્ચિત નિર્વિચિત્સા યુક્ત યધને વિચરણ કરે છે તેઓ આ ભવમા ઘણા શ્રમણો અને ઘણી શ્રમણીઓને માટે અર્ચનીય હોય છે તેમજ પૂજનીય હોય છે અને છેવટે અનત રૂપ ચતુર્ગતિવાલા સસાર સમુદ્રને પાર પામે છે એટલે કે તેઓ આ સસાર સમુદ્રને તરી નાંચે છે

અહીં બે જાતની શકાઓ ઉદ્ભવે છે— (૧) દેશ શકા, (૨) ખીજ સર્વ દેશ શકા અહીં તવડે આશ્પાત કોઈપણ એક તત્વમા અશ્રદ્ધાન વગેરેની આત્મવૃત્તિ

અધ્ધાનરૂપા સર્વશક્તોત્તરજિતઃ 'નિષ્કાલ્લિત.' પરદર્શનાદમ્પરનિરીક્ષણોદ્ભૂત
મિથ્યાત્વમોહનીયજનિતપરદર્શનવાઙ્માત્રજિત., નિર્વિચિકિત્સઃ-તય' સયમ
ફલે સદેહવર્જિત, મદમતિતયા તદ્ વિધાચાર્યવિરહાત્ 'જ્ઞેયગઢનત્વાત્,
જ્ઞાનાવરણીયોદયાત્ તત્ત્વનિર્ણયેહેતુદાહરણાપ્રાપ્ત્યસમ્ભવાચ્ચ જિનભાષિત—
ભાવેષુ શ્રેષ્ઠિપુત્રોદાહરણદ્વય સમ્યગત્તુદ્રથ મતિમાન્ સદેહ ન કુર્યાત્, સર્વજ્ઞ

શકા છે ।— તથા અર્હત પ્રતિભાષિત સમન્ત તત્ત્વો મે અશ્વદ્ધાન આદિરૂપ
આત્મવૃત્તિ કા નામ સર્વદેશ શકા છે । પર દર્શન કે આહાર કે નિરીક્ષણ
સે ઉત્પન્ન હુઆ જો મિથ્યાત્વ મોહનીય ર્મ છે—ઉસસે જનિત પરદર્શન
કી જો વાઙ્માત્રા છે ઉપકા નામ વાઙ્માત્રા છે । તપ ઓ સયમ કે ફલમ
સદેહ કરના ઇસકા નામ વિચિકિત્સા છે । ઉસ તરહ જિનભાષિત તત્ત્વ મે શક્તિ
વૃત્તિકા અભાવ નિઃશક્તિવૃત્તિ છે । કાક્ષા કા અભાવ નિઃકાક્ષિતવૃત્તિ છે । વિચિ
કિત્સા કા અભાવ નિર્વિચિકિત્સા છે । જન કિસી મી પ્રકાર કી શક્તિ આદિ વૃત્તિ
ઉત્પન્ન હો તો ઉસ સમય એસા વિચાર કર ઇસે દૂર કર દેના ચાહિયે કિ મૈ તોમદ
મતિવાળા હૂં—ઔર ઇસ સમય કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાની આચાર્ય હૂં નહી—જ્ઞેય
(ઈદાર્થ) ગઢન છે, જ્ઞાનાવરણીય કા ઉદયવર્ત રહા છે—તત્ત્વ કે નિર્ણાયક
જો હેતુ, ઉદાહરણ—આદિ છે, ઉનકી પ્રાપ્તી અસમ્ભવ હો રહી છે । અતઃ,
જો કુઝ જિન દેવને કહા છે વહી મર્વયા શુદ્ધ તત્ત્વ છે । ઇસમે કિસી
પ્રકાર કા મદેહ નહી છે । ઇસ તરહ શ્રેષ્ઠિપુત્ર કે ઉદાહરણ દ્વય કો અચ્છી

એક દેશ શકા ઢહેવાય છે તેમજ અહીં પ્રતિભાષિત ગદ્યા તત્ત્વોમા અશ્વદ્ધાન
વગેરેની આત્મવૃત્તિ સર્વદેશશકા નામે ઢહેવાય છે પરદર્શનના આહારના
નિરીક્ષણથી ઉદ્ભવેલ મિથ્યાત્વ મોહનીય ર્મ છે તત્ત્વન્ય પરદર્શનની વાઙ્માત્રા
(ઈન્દ્રિયા) તુ નામ તે વાઙ્માત્રા ઢહેવાય છે તપ અને સયમના રૂપમા સદેહ વધે તે
વિચિકિત્સા ઢહેવાય છે આ રીતે જિન ભગવાન જે આજ્ઞા કરે તેમા નિઃસંશયવૃત્તિ
રાખવી એટલે કે નિશ્ચયપણે તે વાત સ્વીકારવી તે નિશ્ચયવૃત્તિ છે કાક્ષાનો
અભાવ નિઃકાક્ષિવૃત્તિ છે વિચિકિત્સાનો અભાવ નિર્વિચિકિત્સા છે ન્યાયે
કોઈપણ જાતની શકા ઉત્પન્ન વાય ત્યારે આ પ્રમાણે વિચાર કરવો જોઈએ
કે હુ તો હીન બુદ્ધિ વાળો છું અત્યારે મારી સામે એવા કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાની
આચાર્ય પણ નથી અને જ્ઞેયવસ્તુ (પદાર્થ) સમન્તથ એવી નથી જ્ઞાનાવરણીય ર્મનો
ઉદયવર્તી રહ્યો છે—તત્ત્વના નિર્ણય માટે જે હેતુ ઉદાહરણ વગેરે છે તેમની પ્રાપ્તિ
અસમ્ભવ થઈ પડી છે એથી જિનદેવે જે ડર્શણ કહ્યું છે તે એદ્વત્ત શુદ્ધ તત્ત્વ
છે આમા કોઈ પણ જાતની શકાને સ્થાન નથી આ રીતે અને સાર્થવાહ પુત્રોના

મત સત્યમિતિ સર્વદૈવ ચિન્તયેત્, જિતરાગદ્વેષ મોહા નિઃસ્વાર્થપરાનુગ્રહપરા
યના નાન્યથા વાદિનો ભવન્તીતિ ભારઃ ।

સાંત્વિત્વમ્મહાશ્વર્યમસ્મિન્ મયે ચેત્તિશ્ચયેન વહના શ્રમણાના વહીના
શ્રમણીના થાપકાના ધારિકાનાંચાર્ચનીય પૂજનીયો ભવતિ, યાવદનાથાત-
ચતુર્ગતિકસસારસ્થાન્ત વ્યતિગ્નિવ્યતિ-સસારમાગર તરિવ્યતિ ।

સુધર્માસ્વામીપ્રાઢ—

અવમમુના પ્રકારેણ અનેનોપનયવચનેન સ્વત્વ નિશ્ચયે હે જન્મુઃ શ્રમણેન
ભગવતા મહાશરીરેણ યાત્સપ્રાપ્તેન જ્ઞાતાના તૃતીયસ્થાઽયયનસ્થાપમર્થ-
પ્રજ્ઞસઃ । 'તિવેમિ' ઇત્યહ વ્રતીમિ યથા ભગવન્મુલાન્તૃત તથા તવાગ્રે વદામિ ન
તુ સ્વકીયપુદ્ગેયતિ ॥

इति श्री जैनाचार्य-जैनधर्मदिगारक पूज्य श्री नासीलाल
तिविरचितायाज्ञाताधर्मकथाद् मुनस्यानगारधर्मपिण्याख्याया व्याख्याया
तृतीयमध्ययन समाप्तम् ॥ ३ ॥

તરહ સમજ્ઞ કર બુદ્ધિમાન કો સદેહ નહીં કરના ચાહિયે । સર્વજ્ઞ ભગ-
વાન કા મત સત્ય હૈ જેસા હી સર્વદા વિચાર કરતે રહના ચાહિયે ।
જિન્હોને--રાગદ્વેષ, મોહ કો જીત લિયા હૈ ઓર જો નિઃસ્વાર્થરૂપ સે
પરાનુગ્રહ મેં પરાયણ હૈ એસે મહાપુરુષ અન્યથાવાદી નહીં હોતે હૈ ।
અવ સુધર્મા સ્વામી શ્રી જવુ સ્વામી સે કહતે હૈ--(એવ સ્વત્વ
જવુ ! સમણે જાવ સપત્તણ નાયાણ તચ્ચસ્સ અજ્ઞયણસ્સ
અયમ્ પે પ્ણત્તે તિવેમિ) કિ હે જવુ । હસ તરહ સે શ્રમણ ભગવાન મહા
વીરને કિ જો યાવત્ સિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત હો ચુકે હૈ જ્ઞાત કે હસ
તૃતીય અયયન કા અર્થ પ્રજ્ઞપ્ત મિયા હૈ જેસા હી મેં કહતા હૈ--અર્થાત્
ભગવાન કે મુખ સે જેસા મૈને મુના હૈ વૈસાહી તુમ્હારે સામને યહ કહા
હૈ અપની બુદ્ધિ સે કલ્પિત કર નહીં કહો હૈ ॥ સૂ ૧૬ ॥

તૃતીય અયયન સમાપ્ત

જે દાખલાઓ તે સારી પેઠે અમજીને બુદ્ધિમાન માણસે શકા કરવી જોઈએ નહિ
સર્વત્ર ભગવાનનો મત સત્ય છે, એવો જ વિચાર હમેશા થવો જોઈએ જેમણે
રાગદ્વેષ, મોહ ઉપર વિજ્ય મેળવ્યો છે અને જેઓ નિઃસ્વાર્થ પણે પરાનુગ્રહમા
પરાયણ છે એવા મહાપુરુષો અન્યથાવાદી હોતા નથી એવ સ્વત્વ જવુ ! સમણે
જાવ સપત્તણ નાયાણ તચ્ચસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમ્ પે પ્ણત્તે તિવેમિ)
હે જવુ ! આ રીતે અમણ ભગવાન મહાવીર-કે જેઓ સિદ્ધિગતિ મેળવી ચૂક્યા
છે--જ્ઞાતાના આ ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ પ્રજ્ઞપ્ત કર્યો છે આ હું તને હુક છું
એટલે કે ભગવાનના મુખેથી જે મે સાંભળ્યું છે તે તમારી સામે તે પ્રમાણે
જવણું કર્યું છે બુદ્ધિથી કોઈ પણ વ્યતની પ્રત્યક્ષ કરી ને મે જાણ્યું ॥ સૂ ૧૬ ॥

॥ ચતુર્થા-યયનમ્ ॥

તૃતીયાધ્યયને મૂત્રાર્થતદુભયરૂપેવાગમેપુ શક્ત્વાકાક્ષાદિયુક્તસ્ય મુનેર્દો
પાસ્તથા તદ્રહિતસ્ય ગુણા ઉક્તા, અથ ચતુર્થાધ્યયને તુ અગુપ્તપચ્ચેન્દ્રિયસ્ય
મુનેર્દોપાસ્તથા ગુપ્તપચ્ચેન્દ્રિયસ્ય ગુણા અભિધીયન્તે, અનેન સમ્યન્ધેનાધાનસ્યૈ
તસ્યા યયનસ્યેદમુરક્ષેવાદિમૂત્રમાહ—

મૂલમ્—જઙ્ઘ ણ મતે । સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં નાયાણ
તચ્ચસ્સ નાયજ્ઞયણસ્સ અયમટ્ટે પન્નત્તે, ચઙ્ગત્થસ્સ ણ મતે ।
નાયજ્ઞયણસ્સ કે અટ્ટે પન્નત્ત ? ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘જઙ્ઘ ણ મતે ?’ इत्यादि । यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन

ચતુર્થ અયયન

તૃતીય અયયન મ “ સૂત્ર અર્થ ઔર તદુભયરૂપઆગમો મે શક્તા કાક્ષા
આદિ दोषों से युक्त हुए—मुनिजन दोषों के भागी होते हैं
और उनसे रहित मुनिजन गुणों के भाजन बनते हैं ” यह
वात प्रकट की गई है । अब इस चतुर्थ अध्ययन में यह प्रष्ट किया
जायगा कि जो मुनिजन अगुप्त पचेन्द्रिय होते हैं उनके ये दोष हैं और
जो गुप्त पचेन्द्रिय होते हैं उनके ये गुण हैं । इसी संबन्ध को लेकर
प्रारम्भ किये गये इस अययन का यह आदि का प्रारम्भ सूत्र है . —

‘जङ्घ ण मते । समणेण भगवया’ इत्यादि ॥

ટીકા—(જઙ્ઘ ણ મતે) મુખર્મા સ્વામી સે જઞ્ સ્વામી પૂછતે હે—
કિ હે ભદન્ત ! यदि (समणेण भगवया महावीरेण) श्रमण भगवान् महा-

ચોથું અધ્યયન

ત્રીજા અધ્યયનમાં જે મુનિઓ સૂત્ર, અર્થ અને તદુભયરૂપ (સૂત્ર અને અર્થ
ળને જેમાં છે એવા) આગમોમાં શક્તા આકાક્ષા વગેરે दोषोથી युक्त હોય છે
તે દોષી કહેવાય છે તેમજ આગમોમાં કોઈ પણ બાતની શક્તા કર્યા વગર તેઓમાં
વિશ્વાસ ધરાવે છે તે મુનિઓ ગુણશીલ કહેવાય છે આ વાત સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે
આ ચોથા અધ્યયનમાં જે વાત સ્પષ્ટ કરવામાં આવશે કે જે મુનિઓ ‘અગુપ્ત પચે
ન્દ્રિય’ હોય છે તેઓના શુ દોષો છે અને જેઓ ‘ગુપ્તપચેન્દ્રિય’ હોય છે તેઓના
શુ ગુણો હોય છે એજ વાતને લઈને પ્રારંભ થતા આ અધ્યયનનું આ પહેલું સૂત્ર છે—

‘જઙ્ઘ ણ મતે ! સમણેણ ભગવયા’ इत्यादि ॥

ટીકાર્થ—(જઙ્ઘ ણ મતે) મુખર્મા સ્વામીને જ યુસ્વામી પૂછે છે કે હે ભદન્ત ! જે (સમણેણ
ભગવયા મહાવીરેણ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે (નાયાણ તચ્ચસ્સ નાયજ્ઞયણસ્સ

મત સત્યમિતિ સર્વદૈવ ચિન્તયેત, જિતરાગદ્વેષ મોહા નિઃસ્વાર્થપરાનુગ્રહપરા
યના નાન્યથા વાદિનો ભવતીતિ મારઃ ।

સંતુલ્ય રૂઢ અસ્મિન્ મતે ચૈવ નિશ્ચયેન વહના શ્રમણાના વહીના
શ્રમણીના શ્રાવકાના પ્રાર્થિકાનાં ચાર્ચનીય પૂજનીયો ભવતિ, યાવદનાઘનત-
ચતુર્ગતિકસસારસ્યાન્ત વ્યતિત્રનિવ્યતિ-સસારસાગર તરિવ્યતિ ।

સુધર્માસ્વામીમોહ—

અવમમુના પ્રકારેણ અનેનોપનયવચનેન સંતુલ્ય નિશ્ચયે હે જન્મુઃ શ્રમણેન
ભગવતા મહાવીરેણ યાત્સપ્રાપ્તેન જ્ઞાતાના તૃતીયસ્યાઽયનસ્યાયમર્થ-
પ્રજ્ઞસઃ । 'તિવેમિ' इत्यहं प्रवीमि यथा भगवन्मुक्ताच्छ्रुतं तथा तवाग्रे वदामि न
तु स्वकीयबुद्धेयति ॥

इति श्री जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर पूज्य श्री वासीलाल
तिविरचितायाज्ञाताधर्मकथाङ्ग सूत्रस्थानगारधर्मवर्णिकाख्याया व्याख्याया
तृतीयमध्ययन समाप्तम् ॥ ३ ॥

તરફ સમજ્ઞ કર બુદ્ધિમાન કો સદેહ નહીં કરના યાદિયે । સર્વજ્ઞ ભગ-
વાન કા મત સત્ય હૈ એસા હી સર્વદા વિચાર કરતે રહના યાદિયે ।
જિન્હોને--રાગદ્વેષ, મોહ કો જીત લિયા હૈ ઓર જો નિઃસ્વાર્થરૂપ સે
પરાનુગ્રહ મેં પરાયણ હૈ એસે મહાપુરુષ અન્યથાવાદી નહીં હોતે હૈ ।
અવ સુધર્મા સ્વામી શ્રી જન્મુ સ્વામી સે કહતે હૈ--(અવ સંતુલ્ય
જન્મુ ! સમણેણ જાવ સપત્તણ નાયાણ તચ્ચસ્સ અઙ્ગણસ્સ
અયમ્ પ્પણ્ણત્તે તિવેમિ) કિ હે જન્મુ । હસ તરફ સે શ્રમણ ભગવાન મહા
વીરને કિ જો યાવત્ સિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત હો ચુકે હૈ જ્ઞાતા કે હસ
તૃતીય અભ્યયન કા અર્થ પ્રજ્ઞસ ઝિયા હૈ એસા હી મેં કહતા હૈ--અર્થાત્
ભગવાન કે મુખ સે જૈસા મૈને મુના હૈ વૈસાહી તુમ્હારે સામને યહ કહા
હૈ અપની બુદ્ધિ સે કલ્પિત કર નહીં કહો હૈ ॥ સૂ. ૧૬ ॥

તૃતીય અભ્યયન સમાપ્ત

એ દાખલાઓ તે સારી પેઠે મમલને બુદ્ધિમાન માણસે શકા કરવી જોઈએ નહિ
સર્વત્ર ભગવાનનો મત સત્ય છે, એવો જ વિચાર હમેશા થવો જોઈએ જેમણે
રાગદ્વેષ, મોહ ઉપર વિજય મેળવ્યો છે અને જેઓ નિઃસ્વાર્થ પણે પરાનુગ્રહમાં
પરાયણ છે એવા મહાપુરુષો અન્યથાવાદી હોતા નથી એવ સંતુલ્ય જન્મુ ! સમણે
ણ જાવ સપત્તેણ નાયાણ તચ્ચસ્સ અઙ્ગણસ્સ અયમ્ પ્પણ્ણત્તે તિવેમિ)
હે જન્મુ ! આ રીતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર-કે જેઓ સિદ્ધિગતિ મેળવી ચૂક્યા
છે--જ્ઞાતાના આ ત્રીજા અભ્યયનનો અર્થ પ્રજ્ઞસ ક્યો છે આ હું તને હુંક છું
એટલે કે ભગવાનના મુખેથી જે મે સાંભળ્યું છે તે તમારી સામે તે પ્રમાણે
જવણુંન કર્યું છે બુદ્ધિથી કોઈપણ બાતની યત્નના કરી ને મે કહ્યું નથી ॥ સૂ. ૧૬ ॥

॥ ચતુર્થાધ્યયનમ્ ॥

તૃતીયાધ્યયને મુત્રાર્થતદુભયરૂપેષ્વાગમેષુ શઙ્કાકાઙ્ક્ષાદિયુક્તસ્ય મુનેર્દો
પાસ્તથા તદ્રહિતસ્ય ગુણા ઉક્તા, અત્ર ચતુર્થાધ્યયને તુ અગુપ્તપચ્ચેન્દ્રિયસ્ય
મુનેર્દોપાસ્તથા ગુપ્તપચ્ચેન્દ્રિયસ્ય ગુણા અભિધીયન્તે, અનેન સમ્યન્ધેનાયાનસ્યૈ
તસ્યા યયનસ્યેદમુપક્ષેગદિમુત્તમાદ—

મૂલમ્—જહ્ણ મતે । સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ નાયાણ
તચ્ચસ્સ નાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પવ્વત્તે, ચહત્થસ્સ ણ મતે ।
નાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્દે પવ્વત્ત ? ॥ ૧ ॥

ટીકા—‘જહ્ણ મતે ?’ इत्यादि । यदि खलु भदन्न ! श्रमणेन

ચતુર્થ અધ્યયન

તૃતીય અધ્યયન મા “ સૂત્ર અર્થ ઔર તદુભયરૂપઆગમોં મે શઙ્કા કાઙ્ક્ષા
આદિ દોષોં સે યુક્ત હુણ—મુનિજન દોષોં કે ભાગી હોતે હે
ઔર उनसे रहित मुनिजन गुणों के भाजन मनते हैं ” यह
વાત પ્રકટ કરી ગઈ છે । અત્ર ઇમ ચતુર્થ અધ્યયન મેં યહ પ્રકટ ક્રિયા
જાયગાં કિ જો મુનિજન અગુપ્ત પચ્ચેન્દ્રિય હોતે હે उनके ये दोष हैं और
जो गुप्त पचेन्द्रिय होते हैं उनके ये गुण हैं । इसी सवन्ध को लेकर
પારમ્મ ક્રિયે ગયે હસ અધ્યયન કા યહ આદિ કા પારમ્મ મૂત્ર હે . —

‘જહ્ણ મતે । સમણેણ ભગવયા’ इत्यादि ॥

ટીકા— (જહ્ણ મતે) મુધર્મા સ્વામી સે જહૂ સ્વામી પૂઠતે હે—
કિ હે ભદન્ ! यदि (समणेण भगवया महावीरेण) श्रमण भगवान् महा-

ચોથુ અધ્યયન

ત્રીજા અધ્યયનમા જે મુનિઓ સૂત્ર, અર્થ અને તદુભયરૂપ (સૂત્ર અને અર્થ
બંને જેમા છે એવા) આગમોમા શઙ્કા આકાઙ્ક્ષા વગેરે દોષોથી યુક્ત હોય છે
તે દોષી જહેવાય છે તેમજ આગમોમા ડોષ પશુ જાતની શઙ્કા કર્યા વગર તેઓમા
વિશ્વાસ ધરાવે છે તે મુનિઓ શુભશીલ કહેવાય છે આ વાત સ્પષ્ટ કરવામા આવી છે
આ ચોથા અધ્યયનમા એ વાત સ્પષ્ટ કરવામા આવશે કે જે મુનિઓ ‘અગુપ્ત પચ્ચે
ન્દ્રિય’ હોય છે તેઓના શુ દોષો છે અને જેઓ ‘ગુપ્ત પચ્ચેન્દ્રિય’ હોય છે તેઓના
શુ શુભો હોય છે એજ વાતને લઇને પ્રારભ થતા આ અધ્યયનનું આ પહેલું સૂત્ર છે—

‘જહ્ણ મતે ! સમણેણ ભગવયા’ इत्यादि ॥

ટીકાર્થ—(જહ્ણ મતે) મુધર્મા સ્વામીને જ બૂસ્વામી પૂછે છે કે હે ભદ્રત ! જે (સમણેણ
ભગવયા મહાવીરેણ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે (નાયાણ તચ્ચસ્સ નાયજ્ઞયણસ્સ

ભગવતા મહાગીરેણ જ્ઞાતાના તૃતીયસ્ય જ્ઞાતાધ્યયનમ્યાયમર્થ પ્રશ્ન, ચતુર્થસ્ય
 खलु भदन्त! ज्ञाता ययनस्य कोऽर्थः प्रश्नः, सर्वज्ञैतन्निगदमिदम् । ॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્થામિનમાહ—

પૂર્વ—‘एव खलु जन्तु ! तेण कालेण तेण समएणं वाणा

रसी नामं नयरी होत्या, वन्नओ, तीसेण वाणारसीए नयरीए
 वहिया उत्तरपुरतिथमे दिसिभाए गगाए महानदीए मयगतीरदहे
 नामं दहे होत्या, अणुपुव्वसुजायवप्पगभीरसीयलजले अच्छविम
 लसलिलपलिच्छन्ने सच्छन्नपुप्फपत्तपलासे पउमकुमुयनलिणसुभग

सोगधियपुडरीयमहापुडरीयसयपत्तकेसरपुष्कोवचिए पासाईए
 दसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे, तत्थण वहुण मच्छाण य कच्छ
 भाण य गाहाण य मगराण य सुसुमाराण य सइयाण य साह
 स्सियाण य सयसाहस्सियाण ५ जूहाइ निब्भयाइ निरुव्विग्गाइ सुह-
 सुहेण अभिरसमाणाइ २ विहरति ॥ सू २ ॥

टीका—‘एव खलु जन्तु’ इत्यादि । एव खलु जन्तु ! तस्मिन् काले
 तस्मिन् समये ‘वाणारसी नाम नयरी’ वाराणसी नाम नगरी, करेणु वारा
 वीरने (नायाण तच्चस्स नायज्झयणस्स अयमद्वे पन्नस्से—चउत्थस्स ण
 भत्ते ! नायज्झयणस्स के अद्वे पण्णत्ते !) ज्ञाताके तृतीय अध्ययन का
 पूर्वोक्त अर्थ प्ररूपित किया है तो हे भदन्त ! चतुर्थ ज्ञाता ययन का क्या
 अर्थ प्ररूपित किया है ?—इस प्रकार जन्तु स्वामी के पूछने पर सुधर्मा
 स्वामी उनसे कहते हैं कि— ॥ सू १ ॥

‘एव खलु जन्तु !’ इत्यादि ॥

टीका— हे जन्तु ! चतुर्थ ज्ञाताध्ययन का उन्होंने इस प्रकार अर्थ
 के अद्वेपणत्ते ?) ज्ञाતાના ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપે વર્ણવ્યો છે તે
 હે ભદ્રત ! એથા જ્ઞાતાધ્યયનનો એ અર્થ પ્રરૂપિત રૂપો છે આ રીતે જન્તુ સ્વામીના
 પ્રશ્નને સાભળીને જવાબમા સુધર્મા સ્વામી તેમને કહે છે કે— ॥ સૂ ૧ ॥

‘एव खलु जन्तु ?’ इत्यादि ॥

टीका—हे जन्तु ! भगवान् महावीर स्वामीએ એથા જ્ઞાતાધ્યયનનો અર્થ આ

ળમ્મો રળોર્વ્યત્થય' (૮, ૨, ૧૧૬) ઇતિ સૂત્રેગ રેફગઠારયોઃ વ્યત્થય. ।
 સામ્પત્ત પનારસનામ્ના પ્રમિદ્ધા, 'હોત્યા' આસીત્ । 'વન્નમ્મો' વર્ણકઃ વર્ણનગ્રન્થ-
 અમ્મા અન્યમુદાદ્ વિજ્ઞેય । તસ્યા સ્વઠુ પારાણસ્યા નગર્યાઃ, વહિરુત્તર-
 પૌરસ્યે દિશ્મામે, ઈશાનકોણે મહાયા મહાનદ્યા મૃતગદ્ગાતીરહ્દો નામ હ્રૂદ
 આસીત્ । સ કીટશ્ચ ઇત્યાદ્—'અણુપુવ્વસુજાયવપ્પગમ્મીરમ્મીયલજલે' અનુપૂર્વે
 સુજાતવપ્પગમ્મીરશીતલજલ, અણુપુવ્વ' અનુર્વ=ક્રમેણ, 'સુજાય' સુજાતા =
 સુદુર સ્વય સ્વભાવતઃ સમુત્પન્ના, 'વપ્પ' યપ્પા =તટા યત્ર સતથા, ગમ્મીરમ્=ગગા
 શીતલ જલ યત્ર સ તથા, અનુપૂર્વસુજાતવપ્પથામો ગમ્મીરશીતલજલ ઇતિ
 કર્મધારય । 'અચ્છવિમલસલિલપલિચ્છન્ને' અચ્છવિમલસલિલપ્રતિચ્છન્નઃ=
 અચ્છસ્ફટિક રત્નસ્વચ્છવિમલ=નિર્મલ યત્ સલિલ=જલં તેન પ્રતિચ્છન્નઃ=
 પ્રતિપૂર્ણ, 'સઝ'નપત્તપુષ્પાગાસે' સઝપત્તપુષ્પાલાશ તત્ર પત્રાણિ=કમલકુમ્બ

પ્રરૂપિત ક્રિયા હે—(તેણ કાલેણ તેણ સમણ વાગારસી નામ નયરી
 હોત્યા) ડમ કાલ યૌર ઉસ સમય મે વાગારસી નામરી નગરી થી
 (વન્નમ્મો) ટસ નગરી કા વર્ણન અન્ય દૂસરે સુત્ર સે જાન લેના ચાહિયે ।
 (તીસે જ વાગારસી નયરી પહિયા ઉત્તરપુરતિયમે દિસિમાળ) ઉસ
 વાગારસી નગરી કે બાહર ઈશાન કોણ મે (ગગા મહાનદીય મયગતીર-
 હહે નામ દહે હોત્યા) ગગા મહાનદી મ મૃત ગગાતીર હ્રૂદ નામ
 મા હ્રૂદ યા । (અણુપુવ્વસુજાયવપ્પગમ્મી(સીયલજલે) યહ હ્રૂદ ક્રમ ૨
 સે સ્વભાવતઃ સમુત્પન્ન હૂદ તટી સે શોભિત યા, તમ ગમ્મીર શીતલ
 જલ સે પરિપૂર્ણ યા । (અચ્છવિમલસલિલપલિચ્છન્ને) યત્રી વાન અચ્છ
 વિમલ ઇત્યાદિ પદ દ્વારા વ્યક્ત કી ગઈ હૈ । ઇમમે જો જલ ભરા હુભા
 થા વહ સ્ફટિક રત્ન કે સમાન સ્વચ્છ યા--ઔર નિર્મલ યા । (સઝન્ન

પ્રમાણે નિરૂપિત યૌંછિ--(તેણ કાલેણ તેણ સમણ વાગારસી નામ નયરી
 હોત્યા) તે કાળે અને તે વખતે વાગારસી નામે નગરી હતી (વન્નમ્મો) આ
 નગરીનું વર્ણન ધીબ સૂત્ર દ્વારા બાણી લેવું બેઠે (તોસેણ વાગારસી નયરી
 પહિયા ઉત્તરપુરતિયમે દિશિમાળ) તે વાગારસી નગરીની બહાર ઇશાન કોણ
 મા (ગગા મહાનદીય મયગતીરહહે નામ દહે હોત્યા) ગગા મહાનીમા
 મૃત ગગાતીર હ્રૂદ નામે એક ધરો હતો (અણુપુવ્વસુજાયવપ્પગમ્મીર-
 સીયલજલે) આ ધરો ધીમે ધીમે પોતાની મેળે જ બની ગયેલા ડિનારાથી ગોભતો
 હતો અને ઊંડા શીતળ બળથી પરિપૂર્ણ હતો (અચ્છવિમલસલિલપલિચ્છન્ને)
 'અચ્છવિમલ' પદ વડે એ જ વાત સ્પષ્ટ કરવામા આવી છે આ ધરાનું બાણી
 આરમ પથ્થરની જેમ સ્વચ્છ અને નિર્મળ હતું (સઝન્નપત્તપુષ્પાલાસે) ૫૧,

દાદિદલાનિ પુષ્પપલાશાનિ=પુષ્પાણાં પત્રાણિ પામ્વડી' इति भाषा प्रसिद्धानि, सप्त
 न्नानि=आच्छादितानि जलोपरिविद्यमानत्वादायानि यत्र स तथा, 'बहु उपल-
 पउम कुमुयनलिग सुभग सोगधिय पुडरीय महापुडरीय सयपत्त सहस्र-
 पत्तकेसरपुष्कोवचिए' इह मन्त्राय कुमुदनलिन सुभग-नीगन्त्रिरुगुडरीक महापुडरीक-
 शतपत्र-सहस्रपत्र-केसरपुष्पोपचित बहूनाम् उत्पलादि सहस्रपत्रपर्यन्तानां
 केसरैः पुष्पैश्चोपचितः शोभा सुगन्धयुक्तत्वात्समृद्धः तत्रोत्पन्नानि-नीलकम-
 लानि, पद्मानि-सूर्यविकासीनि कमलानि, कुमुदानि कुमुदनाम्ना प्रसिद्धानि-चन्द्र
 विकासीनि, नलिनानि-रक्तकमलानि पुण्डरीकाणि=शुक्लकमलानि महापुण्ड-
 रीकानि-विशालशुक्लकमलानि-शतपत्राणि=शतपत्रयुक्तानि कमलानि, सहस्र
 पत्राणि सहस्रपत्रसमन्वितकमलानि इदं पुनर्विशेषणमाह-'पासाईए' इत्यादि
 प्रासादीय, दर्शनीयः, अभिरूप. एतानि चत्वारि पदानि पूर्वं व्याख्यातानि।
 तत्र इदं खलु बहूना मत्स्याना च कच्छपाना च ग्राहाणा च मकराणा च

પત્ત પુષ્પપલાસે) પત્ર-કમલ-કુમુદ આદિ કે દર્શો સે, તથા પુષ્પ પલાશો
 સે—પુષ્પ કી પાલ્લડિયોં સે યદ આચ્છાદિત હો રહા થા। (બહુઉપ્પલ
 પઝમ કુમુય નલિગ સુભગ સોગધિય પુડરીય-મહાપુડરીય-સયપત્ત-સહસ્ર-
 પત્તકેસરપુષ્કોવચિય) અનેક નીલકમલોં કી, સૂર્ય વિકાશી પદ્મોં કી,
 ચંદ્ર વિકાશી કુમુદોં કી લાલકમલોં કી, સફેદ કમલોં કી, વિશાલશુક્લ
 કમલોં કી, શતપત્ર યુક્ત કમલોં કી, સહસ્રપત્ર યુક્ત કમલોં કી કેસર
 સે ઓર પુષ્પોં સે સમૃદ્ધ થા। (પાસાઈય, દસગિજ્જે અભિરૂવે પઢિરૂવે)
 યદ પ્રાસાદીય થા દર્શનીય થા, અભિરૂપ થા, પ્રતિરૂપ થા। इन प्रासा-
 दीय आदि पदोंका अर्थ पहिले लिख दिया गया है। (तत्थण बहूण
 मच्छाण, य, कच्छमाणय, ग्राहाणय, मगराणय, सुसुमाराण य, सइयाणय

કમળ, કુમુદ વગેરેના દળો તેમજ પુષ્પ પલાશોથી (ફૂલોની પાખડીઓથી) ઢાંકાયેલ
 હો (બહુ ઉપ્પલ-પઝમ-કુમુય-નલિગ-સુભગ-સોગધિય-પુડરીય મહાપુડરીય-
 સયપત્તસહસ્રપત્તકેસરપુષ્કોવચિય) ઘણા ભૂરા કમળો, સૂર્ય વિકાશી પદ્મો
 ચંદ્ર વિકાશી કુમુદો, લાલ કમળો ચેતકમળો, મોટા સફેદ કમળો, શતપત્રવાળા કમળો,
 સહસ્રદલવાળા કમળોના કેશર તેમજ પુષ્પોથી આ હૂદ સમૃદ્ધ હો (પાસાઈય,
 દસગિજ્જે, અભિરૂવે પઢિરૂવે) તે હ પ્રાસાદીય (મનને પ્રસન્ન કરનાર) દર્શનીય
 અભિરૂપ (સુદર) અને પ્રતિરૂપ હો આહી પ્રયુક્ત થયેલા પ્રાસાદીય વગેરે પદોના
 અર્થ પહેલા સમજાવવામા આવ્યા છે (તત્થણ બહૂણ મચ્છાણય, કચ્છમાણય,
 ગ્રાહાણ ય, મગરાણ ય, સુસુમારાણ ય, સહયાણ ય સાહસ્સિયાણ ય-

सुसुमाराणा=शिशुमाराणा=जलजन्तुविशेषाणा च शक्तिकानां च साहसिकाणा
च शतसाहसिकाणा यूथानि=वृन्दानि निर्भयानि निरुद्विग्नानि सुखसुखेन अभि-
रममाणानि २ विहरन्ति ॥ मृ २ ॥

मूलम्—तस्स ण मयगतीरदहस्स अदूरसामते एत्थणं मह
एगे मालुयाकच्छए होत्था, वन्नओ, तत्थण दुवे पावसियालगा परि-
वसंति, पावा चडा रोदा तल्लिच्छा साहसिया लेहियपाणी आमिसत्थी
आमिसाहारा आमिसप्पिया आमिसलोला आमिस गवेसमाणा
रत्ति वियालचारिणो दिया पच्छन्न चावि चिट्ठंति ॥सू ३॥

टीका—‘तस्सण’ इत्यादि तस्य खलु’ मृतगङ्गातीरहृदस्यादूरसामन्ते
अत्र खलु महानेको मालुकाकक्षक असीत्, वर्णकः अस्मिन् द्वितीयाध्ययने
व्याख्यातः, त^१ खलु द्वौ ‘पावसियालगा’ पाव शृगालकौ पापपरायणौ शृगालौ
सयसाहसियाण य जूहाइ निम्भयाइ निरुद्विग्गाइ सुहसुहेग
साहसियाण य अभिरममाणाइ २ विहरन्ति) उसमें अनेक प्राई के अनेक
मकरो के अनेक शिशुमारों के, अनेक शतसाहसिकों के यूथ के यूथ
निर्भय और निरुद्विग्न होकर आनन्द के साथ विचरते रहते थे। मृ १२।

‘तस्स ण मयगतीरदहस्स इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तस्स ण मयगतीरदहस्स) उम मृत गङ्गातीर हृद के (अदूर-
सामते) न अतिदूर और न अति समीप प्रदेश मे (एत्थ ण मह एगे
मालुयाकच्छए होत्था) एक बड़ा भारी मालुका कच्छ था (वन्नओ)
इसका वर्णन द्वितीय अध्ययन में किया जा चुका है। (तत्थण दुवे पाव-

सयसाह सियाणय, जूहाइ निम्भयाइ निरुद्विग्गाइ सुह सुहेण अभिरममाणा २
विहरन्ति) तेभा धल्ला भाछलाओना, धल्ला कायणाओना, धल्ला आडोना, धल्ला
भगरोना, धल्ला शिशु भोरना धल्ला सेकडा, धल्ला साहसिकोना, धल्ला शतसा-
हसिकोना सबूडो निर्बाक अने निरुद्विग्न थनि सुजेथी विचरलु करता डता ॥ सू २ ॥

‘तस्स ण मयगतीरदहस्स’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तस्स ण मयगतीरदहस्स) ते मृत गङ्गातीर हृदना(अदूर
सामते) धल्ले हर पल्लु नडि तेमज्ज अत्यंत नल्लक पल्लु नडि ओवा प्रदेशभा
(एत्थण मह एगे मालुयाकच्छए होत्था) ओक बहुत विशाल मालुका कच्छ
डता (वन्नओ) मालुका कच्छतु पल्लुन पीला अध्ययनभा करवाभा आल्लु छ

परिवसतः। किं भूतौ शृगालौ 'पापा' पापी=पापात्मानौ, 'चडा' चण्डौ=पक्ष
कोपयुक्तौ, 'रोदा' रौद्रौ=भयकरौ, 'तल्लिच्छा' तल्लिप्सी=अत्र तच्छब्देन मासस्य
परामर्शः चण्डरौद्रविशेषणोपादानात् मासेच्छासमन्वितौ, माससिनी रत्ना
त्कारिणी दुष्टी, लोहियपाणी श्लोहितपाणी रक्ताद्रिकरी अत्र पाणिशब्दोऽग्रिम
चरणद्वयं मुखं च योग्यति, शृगालादीनां चरणमुग्नस्थैर करकार्यकारि
त्वात् अजमेपरालादिशोणितससक्तमुग्नचरणान्नित्यर्थः, आमिपाणिनी=मासाद्य-
भिलाषिणी, आमिपाऽऽहारो=मासादिभक्षसो, आमिपप्रियौ आमिपलो=
मासजिघृक्षया चपलौ, आमिप गवेस्यमाणो=अन्वेषयन्तौ रात्रौ वियालचारिणौ
वियाल=वृषास्तमनकालः, तत्र चरितुं शीलं ययोस्तौ तथा, साप रात्रौ च
मासेच्छया भ्रमणशीलान्नित्या । 'दिया पच्छन्नं चात्रि चिद्धति' 'चात्रि'
अपि च दिया=दिरसे पच्छन्नौ=गुप्तौ=चनैरलक्षितौ भूत्वा तिष्ठत ॥ सु ३॥

सियालगा परिवसति) यदा दो पाप कर्म मे परायण शृगाल रहते ये।
ये दोनों (पाप चडा, रोदा, तल्लिच्छा, साहसिया, लोहियपाणी आमिसत्थी
आमिसाहारा आमिसप्पिया आमिसलो आमिस गवेसमाणा रत्ति वियाल-
चारिणो दिया पच्छन्नं चात्रि चिद्धति) शृगाल पापात्मा ये, चड थे, प्रबल
कोप से युक्त थे, रौद्र थे,—भयकर थे, मास की इच्छा से सम-
न्वित थे, बलात्कारी थे—दुष्ट-ये-इनके आगे के दोनों चरण और मुख
सदा रक्त से आर्द्र होने रहते थे। मासादि के ये सदा अभिलाषी थे,
आमिप (मास) ही इन्हे अग्रिम प्रिय था—मास के जिघृक्षु होने से ये
चपल बने रहते थे। इसलिये रात और दिन ये मास की इच्छा से
इधर उधर फिरा करते थे। कभी २ दिन में छुपकर भी बैठ जाते थे। सु ३।

(तत्पथं दुवे पावसियालगा परिवसति) त्या पापकर्मभा प्रवृत्त भवेत्ता ये
शियालगा रहेता हुता आ भने (पापा, चडा, रोदा, तल्लिच्छा साहसिया,
लोहियपाणी, आमिसत्थी आमिसाहारा आमिसप्पिया, 'आमिसलोला'
आमिस गवेसमाणा रत्ति वियालचारिणो दिया पच्छन्नं चात्रि चिद्धति)
पापी हुता, अउ (भयकर) हुता, अहुअ डोधी हुता रौद्र हुता, भयकर हुता,
मासना ध्वष्ट हुता, गणजेरी करनान हुता, दुष्ट हुता, तेमना आगणना भने
पग तेमअ मो हुमेशा बोडीयी अरअजेला रहेता हुता मास वगेरेना तेजो
अभिलाषी हुता आमिप (मास) अ तेमने आहार (पोराक) हुतो मास अ तेमने
वधारे पउतु गमतु हुत मासना जिघृक्षु होवाधी तेजो भने हुमेशा अपण
रहेता हुता रात अने दिवस तेजो मासनी शोधभा ओमेर विचरता रहेता हुता
हे धउ वणत दिवसभा पणु शिआरनी शोधभा छुपाधने जेनी जाता हुता ॥ सूत्र ३ ॥

मूलम्—तए ण ताओ मयगतीरदहाओ अन्नया कयाइ
सूरियसि चिरत्थमियसि लुलियाए सझाए पविरलमाणुससि णिस
तपडिणिसतसि दुवे कुम्मगा आहारत्थी आहार गवेसमाणा सणिय
२ उत्तरति। तस्मेव मयगतीरदहस्स परिपेरंतेण सव्वओ समता
परिघोलेमाणा २ वित्ति कप्पेमाणा विहरति ॥ सू ४ ॥

टीका—‘तए ण’ इत्यादि। ततः मल्लु तस्माद् मृतगङ्गातीरदहाद्
अन्यदा रूढाचित् ‘सूरियसि’ सूर्ये ‘चिरत्थमियसि’ चिरास्तमिते=चिर बह्वृ
कालम् अस्तमिते अस्तगते, अत एव—‘लुलियाए सझाए’ लुलिताया चलिता
याम् व्यतीताया सध्याया ‘पविरलमाणुससि’ पविरलमानुषे पविरला अस्या
मानुषा नरा यत्र तस्मिन् अधिकजनसचाररहिते इत्यर्थः, निसनपडिनि तसि’
निशान्तप्रतिनिशान्ते निशान्तानि गृह्य प्रतिनिशान्तानि सर्वथा प्रशान्तानि
शयनसमयागमने सति शब्दरहितानि—जनादिसचाररहितानि यत्र तस्मिन्
काले स्थले वा आर्पत्वान्निष्ठान्तस्य परनिपातः। ‘समाणसि’ सति=विद्यमाने
उत्तमाने मतीत्यर्थः, ‘दुवे कुम्मगा’ द्वौ कूर्मसौ=कच्छाश्रमालद्रष्टा आहारा

‘तए ण ताओ मयगतीरदहाओ’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तए ण) इसके बाद (अन्नया कयाइ) किसी एक समय (ताओ मयग
तीरदहाओ) उस मृत गङ्गातीर रूढ़ से (सूरियसि चिरत्थमियसि) सूर्य
अस्त हो जाने को बहुत समय हो जाने पर (लुलियाए सझाए) तथा
सध्याकाल व्यतीत हो जाने पर तथा शयन का समय आजाने से
(णिसतपडिणिसतसि) प्रत्येक घर शब्द रहित हो जाने पर (पविरल
माणुससि) एव स्थले को मनुष्यों के सचार से रहित हो जाने पर
अथवा उनको अत्यल्प मनुष्यों के सचार वाले होने पर दुवे कुम्मगा आ

‘तए ण ताओ मयगतीरदहाओ’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तए ण) त्थार पढी (अन्नया कयाइ) जेध ओक वण्ठे (ताओ
मयगतीरदहाओ) अत गङ्गातीर रूढभाथी (सूरियसि चिरत्थमियसि) सूर्यास्त
पढी जहु वण्ठे (लुलियाए सझाए) तेमज मध्याह्ण जाइ सवाने
वण्ठे यध गये छतो (णिसतपडिणिसतसि) अने हरेडे हरेड घरभाथी भाणु
ओने घोघाट जध थध गये (पविरलमाणुससि) अने आसपासनी वज्याओ
भाणुओनी अवरजवर ओकदम जध थध गज अथवा तो ओली यध गज (दुवे

પરિવસતઃ। કિં મૂતૌ શૃગાલૌ 'પાગ' પાપી=પાપાત્માનો, 'ચડા' ચઢ્યો=પથ
 કોપયુક્તૌ, 'રોદા' રોદ્યો=નય કરી, 'તલ્હિન્ચા' તલ્હિન્ચી=જત તચ્છંદન માસમ્
 પરામર્શ. ચંડરોદ્રવિશેષણોપાદાનાન્ મામેન્ત્રાસમન્વિતૌ, સાહસિકૌ વળ
 ત્કારિણૌ દુષ્ટૌ, લોહિયપાણી શોદિતપાણી રક્તાર્ત્ર કરી જત્ર પાણિશબ્દોઽગ્રિમ
 ચરણદ્વય મુલ્ય ચ ચોગયતિ. શૃગાલાદીના ચરણમુલ્યસ્યેવ કરમર્થકારિ
 ત્વાત્ અજમેપગાતાદિશોભિતસમક્તમુગ્ધચરણાપિત્યર્થ., આમિપાર્શ્વિનો=માસાદ્ય-
 મિલાપિણૌ, આમિપાઽઽહારો=માસાદિમત્તમૌ, આમિપ્રિયૌ આમિલોલૌ=
 માસજિવૃક્ષયા ચપલૌ, આમિષ ગવેષ્યમાણૌ=મન્વેષ્યન્તૌ રાત્રી વિશાલચારિણૌ
 વિશાલ=મૃગ્યાસ્તમનશાલ, તત્ર ચરિતુ શીલ યયોસ્તી તયા, સાત્ર રાત્રી ચ
 માસેચ્છયા ભ્રમણશીલાતિર્થા। 'દિયા પચ્છન્ન ચાવિ ચિદ્વતિ' 'ચાવિ'
 અપિ ચ દિયા=દિવસે પચ્છન્નૌ=ગુપ્તૌ=જનૈરલક્ષિતૌ મૂત્યા તિષ્ઠત ॥૨૩॥

સિયાલગા પરિવસતિ) યા દો પાપ કર્મ મ પરાયણ શૃગાલ રહતે યે।
 યે દોનો (પાગ ચડા, રોદા, તલ્હિન્ચા, સાહસિયા, લોહિયપાણી આમિસત્યી
 આમિસાહારા આમિસપિયા આમિસલોલા આમિસ ગવેષમાણા રતિ વિયાન્-
 ચારિણો દિયા પચ્છન્ન ચાવિ ચિદ્વતિ) શૃગાલ પાપાત્મા યે, ચડ યે, પ્રવલ
 કોપ સે યુક્ત યે, રોદ્ર યે,--નય કર યે, માસ કી ઇચ્છા સે સમ
 ન્વિત યે, ચલાત્કારી યે--દુષ્ટ-યે-હનકે યાને કે દોનો ચરણ ઓર મુગ્ધ
 સદા રક્ત સે આર્દ્ર યને રહતે યે। માસાદિ કે યે સદા અભિલાષી યે,
 આમિષ (માસ) હી રુન્ટે અધિક મિય થા--માસ કે જિવૃક્ષુ હોને સે યે
 ચપલ બને રહતે યે। ઇસલિયે રાત ઓર દિન યે માસ કી ઇચ્છા સે
 હથર ઉથર ફિરા કરતે યે। કમી ૨ દિન મે છુપકર મી વેઠ જાતે યે। સુ ૩।

(તત્થળ દુવે પાવસિયાલગા પરિવસતિ) ત્યા પાપકર્મમા પ્રવૃત્ત બનેલા બે
 શિયાળવા રહેતા હતા આ બંને (પાગ, ચડા, રોદા, તલ્હિન્ચા સાહસિયા,
 લોહિયપાણી, આમિસત્યી આમિસાહારો અમિસપિયા, 'આમિસલોલા'
 આમિસ ગવેષમાણા રતિ વિયાલચારિણો દિયા પચ્છન્ન ચાવિ ચિદ્વતિ)
 પાપી હતા, ચડ (ભયંકર) હતા, બહુજ કોપી હતા રોદ્ર હતા, ભયંકર હતા,
 માસના ઇચ્છુ હતા, બળભેરી ઝરનારા હતા, દુષ્ટ હતા, તેમના આગળના બંને
 પગ તેમજ મો હમેશા લોહીથી ખરડાએલા રહેતા હતા માસ વગેરેના તેઓ
 અભિલાષી હતા, આમિષ (માસ) જ તેમના આહાર (ખોરાક) હતા માસ જ તેમને
 વધારે પડતું ગમતું હતું માસના જિવૃક્ષુ હોવાથી તેઓ બંને હમેશા ચપળ
 રહેતા હતા રાત અને દિવસ તેઓ માસની શોધમા શોખર વિચરતા રહેતા હતા
 કે ઇંડ વખત દિવસમા પણ શિકારની શોધમા છુપાઈને બેઠી જતા હતા ॥ સુત્ર ૩ ॥

आहारार्थिनौ यावद् आहार गवेपयमाणौ मालुकाकक्षकात् 'पडिनिक्खमति'
प्रतिनिष्क्रमतः=प्रतिनिर्गतौ, 'पडिनिक्खमिता' प्रतिनिष्क्रम्य= यत्रैव मृतगङ्गा
तीरो हृदस्तत्रैव उपागच्छत, उपागत्य मृतगङ्गातीरहृदस्य परिपर्यन्ते तटभागे
धूर्जमानौ वृत्तिं कल्पयन्तौ विहरतः । ततः खलु तौ पापशृंगालौ तौ कूर्मकौ
पश्यतः, दृष्ट्वा यत्रैव तौ कूर्मकौ तत्रैव 'पहारेत्थ गमणाए' प्राधारयतां गमनाय
गन्तु समुत्सुकौ जातौ ॥ सू ५ ॥

मूलम्—तएण ते कुम्मगा ते पावसियालए एजमाणे पासति,
पासित्ता भीता तत्था तसिया उब्बिग्गा सजायभया हत्थे य पादे
य गीवाए य सएहिं २ काएहिं साहरति, साहरित्ता णिच्चला
णिप्फदा तुसिणीया सच्चिट्ठति ॥ सू ६ ॥

(आहारार्थी) आहार के अर्थी होकर (जाव आहार गवेसमाणा) यावत् आहार
की गवेपणा करते हुए (मालुकाकच्छयाओ पडिनिक्खमति) उस मालुका-
कच्छ से निकले (पडिनिक्खमिता जेणेव मयगतीरे दहे) निकल कर जहा
वहा मृतगङ्गातीर हृद था (तेणेव उवागच्छति) वहा आये (उवागच्छित्ता
तस्सेव मयगतीरहृदस्स परिपेरतेण परिघोलेमाणा २ विस्तिक्कप्पेमाणा विह-
रति) आकर वे उसी मृतगङ्गातीर हृद के तट पर इधरसे उधर घूमने
लगे और उदरपूर्ति करने का विचार करने लगे और (तएण ते पाव
सियाला ते कुम्मए पासति) इतने में उन दोनों पापी शृंगालोंने उन
दोनों कच्छपोंको देखा पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए)
देखकर वे दोनों के दोनों जहा वे कच्छप थे वहा जाने के लिये
उत्कठित हो गये ॥ सू ५ ॥

(आहारार्थी) आहार भोगवान्नी धर्मार्थी (जाव आहार गवेसमाणा) आहारनी
शोध करता (मालुग कच्छयाओ पडिनिक्खमति) मालुका कच्छनी अहार नीकल्या
(पडिनिक्खमिता जेणेव मयगतीरेदहे) अहार आवीने न्या मृत गङ्गातीर
हृद छतु (तेणेव उवागच्छति) त्या आन्या उवागच्छित्ता तस्सेव मयगतीर
हृदस्स परिपेरतेण परिघोले माणा २ विस्ति कप्पेमाणा विहरति) आवीने मृत गङ्गा
तीर हृदना छोडे आभ तेभ आटा भरता भूषने शात करवाने विचार करवा लाया
(तए ण ते पावसियाला ते कुम्मए पासति) जेव वधते अने पापी
शृंगालोनी नजर अने कायणाओ उपर पडी (पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव
पहारेत्थ गमणाए) नजर पडता व अने शृंगालो त्या जवा भाटे तत्पर थछ गया सू ५ ।

भिलापिणो आहार गवेसमाणी=भन्वेयन्ती 'सणियर' सने: सने: भृगालादि-
घातकृतीभयान्मन्द मन्दम् उत्तरत.=जलान्निःसृत्य भूमावुपरिचरत स्म
त्यर्थः, तस्यैव मृतगद्गातीरद्वदस्य 'परिपेरते' परिपर्यन्ते निकटपदेने तट 'ण'
वास्यालकारे सप्त =सप्त दिग्विदिषु समात्ताद=सप्तया 'परिघोलेमाणा २'
परिपूर्णमानो २ पुनः पुन परिभ्रमन्ती 'वित्ति' वृत्तिम्=उदरपूर्ति 'कप्पेमाणा'
रूपयन्ती=विचिन्तयन्ती विहरतः आस्ताम् ॥ सू ४ ॥

मूलम्—तयाणतर च णं ते पावसियालगा आहारत्थी जाव
आहार गवेसमाणा मालुयाकच्छयाओ पडिनिस्खमंति, पडिनिस्ख
मिन्ता जेणेव मयगतीरे दहे तणेव उवागच्छति, उवागच्छिता
तस्सेव मयगतीरद्वहस्स परिपेरते ण परिघोलेमाणा २ वित्ति कप्पेमाणा
विहरति, तए ण ते पावसियालगा १ कुम्मए पासति, पासिता जेणेव
ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सू ५ ॥

टीका—'तयाणतर च' इत्यादि। तदनन्तर च खलु तौ पावसियालगा
हारत्थी आहार गवेसमाणा सणिय २ उत्तरति) दो कच्छप आहार के अर्थी
होकर आहारकी गवेशना म धोरे २ ऊपर आये। अर्थात् जल से निकल
कर बाहर ऊपर जमीन पर आये। (तस्सेव मय गतीरद्वहस्स परिपेरतेण
'सव्वओ समता परिघोलेमाणा २ वित्ति कप्पेमाणा विहरति) और उसी
मृत गगातीर द्वद के समोप दिशाओं और विदिशाओं में इधर से उधर बार
२ घूमने और अपने उदर की पूर्ति का विचार करने लगे ॥ सू ४ ॥

'तयाणतर च ते पावसियालगा' इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तयाणतरच) इस के बाद (ते पावसियालगा) वे पापिष्ठ भृगाल

कुम्मगा आहारत्थी आहार गवेसमाणा सणिय २ उत्तरति) त्वादे ये कायभाओ
जोराक भेजववानी धन्धाथी जोराकनी शोधभा धीमे धीमे पाणीभाथी भडार निकणीने
जमीन उपर आओ (तस्सेव मय गतीरद्वहस्स परिपेरतेण सव्वओ समता
परिघोलेमाणा २ वित्ति कप्पेमाणा विहरति) अने मत गगातीर द्वदनी नलकना
प्रदेशभा ओठले के किनारा उपर ओमेर दिशाओ अने विदिशाओमा आभ तेभ
बारबार इस्वा लाओ, तेभज भूभशात करवाने विचार करवा लाओ, ॥ सूत्र ४ ॥

'तयाणतर च ते पावसियालगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तयाणतर च) त्वादे पथी (ने पावसियालगा)

आहारार्थिनौ यावद् आहार गवेयमाणौ मालुकाकक्षकात् 'पडिनिक्खमति' प्रतिनिष्क्रमतः=प्रतिनिर्गतौ, 'पडिनिक्खमिच्छा' प्रतिनिष्क्रम्य= यत्रैव मृतगङ्गा तीरो हृदस्तत्रैव उपागच्छत', उपागत्य मृतगङ्गातीरहृदस्य परिपर्यन्ते तटभागे धूर्जमानौ वृत्तिं कल्पयन्तौ विहरतः। ततः खलु तौ पापशृगालौ तौ कूर्मकौ पश्यतः, दृष्ट्वा यत्रैव तौ कूर्मकौ तत्रैव 'पहारेत्थ गमणाए' प्राधारयतां गमनाय गन्तु समुत्सुकौ जातौ ॥ सू ५ ॥

मूलम्—तएणं ते कुम्मगा ते पावसियालए एजमाणे पासति, पासित्ता भीता तत्था तसिया उब्बिग्गा सजायभया हत्थे य पादे य गीवाए य सएहिं २ काएहिं साहरति, साहरित्ता णिच्चला णिप्फदा तुसिणीया सचिट्ठति ॥ सू ६ ॥

(आहारार्थी) आहार के अर्थी होकर (जाव आहार गवेसमाणा) यावत् आहार की गवेयणा करते हुए (मालुयाकच्छयाओ पडिनिक्खमति) उस मालुयाकच्छ से निकले (पडिनिक्खमिच्छा जेणेव मयगतीरे दहे) निकल कर जहा वह मृतगङ्गातीर हृद था (तेणेव उवागच्छति) वहा आये (उवागच्छित्ता तस्सेव मयगतीरदहस्स परिपेरतेण परिघोलेमाणा २ विस्तिक्कपेमाणा विहरति) आकर वे उसी मृतगङ्गातीर हृद के तट पर इधरसे उधर घूमने लगे और उदरपूर्ति करने का विचार करने लगे और (तएण ते पावसियाला ते कुम्मए पासति) इतने में उन दोनों पापी शृगालोंने उन दोनों कच्छपोंको देखा पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए) देखकर वे दोनों के दोनों जहा वे कच्छप थे वहा जाने के लिये उत्कण्ठित हो गये ॥ सू ५ ॥

(आहारार्थी) आहार भेजवानी छच्छाथी (जाव आहार गवेसमाणा) आहारनी शोध करता (मालुग कच्छयाओ पडिनिक्खमति) मालुका कच्छनी अहार नीकल्या (पडिनिक्खमिच्छा जेणेव मयगतीरेदहे) अहार आवीने न्या मृत गङ्गातीर हृद हृद (तेणेव उवागच्छति) त्या आन्या उवागच्छित्ता तस्सेव मयगतीर दहस्स परिपेरतेण परिघोले माणार वृत्ति कप्पेमाणा विहरति) आवीने मृत गङ्गा तीर हृदना काठे आभ तेभ आटा भरता लूभने शात करवाने विचार करवा लाया (तए ण ते पावसियाला ते कुम्मए पासति) ओअ वधते अने पापी शृगालोनी नजर अने कायणाओ उपर पडी (पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए) नजर पडता अ अने शृगालो त्या अवा भाटे तत्पर थध गया सू ५ । ५ ।

टीका—तण ते' इत्यादि । ततः गलु तौ कूर्मको इद कर्तृपद तौ पापशृणान्तौ
 एजमानौ=चञ्चन्तौ आगच्छन्तौ पश्यतः, दृष्ट्वा (नौ कूर्मको) मोक्षौ प्रप्तौ, असितौ
 उद्विग्नौ सजायभयौ मीमांसिभ्याः पूर्वं व्याख्याताः भूवति शेषः, हस्तौ
 च पादौ च ग्रीवा य, 'सपहिं' २ स्वके स्वके सकीये सकीये 'कापहिं' काये=
 शरीरे 'साहरति' सहरत =सकोचयतः शृणाभयभयादात्मनस्त्राणाय स्वदे
 हाभ्यन्तरे प्रतिनिवेशयत. स्मेत्यर्थः । 'साहरिता' सहरत्य स्वस्त्राणानि शरीरा
 न्नलीनानि कृत्वा राक्षससंगानन्तरमिति भावार्थः, तौ कूर्मको 'निबलौ'
 निबलौ=स्थिरौ, 'णिष्फदा' निःस्पन्दौ चलनरहितौ, तुसिणीया' दूषणीनी
 व्याख्यापाररहितौ भूत्वा 'सचिद्वति' सतिष्ठत' सस्थितौ ॥ सू ६ ॥

मूलम्—तए ण ते पावसियालया जेणेव ते कुम्मगा तेणेव
 उवागच्छति, उवागच्छिता ते कुम्मगा सब्बओ समता उव्वत्तति,

'तए ण ते कुम्मगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तण्ण) इसके बाद (ते कुम्मगा) उन दोनों कच्छपोंने
 (ते पावसियालए) उन पापी शृगालोंको (एज्जमाणे) आते हुए ज्यों ही
 (पासति) देखा तो वे (पासित्ता) देखकर (भीया तथा तसिया उद्विग्गा
 सजायभया हत्थे य, पादे य, गीवाए य, सपहिं २ कापहिं साहरति)
 भयभीत हो गये—असित हो गये, उद्विग्न हो गये, रोम २ में उनके
 भय व्याप्त हो गया ऐसा हो गये और हाथों को, पैरों को तथा गर्दन
 को अपने २ शरीर में उन्होंने सकुचित कर लिया । (साहरित्ता निबल
 णिष्फदा तुसिणीया सचिद्वति) सकुचित करके फिर वे निबल हो गये,
 चलन क्रिया से रहित हो गये और चुपचाप ठहर गये ॥ सू ६ ॥

'तए ण ते कुम्मगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तण्ण) त्थार भाद (ते कुम्मगा) जने जयणाओओ (ते पाव
 सियालए) पापी शृगालेने (एज्जमाणे) व्यादे आवता (पासति) जेथा त्यादे
 (पासित्ता) तेभने जेधने (भीया तथा तसिया उद्विग्गा सजायभया
 हत्थेय, पादेय, गीवाए य, सपहिं २ कापहिं साहरति) लयलीत थई गया,
 स अस्त थई गया, व्याकुण थई गया, तेभना शरीरना अल आपुमा लय व्यापी
 गयो अने तेओओ जेधने, पगेने तेभज भोने पोताना शरीरमा स केव्ही लीधा
 (साहरित्ता निबल णिष्फदा तुसिणीया सचिद्वति) स केव्था भाद तेओ निश्चण
 जनी गया स्थिर थईने तेओ चुपचाप त्या ज पडी रह्य स ॥ सू ६ ॥

परियत्तेति आसारेति ससारेति चालेति घट्टेति फलेंति खोभेति
णहेहि आलुपति दत्तेहि य अखोडेंति नो चेव ण सचाएति, तेसिं
कुम्मगाण सरीरस्स आवाहं वा पवाहं वा वावाहं वा उप्पाएत्तए-
च्छविच्छेय वा करेत्तए ॥ सू ७ ॥

टीका—‘तएण ते पावसियालया’ इत्यादि। ततः खलु तौ पापशृगालकौ
गत्रैव तौ कूर्मकौ तत्रैवोपागच्छतः तदनन्तरं तयोः कच्छपयोः समीपे तौ
शृगालौ गतावस्थित्यर्थः। उपागत्य=कच्छपयोः समीपे आगत्य, तौ शृगालौ तौ
कूर्मकौ सर्पिनः समन्नाद् ‘उन्वत्तेति’ उद्धर्तयत=अथ प्रदेशमुपरि कुरुत
‘परियत्तेति’ परिवर्तयत=पूर्व यथाऽवस्थित-तथैव पुनः कुरुत, उपरि कृतं गात्रं
मृधः कुरुत इत्यर्थः। ‘आसारेति’ आसारयत=यस्मिन्स्थाने तयोरेकैकस्य
शरीरं स्थितमासीत् ततो मनागपसारयतः, ‘ससारेति’ संसारयत=पुनः
पुनः स्थानान्तरं प्रापयतः। ‘चालेति’ चालयतः कम्पयतः, ‘घट्टेति’ घट्टयतः

‘तएण ते पावसियालया’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते पावसियालया) वे दोनों पापी
शृगाल (जैणेष ते कुम्मगा) जहाँ वे दोनों—कच्छप ये—(तेणो उवागच्छति)
उहाँ पर आये—उवागच्छिता ते कुम्मगा सब्बओ समता उव्वत्तेति) आकर
के उन्होंने उन कूर्मों को सब प्रकार से अच्छी तरह उद्धर्तित किया—
उन्हे नीचे से ऊँचा किया—पलटा—(परियत्तेति) परिवर्तित किया—
जिस स्थितिमें वे पहिले पड़े हुए थे उन्ही स्थिति में उन्हे पुनः कर
दिया (आसारेति) उनके स्थान से उन्हे कुछ २ आगे चलाया
—(ससारेति) दूसरे स्थान पर ले जाकर रख दिया
(चालेति) वहाँ उन्हे हिलाया (घट्टेति) अपने दोनों आगे के

‘तएण ते पावसियालया’ इत्यादि।

टीका—(तएण) त्याग आद (ते पावसियालया) अपने पापी शृगालों (जैणेष
ते कुम्मगा) न्याये तोकायआओ हुता (तेणो उवागच्छति) त्या गया (उवागच्छिता ते
कुम्मगा सब्बओ समता उव्वत्तेति) त्या आवीने तेओओ दायणाओने भारी
पेठे नीचे उपर ज्यों (परियत्तेति) परिवर्तित ज्यों—ले स्थितिमा पहुँचा हुता
ते ७ स्थितिमा झरी भूरी दीधा (आसारेति) तेओ न्या पड्या हुता त्याधी
थोरा आगण भत्तेड्या, (ससारेति) तेओने भीज्ज स्थाने भूरी दीधा (चालेति)
त्या भूझीने तेभने डलाव्या, (घट्टेति) पोताना आगण अने पणोधी तेभना प्यथं

अग्रिमचरणाभ्यां स्पृशतः 'फ'दति' स्पन्दयतः ईष्यञ्चितं कुरुतः, 'खोमेति' शोभयतः सचार काग्यितु भयजनकचेष्टा कुरुतः, इममेवार्थं स्पष्टी कुर्वन्नाह—'णहेहि आलुपति, दतेहि य अम्खोडेति' नखैरालुम्प्यतः नखाधत्तैः, कृतवतः, दन्तैश्चाऽऽस्फोटयतः दन्ताघातैश्च विदारयतः। किंतु नो चेद, खलु 'सचाएति' शयन्यतः तयोः कूर्मकपोः शरीरयोः 'आवाह' आवाधाम् ईष्य पीडा, वा 'पवाह' प्रकृष्टपीडा वा, 'वावाह' व्यावाधां विशिष्टपीडा वा 'उप्पाएनए' उत्पादयितु 'छविच्छेय' छविच्छेदं चर्मच्छेदम्, आकृतिविकृतिं वा 'करेत्तए' कर्तुम् ।

यद्यपि तौ शृगालौ नखदन्ताघातैः कूर्मस्त्रय पीडयितु प्रवृत्तौ तथापि कापिक्षतिस्तयो नाभूदिति सक्षिप्तार्थः ॥ सू. ७ ॥

चरणौ से उन्हे दूवा । (फदेति) बाद में उन्हे कुछ २ आगे सरकाया—(खोमेति) उन्हे चलाने के लिये उन्होंने वहा भय जनक चेष्टा भी की (णहेहि आलुपति दतेहि अम्खोडेति नो चेव ण सचाएति)—नखों से उन्हे विदारा भी दाँतों से उन्हे काटा भी, परन्तु वे समर्थ नहीं हो सके (तेसिं कुम्मगाण सरीरस्स आवाह वा पवाह वा वावाह वा उप्पाएनए छविच्छेय वा करेत्तए) उन कूर्मों के शरीर में थोड़ी सी भी पीडा पहुँचाने के लिये प्रबल पीडा पहुँचाने के लिये विशिष्ट पीडा पहुँचाने के लिये । और न उनके छविच्छेद—चर्मच्छेद—करने के लिये—आकृति को विकृत बनाने के लिये समर्थ हो सके । तात्पर्य यत्रि वे दोनों शृगाल नव और दाँतों से उन दोनों कच्छपों के उपर प्रहार करने में जुट गये तो भी वे उनका कुछ भी बिगाड़ नहीं कर सके ॥ सू. ७ ॥

कथो (फदेति) त्वार पछी तेभने थोडा आगण भसेउया (खोमेति) तेभने यहाववा भाटे तेज्जो जे जयेत्पाइक जेउताज्जो पखु करी (ण हेहि आलुपति दतेहि अम्खोडेति नो चेव ण सचाएति) नज्जोथी झउवा भाटेनी तेभज्ज दातोथी कापी नाभपानी डोशिस पखु तेज्जो व्यर्थ साजित थछ (तेसिं कुम्मगाण सरीरस्स आवाह वा पवाह वा वावाह वा उप्पाएनए छविच्छेय वा करेत्तए) ने कायज्जो ज्जोना शरीरने सहेज्ज कूट आपवामा पधारे कूट आपवामा, तेभना चर्मलागने झड्डाभा अने आकृतिने विदूत ज्जनाववाभा जने शृगालो शक्तिमान थछ शक्या नही कडेवानो हेतु जे छ डे जने शृगालोको पोताना नभ अने दातोना जयउर प्रहारो कया छता जे जने कायज्जोने सहेज्ज पखु छन्द पडोयाउवाभा समर्थ थछ शक्या नही ॥ सूत्र ७ ॥

गृह—तएणं ते पावसियालया एए कुम्मए दोच्चपि तच्चपि, सव्वओ समता उव्वत्तेति जाव नो चेव णं सचाएति जाव करेत्तए, ताहे संता तता परितता निव्विन्ना समाणा सणिय २ पच्चोसक्कंति, पच्चोसक्कित्ता एगतमवक्कमाते, एगतमवक्कमित्ता णिच्चला णिप्फन्दा तुसिणिया सच्चिहति ॥ सू ८ ॥

टीका—‘तएण ते पावसियालया एए कुम्मए’ इत्यादि । ततः खलु तौ पापशृंगालका (इदं कर्तृपद) एतौ ‘दोच्चपि’ द्वितीयमपि द्वितीयवारमपि ‘तच्चपि’ तृतीयमपि तृतीयवारमपि गृह्णुर्मुहुरित्यर्थः, ‘सव्वओ समता उव्वत्तेति जाव’ सर्वतः समन्ताद् उद्धर्तयतः यावत् ‘नो चेव ण सचाएति जाव करेत्तए’ नो चैव खलु शक्नुतः यावत् कर्तुम्, अनन्तरमुक्तप्रकारेणोद्धर्तनादिभिर्भय-

‘तएण ते पावसियालया, इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद—अर्थात् जय वे पापी शृगाळ उन कच्छपों के शरीर में कुछ भी क्षति नहीं पहुँचा सके तब (ते पावसियालया) वे पापी दोनों शृंगाल (एए कुम्मए) इन दोनों कच्छपों को (दोच्चपि तच्चपि सव्वओ समता उव्वत्तेति जाव नो चेव ण सचाएति, जाव करेत्तए) दुबारा तिवारा भी—अर्थात् बारबार सब प्रकार से उन्हें उद्धर्तित करने लगे—परिवर्तित करने लगे, आसारित करने लगे, ससारित करने लगे—कम्पित करने लगे—घटित करने लगे, स्पन्दित करने लगे, क्षुभित करने लगे, और उनके पास भयजनक चेष्टा भी करने लगे इत्यादि—अनन्तर सूत्रोक्त सब प्रकार का कार्य वहा उन्होंने किया परंतु

‘तएण ने पावसियालया, इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थार पछी ओटवे के ब्यारे तेओ। जने पापी शृगाळो। कायभाओना शरीरने सहेज पछु धन पढोआडी शक्या नहि। त्थारे (ते पावसियालया) तेओ जने पापी शृगाळो (एए कुम्मए) जने कायभाओने (दोच्चपि तच्चपि सव्वओ समता उव्वत्तेति जाव नो चेव ण सचाएति जाव करेत्तए) भील वार जने त्रील वार ओटवे के बारवार भधी भागुओथी जने भधी शीते तेओने उद्धर्तित तेभज परिवर्तित करवा लाज्या, आसारित करवा लाज्या, ससारित करवा लाज्या, लुलाववा लाज्या, घर्षित करवा लाज्या, स्पन्दित करवा लाज्या, क्षुभित करवा लाज्या जने तेभनी पासे लथोड्ढायाडक ओटओ पछु करवा लाज्या,

जनकृपापारैः क्षोभयितुं नखदन्ताद्यतेन पीडयितुं तत्परोस्तस्तथापि तयोः
 कूर्मकयोः कामपि पीडामाकृतं रूपं वा कर्तुं न शक्नुत इत्यर्थः। ताहे' तथा
 (तौ शुगालौ) 'सता' श्रान्तौ शरीरतः सन्तौ, 'तता' तान्तौ मनसा खिन्नौ,
 'परितता' परितान्तौ सर्वथा खिन्नौ, अतएव 'निर्विण्णौ' निर्विण्णौ निर्वद
 मासौ, उदासीनौ 'समाणा' सन्तौ 'सणिय २' शनं शन्ये 'पचोसकेति' प्रत्यव
 प्केते=प्रत्याट्त्तौ भवतः, 'पचोसकित्ता' प्रत्यवप्यवप्य=प्रत्याट्त्तौभूत्वा प्रतिनिवृत्तौ
 भूत्वेत्यर्थः, 'एगतमवक्रमति' एकान्तमपक्रामतः सर्वथाऽपमरत' दूर गच्छतः।
 'एगतमवक्रमित्ता' एकान्तमपक्राम्य सर्वथाऽपमरत दूरगतेत्यर्थः, निश्चलौ नि
 स्पन्दौ तूष्णीकौ (भूत्वा) सतिष्ठन्। निश्चलादिशब्दा अस्मिन्नेवाध्ययने
 पूर्वं व्याख्याता ॥ सू ८ ॥

જન વે જન ઉદ્વર્તન આદિ વ્યાપારો દ્વારા ઉન્હે પીડિત કરને કે લિયે
 —સમર્થ નહીં હો સકે—ઉન્હે ઠિસી મી પ્રકાર કી પીડા પહુંચાને
 કે લિયે તથા ડનકી વિરૂપાચસ્થા કરને કે લિયે શક્તિસપન્ન નહીં
 હો સકે (તાહે સતા તતા પરિતતા નિર્વિવ્વના સમાણા સણિય ૨ પચોસકેતિ
 પચોમકિત્તા એગતમવક્રમતિ એગતમવક્રમિત્તા ણિચલા ણિપ્ફદા તુસિણીયા
 સચિદ્ધતિ) તવ શરીર સે શ્રાન્ત, મન સે ક્ષાન્ત—લેદ લિન્ન ઓર પરિતાત,
 સર્વથા લિન્ન થને હુએ વે નિર્વિણ્ણ—ડસ કાર્ય સે ઉદાસીન હો ગયે ઓર-ધીરે
 ૨ વહા સે વાપિસ લૌટ આવે। વાપિસ લૌટર બાદ મે વે ફિર એકાન્ત
 સ્થાન મે ચલે ગયે અર્થાત્ દૂર ચલે ગયે। દૂર જાકર ફિર વે નિશ્ચલ
 ઓર નિષ્પદ હોકર ચુપચાપ પેઠે ગયે ॥ સૂ ૮ ॥

આ બધી ક્રિયાઓથી ઉદ્વર્તન વગેરે વ્યાપારોથી તેમને ક્ષુભિત કરવામાં કે નખ
 હાત વગેરેથી તેમને પીડિત કરવામાં તેઓ સમર્થ થઈ શક્યા નહિ, તેમજ તેમને પીડા
 પહોંચાડીને વિદૃત કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવી શક્યા નહિ,—(તાહે સતા તતા પરિ-
 તતા નિર્વિવ્વના સમાણા સણિય ૨ પચોસકેતિ, પચોસકિત્તા એગતમવ
 વક્રમતિ એગતમવક્રમિત્તા ણિચલા ણિપ્ફદા તુસિણીયા સચિદ્ધતિ)
 ત્યારે શરીરથી શ્રાન્ત, મનથી ક્ષાન્ત, ખેદ યુક્ત તેમજ પરિતાત—એકદમ ઉદાસ મનથી
 તેઓ નિર્વિણ્ણ થઈ ગયા અને ધીમે ધીમે ત્યાથી પાછા ફર્યા અને પાછા ફરીને
 એકાન્ત સ્થાનમાં રહ્યા દૂર જઈને તેઓ નિશ્ચળ અને નિષ્પદ થઈને
 ચુપચાપ રહ્યા ॥ ૮ ॥

मूलम्—तत्थ ण एगे कुम्मगे ते पावसियालए चिरगए
दूरगए जाणित्ता सणिय २ एग पाय णिच्छुमइ ॥ सू ९॥

टीका—‘तत्थ ण एगे’ इत्यादि, तत्र खलु एकः कूर्मरुम्भो पापशृंगात्कौ
चिर गता बहुकालाद् गतौ, दूर गतौ ‘जाणित्ता’ ज्ञात्वा शनैः शनैरेक पाद
‘णिच्छुमइ’ निक्षिपति बहिर्गच्छति ॥ सू. ९ ॥

मूलम्—तए णं ते पावसियाला तेणकुम्मएणं सणियं २ एग
पाय णीणियं पासति, पासित्ता ताए ऊक्किट्ठाए गईए सिग्घं
चवल तुरिय चड जविय वेगिय जेणेव से कुम्मए तेणेव उवाग
च्छंति, उवागच्छित्ता तस्स णं कुम्मगस्स त पाय नखेहि आलुपंति,
दत्तेहि अक्खोडेति, ततो पच्छा मसं च सोणियं च आहारेति, आहा-
रित्ता त कुम्मग सव्वओ समता उव्वत्तति जाव नो चेव णं सचा-
इति जाव करेत्तए, ताहे दोच्चपि अवक्कमति, एव चत्तारिवि पाया
जाव मणिय २ गीव णीणेइ, तएण ते पावसियालगा तेण कुम्मएण
गीव णीणिय पासति, पासित्ता सिग्घ चवल ६ नहेहि दत्तेहि कवालं
विहाडेति, विहाडित्ता त कुम्मग जीवियाओ ववगेवेति, ववरोवित्ता
मसं च सोणिय च आहारेति ॥ सू १० ॥

‘तत्थ ण एगे कुम्मगे’ इत्यादि ।

टीका—(तत्थ ण) वहा (एगे कुम्मगे) एक कच्छपने (ते पावसियालए)
बे दोनों पाप शृंगाल (चिरगए) बहुत समय हो चुका है (दूरगए) बड़ी
दूर चले गये होंगे ऐसा (जाणित्ता) जानकर (सणिय २ एग पाय
णिच्छुमइ) धीरे धीरे अपना एक पैर बाहर निकाला ॥ सू ९ ॥

‘तत्थ ण एगे कुम्मगे, इत्यादि ।

टीका—(तएण) त्या (एगे कुम्मगे) ओक अन्नभाओ (ते पावसियालए)
पापी शृंगाओने (चिरगए) बहुत पणत थयो छे (दूरगए) तेओ अत्यार दूरी तो
अहु दूर गता रह्या कुशे आभ (जाणित्ता) जानीने (सणिय सणिय एग
पाय णिच्छुमइ) धीमे धीमे पोताने ओक पण अहुार नदथे ॥ सू ९ ॥

જનરૂપાપારે. સોમયિતુ નમ્બદન્તાગ્રાનંથ પાડયિતુ તત્પરોમ્તમ્તયાપિ તયોઃ
 કૂર્મકયાઃ કામપિ પીડામાક્રુત રૂપ્ય મા કર્તુ ન શક્તુઃ । ક્વતર્યઃ । તાહે' તયા
 (તૌ શુગાલૌ) 'સતા' શ્રાન્તૌ શરીરતઃ સ્થગ્નો, 'તતા' તાન્તૌ મનસા લિન્નો,
 'પરિતતા' પરિતાન્તૌ સર્વથા લિન્નો, અતઃપર 'ણિલિન્નો' નિર્વિણી નિર્વંદ
 માત્તૌ, ઉદાસીનો 'સમાણા' સન્તૌ 'સણિય ૨' શનં શન્ને, 'પચોસકેતિ' પ્રત્યવપ
 કેતે=પ્રત્યાટતૌ ભવતઃ, 'પચોસક્રિતા' પ્રત્યવપ્રત્યવ=પ્રત્યાટતૌભૂત્વા પ્રતિનિટૌ
 ભૂત્વેત્યર્થ, 'એગતમવક્રમતિ' એકાન્તમપક્રામત સર્વથાડપમરત દૂર ગચ્છતઃ ।
 'એગતમવક્રમિતા' એકાન્તમપક્રામ્ય સર્વથાડપમરત્ય દુરગમ્યેત્યર્થ, નિશ્ચલૌ નિ
 સ્પન્દૌ તૂષ્ણીકૌ (ભૂત્વા) સતિષ્ઠનઃ । નિશ્ચલાદિશબ્દા અસ્મિન્નેવાધ્યયને
 પૂર્વે વ્યાખ્યાતા ॥ સૂ ૮ ॥

જય વે જન ઉદ્ધર્તન આદિ વ્યાપારો દ્વારા ઉન્હે પીડિત કરને કે લિયે
 —સમર્થ નહી હો સકે—ઉન્હે કિસી મી પ્રકાર કી પીડા પહુંચાને
 કે લિયે તથા ડનકી વિરૂપાવસ્થા કરને કે લિયે શક્તિસપ્ત્ર નહી
 હો સકે (તાહે સતા તતા પરિતતા નિલ્લિન્ના સમાણા સણિય ૨ પચોસકેતિ
 પચોમક્રિતા એગતમવક્રમતિ એગતમવક્રમિતા ણિચલા ણિપ્ફદા તુસિણીયા
 સચિદ્ધતિ) તવ શરીર સે શ્રાન્ત, મન સે ક્ષાન્ત—ખેદ લિન્ન ઓર પરિતાત,
 સર્વથા લિન્ન બને હુએ વે નિર્વિણ—ડસ કાર્ય સે ડદાસીન હો ગચે ઓર ધીરે
 ૨ વહા સે વાપિસ લૌટ આચે । વાપિસ લૌટર બાદ મે વે ફિર એકાન્ત
 સ્થાન મે ચલે ગચે અર્થાત્ દૂર ચલે ગચે । દૂર જાકર ફિર વે નિશ્ચલ
 ઓર નિષ્પદ હોકર ચુપચાપ પેઠ ગચે ॥ સૂ ૮ ॥

આ બધી ક્રિયાઓથી ઉદ્ધર્તન બગેરે વ્યાપારોથી તેમને ક્ષુલિત કરવામા કે નખ
 હાત બગેરેથી તેમને પીડિત કરવામા તેઓ સમર્થ થઈ શક્યા નહિ, તેમજ તેમને પીડા
 પહોચાડીને વિદ્રુત કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવી શક્યા નહિ,—(તાહે સતા તતા પરિ-
 તતા નિલ્લિન્ના સમાણા સણિય ૨ પચોસકેતિ, પચોસક્રિતા એગતમવ
 વક્રમતિ એગતમવક્રમિતા ણિચલા ણિપ્ફદા તુસિણીયા સચિદ્ધતિ)
 ત્યારે શરીરથી શ્રાન્ત, મનથી ક્ષાન્ત, એક યુક્ત તેમજ પરિતાત—એકદમ ઉદાસ બનથી
 તેઓ નિર્વિણ થઈ ગયા અને ધીમે ધીમે ત્યાથી પાછા ફર્યા અને પાછા ફરીને
 એકાન્ત સ્થાનમા દૂર જતા રહ્યા દૂર જઈને તેઓ નિશ્ચળ અને નિષ્પદ થઈને
 ચુપચાપ બેસી ગયા ॥ સૂ ૮ ॥

‘आहारित्ता’ आहारयित्वा, तं कूर्मक सर्वतः समताद् उद्वर्तयतः यावत् नो चैव खलु शक्नुतः यावत् कर्तुं, तदा द्वितीयमपि अक्रामत्, तं कूर्मक मित्यायपक्रामन् उत्पन्तपदसमुदायस्पाय मात्रार्थः चरणैरुभयगगनन्तर पुनस्तौ शृगालौ, अशिश्रितयचरणक कूर्मक सर्वतः समन्तादुद्वर्तनपरिवर्तनमनागपसारणादिभिर्व्यापारैः क्षोभयितुं तथा-नगदन्ताप्रातैः खण्डितं च कर्तुं प्रयत्नमानौ न शक्नुतस्तस्य कूर्मकस्य शरीरे कानपि बाधा नृत्, तदा श्रान्तौ निर्वेद प्राप्तौ तौ शृगालौ द्वितीयवारमपि पराटस्य दूरमपसरत इति ।

‘एव चत्वारि वि पाया जाव २ गीव णीणेइ’ एव चतुरोऽपि पादान् यावत् शनैः शनैः ग्रीवा नयति । एवम्=उक्तक्रमेण स कूर्मकस्तौ शृगालौ दूरं उव्यत्तेति) खाकरके फिर उन्होंने उस कच्छप को सब प्रकार से और सब तरफ से उल्टा पल्टा । (जाव नो चैव ण सचाएति करेत्तए) परन्तु वे उसके शरीर में किसी भी प्रकार की पीड़ा आदि को करने में समर्थ नहीं हो सके । (ताहे दोच्चपि अवक्कमनि) तब द्वारा भी उन्होंने उस पर आक्रमण किया । इसका भाव यह है कि जब उन्होंने उसका एक चरण भक्षण कर लिया, तब उसके बाद अशिश्रित तीन चरण वाले कच्छप को सर्व प्रकार से और सब तरफ से उद्वर्तन, परिवर्तन, मनागपसारण आदि व्यापारों द्वारा क्षुभित करने का तथा नगदन्तादि आप्राता द्वारा छिन्न और खण्डित करने का प्रयत्न किया— तो भी वे उस कच्छप के शरीर में किसी भी प्रकार की बाधा करने के लिये समर्थ नहीं हो सके । तब श्रान्त और निर्वेद को प्राप्त होकर वे दोनों के दोनों शृगाल द्वारा भी लोटकर बहुत दूर चले गये । (एवं चत्वारि वि पाया जाव सणिय २ गीव णीणेइ) उस कच्छपने इसी तरह

समता उव्यत्तेति) आधा पछी शृगालोअे ते कायणाने आभ तेभ उपर नीअे परिवर्तित करवा लाया (जाव नो चैव ण सचाएति करेत्तए) पछु तेअो तेना शरीरने सङ्गे पछु पीडा पछोआडी शङ्का नहि (ताहे दोच्चपि अवक्कमनि) त्याहे नील वार पछु तेअोअे कायणा उपर हुमबो कथे छेडवाने छेतु अे छे डे ज्यारे तेअोअो कायणाने अेक पज आधा त्याहे त्रषु पगवाणा कायणाने सर्व प्रकारे बोभेरवी उद्वर्तन, परिवर्तन मनागपसारण वगेरे कियाअो वडे क्षुभित करवाने तेभज नअ छत वगेरेना प्रहारे वडे छिन्न अने अडित करवाने प्रयत्न कथे छताअे तेअो कायणाना शरीरने काष्ठपछु नतनी पीडा पछोआडवामा अभर्थ थध शङ्का नहि त्याहे पछी आत कलात थयेला शृगालो नील वार पछु पाछा दरीने दूर वता रह्य (एव चत्वारि वि पाया जाव सणिय २ गीव णीणेइ)

टीका--‘तण्ण ते इत्यादि। ततः गन्तुं पापशृङ्खलां तेन कर्मकेण
 शनैःशनैरेक पाद, ‘णीणिय’ नीतवहिः प्रापित पश्यतः। कर्मकेण शनैर्बहिः कृतमेक
 चरणं शृङ्खलां पश्यतः इत्यर्थः। ‘ताण’ तथा लोकप्रसिद्धयाशृङ्खलां सचन्निष्ठा,
 ‘उक्खिद्धया’ उत्कृष्टया, ‘गईण’ गत्या ‘मिग्घ’ शीघ्र, ‘नवल’ वपल=वचल,
 ‘तुरिय’ तरित=तरायुक्त ‘चड’ चण्ड=वीर, प्रखरमित्यर्थः ‘जब्बिय’ जवित=
 धावित, वेगिय’ वेगित=वेगयुक्त अत्र शीघ्रादयः क्रियाविशेषणानि यत्रैव स
 कर्मकस्तत्रैवोपागच्छतः। उपागत्य तस्य खलु कर्मकस्य ‘त पाय’ त पाद नखै
 ‘आल्लपत्ति’ आल्लम्बितः=कृन्ततः, दन्तैः ‘असप्पोहेति’ आस्फोटयतः=खण्ड-
 यतः, ‘तओ पच्छा’ ततः पश्चात्=तदनन्तर मांसं च शोणितं च ‘आहारेति’
 आहारयतः-आहारं कुरुत =भक्षयतः।

'तएण ते पावसियाला' इत्यादि ।

टीका—(तएण) इसके बाद (ते पावसियाला) उन दोनों पापी श्रमालोंने (ते ण कुम्मएण सणिय २ एग पाय णीणिय पासति) उस कूर्मके द्वारा धीरे २ एक चरण बाहिर निकाला हुआ देखा (पासिता-ताए उक्किट्ठाए गईए सिग्घ चवल तुरिय चड जविय वेगिय जेणेव से कुम्मए तेणेव उवागच्छति) देखकर वे दोनों उस उत्कृष्ट गति से शीघ्र ही चपल-चल-त्वायुक्त होकर प्रखर रूप से बड़े वेग से दौड़े। सो जहाँ वह कच्छप था वहाँ पहुँच गये (उवागच्छित्ता तस्स ण कुम्मग स्स त पाय नखेहिं आलुपति दत्तेहिं अक्खोडेति) पहुँच कर उस कूर्म के उस पैर को नखों द्वारा छेदने लगे, दाँतों द्वारा खण्ड २ करने लगे। (तओ पच्छा मस च सोणिय च आहारेति) इसके बाद उसके मांस खाने लगे और शोणित पीने लगे (आहारित्ता त कुम्मग सव्वओ समता

‘तएण ते पावसियाला’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તણ) ત્ય ર બાદ (તે પાવસિયાલા) બને પાપી શ્રગાલોએ (તે
 ન કુમ્મળણ સળિય ર પગ પાવ પીણિય પાસતિ) તે કાચબાને ચોક્ક પગ
 બહાર કાઢતા બેયો (પામિતા તાળ ઉવિકઢાવ ગઈંણ સિમ્થ ચવલ તુરિય ચડં
 જવિય વેગિય જેણેવ સે કુમ્મળ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) બેતાની સાથે જ બને
 શ્રગાલો ઉત્ક્રુષ્ટ ગતિથી થીંધ ચપળ થઈ તે કાચબાની તરફ ધસ્યા અને કાચબાની
 પાસે પહોચ્યા (ઉવાગચ્છિચા તસ્સ ન કુમ્મગસ્સ ત પાય નચ્ચેહિં આલુપતિ
 દત્તેહિં અવલોઢેતિ) પહોચીને કાચબાના પગને નખોથી ફાડવા લાગ્યા અને દાંતોથી
 કકડે કકડા કરવા લાગ્યા (તઓપચ્છા મસ ચ સોણિય ચ આહારેતિ) ત્યાર પછી તેમનું
 માન ખાવા લાગ્યા અને લોહી પીવા લાગ્યા (આહારિતા ત કુમ્મગ સવ્વઓ

‘आहारित्ता’ आहारयित्वा, त कूर्मक सर्वतः समताद् उद्धर्तयतः यावत् नो चैव खलु शक्नुत. यावत् कर्तुं, तदा द्वितीयमपि आक्रामत, त कूर्मक मित्याद्यपक्रामन उत्पन्नपदसमुदायस्याय भावार्थः चरणैकभक्षणानन्तर पुनस्तौ शृगालौ, अवशिष्टवित्तचरणक कूर्मक सर्वतः समन्तादुद्धर्तनपरिवर्तनमनागपसारणादिभिर्व्यापारै क्षोभयितु तथा-नखदन्ताघातैश्चिन्न खण्डित च कर्तुं प्रयतमानौ. न शक्नुतस्तस्य कूर्मकस्य शरीरे कामपि बाधा कर्तुं, तदा भ्रान्तौ निर्वेद प्राप्तौ तौ शृगालौ द्वितीयवारमपि परावृत्त्य दूरमपसरत इति ।

‘एव चत्वारि वि पाया जाव २ गीव णीणेइ’ एव चतुरोऽपि पादान् यावत् शनै शनै श्रिंश नयति । एवम=उक्तक्रमेण स कूर्मकस्तौ शृगालौ दूर

उव्वत्तेति) खाकरके फिर उन्होंने उस कच्छप को सब प्रकार से और सब तरफ से उल्टा पल्टा । (जाव नो चैव ण सचाएति करेत्तण) परन्तु वे उसके शरीर में किसी भी प्रकार की पीड़ा आदि को करने में समर्थ नहीं हो सके । (ताहे दोच्चपि अवक्कमति) तब दुवारा भी उन्होंने उस पर आक्रमण किया । इसका भाव यह है कि जब उन्होंने उसका एक चरण भक्षण का लिया, तब उसके बाद अवशिष्ट तीन चरण वाले कच्छप को सर्व प्रकार से और सब तरफ से उद्धर्तन, परिवर्तन, मनागपसारण आदि व्यापारों द्वारा क्षुभित करने का तथा नखदन्तादि आघातों द्वारा छिन्न और खण्डित करने का प्रयत्न किया-- तो भी वे उस कच्छप के शरीर में किसी भी प्रकार की बाधा करने के लिये समर्थ नहीं हो सके । तब भ्रान्त और निर्वेद को प्राप्त होकर वे दोनों के दोनों शृगाल दुवारा भी लौटकर बहुत दूर चले गये । (एव चत्वारि वि पाया जाव सणिय २ गीव णीणेइ) उस कच्छपने इसी तरह

समता उव्वत्तेति) आधा पछी शृगालोओ ते कायआने आभ तेभ उपर नीचे परिवर्तित करवा लाया (जाव नो चैव ण सचाएति करेत्तण) पशु तेओ तेना शरीरने सहेण पशु पीडा पछोआडी शक्या नहि (ताहे दोच्चपि अवक्कमति) त्यारे भील वार पशु तेओओ कायआ उपर हुमलो क्यो छडेवानो डेतु ओ छे के न्यारे तेओओओ कायआने ओक पग आधा त्यारे पशु पगवाणा कायआने सर्व प्रकारे ओमेरथी उद्धर्तन, परिवर्तन मनागपसारण वगेरे कियाओ वडे क्षुभित करवानो तेमण नभ दात वगेरेना प्रहारो वडे छिन्न अने अडित करवानो प्रयत्न क्यो छताओ तेओओ कायआना शरीरने डोछपशु नतनी पीडा पछोआउवाभा समर्थ थछ शक्या नहि त्यार पछी आत कलात थयेला शृगालो भील वार पशु पाछा क्षीने दूर जाता रह्य (एव चत्वारि वि पाया जाव सणिय २ गीव णीणेइ)

ગતૌ પ્રિણાય ટિતીય પાદ ઘટિષ્કરોતિ=તત્પ્રતી શ્રુગાલૌ પુનરવિશીઞ્ગમત્યા
 કુર્મકાન્તિકમાગત્ય તં પાદ નસૈરાચ્છિય દન્તૈઃ રાણ્ડશઃ ક્રુસ્યા તદીયમાસ
 શોણિત મક્ષયતઃ । પરમેઽ તસ્ય કર્મકસ્ય ચતુરોડપિ પાદાઃ મક્ષયતઃ । યથો
 ક્રમમેઽ પુનસ્તૌ શ્રુગાલૌ દૂર ગતૌ પ્રિણાય સ કુર્મક શનેઃ શનેર્ગ્રીયા નયતિ ઘટિષ્કરોતિ ।

તત. રપલુ તૌ પાપશ્રુગાલશૌ તેન કુર્મકેણ ગ્રીયા નીતાં પદયતઃ, દૃષ્ટા
 'સિમ્ધ' શીઘ્ર 'ચવલ'ચપલ ૬ નયૈઃ દન્તૈઃ કવાઝ' કવાઝ=કચ્છપસ્ય પૃથ્થમાગ

સે અપને ચારોં પૈરોંકો મી ઓર ગોવા કો ધીરે ૨ ચાહર નિકાલા--
 કહનેકા હેતુ-ઇસકા ઇસ પ્રકાર હૈ । કિ જય તે દોનોં શ્રુગાલ વહા સે લૌટમ
 પીઝે દૂર ચલે ગયે--તો-ઉસ કચ્છપ ને ઉન શ્રુગાલોં કો દૂર ગયા-
 જાન કર અપને દૂસરે પૈર કો ચાહર નિકાલા તમ ચાહિર નિકલે
 હુપ ઉસ દૂસરે પૈર કો દેવકર વે શ્રુગાલ મહુત હી શીઘ્ર ગતિ સે ઉસ
 કચ્છપ કે પાસ આ ગયે ઓર આકર ઉસકે ઉસચાહિર નિકલે હુપ પૈર
 કો નલો સે કાટકર ઓર દાતો સે લખ્ડ ૨ કર ઉસકે લૂન ઓર માસ
 કો લાને પીને લગ ગયે । ઇસી ક્રમ સે ઉન્હોને ઉસ કે ચારોં ચરણોં કો
 લા લિયા-- । પૂર્વોક્ત ક્રમ કે અનુસાર ઉન દોનોં શ્રુગાલોં કો દૂર
 ગયા જાનકર ઉસ કચ્છપને ધીરે ૨ અપની ગ્રીવા કો ચાદિર નિકાલા
 (તણ તે પાવસિયાલગા તેણ કુર્મેણ ણીણિય પાસતિ પાસિત્તા સિમ્ધ
 ચપલ ૬ નહેહિં દતેહિં કવાલ વિહાઢેતિ) ગ્રીવા કો ચાદિર નિકલી હુઈ
 દેવકર વે પાપી શ્રુગાલશીઘ્ર ગતિ સે અત્યત-ચમ્પુલ હોકર ઉસ કચ્છપ
 કે પાસ આયે--ઓર આકર ઉન્હોને નલોં સે તથા દાતોં સે કાટકર

પહેલાની જેમ કાચખાએ ફરી ચારે પગ તેમજ મો બહાર કાઢ્યું, એટલે કે બચારે
 બને શ્રુગાલો તે દૂર જતા રહ્યા ત્યારે તે કાચખાએ શ્રુગાલોને દૂર ગયેના બાણીને
 પોતાના બીજા પગને પણ બહાર કાઢ્યો શ્રુગાલો એ બચારે કાચખાનો બીજો પગ
 બહાર બેયો ત્યારે તેઓ શીઘ્ર અને ચપળ ગતિથી કાચખાની પાસે ધસી આવ્યા,
 અને પાસે આવીને બહાર નીકળેલા તેના પગને નખેથી ફાડીને અને દાતોથી કડકા કડકા
 કરીને અને તેહ લોહી ને માસને ખાવા પીવા લાગ્યા એવી રીતે તે પાપી શ્રુગાલોએ તે
 કાચખાના ચારે પગો ખાધા થોડા વખત પછી બચારે શ્રુગાલોને દૂર ગયેલા બાણીને કાચખાએ
 પોતાની ડાક ધીમે ધીમે બહાર કાઢી (તણ તે પાવસિયાલગા, તેણ કુર્મેણ
 ણીણિય પાસતિ પાસિત્તા સિમ્ધ ચવલ નહેહિં દતેહિં કવાલ વિહાઢેતિ)
 ડાકને બહાર નીકળેલી જોધને બને પાપી શ્રુગાલો સત્વરે તે કાચખાની પાસે ધસી
 આવ્યા અને આવીને તેઓએ નખેથી તેમજ દાતોથી કાપીને તેમજ કડકે કડકા કરીને

विहाडेति' विपट्यत मिग्गादि विहाडेति पर्यन्तपदसमुदायस्याय भावार्थं
तौ शृगालौ शीघ्रगत्या कच्छपमपीपमागत्य चट्टिगृता ग्रीवा नखैराच्छिद्य
दन्तैश्च खण्डशः कृत्वा कच्छपस्य पृष्ठभागं मस्तकं च विपट्यत=पृथक्
पृथक् कुम्त । 'विहाडित्ता' विघट्यतूर्मन्त्रस्य पृष्ठमगमस्तकं च पृथक् पृथक् २
कृत्वेत्यर्थं त कूर्पक जीविताद् प्राणेभ्यः 'ववरोवेति' व्यपरोपयतः वियो-
जयत, 'ववरोवित्ता' 'व्यपरोप्य=प्राणेभ्यो वियोज्य मास च शोणितं च
आहारयत' मक्षयतः ॥ सू १० ॥

दृष्टान्तप्रदर्शनार्थमगुप्ताद्रस्य कूर्पकस्य कथामुपवर्ण्य भगवान् सदृष्टान्त
धर्मोपदेशं कुर्वन्नाह—'एवामेव समणाउसो !' इत्यादि ।

मूलम्—एवामेव समणाउसो । जो अन्ह निगंथो वा निगथीवा
आयरियउवज्झायाणं अतिए पच्चइए समाणे विहरइ, पच य से
इदिया अगुत्ता भवति, से ण इह भवे चेव वहुणं समणाणं ४
हिलणिजे ५ परलोगे वि य ण आगच्छइ, वहुणि दडणाणि जाव
अणुपरियट्ठइ जहा से कुम्भए अगुत्तिदिए ॥ सू ११ ॥

और खंड २ कर उसके पृष्ठभाग को—विपटित कर दिया । "सिग्धादि
विहाडेति" पर्यंतपद समुदाय का यह भावार्थ है—उन दोनों शृगालोंने शीघ्रगति
से कच्छप के पास आकर के बाहर निकली हुई उसकी ग्रीवा को नख और
दांतों से काटकर तथा खण्ड २ कर उसके पृष्ठ भागको मस्तक को अलग २ कर
दिया (विहाडित्ता त कुम्भग जीविताओ ववरोवेति ववरोवित्ता मस च सोणिय
च आहारेति) अलग अलग उस कच्छपको उन्होंने प्राण रहित कर
दिया— प्राण रहित करके उसका मास और शोणित खून
मनमाना खाया ॥ सू १० ॥

तेना कपालेने वजेरी नाञ्छु "सिग्धादि विहाडेति" आ प० समूहोना अर्थ
आ प्रमाणे छ—अने शृगालोको मत्तरे कायणाती पासो आवीने तेओको नजो अने
हातोधी कापीने तेमज कडो कडो करीने तेनी ओकना पृष्ठ लागने अने माथाने
जुडा जुडा करी नाञ्छु (विहाडित्ता त कुम्भग जीविताओ ववरोवेति, ववरो
वित्ता मस च सोणिय च आहारेति) आभ जुडा जुडा कडो करीने ते जाय
जाने पापी शृगालोको निआखु जनावी दीधी अने तेना मास अने ढोहीने पूज
धराध धराधने जाधु ॥ सू १० ॥

ગતૌ વિશાય ટ્રિતીય પાદ ઘટિઃકરોતિ=વતસ્તૌ શૃગાલૌ પુનરવિશૌગ્રમયા
 કૂર્મકાન્તિકમાગત્ય તં પાદ નસૈરાચ્છિય દન્તેઽ રાષ્ડતઃ કુમ્ભ્યા તદીમાસ
 શોણિત મક્ષયતઃ। એમણ તમ્ય કર્મકસ્ય ચતુરોઽપિ પાદાન્ મક્ષયતઃ। શ્વો
 ત્ત્વ. સ્વત્તુ તૌ પાપશૃગાલકૌ તેન કૂર્મકેણ ગ્રીવા નીતાં પશ્યતઃ, દૃષ્ટ્વા
 'સિમ્ધ' શીઘ્ર 'ચલ' ચપલ ૬ નહેર્હિ દન્તે. કવાલ' કપાત્=કચ્છપસ્ય પૃથમાગ

સે અપને ચારોં પૈરોંકો ખી ઓર ગોવા કો ધીરે ૨ યાહર નિકાલા--
 કહનેકા હેતુ-હસકા હસ પ્રકાર હૈ। કિ જય તે દોનોં શૃગાલ વહા સે લૌટર
 પીઠે દૂર ચલે ગયે--તો-ઉસ કચ્છપ ને ઉન શૃગાલોં કો દૂર ગયા-
 જાન રૂર અપને દૂસરે પૈર કો યાહર નિકાલા તય યાહિર નિકલે
 હુણ ઉસ દૂસરે પૈર કો દેલકર વે શૃગાલ ગહત હી શીઘ્ર ગતિ સે ઉસ
 કચ્છપ કે પાસ આ ગયે ઓર આકર ઉસકે ઉસવાહિર નિકલે હુણ પૈર
 કો નલો સે કાટકર ઓર દાતો સે સ્વણ્ડ ૨ કર ઉસકે સૂન ઓર માસ
 કો સ્વાને પીને લગ ગયે। હસી ક્રમ સે ઉન્હોને ઉસ કે ચારોં ચરણોં કો
 જા લિયા--। પૂર્વેક્ત ક્રમ કે અનુસાર ઉન દોનોં શૃગાલોં કો દૂર
 ગયા જાનકર ઉસ કચ્છપને ધીરે ૨ અપની ગ્રીવા કો યાહિર નિકાલા
 (તણ તે પાવસિયાલગા તેણ કુમ્ભેણ ગીણિય પાસતિ પાસિના સિમ્ધ
 ચપલ ૬ નહેર્હિ દતેર્હિ કવાલ વિહાડે,તિ) ગ્રીવા કો યાહિર નિકલી હુઈ
 દેલકર વે પાપી શૃગાલશીઘ્ર ગતિ સે અત્યત-ચમુલ હોકર ઉસ કચ્છપ
 કે પાસ આયે--ઓર આકર ઉન્હોને નલોં સે તથા દાતોં સે કાટકર

પહેલાની જોમ કાચખાએ ફરી ચારે પગ તેમજ મો બહાર કાઢ્યુ. એટલે કે ન્યારે
 બને શૃગાલો તે દૂર જતા રહ્યા ત્યારે તે કાચખાએ શૃગાલોને દૂર ગયેલા બાણીને
 પોતાના બીજા પગને પણ બહાર કાઢ્યો શૃગાલો એ સુધારે કાચખાનો બીજો પગ
 બહાર જોયો ત્યારે તેઓ શીઘ્ર અને ચપળ ગતિથી કાચખાની પાસે ધસી આવ્યા,
 અને પાસે આવીને બહાર નીકળેલા તેના પગને નખોથી ફાડીને અને દાતોથી કકડા કડકા
 કરીને અને તેતુ લોહી ને માસને ખાવા પીવા લાગ્યા એવી રીતે તે પાપી શૃગાલોએ તે
 કાચખાના ચારે પગો ખાધા થોડા વખત પછી ન્યારે શૃગાલોને દૂર ગયેલા બાણીને કાચખાએ
 પોતાની ડાક ધીમે ધીમે બહાર ગઢી (તણ તે પાવસિયાલગા તેણ કુમ્ભેણ
 ગીણિય પાસતિ પાસિના સિમ્ધ ચલ નહેર્હિ દતેર્હિ કવાલ વિહાડે,તિ)
 ડાકને બહાર નીકળેલી જોધને બને પાપી શૃગાલો સત્વરે તે કાચખાની પાસે ધસી
 આવ્યા અને આવીને તેઓએ નખોથી તેમજ દાતોથી કાપીને તેમજ કકડે કકડા કરીને

કનિગોદારો, અપિ ચ મ્વલુ ાગન્તૃતિ=પ્રાપ્નોતિ વૃદ્ધિનિ દૃષ્ટનાનિ, યાવત્ અનુપર્ય
ટતિ=પુનઃપુનઃ સસારક્રાન્તારે પરિભ્રમન્તિ, યથા સ કૂર્મક' અગુપ્તેન્દ્રિયઃ॥ અત્ર
નિર્ગન્ધો મિર્ગન્ધોત્યુપલક્ષણમ્-તેન શ્રાવક, શ્રાવિકાઽપિ વા મગ્રાદ્યા, તયોરપિ
દેશતઃ પ્વેન્દ્રિયસગોપનાધિકારાત્ ॥ સૂ. ૧૧ ॥

મૂલમ્—તદ્દર્શનં તે પાવસિયાલગા જેણેવ મે દોચ્છે કુમ્મપે
તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ત કુમ્મગં સવ્વઓ સમતા ઉવ્વ
તેતિ જાવ દત્તેહિ અક્ખોડેતિ જાવ કરેત્તપે, તદ્દર્શનં તે પાવસિયા-
લગા દોચ્છપિ તચ્છપિ જાવ નો સચ્ચાપેતિ તસ્સ કુમ્મગસ્સ કિંચિવિ
આવાહ વા પવાહ વો વાવાહ વા જાવ છવિચ્છેય વા કરેત્તપે, તાહે
સંતા તતા પરિતતા નિવ્વિન્ના સમાણા જામેવ દિસિ પાઉઠ્ઠયા
તામેવ દિસિ પડિગયા ॥ સૂ. ૧૨ ॥

ટીકા—ઉતઃ સ્વલુ તૌ પાપશૃંગાલકૌ યત્રૈવ સ દ્વિતીય.કૂર્મકસ્ત્રેગો-
પાગચ્છત., ઉપાગત્ય ત કૂર્મક સર્વત સમન્તાદુદ્ગતયત, 'જાવ દત્તેહિ અક્ખોડેતિ

પહિલે કી જા ચુકી હૈં। તથા પરમવ મે—નરક નિગોદ આદિ મે—
વહ અનેક દહો કો પ્રાપ્ત કરતા હૈં ઓર ઇસ અનાદિ અનન્ત સમાર રૂપ
કાન્તાર મે ભ્રમણ કરતા રહતા હૈં। જૈસે ઉસ અગુપ્ત ઇન્દ્રિય કૂર્મને અનેક
વિધ દુઃખોં સોગા હૈં। ઇસ સુત્ર મ નિર્ગન્ધ ઓર નિર્ગન્ધી ઇન પદોં કે
ઉપલક્ષણ સે શ્રાવક ઓર શ્રાવિકાઓં કા મી ગ્રહણ ક્રિયા ગયા હૈં
કયોં કી ઉન્હે મી ણક દેશ કી અપેક્ષા ઇન્દ્રિય ગોપન કા અધિકારી
કહા ગયા હૈં॥ સૂ. ૧૧ ॥

હોય છે આ બધા પદોની વ્યાખ્યા પહેલા કરવામા આવી છે તેમજ તે પર લોકમા
પણ નરક નિગોદ વગેરેમા પણ અનેક જાતની શિક્ષાને યાત્ર થાય છે, અને તે આ
અનાદિ અનન્ત સસાર રૂપી જગતમા ભ્રમણ કરતો રહું છે જેમ તે અશુભાગ
કારણોએ અનેક દુઃખો અનુભવ્યા છે તે જ પ્રમાણે તે પણ અનેક કષ્ટો અનુભવે
છે આ સૂત્રમા નિર્ગન્ધ અને નિર્ગન્ધી આ બે પદોના ઉપલક્ષણથી શ્રાવક અને
શ્રાવિકાઓતુ પણ ગ્રહણ કરવામા આવ્યું છે કેમકે તેમને પણ એક દેશની અપે
ક્ષાએ ઇન્દ્રિય ગોપનના અધિકારી કહ્યા છે ॥ સૂ. ૧૧ ॥

ટીકા—(एवमेव=अनेन प्रसारण एव) 'समणाउसो! श्रमणायुग्मन्तः।

अहो आयुग्मन्तः श्रमणा। गोऽस्माकं निर्ग्रन्थः=साधुर्वा निर्ग्रन्थी=सात्री वा 'आयरियउवज्झायाण' आचार्योपाध्यायानाम्, अन्ति के प्रवृत्ति, सन् विहृति, यदि पञ्च च तस्येन्द्रियाणि 'अगुत्ता' अगुप्तानि विषयसेवनार्थं बहिः प्रवर्तितानि भवन्ति, स एव इह भवे=अस्मिन् लोके गृह्णा श्रमणानां ४ श्रमणादीनां चतुर्विधसंघस्येत्यर्थ ५ हालनीय. ५ इत्यनन्तरं निन्दनीय' विसनीय. गर्हणीयः परिभवनीय इत्येषा सग्रहः एषा पदानां व्याख्या प्रागुक्ता। परलोके नर

इस प्रकार अगुप्ताद्वारा के कर्मक की कथा प्रकट कर भगवान धर्मोपदेश करते हुए कहते हैं। 'एवमेव समणाउसो' इत्यादि।

टीકાર્થ—(एवमेव इसी प्रकार से (समणाउसो) हे आयुग्मत श्रमणो ! (जो अहं निगम्यो वा निगम्यी वा आयरियउवज्झायाण अति पञ्च इह समाने विहरइ पचय से इदिया अगुत्ता भवति) जो हमरा निर्ग्रन्थ साधु अथवा साध्वीजन आचार्य उपाध्याय के पास प्रवृत्त होता हुआ विहार करता है। यदि उसकी पाचों इन्द्रियां अगुप्त हैं—विषय सेवन के लिये बहिःप्रवर्तित होती है—(से ण इह भवे चेव गृह्ण समणां हीलणिज्जे परलोए वि य ण आगच्छइ गृह्णि दडणाणि जाव अणुपरियट्ठइ जहा स कुम्मा अगुत्तिदिए) तो वह इस भव मे अनेक श्रमणों द्वारा—चतुर्विध संघ द्वारा—हीलनीय होता है, निन्दनीय होता है, विसनीय होता है गर्हणीय होता है और परिभवनीय होना है। इन समस्त पदों की व्याख्या

આ રીતે અગુપ્તાગ વાળા કાચબાની કથા કહેતા ભગવાને' ધર્મોપદેશ કરતા કહે ? 'एवमेव समणाउसो' ! इत्यादि।

टीકાર્થ—(एवमेव) આ રીતે જ (समणाउसो) हे आयुग्मत श्रमणो ! (जो अहं निगम्यो वा निगम्यी वा आयरियउवज्झायाण अति पञ्च इह समाने विहरइ पचयसे इदिया अगुत्ता भवति) જે અમારા નિર્ગ્રન્થ સાધુ કે નિર્ગ્રન્થ સાધ્વી જોના આચાર્ય અથવા ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રવૃત્ત થઈને વિહાર કરે છે, અને જો તેની પાંચે ઇન્દ્રિયો અગુપ્ત છે એટલે કે વિષય-સેવન માટે બહાર પ્રવૃત્ત થાય છે (सेण इह भवे चेव गृह्ण समणां हीलणिज्जे ५ परलोए वि य ण आगच्छइ गृह्णि दडणाणि जाव अणुपरियट्ठइ जहा से कुम्माण अगुत्तिदिए) તો તે આ ભવમા ઘણા શ્રમણો વડે ચતુર્વિધ સંઘદ્વારા-હીલનીય હોય છે, નિન્દનીય હોય છે બિસનીય હોય છે, ગર્હણીય હોય છે અને પરિભવનીય

નિગોદાદો, અપિ ચ સ્વલુ આગચ્છતિ=પ્રાપ્નોતિ વૃદ્ધિનિ દૃઢનાનિ, યાવત્ અનુપર્ય
 ટતિ=પુનઃપુનઃ સસારક્રાન્તારે પરિભ્રમતિ, યથા સ કૂર્મક. અગુપ્તેન્દ્રિયા ॥ અત્ર
 નિર્ગ્રન્થો મિર્ગન્થોત્યુપલક્ષણમ્-તેન શ્રાવકઃશ્રાવિકાઽપિ ચા મગ્રાઘા, તયોરપિ
 દેશતઃ પચેન્દ્રિયસગોપનાધિકારાત્ ॥ સૂ ૧૧ ॥

મૂલમ્—તદ્દેશ તે પાવસિયાલગા જેણેવ મે દોઢા કુમ્મણ
 તેણેવ ઉવાગચ્છતિ, ઉવાગચ્છિત્તા ત કુમ્મગં સઘ્વઓ સમતા ઉઘ્વ
 તેતિ જાવ દંતેહિ અઘ્વોઢેતિ જાવ કરેત્તણ, તદ્દેશ તે પાવસિયા-
 લગા દોઢાપિ તચ્છંપિ જાવ નો સચાણતિ તસ્સ કુમ્મગસ્સ કિંચિદ્ધિ
 આવાહ વા પવાહ વો વાવાહ વા જાવ છવિચ્છેય વા કરેત્તણ, તાહે
 સતા તતા પરિતતા નિઘ્વિન્ના સમાણા જામેવ દિસિ પાઉઘ્મયા
 તામેવ દિસિ પડિગયા ॥ સૂ ૧૨ ॥

ટીકા—ઉતઃ સ્વલુ તૌ પાપધૃગાલકૌ યથૈવ સ દ્વિતીયઃકૂર્મકસ્તન્નેગો-
 પાગચ્છત, ઉવાગત્ય ત કૂર્મક સર્વતઃ સમન્તાદુદ્વર્તયત, જાવ દંતેહિ અઘ્વોઢેતિ

પરિણે કી જા ચુકી હૈં । તથા પરમમ મે—નરક નિગોદ આદિ મે—
 વહ અનેક દહોં કો માંસ કરતા હૈં ઓર ઇસ અનાદિ અનન્ત સસાર રૂપ
 કાન્તાર મે ભ્રમણ કરતા રહતા હૈં । જૈસે ઉસ અગુપ્ત ઇન્દ્રિય કર્મને અનેક
 વિધ દુ લોંસોં ભોગા હૈં । ઇસ મુત્ર મે નિર્ગ્રન્થ ઓર નિર્ગ્રન્થી ઇન પદોં કે
 ઉપલક્ષણ સે શ્રાવક ઓર શ્રાવિકાઓં કા મી ૨ ગ્રહણ કિયા ગયા હૈં
 ક્યોં કી ઉન્હે મી ૧૧ દેશ કી અપેક્ષા ઇન્દ્રિય ગોપન કા અધિકારી
 કહા ગયા હૈં ॥ સૂ ૧૧ ॥

હોય છે આ બધા પદોની વ્યાખ્યા પહેલા કરવામા આવી છે તેમજ તે પર લોકમા
 પણ નરક નિગોદ વગેરેમા પણ અનેક બાતની શિક્ષાને યાત્ર થાય છે, અને તે આ
 અનાદિ અનન્ત સસાર રૂપી જગતમા ભ્રમણ કરતો રહે છે જેમ તે અગુપ્ત
 કાચખાએ અનેક દુષ્ટો અનુભવ્યા છે તે જ પ્રમાણે તે પણ અનેક દુષ્ટો અનુભવે
 છે આ સૂત્રમા નિર્ગ્રન્થ અને નિર્ગ્રન્થી આ બે પદોના ઉપલક્ષણથી શ્રાવક અને
 શ્રાવિકાઓનુ પણ ગ્રહણ કરવામા આવ્યુ છે કેમકે તેમને પણ એક દેશની અપે
 ક્ષાએ ઇન્દ્રિય ગોપનના અધિકારી કહ્યા છે ॥ સૂ ૧૧ ॥

યાવદ્ દન્તૈરાસ્ફોટયતઃ, અય માર્ગઃ—ઉદ્વર્તનનન્તર તૌ શ્રૃંગાલૌ પરિવર્તન-
મનાગપસારણ—પુનઃ પુનઃ સ્થાનાન્તરપ્રાપગ—ગાલન ઘટ્ટનેપચ્છાલન—સોમળરૂપ
વિવિધવ્યાપારૈઃ સચાલ્ય નચૈરાચ્છિદ્ય દન્તૈઃ ચ્ચન્દ્રશઃ કુરુત્વ ઇતિ 'જાવ કરેત્તણ'
યાવત્ કર્તુમ્, યદપિ તૌ શ્રૃંગાલૌ નગ્નદન્તાગતૈઃ દૂર્મક ધીષ્ટયિતુ પ્રવૃત્તૌ
તથાપિ ન શક્નુતસ્તસ્ય કર્મઃસ્ય કાર્માપિ યાચા ચર્મચ્છેદ યા કર્તુમિત્યર્થ'

‘તણ તે પાવસિયાલગા’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(તણ) इसके बाद (ते पावसियालगा) वे दोनों पापी
शृंगाल (जेणेव से दोचण कुम्भए तेणेव उवागच्छति) जहा यह द्वितीय
कच्छप था वहाँ गये (उवागच्छिता त कुम्भए सव्वओ समता उवत्ते
ति, जाव दत्तेहिं अखोडेति, जाव करेत्तण) रहा जाकर उन्होंने उन
कच्छप को सब प्रकार से और सब तरफ से उल्टा सीमा किया—यावत्
दातों से उसे चौंथा (काटा) भी परन्तु वे उसके शरीर में किसी भी
प्रकार की घाधा करने में और उसके चर्म को छेदन करने में समर्थ
नहीं हो सके मतलब इसका इस प्रकार है—जब उन दोनों पापी-शृंगालोंने
उस कच्छप को पल्ल-नौचे के प्रदेश को ऊंचा किया—तो वे इतना ही
व्यापार कर विरत नहीं हुए—किन्तु उद्वर्तन के बाद उन्होंने उसे परिव
र्तित भी किया—मनाग अपसारित भी किया—बार बार उसे एक
स्थान से दूसरा स्थान पर भी रखा, उसे कपाया भी, अपने दोनों
आगे के पैरों से घटित भी किया, कुछ आगे और भी उसे सरकाया
—बड़ा भयजनक चेष्टाएँ भी की-नखों द्वारा उसे छेदित भी किया—

‘તણ તે પાવસિયાલગા’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(તણ) ત્યાર બાદ (તે પાવસિયાલગા) બંને પાપી શ્રૃંગાલો

(જેણેવ સે દોચણ કુમ્ભએ તેણેવ ઉવાગચ્છતિ) બંન્ના બીજા કાચબા હતા
ત્યા ગયા (ઉવાગચ્છિતા ત કુમ્ભએ સવ્વઓ સમતા ઉવત્તેતિ જાવ દત્તેહિં
અવ્ખોડેતિ, જાવ કરેત્તણ) ત્યા જઈને તેઓએ તે કાચબાને બધી રીતે આદે
બાગુથી ઉલ્ટો સીધો કર્યો, અને હાંતોવી તેને કાપવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ તેઓ કોઈ
પણ રીતે તેના શરીરને પીડા પહોંચાડવામાં અને તેની આંખડીને ફાડવામાં સમર્થ
થઈ શક્યા નહિ એટલે કે જ્યારે બંને પાપી શ્રૃંગાલોએ તે કાચબાને ઊંધો કર્યો—
નીચેના ભાગને ઉપર કર્યો—આટલું કરીને જ તેઓ વિરમ્યા હોય તેમ નહિ પણ
ઉદ્વર્તન પછી શ્રૃંગાલોએ તેને પરિવર્તિત કર્યો, થોડો આગળ ખસેડ્યો વારંવાર તેને
એક સ્થાનેથી બીજા સ્થાને લઈ ગયા, તેને હલાવ્યો, બંને આગળના પગથી તેને
ઘટિત પણ કર્યો, થોડો તેને આગળ ખસેડ્યો ત્યા ભયજનક એટાઓ કરી વડે

तत् खलु तौ पापशृणाञ्चौ द्वितीयमपि=द्वितीयवारमपि तृतीयमपि=
तृतीयवारमपि, यावत् अत्र यावच्छब्दादयमर्थो व्युत्पद्यते, तौ शृणाञ्चौ यद्योक्त
मयासैस्तस्य कूर्मस्य शरीरे काचिदपि चाया चर्मच्छेदमाकृतिरैक्यं वा
कर्तुमशक्यं तदा पुनर्द्वितीयवारमप्युद्धर्तनादिभिः सचाल्य नखदन्तागतैः
पीडयितुं प्रयत्नो, किंतु कूर्मस्य शरीरे पूर्वयत् काचिदपि चाया हानिं वा
कर्तुमशक्यं, तदा पुनस्तृतीयवारमप्युद्धर्तनादिभिः सचाल्य पूर्ववन्नखैश्चेत्तु दन्तैश्च
खण्डशः कर्तुं प्रयत्नो, इति । यदा नो शक्नुतस्तस्य कूर्मस्य काचिदपि
आनायां वा मयाया वा व्यानाया वा उत्सादयितुं छविच्छेदं वा कर्तुम् । एतत् सुगमम् ॥

दातो से उसे चाया (साटा) भी इस तरह वे इन विविध व्यापारां
द्वारा उस कच्छप को पीडित करने के लिये प्रयत्न हुए तौ भी वे उसका
कुछ भी बिगाड़ नहीं कर सके । (तण्ण ते पावसियालगा दोच्च पि तच्चपि
जाव नो सचाएति तस्स कुम्मगस्स किंचिवि आयाह वा पयाह वा वायाह
वा जाव छविच्छेय वा करेत्तए) तब दुबारा और त्रिवारा भी-वार धार-
नी-यावत् उनके शरीर में किसी भी प्रकार की आघाता, प्रघाता,
अथवा-व्यानाया यावत् छविच्छेद करने के लिये वे समर्थ नहीं हो
सके । अर्थात् जिस प्रकार से उन्होंने प्रथम बार उद्धर्तन आदि व्यापार
किये और-याद में वे नखों से काटनेके लिये तथा दातों से उसे
खण्ड २ करने के लिये प्रयत्न हुए परन्तु वे उस कच्छप को कुछ भी
आघाता, प्रघाता अथवा व्यानाया नहीं पहुँचा सके यावत् उसके शरीर का
छेदन भी नहीं कर सके-उसी प्रकार दुबारा भी इन्होंने वैसा ही

तेने झडवाने । प्रयत्न क्योँ अने हातेद्वारा तेने आपवाने प्रयास क्योँ आ रीते
हाथजाने पीडित करवा भाटे तेज्योँ जे प्रयत्नो-क्योँ छताये तेज्योँ हाथजाने
सङ्गे पणु गुडसान पडोआडी शक्या नहि (तण्ण ते पावसियालगा दोच्च पि
तच्चपि जाव नो सचाएति तस्स कुम्मगस्स किंचिवि आयाह वा पयाह वा वायाह
वा जाव छविच्छेय वा करेत्तए) त्थार गाह गील वार गीलवार ओटवे डे वार वार
प्रयत्न क्योँ छता पणु तेना शरीरे आघाता प्रघाता अथवा व्याघाता तेमज छवि
च्छेद करवाया तेज्योँ सामर्थ्य धरावी शक्या नहि ओटवे डे पडोआ जेम उद्धर्तन
वगेरे व्यापारे द्वारा अने पछी नजोथी झडवा भाटे तेमज हातोथी तेना कडडा
करवा भाटे तेज्योँ प्रयत्नो क्योँ पणु तेज्योँ हाथजाने डोछ पणु जतनी आघाता
प्रघाता अथवा व्याघाता पडोआडी शक्या नहि अने तेना शरीरने कापी शक्या
नहि आ रीते ते पापी शृणालोओ गील वर पणु तेने प्रभाओ ज हाथजाने भारी

यावद् दन्तैराम्फोटयतः, अग्न भागार्थः—उद्धर्तनानन्तरं तौ शृगालौ परिवर्तन-
मनागपसारण—पुनः पुनः स्थानान्तरप्रापण—गालन घट्टनेपद्यालन—क्षोभणरूप
विचित्रव्यापारैः सचाल्य नन्वेराच्छिद्य दन्तैः गण्डशः कुरु इति 'जात्र करेत्तण'
यावत् फर्तुम्, यद्यपि तौ शृगालौ नग्नदन्तापातैः कर्मक पीडयितुं प्रवृत्तौ
तथापि न शक्नुतस्तस्य कर्मकस्य कामपि याथा चर्मच्छेद वा कर्तुमित्यर्थः।

‘तएण ते पावसियालगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते पावसियालगा) वे दोनों पापी
शृगाल (जेणेव से दोचण कुम्मए तेणेव उवागच्छति) जहाँ वह द्वितीय
कच्छप था वहाँ गये (उवागच्छिता त कुम्मए सव्वओ समता उवत्ते
ति, जाव दत्तेहिं अक्खोडेति, जाव करेत्तण) रहा जाकर उन्होंने उप
कच्छप को सब प्रकार से और सब तरफ से उल्टा सीधा किया—यावत्
दांतों से उसे चौथा (काटा) भी परन्तु वे उसके शरीर में किसी भी
प्रकार की बाधा करने में और उसके चर्म को छेदन करने में समर्थ
नहीं हो सके मतलब इसका इस प्रकार है—जब उन दोनों पापी-शृगालोंने
उस कच्छप को पल्ल-नीचे के प्रदेश को ऊँचा किया—तो वे इतना ही
व्यापार कर विरत नहीं हुए—किन्तु उद्धर्तन के बाद उन्होंने उसे परिव
र्तित भी किया—मनाग अपसारित भी किया—बार बार उसे एक
स्थान से दूसरा स्थान पर भी रखा, उसे कपाया भी, अपने दोनों
आगे के पैरों से घटित भी किया, कुछ आगे और भी उसे सरकाया
—बड़ा भयजनक चेष्टाएँ भी की—नखों द्वारा उसे छेदित भी किया—

‘तएण ते पावसियालगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थार गाल (ते पावसियालगा) अने पापी शृगालौ

(जेणेव से दोचण कुम्मए तेणेव उवागच्छति) तथा भीले कायणेो डुते।
त्या गया (उवागच्छिता त कुम्मए सव्वओ समता उवत्तेति जाव दत्तेहिं
अक्खोडेति, जाव करेत्तण) त्या अघने तेज्याओ ते कायणाने अधी रीते आरे
आगुथी उट्टो सीधा क्यो, अने दातोयी तेने कायणाने प्रयत्न क्यो पण तेज्या काँ
पण रीते तेना शरीरने पीडा पहुँचायाउवाभा अने तेनी आगुथीने झुडवाभा समर्थ
थई शक्या नहिं ओटवे के अथार अने पापी शृगालोओ ते कायणाने छाँधो क्यो—
नीचिना भागने उपर क्यो—आटलु जरीने अ तेज्या विरम्या होय तेम नहिं पण
उद्धर्तन पछी शृगालोओ तेने परिवर्तित क्यो, थोडा आगण भसेउथो बारबार तेने
ओक स्थानेथी भाँज स्थाने लई गया, तेने हलाओ, अने आगणना पगथी तेने
घटित पणुक्यो, थोडा तेने आगण भसेउथो त्या अयजनक चेष्टाओ करी नजो वडे

ज्ञात्वा शनैः शनैर्ग्रीवा नयति, शरीरादवहिर्निःसारयति नीत्वा वहिष्कृत्य
'दिसावलोय' दिगवलोक=सर्वदिक्षु दृष्टिप्रचार करोति कृत्वा 'जमगसमग'
अय देशीशब्दः युगपत् एकस्मिन् समये चतुरोऽपि पादान् 'णीणेइ' नयति
निःसारयति 'णीणिता' नीत्वा नि सार्य 'ताए' तया लोकरूपसिद्धया उत्कृष्टया
कर्मगत्या 'वीइवयमाणे २' व्यतिप्रजन् २ अतिशीघ्रगत्या धावन् २ यत्रैव
मृतगद्गातीर हृदन्तत्रैवोपागच्छतः, उपागत्य 'मिचनाइनियगसयणसंवधिरि
यणेण' मित्रज्ञातिनिजकस्वजनसम्बन्धिपरिजनेन 'सद्धि' 'सार्धम्' 'अभिसम
न्नागए' अभिसमन्नागतः सर्वथा समन्वितः समिलितश्चापि 'होत्था' बभूव । मृ. १३।

मूलम्—एवामेव समणाउसो जो अम्ह समणो वा समणी
वा० पच य से इदियाइ गुत्ताइ भवति जाव जहा से कुम्भए
गुत्तिदिए ॥ सू. १४ ॥

है--वे बहुत दूर पहुच गये--डोंगे ' इम प्रहार (जाणिता) जानकर
(सणिय २-गीव णीणेइ) धीरे २ अपनी गर्दन को शरीर से बाहिर
निकाला--(जाणिता दिसावलोय करेइ करिता जमगसमग चत्तारि वि
पाए णीणे) बाहिर निकाल कर फिर उमने दिशाओंकी तरफ देखा--
देखकर एकही साथ उसने फिर अपने चारों पैरों को बाहिर निकाला
णीणिता ताए उक्किट्टाए कुम्भगईए वीइवयमाणे २ जेणेव मयगतीरइहे
तेणेव उवागच्छइ) बाहिर निकाल कर फिर वह उस उत्कृष्ट कच्छप का
गति से चलता २ अति शीघ्रगति से दौडता दौडता--जहा मृत, गगा
ती, हृद था वहा आया (उवागच्छिता मिचनाइनियगसयणसवधि
परियणेणसद्धि अभिसमन्नागए यावि होत्था) वहा आकर वह अपने
मित्र, ज्ञाति निजक स्वजन, सबन्धी, परिजनों के साथ खूब हिला मिला । मृ. १३

जता रह्या दुथे' आ रीते (जाणिता) बाधुनि (सणिय २ गीव णीणेइ) धीमे धीमे
घोताथी उठने शरीरनी गडार डाढी (जाणिता दिसावलोय करेइ करिता जमग
समग चत्तारी वि पाए णीणेइ) गडार डाढीने तेछे आरे बाधु नेथु नेधने
तेछे ओडी साथे आरे पग गडार डाढ्या (जाणिता ताए उक्किट्टाए कुम्भगईए
वीइवयमाणे २ जेणेव मयगतीरइहे तेणेव उवागच्छइ) गडार डाढीने ते
आथे घोतानी शीघ्र उठपथी आढीने तीव्र गतिथी होउतो होउतो ब्या मृत गगातीर
हृद होतो त्या पछोअथे (उवागच्छिता मिचनाइनियगसयणसवधिपरियणेण
सद्धि अभिसमन्नागए याविहोत्था) त्या पछोअथीने ते घोताना मित्र, ज्ञाति,
निजक, स्वजन, स मधी अने परिजनेनी साथे सुणेथी भणा अथे, ॥भू. १३॥

‘તાહે’ તદા તૌ ધ્રુગાતૌ આતૌ પરિતાન્તૌ નિવિશ્વગૌ આન્તાદિશ્વર્યા.
પૂર્વગ્યાલ્યાત , સન્તૌ, ‘જામેવ દિસિં યસ્યા પદિશ્વઃ પશ્ચમ્યર્થે દ્વિતીયા, આર્પ
ત્યાન્, ‘પાઝઘ્મૂયા’ પ્રાદુર્ભૂતૌ,=ઉપાગતૌ, તામેવ દિશ્વ “પઢિગયા” પ્રતિગતૌ
પ્રત્યોદિશ્ય ગતૌ ॥ સૂ. ૧૨ ॥

મૂલ્ય—તણ સે કુમ્મણ તે પાપસિયાલણ ચિરગણ દૂરણ
જાણિત્તા સણિય ૨ ગીવળીણેહ, ણીણિત્તા દિસાવલોય કરેહ, કરિત્તા
જમગસમગ ચત્તારિ ત્રિ પાદે ણીણેહ, ણીણિત્તા તાણ ઉક્કિટ્ટાણ કુમ્મ-
ગઈણ વીહવયમાણે ૨ જેણેવ મયગતીરદ્દહે તેણેવ ઉવાગચ્છહ, ઉવા
ગચ્છિત્તા મિત્તનાહનિયગસવગસવધિપરિયણેણ સદ્ધિં અભિસમન્નાગણ
યાવિ હોત્થા ॥ સૂ. ૧૩ ॥

ટીકા—તત. સ્વલુ સ કૂમ્મસ્તૌ પાપગગાલકૌ ચિર ગતૌ દૂર ગતૌ

ક્રિયા—તિવારા ખી પ્રેસા હી ક્રિયા—પરન્તુ જ્યે વે અપને કાર્ય મેં
સફલિત નહીં હુણ (તાહે સત્તા તતા પરિતતા નિવિશ્વના સમાણા જામેવ
દિસિં પાઝઘ્મૂયા તામેવ દિસિં પઢિગયા) તત્ત આન્ત, તાત્ત ઓર પરિતાન્ત
હોકર અપને વ્યાપાર સે ઉદાસીન હો ગયે ઓર જહા સે આયે થે
વશા હી ચલે ગયે । ઇન આન્ત આદિ પદોં કી વ્યાખ્યા પહેલે કી
જા ચુકી હૈ ॥ સૂ. ૧૨ ॥

‘તણ સે કુમ્મણ’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તણ) इसके बाद (से कुम्मण) उस कण्डउपने (ते पाव
सियालण) उन पापी श्रृंगालोंको (चिरगण दूरगण) “बहुत समय हो गया

નાખવા મટે પ્રયત્નો કયા અને ત્રીણ વખત પણ તેમજ ક્યું પણ તેઓ કોઈ
પણ રીતે કાઢ્યા નહિ, (તાહે સત્તા તતા પરિતતા નિવિશ્વના સમાણા જામેવ દિસિં
પાઝઘ્મૂયા તામેવ દિસિં પઢિગયા) ત્યારે તે પાપી શ્રંગાલો આત તાત અને પરિ
તાત ધને પોતના વ્યાપારમા એટલે કે કાચખાને મારવાના કામમા ઉદાસીન થઇ
ગયાઅને ઇવટે બ્યાથી આવ્યા હતા ત્યા જ જતા રહ્યા અહીં આત વગેરે પદો આવ્યા
છે તેની વ્યાખ્યા કરવામા આવી છે ॥ સૂ. ૧૩ ॥

‘તણ સે કુમ્મણ’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તણ) ત્યારબાદ (સે કુમ્મણ) તે કાચખાએ (તે પાવસિયાલણ)
પાપી શ્રંગાલોને (ચિરગણ દૂરગણ) ‘બહુ વખત થઇ ગયો છે, તેઓ બહુ દૂર

ज्ञात्वा शनैः शनैर्ग्रीवा नयति, शरीराद्वह्निर्निःसारयति नीत्वा वह्निष्कृत्य
'दिसावलोय' दिग्वलोरु=सर्वदिक्षु दृष्टिप्रचार करोति कृत्वा 'जमगसमग'
अय देशीशब्दः युगपत् एकस्मिन् समये चतुरोऽपि पादान् 'णीणेइ' नयति
निःसारयति 'णीणिता' नीत्वा नि सार्य 'ताए' तथा लोरुपसिद्धया उत्कृष्टया
कूर्मगत्या 'वीइवयमाणे २' व्यतिव्रजन् २ अतिशीघ्रगत्या धावन् २ यत्रैव
मृतगङ्गातीर इदं स्तत्रैवोपागच्छतः, उपागत्य 'मिचनाइनियगसयणसवधिरि
यणेण' मित्रज्ञातिनिजकस्वजनसम्बन्धिपरिजनेन 'सद्धि' 'सार्धम्' 'अभिसम-
न्नागए' अभिसमन्नागतः सर्वथा समन्वितः समलितश्चापि 'होत्था' बभूव । सू. १३।

मूलम्—एवामेव समणाउसो जो अम्ह समणो वा समणी
वा० पच य से इदियाइ गुत्ताइ भवति जाव जहा से कुम्मए
गुत्तिदिए ॥ सू. १४ ॥

है—वे बहुत दूर पहुच गये—गोरे 'इम प्रफार (जाणिता) जानकर
(सणिय २-गीव णीणेइ) धीरे २ अपनी गर्दन को शरीर से बाहिर
निकाला—(जाणिता दिसावलोय करेइ करिता जमगसमग चत्तारि वि
पाए णीणे) बाहिर निकाल कर फिर उमने दिशाओंकी तरफ देखा—
देखकर एकही साथ उमने फिर अपने चारों पैरों को बाहिर निकाला
णीणिता ताण उक्किट्ठाए कुम्मगईए वीइवयमाणे २ जेणेव मयगतीरइहे
तेणेव उवागच्छइ) बाहिर निकाल कर फिर वह उस उत्कृष्ट कच्छप का
गति से चलता २ अति शीघ्रगति से दौडता दौडता—जहा मृत गंगा
तीर इदं था वहा आया (उवागच्छिता मिचनाइनियगसयणसवधि
परियणेणसद्धि अभिसमन्नागए यावि होत्था) वहा आकर वह अपने
मित्र, ज्ञाति निजक स्वजन, सम्बन्धी, परिजनों के साथ मूव हिला मिला । म. १३

जत्ता रह्या इथे' आ रीते (जाणिता) जलूनि (सणिय २ गीव णीणेइ) धीमे धीमे
घोताथी डेकेने शरीरनी जडार जडी (जाणिता दिसावलोय करेइ करिता जमग
समग चत्तारी वि पाए णीणेइ) जडार जडीने तेहे आरे जालु जेथु' जेधने
तेहे ओडी साथे आरे पग जडार जडया (जाणिता ताण उक्किट्ठाए कुम्मगईए
वीइवयमाणे २ जेणेव मयगतीरइहे तेणेव उवागच्छइ) जडार जडीने ते
जयणे घोतानी शीघ्र जडपथी आलीने तीन गतिथी होउतो होउतो ज्या मृतगंगातीर
इदं इतो त्या पडोअ्यो (उवागच्छिता मिचनाइनियगसयणसवधिपरियणेण
सद्धि अभिसमन्नागए याविहोत्था) त्या पडोअ्यीने ते घोतानी मित्र, ज्ञाति,
निजक, स्वजन, सम्बन्धी अने परिजनेनी साथे सुजेथी भणो गथे, ॥भूत १३॥

ટીકા—અમેવ યતો ! અમણાયુષ્મન્ત = આયુષ્મન્તઃ અમણાઃ ! યોડમ્મા
અમણો યા અમણી યાં અત્ર તિન્દુસકેનાદયમર્થોડયમ્મતે—આવાયોપાયા
યાનામન્તિકે પ્રવ્રજિતઃ સન્ વિહરતિ, ઇતિ । યદિ ‘પચ ય’ અત્ર ય શન્દોડ
પ્યર્થકઃપશ્ચાપિ તસ્યેન્દ્રિયાણિ ગુપ્તાનિ ભવન્તિ જાત’ યાત્ અત્ર યાવત્તચ્છેદ
દય પાઠોડનુસન્ધેયઃ—

‘સે ણ ઇહ લોએ ચેવ રહૂણ સમણાણ મ્મામાણ ય સામિગાણ ય અચ્છ
ણિજ્ઞે વદણિજ્ઞે પૂયણિજ્ઞે પજ્જુવાસણિજ્ઞે ભગ્ગ, પરલોએપિ ય ણ નો રહૂણિ
હસ્તચ્છેદણાણિ ય ક્કચ્છેદણાણિ ય નાસચ્છેદણાણિ ય એર હિયયત્પ્પાડણાણિ
વસણુપ્પાડણાણિ ય ડહવણાણિ ય પાગિહિં અણાદય ચ ણ અણાદમ્મા
દીહમદ્ધ જાતરતસસારકુનાર વીદાસસદ’ ઇતિ ।

સંત્રલુ ઇહ લોકે ચેવ વહના અમણાના અમણીના શ્રાવકાણાં ચ
શ્રાવિકાણાં ચ અર્ચનીયઃ પૂજનીયઃ પર્યુપાસનીયો ભવન્તિ । પર-
લોકેડપિ ચત્રલુ નોત્તહુનિ હસ્તચ્છેદનાનિ ચ કર્ણચ્છેદનાનિ ચ નામાચ્છેદનાનિ ચ

‘એવામેવ સમાણાડસો’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(એવામેવ) ઇસી તરહ (સમણાડસો) હે આયુષ્મન્ત અમણો
(જો અમ્હ સમણે વા સમણી વા પચય સે ઇદિયાઈ ગુત્તાઈ ભવતિ જાત્ર જહા
સે કુમ્મલ ગુત્તિદિણ) જો હમારા સાધુ અથવા સાધ્વી જન આવાયે ડરા
પાય કે સમીપ દીક્ષિત હોઠ્ઠા વિહાર કરતા હે યદિ ડસકી પાવો
ઇન્દ્રિયા ગુપ્ત હૈ—તો વહ યાવત્ ગુપ્તેન્દ્રિયકચ્છેદની તરહ હોતા હૈ । યજા
યાવત્ શન્દ સે ડસ પાઠે કા સગ્રહ ક્રિયા ગયા હૈ—વહ ઇસ લોએ
અનેક અમણો અનેક અમણિયો, અનેક શ્રાવકો ઓર અનેક શ્રાવિકાઓ
દ્વારા અર્ચનીય હોતા હૈ, વદનીય હોતા હૈ પૂજનીય હોતા હૈ પર્યુપાસ-
નીય હોતા હૈ । તથા પરલોક મે મી વહ કર્ણચ્છેદ હસ્તચ્છેદ નાસાચ્છેદ

‘એવામેવ સમાણાડસો’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(એવામેવ) આ રીતે (સમણાડસો) હે આયુષ્મન્ત અમણો । જો
અમ્હ સમણે વા સમણી વા પચય સે ઇદિયાઈ ગુત્તાઈ ભવતિ જાત્ર જહાસે
કુમ્મલ ગુત્તિદિણ) જે અમારા સાધુ કે સાધ્વીજનો આવાયે કે ઉપાધ્યાયની
પાસે દીક્ષિત થઈને વિહાર કરે છે જે તેની પાસે ઇન્દ્રિયો ગુપ્ત છે, તો ગુપ્તેન્દ્રિય
કાચબાની જેમ તે હોય છે અહીં ‘યાવત્’ શબ્દથી આ પાઠનો સગ્રહ થયો છે—તે
આ જગતમા ધણાઅમણો અને ધણી અમણીઓ પડે અર્ચનીય હોય છે, વદનીય હોય
છે, પર્યુપાસનીય હોય છે, તેમજ પરલોકમા તે હસ્તચ્છેદ, નાસાચ્છેદ, હથેલીપાટન.

પર દ્વયોત્પાટનાનિ ચ ટ્વણોત્પાટનાનિ ચ હલમ્પનાનિ ચ પ્રાપ્સ્યતિ, અનાદિક ચ ચ્વલુ અનવદ્ય દીર્ઘાધ્વાન ચાતુરન્તસસારકાન્તાર વ્યતિત્રજિગ્યતિ ।
 એતદ્વચાશ્ચા ઐત્ર દ્વિતીયાઽધ્યયને પ્રાગુક્તા ।

યથા સ રૂર્મકો ગુપ્તેન્દ્રિયઃ ઐત્ર દૃષ્ટાન્તયોજના રૂર્મરૂપૌ મુની શ્રુગાલ-
 રૂપૌ રાગદ્વેષૌ, ગ્રીવામહિતચરણચતુષ્ટયરૂપાણિ ' પશ્ચેન્દ્રિયાણિ, પાદગ્રીવા-
 મસારણરૂપાઃ શબ્દાદિવિષયેષુ પશ્ચેન્દ્રિયમવૃત્તયઃ, શ્રુગાલાઽઽગમનસ્થાનીયઃ
 રાગદ્વેષોદયઃ ચરણગ્રીવાચ્છેદનરૂર્મમરણરૂપાણિ રાગદ્વેષોદ્યુતકર્મજનિતાનિ ચતુ-
 ર્ગતેષુ વિવિધદુઃખાનિ, પાદાદિગોપનસ્થાનીયમ્-ઇન્દ્રિયસમોપનમ્, સર્વથા શ્રુગાલ
 પરાવર્તનતુલ્યા રાગાત્રનુત્પત્તિઃ મૃતગદ્ધાનદમવેશસ્થાનીયા નિર્વાણપ્રાપ્તિરિતિ । અત્ર

એ દ્વયોત્પાટન ટ્વણોત્પાટનતથા દૃષ્ટાદિશાશ્વાઓ પર ચાલુ કર લટકાયા
 જાનાં છે. સર નાના પ્રકાર કે કપડાં કો નહીં પાતા હૈં ઓર અનાદિ
 અનવદ્ય-અનન્ત-રૂપ ઇસ ચતુર્ગતિ ચાલે સસાર કાન્તાર સે કિ જો ઉત્સ
 ર્ષિણી અવસર્ષિણીરૂપ દીર્ઘકાલ ચાલા હૈં પાર હો જાતા હૈં । યથા ગુપ્તે
 ન્દ્રિય (કચ્છપકે) દૃષ્ટાન્ત કી યોજના ઇસ પ્રકાર સે કર લેની ચાહિયે—
 દો રૂઝો કે સમાન મુનિજન હ, રાગ ઓર દ્વેષ યે દોનોં દુષ્ટ શ્રુગાલ
 જસે હૈં, । ગ્રીવા સહિત ચારોં ચરણ જૈમી પાંચ ઇન્દ્રિયા હૈં । પાદ ઓર
 ગ્રીવા મા મસારણ કરને જેસી શબ્દાદિ વિષયોં મે પાંચો ઇન્દ્રિયો કી
 પ્રવૃત્તિ હૈં રાગદ્વેષ રૂપી દો શ્રુગાલ હૈં । ચરણ ગ્રીવાચ્છેદન ઓર કચ્છપકે
 મરણ જને રાગદ્વેષ સે ઊત્તર ટુપ કર્મોં સે જનિત ચારોં ગતિયોં મેં
 અનેક પ્રકાર કે દુઃખ હૈં । ચરણાદિકોં કે ગોપન જેસા ઇન્દ્રિય સમાન
 હૈં । સર્વથા પુનઃ શ્રુગાલોં મા નહીં લોટના જેસી-રાગાદિકોં કી અનુત્પત્તિ

વૃષણોત્પાટન તથા વૃક્ષ વગેરેની શાખાઓમા બાંધી લટકાવવું આ બધા વણી ભતતના
 ક્ષોભને તે પામને નથી અને અનાદિ, અનવદ્ય અનન્તરૂપ આ ચતુર્ગતિવળા સુસાર
 કાન્તારને-ઢે જે ઉત્તર્ષિણીરૂપ લાખા ઝાળવાળું છે-પાર પામે છે આઢી શુભેન્દ્રિય
 કાચખાનું દૃષ્ટાત એવી રીતે સમજવું બેઠએ ઢે-એ કાચખાઓની, જેમ મુનિઓ છે
 રાગ અને દ્વેષ દુષ્ટ શ્રુગાલની જેમ છે એક અને ચારે પગ પાંચ ઇન્દ્રિયો છે પગ
 અને ડોડનો બહાર ફેલાવવું તે શબ્દ વગેરે વિષયોમા પાંચે ઇન્દ્રિયોની પ્રવૃત્તિ
 છે કાચખાના પગ અને ડોડનું છેદન અને પરિણામે મૃત્યુ આ બધું રાગદ્વેષથી
 ઉત્પન્ન અને કર્મજનિત ચારે ગતિઓમા ઘણી ભતતના હું જો છે પગ વગેરેને છુપા
 વવું તે ઇન્દ્રિય મગોપન છે શ્રુગાલોના ગયા બાદ પાંછા ન આવવું તે રાગદ્વેષ વગે

ટીકા—અમેવ અહો ! અમણાયુષ્મન્ત = આયુષ્મન્તઃ અમણાઃ ! યોડ્મ્માક
અમણો વા અમણી યાં અવ ચિન્દુસકેતાદયમર્થોડયમ્મયતે—આચાર્યોપાધ્યા
યાનામન્તિકે પ્રવ્રજિત, સન્ વિહરતિ, હતિ। યદિ ‘પચ ય’ અત્ર ય શબ્દોડ
પ્યર્થકઃપચાપિ તસ્યેન્દ્રિયાણિ ગુપ્તાનિ ભવન્તિ જાવ’ યાવત્ અત્ર યાવચ્છેદ-
દય પાઠોડનુસન્ધેય.---

‘સે ણ ઇહ લોએ ચેવ રહૂણ સમણાણ સારાણાણ ય સારિણાણ ય ગચ્છ
ણિજ્ઞે વદણિજ્ઞે પૂયણિજ્ઞે પજ્જુવાસણિજ્ઞે ભવઈ, પરલોપરિય ણ નો રહૂણિ
હસ્તચ્છેદણાણિ ય ક્ખચ્છેદણાણિ ય નાસચ્છેદણાણિ ય એવ હિયયડપ્પાડણાણિ
વસણુપ્પાડણાણિ ય ઉલ્લચણાણિ ય પાગિહિંઈ અણાઈય ચ ણ અણાદગ્ગ
દીહમદ્દ, ચાઉરતસસારકુતાર પીઠાઈસ્મઈ’ ઇતિ ।

સં સ્વલુ ઇહ લોકે ચેવ વહના અમણાના અમણીના શ્રાવકાણાં ચ
શ્રાવિકાણાં ચ અર્ચનીયઃ ચન્દનીયઃ પૂજનીય પર્યુપાસનીયો ભવન્તિ। પર
લોકેડપિ ચ સ્વલુ નો, રહૂણિ હસ્તચ્છેદનાનિ ચ ક્ખચ્છેદનાનિ ચ નાસચ્છેદનાનિ ચ

‘એવામેવ સમણાડસો’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(એવામેવ) ઇસી તરહ (સમણાડસો) હે આયુષ્મન્ત અમણો
(જો અમ્હ સમણે વા સમણી વા પચય સે ઇદિયાઈ ગુત્તાઈ ભવતિ જાવ જઠા
સે કુમ્મલ ગુત્તિદિણ) જો હમારા સાધુ અથવા સાધ્વીની જન આચાર્ય ડરા
ધ્યાય કે સમીપ દીક્ષિત હોઠર, વિહાર, કરતા હે યદિ ડસકી પાવો
ઇન્દ્રિયાં ગુપ્ત હૈ—તો વહ યાવત્ ગુપ્તેન્દ્રિયકચ્છેદ કી તરહ હોતા હૈ । યજા
યાવત્ શબ્દ સે ઇસ પાઠ કા સમ્પ્રહ ક્રિયા ગયા હૈ—રહ ઇસ લોકમે
અનેક અમણો અનેક અમણિયો, અનેક શ્રાવકો ઓર અનેક શ્રાવિકાઓ
દ્વારા અર્ચનીય હોતા હૈ, વદનીય હોતા હૈ પૂજનીય હોતા હૈ પર્યુપાસ
નીય હોતા હૈ । તથા પરલોક મેં મી વહ ક્ખચ્છેદ હસ્તચ્છેદ નાસચ્છેદ

‘એવામેવ સમણાડસો’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ—(એવામેવ) આ, રીતે (સમણાડસો) હે આયુષ્મન્ત અમણો। જો
અમ્હ સમણે વા સમણી વા પચય સે ઇદિયાઈ ગુત્તાઈ ભવતિ જાવ જઠાસે
કુમ્મલ ગુત્તિદિણ) હે અમારા સાધુ કે સાધ્વીજનો આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની
પાસે દીક્ષિત થઈને વિહાર કરે છે હે તેની પાસે ઇન્દ્રિયો ગુપ્ત છે, તો ગુપ્તેન્દ્રિય
કચ્છેદનાની હેમ તે હોય છે અહીં ‘યાવત્’ શબ્દથી આ પાઠનો સમ્પ્રહ થયો છે—તે
આ જગતમા ઘણાશ્રમણો અને ઘણી શ્રમણીઓ વડે અર્ચનીય હોય છે, વદનીય હોય
છે, પર્યુપાસનીય હોય છે, તેમજ પરલોકમા તે હસ્તચ્છેદ, નાસચ્છેદ, હૃદયોત્પાટન,

અચ સૂત્રકાર ઇસ અધ્યયન કે અર્થકા ઉપહાર કરતે હુએ કહતે હૈં કિ—

‘એવ સ્વલુ જનુ’ ? ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્ય—(સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ ચઉત્થસ્સ નાયઙ્ગયણસ્સ અપમદ્દે પણત્તે) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ઇસ ચતુર્થ જ્ઞાતાધ્યયન કા યહ પૂર્વોક્ત રૂપસે કચ્છપ કે દૃષ્ટાન્ત પ્રદર્શન સે પચેન્દ્રિયો કા દમન કરના રૂપ અર્થે પ્રતિયોધિત ક્રિયા હૈ (એવ સ્વલુ જનુ ? તિવેમિ) એસા હૈ જનુ ? મૈ કહતા હૈં । ભગવાન ને જૈસા કહા હૈ— વૈયા હી યહ મૈને તુમસે કહા હૈ—અપની બુદ્ધિ સે કલ્પિત કર નહીં કહા હૈ ॥ સૂ ૧૫ ॥

શ્રી જૈનાચાર્ય જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજકૃત

“જ્ઞાતાધર્મકથાદ્રમ્ય” કી અનગાર ધર્મામૃતવર્ષિણી વ્યાખ્યાના

ચતુર્થઅધ્યયન સમાપ્ત ॥ ૪ ॥

‘એવ સ્વલુ જનુ ? ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્ય—(સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ ચઉત્થસ્સ નાયઙ્ગયણસ્સ અપમદ્દે પણત્તે) શ્રમણ ભગવાને એથા જ્ઞાતાધ્યયનનો પૂર્વોક્ત અર્થ કાચખાતુ ‘દૃષ્ટાત આપીને સમભવ્યો છે, પાચે ઇન્દ્રિયોતુ દમન કરવુ એજ મુખ્યભાવ સૂચિત થાય છે (એવ સ્વલુ જનુ ? તિવેમિ) હે જનુ ! આમ હુ તને કહુ છુ જેમ મને કહ્યુ છે તેમજ મે તને પણ કહ્યુ છે પેતાની બુદ્ધિથી કલ્પના કરીને મે તને એકે વાત કહી નથી ॥ સૂ ૧૫ ॥

શ્રી જૈનાચાર્ય જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલ મહારાજ કૃત

‘જ્ઞાતાધર્મકથાદ્રમ્ય’ સૂત્રના અનગાર ધર્મામૃતવર્ષિણી વ્યાખ્યાના

ચોથુ અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥ ૪ ॥

શ્રમણો યા શ્રમણી યા ઇત્યુપલક્ષણ ભાવકાદીનામપિ તેષાં દેશતઃ પઠ્ઠેન્દ્રિય
સગોપનાઽધિકારાત્ ॥ સૂ. ૧૪ ॥

અધ્યયનાર્થમુપસહરન્નાહ-‘એવ સ્વલુ જવૂ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—એવ સ્વલુ જવૂ ! સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણં ચઽ

તથસ્વ નાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પળ્લણ્ણત્તે ત્તિવેમિ ॥ સૂ૦ ૧૫ ॥

ટીકા--એવ સ્વલુ જમ્મૂ. । શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ ચતુર્થસ્વ
જ્ઞાતાઽપયનસ્યાયમર્થઃ કૂર્મકરુધાદૃષ્ટાન્તપ્રદર્શનપૂર્વકપઞ્ચેન્દ્રિયદમનાત્મક
ધર્મરૂપેઽર્થઃ પ્રગ્લસઃ પ્રતિગોષિતઃ ઇતિ ધ્રુવીમિ ભગવતા યયા પ્રતિબોધિત તથા

રુચયામિ ન તુ સ્વચુદ્ધિરુચિતમિત્યર્થઃ ॥સૂ. ૧૫॥

इतिश्रो-विश्वचिरुयात-जगद्वल्लभ-प्रसिद्धवाचक पठ्चदशभाषकलितललितव

लापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैरुग्र-धनिर्मायकवादिमानमर्दक श्री

शाहूच्छत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त “जैनशास्त्राचार्य” पद

भूषित-कोल्हापुरराजगुरु बालब्रह्मचारी-जैनाचार्य-

जैनधर्मदिवाकर पूज्यश्री-घासीलालव्रतिवि

रचिताया ‘ज्ञाताधर्मकथाङ्ग’ सूत्रस्थान

गारधर्माश्रितवर्षिष्णुखपाया व्याख्याया

चतुर्थमध्ययन सम्पूर्णम् ॥४॥

હૈ । ઔર મૃતગમાહૂદ પ્રવેશ જૈસી નિર્વાણ પ્રાપ્તિ હૈ । યહા શ્રમણ ઔર
શ્રમણી યે દો ઉપલક્ષણ હૈં ઇન સે આવક ઔર આવિકા કા બી
ગ્રહણ હો જાતા હૈ । ક્યોં કિ- ઇન્કો બી ઇકદશ સે ઇન્દ્રિયગોપન કા
અધિકારી કહા ગયા હૈ । સૂત્ર ૧૪ ।

રેની અતુત્પત્તિ છે અને છેવટે મત ગગાતીર હૂદમા પ્રવેશવુ તે નિર્વાણ પ્રાપ્તિ છે
અહીં શ્રમણ અને શ્રમણી આ બંને ઉપલક્ષણ છે એમનાથી આવક અને આવિ
કાઓતુ પણ ગ્રહણ કરનામા આવે છે કેમકે એમને પણ એક દેશથી ઇન્દ્રિયગોપાનના
અધિકારી કહેવામા આવ્યા છે સૂત્રકર આગળ આ સૂત્રનો ઉપસહાર કરતા કહે છે-સૂ. ૧૪

અવ સૂત્રકારે આ અધ્યયન કે અર્થના ઉપયોગ કરતે હોય કહેતે હૈં કિ—

‘એવં સ્વલુ જનુ’ ? इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ ચતુત્થસ્સ નાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પળાત્તે) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને આ ચતુર્થ જ્ઞાતા-અધ્યયન ના આ પૂર્વોક્ત રૂપસે કચ્છપ કે દૃષ્ટાન્ત પ્રદર્શન સે પચેન્દ્રિયો કા દમન કરના રૂપ અર્થ પ્રતિયોધિત ક્રિયા હૈં (એવં સ્વલુ જનુ ? તિવેમિ) એવા હૈં જનુ ? મૈં કહતા હૂં । ભગવાન ને જૈસા કહા હૈં— વૈયા હી આ મૈંને તુમસે કહા હૈં—અપની બુદ્ધિ સે કલ્પિત કર નહીં કહા હૈં ॥ સૂ ૧૫ ॥

શ્રી જૈનાચાર્ય જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજકૃત

“ જ્ઞાતાધર્મકથાદ્રમ્યુત્ર ” કી અનગારધર્મામૃતવર્ષિણી વ્યાખ્યાનાકા

ચતુર્થઅધ્યયન સમાપ્ત ॥ ૪ ॥

‘એવં સ્વલુ જનુ’ ? इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(સમણેણ ભગવયા મહાવીરેણ ચતુત્થસ્સ નાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પળાત્તે) શ્રમણ ભગવાને જોયા જ્ઞાતાઅધ્યયનનો પૂર્વોક્ત અર્થ કાચખાતું ‘દૃષ્ટાન્ત આપીને સમજાવ્યો છે, પામે છન્દ્રિયોતું દમન કરવું એજ મુખ્યભાવ સૂચિત થાય છે (એવં સ્વલુ જનુ ? તિવેમિ) હે જનુ ! આમ હું તને કહું છું જેમ મને કહ્યું છે તેમજ મેં તને પણ કહ્યું છે પેતાની બુદ્ધિથી કલ્પના કરીને મેં તને એકે વાત કહી નથી ॥ સૂ. ૧૫ ॥

શ્રી જૈનાચાર્ય જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલ મહારાજ કૃત

‘ જ્ઞાતાધર્મકથાદ્રમ્યુત્ર ’ સૂત્રના અનગારધર્મામૃતવર્ષિણી વ્યાખ્યાનાતું

ચોથું અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥ ૪ ॥

શાસ્ત્રોની સંપૂર્ણ માહિતી

અદારમા વાર્ષિક રિપોર્ટમાં જતાવેલ ૨૪ શાસ્ત્રો પ્રસિદ્ધ થયા પછી નીચે મુજબ વધુ ઝામકાજ થયેલ છે

(૧) ભગવતી ભાગ ત્રીજો બહાર પડી ચુક્યો છે અને તે મેમ્બરોને મોકલવાનું કામ ચાલુ છે

(૨) ભગવતી ભાગ ચોથો તથા પાંચમો છપાય ગયો છે અને તેનું બાઈન્ડીંગ કામ ચાલે છે

(૩) સાતા સૂત્રના કુલ ત્રણે ભાગ છપાઈ ગયા છે

(૪) ભગવતી ભાગ છઠ્ઠો તથા સાતમો છાપવાનું કામ શરૂ થઈ ગયું છે

(૫) કુલે લગભગ ૩૦ સૂત્રો પૂર્ણ ગુરૂદેવે લખીને પૂરા કરેલા છે તેમાંના છપાયા વગરના જે સૂત્રો બાકી છે તેનું અનુવાદનું તેમજ સંશોધનનું ડેટલુક કામ ચાલુ છે અને ડેટલુક બાકી છે

(૬) સૂર્યપત્રતી તથા ચંદ્રપત્રતી સૂત્ર, એ બે સૂત્રો લખવાનું કાર્ય અત્યારે ચાલે છે જે દૈન સમયમાં પૂરા થઈ જશે

શ્રી અખિલ ભારત યૈ સ્થા
નૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ
રાજકોટ

નમ્ર સેવક
સાકરચ દ ભાઈચ દ શેઠ
મત્રી

તા ૧૫-૭-૬૩ ના રોજ, કલાસવાર

મેમ્બરોની સંખ્યા.

૨૭ આદ્ય મુરખીશ્રી, ૫૦૦૦ ચી વધુ રકમ ભરનારા

૩૨ મુરખીશ્રી, ૧૦૦૦ થી વધુ રકમ ભરનારા

૧૩૩ સહાયક મેમ્બરો, ૫૦૦ ચી વધુ રકમ ભરનારા

૫૮૬ લાઇફ મેમ્બરો, ૨૫૦ ચી વધુ રકમ ભરનારા

૪૯ બીજા નખરના જુના મેમ્બરો, ૧૫૦ થી વધુ રકમ ભરનારા

૮૨૭ કુલ મેમ્બરો

રૂપિયા બસો પચાસ તથા રૂપિયા પાચસો વાળા મેમ્બરો લેવાનું હવે બંધ છે ફક્ત રૂ. ૧૦૦૧ થી મુરખીશ્રી માટે ૭૦ સીતેર જગ્યા ખાલી છે. અને આઘ મુરખીશ્રી રૂ. ૫૦૦૧ થી દાખલ થઈ શકે છે

મેમ્બરોની સખ્યા પૂરતાં જ શાસ્ત્રો છપાય છે જેથી પાછળથી દાખલ થનારને સૂત્રો મળવા મુશ્કેલ છે માટે જણાસુ લાઈઓ તથા બહેનોને અમારી વિનંતી છે કે તેઓ મુરખીશ્રી અથવા આઘ મુરખીશ્રીમા પોતાનું નામ જલ્દી મોકલી આપે

રાજકોટ

નમ્ર સેવક
સાકરચ દ લાઈચચ દ શેઠ
મત્રી

આપણા ખાતર નહીં તો આપણી ભવિષ્યની પેઢી
ખાતર પણ આ કાર્ય પૂર્ણ કરવું જ પડશે.

૩૨ જૈન સિદ્ધાંતોનું સંશોધન કરી ચાર ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કરવાનું
જે મહદ્ કાર્ય આ સમિતિ લગભગ ત્રીસ વર્ષ થયાં કરી રહી છે તે
ખીના સમાજના દરેક અંગમાં જગ જાહેર છે.

અત્યાર સુધીમાં પૂજ્ય આચાર્યશ્રીએ ત્રીસ શાસ્ત્રોનું સંશોધન
પૂરું કર્યું છે અને બાકીના બે સૂત્રોનું કાર્ય આ વર્ષમાં પૂરું કરી
નાખશે, તેમ અમારી ધારણા છે

બત્રીસમાના વીસ શાસ્ત્રો તથા તેના ભાગો પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા
છે બાકીના શાસ્ત્રો કેટલાક છપાય છે અને કેટલાકના અનુવાદ
કરવાનું કાર્ય ચાલુ છે

અસહ્ય મોવવારીને લીધે સમિતિએ શરૂઆતમાં ધારેલા ખર્ચ
કરતા ત્રણ ગણો ખર્ચ થવાનો અદાજ છે આથી બાકીના કાર્યને
પહોંચી 'વળવા' રૂપિયા ત્રણ લાખની તાકીદે જરૂર છે અને તે માટે
વીરના લક્ષ્મીનદન પુત્રો પાસે અમારી ટહેલ છે તેમના તરફથી બાકીના
સૂત્રો માટે રૂપિયા ૫૦૦૧ આપનારાની અમો રાહ જોઈએ છીએ ,

રાજકોટ

શ્રી અ ભા સ્થા
જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ

